

Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti

Ministerstvo vnútra SR / Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj
občianskej spoločnosti

Operačný program
**Efektívna
verejná správa**

Európska únia
Európsky sociálny fond

MINISTERSTVO
VNÚTRA
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

ÚRAD SPLNOMOCNENCA
VLÁDY SLOVENSKEJ REPUBLIKY
PRE ROZVOJ OBČIANSKEJ SPOLOČNOSTI

UNIVERZITA
MATEJA BELA
V BANSKEJ BYSTRICI

Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti

Vydalo Ministerstvo vnútra SR / Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Rok vydania: 2020

Odborná publikácia je výstupom národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti, kód projektu v ITMS2014+: 314011V576, ktorý je podporený z Európskeho sociálneho fondu prostredníctvom operačného programu Efektívna verejná správa.

Táto publikácia bola vypracovaná Ministerstvom vnútra SR / Úradom splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti v spolupráci s partnerom národného projektu Univerzitou Mateja Bela v Banskej Bystrici.

Autori:

Za Ministerstvo vnútra SR / Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti:

Sektorová rada pre občiansku spoločnosť: Michal Vašečka, Zora Bútorová, Boris Strečanský, Viera Žúborová, Grigorij Mesežnikov, Sylvia Šumšalová, Ingrid Borárosová, Alena Adamková, Ján Bartoš, Ondrej Gallo

Sektorová rada pre mládež: Katarína Čavojská, Veronika Fishbone Vlčková, Jana Kuzmová Feherpataky, Michaela Beck-Lehrhauptová

Sektorové rady podľa všeobecne prospešných oblastí:

Kultúra a duchovné hodnoty: Bohdan Smieška, Jozef Kovalčík, Tomáš Michalík, Zora Jaurová

Životné prostredie: Peter Medveď, Dana Gavalierová, Viera Minarovičová

Ľudské práva a advokačné aktivity: Ján Orlovský, Michal Davala, Dušan Štrauss

Zdravie: Tomáš Szalay, Radoslav Herda, Mária Lévyová, Helena Valčeková

Sociálne služby a sociálna pomoc: Elena Kopcová, Lenka Senčáková, Zuzana Fabianová, Barbora Holubová, Iveta Mišová, Milada Dobrotková, Mária Machajdíkova

Vzdelávanie, veda, výskum a vývoj: Danica Hullová, Eva Kráľová, Norbert Maur, Zuzana Čáčová, Jozefína Štraussová, Ivana Lisická

Šport: Ladislav Križan, Božena Gerhátová, Zuzana Botiková, Patrik Hrbek, Branislav Strečanský, Pavel Bilík, Juraj Nemec

Dobrovoľníctvo: Alžbeta Frimmerová, Alžbeta Brozmanová Gregorová, Silvia Cochová, Gabriela Podmaková, Miloš Ondrášik

Rozvojová spolupráca a humanitárna pomoc: Mária Sliacka, Branislav Strečanský, Daniel Kaba, Branislav Tichý

Za Univerzitu Mateja Bela v Banskej Bystrici:

Alžbeta Brozmanová Gregorová, Mária Murray Svidroňová, Gabriela Nedelová, Alena Kaščáková, Jana Šolcová, Nikoleta Muthová, Marek Stachoň, Katarína Vitálišová, Daniela Ivanová, Katarína Kurčíková, Nikola Štefanišinová Anna Kniezová Zuzana Heinzová, Jana Vrťová, Boris Strečanský, Grigorij Mesežnikov

Recenzentky: Gabriela Vaceková, Helena Kuviková

Jazyková korektúra: Miroslava Ryšková

ISBN 978-80-89051-68-7

Obsah

1. Predslov	18
2. Občianska spoločnosť na Slovensku	20
3. Neziskový sektor na Slovensku	34
4. Analýza dát v oblasti stavu a trendov vývoja v občianskej spoločnosti	38
4.1 Občianska spoločnosť 2019 očami dospeléj populácie (reprezentatívny prieskum verejnej mienky)	39
PRVÁ ČASŤ: STAV SPOLOČNOSTI OČAMI VEREJNOSTI	40
4.1.1 Najzávažnejšie problémy spoločnosti	41
4.1.1.1 Rebríček problémov	41
4.1.1.2 Vnímanie problémov v rozličných prostrediach	44
4.1.2 Nerovnosti v postavení a šanciach obyvateľov	46
4.1.2.1 Regionálne nerovnosti	46
4.1.2.2 Postavenie a šance žien	48
4.1.2.3 Postavenie a šance ľudí inej sexuálnej orientácie	49
4.1.2.4 Postavenie a šance Rómov	51
4.1.2.5 Postavenie a šance maďarskej menšiny	51
4.1.3 Sociálny dištanc a vnímanie diverzity	52
4.1.4. Postoj k liberálnej demokracii a vyznávanie politických princípov	56
4.1.4.1 Rozpory a kognitívne havárie vo vnímaní demokracie	57
4.1.4.2 Vzorce nazerania na demokraciu	61
4.1.5 Hodnotenie kľúčových udalostí a období našich dejín	64
4.1.5.1 Svetlé a temné míľniky	64
4.1.5.2 Sociálna podmienenosť vnímania histórie	66
4.1.6 Interpersonálna dôvera a dôvera k inštitúciám	68
DRUHÁ ČASŤ: OBČIANSKA SPOLOČNOSŤ POD DROBNOHLÁDOM	70
4.1.7 Dôvera k zložkám občianskej spoločnosti a k iným inštitúciám	71
4.1.8 Faktory dôvery k zložkám občianskej spoločnosti	73
4.1.9 Názory na pôsobenie občianskych iniciatív a mimovládnych organizácií	79
4.1.9.1 Celkové rozloženie názorov	79
4.1.9.2 Ako súvisia názory na pôsobenie mimovládnych organizácií s dôverou voči nim	82
4.1.9.3 Od čoho závisia názory na občianske iniciatívy a mimovládne organizácie	84
4.1.10 Mimovládne organizácie vo svetle spontánnych asociácií	85

4.1.10.1 Imidž mimovládnych organizácií.....	85
4.1.10.2 Viditeľnosť mimovládnych organizácií.....	89
4.1.10.3 Chápanie pojmu „občianska iniciatíva“	93
4.1.10.4 Viditeľnosť občianskych iniciatív.....	95
4.1.11 Vnímanie užitočnosti mimovládnych organizácií rozličného zamerania	96
4.1.11.1 Rebríček mimovládnych organizácií podľa užitočnosti.....	96
4.1.11.2 Vnímanie užitočnosti mimovládnych organizácií v rozličných prostrediach	101
4.1.12 Dobrovoľníctvo	103
4.1.12.1 Formálne dobrovoľníctvo	103
4.1.12.2 Neformálne dobrovoľníctvo	110
4.1.12.3 Vzťah medzi formálnym a neformálnym dobrovoľníctvom	115
4.1.12.4 Sociodemografický a postojový profil dobrovoľníkov	116
4.1.13 Darcovstvo	127
4.1.14 Členstvo v dobrovoľníckych organizáciách.....	134
4.1.14.1 Rebríček dobrovoľníckych organizácií podľa členstva	134
4.1.14.2 Vývoj celkovej hladiny členstva v mimovládnych organizáciách.....	137
4.1.14.3 Sociodemografický a postojový profil členov mimovládnych organizácií.....	138
4.1.15 Aktívne občianstvo a občiansko-politická participácia.....	141
4.1.15.1 Čo rozumie verejnosť pod pojmom „aktívny občan“?	141
4.1.15.2 Formy občiansko-politickej participácie	145
4.1.15.3 Profil aktérov občiansko-politickej participácie.....	148
4.1.16 Zhrnutie	151
4.1.17 Návrh odporúčaní	163
4.1.18 Literatúra a zdroje	168
4.2 Občianska spoločnosť 2019 očami formalizovaných a neformalizovaných skupín (fókusové skupiny)	171
4.2.1 Úvod.....	171
4.2.2 Štruktúra občianskej spoločnosti	172
4.2.3 Inštitucionálna zakotvenosť občianskej spoločnosti	192
4.2.4 Sociálna zakotvenosť občianskej spoločnosti.....	196
4.2.5 Sociokultúrna zakotvenosť občianskej spoločnosti.....	198
4.2.6 Hodnotové konflikty na Slovensku	204
4.2.7 Vnímanie verejného diskurzu občianskej spoločnosti	211
4.2.8 Závery	216

4.2.9 Conclusions in english.....	218
4.2.10 Odporúčania pre tvorcov verejných politík.....	219
4.2.12 Literatúra a zdroje	221
4.2.11 Prílohy.....	222
4.3 Mládež – občianska spoločnosť a participácia (fókusové skupiny a reprezentatívny prieskum verejnej mienky).....	229
4.3.1 Úvod.....	229
4.3.2 Metodologická poznámka	231
4.3.3 Slovensko očami detí a mladých ľudí	233
4.3.3.1 Najzávažnejšie problémy SR	236
4.3.3.2 Reflexia životných perspektív	241
4.3.3.3 Kto je na Slovensku znevýhodnený.....	244
4.3.3.4 Historické míľniky Slovenska.....	246
4.3.3.5 Názory na politické princípy.....	248
4.3.3.6 Dôvera k inštitúciám	251
4.3.3.7 Dôvera iným ľuďom	254
4.3.3.8 Sociálny dištanc.....	256
4.3.4 Deti, mladí a občianska spoločnosť	258
4.3.4.1 Spontánne asociácie s občianskou spoločnosťou.....	263
4.3.4.2 Vnímanie občianskej iniciatívy	264
4.3.4.3 Aktívny občan.....	266
4.3.4.4 Hodnotenie užitočnosti mimovládnych organizácií.....	268
4.3.4.5 Názory na pôsobenie občianskych iniciatív a mimovládnych organizácií	271
4.3.5 Ako sa zapájajú do verejného života deti a mladí	272
4.3.5.1 Celkový pohľad na spoločenskú a politickú participáciu	274
4.3.5.2 Miera a formy tradičnej politickej participácie.....	280
4.3.6 Miera zapojenia mladých ľudí v aktivitách spoločenskej participácie a aktivizmu	284
4.3.6.1 Aktivizmus.....	285
4.3.6.2 Občianska participácia: Dobrovoľnícke aktivity a členstvo	289
4.3.6.3 Občianska participácia: Zapojenie na miestnej úrovni	295
4.3.6.4 Spoločenská angažovanosť: Pozornosť a záujem o politiku a diskusie o politike s inými	298
4.3.7 Mladí a mládežnícke organizácie.....	301
4.3.7.1 Mládežnícke organizácie v neziskovom sektore	307

4.3.8 Príležitosti a bariéry občianskej participácie detí a mladých ľudí	312
4.3.9 Záver	320
4.3.10 Návrhy odporúčaní	323
4.3.11 Literatúra a zdroje	333
5. Analýza socio-ekonomického prínosu neziskového sektora pre spoločnosť.....	335
5.1 Úvod	336
5.2 Výskumná vzorka a proces zberu a analýzy dát.....	338
5.2.1 Základný výskumný súbor.....	338
5.2.2 Charakteristika výskumnej vzorky	338
5.2.3 Zber a analýza dát.....	341
5.3 Veľkosť a štruktúra neziskového sektora	346
5.3.1 Typológia podľa právnych foriem a typológia nadácií a neinvestičných fondov .	347
5.3.2 Štruktúra neziskového sektora z hľadiska oblasti pôsobenia organizácií	348
5.3.2.1 Oblasti pôsobenia mimovládnych neziskových organizácií podľa medzinárodnej klasifikácie neziskových organizácií ICNPO	349
5.3.2.2 Oblasti pôsobenia mimovládnych neziskových organizácií podľa registra mimovládnych neziskových organizácií	357
5.3.3 Cieľové skupiny neziskových organizácií	366
5.3.3.1 Cieľové skupiny neziskových organizácií z hľadiska veku	367
5.3.3.2 Cieľové skupiny neziskových organizácií z hľadiska špecifík cieľových skupín ...	369
5.3.3.3 Veľkosť cieľových skupín neziskových organizácií	372
5.3.3.4 Tendencia vývoja početnosti cieľovej skupiny.....	376
5.3.4 Rozloženie neziskových organizácií z hľadiska sídla	378
5.3.5 Geografická pôsobnosť neziskových organizácií	380
5.3.6 Štruktúra neziskových organizácií z hľadiska počtu rokov existencie	385
5.4 Funkcie a rola neziskového sektora	390
5.4.1 Typy aktivít vykonávané neziskovými organizáciami	390
5.4.1.1Aktivity vykonávané v neziskových organizáciách a právna forma	394
5.4.1.2 Aktivity vykonávané v neziskových organizáciách a oblasť pôsobenia organizácií podľa zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií	396
5.4.1.3 Zmena charakteru aktivít a činností organizácií od ich vzniku	403
5.4.1.4 Vyhodnocovanie vplyvu aktivít	405
5.4.1.5 Diskusia	405
5.4.2 Zameranie aktivít neziskových organizácií z hľadiska verejnej alebo vzájomnej prospešnosti	407

5.4.2.1 Zameranie aktivít neziskových organizácií z hľadiska prospešnosti a právna forma	409
5.4.2.2 Zameranie aktivít neziskových organizácií z hľadiska prospešnosti a oblasť pôsobenia organizácií	410
5.4.2.3 Zameranie aktivít neziskových organizácií z hľadiska prospešnosti a pôsobnosť	411
5.4.2.4 Diskusia	412
5.4.3 Funkcie neziskových organizácií	413
5.4.3.1 Servisná verus expresívna funkcia neziskového sektora	416
5.4.3.2 Typológia organizácií na základe záujmu a funkcie	417
5.4.3.3 Funkcie neziskových organizácií podľa prínosov pre spoločnosť	418
5.4.3.4 Diskusia	426
5.4.4 Dôvody vzniku a existencie neziskových organizácií v Slovenskej republike	430
5.4.4.1 Motívy vzniku neziskových organizácií a oblasť pôsobenia podľa registra mimovládnych neziskových organizácií	439
5.4.4.2 Motívy vzniku neziskových organizácií a zmeny v charaktere aktivít	446
5.4.4.3 Motívy vzniku neziskových organizácií a sídlo organizácií	449
5.4.4.4 Motívy vzniku neziskových organizácií a zameranie z hľadiska prospešnosti	451
5.4.4.5 Diskusia	452
5.5 Spolupráca neziskových organizácií	456
5.5.1 Subjekty spolupráce neziskového sektora	456
5.5.2 Formy spolupráce neziskových organizácií v rámci medzisektorovej spolupráce	458
5.5.3 Formy spolupráce neziskových organizácií v rámci vnútrosektorovej spolupráce	463
5.5.4 Formy spolupráce neziskových organizácií s individuálnymi odborníkmi a odborníčkami a medzinárodnými inštitúciami	465
5.5.5 Spolupráca neziskových organizácií a právna forma	467
5.5.6 Spolupráca neziskových organizácií a oblasť pôsobenia	470
5.5.7 Spolupráca neziskových organizácií a pôsobnosť organizácie	473
5.5.8 Diskusia	474
5.6 Prekážky neziskových organizácií v dosahovaní cieľov	478
5.6.1 Prekážky organizácií v dosahovaní cieľov a právna forma	484
5.6.2 Prekážky organizácií v dosahovaní cieľov a oblasť pôsobenia	484
5.6.3 Diskusia	487
5.7 Riadenie neziskových organizácií	490

5.7.1 Miera zapojenia osôb pôsobiacich v neziskových organizáciách do rozhodovania o organizácii.....	491
5.7.1.1 Miera zapojenia osôb pôsobiacich v neziskových organizáciách do rozhodovania o organizácii a právna forma organizácie	492
5.7.1.2 Miera zapojenia osôb pôsobiacich v neziskových organizáciách do rozhodovania o organizácii a oblasť pôsobenia organizácie	493
5.7.1.3 Miera zapojenia osôb pôsobiacich v neziskových organizáciách do rozhodovania o organizácii a veľkosť cieľovej skupiny	495
5.7.2 Vybrané charakteristiky lídrov a líderiek neziskových organizácií	496
5.7.3 Prítomnosť prvkov manažmentu platených pracovníkov a pracovníčok v neziskových organizáciách	498
5.7.3.1 Prítomnosť prvkov manažmentu platených pracovníkov v neziskových organizáciách a oblasť pôsobenia	500
5.7.3.2 Prítomnosť prvkov manažmentu platených pracovníkov v neziskových organizáciách a zapojenie osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie.....	502
5.7.4 Diskusia	502
5.8 Personálne kapacity neziskového sektora	504
5.8.1 Osoby pracujúce v neziskových organizáciách v rámci pracovno-právnych vzťahov	505
5.8.1.1 Štruktúra zamestnancov pracujúcich v neziskových organizáciách z hľadiska pohlavia, vzdelania a veku	509
5.8.1.2 Štruktúra znevýhodnených a zraniteľných osôb ako zamestnancov pracujúcich v neziskových organizáciách.....	511
5.8.2 Osoby pracujúce v neziskových organizáciách za finančnú odmenu v inom ako pracovno-právnom vzťahu	512
5.8.3 Neplatení pracovníci a pracovníčky v neziskových organizáciách.....	514
5.8.3.1 Približná ekonomická hodnota odvedenej práce v sledovaných organizáciách	517
5.8.4 Personálne zdroje neziskových organizácií a oblasť pôsobenia.....	519
5.8.5 Diskusia	522
5.9 Práca s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami v neziskových organizáciách.....	525
5.9.1 Špecifické kategórie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok zapojených do činnosti neziskových organizácií	525
5.9.2 Hodnotenie dostatočnosti počtu dobrovoľníkov	526
5.9.3 Miera profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami	527
5.9.4 Prínosy dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre neziskové organizácie	533
5.9.5 Problémové oblasti práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami.....	538
5.9.6 Diskusia	541

5.10 Sociálne podnikanie z pohľadu neziskových organizácií.....	545
5.10.1 Plány neziskových organizácií v oblasti registrovania sociálnych podnikov	547
5.10.2 Dôvody nezáujmu neziskových organizácií o registráciu sociálnych podnikov..	547
5.10.3 Dĺžka pôsobenia organizácií a plány zakladať sociálne podniky	549
5.10.4 Cieľové skupiny organizácií a plány zakladať sociálne podniky.....	549
5.10.5 Oblasť pôsobenia organizácií a plány zakladať sociálne podniky.....	550
5.10.6 Zameranie organizácií a plány zakladať sociálne podniky.....	550
5.10.7 Ciele organizácií a plány zakladať sociálne podniky	551
5.10.8 Poskytované služby a plány zakladať sociálne podniky.....	551
5.10.9 Motívy vzniku a plány zakladať sociálne podniky.....	552
5.10.10 Vykonávanie hospodárskej činnosti a plány zakladať sociálne podniky	552
5.10.11 Diskusia	553
5.11 Priestorové zabezpečenie aktivít neziskových organizácií.....	556
5.11.1 Priestorové zabezpečenie neziskových organizácií a právna forma	557
5.11.2 Priestorové zabezpečenie neziskových organizácií a oblasť pôsobenia	557
5.11.3 Priestorové zabezpečenie neziskových organizácií a sídlo organizácie	558
5.11.4 Diskusia	559
5.12 Webové a on-line prezentácie využívané neziskovými organizáciami	560
5.12.1 Prezentácia neziskových organizácií v on-line prostredí a cieľové skupiny organizácií.....	562
5.12.2 Prezentácia neziskových organizácií v on-line prostredí a pôsobnosť organizácie	562
5.12.3 Prezentácia neziskových organizácií v on-line prostredí a sídlo organizácie	563
5.12.4 Prezentácia neziskových organizácií v on-line prostredí a dĺžka pôsobenia organizácií.....	563
5.12.5 Diskusia	563
5.13 Reprezentanti občianskej spoločnosti z pohľadu neziskových organizácií	566
5.14 Ekonomická hodnota neziskového sektora.....	569
5.14.1 Príjmy neziskových organizácií - ich výška a štruktúra	570
5.14.2 Výdavky neziskových organizácií - ich výška a štruktúra.....	584
5.14.3 Príjmy a výdavky neziskových organizácií – relačné vzťahy	589
5.14.3.1 Príjmy, výdavky a cieľová skupina.....	593
5.14.3.2 Príjmy, výdavky a pôsobnosť organizácie	593
5.14.3.3 Príjmy, výdavky a dĺžka pôsobenia organizácie	593
5.14.3.4 Príjmy, výdavky a aktivity realizované pracovníkmi	594

5.14.3.5 Príjmy, výdavky a dôvod vzniku organizácie	594
5.14.3.6 Príjmy, výdavky a líder	595
5.14.3.7 Príjmy, výdavky a prínos dobrovoľníkov	595
5.14.3.8 Príjmy, výdavky a samofinancovanie	596
5.14.4 Rozdiel medzi výnosmi a nákladmi neziskových organizácií	597
5.14.4.1 Oblasť pôsobenia sledovaných neziskových organizácií a výsledok hospodárenia	600
5.14.4.2 Veková štruktúra cieľovej skupiny, na ktorú sa zameriavajú sledované neziskové organizácie a výsledok hospodárenia	601
5.14.4.3 Štruktúra špecifík cieľovej skupiny, na ktorú sa zameriavajú sledované neziskové organizácie a výsledok hospodárenia	601
5.14.4.4 Aktivity realizované pracovníkmi organizácie a výsledok hospodárenia	602
5.14.4.5 Dôvod vzniku sledovaných neziskových organizácií a výsledok hospodárenia	602
5.14.5 Majetok neziskových organizácií a jeho štruktúra	603
5.14.6 Skúsenosti neziskových organizácií so získavaním finančných zdrojov	607
5.14.6.1 Právna forma organizácií a skúsenosti so získavaním finančných zdrojov	612
5.14.6.2 Oblasť pôsobenia organizácií a skúsenosti so získavaním finančných zdrojov	613
5.14.6.3 Cieľové skupiny organizácií a skúsenosti so získavaním finančných zdrojov ...	614
5.14.6.4 Aktivity organizácií a skúsenosti so získavaním finančných zdrojov	615
5.14.7 Neziskové organizácie a vykonávanie auditu	617
5.14.7.1 Právna forma organizácií a vykonávanie auditu	618
5.14.7.2 Oblasť pôsobenia organizácií a vykonávanie auditu	618
5.14.7.3 Sídlo organizácií a vykonávanie auditu	618
5.14.7.4 Cieľové skupiny organizácií a vykonávanie auditu	619
5.14.7.5 Špecifiká cieľových skupín organizácií a vykonávanie auditu	619
5.14.7.6 Dĺžka pôsobenia organizácií a vykonávanie auditu	619
5.14.7.7 Poskytované služby a vykonávanie auditu	620
5.14.7.8 Dôvod vzniku a vykonávanie auditu	620
5.14.8 Diskusia	621
5.15 Socio-ekonomické prínosy neziskového sektora	627
5.15.1 Sociálne prínosy	627
5.15.2 Ekonomické prínosy	630
5.15.2.1 Výdavky neziskového sektora	631
5.15.2.2 Príjmy neziskového sektora	633
5.15.2.3 Podiel neziskového sektora na domácom produkte	634

5.15.2.4 Počet zamestnancov a dobrovoľníkov	635
5.16 Zhrnutie	641
5.17 Odporúčania z výskumu	646
5.17.1 Odporúčania v oblasti právnej úpravy týkajúcej sa mimovládnych neziskových organizácií.....	646
5.17.2 Vyjasnenie vzťahov mimovládnych neziskových organizácií so štátom pri poskytovaní služieb vo verejnom záujme.....	646
5.17.3 Odporúčania smerom k mimovládnym neziskovým organizáciám.....	646
5.17.3.1 Rozvoj vnútrosektorovej spolupráce	646
5.17.3.2 Priestorové zabezpečenie činnosti mimovládnych neziskových organizácií....	647
5.17.3.3 Webové a on-line prezentácie využívané neziskovými organizáciami.....	648
5.17.3.4 Transparentnosť.....	648
5.17.3.5 Profesionalizácia	650
5.17.4 Odporúčania v oblasti financovania mimovládnych neziskových organizácií....	651
5.17.4.1 Verejné zdroje zo Slovenska	652
5.17.4.2 Samofinancovanie (zdroje z vlastnej činnosti).....	654
5.17.5 Odporúčania v oblasti rozvoja dobrovoľníctva	655
5.17.5.1 Udržateľné financovanie dobrovoľníctva	655
5.17.5.2 Právna úprava dobrovoľníctva.....	656
5.17.5.3 Zvyšovanie kvality v práci s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami	656
5.17.5.4 Podpora zavádzania pozície koordinátora/koordinátorky dobrovoľníkov a dobrovoľníčok	657
5.17.5.5 Systematický výskum o dobrovoľníctve	657
5.17.5.6 Výchova a vzdelávanie k dobrovoľníctvu.....	658
5.17.5.7 Podpora zapájania ľudí nad 51 rokov do dobrovoľníctva.....	658
5.17.6 Odporúčania v oblasti sociálneho podnikania	659
5.17.7 Odporúčania pre zber údajov o mimovládnych neziskových organizáciách.....	661
5.18 Zoznam použitej literatúry	663
5.19 Prílohy.....	668
6. Analýza dát s ohľadom na jednotlivé všeobecne prospešné oblasti neziskového sektora	712
6.1 Všeobecne prospešná oblasť: Kultúra a duchovné hodnoty	713
6.1.1 Vymedzenie definície pojmu kultúra a duchovné hodnoty	713
6.1.2 Úvod.....	714
6.1.3 Kľúčové otázky/problémy verejnej politiky	716

6.1.4 Dôležité strategické dokumenty v oblasti kultúry	716
6.1.5 Finančná podpora a možnosti financovania	717
6.1.6 Kľúčoví aktéri v oblasti	721
6.1.7 Výskum v oblasti kultúry	725
6.1.8 Výsledky	726
6.1.9 Diskusia	750
6.1.10 Odporúčania	753
6.1.11 Literatúra a zdroje	755
6.2 Všeobecne prospešná oblasť: Životné prostredie	756
6.2.1 Úvod	756
6.2.2 Strategické dokumenty a právna úprava	757
6.2.3 Kľúčové otázky a dôležité témy pre MNO v oblasti životného prostredia	758
6.2.4 Finančná podpora a možnosti financovania	758
6.2.5 Kľúčoví aktéri	760
6.2.6 Významné aktivity smerujúce k rozvoju danej oblasti	762
6.2.7 Výskum o danej oblasti	762
6.2.8 Výsledky výskumu z prostredia MNO realizovaného UMB	763
6.2.9 Diskusia	788
6.2.10 Výsledky časti „Občianska spoločnosť 2019 očami dospeljej populácie“ k oblasti životného prostredia	790
6.2.11 Výsledky z fókusových skupín	793
6.2.12 Odporúčania	793
6.3 Všeobecne prospešná oblasť: Ľudské práva a advokačné aktivity	798
6.3.1 Úvod	798
6.3.2 Strategické dokumenty, právna úprava podpory a ochrany ľudských práv a obhajoby verejného záujmu	799
6.3.3 Finančná podpora a možnosti financovania podpory a ochrany ľudských práv a obhajoby verejného záujmu	801
6.3.4 Kľúčoví aktéri v oblasti ochrany ľudských práv a obhajoby verejného záujmu ...	801
6.3.5 Významné aktivity smerujúce k rozvoju ochrany ľudských práv a obhajoby verejného záujmu	803
6.3.6 Výskum v oblasti ochrany ľudských práv a obhajoby verejného záujmu	805
6.3.7 Výsledky	806
6.3.8 Diskusia	830
6.3.9 Odporúčania	838

6.3.10 Literatúra a zdroje	840
6.4 Všeobecne prospešná oblasť: Zdravie.....	845
6.4.1 Úvod.....	845
6.4.2 Strategické dokumenty a právna úprava.....	845
6.4.3 Finančná podpora, možnosti financovania	846
6.4.4 Kľúčoví aktéri v oblasti.....	847
6.4.5 Výskum o danej oblasti.....	849
6.4.6 Výsledky	850
6.4.7 Diskusia	866
6.4.8 Odporúčania	867
6.5 Všeobecne prospešná oblasť: Sociálne služby a sociálna pomoc	870
6.5.1 Úvod.....	870
6.5.2 Strategické dokumenty, právna úprava a významné aktivity smerujúce k rozvoju danej oblasti	870
6.5.3 Kľúčové otázky verejnej politiky:	873
6.5.4 Finančná podpora a možnosti financovania.....	874
6.5.5 Kľúčoví aktéri v oblasti sociálnych služieb.....	877
6.5.6 Výskum v sociálnej oblasti.....	878
6.5.7 Výsledky.....	879
6.5.8 Diskusia	905
6.5.9 Odporúčania	908
6.6 Všeobecne prospešná oblasť: Vzdelávanie, veda, výskum a vývoj.....	922
6.6.1 Úvod - vzdelávanie.....	922
6.6.2 Strategické dokumenty a právna úprava týkajúca sa vzdelávania.....	922
6.6.3 Finančná podpora a možnosti financovania vzdelávania.....	924
6.6.4 Kľúčoví aktéri vo vzdelávaní	927
6.6.5 Významné aktivity smerujúce k rozvoju vzdelávania	928
6.6.6 Výskum v oblasti vzdelávania	929
6.6.7 Výsledky.....	931
6.6.8 Odporúčania v oblasti vzdelávania	951
6.6.9 Literatúra a zdroje	958
6.6.10 Úvod – veda, výskum a vývoj.....	959
6.6.11 Strategické dokumenty, právna úprava vedy, výskumu a vývoja	960
6.6.12 Finančná podpora, možnosti financovania	961

6.6.13	Kľúčové otázky v danej oblasti	963
6.6.14	Kľúčoví aktéri v oblasti.....	963
6.6.15	Významné aktivity smerujúce k rozvoju danej oblasti	965
6.6.16	Výskum o danej oblasti.....	966
6.6.17	Literatúra a zdroje	967
6.6.18	Výsledky.....	968
6.6.19	Odporúčania v oblasti vedy, výskumu a vývoja.....	975
6.7	Všeobecne prospešná oblasť: Šport.....	979
6.7.1	Úvod.....	979
6.7.2	Strategické dokumenty a právna úprava.....	979
6.7.3	Kľúčové otázky verejnej politiky	981
6.7.4	Finančná podpora, možnosti financovania	981
6.7.5	Kľúčoví aktéri v oblasti.....	984
6.7.6	Významné aktivity smerujúce k rozvoju danej oblasti	985
6.7.7	Výskum o danej oblasti.....	985
6.7.8	Výsledky.....	987
6.7.9	Diskusie	1001
6.7.10	Odporúčania	1002
6.7.11	Literatúra a zdroje	1005
6.8	Všeobecne prospešná oblasť: Dobrovoľníctvo	1007
6.8.1	Úvod.....	1007
6.8.2	Strategické dokumenty a právna úprava dobrovoľníctva	1008
6.8.3	Kľúčové otázky verejnej politiky	1008
6.8.4	Finančná podpora dobrovoľníckych centier a organizácií.....	1009
6.8.5	Kľúčoví aktéri v oblasti rozvoja dobrovoľníctva	1010
6.8.6	Významné aktivity smerujúce k rozvoju dobrovoľníctva	1013
6.8.7	Výskum o dobrovoľníctve	1014
6.8.8	Výsledky.....	1015
6.8.9	Diskusie	1037
6.8.10	Problémy a odporúčania	1039
6.8.11	Literatúra a zdroje	1046
6.9	Všeobecne prospešná oblasť: Rozvojová spolupráca a humanitárna pomoc	1048
6.9.1	Úvod.....	1048
6.9.2	Strategické dokumenty a právna úprava.....	1051

6.9.3	Kľúčové otázky verejnej politiky	1051
6.9.4	Finančná podpora a možnosti financovania.....	1052
6.9.5	Kľúčoví aktéri rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci	1054
6.9.6	Významné aktivity smerujúce k rozvoju danej oblasti	1056
6.9.7	Výskum v danej oblasti	1056
6.9.8	Výsledky.....	1057
6.9.9	Diskusia a odporúčania	1073
7.	Odporúčania vychádzajúce z empirického výskumu.....	1082
7.1	Úvod.....	1082
7.1.1	Prostredie pre rozvoj občianskej spoločnosti	1082
7.1.2	Povaha odporúčaní: strategické a operatívne	1083
7.1.3	Adresáti odporúčaní.....	1083
7.1.4	Posúdenie realizovateľnosti odporúčaní	1083
7.2	Odporúčania a ich východiská	1084
7.2.1	Východiská pre odporúčania pre zlepšenie prostredia pre občiansku spoločnosť	1084
7.2.2	Občianska spoločnosť ako súčasť systému demokratického štátu.....	1084
7.2.3	Strategické odporúčania	1085
7.3	Odporúčania pre posilnenie roly mimovládnych neziskových organizácií pri poskytovaní služieb vo verejnom záujme.....	1085
7.3.1	Verejné služby a úloha mimovládnych organizácií	1085
7.3.2	Strategické odporúčania	1086
7.4	Spolupráca mimovládnych neziskových organizácií s verejným sektorom.....	1086
7.4.1	Kontext spolupráce verejného sektora a mimovládnych organizácií.....	1086
7.4.2	Strategické odporúčania	1087
7.5	Povedomie o občianskej spoločnosti	1088
7.5.1	Potreba osvetly o občianskej spoločnosti.....	1088
7.5.2	Strategické odporúčania	1089
7.5.3	Operatívne odporúčania	1089
7.6	Dáta a informácie o neziskovom sektore	1090
7.6.1	Spôľahlivosť dát o mimovládnom sektore	1090
7.6.2	Strategické odporúčania	1091
7.6.3	Operatívne odporúčania	1091
7.7	Dobrovoľníctvo a zvyšovanie participácie	1091

7.7.1 Formálne a neformálne dobrovoľníctvo	1091
7.7.2 Strategické odporúčania.....	1092
7.7.3 Operatívne odporúčania	1092
7.8 Financovanie mimovládnych neziskových organizácií	1093
7.8.1 Financovanie mimovládneho sektora a výzvy do budúcnosti	1093
7.8.2 Strategické odporúčania pre verejné zdroje	1093
7.8.3 Operatívne odporúčania pre verejné zdroje	1094
7.8.4 Odporúčania v oblasti využívania eurofondov	1095
7.8.5 Odporúčania v oblasti súkromných zdrojov z vlastnej činnosti a zo zbierok	1095
7.8.6 Odporúčania v oblasti rozvoja sociálneho podnikania	1095
7.9 Potenciál mimovládnych neziskových organizácií.....	1096
7.9.1 Všeobecné odporúčania k rozvoju vnútro-sektorovej spolupráce a transparentnosti	1096
7.9.2 Všeobecné odporúčania ku profesionalizácii a budovaniu personálnych kapacít	1096
7.9.3 Všeobecné odporúčania ku komunikácii a informovanosti.....	1097
7.9.4 Budovanie infraštruktúry mimovládneho neziskového sektora.....	1098
8. Zhrnutie	1099
9. Záver	1127
10. Zoznam použitých skratiek.....	1129

1. Predslov

Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti vznikla ako výsledok plnenia úlohy č. 15 vyplývajúcej z Akčného plánu Konceptie rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku na roky 2017 – 2018 (ďalej len „akčný plán“), ktorá znie: *Zrealizovať kvalitatívny a kvantitatívny výskum v oblasti sociálneho a ekonomického prínosu neziskového sektora na Slovensku* a úlohy č. 16 *Zrealizovať kvalitatívny a kvantitatívny výskum stavu a vývojových trendov občianskej spoločnosti na Slovensku*.

Vyššie uvedený akčný plán napĺňa ciele Konceptie rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku na roky 2012 – 2021 (ďalej len „konceptia“), ktorá je základným strategickým dokumentom ÚSV ROS.

Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti je výstupom národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti (ďalej len „národný projekt“), kód projektu v ITMS2014+: 314011V576, ktorý je podporený z Európskeho sociálneho fondu prostredníctvom operačného programu Efektívna verejná správa. Táto analýza bola vypracovaná Ministerstvom vnútra SR v rámci Úradu splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti (ďalej len „ÚSV ROS“) v spolupráci s partnerom národného projektu Univerzitou Mateja Bela v Banskej Bystrici.

ÚSV ROS je jediný poradný orgán vlády pre oblasť rozvoja občianskej spoločnosti, ktorý jednotne, komplexne a kompetenčne realizuje aktivity slúžiace na rozvoj občianskej spoločnosti, vrátane mimovládnych neziskových organizácií.

Na Slovensku neexistuje výskumný program alebo inštitúcia, ktorá by sa cieľavedome, systematicky a dlhodobo venovala mapovaniu základných parametrov mimovládneho neziskového sektora, jeho definovaniu a meniacim sa prístupom v jeho definovaní, početnosti, štruktúre, zameraní, činnosti, ekonomickej sily, sociálneho prínosu a pod. Taktiež nie sú dostatočne zmapované tendencie vývoja občianskej spoločnosti a súvisiacich preferovaných hodnôt a postojov občanov Slovenska. V porovnaní s ostatnými sektormi spoločnosti (verejným – štátnym/samosprávnym a podnikateľským) je mimovládny neziskový sektor akoby neviditeľný. Jeho ekonomická a sociálna sila je zmapovaná len čiastočne a okrajovo. Naposledy sa systematickejší prieskum sociálno-ekonomickej sily mimovládneho neziskového sektora realizoval ešte v r. 2002. Verejná správa, občianska spoločnosť, ale aj médiá a analytici sa pri tvorbe verejných politik, analýz, článkov a iných výstupov stretávajú s problémom neexistencie spoľahlivých dát a ďalších relevantných informácií o občianskej spoločnosti a neziskovom sektore.

Výskum zameraný na poznávanie mimovládneho neziskového sektora predstavuje mechanizmus získavania relevantných údajov pre potreby lepšieho porozumenia

¹ ÚSV ROS: Konceptia rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku na roky 2012 – 2020. Dostupné na: https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/konceptia_rozvoja_os/Koncepcia-rozvoja-OS_2020.pdf.

mimovládneho neziskového sektora samému sebe, efektívnejšej komunikácii s verejnou správou, kde mimovládny neziskový sektor poskytuje dôležité služby (napr. sociálne a zdravotnícke, služby v oblasti športu, vzdelávania, rozvojovej pomoci, kultúrnych a duchovných hodnôt...) alebo figuruje ako aktér verejných politík, ale aj komunikácie so širokou verejnosťou. Výskum umožní pri tvorbe a implementácii verejných politík informovanejšiu spoluprácu a racionálnejšiu argumentáciu založenú na dátach a faktoch. Výstupy výskumu socio-ekonomického prínosu neziskového sektora pomôžu vytvoriť ucelenejší obraz o stave a kapacitách mimovládneho neziskového sektora, čím prispejú k jeho transparentnosti, zvýšeniu kredibility ako sociálneho aktéra a zlepšia jeho vnímanie verejnosťou. V neposlednom rade prispejú k budovaniu partnerstva medzi neziskovým, verejným a podnikateľským sektorom. Zároveň, uvedený výskum umožní spoznať aktuálny stav rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku a identifikovať tendencie jej smerovania.

Občianska spoločnosť predstavuje širšiu sféru realizácie a presadzovania záujmov ľudí ako mimovládne neziskové organizácie. Predstavuje priestor pre spontánne a organizované aktivity občanov, pričom posilňuje ich vzťahy a vzájomnú dôveru. Zrelšia občianska spoločnosť dokáže lepšie stimulovať nie len ekonomický rozvoj, ale aj celkovú občiansku a politickú kultúru, čo má prirodzený pozitívny dopad na spolužitie občanov a kvalitu ich života.

Meranie parametrov základných princípov a hodnôt občianskej spoločnosti je nevyhnutným predpokladom pre vyhodnocovanie, odporúčanie a nastavovanie verejných politík v prospech celkového rozvoja slovenskej spoločnosti.

Zámerom realizovaného národného projektu nie je iba unikátny, komplexný výskum, ale aj jeho praktické využitie okrem iného aj pre tvorcov verejných politík, a to prostredníctvom získavaných relevantných dát a informácií o celej občianskej spoločnosti. Dáta o stave a trendoch rozvoja občianskej spoločnosti podstatne zvýšia informovanosť celej spoločnosti, nielen vybraných občanov - odborníkov, ktorí sa tejto téme venujú profesionálne. Každý občan tejto spoločnosti má právo poznať a spoznávať spoločnosť a vedieť si plánovať svoje miesto a budúcnosť v spoločnosti, v ktorej žije a bude žiť.

Národný projekt realizoval výskum pozostávajúci z prípravy, samotného zberu dát, analyzovania zozbieraných dát a informácií a tvorbou odporúčaní pre tvorbu verejných politík. Výstupným dokumentom je táto Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti.

Výsledky zrealizovaného výskumu a získané dáta budú slúžiť aj ako jeden z podkladov na prípravu a tvorbu novej Koncepcie rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku na roky 2021 – 2030 a jej akčných plánov a zároveň budú prezentované aj na rade vlády SR pre mimovládne neziskové organizácie. Výskum a zber dát zároveň umožní porovnávať priority občianskej spoločnosti a stav neziskového sektora s inými krajinami EÚ a bude podnetom pre ďalšie výskumné a analytické aktivity v prostredí verejnej správy, mimovládnych neziskových organizácií, ale aj akademickej obce, nadväzujúce na zrealizovaný výskum.

2. Občianska spoločnosť na Slovensku

Autori: Michal Vašečka, Viera Žúborová

What we wanted in 1989 was civil society, and what we got were non-governmental organizations. (Janos Kis)

Úvod

Občianska spoločnosť zažíva od konca 20. storočia svoju renesanciu a stáva sa čoraz viac globálnou. Postavenie a úloha občianskej spoločnosti začína byť vnímaná v neustále meniacom sa svete technologických inovácií a zmien ako dôležitá pre udržanie prostredia, v ktorom dochádza k pozitívnym sociálnym zmenám. Zároveň je občianska spoločnosť vystavovaná negatívnym vplyvom a tendenciám, ktoré podkopávajú jej postavenie a legitimitu. V súčasnosti - napriek kvantitatívnemu i kvalitatívnemu rastu občianskej spoločnosti, mnoho akademikov, vedcov a profesionálov fungujúcich v prostredí tzv. občianskeho sektora upozorňuje na prvý pohľad paradoxne znižujúci sa operačný priestor občianskej spoločnosti a na čoraz intenzívnejšie zásahy vlád, legislatívne obmedzenie činnosti organizácií občianskej spoločnosti, alebo obmedzenia financovania zahraničnými grantovými schémami alebo donormi. Na zmenu postavenia občianskej spoločnosti neovplyvujú len zásahy vládných aktérov a politického systému ako celku, ale aj rôzne zmeny v oblasti technologických inovácií, zmien správania sa jednotlivcov, vrátane vnútorných, štrukturálnych zmien spoločnosti.

Vymedzenie občianskej spoločnosti

Pre pochopenie postavenia a úlohy občianskej spoločnosti v 21. storočí je potrebné ju vnímať cez širšie sociálne vzťahy v rámci demokratických alebo demokratizujúcich systémov. Asi jedným z najvýstižnejších konceptov, ktoré nahliadajú na dôležitosť občianskej spoločnosti, je tranzitológia a jej predstavitelia (Merkel, 1999; Lizn Stepan, 1996; Diamond, 2004; O'Donnell, 1997), no najmä fáza konsolidácie občianskej spoločnosti. Vo všeobecnosti môžeme občiansku spoločnosť definovať ako prostredie mimo rodiny, trhu a štátu, respektíve ako prostredie medzi štátom a rodinou, ktoré je tvorené organizovanými skupinami vytváranými dobrovoľne s cieľom reprezentácie svojich záujmov, ich ochrany a rozširovania. Občianska spoločnosť je chápaná ako dobrovoľné vyjadrenie záujmov a aspirácii organizovaných občanov, ktoré sa združujú v rámci spoločných záujmov, hodnôt a cieľov, a mobilizujú sa smerom ku kolektívnej aktivite. Väčšina definícií občianskej spoločnosti je založená na definovaní ich základných charakteristík. Jedna kategória definícií sa tak sústreďuje na aspekty, ako sú politiky, individuálna sloboda a moc, iné vyzdvihujú ich ekonomické funkcie alebo ako predstavu sociálneho kapitálu a kohézie. Primárne je však potrebné pochopiť, že občianska

spoločnosť nie je monolitická, homogenická alebo samostatná jednotka, ale je to prostredie, ktoré predstavuje súbor vzťahov medzi štátom a trhom.

Habermas (1992) vníma občiansku spoločnosť ako miesto, ktoré je vytvárané spontánnymi organizáciami a hnutiami, ktoré sa snažia o riešenie sociálnych problémov v rámci svojich vnútorných štruktúr, prípadne ich posúvajú smerom k štátu a legitímnym zástupcom. Občiansku spoločnosť nemožno vnímať len ako špecifickú myšlienkovú abstrakciu, ktorá sa snaží definovať priestor medzi rodinou a štátom, rodinou a trhom, a ani ako určité spoločenstvo občanov. Občianska spoločnosť by mala byť vnímaná najmä cez jej sprostredkujúce štruktúry, ktoré vytvárajú vzťah medzi občanom a štátom. Zároveň treba mať na pamäti, že tak, ako sa spoločnosť, ako aj jednotlivé systémy zriadenia menia, mení sa aj občianska spoločnosť. V ostatných rokoch tieto zmeny boli pozorovateľné najmä technologickou/digitálnou revolúciou, ktorá vytvorením aj nových sociálnych vzťahov vo vnútri spoločnosti, ako aj novými typmi sociálnych interakcií, zmenila vnímanie, postavenie a úlohy občianskej spoločnosti. Práve v tomto kontexte dochádza aj k zmene definície občianskej spoločnosti, ktorá sa začína postupne rozširovať aj do digitálneho (online) prostredia, kde dochádza k stretu digitálnych identít a nových sociálnych interakcií.

Jeffrey Alexander sa snaží vymedziť občiansku sféru ako nezávislú a univerzalistickejšiu sféru pôsobiacu vedľa štátu a trhu. Navrhuje, aby občianska spoločnosť bola vnímaná ako sféra solidarity, v ktorej bude kultúrne definovaný a do určitej miery inštitucionálne podporovaný určitý druh univerzálnej komunity (Alexander, 2006: 31). Alexander tvrdí, že občianska spoločnosť by mala byť nazeraná najmä ako „*občianska sféra, ako svet hodnôt a inštitúcií, ktoré generujú potenciál pre sociálnu kritiku a demokratickú integráciu*“ (Alexander, 2006: 4).

Jednou z posledných definícií, ktorá sa snaží reagovať na aktuálne technologické výzvy v oblasti meniacej sa občianskej spoločnosti, je definícia VanDycka (2017), ktorá chápe občiansku spoločnosť ako ekosystém organizujúci sociálne a kultúrne vzťahy existujúce v priestore medzi štátom, obchodom a rodinou, ktoré sú postavené na znalostiach, hodnotách, tradíciách a zásadách, upevňujú spoluprácu a dosiahnutie konkrétnych cieľov medzi občanmi, ako aj medzi inými zúčastnenými stranami. Súčasné definície občianskej spoločnosti tak vnímajú dve skupiny občianskej spoločnosti, a to spoločnosti organizované a tradičné, a občianske spoločnosti nové/organické.

Definíciou občianskej spoločnosti, ktorá obsahuje všetky predchádzajúce prístupy, tak je: **„Občianska spoločnosť je prechodnou oblasťou umiestnenou medzi štátom a rodinou, ktorá obsahuje organizované skupiny alebo združenia, ktoré sú oddelené od štátu, tešia sa istej miere autonómie vo vzťahu k štátu a sú dobrovoľne vytvorené členmi spoločnosti s cieľom ochraňovať alebo rozširovať svoje záujmy, hodnoty alebo identity.“**

Teoretické koncepcie/prístupy k občianskej spoločnosti

Jeden z najstarších moderných konceptov, ktorý pojednával o občianskej spoločnosti, síce nezahŕňal všetkých aktérov, činnosti a predmety v rámci tohto prostredia, no rozlišoval medzi formálnymi aktivitami/činnosťami štátu a aktivitami radových členov spoločnosti, a medzi aktivitami na trhu a aktivitami bežných ľudí v každodennom živote.

Počiatky tohto konceptu môžeme nájsť pod pojmom *hegeliánsky koncept*, ktorý vníma občiansku spoločnosť ako špecifickú formu trhovej spoločnosti. Hegel využíva termín, tzv. „*buergeliche Gesellschaft*“. Autorova občianska spoločnosť je entita sociálnych činností, ktoré sú vytvárané cez logiku kapitalistickej ekonómie a reflektujú étos trhu, no zároveň sa nachádzajú mimo trhu. Termín *Gemeinschaft* koncept ďalej rozpracovali Ferdinanda Tönnies a Georga Simmela, ktorí občianskou spoločnosťou rozumejú prechodnú sféru medzi dvoma úrovňami sociálnej štruktúry – makroúrovňou (štátom) a mikroúrovňou (jednotlivci, rodina). Je to svet všetkých viac alebo menej formálnych sociálnych skupín, ktoré pôsobia vo verejnej sfére ako sprostredkovatelia medzi primárnymi skupinami a štátnymi štruktúrami (Shils, 1957). Druhý koncept vychádza z myšlienok Maxa Webera a Karola Marxa, ktorí spájajú občiansku spoločnosť so sférou ekonomických aktivít a vzťahov založených na súkromnom vlastníctve a individualizme. Hlavným aktérom *ekonomického konceptu* je stredná vrstva spoločnosti. Integrálnou súčasťou občianskej spoločnosti je pre Marxa deľba vrstiev a spoločnosti. Tretím konceptom občianskej spoločnosti je tzv. *kultúrny koncept*, vychádza z intelektuálneho dedičstva Alexisa de Tocquevilla a Antonia Gramsciho. Občianska spoločnosť u nich znamená rozvinutú, emancipovanú spoločnosť, ktorá je spojená sieťou medziludských kontaktov a tvorená angažovanosťou, vzájomnou podporou a dôverou. Táto sféra solidarity je vyjadrená bohatým spoločenským životom, kritickou verejnou mienkou a rešpektom voči verejným statkom a právu (Vašečka, 2004).

Občianska spoločnosť bola pôvodne podľa Kaldor (2003: 9) chápaná ako spoločnosť právneho štátu a politického spoločenstva. Mala teda za úlohu predovšetkým reprodukovať a rozširovať v spoločnosti vedomie o zákonoch, pravidlách, ale i morálke. Občianska spoločnosť tak bola spájaná predovšetkým so šírením civilizovanosti. Práve šírenie normatívneho správania prostredníctvom občianskej spoločnosti malo zabezpečiť spoločnosť bez násillia, kde monopol na násillie je pevne držaný v rukách štátu. Tocqueville chápe občiansku spoločnosť, rovnako ako demokraciu, ako spôsob života, kde je práve občianska spoločnosť základom demokracie. Občan je podľa neho schopný samostatne prijímať svoje rozhodnutia a niesť za nich zodpovednosť. Tocquevillovo chápanie občianskej spoločnosti ako samozrejmej súčasti demokracie ponúka pohľad na občiansku spoločnosť ako na určitú sféru participácie, nie iba ako prostredníka medzi jedincom/rodinou a štátom. Participácia je podľa Tocqueville to, čo robí demokraciu demokraciou. Práve prostredníctvom aktívneho prístupu k verejnému životu a prevzatia zodpovednosti voči sebe a ostatným členom spoločnosti sa vytvára demokracia, ktorá so sebou však nesie nebezpečenstvo tyrania väčšiny a demokratického despotizmu. Je to ale práve koncept občianskej spoločnosti, ktorý sa podľa Tocqueville umožňuje vyhnúť týmto dvom rizikám, a to cez občiansku aktivitu v podobe jednotlivých občianskych združení (Vávra, 2003: 359).

Súčasný koncept sa snažia vnímať občiansku spoločnosť ako komplexný súbor rôznych perspektív a ideí. Moderné koncepty občianskej spoločnosti ju chápu ako tretí sektor, ako neštátneho a nezávislého aktéra, verejnú sféru, i ako symbolický poriadok. Rozvojový koncept je jeden z moderných konceptov, ktorý reaguje na nárast priestoru občianskej spoločnosti. Reaguje na príchod globalizácie, ktorá vyprodukovala nový pojem „mimovládne organizácie“. Za ostatné roky vzniklo viacero odborných štúdií a úvah ohľadne „znovuredefinovania“ občianskej spoločnosti vo vzťahu k moderným výzvam

spoločnosti. Väčšina autorov sa snažila nahliadať na občiansku spoločnosť cez rôzne prístupy - feministický, liberálny, religiózny či dobrovoľnícky (Kymlicka - Chambers, 2002). Táto široká diskusia však neprinesla nový pohľad na postavenie občianskej spoločnosti a jej vzťahu so štátom, ale aj trhom, skôr „redefinovali“ pohľad na občiansku spoločnosť ako heterogénnu zónu množstva sociálnych interakcií.

Vo všeobecnosti, teoretické koncepty pojednávajúce o občianskej spoločnosti v sebe zahŕňajú viaceré definičné kritéria, ktoré sa podľa Edwardsa (2005) navzájom prelínajú a dopĺňajú, a to prostredníctvom:

1. kolektívnej aktivity cez združenia;
2. vytváraním konsenzuálnych riešení zabraňujúcich vyvolávaniu politicko-spoločenských konfliktov, ktoré prehlbujú mieru nedôvery v systém (či už politický, spoločenský alebo ekonomický);
3. vytváraním priestoru pre celospoločenskú diskusiu, zdieľanie a propagáciu spoločenských hodnôt vo verejnej (ako aj súkromnej) sfére.

Každý z minulých, súčasných i budúcich konceptov občianskej spoločnosti, a to priamo alebo nepriamo, bude podporovať primárnu podstatu sociálnej zmeny vedúcu k širšej demokratickej a participatívnej spoločnosti.

Charakteristiky občianskeho sektora

Organizácie občianskeho sektora vyplňajú priestor medzi rodinou, štátom a trhom. No do takto definovaného priestoru patria aj nezávislé odbory, športové kluby, verejnoprospešné organizácie, či dokonca aj politické strany. Americký sociológ Lester M. Salamon vytvoril definíciu občianskeho sektora, ktorý sa podľa neho skladá z organizácií, ktoré sú vymedzené piatimi spoločnými znakmi (Frič - Goulli, 2001, s. 11 - 12).

1. Ide o organizácie, ktoré sú do určitej miery inštitucionalizované. To môže byť dané jednak ich formálnym štatútom, alebo sa inštitucionálna podoba vyjadruje iným spôsobom, ako napríklad pravidelnosťou schôdzí či organizovanou činnosťou. Čisto neformálne zhromaždenia osôb nie sú považované za súčasť neziskového sektora, aj keď môžu mať svoj význam. Pojem neziskových organizácií musí byť ale pevne vymedzený, aby bol uchopiteľný a prístupný skúmaniu.
2. Neziskové organizácie majú súkromnú povahu, sú teda inštitucionálne oddelené od štátnej správy. Základná štruktúra neziskových organizácií je vo svojej podstate súkromná, nepodlieha riadeniu štátnych orgánov, ani nie je súčasťou štátnej správy. Neziskové organizácie však môžu fungovať so štátnou podporou, vo vedení môžu byť dokonca aj štátni úradníci.
3. Neziskové organizácie nerozdeľujú zisk medzi vedenie organizácie alebo vlastníkov. Ak organizácia dosahuje zisk, opätovne ho použije na ciele dané poslaním organizácie. Ide teda o organizácie, ktoré neslúžia primárne na dosahovanie zisku. Táto charakteristika vyčleňuje neziskové organizácie z oblasti súkromného sektora.
4. Organizácie sú samosprávne, autonómne, sú schopné riadiť svoju vlastnú činnosť pomocou vlastných pravidiel, nie sú ovládané zvonku.
5. Neziskové organizácie sú dobrovoľné, zahŕňajú významný prvok dobrovoľnej činnosti, a to jednak v rámci konkrétnych aktivít alebo vo vedení organizácie.

Občianska spoločnosť ako priestor konania spoločenského dobra

Inštitucionalizovaná predstava občianskej spoločnosti - občiansky sektor s rôznymi typmi organizácií je iba jednou dimenziou občianskej spoločnosti. Druhou je kultúrna dimenzia, ktorú možno charakterizovať ako oblasť interakcií medzi štátom a občanom. Tieto interakcie sa odohrávajú reflektujúc rôzne hodnoty a postoje spoločnosti a jej spoločenského života, čiže všetkých typov kolektívnych verejných aktivít smerujúcich k vytváraniu politických rozhodnutí týkajúcich sa partikulárnych spoločenských problémov. Kultúrnu dimenziu občianskej spoločnosti možno charakterizovať prostredníctvom občianskej a politickej kultúry, ktorá je súčasťou kultúry každej komunity a vždy je v nejakej forme prepojená s politikou. Je to systém hodnôt a noriem artikulovaných v postojoch ľudí, ktorý je viditeľný v ich spoločenskom správaní.

Spoločenské dobro, ktoré je samotnou občianskou spoločnosťou vnímané ako primárny cieľ aktivít občianskeho sektora, je termínom náročným na definíciu. Podľa Jane Mansbridge (Powell, 1998) spočíva zásadný problém v spore, či je verejné dobro totožné, či naopak odlišné dobru súkromnému, dobru každého jedinca. Platón predpokladal, že čo je dobré pre štát, je dobré aj pre jedincov. Jeho argument vyžadoval zmenu vo vnímaní dobra pre jedinca - ako dobré pre jedinca chápal nezištné a nesebecké správanie. Adam Smith prišiel v 18. storočí s myšlienkou opačnou, teda, čo je dobré pre jedinca, je dobré i pre štát. Jeho argument naopak vyžadoval zmenu vo všeobecnom vnímaní dobra pre štát - sebecké záujmy jedinca môžu prispievať k ekonomickej prosperite štátu. Vo všeobecnosti tak existujú tri závery tohto tlaku medzi spoločenským a súkromným dobrom. Po prvé je to téza, že verejné dobro má neustálenú a nevyriešenú povahu, takže nie je možné s istotou určiť, čo znamená. Po druhé, v emocionálnych základoch snahy o spoločenské dobro sa nachádza hrozba demagógie, a po tretie, vďaka kultúrnej a intelektuálnej hegemonii dominantných skupín v rôznych spoločnostiach majú tieto elity veľkú výhodu v ovplyvňovaní toho, čo je ako spoločenské dobro chápané.

Spoločenské dobro má vysoko sociálny a kolektívny charakter. Dobro, ktoré spája ľudí, tak nemôže byť redukované na individuálne záujmy, spoločenské dobro sa líši od súčtu súkromných dobier. Verejný život je v krajinách neskorej moderny rozmanitý a rôznorodý a spoločenské dobro spočíva v rešpekte k tejto rozličnosti, v pozornosti venovanej záujmom najrôznejších skupín, nielen tých dominantných.

Ak je spoločenské dobro konštitutívnym prvkom občianskej spoločnosti, mala by aj ona tieto požiadavky spĺňať. Čo tiež robí - spolu s rozvojom občianskej spoločnosti, že sa vedľa rešpektu vyvíja aj snaha pomáhať najrôznejším (akokoľvek znevýhodneným, ale aj „neznevýhodneným“) skupinám a rôznymi spôsobmi ich podporovať. Participácia v najrôznejších organizáciách zvyšuje toleranciu k pluralizmu v sociálnom i politickom živote. Na Slovensku tak existuje množstvo mimovládnych organizácií venujúcich sa, napríklad environmentálnej problematike, ľudským právam či problematike práv žien; mnohým profesijným a záujmovým skupinám, etnickým, náboženským, študentským a iným organizáciám; firemnej filantropii či darcovstvu. Do popredia sa dostávajú témy skôr tabuizované, hlasy minoritných skupín skôr umlčovaných, rovnako ako témy pre určitú časť spoločnosti významné, aktuálne, prítlačivé či perspektívne.

Mýty o občianskej spoločnosti

Praktické fungovanie množstva organizácií občianskeho sektora je opradené rôznymi mýtmi, ktoré sa objavujú neustále, znovu a znovu. Zaujímavá je v tomto zmysle trvácnosť mnohých mýtov a nemennosť percepcie na strane mnohých ľudí pôsobiacich mimo občianskeho sektora.

1. Občianska spoločnosť nemá jasne stanovených reprezentantov, nevieme, komu zavolať.

Občianska spoločnosť je natoľko široký pojem, je natoľko heterogénna a farebná, že predstava strešnej organizácie či nejakého reprezentanta je falošná. Občiansky sektor generuje množstvo ľudí, ktorých možno označiť za „social entrepreneurs“, teda spoločenských podnikateľov (či aktérov), ktorí sú inovatívnymi osobnosťami, podobne ako na druhej strane možno nájsť výnimočných ľudí korporátnej sféry a vizionárskych ľudí štátneho sektora.

2. Občianska spoločnosť je ťažko zaraditeľná vedľa štátnych organizácií a korporátnej sféry.

Niektorí dokonca tvrdia, že občianska spoločnosť je apendixom štátu a korporátnej sféry. Naopak, občianska spoločnosť je, a v dobre fungujúcej modernej spoločnosti má byť, partnerom týchto dvoch aktérov. Vplyvný britský sociológ Anthony Giddens tvrdí, že dobre fungujúca spoločnosť je ako trojnohá stolička - kde jedna noha je štátna správa, druhá korporátna sféra a tretia je práve občianska spoločnosť. Podľa neho sa spoločnosť dostáva do nerovnováhy, ak je niektorá z týchto sfér oslabená, či naopak posilnená na úkor tých ostatných. Bez emancipovanej a silnej občianskej spoločnosti sa skôr či neskôr nerovnováha prejaví a spoločnosť riadená iba spoluprácou štátnej správy a korporátnej sféry začne vyrábať externality dopadajúce na občanov.

3. Občianska spoločnosť by sa nemala miešať do politiky, tam nepatrí.

Vôbec nie. Väčšina občianskych organizácií, občianskych aktivistov, či dokonca dobrovoľníkov sa nevyhnutne zaoberá otázkami, ktoré v sebe majú politikum. Skôr alebo neskôr sa s politikou stretne pri riešení spoločenských problémov, či pri tlmočení predstáv a požiadaviek nejakej skupiny ľudí, prakticky každý človek, ktorý je súčasťou občianskej spoločnosti. Menšia časť občianskeho sektora, ktorá vyvíja činnosť zameranú na kontrolu transparentnosti v spoločenskom a politickom živote, na to má rovnaké právo, ako aj predstavitelia politického života, ktorí prešli tzv. sitom volieb.

4. Existuje širšie sprisahanie menšej časti občianskeho sektora s cieľom ovládnuť spoločnosť.

Takýmto, a podobným, nezmyslom verí nie úplne zanedbateľná časť populácie na Slovensku, stáva sa, že i tí, ktorí sú súčasťou občianskeho sektora. No občianska spoločnosť je poprepájaná na neformálnej a neinštitucionálnej úrovni množstvom neviditeľných prepojení. Je postavená na vysokom spájajúcom sociálnom kapitále ľudí, ktorí sú súčasťou občianskeho sektora, a na vysokej recipročnej vzájomnej dôvere. Práve samozrejmosť vzájomných prepojení a spoločne zdieľané hodnoty vytvárajú u niektorých ľudí mimo občianskeho sektora nepochopenie a rozvíjajú konšpiračné teórie.

5. Občianska spoločnosť je amatérska a mieša sa do činnosti profesionálom z korporátnej sféry a štátnej správy.

S týmto opatrne. Občiansky sektor je tak heterogénny, že jeho súčasťou sú skupiny a jednotlivci siahajúci od amatérskych začiatok až po vysoko profesionálnych expertov, ktorých si pre ich profesionalitu najímajú štátne orgány a korporátna sféra.

6. Občianska spoločnosť je inherentne pozitívny fenomén.

Tak to vnímajú mnohí a silný étos mnohých občianskych organizácií by túto tézu na prvý pohľad podporoval. No nie všetci tí, ktorí sú súčasťou občianskej spoločnosti, si osvojili ako cieľ konanie spoločenského dobra. Alebo v niektorých prípadoch si myslia, že konajú dobro, no napriek tomu je ťažké ich takto vnímať. Mnohé nenávistné či fanatické skupiny sú rovnako legitímnou súčasťou občianskeho sektora ako tie, z ktorých spoločenské dobro priam vyžaruje. Niektoré organizácie môžu byť naopak úplne „oprotené“ od hodnotového pozadia a vykonávajú nejakú činnosť bez širších spoločenských implikácií. Občianska spoločnosť tak môže nadobúdať i podoby „neobčianskej občianskej“ spoločnosti či „antiobčianskej občianskej“ spoločnosti.

7. Silná občianska spoločnosť oslabuje štát.

To nie. Silná občianska spoločnosť je silná práve tam, kde existuje dobrá a priaznivá spolupráca so štátnym sektorom a korporátnou sférou. Zástancovia neoliberalnej verzie občianskej spoločnosti sa snažia vytesniť štát z ekonomických a sociálnych aktivít, ktoré občania zvládnu sami, a podľa nich aj lepšie. No takéto vytlačanie štátu občiansku spoločnosť neposilňuje.

8. Silná občianska spoločnosť posilňuje demokraciu.

To je lákavá myšlienka, no nemusí to tak nevyhnutne byť. Súčasný nástup populizmu a autokratických politikov sa odohráva i v krajinách so silnou a tradične široko emancipovanou občianskou spoločnosťou.

9. Demokracia posilňuje občiansku spoločnosť.

Býva to tak, ale zďaleka nie všade. Mnohé dlhodobo demokratické krajiny majú prekvapujúco slabé a nerozvinuté občianske spoločnosti - Japonsko či Španielsko. K erózii občianskeho združovania prichádza všade vo svete, dokonca i v USA. Dnes by už Alexis de Tocqueille o USA zrejme nepísal s takou fascináciou a vierou v schopnosť amerického obecného spoločenstva sa samo organizovať.

10. Občianska spoločnosť je zásadná pre ekonomický úspech štátu.

To je logická téza, no neplatí úplne bez zváženia iných premenných v konkrétnych krajinách. Gruzínsko je krajina s vyspelou občianskou spoločnosťou, no na ekonomických úspechoch krajiny sa to príliš neprejavuje. Nehovoriac o Bangladéši, ktorý má v Ázii jeden z najlepšie fungujúcich občianskych sektorov a vzhľadom na mnohé iné faktory (demografia, ekológia) je to jeden z najchudobnejších štátov sveta.

Predpoklady pre emancipáciu občianskej spoločnosti

Úloha a postavenie občianskej spoločnosti neboli vždy odbornými kruhmi vnímané ako dôležité pri demokratizácii a konsolidácii demokratických politických systémov. Politické elity, strany a inštitúcie boli v pozornosti omnoho viac ako aktéri občianskej spoločnosti. Normatívne reformy a legislatívne zmeny boli vnímané ako základ stability moderných demokracií. No za posledné dekády, po rozpadoch veľkých koloniálnych veľmocí, rozpadom niektorých veľkých federácií a štátnych celkov, či nových prechodov režimov, pádom ľavicových, ako aj pravicových diktatúr viacerých autorov (Diamond, 2004; Schmitter, Merkel, 1999; Linz – Stepan, 1996) demokratizačných konceptov začalo do pozornosti dávať dôležité postavenie občianskej spoločnosti. Vnímanie občianskej spoločnosti sa začalo posúvať smerom k jej chápaniu v širších súvislostiach, k zvýrazňovaniu jej dôležitosti nielen v rámci demokratickej tranzitológie, ale aj demokratickej konsolidácie (Žúborová,

2009). Pokiaľ na začiatku 20. storočia boli masy chápané ako škodlivé, príchodom tretej demokratizačnej vlny začala byť občianska spoločnosť žiadúca.

Jednu z najprepracovanejších definícií, ktoré popisujú predpoklady budovania stabilnej občianskej spoločnosti vo vzťahu k jej konsolidácii, priniesli Juan Linz a Alfred Stefan (1996), ktorí definovali predpoklady občianskej konsolidácie, a to:

- 1) slobodná a životaschopná občianska spoločnosť;
- 2) relatívne autonómna politická spoločnosť tvorená inštitúciami demokratickej politickej spoločnosti;
- 3) existencia právneho štátu, ktorý chráni individuálne slobody a spoločenský život, a sú mu podriadení všetci politickí aktéri;
- 4) existencia štátnej byrokracie, ktorá je využívaná demokratickou vládou;
- 5) existencia inštitucionalizovanej hospodárskej spoločnosti.

Občianska spoločnosť sa podľa týchto autorov nachádza v centre vytvárania demokratických princípov, politických kultúr a posilňovania politickej spoločnosti. Občianska spoločnosť je tak vnímaná ako kľúčový aktér pri vzdelávaní občanov spoločnosti a budovaní stabilného politického systému, vrátane legitimacy.

Funkcie, úlohy a priestor občianskej spoločnosti

Tak, ako sa postupom času menili definície a koncepty občianskej spoločnosti, tak sa menili aj funkcie a úlohy občianskej spoločnosti, a to aj v nadväznosti na technologické a štrukturálne zmeny v spoločnosti. V ostatných rokoch došlo, napríklad k zmene chápania úlohy občianskej spoločnosti. V minulosti štát, občianska spoločnosť, ako aj trh primárne vykonávali svoje činnosti vo vnútri svojich vlastných hraníc. Úlohy boli nezávislé od druhých sektorov a existovala len minimálna miera interakcie medzi jednotlivými sektormi. V súčasnosti je situácia odlišná a je viditeľná omnoho výraznejšia interakcia medzi štátom, občianskou spoločnosťou a trhom, vrátane hlbšej integrácie a zlievania niektorých úloh. Začínajú pribúdať tzv. hybridné formy organizácií a dochádza k prelínaniu medzi korporátnou sférou a štátom, v iných prípadoch býva občianska spoločnosť vnímaná ako biznisový aktér.

Priestor občianskej spoločnosti sa tak postupne zväčšoval, pribúdali nielen hybridné formy organizácií občianskej spoločnosti, ale aj nové priestory v podobne digitálneho prostredia a všetkých jeho sociálnych foriem interakcií. Zmenili sa aj úlohy, ktoré zohrávajú rôzni aktéri smerom k občianskej spoločnosti. Medzi základné úlohy aktérov občianskej spoločnosti v tomto meniacom sa svete patria:

1. „watchdog“: podpora a propagácia transparentnosti a zodpovednosti;
2. advokácia: zvyšovanie povedomia o spoločenských otázkach a výzvach;
3. poskytovateľ služieb: poskytovanie služieb na uspokojenie spoločenských potrieb v rôznych oblastiach;
4. expertná činnosť: prinášanie jedinečných znalostí a skúseností v rámci nových politik a stratégií, identifikácia riešení;
5. tvorca kapacít: poskytovanie vzdelávania, odbornej prípravy a budovanie kapacít;
6. inkubátor: vývoj nových riešení, ktoré vyžadujú dlhodobé testovanie;

7. zástupca: podpora marginalizovaných a „podreprezentovaných“ skupín v rámci majoritnej spoločnosti;
8. mobilizátor: podpora zapájania občanov a podpora ich práv;
9. podporovateľ solidarity: podpora základných aj univerzálnych cieľov v spoločnosti;
10. tvorca noriem: vytváranie noriem, ktoré formujú trh a štát vo vzťahu k občianskej spoločnosti, ako aj spoločnosti ako takej.

Obrázok 1: Priestor občianskej spoločnosti

Zdroj: vlastné spracovanie

Nájsť v odbornej literatúre jednotnú definíciu funkcií občianskej spoločnosti je podobne ako v definíciách alebo teoretických konceptov o občianskej spoločnosti nemožné. Hlavným dôvodom je fakt, že autori už pri samotnej definícii občianskej spoločnosti parciálne jednotlivé funkcie prezentujú, alebo naopak hneď pristupujú k oblasti riešenia svojich záujmov v kontexte občianskej spoločnosti. Existuje viacero typológií, ktoré pojednávajú o funkciách občianskej spoločnosti (Bútora in Vašečka, 2004):

1. Formulovanie a tlmočenie predstáv a požiadaviek občanov, a to prostredníctvom ich aktívnej účasti. Mimovládne organizácie vyjadrujú rôznorodé a zložité potreby spoločnosti a aktívne sa nimi zaoberajú. Požiadavky občanov sa priebežne zisťujú, upresňujú a cez ďalšie kanály sa potom transformujú na politické požiadavky.

Mimovládne organizácie vystupujú ako ochranca, obhajca, „advokát“ jedincov alebo skupín a ich záujmov.

2. Uchovávanie a rozvoj rôznorodosti, plurality. Rôznorodosť patrí medzi základné neodmysliteľné prvky demokracie. Mimovládne organizácie rozširujú pluralitu a rozmanitosť spoločnosti, napríklad tým, že ochraňujú a posilňujú kultúrnu, etnickú, náboženskú, jazykovú a inú identitu jednotlivých skupín obyvateľstva.
3. Mienkotvorná funkcia neziskového sektora. Patrí medzi základné funkcie, a vlastne súvisí s uchovávaním plurality prístupov. Mimovládne organizácie rozširujú informácie o alternatívne pohľady na rôzne otázky, alebo samé takého alternatívy vytvárajú, utvárajú názorové alebo akčné platformy, usilujú sa ovplyvňovať priebeh spoločenskej rozpravy o dôležitých témach. Plodia nové idey, predkladajú návrhy postupu, neraz prichádzajú s pružnejšími riešeniami spoločenských potrieb, neviazanými spôsobmi uvažovania a byrokratickými predpismi v centralizovaných štátnych úradoch.
4. Pôsobenie v prospech spoločenskej integrácie. Prostredníctvom mimovládnych organizácií sa jednotlivé skupiny občanov začleňujú do spoločenského života. Medzi sociálno-integračné funkcie patrí aj zmierňovanie napätí medzi inak súťažiacimi alebo zápasiacimi skupinami.
5. Mimovládne organizácie sú tiež činiteľmi politickej socializácie. Ľudia sa v nich učia demokratickým princípom, kultivujú svoje občianske cnosti, sú trénovaní v rolách „homo politicus“. Pomocou mimovládnych organizácií si môžu ľudia od štátu vynucovať, aby si konal svoje povinnosti.
6. Kontrolné funkcie. Mimovládne organizácie sú „strážnymi psami“ dozerajúcimi na dodržiavanie demokratických pravidiel hry. Spolu s médiami a politickými stranami poskytujú určitú základňu pre obmedzenie štátnej moci. Mimovládne organizácie slúžia ako včasné varovné mechanizmy pred negatívnymi tendenciami.
7. Poskytovanie služieb a verejných statkov, ktoré zvyčajne nie sú zabezpečované ani štátom, ani trhom. Ide o humanitárne a sociálne, ale aj o vzdelávacie, informačné či právnické služby. Môže ísť aj o organizačné služby súvisiace so spoločensko-ekonomickým rozvojom, o technické spojenia medzi rôznymi skupinami, profesiami, oblasťami.
8. Neziskový sektor tiež ponúka pestrú paletu sčasti overených sociálnych inovácií, z ktorých si štát a trh môžu potom vybrať a inštitucionalizovať tie, ktoré považujú za najslubnejšie. Je to teda skúšobné laboratórium pre nové sociálne formy a spôsoby ľudského správania, terén pre sociálne inovácie a sociálne experimenty.
9. Prevenca a riešenie konfliktov. Existujú programy na zmierňovanie interetnického napätia, kde sa lepšie ako štátni zamestnanci uplatnia aktivisti mimovládnych organizácií, pretože vzbudzujú väčšiu dôveru.
10. Rozmnožovanie spoločenského bohatstva. Spoločným menovateľom mimovládnych organizácií je, že utvárajú, rozširujú a reprodukovujú tri druhy špecifického spoločenského bohatstva (kognitívne bohatstvo, bohatstvo praktických skúseností a zručností, a nakoniec bohatstvo prosociálnych vzorov správania).

Participácia a angažovanosť

Občianska angažovanosť poskytuje komunite kooperatívneho ducha, a následne i lepšiu vládu a väčšiu prosperitu. Tu však narážame na problém, ktorý vidieť aj na príklade Slovenska - nedostatok občianskej dôvery k štátu vedie k jeho zlému fungovaniu a s ním ide ruka v ruke aj neuspokojivá ekonomická prosperita. Občania tak obviňujú štát a štát zároveň môže obviňovať občanov z pasivity, ktorá spôsobuje nefungujúce zastúpenie ľudí. Ľudia sú nespokojní, štát je nespokojný. Mnohým z tých, čo poznajú „politickú realitu“ na Slovensku, však môže napadnúť otázka, či sa občianska pasivita nestala funkčnou pre politických karieristov, ktorí z nej profitujú. Iba málo vecí je funkčných pre všetkých občanov zároveň, vo väčšine prípadov jedni profitujú a druhí strárajú. Zavedenie univerzálne funkčných pravidiel je v modernej, vysoko hierarchizovanej spoločnosti veľmi problematické. Čím je však dav pasívnejší, tým je politická konkurencia slabšia a vládnuce skupiny sa nemusia obávať straty privilégií prameniach z ich postu (Vašečka, 2004). Robert Putnam rozvíja tento problém ešte ďalej a neschopnosť niektorých krajín v reálnom čase aplikovať princípy liberálnej demokracie analyzuje pomocou definovania „un-civic regions“. Putnam nimi rozumie také územia, v ktorých je samotný princíp občianstva spochybnený, dôvera medzi ľuďmi neexistuje a ľudia sa odmietajú angažovať. Podľa neho títo chronicky neangažovaní ľudia veria, že sú obklopení neprajnými kreatúrami a necítia tak potrebu byť sami čestnými (Putnam, 2000). Tým sa dostávame späť k otázke vzájomnej dôvery. Posilnenie dôvery v spoločnosti bude dlhodobou záležitosťou, ktorá si bude vyžadovať mnohé zmeny a proces obnovovania dôvery bude trvať ešte veľmi dlho. Opätovne získaná dôvera v naše okolie však postupne povedie k rastu občianskej angažovanosti, tá posilní pocit ukotvenosti v sociálnej štruktúre a sociálnych roliach, vzrastie záujem o politiku.

Ideál občianskej spoločnosti spočíva na združovaní slobodných občanov, ktorí kriticky rozvažujú nad podobami a princípmi vzájomného spolužitia a aktívne sa podieľajú na chode celého spoločenstva. V tomto procese zohrávajú kľúčovú úlohu predovšetkým jedinci s vysokým vzdelanostným kapitálom a špecifickým étosom. Slobodní jedinci s kritickým odstupom od dominantných spoločenských naratívov dokážu najlepšie porozumieť rozmanitým spoločenským súvislostiam a osvojiť si dôležité občianske kompetencie a špecifický étos. Takýto potenciál a schopnosti však stavia pred silné postavy občianskej spoločnosti vysoké nároky a zodpovednosť. Jeffrey Goldfarb (1998) opakovane zdôrazňuje, že práve rozvíjanie seriózneho verejného diskurzu a rola intelektuálov v ňom je tým, čo demokratická spoločnosť potrebuje k svojej akcieschopnosti, pozitívnemu a reflexívnemu rozvoju. Jedine otvorený spoločenský priestor a zdieľanie verejných hodnôt sú totiž schopné na spoločenskej úrovni udržiavať spoločenské štandardy a normy a vytvárať súčasne istý „komunikačný tlak“. Hlavnou doménou pôsobenia intelektuálov je spoločenská diskusia. Zmyslom diskusie by nemalo byť verejný priestor opanovať, ale z podstaty veci iba limitovaným spôsobom ovplyvňovať a zachovať plný rešpekt a priestor pre individuálne utváranie úsudku každého jedinca v spoločnosti. Úlohou intelektuálov je takú diskusiu obohacovať, rozvíjať a vnášať do nej relevantné argumenty a poznatky. Ich nezávislosť na straníckej politike, neviazanosť na jej inštitucionalizované záujmy a vysoká miera autonómie navyše v mnohých ohľadoch výrazne zvyšuje ich schopnosti rokovať a vystupovať bližšie k skutočnému verejnému záujmu.

Globálna občianska spoločnosť

Pokiaľ sa tradičná občianska spoločnosť formovala v rámci hraníc národných štátov, sféra globálnej občianskej spoločnosti je ďaleko širší pojem. Podmienky a rámce, v ktorých globálna občianska spoločnosť vzniká a reprodukuje sa, sú zmenené. Medzinárodný systém sa zmenil, pohybujú sa v ňom noví aktéri a tí predchádzajúci - teda najmä národný štát - získavajú nové úlohy a role. Štát, a najmä národný štát, nie je pre existenciu globálnej občianskej spoločnosti vlastne ani potrebný (Rohrbacher, 2008: 11). Mnohé štáty prepúšťajú niektoré svoje funkcie iným aktérom, nakoľko sa cítia nekompetentné pri ich plnení. Globálna občianska spoločnosť sa stáva jedným z aktérov globálneho riadenia, čo vedie v niektorých ohľadoch k jej ďalšiemu posilňovaniu, no môže to viesť i k rôznym deformáciám. „*Obhajcovia GOS ju ... chápu ... ako nadnárodnú sféru rokovania neštátnych aktérov, ktorá existuje v interakcii s aktérmi na štátnej a regionálnej úrovni rokovania*“ (Barša - Císař, 2004: 179).

Od začiatku 21. storočia mnohí autori hovoria o novej ére nadnárodného aktivizmu, o oslabení tradičných NGO a nastupujúcej novej vlny priameho aktivizmu (Bennett, 2005). V tejto súvislosti sa termín globálnej občianskej spoločnosti uchytil pre označenie transnacionálnych sietí pôsobiacich v prospech záujmov aktérov a transnacionálnych nátlakových sietí. Ide o organizačný model, ktorý umožňuje uchopiť rôznosť aktérov a rôznorodosť tém v celej šírke globálnych sociálnych hnutí bojujúcich za spravodlivosť v jej rôznych podobách. To znamená, že umožňuje ľuďom s rôznymi názorami zapojiť sa do veľkých akcií s mnohopočetnými témami pri rovnakej protestnej udalosti (Bennett, 2005: 205). Globálna občianska spoločnosť sa dnes stáva protipólom k neoliberalnej globalizácii, ktorá vymedzuje silné ekonomické subjekty a ich profit z vytvárania globálneho trhu.

Práve v tomto duchu Barša a Císař (2004) považujú za dôležitý faktor pri rozvoji globálnej občianskej spoločnosti finančné krízy. Tie pôsobili rozkol globálnych elít a poskytli mnohé argumenty odporcom globalizácie. Globálna občianska spoločnosť začala požadovať reformy globálneho vládnutia, ktoré sa nezaobídu bez účasti neštátnych aktérov. Začínalo sa ukazovať, že ich zahrnutie do globálneho politického procesu je nevyhnutné a priestor pre angažovanie neštátnych aktérov a budovanie občianskej spoločnosti sa tým rozšíril vo svete ešte viac. Globálna občianska spoločnosť sa tak posunula od pôvodného myslenia v intenciách antiglobalizácie k premýšľaniu o „alterglobalizácii“. Aktivisti súčasnosti teda prijali proces globalizácie ako fakt a ich úsilie sa upína k reforme globálneho vládnutia, ktoré umožní iný typ globalizácie. Aktivisti sa teda nestavajú proti globálnemu poriadku, ale chcú ho zmeniť participáciou na rozhodovacom procese. Globálne hnutia sa prestávajú vymedzovať voči nadnárodným korporáciám, ale chcú sa podieľať na globálnom usporiadaní, a aj im to býva umožnené. Stávajú sa tak monitorovacím „psom demokracie“ v medzinárodnej politike a zastupujú záujmy skupín svetovej populácie, ktoré boli doteraz z rozhodovacieho procesu vylúčené. „Sledovaním konkrétnych politických cieľov tieto hnutia problematizujú, a tým politizujú celkové usporiadanie svetového poriadku a štruktúru medzinárodných inštitúcií“ (Barša - Císař, 2004: 188).

Globálna občianska spoločnosť však už nie je iba doménou mimovládnych organizácií, ale masívne rastie význam priameho aktivizmu, nových komunikačných technológií a nových organizačných foriem. Účasť širokého spektra aktérov širokej občianskej spoločnosti

umožňuje užšiu spoluprácu s inštitúciami globálneho riadenia, ale je potom „... *prevažne tvorená elitnými mimovládnyimi organizáciami, ktoré sledujú svoje ciele bez ohľadu na partikulárne lokálne kontexty, v ktorých fungujú*“ (Barša - Císař, 2004: 194). Miestne organizácie a iniciatívy sa prirodzene dostávajú do konfliktu s medzinárodnými inštitúciami a ich protesty nemusia stačiť. Potom je na mieste, aby zasiahli tieto elitné mimovládne organizácie, ktoré majú prístup k príslušným medzinárodným inštitúciam a ktoré majú know-how a kapacity, aby v ich záujme apelovali na správnych miestach.

No stáva sa, na Slovensku sme toho boli svedkami najmä v 90-tych rokoch 20. storočia, že takto môže prísť k preferovaniu tém, ktoré môžu byť v rozpore s charakterom lokálneho prostredia a ktoré môžu byť dokonca výsledkom snáh zahraničných mocenských štruktúr a darcov. Takýto systém globálnej občianskej spoločnosti určite uľahčuje politizáciu advokačných organizácií a v niektorých prípadoch môže dokonca viesť k ich radikalizácii, no niektoré typy politickej angažovanosti sa dostávajú do vleku záujmov alebo cieľov patrónov. „*Nielenže mnohé z nich fungujú ako hovorca partikulárnych vlád a firiem - odtiaľ sa potom odvodzujú novotvary, ako sú GINGO, GRINGO, BINGO, BONGO - ale všetky čerpajú zo zdrojov generovaných globalizovaným kapitalizmom, či už v podobe štátnych grantov alebo grantov súkromných nadácií*“ (Barša - Císař, 2004: 193). V globalizovanom prostredí medzinárodnej politiky a európskom prostredí pohybujúcich sa nových štruktúr politických inštitúcií Európskej únie sa tak stávajú silnými tí globálni hráči, ktorí sú schopní si zabezpečiť financovanie z rôznych typov, zdrojov súčasne.

Literatúra a zdroje:

- Alexander, Jeffrey, C.: 2006. *The Civil Sphere*. Oxford: Oxford university press.
- Barša, B., Císař, O. 2004. Globální občanská společnost. In *Levice v postrevoluční době. Občanská společnost a nová sociální hnutí v radikální politické teorii 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), pp. 164 -197.
- Bennett, L. 2005. Social Movements beyond Borders: Understanding Two Eras of Transnational Activism. In *Transnational Protest and Global Activism*, eds. Donatella della Porta a Sidney Tarrow. Lanham, Boulder, New York, Oxford: Rowman and Littlefield Publishers, pp. 208 - 226.
- Chambers, Simone, and Will Kymlicka, eds. *Alternative conceptions of civil society*. Princeton: University Press, 2002.
- Edwards, Michael, ed. *The Oxford handbook of civil society*. Oxford University Press, 2013.
- Frič, P. - Goulli, R.: *Neziskový sektor v ČR: výsledky mezinárodního srovnávacího projektu* Johns Hopkins University. Praha: Eurolex Bohemia 2001.
- Goldfarb, Jeffrey C. 1998. *Civility & Subversion. The intellectual in democratic society*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Guillermo O'Donnell, 'Illusions about Consolidation', in Larry Diamond et al. (eds), *Consolidating the Third Wave Democracies. Themes and Perspectives* (Baltimore, MD and London: Johns Hopkins University Press, 1997), p. 44.
- Habermas, Jürgen. "Citizenship and national identity: some reflections on the future of Europe." *Citizenship: Critical Concepts* 2 (1992): 341 - 358.
- Kaldor, M. 2003. *Global civil society: An answer to War*. Polity Press: Cambridge.

Larry Diamond, *Developing Democracy: Toward Consolidation* (Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press, 1999); Freedom House, *Freedom in the World 2003* (New York: Freedom House, 2004).

Linz, Juan J., Juan J. Linz, and Alfred Stepan. *Problems of democratic transition and consolidation: Southern Europe, South America, and post-communist Europe*. JHU Press, 1996.

Merkel, Wolfgang. "Civil society and democratic consolidation in Eastern Europe." *Társadalom és gazdaság Közép-és Kelet-Európában/Society and Economy in Central and Eastern Europe* (1999): 62 - 82.

Powell, Walter, W. *Private Action and Private Good*. New Haven: Yale University Press: 1998.

Putnam, R. D.: *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York, Simon and Schuster 2000.

Rohrbacher, T. 2008. *Global Civil Society Conceptual Questions*. Praha: VŠE v Praze, Nakladatelství Oeconomica.

Shils, Edward. "Primordial, personal, sacred and civil ties: Some particular observations on the relationships of sociological research and theory." *The British journal of sociology* 8.2 (1957): 130 - 145.

Vašečka, M. 2004. *Občianska spoločnosť v teoretickej perspektíve*. In Majchrák, J., B. Strečanský, M. Bútora (eds). 2004. *Keď ľahostajnosť nie je odpoveď: Príbeh občianskeho združovania na Slovensku po páde komunizmu*. Bratislava: IVO.

Vávra, D. 2003. „Locke, Hegel, Tocqueville a občianská spoločnosť.“ *Politologický časopis* 4: 348 - 364.

Žúborová, Viera. „Aspekty postkomunizmu v strednej Európe.“ *Slovenská politologická revue* 4 (2009): 151 - 181.

3. Neziskový sektor na Slovensku

Autori: Alžbeta Brozmanová Gregorová, Mária Murray Svidroňová, Boris Strečanský

Neziskový sektor je rozsiahla časť národného hospodárstva, ktorá v sebe zahŕňa veľký počet inštitúcií. Neziskové inštitúcie slúžiace domácnostiam, ako ich definuje Štatistický úrad Slovenskej republiky (Štatistická ročenka SR, 2011), sú právnické osoby slúžiace finančným a nefinančným korporáciám, štátnej správe a domácnostiam, ako napr. rozpočtové organizácie, príspevkové organizácie, ktorých tržby z činnosti nepresahujú 50 % vykazovaných nákladov, občianske združenia, spolky a kluby, politické strany, cirkvi a iné.

Systém ESNÚ95 (Európsky systém národných a regionálnych účtov ESA 1995) sleduje neziskové inštitúcie v členení na rozpočtové organizácie, príspevkové organizácie a ostatné neziskové inštitúcie. Tretia skupina ešte stále ponecháva veľký priestor, v ktorom napriek dominancii neziskových inštitúcií slúžiacich domácnostiam, nie sú organizácie konzistentné z hľadiska vyhodnocovania výskumov a vyvodzovania záverov.

Z odbornej literatúry zaoberajúcej sa neziskovými organizáciami je možné uviesť príklady definícií podľa jednotlivých autorov a autoriek:

- Neziskové organizácie sú organizácie, ktoré neboli založené či zriadené za účelom podnikania. Sú to organizácie, o ktorých činnosti je iný záujem, či už zo strany štátu, spoločnosti alebo určitej skupiny ľudí. Tieto organizácie pôsobia v rámci neziskového sektora, a to ako verejného, tak aj súkromného (Demeš, Bútorá, 1998).
- Často používaný pojem nezisková organizácia je v právnom poriadku Slovenskej republiky úplne neznámym pojmom. Označuje organizáciu, ktorá vznikla za účelom vykonávania verejne prospešnej činnosti, nie za účelom dosahovania zisku (Meričková, Šebo, 2006).
- Termín nezisková organizácia označuje právnické osoby alebo organizácie, ktoré sa primárne zaoberajú získavaním a prerozdeľovaním finančných prostriedkov na účely charitatívne, na rozvoj náboženstva, kultúry, vzdelania, na sociálne účely alebo pre realizáciu iných "dobrých skutkov" (Special Recommendation VIII: Non-profit organisation, 2016).
- Neziskové organizácie sú právnické či sociálne subjekty vytvorené za účelom produkcie tovaru a/alebo služby, ktorých stav nedovoľuje, aby boli zdrojom príjmov, zisku alebo iným finančným výnosom pre tých, ktorí ju založili, kontrolujú alebo financujú (United Nations, 2003).
- Neziskové organizácie sú inštitucionálne oddelené od vlády (ale môžu mať rôznu úroveň spolupráce so štátom), sú samosprávne (sami sa riadia) a majú určitý stupeň zapojenia dobrovoľníctva (www.thirdsectorimpact.eu, 2016).

V slovenských právnych predpisoch definuje neziskové organizácie zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmu v znení neskorších úprav. Tento predpis definuje neziskové organizácie

podľa úplne zrejmého kritéria "ziskovosť", pretože ide o zákon o daniach z príjmov, ktorého cieľom je zdať "zárobky", zisk. Použitie označenia "nezisková organizácia" v tomto kontexte je teda úplne korektné. Konkrétne podľa §12 ods. 3 tohto zákona, v ktorom sú vymenovaní daňovníci, ktorí nie sú zriadení na podnikanie, môžeme vymedziť nasledovné typy organizácií (tabuľka 1), pričom každý z uvedených druhov neziskových organizácií je zriadený a usmerňovaný zákonom, vyhláškou, prípadne nariadením vlády, kde je stanovený vznik, zánik, spôsoby riadenia a orgány organizácií a spôsoby ich hospodárenia.

Tabuľka 1 Prehľad právnych noriem upravujúcich druhy neziskových organizácií

Druh neziskovej organizácie	Právna norma
záujmové združenia právnických osôb	§ 20f a nasledujúce Občianskeho zákonníka (zákon č. 40/1954 v znení neskorších predpisov)
občianske združenia vrátane odborových organizácií	zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov
politické strany a politické hnutia	zákon č. 424/1991 Zb. o združovaní v politických stranách a politických hnutiach v znení neskorších predpisov
účelové zriadenia cirkvi, registrované cirkvi a náboženské spoločnosti	zákon č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení neskorších predpisov
Nadácie	zákon č. 34/2002 Z.z. o nadáciách v znení neskorších predpisov
neinvestičné fondy	zákon č.147/1997 Z.z. o neinvestičných fondoch v znení neskorších predpisov
neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby	zákon č. 213/1997 Z.z. v znení neskorších predpisov
verejné vysoké školy	zákon č. 131/2002 Z.z. o vysokých školách v znení neskorších predpisov
školy a školské právnické osoby podľa zvláštneho právneho predpisu	zákon č. 245/2008 Z.z., o výchove a vzdelávaní (školský zákon) v znení neskorších predpisov
Obce	zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov
Kraje	zákon č. 302/2001 Z.z. o samospráve vyšších územných celkov (zákon o samosprávnych krajoch) v znení neskorších predpisov
rozpočtové organizácie a príspevkové organizácie	zákon č. 523/2004 Z.z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy v znení neskorších predpisov
štátne a verejné fondy	každý štátny aj verejný fond je zriadený osobitným zákonom
organizácie s medzinárodným prvkom	zákon č. 116/1985 Zb. o podmienkach činnosti organizácií s medzinárodným prvkom v znení neskorších predpisov
spoločenstvá vlastníkov bytov a nebytových priestorov	zákon č. 182/1993 Z.z. o vlastníctve bytov a nebytových priestorov v znení neskorších predpisov
Slovenský červený kríž	zákon č. 84/1994 Z.z. o Slovenskom Červenom kríži a o ochrane znaku a názvu Červeného kríža v znení neskorších predpisov

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Kuvíková a kol., 2014

Pod neziskovými organizáciami vo výskume rozumieme mimovládne neziskové organizácie

(ďalej aj MNO), ktoré charakterizuje päť základných znakov, ktoré sformulovali Lester M. Salamon a Helmut K. Anheier (1999) pre potreby medzinárodného výskumného projektu, v ktorom sa zaoberajú medzinárodnou komparáciou tretieho sektora (MNO tvoria tretí sektor, po prvom sektore – verejnom a druhom sektore – súkromnom ziskovom):

1. **formálna štruktúra, inštitucionalizovanosť** - sú formalizované, majú právnu subjektivitu, absolvovali registračný proces;
2. **súkromný, neštátny charakter** - sú inštitucionálne oddelené od štátu;
3. **neziskovosť** - rešpektujú neziskové rozdelenie finančných prostriedkov, ich cieľom nie je vytvárať zisk s cieľom súkromného obohatenia;
4. **samosprávnosť** - fungujú na samosprávnom princípe, vytvárajú vlastné kontrolné mechanizmy určené organizačnou štruktúrou;
5. **dobrovoľnícky charakter** – členstvo alebo participácia v nich nie je vyžadovaná zákonom alebo povinná a získavajú do určitej miery dobrovoľnícku podporu vo forme dobrovoľníckej práce alebo financií.

Novšia definícia autorov Salamon a Sokolowski (2016) za MNO tretieho sektora označuje organizácie ako formálne, tak aj neformálne, ktoré spĺňajú tieto charakteristiky:

- súkromné,
- samosprávne,
- nepovinné,
- úplne alebo čiastočne obmedzené rozdeľovanie zisku investorom, členom či iným zapojeným účastníkom (stakeholderom).

Každá z týchto charakteristík musí byť potom zvažovaná operatívne podľa konkrétneho typu organizácie.

Z pôvodnej definície z roku 1999 vychádzalo donedávna väčšina štúdií na Slovensku aj z medzinárodných výskumov, preto sa opierame o túto definíciu.

Pre účely výskumu o neziskovom sektore na Slovensku používame **užšie vymedzenie neziskového sektora** podľa definície z roku 1999 a do sledovania sme zaradili len tieto druhy organizácií:

Tabuľka 2 Právne subjekty zaradené do výskumu o neziskovom sektore

občianske združenia vrátane odborových organizácií	zákon č. 83/1990 Z.z. o združovaní občanov
Nadácie	zákon č. 34/2002 Z.z. o nadáciách
neinvestičné fondy	zákon č.147/1997 Z.z. o neinvestičných fondoch
neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby	zákon č. 213/1997 Z.z. v znení zákona č. 35/2002 Z.z. o neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby
organizácie s medzinárodným prvkom	zákon č. 116/1985 Zb. o podmienkach činnosti organizácií s medzinárodným prvkom

Zdroj: vlastné spracovanie

V texte používame na označenie neziskového sektora pojmy tretí sektor, mimovládne organizácie, neziskové organizácie a mimovládne neziskové organizácie ako synonymá,

pričom máme na mysli vyššie uvedenú definíciu mimovládnych neziskových organizácií tretieho sektora podľa Salamona a Anheiera.

Neziskové organizácie nie sú v podmienkach SR jednotne definované, čo vedie k problematickému mapovaniu neziskového sektora. Existujú tri základné zdroje dát, ktoré uvádzajú jednotlivé početnosti podľa právnej formy. Ide o Štatistický úrad, databázu Slovstat a Ministerstvo vnútra SR. Rozdiely medzi údajmi sa dajú vysvetliť jednak časovými posunmi pri zapisovaní údajov, ako aj rozdielnou klasifikáciou toho istého pojmu a tiež rozdielnymi postupmi pri kvalifikácii údajov (napr. uvádzanie resp. neuvádzanie organizácií, ktoré sú v procese likvidácie a pod.). Vo výskume vychádzame z registra Ministerstva vnútra SR, nakoľko ministerstvo vnútra je pre nami sledované právne formy registrujúcim orgánom. Pri zbere údajov sme pracovali so zoznamom organizácií zaslaných Ministerstvom vnútra SR k 31.8.2019. Zo zoznamu sme vylúčili organizácie, ktoré boli v procese registrácie a ktoré boli v procese likvidácie. Počet organizácií, z ktorých sa následne robil v prvej fáze zberu dát náhodný výber je uvedený v tabuľke 3.

Tabuľka 3 Počet neziskových organizácií v registri Ministerstva vnútra SR k 31.8.2019

inštrukcie: v zozname občianskych združení sú organizácie, ktoré nemajú IČO - tie ani nevznikli, do výberu ich nezaraďujeme, organizácie, ktoré nemajú dátum registrácie, sú ešte v procese registrácie t.j. tiež ich nezaraďujeme + treba tiež vyčleniť organizácie, ktoré sú v likvidácii, pri OZ je to podľa hľadaného výrazu 599, vyšlo mi, že by ich potom malo byť v zozname 50 575, čo sa mierne líši od čísla, ktoré poslali		
po vyčistení súborov		
	počet organizácií v registri	percentá
občianske združenia	49885	89,87%
odborové organizácie (toto sú tiež OZ)	2858	5,15%
Nadácie	470	0,85%
Organizácie s medzinárodným prvkom	116	0,21%
Neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby	1673	3,01%
Neinvestičné fondy	509	0,92%
	55511	100,00%

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov Ministerstva vnútra SR

Poznámka: organizácie v procese registrácie a likvidácie sú vylúčené zo zoznamu

Napriek skutočnosti, že v medzinárodnom porovnaní môžu údaje o širšom spektre neziskových organizácií absentovať, výskum neziskového sektora a jeho socio-ekonomického prínosu na Slovensku by mal slúžiť najmä pre národnú analýzu. Reálne fungovanie, financovanie, ale aj samotný účel ostatných neziskových organizácií (ako napríklad politických strán a hnutí, cirkví, záujmových združení právnických osôb) má vo väčšine prípadov úplne odlišný charakter ako je to v prípade nami vymedzeného, tzv. jadra neziskového sektora. Nami určený výber organizácií je tiež v súlade so Zákonom č. 346/2018 Z. z. o registri mimovládnych neziskových organizácií a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

4. Analýza dát v oblasti stavu a trendov vývoja v občianskej spoločnosti

4.1 Občianska spoločnosť 2019 očami dospelých populácie (reprezentatívny prieskum verejnej mienky)

Autori a spoluautori:

Zora Bútorová, Sylvia Šumšalová, Grigorij Mesežnikov, Boris Strečanský, Alena Adamková, Ján Bartoš

Táto štúdia sa opiera o zistenia reprezentatívneho prieskumu verejnej mienky, ktorý sa uskutočnil v rámci národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti na pôde Ministerstva vnútra SR/Úradu splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti. Zber údajov realizovala spoločnosť Actly, s. r. o. v dňoch 22. júna až 28. júla 2019. Vzorka obyvateľov SR, 2 004 respondentov vo veku od 18 rokov, bola získaná kvótnym výberom a spĺňa kritérium reprezentatívnosti podľa pohlavia, veku, vzdelania, veľkosti obce a kraja. Údaje boli zbierané prostredníctvom vyškolených anketárov metódou osobných rozhovorov s využitím tabletu.

V štúdii sa využívajú aj výsledky viacerých sociologických výskumov venovaných občianskej spoločnosti, ktoré sa uskutočnili na Slovensku v posledných desaťročiach.

PRVÁ ČASŤ: STAV SPOLOČNOSTI OČAMI VEREJNOSTI

4.1.1 Najzávažnejšie problémy spoločnosti

4.1.1.1 Rebríček problémov

Miera závažnosti, ktorú pripisujú občania jednotlivým spoločenským problémom, patrí medzi kľúčové charakteristiky spoločenskej klímy. Vo výskume sme ju zisťovali dvojakým spôsobom:

- A. Respondentom bola predložená otázka: „Na Slovensku je množstvo závažných problémov, ktoré treba riešiť. Prečítam Vám niektoré z nich a Vy mi, prosím, ku každému z nich povedzte, do akej miery pokladáte tento problém za závažný.“ Respondenti posudzovali každý z 27 problémov podľa miery závažnosti na desaťbodovej škále od 1 do 10, kde 1 znamená, že problém vôbec nie je závažný a netreba ho riešiť, a 10 znamená, že ide o závažný problém, ktorý treba riešiť prednostne.
- B. Respondenti boli potom vyzvaní, aby odpovedali na ďalšiu otázku: „A teraz, prosím, vyberte spomedzi týchto problémov tri, ktoré považujete za naozaj najzávažnejšie“.

A.

Pozrime sa najprv na poradie problémov podľa priemernej miery závažnosti, ktorú im respondenti priradili (tabuľka 1, stĺpec 1).

Ako ukazuje tabuľka 1, respondenti pripisujú problémom rozdielnu mieru závažnosti – od priemernej miery 8,9 po 6,7 z maximálneho počtu 10 bodov. Pritom, aj pre problémy na konci rebríčka platí, že ich občania nevnímajú ako nedôležité, nevyžadujúce si riešenie, pretože aj oni získali priemernú mieru závažnosti vyššiu ako 5,5 bodu, čo je pomyselný stred stupnice závažnosti.

Všetkých 27 spoločenských problémov možno zoradiť do troch kategórií.

Najkritickejšie je hodnotená štvorica problémov nízke príjmy, korupcia, zdravotníctvo a prepojenie politikov s organizovaným zločinom. Ich hodnotenie je bližšie známke 9.

Nasleduje 16 rozmanitých problémov, ktorých hodnotenie je bližšie k známke 8: prepojenie niektorých politikov s organizovaným zločinom; životné prostredie a klimatické zmeny; sociálne rozdiely v spoločnosti; nízka vymožitelnosť práva a spravodlivosti; nedostatok vhodných pracovných príležitostí; nedostatočná rovnosť občanov pred zákonom; pretrvávajúce rozdiely medzi regiónmi; malá pozornosť problémom seniorov; odchod mladých ľudí do zahraničia; nízka kvalita školstva a vzdelávania; pretrvávajúce problémy v spolunažívaní Rómov a Nerómov; úroveň ochrany spotrebiteľa; šírenie nenávisťi a netolerancie; porušovanie ľudských práv; rozširovanie extrémizmu a antisystémových politických strán a hnutí; šikanovanie a porušovanie práv farmárov; nevhodné podmienky na podnikanie.

Napokon, je tu 7 okruhov, ktorých hodnotenie sa pohybuje okolo známky 7: sexuálne škandály cirkvi; šírenie dezinformácií a konšpiračných teórií; zamestnávanie ľudí z okolitých krajín na Slovensku; útoky politikov proti občianskej spoločnosti; útoky politikov proti médiám; politický vývoj v Európskej únii; politika Ruska.

Za pozornosť stojí skutočnosť, že dospelá populácia sa do značnej miery zhoduje v názoroch na závažnosť uvedených spoločenských problémov. Svedčia o tom nízke hodnoty štandardnej odchýlky dosahujúce úroveň 1,7 až 2,5. Pritom platí, že ľudia sa väčšmi zhodujú pri hodnotení problémov, ktoré pokladajú za najzávažnejšie. Naopak viac sa rozchádzajú pri hodnotení problémov na posledných priečkach rebríčka závažnosti.

Tabuľka 1: Rebríček najzávažnejších problémov spoločnosti (podľa priemernej miery závažnosti a podľa zaradenia medzi 3 najzávažnejšie problémy)

	Priemerná miera závažnosti (1 - 10)	Zaradenie medzi 3 najpálčivejšie problémy (v %)
Nízke príjmy	8,87	50
Korupcia, klientelizmus a rozkrádanie verejných zdrojov, vrátane európskych fondov	8,79	39
Nízka kvalita a dostupnosť zdravotníctva	8,66	37
Prepojenie niektorých politikov s organizovaným zločinom	8,51	10
Životné prostredie a klimatické zmeny	8,34	10
Sociálne rozdiely v našej spoločnosti	8,33	23
Nízka vymožitelnosť práva a spravodlivosti	8,27	8
Nedostatok vhodných pracovných príležitostí	8,22	9
Nedostatočná rovnosť občanov pred zákonom	8,21	4
Malá pozornosť problémom seniorov	8,12	17
Pretrvávajúce rozdiely medzi regiónmi	8,08	14
Odchod mladých ľudí do zahraničia	7,99	19
Nízka kvalita školstva a vzdelávania	7,98	9
Pretrvávajúce problémy v spolunažívaní Rómov a Nerómov	7,8	3
Šírenie nenávisti a netolerancie	7,78	10
Porušovanie ľudských práv	7,74	6
Úroveň ochrany spotrebiteľa	7,73	3
Rozširovanie extrémizmu a antisystémových politických strán a hnutí	7,61	3
Šikanovanie a porušovanie práv farmárov	7,57	2
Nevhodné podmienky na podnikanie	7,52	7
Sexuálne škandály cirkvi	7,39	3
Šírenie dezinformácií a konšpiračných teórií	7,36	2
Zamestnávanie ľudí z okolitých krajín na Slovensku	7,18	5
Útoky politikov proti občianskej spoločnosti	7,13	2
Politický vývoj v Európskej únii (napr. brexit)	7,11	1
Útoky politikov proti médiám	7,1	1
Politika Ruska	6,66	1

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: Do výpočtu priemernej miery závažnosti neboli zahrnuté odpovede „neviem“.

B.

Pozrime sa teraz, ako vyzerá rebríček závažnosti problémov vtedy, keď respondenti vybrali spomedzi 27 problémov tri najzávažnejšie. Ako ukazujú druhý stĺpec tabuľky 1 a graf 1, podľa slovenskej verejnosti patria medzi tri najzávažnejšie problémy krajiny nízke príjmy (uviedlo ich 50 % respondentov); problém korupcie, klientelizmu a rozkrádania verejných zdrojov (vrátane európskych fondov) (39 %), nízka kvalita a dostupnosť zdravotníctva (37 %).

Po tejto trojici najzávažnejších problémov nasleduje s pomerne veľkým odstupom druhá skupina problémov, ktoré uviedlo 10 až 23 % respondentov: sociálne rozdiely v spoločnosti (medzi najzávažnejšie ho zaradila takmer štvrtina opýtaných – 23 %); odchod mladých do zahraničia (19 %); malá pozornosť problémom seniorov (17 %); pretrvávajúce rozdiely medzi regiónmi (14 %); prepojenie niektorých politikov s organizovaným zločinom (10 %), životné prostredie a klimatické zmeny (10 %); šírenie nenávisťi a netolerancie (10 %).

Tretiu skupinu problémov označilo za najzávažnejšie 5 až 9 % respondentov. Medzi nich patria: nízka kvalita školstva a vzdelávania (9 %); nedostatok vhodných pracovných príležitostí (9 %); nízka vymožitelnosť práva a spravodlivosti (8 %); nevhodné podmienky na podnikanie (7 %); porušovanie ľudských práv (6 %); zamestnávanie ľudí z okolitých krajín na Slovensku (5 %).

Napokon, štvrtú skupinu tvoria spoločenské problémy, ktoré vybralo ako najzávažnejšie menej ako päť percent respondentov. Medzi nich patria: nedostatočná rovnosť občanov pred zákonom (4 %), pretrvávajúce problémy v spolunažívaní Rómov a Nerómov (3 %); rozširovanie extrémizmu a antisystémových politických strán a hnutí (3 %); sexuálne škandály cirkvi (2 %); úroveň ochrany spotrebiteľa (2 %); šikanovanie a porušovanie práv farmárov (2 %), šírenie dezinformácií a konšpiračných teórií (2 %); útoky politikov proti občianskej spoločnosti (2 %). Naspodku rebríčka sú tri problémy, ktorým pripisuje najvyššiu závažnosť iba 1 % dospelých občanov: politický vývoj v EÚ, politika Ruska a útoky niektorých politikov voči médiám (po 1 %).

Porovnanie prvého a druhého stĺpca tabuľky 1 ukazuje, že poradie problémov v oboch rebríčkoch nie je rovnaké a umiestnenie niektorých problémov sa výrazne mení.

Popredné miesto si zachovávajú tri najzávažnejšie problémy: nízke príjmy; korupcia, klientelizmus a rozkrádanie verejných zdrojov; nízka kvalita a dostupnosť zdravotníctva.

Niektoré problémy sa posúvajú po rebríčku „top troch problémov“ vyššie, je to najmä problém veľkých sociálnych rozdielov, odchodu mladých ľudí do zahraničia, zanedbávanie potrieb seniorov a regionálnych rozdielov. Možno usudzovať, že pri hodnotení týchto problémov majú respondenti pocit, že sa najbezprostrednejšie dotýkajú ich každodenného života, resp. života ľudí vo svojom okolí.

Naopak, niektoré z problémov na popredných miestach podľa miery závažnosti sa však po výbere troch najzávažnejších problémov posúvajú po rebríčku nižšie, ide najmä o tieto štyri problémy: problém prepojenia niektorých politikov s organizovaným zločinom; problémy

životného prostredia a klimatickej krízy; nízka vymožitelnosť práva a spravodlivosti; nedostatočná rovnosť občanov pre zákonom. To znamená, že respondenti síce pokladajú tieto problémy za veľmi závažné, ale keď si majú vybrať tie najzávažnejšie, uprednostnia iné, o ktorých majú pocit, že sa bezprostrednejšie dotýkajú ich života, resp. života ľudí okolo nich.

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: Respondenti mali možnosť vybrať 3 najzávažnejšie problémy. Percentá respondentov, ktorí problém vybrali.

4.1.1.2 Vnímanie problémov v rozličných prostrediach

Ako reagujú ľudia patriaci do rozdielnych sociodemografických či názorových zoskupení na jednotlivé spoločenské problémy? Pripisujú im rovnakú závažnosť, alebo nie? Štatistická analýza potvrdzuje, že na časť problémov reagujú niektorí ľudia kritickejšie, iní menej. Ako ukazuje tabuľka 2, z tohto hľadiska možno rozlíšiť dva typy problémov:

- A. Problémy, ktoré vnímajú mimoriadne kriticky ľudia s nižším vzdelaním, členovia slabšie zabezpečených domácností a starší ľudia. K týmto sociodemografickým charakteristikám sa pridružujú aj niektoré hodnotové, resp. názorové charakteristiky – spravidla ľavicová a konzervatívna orientácia, dôvera k vláde Smeru-SD a nedôvera k EÚ. Medzi takéto problémy patria otázky životnej úrovne, zdravotníckej a sociálnej starostlivosti (najmä o seniorov), zamestnanosti, regionálne a sociálne rozdiely, či rovnosť občanov pred zákonom.
- B. Problémy, ktoré vnímajú mimoriadne kriticky ľudia v mladšom a strednom veku s vyšším vzdelaním a finančne lepšie zabezpečení. Sú to ľudia spravidla skôr liberálne a pravicovo orientovaní, dôverujú Európskej únii a mimovládny neziskovým organizáciám. Medzi takéto problémy patria: nevhodné podmienky na podnikanie, korupcia a klientelizmus, prepojenie politikov s organizovaným zločinom, nízka vymožitelnosť práva, nízka kvalita školsťva a vzdelávania, problémy životného prostredia.

Tabuľka 2: Podmienenosť vnímania spoločenských problémov sociodemografickými a názorovými charakteristikami respondentov

	Vybrané spoločenské problémy	Skupiny s kritickejším hodnotením problémov
A	Nízke príjmy	Členovia slabšie zabezpečených domácností; ľudia nedôverujúci EÚ
	Nízka kvalita a dostupnosť zdravotníctva	Ženy; ľudia nad 55+; ľudia s nižším vzdelaním; členovia slabšie zabezpečených domácností; konzervatívne orientovaní; ľudia dôverujúci vláde Smeru-SD; nedôverujúci EÚ
	Sociálne rozdiely v našej spoločnosti	Ľudia s nižším vzdelaním; členovia slabšie zabezpečených domácností; konzervatívne orientovaní
	Malá pozornosť problémom seniorov	Ženy; ľudia vo vyššom veku; ľudia s nižším vzdelaním; členovia slabšie zabezpečených domácností; konzervatívne orientovaní; ľavicovo orientovaní; dôverujúci vláde Smeru-SD; nedôverujúci EÚ; nedôverujúci MNO
	Pretrvávajúce rozdiely medzi regiónmi	Ľudia s nižším vzdelaním; dôverujúci vláde Smeru-SD
	Nedostatočná rovnosť občanov pred zákonom	Členovia slabšie zabezpečených domácností
B	Nevhodné podmienky na podnikanie	Muži do 44 rokov; ľudia s vyšším vzdelaním; členovia lepšie zabezpečených domácností; liberálne orientovaní; pravicovo orientovaní
	Korupcia, klientelizmus a rozkrádanie verejných zdrojov, vrátane európskych fondov	Muži; ľudia s vyšším vzdelaním; členovia lepšie zabezpečených domácností; liberálne orientovaní; pravicovo orientovaní; ľudia dôverujúci EÚ; dôverujúci MNO
	Prepojenie niektorých politikov s organizovaným zločinom	Ľudia s vyšším vzdelaním; nedôverujúci vláde Smeru-SD; ľudia dôverujúci EÚ; dôverujúci MNO
	Nízka vymožitelnosť práva a spravodlivosti	Muži; ľudia s vyšším vzdelaním; členovia lepšie zabezpečených domácností; pravicovo orientovaní; ľudia dôverujúci EÚ
	Nízka kvalita školstva a vzdelávania	Ženy; ľudia s vyšším vzdelaním; pravicovo orientovaní
	Životné prostredie a klimatické zmeny	Ľudia v mladšom a strednom veku; ľudia s vyšším vzdelaním; dôverujúci MNO

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

4.1.2 Nerovnosti v postavení a šanciach obyvateľov

Ako sme videli vyššie, verejnosť citlivo reaguje na rozličné druhy nerovností, či už sú to všeobecne formulované sociálne rozdiely alebo rozdiely medzi regiónmi, či znevýhodnené postavenie vybraných sociálnych skupín. V tejto kapitole sa bližšie pozrieme na niektoré z nich.

4.1.2.1 Regionálne nerovnosti

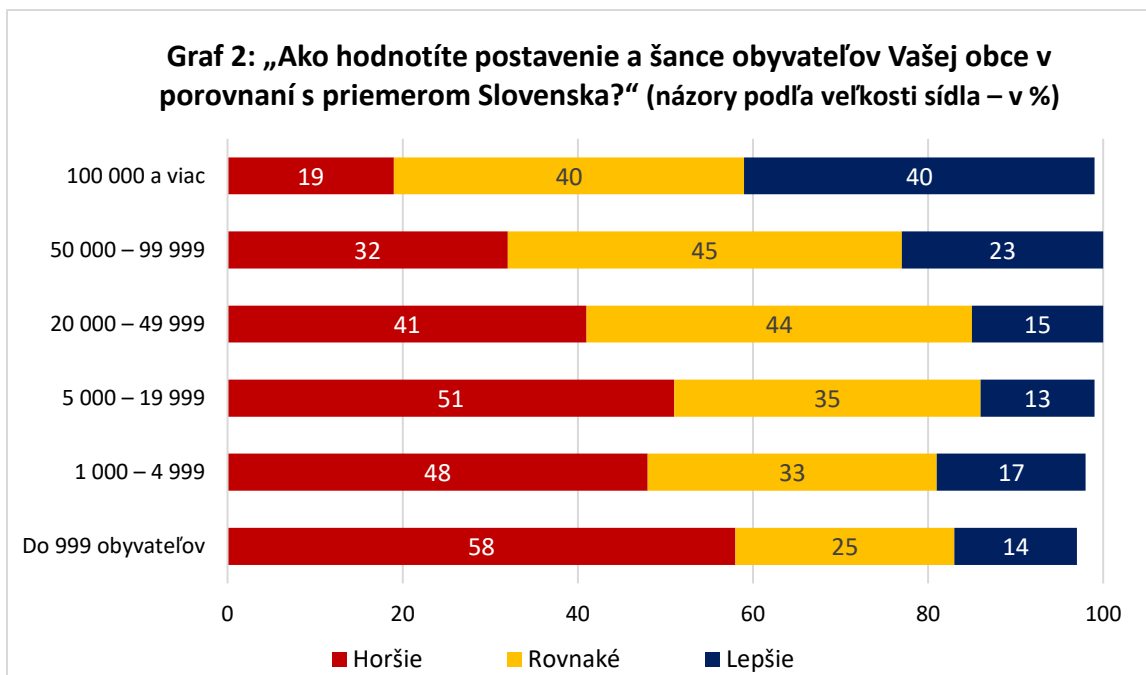
Všimnime si najprv nerovnosti vyplývajúce z miesta bydliska. Ako ukazuje tabuľka 3, až 44 % respondentov hodnotí postavenie a šance obyvateľov svojej obce či mesta ako horšie v porovnaní s priemerom Slovenska. Za rovnaké ich pokladá 36 % a za lepšie 19 %. Významným faktorom ovplyvňujúcim hodnotenie je veľkosť sídla. Relatívna deprivácia je najvyššia u obyvateľov najmenších obcí, no prevažuje aj v ďalších veľkostných kategóriách obcí, ktoré majú menej ako 20 000 obyvateľov. Od tejto hranice smerom k väčším mestám podiel nespokojných obyvateľov prudko klesá.

Výrazne kritickejší pohľad respondentov maďarskej národnosti oproti Slovákom (horšie šance konštatuje 67 % Maďarov oproti 42 % Slovákov) je ovplyvnený aj ich koncentráciou do lokalít s malým počtom obyvateľov.

Tabuľka 3: „Ako hodnotíte postavenie a šance obyvateľov Vašej obce v porovnaní s priemerom Slovenska?“ (v %)

		Horšie	Rovnaké	Lepšie	Neviem
Populácia SR		44	36	19	1
Veľkosť sídla	do 999	58	25	14	3
	1 000 – 4 999	48	33	17	2
	5 000 – 19 999	51	35	13	1
	20 000 – 49 999	41	44	15	0
	50 000 – 99 999	32	45	13	0
	100 000 a viac	19	40	40	1
Kraj	Bratislavský	13	44	43	0
	Trnavský	31	46	23	0
	Nitriansky	57	28	14	1
	Trenčiansky	29	53	18	0
	Žilinský	37	50	13	0
	Banskobystrický	52	29	16	3
	Prešovský	63	24	13	0
	Košický	60	22	15	3
Národnosť	Slováci	42	37	20	1
	Maďari	67	25	7	1

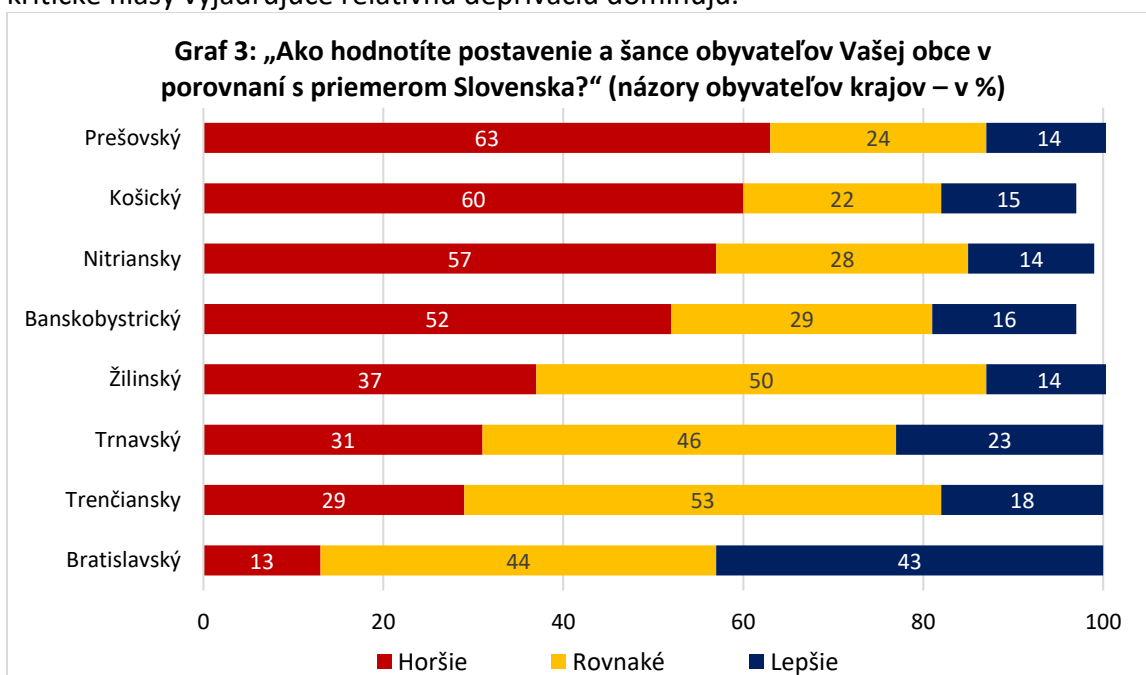
Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: Zvyšok do 100 % tvoria odpovede „neviem“.

Podobne ako v predchádzajúcom období, aj v roku 2019 sa prejavovali výrazné rozdiely medzi pohľadom obyvateľov jednotlivých regiónov Slovenska (porovnaj napríklad Bútorová a Gyárfášová 2010b). Najpriaznivejšie hodnotia svoje postavenie a šance obyvateľa Bratislavského kraja a najkritickejšie obyvatelia Prešovského a Košického kraja (graf 3). V Bratislavskom, Trenčianskom, Trnavskom a Žilinskom kraji tvoria respondenti, ktorí konštatujú znevýhodnenie obyvateľov svojej obce, menšinu (od 13 % do 37 %). V ostatných krajoch, v Banskobystrickom, Nitrianskom, ale najmä Košickom a Prešovskom však už kritické hlasy vyjadrujúce relatívnu depriváciu dominujú.

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: Zvyšok do 100 % tvoria odpovede „neviem“.

4.1.2.2 Postavenie a šance žien

Pozrime sa teraz, ako slovenská verejnosť hodnotí postavenie a šance žien oproti mužom. Podľa tabuľky 4 sa viac ako polovica ľudí prikláňa k názoru, že ženy majú horšie postavenie a šance ako muži. V roku 2019 ho zastávalo 55 % respondentov.

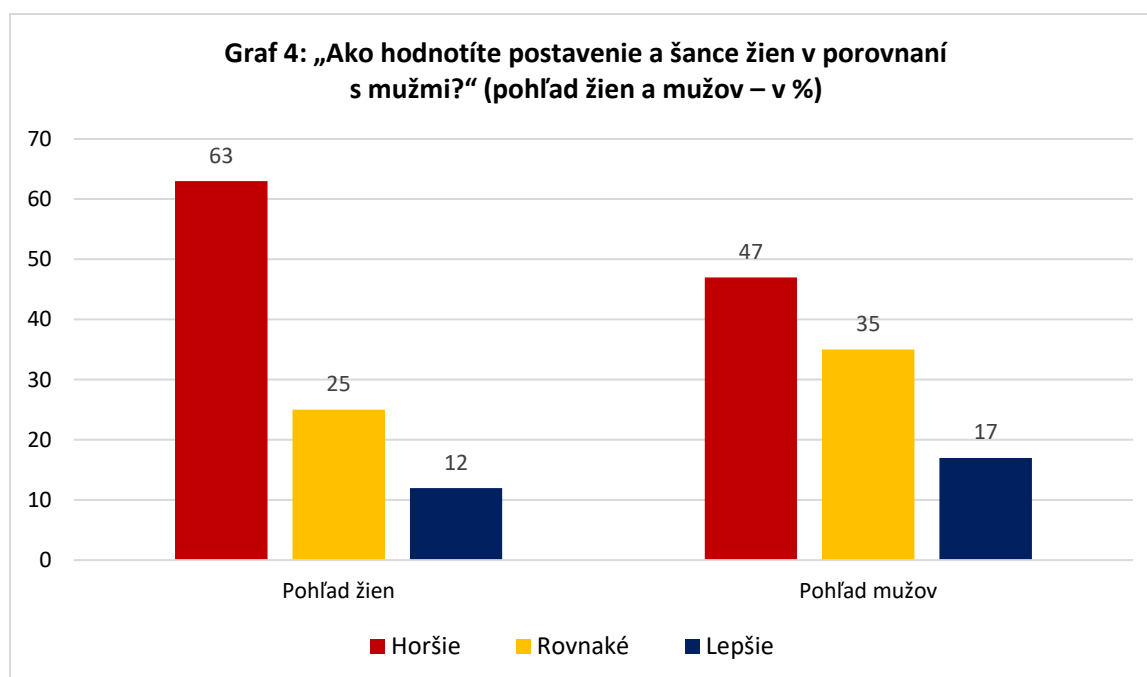
Tabuľka 4: „Ako hodnotíte postavenie a šance žien v porovnaní s mužmi?“ (% odpovedí „horšie“ : „rovnaké“ : „lepšie“)

	Ženy	Muži	Populácia SR
2006	66 : 30 : 4	46 : 47 : 5	56 : 38 : 4
2019	63 : 25 : 12	47 : 35 : 17	55 : 30 : 14

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky 2006 a MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: Zvyšok do 100 % tvoria odpovede „neviem“.

Dlhodobu platí, že presvedčenie o znevýhodnení žien je silnejšie medzi nimi samotnými. Medzi ženami ho zdieľa väčšina, na rozdiel od mužov. Takto to v roku 2019 videlo 63 % žien, ale iba 47 % mužov (graf 4). Naopak, rovnosť príležitostí konštatovalo menej žien než mužov (25 % žien na rozdiel od 35 % mužov). Názor, že ženy majú lepšie postavenie ako muži, je medzi ženami i mužmi najzriedkavejší (12 % u žien a 17 % mužov).

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: Zvyšok do 100 % tvoria odpovede „neviem“.

Rozdiely v pohľade žien a mužov na rodovú rovnosť sa prejavujú aj v hodnotení zmien, ku ktorým dochádza v Európskej únii (tabuľka 5). Ženy majú priaznivejší názor než muži na zmeny v krajinách EÚ smerujúce k posilneniu účasti žien na ekonomickom a politickom rozhodovaní, k ich väčšej slobode pri rozhodovaní v otázkach materstva, ako aj k

odbremeneniu žien od časti neplatenej práce v domácnosti vďaka vyššej participácii mužov. Celkovo je však postoj slovenských žien k týmto zmenám pomerne rezervovaný. Najzdráhavejšie reagujú na zmeny v rozdelení povinností žien a mužov v domácej sfére, ktoré hodnotila ako pozitívne necelá polovica respondentiek (45 %). Vidíme teda, že tu sa najväčšmi udržiavajú patriarchálne rodové stereotypy nielen medzi mužmi, ale aj medzi ženami.

Všetky tri typy zmien v Európskej únii smerujúce k posilneniu rodovej rovnosti hodnotia o čosi priaznivejšie ženy s vyšším vzdelaním, ako aj respondentky v mladšom a strednom veku na rozdiel od najstarších. V skupine mužov sa vplyv veku a vzdelania prejavuje v oveľa menšej miere. Zvýšenie počtu mužov kombinujúcich zamestnanie so starostlivosťou o domácnosť a rodinu hodnotia priaznivejšie muži s vyšším vzdelaním.

Tabuľka 5: „Európska únia sa za uplynulé desaťročia zmenila v rôznych oblastiach. Ku každej z nasledujúcich zmien uveďte, či to bola podľa Vášho názoru zmena k lepšiemu alebo horšiemu.“

(% odpovedí „zmena k lepšiemu“ : „ani k lepšiemu ani k horšiemu“ : „zmena k horšiemu“)

	Ženy	Muži	Populácia SR
Viac žien vo vedúcich pozíciách v ekonomike a politike	59 : 35 : 4	42 : 47 : 8	51 : 41 : 6
Väčšia sloboda žien rozhodnúť sa, či a kedy chcú mať deti	50 : 40 : 8	42 : 46 : 10	46 : 43 : 9
Väčší podiel mužov, ktorí kombinujú zamestnanie so starostlivosťou o rodinu a domácnosť	45 : 42 : 10	36 : 49 : 13	41 : 45 : 11

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: Zvyšok do 100 % tvoria odpovede „neviem“.

4.1.2.3 Postavenie a šance ľudí inej sexuálnej orientácie

Názory verejnosti na postavenie ľudí s menšinovou sexuálnou orientáciou svedčia o prevažujúcej akceptácii „statusu quo“ a nie o empatii voči nim. Hoci ich právne postavenie a životné podmienky na Slovensku, na rozdiel od väčšiny krajín EÚ, sa za posledné roky vôbec nezlepšili, predsa podiel respondentov konštatujúcich horšie postavenie a šance ľudí s inou sexuálnou orientáciou dosahuje necelú tretinu (32 %), kým podiel tých, čo konštatovali rovnosť šancí, tvorí 45 % (tabuľka 6). Nezanedbateľných 15 % respondentov, viac ako v minulosti, je dokonca presvedčených, že ide o menšinu, ktorá je na tom lepšie ako heterosexuálna väčšina. Oproti predchádzajúcemu desaťročiu sa znížil podiel respondentov, ktorí nevedia, či nechcú k tejto téme zaujať stanovisko, čo možno pripísať zintenzívneniu a polarizácii verejného diskurzu. Navyše, ako uvidíme v ďalšej

kapitole, viac ako tretina ľudí (37 %) pociťuje voči ľuďom inej sexuálnej orientácie sociálny dištanc.

Tabuľka 6: „Ako hodnotíte postavenie a šance homosexuálnej orientácie v porovnaní s ostatnými?“

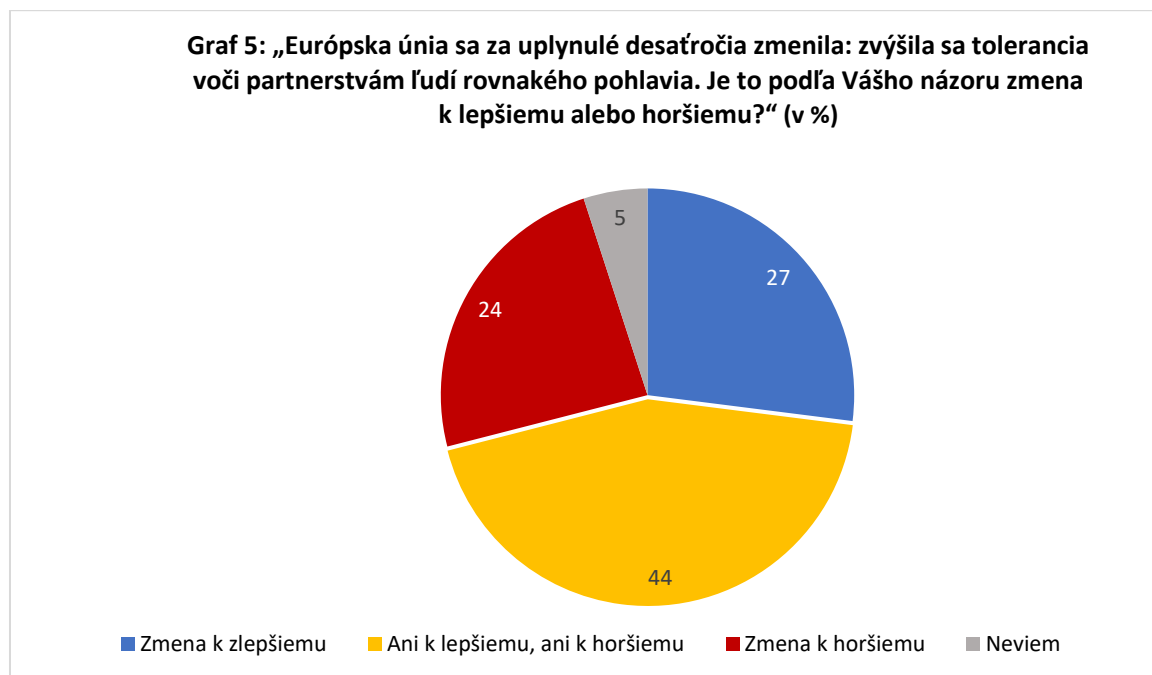
(% odpovedí „horšie“, „rovnaké“, „lepšie“, „neviem“)

	Horšie	Rovnaké	Lepšie	Neviem
2006	38	41	4	17
2010	29	45	8	18
2019	32	45	15	8

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky, 2006 a 2010; MV SR/ÚSV ROS, 2019

Keďže väčšina ľudí na Slovensku nepokladá postavenie šance LGBTI za horšie v porovnaní s heterosexuálnou väčšinou, neprekvapuje ako skutočnosť, že sa stavajú zdržanlivo k zvyšujúcej sa tolerancii voči partnerstvám ľudí rovnakého pohlavia v Európskej únii. Takýto trend pokladá za pozitívny iba 27 %, kým 44 % ho vníma ako rozporuplný a 24 % ako negatívny.

Graf 5: „Európska únia sa za uplynulé desaťročia zmenila: zvýšila sa tolerancia voči partnerstvám ľudí rovnakého pohlavia. Je to podľa Vášho názoru zmena k lepšiemu alebo horšiemu?“ (v %)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Európsky trend posilňovania práv LGBTI nachádza priaznivejší ohlas medzi ľuďmi s vyšším vzdelaním, najmä vysokoškolským; v mladej a mladšej strednej generácii (najmä vo veku 25 - 44 rokov); medzi ľuďmi, ktorí sa cítia liberálne orientovaní; medzi ľuďmi hlásiacimi sa k pravici; medzi priaznivcami PS-Spolu, SaS, Za ľudí a OĽaNO. Na opačnom názorovom póle stoja starší a menej vzdelaní ľudia; hlboko veriaci ľudia; ľudia hlásiaci sa ku konzervatívnej orientácii; ľudia, ktorým je blízka politická ľavica. Pre tieto kategórie je zároveň charakteristický vyšší sociálny dištanc od ľudí inej sexuálnej orientácie (pozri aj kapitolu 4.1.3).

4.1.2.4 Postavenie a šance Rómov

Ako ukazuje tabuľka 7, iba polovica respondentov v roku 2019 vyjadrila presvedčenie, že Rómovia majú horšie postavenie a šance ako nerómska majorita. Druhá polovica (49 %) ich za znevýhodnenú skupinu nepokladala. Buď konštatovala, že majú rovnaké šance ako ostatní (25 %), alebo sa dokonca domnievala, že Rómovia sú zvýhodnení (24 %). Tieto názory sú rovnomerne rozložené medzi ľuďmi rozdielneho veku, vzdelania a pohlavia.

Kolísanie dlhodobého názorového trendu svedčí o tom, že sa nerozširuje okruh občanov, ktorí by si uvedomovali, že horšia zdravotná, vzdelanostná a sociálna situácia tejto menšiny sa nedá pripisovať osobnému zlyhaniu a nezájmu Rómov, ale má hlbšie štrukturálne príčiny, a preto si vyžaduje primeranú pozornosť verejnej politiky. Oproti roku 2006 sa názorové nožnice nebezpečne roztvorili, posilnil sa tábor tých, ktorí si myslia, že Rómovia sa majú lepšie, že sú dokonca zvýhodňovaní. Navyše, ako uvidíme ďalej, Rómovia patria medzi skupiny, voči ktorým pociťuje dvojtretinová väčšina obyvateľov sociálny dištanc.

Tabuľka 7: „Ako hodnotíte postavenie a šance Rómov v porovnaní s ostatnými obyvateľmi?“

(% odpovedí „horšie“, „rovnaké“, „lepšie“, „neviem“)

	Horšie	Rovnaké	Lepšie	Neviem
2006	58	26	14	2
2010	40	28	28	4
2019	50	25	24	1

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky 2006 a 2010; MV SR/ÚSV ROS, 2019

4.1.2.5 Postavenie a šance maďarskej menšiny

Maďari a Slováci sa zásade rozchádzajú pri hodnotení postavenia a šancí maďarskej menšiny na Slovensku (tabuľka 8). Kým u Maďarov dlhodobo prevažuje kritické hodnotenie nad konštatovaním rovnosti šancí (v roku 2019 v pomere 62 % : 32 %), zo Slovákov znevýhodnenie Maďarov pripúšťa necelá pätina (18 %).

Naopak, väčšina konštatuje rovnosť šancí (56 %) alebo dokonca zvýhodnenie Maďarov (22 %). Porovnanie so staršími údajmi naznačuje trend zvyšujúcej sa relatívnej deprivácie Maďarov.² Významnú úlohu tu zohráva regionálny faktor - veľká časť príslušníkov maďarskej menšiny žije na území, ktoré je najviac zanedbávané, najmä južný pás stredného a východného Slovenska patrí medzi najmenej rozvinuté regióny, ktorých obyvatelia nezažívajú prosperitu a zlepšenie svojich životných podmienok, tak ako v iných regiónoch Slovenska.

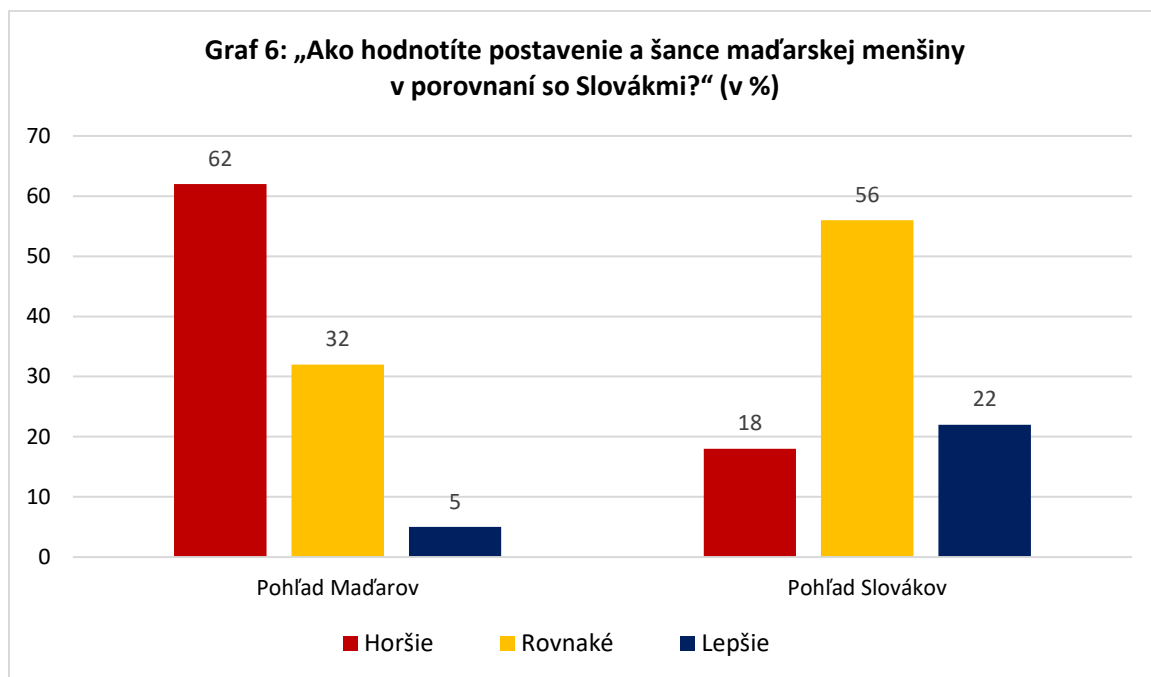
² Zaujímavé je, že tento trend kopírujú aj zmeny v pohľade Slovákov na postavenie a šance Maďarov. Ubúdajú respondenti, ktorí sa domnievajú, že Maďari majú lepšie postavenie a šance a pribúdajú nositelia kritických názorov.

Tabuľka 8: „Aké postavenie a šance má maďarská menšina v porovnaní so Slováckmi?“ (v %)

	Pohľad Maďarov			Pohľad Slovákov		
	Horšie	Rovnaké	Lepšie	Horšie	Rovnaké	Lepšie
2005	51	44	5	8	55	34
2010	56	39	3	10	62	21
2019	62	32	5	18	56	22

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky, 2005 a 2010; MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: Riadkové početnosti. Zvyšok do 100 % tvoria odpovede „neviem“.

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: Zvyšok do 100 % tvoria odpovede „neviem“.

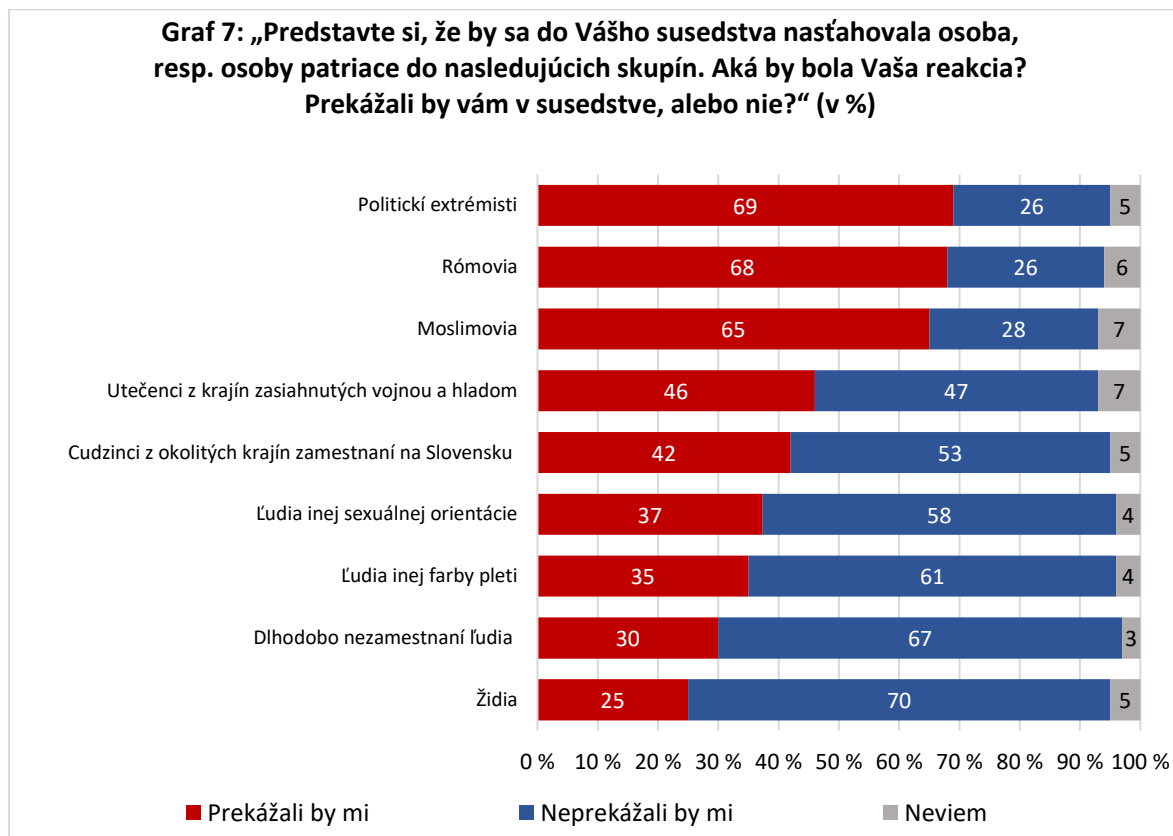
Možno očakávať, že po parlamentných voľbách 2020, keď sa po prvý raz od roku 1990 ocitla maďarská menšina bez svojej reprezentácie v Národnej rade SR, sa k socioekonomickej frustrácii Maďarov pridá aj frustrácia politická.

4.1.3 Sociálny dištanc a vnímanie diverzity

Doteraz sme si všímali, do akej miery verejnosť registruje a pripúšťa existenciu nerovného postavenia a šancí niektorých skupín. Teraz presuňme pozornosť na to, ako ľudia vnímajú narastajúcu diverzitu spoločnosti a do akej miery akceptujú inakosť ako prirodzenú súčasť modernej spoločnosti.

Osvedčený (aj keď nie dokonalý) spôsob zachytenia miery prijateľnosti jednotlivých menšín pre majoritu umožňuje zisťovanie sociálneho dištancu. Ako ukazuje graf 7, dvojtretinová väčšina respondentov vyjadrila dištanc od politických extrémistov, moslimov a Rómov. Takmer polovici by prekážalo susedstvo utečencov a cudzincov z okolitých krajín

pracujúcich na Slovensku. Približne tretina vyjadrila nevôľu pri predstave priestorovej blízkosti ľudí inej sexuálnej orientácie, inej farby pleti a dlhodobo nezamestnaných. Štvrtina vyjadrila dištanc voči Židom.

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Ako ukazuje tabuľka 9, oproti roku 2017 nastal mierny pokles sociálneho dištancu voči Židom, moslimom, ľuďom inej sexuálnej orientácie, ľuďom inej farby pleti, avšak nie na úroveň spred 11 rokov (2008), teda spred tzv. migračnej krízy, ako aj tzv. referenda na ochranu rodiny, ktoré bolo de facto zamerané proti posilneniu práv ľudí inej sexuálnej orientácie.

Varovný je pokles dištancu od politických extrémistov, ktorý svedčí o ich väčšej akceptácii verejnosťou. Treba pripomenúť, že ĽSNS, reprezentujúca tento názorový prúd v parlamente, sa v čase výskumu tešila pomerne vysokej podpore verejnosti.

Na druhej strane, nárast sociálneho dištancu voči dlhodobo nezamestnaným ľuďom naznačuje, že s klesajúcou nezamestnanosťou sa zvyšuje spoločenské odsudzovanie tých, čo si prácu nevedeli, nemohli či nechceli nájsť.

Tabuľka 9: „Predstavte si, že by sa do Vášho susedstva nastáhovala osoba patriaca do niektorej z nasledovných skupín. Aká by bola Vaša reakcia? Pri každej z nich mi, prosím, povedzte, či by Vám prekážali vo Vašom susedstve alebo nie.“ (% odpovedí „prekážali by mi“)

	2008	2017	2019
Politickí extrémisti *	82	84	69
Rómovia	70	79	68
Moslimovia	32	73	65
Utečenci z krajín zasiahnutých vojnou a hladom**	21	59	46
Cudzinci z okolitých krajín zamestnaní na Slovensku	-	-	42
Ľudia inej sexuálnej orientácie***	25; 25;34	45; 48; 54	37
Ľudia inej farby pleti ****	21; 22	43;43	35
Dlhodobo nezamestnaní ľudia	11	23	30
Židia	11	30	25

Zdroj: IVO-COPART/KVSBK 2008; IVO 2017; MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: -- nesledovalo sa

* v roku 2008 skinhed, neonacista; v roku 2017 extrémista

** V rokoch 2008 a 2017 rodina prisťahovalcov z menej rozvinutej krajiny

*** V rokoch 2008 a 2017 bisexuál, lesbický pár, gejský pár

**** V rokoch 2008 a 2017 černošská rodina a ázijská rodina

Položme si teraz otázku, či je akceptácia diverzity rovnomerne rozložená v spoločnosti. Tabuľka 10 dáva negatívnu odpoveď. Ukazuje, že respondenti patriaci do rozdielnych sociodemografických a politických skupín sa odlišujú mierou tolerancie voči takmer všetkým menšinám zachyteným vo výskume (s výnimkou dlhodobo nezamestnaných a politických extrémistov). Štatisticky významne nižším sociálnym dištancom sa vyznačujú ľudia s vyšším vzdelaním, veľmi dobre alebo slušne finančne zabezpečení ľudia, mladší ľudia a liberálne orientovaní. Pomerne silným faktorom je aj politická afiliácia, ktorá stavia do protikladu podporovateľov časti strán niekdajšej demokratickej opozície (najmä SaS, Za ľudí, PS-Spolu) a prívržencov Smeru-SD a ĽSNS.

Zaujímavé je zistenie, že sociálny dištanc voči všetkým uvedeným skupinám, s výnimkou politických extrémistov, ktorí sa vymykajú zo zoznamu, je štatisticky významne prepojený so všeobecnou či interpersonálnou dôverou, ktorú ľudia pociťujú k iným ľuďom, vrátane ľudí neznámych. Platí, že väčšiu ostražitosť voči menšinám pociťujú ľudia, ktorí zastávajú názor, že v styku s inými ľuďmi si človek obvykle alebo takmer nikdy nemôže byť istý. Najsilnejšia je korelácia so sociálnym dištancom od ľudí z okolitých krajín pracujúcich na Slovensku, od utečencov, ľudí s inou farbou pleti či od Rómov.

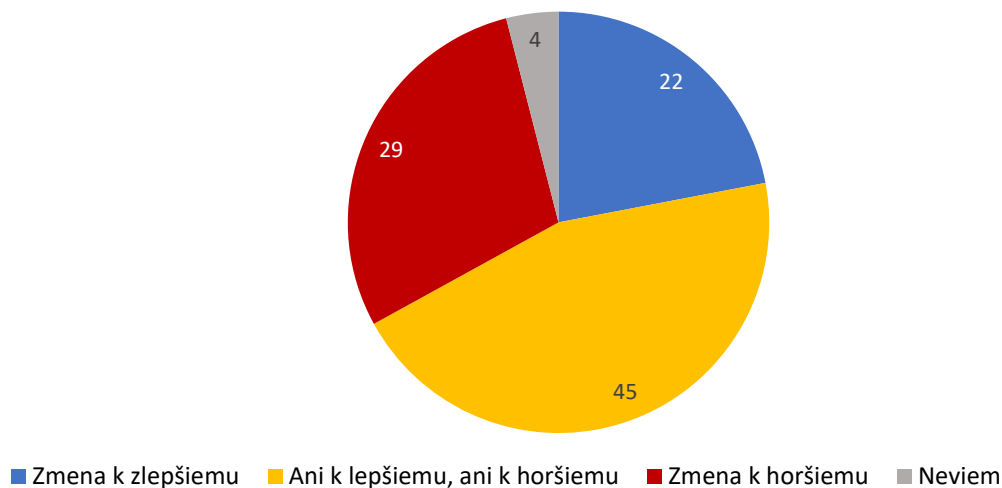
Tabuľka 10: Kto pociťuje menší dištanc od skupín stelesňujúcich inakosť?

Posudzovaní nositelia inakosti	Ľudia pociťujúci nižší sociálny dištanc
Ľudia inej sexuálnej orientácie	Ľudia s vyšším vzdelaním, najmä vysokoškolským; mladší ľudia; liberálne orientovaní; prívrženci SaS, Za ľudí, PS-Spolu (na rozdiel od Smeru-SD a ĽSNS); finančne dobre zabezpečení; pociťujúci vyššiu interpersonálnu dôveru
Moslimovia	Ľudia s vyšším vzdelaním, najmä vysokoškolským; mladší ľudia; liberálne orientovaní; prívrženci PS-Spolu (na rozdiel od Smeru-SD a ĽSNS); pociťujúci vyššiu interpersonálnu dôveru
Utečenci z krajín zasiahnutých vojnou a hladom	Ľudia s vyšším vzdelaním, najmä vysokoškolským; liberálne orientovaní; pociťujúci vyššiu interpersonálnu dôveru
Cudzinci z okolitých krajín zamestnaní na Slovensku	Ľudia s vyšším vzdelaním, najmä vysokoškolským; liberálne orientovaní; finančne dobre zabezpečení; pociťujúci vyššiu interpersonálnu dôveru
Ľudia inej farby pleti	Ľudia s vyšším vzdelaním, najmä vysokoškolským; mladší ľudia; liberálne orientovaní; prívrženci SaS, Za ľudí, PS-Spolu (na rozdiel od Smeru-SD a ĽSNS); pociťujúci vyššiu interpersonálnu dôveru
Rómovia	Ľudia s vyšším vzdelaním, najmä vysokoškolským; liberálne orientovaní; prívrženci Za ľudí, PS-Spolu (na rozdiel od Smeru-SD a ĽSNS); finančne dobre zabezpečení; pociťujúci vyššiu interpersonálnu dôveru
Židia	Ľudia s vyšším vzdelaním, najmä vysokoškolským; mladší ľudia; liberálne orientovaní; prívrženci SaS, PS-Spolu (na rozdiel od Smeru-SD a ĽSNS); pociťujúci vyššiu interpersonálnu dôveru

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Vzhľadom na značnú rozšírenosť sociálneho dištancu, aký ľudia na Slovensku pociťujú voči nositeľom inakosti pochádzajúcim z iných krajín či kultúr (voči moslimom, utečencom z krajín zasiahnutých hladom a vojnou i k ľuďom z okolitých krajín zamestnaným na Slovensku, ale aj voči ľuďom inej farby pleti), aj voči „domácim“ nositeľom inakosti – Rómom a Židom, ale aj voči ľuďom inej sexuálnej orientácie, nie je prekvapením, že slovenská verejnosť reaguje veľmi rezervovane na zmeny v Európskej únii smerujúce k väčšej etnickej a náboženskej rôznorodosti. Pozitívne ich hodnotí iba 22 %, kým 45 % ich vníma ako rozporuplné a 29 % ako negatívne.

Graf 8: „Európska únia sa za uplynulé desaťročia zmenila: zvýšila sa jej etnická a náboženská rôznorodosť. Je to podľa Vášho názoru zmena k lepšiemu alebo horšiemu?“ (v %)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Podobne ako v prípade postoja k jednotlivým menšinám, aj pri hodnotení trendu EÚ k etnickej a náboženskej rôznorodosť platí, že ho najčastejšie akceptujú ľudia s vyšším vzdelaním, najmä vysokoškolským, ľudia s liberálnou a pravicovou orientáciou, ako aj ľudia, ktorí sa cítia dobre finančne zabezpečení. Spomedzi politických strán sú to najmä prívrženci PS-Spolu a SaS.

4.1.4. Postoj k liberálnej demokracii a vyznávanie politických princípov

Spôsob, akým ľudia na Slovensku vnímajú režim liberálnej demokracie, sa formoval v kontexte celkového spoločensko-politického vývoja po roku 1989, ako aj počas turbulentných udalostí počas volebného obdobia 2016 - 2020, keď bol pri moci Smer-SD so Slovenskou národnou stranou a Mostom-Híd. Tieto udalosti nadobudli mimoriadny význam najmä preto, lebo sa na nich priamo zúčastnili mnohí občania po celej krajine.

Vo februári 2018 bol zavraždený investigatívny novinár, Ján Kuciak so snúbenicou Martinou Kušnírovou. Počas nasledujúcich dvoch rokov sa vo viacerých mestách opakovane konali masové zhromaždenia s nekompromisným spoločensko-politickým odkazom, aké neboli na Slovensku od čias Nežnej revolúcie. Organizátorom protestov bolo hnutie Za slušné Slovensko, v ktorom sa angažovali občianski aktivisti, prevažne mladí ľudia. Spolu so zástupcami početných občianskych iniciatív a mimovládnych organizácií, ako aj predstaviteľmi rôznych profesií – novinármi, umelcami, učiteľmi, farmármi a ďalšími – žiadali nielen vyšetrovanie vraždy a potrestanie vrahov, ale aj vyodenie zodpovednosti za to, že kriminálne skupiny prenikli do výkonnej moci, že sa po celé roky mnohé korupčné kauzy „zametali pod koberec“.

Štát zajatý skupinami organizovaných záujmov (biznisové korporácie, byrokratické a straníckopolitické frakcie), princíp „selektívnej spravodlivosti“ v práci orgánov činných v trestnom konaní, nedotknuteľnosť vyšších politických predstaviteľov a štátnych úradníkov v kauzách s podozreniami na nezákonné aktivity, útoky na novinárov, arogancia parlamentnej väčšiny odmietajúcej akékoľvek legislatívne návrhy opozície – to všetko bolo súčasťou systému výkonu moci v réžii Smeru-SD, ktorý od roku 2006 a s krátkou prestávkou v rokoch 2010 – 2012 fungoval až do čias, keď došlo k vražde.

Tlak občanov, jasný postoj prezidenta Andreja Kisku a stanovisko jednej z koaličných strán (Most-Híd), napokon viedli k odstúpeniu kľúčových členov vlády, vrátane premiéra Roberta Fica, k demisii vlády a vymenovaniu nového vládneho kabinetu na čele s Petrom Pellegrinim.

Vývoj po februári 2018 zaradil Slovensko ku krajinám, v ktorých opravu disfunkčných súčastí mechanizmu liberálnej demokracie na seba prevzala (minimálne na začiatku tohto procesu) občianska spoločnosť metódou priamej akcie. Občianske vzopätie nesmerovalo k populistickým predstavám o nahradení štandardnej reprezentatívnej demokracie „priamou demokraciou“, ale k systémovej náprave porúch liberálnej demokracie.

Je to o to dôležitejšie, že nespokojnosť s výkonom moci, najmä s korupčnými praktikami a s nefunkčnosťou inštitútov právneho štátu, vedie časť občanov ku kritike až k odmietaniu systému liberálnej demokracie. V ich vedomí sa potom liberálna demokracia nespája s jej imanentnými normami a princípmi, ale skôr s jej deformáciami, s korupciou a nespravodlivosťou – teda s atribútmi, ktoré sú v rozpore s ňou.

4.1.4.1 Rozpory a kognitívne havárie vo vnímaní demokracie

Napriek všetkým sklamaniam z ponovembrového vývoja i napriek frustrácii z početných spoločenských a politických problémov sa výrazná, takmer trojštvrťinová väčšina občanov Slovenskej republiky (72 %) zhoduje v názore, že demokracia je najlepší možný politický systém (tabuľka 11). Zároveň, približne rovnaký podiel ľudí odmieta relativizujúce tvrdenie, že „nezáleží na tom, či je vláda demokratická alebo nedemokratická“ (70 %).

Pozrime sa bližšie, čo si pod demokratickým vládnutím občania predstavujú. Až 86 % respondentov si myslí, že „vláda by mala pri svojom rozhodovaní rešpektovať aj názor opozície a občianskej spoločnosti“. Pritom 87 % súhlasí s tým, že „ak chceme, aby politici nezneužívali svoju moc, musíme ich my občania kontrolovať“. Slobodné a nezávislé médiá pokladá za dôležité pre kontrolu moci 86 % občanov. Názor, že „v demokracii treba rešpektovať aj práva menšín“, zastáva 82 % respondentov. Takmer dvojtretinovú podporu (64 %) má názor, že „politické strany, ktoré si želajú zvrhnutie demokracie, by mali byť zakázané“.

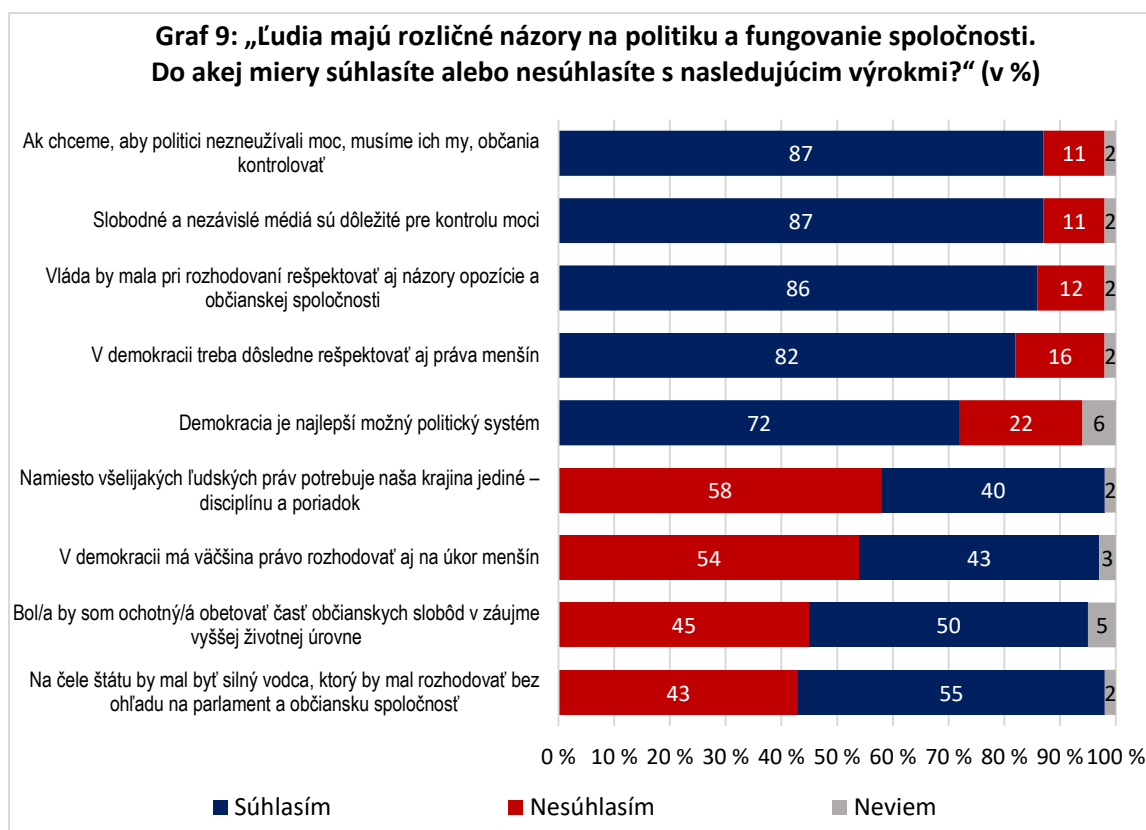
Podpora liberálnej demokracie však nie je taká jednoznačná, ako by sa mohlo na prvý pohľad zdať. Svedčí o tom vyjadrenie takmer troch pätín respondentov, že „namiesto všelijakých ľudských práv potrebuje naša krajina jediné – disciplínu a poriadok“ (58 %). Viac ako dve pätiny sa ďalej vyslovili, že by boli ochotní „obetovať časť občianskych slobôd v záujme vyššej životnej úrovne“ (45 %). Podobne mierne prevažoval príklon k väčšinovému

chápaniu demokracie, konkrétne k názoru, že „v demokracii má väčšina právo rozhodovať aj na úkor menších (54 % súhlasiacich, 43 % nesúhlasiacich). A napokon nezanedbateľné dve pätiny respondentov (43 %) by považovali za dobré „mať na čele štátu silného vodcu, ktorý by rozhodoval bez ohľadu na parlament a občiansku spoločnosť“, pričom mierne nadpolovičná časť (55 %) s tým nesúhlasí.

Tabuľka 11: „Ľudia majú rozličné názory na politiku a na fungovanie spoločnosti. Do akej miery súhlasíte alebo nesúhlasíte s nasledujúcimi výrokmami?“ (v %)

	Úplne a skôr súhlasím	Úplne a skôr nesúhlasím	Neviem
Ak chceme, aby politici nezneužívali svoju moc, musíme ich my občania kontrolovať	87	11	2
Slobodné a nezávislé médiá sú dôležité pre kontrolu moci	86	12	2
Vláda by mala pri rozhodovaní rešpektovať aj názory opozície a občianskej spoločnosti	86	12	2
V demokracii treba dôsledne rešpektovať aj práva menších	82	16	2
Demokracia je najlepší možný politický systém	72	22	6
Politické strany, ktoré si želajú zvrhnutie demokracie, by mali byť zakázané	64	29	7
Namiesto všelijakých ľudských práv potrebuje naša krajina jediné – disciplínu a poriadok	58	40	2
V demokracii má väčšina právo rozhodovať aj na úkor menších	54	43	3
Bol/a by som ochotný/á obetovať časť občianskych slobôd v záujme vyššej životnej úrovne	45	50	5
Na čele štátu by mal byť silný vodca, ktorý by mal rozhodovať bez ohľadu na parlament a občiansku spoločnosť	43	55	2
Nezáleží na tom, či je vláda demokratická alebo nedemokratická	28	70	2

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Z toho vyplýva, že demokratické presvedčenie časti respondentov je povrchné a nedôsledné, keďže sa zároveň prikláňajú k nezlučiteľným názorom. Napríklad až štvrtina (24 %) tých, ktorí vyzdvihujú demokraciu ako najlepší politický systém, súhlasí zároveň s názorom, že vlastne nezáleží na tom, či vláda je alebo nie je demokratická. Vyše dve pätiny ľudí (43 %), ktorí deklarujú preferenciu demokracie, by bola zároveň ochotná vzdať sa časti slobôd v záujme vyššej životnej úrovne.

Kým prvý rozpor svedčí najmä o názorovej plytkosti a azda aj o podliehaní sugestívnemu zneniu každého z posudzovaných výrokov, druhý už môže mať hlbšie korene spočívajúce v sociálnej deprivácii respondentov a môže vyjadrovať dôraz na materiálny štandard ako súčasť dôstojného (i slobodného) života. Ako totiž ukazujú výskumy, časť občanov vidí ťažisko slobody i demokracie práve v napĺňaní svojich sociálnych práv (Bútorová 2019, s. 51).

Dve pätiny respondentov vyzdvihujúcich demokraciu (40 %) by zároveň uvítali, keby na čele štátu stál „silný vodca, ktorý by ignoroval názory parlamentu a občianskej spoločnosti“. To už možno označiť za skutočnú kognitívnu haváriu, pretože ide o dva navzájom sa vylučujúce princípy. O tom, že nejde o náhodu, svedčí aj zistenie, že podobných 42 % respondentov požadujúcich, aby vláda rešpektovala názory opozície a občianskej spoločnosti, zároveň preferuje protikladný model silného vodcu, ktorý odmieta brať ohľad na parlament a občiansku spoločnosť.

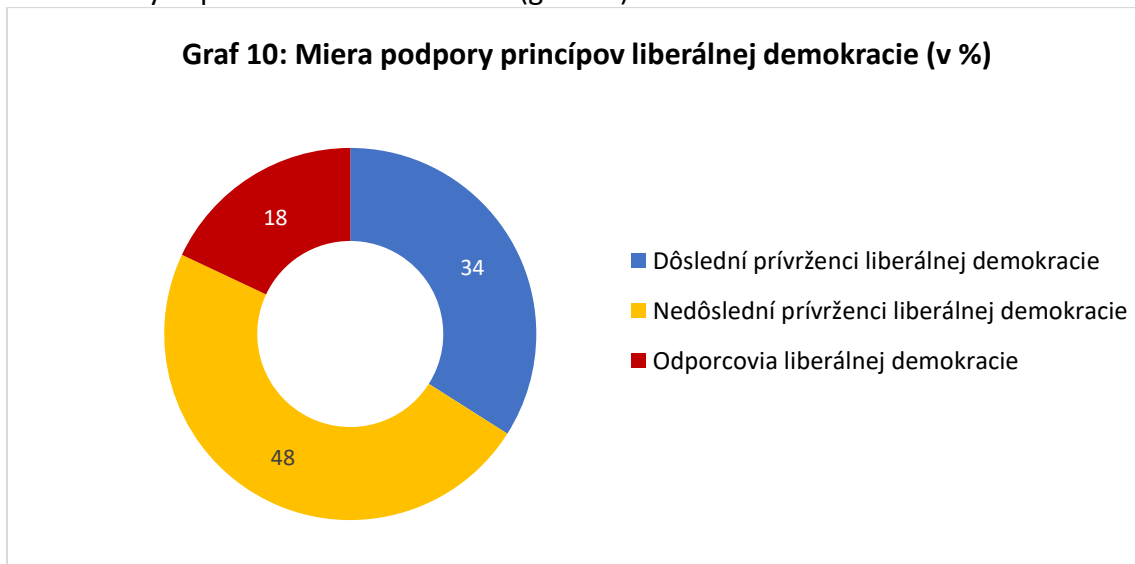
A napokon, viac ako polovica respondentov, ktorí označili demokraciu za najlepší možný politický systém, pripustila, že „namiesto všelijakých ľudských práv potrebuje naša krajina

jediné – disciplínu a poriadok“ (54 %). Domnievame sa, že do postojov ľudí, ktorí sa formálne hlásia k demokracii, ale sú ochotní obetovať jeden z jej pilierov, sa môže premietiť ich averzia voči samotnému konceptu ľudských práv, v ktorom mylne vidia snahu uprednostňovať rozličné menšiny pred tzv. občajným, priemerným človekom, o ktorého údajne „nikto nedbá“.

Vidíme teda, že podpora liberálnej demokracie je nedôsledná. Na syntetické vyjadrenie miery podpory liberálnej demokracie sme zostavili index podpory liberálnej demokracie. Index podpory liberálnej demokracie sa zakladá na súhlase so štyrmi výroky: „Demokracia je najlepší možný politický systém.“; „Vláda by mala pri rozhodovaní rešpektovať aj názory opozície a občianskej spoločnosti.“; „V demokracii treba dôsledne rešpektovať aj práva menšín.“; „Slobodné a nezávislé médiá sú dôležité pre kontrolu moci“, a na nesúhlase s ďalšími štyrmi výroky³: „Bol/a by som ochotný/á obetovať časť občianskych slobôd v záujme vyššej životnej úrovne.“; „Na čele štátu by mal byť silný vodca, ktorý by mal rozhodovať bez ohľadu na parlament a občiansku spoločnosť.“; „Namiesto všelijakých ľudských práv potrebuje naša krajina jediné – disciplínu a poriadok.“; „V demokracii má väčšina právo rozhodovať aj na úkor menšín.“

Do kategórie dôsledných prívržencov demokracie boli zaradení respondenti, ktorí vyjadrili podporu aspoň šiestim z 8 princípov. Do kategórie odporcov demokracie patria tí, čo vyjadrili podporu maximálne trom z 8 princípov. Ako vlažných prívržencov demokracie, resp. ľudí s hybridnými názormi na demokraciu, sme definovali tých, čo vyjadrili podporu štyrom alebo piatim z 8 princípov.

Podľa tohto indikátora dôslední prívrženci liberálnej demokracie tvoria približne tretinu (34 %), odporcovia demokracie necelú pätinu (18 %). Približne polovica (48 %) tvorí hybridný stred vlažných prívržencov demokracie (graf 10).

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: Vlastný prepočet.

³ Pre účely výpočtu indexu boli reakcie na výroky 5 až 8 prekódované z negatívnych na pozitívne a z pozitívnych a vyhýbavých na negatívne.

4.1.4.2 Vzorce nazerania na demokraciu

Pri hlbšej analýze sa ukazuje, že miera podpory demokracie nie je vo všetkých sociodemografických a hodnotových prostrediach rovnaká. Pritom pre rôzne skupiny sú charakteristické rozdielne vzorce nazerania na demokraciu. Najdôležitejšie súvislosti zhrňajú v prehľadnej podobe tabuľky 12, 13 a graf 11.

Medzi sociodemografickými faktormi ovplyvňujúcimi názory na demokraciu treba spomenúť najmä vek, vzdelanie a sebazaradenie podľa finančného zabezpečenia domácnosti. S rastúcim vekom klesá deklaratívna podpora demokracie, a zároveň stúpa podiel ľudí, ktorí by uprednostnili disciplínu a poriadok pred dodržiavaním ľudských práv. Podpora demokracie je silnejšia a konzistentnejšia vo vekovej kohorte do 54 rokov. Najvýraznejšie sa od priemeru populácie odchyľuje najstaršia generácia, v ktorej je pomer dôsledných prívržencov demokracie a jej odporcov vyrovnaný.

Vyššie vzdelanostné skupiny sa vyznačujú výraznejšou podporou demokracie. Ľudia s vysokoškolským vzdelaním sú v podpore demokracie najdôslednejší. Podobne sú v podpore demokracie najdôslednejší ľudia, ktorí pokladajú finančnú situáciu svojej domácnosti za veľmi dobrú alebo slušnú. Smerom k chudobným domácnostiam sa zvyšuje podiel ľudí uprednostňujúcich obmedzovanie slobôd a ľudských práv v záujme nastolenia disciplíny a poriadku.

Výraznejšie rozdiely v pohľade na demokraciu sa však prejavujú medzi ľuďmi s odlišnými politickými preferenciami, kultúrno-etickými či geopolitickými orientáciami. Napokon, podpora princípov liberálnej demokracie súvisí aj s postojom k modernej histórii.

Podpora demokracie je silnejšia a konzekventnejšia u ľudí, ktorým je bližšia pravicová orientácia a ktorí sa v kultúrno-etických otázkach cítia byť liberálne orientovaní, na rozdiel od ľudí, ktorým je blízka ľavicová orientácia a konzervatívne zmýšľanie.

Názory na demokraciu úzko súvisia aj s dôverou k Európskej únii a NATO. Pre prívržencov euroatlantického zakotvenia Slovenska je charakteristická silnejšia a konzekventnejšia podpora demokracie.

Podpora demokracie je silnejšia a dôslednejšia u ľudí, ktorí hodnotia Nežnú revolúciu ako pozitívnu udalosť a na obdobie vojnového slovenského štátu hľadajú kriticky.

Podpora liberálnej demokracie je silnejšia a konzekventnejšia u ľudí, ktorí dôverujú mimovládny neziskovým organizáciám, občianskym iniciatívam a mládežníckym a študentským iniciatívam.

Tabuľka 12: Miera podpory liberálnej demokracie v rozdielnych sociodemografických a názorových prostrediach

		Dôslední prívrženci demokracie	Nedôslední prívrženci demokracie	Odporcovia demokracie
Vek	18 - 24	36	52	12
	25 - 34	44	43	13
	35 - 44	38	45	17
	45 - 54	35	49	16
	55 - 64	29	51	20
	65 - 74	26	51	23
	75+	27	55	28
Vzdelanie	Základné	29	56	15
	Stredoškolské bez maturity	26	51	23
	Stredoškolské s maturitou	37	48	15
	Vysokoškolské	42	43	15
Sebazaradenie podľa finančného zabezpečenia domácnosti	Veľmi dobré a slušné	42	47	11
	Priemerné	33	54	23
	Zlé a veľmi zlé	26	48	41
Kultúrno-etické sebazaradenie	Liberálne	50	40	10
	Stredové	35	47	18
	Konzervatívne	23	54	23
Politické sebazaradenie	Ľavicové	27	53	20
	Stredové	34	48	18
	Pravicové	45	42	13
Hodnotenie Nežnej revolúcie	Pozitívne	45	44	12
	Aj pozitívne, aj negatívne	23	54	23
	Negatívne	9	58	33
Hodnotenie slovenského štátu (1939 - 1945)	Pozitívne	19	57	19
	Aj pozitívne, aj negatívne	28	50	28
	Negatívne	49	41	49
Dôvera k EÚ	Dôveruje	42	46	11
	Nedôveruje	17	53	30
Dôvera k MNO	Dôveruje	45	45	10
	Nedôveruje	18	54	29

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Významným faktorom je aj intenzita občiansko-politickej participácie.⁴ Zvyšujúca sa miera participácie silnie v tom, že demokracia predstavuje najlepší možný politický systém a oslabuje sa volanie po uplatňovaní vodcovského princípu.

Štatistická závislosť medzi intenzitou sledovania konkrétnych médií s politickými názormi je pomerne slabá. Prejavuje sa však vplyv alternatívnych médií, ktoré viažu na seba respondentov s vyšším príklonom k vodcovskému princípu a k spochybňovaniu dôležitosti rešpektovať ľudské práva. Opačný je vplyv sledovania verejne dostupných spravodajských webových stránok a sčasti aj súkromných rozhlasových staníc, novín či časopisov.

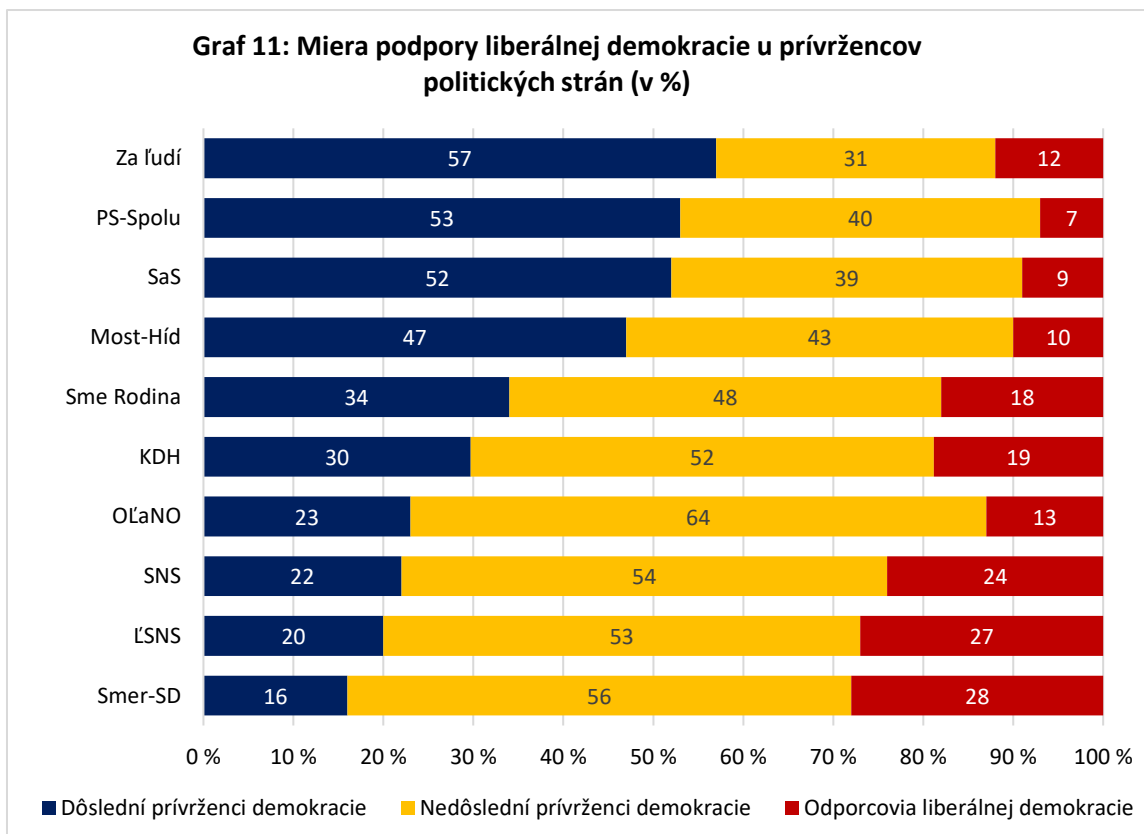
A napokon, ako ukazuje graf 11, spomedzi politických strán sa najnižšou deklarativnou podporou demokracie vyznačujú prívrženci Smeru-SD (60 %), ktorí kladú najväčší dôraz na disciplínu a poriadok (75 %) a pripúšťajú rezignáciu na časť slobôd v záujme zvýšenia životnej úrovne (52 %). K prívržencom Smeru-SD majú svojimi postojmi najbližšie priaznivci ĽSNS a SNS. Na opačnom póle názorového spektra stoja stúpenci strán Za ľudí, PS-Spolu a SaS.

Tabuľka 13: Miera podpory liberálnej demokracie podľa miery občiansko-politickej participácie a frekvencie sledovania vybraných médií

		Prívrženci demokracie	Nedôslední prívrženci demokracie	Odporcovia demokracie
Miera občiansko-politickej participácie	Nulová	21	57	22
	Nízka	32	50	18
	Stredná	37	45	18
	Vysoká	47	41	12
Sledovanie verejne dostupných spravodajských webových stránok, ktoré nemajú tlačенú verziu	Veľmi často a často	43	43	14
	Občas	37	48	15
	Zriedka a nikdy	27	52	21
Sledovanie alternatívnych médií	Veľmi často a často	25	51	25
	Občas	37	47	16
	Zriedka a nikdy	35	48	16

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

⁴ Ku konštrukcii indikátora miery občiansko-politickej participácie pozri kapitolu 4.1.15.2

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

4.1.5 Hodnotenie kľúčových udalostí a období našich dejín

V dejinách štátov sa odohrávajú udalosti, ktoré zásadným spôsobom ovplyvňujú ich osud, typ štátnosti, charakter spoločenského zriadenia, vzťahy s okolitými krajinami. Mnohé z týchto udalostí a ich interpretácie sa stávajú súčasťou sociálne významných naratívov. Niektorým z kľúčových udalostí štát udeľuje osobitný status. Dátumy spájané s takýmito historickými udalosťami, najmä tie, ktoré majú jednoznačne pozitívny náboj, spoločnosť spravidla oslavuje. Dátumy spájané s udalosťami s tragickými alebo negatívnymi následkami sa kriticky pripomínajú smútočnými či spomienkovými akciami. Odkaz kľúčových udalostí – tak tých s pozitívnymi, ako aj tých s negatívnymi následkami – je predmetom spoločenskej debaty.

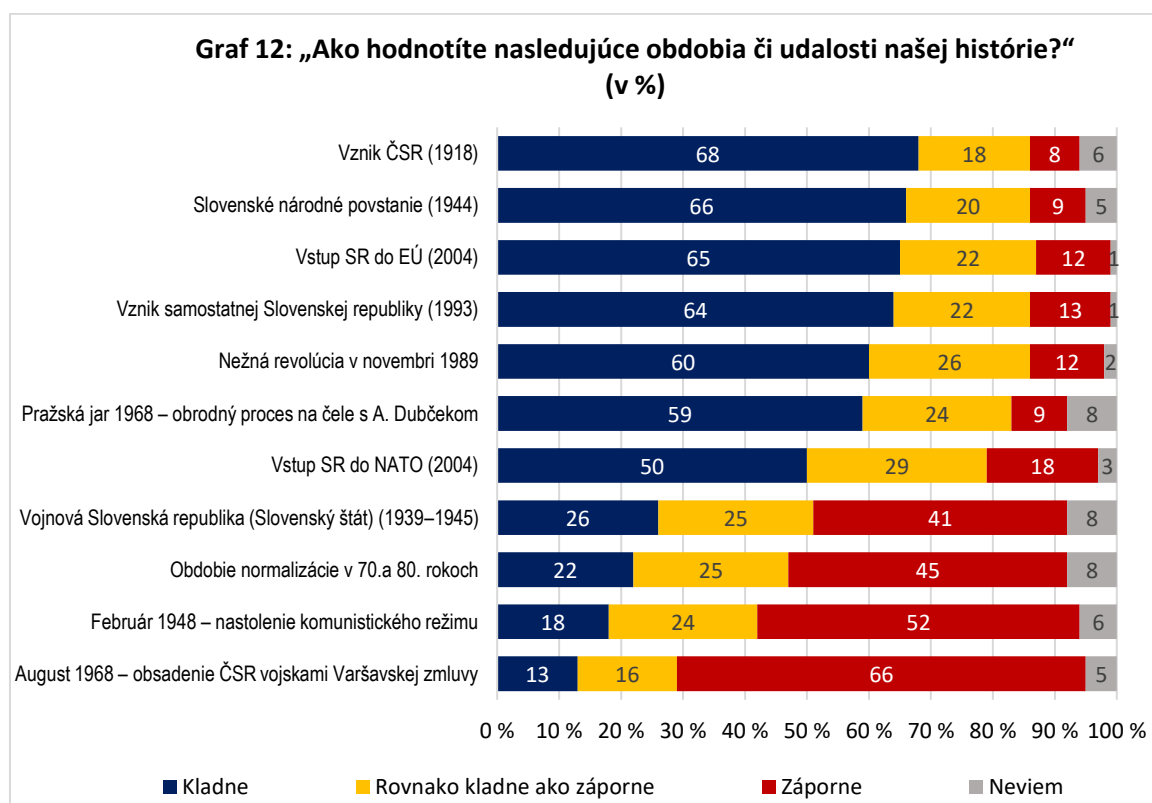
Vzťah k historickým míľnikom je dôležitým spoločenským ukazovateľom. Prostredníctvom ich interpretácie štát, spoločnosť a občania dávajú najavo svoj hodnotový základ. Názory ľudí na jednotlivé obdobia a udalosti vo vývoji krajiny svedčia aj o ich vzťahu k rozličným typom spoločensko-politického zriadenia, o ich podpore pre určité hodnoty, princípy a spôsoby riešenia spoločenských problémov.

4.1.5.1 Svetlé a temné míľniky

Politické presvedčenia občanov, ich lojalita voči režimu liberálnej demokracie, sa teda odzrkadľujú nielen v deklarovanej podpore konkrétnych politických princípov či vo voľiцkej podpore politických strán, ale aj v postojoch voči histórii. Počas celého uplynulého storočia

sa odohrával zápas, v ktorom po dramatických historických zvratoch striedavo víťazili rozličné odrody demokratického a nedemokratického režimu.

Aj historické udalosti či obdobia sa dajú rozlíšiť na tie s demokratickým posolstvom na jednej strane, či už malo podobu budovania demokracie alebo zápasu o jej znovunastolenie, a na tie, ktoré znamenali buď nastolenie, alebo pretrvávajúce nedemokratických pomerov. Pohľad na graf 12 svedčí o tom, že občania Slovenska inklinujú k priaznivejšiemu hodnoteniu udalostí či období s demokratickým zameraním a k ambivalentnému či prevažne kritickému hodnoteniu udalostí či období prinášajúcich politický útlak a porušovanie ľudských práv.

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Ako ukazuje faktorová analýza (tabuľka 14), vo vedomí občanov sa kľúčové obdobia či udalosti modernej histórie zoskupujú do troch kategórií. Prvou sú udalosti posledných troch desaťročí s prodemokratickým zameraním – Nežná revolúcia, vznik samostatnej SR, vstup SR do EÚ a NATO. Druhou kategóriou sú obdobia či udalosti starších dejín s demokratickým zameraním – obdobie 1. ČSR, SNP a Pražská jar 1968. Tretiu skupinu tvoria obdobia či udalosti s opačným, protidemokratickým smerovaním – vojnová Slovenská republika, Február 1948, August 1968 a obdobie normalizácie v 70. a 80. rokoch.

Tabuľka 14: Hodnotenie kľúčových udalostí našich dejín – matica rotovaných komponentov

	Komponent		
	1	2	3
Vstup SR do EÚ (2004)	0,884	-0,141	0,127
Vstup SR NATO (2004)	0,845	0,002	0,100
Nežná revolúcia v novembri 1989	0,812	-0,199	0,139
Vznik samostatnej Slovenskej republiky (1993)	0,689	-0,077	0,232
Vznik ČSR (1918)	0,162	-0,061	0,836
Slovenské národné povstanie (1944)	0,113	0,087	0,763
Pražská jar 1968 – obrodný proces na čele s A. Dubčekom	0,209	-0,066	0,675
August 1968 – obsadenie Československa vojskami Varšavskej zmluvy	-0,043	0,824	-0,163
Február 1948 – nastolenie komunistického režimu	-0,149	0,819	0,089
Obdobie normalizácie v 70. a 80. rokoch	-0,076	0,749	-0,197
Vojnová Slovenská republika (Slovenský štát) (1939 – 1945)	-0,109	0,659	0,253

Poznámka: Metóda extrakcie: analýza hlavných komponentov. Rotácia metódou Varimax, s použitím Kaiserovho pravidla.

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS 2019.

4.1.5.2 Sociálna podmienenosť vnímania histórie

Spomedzi sociodemografických faktorov najvýraznejšie ovplyvňuje vnímanie histórie vek. Pri posudzovaní histórie pred rokom 1989 sa cítili obzvlášť nekompetentní najmladší respondenti a študenti.

S rastúcim vekom (tabuľka 15) pribúda priaznivé pozitívne hodnotenie nástupu komunizmu i obdobia normalizácie. Najstaršia generácia nad 75 rokov sa stavia nadštandardne zhovievavo aj k obdobiu vojnového slovenského štátu. Na druhej strane je staršia generácia väčšmi kritická pri posudzovaní Nežnej revolúcie, k založeniu samostatnej SR, vstupu SR do EÚ i vstupu do NATO.

Tabuľka 15: Hodnotenie vybraných udalostí a období podľa veku (kladné hodnotenie : aj kladné, aj záporné : záporné hodnotenie : „neviem“ – v %)

	Február 1948	Obdobie normalizácie	Nežná revolúcia	Vstup do EÚ
18 - 24 rokov	16 : 25 : 44 : 15	16 : 25 : 39 : 20	62 : 25 : 9 : 4	68 : 19 : 11 : 2
25 - 34 rokov	12 : 19 : 61 : 8	18 : 22 : 47 : 13	72 : 19 : 7 : 2	76 : 15 : 8 : 1
35 - 44 rokov	13 : 25 : 56 : 6	20 : 26 : 47 : 7	66 : 24 : 8 : 2	69 : 21 : 9 : 1
45 - 54 rokov	17 : 24 : 54 : 5	20 : 27 : 50 : 3	60 : 26 : 13 : 1	67 : 22 : 11 : 0
55 - 64 rokov	23 : 25 : 49 : 3	26 : 25 : 44 : 5	54 : 30 : 16 : 0	59 : 25 : 14 : 2
65 - 74 rokov	24 : 25 : 59 : 2	30 : 23 : 44 : 2	49 : 36 : 15 : 1	53 : 27 : 18 : 2
75+ rokov	32 : 23 : 42 : 3	33 : 24 : 39 : 4	41 : 31 : 27 : 1	50 : 22 : 27 : 1
Populácia SR	18 : 24 : 52 : 6	22 : 25 : 45 : 8	60 : 26 : 12 : 2	65 : 22 : 12 : 1

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Štatisticky významným faktorom je aj vzdelanie, so zvyšujúcim sa vzdelaním mierne klesá podiel neinformovaných odpovedí a rastie podiel respondentov priaznivo hodnotiacich November 1989, vstup Slovenska do EÚ i do NATO. Na druhej strane sa posilňuje kritika udalostí či období, keď bola ohrozená politická sloboda: Február 1948; päťdesiate roky; okupácia Československa v auguste 1968; normalizácia 70. a 80 rokov.

Politické preferencie výrazne ovplyvňujú postoj k väčšine skúmaných historických udalostí a období (tabuľka 16). Konkrétne ide o obdobia, keď bola ohrozená demokracia (vojnový slovenský štát, Február 48, normalizácia); ďalej o udalosti zápasu o politickú slobodu a reformy (SNP, Nežná revolúcia, vznik samostatnej SR); ako aj o udalosti, ktoré priniesli integráciu Slovenskej republiky do euroatlantických štruktúr (vstup do EÚ a NATO). Pri hodnotení týchto období a udalostí zaujímali nadštandardne často protidemokratickú a protiintegračnú pozíciu prívrženci ĽSNS a Smeru-SD, ku ktorým sa pridávali aj priaznivci SNS, Mostu-Híd a Sme Rodina.

Na druhej strane prívrženci PS-Spolu, SaS, Za ľudí a OĽaNO zastávajú najvýraznejšie prointegračné postoje a hodnotia pozitívne väčšinu udalostí súvisiacich so zápasom o demokraciu počas komunistického režimu i po jeho páde.

Tabuľka 16: Hodnotenie vybraných udalostí podľa prívržencov politických strán (kladné hodnotenie : aj kladné, aj záporné : záporné hodnotenie : „neviem“ – v %)

	Vojnový slovenský štát	Nežná revolúcia 1989	Vstup SR do Európskej únie
SaS	22 : 22 : 54 : 2	84 : 8 : 6 : 2	83 : 13 : 4 : 0
PS-Spolu	17 : 21 : 58 : 4	82 : 15 : 2 : 1	85 : 12 : 3 : 0
Za ľudí	10 : 25 : 60 : 5	73 : 19 : 6 : 2	75 : 13 : 12 : 0
OĽaNO	18 : 27 : 48 : 7	77 : 17 : 6 : 0	82 : 12 : 6 : 0
KDH	28 : 28 : 31 : 11	60 : 27 : 10 : 3	66 : 22 : 10 : 4
SNS	38 : 20 : 38 : 4	60 : 30 : 10 : 0	67 : 20 : 12 : 1
Sme Rodina	26 : 31 : 37 : 6	56 : 33 : 11 : 0	51 : 30 : 19 : 0
ĽSNS	37 : 33 : 21 : 9	54 : 25 : 18 : 3	49 : 22 : 26 : 3
Most-Híd	17 : 19 : 62 : 2	43 : 47 : 10 : 0	55 : 32 : 13 : 0
Smer-SD	34 : 27 : 34 : 5	43 : 31 : 24 : 2	54 : 25 : 20 : 1
Populácia SR	26 : 25 : 41 : 8	60 : 26 : 12 : 2	65 : 22 : 12 : 1

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Ľudia, ktorí pozitívne hodnotia pád komunizmu a vstup Slovenska do EÚ – na rozdiel od kritikov oboch týchto historických míľnikov – priaznivejšie vnímajú smerovanie EÚ k väčšej etnickej a náboženskej diverzite, k rodovej rovnosti a k akceptácii partnerstva ľudí rovnakého pohlavia. To súvisí so skutočnosťou, že majú ústretovejší postoj voči ľuďom inej sexuálnej orientácie, inej farby pleti, utečencom, ľuďom zo susedných krajín pracujúcim na Slovensku, moslimom či Rómom. Ako ďalej ukazuje tabuľka 17, je pre nich charakteristické, že priaznivejšie vnímajú uplatňovanie princípu zásluhovosti a možnosť radových občanov ovplyvňovať smerovanie spoločnosti. Z toho vyplýva, že vo vedomí občanov sa prednosti liberálnej demokracie neredukujú iba na materiálnu dimenziu v podobe vyššej životnej úrovne či ponuky pracovných príležitostí.

Tabuľka 17: Názorový profil prívržencov a kritikov Nežnej revolúcie a vstupu Slovenska do EÚ (% súhlasiacich : nesúhlasiacich s výrokom)

		„Po roku 1989 pribudli príležitosti pre poctivých a pracovitých občanov“	„Ľudia ako ja majú možnosť ovplyvňovať smerovanie Slovenska“
Hodnotenie Nežnej revolúcie	Pozitívne	65 : 31	58 : 35
	Ambivalentné	46 : 52	44 : 50
	Negatívne	24 : 74	31 : 63
Hodnotenie vstupu do EÚ	Pozitívne	61 : 41	56 : 43
	Ambivalentné	47 : 54	45 : 54
	Negatívne	35 : 66	37 : 60

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: Zvyšok do 100 % tvoria odpovede „neviem“.

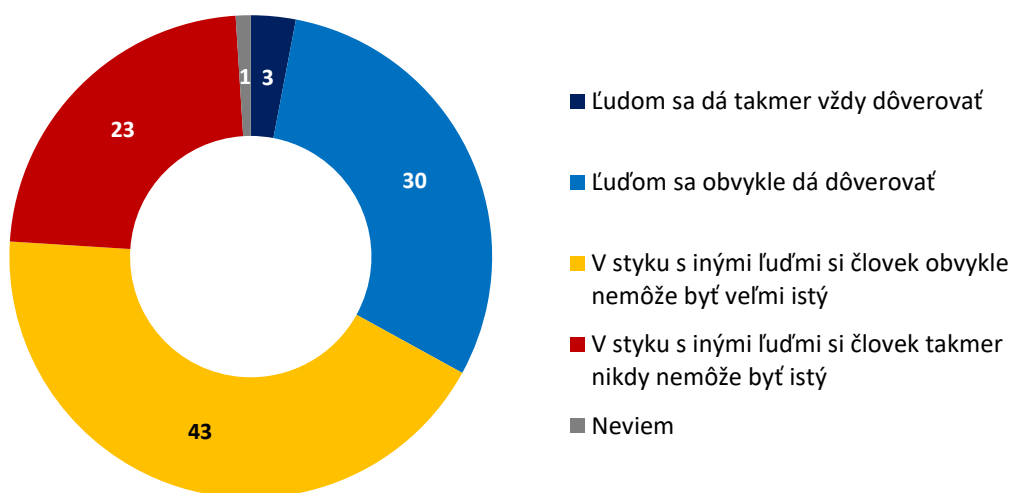
4.1.6 Interpersonálna dôvera a dôvera k inštitúciám

Vzájomná dôvera medzi ľuďmi – v zmysle všeobecnej či zovšeobecnenej dôvery nielen medzi tými, čo sa osobne poznajú, ale aj medzi neznámymi – tvorí dôležitú súčasť sociálneho kapitálu spoločnosti. Ekonomicky a spoločensky lepšie prosperujú spoločnosti s vysokým sociálnym kapitálom.

Prieskumy verejnej mienky na Slovensku počas troch desaťročí po páde komunizmu dokumentujú, že vývoj všeobecnej či interpersonálnej dôvery na Slovensku po roku 1989 mal sínusový priebeh, ktorý reagoval na meniacu sa situáciu na Slovensku i v širšom medzinárodnom kontexte (Bútorová, 2010, s. 322 a n.; Bútorová 2017, s. 74).

Všeobecná dôvera však dlhodobo ťahá za kratší koniec, nedôvera jasne prevažuje. Ako dokumentuje graf 13, tento stav bol charakteristický aj pre leto 2019. Názor, že ľuďom sa dá dôverovať (takmer vždy alebo obvykle) zastávalo 33 % respondentov, kým 43 % vyslovilo presvedčenie, že v styku s inými ľuďmi si človek obvykle nemôže byť veľmi istý, a 23 % sa vyjadrilo, že či človek takmer nikdy nemôže byť istý.

Graf 13: „Do akej miery sa podľa Vás dá vo všeobecnosti dôverovať ľuďom?“ (v %)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Vyššiu mieru všeobecnej dôvery pociťovali ľudia s vyšším vzdelaním, najmä vysokoškolským, ľudia s liberálnou a pravicovou orientáciou, ako aj ľudia, ktorí sa cítili dobre finančne zabezpečení. Spomedzi politických strán to boli najmä prívrženci PS-Spolu a SaS. Naopak menej interpersonálnej dôvery bolo medzi ľuďmi s nižším vzdelaním, obyvateľmi najmenších obcí, ľuďmi, ktorí pokladajú svoju domácnosť za chudobnú, i u voličov ĽSNS.

Ako ukázala analýza, všeobecná či interpersonálna dôvera je štatisticky významným a pomerne silným faktorom dôvery k politickým i spoločenským inštitúciám. V zásade platí, že ľudia pociťujúci interpersonálnu dôveru ju vo zvýšenej miere prenášajú aj na spoločenské a politické inštitúcie. Napríklad z respondentov pociťujúcich takúto dôveru k iným ľuďom pokladá inštitúciu hlavy štátu za „kredibilnú“ 72 %, kým z respondentov presvedčených o tom, že ľuďom nemožno takmer nikdy dôverovať, jej dôveruje iba 51 %. Analogicky sa interpersonálna dôvera spája s dôverou k samospráve (80 % k 59 %), k Európskej únii (77 % k 56 %) či k mimovládny neziskovým organizáciám (64 % k 44 %) a občianskym iniciatívam (65 % k 50 %).⁵

⁵ Navyše, ako uvidíme ďalej, interpersonálna dôvera má aj neprehliadnuteľné behaviorálne implikácie, je napríklad významným faktorom participácie občanov na dobrovoľníctve či darcovstve.

DRUHÁ ČASŤ: OBČIANSKA SPOLOČNOSŤ POD DROBNOHĽADOM

4.1.7 Dôvera k zložkám občianskej spoločnosti a k iným inštitúciám

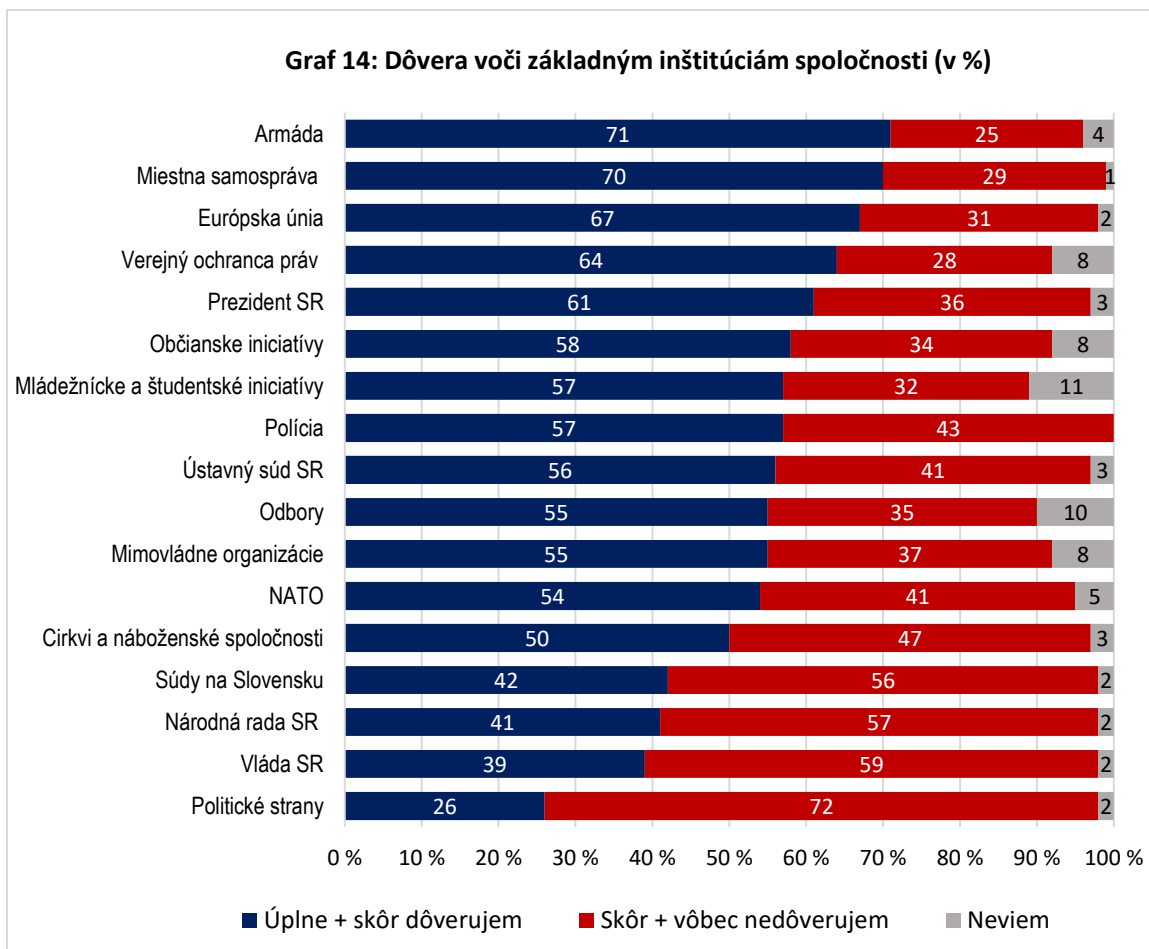
Prieskumy verejnej mienky na Slovensku počas posledných dvoch desaťročí dokumentujú značné rozdiely v dôvere občanov k základným inštitúciám. Ako ukazuje graf 14, platí to aj pre výskum z leta 2019, ktorého zistenia sú v centre nášho záujmu. Na jednej strane požíva väčšinou dôveru armáda, miestna samospráva, Európska únia, verejný ochranca práv či hlava štátu.

Naopak, dlhodobo pretrváva nízka dôvera voči súdom, Národnej rade SR, vláde SR a politickým stranám.

Nie je to prekvapujúce. Dôveryhodnosť týchto inštitúcií do značnej miery závisí od toho, ako občania vnímajú ich reálnu činnosť a spôsob, akým naplňajú svoje základné poslanie. Výkon všetkých troch zložiek moci na Slovensku v posledných rokoch poskytoval mnohé kontroverzné príklady – od pokusov skoncentrovať mocenské pozície v rukách dominantnej sily, cez personálne nominácie na základe politickej lojality až po zjavné porušovanie zákonov. Bežnou metódou fungovania zákonodarného zboru bola marginalizácia opozície, znemožnenie účasti jej zástupcov na plnení kontrolnej funkcie parlamentu, ignorovanie a blokovanie legislatívnych aktivít opozičných poslancov. Takáto prax znižovala jeho dôveryhodnosť.

Klientelizmus a nepotizmus pri personálnych nomináciách do orgánov verejnej moci a pri rozdeľovaní prostriedkov z verejných zdrojov podkopávali dôveru voči princípom demokratického vládnutia v záujme celej spoločnosti. Politicky motivované útoky na ombudsmanku pre ľudské práva, ktorá poukazovala na viaceré prešľapy štátnych inštitúcií voči občanom, a ignorovanie zistení jej úradu spochybňovali dôležitosť samotnej agendy ľudských práv vo vnímaní občanov. Metóda selektívnej justície, pri ktorej sa nevyvodzovala trestnoprávna zodpovednosť voči osobám blízkym dominantným silám politickej moci v prípade, že porušili zákon, znížila dôveryhodnosť justičného systému na kriticky nízku úroveň.

Tretiu skupinu tvoria inštitúcie, ktoré začiatkom leta 2019 vyvolávali dôveru mierne nadpolovičnej až polovičnej časti verejnosti. Patria sem občianske iniciatívy, mládežnícke a študentské iniciatívy, mimovládne neziskové organizácie, ako aj polícia, Ústavný súd, odbory, NATO, cirkvi a náboženské spoločnosti. Z nich budeme v ďalšej analýze venovať pozornosť trom zložkám občianskej spoločnosti – občianskym iniciatívam (OI), mládežníckym a študentským iniciatívam (MŠI) a mimovládnym neziskovým organizáciám (MNO).

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

V uplynulých 15 rokoch dôvera voči mimovládnym organizáciám kolísala v rozpätí od 40 do 50 % (Bútorová 2004 a 2016; Empirické údaje..., 2018a a 2018b). Dosiiahnutých 55 % dôvery v júni 2019 predstavuje výnimočne vysokú hodnotu, ktorú možno, pravdepodobne, pripísať najmä politicky efektívnej mobilizácii občianskej spoločnosti po vražde Jána Kuciaka a Martyiny Kušnírovej.

V tomto výskume pri hodnotení občianskych iniciatív, mládežníckych a študentských iniciatív a mimovládnych neziskových organizácií jasne prevažuje dôvera nad nedôverou, pričom táto prevaha je o čosi výraznejšia pri hodnotení občianskych iniciatív a mládežníckych a študentských iniciatív než pri hodnotení mimovládnych neziskových organizácií. Ako uvidíme ďalej, v povedomí širokej verejnosti sú hranice medzi týmito kategóriami značne rozmazané.

Položme si teraz otázku, či sa dôvera k MNO, občianskym iniciatívam a mládežníckych a študentským iniciatívam spája s dôverou voči iným inštitúciám, a ktoré inštitúcie to sú. Výsledky faktorovej analýzy, ktorá identifikovala dva faktory, resp. skupiny inštitúcií vysvetľujúce 56 % variácie, hovoria jasnou rečou, a to, že dôvera k mimovládnym organizáciám, občianskym iniciatívam, ako aj mládežníckym a študentským iniciatívam sa spája s dôverou občanov k prezidentke, verejnej ochrankyni práv, Európskej únii a NATO. Všetky tieto inštitúcie sú zoskupené do prvého faktora, ktorý vysvetľuje 29 % variácie.

Druhý faktor je takmer rovnako silný, vysvetľuje 27 % variancie a sýti ho dôvera k parlamentu, vláde, súdom, Ústavnému súdu SR, polícii a politickým stranám.

Mimo týchto dvoch faktorov, akoby medzi nimi, stoja podľa verejnosti ostatné štyri inštitúcie: miestna samospráva, armáda, odbory, cirkvi a náboženské spoločnosti.

Tabuľka 18: Dôveryhodnosť inštitúcií – matica rotovaných komponentov

	Komponent	
	1	2
Občianske iniciatívy	0,845	0,088
Mimovládne organizácie	0,834	0,104
Mládežnícke a študentské iniciatívy	0,797	0,099
Európska únia	0,716	0,251
NATO	0,705	0,195
Prezident SR	0,693	0,242
Verejný ochranca práv	0,658	0,373
Miestna samospráva	0,492	0,500
Armáda	0,463	0,482
Odbory	0,371	0,489
Ústavný súd SR	0,357	0,710
Cirkvi a náboženské spoločnosti	0,333	0,467
Súdy na Slovensku	0,242	0,717
Polícia	0,235	0,665
Národná rada SR	0,098	0,828
Politické strany	0,070	0,666
Vláda SR	-0,007	0,807

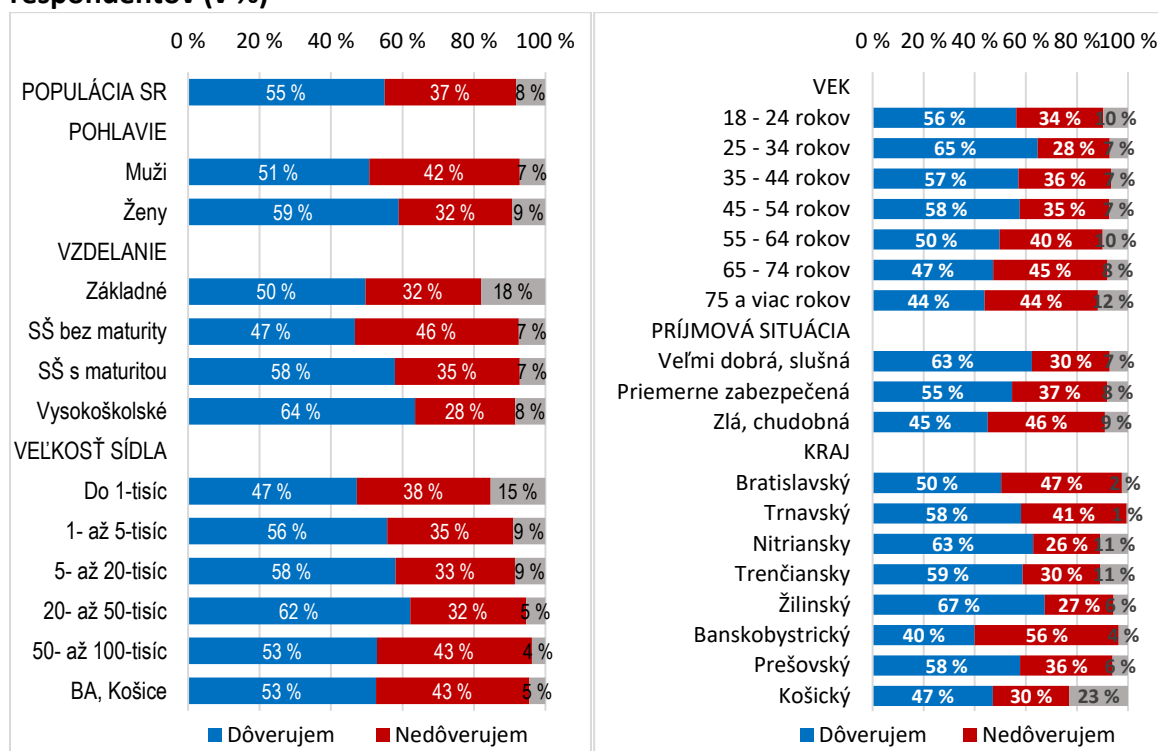
Poznámka: Metóda extrakcie: analýza hlavných komponentov. Rotácia metódou Varimax, s použitím Kaiserovho pravidla.

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS 2019.

4.1.8 Faktory dôvery k zložkám občianskej spoločnosti

Dôvera k mimovládnym organizáciám, občianskym iniciatívam, ako aj k mládežníckym a študentským iniciatívam je štatisticky významne vyššia u mladších ľudí, vo vyšších vzdelanostných skupinách; u respondentov, ktorí hodnotia svoju domácnosť ako veľmi dobre alebo slušne finančne zabezpečenú; u ľudí, ktorí používajú internet a sociálne siete; u ľudí, ktorí majú pozitívnu skúsenosť s pobytom v zahraničí a vedia sa dohovoriť vo viacerých cudzích jazykoch. Niektoré z týchto súvislostí ilustruje graf 15.

Graf 15: Dôvera voči mimovládny organizáciám podľa vybraných charakteristík respondentov (v %)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

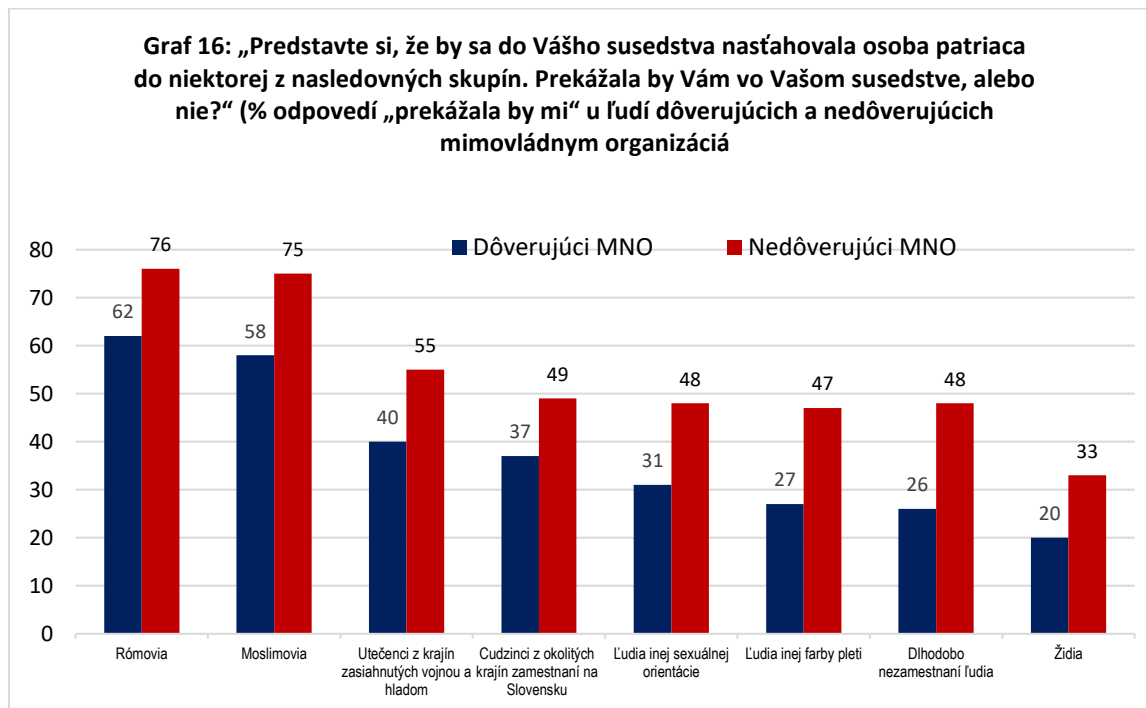
Významný vplyv na dôveru k zložkám občianskej spoločnosti ďalej majú politické, názorové a hodnotové charakteristiky respondentov.

Rozdielne vnímanie spoločenských problémov. Ľudia dôverujúci OI, MNO a MŠI pripisujú väčšiu váhu: problémom korupcie a klientelizmu; šíreniu nenávisť a netolerancie; prepojeniu niektorých politikov s organizovaným zločinom; školstvu a vzdelávaniu; klimatickej kríze a životnému prostrediu. Na druhej strane ľudia nedôverujúci MNO, OI a MŠI väčšmi zdôrazňujú neuspokojivý stav zdravotnej starostlivosti. Väčšmi ich trápia sociálne rozdiely, nízke príjmy, slabé postavenie seniorov, existencia regionálnych rozdielov či zamestnávanie cudzincov na slovenskom trhu práce.

Rozdielne hodnotenie užitočnosti jednotlivých druhov MNO. Ľudia dôverujúci MNO, OI a MŠI sa vyznačujú priaznivejším hodnotením všetkých druhov MNO. Najsilnejší vzťah medzi hodnotením užitočnosti konkrétnych MNO a mierou dôvery voči MNO vo všeobecnosti nevzniká pri hodnotení tradičných servisných MNO, ale pri hodnotení MNO zameraných na: zlepšenie situácie Rómov; boj proti korupcii a zneužívaniu moci; rozvojovú a humanitárnu pomoc v zahraničí; boj proti rasovej, etnickej a názorovej neznášanlivosti; začleňovanie migrantov do spoločnosti; analýzu spoločenských problémov a navrhovanie ich nových, efektívnejších riešení.

Rozdielna miera interpersonálnej dôvery. Ako sme už konštatovali vyššie, ľudia dôverujúci MNO, OI a MŠI pociťujú väčšiu všeobecnú dôveru k iným, bližšie nešpecifikovaným ľuďom.

Rozdielna miera tolerancie voči inakosti. Ľudia dôverujúci OI, MNO a MŠI pociťujú nižší dištanc voči rozličným menšinám – etnickým, náboženským a sexuálnym (graf 16). Zaujímajú priaznivejší postoj k zmenám v EÚ smerujúcim k väčšej rodovej rovnosti, k tolerancii voči partnerstvám ľudí rovnakého pohlavia a k etnickej či náboženskej rôznorodosti (tabuľka 19).

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Tabuľka 19: „Európska únia sa za uplynulé desaťročia zmenila v rôznych oblastiach. Ku každej z nasledujúcich zmien, prosím uveďte, či to bola podľa Vášho názoru zmena k lepšiemu alebo horšiemu.“ (% odpovedí „zmena k lepšiemu“ : „ani k lepšiemu, ani k horšiemu“ : „zmena k horšiemu“)

	Dôverujúci MNO			Nedôverujúci MNO		
	+	+ -	-	+	+ -	-
Viac žien vo vedúcich pozíciách v ekonomike a politike	60	36	3	38	49	12
Väčšia sloboda žien rozhodnúť sa, či a kedy chcú mať deti	55	39	6	33	50	14
Väčší podiel mužov, ktorí kombinujú zamestnanie so starostlivosťou o rodinu a domácnosť	49	41	8	31	50	17
Väčšia tolerancia voči partnerstvám ľudí rovnakého pohlavia	36	45	16	17	44	35
Väčšia etnická a náboženská rôznorodosť	30	45	22	12	45	40

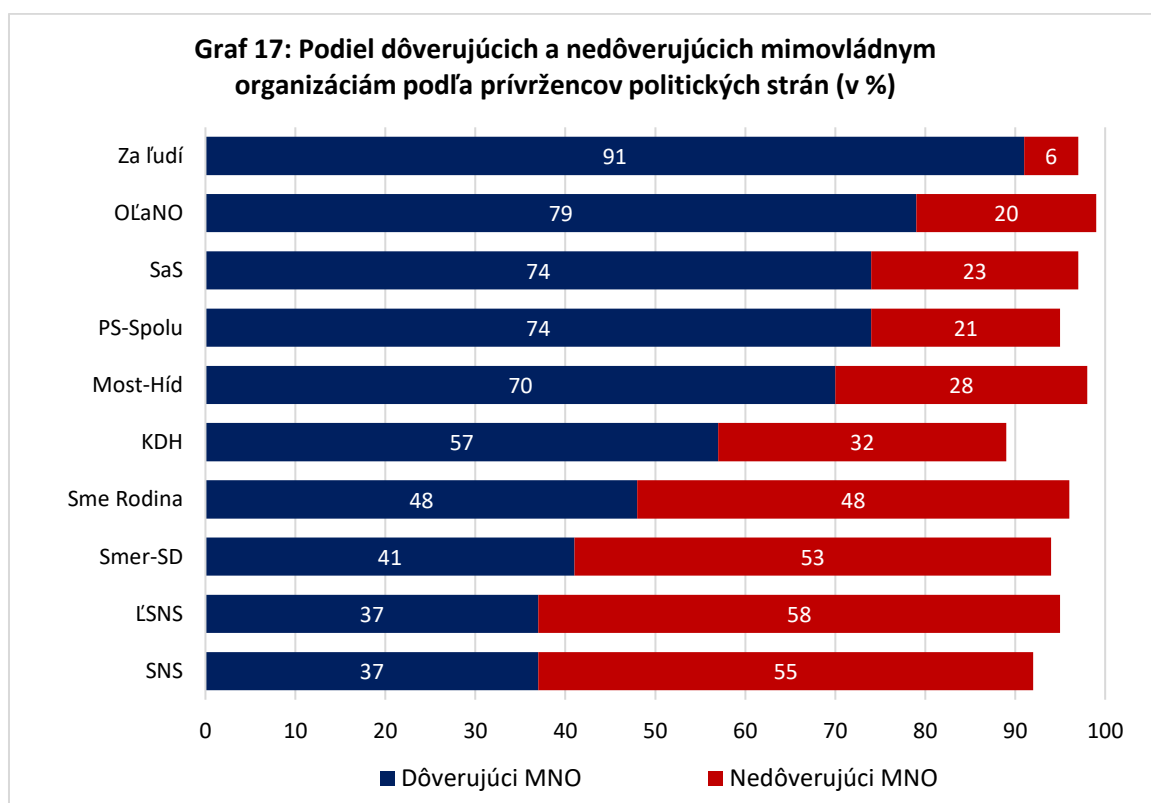
Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka 1: Riadkové percentá. Zvyšok do 100 % tvoria odpovede „neviem“.

Poznámka 2: „+“: zmena k lepšiemu; „+ a -“: ani k lepšiemu, ani k horšiemu; „-“: zmena k horšiemu.

Sebazaradenie na ľavo-pravom spektre a liberálno-konzervatívnej osi. Dôvera k MNO, OI a MŠI je vyššia u ľudí, ktorí sa cítia pravicovo orientovaní, ako aj u ľudí, ktorým je blízka liberálna orientácia – na rozdiel od ľudí s deklarovanou ľavicovou a konzervatívnou orientáciou a od ľudí, čo sa nevedia zaradiť na ľavo-pravom a liberálno-konzervatívnom spektre.

Politické preferencie. Najvyššiu dôveru voči MNI, OI a MŠI pociťujú prívrženci PS-Spolu, Za ľudí, SaS a OĽaNO. Najmenej im dôverujú prívrženci ĽSNS, Smeru-SD a SNS. Prívrženci KDH, Mostu-Híd, hnutia Sme Rodina sa svojimi názormi na tieto zložky občianske spoločnosti neodlišujú od priemeru populácie (graf 17).

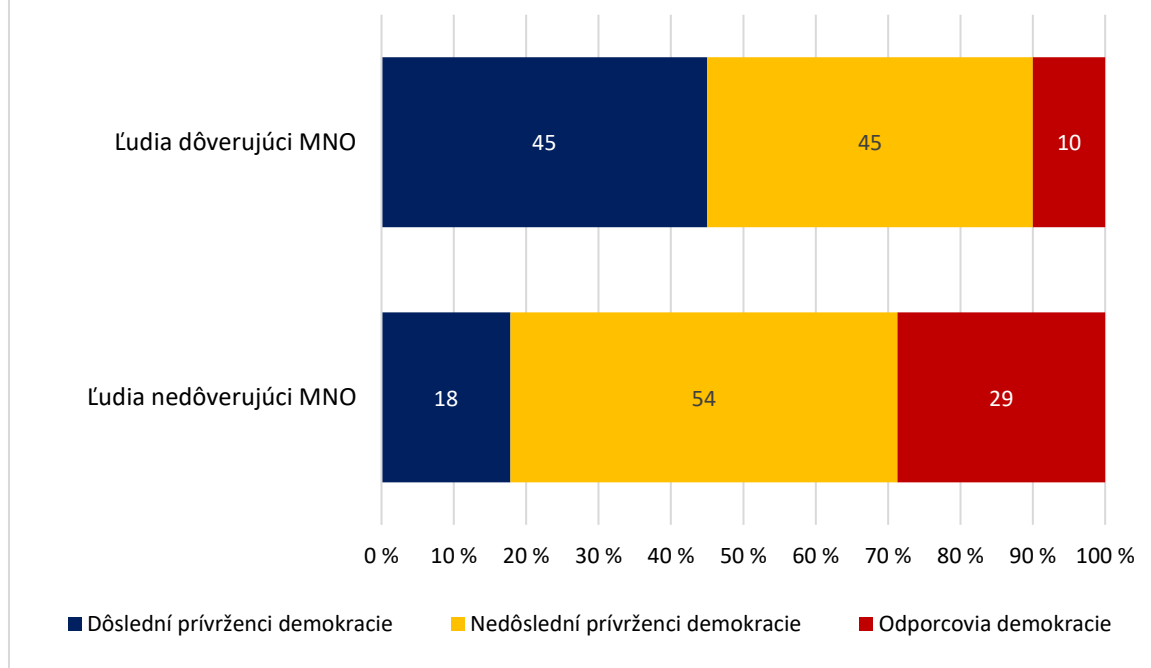

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: Zvyšok do 100 % tvoria odpovede „neviem“.

Podpora liberálnej demokracie. Ľudia, ktorí dôverujú OI, MNO a MŠI, sú silnejšími zástancami princípov liberálnej demokracie (graf 18). Pripisujú väčšiu váhu kontrole politickej moci zo strany občanov i médií, zdôrazňujú rolu opozície a občianskej spoločnosti, ako aj požiadavku rešpektovať práva menšín. Zriedkavejšie sa hlásia k princípu pevnej ruky a silného vodcu rozhodujúceho bez ohľadu na parlament a občiansku spoločnosť. Menej zdôrazňujú požiadavku disciplíny a poriadku na úkor rešpektovania ľudských práv. Zriedkavejšie pripúšťajú možnosť obetovať časť občianskych slobôd v záujme vyššej životnej úrovne.

Graf 18: Vyznávané politické princípy ľudí dôverujúcich a nedôverujúcich mimovládnyh neziskovým organizáciám (v %)

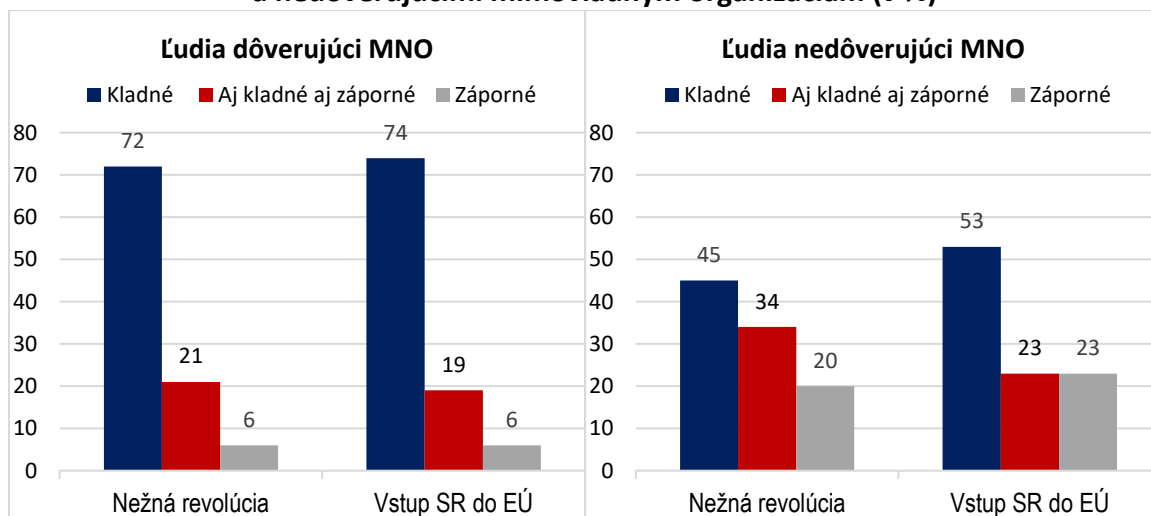

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: Vlastný prepočet.

Odišné hodnotenie histórie. Ľudia dôverujúci OI, MNO a MŠI sa vyznačujú priaznivejším hodnotením historických udalostí či období spätých s demokraciou, resp. so zápasom o jej nastolenie (Nežná revolúcia (graf 19), vstup Slovenska do EÚ a NATO, obdobie 1. ČSR, SNP, Pražskej jari a vzniku samostatnej SR). Naopak kritickejšie hodnotia obdobia potlačenia demokracie (vojnový slovenský štát, Február 1948, okupácia v Auguste 1968, normalizácia v 70. a 80. rokoch).

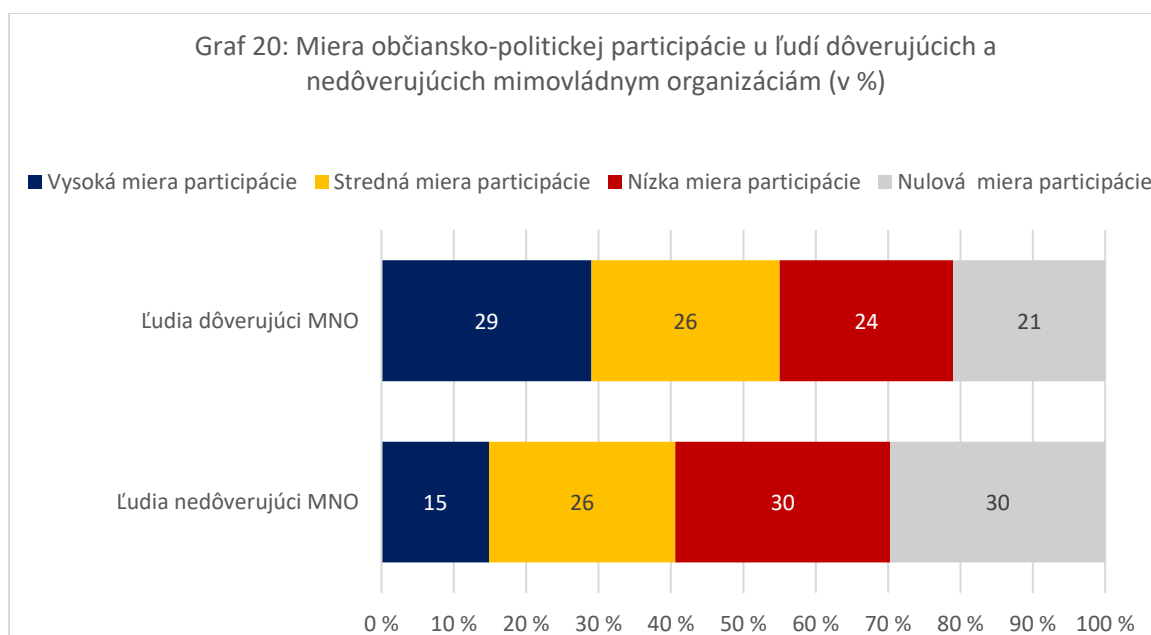
Graf 19: Hodnotenie Nežnej revolúcie a vstupu Slovenska do EÚ ľuďmi dôverujúcimi a nedôverujúcimi mimovládny organizáciám (v %)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: Zvyšok do 100 % tvoria odpovede „Neviem“.

Záujem o politiku. Ľudia dôverujúci OI a MNO sa väčšmi zaujímajú o politiku na komunálnej a národnej úrovni. Vyznačujú sa vyššou mierou občiansko-politickej participácie (graf 20). Pociťujú menšiu občiansku bezmocnosť, väčšinou veria v svoju možnosť ovplyvňovať vývoj Slovenska.

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Zdroje informácií. Ľudia dôverujúci OI, MNO a MŠI o čosi častejšie sledujú verejne dostupné spravodajské webové stránky, ktoré nemajú tlačенú verziu, noviny alebo časopisy tlačенé, alebo ich online verzie. Na druhej strane nedôvera k OI, MNO a MŠI sa častejšie spája so sledovaním alternatívnych médií. Sledovanie ostatných verejnoprávnych či súkromných médií nemá vplyv na dôveru k OS.

4.1.9 Názory na pôsobenie občianskych iniciatív a mimovládnych organizácií

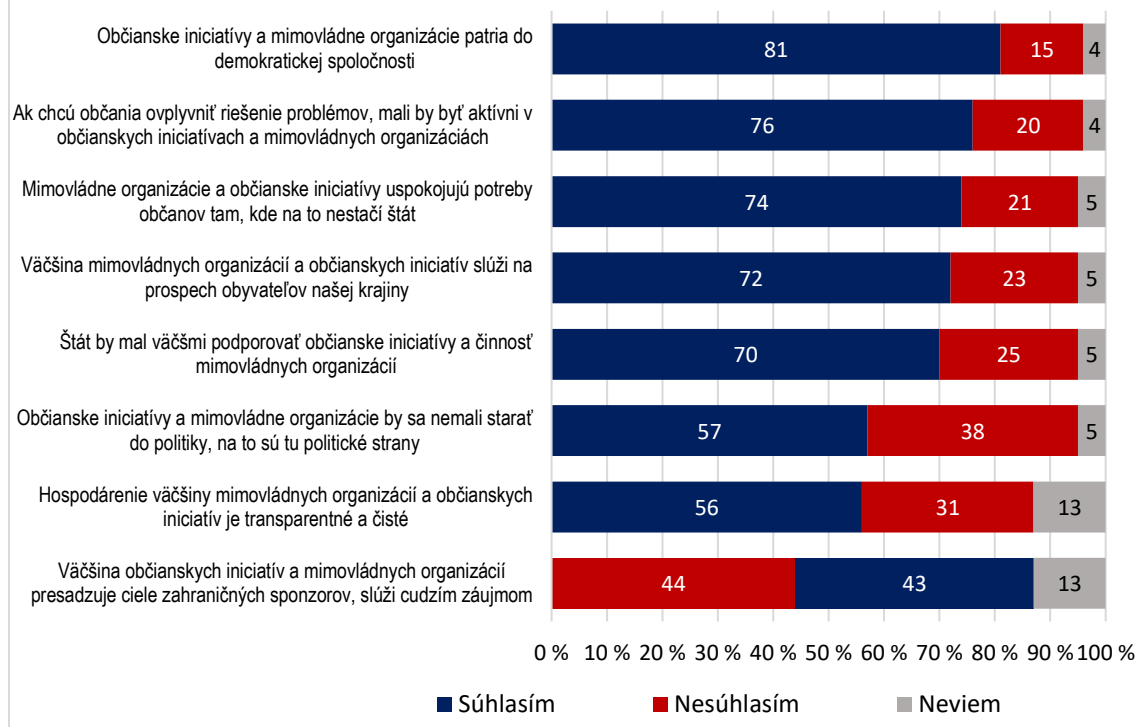
Ako sme videli v predchádzajúcej kapitole, MNO, spolu s OI a MŠI, sa pri svojom pôsobení opierajú o prevažujúcu dôveru takmer troch pätín občanov. Nezanedbateľná časť respondentov, približne tretina, však voči nim pociťuje nedôveru. Spolu s respondentmi, ktorí odpovedali vyhybavo, predstavujú kritickí či nevyhranení občania približne dve pätiny.

Nasledujúce riadky sa zamerajú na niektoré zdroje tejto nedôvery. Najprv nás bude zaujímať, aké miesto verejnosť pripisuje MNO a OI vo fungovaní spoločnosti a ako vníma viaceré stránky ich pôsobenia. Potom sa pozrieme, aký je ich obraz a viditeľnosť v očiach verejnosti. Napokon sa pozrieme na to, ako verejnosť hodnotí užitočnosť jednotlivých druhov MNO.

4.1.9.1 Celkové rozloženie názorov

Ako ukazuje graf 21, výrazná väčšina respondentov sa zhoduje na tom, že občianske iniciatívy a mimovládne organizácie patria do demokratickej spoločnosti (81 %). Tri štvrtiny súhlasia aj s názorom, že mimovládne organizácie a občianske iniciatívy uspokojujú potreby občanov tam, kde na to nestačí štát (74 %). Takmer rovnako rozšírené je aj presvedčenie, že väčšina mimovládnych organizácií a občianskych iniciatív slúži na prospech obyvateľov našej krajiny (72 %). Väčšina respondentov sa stotožňuje s názorom, že ak chcú občania ovplyvniť riešenie problémov, mali by byť aktívni v občianskych iniciatívach a mimovládnych organizáciách (76 %). Zároveň je v spoločnosti značne rozšírené očakávanie, že štát by mal väčšmi podporovať občianske iniciatívy a činnosť mimovládnych organizácií (70 %).

Graf 21: Názory na pôsobenie občianskych iniciatív a mimovládnych organizácií (v %)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Rozloženie názorov na ekonomickú stránku fungovania MNO a OI však už nie je natoľko priaznivé. Iba o čosi viac ako polovica respondentov (56 %) je presvedčená o čistote a transparentnosti hospodárenia väčšiny MNO a OI, kým vyše dve pätiny (44 %) zaujali kritický (31 %) alebo vyhýbavý postoj (13 %). Rovnaké dve pätiny respondentov (44 %) sa stotožnili s názorom, že „väčšina OI a MNO presadzuje ciele zahraničných sponzorov a slúži cudzím záujmom“ a ďalších 13 % sa necítilo kompetentných odpovedať. Okruh respondentov, ktorí takéto obvinenie na adresu väčšiny OI a MNO odmietli, nedosahoval polovicu (43 %).

Treba poznamenať, že takýto názor na MNO a OI zaznieval v čase výskumu často z úst predstaviteľov vládnej moci, Smeru-SD a SNS, ako aj z prostredia ĽSNS. Nejde však o žiadne novum: obviňovanie občianskych organizácií z „protištátnosti“ bolo v 90. rokoch súčasťou zápasu Vladimíra Mečiara a HZDS o udržanie autoritárskeho režimu na Slovensku. Je tristné konštatovať, že aj po bezmála troch desaťročiach používala vládna garnitúra Smeru-SD obdobný typ argumentácie. Útoky z vládneho prostredia proti občianskemu sektoru sa zintenzívnili po tom, ako sa občianska spoločnosť zmobilizovala po vražde Jána Kuciaka a Marty Kušnírovej a vyvinula úspešný tlak na odstúpenie premiéra Fica, ministra Kaliňáka a policajného prezidenta Gašpara.

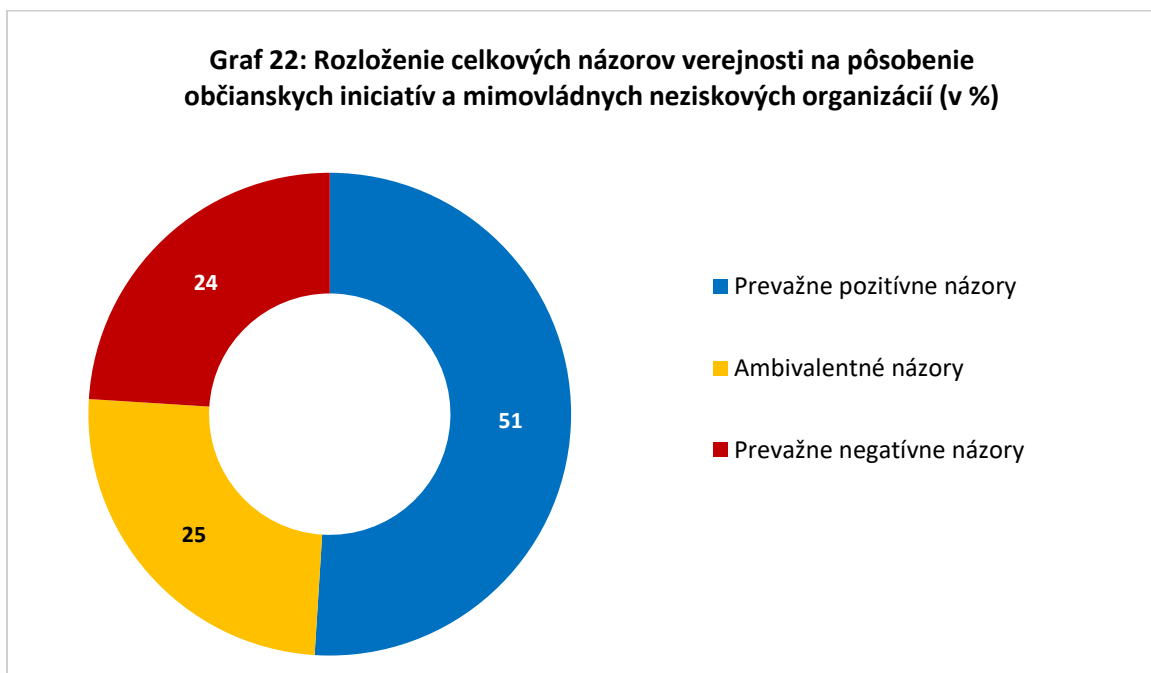
Takmer tri pätiny respondentov akceptovali argument, že občianske iniciatívy a mimovládne organizácie by sa nemali starať do politiky, lebo na to sú tu politické strany (57 %), zatiaľ čo 38 % respondentov s týmto názorom nesúhlasilo. Treba pripomenúť, že aj tento argument často zaznieva z prostredia politických strán – vládnych a neraz i opozičných. Jeho základným omylom je stotožňovanie angažovanosti v stránickej politike

s aktívnou účasťou občanov vo verejnom živote, resp. na širšom chápaní občianskej politiky.

Na súhrnné vyjadrenie názorov na MNO a OI sme zostavili odvodený znak, ktorý sa opiera o reakcie respondentov na šesť výrokov uvedených v grafe 21.⁶ Podľa celkových názorov na MNO možno potom zoskupiť respondentov do troch kategórií (graf 22):

1. Respondenti s prevažne pozitívnym názorom na pôsobenie MNO a OI (4 až 6 súhlasných odpovedí);
2. Respondenti s ambivalentným názorom na MNO a OI (3 súhlasné a 3 nesúhlasné odpovede);
3. Respondenti s prevažne skeptickým či negatívnym názorom na MNO a OI (4 - 6 nesúhlasných, negatívnych alebo nezorientovaných, odpovedí).

Polovica verejnosti (51 %) zaujíma k MNO a OI prevažne pozitívny postoj, štvrtina ambivalentný (25 %) a štvrtina negatívny (24 %). Okruh respondentov, ktorí vyjadrili prevažne priaznivý postoj k OI a MNO, je teda o čosi užší ako mierne nadpolovičný okruh tých, čo im vyjadrili dôveru.

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: Vlastný prepočet.

⁶ Do tvorby odvodeného znaku nebol zahrnutý výrok: „Ak chcú občania ovplyvniť riešenie problémov, mali by byť aktívni v občianskych iniciatívach a mimovládnych organizáciách.“ Tiež výrok: „Občianske iniciatívy a mimovládne organizácie by sa nemali starať do politiky, na to sú tu politické strany.“ Keďže výrok: „Väčšina OI a MNO presadzuje ciele zahraničných sponzorov, slúži cudzím záujmom“ je formulovaný negatívne, pri výpočte odvodeného znaku boli hodnoty odpovedí prepólované (z pozitívnej a neinformovanej odpovede na negatívnu; z negatívnej na pozitívnu).

4.1.9.2 Ako súvisia názory na pôsobenie mimovládnych organizácií s dôverou voči nim

Pozrime sa bližšie na to, aký celkový názor na pôsobenie MNO majú ľudia, ktorí pociťujú voči MNO dôveru a tí, čo im nedôverujú. Ako ukazuje tabuľka 20, nie všetci respondenti, ktorí deklarovali dôveru k MNO, hodnotili ich pôsobenie prevažne pozitívne: takých je 71 %, kým 29 % zastávalo skôr ambivalentný (21 %), resp. prevažne negatívny názor (8 %).

Tabuľka 20: Názory na pôsobenie mimovládnych organizácií a občianskych iniciatív u ľudí dôverujúcich a nedôverujúcich mimovládnym organizáciám⁷

	Pozitívne	Ambivalentné	Negatívne
Ľudia dôverujúci MNO	71	21	8
Ľudia nedôverujúci MNO	25	30	45
Populácia SR	51	25	24

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Na druhej strane iba necelá polovica (45 %) respondentov, ktorí vyjadrili nedôveru k MNO, hodnotilo ich pôsobenie negatívne, ďalších 30 % zastávalo ambivalentný názor a jedna štvrtina (25 %) vnímala pôsobenie MNO dokonca prevažne pozitívne, hoci im vyjadrila celkovú nedôveru. Vidíme teda, že dôvera voči MNO sa nezakladá u všetkých dôverujúcich na pozitívnom hodnotení pôsobenia MNO. A v ešte väčšej miere to platí pre nedôverujúcich. Toto zistenie naznačuje, že existuje priestor na znižovanie nedôvery voči mimovládnym organizáciám a v podobnom zmysle to platí aj pre občianske iniciatívy, i mládežnícke a študentské iniciatívy.

Kde treba hľadať priestor na posilnenie dôvery voči MNO a OI naznačujú údaje v tabuľke 21, ktorá ukazuje, ako sa ľudia dôverujúci a nedôverujúci MNO odlišujú v pohľade na jednotlivé aspekty pôsobenia MNO.

Ako sa dalo predpokladať, dôvera k mimovládnym organizáciám je veľmi silno naviazaná na presvedčenie o tom, že mimovládne organizácie patria do demokratickej spoločnosti, väčšina z nich slúži v prospech obyvateľov našej krajiny, slúžia na uspokojovanie potrieb občanov tam, kde nestačí štát, občania by sa v nich mali angažovať a štát by ich mal podporovať. Väčšina ľudí, ktorí im dôverujú, pokladajú ich hospodárenie za čisté a odmietajú názor, že by slúžili cudzím záujmom.

Zaujímavý je názorový profil ľudí, ktorí pociťujú voči mimovládnym organizáciám nedôveru. Väčšina z nich takisto pripúšťa, i keď v slabšej miere než ľudia dôverujúci MNO, že MNO patria do demokratickej spoločnosti, slúžia na uspokojovanie potrieb občanov tam, kde nestačí štát, občania by sa v nich mali angažovať a štát by ich mal podporovať. Iba necelá polovica z nich (48 %) však verí, že mimovládne organizácie a občianske iniciatívy slúžia v prospech obyvateľov a až dve pätiny (60 %) súhlasili s názorom, že slúžia cudzím záujmom.⁸

⁷ V tabuľke 20 uvádzame iba údaje podľa dôvery k MNO. Názorový profil ľudí dôverujúcich či nedôverujúcich občianskym iniciatívam, mládežníckym a študentským iniciatívam je podobný.

⁸ Zo skupinových diskusií s predstaviteľmi formalizovaného a neformalizovaného občianskeho sektora vyplynulo, že takáto kritika mimovládnych organizácií, nepriamo poukazujúca na existenciu „skrytého nepriateľa“, sa čiastočne ujala aj medzi pracovníkmi organizácií poskytujúcich sociálne služby či medzi predstaviteľmi spolkov a záujmových združení pôsobiacich najmä v regiónoch východného a južného

Medzi nedôverujúcimi MNO prevládajú pochybnosti o ich hospodárení. Viac ako polovica ho nepokladá za transparentné a čisté (55 %).

Tabuľka 21: Názory na pôsobenie občianskych iniciatív a mimovládnych organizácií u ľudí dôverujúcich a nedôverujúcich mimovládnyh organizáciám (v %)

	Dôverujúci MNO	Nedôverujúci MNO	Populácia SR
	+ : -	+ : -	+ : -
Občianske iniciatívy a mimovládne organizácie patria do demokratickej spoločnosti	93 : 7	65 : 30	81 : 15
Mimovládne organizácie a občianske iniciatívy uspokojujú potreby občanov tam, kde na to nestačí štát	89 : 10	61 : 35	74 : 21
Väčšina mimovládnych organizácií a občianskych iniciatív slúži na prospech obyvateľov našej krajiny	90 : 8	48 : 46	72 : 23
Štát by mal väčšmi podporovať občianske iniciatívy a činnosť mimovládnych organizácií	85 : 14	60 : 32	70 : 25
Hospodárenie väčšiny mimovládnych organizácií a občianskych iniciatív je transparentné a čisté	74 : 18	35 : 55	56 : 31
Väčšina občianskych iniciatív a mimovládnych organizácií presadzuje ciele zahraničných sponzorov, slúži cudzím záujmom	36 : 52	60 : 32	44 : 43

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Z toho možno vyvodíť záver, že priestor na posilňovanie dôvery občanov voči MNO a občianskym iniciatívam spočíva najmä v zdôrazňovaní ich prínosu pre uspokojovanie potrieb občanov; vo vyvracaní nepráv o ich poplatnosti záujmom cudzích sponzorov či iných mimoslovenských aktérov; ako aj v praktizovaní a verejnom prezentovaní transparentného a férového zaobchádzania s financiami.

K podobnému záveru dospela aj agentúra *2muse*, keď analyzovala dôveryhodnosť mimovládnych organizácií v očiach online populácie. Autori záverečnej správy konštatovali, že „ľudia kladú dôraz na to, aby bolo menej nekalých praktík, na zvyšovanie transparentnosti financovania a lepšiu komunikáciu výsledkov činnosti MNO“. Upozornili však aj na ďalšiu závažnú bariéru - na zriedkavú osobnú skúsenosť radových občanov s MNO. Až 78 % respondentov si nevedelo spomenúť na vlastnú osobnú skúsenosť s MNO, a ak ju aj mali, neuvedomovali si, že išlo o MNO. Takmer polovica ľudí, ktorí podporili MNO cez asignácie 2 percent daní, to nevnívalo ako podporu MNO. Pritom väčšina tých, čo mali osobnú skúsenosť s MNO, ju hodnotila ako pozitívnu alebo veľmi pozitívnu. Autori zdôraznili, že pre budovanie dôveryhodnosti MNO je kľúčové, aby „na Slovensku pribúdali ľudia, ktorí s nimi majú osobnú skúsenosť, aby ľuďom vedeli dať jednoduché, zrozumiteľné

Slovenska. Ako sa konštatuje v štúdii, táto skupina sa „vymedzuje voči iným organizáciám občianskej spoločnosti, nazýva ich mimovládkami, a tými, ktoré majú vplyv, peniaze a postavenie. Je frustrovaná z nízkeho záujmu médií, svojho okolia, ako aj z nezájmu politických aktérov, ktorí nevnímajú ich dôležitosť.“ Tzv. mimovládkam (napríklad ľudskoprávnym) zazlievajú im financovanie zo zahraničia, a teda stratu nezávislosti. Bližšie pozri Analýzu socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časť 4.2 Občianska spoločnosť 2019 očami formalizovaných a neformalizovaných skupín (fókusové skupiny).

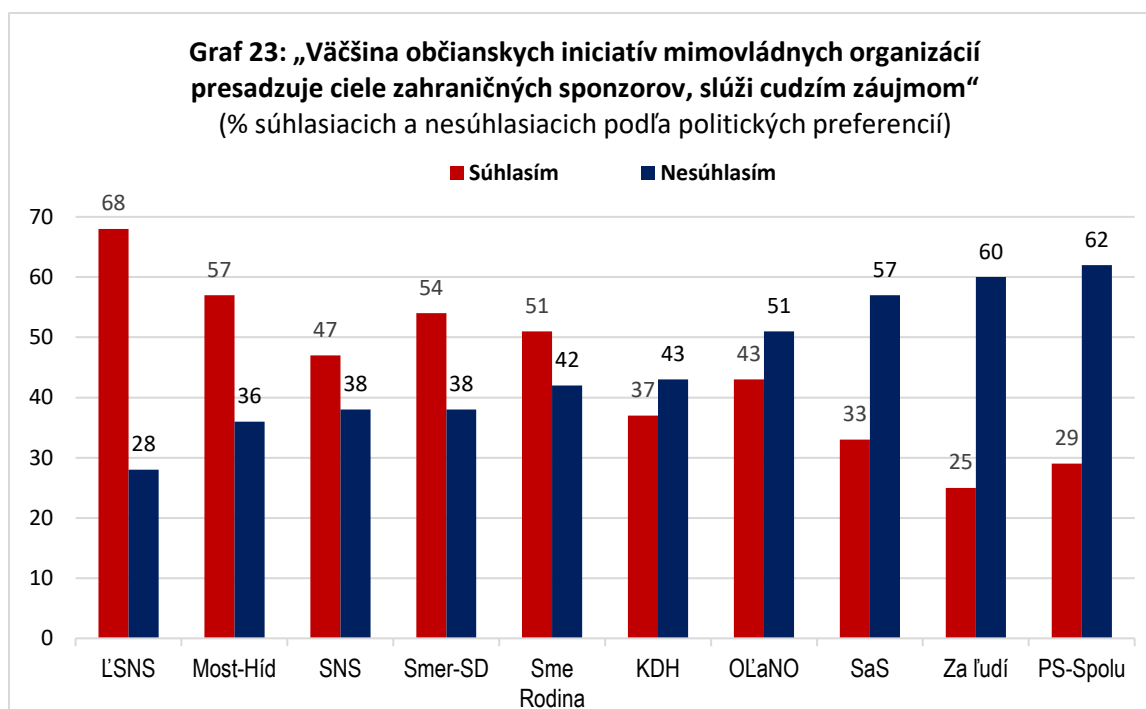
a adekvátne dôkazy o tom, že sú dôveryhodné a komunikovali im výsledky a dopady svojej činnosti“ (Chovancová – Sklenář: 2019, s. 6; s. 19 - 20).

Výskum sa podrobnejšie zameral na predstavy verejnosti, ako dosiahnuť vyššiu dôveryhodnosť MNO. Väčšina respondentov sa zhodla na nasledujúcich cestách k zvýšeniu dôveryhodnosti MNO. Menej nekalých a nepoctivých praktík zo strany samotných MNO, ktoré kazia meno neziskovému sektoru (75 %); zvýšenie transparentnosti zo strany MNO (zverejňovanie informácií o zdrojoch financovania a použití finančných prostriedkov (76 %); lepšia komunikácia samotných MNO o výsledkoch a dopadoch svojej činnosti (76 %); sebaregulácia MNO (transparentné správanie v súlade s hodnotami a účelom, na ktorý sú zriadené (71 %); vytvorenie kontrolnej inštitúcie pre MNO (67 %); lepšie vzdelávanie na základnej a strednej škole o občianskej angažovanosti (69 %); otvorenie MNO ľuďom, priblíženie sa k bežnému občanovi (67 %); lepšia osveta zo strany médií, prinášanie pozitívnych správ o činnosti MNO (69 %); nárast počtu ľudí s osobnou skúsenosťou s MNO (68 %); vytvorenie platformy MNO, ktorá by budovala pozitívny obraz MNO medzi ľuďmi a vyvracala mýty a nepravdy o MNO (68 %); minimalizovanie útokov politikov na tretí sektor (56 %).

4.1.9.3 Od čoho závisia názory na občianske iniciatívy a mimovládne organizácie

Štatistická analýza ukázala, že celkový názor na pôsobenie mimovládnych organizácií a občianskych iniciatív sa utvára pod vplyvom rovnakých faktorov ako dôvera, či nedôvera voči nim. Preto ich tomu iba zbežne vymenujeme, pričom odkazujeme na kapitolu 4.1.8.

Spomedzi sociodemografických faktorov je štatisticky významné vzdelanie a sebazaradenie podľa finančného zabezpečenia domácnosti. Ešte výraznejší je však vplyv hodnotových a politických inklinácií. Priaznivejšie názory na pôsobenie MNO majú respondenti, ktorým je blízke liberálne zmýšľanie, ktorí inklinujú k pravicovej orientácii a sú prívržencami niektorých strán demokratickej opozície, najmä strany Za ľudí, koalície PS-Spolu a v menšej miere aj SaS a OĽaNO (graf 23). Naopak ľudia, ktorým je blízke konzervatívne a ľavicové zmýšľanie a ktorí inklinujú k podpore ĽSNS, Smeru-SD a SNS, nadštandardne často spochybňujú čistotu hospodárenia MNO a zastávajú názor, že presadzujú ciele zahraničných sponzorov a slúžia cudzím záujmom.

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: Zvyšok do 100 % tvoria odpovede „neviem“.

Priaznivé hodnotenie pôsobenia MNO a OI je častejšie medzi ľuďmi s vyššou mierou občiansko-politickej participácie, zaujímavými sa o politiku, pociťujúcimi vyššiu interpersonálnu dôveru, podporujúcimi princípy liberálnej demokracie, pozitívne hodnotiacimi historické obdobia či udalosti s demokratickým posolstvom.

Ako sa dalo predpokladať, priaznivé hodnotenie pôsobenia MNO a OI sa spája s priaznivejším hodnotením užitočnosti všetkých druhov MNO (pozri kapitolu 4.1.11).

4.1.10 Mimovládne organizácie vo svetle spontánnych asociácií

4.1.10.1 Imidž mimovládnych organizácií

V predchádzajúcej časti sme prezentovali názory respondentov na MNO založené na ich odpovediach na uzavreté otázky s predpísanými variantmi odpovedí. Čo však bežným ľuďom napadne, keď počujú pojmy ako mimovládna, nezisková či neštátna organizácia, občianske združenie, nadácia či tretí sektor? Aké sú ich spontánne asociácie? Aký je imidž MNO zisťovaný pomocou otvorenej otázky?

Prehľad spontánnych odpovedí na takúto otázku získaných v rokoch 2003, 2005, 2016 a 2019 v tabuľke 22 prezrádza širokú paletu asociácií. Všimnime si rozloženie odpovedí v najnovšom výskume z roku 2019.

Začnime konštatovaním, že respondentom sa najčastejšie vyjavovali pozitívne a neutrálne asociácie, ktoré spolu zahŕňajú 61 % odpovedí. Medzi nimi dominuje dôraz na tradičnú servisnú funkciu MNO – na ich dobročinnosť, charitu, pomoc ľuďom v núdzi či službu blížnemu (18 %). Niektorí respondenti predstavu o ľuďoch v núdzi nešpecifikovali, pre iných

to boli, napríklad chorí ľudia, zdravotne postihnutí, chudobní, bezdomovci, týrané ženy, deti či utečenci. Spontánne odpovede naznačujú, že MNO, ktoré sa pohybujú v kontexte tradičnej sociálnej solidarity a zameriavajú sa na poskytovanie služieb, dokážu najľahšie osloviť občanov a disponujú najlapidárnejšími prostriedkami na zdôvodnenie zmysluplnosti svojho pôsobenia.

Ďalších 6 % respondentov vyzdvihlo príspevok MNO k riešeniu iného typu problémov, napríklad k ochrane životného prostredia, k obhajobe ľudských práv, k rozvoju vzdelávania a vedy, kultúry a umenia, športu, k navrhovaniu alternatívnych verejných politík či k ochrane zvierat. Títo respondenti teda vnímali MNO v kontexte netradičných a rozvojových aktivít smerujúcich k plneniu ďalších funkcií MNO, najmä funkcie kontroly moci, expresívnej funkcie, advokačnej funkcie, expertnej role a ovplyvňovania verejných politík, vzdelávacej funkcie či mobilizačnej funkcie.⁹

Desatine respondentov sa pri pojme MNO vybavila celkom konkrétna MNO.¹⁰ Ďalších 10 % odpovedí neviazalo MNO na riešenie konkrétnych problémov, ale zdôrazňovalo ich nezávislosť od štátu a politických strán, prípadne ich registrovalo predovšetkým ako poberateľov daňovej asignácie.

V očiach 6 % MNO kompenzujú nedostatočné fungovanie štátu.¹¹ Ďalších 5 % za nimi vidí najmä dobrovoľníkov či aktivistov, ktorí sa spoločne zasadujú za riešenie problémov, presadzovanie svojich záujmov či pestovanie svojich záľub. Tri percentá odpovedí poukazujú na to, že MNO zbierajú finančné prostriedky potrebné na dosiahnutie všeobecne prospešného cieľa. Rovnaké tri percentá odpovedí pripisujú MNO kontrolnú funkciu voči štátu: MNO poskytujú štátnym inštitúciám kritickú spätnú väzbu, upozorňujú na zneužívanie, moci, korupciu či plytvanie verejnými zdrojmi, vyvíjajú spoločenský tlak na nápravu nedostatkov. A napokon, jedno percento odpovedí iba bez bližšej argumentácie konštatuje, že MNO sú užitočné a dôveryhodné.

Negatívne asociácie boli oveľa zriedkavejšie. V roku 2019 tvorili 9 % odpovedí.¹² Časť respondentov nepokladala ani za potrebné svoju kritiku zdôvodňovať, iba označila MNO za nedôveryhodné a zbytočné (2 %). Iní vyjadrili svoje výhrady konkrétnejšie. Podozrievali ich

⁹ K rozličným klasifikáciám funkcií mimovládnych organizácií pozri Bútorá, 1998; Strečanský, 2004; Bútorá – Bútorová – Strečanský, 2012, s. 31 - 33 a 65 - 68; Frič, 2016, s. 17 a n.; Vašečka – Žúborová, 2020.

¹⁰ Viditeľnosti jednotlivých MNO sa budeme venovať v kapitole 4.1.10.2.

¹¹ Ako ukázali skupinové diskusie s predstaviteľmi formalizovanej časti občianskeho sektora, najčastejšou osobnou motiváciou bolo suplovanie štátu pri poskytovaní chýbajúcich služieb. Porovnaj Analýzu socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časti 4.2 Občianska spoločnosť 2019 očami formalizovaných a neformalizovaných skupín (fókusové skupiny).

¹² Na ukážku vyberáme niektoré výroky: „darmožráči“, „zbytoční chlebožrúti“, „príživníci“, „zlodeji“, „sú financovaní zo zahraničia, idú proti záujmom Slovenska“, „vymývanie mozgov, obľbovanie ľudí“, „Sorosove financie za účelom rozkladu poriadku v štáte“, „nejasné financovanie, väčšinou s politickým pozadím“, „organizácia financovaná na to, aby urobila prevrat“, „skupina ľudí, ktorá presadzuje na území Slovenska záujmy a ideológie cudzieho štátu“, „zviditeľnenie sa jednotlivcov a skupín, pričom nič nevyriešia, na riešenie problémov je tu štát so svojím aparátom a zákonmi“, „hŕstka ľudí, ktorí majú ružové okuliare“, „ľudia, ktorí si hľadajú tému, aby dostali peniaze a vnucujú svoje názory – akože nezávislé, aby dostali ďalšie peniaze“, „ľudia, ktorým sa nechce manuálne pracovať“, „ľudia, ktorí využívajú naše dane na svoj prospech“.

z netransparentného nakladania s financiami, z egoistických pohnútok a zo zneužívania dôvery verejnosti (4 %). Objavili sa aj obvinenia z prisluhovania protislovenským záujmom či obvinenia z protištátnej činnosti (2 %), zo spojenia s opozíciou či z „protivládosti“ (1 %).

Tabuľka 22: „Čo Vám napadne, keď počujete pojmy ako mimovládna, nezisková či neštátna organizácia, občianske združenie, nadácia, tretí sektor?“ (Vývoj spontánnych asociácií – v %)

		2003	2005	2016	2019
Pozitívne a neutrálne asociácie	Organizácie servisného, dobročinného charakteru, pomáhajúce ľuďom v núdzi	27	29	26	18
	Organizácie zamerané na riešenie ďalších konkrétnych problémov (napr. životné prostredie, ochrana zvierat, záujmová činnosť detí a mládeže, šport, kultúra, veda)	--	--	--	6
	Konkrétna mimovládna organizácia alebo jej predstaviteľ	5	6	13	10
	Neziskové a neštátne organizácie, nezávislé od vlády a politických strán, bez finančnej podpory štátu, poberatelia daňovej asignácie	9	9	8	10
	Organizácie kompenzujúce nedostatočné fungovanie štátu, vytvárajúce protiváhu k štátnym organizáciám	8	7	5	6
	Dobrovoľníctvo; aktivisti; skupiny aktívnych občanov, ktorých spájajú spoločné záujmy a záľuby	4	3	7	5
	Organizácie, ktoré zbierajú peniaze od ľudí, získavajú dary od sponzorov, nadácie, poskytujúce finančnú podporu ľuďom, ktorí to potrebujú	3	8	8	3
	Organizácie kontrolujúce štátne orgány, upozorňujúce na prešľapy, vyjadrujúce sa k problémom, zasahujúce zvonku do politiky, požadujúce zmenu	0	0	2	3
	Prospešné, užitočné, potrebné organizácie	1	3	1	1
	Spolu	57	65	70	61
Negatívne asociácie	Podozrenie z nedostatočnej kontroly a netransparentnosti narábania s financiami, z prospechárstva, obohacovania sa	10	8	9	4
	Zbytočné, nedôveryhodné organizácie	1	3	1	2
	Financovanie, riadenie zo zahraničia, najmä z USA, „Sorosove deti“, prisluhovanie cudzím, protislovenským záujmom	0	0	1	2
	Organizácie poplatné nejakej politickej strane; protivládne, opozičné	1	1	1	1
	Spolu	12	12	12	9
Ambivalentné asociácie (pozitívne + negatívne asociácie)		-	-	-	1
Neinformované a vyhýbavé odpovede		31	23	20	29

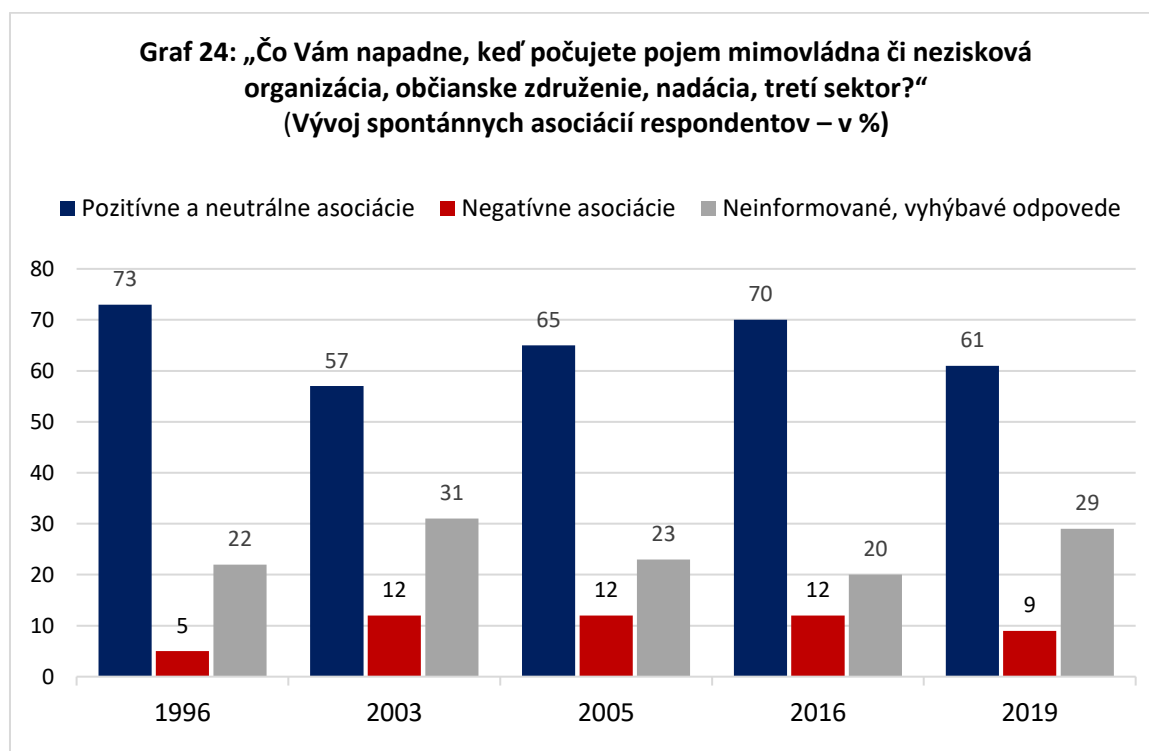
Zdroj: Inštitút pre verejné otázky, 2003, 2005, 2016 a MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: -- nevyhodnocovalo sa. Percentá z počtu odpovedí.

Vzhľadom na to, že MNO boli dlhodobo vystavené masívnej kritike vládnych strán, najmä Smeru-SD a SNS, môžeme konštatovať, že verejnosť prejavila voči tomuto nálepkovaniu pozoruhodnú odolnosť.

Malá, iba 1 %-ná skupina asociácií mala ambivalentný charakter. V týchto prípadoch vyjadrili zároveň pozitívne i negatívne hodnotenie.

Až 29 % odpovedí bolo vyhýbavých. Toto prekvapujúco vysoké percento, ktoré sa systematiky neznižuje, si zaslúži osobitnú analýzu. Na jednej strane môže signalizovať, že verejnosti chýbajú hlbšie informácie o konkrétnych mimovládnych organizáciách, o ich cieľoch, spôsobe fungovania, dosiahnutých výsledkoch a pod. Na druhej strane však môže byť aj výsledkom obáv respondentov vysloviť zreteľne svoje stanovisko v situácii otvoreného spochybňovania MNO z vládnych pozícií.

Zdroj: FOCUS 1996; Inštitút pre verejné otázky 2003, 2005 a 2016; MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: Do grafu nie sú zahrnuté ambivalentné odpovede, ktoré v roku 2019 tvorili 1 % a v predchádzajúcich výskumoch sa nesledovali.

Tabuľka 22 a graf 24 ponúkajú informáciu o vývojovom trende vnímania mimovládnych organizácií. Ukazujú, že pozitívne a neutrálne asociácie dlhodobo výrazne prevažujú, pričom ich výskyt je v porovnaní s negatívnymi asociáciami niekoľkonásobne častejší. Istým prekvapením a sklamaním pre tých, čo vkladajú do mimovládnych aktivít všetku svoju energiu, expertízu i cit, je fakt, že zastúpenie pozitívnych a neutrálnych hodnotení sa lineárne nezvyšuje, ale osciluje, v posledných rokoch bola krivka klesajúca. Na druhej strane je povzbudzujúce, že podiel negatívnych asociácií sa pohybuje stabilne okolo 10 %. Podiel vyhýbavých odpovedí má výraznejšie kolísavý trend. Môžeme formulovať hypotézu, že odpoveď „neviem“ nevolia iba respondenti, ktorým pojem MNO nič nehovorí, ale aj tí, ktorí sa chcú vyhnúť hodnotiacej odpovedi, čo môže byť pochopiteľné za situácie, keď sú názory na pôsobenie MNO v spoločnosti polarizované. Taká bola aj politická situácia v čase výskumu v lete 2019.

4.1.10.2 Viditeľnosť mimovládnych organizácií

Ktoré mimovládne organizácie pozná najviac ľudí?

Imidž mimovládnych organizácií, dôvera k nim i názory na ich pôsobenie sa formujú do značnej miery pod vplyvom verejného diskurzu, ale aj bezprostrednej či sprostredkovanej skúseností ľudí s konkrétnymi MNO. Samozrejme, zaváži aj okolnosť, či sa konkrétne MNO dostanú do popredia pozornosti médií, politikov či ďalších aktérov verejného života.

Pozrime sa preto, do akej miery verejnosť registruje MNO, a ktoré z nich sú najznámejšie či najviditeľnejšie.

Respondentom bola položená otvorená otázka: „Vedeli by ste si spomenúť na nejaké konkrétne mimovládne organizácie, ktoré pôsobia na Slovensku?“ Podiel respondentov, ktorí nevedeli uviesť aspoň jednu organizáciu, dosahoval až 57 %.

Iba 43 % respondentov vedelo na túto otázku ako-tak odpovedať, aj keď v niektorých prípadoch nebola odpoveď celkom uspokojivá – bola skôr poukázaním na oblasť pôsobenia MNO, než uvedením jej konkrétneho názvu. To znamená, že podiel respondentov, ktorí poznajú nejakú MNO, je nižší, ako je podiel respondentov tých, ktorým sa spájajú s MNO pozitívne alebo neutrálne asociácie (61 %), alebo ako podiel tých, čo vyjadrili voči MNO dôveru (55 %). Z toho vyplýva, že nie všetci respondenti, ktorí majú na MNO pozitívny názor, nejakú konkrétnu MNO poznajú. To naznačuje istú plytkosť ich názorov.

Ako ukazuje tabuľka 23, prvú šesticu najviditeľnejších mimovládnych organizácií, ktorých viditeľnosť sa pohybuje medzi 7 % a takmer 3 %, tvoria Greenpeace, Liga proti rakovine (známa aj vďaka kampani Deň narcisov), Sloboda zvierat, Slovenský Červený kríž, Dobrý anjel a UNICEF (kampaň Modrý gombík).

Druhú skupinu, s viditeľnosťou okolo hodnoty 2 % (t. j. medzi 2,0 % a 1,8 %), tvoria Lesoochránárske združenie Vlk, Nadácia Markíza, Transparency International a Zastavme korupciu.

Tretiu skupinu, s viditeľnosťou medzi 1,4 % až 1,0 % predstavuje 6 organizácií: Úsmev ako dar, Hodina deťom, Nadácia otvorenej spoločnosti, Nadácia Orange, Aliancia Fair Play a Plamienok.

Za nimi nasleduje 10 MNO s viditeľnosťou medzi 0,5 % a 0,9 %: Amnesty International; Via iuris (kampaň Štrngám za zmenu); Liga za ľudské práva; Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska (kampaň Biela Pastelka); iniciatíva Za slušné Slovensko; Človek k ohrození; darcovský portál Ľudia ľuďom; Slovenská katolícka charita; nadácia Pontis; Červený nos.

Viditeľnosť ďalších 26 organizácií sa pohybuje medzi 0,4 % až 0,2 %.

Za nimi nasleduje ďalších 120 organizácií, ktorých viditeľnosť dosahuje 0,1 %.

Tabuľka 23: „Vedeli by ste si spomenúť na nejaké konkrétne mimovládne organizácie, ktoré pôsobia na Slovensku?“ (najčastejšie spontánne odpovede – v %)

Poradie	Názov MNO	%	Poradie	Názov MNO	%
1.	Greenpeace	7,1	27.	Liga za duševné zdravie, Nezábudka	0,4
2.	Liga proti rakovine + Deň narcisov	5,7	28. – 29.	Nadácia VÚB	0,4
3.	Sloboda zvierat	4,8	28. – 29.	Nadácia Kvapka nádeje	0,4
4.	Slovenský Červený kríž	4,6	30. – 38.	Ľudia proti rasizmu	0,3
5.	Dobrý anjel	3,7	30. – 38.	Združenie podnikateľov	0,3
6.	UNICEF + Modrý gombík	2,6	30. – 38.	Ekopolis	0,3
7.	LO Vlk	2,0	30. – 38.	Domka (Združenie saleziánskej mládeže)	0,3
8.	Nadácia Markíza	1,9	30. – 38.	Dobrá novina (koledníci eRka)	0,3
9.	Transparency International	1,9	30. – 38.	Nadácia TA3	0,3
10.	Zastavme korupciu	1,8	30. – 38.	My sme les	0,3
11.	Úsmev ako dar	1,4	30. – 38.	Lekári bez hraníc	0,3
12.	Hodina deťom	1,4	30. – 38.	Nadácia TB	0,3
13.	Nadácia otvorenej spoločnosti	1,3	39. – 52.	Aliancia žien Slovenska	0,2
14. – 15.	Nadácia Orange	1,1	39. – 52.	Modrý anjel	0,2
14. – 15.	Aliancia Fair Play	1,1	39. – 52.	Nadácia JOJ	0,2
16.- 21.	Plamienok	1,0	39. – 52.	Proti prúdu	0,2
16. – 21.	Amnesty International	0,9	39. – 52.	Inakosť	0,2
16. – 21.	Via iuris+Štrngám za zmenu	0,9	39. – 52.	Slovenská humanitná rada	0,2
16. – 21.	Liga za ľudské práva	0,9	39. – 52.	Priatelia Zeme	0,2
16. – 21.	Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska + Biela Pastelka	0,8	39. – 52.	Svetielko nádeje	0,2
16. – 21.	Za slušné Slovensko	0,8	39. – 52.	Slovenský skauting	0,2
22. – 23.	Človek k ohrození/v núdzi	0,7	39. – 52.	Lekári proti jadrovej vojne	0,2
22. – 23.	Ľudia ľuďom	0,7	39. – 52.	UNESCO	0,2
24.	Slovenská katolícka charita	0,5	39. – 52.	Asociácia pomoci postihnutým	0,2
25. – 26.	Pontis	0,5	39. – 52.	Červené maky	0,2
25. – 26.	Červený nos	0,5	39. – 52.	Organizácie združujúce rodičov	0,2

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

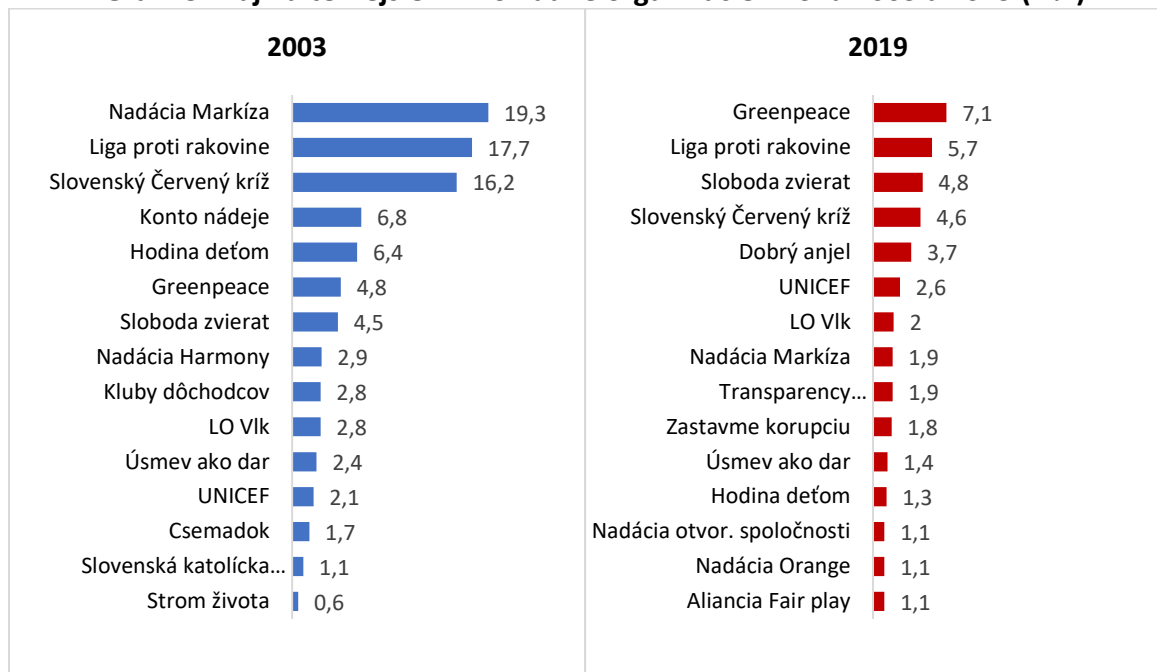
Poznámka: Percentá z počtu respondentov. Respondenti mohli uviesť aj viacero odpovedí. Ďalších 120 organizácií malo viditeľnosť 0,1 %. Až 57 % respondentov nevedelo uviesť žiadnu MNO.

Položme si teraz otázku: „Ako sa zmenila viditeľnosť MNO za posledné roky?“ Porovnanie s výsledkami podobného zisťovania v roku 2003 (Bútorová, 2004) ukazuje na tri odlišnosti.¹³ Po prvé, graf 25 ukazuje, že v roku 2003 vďaka silnej mediálnej prezentácii sústreďovali na seba pozornosť na verejnosti najmä tri organizácie – Nadácia TV Markíza (20 %), Liga proti rakovine (18 %) a Slovenský Červený kríž (16 %), ktoré svojou viditeľnosťou

¹³ Pri pohľade do hlbšej minulosti možno konštatovať ešte výraznejšie posuny. V roku 1996 sa najväčšej viditeľnosti tešila Nadácia Emílie Kováčovej (21 %); Konto nádeje (18 %), Nadácia Petra Dvorského (15 %), Nadácia Ivana Christová deťom (7 %) a Nadácia Olgy Havlovej (4 %). Nasledovala Nadácia Heleny Růžičkovej SLON (3 %), Nadácia otvorenej spoločnosti (2 %), Slovenský Červený Kríž (2 %) a Liga proti rakovine (2 %). (Porovnaj Bútorová – Košťálová – Demeš – Bútorová, 1996, s. 206).

jasne prevyšovali ostatné MNO. Naopak v roku 2019 bola viditeľnosť MNO rozložená oveľa rovnomernejšie, pričom známosť žiadnej MNO nedosahovala dvojciferné hodnoty. Do zorného uhla verejnosti sa však dostalo viac organizácií, kým v roku 2003 malo viditeľnosť 0,6 % a viac iba 16 organizácií, v roku 2019 ich bolo 23.

Graf 25: Najviditeľnejšie mimovládne organizácie v roku 2003 a 2019 (v %)

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky 2003 a MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: V roku 2003 nevedelo uviesť žiadnu MNO 36 % respondentov; v roku 2019 ich bolo 57 %.

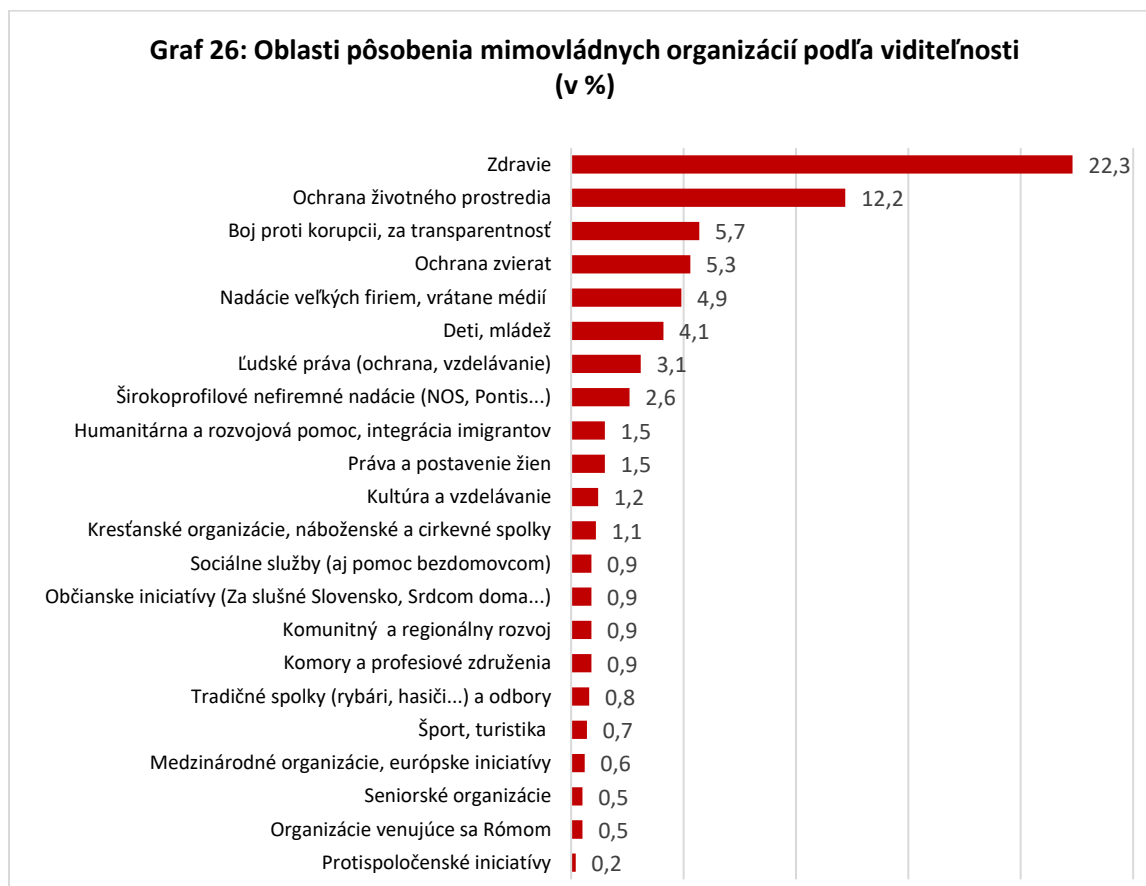
Po druhé, zloženie deviatich z 15 mimovládnych organizácií s najvyššou viditeľnosťou v roku 2003 sa zachovalo aj v rok 2019. Na špičke viditeľnosti teda naďalej ostali Greenpeace, Liga proti rakovine, Sloboda zvierat, Slovenský Červený kríž, UNICEF, Lesoochrannárske združenie Vlč, Nadácia Markíza, Úsmev ako dar a Hodina deťom. Ďalších šesť MNO, ktoré patrili v roku 2003 medzi najznámejšie, však túto prominentnú pozíciu stratili. Konto nádeje zaniklo a ďalšie organizácie síce naďalej pôsobia, ale nepatria medzi najviditeľnejšie (nadácia Harmony, kluby dôchodcov, Csemadok, Slovenská katolícka charita, Strom života). Nahradilo ich šesť iných organizácií. Pre „ducha doby“ či spoločensko-politickú situáciu na Slovensku v roku 2019 bolo príznačné, že tri z nich – Transparency International, Zastavme korupciu a Aliancia Fair Play – sa venujú podpore transparentnosti a boju proti korupcii. Ďalšie tri organizácie, ktoré pribudli medzi najviditeľnejšie, sú Dobry anjel, úspešný charitatívny projekt bývalého prezidenta Andreja Kisku, a dve nadácie so širokým portfóliom – Nadácia otvorenej spoločnosti a Nadácia Orange.

Po tretie, a to je skutočne prekvapujúce, podiel respondentov, ktorí nevedeli uviesť žiadnu mimovládnu organizáciu, bol v roku 2019 vyšší ako v roku 2003 (57 % oproti 36 %). To by naznačovalo, že došlo k prepadu informovanej znalosti o MNO.¹⁴

¹⁴ Nemožno však vylúčiť, že ide sčasti o metodologický artefakt. Hypoteticky sa totiž dá predpokladať vplyv rozdielnej veľkosti výberovej vzorky. Keďže výberová vzorka respondentov v roku 2019 bola dvojnásobná

Najviditeľnejšie oblasti pôsobenia mimovládnych organizácií

Hoci respondenti boli požiadaní, aby uviedli konkrétne MNO, časť z nich túto inštrukciu nedodržala, a namiesto presného názvu spomenuli iba oblasť pôsobenia MNO (napríklad „pomoc Afrike“, „ochrana životného prostredia“, „boj proti korupcii“ a pod.). Berúc do úvahy aj tieto všeobecnejšie odpovede, zostavili sme rebríček najviditeľnejších oblastí, v ktorých MNO pôsobia (graf 26).

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: Percentá z počtu respondentov. 57 % respondentov nevedelo odpovedať.

Bezkonkurenčne najväčšmi sa do povedomia verejnosti zapísali MNO v oblasti zdravia, pôsobenie ktorých registruje takmer štvrtina verejnosti (22,3 %). Okrem najviditeľnejších organizácií, akými sú Liga proti rakovine, Slovenský Červený kríž a Dobrý anjel, je to predovšetkým Plamienok, Únia nevidiacich a slabozrakých, Červený nos, ale aj Liga za duševné zdravie, Kvapka nádeje, Lekári bez hraníc, Modrý anjel, Svetielko nádeje či Asociácia pomoci postihnutým.

Druhú najviditeľnejšiu oblasť pôsobenia MNO, ktorou je ochrana životného prostredia, delí od prvej oblasti značný odstup (12,2 %). Za najznámejšími organizáciami Greenpeace a Lesoochranské združenie Vlk nasledujú Ekopolis, My sme les, Ľudia a voda, Živica, Sosna

oproti roku 2003, vyžadovalo si to zapojiť do výskumu aj respondentov, ktorí sa o veci verejné zaujímajú menej, čo sa mohlo premietnuť aj do ich zníženej informovanosti o mimovládnych organizáciách.

a mnohé ďalšie, neraz lokálneho charakteru, vrátane organizácií venujúcich sa záchrane hradov a iných kultúrnych pamiatok.

Tretia priečka viditeľnosti, opäť s pomerne veľkým odstupom, patrí MNO zameraným na boj proti korupcii a na zvýšenie transparentnosti (5,7 %). Tu na seba sústreďujú pozornosť verejnosti najmä štyri organizácie: Transparency International, Zastavme korupciu, Aliancia Fair Play a Via iuris.

Štvrtú priečku viditeľnosti, ktorú delí od tretej iba niekoľko desiatín percenta (5,3 %), zaujímajú organizácie na ochranu zvierat, predovšetkým Sloboda zvierat, ale aj Slovenská aliancia ochrancov zvierat i viaceré menej viditeľné lokálne organizácie, napríklad Mačičky v Dunajskej strede, Havkáči Prešov a ďalšie.

Piatu priečku (4,9 %) zaujímajú nadácie veľkých firiem, predovšetkým Nadácia Markíza, Nadácia Orange, Nadácia VÚB, Nadácia TA3, Nadácia Tatrabanky, Nadácia TV Joj a Nadácia Slovenskej sporiteľne.

Medzi MNO pôsobiacimi v šiestej najviditeľnejšej oblasti, ktorou je starostlivosť o deti a mládež (4,1 %), zaujali poprednú pozíciu dve „stálice“: Úsmev ako dar a Hodina deťom. V menšej miere verejnosť registruje aj ďalšie organizácie, napríklad Domku, Slovenský skauting či Srdce pre deti.

Na siedmej pozícii (3,1 %) sa umiestnili MNO zamerané na ochranu a výchovu k ľudským právam, medzi ktorými sú najviditeľnejšie Amnesty International, Liga za ľudské práva, Ľudia proti rasizmu, Inakosť či Nadácia Milana Šimečku.

Ôsma priečka (2,6 %) patrí širokoprofilovým nefiremným nadáciám, medzi ktorými sú najviditeľnejšie Nadácia otvorenej spoločnosti, darcovský portál Ľudia ľuďom, nadácia Pontis a v menšej miere Slovenská humanitná rada.

O deviate a desiate miesto (1,5 %) sa delia MNO pôsobiace v dvoch oblastiach. Po prvé sú to organizácie venujúce sa humanitárnej a rozvojovej pomoci a integrácii migrantov (na verejnosti sú známe najmä organizácie Človek v ohrození, koledníkov ErKa, Dobrá novina a v menšej miere aj Magma Slovensko, Nadácia Integra či Horec). Po druhé sú to organizácie zaoberajúce sa postavením a právami žien (medzi nimi najmä Aliancia žien Slovenska, materské centrá a v menšej miere Aspekt, Živena, Orchidea, Slniečko a ďalšie).

4.1.10.3 Chápanie pojmu „občianska iniciatíva“

Respondentom bola položená aj otvorená otázka: „Čo Vám napadne, keď počujete pojem občianska iniciatíva?“

Zo spontánnych odpovedí je zrejmé, že pojem „občianska iniciatíva“ si laická verejnosť interpretuje rôzne. Na jednej strane splýva s pojmom „aktívny občan“, resp. skupina občanov v akcii; na druhej strane ho niektorí ľudia stotožňujú s pojmom mimovládna organizácia, čo viacerí respondenti aj explicitne uviedli. Svoj názor na to, čo je občianska

iniciatíva, vyjadrilo 60 % respondentov, kým na pojem „mimovládna organizácia“ reagovalo 71 % respondentov.

Pozrime sa bližšie na najvýraznejšie kontexty, v akých sa pojem občianska iniciatíva vyskytuje vo vedomí verejnosti. Respondenti kládli dôraz na kritický a aktívny prístup občanov k veciam verejným. Zdôrazňovali nespokojnosť s existujúcim stavom, resp. s výskytom nejakého problému a snahu občanov prostredníctvom konkrétnej akcie dosiahnuť žiadúcu zmenu. Vyzdvihovali, že takáto iniciatíva vzniká zdola, spomedzi občanov, a často sa zakladá na presvedčení o zlyhávaní štátu, resp. kompetentných inštitúcií. Časť respondentov namiesto takýchto všeobecnejších charakteristík spomenula vo svojej odpovedi ako príklad konkrétnu občiansku iniciatívu či mimovládnu organizáciu.

V nasledujúcom prehľade uvádzame typické odpovede respondentov ilustrujúce rozličné kontexty, v akých vnímajú pojem občianska iniciatíva.

1. Aktívna snaha o zmenu (ktorá nemusí byť vždy úspešná):
„niektorým ľuďom nie je ľahostajná spoločnosť“; „ľudia, čo burcujú spoluobčanov, aby sa k niečomu vyjadrili“; „ľudia, čo pomáhajú druhým“; „ľudia, ktorí sa zapájajú a združujú do kolektívu, čo sa venuje spoločnému záujmu, a sami sa financujú“; „ľudia, čo chcú presadiť dobré veci“; „ľudia, ktorí robia niečo konkrétne, čo sa ich bezprostredne dotýka“; „ľudia sa spoja, ak sa im niečo nepáči“; „ľudia sa spoja dokopy, ak politici niečo nezmyselne vymyslia, a idú do ulíc“; „združenie občanov s rovnakým cieľom“; „ľudia, ktorí sa snažia o nejakú zmenu“; „ľudia, ktorí bojujú za svoje práva“; „občasná, ale žiaľ často neúspešná snaha ľudí zvrátiť niečo, čo sa zvrátiť nedá“.
2. Riešenie konkrétneho problému:
„na pomoc utečencom“; „na pomoc týraným ženám“; „na pomoc ľuďom v núdzi“; azylový dom pre týrané ženy a bezdomovcov“; „na vyšetrenie vraždy Kuciaka a Kušnírovej“; „pomoc pri upratovaní prírody“; „verejná zbierka na opravu a výmenu kríža v našej obci“; „blokovanie cesty ako protest proti dopravným zápcham“; „občania sa rozhodnú vyčistiť park, pozbierať smeti alebo opraviť lavičky v meste“; „upozornenia na nekalé praktiky v oblasti zlého využívania verejných financií“; „ľudia, čo sa rýpu v kauzách“.
3. Konkrétne formy iniciatívy občanov, resp. občiansko-politickej participácie:
„petície“; „mítingy proti korupcii“; „ná mestie plné ľudí“; „verejné zhromaždenie“; „pochod“; „štrajky učiteľov“; „verejné zbierky“; „kolektívne akcie v mieste bydliska“.
4. Názov konkrétnej občianskej iniciatívy či mimovládnej organizácie alebo ich predstavitel'ov:
agroroľníci na traktoroch; Za slušné Slovensko; My sme les; Zuzana Wienk; Plamienok; Červené maky; Nezábudka; iniciatíva Inakosť; Zachráňme včely; Káčer na bicykli; klauni Červený nos; klub Pokora abstinujúcich rodín; Dúhový Pride.

Asociácie, ktoré vyvolával pojem „občianska iniciatíva“ u výraznej väčšiny respondentov, boli pozitívne alebo neutrálne. Negatívne, kritické vymedzenie bolo veľmi zriedkavé, obsahovalo ho necelé jedno percento odpovedí. Kritika občianskych iniciatív sa vlastne

nelíšila od kritiky mimovládnych organizácií. Obviňovali aktérov z egoizmu, obohacovania sa, pokrytectva, deštruktívnosti a protivládnosti. Na ukážku uvedme niektoré zo spontánných výrokov:

„ľudia, čo sa nudia, čo nemajú koníčky“; „boj za niečo nekalé“; „manipulácia ľudí na pochybné ciele“; „zmanipulované davy“ „vydriduchovia, čo sa obohacujú“; „bohvie, odkiaľ berú peniaze“; „protislovenské aktivity pod zásterkou dobročinnosti“; „snaha zvrhnúť zvolenú vládu“; „ľudia, ktorí sa majú výborne, ale vravia, že sa majú zle“; „nie je to tak, ako to znie: ide im o vlastný zisk“.

4.1.10.4 Viditeľnosť občianskych iniciatív

Pojmový zmätok, ktorý má značná časť verejnosti, keď má odlíšiť občianske iniciatívy od mimovládnych organizácií, sa premieta aj do odpovedí respondentov na otázku, či poznajú nejaké konkrétne občianske iniciatívy pôsobiace na Slovensku. Až 69 % nevedelo na túto otázku odpovedať. Zo zvyšných 31 % odpovedí bolo zrejmé, že bežným občanom oba pojmy splývajú, ako občiansku iniciatívu často spomínali mimovládnu organizáciu. Neraz si však nevedeli spomenúť na nijaký konkrétny názov, a tak uvádzali iba oblasť, na ktorú sa aktivita občanov zameriava.

V tabuľke 24 uvádzame rebríček oblastí, ktoré sa najčastejšie zafixovali do vedomia respondentov v súvislosti s pojmom „občianska iniciatíva“. Aby sme rešpektovali neostrosť vnímania tohto pojmu, zahrnuli sme do jednotlivých kategórií okrem občianskych iniciatív, v striktnom slova zmysle, taktiež mimovládne organizácie, ktoré respondenti stotožňovali s občianskymi iniciatívami, ako aj všeobecné odpovede, ktoré naznačovali iba oblasť pôsobenia občianskych iniciatív (napríklad „ochrana životného prostredia“ a pod.)

Ako ukazuje tabuľka 24, najčastejšie sa v mysli respondentov vybavujú občianske iniciatívy v striktnom slova zmysle. Spomedzi nich sa najvýraznejšie zapísala do povedomia respondentov Iniciatíva Za slušné Slovensko, ktorú uviedlo takmer 7 % respondentov. V rebríčku nasledovalo päť iniciatív rôznorodého zamerania: občianska iniciatíva My sme les (1,4 %); protesty za práva farmárov (0,4 %), Iniciatíva slovenských učiteľov (0,4 %), občianska iniciatíva Skládka nepatrí do mesta („Pezinská skládka“ – 0,4 %) a Jeden z nás (0,3 % - európska iniciatíva občanov proti financovaniu výskumu ľudských embryí).

Porovnanie tabuľky 24 s predchádzajúcou tabuľkou 23 obsahujúcou poradie oblastí pôsobenia MNO ukázalo, že tentoraz vystúpili väčšmi do popredia občianske iniciatívy „sensu stricto“, čo sa napokon aj dalo očakávať. Výraznejšiu pozíciu zaujali aj iniciatívy v oblasti komunitného a regionálneho rozvoja.

Tabuľka 24: Rebríček oblastí pôsobenia občianskych iniciatív podľa viditeľnosti (v %)

Občianske iniciatívy za práva občanov (Za slušné Slovensko, Iniciatíva slovenských učiteľov, protesty dopravcov na diaľniciach a cestách, protesty farmárov, Srdcom doma, Vstúpte s dieťaťom, Zastavme hazard...)	8,8
Ochrana životného prostredia (My sme les, Skládka nepatrí do mesta, LO Vlk, Greenpeace, Pečniansky les, Voda pre Žitný ostrov, Zachráňme včely...; čistenie potokov...)	6,9
Zdravie (Dobrý anjel, Liga proti rakovine, SČK, Červený nos, Plamienok, Avon, svojpomocné skupiny ako Klub sclerosis multiplex...)	5,5
Ochrana zvierat (Sloboda zvierat, Tulkáčik, Cesta za domovom, Malkia, Klbko...)	3,2
Komunitný a regionálny rozvoj (Za krajšie Košice, Nitrianska komunitná nadácia, občianska iniciatíva Zemplín, Pohronie, Hontiansky Tekov...)	2,3
Nadácie veľkých firiem, vrátane médií (Nadácia Markíza, Nadácia TA3...)	1,8
Kultúra a vzdelávanie (Škola 21. storočia, Slovenská debatná asociácia, Aliancia Stará tržnica, Výmenníky, Stanica Záriečie, záchrana tradičného drotárstva, Csemadok...)	1,7
Práva a postavenie žien (Orchidea, Slniečko, Aliancia žien Slovenska, materské centrá ako Luskáčik, Mymamy...)	1,6
Ľudské práva (Zabudnuté Slovensko, Dúhový Pride, Združenie na ochranu spotrebiteľa...)	1,6
Boj proti korupcii, za transparentnosť (Zastavme korupciu, Aliancia Fair Play...)	1,5
Deti, mládež (Domka, Slovenský skauting)	1,4
Kresťanské organizácie, náboženské a cirkevné spolky (Slovenská katolícka charita, Svetlo Máriino, Nadácia sv. Alžbety...)	1,2
Európske iniciatívy (Európsky deň dobrovoľníctva, Európska občianska iniciatíva...)	0,8
Sociálne služby (aj pomoc bezdomovcom – Resoty, Proti prúdu, Samaria, Stopka...)	0,7
Širokoprilové nefiremné nadácie (Nadácia otvorenej spoločnosti, Pontis)	0,7
Humanitárna a rozvojová pomoc, integrácia imigrantov (Horec, Dobrá Novina...)	0,6
Tradičné spolky (hasiči, včelári, rybári, záhradkári...)	0,4
Seniorské organizácie (Oáza pokoja, Subsidium...)	0,4
Komory a profesiové združenia	0,3
Šport, turistika	0,3
Rómovia (EduRoma, ACEC...)	0,2
Médiá, novinári (Reportéri bez hraníc...)	0,2
Neviem	69,0

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: Percentá z počtu respondentov. Respondenti mohli uviesť viac odpovedí, preto súčet prekračuje 100 %.

4.1.11 Vnímanie užitočnosti mimovládnych organizácií rozličného zamerania

4.1.11.1 Rebríček mimovládnych organizácií podľa užitočnosti

V predchádzajúcich kapitolách sme ukázali, že väčšina verejnosti pociťuje voči MNO dôveru a je presvedčená, že „MNO slúžia na prospech obyvateľov Slovenska“, pričom „uspokojujú potreby občanov tam, kde na to nestačí štát“. Preto ich pokladá za dôležitý prvok demokratickej spoločnosti. Z analýzy imidžu MNO vyplynulo, že radoví občania registrujú

nielen organizácie plniace tradičnú servisnú funkciu, ale aj organizácie plniace funkcie menej tradičné: funkciu obhajoby práv a záujmov občanov, tlmočenia ich záujmov, kontroly či protiváhy voči inštitúciám štátu či podnikateľskej sféry. Videli sme, že do povedomia verejnosti sa zapísali MNO rozličného zamerania: z nich najmä také, čo pomáhajú ľuďom v núdzi a pôsobia v oblasti zdravia, ale aj ochrany životného prostredia, boja proti korupcii a zneužívaniu moci, starostlivosti o deti i zvieratá.

Aby sme mohli systematickejšie posúdiť, akú užitočnosť pripisuje verejnosť mimovládny organizáciám rozličného zamerania, požiadali sme respondentov o „oznámkovanie“ 27 druhov mimovládnych organizácií.

Tabuľka 25: „Na Slovensku pôsobí mnoho mimovládnych organizácií, ktoré vykonávajú tie najrozmanitejšie činnosti. Do akej miery pokladáte za užitočné tie mimovládne organizácie, ktoré vykonávajú nasledujúce činnosti? Umiestnite svoj názor na škále, kde 1 znamená, že ich pokladáte za užitočné a 5 znamená, že ich nepokladáte za užitočné.“ (v %)

	Užitočné (známka 1+2)	Aj áno, aj nie (3)	Neužitočn é (4+5)	Priemerné hodnote- nie
Pomáhať ľuďom pri živelných pohromách	79	10	10	1,76
Poskytovať sociálne služby (seniorom, bezdomovcom, týraným ženám...)	76	11	12	1,86
Pomáhať ženám vystaveným diskriminácii či násiliu	76	12	12	1,87
Staráť sa o ochranu a rozvoj životného prostredia	74	13	12	1,91
Podporovať rozvoj obce, mesta, regiónu	75	12	13	1,93
Pomáhať pri riešení problémov zdravia	73	13	13	1,96
Monitorovať nakladanie s verejnými prostriedkami a upozorňovať na prípady korupcie	70	15	14	2,03
Dozerať na dodržiavanie poriadku, ochraňovať slušných občanov pred neprispôsobivými	70	16	13	2,03
Organizovať mimoškolské aktivity pre deti a mládež	70	16	13	2,04
Kontrolovať prácu štátnej správy, samospráv a súdov a požadovať jej skvalitnenie	69	16	14	2,07
Podporovať rozvoj vzdelávania a vedy	67	17	14	2,09
Podporovať športové a rekreačné aktivity	69	17	14	2,10
Obhajovať záujmy a práva občanov voči štátu, samospráve či súkromným vlastníkom	68	18	14	2,11
Vychovávať mládež k telesnej zdatnosti a obranyschopnosti	67	18	15	2,11
Podporovať rozvoj kultúry a umenia	66	18	15	2,15
Pomáhať týraným a opusteným zvieratám	67	15	17	2,16
Podporovať výchovu a vzdelávanie v ľudských právach	64	20	15	2,17
Poskytovať poradenstvo a pomoc pri spotrebiteľských problémoch	64	20	16	2,19
Organizovať protesty proti korupcii a zneužívaniu politickej moci	62	20	17	2,21

Analyzovať spoločenské problémy a navrhovať ich nové, efektívnejšie riešenia	62	21	17	2,26
Obhajovať tradičné kresťanské hodnoty a rodinu	59	20	20	2,31
Vystupovať proti rasovej, etnickej a názorovej neznášanlivosti	56	24	20	2,39
Poskytovať rozvojovú a humanitárnu pomoc v iných krajinách	58	18	24	2,41
Usilovať sa o zlepšenie životnej situácie rómskej komunity (sociálnej, zdravotnej, vzdelanostnej, bytovej)	56	20	24	2,45
Podieľať sa na tvorbe verejných politík	45	25	26	2,67
Pomáhať imigrantom pri ich začleňovaní do spoločnosti	41	22	35	2,92
Zaoberať sa problémami sexuálnych menšín a presadzovať ich práva	41	21	36	2,96

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: Zvyšok do 100 % tvoria odpovede „neviem“.

Tabuľka 25 uvádza v prvých troch stĺpcoch percentuálne rozloženie odpovedí. V poslednom stĺpci zobrazuje priemerné hodnotenie užitočnosti MNO vypočítané z odpovedí všetkých respondentov, ktorí vedeli zaujať hodnotiace stanovisko. Organizácie sú usporiadané podľa priemernej miery užitočnosti, ktorú im respondenti pripísali.

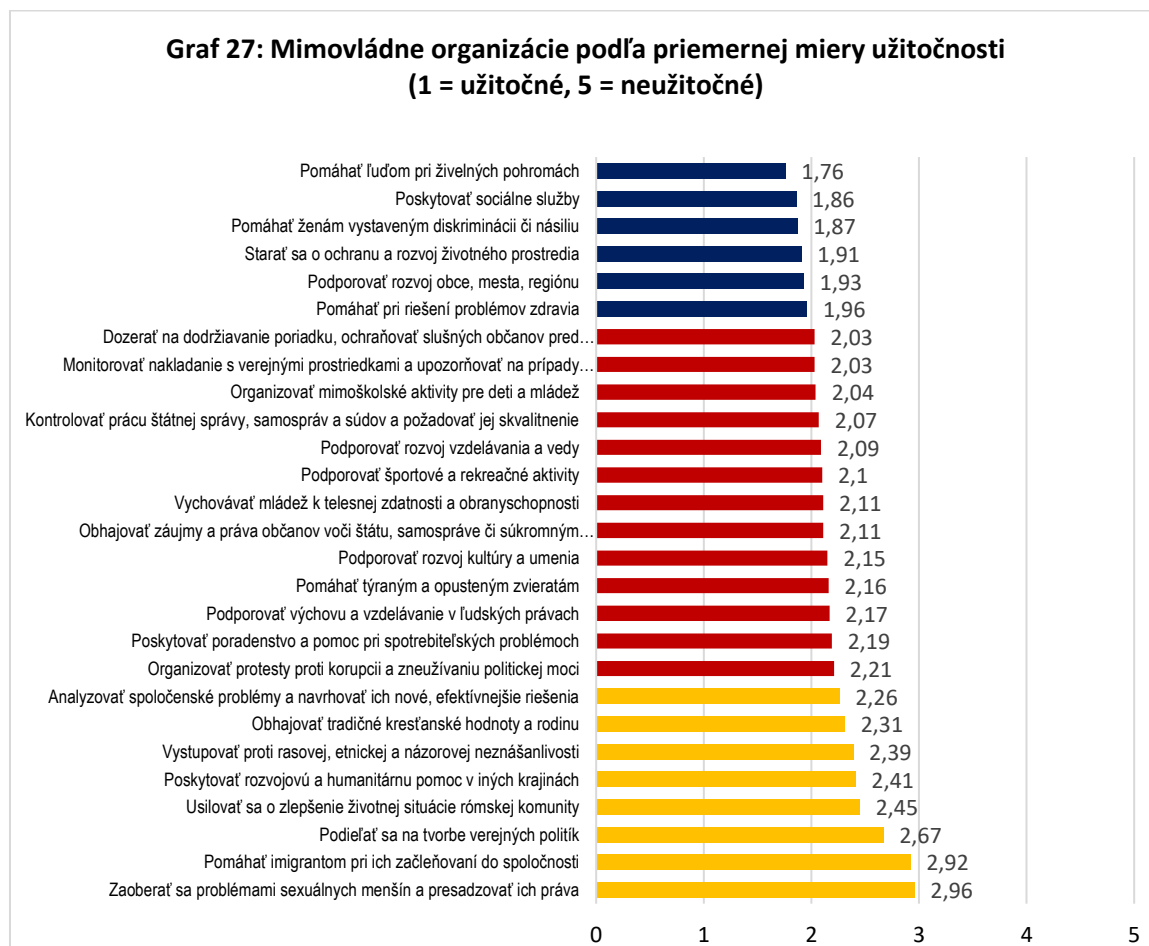
Treba osobitne zdôrazniť, že hodnotenie užitočnosti všetkých 27 MNO je prevažne priaznivé: priemerné známky získané na „školskej škále“ sa pohybujú medzi 1,76 a 2,96, čiže medzi známkou jedna mínus a tri. Ani pri hodnotení MNO naspodku tabuľky neprevažujú názory, ktoré by zásadne popierali užitočnosť týchto organizácií.

Prvú skupinu s najlepším hodnotením (s priemernou známkou lepšou ako dvojka) tvorí šesť rôznorodých organizácií, ktoré si kladú za cieľ pomáhať ľuďom pri živelných pohromách; poskytovať sociálne služby; pomáhať ženám vystaveným diskriminácii či násilium; starať sa o ochranu a rozvoj životného prostredia; podporovať rozvoj obce, mesta, regiónu; pomáhať pri riešení problémov zdravia.

Druhú skupinu, ktorú verejnosť hodnotí približne dvojkou (priemerné hodnotenie 2,03 – 2,21) tvorí trinásť MNO s rôznorodým zameraním: monitorovať nakladanie s verejnými prostriedkami a upozorňovať na prípady korupcie; dozerať na dodržiavanie poriadku; ochraňovať slušných občanov pred neprispôsobivými; organizovať mimoškolské aktivity pre deti a mládež; kontrolovať prácu štátnej správy, samospráv a súdov a požadovať jej skvalitnenie; podporovať rozvoj vzdelávania a vedy; podporovať športové a rekreačné aktivity; obhajovať záujmy a práva občanov voči štátu, samospráve či súkromným vlastníkom; vychovávať mládež k telesnej zdatnosti a obranyschopnosti; podporovať rozvoj kultúry a umenia; pomáhať týraným a opusteným zvieratám; podporovať výchovu a vzdelávanie v ľudských právach; poskytovať poradenstvo a pomoc pri spotrebiteľských problémoch; organizovať protesty proti korupcii a zneužívaniu politickej moci.

Tretiu skupinu s hodnotením medzi 2,26 až 2,96 tvorí osem organizácií, ktoré si kladú za cieľ analyzovať spoločenské problémy a navrhovať ich nové, efektívnejšie riešenia

(nezávislé „think tanky“); obhajovať tradičné kresťanské hodnoty a rodinu; vystupovať proti rasovej, etnickej a názorovej neznášanlivosti; poskytovať rozvojovú a humanitárnu pomoc v iných krajinách; zlepšiť životnú situáciu rómskej komunity; podieľať sa na tvorbe verejných politík; pomáhať imigrantom pri ich začleňovaní do spoločnosti; zaoberať sa problémami sexuálnych menšín a presadzovať ich práva.

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Pri hodnotení užitočnosti mimovládnych organizácií sa môžeme oprieť aj o porovnanie so staršími výskumami (Bútorová, 2004 a 2017). Ako vyplýva z tabuľky 26, rebríček užitočnosti MNO sa vyznačuje relatívnou stálosťou, užitočnosť pripisovaná jednotlivým organizáciám mierne kolíše, a ani zmeny v poradí jednotlivých MNO nie sú zásadného charakteru.

Tabuľka 26: Vývoj hodnotenia mimovládnych organizácií podľa užitočnosti (1996 až 2019)

	1996	2003	2005	2016	2019
Pomáhať ľuďom pri živelných pohromách	-		-	-	1,76
Poskytovať sociálne služby ^{1/}	1,64	1,63	1,34	1,63	1,86
Pomáhať ženám vystaveným diskriminácii či násiliu ^{2/}	-	2,10	1,82	1,83	1,87
Staráť sa o ochranu a rozvoj životného prostredia	2,00	1,97	1,65	1,74	1,91
Podporovať rozvoj obce, mesta, regiónu	2,27	2,12	1,72	1,75	1,93
Pomáhať pri riešení problémov zdravia	1,29	1,52	1,36	1,62	1,96
Monitorovať nakladanie s verejnými prostriedkami a upozorňovať na prípady korupcie ^{3/}	-	-	2,04	1,93	2,03
Dozerať na dodržiavanie poriadku a ochraňovať slušných občanov pred neprispôsobivými občanmi	-	-	-	1,73	2,03
Organizovať mimoškolské aktivity pre deti a mládež ^{4/}	-	1,75	-	1,66	2,04
Kontrolovať prácu štátnej správy, samospráv a súdov a požadovať jej skvalitnenie	-	-	2,20	1,89	2,07
Podporovať rozvoj vzdelávania a vedy ^{5/}	1,94	2,13	-	1,83	2,09
Podporovať športové a rekreačné aktivity ^{6/}	2,62	2,35	-	1,82	2,10
Obhajovať záujmy a práva občanov voči štátu, samospráve či súkromným vlastníkom	-	-	1,78	1,87	2,11
Vychovávať mládež k telesnej zdatnosti a obranyschopnosti	-	-	-	-	2,11
Podporovať rozvoj kultúry a umenia	2,56	2,45	-	1,85	2,15
Pomáhať týraných a opusteným zvieratám	-	-	-	-	2,16
Podporovať výchovu a vzdelávanie v ľudských právach ^{7/}	2,58	2,25	-	1,85	2,17
Poskytovať pomoc a poradenstvo pri spotrebiteľských problémoch	-	-	-	-	2,19
Organizovať protesty proti korupcii a zneužívaniu politickej moci	-	-	-	-	2,21
Analyzovať spoločenské problémy a navrhovať ich nové, efektívnejšie riešenia ^{8/}	-	2,94	2,52	1,93	2,26
Obhajovať tradičné kresťanské hodnoty a rodinu	-	-	-	-	2,31
Vystupovať proti rasovej, etnickej a názorovej neznášanlivosti	-	-	1,98	2,20	2,39
Poskytovať rozvojovú a humanitárnu pomoc v iných krajinách ^{9/}	2,40	2,51	2,14	2,10	2,41
Usilovať sa o zlepšenie životnej situácie rómskej komunity ^{10/}	-	3,02	2,56	2,38	2,45
Podieľať sa na tvorbe verejných politík ^{11/}	-	-	2,10	2,13	2,67
Pomáhať imigrantom pri ich začleňovaní do spoločnosti	-	-	-	2,73	2,92
Zaoberať sa problémami sexuálnych menšín a presadzovať ich práva	-	-	-	2,83	2,96

Zdroj: FOCUS 1996, Inštitút pre verejné otázky 2003, 2005 a 2016, MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: -- : Nezistovalo sa.

Niektoré kategórie nie sú v dôsledku zmien vo formuláciách celkom porovnateľné.

1/ V rokoch 1996, 2003, 2005 a 2016 bola použitá formulácia: „poskytovať sociálne služby ľuďom v núdzi“.

2/ V rokoch 2005 a 2016 bola použitá formulácia: „MNO zaoberajúce sa problémami žien“.

- 3/ V rokoch 2005 a 2016 bola použitá formulácia: „monitorovať financovanie politických strán a verejne kritizovať odhalené problémy“.
- 4/ V roku 2003 bola použitá formulácia: „MNO zamerané na deti a mládež“.
- 5/ V roku 1996 sa zisťovala iba užitočnosť MNO na pomoc školám.
- 6/ V roku 2003 sa zisťovala užitočnosť MNO v oblasti športu.
- 7/ V rokoch 1996 a 2003 bola použitá formulácia: „MNO na obhajobu záujmov občanov a na ochranu a výchovu k ľudským právam“.
- 8/ V roku 2005 bola použitá formulácia „výskumno-analytické MNO zamerané na riešenie problémov verejnej politiky“.
- 9/ V roku 2005 bola použitá formulácia: „poskytovať humanitárnu pomoc a podporovať demokraciu v iných krajinách“.
- 10/ V roku 2003 bola použitá formulácia: „MNO venujúce sa rómskej problematike“ a v roku 2005 formulácia „usilovať sa o sociálne a morálne pozdvihnutie rómskej komunity“.
- 11/ V rokoch 2005 a 2016 bola použitá formulácia: „aktívne zasahovať svojimi stanoviskami, resp. občianskymi iniciatívami do politického rozhodovania“.

4.1.11.2 Vnímanie užitočnosti mimovládnych organizácií v rozličných prostrediach

Pozrime sa teraz, ako hodnotia užitočnosť jednotlivých druhov MNO ľudia patriaci do rozdielnych sociodemografických či názorových prostredí.

Štatistická analýza ukázala, že pre všetkých 27 druhov MNO platí, že im pripisujú vyššiu užitočnosť ľudia, ktorí sú dôslední prívrženci liberálnej demokracie, vyznačujú sa vyššou mierou občiansko-politickej participácie, pociťujú dôveru voči MNO i občianskym iniciatívam a majú na ich pôsobenie prevažne priaznivé názory. Keď odhliadneme od vplyvu týchto univerzálne pôsobiacich faktorov, môžeme rozdeliť MNO do dvoch skupín:

- A. MNO, ktorých užitočnosť posudzujú ľudia z rozličných sociodemografických a názorových prostredí podobne;
- B. MNO, ktorých užitočnosť je väčšmi oceňovaná v špecifických sociodemografických a názorových prostrediach. Tieto prostredia vymedzuje štatisticky významný vplyv faktorov ako je vzdelanie, vek, kultúrno-etická orientácia a sebazaradenie na pravoľavej osi, postoje k diverzite, tolerancia k inakosti a názory na rodovú rovnosť.

Prehľad o tom, ktoré MNO patria do skupiny A a ktoré do skupiny B, obsahuje tabuľka 27.

Tabuľka 27: Podmienenosť hodnotenia užitočnosti MNO sociodemografickými a názorovými charakteristikami respondentov

	Vybrané MNO	Skupiny, ktoré väčšmi oceňujú užitočnosť MNO
A	Pomáhať ľuďom pri živelných pohromách	Všetky skupiny oceňujú užitočnosť týchto MNO rovnako
	Poskytovať sociálne služby	Všetky skupiny oceňujú užitočnosť týchto MNO rovnako
	Podporovať rozvoj obce, mesta, regiónu	Všetky skupiny oceňujú užitočnosť týchto MNO rovnako
	Pomáhať pri riešení problémov zdravia	Všetky skupiny oceňujú užitočnosť týchto MNO rovnako
	Dozerať na dodržiavanie poriadku a ochraňovať slušných občanov pred neprispôsobivými občanmi	Všetky skupiny oceňujú užitočnosť týchto MNO rovnako
	Organizovať mimoškolské aktivity pre deti a mládež	Všetky skupiny oceňujú užitočnosť týchto MNO rovnako
	Kontrolovať prácu štátnej správy, samospráv, súdov a požadovať jej skvalitnenie	Všetky skupiny oceňujú užitočnosť týchto MNO rovnako
	Obhajovať záujmy a práva občanov voči štátu, samospráve či súkromným vlastníkom	Všetky skupiny oceňujú užitočnosť týchto MNO rovnako
	Vychovávať mládež k telesnej zdatnosti a obranyschopnosti	Všetky skupiny oceňujú užitočnosť týchto MNO rovnako
	Poskytovať pomoc a poradenstvo pri spotrebiteľských problémoch	Všetky skupiny oceňujú užitočnosť týchto MNO rovnako
B	Staráť sa o ochranu a rozvoj životného prostredia	Ľudia s vyšším vzdelaním (vysokoškolským alebo stredoškolským s maturitou)
	Monitorovať nakladanie s verejnými prostriedkami a upozorňovať na prípady korupcie	Ľudia s vyšším vzdelaním
	Podporovať rozvoj vzdelávania a vedy	Ľudia s vyšším vzdelaním
	Podporovať športové a rekreačné aktivity	Ľudia s vyšším vzdelaním
	Podporovať rozvoj kultúry a umenia	Ľudia s vyšším vzdelaním
	Pomáhať týraným a opusteným zvieratám	Ľudia v mladšom a strednom veku
	Pomáhať ženám vystaveným diskriminácii či násiliu	Ľudia s vyšším vzdelaním; ženy; ľudia schvaľujúci európsky trend k rodovej rovnosti
	Podporovať výchovu a vzdelávanie v ľudských právach	Ľudia s vyšším vzdelaním; ľudia v mladšom a strednom veku; liberálne orientovaní; ľudia schvaľujúci európsky trend k diverzite; ľudia tolerantní voči utečencom, etnickým a sexuálnym menšinám
	Organizovať protesty proti korupcii a zneužívaniu politickej moci	Ľudia s vyšším vzdelaním; ľudia v mladšom a strednom veku; liberálne orientovaní
	Analyzovať spoločenské problémy a navrhovať ich nové, efektívnejšie riešenia	Ľudia s vyšším vzdelaním; ľudia schvaľujúci európsky trend k diverzite; ľudia schvaľujúci partnerstvá osôb rovnakého pohlavia
Obhajovať tradičné kresťanské hodnoty a rodinu	Ženy; konzervatívne orientovaní ľudia	
Vystupovať proti rasovej, etnickej a názorovej neznášanlivosti	Ľudia v mladšom a strednom veku; liberálne orientovaní; ľudia schvaľujúci vyššiu účasť mužov	

	na starostlivosti o rodinu; ľudia schvaľujúci európsky trend k diverzite; ľudia schvaľujúci partnerstvá osôb rovnakého pohlavia; ľudia tolerantní voči utečencom, etnickým a sexuálnym menšinám
Poskytovať rozvojovú a humanitárnu pomoc v iných krajinách	Liberálne orientovaní; ľudia schvaľujúci európsky trend k diverzite; ľudia nepociťujúci sociálny dištanc voči utečencom, etnickým a sexuálnym menšinám
Usilovať sa o zlepšenie životnej situácie rómskej komunity	Ľudia v mladšom a strednom veku (25 - 54); liberálne orientovaní; pravicovo orientovaní; ľudia schvaľujúci európsky trend k diverzite; ľudia nepociťujúci sociálny dištanc voči Rómom
Podieľať sa na tvorbe verejných politík	Liberálne orientovaní; pravicovo orientovaní; ľudia schvaľujúci európsky trend k diverzite
Pomáhať imigrantom pri ich začleňovaní do spoločnosti	Ľudia s vyšším vzdelaním; v mladšom a strednom veku (25 - 54); liberálne orientovaní; pravicovo orientovaní; ľudia pociťujúci vyššiu interpersonálnu dôveru; ľudia schvaľujúci európsky trend k diverzite; ľudia nepociťujúci sociálny dištanc voči utečencom, etnickým a sexuálnym menšinám
Zaoberať sa problémami sexuálnych menšín a presadzovať ich práva	Ľudia v mladšom a strednom veku; liberálne orientovaní; pravicovo orientovaní; ľudia schvaľujúci európsky trend k diverzite; ľudia schvaľujúci partnerstvá párov rovnakého pohlavia; ľudia nepociťujúci sociálny dištanc voči osobám inej sexuálnej orientácie ani etnickým menšinám

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

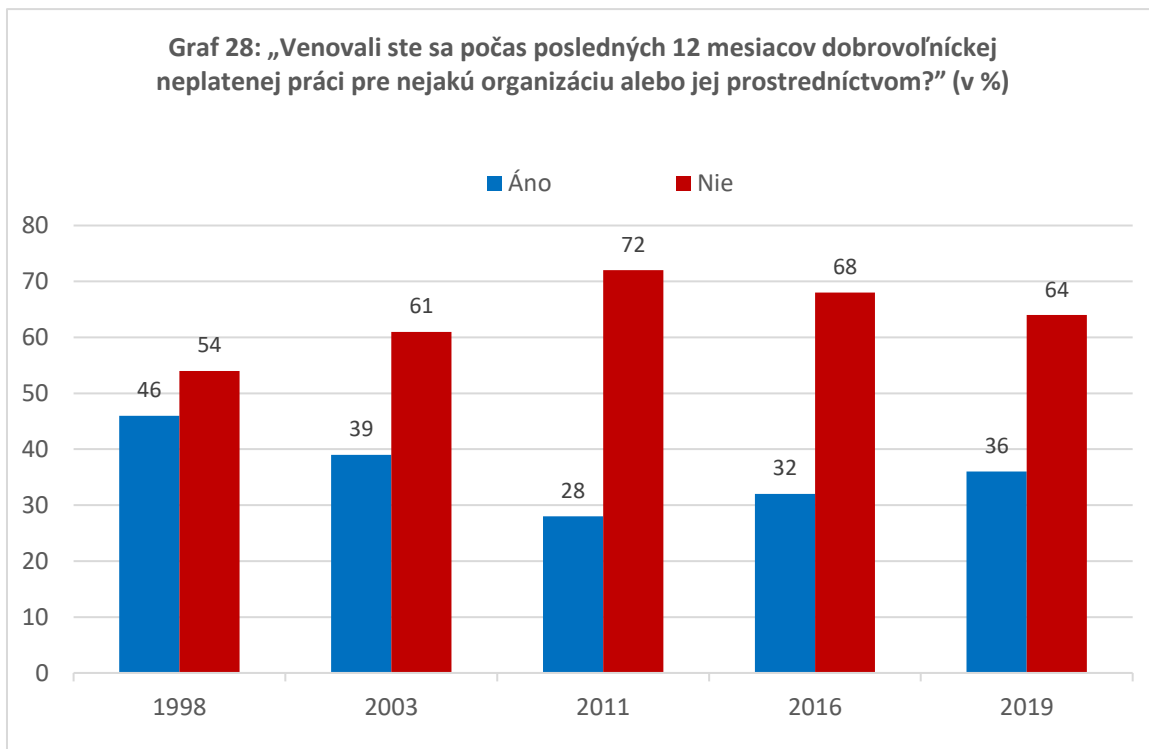
4.1.12 Dobrovoľníctvo

4.1.12.1 Formálne dobrovoľníctvo

Celkový rozsah a zameranie formálneho dobrovoľníctva

Napriek rozkvetu občianskeho združovania po páde komunizmu sa nestalo zapojenie občanov do formálneho dobrovoľníctva väčšinovým fenoménom. V roku 2019 podiel ľudí, ktorí počas posledných 12 mesiacov (t. j. od júna 2018 do júna 2019) vykonávali dobrovoľne neplatenú prácu v prospech iných ľudí či životného prostredia pre nejakú organizáciu alebo jej prostredníctvom, dosahoval 36 %. Porovnanie v čase¹⁵, ktoré umožňujú staršie výskumy SPACE/FOCUS z roku 1998 a IVO z rokov 2003 a 2016, naznačuje kolísavý trend: od 46 % v roku 1998 klesol tento podiel k 39 % v roku 2003 a k 28 % v roku 2011, aby stúpol k 32 % v roku 2016 a k 36 % v roku 2019.

¹⁵ Údaje z ďalších výskumov naznačujú ešte nižšie hodnoty. Podľa výskumu Eurobarometra v roku 2006 participovalo na formálnom dobrovoľníctve 33 % populácie SR nad 15 rokov; podľa výskumu European Social survey v roku 2006 ich bolo 24 % populácie nad 15 rokov (Brozmanová Gregorová, 2012, s. 37).

Zdroj: SPACE/FOCUS, marec 1998; Inštitút pre verejné otázky 2003 a 2016, Výskum Dobrovoľníctvo na Slovensku – výskumné reflexie 2011 a MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: Údaje za rok 2011 boli získané vlastným prepočtom. Pôvodná reprezentatívna vzorka zahŕňala respondentov vo veku 15 a viac rokov (Empirické údaje..., 2011).

Ktoré oblasti priťahujú najviac dobrovoľníkov?

Ako ukazuje posledný stĺpec tabuľky 28, ľudia, ktorí počas posledných 12 mesiacov vykonávali dobrovoľnícku neplatenú prácu pre nejakú organizáciu alebo jej prostredníctvom, sa najčastejšie angažovali v oblasti ochrany a rozvoja životného prostredia (napríklad čistenie nelegálnych skládok, brigády na skrášenie okolia – 18 %).

Druhú kategóriu oblastí, do ktorých smerovala dobrovoľnícka práca viac ako desatiny občanov, tvorila oblasť športu (napríklad organizovanie športových podujatí – 12 %); podpora dobročinnosti, darčovstva a dobrovoľníctva (pomoc pri verejných zbierkach, pri organizovaní dobrovoľníkov... – 12 %); aktivity na pôde cirkvi a náboženských spoločenstiev (pomoc pri organizovaní aktivít na pôde farnosti a náboženských spoločenstiev, pôsobenie v cirkevnom zbore... – 11 %); pomoc pri rozvoji miestnej komunity a bývania (v rámci združenia na rozvoj obce, sídliska, združenia vlastníkov bytov a nebytových priestorov, združenia chatárov... – 11 %); aktivity v oblasti kultúry a umenia (neplatená činnosť pre divadelné, hudobné, tanečné, folklórne, ochotnícke súbory, festivaly, výtvarné združenia... – 11 %).

Tabuľka 28: Vývoj podielu dobrovoľníkov v jednotlivých oblastiach počas predchádzajúcich 12 mesiacov (v %)

	1998	2003	2011*	2016	2019
Ochrana a rozvoj životného prostredia	15	7	15	12	18
Šport ^{1/}	11	9	11	9	12
Podpora dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva ^{2/}	2	4	9	8	12
Kultúra a umenie	11	7	12	9	11
Rozvoj miestnej komunity a bývania	4	12	5	9	11
Náboženské a cirkevné aktivity	17	13	11	11	11
Rekreácia a realizácia záujmov a koníčkov	-	-	4	9	10
Sociálne služby (bezplatná pomoc seniorom, asistencia pre občanov so zdravotným postihnutím, pomoc týraným ženám...) ^{3/}	6	7	23	11	10
Školstvo, vzdelávanie a veda	7	9	8	8	9
Zdravie	4	6	5	4	8
Detské a mládežnícke organizácie	-	-	9	-	8
Prevenca a pomoc v prípade živelnej pohromy ^{4/}	-	-	6	-	8
Obhajoba práv občanov ^{5/}	3	2	3	4	4
Politika	-	2	4	2	4
Profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory ^{6/}	4	3	5	7	3
Medzinárodné aktivity, rozvojová a humanitárna pomoc v iných krajinách, pomoc utečencom ^{7/}	1	1	0,4	2	2

Zdroj: SPACE/FOCUS 1998; Výskum Dobrovoľníctvo na Slovensku – výskumné reflexie 2011, Inštitút pre verejné otázky 2003 a 2016, MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: Percento z počtu ľudí zapojených do formálneho dobrovoľníctva. Údaje za rok 2011 boli získané vlastným prepočtom.

„—“ nesledovalo sa.

1/ V rokoch 1998 a 2016 šport a rekreácia.

2/ V roku 2016 pomoc ľuďom v núdzi, v roku 2011 sociálne služby pre deti, mládež, rodinu, ľudí so zdravotným postihnutím, seniorov a ďalšie skupiny.

3/ V roku 1998 nadácie a fondy.

4/ V roku 2011 prevencia a pomoc v prípade humanitárnych katastrof.

5/ V roku 2011 obhajoba záujmov.

6/ V roku 2016 sa zvlášť sledovali odbory (4 %) a profesijné a stavovské organizácie (3 %).

7/ V roku 1998 medzinárodné aktivity, v roku 2011 medzinárodné organizácie, v roku 2003 humanitárna pomoc a podpora demokracie v iných krajinách.

Tretiu skupinu oblastí, na ktoré sa zameriavali dobrovoľnícke aktivity 10 % až 8 % respondentov, tvorila: oblasť rekreácie a rozvíjania záujmov a koníčkov (dobrovoľnícka práca pre zväz turistov, spolok poľovníkov, rybárov, včelárov, filatelistický, kynologický klub... – 10 %); oblasť sociálnych služieb (bezplatná pomoc seniorom, asistencia pre občanov so zdravotným postihnutím, pomoc týraným ženám... – 10 %); oblasť školstva, vzdelávania a vedy (práca pre školské rady, študentské rady, ZRPŠ, vzdelávacie spolky, kluby vynálezcov a zlepšovateľov, akademické obce a spolky... – 9 %); pomoc pri zabezpečovaní fungovania detských a mládežníckych organizácií (organizovanie stretnutí v klubovni, organizovanie športových či kultúrnych podujatí pre deti a mládež, tábory pre deti a mládež... – 8 %); oblasť prevencie a pomoci v prípade živelnej pohromy (účasť na zásahoch

hasičských zborov... – 8 %); aktivity v oblasti zdravia (dobrovoľná činnosť pre protidrogové zariadenia, ústavy pre mentálne postihnutých, propagovanie zdravého životného štýlu, dobrovoľná záchranná služba, svojpomocné skupiny pacientov... – 8 %).

V oveľa nižšej miere boli respondenti za posledný rok aktívni v oblasti: obhajoby práv občanov (práva spotrebiteľov, pacientov, práva národnostných menšín, práva žien, sexuálnych menšín... – 4 %); politiky (pomoc politickej strane počas volebnej kampane, roznášanie letákov...) – 4 %); v profesijných organizáciách, komorách, zväzoch či odboroch (bezplatná pomoc pri rozvíjaní aktivít na pôde učných spoločností, komory lekárov, advokátov či iných profesií, združenia podnikateľov... – 3 %).

Najzriedkavejšie sa respondenti zapájali do medzinárodných aktivít, rozvojovej a humanitárnej pomoci v iných krajinách, ako aj do pomoci utečencom (účasť na práci medzinárodnej organizácie poskytujúcej pomoc v iných krajinách alebo pomoc utečencom – 2 %).

Tabuľka 28 umožňuje porovnať, ako sa počas posledných dvoch dekád vyvíjala účasť občanov na dobrovoľníctve pre nejakú organizáciu alebo jej prostredníctvom. Vo väčšine oblastí je trend účasti skôr kolísavý. Iba v prípade podpory dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva došlo k nárastu účasti a v prípade náboženských a cirkevných aktivít, naopak, k miernemu poklesu.

Percentuálne údaje v tabuľke 28 a v ľavej časti grafu 29 vyjadrujú podiel dobrovoľníckej práce, ktorá smerovala do jednotlivých oblastí od všetkých občanov.

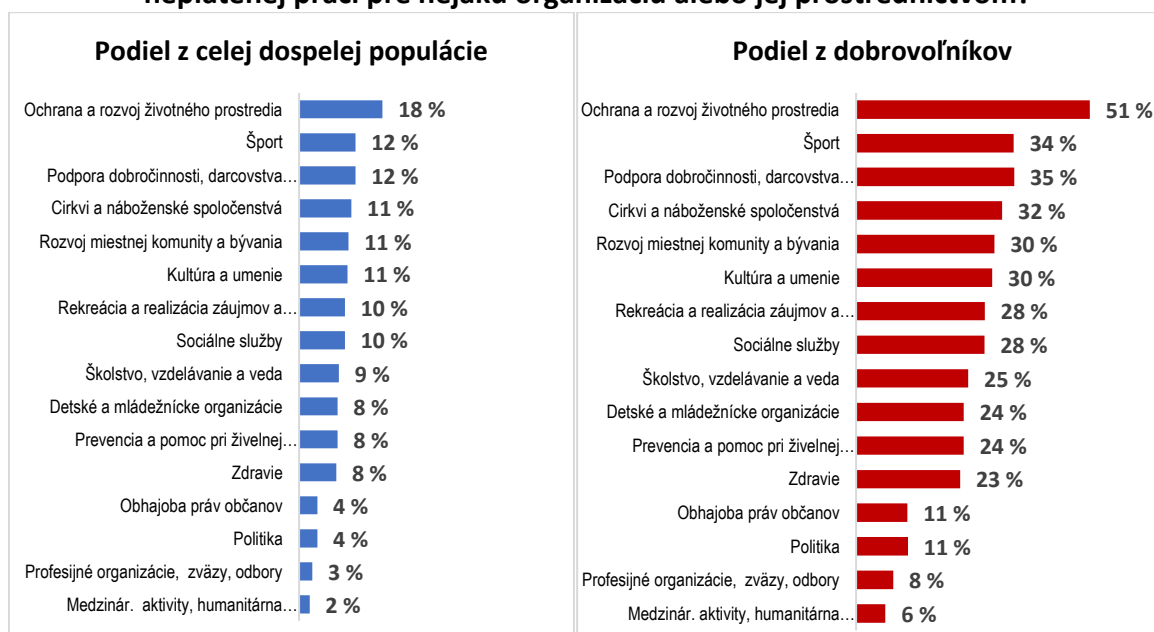
Pozrime sa teraz bližšie na tých 36 % respondentov, ktorí – ako sme videli vyššie – sa do formálneho dobrovoľníctva reálne zapojili. Poslúži nám na to pravá časť grafu 29. Podľa nej sa až 51 % z nich angažovalo v oblasti ochrany a rozvoja životného prostredia.

Približne tretina dobrovoľníkov sa venovala: športu (34 %); podpore dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva (34 %); cirkvi a náboženským spoločenstvám (32 %); rozvoju miestnej komunity a bývania (30 %); oblasti kultúry a umenia (30 %).

Ďalšia približne štvrtina dobrovoľníkov vykonávala prácu: v oblasti rekreácie a rozvíjania záujmov a koníčkov (28 %); v oblasti sociálnych služieb (28 %); v oblasti školstva, vzdelávania a vedy (25 %); pri zabezpečovaní fungovania detských a mládežníckych organizácií (24 %); v oblasti prevencie a pomoci v prípade živelnej pohromy (24 %); v oblasti zdravia (23 %).

Nasledovali aktivity v oblasti: obhajoby práv občanov (11 %); politiky (11 %), v profesijných organizáciách, komorách, zväzoch či odboroch (8 %). Napokon, najzriedkavejšie sa dobrovoľníci zapájali do medzinárodných aktivít, rozvojovej a humanitárnej pomoci v iných krajinách, ako aj do pomoci utečencom (2 %).

Graf 29: „Venovali ste sa počas posledných 12 mesiacov dobrovoľníckej neplatenej práci pre nejakú organizáciu alebo jej prostredníctvom?“

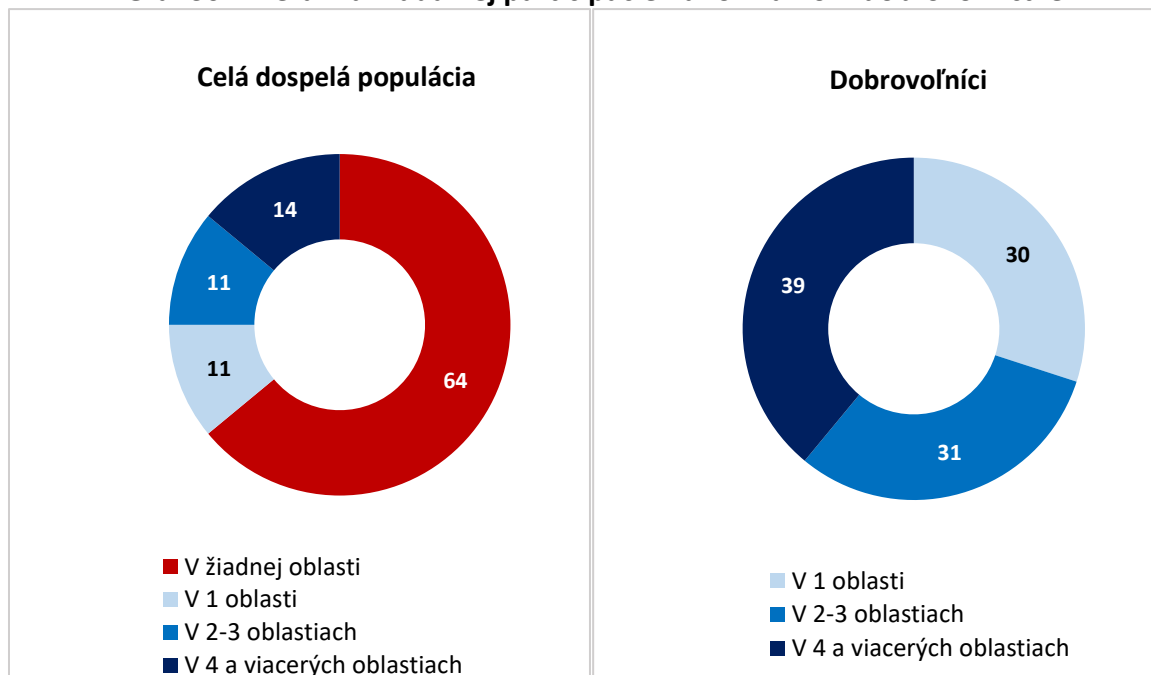
Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Miera individuálnej participácie na formálnom dobrovoľníctve

Pre mnohých ľudí zapojených do formálneho dobrovoľníctva je typické, že sa neangažujú iba v jednej, ale vo viacerých oblastiach. Miera ich participácie, vyjadrená počtom oblastí, v ktorých sa angažujú, môže byť rôzna. Pravá strana grafu 30 ukazuje, že spomedzi všetkých dobrovoľníkov sa angažovala iba v jednej oblasti necelá tretina (30 %). Výrazná väčšina, až 70 % dobrovoľníkov, pôsobila vo viacerých oblastiach: v dvoch oblastiach 20 %, v troch oblastiach 11 %, v štyroch 8 % a v piatich a viacerých oblastiach 31 %. Približne polovica dobrovoľníkov sa teda angažuje v troch a viacerých oblastiach.

Ľavá strana grafu 30 zachytáva mieru participácie všetkých respondentov, teda aj tých, čo nie sú dobrovoľníkmi.

Graf 30: Miera individuálnej participácie na formálnom dobrovoľníctve

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

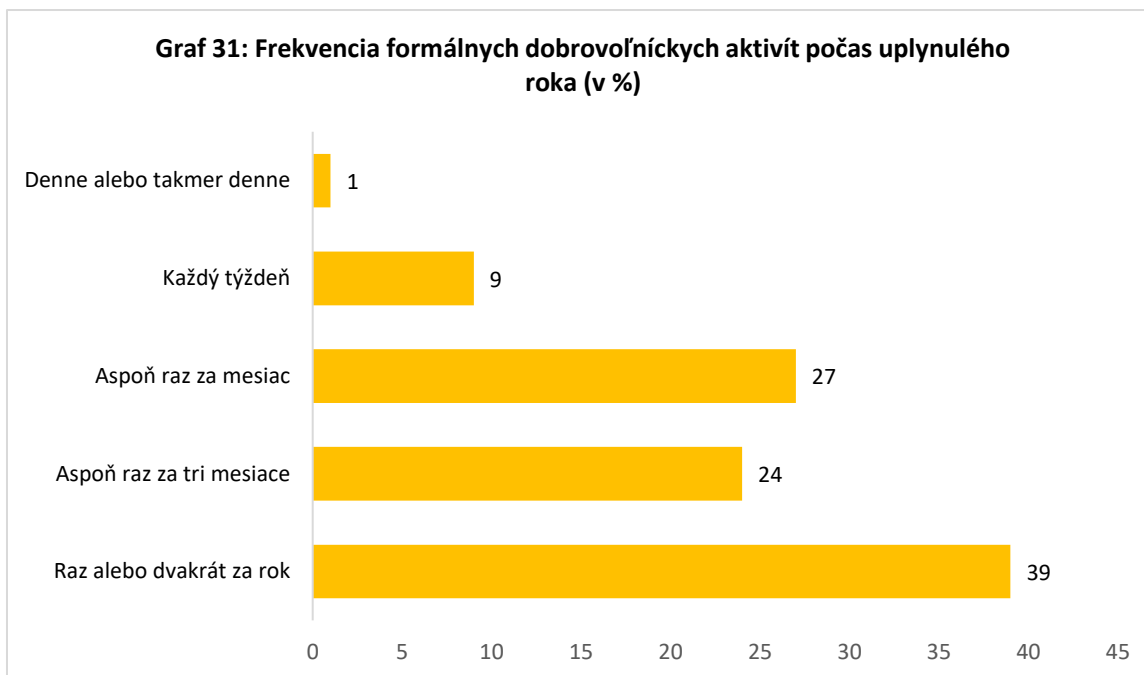
Frekvencia a intenzita formálnej dobrovoľníckej práce

Respondenti zapojení do formálneho dobrovoľníctva odpovedali na dve otázky, ktoré sa zameriavali na frekvenciu a intenzitu ich práce. Prvá z nich zisťovala, ako často počas posledného roka vykonávali dobrovoľnícku neplatenú prácu. Na túto otázku nevedelo odpovedať 15 % dobrovoľníkov.

Frekvenciu aktivít zvyšných 85 % dobrovoľníkov vyjadruje graf 31. Podľa neho túto prácu robila každý týždeň alebo dokonca denne desatina respondentov (10 %). Viac ako štvrtina (27 %) sa jej venovala aspoň raz za mesiac. Ďalšia približne štvrtina dobrovoľníkov ju vykonávala aspoň raz za tri mesiace (24 %). Ešte nižšiu frekvenciu – raz alebo dvakrát za rok – uviedli dve pätiny dobrovoľníkov (39 %).

Podľa typológie použitej v publikácii *Dobrovoľníctvo na Slovensku...* vykonávalo počas posledného roka 37 % dobrovoľníkov prácu pravidelne (teda takmer denne, každý týždeň alebo aspoň raz za mesiac) a 63 % nepravidelne, teda zriedkavejšie.¹⁶

¹⁶ Frekvencia aktivít ľudí zapojených do formálneho dobrovoľníctva je nižšia, než to konštatoval výskum *Dobrovoľníctvo na Slovensku – výskumné reflexie z roku 2011*, podľa ktorého pomer pravidelnej a nepravidelnej práce dospelých respondentov vo veku 18 a viac rokov činil 71 % : 29 %. Údaje boli získané vlastným prepočtom (Empirické údaje..., 2011).

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

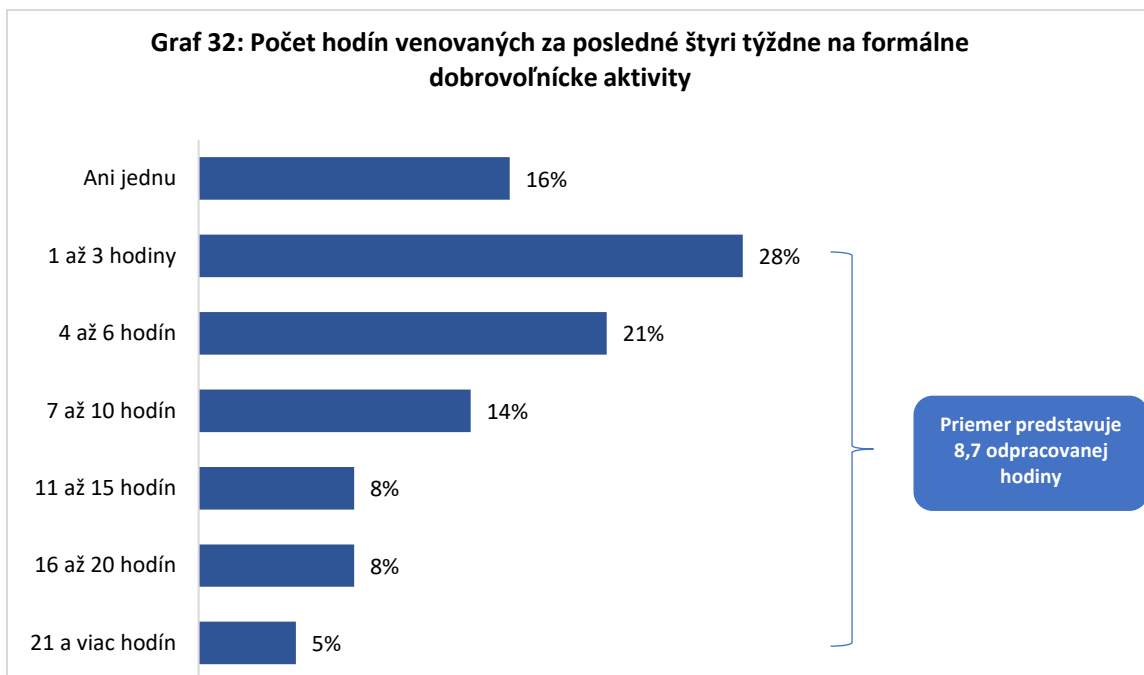
Poznámka: Prepočet bez odpovede „neviem“.

Ako sa dalo predpokladať, frekvencia dobrovoľníckej aktivity bola vyššia u ľudí, ktorí pôsobili vo viacerých oblastiach. Pomer medzi dobrovoľníkmi, ktorí za minulý rok vykonávali prácu pravidelne, a tými, čo ju vykonávali nepravidelne, bol u dobrovoľníkov aktívnych v jednej oblasti 29 % : 7 %; u dobrovoľníkov v dvoch či troch oblastiach 35 % : 65 % a u dobrovoľníkov v štyroch a viacerých oblastiach 45 % : 55 %.

Intenzitu dobrovoľníckej práce vyjadruje aj ďalší indikátor: počet hodín, ktoré respondenti venovali za posledné štyri týždne neplatenej práci pre nejakú organizáciu alebo jej prostredníctvom. Na takúto náročnú otázku, žiaľ, nevedela odpovedať tretina dobrovoľníkov (32 %).

Podľa grafu 32 zo zvyšných 68 % respondentov, ktorí vedeli objem svojej dobrovoľníckej práce za posledné štyri týždne odhadnúť, ani jednu hodinu neodpracovalo 16 %. Približne štvrtina dobrovoľníkov sa venovala neplatenej práci pre nejakú organizáciu alebo jej prostredníctvom v rozmedzí medzi jednou až tromi hodinami (28 %), viac ako tretina, takmer štvrtina, ju vykonávala 4 až 10 hodín (35 %) a pätina dobrovoľníkov jej venovalo 11 a viac hodín (21 - Priemer za posledné 4 týždne predstavuje 8,7 odpracovanej hodiny).¹⁷

¹⁷ Do výpočtu boli zahrnutí iba respondenti, ktorí uviedli konkrétny počet hodín.

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: Percentá iba z tých dobrovoľníkov, ktorí vedeli odpovedať.

Ako ukázala analýza, objem dobrovoľníckej práce za posledný mesiac bol vyšší u ľudí, ktorí boli aktívni vo viacerých oblastiach: U dobrovoľníkov aktívnych v 1 oblasti dosahoval 5,5 hodiny, u dobrovoľníkov v dvoch či troch oblastiach 9,1 hodiny a u dobrovoľníkov v štyroch a viacerých oblastiach 10,3 hodiny.

4.1.12.2 Neformálne dobrovoľníctvo

Celkový rozsah a zameranie neformálneho dobrovoľníctva

Popri formálnom dobrovoľníctve uskutočňovanom pre nejakú organizáciu alebo jej prostredníctvom robia mnohí ľudia aj neformálnu neplatenú prácu, ktorá spočíva v priamej pomoci mimo rodiny a domácnosti dobrovoľníka či dobrovoľníčky. Ako ukazuje tabuľka 28, formy takejto práce sú mnohoraké. Môže to byť, napríklad pomoc s nákupmi; pomoc s prácami v domácnosti; menšie domové opravy a údržba; udržiavanie kontaktu s niekým, kto to potrebuje; odvoz alebo sprevádzanie niekoho; starostlivosť o deti, zabezpečovanie dohľadu nad nimi; poskytovanie osobnej starostlivosti, sprevádzanie; pomoc s drobnými administratívnymi prácami; pomoc ľuďom, ktorých niekto diskriminoval, ohrozoval; zastupovanie človeka; starostlivosť o majetok, zvieru, keď sú jeho majitelia preč; starostlivosť o okolie, životné prostredie. Ide teda o tradičné aktivity realizované v rámci komunitného spolužitia.

Podľa výskumu sa počas uplynulého roka (t. j. od júna 2018 do júna 2019) tejto tradičnej forme dobrovoľníctva, ktorú laická verejnosť často nespája s pojmom dobrovoľníctvo, venovala viac ako polovica dospelých ľudí na Slovensku (55 %). Oproti formálnemu dobrovoľníctvu bola teda väčšmi rozšírená, rozdiel predstavoval až 19 percentuálnych bodov.

Kým v prípade celkového rozsahu formálneho dobrovoľníctva máme k dispozícii zistenia viacerých výskumov, o rozsahu neformálneho dobrovoľníctva to neplatí. Jediný porovnateľný údaj pochádza z výskumu z roku 2011, podľa ktorého sa takejto pomoci zapojilo 48 % respondentov vo veku 18 a viac rokov (empirické údaje z výskumu Dobrovoľníctvo..., 2011; vlastný prepočet). Možno teda konštatovať, že do neformálneho dobrovoľníctva sa zapája približne polovica dospelých ľudí na Slovensku.

Aktivity v rámci neformálneho dobrovoľníctva

Ako ukazuje pravý stĺpec tabuľky 28, dobrovoľníci najčastejšie pomáhali iným ľuďom s nákupmi (52 %) alebo sa starali o svoje okolie a o životné prostredie (napríklad údržbou verejnej zelene či zbieraním odpadkov – 51 %).

Tabuľka 28: „Človek sa nemusí neplateným dobrovoľníckym aktivitám venovať len vtedy, keď ich organizuje nejaká organizácia, ale môže ich vykonávať aj sám od seba. Vyberte zo zoznamu aktivít tie, ktoré ste vykonávali bezplatne v posledných 12 mesiacoch bez toho, že by Vám tieto aktivity organizovala nejaká organizácia. Neberte však do úvahy tie činnosti, ktoré ste robili pre príbuzných a členov Vašej domácnosti.” (% odpovedí „áno“)

	% z dospeljej populácie	% z respondentov vykonávajúcich neformálnu dobrovoľnícku prácu
Pomoc s nákupmi	29	52
Starostlivosť o okolie, životné prostredie	28	51
Pomoc s prácami v domácnosti	24	44
Starostlivosť o majetok, zvieratá, keď sú jeho majiteľia preč	23	41
Menšie domové opravy a údržba	20	37
Udržiavanie kontaktu s niekým, kto to potrebuje	19	35
Odvoz alebo sprevádzanie niekoho	17	31
Starostlivosť o deti, zabezpečovanie dohľadu nad deťmi	15	28
Poskytovanie osobnej starostlivosti, sprevádzanie	11	21
Pomoc s drobnými administratívnymi prácami	11	20
Pomoc ľuďom, ktorých niekto diskriminoval, ohrozoval	6	11
Zastupovanie človeka	6	10

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Približne dve pätiny pomáhali niekomu mimo svojich príbuzných s rôznymi prácami v domácnosti (napríklad s varením, upratovaním, praním, prácami v záhrade – 44 %); starali sa o majetok alebo zvieratá v čase, keď boli jeho majiteľia odcestovaní (41 %); robili menšie domové opravy a údržbu (37 %).

Ďalšia približne tretina dobrovoľníkov udržiavala kontakt s niekým mimo vlastných príbuzných, kto to potreboval (formou osobných návštev, telefonovania, e-mailovania – 35 %); pomáhala s odvozom alebo sprevádzala niekoho (napríklad do nemocnice, či na stretnutie – 31 %); starala sa o deti, zabezpečovala nad nimi dohľad (28 %).

Približne pätina dobrovoľníkov poskytovala osobnú starostlivosť alebo sprevádzanie človeku, ktorý bol chorý, starý, alebo potreboval pomoc z iných dôvodov (napríklad mu poskytovala emocionálnu podporu, pomáhala s hygienou či pri obliekaní – 21 %); pomáhala s drobnými administratívnymi prácami (napríklad s písaním listov, s vyplňovaním daňového priznania či rôznych formulárov, s bankovými úkonmi, s platením účtov alebo vyhľadávaním informácií – 20 %).

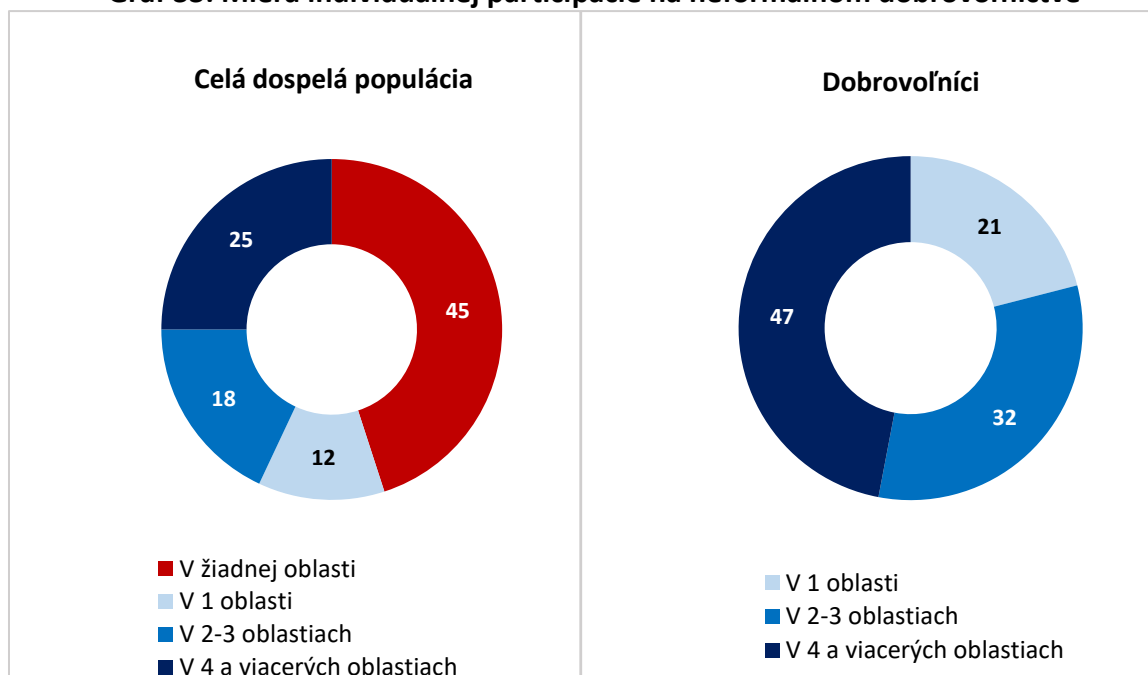
Približne desatina dobrovoľníkov pomáhala ľuďom, ktorých niekto diskriminoval, ohrozoval, ktorí sa sami nevedeli domôcť toho, na čo mali nárok (11 %), alebo zastupovala človeka na úrade či v nejakej inštitúcii (10 %).

Miera individuálnej participácie na neformálnom dobrovoľníctve

Pre mnohých ľudí zapojených do neformálneho dobrovoľníctva je typické, že nevykonávajú iba jednu, ale viaceré aktivity. Šírka ich participácie, vyjadrená počtom ich aktivít, môže byť rôzna. Ako ukazuje pravá strana grafu 33, spomedzi dobrovoľníkov sa jednej aktivite venovala iba pätina (21 %). Ostatných 79 % kombinovalo viaceré činnosti. Dve aktivity vykonávalo 18 % z nich, tri 14 %, štyri ďalších 14 % a päť a viac aktivít 33 %. Štyri pätiny dobrovoľníkov teda vykonávali dve alebo viac neformálnych aktivít zároveň.

Ľavá strana grafu 33 zachytáva mieru participácie všetkých respondentov, teda aj tých, čo nie sú dobrovoľníci. Ukazuje, že 45 % dospeljej populácie neposkytuje neformálnu dobrovoľnícku pomoc ľuďom mimo okruhu svojich príbuzných, kým 55 % je do takej pomoci v rozdielnej miere zapojená (12 % sa venovalo jednej aktivítám; 18 % dvom až trom aktivítám a 25 % štyrom a viacerým aktivítám).

Graf 33: Miera individuálnej participácie na neformálnom dobrovoľníctve

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Frekvencia a intenzita neformálnej dobrovoľníckej práce

Respondenti zapojení do neformálneho dobrovoľníctva odpovedali na dve otázky, ktoré sa zameriavali na frekvenciu a intenzitu ich práce. Prvá z nich zisťovala, ako často počas posledného roka vykonávali dobrovoľnícku neplatenú prácu. Na túto otázku nevedelo odpovedať 12 % dobrovoľníkov.

Frekvenciu aktivít zvyšných 88 % dobrovoľníkov vyjadruje graf 34. Päťina respondentov, ktorí za posledný rok vykonávali neformálnu dobrovoľnícku prácu, ju robila denne či takmer denne (3 %) alebo každý týždeň (17 %). Viac ako štvrtina dobrovoľníkov ju vykonávala aspoň raz za mesiac (27 %). Aspoň raz za tri mesiace sa dobrovoľníctvu venovala ďalšia patina dobrovoľníkov (22 %). Raz alebo dvakrát za rok vykonávala takéto aktivity 30 % dobrovoľníkov.

Z tohto rozloženia odpovedí vyplýva, že takmer polovica dobrovoľníkov vykonávala svoje neformálne aktivity pravidelne, najmenej raz za mesiac (47 %), kým druhá, o čosi väčšia časť (53 %) ich vykonávala nepravidelne.¹⁸

¹⁸ Frekvencia aktivít u neformálnych dobrovoľníkov vo veku 18 a viac rokov je podľa nášho prepočtu nižšia, než to konštatoval výskum z roku 2011, podľa ktorého pomer ich pravidelnej a nepravidelnej práce činil 73 % : 27 %. (empirické údaje z výskumu *Dobrovoľníctvo...*, 2011).

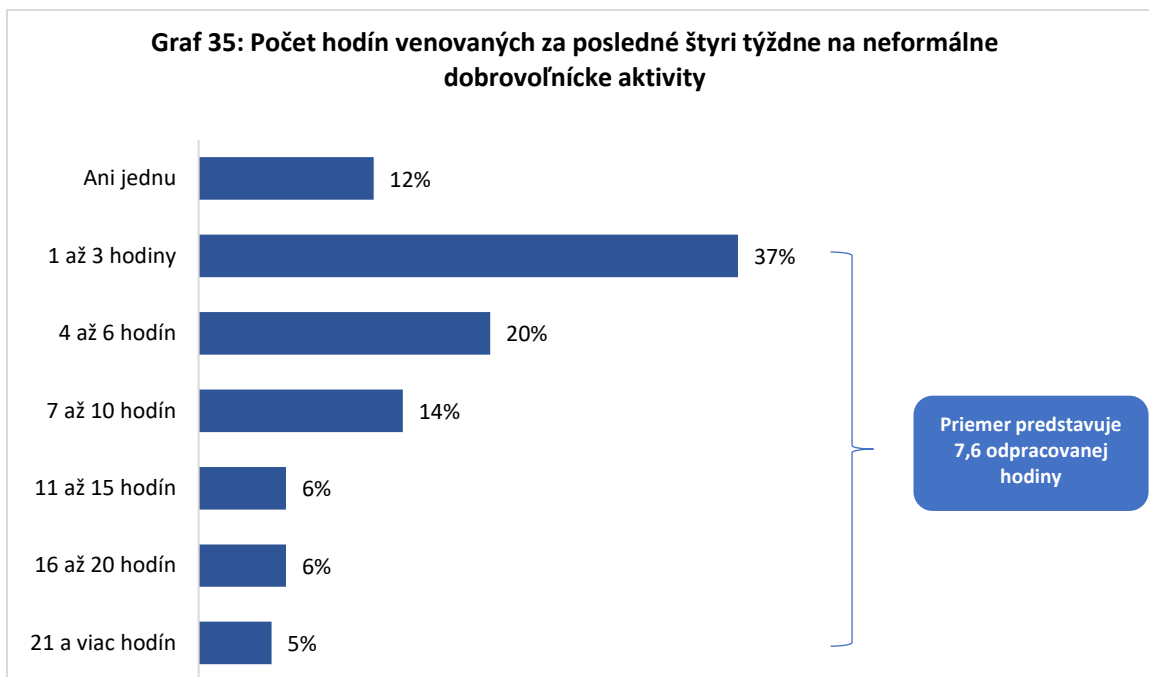
Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: Prepočet bez odpovede „neviem“.

Intenzitu neformálnej dobrovoľníckej práce vyjadruje aj počet hodín, ktoré respondenti venovali za posledné štyri týždne neplatenj práci pre nejakú organizáciu alebo jej prostredníctvom. Na túto otázku nevedela odpovedať tretina dobrovoľníkov (33 %).

Podľa grafu 35 zo zvyšných 67 % respondentov, ktorí vedeli objem svojej dobrovoľníckej práce za posledné štyri týždne odhadnúť, ani jednu hodinu neodpracovalo 12 %. Viac ako tretina dobrovoľníkov sa venovala neformálnej neplatenj práci v rozmedzí medzi jednou až troma hodinami (37 %), tretina ju vykonávala 4 až 10 hodín (34 %) a necelá pätina dobrovoľníkov jej venovalo 11 a viac hodín (17 %). Priemer za posledné 4 týždne predstavuje 7,6 odpracovanej hodiny.¹⁹

¹⁹ Do výpočtu boli zahrnutí iba respondenti, ktorí uviedli konkrétny počet hodín.

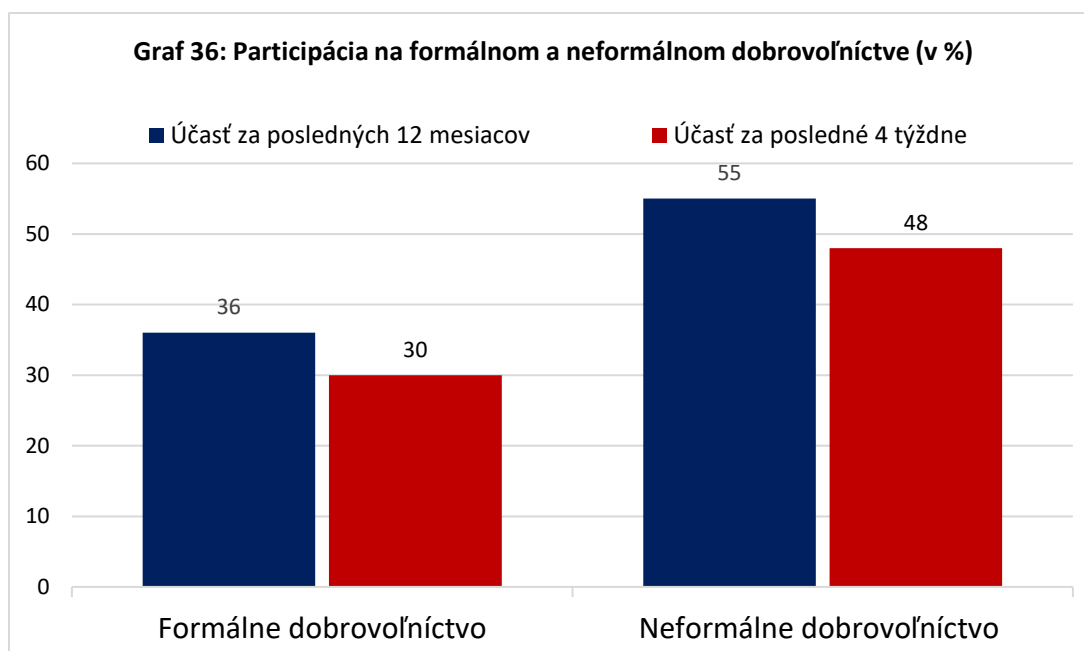
Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: Prepočet bez odpovede „neviem“.

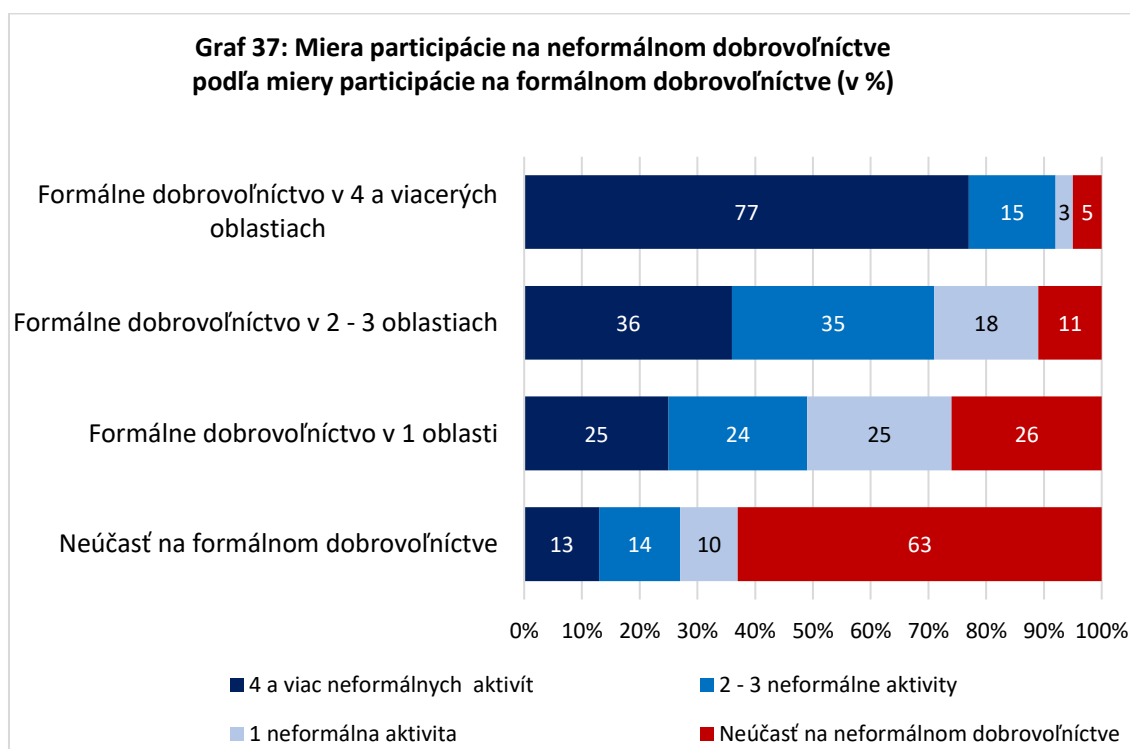
4.1.12.3 Vzťah medzi formálnym a neformálnym dobrovoľníctvom

Ako sa konštatovalo vo výskume dobrovoľníctva v roku 2011, „zistenia týkajúce sa miery participácie ľudí v dobrovoľníctve za posledných 12 mesiacov, ale aj za posledné štyri týždne, poukazujú na vyššiu mieru participácie ľudí v neformálnych ako vo formálnych dobrovoľníckych aktivitách“ (Brozmanová Gregorová, 2012, s. 43), čo je charakteristické aj pre väčšinu iných európskych krajín (Frič – Pospíšilová a kol., 2010, s. 75). Dlhodobú kvantitatívnu prevahu neformálnych aktivít nad formálnymi potvrdil aj výskum v roku 2019 (graf 36). Na Slovensku sa teda zachováva dominancia tradičného vzorca dobrovoľníctva spojeného s komunitou, ktorým a udržiavajú a posilňujú väzby medzi členmi komunity. Pritom ľudia si tieto formy vzájomnej pomoci a podpory sami pre seba ani nepomenúvajú ako dobrovoľníctvo.

Podobne ako vo výskume dobrovoľníctva v roku 2011 (Dobrovoľníctvo na Slovensku..., s. 43 - 44), potvrdila sa aj existencia silného a štatisticky významného vzťahu medzi participáciou ľudí v oboch typoch dobrovoľníctva. Čím vyššia je participácia vo formálnom dobrovoľníctve, tým vyššia je aj zapojenie do neformálnych dobrovoľníckych aktivít (graf 37).

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

4.1.12.4 Sociodemografický a postojevý profil dobrovoľníkov

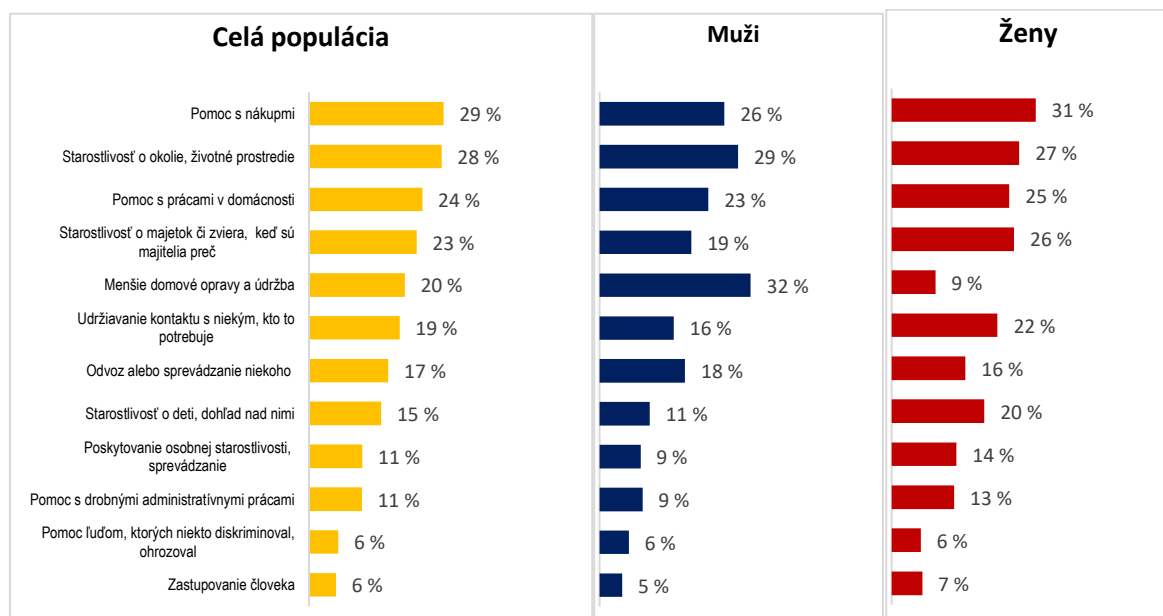
V ktorých sociálnych a politických prostrediach sa väčšmi darí formálnemu a neformálnemu dobrovoľníctvu? Ako ukázala analýza, dobrovoľníci oboch typov – vykonávajúci neplatenú prácu prostredníctvom nejakej organizácie i mimo nej – sú v približne rovnakej miere zastúpení medzi ženami a mužmi. Aj najnovšie zistenia potvrdzujú konštatovania starších výskumov, že „rovnaké zastúpenie žien a mužov v dobrovoľníctve je stabilnou charakteristikou sociálneho profilu formálnych

dobrovoľníkov“ (Brozmanová Gregorová, 2012, s. 47). Pri bližšom pohľade na aktivity v jednotlivých oblastiach sa však prejavujú isté rodové odlišnosti, aj keď nie sú veľmi výrazné (graf 38).

Muži, na rozdiel od žien, sa ako dobrovoľníci častejšie realizujú: v oblasti športu, pomáhajú pri prevencii a pomoci pri živelných pohromách; sú aktívni v oblasti rekreácie a realizácie záujmov a koníčkov. Ženy sa zase o čosi častejšie angažujú: v podpore dobročinnosti a dobrovoľníctva; v oblasti kultúry a umenia; školstva, vzdelávania a vedy; pri rozvoji miestnej komunity a bývania; pomáhajú poskytovať sociálne služby a sú aktívnejšie v cirkevných a náboženských organizáciách i v medzinárodných a humanitárnych organizáciách, a pri pomoci utečencom. Tieto rozdiely sú síce opticky viditeľné, ale nie sú významné.

Miera participácie mužov a žien na neformálnom dobrovoľníctve je takisto približne rovnaká. Pri konkrétnych aktivitách sa však prejavujú niektoré odlišnosti vyplývajúce z tradičnej rodovej delby rolí. Ženy častejšie pomáhajú s nákupmi, udržiavajú kontakt s ľuďmi, ktorí to potrebujú, poskytujú osobnú starostlivosť osobe, ktorá je na ňu odkázaná, starajú sa o deti, pomáhajú s administratívnymi úkonmi. Muži zase častejšie pomáhajú s údržbou a drobnými opravami.

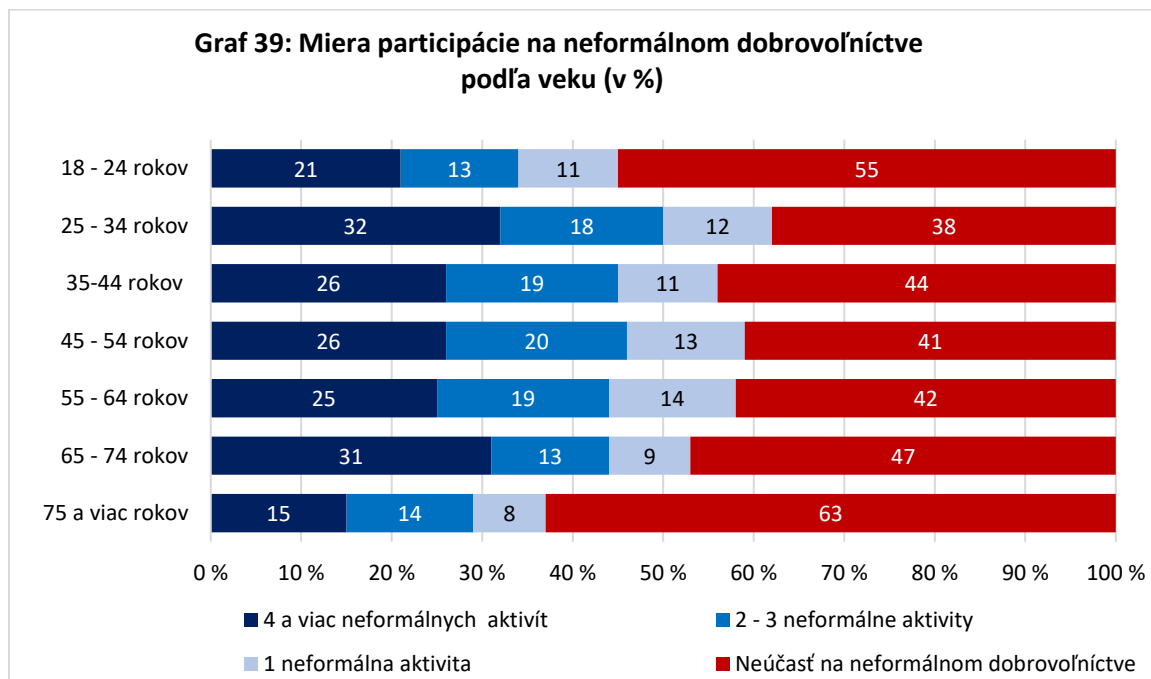
Graf 38: Aktivity neformálneho dobrovoľníctva podľa pohlavia (v %)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Štatistická analýza ďalej ukázala, že formálne dobrovoľníctvo sa vyskytuje v rovnakej miere vo všetkých vekových kategóriách. Aj v tomto prípade nejde o nový fenomén, k podobnému záveru dospeli aj staršie výskumy (1998, 2003, 2011, 2016). Opäť sa však prejavujú niektoré vekové špecifiká v podobe rozdielnej miery záujmu o dobrovoľníctvo vo vybraných oblastiach. Mladší ľudia sú podľa očakávania aktívnejší ako dobrovoľníci v detských a mládežníckych organizáciách (18 – 24 rokov); v oblasti športu (18 - 44 rokov); vo sfére školstva a vzdelávania (18 - 24 a 35 – 44 rokov). Starší ľudia, najmä ženy, sa častejšie angažujú ako dobrovoľníčky na pôde cirkevných a náboženských organizácií.

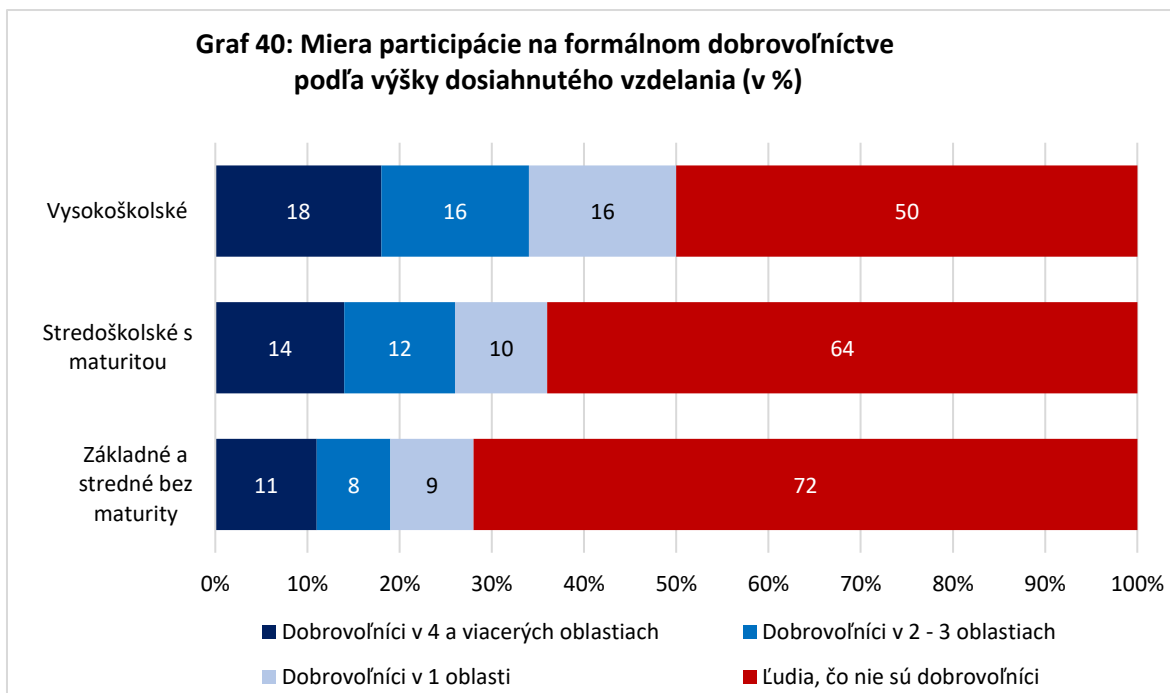
Ako ukazuje graf 39, neformálne dobrovoľníctvo je zriedkavejšie v najmladšej, a najmä najstaršej vekovej kategórii (do 24 rokov a nad 75 rokov).²⁰ Nižšia miera účasti najstarších ľudí sa týka takmer všetkých aktivít – najmä pomoci s nákupmi, s prácami v domácnosti, s opravami a údržbou, s odvozom a sprevádzaním niekoho a pomoci s administratívnymi prácami.

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

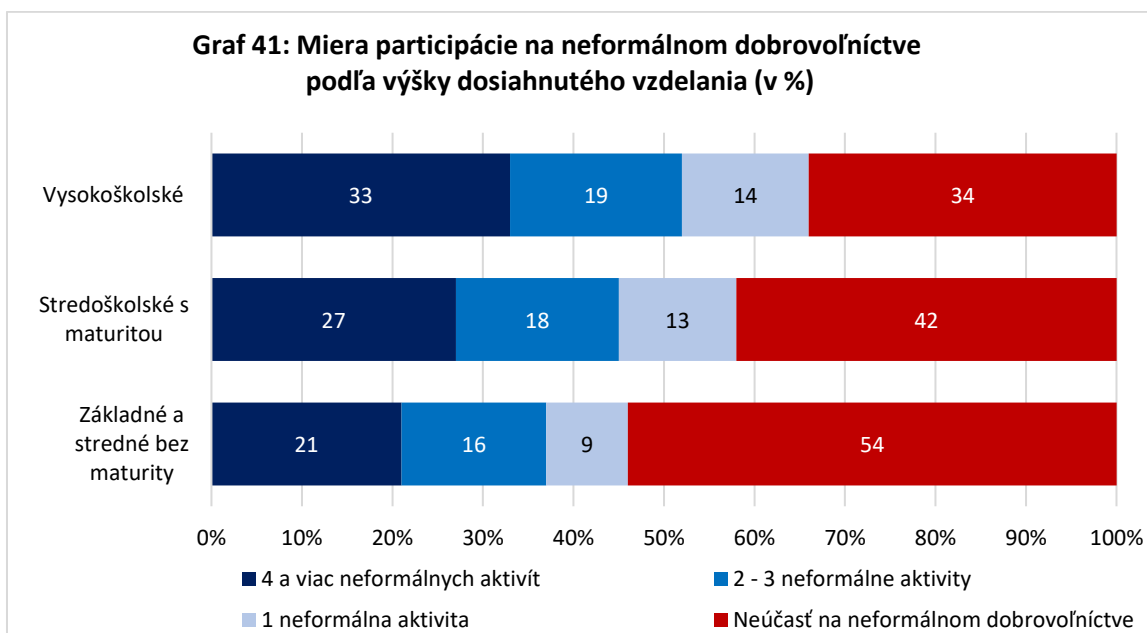
Silnejším faktorom než rod a vek je vzdelanie (graf 40). Jeho štatisticky významný vplyv na formálne dobrovoľníctvo opakovane potvrdzujú výskumy od začiatku 90. rokov minulého storočia (v rokoch 1993, 1996, 1998, 2003, 2011, 2016). Vysokoškolsky vzdelaní ľudia sa odlišujú od ostatných vyššou dobrovoľníckou aktivitou vo väčšine oblastí (v 9 zo 16 oblastí): pri ochrane životného prostredia; pri podpore dobročinnosti a dobrovoľníctva; v oblasti školstva a vzdelávania; kultúry a umenia, športu; angažovanosťou v detských a mládežníckych organizáciách; v rozvoji miestnej komunity a bývania; v oblasti sociálnych služieb; na pôde profesijných stavovských organizácií.

²⁰ K podobnému záveru došiel aj výskum neformálneho dobrovoľníctva v Českej republike (porovnaj Frič – Pospíšilová, 2010, s. 76).

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

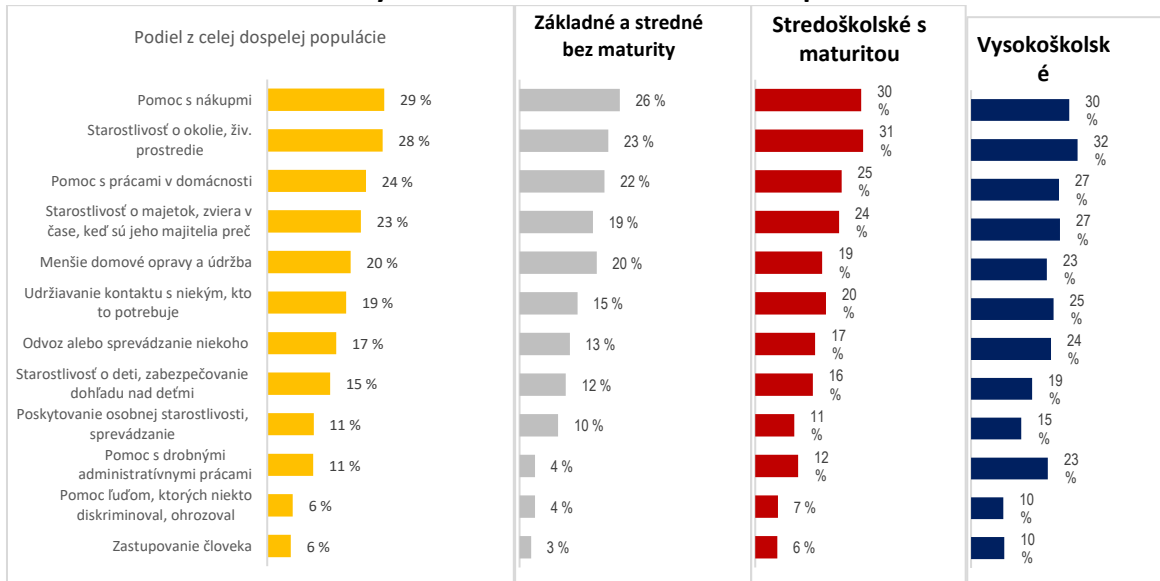
Vzdelanostné rozdiely sa premietajú aj do miery participácie na neformálnom dobrovoľníctve (graf 41) a jeho konkrétnych formách (graf 42). S rastúcim vzdelaním sa zvyšuje podiel ľudí vykonávajúcich väčšinu aktivít, a to nielen tých, ktoré sú intelektuálne náročnejšie.²¹

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

²¹ Naša analýza poukazuje na to, že vysokoškolské vzdelanie ovplyvňuje nielen mieru formálneho, ale aj neformálneho dobrovoľníctva. V tom sa naše zistenia odlišujú od záveru, ku ktorému dospeli výskumníci v Českej republike, keď konštatovali, že vysokoškolské vzdelanie pôsobí ako „špecifický pozitívny faktor, najmä na formálne dobrovoľníctvo, ale na neformálne dobrovoľníctvo veľký vplyv nemá“ (Frič – Pospíšilová, 2010, s 78).

Graf 42: Aktivity neformálneho dobrovoľníctva podľa vzdelania

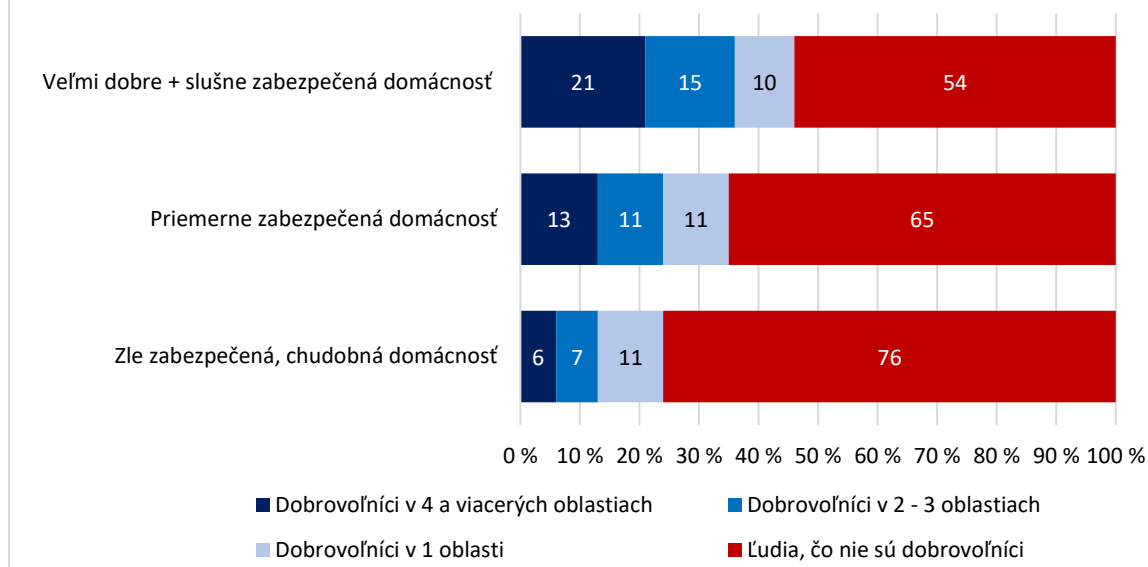
Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Z hľadiska ekonomického statusu sú vo formálnom dobrovoľníctve najaktívnejší ľudia vykonávajúci tvorivú odbornú prácu, ktorí sa nadštandardne angažujú: pri podpore dobročinnosti darcovstva a dobrovoľníctva; v oblasti rozvoja miestnej komunity; školstva a vzdelávania; kultúry a umenia; ako aj pri podpore detských a mládežníckych organizácií. Nadpriemernou účasťou na formálnom dobrovoľníctve na vyznačujú aj študenti, ktorí sú aktívni pri podpore: dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva; v detských a mládežníckych organizáciách; v oblasti školstva a vzdelávania; v oblasti športu, rekreácie a pestovania koníčkov a záujmov; v oblasti kultúry a umenia. Na druhej strane dôchodcovia sa vyznačujú podpriemernou účasťou na formálnom dobrovoľníctve vo viacerých oblastiach (rozvoj miestnej komunity a bývania; ochrana životného prostredia; prevencia a pomoc pri živelných pohromách; oblasť školstva a vzdelávania; detské a mládežnícke organizácie).

Pri účasti na neformálnom dobrovoľníctve nie je socioekonomické postavenie štatisticky významným faktorom.

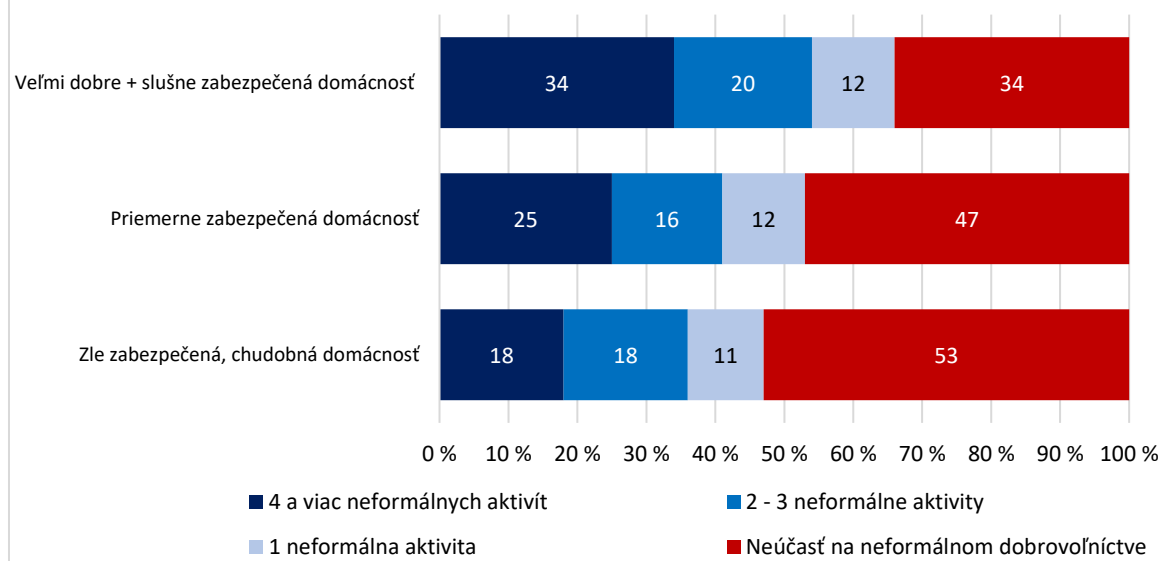
Formálnemu i neformálnemu dobrovoľníctvu sa viac venujú ľudia, ktorí majú pocit, že ich domácnosť je veľmi dobre, resp. slušne zabezpečená (grafy 43 a 44); ľudia, ktorí hovoria jedným alebo viacerými cudzími jazykmi; ľudia, ktorí majú skúsenosť s pobytom v zahraničí.

Graf 43: Miera participácie na formálnom dobrovoľníctve podľa hodnotenia finančného zabezpečenia domácnosti (v %)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Graf 44: Miera participácie na neformálnom dobrovoľníctve podľa hodnotenia finančného zabezpečenia domácnosti (v %)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

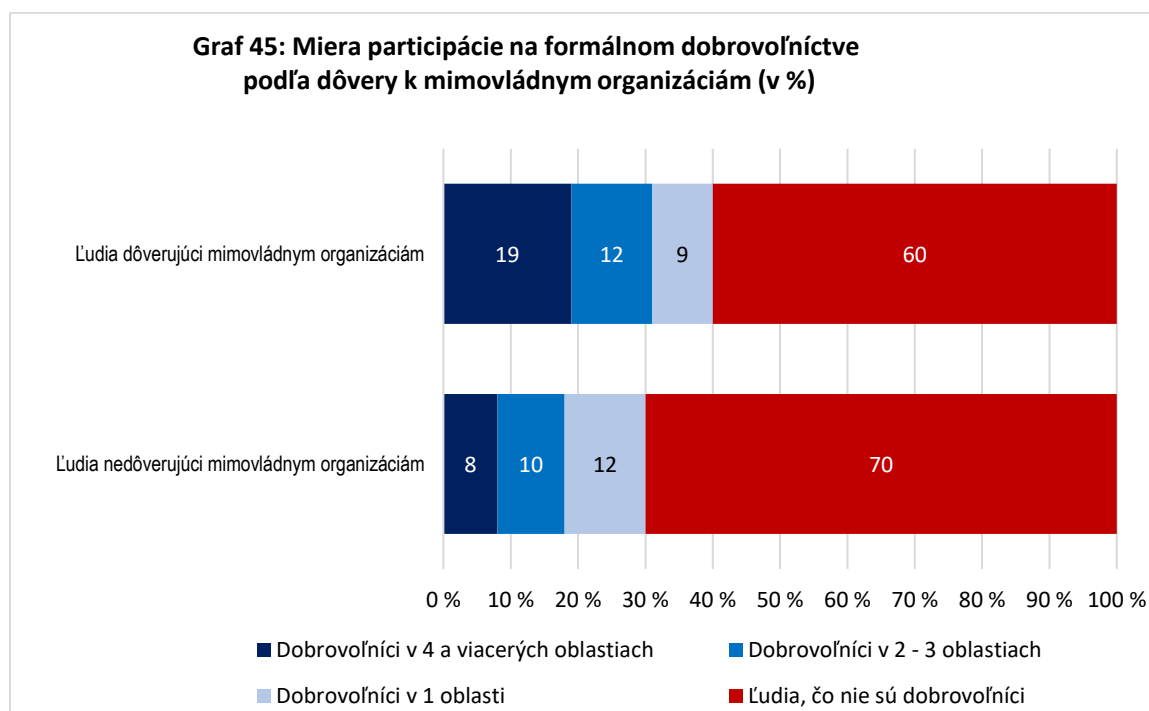
Dobrovoľníci sa však odlišujú od statných aj vyznávanými hodnotami a postojmi.

Významným faktorom je intenzita náboženského presvedčenia.²² Hlboko veriaci ľudia sa vyznačujú zvýšenou aktivitou: na pôde cirkevných a náboženských organizácií; pri podpore

²² Aj výskum dobrovoľníctva v Českej republike dospel k záveru, že „medzi dobrovoľníkmi sa vo zvýšenej miere vyskytujú členovia cirkví, a predovšetkým ľudia praktizujúci náboženstvo“. (porovnaj Frič – Pospíšilová, 2010, s. 76).

dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva; v oblasti sociálnych služieb; v oblasti zdravia; na pôde detských a mládežníckych organizácií; v oblasti kultúry a umenia. Väčšmi sa angažujú aj pri takých neformálnych aktivitách, ako je udržiavanie kontaktu s človekom, ktorý to potrebuje, poskytovanie osobnej starostlivosti o chorého či odkázaného človeka.

Ľudia zapojení do formálneho i neformálneho dobrovoľníctva sa vyznačujú zvýšenou interpersonálnou dôverou. Prejavujú zvýšenú dôveru k mimovládny organizáciám (graf 45), ako aj k občianskym iniciatívam a mládežníckym a študentským iniciatívam.

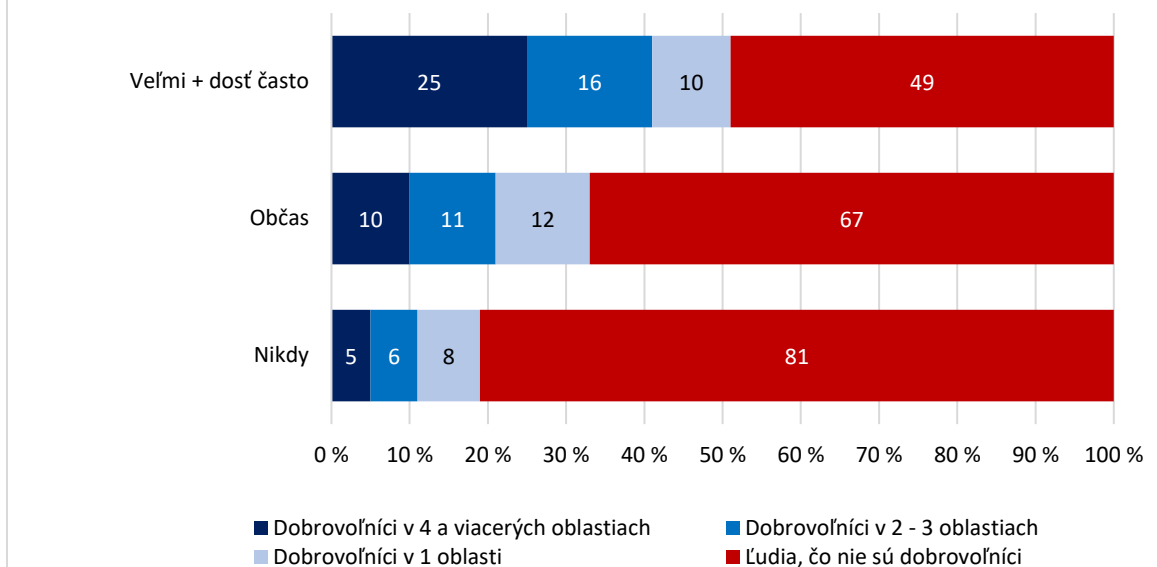

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Pre ľudí angažovaných vo formálnom i neformálnom dobrovoľníctve je ďalej charakteristické, že majú väčší záujem o politiku (komunálnu, celoštátnu a zahraničnú) a častejšie o nej diskutujú v rodine, s kolegami, priateľmi i známymi (grafy 46 a 47). Vyznačujú sa intenzívnejším sledovaním celého spektra zdrojov informácií (verejnoprávna televízia; verejnoprávny rozhlas; súkromné rozhlasové stanice; verejne dostupné spravodajské webstránky; tlačené noviny; ale aj alternatívne médiá, sociálne siete a youtube). Do dobrovoľníctva sa väčšmi angažujú ľudia, pre ktorých je charakteristická vyššia miera občiansko-politickej participácie.²³

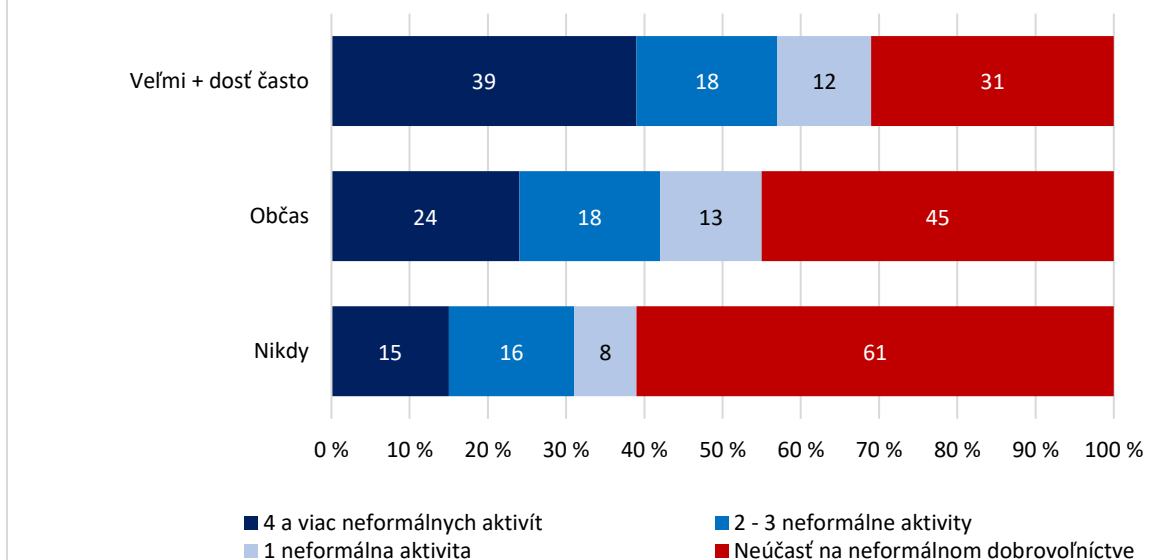
²³ Ku konceptu občiansko-politickej participácie a aktívneho občianstva pozri kapitolu 4.1.15.

Graf 46: „Ako často sa zhovárate o politike s príbuznými?“ (miera participácie na formálnom dobrovoľníctve podľa frekvencie komunikácie – v %)

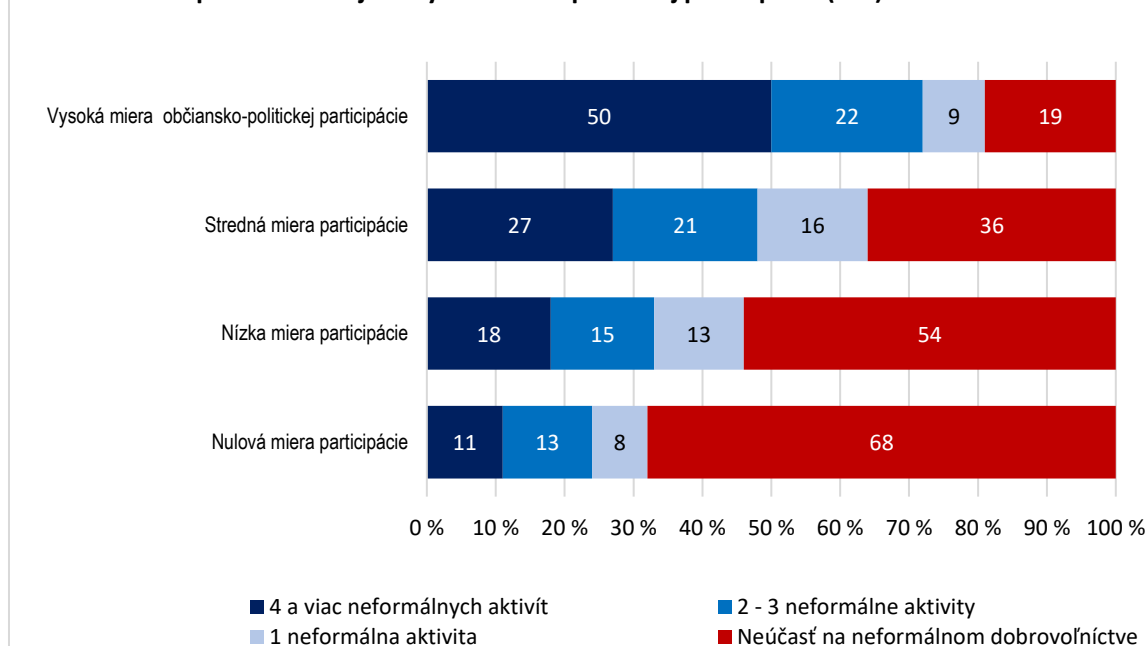
Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Graf 47: „Ako často sa zhovárate o politike s príbuznými?“ (miera participácie na neformálnom dobrovoľníctve podľa frekvencie komunikácie – v %)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Graf 48: Miera participácie na neformálnom dobrovoľníctve podľa celkovej miery občiansko-politickej participácie (v %)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

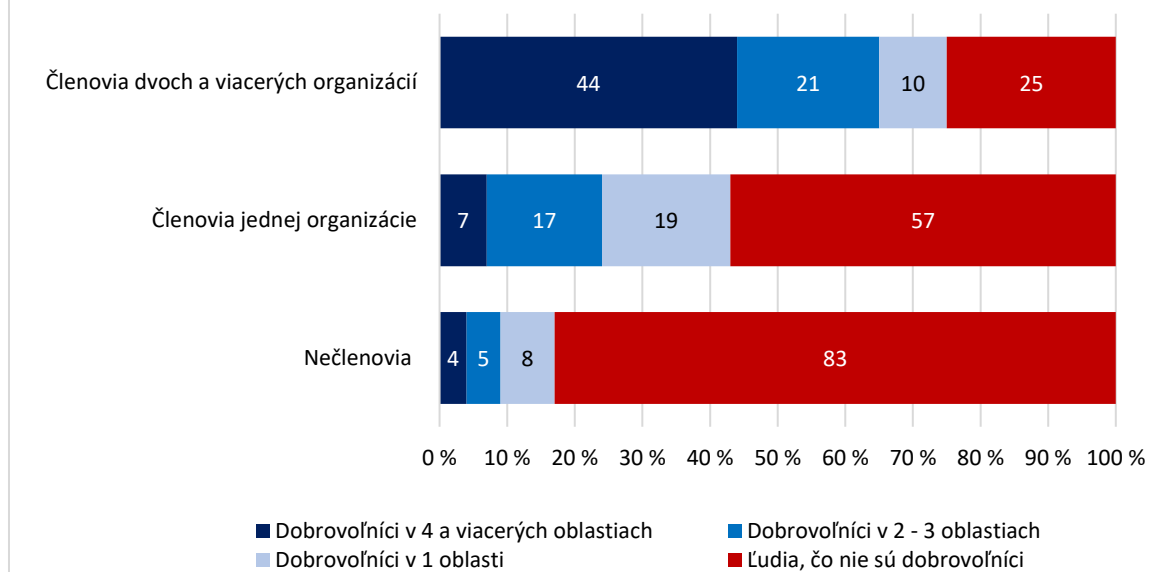
Medzi ľuďmi aktívnymi vo formálnom i neformálnom dobrovoľníctve je silnejšia podpora princípov liberálnej demokracie. Zaujímajú priaznivejší vzťah k historickým obdobiam a udalostiam prinášajúcim demokraciu a ukotvenie Slovenska v euroatlantickom priestore (1. ČSR, Nežná revolúcia, vstup do EÚ a NATO).

Formálne i neformálne dobrovoľníctvo je veľmi úzko späté aj s členstvom v nejakej organizácii. Výskumy opakovane dospievajú k záveru, že medzi formálnym dobrovoľníctvom a členstvom v organizácii existuje štatisticky významný a silný vzťah (Bútora – Košťálová – Demeš – Bútorová, 1996, s. 204). Najnovšie zistenia ukazujú, že to platí aj pre vzťah neformálneho dobrovoľníctva a členstva.

Kým spomedzi členov dvoch a viacerých organizácií (vrátane politických strán a odborov) bolo až 75 % zapojených do formálneho dobrovoľníctva, spomedzi členov jednej organizácie bolo dobrovoľníkov 43 % a spomedzi nečlenov iba 17 % (graf 49).

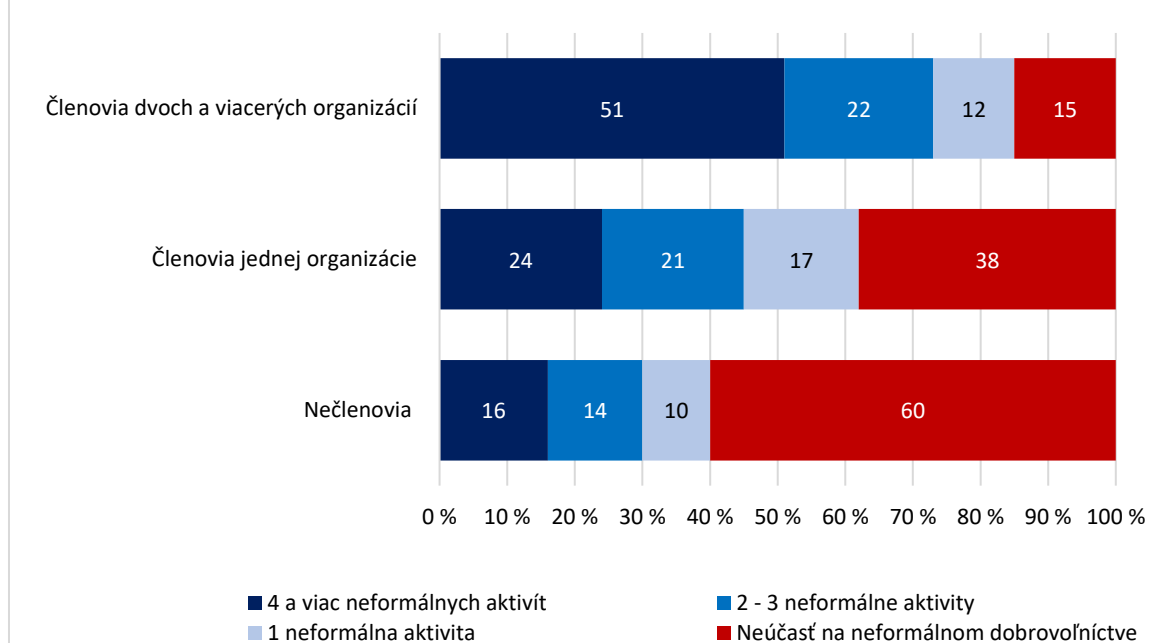
Podobne to platí aj v prípade neformálneho dobrovoľníctva. Z členov dvoch a viacerých organizácií bolo až 75 % zapojených do neformálneho dobrovoľníctva, kým z členov jednej organizácie ich bolo 62 % a z nečlenov 40 % (graf 50).

Graf 49: Miera participácie na formálnom dobrovoľníctve podľa členstva v organizáciách (v %)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Graf 50: Miera participácie na neformálnom dobrovoľníctve podľa členstva v organizáciách (v %)

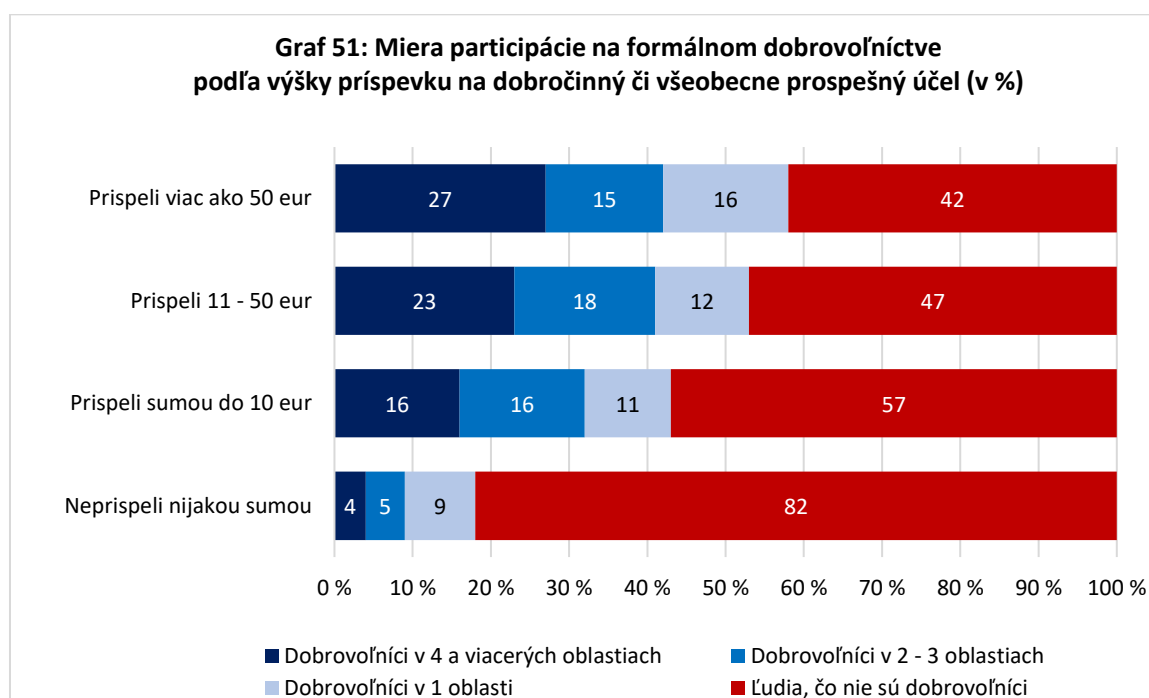
Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Faktor členstva v nejakej organizácii ovplyvňuje aj frekvenciu a intenzitu formálneho dobrovoľníctva. Kým u nečlenov bol pomer pravidelnej a nepravidelnej formálnej dobrovoľníckej činnosti 25 % : 75 %, u členov jednej alebo viacerých organizácií dosahoval 41 % : 59 %. Na dobrovoľnícku prácu za posledné 4 týždne vynaložili v priemere viac času ľudia, ktorí boli členmi nejakej organizácie (9 hodín) než dobrovoľníci-nečlenovia (7,7 hodiny).

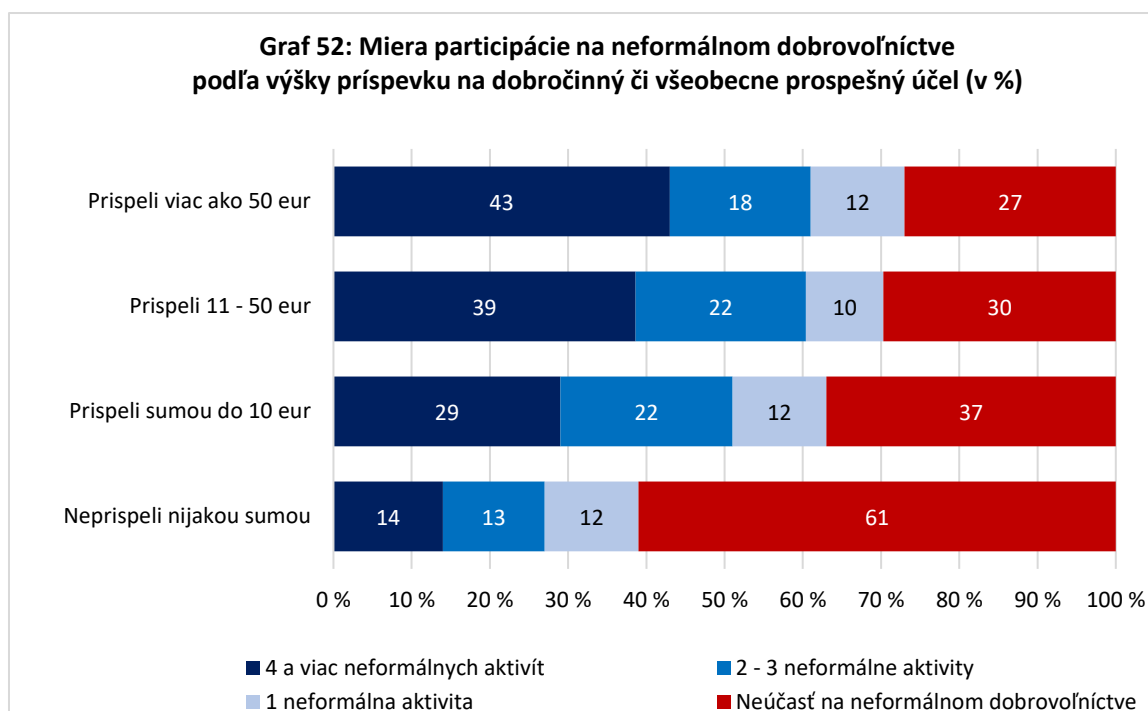
Na frekvenciu a intenzitu neformálneho dobrovoľníctva nemá členstvo v nejakej organizácii štatisticky významný vplyv.

Formálne i neformálne dobrovoľníctvo je veľmi úzko späté aj s ďalšou formou občianskej participácie – s darcovstvom. Aj túto spätosť v prípade formálneho dobrovoľníctva opakovane potvrdzujú výskumy, napríklad už výskum agentúry FOCUS z februára 1996 (Bútora – Košťálová – Demeš – Bútorová, 1996, s. 205). Aj výskum v roku 2019 ukázal, že medzi respondentmi, ktorí za uplynulý rok neprispeli finančne ničím na dobročinný alebo všeobecne prospešný účel, bolo iba 17 % takých, čo boli zapojení do formálneho dobrovoľníctva, kým medzi darcami, ktorí prispeli sumou nad 50 eur, ich bolo 75 %. Pritom platí, že čím vyššou sumou respondenti prispeli, tým vyšší podiel dobrovoľníkov sa medzi nimi nachádza (graf 51).

Ako ukazuje aj ďalší graf 52, štatisticky významný vzťah existuje aj medzi mierou participácie na neformálnom dobrovoľníctve a darcovstve.

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

4.1.13 Darcovstvo

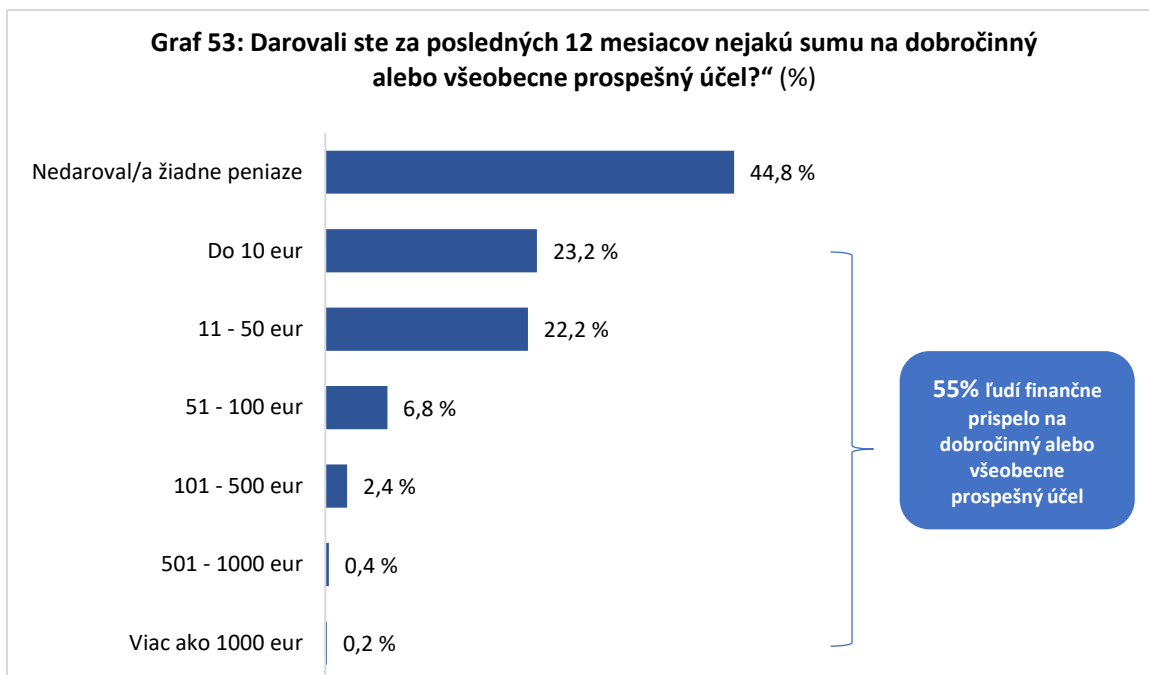
Viac ako polovica dospelých ľudí na Slovensku (55 %) darovala počas predchádzajúcich 12 mesiacov (t. j. od júna 2018 do júna 2019) nejakú finančnú sumu na dobročinný alebo všeobecne prospešný účel.²⁴ Naopak, 45 % dospelých ľudí sa na darcovstve nepodieľalo (graf 53).

Dar mohol poslúžiť, napríklad na pomoc rodinám s ťažko chorými deťmi, ľuďom postihnutým povodňami, na obnovu kultúrnych pamiatok, na podujatie pre deti či mládež. Finančná pomoc sa netýkala daru pre príbuzných či na cirkevné zbierky. Nezahŕňala ani poukázanie dvoch alebo troch percent z dane.²⁵

Darovaná suma sa najčastejšie pohybovala vo výške do 10 eur (23 %) alebo medzi 11 až 50 eurami (22 %). Vyššie sumy – teda 51 a viac eur – darovala za minulý rok na dobročinný alebo všeobecne prospešný účel približne desatina opýtaných (10 %).

²⁴ K dispozícii máme aj zistenia z výskumov v roku 1998 a 2003, ktoré však nie sú celkom porovnateľné. Tieto výskumy sa totiž zameriavali na darcovstvo peňažnou alebo inou formou respondentu/ky alebo členov jeho/jej domácnosti. Pri takomto zisťovaní darcovstvo respondentov a ich rodinných príslušníkov dosahovalo 57 % počas roku 1997 a 54 % počas roku 2003 (Empirické údaje..., 1998 a 2003). Keďže náš aktuálny výskum sa obmedzoval na zisťovanie iba finančného darcovstva respondentov, možno z participácie 55 % respondentov na darcovstve hypoteticky usudzovať, že došlo k nárastu podielu darcov v populácii.

²⁵ Presné znenie otázky bolo takéto: „Niektorí ľudia finančne prispievajú na dobročinný alebo všeobecne prospešný účel. Napríklad na pomoc rodinám s ťažko chorými deťmi, ľuďom postihnutým povodňami, na obnovu kultúrnych pamiatok, na podujatie pre deti či mládež a pod. Darovali ste aj Vy za posledných 12 mesiacov nejakú sumu na dobročinný alebo všeobecne prospešný účel (okrem darov pre príbuzných, na cirkevné zbierky, a okrem poukázania 2 % alebo 3 % daní z príjmov)? Ak áno, odhadnite prosím sumu.“

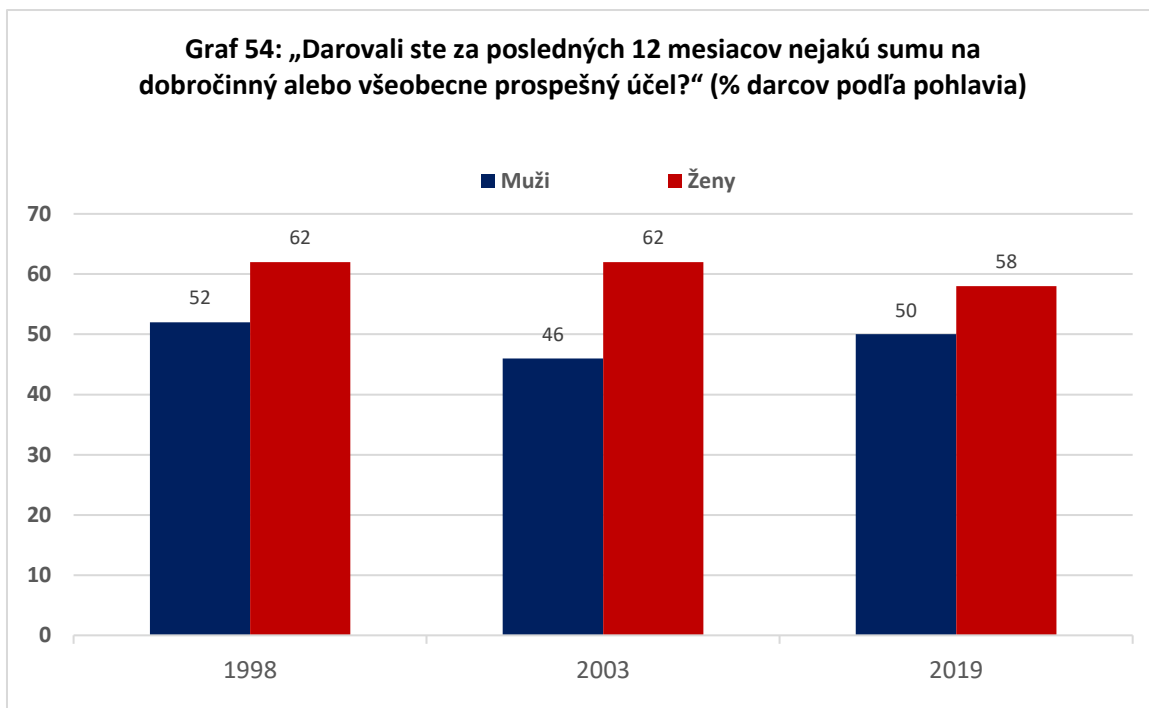

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: Prepočet bez 2 % respondentov, ktorí nevedeli na otázku odpovedať.

Sociodemografický a postojový profil darcov

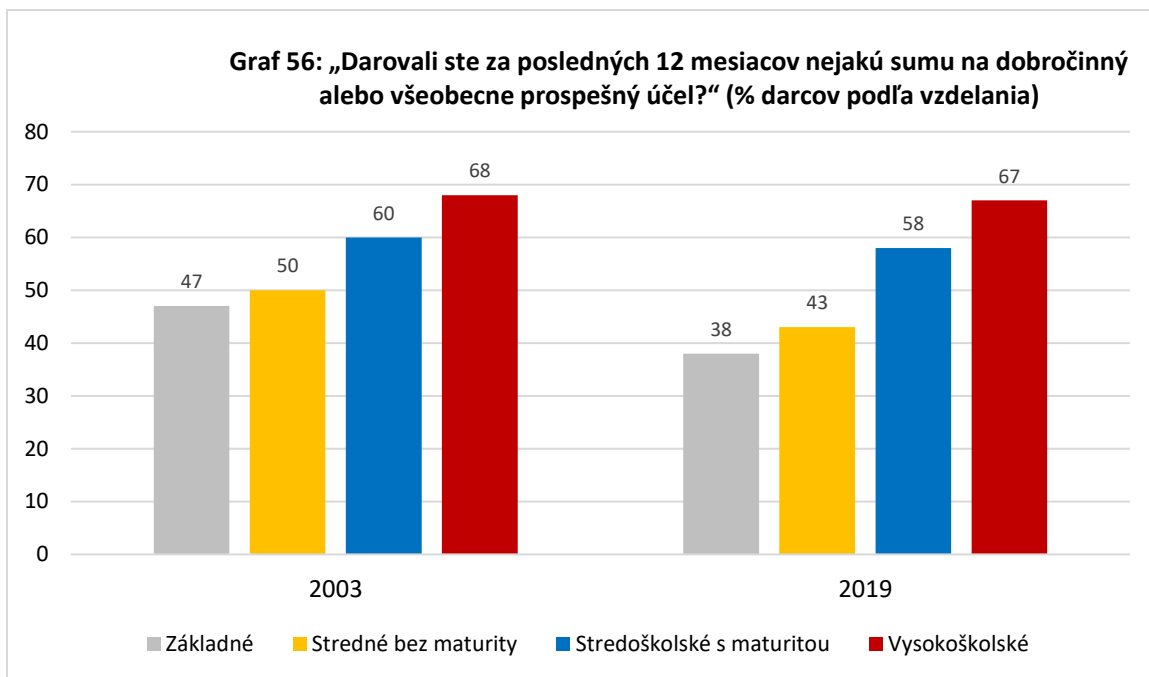
Porovnanie so staršími výskumami z roku 1998 a 2003 ukazuje, že sociálny profil darcov je pomerne ustálený (Baťová, 2002; Bútorová, 2004). K darcovstvu inklinujú skôr ženy ako muži (graf 54). Finančne prispievajú skôr ľudia vo veku nad 25 rokov než najmladší a najstarší jednotlivci (graf 55). Predovšetkým sa však prejavuje výrazný vplyv vzdelania: na dobročinný a všeobecne prospešný účel majú tendenciu prispievať skôr ľudia s vysokoškolským a stredoškolským vzdelaním s maturitou než ľudia s nižším vzdelaním (graf 56). Darcami sú častejšie ekonomicky aktívni ľudia na rozdiel od nezamestnaných a dôchodcov, častejšie ľudia vykonávajúci kvalifikovanú duševnú prácu (výkonní odborní pracovníci, tvoriví vysokoškolsky vzdelaní pracovníci, manažéri), podnikatelia a živnostníci než nekvalifikovaní manuálni pracovníci a študenti (graf 57). Ďalej sa medzi darcov častejšie zaraďujú ľudia, ktorí lepšie ovládajú cudzie jazyky a majú skúsenosť s pobytom v zahraničí. Darcami sú ľudia, ktorí pokladajú svoju domácnosť za veľmi dobre alebo slušne zabezpečenú (graf 58).

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

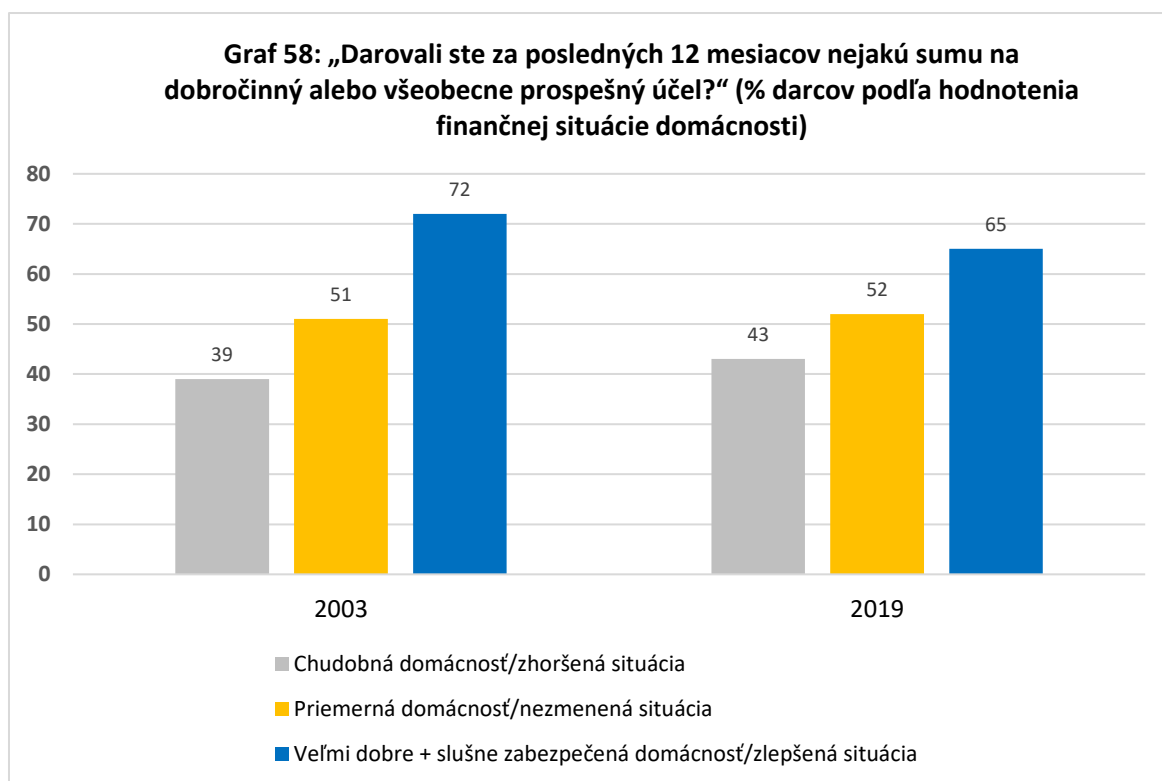
Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky 2003, MV SR/ÚSV ROS, 2019

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

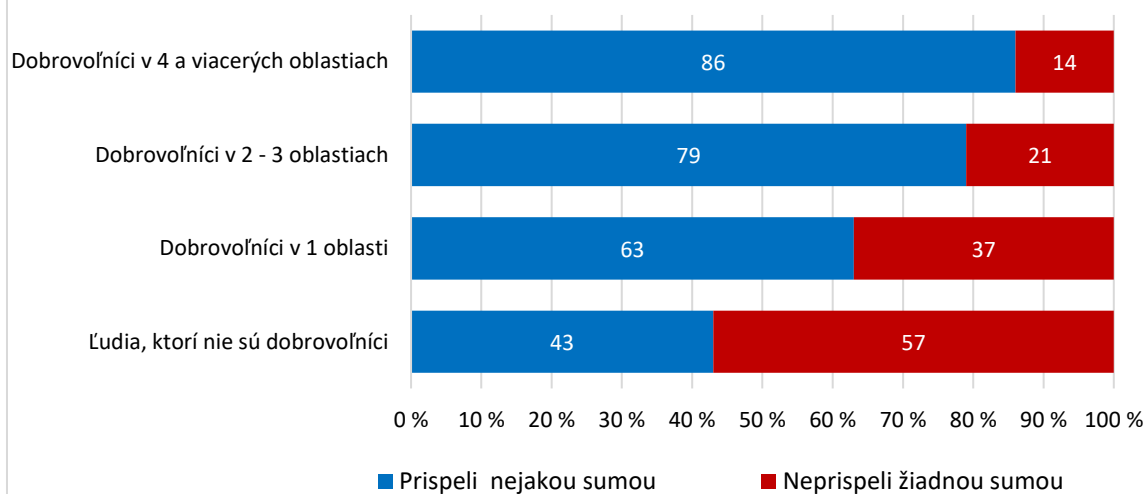
Zdroj: Inštitút pre verejné otázky 2003, MV SR/ÚSV ROS, 2019

Poznámka: Formulácia otázky sa v rokoch 2003 a 2019 mierne odlišovala. V roku 2003 sa zisťovalo hodnotenie vývoja finančnej situácie domácnosti za uplynulý rok; v roku 2019 sa zisťovalo hodnotenie finančného zabezpečenia domácnosti.

Pre darcov je častejšie charakteristická pravicová orientácia, jasný príklon k princípom liberálnej demokracie a podpora euroatlantickej príslušnosti Slovenska.

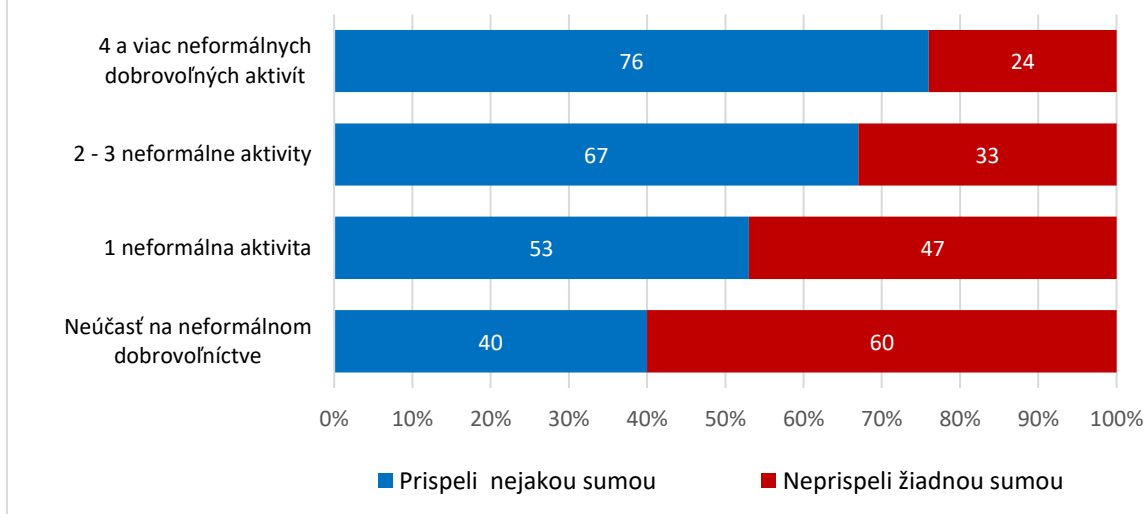
Darcami sú skôr aktívni občania – ľudia, ktorí sa zaujímajú o politiku a diskutujú o nej v rodinnom kruhu, na pracovisku i medzi priateľmi a známymi. Darcovia pociťujú väčšiu interpersonálnu dôveru a majú pozitívnejší postoj k mimovládnym organizáciám, občianskym, mládežníckym a študentským iniciatívam. Sú to vo zvýšenej miere ľudia, ktorí sa venujú formálnemu a neformálnemu dobrovoľníctvu a sú členmi mimovládnych organizácií. Vyznačujú sa zvýšenou mierou občiansko-politickej participácie.

Graf 59: Podiel darcov medzi ľuďmi s rozdielnou mierou zapojenia do formálneho dobrovoľníctva

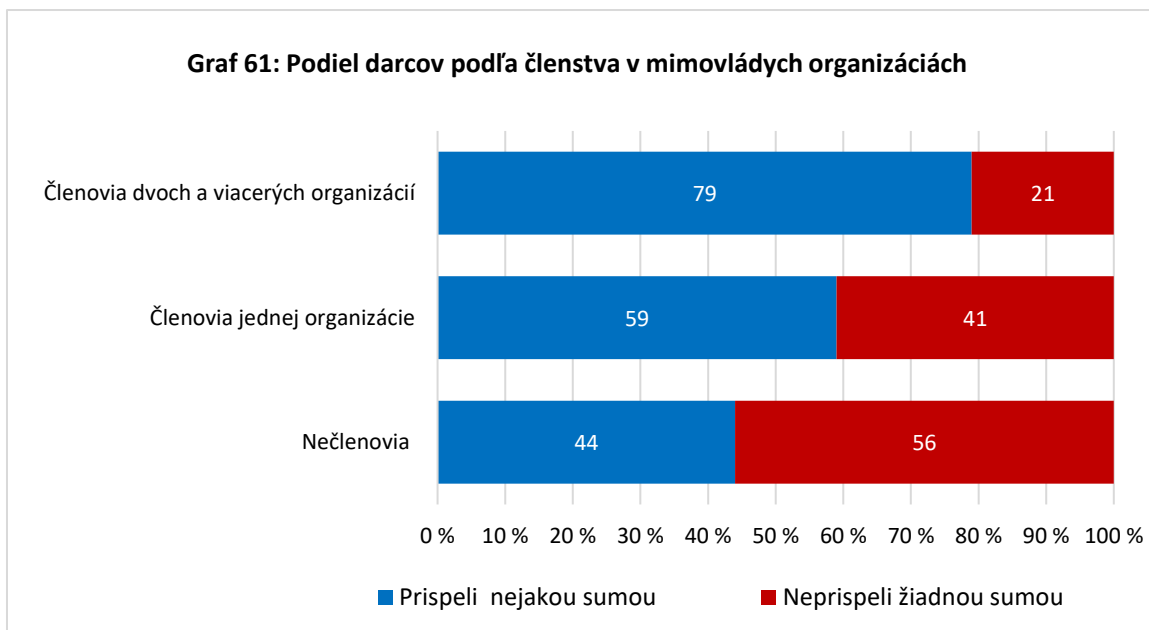

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

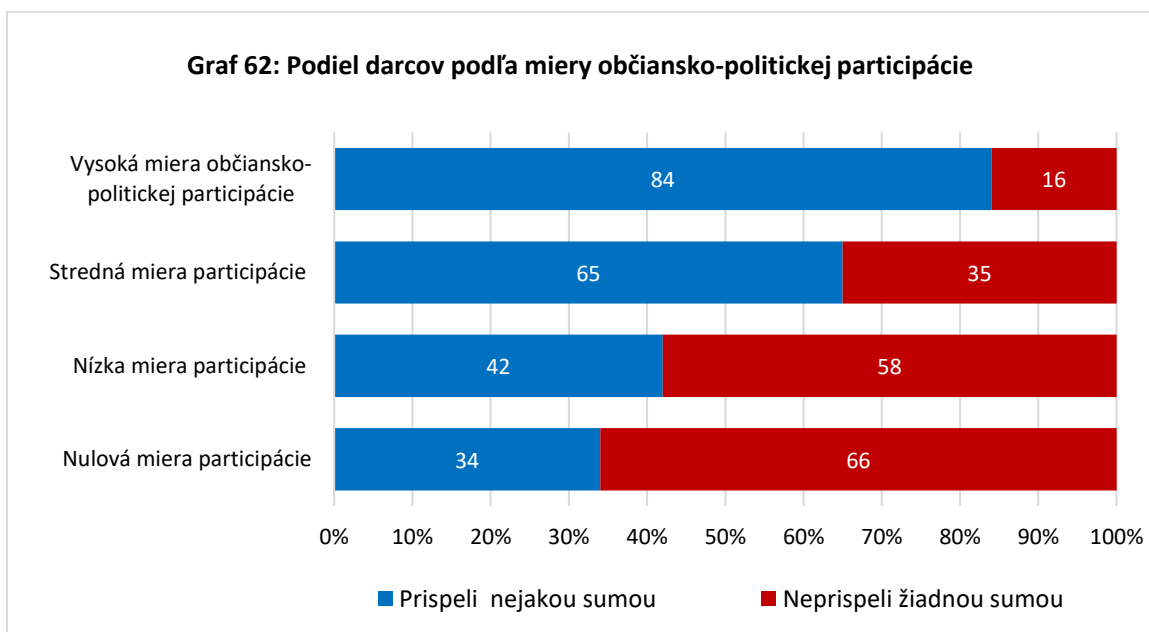
Graf 60: Podiel darcov medzi ľuďmi s rozdielnou mierou zapojenia do neformálneho dobrovoľníctva

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Akými charakteristikami sa vyznačujú ľudia, ktorí nedarovali za posledný rok žiadnu sumu na dobročinný alebo všeobecne prospešný účel?

Nezáujem o darcovstvo je častejší: medzi mužmi; ľuďmi vo veku 18 - 24 rokov na jednej strane a vo veku 75 a viac rokov na strane druhej; medzi ľuďmi so základným vzdelaním a stredoškolským vzdelaním bez maturity; medzi ľuďmi, ktorí hodnotia vlastnú domácnosť ako priemerne alebo zle zabezpečenú, až chudobnú; medzi nekvalifikovanými manuálnymi pracovníkmi ako aj študentmi, dôchodcami a nezamestnanými.

Sú to častejšie ľudia so zníženou interpersonálnou dôverou; ľudia vôbec nepoužívajú sociálne siete a internet; ľudia, ktorí sa nevedia dohovoriť v žiadnom cudzom jazyku a nemajú skúsenosť s pobytom v zahraničí; ľudia, ktorí nemajú záujem o komunálnu, ani celoštátnu či zahraničnú politiku; nedôverujú občianskym iniciatívam, MNO, ako aj mládežníckym a študentským iniciatívam; ľudia, ktorí nie sú zapojení do formálneho a neformálneho dobrovoľníctva a nie sú členmi nijakých mimovládnych organizácií.

4.1.14 Členstvo v dobrovoľníckych organizáciách

4.1.14.1 Rebríček dobrovoľníckych organizácií podľa členstva

Ktoré dobrovoľnícke združenia majú najväčšiu členskú základňu? Ako ukazuje posledný stĺpec tabuľky 29, v roku 2019 to boli najčastejšie bytové družstvá, spoločenstvá nájomníkov či vlastníkov bytov (19 %). Za nimi nasledujú športové kluby a oddiely (12 %). Vysokej miere záujmu sa tešia aj náboženské spolky, resp. organizácie blízke cirkvi (11 %). Tesne za nimi nasledujú organizácie združujúce rodičov (10 %) a organizácie združujúce dôchodcov (9 %).

Členov rozmanitých rekreačných a spoločenských klubov je 8 % respondentov. Rovnako rozsiahla je aj členská základňa odborových organizácií, a taktiež združení v oblasti zdravia.

Nasledujú kultúrne a umelecké združenia, ktoré združujú 7 % respondentov. O čosi užší okruh členov majú združenia na prevenciu a pomoc v prípade živelných pohromy (napríklad dobrovoľné hasičské zbory), ako aj organizácie a združenia poskytujúce sociálne služby pre seniorov, ľudí so zdravotným postihnutím, týrané ženy a ďalšie skupiny (po 5 %). Za nimi sa umiestňujú politické strany a hnutia; organizácie na ochranu a rozvoj životného prostredia; komunitné združenia a lokálne iniciatívy; združenia na podporu práv a kultúry národnostných menšín (po 3 %).

Napokon, najmenej členov majú organizácie na ochranu práv občanov a výchovu k ľudským právam; profesijné a stavovské združenia či komory; detské a mládežnícke organizácie (po 2 %). Podobne sú na tom z hľadiska členskej základne vzdelávacie a vedecké spoločnosti, ako aj organizácie poskytujúce rozvojovú a humanitárnu pomoc v iných krajinách a pomoc utečencom (po 1 %).

Pozrime sa teraz, ako sa v posledných rokoch vyvíjala hladina členstva v dobrovoľníckych organizáciách. Z porovnania s rokom 2003 je zrejmé, že poradie organizácií podľa rozsahu členskej základne sa za posledných 16 rokov zásadne nezmenilo. Posuny nastali iba v počte členov jednotlivých organizácií. Najvýraznejšie sa zvýšil podiel členov bytových družstiev, spoločenstiev nájomníkov i vlastníkov bytov (z 9 % na 19 %), ale aj športových klubov a oddielov (z 8 % na 12 %), náboženských spolkov a organizácií blízke cirkvi (zo 6 % na 11 %); rekreačných a spoločenských klubov (z 3 % na 8 %) a organizácií poskytujúcich sociálne služby ľuďom v núdzi (z 1 % na 5 %).

Tabuľka 29: „Ste členom/kou nejakej organizácie, klubu, spolku, združenia z tohto zoznamu?“ (v %)

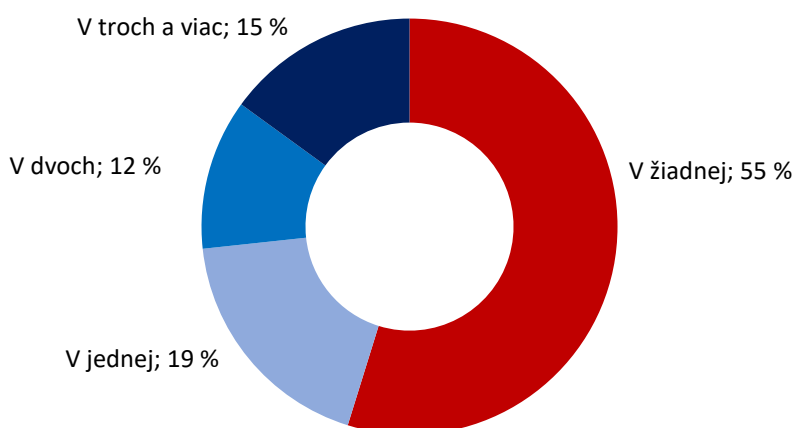
	2003	2016	2019
Bytové družstvá, spoločenstvá nájomníkov či vlastníkov bytov	9	13	19
Športové kluby, oddiely	8	9	12
Náboženské spolky a organizácie blízke cirkvi	6	8	11
Organizácie združujúce rodičov	8	8	10
Organizácie združujúce dôchodcov	-	5	9
Odborová organizácia	-	4	8
Rekreačné a spoločenské kluby	3	7	8
Združenia v oblasti zdravia	6	5	8
Kultúrne a umelecké združenia	4	6	7
Združenia na prevenciu a pomoc v prípade živeľnej pohromy	-	-	5
Organizácie a združenia poskytujúce sociálne služby pre ľudí v núdzi (seniorov, ľudí so zdravotným postihnutím, týrané ženy a ďalšie skupiny) *	1	2	5
Politická strana, hnutie	-	1	3
Organizácie na ochranu a rozvoj životného prostredia	2	4	3
Komunitné združenia, lokálne iniciatívy	1	2	3
Združenia na podporu práv a kultúry národnostných menšín	2	2	3
Detské a mládežnícke organizácie	1	1	2
Profesijné a stavovské združenia, komory	1	1	2
Organizácie na ochranu práv občanov a výchovu k ľudským právam	0,1	2	2
Vzdelávacie a vedecké spoločnosti	2	2	1
Medzinárodné organizácie poskytujúce rozvojovú a humanitárnu pomoc v iných krajinách a pomoc utečencom	0,2	1	1

Zdroj. Inštitút pre verejné otázky 2003 a 2016, MV SR/ÚSV ROS 2019.

Poznámka: - nesledovalo sa. V roku 2019 sa rozlišovalo medzi aktívnym a pasívnym členstvom v organizácii. Údaje v tabuľke 29 uvádzajú za rok 2019 súčet aktívnych a pasívnych členov.

Súhrnný obraz o rozložení občanov podľa aktuálneho členstva vo všetkých 20 dobrovoľníckych organizáciách rozličného zamerania ponúka graf 63. Podľa neho v roku 2019 patrila medzi členov nejakej organizácie, klubu, spolku alebo združenia takmer polovica občanov – 45 %. Táto skupina sa členila na 18 % členov jednej organizácie; 12 % členov dvoch organizácií a 15 % členov troch a viacerých organizácií. Viac ako polovica ľudí na Slovensku (55 %) však nepatrila medzi členov žiadnej organizácie, klubu, spolku alebo združenia.

Graf 63: Rozloženie občanov podľa aktuálneho členstva v dobrovoľníckych organizáciách

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

S rozmanitým zameraním organizácií, v ktorých sa občania združujú, často súvisí aj charakter členstva – či je aktívne, alebo pasívne. Ako ukazuje graf 64, vo väčšine organizácií je podiel aktívnych a pasívnych členov viac-menej vyrovnaný. Výnimku tvorili bytové družstvá, spoločenstvá nájomníkov či vlastníkov bytov; odborové organizácie; združenia rodičov; združenia v oblasti zdravia, v ktorých prevažuje pasívne členstvo. Naopak, v rekreačných a spoločenských kluboch je viac aktívnych členov než pasívnych.

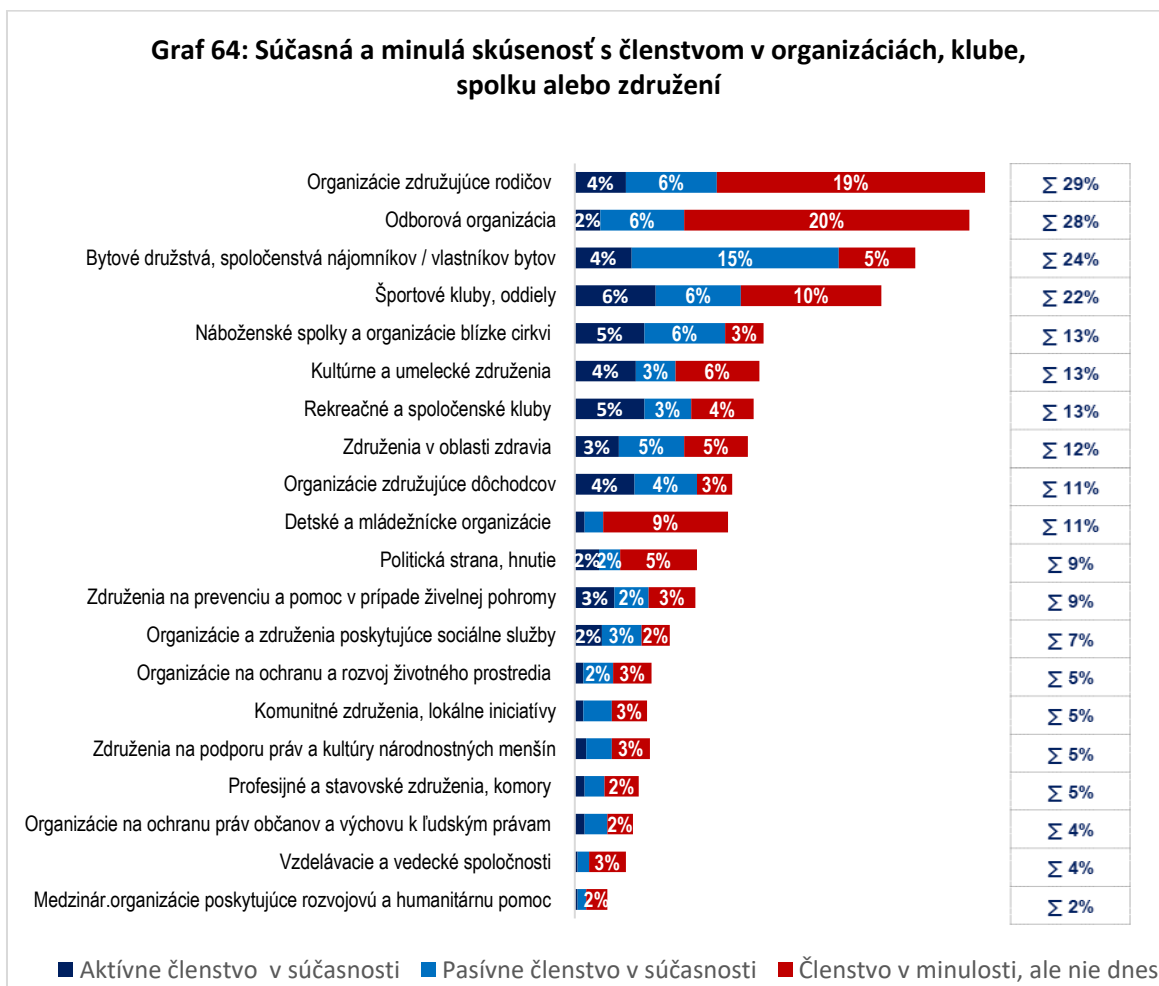
Graf 64 umožňuje doplniť obraz o súčasnom členstve v dobrovoľníckych organizáciách aj o členstvo v minulosti. Pri takomto pohľade sa ukazuje, že k aktuálnemu členstvu vo väčšine organizácií sa hlási väčší alebo rovnaký podiel respondentov ako k členstvu minulému. Existujú však výnimky – organizácie, ktoré majú viac členov minulých ako súčasných. Takými sú rodičovské združenia; odborové organizácie; detské a mládežnícke organizácie; politické strany.

Pri celkovom pohľade má najviac občanov, takmer tretina, skúsenosť s členstvom v organizáciách združujúcich rodičov či v odborovej organizácii (29 %, resp. 28 %).

Druhou najrozšírenejšou skúsenosťou je členstvo v bytovom družstve (spoločenstve nájomníkov alebo vlastníkov bytov - 24 %) alebo v nejakom športovom klube či oddiele (22 %).

Približná desatina dospelých má tiež skúsenosť s členstvom v náboženských spolkoch, organizáciách blízkyh cirkvi (13 %); v kultúrnych a umeleckých združeniach (13 %); v rekreačných a spoločenských kluboch (13 %); v združeniach v oblasti zdravia (12 %); v organizáciách združujúcich dôchodcov (11 %); v detských a mládežníckych organizáciách (11 %); v politických stranách, hnutiach (9 %); v združeniach na prevenciu a pomoc v prípade živelnej pohromy (9 %); v organizáciách a združeniach poskytujúcich sociálne služby (7 %).

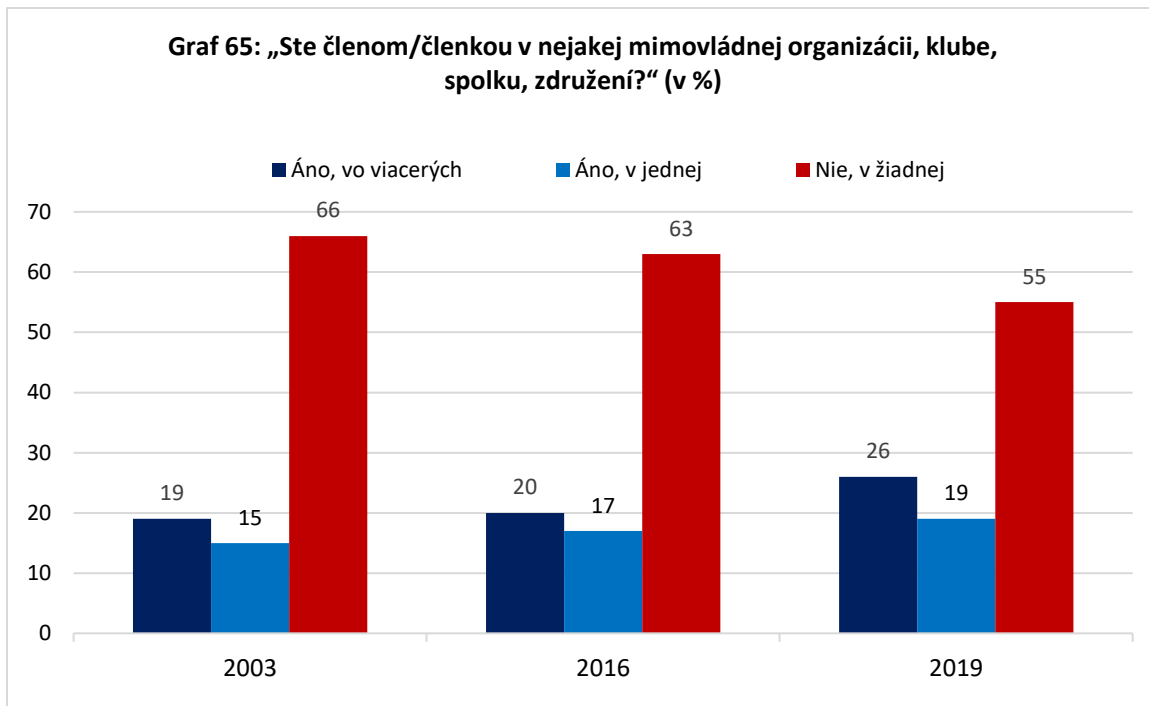
V oveľa menšej miere majú občania skúsenosť s členstvom v organizáciách na ochranu a rozvoj životného prostredia; komunitnými združeniami, lokálnymi iniciatívami; združeniami na podporu práv a kultúry národnostných menšín; profesijnými a stavovskými združeniami, komorami (5 %); ako aj organizáciami na ochranu práv občanov a výchovu k ľudským právam (4 %); vzdelávacími a vedeckými spoločnosťami (4 %) či medzinárodnými organizáciami poskytujúcimi rozvojovú a humanitárnu pomoc (2 %.)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

4.1.14.2 Vývoj celkovej hladiny členstva v mimovládnych organizáciách

Zúžme teraz záber iba na členstvo v mimovládnych organizáciách a pozrime sa, ako sa vyvíjala v ostatných rokoch jeho celková hladina. Pre tento účel sme zo zoznamu dobrovoľníckych organizácií vylúčili odborové organizácie a politické strany. Graf 65 dokumentuje pozitívny trend: podiel občanov, ktorí sú členmi jednej alebo viacerých MNO sa zvýšil z 34 % v roku 2003 na 37 % v roku 2017 a na 45 % v roku 2019. Vzrástol podiel členov viacerých MNO (z 19 % na 26 %) i členov jednej MNO (z 15 % na 19 %). Mimovládnym organizáciám sa teda podarilo za uplynulých 16 rokov rozšíriť svoju členskú základňu.

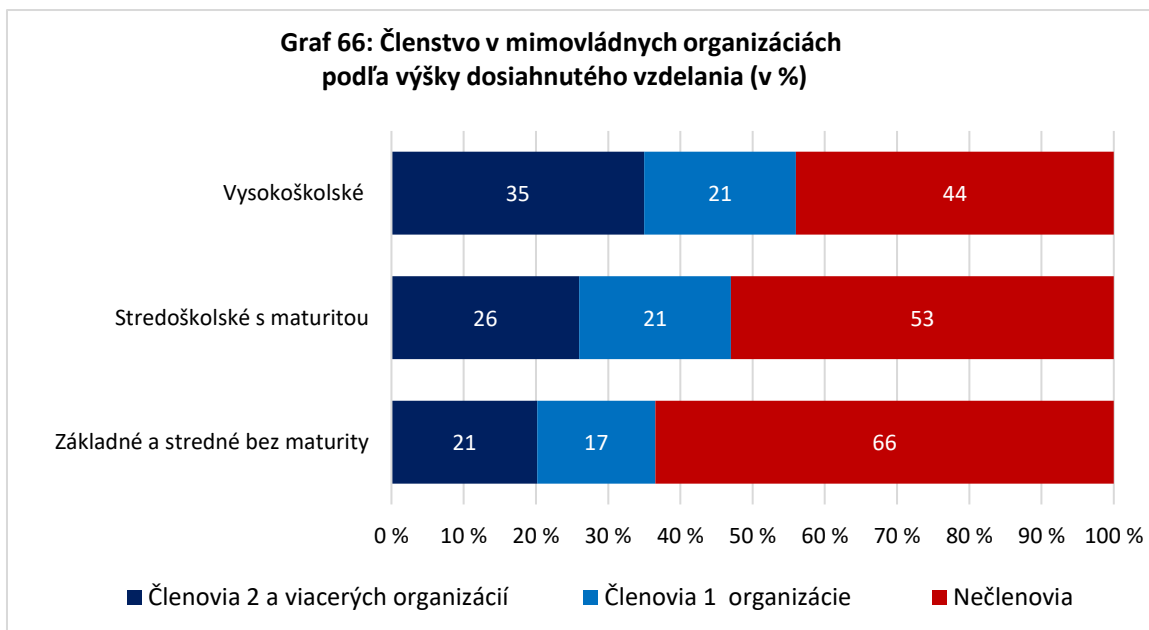

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky 2003 a 2016; MV SR/ÚSV ROS, 2019

4.1.14.3 Sociodemografický a postojoý profil členov mimovládnych organizácií

Profil členov mimovládnych organizácií sa v mnohom podobá profilu dobrovoľníkov a darcov.

Vo všeobecnosti platí, že viac členov MNO je medzi vzdelanejšími ľuďmi (graf 66); medzi ľuďmi aktívnymi na trhu práce, na rozdiel od nezamestnaných a študentov; medzi osobami, ktoré vykonávajú tvorivú duševnú prácu na rozdiel od nekvalifikovaných manuálnych pracovníkov; medzi ľuďmi, ktorí pokladajú finančnú situáciu svojej domácnosti za veľmi dobrú alebo slušnú; medzi ľuďmi, ktorí strávili dlhší čas v zahraničí a ovládajú nejaký cudzí jazyk. Členmi MNO bývajú zriedkavejšie najmladší ľudia.

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Rozdielne zameranie mimovládnych organizácií sa premieta aj do niektorých špecifík zloženia ich členov. Pri bližšom pohľade na členstvo ľudí s rozdielnym stupňom vzdelania sa ukazuje, že vysokoškolsky vzdelaní ľudia sú častejšie členmi týchto organizácií: vzdelávacie a vedecké spoločnosti; profesijné alebo stavovské združenia; bytové družstvá, spoločenstvá nájomníkov či vlastníkov bytov; združenia rodičov; športové oddiely; rekreačné a spoločenské kluby; komunitné združenia a lokálne iniciatívy.

Členstvo v MNO je v približne rovnakej miere rozšírené medzi ženami a mužmi. Ako však už konštatovali aj staršie výskumy, prejavujú sa niektoré rodové odlišnosti. Muži sa častejšie združujú v športových oddieloch v rekreačných a spoločenských kluboch, ako aj v združeniach na prevenciu a pomoc v prípade živelných pohromy.

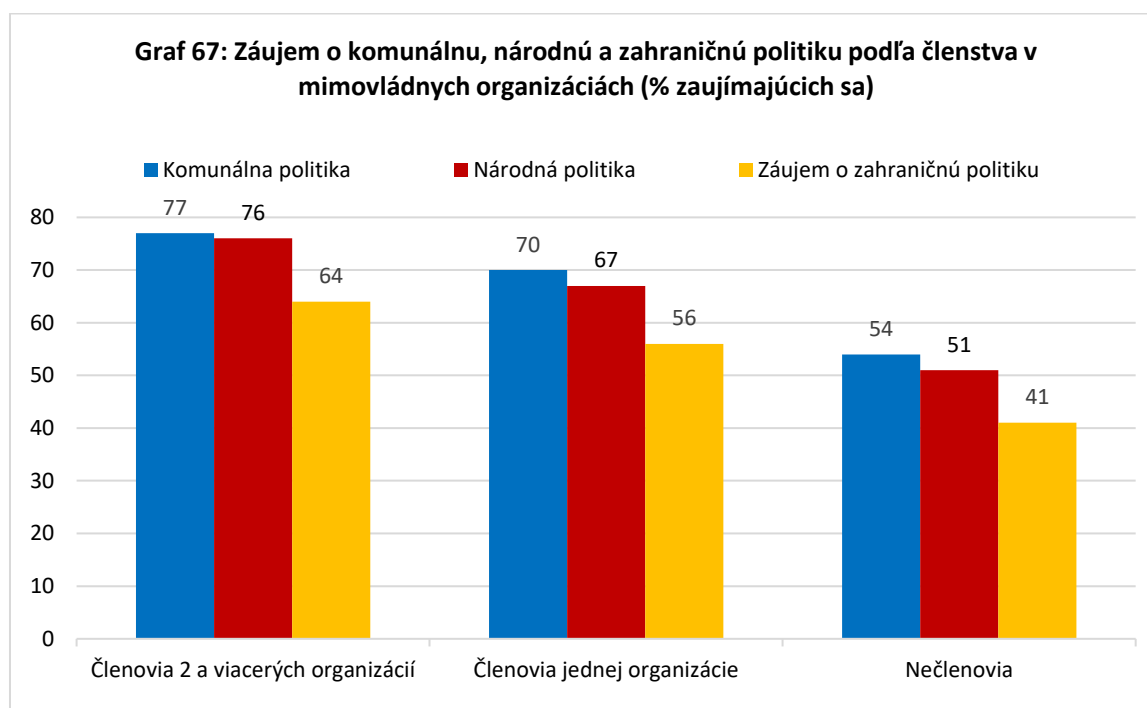
Ženy sú častejšie členkami rodičovských združení; organizácií v oblasti zdravia; združení poskytujúcich sociálne služby ľuďom v núdzi; organizácií dôchodcov. Najvýraznejší rodový rozdiel sa prejavuje v častejšom členstve žien v náboženských spolkoch a organizáciách blízkych cirkvi. Zároveň, pre všetky tieto organizácie so zvýšeným podielom žien platí, že majú medzi členstvom nadštandardné zastúpenie hlboko veriacich osôb.

Pokiaľ ide o vek, mladí ľudia sú častejšie členmi mládežníckych organizácií, športových oddielov, rekreačných a spoločenských klubov. Zo strednej vekovej skupiny sa nadpriemerne často spájajú členovia rodičovských združení. Starší ľudia sú zase častejšie členmi klubov dôchodcov a náboženských organizácií. Členskú základňu pre bytové družstvá, spoločenstvá nájomníkov či vlastníkov bytov tvoria najčastejšie ľudia vo veku 45 - 75 rokov.

Národnostná príslušnosť hrá najvýraznejšiu úlohu pri vyššom členstve príslušníkov maďarskej menšiny v združeniach na podporu práv a kultúry národnostných menšín.

Obce rozdielnej veľkosti vytvárajú rozdielny priestor pre občianske združovanie. V sídlach do 5 000 obyvateľov je nadštandardný počet členov kultúrnych a umeleckých združení; športových oddielov; rekreačných a spoločenských klubov; organizácií združujúcich dôchodcov; združení v oblasti zdravia; organizácií poskytujúcich sociálne služby; združení na prevenciu a pomoc v prípade živelnej pohromy; náboženských spolkov a organizácií blízkych cirkvi. Odlišná súvislosť je aj medzi veľkosťou sídla a členstvom v bytových družstvách a spoločenstvách nájomníkov či vlastníkov bytov – ich členmi sú častejšie obyvatelia obcí a miest nad 5 000 obyvateľov.

Ako potvrdili už predchádzajúce výskumy (Bútorová, 2004; Bútorová, 2016), členstvo v dobrovoľníckych organizáciách nie je iba akousi formalitou, po ktorej občania siahajú bez vnútorného presvedčenia. Členmi sú častejšie ľudia, ktorí majú menší pocit občianskej bezmocnosti a prejavujú aktívnejší záujem o spoločenské dianie. Vyznačujú sa zvýšeným záujmom o komunálnu ako aj celoštátnu, a zahraničnú politiku, intenzívnejším sledovaním takmer všetkých médií (či už je to verejnoprávna televízia, verejnoprávny rozhlas; súkromné rozhlasové stanice; verejne dostupné spravodajské webové stránky; tlačené noviny; ale aj alternatívne médiá), častejšou komunikáciou o otázkach verejných v rodinnom prostredí, na pracovisku či medzi priateľmi.

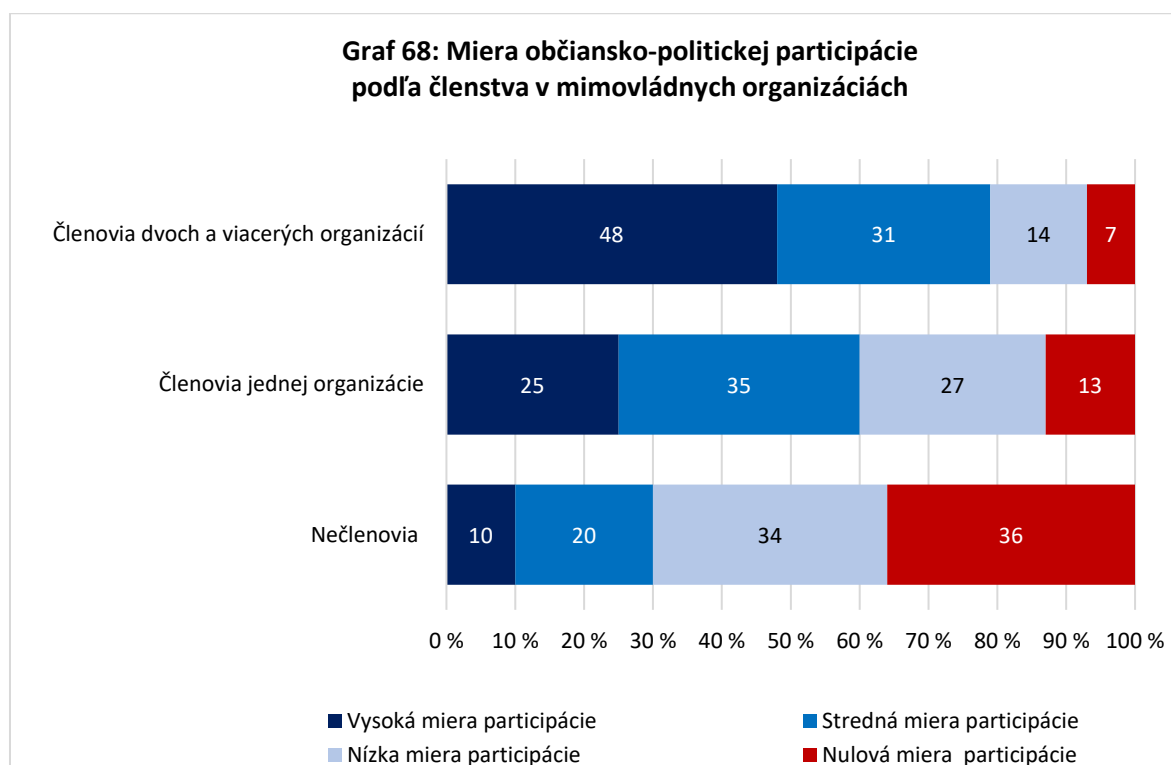

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Členstvo v mimovládnych organizáciách sa spája s vyššou interpersonálnou dôverou, ako aj väčšou dôverou voči mimovládnym organizáciám i k ďalším politickým či spoločenským inštitúciám, vrátane hlavy štátu, verejného ochrancu práv, Európskej únie, miestnej samosprávy či cirkvi.

Dôležitá je aj skutočnosť, že členovia mimovládnych organizácií sa vyznačujú oproti nečlenom zvýšenou účasťou na formálnom i neformálnom dobrovoľníctve, ako aj na

darčovstve (pozri grafy 49, 51 a 61). Zároveň je pre nich charakteristická aj celkovo vyššia miera občiansko-politickej participácie²⁶ (graf 68).

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

4.1.15 Aktívne občianstvo a občiansko-politická participácia

4.1.15.1 Čo rozumie verejnosť pod pojmom „aktívny občan“?

Pojem „aktívny občan“ či „aktívne občianstvo“ si ľudia interpretujú rôzne. Ako ukazuje tabuľka 30, odpovede zhrnuté do kategórií 1 až 12 na otvorenú otázku vyzdvihovali rôzne stránky, predpoklady či prejavy tohto mnohorakého fenoménu, pričom z nich väčšinou vyžarovalo explicitne vyjadrené alebo implicitné pozitívne hodnotenie. Iba okrajová časť odpovedí dávala aktívnemu občianstvu negatívne znamienko, označovala ho za zbytočný alebo až spoločensky škodlivý typ správania (kategória 16). Z ďalšej časti odpovedí (13 - 15) bola zrejماً nesprávna interpretácia tohto pojmu. A napokon, nezanedbateľná časť respondentov priznávala neznalosť tohto pojmu (17).

²⁶ K podobnému záveru dospel vo svojom výskume v polovici 90. rokov aj Ladislav Macháček, ktorý zistil, že členovia občianskych združení sa od nečlenov líšia vyššou účasťou v parlamentných a komunálnych voľbách, ako aj na iných formách participácie, ako sú napríklad petície (Macháček, 1996, s. 55-62).

Tabuľka 30: „Niektorí ľudia používajú v diskusii o demokracii výraz „aktívny občan“. Čo si pod „aktívnym občanom“ predstavujete Vy?“ (v %)

1. Všeobecná tautologická formulácia („aktívny občan je človek, čo sa angažuje, aktívne sa zapája do verejného diania“)	15
2. Neľahostajný človek sledujúci verejné dianie	14
3. Občan aktívny v miestnej komunite, komunikuje s poslancami samosprávy, navrhuje riešenia, zapája sa do aktivít	8
4. Altruista, ktorý pomáha iným, venuje sa dobročinnosti, charitatívnej činnosti	7
5. Občan, ktorý nielen kritizuje pri pive či na facebooku, ale prichádza aj s návrhmi na riešenie problémov, vykonáva konkrétne skutky v záujme odstránenia problému	7
6. Kritický a neľahostajný občan, ktorý verejne upozorňuje na problémy, má odvahu ozvať sa a trvať na svojom názore, zapája sa do verejnej diskusie	6
7. Aktivista alebo člen mimovládnej organizácie, dobrovoľník vykonávajúci neplatenú prácu	6
8. Občan, ktorý sa zúčastňuje na voľbách	6
9. Nositeľ politickej funkcie (starosta, primátor, verejný činiteľ), verejne známa osobnosť, ale aj aktívny občan bez funkcie (naša susedka, môj šéf, náš otec...)	3
10. Účastník kolektívnych akcií (protestov, pochodov, demonštrácií), signatár petícií...	3
11. Človek konajúci v prospech demokracie, ľudských práv, spravodlivosti, rovnosti pred zákonom, efektívneho spracovania štátu	3
12. Člen politickej strany	3
13. Človek s pozitívnymi charakterovými vlastnosťami, z ktorých ešte nevyplýva aktívne občianstvo: poctivý, usilovný, vytrvalý, ambiciózný, životaschopný, zodpovedný, slušný, dodržiavajúci zákony, dobrý kresťan, človek, čo dbá na rodinu, ctí si kultúrne dedičstvo a pod.	6
14. Človek, ktorý je aktívny na trhu práce (vrátane verejnoprospešných prác)	4
15. Človek s aktívnym životným štýlom vo voľnom čase (pestuje šport, kultúru, umenie...)	2
16. Spoločensky neúčinný až škodlivý jednotlivec s negatívnymi vlastnosťami (do všetkého pchá nos, cíti sa na všetko odborník, nekompetentný, naivný, smiešny, zbytočný...) ²⁷	3
17. Nevie	27

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

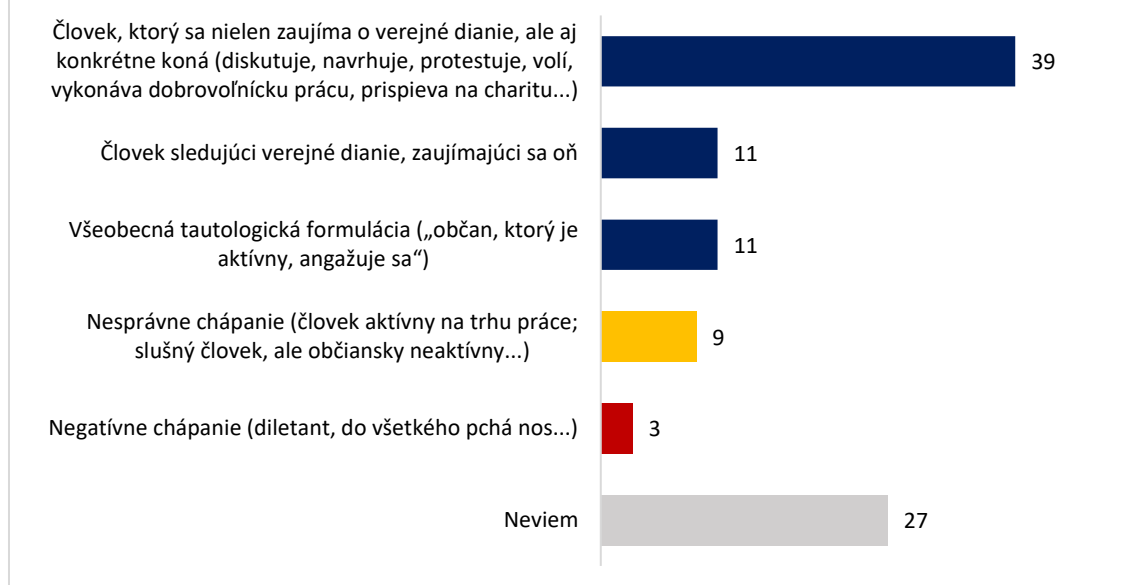
Poznámka: Otvorená otázka. Percentá z počtu odpovedí. Respondenti mohli uviesť viacero odpovedí, preto súčet dosahuje 123 %.

Na základe spracovania údajov z tabuľky 30 sme za pomoci zlúčenia niektorých kategórií a ich prepočtu na počet respondentov vytvorili graf 69 ponúkajúci súhrnný obraz o zastúpení jednotlivých chápaní pojmu „aktívny občan“.

Vyplýva z neho, že približne tri pätiny respondentov (61 %) chápu pojem „aktívne občianstvo“ viac-menej správne. Z toho pre dve pätiny respondentov (39 %) je aktívny občan ten, čo sa kriticky zaujíma o verejné dianie, a keď vidí nejaký problém, usiluje sa konkrétnym skutkom prispieť k jeho riešeniu. Ďalších jedenásť percent respondentov chápe aktívne občianstvo najmä ako sledovanie verejného diania, ktoré môže ostať v pasívnej polohe. Rovnakých 11 % sa uchýlilo k tautologickému vymedzeniu (napríklad: „aktívny občan je taký, čo sa angažuje, čo je aktívny“), ktoré síce pôsobí povrchným dojmom, ale nedá sa odmietnuť ako nesprávne.

²⁷ Ďalšie výroky tohto druhu boli, napríklad takéto: „Človek, čo nemá nič iné na práci, tak sa mieša do všetkého.“; „Pchá sa všade, do politiky a do rôznych akcií.“; „Človek, čo sa vracia v nepodstatných veciach.“; „Blázon, ktorý verí na zázraky.“; „Aktívny blbec je horší ako triedny nepriateľ.“; „Mudrlant.“

Graf 69: Kto je podľa verejnosti „aktívny občan“? (v %)

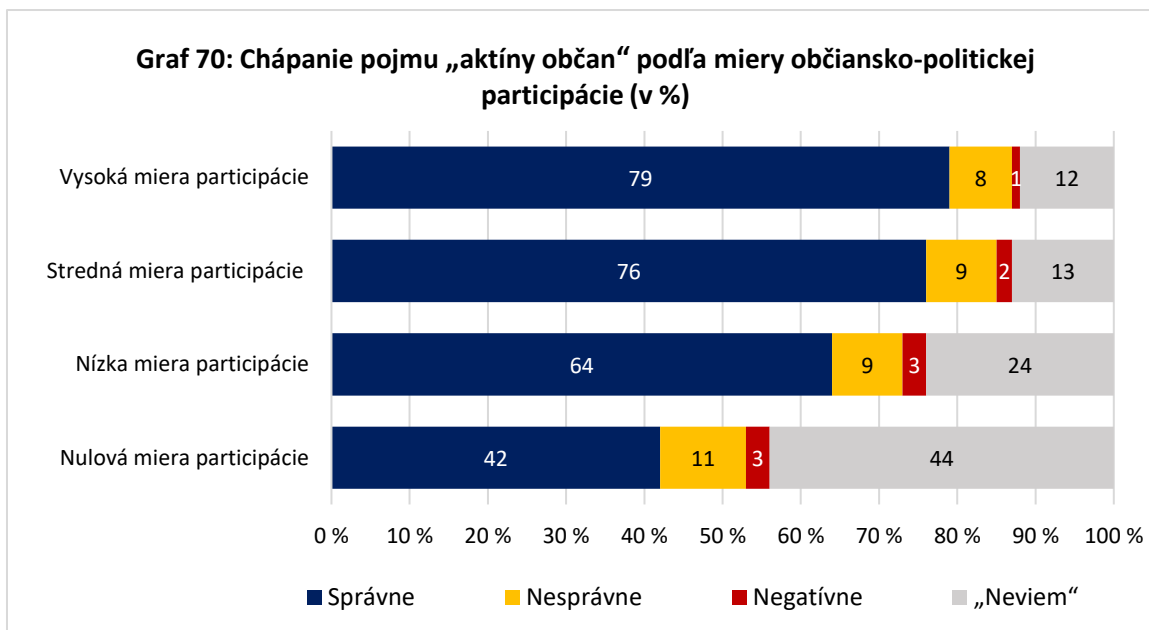

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

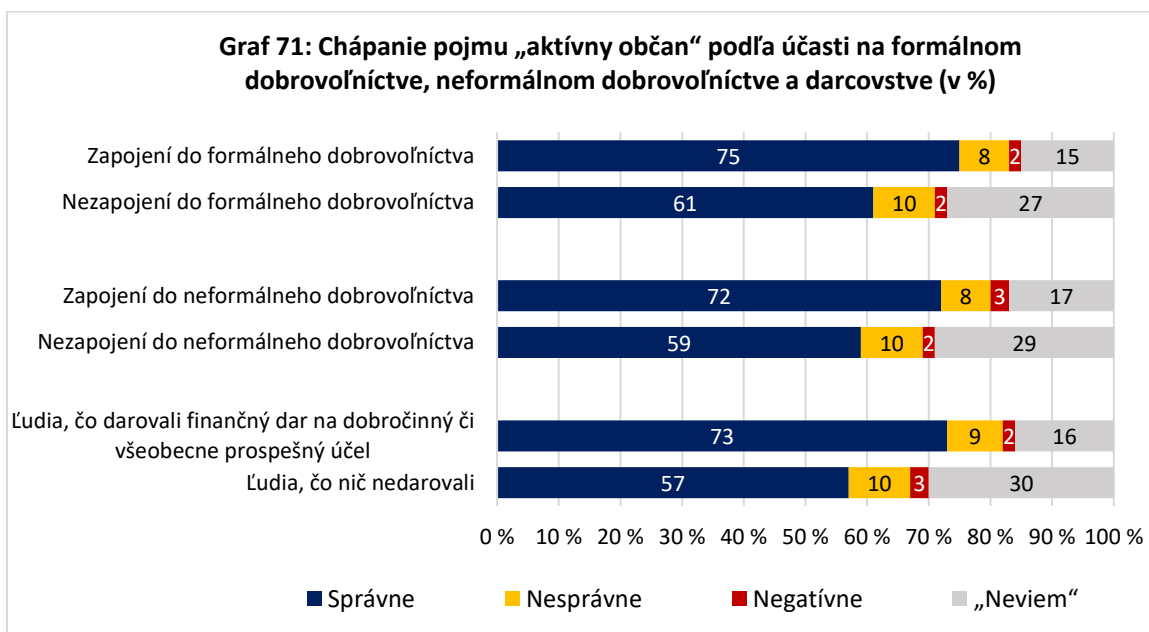
Takmer desatina respondentov (9 %) tento pojem interpretuje nesprávne, pričom táto interpretácia vyznieva skôr pozitívne. Naopak negatívna definícia aktívneho občianstva je marginálna, vyslovili ju iba 3 percentá respondentov.

Kritický komentár si zaslúži skutočnosť, že až 27 percentám respondentov pojem „aktívny občan“ nič nehovorí, nepoznajú ho.

Pozrime sa teraz, v ktorých sociálnych prostrediach sa pojem „aktívne občianstvo“ väčšmi udomácnil. Možno povedať, že ho častejšie správne interpretujú ľudia, ktorí sa vo svojom živote ako aktívni občania aj správajú. Sú to respondenti prejavujúci vyšší záujem o politiku na národnej, komunálnej i medzinárodnej úrovni; ľudia, ktorí intenzívnejšie využívajú rozličné formy občiansko-politickej participácie (graf 70); respondenti zapojení do formálneho i neformálneho dobrovoľníctva; členovia mimovládnych a iných dobrovoľníckych organizácií; ľudia, ktorí finančne prispievajú na dobročinný či všeobecne prospešný účel (graf 71). Ďalej pojmu „aktívne občianstvo“ lepšie rozumejú ľudia, ktorí pociťujú dôveru k mimovládny organizáciám, občianskym iniciatívam, mládežníckym a študentským iniciatívam. Tieto zistenia dokumentujú, že aktívni občania si na vlastnej skúsenosti dôležitosť aktívneho občianstva potvrdzujú a identifikujú sa s ním.

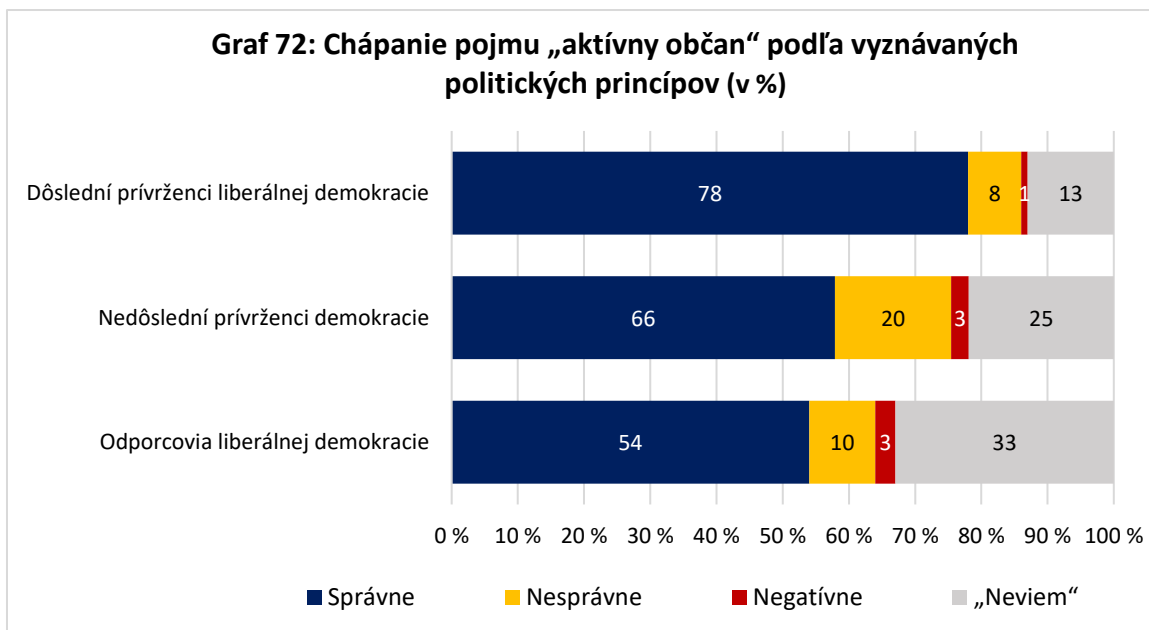

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

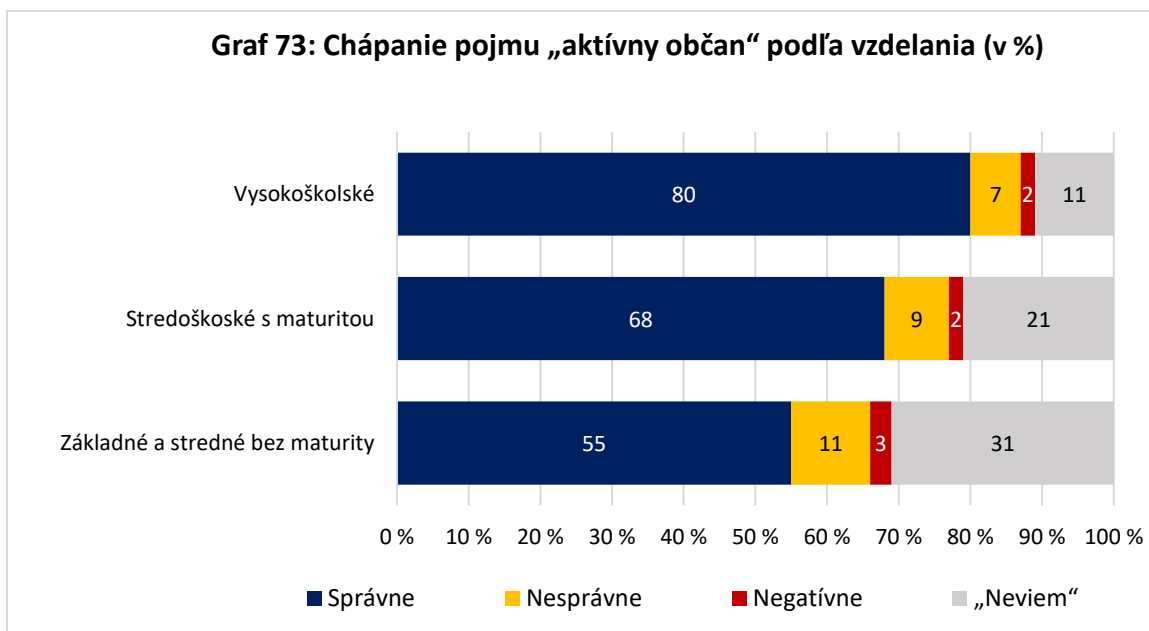
Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Pojem „aktívne občianstvo“ je bližší ľuďom, ktorí sa hlásia k princípom liberálnej demokracie (graf 72) a zaujímajú pozitívny postoj k obdobiam a udalostiam spätými s nadobudnutím slobody a zakotvením Slovenska v euroatlantickom spoločenstve (1. ČSR, Nežná revolúcia, vstup SR do EÚ a NATO).

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Zo sociodemografického hľadiska sa lepšie porozumenie pojmu „aktívne občianstvo“ viaže na ľudí s vyšším vzdelaním (graf 73) a jednotlivcov nepociťujúcich finančnú núdzu (t. j. hodnotiacich finančné zabezpečenie svojej domácnosti ako slušné alebo veľmi dobré). Z hľadiska veku sa od priemeru populácie slabším porozumením pojmu „aktívne občianstvo“ odlišuje iba najstaršia generácia (nad 75 rokov).

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

4.1.15.2 Formy občiansko-politickej participácie

V predchádzajúcich kapitolách (4.1.12, 4.1.13 a 4.1.14) sme venovali pozornosť dobrovoľníctvu, darcovstvu a členstvu v dobrovoľníckych organizáciách. Na viacerých miestach sme konštatovali, že existuje štatisticky významná väzba medzi týmito typmi

občiansky zodpovedného a aktívneho správania a medzi mierou, do akej obyvatelia využívajú ďalšie spôsoby ovplyvňovania verejného diania – teda mierou občiansko-politickej participácie. Pravý stĺpec tabuľky 31 ukazuje, v akom rozsahu respondenti počas posledného roka (t. j. od júna 2018 do júna 2019) využívali možnosť ovplyvňovať verejné dianie prostredníctvom 17 foriem občiansko-politickej participácie.²⁸

Tabuľka 31: Účasť respondentov na vybraných formách občiansko-politickej participácie (%)

	Účasť počas 10 rokov (jún 2006 – jún 2016)	Účasť počas 12 mesiacov (jún 2018 – jún 2019)
Zúčastnili sa na komunálnych voľbách ^{1/}	59	65
Zúčastnili sa na voľbách do Európskeho parlamentu	--	52
Podpísali petíciu (na ulici, na inom mieste alebo online)	41	38
Zapojili sa do riešenia nejakého problému v obci či meste	20	24
Zúčastnili sa na charitatívnom podujatí (koncerte, športovom zápase a pod.) za účelom ochrany ľudských práv, životného prostredia a pod.	--	23
Obrátili sa na miestneho politika (poslanca, starostu a pod.) s konkrétnym verejným problémom alebo s oficiálnou žiadosťou	17	20
Zúčastnili sa na verejnom mítingu, demonstrácii alebo pochode ^{2/}	10/5	20
Zapojili sa do symbolického protestu alebo bojkotu z politických, názorových, etických, náboženských alebo ekologických dôvodov (naživo alebo online)	13	16
Zúčastnili sa zasadnutí mestského či miestneho zastupiteľstva alebo na iných verejných rokovaniach	11	15
Zapojili sa do internetových diskusií o verejnom dianí (blogom či komentárom na sociálnych sieťach)	12	10
Zúčastnili sa na štrajku	7	10
Pracovali aktívne v odboroch	4	8
Pripojili sa alebo sledovali „fanpage“ sociálnej alebo politickej skupiny či online komunity na sociálnej sieti	--	7
Pracovali pre politickú stranu	2	5
Kandidovali do volenej funkcie	2	4
Zapojili sa do pripomienkovania nejakého zákona alebo nariadenia (hromadná pripomienka občanov, návrh zmeny zákona)	4	4
Vyjadrili sa k politickým otázkam v médiách	2	2

Zdroj: Inštitút pre verejné otázky 2016 a MV SR/ÚSV ROS, 2019

²⁸ Pojem občiansko-politickej participácie sme uprednostnili pred pojmom politickej participácie, ktorý sa zvykne niekedy nesprávne zužovať na účasť na stranej politike. Zvolili sme ho preto, aby sme zvýraznili neodlučiteľnosť občianskej a politickej dimenzie tohto typu správania. Pritom platí, že niektoré formy občiansko-politickej participácie (napríklad zapojenie sa do riešenia problému v obci či podpísanie petície) sa môžu odohrávať z iniciatívy či na pôde mimovládnych organizácií alebo občianskych iniciatív, a teda sa prelínajú s formálnym dobrovoľníctvom.

Poznámka: „—“: nesledovalo sa.

1/ V roku 2016 sa zisťovala účasť na akýchkoľvek voľbách.

2/ V roku 2016 sa zvlášť sledovala účasť na verejnom mítingu alebo pochode (10 %) a účasť na demonštrácii (5 %).

Občiansko-politická participácia bola od polovice 90. rokov minulého storočia témou viacerých sociologických výskumov. Avšak na rozdiel od aktuálneho výskumu sa v nich sledovala účasť respondentov na jednotlivých formách verejného angažovania počas uplynulých desiatich alebo piatich rokov. Vzhľadom na rozdielny časový horizont nemáme teda možnosť analyzovať trendy na vývoji participácie. Môžeme však porovnať umiestnenie jednotlivých foriem participácie v rebríčku podľa frekvencie ich výskytu.

Takáto komparácia ukazuje, že účasť na voľbách ako takých²⁹ si zachováva od 90. rokov doteraz status najfrekvencovanejšej formy participácie (porovnaj Aktuálne problémy..., 1995; Bútorová – Gyárfášová 2010a; Bútorová 2017). Pravda, porovnanie s reálnou účasťou na voľbách do miestnych zastupiteľstiev i do Európskeho parlamentu ukazuje, že účasť, ktorú uviedli respondenti, bola nadhodnotená. Ak si však pomôžeme údajmi z volebnej štatistiky, môžeme konštatovať, že volenie predstavuje aj v súčasnosti najmasovejšiu formu občiansko-politickej participácie.

Druhou najčastejšou formou bola účasť na petičnom hnutí (38 %), čo platilo aj v predchádzajúcom období.

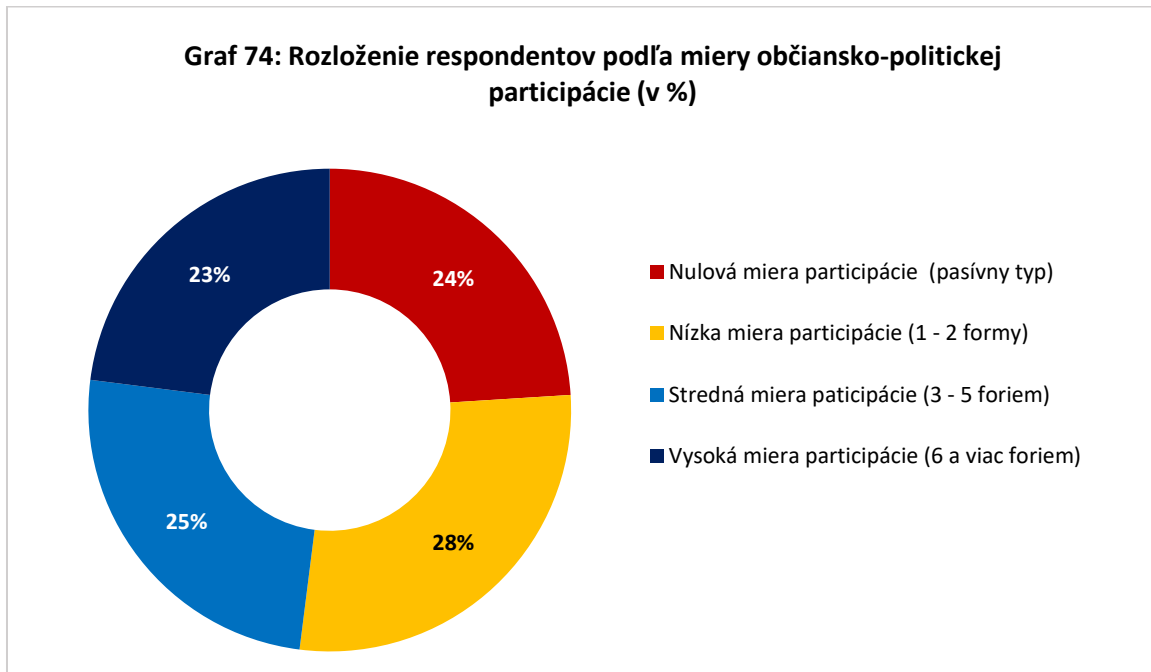
Z ďalších štyroch foriem participácie, ktoré využila počas predchádzajúcich 12 mesiacov štvrtina až pätina respondentov, mali dve zreteľne lokálny charakter (zapojenie sa do riešenia problémov v obci či meste; obrátenie sa na miestneho politika so žiadosťou o riešenie konkrétneho problému). Tieto aktivity sa umiestnili na podobne popredných priečkach aj v predchádzajúcich výskumoch. K nim možno priradiť iba o čosi zriedkavejšiu účasť sa zasadnutiach miestneho zastupiteľstva alebo na iných verejných rokovaníach.

Oproti roku 2016 sa posunula na vyššie priečky účasť občanov na verejných zhromaždeniach – či už mali podobu mítingov, pochodov alebo demonštrácií. Posilnila sa aj pozícia účasti na symbolickom proteste či bojkote. To verne odráža realitu náместí v mnohých mestách na Slovensku, ktoré od vraždy novinára, Jána Kuciaka a jeho snúbenice Marty Kušnírovej, od februára 2018 až do čias konania výskumu opakovane zapíňala mobilizovaná verejnosť.

Najzriedkavejšie sa počas uplynulého roka vyjadrovali respondenti k politickým otázkam v médiách (2 %) – na rozdiel od päťnásobne častejšej účasti formou blogu alebo komentára v internetových diskusiách (10 %). V malých počtoch kandidovali do volenej funkcie, zúčastňovali sa na pripomienkovaní zákona alebo nariadenia, pracovali pre politickú stranu alebo pre odbory. Opäť sa tu prejavila kontinuita s minulým správaním: tieto formy participácie patrili medzi najzriedkavejšie aj podľa výskumu z roku 2016 i 2008.

²⁹ V predchádzajúcich výskumoch sa spravidla nerozlišovalo medzi jednotlivými druhmi volieb, ale sa zisťovala účasť na voľbách ako takých.

Vychádzajúc zo 17 foriem participácie uvedených v tabuľke 31 vyrátali sme mieru občiansko-politickej participácie – odvodený znak, ktorého hodnoty sú založené na počte foriem participácie každého respondenta. Ako ukazuje graf 74, miera participácie nadobúda štyri hodnoty: nulovú (pasívny typ, ani jedna forma participácie); nízku (1 až dve formy); strednú (3 až 5 foriem) a vysokú (6 a viac foriem).

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

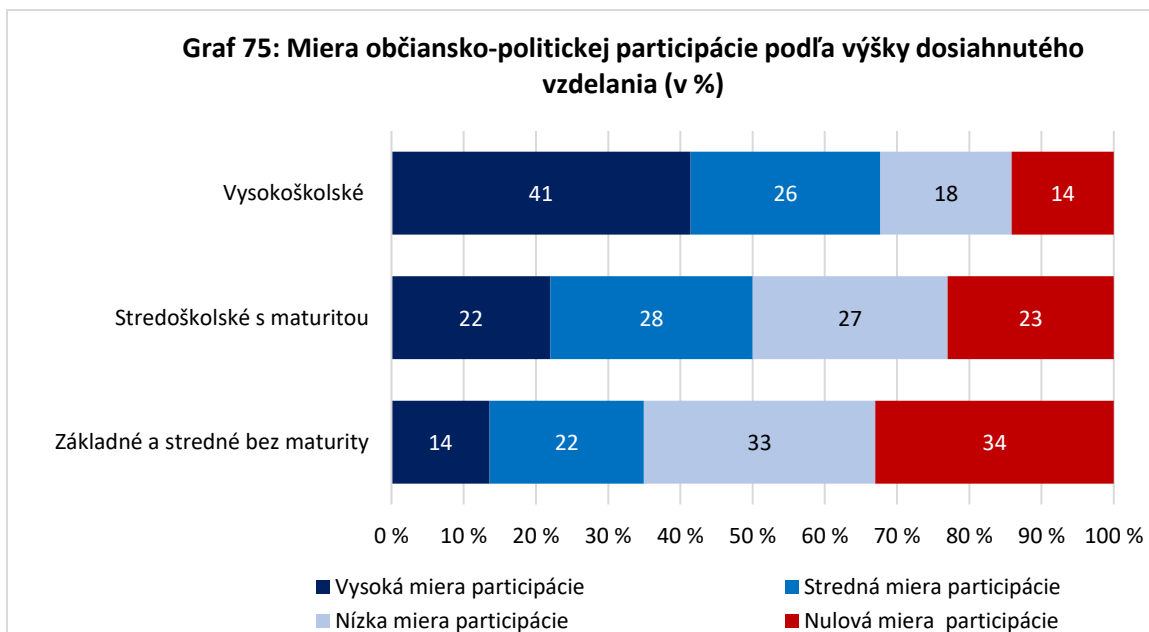
Poznámka: Vlastný prepočet.

4.1.15.3 Profil aktérov občiansko-politickej participácie

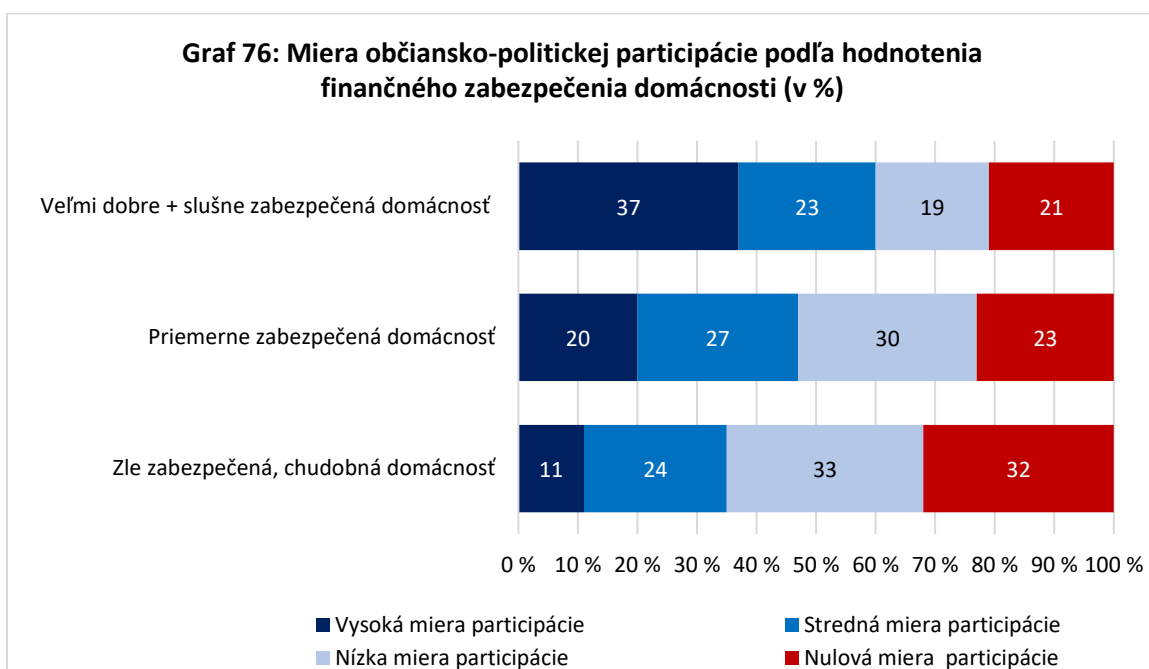
V teóriách participácie sa pokladajú za jeden z kľúčových faktorov vysvetľujúcich rozdielnu mieru participácie „individuálne zdroje“ či kapacita jednotlivcov zapojiť sa do verejného diania, pod ktorými sa rozumie ich sociodemografický profil, resp. sociálno-ekonomický status. Druhým faktorom sú postoje, motívy, hodnoty a tretím zapojenie do sociálnych sietí (Bútorová- Gyárfášová, 2010a).

Všimnime si najprv prvý z faktorov. Miera občiansko-politickej participácie je rovnomerne rozložená medzi ženami a mužmi, ako aj v jednotlivých vekových kohortách.

Zvyšuje sa však s rastúcim vzdelaním (graf 75), ako to napokon konštatujú všetky výskumy od polovice 90. rokov minulého storočia. Ďalej je vyššia u ľudí, ktorí pokladajú svoju domácnosť za veľmi dobre alebo slušne zabezpečenú (graf 76), ako aj u ľudí, ktorí majú skúsenosť z pobytu v zahraničí.

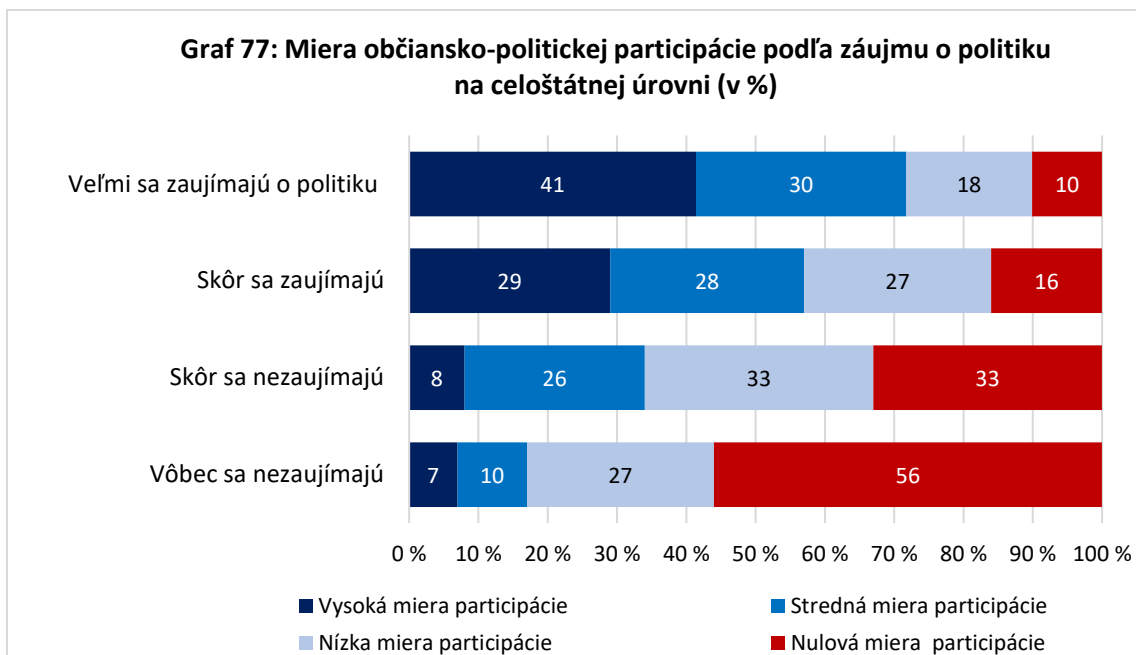

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

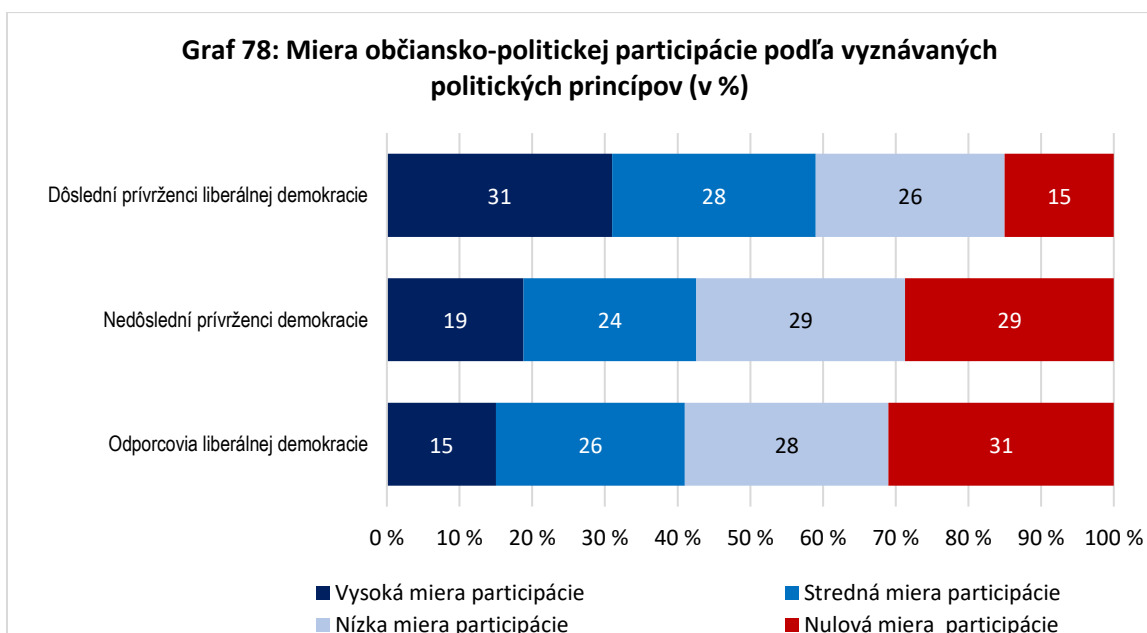
Výrazný vplyv na občiansko-politickú participáciu jednotlivcov majú ich názory a postoje. Ľudia, ktorí majú vyšší záujem o politiku na všetkých jej úrovniach – komunálnej, celoštátnej i medzinárodnej – a častejšie o nej diskutujú v rodine, s kolegami, priateľmi či známymi, zároveň sa vyznačujú intenzívnejšou občiansko-politickou angažovanosťou (graf 77). Túto súvislosť dokumentoval nielen aktuálny výskum, ale aj predchádzajúce výskumy z rokov 1994, 2004, 2008 a 2016 (Aktuálne problémy..., 1995; Bútorová – Gyárfášová, 2010a; Bútorová, 2017).

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

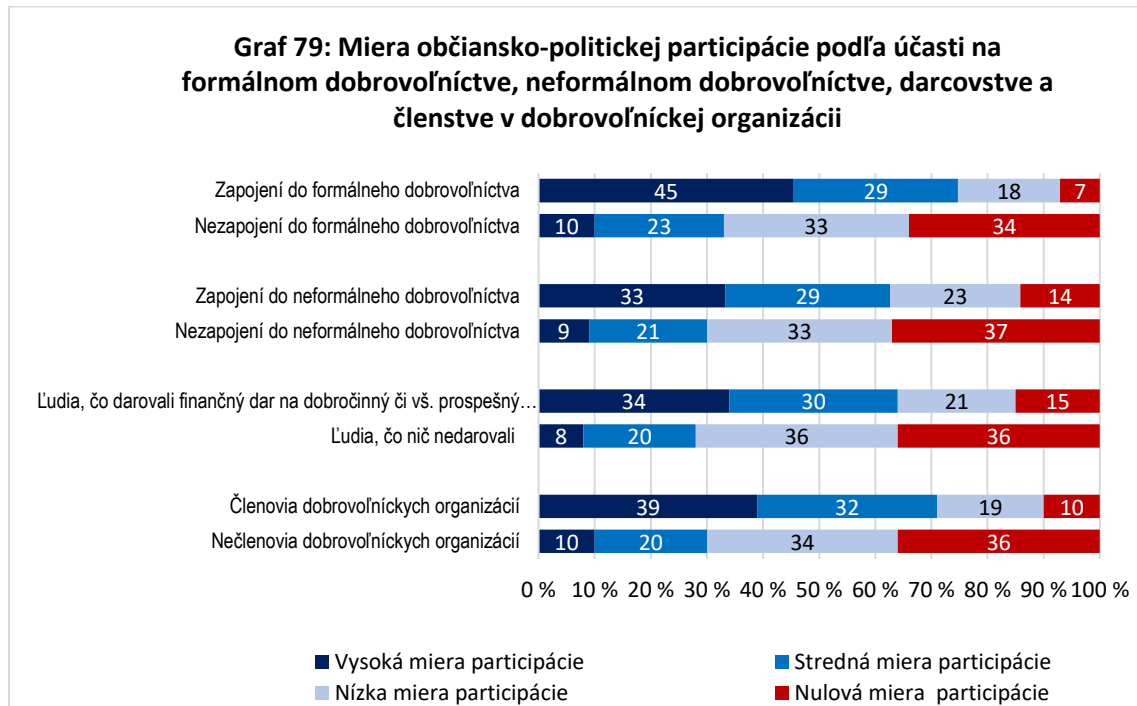
S vyššou občiansko-politickou participáciou sa spája aj vyššia dôvera voči ľuďom vo všeobecnosti (interpersonálna dôvera), ako aj dôvera voči viacerým domácim inštitúciám, z nich najmä voči inštitúcii prezidenta i verejného ochrancu práv, voči mimovládny organizáciám, občianskym iniciatívam a mládežníckym a študentským iniciatívam.

Vyššou mierou občiansko-politickej participácie sa vyznačujú ľudia, ktorí sú dôslednejšími prívržencami princípov liberálnej demokracie(graf 78) a ktorí schvaľujú euroatlantické ukotvenie Slovenska.

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Nezanedbateľným faktorom ovplyvňujúcim mieru občiansko-politickej participácie je zapojenie jednotlivcov do formálneho i neformálneho dobrovoľníctva. Vyššou aktivitou sa ďalej vyznačujú jednotlivci, ktorí sú členmi mimovládnych a ďalších dobrovoľníckych organizácií, ako aj ľudia, čo darovali finančný dar na dobročinný alebo všeobecne prospešný účel (graf 79).

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019

Toto zistenie dokumentuje, že dobrovoľníctvo, darcovstvo a členstvo v organizáciách má širší spoločenský presah: podporuje aj rozvoj občiansko-politickej participácie i prispieva k formovaniu participatívnej politickej kultúry.

4.1.16 Zhrnutie

Zhrnutie prvej časti: STAV SPOLOČNOSTI OČAMI VEREJNOSTI

1. Najzávažnejšie problémy spoločnosti

- V polovici roku 2019 patrili podľa verejnosti medzi tri najzávažnejšie problémy krajiny nízke príjmy (uviedlo ich 50 % respondentov); problém korupcie, klientelizmu a rozkrádania verejných zdrojov (39 %) a nízka a kvalita a dostupnosť zdravotníctva (37 %).
- Po tejto trojici najzávažnejších problémov nasledovala s odstupom druhá skupina problémov, ktoré uviedlo 10 % až 23 % respondentov: sociálne rozdiely v spoločnosti (23 %); odchod mladých do zahraničia (19 %); malá pozornosť problémom seniorov (17 %); pretrvávajúce rozdiely medzi regiónmi (14 %); prepojenie niektorých politikov s organizovaným zločinom (10 %), životné prostredie a klimatické zmeny (10 %), šírenie nenávisťi a netolerancie (10 %).
- Tretiu skupinu problémov označilo za najzávažnejšiu 5 % až 9 % respondentov. Medzi nich patria: nízka kvalita školstva a vzdelávania (9 %), nedostatok vhodných

pracovných príležitostí (9 %); nízka vymožitelnosť práva a spravodlivosti (8 %), nevhodné podmienky na podnikanie (7 %); porušovanie ľudských práv (6 %); zamestnávanie ľudí z okolitých krajín na Slovensku (5 %).

- Štvrtú skupinu tvoria spoločenské problémy, ktoré vybralo ako najzávažnejšie menej ako päť percent respondentov: nedostatočná rovnosť občanov pred zákonom (4 %), pretrvávajúce problémy v spolunažívaní Rómov a Nerómov (3 %); rozširovanie extrémizmu a antisystémových politických strán a hnutí (3 %); sexuálne škandály cirkvi (2 %); úroveň ochrany spotrebiteľa (2 %); šikanovanie a porušovanie práv farmárov (2 %), šírenie dezinformácií a konšpiračných teórií (2 %); útoky politikov proti občianskej spoločnosti (2 %); politický vývoj v EÚ; politika Ruska; útoky niektorých politikov voči médiám (po 1 %).

2. Nerovnosti v postavení a šanciach obyvateľov

- Až 44 % respondentov hodnotilo postavenie a šance obyvateľov svojej obce či mesta ako horšie v porovnaní s priemerom Slovenska. Za rovnaké ich pokladalo 36 % a za lepšie 19 %. Relatívna deprivácia je najvyššia u obyvateľov najmenších obcí, no prevažuje aj v ďalších veľkostných kategóriách obcí, ktoré majú menej ako 20 000 obyvateľov. Od tejto hranice smerom k väčším mestám podiel nespokojných obyvateľov prudko klesá.
- Najpriaznivejšie hodnotia svoje postavenie a šance obyvatelia Bratislavského kraja a najkritickejšie obyvatelia Prešovského a Košického kraja. V Bratislavskom, Trenčianskom, Trnavskom a Žilinskom kraji tvoria respondenti, ktorí konštatujú znevýhodnenie obyvateľov svojej obce, menšinu. V ostatných krajoch však kritické hlasy prevažujú.
- Viac ako polovica ľudí sa prikláňa k názoru, že ženy majú horšie postavenie a šance ako muži (55 %). Kým medzi ženami presvedčenie o znevýhodnení žien dlhodobo prevažuje, pre mužov to neplatí. Takto to v roku 2019 videlo 63 % žien, ale iba 47 % mužov. Rovnosť príležitostí konštatovalo 25 % žien a 35 % mužov. Názor, že ženy majú lepšie postavenie ako muži, je medzi ženami i mužmi najzriedkavejší (12 % u žien a 17 % mužov).
- Ženy majú v porovnaní s mužmi priaznivejší názor na zmeny v krajinách EÚ smerujúce k posilneniu účasti žien na ekonomickom a politickom rozhodovaní, k ich väčšej slobode pri rozhodovaní v otázkach materstva, ako aj k odbremeneniu žien od časti neplatennej práce v domácnosti, vďaka vyššej participácii mužov.
- Názory verejnosti na postavenie ľudí s menšinovou sexuálnou orientáciou svedčia o prevažujúcej akceptácii statusu quo. Podiel respondentov konštatujúcich horšie postavenie a šance ľudí s inou sexuálnou orientáciou dosahoval necelú tretinu (32 %), kým podiel tých, čo konštatovali rovnosť šancí, bol 45 %. Nezanedbateľných 15 % respondentov – viac ako v minulosti – bolo dokonca presvedčených, že ide o menšinu, ktorá má lepšie postavenie a šance ako heterosexuálna väčšina.
- Iba 27 % respondentov pokladalo za pozitívny trend zvyšujúcej sa tolerance voči partnerstvám ľudí rovnakého pohlavia v Európskej únii, kým 44 % ho hodnotilo ako rozporuplný a 24 % ako negatívny.
- Len polovica respondentov vyjadrila presvedčenie, že Rómovia majú horšie postavenie a šance ako nerómska majorita. Druhá polovica (49 %) ich za znevýhodnenú skupinu nepokladala: buď konštatovala, že majú rovnaké šance ako ostatní (25 %), alebo sa dokonca domnievala, že Rómovia sú zvýhodnení (24 %).

Tieto názory sú rovnomerne rozložené medzi ľuďmi rozdielneho veku, vzdelania či pohlavia. Za posledné roky sa nerozšíril okruh príslušníkov majority, ktorí by si uvedomovali, že horšia zdravotná, vzdelanostná a sociálna situácia Rómov sa nedá pripisovať iba ich osobnému zlyhaniu a nezájmu, ale má hlbšie štrukturálne príčiny, a preto si vyžaduje primeranú pozornosť verejnej politiky. Oproti roku 2006 sa posilnil tábor tých, ktorí si myslia, že Rómovia sa majú lepšie a sú dokonca zvýhodňovaní.

- Maďari a Slováci sa zásadne rozchádzajú pri hodnotení postavenia a šanci maďarskej menšiny na Slovensku. Kým u Maďarov dlhodobo prevažuje kritické hodnotenie nad konštatovaním rovnosti šancí (v roku 2019 v pomere 62 % : 32 %), zo Slovákov znevýhodnenie Maďarov pripúšťa necelá pätina (18 %). Naopak väčšina konštatuje rovnosť šancí (56 %) alebo dokonca zvýhodnenie Maďarov (22 %). Významnú úlohu tu zohráva regionálny faktor: veľká časť príslušníkov maďarskej menšiny žije na území, ktoré je najviac zanedbávané; najmä južný pás stredného a východného Slovenska patrí medzi najmenej rozvinuté regióny, ktorých obyvatelia nezažívajú prosperitu a zlepšenie svojich životných podmienok, tak ako v iných regiónoch Slovenska.

3. Sociálny dištanc a vnímanie diverzity

- Ľudia na Slovensku teda pociťujú značný sociálny dištanc voči nositeľom inakosti pochádzajúcim z iných krajín či kultúr, ale aj voči „domácim“ nositeľom inakosti – Rómom, Židom, ľuďom inej sexuálnej orientácie. Dvojtretinová väčšina respondentov vyjadrila dištanc od moslimov a Rómov, no na druhej strane aj od politických extrémistov. Takmer polovici by prekážalo susedstvo utečencov z krajín zasiahnutých vojnou a hladom, ako aj cudzincov z okolitých krajín pracujúcich na Slovensku. Približne tretina vyjadrila nevôľu pri predstave priestorovej blízkosti ľudí inej sexuálnej orientácie, inej farby pleti, ako aj dlhodobo nezamestnaných. Štvrtina vyjadrila dištanc voči Židom. Zmeny v Európskej únii smerujúce k väčšej etnickej a náboženskej rôznorodosti hodnotilo pozitívne iba 22 % respondentov, kým 45 % ich vnímalo ako rozporuplné a 29 % ako negatívne.

4. Postoj k liberálnej demokracii a vyznávanie politických princípov

- Napriek frustrácii z početných spoločenských a politických problémov sa výrazná, takmer trojštvrťinová väčšina občanov Slovenskej republiky, zhoduje v názore, že demokracia je najlepší možný politický systém (72 %) a odmieta relativizujúce tvrdenie, že „nezáleží na tom, či je vláda demokratická alebo nedemokratická“ (70 %).
- Až 86 % respondentov si myslí, že „vláda by mala pri svojom rozhodovaní rešpektovať aj názor opozície a občianskej spoločnosti“. Pritom 87 % súhlasí s tým, že „ak chceme, aby politici nezneužívali svoju moc, musíme ich my občania kontrolovať“. Slobodné a nezávislé médiá pokladá za dôležité pre kontrolu moci 86 % respondentov. Názor, že „v demokracii treba rešpektovať aj práva menších“, zastáva 82 % respondentov. Takmer dvojtretinovú podporu (64 %) má názor, že „politické strany, ktoré si želajú zvrhnutie demokracie, by mali byť zakázané“.
- Podpora liberálnej demokracie však nie je taká jednoznačná, ako by sa mohlo zdať na prvý pohľad. Svedčí o tom súhlas takmer troch pätín respondentov s výrokom, že „namiesto všelijakých ľudských práv potrebuje naša krajina jediné – disciplínu a

poriadok“ (58 %). Viac ako dve pätiny sa ďalej vyslovili, že by boli ochotní „obetovať časť občianskych slobôd v záujme vyššej životnej úrovne“ (45 %). Mierne prevažoval príklon k väčšinovému chápaniu demokracie, konkrétne k názoru, že „v demokracii má väčšina právo rozhodovať aj na úkor menšín (54 % súhlasiacich). A napokon nezanedbateľné dve pätiny respondentov (43 %) by považovali za dobré „mať na čele štátu silného vodcu, ktorý by rozhodoval bez ohľadu na parlament a občiansku spoločnosť.

- Podľa syntetického ukazovateľa tvoria silní, dôslední prívrženci liberálnej demokracie približne tretinu (34 %) a odporcovia liberálnej demokracie necelú pätinu (18 %). Približne polovica respondentov (48 %) predstavuje hybridný stred nedôsledných, vlažných prívržencov demokracie.
- Podpora demokracie je silnejšia a konzistentnejšia u ľudí v mladšom a strednom veku; vo vyšších vzdelanostných skupinách; medzi ľuďmi, ktorí pokladajú finančnú situáciu svojej domácnosti za veľmi dobrú alebo slušnú. Dôslednými prívržencami demokracie sú častejšie ľudia, ktorým je bližšia pravicová orientácia a ktorí sa v kultúrno-etických otázkach cítia byť liberálne orientovaní; ľudia, ktorí dôverujú mimovládny neziskovým organizáciám, občianskym iniciatívam a mládežníckym a študentským iniciatívam.

5. Hodnotenie kľúčových udalostí a období našich dejín

- Občania Slovenska inklinujú k priaznivejšiemu hodnoteniu historických udalostí či období s demokratickým zameraním a k ambivalentnému, či prevažne kritickému hodnoteniu udalostí, či období prinášajúcich politický útlak, a porušovanie ľudských práv.
- Vo vedomí občanov sa kľúčové obdobia či udalosti modernej histórie zoskupujú do troch kategórií. Prvou sú udalosti posledných troch desaťročí smerujúce k posilneniu demokracie – Nežná revolúcia v roku 1989, vznik samostatnej SR v roku 1993, vstup SR do EÚ a NATO v roku 2004. Druhou kategóriou sú obdobia či udalosti starších dejín s demokratickým zameraním – obdobie 1. ČSR (1918 - 1938), SNP v roku 1944 a Pražská jar 1968. Tretiu skupinu tvoria obdobia či udalosti s protidemokratickým smerovaním – vojnová Slovenská republika (1939 - 1945), Február 1948, August 1968 a obdobie normalizácie v 70. a 80. rokoch.
- Pri posudzovaní histórie pred rokom 1989 sa cítili obzvlášť nekompetentní najmladší respondenti. So zvyšujúcim sa vzdelaním mierne klesal podiel neinformovaných odpovedí a rástol podiel respondentov priaznivo hodnotiacich November 1989, vstup Slovenska do EÚ i do NATO. Na druhej strane sa posilňovala kritika udalostí či období, keď bola ohrozená politická sloboda.

6. Interpersonálna dôvera a dôvera k inštitúciám

- Výskumy od začiatku 90. rokov minulého storočia dokumentujú, že medzi ľuďmi na Slovensku je veľmi slabo rozšírená interpersonálna či všeobecná dôvera. Názor, že ľuďom sa dá takmer vždy alebo obvykle dôverovať, zastávalo 33 % respondentov, kým 43 % vyslovilo presvedčenie, že v styku s inými ľuďmi si človek obvykle nemôže byť veľmi istý a 23 % sa vyjadrilo, že si človek takmer nikdy nemôže byť istý. Väčšiu mieru dôvery pociťovali respondenti s vyšším vzdelaním; ľudia, ktorí sa cítili dobre finančne zabezpečení; ľudia s liberálnou a pravicovou orientáciou.

- V zásade platí, že ľudia pociťujúci interpersonálnu dôveru ju vo zvýšenej miere prenášajú aj na spoločenské a politické inštitúcie. Z respondentov pociťujúcich dôveru k iným ľuďom pokladalo mimovládne organizácie za kredibilné 64 %, kým z respondentov, presvedčených o tom, že ľuďom nemožno takmer nikdy dôverovať, im dôverovalo iba 44 %. Analogicky sa interpersonálna dôvera spája s dôverou k občianskym iniciatívam (65 % : 50 %).

Zhrnutie druhej časti: OBČIANSKA SPOLOČNOSŤ POD DROBNOHĽADOM

7. Dôvera k zložkám občianskej spoločnosti a k iným inštitúciám

- Výskumy verejnej mienky počas posledných dvoch desaťročí dokumentujú značné rozdiely v dôvere občanov k základným inštitúciám. Platí to aj pre zistenia z leta 2019. Na jednej strane požívala väčšinovú dôveru armáda, miestna samospráva, Európska únia, inštitúcia verejného ochrancu práv či hlava štátu. Naopak, dlhodobo pretrváva nízka dôvera voči súdom, Národnej rade SR, vláde SR a politickým stranám. Tretiu skupinu tvoria inštitúcie, ktoré začiatkom leta 2019 vyvolávali dôveru mierne nadpolovičnej až polovičnej časti verejnosti. Patria sem občianske iniciatívy, mládežnícke a študentské iniciatívy, mimovládne neziskové organizácie, ako aj polícia, Ústavný súd, odbory, NATO, cirkvi a náboženské spoločnosti.
- Pri hodnotení občianskych iniciatív, mládežníckych a študentských iniciatív a mimovládnych neziskových organizácií jasne prevažuje dôvera nad nedôverou, pričom táto prevaha je o čosi výraznejšia pri hodnotení občianskych iniciatív (58 %) a mládežníckych a študentských iniciatív (57 %) než pri hodnotení mimovládnych neziskových organizácií (55 %).

8. Faktory dôvery k zložkám občianskej spoločnosti

- Dôvera k mimovládnym organizáciám, občianskym iniciatívam, ako aj mládežníckym a študentským iniciatívam je silnejšia u mladších ľudí; vo vyšších vzdelanostných skupinách; u respondentov, ktorí hodnotia svoju domácnosť ako veľmi dobre alebo slušne finančne zabezpečenú; u ľudí, ktorí sa vedia dohovoriť vo viacerých cudzích jazykoch; u ľudí, čo majú pozitívnu skúsenosť s pobytom v zahraničí.
- Ľudia dôverujúci mimovládnym organizáciám, občianskym iniciatívam, ako aj mládežníckym a študentským iniciatívam pripisujú väčšiu váhu problémom korupcie a klientelizmu; šírenia nenávisti a netolerancie; prepojenia niektorých politikov s organizovaným zločinom; školstva a vzdelávania; klimatickej krízy a životného prostredia. Na druhej strane ľudia nedôverujúci týmto zložkám občianskej spoločnosti väčšmi zdôrazňujú neuspokojivý stav zdravotníckej starostlivosti; väčšmi ich trápia sociálne rozdiely; nízke príjmy; slabé postavenie seniorov; existencia regionálnych rozdielov; zamestnávanie cudzincov na slovenskom trhu práce.
- Ľudia dôverujúci mimovládnym organizáciám, občianskym iniciatívam, ako aj mládežníckym a študentským iniciatívam sa vyznačujú priaznivejším hodnotením užitočnosti všetkých druhov MNO. Pritom táto súvislosť nie je najvýraznejšia pri hodnotení užitočnosti tradičných servisných MNO, ale pri hodnotení netradičných MNO zameraných na zlepšenie situácie Rómov; na boj proti korupcii a zneužívaniu

moci; rozvojovú a humanitárnu pomoc v zahraničí, boj proti rasovej, etnickej a názorovej neznášanlivosti; začleňovanie migrantov do spoločnosti; analýzu spoločenských problémov a navrhovanie ich nových, efektívnejších riešení.

- Ľudia dôverujúci mimovládny organizáciám, občianskym iniciatívam, ako aj mládežníckym a študentským iniciatívam pociťujú nižší dištanc voči rozličným menšinám – etnickým, náboženským, sexuálnym. Zaujímajú priaznivejší postoj k zmenám v EÚ smerujúcim k väčšej rodovej rovnosti, k tolerancii voči partnerstvám ľudí rovnakého pohlavia a k etnickej či náboženskej rôznorodosti.
- Dôvera k mimovládny organizáciám, občianskym iniciatívam, ako aj mládežníckym a študentským iniciatívam je vyššia u ľudí, ktorí sa cítia pravicovo orientovaní, ako aj u ľudí, ktorým je blízka liberálna orientácia – na rozdiel od ľudí s deklarovanou ľavicovou a konzervatívnou orientáciou i od ľudí, čo sa nevedia zaradiť na ľavo-pravom a liberálno-konzervatívnom spektre.
- Ľudia, ktorí dôverujú mimovládny organizáciám, občianskym iniciatívam, ako aj mládežníckym a študentským iniciatívam, sú silnejšími zástancami princípov liberálnej demokracie. Pripisujú väčšiu váhu kontrole politickej moci zo strany občanov i médií, zdôrazňujú rolu opozície a občianskej spoločnosti, ako aj požiadavku rešpektovať práva menšín. Zriedkavejšie sa hlásia k princípu silného vodcu rozhodujúceho bez ohľadu na parlament a občiansku spoločnosť. Menej zdôrazňujú požiadavku disciplíny a poriadku na úkor rešpektovania ľudských práv. Zriedkavejšie pripúšťajú možnosť, že by obetovali časť občianskych slobôd v záujme vyššej životnej úrovne.
- Ľudia dôverujúci mimovládny organizáciám, občianskym iniciatívam, ako aj mládežníckym a študentským iniciatívam sa vyznačujú priaznivejším hodnotením historických udalostí či období spätých s demokraciou, resp. so zápasom o jej nastolenie (Nežná revolúcia 1989, vstup Slovenska do EÚ a NATO, obdobie 1. ČSR, SNP, Pražskej jari a vzniku samostatnej SR). Naopak, kritickejšie hodnotia obdobia potlačenia demokracie (vojnový slovenský štát, Február 1948, okupácia v Auguste 1968, normalizácia v 70. a 80. rokoch).
- Ľudia dôverujúci občianskym iniciatívam a mimovládny organizáciám sa väčšmi zaujímajú o politiku na komunálnej a národnej úrovni. Pociťujú menšiu občiansku bezmocnosť, väčšmi veria vo svoju možnosť ovplyvňovať vývoj Slovenska. Vyznačujú sa vyššou mierou občiansko-politickej participácie.

9. Názory na pôsobenie občianskych iniciatív a mimovládnych organizácií

- Výrazná väčšina respondentov sa zhodla na tom, že občianske iniciatívy a mimovládne organizácie patria do demokratickej spoločnosti (81 %); uspokojujú potreby občanov tam, kde na to nestačí štát (74 %); väčšina mimovládnych organizácií a občianskych iniciatív slúži na prospech obyvateľov našej krajiny (72 %). Prevažuje názor, že ak chcú občania ovplyvniť riešenie problémov, mali by byť aktívni v občianskych iniciatívach a mimovládnych organizáciách (76 %). Zároveň je vo verejnosti značne rozšírené očakávanie, že štát by mal väčšmi podporovať občianske iniciatívy a činnosť mimovládnych organizácií (70 %).
- Rozloženie názorov na ekonomickú stránku fungovania mimovládnych organizácií a občianskych iniciatív však už nie je natoľko priaznivé. Iba o čosi viac ako polovica respondentov (56 %) je presvedčená o čistote a transparentnosti hospodárenia väčšiny MNO a OI, kým vyše dve pätiny (44 %) zaujali kritický (31 %) alebo vyhýbavý

postoj (13 %). Dve pätiny (44 %) sa stotožnili s názorom, že „väčšina OI a MNO presadzuje ciele zahraničných sponzorov a slúži cudzím záujmom“, kým podiel respondentov, ktorí takéto obvinenie odmietli, nedosahoval ani polovicu (43 %). Ďalších 13 % sa necítilo kompetentnými odpovedať.

- Takmer tri pätiny respondentov akceptovali argument, že občianske iniciatívy a mimovládne organizácie by sa nemali starať do politiky, lebo na to sú tu politické strany (57 %), zatiaľ čo 38 % s týmto názorom nesúhlasilo.
- Dôvera k mimovládnym organizáciám je veľmi silno naviazaná na presvedčenie o tom, že mimovládne organizácie patria do demokratickej spoločnosti; väčšina z nich slúži na prospech obyvateľov našej krajiny; slúžia na uspokojovanie potrieb občanov tam, kde nestačí štát; občania by sa v nich mali angažovať a štát by ich mal podporovať. Väčšina ľudí, ktorí im dôverujú, pokladajú ich hospodárenie za čisté a odmietajú názor, že by slúžili cudzím záujmom.
- Zaujímavé je, že väčšina ľudí, ktorí pociťujú voči mimovládnym organizáciám nedôveru, takisto pripúšťa, i keď v slabšej miere než ľudia dôverujúci MNO, že MNO patria do demokratickej spoločnosti, slúžia na uspokojovanie potrieb občanov tam, kde nestačí štát; občania by sa v nich mali angažovať a štát by ich mal podporovať. Iba necelá polovica z nich však verí, že mimovládne organizácie a občianske iniciatívy slúžia na prospech obyvateľov a až dve pätiny súhlasili s názorom, že slúžia cudzím záujmom. Medzi nedôverujúcimi MNO prevládajú pochybnosti o ich hospodárení: viac ako polovica ho nepokladá za transparentné a čisté.
- Z toho vyplýva, že priestor na posilňovanie dôvery občanov voči MNO a občianskym iniciatívam spočíva najmä v zdôrazňovaní ich prínosu pre uspokojovanie potrieb občanov; vo vyvracaní nepodložených tvrdení o ich poplatnosti záujmom cudzích sponzorov či iných mimoslovenských aktérov; ako aj v praktizovaní a verejnom prezentovaní transparentného a férového zaobchádzania s financiami.

10. Mimovládne organizácie a občianske iniciatívy vo svetle spontánnych asociácií

Imidž a viditeľnosť mimovládnych organizácií

- Imidž MNO, zisťovaný pomocou otvorenej otázky, je v očiach prevažnej väčšiny občanov (61 %) pozitívny alebo neutrálny.
- V spontánnych asociáciách tejto skupiny respondentov dominoval dôraz na tradičnú servisnú funkciu MNO – na ich dobročinnosť, charitu, pomoc ľuďom v núdzi či službu blížnemu (18 %). MNO, ktoré sa pohybujú v kontexte tradičnej sociálnej solidarity, teda dokážu najľahšie osloviť občanov a disponujú najlapidárnejšími prostriedkami na zdôvodnenie zmysluplnosti svojho pôsobenia. Ďalších 6 % respondentov vyzdvihlo príspevok MNO k riešeniu iného typu problémov, napríklad k ochrane životného prostredia, k obhajobe ľudských práv, k rozvoju vzdelávania a vedy, kultúry a umenia, športu, k navrhovaniu alternatívnych verejných politík či k ochrane zvierat. Títo respondenti teda vnímali MNO v kontexte netradičných rozvojových aktivít smerujúcich k plneniu funkcie expresívnej, advokačnej či alternatívnej. Desatine respondentov sa pri pojme MNO vybavila celkom konkrétna MNO. Ďalších 10 % odpovedí neviazalo MNO na riešenie konkrétnych problémov, ale zdôrazňovalo ich nezávislosť od štátu a politických strán, prípadne ich registrovalo predovšetkým ako poberateľov daňovej asignácie. V očiach 6 % slúžia MNO na kompenzovanie nedostatočného fungovania štátu. Ďalších 5 % za nimi vidí najmä dobrovoľníkov či aktivistov, ktorí sa spoločne zasadzujú za riešenie

problémov, presadzovanie svojich záujmov či pestovanie svojich záľub. Tri percentá odpovedí poukazujú na to, že MNO zbierajú finančné prostriedky potrebné na dosiahnutie všeobecne prospešného cieľa. Rovnaké tri percentá odpovedí pripisujú MNO kontrolnú funkciu voči štátu: MNO poskytujú štátnym inštitúciám kritickú spätnú väzbu, upozorňujú na zneužívanie moci, korupciu či plytvanie verejnými zdrojmi, vyvíjajú tlak na nápravu nedostatkov. A napokon jedno percento odpovedí iba bez bližšej argumentácie konštatuje, že MNO sú užitočné a dôveryhodné.

- Až 29 % respondentov zvolilo vyhýbavú odpoveď „neviem“. Možno formulovať hypotézu, že to boli nielen respondenti, ktorým pojem MNO nič nehovorí, ale aj tí, ktorí sa chceli vyhnúť hodnotiacej odpovedi, čo môže byť pochopiteľné za situácie, keď sú názory na pôsobenie MNO v spoločnosti polarizované. Taká bola aj politická situácia v čase výskumu v lete 2019.
- Negatívne asociácie boli najzriedkavejšie: uviedlo ich 9 % respondentov. Časť z nich nepokladala ani za potrebné svoju kritiku zdôvodňovať, iba označila MNO za nedôveryhodné a zbytočné (2 %). Iní vyjadrili svoje výhrady konkrétnejšie. Podozrievali ich z netransparentného nakladania s financiami, z egoistických pohnútok, zo zneužívania dôvery verejnosti (4 %); z prisluhovania protislovenským záujmom (2 %), zo spojenia s opozíciou či z protivládosti (1 %).
- Pokiaľ ide o viditeľnosť mimovládnych organizácií, viac ako polovica respondentov nevedela uviesť žiadnu konkrétnu organizáciu (57 %). Medzi najznámejšie mimovládne organizácie patria Greenpeace, Liga proti rakovine (známa aj vďaka kampani Deň narcisov), Sloboda zvierat, Slovenský Červený kríž, Dobrý anjel a UNICEF (kampaň Modrý gombík).

Imidž a viditeľnosť občianskych iniciatív

- Pojem „občianska iniciatíva“ si verejnosť interpretuje rôzne. Na jednej strane časti respondentov splyva s pojmom „aktívny občan“, resp. „skupina aktívnych občanov“; na druhej strane ho niektorí respondenti stotožňujú s pojmom „mimovládna organizácia“.
- Až 69 % respondentov nevedelo uviesť názov nijakej občianskej iniciatívy pôsobiacej na Slovensku. Zo zvyšných 31 % odpovedí bolo zrejmé stotožňovanie tohto pojmu s pojmom MNO.

11. Vnímanie užitočnosti mimovládnych organizácií rozličného zamerania

- Hodnotenie užitočnosti celého širokého spektra mimovládnych organizácií je prevažne priaznivé: priemerné známky získané na „školskej škále“ sa pohybujú medzi 1,76 a 2,96 – čiže približne medzi známkou „jedna mínus“ a „tri“.
- Šesticu MNO s najlepším hodnotením (s priemernou známkou lepšou ako dvojka) tvoria MNO, ktoré si kladú za cieľ pomáhať ľuďom pri živelných pohromách; poskytovať sociálne služby; pomáhať ženám vystaveným diskriminácii či násiliu; starať sa o ochranu a rozvoj životného prostredia; podporovať rozvoj obce, mesta, regiónu; pomáhať pri riešení problémov zdravia.
- Druhú skupinu, ktorú verejnosť hodnotí približne dvojkou, tvorí trinásť MNO, ktoré si kladú za cieľ: monitorovať nakladanie s verejnými prostriedkami a upozorňovať na prípady korupcie; dozerať na dodržiavanie poriadku, ochraňovať slušných občanov pred neprispôsobivými; organizovať mimoškolské aktivity pre deti a mládež; kontrolovať prácu štátnej správy, samospráv a súdov a požadovať jej

skvalitnenie; podporovať rozvoj vzdelávania a vedy; podporovať športové a rekreačné aktivity; obhajovať záujmy a práva občanov voči štátu, samospráve či súkromným vlastníkom; vychovávať mládež k telesnej zdatnosti a obranyschopnosti; podporovať rozvoj kultúry a umenia; pomáhať týraným a opusteným zvieratám; podporovať výchovu a vzdelávanie v ľudských právach; poskytovať poradenstvo a pomoc pri spotrebiteľských problémoch; organizovať protesty proti korupcii a zneužívaniu politickej moci.

- Tretiu skupinu (s hodnotením medzi známku dve mínus až tri) tvorí osem organizácií, ktoré si kladú za cieľ analyzovať spoločenské problémy a navrhovať ich nové, efektívnejšie riešenia (nezávislé „think tanky“); obhajovať tradičné kresťanské hodnoty a rodinu; vystupovať proti rasovej, etnickej a názorovej neznášanlivosti; poskytovať rozvojovú a humanitárnu pomoc v iných krajinách; zlepšiť životnú situáciu rómskej komunity; podieľať sa na tvorbe verejných politík; pomáhať imigrantom pri ich začleňovaní do spoločnosti; zaoberať sa problémami sexuálnych menšín a presadzovať ich práva.

12. Dobrovoľníctvo

Formálne dobrovoľníctvo

- Podiel respondentov, ktorí počas posledných 12 mesiacov (t. j. od júna 2018 do júna 2019) dobrovoľne vykonávali neplatenú prácu v prospech iných ľudí či životného prostredia pre nejakú organizáciu alebo jej prostredníctvom, dosahoval 36 %.
- Najčastejšie bolo formálne dobrovoľníctvo v oblasti ochrany a rozvoja životného prostredia (až 51 % zo všetkých dobrovoľníkov). Približne tretina dobrovoľníkov sa venovala športu (34 %); podpore dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva (34 %); cirkvi a náboženským spoločenstvám (32 %); rozvoju miestnej komunity a bývania (30 %); oblasti kultúry a umenia (30 %). Ďalšia približne štvrtina dobrovoľníkov vykonávala prácu v oblasti rekreácie a rozvíjania záujmov a koníčkov (28 %); v oblasti sociálnych služieb (28 %); v oblasti školstva, vzdelávania a vedy (25 %); pri zabezpečovaní fungovania detských a mládežníckych organizácií (24 %); v oblasti prevencie a pomoci v prípade živeľnej pohromy (24 %); v oblasti zdravia (23 %). Nasledovali dobrovoľné aktivity v oblasti obhajoby práv občanov (11 %); politiky (11 %), v profesijných organizáciách, komorách, zväzoch či odboroch (8 %). Najzriedkavejšie sa dobrovoľníci zapájali do medzinárodných aktivít, rozvojovej a humanitárnej pomoci v iných krajinách, ako aj do pomoci utečencom (2 %).
- Pre mnohých ľudí zapojených do formálneho dobrovoľníctva je typické, že sa neangažujú iba v jednej, ale vo viacerých oblastiach. Spomedzi všetkých dobrovoľníkov sa angažovala iba v jednej oblasti necelá tretina (30 %). Výrazná väčšina, až 70 %, pôsobila vo viacerých oblastiach: v dvoch oblastiach 20 % dobrovoľníkov, v troch oblastiach 11 %, v štyroch 8 % a v piatich a viacerých oblastiach 31 %. Polovica zo všetkých dobrovoľníkov sa teda angažuje v troch a viacerých oblastiach.

Neformálne dobrovoľníctvo

- Popri formálnom dobrovoľníctve uskutočňovanom pre nejakú organizáciu alebo jej prostredníctvom robia mnohí ľudia aj neplatenú prácu, ktorá spočíva v priamej pomoci mimo rodiny a domácnosti dobrovoľníka či dobrovoľníčky. Počas uplynulého roka sa tejto tradičnej forme dobrovoľníctva (ktorú laická verejnosť často nespája s pojmom dobrovoľníctvo) venovala viac ako polovica dospelých ľudí

na Slovensku (55 %). Oproti formálnemu dobrovoľníctvu bolo teda neformálne dobrovoľníctvo väčšie rozšírené; rozdiel predstavoval až 19 percentuálnych bodov.

- Títo dobrovoľníci najčastejšie pomáhali iným ľuďom s nákupmi (52 %) alebo sa starali o svoje okolie a o životné prostredie (napríklad údržbou verejnej zelene či zbieraním odpadkov – 51 %). Približne dve pätiny pomáhali niekomu mimo svojich príbuzných s rôznymi prácami v domácnosti alebo záhrade (44 %); starali sa o majetok alebo zvieru v čase, keď boli jeho majitelia odcestovaní (41 %); robili menšie domové opravy a údržbu (37 %). Ďalšia približne tretina dobrovoľníkov udržiavala kontakt s niekým, kto to potreboval (formou osobných návštev, telefonovania, e-mailovania – 35 %); pomáhala s odvozom alebo sprevádzala niekoho (napríklad do nemocnice či na stretnutie – 31 %); starala sa o deti, zabezpečovala nad nimi dohľad (28 %). Približne pätina dobrovoľníkov poskytovala osobnú starostlivosť alebo sprevádzanie človeku, ktorý bol chorý, starý alebo potreboval pomoc z iných dôvodov (napríklad mu poskytovala emocionálnu podporu, pomáhala s hygienou či pri obliekaní – 21 %); pomáhala s drobnými administratívnymi prácami (napríklad s písaním listov, s vyplňovaním daňového priznania či rôznych formulárov, s bankovými úkonmi, s platením účtov alebo vyhľadávaním informácií – 20 %). Približne desatina dobrovoľníkov pomáhala ľuďom, ktorých niekto diskriminoval, ohrozoval, ktorí sa sami nevedeli domôcť toho, na čo mali nárok (11 %), alebo ich zastupovala na úrade či v nejakej inštitúcii (10 %).
- Pre mnohých ľudí zapojených do neformálneho dobrovoľníctva je typické, že nevykonávajú iba jednu, ale viaceré aktivity. Spomedzi dobrovoľníkov sa jednej aktivite venovala iba pätina (21 %). Ostatných 79 % kombinovalo viaceré činnosti. Dve aktivity vykonávalo 18 % z nich, tri 14 %, štyri ďalších 14 % a päť a viac aktivít 33 %. Štyri pätiny dobrovoľníkov teda vykonávali dve alebo viac aktivít zároveň.
- Medzi participáciou ľudí vo formálnom a neformálnom dobrovoľníctve existuje štatisticky významný a silný vzťah. Čím vyššia je participácia vo formálnom dobrovoľníctve, tým vyššie je aj zapojenie do neformálnych dobrovoľníckych aktivít.

Sociodemografický a postojový profil dobrovoľníkov

- Dobrovoľníci oboch typov – vykonávajúci neplatenú prácu prostredníctvom nejakej organizácie i mimo nej – sú v približne rovnakej miere zastúpení medzi ženami a mužmi, ako aj medzi jednotlivými vekovými kategóriami. S rastúcim vzdelaním sa zvyšuje podiel ľudí pôsobiacich vo väčšine oblastí formálneho dobrovoľníctva a vykonávajúcich i väčšinu druhov neformálnej dobrovoľnej práce. Formálnemu i neformálnemu dobrovoľníctvu sa viac venujú ľudia, ktorí majú pocit, že ich domácnosť je veľmi dobre, resp. slušne finančne zabezpečená. Zvýšenou účasťou vo vybraných oblastiach formálneho i neformálneho dobrovoľníctva sa vyznačujú hlboko veriaci ľudia.
- Ľudia zapojení do formálneho i neformálneho dobrovoľníctva sa vyznačujú väčšou dôverou voči iným ľuďom i voči mimovládny organizáciám. Majú väčší záujem o politiku a intenzívnejšie sledujú celé spektrum informačných zdrojov. Je medzi nimi vyšší podiel dôsledných prívržencov liberálnej demokracie. Zaujímajú priaznivejší vzťah k historickým obdobiam a udalostiam, ktoré znamenali posilnenie demokracie a ukotvenie Slovenska v euroatlantickom priestore.
- Formálne i neformálne dobrovoľníctvo je veľmi úzko späté aj s členstvom v nejakej dobrovoľnej organizácii, ako aj s darcovstvom. V oboch typov dobrovoľníctva sa

väčšmi angažujú ľudia, pre ktorých je charakteristická aj vyššia miera občiansko-politickej participácie.

13. Darcovstvo

- Viac ako polovica dospelých ľudí na Slovensku (55 %) darovala počas predchádzajúcich 12 mesiacov (t. j. od júna 2018 do júna 2019) nejakú finančnú sumu na dobročinný alebo všeobecne prospešný účel. Dar mohol slúžiť, napríklad na pomoc rodinám s ťažko chorými deťmi, ľuďom postihnutým povodňami, na obnovu kultúrnych pamiatok, na podujatie pre deti či mládež. Finančná pomoc sa netýkala daru pre príbuzných či na cirkevné zbierky. Nezahrňala ani poukázanie dvoch alebo troch percent z dane.
- Darovaná suma sa najčastejšie pohybovala vo výške do 10 eur (23 %) alebo medzi 11 až 50 eurami (22 %). Vyššie sumy – 51 a viac eur – darovala za minulý rok na dobročinný alebo všeobecne prospešný účel približne desatina respondentov (10 %).

14. Členstvo v dobrovoľníckych organizáciách

- Medzi členov nejakej organizácie, klubu, spolku alebo združenia patrila v polovici roka 2019 takmer polovica občanov – 45 %. Z nich 18 % bolo členov jednej organizácie; 12 % členov dvoch organizácií a 15 % členov troch a viacerých organizácií.
- Najväčšiu členskú základňu majú bytové družstvá, spoločenstvá nájomníkov či vlastníkov bytov (19 %). Za nimi nasledujú športové kluby a oddiely (12 %); náboženské spolky, resp. organizácie blízke cirkvi (11 %); organizácie združujúce rodičov (10 %) a organizácie združujúce dôchodcov (9 %). Členov rozmanitých rekreačných a spoločenských klubov je 8 % respondentov. Rovnako rozsiahla je aj členská základňa odborových organizácií, a taktiež združení v oblasti zdravia. Kultúrne a umelecké združenia združujú 7 % respondentov. O čosi užší okruh členov majú združenia na prevenciu a pomoc v prípade živelných pohromy (napríklad dobrovoľné hasičské zbory), ako aj organizácie a združenia poskytujúce sociálne služby pre seniorov, ľudí so zdravotným postihnutím, týrané ženy a ďalšie skupiny (po 5 %); politické strany a hnutia; organizácie na ochranu a rozvoj životného prostredia; komunitné združenia a lokálne iniciatívy; združenia na podporu práv a kultúry národnostných menšín (po 3 %). Najmenej členov majú organizácie na ochranu práv občanov a výchovu k ľudským právam; profesijné a stavovské združenia či komory; detské a mládežnícke organizácie (po 2 %); vzdelávacie a vedecké spoločnosti; ako aj organizácie poskytujúce rozvojovú a humanitárnu pomoc v iných krajinách a pomoc utečencom (po 1 %).

15. Aktívne občianstvo a občiansko-politická participácia

Interpretácia pojmu „aktívny občan“

- Pojem „aktívny občan“ či „aktívne občianstvo“ si respondenti interpretovali rôzne. Približne tri pätiny respondentov (61 %) ho chápali viac-menej správne. Z toho pre dve pätiny respondentov (39 %) bol aktívny občan ten, čo sa kriticky zaujíma o verejné dianie, a keď vidí nejaký problém, usiluje sa konkrétnym skutkom prispieť k jeho riešeniu. Ďalších 11 % respondentov chápalo aktívne občianstvo najmä ako sledovanie verejného diania, ktoré môže ostať v pasívnej polohe. Rovnakých 11 %

sa uchýlilo k tautologickému vymedzeniu (napríklad: „aktívny občan je taký, čo sa angažuje, je iniciatívny a aktívny“), ktoré síce pôsobí povrchným dojmom, ale nedá sa odmietnuť ako nesprávne.

- Negatívna interpretácia aktívneho občianstva ako zbytočného alebo až spoločensky škodlivého typu správania bola marginálna, vyslovili ju iba 3 percentá respondentov.
- Kritické zamyslenie si zaslúži skutočnosť, že 9 % respondentov pojem „aktívny občan“ interpretovalo nesprávne a ďalším 27 percentám respondentov tento pojem nič nehovoril, vôbec ho nepoznali.
- Pojem „aktívny občan“ častejšie správne interpretujú ľudia, ktorí sa vo svojom živote ako aktívni občania aj správajú. Sú to respondenti, ktorí prejavujú vyšší záujem o politiku a intenzívnejšie využívajú rozličné formy občiansko-politickej participácie; respondenti zapojení do formálneho i neformálneho dobrovoľníctva, členovia mimovládnych a iných dobrovoľníckych organizácií; ľudia, ktorí finančne prispievajú na dobročinný či všeobecne prospešný účel.

Formy občiansko-politickej participácie

- Občiansko-politická participácia sa realizuje rozličnými formami. Jej najmasovejšou formou bola počas predchádzajúcich 12 mesiacov (t. j. od júna 2018 do júna 2019) účasť vo voľbách. Druhou najčastejšou formou bola účasť na petičnom hnutí. Z ďalších štyroch foriem participácie mali dve zreteľne lokálny charakter (zapojenie sa do riešenia problémov v obci či meste; obrátenie sa na miestneho politika so žiadosťou o riešenie konkrétneho problému). K nim možno priradiť iba o čosi zriedkavejšiu účasť sa zasadnutiach miestneho zastupiteľstva alebo na iných verejných rokovaniach.
- Zo sledovaných 17 rozmanitých foriem participácie bol zostavený syntetický ukazovateľ miery občiansko-politickej participácie založený na počte foriem participácie každého respondenta. Miera participácie respondentov nadobudla štyri hodnoty: nulovú (pasívny typ, ani jedna forma participácie – 24 % respondentov); nízku (1 až dve formy participácie – 28 % respondentov); strednú (3 až 5 foriem participácie – 25 % respondentov); a vysokú (6 a viac foriem participácie – 23 % respondentov).

Profil aktérov občiansko-politickej participácie

- Miera občiansko-politickej participácie je rovnomerne rozložená medzi ženami a mužmi, ako aj v jednotlivých vekových kohortách. Zvyšuje sa s rastúcim vzdelaním. Je vyššia u ľudí, ktorí pokladajú svoju domácnosť za veľmi dobre alebo slušne zabezpečenú, ako aj u ľudí, ktorí majú skúsenosť z pobytu v zahraničí.
- S intenzívnejšou občiansko-politickou angažovanosťou sa spája vyšší záujem o politiku; vyššia interpersonálna dôvera, ako aj dôvera voči viacerým inštitúciám, vrátane mimovládnych organizácií a občianskych iniciatív.
- Vyššou mierou občiansko-politickej participácie sa vyznačujú ľudia, ktorí sú dôslednejšími prívržencami princípov liberálnej demokracie a ktorí schvaľujú euroatlantické ukotvenie Slovenska.
- Vyššou aktivitou sa ďalej vyznačujú jednotlivci, ktorí sú zapojení do formálneho i neformálneho dobrovoľníctva; členovia mimovládnych a ďalších dobrovoľných

organizácií, ako aj ľudia, čo darovali finančný dar na dobročinný alebo všeobecne prospešný účel.

- Toto zistenie dokumentuje, že dobrovoľníctvo, darcovstvo a členstvo v organizáciách má širší spoločenský presah: podporuje aj rozvoj občiansko-politickej participácie i prispieva k formovaniu participatívnej politickej kultúry.

4.1.17 Návrh odporúčaní³⁰

Niekoľko poznámok na úvod

1. Nádejný rozbeh po zmene vo februári 2020

Strategickým zámerom všetkých prodemokratických spoločensko-politických aktérov na Slovensku a všetkých orgánov verejnej moci by malo byť vytvorenie priaznivých podmienok pre rozvoj občianskej spoločnosti ako neoddeliteľnej súčasti systému liberálnej demokracie. Zo znenia kapitoly *Ľudské práva a občianska spoločnosť programového vyhlásenia vlády I. Matoviča* vyplýva, že vládna koalícia ustanovená po parlamentných voľbách 2020 sa na začiatku svojho pôsobenia dokázala zhodnúť na podpore tohto zámeru, čo predstavovalo pre občiansku spoločnosť sľubný signál.

Naplnenie cieľov deklarovaných v programovom vyhlásení novej vlády by totiž znamenalo prerušenie problematických trendov, aké sa vo vzťahu štátu k občianskej spoločnosti presadzovali počas takmer dvoch z troch dekád po páde komunizmu. Tento vzťah osciloval za vlády Vladimíra Mečiara a troch vlád Roberta Fica, v lepšom prípade medzi ľahostajným a v horšom prípade medzi nevraživým až konfrontačným prístupom k občianskej spoločnosti. Sporadické pokusy o oklieštenie podmienok fungovania občianskej spoločnosti sa kombinovali nielen s odsudzovaním a „etiketizovaním watchdogových“, ľudskoprávných či „think-tankových“ MNO, ale aj s podceňovaním prínosu MNO poskytujúcich sociálne služby a s ich diskrimináciou oproti verejným poskytovateľom služieb. V štátnopaternalistickom, etatistickom modeli fungovania spoločnosti, preferovanom v poslednom období, občianska spoločnosť síce mala inštitucionálne zakotvenie, ale bola skôr trpenou zložkou spoločnosti než rešpektovaným a podporovaným partnerom štátnej moci.

Zámery deklarované v programovom vyhlásení novej vlády vzbudili očakávanie, že by vo vzťahu štátu k občianskej spoločnosti mohlo dôjsť k pozitívnemu obratu.

Reakcie verejnosti po vypuknutí pandémie zvýraznili prínos občianskej spoločnosti pre zvládnutie krízových situácií. Spomeňme aspoň niektoré pozitívne príklady občianskej solidarity a tvorivého prístupu rozličných aktérov. Počas prvej vlny pandémie aktívni

³⁰ Tento návrh odporúčaní vychádza z analýzy dát získaných z rozsiahleho reprezentatívneho výskumu uskutočneného v lete 2019, ako aj zo starších sociologických výskumov podobného zamerania. Hoci sa po parlamentných voľbách 2020 zmenila politická situácia a Slovensku (čo reflektuje prvá časť tejto kapitoly), domnievame sa, že závery, ku ktorým sme dospeli na základe výskumu, nestratili na aktuálnosti. Náčrt cieľov v tretej kapitole a návrh odporúčaní v štvrtej kapitole totiž reaguje na viaceré dlhodobé pretrvávajúce problémy a bariéry rozvoja občianskej spoločnosti.

občania pomohli zvládnuť akútny nedostatok rúšok. Mnohí pomáhali starším a odkázaným ľuďom pri zabezpečovaní nákupov. Mimovládne organizácie sa usilovali svojimi radami pomôcť zvládnuť ženám nápor domáceho násillia. Herci nahrávali nezištne pre deti rozprávky, ktoré umiestňovali do webových denníkov. Odborníci z mimovládnych „think tankov“ sa zapojili do tvorby scenárov možného vývoja pandémie a jej sociálno-ekonomických následkov na život Bratislavčanov. Vo výpočte by sa dalo pokračovať. V konaní aktívnych občanov prevládala solidarita a empatia.

2. Niektoré problematické črty novšieho vývoja

Sotva však opadla prvá vlna pandémie, začali sa vynárať aj problematickejšie črty povolebnej politickej konštelácie, ktoré vyvolávajú otázku, do akej miery bude vládna koalícia schopná dostať svojim deklarovaným ľudskoprávnym záväzkom. Spomeňme aspoň niektoré.

Väčšina poslancov v parlamente odmietla zobrať na vedomie správu verejnej ochrankyne práv. Na ministerstve práce sa rozpútal terminologický boj s pojmom „rod“ či „rodová rovnosť“ spojený s personálnymi výmenami na čele Odboru rodovej rovnosti MPSVR či Inštitútu pre výskum práce a rodiny. Jednostranná kresťansko-konzervatívna orientácia časti vládnych politikov sa premietla do uprednostnenia „prolife“ organizácií pri grantovej podpore na úkor ženských ľudskoprávných organizácií. Parlament sa opakovane zaoberal návrhom na novelizáciu interrupčného zákona z dielne konzervatívneho krídla najsilnejšej vládnej strany, hoci väčšina verejnosti takúto snahu neschvaľuje a zneistená krízou, čaká skôr riešenie iných problémov, ktoré pokladá za skutočne páľčivé – prežitia firiem, zachovania pracovných miest, udržania životnej úrovne, zabezpečenia fungujúceho zdravotníctva a školstva.

Výsledky výskumov naznačujú, že spoločenská atmosféra na prahu druhej vlny pandémie je poznačená nízkou dôverou voči vláde a premiérovi a protestnou mobilizáciou rozličných zložiek spoločnosti (odporcovia sprísňovania interrupčného zákona, kultúrna obec, športovci...). Hodnotová rozmanitosť spoločnosti nadobudla ostro vyhrotenú podobu. Takáto polarizácia je v náročných časoch pandémie, keď treba zomknúť sily, zvlášť nebezpečným trendom. Apely na solidaritu a zodpovednosť účinkujú na bežných ľuďoch menej ako pred niekoľkými mesiacmi. V dôsledku týchto nepriaznivých okolností stojí vnútorne diferencovaná, rôznorodá občianska spoločnosť pred náročnými výzvami.

3. Ciele

Ciele, od ktorých sa odvíjajú naše odporúčania, sú v súlade s cieľmi stanovenými v kapitole *Ľudské práva a občianska spoločnosť Programového vyhlásenia vlády SR*, ktoré predstavujú základné strategické východisko pre existenciu a pôsobenie občianskej spoločnosti a jej jednotlivých segmentov. Konkrétne pre také pôsobenie, ktoré bude podporovať, utvrdzovať a kultivovať liberálnodemokratický spoločenský rámec ukotvený v Slovenskej republike.

Navyše, treba vyzdvihnúť aj ďalší rozmer početných aktivít na pôde občianskej spoločnosti, ktorý už je vo viacerých krajinách dlhodobšie monitorovaný: ekonomický prínos, ktorý

predstavujú. Ten má viacero podôb; na jeho zaznamenanie zďaleka nepostačujú indikátory, ako je napríklad počet odpracovaných dobrovoľníckych hodín. Osobitným príspevkom občianskej spoločnosti sú aj intelektuálno-kreatívne produkty v rozmanitých oblastiach: mimovládne organizácie sú totiž, ako už bolo dokázané, laboratóriom inovácií, zdrojom sociálno-intelektuálneho kapitálu potrebného už dnes a potenciálne ešte väčšmi užitočného pri flexibilnej adaptácii na prichádzajúce zmeny. Časť občianskej spoločnosti predstavuje vlastne osobitný druh „kreatívneho priemyslu“, ktorého význam narastie úmerne tomu, ako bude postupovať digitalizácia a naopak budú ustupovať výrobné odvetvia tradičného priemyslu (vrátane automobilového odvetvia).

Analýza postojov verejnosti k aktuálnym spoločenským problémom i k zložkám občianskej spoločnosti, ako aj rozbor zapojenia občanov do dobrovoľníctva a darčovstva i do širšej občiansko-politickej participácie nás upevnila v presvedčení, že je potrebné zamerať sa najmä na nasledujúce vybrané ciele.

- I. Posilniť dôveru občanov voči zložkám občianskej spoločnosti, najmä mimovládnym organizáciám a občianskym iniciatívam, aby si väčšmi uvedomili ich prínos pre rozvoj spoločnosti.
- II. Priblížiť aktivity MNO verejnosti, podporiť v nej presvedčenie o ich užitočnosti, posilniť viditeľnosť konkrétnych organizácií. Vyvrátiť mylnú predstavu, že MNO môžu vykonávať svoju činnosť iba na báze dobrovoľníctva, bez akéhokoľvek finančného zabezpečenia.
- III. Rešpektovať princíp rovnosti všetkých občanov bez ohľadu na ich rozdielne charakteristiky identity, odsudzovať diskrimináciu, povzbudzovať tolerantné spolunažívanie, väčšmi akceptovať inakosť, prekonávať predsudky a sociálny dištanc väčšiny od menšinových spoločenských (etnických, náboženských, sexuálnych, vekových...).
- IV. Pri podpore životaschopnosti a udržateľnosti režimu liberálnej demokracie sa sústrediť na to, aby si občania väčšmi znútorňovali demokratické normy a princípy, aby ich vedeli premietnuť do svojho správania a obhajovať ich zoči-voči inštitúciám a jednotlivcom, ktorí ich porušujú. Je nevyhnutné rozšíriť okruh občanov, ktorí patria medzi presvedčených, konzistentných podporovateľov liberálnej demokracie. Bez toho totiž môže stále hroziť dlhodobý neuduh, že síce máme demokraciu, nemáme však dostatok skutočných, presvedčených a občiansky kvalifikovaných demokratov.
- V. Zároveň treba vynaložiť úsilie na to, aby sa prekonal stav, keď napriek odsudzovaniu korupcie v politickom prostredí značná časť verejnosti prehliada „malú“ korupciu, resp. sa na nej pri riešení bežných problémov života priamo podieľa. Vo voľbách mnohí voliči uprednostnili antikorupčnú agendu; teraz je čas, aby vztiahli boj proti korupcii aj na vlastné správanie.
- VI. Podporovať aktívne občianstvo, ktoré sa neobmedzuje iba na využívanie volebného práva, ale prejavuje sa mnohorakým spôsobom, vrátane účasti na formálnom či neformálnom dobrovoľníctve a na darčovstve.

4. Návrh odporúčaní

Odporúčania vychádzajúce z týchto cieľov predstavujú požiadavky adresované nasledujúcim sféram, resp. aktérom verejného života.

A. Štát, verejná správa

Orgány verejnej správy by mali zintenzívniť komunikáciu a prehĺbiť spoluprácu s MNO pracujúcimi v príslušných oblastiach. Aktivizácia kooperačných a komunikačných kanálov medzi orgánmi verejnej správy a občianskou spoločnosťou by sa mala odohrávať na všetkých úrovniach – od celoštátnej až po obecnú. Ambíciou by mala byť zmena paradigmy: byrokratický etatizmus by malo vystriedať partnerstvo: tam, kde je to oprávnené, by mali orgány verejnej správy oceňovať prínos MNO, podporovať ich finančne i morálne. Verejné politiky by sa mali inšpirovať skúsenosťami, sociálnymi inováciami a príkladmi dobrej praxe, ktoré boli overené v mimovládnom prostredí. Osobitný dôraz treba položiť na zapájanie občanov do mechanizmov vládnutia a na kontrole výkonu moci na miestnej úrovni.

B. Médiá

Nóvum v tejto oblasti predstavuje požiadavka, aby sa vo verejnoprávnom médiu vytvorila nová relácia zameraná na zviditeľnenie prínosu občianskej spoločnosti, najmä MNO a občianskych iniciatív, ako aj na objasnenie podmienok ich pôsobenia. Ako totiž vyplýva z nášho výskumu, značná časť verejnosti nepozná žiadnu konkrétnu MNO. Bežní občania neraz netušia, že mnohé užitočné služby či aktivity nie sú produktom štátnych zamestnancov, ale pochádzajú z mimovládneho prostredia. Rovnako si málokto uvedomuje, aká rôznorodá je sféra pôsobnosti občianskych organizácií a aké široké spektrum funkcií plnia.

Osobitný dôraz v takejto relácii by bolo treba položiť na prezentáciu rozmanitých MNO pôsobiacich na lokálnej úrovni – na spropagovanie ich úspešných aktivít by mohli poslúžiť ako príklady dobrej praxe, ale aj na objasnenie bariér, ktoré im stoja v ceste, keď riešia problémy obyvateľov obce, mesta či regiónu.

C. Prístup učiteľov

- 1) Postoj detí a mládeže k menšinám, prístup k riešeniu problémov a základné občianske návyky sa formujú nielen pod vplyvom rodičov či blízkych príbuzných, ale aj pedagógov a vychovávateľov. Škola by sa mala stať pre mládež skutočným miestom „náviku“ občianskych cností a participatívnych zručností. Občiansky zrelí a aktívni učitelia môžu v žiakoch a študentoch prebudiť záujem o veci verejné, a vďaka osobnému príkladu aj odvahu a chuť angažovať sa pri riešení problémov.
- 2) Podobne by sa škola mala stať prostredím, kde sa pestuje kritické myslenie, ktoré sa nevyhýba diskusii o páľčivých problémoch dneška a nezatvára si oči pred príťažlivosťou extrémizmu pre časť mládeže. Pre mladých ľudí sú dôležití pedagógovia, ktorí môžu byť sami vzormi rešpektu k ľudským právam a tolerancii.
- 3) Školy by mali väčšmi oboznamovať žiakov a študentov s aktivitami MNO, otvárať im dvere k dobročinnosti a dobrovoľníctvu. Vhodným spôsobom môže byť zavedenie takéhoto programu do curricula stredných škôl, ako je tomu, napríklad na Bilingválnom gymnáziu C. Lewisa v Bratislave (program dobročinnosti) alebo na stredných školách s IB programom (program CAS – kreativita, aktivita, služba).

D. Zameranie vysokoškolského vzdelávania a výskumu

Na to, aby sa postupne dosiahla zmena mentality učiteliek a učiteľov, je potrebné výraznejšie zaradenie problematiky občianskej spoločnosti do vzdelávacích aktivít a vedeckovýskumných aktivít v akademickej sfére. To môže mať viaceré podoby:

- 1) Zavedenie špeciálnych kurzov vo výuke na vysokých školách, s využitím účasti predstaviteľov MNO v role pedagógov alebo prizvaných hostí. Absolvovanie takéhoto kurzu by malo byť nevyhnutnou súčasťou štúdia pre pedagógov na všetkých stupňoch vzdelávania – od materských škôl cez základné, až po stredné školy.
- 2) Zadávanie tém občianskej spoločnosti pre študentské a doktorandské práce na vysokých školách.
- 3) Väčší dôraz na výskumné projekty tohto zamerania na akademických pracoviskách.

E. Systematický zber údajov o občianskej spoločnosti prostredníctvom verejných inštitúcií

- 1) Štatistický úrad SR by mal pravidelne zbierať údaje, ktoré umožnia priebežne vyhodnocovať už dnes dokumentovateľný sociálno-ekonomický prínos neziskového sektora. Predpokladáme, že nedostatok spoľahlivých dát o štruktúre, profile a aktivitách organizácií ako aj o ekonomickej hodnote neziskového sektora pomôžu zmierniť výsledky rozsiahlej analýzy v rámci projektu *Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti*.
- 2) Vláda by mala súbežne s tým podporiť zriadenie nezávislého Centra pre výskum verejnej mienky (optimálne na pôde SAV, podľa modelu, ktorý sa osvedčil v Českej republike), ktoré by pravidelne monitorovalo dôveru občanov k spoločenským inštitúciám, vrátane zložiek občianskej spoločnosti, vnímanie kľúčových problémov spoločnosti, imidž a viditeľnosť MNO, participáciu ľudí na formálnom i neformálnom dobrovoľníctve a darcovstve, ako aj ich širšej občiansko-politickej participácie, vo väzbe na ich hodnotové orientácie. Výsledky takéhoto pravidelného zisťovania by mali byť periodicky medializované a využívané na zvýšenie efektívnosti verejných politík i na optimalizáciu fungovania zložiek občianskej spoločnosti.

F. Mimovládne organizácie, občianska spoločnosť

- 1) Ak sa má zvýšiť dôvera verejnosti k mimovládnym organizáciám, musia organizácie samé zlepšiť komunikáciu s verejnosťou: posilniť transparentnosť svojej činnosti, lepšie informovať o sebe a o svojich výsledkoch, kriticky posúdiť svoju komunikačnú stratégiu, resp. jej absenciu, vedieť sa lepšie „predať“ či „spropagovať“. K odbúraniu nedôvery časti verejnosti voči MNO by prispelo, keby MNO lepšie informovali verejnosť o zdrojoch a spôsoboch financovania svojich aktivít, ako aj o svojej spolupráci s orgánmi verejnej správy.
- 2) MNO by mali pokračovať v organizovaní výročných celoštátnych podujatí typu niekdajších stupavských konferencií tretieho sektora so zámerom hodnotenia stavu a aktuálnych trendov vývoja občianskej spoločnosti a pre prezentáciu aktivít MNO. Tak ako v minulosti, mali by byť tieto konferencie priestorom na kritické

zhodnotenie partnerstva medzi štátom a občianskou spoločnosťou, miestom na konštruktívnu výmenu názorov medzi predstaviteľmi verejnej správy a predstaviteľmi mimovládnych organizácií.

4.1.18 Literatúra a zdroje

Aktuálne problémy Slovenska – december 1994. Bratislava: FOCUS, 1995.

Baťová, K.: Dobrovoľníctvo a darcovstvo na Slovensku (Analýza údajov z výskumu verejnej mienky). In: Dobrovoľníctvo vo svetle výskumu. Edícia Tretí sektor a dobrovoľníctvo 8/2002. Bratislava: S.P.A.C.E. (Centrum pre výskum sociálnej politiky), 2002.

Brozmanová Gregorová, A. (ed.): Dobrovoľníctvo na Slovensku – výskumné reflexie. Bratislava: Iuventa – Slovenský inštitút mládeže, 2012.

Bútorá, M.: Tretí sektor: ďalšia „neviditeľná ruka“? In: OS, č. 1, 1998. s. 9 - 16.

Bútorá, M. – Bútorová, Z.: Mimovládne organizácie a dobrovoľníctvo na Slovensku očami verejnej mienky I. Edícia „Tretí sektor a dobrovoľníctvo“ 1/96. Bratislava: S.P.A.C.E. (Centrum pre analýzu sociálnej politiky), 1996.

Bútorá, M. – Košťálová, K. – Demeš, P. – Bútorová, Z.: Tretí sektor dobrovoľníctvo a mimovládne organizácie na Slovensku (1995 – jar 1996). In: Bútorá, M. – Hunčík, P. (ed.): Slovensko, 1995. Súhrnná správa o stave spoločnosti. Bratislava: Nadácia Sándora Máraia, 1996. s. 185 - 217.

Bútorá, M. – Bútorová, Z. – Strečanský, B.: Aktívne občianstvo a mimovládny sektor na Slovensku. Trendy a perspektívy. Bratislava: Včelí dom, 2012.

Bútorová, Z.: Mimovládne organizácie a dobročinnosť vo svetle verejnej mienky. In: Majchrák, J. – Strečanský, B. – Bútorá, M. (ed.): Keď ľahostajnosť nie je odpoveď. Príbeh občianskeho združovania na Slovensku po páde komunizmu. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2004. s. 145 - 182.

Bútorová, Z.: Verejná mienka: zdroj pohybu, sila zotrvačnosti. In: Bútorá, M. – Mesežnikov, G. – Kollár, M. – Bútorová, Z. (ed.): Kde sme? Mentálne mapy Slovenska. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky a Kalligram, 2010.

Bútorová, Z.: Občianska spoločnosť očami verejnosti. Správa zo sociologického výskumu. In: Stav, trendy, potreby a možnosti rozvoja občianskej spoločnosti (analytická štúdia). Bratislava: Inštitút pre verejné otázky – PDCS – Centrum pre filantropiu, 2016. s. 175 - 226.

Bútorová, Z.: Občianska participácia a mimovládne neziskové organizácie očami verejnosti. In: Mesežnikov, G. – Strečanský, B. (ed.): Občianska spoločnosť a Slovensko. Krízy, križovatky, výzvy. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2017.

Bútorová, Z.: 30 rokov po Nežnej revolúcii. Zisky a straty očami verejnosti. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2019.

Bútorová, Z. – Gyárfášová, O.: Občianska participácia: trendy, problémy súvislosti. Sociológia 42 (No. 5: s. 447-491), 2010a.

Bútorová, Z. – Gyárfášová, O.: Verejná mienka. In: Bútor, M. – Kollár, M. – Mesežnikov, G.: Slovensko 2009. Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 2010. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2010b.

Empirické údaje zo sociologického výskumu – február 1996. Bratislava: FOCUS, 1996.

Empirické údaje zo sociologického výskumu – marec 1998. Bratislava: SPACE/FOCUS, 1998.

Empirické údaje zo sociologického výskumu – november 2003. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2003.

Empirické údaje zo sociologického výskumu – november 2005. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2005.

Empirické údaje zo sociologického výskumu – august 2006. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2006.

Empirické údaje zo sociologického výskumu – február 2010. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2010.

Empirické údaje zo sociologického výskumu – jún 2016. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2016.

Empirické údaje zo sociologického výskumu – jún - júl 2018. Bratislava: FOCUS, 2018a.

Empirické údaje z prieskumu participácie – november 2018. Bratislava: ÚSV ROS, 2018b.

Empirické údaje z výskumu Dobrovoľníctvo na Slovensku – výskumné reflexie – jún 2011. Bratislava: Iuventa, 2011.

Frič, P. (ed.): Občanský sektor v ohrození? Praha: SLON, 2016.

Frič, P. – Pospíšilová, T. a kol.: Vzorci a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století. Praha: Agnes, 2010.

Chovancová, Ľ. – Sklenář, P.: Aký je svet neziskoviek pomáhajúceho sektora? Prieskum dôveryhodnosti, financovania a komunikácie medzi MNO a populáciou. Záverečná správa/verzia č. 2. Bratislava: 2muse, 2019.

Macháček, L.: Asociativnosť a občianska participácia. Sociológia 28, 1996, č. 1. s. 55 - 62.

Plichtová, J. – Šestáková, A.: Teoretické východiská participácie. Reprezentatívny prieskum participácie. Prezentácia na konferencii Participácia – moja láska v rámci operačného programu Efektívna verejná správa. Bratislava: ÚSV ROS, 2019.

Strečanský, B: Občianska advokácia a mimovládne organizácie. In: Majchrák, j. – Strečanský, B. – Bútorá, M. (ed.): Keď ľahostajnosť nie je odpoveď. Príbeh občianskeho združovania na Slovensku po páde komunizmu. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2004. s. 183 - 216.

Vašečka, M.: Občianska spoločnosť v teoretickej perspektíve. In: Majchrák, j. – Strečanský, B. – Bútorá, M. (ed.): Keď ľahostajnosť nie je odpoveď. Príbeh občianskeho združovania na Slovensku po páde komunizmu. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2004. s. 37 - 58.

Zdroje údajov z výskumu národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti

4.2 Občianska spoločnosť 2019 očami formalizovaných a neformalizovaných skupín (fókusové skupiny)

Autori a spoluautori: Michal Vašečka, Viera Žúborová, Boris Strečanský, Ingrid Borárosová, Ondrej Gallo

4.2.1 Úvod

Empirický výskum zameraný na fungovanie občianskej spoločnosti na Slovensku bol vykonaný kvalitatívnymi i kvantitatívnymi metódami. Kombinácia výskumných metód bola zvolená výskumným tímom zámerne tak, aby využívala výhody oboch prístupov. Vo všeobecnosti je možné pomenovať výhody kvantitatívneho dotazníkového výskumu ako možnosť získať štatistické dáta, u ktorých je možné analyzovať vzťah medzi jednotlivými premennými, porovnávať premenné medzi sebou, analyzovať ich vzťahy a korelácie medzi nimi a prípadne vytvárať metadáta s cieľom postihnúť na prvý pohľad skryté vnútorné prepojenia. Nevýhodou kvantitatívneho prístupu je selektívnosť tém, obmedzená výpovedná hodnota jednotlivých premenných, nepostihnutie komplexity skúmaného problému a obmedzené možnosti respondenta vyjadriť svoje postoje.

Naopak výhodou kvalitatívneho výskumu je možnosť skúmať sociálnu realitu do hĺbky a porozumieť i na prvý pohľad skrytým kontextom a prepojeniam medzi jednotlivými premennými. Kvalitatívny výskum sa snaží o porozumenie javov, ktoré analyzuje, no zároveň je zacielený i na vysvetlenia. Kvalitatívny výskum sa snaží zachytiť subjektívne vnímanie reality, zachytenie sveta ako je aktérmi prežívaný a aké významy jednotlivým jeho dimenziám pripisujú sociálni aktéri. K hlbšiemu porozumeniu postojov a názorov obyvateľov Slovenska a pripisovanému zmyslu ich sociálnej reality však najlepšie poslúži kvalitatívny výskum.

Kvalitatívny výskum umožňuje hľadať prepojenia skúseností sociálnych aktérov s konkrétnym javom, či postojom a to kvantitatívny výskum nemôže zabezpečiť. Fókusové skupiny sú podobne ako hĺbkové interview kvalitatívnou technikou výskumu sociálnej reality. Ako výskumná metóda sú súčasťou participatívneho výskumného procesu, pri ktorej výskumník pracuje pomocou navodzovania modelových situácií s kolektívom ľudí a precízne si rozhovory zaznamenáva. Ide teda o hĺbkový rozhovor so skupinou ľudí, pri ktorom si výskumník zaznamenáva jednak jednotlivé názory účastníkov diskusie, ako aj nápady a názory celého kolektívu vyplývajúce z diskusie. Metóda fókusových skupín je vhodná práve vtedy, keď je téma pomerne neznáma a dynamika skupiny počas fókusových skupín môže pomôcť formulovať jej účastníkom ich názory.

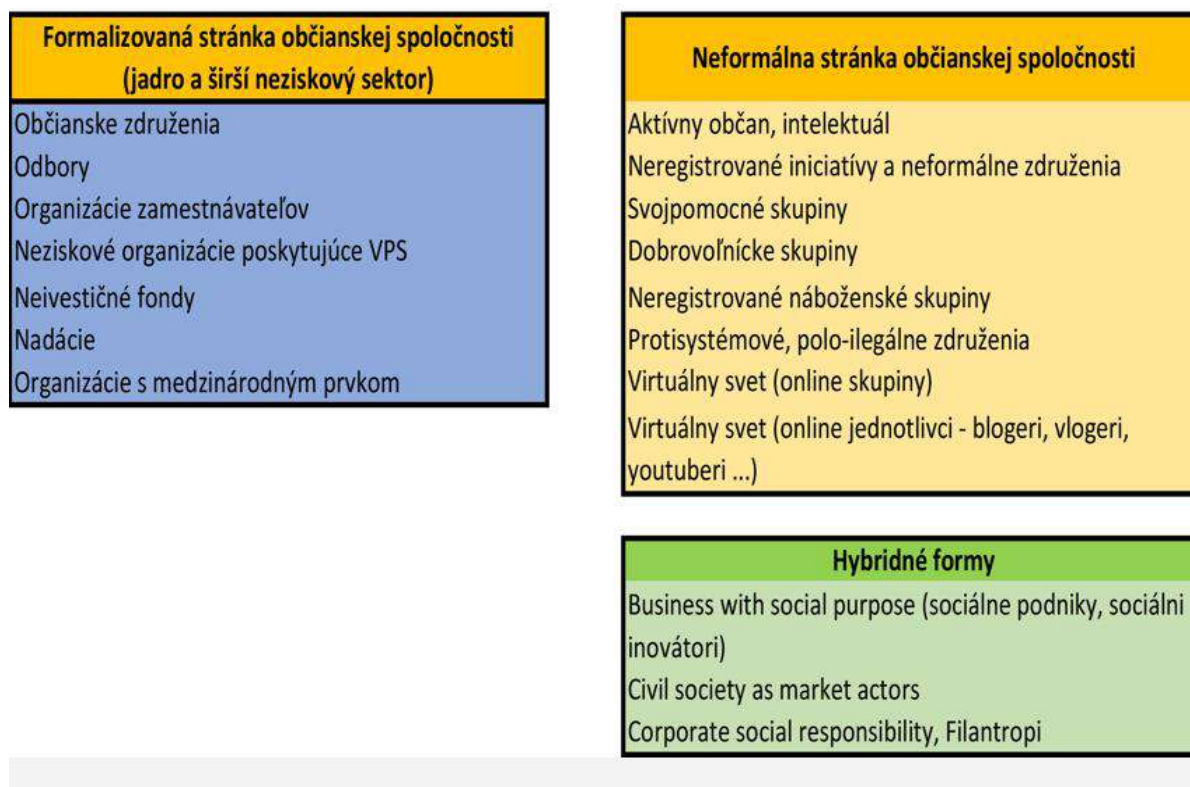
V tejto časti Analýzy socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti - *Občianska spoločnosť 2019 očami formalizovaných*

a neformalizovaných skupín (fókusové skupiny) sa venujeme štruktúre, zakotvenosti občianskej spoločnosti, hodnotovým konfliktom na Slovensku a jej úlohe vo verejnom diskurze. Podkapitola 4.2.2 pod názvom *Štruktúra občianskej spoločnosti* sa venuje vývoju danej oblasti a jej roli, potenciálom, príspevkom, problémom, výzvami a potrebami aktérov občianskej spoločnosti. Podkapitola 4.2.3 pod názvom *Inštitucionálna zakotvenosť občianskej spoločnosti* opisuje inštitucionálnu zakotvenosť občianskej spoločnosti; autonómnosť organizácií – intenzitu a kvalitu vzťahov so štátom; autonómnosť organizácií v ekonomickej sfére a kvalite vzťahov; vplyv organizácií občianskej spoločnosti vo verejnom priestore. Podkapitola 4.2.4 pod názvom *Sociálna zakotvenosť občianskej spoločnosti* spracováva sociálnu zakotvenosť občianskej spoločnosti, jej známosť a rozpoznateľnosť, mieru jej pasívnej účasti, ako aj aktívnu účasť občanov. Podkapitola 4.2.5 pod názvom *Sociokultúrna zakotvenosť občianskej spoločnosti* opisuje sociokultúrnu zakotvenosť občianskej spoločnosti; postoje, stereotypy, presvedčenia i tradície vo vzťahu k občianskej spoločnosti. Taktiež poukazuje na prejavy aktivizmu, motivácie a skúseností, mapovanie nových trendov prejavov občianskej spoločnosti, vnímanie demokracie a role občianskej spoločnosti ako strážcu. Poukazuje aj na nacionalizmus, radikalizmus a extrémizmus v občianskej spoločnosti, ako aj ducha doby. Záverečné podkapitoly predkladaného textu riešia hodnotové konflikty na Slovensku a v občianskej spoločnosti, ako aj problematiku kolektívnej pamäte, opisujú, aká je úloha občianskej spoločnosti vo verejnom diskurze, aký je vplyv na utváranie verejnej mienky a stav spoločnosti, mapovanie zmien vo vývoji spoločnosti (hlavné naratíva), aj očakávania od budúceho vývoja občianskej spoločnosti na Slovensku. Výskum sme realizovali prostredníctvom fókusových skupín a skupinových rozhovorov.

4.2.2 Štruktúra občianskej spoločnosti

Aktívni občania sú integrálnou súčasťou občianskej spoločnosti, síce banálne konštatovanie na úvod správy o stave spoločnosti, no dôležité pre celkové pochopenie jej vnímania, renomé a postavenia na Slovensku. Aké sú osobné motivácie týchto jednotlivcov byť aktívnymi v spoločnosti a angažovať sa v rámci formalizovaných alebo neformalizovaných skupinách občianskej spoločnosti? Jednotlivci tak potrebujú určitý impulz, ktorí ich motivuje byť aktívnymi a angažovanými. Tento impulz môže naberať na seba rôzne tvary a formy, ktoré vplyvajú na správanie a prípadnú angažovanosť jednotlivcov. Jednou z odborným barličiek, ktorá nám dopomáha pochopiť vnútornú angažovanosť a motiváciu ľudí byť angažovanými občanmi, je koncept sociálnej kohézie. Pre pochopenie osobných motivácií, potrieb, názorov a jednotlivých postojov v rámci formalizovaných a neformalizovaných skupín občianskej spoločnosti nám poslúži konceptualizácia sociálnej kohézie od Chan et. Al (2006: 386), ktorá je definovaná ako „*sociálny stav týkajúci sa vertikálnych a aj horizontálnych interakcií medzi členmi spoločnosti charakterizovaný stanovenými postojmi a normami, ktorý zahŕňa dôveru, pocit spolupatričnosti a ochotu zúčastňovať sa a pomáhať, charakterizovaný identickým prejavom správania*“.

Obrázok č. 1: Štruktúra občianskej spoločnosti na Slovensku.

Zdroj: vlastné spracovanie

Autori tak vnímajú sociálnu kohéziu ako multidimenzionálny proces, ktorý v sebe zahŕňa nielen subjektívnu dimenziu chápania spoločnosti, angažovanosti (t. j. názory a postoje), ale aj objektívnu dimenziu (aktuálne správanie).

Tabuľka 1		Konceptualizácia sociálnej kohézie			
Domény sociálnej kohézie		Podstata vzťahu			
		Subjektívna		Behaviorálna	
Vertikálna dimenzia (štát – občan – kohézia)		Dôvera smerom k verejným osobám, politickým a iným dôležitým sociálnym inštitúciám		Politická participácia	
Horizontálna dimenzia (kohézia v rámci spoločnosti)	dimenzia v rámci	Ochota a pomáhať spoločnosti, menšinových sociálnych skupín Pocit príslušnosti niekam, identita	kooperovať členom vrátane („iných“)	Sociálna participácia a živosť občianskej spoločnosti Dobrovoľníctvo a dotácie (ne)prítomnosť hlavných štiepných línií	

Zdroj: Chan et. Al (2006)

Tak, ako existujú rôznorodé pohľady na sociálnu kohéziu, ochotu participovať a angažovať sa vo veciach verejných, tak existuje aj pestrá paleta prístupov k rodovým rozdielom vo vzťahu k angažovanosti/participácii, vrátane klasických spoločenských stereotypov.

V minulosti bola angažovanosť žien v sektore občianskej spoločnosti veľmi nízka. Na prelome tisícročí boli ženy vnímané ako tie, ktoré sa menej zapájajú do formálnych asociácií a organizácií občianskej spoločnosti (Norris a Inglehart, 2003), čo sa však postupom času menilo, a príchodom nových prístupov a sietí sa ženy začali omnoho viac angažovať v rámci štruktúr občianskej spoločnosti. Samozrejme, niektoré prístupy sa nezmenili, a stále platí, že ženy sa aktívne zapájajú do aktivít organizácií a asociácií majúcih religiózny, charitatívny charakter, ako aj v rámci oblasti vzdelávania, kým muži sa viac angažujú v športových organizáciách, profesijných a ekonomických úniách. Tento kľúč sme mohli dohľadať aj v rámci fókusových skupín, ktoré boli realizované v rámci formalizovanej sféry občianskej spoločnosti.

Z pohľadu dobrovoľníctva, viaceré odborné výstupy konštatujú, že ženy majú vyššiu tendenciu zapájať sa do neplatených aktivít, zároveň však platí aj fakt, že naplno zamestnané ženy naopak nemajú tendenciu zapájať sa do dobrovoľníckych aktivít bez ohľadu na rodovú rozdielnosť (Taniguchi, 2006).

Tabuľka 2 Výber základných kódov k angažovanosti/osobnej motivácii

Motivácie angažovanosti	
1.1 Osobná filozofia	1.1.1 Sebeckosť
	1.1.2 Líderstvo
	1.1.3 Sociálna bublina
	1.1.4 Socializační agenti (rodina, peers (z angl.: rovesníci), práca, neziskový sektor)
1.2 Osobná zodpovednosť	1.2.1 Zodpovednosť za budúce generácie/spoločnosť
	1.2.2 Zodpovednosť voči druhým
	1.2.3 Zachovanie tradícií/kultúry
	1.2.4 Zodpovednosť z pozície, ktorú zastávam
1.3 Spoločenská zodpovednosť	1.3.1 Politická angažovanosť
	1.3.2 Suplovanie štátu
	1.3.3 Aktuálna spoločensko-politická klíma
	1.3.4 Zodpovednosť cez boj proti neprávú

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Vo všeobecnosti však platí, že muži a ženy v občianskej spoločnosti majú tendenciu si vytvárať rozdielne typy osobných vzťahov, ktoré im slúžia na dosahovanie vlastných cieľov, ako aj cieľov samotnej organizácie, v ktorej pôsobia. Ženy tak majú väčšiu tendenciu budovať rozsiahlejšie siete príbuzenských a neformálnych vzťahov, ktoré sú však veľmi homogénne (Antonucci a kol., 2002). Muži prejavujú omnoho vyššiu mieru inštitucionálnej

dôvery, naopak ženy prejavujú vyššiu mieru neformálnej solidarity. Inými slovami povedané, ženy majú tendenciu byť citlivejšie na hodnoty, ako je vzájomná zodpovednosť, starostlivosť, reciprocita (van Oorschot et. Al, 2005; Einfol, 2010).

Tieto všeobecné závery sa zrkadlia aj s osobnými motiváciami a angažovanosťou respondentiek a respondentov formalizovaných skupín občianskej spoločnosti. Respondentky omnoho otvorenejšie popisovali svoje osobné motivácie byť aktívnymi v občianskej spoločnosti, ich angažovanosť bola zviazaná so silnou emóciou, ktorá ich pozitívne prinútila prehodnotiť ich hodnoty a stať sa aktívnou súčasťou občianskej spoločnosti. Z hľadiska osobnej filozofie, tak ženy ako vysvetlenie svojej angažovanosti a motivácie byť súčasťou občianskej spoločnosti uvádzali medziľudské vzťahy, ktoré ich k tomu priviedli, občiansku spoločnosť ako svoju sociálnu bublinu – priestor, kde sa cítiť dobre.

„No, ja som vyrastala v mládežníckej organizácii, už teda za demokratických časov, ale mňa vlastne pri tom všetkom držia aj tie vzťahy. Tu mám pocit, že nie sú povrchné, že vlastne tá naša sociálna bublina, v ktorej žijeme, tak nám to príde ako niečo normálne.“

Žena, Banský Bystrica, kategória - formalizovaný občiansky sektor

„Že to má hodnotu, že si darujem čas aj ja, že idem na tú akciu, že spoznám nejakého nového človeka a že ide so mnou, kráčame spolu, a že sa môžeme trošku rozprávať, a pre mňa je to vzácné.“

Žena, Lučenec, kategória - formalizovaný občiansky sektor

Osobné vzťahy boli nosným prvkom pri motivácii angažovať sa v rámci občianskej spoločnosti (sektore) u žien, nielen vo vzťahu k vyššie uvedeným sociálnym bublinám ako priestoru, kde sa cítiť dobre, ale aj v rámci iných medziľudských vzťahov. Boli to práve respondentky naprieč Slovenskom, ktoré veľmi jasne deklarovali, že ich vnútorné motivácie stať sa angažovaným a aktívnym občanom viedli najmä cez medziľudské vzťahy a ich osobnú socializáciu, respektíve učenie sa byť aktívnym a angažovaným jednotlivcom. Socializační agenti (rodina, peers (z angl.: rovesníci), práca, tretí sektor) sa tak u respondentiek stali hlavnými motivátormi a spúšťačmi, ako byť aktívnejšími a angažovanejšími. Naopak, respondenti (muži) pri osobnej filozofii ako motiváciu angažovať sa v občianskej spoločnosti uvádzali obdobné dôvody, no rôznili sa najmä pri vnútornej obhajobe ich angažovanosti. Respondenti (muži) pri osobných motiváciách uvádzali skôr sebecké dôvody angažovanosti a pocit/potrebu líderstva v rámci komunity, skupiny, spoločnosti, ktorá ich ženie vpred.

„Ja som v podstate egoista, lebo toto, čo som tu, ma baví. Takže možnože, už to tu zaznelo, že možnože tým hnacím motorom je ten egoizmus, že sám uspokojím tú potrebu, že tak už to bude dobre a tí zločinci už teraz majú po chlebe. Jasné, to je tak rozprávkovo povedané, tak detinsky, ale to som chcel povedať.“

Muž, Bratislava, kategória - formalizovaný občiansky sektor (šport)

„Ja by som na to nadviazal v skratke, že presne pocit dobre urobenej roboty, ale v tom zmysle, že to je aj na očiach, že si to ľudia uvedomia, že sa to dá urobiť, a tým myslím na verejnosti. Ale v rámci teda nejakého mesta, okolia a tak ďalej, ale proste druhá vec, možnože to bolo aj v rámci predchádzajúcej otázky, čo sa

týkalo motivácie, že to, že keď viem, že kto tam sedí a že sú to nejakí povedzme, nie odborníci, hoci však teda aj každý má právo, právo ísť kandidovať, tak jednoducho, keď viem, že to rozhodnutie bude asi urobené na základe nejakej základnej logickej úvahy a na základe možno trošku.“

Muž, Malacký, kategória - formalizovaný občiansky sektor

Obdobne respondenti deklarovali pri ich motiváciách angažovať sa aj v rovine osobnej zodpovednosti. Práve v tejto rovine zodpovednosti za budúce generácie, zodpovednosti voči druhým a zachovanie tradícií, sa respondenti priklonili prednostne svojimi názormi až k štvrtej kategórii, ktorá osobnú zodpovednosť vnímala cez vonkajší pohľad – názory okolia na prácu ľudí v občianskom sektore. Práve v tejto rovine sa najčastejšie umiestňovali respondenti naprieč fókusovými skupinami.

„Napríklad ja sa cítim, napríklad, ale to ani není tak tým, že som ako jednotlivec, ako občan, ale pretože som predstaviteľom organizácie, ktorá sa veľmi intenzívne angažuje do všeličoho, a teda musím to robiť ja, tak sa cítim byť angažovaný.“

Muž, Bratislava, kategória - formalizovaný občiansky sektor (sociálne služby, hendikepovaní)

„Osobné motívy, tiež som sa nenazýval, že aktivita, alebo som sa tak nevnímam, lebo z osobných motívov, aj snaha vlastne vzdelávať ľudí v téme LGBT komunity a nejakej rovnoprávnosti, a nejak mi to prischlo. I keď niekedy sa sťažujem, že čo iné by som robil, keby som vlastne nefacebookoval a nepísal posty (nevr.) živé knihy, že 20 % svojho času by som mohol venovať niečomu inému. Ale vlastne asi nie, asi to tak má byť.“

Muž, Banská Bystrica, kategória - formalizovaný občiansky sektor

Naopak, v rovine osobnej zodpovednosti ako motivácie byť angažovaným členom občianskej spoločnosti sa ženy omnoho viac so svojimi postojmi a názormi umiestňovali do úlohy vychovávateľa budúcich generácií, „tých druhých“ (neaktívnych) občanov spoločnosti alebo v kategórii zodpovednosti za uchovanie tradície a kultúry. Tak, ako to bolo už vyššie naznačené, aj na základe odbornej literatúry, ženy majú tendenciu sa skôr zapájať do náboženských, dobrovoľníckych, charitatívnych a vzdelávacích foriem angažovanosti.

„Cítala som to takú svoju povinnosť, a potom už ja tak akože v podstate som v tom sektore vyrastala, aj som pracovala predtým vo vinohradníckom družstve, ktoré tu fungovalo a cítila som to ako potrebu zachovať tie určité tradície, ktoré tu patria.“

Žena, Pezinok, kategória - formalizovaný občiansky sektor

„Ja by som teda nadviazala na tú, (nevr.) vychovávaná, lebo moji rodičia veľmi radi pomáhali. Aj otec bol murár, a takmer v každom dome na ulici, ale aj v širokej dedine bolo niečo, čo urobil niekomu zadarmo. Moja mama je zdravotne ťažko postihnutá, málo vidí a funguje v Únii slabozrakých a nevidiacich, a tam pomáha ľuďom, ktorí sú na tom ešte horšie ako ona. A celý život viac-menej pomáhala. A ja mám sestru, ktorá je o rok a pol mladšia odo mňa, a tým, že mama bola teda takto nevidiaca, tak som bola takým nejakým jej okom pri tej

sestre, a zrejme ma tak od malička k tomu viedla, teda preto aj je to pre mňa tá výchova taká dôležitá, že sa dá v tomto aj vychovávať (nezr.) v tej rodine. A preto teda aj robím v centre pre rodinu, lebo si myslím, že to má zmysel, že rodina je základom tejto spoločnosti, a keď je rodina zdravá, tak je zdravá aj spoločnosť. Ale keď je rodina chorá, tak ochorie celá spoločnosť. Takže myslím si, že spoločnosť by sa oveľa viacej mala zaujímať o zdravie rodín.“

Žena, Malacky, kategória - formalizovaný občiansky sektor

Poslednou skupinou osobných motívácií angažovať sa v rámci občianskej spoločnosti, ktorú respondenti a respondentky pomenovali, bola úroveň osobnej zodpovednosti. Ako najčastejšiu osobnú motiváciu angažovať sa v rámci občianskej spoločnosti respondentky aj respondenti formalizovaných organizácií uviedli suplovanie štátu v niektorých službách a oblastiach. Práve v tejto kategórii nebol vnímaný rodový a ani geografický rozdiel.

„Rád zodpoviem, ale som rád, že som prišiel. Ja s týmto súhlasím v hlavnej časti, ale tiež musím doplniť, že občianska spoločnosť ešte je aj stále o tom, že taká kvázi (nezr.) že susedská pomoc, výpomoc (nezr.), sociálny systém na Slovensku neexistuje v takej podobe, aby každý človek mal zabezpečené ľudské práva a dôstojný život, takže je dôležité, že táto občianska spoločnosť je na nejakej úrovni, ešte nie je dokonalá, samozrejme, ale vieme si ako ľudia navzájom veľmi dobre pomôcť aj bez nejakých zákonov, bez nariadení (nezr.), niekde chýba, tak tá občianska spoločnosť to musí doplniť. Takisto, ako robí v treťom sektore štát, kde chýba, nehovorím, že všetky musí robiť, nemusí, ale štát, kde chýba, tak tretí sektor to ako keby supluje v (nezr.) občianskej spoločnosť.“

Muž, Malacky, kategória - formalizovaný občiansky sektor

„Ja som sa do toho pustila kvôli tomu, že naozaj častokrát, čo si človek sám nespraví, to nemá. Takže keď tu, keď mi to tu chýbalo a vedela som, že to môže fungovať a máme, my máme (...) detské interaktívne centrum vzdelávacie ako informované vzdelávanie pre deti, takže mi to tu chýbalo a viem, že to môže, že to funguje desaťročia, mám skúsenosti s tým a chcela som, aby to aj deti tuna vôbec mali.“

Žena, Prešov, kategória - formalizovaný občiansky sektor

Suplovanie štátu tak bolo vnímané ako kľúčový faktor ich motivácie angažovať sa v oblasti, ktorú sme pre potreby analýzy fókusových skupín nazvali „spoločenská zodpovednosť“. Ostatné, tzv. motivátori v tejto oblasti, vychádzali najmä z aktuálneho spoločenského alebo politického diskurzu. Aj vražda Jána Kuciaka a Martyiny Kušnírovej bola pre niektorých respondentov a respondentky motivátorom byť angažovanejší v občianskej spoločnosti. Jediným rozdielom z pohľadu rodu bola kategória „boja proti neprávú“, kde prevládali odpovede respondentiek.

Pri porovnaní miery a foriem motivácie/angažovanosti byť aktívnym sú vnímané najmä rodové rozdiely z pohľadu formalizovaných a neformalizovaných skupín občianskej spoločnosti. Pokiaľ vo formalizovaných skupinách mali respondenti tendenciu vysvetľovať svoju angažovanosť a motiváciu cez ich vlastné postoje a hodnoty, akými boli sebeckosť (býť aktívnym, aby som vedel sám so sebou žiť) alebo líderstvo (budovanie slušnej spoločnosti cez moje osobné vlohy byť lídrom). V neformalizovaných skupinách tieto

postoje a hodnoty rezonovali aj u respondentiek. Laicky povedané, v neformalizovaných skupinách občianskej spoločnosti rodové rozdielnosti nezohrávajú takú dôležitú úlohu ako vo formalizovaných (viď vyššie) skupinách, ktoré majú svoje hierarchické rozdelenie, pevnú štruktúru vzťahov a jasné „pravidlá“, ktorými sa riadia. Naopak v neformalizovaných skupinách absentuje stabilná hierarchická štruktúra a väčšia časť aktivít je dobrovoľníckeho charakteru, a preto je samozrejme zjavné, že aj osobné motívy angažovanosti sa líšia.

„Čiže človek chce pomôcť, použije proste tie vedomosti zo života, použije to do praxe a pomôže tým ľuďom, čiže snažíme sa aj v dedine aj cez eurofondy, aj cez všelijaké proste sociálne fondy nejak prinášať peniaze pre rozvoj vôbec, a tú komunitu, hlavne všetko je robené pre ľudí, všetko zameriavame na to, aby proste ľudia mali či už škôlky, či už proste teraz sme vysadili levandule po celej dedine, každý má novú záhradku a je to také, je to taká možno drobnosť, ale je to proste ten pohľad, že niečo sa robí, že snažíme sa vlastne tak pomáhať, čiže asi aj to, aj kvôli tej škole, ale tak mi to ostalo po tých rokoch, lebo štúdium ma bavilo, čiže ostalo to vo mne ešte také živé.“

Žena, Košice, kategória - neformalizovaný občiansky sektor

Rozdiely z pohľadu osobných motívácií sa angažovať v týchto dvoch skupinách (formalizovaných a neformalizovaných) boli zaznamenané skôr z geografického pôvodu, ako rodu. Pokiaľ vo formalizovaných skupinách pri téme motívácií byť aktívnym nenájdeme markantné rozdiely, pri neformalizovaných skupinách občianskej spoločnosti naopak pociťujeme najmä geografické rozdiely z pohľadu hlavných motívov osobnej angažovanosti (porovnaj tabuľku 1). Osobné (individuálne) motívácie byť angažovaným a aktívnym občanom prevažujú najmä u respondentov a respondentiek z hlavného mesta a zo západného Slovenska. Čo je aj zrejmé, keďže práve v tomto regióne (nevynímajúc Bratislavu) kumuluje omnoho viac možností byť aj neformalizovane aktívny, ako v iných častiach Slovenska. Naopak, nízka miera osobnej angažovanosti v rámci neformalizovaných skupín občianskej spoločnosti v regiónoch východného a stredného Slovenska má vplyv aj na celkové vnímanie a mylné chápanie pojmu občianska spoločnosť, k čomu sa dostaneme neskôr .

„Ja mám takú teóriu, je to taká kontroverzná teória, podľa mňa každý človek je triezvy egoista, ale každý človek si to nejakým iným spôsobom kompenzuje alebo teda, je to príjemné, že môžem takto venovať tú aktivitu, neviem, či už je to kvôli tomu, že som dôležitý pre tých ľudí, ktorým prednášam alebo podobne, ale keď, je to ešte lepšie, ako keď niekto sa snaží, ja neviem, nahromadiť majetok, hej?“

Muž, Oponice, kategória - neformalizovaný občiansky sektor

Emočný prvok zohrával veľmi dôležitý faktor aj u respondentiek v neformalizovaných skupinách občianskej spoločnosti. Tak isto ako respondentky vo formalizovaných skupinách občianskej spoločnosti, aj oni utiekali do svojich sociálnych bublín, ktoré ich udržiavali v angažovanom prostredí a motivovali zotrvať aktívnymi. Na rozdiel od respondentov majúci tendenciu veci riešiť individualisticky, respondentky pri svojich názoroch častejšie odpovedali ako kolektívny orgán, skôr ako indivíduá. Dojem zdieľania spoločných záujmov,

názorov a cieľov v sociálnych bublinách respondentkám dáva väčší pocit ochrany a podpory, ako keby sa aktivizovali na individuálnej úrovni.

„Ja si myslím, že do veľkej miery sú angažovaní tí ľudia, či už tým smerom alebo tým smerom. Ale my sme sa tu asi stretli rovnakej krvnej skupiny, mi to tak pripadá, lebo chodíme na rovnaké akcie. Ale sú tu aj ďalší takí, čo chodia s takými tričkami, na tom nápisy. Teraz neviem, či sú akože občiansky sa aktivizujú. Ja sa tiež aktivizujem. Takže sú aktívni len svojím smerom tiež, takže ide o to, že ktorým smerom.“

Žena, Prievidza, kategória - neformalizovaný občiansky sektor

Podľa respondentiek obdobne ako vo formalizovaných skupinách, tak aj v neformalizovaných skupinách občianskej spoločnosti výrazný vplyv na ich motiváciu byť aktívna mali tradiční socializační agenti (rodina, rovesníci, škola – vzdelávanie). Z rozhovorov s respondentkami bolo zjavné, že ich angažovanosť začala v určitom životnom štádiu, práve vplyvom socializačných agentov. Jedným z možných vysvetlení je, že od žien sa tradične očakáva, že budú plniť úlohy, ktoré vyžadujú starostlivosť o druhých aj mimo svojho pracovného života (starostlivosť o deti, domácnosť, komunitu). Ženy sú teda od malička vedené k tomu, aby sa zapájali do dobrovoľníckych a komunitných aktivít na rozdiel od mužov, ktorých primárnou úlohou je finančne zabezpečiť rodinu (Cadesky, Smith, Thomas, 2019).

„Nás to baví, alebo aspoň za mňa, Ivan, baví ma v tom, čo som, tak som bol aj naučený od detstva a v podstate iné možnosti tu ani nejako neboli, ako teda v tomto kraji, kde sa nachádzam, takže prešiel som tým viac-menej, čo som aj ako vravel, prešiel som tým všetkým, či športy, alebo iné veci a (...) jednoducho, ako ma to baví, ako bral som to takto, že od detstva, no takže.“

Muž, Svidník, kategória - neformalizovaný občiansky sektor

Respondentky neformalizovaných skupín, podobne ako respondentky v rámci formalizovaných skupín pociťovali osobnú zodpovednosť a motiváciu zachovávať tradície a kultúru komunit, v ktorých žili. Svoju angažovanosť vysvetľovali aj cez určitú vnútornú potrebu (vo väčšine prípadov cez religiozitu) pomáhať druhým. Základným rozdielom, ktorý bol viditeľný u respondentiek formalizovaných a neformalizovaných skupín občianskej spoločnosti, bol motivátor ich aktivity. Kým respondentky formalizovaných skupín vnímali svoje motivácie v prípade zachovania kultúry, tradícií alebo pomoci druhým cez osobnú integritu a napredovanie vpred v spoločnosti, v ktorej žijú. Respondentky neformalizovaných skupín ako motivátor „byť aktívnymi“ uvádzali osobné skúsenosti, ktoré ich viedli k neformálnej angažovanosti (nešťastie v rodine, choré dieťa, nefungujúci systém sociálnych služieb, devastácia kultúry ako integrálnej súčasť ich rodinných väzieb a podobne). Laicky povedané, emotívny prvok opäť zohral výraznú časť pri procese učenia sa byť angažovaným a aktívnym občanom.

„Ten pocit, ktorý z toho mám. Jednak by som sa k tomu asi nedostala, nebyť toho, že mám sama syna s Downovým syndrómom, ale (...) myslím, že takéto niečo človeka vždycky zmení, prehodnotí a nasmeruje inak, a vie, že aj medzi v tej komunite ľudí, proste, čo majú tie deti s Downovým syndrómom, nie je veľa

aktívnych. Väčšinou ľudia sú ochotní prijímať niečo, nejakú pomoc, ale nie každý je schopný, a vie teda aj niečo pripraviť pre druhých. A ten dobrý pocit, to je to, čo ma motivuje, myslím, že tak.

Žena, Trnava, kategória - neformalizovaný občiansky sektor

Respondenti a respondentky pochádzajúci z Bratislavy alebo západného Slovenska mali tendenciu obhajovať svoj aktívny prístup a angažovanosť v neformálnych skupinách cez ich vlastnú spoločenskú zodpovednosť (supľovanie štátu, politická angažovanosť, zodpovednosť za boj proti neprávosti). Nie je to nič prekvapujúce, ak si uvedomíme, že práve región západného Slovenska, a najmä Bratislava, akumuluje v sebe omnoho viac príležitostí angažovať sa v politickej a spoločenskej rovine. Z hľadiska rodových rozdielov, to boli práve muži, ktorí svoje osobné motivácie byť angažovanými jednotlivcami vysvetľovali cez spoločenskú zodpovednosť, u nich sa práve v tejto dimenzii prejavil ich individualistický a racionálny prístup bez emotívnych nánosov, ako to bolo u žien v iných dimenziách angažovanosti. Práve s „bojom proti neprávosti“ sa najviac identifikovali respondenti neformalizovaných skupín občianskej spoločnosti, na rozdiel od formalizovaných skupín, kde k tejto kategórii inklinovali viac ženy.

„Neviem, ako sú to spojené nádoby určite a povedal by som, že aj práve tá nečinnosť tých politikov v zásade motivuje aj tretí sektor, že on tu vyplňa mnohé veci a diery, ktoré štát sám nie je schopný robiť, takže vlastne nejakým spôsobom sa vzopnuli nejakí ľudia, ktorí to chcú robiť, ale narazia naozaj na nejakú bariéru, a potom urobia ten druhý krok a je to (nezr.) ako v rámci občianskej spoločnosti, ale to je iná dimenzia, jednoducho, už to nie je z tých neformálnych vecí, z toho, že pomáha nejakému prostrediu, ale už to dostáva väčšiu štruktúru, systematicky pracuje a má reálnu moc, tie povestné kľúče od miešačky.“

Muž, Trnava, kategória - neformalizovaný občiansky sektor

Spolupráca občianskej spoločnosti s inými zložkami systému sa javí ako jeden z kľúčových faktorov, cez ktorý sa následne môže budovať pozitívny (alebo negatívny) obraz samotnej občianskej spoločnosti, ako aj jej renomé a stav, v ktorom sa nachádza. Samozrejme, existujú iné faktory, ktoré vplývajú na postavenie občianskej spoločnosti, tým sa však budeme venovať v nasledujúcich kapitolách, teraz sa naša pozornosť bude sústrediť na potenciál a príspevok občianskej spoločnosti z pohľadu ich spolupráce/nespolupráce s inými sektormi v štáte. Na základe jednotlivých odpovedí, ktoré nám ponúkli respondenti a respondentky formalizovaných a neformalizovaných skupín občianskej spoločnosti, spoluprácu s inými sektormi v štáte vnímajú cez individuálnu alebo inštitucionálnu úroveň partnerského vzťahu, ako aj cez samotné financie, ktoré sú im poskytované z rôznych zdrojov.

Tabuľka 3 Výber základných kódov k spolupráci OS, ich aktuálny potenciál a príspevok

Spolupráca OS a ich potenciál		
2.1 Spolupráca cez „partnerský vzťah“	Individuálna úroveň	2.1.1 Spolupráca v rámci expertných, odborných skupín v štátnej/verejnej správe
		2.1.2 Spolupráca v rámci expertných, odborných skupín v biznisovom sektore
	Inštitucionálna úroveň	2.1.3 Spolupráca v rámci expertných, odborných skupín v štátnej/verejnej správe
		2.1.4 Spolupráca v rámci expertných, odborných skupín v biznisovom sektore
		2.1.5 Vzájomné dopĺňanie sa
2.2 Spolupráca cez financie		2.2.1 Dotácie, granty zo strany štátu/samosprávy
		2.2.2 Dary, dotácie a sponzorstvo biznisového sektora
		2.2.3 Dary, dotácie a sponzorstvo tretieho sektora
		2.2.4 Dotácie, granty zo strany nadnárodných inštitúcií/organizácií

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Pri téme *spolupráca s inými sektormi* sú badateľné rozdiely z pohľadu formy spolupráce, ktorá môže byť vykonávaná na individuálnej úrovni (kedy člen občianskej spoločnosti spolupracuje s iným sektormi individuálne bez inštitucionálneho pozadia) alebo na inštitucionálnej úrovni (z afiliáciou a podporou samotnej organizácie, ktorej je členom). Najmenej skúseností respondenti a respondentky uvádzali na individuálnej úrovni, kde ide o ich osobné angažovanie a zapájanie do spolupráce v rámci expertných odborných skupín v štátnej/verejnej správe, ako aj biznisovom sektore. Vyjadrujeme presvedčenie, že individuálna úroveň bola z pohľadu spolupráce poddimenzovaná, čo môžeme prisudzovať viacerým činiteľom, ktoré mohli vstúpiť do kategorizácie jednotlivých konštatovaní respondentiek a respondentov. Napríklad skutočnosť, že danú spoluprácu nepovažujú za adekvátnu na to, aby sa o nej zmienili, alebo ju ani osobne nevnímajú ako formu spolupráce, prípadne ju nepovažujú za dôležitú pri charakterizácii svojich aktivít, ako aj postavenia v rámci vzťahu občianskej spoločnosti a aktérov v iných sektoroch.

Naopak, inštitucionálnu úroveň spolupráce vyzdvihujú a deklarujú, hlavne spoluprácu zo štátnou a verejnou sférou. Síce danú spoluprácu vnímajú za komplikovanú, zložitú z pohľadu komunikácie a presvedčania štátu, že pracujú na tom istom celi. No vo všeobecnosti ju vítajú, aj z toho dôvodu, že im zvyšuje odbornú kredibilitu ako relevantného partnera z občianskej spoločnosti. Pri charakterizovaní tohto typu spolupráce bola vnímaná aj určitá apatia a frustrácia zo strany respondentov a respondentiek.

„My sme nemali možnosť, my sme založili komunitnú nadáciu v spolupráci s mestom. Takže nič iné nám neostávalo, aby sme vlastne tú spoluprácu rozvíjali od začiatku. Je to ťažké, ale myslím si, že sme si v komunite vydobyli svoju pozíciu, s tým vlastne, že my sme veľmi nedbali na to, či to je... či sú to takí alebo

takí, alebo takí, išli sme si tou svojou cestou, snažíme sa byť transparentní. Nikdy sme ani mesto ako partnera neoklamali. Práve naopak, keď sme potrebovali niečo, tak sme tam chodili, ale nie taký systém, že leštiť kľučky, ako tomu hovorím, ale vždycky sme podali správu, čo sme, ako sme minuli peniaze, či to od nás niekto chcel alebo nechcel. Doteraz si pamätám hlavnú účtovníčku, ako som naháňala po mestskom úrade, lebo nechcela odo mňa (nevr.) účtovanie, keď sme začínali, že to nemá v pracovnej náplni. Číže toto máme vlastne za sebou. My s mestom okrem komunitnej nadácie rozbiehame ďalší veľký projekt, to je to (nevr.) centrum a myslím si, že mesto je ako keby teraz veľmi otvorené novým nápadom aj novým impulzom, aj novému typu spolupráce, je to fajn, ale ešte sa mi zdá, že potrebujú čas dozrieť. Takto to poviem. Myslím si, že ešte stále to sa musí, musíme komunikovať, aby sa dotiahli procesy, aby sa dotiahlo to, že spolupráca bude naozaj profesionálna a ja tomu veľmi fandím, aj verím tomu, že keď to pôjde týmto smerom, tak to bude pre tú občiansku spoločnosť, čo sa týka našej komunity a nášho mesta, veľmi pozitívne. A musíme byť trpezliví a držať palce. A chce to to, čo Ivona povedala. Veľa, veľa komunikácie.“

Žena, Malacky, kategória - formalizovaný občiansky sektor

Ďalšou kategóriou spolupráce bola oblasť vzájomného suplovania štátu – vzájomného dopĺňania sa v niektorých oblastiach spoločnosti. Prevažoval názor (mimo hlavného mesta), že neziskový sektor sa realizuje v tých oblastiach, kde štátny a ani biznisový sektor nemajú ochotu ísť, pretože to nie je výnosné a príliš komplikované na manažment. Ak by sme sa tak vrátili späť k predpokladom sociálnej kohézie, tak vzájomná spolupráca, ktorá podľa respondentov a respondentiek existuje, je skôr limitovaná na suplovanie a vzájomné dopĺňanie toho, kde štát zlyháva, alebo nemá kapacity, či biznisový sektor nemá záujem z hľadiska výnosnosti. Vertikálna aj horizontálna úroveň je v tejto kategórii poddimenzovaná.

„Sociálna oblasť, samozrejme. No často tá občianska spoločnosť, tie združenia nahrádzajú aj činnosť štátu, aj to, čo by štát mal robiť, alebo ho minimálne dopĺňajú. Ľudskoprávna oblasť, menšiny všetky rôzne, od etnických cez nakoniec aj cirkev.“

Žena, Banská Bystrica, kategória - formalizovaný občiansky sektor

Spoluprácu s ostatnými sektormi vnímajú respondentky a respondenti aj cez finančnú podporu. Tu podľa nich dominuje skôr spolupráca s biznisovým sektorom a externým prostredím mimo štátu vo forme dotácií, grantov a iných finančných mechanizmov, najmä zo zahraničia. Minimálne skúsenosti v oblasti finančnej podpory respondenti uvádzajú v kategórii podpory zo strany štátu/samospráv. Celkovo táto kategória spolupráce je mierne poddimenzovaná. A ak je viditeľný nejaký druh spolupráce zo strany štátu a biznisového sektora, respondentky a respondenti sa k nemu nevyjadrujú pozitívne, skôr ponuku spolupracovať berú ako povinnosť. Ich frustrácia je tak pochopiteľná a vychádza aj z celkového vnímania občianskej spoločnosti inými aktérmi spoločnosti. Podľa respondentov a respondentiek ich berú skôr ako nerovnocenného partnera, ktorý robí zadarmo a výkonne.

Tabuľka 4 Výber základných kódov ku nespolupráce OS	
Nespolupráca OS a ich problémy, výzvy	
2.3 Neformálne obmedzenia	2.3.1 Nerovnocenný partner
	2.3.2 Negatívne vnímanie OS (konšpirácie, nepravdy, spoločenská percepcia)
	2.3.3 Nezáujem
	2.3.4 Dvojtvárnosť
	2.3.5 „Malý hráč“
2.4 Formálne obmedzenie	2.4.1 Financie
	2.4.2 Nedostatočné kapacity

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

„Spolupráca so štátom a so samosprávou je, že participujeme na rôznych formách komunikácie. Teraz je také (nevr.), že komunitný plán sociálnych služieb, kde sa zaujímajú o našu konkrétnu problematiku. Akože tento rok bola podpora zo strany mesta, nemôžem povedať, ale je rok sociálnych služieb, alebo čo máme v meste, tak sa to teraz hodí. Sme organizácia, ktorá (nevr.) nemá kontroverzné a zastrešujeme naozaj tie inštitucionálne (nevr.) a našou takou zlomenou chrbtovou kosťou je tá odbornosť, že sme odborníci, rodičia, ja mám napr. 15,5-ročnú prax s autistom v práci (nevr.), ale (nevr.) otázky odbornosti a narážam na tých mestských odborníkov, tak mi povedia, že je to všetko pekné, ale nemám odbornú spôsobilosť akože, ktorá by mohla zastrešovať to, čo prezentujem. Mám 15-ročnú prax. A tým, že 5 rokov robím v tej organizácii ako nástupník, tá organizácia má 18 rokov, tak už vidím do tej problematiky komplexne.“

Žena, Banská Bystrica, kategória - formalizovaný občiansky sektor

Respondenti aj respondentky sa zhodujú v tom, že spolupráca so štátom, či už v podobe pridelovania grantov, podpory pri vytváraní spoločných zámerov, či akejkoľvek odbornej expertíze z ich strany, nie je vnímaná štátnymi a verejnými aktérmi ako niečo cenné a relevantné. Skôr sa stretávajú s opakom, no aj napriek tomu, pri každej jednej odpovedi badať snahu o neustálu komunikáciu a presviedčanie seba ako aj druhú stranu, že to všetko má zmysel. Respondenti a respondentky zastávajú názor, že neziskový sektor trpí a nie je vnímaný ako rovnocenný partner. Medzi ďalšie prekážky spolupráce respondenti a respondentky formalizovaných skupín uvádzajú množinu bariér, ktoré sme po potreby správy nazvali „neformálnymi obmedzeniami“, a patrí do nich nezáujem štátu/biznisového sektora o aktivity občianskej spoločnosti, dvojtvárnosť štátu v oficiálnej podpore občianskej spoločnosti a jej prezentácii v mediálnom diskurze (ako verejného nepriateľa), čiže negatívne vnímanie OS cez rôzne nepravdy, konšpirácie a spoločenskú percepciu ovplyvnenú práve výroky mnohých čelných predstaviteľov minulých a súčasných vlád. Obmedzenie spolupráce z dôvodu rozširovania nepravdivých informácií o občianskom, alebo ako respondentky a respondenti nazývajú neziskovom (treťom) sektore, prevláda vo

viacerých odpovediach. Buď pomenúvajú priamo vrcholových činiteľov, ktorí sa o to zapríčinili, alebo sa vyjadrujú všeobecne voči štátu, legislatíve alebo exekutívnej časti. Samozrejme, v rámci týchto konštatovaní vnímame viacero tradičných stereotypov ohľadne financovania, pozície a vplyvu, ktoré bližšie rozoberieme v časti venovanej „konšpiráciám v občianskej spoločnosti“.

„Ako keď poviem, že pracujem v občianskom sektore, to je, ako keby som pracovala na Marse, mnoho mám takých v svojom okolí, ktorí sa úplne divia, že ako sa človek môže zamestnať alebo ako sa tomu môže aktívne venovať, a hľadá iba ten prospech, prečo to robím.“

Žena, Košice, kategória - formalizovaný občiansky sektor

Z pohľadu formálnych obmedzení boli najčastejšie spomínané dve kategórie brániace v spolupráci, a tými boli financie a nedostatočná kapacita vo vnútri organizácií občianskej spoločnosti. Väčšina z respondentov a respondentiek sa zhodla nepriamo na názore, že problém v rámci financií je viditeľný najmä v tých organizáciách, ktoré sa aktívne realizujú v ľudskoprávnych témach, otázkach životného prostredia, postavenia menšín alebo migrantov. Financie sú získavané prevažne zo zahraničia, keďže na Slovensku dopyt po týchto témach podľa nich nie je, skôr sú im kladené prekážky pod nohy, aby sa neaktivizovali ďalej. Naopak, v kategórii nedostatočných ľudských kapacít, zdôrazňujú svoje vnútorné obmedzenia manažovať väčšie granty alebo byrokraticky náročné granty, vrátane písania projektov. Zaujímavým faktom je, že v rámci tejto skupiny formálnych obmedzení nevidujeme respondentky alebo respondentov z Bratislavy. Čo môže byť obhájiteľné cez viaceré tézy. Po prvé, že práve respondenti a respondentky ako členovia občianskej spoločnosti v hlavnom meste majú omnoho viac príležitostí si vytvárať svoje vnútorné kapacity, či už ľudské, alebo aj finančné. Po druhé, nevenujú tejto oblasti dostatočnú pozornosť, keďže vedia, že sa nachádzajú v meste, kde je silná konkurencia, a laicky povedané, „musia sa obracať“, aby prežili. Po tretie, majú omnoho bližšie k viacerým inštitúciám, organizáciám národného aj nadnárodného charakteru, keďže hlavné mesto v sebe generuje vyšší potenciál rôznych príležitostí.

Poddimezovanosť v oblasti spolupráce bola spoločným znakom formalizovaných a neformalizovaných skupín občianskej spoločnosti. Spolupráca, či už na individuálnej, alebo inštitucionálnej úrovni, bola zaznamenaná v malom množstve respondentov a respondentiek, a opäť najmä v okolí západného Slovenska a Bratislavy. Základným rozdielom v oblasti spolupráce medzi formalizovanými a neformalizovanými skupinami občianskej spoločnosti bol typ partnera tejto spolupráce. Pokiaľ respondenti a respondentky formalizovaných skupín uvádzali štát ako relevantného partnera spolupráce, respondenti a respondentky neformalizovaných skupín uvádzali biznisový sektor ako partnera spolupráce. Možným dôvodom tohto nastupujúceho partnerstva je, napríklad nárast tzv. freelanacerov aj na Slovensku, ktorí sa inštitucionálne neviažu na žiadnu organizáciu alebo inštitúciu, sú veľmi flexibilní z hľadiska svojej pracovnej kultúry, čo biznisovému sektoru vyhovuje skôr ako verejnému sektoru.

„No z môjho pohľadu sa to mení určite. A ja to vnímam pozitívne, začína sa objavovať v Prešove to firemné dobrovoľníctvo, to znamená, že väčšinou teda sú to firmy, ktoré majú zahraničný potenciál a vytvárajú priestor, aby

zamestnanci mohli ísť minimálne raz do roka a robiť niečo spoločensky užitočné, čož predtým nebývalo vôbec zvykom. Samozrejme, že v tých firmách musí byť niekto, kto to koordinuje, my sa snažíme, aby aj v organizáciách, aj vo firmách, v školách bol nejaký ten koordinátor dobrovoľníkov, a kde to je, tak to tam funguje. No a tiež je to taký nový prvok na trhu, ale svetlý. Čiže pozitívny a myslím si, že tým, ako sa to bude potom aj do tých slovenských alebo iných organizáciách podnikateľského subjektu dostávať. "

Žena, Prešov, kategória - neformalizovaný občiansky sektor

Vzájomné dopĺňanie sa je taktiež, ako predchádzajúca oblasť, vnímané cez prizmu spolupráce a partnerstva s biznisovým sektorom, ktoré je prítomné najmä na západnom Slovensku a v Bratislave. Máme za to, že prítomnosť zahraničných firiem a zahraničných investorov v mnohom ovplyvnila spôsob, akým je vnímané dobrovoľníctvo a mimopracovné aktivity slúžiace k všeobecnému dobru, čo sú oblasti, v ktorých sa neformalizovaný občiansky sektor prejavuje najsilnejšie. Predpokladáme, že jednotlivé firmy spolupracujúce s občianskym sektorom „sa naučili“ oslovovať a prenášať niektoré úlohy aj do občianskeho sektora, čím prispievajú nielen k dobrému menu jednotlivých organizácií a iniciatív, ale takisto obohacujú svoju firemnú kultúru. Vnímanie spolupráce ako vzájomného dopĺňania sa je tiež typickejšie pre ženské pohlavie, čo však vyplýva z charakteru spolupráce biznisového sektora s občianskou spoločnosťou (nadačné a komunitné aktivity, dobrovoľníctvo, environmentálne a vzdelávacie aktivity).

„Ja si myslím, že trošku sa zabúda aj na to, že sú tu zahraničné firmy, ktoré v tejto oblasti (nezr.) svojho času, spoločnosti a dobrovoľníctva, a filantropie robia oveľa viac ako naše. Učia vlastne nás tie naše firmy, ktoré sú bez tej zahraničnej účasti, ako sa to vlastne robí.“

Žena, Banská Bystrica kategória - neformalizovaný občiansky sektor

Drvivá väčšina dotácií, grantov a darov, ktoré sme pre potreby záverečného reportu rozdelili do troch sfér pôvodu, a to: 1) zo strany štátu, 2) zo strany biznisového sektora a 3) zo strany nadnárodných a medzinárodných organizácií, pochádza práve zo strany biznisového sektora. Aj keď niektorí respondenti a respondentky uvádzali, že sú úspešní aj pri žiadostiach zo strany štátu alebo nadnárodných organizácií, často spájali obdržanie takejto podpory s negatívnym pohľadom okolia. Boli obviňovaní z toho, že na grantoch a dotáciách zarábajú a že ich nevyužívajú pre všeobecné dobro spoločnosti. Takýto negatívny pohľad okolia však nebol spomínaný pri dotáciách alebo grantoch pochádzajúcich z biznisového sektora, čo môže byť ovplyvnené viacerými spoločenskými predsudkami s relatívne silným vplyvom na názory a postoje jednotlivcov. V prvom rade podpora zo strany biznisového sektora je vnímaná cez 2 % z daní, ktoré sa stali určitou súčasťou kolektívnej podpory občianskej spoločnosti. Ďalším faktorom je osobitný vzťah biznisového sektora a občianskej spoločnosti, kde podnikateľ často podporuje iniciatívu, združenie, na ktorého fungovaní má svoj vlastný záujem (športový klub, ktorý navštevuje jeho dieťa, komunitné aktivity v obci, kde býva). Po tretie, vzťah medzi biznisovým sektorom a občianskou spoločnosťou je dôvernejší a intenzívnejší, na rozdiel od štátnej správy a nadnárodných organizácií, kde celá komunikácia prebieha písomnou formou. V rámci dotácií zo strany biznisového sektora často príde k osobnému kontaktu, keď žiadateľ príde do firmy osobne a prezentuje svoje nápady a vízie. Takýto vzťah má potom

často dlhotrvajúci charakter opakujúcej sa podpory. Ďalšou skutočnosťou môže byť prítomnosť zahraničných firiem, ktorých vplyv sme opisovali v predchádzajúcej časti. Na záver však musíme jedným dychom dodať, že skôr tieto argumenty pozitívnej spolupráce biznisového sektora a občianskej spoločnosti boli omnoho viac zdôrazňované respondentkami a respondentmi neformalizovaných skupín.

„Sme viac-menej tam, kde fakt, že zahraniční, tí už prišli s tým zo zahraničia, čiže už to vlastne len uplatňujú tu. Horšie je to u slovenských podnikateľov a mám takú skúsenosť, že vlastne všetko je na báze takého osobného kontaktu a vo väčšine vidieť, že už majú sumy, hej, ktorými podporujú a myslím si, že 90 % sú to športové aktivity. Veľmi ťažko, aj keď som mala takú skúsenosť, že cez rok som komunikovala s nejakým pánom riaditeľom a sme neuspeli, ale potom bolo ochorenie v rodine, tak asi o rok alebo o dva prispel, hej? Lenže to ja musím dostať to avízo, že tá zmena, aby som ho znova oslovila, lebo keď som odišla raz, čo som nepochodila, tak človek si potom povie: „No na čo tam pôjdem asi?“ Hej? Čiže, čiže u slovenských podnikateľov je to horšie.“

Žena, Prešov, kategória - neformalizovaný občiansky sektor

Z neformálnych obmedzení spolupracovať s OS vnímali respondenti a respondentky vplyv konšpiračných teórií a nezájum zo strany štátu a spoločnosti. Respondenti a respondentky právom kritizovali jednotlivé politické strany a vlády za to, akým spôsobom poškodzujú renomé občianskej spoločnosti. No ani oni samotní neunikli vplyvu konšpiračných teórií. Časť respondentov a respondentiek neformálnych skupín poukazovala na rozdiely medzi „dobrými“ a „zlými“ neziskovými organizáciami. Konšpirácie sa týkali najmä spôsobu, akým sú jednotlivé organizácie financované, či sú naozaj neziskové a či neslúžia iba k vlastnému prospechu. Výnimkou pre nich boli organizácie, ktoré nejakou formou asistujú pomáhajúcim profesiám, znevýhodneným skupinám (okrem rómskej skupiny a migrantov), športovým klubom a vzdelávaniu detí a mládeže. Konšpiráciám viac podliehali respondentky ako respondenti neformalizovaných skupín. V prípade nezájumu sa často opakovali dve tézy, a to silnejúci individualizmus ako následok novej modernej trhovo orientovanej spoločnosti, a mentalita spoločnosti, ktorá si necení a neodmeňuje aktivitu jednotlivcov alebo skupín.

„Hej? A toto v tých ľuďoch už chyba, hej? Že je to niečo nadbytočné, že to nechceme, alebo je jednoduchšie ležať doma pred televízorom, napchávať sa čipsami namiesto toho, aby sme robili niečo, z čoho sa môžu iní tešiť a my spolu s nimi tiež. Takže ťažko je budovať občiansku spoločnosť, keď ako v predošlej tej diskusii zaznelo aj to, že prichádzame o inštitúty spoločnosti, ktoré sme mali zažívané, ako napríklad inštitút učiteľa, autorita učiteľa bola niečím. Už nie je ničím, hej? Kedysi starosta, učiteľ, farár boli na dedine.“

Muž, Lučenec, kategória - neformalizovaný občiansky sektor

Formálne obmedzenia ako nedostatočné kapacity a problematika financovania sú vnímané veľmi podobne naprieč jednotlivými regiónmi aj v porovnaní medzi respondentmi a respondentkami. V rámci neformalizovaných skupín nie je úplne možné tieto dve kategórie oddeliť vzhľadom na to, že respondenti vnímajú nedostatočné kapacity ako priamy dôsledok poddimenzovaného financovania občianskej spoločnosti. Ako najčastejšie

problémy uvádzajú prílišnú byrokraciu a administratívu, komplikované procesy pri podávaní grantov a žiadostí, a nemožnosti zaplatiť si „človeka“, ktorý by sa tejto oblasti dokázal intenzívnejšie venovať. Môžeme predpokladať, že je to dôsledok aj toho, že kategória neformalizovaných skupín nevykonáva činnosť v občianskom sektore na profesionálnej úrovni, skôr na úrovni „nadšených aktivistov a dobrovoľníkov“, čo ich často brzdi vo vytváraní nových príležitostí a zapojenia sa do existujúcich výziev.

„Ako keby že nemôžete dať neziskový sektor, že sú poddimenzované časovým a ešte majú sa aj stretávať. To je, čo ste aj vy spomínali, že chýba podpora, ako keby inštitucionálna, akože všetko je, ako keby na aktivity zamerané, a tým pádom tie neziskovky sa nemôžu rozvíjať, lebo sú poddimenzované na úrovni, že nemajú ako keby papiere a všetku administratívu.“

Muž, Žilina, kategória - neformalizovaný občiansky sektor

Aj napriek pestrosti a rôznorodosti občianskej spoločnosti, motívov angažovanosti, jej členov a cieľov, existujú spoločné faktory, ktoré priamo ovplyvňujú organizácie občianskeho sektora bez rozdielu na zameranie, vnútornú štruktúru či ich spoločenské postavenie, sú nimi bariéry (prekážky), ktoré limitujú nielen rast, ale aj dosah jednotlivých súčastí občianskeho sektora v spoločnosti. Na základe realizácie fókusových skupín s formalizovanými organizáciami občianskeho sektora môžeme prekážky a bariéry OS, aj s pomocou iných výskumov realizovaných za ostatné roky na Slovensku (aj v EÚ), rozdeliť do troch oblastí, medzi nich patria:

- a) finančné prekážky,
- b) prekážky v oblasti ľudských zdrojov/riadenia,
- c) prekážky vonkajších vzťahov/preťaženie byrokratických požiadaviek (Zimmer, A., & Hoemke, P., 2016),
- d) neformálne prekážky doplnené aj na základe odpovedí respondentov a respondentiek v rámci fókusových skupín (strata identity, apatia a nedôvera, renomé občianskej spoločnosti).

Medzi pomerne zriedkavé prekážky, ktoré respondenti a respondentky uvádzajú, sú tzv. osobné bariéry (konzument času, nedostatočne ohodnotená práca, apatia). Nie je to určite ničím prekvapujúce, keďže sme „dotazovali“ aktívnych členov občianskej spoločnosti, ktorí osobné prekážky majú už dávno spracované na individuálnej úrovni, a skôr vnímajú formálne prekážky, a ktoré im bránia k naplneniu cieľov organizácie, ako aj svojich občianskych aktivít. No aj napriek nižšiemu počtu výskytov osobných prekážok v rámci angažovanosti, prevládala najmä apatia a skepsa spojená priamo s vnímaním ich organizácie alebo občianskej spoločnosti, pre nich akýkoľvek útok na organizácie občianskej spoločnosti znamená osobný útok na ich integritu a hodnotový svet.

„My pravidelne, keďže Slovensko je veľmi rozporciované momentálne v názoroch (nezr.) naširoko, tak samozrejme, že keď je nejaké obdobie alebo, resp. keď MNO urobí nejakú chybu alebo nejaký prešľap, mám pocit, že je viac sankcionovaná, ako keď niečo urobí štátna organizácia. Tam sa to ututle, aj keď je problém kvázi rovnaký. A to isté sa týka v rámci názorov. My prezentujeme určitý typ názorov, pre niekoho možno veľmi liberálny a sú tu skupiny, hlavne kresťanských organizácií, ktoré tieto názory nezdieľajú. Tam tie útoky sú veľmi

bežné. Keď odhliadnem od násilníkov, keď sme urobili konečne webku a nejaký nás hackol, lebo sme akurát mali (nezr.) by vedela rozprávať, tak nás skoro porazilo. Práve preto, že on mal tú možnosť a vedel sa, bolo to namierené proti nám, len preto, že máme určité názory a určitú, nedá sa povedať slobodu, lebo to je demokracia, výber človeka za svoj názor. Vo všeobecnosti máme ťažšie sa presadiť.“

Žena, Žilina, kategória - formalizovaný občiansky sektor

Medzi hlavné prekážky, ktoré respondentky a respondenti označili za zásadné patria všeobecne známe prekážky, ako:

1. byrokracia a nedostatočná podpora zo strany štátu;
2. financie („málo grantov“, konkurencia);
3. negatívna reputácia OZ/OS;
4. strata svojej identity.

Práve posledná kategória – strata svojej identity – je špecifická pre región Slovenska, a skôr by sa mohla byť zaradená do konšpiratívnych názorov a stereotypov. Rozhodli sme sa však túto kategóriu zaradiť do všeobecných prekážok, pretože si myslíme, že má zásadný vplyv na potenciálnu spoluprácu formalizovaných aj neformalizovaných skupín občianskej spoločnosti. Respondentky a respondenti stratu identity vnímali cez negatívne rozdelenie občianskej spoločnosti z ich vlastného pohľadu. Na ich percepciu tak vplývali tradičné negatívne stereotypy, cez ktoré je vnímaná občianska spoločnosť ako celok z vonkajšieho prostredia. Paradoxom je, že aj vo vnútri samotnej občianskej spoločnosti sa vyskytujú názory o „zlých mimovládkach“, ktoré „vyciavajú štát“ alebo „štát ich zámerne dotuje“, a tých ostatných občianskych združení, ktoré nemajú financie, kapacity, postavenie a nie sú ani mediálne známe. Špecifikom tohto ich pohľadu je fakt, že väčšina z nich sa nevedomky priznala, že dané informácie čerpala hlavne zo sociálnych sietí a internetu, kde existuje vyšší predpoklad toho, že sa jednotlivci stretnú s dezinformáciami a konšpiráciami, ako v štandardných médiách.

Respondenti a respondentky formalizovaných skupín medzi najčastejšie prekážky uvádzajú tri kategórie, pre ktoré boli následne vytvorené aj všeobecné kódy – a tými sú: byrokracia a nedostatočná podpora štátu, nedostatok financií (málo grantov, vysoká konkurencia) a negatívna reputácia samotnej občianskej spoločnosti. Tieto bariéry sú vzájomne poprepávané s ostatnými negatívnymi synonymami vo vzťahu občianskej spoločnosti, viditeľnými v každej sfére záujmu, či už vo vzájomných interakciách, ako aj v rámci samotného postavenia občianskej spoločnosti. Spojovacím prvkom všetkých prekážok, ktoré sú vnímané respondentkami a respondentmi formalizovaných skupín ako zásadné, je polarizácia (občianskej) spoločnosti. Laicky povedané, relatívne vyšší pomer respondentov a respondentiek definuje prekážky občianskej spoločnosti cez svoj hodnotový svet, ktorý je, bohužiaľ, popretkávaný konfliktami, delením spoločnosti – jednotlivcov na „my“ verzus „oni“. Čo je veľmi negatívnym trendom do budúcnosti pri budovaní celistvej a integrovanej (občianskej) spoločnosti vzývajúcej jednotné ciele a hodnoty? Hlavným problémom, na ktorý už dlhodobo poukazujú viacerí občiansko-právny aktivisti, akademici, ako aj osobnosti z občianskej spoločnosti, je, že sa permanentne delegitimizuje občianska spoločnosť ako celok, neustále sa podkopáva jej postavenie a vytvára sa skreslený obraz jej vplyvu a dosahu. Vo všeobecnosti tak môžeme potvrdiť, už doteraz známy nielen pocit samotných aktérov občianskej spoločnosti, ale aj jednotlivé výskumy realizované v tejto oblasti

v minulosti, že legitimita občianskej spoločnosti (ako aj organizácií) je všeobecne podkopávaná, nielen po normatívnej dimenzii, ale aj po inštrumentálnej. K týmto tézám sa však vrátíme v ďalších kapitolách, ktoré pojednávajú o postavení a renomé občianskej spoločnosti na Slovensku.

Tabuľka 5 Výber základných kódov - prekážky a bariéry pre občiansku spoločnosť

Hlavné prekážky OS	
3.1 Osobné prekážky	3.1.1 Dobrovoľná aktivita po práci 3.1.2 Nedostatočne ohodnotená 3.1.3 Konzument času 3.1.4 Apatia, nedôvera
3.2 Všeobecné prekážky	3.2.1 Byrokracia, nedostatočná podpora zo strany štátu 3.2.2 Nedostatok financií, málo „grantov“ a veľká konkurencia 3.2.3 Negatívna reputácia OZ/OS 3.2.4 Strata svojej identity

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

„Ja si myslím, že to je hlavne o tom, že o akej téme to hovorí (nezr.). Akú tému rieši, to znamená MVO sú ľudskoprávne a bojujú za práva nejakých menších alebo skupín, mnohokrát sú financované zahraničnými donormi, nie slovenskými. Ale ak hovoríme o MVO, ktoré vlastne majú či vzdelávací charakter, alebo nejaký edukačný, alebo environmentálny, tak tie sú doslova závislé na finančných prostriedkoch od štátu. A štát aj týmto koriguje ich snahy. To znamená, je to, aspoň z môjho pohľadu, aj z nášho pohľadu, keď vás neumorí aktivita, ktorú robíte, tak vás umorí tá administratíva okolo tých projektov a Slovensko je extrémne byrokratická krajina na všetko, tak keď chcete robiť nejaký projekt, môžete rátať s tým, že tam bude brutálna administratíva, ak je to štátny projekt, o eurofondoch ani nehovorím. Kapitola sama o sebe. A ak nie sú v MVO ľudia, ktorí sú dobrovoľne zainteresovaní a robia to pre svoj dobrý pocit aj zadarmo, tak MVO nemá šancu prežiť.“

Žena, Žilina, kategória - formalizovaný občiansky sektor

Tak ako je viditeľné v úryvku vyššie, samotní členovia nielenže vnímajú rozdielnosti medzi jednotlivými organizáciami občianskej spoločnosti, ale pociťujú byrokratickú záťaž v rámci podávania a čerpania financií z grantových schém. Veľakrát, ako v tomto prípade, celá aktivita, ktorá je vyvíjaná nad rámec fungovania organizácie, stojí a padá na dobrovoľnosti výkonu jej členov v niektorých oblastiach manažmentu organizácie. Samozrejme, všetky respondentky aj respondenti pociťujú určitú nedocenenosť, s ktorou sa stretávajú pri výkone svojich aktivít, či už v rámci sociálnych služieb, zachovania menšinovej kultúry a tradícií, ale aj v rámci projektov zameraných na ľudskoprávne témy. Viackrát sa medzi hlavné potreby, ktoré okrem zvýšenia kapacít (či už odborných alebo ľudských v rámci rôznych grantových schém a výziev), vyjadrovali respondenti a respondentky, vyššiu potrebu záujmu o svoje aktivity zo strany médií, ktoré podľa ich slov nevenujú dostatočnú

pozornosť aktivitám občianskeho sektora, a tým upadá ich aktivita do zabudnutia, absentuje priestor na seba prezentáciu, a tým aj možnosť uchádzať sa o rôznorodú podporu.

V neformalizovaných skupinách občianskej spoločnosti boli osobné prekážky, na rozdiel od respondentiek a respondentov formalizovaných skupín, vnímané ako zásadné, čo znie logicky aj z hľadiska ich voľnejšej štruktúry, neformálnemu združovaniu sa a aktivitám dobrovoľníckeho charakteru, ktoré sú realizované najmä po formálnom pracovnom dni. Respondenti a respondentky sa aktivitám venovali najmä vo svojom voľnom čase, v ich odpovediach bola vnímaná určitá nostalgia po aktívnejšom živote vedenom v minulosti. Ako najčastejšie prekážky respondenti a respondentky uviedli všeobecnú apatiu a nedôveru meniť svoje okolie a vzťahy v ňom, ako aj časovú náročnosť realizovaných aktivít. Časovú náročnosť realizovaných aktivít respondenti a respondentky priamo nespájali s otázkou financií, no z jednotlivých odpovedí bolo zrejmé, že v prípade finančného ohodnotenia by sa chceli venovať obdobným aktivitám aj na profesionálnej úrovni. Apatia, ktorú respondentky a respondenti pociťovali pri výkone svojich aktivít, bola vyvolávaná konšpiračnými teóriami, s ktorými sa stretávali. Narastala tak ich celková nechť byť spájaný/spájaná s aktivizmom, mimovládnyimi organizáciami alebo dobrovoľníckou činnosťou. Zároveň uvádzali nechť dokazovať okoliu svoje dobré úmysly, a takisto prehovárať jednotlivcov k tomu, aby začali byť aktívnejší.

„Áno, sú. Sú, ale niekedy sa mi zdá, že ak to nazveme priamo aktivizmus, tak. Si tak neuvedomujú to, čo robia, napríklad niekedy fakt robia dobre, ale nechcú byť ako keby označovaní za aktivistov a podobné veci. Čiže možno je to presne také, že upratať si iba okolo seba blízke také okolie bydliska dajme tomu, mimo tej aktivistickej bubliny.“

Muž, Žilina, kategória neformalizovaný občiansky sektor

Strata identity bola pre respondentov a respondentky zanedbateľná podobne ako vo formalizovaných skupinách občianskej spoločnosti. Respondenti a respondentky boli presvedčení, že renomé občianskej spoločnosti je ovplyvnené nekalými aktivitami veľkých nadácií a mimovládnych organizácií, v ktorých došlo k strate dobrovoľnosti a odcudzeniu sa od zvyšku spoločnosti. Občiansku spoločnosť (formalizovanú zložku) vnímali ako silne konkurenčné prostredie, v ktorom dochádza k vzájomnej nevráživosti medzi jednotlivými skupinami. A konečným porazeným sú „oni“, dobrovoľníci, neformálne sa združujúci. Mali tak pocit, že nedokážu konkurovať väčším organizáciám, ktoré na seba upriamujú aj mediálnu pozornosť. Prisudzovali to hlavne nechote médií, nedostatku finančných a ľudských zdrojov. Za veľkú nevýhodu považovali aj nedostatočnú informovanosť o potenciálnych grantových výzvach, čo opäť prisudzujú „temným silám z pozadia“, ktoré manipulujú s informáciami a posúvajú ich opäť len veľkým, vplyvným nadáciám a mimovládnyimi organizáciám.

„Iba doplniť to, že si myslím, že veľmi zlé meno tým nám ostatným robí to, že povedzme, napríklad veľké nadácie, (nevr.) vie, že sa tam prelievajú veľké peniaze. Tak, a tým pádom sme VŠETCI hodení ako keby do jedného vreca. Čiže toto sú všelijakí takí špekulanti, chcú len peniaze, a tým pádom sa vlastne ako keby znevažuje tá niekoľkoročná mravenčia práca, hej? Že, že vôbec. Hej? Takže tam niekde sa stala chyba, že, že tie veľké firmy ako plynárne, elektrárne, banky

otvárať si svoje nadácie alebo ja neviem, ako sa to volá, nadácie, a spoločnosť je teraz tak nastavená, že tam sa ulievajú peniaze a oni dostávajú svoje. Takže a zas nie je taký (nezr.) v spoločnosti, čo v spoločnosti celkove a my sme žiadali nejaký odpočet, že: „Čo? Na čo ste tie peniaze použili?“ Hej? Lebo keď dostanem 2 000, tak vlastne neviem, ako ich mám využiť cez ten, a oni keď dostanú niekoľko miliónov, tak neviem, či je taká spoločenská kontrola, že na čo.“

Žena, Prešov, kategória - neformalizovaný občiansky sektor

Rovnako ako pri formalizovaných skupinách považujú respondenti a respondentky za zásadné prekážky byrokraciu a negatívnu reputáciu OZ/OS. Byrokracia však nie je v tomto prípade vnímaná iba ako administratívna záťaž, ale aj ako spôsob, akým môže štátna správa klásť „polená pod nohy aktivizmu“, dobrovoľníctvu a mimovládny organizáciám. Zaznamenaný pohľad vystihuje pocit respondentiek a respondentov, že ich snaha byť aktívnym a robiť niečo pre dobro spoločnosti je považovaná za nežiaducu. Ďalej zdôrazňovali, že existujú témy, pri ktorých nemajú šancu získať finančnú podporu, aj keď ich oni sami považujú za veľmi dôležité (poľská kultúra na Slovensku, rozvíjanie cestovného ruchu v menej rozvinutých regiónoch...). Negatívnu reputáciu považujú za brzdiacu páku, najmä v ich vzťahu k spoločnosti, a tým pádom aj k získavaniu jednotlivcov a skupín v rámci svojich aktivít. Ako hlavného vinníka uvádzajú médiá, politických aktérov a nedostatok relevantných informácií podávaných smerom k spoločnosti, čo sme naznačili už v predchádzajúcej časti venujúcej sa vzťahom a spolupráci v rámci občianskej spoločnosti. Na rozdiel od formalizovaných skupín je však potrebné pridať aj ďalšiu prekážku, ktorá sa pri ich odpovediach objavovala veľmi často, a tou sú regionálne rozdiely. Treba zdôrazniť, že tento typ prekážky bol zaznamenaný v názoroch respondentov a respondentiek neformalizovaných skupín mimo hlavného mesta. Dôvodom regionálnych rozdielov je podľa respondentov a respondentiek akumulácia bohatstva, inovácií a nápadov do hlavného mesta. Časť respondentov a respondentiek neformalizovaných skupín občianskej spoločnosti sa cítili, takpovediac, „mimo diania“ bez dosahu na rozhodnutia, ktoré sa uskutočňujú v Bratislave. Laicky povedané, ak chce byť jednotlivец aktívny a úspešný vo sférach a aktivitách občianskej spoločnosti, musí svoju činnosť presunúť smerom na západ.

„Ako dosť často ako človek tento výrok počuje a zaznamená ho. Dosť často sa človek stretne s tým, že stačí, že príde do Bratislavy a tam už je vnímaný ako niečo iné, ako dosť často som sa stretol s tým, že videli niekoho z východu a brali ho už ako menej hodnotného, ako nehodnotnú osobu, hej? No, zažil som aj takú diskusiu medzi východniarmi a Západoslávami, kde jeden Bratislavčan doslova a do písma sa vyjadril: „A vy tu chodíte na nás robiť.“ Ako dosť to človeka urazí a viem (...), jak to povedať, dosť ľudí zo „Slovenska, z východného Slovenska je Bratislava, naďalej si takisto tiež je taký vtip, že na sviatky je Bratislava prázdna, pretože všetci východniari prišli domov na sviatky a je to úprimne pravda, lebo príde Veľká Noc, prídu Vianoce, ja nemám kde zaparkovať. A fakt je vidno a cítiť tie rozdiely a nejakú takú, nejaký taký ten boj medzi jednou a druhou stranou Slovenska.“

Muž, Humenné, kategória - neformalizovaná občianska spoločnosť

4.2.3 Inštitucionálna zakotvenosť občianskej spoločnosti

Mnoho inštitucionálnych, ako aj spoločenských faktorov má priamy alebo nepriamy vplyv na postavenie občianskej spoločnosti a jej aktérov, ako napríklad sociálno-ekonomické tradície a spoločenská štruktúra krajiny, politické inštitúcie alebo zahraničný vplyv. Otázka, ktorý z týchto faktorov najviac prispieva k živej občianskej spoločnosti, však zostáva nezodpovedaná. V prvom rade je potrebné sa pozrieť na zakotvenosť občianskej spoločnosti v štáte, ako aj v samotnej spoločnosti, či už z hľadiska jej autonómnosti, alebo jej vplyvu. Potenciál a autonómnosť organizácií závisí aj na kvalite vzťahov s inými sektormi spoločnosti. Zároveň je potreba vnímať občiansku spoločnosť ako neutrálny termín, ktorý nie vždy (automaticky) znamená pozitívum, občianska spoločnosť môže pozitívne aj negatívne ovplyvniť napätie a dynamiku vzťahov/konfliktov v rámci spoločnosti.

Postavenie občianskej spoločnosti vo vnímaní intenzity a kvality vzťahov medzi ostatnými sektormi nie je ideálne, a ani štandardné z pohľadu percepcie respondentov a respondentiek formalizovaných ako aj neformalizovaných skupín. Naopak, vzťahy medzi ostatnými sektormi vnímajú ako podpriemerné a v niektorých prípadoch z ich pohľadu až obmedzujúce. Pociťujú nezáujem a odmietanie zo strany štátu a biznisového sektora, laicky povedané, vnímajú, že ich ostatné sektory nevedia doceniť, a skôr sú na „obtiaž“. Aj napriek tomu, že fókusové skupiny nekvantifikujú názory aktérov občianskej spoločnosti smerom ku kvalite vzťahov a spolupráci so štátom, ako aj biznisovým sektorom, zachytávajú aktuálne názory aktérov, ako aj možné (dlhodobé) vryté predsudky. Respondentky aj respondenti formálnych skupín nepociťujú rovnocenný vzťah občianskeho sektora s inými sektormi v rámci Slovenskej republiky.

„...definuje partnerstvo ako povinnosť. Komisia nedomyslela, nepredpokladala, že hoci sa to tam spomenie, tak u nás to bude iba klišé, alebo to bude niečo, čo vôbec nie je napĺňané. Už si to uvedomili po tom, čo sme im to začali hovoriť, že bacha, že na Slovensku partnerstvo zastupuje občiansku spoločnosť v troch monitorovacích výboroch, a tak isto aj v pracovnej skupine na prípravu budúcich (nezn.). Takže to partnerstvo, už nás volajú, tak jak Maťa povedala, nás volajú, lebo vedia, že musia tam mať niekoho z občianskej spoločnosti, ale stále je to na tom, že tí dobrovoľníci, my ideme za svoje, my tam budeme dobrovoľne, dokonca aj ubytovanie si zaplatíme a my, keď im naznačíme, že: „Vážení, ale toto nie je udržateľné.“

Muž, Žilina, kategória - formalizovaný občiansky sektor

Respondenti a respondentky formalizovaných skupín jedným dychom dodávajú, najmä tí, ktorí sa pohybujú v priestore občianskej spoločnosti už dlhšiu dobu, že vzťahy, ako aj spolupráca so štátom a biznisovým sektorom, sa postupne zlepšujú, i keď veľmi pomalým tempom. A aj preto je potrebné klásť si otázku ohľadne zakotvenosti a udržateľnosti občianskej spoločnosti na Slovensku, vrátane jej aktérov v podobe organizácií, nadácií, inštitúcií a podobne.

Odborné definície vnímajú udržateľnosť občianskej spoločnosti ako jej schopnosť jednotlivých organizácií:

- A. zlepšovať svoje inštitucionálne kapacity tak, aby boli schopné pokračovať v aktivitách zameraných na cieľovú skupinu obyvateľov,
- B. znižovať finančnú zraniteľnosť,

- C. vytvárať rôznorodé kapacity inštitucionálnej a finančnej podpory,
- D. maximalizovať vplyv vytváraného produktu alebo poskytovaného servisu (Benton – Monroy, 2004).

Civil Society Organization Sustainability Index (CSOSI), v rámci ktorého Slovenská republika v roku 2018 dosiahla úroveň číslo 3 (kde 7 je narušená občianska spoločnosť a 1 je rozšírená občianska spoločnosť) vníma udržateľnosť/zakotvenosť občianskej spoločnosti cez X dimenzie:

1. právne prostredie,
2. organizačná kapacita,
3. finančná životaschopnosť,
4. advokácia,
5. poskytovanie služieb,
6. sektorová infraštruktúra,
7. verejný imidž.

Fokusové skupiny potvrdili zlú finančnú životaschopnosť organizácií, ktoré sú nútené niektoré aktivity, či manažment projektov, robiť na dobrovoľnej báze, čo súvisí aj s ich neschopnosťou vytvárať si vnútorné kapacity (ľudské a finančné), ako aj nadväzovať partnerské vzťahy so štátom a biznisovým sektorom. Ako už bolo viackrát vyššie zdôraznené, je to ovplyvnené najmä nerovnocenným vzťahom, ktorý respondenti a respondentky vnímajú zo strany ostatných sektorov v rámci spoločnosti, nedostatočnými kapacitami ľudskými aj finančnými, s čím súvisí nadmerná byrokratická záťaž pri uchádzaní sa o verejné zdroje, a v neposlednom rade aj vnímanie majoritnej časti spoločnosti smerom k aktérom a organizáciám občianskej spoločnosti, ktoré ako viackrát naznačili respondenti a respondentky v odpovediach, je ďaleko od ideálneho stavu.

Tabuľka 6 Výber základných kódov - postavenie občianskej spoločnosti

Postavenie/renomé občianskej spoločnosti	
4.1 Pozitívne vnímanie	4.1.1 Aktívna otvorená OS
	4.1.2 Aktívna OS z pozície nerovnocenného partnera
	4.1.3 Aktívna apolitická
4.2 Negatívne vnímanie	4.2.1 Komplikované – neuchopiteľné
	4.2.2 Polarizovaná občianska spoločnosť
	4.2.3 Ovládaná občianska spoločnosť
	4.2.4 Umelo vytvárané negatívne renomé

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Aj napriek rozpačitým názorom na spoluprácu s ostatnými sektormi a minimálnymi kapacitami vo vnútri svojich vlastných štruktúr, respondentky a respondenti formalizovaných skupín občianskej spoločnosti vnímajú postavenie a vplyv občianskej spoločnosti pozitívne, a za ostatné roky vnímajú taktiež progres v týchto vzťahoch, i keď

medzinárodné výsledky (napríklad aj CSOSI index) zaznamenali pokles zakotvenosti/udržateľnosti občianskych organizácií (spoločností) na Slovensku. Respondentky aj respondenti narastajúci vplyv občianskej spoločnosti častokrát prisudzujú smutnej udalosti, ktorá sa stala v roku 2018 – vražda novinára a jeho snúbenice, ktorá podľa nich naštartovala občiansku spoločnosť. V ich výklade vnímame niektoré nejasnosti najmä pri pohľade na zlievanie sa pojmov občianska spoločnosť a spoločnosť ako celok (tento vzťah budeme podrobne rozoberať v ďalších kapitolách) do jedného celku, a skôr pozitívne vnímanie organickej občianskej spoločnosti, nie tej organizovanej (ktorej sú členom).

„Ale myslím si, z toho, čo ja sledujem, že renomé alebo teda ten stav občianskej spoločnosti narástol. A nehovorím to len kvôli tým námestiam (...), máme tu konkrétne výsledky, komunálne voľby sú podľa mňa sčasti toho prejavom. Voľby do VÚC, nakoniec aj zvolenie prezidentky je podľa mňa odrazom zlepšenia stavu v spoločnosti. Za tým nevidím politiku, za tým vidím to, že dajme tomu spoločnosť dozrela, aby si zvolila za prezidentku ženu. Ja to vnímam ako veľmi silný signál a dosť užitočný do budúcnosti.“

Muž, Prievidza, kategória - formalizovaný občiansky sektor

Organickej občianskej spoločnosti prisudzujú respondenti aj respondentky dôležitý vplyv pri budovaní silného postavenia samotnej občianskej spoločnosti. Samozrejme, vysvetlením rozdielu medzi organizovanou a organickou občianskou spoločnosťou je ich forma organizácie, ktorá sa líši v tej organickej, predovšetkým, v jej voľnosti, neformálnych štruktúrach a jej nových formách organizovanosti, ktoré sa čoraz viac začínajú presadzovať v rámci občianskej spoločnosti ako celku. Naopak, je to v organizovanej občianskej spoločnosti, ktorú je potrebné vnímať cez tradičnú štruktúru formálnych organizácií, združení, nadácií a podobne.

Podľa jednotlivých osobných výpovedí respondentov a respondentiek v rámci fókusových skupín sa naskytá téza, či sa náhodou občianska spoločnosť nenachádza v určitej transformačnej fáze, ako to bolo viditeľné minulé roky v rámci iných demokratických štátov. Pretože názory, ktoré respondenti a respondentky prezentujú, sú len pár krokov za globálnymi trendami – kedy viacerí autori (VanDyck, 2017; CIVICUS, 2017) konštatujú, že organizovaná občianska spoločnosť (nie tá organická) sa začala postupne vzdďaľovať od spoločnosti, či priamo od skupín, ktoré reprezentovala a začala sa orientovať, aj v dôsledku postupného poklesu grantových príležitostí, na samotné financie a ich zaobstaranie. Inštitucionálna medzera, ktorá ostala po presune tradičných organizácií občianskej spoločnosti začala byť postupne vyplňaná aktérmi z tzv. organickej spoločnosti (iniciatívy, masové protestné hnutia, blogeri, vlogeri a podobne). Respondentky respondenti formalizovaných skupín síce priamo nepomenúvajú aktérov organickej OS, skôr im dávajú rôzne prívlastky ako „ulica“, „námestia“, no detailne a nevedome popisujú daný prechod (tranzíciu) vo vnútri spoločnosti.

Neformalizované skupiny občianskej spoločnosti vnímajú rovnako postavenie a renomé občianskej spoločnosti ako formalizované skupiny, existujú nepatrné rozdiely, ktoré sa dajú ľahko vyobraziť kategorizáciou ich postojov. Jedna časť neformálnych skupín vníma renomé a postavenie občianskej spoločnosti cez pozitívne prívlastky. Respondenti a respondentky formalizovaných a neformalizovaných skupín sa zhodujú na tom, že dochádza k určitej zmene nálad vo vnútri spoločnosti. Objavovali sa tak priame alebo nepriame náznaky, že dochádza k pozitívnej transformácii nielen občianskej spoločnosti, ale aj politickej sféry,

ktorá bola za ostatné roky „v morálnom úpadku prepletená korupciou“. Aj napriek tomu, že respondentky a respondenti vyjadrujú určité vnútorné pocity (tušenie tieňa), nevedia detailne pomenovať, argumentovať, na základe čoho prichádzajú k takýmto záverom. Opierajú sa tak len o svoj vnútorný pocit, ktorý je podporovaný tým, že mediálny a spoločenský diskurz im hovoril, že zmena je nevyhnutná.

Občiansku spoločnosť respondentky a respondenti neformálnych skupín vnímajú síce pozitívne, no na základe vlastných skúseností a súčasného diskurzu vedia, že formálne aj neformálne skupiny alebo aktéri, podľa ich názoru a vlastných skúseností, nie sú relevantným partnerom pre štát. A to aj napriek ich cnotným cieľom o suplovaní aktivít, na ktoré štát nemá dosah alebo kapacity. Zároveň majú veľmi jasne nakreslenú čiaru medzi občianskou spoločnosťou a štátom, a kritizujú, keď sa súčasť občianskej spoločnosti (hlavne ich aktéri) začnú aktivizovať v politike. Podľa nich to má veľmi zlý dopad na renomé občianskej spoločnosti a v neposlednom rade na to doplácajú oni, keďže sú „hádzaní do toho istého vreca“ s politicky aktívnymi aktérmi občianskej spoločnosti.

„No zas ono je práve v tom chyba, že keď my sa neangažujeme priamo povedzme, v politických stranách, tak toto je možno do istej miery spôsob, akým participujeme na tom riadení, že cez nejaké dobrovoľníctvo, občianske združenie a to je, že akože (nezr.), ale možno by sme práve mali ísť aj do tej politiky, a potom ako keď tam prídeme ako ľudia s dobrými úmyslami, tak potom to môžeme zmeniť. Ale problém je, že dnešná politika funguje tak, že niekto si zaplatí dobrú kampaň, a potom sa dostane do Národnej rady, ale možno by sme mali naozaj viac tých obcí, kde sa naozaj dostanú podľa toho, ako my to ako bezprostredné okolie okolo seba a že ono to tak postupne príde.“

Muž, Bratislava, kategória - neformalizovaný občiansky sektor

Negatívne renomé občianskej spoločnosti je podľa respondentov a respondentiek príčinou aktivít mimovládnych organizácií, ktoré vytvárajú konflikty vo vnútri spoločnosti, manipulujú verejnou mienkou a vykazujú vysokú mieru netransparentnosti. Mimovládne organizácie podľa nich nerešpektujú iný názor a porušujú základné ľudské práva väčšiny obyvateľov na Slovensku. Nehovoríme, že tieto názory prevažovali v neformálnych skupinách občianskej spoločnosti, no svojou intenzitou dotvárali nežiadúci obraz o postavení občianskej spoločnosti, ktoré sa ani po 30 rokoch nezmenilo, najmä čo sa týka podkopávania ich legitimity ako relevantného a rovnocenného aktéra v systéme a spoločnosti. Negatívne renomé občianskej spoločnosti bolo posilňované v neformalizovaných skupinách aj konfliktnými líniami „východ verzus západ (Bratislava)“ a „my verzus oni“ (dobré občianske združenia verzus zlé mimovládne organizácie).

„Čo sa týka tej občianskej spoločnosti, myslím si, že nie je na Slovensku občianska spoločnosť vôbec. Sú tu možno nejaké skupiny, ktoré majú svoje záujmy, ktoré, samozrejme, presadzujú. A idú potom hlava-nehlava. Podľa mňa je to spôsobené takým ešte prežívaním totalitného zmýšľania, že sa riadilo všetko zhora a ľudia sú tak navyknutí na tie authority, čo povedia, že potom sa s tým súhlasí. No a potom sa to zneužíva, že neexistuje rešpekt voči názoru každého jednotlivca. Čiže aj toho, čo možno povie niečo, s čím nesúhlasím. To sa strašne dlho učíme. Možno je to už trochu lepšie, ale treba nám to asi najviac, naučiť sa rešpektovať navzájom a čiže to, že to vlastne nefunguje je samozrejme

to, že tým elitám vyhovuje z istého pohľadu. Že vlastne u nás za to rešpektovanie názoru, zmysľania, nepestuje. Čiže v tomto vidím skôr takú zlyhanie alebo možno záujem elit. Zároveň teda, keď nielen politické, ale aj intelektuálne elity v tomto hrajú svoju rolu.”

Muž, Žilina, kategória - neformalizovaný občiansky sektor

4.2.4 Sociálna zakotvenosť občianskej spoločnosti

Aj keď občianska spoločnosť je v súčasnosti pertraktovanou témou, či už zo strany médií, alebo politických predstaviteľov, a logicky by sa malo očakávať, že jej priami aktéri majú vedomosti o prostredí, v ktorom sa aktivizujú. Fókusové skupiny potvrdili opak. Len malá časť respondentov a respondentiek dokázala podrobnejšie vysvetliť, čo občianska spoločnosť vlastne je. Hlavným dôvodom neuchopiteľnosti termínu občianska spoločnosť je jej samotný rýchly vývoj. V minulosti bola občianska spoločnosť chápaná cez neziskové organizácie, náboženské skupiny, odbory a politických aktivistov. V súčasnosti je vnímaná omnoho širšie, a to najmä cez organickú časť občianskej spoločnosti (komunitní lídri, susedské burzy, „swapy“).

Premenlivosť občianskej spoločnosti potvrdzuje aj report z roku 2013, „Budúca úloha občianskej spoločnosti“, vytvorený Svetovým ekonomickým fórom, ktorý hovorí o zmene štruktúry a rozsahu prostredia občianskej spoločnosti. Podľa neho moderná občianska spoločnosť 21. storočia zahŕňa v sebe viac ako sféru neziskového sektora, je tak vytváraná širokou a živou škálou organizovaných a neorganizovaných skupín, ktoré stierajú hranice medzi sektormi a neustále experimentujú v online a off-line prostredí. Odborne povedané, v občianskej spoločnosti dochádza k štruktúrnym zmenám, k zmenám jej úloh, prostredia a aktérov v nej pôsobiach. Definícia, ktorá dokáže v súčasnosti najbližšie vystihnúť jej povahu, je vnímanie občianskej spoločnosti ako ekosystému „*organizovaných a organických sociálnych a kultúrnych vzťahov, existujúcich v priestore medzi štátom, biznisom a rodinou, ktorý je postavený na domácich a externých vedomostiach, hodnotách, tradíciách a princípoch na podporu spolupráce, a dosahovania špecifických cieľov medzi občanmi a ostatnými zúčastnenými aktérmi*“ (VanDycka, 2017). Definícia zdôrazňuje presah občianskej spoločnosti do iných oblastí, čo sa v súčasnosti javí pre budúcnosť občianskej spoločnosti ako nevyhnutnosť. Rýchle zmeny však prinášajú aj svoje tienisté stránky a môžu pôsobiť mäťuco pre jednotlivých aktérov, ktorí prijímajú/vytvárajú mylné interpretácie a dezinformácie.

Tabuľka 7 **Rozpoznateľnosť podľa respondentov a respondentiek neformalizovaných organizácií občianskej spoločnosti**

Rozpoznateľnosť OS	
Presná interpretácia	5.1 Spoločenstvo ľudí
	5.2 „Synonymá“
Nepresná interpretácia	5.4 Spoločnosti vo všeobecnosti
	5.5 Aktívni ľudia

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Respondenti a respondentky najčastejšie identifikovali občiansku spoločnosť cez určitú aktivitu skupín, jednotlivcov alebo organizácií, chápali ju skôr ako voľnočasovú aktivitu

prinášajúcu osobu druhým. Ich vnímanie občianskej spoločnosti bolo výrazne obmedzené na aktivitu dobrovoľníckeho alebo charitatívneho rázu, s ktorým sa stretávali vo svojom okolí. Termín „aktivizmus“ respondenti a respondentky spájajú výhradne s iniciatívami lokálneho charakteru (zbieranie smetí, „swap“ oblečenie, susedská „opekačka“).

Druhá skupina respondentov a respondentiek neformálnych skupín vnímala občiansku spoločnosť ako spoločnosť, kde patria všetci občania (pasívni aj aktívni). Svoje tézy pritom opierali o termíny občan a spoločnosť v domnienke, že práve tieto slovné spojenia tvoria termín občianska spoločnosť. Občiansku spoločnosť tak vnímali ako všadeprítomnú, pri nákupoch v obchodoch, práci, venčení psa a podobne.

Posledná skupina respondentov a respondentiek vnímala občiansku spoločnosť cez rôzne synonymá, ktoré sa asi najbližšie približovali formálnej definícii OS. Občiansku spoločnosť definovali cez slovné spojenia ako „otvorenosť“, „inakosť“, „prezentácia názorov“ alebo „suplovanie štátu“. Aj napriek tomu, že nevedeli uviesť presnú definíciu alebo chápanie toho, čo znamená občianska spoločnosť, boli si vedomí hlavných cieľov a úloh, ktoré by mala zohrávať v štáte (združovanie sa, výmena názorov, vzájomná pomoc, asistancia, verejná kontrola).

„Ja myslím, že kdekoľvek. Kdekoľvek a kedykoľvek sa stretávame. My tu určite. Ale neviem, však to je veľmi farebné, nie že naozaj od spolku rybárov, kluby poľovníkov a združení na podporu rómskych detí (nezr.), až po odborné zväzy a komunity. Takže v závislosti od miesta a času. Asi neexistuje oblasť, ktorá by nebola pokrytá občianskou spoločnosťou (nezr.), od spoločenstva vlastníkov bytov, ktoré vyjednáva nejaké priestory možno s mestom alebo mestskou časťou, predajom priestorov, to ja vnímam ako občiansku spoločnosť.“

Muž, Pezinok, kategória - neformalizovaný občiansky sektor

Samotná aktivita účastníkov bola vo veľkej miere závislá od ich osobných motivácií a miery angažovanosti sa. Za významný motív „byť aktívny“ považovali respondenti a respondentky sebeckosť, prirodzenosť a potrebu vytvárať niečo lepšie, cnostnejšie pre ďalšie generácie. Sebeckosť v tomto ponímaní bola vnímaná ako motivujúci faktor uspokojenia osobných potrieb. Laicky povedané, jednotlivci konajú v prospech spoločnosti, majú vnútorne dobrý pocit. Ďalším motivujúcim faktorom uspokojenia osobných potrieb bolo líderstvo (potreba viesť) a pre niektorých respondentov bola na to občianska spoločnosť vhodný priestorom. Respondenti a respondentky pri hodnotení motívov „byť aktívny“ často skĺzavali do spomienkového optimizmu nad bývalým režimom, kde bola občianska spoločnosť podľa ich slov viac rozvinutá, vedia, že aktivity boli vynútené, no nikto nemal voči tomu formálne výhrady.

Tabuľka 8 Pasívna a aktívna účasť podľa respondentov a respondentiek neformalizovaných organizácií občianskej spoločnosti

Účasť	
	6.1 Osobná filozofia
Aktívna účasť	6.2 Osobná zodpovednosť
	6.3 Spoločenská zodpovednosť
Pasívna účasť	6.5 Akt voľby

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

„Nás to baví, alebo aspoň za mňa, Ivan, baví ma v tom, čo som, tak som bol aj naučený od detstva a v podstate iné možnosti tu ani nejako neboli, ako teda v tomto kraji, kde sa nachádzam, takže prešiel som tým viac-menej, čo som aj ako vrazil, prešiel som tým všetkým, či športy, alebo iné veci a (...), jednoducho, ako ma to baví, ako bral som to takto, že od detstva, no takže.“

Muž, Svidník, kategória - neformalizovaný občiansky sektor

Možnosť ísť voliť respondenti a respondentky považovali za jeden zo základných atribútov modernej demokracie, a keďže si plnia občiansku povinnosť, necítia sa byť neaktívnou súčasťou občianskej spoločnosti. Takúto aktivitu považovali za dostatočnú, keďže možnosť výberu rozhodovala o ďalšom smerovaní spoločnosti.

„Hm. Tak ja možno, v podstate je to aktuálne, také najčastejšie pôsobia, možno skúsenosti s prejavmi občianskej spoločnosti sú voľby, ktoré povedzme, boli aj nedávno, a tie voľby sa v podstate nekonajú často, ale myslím si, že toto je jediný taký typ prejavu, možnosť ovplyvniť také tie veci z takej, trochu takej širšej perspektívy, celoštátnej, celonárodnej, možno celoeurópskej, a určite vlastne sú tu veci v podstate v rámci nejakého komunitného diania. A keď mám byť konkrétny viac-menej u mňa hlavné gro sú hlavne pracovné aktivity a rodina, preto veľmi veľa času v podstate registrovať tie ďalšie prejavy občianskej spoločnosti ani tak v podstate veľmi nemám, neviem vlastne na to ani nejako konkrétne zareagovať. Ale niekedy sa, pokiaľ mám možnosť zúčastniť nejakej, ja neviem, konkrétne nejakého fóra, ktoré sa vlastne, povedzme nejakú diskusiu, ktorú vlastne zorganizujú možno nejaké také združenia, ktoré sa vlastne práve venujú takejto osvete a možno vzdelávacej činnosti. Týka sa to možno lokálnych tém. Takže možno toľko, napríklad.“

Muž, Košice, kategória - neformalizovaný občiansky sektor

Nárast online aktivizmu bol zaznamenaný aj v rámci neformalizovaných skupín občianskej spoločnosti, ostáva však stále len v rovine vyhľadávania a podpory aktivít, ktoré už súbežne bežia v off-line priestore. Respondenti a respondentky síce súhlasia s tým, že internet a sociálne siete sú dôležitým nástrojom sebareprezentácie, no osobne ich nevyužívajú.

4.2.5 Sociokultúrna zakotvenosť občianskej spoločnosti

Postavenie a sila občianskej spoločnosti závisí aj na jej samotnom vnímaní zo strany spoločnosti, štátu, biznisového sektora, ako aj zo strany samotných „členov občianskej spoločnosti“. Vnímanie a postoje vysielané do spoločnosti zo strany médií, politických aktérov a mienkotvorných osobností taktiež dotvárajú obraz, cez ktorý nahliadame na občiansku spoločnosť a jej legitimity v systéme. Aj keď rôzne definície a teórie vnímajú občiansku spoločnosť cez pozitivistický pohľad, to však vôbec neznamená, že aj postoje zo strany spoločnosti zaraďujeme do tohto pozitivistického pohľadu.

Ak vychádzame z klasických stereotypov alebo mýtov, ktoré sú vytvárané na základe celkového vnímania OS, jej pozície, vplyvu a spolupráce s inými sektormi, na základe tohto môžeme jednotlivé stereotypy rozdeliť do dvoch kategórií, tá prvá pojednáva o občianskej spoločnosti ako celku z pohľadu jej vnímania a pozície, a tá druhá pojednáva o vplyve

a spolupráci OS z inými zložkami štátu alebo biznisového sektora. Existuje nespočetne veľa konceptov a charakterizácií pojednávajúcich o mýtoch/stereotypoch občianskej spoločnosti. No jednu z najprepracovanejších ponúkol Dr. Lester Salamon v rámci svojej prezentácie pod názvom „Desať mýtov globálnej občianskej spoločnosti“, kedy prezentoval uskutočnený výskum v 37 krajinách po celom svete, zameraný na základné mýty o občianskej spoločnosti. Salamon (2014) tak definuje 10 mýtov o občianskej spoločnosti:

1. *Mýtus č. 1:* Občianska spoločnosť pozostáva výhradne z mimovládnych organizácií, ako autor konštatuje, tento mýtus vychádza priamo zo zvyku pomenovať tak obšírny pojem občianska spoločnosť len jednou so súčastí – mimovládny sektor – čím nenecháva priestor na prezentáciu iných neziskových aktivít.
2. *Mýtus č. 2:* Občianska spoločnosť je ekonomicky marginálny aktér. Merané, podľa hrubého domáceho produktu, sú organizácie občianskej spoločnosti piatym najväčším odvetvím na svete a zamestnávajú osemnásobok počtu zamestnancov v sektore verejných služieb.
3. *Mýtus č. 3 a 4:* Organizácie občianskej spoločnosti sú predovšetkým US fenoménom a nepatria do Európy a jej konceptu „welfare state“. V sociálnych európskych štátoch nie je občianska spoločnosť potrebná, pretože štát zabezpečuje všetky služby. Čo je mylný pohľad, keďže autor sa odvoláva na „rankingové“ agentúry hodnotiace rozvinutú občiansku spoločnosť, a väčšina z európskych štátov je v prvej desiatke.
4. *Mýtus č. 5 a 6:* Dobrovoľníci zohrávajú najdôležitejšiu úlohu v pracovnej sile/výkonnosti občianskej spoločnosti v rozvojových skôr ako už v rozvinutých krajinách. Celosvetový priemer však ukazuje, že takmer polovica (44 %) pracujúcej sily v organizáciách občianskej spoločnosti sú dobrovoľníci a rozdiely podľa krajiny pôvodu organizácií sú minimálne. Samozrejme, že dobrovoľníctvo ako sociálny akt sa skôr spája s rozvojovými krajinami, ale napríklad v Kanade len 25 % pracovnej sily občianskej spoločnosti je tvorených dobrovoľníkmi.
5. *Mýtus č. 7:* Organizácie občianskej spoločnosti sa predovšetkým zameriavajú na poskytovanie služieb. Síce práve poskytovanie služieb patrí k väčšinovému výkonu organizácií, nesmieme zabúdať na rôzne advokačné alebo monitorovacie aktivity, vrátane aktivít, ktorých cieľom je kultivácia hodnotových orientácií a postojov spoločnosti smerom k ľudským právam, hodnotám, vrátane interkultúrneho a náboženského dialógu.
6. *Mýtus č. 8 a 9:* Filantropia je hlavným zdrojom príjmov občianskej spoločnosti (hlavne v US). Autor však konštatuje, že globálny priemer príjmov občianskeho sektora sa člení na 35 % príspevkov zo strany štátu, 53 % na základe poskytovania služieb, a len 12 % je z filantropických aktivít.
7. *Mýtus č. 10:* Sektor občianskej spoločnosti rastie omnoho pomalšie, ako napríklad biznisový sektor. Štatistika zamestnanosti meraná v ôsmich krajinách (do tejto skupiny bola zaradená aj Česká republika) v rokoch 1990 až 1995 ukazuje, že v tomto odvetví došlo k 24 % nárastu v porovnaní s priemerným celkovým rastom zamestnanosti 8 %.

Z jeho záverov vyplýva, že sektoru občianskej spoločnosti ako odvetviu vo všeobecnosti ľudia veľmi nerozumejú. Ako autor konštatuje, „sme zahľtení ideologickými obrazmi skresľujúcimi náš pohľad na občiansku spoločnosť, čím jej stojíme v ceste, aby napredovala“.

K vyššie uvedeným mýtom by sme zaradili ďalšie, ktoré vychádzajú nielen z globálnej skúsenosti, ale skôr z nášho stredoeurópskeho regiónu, a to:

8. *Mýtus č. 11:* Občianska spoločnosť je inherentne pozitívnym fenoménom a jej rozvoj posilňuje demokraciu. Z pohľadu fókusových skupín tento mýtus tu zjavne prevláda vo väčšinových odpovediach respondentiek a respondentov. Len jedna skupina s priamou skúsenosťou s organizovanými neonacistami si uvedomuje negatívny fenomén organizovanej občianskej spoločnosti ako aj ohrozenie demokratického režimu.
9. *Mýtus č. 12:* Autentická občianska spoločnosť neberie peniaze od štátu. Daný mýtus sa pomaličky marginalizuje, aspoň vo vnímaní členov samotnej občianskej spoločnosti, respektíve v percepciách ľudí, s ktorými prichádzajú do styku.

Fokusové skupiny realizované s respondentkami a respondentmi organizovanej občianskej spoločnosti (formalizované občianske združenia) potvrdili tiež veľmi rozdielny pohľad na občiansku spoločnosť. Samozrejme, že väčšia časť z nich vníma občiansku spoločnosť ako dôležitý priestor na realizáciu aktivít, ktoré súvisia, či už so socializáciou jednotlivcov, realizáciou služieb v prostredí, kde štát nemá dosah alebo minimálne kapacity, alebo kultivovaním samotnej spoločnosti a jej budúceho vývoja. No nie veľmi zanedbateľná časť respondentov a respondentiek vníma občiansku spoločnosť negatívne, a to aj napriek tomu, že formálne patria do jej súčasti.

Tabuľka 9 Vnímanie občianskej spoločnosti podľa respondentov a respondentiek formalizovaných organizácií občianskej spoločnosti

7.1 Pozitívne vnímanie OS	7.1.1 Aktívni a participujúca (aktívni ľudia, komunity, spoločenstvo ľudí, akt voľby)
7.2 Negatívne vnímanie	7.2.1 Ovládaná – manipulujúca 7.2.2 Polarizovaná „my verzus oni“ 7.2.3 Riadená zvonku

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Medzi tradičné stereotypy (a čoraz viac konšpirácie) vnímania občianskej spoločnosti patria názory, že organizácie občianskej spoločnosti sú využívané na dosiahnutie politických cieľov (či už domácich alebo zahraničných aktérov), na ovplyvnenie verejnej mienky v rámci spoločnosti.

„Ja by som to povedal tak, že občianska spoločnosť na Slovensku má vplyv a veľmi veľký. A dokonca, niekedy až nežiaduci. Až nežiaduco silný a vyplýva to z toho, že politické špičky sa snažia určité skupiny v občianskej spoločnosti práve zneužívať v tom politickom súperení. To sa potom prejavuje, to vidíme potom na ulici, hej? Tie davy, ktoré sú schopné ísť proti sebe, a pritom ten zákon v podstate máme mať všetci jeden a ten istý, rovnaký, aby spoločnosť ako taká dobre fungovala. A keď bude spoločnosť dobre fungovať, potom sa budú mať

dobre politici, budú sa mať dobre farári a budeme sa mať dobre. Ale keď budeme stáť proti sebe, hej?“

Muž, Bratislava, kategória - formalizovaný občiansky sektor

Nedôveru, laicky povedané, voči vlastným, majú respondenti a respondentky hlavne z počutia (z druhej ruky), pričom sa opakujú identické argumenty, cez ktoré rozdeľujú občiansku spoločnosť na tú „dobrú“ a tú „zlú“, na tých „poctivých“ a tých „nepoctivých“. Respondenti tak vytvárajú dva svety vo vnútri občianskej spoločnosti, snažia sa poukazovať najmä cez vplyv a financie nato, že niektoré neziskové organizácie a „mimovládky“ sú umelo vytvárané za cieľom zisku financií z grantových schém, prípadne, že na Slovensku existujú organizácie, hlavne tie väčšie a bohatšie, majúce dosah a vplyv smerom na distribúciu financií a iných výhod do občianskeho sektora. Takéto tézy majú najmä respondentky a respondenti z východného Slovenska, u ktorých aj miera chápania občianskej spoločnosti ako aktívnych občanov je na nízkej úrovni. Naopak, občiansku spoločnosť si zamieňajú so spoločnosť všeobecne.

„Vplyv majú jednoducho zbohatlíci, to sú veľké spoločnosti mimovládky, napríklad, a vlastne aj veľa, veľa mladých si myslí, že môže pohnúť veci dopredu ale, ale oni v podstate nevravím, že všetci, nevravím, možnože nemajú ani cieľ, jednoducho idú protestovať, idú, idú do ulíc a len preto, aby som bol zaujímavý, v prostredí. A časť ľudí je aj tak zmanipulovaná...“

Muž, Bratislava, kategória - formalizovaný občiansky sektor

Jedným dychom musíme zároveň aj konštatovať, že takéto názory smerom k manipulatívnej alebo ovládanej občianskej spoločnosti majú predovšetkým respondentky a respondenti, ktorí nie sú súčasťou združení zastupujúcich/venujúcich sa témam ako ľudské práva, migrácia, tolerancia, otvorenosť. Skôr tieto názory prevládajú v skupinách, ktoré sa venujú sociálnym službám, podpore menšín a športu. Otázka tak znie, prečo niektorí respondenti a respondentky z týchto formalizovaných organizácií vnímajú rozdielne renomé a postavenie občianskej spoločnosti ako sektora, do ktorého patria? Ako už bolo vyššie naznačené, vnímanie občianskej spoločnosti respondentkami a respondentmi v rámci formalizovaných organizácií občianskej spoločnosti sa líši. Samozrejme, dominantná časť je schopná definovať občiansku spoločnosť ako spoločnosť aktívnych ľudí, ktorých cieľom je kultivovať spoločnosť, jej názory, hodnoty a postoje, suplovať štát v dimenziách, kde nemá dosah alebo kapacity (aj biznisový sektor), a aktívne prispievať k budovaniu svojej vlastnej komunity. Existuje však aj časť ľudí, a nie zanedbateľná, ktorá si mylne vykladá pojem občianska spoločnosť, pričom je jej súčasťou, a často si ju zamieňa s pojmom spoločnosť vo všeobecnosti.

„Keď som, keď som pri tom štúdiu tých ako dokumentov alebo textov, alebo čo, lebo sa viacerí vyjadrovali, ako vyslovene existuje niekoľko týchto výstupov občianskej spoločnosti, tak, tak som sa pri tom druhom okrajovom názore vlastne dočítala, že absolútne všetko tam patrí, to znamená, že aj verejná správa. Aj verejná správa, aj (...) proste podnikateľský sektor, aj štát, aj tretí sektor, aj jednotlivci, ako pri tom ďalšom, pri tom jednom z tých okrajových názorov. A potom, potom si myslím, že áno, že by nemal byť rozdiel medzi občianskou spoločnosťou a spoločnosťou, neviem, k tomu to takto vyplýva.“

Žena, Košice, kategória - formalizovaný občianskej sektor

Pohľady na občiansku spoločnosť sú možno rôzne, no majú spoločných menovateľov, a tým je prídavné meno „aktívny“, zároveň odpovede respondentiek a respondentov ponúkli omnoho kvetnatejší pohľad na vnímanie a postavenie občianskej spoločnosti, v kontexte jej misie a spoločných vízií. Inými slovami povedané, všetky normatívne zdroje (porovnaj tabuľka 8) legitimacy sú zaryté v názoroch a postojoch respondentov a respondentiek z organizovanej občianskej spoločnosti.

Respondentky a respondenti vnímajú veľmi farbisto občiansku spoločnosť, pričom si pomáhajú aj súčasným diskurzom alebo nedávnymi udalosťami, ktoré ohromili slovenskú spoločnosť (občianska spoločnosť = námestia/Za slušné Slovensko). Priradujú však cnostné synonymá, ktoré vychádzajú zo základných vízií občianskej spoločnosti ako podpora, participácia, obrana slobody a demokracie, dobrovoľníctvo, vyjadrenie názoru, občiansky aktivizmus, záujem konať spoločné dobro a iné. Časť respondentov a respondentiek vníma občiansku spoločnosť cez pozitivistický pohľad, ktorý propaguje len ideálne predstavy o občianskej spoločnosti a jej združeniach.

„Rozdiel medzi slobodou krajinou a totalitou je, podľa mňa, v rozvinutí občianskej spoločnosti, a že vlastne funguje ako taký imunitný systém krajiny.“

Muž, Pezinok, kategória - formalizovaný občiansky sektor

Z pohľadu aktivizmu a vnútorných motivácií jednotlivých respondentov a respondentiek je badateľné, že patria do formalizovanej časti organizovanej občianskej spoločnosti a osobné prekážky nepovažujú za limitujúce pre výkon svojej práce. No aktivizmus vnímajú ako dôležitú súčasť svojho bytia v tomto sektore, a pripisujú mu veľmi významnú úlohu, ktorá súvisí s výkonom ich práce, ktorá vo väčšine prípadov nie je finančne ohodnotená, ale respondenti a respondentky ju „musia“ robiť, aby organizácie/iniciatívy fungovali (ako napríklad projektový manažment, event manažment, finančný manažment). Práve v tomto vidia najväčšiu bariéru v rámci svojich vnútorných kapacít a niektorých grantových schém, ktoré im neumožňujú si nárokovať na financie týchto pracovných náplní. Vo všeobecnosti však respondentky a respondenti vnímajú postavenie občianskych združení veľmi pozitívne, aj napriek skepse, nedôvere a vnímaniu iných sektorov. Uvedomujú si dôležitú úlohu týchto organizácií nielen pri suplovaní štátu, ale aj pri vytváraní predpokladov pre fungujúcu spoločnosť. Respondenti vnímajú občiansku spoločnosť a jej jednotlivé organizácie ako strážcov demokracie a systému, čiže vnímajú, ako už bolo viackrát naznačené, občiansku spoločnosť v pozitivistickom zmysle (klasický stereotyp).

Tabuľka 10 Dimenzie a zdroje legitimacy občianskej spoločnosti (organizácií OS)

	Prispievajúce	Normatívne
Zdroje	Výkonnosť Vlastný záujem smerom k jednotlivcom/skupinám Reprezentácia jednotlivcov/skupín	Misia a vízia Spoločne zdieľané hodnoty a postoje „Robiť tu správnu vec“ „Robiť veci poriadne“ (vnútorná demokracia a výkonnosť) Morálny hlas Pozičnosť vo vzťahu k dominantnému diskurzu

Zdroj: Randall Puljek-Shank a Willemijn Verkoren, 2017.

Neformalizované skupiny občianskej spoločnosti rozoznávajú dva druhy aktivizmu. Prvý je vnímaný pozitívne, respondenti a respondentky sa s ním stretávajú na lokálnej úrovni, v podobe dobrovoľníctva a charity (komunitné upratovacie akcie, priateľské športové podujatia, predstavenia pre deti). Druhý typ aktivizmu je spájaný výhradne s mimovládnyimi organizáciami, ten je však podľa nich škodlivý pre občiansku spoločnosť. Nevidia v ňom už étos dobrovoľnosti. Tento scestný názor nečerpajú z prvej ruky, ale pochádza často z médií a zo strany vrcholných politických predstaviteľov, ktorí vystavujú neziskové organizácie častej kritike. Zo strany respondentov a respondentiek dochádza k mylnému chápaniu pojmu občianska spoločnosť, ktorú si zamieňajú za spoločnosti vo všeobecnosti. Fungovanie občianskej spoločnosti je pre nich podmienené samotnou existenciou jednotlivcov, čiže občanov.

„Tak, ako čo ja robím, tak to sa teda zapájam, aj keď si ty spomínala, Miška, akože tie veci vo svojom okolí, podľa mňa to je akože super, že vlastne niekto rieši to, že není pozametáný chodník, že aj vlastne nejaké také spoznávanie susedov, susedské komunitné aktivity, že to je veľmi dôležité, nemusia protestovať proti vláde, že podľa mňa fakt kľúčové je začať ako úplne od toho najbližšieho. A ako. Akože nejdem tu asi hovoriť o svojich aktivitách. Ja riešim verejný priestor. Mňa zaujíma reklama vo verejnom priestore, teda moc ma nezaujíma (smiech). Vlastne je jej príliš veľa. Takže toto je taká moja téma. To sú ako veci verejné. A keď sme sa nastahovali do paneláku, tak sme zorganizovali, práve som prišla z nejakého školenia a bola som úplne napumpovaná, čo všetko treba, koláč, všetko som nachystala, aby sme sa spoznali, spolu si vyčistili, bolo to super, sme sa fakt spoznali a doteraz ako si polievame kvety navzájom, keď ideme na dovolenky, že to je vlastne taká somarinka, a vlastne to zmení fest vzťahy a život.“

Žena, Žilina, kategória - neformalizovaný občiansky sektor

Nedôvera a nedostatok informácií bránia respondentkám a respondentom pozitívne hodnotiť občiansku spoločnosť ako celok a mylne ju rozdeľujú na dva proti sebe stojace tábory (občianske združenia verus neziskové organizácie). Prívlastok neziskové je pre nich často mätúci a interpretovaný ako činnosť bez nároku na odmenu a honorár, neberú do úvahy časovú a finančnú náročnosť jednotlivých úloh. Ich životaschopnosť si vysvetľujú cez vlastnicke pozadie samotných neziskových organizácií, ktoré sú pod patronátom rôznych finančných skupín, politických strán alebo bohatých jednotlivcov. Podľa respondentov a respondentiek im chýba nezávislosť, ktorá je prítomná pri neformalizovanom občianskom sektore. Výška finančnej podpory je v tomto prípade závislou premennou ovplyvňujúcou mieru dôveryhodnosti organizácií, a to v prospech menších lokálnych organizácií. Práve oni nemajú dostatočné kapacity na to, aby sa uchádzali o finančnú podporu zo strany štátu alebo nadnárodných organizácií. Práve z tohto mylného dôvodu sa stávajú pre respondentov a respondentky nezávislými a dôveryhodnejšími.

„Teraz, ako Anka spomínala, ma tiež napadlo, že hovorí sa, že popri treťom sektore by mal ísť štvrtý sektor, lebo tretí sektor sa hovorilo, že to je nezávislé od podnikania, od vlády, lenže do tretieho sektoru sa vkradli vlády alebo vlády rôznych štátov. Hlavne zahraničné nadácie, ktoré ich podporujú, dávajú peniaze. Takže to, už to nie je nezávislé. A toto je tiež jedna z tých vecí, ktoré tiež vnímam od politikov, že na to narážajú.“

Muž, Banská Bystrica, kategória - neformalizovaný občiansky sektor

Aj keď respondentky a respondenti dokážu charakterizovať občiansku spoločnosť cez spôsob a aktivity, akými občianska spoločnosť funguje, pri otázkach, ktoré išli viac do hĺbky, mali tendenciu spájať občiansku spoločnosť výhradne s neziskovými organizáciami. V tomto prípade je takisto prítomný rozdiel medzi hlavným mestom a ostatnými regiónmi. Predpokladáme, že je to ovplyvnené množstvom neziskových organizácií, ktoré sa v hlavnom meste nachádzajú, a takisto zvýšenou medializáciou ich aktivít smerom k verejnosti.

4.2.6 Hodnotové konflikty na Slovensku

Kolektívna pamäť nás sprevádza pri každých našich sociálnych interakciách, vnímaní sveta okolo nás a pri socializácii do spoločnosti, ktorá je ohraničená určitými názormi, postojmi a hodnotami vychádzajúc z našej histórie a kultúry. Úsmevne povedané, v súčasnosti nenájdeme text, ktorý pojednáva o historických skúsenostiach spoločnosti, o štrukturálnych zmenách v rámci spoločnosti alebo ich hodnotových ukotveniach bez toho, aby nedefinovali kolektívnu pamäť konkrétnej spoločnosti.

Kolektívna pamäť nie je vyjadrená individuálnym vedomím, ale skôr spoločenským spolunažívaním. A podľa Durkheima je kolektívna pamäť najdôležitejšou zložkou života samotnej spoločnosti. Stručne povedané, kolektívna pamäť je vytváraná spomienkami a myšlienkami permanentne prispôbovanými požiadavkám a názorom určitej sociálnej skupiny, do ktorej patria (alebo chcú patriť) jednotlivci. Práve proces prispôbovania a vytvárania kolektívnej pamäte prispieva k formovaniu identity skupiny (a spoločnosti). Ak zoberieme takto zjednodušený koncept a cez neho budeme vnímať sektor občianskej spoločnosti, otázka znie, akú kolektívnu pamäť má slovenská občianska spoločnosť, a na základe akých symbolov, historických udalostí alebo spomienok bola za posledné roky formovaná? Ostali niektoré motívy z minulosti súčasťou našej kultúrnej pamäte, ktoré

vykresľujú občiansku spoločnosť a jej členov ako neprirodzený prvok v štáte, ktorý neháji národné záujmy?

Najviditeľnejší motív, ktorý je stále súčasťou kolektívnej pamäti a je podporovaný súčasnou alternatívnou a konšpiračnou scénou, je motív o skrytom nepriateľovi, ktorý ťahá nitky vo vnútri spoločnosti, a vytvárajú sa obavy o zámerných rozkladoch tradičnej rodiny, kultúry a identity. Konšpiračné vnímanie smerom do občianskej spoločnosti respondenti nevnímajú len z hľadiska ich vlastných skúseností s „jednotlivcami mimo občianskeho sektora“, ale aj členovia občianskeho sektora vnímajú motív „skrytého nepriateľa“ ako kľúčový pri vnímaní svojho postavenia. Laicky povedané, problémy, ktoré vnímajú pri limitovanom množstve financií, prípadne ľudských kapacít, sú vinou tej časti tretieho sektora, ktorá manipuluje – ovláda spoločnosť, prípadne „táto časť sektora“ - „mimovládky“ sú dotované štátom s cieľom presadzovania svojich politických cieľov a vízií.

„Myslím, že pred asi rokom, alebo necelý rok, hej, som ešte to by som povedal, my ako občianske združenie nie sme mimovládky. Ale tí, čo sa volajú mimovládky, som sa dozvedel, že ich štát dotuje na to, aby robili tú mimovládnu politiku, že by robili. O čom to potom je? (nahnevane) Hej? Že toho, minulého roku dostali tri milióny eura na to, že by dostali, hej? Pritom nemuselo sa nikdy, vieme o tom, že začínalo sa to, že tristotísíc sme nemuseli nikomu zdôvodňovať, dneska nemusíme nikomu zdôvodňovať, skadiaľ dary prišli, skadiaľ všetko, len vyúčtovať. No a potom sa čudujeme, že vznikajú prevraty? 17-ročné dieťa, dieťa, ak dovoľíte, pomenujem ho, a privolá sem tisíc ľudí na, na ten, na štadión a zaplatí im to.“

Muž, Svidník, kategória - formalizovaný občiansky sektor

Kolektívna pamäť nie je len o procese vytvárania symbolov a udalostí, ktoré sa vrývajú do skupinových spomienok a myšlienok tvoriacich následne identitu, ale je aj proces zabúdania. Jedným zo symbolov, ktorý bol v začiatkoch 90-tych rokov dominantným prvkom (súčasťou) kolektívnej pamäte, bol motív tzv. „americkej stopy občianskeho angažovania sa vo verejnom priestore“. V „Štúdií súčasného stavu občianskej spoločnosti na Slovensku“ (2011) jej autori konštatujú, že by sme sa mali začať pripravovať na „procesy vyplývajúce z prehlbujúcej sa integrácie do Európskej únie, ktorá znamená aj výrazné zvyšovanie verejných zdrojov v podobe kontraktov, posilňovanie väčších organizácií, nárast byrokracie“, a tým začať formovať nový symbol prípadnej kolektívnej pamäte, ktorá by plynule nahradila tzv. „americkú stopu“. Do akej miery sme podcenili túto transformáciu, budeme vedieť potvrdiť pri kvantitatívnom „dotazovaní“ jednotlivých respondentov (členov) občianskej spoločnosti. No z hľadiska kvalitatívnych dát z fókusových skupín sú zjavné nedostatky. Akonáhle diskusia skĺzne do tém európskej podpory, grantových schém či akýchkoľvek iných tém, motívy, ktoré prevládajú, sú skôr negatívne a neutrálne. Pozitívne motívy vo vzťahu k európskej integrácii sme v rámci formalizovaných skupín nezaznamenali, i keď musíme zdôrazniť, že tematicky sme sa tejto otázke nevenovali. Do budúcnosti by bolo vhodné zmerať sa na motívy, ktoré nahradili vytratenú americkú stopu v kolektívnej pamäti.

Pri spoločenských konfliktoch a súčasných problémoch občianskej spoločnosti, ktoré sú spájané s nárastom extrémizmu alebo polarizáciou spoločnosti, respondenti a respondentky formalizovaných skupín mali rozdielne názory na to, „kto za súčasný stav nárastu radikalizácie spoločnosti môže“. Prvá skupina veľmi kriticky vnímala súčasnú

radikalizáciu spoločnosti a posilňovanie extrémistických skupín. Zároveň mala priame skúsenosti s extrémistickými názormi, jednotlivcami v rámci svojho okresu, kraja (v tomto prípade Banskobystrického kraja). Druhá skupina respondentov a respondentiek vníma polarizáciu a nárast radikalizácie ako celospoločenský fenomén, s ktorým však nemá osobné skúsenosti. Laicky povedané, na jednej strane odsudzuje rôzne aktivity, ale nevymedzuje sa voči nim, čo môže súvisieť s absenciou historickej pamäte na minulé režimy. Tretia skupina respondentov a respondentiek tému radikalizácie spoločnosti nepovažuje za primárnu, a naopak presadzujú názor, že extrémizmus a radikalizmus je živý politickými aktérmi z dôvodu budovania mocenského vplyvu a ukotvenia v systéme. Slovom respondentky povedané, „*politici si želajú, aby tu ten extrémizmu bol...*“.

Fokusové skupiny síce neboli zamerané na hodnotové konflikty respondentov a respondentiek v rámci občianskej spoločnosti (ako aj spoločnosti ako celku), ale otázky týkajúce sa postavenia občianskej spoločnosti, renomé občianskej spoločnosti, konfliktov vo vnútri občianskej spoločnosti, ale aj cieľov a aktivít aktérov občianskej spoločnosti, nám poskytli možnosť vytvoriť základný rámec tých hodnotových konfliktov, ktoré sú momentálne aktívne vo vnútri občianskej spoločnosti. Predtým, ako však pristúpime k ich analýze, javí sa nám za správny postup definovať základné termíny, ktorým budeme venovať nasledujúce riadky, a to:

- a) hodnoty v spoločnosti,
- b) hodnotové systémy/dimenzie,
- c) hodnotové konflikty v modernej a postmodernej spoločnosti.

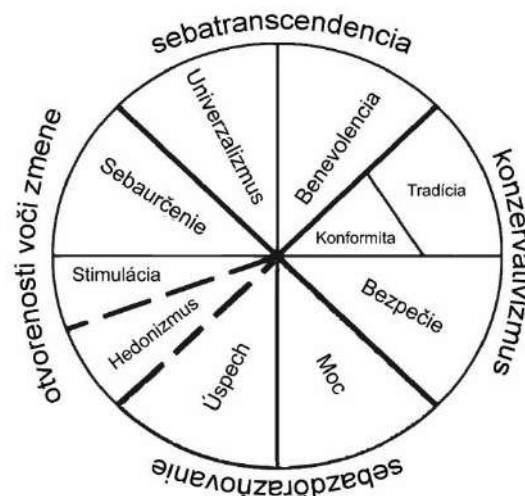
Hodnoty majú významnú úlohu na formovaní nášho uvažovania, konania, správania, ako aj hodnotenia konania iných jednotlivcov v rámci spoločnosti. Ako sa hovorí: „Kofko ľudí, toľko chuti.“ Presne to isté platí aj pri definovaní/charakterizácii termínu hodnoty, či už z antropologického, politologického alebo sociologického hľadiska. Koncepcia hodnôt od Shwartzia identifikuje šesť základných charakteristík hodnôt, a to:

- 1) Hodnoty ako presvedčenie. Akonáhle sú hodnoty aktivované, začínajú splývať s osobnými pocitmi jednotlivca. Ide o hlboké presvedčenie, ktoré je vždy aktivované rôznymi pozitívnymi alebo negatívnymi pocitmi, napríklad šťastia alebo ohrozenia (otázky slobody, nezávislosti a podobne).
- 2) Hodnoty vzťahujúce sa k želaným cieľom. Autor do tejto kategórie zaraďuje hodnoty, akými sú spravodlivosť, rovnosť, prosperita, ktoré sú zároveň akými vnútornými motivátormi pri dosahovaní spoločenských cieľov.
- 3) Hodnoty chápané ako určité činnosti alebo situácie, napríklad hodnoty poslušnosti a poctivosti sú pre nás automaticky spájané s prostrediami ako pracovisko, škola, podnikanie a podobne. Táto vlastnosť odlišuje hodnoty od noriem a postojov, ktoré sa zvyčajne vzťahujú na konkrétne aktivity, objekty alebo situácie.
- 4) Hodnoty ako štandardy alebo určitý súbor kritérií. Hodnoty, ktoré nám pomáhajú zorientovať sa a vyhodnocovať ľudí okolo nás, aj rôzne udalosti. Ľudia sa tak rozhodujú o tom, čo je dobré a čo je zlé, napr. čo je legitímne, a naopak, nelegitímne vo vzťahu k možným dôsledkom na ich hodnoty. Vplyv hodnôt na každodenné rozhodnutia je však málokedy vedomý. Vo všeobecnosti platí, že hodnoty vstupujú do povedomia, keď má konanie alebo rozsudok protichodné dôsledky pre iné hodnoty, ktorými sa človek riadi.

- 5) Hodnoty ako nástroj na vytváranie rebríčka osobných priorít. Ľudské hodnoty tvoria usporiadaný systém priorít, ktorý ich charakterizuje ako jednotlivcov. Napríklad, či pripisujú väčší význam úspechu, alebo spravodlivosti, novosti alebo tradícii.
- 6) Hodnoty ako úroveň dôležitosti/vzťahu viacerých hodnôt. Akýkoľvek postoj alebo správanie má dôsledky pre viac ako jednu hodnotu. Napríklad, inklinácie k cirkvi vyjadrené cez propagáciu hodnôt, akými sú tradície, ide na úkor hodnôt hedonizmu (Schwartz, 1992, 1996).

Na základe vyššie uvedených charakteristík hodnôt je zrejmé, že každý jednotlivec v rámci spoločnosti má svoje hodnotové rebríčky odlišné, ktoré mu dopomáhajú k vytváraniu obrazov jeho vlastného konania, uvažovania, správania sa či posudzovania aktivít ostatných jednotlivcov. Pomyselný rebríček tých najlepších hodnôt neexistuje, skôr sa jednotlivé výskumy zameriavajú na hľadanie možného vplyvu hodnôt na konanie jednotlivcov, ich uvažovanie o svete a svojom okolí, ako aj o spoločnosti, v ktorej žijú a presadzujú svoje záujmy. Zároveň jedným dychom treba dodať, že aj spoločnosť sa za posledné desaťročia zmenila, a tie systémy hodnôt, ktoré boli platné v minulosti, respektíve rebríček usporiadania hodnôt, už nemusí platiť v súčasnom postmodernom svete. Koncept Ronalda Inglehart (1999) sa zameriava na postmoderné hodnoty a ich zakorenenosť v spoločnosti. Jeho koncept berie do úvahy zásadné zmeny v ekonomickom, sociálnom a politickom vývoji, ktoré viedli k zmene hodnôt a motivácií ľudí a boli spájané socioekonomickou situáciou jednotlivcov. Autor tak zdôrazňuje, že za posledné desaťročia došlo k nárastu reálneho príjmu populácie, čo viedlo k tomu, že niektoré hodnoty v rebríčku sa preskupili, a hodnoty ako bezpečnosť a vysoký štandard začali byť vnímané jednotlivcami ako samozrejmosť. Preskupenie hodnôt tak viedlo k tomu, že do vyšších rebríčkov sa začínali dostávať záujmy životného prostredia a ekonomiky, ktoré boli vo vzájomnom konflikte. Zároveň, čoraz väčší podiel jednotlivcov uprednostňoval záujmy životného prostredia pred tými ekonomickými, ale až do momentu, kým sa samotná spoločnosť ako aj jednotlivci nedostali opäť do krízy a hodnoty sa nepreskupili nanovo. Prosperitu jednotlivcov tak autor vníma ako nosný prvok pri preskupovaní hodnôt a ich zmien oproti minulosti. (Inglehart, 1999).

Obrázok č. 2: Základné dimenzie hodnotových konfliktov a univerzálnych hodnôt (Sebatranscendencia, Konzervativizmus, Sebazdôrazňovanie, Otvorenosť voči zmene).

Zdroj: Schwartz, 1994

Táto téza síce bola potvrdená vo viacerých vyspelých postindustriálnych spoločnostiach, no má svoje limity, a to najmä v prípade osobnej percepcie každého jednotlivca v spoločnosti. Laicky povedané, je rozdiel medzi reálnou bezpečnosťou, ekonomickou stabilitou a osobným vnímaním bezpečnosti a ekonomickej stability. Preto nemusí byť prekvapujúce, že v ekonomicky prosperujúcich a bezpečných krajinách postmateriálne hodnoty nemusia byť na vrcholových pozíciách v rámci rebríčka hodnôt, a to najmä kvôli osobnej percepcii každého jedného jednotlivca.

Už viackrát sme vyššie zdôraznili, že hodnotové rebríčky jednotlivca sú rozdielne a dostávajú sa príležitostne do stretov, kedy niektorým pripisujeme väčší význam ako iným. V odbornej literatúre tieto strety vnímané cez hodnotové konflikty, ktoré vplyvajú na samotnú štruktúru celého systému hodnôt. Vnútorne sa delia na dve základné dimenzie integrujúce univerzálne hodnoty, sú nimi:

- a) konflikt medzi sebaapresiahnutím (sebatranscendencia)/sebazdokonalením (sebazdôrazňovanie); respektíve úroveň neakceptácie inakosti,
- b) konflikt medzi otvorenosťou k zmene alebo naopak zachovaním; konflikt medzi osobnou nezávislosťou myslenia a konania v kontexte so zmenami, alebo naopak s pretrvávaním tradícií a stability (Schwartz, 1996, porovnaj obrázok č. 1).

Ak sa pozrieme na občiansku spoločnosť z pozície hodnôt a hodnotových konfliktov v dvoch základných dimenziách, vidíme značný rozpor. Asi nepovieme nič prekvapujúce, ale respondentky a respondenti, ktorí sa formálne organizujú, rozvíjajú aktivity v rámci ľudskoprávných tém, majú primárne hodnoty umiestnené skôr v dimenzii „otvorenosť voči zmenám“ a dimenzii, ktorá je otvorená voči akceptácii druhých. Prvá kategória respondentov a respondentiek, ktorá sa umiestňuje v týchto dvoch dimenziách, má buď priame skúsenosti s prácou s marginalizovanými skupinami alebo menšinami, či integráciou cudzincov, vrátane advokačných a vzdelávacích aktivít v oblasti ľudských práv. Druhá kategória respondentiek a respondentov, nevyklučujúc sa s prvou, má priame skúsenosti s pôsobením extrémistických skupín v regióne alebo kraji (najmä formálne organizované skupiny v Banskobystrickom kraji, výrazne v Banskej Bystrici). A tretia skupina jednotlivcov, opäť nevyklučujúc prvé dve kategórie, sú jednotlivci z metropolitných území, v našom prípade z hlavného mesta.

„Viete, ja nechcem túto nejak vyzdvihovať túto spoločnosť, ale (...) človek v tej prvotnopospolnej spoločnosti, ten sa staral o to, aby prežil, čiže sa staral o seba, o rodinu, hej? A tým vývojom spoločnosti získava človek určité návyky na to, aby sa staral nielen o získaval pojem o tom, čo to je národ, čo je to, čo je to štát, čo je to, ja neviem, životné prostredie, a proste ide intelektuálne vyššie a vyššie. Takže človek, keď má, keď dosiahne určitú úroveň, tak potom si všíma aj také veci, ktoré, ktoré sú nie, sa netýkajú len mňa seba, rodiny a podobne, ale ide trochu ďalej a si všíma aj to, čo je v jeho okolí a vidí tých, ktorí jeho pomoc potrebujú, takže sa venuje tomu.“

Muž, Bratislava, kategória - formalizovaný občiansky sektor

Kategória - hlavné mesto - zohráva veľmi výraznú úlohu aj pri ďalších typoch formalizovaných skupín občianskej spoločnosti z hľadiska jednotlivých hodnotových konfliktov. Respondentky a respondenti patriaci do konkrétnych sektoroch občianskej

spoločnosti (konkrétne oblasti športu, kultúry, menšín, sociálnych služieb) sú omnoho viac náchylnejší sa umiestňovať do kategórie akceptácie zmien, t. j. otvorenej spoločnosti a kategórie akceptácii druhých, na rozdiel od respondentov a respondentiek pôsobiacich mimo hlavného mesta z totožných sektorov. Samozrejme, že všade je prítomné vymedzenie sa voči majoritnej časti spoločnosti, no je to prirodzené aj v kontexte slovenských reálií.

Druhá skupina respondentov a respondentiek formalizovanej časti občianskej spoločnosti sa samých seba umiestňuje skôr na opačnú stranu hodnotových konfliktov, respektíve na dimenziu zachovania hodnôt a sebazdokonaľovania. Vymedzuje sa voči iným organizáciám občianskej spoločnosti, nazýva ich „mimovládkami“, a tými, „ktoré majú vplyv, peniaze a postavenie“. Je frustrovaná z nízkeho záujmu médií, svojho okolia, ako aj z nezájmu politických aktérov, ktorí nevnímajú ich dôležitosť z pohľadu zachovania kultúry, tradícií alebo remesiel. Samozrejme, je táto skupina veľmi obetavá vo vnútri svojich hraníc a pomoc svojim blíznym vykresľuje ako určitú formu povinnosti (tradície, ktorá vychádza z nich ako z občana v spoločnosti). No vyššie ciele občianskeho aktivizmu a participácie nevníma. Toleruje iné združenia, pokiaľ im nesiahajú na ich postavenie, nie sú ich konkurenčnými partnermi v boji o dotácie a financie. Úprimne, obviňuje médiá, že im nevenujú dostatočnú pozornosť, a tým pádom ich práca nie je docenená. Danú skupinu tvoria najmä respondentky a respondenti formalizovaných skupín občianskej spoločnosti, ktorí sa venujú témam ako zveľaďovanie priestorov, uchovávanie tradícií či pomocným profesiám (včelári, lesníci, športovci, sociálne služby, menšinové kultúry). Zásadným rozdielom oproti prvej skupine respondentov a respondentiek je fakt, že sú dominantne zastúpené regióny východného a južného Slovenska.

„Tak, berte to tak, len jak nejakú skúsenosť, no tak, ja to nemôžem ani zovšeobecniť, ale skutočne si myslím, že, že sú organizácie, kde tí ľudia proste sú empatickí a chcú proste nejaké zlepšenie. Ale sú aj také, ktoré v dnešnej dobe proste vycítili, že je jednoduchšie proste byť tam a nebyť zodpovedný za nič, ale priestor niekde v médiách, a proste robiť si PR je rovnaký.“ (reakcia na vnímanie a postavenie ľudskoprávnych organizácií)

Muž, Košice, kategória - formalizovaný občiansky sektor

Koncept „nepriateľa štátu“ bol zaznamenaný aj v odpovediach jednotlivcov neformalizovaných skupín občianskej spoločnosti. Obdobne ako vo formalizovaných skupinách, tak aj v neformalizovaných skupinách je vyobrazený cez neziskový – mimovládny sektor financovaný zo zahraničia. Mimovládne organizácie ho tak pasujú do pozície vinníka svojich neúspechov.

„Teraz, ako Anka spomínala, ma tiež napadlo, že hovorí sa, že popri treťom sektore by mal ísť štvrtý sektor, lebo tretí sektor sa hovorilo, že to je nezávislé od podnikania, od vlády, lenže do tretieho sektoru sa vkradli vlády alebo vlády rôznych štátov. Hlavne zahraničné nadácie, ktoré ich podporujú, dávajú peniaze. Takže to, už to nie je nezávislé. A toto je tiež jedna z tých vecí, ktoré tiež vnímam od politikov, že na to narážajú.“

Muž, Banská Bystrica, kategória - neformalizovaný občiansky sektor

V kolektívnej pamäti sú stále pevne zakorenené hodnotové konflikty vychádzajúce zo štiepných línií „východ verzus západ“. V tomto odvekom konflikte sa Slovensko snaží

prijímať úlohu určitého mediátora, neutrálneho mosta medzi východom a západom. Naratív formovaní v začiatkoch 20. storočia pri budovaní spoločného štátu Čechov a Slovákov prežíval v rôznych obdobiach až dodnes. Napríklad pri nedávnom výskume Globsecu (2019) zameraného na spoločenské a politické trendy regiónu strednej Európy, až 46 % respondentov sa priklonilo k téze „Slovenska ako neutrálneho mosta medzi východom a západom“. S obdobnou logikou k tomu pristupovali aj respondentky a respondenti neformalizovaných skupín pri hodnotení závislosti niektorých organizácií na finančných zdrojoch zo západu. Ideálom by podľa respondentov bolo, ak by mimovládne organizácie čerpali dotácie nielen zo západu, ale aj z východu, a hlavne z lokálnych zdrojov (samospráv, obcí).

„My sme tu na tom strede východu, západu, hej? Tak by som povedal, hej? Takže tu sa stretávame práve ten problém východ, východná časť, Rusko a západná Európa, hej? Európska únia. No, a medzitým je ešte Amerika. A teraz prídu všelijaké tie správy, aké je Rusko zlé, akí sú, aké sú hej, poviem to, proste nám tu podsúvajú všetky tie iné správy. Samozrejme, Rusi zase podsúvajú, že ako je tuna a to.“

Muž, Svidník, kategória - neformalizovaný občiansky sektor

Síce sme sa pri neformalizovaných skupinách nezameriavali na súčasné problémy radikalizácie spoločnosti a posilňovania postavenia extrémistických skupín v systéme, z odpovedí respondentiek a respondentov je zjavné, že takéto aktivity považujú za problematické. Zároveň si uvedomujú, že jednotlivci patriaci do rôznych extrémistických skupín sa združujú ako oni za určitým záujmom a cieľom, vytvárajú tak svoju vlastnú sociálnu bublinu. V diskusiách polemizujú aj nad tým, či ich možno zaradiť do občianskej spoločnosti, no v čom panuje zhoda, je tvrdé odsúdenie radikálnych/extrémistických aktivít. V rámci neformalizovaných skupín sa vyskytlo minimum respondentiek a respondentov, ktorí otvorene vyjadrovali podporu takýmto skupinám. Pri rozoberaní tejto problematiky do hĺbky však mali viacerí respondenti, a to najmä mužského rodu, používať výroky, ktoré odsudzovali a diskriminovali, či už rómske obyvateľstvo (výroky o pozitívnej diskriminácii), alebo utečencov a migrantov.

„Ja vám to poviem, tak, akože dedina, ktorá má tam 20 % nejakej tej ako rómskej menšiny, tak dostanú všetky projekty, a práve na toto dostanú, na ubytovanie, bytovky im robia, školy im opravujú, všetko je tam na špičkovej úrovni, hej? Zrobené. Ale v iných týchto nie. Majú problém normálne školy dostať. No a teraz sa dostávame do toho opačného, by som povedal, že tam, kde sú rómske menšiny, tí majú a my, čo ako ja by som povedal, pomaly väčšina, tak my nemáme. Teraz dochádza k tomu.“

Muž, Svidník, kategória - neformalizovaný občiansky sektor

Na rozdiel od formalizovaného občianskeho sektora sa respondenti a respondentky v rámci neformalizovaných skupín často vo svojich odpovediach vracali k bývalému režimu, a to v pozitívnom slova zmysle. Predpokladáme, že tento rozdiel medzi oboma skupinami je spôsobený najmä tým, akú formu (formalizovanú, neformalizovanú) občianskej spoločnosti respondenti a respondentky zastupovali. Neformalizovaná občianska spoločnosť inklinovala svojimi aktivitami k menším, najmä k lokálnym aktivitám (priateľské futbalové

zápasy, zber odpadu v rámci susedstva), ktoré boli v minulosti podporované, žiadané a v niektorých prípadoch až vynucované charakterom vtedajšieho politického režimu. Nostalgia za povinnými cvičeniami je vnímaná ako pozitívny odkaz k lepšej organizovanosti spoločnosti a kolektívne aktivity považujú za veľmi prospešné pre celú spoločnosť. Názory vnímané ako podpora kolektívnych aktivít boli prezentované najmä u respondentov a respondentiek z „regiónov“, a hlavne z východného Slovenska. Naopak, respondentky a respondenti neformalizovaných skupín z hlavného mesta inklinovali skôr k individuálnym aktivitám a prejavom občianstva. Ten istý individuálny vzorec správania vo všeobecnosti bol zaznamenaný aj u mladých ľudí ovplyvnených anonymným prostredím online sveta.

„Pre mňa je to taká vec, že zrazu to spoločné, čo sa berie dosť ako sprofanované komunistickým režimom, to ale bolo už dávno, tak tým ľuďa (nezn.) mali niečo spoločné. A to, že vlastne teraz sa tak odvrátili z toho, že vlastne (nezn.) to súkromné, že teda vlastne ten jednotlivec si berie z toho spoločného, si to privlastňuje, je hlavne dôsledok toho, že vlastne ten štát (nezn.) veksláci, ktorí proste pre to spoločné nemajú absolútne žiaden cit, ani teda ich nezaujímajú. A to vlastne tú spoločnosť do toho (nezn.) a ešte ľudia povedali, že: „Šak to tí komunisti nám to akože nasáčovali do hlavy, že sme spolu niečo robili“, to je hovadina.“ Bohužiaľ. Teraz sme akože vo vlaku toho do dnes. Lebo ja si myslím, že to ako vlastne sme sa vzdali toho spoločného vidieť všade, keď idete do mesta a vidíte, ako ten vizuálny smog, tie odpadky a to všetko, ako tie mesta vyzerajú, je taký dôsledok, že už neveríme na to spoločno. Že sme sa ho vzdali, alebo tí veksláci nám natĺkli do hlavy, že je to dobré. Ale to je hovadina.“

Muž, Žilina, kategória - neformalizovaný občiansky sektor

4.2.7 Vnímanie verejného diskurzu občianskej spoločnosti

Postavenie a vplyv občianskej spoločnosti sa za posledné roky výrazne zmenili, mohli by sme sa domnievať, že určité základy a predpoklady silnej občianskej spoločnosti boli položené v pomedzí roku 1998. Vtedy to bola práve občianska spoločnosť, ktorá svojimi advokačnými a dobrovoľníckymi aktivitami vytvorila priestor sa vymanenie sa so súťaživého autoritárskeho režimu Vladimíra Mečiara. Mobilizačné aktivity v tomto období prispeli k zlepšeniu postavenia občianskej spoločnosti ako relevantného aktéra v očiach médií, politických aktérov a spoločnosti. Práve snahy o znovuvybudovanie legitimacy občianskej spoločnosti v systéme priniesli aj svoje tienisté stránky a začalo dochádzať k obmedzenému vnímaniu tak veľkého sektora, akým bola občianska spoločnosť. Jej rôznorodé aktivity začali byť chápané len cez tie organizácie, ktoré bolo mediálne „najviac počuť“ v tom období (ľudskoprávne aktivity). Finančnú podporu ľudskoprávnych aktivít zabezpečovali prevažne zahraničné zdroje a nadácie, čo sa nestretávalo s pozitívnou odozvou zo strany spoločnosti a časti konzervatívnych skupín politickej sféry, vnímali to ako zasahovanie do vnútorných záležitostí národného štátu a narušanie doterajšieho poriadku, tradícií a kultúry. Postupne sa tak začala zdvíhať vlna odporu voči týmto súčasťami občianskej spoločnosti a začala sa spochybňovať ich legitimita. Celospoločenský diskurz sa postupne dostal aj do vnútra občianskej spoločnosti, kde začali byť vnímané rozdielnosti v postavení a sile jednotlivých aktérov, a niektoré typy občianskych združení sa začali vymedzovať voči iným (prevažne ľudskoprávnym organizáciám) z dôvodu neschopnosti uchopiť ich dôležitosť a ovplyvnenie politickými elitami a samotnou spoločnosťou.

Tabuľka 11 Výber základných kódov - stav spoločnosti na Slovensku

8.1 Negatívne vnímanie	8.1.1 Korupcia, klientelizmus, nepotizmus 8.1.2 Polarizácia spoločnosti „my vs. oni“ 8.1.3 Celková frustrácia a apatia 8.1.4 Absencia pozitívnych vzorov, osobností
8.2 Pozitívne vnímanie	8. 2.1 Budovanie slušnej a angažovanej spoločnosti 8.2.2 Nástup novej (aj politickej) mladej generácie

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Celospoločenský diskurz a nálady v spoločnosti boli zaznamenané aj v rámci formálnych a neformálnych aktérov občianskej spoločnosti. Upozorňujeme, že fókusové skupiny boli realizované necelý rok pred parlamentnými voľbami, a tak sa aj témy, ktorými žila formalizovaná a neformalizovaná časť občianskej spoločnosti, prejavili. Pri hodnotení aktuálneho stavu spoločnosti na Slovensku sa názory respondentov a respondentiek formalizovaných skupín občianskej spoločnosti delili do dvoch skupín. Na jednej strane stála skupina respondentov a respondentiek, ktorá vnímala stav spoločnosti negatívne a za najzásadnejšie problémy považovala korupciu, polarizáciu spoločnosti, celkovú apatiu, frustráciu a nedostatok pozitívnych vzorov. Druhá skupina respondentov a respondentiek vnímala stav spoločnosti pozitívne, a to aj v kontexte znovanadýchnutia spoločnosti (aj po udalostiach z roku 2018 – vražda novinára) a príchodu novej aktívnej mladej generácie. Ak by sme mali kvantifikovať názory respondentov a respondentiek z formalizovanej skupiny občianskej spoločnosti, i keď ide o fókusové skupiny, najmarkantnejší problémom podľa ich názoru slovenskej spoločnosti je celková frustrácia a apatia jednotlivcov. Nálady boli vyvolávané prevažne z dôvodu regionálnych a sociálnych rozdielností, polarizácie spoločnosti, z nefunkčnosti systému, neschopnosti sa dovolať práva a zodpovednosti. Celková nefunkčnosť systému sa podľa respondentov a respondentiek preniesla aj do správania sa konkrétnych jednotlivcov v spoločnosti, ktorí sa začali správať neštandardne. Viaceré, najmä respondentky, veľmi citlivo vnímali zmenu charakterových črt členov slovenskej spoločnosti – cynizmus, závisť, nesloboda, netolerancia iných a inakosti, a tým sa v nich ešte viac prebúdzala celková apatia a frustrácia, že by to mohlo fungovať lepšie. No jedným dychom, bez geografických a rodových rozdielov, respondentky a respondenti vkladali dôveru do mladej generácie, ktorá sa prebudila a začala rysovať nové čiary slovenskej spoločnosti.

„Ja mám taký pocit, že no, presne toto som chcela v podstate aj ja povedať, že je tam tá generačná výmena asi v tom stave spoločnosti, vlastne tá staršia generácia prežíva tú frustráciu, prenesená je na mnohých ľudí, ale tí starší s takýmito nádejami nemajú už energiu, kdežto tí mladí prenášajú, aj keď aj medzi nimi, aj kopec frustrácie, ale je tam tá výmena vlastne, to vidíme už na tých krajských voľbách.“

Druhým závažným problémom z pohľadu respondentov a respondentiek formalizovanej časti občianskej spoločnosti je polarizácia slovenskej spoločnosti. Tú vnímali ako dôležitú bariéru pri napredovaní vpred. Polarizácia spoločnosti podľa respondentov a respondentiek je spôsobená viacerými faktormi. Po prvé sú to politickí aktéri, ktorí zámerne polarizujú spoločnosť s cieľom uzurpovať moc po budúcich parlamentných voľbách. Po druhé je to absencia kritického myslenia a učenia tolerancie voči ostatným menšinám, etnikám a skupinám, ktoré sú rozdielne oproti majorite. A po tretie sú to charakterové vlastnosti, ktoré slovenská spoločnosť v sebe nesie už stáročia – závisť, agresivita, neslobodné nasledovanie lídrov, ignorácia a nezáujem o veci verejné.

„Práveže podľa mňa v spoločnosti stále hrá, teda nie hrá, ale jednoducho tu silnie intolerancia, že sa nedokážeme navzájom tolerovať svoje názory, vyslovene protichodné, ktoré teda dokážu polarizovať aj v rodine častokrát. Politické témy sa neotvárajú, nedajbože sa rozchádzajú rodičia s deťmi v názore na to, koho voliť, a to už máme proste za domácim stolom. A to sa deje aj v spoločnosti, keď sme to sekulárne a, a teda naozaj ja si myslím, že na tomto veľmi treba pracovať už, to už tu bolo spomínané, ale teda s tými našimi deťmi, aby vedeli rozlišovať fake news od toho, čo je skutočne pravda, aby si to vedeli vyhľadať, vedeli konštruktívne myslieť, aby vedeli komunikovať na určité témy, tak aj v tomto ich treba učiť tolerancii k názorom iných, aj keď nie sú totožné s ich názormi. Toto ja vnímam tú netoleranciu v našej spoločnosti proste stále viac a viac.“

Žena, Bratislava, kategória - formalizovaný občiansky sektor

I keď kvantifikácia fókusových skupín sa môže javiť ako problematická, z pohľadu nálad a stavu spoločnosti je hodná analýzy. Pri hodnotení stavu slovenskej spoločnosti prevažujú o čosi viac pozitívne nálady, ktoré sú predovšetkým spojené s mobilizáciou spoločnosti za posledné dva roky. Respondentky a respondenti tak omnoho viac vyzdvihujú formujúcu sa organickú občiansku spoločnosť, ktorá začína byť plná rôznych iniciatív zameraných na boj s korupciou, za ľudské práva, environmentálne prostredie a klimatické zmeny. Dôležitú úlohu v zmenách nálad spoločnosti prisudzujú aj občianskemu sektoru, ktorý svojimi aktivitami posúva samotnú spoločnosť dobrým smerom, aktivizuje ju a zvyšuje jej participáciu na veciach verejných. Hlavným problémom pri odpovediach respondentov a respondentiek je opäť zlievanie pojmov občianska spoločnosť a spoločnosť dokopy. Aj napriek tomu, že jednotlivé otázky boli smerované priamo na slovenskú spoločnosť, respondenti a respondentky mali tendenciu hovoriť o občianskej spoločnosti. Respondenti a respondentky tak mali pocit, že akonáhle hovoria o náladách a stave spoločnosti, musia k tomu včleniť občianska.

„Občianska spoločnosť je Fénix a vstáva z popola, a ja to naozaj tak cítim v súčasnosti, keď som si myslela, že na námestia dôjdeme, zase tí štyridsiati, päťdesiat, no stovka nech je nás, čo sa stále poznáme na tom námestí sa vždycky raz za čas na niečo stretneme. A došlo proste tisíce ľudí neznámych, známych, s deťmi a proste a šťve ich to. Takže pre mňa je občianska spoločnosť Fénix. Vstáva z popola, no.“

Žena, Banská Bystrica, kategória - formalizovaný občiansky sektor

Pozitívne nálady v kontexte súčasného stavu slovenskej spoločnosti vnímajú respondentky a respondenti aj cez postupnú mobilizáciu mladých ľudí, ktorí v neposlednom rade boli hybným prvkom demonštrácií. Ich úlohu vnímali ako kľúčovú pri nastoľovaní novej kultúry v spoločnosti. Mladí ľudia podľa nich prinášajú nové témy do slovenskej spoločnosti, na ktoré poukazovali možno mnohé združenia v minulosti, ale celospoločenský dosah absentoval. Mladí ľudia podľa nich menia celospoločenský diskurz a otvárajú nové globálne témy, čo je pozitívny krok vpred. Opäť však musíme podotknúť, že respondenti a respondentky veľmi prirodzene a nevedomky definujú organickú časť občianskej spoločnosti, práve tú aktívnu, ak hovoria o pozitívnych náladách a trendoch spoločnosti.

„Spoločenská situácia sa ako keby pre mňa tento rok výrazne zmenila, a to teda vraždou novinára a jeho snúbenice, tak to vnímam aj občianske iniciatívy ako, ako hlas ľudí, hlas MLADÝCH ľudí a v súčasnosti mám taký pocit, že tretí sektor, by som ho tak nazvala, sa delí na tú starú, starú časť a tieto občianske iniciatívy a to sú, a tam vidím mladých ľudí, vidím protesty na námestiach, vidím protesty za klimatickú zmenu a toto mám ako kebyže to je taká, pre mňa taká nová, nová časť, časť tretieho sektora alebo mladšia alebo tak.“

Žena, Banská Bystrica, kategória - formalizovaný občiansky sektor

Poslednou témou fókusových skupín boli očakávania aktérov občianskej spoločnosti od budúceho vývoja spoločnosti na Slovensku. Upozorňujeme znova, fókusové skupiny boli realizované pred necelým rokom v deň parlamentných volieb 2020, čo bude mať vplyv aj na samotnú interpretáciu. Očakávania budúceho vývoja spoločnosti na Slovensku by sa dali charakterizovať jednou frázou: „infantilná dôvera v pozitívnu zmenu“. Dominantná časť odpovedí respondentov a respondentiek formalizovaných skupín občianskej spoločnosti by sa dala vtesnať do tejto frázy. Ich dôvera smerom k pozitívnej zmene je podporovaná postupnými zmenami po jednotlivých voľbách (krajských, prezidentských a eurovoľbách) s nástupom aktívnej mladej generácie a zvyšovaním participácie spoločnosti.

„Napriek teda životným skúsenostiam som stále optimista a verím, že aj v nasledujúci voľbách, že bude zmena k lepšiemu, aj v prospech občanov, aj v prospech odbornosti v spoločnosti, a najmä si myslím, že keď mnohé procesy zoberú do rúk mladí ľudia, že už si nenechajú tak ukradnúť štát, ako momentálne sme si nechali my, možno naša generácia a strašne im držím v tom palce, a pokiaľ budem môcť, tak sa budem snažiť pomôcť ešte skúsenosťami a verím teda, že toto, čo sa momentálne deje v spoločnosti aj s tou korupciou, čo som spomínala, že (...) si to ustrážime.“

Žena, Bratislava, kategória - formalizovaný občiansky sektor

Respondentky a respondenti neformalizovaných skupín vyjadrili presvedčenie, že stav spoločnosti na Slovensku sa neuberá pozitívnym smerom. Prevládali v nich pocity frustrácie a apatie, ktoré vyplývali z celkovej neochoty sa angažovať zo strany jednotlivcov v spoločnosti a ich nezáujmu o veci verejné. Najkritickejšie sa k neaktivite spoločnosti stavali respondenti a respondentky neformalizovaných skupín z hlavného mesta. Vyjadrili údiv nad neochotou ľudí byť aktívnejšími, a hlavne nad tými, ktorí žili v Bratislave, ktorá je plná možností sa aktivizovať.

Všeobecný nezáujem ľudí o politické a spoločenské dianie vnímali aj cez svoje vlastné zlyhanie byť viac aktívnejšími v tejto oblasti a vytvárať podmienky na iné formy vzdelávania, ktoré by zmenili súčasný apolitický postoj slovenskej spoločnosti. Zároveň konštatovali, že pokiaľ sa do politickej sféry nedostanú odborníci a profesionáli, ktorí „vedia, o čom hovoria a čo robia“, nezáujem o politiku nebude stúpať zo strany bežnej populácie.

„No a ja si myslím, že to nebolo konfliktom, to bolo zlyhanie. Zlyhanie, ale to zas nebolo zlyhanie občanov, ale možnože aj áno, aj občianskej spoločnosti, že bola, bola apatická voči tomu, čo sa deje a ticho tolerovala, to, čo sa nám nepáči teraz alebo aj vtedy, rovnako sa nám to nepáčilo, len tá občianska spoločnosť sa aktivizovala až po tom zlyhaní. A v podstate, môžeme to nazvať ako...“

Žena, Trnava, kategória - neformalizovaný občiansky sektor

Korupcia a klientelizmus patrili medzi rovnako závažné problémy spoločnosti na Slovensku, obdobne ako vo formalizovaných skupinách občianskej spoločnosti. V nadväznosti na to, respondenti a respondentky pod týmito spoločenskými neduhmi vnímali zlé prerozdelenie finančných prostriedkov na úkor rodinných známych alebo blízkych osôb. Veľmi kriticky sa vyjadrovali aj ku „skostnateným starým štruktúram“, ktoré nedávajú možnosti mladým, i keď na výkon svojich povolaní a funkcií nestačia. Jednou z často sa opakujúcich téz bola aj „typická“ mentalita slovenskej spoločnosti, pre ktorú je korupcia a klientelizmus už tradičnou črtou, bez ktorej spoločnosť nedokáže fungovať.

„Že keď sa nebude snažiť, nič nebude mať. Že keď si neukradnem, nemám. A že toto fakt každý pozná. A tá hanba za to, že niečo som ukradol, není v tých ľuďoch. Akože je to hanba. Je to akože, stále je to, akože veľmi tolerované. Že není, že je to zlodej, veď to je niečo hrozné, že je zlodej. Nie? A normálne by to mal mať človek v sebe, že ja nemôžem krahnúť. Veď to je zlé. Ale nemajú to v sebe.“

Žena, Prievidza, kategória - neformalizovaný občiansky sektor

Celkový negatívny stav spoločnosti podľa respondentov a respondentiek bol výsledkom absencie pozitívnych vzorov a osobností, ktoré by viedli mladú generáciu k aktívnejšiemu a angažovanejšiemu spôsobu života. Respondenti a respondentky kritizujú mladých ľudí pre ich prílišný individualistický prístup k životu, čo je podľa nich spôsobené konzumom v modernej kapitalistickej spoločnosti. Možnú nápravu vidia vo zvýšenej aktivite aktérov občianskej spoločnosti, podieľajúcich sa na výchove budúcich generácií. Dôležitú úlohu v procese vzdelávania zohrávajú aj médiá, ktoré by nemali prinášať iba negatívne správy, ale venovať podstatnú časť svojho mediálneho obsahu aj dobrým správam.

„Možnože tá občianska spoločnosť by mohla práve pomáhať tam takto angažovaným občanom ako tuto kolega, že akým, aby učil ľudí, akým spôsobom vôbec argumentovať s ľuďmi, ktorí počúvajú ten hlas, napríklad toho Kotlebu. Ak počúvajú na neho, tak je tam nejaká technika na to, že by ste si ho získali a na to, a vy, ako sociológ asi možno máte bližšie k tomu a viete pochopiť, akým spôsobom človek reaguje na tieto veci a učíť ľudí, ktorí

majú dobrý úmysel, ako vlastne presvedčať tých ľudí, ktorí sa nechávajú takto manipulovať.“

Muž, Bratislava, kategória - neformalizovaný občiansky sektor

Na rozdiel od respondentov a respondentiek formalizovaných skupín, ktorí až infantilne verili v pozitívne spoločenské zmeny v budúcnosti, respondenti a respondentky neformalizovaných skupín prejavovali omnoho vyššiu mieru apatie a frustrácie pri vykresľovaní budúceho vývoja spoločnosti na Slovensku. Sami seba nevnímali v pozícii tvorcov zmien a veľmi alibisticky prenášali zodpovednosť za budúci vývoj spoločnosti na mladú generáciu a oni sa stavali do pozície radcov a učiteľov.

„Hovorí Eva, tak podľa mňa sa to zmení. Zmení sa aj vnímanie celkovo tej občianskej spoločnosti, zmení sa aj politika ako vnímanie politiky ako takej, lebo si myslím, že už nejakými krokmi, ktorými sa začalo v minulých rokoch, tak je viditeľné, že mladí ľudia, ktorí prichádzajú, ktorí sú teraz študentmi, sú za zmenu. Nevie, či bude pozitívna, alebo negatívna, to uvidíme všetci, ale myslím si, že nebude to tu už takto, ako to je teraz dlho. A myslím si, že bude, teda dúfam, vyodená nejaká zodpovednosť voči nejakým (...) či už konkrétnym osobám, alebo či už nejakým predstaviteľom za to, čo vlastne, za to správanie, aké bolo (smiech) za, v minulosti.“

Žena, Prievidza, kategória - neformalizovaný občiansky sektor

4.2.8 Závery

1. Fókusové skupiny priniesli potvrdenie viacerých výskumných hypotéz a naopak niektoré vstupné tézy vyplývajúce z práce sektorových rád potvrdené neboli v tej miere, ako by bolo možné očakávať na základe diskusií sektorových rád. Výsledky kvalitatívnej časti výskumu sú však komplementárne s monitorovacou a kvantitatívnou časťou výskumu zameraného na fungovanie občianskej spoločnosti na Slovensku.
2. Fókusové skupiny sa zamerali na hlbšie pochopenie percepcie samotného pojmu občianska spoločnosť, spoločnosť, občan a aktívny občan. Ukázalo sa a to vo všetkých typoch fókusových skupín, teda vo formalizovaných, semi-formalizovaných i neformalizovaných, že v týchto pojmoch vládne pojmový zmätok a účastníci skupín trpia kognitívnou disonanciou. Samotný pojem občianskej spoločnosti bol zamieňaný za pojem spoločnosť celkovo, ukazovala sa nejasnosť v tom, kto je súčasťou občianskej spoločnosti a môže byť za neho považovaný a za akých okolností nie. Najmä v tzv. neformalizovaných skupinách sa opakovala úvaha účastníkov: všetci sme občania, žijeme v tejto spoločnosti, tým pádom sme aj súčasťou občianskej spoločnosti.
3. Zároveň fókusové skupiny priniesli poznanie o širokej plejáde predstáv o tom, kto je aktívny občan a kto za neho môže byť považovaný. Ukázali sa veľké rozdiely v chápaní občianskej spoločnosti medzi ľuďmi z vnútra občianskeho sektora a ľuďmi, ktorí sa nezdrudzujú, no prekvapujúco - i u ľudí patriacich do štruktúr občianskej spoločnosti sa prejavila neznalosť toho, že patria k občianskej spoločnosti. Opakovane sa objavovalo presvedčenie účastníkov fókusových skupín, že oni aktívni nie sú, no keď sa rozhovorili o tom, čo všetko robia vo svojom susedstve, vo svojej komunite, či v prospech rôznych skupín obyvateľstva, bolo zrejmé, že ide o veľmi aktívnych ľudí, ktorí svojej aktívnosti nepripisujú tento význam. V tomto zmysle sa prejavila tendencia vnímať pod aktívnymi

občanmi najmä tých, ktorí sú jednak organizovaní, ako aj tých, ktorí sú viditeľní a ktorých činnosť sa širšie reflektuje vo verejnom diskurze.

4. V mnohých prípadoch však identita občianskej spoločnosti a aktívneho občana absentovala i u aktívnych respondentov. Vysvetlením môže byť dimenzia viditeľnosti - aj pre ľudí občiansky aktívnych sú „členmi občianskej spoločnosti“ najmä aktivisti, ktorí sú viditeľní a známi. To je pochopiteľne v rozpore s étosom občianskej spoločnosti, je to aj objektívne nesprávne pochopenie, no moderná informačná spoločnosť má v tomto na aktívnych občanov svoj vplyv. U aktívnych respondentov navyše prevládalo presvedčenie, že občianska spoločnosť supluje zlyhávajúci štát. Ukazuje sa tak významný obojstranný priestor pre širšiu diskusiu o vzájomne výhodnej spolupráci pri riešení spoločenských problémov. Identita občianskeho sektora čiastočne absentovala i u ľudí reprezentujúcich široko chápané sociálne služby. Ešte významnejšie sa to objavovalo u záujmových združení, kde významne absentovalo povedomie príslušnosti k občianskej spoločnosti a to napriek systematickej činnosti v rôznych oblastiach.

5. Pozoruhodným faktorom bol vyvíjajúci sa pohľad na úlohu, možnosti, obmedzenia i samotný názov občianskeho sektora. Mladšia generácia respondentov vnímala možnosti občianskeho sektora ako veľmi široké a viac boli otvorení spolupráci ako s korporátnym svetom, tak i so štátnou a verejnou správou. U strednej a staršej generácie respondentov prevládala skôr skepsa a opatrnosť ku spolupráci so štátnou a verejnou správou. I samotný názov sektora sa viditeľne u jednotlivých generácií respondentov líšil - kým seniornejšia generácia používala skôr termín tretí sektor, juniornejšia skôr hovorila o mimovládnom sektore. U seniornejšej generácie sa významne častejšie objavovalo presvedčenie, že občianska spoločnosť je stále iba doplnkom štátu a trhu, u juniornejšej generácie prevládal širší a emancipovanejší pohľad na občiansku spoločnosť ako rovnocenného partnera štátu a korporátneho sektora.

6. Fókusové skupiny poukázali i na hĺbku a šírku sebareflexie občianskeho sektora. Občianska spoločnosť plní v spoločnosti množstvo nezastupiteľných funkcií a na Slovensku je možné všetky identifikovať v aktivitách širokej mozaiky organizácií. No niektoré zo známych funkcií občianskej spoločnosti boli respondentmi spomínané menej často, iné sa objavovali prakticky vždy. To, kde všade respondenti videli tzv. tretí sektor a kde naopak nie, signalizuje nielen rozšírenosť aktivít všetkých typov združení, ale i mieru rozšírenosti autostereotypov občianskeho sektora o sebe samom. Medzi často uvádzané funkcie občianskeho sektora tak patrili najmä poskytovanie služieb a verejných statkov, formulovanie a tlmočenie predstáv a požiadaviek občanov, uchovávanie a rozvoj rôznorodosti a plurality, pôsobenie v prospech spoločenskej integrácie a kontrolné funkcie. Naopak, medzi funkciami, na ktoré si respondenti fókusových skupín nespomínali patrili aktivity v prospech politickej socializácie, mienkotvorná funkcia neziskového sektora, ponúkajúca paletu overených sociálnych inovácií, prevencia a riešenie konfliktov, ako aj rozmnožovanie spoločenského bohatstva.

7. Respondenti pri otázkach zameraných na príčiny angažovania v aktivitách občianskeho sektora uvádzali rôzne dôvody, no je možné skonštatovať, že pokryli všetky typy dôvodov - normatívne, emocionálne i recipročné v úzkom i v širokom slova zmysle. Najmä u seniornejšej generácie respondentov prevládali dôvody súvisiace s osobnou integritou a vnútorným presvedčením - respondenti dokonca v istej skepse ani neverili, že posúvajú riešenia spoločenských problémov dopredu, bolo pre nich dôležité skôr to, aby neprichádzalo k regresu. Naopak, neprekvapujúco medzi dôvody neangažovania sa boli

uvádzaná apatia, skepsa a odcudzenie voči spoločnosti i štátu. Medzi neaktívnymi občanmi bolo možné spozorovať anomické prejavy a rozpad normatívneho systému.

8. Medzi respondentmi fókusových skupín, ktorí sa v minulosti angažovali, no už aktívni nie sú, sa vyskytovali rozličné dôvody pre takéto ich rozhodnutie. Vo všeobecnosti je ale možné povedať, že sa prakticky nevyskytli dôvody súvisiace so zlými skúsenosťami s prácou v občianskom sektore. Pozoruhodnou dimenziou istej skepsy a odovzdanosti bolo konštatovanie najmä seniornejších respondentov, že „už 30 rokov sa stretávame stále tí istí...“ U tých účastníkov fókusových skupín, ktorí sú aktívni v občianskom sektore dlhšiu dobu, bola viditeľná silná identita občianskych aktivistov a oddanosť tretiemu sektoru.

9. Spolupráca so štátnou a verejnou správou nie je ani pre angažovaných ani pre neangažovaných silnou témou. Nepomerne väčšou témou je spolupráca alebo skôr chýbajúca spolupráca so samosprávou, v niektorých regiónoch súperenie, či dokonca - slovami respondentov - boj so samosprávou. Spolupráca s korporátnou sférou nie je hodnotená respondentmi ako rozvinutá, či systematizovaná, no ad hoc sa rozvíja.

10. Napriek výskumným hypotézam sa prípadné konflikty vo vnútri občianskej spoločnosti ukázali ako veľmi málo dôležitá téma a respondenti ich významnejšie nereflektovali. Kultúrno-civilizačné spory, prejavujúce sa na celoštátnej úrovni boli respondentmi vnímané skôr ako súčasť „veľkej politiky“ a prípadné ideologické rozpory medzi konkrétnymi ľuďmi či organizáciami nebránili dobrej spolupráci rôznorodých organizácií. Rozpory a potenciálne konfliktná atmosféra sa objavili skôr vo viditeľne rozličnom hodnotení samotných štruktúr občianskej spoločnosti medzi ľuďmi aktívnymi a organizovanými a tými, ktorých je možné vnímať ako neaktívnych, či málo aktívnych občanov. Neaktívni respondenti často zastávali názor, že aktívni občania sa majú angažovať zadarmo a v tomto zmysle vôbec nerozlišovali medzi aktivitou v občianskom sektore a dobrovoľníctvom. Aktívni respondenti, naopak, uvádzali, že ak vykonávajú nejaké činnosti dobrovoľníckou formou a zadarmo, bývajú podozriví.

11. Samostatnou a široko diskutovanou témou fókusových skupín bola rozšírenosť mýtov o občianskej spoločnosti medzi respondentmi. Ukázalo sa, že mýtov panuje množstvo a paradoxne niektoré boli zdieľané i respondentmi, ktorí sú aktívni. Vyskytli sa i ojedinelé prípady, kedy aktívni ľudia angažujúci sa v štruktúrach občianskej spoločnosti zdieľali nielen mýty, ale i konšpiračné teórie o občianskom sektore. Konšpiračné teórie boli prítomné skôr vo vzťahu k najviditeľnejším zložkám občianskej spoločnosti (think-tanky, watch-dogy, výskumné inštitúcie) a to najmä zo strany neangažujúcich sa ľudí. Respondenti zvnútra občianskeho sektora si sú mýtov a konšpiračných teórií o občianskom sektore vedomí, sledujú ich a väčšinou to u nich vzbudzuje smiech a pocity trápnosti. Zároveň ale platí, že najmä aktivisti sa konšpiračnými teóriami cítia dotknutí a to viac tí z rurálneho prostredia. Respondenti z menších obcí uvádzali, že napriek ich činnosti v niektorých prípadoch konšpiračné teórie zasahujú nielen do ich integrity, ale najmä majú vplyv na ich renomé - mimo väčších miest majú konšpirácie podľa respondentov skôr podobu „ohovárania“. Osobitná téma „Soros“ sa v diskusiách vôbec neobjavila a vyvolávala u respondentov smiech.

4.2.9 Conclusions in english

The necessity of transversal cooperation within civil society is of crucial importance and it was expressed by active members of civil society organizations within focus groups. Participants expressed worries that history of civil society in Slovakia is a history of

discontinuities, history of restriction, control, and manipulation. The ethos of self-help became more and more attractive during transformation process and during hard times when state ceased to be a guarantee of social security.

There is very distinctive feature according to several respondents of the non-governmental sector in Slovakia and that is the importance personality and of particular individuals. The financial benefit of cooperation is not the main driver for the cooperation to happen. Recent renaissance of the civil society resulted not only in greater civil engagement, e.g. the rise of youth voters in EU elections as a result of mobilizations but also it pushed more people into the sector.

Participants of focus groups have seen an importance in joining in order to support arising issues in the society. They have not voiced any other new particular issues which they see to be arising in the future. The people involved in the sector in general gave away an impression that they spend time on present issues and trying to work on past traumas which the society is still trying to overcome. The ability to react ad hoc is greatly appreciated and provides a window for opportunities to arise from the life situations. The non-governmental sector has been undergoing challenging situations such as an attack from the public figures.

However, in the regional disparities have been noted that the difference in west-to-east is also in the development of the sector. There has been an issue which was considered as troublesome – the inability to cooperate and always trying to invent the know-how. This not only gives away the impression of not having trust towards others but also the time which could be spent on mutual improvement of the things is spent on less important and self-centred improvement of the organization which is essentially taking away from the potential of the organization.

4.2.10 Odporúčania pre tvorcov verejných politík

A. Všeobecné odporúčania

1. Po viac ako 30 rokoch budovania občianskej spoločnosti je čoraz silnejšia potreba vyjasňovania, čo je občianska spoločnosť, čo je spoločnosť a kto je občan, kto je aktívny občan, čo znamená spoločnosť občanov a čo znamená občianska spoločnosť.
2. Je potrebné ustáliť pomenovanie občianskeho sektora (tretí sektor, mimovládny sektor, nevládny sektor, non-profit sektor). Termín pomenovávanie občianskeho sektora je dôležitý, každé pomenovanie prináša iné konotácie, pre jednotlivé vekové kohorty sú významné iné dimenzie.
3. Je žiaduce začať uvažovať v termínoch tvorby a reprodukcie „brandu“ občianskej spoločnosti a jej jednotlivých zložiek. Tvorba „brandu“ bola ponechaná na jednej strane nepriateľom otvorenej spoločnosti a na druhej strane byrokratickým štruktúram, ktoré pomenovávajú jednotlivé zložky občianskej spoločnosti z funkčného hľadiska.
4. Je potrebné začať vnímať samotné pomenovanie občianskej spoločnosti ako termín, ktorý je systematicky a zámerne poškodzovaný nepriateľmi otvorenej spoločnosti, a podľa toho

formulovať i politiky počítajúce so zapájaním sa občianskej spoločnosti do riešenia vecí verejných.

5. Je dôležité začať významnejšie odlišovať „not-for-profit“ dimenziu občianskej spoločnosti, kde štruktúry občianskej spoločnosti súťažia s podnikateľským sektorom a dobrovoľníctvom, ktoré má nesmierne množstvo podôb a dimenziu dobrovoľníctva, v ktorej tápajú ako ľudia nezapojení, tak prekvapujúco i ľudia nezapojení do štruktúr občianskej spoločnosti.
6. Pri tvorbe verejných politík je žiadúce vnášať potrebu spolupráce štátneho a verejného sektora so štruktúrami občianskej spoločnosti, a to v systematizovanej podobe. Prekonanie ad hoc spolupráce a systematická tvorba vzájomne výhodnej spolupráce sa ukazuje ako kľúčová téma nielen ďalšej demokratizácie, ale i ekonomickej prosperity krajiny.
7. Je potrebné vzdelávať občiansku spoločnosť do vnútra i navonok o širších implikáciách tvorby verejnej politiky a možnostiach vytvorenia efektu spolupráce štátu, podnikateľského prostredia a občianskej spoločnosti.
8. Je vítané, aby boli systematicky vyjasňované kontrolné funkcie občianskej spoločnosti. Mimovládne organizácie sami seba vnímajú ako „strážnych psov“ dozerajúcich na dodržiavanie demokratických pravidiel hry. I v tých, na prvý pohľad najmenej politicky orientovaných aktivitách, sa nejaké politikum nachádza, no štruktúry občianskej spoločnosti sa často k tejto dimenzii ostýchajú priznať.

B. Odporúčania pre Úrad splnomocnenca vlády pre rozvoj občianskej spoločnosti SR

1. Je žiadúce naplánovať a zorganizovať dlhodobú kampaň s témou vyjasnenia, kto všetko je súčasťou občianskej spoločnosti. Na základe fókusových skupín sa ukazuje ako nevyhnutné spolupracovať so širokým spektrom občianskych združení pri vytváraní tzv. „brandu“ občianskej spoločnosti na Slovensku.
2. Vzhľadom na presvedčenie, že občianska spoločnosť supluje zlyhávajúci štát, potreba systematického vyjasňovania a operacionalizácie termínu moderného „governance“.
3. Je potrebné posúvať vnímanie občianskej spoločnosti ako doplnok štátu a trhu do pozície emancipovanej občianskej spoločnosti.
4. Potreba psychologickej pomoci pre aktivistov. Aktívne a systematicky rozbíjať mýty na tému občianskej spoločnosti. Ukazuje sa až potreba psychologickej pomoci pre aktivistov (najmä aktivisti sa nimi cítia dotknutí, viditeľný rozdiel medzi rurálnym a urbánnym prostredím).

C. Odporúčania pre štruktúry občianskej spoločnosti

1. Z pohľadu jednej časti občianskej spoločnosti je potrebné prestať vnímať štát ako nepriateľa. V nezanedbateľnej skupine reprezentantov občianskej spoločnosti je stále

viditeľná dominancia tzv. neoliberálnej, verzia fungovania občianskej spoločnosti, ktorá sa snaží štát skôr nahradiť v jeho fungovaní, ako by bola otvorená na spoluprácu.

2. Zároveň je potrebné z pohľadu občianskej spoločnosti znovuvytvárať a obnovovať étos občianskej spolupráce, a to v rámci všetkých aktivít. Tlak na profesionalizáciu občianskej spoločnosti je na jednej strane potrebný a žiadúci, no zároveň ničí pôvodný étos občianskej spoločnosti, a to svojpomoci, vzájomnej solidarity a empatie.
3. Z pohľadu ľudí pôsobiacich v štruktúrach občianskej spoločnosti je vhodné a žiadúce vracať sa k téme „spoločenského dobra“, ktoré je samotnou občianskou spoločnosťou vnímané ako primárny cieľ aktivít občianskeho sektora.
4. Naopak, naďalej je potrebné nerezignovať z často neoceňovaného, no potrebného šírenia étosu občianskej spoločnosti ako spôsobu života, kde je práve občianska spoločnosť základom demokracie. Takéto „toucevillovské“ chápanie občianskej spoločnosti ako samozrejmej súčasti demokracie ponúka pohľad na občiansku spoločnosť ako na určitú sféru participácie, a participácia je to, čo robí demokraciu demokraciou, občianska spoločnosť tak nie je iba prostredníkom medzi jedincom, rodinou a štátom.

4.2.12 Literatúra a zdroje

Alexander, J., C. 2006. *The Civil Sphere*. Oxford: Oxford university press.

Bútorá, M., a kol. (2011). *Štúdiá súčasného stavu občianskej spoločnosti na Slovensku*. Bratislava: IVO. Available at: <https://www.ivo.sk/buxus/docs//publikacie/subory/Studia-sucasneho-stavu-OS-na-Slovensku.pdf>

Cadesky, J. - Baillie S. - Thomas, N. (2019). The Gendered Experiences of Local Volunteers in Conflicts and Emergencies. *In: Gender and Development*. Vol. 27, No. 2, 28.06.2019, p. 371-388.

Edwards, M., ed. *The Oxford handbook of civil society*. Oxford University Press, 2013.

Kaldor, M. 2003. *Global civil society: An answer to War*. Polity Press: Cambridge.

Milo, D. - Klingová, K. - Hajdu, D., (2019). *GLOBSEC Trends 2019, Central & Eastern Europe 30 years after the fall of the Iron Curtain*. Available at: <https://www.globsec.org/wp-content/uploads/2017/05/GLOBSEC-Trends2019.pdf>

Rohrbacher, T. 2008. *Global Civil Society Conceptual Questions*. Praha: VŠE v Praze, Nakladatelství Oeconomica.

Stewart, D.W. - Shamdasani, P.N. (1992): *Focus groups: theory and practice*. London, Sage.

Vandyck, CH., K. (2017). *Concept and Definition of Civil Society Sustainability*. Available at: <https://www.csis.org/analysis/concept-and-definition-civil-society-sustainability>

Vašečka, M. 2004. *Občianska spoločnosť v teoretickej perspektíve*. In Majchrák, J., B. Strečanský, M. Bútorá (eds). 2004. *Keď ľahostajnosť nie je odpoveď: Príbeh občianskeho združovania na Slovensku po páde komunizmu*. Bratislava: IVO.

World Economic Forum. (2013). *The Future Role of Civil Society*. Available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_FutureRoleCivilSociety_Report_2013.pdf

4.2.11 Prílohy

VYBRANÉ SCHÉMY FÓKUSOVÝCH SKUPÍN FORMALIZOVANEJ ČASTI OBČIANSKEJ SPOLOČNOSTI V ATLASE

Schéma 1: Pocit zodpovednosti prostredníctvom boja proti neprávú - ženy

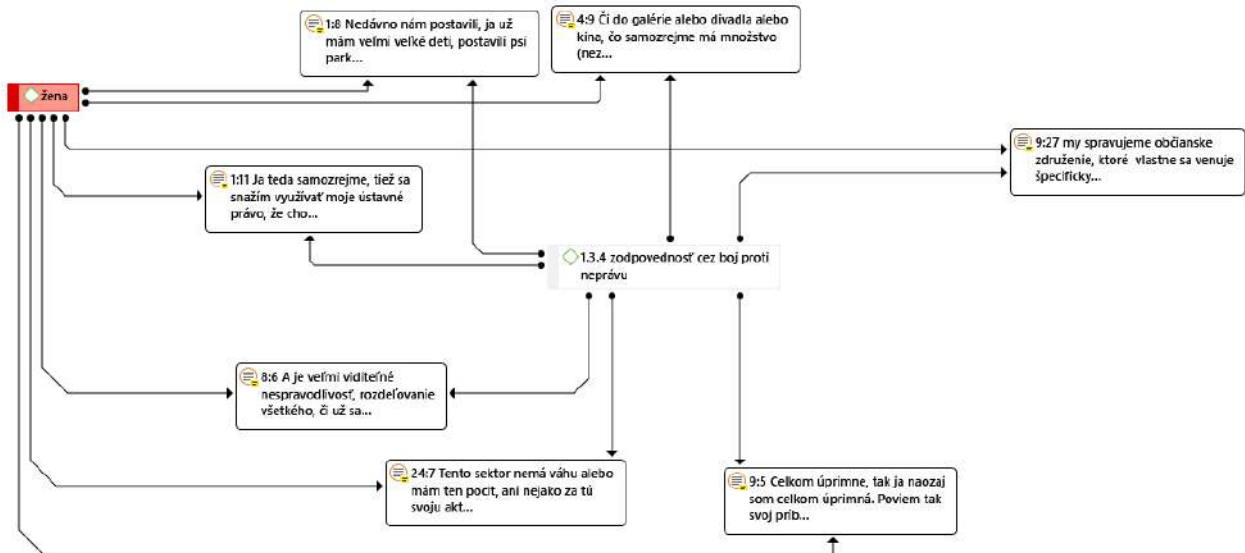

Schéma 2: Pocit zodpovednosti za budúce generácie - muži

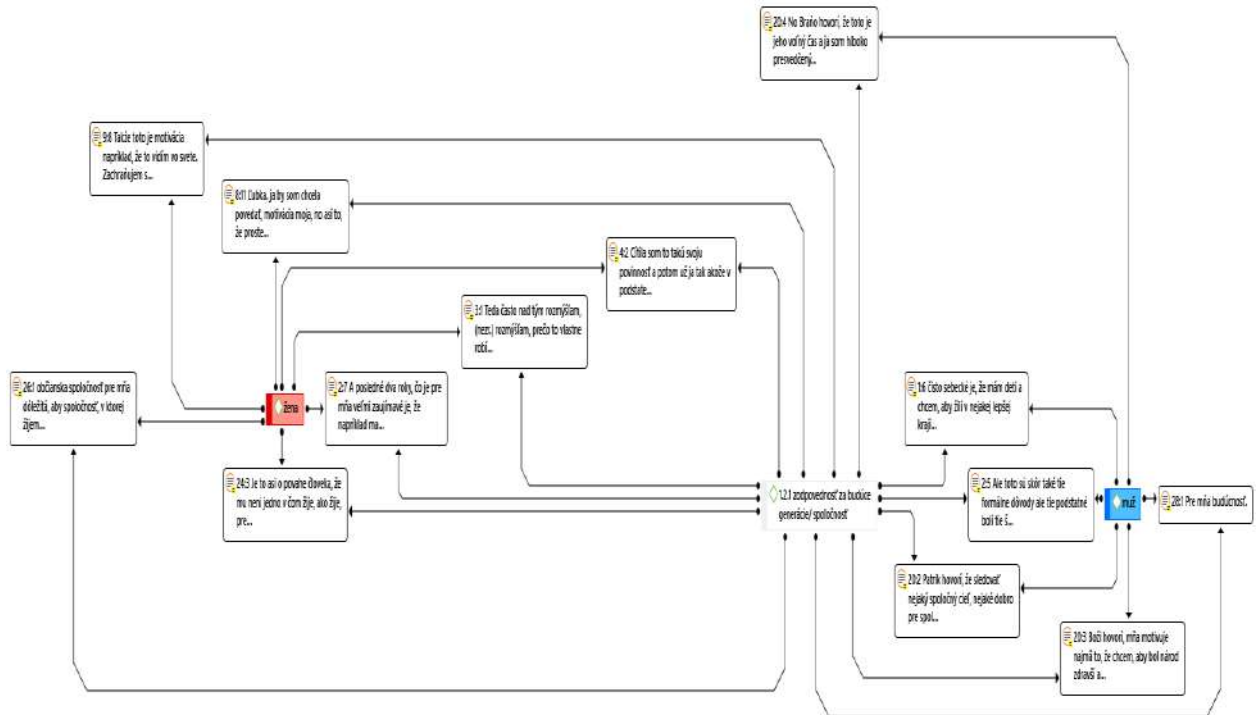

Schéma 3: Názor, že občianska spoločnosť supluje štát – muži

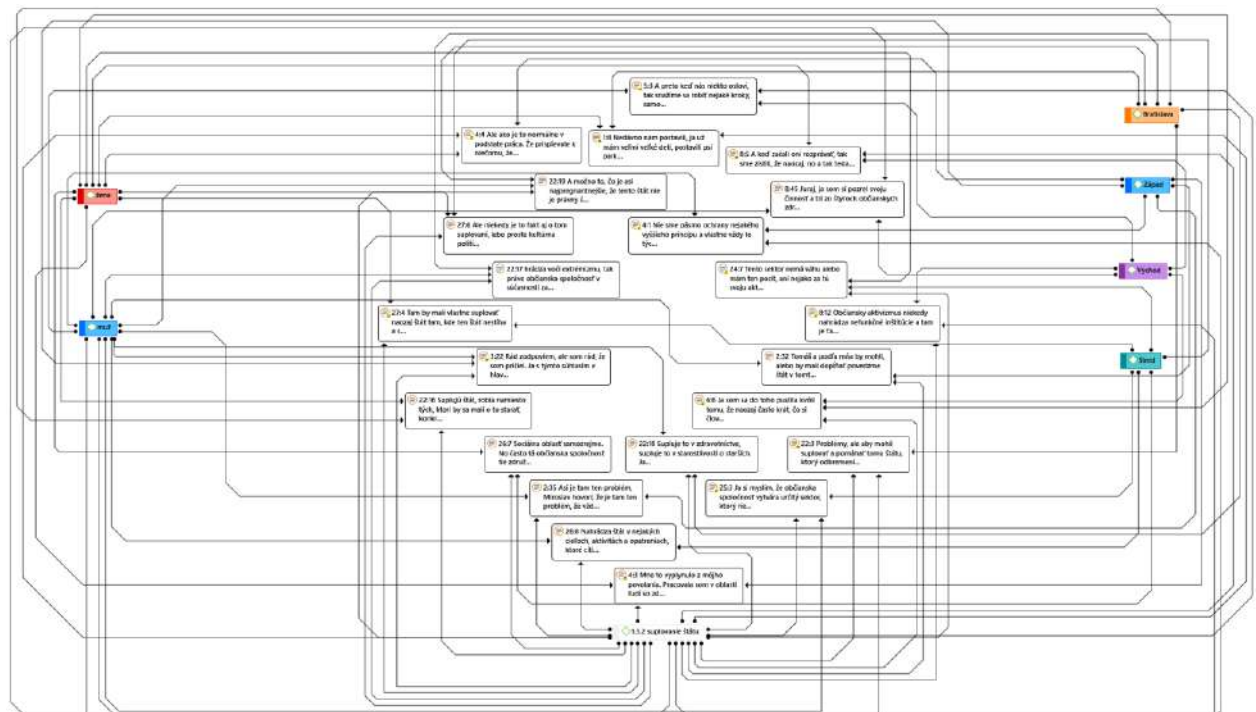

Schéma 4: Názor na stav slovenskej spoločnosti – vnímanie korupcie u mužov

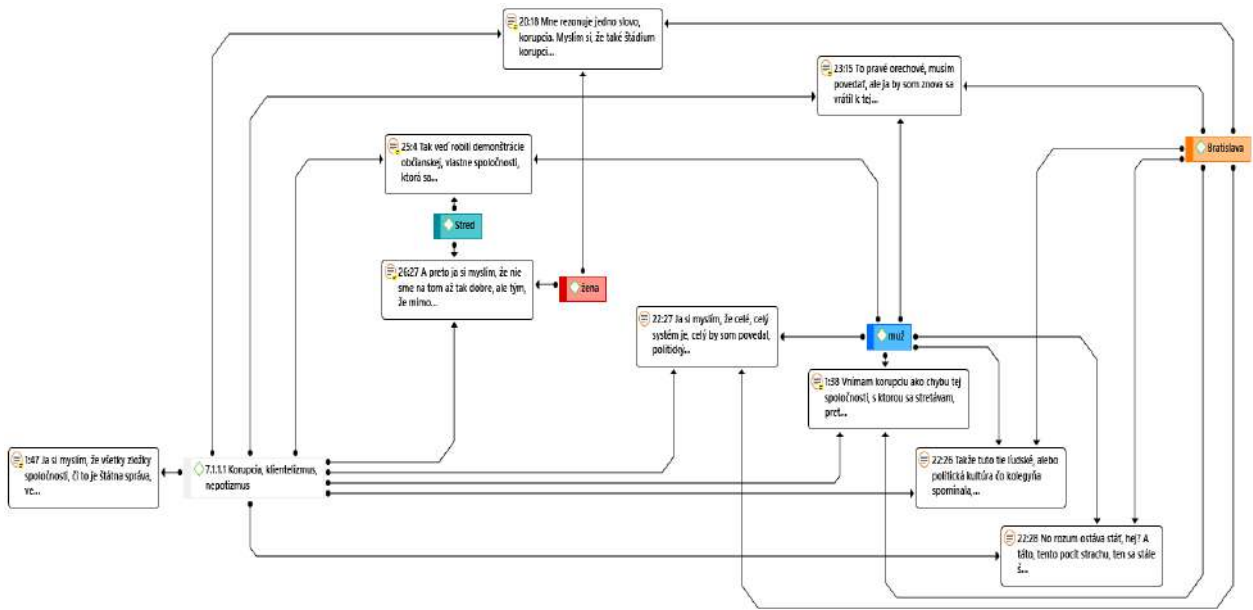

Schéma 5: Pozitívne názory na budovanie angažovanej a slušnej spoločnosti na Slovensku

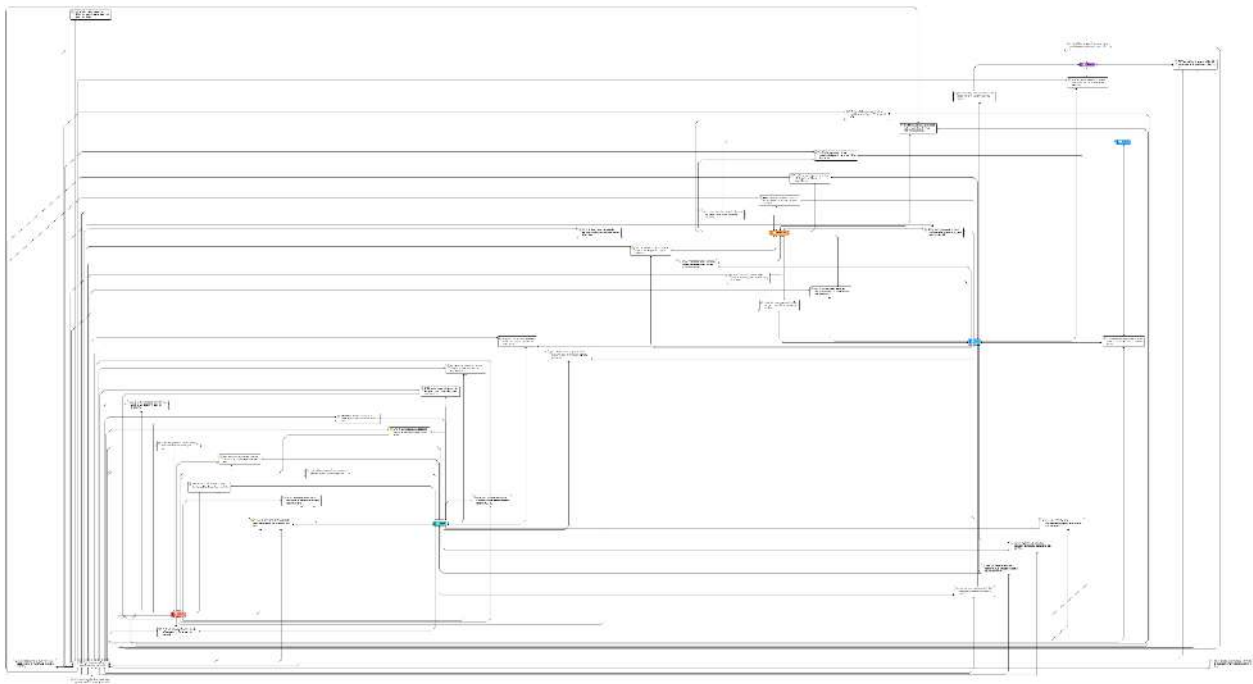

Schéma 6: Názory na polarizáciu na Slovensku – „my verzus oni“

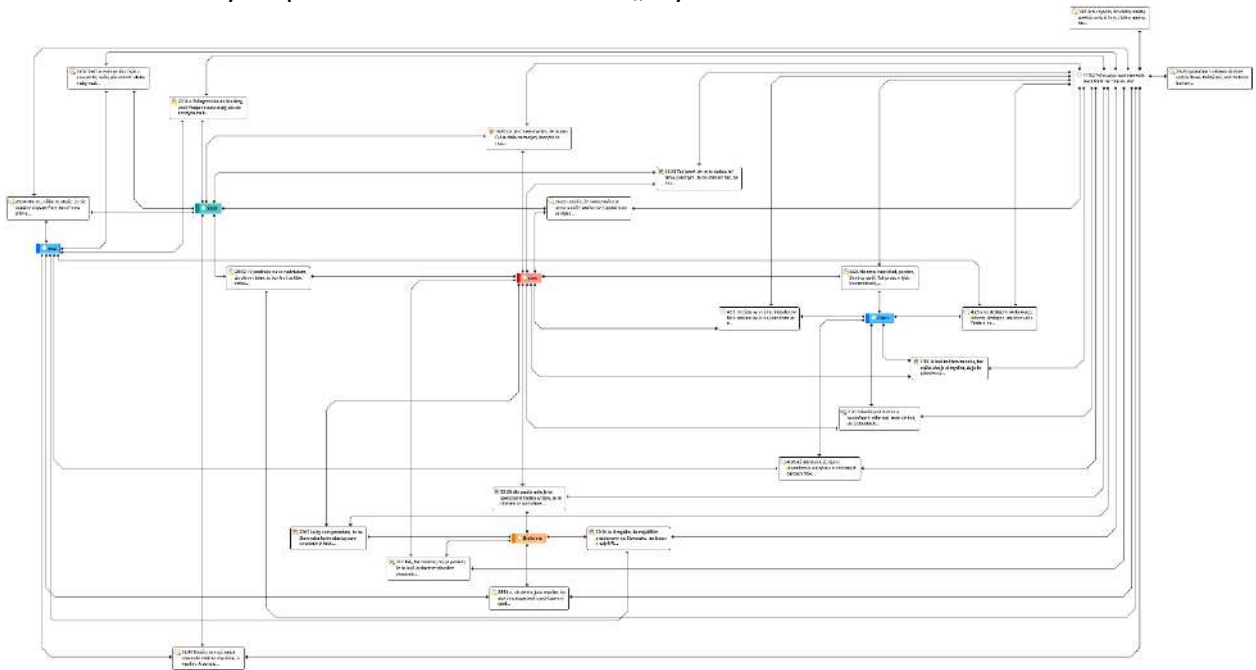

Schéma 7: Názory na socializáciu jednotlivca na Slovensku

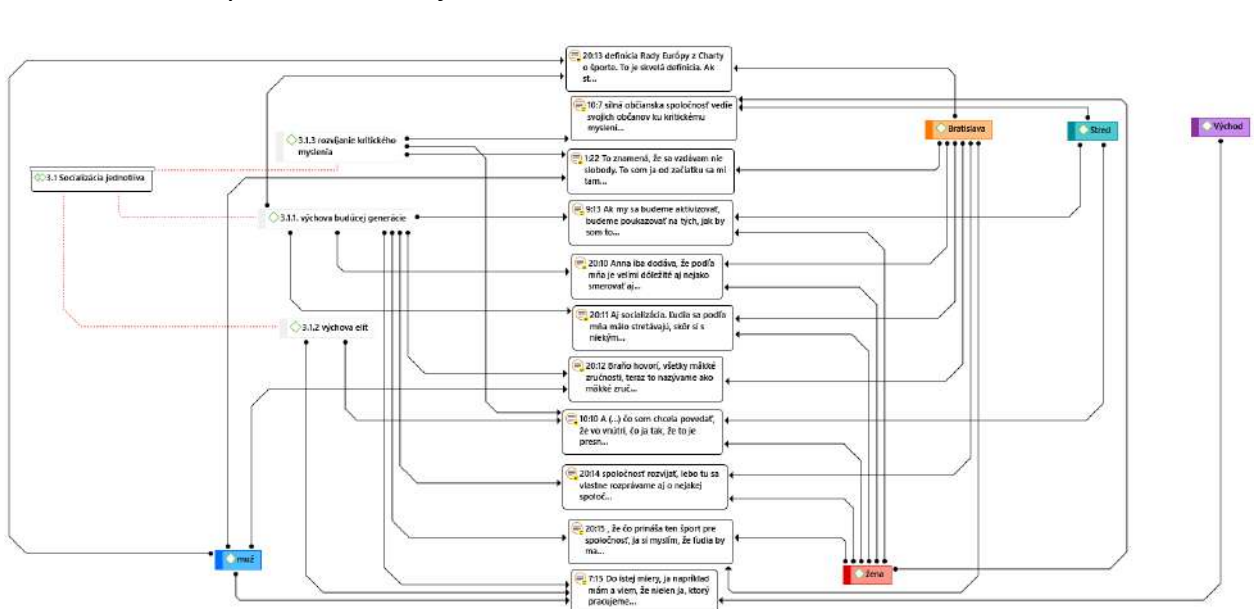

Schéma 8: Názory na socializáciu do spoločnosti na Slovensku

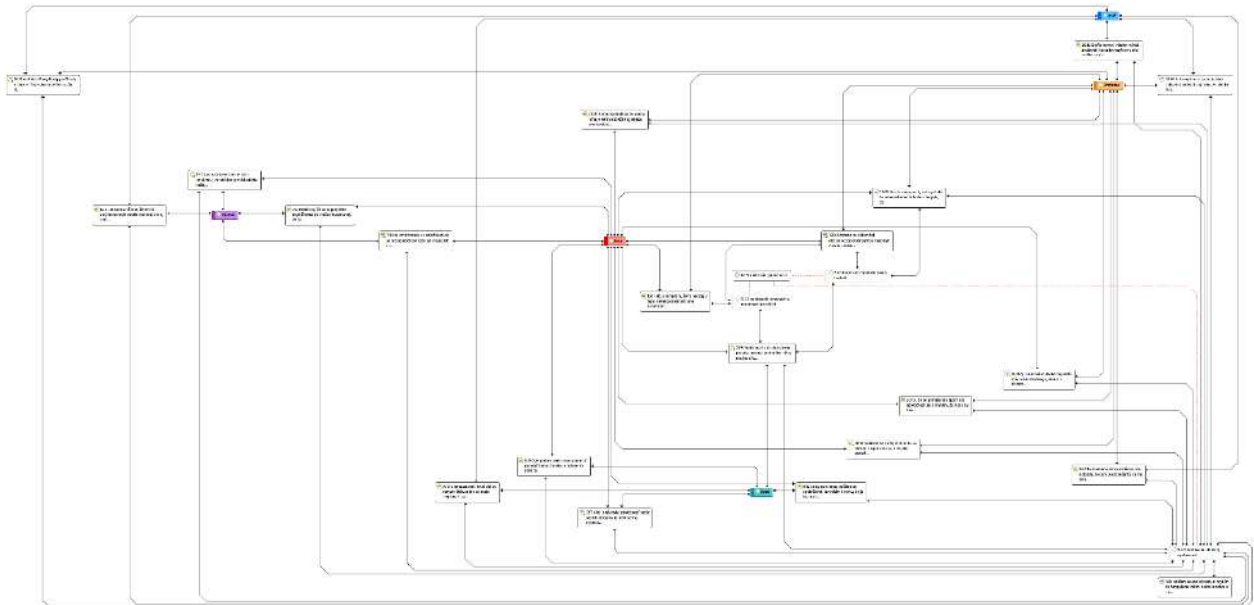

Schéma 9: Pocity apatie a zúfalstva na Slovensku

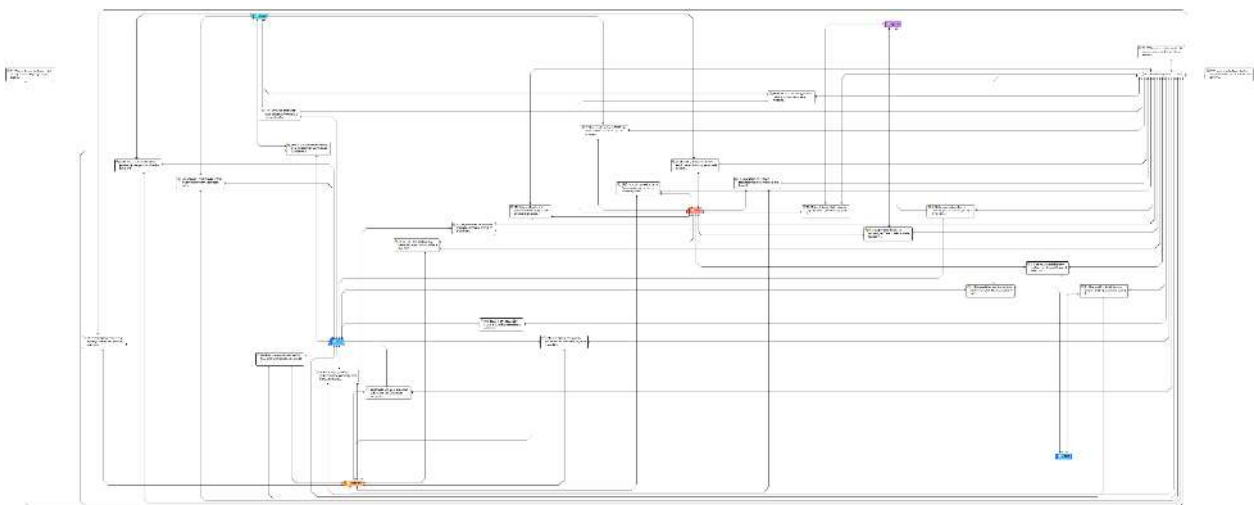

Schéma 10: Názory na nezáujem o veci verejné

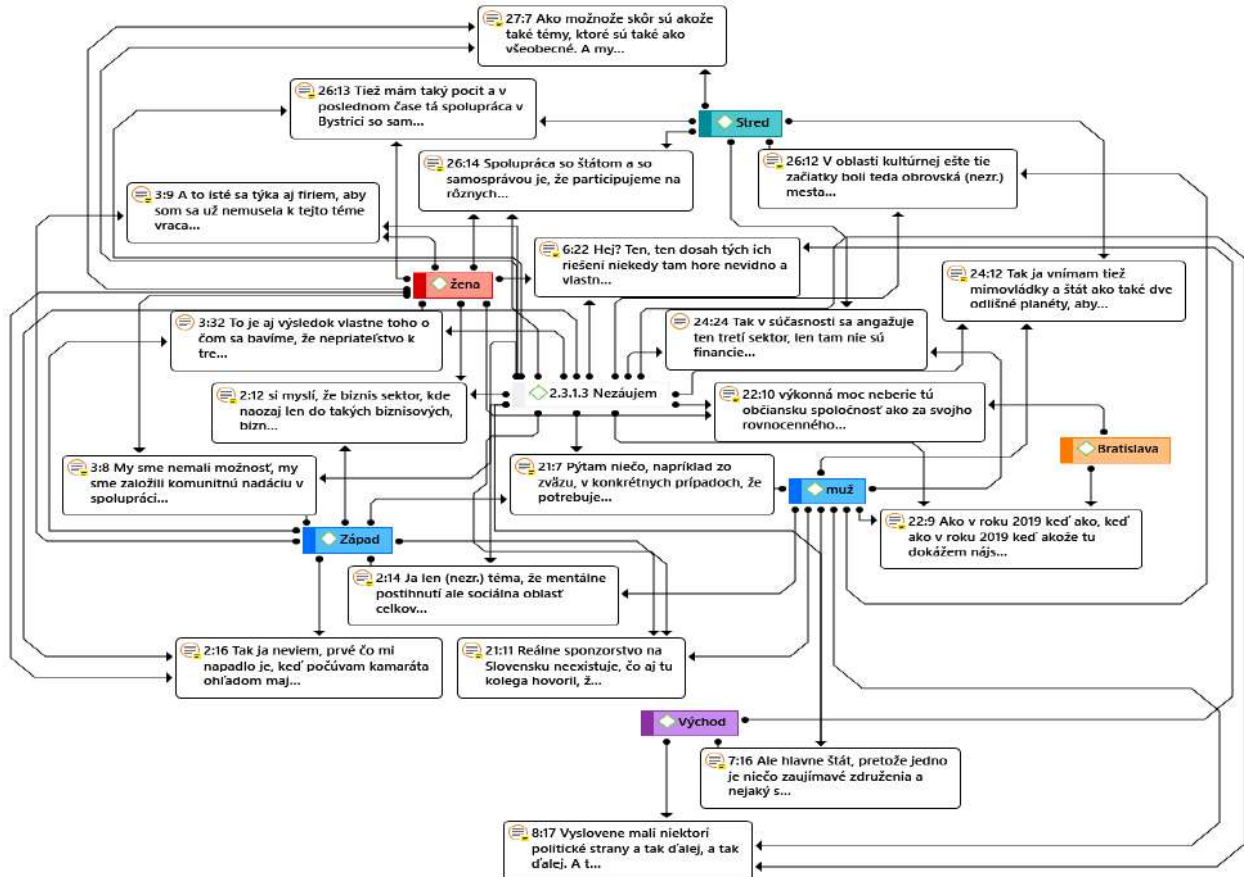
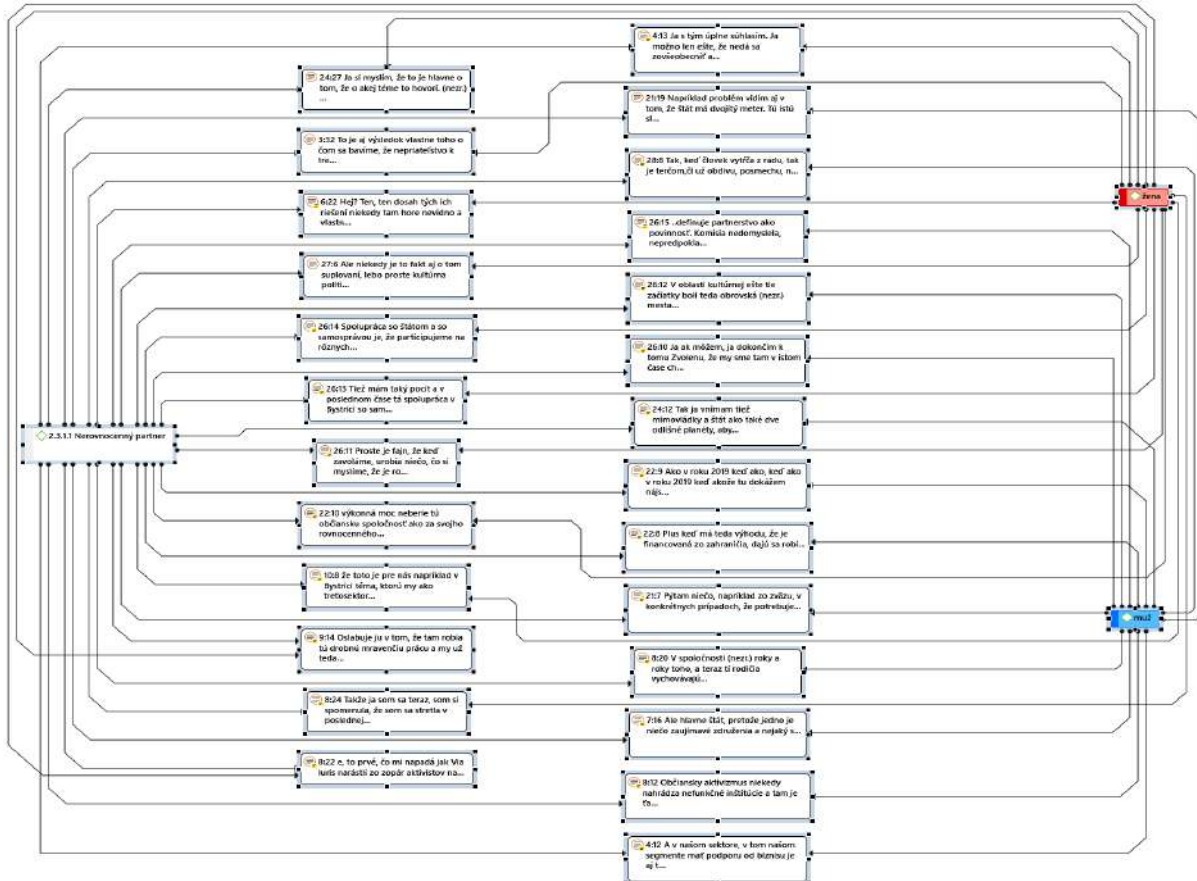

Schéma 11: Názory na občiansku spoločnosť ako nerovnocenného partnera

4.3 Mládež – občianska spoločnosť a participácia (fókusové skupiny a reprezentatívny prieskum verejnej mienky)

Autorky a spoluautorky: Katarína Čavojská, Jana Feherpataky-Kuzmová, Veronika Fishbone Vlčková, Michaela Beck-Lehrhauptová

4.3.1 Úvod

Vo výskumnej sonde prepájajúcej kvantitatívny a kvalitatívny prístup sme sa zamerali na deti a mladých ľudí ako budúcich správcov krajiny. Nakoľko ide o relatívne špecifickú cieľovú skupinu so špecifickými potrebami, životnou skúsenosťou a potenciálom, na ktorej skúmanie nie je vo výskumných štúdiách vždy vyčlenený samostatný priestor, predložená výskumná správa sa jednotlivým jej aspektom venuje relatívne podrobne a do hĺbky.

Výskum zameraný na mladých ľudí je dôležitým zdrojom poznatkov o názoroch ale i trendoch v správaní a konaní nastupujúcej generácie. Mladí ľudia predstavujú budúcich nositeľov občianstva a občianskej spoločnosti, preto mať k dispozícii údaje o nich je bytostne dôležité pri tvorbe politik, ktoré sa ich v blízkej budúcnosti budú týkať. Prístup založený na komplexných a spoľahlivých dátach (*evidence-based practice*) predstavuje cestu k politikám, ktoré reflektujú potreby nastupujúcej generácie občanov, vďaka čomu je možné prinášať kvalitné, efektívne a zmysluplné opatrenia.

Jej ambíciou je zmapovať a popísať pohľad detí a mládeže na stav krajiny v rôznych kontextoch od historického, občiansko-politického či sociálneho, až po reflexívny s ohľadom na životné stratégie mladých ľudí. Ďalej sa sústreďí na mladých ako na plnohodnotných členov občianskej spoločnosti, kde skúma ich pohľad na stav občianskej spoločnosti ako takej, ale tiež mieru ich zapojenia, formy a nástroje, ktoré využívajú na to, aby sami na občianskom živote participovali, či aby získali informácie o spoločenskom dianí na Slovensku a v ich lokálnych komunitách. Analýza sa tiež zameriava na príležitosti a bariéry v občianskom záujme a občianskej angažovanosti detí a mladých ľudí, kde kombinuje vlastné výpovede respondentov a poznatky z praxe.

Okrem analýzy súčasného stavu a potenciálnych východísk pre budúcnosť sme zvolili konštruktívny prístup a v reflexii výskumných zistení sme sa zamerali aj na to, čo by deťom a mladým pomohlo, resp. podporilo ich mieru zapojenia a záujmu podieľať sa na verejnom, resp. občianskom živote. V podobe 10 odporúčaní sme navrhli riešenia a nástroje na zvýšenie občianskej aktivity a občianskeho záujmu detí a mládeže, ciele ako na mladú, tak i na dospelú populáciu. Ich cieľom je pretavenie čo najväčšieho počtu z nich do kvalitnejších a efektívnejších verejných politik zameraných na mladú generáciu, ktorá má obrovský inovačný a občiansky potenciál nielen pre svoju generáciu, ale aj pre tie súčasné.

Poznámka:

Keď hovoríme o žiakovi či študentovi, máme na mysli žiaka aj žiačku, alebo študenta a študentku. Keď hovoríme o respondentovi, myslíme na respondentov aj respondentky. Rovnako členov a členky občianskych iniciatív či mládežníckych organizácií súhrnne nazývame členmi a pod. Rodová rovnosť aj rovnosť príležitostí vo všetkých ich podobách sú naším najhlbším presvedčením, pre účely dokumentu používame však iba pre zjednodušenie textu spoločné zaužívané oslovenie.

4.3.2 Metodologická poznámka

Táto analýza sa primárne opiera o zistenia z reprezentatívneho prieskumu verejnej mienky a fókusových skupín, ktoré boli realizované v rámci národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti (ďalej len „národný projekt“).

Predložený text je výsledkom integrácie kvalitatívnych (5 fókusových skupín) a kvantitatívnych výskumných prístupov (prieskum verejnej mienky na vzorke 1 000 respondentov). Nástroje na zber dát boli pripravované v súčinnosti s výskumným tímom dospelaj populácie, a preto sú niektoré výsledky priamo porovnateľné, a to hlavne z kvantitatívnych dát. Výsledky z fókusových skupín (kvalitatívnych dát) sú skôr doplnkom k ostatným skupinám, keďže my sme sa sústredili skôr na rozdiely medzi vekovými skupinami mladých, dospelá populácia postupovala sektorovo a podľa formalizácie zapojenia. Samotné kvalitatívne a kvantitatívne dáta za mládež boli zbierané paralelne v tom istom časovom období. Prieskumy verejnej mienky za dospelú populáciu a mládež tiež prebiehali v tom istom časovom období. Následne prebiehali fókusové skupiny dospelých. Integrácia našich výskumných zistení za mládež prebiehala na úrovni analýzy výsledkov a interpretácií dát a oba typy dát si boli rovnocenné.

Nakoniec sme v relevantných ukazovateľoch porovnávali výsledky s dospelou populáciou, primárne s výskumom Analýzy socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časť 4.1 Občianska spoločnosť 2019 očami dospelaj populácie (reprezentatívny prieskum verejnej mienky). V kapitole o príležitostiach a bariérach sme tiež reflektovali zistenia z Analýzy socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časti 4.2 Občianska spoločnosť 2019 očami formalizovaných a neformalizovaných skupín (fókusové skupiny). Naše poznatky sme doplnili o relevantné zistenia z Analýzy socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časť 5. Analýza socio-ekonomického prínosu neziskového sektora pre spoločnosť. Tam, kde to bolo možné a zmysluplné, sme sa na našu problematiku pozreli cez optiku dostupných dát aj z iných národných, ako aj medzinárodných štúdií.

Kvalitatívny výskum prebiehal v priebehu júna 2019 formou fókusových skupín. Cieľom tohto prístupu bolo hlbšie porozumenie chápania pojmov občianskej spoločnosti, ako aj zmapovanie cesty k angažovanosti a participácii mladých ľudí. To nám následne pomáhalo lepšie pochopiť prekážky, s ktorými sa mladí ľudia stretávajú, a naopak kriticky zhodnotiť nástroje na ich väčšie zapájanie. Zároveň nám to pomohlo kontextualizovať výsledky z kvantitatívneho prieskumu verejnej mienky.

Piatich fókusových skupín sa zúčastnili mladí ľudia vo veku od 12 do 35 rokov v 5 mestách Slovenska, a to podľa nasledovného kľúča:

1. žiaci 7. - 9. ročníka ZŠ (12 - 16 r.), Prešov
2. žiaci SŠ (16 - 19 r.), Žilina
3. študenti VŠ (20 - 24 r.), Bratislava
4. mladí ľudia vo veku 25 - 30 r., Košice
5. mladí ľudia vo veku 31 - 35 r., Nitra

Výber lokalít korešpondoval s demografickou situáciou v krajine. V každej zo skupín sme sa snažili mať bývalých a súčasných aktívnych mladých ľudí, ako aj bežných občanov, ktorí neboli zapojení, ale mali záujem o veci verejné. Uvedené citácie sú anonymizované a mierne štylisticky upravené, aby bola zaručená lepšia čitateľnosť, ale ponechaný význam.

Kvantitatívny prieskum verejnej mienky prebiehal v dňoch od 22. júna do 28. júla 2019 na vzorke 1 000 respondentov, ktorá bola získaná na základe kvótného výberu. Výsledky sú reprezentatívne podľa pohlavia, veku, vzdelania, regiónu, veľkosti sídla a národnosti. Zber dát prebiehal prostredníctvom vyškolenej anketovej siete spoločnosti Actly, s.r.o., prostredníctvom osobného rozhovoru s podporou tabletu (tzv. F2F – TAPI).

4.3.3 Slovensko očami detí a mladých ľudí

Dôvodov, prečo by sa dospelá populácia mala zaujímať o názor mladej, nastupujúcej generácie, je niekoľko. Okrem toho, že mladí ľudia už zo svojej podstaty iniciujú inováciu zaužívaných a často zastaraných postupov či svetonázorov, sú tiež výraznou mobilizačnou zložkou spoločnosti, čo môžeme vidieť, napríklad v reakcii skupiny mladých ľudí na smrť Jána Kuciaka a Martiny Kušnírovej v roku 2018. Podľa výskumu Inštitútu pre aktívne občianstvo (2019)³¹ až 44 % dnešných detí a mladých ľudí, teda budúcich občanov, neverí, že na ich názore v spoločnosti záleží. Podľa výskumu Rady mládeže Slovenska z roku 2019³² mali mladí ľudia pocit, že majú len čiastočný vplyv na verejné inštitúcie. Vidíme síce (štatisticky) významný nárast medzi rokmi 2017 a 2019, a to hlavne na národnej úrovni – na úrovni vlády či parlamentu. Faktom však zostáva, že u nich prevažujú často pocity nízkej sebadôvery, ale aj celkového nezájmu o spoločenské a politické dianie. Vďaka všeobecnému nezájmu tak vyrastá generácia, ktorá sa často necíti byť súčasťou spoločnosti a ktorá zrkadlí prevažujúci nezujem dospelých o úroveň občianskej spoločnosti. Nezodpovedanou otázkou nateraz ostáva, ako opäť naštartovať medzigeneračný dialóg, ako pripraviť mladých na zodpovednú úlohu občana v demokratickej spoločnosti, a prostredníctvom skutočného záujmu dospelých o ich potreby a názory ich presvedčiť, že zaujímať sa o svoje okolie, či dokonca robiť niečo navyše pre svoje okolie, je „cool“.

Ako ukazujú zistenia fókusových skupín, ktoré boli v rámci národného projektu realizované, deti a mladí ľudia majú na život na Slovensku vytvorený silný názor, napriek mnohým odlišnostiam daným úrovňou socioekonomického zázemia, podmienkami v rodinnom prostredí, predchádzajúcimi životnými, cestovateľskými či pracovnými skúsenosťami, ale aj mierou podpory vychádzajúcej z ich rozmanitého bezprostredného okolia. Slovensko prevažne vnímajú ako krajinu, ktorá je ich domovom a ponúka im, v porovnaní so zahraničím, rodinné zázemie a podmienky na základné prežitie. Mladí ďalej pozitívne hodnotia krásu slovenskej prírody. Okrem pozitív, o ktoré sme sa ako spoločnosť svojou aktivitou *de facto* nijako nepričinili a ktoré neprekračujú hranice základných rodinných a sociálnych inštinktov, mladí ľudia tiež pozitívne hodnotili základné demokratické hodnoty, občianske a ľudské práva uplatňované v právnom štáte, napr. právo na informácie, právo na slobodu prejavu, práva žien, možnosť voľne cestovať, ale aj pokrok, ktorý Slovenská republika dosiahla za obdobie svojej samostatnosti.

„Ale zas, ...aby sme neboli takí úplne negatívni, tak keď si porovnáme, kde bola naša spoločnosť pred desiatimi rokmi a kde je teraz, tak asi je tam podľa mňa znateľný progres“ (žena, 25 - 30 rokov, Košice).

„Ja by som povedal, že je tu veľmi veľká a silná časť spoločnosti, ktorá veci chce pohnúť ďalej, a preto cítim taký optimizmus, a je tu značná časť spoločnosti presne taká..., ktorú vidieť teraz v poslednom období, ktorá jednoducho chce, angažuje sa. Čiže ja si myslím, že to pôjde dobrým smerom (muž, 25 - 30 rokov, Košice).“

³¹ Inštitút pre aktívne občianstvo. 2019. *30 rokov po: Takmer 44 % detí a mladých ľudí na Slovensku neverí, že na ich názore záleží.* Dostupné na: <https://ipao.sk/vyskum/mladi-ludia-neveria-ze-na-ich-nazore-zalezi/>

³² Rada mládeže Slovenska. 2019. Prieskum v rámci projektu Európsky dialóg mládeže. <https://mladez.sk/2019/12/03/prieskum-rady-mladeze-slovenska-kazdy-piaty-mlady-by-volil-lsns-nejde-uz-o-protestny-hlas/>

Do názorovej hĺbky sa pritom deti a mladí ľudia, ktorí sa zúčastnili fókusových skupín, dostávali až v diskusii o problémoch, ktoré na Slovensku vnímajú. Sumárne možno hovoriť o nasledovných typoch slabých stránok života na Slovensku, ktoré mladí spontánne uvádzali:

- *Nedôvera a fragmentácia spoločnosti*

Postoje mladých charakterizuje všeobecná nedôvera v orgány štátnej a verejnej moci, ale aj medziľudská nedôvera ako taká. Spoločnosť vnímajú ako roztrieštenú na menšie skupiny, ktoré sa vnútri podporujú, ale v celkovom meradle polarizujú a triešia spoločnosť.

„Ja by som povedala, že to je ako z Harryho Pottera, ak by boli také fakulty, tak aj slovenská spoločnosť je taká rozdelená, že sú rôzne skupiny ľudí a navzájom sa neznášajú“ (žena, 12 - 16 rokov, Prešov).

- *Politika a sklamanie z nej*

Dlhodobu vnímanú negatívnu konotáciu slova „politika“, čo potvrdzuje aj súčasná generácia detí a mladých ľudí. V spoločensko-politickom kontexte prvej polovice roku 2019 rezonovali najmä slová „korupcia“, „klientelizmus“, „kradnutie“ či „organizovaný zločin“. Na druhej strane treba povedať, že je sledovanie politiky vnímané ako súčasť aktívneho občianstva a interakcia s politikmi, najmä na miestnej a regionálnej úrovni ako reálna možnosť pre občiansku participáciu. Pocitovo prevažuje sklamanie:

„Mne napadla Zvieracia farma, takže vlastne ľudia, to je tá občianska spoločnosť alebo jednoducho občania, voliči, sú sklamaní z politiky a zo sklamania politikov..., hľadajú riešenia..., východisko v radikálnych riešeniach, ktoré im ponúkajú na „tácke“ radikálni politici, ale nakoniec na to doplatia, pretože si neuvedomujú, že títo politici zneužívajú túto občiansku nespokojnosť na to, aby sa dostali k moci a zavádzajú ľudí tým, že tvrdia, že prinesú riešenia, ktoré v rukáve nemajú, a tak“ (muž, 12 - 16 rokov, Prešov).

- *Regionálne a sociálne rozdiely a nízka úroveň štátom garantovaných služieb*

Mladí tiež veľmi citlivo vnímajú rozdiely v spoločnosti a regionálnu nevyváženosť v dostupnosti a kvalite štátom poskytovaných služieb. Nízka kvalita a dostupnosť vzdelávania, nedostatok vhodných pracovných pozícií a nízka úroveň vzdelania, sociálne rozdiely a nízka úroveň infraštruktúry, či už s ohľadom na ich životy alebo životy ich rodín, sú predmetom silnej kritiky zo strany mladých ľudí. Pocitový nedostatok príležitostí alebo nedostatočného finančného ohodnotenia, ktoré sa pochopiteľne nezhoduje s predstavami mladých, je potom najčastejšie dôvodom deklarovanej ochoty odísť do zahraničia.

- *Intolerancia a nedostatok empatie, extrémizmus*

Keď sa hovorilo o tom, ako sa deti a mladí cítia na Slovensku, spontánne menovali aj problém meniacej sa spoločenskej atmosféry, ktorá je poznačená vzájomnou netoleranciou, nezáujmom, neporozumením až odsudzovaním. Takéto prejavy pritom cítili ako offline, tak aj v online prostredí, na ktoré reagujú veľmi citlivo.

„Ja osobne vnímam..., najväčší problém v spoločnosti (je) v nedostatku empatie, v netolerancii, a teraz sa nebavím vyslovene o diskriminácii alebo tak, ale o tom, že sme zabudli, stratili nejako schopnosť sa vcítiť do

myslenia tých druhých. A máme tendenciu odsudzovať veci skôr, ako im porozumieme” (muž, 25 - 30 rokov, Košice).

„Určite nastal mnoho väčší rozkol v spoločnosti, ktorý je prepojený s nárastom extrémistických a populistických strán a ich podporou“ (muž, VŠ študent, Bratislava).

Analýza kvantitatívnych dát získaných v rámci projektu potvrdila tieto kvalitatívne zistenia. Aj kvantitatívny prieskum ukázal, že nízke nástupné platy, bujnejúca korupcia a klientelizmus spolu s politikou prepletenou organizovaným zločinom sú problémy, na ktoré mladí reagovali najcitlivejšie v čase jeho realizácie v roku 2019. Okrem toho medzi najzávažnejšie problémy mladí zaradili ešte aj situáciu v zdravotníctve či celkovú sociálnu situáciu.

Väčšina respondentov bola optimistická pri očakávaniach do budúcnosti. Boli to však predovšetkým tí s dobrým vzdelaním, jazykovou výbavou, dobrou prácou, ale tiež so skúsenosťami zo zahraničia. Hoci menej početná, nie však neprehliadnuteľná, ostáva skupina mladých, ktorých východiskové pozície sú podstatne horšie, či už kvôli tomu, kde žijú, v akých rodinách a vzťahoch, no predovšetkým kvôli nízkemu či nedostatočnému vzdelaniu a kvalifikácii. Silnou témou pre mladých všeobecne ostáva aj migrácia. Odchod do zahraničia a svoj budúci dospelý život za hranicami SR si predstavuje až tretina oslovených. Sú to však opäť skôr tí mladší, nezadaní, no zároveň vzdelaní, dobre jazykovo vybavení a liberálne zmýšľajúci ľudia.

Čo sa týka vnímania nerovností či znevýhodnenia v spoločnosti, mladí reflektovali hlavne horšie postavenie starších ľudí oproti strednej generácii. Naopak, svoje šance hodnotili skôr pozitívne. Výnimkou boli ženy, respondenti zo Žilinského kraja, či mladí so SŠ vzdelaním bez maturity, ktorí svoje šance oproti strednej generácii hodnotili častejšie ako horšie. Aj pri tejto otázke sa tak potvrdzuje fakt, ktorý máme tendenciu prehliadať. Mladí tvoria rôznorodú sociálnu kategóriu, v rámci ktorej nachádzame veľké sociálne rozdiely.

Historické míľniky Slovenska, aspoň tie novšie, boli vnímané mladými prevažne pozitívne. Problematické bolo ale vnímanie slovenského štátu. Nejednoznačné je predovšetkým vymedzenie sa voči slovenskému štátu naprieč populáciou mladých ľudí, pričom až 14 % nevedelo k tejto otázke zaujať postoj. Pozitívne postoje k tejto historickej etape častejšie deklarovali mladí v Žilinskom a Banskobystrickom kraji, ako aj mladí s nižším vzdelaním. Tieto zistenia považujeme za alarmujúce z dvoch dôvodov: 1/ školy, ktoré navštevovali, sa takýmto témam venujú len minimálne, ak vôbec; 2/ aktivity MNO zamerané na túto skupinu mladých sa míňajú účinku, keďže cieľová skupina v tomto prípade nedôveruje MNO, občianskym aktivistom ani mládežníckym, či študentským iniciatívam. Tieto postoje boli pritom najsilnejšie zafixované u mladých vo veku nad 26 rokov.

Demokracia bola touto generáciou vnímaná ako samozrejmosť. Je to systém, do ktorého sa narodili a v ktorom prežili svoj celý doterajší život. Nemali preto ani pochybnosti o základných princípoch demokracie tak, ako sa ich naučili v škole. Ďalšia analýza však ukázala, že znalosť princípov demokracie je skôr len povrchná. Prekvapujúca je v tejto súvislosti aj vysoká otvorenosť autoritatívnym prvkom, ktorá sa však nedá vysvetliť zhoršujúcimi sa životnými podmienkami, keďže tie sa v poslednom období naopak, skôr

zlepšujú. Stále značný bol aj pocit bezmocnosti vo vzťahu k smerovaniu krajiny. Takáto kombinácia zistení by mala začať vyvolávať obavy a viesť nevyhnutne k prijatiu primeraných opatrení predovšetkým v systéme občianskeho vzdelávania.

Situácia v dôvere inštitúciám je dlhodobou stabilná – u mladých aj v tomto výskume víťazili európske inštitúcie, vysokú podporu mali aj MNO, občianske iniciatívy, či mládežnícke a študentské iniciatívy. Naopak, ako nedôveryhodné pre mladých sa dlhodobou ukazujú inštitúcie parlamentu, vlády a politických strán na Slovensku. Nebolo tomu inak ani v tomto výskume. Optimizmom nás potom nenaplnia ani zistenie o stave dôvery k iným ľuďom. Len približne 4 z 10 mladých dokázali dôverovať iným ľuďom, táto dôvera pritom s vekom klesala. Tí, ktorí nedôverovali iným ľuďom, pritom často nedôverovali ani aktivitám a predstaviteľom občianskej spoločnosti.

V nasledujúcom texte si priblížime jednotlivé zistenia detailnejšie.

4.3.3.1 Najzávažnejšie problémy SR

Mladosť je obdobie mnohých životných štartov, preto mladí ľudia citlivo reflektujú sociálne, ekonomické a politické podmienky, ktoré tieto štarty rámcujú. Prejavilo sa to aj pri otázke zameranej na hodnotenie závažnosti mnohých spoločenských problémov.

Mieru závažnosti, ktorú pripisujú občania jednotlivým spoločenským problémom, sme zisťovali dvojakým spôsobom:

A/ Respondentom bol predložený zoznam 27 problémov, z ktorých každý posudzovali na desaťbodovej škále od 1 do 10, kde 1 znamená, že problém vôbec nie je závažný a netreba ho riešiť, 10 znamená, že ide o závažný problém, ktorý treba riešiť prednostne.

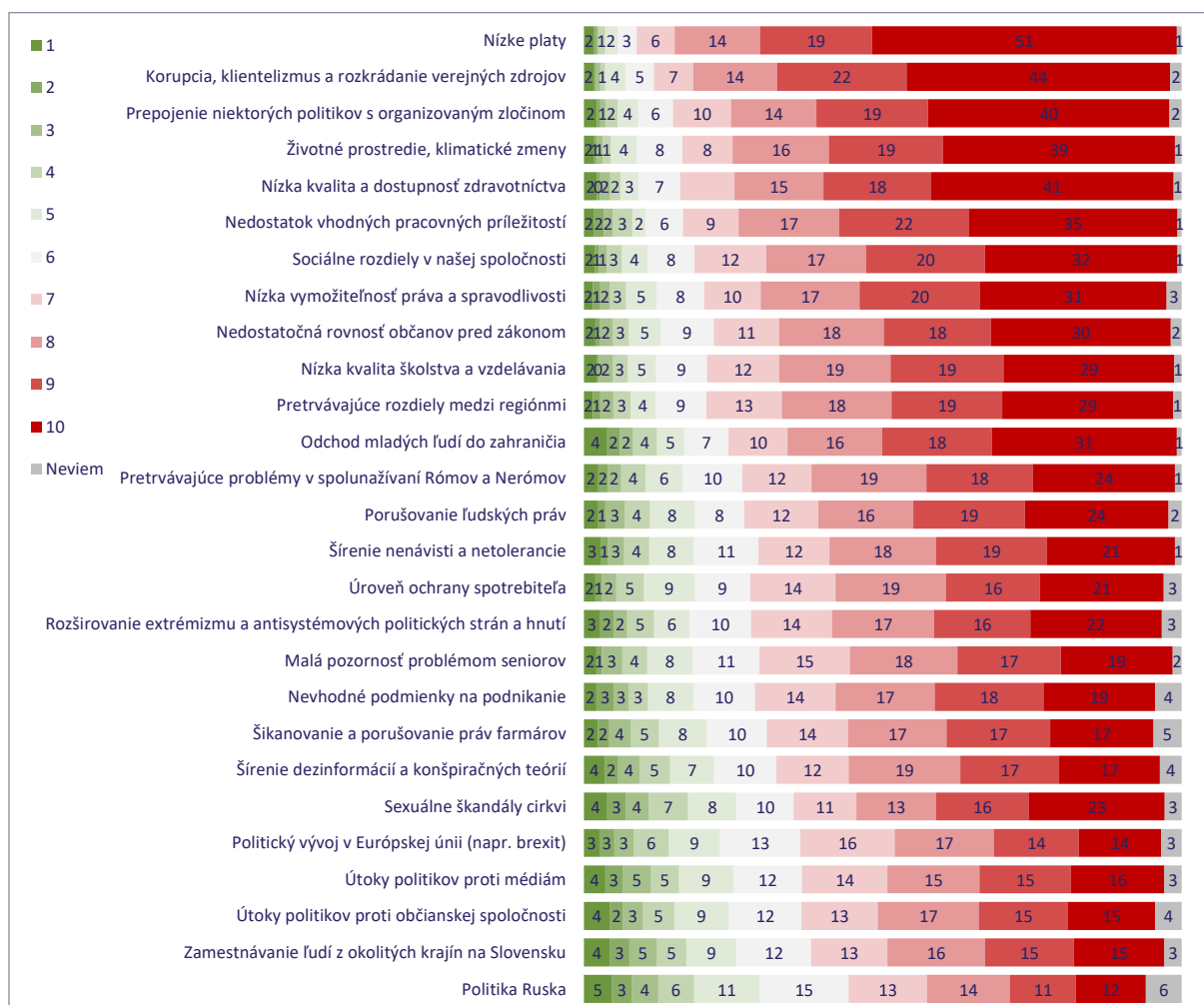
B/ Respondenti z predloženého zoznamu vyberali tri, ktoré pokladajú za najzávažnejšie.

Pri posudzovaní problémov v predloženom zozname sa ako najzávažnejší ukázal podľa mladých ľudí problém nízkeho finančného ohodnotenia (**nízke platy**). Ako druhé a tretie najdôležitejšie sa v tomto poradí umiestnili „**korupčné**“ **témy**, ktoré významne rezonovali v čase realizácie prieskumu vo verejnej mienke, a to: „korupcia, klientelizmus a rozkrádanie verejných zdrojov, vrátane európskych fondov“ a „prepojenie niektorých politikov s organizovaným zločinom“. Tieto témy boli v rebríčku nasledované ďalšou silnou témou verejného diskurzu v tomto období³³, a to „**životné prostredie a klimatické zmeny**“. Citlivé sociálne témy, ako sú „**nízka kvalita a dostupnosť zdravotníctva**“, „**nedostatok vhodných pracovných príležitostí**“ či „**sociálne rozdiely v spoločnosti**“, figurovali tiež na vyšších priečkach tohto pomyselného rebríčka medzi mladými. Ako relatívne najmenej závažné potom mladí ľudia hodnotili témy ako „útoky politikov proti občianskej spoločnosti“,

³³ Globálne environmentálne aktivity detí a mladých ľudí, na čele ktorých stála mladá švédka aktivistka Greta Thunberg. Ich najvýznamnejšou súčasťou boli klimatické štrajky detí a mladých ľudí v uliciach miest, namiesto vyučovania. Aktivity prebiehali na celom svete, vrátane Slovenska, pod spoločným názvom *Piatky pre budúcnosť (#Fridays for Future)*.

„zamestnávajúce ľudí z okolitých krajín“, či „politika Ruska“. Prehľad poradie dôležitosti jednotlivých tém je uvedený v grafe 1.

Graf 1: Najzávažnejšie problémy SR zoradené podľa hodnotenia závažnosti (v percentách)

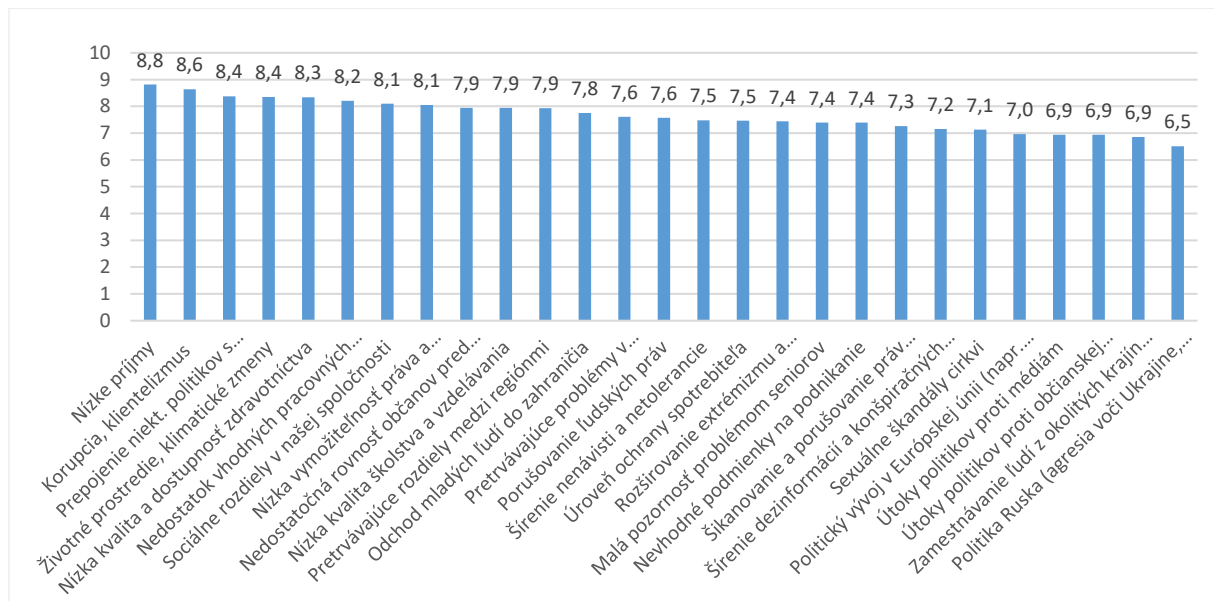

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019, vlastné spracovanie

Poznámka: V legende: 1 = problém vôbec nie je závažný, 10 = je to veľmi závažný problém

V nasledujúcom grafe je zobrazené poradie horeuvedených najzávažnejších problémov podľa priemerov vypočítaných z celkového počtu odpovedí, vynechané boli odpovede tých respondentov, ktorí uviedli „neviem“.

Graf 2: Najzávažnejšie problémy (poradie podľa priemerov)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019, vlastné spracovanie

Respondentom bola následne predložená otázka, v ktorej z rovnakého zoznamu mali vybrať tie **tri problémy**, ktoré považujú za najdôležitejšie.

Poradie dôležitosti tém podľa respondentov potom odzrkadľovalo predovšetkým to, čím mladí žili vo svojej aktuálnej životnej situácii. Aj preto v rebríčku dominovali sociálne témy, resp. reflexia sociálnych neistôt. Pritom ako najväčší problém sa ukazovalo **nízke platové ohodnotenie** (54 %), ktorému čelia mladí ľudia, často na začiatku pracovnej kariéry.

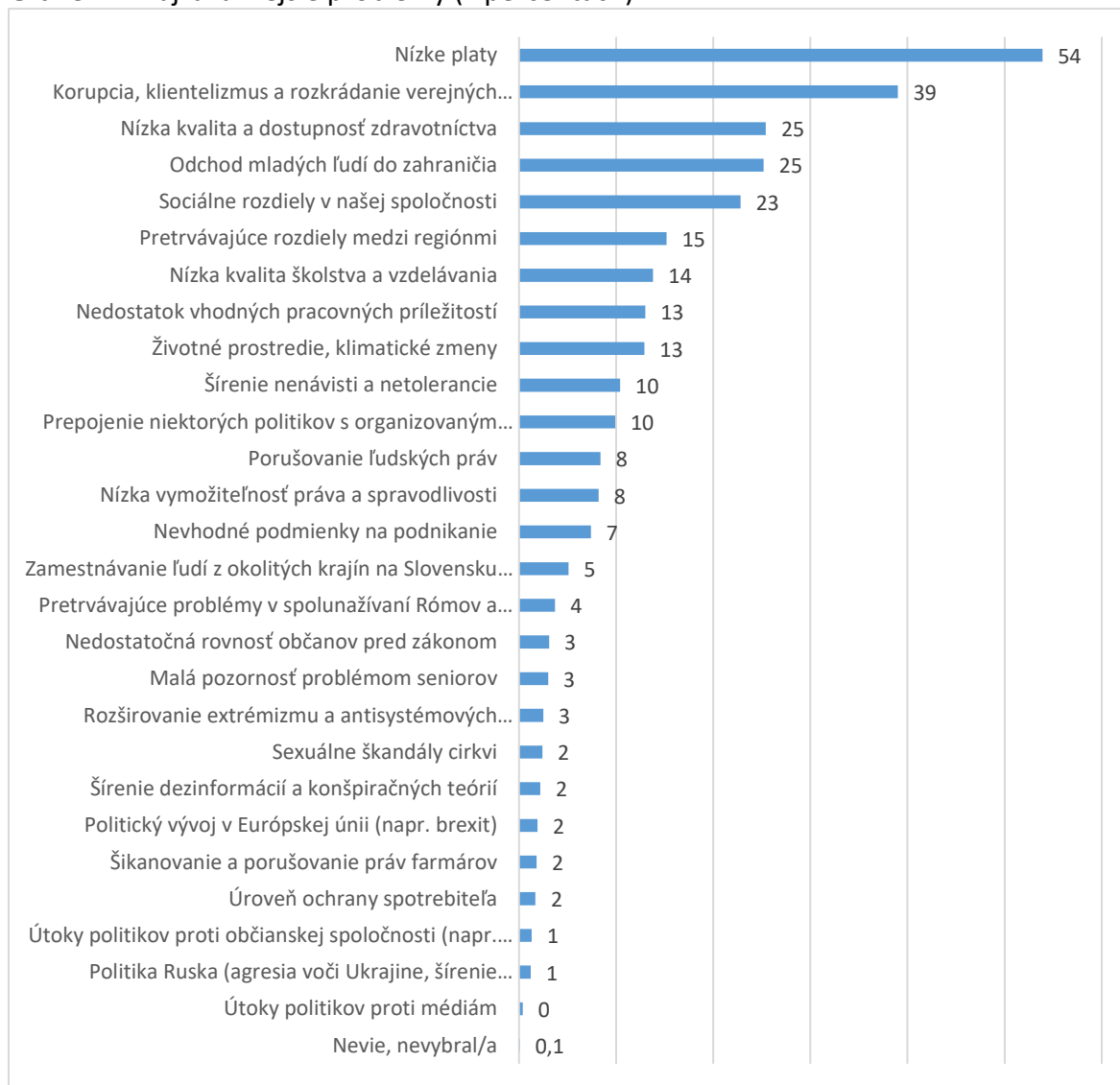
S miernym odstupom nasledovala **korupcia a klientelizmus** (39 %), ktoré boli v sledovanom období silnou celospoločenskou témou, na treťom mieste figurovala **problematika nízkej kvality a dostupnosti zdravotníctva** (25 %). Približne podobne veľká časť respondentov označila aj **problém odchodu mladých ľudí do zahraničia** (25 %). **Sociálne rozdiely** v našej spoločnosti považovalo v čase realizácie prieskumu za problém 23 % respondentov.

Pretrvávajúce rozdiely medzi regiónmi citlivo vnímalo 15 % respondentov. Približne 13 % respondentov považovalo za problém nasledujúce oblasti: nízka kvalita školstva a vzdelávania (14 %), nedostatok vhodných pracovných príležitostí (13 %), životné prostredie a klimatické zmeny (13 %).

Približne desatina respondentov označila ako problém šírenie nenávisť a netolerancie (10 %), prepojenie niektorých politikov s organizovaným zločinom (10 %), porušovanie ľudských práv (8 %) a nízku vymožitelnosť práva a spravodlivosti (8 %). 7% respondentov menovalo aj nevhodné podmienky na podnikanie.

Ostatné problémy označilo menej ako 5 % respondentov. Ich prehľad uvádzame v grafe 3.

Graf 3: Tri najzávažnejšie problémy (v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019, vlastné spracovanie

Porovnanie celkového hodnotenia závažnosti a výberu troch najzávažnejších problémov ukázalo, že nízke príjmy boli pre mladých najhorúcejšou témou. Podobnosť v oboch rebríčkoch je aj v prípade korupcie a klientelizmu, ktorá sa umiestnila rovnako na druhom mieste. Poradie závažnosti problémov v oboch rebríčkoch sa pri ostatných oblastiach líši. Pokiaľ ide o výber 3 prioritných problémov, do popredia sa dostali výrazne viac témy každodenného života mladých ľudí – odchod mladých ľudí do zahraničia, sociálne rozdiely, nekvalitné školstvo a vzdelávanie či pretrvávajúce regionálne rozdiely.

Tabuľka 1: Prehľad najzávažnejších problémov (porovnanie poradia podľa priemernej miery závažnosti a poradia v prípade výberu troch najzávažnejších problémov)

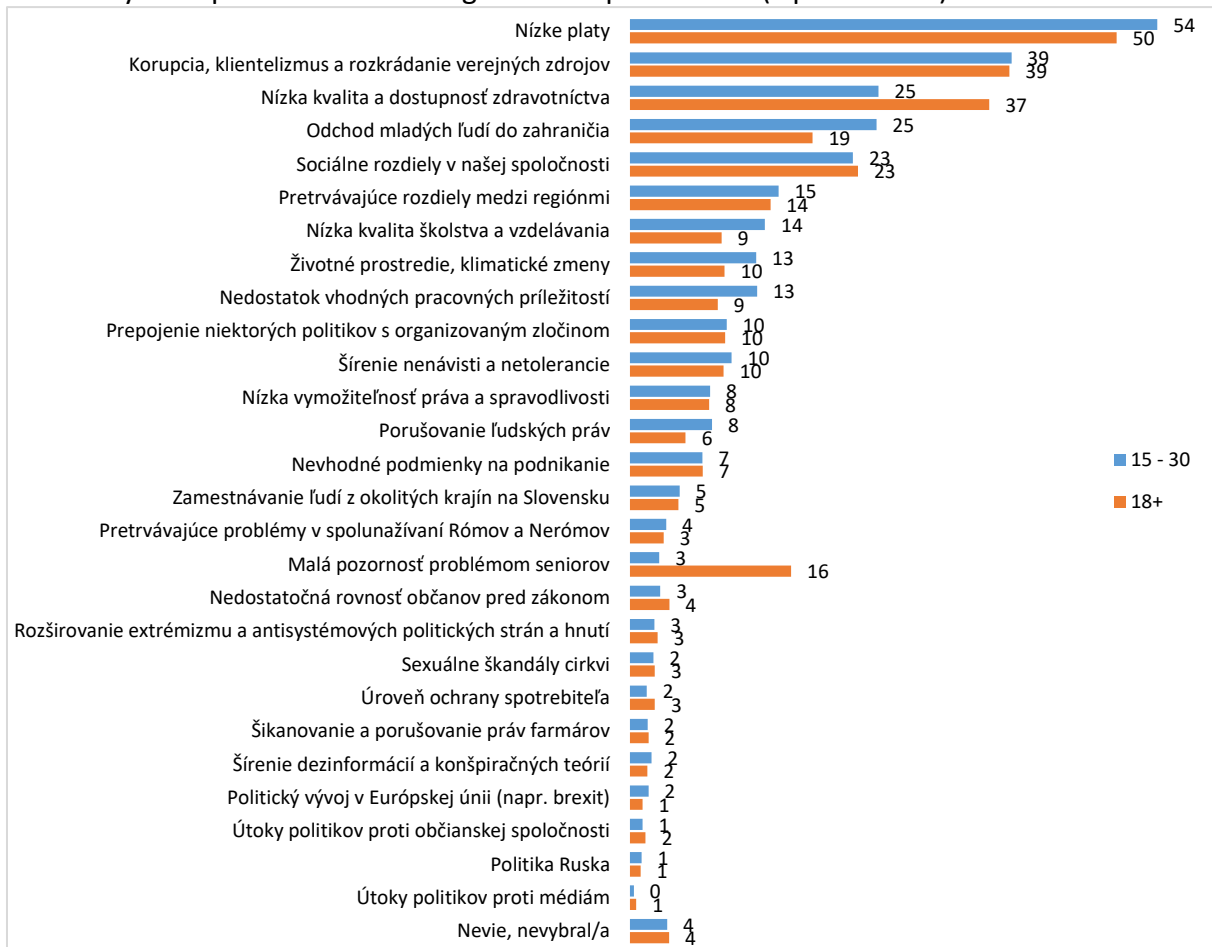
	Priemerná miera závažnosti	Výber 3 top problémov
Nízke príjmy	1	1
Korupcia, klientelizmus	2	2
Prepojenie niektorých politikov s org. zločinom	3	10 - 11
Životné prostredie, klimatické zmeny	4	8 - 9
Nízka kvalita a dostupnosť zdravotníctva	5	7
Nedostatok vhodných pracovných príležitostí	6	8 - 9
Sociálne rozdiely v našej spoločnosti	7	4
Nízka vymožitelnosť práva a spravodlivosti	8	12 - 13
Nedostatočná rovnosť občanov pred zákonom	9	17 - 19
Nízka kvalita školstva a vzdelávania	10	5
Pretrvávajúce rozdiely medzi regiónmi	11	6
Odchod mladých ľudí do zahraničia	12	3
Pretrvávajúce problémy v spolunažívaní Rómov a Nerómov	13	16

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019, vlastné spracovanie

V porovnaní s dospelou generáciou potvrdzuje citlivosť na generačnú situáciu. Osobitne sa to prejavilo pri problematike **nízkych platov** a **odchode mladých ľudí do zahraničia**, ktoré respondenti z mladšej generácie uvádzali **výrazne častejšie**. Rozdiel bol však vypuklý aj pri menej výrazných, no dominantných témach mladých, ako sú **životné prostredie** a klimatické zmeny, **nízka kvalita školstva** a **vzdelávania** a nedostatok vhodných **pracovných príležitostí**.

Naopak, ako **výrazne menej závažný** je oproti staršej generácii z pohľadu mladých ľudí stav **zdravotníctva** či nedostatočná pozornosť venovaná **problémom seniorov**. Nižšie hodnotenie závažnosti problémov seniorov je v tomto prípade daná skôr nedostatočnou skúsenosťou, než tým, že by sa nevedeli vcítiť do problémov starších ľudí. Tejto téme sa budeme venovať nižšie pri hodnotení toho, kto je v slovenskej spoločnosti znevýhodnený, kde sa práve ukázala značná citlivosť voči znevýhodnenému postaveniu seniorov v slovenskej spoločnosti.

Graf 4: Výber 3 problémov – medzigeneračné porovnanie (v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019 (15 - 30 rokov, N =1 000) a MV SR/ÚSV ROS, 2019 (18 +, N = 2004), vlastné spracovanie

4.3.3.2 Reflexia životných perspektív

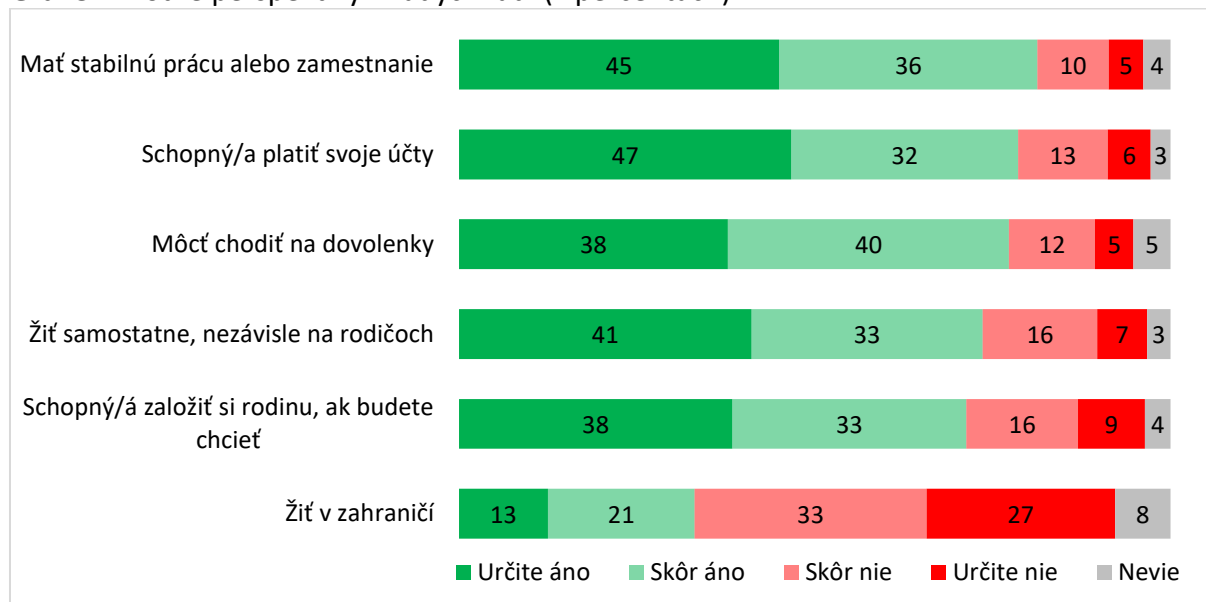
Respondenti mali hodnotiť, ako vidia svoje perspektívy o najbližších päť rokov vo viacerých aspektoch samostatného života. Prevažná väčšina respondentov bola pomerne optimisticky naladená – hlavne pokiaľ ide o individuálne perspektívy. Až 81 % respondentov (určite + skôr áno) deklarovalo, že **očakáva stabilnú prácu alebo zamestnanie**, 79 % respondentov si zároveň myslelo, že **budú schopní platiť svoje účty**. Viac ako tri štvrtiny respondentov (77 %) tiež očakávalo, že **budú môcť chodiť na dovolenky**. Tieto optimistické vyhliadky nezdiedali všetci. Medzi mladými aj v čase realizácie prieskumu existovalo **15 – 20 % mladých ľudí**, ktorí zatiaľ takýto **optimizmus** ohľadom svojich vyhliadok **do budúcnosti nezdiedajú**.

O niečo menej optimistickí boli respondenti pri výrokoch, ktoré odkazujú k samostatnosti – či už k **samostatnému životu, ktorý by bol nezávislý na rodičoch** (očakávalo 74 % respondentov) alebo k **schopnosti založiť si rodinu, ak budú chcieť** (očakávalo 71 % respondentov).

Kritickou vo vzťahu k životným perspektívam je potom otázka, kde, resp. v akej krajine ich budú naplňať. Osobitne je táto otázka kľúčovou vo vzťahu k vysokej miere odchodu

mladých ľudí do zahraničia. **Až 34 % respondentov deklarovalo, že o 5 rokov budú žiť v zahraničí.** Tento údaj pritom korešponduje so zisteniami z prieskumu Rady mládeže Slovenska v roku 2017, v ktorom takmer tretina (29 %) mladých vo veku 15 – 24 rokov deklarovala, že v horizonte 3 rokov sa zo Slovenska vysťahujú natrvalo³⁴.

Graf 5: Životné perspektívy mladých ľudí (v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019, vlastné spracovanie

Pozitívne perspektívy mali významne častejšie respondenti starší ako 20 rokov, mladí z Trnavského a Trenčianskeho kraja, ako aj mladí s vyšším vzdelaním (resp. minimálne s maturitou). Rovnako optimistickejší boli kvalifikovaní zamestnanci, ale tiež študenti VŠ.

Naopak, respondenti, ktorí neboli takí optimistickí pri hodnotení vlastnej budúcnosti boli významne častejšie najmladší respondenti vo veku 15 – 20 rokov, žiaci, resp. študenti stredných škôl, ako aj mladí, ktorí mali v čase realizácie prieskumu zatiaľ len ukončené základné vzdelanie.

Tabuľka 2: Odpovede určite + skôr áno zastúpené štatisticky významne viac v jednotlivých sociálno-demografických kategóriách

Mať stabilnú prácu alebo zamestnanie	Respondenti vo veku 21 - 25 rokov a 26 - 30 rokov; z Trnavského a Trenčianskeho kraja; so SŠ vzdelaním s maturitou a VŠ vzdelaním; ženatí/vydaté; voliči OĽaNO, PS-Spolu; SaS; s veľmi dobrou skúsenosťou s pobytom v zahraničí; skôr konzervatívne zmýšľajúci; kvalifikovaní manuálni pracovníci a prevádzkovi pracovníci; nižší administratívni pracovníci, úradníci, výkonní odborní pracovníci; tvoria odborní pracovníci; študenti VŠ; respondenti, ktorí dôverujú MNO a študentským a občianskym iniciatívam
Schopný/á platiť svoje účty	Respondenti vo veku 21 - 25 rokov a 26 - 30 rokov; zo sídiel s počtom 5- až 20-tisíc obyvateľov; z Trnavského

³⁴ Rada mládeže Slovenska: *Táto krajina nie je pre mladých*. Bratislava, 2017. <https://issuu.com/mladez3/docs/v4-infografika>

	a Trenčianskeho kraja; so SŠ vzdelaním s maturitou a VŠ vzdelaním; ženatí/vydaté, resp. žijúci s partnerom/ou alebo druhom/ou; voliči PS-Spolu; SaS, SME Rodina a ZA ĽUDÍ; s veľmi dobrou skúsenosťou s pobytom v zahraničí; kvalifikovaní manuálni pracovníci a prevádzkoví pracovníci; nižší administratívni pracovníci, úradníci, výkonní odborní pracovníci; tvoria odborní pracovníci, SZČO; študenti VŠ; respondenti, ktorí dôverujú MNO
Môcť chodiť na dovolenky	Respondenti vo veku 21 - 25 rokov a 26 - 30 rokov; žijúci vo väčších mestách s 50- až 100-tisíc obyvateľmi; z Trnavského kraja; so SŠ vzdelaním s maturitou a VŠ vzdelaním; ženatí/vydaté; vedia sa dohovoriť v jednom alebo vo viacerých cudzích jazykoch; voliči PS-Spolu; SaS, SMER-SD a ZA ĽUDÍ; s veľmi dobrou skúsenosťou s pobytom v zahraničí; zo slušne zabezpečených domácností; prevádzkoví pracovníci; nižší administratívni pracovníci, úradníci, výkonní odborní pracovníci; tvoria odborní pracovníci; SZČO; študenti VŠ; respondenti, ktorí dôverujú MNO, občianskym iniciatívam i mládežníckym a študentským iniciatívam
Žiť samostatne, nezávisle na rodičoch	Respondenti vo veku 21 - 25 rokov a 26 - 30 rokov; z Trnavského a Trenčianskeho kraja; so SŠ vzdelaním s maturitou a VŠ vzdelaním; ženatí/vydaté, resp. v partnerskom zväzku; voliči PS-Spolu; SaS a ZA ĽUDÍ; s veľmi dobrou skúsenosťou s pobytom v zahraničí; liberálne zmýšľajúci; kvalifikovaní manuálni pracovníci a prevádzkoví pracovníci; nižší administratívni pracovníci, úradníci, výkonní odborní pracovníci; tvoria odborní pracovníci; študenti VŠ; respondenti, ktorí dôverujú MNO a mládežníckym a študentským iniciatívam
Schopný/á založiť si rodinu, ak budete chcieť	Respondenti vo veku 21 - 25 rokov a 26 - 30 rokov; z miest s viac ako 100-tisíc obyvateľmi; z Trnavského kraja; so SŠ vzdelaním s maturitou a VŠ vzdelaním; ženatí/vydaté, resp. v partnerskom zväzku; voliči PS-Spolu; SME Rodina; s veľmi dobrou skúsenosťou s pobytom v zahraničí; skôr konzervatívne a konzervatívne zmýšľajúci; kvalifikovaní manuálni pracovníci a prevádzkoví pracovníci; nižší administratívni pracovníci, úradníci, výkonní odborní pracovníci; tvoria odborní pracovníci;; študenti VŠ; respondenti, ktorí dôverujú MNO
Žiť v zahraničí	Respondenti vo veku 21 - 25 rokov; z Bratislavského a Trnavského kraja; so SŠ vzdelaním s maturitou; slobodní/é; vedia sa dohovoriť vo viacerých cudzích jazykoch; voliči SME Rodina; s veľmi dobrou skúsenosťou s pobytom v zahraničí; liberálne zmýšľajúci; študenti VŠ – bakalársky stupeň

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019, vlastné spracovanie

4.3.3.3 Kto je na Slovensku znevýhodnený

Mladí ľudia považovali za **najviac znevýhodnených starších ľudí** v porovnaní s ostatnými (či už strednou alebo mladšou generáciou). To, že majú starší ľudia omnoho alebo trochu horšie postavenie a šance, deklarovali až takmer tri štvrtiny respondentov (73 %).

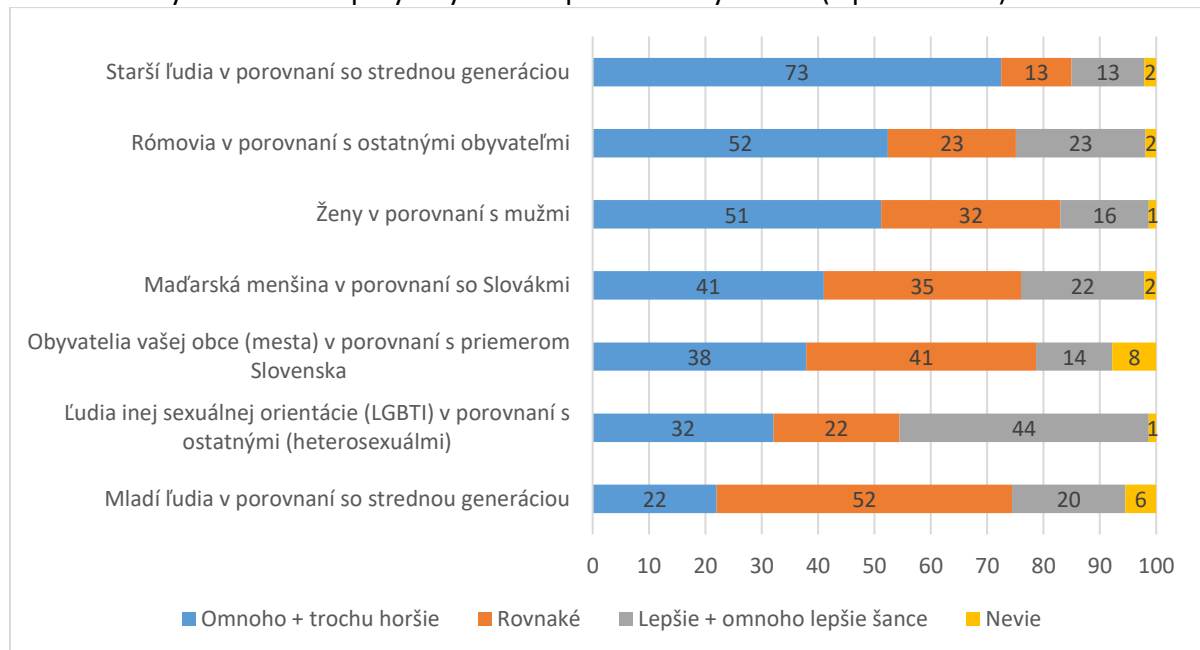
Na druhom mieste boli z hľadiska horšieho postavenia a šancí **Rómovia** – myslelo si tak 52 % oslovených. Podobne 51 % respondentov považovalo za ľudí s horším postavením **ženy** ako mužov. **Maďarská menšina** mala horšie postavenie a šance v porovnaní so Slovákmi podľa 41 % respondentov.

Až 38 % respondentov označilo za znevýhodnených **obyvateľov** svojej **obce/mesta** v porovnaní s priemerom Slovenska.

Ľudia **inej sexuálnej orientácie** v porovnaní s ostatnými (heterosexuálmi) mali horšie podmienky podľa 32 % respondentov. Zároveň to bola jediná kategória, pri ktorej prevažovalo hodnotenie, že takíto ľudia (inej sexuálnej orientácie) **majú lepšie podmienky a šance** (44 % respondentov).

Zaujímali nás tiež pohľad mladých ľudí na seba samých. V tomto prípade približne polovica respondentov (52 %) uviedla, že majú **mladí ľudia rovnaké podmienky a šance ako stredná generácia**. Približne pätina však deklarovala (22 % respondentov), že **majú horšie šance pre život** ako stredná generácia. Podobne veľká časť respondentov (20 %) naopak uviedla, že podľa ich názoru majú mladí ľudia **lepšie podmienky** ako stredná generácia.

Graf 6: Znevýhodnené skupiny obyvateľov podľa mladých ľudí (v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019, vlastné spracovanie

Omnoho alebo trochu **horšie podmienky a šance pre život** v porovnaní so strednou generáciou uvádzali častejšie ženy a mladí zo Žilinského kraja. **Rovnaké šance** pociťovali

mladí žijúci v malých obciach, mladí z Trenčianskeho kraja, ale aj mladí z veľmi dobre zabezpečených domácností, politicky skôr stredovo zmýšľajúci. Na druhej strane **lepšie alebo omnoho lepšie** podmienky deklarovali častejšie mladí žijúci v malých mestách, mladí z Banskobystrického kraja, a mladí, ktorí deklarovali skôr liberálne zmýšľanie. Kompletný prehľad sociálno-demografických kategórií, ktoré štatisticky významne častejšie uvádzali sledované odpovede pri položke „mladí ľudia majú v porovnaní so strednou generáciou podmienky a šance pre život“, uvádzame v tabuľke 3.

Tabuľka 3: Prehľad štatisticky významne zastúpených sociálno-demografických kategórií

Omnoho + trochu horšie	Ženy; zo Žilinského kraja; so SŠ vzdelaním bez maturity; vedia sa dohovoriť jedným cudzím jazykom
Rovnako	Respondenti z malých obcí s počtom obyvateľov 1- až 5-tisíc; z Trenčianskeho kraja; vedia sa dohovoriť vo viacerých cudzích jazykoch; stredovo politicky zmýšľajúci; veriaci; z veľmi dobre zabezpečených domácností; SZČO
Lepšie + omnoho lepšie	Respondenti z obcí a miest s počtom obyvateľov 5- až 20-tisíc; z Banskobystrického kraja; s partnerom/partnerkou, druhom/ družkou; skôr liberálne zmýšľajúci

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019, vlastné spracovanie

Zaujímavé bolo tiež rozloženie odpovedí v prípade položky **ľudia inej sexuálnej orientácie v porovnaní s ostatnými (heterosexuálmi)**, kde väčšina - až 44 % respondentov - uviedla, že títo ľudia majú **lepšie alebo omnoho lepšie šance pre život**. S týmto tvrdením sa častejšie stotožnili muži, tvoriví odborní pracovníci, ale aj obyvatelia veľkých miest. Ako **rovnaké** vidia **šance** v tomto prípade skôr starší respondenti, mladí so stredoškolským vzdelaním a obyvatelia malých obcí. Omnoho alebo trochu **horšie šance** v prípade tejto skupiny ľudí na Slovensku uvádzali ženy, mladí vo veku 20 – 25 rokov a obyvatelia Trnavského a Prešovského kraja. Kompletný prehľad sociálno-demografických kategórií, ktoré štatisticky významne častejšie uvádzali sledované odpovede pri položke „ľudia inej sexuálnej orientácie majú v porovnaní s ostatnými (heterosexuálmi)“, uvádzame v tabuľke 4.

Tabuľka 4: Prehľad štatisticky významne zastúpených sociálno-demografických kategórií

Omnoho + trochu horšie	Respondenti vo veku 20 - 25 rokov, ženy; z Trnavského a Prešovského kraja
Rovnako	Respondenti vo veku 26 - 30 rokov, rozvedení alebo žijúci s partnerom/partnerkou alebo druhom/družkou; respondenti so SŠ vzdelaním s maturitou; z malých obcí s počtom 1-až 5-tisíc obyvateľov
Lepšie + omnoho lepšie	Muži; tvoriví odborní pracovníci; respondenti z väčších miest s počtom 50- až 100-tisíc obyvateľov

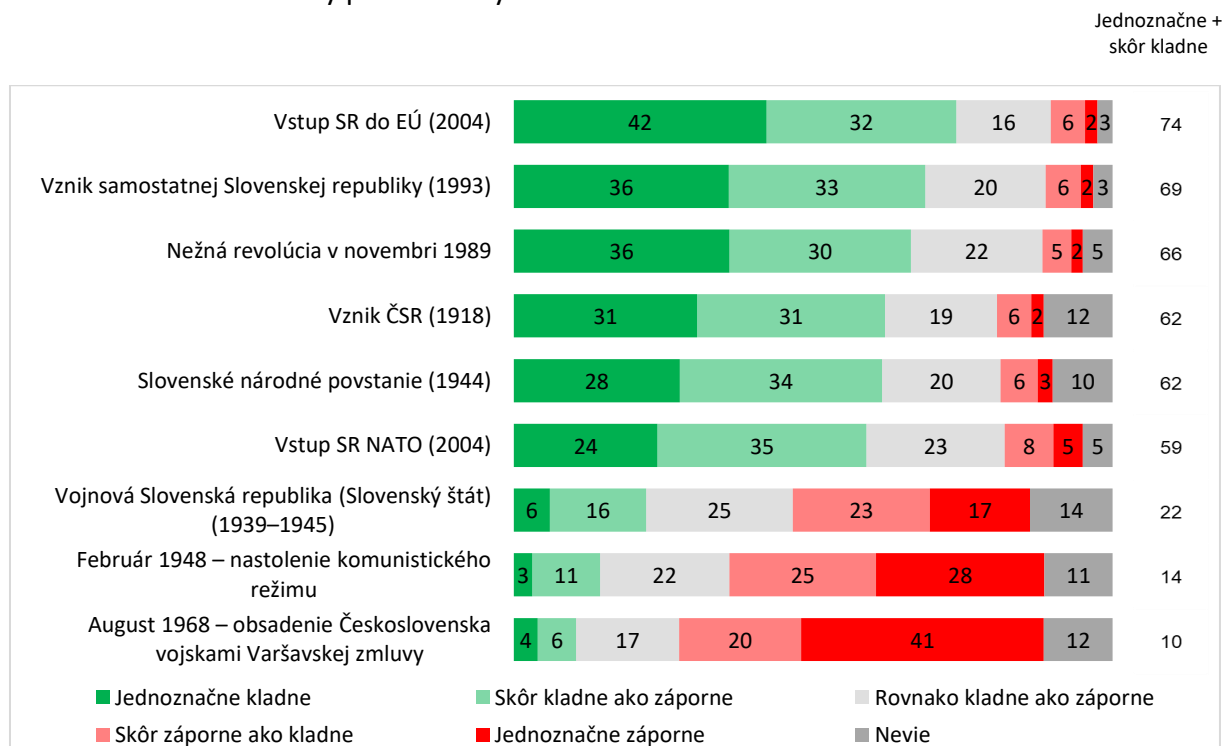
Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019, vlastné spracovanie

4.3.3.4 Historické mílniky Slovenska

Mladí ľudia hodnotili najpozitívnejšie (podľa hodnotenia jednoznačne kladne + skôr kladne ako záporne) predovšetkým tieto historické udalosti: **vstup SR do EÚ** (74 % respondentov hodnotilo kladne), **vznik samostatnej Slovenskej republiky** (69 %) a **Nežná revolúcia** v novembri 1989 (66 %). Relatívne pozitívne boli hodnotené tiež vznik **Československej republiky a Slovenské národné povstanie**, kladné hodnotenie v tomto prípade uviedlo rovnako po **62 % respondentov**. Pri hodnotení týchto otázok bola zároveň približne desatina respondentov, ktorí tieto historické udalosti nevedeli vyhodnotiť. **Viac ako polovica** respondentov (59 %) pozitívne hodnotila aj **vstup Slovenska do NATO**. Na druhej strane **jednoznačne negatívne** sa podľa mladých do našich dejín zapísalo obsadenie Československa vojskami Varšavskej zmluvy – **August 1968** (61 % uviedlo jednoznačne alebo skôr záporne), a **Február 1948** – nastolenie komunistického režimu, ktorý negatívne hodnotilo 53 % respondentov.

Relatívne najviac **nejednoznačne** bola hodnotená **vojnová Slovenská republika** (Slovenský štát v rokoch 1939 – 1945). 22 % respondentov hodnotilo toto obdobie prevažne pozitívne, naopak 40 % respondentov prevažne negatívne. Štvrtina respondentov (25 %) sa v tomto prípade priklonila k stredovej hodnote – rovnako kladne ako záporne (najviac zo všetkých hodnotených udalostí). Až 14 % respondentov v tomto prípade uviedlo odpoveď „neviem“. Túto udalosť zároveň nevedelo zaradiť najväčšie percento mladých ľudí, čo indikuje najmenšiu znalosť alebo nerozhodnosť voči hodnoteniu tejto historickej etapy v histórii Slovenska. Tak rozpoltenosť postoja, ako aj vyššia miera neznalosti či nerozhodných pozícií znamenajú potrebu zvýšiť pozornosť vo vzdelávacom procese a v aktivitách práce s mládežou pri historických a občianskych témach.

Graf 7: Historické mílniky podľa mladých

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019, vlastné spracovanie

Vzhľadom na nejednoznačné hodnotenie vojnového Slovenského štátu je potrebné pozrieť sa detailnejšie aj na to, ktoré sociálno-demografické kategórie v týchto odpovediach vystupujú častejšie.

Jednoznačne alebo skôr kladne hodnotili Slovenský štát najstarší respondenti (29 – 30 rokov); respondenti zo Žilinského a Banskobystrického kraja; mladí so stredoškolským vzdelaním bez maturity; mladí, ktorí pracujú ako manuálni pracovníci. Častejšie tieto pozitívne hodnotenia uvádzali tiež mladí, ktorí nedôverujú MNO, občianskym iniciatívam a mládežníckym a študentským iniciatívam. Z hľadiska politických preferencií častejšie túto odpoveď uvádzali voliči ĽSNS.

Nejednoznačné hodnotenie (rovnako kladne ako záporne) častejšie uvádzali mladí z malých obcí a väčších miest a respondenti z Prešovského kraja. S kategóriou schvaľujúcou Slovenský štát, týchto respondentov spája tiež vyššia nedôvera MNO, občianskym iniciatívam a mládežníckym a študentským iniciatívam.

Naopak **jednoznačne alebo skôr negatívne** hodnotili túto historickú etapu respondenti z menších miest, mladí z Bratislavského a Nitrianskeho kraja, skôr liberálne zmýšľajúci, a mladí, ktorí dôverujú MNO, občianskym iniciatívam a mládežníckym a študentským iniciatívam.

Tabuľka 5: Prehľad štatisticky významne častejšie zastúpených sociálno-demografických kategórií

Jednoznačne + skôr kladne	Respondenti vo veku 26 – 30 rokov; zo Žilinského a Banskobystrického kraja; so SŠ vzdelaním bez maturity; voliči ĽSNS, OĽaNO; kvalifikovaní manuálni pracovníci; nedôverujú MNO, občianskym iniciatívam a mládežníckym a študentským iniciatívam
Rovnako kladne ako záporne	Respondenti z malých obcí (1- až 5-tisíc) a miest (20- až 50-tisíc); z Prešovského kraja; nedôverujú MNO, občianskym iniciatívam a mládežníckym a študentským iniciatívam
Skôr + jednoznačne záporne	Respondenti z miest s 5- až 20-tisíc obyvateľmi; z Bratislavského a Nitrianskeho kraja; voliči PS SPOLU; liberálne zmýšľajúci; dôverujú MNO, občianskym iniciatívam a mládežníckym a študentským iniciatívam

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019, vlastné spracovanie

4.3.3.5 Názory na politické princípy

Analýza miery súhlasu s princípmi demokracie v generácii súčasných mladých ľudí nás môže naplňať optimizmom. Demokracia bola v čase konania tohto prieskumu v generácii ľudí narodených po roku 1989 vnímaná ako dôležitá, vo významnej miere boli akceptované jej základné princípy, a to bez väčších pochybností. V porovnaní s dospelou populáciou bolo ich schvaľovanie demokracie vyššie až o 8 percentuálnych bodov.

Občianska kontrola politikov, rešpektovanie politickej opozície, slobodné a nezávislé médiá. To sú tri najdôležitejšie princípy, s ktorými úplne alebo skôr **súhlasilo 87% oslovených**. Ďalších **84 % respondentov** súhlasilo s tvrdením, že v demokracii **treba dôsledne rešpektovať aj práva menšín**. 8 z 10 respondentov zároveň považovalo **demokraciu za najlepší možný politický systém (80 %)**. Približne dve tretiny oslovených (67 %) zároveň súhlasili s tvrdením, že **politické strany, ktoré si želajú zvrhnutie demokracie, by mali byť zakázané**. Žiť v demokraticky usporiadanej krajine je pre prevažnú väčšinu mladých dôležité. S výrokom, **nezáleží na tom, či je vláda demokratická alebo nedemokratická, nesúhlasilo 72 %**.

Situácia však už nie je taká jednoznačná, pokiaľ ide o vlastné životné šance, perspektívy či očakávania. S výrokom - **po roku 1989 pribudli na Slovensku príležitosti pre poctivých a pracovitých občanov** - síce súhlasili približne dve tretiny respondentov, no len 15 % v tejto súvislosti deklarovalo úplný súhlas. Zároveň pretrváva u mnohých mladých ľudí pocit bezmocnosti. S výrokom - **ľudia ako ja, majú možnosť ovplyvňovať smer, ktorým sa Slovensko uberá** – súhlasila približne polovica respondentov (53 %), aj v tomto prípade úplný súhlas deklarovalo len 15 %. Nízku mieru politickej „sebaúčinnosti“ pritom naznačil už výskum RmS v roku 2017³⁵, podľa ktorého takmer dve tretiny mladých vo veku 15 – 24 rokov uviedlo, že majú len veľmi malý alebo žiadny vplyv na činnosť kľúčových inštitúcií štátu, ako sú vláda, parlament či politické strany.

Významná časť mladých ľudí je ochotná aspoň v deklaratívnej rovine demokraciu vymeniť za sociálne istoty či vyššiu životnú úroveň. S výrokom - **bol/a by som ochotný/á obetovať časť občianskych slobôd v záujme vyššej životnej úrovne** - súhlasilo až 44 % respondentov. Treba však zároveň dodať, že stále je mierne viac tých, ktorí s týmto výrokom nesúhlasia (50 %).

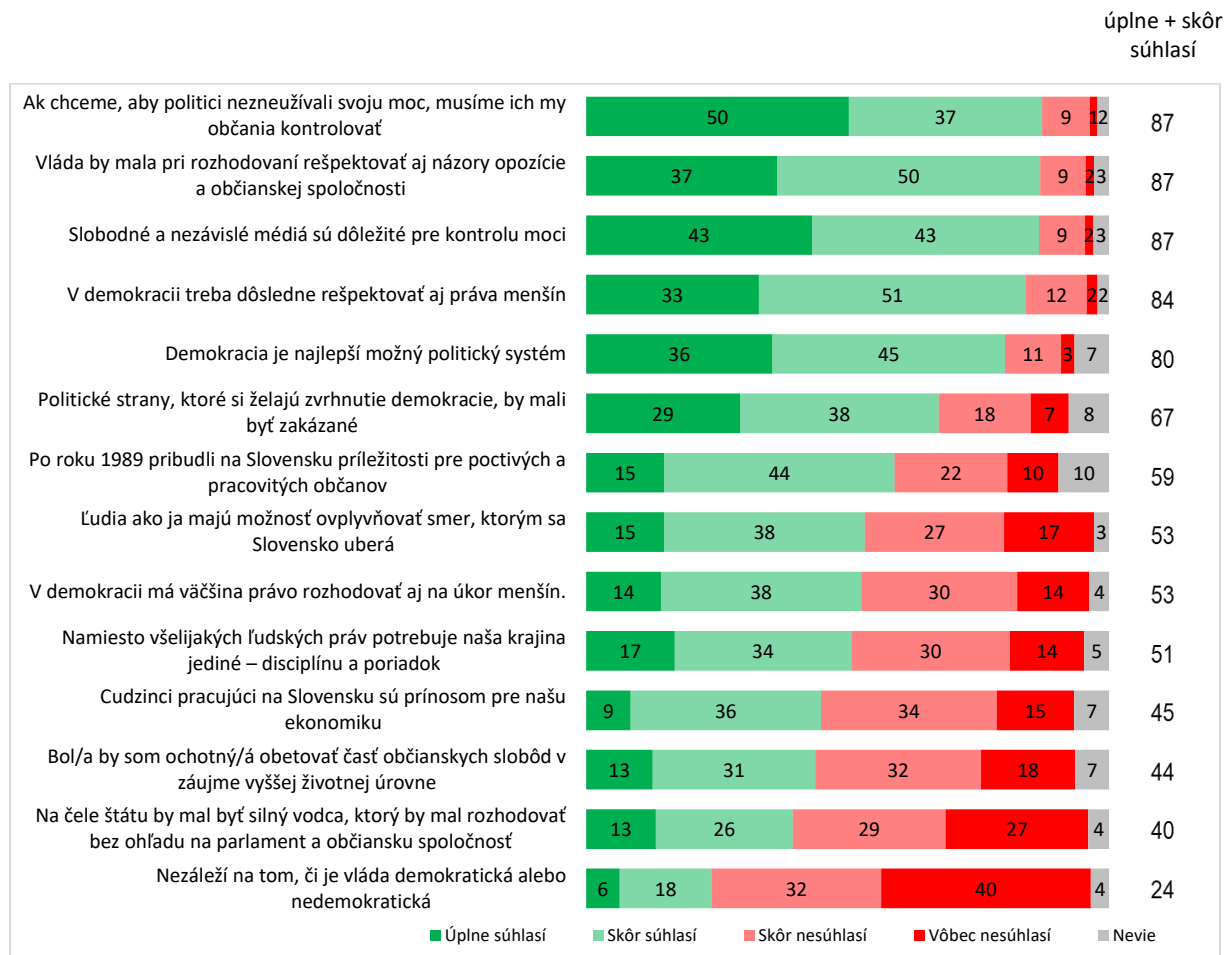
Situácii z pohľadu mnohých mladých ľudí nepomáha ani otvorený pracovný trh pre občanov z iných krajín. Hoci s tvrdením - **cudzinci pracujúci na Slovensku sú prínosom pre našu ekonomiku** – súhlasilo 45 % respondentov, nesúhlas s takýmto postojom deklarovalo viac mladých, a to 49 % oslovených.

Na druhej strane, napriek súhlasu s demokratickým usporiadaním krajiny, v ktorej žijú, otázka, ktorá sa núka je, čo všetko si ešte dnešní mladí ľudia spájajú s demokratickým režimom. Tendencia prikláňať sa k akceptácii silných autoritatívnych prvkov je alarmujúca. Približne polovica respondentov (53 %) súhlasí s výrokom – **v demokracii má väčšina právo rozhodovať aj na úkor menšín**. 51 % respondentov súhlasí s výrokom – **namiesto**

³⁵ Rada mládeže Slovenska: Táto krajina nie je pre mladých. Bratislava, 2017.
<https://issuu.com/mladez3/docs/v4-infografika>

všelijakých práv potrebuje naša krajina jediné – disciplínu a poriadok. Navyše 4 z 10 respondentov vyjadrili súhlas s tvrdením - **na čele štátu by mal byť silný vodca, ktorý by mal rozhodovať bez ohľadu na parlament a občiansku spoločnosť.**

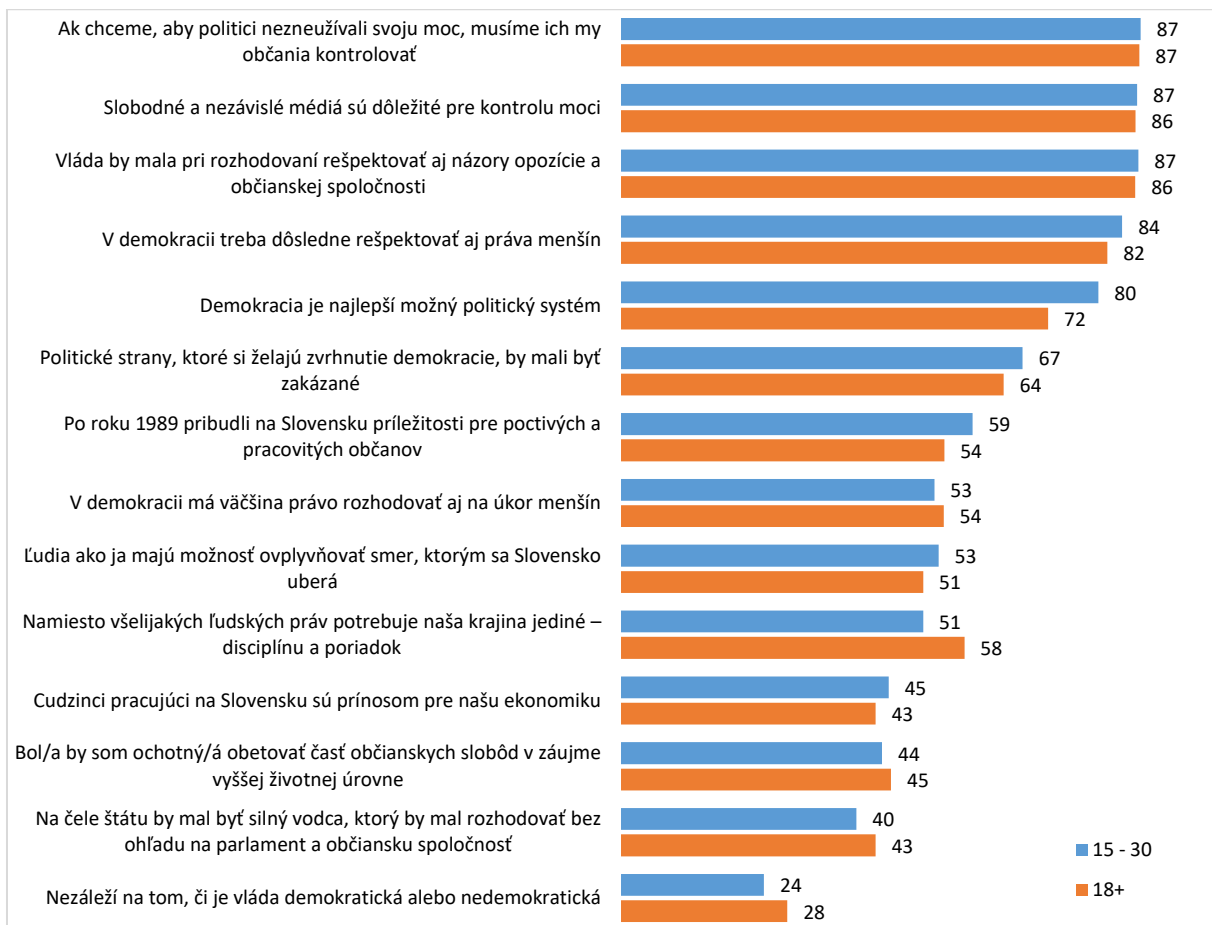
Graf 8: Politické princípy – miera súhlasu (v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019, vlastné spracovanie

Porovnanie s dospelou generáciou ukázalo zaujímavý trend. Mladšia generácia bola výrazne viac prodemokraticky orientovaná v porovnaní s dospelou generáciou, mladí oceňovali hlavne viac príležitostí, ktoré demokratické zriadenie občanom prináša. Čo sa týka otvorenosti autoritatívnym prvkom, táto bola u mladých tiež nižšia, výraznejšie je aj volanie po právnom štáte.

Graf 9: Medzigeneračné porovnanie miery súhlasu s rozličnými politickými princípmi, v grafe sú odpovede úplne + skôr súhlasí (v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019 (15 - 30 rokov, N = 1 000) a MV SR/ÚSV ROS, 2019 (18 +, N = 2 004), vlastné spracovanie

4.3.3.6 Dôvera k inštitúciám

Čo sa týka dôvery k inštitúciám, relatívne najvyššiu dôveru zaznamenala v prieskume **Európska únia**, (úplne alebo skôr) jej dôverovalo až 76 % respondentov. **Prezidentka SR** zaznamenala medzi mladými dôveru u 70 % oslovených. 61 % oslovených dôveruje aj **NATO**. Viac ako polovica mladých ešte dôverovala aj polícii (58 %) a Ústavnému súdu SR (56 %).

Pomerne vysokú dôveru – približne dve tretiny oslovených - zaznamenali **mládežnícke a študentské iniciatívy, občianske iniciatívy** či **mimovládne organizácie** vo všeobecnosti. Zároveň však pri týchto troch kategóriách bola zaznamenaná **približne desatina respondentov, ktorí uviedli odpoveď „neviem“**, čo je zároveň najviac zo všetkých sledovaných inštitúcií. Ako ukázal aj prieskum platformy, „Hlas občianskych organizácií“³⁶ v septembri 2019, neznalosť občianskej spoločnosti sa prejavuje aj vo väčšej miere nedôvery.

Ako polarizovanú je možné hodnotiť dôveru mladých ľudí voči cirkvám a náboženským spoločenstvám. Zaznamenali sme približne rovnakú časť tých, ktorí tejto inštitúcii dôverujú (48 %) ako tých, ktorí jej nedôverujú (46 %).

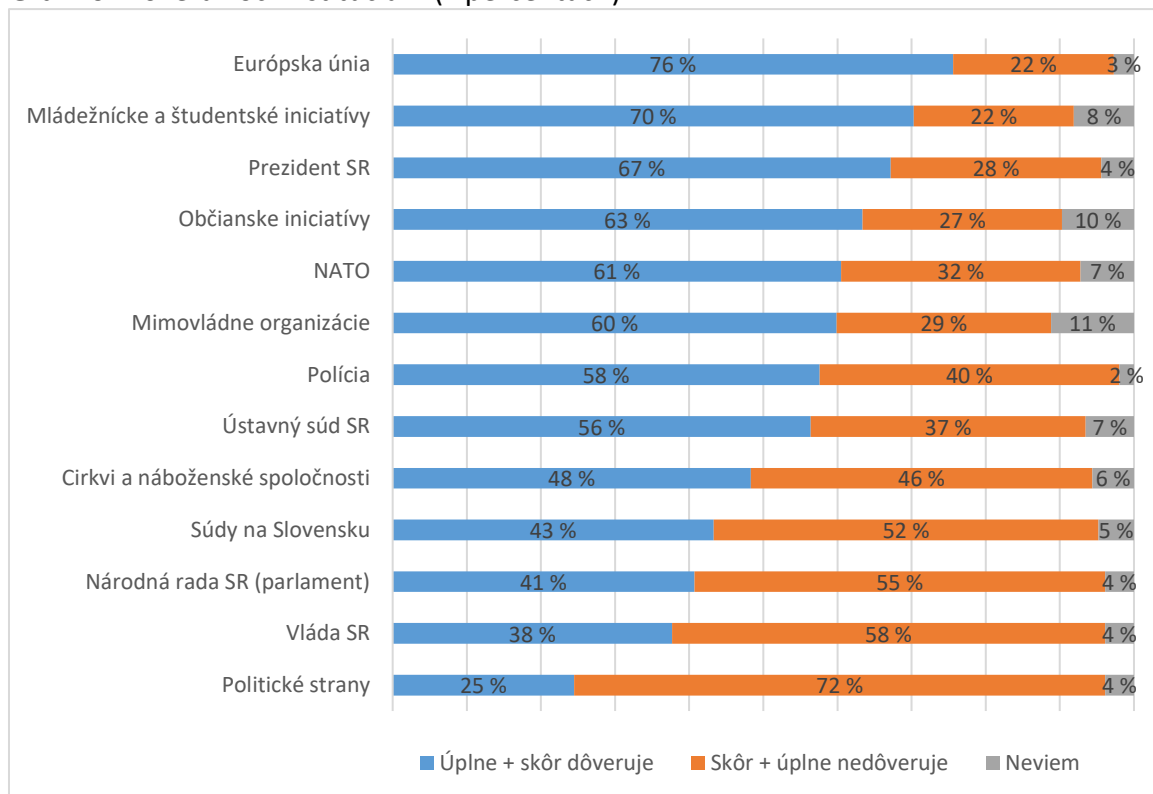
Ostatné politické a mocenské inštitúcie ťahali v dôvere u mladých za kratší koniec. Tak sudy, NR SR (parlament), vláda ako i politické strany zaznamenali viac tých, ktorí im nedôverujú, než tých, ktorí by im dôverovali. Pritom relatívne **najvyššia nedôvera** medzi mladými bola **voči politickým stranám, nedôverovalo im až 72 % oslovených**.

Podobnú distribúciu dôvery a nedôvery medzi kľúčové inštitúcie je možné pozorovať u mladých dlhodobo, ako naznačujú aj staršie dáta RmS.³⁷ V reprezentatívnom prieskume verejnej mienky národného projektu sme zaznamenali výrazne vyššiu dôveru EÚ, prezidentke a NATO, ako aj mládežníckym a študentským iniciatívam, občianskym iniciatívam či samotným mimovládnym organizáciám. Dôvody môžu byť rôzne a môžu súvisieť s mnohými významnými udalosťami, ktoré stihol prieskum vo verejnej mienke zachytiť, napr. výsledky volieb do EP, prezidentské voľby, viditeľnosť občianskych, resp. mládežníckych a študentských iniciatív kvôli organizovaným protestom a pod.

³⁶ Pozri <https://www.platformahas.sk/vacsina-ludi-na-slovensku-doveruje-mimovladnym-organizaciam/>

³⁷ Čavojská a kol.: Political participation of Youth in V4 countries. Bratislava: Rms, 2017. ISBN 978-80972694-3-2. Dostupná na: <https://mladez.sk/2018/12/17/politicka-participacia-mladeze-v-krajinach-v4/>

Graf 10: Dôvera voči inštitúciám (v percentách)

Zdroj: ÚSV ROS, 2019, vlastné spracovanie

Z hľadiska zamerania prieskumu si všimnime ešte štatisticky významné rozdiely medzi respondentmi, pokiaľ ide o **dôveru k mládežníckym a študentským iniciatívam, občianskym iniciatívam a mimovládnym organizáciám**. Týmto inštitúciám častejšie dôverujú ženy, respondenti z menších miest, mladí, ktorí sa považujú za liberálne orientovaných, skôr liberálne orientovaní mladí. Častejšie však týmto inštitucionálnym reprezentantom občianskej spoločnosti dôverujú mladí, ktorí majú skúsenosť s členstvom v mládežníckej organizácii, ale aj mladí, ktorí boli angažovaní počas štúdia na strednej škole. Detailnejší prehľad uvádzame v tabuľke 6.

Tabuľka 6: Prehľad štatisticky významne častejšie zastúpených sociálno-demografických kategórií

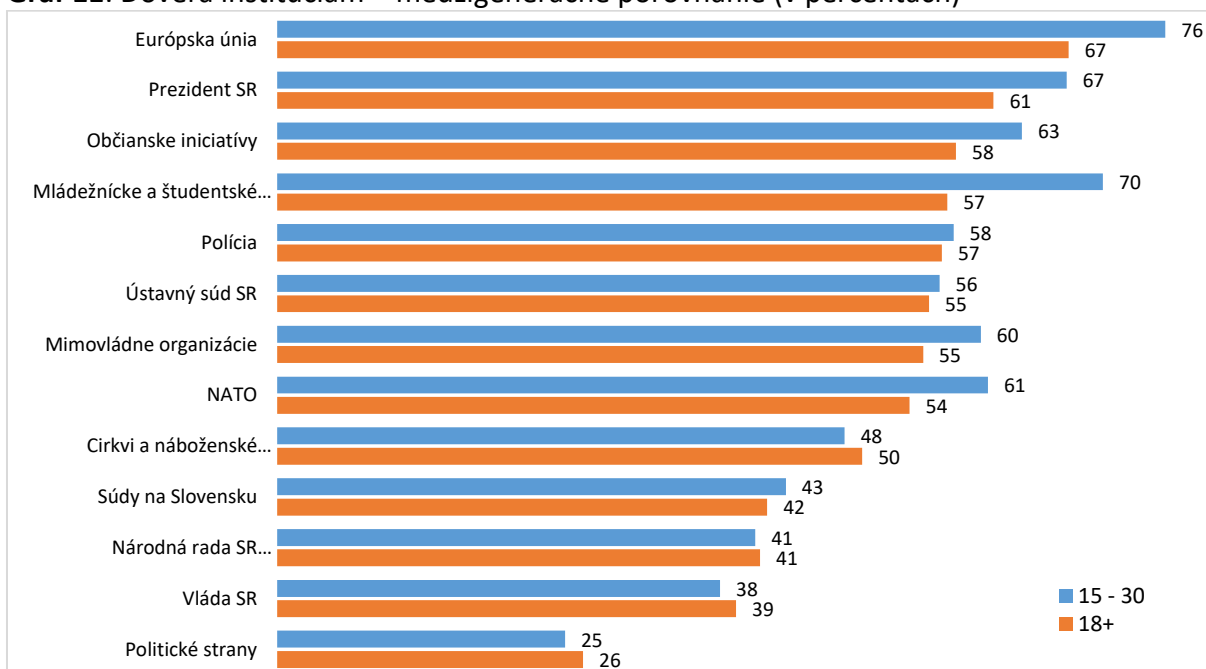
Mládežnícke a študentské iniciatívy	Ženy; respondenti z menších miest (20- až 50-tisíc obyvateľov); z Trenčianskeho kraja; voliči PS/SPOLU a SaS; liberálni alebo skôr liberálni; žijú v slušne zabezpečenej domácnosti; študenti, žiaci; respondenti, ktorí deklarovali členstvo alebo aktívnu účasť na aktivitách v mládežníckych organizáciách a respondenti, ktorí deklarovali aktivity na strednej škole ako organizovanie mimoškolských aktivít a aktívne zapájanie sa do diskusií o politických a spoločenských témach počas vyučovania; respondenti, ktorí deklarovali dobrovoľnícku aktivitu na zlepšenie života na škole, v okolí školy alebo v obci/meste
--	--

Občianske iniciatívy	Ženy; respondenti z menších miest (20- až 50-tisíc obyvateľov); zo Žilinského kraja; vedú sa dohovoriť vo viacerých cudzích jazykoch; voliči PS/SPOLU a ZA ĽUDÍ; liberáli; deklarovali členstvo alebo aktívnu účasť na aktivitách v mládežníckych organizáciách a aktivity na strednej škole ako organizovanie mimoškolských aktivít a aktívne zapájanie sa do diskusií o politických a spoločenských témach počas vyučovania; deklarovali dobrovoľnícku aktivitu na zlepšenie života na škole, v okolí školy alebo v obci/meste
Mimovládne organizácie	Ženy; starší respondenti vo veku 26 – 30 rokov; respondenti z menších miest (20- až 50-tisíc obyvateľov); z Nitrianskeho a Žilinského kraja; so stredoškolským vzdelaním s maturitou; voliči OĽaNO, PS/SPOLU, SaS a ZA ĽUDÍ; deklarovali členstvo alebo aktívnu účasť na aktivitách v mládežníckych organizáciách; aktivity na strednej škole ako organizovanie mimoškolských aktivít a aktívne zapájanie sa do diskusií o politických a spoločenských témach počas vyučovania a dobrovoľnícku aktivitu na zlepšenie života na škole, v okolí školy alebo v obci/meste

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019, vlastné spracovanie

Medzigeneračné porovnanie ukazuje, že mladí vo výrazne vyššej miere dôverovali Európskej únii, prezidentke či NATO, oproti dospelšej generácii. Výrazne priaznivejšie v prospech dôvery je u mladých aj nastavenie voči občianskym, mládežníckym a študentským iniciatívam, ako aj mimovládny organizáciám.

Graf 11: Dôvera inštitúciám – medzigeneračné porovnanie (v percentách)

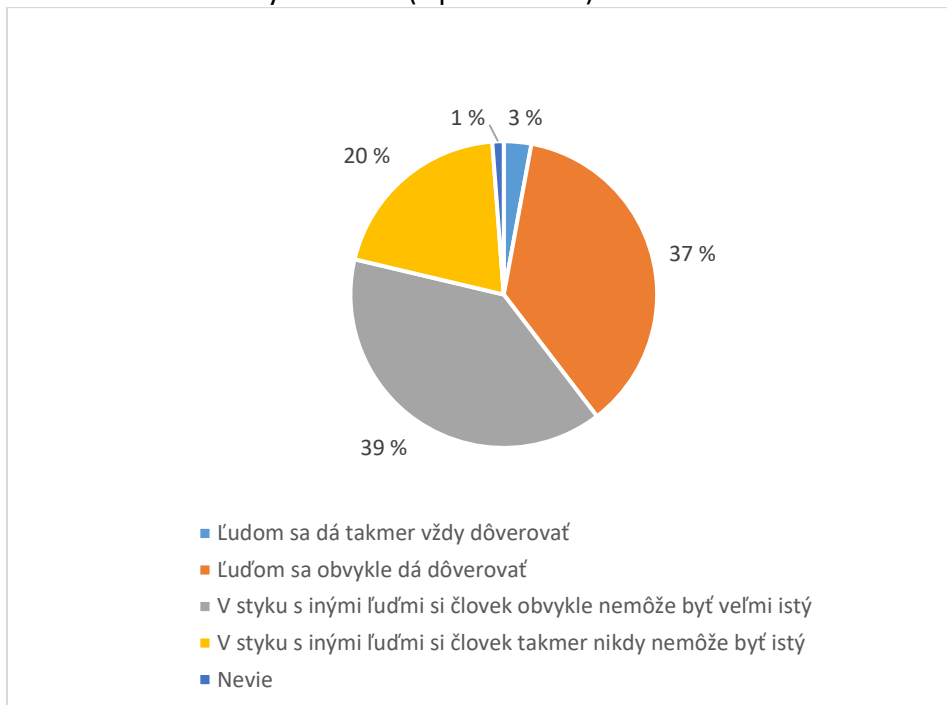
Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019 (15 - 30 rokov, N = 1 000) a MV SR/ÚSV ROS, 2019 (18 +, N = 2 004), vlastné spracovanie

4.3.3.7 Dôvera iným ľuďom

Pri meraní dôvery inštitúciám sme zaznamenali relatívne rôznorodú situáciu, a to inštitúcie voči ktorým je vysoká dôvera, ako napr. občianska spoločnosť, ale aj inštitúcie, ktoré sú poznačené skôr vysokou nedôverou, ako napr. vláda či politické strany. Na rozdiel od inštitucionálnej dôvery, meranie medziľudskej dôvery ukázalo, že medzi mladými **prevažuje nedôvera k iným ľuďom. Väčšina mladých ľudí mala problém dôverovať iným ľuďom. Len 3 % oslovených uviedli, že ľuďom sa dá takmer vždy dôverovať. Ďalších 37 % oslovených uviedlo, že ľuďom sa dá obvykle dôverovať.**

Naopak, až **39 % respondentov** deklarovalo, že **v styku s inými ľuďmi si človek obvykle nemôže byť veľmi istý**. Ďalších **20 % respondentov** uviedlo, že **v styku s inými ľuďmi si človek takmer nikdy nemôže byť istý**.

Graf 12: Dôvera k iným ľuďom (v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019, vlastné spracovanie

Dôverovať iným ľuďom sú ochotní častejšie mladí v nižšom veku (15 – 20 rokov), respondenti z väčších miest ako aj mladí, ktorí sa považujú za liberálov. Častejšie dôverujú ľuďom tiež mladí so skúsenosťou s mládežníckymi organizáciami, ako aj mladí, ktorí sa angažovali už na strednej škole. Dôvera druhým ľuďom sa spája aj s dôverou inštitúciám občianskej spoločnosti, ako sú MNO, občianske iniciatívy a mládežnícke a študentské iniciatívy.

Naopak **nedôveru k iným ľuďom** sme častejšie zaznamenali u starších respondentov vo veku 26 – 30 rokov, u respondentov v manželskom zväzku či u voličov ĽSNS. Nedôveru k iným ľuďom sprevádzala aj nedôvera voči inštitúciám občianskej spoločnosti.

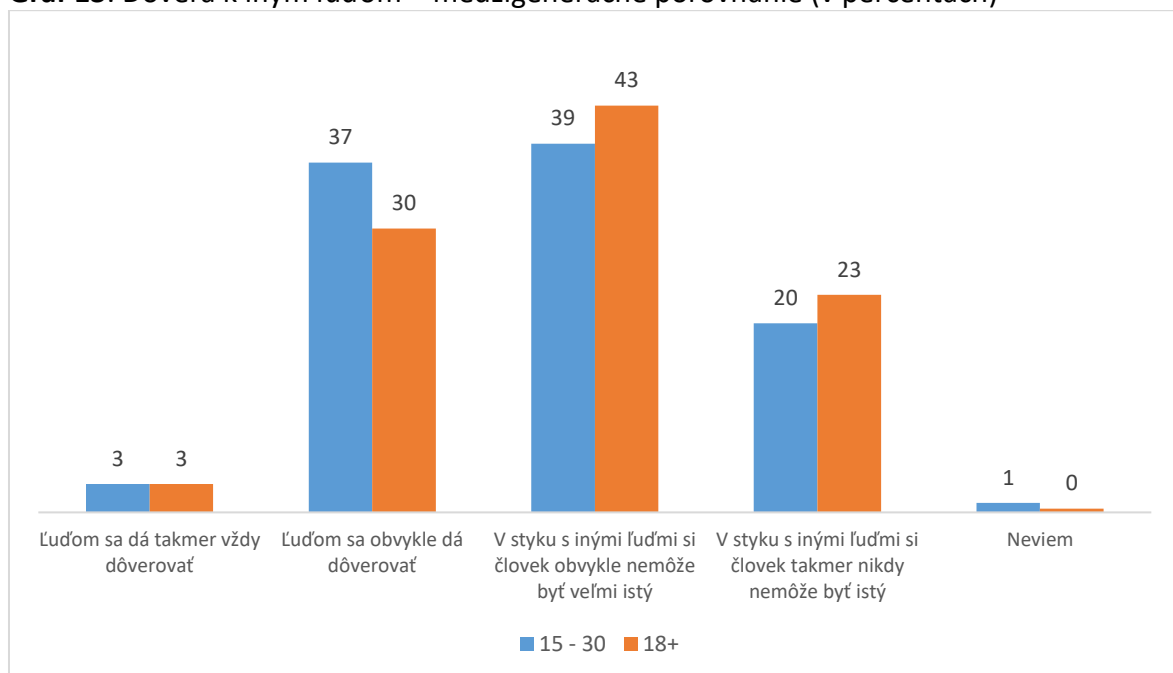
Tabuľka 7: Prehľad štatisticky významne častejšie zastúpených sociálno-demografických kategórií

Dá sa takmer vždy alebo obvykle dôverovať	Mladí vo veku 15 - 20 rokov; respondenti z väčších miest (50- až 100-tisíc obyvateľov); zo Žilinského kraja; slobodní; liberálni; deklarovali členstvo alebo účasť na aktivitách v mládežníckych organizáciách a dobrovoľnícku aktivitu na zlepšenie života na škole, v okolí školy alebo v obci/meste; dôverujú MNO, občianskym iniciatívam, či mládežníckym a študentským iniciatívam.
Obvykle alebo takmer nikdy si človek nemôže byť istý	Respondenti vo veku 26 - 30 rokov; ženatí/vydaté; voliči ĽSNS; veriaci; nie sú členmi mládežníckych organizácií ani sa nezúčastňujú na aktivitách; nedôverujú MNO, občianskym iniciatívam, či mládežníckym a študentským iniciatívam.

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019, vlastné spracovanie

Medzigeneračné porovnanie aj v tomto prípade potvrdilo trend, ktorý naznačilo porovnanie medzi vekovými kohortami mladých. Ukazuje sa, že s vekom klesá dôvera k iným ľuďom. Pozoruhodné je potom zistenie, že percento tých, ktorí si myslia, že ľuďom sa dá vždy dôverovať, je v oboch prípadoch rovnaký (po 3 %). Presun nastal od kategórie „ľuďom sa obvykle dá dôverovať“ v prospech ostatných kategórií vyjadrujúcich skôr nedôveru – teda „v styku s inými ľuďmi si človek nemôže byť veľmi istý“ alebo „takmer nikdy nemôže byť istý“. (Celkovo ide v tomto prípade posun približne o 7 percentuálnych bodov).

Graf 13: Dôvera k iným ľuďom – medzigeneračné porovnanie (v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019 (15 - 30 rokov, N = 1 000) a MV SR/ÚSV ROS, 2019 (18 +, N = 2 004), vlastné spracovanie

4.3.3.8 Sociálny dištanc

Respondentom sme položili otázku: „*Predstavte si, že by sa do Vášho susedstva nasťahovala osoba patriaca do niektorej z nasledovných skupín. Aká by bola Vaša reakcia?*“ Najvyššiu mieru sociálneho odstupu mladí respondenti deklarovali pri kategóriách **politickí extrémisti, Rómovia a moslimovia**. Vo všetkých troch prípadoch by takýto sused **prekážal približne dvom tretinám** respondentov.

O niečo vyššia akceptácia bola voči **utečencom z krajín zasiahnutých vojnou a hladom**. Stále však v tomto prípade odmietavo reagovalo 39 % respondentov. Podobne odmietavé boli postoje voči **cudzincom z okolitých krajín zamestnaných na Slovensku**. Aj v tomto prípade negatívne reagovala podobne veľká časť respondentov – konkrétne 38 %.

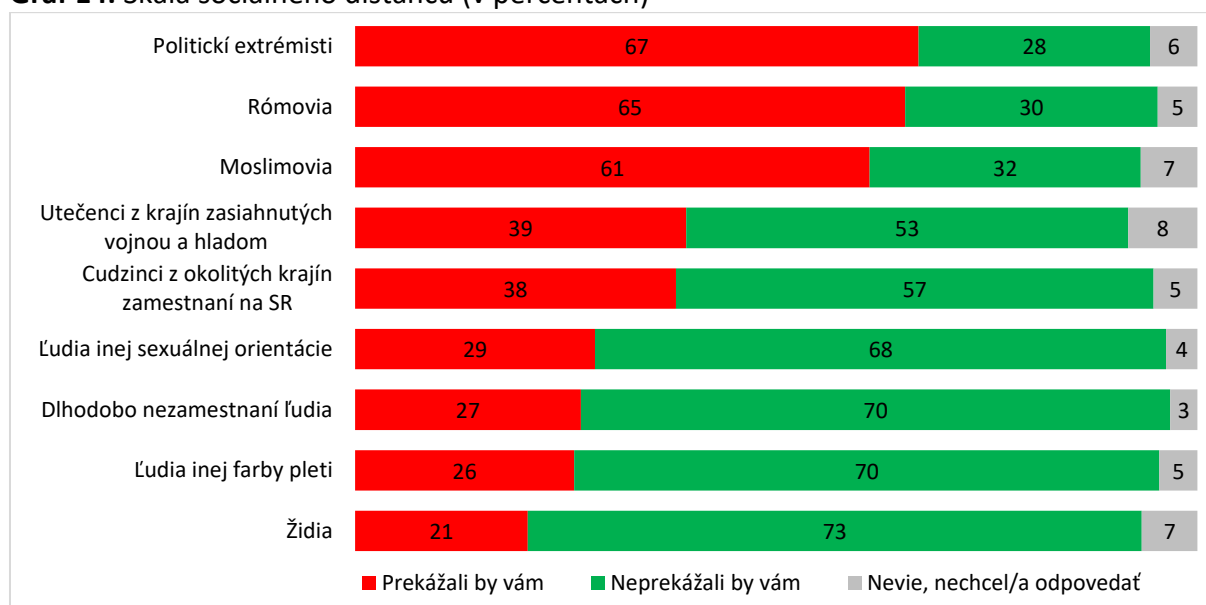
Vyššia miera tolerancie potom prevládala pri **ľuďoch inej sexuálnej orientácie, dlhodobo nezamestnaných ľuďoch** či **ľuďoch inej farby pleti**. Negatívne postoje voči týmto skupinám deklarovala **viac ako štvrtina** respondentov. Relatívne najnižšiu mieru odmietania sme zaznamenali pri skupine **Židov**. Aj tu však negatívne postoje uviedla **viac ako pätina respondentov** (21 %).

Relatívne vysoká miera odmietania hlavne „cudzieho“ nepochybne súvisí aj s nedostatočnou informovanosťou a porozumením problematike či hlbšie osvojenými, tzv. globálnymi kompetenciami. Z prieskumu RmS z roku 2018³⁸, ktorý bol zameraný na globálne kompetencie mladých obyvateľov Slovenska vo veku 15 – 24 rokov sme zistili aj to, že celkové povedomie o témach migrácie, príčinách chudoby, hladu alebo podvýživy v rozličných častiach sveta, ale aj o medzinárodných konfliktoch, je veľmi nízke. Menej ako pätina respondentov (19 %) v sebahodnotení deklarovala, že s témou migrácie sú dobre oboznámení a vedeli by problematiku aj dobre vysvetliť. V prípade hladu a podvýživy, je to len hlad, sa za dobre oboznámených považuje 13 % a v prípade medzinárodných konfliktov dokonca len 11 % respondentov. Podľa výsledkov v hodnotení globálnych kompetencií žiakov na Slovensku v medzinárodnej štúdii PISA 2018 slovenskí žiaci dosiahli hodnoty nad priemerom zúčastnených krajín. Podľa meraní však existuje na Slovenku tzv. riziková skupina v podiele až 42,3 % slovenských žiakov, ktorí dokážu spracovať informácie explicitne uvedené v úlohe, avšak iba v prípade, že dobre poznajú jej kontext. Títo žiaci dokážu samostatne vyhodnotiť len minimálne množstvo informácií. Najvyšší počet takýchto žiakov je pritom na stredných odborných školách.³⁹

³⁸ K problematike globálnych kompetencií RmS uskutočnila prieskum v roku 2018. Výsledky sú prezentované v publikácii: *Postoje mladých: Odrazový mostík pre globálne vzdelávanie*. Bratislava: RmS, 2018. Dostupné na: https://issuu.com/mladez3/docs/prirucka_ku_gv_final

³⁹ Podľa výsledkov prezentovaných NÚCEM v hodnotení globálnych kompetencií žiakov na Slovensku v medzinárodnej štúdii PISA 2018 slovenskí žiaci síce dosiahli hodnoty nad priemerom zúčastnených krajín. Podľa meraní však existuje na Slovenku tzv. riziková skupina 42,3 % slovenských žiakov, ktorí dokážu spracovať informácie explicitne uvedené v úlohe, avšak iba v prípade, že dobre poznajú jej kontext. Títo žiaci dokážu samostatne vyhodnotiť len minimálne množstvo informácií. Najvyšší počet takýchto žiakov je na stredných odborných školách. Bližšie informácie dostupné: https://www.nucem.sk/dl/4824/tlacova_sprava_globalne_kompetencie.pdf a v správe: PISA 2018. Prvé výsledky medzinárodného výskumu 15-ročných žiakov v oblasti globálnych kompetencií z pohľadu

Graf 14: Škála sociálneho dištancu (v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019, vlastné spracovanie

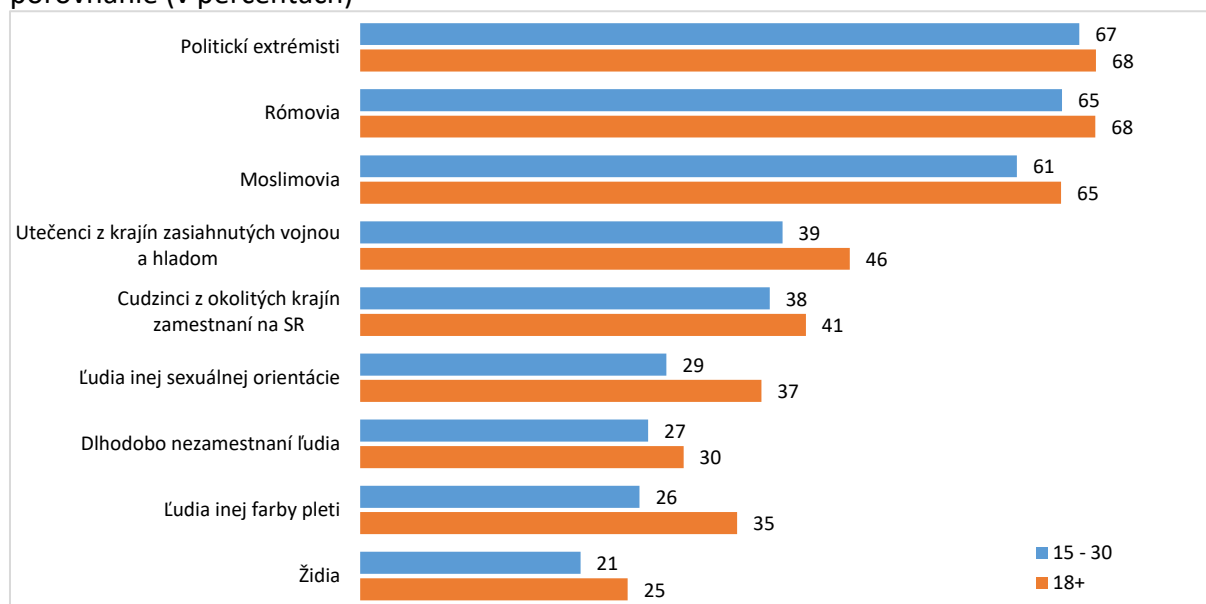
V súvislosti s poradím jednotlivých položiek, ako relatívne optimistické je možné považovať zistenie o odmietaní **politického extrémizmu**. Až 67 % respondentov uviedlo, že by im v susedstve prekážal politický extrémista. Na druhej strane je však **28 % mladých ľudí, ktorým politický extrémizmus v susedstve neprekážal**. V snahe identifikovať, o koho v tomto prípade ide, sme zistili, že politický extrémizmus v tomto prípade vypovedá pravdepodobne o vlastnej politickej orientácii respondentov, pričom inklinácia tejto časti mladých sa prejavuje hlavne smerom k pravicovému extrémizmu. Štatisticky významne častejšie uvádzali odpoveď, že im politický extrémizmus neprekáža, respondenti, ktorí si myslia, že Rómovia majú lepšie šance ako ostatní obyvatelia, prípadne jednoznačne kladne hodnotia vojnovú Slovenskú republiku. Častejšie túto odpoveď tiež uvádzali voliči ĽSNS, ako aj podporovatelia Mariána Kotlebu. Z hľadiska ďalších sociodemografických ukazovateľov, častejšie tento typ odpovede uvádzali mladí s nižším vzdelaním, mladí, ktorí sa hlásili k slovenskej národnosti, respondenti z Trenčianskeho a Banskobystrického kraja, ako aj mladí, ktorí nemajú skúsenosť s mládežníckou organizáciou. Zároveň ide o mladých, ktorí nedôverujú občianskej spoločnosti (MNO, občianskym iniciatívam, mládežníckym a študentským iniciatívam).

Zaujímavé je tiež porovnanie medzi mladou a dospelou generáciou. Mladšia generácia bola vo všeobecnosti tolerantnejšia než dospelá populácia, ale poradie skupín, ktoré by im prekážali bolo skoro totožné. Rozdiely v miere deklarovanej tolerancie voči politickým extrémistom, Rómom a moslimom boli na úrovni niekoľkých percentuálnych bodov (1 - 4). Najvýraznejšie sa táto tendencia ukázala v prípade ľudí inej sexuálnej orientácie, ľudí inej farby pleti či v prípade utečencov zasiahnutých vojnou a hladom, kde sú rozdiely medzi generáciou mladých a dospelou populáciou výraznejšie (7 - 9 percentuálnych bodov).

Slovenska:

<https://www.nucem.sk/dl/4825/PISA%202018%20Globalne%20kompetencie%20kratka%20sprava.pdf>

Graf 15: Sociálny dištanc, zobrazené odpovede „prekážali by Vám“ – medzigeneračné porovnanie (v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019 (15 - 30 rokov, N = 1 000) a MV SR/ÚSV ROS, 2019 (18 +, N = 2 004), vlastné spracovanie

4.3.4 Deti, mladí a občianska spoločnosť

Vo fókusových skupinách zameraných na deti a mladých ľudí sme prostredníctvom spontánnych asociácií sledovali, ako sú významovo ukotvené pojmy: **občianska spoločnosť, tretí sektor a „mimovládka“, resp. mimovládna organizácia**. V ďalšej diskusii sme potom zisťovali, aké je povedomie o občianskej spoločnosti a miera stotožnenia s občianskou spoločnosťou, hlavne medzi aktívnymi deťmi a mladými ľuďmi. Sledovali sme tiež postoje k občianskej spoločnosti a angažovaniu ako takému.

V prvom rade je nutné konštatovať **nejasnosť v pojmoch** odkazujúcich k **občianskej spoločnosti**. Ide o pojmy, ktoré boli pre mladých abstraktné, niekedy neznáme či máťúce. Výrazný rozdiel sa prejavil z hľadiska veku. Hlavne mladší, teda žiaci posledných ročníkov ZŠ a študenti SŠ nemali s týmito pojmi spojený takmer žiadny obsah, a to dokonca ani tí respondenti, ktorí sú sami aktívni či zapojení ako členovia žiackych školských rád, Rád školy alebo mimovládnych organizácií (ďalej aj „MNO“). Jasnejšia a konkrétnejšia predstava bola ukotvená potom až u študentov VŠ, hoci stále sa o občianskej spoločnosti hovorilo ako o veľmi abstraktnom pojme, ktorý je asociovaný prevažne s občianskou angažovanosťou. U starších respondentov potom bola možnosť hovoriť nielen o obsahu pojmov, ale aj o názoroch na tretí sektor, mimovládne či neziskové organizácie. V diskusii bolo možné ísť hlbšie a hovoriť, napr. o problematike negatívneho obrazu MNO, dôvodoch, prečo zakladať MNO, výhodách neformálnych skupín a pod.

Z pojmov popisujúcich občiansku spoločnosť (občianska spoločnosť, tretí sektor, mimovládne organizácie, neziskový sektor) je u starších najviac používaný pojem tretí sektor a neziskové organizácie, resp. neziskový sektor.

Občianska spoločnosť je pojem, ktorému najmladší respondenti (ZŠ a SŠ) veľmi nerozumeli. Pri vymedzovaní jeho obsahu tápali, intuitívne odvodzovali a hýbali sa poväčšine

v tautologických formuláciách. Objavili sa asociácie so spoločnosťou, aktívnymi občanmi, skupinou združenou okolo záľub a záujmov, ale aj vyjadrenia ako politická reprezentácia na komunálnej úrovni, „mimovládka“ a pod. To všetko svedčilo predovšetkým o tom, že hlbšie poznanie tohto pojmu, jeho významu a obsahu chýbalo.

„(...) spoločnosť tých občanov, to som nevedela, nejaká spoločnosť proste občanov, že dajaká skupina možno?“ (žena, 12 – 16 rokov, Prešov)

„Najaká skupina? (mod: Čo tá skupina robí?) Najakú tú aktivitu, ktorú viac akože voči tomu štátu, alebo neviem ako to mám. Asi takí, ktorí ju viac podporujú alebo tak.“ (muž, študent SŠ, Žilina)

„Podľa mňa to je vlastne skupina ľudí, ktorá dosiahne nejaký cieľ, dosiahne niečo, napríklad nejaká kapela alebo rôzne, ako keby nejaké skupiny ako tie skupiny kresťanov, čo sa stretávajú, nejaký cieľ, niečo dosiahnuť.“ (muž, študent SŠ, Žilina)

„Podľa mňa sú to akože nejakí vybraní ľudia, že je napríklad mesto a z viacerých častí, a akože oni sú tí zástupcovia a presadzujú názory tých ľudí, ktorí sa ako keby nemohli dostať do toho OZ.“ (žena, študentka SŠ, Žilina)

Starším respondentom (od VŠ až po 35 rokov) sa pojem občianskej spoločnosti spájal hlavne s občianskou angažovanosťou, aktivizmom, aktívnymi občanmi a s tým súvisiacimi asociáciami. Respondenti prevažne rozprávali o neorganizovaných aktivitách, neorganizovanej činnosti občianskych iniciatív a neformálnom dobrovoľníctve, ale spomínali aj občianske združenia a neziskové organizácie. Konkrétne v asociáciách respondenti potom uvádzali, napr. „občiansku hliadku“, „záujem o druhých“, spoločenstvo „aktívnych občanov“, „záujem o občanov“ a pod.

„Pre mňa je to tak trochu abstraktný pojem, lebo ja určite verím, že sú k tomu nejaké poučky, ale ja si tú občiansku spoločnosť akože tak trochu fantazírujem nad tým, že by to mala byť nejaká, ja si to vždy predstavujem ako nejakú komunitu ľudí, proste ako v tých amerických filmoch, hej, že proste spolu teraz niečo riešia a majú občiansku hliadku alebo niečo také. Čiže tak si predstavím tú aktívnu občiansku spoločnosť, nie možno na úrovni celého štátu, ale práve na tých lokálnych úrovniach niekde, že sídlisko atď. (muž, študent VŠ, Bratislava)

„Tak mne ako nejaké také prvé asociácie, ktoré s týmto pojmom mám, tak asi taký najzakladanejší je záujem jeden o druhého, lebo dnes môžeme identifikovať, že ľudia sa tak viac nejak uzatvárajú do seba a také to pomáhanie jeden druhému nie je zas úplne bežným javom a myslím si, že práve to je nejaký taký základný pilier tej občianskej spoločnosti, keď funguje v nej práve to, že máme jeden o druhého záujem.“ (muž, študent VŠ, Bratislava)

„Hneď prvé mi vyskočili nejaké poučky, tak ale nikdy som nad tým nejak nepremýšľal, a teraz tá občianska spoločnosť sa mi, samozrejme, spája s niečím pozitívnym, niečím, čo by tak malo byť, ale inak pre mňa je to, naozaj to vychádza z toho aktívneho občana, a keď ich je viac, tak je to občianska spoločnosť. Nič viac.“ (muž, študent VŠ, Bratislava)

„Tak občianska spoločnosť je z môjho pohľadu je to, že vlastne tí občania sa aktívne zaujímajú o tie problémy, či už vo svojom okolí, alebo nejaké

globálnejšie. Ale snažia sa k tomu aktívne vyjadrovať, nejako sa zapájať aj, čiže tak z pozície vlastne poslanca mestskej časti vnímam ako pozitívne, a keď sa zakladajú facebookové skupiny, týkajúce sa konkrétnej mestskej časti, kde tí (...) obyvatelia sa sťažujú, a potom vlastne my vidíme, že čo ich trápí, a podľa toho vlastne potom vieme postupovať.“ (muž, 25 – 30 rokov, Košice)

„Asi to už aj odznelo, v podstate pre mňa je občianska spoločnosť spoločnosťou zodpovedných občanov, ktorí si uvedomujú, že sú to práve oni, ktorí vytvárajú ten svet a tú spoločnosť okolo seba, ľudia, ktorí si už nemyslia, že niekto zhora to všetko riadi, ale ktorí si uvedomujú, že sme to práve my, ktorí to všetko dookola vytvárame, a či už sa k tomu postaví aktívnejšie, alebo si to len uvedomí, tak to je podľa mňa občianska spoločnosť.“ (muž, 25 – 30 rokov, Košice)

„Pre mňa je to spoločnosť, ktorá vníma občanov a ako keby niečo v tom zmysle, že nie je to ľahostajné, že ako keby je to zamerané skôr na toho človeka. V tej spoločnosti.“ (žena, 30 – 35 rokov, Nitra)

Pri pojme **mimovládnej organizácie** je situácia podobná. Mladší respondenti opäť väčšinou tautologicky odvodzovali obsah pojmu (mimo-vládna). Prekvapujúce je, že dokonca ani aktívni členovia občianskych združení nemali predstavu o tom, čo je mimovládna organizácia. Starší respondenti pojem poznali, obsahovo ho spájali väčšinou s atribútom pomoci, nezávislosti na štáte/vláde, či dokonca suplovaním funkcií štátu (tam, kde štát zlyháva). Objavili sa aj negatívne asociácie, no skôr ako reflexia verejného diskurzu a spolitizovania imidžu mimovládnych organizácií. Prevažujúci postoj voči mimovládnym organizáciám je pozitívny. S pojmami „mimovládka“ a „neziskovka“ pracovali väčšinou ako so synonymami. Niektorým sa javilo, že pojem „neziskovka“ alebo „nezisková organizácia“ má menej negatívnu konotáciu, už len kvôli koreňu slova, a teda je to organizácia, ktorej primárne nejde o zisk, ale o pomoc druhým. Iní tvrdili, že pranierované sú rovnako.

„No akože mimovládku som ako počula, že už ako to je, ale neviem to tak akože, že dačo to nemá spoločné s vládou alebo neviem (smiech).“ (žena, 12 – 16 rokov, Prešov)

„Rozmýšľam, že nie ani moc, ale neviem. (smiech)“ (muž, študent SŠ, Žilina)

„Soros. (smiech) ... Ja si práve nemyslím, že by tam dochádzalo k nejakému spôsobu, zneužívaniu. Problém je v tom, že v poslednej dobe je naozaj z neziskoviek vytvorený verejný nepriateľ.“ (muž, študent VŠ, Bratislava)

„Ja si myslím, že mimovládne organizácie majú veľmi dôležité miesto práve pri vytváraní takej občianskej spoločnosti kvôli tomu, že združujú ľudí, ktorých to zaujíma, tá daná problematika, a že teda nie je to iba nejaký úradník väčšinou niekde dosadený, ale ide o nejaké efektívne spravovanie alebo efektívnejšie, ako dokáže štát.“ (muž, študent VŠ, Bratislava)

„Ja vnímam mimovládky ako niečo, čo proste (nezr.) veci, na ktoré štát nemá daťme tomu čas alebo podobne, že sa nevenuje tým problémom. A presne to mi príde super, že môže sa široké spektrum ľudí s rôznymi

*skúsenosťami a nejak sa spojiť a efektívne dajme tomu vyriešiť problém.“
(žena, študentka VŠ, Bratislava)*

„Skôr používam ako väčšinou bývajú neziskové organizácie, ten pojem neziskový sektor mi je bližšie, takže vnímam to tak, že tieto inštitúcie, ich primárnym cieľom nie je produkcia zisku, čiže ľudia sa tam združujú k tomu, aby, aby tá ich práca mala nejakú inú pridanú hodnotu než sú peniaze, a to je tak v rôznych smeroch, čiže tá osвета alebo participácia v občianskom sektore.“ (muž, 25 - 30 rokov, Košice)

Relatívne najlepšia znalosť bola pri pojme **aktívny občan**. Sú to tí, ktorí sa zaujímajú o dianie v ich okolí, o veci verejné, sledujú politiku, chodia voliť, zapájajú sa do akcií, aktivít a podujatí, protestov a demonštrácií, tí čo pomáhajú alebo „dobrovoľníčia“. V tejto súvislosti bolo spomenuté už aj členstvo v konkrétnej organizácii. Hlbšie postrehy dokázali poskytnúť už deviataci, odpovede boli podobné v ostatných skupinách. Najmladší respondenti identifikovali tiež konkrétnych ľudí, ktorých vnímali ako aktívnych občanov (v tomto prípade učiteľka, ktorú všetci poznali), ako človeka, ktorý robí „všetko možné“, a okrem toho aj formálne (politicky) reprezentuje, napr. v mestskom zastupiteľstve.

„Tak naša pani učiteľka chodí pomáhať ľuďom, každý rok daruje krv.“...

„Aj na Erasmus zapisuje, či čo, to tam dačo.“ ... Hej, ona je taká, ona robí všetko.“ ... „Hej, v mestskom zastupiteľstve je a ona sa tak ako, ona sa aj zaujíma o životné prostredie a tak o všetko, takže ja si myslím, že ona je taký aktívny, taká aktívna občianka.“ (viacerí, 12 – 16 rokov, Prešov)

„Ja mám, že aktívny občan môže byť člen, alebo nemusí byť členom občianskeho združenia, môže iniciovať nejaké petície alebo podobne, že môže byť a je väčšinou aj účastník nejakých protestov, demonštrácií, a že občianska spoločnosť je súhrnné označenie pre politicky aktívnych občanov a mimovládna organizácia je založená a fungujúca z iniciatívy angažovaných občanov, nie štátnej moci.“ (muž, 12 – 16 rokov, Prešov)

„Je to podľa mňa taká vyššia osobnosť v tom meste. Že akože aj poznajú ju, že ona motivuje tých ľudí, aby boli aktívni v tom meste. Či už organizuje nejaké tie rôzne podujatia alebo tak.“ (žena, študentka SŠ, Žilina)

„Za mňa je to niečo veľmi podobné, že zaujímajúci sa, a zároveň robiaci kroky pre nejakú zmenu. Človek, ktorý rieši teda nejaké problémy alebo reflektuje na nejaké problémy a robí nejaké aktivity k tomu, aby sa to zlepšilo.“ (žena, 30 - 35, Nitra)

Nakoniec spomeňme pojem **tretieho sektora**. Najmladší respondenti (ZŠ a SŠ) tento termín prakticky nepoznali, jednotlivo sme zaznamenali negatívne asociácie („George Soros“) v prípade stredoškóľakov. Čo sa týka starších respondentov, pojem tretieho sektora bol známy a správne identifikovaný. V následných diskusiách sa však namiesto tohto pojmu častejšie používali pojmy ako neziskové organizácie, mimovládne organizácie alebo občianske združenia.

„No za mňa je to iba, že mimovládna organizácia je ako keby súčasťou tretieho sektora. Že tretí sektor zahŕňa nielen teda mimovládne organizácie, ale aj ďalšie formy.“ (žena, 30 – 35 rokov, Nitra)

„...ako spoločnosť sme zvyknutí na to, že nazvime to, že ten tretí sektor, že to by ste mali všetci zadarmo a dobrovoľne vo svojom voľnom čase.“

*Tiež som bol toho názoru pred desiatimi rokmi, dnes si to nemyslím.”
(muž, 25 - 30, Košice)*

Veľa sa však diskutovalo o spolitizovaní sektora a negatívnych nálepkách, ktoré sú sektoru pripisované vo verejnom diskurze.

*„Mne príde, že ten tretí sektor a mimovládky sú dosť démonizované v poslednom čase v médiách. Že to sú zlé veci, ktoré (sú) podporované odniekadial' inakadiaľ a je to cieľene pre rozvrátenie pomaly spoločnosti.”
(muž, 30 – 35 rokov, Nitra)*

V kvantitatívnom meraní mala **občianska spoločnosť** u mladých respondentov vo veku 15 – 30 rokov **prevažne pozitívny obraz**. Pomoc, dobrovoľníctvo či aktivizmus boli pritom najčastejšie spontánne uvádzanými asociáciami. S negatívnym obrazom o občianskej spoločnosti operovala menej ako desatina respondentov. Stále to bolo však až 9 % respondentov z radov reprezentantov najmladšej generácie, medzi ktorými rezonovali atribúty rotované konšpiračnou scénou, ako sú napr. pochybnosti o financovaní, riadenie zo zahraničia alebo poplatnosť protislovenským záujmom.

Vnímanie občianskej iniciatívy medzi mladými však ukázalo **veľmi nízke povedomie** o tom, čo sa za týmto pojmom skrýva. Takmer polovici (44 % respondentov) sa s takýmto pojmom nespájalo nič, resp. nevedeli uviesť žiadnu odpoveď. Naznačuje to veľmi plytkú znalosť, či dokonca mieru stotožnenia s občianskou spoločnosťou a jej princípmi. Tieto zistenia silno korešpondujú s vyššie spomenutými zisteniami o najmladšej vekovej skupine (ZŠ a SŠ), ktorá má v tomto smere veľmi nízke povedomie, až žiadne. Medzi najčastejšie spontánne uvádzanými odpoveďami potom dominoval obraz kolektívnej akcie občanov, ktorí sa „*spoja za dobrú vec*“.

V **hodnotení užitočnosti MNO** môžeme sledovať prelínanie pozitívnych a negatívnych asociácií s občianskou spoločnosťou ako aj postojov voči rôznym spoločenským problémom či aktivizmu ako takému. Najväčšiu užitočnosť deklarovali mladí tam, kde sa hovorilo **o pomoci druhým v rôznych situáciách núdze**. Do popredia sa v tejto súvislosti dostali aj organizácie na ochranu a rozvoj životného prostredia. Ako problematické sa potom ukázalo hodnotenie užitočnosti pôsobenia MNO v oblastiach pomoci imigrantom, v oblasti práv sexuálnych menšín a tiež v oblasti pomoci pri tvorbe verejných politík. Aj v tomto prípade je však možné čítať citlivosť mladých na negatívny verejný diskurz voči MNO, živený poprednými politickými predstaviteľmi na Slovensku v predchádzajúcom volebnom období.

Ešte viac je potom čitateľná rezonancia citlivých tém verejného diskurzu pri názoroch na pôsobenie občianskych iniciatív a MNO. Mladí ľudia boli voči tomuto sektoru pozitívne nastavení, a prevažne nepochybovali o užitočnosti takýchto iniciatív. Dokonca prevažná väčšina súhlasila s tým, že by takéto aktivity mal podporovať štát. Na druhej strane sektor čelí, u značnej časti mladých, podozreniam, hlavne pokiaľ ide o hospodárenie s majetkom. Väčšina sa tiež stotožnila s názorom, že občianska spoločnosť sa má držať mimo politiky a politického diania.

Všetky tieto zistenia svedčia v prvom rade o **nedostatku komplexných a kvalitných informácií o rozsahu aktivít, ktoré legitímne zastrešuje občianska spoločnosť**, ale aj celkovo o problematike. Povedomie o občianskej spoločnosti je len povrchné, napriek vysokej dôvere sú silno zakorenené pochybnosti o transparentnosti. Ukazuje sa, že mladí sú náchylní preberať názory bez toho, aby ich mali informačne ukotvené. Náchylní sú podľahnúť tiež hoaxom a dezinformáciám súvisiacim s občianskou spoločnosťou. Táto situácia predstavuje nepochybne veľkú výzvu pre budúcnosť občianskeho vzdelávania naprieč slovenským školstvom.

4.3.4.1 Spontánne asociácie s občianskou spoločnosťou

Ako už vyššie naznačila analýza dát o dôvere inštitúciám, celkovo medzi mladými ľuďmi panovalo pozitívne naladenie voči občianskej spoločnosti. Osobitne sa to potom prejavilo pri otázke zameranej na spontánne asociácie s občianskou spoločnosťou.

Medzi mladými respondentmi vysoko **dominovali spontánne pozitívne asociácie**, ktoré **uviedlo až 75 % oslovených**. Najčastejšie uvádzané odpovede spájajú občiansku spoločnosť s organizáciami, ktoré **nezištne pomáhajú** ľuďom v núdzi (20 %). Druhou najčastejšie uvádzanou kategóriou odpovedí sú **neziskové** a neštátne organizácie (13 %). Desatina (10 %) respondentov si s občianskou spoločnosťou spája **dobrovoľníctvo, aktivistov**, resp. skupiny a spolky aktívnych občanov.

Menej, a to 8 % respondentov, sa spontánne vybavili organizácie, ktoré nezištne **pomáhajú pri riešení konkrétnych problémov**. Konkrétne mimovládnu organizáciu s presným názvom pritom uviedlo 7 % respondentov. Išlo predovšetkým o mediálne známe nadácie, resp. organizácie, ktoré usporadúvajú zbierky a iné významné charitatívne podujatia.

Rovnako 7 % respondentom sa v spojitosti s občianskou spoločnosťou spontánne vybavili organizácie, ktoré sa **snažia riešiť spoločenské problémy**, poskytujú **služby**, a často kompenzujú nedostatočné fungovanie štátu. Organizácie, ktoré organizujú **zbierky a získavajú dary od sponzorov**, si s občianskou spoločnosťou spája 6 % respondentov. 3 % respondentov ešte uvádzalo odpovede, že ide o organizácie, ktoré **kontrolujú štátne orgány**. Menej ako 1 % respondentov ich označilo len ako **prospešné alebo užitočné** organizácie.

Naopak **negatívne spontánne asociácie** v spojitosti s občianskou spoločnosťou uvádzalo **9 % respondentov**. V tomto prípade najčastejšie uvádzanou kategóriou odpovedí bolo podozrenie z nedostatočnej kontroly a netransparentnosti, či dokonca „prania peňazí“ (4 %) alebo financovanie, či riadenie zo zahraničia (3 %). Hodnotenie, že ide o zbytočné, nepotrebné alebo nedôveryhodné organizácie, uviedlo 1 %, podobne ako spontánne asociácie, že ide o organizácie poplatné nejakej politickej strane (1 %).

Protichodné postoje sme zaznamenali u 4 % respondentov.

Takmer tretina respondentov (32 %) nevedela uviesť pri takejto otázke **žiadnu asociáciu**.

Tabuľka 8: Spontánne asociácie s občianskou spoločnosťou (v percentách)

Organizácie, ktoré nezištne pomáhajú ľuďom v núdzi (dobročinnosť, charita – všeobecne „ľudia v núdzi“ + zdravotne postihnutí ľudia, chudobní, bezdomovci, týrané ženy, deti, utečenci)	20
Neziskové a neštátne organizácie , nezávislé od vlády a politických strán, bez finančnej podpory štátu, poberatelia daňovej asignácie	13
Dobrovoľníctvo; aktivisti; skupiny a spolky aktívnych občanov , ktorých spájajú spoločné záujmy (aj záľuby, koníčky)	10
Organizácie, ktoré nezištne pomáhajú pri riešení ďalších konkrétnych problémov (životné prostredie, ochrana zvierat, záujmová činnosť detí a mládeže, šport, kultúra, veda)	8
Konkrétna mimovládna organizácia (s presným názvom)	7
Organizácie, ktoré sa snažia riešiť spoločenské problémy, poskytujú služby a kompenzujú nedostatočné fungovanie štátu; protiváha k štátnym organizáciám	7
Organizácie, ktoré organizujú zbierky a získavajú dary od sponzorov, nadácie, poskytovanie finančnej podpory ľuďom, ktorí to potrebujú	6
Organizácie kontrolujúce štátne orgány, upozorňujúce na prešľapy, vyjadrujúce sa k problémom, zasahujúce zvonku do politiky, požadujúce zmenu	3
Prospešné, užitočné, potrebné organizácie	1
Spolu pozitívne asociácie	75
Podозrenie z nedostatočnej kontroly a netransparentnosti narábania s financiami, z prospechárstva, obohacovania sa, „prania peňazí“	4
Financovanie, riadenie zo zahraničia, najmä z USA, „Sorosove deti“, poplatnosť cudzím, protislovenským záujmom, zrada	3
Zbytočné, nepotrebné, nedôveryhodné organizácie	1
Organizácie poplatné nejakej politickej strane, protivládne, opozičné	1
Spolu negatívne asociácie	9
Ambivalentné odpovede (pozitívne + negatívne odpovede)	4
Nevie, neodpovedal/a	32

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019, vlastné spracovanie

Poznámka: Možnosť viacerých odpovedí, súčet môže presahovať 100 %.

4.3.4.2 Vnímanie občianskej iniciatívy

Respondentom bola následne položená otázka: „Čo Vám napadne, keď počujete pojem občianska iniciatíva?“ V prípade mladej generácie až **44 % respondentov** nevedelo uviesť **žiadnu odpoveď**, resp. sa im s takýmto termínom „nič“ nespájalo. Žiadne asociácie alebo odpoveď „neviem“ uvádzali v tomto prípade štatisticky významne častejšie najmladší respondenti vo veku 15 až 20 rokov, nekvalifikovaní pracovníci, respondenti s ukončeným základným vzdelaním, študenti stredných odborných škôl (bez maturity aj s maturitou), obyvatelia najmenších sídiel s počtom menej ako 1 000 obyvateľov, respondenti z Trnavského kraja. Častejšie sa tento typ odpovedí objavoval aj u respondentov, ktorí nedôverujú tak občianskym iniciatívam, ako ani mládežníckym a študentským iniciatívam. Čím sa opätovne potvrdilo zistenie, že nedostatočná znalosť a porozumenie týmto inštitúciám, vedie k nedôvere voči nim.

Ďalšia analýza spontánnych odpovedí naznačuje významové prelínanie s termínmi pomenúvajúcimi občiansku spoločnosť.

Pozitívom je, že napriek pomerne nízkemu povedomiu, dominujúce vnímanie občianskej iniciatívy medzi mladými ľuďmi, ktorí pojem poznali, malo pozitívny charakter, pričom aj

odpovede, ktoré uvádzali, boli správne. Najčastejšie spontánne uvádzanou odpoveďou je spájanie občianskej iniciatívy s **kolektívnou akciou**, odpovede ako **skupina, združenie** alebo iné **spojenie** občanov, ktorí usilujú o nejakú „dobrú vec“. Takéto odpovede uvádzala viac ako pätina respondentov (22 %). **Individuálnu akciu** (aktívny občan, aktivista) si s občianskou iniciatívou spájalo 32 % respondentov.

Druhou najčastejšie uvádzanou asociáciou bola **pomoc**, tento typ odpovede uviedlo 9 % respondentov. V asociáciách pritom významne rezonovalo hlavne poskytovanie pomoci bez zastrešenia formálnou organizáciou.

Tretia, najčastejšie uvádzaná, asociácia odzrkadľovala aktuálnu celospoločenskú atmosféru, ktorú sprevádzali protesty a demonštrácie, vo významnej miere organizované mladými ľuďmi. Až **6 %** oslovených sa s občianskou iniciatívou spájali **protesty, demonštrácie** (často menovite Za slušné Slovensko), petície či štrajky.

Menej ako 5 % respondentov spája s občianskou iniciatívou ešte **občiansku angažovanosť** (5 %) vo veciach verejných či konkrétnejšie politických.

2% a menej respondentov uviedli názov konkrétnej MNO (2 %), obhajobu práv občanov (2 %), snahu o zmenu aktuálnych spoločenských pomerov (2 %), dobrovoľníctvo (2 %), nadácie a finančné zbierky (1 %).

Pre 1 % respondentov je asociáciou s občianskou iniciatívou demokracia či demokratické procesy. Menej ako 1 % oslovených uvádzalo aj ochranu životného prostredia (1 %). Iné jednotlivosti uviedli 3 % respondentov.

Len **3 % respondentov** uvádzalo vyslovene **negatívne asociácie**, v ktorých prevažujú podozrenia z nečestných a sebeckých záujmov takto aktívnych občanov, napr.: „*zásterka pre osobne záujmy; Soros; nemajú čo robiť; samoľúbi ľudia; občania, čo do všetkého vrátajú; ďalšia do neba volajúca blbosť; chcú si zvýšiť plat; strata času; chcú si prilepiť; ľudia proti vláde; ľudia, čo využívajú spoluobčanov k vyjadreniu sa k nejakému problému v spoločnosti; tiež nikto nevie, kto ich riadi a odkiaľ berú peniaze;*“ a pod.

Tabuľka 9: Občianska iniciatíva – spontánne asociácie (v percentách)

Skupina, združenie, spojenie aktívnych občanov	22
Pomoc (aktívni ľudia alebo organizácie, ktoré pomáhajú)	9
Protesty, demonštrácie , petície, štrajky (Za slušné Slovensko)	6
Angažovanosť (vo veciach verejných/v politike/kritika exis. pomerov...)	5
Aktívny občan, aktivista	3
Konkrétna MNO	2
Obhajoba práv občanov	2
Zmena (snaha o zmenu pomerov, podmienok a pod.)	2
Dobrovoľníctvo	2
Nadácie, zbierky , filantropia	1
Demokracia	1
Ochrana životného prostredia	1
Iné jednotlivosti	3
Negatívne asociácie	3
Nevie, žiadne asociácie	44

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019, vlastné spracovanie

Poznámka: Možnosť viacerých odpovedí, súčet môže presahovať 100 %.

4.3.4.3 Aktívny občan

Respondentom bola predložená otvorená otázka, v ktorej sme zisťovali, aký je obraz aktívneho človeka pre súčasnú mladú generáciu. Otázka bola v nasledovnom znení: „Niektorí ľudia používajú v diskusii o demokracii výraz „aktívny občan“. Čo si pod „aktívnym občanom“ predstavujete Vy?“

Celkovo je možné konštatovať, že **aktívny občan** v spontánnych asociáciách zaznamenal predovšetkým **pozitívne asociácie** (95 %). Len **3%** oslovených uvádzali vyslovene **negatívne obrazy** alebo vlastnosti (pozri tabuľka 10). **Viac ako štvrtina** mladých respondentov (27 %) však **nevedela uviesť žiadnu asociáciu** s pojmom aktívneho občana, čo je najmenej zo všetkých výrazov ohľadom občianskej spoločnosti, ktoré nás zaujímali. Dá sa teda povedať, že tento pojem je najviac známy a uchopiteľný, čo sa nám potvrdilo aj v kvalitatívnych fókusových skupinách.

Najčastejšie uvádzanou kategóriou odpovedí bolo, že je to **človek, ktorý sa zaujíma o verejné dianie** či politiku, resp. človek, **ktorý sa angažuje**. Takúto odpoveď spontánne uviedlo **20 % respondentov**.

Druhou najčastejšie uvádzanou odpoveďou medzi mladými bolo, že je to **občan, ktorý nielen kritizuje**, ale **prichádza aj s návrhmi na riešenie problémov**, resp. sám koná skutky v prospech odstránenia problému. Takýto typ odpovede uvádzalo **14 % respondentov**.

Menej ako desatina respondentov ešte uvádzala aj odpovede, ako napr. že je to **altruista**, resp. človek, ktorý sa **venuje dobročinnosti** (7 %). Rovnako 7 % respondentov uvádzalo odpovede, že ide o **politicky angažovaného človeka**. 7 % respondentov si asociuje tento pojem s obrazom **človeka aktívneho v miestnej komunite** na úrovni miestnej samosprávy. Ďalších 6 % oslovených vidí v aktívnom občani aktivistu alebo člena MNO, resp.

dobrovoľníka. Podľa 6 % respondentov je aktívny občan jednoducho človek, ktorý sa pravidelne či zodpovedne zúčastňuje volieb, ideálne všetkých.

Menej ako 5 % oslovených asocjuje s pojmom aktívneho občana ešte ako aj obraz **kritického a neľahostajného človeka**, ktorý verejne upozorňuje na problémy. Podľa 4 % respondentov je dokonca aktívny občan taký človek, ktorý **je aktívny na trhu práce**. Predstava je, že je to zamestnaný či pracujúci človek, alebo tiež občan zapojený do aktívnej činnosti cez UPSVaR. Ďalšie 4 % respondentov opisujú aktívneho občana ako **účastníka kolektívnych akcií** (zhromaždení, protestov, demonštrácií a pod.). 3 % respondentov charakterizovalo aktívneho občana ako „dobrého človeka“ s mnohými **pozitívnymi charakterovými vlastnosťami**.

V spontánných odpovediach sa objavovali aj **tautologické formulácie**, keď respondenti opisovali aktívneho občana ako občana či človeka, ktorý je aktívny. V prieskume medzi mladými sme takýto typ odpovede zaznamenali u 3 % respondentov.

Podporu demokracie, ľudských práv či spravodlivosti asociovali s aktívnym občanom spontánne 2 % respondentov, podľa 2 % oslovených je to jednoducho človek s aktívnym životným štýlom. Podobne 2 % respondentov uvádzali v tejto súvislosti nositeľa politickej funkcie (napr. starosta, primátor, verejný činiteľ) alebo verejne známu osobnosť či iného aktívneho človeka zo svojho sociálneho prostredia.

Tabuľka 10: Aktívny občan – spontánne asociácie (v percentách)

<p>Človek zaujímavý sa o verejné dianie, politiku, záleží mu na okolí, na spoločnosti, nielen na sebe <i>(ľudia, čo sa zaujímajú o spoločenské dianie; niekto, kto sa zaujíma o dianie; zaujíma sa o svoje okolie; zaujíma sa, čo sa deje vo svete; zaujíma sa o veci verejné; ľudia zaujímaví sa o dianie okolo seba; človek, ktorý sa verejne angažuje...)</i></p>	20
<p>Občan, ktorý nielen v súkromí kritizuje (či už pri pive alebo na FB), ale prichádza aj s návrhmi na riešenie problémov, vykonáva konkrétne skutky v prospech zlepšenia, odstránenia problému (vrátane organizovania protestov či iných kolektívnych akcií) <i>(občan, ktorý sa pripája k riešeniu problémov; prejavuje sa verejne; občan, ktorý sa snaží niečo zmeniť; rieši problémy; aktívne sa zúčastňuje na dani v spoločnosti; občan, ktorý je iniciatívny riešiť spoločenské problémy; robí niečo pre verejný život; zapájanie sa do problémov SVK; zapájajúci sa do diania v krajine; občan, ktorý sa zapája a organizuje akcie; zapája sa do verejných vecí; verejne sa angažuje...)</i></p>	14
<p>Altruista, človek, ktorý myslí na iných, pomáha im, venuje sa dobročinnosti (vrátane charitatívnej činnosti) <i>(ten, čo urobí niečo užitočné pre iných; pomáha aj iným ľuďom; ten, čo urobí niečo užitočné pre iných; pomáha aj iným ľuďom; mal by asi niečo robiť, napr. pomáhať starším; ľudia, ktorí robia niečo pre dobro iných; človek, ktorý sa angažuje v pomoci; človek, ktorý pomáha iným...)</i></p>	7
<p>Člen politickej strany, kandidát do funkcie, vykonávateľ funkcií, organizátor verejných podujatí (politicky angažovaný) <i>(občan, čo sa zapája do politiky; je členom nejakej strany alebo organizácie a vyvíja tam úspešnú prácu; niekto, kto sa zapája do politiky; občan zapájajúci sa do politického diania; zapájanie do politiky; je politicky aktívny; vie pôsobiť v politike; zapája sa do politických tém; kto je v politike; politik; je členom nejakej strany alebo organizácie a vyvíja tam úspešnú prácu; vie pôsobiť v politike...)</i></p>	7

Občan aktívny v miestnej komunite , kontroluje samosprávu, komunikuje s poslancami, navrhuje riešenia, zapája sa do aktivít <i>(aktívne sa zapája do života vo svojom meste, obci; ten, ktorý sa zapája, angažuje v rôznych oblastiach života v mieste bydliska; občan vyvíja aktivitu v meste, obci; človek, ktorý sleduje a zapája sa do diania samosprávy; zapája sa do činnosti vo svojom regióne, mestskej časti; zapojí sa do činnosti v obci, v ktorej býva; aktívne sa zapojí do činnosti obce; aktívne sa zapojí do činnosti v regióne v ktorom žije...)</i>	7
Aktivista MNO alebo člen MNO, dobrovoľník vykonávajúci neplatenú prácu <i>(angažuje sa v nejakej dobrovoľníckej organizácii; niekto, kto pomáha druhým svojou organizáciou; má záujem pracovať na úkor svojho voľna; občan, ktorý pracuje v občianskych združeniach; je človek, ktorý pracuje pre neziskové organizácie...)</i>	6
Volič/občan, ktorý sa zúčastňuje na (všetkých) voľbách	6
Kritický a neľahostajný občan, ktorý verejne upozorňuje na problémy (korupcia, nespravodlivosť, atď.), má odvahu ozvať sa a trvať na svojom názore, zapája sa do verejnej diskusie <i>(človek, ktorý má svoj názor a povie si ho nahlas; je to občan, ktorý aj sám niečo urobí pre svoje okolie alebo dá nápad poslancom mesta; volá občana kontrolovať a upozorňovať na chyby, aby človek nebol ticho keď, sa deje nejaká krivda; človek, ktorý presadzuje svoje názory; verejne prezentuje svoj názor; zapája sa do debaty; občan, ktorý vyjadruje názory...)</i>	5
Človek, ktorý pracuje, je aktívny na trhu práce (vrátane verejnoprospešných prác)	4
Účastník kolektívnych akcií (protestov, pochodov, demonštrácií), <i>signatár petícií...</i>	4
Človek s pozitívnymi charakterovými vlastnosťami: poctivý, usilovný, vytrvalý, ambiciózný, životaschopný, zodpovedný, slušný človek, dobrý kresťan, dodržiava zákony, dbá o rodinu, ctí si kultúrne dedičstvo... (bez väzby na aktívne občianstvo)	3
Aktívny občan = občan, ktorý je aktívny (tautologické formulácie) <i>(vykonáva aktívnu činnosť; aktívne sa niečomu venuje; vo všetkých veciach je aktívny; vykonáva aktívnu činnosť; aktívne sa niečomu venuje, ktorý niečo robí; ktorý koná..)</i>	3
Podpora demokracie, ľudských práv, spravodlivosti, rovnosti pred zákonom, efektívne spracovanie štátu	2
Človek s aktívnym životným štýlom (šport, kultúra, umenie, voľný čas)	2
Nositel' politickej funkcie (starosta, primátor, verejný činiteľ), verejne známa osobnosť, ale aj aktívny občan bez funkcie (naša susedka, môj šéf, náš otec...)	2
Negatívne asociácie: spoločensky škodlivý jednotlivec s negatívnymi vlastnosťami (do všetkého pchá nos, cíti sa na všetko odborník, nekompetentný, naivný, smiešny, zbytočný...)	3
Iné jednotlivosti	3
Neviem	27

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019, vlastné spracovanie

Poznámka: Možnosť viacerých odpovedí, súčet môže presahovať 100 %.

4.3.4.4 Hodnotenie užitočnosti mimovládnych organizácií

Drvivá väčšina oblastí pôsobenia mimovládnych organizácií bola považovaná za užitočné. S výnimkou troch hodnotených oblastí ich považuje za užitočné dokonca viac ako polovica

mladých ľudí. Najmenej pozitívne hodnotenie z hľadiska užitočnosti sme zaznamenali pri troch oblastiach: „pomáhať imigrantom pri ich začleňovaní do spoločnosti“, „zaoberať sa problémami sexuálnych menšín a presadzovať ich práva“ a „podieľať sa na tvorbe verejných politik“. Aj pri týchto oblastiach však bolo viac tých, ktorí ich vnímali ako užitočné než tých, ktorí ich ako užitočné nevnímali.

- I. Najviac, až takmer tri štvrtiny mladých respondentov hodnotilo ako užitočné organizácie, ktoré **pomáhajú** tam, kde je to akútne, tam, kde najviac treba, či jednoducho tam, kde štát nestačí. Či už sú to živelné pohromy, ženy vystavené diskriminácii a násiliu, sociálne služby, podpora rozvoja obce, mesta regiónu, ale aj pomoc pri riešení problémov zdravia.

Zaujímavosťou je, že medzi tieto organizácie sa zaradili aj také, ktoré sa starajú o **ochranu a rozvoj životného prostredia**. V tomto prípade môžeme sledovať prirodzené vyústenie záujmu mladej generácie o environmentálne otázky, ktoré v prieskumoch⁴⁰ zameraných na mládež sledujeme už dlhšiu dobu. Generačná citlivosť detí a mladých ľudí bola nepochybne posilnená aj globálnou iniciatívou *Piatky pre budúcnosť*, ktorej nosnou silou boli deti a mladí, v dobe realizácie prieskumu navyše téma silno rezonovala aj na Slovensku.

- II. O niečo nižšiu mieru užitočnosti, stále však v celkovom porovnaní pomerne vysokú, zaznamenali organizácie, ktoré **monitorujú** nakladanie s verejnými prostriedkami a upozorňujú na korupciu. Do tejto skupiny sa však zaradili aj organizácie na podporu športových a rekreačných aktivít, ale tiež na rozvoj vzdelávania a vedy či na výchovu a vzdelávanie v ľudských právach.

Zaujímavá situácia je v prípade hodnotenia užitočnosti **organizácií, ktoré dozerajú na dodržiavanie poriadku** („*Dozerať na dodržiavanie poriadku a ochraňovať slušných občanov pred neprispôsobivými občanmi*“). Ďalšia analýza pritom ukázala, že nejde o aktivity spájané s extrémnou pravicou a ich pôsobením v teréne. Naopak, užitočnosť takýchto organizácií vyzdvihovali významne viac respondenti, ktorí dôverovali polícii, ale aj mladí, ktorí dôverovali inštitúciám občianskej spoločnosti (MNO, občianskym, mládežníckym a študentským iniciatívam). Častejšie tento typ odpovede uvádzali tiež mladí, ktorí hodnotili šance obyvateľov svojej obce/mesta v porovnaní s priemerom Slovenska ako horšie. Z hľadiska sociodemografických ukazovateľov, častejšie uvádzali pozitívne hodnotenia mladí z menších obcí a miest a respondenti z Prešovského kraja. V tomto prípade predpokladáme, že ide hlavne o efekt pôsobenia rómskych občianskych hliadok v marginalizovaných rómskych komunitách.

- III. Samostatnou skupinou v tomto pomyselnom rebríčku užitočnosti boli organizácie, ktoré **obhajujú záujmy a práva občanov** voči štátu, samospráve či súkromným vlastníkom, kontrolujú prácu štátnej správy a súdov, alebo organizujú protesty proti korupcii a zneužívaniu politickej moci. V tejto skupine sa ocitli tiež organizácie, ktoré analyzujú spoločenské problémy, alebo poskytujú poradenstvo a pomoc pri

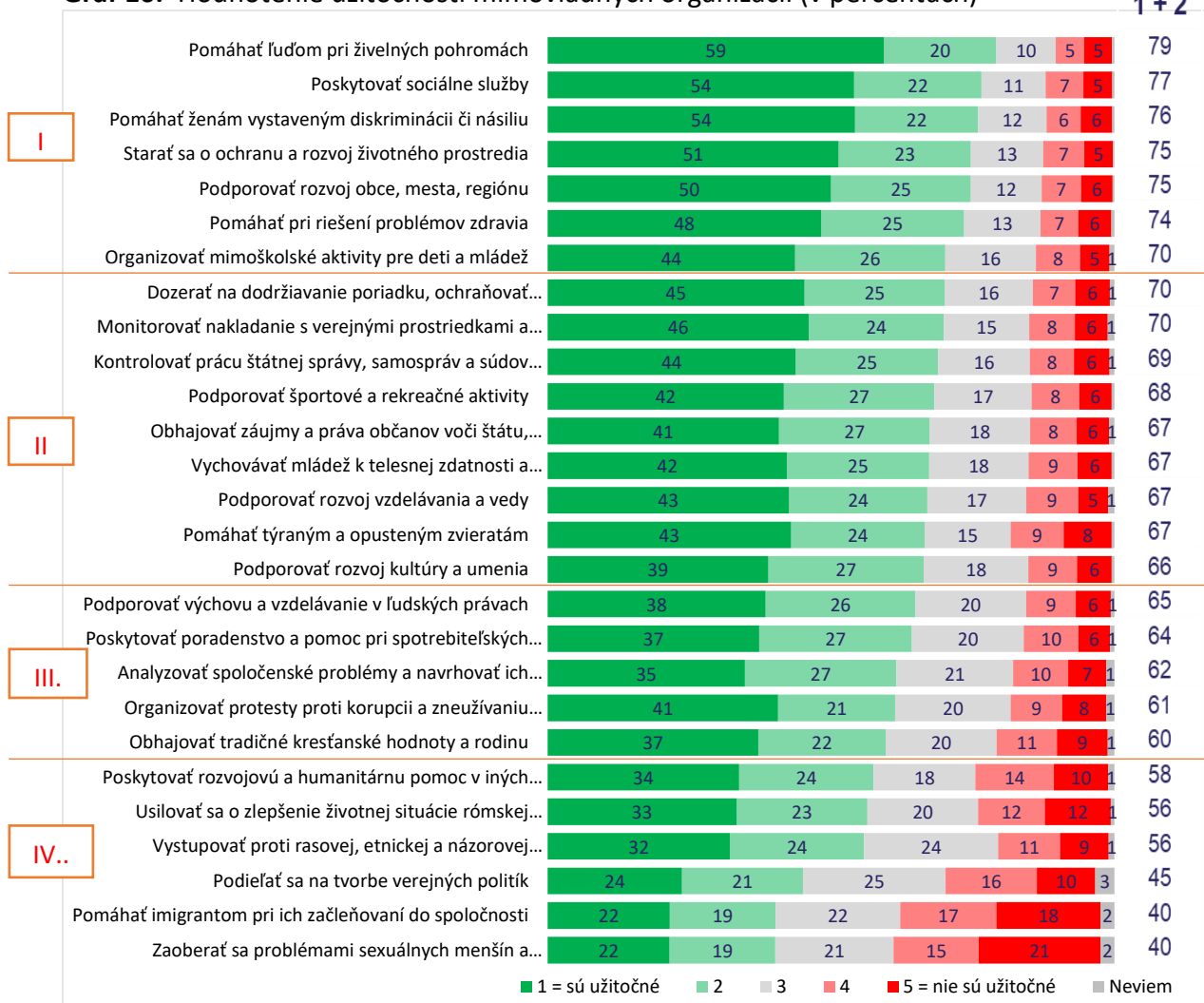
⁴⁰ Napr. prieskum k téme globálneho vzdelávania, ktorý RmS uskutočnila v roku 2018, výsledky dostupné tu: <https://mladez.sk/2019/01/24/globalne-vzdelavanie/>

spotrebiteľských problémoch. Patria sem aj organizácie, ktoré podporujú rozvoj kultúry a umenia.

IV. Relatívne najnižšie sa v poradí podľa užitočnosti umiestnili organizácie, ktoré vystupujú **proti rasovej, etnickej a názorovej neznášanlivosti**, alebo usilujú o zlepšenie životnej situácie rómskej komunity. Patria sem aj organizácie, ktoré poskytujú **rozvojovú a humanitárnu pomoc**. Obhajoba tradičných kresťanských hodnôt a rodiny sa tiež objavila až na konci predloženého zoznamu. Nižšiu celkovú užitočnosť zaznamenali aj organizácie, ktoré sa podieľajú na tvorbe verejných politík, zaoberajú sa problémami sexuálnych menšín, či pomáhajú imigrantom pri ich začleňovaní do spoločnosti.

Graf 16: Hodnotenie užitočnosti mimovládnych organizácií (v percentách)

1 + 2

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019, vlastné spracovanie

4.3.4.5 Názory na pôsobenie občianskych iniciatív a mimovládnych organizácií

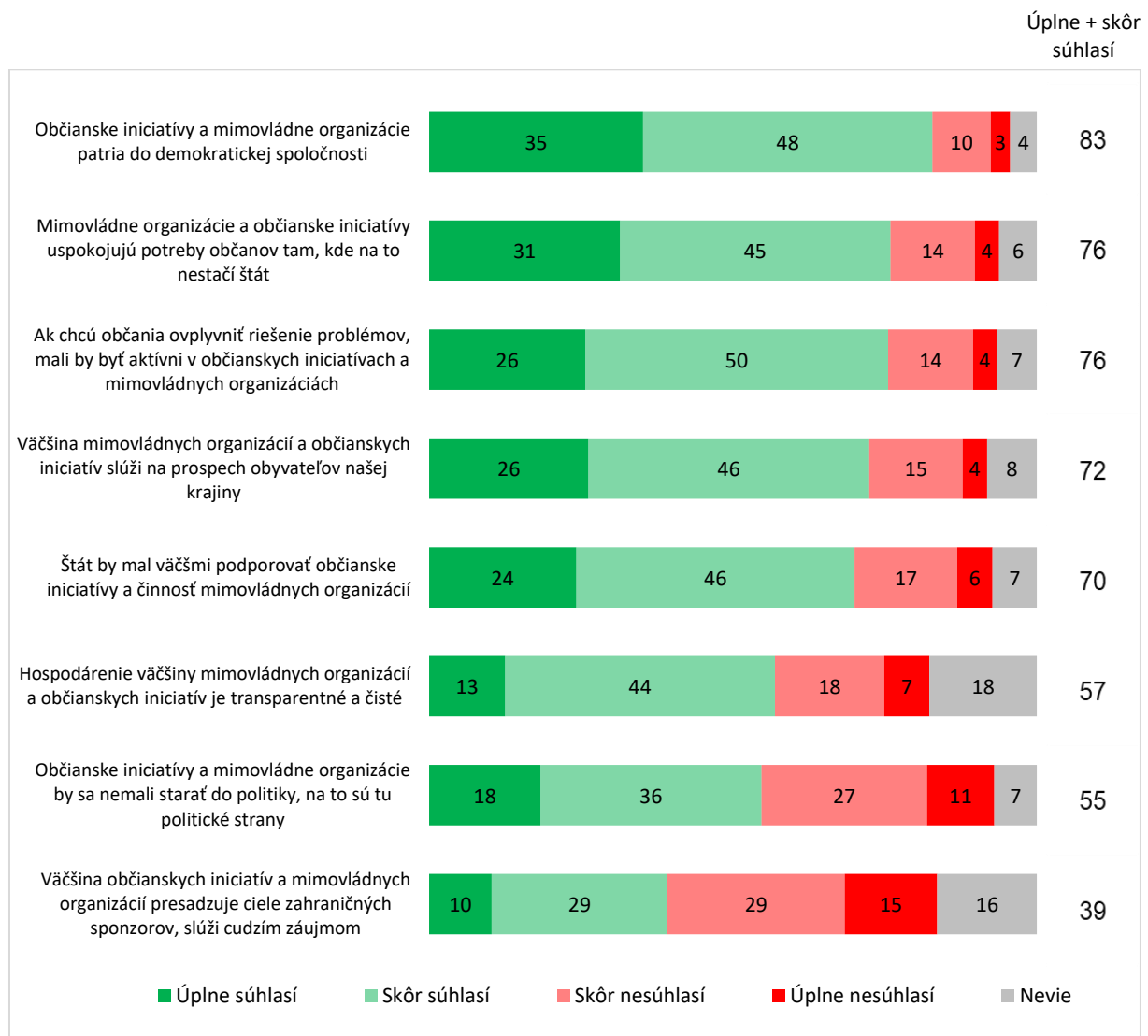
Analýza názorov na pôsobenie občianskych iniciatív a mimovládnych organizácií na Slovensku ukázala, že prevažujúce **naladenie medzi mladými ľuďmi** voči nim je **pozitívne**. Občianske iniciatívy a mimovládne organizácie teda podľa 83 % respondentov **patria do demokratickej spoločnosti, uspokojujú potreby tam, kde nestačí štát** (myslí si 76 % respondentov), pre občanov sú **prostriedkom, ako ovplyvniť riešenie problémov** (deklaruje 76 % oslovených). Väčšina oslovených nemá pochybnosti ani o užitočnosti takýchto subjektov. Až 72 % respondentov súhlasilo s výrokom, že **väčšina mimovládnych organizácií a občianskych iniciatív slúži na prospech obyvateľov našej krajiny**. Významným zistením je tiež informácia o tom, že mladí ľudia **väčšinou súhlasili s výrokom, že štát by mal väčšmi podporovať** občianske iniciatívy a činnosť mimovládnych organizácií. S týmto výrokom súhlasilo 70 % oslovených.

Napriek prevažujúcemu pozitívnemu vnímaniu sa objavujú aj významné **pochybnosti** či nejednoznačné postoje, a to hlavne **pokiaľ ide o hospodárenie či zasahovanie občianskych iniciatív a mimovládnych organizácií do politického života**. S výrokom „hospodárenie väčšiny mimovládnych organizácií a občianskych iniciatív je transparentné a čisté“ súhlasila len viac ako polovica respondentov. S výrokom nesúhlasilo 25 % respondentov, 18 % respondentov nevedelo k výroku zaujať postoj. S výrokom – **občianske iniciatívy a mimovládne organizácie by sa nemali starať do politiky, na to sú tu politické strany** - síce nesúhlasilo 38 % respondentov, viac ako polovica však v tomto prípade deklarovala súhlas.

Najviac nejednoznačné bolo vyjadrenie súhlasu s výrokom - **väčšina občianskych iniciatív a mimovládnych organizácií presadzuje ciele zahraničných sponzorov, slúži cudzím záujmom**. Súhlasilo s ním až **39 % respondentov** z mladých. Tých, ktorí s takýmto výrokom nesúhlasilo, bolo 44 %. K otázke sa nevedelo vyjadriť 16 % oslovených. Znamená to, že približne 4 z 10 mladých ľudí prakticky prevzali naratív niektorých politických lídrov. Čo sa týka charakteristiky tých, ktorí preberajú tento negatívny postoj, častejšie sú to muži, respondenti s nižším vzdelaním, nekvalifikovaní manuálni pracovníci, respondenti žijúci vo väčších mestách s 50- až 100-tisíc obyvateľmi, mladí z Trnavského, Banskobystrického a Prešovského kraja. Štatisticky významne častejšie sa títo mladí hlásia k slovenskej národnosti. Politicky inklinujú významne k ĽSNS, častejšie sú to tiež podporovatelia Štefana Harabina a Mariána Kotlebu. Okrem toho sa ukazuje sa, že je to časť mladých, ktorá pociťuje svoje postavenie ako znevýhodnené. Pokiaľ ide o hodnotenie svojich šancí, vnímajú ju ako horšie v porovnaní s maďarskou menšinou, Rómami, ale aj v porovnaní s ľuďmi s inou ako heterosexuálnou orientáciou.

Toto zistenie nám ukazuje výsledok, ktorý nastane, keď dôjde k zlyhaniu na viacerých frontoch. Nedostatočné občianske vzdelávania, ktoré by dostatočne ukotvilo občianske kompetencie už na základných školách, nedostatočná politická ponuka zo strany štandardných politických strán na riešenie životných problémov mladých ľudí so slabšími životnými perspektívami, mediálny priestor nasiaknutý konšpiračnou scénou, ale tiež nedostatočná kapacita MNO budovať svoj pozitívny obraz, ktorý by odolal silným mediálnym útokom zo strany politikov.

Graf 17: Názory na pôsobenie občianskych iniciatív a mimovládnych organizácií (v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019, vlastné spracovanie

4.3.5 Ako sa zapájajú do verejného života deti a mladí

Vzhľadom na komplexnosť a obmedzenia spojené s kľúčovými pojmami, ktoré v analýze používame, konceptuálne budeme pracovať s tradičným delením na občiansku angažovanosť a politickú participáciu (aj keď s iným názvoslovím). V rámci týchto pojmov však budeme rozlišovať medzi formálnou politickou participáciou a aktivizmom, ktoré spolu tvoria manifestačnú politickú participáciu s občianskou participáciou a spoločenskou angažovanosťou, ktoré spolu tvoria spoločenskú participáciu. Toto delenie sme prevzali z typológie participácie a zapojenia sa od autorov Ekman a Amnå (2012), ktorí budujú na predošlých typológiách od iných autorov (Verba, Nie, Teorell in Ekman a Amnå, 2012). Pre grafické znázornenie, názvoslovie, ako aj príklady, vid' tabuľka 11. Ich typológia obohacuje predošlé tým, že v rámci jedného modelu zachytáva celú komplexnosť angažovanosti a participácie bez toho, aby príliš redukovala zložitosť tohto fenoménu. Rozširuje ju tiež o aktivity na individuálnej a kolektívnej úrovni, a zahŕňa aj tzv. predpolitickú spoločenskú

participáciu (členstvo v záujmových kluboch či príslušnosť k „lifestylovým“ skupinám), ktorá zastrešuje aktivity, ktoré nie sú a priori mierené ako ovplyvňovanie verejného diania, ale môžu doň prerásť. Máme za to, že práve pri cieľovej skupine mladých ľudí má tento holistický pohľad veľký význam.

Spoločenskú, resp. sociálnu participáciu chápeme ako širší pojem, než je zaužívané pre občiansku angažovanosť, pojem, ktorý sa často používa ako dvojčka ku politickej participácii. Pokrýva širšie spektrum aktivít bežných ľudí, ktorých cieľom je ovplyvňovať okolnosti v spoločnosti dôležité pre ostatných, mimo vlastnú rodinu a okruh blízkych priateľov. Na jednej strane sem spadá zapájanie sa **ako spoločenská angažovanosť** - sledovanie vecí verejných, záujem o politiku a spoločenské témy, či postoje a presvedčenia o občianskych a politických otázkach. Na druhej strane sem patrí **občianska participácia** chápaná ako aktívne zapojenie jednotlivcov, ktorej cieľom je dosahovanie verejného prospechu, spravovanie vecí verejných a riešenie spoločenských problémov. V tomto kontexte budeme sledovať, napríklad zapojenie sa do dobrovoľníckych aktivít či organizácií alebo na lokálnej úrovni ako pomáhanie susedom.

Politickú participáciu chápeme ako pojem spojený s konaním, teda pôjde o participatívne správanie, ako napríklad účasť na voľbách, účasť na protestoch či bojkotovanie produktov. **Tradičná politická participácia** je taká, ktorá je priamo orientovaná na politických aktérov s cieľom ovplyvniť politický systém ako taký. Príkladom tradičnej politickej participácie je spomínaná účasť na voľbách, práca pre politickú stranu alebo členstvo v odboroch (v iných typológiách spomínaná ako konvenčná politická participácia). Spomínať budeme aj **aktivizmus** (niekedy nazývaný aj nekonvenčná politická participácia), ktorý pokrýva spektrum aktivít, akými sú napríklad podpisovanie petícií, účasť na demonštráciách alebo bojkotovanie produktov, ktoré majú tiež za cieľ ovplyvniť politické rozhodnutia, ale nemusia byť orientované na politických aktérov.

Pre naše potreby sme sa však v tomto výskume zamerali najmä na oddeľovanie tradičnej politickej participácie (chodiť voliť, členstvo v strane či odboroch) od ostatných foriem angažovanosti, zapájania sa či aktivizmu. A to hlavne preto, lebo časť našich respondentov je vo veku, kedy ešte nemajú právo podieľať sa na väčšine z foriem tradičnej politickej participácie. V praxi sa však stáva, že práve tento typ angažovanosti býva analyzovaný najčastejšie, čo ale prináša neúplnú, resp. redukovanú informáciu o zapájaní mladých. Diskusia sa potom nevyhnutne točí okolo nízkej miery aktivity a zapájania mladých, či až nesprávnych zovšeobecneniach o (ne)zapájaní mladých. Vzhľadom na to, že situácia v oblasti aktivity a zapájania mladých je podstatne komplexnejšia, navrhujeme pracovať s touto rozšírenou typológiou (pozri tabuľku 11).

Tabuľka 11: Formy politickej a spoločenskej participácie a neparticipácie podľa Ekman a Amná

	Neparticipácia		Spoločenská/sociálna participácia ¹		Politická participácia (manifestná)	
	Aktívna forma (antipolitická)	Pasívna forma (apolitické)	Spoločenská angažovanosť (pozornosť)	Občianska participácia	Aktivizmus ₂ (legálne a nelegálne formy protestov alebo aktivít)	Tradičná politická participácia
Individuálna úroveň	Nehlasovanie, aktívne vyhýbanie sa politickým témam	Nehlasovanie, vnímanie politiky ako nezaujímavej a nepodstatnej, politická pasivita	Zaujímame sa o politiku, spoločnosť, vnímanie politiky ako dôležitej	Venovanie peňazí na charitu, diskutovanie o politike	Podpísanie petície, rozdávanie letákov, bojkot, občianska neposlušnosť, politicky	Hlasovanie vo voľbách, kontaktovanie verejných predstaviteľov
Kolektívna úroveň	Nepolitický životný štýl (hedonizmus, konzumizmus), účasť na nepoliticky zameraných nepokojoch	Nereflektovaný nepolitický životný štýl	Životný štýl súvisiaci s hudbou, skupinou a identitou (napr. vegánstvo)	Dobrovoľníctvo, aktivita v rámci komunitne zameraných organizácií	Účasť na štrajkoch, demonštráciách, protestoch, byť súčasťou sociálnych hnutí	Členstvo v strane, odboroch, dobrovoľná práca pre politickú stranu

Zdroj: slovenský preklad inšpirovaný z publikácie Slovník základných pojmov participácie občanov a verejnosti v kontexte demokracie od autoriek Plichtová a Šestáková (2018). Originál v angličtine: Ekman a Amná (2012)

Poznámka: Tabuľka je upravená pre potreby tohto výskumu. Nie sú v nej uvedené všetky formy, ktoré autori spomínajú.

1/ Slovenský preklad od autoriek Plichtová a Šestáková uvádza „civil participation“ ako občianska participácia, čo vedie k tomu, že aj súhrnná kategória a aj podkategória sa volajú rovnako. To sa nám zdá máťúce, a preto sme sa rozhodli pre preklad súhrnnej kategórie „civil participation“ ako spoločenská či sociálna participácia, ktorú niektorí autori na Slovensku používajú (Bútorová, Gyarfášová, 2010).

2/ Taktiež sme použili pojem „legálny a nelegálny aktivizmus“ namiesto dlhšieho slovného spojenia „legálne a nelegálne formy protestov alebo aktivít“, ktorý sami autori popisujú ako „legal and illegal activism“. Zároveň pre krátkosť pojmu používame v našom texte len výraz „aktivizmus“.

4.3.5.1 Celkový pohľad na spoločenskú a politickú participáciu

Letný pohľad na celkové zapájanie mladých ľudí ukazuje, že najčastejšie chodia voliť, nasleduje podpis petície (online alebo na ulici či inom mieste), účasť na charitatívnom podujatí, či účasť na demonštrácii alebo pochode. Od roku 2018 pozorujeme trend väčšieho odhodlania dávať najavo svoje postoje verejne, zároveň sa tieto aktivity mladých odohrávajú menej často v online priestore, ako to bolo predtým. Poteší určite fakt, že angažovaní mladí ľudia sa v tomto období viac zapájali a verejne deklarovali svoju podporu či protest voči udalostiam, ktoré sa diali okolo nich. Popri tom ale v sledovanom období významne narástol podiel mladých ľudí, ktorí neparticipovali vôbec. Aj preto je možné konštatovať, že obdobie posledných rokov, rámcované vraždou Jána Kuciaka a Marty Kušnírovej, bolo medzi mladými ľuďmi značne polarizujúce.

Až tretina (33 %) mladých ľudí sa nezapája do žiadnej z foriem formálnej politickej participácie. Pri hlbšej analýze sa ukazuje, že najčastejšou, ale zároveň jedinou formou zapojenia mladých (vo formách formálnej politickej participácie) je využitie ich volebného práva. V porovnaní s dospelými, je podiel nezapojených u mladých väčší. Do určitej miery sa to dá vysvetliť tým, že ide o aktivity, ktoré sa niektorých našich respondentov netýkajú (ešte nemajú právo voliť). Zároveň, mladí sú častejšie členmi organizácií, kde sa tiež pravidelne (dobrovoľnícky) zapájajú. Preto si dovoľíme tvrdiť, že mladí sa nezapájajú menej, ale vyberajú si iné formy zapojenia sa do spoločnosti a verejného diania ako dospelí.

Viac ako polovica (55 %) mladých ľudí vo veku od 15 do 30 rokov sa zapojila aspoň do jednej z predložených foriem aktivizmu. Pri podrobnejšej analýze týchto aktivít, mladí najčastejšie uvádzali podpisovanie petície, účasť na charitatívnom podujatí za účelom ochrany ľudských práv či životného prostredia, alebo na nejakej forme demonštrácie či pochodu. Keď sme sa pozreli na to, kto je pasívny a kto sa naopak najviac aktivizuje, zistili sme, že najviac pasívni sú mladí vo veku 15 až 19 rokov, s nižším vzdelaním, a z chudobnejších alebo zle zabezpečených domácností. Naopak mladí, ktorí sú občiansky vysoko angažovaní pochádzajú z veľmi dobre alebo slušne zabezpečených domácností, majú/budú mať vyššie vzdelanie a sú skôr z generácie 25- až 30-ročných.

Z hľadiska občianskej participácie sme sa pozerali na ukazovatele, akými sú dobrovoľníctvo, angažovanie sa v miestnych aktivitách a členstvo v organizáciách s rôznym zameraním (tzv. organizovaná forma zapájania sa či organizovaná mládež). Až 38 % mladých ľudí uviedlo, že sa dobrovoľníckej činnosti venujú do nejakej miery, pričom 15 % povedalo, že sa dobrovoľníctvu venujú pravidelne minimálne raz mesačne. Mladí, ktorí sa počas strednej školy dobrovoľnícky angažujú a tí, ktorí sú v tomto období členmi, prípadne majú možnosť zúčastňovať sa na aktivitách mládežníckych organizácií, sa tiež významne viac zapájajú do aktivít.

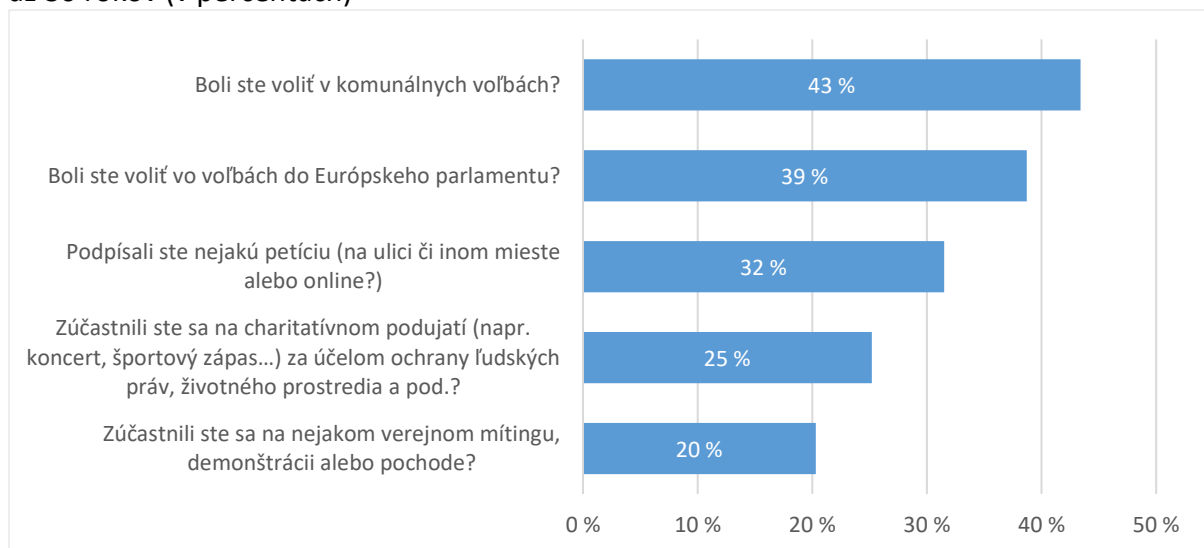
Organizovanou formou zapájania sa mladých ľudí do verejného života je aj členstvo v rôznych organizáciách, ktoré ich určitým spôsobom formujú a prispievajú k ich socializácii. Skoro polovica (47 %) mladých ľudí je členom nejakej z daných organizácií. Najpopulárnejšie sú medzi mladými športové kluby. Členovia týchto organizácií sa na rozdiel od organizovaných mladých s iným zameraním (napr. kultúrne, rekreačné či náboženské spolky alebo mládežnícke organizácie), viac venujú len tejto jedinej oblasti – teda športu.

Až 65 % mladých, ktorí sa nepodieľali na ani jednej z foriem aktivizmu, sa nezapájali ani formálne vo voľbách či odboroch, alebo politickej strane. V našom výskume sme tiež zistili, že čím vyššia miera participácie v oblasti aktivizmu, tým vyššia miera členstva v rôznych oblastiach z hľadiska zamerania ich činnosti, a zároveň aj vyššia tradičná politická participácia. Práve z tohto dôvodu sa zdá byť úloha občianskej participácie a aktivizmu kľúčová a členstvo ako nástroj posilňovania angažovanosti mladých nesmierne dôležitý. Zároveň nie všetky typy organizácií posilňujú mieru občianskej či politickej angažovanosti alebo aktivizmu rovnako. Pri porovnaní 5 najobľúbenejších oblastí, v ktorých sa mladí združujú, členovia náboženských spolkov a rekreačných a spoločenských klubov vykazovali najväčšiu mieru zapojenia do foriem aktivizmu, naopak najmenšiu mieru zapojenia do takýchto aktivít vykazovali športovci.

Na nasledujúcich stranách si priblížime jednotlivé zistenia detailnejšie.

Predtým, ako sa pozrieme na jednotlivé typy participácie a angažovanosti, je dobré pozrieť sa na to, ako sa **mladí ľudia zapájali celkovo**. Ako vidíme na Grafe 18, TOP 5 foriem politickej participácie a aktivizmu, mladí ľudia **chodia najčastejšie voliť**. Až 43 % mladých voličov vo veku 15 až 30 rokov deklarovalo, že boli voliť v miestnych voľbách a 39 % vo voľbách do Európskeho parlamentu⁴¹. V rebríčku najpopulárnejších spôsobov angažovanosti **nasleduje podpis petície** (online, na ulici či inom mieste), ktorú za posledný rok podpísalo 32 % mladých ľudí, ďalej **účasť na charitatívnom podujatí**, ktorého sa zúčastnila štvrtina mladých. Jedna pätina **mladých (20 %) sa zúčastnila nejakej demonštrácie alebo pochodu**.

Graf 18: Top 5 foriem tradičnej politickej participácie a aktivizmu pre mladých vo veku 15 až 30 rokov (v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019, vlastné spracovanie

Zaujímavé je aj porovnanie medzi rokmi 2017 až 2019. Dáta z rokov 2017⁴² a 2018⁴³ pochádzajú z reprezentatívnych prieskumov Rady mládeže Slovenska, dáta za rok 2019 pochádzajú z reprezentatívneho prieskumu verejnej mienky národného projektu. Aby sme vedeli tieto údaje porovnať v čase, sústredili sme sa na vekovú kategóriu, ktorá bola zastúpená vo všetkých troch prieskumoch, a to na 15 - 24 ročných. Tak ako pri dospelých, účasť na voľbách je najčastejším spôsobom zapojenia mladých do verejného a politického života. Medziročné porovnanie ukazuje od roku 2017 mierny nárast, a podobný trend uvidíme aj nižšie pri podrobnejšej analýze deklarovanej účasti na voľbách.

Oproti roku 2017, pozorujeme od roku 2018 trend väčšieho odhodlania dávať najavo svoje postoje verejne. Od roku 2017 vzrástla tiež účasť na charitatívnych podujatiach, v roku 2019 sa im venovala až jedna štvrtina respondentov, zatiaľ čo v roku 2017 len 13 %

⁴¹ Tento údaj zahŕňa mladých, ktorí nemali oprávnenie voliť. Táto súhrnná tabuľka má slúžiť na získanie vekového prehľadu o najobľúbenejších formách participácie a angažovanosti mladých. Pre údaje o volebnej účasti oprávnených voličov, pozri sekciu tradičná politická participácia nižšie.

⁴² Prieskum RmS z júla 2017 <http://visegrad.mladez.sk/dokumenty/>

⁴³ Prieskum RmS z októbra 2018 <https://mladez.sk/2018/11/26/mladi-ludia-chcu-volit-ale-nemaju-koho/>

mladých. Zároveň vidíme vyššiu osobnú účasť na verejnom zhromaždení alebo demonstrácii, v roku 2019 sa im venovala skoro pätina mladých do 24 rokov, kým v roku 2017 to bolo len 8 % mladých ľudí. Mladí ľudia vo väčšej miere viditeľne prejavovali svoje postoje aj na úrovni symbolov, napríklad nosením odznakov či nálepiek (nárast o 10 percentuálnych bodov). Podobne, ako konštatovali autorky pri analýze dospelaj populácie⁴⁴, aj tu vidíme, že mladí sa vďaka celospoločenským zmenám, ku ktorým prišlo po vražde novinára, Jána Kuciaka a archeologičky Martiny Kušnírovej, začali viac verejne aktivizovať. V tejto súvislosti treba zdôrazniť, že to boli predovšetkým mladí ľudia, ktorí iniciovali tieto protesty a vo veľkom ich organizovali aj naprieč celým Slovenskom a neboli len ich pasívnymi účastníkmi.

Na druhej strane vidíme medzi sledovanými rokmi pokles v zapájaní sa v internetových diskusiách a pripojení sa k online komunite alebo „fanpage“ sociálnej alebo politickej skupiny. Tento trend naznačuje, že **mladí sa v online priestore**, ktorý je viac bezbreho nenávisťný ako offline svet, **otvorených vyjadrení postojov a názorov k politickým témam strávia viac ako pred tromi rokmi.**

Tabuľka 12: Porovnanie účasti 15- až 24-ročných na formálnej politickej participácii, občianskej participácii a aktivizme v čase (v percentách)

	August 2016 - júl 2017	November 2017 - október 2018	August 2018 - júl 2019
Účasť na nejakých voľbách alebo na referende ¹	21 %	22 %	30 %
Podpísanie petície (online/osobne)	NA	NA	27 %
Účasť na charitatívnom podujatí za účelom podpory sociálnej alebo politickej témy	13 %	19 %	26 %
Osobná účasť na verejnom zhromaždení alebo demonstrácii, ktoré sa snažili riešiť sociálne alebo politické otázky	8 %	18 %	19 %
Nosenie symbolu na podporu sociálnej alebo politickej témy ²	8 %	22 %	18 %
Účasť na on-line bojkote alebo proteste ²	14 %	20 %	
Pripojenie k „fanpage“ nejakej sociálnej alebo politickej skupiny alebo online komunite na akejkolvek sociálnej sieti	20 %	33 %	12 %
Internetové diskusie o verejnom dianí	16 %	NA	12 %
Dobrovoľníctvo/dobrovoľnícke aktivity ³	24 %	34 %	8 %
Roznášanie letákov s politickým obsahom	60 %	10 %	8 %
Účasť na politickej aktivite, ktorá je považovaná za nelegálnu	2 %	2 %	2 %
Ovplyvnenie nejakého politického rozhodnutia ⁴	3 %	7 %	2 %
Písanie politických vyhlásení alebo grafity na stenu ⁵	2 %	2 %	1 %

⁴⁴ Viď tabuľka 31: Účasť respondentov na vybraných formách občiansko-politickej participácie (%) v Analýze socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časť 4.1 Občianska spoločnosť 2019 očami dospelaj populácie (reprezentatívny prieskum verejnej mienky).

Zdroj: júl 2019 – MV SR/ÚSV ROS (15 - 24 rokov, N = 559); júl 2017⁴⁵ (15 - 24 rokov, 714) október 2018⁴⁶ (15 - 24 rokov, N = 1 000) sú z reprezentatívnych prieskumov Rady mládeže Slovenska (RmS), vlastné spracovanie

Poznámka: Dáta v júli 2019 sú z tohto výskumu MV SR/ÚSV ROS, dáta za október 2018⁴⁷ a júl 2017⁴⁸ sú z reprezentatívnych prieskumov Rady mládeže Slovenska (RmS).

„NA“ nesledovalo sa v danom roku.

1 – v r. 2019 sa dopytovali 2 konkrétne typy volieb, deklarovaná účasť však bola zhodná, a tak je uvedená aj v tabuľke, len pod jedným údajom;

2 – v r. 2019 sa dopytovala spolu „účasť na online bojkote alebo proteste“ a „nosenie symbolu na podporu sociálnej alebo politickej témy“²;

3 - v r. 2019 sa dopytovalo špecificky iba formalizované dobrovoľníctvo v MNO a občianskych iniciatívach;

4 – v r. 2019 sa dopytovalo konkrétnejšie na zapojenie do pripomienkovania zákona alebo nariadenia;

5 – v r. 2019 sa dopytovalo len na grafity s politickým obsahom.

Z celkového počtu 21 foriem participácie a angažovanosti sme vypočítali index celkovej participácie, ktorého hodnota je súčtom počtu foriem participácie každého respondenta. Graf 19 ukazuje, že index celkovej participácie nadobúda 4 hodnoty: nulovú (pasívny typ, ani jedna forma participácie), nízku (1 až 2 formy), strednú (3 až 5 foriem) a vysokú (6 a viac foriem).

Ako vyplýva z grafu 19 až 33 % mladých ľudí sa nezapája do žiadnej z foriem participácie. V tomto výskume sme rovnakú otázku položili aj dospelaj populácii len s menším počtom rôznych aktivít (17 foriem participácie). Len 24 % dospelých sa nezapájalo vôbec, čo znamená, že **podiel nezapojených je u mladých väčší**. Do určitej miery sa to dá vysvetliť aj tým, že tu sú zahrnuté aktivity, ktoré sa niektorých našich respondentov netýkajú, napríklad nemajú oprávnenie voliť. Zároveň ako uvidíme, na rozdiel od dospelaj populácie, mladí sú častejšie členmi organizácií, kde sa pravidelne dobrovoľnícky zapájajú. U mladých sú konkurenciou vo vyplňaní voľného času aj aktivity vo forme krúžkov, zamerané na rozvíjanie záujmov a koníčkov, ktorých ponuka je pre dospelých výrazne obmedzenejšia.

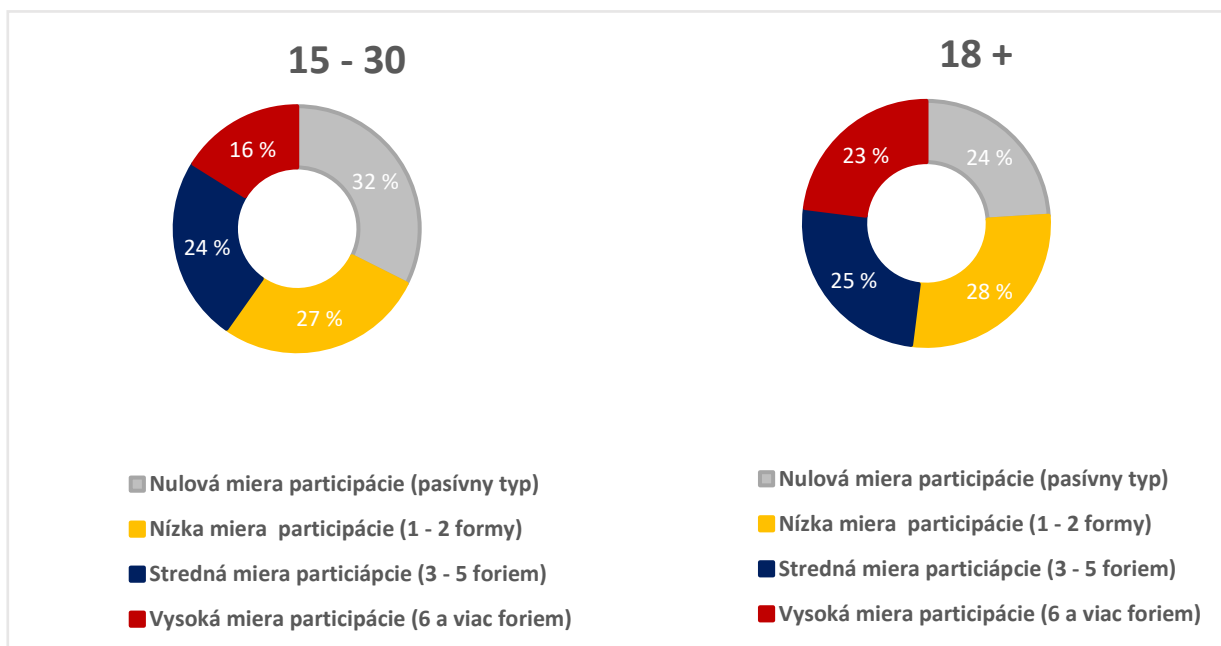
⁴⁵ Prieskum RmS z júla 2017; <http://visegrad.mladez.sk/dokumenty/>

⁴⁶ Prieskum RmS z októbra 2018; <https://mladez.sk/2018/11/26/mladi-ludia-chcu-volit-ale-nemaju-koho/>

⁴⁷ Prieskum RmS z októbra 2018; <https://mladez.sk/2018/11/26/mladi-ludia-chcu-volit-ale-nemaju-koho/>

⁴⁸ Prieskum RmS z júla 2017; <http://visegrad.mladez.sk/dokumenty/>

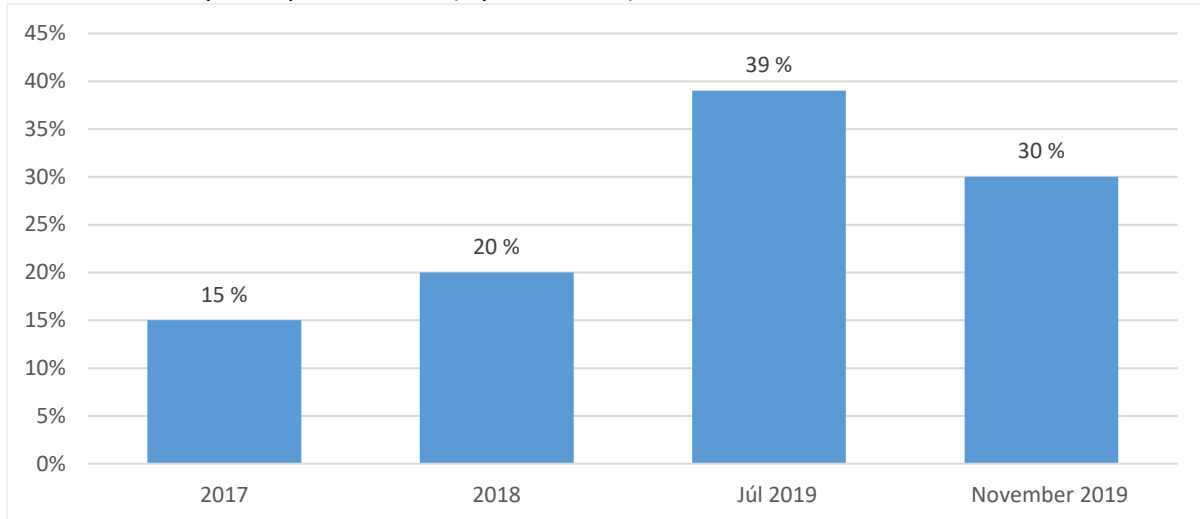
Graf 19: Miera celkovej participácie – porovnanie mladých a celkovej dospeljej populácie (v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019 (15 - 30 rokov, N = 1 000), vlastné spracovanie

Predošlé grafy boli povzbudivé v tom, že sme videli nárast zapojenia mladých ľudí v konkrétnych formách aktivizmu. Nasledujúci graf 20 zobrazuje medziročný pokles podielu mladých ľudí, ktorí sa do týchto aktivít zapojili. Vývoj je podľa nás alarmujúci. Ako vidíme na grafe 20 v roku 2017 bolo pasívnych (nezúčastnili sa žiadnej z vyššie spomínaných aktivít) len 15 % mladých vo veku 15 až 24 rokov, tento podiel medziročne stúpala a v roku 2019 sa dostal až na úroveň 30 %, resp. 39 % neparticipujúcich mladých ľudí. **Sme preto nútení konštatovať, že angažovaní mladí ľudia sa v tomto období síce viac zapájali a verejne deklarovali svoju podporu či protest voči udalostiam, ktoré sa diali okolo nich. Ale zároveň v tomto období významne narástol podiel mladých ľudí, ktorí neparticipovali vôbec, a preto sa dá hovoriť, že toto obdobie bolo pre mladých ľudí veľmi polarizujúce.** Jedným z možných vysvetlení môže byť aj fakt, že mladí ľudia boli presýtení volebnými kampaňami. Voľby a s nimi súvisiace politické kampane prebiehali v podstate kontinuálne od novembra 2018 (komunálne voľby) až do parlamentných volieb vo februári 2020, čo mohlo spôsobiť únavu z tejto témy, a za následok to malo odpojenie od akejkolvek participácie. Zároveň sa domnievame, že protesty za Slušné Slovensko tiež mohli pôsobiť polarizujúco, a tak sa niektorí mladí ľudia rozhodli zo zapájania stiahnuť. Tieto hypotézy si však vyžadujú hlbšiu analýzu, ktorá ide nad rámec tejto výskumnej štúdie.

Graf 20: Miera participácie v čase (v percentách)

Zdroj: júl 2019 – MV SR/ÚSV ROS (15 - 24 rokov, N = 559); júl 2017⁴⁹ (15 - 24 rokov, N = 714) október 2018⁵⁰ (15 - 24 rokov, N = 1 000) a november 2019⁵¹ (15 - 24 rokov, N = 307) sú z reprezentatívnych prieskumov Rady mládeže Slovenska (RmS), vlastné spracovanie

Poznámka: Aby sme vedeli tieto údaje porovnať v čase, sústredili sme sa na vekovú kategóriu, ktorá bola zastúpená vo všetkých štyroch prieskumoch, a to na 15- až 24-ročných. Dáta z roku 2017 sú z celkovej vzorky N = 714 vo veku 15 - 24 rokov, z roku 2018 pochádzajú z celkovej vzorky N = 1 000 vo veku 15 - 24 rokov, v júlových dátach z roku 2019 ide o N = 1000 a v novembrových dátach z roku 2019 ide o populáciu N = 706 vo veku 15 - 29 rokov.

4.3.5.2 Miera a formy tradičnej politickej participácie

Ako sme už spomínali v úvode tejto kapitoly, tradičná politická participácia je zameraná na konanie, orientovaná na politických aktérov či ovplyvňovanie formálneho politického systému konvenčnými metódami. Konkrétnymi príkladmi sú **účasť na voľbách, členstvo v strane alebo odboroch, kandidatúra do verejných funkcií či kontaktovanie verejných predstaviteľov**. Pri analýze týchto výsledkov sme vzorku respondentov orezali na 18- až 30-ročných, aby reflektovala ich reálnu situáciu, t. j. oprávnenie voliť.

Graf 21 zobrazuje, ako a do akej miery mladí respondenti využívali možnosť ovplyvniť verejné dianie prostredníctvom existujúcich formálnych politických štruktúr za posledných 12 mesiacov (t. j. od júla 2018 do júna 2019). **Ukazuje sa, že prakticky jedinou formou zapojenia (v tradičných formách politickej participácie) mladých je využitie ich aktívneho volebného práva, a preto sa tomu budeme venovať viac nižšie.**

V porovnaní s dospelou populáciou vidíme (graf 21), že najväčší rozdiel v ostatných formách tradičnej politickej participácie je pri členstve v odboroch. V dospeljej populácii pracovalo aktívne v odboroch 8 % ľudí, pri mladých to boli len 2 %. Tieto výsledky podporujú

⁴⁹ Prieskum RmS z júla 2017; <http://visegrad.mladez.sk/dokumenty/>

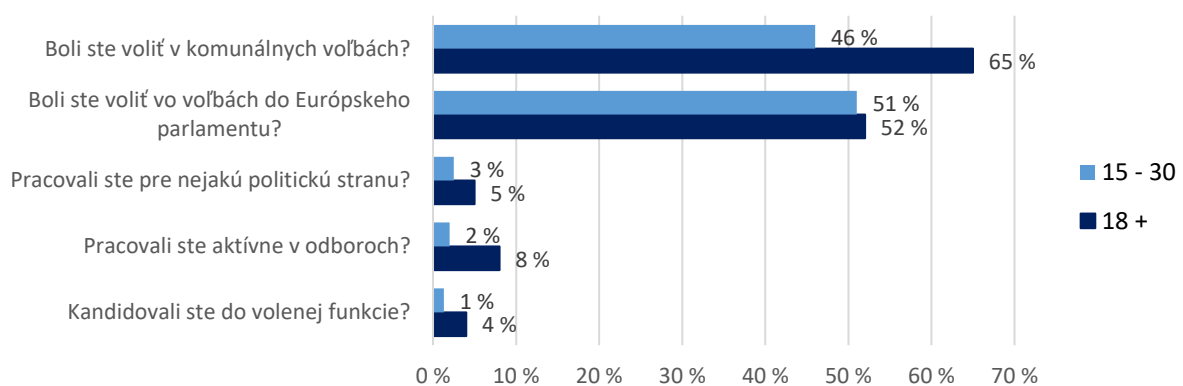
⁵⁰ Prieskum RmS z októbra 2018; <https://mladez.sk/2018/11/26/mladi-ludia-chcu-volit-ale-nemaju-koho/>

⁵¹ Prieskum RmS z novembra 2019; <https://mladez.sk/2019/12/03/prieskum-rady-mladeze-slovenska-kazdy-piaty-mlady-by-volil-lsns-nejde-uz-o-protestny-hlas/>

trend, ktorý zachytili aj iní autori. Tí popisujú, že pravdepodobnosť účasti v odboroch sleduje krivku v tvare obráteného U a vrcholí vo veku okolo 45 - 50 rokov. (Hodder, Krestos, 2015).

Do volenej funkcie kandidovalo len 1 % mladých, pri dospelých to boli 4 %. Pre politickú stranu pracovali 3 %, v dospeljej populácii to bolo 5 % ľudí. Tieto rozdiely nie sú až také prekvapivé pri detailnejšom pohľade na politický život na všetkých úrovniach. Pri analýze vekovej štruktúry kandidátov na poslancov NR SR v roku 2016⁵² a 2020⁵³ sme zistili, že kandidátov do 30 rokov bolo v roku 2020 len 283, a zároveň podiel poslancov do 30 rokov klesol oproti predošlým voľbám o tretinu. Kým v roku 2016 bolo kandidátov do NR SR do 30 rokov 15 % z celkového počtu všetkých kandidátov, v roku 2020 to bolo len 10 %. Pozitívom síce bolo, že kým v roku 2016 sa zo všetkých kandidátov do 30 rokov dostalo necelé 1 %, vo voľbách do NR SR v roku 2020 to boli 3 %, každopádne je to stále veľmi málo (vo voľbách do NR SR bolo zvolených len 9 poslancov do 30 rokov).⁵⁴

Graf 21: Porovnanie účasti respondentov vo veku 18 - 30 rokov a dospeljej populácie (18+) na vybraných formách tradičnej politickej participácie (v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS júl 2019 (18 - 30 rokov, N = 841), (18+ rokov, N = 2 000), vlastné spracovanie

Poznámka: vzorka mladých bola očistená od tých, ktorí nemali právo voliť. Dáta za dospelú populáciu boli prevzaté z prieskumu dospeljej populácie.

Podľa účasti respondentov na vybraných formách tradičnej politickej participácie sme vytvorili index zapojenia do tradičnej politickej participácie, ktorý vyjadruje mieru zapojenia respondentov. Podobne, ako pri indexe celkovej participácie, je jeho hodnota súčtom počtu foriem participácie každého respondenta. Graf 22 ukazuje, že index miery tradičnej politickej participácie nadobúda 4 hodnoty: nulovú (pasívny typ, ani jedna forma participácie), nízku (1 forma), strednú (2 formy) a vysokú (3 až 5 foriem).

Z grafu 22 vidíme, že 40 % oprávnených mladých ľudí do 30 rokov sa nezúčastňovalo žiadnej z aktivít tradičnej politickej participácie, a zároveň viac ako polovica (56 %) mladých ľudí sa

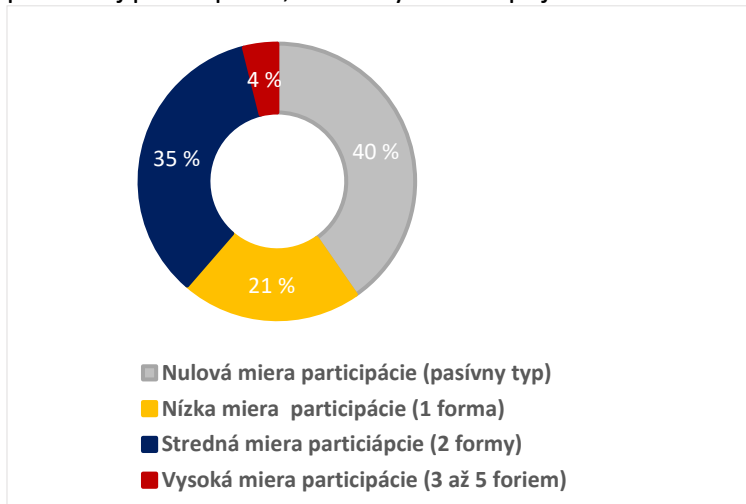
⁵² Veková štruktúra kandidátov do NRSR v roku 2016; <https://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2016/sk/age.html>

⁵³ Veková štruktúra kandidátov do NRSR v roku 2020; <https://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2020/sk/age.html>

⁵⁴ Abecedný zoznam poslancov; <https://www.nrsr.sk/web/?SectionId=60>

zapájala v 1 - 2 formách formálnej politickej participácie. Vyšlo nám teda, že tesná väčšina mladých ľudí sa zapojí do jednej alebo dvoch aktivít, a keď sa pozrieme na graf 21, ukazujú sa, že prakticky jedinou formou zapojenia (v tradičných formách politickej participácie) mladých je využitie ich aktívneho volebného práva – ísť voliť. Len 4 % mladých boli veľmi aktívni, čo znamená, že išli nielen voliť, ale pracovali či kandidovali za politickú stranu, alebo sa zapojili do odborov (viď graf 21).

Graf 22: Miera zapojenia respondentov vo veku 18 až 30 rokov podľa počtu foriem tradičnej politickej participácie, do ktorých sa zapojili

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS júl 2019 (18 - 30 rokov, N = 841), vlastné spracovanie

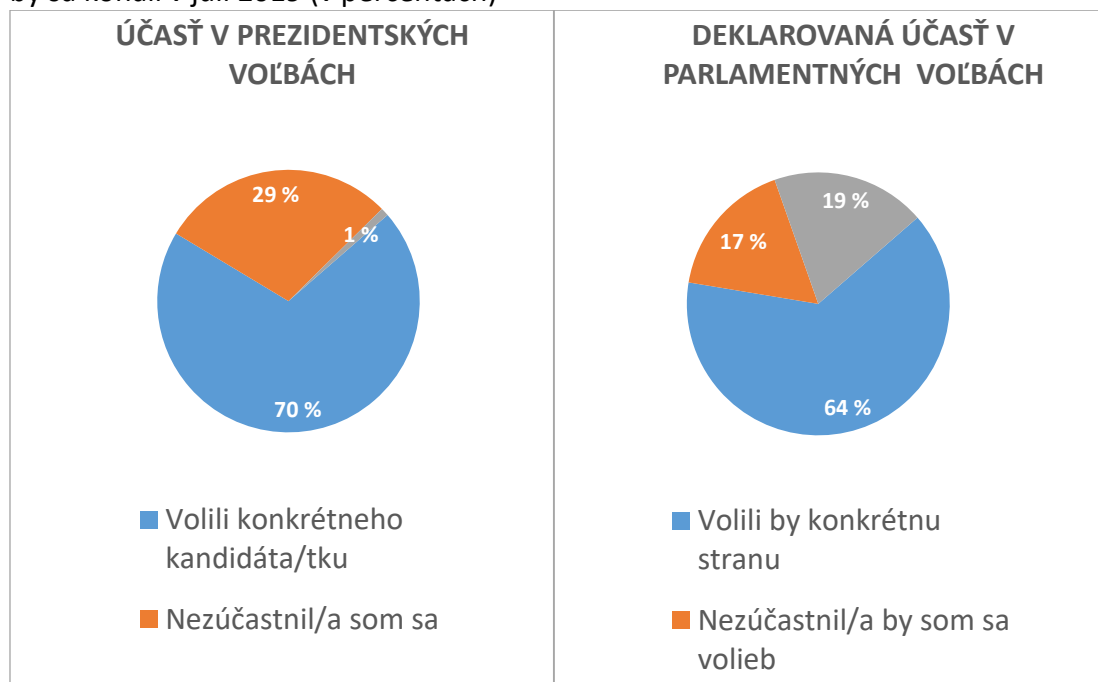
Poznámka: vzorka mladých bola očistená od tých, ktorí nemali právo voliť.

Keďže chodiť voliť je tá najmasovejšia aktivita mladých ľudí, poďme sa teda bližšie pozrieť na voličskú účasť mladých ľudí. Ako vyplýva z grafu 23, až 70 % mladých deklarovalo, že v posledných prezidentských voľbách, ktoré sa konali v marci 2019, boli voliť. Celková účasť na prezidentských voľbách bola 49 % za prvé kolo a 42 % za druhé kolo⁵⁵. To by naznačovalo, že mladí ľudia sa vo významne vyššej miere zapojili do týchto volieb v porovnaní s celkovou dospelou populáciou. To by bolo prekvapivé, lebo v porovnaní s napríklad voľbami do Európskeho parlamentu, mladí do 24 volili výrazne menej ako celkový priemer dospelých populácie, a v kategórii 25- až 30-ročných volili ako priemer⁵⁶. Na jednej strane by toto pomáhala vysvetliť dôvera v prezidentku, ktorá je jedna z najvyšších v porovnaní s ostatnými verejnými inštitúciami. Zároveň sa však treba zrejme prikloniť k všeobecne známym zisteniam, že deklarovaná účasť na voľbách je vždy vyššia ako tá reálna. A teda je vysoko pravdepodobné, že tieto údaje boli za mladých v skutočnosti o nižšie.

⁵⁵ Voľby prezidenta SR 2019; <http://volby.statistics.sk/prez/prez2019/sk/data04.html>

⁵⁶Gyárfášová, O. 2019; Slovensko a voľby do Európskeho parlamentu; <https://euractiv.sk/section/buducnost-eu/news/slovensko-a-volby-do-europskeho-parlamentu-2019-zaostrene-na-mladych>

Graf 23: Deklarovaná účasť v prezidentských voľbách a účasť v parlamentných voľbách, ak by sa konali v júli 2019 (v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS (18 - 30 rokov, N = 820, resp. 841, vid' poznámka), vlastné spracovanie

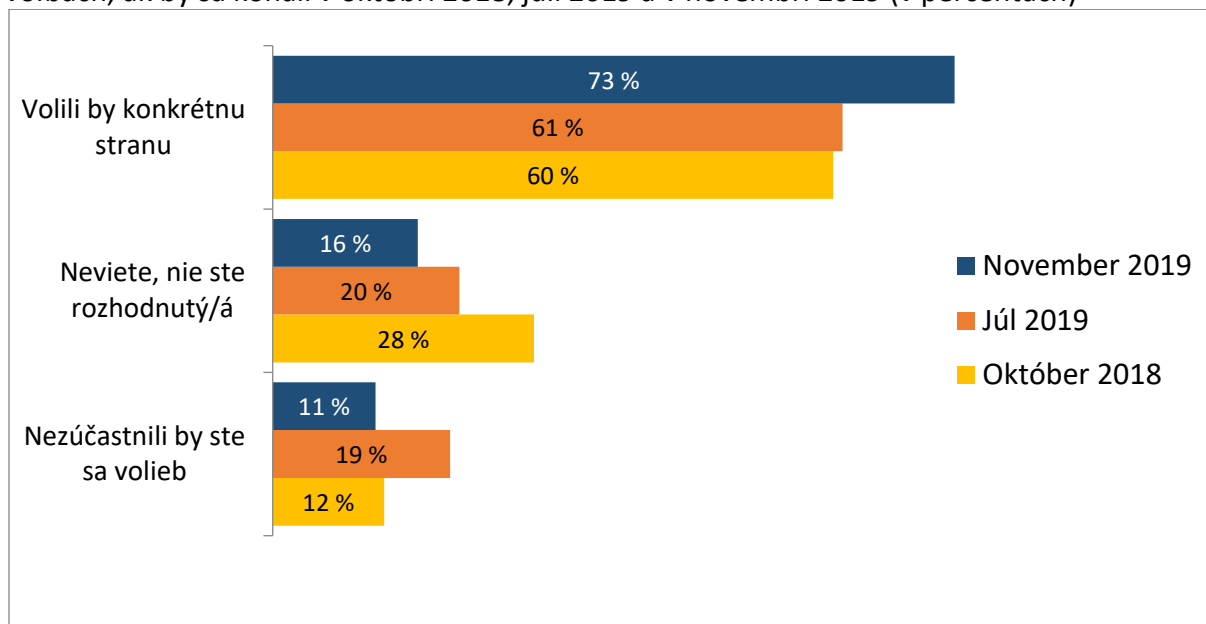
Poznámka: Pre graf vľavo (prezidentské voľby) bolo N = 820. Vzorka bola očistená od tých, ktorí nemali právo voliť. Pre graf vpravo (parlamentné voľby) je N = 841. Vzorka bola očistená od tých, ktorí v dobe konania zberu, júl 2019, nemali právo voliť.

Na grafe 24 vidíme porovnanie účasti na parlamentných voľbách, ak by sa voľby konali v októbri 2018, júli 2019 a v novembri 2019. Dáta v júli 2019 sú z reprezentatívneho prieskumu verejnej mienky národného projektu, dáta za október 2018⁵⁷ a november 2019⁵⁸ sú z reprezentatívnych prieskumov Rady mládeže Slovenska (RmS). Z grafu vidíme, že **miera rozhodnutých voličov stúpala: v júli 2019 bola na úrovni 61 % a v novembri až na 73 %**. Z analýzy volebných preferencií RmS v novembri 2019 vyplýva, že s blížiacimi sa voľbami do Národnej rady SR (február 2020) väčšie percento mladých deklarovalo, že si v ponuke politických strán našlo tú svoju voľbu. Vo februárových parlamentných voľbách bola účasť v celkovej dospeljej populácii na úrovni 66 %, čo by napovedalo, že mladí v júli 2019 by volili v približne rovnakej miere ako celková dospelá populácia vo februárových parlamentných voľbách. Dáta za reálne volebné správanie mladých bohužiaľ nemáme k dispozícii, a preto priame porovnanie poskytnúť nevieme. Z výskumov o prieskumoch verejnej mienky o volebnom správaní však vieme, že deklarovaná participácia na voľbách býva vyššia ako tá reálna. Zároveň z výsledkov „exit-poll“ výskumov (Gyarfášová, Slosiarik, 2016) autori odhadujú, že účasť mladých v parlamentných voľbách bola približne na úrovni priemeru všetkých oprávnených voličov, teda v roku 2016 takmer 60 %, a je pravdepodobné, že podobne to bolo aj v roku 2020.

⁵⁷ Prieskum RmS z októbra 2018; <https://mladez.sk/2018/11/26/mladi-ludia-chcu-volit-ale-nemaju-koho/>

⁵⁸ Prieskum RmS z novembra 2019; <https://mladez.sk/2019/12/03/prieskum-rady-mladeze-slovenska-kazdy-piaty-mlady-by-volil-lsns-nejde-uz-o-protestny-hlas/>

Graf 24: Porovnanie deklarovanej účasti mladých vo veku 18 až 24 rokov na parlamentných voľbách, ak by sa konali v októbri 2018, júli 2019 a v novembri 2019 (v percentách)

Zdroj: júl 2019 – MV SR/ÚSV ROS (18 - 24 rokov, N = 400); október 2018⁵⁹ (18 - 24 rokov, N = 797) a november 2019⁶⁰ (18 - 24 rokov, N = 307) sú z reprezentatívnych prieskumov Rady mládeže Slovenska (RmS). November 2019 – RmS, vlastné spracovanie

Poznámka: Pre lepšiu porovnateľnosť dát v čase sme vo všetkých súboroch filtrovali vzorku na 18 - 24 rokov. Vybrané dáta z roku 2018 pochádzajú z celkovej vzorky N = 1 000 vo veku 15 - 24 rokov, v novembrových dátach z roku 2019 ide o populáciu N = 706 vo veku 15 - 29 rokov.

Prekvapivo vysoký bol aj podiel mladých ľudí, ktorí by v júli 2019 voliť v parlamentných voľbách nešli. Kým v októbri 2018 bola miera nerozhodnutých 28 %, v júli 2019 to bolo len 20 %. Naopak, ale v tomto období vzrástla miera mladých ľudí, ktorí by voliť nešli z 12 % na 19 %, aby sa vzápätí v novembri 2019 vrátila na 11 %. Tento výkyv môže byť spôsobený tým, že v prvom polroku 2019 sa konali dva druhy volieb, a to prezidentské a voľby do Európskeho parlamentu.

4.3.6 Miera zapojenia mladých ľudí v aktivitách spoločenskej participácie a aktivizmu

V tejto kapitole sa venujeme **širšiemu spektru aktivít angažovania sa občanov**, ktorých cieľom je ovplyvňovať okolnosti v spoločnosti dôležité pre ostatných, mimo vlastnú rodinu a kruh blízkych priateľov. Máme pocit, že v kontexte normatívnej diskusie o participácii mladých, sa príliš často diskusia sústreďuje na tradičnú politickú participáciu a oveľa menej na rôzne formy občianskej participácie, spoločenskej angažovanosti či aktivizmu, ktoré chápeme ako aktívne zapojenie jednotlivcov s cieľom dosahovať verejný

⁵⁹ Prieskum RmS z októbra 2018; <https://mladez.sk/2018/11/26/mladi-ludia-chcu-volit-ale-nemaju-koho/>

⁶⁰ Prieskum RmS z novembra 2019; <https://mladez.sk/2019/12/03/prieskum-rady-mladeze-slovenska-kazdy-piaty-mlady-by-volil-lsns-nejde-uz-o-protestny-hlas/>

prospech, spravovať veci verejné a riešiť spoločenské problémy svojpomocne na úrovni jednotlivca či kolektívu.

V tomto kontexte budeme analyzovať aktivizmus, teda účasť na aktivitách, akými sú napríklad **účasť na proteste, podpis petície či bojkotovanie produktov**, ktoré sa snažia dosiahnuť spoločenskú a/alebo politickú zmenu. V rámci občianskej participácie budeme sledovať napríklad zapojenie sa **v dobrovoľníckych aktivitách či organizáciách, charite, alebo na individuálnej úrovni ako pomáhanie susedom**. Pre úplnosť nás bude tiež zaujímať spoločenská angažovanosť alebo pozornosť, ktorú veciam verejným mladí venujú, teda do akej miery **sledujú a majú záujem o politiku a spoločenské témy**.

Tabuľka 11: Formy politickej a spoločenskej participácie a neparticipácie podľa Ekman a Amná (uvedená opakovane pre uľahčenie čítania textu)

	Neparticipácia		Spoločenská/sociálna participácia ¹		Politická participácia (manifestná)	
	Aktívna forma (antipolitická)	Pasívna forma (apolitické)	Spoločenská angažovanosť (pozornosť)	Občianska participácia	Aktivizmus ² (legálne a nelegálne formy protestov alebo aktivít)	Tradičná politická participácia
Individuálna úroveň	Nehlasovanie, aktívne vyhýbanie sa politickým témam	Nehlasovanie, vnímanie politiky ako nezaujímavej a nepodstatnej, politická pasivita	Zaujímanie sa o politiku, spoločnosť, vnímanie politiky ako dôležitej	Venovanie peňazí na charitu, diskutovanie o politike	Podpísanie petície, rozdávanie letákov, bojkot, občianska neposlušnosť, politicky	Hlasovanie vo voľbách, kontaktovanie verejných predstaviteľov
Kolektívna úroveň	Nepolitický životný štýl (hedonizmus, konzumizmus), účasť na nepoliticky zameraných nepokojoch	Nereflektovaný nepolitický životný štýl	Životný štýl súvisiaci s hudbou, skupinou a identitou (napr. vegánstvo)	Dobrovoľníctvo, aktivita v rámci komunitne zameraných organizácií	Účasť na štrajkoch, demonstráciách, protestoch, byť súčasťou sociálnych hnutí	Členstvo v strane, odboroch, dobrovoľná práca pre politickú stranu

Zdroj: slovenský preklad inšpirovaný z publikácie Slovník základných pojmov participácie občanov a verejnosti v kontexte demokracie od autoriek Plichtová a Šestáková (2018). Originál v angličtine: Ekman a Amná (2012)

4.3.6.1 Aktivizmus

Takže, ako sú na tom mladí s ďalšími aktivitami v oblasti aktivizmu? V referenčnom období od augusta 2018 do júla 2019 **mladí najčastejšie podpisovali petíciu, urobila tak až tretina mladých ľudí vo veku 15 - 30 rokov**. Zaujímavé je porovnanie s mladými do 24 rokov, ktorí vyjadrovali svoju podporu určitej veci pomocou petície výraznejšie menej ako ich starší generační vrstovníci vo veku do 30 rokov. Pri ostatných formách aktivizmu významné rozdiely medzi týmito vekovými skupinami neboli.

Druhé miesto v prvej trojke top foriem aktivizmu obsadila **účasť na charitatívnom podujatí za účelom ochrany ľudských práv či životného prostredia**, do ktorej sa zapojilo 25 % mladých ľudí. Na tretej priečke v tomto pomyselnom rebríčku sa umiestnila **účasť na nejakej forme demonstrácie či pochodu**, ktorú uviedla pätina mladých ľudí.

Na chvoste záujmu mladých je písanie grafity či politických odkazov na stenu, nelegálna protestná činnosť, vyjadrovanie sa v médiách a účasť na pripomienkovaní zákonov. Tieto

aktivity sú dlhodobo na chvoste záujmu slovenskej populácie vo všeobecnosti, dôvodom je nepochybne aj fakt, že ide o aktivity často na hrane zákona, resp. platných noriem. Na základe sledovaných položiek dospelaj populácie sa ukázalo, že **mladí k takýmto aktivitám neinklinujú vo vyššej miere** (viď graf 25).

Pri porovnaní s dospelou populáciou sa nám ukazuje zaujímavý trend. Kým pri zapojení do petícií, charitatívnych podujatí, demonštrácií, protestov a nosení symbolov sa miera zapojenia mladých a dospelých v zásade nelíši, tak pri online aktivitách a priamom kontakte v lokálnych aktivitách je rozdiel. **Mladí sa vo väčšej miere zapájali do online diskusií alebo sa pripojili či sledovali „fanpage“ sociálnej alebo politickej skupiny či online komunity na sociálnej sieti** ako dospelá populácia v aktuálnom prieskume. Rozdiel je na úrovni 3 percentuálnych bodov, takže je síce štatisticky významný, ale vecne nie natoľko odlišný. Nasvedčovalo by to tomu, že na jednej strane sa medzigeneračná medzera medzi mladými a staršou generáciou v online svete znižuje. Na druhej strane je možné, že naše otázky nepodchytili nejakú novšiu formu či komunikačný nástroj mladých, ktorým sa o týchto veciach dozvedajú.

Dospelá populácia sa v porovnaní s mladými ľuďmi dvojnásobne viac zapájala do lokálnych aktivít, pri ktorých ide o zapojenie sa do riešenia problému, obrátenie sa na miestneho politika/političku či účasti na zasadnutiach mestského či miestneho zastupiteľstva, alebo na iných verejných rokovaníach. Tento rozdiel sa podľa nás dá do veľkej miery vysvetliť aj tým, že mladí ľudia často **nebývajú vnímaní ako experti či relevantní partneri pre diskusie** o veciach verejných, a ako sme zistili aj z fókusových skupín, často si sami neveria, že v mladšom veku vedia relevantne prispieť do odborných diskusií. *„No kebyže mám vyšší vek, tak by som to mohla teoreticky spraviť aj ja, ale teraz asi by ma nikto nebral vážne úplne.“ (žena, 12 - 16 ročná, Prešov).*

Graf 25: Porovnanie účasti respondentov vo veku 15 až 30 rokov a dospeljej populácie (18+) na vybraných formách aktivizmu (v percentách)

Zdroj: júl 2019 – MV SR/ÚSV ROS (15 - 30 rokov, N = 1 000), (18+ rokov, N = 2 000), vlastné spracovanie

Poznámka: Dáta za dospelú populáciu boli prevzaté z reprezentatívneho prieskumu verejnej mienky národného projektu.

Podľa účasti respondentov na vybraných formách aktivizmu, sme vytvorili index zapojenia do aktivizmu, ktorý vyjadruje mieru zapojenia respondentov. Podobne ako pri indexe celkovej participácie, je jeho hodnota súčtom počtu foriem participácie každého respondenta. Graf 26 ukazuje, že index miery aktivizmu nadobúda 4 hodnoty: nulovú (pasívny typ, ani jedna forma participácie), nízku (1 - 2 formy), strednú (3 - 5 foriem) a vysokú (6 a viac foriem).

Z grafu 26 vidíme, že až 45 % mladých od 15 do 30 rokov bolo pasívnych, nezúčastňovali sa žiadnej z foriem aktivizmu. Približne štvrtina (27 %) mladých ľudí sa zapojila do 1 - 2 aktivít, a približne také isté percento (28 %) mladých sa zapojilo do 3 a viacerých aktivít.

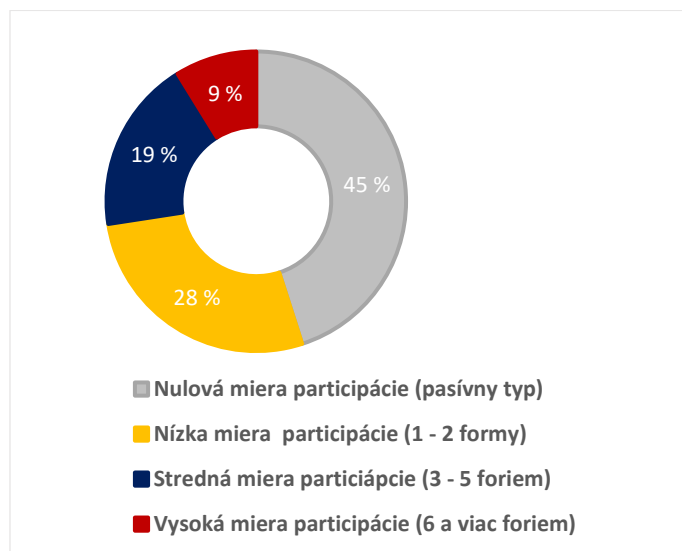
Keď sme sa pozreli na to, kto je pasívny a kto sa naopak najviac aktivizuje, zistili sme, že medzi mierou aktivizmu a vekom, vzdelaním či príjmami existuje signifikantný vzťah, aj keď

len pri aktuálne navštevovanej škole existuje stredne silný vzťah (pri ostatných je ten vzťah skôr slabý).

Najviac pasívni boli mladí od 15 - 19 rokov, najmenej občiansky pasívni boli mladí vo veku od 21 do 25 rokov. Do najväčšieho počtu aktivít sa zapájali mladí vo veku od 25 do 30 rokov, avšak najpriepastnejší rozdiel sa ukázal medzi mladými do 20 rokov a ich staršími vrstovníkmi, v porovnaní s ktorými sa zapájali výrazne najmenej.

V oblasti vzdelania platilo, že **čím vyššie ukončené vzdelanie, resp. škola, ktorú aktuálne navštevovali, tým väčšia miera aktivizmu**. Podobný vzťah platil aj pri príjmoch, čím vyššie príjmy alebo majetok mala domácnosť k dispozícii, tým viac sa mladí občiansky aktivizovali. **Až 60 % domácností mladých, ktoré boli zle zabezpečené alebo chudobné, boli občiansky pasívne**. Miera aktivizmu bola približne vyrovnaná pri zapojení do 1 - 2 aktivít. **Na vyšší počet aktivít (3 a viac) mali priestor významne viac už len mladí z veľmi dobre alebo slušne zabezpečených domácností**.

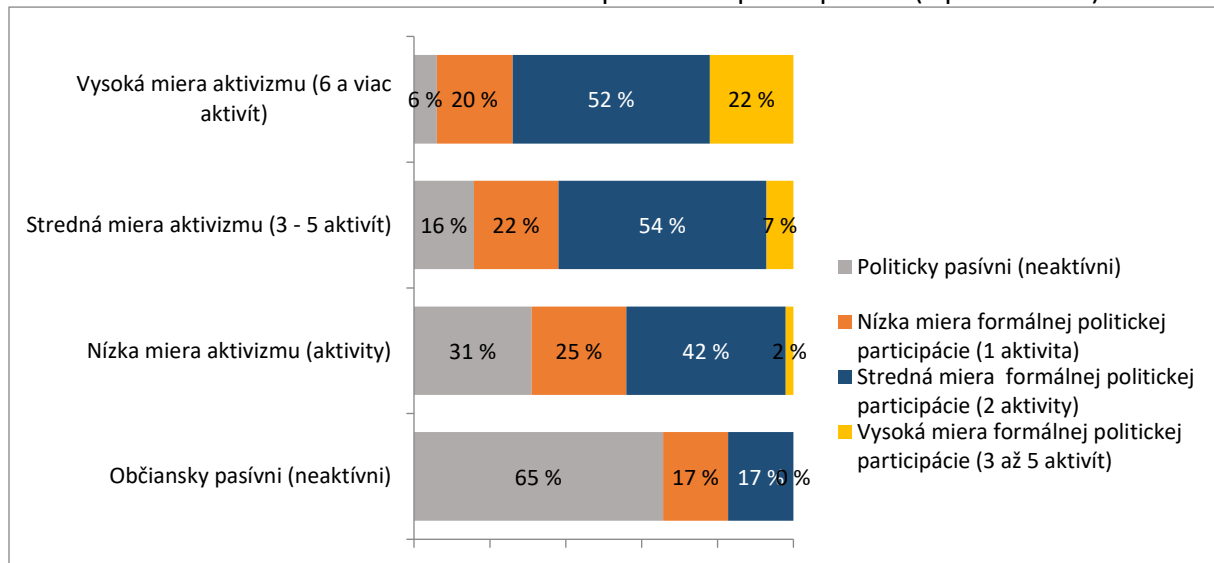
Graf 26: Miera zapojenia respondentov vo veku 15 až 30 rokov podľa počtu foriem aktivizmu, do ktorých sa zapojili (v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS (15 - 30 rokov, N = 1 000)

Výskum preukázal, že medzi formálnou politickou participáciou (účasť na voľbách, kandidovanie vo voľbách či členstvo v odboroch) a aktivizmom existuje štatisticky významný a silný vzťah. Platí, že **čím viac aktívni sú mladí ľudia v oblasti aktivizmu, tým viac sa zapájajú aj do tradičných politických aktivít**. **Až 65 % tých, ktorí sa neangažovali v žiadnej z foriem aktivizmu, sa nezapájali ani formálne na voľbách, v odboroch alebo politickej strane**. Polovica tých, ktorí sa zapojili do 3 a viacerých aktivít aktivizmu, boli stredne formálne politicky aktívni (zúčastnili sa oboch volieb, ktoré boli týmto prieskumom sledované). Významne rozdielna je aj skupina tých mladých ľudí, ktorí vykazujú **vysokú mieru zapájania v oblasti aktivizmu (6 a viac aktivít, do ktorých sa zapojili)**. **Až 22 % z nich sa totiž zapájalo na vysokej úrovni aj v tradičných politických aktivitách (3 - 5 foriem tradičných politických aktivít)**.

Graf 27: Vzťah medzi aktivizmom a tradičnou politickou participáciou (v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS júl 2019 (18 - 30 rokov, N = 841), vlastné spracovanie

Poznámka: vzorka mladých bola filtrovaná tak, aby reflektovala situáciu mladých (oprávnenie voliť).

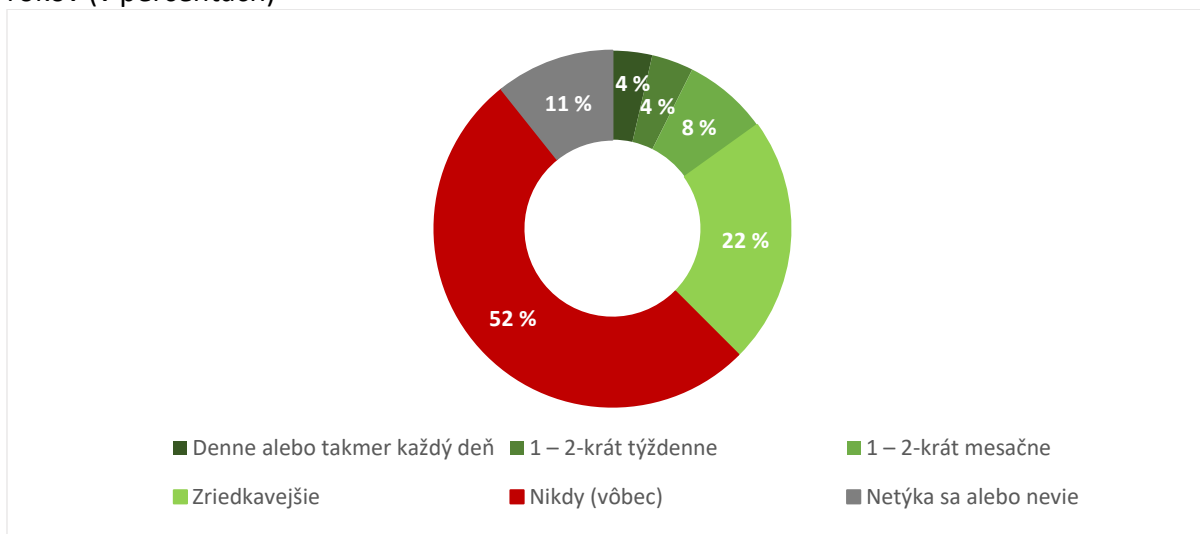
4.3.6.2 Občianska participácia: Dobrovoľnícke aktivity a členstvo

V tomto výskume sme sledovali dobrovoľníctvo, členstvo, ako aj zapojenie do lokálnych aktivít. Všetky tieto parametre nám tvoria obraz o tom, ako sú na tom mladí v oblasti občianskej participácie.

Pozrime sa najprv na mieru zapojenia mladých ľudí do dobrovoľníckych činností, frekvenciu, s akou sa zapájajú a aj oblasť, do ktorej sa zapájajú. V otázke na činnosti, ktorými si mladí ľudia vyplňajú deň, sme sa pýtali, ako často sa mladí zapájajú do akejkoľvek dobrovoľníckej či verejnoprospešnej činnosti v rámci občianskych združení, klubov, cirkví a podobne. Polovica (52 %) respondentov deklarovala, že sa do dobrovoľníctva či všeobecne prospešnej činnosti nezapája vôbec. **Až 38 % mladých ľudí povedalo, že sa jej venuje do nejakej miery, pričom 15 % povedalo, že sa dobrovoľníctvu venujú pravidelne minimálne raz mesačne.**

Zároveň 25 % mladých ľudí, ktorí v čase realizácie prieskumu chodili na strednú školu, prípadne mali ukončené minimálne SŠ vzdelanie, deklarovalo, že sa počas strednej školy zapojili do nejakej dobrovoľníckej aktivity na zlepšenie života na škole, v okolí školy alebo v obci/meste.

Graf 28: Občianska participácia: Účasť na dobrovoľníckej alebo všeobecne prospešnej činnosti (v rámci občianskych združení, klubov, cirkvi a pod.) mladých vo veku 15 až 30 rokov (v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019 (15 - 30 rokov, N = 1 000), vlastné spracovanie

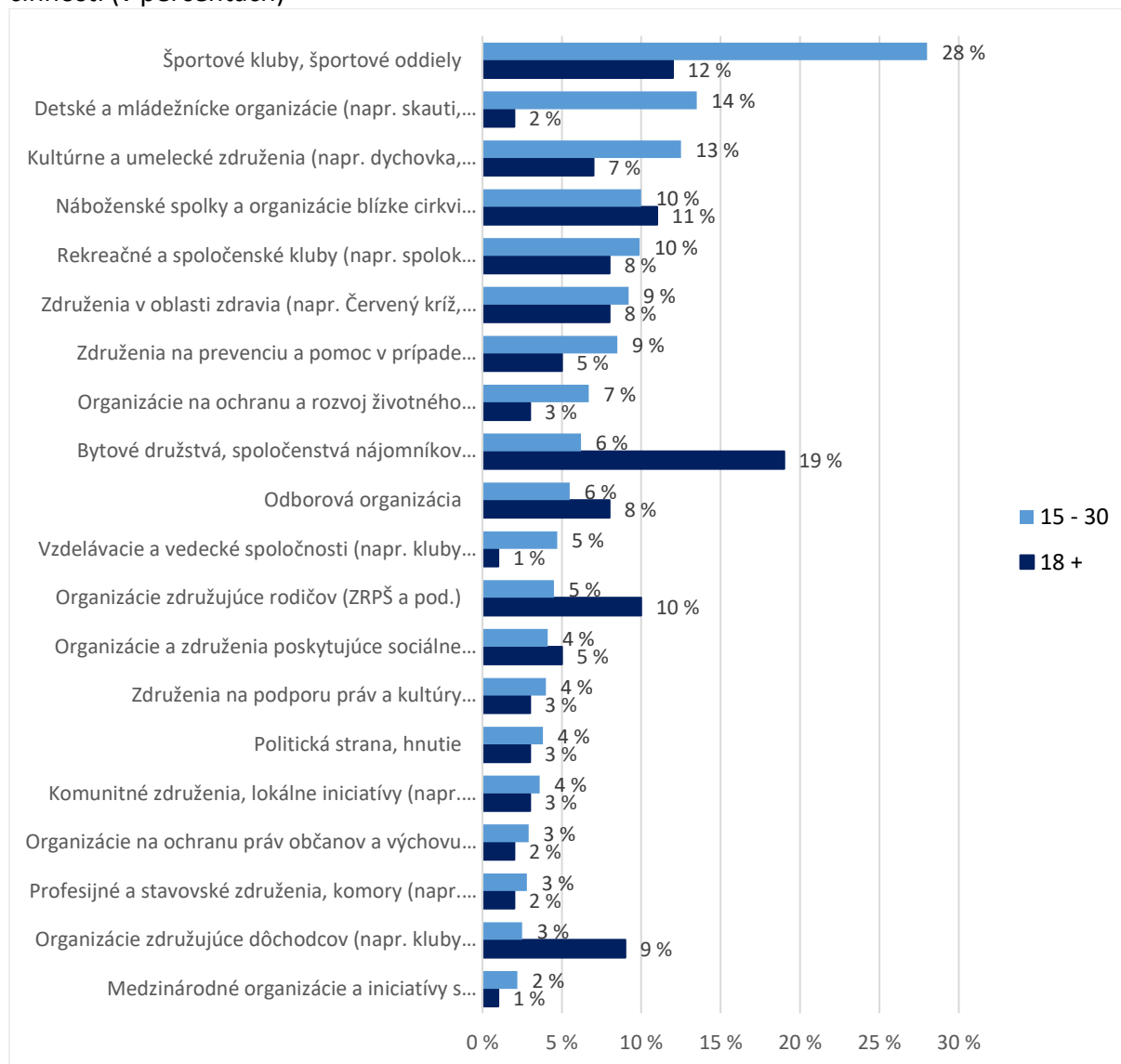
Organizovanou formou zapájania sa mladých ľudí do verejného života je aj členstvo v rôznych organizáciách, ktoré ich určitým spôsobom formujú a prispievajú k ich socializácii. Z našich skúseností vyplýva, že podstatná časť pravidelného dobrovoľníctva mladých sa odohráva práve v mládežníckych organizáciách, ktoré ich vedú k dlhodobému pravidelnému dobrovoľníctvu a vytvárajú bezpečnú zónu na rozvoj zručností a kompetencií potrebných pre aktívne občianske zapájanie či aktivizmus.

Graf 29 porovnáva členstvo v klube, spolku, združení alebo organizácii medzi mládežou a dospelou populáciou, a to z hľadiska zamerania ich činnosti. Ako ukazuje tento graf, **najpopulárnejšie už tradične boli športové kluby či oddiely**, v ktorých sa združovalo až 28 % mladých ľudí. S odstupom nasledovali **mládežnícke organizácie**, ktorých členmi bolo 14 % mladých a **kultúrne a umelecké združenia** s 13 %. Prvú päťku najobľúbenejších organizácií uzatvárajú **náboženské spolky, rekreačné a spoločenské kluby** (spolok rybárov, filatelistický klub a i.) s 10 % podielom respondentov, ktorí boli ich členmi.

O čosi užší okruh členov (9 %) mali združenia v oblasti zdravia, akými sú Červený kríž, ako aj združenia na prevenciu a pomoc pri živelných pohromách (sem patria aj hasičské zbory), s miernym odstupom potom aj organizácie na ochranu životného prostredia (7 %).

Podobne ako u dospelých, na chvoste záujmu mladých boli organizácie na ochranu práv občanov a výchovu k ľudským právam (3 %), profesijné a stavovské združenia či komory (3 %), organizácie poskytujúce rozvojovú a humanitárnu pomoc v iných krajinách a pomoc utečencom (2 %).

Graf 29: Občianska participácia: Porovnanie členstva v klube, spolku, združení alebo organizácii medzi 15- až 30-ročnými a dospelou populáciou 18+ z hľadiska zamerania ich činnosti (v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS (15 - 30 rokov, N = 1 000), (18+ rokov, N = 2 004)

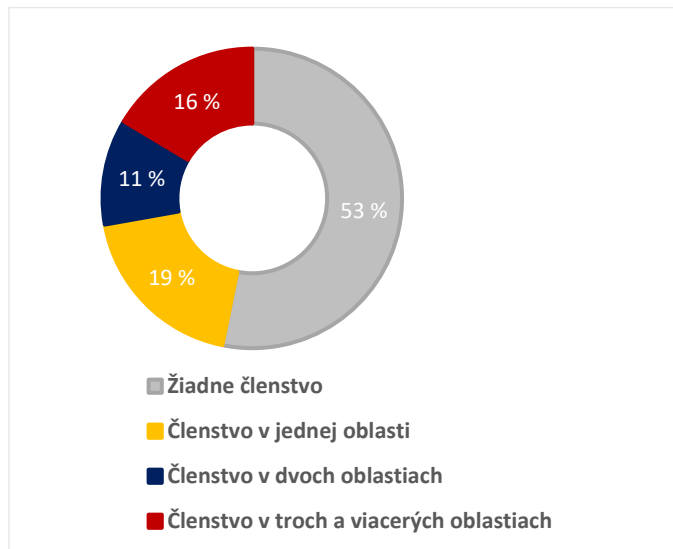
Poznámka: Dáta za dospelú populáciu boli prevzaté z reprezentatívneho prieskumu verejnej mienky národného projektu.

Na základe deklarovaného členstva v zmienených organizáciách sme vytvorili index dobrovoľného členstva v klube, spolku, organizácii a združení. Podobne ako pri indexe celkovej participácie je jeho hodnota súčtom počtu rôznych oblastí zamerania organizácií, v ktorých boli mladí členmi. Index členstva nadobúda 4 hodnoty: nulovú – žiadne členstvo, členstvo v jednej oblasti, členstvo v dvoch oblastiach a členstvo v troch a viacerých oblastiach.

Ako zobrazuje graf 30, skoro **polovica (47 %) mladých ľudí je členom nejakej organizácie**. Päťina (19 %) mladých deklarovala členstvo v jednej oblasti pôsobenia organizácií z hľadiska

zamerania ich činnosti a 28 % respondentov bolo členom organizácií z dvoch a viacerých oblastí pôsobenia.

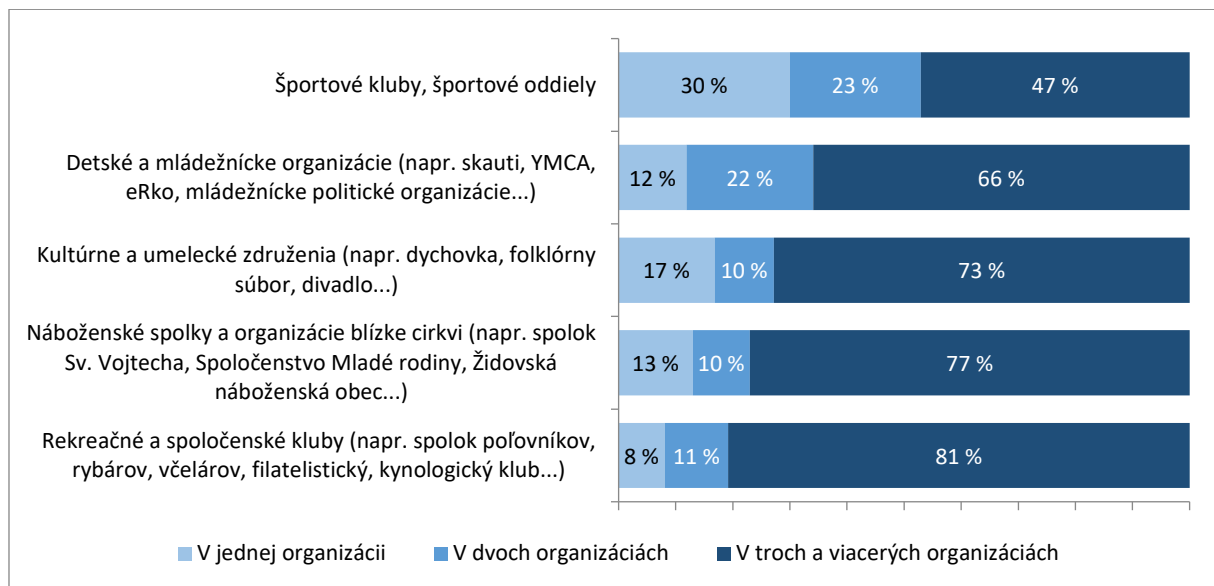
Graf 30: Miera členstva respondentov vo veku 15 až 30 rokov podľa počtu oblastí pôsobenia organizácií z hľadiska zamerania ich činnosti, v ktorých sú alebo boli mladí členmi (v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS (15 - 30 rokov, N = 1 000)

Pozrime sa na index členstva podľa príslušnosti k oblastiam z hľadiska zamerania ich činnosti. Graf 31, 32 ukazujú rebríček 5 najobľúbenejších oblastí, v ktorých boli mladí ľudia členmi. V porovnaní s ostatnými oblasťami z top 5-ky sa členovia športových klubov významne viac zapájali iba do jednej jedinej, t. j. športovej, oblasti. Až 30 % členov - športovcov bolo členom iba jednej oblasti, oproti 8 % až 17 % v ostatných 4 najpopulárnejších oblastiach. Medzi mladými športovcami je takých, ktorí sa organizujú aj v iných oblastiach, menej ako polovica (47 %). Naopak medzi mladými členmi organizácií v ostatných 4 oblastiach je významne vyšší podiel takých členov, ktorí boli členmi v 3 a viacerých oblastiach (až 66 % až 81 %). Najviac diverzifikovaných členov združovali rekreačné a spoločenské kluby, ako aj náboženské spolky a organizácie blízke cirkvi.

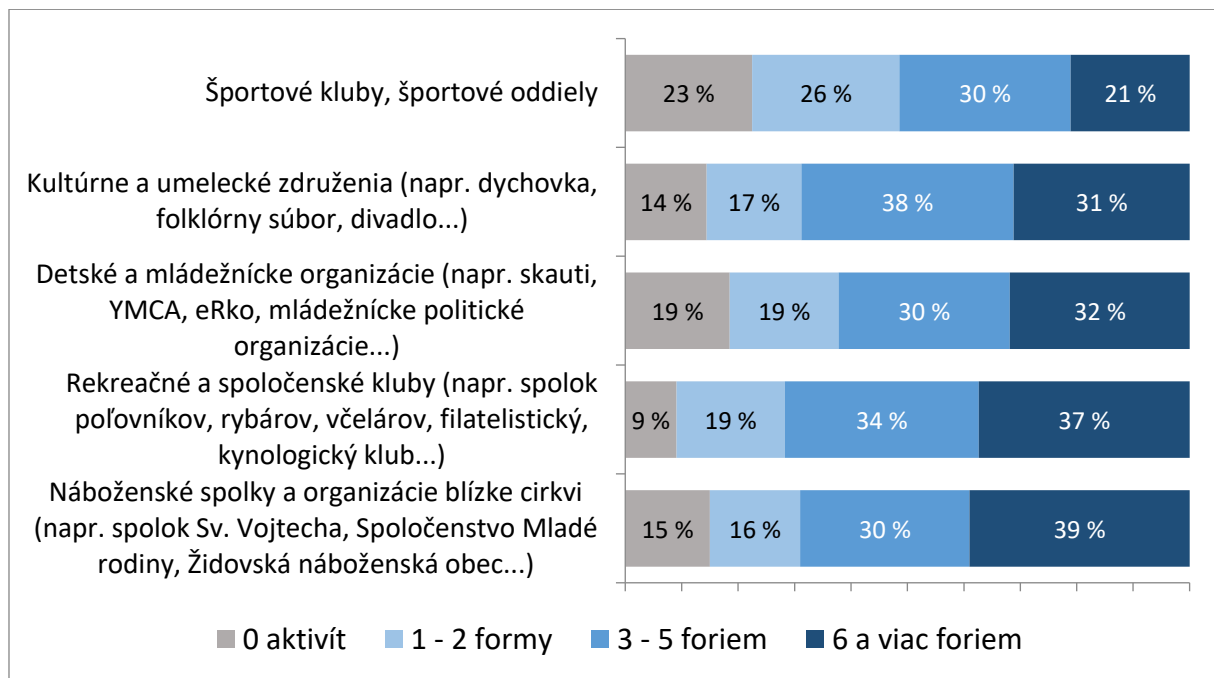
Graf 31: Miera členstva respondentov vo veku 15 až 30 rokov podľa počtu oblastí zamerania organizácií, v ktorých sú alebo boli mladí členmi (v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS (15 - 30 rokov, N = 1 000)

Štatisticky významný a stredne silný pozitívny vzťah sa ukázal medzi všetkými 5 najobľúbenejšími oblasťami členských organizácií a indexom aktivizmu. Ukázalo sa, že **občiansky angažovaní (členovia týchto typov organizácií) sa vo väčšej miere angažovali v oblasti aktivizmu. Mladí členovia náboženských spolkov, rekreačných a spoločenských klubov vykazovali najväčšiu mieru aktivizmu, najmenšiu mieru zapojenia do týchto aktivít vykazovali športovci.** 51 % členov - športovcov bolo stredne angažovaných (zapojených do 3 a viacerých položiek aktivizmu), oproti tomu v ostatných 4 najpopulárnejších oblastiach z hľadiska zamerania ich činnosti bolo stredne angažovaných členov o 10 až 20 percentuálnych bodov viac ako u športovcov. Najmenej občiansky pasívnych mladých ľudí sa združovalo v rekreačných a spoločenských kluboch, najviac v športových kluboch.

Graf 32: Vzťah medzi oblasťou pôsobenia organizácií z hľadiska zamerania ich činnosti a mierou aktivizmu (v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS (15 - 30 rokov, N = 1 000)

V tomto výskume sa preukázal taktiež štatisticky významný pozitívny vzťah medzi občianskou participáciou, konkrétne členstvom v organizáciách, kluboch či združeniach a mierou aktivizmu a tradičnej politickej participácie. Pri tradičnej politickej participácii je vzťah s členstvom silný, pri aktivizme ešte o niečo silnejší. Z náboja korelačného koeficientu v tabuľke nižšie vidíme, že **čím je vyššia miera participácie v aktivizme, tým je vyššia miera členstva v rôznych oblastiach pôsobenia organizácií z hľadiska zamerania ich činnosti, a zároveň aj vyššia tradičná politická participácia. Práve z tohto dôvodu sa zdá byť úloha občianskej participácie a aktivizmu kľúčová** a členstvo ako nástroj posilňovania angažovanosti mladých dôležitý.

Tabuľka 13: Vzťah medzi členstvom v organizáciách, kluboch či združeníach a mierou oboch druhov participácie

Correlations					
			Index aktivizmu	Index členstva v 4 kategóriách	Index tradičnej politickej participácie
Spearman's rho	Index aktivizmu	Correlation Coefficient	1	.509**	.475**
		Sig. (2-tailed)	.	0	0
		N	1 000	1 000	1 000
	Index členstva v 4 kategóriách	Correlation Coefficient	.509**	1	.273**
		Sig. (2-tailed)	0	.	0
		N	1 000	1 000	1 000
	Index tradičnej politickej participácie	Correlation Coefficient	.475**	.273**	1
		Sig. (2-tailed)	0	0	.
		N	1 000	1 000	1 000

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS (15 - 30 rokov, N = 1 000)

4.3.6.3 Občianska participácia: Zapojenie na miestnej úrovni

Tradičné uchovenie nazerania na participáciu mladých sme taktiež rozšírili o pohľad na zapojenie a pomáhanie mladých na lokálnej úrovni. Inšpirovali sme sa štúdiou Promise (Quandt, Israel et al, 2019), v ktorej tiež analyzovali zapojenie a participáciu aj na miestnej úrovni, len na iných položkách. Ich dôvodom, tak ako aj u nás bolo, že v tradičných štúdiách a výskumoch o participácii sa pozabúda práve na tento aspekt analýzy ovplyvňovania vecí verejných v bezprostrednom okolí mladých.

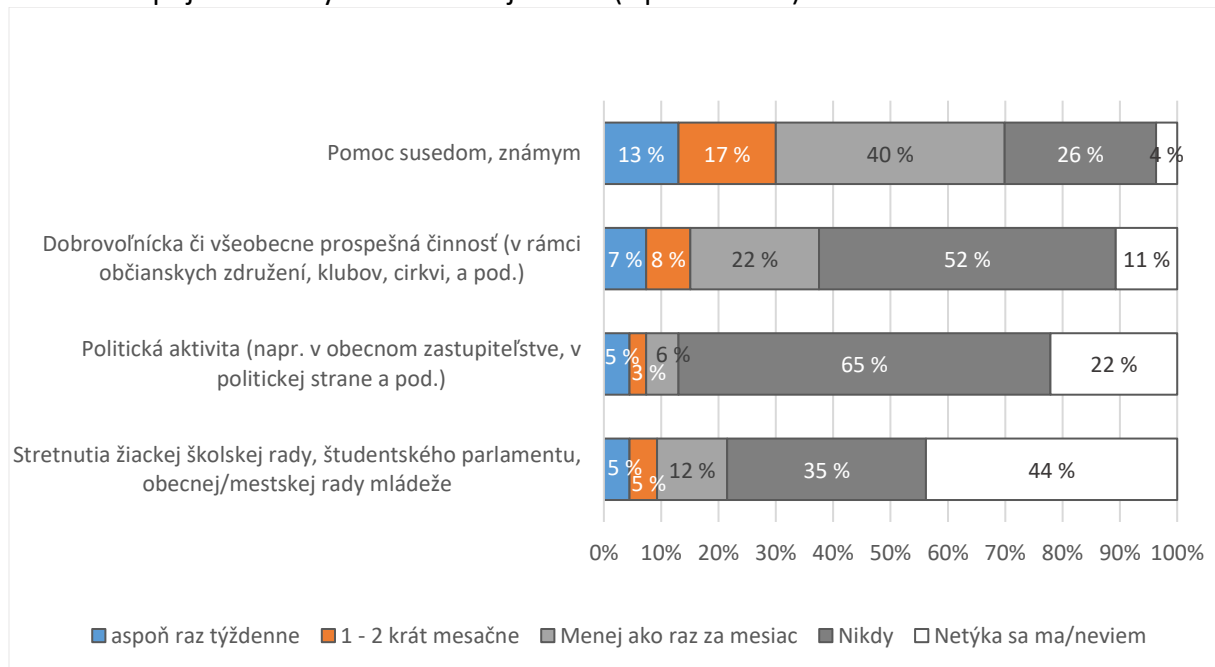
Ako vidíme na grafe 33, až 30 % mladých ľudí pomáha susedom a známym minimálne raz za mesiac, čo je zároveň aj najpopulárnejšia lokálna aktivita. Dobrovoľne sa aspoň raz za mesiac angažuje 15 % ľudí, menej často sa dobrovoľníctvu na miestnej úrovni venuje až 38 % mladých. 10 % mladých sa aspoň raz za mesiac venuje žiackej/študentskej školskej rade alebo obecnej, či mestskej rade, 8 % mladých sa aspoň raz za mesiac venuje politickej aktivite v obecnom zastupiteľstve či politickej strane. Zároveň sa ukázalo, že medzi **aktivizmom, pomocou susedom či dobrovoľníctvom ako formami občianskej participácie existuje štatisticky významný a stredne silný vzťah**. Štatisticky významný vzťah potom existuje aj medzi tradičnou politickou participáciou a pomocou susedom, dobrovoľníctvom či politickou aktivitou, ale tento vzťah je slabý.

Zaujímavým výsledkom je aj štatisticky nevýznamný vzťah medzi aktivitou v školských či obecných radách a politickou či občianskou participáciou. Keď sme sa však pýtali len na túto skúsenosť počas strednej školy, tak tam sa vzťah k občianskej aj politickej participácii ukázal ako štatisticky významný, aj keď veľmi slabý (tabuľka 14). Pri interpretácii nám pomohli

najmä naše výsledky z praxe, ktoré hovoria o veľmi rôznorodnej funkcii a kvalite participácie mladých aktívnych v školských žiackych radách.

Tabuľka 14 nám pomáha poukázať na aktivity počas strednej školy, ktoré korelujú s mierou aktivizmu či politickej participácie. Na túto otázku odpovedali všetci tí, ktorí navštevovali v minulosti alebo počas zberu dát strednú školu. Štatisticky významný a stredne silný vzťah voči občianskej participácii existuje práve s členstvom alebo aktívnou účasťou na aktivitách v mládežníckych organizáciách, ako aj dobrovoľníckou aktivitou na zlepšenie života na škole, v okolí školy alebo v obci/meste. **Mladí, ktorí sa dobrovoľnícky angažujú a tí, ktorí sú členmi, prípadne majú možnosť zúčastňovať sa na aktivitách mládežníckych organizácií, sa významne viac občiansky angažujú.** Do určitej miery sa viac občiansky angažujú aj tí, ktorí organizujú mimoškolské aktivity (výlety, exkurzie, vydávanie školského časopisu) a tí, čo sa zapájajú do diskusií na spoločenské a politické témy počas vyučovania.

Graf 33: Zapojenie mladých na lokálnej úrovni (v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS (15 - 30 rokov, N = 1 000)

Tabuľka 14: Vzťah medzi zapájaním sa počas strednej školy a formálnou politickou participáciou a občianskou participáciou - aktivizmom

Correlations			Index aktivizmu	Index formálnej politickej participácie
Spearman's rho	Členstvo alebo aktívna účasť na aktivitách v mládežníckych organizáciách	Correlation Coefficient	-.322**	-.168**
		Sig. (2-tailed)	0	0
		N	944	944
	Dobrovoľnícka aktivita na zlepšenie života na škole, v okolí školy alebo v obci/meste	Correlation Coefficient	-.295**	-.144**
		Sig. (2-tailed)	0	0
		N	944	944
	Organizovanie mimoškolskej aktivity (napr. výletov, exkurzií, vydávanie školského časopisu)	Correlation Coefficient	-.257**	-.080*
		Sig. (2-tailed)	0	0.014
		N	944	944
	Aktívne zapájanie sa do diskusií o politických a spoločenských témach počas vyučovacích hodín	Correlation Coefficient	-.248**	-.137**
		Sig. (2-tailed)	0	0
		N	944	944
	Maturitná skúška z občianskej náuky	Correlation Coefficient	-.161**	-.166**
		Sig. (2-tailed)	0	0
		N	944	944
	Členstvo v miestnom či mestskom parlamente mladých	Correlation Coefficient	-.147**	-.103**
		Sig. (2-tailed)	0	0.001
		N	944	944
	Členstvo v Žiackej školskej rade, resp. Žiackom parlamente	Correlation Coefficient	-.177**	-.117**
		Sig. (2-tailed)	0	0
		N	944	944

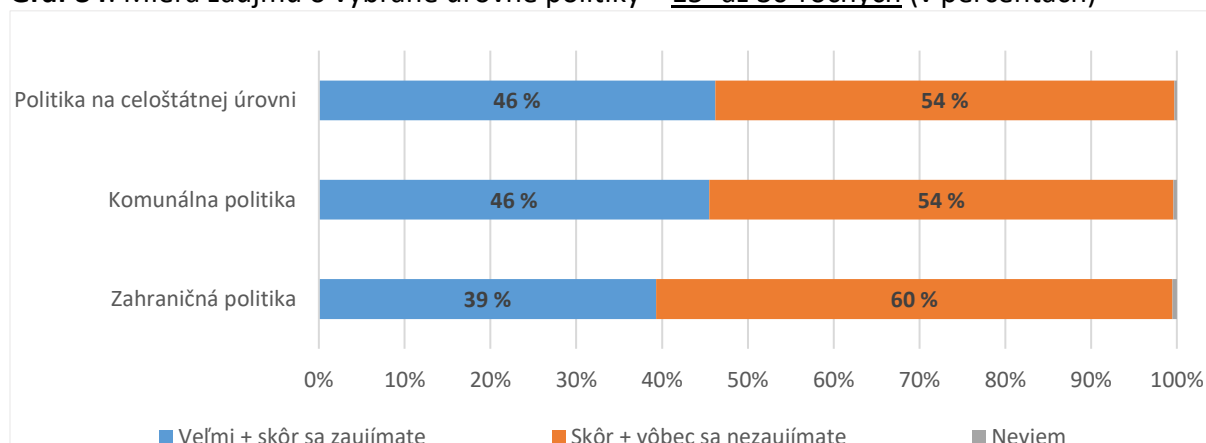
** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).
* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS (15 - 30 rokov, N = 1 000)

4.3.6.4 Spoločenská angažovanosť: Pozornosť a záujem o politiku a diskusie o politike s inými

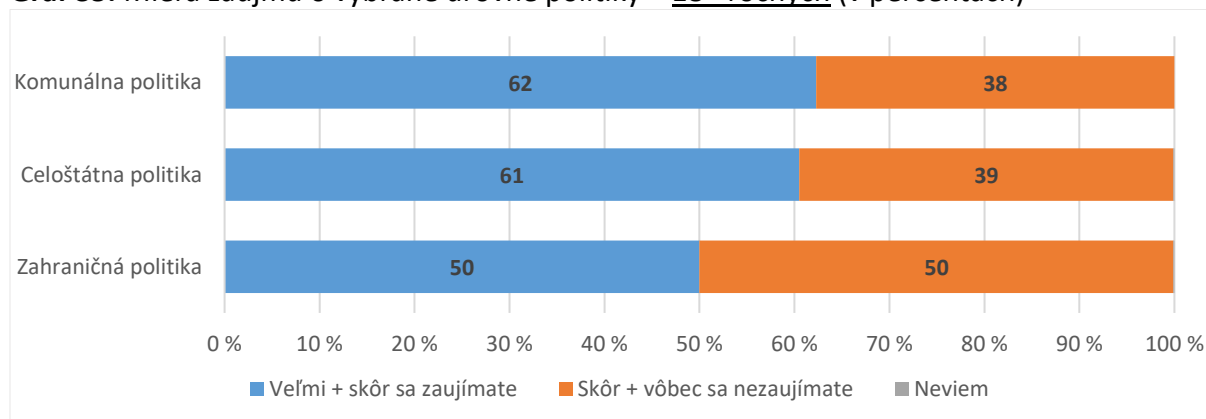
Mladí ľudia na Slovensku sa **rovnako málo zaujímali o politiku na celoštátnej, ako aj komunálnej úrovni, zaujíma sa o ňu zhodne necelá polovica mladých (46 %)**. Menej záujmu požívala potom medzinárodná politika, ktorá je zaujímavá len pre 39 % mladých ľudí. V porovnaní s dospelou populáciou (graf 35) bol celkovo záujem o politiku u mladých nižší o približne 15 percentuálnych bodov pri národnej a komunálnej úrovni a menší rozdiel bol pri záujme o zahraničnú politiku (11 percentuálnych bodov rozdiel).

Graf 34: Miera záujmu o vybrané úrovne politiky – 15- až 30-ročných (v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS (15 - 30 rokov, N = 1 000)

Graf 35: Miera záujmu o vybrané úrovne politiky – 18+ ročných (v percentách)

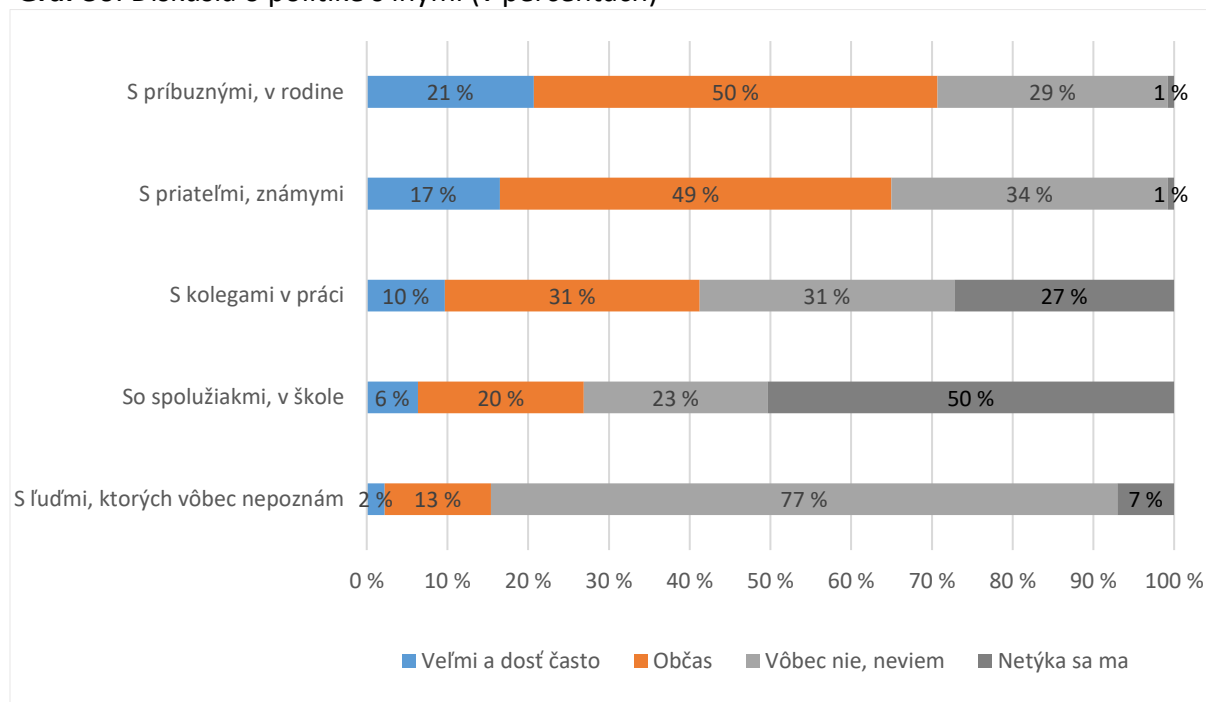
Zdroj: MV SR/ÚSV ROS (18+ rokov, N = 2 004)

Poznámka: Dáta za dospelú populáciu boli prevzaté z reprezentatívneho prieskumu verejnej mienky národného projektu.

Veľmi často alebo často sa o politike rozprávala len asi pätina mladých, a to v rodinnom kruhu. Občas sa s rodinou a príbuznými o politike rozprávalo ďalších 50 % mladých. S priateľmi sa občas o politike porozpráva skoro polovica mladých (49 %) a často alebo veľmi často len 17 % mladých. Nasledujú potom kolegovia v práci, 10 % mladých sa rozpráva

veľmi alebo dosť často, a 31 % občas. Na smutnom konci zostávajú spolužiaci a škola, ktorá poskytuje priestor na diskusiu o politike veľmi alebo dosť často len 6 % a občas len 20 % mladých zo všetkých. Inými slovami, **necelá polovica mladých (46 %), ktorí chodia do školy, sa o politike v škole alebo so spolužiakmi nebaví**. Logicky potom najmenej sa mladí o politike bavia s ľuďmi, ktorých nepoznajú (15 % aspoň občas).

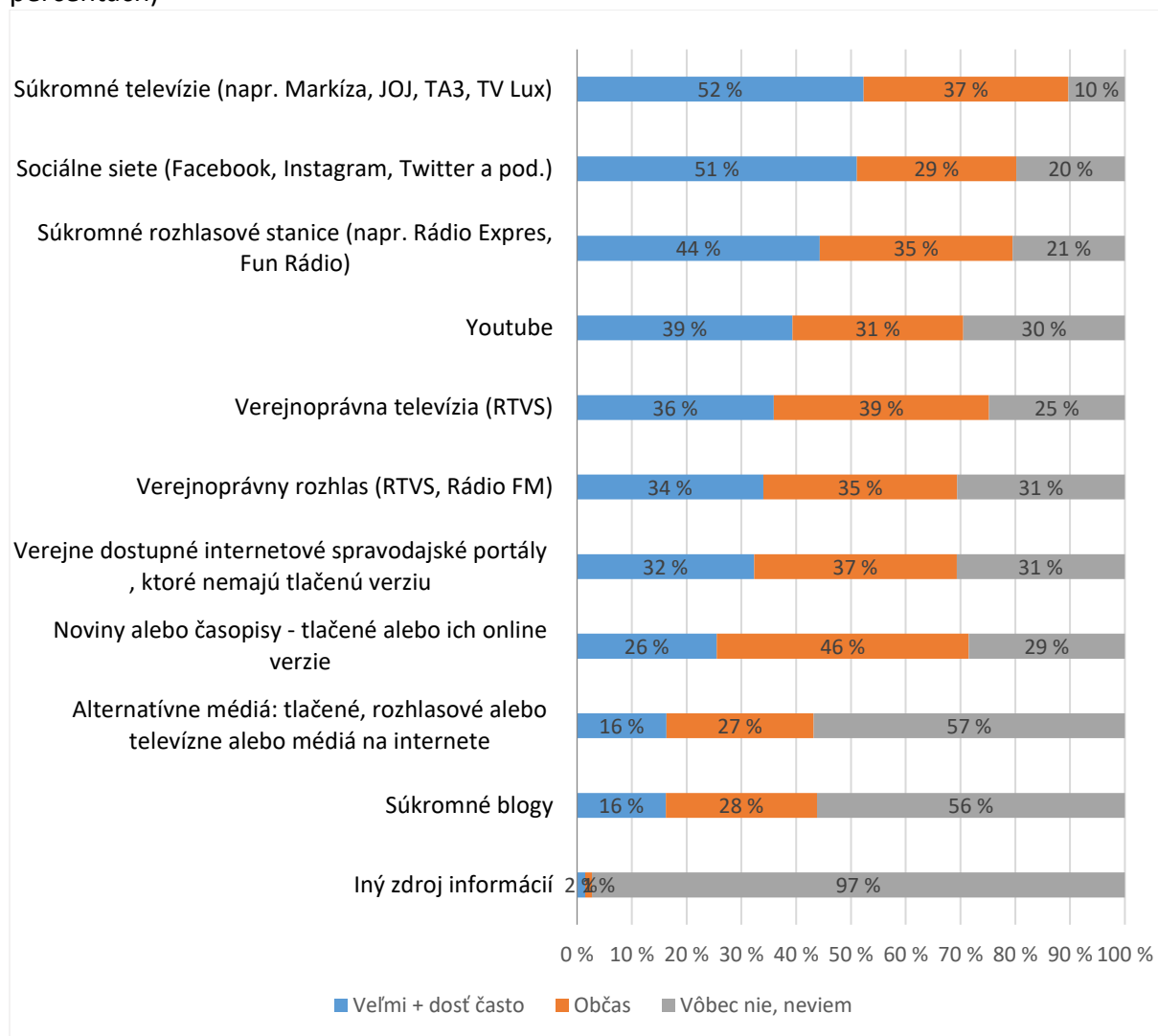
Graf 36: Diskusia o politike s inými (v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS (15 - 30 rokov, N = 1 000)

Približne polovica mladých preferuje veľmi často alebo často prijímať informácie o dianí v politike a spoločnosti, buď z komerčných TV staníc (52 %), alebo zo sociálnych sietí (51 %). Nasledujú súkromné rozhlasové stanice, ktoré za účelom informácií o politike a spoločnosti využíva veľmi často alebo často až 44 % mladých. Obľúbený je aj Youtube, pre 39 % mladých je to veľmi častý alebo častý zdroj informácií o politike. Približne tretina mladých sleduje verejnoprávnu televíziu (36 %), rozhlas (34 %) a internetové portály, ktoré nemajú printovú verziu (32 %). Noviny alebo časopisy (printové alebo online verzie) využíva na informácie o politike veľmi často alebo často len štvrtina (26 %), alternatívne médiá 16 % mladých a súkromné blogy 16 % mladých.

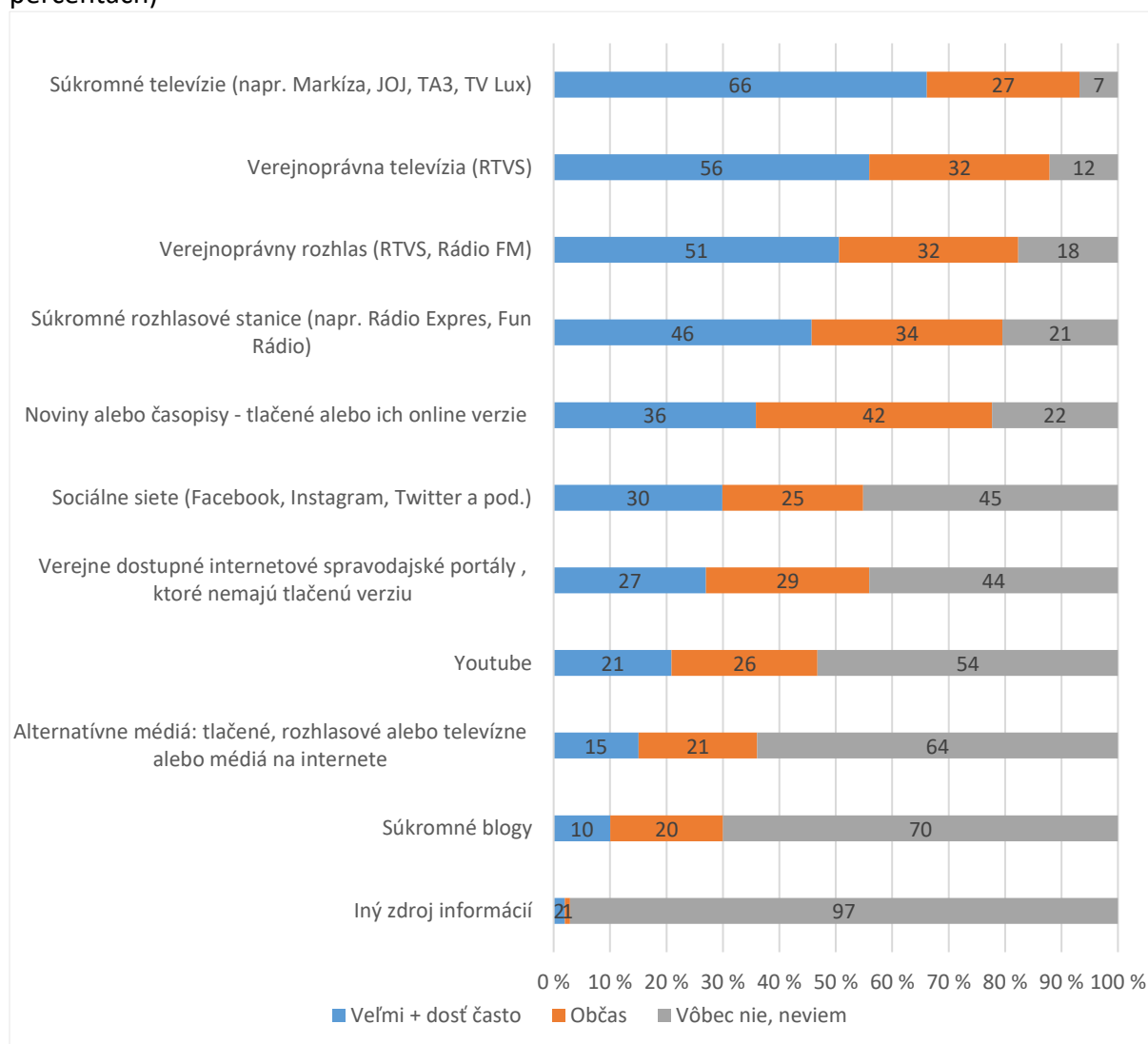
Graf 37: Najčastejšie zdroje informácií o dianí v politike a v spoločnosti – 15 až 30 rokov (v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS (15 - 30 rokov, N = 1 000)

Podľa očakávaní, mladí konzumujú mediálny obsah inak ako dospelí. Najväčšie rozdiely sú v sledovaní verejnoprávnych médií, na ktoré sa veľmi alebo dosť často obracia polovica dospelých. Dospelí sa ešte stále prikláňajú k tradičným médiám, či už tlačným alebo online (minimálne viac ako tretina ich konzumuje za účelom získania informácií o politike a spoločnosti). Sociálne siete, internetové portály alebo Youtube, sa u dospelých nachádzajú až v druhej polovici zoznamu a ako zdroj informácií o politike a spoločnosti ich veľmi alebo dosť často využíva menej ako tretina dospelých. Alternatívne médiá využívajú obe skupiny podobne (15 %).

Graf 38: Najčastejšie zdroje informácií o dianí v politike a v spoločnosti – 18+ rokov (v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS (18+ rokov, N = 2 004)

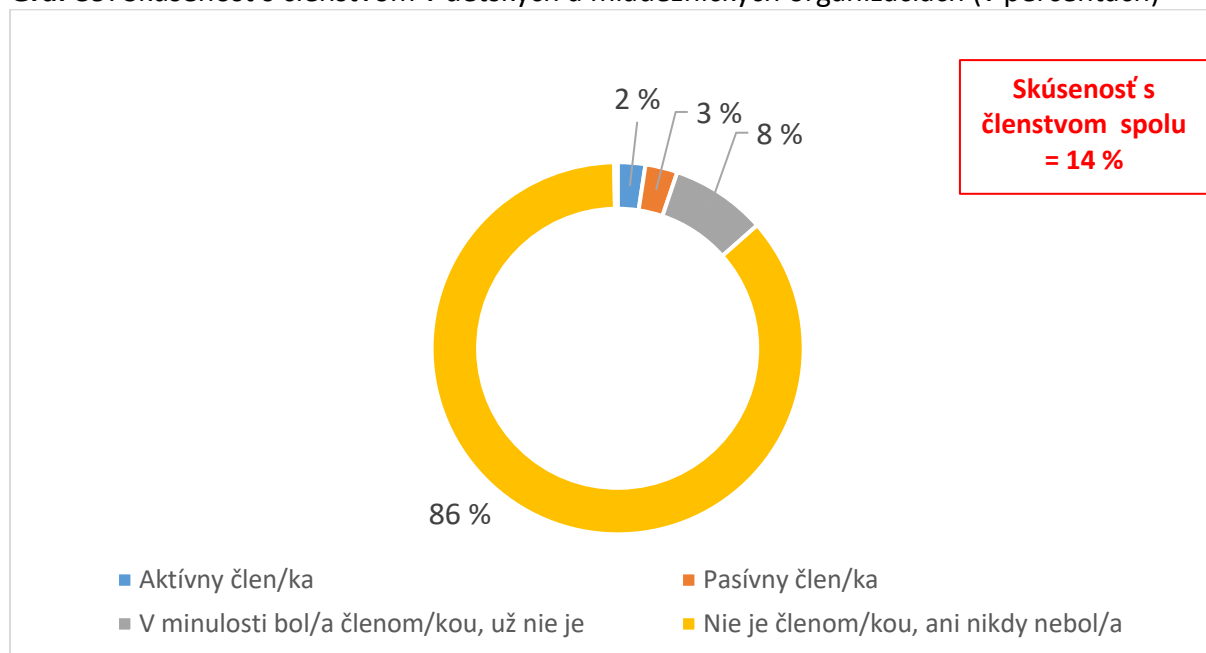
4.3.7 Mladí a mládežnícke organizácie

Ako sme uviedli v časti Miera zapojenia mladých ľudí do aktivít spoločenskej participácie a aktivizmu, po členstve v športových kluboch a športových oddieloch je druhým najčastejším typom organizácie, v ktorom sú mladí ľudia organizovaní na členskej báze, detské a mládežnícke organizácie. **Celkovo až 14 % mladých vo veku 15 – 30 rokov má skúsenosť s takýmto typom členstva**, z toho 3 % boli v čase prieskumu aktívnymi členmi, ďalšie 3 % sa ohodnotili ako pasívni členovia a 8 % respondentov bolo členom či členkou takejto organizácie v minulosti. V prepočte na absolútne čísla v populácii⁶¹ deklaruje

⁶¹ Podľa údajov Štatistického úradu SR k 31. 12. 2019 bolo na Slovensku vo vekovej kategórii 15 – 30 rokov celkovo 1 014 802 osôb. Zdroj: <https://bit.ly/37FNLmQ>

skúsenosť s členstvom v detskej alebo v mládežníckej organizácii v sledovanej vekovej kategórii **približne 172-tisíc mladých ľudí**.

Graf 39: Skúsenosť s členstvom v detských a mládežníckych organizáciách (v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019, vlastné spracovanie

Štatisticky významne častejšie uvádzali členstvo v mládežníckej organizácii respondenti s VŠ vzdelaním, tvoriví odborní pracovníci, študenti a žiaci, mladí žijúci v slušne zabezpečených domácnostiach, ako aj mladí z menších obcí s počtom 1- až 5-tisíc obyvateľov, či respondenti z Nitrianskeho a Žilinského kraja. Častejšie uvádzali členstvo tiež mladí, ktorí sa považujú za hlboko veriacich, ale aj mladí, ktorí sa v otázkach viery identifikujú skôr ako nerozhodnutí.

Ukazuje sa, že populácia mladých ľudí organizovaných v detských a mládežníckych organizáciách sa odlišuje od väčšinovej populácie v rámci svojej generácie vo viacerých charakteristikách. Detské a mládežnícke organizácie sa od ostatných združení programovo venujú práci s deťmi a mladými ľuďmi, mnohé majú programy zamerané na charakterové vzdelávanie. Počas svojich aktivít vytvárajú priestor pre komplexný rozvoj kompetencií mladých ľudí, aby sa stali aktívnymi občanmi pozitívne ovplyvňujúcimi chod svojich komunít. Prostredníctvom aktivít neformálneho vzdelávania, často na rovesníckom princípe, získavajú vedomosti, zručnosti a postoje vedúce k úcte k demokracii a slobode ako základným hodnotám, naprieč názorovým politickým spektrom.

Pozitívny dopad činnosti detských a mládežníckych organizácií, ktorý mapuje dlhodobá Rada mládeže Slovenska⁶², potvrdzujú aj zistenia aktuálneho prieskumu. Pri analýze odpovedí na otázky zamerané **na vnímanie demokracie** sa ukázalo, že mladí so

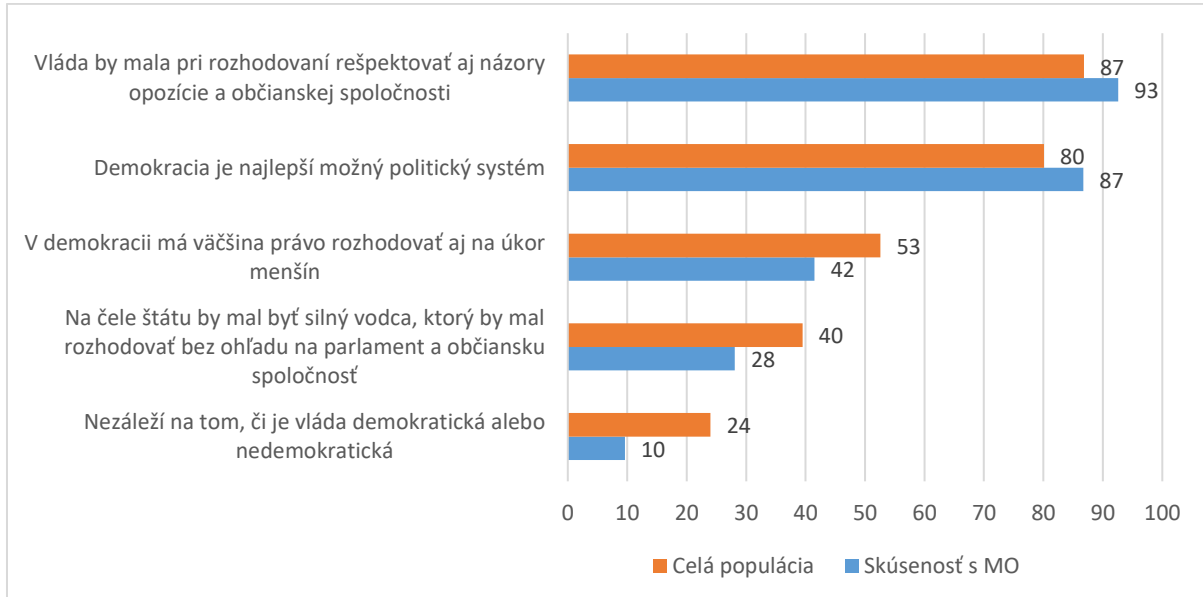
⁶² Bližšie pozri, napríklad výsledky kvalitatívneho výskumu - Dopady práce s mládežou (záverečná správa z výskumu). Bratislava: RmS, 2016. Dostupná na: https://issuu.com/mladez3/docs/dopady-pr_ce-s-ml_de_ou_spr_va-z-v

skúsenosťou s detskou alebo mládežníckou organizáciou vykazujú **významne vyššiu tendenciu podporovať demokraciu a demokratické princípy ako rešpekt voči opozícii a občianskej spoločnosti**. Na druhej strane vykazujú títo mladí významne **nižšiu podporu autokratickým prvkom** (silný vodca, rozhodovanie na úkor menších), ako je to v celkovej populácii mladých.

S výrokom, „demokracia je najlepší možný politický systém“, súhlasilo až 87 % týchto mladých oproti celkovej populácii mládeže. Ešte viac, až 93 % mladých so skúsenosťou z detskej a mládežníckej organizácie súhlasilo s výrokom, „vláda by mala pri rozhodovaní rešpektovať aj názory opozície a občianskej spoločnosti“.

Významne nižšiu mieru súhlasu sme zaznamenali pri výrokoch, „v demokracii má väčšina právo rozhodovať aj na úkor menších“, (42 % oproti 53 % v celkovej populácii mladých). Pri výroku, „na čele štátu by mal byť silný vodca, ktorý by mal rozhodovať bez ohľadu na parlament a občiansku spoločnosť“, sme zaznamenali súhlas 28 % mladých so skúsenosťou z detskej a mládežníckej organizácie, oproti 40 % v celkovej populácii. Pri výroku, „nezáleží na tom, či je vláda demokratická alebo nedemokratická“, sme zaznamenali dokonca súhlas len u 10 % mladých z detských a mládežníckych organizácií oproti 24 % v celkovej populácii mladých.

Graf 40: Súhlas s názormi na demokraciu u respondentov so skúsenosťou s detskou alebo mládežníckou organizáciou v porovnaní s celkovou populáciou mladých (určite + skôr súhlasí, v percentách)

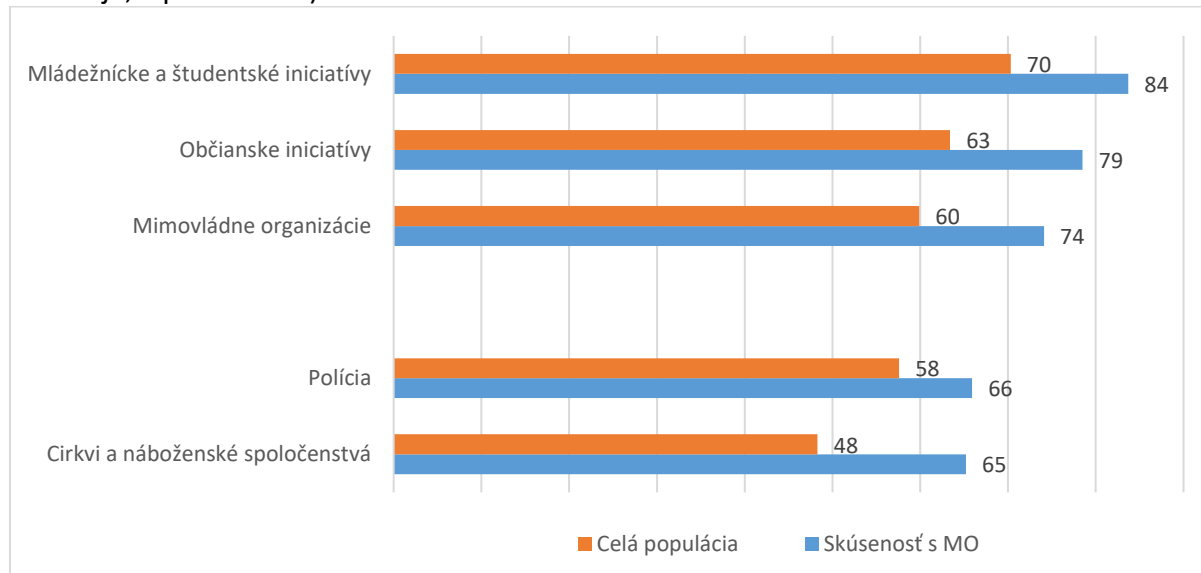
Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019 (celá populácia 15 - 30 rokov, N = 1 000; skúsenosť s MO, N = 135), vlastné spracovanie

Poznámka: V grafe sú zobrazené výroky, pri ktorých bol zaznamenaný štatisticky významný rozdiel.

Čo sa týka dôvery voči inštitúciám, mladí so skúsenosťou s detskou alebo mládežníckou organizáciou, štatisticky významne častejšie dôverujú občianskym iniciatívam, mimovládnyh organizáciám a mládežníckym a študentským iniciatívam. Častejšie dôverujú

tiež polícii, alebo napr. cirkvám a náboženským spoločnostiam. V prípade politických inštitúcií, akými sú vláda, NR SR, politické strany a pod., sa v dobe realizácie prieskumu mladí z tohto prostredia nelíšili významne od celkovej populácie mladých.

Graf 41: Dôvera k inštitúciám u respondentov so skúsenosťou s detskou alebo mládežníckou organizáciou v porovnaní s celkovou populáciou mladých (úplne + skôr dôveruje, v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019 (celá populácia 15 - 30 rokov, N = 1 000; skúsenosť s MO, N = 135), vlastné spracovanie

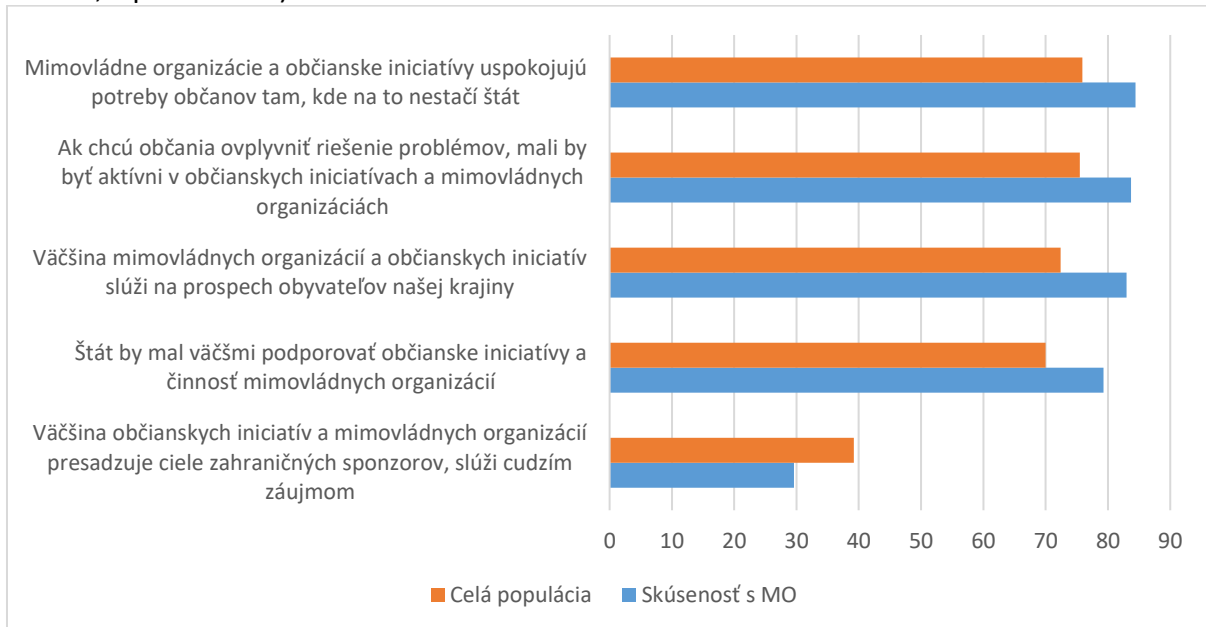
Podobne ako pri dôvere inštitúciám aj pri názoroch na MNO nachádzame významné rozdiely pri porovnaní mladých so skúsenosťou s členstvom v detskej alebo mládežníckej organizácii oproti celkovým údajom za rovesníkov v rovnakej vekovej kategórii. Celkovo majú títo mladí **pozitívnejší vzťah k inštitúciám občianskej spoločnosti**, či už sú to mimovládne organizácie alebo občianske iniciatívy. Významne viac vnímajú ich kapacitu uspokojovať potreby občanov, ale sú pre nich viac tiež odpoveďou na riešenie problémov krajiny. Vo väčšej miere sa tiež stotožňujú s názorom, že MNO má štát väčšmi podporovať. Ukazuje sa tiež väčšia odolnosť voči konšpiračným konceptom, ako napr. o presadzovaní cieľov zahraničných sponzorov.

Až 84 % mladých so skúsenosťou s detskou alebo mládežníckou organizáciou deklarovalo súhlas s výrokom, „mimovládne organizácie a občianske iniciatívy uspokojujú potreby občanov tam, kde na to nestačí štát“, oproti 76 % mladých v celkovej populácii. Podobne vysoká bola miera súhlasu s výrokom, „ak chcú občania ovplyvniť riešenie problémov, mali by byť aktívni v občianskych iniciatívach a mimovládnych organizáciách“. Aj v tomto prípade bol rozdiel 84 % oproti 76 %. Významná je aj miera súhlasu s užitočnosťou MNO v prospech obyvateľov, s výrokom: „väčšina mimovládnych organizácií a občianskych iniciatív slúži na prospech obyvateľov našej krajiny“, súhlasilo 83 % mladých s takouto skúsenosťou oproti 72 % z celkového počtu mladých.

Podstatne triezvejší je potom pohľad tejto časti organizovaných mladých aj na výrok: „väčšina občianskych iniciatív a mimovládnych organizácií presadzuje ciele zahraničných sponzorov, slúži cudzím záujmom“. Súhlasilo s ním 30 % mladých so skúsenosťou s členstvom v mládežníckej organizácii na rozdiel od celkovej populácie mladých, kde

s týmto výrokom deklarovalo súhlas až 39 % oslovených. Prehľad súhlasu s výrokmí uvádzame v grafe 42.

Graf 42: Súhlas s názormi na MNO u respondentov so skúsenosťou s detskou alebo mládežníckou organizáciou v porovnaní s celkovou populáciou mladých (určite + skôr súhlasí, v percentách)

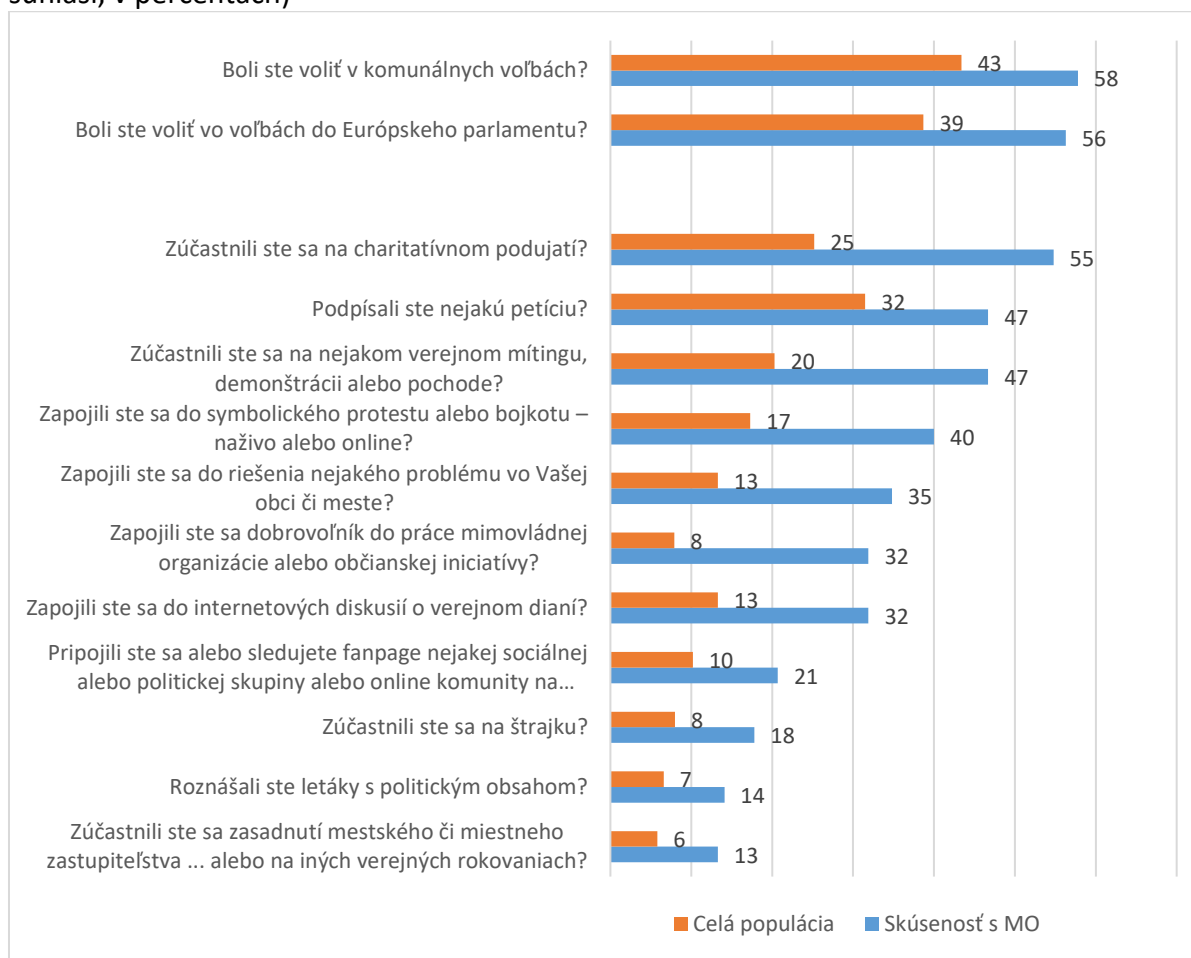

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019 (celá populácia 15 - 30 rokov, N = 1 000; skúsenosť s MO, N = 135), vlastné spracovanie

Poznámka: V grafe sú zobrazené výroky, pri ktorých bol zaznamenaný štatisticky významný rozdiel.

Okrem celkovo priaznivejších postojov voči občianskej spoločnosti sa mladí so skúsenosťou s detskou a mládežníckou organizáciou významne častejšie zapájajú do participačných aktivít, a to tak formálnych politických, občianskych aktivít, ako aj aktivizmu. V grafe 43 uvádzame prehľad zapájania sa do rôznych aktivít, pri ktorých sme zaznamenali štatisticky významný rozdiel. Z grafu je zároveň zrejmé, že vo všetkých sledovaných oblastiach bola v príslušnom období zaznamenaná štatisticky významne vyššia aktivita mladých z detských a mládežníckych organizácií ako v celkovej populácii mladých. Ukazuje sa, že dôraz na podporu zapájania mladých do vecí verejných má pozitívny efekt a prejavuje sa v merateľne vyššej aktivite v bežnom živote.

Graf 43: Zapájanie do participačných aktivít u respondentov so skúsenosťou s detskou alebo mládežníckou organizáciou v porovnaní s celkovou populáciou mladých (určite + skôr súhlasí, v percentách)

Zdroj: MV SR/ÚSV ROS, 2019 (celá populácia 15 - 30 rokov, N = 1 000; skúsenosť s MO, N = 135), vlastné spracovanie

Poznámka: V grafe sú zobrazené výroky, pri ktorých bol zaznamenaný štatisticky významný rozdiel a označilo ich v celkovej populácii mladých aspoň 5%.

Ako jeden z problematických trendov v posledných rokoch je nepochybne možné vnímať radikalizáciu a prikláňanie sa k extrémnym politickým názorom mladých. V posledných rokoch prebiehala pomerne intenzívna debata, ako vybudovať tzv. „hrádzu proti extrémizmu“, pričom zo strany verejných inštitúcií sme sledovali hlavne zavádzanie rôznych experimentálnych prvkov do vyučovania (napr. odporúčanie k návšteve múzeí holokaustu, zvýšenie počtu hodín dejepisu a pod.). Téma radikalizácie mládeže však rezonovala aj v sektore organizácií, ktoré pracujú s deťmi a mládežou. Dôvodom boli predovšetkým silnejúce aktivity hnutí extrémnej pravice zameraných práve na deti a mládež (napr. vznik mládežníckej organizácie ĽSNS - Ľudová mládež, aktivity Slovenských brancov a pod.).

Dlhodobu sa tiež ukazuje, že aktivity realizované v rámci formálneho vzdelávania nedokážu pôsobiť dostatočne preventívne proti radikalizácii časti mladých ľudí. Tento problém v princípe potvrdzujú aj zistenia výskumu národného projektu. Ukazuje sa, že približne štvrtina mladých ľudí naďalej sympatizuje s názormi extrémnej pravice. Významne častejšie však na druhej strane práve politický extrémizmus odmietajú mladí so skúsenosťou

s detskou a mládežníckou organizáciou. Bližšie sme sa tejto téme venovali v prvej kapitole v časti: Sociálny dištanc.

4.3.7.1 Mládežnícke organizácie v neziskovom sektore

Pre dokreslenie obrazu sektora organizácií pracujúcich s deťmi a mladými ľuďmi sa teraz pozrime na najzaujímavejšie zistenia z Analýzy socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časť 5. Analýza socio-ekonomického prínosu neziskového sektora pre spoločnosť, ktorú v rámci národného projektu vypracovala Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici.

Časť analýzy vypracovaná Univerzitou Mateja Bela v Banskej Bystrici je pre našu časť Mládež - občianska spoločnosť a participácia (fókusové skupiny a reprezentatívny prieskum verejnej mienky za mládež) prínosná v dvoch rovinách. V prvom rade nám dáva odpoveď na otázku, aký veľký je sektor pracujúci s deťmi a mládežou v porovnaní s inými sektormi, a to, čo do počtu organizácií, ako aj zastúpenia v neziskovom sektore ako takom. V druhom rade nám poskytuje obraz o tom, ktorej oblasti sa organizácie pracujúce s deťmi a mládežou venujú, zameriame sa na populáciu mladých vo veku 15 - 30 rokov, ktorú primárne sledujeme aj v našej štúdií (tzn. fókus na tzv. sektor práce s mládežou).

Zisťujeme, že obe klasifikácie, ktoré boli použité pre Analýzu socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časť 5. Analýza socio-ekonomického prínosu neziskového sektora pre spoločnosť, nám síce dávajú prehľad o veľkosti či zameraní sektora práce s mládežou, no pre jeho hlbšiu analýzu sú nedostačujúce. Podľa medzinárodnej klasifikácie neziskových organizácií (ICNPO), spadajú detské a mládežnícke organizácie a organizácie pracujúce s mládežou pod oblasť sociálnych služieb. Toto zaradenie považujeme za nešťastné a skresľujúce, lebo nezodpovedá slovenskej realite. Na rozdiel od medzinárodnej skúsenosti, práca týchto organizácií na Slovensku nie je chápaná ako sociálna služba, ale je spájaná predovšetkým s neformálnym či formálnym vzdelávaním a s dlhodobým dobrovoľníctvom. Tento nesúlad potvrdila nakoniec aj Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časť 5. Analýza socio-ekonomického prínosu neziskového sektora pre spoločnosť.

Druhá klasifikácia, s ktorou autori a autorky v Analýze socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časť 5. Analýza socio-ekonomického prínosu neziskového sektora pre spoločnosť pracovali, korešponduje s vymedzením podľa registra mimovládnych neziskových organizácií (zákon č. 346/2018 Z. z. o registri mimovládnych neziskových organizácií). Táto klasifikácia nepochybne viac reflektuje slovenskú realitu neziskových organizácií ako takých. Pre reflektovanie prínosu práce s mládežou sa však ukazuje ako úplne nevhodná, lebo v nej jednoducho tento typ organizácii nie je rozlíšiteľný vôbec. Z toho dôvodu ani nie je možné sledovať vybrané ukazovatele, ktoré by dopad tohto sektora ukazovali.

Sektor práce s mládežou je piaty najväčší, čo sa týka počtu organizácií, ktoré sa tejto oblasti venujú. Zároveň, až 74 % organizácií sa ako cieľovej skupine venuje mladým ľuďom vo veku od 16 - 30 rokov, čo je najviac zo všetkých cieľových skupín podľa veku. Dovoľujeme

si preto tvrdiť, že deti a mládež predstavujú skupinu, ktorá je v registri, a následne aj v analýzach a politikách neviditeľná a nereprezentovaná, pričom početnosťou a cílením je neprehliadnuteľná. **Preto navrhujeme, aby sa prehodnotil a doplnil zoznam kategórií v rámci registra ako aj ďalších analýz a následnej práci na príslušných politikách tak, aby v nich boli zahrnuté organizácie pracujúce s deťmi a mládežou v samostatnej oblasti.**

Podrobnejšie zistenia:

Pre určenie veľkosti sektora organizácií pracujúcich s deťmi a mládežou si pomôžeme typológiou organizácií z hľadiska zamerania ich činnosti, ktorú používa Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časť 5. Analýza socio-ekonomického prínosu neziskového sektora pre spoločnosť. Ako sme už v úvode spomínali, tento sektor je uvádzaný len v medzinárodnej klasifikácii neziskových organizácií (ICNPO) ako podkategória sociálnych služieb.

Z hľadiska primárneho pôsobenia organizácií sa k oblasti *detské a mládežnícke organizácie a organizácie pracujúce s mládežou* prihlásilo 48 organizácií z celkového počtu 637 organizácií, čo predstavuje 8 % z celkového počtu organizácií, ktoré na túto otázku odpovedali. Ak sa pozrieme na celkové poradie, tak oblasť detské a mládežnícke organizácie a organizácie pracujúce s mládežou sú piatou najvýraznejšie zastúpenou primárnou oblasťou pôsobenia mimovládnych a neziskových organizácií (označili ju ako svoju hlavnú činnosť, určiť mohli len jednu). Prvý v poradí bol šport (31 %), nasledovali organizácie pôsobiace v oblasti sociálnych služieb pre rôzne cieľové skupiny (14 %), umenie a kultúra (13 %) a vzdelávanie a výskum (9 %). Toto poradie a aj piata priečka pre deti a mládež platí aj v prípade, ak sa započítali oblasti pôsobenia, ktorým sa organizácie venujú aspoň na 50 %.

Tabuľka 15: Oblasti pôsobenia organizácií podľa ICNPO, porovnanie údajov

Oblasti pôsobenia podľa ICNPO	% primárna oblasť	% so započítaním ostatných oblastí	% so započítaním viac ako 50 percentného podielu	Priemer uvedeného percentuálneho podielu oblasti pôsobenia
Kultúra a rekreácia	49,2			
- v tom umenie a kultúra	13,3	30,1	13,9	13,15
- v tom šport	30,6	41,1	30,1	25,96
- v tom rekreácia a realizácia záujmových aktivít	5,3	29,6	4,4	7,05
Sociálne služby	22,6			
- v tom sociálne služby pre deti, mládež, rodinu, ľudí so zdravotným	13,8	24,5	12,1	11,1

<i>postihnutím, seniorov a ďalšie skupiny</i>				
<i>- v tom detské a mládežnícke organizácie, organizácie pracujúce s mládežou</i>	7,5	27,2	5,6	7,35
<i>- v tom prevencia a pomoc v prípade humanitárnych katastrof</i>	1,3	2,6	0,8	0,71
Vzdelávanie a výskum	9,1	37,3	9,2	10,72
Životné prostredie	4,2	14,7	3,3	3,85
Právo, obhajoba záujmov a politika	3,4			
<i>- v tom advokácia/obhajoba záujmov</i>	3,1	9,0	1,8	2,64
<i>- v tom politika</i>	0,3	4,1	0,2	0,71
Zdravie	3,3	17,0	3,1	4,13
Podpora dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva	2,2	19,5	2,5	3,98
Rozvoj komunity a bývania	2,5	8,3	0,8	1,68
Profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory	1,4	3,4	0,8	0,90
Náboženské organizácie	1,3	3,8	0,7	0,95
Medzinárodné organizácie	0,3	4,6	0	0,48
Iné	0,3	0,8	0,2	0,28

Zdroj: Výskum časti Analýzy socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časť 5. Analýza socio-ekonomického prínosu neziskového sektora pre spoločnosť

Ak započítame všetky oblasti pôsobenia, ktoré organizácie uviedli, tak sa k oblasti *detské a mládežnícke organizácie a organizácie pracujúce s mládežou* prihlásilo 166 organizácií, čo predstavuje 27 %. Aj cez túto optiku je oblasť práce s mládežou na piatom mieste, čo sa týka počtu organizácií, ktoré sa tejto oblasti venujú. Prvú priečku obsadil šport (42 %), ďalej vzdelávanie a výskum (37 %), umenie a kultúra (30 %), rekreácia a realizácia záujmových aktivít (30 %) a nasledujú organizácie venujúce sa deťom a mládeži (27 %).

Pre našu výskumnú štúdiu o mládeži je tiež zaujímavý pohľad na štruktúru cieľových skupín neziskových organizácií z hľadiska veku. Ako vidíme v tabuľke 17, najviac pozornosti venujú

organizácie neziskového sektora práve mladým ľuďom vo veku 16 - 30 rokov, a to až 74 % organizácií. Tu treba podotknúť, že organizácie mohli vybrať viacero možností, preto súčet percent prevyšuje 100 %. Druhou najčastejšie uvádzanou cieľovou skupinou, ktorým sa organizácie venujú, boli dospelí vo veku od 31 do 50 rokov (70 % organizácií) a 60 % organizácií sa venuje aj deťom a mladým ľuďom vo veku od 7 do 15 rokov.

Tabuľka 16: Štruktúra cieľových skupín neziskových organizácií z hľadiska veku

Cieľové skupiny	Počet	%
Deti (0 – 6 rokov)	147	33,27
Deti (7 – 15 rokov)	339	59,37
Mládež (16 – 30 rokov)	425	74,43
Dospelí (31 - 50 rokov)	401	70,23
Seniori (viac ako 50 rokov) (SIC)	250	43,78

N = 571

Zdroj: Výskum časti Analýzy socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časť 5. Analýza socio-ekonomického prínosu neziskového sektora pre spoločnosť

Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časť 5. Analýza socio-ekonomického prínosu neziskového sektora pre spoločnosť sledovala aj rozdiely medzi rôznymi vekovými skupinami z hľadiska oblastí pôsobenia podľa registra. Pri našej cieľovej skupine tam nevychádzali štatisticky významné rozdiely, teda sa dá povedať, že mladým vo veku od 16 do 30 rokov sa venujú všetky organizácie podľa oblastí, ktoré sú zastúpené v registri. Do počtu organizácií sa tejto skupine najviac venujú športovci. Keď sa však pozrieme na podiel v rámci jednotlivých oblastí, najväčšie zastúpenie má táto veková kategória v oblastiach dobrovoľníctvo, rozvojová a humanitárna pomoc a kultúra a duchovné hodnoty.

Deti a mladí vo veku od 7 do 15 rokov sú primárnou cieľovou skupinou pre organizácie pôsobiace v oblasti rozvojovej a humanitárnej pomoci a športu. Významne menej svoje aktivity cielia na deti a mladých od 7 do 15 rokov organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít, v oblasti životného prostredia a v oblasti sociálnych služieb.

Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časť 5. Analýza socio-ekonomického prínosu neziskového sektora pre spoločnosť nám tiež pomáha potvrdiť si obraz o tom, ktorej oblasti sa organizácie pracujúce s deťmi a mládežou venujú, a teda, ktoré sektory v momentálnom nastavení registra organizácie pracujúce s deťmi a mladými najviac vyjadrujú. Keď sa pozrieme na tabuľku 18, ktorá porovnáva oblasti pôsobenia organizácií podľa medzinárodnej klasifikácie ICNPO, a podľa registra mimovládnych neziskových organizácií na Slovensku vidíme, že detské a mládežnícke organizácie sa primárne zaraďujú pod vzdelávanie a dobrovoľníctvo. Až 43 % z organizácií sa primárne venuje vzdelávaniu a 26 % dobrovoľníctvu. Toto zistenie zodpovedá výskumom RmS či zisteniam z praxe mládežníckych organizácií, ktoré sa primárne venujú neformálnemu a informálnemu vzdelávaniu a intenzívne pracujú na báze dobrovoľníctva.

Tabuľka 17: Kontingenčná tabuľka porovnania oblasti pôsobenia detských a mládežníckych organizácií (oblasť podľa medzinárodnej klasifikácie) a registra mimovládnych neziskových organizácií na Slovensku

Oblasti pôsobenia podľa registra mimovládnych neziskových organizácií na Slovensku	Počet detských a mládežníckych organizácií podľa oblastí registra (N)	Podiel detských a mládežníckych organizácií na oblastiach z registra (%)	Podiel na celkovej počte organizácií podľa oblastí registra
Vzdelávanie	20	43,48 %	37,50 %
Dobrovoľníctvo	12	26,09 %	25,32 %
Kultúra a duchovné hodnoty	3	6,52 %	7,69 %
Sociálne služby	3	6,52 %	7,60 %
Ľudské práva a advokačné aktivity	2	4,35 %	3,90 %
Šport	2	4,35 %	2,68 %
Životné prostredie	0	0,00 %	1,00 %
Veda, výskum a vývoj	0	0,00 %	0,00 %
Rozvojová spolupráca a humanitárna	0	0,00 %	0,00 %
Zdravie	0	0,00 %	0,00 %
Iné	4	8,70 %	19,05 %
Spolu	46	100,00 %	100,00 %

Zdroj: Výskum Analýzy socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časť 5. Analýza socio-ekonomického prínosu neziskového sektora pre spoločnosť

Poznámky: Výsek tabuľky 2.11 Kontingenčná tabuľka porovnania oblasti pôsobenia organizácií podľa medzinárodnej klasifikácie s podkategóriami a podľa registra mimovládnych neziskových organizácií na Slovensku, str. 41, percentá dopyčítané autorkami tejto kapitoly.

Aj keď v oboch oblastiach, teda v oblasti vzdelávania a oblasti dobrovoľníctva, tvoria *detské a mládežnícke organizácie a organizácie pracujúce s mládežou* tretinu, resp. štvrtinu celkového počtu, nevieme určiť, či ich ďalšie odpovede zodpovedajú priemerom v sledovaných ukazovateľoch v ďalších sekciách, takže ďalšie analýzy nie je možné pre naše účely zahrnúť.

Na základe týchto analýz si dovoľujeme tvrdiť, že deti a mládež sú skupina, ktorá je svojou početnosťou a cíelením aktivít neprehliadnuteľná. O to viac nás mrzí, že v registri, a následne aj v analýzach a politikách, je neviditeľná a reprezentovaná len nepriamo. Viacero z oblastí, ktoré v registri mimovládnych neziskových organizácií (zákon č. 346/2018 Z. z. o registri mimovládnych neziskových organizácií) zastúpenie majú, sú veľkosťou sektora menšie, ako ten pracujúci s deťmi a mladými ľuďmi, ako napríklad rozvojová a humanitárna pomoc, životné prostredie, zdravie či dobrovoľníctvo. Nechceme tým povedať, že zastúpenie týchto oblastí v registri by sa malo zrušiť. Naopak malo by sa ponechať a rozšíriť o oblasť *detské a mládežnícke organizácie a organizácie pracujúce s mládežou*. Preto navrhujeme, aby sa prehodnotil a doplnil zoznam kategórií v rámci registra, ako aj ďalších príslušných analýz, v následnej práci na politikách tak, aby v nich boli organizácie pracujúce s deťmi a mládežou zahrnuté ako samostatná oblasť.

4.3.8 Príležitosti a bariéry občianskej participácie detí a mladých ľudí

Bez ohľadu na to, aká časť detí a mladých ľudí využije možnosť zapojiť sa do občianskeho, resp. spoločenského diania na svojej škole, v obci, meste či v celej krajine, alebo dokonca na úrovni Európskej únie, je nesmierne dôležité, aby príležitosti participovať, či len vyjadriť svoj názor, boli neustále k dispozícii, a aby zodpovedali možnostiam a prirodzeným komunikačným kanálom cieľovej skupiny, teda v tomto prípade detí a mladých ľudí. Očakávať, že túto príležitosť využijú všetci či väčšina mladých je utopistické – nemení to však nič na dôležitosť a potrebu zapájania mladých do života okolo nich, a to ako z dôvodu výchovno-vzdelávacieho, tak aj skutočného, nie hraného záujmu o názor, potreby a preferencie detí a mladých ľudí v tom-ktorom prostredí. Týka sa to, predovšetkým, prostredia rodiny, školy, obce, mesta či mestskej časti. Avšak aj na celoslovenskej a európskej úrovni existujú okná príležitostí, ktoré možno využiť pre vyjadrenie sa či predloženie návrhu.

Vo všeobecnosti možno za najdôležitejšie a najširšie dostupné, ale aj využívané, nástroje a príležitosti participácie pre deti a mládež považovať nižšie uvedené alternatívy. Nejde pritom nevyhnutne o možnosti priamo pomenované mladými respondentmi, ale o vlastný kontextualizovaný sumár najdôležitejších okien príležitostí zarámčovaný zo strany autoriek na základe výskumných zistení a praxe v oblasti práce s deťmi a mládežou:

- Petície a zbierky

Oblúbenou formou participácie medzi mladými sú regionálne i celoslovenské podpisové akcie realizované online, kedy sa tešia veľkej obľube z dôvodu dobrej dostupnosti a efektívneho organizovania a informovanosti, aj offline, na rôzne témy, zvyčajne smerované ako prejav občianskeho hlasu vláde Slovenskej republiky, regionálnym alebo miestnym samosprávnym orgánom. Je výbornou príležitosťou pre mladých nielen petičnú akciu podporiť, ale byť súčasťou jej prípravy. Tradične sú tiež mladí, aj prostredníctvom školy, zapojení do organizácie zbierok, zvyčajne charitatívnych.

- Protesty (ako účastníci aj organizátori)

Protesty či demonštrácie, či už sa ich mladí zúčastňujú ako účastníci „v dave“, alebo ako spoluorganizátori, sú dôležitou občianskou skúsenosťou. Zistenie, že jednotlivec nie je jediný, koho daná téma trápi ako občana, vrátane vlastných občianskych aj profesionálnych skúseností a zistení, môže byť veľmi motivujúce v ďalšej občianskej činnosti. *„Benefitom, no je to viac, veľa sme na začiatku riešili práve to, že akým spôsobom je vlastne demonizovaný celý tretí sektor, nechceli sme byť súčasťou tejto diskusie, aj keď sme, či chceme, či nie (smiech), ako nech je to úplne jedno. Vlastne je jedno, čo si myslia ostatní..., aj tak to musíme riešiť, ale trebárs sme sa bavili, niekto hovorí, že Soros, hovoria aj tak, ale my nemáme ani možnosť od neho dostať prachy, čiže to je jedna z vecí, že aký je pohľad, ale ten pohľad na ten tretí sektor treba zmeniť.“* (muž, 25 - 30 rokov, Košice).

- Voľby, resp. študentské voľby

Voľby sú jedným z esenciálnych prvkov politickej participácie. Pre mladých, ktorí ešte nedovršili vek 18 rokov, je na úrovni školy k dispozícii hlasovanie v tzv. študentských voľbách, ktoré sa na platforme nezávislej iniciatívy konajú pred riadnymi voľbami a reprezentujú hlas mladých. Zároveň, tiež plnia neformálne vzdelávaciu funkciu, nakoľko

sa mladí prostredníctvom účasti v študentských voľbách učia sledovať spoločenské a politické dianie, formovať a odôvodniť vlastný názor, argumentovať, robiť informované rozhodnutie a pod. Mladí ľudia, ktorí dovŕšia vek 18 rokov, majú následne možnosť účasti v riadnych voľbách.

- **Spolupráca s politickými stranami**

Významnou, hoci možno nie najrozšírenejšou či najpopulárnejšou formou politickej participácie mladých, je spolupráca s politickým subjektom alebo hnutím, ktoré reprezentuje aj ich občiansky a politický postoj. Mladým ľuďom ponúka možnosť angažovať sa, budovať si tak svoje kompetencie, ale aj sociálny kapitál. Nemusí pritom nevyhnutne ísť o členstvo v mládežníckych politických subjektoch, spolupráca môže mať tiež podobu dobrovoľníckej činnosti v prospech politického subjektu či politického kandidáta, ktorý reprezentuje politický a hodnotový obsah korešpondujúci s očakávaniami zo strany mladých.

- **Aktívna alebo pasívna účasť na *online* aj *offline* diskusiách**

Diskusia a debata, ale aj ich sledovanie či sledovanie výňatkov z nich, sú výbornými príležitosťami na aktívne prejavenie občianskeho postoja mladého človeka i na nadobúdanie občianskych kompetencií a kritického myslenia. Hoci zapájanie sa do online diskusií pod blogovými príspevkami alebo príspevkami na sociálnych sieťach je na ústupe, aktivita v online priestore môže byť dobre zabezpečená aj v podobe zdieľania komentárov vo forme príspevkov alebo obrázkov na sociálnych sieťach.

- **Symbolický protest**

Relatívne obľúbeným nástrojom sa opäť v poslednej dobe stalo zapájanie sa do symbolického protestu vo forme nosenia odznaku (napr. na oblečení, ruksaku a pod.) alebo nálepký na profilovej fotke na sociálnych sieťach.

- **Mládežnícke parlamenty**

Mládežnícke parlamenty na úrovni mesta alebo obce sú platformou pre spoluprácu samosprávy s miestnou komunitou mladých ľudí, ktorí majú záujem angažovať a podieľať sa na živote mesta, resp. obce. Pre obec sú príležitosťou zapojiť mladých do diania a využiť ich inovatívny potenciál, pre mládež zasa možnosťou nahliadnuť do fungovania samosprávy, nadobudnúť cenné skúsenosti, vedomosti a zručnosti. Takáto spolupráca môže byť pre mladého človeka tiež odrazovým mostíkom pre budúcu profesionálnu dráhu v miestnej politike.

- **Dobrovoľnícka činnosť a stáže v MNO**

Veľkou príležitosťou participovať na spoločenskom živote je pre deti a mladých ľudí účasť dobrovoľníckej činnosti alebo stážovania v existujúcich občianskych organizáciách podľa záujmu mladého človeka. Počas dobrovoľníckej aktivity alebo stáže jednotlivec spozná komunitu ďalších aktívnych ľudí a skupín a nadobudne nové odborné a životné zručnosti.

- **Mimoškolské aktivity**

Obsahové zameranie mimoškolských a záujmových krúžkov býva rôzne od športových, či umeleckých až po komunitné. Práve v komunitne a proaktívne ladených viac či menej formalizovaných zoskupeniach sú deti a mládež vedení k starostlivosti a záujmu o svoje

okolie, o stav spoločnosti či životného prostredia, a o aktívne angažovanie sa v oblasti ich skvalitňovania. Do tohto spektra aktivít prichádzajú so svojou ponukou aj mládežnícke organizácie, ktoré sú navyše relatívne dobre regionálne rozmiestnené, tzn. nie sú centralizované iba v Bratislave či v krajských mestách, a preto sú dobre dostupné pre širokú skupinu mládeže s rôznou úrovňou aktuálnych možností. Mládežnícke organizácie zároveň často mladých prepájajú, a to nielen naprieč celým Slovenskom, ale aj v rámci Európskej únie či v širšom globálnom kontexte (mládežnícke výmeny a dobrovoľnícke pobyty a aktivity mimo EÚ).

- **Žiacka školská rada a študentské zastupiteľské orgány**

Žiacka školská rada je najvyšším reprezentantom hlasu žiakov na škole. V ideálnom prípade ju žiaci využívajú ako platformu na zber a implementáciu podnetov zo strany spolužiakov, príp. zavádzanie systémových zmien na úrovni školy (napr. voliteľné predmety, organizácia školy, školský poriadok a pod.). Je výbornou príležitosťou pre žiakov, ktorí sa chcú angažovať a nadobudnúť pritom nové občianske a životné zručnosti. Je vhodné, ak žiacka rada slúži na podporu participácie žiakov, nakoľko v dlhodobom horizonte buduje ich záujem o spoločenské a politické dianie na úrovni celej spoločnosti. Aktívni študenti majú počas vysokoškolského štúdia príležitosť angažovať sa v študentskej rade vysokých škôl a jej orgánoch.

- **Neformálne skupiny a vlastné iniciatívy**

Významné množstvo mladých ľudí je organizovaných a občiansky aktívnych neformálnych skupinách a vlastných iniciatívach či projektoch zameraných na rôzne oblasti života a participácie mladých. Môže ísť, napr. o organizáciu diskusných či kultúrnych podujatí, spolupráce s lokálnymi, ale aj medzinárodnými iniciatívami, organizovanie petícií či občianskych výziev, komentovanie aktuálneho diania z pohľadu mladých a pod. Neformálne iniciatívy sú významnou a mimoriadne cennou zložkou občianskej spoločnosti ako u dospelých, tak aj u detí a mladých ľudí, nakoľko vyžadujú zvýšenú mieru kreativity, sebaorganizácie a občianskej vízie.

- **Účasť na ďalších externých príležitostiach**

V prípade záujmu majú deti a mládež rôzneho veku zároveň aj ďalšie externé príležitosti, ako sa občiansky zapojiť do iniciatív podľa vlastného záujmu. Rôzne možnosti mladým ponúkajú samotné školy, samosprávy, Rada mládeže Slovenska a ďalšie mimovládne neziskové organizácie, IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže či na európskej úrovni Európska iniciatíva občanov. Dôležitou otázkou v tejto súvislosti zostáva, či a nakoľko sú deťom a mladým ľuďom prístupnou formou a jazykom jednotlivé príležitosti formulované a ponúkané.

Pri ktoromkoľvek formáte mládežníckej občianskej aktivity je dôležitá dôsledná a dostatočná podpora mladých a vhodné reflektovanie úspechov i neúspechov. Je to z toho dôvodu, aby sa nadšení mladí aktivisti nenechali odradiť prvým neúspechom, pocitom zlyhania či možno konfliktu v tíme, a aby na činnosť v oblasti angažovania sa v rámci občianskej spoločnosti z dôvodu sklamaní netrvalo nezanevrelí. Bolo by totiž mylné a majúce zbytočný negatívny dopad, keby ich dôležití dospelí utvrďovali v potrebe okamžite uspieť. Z rozhovorov s mladými ľuďmi na túto tému vyberáme nasledovné: „*Rátať s neúspechom. Treba rátať so všetkým*“. (muž, 16 - 19 rokov, Žilina) „*No veď práve, že aby*

si prekonal vôbec všetky kvázi prekážky, ktoré s tým súvisia a nenechal sa tým odradiť, lebo prvá teta na úrade na teba zazerala škaredo“. (žena, 31 - 35 rokov, Nitra) „Pretože zo začiatku je to také, že zo začiatku nikdy nič nie je ľahké. Treba sa prebojovať na také miesto, a vtedy vlastne zistíme, že či nás to aj baví, ale keď niekto nevie prejsť pár krokov, aby dosiahol ten úspech, tak asi nie je taká silná osobnosť, aby to dotiahol tam, kde chce, a možno ani nemá takú motiváciu, aby to tam dotiahol“.

(žena, 16 - 19 rokov, Žilina)
Dôležitú úlohu v tomto procese môžu zohrať učitelia, rodina, pracovníci s mládežou či skúsenejší rovesníci.

Hoci po identifikovaní rôznych možností a príležitostí pre mladých ľudí v oblasti občianskej participácie môže čitateľ nadobudnúť dojem, že ich je dostatok a že mladým v ceste aktívneho člena občianskej spoločnosti nestojí žiadna prekážka, nie je to celkom tak. Existuje viacero osobných aj formálnych faktorov, ktoré na dieťa a mladého človeka pôsobia odrádzajúco a fungujú ako bariéry proti zapojeniu sa do občianskeho života, či už oň mladý človek javí prirodzený záujem alebo nie.

Najčastejšími štrukturálnymi či formálnymi prekážkami pre angažovanosť mladých ľudí sú hlavne nedôvera zo strany dospelých či verejných inštitúcií a ich predstaviteľov z dôvodu veku. Tým dochádza k podceňovaniu mladých a k nerovnocennému vzťahu, v ktorom často mladí ťahajú za kratší koniec. Mladí sa tiež sťažujú na zbytočnú byrokratickú záťaž, ktorá súvisí s aktívnym angažovaním sa. Zároveň mladí veľmi citlivo vnímajú degradovanie občianskej angažovanosti a občianskeho sektora zo strany politických elít, čo prispieva k celkovému negatívnemu imidžu sektora a negatívne ovplyvňuje mieru a intenzitu zapájania sa.

Z osobných prekážok mladí spomínajú najmä nedostatok času práve kvôli tomu, že väčšina z aktivít mladých ľudí v občianskej spoločnosti je dobrovoľná. S tým súvisí aj nedostatočná podpora zo strany rodiny, prípadne partnera/ky, ktorá často spôsobuje práve odchod či redukovanie miery angažovania sa v občianskom sektore s rastúcim vekom a povinnosťami v rodine. Mladí sú voči sebe aj kritickí, netrpezlivosť či malá vnútorná motivácia boli tiež spomínané ako faktory, ktoré zamedzujú či obmedzujú mieru angažovanosti.

Ak si tieto faktory porovnáme s dospelou populáciou (4.2 Občianska spoločnosť 2019 očami formalizovaných a neformalizovaných skupín (fókusové skupiny)) tak vidíme, že pohľad mladých aktívnych ľudí sa viac prelína s videním neformalizovaných skupín. Pre mladých aktívnych v neziskovom sektore tiež prevažujú v dôležitosti osobné prekážky nad tými štrukturálnymi. Je to pre nich tiež dobrovoľná aktivita, ktorú robia popri škole, práci alebo brigádach. Kým mladí sa sťažujú, že na aktivity nemajú dosť času, dospelá populácia hovorí skôr o tom, že im to konzumuje čas. Kým mladí hovoria skôr o nedôvere zo strany dospelých či inštitúcií, dospelí hovorili o nedôvere zo strany okolia. Podobne sa mladí aj dospelí pozerali na demonizáciu voči OS, ako aj zbytočnú byrokraciu a vnímajú ju veľmi negatívne.

Pri porovnaní fókusových skupín za mládež a dospelú populáciu sme sa tiež pozreli na to, ktoré z bariér naši respondenti neuvádzali (skoro) vôbec. Boli nimi najmä financovanie a poddimenzovanosť sektora. Tieto bariéry sa začali v malom objavovať až v skupinách nad 25 až 30 rokov, kde naši respondenti spomínali aj „vyhoretie“ či nedostatočnú kapacitu (personálnu či finančnú) v rámci sektora.

Štruktúrálné/formálne prekážky:

- **Nepnoletosť alebo nízky vek ako indikátor nekompetentnosti**, kvôli ktorému sa mladí ľudia často stretávajú s **podceňovaním, nedôverou** a poukazovaním na nedostatok skúseností zo strany dospelých. Nízky vek neznamená nutne nedostatočné kompetencie, hoci dospelí majú tendenciu nazerať na mladých práve touto stereotypnou optikou, ako upozornili aj respondenti vo fókusových skupinách:

„Ako, ja si dovoľím tvrdiť, že tí ľudia, oni sa nepozerajú..., ja sa vždy pozerám na to, aké má človek skúsenosti. Proste na fakty. Ak príde a je to možno trochu uspôsobené tým, že som technik, alias teda programátor a dnes je absolútne bežná vec, že príde 15-ročný chalan, a proste kódi tak, jak ja nikdy nebudem už. Keď to tak sprostó poviem. A to, tu je presne tá vec, kde som to zobral, že okej, a potom som si to spätne previedol na seba v skautingu, keď v 14-tich, 15-tich rokoch ste tam sedeli oproti 30-ročným chlapom a povedali: „Mám takýto nápad, takúto akciu, takto by som to spravil.“ A oni povedali, že áno. A ja dnes sa nad tým zamýšľam, že či by som bol vôbec schopný, ja, 15-ročnému človeku dať takúto dôveru alebo takto ho podporiť, čiže toto vo mne ešte viac vybudovalo práve to, že sledovať tie skúsenosti a nie ten vek. Kdežto tí naši rodičia veľmi málo sledujú naše skúsenosti alebo aj tí pracovníci atď., ale zameriavajú sa na ten vek.“ (muž, 20 - 24 rokov, Bratislava)

Na druhej strane, mladí upozorňujú na vlastné limity v podobe nevhodnej komunikácie s dospelými, ktorá môže vyvolávať tento dojem nekompetentnosti. Ale spomenutý bol aj problém negatívneho nazerania na kompetencie staršej generácie zo strany mladých ľudí.

„Ja ešte taký jeden point, že ja som sa, napríklad som si všimol, že je to do istej miery aj o tom, ako komunikujeme s tým starším človekom. (...) Čiže (...) určitý stupeň úcty, keď tam je, tak oni potom nemajú problém s mladým človekom komunikovať.“ (muž, 20 - 24 rokov, Bratislava)

„(...) skôr to vnímam opačne v tejto spoločnosti, že častokrát tí mladí práve podceňujú tých starších a myslia si, že sú viac než tí starší (...).“ (muž, 20 - 24 rokov, Bratislava).

S tým súvisí celková **nepripravenosť dospelých** na to, že mladí dokážu zaujať kvalitné stanovisko, či byť reálnym prínosom pre svoju školu, komunitu či spoločnosť, a teda nepripravenosť **deti a mladých vnímať ako rovnocenných partnerov**. Zo skúseností mladých ide o významnú prekážku, resp. negatívnu skúsenosť, pričom si uvedomujú, že odmietanie zo strany dospelých môže prameniť aj z dôvodu nepohodlnosti návrhov či požiadaviek mladých. Vtedy môže byť relevantnosť ich argumentov znevažovaná poukazovaním na vek, nedostatok skúseností a pod. (viď bod vyššie).

„Ja osobne si myslím, že to vidím vlastne od úplných študentských čias až teraz po vysokú politiku, vždy, aspoň u mňa, ja to tak vnímam a aj sa mi

to osvedčilo, vždy tam bol strach. (...) A on sa bál, že ja tou mojou činnosťou môžem ohroziť jeho osobu. A preto som začal robiť to, že keď som prišiel za takýmto človekom, tak som mu dopredu povedal, že nebudem kandidovať, nebojte sa o svoje, pomôžte mi. A dokonca, ešte som mu povedal kľudne, pomôžte a môžete vy byť ten hlavný, aj keď ste to nevymysleli, aj keď ste to nezrealizovali, vy môžete byť ten hlavný, kto dostane body. Pretože presne mi išlo o to, aby sa to urobilo.“ (muž, 20 - 24 rokov, Bratislava)

„Dokonca učiteľka v škole mi povedala, že ona ma nemá rada, lebo vie, že raz jej možno budem šéfovať, lebo že som v politike.“ (muž, 20 - 24 rokov, Bratislava)

Ďalšou prekážkou vyššej participácie mladých ľudí je podľa ich vlastných slov **degradovanie občianskej angažovanosti a občianskeho sektora zo strany politických elít**, čo prispieva k **celkovému negatívnemu imidžu** občianskeho sektora spojeného s rôznymi nepravdami či konšpiráciami týkajúcimi sa prínosu či financovania občianskeho sektora a pod. Takýto spôsob komunikácie môže menej skúsených mladých ľudí jednak osobne odradiť, ale tiež môže viesť k zníženiu podpory, resp. k odrádzaniu zo strany najbližšieho okolia mladého človeka. Deklarovaný postoj politických alebo iných elít totiž prirodzene vplyva na celkovú atmosféru spoločnosti.

„Určite to nepomáha, pokiaľ naši politici degradujú tretí sektor, pokiaľ z neho robia nejakých agentov, (...) to je, je to veľmi nebezpečné, lebo takisto to začína vnímať aj verejnosť, deti, ktoré sa pozerajú na televízor, takto vyrastajú, takto nás budú do budúcnosti chápať. Obrovský problém, nepovažoval by som to za legálny problém, ale považoval by som to za problém.“ (muž, 25 - 30 rokov, Košice)

- Osobné prekážky a bariéry:

Častou bariérou formulovanou zo strany mladých je **nedostatok času** popri plnení si školských či pracovných, resp. brigádnických, povinností alebo iných záujmových aktivít a celková vysoká vyťaženosť, popri ktorej si nevedia predstaviť plnohodnotne sa ponoriť do ďalšej aktivity. Niektorí respondenti (žiaci, študenti) udávajú menšie časové bremeno v situácii, ak sa aktivity konajú priamo pod záštitou školy.

„Ja keby som mohol doplniť alebo jednoducho pomenovať to, prečo som prestal byť taký aktívny je to, že mám menej času, čím starnem, na strednej, jednoducho keď som bol na strednej, mal som kopec voľného času a žiadne starosti, teraz sa to stále pretáča naopak, stále viac starostí a menej voľného času. To isté je aj s tými deťmi, čo spomínaš. Presne, deti, rodina, povinnosti prosté nás odťahujú od toho, aby sme dávali niečo viac“ (muž, 25-30 rokov, Košice).

S negatívnym renomé občianskeho sektora môže súvisieť aj **nedostatok podpory zo strany rodiny a kamarátov**, resp. odrádzanie od angažovanosti zo strany rodičov, partnera či rovesníkov. Najčastejšími argumentmi a emočnými faktormi proti zapájaniu sa do občianskych aktivít pritom sú, napr. nedostatok času na súkromné a rodinné aktivity, starostlivosť o rodičov, malé deti, súrodencov či obavy o rodinných

príslušníkov. Zo strany priateľov a známych sa zas mladí stretávajú s požiadavkami na trávenie voľného času tak, ako je „bežné“, inak sú vystavení neporozumeniu rovesníkov, obvineniam z politikárčenia alebo označovaniu za „divných“.

Vážnou prekážkou občianskej aktivity je nepochybne **nedostatok vnútornej motivácie, neochota alebo nezáujem** uprednostniť altruistické ciele pred osobnými a voľnočasovými cieľmi. Niektorí účastníci pracovali aj s výrazom „vlastná lenivosť“. Môžu sa objavovať aj v dôsledku predchádzajúcej vlastnej skúsenosti s aktivizmom, resp. aj napriek nej. Respondenti tieto prekážky pomenovali, napr. že je to „mrhanie“ časom, energiou či kapacitami, bez adekvátneho ohodnotenia či neochota obetovať sa pre „vyššie“ ciele.

„Veľa ľudí si zvolí... keď chcem byť občiansky aktívny, tak jednoducho sa musím zmieriť s tým, že (...) jednak budem to robiť vo svojom voľnom čase a budem to robiť zadarmo, takže o tom to je a mŕňam na to veľa energie, a efekt z toho nejaký taký, ja nebudem mať akože taký priamy, okrem toho, že môžem mať nejaké dobré meno v spoločnosti, čiže je to o tom, že proste musím to robiť tak altruisticky. Ale veľa ľudí to jednoducho neurobí, lebo nechce.“ (muž, 25 - 30 rokov, Košice).

„Ale akože aktivizmus nejaký občiansky a robenie tých vecí navyše, ja vnímam, že je to vec toho, či je ochotný človek niečo obetovať pre to. A to bolo aj to, čo poviem na rovinu, ja nebol ochotný urobiť. Ja viem, že by som dokázal mať menej svojich koníčkov, dokázal by som robiť do noci niečo iné, popri práci, ale nebol som ochotný žiť taký život. Jednoducho to nie je to, čo si predstavujem, to, z čoho by som bol šťastný a nie som ochotný urobiť tú obeť, aby som sa tomu venoval. A to, ako je niekto aktívny, podľa mňa definuje to, čo je schopný obetovať, či už sa bavíme o tom, že ľudia nadávajú, alebo sa bavíme o tom, že to tak nevynáša, alebo musí robiť zadarmo proste po víkendoch, a tak ďalej. To znamená, že ja by som to pomenoval ako to, čo sme ochotní obetovať zo svojho života.“ (muž, 25 - 30 rokov, Košice).

Mladí ľudia, ktorí mali alebo majú záujem angažovať sa, tiež upozorňujú na **nedostatočnú informovanosť** o možnostiach zapojiť sa či o svojich právach a povinnostiach. Dôvodom pritom nemusí byť ani nedostupnosť informácií či nedostatočné plnenie si povinností zo strany jednotlivých zodpovedných inštitúcií a organizácií, ale využívanie **jazyka a foriem komunikácie, ktoré nie sú priateľské k deťom a mladým**. Inými slovami, informácie môžu byť dostupné, avšak častokrát nie sú proaktívne dostupné takou formou, aby mladého človeka zaujali, aby mu poskytl praktickú hodnotu a aby vynikli medzi nespočetným množstvom informácií, podnetov a príležitostí, ktorým mladí ľudia, ale aj celá spoločnosť, čelí, a ktoré nie je jednoduché plnohodnotne v krátkom čase spracovať a vyhodnotiť. Dôležitým faktorom je tiež voľba komunikačného kanálu a nástroja, a to, či ide o online alebo offline formu komunikácie.

Medzi ďalšie prekážky patria ešte aj:

- **netrpezlivosť** mladých „niektorí ľudia, napríklad, čo poznám, tak by niečo chceli robiť a zistia, že to nie je také ľahké, tak to vzdajú“ (muž, študent SŠ, Žilina).

- **nedôvera detí a mladých ľudí v zmenu**, ale aj **v seba samých** a svoju **možnosť uspieť**, či v to, že na ich názore záleží. V takýchto prípadoch je mimoriadne dôležitá podpora mladých, či už zo strany dospelých alebo rovesníkov.
- vo výkonnej zložke štátnej a verejnej správy sa mladí stretávajú s **byrokraciou a administratívnymi komplikáciami**, ktoré pôsobia vo veku výrazne orientovanom na akcieschopnosť do veľkej miery demotivujúco.

Medzi ďalšie bariéry plnohodnotnej participácie detí a mladých autorky na základe vlastnej praxe zaraďujú ešte aj nasledovné okolnosti, hoci neboli pomenované zo strany respondentov:

- Nevhodnou voľbou v snahe aktivizovať mladú generáciu je **zapájanie detí a mladých ľudí iba formálne**. Okrem toho, že takáto participácia neprináša ani jednej zo strán kvalitatívny úžitok, čím môže mladých ľudí neprávom stavať do svetla neúčinnosti a nedostatočného prínosu pre spoločenskú a občiansku diskusiu, degraduje tiež esenciu a podstatu participácie, ktorá je založená na aktívnom počúvaní a kladení otázok, a na snahe skutočne zohľadniť všetky dostupné uhly pohľadu. Mladí navyše formalizmus či inštitucionálnu potrebu naplniť oficiálne kvóty veľmi rýchlo vycítia, čo prirodzene spôsobí stratu ich úprimného záujmu a môže ich dokonca odradiť od občianskej angažovanosti vôbec. Formálna participácia zároveň nepredstavuje nástroj budovania občianskych kompetencií.
- Podobná, hoci dobre mienená, situácia nastáva v prípade žiackych školských rád (ŽŠR) na základných aj stredných školách po celom Slovensku. Zatiaľ čo hlavným poslanstvom ŽŠR je na rovesníckom princípe zastupovať a obhajovať záujmy a potreby žiakov, a tým spolutvoriť školskú klímu na systémovej úrovni, **iba 10 % ŽŠR presadzuje zmeny vo fungovaní svojej školy**⁶³. Častou realitou na Slovensku, žiaľ je, že je agenda činnosti ŽŠR obmedzená na **organizáciu rôznych spoločensko-športových školských podujatí**, pomoc pri každoročných školských míľnikoch a podobne, čo nie je v rozpore s výchovno-vzdelávacími cieľmi základného a stredného školstva, avšak nijako nesúvisí s reprezentáciou potrieb a záujmov žiakov, a teda ani s budovaním relevantných občianskych zručností. Členovia ŽŠR ako aj jej koordinátor, tzn. zodpovedný pedagóg, tiež častokrát disponujú nízkou znalosťou kompetencií ŽŠR a jej členov.

Hoci nie každá z uvedených okolností pôsobí v rovnakej intenzite na každého mladého človeka, ich mozaika vytvára prostredie, ktoré nie je priateľské a podporujúce smerom k participácii a občianskej angažovanosti. Práve naopak, mimo podporných sociálnych skupín aktívnejších jednotlivcov, môže pôsobiť veľmi **odrádzajúco**. Podľa výsledkov Youth

⁶³ Čavojská, K.: *Úroveň žiackej participácie v škole prostredníctvom žiackej školskej rady. Správa z výskumu, vstup do hlavnej analýzy*. Inštitút pre aktívne občianstvo, 2019. 27 s. Dostupné na: <https://ipao.sk/evs/efektivne-zapajanie-ziakov-do-zivota-skoly-ako-na-to/>

Eurobarometra z roku 2018⁶⁴ vidieť **pokles a celkovú nízku úroveň** mládežníckej participácie, ktorá v sledovanom období dosiahla **iba 5 %**, čo je **najmenej spomedzi krajín EÚ**. Pokles nastal ako vo všetkých oblastiach participácie mladých, tak aj v účasti vo voľbách, čím Slovensko v porovnaní s vyspelými európskymi krajinami zaradil **na chvost v oblasti občianskej participácie**. Pokiaľ uvažujeme o občianskej spoločnosti a jej udržateľnosti, ktorá je nevyhnutná práve prostredníctvom ďalších generácií aktívnych a angažovaných občanov, možno aktuálny stav považovať za veľmi nepriaznivý a kritický.

4.3.9 Záver

Mladí ľudia na Slovensku citlivo reagujú na podmienky pre život, predovšetkým s ohľadom na vlastné životné perspektívy. Sú na prahu životných štartov, preto obavy prirodzene smerujú do tejto oblasti. Reflektujú nízke nástupné platy, ale aj problémy v zdravotníctve či celkovú sociálnu situáciu. Mimoriadne citlivo vnímajú korupciu a klientelizmus. Napriek mnohým problémom a neistotám v súčasnosti sú väčšinou optimistickí pri hodnotení vlastnej budúcnosti. V porovnaní s dospelými sú otvorenejší k inakosti. Pozitívom je nepochybne aj ich silnejšie stotožnenie s demokraciou a jej princípmi a výsadami v porovnaní so staršou generáciou, pochybnosti však máme v súvislosti s tým, či majú mladí reálne a konkrétne uchopenie tohto pojmu. Piliere demokratického štátu na Slovensku ich dôveru nemajú. Naopak, občianska spoločnosť zastúpená občianskymi iniciatívami, mládežníckymi či študentskými iniciatívami a mimovládnyimi organizáciami dôveru vzbudzuje.

S nedôverou dospelých sa deti a mladí ľudia, ktorí sa aktivizujú vo verejnom priestore či svojom okolí, stretávajú pravidelne. Ukazuje sa, že sú za tým najčastejšie obavy z nekompetentnosti a nepripravenosti mladej generácie na „vážne veci“ zo sveta dospelých. Obdobie detstva a mladosti je pritom kľúčovým z hľadiska socializácie ako procesu prípravy na plnohodnotné členstvo v spoločnosti. Súčasťou tohto procesu musí byť aj proces osvojovania občianskych kompetencií. Výsledky nášho výskumu ukázali, že súčasná najmladšia generácia má v tomto smere značné rezervy. Zistili sme, že znalosť a pochopenie princípov demokracie ako aj občianskej spoločnosti sú veľmi plytké a povrchné. Najslabšie povedomie je pritom u tých najmladších - na základných a stredných školách. Nedostatočnú pozornosť občianskym a politickým témam vo vzdelávaní u nich ešte nedokázali kompenzovať životné skúsenosti. Keďže na školách alebo so spolužiakmi sa väčšina o politike nerozpráva, ich ďalšia občianska socializácia je ponechaná na nekontrolované prostredie internetu či úzkych sociálnych „bublín“, kde môže dochádzať aj k preberaniu nepravdivých či nebezpečných názorov a postojov. Systém vzdelávania teda nie je v tomto smere najúspešnejší a nedokáže ho v tomto smere kompenzovať ani rodina, ktorej väčšina členov bola socializovaná ešte v podmienkach bývalého, totalitného režimu, resp. búrlivým transformačným procesom na začiatku 90-tych rokov.

⁶⁴ Európska komisia. 2018. Flash Eurobarometer 455. Briefing Note: European Youth. Dostupné na: https://www.agenziagiovani.it/images/media/88554/Eurobarometro_Sintesi_Report_European_Youth_2017_en.pdf

Letný pohľad na celkové zapájanie mladých ľudí ukazuje, že chodia najčastejšie voliť, nasleduje podpis petície, účasť na charitatívnom podujatí alebo proteste. Poteší najmä fakt, že od roku 2017 sa angažovaní mladí ľudia viac zapájali a verejne deklarovali svoju podporu či protest voči udalostiam, ktoré sa diali okolo nich. Ale zároveň v tomto období významne narástol podiel mladých ľudí, ktorí neparticipovali vôbec, a preto sa dá hovoriť, že obdobie posledných rokov, rámcované vraždou Jána Kuciaka a Martiny Kušnírovej, bolo pre mladých ľudí značne polarizujúce. Najväčšie riziko vyššej občianskej pasivity vykazovali mladí vo veku 15 až 19 rokov, s nižším vzdelaním a z chudobnejších alebo zle zabezpečených domácností, preto si pri nastavovaní politik participácie treba špeciálne uvedomovať potreby tejto skupiny mladých ľudí. V našom výskume sme tiež zistili, že úloha občianskej participácie a aktivizmu sa javí v celom procese zapojenia mladých ľudí do vecí verejných ako kľúčová a členstvo ako nástroj posilňovania angažovanosti mladých nesmierne dôležitý.

Jednou z najväčších prekážok zapojenia detí a mladých ľudí do verejného života sú z veľkej časti samotní dospelí. Myslíme tým predovšetkým nepripravenosť dospelých komunikovať s deťmi a mladými ľuďmi na partnerskej úrovni o témach, ktoré sa ich nevyhnutne týkajú aj ako nedospelých, ale aj o uzavretosti voči dialógu s rozmanitými aktérmi. Častokrát je neochota diskutovať o spoločenských témach zakrývaná „dobrou“ snahou „ochrániť“ mladých pred „špinavosťou“ politiky a odložiť ju do dospelosti. Je však nesprávne, ak politické a občianske dianie vyčleňujeme z bežného chodu každodenného života a klasifikujeme ho ako niečo negatívne či špinavé, pretože tým v mladých ľuďoch budujeme pocit odcudzenia, nezájmu a nepochopenia súvislostí medzi každodenným životom jednotlivca a celoslovenským, či dokonca medzinárodným a globálnym dianím. Zároveň, ako bolo uvedené vyššie, absenciou vypočutia a diskusie mladí nadobúdajú presvedčenie, že na ich názore nezáleží, čo je pre zdravú občiansku spoločnosť fatálnym problémom. Bez neustále komunikujúceho občianskeho hlasu, občianska spoločnosť prestáva byť občianskou spoločnosťou. Mladí ľudia ako budúci správcovia krajiny by mali bezpochyby byť vnímaní ako jej organická súčasť.

Pojem „občianska spoločnosť“ u mladých nemá dostatočné ukotvenie. Pojem je neznámy, vzdialený, cudzí, hlavne u najmladších, ktorí zatiaľ nemajú tento typ životných skúseností. Na druhej strane starší majú hlbšie porozumenie toho, čo je občianska spoločnosť, oni sami sa s ňou, napriek často bohatým skúsenostiam a aktivitám, nestotožňujú. Je však vhodné poznamenať, že pojem občianska spoločnosť je relatívne zložitý a abstraktný, čo často spôsobuje aj jeho nedostatočné pochopenie či nedôveru, no najmä zníženú schopnosť identifikácie seba samého ako súčasti „občianskej spoločnosti“. U mnohých mladých ľudí sa stretávame s tým, že predstavy o tom, čo je občianska spoločnosť, sa pohybujú na spektre od spolupráce so štátom až po jeho občiansku kontrolu. Práve preto jednou z výziev, ktorým ako občianska spoločnosť čelíme, je dokázať tento pojem naplniť praktickým a ľudským významom a dať každému jej členovi pocítiť, že je jej nevyhnutným prvkom.

V posledných rokoch sledujeme negatívne rámcovanie občianskej spoločnosti zo strany politických elít, ktorá má dopady na postoje mladých voči občianskej spoločnosti. Občianska spoločnosť je pritom rozmanitou mozaikou občianskych organizácií, občiansky aktívnych jednotlivcov, neformálnych iniciatív, ale aj hodnôt, záujmov, slobodných prejavov

názoru a zmyšľania o širokom spektre tém, ktoré sa priamo týkajú väčšej alebo menšej časti spoločnosti, v globálnom meradle sa však týkajú všetkých. Je prejavom dospelosti alebo aspoň dospievania, demokracie a právneho štátu, slobody a jej konštruktívneho uplatňovania jednotlivcami či skupinami v rôznych oblastiach od dobročinnosti až po ochranu ľudských práv či práv zvierat. Jej démonizácia je prejavom nepochopenia jej dôležitosti pre spoločnosť ako takú.

Deti a mladí ľudia pritom majú špeciálne postavenie – sú totiž budúci dospelí občania, voliči a tvorcovia ako verejných politik, tak i celkovej spoločenskej klímy. Sú budúcnosťou „občianskej spoločnosti“, o ktorej aktuálne len veľmi neurčito (ak vôbec) tušia, že je potrebné sa o ňu starať a rozvíjať ju. Je zodpovednosťou dospelaj populácie vytvoriť mladým podmienky a viesť ich k občianskej zodpovednosti, uvedomelosti a angažovanosti, dbať na ich dostatočné vzdelanie a výchovu smerom k demokratickému občianstvu, poskytovať im dostatočnú podporu v angažovaní sa alebo organizovaní vlastných iniciatív či vyjadrovaní svojich názorov a postojov. Aktuálny výskum nám potvrdil, že je dôležité s občianskym vzdelávaním začať už v čase, keď sú mladí už na základnej škole, a pokračovať na strednej škole, a to prostredníctvom formálneho, ale aj neformálneho vzdelávania, napríklad aj prostredníctvom aktivít či priamo členstva v organizáciách, ktoré sú dôležitými inštitúciami v budovaní občianskeho povedomia.

Rolu detí a mládeže v utváraní občianskej spoločnosti už v ich detskom a mladom veku, a to je mimoriadne dôležité mať na pamäti, je totiž potrebné vnímať v nasledovných intenciách:

- *Posilňovanie demokracie a demokratickej politickej kultúry*
Demokratické zriadenie a právny štát nie sú samozrejmosťou a pre ich udržanie je potrebné ich neustále chrániť, obhajovať a rozvíjať. Úlohou dospelaj populácie je jednak plniť vlastnú úlohu v ochrane demokracie, ale tiež poskytovať mladým generáciám pozitívny vzor, ktorý môžu nasledovať ako budúci dospelí. Či už je to zodpovedný prístup k voľbám, angažovanosť v komunite či vo verejnej kontrole moci, kritické myslenie alebo vyjadrovanie sa k spoločenským témam, deti potrebujú cítiť podporu zo strany dospelých (rodiny, učiteľov a pod.), že takéto správanie a zmyšľanie je správne a žiaduce, a nemusia sa zaň hanbiť. Dnešné deti a mladí ľudia sú budúci správcami krajiny, odovzdajme im ju v čo najlepšom stave a naučme ich sa o ňu starať tak, aby v nej mohli žiť slobodne.
- *Občianska mobilizácia*
Verejné vyjadrovanie svojho názoru pred celým svetom, rebelantské demonštrovanie osobných hodnôt, akcieschopnosť a odvaha verejne protestovať proti niečomu, s čím nesúhlasíme, je jednou z charakteristických a obdivuhodných čŕt mladého veku. Samotná historická skúsenosť Slovenska poukazuje na to, že významné občiansko-mobilizačné momenty boli iniciované, vedené alebo spoluorganizované práve mladou generáciou, ktorá sa nebála moci a postavila sa proti totalite, neslobode, zneužívaniu moci a korupcii. Svojou občianskou odvahou nadchla a strhla aj davy dospelých, čím sa spoločne pričínili o zásadné demokratizačné zmeny vo vtedajšej spoločnosti.
- *Inovácia a aktualizácia spoločenských a občianskych noriem, postupov a inštitúcií*

Práve vďaka zvýšenej kritickosti voči zaužívaným postupom dospelých je mladá generácia významným nositeľom inovácie, modernizácie a aktualizácie súčasných spoločenských noriem a konvencií, rituálov a inštitúcií. Môže pritom ísť o celé spektrum sfér občianskeho života od dodržiavania ľudských práv až po digitalizáciu. Mládež zvyčajne nastavuje spoločnosti kritické zrkadlo, a tým ju núti neustále napredovať.

- *Dobrovoľníctvo a charita, posúvanie „dobra“ ďalej*
Hoci dobrovoľníctvo a charita nie sú len výsadou mladej generácie, veľmi významne k ich realizácii prispieva – od školop povinnej mládeže až po mladých dospelých. Hoci dobrovoľníctvo zďaleka nie je jedinou formou občianskej angažovanosti, pre svoju často nekonfliktnú cieľovú skupinu (seniori, životné prostredie a pod.) je obľúbenou a rozšírenou formou aktívneho občianstva, na ktorej významne participujú aj deti a mladí.
- *Rovesnícky princíp a inšpirovanie prostredníctvom pozitívnych príbehov*
Silnou stránkou mladej generácie je aj jej vysoký socializačný potenciál, ktorý je zároveň vhodnou platformou pre uplatňovanie rovesníckeho vzdelávania k občianskej angažovanosti. Prostredníctvom šírenia pozitívnych a úspešných príbehov mladých ľudí je možné inšpirovať a motivovať aj tých, ktorí by sa na zapojenie sa do občianskej aktivity alebo k prejavaniu vlastného názoru možno neodhodlali. Rovesnícky princíp je tiež v prostredí mládeže autentický a podaný vhodným jazykom, čo môže pôsobiť motivujúco, a častokrát úspešnosťou prevýšiť príklady dobrej praxe a úspechov zo sveta dospelých.

Významným aspektom budúcej úspešnosti zapájania detí a mládeže do života v občianskej spoločnosti je výchova a vzdelávanie vedúce ku kvalitným a informovaným občiansko-demokratickým postojom a hodnotám mladej generácie. V súčasnosti, ktorú charakterizuje neustála zmena, ale s nárastom používania internetu aj nová vlna vzostupu falošných správ a konšpiračných teórií, je kľúčové, aby boli deti a mladí ľudia už v ranom školskom veku vedení ku kritickému mysleniu, ochote diskutovať, tolerancii, otvorenosti a porozumeniu dôležitosti a sily občianskej spoločnosti a vzájomnej solidarity. Je dôležitou úlohou dospelých, aby prostredníctvom pozitívnych vzorov, ale aj formálnym, neformálnym a informálnym vzdelávaním vychovávali generáciu občiansky zodpovedných jedincov, ktorí budú môcť byť vzorom ďalej. Toto vzdelávanie a možnosti participácie detí a mladých ľudí na živote okolo seba prebieha ako v školskom prostredí, tak aj v prostredí rodín a sociálnych vzťahov, v médiách a pod..

4.3.10 Návrhy odporúčaní

Na základe výsledkov výskumu, následnej analýzy a interpretácie týchto zistení sme identifikovali nasledujúce problémové oblasti, ktoré vyžadujú ciele riešenia.

1. Mladí majú plytkú znalosť demokratických princípov, občianskych vedomostí, nedostatočné občianske kompetencie

Porovnanie s dospelou generáciou v rámci tohto projektu ukázalo zaujímavý trend. Mladšia generácia bola výrazne viac (o 8 percentuálnych bodov) prodemokraticky orientovaná v porovnaní s dospelou generáciou. Nevyjadrovali pochybnosti o základných princípoch demokracie tak, ako sa ich naučili v škole. Ďalšia analýza však ukázala, že znalosť princípov demokracie je skôr len povrchná. Toto naše zistenie nadväzuje aj na zistenia v medzinárodnom výskume občianskeho vzdelávania a výchovy k občianstvu z roku 2009⁶⁵, ktoré konštatuje, že od predchádzajúceho testovania (z roku 1999) došlo k významnému poklesu vo vedomostiach v občianskej oblasti. V tomto kontexte možno preto ani nie je až tak prekvapujúca aj vysoká otvorenosť autoritatívnym prvkom (viď bod č. 7 o extrémizme) a poukazuje na povrchnú znalosť a nesúrodosť názorov, ktoré neboli dostatočne prediskutované a kriticky zhodnotené.

Problematickým je v tejto súvislosti aj nedostatočný záujem, informovanosť a schopnosť porozumenia problematike zo strany mladých. V porovnaní s dospelou populáciou v rámci tohto projektu bol celkovo záujem o politiku u mladých nižší o približne 15 percentuálnych bodov pri národnej aj komunálnej úrovni. O politiku na celoštátnej, ako aj komunálnej úrovni sa zaujíma necelá polovica mladých (46 %). V tomto kontexte treba spomenúť, že mladí konzumujú mediálny obsah inak ako dospelí. O politike a spoločnosti sa mladí dozvedajú buď z komerčných TV staníc (52 %) alebo zo sociálnych sietí (51 %). Nasledujú súkromné rozhlasové stanice a Youtube (39 %). Dospelí sa ešte stále prikláňajú k tradičným médiám, či už tlačným, alebo online. Neodškriepiteľný vplyv na mladých majú aj alternatívne médiá, ktoré využívajú obe skupiny podobne (15 %).

V našom výskume sme sa schopnosti porozumenia nevenovali, ale je podstatné ju spomenúť. Podľa výsledkov v medzinárodnej štúdii PISA 2018⁶⁶ slovenskí žiaci dosiahli hodnoty nad priemerom zúčastnených krajín, avšak na Slovensku existuje značne veľká riziková skupina (42,3 % žiakov), ktorí nedokážu spracovať informácie explicitne uvedené v úlohe, ak nedobre poznajú jej kontext. Títo žiaci dokážu samostatne vyhodnotiť len minimálne množstvo informácií. Najvyšší počet takýchto žiakov je pritom na stredných odborných školách.

Nepovzbudivé je aj zistenie, že školy a učitelia v snahe byť nestranníci, sa stránia akéhokoľvek „politikárčenia“ na pôde školy. Táto sterilizácia bezpečného priestoru, kde by si mladí mohli občianske kompetencie a znalosti cibriť, spôsobuje, že necelá polovica mladých (46 %), ktorí chodia do školy, sa o politike v škole alebo so spolužiakmi vôbec nebaví. Tieto čísla podporili aj výstupy z fókusových skupín, v ktorých žiaci a študenti hovoria, že sa o týchto témach bavia s učiteľmi a dospelými, ktorým veria, a to môžu byť aj takí pedagógovia, ktorí o danej oblasti nemajú vecný prehľad a mladým podsúvajú len názory, prípadne v horšom dezinformácie. Znepokojujúce by to malo byť v kontexte prieskumu z druhej polovice 2019, v ktorom vyšlo, že polovica učiteľov dôveruje dezinformačným webom, akými sú napr. Hlavné správy⁶⁷. Takáto kombinácia zistení by mala začať vyvolávať obavy a viesť nevyhnutne k prijatiu primeraných opatrení

⁶⁵ MACHÁČEK, L., ŠŤAVA, E.: *Občianske vzdelávanie a výchova mládeže k občianstvu. Národná správa z medzinárodného výskumu občianskeho vzdelávania ICCS 2009*. Bratislava: NUCEM, 2012.

⁶⁶ <https://www.minedu.sk/meranie-pisa-sa-prvykrat-zameralo-na-globalne-kompetencie-ziakov/>

⁶⁷ <https://dennikn.sk/1571894/ucitelia-povazuju-hlavne-spravy-a-zem-a-vek-za-doveryhodne-media-odporucili-by-ich-ziakom/>

predovšetkým v systéme občianskeho vzdelávania. Pozitívnom však je, že organizovaná mládež vykazuje lepšie parametre v zapájaní sa, záujme o informácie či v miere dôvery, ako tí, ktorí v žiadnych organizáciách nie sú. Nie je však jedno, aké majú zameranie, niektoré typy organizácií posilňujú mieru participácie a aktivizmu viac ako iné.

Odporúčania:

Sektor mládežníckych organizácií a sektor MNO:

- robiť monitoring a evaluáciu svojich programov a metodológií, aby sa prehĺbila znalosť súvislostí, bariér a „enablers“, ktoré podporujú rozvoj občianskych kompetencií a vedomostí;
- zlepšiť spoluprácu medzi sektorom organizácií pracujúcich s deťmi a mládežou a vzdelávaním, aby sa prehĺbil dialóg o postavení a dôležitosti neformálneho a informálneho vzdelávania v oblasti rozvoja občianskych znalostí a kompetencií;
- rozšíriť pôsobenie mládežníckych parlamentov na čo najväčší počet obcí. Snažiť sa o silnejšie postavenie, aby sa mali možnosť spolupodieľať na chode obce/mesta.

Inštitucionálni aktéri (prioritne MŠVVaŠ SR, VÚC, samosprávy, ÚSV ROS):

- posilniť občianske vzdelávanie na školách naprieč všetkými stupňami vzdelávania (začať už od materských škôl), naprieč všetkými typmi zamerania škôl (venovať špeciálnu pozornosť odborným školám), efektívne využívať rovesnícke vzdelávanie a aktivity;
- podporovať budovanie demokratickej a otvorenej školskej klímy, prepájanie prvkov formálneho a neformálneho vzdelávania;
- podporovať žiacke školské rady a orientáciu ich činnosti na občianske témy, namiesto organizácie školských podujatí;
- posilniť rozvoj občianskych kompetencií a znalostí naprieč všetkými predmetmi (nevyhradiť len pre vyučujúcich dejepisu či občianskej náuky);
- zaviesť finančné programy na podporu práce s mladými v oblasti občianskeho vzdelávania;
- zaviesť finančné programy na monitoring a evaluáciu práce s mladými v oblasti občianskeho vzdelávania.

2. Mladí majú nízke povedomie o občianskej spoločnosti

V prvom rade je nutné konštatovať, že pre mladých sú pojmy odkazujúce k občianskej spoločnosti abstraktné, niekedy neznáme či mäťúce. Výrazný rozdiel sa prejavil z hľadiska veku. Hlavne mladší, teda žiaci posledných ročníkov ZŠ a mladší študenti SŠ, nemali s týmito pojmi spojený takmer žiadny obsah, a to dokonca ani tí respondenti, ktorí sú sami aktívni (napr. v žiackych školských radách či mimovládnych neziskových organizáciách).

Všetky tieto zistenia svedčia v prvom rade o nedostatku komplexných a kvalitných informácií o rozsahu aktivít, ktoré legitímne zastrešuje občianska spoločnosť, ale aj celkovo o problematike. Povedomie o občianskej spoločnosti je len povrchné. Napriek vysokej dôvere voči MNO, viac ako 2/3 mladých ich považujú za dôveryhodné, sú silno zakorenené pochybnosti o transparentnosti. Ukazuje sa, že mladí sú náchylní preberať názory bez toho, aby ich mali informačne ukotvené. Náchylní sú tiež podľahnúť hoaxom a dezinformáciám

súvisiacim s občianskou spoločnosťou. Táto situácia predstavuje nepochybne veľkú výzvu pre budúcnosť občianskeho vzdelávania naprieč slovenským školstvom, ktorá bola tematizovaná v predošlom bode č. 1.

Drvivá väčšina oblastí pôsobenia mimovládnych organizácií bola považovaná za užitočné. S výnimkou troch hodnotených oblastí ich považuje za užitočné dokonca viac ako polovica mladých ľudí. Najmenej pozitívne hodnotenie z hľadiska užitočnosti sme zaznamenali pri troch oblastiach: „pomáhať imigrantom pri ich začleňovaní do spoločnosti“, „zaoberať sa problémami sexuálnych menšín a presadzovať ich práva“ a „podieľať sa na tvorbe verejných politík“. Aj pri týchto oblastiach však bolo viac tých, ktorí ich vnímali ako užitočné, než tých, ktorí ich ako užitočné nevnímali.

Odporúčania:

Sektor mládežníckych organizácií:

- budovať na pozitívnom hodnotení MNO, zvýšiť povedomie členov a klientov o príslušnosti k vašej organizácii, a zároveň pravidelne otvárať diskusiu o prospešnosti vašej organizácie a komunikovať jej prínosy;
- lepšie komunikovať o príslušnosti vašej organizácie k občianskej spoločnosti na verejnosti ako aj dovnútra svojim členom a klientom (niečo na štýl kampane: „je suis občianska spoločnosť“).

Sektor MNO:

- lepšie komunikovať o činnosti vašej organizácie a príslušnosti k občianskej spoločnosti na verejnosti ako aj dovnútra svojim členom a klientom;
- transparentnejšie prezentovať financovanie svojich aktivít;
- pre platformu Hlas občianskych organizácií alebo Komora MNO začať diskusiu o pojmosloví, ktoré pojmy sú ešte dnes relevantné, ktoré chceme používať do budúcnosti, následne ich komunikovať do sektora a na verejnosť;
- intenzívnejšie budovať povedomie o práci a prospešnosti MNO.

Inštitucionálni aktéri (prioritne MŠVVaŠ SR, ÚSV ROS):

- posilniť občianske vzdelávanie o obsah občianskej spoločnosti (viď predošlý bod č.1).

3. Malý vplyv mladých na verejné inštitúcie, nerovnocenné postavenie mladých voči dospelým v pozícií moci

Podľa výskumu Inštitútu pre aktívne občianstvo (2019)⁶⁸ až 44 % dnešných detí a mladých ľudí, neverí, že na ich názore v spoločnosti záleží. Podľa výskumu Rady mládeže Slovenska z roku 2019⁶⁹ mali mladí ľudia pocit, že majú len čiastočný vplyv na verejné inštitúcie. Na základe týchto čísel vidíme síce (štatisticky) významný, ale len malý nárast medzi rokmi 2017 a 2019, a to hlavne na národnej úrovni – na úrovni vlády či parlamentu. V našom výskume sme sledovali, či majú mladí pocit, že majú možnosť ovplyvňovať smer, ktorým sa Slovensko uberá. Súhlasila približne polovica respondentov (53 %), aj v tomto prípade úplný

⁶⁸ Inštitút pre aktívne občianstvo. 2019. *30 rokov po: Takmer 44 % detí a mladých ľudí na Slovensku neverí, že na ich názore záleží*. Dostupné na: <https://ipao.sk/vyskum/mladi-ludia-neveria-ze-na-ich-nazore-zalezi/>

⁶⁹ Rada mládeže Slovenska: *Táto krajina nie je pre mladých*. Bratislava, 2017. <https://issuu.com/mladez3/docs/v4-infografika>

súhlas deklarovalo len 15 %. Nízku mieru politickej sebaúčinnosti pritom naznačil už výskum RmS v roku 2017⁷⁰, podľa ktorého takmer dve tretiny mladých vo veku 15 – 24 rokov uviedlo, že majú len veľmi malý alebo žiadny vplyv na činnosť kľúčových inštitúcií štátu, ako sú vláda, parlament či politické strany.

Mladí ľudia vo fókusových skupinách taktiež spomínali, že medzi prekážky pre angažovanosť mladých ľudí patrí hlavne nedôvera zo strany dospelých či verejných inštitúcií a ich predstaviteľov z dôvodu nízkeho veku a nedostatku skúseností. Tým dochádza k podceňovaniu mladých a k nerovnocennému vzťahu, v ktorom často mladí ťahajú za kratší koniec. Toto často vedie k tomu, že mladí si v dôsledku toho málo veria a nezapájajú sa. „No kebyže mám vyšší vek, tak by som to mohla teoreticky spraviť aj ja, ale teraz asi by ma nikto nebral vážne úplne.“ (žena, 12 - 16 ročná, Prešov).

Odporúčania:

Sektor mládežníckych organizácií a sektor MNO:

- pre organizácie, ktoré cieľia na mladých ľudí v rozpätí 15 - 29 rokov, či dokonca 7 - 14 rokov (až 74 %, resp. 60 % všetkých organizácií MNO) - pri nastavovaní procesov, strategickom plánovaní či rozvoji projektov v organizáciách zapájať mladých ľudí, vašu cieľovú skupinu, a to nielen do formálnej účasti, ale aj do spolutvorby, či dokonca spolurozhodovania o chode organizácie/jednotky/podujatia a vytvoríť priaznivú atmosféru;
- vytvárať bezpečné prostredie, ktoré bude vítať participatívne procesy aj s komplikáciami, ktoré prinášajú.

Inštitucionálni aktéri (prioritne MŠVVaŠ SR, VÚC, samosprávy, ÚSV ROS, zriaďovatelia škôl)

- budovať na školách prostredie, ktoré bude vítať zmysluplné zapájanie sa mladých a umožňovať spolupodieľanie sa či postupné spolurozhodovanie o chode školy;
- využívať inovatívny potenciál mladých ľudí vzhľadom na to, že mladá generácia je významným nositeľom inovácie, modernizácie a aktualizácie súčasných spoločenských noriem a konvencií, rituálov a inštitúcií;
- používať jednoduchší jazyk, a podľa možností, pravidelne zverejňovať praktické informácie a konkrétne príklady, ktoré mladým danú tému objasnia, zväžiť komunikačné kanály, ktoré využívajú mladí ľudia;
- prispôbiť jazyk a tón, ktorým sa vyjadrujú politické elity k prejavom aktívnej a fungujúcej občianskej spoločnosti (podporujúci a oceňujúci tón, nie nevyhnutne úspešné príklady občianskej angažovanosti, aby sami išli spoločnosti príkladom).

4. Nárast podielu pasívnych mladých

Až tretina (33 %) mladých ľudí sa nezapája do žiadnej z foriem formálnej politickej participácie – ani len nedeklaruje, že chodí voliť, nie je ani v odboroch alebo politických stranách. Až 45 % mladých sa počas posledných 12 mesiacov (od júla 2018 do júla 2019) nezapojila ani do žiadnej z položiek aktivizmu (podpísať petíciu, zúčastniť sa na pochode, nosenie odznaku či nálepky). Celkovo je na Slovensku až 65 % mladých, ktorí sa neangažovali ako aktivisti (nepodpisovali petície, nezúčastnili sa na pochode, charitatívnom

⁷⁰ Rada mládeže Slovenska. 2019. Prieskum v rámci projektu Európsky dialóg mládeže.

<https://mladez.sk/2019/12/03/prieskum-rady-mladeze-slovenska-kazdy-piaty-mlady-by-volil-lsns-nejde-uz-o-protestny-hlas/>

podujatí, nenesli symboly a pod.) a nezapájali sa ani formálne vo voľbách, v odboroch alebo politickej strane.

Na jednej strane náš potešil fakt, že angažovaní mladí ľudia sa za posledné tri roky ešte viac zapájali a viac verejne deklarovali svoju podporu či protest voči udalostiam, ktoré sa diali okolo nich. Ale zároveň v tomto období významne narástol podiel mladých ľudí, ktorí sa nezapojili do žiadnej zo spomínaných aktivít.

Najviac pasívni boli mladí od 15 - 19 rokov a najmenej pasívni boli mladí od 20 - 25 rokov. Mladí od 26 do 30 rokov boli už síce o niečo menej organizovaní v členských zoskupeniach, ale o to viac diverzifikovali svoju aktivitu a pôsobili v priemere v najväčšom počte oblastí.

Tak ako ukazujú aj zahraničné výskumy, aj na Slovensku sa potvrdilo, že mieru zapojenia významne ovplyvňuje vzdelanie, prípadne aktuálna škola, ktorú navštevujú, a výška príjmov. V oblasti vzdelania platilo, že čím vyššie ukončené vzdelanie, resp. škola, ktorú aktuálne navštevovali, tým väčšia miera aktivizmu. Podobne tomu bolo v príjmoch: až 60 % domácností mladých, ktoré boli zle zabezpečené alebo chudobné, boli občiansky pasívne. Na vyšší počet aktivít (3 a viac) mali priestor významne viac už len mladí z veľmi dobre alebo slušne zabezpečených domácností.

V našom výskume sme tiež zistili, že čím vyššia miera participácie na škále aktivizmu, tým vyššia miera členstva v rôznorodých oblastiach z hľadiska zamerania ich činnosti, a zároveň aj vyššia tradičná politická participácia. Práve z tohto dôvodu sa zdá byť úloha občianskej participácie a aktivizmu kľúčová a členstvo ako nástroj posilňovania angažovanosti mladých nesmierne dôležitý. Zároveň nie všetky typy organizácií posilňujú mieru občianskej či politickej angažovanosti rovnako. Pri porovnaní 5 najobľúbenejších oblastí, v ktorých sa mladí združujú, mladí členovia náboženských spolkov, rekreačných a spoločenských klubov a mládežníckych organizácií vykazovali najväčšiu mieru zapojenia do aktivít občianskej participácie a aktivizmu, naopak najmenšiu mieru zapojenia do takýchto aktivít vykazovali športovci.

Odporúčania:

Sektor mládežníckych organizácií a sektor MNO:

- pri svojej činnosti viac podchytiť mladých vo veku 15 - 19 rokov, ktorí si ešte dostatočne neveria a nastaviť procesy/programy, ktoré by vtiahli už túto vekovú skupinu do aktívnej participácie a aktivizmu;
- využívať online formy participácie a zapájania sa (online petície, webináre, rámiky na facebooku, videá a pod.).

Inštitucionálni aktéri (prioritne MŠVVaŠ SR, MPSVR SR, VÚC, samosprávy, ÚSV ROS):

- vyrovnávať socioekonomické rozdiely medzi mladými;
- posilniť finančné programy na inklúziu v práci s deťmi a mladými (viac vid' bod 5);
- rozšíriť pôsobenie žiackych školských rád a mládežníckych parlamentov na čo najväčší počet škôl či obcí. Snažiť sa o silnejšie postavenie, aby sa mali možnosť spolupodieľať na chode školy, napríklad v oblasti osnov, mimoškolskej a študentskej činnosti;

- využívať online formy participácie a zapájania sa (online petície, webináre, rámiky na facebooku, videá a pod.);
- podporovať participáciu mladých na lokálnej úrovni v mestskom aj vo vidieckom prostredí, využívať efektívne inštitút mládežníckych parlamentov.

5. Sociálne nerovnosti a sociálne vylúčenie

Mladí ľudia predstavujú vnútorne rôznorodú sociálnu kategóriu, v rámci ktorej nachádzame mnohé sociálne rozdiely. Významná časť mladých ľudí navyše žije v nepriaznivých podmienkach, so zhoršenými štartovacími pozíciami, ktoré sú dané predovšetkým nízkym či nedostatočným vzdelaním a kvalifikáciou. Výskumné zistenia v prekladanej analýze ukazujú, že nižší sociálny status v kombinácii s nižším vzdelaním a kvalifikáciou predstavuje významnú prekážku nielen v znalosti a porozumení občianskej spoločnosti ako takej, ale má tiež negatívny dopad na zapájanie do vecí verejných. Negatívny dopad sociálneho postavenia vo vzťahu k tejto časti mladých je potom zrejмый aj v rovine organizovanosti, participácie či zapojenia v celom spektre aktivít mimo vyučovania.

Analýza kvantitatívnych dát opakovane ukázala, že mladí citlivo hodnotia svoju životnú realitu. Rebríčku problémov kraľujú nízke platy, ktoré označilo ako najzávažnejší problém až 54 % respondentov. Približne pätina respondentov (22 %) zároveň deklarovala, že majú horšie šance pre život ako dospelá generácia. Problémom sú aj veľké regionálne rozdiely. Až 38 % respondentov označilo za znevýhodnených obyvateľov svojej obce/mesta v porovnaní s priemerom Slovenska. Čo sa týka hodnotenia životných perspektív, väčšina mladých je optimistická. Sú to však hlavne mladí s dobrým vzdelaním, jazykovou výbavou, dobrou prácou, a tiež so skúsenosťami so zahraničím. To isté platí aj pre mladých v mládežníckych organizáciách, tieto príležitosti častejšie využívajú mladí s vyšším vzdelaním a kvalifikáciou, ako aj mladí žijúci v slušne zabezpečených domácnostiach.

Silnou témou pre mladých všeobecne ostáva aj migrácia ako odpoveď na riešenie sociálnych neistôt. Odchod do zahraničia a svoj budúci dospelý život za hranicami SR si predstavuje až tretina oslovených. Sú to však opäť skôr tí mladší, nezadaní, no zároveň vzdelaní, dobre jazykovo vybavení a liberálne zmýšľajúci ľudia, ktorí sú potom ťahúňmi fenoménu „úniku mozgov“ (brain-drain) zo Slovenska. Z ďalších výskumov RmS sa ukazuje, že ďalšou skupinou, ktorá odchádza do zahraničia kvôli slabej perspektíve uplatnenia na pracovnom trhu na Slovensku, sú mladí so základným vzdelaním a nízkou kvalifikáciou.

Odporúčania:

Sektor mládežníckych organizácií: Zvýšiť orientáciu na inkluzívny prístup pri práci s mladými

Sektor MNO:

- podporovať a rozširovať aktivity, ktoré budú dostupné nielen pre bežnú populáciu mladých, ale aj pre znevýhodnených mladých (hlavne v organizáciách zameraných na šport, kultúrne a duchovné hodnoty, ktoré pre nich nie sú finančne dostupné); rozširovať ponuku aktivít aj do vidieckeho prostredia.

Inštitucionálni aktéri (MŠVVaŠ SR, MPSVR SR, VÚC, samosprávy, ÚSV ROS):

- zaviesť finančné programy na podporu inklúzie v systéme voľnočasových aktivít;
- zrevidovať existujúce programy finančnej podpory, aby pokrývali reálne náklady takýchto organizácií na prácu so znevýhodnenou mládežou

6. Nedôvera a fragmentácia spoločnosti

Postoje mladých charakterizuje všeobecná nedôvera v orgány štátnej a verejnej moci, ale aj medziľudská nedôvera ako taká. Dramatická situácia sa ukazuje hlavne v prípade kľúčových politických inštitúcií, ako sú parlament, vláda a politické strany, ktorú pozorujeme dlhodobo. Situácia po parlamentných voľbách sa síce nakrátko zlepšila, aktuálne aj v súvislosti s pandemiou COVID-19 pozorujeme prepad dôvery voči inštitúciám štátu. Optimistické nie je ani zistenie o stave dôvery iným ľuďom. Len približne 4 z 10 mladých dokázali dôverovať iným ľuďom, táto dôvera pritom s vekom klesala. Zároveň tí, ktorí nedôverovali iným ľuďom často nedôverovali ani aktivitám a predstaviteľom občianskej spoločnosti. Ako ukázal aj prieskum platformy „Hlas občianskych organizácií“ v septembri 2019, neznalosť občianskej spoločnosti sa prejavuje vo väčšej miere nedôvery. Táto neznalosť sa potvrdila aj v našich fókusových skupinách a bola až alarmujúca pri mladých ľuďoch zo základnej školy.

Odporúčania:

Sektor mládežníckych organizácií:

- spolupráca, napr. vo forme podpory a rozvoja kapacít mládežníckych politických organizácií, ktoré priamo vykonávajú politickú socializáciu budúcich politických reprezentantov.

Sektor MNO:

- budovanie partnerského a transparentného dialógu so sférou politiky ako prevencia útokov či šírenia negatívnych postojov voči MNO zo strany politikov;
- na pôde platforiem MNO otvoriť diskusiu o zdrojoch nedôvery a opätovnom postupnom budovaní dôvery naprieč spoločnosťou ako aj v rámci sektorov.

Inštitucionálni aktéri (MŠVVaŠ SR, VÚC, samosprávy, ÚSV ROS, zriaďovatelia škôl, verejný činitelia):

- otvorene komunikovať o mylnom výklade § 151, bodu 2 školského zákona, ktorý hovorí, že „v školách a v školských zariadeniach sa zakazuje činnosť politických strán a politických hnutí a ich propagácia“, ktoré viedlo k zákazu či vynechaniu diskusií o politických a spoločenských témach. Opätovne otvoriť systém vzdelávania pre politické a občiansky relevantné témy, avšak nie za hranicu zákona, pri ktorej by sa propagovala určitá strana či hnutie;
- priblížiť politiku a prácu politikov mladým ľuďom personalizovaným prístupom (zlepšiť osobnú komunikáciu politikov cez sociálne siete, lepšie zapájať do procesu, napríklad formou kladenia otázok cez sociálne siete a pod.);
- nastaviť korektnú komunikáciu s mladými ako rovnocennými partnermi, prispôbenie jazyka a foriem komunikácie mladým.

7. Radikalizácia a extrémizmus

Aj aktuálne výskumné zistenia potvrdzujú, že trend radikalizácie a prikláňania sa časti mladých ľudí k extrémnym politickým názorom sa nateraz nepodarilo zastaviť. Pri meraní sociálneho dištancu sa ukázalo, že až 28 % mladých neprekáča politický extrémizmus, pričom ďalšia analýza ukázala, že títo mladí sympatizujú, resp. inklinujú predovšetkým k myšlienkam pravicového extrémizmu. Potvrďuje to aj ďalší údaj, pri otázke zameranej na hodnotenie vojnovnej Slovenskej republiky (Slovenský štát v rokoch 1939 – 1945) až 22 % respondentov hodnotilo toto obdobie prevažne pozitívne. Mladí spontánne reflektovali tento problém aj vo fókusových skupinách, pričom identifikovali meniacu sa spoločenskú atmosféru, ako aj sklamanie z politiky, ktorá u časti mladých vedie k prijímaniu politickej ponuky zo strany radikálnych subjektov.

Odporúčania:

Sektor mládežníckych organizácií:

- pracovať s politickými a spoločenskými témami na báze rovesníckeho princípu, podporovať politickú socializáciu v prostredí neformálneho vzdelávania.

Sektor MNO:

- očistiť sa a dištancovať od názorov a aktivít, ktoré koketujú s myšlienkami pravicového extrémizmu.

Inštitucionálni aktéri (MŠVVaŠ SR, VÚC, samosprávy, ÚSV ROS, zriaďovatelia škôl):

- posilniť občianske vzdelávanie vid' bod č. 1;
- efektívnejšie monitorovať činnosti radikálnych a extrémistických subjektov s deťmi a mladými;
- systematicky podporovať deradikalizačné programy, ako napr. Exit-Slovensko

8. Mládežnícke organizácie a organizovaná mládež

Po členstve v športových kluboch a športových oddieloch je druhým najčastejším typom organizácie, v ktorom sú mladí ľudia organizovaní na členskej báze, detské a mládežnícke organizácie. Celkovo až 14 % mladých vo veku 15 – 30 rokov má skúsenosť s takýmto typom členstva. V prepočte na absolútne čísla v populácii deklaruje skúsenosť s členstvom v detskej alebo v mládežníckej organizácii v sledovanej vekovej kategórii približne 172-tisíc mladých ľudí.

Pozitívny dopad činnosti detských a mládežníckych organizácií, ktorý mapuje dlhodobo Rada mládeže Slovenska⁷¹, potvrdzujú aj zistenia aktuálneho výskumu. Pri analýze odpovedí na otázky zamerané na vnímanie demokracie sa ukázalo, že mladí so skúsenosťou s detskou alebo mládežníckou organizáciou vykazujú významne vyššiu tendenciu podporovať demokraciu a demokratické princípy ako rešpekt voči opozícii a občianskej spoločnosti. Na druhej strane vykazujú títo mladí významne nižšiu podporu autokratickým

⁷¹ Bližšie pozri, napríklad výsledky kvalitatívneho výskumu - Dopady práce s mládežou (záverečná správa z výskumu). Bratislava: RmS, 2016. Dostupná na: https://issuu.com/mladez3/docs/dopady-pr_ce-s-ml_de_ou_spr_va-z-v

prvkom (silný vodca, rozhodovanie na úkor menších), ako je to v celkovej populácii mladých. Podobne aj pri názoroch na MNO nachádzame významné rozdiely pri porovnaní mladých so skúsenosťou s členstvom v detskej alebo mládežníckej organizácii oproti celkovým údajom za rovesníkov v rovnakej vekovej kategórii. Celkovo majú títo mladí pozitívnejší vzťah k inštitúciám občianskej spoločnosti, či už sú to mimovládne organizácie alebo občianske iniciatívy. Významne viac vnímajú ich kapacitu uspokojovať potreby občanov, ale sú pre nich viac tiež odpoveďou na riešenie problémov krajiny. Vo väčšej miere sa tiež stotožňujú s názorom, že MNO má štát väčšmi podporovať. Ukazuje sa tiež väčšia odolnosť voči konšpiračným konceptom, ako napr. o presadzovaní cieľov zahraničných sponzorov.

Napriek významnému zastúpeniu medzi mladými, napriek existencii dôkazov o pozitívnom dopade týchto organizácií na občianske kompetencie musíme konštatovať, že tento typ organizácií je z hľadiska aktuálne využívaných kategorizácií či už ICNPO, s ktorou pracujú autori Analýzy socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časť 5. Analýza socio-ekonomického prínosu neziskového sektora pre spoločnosť, či z hľadiska účelu, tak ako je legislatívne vymedzený pre register mimovládnych organizácií (zákon č. 346/2018 Z. z. o registri mimovládnych neziskových organizácií) prakticky neviditeľný. **Zisťujeme, že obe klasifikácie, síce dávajú prehľad o veľkosti či zameraní sektora práce s mládežou, no pre jeho hlbšiu analýzu sú nedostačujúce.** Podľa medzinárodnej klasifikácie neziskových organizácií (ICNPO), spadajú detské a mládežnícke organizácie a organizácie pracujúce s mládežou pod oblasť sociálne služby. Toto zaradenie považujeme za nešťastné a skresľujúce, lebo nezodpovedá slovenskej realite. Na rozdiel od medzinárodnej skúsenosti, práca týchto organizácií na Slovensku nie je chápaná ako sociálna služba, ale je spájaná predovšetkým s neformálnym či informálnym vzdelávaním a s dlhodobým dobrovoľníctvom. Tento nesúlad potvrdila nakoniec aj Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časť 5. Analýza socio-ekonomického prínosu neziskového sektora pre spoločnosť. Čo sa týka klasifikácie registra mimovládnych neziskových organizácií, táto nepochybne viac reflektuje slovenskú realitu neziskových organizácií ako takých. Pre reflektovanie prínosu práce s mládežou sa však ukazuje ako úplne nevhodná, lebo v nej jednoducho tento typ organizácií nie je rozlíšiteľný vôbec. Z toho dôvodu ani nie je možné sledovať vybrané ukazovatele, ktoré by dopad tohto sektora ukazovali.

Sektor práce s mládežou je piaty najväčší, čo sa týka počtu organizácií, ktoré sa tejto oblasti venujú. Zároveň, až 74 % organizácií sa ako cieľovej skupine venuje mladým ľuďom vo veku od 16 - 30 rokov, čo je najviac zo všetkých cieľových skupín podľa veku. Dovoľujeme si preto tvrdiť, že deti a mládež predstavujú skupinu, ktorá je v registri, a následne aj v analýzach a politikách neviditeľná a nereprezentovaná, pričom početnosťou a cílením je neprehliadnuteľná.

Odporúčanie:

Inštitucionálni aktéri (ÚSV ROS, MV SR, Komora MNO):

- prehodnotiť a doplniť zoznam kategórií v rámci registra ako aj ďalších analýz a následnej práci na príslušných politikách tak, aby v nich boli zahrnuté organizácie pracujúce s deťmi a mládežou v samostatnej oblasti.

4.3.11 Literatúra a zdroje

Bútorová, Z., Gyárfášová, O.: Občianska participácia: trendy, problémy súvislosti. Sociológia 42, No. 5, 2020. s. 447 - 491.

Čavojská, K. a kol.: Political participation of Youth in V4 countries. Bratislava: Rms, 2017. ISBN 978-80972694-3-2. Dostupná na: <https://mladez.sk/2018/12/17/politicka-participacia-mladeze-v-krajinach-v4/>

Čavojská, K.: *Úroveň žiackej participácie v škole prostredníctvom žiackej školskej rady. Správa z výskumu, vstup do hlavnej analýzy.* Inštitút pre aktívne občianstvo, 2019. 27 s. Dostupné na: <https://ipao.sk/evs/efektivne-zapajanie-ziakov-do-zivota-skoly-ako-na-to/>

Ekman J., Amná E.: Political participation and civic engagement: Towards a new typology. Institute for Research in Social Communication, Slovak Academy of Sciences, Human Affairs 22, 2012. s. 283 – 300. doi: 10.2478/ s13374-012-0024-1

Európska komisia: Flash Eurobarometer 455. Briefing Note: European Youth. 2018. Dostupné na: <https://www.agenziagiovani.it/images/media/88554/Eurobarometro Sintesi Report European Youth 2017 en.pdf>

Gyárfášová O., Slosiarik M.: Voľby do NR SR 2016: Čo charakterizovalo voličov. In: Working Papers in Sociology 1 / 2016. Bratislava: Sociologický ústav SAV, 2016. Dostupné na: <http://www.sociologia.sav.sk/pdf/Working Papers in Sociology 012016.pdf>

Gyárfášová, O., Gabrižová Z.): Slovensko a voľby do Európskeho parlamentu 2019: zaostrené na mladých. Euractiv.sk. 18. november 2019. Dostupné na: <https://euractiv.sk/section/buducnost-eu/news/slovensko-a-volby-do-europskeho-parlamentu-2019-zaostrene-na-mladych/>

Hlas občianskych organizácií: Väčšina ľudí na Slovensku dôveruje mimovládny organizáciám. 2019. Dostupné na: <https://www.platformahlas.sk/vacsina-ludi-na-slovensku-doveruje-mimovladnym-organizaciam/>

Hodder A., Kretsos L.: Young Workers and Unions: Context and Overview. In: Hodder A., Kretsos L. (eds) Young Workers and Trade Unions. Palgrave Macmillan, London. 2015.

Inštitút pre aktívne občianstvo: 30 rokov po: Takmer 44 % detí a mladých ľudí na Slovensku neverí, že na ich názore záleží. 2019. Dostupné na: <https://ipao.sk/vyskum/mladi-ludia-neveria-ze-na-ich-nazore-zalezi/>

Israel S., Quandt M., et al: Barriers and Enablers of Social Participation of Young People. PROMISE: Promoting Youth Involvement and Social Engagement: Opportunities and challenges for 'conflicted' young people across Europe, 2019. Dostupné na:

<http://www.promise.manchester.ac.uk/wp-content/uploads/2019/09/promise-barriers-and-enablers-of-social-participation-of-young-people-2019.pdf>

Macháček, L., Šťava, E.: Občianske vzdelávanie a výchova mládeže k občianstvu. Národná správa z medzinárodného výskumu občianskeho vzdelávania ICCS 2009. Bratislava: NUCEM, 2012.

PISA 2018 - Prvé výsledky medzinárodného výskumu 15-ročných žiakov v oblasti globálnych kompetencií z pohľadu Slovenska. NÚCEM, 2020. Dostupné na: <https://www.nucem.sk/dl/4825/PISA%202018%20Globalne%20kompetencie%20kratka%20sprava.pdf>

Plichtová J, Šestáková A.: Slovník základných pojmov participácie občanov a verejnosti v kontexte demokracie. Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti. 2018. Dostupné na: https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/participacia/vystupy_np_parti/Slovník%20zakladnych%20pojmov%20participacie%20obcanov%20a%20verejnosti%20v%20kontexte%20demokracie.pdf

Rada mládeže Slovenska: Dopady práce s mládežou (záverečná správa z výskumu). Bratislava: RmS, 2016. Dostupná na: <https://issuu.com/mladez3/docs/dopady-prace-s-mladezou-sprava-z-vyskumu>

Rada mládeže Slovenska: Táto krajina nie je pre mladých. 2017. Dostupné na: <https://issuu.com/mladez3/docs/v4-infografika>

Rada mládeže Slovenska: Postoje mladých: Odrazový mostík pre globálne vzdelávanie. Bratislava: RmS, 2018. Dostupné na: <https://issuu.com/mladez3/docs/prirucka-ku-gv-final>

Rada mládeže Slovenska: Prieskum Rady mládeže Slovenska: Každý piaty mladý by volil ĽSNS. Nejde už o protestný hlas. 2019. Dostupné na: <https://mladez.sk/2019/12/03/prieskum-rady-mladeze-slovenska-kazdy-piaty-mlady-by-volil-lsns-nejde-uz-o-protestny-hlas/>

Struhárik, F.: Učitelia považujú Hlavné správy a Zem a vek za dôveryhodné médiá, odporučili by ich žiakom. 3. september 2019. *Denník N*. Dostupné na: <https://dennikn.sk/1571894/ucitelia-povazuju-hlavne-spravy-a-zem-a-vek-za-doveryhodne-media-odporucili-by-ich-ziakom/>

ŠÚ SR: Vekové zloženie - SR, oblasti, kraje, okresy, mesto, vidiek. 2019. Dostupné na: <https://bit.ly/37FNLmQ>

5. Analýza socio-ekonomického prínosu neziskového sektora pre spoločnosť

Autorky: Alžbeta Brozmanová Gregorová, Mária Murray Svidroňová

Spoluautori: Gabriela Nedelová, Alena Kaščáková, Jana Šolcová, Nikoleta Muthová, Marek Stachoň, Katarína Vitálišová, Daniela Ivanová, Katarána Kurčíková, Nikola Štefanišinová, Anna Kniezová, Zuzana Heinzová, Jana Vrťová, Boris Strečanský, Grigorij Mesežnikov

Recenzentky: Gabriela Vaceková, Helena Kuviková

5.1 Úvod

Slobodné voľby samy osebe nie sú schopné zaručiť uchovanie demokracie. Vitalita a odolnosť demokracií závisí od nepretržitého dialógu medzi jednotlivcami a vládou, medzi občanmi štátu a ich zástupcami v parlamente. Silná občianska spoločnosť zabezpečuje aj po voľbách priestor pre ďalšiu participáciu. Činnosť občianskej spoločnosti konštituuje silný neziskový sektor, ktorý napomáha vytváraniu sociálnej stability a pluralizmu, rastu občianskej zodpovednosti a rešpektovania vlády zákonov. Trvalým výsledkom sú silnejšie a zdravšie demokracie. (Sprievodca tretím sektorom pre ľudí, ktorí rozhodujú, 1997) Neziskový sektor má na Slovensku bohatú históriu. Jeho utváranie a vývoj odrážali výrazné sociálne, ekonomické a politické zmeny, ktorými spoločnosť prešla najmä počas posledného storočia.

Výskum neziskového sektora predstavuje mechanizmus získavania relevantných údajov pre potreby lepšieho porozumenia neziskového sektora samému sebe, efektívnejšej komunikácie s verejnou správou, kde neziskový sektor poskytuje dôležité služby (napr. zdravotnícke a sociálne, služby v oblasti športu a vzdelávania) alebo figuruje ako aktér verejných politík, ale aj komunikácie so širokou verejnosťou.

Hlbšie a lepšie poznanie neziskového sektora je základným predpokladom pre tvorbu kvalitných verejných politík, ktoré s ním súvisia. Mapovanie a výskum umožňujú pri tvorbe a implementácii verejných politík informovanejšiu spoluprácu a racionálnejšiu argumentáciu založenú na faktoch. Výstupy mapovania a výskumu neziskového sektora pomôžu vytvoriť celostnejší obraz o stave a kapacitách neziskového sektora, čím prispejú k jeho transparentnosti, zvýšeniu kredibility ako sociálneho aktéra a zlepšia jeho vnímanie verejnosťou. V neposlednom rade prispejú k budovaniu partnerstva medzi neziskovým, verejným a podnikateľským sektorom.

Predložená analýza bola spracovaná ako výstup národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti (Kód projektu v ITMS2014+: 314011V576). Zber dát v rámci národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti sa dotýkal dvoch oblastí z rôznych pohľadov, ktoré ale navzájom úzko súvisia:

- a) zber dát v oblasti socioekonomického prínosu neziskového sektora a
- b) zber dát v oblasti stavu a trendov vývoja v občianskej spoločnosti.

Predložená analýza sa týka prvej oblasti, t.j. socioekonomického prínosu neziskového sektora, ale pri analýze empirických dát boli využité aj dáta z oblasti stavu a trendov vývoja občianskej spoločnosti.

Analýza je rozdelená do niekoľkých častí. V prvej časti je popísaný proces a metódy zberu dát a ich analýzy. Druhu časť tvorí analýza údajov o neziskovom sektore, ktoré sú spracované na základe metodiky pre zber dát o občianskej spoločnosti a neziskovom sektore.

Naším cieľom bolo komplexne **zmapovať mimovládny neziskový sektor⁷² na Slovensku, popísať a vysvetliť kľúčové aspekty jeho fungovania v kontexte súčasného stavu a vývojových trendov občianskej spoločnosti a identifikovať jeho sociálny a ekonomický prínos pre spoločnosť.**

⁷²V analýze používame na označenie neziskového sektora pojmy tretí sektor, mimovládne organizácie, neziskové organizácie a mimovládne neziskové organizácie ako synonymá, pričom máme na mysli tieto právne formy: občianske združenia, nadácie, neinvestičné fondy, neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby, organizácie s medzinárodným prvkom

5.2 Výskumná vzorka a proces zberu a analýzy dát

5.2.1 Základný výskumný súbor

Ako objekt výskumu neziskového sektora boli určené **formálne/inštitucionalizované organizácie**. Napriek tomu, že existuje sféra neformálneho združovania a neziskových aktivít, vzhľadom k dostupným štatistickým dátam a výkazníctvu sa výskum neziskového sektora v rámci národného projektu zameriava na tie ekonomické subjekty, ktoré sú štatisticky zachytiteľné.

Podkladom pre určenie základného a výberového súboru neziskových organizácií v uvedených právnych formách bola databáza dodaná Ministerstvom vnútra SR k 28.8.2019. Táto databáza obsahovala záznamy o 57 705 subjektoch. V prvom kroku sa databáza očistila o duplicitné záznamy, organizácie v likvidácii, organizácie, ktoré ešte nevznikli. t.j. v čase výberu vzorky boli v procese registrácie (nemali pridelené IČO). Očistená databáza subjektov bola tvorená 55 511 subjektmi. Prehľad oboch databáz podľa právnej formy poskytuje tabuľka 2.1.

Tabuľka 2.1 Charakteristika základného výskumného súboru

Právne formy	Prvotná databáza subjektov		Očistená databáza subjektov	
	N	%	N	%
občianske združenia	54937	95,20%	52743	95,01%
nadácie	470	0,81%	470	0,85%
neinvestičné fondy	509	0,88%	509	0,92%
neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby	1673	2,90%	1673	3,01%
organizácie s medzinárodným prvkom	116	0,20%	116	0,21%
Spolu	57705	100,00%	55511	100,00%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

5.2.2 Charakteristika výskumnej vzorky

Pôvodný počet subjektov, ktoré vyplnili dotazník, bol 828 organizácií. Táto vzorka bola získaná v troch fázach zberu dát (1. náhodný výber; 2. náhodný výber z prijímateľov asignovanej dane, 3. samovýber), ktoré sú podrobne popísané nižšie.

Prvým krokom pri analýze dát bolo overenie reprezentatívnosti výberu na základe právnej formy (overenie na základe iného znaku v podstate nie je možné). Zároveň sme testovali, či medzi tromi etapami zberu dát existujú štatistické rozdiely v troch vybraných otázkach: právna forma, oblasť pôsobenia podľa medzinárodnej klasifikácie so zahrnutím podkategórií a oblasť pôsobenia podľa registra mimovládnych neziskových organizácií. Pri výberovom súbore 828 organizácií nebola celá vzorka reprezentatívna. Vzorka získaná v rámci prvého aj druhého zberu bola reprezentatívna, v rámci tretieho zberu ale nebola.

Rovnako medzi tromi etapami zberu dát boli významné rozdiely ($p \geq 0,000$) v odpovediach na nami vybrané otázky.

Z uvedených dôvodov sme preto pristúpili k náhodnému vyradovaniu subjektov, aby sme dosiahli reprezentatívnosť celej vzorky podľa právnej formy. Výskumnú vzorku tvorilo po tomto náhodnom vyradovaní spolu 773 subjektov. Údaje k overeniu reprezentatívnosti celého výskumného súboru sú uvedené v tabuľkách 2.2 a 2.3.

Tabuľka 2.2 Overenie reprezentatívnosti výberového súboru podľa právnej formy

Právna forma	Reálna početnosť	Očakávaná početnosť	Residual
Občianske združenie (zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov)	732	734,4	-2,4
Nadácia (zákon č. 34/2002 Z.z. o nadáciách v znení neskorších predpisov)	10	6,6	3,4
Neinvestičný fond (zákon č.147/1997 Z.z. o neinvestičných fondoch v znení neskorších predpisov)	2	7,1	-5,1
Nezisková organizácia poskytujúca všeobecne prospešné služby (zákon č. 213/1997 Z.z. v znení neskorších predpisov)	26	23,3	2,7
Organizácia s medzinárodným prvkom (zákon č. 116/1985 Zb. o podmienkach činnosti organizácií s medzinárodným prvkom v znení neskorších predpisov)	3	1,6	1,4
Spolu	773		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Tabuľka 2.3 Výsledky štatistických testov overovania reprezentatívnosti výberového súboru

Chi-Square			6,961
Df			4
Asymp. Sig.			0,138
Monte Carlo Sig.	Sig.		0,128
	99% Confidence Interval	Lower Bound	0,120
		Upper Bound	0,137

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

V priebehu zberu dát bolo v jednotlivých etapách oslovených spolu 6 812 subjektov. Napriek vysvetleniu výskumného zámeru, zdôrazneniu potreby poznania súčasného stavu pre ďalší rozvoj sektora aj motivácii účastníkov výskumu možnosťou vyhrať finančnú cenu, bolo 1 845 subjektov ochotných zapojiť sa do výskumu (27,1 percent z oslovených). Nakoniec však dotazník aspoň čiastočne vyplnilo iba 828 respondentov, čo predstavuje

12,1% z počtu 6 812 organizácií a 44,8% (response rate) z rozoslaných odkazov na samotný dotazník.

V metodike výskumu sme odhadovali, že z počtu náhodne vybraných 6 000 subjektov sa podarí získať údaje od 20 percent organizácií. Z počtu organizácií, na ktoré sa v jednotlivých etapách zberu podarilo získať kontaktné údaje v podobe emailu alebo telefonického kontaktu (6 812 subjektov), však nakoniec dotazník vyplnilo iba 828 subjektov. Počas výskumu sa ale v jednotlivých etapách pracovalo celkovo s výberovým súborom 19 257 subjektov (1. etapa 9 500 subjektov, 2. etapa 8 313 subjektov, 3. etapa 1 444 subjektov).

Z toho výberového súboru predstavuje počet organizácií, ktoré vyplnili dotazník (828 subjektov) len 4,29 percent. Napriek tomu, že sa podarilo získať menej odpovedí a výsledky nemožno generalizovať na sektor ako taký, ide o významný prínos a hĺbkovú sondu pomocou vzácných a nových primárnych dát.

Samotný proces zberu údajov priniesol veľmi významné informácie o neziskovom sektore, ktoré jednak dokumentujú súčasný stav sektora, ale môžu byť aj dobrým zdrojom informácií pre tvorbu verejných politík a realizáciu ďalšieho výskumu v tejto oblasti. Rozdiel medzi plánovaným a reálnym počtom vyplnených dotazníkov v rámci výskumu socio-ekonomického prínosu neziskového sektora pre spoločnosť mohla byť podľa nášho názoru viacerými skutočnosťami:

- Celková veľkosť neziskového sektora (počet organizácií) je výrazne nižšia ako sa pôvodne očakávalo. Aktuálne vedené registre mimovládnych neziskových organizácií obsahujú subjekty, ktoré nevyvíjajú žiadnu činnosť (tzv. spiace organizácie). Proces likvidácie je komplikovaný a preto mnohé neziskové organizácie síce formálne existujú t.j. figurujú v registri, ale nie sú aktívne.
- Nie je k dispozícii centrálna databáza subjektov. Rovnako dohľadateľnosť informácií (aj tých základných - kontaktných) je pomerne komplikovaná. Tieto skutočnosti limitujú rozsah a kvalitu analýz.
- Ochota neziskových organizácií zapájať sa do aktivít organizovaných oficiálnymi inštitúciami nie je ideálna. Až 4 967 oslovených subjektov sa napriek vysvetleniu výskumného zámeru, zdôrazneniu potreby poznania súčasného stavu pre ďalší rozvoj neziskového sektora ako aj motivácii účastníkov výskumu nezúčastnilo. Nie výnimočne sme sa stretli aj s nedôverou a spochybňovaním výskumného projektu.

Nižší počet vyplnených dotazníkov nemá vplyv na kvalitu analýzy, ktorá bude z dát získaných výskumom realizovaná a z ktorej majú byť využité výstupy v rámci ďalších podaktivít projektu. Zámerom výskumu bolo získať výberový súbor, ktorý bude tvorený cca 2 percentami zo základného súboru jednotiek. Na základe zberu dát však odhadujeme, že počet organizácií vedených v registri, od ktorých by bolo možné získať relevantné údaje, je cca 17 200 až 23 000 subjektov (nie oficiálne evidovaných cca 60 000). Výberový súbor (773 jednotiek) predstavuje 3,4 až 4,5 percenta z tohto reálneho základného súboru, čo je oveľa viac ako bolo zámerom.

V texte pracujeme s výberovým reprezentatívnym súborom, ktorý bolo možné v súčasných podmienkach fungovania neziskového sektora na Slovensku získať. Popisujeme na základe neho sektor ako celok, sme si však vedomé skutočnosti, že naše generalizácie sú

obmedzujúce a naše zistenia nie je možné absolutizovať. Vzťahujú sa primárne k nášmu výberovému súboru a vnímaniu osôb, ktoré vyplňali nami použitý dotazník pre zber údajov.

5.2.3 Zber a analýza dát

Pre účely zberu dát bola v prvej fáze realizáciu projektu vytvorená **prvá verzia metodiky zberu dát**, ktorá obsahovala len časť týkajúcu sa výskumných otázok a metodiky zberu výskumných údajov. Túto verziu metodiky v prvej fáze realizácie národného projektu členovia a členky sektorových rád a odbornej projektovej rady pripomienkovali a presnejšie definovali a navrhovali požadovaný súbor zbieraných údajov. Súčasne na základe Memoranda o spolupráci zapojené rezorty a organizácie (MF SR, MPSVaR SR, MH SR a NASES) spripomienkovali tieto návrhy tak, aby reflektovali aj ich potreby pri tvorbe verejných politík. Následne po prvej fáze bol navrhnutý dotazník pre zber údajov o socio-ekonomickom prínose neziskového sektora na realizáciu predvýskumu.

Predvýskum bol realizovaný formou face-to-face štruktúrovaných rozhovorov na základe otázok v zostavenom dotazníku. Do predvýskumu bolo zapojených 51 neziskových organizácií, z toho 39 občianskych združení, 7 neziskových organizácií poskytujúcich všeobecne prospešné služby, 3 nadácie, 1 neinvestičný fond. V rámci územnej pôsobnosti boli zapojené organizácie zo západu, stredu i východu Slovenska. Predvýskum realizovalo 9 výskumníkov a výskumníčok z Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, ktorí boli dopredu zaškolení. Výsledky predvýskumu boli prediskutované na stretnutí projektového tímu Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici a z čiastkových reportov z predvýskumu bola vytvorená správa.

Na základe výsledkov predvýskumu a ďalších odporúčaní sektorových rád a odbornej projektovej rady bola metodika zberu dát, výskumné otázky a samotný dotazník zaktualizované a bol pripravený finálny výstup v podobe Metodiky pre zber dát o občianskej spoločnosti a neziskovom sektore, ktorá tvorí merateľný ukazovateľ projektu a ktorá bola podkladom pre zber dát.

Zber dát zabezpečovala **firma Crystal call, a.s.**, so sídlom Hálkova 1/A, 831 03 Bratislava, www.crystalcall.eu. Technické vybavenie firmy:

- Dva nezávislé a plne funkčné Call centrové systémy – on-line zálohované.
- Redundantné napojenie na DataCentrum1 a DataCentrum2 pre hlasové a dátové služby.
- V prípade poruchy na jednej z trás sú hovory presmerované na ďalšiu vetvu a tak je zabezpečená plná funkcionálna Call centra.
- DataCentrum1 a DataCentrum2 spĺňa prísne parametre podľa štandardov TIER III (podľa „The Uptime Institute“).
- Každý zamestnanec má jedinečné prístupové meno a heslo na vstup do systémov, všetky hovory sú nahrávané a archivované.
- Všetky priestory a pracovné činnosti sú monitorované kamerovým systémom.
- Crystal Call je pravidelne podrobovaný bezpečnostným auditom.
- 10% všetkých hovorov je kontrolovaných supervízorom, ktorý počúva priebeh rozhovoru a zároveň vidí obrazovku anketára, aby vedel skontrolovať správnosť zaznamenávaných odpovedí.

- Crystal Call, a.s. disponovala plne zaškolenými telefonickými anketármi na prieskum trhu.

Samotný zber dát prebiehal kombináciou telefonického (CATI – Computer Aided Telephone Interviewing), osobného (F2F – Face to Face) a online zberu (CAWI – Computer Assisted Web Interviewing) dát na základe štruktúrovaného dotazníka. Nižšie sú opísané jednotlivé etapy zberu dát. V prvých dvoch etapách boli všetky organizácie, na ktoré boli dohľadané kontaktné údaje, oslovené najprv telefonicky, až následne po ich súhlase im bol zaslaný dotazník. Dotazník bol pripravený Univerzitou Mateja Bela v Banskej Bystrici v spolupráci s odbornými projektovými radami a následne upravený a naprogramovaný spoločnosťou Crystal Call, a.s. Na on-line zber bol využitý Limesurvey. Tento systém umožňuje vytvorenie dotazníka, kontrolu logických skokov, resp. rozsahu zadávaných hodnôt. Systém je plne automatizovaný, umožňuje automatické rozosielanie pozvánok do výskumu. Umožňuje prístup iba pozvaným respondentom na základe vygenerovaného tokenu.

Zber dát prebiehal v 3 etapách od 23. 09.2019 do 19. 01.2020

ETAPA 1 – NÁHODNÝ VÝBER Z DATABÁZ

Podkladom pre oslovovanie cieľovej skupiny boli databázy organizácií neziskového sektora dodané zadávateľom výskumu, teda Úradom splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti/MV SR a Univerzitou Mateja Bela. Všetky databázy spolu obsahovali 57 705 subjektov, pričom 95,2% z nich tvorili občianske združenia. V prvom kroku sa databáza očistila o duplicitné záznamy a organizácie v likvidácii. Výsledkom bol súbor o rozsahu 55 511 organizácií.

Následne sa z očistených databáz v postupných krokoch **náhodným výberom** vybralo spolu 9 500 organizácií. Pre tieto subjekty sa následne z verejne dostupných zdrojov a zakúpených databáz spoločnosťou Crystal Call, a.s. **dohľadávali kontaktné údaje** – telefónne čísla, mailové adresy a kontaktné osoby. Spolu boli dohľadané kontaktné údaje pre 2832 subjektov, čo predstavuje 35% z náhodne vybraných organizácií.

V ďalšom kroku boli telefonicky oslovené všetky subjekty, kde boli dohľadané telefónne čísla. Podľa odsúhlaseného call scriptu bol zástupcom organizácií neziskového sektora predstavený hlavný zámer výskumu a boli požiadani o účasť vo výskume. V prípade záujmu sa vypýtali a zaznamenali e-mailové adresy, na ktoré bol následne zaslaný odkaz so samotným dotazníkom.

Online dotazník bol zaslaný na 735 e-mailových adres (záujemcovia o výskum, ktorí udali e-mailovú adresu + priamo dohľadané e-mailové kontakty). Každý odkaz na dotazník bol jedinečný, čo vylúčilo možnosť vyplniť dotazník viackrát jednou organizáciou. Súčasťou e-mailu bol aj sprievodný list a verejný prísľub týkajúci sa práce s údajmi získanými počas výskumu od Crystal Call, a.s..

V prípade, že dotazník respondent nevyplnil do 5 dní, bola mu zaslaná pripomienka, v ktorom bol opätovne požiadany o vyplnenie dotazníka.

Celkovo bolo v Etape 1 vyplnených 238 dotazníkov, z toho 150 čiastočne a 88 úplne vyplnených.

Tabuľka 2.4 ETAPA 1 – Zhrnutie priebehu zberu dát (23.9.2019 – 19.1. 2020)

	počet subjektov	%
Databáza údajov MV SR	57 705	-
Očistená databáza (bez duplicit a subjektov v likvidácii)	55 511	-
Náhodný výber z očistenej databázy	9 500	100
Dohľadané kontakty	2 832	29,8
Záujem zúčastniť sa výskumu (=odoslaný e-mail/odkaz	735	7,7
Vyplnený dotazník	238	2,5

Zdroj: Technická správa o realizácii zber dát od spoločnosti Crystall call, a.s., 2020

Z údajov v tabuľke 2.4 môžeme konštatovať, že len necelé 1% z náhodne vybraných kontaktov z dodanej databázy kompletne vyplnilo dotazník. Len pri 30% subjektoch sa podarilo dohľadať kontaktné informácie. Z nich len o niečo viac ako štvrtina oslovených (735 subjektov, teda 25,9%) bola ochotná zapojiť sa do výskumu. Celková návratnosť (teda podiel vyplnených dotazníkov z počtu oslovených subjektov) dosiahla 32,4%, pri kompletne vyplnených dotazníkoch iba 12%.

ETAPA 2 – PRIJÍMATELIA ASIGNOVANEJ DANE

Vzhľadom na zistenia z prvej etapy, a to pomerne veľký podiel nedohľadaných kontaktov a tým aj celkovo nízka úspešnosť zapojenia sa organizácií do výskumu, sme dospeli k záveru, resp. vedeckému predpokladu, že pomerne významná časť subjektov z dodaných databáz nie je aktívna, prípadne minimálne angažovaná v tomto sektore.

Preto sme sa s Úradom splnomocnenca vlády pre rozvoj občianskej spoločnosti ako koordinátorom projektu dohodli, že upustíme od metodického zámeru náhodného výberu a ďalej sme pracovali s databázou neziskových organizácií, ktorí boli v roku 2019 prijímateľmi assignovanej dane. To nám dávalo predpoklady na ľahšie dohľadanie kontaktov (keďže musí ísť o aktívne subjekty), a tým aj dosiahnutie vyššej úspešnosti oslovovania organizácií a ich zapojenia sa do výskumu.

Priebeh zberu a práca s databázou bola rovnaká ako v Etape 1. V prvom kroku došlo k dohľadaniu kontaktných údajov, nasledovalo obvolávanie subjektov, oboznámenie so zámerom výskumu, požiadanie o účasť a v prípade záujmu získanie e-mailovej adresy.

Záujemcom zo zoznamu oslovených prijímateľov assignovanej dane bol poslaný mail a v prípade, že dotazník nevyplnili do 5 dní, aj pripomienka s opätovným požiadanim o účasť vo výskume.

Tabuľka 2.5 ETAPA 2 – Zhrnutie priebehu zberu dát (1.11.2019 – 19.1.2020)

	počet subjektov	%
Databáza prijímateľov asignovanej dane	15590	-
Náhodný výber z databázy	8313	100
Dohľadané kontakty	2536	30,5
Záujem zúčastniť sa do výskumu (=odoslaný mail)	588	7,1
Vyplnený dotazník	224	2,7

Zdroj: Technická správa o realizácii zberu dát od spoločnosti Crystal call, a.s., 2020

Ani zmenený prístup a výber databázy v druhej etape nepriniesli relevantné zvýšenie úspešnosti. Výsledky ostali takmer na rovnakej úrovni. Porovnateľný bol aj dosiahnutý response rate, a to 38% aspoň čiastočne vyplnenie dotazníkov, resp. 12,6% kompletne vyplnených dotazníkov z celkového počtu oslovených kontaktov.

ETAPA 3 – SAMOVÝBER A DOSTUPNÝ VÝBER

Na základe zistení z prvých dvoch etáp zberu dát sme dospeli k ďalšiemu predpokladu, a to že zainteresovanosť neziskových organizácií je pomerne nízka. Dôvody môžu byť rôzne a rozhodne sú predmetom samostatných prieskumov a analýz. Každopádne bolo potrebné opäť upraviť spôsob zberu dát. Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti / MV SR a Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici postupne oslovovali „živé“ kontakty, teda organizácie, s ktorými sú v pracovnom kontakte. Crystal Call, a.s. pripravil krátky online regrutačný dotazník, ktorý bol jednotný pre všetkých a ten bol rozosielaný zástupcami Úradu splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti /MV SR ako aj Univerzitou Mateja Bela v Banskej Bystrici.

Pre každého respondenta, ktorý vyplnil krátky regrutačný dotazník, bol na uvedenú e-mailovú adresu zaslaný jedinečný odkaz s hlavným online dotazníkom (rovnako ako v prvých etapách).

Tabuľka 2.6 ETAPA 3 – Zhrnutie priebehu zberu dát (20.11.2019 – 19.1.2020)

	počet subjektov	%
Počet kontaktov Úradu splnomocnenca vlády a UMB	1444	100
Vyplnený regrutačný dotazník (=odoslaný e-mail)	519	36,1
Vyplnený hlavný dotazník	366	25,3

Zdroj: Technická správa o realizácii zberu dát od spoločnosti Crystall call, a.s., 2020

V poslednej etape sa dosiahla síce najvyššia úspešnosť vyplnenia dotazníkov, resp. zapojených organizácií, za výsledkom však treba hľadať veľkú snahu, ochotu a čas zainteresovaných ľudí z výskumného tímu objednávateľa aj realizátora výskumu.

Celkovo sa v priebehu všetkých etáp pracovalo s 19 257 organizáciami. Pre tieto subjekty sa buď z verejne dostupných zdrojov a zakúpených databáz spoločnosťou Crystal Call, a.s. dohľadávali kontaktné údaje – telefónne čísla, e-mailové adresy a kontaktné osoby alebo boli tieto údaje poskytnuté zadávateľom výskumu (Etapa3). Spolu bolo dohľadaných a dodaných kontaktov pre 6 812 subjektov, čo predstavuje 35% z celkového počtu

organizácií, s ktorými sa pracovalo. Čo sa týka dohľadávania, celkovo bolo doplnených telefonických a/alebo e-mailových kontaktov pre 5 368 organizácií.

Počas všetkých troch etáp bolo ochotných sa do výskumu zapojiť 1 842 organizácií (záujemcovia o výskum, ktorí udali e-mailovú adresu + priamo dohľadané e-mailové kontakty + e-mailové adresy z Etapy 3). Na participantmi zadané e-mailových adresy bol zaslaný e-mail so sprievodným listom, verejným prísľubom a online odkazom na dotazník.

Z celkového počtu 6 812 organizácií bolo teda ochotných sa zapojiť do výskumu 27% (1842 subjektov). Nakoniec však dotazník aspoň čiastočne vyplnilo 828 respondentov, čo predstavuje 12% z výberového výskumného súboru a 45% (response rate) z rozoslaných odkazov na samotný dotazník.

Pre analýzu empirických údajov bol využitý štatistický program SPSS verzia 18. Využitie programu umožnilo základné, ale aj zložitejšie štatistické analýzy a výpočty. Konkrétne použité metódy uvádzame v rámci jednotlivých analýz.

V analýze pri testovaní súvislostí a rozdielov uvádzame len súvislosti, ktoré vyšli ako štatisticky významné. Ak bola hladina významnosti – p hodnota (Sig.) použitých testov väčšia ako 0,05, tak na základe našich údajov prijímame nulovú hypotézu, ktorá tvrdí, že dané dve otázky spolu nesúvisia. Ak bola p hodnota (Sig.) menšia ako 0,05, potom sme zamietli nulovú hypotézu, a teda je vysoká pravdepodobnosť, že dané dve otázky spolu súvisia. To však môže byť dané aj povahou vzorky (sample bias) a v hladine významnosti sa dá predpokladať aj náhodný výsledok, ktorý nemusí byť prejavom závislosti. Ak p hodnota bola s presnosťou na tri desatinné miesta uvedená vo výstupe z SPSS v tvare $p = 0,000$, potom v súlade s tradičnou konvenciou píšeme tvar $p < 0,001$.

Na veľkosť odchýlky medzi skutočnými a očakávanými početnosťami, ako aj na smer odchýlky poukazuje Adjusted Residual (uvádzame skratku AR). Za signifikantný rozdiel sme považovali, ak bola hodnota Adjusted Residual väčšia ako 2 alebo menšia ako -2.

Korelačné koeficienty popisujú výlučne štatistickú závislosť, nie kauzálnu, korelácia automaticky neimplikuje kauzalitu. Prezentované vzťahy slúžia na ilustráciu, nemusia mať vždy výpovednú hodnotu, akú im priradili autori a autorky štúdie.

5.3 Veľkosť a štruktúra neziskového sektora

Výskum preukázal, že veľkosť neziskového sektora na Slovensku nie je možné vyjadriť jednoducho počtom organizácií, ktoré sú vedené v registroch. Počet organizácií vedených v registroch na Slovensku nie je údaj, ktorý by spoľahlivo vypovedal o veľkosti neziskového sektora. Aktuálne registre vedené Ministerstvom vnútra SR obsahujú subjekty registrované od roku 1990, v prípade organizácií s medzinárodným prvkom ešte dlhšie. Nakoľko v prípade občianskych združení, ktoré tvoria cca 95 percent základného súboru, neexistuje povinnosť aktualizovať údaje v registri a mnohé z nich nemajú povinnosť podávať účtovné závierky, v registri sú vedené aj tzv. „spiace“ a „mŕtve“ t.j. momentálne neaktívne alebo už prakticky neexistujúce subjekty.

Registre vedené Ministerstvom vnútra SR obsahovali k 29. 08. 2019 záznamy o 57 705 neziskových organizácií v rámci nami sledovaných právnych foriem.

Pri náhodnom výbere 9 500 subjektov z očistenej databázy 55 511 subjektov sa podarilo kontaktné údaje (telefón, e-mail alebo kontaktnú osobu) získať rôznymi spôsobmi len od 2 832 subjektov, čo predstavuje 29,8 percent subjektov. Tento model sa pritom opakoval pri každých ďalších náhodne vybraných 1 000 subjektoch. Je teda možné predpokladať, že z organizácií vedených v registroch je aktívnych (v zmysle je na ne možné dohľadať aktívny e-mailový alebo telefonický kontakt alebo osobu) cca **30 percent subjektov**.

Na základe týchto údajov môžeme odhadnúť veľkosť neziskového sektora. Pre odhad pracujeme s databázou registrovaných subjektov (nie s očistenou databázou). Započítavame teda aj organizácie v likvidácii a v registrácii, ale nie duplicitné záznamy. Táto databáza predstavovala k 29.08.2019 spolu 57 705 subjektov. Z nich 29,8% je 17 196 subjektov. Toto číslo sa približuje aj počtu organizácií, ktorí sú vedení ako prijímatelia asignovanej dane – cca 15 500 subjektov. Na základe odborného odhadu vieme, že v sektore pôsobia aj malé organizácie (najmä občianske združenia), ktoré majú výlučne vzájomne prospešný charakter, nie sú prijímateľmi asignovanej dane a nemusia mať dohľadateľné kontaktné údaje a preto zvyšujeme tento počet o ďalších 10% z počtu 57 705, tzn. o 5 771 organizácií. Veľkosť neziskového sektora za nami sledované právne formy sa pohybuje od 17 200 do 23 000 ($17\,200 + 5\,771 = 22\,967$) subjektov.

S cieľom bližšie spoznať štruktúru neziskového sektora sme si kládli tieto výskumné otázky:

- **Aká je typológia neziskových organizácií podľa právnej formy?**
- **Aká je typológia nadácií a neinvestičných fondov?**
- **Aká je štruktúra neziskového sektora z hľadiska oblasti pôsobenia organizácií?**
- **Pre aké cieľové skupiny neziskové organizácie poskytujú služby/realizujú aktivity?**
- **Aké je rozloženie neziskových organizácií z hľadiska ich sídla?**
- **Aká je geografická pôsobnosť neziskových organizácií?**
- **Aká je štruktúra neziskových organizácií z hľadiska dĺžky ich existencie?**

V analýze prinášame odpovede na tieto otázky v samostatných podkapitolách.

5.3.1 Typológia podľa právnych foriem a typológia nadácií a neinvestičných fondov

Vo výskume sme pracovali s 5 právnymi formami neziskových organizácií. Prehľad zloženia základnej databázy a našej výskumnej vzorky poskytuje tabuľka 3.1.

Tabuľka 3.1 Právne formy neziskových organizácií

Právne formy	Prvotná databáza subjektov		Výskumná vzorka	
	N	%	N	%
občianske združenia	54937	95,2	732	94,7
nadácie	470	0,8	10	1,3
neinvestičné fondy	509	0,8	2	0,3
neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby	1673	2,9	26	3,4
organizácie s medzinárodným prvkom	116	0,2	3	0,4
Spolu	57705	100,0	773	100,0

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Podľa tabuľky medzi najčastejšiu právnu formu neziskových organizácií jednoznačne patria občianske združenia, ktoré tvoria až 95% subjektov neziskového sektora. Následne sú to neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby. Za nimi nasledujú ostatné právne formy.

Nadácie a neinvestičné fondy predstavujú neziskové organizácie, ktoré združujú finančné alebo nefinančné zdroje pre podporu špecifických účelov, ktoré sú vymedzené zákonom. Podľa Centra pre filantropiu sa na Slovensku nadácie môžeme podľa zriaďovateľa rozdeliť na nadácie založené:

- nezávislou inštitúciou, nezávislé nadácie, ktoré pracujú samostatne a nezávisle od iných inštitúcií;
- podnikateľským subjektom, t.j. sú zriadené firmou (s.r.o. alebo a.s.), takýmto nadáciám hovoríme firemné nadácie;
- zdravotníckymi zariadeniami, t.j. zdravotné nadácie pridružené k nemocniciam, ich jednotlivým oddeleniam, sociálnym zariadeniam, rehabilitačným a ozdravným centrárom;
- základnou, strednou, alebo vysokou školou, t.j. školské nadácie, zriadené pri školách a školských zariadeniach;
- štátnou správou, t.j. vládne nadácie v ktorých je jedným zo zriaďovateľov inštitúcia štátnej správy (mesto, obec);
- cirkvou a náboženskými organizáciami, t.j. cirkevné nadácie zriadené na opravu cirkevných pamiatok a šírenie náboženskej viery;
- jednotlivcom alebo jednotlivcami, tzv. súkromné alebo rodinné nadácie;

Osobitnú kategóriu tvoria komunitné nadácie. Komunitná nadácia je nezávislá, apolitická, nezisková, verejne podporovaná, nereligiózna filantropická inštitúcia. Dlhodobým cieľom komunitnej nadácie je budovanie nadačného imania a spravovanie zdrojov získaných od viacerých darcov pre dobro a úžitok obyvateľov v rámci geograficky ohraničenej komunity.

Podľa napĺňanie poslania nadácie rozdeľujeme na:

- grantujúce nadácie, ktoré napĺňajú svoju verejnoprospešnú misiu prerozdeľovaním finančných prostriedkov tretím osobám;
- operačné nadácie, napĺňajú svoju verejnoprospešnú misiu cez vlastné aktivity a programy;
- neaktívne nadácie, nadácia bola založená, ale nevykonáva žiadnu aktivitu. (dostupné z: <http://www.cpf.sk/sk/typy-nadacii/>).

Zistenia o typológii nadácií smerujú k vytvoreniu presnejšieho obrazu o tejto právnej forme neziskových organizácií.

Nášho výskumu sa zúčastnilo spolu 10 nadácií, čo predstavovalo z celkového počtu subjektov 1,3%. Prehľad nadácií podľa typu zriaďovateľa analyzujeme v texte.

Prevažujúcim typom nadácií z hľadiska zriaďovateľa boli nadácie, ktoré pracujú samostatne a nie sú spojené s nejakým iným subjektom (firmou, školou, zdravotníckym zariadením a pod.). V našom súbore tvorili 60%. V našej vzorke bola potom jedna firemná nadácia, jedna školská nadácia a 2 komunitné nadácie.

Z hľadiska poslania nadácií výrazne prevažovali nadácie, ktoré kombinujú grantovú činnosť, t.j. prerozdeľovanie finančných prostriedkov s operačnými programami, t.j. s realizáciou vlastných aktivít a programov. Takýchto nadácií bolo 70% z celkového počtu nadácií, iba jedna nadácia uviedla, že realizuje len grantovú činnosť a jedna len operačnú činnosť. Jedna nadácia sa k tejto otázke nevyjadřila.

V celej výskumnej vzorke sme mali 2 neinvestičné fondy. Z tohto počtu je jeden zriadený ako individuálny, t.j. zhromaždené prostriedky sú určené na pomoc konkrétnemu jednotlivcovi a jeden je humanitárny, t.j. zhromaždené prostriedky sú určené pre skupinu osôb, resp. vymedzenú geografickú oblasť krajiny.

5.3.2 Štruktúra neziskového sektora z hľadiska oblasti pôsobenia organizácií

Štruktúru neziskového sektora podľa zamerania činností je z registrov ťažké definovať. Občianske združenia sú väčšinou na Štatistickom úrade SR evidované ako 701 - Združenie (zväz, spolok, spoločnosť, klub a i.), pričom nie je rozlíšené, či ide o kultúru, mládež, šport, ochranu životného prostredia, resp. inú oblasť, v ktorej združenie činnosť vykonáva. Pre niektoré právne formy, ako napr. neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby sa dajú získať údaje o početnosti podľa oblastí, v ktorých pôsobia, z Registrových úradov na okresných úradoch (centrálny register vedie Ministerstvo vnútra).

Pri typológii organizácií z hľadiska zamerania ich činnosti sme použili dve klasifikácie, a to medzinárodnú klasifikáciu neziskových organizácií (ICNPO) a klasifikáciu podľa registra mimovládnych neziskových organizácií, ktorý bol vytvorený Zákonom č. 346/2018 Z. z. o registri mimovládnych neziskových organizácií a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Nakoľko neziskové organizácie často pôsobia vo viacerých oblastiach, použili sme pri každej klasifikácii dva kroky členenia. V prvom kroku zástupca organizácie vybral len jednu oblasť, ktorú považuje za hlavnú oblasť, pričom určujúce bolo to, akej oblasti sa organizácia aktívne venuje posledné tri roky. V druhom kroku vyberal aj ďalšie oblasti, v ktorých organizácií

pôsobí, pričom vyjadroval percentuálny podiel aktivít za jednotlivé oblasti. Celkový súčet mal tvoriť 100.

5.3.2.1 Oblasti pôsobenia mimovládnych neziskových organizácií podľa medzinárodnej klasifikácie neziskových organizácií ICNPO

Medzinárodná klasifikácia neziskových organizácií (ICNPO) uvádza 12 hlavných kategórií, ktoré sú ďalej rozdelené do podkategórií. Uvedená typológia umožní komparáciu s výskumnými zisteniami v iných krajinách. Túto typológiu sme prispôbili na účely zisťovania v Slovenskej republike a to tak, že sme z niektorých podkategórií vybrali samostatné kategórie (napríklad detské a mládežnícke organizácie, ktoré sú v členení zaradené pod sociálne služby). Tento spôsob umožnil získať na jednej strane lepší prehľad o oblasti pôsobenia organizácie zodpovedajúcej našim podmienkam a na druhej strane môžeme údaje z nami definovaných kategórií zlúčiť a vyhodnotiť na základe klasifikácie ICNPO. Typológia zamerania činnosti organizácií je takáto:

1. **Kultúra a rekreácia** zahŕňa tieto skupiny organizácií
 - a. *Umenie a kultúra* zahŕňa organizácie špecializujúce sa na umenie a kultúru vo všeobecnosti, ako aj organizácie v oblasti médií a komunikácie, vizuálneho umenia, architektúry, keramického umenia, divadlá, historické, literárne a humanistické spoločnosti, múzeá, galérie, zoo, akváriá, spevácke, tanečné, hudobné súbory.)
 - b. *Šport* zahŕňa organizácie v oblasti športu, kluby, zväzy, voľnočasové kluby v oblasti športu
 - c. *Rekreácia a realizácia záujmov* zahŕňa tradičné záujmové organizácie: poľovníci, rybári, záhradkári, pestovatelia, včelári, chovatelia a pod., iné rekreačné a záujmové organizácie, spolky a kluby, ženské zväzy, filatelisti, zberatelia, turistické kluby atď.)
2. **Vzdelávanie a výskum** zahŕňa organizácie realizujúce a podporujúce vzdelávanie a výskum, akými sú napríklad základné školy, stredné školy, vysoké školy, univerzity, akadémie, univerzity tretieho veku, jazykové školy, výskumné centrá, akadémie vied, ale aj združenia rodičov a priateľov školy, školské rady a pod.
3. **Zdravie** zahŕňa organizácie pôsobiace v oblasti priamej zdravotnej starostlivosti, ale aj organizácie podporujúce zdravie, napríklad nemocnice, rehabilitačné centrá, liečebne, psychiatrické centrá, služby urgentnej zdravotníckej starostlivosti, hospice a pod.
4. **Sociálne služby**
 - a. *Sociálne služby*: detské domovy, krízové centrá, resocializačné centrá, organizácie v oblasti náhradnej starostlivosti, poradne pre deti, mládež a rodiny, materské centrá, centrá pre rodiny, domovy sociálnych služieb, domovy dôchodcov, zariadenia pre seniorov, denné centrá, kluby dôchodcov, zväzy ľudí so zdravotným postihnutím, služby pre bezdomovcov, užívateľov drog, drogovu závislých, nezamestnaných, svojpomocné skupiny pre tieto cieľové skupiny, potravinové banky
 - b. *Detské a mládežnícke organizácie* (skauti, Erko, Domka, saleziáni, Rada mládeže Slovenska, YMCA, iné...)
 - c. *Prevenca a pomoc v prípade humanitárnych a prírodných katastrof*, napríklad aj dobrovoľné hasičské zbory

5. **Životné prostredie** (ochrana a rozvoj životného prostredia, ochrana a starostlivosť o zvieratá)
6. **Rozvoj komunity a bývania** (organizácie realizujúce programy a poskytujúce služby s cieľom komunitného rozvoja a ekonomického a sociálneho rozvoja spoločnosti)
7. **Právo, obhajoba záujmov a politika**
 - a. Organizácie zamerané na obhajobu práv a záujmov občanov, žien, spotrebiteľov, ľudských práv, práv menšín, organizácie poskytujúce právne služby
 - b. Politické strany, hnutia, združenia
8. **Podpora dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva** (nadácie, dobrovoľnícke centrá, organizácie podporujúce darcovstvo, charitu, neinvestičné fondy, komunitné nadácie)
9. **Medzinárodné organizácie** (organizácie zamerané na šírenie kultúrneho porozumenia medzi krajinami, humanitárne rozvojové organizácie pracujúce v zahraničí, medzinárodné organizácie pôsobiace v prípade humanitárnych a prírodných katastrof)
10. **Náboženské organizácie** (cirkvi, cirkevné spoločenstvá, kostoly, farnosti)
11. **Profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory**
12. **Iné**

Prehľad organizácií podľa primárnej oblasti pôsobenia uvádza tabuľka 3.2.

Tabuľka 3.2 Oblasti pôsobenia organizácií podľa ICNPO - primárna oblasť

Oblasti pôsobenia podľa ICNPO	N	%	Valid percent
Kultúra a rekreácia	314	40,6	49,2
<i>v tom umenie a kultúra</i>	85	11,0	13,3
<i>v tom šport</i>	195	25,2	30,6
<i>v tom rekreácia a realizácia záujmových aktivít</i>	34	4,4	5,3
Sociálne služby	144	18,6	22,6
<i>v tom sociálne služby pre deti, mládež, rodinu, ľudí so zdravotným postihnutím, seniorov a ďalšie skupiny</i>	88	11,4	13,8
<i>v tom detské a mládežnícke organizácie, organizácie pracujúce s mládežou</i>	48	6,2	7,5
<i>v tom prevencia a pomoc v prípade humanitárnych katastrof</i>	8	1,0	1,3
Vzdelávanie a výskum	58	7,5	9,1
Životné prostredie	27	3,5	4,2
Právo, obhajoba záujmov a politika	22	2,9	3,4
<i>v tom advokácia/obhajoba záujmov</i>	20	2,6	3,1
<i>v tom politika</i>	2	0,3	0,3
Zdravie	21	2,7	3,3
Rozvoj komunity a bývania	16	2,1	2,5
Podpora dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva	14	1,8	2,2
Profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory	9	1,2	1,4
Náboženské organizácie	8	1,0	1,3
Medzinárodné organizácie	2	0,3	0,3
Iné	2	0,3	0,3
Spolu odpovedali	637	82,3	100,0
Neuviedli	136	17,7	
Spolu	773	100,0	

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z hľadiska primárneho pôsobenia organizácií podľa medzinárodnej klasifikácie sú najviac zastúpené organizácie pôsobiace v oblasti **kultúry a rekreácie**. Túto oblasť považuje za primárnu oblasť svojho pôsobenia 49,2% organizácií. Nasledujú organizácie pôsobiace v oblasti **sociálnych služieb** (22,6%) a v oblasti **vzdelávania a výskumu** (9,1%). Ak sa pozrieme na podkategórie medzinárodnej klasifikácie, tak oblasť **športu** je najvýraznejšie zastúpenou primárnou oblasťou pôsobenia organizácií (30,6%), za ňou nasledujú organizácie pôsobiace v oblasti *sociálnych služieb pre rôzne cieľové skupiny* (13,8%) a v oblasti *umenia a kultúry* (13,3%). Najmenej zastúpenými oblasťami podľa primárnej oblasti pôsobenia je oblasť podpory dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva, profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory, náboženstvo a cirkevné aktivity a medzinárodné organizácie.

Bližší pohľad na oblasti pôsobenia organizácií prináša ďalšia analýza, v ktorej organizácie uvádzali rozloženie svojich aktivít do jednotlivých oblastí podľa percent. V tabuľke 3.3 uvádzame prehľad organizácií podľa oblasti pôsobenia so započítaním ostatných oblastí, pričom prvé dva stĺpce uvádzajú počet a percentuálny podiel organizácií v prípade, že uviedli, že pôsobia v danej oblasti aspoň 1 percentom. Druhé dva stĺpce predstavujú počet a percentuálny podiel organizácií v prípade, že organizácia pôsobí v danej oblasti aspoň 50 a viac percentami svojich aktivít. V tomto prípade je percentuálny súčet väčší ako 100 percent, nakoľko organizácie mohli uvádzať neobmedzený počet oblastí, v ktorých pôsobia.

V prípade, že organizácie mali uvádzať nielen primárnu oblasť, ale mohli oblasti svojho pôsobenia rozdeliť percentuálne medzi viaceré oblasti, využilo túto možnosť 57,7% organizácií, inak povedané 57,7% organizácií pôsobí vo viac ako jednej oblasti. Len v jednej oblasti uviedlo pôsobenie 164 organizácií, čo je 21,2% z celkového počtu 773 organizácií. 163 organizácií na túto otázku neodpovedalo. V tomto prípade uvádzame podkategórie a nie kategórie podľa ICNPO, nakoľko dopočty na celé kategórie sú skresľujúce.

Tabuľka 3.3 Oblasti pôsobenia organizácií podľa ICNPO so započítaním ostatných oblastí pôsobenia

Oblasti pôsobenia podľa ICNPO	N so započítaním ostatných oblastí	% so započítaním ostatných oblastí (N=611)	N so započítaním ostatných oblastí pri viac ako 50% podiele aktivít	% so započítaním ostatných oblastí pri viac ako 50% podiele aktivít (N=611)
Kultúra a rekreácia				
<i>Umenie a kultúra</i>	184	30,1	85	13,9
<i>Šport</i>	251	41,1	184	30,1
<i>Rekreácia a realizácia záujmových aktivít</i>	181	29,6	27	4,4
Sociálne služby				
<i>Sociálne služby pre deti, mládež, rodinu, ľudí so zdravotným postihnutím, seniorov a ďalšie skupiny</i>	150	24,5	74	12,1
<i>Detské a mládežnícke organizácie, organizácie pracujúce s mládežou</i>	166	27,2	34	5,6
<i>Prevenia a pomoc v prípade humanitárnych katastrof</i>	16	2,6	5	0,8
Vzdelávanie a výskum	228	37,3	56	9,2
Podpora dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva	199	19,5	15	2,5
Zdravie	104	17,0	19	3,1
Životné prostredie	90	14,7	20	3,3
Právo, obhajoba záujmov a politika				
<i>Advokácia/obhajoba záujmov</i>	55	9,0	11	1,8
<i>Politika</i>	25	4,1	1	0,2
Rozvoj komunity a bývania	51	8,3	5	0,8
Medzinárodné organizácie	28	4,6	0	0
Náboženské organizácie	23	3,8	5	0,7
Profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory	21	3,4	4	0,8
Iné	5	0,8	1	0,2

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka 3.3, najprevládajúcejšou oblasťou pôsobenia organizácií podľa medzinárodnej klasifikácie je aj v tomto prípade oblasť **kultúry a rekreácie**. Keď sa bližšie pozrieme na podkategórie oblastí pôsobenia, tak najzastúpenejšou je oblasť *športu*. 41,1% organizácií uviedlo pôsobenie v tejto oblasti, ak započítame len organizácie s viac ako 50 percentným podielom aktivít v tejto oblasti, je to 30,1%. Za ňou nasledujú v tejto oblasti podkategórie *umenia a kultúry* (30,1%), *rekreácie a realizácie záujmov* (29,6%).

Druhou najväčšou oblasťou pôsobenia organizácia po započítaní všetkých oblastí je oblasť **sociálnych služieb**. V nej podkategórie tvoria tri skupiny. V oblasti *sociálnych služieb pre rôzne cieľové skupiny* uviedlo pôsobenie 24,5% organizácií, v rámci detských a mládežníckych organizácií 27,2%, v oblasti *prevencie a pomoci v prípade humanitárnych katastrof* 2,6%.

Ak započítame všetky oblasti pôsobenia, ktoré organizácie uviedli, nasleduje oblasť **vzdelávania a výskumu** (37,3%), **podpory dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva** (19,5%), **zdravia** (17,0%) a **životného prostredia** (14,7%). Všetky tieto oblasti sú zastúpené viac ako 10 percentami. V tomto prípade však môžeme vidieť rozdiely medzi tým, ak započítame len organizácie, ktoré tieto oblasti uviedli ako ďalšiu oblasť bez ohľadu na percentuálny podiel a medzi tými, ktoré ju uviedli vo viac ako 50 percentách.

Medzi najmenej zastúpené oblasti v prípade uvádzania percentuálnych podielov aktivít patria medzinárodné organizácie, náboženské organizácie a profesijné organizácie, komory, zväzy.

Nakoľko organizácie uvádzali zastúpenie v oblastiach percentami, obraz o štruktúre neziskového sektora prináša aj analýza opisných charakteristík súboru v tabuľke 3.4.

Tabuľka 3.4 Oblasti pôsobenia organizácií podľa ICNPO so započítaním všetkých oblastí pôsobenia, opisné charakteristiky

Oblasti pôsobenia podľa ICNPO	Priemer	Štandardná odchýlka	minimum	maximum
Kultúra a rekreácia			0	100
<i>v tom umenie a kultúra</i>	13,15	27,73	0	100
<i>v tom šport</i>	25,96	38,38	0	100
<i>v tom rekreácia a realizácia záujmových aktivít</i>	7,05	15,55	0	100
Vzdelávanie a výskum	10,72	20,48	0	100
Sociálne služby			0	100
<i>v tom sociálne služby pre deti, mládež, rodinu, ľudí so zdravotným postihnutím, seniorov a ďalšie skupiny</i>	11,1	25,59	0	100
<i>v tom detské a mládežnícke organizácie, organizácie pracujúce s mládežou</i>	7,35	17,80	0	100
<i>v tom prevencia a pomoc v prípade humanitárnych katastrof</i>	0,71	5,40	0	60
Zdravie	4,13	13,34	0	100
Podpora dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva	3,98	12,85	0	100
Životné prostredie	3,85	13,91	0	100
Právo, obhajoba záujmov a politika			0	100
<i>v tom advokácia/obhajoba záujmov</i>	2,64	10,97	0	100
<i>v tom politika</i>	0,71	4,21	0	50
Rozvoj komunity a bývania	1,68	7,72	0	90
Náboženské organizácie	0,95	7,31	0	100
Profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory	0,9	6,33	0	80
Medzinárodné organizácie	0,48	2,55	0	30
Iné	0,28	3,62	0	70

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Priemerné ukazovatele percentuálneho zastúpenia jednotlivých oblastí uvádzaných organizáciami ukazujú vo väčšine oblastí na veľmi vysokú variabilitu odpovedí. Čím je priemerné percentuálne zastúpenie v oblasti väčšie, tým je väčšie aj rozptýlenie dát (väčšia štandardná odchýlka). Priemer percentuálneho zastúpenia v jednotlivých oblastiach však poukazuje na to, že najviac organizácií aj z tohto pohľadu pôsobí v oblasti kultúry a rekreácie, nasleduje oblasť vzdelávania a výskumu a oblasť sociálnych služieb. Ak sa pozrieme na podkategórie, tak vedie oblasť športu, nasleduje oblasť umenia a kultúry, oblasť sociálnych služieb pre rôzne cieľové skupiny a oblasť vzdelávania a výskumu. Medzi

najmenej zastúpené oblasti patria v tomto prípade náboženské organizácie, profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory a medzinárodné organizácie.

Vzájomné porovnanie vyššie uvedených analýz poskytuje tabuľka 3.5

Tabuľka 3.5 Oblasti pôsobenia organizácií podľa ICNPO, porovnanie údajov

Oblasti pôsobenia podľa ICNPO	% primárna oblasť	% so započítaním ostatných oblastí	% so započítaním viac ako 50 percentného podielu	Priemer uvedeného percentuálneho podielu oblasti pôsobenia
Kultúra a rekreácia	49,2			
<i>v tom umenie a kultúra</i>	13,3	30,1	13,9	13,15
<i>v tom šport</i>	30,6	41,1	30,1	25,96
<i>v tom rekreácia a realizácia záujmových aktivít</i>	5,3	29,6	4,4	7,05
Sociálne služby	22,6			
<i>v tom sociálne služby pre deti, mládež, rodinu, ľudí so zdravotným postihnutím, seniorov a ďalšie skupiny</i>	13,8	24,5	12,1	11,1
<i>v tom detské a mládežnícke organizácie, organizácie pracujúce s mládežou</i>	7,5	27,2	5,6	7,35
<i>v tom prevencia a pomoc v prípade humanitárnych katastrof</i>	1,3	2,6	0,8	0,71
Vzdelávanie a výskum	9,1	37,3	9,2	10,72
Životné prostredie	4,2	14,7	3,3	3,85
Právo, obhajoba záujmov a politika	3,4			
<i>v tom advokácia/obhajoba záujmov</i>	3,1	9,0	1,8	2,64
<i>v tom politika</i>	0,3	4,1	0,2	0,71
Zdravie	3,3	17,0	3,1	4,13
Podpora dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva	2,2	19,5	2,5	3,98
Rozvoj komunity a bývania	2,5	8,3	0,8	1,68
Profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory	1,4	3,4	0,8	0,90
Náboženské organizácie	1,3	3,8	0,7	0,95
Medzinárodné organizácie	0,3	4,6	0	0,48
Iné	0,3	0,8	0,2	0,28

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z hľadiska medzinárodnej klasifikácie organizácií najviac zastúpenými oblasťami pôsobenia neziskových organizácií sú oblasť kultúry a rekreácie, oblasť sociálnych služieb a oblasť vzdelávania a výskumu. Tieto tri oblasti vykazujú najvyššie zastúpenie vo všetkých ukazovateľoch – pri primárnej oblasti pôsobenia, so započítaním všetkých oblastí aj so započítaním organizácií s viac ako 50 percentným podielom pôsobenia v danej oblasti. Ďalej nasledujú organizácie pôsobiace v oblastiach životného prostredia, zdravia, podpore dobročinnosti, dobrovoľníctva a darcovstva a organizácie venujúce sa právu, obhajobe záujmov a politike.

Z hľadiska jednotlivých ukazovateľov je za spoľahlivý údaj možné považovať primárnu oblasť pôsobenia a oblasť pôsobenia s viac ako 50 percentným podielom. Tieto dva ukazovatele vykazujú nižšie rozdiely. Pri započítaní všetkých oblastí pôsobenia je variabilita odpovedí veľmi vysoká, na čo poukazuje v niektorých prípadoch nízky priemer oproti vysokému percentuálnemu podielu organizácií, ak započítame všetky oblasti pôsobenia. Napríklad v prípade vzdelávania a výskumu ako primárnu oblasť svojho pôsobenia uviedlo túto oblasť 9,1% organizácií a 9,2% organizácií uviedlo túto oblasť s viac ako 50 percentným zastúpením. Ak by sme započítali všetky organizácie, ktoré uviedli vzdelávanie a výskum ako oblasť svojho pôsobenia, je to až 37,3% organizácií. Podobne je to napríklad pri oblasti podpora dobročinnosti, dobrovoľníctva a darcovstva. Organizácie si mohli niektoré oblasti napriek inštrukcii spájať s aktivitami – ak napríklad robia vzdelávacie aktivity, mohli uviesť, že sa venujú aj oblasti vzdelávania a výskumu, podobne ak pracujú s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, považovali sa za organizácie pôsobiace v oblasti dobrovoľníctva.

Dôležité informácie pre slovenské prostredie prináša aj bližšia klasifikácia organizácií v podkategóriách. Podľa podkategórií je najväčšou oblasťou pôsobenia neziskových organizácií oblasť športu. Túto oblasť považuje za primárnu oblasť svojho pôsobenia 30,6% organizácií. Ak započítame organizácie, ktoré túto oblasť uviedli medzi ďalšími oblasťami svojho pôsobenia, je to 41,1%. V tejto oblasti uviedlo viac ako 50 percent aktivít 30,1% organizácií. Ďalej nasleduje oblasť sociálnych služieb pre rôzne cieľové skupiny a oblasť umenia a kultúry.

5.3.2.2 Oblasti pôsobenia mimovládnych neziskových organizácií podľa registra mimovládnych neziskových organizácií

Druhou typológiou pôsobenia organizácií použitou vo výskume je typológia podľa Zákona č. 346/2018 Z. z. o registri mimovládnych neziskových organizácií a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Táto typológia by mala lepšie zodpovedať slovenským podmienkam. Podľa §3 odsek 5 do registra sa okrem údajov uvádzaných v predchádzajúcich odsekoch zapisuje aj všeobecne prospešný účel, ak je cieľom alebo predmetom činnosti zapisovanej právnickej osoby tvorba, podpora, ochrana alebo rozvoj:

- kultúrnych a duchovných hodnôt,
- životného prostredia,
- ľudských práv,
- zdravia,
- sociálnych služieb a sociálnej pomoci,
- vzdelávania,
- vedy, výskumu a vývoja,

- telovýchovy,
- dobrovoľníctva,
- rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci.

Toto členenie mimovládnych neziskových organizácií je ďalšou časťou analýzy.

Tabuľka 3.6 Oblasti pôsobenia organizácií podľa registra mimovládnych neziskových organizácií - primárna oblasť

Oblasť pôsobenia	N	%	Valid percent
Šport	200	25,8	33,0
Kultúra a duchovné hodnoty	112	14,5	18,5
Vzdelávanie	79	10,2	13,0
Sociálne služby	77	9,9	12,7
Dobrovoľníctvo	32	4,1	5,3
Ľudské práva a advokačné aktivity	26	3,4	4,3
Životné prostredie	24	3,1	4,0
Zdravie	22	2,8	3,6
Veda, výskum a vývoj	6	0,8	1,0
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	6	0,8	1,0
Iné	22	2,8	3,6
Neuviedli	168	21,7	100,0
Spolu	773	100,0	

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z hľadiska primárnej oblasti pôsobenia je najviac organizácií pôsobiacich v oblasti športu. Túto oblasť ako primárnu uviedla tretina organizácií. Ďalej nasleduje oblasť kultúry a duchovných hodnôt (18,5%), vzdelávania (13,0%) a sociálnych služieb (12,7%). Ostatné oblasti z hľadiska primárneho pôsobenia vykazujú nižšie zastúpenie. Oblasť iné uviedlo 22 organizácií (3,6%) pričom väčšina z týchto organizácií ako oblasť svojho pôsobenia uvádza oblasť regionálneho rozvoja alebo rozvoja komunít.

Tabuľka 3.7 Oblasti pôsobenia organizácií podľa registra mimovládnych neziskových organizácií so započítaním ostatných oblastí pôsobenia

Oblasť pôsobenia	N so započítaním ostatných oblastí	% so započítaním ostatných oblastí (N=608)	N so započítaním ostatných oblastí pri viac ako 50% podiele aktivít	% so započítaním ostatných oblastí pri viac ako 50% podiele aktivít (N=608)
Vzdelávanie	286	47,0	73	12,0
Šport	265	43,5	186	30,9
Kultúra a duchovné hodnoty	203	33,4	98	16,1
Dobrovoľníctvo	195	32,1	23	3,8
Sociálne služby	133	21,9	66	10,9
Zdravie	117	19,4	23	3,8
Životné prostredie	104	17,1	22	3,6
Ľudské práva a advokačné aktivity	76	12,5	21	3,4
Veda, výskum a vývoj	66	10,9	7	1,2
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	26	4,3	6	0,9
Iné	39	6,4	14	2,3

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

V prípade, že organizácie mohli uvádzať aj ďalšie oblasti pôsobenia, využilo túto možnosť 53,1% organizácií, t.j. 53,1% organizácií nepôsobí len v jednej oblasti. Len jednu oblasť pôsobenia pritom uviedlo 25,2% organizácií, zvyšok organizácií na túto otázku neodpovedal.

V prípade, že započítame všetky oblasti pôsobenia, ktoré organizácie uviedli, tak najviac zastúpenou oblasťou je oblasť vzdelávania. V tejto oblasti uviedlo pôsobenie 47,0% organizácií. Nasledujú oblasť športu (43,5%) a oblasť kultúry a duchovných hodnôt (33,4%) Tieto tri oblasti pôsobenia zostanú najviac zastúpenými aj v prípade, že započítame len organizácie, ktoré uviedli v danej oblasti viac ako 50 percentné zastúpenie. Mení sa však ich poradie. V tomto prípade je na prvom mieste oblasť športu, nasleduje oblasť kultúry a duchovných hodnôt a oblasť vzdelávania.

Pri započítaní všetkých oblastí pôsobenia vyššie zastúpenie vykazuje oblasť dobrovoľníctva, v ktorej pôsobenie uviedlo 32,1% organizácií, oblasť sociálnych služieb (21,9%), oblasť zdravia (19,4%) a životného prostredia (17,1%). Aj tu vidíme rozdiel v prípade, že započítame len organizácie, ktoré uviedli v danej oblasti viac ako 50 percentné zastúpenie. V tomto prípade vedú sociálne služby a až za nimi nasleduje oblasť dobrovoľníctva, zdravia a životného prostredia s výrazne menším zastúpením vo všetkých prípadoch.

Najmenej zastúpenými v prípade započítania všetkých oblastí pôsobenia aj oblasti pôsobenia nad 50 percent sú organizácie pôsobiace v oblastiach: ľudské práva a advokačné aktivity, veda, výskum a vývoj a rozvojová pomoc a humanitárna pomoc.

Ďalších obraz o súbore prinášajú opisné charakteristiky súboru v prípade, že organizácie uvádzali aj inú ako primárnu oblasť svojho pôsobenia.

Tabuľka 3.8 Oblasti pôsobenia organizácií podľa registra mimovládnych neziskových organizácií - opisné charakteristiky

Oblasť pôsobenia	Priemer	Štandardná odchýlka
Šport	29,48	41,16
Kultúra a duchovné hodnoty	16,45	30,50
Vzdelávanie	14,82	23,67
Sociálne služby	10,54	25,44
Dobrovoľníctvo	6,94	14,62
Zdravie	5,09	15,02
Životné prostredie	4,48	14,33
Ľudské práva a advokačné aktivity	3,75	13,43
Veda, výskum a vývoj	2,33	9,52
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	1,12	6,82
Iné	2,7	12,62

N=607

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z hľadiska opisných charakteristík súboru v prípade oblasti pôsobenia organizácie je možné konštatovať vysokú variabilitu odpovedí. Tá sa zvyšuje s výškou priemeru. Opisné charakteristiky pritom dokumentujú, že aj v tomto prípade medzi najviac zastúpené oblasti patria oblasti športu, kultúry a duchovných hodnôt, vzdelávania a sociálnych služieb.

Porovnanie jednotlivých ukazovateľov oblasti pôsobenia podľa registra mimovládnych neziskových organizácií poskytuje tabuľka 3.9.

Tabuľka 3.9 Oblasti pôsobenia organizácií podľa registra mimovládnych neziskových organizácií - porovnanie údajov

Oblasť pôsobenia	% primárna oblasť	% so započítaním ostatných oblastí	% so započítaním ostatných oblastí pri viac ako 50% podiele aktivít	Priemer uvedeného percentuálneho podielu oblasti pôsobenia
Šport	33,0	43,5	30,9	29,48
Kultúra a duchovné hodnoty	18,5	33,4	16,1	16,45
Vzdelávanie	13,0	47,0	12,0	14,82
Sociálne služby	12,7	21,9	10,9	10,54
Dobrovoľníctvo	5,3	32,1	3,8	6,94
Ľudské práva a advokačné aktivity	4,3	12,5	3,4	3,75
Životné prostredie	4,0	17,1	3,6	4,48
Zdravie	3,6	19,4	3,8	5,09
Veda, výskum a vývoj	1,0	10,9	1,2	2,33
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	1,0	4,3	0,9	1,12
Iné	3,6	6,4	2,3	2,7

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

V prípade porovnania sledovaných údajov môžeme konštatovať, že primárna oblasť pôsobenia a oblasť pôsobenia, v ktorej organizácie dokladovali viac ako 50 percentné zastúpenie poskytujú spoľahlivé údaje o oblasti pôsobenia organizácií. Medzi týmito dvoma údajmi sú menšie odlišnosti.

Pri porovnaní jednotlivých údajov môžeme uviesť, že na Slovensku je podľa typológie registra mimovládnych neziskových organizácií najviac zastúpenou oblasť **športu**. Túto oblasť považuje za primárnu oblasť svojho pôsobenia 33,0% organizácií, 30,9% organizácií uviedlo v tejto oblasti viac ako 50 percentné zastúpenie a 43,5% organizácií uvádza pôsobenie v tejto oblasti aspoň nejakým percentom aktivít.

Nasleduje oblasti **kultúry a duchovných hodnôt**. Ako primárnu oblasť svojho pôsobenia ju uviedlo 18,5% organizácií, viac ako 50 percentné zastúpenie mala u 16,1% organizácií. Za ňou nasledujú oblasť **vzdelávania** a oblasť **sociálnych služieb**. Ostatné oblasti vykazujú menej ako 5 percentné zastúpenie v prípade primárnej oblasti a v prípade započítania organizácií, ktoré v danej oblasti uviedli viac ako 50 percent.

Najvýraznejší rozdiel medzi sledovanými ukazovateľmi je v oblasti vzdelávanie a v oblasti dobrovoľníctvo. Oblasť vzdelávanie uviedlo ako primárnu oblasť svojho pôsobenia 13,0% organizácií a 12,0% v nej malo viac ako 50 percentné pôsobenie. Ak však započítame všetky oblasti pôsobenia, tak v nej pôsobí 47,0% organizácií. Podobne je to s oblasťou dobrovoľníctva. Primárne sa tejto oblasti venuje 5,3% organizácií a viac ako 50 percentné zastúpenie v tejto oblasti uviedlo 3,8% organizácií. Pri započítaní všetkých oblastí

pôsobenia však táto oblasť zahŕňa až 32,1% organizácií. Rozdiely sú podľa nášho názoru spôsobené tým, že veľká časť organizácií sa vo svojich aktivitách venuje vzdelávaniu a práci s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, a teda tieto aktivity považujú aj za oblasti svojho pôsobenia, aj keď im nevenujú primárnu pozornosť.

Za dôležité zistenie považujeme aj to, že oblasť iné uviedol v každom ukazovateli pomerne vysoký počet organizácií. Pri primárnej oblasti pôsobenia to bolo 22 organizácií (2,8%). Väčšina z týchto organizácií ako oblasť svojho pôsobenia uvádza oblasť regionálneho rozvoja alebo rozvoja komunít. Táto oblasť v registri chýba (v medzinárodnej klasifikácii je uvedená), z hľadiska odporúčaní by bolo vhodné jej doplnenie.

V tabuľke 3.10 a 3.11 prinášame na záver porovnanie oblastí pôsobenia organizácií podľa medzinárodnej a slovenskej klasifikácie

Tabuľka 3.10 Porovnanie oblastí pôsobenia organizácií podľa medzinárodnej a slovenskej klasifikácie v %

Medzinárodná klasifikácia organizácií podľa ICNPO		Klasifikácia organizácií podľa registra mimovládnych neziskových organizácií na Slovensku	
Kultúra a rekreácia	49,2	Kultúra a rekreácia	<i>Nie je sledované</i>
Šport	30,6	Šport	33,0
Umenie a kultúra	13,3	Kultúra a duchovné hodnoty	18,5
Rekreácia a realizácia záujmových aktivít	5,3		<i>Nie je sledované</i>
Sociálne služby	22,6		
<i>v tom sociálne služby pre deti, mládež, rodinu, ľudí so zdravotným postihnutím, seniorov a ďalšie skupiny</i>	13,8	Sociálne služby	12,7
<i>v tom detské a mládežnícke organizácie, organizácie pracujúce s mládežou</i>	7,5	<i>Nie je sledované</i>	
<i>v tom prevencia a pomoc v prípade humanitárnych katastrof</i>	1,3	Rozvojová a humanitárna pomoc	1,0
Vzdelávanie a výskum	9,1	Vzdelávanie	13,0
		Veda, výskum a vývoj	1,0
Životné prostredie	4,2	Životné prostredie	4,0
Zdravie	3,4	Zdravie	3,6
Podpora dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva	2,2	Dobrovoľníctvo	5,3
Právo, obhajoba záujmov a politika	3,4	<i>Nie je možné dopočítať</i>	
<i>v tom advokácia/obhajoba záujmov</i>	3,1	Ľudské práva a advokačné aktivity	4,3
<i>v tom politika</i>	0,3	Iné	3,6
Rozvoj komunity a bývania	2,2		
Profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory	1,4		
Náboženské organizácie	1,3		
Medzinárodné organizácie	0,3		
Iné	0,3		
	100,0		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Tabuľka 3.11 Kontingenčná tabuľka porovnania oblasti pôsobenia organizácií podľa medzinárodnej klasifikácie s podkategóriami a podľa registra mimovládnych neziskových organizácií na Slovensku

	Ľudské práva a advokačné aktivity	Kultúra a duchovné hodnoty	Životné prostredie	Vzdelávanie	Veda, výskum a vývoj	Šport	Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	Sociálne služby	Dobrovoľníctvo	Zdravie	Iné	
Umenie a kultúra	0	79	0	1	0	2	0	0	0	0	0	82
Šport	0	0	0	0	0	187	0	1	0	0	0	188
Rekreácia a realizácia záujmov	0	10	1	2	0	8	0	3	2	0	4	30
Vzdelávanie a výskum	3	4	0	45	5	1	0	0	0	0	0	58
Zdravie	0	0	0	1	0	0	1	1	1	16	0	20
Sociálne služby pre deti, mládež , rodinu, ľudí so zdravotným postihnutím, seniorov a ďalšie skupiny	1	1	0	3	0	0	1	66	1	6	1	80
Detské a mládežnícke organizácie	2	3	0	20	0	2	0	3	12	0	4	46
Prevenia a pomoc v prípade humanitárnych katastrof	0	1	0	1	0	0	2	0	2	0	1	7
Životné prostredie	0	1	22	1	0	0	0	1	2	0	0	27
Rozvoj komunity a bývania	1	3	1	2	0	0	0	1	1	0	6	15
Obhajoba záujmov/advokácia	15	1	0	1	0	0	0	0	1	0	0	18
Politika	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Podpora dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva	0	1	0	1	0	0	1	0	9	0	2	14
Medzinárodné organizácie	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Náboženstvo a cirkevné aktivity	1	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8
Profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory	2	1	0	1	1	0	0	1	1	0	1	8
Iné	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2
Total	26	112	24	79	6	200	6	77	32	22	21	605

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Porovnanie oblastí podľa medzinárodnej klasifikácie mimovládnych organizácií a podľa registra mimovládnych neziskových organizácií dokumentuje, že niektoré z oblastí pôsobenia organizácií, ktoré sú sledované v oboch klasifikáciách, sa výrazne prekrývajú, ale najmä vďaka tomu, že v medzinárodnej klasifikácii sme použili aj podkategórie členenia. Väčšie rozdiely vidíme v prípade detských a mládežníckych organizácií, ktoré sa v prípade klasifikácie na základe registra začlenili najmä do oblasti vzdelávanie a dobrovoľníctvo. Ak by sme použili teda len klasifikáciu, v ktorej by boli sociálne služby ako hlavná kategória, nezačlenili by sa do tejto oblasti.

Medzinárodná klasifikácia slúži pre medzinárodné porovnanie, ale bez sledovania podkategórií, ktoré sme vytvorili, neposkytuje dostatočné informácie o neziskovom sektore v našich podmienkach. Pre ďalšie sledovanie štruktúry neziskových organizácií by bolo vhodné využiť klasifikáciu, ktorá bude vhodným spôsobom kombinovať obe členenia a bude ju možné využiť pre medzinárodné porovnanie aj slovenské podmienky.

Pre porovnanie z hľadiska vývoja neziskových organizácií v jednotlivých oblastiach uvádzame porovnanie na základe údajov získaných z výberových zisťovaní Štatistického úradu SR, ktoré sú uvedené v publikácii Majchrák, Strečanský, Bútor: Keď ľahostajnosť nie je odpoveď z roku 2004. V tomto prípade boli do výskumu zahrnuté aj iné právne formy organizácií ako v našom výskume (cirkevné organizácie, stavovské organizácie, záujmové združenia právnických osôb a príspevkové organizácie), preto je porovnanie skôr ilustračné.

Tabuľka 3.12 Oblasti pôsobenia organizácií podľa ICNPO v %

Oblasti pôsobenia podľa ICNPO	1996	2002	2019
Kultúra a rekreácia	30,4	28,2	49,2
Sociálne služby	1,1	2,0	22,6
Vzdelávanie a výskum	2,5	2,7	9,1
Životné prostredie	14,5	10,1	4,2
Právo, obhajoba záujmov a politika	2,9	3,1	3,4
Zdravie	0,9	1,2	3,3
Rozvoj komunity a bývania	2,9	21,8	2,5
Podpora dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva	11,1	6,2	2,2
Profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory	8,0	12,6	1,4
Náboženské organizácie	16,8	11,5	1,3
Medzinárodné organizácie	0,9	0,3	0,3
Iné	4,6	1,4	0,3

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Napriek tomu, že do výskumu v rokoch 1996 a 2002, ak uvádzame vyššie, boli zaradené aj iné právne formy, môžeme konštatovať niekoľko tendencií vo vývoji oblastí pôsobenia mimovládnych organizácií. Primárnou oblasťou pôsobenia neziskových organizácií na Slovensku je dlhodobou oblasťou kultúry a rekreácie, pričom táto oblasť v porovnaní s predchádzajúcim obdobím ešte viac narástla. Predpokladáme, že tento nárast je spôsobený najmä zvyšujúcim sa počtom organizácií v oblasti športu a v oblasti kultúry.

Výrazný rozvoj oproti rokom 1996 a 2002 zaznamenala oblasť sociálnych služieb. Kým v tejto oblasti pôsobilo v roku 1996 len 1% a roku 2002 len 2% organizácií, v roku 2019 to bolo až 22,6% organizácií. Oblasť sociálnych služieb prešla v posledných rokoch významnými zmenami a jednou z nich je aj nárast neverejných poskytovateľov sociálnych služieb. Okrem toho do tejto oblasti podľa medzinárodnej klasifikácie patria aj detské a mládežnícke organizácie, ktoré tiež od roku 2002 zaznamenali rozvoj. Vyšší v porovnaní s rokmi 1996 a 2002 je aj počet organizácií venujúcich sa vzdelávaniu a výskumu. Naopak v porovnaní s predchádzajúcim obdobím klesol počet organizácií venujúcich sa životnému prostrediu, v porovnaní s rokom 1996 je to až o 10% a počet organizácií venujúcich sa podpore dobročinnosti a dobrovoľníctva. Pokles počtu organizácií v oblasti životného prostredia môže byť spôsobený reálnym poklesom organizácií v tejto oblasti, ale tiež môže odrážať iné skutočnosti, napríklad rôzne spôsoby výberu, na organizácie v oblasti životného prostredia sú menej dohľadateľné údaje, nakoľko pracujú skôr v teréne, a je tiež možné že jednotlivci sa angažujú viac pod hlavičkou väčších organizácií a teda nemajú potrebu zakladať vlastné neziskové organizácie. Pokles počtu organizácií venujúcich podpore dobročinnosti a dobrovoľníctva môže byť podľa nášho názoru spôsobený aj poklesom počtu nadácií pod vplyvom legislatívnych zmien v tejto oblasti (napríklad kým v roku 1996 bolo registrovaných 1950 nadácií, v roku 2002 to bolo len 530 a v roku 2019 to bolo podľa databázy MV SR 470 subjektov). Mierny vzostup organizácií pôsobiacich v oblasti zdravia je podľa nášho názoru spôsobený legislatívnymi zmenami v tejto oblasti, viacerí poskytovatelia zdravotnej starostlivosti sú registrovaní ako neziskové organizácie poskytujúce sociálne služby (transformačný zákon). Nižšie zastúpenie neziskových organizácií v oblasti náboženské organizácie je podľa nášho názoru zapríčinené skutočnosťou, že do nášho výskumu neboli zaradené cirkevné organizácie (tie v roku 1996 tvorili 16,6% a v roku 2002 10,3% organizácií). Oblasť s výraznejším poklesom oproti predchádzajúcemu obdobiu je aj oblasť profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory. V tomto prípade môže byť nižšie zastúpenie kombináciou dvoch faktorov. Jednak do nášho výskumu neboli zaradené stavovské organizácie a záujmové združenia právnických osôb, ktoré veľmi často reprezentujú práve túto oblasť pôsobenia, ale môže to byť spôsobené aj reálnym poklesom aktivít neziskových organizácií v tejto oblasti.

5.3.3 Cieľové skupiny neziskových organizácií

Poznanie cieľových skupín neziskových organizácií poskytuje pohľad na to, kto sú odberatelia alebo prijímatelia služieb neziskových organizácií. Pre tento indikátor sme vytvorili v spolupráci so sektorovými radami typológiu cieľových skupín, ktorú sme v predvýskume otestovali. Za cieľovú skupinu neziskových organizácií sme považovali vo výskume primárnu cieľovú skupinu, t.j. skupinu, ku ktorej priamo smerujú aktivity alebo služby organizácie. Cieľová skupina zahŕňa ľudí, zvieratá alebo organizácie, ktoré využívajú služby neziskových organizácií priamo na základe zmluvných vzťahov aj bez zmluvných vzťahov a ľudí, ktorí priamo využívajú voľne dostupné alebo platené služby, produkty či aktivity organizácie. Nakoľko sme predpokladali, že mnohé organizácie poskytujú služby pre viaceré cieľové skupiny, pri špecifikácii bolo možné vyberať ľubovoľne z dopredu definovaného zoznamu. Typológiu cieľových skupín sme vytvorili na základe dvoch kritérií. Prvé kritérium predstavoval vek a druhé špecifikum cieľovej skupiny, ktorým je táto skupina definovaná. Okrem typu cieľovej skupiny vo výskume sledujeme aj jej veľkosť (vyjadrenú

počtom príslušníkov cieľovej skupiny) a tendenciu jej vývoja za posledné tri roky (2016 – 2018).

5.3.3.1 Cieľové skupiny neziskových organizácií z hľadiska veku

Prehľad primárnych cieľových skupín neziskových organizácií v posledných troch rokoch (2016-2018) z hľadiska veku poskytuje tabuľka 3.13. Súčet je vyšší ako počet neziskových organizácií zapojených do výskumu, nakoľko organizácie mohli voliť viaceré možnosti.

Tabuľka 3.13 Štruktúra cieľových skupín neziskových organizácií z hľadiska veku

Cieľové skupiny	Počet	%
Deti (0 – 6 rokov)	147	33,27
Deti (7 – 15 rokov)	339	59,37
Mládež (16 – 30 rokov)*	425	74,43
Dospelí (31 - 50 rokov)	401	70,23
Seniori (viac ako 50 rokov)	250	43,78

N = 571

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

* Zákon č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou definuje, že mládežník je osoba do 30 rokov veku vrátane.

Z pomedzi cieľových skupín neziskové organizácie najviac pozornosti venujú cieľovej skupine mládeže od 16 do 30 rokov – tejto cieľovej skupine sa venuje 74,43% organizácií a cieľovej skupine dospelých od 31 do 50 rokov – tejto cieľovej skupine sa venuje 70,23% organizácií. Za nimi nasledujú deti vo veku 7 až 15 rokov a dospelí vo veku viac ako 50 rokov. Deti od 0 do 6 rokov sú primárnou cieľovou skupinou pre 33,27% neziskových organizácií.

Rozdiely v cieľových skupinách z hľadiska veku sme sledovali z hľadiska oblasti pôsobenia podľa registra mimovládnych neziskových organizácií.

V kontingenčnej tabuľke 3.14 môžeme sledovať cieľové skupiny neziskových organizácií podľa veku z hľadiska oblasti pôsobenia organizácie podľa registra mimovládnych neziskových organizácií. V tabuľke uvádzame štatistickú významnosť rozdielov (výsledok Fisherovho testu) a AR v prípade, že bol väčší ako 2,0 alebo menší ako -2,0.

Tabuľka 3.14 Cieľové skupiny neziskových organizácií podľa veku a oblastí pôsobenia podľa registra mimovládnych neziskových organizácií

Oblasť pôsobenia organizácie		Deti (0 – 6 rokov)	Deti (7 – 15 rokov)	Mládež (16 – 30 rokov)	Dospelí (31 - 50 rokov)	Seniori (viac ako 50 rokov)
<i>Štatistická významnosť rozdielov – hodnota p</i>		0,003	0,000		0,000	0,000
Ľudské práva a advokačné aktivity	N	4	8	16	21	11
	%	16,7%	33,3%	66,7%	87,5%	45,8%
	AR		-2,4			
Kultúra a duchovné hodnoty	N	27	62	88	93	69
	%	25,0%	57,4%	81,5%	86,1%	63,9%
	AR				3,8	4,6
Životné prostredie	N	4	9	18	21	12
	%	16,7%	37,5%	75,0%	87,5%	50,0%
	AR		-2,2			
Vzdelávanie	N	27	44	50	43	23
	%	36,0%	58,7%	66,7%	57,3%	30,7%
	AR	2,4			-2,5	-2,2
Veda, výskum a vývoj	N	0	2	4	6	3
	%	0,0%	33,3%	66,7%	100,0%	50,0%
	AR					
Šport	N	38	149	153	123	53
	%	19,5%	76,4%	78,5%	63,1%	27,2%
	AR	-2,8	5,5			-6,2
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	N	4	5	4	4	2
	%	80,0%	100,0%	80,0%	80,0%	40,0%
	AR	2,7				
Sociálne služby	N	19	25	43	43	36
	%	30,6%	40,3%	69,4%	69,4%	58,1%
	AR		-2,8			2,5
Dobrovoľníctvo	N	11	18	26	17	17
	%	35,5%	58,1%	83,9%	54,8%	54,8%
	AR					
Zdravie	N	9	9	12	13	15
	%	42,9%	42,9%	57,1%	61,9%	71,4%
	AR					2,5
Iné	N	4	8	11	17	9
	%	20,0%	40,0%	55,0%	85,0%	45,0%
	AR					

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

V cieľových skupinách organizácií vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel pri cieľovej skupine deti 0 – 6 rokov ($p = 0,003$), deti 7 – 15 rokov ($p < 0,001$), dospelí 31 – 50 rokov ($p < 0,001$) a dospelí 51 a viac rokov ($p < 0,001$).

Cieľovej skupine detí do 0 do 6 rokov najväčšiu pozornosť venujú organizácie pôsobiace v oblasti rozvojovej a humanitárnej pomoci, pričom v tomto prípade je rozdiel významný (AR = 2,7). Až 80% z tejto skupiny organizácií sa venuje tejto cieľovej skupine. Vôbec tejto cieľovej skupine nevenujú pozornosť organizácie pôsobiace v oblasti vedy a výskumu. Nižšie zastúpenie má aj u organizácií pôsobiacich v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít a v oblasti životného prostredia. Významne menej venujú tejto cieľovej skupine pozornosť organizácie pôsobiace v oblasti športu (AR = -2,8).

Cieľová skupina detí od 7 do 15 rokov je primárnou cieľovou skupinou pre organizácie pôsobiace vo všetkých oblastiach. Najvýraznejšie zastúpenie má u organizácií pôsobiacich v oblasti rozvojovej a humanitárnej pomoci (všetky organizácie pôsobiace primárne v tejto oblasti ju označili za svoju cieľovú skupinu) a v organizáciách pôsobiacich v oblasti športu (76,4% organizácií v tejto oblasti ju považuje za svoju primárnu cieľovú skupinu). Významne menej je táto cieľová skupina v porovnaní v organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach zastúpená v organizáciách v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít, v oblasti životného prostredia a v oblasti sociálnych služieb.

Pri cieľovej skupine mládeže do 16 do 30 rokov nenachádzame z hľadiska oblasti pôsobenia organizácií významné rozdiely. Tejto cieľovej skupine venuje pozornosť v každej oblasti viac ako polovica organizácií, pričom najvyššie je jej zastúpenie v porovnaní v ostatnými oblasťami v oblastiach dobrovoľníctvo, rozvojová a humanitárna pomoc a kultúra a duchovné hodnoty.

Cieľová skupina dospelých ľudí od 31 do 50 rokov je tiež zastúpená u viac ako polovice organizácií v každej oblasti, pričom medzi oblasťami existuje štatisticky významný rozdiel. Viac ako 80% organizácií pôsobiacich v oblastiach vedy a výskumu, ľudských práv a advokačných aktivít, kultúry a duchovných hodnôt, životného prostredia a v oblasti ine uvádza, že ich primárnou cieľovou skupinou sú dospelí ľudia vo veku od 31 do 50 rokov. Významne menej sa tejto cieľovej skupine venujú organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania.

Cieľová skupina ľudí nad 51 rokov má medzi organizáciami pôsobiacimi v jednotlivých oblastiach rôznorodé zastúpenie a opäť medzi oblasťami existujú štatisticky významné rozdiely. Významne viac sa tejto cieľovej skupine venujú organizácie pôsobiace v oblasti kultúry a duchovných hodnôt, ale aj v oblastiach sociálnych služieb a zdravia. Na druhej strane významne menej jej venujú pozornosť organizácie v oblastiach športu a vzdelávania.

5.3.3.2 Cieľové skupiny neziskových organizácií z hľadiska špecifík cieľových skupín

Štruktúra cieľových skupín neziskových organizácií z hľadiska špecifík cieľových skupín je v celej výskumnej vzorke zobrazená v tabuľke 3.15.

Tabuľka 3.15 Štruktúra cieľových skupín neziskových organizácií podľa špecifík cieľovej skupiny

Cieľová skupina	Počet	%
Pacienti a ľudia so zdravotným znevýhodnením a postihnutím	112	19,6
Ľudia bez domova	30	5,3
Užívatelia drog a drogovu závislé osoby	21	3,7
Etnické minority	59	10,4
Ľudia so sociálnym znevýhodnením	114	20,0
Ohrozené rodiny	52	9,1
Cudzinci, azylanti, žiadatelia o azyl	16	2,8
Týrané osoby	22	3,9
Deti a mládež v a/alebo z náhradnej starostlivosti	80	14,0
Nezamestnaní	59	10,4
Verejnosť bez špecifického znevýhodnenia	292	51,2
Rôzne organizácie	114	20,0
Zvieratá	16	2,8
Iné, prosím, doplňte:	119	20,9

N = 570

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka 3.15, pre viac ako polovicu organizácií je cieľovou skupinou verejnosť bez špecifického znevýhodnenia. Medzi výraznejšie zastúpené cieľové skupiny patria aj iné organizácie, ľudia so sociálnych znevýhodnením a pacienti a ľudia so zdravotným znevýhodnením a postihnutím. Menej organizácií uvádza medzi svojimi cieľovými skupinami ostatné skupiny s vymedzeným špecifikom.

20,9% organizácií uviedlo možnosť odpovede iné. Medzi týmito odpoveďami boli najčastejšie deti a mládež a potom špecifické skupiny ako napríklad aktívni športovci, ženy, LGBT a pod.

Rozdiely v cieľových skupinách z hľadiska ich špecifík sme sledovali z hľadiska oblasti pôsobenia podľa registra mimovládnych neziskových organizácií.

V kontingenčnej tabuľke 2.16 môžeme sledovať cieľové skupiny neziskových organizácií podľa špecifík z hľadiska oblasti pôsobenia organizácie podľa registra mimovládnych neziskových organizácií. V tabuľke uvádzame štatistickú významnosť rozdielov (výsledok Fisherovho testu) a AR v prípade, že bol väčší ako 2,0 alebo menší ako -2,0.

Tabuľka 3.16 Cieľové skupiny neziskových organizácií podľa špecifik a oblast pôsobenia podľa registra mimovládnych neziskových organizácií

		Pacienti a ľudia so zdravotným znevýhodnením	Ľudia bez domova	Užívatelia a drog a drogovo závislé osoby	Etnické minority	Ľudia so sociálnym znevýhodnením	Ohrozené rodiny	Cudzinci, azylanti, žiadatelia o azyl	Týrané osoby	Deti a mládež v a/alebo z náhradnej starostlivosti	Nezamestnaní	Verejnosť bez špecifického znevýhodnenia	Rôzne organizácie	Zvieratá	Iné
<i>Štatistická významnosť rozdielov</i>		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,03	0,000	0,02	0,000	0,000	0,000	0,003	0,04
Ľudské práva a advokačné aktivity	N	3	2	1	10	11	6	3	5	1	5	16	7	0	5
	%	12,5%	8,3%	4,2%	41,7%	45,8%	25,0%	12,5%	20,8%	4,2%	20,8%	66,7%	29,2%	0,0%	20,8%
	AR				5,3	3,5	2,9	3,0	4,5						
Kultúra a duchovné hodnoty	N	6	4	2	16	8	6	3	3	8	7	78	26	0	24
	%	5,6%	3,7%	1,9%	14,8%	7,4%	5,6%	2,8%	2,8%	7,4%	6,5%	72,2%	24,1%	0,0%	22,2%
	AR	-4,1				-3,7				-2,3		4,6		-2,0	
Životné prostredie	N	1	0	0	0	2	1	0	0	1	3	13	8	4	5
	%	4,2%	0,0%	0,0%	0,0%	8,3%	4,2%	0,0%	0,0%	4,2%	12,5%	54,2%	33,3%	16,7%	20,8%
	AR													4,3	
Vzdelávanie	N	17	4	3	12	27	10	2	3	17	20	36	24	0	18
	%	22,7%	5,3%	4,0%	16,0%	36,0%	13,3%	2,7%	4,0%	22,7%	26,7%	48,0%	32,0%	0,0%	24,0%
	AR					3,9				2,4	5,1		2,8		
Veda, výskum a vývoj	N	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	1	0	2
	%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	83,3%	16,7%	0,0%	33,3%
	AR														
Šport	N	9	2	2	7	17	2	4	1	35	4	103	21	9	48
	%	4,6%	1,0%	1,0%	3,6%	8,8%	1,0%	2,1%	0,5%	18,0%	2,1%	53,1%	10,8%	4,6%	24,7%
	AR	-6,7	-3,4	-2,5	-4,0	-5,1	-5,0			-3,1	-4,9		-4,2		
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	N	1	2	0	1	3	2	2	2	0	1	2	2	0	1
	%	20,0%	40,0%	0,0%	20,0%	60,0%	40,0%	40,0%	40,0%	0,0%	20,0%	40,0%	40,0%	0,0%	20,0%
	AR		3,4			2,2	2,3	4,9	4,1						
Sociálne služby	N	47	15	11	9	30	21	2	8	10	13	8	4	0	4
	%	75,8%	24,2%	17,7%	14,5%	48,4%	33,9%	3,2%	12,9%	16,1%	21,0%	12,9%	6,5%	0,0%	6,5%
	AR	11,7	7,3	6,4		6,3	7,5		4,2		3,2	-5,8	-2,6		
Dobrovoľníctvo	N	6	0	0	2	7	2	0	0	5	3	15	10	2	7
	%	19,4%	0,0%	0,0%	6,5%	22,6%	6,5%	0,0%	0,0%	16,1%	9,7%	48,4%	32,3%	6,5%	22,6%
	AR												2,0		
Zdravie	N	19	1	2	1	4	1	0	0	0	1	3	3	0	0
	%	90,5%	4,8%	9,5%	4,8%	19,0%	4,8%	0,0%	0,0%	0,0%	4,8%	14,3%	14,3%	0,0%	0,0%
	AR	8,2										-3,6			
Iné	N	3	0	0	1	5	1	0	0	3	2	13	8	1	5
	%	15,0%	0,0%	0,0%	5,0%	25,0%	5,0%	0,0%	0,0%	15,0%	10,0%	65,0%	40,0%	5,0%	25,0%
	AR														

Pri každej z cieľových skupín podľa špecifik nachádzame významné odlišnosti vzhľadom na oblasť pôsobenia organizácie. Ak sa pozrieme na cieľové skupiny z aspektu oblasti pôsobenia organizácií, tak môžeme vidieť logické zameranie organizácií na špecifické cieľové skupiny. Z opačného pohľadu, jednotlivým cieľovým skupinám sa venujú organizácie pôsobiace v špecifických oblastiach. Tabuľka 3.16 dokumentuje podrobne všetky odlišnosti. Môžeme uviesť, že cieľové skupiny s určitým špecifikom daným zväčša ich znevýhodnením sú primárnymi skupinami najmä pre organizácie pôsobiace v oblastiach zdravie, sociálne služby, advokačné aktivity a rozvojová a humanitárna pomoc. Na druhej strane tieto cieľové skupiny sú významne menej zastúpené medzi primárnymi skupinami organizácií pôsobiacich v oblasti športu a v oblasti kultúry a duchovných hodnôt. Iné organizácie sú primárnou cieľovou skupinou najmä pre organizácie pôsobiace v oblastiach dobrovoľníctvo a vzdelávanie. Zvieratá sú primárnou cieľovou skupinou významne viac pre organizácie pôsobiace v oblasti životného prostredia.

5.3.3.3 Veľkosť cieľových skupín neziskových organizácií

Vo vzťahu k primárnej cieľovej skupine nás zaujímala jej veľkosť. Organizácií sme sa pýtali, pre aký počet ľudí, resp. zvierat/organizácií vykonávajú činnosť/poskytujú služby, pričom mali započítať ľudí, organizácie, zvieratá, ktoré využívajú ich služby priamo na základe zmluvných vzťahov aj bez zmluvných vzťahov a ľudí, ktorí priamo využívajú voľne dostupné služby alebo aktivity organizácie za rok 2018. Na túto otázku odpovedalo spolu 560 organizácií. Zistené ukazovatele zobrazuje tabuľka 3.17.

Tabuľka 3.17 Ukazovatele veľkosti cieľovej skupiny neziskových organizácií

Ukazovateľ	Hodnota
Priemer	20580,48
Medián	100,00
Modus	100
Štandardná odchýlka	233348,803
Minimum	0
Maximum	5000000
Spolu počet	11525070
Percentil 10	20,00
Percentil 20	30,00
Percentil 25	43,50
Percentil 30	50,00
Percentil 40	80,00
Percentil 50	100,00
Percentil 60	200,00
Percentil 70	500,00
Percentil 75	800,00
Percentil 80	1000,00
Percentil 90	4500,00

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Priemerná veľkosť cieľovej skupiny je 20 580 subjektov. Priemerná hodnota však v tomto prípade neposkytuje spoľahlivý údaj, nakoľko v našom súbore bol veľmi veľký rozptyl údajov, na čo poukazuje aj veľký rozdiel medzi minimálnou a maximálnou hodnotou a vysoká štandardná odchýlka. Medián aj modus je však na hodnote 100. Toto číslo môže v našom prípade označovať približnú veľkosť cieľovej skupiny neziskových organizácií. Pre lepšiu prehľadnosť a následné analýzy sme pri tejto otázke vytvorili aj kategórie. Ich prehľad zobrazuje tabuľka 3.18. Aj v nej vidíme, že 100 je hodnota, ktorá rozdeľuje súbor na polovice, t.j. do 100 členov má primárna cieľová skupina u 50% organizácií a nad 100 členov u 50% organizácií. 61,4% organizácií poskytuje služby alebo realizuje aktivity pre cieľové skupiny s počtom členov do 200.

Tabuľka 3.18 Kategórie veľkosti cieľovej skupiny

Kategórie	N	%	Valid percent	Cumulative percent
0	13	1,7	2,3	2,3
1 - 50	164	21,2	29,3	31,6
51 - 100	104	13,4	18,6	50,2
101 - 200	63	8,1	11,3	61,4
201 - 500	67	8,7	12,0	73,4
501 - 1000	41	5,3	7,3	80,7
1001 - 5000	64	8,3	11,4	92,1
5001 a viac	44	5,7	7,9	100,0
Odpovedali	560	72,4	100,0	
Neodpovedali	213	27,6		
Spolu	773	100,0		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z hľadiska veľkostných kategórií počtu členov tvoria najväčšiu skupinu organizácie, ktorých primárna cieľová skupina má veľkosť od jedného do 50 subjektov a následne od 51 do 100 subjektov. Potom nasledujú organizácie s vyšším počtom ľudí/zvierat/organizácií v primárnej cieľovej skupine. Tá má v niektorých prípadoch aj viac ako 5000 členov – v tejto skupine sú pritom organizácie, ktoré sa zameriavajú v podstate na celú populáciu Slovenska bez obmedzenia.

Vo veľkosti cieľovej skupiny vzhľadom na oblasť pôsobenia organizácie podľa registra mimovládnych neziskových organizácií nachádzame významné odlišnosti ($p < 0,001$). Zistenia dokumentuje tabuľka 3.19.

Tabuľka 3.19 Veľkosť cieľovej skupiny (kategórie) a oblasť pôsobenia podľa registra mimovládnych neziskových organizácií

		Veľkosť cieľovej skupiny - kategórie								
		0	1 - 50	51 - 100	101 - 200	201 - 500	501 - 1000	1001 - 5000	5001 a viac	
Ľudské práva a advokačné aktivity	N	1	4	3	2	4	2	1	5	22
	%	4,5%	18,2%	13,6%	9,1%	18,2%	9,1%	4,5%	22,7%	100,0%
	AR	0,7	-1,2	-0,6	-0,3	0,9	0,3	-1,0	2,6	
Kultúra a duchovné hodnoty	N	2	14	17	11	15	15	21	10	105
	%	1,9%	13,3%	16,2%	10,5%	14,3%	14,3%	20,0%	9,5%	100,0%
	AR	-0,3	-4,0	-0,7	-0,3	0,8	3,0	3,1	0,7	
Životné prostredie	N	1	3	5	2	2	2	7	1	23
	%	4,3%	13,0%	21,7%	8,7%	8,7%	8,7%	30,4%	4,3%	100,0%
	AR	0,7	-1,7	0,4	-0,4	-0,5	0,3	2,9	-0,6	
Vzdelávanie	N	1	13	13	10	13	6	9	9	74
	%	1,4%	17,6%	17,6%	13,5%	17,6%	8,1%	12,2%	12,2%	100,0%
	AR	-0,6	-2,4	-0,2	0,7	1,6	0,3	0,2	1,5	
Veda, výskum a vývoj	N	0	2	0	0	2	0	0	2	6
	%	0,0%	33,3%	0,0%	0,0%	33,3%	0,0%	0,0%	33,3%	100,0%
	AR	-0,4	0,2	-1,2	-0,9	1,6	-0,7	-0,9	2,3	
Šport	N	6	87	42	27	14	4	9	2	191
	%	3,1%	45,5%	22,0%	14,1%	7,3%	2,1%	4,7%	1,0%	100,0%
	AR	0,9	6,1	1,5	1,6	-2,4	-3,4	-3,6	-4,3	
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	N	0	1	0	0	2	1	0	1	5
	%	0,0%	20,0%	0,0%	0,0%	40,0%	20,0%	0,0%	20,0%	100,0%
	AR	-0,3	-0,5	-1,1	-0,8	1,9	1,1	-0,8	1,0	
Sociálne služby	N	0	23	14	8	7	3	7	0	62
	%	0,0%	37,1%	22,6%	12,9%	11,3%	4,8%	11,3%	0,0%	100,0%
	AR	-1,3	1,4	0,9	0,4	-0,2	-0,8	0,0	-2,4	
Dobrovoľníctvo	N	2	6	5	0	0	7	6	5	31
	%	6,5%	19,4%	16,1%	0,0%	0,0%	22,6%	19,4%	16,1%	100,0%
	AR	1,6	-1,3	-0,4	-2,0	-2,1	3,4	1,4	1,8	
Zdravie	N	0	7	1	3	4	0	3	3	21
	%	0,0%	33,3%	4,8%	14,3%	19,0%	0,0%	14,3%	14,3%	100,0%
	AR	-0,7	0,4	-1,7	0,4	1,0	-1,3	0,4	1,1	
Iné	N	0	4	4	0	4	1	1	6	20
	%	0,0%	20,0%	20,0%	0,0%	5,0%	5,0%	5,0%	30,0%	100,0%
	AR	-0,7	-0,9	0,2	-1,6	1,1	-0,4	-0,9	3,7	

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako zhrňa tabuľka 3.19, organizácie s menšími cieľovými skupinami (do 50 subjektov) nachádzame v oblastiach sociálne služby, zdravie a šport. Významný rozdiel je v tomto prípade pri organizáciách pôsobiacich v oblasti športu, 45,5% organizácií pôsobiacich v tejto oblasti uvádza cieľovú skupinu do 50 ľudí. Naopak významne menej nachádzame organizácie s malými cieľovými skupinami v oblasti vzdelávania (táto skutočnosť je podľa nášho názoru spôsobená vysokým počtom detských a mládežníckych organizácií, ktoré sa zaradili do oblasti vzdelávania) a v oblasti kultúry a duchovných hodnôt). Na druhej strane medzi organizácie, ktoré sa zameriavajú na najväčšie cieľové skupiny (t.j. s viac ako 5 000 subjektmi) patria organizácie pôsobiace v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít a oblasti vedy, výskumu a vývoja. Organizácie s veľkosťou cieľovej skupiny medzi 500 až 5 000 subjektov nachádzame významne viac medzi organizáciami v oblasti kultúry a duchovných hodnôt a v oblasti dobrovoľníctva a na druhej strane významne menej medzi organizáciami v oblasti športu.

Pri analýze vzájomných súvislostí medzi špecifikami cieľových skupín a veľkostnými kategóriami cieľových skupín sme zistili štatisticky významné súvislosti pri viacerých cieľových skupinách, konkrétne: ľudia bez domova ($p = 0,004$), etnické minority ($p < 0,001$), ohrozené rodiny ($p < 0,001$), týrané osoby ($p = 0,031$), nezamestnaní ($p = 0,021$), široká verejnosť ($p < 0,001$) a iné organizácie ($p < 0,001$). Organizácie, ktoré pracujú s etnickými minoritami a ohrozenými rodinami významne menej uvádzajú veľkosť cieľovej skupiny 1 až 50 členov a skôr pracujú s väčšími cieľovými skupinami nad 200 členov a viac. Organizácie pracujúce s týranými osobami a nezamestnanými významne menej uvádzajú veľkosť cieľovej skupiny 50 až 100 ľudí a skôr pracujú s menšími skupinami do 50 ľudí alebo naopak s väčšími skupinami viac ako 200 ľudí, v prípade nezamestnaných významne viac organizácií uvádza cieľovú skupinu s počtom 1 001 až 5 000 ľudí. Organizácie, pre ktoré sú primárnou cieľovou skupinou ľudia bez domova významne viac pracujú s touto skupinou o veľkosti 101 až 200 ľudí. Organizácie, ktorých primárnou cieľovou skupinou je široká verejnosť bez obmedzenia pracujú významne menej s cieľovými skupinami do 100 členov a významne viac s cieľovými skupinami nad 500 ľudí. Organizácie, ktoré sa orientujú a poskytovanie služieb pre iné organizácie pracujú s cieľovou skupinou od 501 do 1 000 organizácií významne viac ako s inými veľkostnými kategóriami skupín.

5.3.3.4 Tendencia vývoja počtosti cieľovej skupiny

Tendenciu vývoja cieľovej skupiny za posledné tri roky (2016-2018) zobrazuje tabuľka 3.20.

Tabuľka 3.20 Tendencia vývoja cieľovej skupiny

Tendencia vývoja cieľovej skupiny	N	%	Valid Percent	Cumulative Percent
Počet ľudí/zvierat/iných organizácií v cieľovej skupine za dané obdobie rastie	307	39,7	55,8	55,8
Počet ľudí/zvierat/iných organizácií sa v cieľovej skupine za dané obdobie znižuje	34	4,4	6,2	62,0
Počet ľudí/zvierat/iných organizácií sa v cieľovej skupine za dané obdobie nemení	96	12,4	17,5	79,5
Počet ľudí/zvierat/iných organizácií v cieľovej skupine za dané obdobie kolíše	113	14,6	20,5	100,0
Odповіdali	550	71,2	100,0	
Neodповіdali	223	28,8		
Spolu	773	100,0		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najväčšiu skupinu z hľadiska tendencie vývoja cieľovej skupiny tvoria organizácie, ktorých cieľová skupina v posledných troch rokoch (2016 – 2018) rastie. Z celkového počtu organizácií zapojených do výskumu je to 39,7% a z celkového počtu tých, ktoré na otázku odpovedali je to 55,8%. Ďalej nasleduje skupina organizácií, ktorých veľkosť cieľovej skupiny za dané obdobie kolíše, je to 14,6% zo všetkých zapojených organizácií a skupina organizácií, ktorej cieľová skupina z hľadiska jej veľkosti nemení (12,4% z celkového počtu). Iba 4,4% z celkového počtu organizácií zapojených do výskumu uvádza, že ich cieľová skupina sa znižuje. Je možné predpokladať, že s rastúcim počtom subjektov v cieľových skupinách mimovládnych organizácií sa zväčšuje aj ich prínos pre spoločnosť.

Tendencia vývoja primárnej cieľovej skupiny v posledných 3 rokoch súvisí s oblasťou pôsobenia organizácií podľa registra mimovládnych organizácií ($p < 0,001$). Ako dokumentuje tabuľka 3.21, tento rozdiel je spôsobený najmä tým, že významne viac organizácií pôsobiacich v oblasti ľudské práva a advokačné aktivity uvádza nárast cieľovej skupiny z posledné obdobie – v tejto oblasti je to až 85,7% organizácií. Na druhej strane nárast subjektov v cieľovej skupine pociťujú významne menej organizácie pôsobiace v oblasti iné. Túto skupinu pritom do veľkej miery tvoria organizácie, ktoré uviedli ako oblasť pôsobenia komunitný rozvoj. Ďalej významne viac organizácií, ktorých primárne cieľová skupina nezaznamenala zmenu v poslednom období je medzi organizáciami v oblasti výskumu a vývoja (66,7% organizácií v tejto oblasti) a v oblasti iné (35,0% organizácií, ktoré uviedli inú oblasť pôsobenia) a na druhej strane významne menej v oblasti vzdelávania (8,3%).

Tabuľka 3.21 Tendencia vývoja cieľovej skupiny a oblasť pôsobenia organizácií podľa registra mimovládnych neziskových organizácií

		Počet subjektov v cieľovej skupine za dané obdobie rastie	Počet subjektov sa v cieľovej skupine za dané obdobie znižuje	Počet subjektov sa v cieľovej skupine za dané obdobie nemení	Počet subjektov v cieľovej skupine za dané obdobie kolíše
Ľudské práva a advokačné aktivity	N	18	0	1	2
	%	85,7	0,0	4,8	9,5
	AR	2,8	-1,2	-1,6	-1,3
Kultúra a duchovné hodnoty	N	58	2	17	23
	%	58,0	2,0	17,0	23,0
	AR	0,5	-1,9	-0,1	0,7
Životné prostredie	N	14	2	5	2
	%	65,2	8,7	21,7	8,7
	AR	0,5	0,5	0,6	-1,4
Vzdelávanie	N	47	3	6	16
	%	65,3	4,2	8,3	22,2
	AR	1,7	-0,8	-2,2	0,4
Veda, výskum a vývoj	N	2	0	4	0
	%	33,3	0	66,7	0
	AR	-1,1	-0,6	3,2	-1,3
Šport	N	108	13	30	38
	%	57,1	6,9	15,9	20,1
	AR	0,5	0,5	-0,7	-0,2
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	N	2	1	0	2
	%	40,0	20,0	0	40,0
	AR	-0,7	1,3	-1,0	1,1
Sociálne služby	N	30	5	16	11
	%	48,4	8,1	25,8	17,7
	AR	-1,3	0,7	1,8	-0,6
Dobrovoľníctvo	N	16	4	4	7
	%	51,6	12,9	12,9	22,6
	AR	-0,5	1,6	-0,7	0,3
Zdravie	N	8	0	6	7
	%	38,1	0	28,6	33,3
	AR	-1,7	-1,2	1,4	1,5
Iné	N	4	4	7	5
	%	20,0	20,0	35,0	25,0
	AR	-3,3	2,6	2,1	0,5

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

5.3.4 Rozloženie neziskových organizácií z hľadiska sídla

Odpoveď na túto otázku, aké je rozloženie neziskových organizácií z hľadiska ich sídla sme zisťovali prostredníctvom poštového smerovacieho čísla sídla organizácie. Následne sme podľa toho priradili okres, kraj a podľa veľkosti obce či ide o organizáciu sídliacu v meste alebo na vidieku. Podľa niektorých PSČ nebolo možné určiť, či ide o sídlo v meste alebo na vidieku, takže sme vytvorili kategóriu neurčené. Zistenia dokumentujú nasledujúce tabuľky.

Tabuľka 3.22 Kraj sídla organizácie

Kraj sídla	N	%	Valid Percent	Cumulative Percent
Bratislavský	138	17,9	25,0	25,0
Trnavský	51	6,6	9,2	34,2
Trenčiansky	38	4,9	6,9	41,0
Nitriansky	60	7,8	10,8	51,9
Žilinský	50	6,5	9,0	60,9
Banskobystrický	92	11,9	16,6	77,6
Prešovský	61	7,9	11,0	88,6
Košický	63	8,2	11,4	100,0
Odpovedali	553	71,5	100,0	
Neodpovedali	220	28,5		
Spolu	773	100,0		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako uvádza tabuľka 3.22, najviac neziskových organizácií má sídlo v Bratislavskom kraji. V našej vzorke to bolo 17,9% organizácií a štvrtina organizácií, ktoré na otázku odpovedali. Nasleduje Banskobystrický kraj a Košický kraj. Najnižší počet organizácií malo sídlo v Trenčianskom kraji. Rozloženie podľa okresov hovorí o kumulácii sídla organizácií v rámci väčších, zväčša krajských miest. V krajských mestách malo sídlo 254 organizácií, čo je 32,9% z celkového počtu organizácií zapojených do výskumu a 45,9% z počtu organizácií, ktoré na otázku odpovedali.

Pri sledovaní vzťahu medzi krajom sídla organizácie a oblasťou pôsobenia podľa registra mimovládnych neziskových organizácií sme nezaznamenali štatisticky významné rozdiely.

Lokalita sídla organizácie z hľadiska mestského/vidieckeho prostredia je zobrazená v tabuľke 3.23.

Tabuľka 3.23 Lokalita sídla organizácie (mesto/vidiek)

Lokalita sídla	N	%	Valid Percent
Mesto	304	39,3	54,8
Vidiak	147	19,0	26,5
Neurčené	104	13,5	18,7
Odpovedali	555	71,8	100,0
Neodpovedali	218	28,2	
Spolu	773	100,0	

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Takmer 40% z celkového počtu organizácií a viac ako polovica z počtu organizácií, ktoré na otázku odpovedali, má sídlo v meste. Menej ako 20% uvádza sídlo na vidieku. U 104 subjektov sa nám sídlo z hľadiska mestského/vidieckeho prostredia nepodarilo spoľahlivo určiť.

Sídlo organizácie v tomto prípade súvisí s oblasťou pôsobenia organizácie podľa registra mimovládnych neziskových organizácií ($p < 0,001$). Rozdiely uvádzame v tabuľke 3.24. Ak sa pozrieme na percentuálne hodnoty, tak organizácie vo všetkých oblastiach pôsobenia uvádzajú vo všetkých prípadoch častejšie sídlo v meste ako na vidieku. Tieto rozdiely sú však významné len v niektorých oblastiach. Sídlo v meste uvádza významne viac organizácií pôsobiacich v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít, v oblasti vzdelávania, v oblasti vedy, výskumu a vývoja a v oblasti zdravia. Na druhej strane mestské sídlo má významne menej organizácií v oblasti športu. Na vidieku má sídlo významne viac organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a v oblasti športu, naopak významne menej organizácií v oblasti vzdelávania a v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít.

Tabuľka 3.24 Lokalita sídla (mesto/vidiek) a oblasť pôsobenia organizácií podľa registra mimovládnych neziskových organizácií

		Mesto	Vidiak	Neurčené	Spolu
Ľudské práva a advokačné aktivity	N	17	1	4	22
	%	77,3	4,5	18,2	100
	AR	2,2	-2,4	-0,1	
Kultúra a duchovné hodnoty	N	49	38	16	103
	%	47,6	36,9	15,5	100
	AR	-1,6	2,7	-0,9	
Životné prostredie	N	10	7	6	23
	%	43,5	30,4	26,1	100
	AR	-1,1	0,4	0,9	
Vzdelávanie	N	54	9	11	74
	%	73,0	12,2	14,9	100
	AR	3,4	-3,0	-0,9	
Veda, výskum a vývoj	N	6	0	0	6
	%	100	0,0	0,0	100
	AR	2,2	-1,5	-1,2	
Šport	N	83	63	43	189
	%	43,9	33,3	22,8	100
	AR	-3,7	2,6	1,7	
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	N	4	0	1	5
	%	80,0	0,0	20,0	100
	AR	1,1	-1,3	0,1	
Sociálne služby	N	32	18	12	62
	%	51,6	29,0	19,4	100
	AR	-0,5	0,5	0,1	
Dobrovoľníctvo	N	21	6	4	31
	%	67,7	19,4	12,9	100
	AR	1,5	-0,9	-0,9	
Zdravie	N	16	2	3	21
	%	76,2	9,5	14,3	100
	AR	2,0	-1,8	-0,5	
Iné	N	12	3	4	19
	%	63,2	15,8	21,1	100
	AR	0,7	-1,1	0,3	

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

V ďalšej analýze uvádzame súvislosti medzi sídlom a geografickou pôsobnosťou organizácií.

5.3.5 Geografická pôsobnosť neziskových organizácií

Geografická pôsobnosť organizácií poskytuje odpoveď na otázku, či sa organizácie zameriavajú v prevažnej miere na poskytovanie služieb na lokálnej úrovni alebo na vyšších úrovniach. Zistenia dokumentujú tabuľky a následná analýza s ďalšími premennými.

Tabuľka 3.25 Pôsobnosť organizácií za posledné tri roky (2016 – 2018)

Pôsobnosť organizácie	N	%	Valid Percent	Cumulative Percent
Komunitná (vybraná časť obce)	28	3,6	5,0	5,0
Miestna (obec, resp. okres)	171	22,1	30,8	35,9
Regionálna (viacero obcí v rôznych okresoch, viacero okresov, resp. kraj)	117	15,1	21,1	56,9
V rámci viacerých regiónov (viac ako jeden región)	55	7,1	9,9	66,8
Celoslovenská (štátna)	139	18,0	25,0	91,9
Európska	28	3,6	5,0	96,9
Globálna	17	2,2	3,1	100,0
Odpovedali	555	71,8	100,0	
Neodpovedali	218	28,2		
Spolu	773	100,0		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najviac neziskových organizácií uvádza pôsobenie na miestnej úrovni v rámci obce alebo okresu. Z celkového počtu organizácií je to 22,1% a z počtu organizácií, ktoré na otázku odpovedali, je to viac ako 30%. Štvrtina organizácií, ktoré na otázku odpovedali, uvádza pôsobenie na celoslovenskej úrovni. Nasleduje skupina organizácií, ktoré majú regionálnu pôsobnosť (21,1% z počtu, ktoré odpovedali). Pôsobenie v rámci viacerých regiónov uviedlo 9,9%. Najmenej organizácií – 3,1% uvádza pôsobenie na globálnej úrovni.

Organizácií, ktoré pôsobili na regionálnej úrovni alebo v rámci viacerých regiónov, sme sa zároveň pýtali na to, v rámci akého kraja alebo krajov pôsobia. Na túto otázku odpovedalo spolu 172 organizácií, pričom mohli uviesť aj viac možností.

Zastúpenie regiónov organizáciami, ktoré majú regionálnu pôsobnosť, je pomerne vyrovnané. Výnimku tvorí Žilinský kraj, v rámci ktorého pôsobnosť uvádza 16,3% organizácií s regionálnou úrovňou. V ostatných regiónoch uvádza pôsobenie od 19,8% do 25,6% organizácií s regionálnou úrovňou.

Tabuľka 3.26 Pôsobnosť organizácií uvádzajúcich regionálnu pôsobnosť za posledné tri roky (2016 – 2018) v rámci krajov

Pôsobnosť v rámci kraja	Počet	% z počtu organizácií uvádzajúcich regionálnu pôsobnosť
Bratislavský kraj	44	25,6
Trnavský kraj	38	22,1
Trenčiansky kraj	34	19,8
Nitriansky kraj	34	19,8
Žilinský kraj	28	16,3
Banskobystrický kraj	43	25,0
Košický kraj	41	23,8
Prešovský kraj	39	22,7

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Pôsobnosť organizácií za posledné tri roky súvisí s oblasťou pôsobenia organizácií podľa registra mimovládnych neziskových organizácií ($p < 0,001$). Zistenia dokumentuje tabuľka 3.27.

Tabuľka 3.27 Pôsobnosť organizácií za posledné tri roky (2016 – 2018) a oblasť pôsobenia

		Komunitná	Miestna	Regionálna	V rámci viacerých regiónov	Celoslovenská	európska	Globálna
Ľudské práva a advokačné aktivity	N	2	1	2	1	9	5	2
	%	9,1%	4,5%	9,1%	4,6%	40,9%	22,7%	9,1%
	AR	0,9	-2,7	-1,4	-0,9	1,8	3,9	1,7
Kultúra a duchovné hodnoty	N	3	26	25	8	26	11	4
	%	2,9%	25,2%	24,3%	7,8%	25,2%	10,7%	3,9%
	AR	-1,1	-1,4	0,9	-0,8	0,1	2,9	0,5
Životné prostredie	N	5	3	5	2	6	1	1
	%	21,7%	13,0%	21,7%	8,7%	26,1%	4,3%	4,3%
	AR	3,7	-1,9	0,1	-0,2	0,1	-0,2	0,4
Vzdelávanie	N	3	18	11	16	21	3	2
	%	4,1%	24,3%	14,9%	21,6%	28,4%	4,1%	2,7%
	AR	-0,4	-1,3	-1,4	3,6	0,7	-0,4	-0,2
Veda, výskum a vývoj	N	0	1	0	1	4	0	0
	%	0,0%	16,7%	0,0%	16,7%	66,7%	0,0%	0,0%
	AR	-0,6	-0,8	-1,3	0,6	2,4	-0,6	-0,4
Šport	N	4	85	42	13	33	7	4
	%	2,1%	45,2%	22,3%	6,9%	17,6%	3,7%	2,1%
	AR	-2,2	5,3	0,5	-1,7	-2,9	-1,0	-0,9
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	N	1	0	0	0	1	0	3
	%	20,0%	0,0%	0,0%	0,0%	20,0%	0,0%	60,0%
	AR	1,5	-1,5	-1,2	-0,7	-0,3	-0,5	7,4
Sociálne služby	N	6	25	13	6	12	0	0
	%	9,7%	40,3%	21,0%	9,7%	19,4%	0,0%	0,0%
	AR	1,8	1,7	0,0	-0,1	-1,1	-1,9	-1,5
Dobrovoľníctvo	N	0	8	7	3	12	0	1
	%	0,0%	25,8%	22,6%	9,7%	38,7%	0,0%	3,2%
	AR	-1,3	-0,6	0,2	0,0	1,8	-1,3	0,1
Zdravie	N	0	2	6	2	10	1	0
	%	0,0%	9,5%	28,6%	9,5%	47,6%	4,8%	0,0%
	AR	-1,1	-2,2	0,9	-0,1	2,4	-0,1	-0,8
Iné	N	4	2	6	3	5	0	0
	%	20,0%	10,0%	30,0%	15,0%	25,0%	0,0%	0,0%
	AR	3,1	-2,1	1,0	0,8	0,0	-1,0	-0,8

Na komunitnej úrovni, ktorá vo výskume predstavovala pôsobenie na úrovni časti obce, pôsobí významne viac organizácií v oblasti životného prostredia a v oblasti iné v porovnaní s organizáciami v iných oblastiach. V oblasti iné boli zastúpené hlavne organizácie uvádzajúce pôsobenie v oblasti komunitného rozvoja. Z oblasti životného prostredia uviedlo komunitnú pôsobnosť 21,7% organizácií z tejto oblasti a z oblasti iné to bolo 20,0% organizácií.

Miestnu úroveň pôsobenia zvolilo významne viac organizácií pôsobiach v oblasti športu – túto úroveň uviedlo 45,2% organizácií pôsobiach v oblasti športu. Miesta úroveň bola výraznejšie zastúpená aj u organizácií v oblasti sociálnych služieb (40% organizácií v oblasti sociálnych služieb pôsobí na miestnej úrovni), ale tento rozdiel nebol významný v porovnaní s inými oblasťami pôsobenia organizácií. Na druhej strane významne menej na miestnej úrovni pôsobia organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít a v oblasti zdravia.

Pri regionálnej úrovni pôsobenia nie sú rozdiely z hľadiska oblasti pôsobenia organizácií a v prípade pôsobenia v rámci viacerých regiónov sú významne viac zastúpené len organizácie z oblasti vzdelávania. V tomto prípade to bolo 21,6% organizácií z oblasti vzdelávanie, ktoré uviedlo pôsobenie v rámci viacerých regiónov.

Celoslovenskú úroveň pôsobenia uviedlo významne viac organizácií z oblasti vedy, výskumu a vývoja (66,7% organizácií v tejto oblasti uvádza celoslovenskú pôsobnosť) a z oblasti zdravia (47,6% organizácií v tejto oblasti uvádza celoslovenskú pôsobnosť).

Európsku úroveň pôsobenia uvádza významne viac organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít a v oblasti kultúry a duchovných hodnôt. V prípade organizácií z oblasti ľudských práv a advokačných aktivít pôsobí na európskej úrovni 22,7% subjektov a v prípade kultúry a duchovných hodnôt je to 10,7% subjektov.

Na globálnej úrovni uvádza pôsobenie veľmi malý počet organizácií v takmer všetkých oblastiach okrem oblasti rozvojovej a humanitárnej pomoci, kde je rozdiel oproti iných organizáciám veľmi veľký (AR = 7,4). Globálnu úroveň pôsobenia uviedlo až 60,0% organizácií pôsobiach v oblasti rozvojovej a humanitárnej pomoci.

Zaujímavé súvislosti môžeme sledovať pri vzájomných vzťahoch medzi sídlom a geografickou oblasťou pôsobenia organizácie. Tu zaznamenávame významné súvislosti medzi krajom, v ktorom má organizácia sídlo, a jej geografickou pôsobnosťou ($p < 0,001$) a pri organizáciách, ktoré uvádzajú regionálne pôsobenie, bola preukázaná súvislosť medzi krajom sídla a krajom pôsobenia v prípade všetkých krajov. Súvislosť medzi krajom, v ktorom má organizácia sídlo, a jej pôsobnosťou zobrazuje tabuľka 3.28.

Tabuľka 3.28 Pôsobnosť organizácií za posledné tri roky (2016 – 2018) a sídlo organizácie podľa kraja

Kraj sídla		Komunitná	Miestna	Regionálna	V rámci viacerých regiónov	Celoslovenská	európska	Globálna
BA	%	6,6%	24,1%	10,9%	5,8%	38,0%	6,6%	8,0%
	AR	0,9	-2,0	-3,4	-1,9	4,1	0,9	4,1
TT	%	0,0%	37,3%	23,5%	15,7%	15,7%	5,9%	2,0%
	AR	-1,7	1,0	0,4	1,4	-1,6	0,3	-0,4
TN	%	2,6%	31,6%	36,8%	10,5%	15,8%	2,6%	0,0%
	AR	-0,7	0,1	2,4	0,1	-1,3	-0,7	-1,1
NR	%	3,3%	36,7%	25,0%	11,7%	11,7%	10,0%	1,7%
	AR	-0,7	1,0	0,8	0,5	-2,5	1,8	-0,6
ZA	%	8,0%	32,0%	18,0%	10,0%	28,0%	4,0%	0,0%
	AR	1,0	0,2	-0,6	0,0	0,5	-0,4	-1,3
BA	%	5,4%	35,9%	22,8%	13,0%	18,5%	4,3%	0,0%
	AR	0,2	1,1	0,4	1,1	-1,5	-0,3	-1,8
PO	%	6,6%	32,8%	26,2%	3,3%	26,2%	3,3%	1,6%
	AR	0,6	0,3	1,0	-1,8	0,3	-0,7	-0,6
KE	%	4,8%	25,4%	23,8%	14,3%	27,0%	1,6%	3,2%
	AR	-0,1	-1,0	0,5	1,2	0,4	-1,3	0,1

N = 552

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

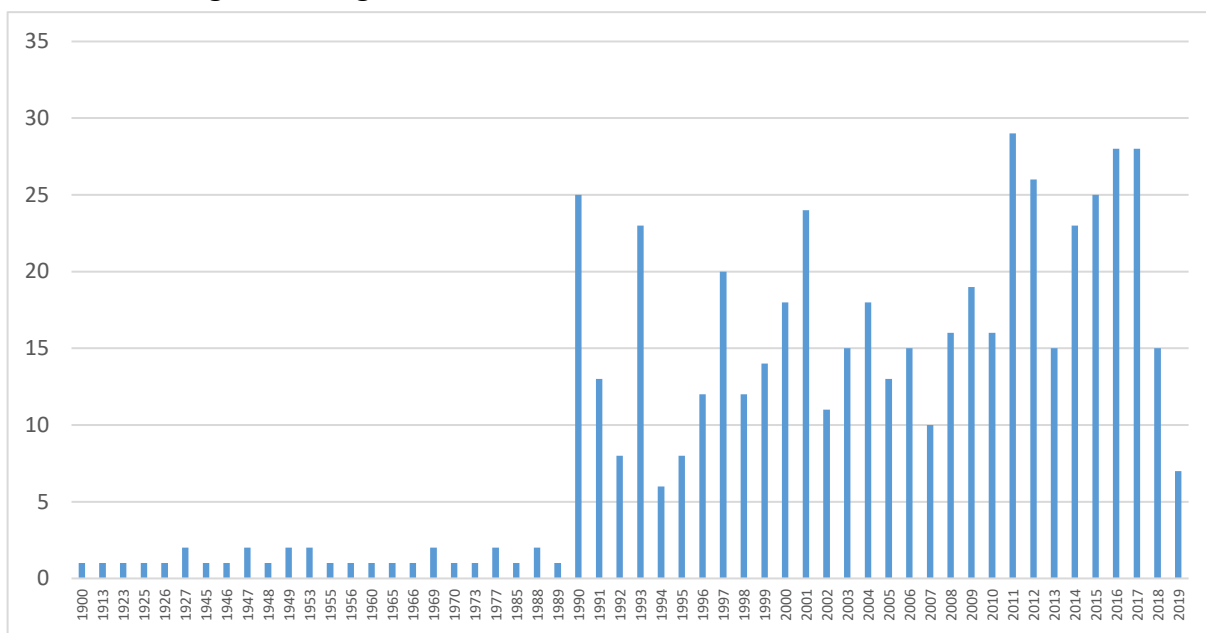
Ako je možné vidieť v tabuľke 3.28, rozdiely medzi sídlom a geografickou pôsobnosťou organizácie sa prejavujú najmä u organizácií, ktoré majú sídlo v Bratislavskom kraji. Tieto organizácie významne menej uvádzajú miestnu a regionálnu pôsobnosť, a významne viac celoslovenskú a globálnu pôsobnosť v porovnaní s organizáciami, ktoré majú sídlo v iných krajoch. Je zrejmé, že organizácie s národným a globálnym dosahom sa kumulujú najmä v Bratislavskom kraji. Pri ostatných krajoch, s výnimkou Nitrianskeho kraja, v ktorom sídlia organizácie uvádzajú významne menej celoslovenskú pôsobnosť, nenachádzame významné odlišnosti.

5.3.6 Štruktúra neziskových organizácií z hľadiska počtu rokov existencie

Odpoveď na otázku o počte rokov existencie neziskových organizácií vypovedá o udržateľnosti organizácií. Tento indikátor je zaujímavý vo vzťahu k iným premenným, napríklad vo vzťahu k zameraniu činnosti, aktivitám či funkciám, kedy je možné v časovom slede pozorovať, aké typy organizácií v jednotlivých rokoch vznikali alebo vznikajú a teda aj či sa mení rola neziskového sektora v spoločnosti. Vo výskume sme zisťovali, kedy bola organizácia registrovaná, ale aj skutočnosť, kedy začala vykonávať aktivity, a to vzhľadom na bežnú prax v neziskovom sektore, že organizácie častokrát vykonávajú aktivity ako neformálna iniciatíva a až po nejakom čase sa registrujú ako MNO. Alebo nastáva opačný prípad, kedy sa organizácia registruje, no aktivity začne vykonávať až neskôr, napr. keď získa prvé financie z daňovej asignácie (tá je naviazaná na podmienku aspoň dvojročnej existencie organizácie).

Prehľad roku registrácie organizácií dokumentuje graf 3.1. Na otázku dĺžky existencie odpovedalo 543 organizácií.

Graf 3.1 Rok registrácie organizácií

N = 543

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z grafu je zrejmé, že niektoré organizácie uviedli, že boli registrované aj pred rokom 1990 – dokopy 30 organizácií (5,5% organizácií), t.j. ich dĺžka existencie je viac ako 30 rokov.⁷³ Následne počet organizácií registrovaných v roku 1990 stúpol a v jednotlivých rokoch sa pohyboval v našej vzorke v počte od 6 do 29 organizácií (1,1% až 5,3% z počtu organizácií).

Pre lepšiu prehľadnosť a prácu s dátami sme údaje o počte rokov existencie organizácií od ich registrácie zoskupili do 6 kategórií. Ich prehľad a zastúpenie organizácií v týchto kategóriách uvádza tabuľka 3.29.

⁷³Aj keď Zákon o združovaní občanov je v platnosti len od roku 1990, združenia už vzniknuté podľa tohto zákona sa považujú za dobrovoľné organizácie, ktoré vznikli po 30. septembri 1951 alebo ktoré boli za dobrovoľné organizácie vyhlásené podľa zákona č. 68/1951 Zb. o dobrovoľných organizáciách a zhromaždeniach a ktoré nezankli.

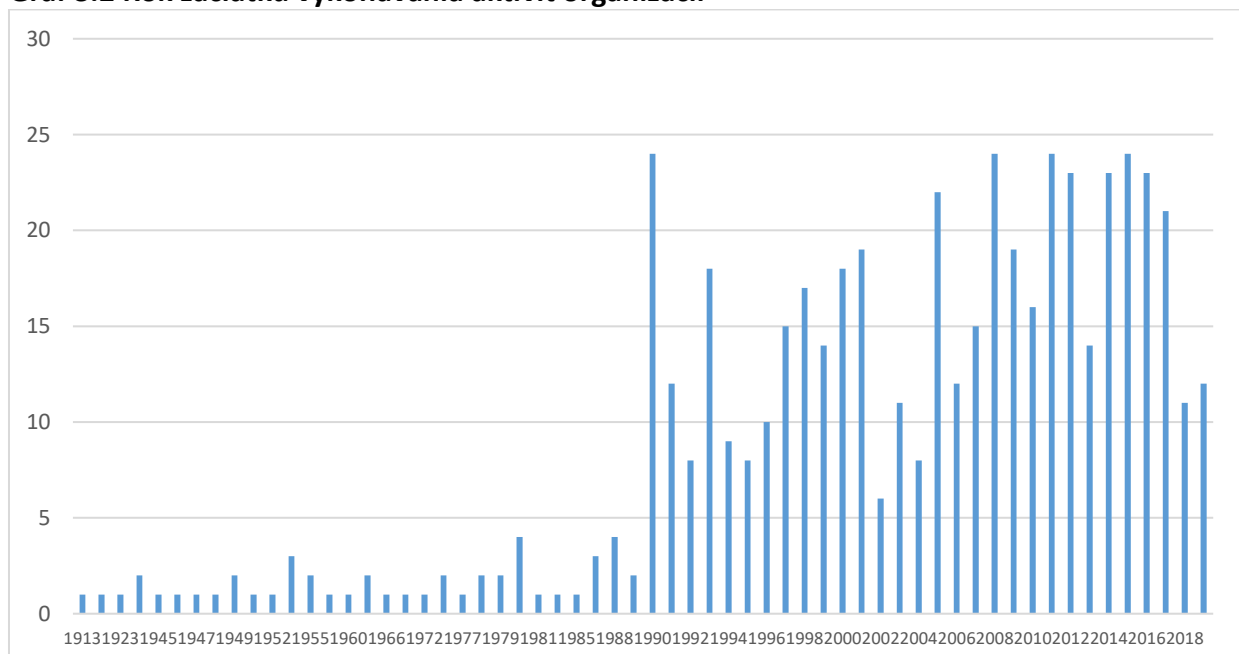
Tabuľka 3.29 Počet rokov existencie organizácií – kategórie

Počet rokov existencie	N	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Menej ako 1 rok	7	0,9	1,3	1,3
1 až 5 rokov	119	15,4	21,9	23,2
6 až 10 rokov	105	13,6	19,3	42,5
11 až 15 rokov	72	9,3	13,3	55,8
16 až 20 rokov	82	10,6	15,1	70,9
21 až 25 rokov	81	10,5	14,9	85,8
26 rokov a viac	77	10,0	14,2	100,0
Odpovedali	543	70,2	100,0	
Neodpovedali	230	29,8		
Spolu	773	100		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najväčšiu skupinu tvoria neziskové organizácie, ktorých počet rokov existencie je 1 až 5 rokov, z počtu organizácií, ktoré odpovedali na otázku je to 21,9%. Nasledujú organizácie registrované pred 6 až 10 rokmi (19,3% organizácií). Približne v rovnakom zastúpení sú organizácie pôsobiace 16 až 20 rokov, 21 až 25 rokov a viac ako 26 rokov (okolo 10%). Nasledujú organizácie pôsobiace 11 až 15 rokov a menej ako 1 rok bolo vo výskume len 1,3% organizácií.

Podobný vývoj počtu organizácií nachádzame aj v prípade otázky začiatku vykonávania aktivít. Prehľad roku začiatku vykonávania aktivít organizácií poskytuje graf 3.2.

Graf 3.2 Rok začiatku vykonávania aktivít organizácií

N = 528

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2020

V prípade začiatku vykonávania aktivít evidujeme najväčší nárast po roku 1989, následne sa počet organizácií v jednotlivých rokoch pohybuje od 6 do 24 organizácií.

Aj v tomto prípade sme pre lepšiu prehľadnosť a testovanie rozdielov medzi ďalšími premennými vytvorili kategórie, ktoré hovoria o rokoch vykonávania aktivít organizácií – viď tabuľka 3.30.

Tabuľka 3.30 Počet rokov vykonávania aktivít organizácií – kategórie

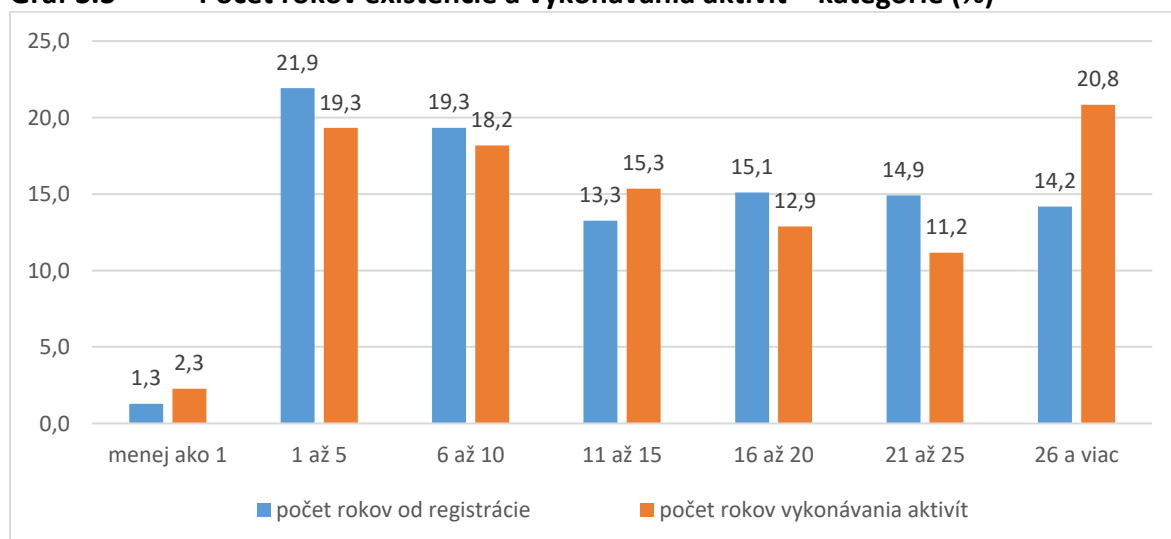
Kategórie	N	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Menej ako jeden rok	12	1,6	2,3	2,3
1 až 5 rokov	102	13,2	19,3	21,6
6 až 10 rokov	96	12,4	18,2	39,8
11 až 15 rokov	81	10,5	15,3	55,1
16 až 20 rokov	68	8,8	12,9	68,0
21 až 25 rokov	59	7,6	11,2	79,2
26 rokov a viac	110	14,2	20,8	100,0
Odpovedali	528	68,2	100,0	
Neodpovedali	245	31,8		
Spolu	773	100,0		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najväčšiu skupinu tvoria organizácie, ktorých počet rokov vykonávania aktivít je viac ako 26 rokov – v tejto skupine je 20,8% organizácií. Nasledujú organizácie z druhého spektra škály, t.j. tie, ktoré vykonávajú aktivity 1 až 5 rokov (19,3%) a 6 až 10 rokov (18,2%).

Rozdiely medzi počtom rokov existencie a počtom rokov vykonávania aktivít v kategóriách zobrazuje graf 3.3.

Graf 3.3 Počet rokov existencie a vykonávania aktivít – kategórie (%)

N = 543 a 528

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Výraznejšiu odlišnosť nachádzame pri kategórii 26 a viac rokov, kde je viac organizácií vykonávajúcich aktivity ako registrovaných, čo je prirodzené. Niektoré organizácie totiž začali vykonávať aktivity aj pred rokom 1989. Lepšie znázornenie týchto rozdielov poskytuje tabuľka 3.31, v ktorej uvádzame kategórie zobrazujúce rozdiely medzi rokmi existencie a vykonávania aktivít organizácií.

Tabuľka 3.31 Rozdiel medzi rokmi existencie a rokmi vykonávania aktivít – kategórie

Kategórie	N	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
viac ako 26 rokov aktivity pred založením	12	1,6	2,3	2,3
21 - 25 rokov aktivity pred založením	2	0,3	0,4	2,7
16 - 20 rokov aktivity pred založením	5	0,6	0,9	3,6
11 - 15 rokov aktivity pred založením	10	1,3	1,9	5,5
5 - 10 rokov aktivity pred založením	14	1,8	2,7	8,1
1 - 5 rokov aktivity pred založením	70	9,1	13,3	21,4
aktivity začali súčasne v roku založenia	312	40,4	59,1	80,5
1 - 5 rokov aktivity po založení	84	10,9	15,9	96,4
6 - 10 rokov aktivity po založení	5	0,6	0,9	97,3
11 - 15 rokov aktivity po založení	3	0,4	0,6	97,9
16 - 20 rokov aktivity po založení	2	0,3	0,4	98,3
21 - 25 rokov aktivity po založení	2	0,3	0,4	98,7
26 a viac rokov aktivity po založení	7	0,9	1,3	100,0
Odpovedali	528	68,3	100,0	
Neodpovedali	244	31,7		
Spolu	773	100,0		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najväčšiu skupinu tvoria organizácie, ktoré sa registrovali a začali vykonávať aktivity v rovnakom roku. V tejto skupine je 59,1% organizácií. Následne vidíme dve tendencie. Prvá tendencia predstavuje organizácie, ktoré začali vykonávať aktivity pred registráciou (21,4%) a druhá tendencia predstavuje organizácie, ktoré začali realizovať aktivity po registrácii (19,5%). Rozdiely v týchto skupinách sú pritom veľmi malé a v oboch prípadoch najväčšiu skupinu predstavujú organizácie, ktoré začali vykonávať aktivity v piatich rokoch pred alebo po registrácii.

Z hľadiska rokov existencie a vykonávania aktivít organizácií nenachádzame významné odlišnosti vo vzťahu k právnej forme, cieľovej skupine organizácií, tendencii vývoja cieľovej skupiny organizácií, veľkosti cieľovej skupiny ani geografickom pôsobení organizácií. Štatisticky významné súvislosti sme zistili vo vzťahu k oblasti pôsobenia organizácií podľa registra mimovládnych neziskových organizácií ($p < 0,001$). Analýza týchto vzťahov však poukazuje na to, že medzi jednotlivými oblasťami pôsobenia organizácií a vekom organizácie alebo dĺžkou vykonávania aktivít nie sú významné vzťahy odlišnosti, ktoré by bolo možné hlbšie interpretovať.

5.4 Funkcie a rola neziskového sektora

S cieľom analyzovať hlbšie to, aké funkcie neziskové organizácie plnia v našej spoločnosti a identifikovať tak kľúčové roly neziskového sektora, si kladieme tieto výskumné otázky:

- **Aké typy aktivít neziskové organizácie vykonávajú?**
- **Aké je zameranie aktivít neziskových organizácií z hľadiska verejnej a/alebo vzájomnej prospešnosti?**
- **Aké funkcie neziskové organizácie plnia?**
- **Aké sú motívy vzniku neziskových organizácií (aké teórie motivácie pri zakladaní neziskových) sú na Slovensku prítomné?**

5.4.1 Typy aktivít vykonávané neziskovými organizáciami

Pri tomto indikátore nás zaujímalo, aké typy aktivít neziskové organizácie vykonávajú. Z celkového počtu neziskových organizácií, pri tejto otázke odpovedalo 500, pričom každá mohla vybrať viacero položiek. Tabuľka 4.1 poukazuje na početnosť a percentuálne zastúpenie činností a aktivít, ktorým sa mimovládne organizácie venujú. Tieto aktivity sme pre lepšiu prehľadnosť rozdelili na tie, ktoré je možné považovať za aktivity súvisiace priamo s poslaním organizácie a aktivity, ktoré majú skôr v organizáciách podporný charakter pre napĺňanie hlavného poslania (nepriame aktivity). Toto rozdelenie je len orientačné, uvedomujeme si, že pre niektoré organizácie môže byť napríklad komunikácia s médiami naplnenie ich vlastného poslania.

Tabuľka 4.1 Aktivity a činnosti, ktoré realizujú platení aj neplatení pracovníci v neziskových organizáciách

	Činnosti, aktivity neziskových organizácií	N	%
Aktivity priamo súvisiace s napĺňaním poslania	Organizácia podujatí (kultúrnych, športových, iných)	380	76,0
	Aktivity pre členov organizácie	362	72,4
	Vzdelávanie, lektorská činnosť, realizácia vzdelávania, školení, neformálne vzdelávanie	321	64,2
	Organizácia a koordinácia voľno-časových aktivít	308	61,6
	Poskytovanie poradenstva a informácií	298	59,6
	Publikačná činnosť	225	45,0
	Pripomienkovanie a podieľanie sa na tvorbe koncepcných a legislatívnych dokumentov	207	41,4
	Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu kult. dedičstva, tradícií, remesiel, kultúrnych pamiatok	196	39,2
	Poskytovanie sociálnych služieb	186	37,2
	Výskum a vývoj	180	36,0
	Plnenie funkcie trénera alebo rozhodcu	179	35,8
	Účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politík na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni	172	34,4
	Lobovanie	170	34,0
	Obhajoba práv a záujmov, obhajoba práv určitej skupiny ľudí, podpora, pomoc ľuďom, ktorých niekto utlačoval, ohrozoval, ktorí sami nevedeli získať to, na čo mali nárok	172	34,4
	Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochrana voľne žijúcich zvierat	160	32,0
	Práce súvisiace s údržbou, opravami alebo výstavbou zariadení, nehnuteľností, či kultúrnych pamiatok	156	31,2
	Poskytovanie grantov, regranting	139	27,8
	Poskytovanie prvej pomoci, hasičské práce, pátracia a záchranárska činnosť	129	25,8
	Zabezpečovanie dopravy/odvozu osôb a materiálu, zber, poskytovanie alebo doručovanie jedla alebo iných tovarov	129	25,8
	Aktivity v oblasti ochrany spotrebiteľa	105	21,0
Nepriame aktivity	Administratívna činnosť	420	84,0
	Komunikácia s médiami, PR	355	71,0
	Fundraising, písanie projektov, oslovovanie darcov	350	70,0
	Príprava a spravovanie webovej stránky, facebookovej stránky, vyhľadávanie informácií cez internet	333	66,6
	Riadenie dobrovoľníkov	300	60,0
	Grafické práce, napr. tvorba propagačných materiálov, pozvánok, výročnej správy	291	58,2
	Riadenie platených pracovníkov	236	47,2
	Tlmočenie a prekladanie	145	29,0
	Iné aktivity, ktorým sa venujete, prosím, doplňte:	35	7,0

N = 500

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z prehľadu aktivít, ktorým sa mimovládne organizácie venujú, je zrejmé, že paleta vykonávaných činností je veľmi široká. Zastúpené boli všetky aktivity, ktoré boli uvedené v zozname. Z aktivít, ktoré by sme mohli označiť za priame naplnenie poslania, sa najviac mimovládnych organizácie venuje organizácia podujatí (kultúrnych, športových, iných), aktivitám pre členov organizácie, vzdelávaniu, organizácii a koordinácii voľno-časových aktivít

a poskytovaníu poradenstva a informácií. Nepriame aktivity odrážajú skutočnosť, že pre naplnenie svojho poslania musia pracovníci v mimovládnych organizáciách realizovať aj mnoho iných aktivít, ako napríklad administratívne činnosti, komunikáciu s médiami, fundraising, spravovanie webovej stránky a sociálnych sietí, riadenie dobrovoľníkov a grafické práce.

Špecifickým znakom mimovládnych organizácie je skutočnosť, že na výkone jednotlivých aktivít a poskytovaní služieb sa podieľajú platení aj neplatení pracovníci. Na tieto rozdiely poukazuje tabuľka 4.2, ktorá zobrazuje početnosť i percentuálne zastúpenie činností a aktivít platených a neplatených pracovníkov. Pre lepšie porovnanie uvádzame aj Graf 4.1.

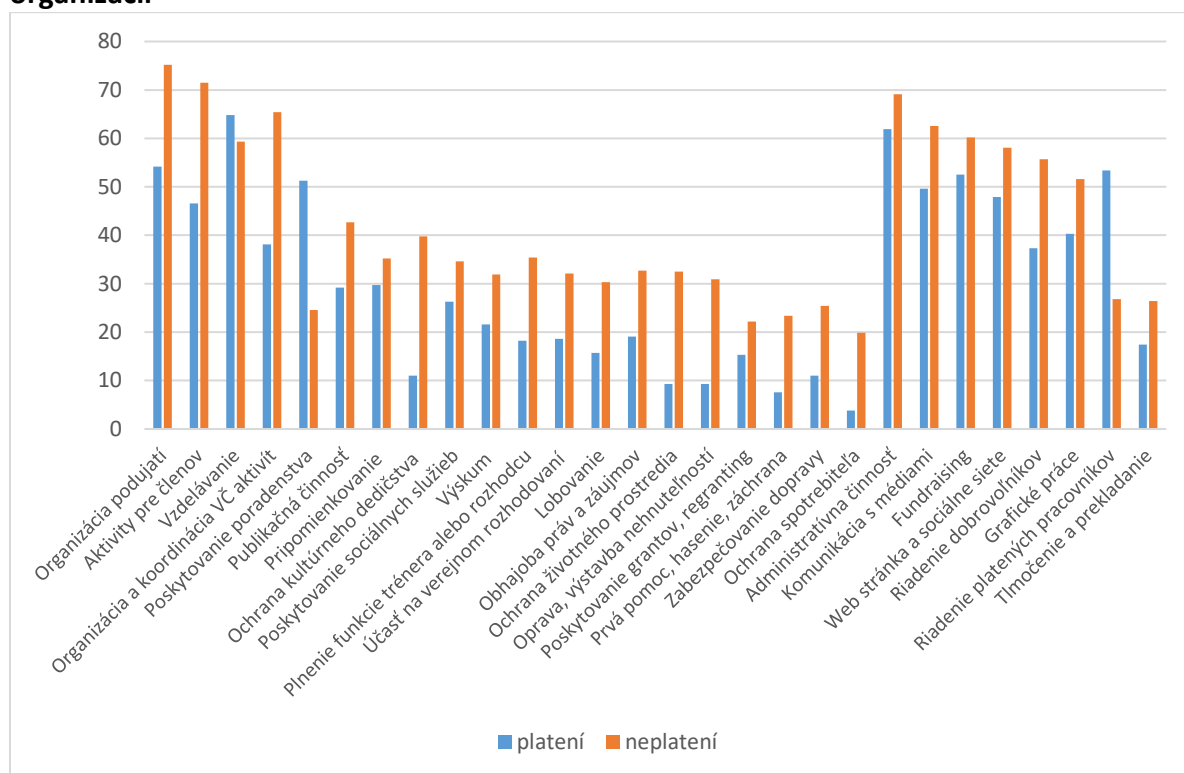
Tabuľka 4.2 Aktivity a činnosti, ktoré realizujú platení a neplatení pracovníci v neziskovej organizácii

Činnosti, aktivity neziskových organizácií	Platení pracovníci		Neplatení pracovníci	
	N	%	N	%
Organizácia podujatí (kultúrnych, športových, iných)	128	54,2	370	75,2
Aktivity pre členov organizácie	110	46,6	352	71,5
Vzdelávanie, lektorská činnosť, realizácia vzdelávania, školení, neformálne vzdelávanie	153	64,8	292	59,3
Organizácia a koordinácia voľno-časových aktivít	90	38,1	322	65,4
Poskytovanie poradenstva a informácií	121	51,3	121	24,6
Publikačná činnosť	69	29,2	210	42,7
Pripomienkovanie a podieľanie sa na tvorbe koncepčných a legislatívnych dokumentov	70	29,7	173	35,2
Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochrana voľne žijúcich zvierat	22	9,3	160	32,5
Poskytovanie sociálnych služieb	62	26,3	170	34,6
Výskum a vývoj	51	21,6	157	31,9
Plnenie funkcie trénera alebo rozhodcu	43	18,2	174	35,4
Účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politík na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni	44	18,6	158	32,1
Lobovanie	37	15,7	149	30,3
Obhajoba práv a záujmov, obhajoba práv určitej skupiny ľudí, podpora, pomoc ľuďom, ktorých niekto utlačoval, ohrozoval, ktorí sami nevedeli získať to, na čo mali nárok	45	19,1	161	32,7
Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu kult. dedičstva, tradícií, remesiel, kultúrnych pamiatok	26	11,0	196	39,8
Práce súvisiace s údržbou, opravami alebo výstavbou zariadení, nehnuteľností, či kultúrnych pamiatok	22	9,3	152	30,9
Poskytovanie grantov, regranting	36	15,3	109	22,2
Poskytovanie prvej pomoci, hasičské práce, pátracia a záchranárska činnosť	18	7,6	115	23,4
Zabezpečovanie dopravy/odvozu osôb a materiálu, zber, poskytovanie alebo doručovanie jedla alebo iných tovarov	26	11,0	125	25,4
Aktivity v oblasti ochrany spotrebiteľa	9	3,8	98	19,9
Administratívna činnosť	146	61,9	340	69,1
Komunikácia s médiami, PR	117	49,6	308	62,6
Fundraising, písanie projektov, oslovanie darcov	124	52,5	296	60,2
Príprava a spravovanie webovej stránky, facebookovej stránky, vyhľadávanie informácií cez internet	113	47,9	286	58,1
Riadenie dobrovoľníkov	88	37,3	274	55,7
Grafické práce, napr. tvorba propagačných materiálov, pozvánok, výročnej správy	95	40,3	254	51,6
Riadenie platených pracovníkov	126	53,4	132	26,8
Tlmočenie a prekladanie	41	17,4	130	26,4
Iné aktivity, ktorým sa venujete, prosím, doplňte:	8	3,4	29	5,9

N = 500

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Graf 4.1 Aktivity a činnosti, ktoré realizujú platení a neplatení pracovníci v neziskovej organizácii

N = 500

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z údajov je zrejmé, že jednotlivé aktivity a činnosti v mimovládnych neziskových organizáciách celkovo vo väčšej miere zabezpečujú neplatení pracovníci a pracovníčky. Z priamych aktivít, ktoré sú vykonávané mimovládnymi organizáciami, sa vo väčšej miere podieľajú na zabezpečení neplatení pracovníci takmer pri všetkých aktivitách, iba pri vzdelávacej činnosti a poskytovaní poradenstva a informácií prevládajú platení pracovníci a pracovníčky. Pri nepriamych aktivitách platení pracovníci prevládajú iba pri riadení platených pracovníkov, čo je pochopiteľné.

V ďalšej časti analýzy sme sa zamerali na sledovanie súvislostí medzi aktivitami vykonávanými platenými a neplatenými pracovníkmi organizácií a ďalšími premennými, konkrétne právnou formou organizácie a oblasťou pôsobenia organizácií podľa zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií. Analýzu súvislostí sledujeme vždy zvlášť za aktivity vykonávané platenými a zvlášť za aktivity vykonávané neplatenými pracovníkmi. Uvádzame vždy len tie aktivity, pri ktorých sa potvrdila štatisticky významná súvislosť so sledovaným znakom.

5.4.1.1 Aktivity vykonávané v neziskových organizáciách a právna forma

Pri aktivitách vykonávaných platenými pracovníkmi organizácií sa potvrdila štatisticky významná súvislosť s právnou formou organizácie v 19 prípadoch. V tabuľke 4.3 uvádzame podrobný prehľad.

Tabuľka 4.3 Aktivity vykonávané platenými pracovníkmi a právna forma

Typ aktivity	Štatistická významnosť rozdielov (p)	Právna forma organizácie	%	Adjusted Residual
Poskytovanie sociálnych služieb	0,000	Občianske združenie	7,14	-3,9
		Neinvestičný fond	50,00	2,2
		Nezisková organizácia	34,62	5,1
Vzdelávanie	0,000	Občianske združenie	18,68	-3,6
		Nadácia	70,00	4,0
Výskum a vývoj	0,004	Občianske združenie	5,91	-3,4
		Nadácia	40,00	4,3
Publikačná činnosť	0,008	Nadácia	50,00	4,6
Pripomienkovanie a tvorba legislatívy	0,006	Občianske združenie	8,52	-2,4
		Nadácia	50,00	4,5
Riadenie dobrovoľníkov	0,010	Občianske združenie	10,71	-2,7
		Nadácia	50,00	3,9
Riadenie platených pracovníkov	0,000	Občianske združenie	14,84	-4,9
		Nadácia	70,00	4,6
		Neinvestičný fond	100,00	3,2
		Nezisková organizácia	34,62	2,6
Fundraising	0,000	Občianske združenie	14,97	-3,7
		Nadácia	70,00	4,7
Administratívna činnosť	0,000	Občianske združenie	17,45	-4,6
		Nadácia	70,00	4,1
		Nezisková organizácia	46,15	3,6
Komunikácia s médiami, PR	0,000	Občianske združenie	14,01	-3,9
		Nadácia	70,00	4,9
		Nezisková organizácia	30,77	2,2
Organizácia podujatí	0,000	Občianske združenie	15,38	-4,0
		Nadácia	60,00	3,7
		Nezisková organizácia	36,62	2,5
Poskytovanie poradenstva a informácií	0,000	Občianske združenie	14,15	-5,1
		Nadácia	50,00	3,0
		Nezisková organizácia	50,00	4,9
Organizácia a koordinácia voľnočasových aktivít	0,048	Občianske združenie	10,99	-2,6
		Nezisková organizácia	26,92	2,5
Prvá pomoc, hasičské práce, záchranárska činnosť	0,023	Občianske združenie	2,06	-2,2
		Neinvestičný fond	50,00	4,5
Údržba a oprava nehnuteľností	0,039	Neinvestičný fond	50,00	4,0
Účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení	0,013	Nadácia	30,00	3,3
		Neinvestičný fond	50,00	2,7
Poskytovanie grantov, regranting	0,000	Občianske združenie	3,98	-3,9
		Nadácia	60,00	8,3
Web stránka a sociálne siete	0,025	Občianske združenie	14,01	-2,3
		Nadácia	50,00	3,2
Iné aktivity	0,017	Občianske združenie	0,82	-2,5
		Nadácia	50,00	6,8

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Na základe zistených súvislostí môžeme konštatovať, že platení pracovníci v občianskych združeniach významne menej vykonávajú 16 aktivít z celkového počtu 29 a naopak významne viac sú platení pracovníci prítomní pri vykonávaní aktivít v nadáciách a neziskových

organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby. Poskytovanie sociálnych služieb, vzdelávanie, výskum a vývoj, pripomienkovanie a podieľanie sa na tvorbe koncepčných a legislatívnych dokumentov, riadenie dobrovoľníkov, riadenie platených pracovníkov, fundraising, administratívna činnosť, komunikácia s médiami, PR, organizácia podujatí, poskytovanie poradenstva a informácií, organizácia a koordinácia voľno-časových aktivít, poskytovanie prvej pomoci, hasičské práce, pátracia a záchranárska činnosť, poskytovanie grantov, regrating, príprava a spravovanie webovej stránky, facebookovej stránky, vyhľadávanie informácií cez internet sú aktivity, ktoré sú významne menej zabezpečované platenými pracovníkmi v občianskych združeniach, naopak významne viac sú zabezpečené platenými pracovníkmi v nadáciách a v niektorých prípadoch aj v neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby a neinvestičných fondoch.

V porovnaní s platenými pracovníkmi sa pri neplatených pracovníkoch a právnej forme potvrdila štatisticky významná súvislosť len v jednom prípade, a to v aktivitách pre členov organizácie.

Tabuľka 4.4 Aktivity vykonávané neplatenými pracovníkmi a právna forma

Typ aktivity	Štatistická významnosť rozdielov (p)	Právna forma organizácie	%	Adjusted Residual
Aktivity pre členov organizácie	0,004	Občianske združenie	46,98	2,8
		Nadácia	0,00	-2,9

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Aktivity pre členov organizácií sú významne viac realizované neplatenými pracovníkmi v občianskych združeniach a významne menej v nadáciách.

5.4.1.2 Aktivity vykonávané v neziskových organizáciách a oblasť pôsobenia organizácií podľa zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií

Výsledkom analýzy vzťahov medzi 29 aktivitami, ktoré vykonávajú v neziskových organizáciách platení a neplatení zamestnanci a oblasťami pôsobenia organizácií podľa zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií, sa pri platených a rovnako aj neplatených pracovníkoch preukázalo niekoľko štatisticky významných súvislostí.

Pri aktivitách vykonávaných platenými pracovníkmi a oblasťou pôsobenia organizácie sa poukázala štatisticky významná súvislosť v 24 prípadoch z 29. Prehľad zistení poskytuje tabuľka 4.5.

Tabuľka 4.5 Aktivity vykonávané platenými pracovníkmi a oblasť pôsobenia

Typ aktivity	Štatistická významnosť rozdielov (p)	Oblasť pôsobenia organizácií podľa Zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií	%	Adjusted Residual
Poskytovanie sociálnych služieb	0,000	Kultúra a duchovné hodnoty	0,00	-3,9
		Šport	2,00	-4,7
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	50,00	3,2
		Sociálne služby	48,05	11,7
Vzdelávanie, lektorská činnosť, realizácia vzdelávania, školení, neformálne vzdelávanie	0,000	Ľudské práva a advokačné aktivity	57,69	3,9
		Kultúra a duchovné hodnoty	10,81	-3,9
		Vzdelávanie	49,37	5,3
		Šport	10,50	-5,9
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	66,67	2,3
		Sociálne služby	36,36	2,4
Výskum a vývoj	0,000	Dobrovoľníctvo	46,88	2,9
		Ľudské práva a advokačné aktivity	34,62	4,9
		Vzdelávanie	16,46	2,8
		Veda výskum a vývoj	33,33	2,2
Publikačná činnosť	0,000	Šport	2,50	-3,7
		Ľudské práva a advokačné aktivity	38,46	4,4
		Kultúra a duchovné hodnoty	54,55	-2,2
		Vzdelávanie	18,99	2,3
		Šport	1,00	-5,7
Lobovanie	0,000	Dobrovoľníctvo	34,38	4,2
		Ľudské práva a advokačné aktivity	19,23	2,9
		Šport	2,00	-3,0
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	50,00	4,5
Obhajoba práv a záujmov, obhajoba práv určitej skupiny ľudí	0,000	Dobrovoľníctvo	15,63	2,3
		Ľudské práva a advokačné aktivity	30,77	4,6
		Kultúra a duchovné hodnoty	0,00	-3,3
		Šport	1,50	-3,9
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	33,33	2,4
Pripomienkovanie a podieľanie sa na tvorbe koncepčných a legislatívnych dokumentov	0,000	Sociálne služby	20,78	4,8
		Ľudské práva a advokačné aktivity	26,92	2,5
		Kultúra a duchovné hodnoty	9,09	-3,9
		Vzdelávanie	20,25	2,6
		Šport	3,00	-4,6
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	50,00	3,0
Riadenie dobrovoľníkov	0,000	Dobrovoľníctvo	40,63	5,3
		Iné	31,82	3,0
		Kultúra a duchovné hodnoty	27,27	-3,9
		Vzdelávanie	25,32	2,9
		Šport	4,00	-5,2
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	66,67	3,6
		Sociálne služby	28,57	3,7
		Dobrovoľníctvo	46,88	5,3

Aktivity pre členov organizácie	0,000	Kultúra a duchovné hodnoty	8,11	-3,0
		Vzdelávanie	29,11	2,7
		Šport	9,00	-4,1
		Sociálne služby	32,47	3,5
		Dobrovoľníctvo	37,50	2,9
Riadenie platených pracovníkov	0,000	Kultúra a duchovné hodnoty	6,31	-4,2
		Vzdelávanie	41,77	4,9
		Šport	5,50	-6,5
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	83,33	3,8
		Sociálne služby	37,66	3,9
		Dobrovoľníctvo	53,13	4,6
		Zdravie	0,00	-2,5
Fundraising, písanie projektov, oslovovanie darcov	0,000	Kultúra a duchovné hodnoty	72,73	-3,8
		Vzdelávanie	39,24	4,4
		Šport	4,00	-7,1
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	96,33	3,8
		Sociálne služby	36,36	3,7
		Dobrovoľníctvo	56,25	5,1
Administratívna činnosť	0,000	Kultúra a duchovné hodnoty	9,10	-3,9
		Vzdelávanie	44,30	4,5
		Šport	5,50	-7,5
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	66,67	2,4
		Sociálne služby	42,86	4,1
		Dobrovoľníctvo	56,25	4,4
		Iné	45,45	2,4
Komunikácia s médiami, PR	0,000	Ľudské práva a advokačné aktivity	34,62	2,0
		Kultúra a duchovné hodnoty	9,01	-3,0
		Vzdelávanie	35,44	3,9
		Šport	5,50	-6,1
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	66,67	2,9
		Sociálne služby	29,87	2,5
		Dobrovoľníctvo	50,00	4,5
Organizácia podujatí (kultúrnych, športových, iných)	0,000	Ľudské práva a advokačné aktivity	46,15	3,2
		Kultúra a duchovné hodnoty	13,51	-2,2
		Vzdelávanie	37,97	3,9
		Šport	8,00	-5,6
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	83,33	3,7
		Sociálne služby	29,87	2,0
Poskytovanie poradenstva a informácií	0,000	Ľudské práva a advokačné aktivity	46,15	3,4
		Kultúra a duchovné hodnoty	4,50	-4,5
		Vzdelávanie	35,44	3,7
		Šport	4,50	-6,7
		Sociálne služby	42,86	5,4
		Dobrovoľníctvo	43,75	3,5
		Iné	36,36	2,0
Organizácia a koordinácia voľno-časových aktivít	0,000	Kultúra a duchovné hodnoty	6,31	-2,8
		Vzdelávanie	26,58	3,1
		Šport	9,00	-2,9
		Sociálne služby	31,17	4,3

Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia	0,000	Životné prostredie	33,33	7,9
Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu kult. dedičstva,	0,005	Kultúra a duchovné hodnoty	8,11	2,2
		Šport	1,00	-2,8
		Iné	16,64	2,2
Účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov	0,000	Ľudské práva a advokačné aktivity	34,62	5,5
		Kultúra a duchovné hodnoty	0,90	-2,9
		Vzdelávanie	15,19	2,9
		Šport	1,50	-3,8
		Dobrovoľníctvo	18,75	2,6
Poskytovanie grantov, regranting	0,000	Ľudské práva a advokačné aktivity	15,38	2,1
		Kultúra a duchovné hodnoty	1,80	-2,0
		Vzdelávanie	13,92	3,2
		Šport	2,00	-2,9
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	33,33	2,8
		Iné	18,18	2,5
Plnenie funkcie trénera alebo rozhodcu	0,000	Kultúra a duchovné hodnoty	1,80	-2,4
		Šport	17,00	6,7
		Sociálne služby	1,29	-2,1
Tlmočenie a prekladanie	0,000	Ľudské práva a advokačné aktivity	23,08	3,4
		Šport	2,50	-2,9
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	50,00	4,2
		Dobrovoľníctvo	18,75	2,8
Grafické práce, napr. tvorba propagačných materiálov, pozvánok, výročnej správy	0,000	Ľudské práva a advokačné aktivity	30,77	2,2
		Vzdelávanie	25,32	2,5
		Šport	5,00	-5,1
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	50,00	2,3
		Sociálne služby	24,68	2,3
		Dobrovoľníctvo	37,50	3,5
Príprava a spravovanie webovej stránky, facebookovej stránky, vyhľadávanie informácií cez internet	0,000	Ľudské práva a advokačné aktivity	34,62	2,1
		Šport	6,00	-5,6
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	66,67	3,0
		Sociálne služby	28,57	2,4
		Dobrovoľníctvo	46,88	4,2

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

V prípade aktivít vykonávaných neplatenými pracovníkmi sa rozdiely vo vzťahu k oblasti pôsobenia organizácií preukázali v rámci 19 konkrétnych aktivít (tabuľka 4.6).

Tabuľka 4.6 Aktivity vykonávané neplatenými pracovníkmi a oblasť pôsobenia

Aktivity neplatených pracovníkov	Štatistická významnosť rozdielov (p)	Oblasť pôsobenia organizácií podľa Zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií	%	Adjusted Residual
Poskytovanie sociálnych služieb	0,024	Sociálne služby	38,96	2,3
		Zdravie	54,54	2,8
		Iné	9,09	-2,0
Vzdelávanie, lektorská činnosť, realizácia vzdelávania, školení, neformálne vzdelávanie	0,009	Vzdelávanie	64,56	3,1
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	0	-2,4
Výskum a vývoj	0,017	Vzdelávanie	37,97	2,6
		Iné	4,59	-2,3
Obhajoba práv a záujmov, obhajoba práv určitej skupiny ľudí	0,001	Ľudské práva a advokačné aktivity	61,54	4,1
		Zdravie	45,45	2,0
Pripomienkovanie a podieľanie sa na tvorbe koncepčných a legislatívnych dokumentov	0,006	Ľudské práva a advokačné aktivity	53,85	2,9
		Kultúra a duchovné hodnoty	19,09	-2,5
Riadenie dobrovoľníkov	0,018	Veda, výskum a vývoj	0	-2,2
		Dobrovoľníctvo	62,50	2,0
		Iné	13,63	-3,0
Aktivity pre členov organizácie	0,019	Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	0	-2,9
		Iné	36,36	-2,1
Fundraising, písanie projektov, oslovovanie darcov	0,001	Kultúra a duchovné hodnoty	59,46	2,5
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	0	-2,4
		Sociálne služby	32,47	-3,1
Administratívna činnosť	0,001	Kultúra a duchovné hodnoty	68,47	2,9
		Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	16,67	-2,0
		Sociálne služby	38,96	-3,3
Organizácia podujatí (kultúrnych, športových, iných)	0,010	Kultúra a duchovné hodnoty	71,17	2,4
		Šport	67,00	2,1
		Sociálne služby	46,75	-2,8
		Iné	40,90	-2,0
Poskytovanie poradenstva a informácií	0,045	Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	0	-2,1
		Zdravie	32,47	-2,0
		Sociálne služby	68,18	2,5
Organizácia a koordinácia voľno-časových aktivít	0,018	Šport	61,00	2,7
Poskytovanie prvej pomoci, hasičské práce, pátracia a záchranárska činnosť	0,013	Šport	27,50	3,7
		Sociálne služby	10,39	-2,1
		Iné	0	-2,3
Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochrana voľne žijúcich zvierat	0,002	Životné prostredie	50,00	2,7
		Sociálne prostredie	11,69	-3,1
Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a	0,000	Kultúra a duchovné hodnoty	62,16	7,4
		Sociálne služby	15,58	-3,4
		zdravie	9,09	-2,4

obnovu kult. dedičstva, tradícií, remesiel, kultúrnych pamiatok				
Práce súvisiace s údržbou, opravami alebo výstavbou zariadení, nehnuteľností, či kultúrnych pamiatok	0,014	Kultúra a duchovné hodnoty	35,14	2,7
		Sociálne služby	14,26	-2,3
Plnenie funkcie trénera alebo rozhodcu	0,000	Ľudské práva a advokačné aktivity	13,54	-2,0
		Vzdelávanie	16,46	-2,6
		Šport	54,00	9,6
		Sociálne služby	15,58	-2,7
		Zdravie	9,09	-2,1
		Iné	4,55	-2,6
Grafické práce, napr. tvorba propagačných materiálov, pozvánok, výročnej správy	0,004	Vzdelávanie	54,43	2,4
		Sociálne služby	27,27	-2,8
		Dobrovoľníctvo	59,38	2,0
		Iné	18,18	-2,3
Príprava a spravovanie webovej stránky, facebookovej stránky, vyhľadávanie informácií cez internet	0,017	Sociálne služby	3,36	-2,1
		Iné	18,18	-2,8

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Výsledky dokumentujú skutočnosť, že aktivity, ktorým sa v mimovládnych organizáciách venujú platení aj neplatení pracovníci, odrážajú špecifiká organizácií pôsobiacich v jednotlivých oblastiach.

Organizácie pôsobiace v oblasti kultúry a duchovných hodnôt sa významne viac venujú v porovnaní s organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach komunikácii s médiami a aktivitám zameraným na zachovávanie a ochranu kultúrneho dedičstva a prácam súvisiacimi s údržbou opravami alebo výstavbou zariadení, nehnuteľností či kultúrnych pamiatok. Tieto práce sú zabezpečené významne viac platenými aj neplatenými pracovníkmi. Naopak významne menej sa platení pracovníci organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt venujú poskytovaniu sociálnych služieb, vzdelávaniu, publikačnej činnosti, obhajobe práv a záujmov, podieľaniu sa na tvorbe legislatívy, riadeniu dobrovoľníkov aj platených pracovníkov, aktivitám pre členov organizácií, komunikácii s médiami, organizácii podujatí, poskytovaniu poradenstva, organizácii voľnočasových aktivít, regrantingu a účasti na verejnom rozhodovaní. Fundraising, administratívna činnosť a organizácia podujatí sú významne menej v porovnaní s inými organizáciami vykonávané platenými pracovníkmi a významne viac neplatenými pracovníkmi organizácií pôsobiacimi v kultúre.

V organizáciách pôsobiacich v oblasti športu sa platení pracovníci významne menej venujú takmer všetkým aktivitám, v ktorých boli zistené štatisticky významné súvislosti s oblasťou pôsobenia organizácií, s výnimkou plnenia funkcie rozhodcu alebo trénera – tá je významne viac vykonáva aj neplatenými pracovníkmi. Čo sa týka neplatených pracovníkov, tí sa významne viac v športe venujú organizácii podujatí a organizácii a koordinácii voľnočasových aktivít v porovnaní s organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach. Organizácie v oblasti športu majú teda svoje hlavné aktivity zabezpečené zväčša neplatenými pracovníkmi.

Organizácie pôsobiace v *oblasti ľudských práv a advokačných aktivít* zabezpečujú platenými pracovníkmi významne viac vzdelávanie, výskum, publikačnú činnosť, lobovanie, advokáciu, tvorbu legislatívy, komunikáciu s médiami, organizáciu podujatí, poskytovanie poradenstva, účasť na verejnom rozhodovaní, poskytovanie grantov, tlmočenie a prekladanie, grafické práce a správu web stránok a sociálnych sietí. Advokačné aktivity a podieľanie sa na tvorbe legislatívy sú v týchto organizáciách významne viac zabezpečené aj neplatenými pracovníkmi. Celkovo možno konštatovať, že organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít majú svoje činnosti postavené skôr na práci platených pracovníkov. Do svojich ťažiskových aktivít, t.j. advokácie a tvorby legislatívy zapájajú však aj neplatených pracovníkov.

Organizácie pôsobiace v *oblasti sociálnych služieb* platenými pracovníkmi významne častejšie v porovnaní s inými organizáciami zabezpečujú poskytovanie sociálnych služieb, vzdelávanie, obhajobu práv a záujmov, riadenie dobrovoľníkov aj platených pracovníkov, aktivity pre členov organizácií, fundraising, administratívnu činnosť, komunikáciu s médiami, organizáciu podujatí a voľnočasových aktivít, poskytovanie poradenstva, grafické práce a správu web stránok a sociálnych sietí. Neplatení pracovníci v týchto organizáciách sa významne viac podieľajú na aktivitách, ktoré sú v podstate hlavnou náplňou týchto organizácií, a to je poskytovanie sociálnych služieb a poradenstva. Fundraising, administratívna činnosť, organizácia podujatí, grafické práce a príprava a správa web stránok a sociálnych sietí sú významne menej zabezpečené neplatenými pracovníkmi. V prípade organizácií pracujúcich v oblasti sociálnych služieb môžeme konštatovať, že ich činnosť je postavená primárne na práci platených pracovníkov, na zabezpečení hlavných aktivít však participujú aj neplatení pracovníci.

Organizácie pôsobiace v *oblasti vzdelávania* zabezpečujú v porovnaní s organizáciami v iných oblastiach významne viac platenými pracovníkmi tieto činnosti: vzdelávanie, lektorská činnosť, realizácia školení, neformálne vzdelávanie, výskum a vývoj, publikačná činnosť, podieľanie sa na tvorbe legislatívy, riadenie dobrovoľníkov a platených pracovníkov, aktivity pre členov organizácie, fundraising, administratívna činnosť, komunikácia s médiami, organizácia podujatí a voľnočasových aktivít, poskytovanie poradenstva, účasť na verejnom rozhodovaní, poskytovanie grantov a grafické práce. Ťažiskové aktivity organizácií v oblasti vzdelávania - samotné vzdelávanie a výskum sú významne viac v porovnaní s inými organizáciami zabezpečené aj neplatenými pracovníkmi. V prípade organizácií pôsobiacich v oblasti vzdelávania môžeme tiež konštatovať, že sa opierajú primárne o prácu platených pracovníkov, aj keď v hlavných aktivitách sa javí ako dôležitá aj spolupráca s dobrovoľníkmi.

Organizácie venujúce sa primárne *rozvojovej a humanitárnej pomoci* využívajú platených pracovníkov na zabezpečenie svojich aktivít v porovnaní s inými organizáciami rovnako vo viacerých prípadoch významne častejšie. Platení pracovníci zabezpečujú významne viac sociálne služby, vzdelávanie, lobovanie, obhajobu záujmov, podieľanie sa na tvorbe legislatívy, riadenie dobrovoľníkov a platených pracovníkov, fundraising, administratívnu činnosť, komunikáciu s médiami, organizáciu podujatí, poskytovanie grantov, tlmočenie a prekladanie, grafické práce a správu web stránok a sociálnych sietí. V tejto oblasti teda môžeme pozorovať väčšiu profesionalizáciu činností vo väčšine aktivít. Viaceré z týchto aktivít sú dokonca významne menej v porovnaní s inými organizáciami vykonávané neplatenými pracovníkmi.

Organizácie, ktorých primárnou oblasťou pôsobenia je *oblasť dobrovoľníctva*, patria tiež medzi tie, v ktorých sú ich ťažiskové aktivity postavené skôr na práci platených pracovníkov a pracovníčok. Tí zabezpečujú v týchto organizáciách v porovnaní s organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach významne viac priame aktivity napĺňajúce ich poslanie, ako napríklad vzdelávanie, výskum, publikačnú činnosť, lobovanie, podieľanie sa na tvorbe legislatívy, aktivity pre členov organizácie, poskytovanie poradenstva, účasť na verejnom rozhodovaní, ale aj nepriame alebo podporné aktivity, ako napríklad riadenie dobrovoľníkov a platených pracovníkov, fundraising, administratívnu činnosť, komunikáciu s médiami, tlmočenie a prekladanie, grafické práce a tvorba a správa web stránok a sociálnych sietí. Neplatení pracovníci sa významne viac v týchto organizáciách venujú len riadeniu dobrovoľníkov a grafickým prácam.

Pri organizáciách, ktoré pôsobia v *oblasti životného prostredia*, sme zaznamenali len jedno logické zistenie, a to že rovnako ako platení tak aj neplatení pracovníci týchto organizácií sa významne viac v porovnaní s inými organizáciami venujú aktivitám zameraným na ochranu, zachovávanie a obnovu životného prostredia a starostlivosti o zvieratá.

Pri jednotlivých typoch organizácií môžeme tiež vidieť, že sa kumulujú aktivity, ktoré predstavujú skôr servisnú rolu a tie, ktoré majú charakter skôr advokačných aktivít.

5.4.1.3 Zmena charakteru aktivít a činností organizácií od ich vzniku

Údaje o zmene charakteru aktivít a činností organizácie od ich vzniku sú uvedené v tabuľke 4.7.

Tabuľka 4.7 Zmena charakteru činnosti a aktivít organizácií od ich vzniku

Zmena aktivít	N	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Tie isté aktivity realizujú od vzniku, charakter sa nezmenil	307	39,7	62,7	62,7
Aktivity realizujú s obmenami, podľa toho, aké témy sú práve aktuálne (prispôsobujú im svoje aktivity)	89	11,5	18,2	90,4
Tie isté aktivity realizujú s prestávkami, nepravidelne, nárazovo	47	6,1	9,6	72,2
Aktivity realizujú s obmenami, podľa typu projektov, ktoré získavajú účelovo na projektovo oprávnené typy aktivít	28	3,6	5,7	96,1
Iné	19	2,5	3,9	100,0
Odpovedali	490	63,4	100,0	
Neodpovedali	283	36,6		
Spolu	773	100,0		

N = 490

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Na túto otázku z celkového z celkového počtu 773 organizácií odpovedalo 490. Najviac organizácií (62,7%) realizuje tie isté aktivity od svojho vzniku, bez zmeny ich charakteru. Ak k

nim pripočítame organizácie, ktoré tiež realizujú tie isté aktivity, ale s prestávkami, prípadne nepravidelne, tak stabilne sa aktivitám venuje viac ako 70% organizácií. Aktivity s obmenami podľa toho, aké témy sú práve aktuálne, realizuje 18,2% organizácií a v závislosti od typov projektov 5,7% organizácií. 3,9% organizácií označilo možnosť „Iné“, kde vyjadrili, napr., že charakter aktivít prispôsobujú záujmu adresátov, aktivity realizujú v súlade s misiou a víziou, pričom vízia sa od vzniku organizácie už menila alebo rozširujú portfólio aktivít.

Medzi oblasťou pôsobenia organizácií a zmenou charakteru ich aktivít a činností sme zistili štatisticky významné rozdiely ($p < 0,001$). Prehľad zistení zobrazuje tabuľka 4.8.

Tabuľka 4.8 Zmena charakteru činnosti a aktivít organizácií a oblast pôsobenia

		Nezmenený charakter	Nezmenený charakter s prestávkami	Prispôsobovanie aktuálnym témam	Prispôsobovanie podľa projektov	Iné
Ľudské práva a advokačné aktivity	%	47,6	14,3	28,6	0,0	9,5
	AR	-1,5	0,7	1,3	-1,2	1,4
Kultúra a duchovné hodnoty	%	73,0	9,0	7,9	7,9	2,2
	AR	2,2	-0,2	-2,8	1,0	-0,9
Životné prostredie	%	58,0	15,7	26,3	0,0	0,0
	AR	-0,4	0,9	0,9	-1,1	-0,9
Vzdelávanie	%	43,7	5,6	32,4	11,3	7,0
	AR	-3,6	-1,2	3,4	2,2	1,5
Veda, výskum, vývoj	%	80,0	0,0	20,0	0,0	0,0
	AR	0,8	-0,7	0,1	-0,6	-0,5
Šport	%	82,2	5,9	7,9	2,6	1,3
	AR	6,0	-1,9	-4,0	-2,0	-2,0
Rozvojová a humanitárna pomoc	%	20,0	0,0	40,0	20,0	20,0
	AR	-2,0	-0,7	1,3	1,4	1,9
Sociálne služby	%	55,0	16,7	16,7	8,3	3,3
	AR	-1,3	2,0	-0,3	0,9	-0,2
Dobrovoľníctvo	%	35,5	22,6	29,0	0,0	12,9
	AR	-3,2	2,5	1,6	-1,4	2,7
Zdravie	%	47,4	10,5	21,1	15,8	5,3
	AR	-1,4	0,1	0,3	1,9	0,3
Iné	%	39	6	56	0	0
	AR	-2,1	-0,6	4,2	-1,1	-0,9

N = 490

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka, medzi organizácie, ktoré od svojho vzniku nemali svoje aktivity, patria hlavne organizácie v oblasti športu a v oblasti kultúry a duchovných hodnôt. Tieto organizácie menia svoje aktivity podľa tém alebo projektov len vo veľmi malej miere. Organizácie v oblasti sociálnych služieb a dobrovoľníctva oproti iným organizáciám takisto nemenia charakter svojich aktivít, ale realizujú ich s prestávkami, nárazovo alebo nepravidelne a to z rôznych dôvodov, ktorými môžu byť zmena vedenia, personálu alebo financie. Na druhej

strane medzi organizácie, ktoré prispôsobujú svoje aktivity aktuálnym témam alebo projektom patria skôr organizácie v oblasti vzdelávania a v oblasti iné.

5.4.1.4 Vyhodnocovanie vplyvu aktivít

Skutočnosť ako neziskové organizácie pristupujú k otázke vyhodnocovania vplyvu svojich aktivít je uvedená v tabuľke 4.9.

Tabuľka 4.9 Vyhodnocovanie vplyvu aktivít neziskových organizácií

	N	Percent	Percent
Systematicky z vlastných zdrojov	223	28,9%	42,2%
Systematicky s použitím overených metodík iných organizácií, resp. všeobecných metodík ako SIA, SROI a pod.	18	2,3%	3,4%
Áno, na požiadavku donora	171	22,1%	32,4%
Nie	97	12,5%	18,4%
Iné	19	2,5%	3,6%
Odpovedali	528	68,3%	100,0%
Neodpovedali	245	31,7%	
Spolu	773	100,0%	

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka, 78% organizácií vyhodnocuje svoje aktivity. 42,2% vyhodnocuje systematicky s použitím vlastných nástrojov, 3,4% používa overené metodiky iných organizácií a 32,4% vyhodnocuje len vtedy, keď si to vyžaduje donor alebo projekt. 18,4% organizácií svoje aktivity nevyhodnocuje. Medzi odpoveďami „Iné“ (3,6%) organizácie uviedli, že aktivity vyhodnocujú len medzi svojimi členmi, na členských schôdzach alebo aktivity vyhodnocujú vtedy, keď sa vyskytnú problémy a treba hľadať iné riešenie či realizujú hodnotenie činnosti na základe určitých ukazovateľov.

5.4.1.5 Diskusia

Prehľad aktivít, ktoré sa v prostredí mimovládnych neziskových organizácií realizujú, poukazuje na veľmi širokú škálu činností. Z aktivít, ktoré priamo súvisia s naplnením poslania mimovládnych organizácií sa najviac organizácií venuje organizácií podujatí (kultúrnych, športových, iných), aktivitám pre členov organizácie, vzdelávaniu, organizácii a koordinácii voľno-časových aktivít a poskytovaniu poradenstva a informácií. Aktivity, ktoré majú skôr podporný charakter kumulujú činnosti, ako napríklad administratívne činnosti, komunikácia s médiami, fundraising, spravovanie webovej stránky a sociálnych sietí, riadenie dobrovoľníkov, grafické práce a mnohé iné. Aktivity v mimovládnych organizáciách sú zabezpečované platenými aj neplatenými pracovníkmi, pričom neplatení pracovníci sa podieľajú vo väčšej miere na zabezpečení takmer všetkých aktivít, okrem vzdelávania, poskytovania poradenstva a informácií a riadeniach platených pracovníkov – tie sú skôr doménou platených pracovníkov.

Analýza vo vzťahu s vybranými premennými priniesla ďalšie zistenia. Skutočnosť, že v celom sektore sú zabezpečené aktivity vo vyššej miere neplatenými pracovníkmi, súvisí podľa nášho názoru s tým, že v sektore výrazne prevažujú z hľadiska právnej formy občianske združenia a z hľadiska oblasti pôsobenia organizácií tie, ktoré pôsobia v oblasti športu a v oblasti kultúry a duchovných hodnôt. Na základe analýzy uvedených rozdielov môžeme konštatovať, že aktivity občianskych združení sú v nižšej miere postavené na činnosti platených pracovníkov a pracovníčok ako pri nadáciách, neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby a neinvestičných fondoch – u tých môžeme vnímať vyššiu profesionalizáciu⁷⁴ v zmysle zabezpečenia aktivít skôr platenými pracovníkmi.

Na základe analýzy rozdielov aktivít vykonávaných platenými a neplatenými pracovníkmi v jednotlivých oblastiach prinášame typológiu organizácií v tabuľke 4.10. Do typológie sme zaradili len oblasti, kde sme zistili významné odlišnosti.

Tabuľka 4.10 Typológia oblastí pôsobenia organizácií podľa zabezpečenia aktivít platenými a neplatenými pracovníkmi

	Ťažiskové aktivity vykonávané platenými pracovníkmi	Ťažiskové aktivity vykonávané neplatenými pracovníkmi	Ťažiskové aktivity vykonávané platenými aj neplatenými pracovníkmi
Ďalšie aktivity vykonávané platenými pracovníkmi	Rozvojová a humanitárna pomoc Dobrovoľníctvo		Ľudské práva a advokačné aktivity Sociálne služby Vzdelávanie
Ďalšie aktivity vykonávané neplatenými pracovníkmi		Šport	Kultúra
Ďalšie aktivity vykonávané platenými aj neplatenými pracovníkmi			Životné prostredie

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Organizácie, ktoré pôsobia v oblasti rozvojovej a humanitárnej pomoci a v oblasti dobrovoľníctva, zabezpečujú svoje aktivity primárne platenými pracovníkmi. Aj keď by sme očakávali, že práve v týchto oblastiach budú aktivity zabezpečené primárne neplatenými pracovníkmi, predpokladáme, že tento rozdiel je spôsobený tým, že tieto organizácie nie sú založené na členskom princípe a vo vzťahu k dobrovoľníkom pôsobia skôr ako vysielajúce organizácie, nie prijímatelia ich aktivít a služieb. Organizácie pôsobiace v oblastiach ľudských práv, sociálnych služieb a vzdelávania by sme rovnako mohli označiť za tie s vyššou mierou

⁷⁴ Profesionalizáciu v tomto zmysle vnímame ako zabezpečenie činností a aktivít organizácií platenými pracovníkmi. Profesionalizácia zároveň neznamená vyššiu kvalitu činností a aktivít. V prostredí mimovládnych organizácií je známe, že aj vysoko odborné a profesionálne služby sú zabezpečené dobrovoľníkmi alebo členmi organizácie, ktorí pracujú bez nároku na finančnú odmenu.

profesionalizácie – ich ťažiskové aktivity sú zabezpečené platenými aj neplatenými pracovníkmi – v tomto prípade sú neplatení pracovníci využívaní skôr pre expertné činnosti a podporné aktivity sú zodpovednosťou skôr platených pracovníkov. Organizácie v oblasti kultúry však už predstavujú skôr tie, ktoré sa spoliehajú vo vyššej miere na pomoc neplatených pracovníkov, rovnako ako organizácie v oblasti životného prostredia. Na práci neplatených pracovníkov sú v najvyššej miere postavené organizácie pôsobiace v oblasti športu.

5.4.2 Zameranie aktivít neziskových organizácií z hľadiska verejnej alebo vzájomnej prospešnosti

Z hľadiska vnútorného členenia sme zisťovali, či sú neziskové organizácie zamerané do vnútra, inak povedané, aktivity a služby poskytujú hlavne svojim členom, teda sú skôr vzájomne prospešné organizácie, alebo či sú orientované smerom von a aktivity organizácií sú určené širšej verejnosti. Tu však narážame na problematiku verejnej prospešnosti, všeobecnej prospešnosti a vzájomnej prospešnosti.

V súčasnosti platné právne úpravy v SR zakotvujú menej náročný spôsob definovania všeobecnej prospešnosti. Ten predstavuje len akýsi zoznam činností, ktoré sa považujú za všeobecne prospešné, ponechávajúc pritom veľkú mieru kreativity orgánom verejnej správy. Takýto spôsob však nepredstavuje transparentné a konečné riešenie inštitútu všeobecnej prospešnosti, čo vo veľkej miere potvrdzujú nielen samotné neziskové organizácie, ale aj rôznorodé legislatívne problémy, ktoré sa v súvislosti s týmto inštitútom vyskytujú.

Do právnej teórie a legislatívnej praxe sa pojem „verejná prospešnosť“ dostáva ako antonymum pojmu „vzájomná prospešnosť“ alebo individuálna či osobná prospešnosť. V legislatíve sa však dlhobojšie používa pojem „všeobecná prospešnosť“, „všeobecne prospešná služba“, „všeobecne prospešné organizácie“ (Nadácia otvorenej spoločnosti, 2006). V bežnej legislatíve je využívaný pojem „všeobecná prospešnosť“ typický v pomenovaní organizácií – neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby.

Prvým rozmerom pojmu verejná prospešnosť je spojenie verejnej prospešnosti so službami, ktoré sú poskytované vo verejnom záujme (pre všetkých občanov). V legislatíve je možné poskytovanie týchto služieb ukotviť. Takýto predpis potom musí obsahovať aj podmienky ich realizácie, prípadne podmienky financovania. Ministerstvo spravodlivosti SR vo svojom Protikorupčnom programe definuje verejný záujem ako záujem trvalo a udržateľne zlepšovať v súlade so zásadami právneho štátu a všeobecne uznávanými zásadami etiky a morálky kvalitu života, životných podmienok a blahobytu všetkých občanov alebo väčšine občanov. Verejný záujem ako predmet sústredeného úsilia sa však nechápe ako svojvôľa na úkor ostatných osôb, ale ako oprávnený nárok, pri ktorom sa nezhorší situácia ostatných osôb, a dodržia sa jasné a určité kritériá demokracie a právneho štátu.

Druhou možnosťou je definovanie formálnych podmienok, vrátane právnej formy, ktoré je potrebné splniť, aby bolo možné verejne prospešné služby poskytovať. Jednoduchší pre tvorcov legislatívy je prvý spôsob. V druhom je totiž nevyhnutné vysporiadať sa s otázkami, prečo práve len definovaná právna forma môže poskytovať verejnoprospešné služby, prípadne prečo je ich rozsah obmedzený a pod.

Slovenská republika má samostatný právny predpis (zákon o neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby č. 213/1997 Z.z. v znení neskorších predpisov), ktorý definuje verejnú prospešnosť cez prvú možnosť, tzn. služby poskytované vo verejnom záujme. Ako sme už uviedli, legislatíva používa namiesto „verejná prospešnosť“ pojem „všeobecná prospešnosť“. Zákon č. 213/1997 Z. z. radí medzi všeobecne prospešné služby:

- poskytovanie zdravotnej starostlivosti,
- poskytovanie sociálnej pomoci a humanitárna starostlivosť,
- tvorba, rozvoj, ochrana, obnova a prezentácia duchovných a kultúrnych hodnôt,
- ochrana ľudských práv a základných slobôd,
- vzdelávanie, výchova a rozvoj telesnej kultúry,
- výskum, vývoj, vedecko-technické služby a informačné služby,
- tvorba a ochrana životného prostredia a ochrana zdravia obyvateľstva,
- služby na podporu regionálneho rozvoja a zamestnanosti,
- zabezpečovanie bývania, správy, údržby a obnovy bytového fondu.

Právny rámec neziskových organizácií zvyčajne umožňuje vytvorenie rôznych foriem organizácií na akýkoľvek zákonný účel. Poslaním neziskovej organizácie môže byť preto aj napĺňanie vzájomne prospešného účelu (tzn. pre istú skupinu, obvykle pre vlastných členov). Pravdepodobne existujú rôzne neziskové organizácie súkromného typu, ktoré sú založené výhradne na realizáciu vlastných aktivít a dosahovanie vzájomne prospešných cieľov. Na druhej strane treba pripomenúť "krehkosť" tohto vymedzenia, pretože ak uvedená organizácia zorganizuje čo len jednu aktivitu v prospech verejnosti, potom iste vykonáva aj verejne prospešnú činnosť. Taktiež je otázne, ak organizácia má napr. 1 000 členov, ktorým poskytuje istú službu, či pri tak veľkej členskej základni ide stále o vzájomnú prospešnosť (Kuvíková et al., 2014).

Samotné zaradenie organizácie do príslušnej kategórie je treba vykonávať po starostlivej analýze rozsahu jednotlivých druhov činností (verejnoprospešné verzus vzájomne prospešné) a nezabudnúť na dynamiku v tejto oblasti. Túto oblasť prospešnosti, tzn. komu neziskové organizácie slúžia a prinášajú prospech, by bolo možné odvodiť od aktivít, ktoré neziskové organizácie vykonávajú a veľkosti členskej ako aj klientskej základne a z toho odvodiť vzájomnú, resp. verejnú prospešnosť.

Otázka preto bola položená opisným spôsobom, aby nenavádzala organizácie označiť sa ako verejne, všeobecne či vzájomne prospešnú organizáciu. Odpovede sú zosumarizované v tabuľke 4.11.

Tabuľka 4.11 Neziskové organizácie podľa zamerania

Zameranie aktivít organizácií	N	Percent	Valid Percent
Široká verejnosť, verejnosť bez obmedzenia	255	32,9	52,0
Okruh ľudí/komunita na základe geografického hľadiska (v blízkosti organizácie) alebo na základe charakteru služby	153	19,8	31,2
Iba pre členov organizácie	76	9,8	15,5
Pre konkrétneho jednotlivca či rodinu	6	0,8	1,2
Spolu	490	63,3	100,0
Neodpovedali	283	36,7	
Total	773	100,0	

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z tabuľky je zrejmé, že najviac neziskových organizácií poskytuje svoje služby pre širokú verejnosť, pričom neurčujú obmedzenia na základe členského princípu či podľa inak stanovených podmienok. Môžeme tak povedať, že 52% neziskových organizácií poskytuje verejnoprospešné služby. Druhou najpočetnejšou možnosťou (31,2%) je poskytovanie služieb určitému okruhu ľudí/komunite, či už podľa geografického vymedzenia alebo podľa charakteru služby a teda tieto organizácie môžeme označiť za všeobecne prospešné. Iba pre členov organizácie poskytuje služby 15,5% organizácií, tzn. ide o organizácie vzájomne prospešné, ktoré neposkytujú svoje služby smerom von, ale sú zamerané len na členov. A 1,2% organizácií uviedlo, že poskytujú služby pre konkrétneho jednotlivca či rodinu a teda ide o organizácie individuálne prospešné. Ani jeden z respondentov neuviedol možnosť iné.

Vo výskume sme sledovali, či existujú rozdiely v zameraní neziskových organizácií z hľadiska ich právnej formy, primárnej oblasti ich pôsobenia, ich sídla a geografického pôsobenia a dĺžky existencie organizácií. Výsledky analýzy postupne interpretujeme.

Sídlo organizácie, geografické pôsobenie podľa krajov ani dĺžka existencie organizácie nemali vplyv na zameranie aktivít neziskových organizácií z hľadiska verejnej alebo vzájomnej prospešnosti. V ostatných prípadoch sme zaznamenali štatisticky významné odlišnosti.

5.4.2.1 Zameranie aktivít neziskových organizácií z hľadiska prospešnosti a právna forma

Pri analýze zamerania aktivít neziskových vo vzťahu k ich právnej forme sme zistili štatisticky významnú závislosť ($p = 0,029$). Môžeme povedať, že právna forma organizácie len slabou (Cramer's $V = 0,187$) pôsobí na to, aké je zameranie aktivít organizácií z hľadiska verejnej alebo vzájomnej prospešnosti. Adjusted residual je vyšší ako 2 len v prípade právnej formy neinvestičného fondu pri zameraní aktivít na konkrétneho jednotlivca či rodinu (napr. organizovanie zbierky pre jednotlivca či rodinu), tu ide o významný rozdiel (AR až 6,3), čím sa potvrdzuje, že neinvestičné fondy vznikajú najmä za individuálne prospešným účelom.

5.4.2.2 Zameranie aktivít neziskových organizácií z hľadiska prospešnosti a oblast pôsobenia organizácií

Pri analýze zamerania aktivít neziskových z hľadiska verejnej alebo vzájomnej prospešnosti vo vzťahu k primárnej oblasti pôsobenia neziskových organizácií podľa registra mimovládnych neziskových organizácií sme zistili štatisticky významnú závislosť ($p < 0,001$). Môžeme povedať, že oblasť pôsobenia organizácie stredne silne (Cramer's $V = 0,309$) pôsobí na zameranie aktivít organizácií. Zistenia dokumentuje tabuľka 4.12.

Tabuľka 4.12 Neziskové organizácie podľa zamerania a oblast pôsobenia

		Široká verejnosť	Okruh ľudí/komunita na základe geografického hľadiska/charakteru služby	Iba pre členov organizácie	Pre konkrétneho jednotlivca či rodinu
Ľudské práva a advokačné aktivity	N	77,3	18,2	4,5	0,0
	AR	2,4	-1,4	-1,5	-0,5
Kultúra a duchovné hodnoty	N	82,2	13,3	4,4	0,0
	AR	6,3	-4,1	-3,2	-1,2
Životné prostredie	N	63,2	31,6	52,6	0,0
	AR	1,0	0,0	-1,3	-0,5
Vzdelávanie	N	39,4	47,9	11,3	1,4
	AR	-2,3	3,3	-1,1	0,2
Veda, výskum a vývoj	N	60,0	40,0	0,0	0,0
	AR	0,4	0,4	-1,0	-0,3
Šport	N	53,6	19,2	27,2	0,0
	AR	0,5	-3,8	4,8	-1,6
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	N	60,0	40,0	0,0	0,0
	AR	0,4	0,4	-1,0	-0,3
Sociálne služby	N	13,3	66,7	13,4	6,7
	AR	-6,4	6,3	-0,5	4,1
Dobrovoľníctvo	N	51,6	35,5	12,9	0,0
	AR	0,0	0,5	-0,4	-0,6
Zdravie	N	27,8	33,3	33,3	5,6
	AR	-2,1	0,2	2,1	1,7
Iné	N	44,4	38,9	16,7	0,0
	AR	-0,7	0,7	0,1	-0,5

N = 490

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Na základe hodnôt adjusted residual konštatujeme, že významne skôr sú verejnoprospešné organizácie pôsobiace v oblastiach ľudské práva a advokačné aktivity, kultúra a duchovné hodnoty a naopak, organizácie venujúce sa oblasti zdravia skôr verejnoprospešné nie sú, ako ani mimovládne organizácie v oblasti vzdelávania a sociálnych služieb nie sú zamerané na poskytovanie služieb pre širokú verejnosť bez obmedzenia. Komunitnú prospešnosť napíňajú skôr organizácie z oblastí vzdelávanie a sociálne služby, naproti tomu organizácie v oblastiach

kultúry a duchovných hodnôt a šport skôr nie sú zamerané na poskytovanie služieb pre okruh ľudí/komunitu na základe geografického hľadiska či podľa charakteru služby. Ako vzájomne prospešné sa javia v porovnaní s inými organizáciami viac organizácie pôsobiace v oblasti zdravia a v oblasti športu. Pri ostatných organizáciách vo vzťahu k oblasti ich pôsobenia sme nezaznamenali štatisticky významné rozdiely.

5.4.2.3 Zameranie aktivít neziskových organizácií z hľadiska prospešnosti a pôsobnosť

Analýza pôsobnosti neziskových organizácií za posledné tri roky (2016 – 2018) vo vzťahu k zameraniu aktivít organizácií z hľadiska verejnej alebo vzájomnej prospešnosti potvrdila štatisticky významný rozdiel ($p < 0,001$), pôsobnosť organizácie slabo (Cramer's $V = 0,203$) vplýva na zameranie aktivít organizácií. Analýzou tejto oblasti šlo najmä o overenie vzťahu, že ak organizácia má pôsobnosť komunitnú, mal by aj charakter jej aktivít byť komunitne prospešný, ak celoslovenskú, tak verejnoprospešný a pod. Uvedené sa potvrdilo ako významné pre nasledovné pôsobnosti ako dokumentuje tabuľka 4.13.

Tabuľka 4.13 Neziskové organizácie podľa zamerania a pôsobnosť

Pôsobnosť		Široká verejnosť	Okruh ľudí/komunita na základe geografického hľadiska/charakteru služby	Iba pre členov organizácie	Pre konkrétneho jednotlivca či rodinu
Komunitná (vybraná časť obce)	%	23,1	57,7	19,2	0
	AR	-3,0	3,0	0,5	-0,6
Miestna (obec, resp. okres)	%	44,9	28,6	23,1	3,4
	AR	-2,1	-0,8	3,0	2,9
Regionálna (viacero obcí v rôznych okresoch, viacero okresov, resp. kraj)	%	57,8	31,4	10,2	0,9
	AR	1,3	0,0	-1,8	-0,3
V rámci viacerých regiónov (viac ako jeden región)	%	34,6	57,7	7,7	0
	AR	-2,7	4,4	-1,6	-0,8
Celoslovenská	%	61,0	23,6	15,4	0
	AR	2,3	-2,1	0,0	-1,4
Európska	%	76,0	12,0	12,0	0
	AR	2,5	-2,1	-0,5	-0,6
Globálna	%	80,0	13,3	6,7	0
	AR	2,2	-1,5	-1,0	-0,4

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Hodnoty v tabuľke môžeme interpretovať nasledovne: Organizácie pôsobiace na celoslovenskej, európskej a globálnej úrovni majú významne viac verejnoprospešný charakter, naopak organizácie pôsobiace na komunitnej, miestnej a nadregionálnej (v rámci viacerých regiónov) úrovni sa významne menej profilujú ako verejnoprospešné. Pre organizácie s komunitnou pôsobnosťou sa potvrdilo, že organizácie sú skôr zamerané na poskytovanie služieb pre okruh ľudí/komunitu na základe geografického hľadiska (v blízkosti organizácie) alebo na základe charakteru služby, tzn. naplňajú komunitný záujem. Organizácie pôsobiace na celoslovenskej a európskej úrovni významne menej často poskytujú služby tohto charakteru. Organizácie pôsobiace na miestnej úrovni skôr majú vzájomne prospešný

a individuálne prospešný charakter. Pri ostatných organizáciách vo vzťahu k oblasti ich pôsobenia sme nezaznamenali štatisticky významné rozdiely. Týmto sa potvrdilo, že rozsah pôsobnosti ovplyvňuje do určitej miery charakter aktivít organizácie z hľadiska verejnej alebo vzájomnej prospešnosti.

5.4.2.4 Diskusia

Otázku verejnej (všeobecnej) prospešnosti a verejne (všeobecne) prospešných účelov, služieb a činností, rieši slovenská právna úprava takým spôsobom, že príslušný zákon určuje demonštratívny výpočet verejnoprospešných účelov (nadácie, neinvestičné fondy), resp. všeobecne prospešných služieb (neziskové organizácie). Účel činnosti najrozšírenejšej právnej formy tretieho sektora, t. j. občianskeho združenia, nie je zákonom vyslovene upravený. Interpretáciou právnej normy je možné predmet činnosti občianskych združení vymedziť ako všetky činnosti, ktoré nie sú vyňaté z pôsobnosti zákona o združovaní občanov. Občianske združenia sú zakladané hlavne na ochranu a presadzovanie spoločných záujmov. Ich činnosť môže byť vzájomne prospešná alebo všeobecne prospešná. Platná slovenská legislatíva nerobí rozdiel medzi verejnoprospešnými a vzájomne prospešnými občianskymi združeniami (Fórum donorov, 2005). Občianske združenia sú tak obvykle zaraďované medzi vzájomne prospešné organizácie, vzhľadom na to, že občianske združenia sú zakladané za účelom naplnenia cieľov svojich členov, tzn. sledujú vzájomný prospech, ako bolo uvedené vyššie. Existujú však aj občianske združenia, ktoré majú tisíce členov, resp. združenia, ktoré vykonávajú komunitnú prácu, čím nepochybne naplňajú charakter verejnoprospešných alebo všeobecne prospešných služieb (Murray Svidroňová, 2016). Výskum potvrdil, že právna forma organizácie len slabo pôsobí na to, aké je zameranie aktivít organizácií z hľadiska verejnej alebo vzájomnej prospešnosti. Adjusted residual je vyšší ako 2 len v prípade právnej formy neinvestičného fondu pri zameraní aktivít na konkrétneho jednotlivca či rodinu, čím sa potvrdilo, že neinvestičné fondy vznikajú najmä za individuálne prospešným účelom. U občianskych združení tak nemôžeme potvrdiť ani vyvrátiť ich bežné zaraďovanie medzi vzájomne prospešné organizácie.

Výskum ďalej ukázal, že významne skôr sú verejnoprospešné organizácie pôsobiace v oblastiach ľudské práva a advokačné aktivity, kultúra a duchovné hodnoty. Naopak, organizácie venujúce sa oblastiam zdravie, vzdelávanie a sociálne služby skôr verejnoprospešné nie sú. Komunitnú prospešnosť naplňajú skôr organizácie z oblastí vzdelávanie a sociálne služby, naproti tomu organizácie v oblastiach kultúry a duchovných hodnôt a šport skôr nie sú zamerané na poskytovanie služieb pre okruh ľudí/komunitu na základe geografického hľadiska či podľa charakteru služby. Ako vzájomne prospešné sa javia v porovnaní s inými organizáciami viac organizácie pôsobiace v oblasti zdravia a v oblasti športu.

Analýza pôsobnosti neziskových organizácií za posledné tri roky (2016 – 2018) vo vzťahu k zameraniu aktivít organizácií z hľadiska verejnej alebo vzájomnej prospešnosti taktiež potvrdila, že ak organizácia má pôsobnosť komunitnú, je aj charakter jej aktivít komunitne zameraný, ak celoslovenskú, európsku a globálnu, tak charakter aktivít je skôr verejnoprospešný. Organizácie pôsobiace na miestnej úrovni skôr majú vzájomne prospešný a individuálne prospešný charakter.

Uvedené výstupy neboli v podmienkach SR skúmané a nie je možné ich porovnať s inými výstupmi. Mohli by však slúžiť pri formovaní legislatívy pri určovaní verejnej prospešnosti/verejného záujmu. Napríklad v Českej republike je verejná prospešnosť upravená legislatívne, a to občianskym zákonníkom z roku 2012, ktorý zakotvuje charakter verejne prospešných neziskových organizácií takto: „Verejne prospešná je právnická osoba, ktorej poslaním je prispievať v súlade so zakladateľským právnym konaním vlastnou činnosťou k dosahovaniu všeobecného blaha, ak na rozhodovanie právnickej osoby majú podstatný vplyv len bezúhonné osoby, ak nadobudla majetok z poctivých zdrojov a ak hospodárne využíva svoj majetok na verejne prospešný účel.“ Táto charakteristika je zachytená v špeciálnom registri neziskových organizácií a bude sa na ňu prihliadať pri poskytovaní verejnej podpory z verejných rozpočtov (Kuvíková, Stejskal, Svidroňová, 2014). Na Slovensku je určitý pokus definovať verejný záujem v zákone č. 112/2018 Z. z. o sociálnej ekonomike a sociálnom podnikaní. Napĺňaním verejného záujmu na účely tohto zákona je poskytovanie spoločensky prospešnej služby pre spoločnosť ako celok alebo pre neobmedzený okruh fyzických osôb, poskytovanie spoločensky prospešnej služby znevýhodneným osobám alebo zraniteľným osobám a poskytovanie spoločensky prospešnej služby podľa odseku 4 písm. g), i) a j) (tvorba a ochrana životného prostredia a ochrana zdravia obyvateľstva, zabezpečovanie bývania, správy, údržby a obnovy bytového fondu, poskytovanie finančných prostriedkov subjektom sociálnej ekonomiky na vykonávanie spoločensky prospešnej služby). Zákon tiež definuje komunitný záujem: napĺňaním komunitného záujmu na účely tohto zákona je poskytovanie spoločensky prospešnej služby pre skupinu osôb, ktorú je možné ohraničiť a identifikovať podľa územného, členského, záujmového alebo iného objektívneho kritéria, okrem poskytovania spoločensky prospešnej služby znevýhodneným osobám alebo zraniteľným osobám a spoločensky prospešnej služby podľa odseku 4 písm. g), i) a j). Či sa uvedené definície overia v praxi ukáže pôsobenie sociálnych podnikov, ktoré podľa tohto zákona vznikajú od roku 2018.

5.4.3 Funkcie neziskových organizácií

Neziskové organizácie plnia v demokratickej spoločnosti množstvo funkcií, pričom v odbornej literatúre môžeme nájsť niekoľko prístupov k ich klasifikácii aj skúmaniu. Podrobný prehľad v tomto smere poskytuje v našom prostredí publikácia autorov Pospíšil, Neumayr, Škarabelová, Malý, Meyer, Schneider s názvom „Neziskové organizace a jejich funkce v demokratické společnosti“ z roku 2009. V našej analýze sa zameriame len na niektoré z týchto klasifikácií, o ktoré sme sa vo výskume opierali.

Ústrednými bodom, ktorý determinuje definovanie funkcií mimovládnych organizácií je potreba vyjadrená konkrétnym záujmom. Záujmom o niečo alebo niekoho vznikne činnosť, ktorá ďalej sprostredkuje jednotlivcom alebo celým skupinám možnosť realizácie sa alebo sa im dostáva pomoci. Môže ísť o osobný záujem jednotlivca, členov organizácie voči štátu a spoločnosti, ale tiež o presadzovanie záujmu iných. V istom širšom zmysle by sme mohli zhrnúť, že ide o záujem o činnosti a záujem o ľudí, prostredie či zvieratá.

Jedným z najvýznamnejších výskumov neziskového sektora v medzinárodnom porovnaní (Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project – CNP) používa konceptuálny rámec, v rámci ktorého boli identifikované štyri hlavné funkcie: servisná, expresívna, advokačná a budovanie komunit (Salomon et al., 2004). Servisná funkcia znamená vykrývanie a produkciu

ekonomických aktivít, ktoré nie je schopný zabezpečiť štát, advokačná funkcia zase chráni práva a záujmy rôznych špecifických skupín, najmä z oblasti sociálnej, zdravotníckej a ľudskoprávnej, expresívna funkcia je o ochrane a dohliadaní na hodnoty kultúrne, spoločenské a iné občiansku spoločnosť rozvíjajúce. A napokon budovanie komunity znamená hlavne proces sociálnej integrácie, budovanie dôvery a vzájomnosti vo vzťahu k spoločnému dobru. Pre medzinárodné porovnanie autori združili všetky funkcie do dvoch širokých kategórií v závislosti od toho, v akej oblasti neziskové organizácie podľa medzinárodnej klasifikácie neziskových organizácií (International Classification of Nonprofit Organizations – ICNPO) pôsobia. Prvú kategóriu tvoria neziskové organizácie, ktoré plnia predovšetkým servisnú funkciu, zameranú na poskytovanie rôznych služieb v oblasti sociálnej, vzdelávacej či ochrany zdravia. Druhú kategóriu tvoria organizácie, ktoré plnia predovšetkým expresívnu funkciu, zameranú na obhajobu záujmov, sebakvadracie v celom spektre oblastí od ľudských práv, kultúru, náboženstvo až po šport a voľnočasové aktivity.

Frič (2015) ďalej špecifikuje servisnú a advokačnú funkciu takto: primárnym účelom neziskovej organizácie môže byť buď poskytovať služby alebo ovplyvňovať politiku. Obe tieto základné funkcie môžu organizácie plniť buď dovnútra (v záujme svojich členov) alebo navonok (v záujme verejnosti, spoločnosti). Môžeme povedať, že každá nezisková organizácia sleduje mix týchto dvoch záujmov, ale väčšinou jeden z nich v jej činnosti prevažuje. Preto môžeme členiť organizácie na vzájomne prospešné a verejnoprospešné. Vnútorne členenie neziskových organizácií podľa Friča (2015) je zobrazené v tabuľke 4.14.

Tabuľka 4.14 Matrica funkčného členenia MNO podľa Friča (2015)

Funkcia	Sledovaný záujem	
	Verejnoprospešný	Vzájomno-prospešný
Advokačná (expresívna)	Nové advokačné MNO, think-tanky, sociálne hnutia (environmentálne) LGBTI, menšinové, ľudsko-právne	Tradičné advokačné, odbory, politické strany, profesné organizácie, zamestnávateľské zväzy
Servisná	Nové servisné organizácie vo vzdelávaní, sociálnej starostlivosti, ochrany zdravia, charita	Tradičné organizácie, svojpomocné organizácie, športové kluby, rekreačné a záujmové spolky, komunitné organizácie

Zdroje: vlastné spracovanie podľa Friča, 2015

Iný typ funkčného členenia ponúka Desse (2012), ktorý člení funkcie občianskej spoločnosti na:

1. náboženské (inšpirované náboženskou vierou, prepojené s cirkvou),
2. komunitné (miestne pôsobiace),
3. filantropické (dobročinnosť, nadácie, zbierkové organizácie, humanitárne),
4. expertné (think-tanky, tvorba ideí, politik),
5. odborárske (obhajoba práv a záujmov zamestnancov),
6. podnikateľské (CSR),
7. orientované na verejný sektor.

Z uvedených siedmich funkcií považujeme za obzvlášť relevantné pre slovenský kontext prvé štyri, pretože v kontexte vývoja občianskej spoločnosti sú u nás najčastejšie spomínané a

zároveň pôsobia v málo zmapovanom priestore na rozdiel od ďalších troch, ktorým je venovaná väčšia pozornosť – mediálna i legislatívna.

V ďalšom ohľade by sme mohli hovoriť aj o funkciách, ktoré napíňajú hospodárske, spoločenské, ale napokon aj politické aspekty spoločenského života. Preto celkom vhodnú klasifikáciu rolí poskytol Kramer (1981), ktorý hovorí o roli poskytovateľa služieb, aj o roli zlepšovacej a advokačnej, vizionárskej, roli priekopníka v službách, roli strážcu hodnôt a roli dobrovoľníckej a následne aj Kendall (2003), ktorý hovorí o piatich základných funkciách a to poskytovanie služieb, inovácie, presadzovanie záujmov, expresívne funkcie a budovanie komunity.

Dnes sme na Slovensku svedkami postupnej premeny vnímania neziskového sektora v jeho inštitucionálnej podobe na priestor, ktorý je čoraz viac zaľudnený množstvom neinštitucionálnych, neformálnych iniciatív a procesov (Bútorá et al., 2011), ktoré sa v čase veľmi rýchlo menia, zanikajú, vznikajú. To, čo reflektujú aj teoretici výskumu neziskového sektora (Taylor, 2011) je rovnako relevantné aj pre dnešnú prax na Slovensku.

Vyššie uvedené typológie sme odvodzovali od oblastí pôsobenia organizácií. Okrem toho sme pre analýzu funkcií neziskového sektora využili typológiu funkcií neziskových organizácií vytvorenú Pospíšilom a kol. (2009) – pozri Obrázok 4.1. Okrem celkovej analýzy neziskového sektora tento prístup umožňuje podrobnejšiu analýzu neziskového sektora vo vzťahu k jeho prínosom pre spoločnosť. Tieto prínosy pritom analyzujú neziskový sektor vo vzťahu k subsystému ekonomiky, subsystému politiky a subsystému komunit.

Obrázok 4.1 Typológia funkcií neziskových organizácií

Zdroj: Pospíšil a kol., 2009

Bližšie túto typológiu objasníme, nakoľko tvorí naše východisko pre empirické zisťovanie. Pri analýze pritom vychádzame primárne z publikácie Pospíšila a kol. (2009).

Poskytovanie služieb je funkcia spätá s ekonomickým subsystémom spoločnosti. V jej rámci neziskové organizácie produkujú a distribuujú tovary a služby, ktoré môžu byť ocenené peniazmi a nejakým spôsobom zaplatené – buď priamo príjemcovi alebo verejným alebo

súkromným subjektom. Väčšinou sú tieto služby predajné na trhu, i keď ich pozitívne externality sú často rovnako dôležité alebo dokonca dôležitejšie ako služba samotná alebo sú spojené s ďalšími netrhovými benefitmi (napríklad so sociálnym zabezpečením alebo demokratickou participáciou).

Advokačná funkcia alebo funkcia presadzovania záujmov je spojená s politickým systémom a jej hlavným znakom je verejný charakter alebo verejný prospech. Jej prostredníctvom neziskové organizácie prispievajú do verejnej alebo politickej diskusie, do politického rozhodovania a do výkonu vládnutia. Neziskové organizácie používajú najrôznejšie spôsoby napĺňania tejto funkcie – od formálneho pripomienkovania legislatívy a exekutívnych procesov až po neformálne lobovanie alebo PR kampane zamerané na aktivizáciu verejnosti alebo ovplyvnenie verejnej mienky.

Budovanie komunit je tretou funkciou. Je zameraná na budovanie sociálneho kapitálu, t.j. budovanie a kultiváciu vzťahov medzi jednotlivcami a/alebo organizáciami. V prípade sociálneho kapitálu pritom rozlišujeme medzi zväzujúcim kapitálom (bonding capital) a premostujúcim sociálnym kapitálom (bridging capital), pričom každý z nich má iný politický a spoločenský dopad. Budovanie zväzujúceho kapitálu dochádza vtedy, keď ľudia participujú na činnosti neziskových organizácií a integrujú sa v nich na základe vzájomnej dôvery a zdieľania hodnôt. Premostujúci sociálny kapitál odkazuje na vzťahy medzi ľuďmi, ktorí sú odlišní, alebo medzi odlišnými skupinami/komunitami. Budovanie komunit teda môže vyjadrovať buď posilňovanie skupín (zväzujúci sociálny kapitál) alebo podporu sociálnej inklúzie a integrácie (premostujúci sociálny kapitál).

Podľa tohoto modelu všetky komunikácie, všetky rozhodnutia a všetky činnosti neziskových organizácií naplňujú určitú funkciu a môžu tak byť namierené na jeden, dva alebo dokonca všetky tri spoločenské subsystémy.

5.4.3.1 Servisná verzus expresívna funkcia neziskového sektora

Typológiu organizácií, na základe toho, či plnia servisnú alebo expresívnu rolu sme vytvorili na základe oblastí pôsobenia neziskových organizácií podľa medzinárodnej klasifikácie. Táto typológia bola vytvorená aj vo výskume realizovanom v roku 1998, ktorého výstupy sú súčasťou medzinárodného porovnávacieho výskumu neziskového sektora pod vedením Lestera M. Salomona z Univerzity Johna Hopkinsa a ktorého súčasťou bolo aj Slovensko. Medzi organizácie vyjadrujúce expresívnu rolu boli zaradené tie, ktoré ako primárnu oblasť svojho pôsobenia uviedli tieto oblasti: umenie a kultúra, šport, rekreácia a realizácia záujmových aktivít, životné prostredie, obhajoba záujmov/advokácia, politika, profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory. Medzi organizácie s prevládajúcou servisnou rolou sme zaradili organizácie pôsobiace v oblasti: vzdelávanie a výskum, zdravie, sociálne služby pre deti, mládež, rodinu, ľudí so zdravotným postihnutím, seniorov a ďalšie skupiny, detské a mládežnícke organizácie, prevencia a pomoc v prípade humanitárnych katastrof, rozvoj komunity a bývania. Medzi iné organizácie sme zaradili organizácie pôsobiace v oblasti podpory dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva, medzinárodné organizácie a náboženstvo a cirkevné aktivity a iné. Prehľad zistení prezentuje tabuľka 4.15.

Tabuľka 4.15 Expresívna verzus servisná funkcia neziskového sektora

	N	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Expresívna	372	48,1	58,4	58,4
Servisná	239	30,9	37,5	95,9
Iné	26	3,4	4,1	100,0
Odpovedali	637	82,3	100,0	
Neodpovedali	136	17,7		
Spolu	773	100,0		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka, podľa daného členenia na Slovensku prevládajú organizácie, ktoré majú expresívnu rolu, t. j. sú zamerané na obhajobu záujmov, sebvýjadrenie v celom spektre oblastí od ľudských práv, kultúru, náboženstvo až po šport a voľnočasové aktivity. 58,4% organizácií patrí do tejto skupiny. Servisnú rolu zameranú na poskytovanie rôznych služieb v oblasti sociálnej, vzdelávacej či ochrany zdravia plní 37,5% organizácií.

5.4.3.2 Typológia organizácií na základe záujmu a funkcie

Inú typológiu oblastí pôsobenia organizácií prinášajú vo svojej publikácii Frič a Pospíšilová (2010). V tejto typológii je iná predstava o advokačnej funkcii neziskového sektora ako vo vyššie uvedenej. Kým advokačná funkcia v typológii Salomona vyjadruje skôr skutočnosť, že ľudia prostredníctvom mimovládnych neziskových organizácii môžu vyjadrovať nejaký svoj záujem a sebvýjadrenie v rôznych oblastiach života spoločnosti, v prípade Fričovej typológie je advokačná rola skôr vyjadrením aktívnej obhajoby, nie vyjadrenia záujmu. Rozdiely napríklad môžeme vidieť v tom, že kým v predchádzajúcej typológii sú organizácie v oblasti športu, kultúry a umenia či rekreácie a realizácie záujmových aktivít zaradené medzi tie, ktoré vyjadrujú expresívnu rolu, v prípade Fričovho členenia vyjadrujú servisnú funkciu tretieho sektora. Zistenia podľa tejto typológie prezentuje tabuľka 4.16.

Tabuľka 4.16 Typológia mimovládnych organizácií na základe záujmu a funkcie organizácií

Zameranie činnosti	Sledovaný záujem	
	Vzájomne prospešné	Verejnoprospešné
Poskytovanie služieb	<i>Staré záujmové, servisné</i> (šport, rekreácia a realizácia záujmov, umenie, kultúra, komunitný rozvoj, náboženstvo a cirkevné aktivity, detské a mládežnícke organizácie)	<i>Nové servisné</i> (sociálne služby, zdravie, vzdelávanie a výskum, prevencia a pomoc v prípade humanitárnych a prírodných katastrof)
	61,2%	27,7%
Advokácia (obhajoba záujmov)	<i>Staré advokačné</i> (profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory)	<i>Nové advokačné</i> (podpora dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva, životné prostredie, obhajoba záujmov)
	1,4%	9,7%

N = 631

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka, podľa Fričovej klasifikácie organizácií prevládajú na Slovensku „staré“ vzájomne prospešné organizácie zamerané na poskytovanie služieb. Primárnym účelom väčšiny neziskových organizácií na Slovensku (61,2% organizácií) je poskytovať služby dovnútra organizácií, t.j. v záujme svojich členov. Druhú najväčšiu skupinu organizácií (27,7%), potom predstavujú tie, ktoré plnia síce servisnú rolu, ale zameranú mimo svoje organizácie. 9,7% organizácií môžeme označiť ako nové advokačné organizácie, t.j. také, ktoré plnia funkciu ovplyvňovania politiky a obhajoby záujmov smerujúcej mimo členov svojej organizácie. Len 1,4% je zaradených do skupiny staré advokačné organizácie.

5.4.3.3 Funkcie neziskových organizácií podľa prínosov pre spoločnosť

Pre analýzu funkcií neziskových organizácií podľa prínosov pre spoločnosť sme využili typológiu funkcií neziskových organizácií vytvorenú Pospíšilom a kol. (2009) Do dotazníka sme zaradili výroky použité vo výskume Pospíšila a kol. Použili sme 19 výrokov vyjadrujúcich možné ciele organizácie. Respondenti mali porovnať každý výrok so súčasným poslaním ich organizácie a ohodnotiť ho podľa toho, do akej miery zodpovedá alebo nezodpovedá tomu, o čo sa ich organizácia skutočne usiluje a čo skutočne robí. Použili sme pritom stupnicu od 1 do 5, pričom 1 znamenalo „vôbec nezodpovedá“ a 5 „úplne zodpovedá“. Výroky pokrývali 4 funkcie neziskových organizácií: advokačnú, servisnú, budovanie komunít smerom dovnútra a budovanie komunít smerom navonok. Pre testovanie škály výrokov sme použili faktorovú analýzu, ktorá zoskupila výroky do 4 faktorov, ktoré vysvetľovali 62 percent variácie všetkých odpovedí. Vhodnosť použitia faktorovej analýzy potvrdila štatistická významnosť Bartlettovho testu sféricity ($\chi^2(15) = 4269,323$; $p < 0,001$) a Kaiserova-Meyerova-Olkinova miera adekvátnosti výberu položiek (KMO = 0,890). V tabuľke 4.17 uvádzame vlastné hodnoty faktorov (eigenvalues) pri 4-faktorovom riešení a percentá rozptylu pre jednotlivé faktory.

Prehľad jednotlivých výrokov v kategóriách motivácií s priemernými hodnotami a percentuálnym vyjadrením súhlasu pri jednotlivých výrokoch poskytuje tabuľka 4.18 a percentuálny prehľad odpovedí pri jednotlivých výrokoch graf 4.2.

Tabuľka 4.17 Faktorová štruktúra položiek dotazníka k funkciám neziskových organizácií po rotácii

Výroky	budovanie komunit – premostovanie	advokačná	budovanie komunit – zväzovanie	servisná
Prekonávať bariéry medzi rozdielnymi skupinami ľudí	0,771			
Budovanie dôvery medzi ľuďmi pochádzajúcimi z rozdielnych prostredí	0,763			
Bojovať našimi aktivitami proti sociálnemu vylúčeniu	0,702			
Poskytovať služby ľuďom, ktorí za ne nemôžu ponúknuť žiadnu náklady pokrývajúcu protislužbu	0,642			
Ponúkať individuálnu pomoc naším cieľovým skupinám	0,623			
Rozvíjať solidaritu medzi ľuďmi v obci, kraji, v krajine	0,553			
Formulovať politické a ideologické postoje		0,865		
Usilovať o zmenu politického/ideologického prostredia		0,853		
Ovplyvňovať politické a legislatívne rozhodnutia v zmysle požiadaviek našich záujmových skupín		0,816		
Upozorňovať verejnosť na určité témy		0,606		
Byť verejným hlasom určitej skupiny a/alebo určitého záujmu		0,594		
Prepájať ľudí, ktorí majú spoločné záujmy			0,784	
Vytvárať priestor pre pravidelné stretávanie sa členov organizácie			0,781	
Združovať členov organizácie do skupiny a budovať spoločenstvo, ktoré potom samostatne jedná a realizuje svoje ciele a predstavy			0,725	
Budovať priateľské vzťahy vo vnútri organizácie			0,702	
Poskytovať služby užívateľom a klientom podľa ich potrieb				0,788
Trvalo zlepšovať, prípadne rozširovať ponuku služieb a činností				0,754
Rozvíjať ponuku služieb a aktivít na základe prania a potrieb našich záujmových skupín				0,646
Zlepšovať kvalitu života klientov prostredníctvom poskytovania služieb				0,609
% variance	32,90	13,75	9,55	5,89

N = 515; uvádzame relevantné faktorové nabitia položiek > 0,50

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2009

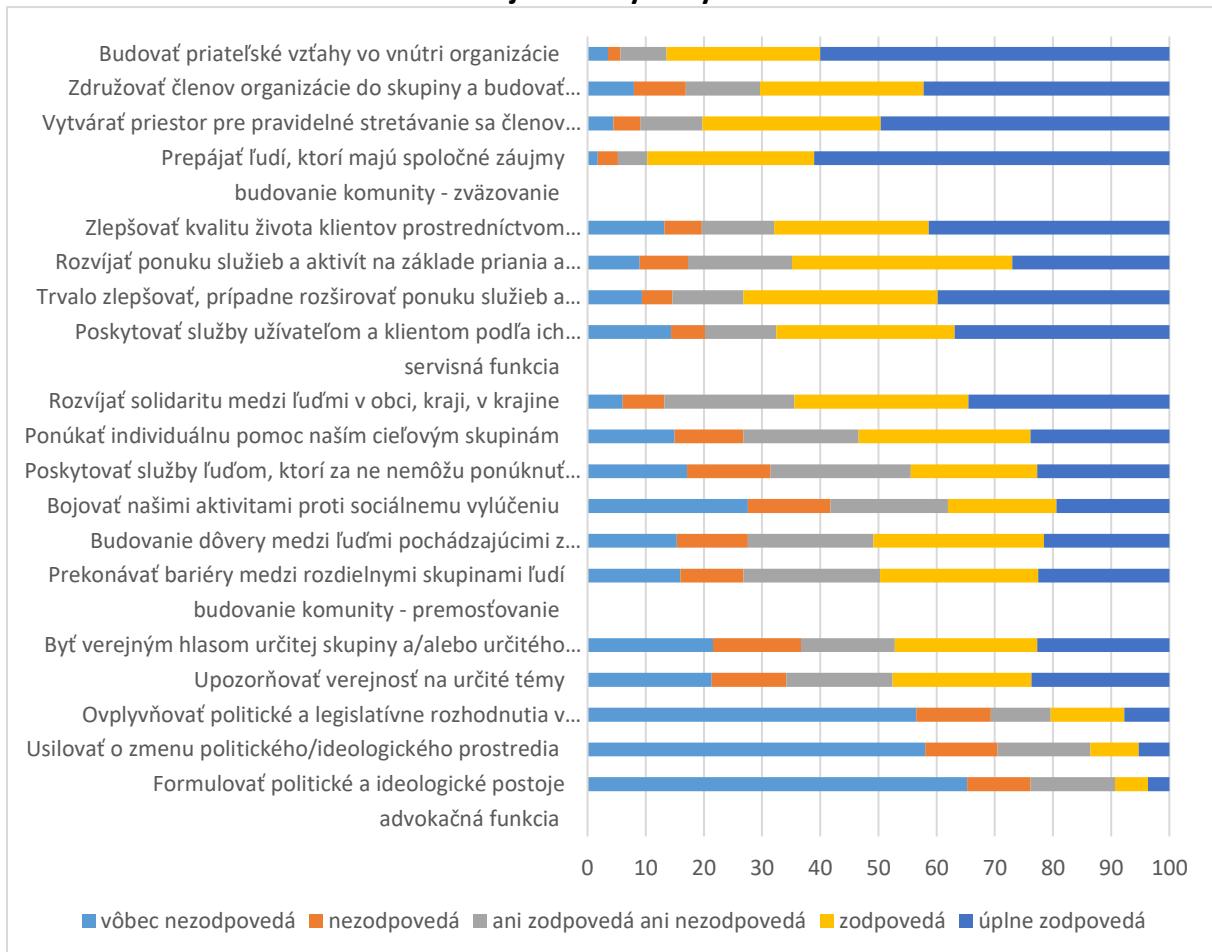
Tabuľka 4.18 Prehľad faktorov motivácie s jednotlivými výroky

Výroky	Priemer	Štandardná odchýlka
BUDOVANIE KOMUNÍT - ZVÄZOVANIE		
Prepájať ľudí, ktorí majú spoločné záujmy	4,44	0,876
Vytvárať priestor pre pravidelné stretávanie sa členov organizácie	4,16	1,080
Združovať členov organizácie do skupiny a budovať spoločenstvo, ktoré potom samostatne jedná a realizuje svoje ciele a predstavy	3,88	1,269
Budovať priateľské vzťahy vo vnútri organizácie	4,37	0,971
SERVISNÁ FUNKCIA		
Poskytovať služby užívateľom a klientom podľa ich potrieb	3,70	1,389
Trvalo zlepšovať, prípadne rozširovať ponuku služieb a činností	3,89	1,249
Rozvíjať ponuku služieb a aktivít na základe priania a potrieb našich záujmových skupín	3,66	1,213
Zlepšovať kvalitu života klientov prostredníctvom poskytovania služieb	3,77	1,390
BUDOVANIE KOMUNÍT – PREMOSTOVANIE		
Prekonávať bariéry medzi rozdielnymi skupinami ľudí	3,30	1,355
Budovanie dôvery medzi ľuďmi pochádzajúcimi z rozdielnych prostredí	3,30	1,344
Bojovať našimi aktivitami proti sociálnemu vylúčeniu	2,88	1,483
<i>Poskytovať služby ľuďom, ktorí za ne nemôžu ponúknuť žiadnu náklady pokrývajúcu protislužbu</i>	3,19	1,387
<i>Ponúkať individuálnu pomoc našim cieľovým skupinám</i>	3,36	1,358
Rozvíjať solidaritu medzi ľuďmi v obci, kraji, v krajine	3,80	1,166
ADVOKAČNÁ FUNKCIA		
Formulovať politické a ideologické postoje	1,72	1,130
Usilovať o zmenu politického/ideologického prostredia	1,90	1,241
Ovplyvňovať politické a legislatívne rozhodnutia v zmysle požiadaviek našich záujmových skupín	2,02	1,369
Upozorňovať verejnosť na určité témy	3,16	1,466
Byť verejným hlasom určitej skupiny a/alebo určitého záujmu	3,12	1,469

N= 515; *priemer na stupnici od 1 do 5, kde 1 je vôbec nezodpovedná a 5 úplne zodpovedá

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Graf 4.2 Prehľad faktorov motivácie s jednotlivými výroky

N = 515

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

V našom výskume sa takmer všetky výroky zoradili rovnako ako vo výskume Pospíšila a kol. (2009) do faktorov vyjadrujúcich funkcie neziskových organizácií, okrem dvoch výrokov označených v tabuľke 4.18 „Poskytovať služby ľuďom, ktorí za ne nemôžu ponúknuť žiadnu náklady pokrývajúcu protislužbu“ a „Ponúkať individuálnu pomoc našim cieľovým skupinám“. V tomto prípade faktorová analýza zaradila položky do funkcie budovania komunit v zmysle premostovania, nie do servisnej funkcie, ako to bolo v prípade výskumu Pospíšila a kol. (2009). Budeme teda výroky interpretovať ako výraz funkcie budovania komunit. Prehľad opisných charakteristík funkcií neziskových organizácie poskytuje tabuľka 4.19.

Tabuľka 4.19 Opisné charakteristiky funkcií neziskových organizácií

		Budovanie komunit zväzovanie	Servisná funkcia	Budovanie komunit premostovanie	Advokačná funkcia
N	Valid	516	515	515	515
	Missing	257	258	258	258
Priemer		4,2127	3,7529	3,3019	2,3833
Medián		4,5000	4,0000	3,3333	2,2000
Std. odchýlka		0,80784	1,01100	1,00884	1,06232

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Stotožnenie sa organizácií s jednotlivými výroky reprezentujúcimi ciele organizácie poukazuje na to, že neziskové organizácie na Slovensku sa vo veľkej väčšine venujú plneniu viacerých funkcií, nielen jednej.

Ako dokumentujú predchádzajúce tabuľky a graf, prevažujúcou funkciou mimovládnych organizácie na Slovensku je **budovanie komunit v zmysle podpory zväzujúceho sociálneho kapitálu**. Priemerná hodnota tohto faktora dosiahla najvyššiu hodnotu (4,21). Ak sa pozrieme na výroky, ktoré sú priradené k tejto funkcií vidíme, že v skupine 4 výrokov sú 3, ktoré dosiahli zo všetkých výrokov najvyššie hodnotenie, teda boli pre hodnotené ako významné najväčším počtom organizácií. Išlo konkrétne o tieto výroky:

- *Prepájať ľudí, ktorí majú spoločné záujmy* (priemer = 4,44);
- *Budovať priateľské vzťahy vo vnútri organizácie* (priemer = 4,37);
- *Vytvárať priestor pre pravidelné stretávanie sa členov* (priemer = 4,16).

Rovnako výrok *Združovať členov organizácie do skupiny a budovať spoločenstvo, ktoré potom samostatne jedná a realizuje svoje ciele a predstavy* dosiahol vysoké priemerné hodnotenie (priemer = 3,88). Úplne zodpovedalo cieľom 42,2% organizácií.

Druhou funkciou, ktorá dosiahla priemerné hodnotenie na úrovni 3,75, t. j. môžeme ju vnímať ako tú, s ktorou sa stotožnilo vysoké percento organizácií, je **servisná funkcia** alebo funkcia poskytovania služieb. K tejto funkcii prislúchali tieto výroky vyjadrujúce snahu organizácií ponúkať rôzne typy služieb, rozširovať ich, zlepšovať s cieľom reagovať na potreby a zvyšovať kvalitu života:

- *Trvalo zlepšovať, prípadne rozširovať ponuku služieb a činností* (priemer = 3,89);
- *Zlepšovať kvalitu života klientov prostredníctvom poskytovania služieb* (priemer = 3,77);
- *Poskytovať služby užívateľom a klientom podľa ich potrieb* (priemer = 3,70);
- *Rozvíjať ponuku služieb a aktivít na základe priania a potrieb našich záujmových skupín* (priemer = 3,66).

Tretia funkcia neziskových organizácií je rovnako spájaná s **budovaním komunit**, ale v **zmysle podpory premostovacieho sociálneho kapitálu**. Tento faktor dosiahol priemernú hodnotu 3,3. Výrok, ktorý dosiahol v tejto skupine najvyššie priemerné hodnotenie (3,8) vyjadruje cieľ organizácií rozvíjať solidaritu medzi ľuďmi v obci, kraji alebo krajine. S týmto cieľom sa stotožnilo 64% organizácií. S ostatnými výroky z tejto skupiny sa stotožnilo od 38,1 do 53,4% organizácií.

Najmenej výraznou funkciou mimovládnych organizácií na Slovensku je **advokačná funkcia**. Celkovo tento faktor dosiahol priemerné hodnotenie 2,38. Zo skupiny cieľov, ktoré vyjadrujú advokačnú funkciu boli najvýznamnejšie zastúpené ciele: upozorňovať verejnosť na určité témy (priemer = 3,16) a byť verejným hlasom určitej skupiny a/alebo určitého záujmu (priemer 3,12). S týmito cieľmi sa stotožnilo 47% organizácií. Na druhej strane, najnižšie priemerné hodnotenie (1,72) dosiahol cieľ formulovať politické a ideologické postoje. Tento cieľ malo len 9,3% organizácií. Rovnako ďalšie ciele: usilovať o zmenu politického/ideologického prostredia a ovplyvňovať politické a legislatívne rozhodnutia v zmysle požiadaviek našich záujmových skupín patria medzi tie s najnižším priemerným hodnotením. Prvé dva ciele s vyšším priemerným hodnotením sa podľa teórie (McCarthy, 2001) viažu s občianskymi advokačnými aktivitami. A ciele s nižším priemerným hodnotením sa spájajú s verejno-politickými advokačnými aktivitami.

Ďalšie zaujímavé súvislosti vo vzťahu k funkciám neziskových organizácií poskytuje analýza relačných vzťahov. Funkcie mimovládnych neziskových organizácií sme sledovali vo vzťahu k právnej forme, oblasti pôsobenia podľa registra mimovládnych neziskových organizácií, územnej pôsobnosti a zameraniu z hľadiska verejnej alebo vzájomnej prospešnosti. Pre testovanie sme použili neparametrické testy (Kruskal-Wallis Test). Vo všetkých prípadoch sme zistili štatisticky významné rozdiely v rámci vybraných funkcií.

Funkcie neziskových organizácií vo vzťahu k právnej forme

Rozdiely vo funkciách neziskových organizácií podľa jednotlivých právnych foriem vyjadruje tabuľka 4.20.

Tabuľka 4.20 Funkcie neziskových organizácií vo vzťahu k právnej forme

Právne formy	servisná	advokačná	Budovanie komunit premostovanie	Budovanie komunit zväzovanie
	Mean Rank	Mean Rank	Mean Rank	Mean Rank
Občianske združenie	257,24	256,29	251,47	265,40
Nadácia	166,00	310,33	357,78	129,78
Neinvestičný fond	352,50	216,50	300,50	127,00
Nezisková organizácia poskytujúca všeobecne prospešné služby	315,19	291,05	357,90	162,76
Organizácia medzinárodným prvkom	60,00	1,00	325,00	107,00
Kruskal-Wallis H	9,131	5,351	14,805	19,055
p	0,058	0,253	0,005	0,001

N = 515

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Pri testovaní sme štatisticky významné rozdiely zaznamenali len pri funkciách, ktoré sa viažu na posilňovanie sociálneho kapitálu. Funkcia vzájomného sociálneho kapitálu má najvýznamnejšie zastúpenie v rámci občianskych združení a na druhej strane funkcia premostovania je významná skôr pre neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby, nadácie a organizácie s medzinárodnou prvkom. Tieto rozdiely považujeme za prirodzené. Založenie občianskeho združenia je na Slovensku výrazom práva na združovanie občanov. Ako uvádza Zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov „občania môžu zakladať spolky, spoločnosti, zväzy, hnutia, kluby a iné občianske združenia, ako aj odborové organizácie (ďalej len „združenia“) a združovať sa v nich.“ Predpokladom pritom je, že ľudia sa združujú najmä za účelom uspokojovania svojich záujmov, či dosahovania spoločných cieľov. Právna forma občianskych združení na Slovensku výrazne prevažuje nad inými právnymi formami, až 95% nami sledovaných neziskových organizácií boli občianske združenia. Výrazná funkcia vzájomného sociálneho kapitálu pri občianskych združeniach môže byť zároveň vysvetlením, prečo prevažuje táto funkcia v celej výskumnej vzorke. V ostatných dvoch funkciách vo vzťahu k právnej forme rozdiely nie sú štatisticky významné, aj keď hodnoty mean rank poukazujú na určité rozdiely.

Funkcie neziskových organizácií vo vzťahu k oblasti pôsobenia podľa registra mimovládnych organizácií

Rozdiely vo vzťahu k oblastiam pôsobenia podľa registra mimovládnych organizácií dokumentuje tabuľka 4.21.

Tabuľka 4.21 Funkcie neziskových organizácií vo vzťahu k oblasti pôsobenia

Oblasti pôsobenia	servisná	advokačná	premostovanie	zväzovanie
	Mean Rank	Mean Rank	Mean Rank	Mean Rank
Ľudské práva a advokačné aktivity	262,59	461,09	306,86	250,45
Kultúra a duchovné hodnoty	211,18	231,45	221,20	295,11
Životné prostredie	168,78	348,33	257,78	189,83
Vzdelávanie	303,25	304,90	290,13	239,47
Veda, výskum a vývoj	83,80	445,20	196,40	215,20
Šport	247,71	181,19	213,73	296,98
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	335,00	200,40	339,20	9,40
Sociálne služby	346,50	282,63	378,06	173,69
Dobrovoľníctvo	216,84	303,13	254,94	225,90
Zdravie	324,18	275,97	297,03	239,24
Iné	228,56	351,56	214,17	311,11
Kruskal-Wallis H	60,920	123,654	71,828	60,934
p	0,000	0,000	0,000	0,000

N = 515

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka 4.21, rozdiely vo vzťahu k oblastiam pôsobenia mimovládnych neziskových organizácií boli zistené vo všetkých funkciách. Servisná funkcia je najvýraznejšie zastúpená v organizáciách pôsobiach v oblastiach sociálnych služieb, rozvojovej a humanitárnej pomoci, zdravia a vzdelávania. Advokačná funkcia prirodzene najviac prevažuje u organizácií pôsobiach v oblasti ľudských práv a advokačných organizácií, ďalej nasleduje oblasť vedy, výskumu a vývoja, oblasť iné a oblasť životného prostredia. Funkcia premostovania je výraznejšie zastúpená u organizácií pôsobiach v oblasti sociálnych služieb a rozvojovej pomoci a u organizácií, ktoré sa venujú ľudským právam a advokačným aktivitám v porovnaní s inými oblasťami pôsobenia organizácií. Zväzovanie je najvýraznejšou funkciou pre organizácie, ktoré uviedli svoje pôsobenie v oblasti iné, v oblasti športu a v oblasti kultúry a duchovných hodnôt. V oblasti iné bolo vysoké zastúpenie organizácií venujúce sa komunitnému rozvoju, ktoré má v tejto súvislosti pravdepodobne skôr charakter obhajoby záujmov a spájania ľudí na určitom území.

Funkcie neziskových organizácií vo vzťahu ku geografickému pôsobeniu

Rozdiely vo funkciách vo vzťahu ku geografickému pôsobeniu dokumentuje tabuľka 4.22.

Tabuľka 4.22 Funkcie neziskových organizácií vo vzťahu ku geografickému pôsobeniu

Geografická oblasť pôsobenia	servisná	advokačná	premostovanie	zväzovanie
	Mean Rank	Mean Rank	Mean Rank	Mean Rank
Komunitná (vybraná časť obce)	262,09	208,43	311,28	245,94
Miestna (obec, resp. okres)	248,53	228,93	260,82	263,18
Regionálna (viacero obcí v rôznych okresoch, viacero okresov, resp. kraj)	264,07	252,37	256,40	272,53
V rámci viacerých regiónov (viac ako jeden región)	264,66	246,58	266,74	233,91
Celoslovenská	262,09	302,97	233,65	255,19
európska	236,60	291,60	265,80	256,00
Globálna	282,90	283,23	312,83	234,77
Kruskal-Wallis H	1,976	23,124	9,326	3,194
p	0,922	0,001	0,156	0,784

N = 515

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

V tomto prípade sme rozdiely zaznamenali len v prípade advokačnej funkcie organizácií. Analýza rozdielov ukazuje, že organizácie, ktoré majú advokačnú funkciu, pôsobia primárne na národnej, európskej a globálnej úrovni a ich pôsobenie na nižších úrovniach je menej zastúpené.

Funkcie neziskových organizácií vo vzťahu k zameraniu aktivít

Rozdiely vo funkciách vo vzťahu ku zameraniu aktivít organizácií z hľadiska verejnej alebo vzájomnej prospešnosti dokumentuje tabuľka 4.23.

Tabuľka 4.23 Funkcie neziskových organizácií vo vzťahu k zameraniu aktivít

Zameranie aktivít z hľadiska prospešnosti	servisná	advokačná	premostovanie	zväzovanie
	Mean Rank	Mean Rank	Mean Rank	Mean Rank
Široká verejnosť, verejnosť bez obmedzenia	232,68	250,93	239,45	260,04
Okruh ľudí/komunitu na základe geografického hľadiska (v blízkosti organizácie) alebo na základe charakteru služby	268,61	257,41	272,93	222,45
Iba pre členov organizácie	241,07	204,66	200,47	255,59
Pre konkrétneho jednotlivca či rodinu (napr. organizovanie zbierky pre jednotlivca či rodinu)	257,00	228,67	373,67	87,67
Kruskal-Wallis H	6,281	7,864	18,808	14,582
p	0,099	0,049	0,000	0,002

N = 490

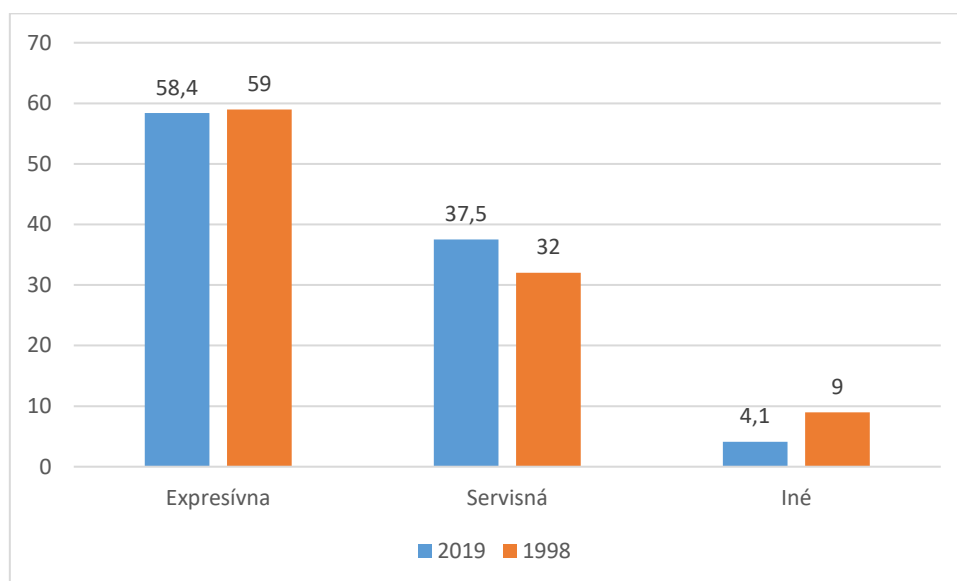
Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Zameranie aktivít z hľadiska verejnej alebo vzájomnej prospešnosti súvisí s funkciami neziskových organizácií v troch prípadoch. Organizácie s advokačnou funkciou viac orientujú svoje aktivity na komunity, ktoré sú spájané geografickým hľadiskom alebo charakterom služby a na širokú verejnosť bez obmedzenia. V spojení s predchádzajúcou analýzou súvislostí s geografickým pôsobením, pôjde v tomto prípade o spojenie súvisiace s charakterom služby. Rozdiely vidíme aj vo vzťahu k budovaniu sociálneho kapitálu a to v prípade oboch foriem. Funkcia premostovacieho kapitálu je výrazne najvyššia v prípade organizácií, ktoré sú zamerané na individuálny záujem. Na druhej strane v prípade organizácií, ktoré plnia funkciu zväzujúceho kapitálu, je to orientácia na širokú verejnosť a na členov.

5.4.3.4 Diskusia

Podľa v medzinárodného porovnávacieho výskumu neziskového sektora pod vedením Lestera M. Salamona z Univerzity Johna Hopkinsa v roku 1998 bola Slovenská republika zaradená medzi krajiny s prevažujúcou expresívnou rolou, ktorá mala 59% zastúpenie. Servisná rola bola zastúpená 32%. Napriek tomu, že môžeme konštatovať stále pretrvávajúce zastúpenie expresívnej roly, posun vidíme v náraste organizácií so servisnou rolou, ktorá má 37,5 %-né zastúpenie.

Graf 4.3 Expresívna verzus servisná rola neziskového sektora porovnanie v roku 1998 a 2019

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019 a Salomon at al., 2004

V roku 1998 predstavovala Slovenská republika spolu s ďalšími tranzitívnymi krajinami v strednej európe (Česká republika, Maďarsko a sčasti Poľsko) a spolu s nordickými krajinami (Švédsko, Nórsko a Fínsko) istú deviáciu oproti priemeru za všetky sledované krajiny, v rámci ktorých bolo rozloženie opačné (63% organizácií plnilo skôr servisnú funkciu a 32% expresívnu funkciu) (Salomon at al., 2004). Vysvetlenie týchto odlišností je však pre severské a tranzitívne krajiny odlišné. V tranzitívnych krajinách vysvetlenie tohto modelu spočívalo v tom, že podoba tretieho sektora v krajinách strednej Európy bola produktom socialistického režimu, ktorý koncentroval poskytovanie sociálnych služieb do rúk štátu a zakazoval fungovanie a existenciu väčšiny nezávislých občianskych organizácií, okrem odborových organizácií a organizácie v oblasti rekreácie, z ktorých mnohé prežili aj po páde socializmu. Podľa výsledkov nášho výskumu sa zdá, že toto sa v pohľade od roku 1998 veľmi nezmenilo, t.j. stále prevláda expresívna funkcia neziskového sektora.

Je ale možné, že posun v oblasti servisnej roly vyjadruje aj posun v režimoch sociálneho štátu charakteristického pre Slovenskú republiku v roku 1998 a v súčasnosti. V roku 1998 bola Slovenská republika zaradená medzi štáty s tzv. hybridným režimom sociálneho štátu, ktorý bol charakterizovaný prechodom z paternalistického na sociálnodemokratický⁷⁵ a vyznačoval sa nízkou mierou participácie ľudí v dobrovoľníctve a prevládajúcou expresívnou rolou neziskového sektora. Dnes by sme mohli podľa výsledkov nášho výskumu zaradiť podľa teórie sociálnych koreňov (Salomon & Sokolowski, 2002) Slovenskú republiku skôr medzi štáty, ktoré sú stále v režime hybridnom – t.j. v režime oneskorenej demokratizácie so silnými prvkami

⁷⁵ Výraz sociálnodemokratický v tomto texte označuje model sociálneho štátu podľa teórie sociálnych koreňov (Salomon & Anheier, 1998; Salomon, Sokolowski & Anheier, 2000; Salomon & Sokolowski, 2002)

štátneho paternalizmu, smerujúce k sociálno-demokratickému režimu. Smerovanie sociálnodemokratickému modelu sociálneho štátu, dospeli aj autori a autorky na základe výskumu Dobrovoľníctvo na Slovensku – výskumné reflexie, ktorý sa realizoval v roku 2011 (Brozmanová Gregorová et al., 2012), aj keď v tomto prípade sa výskum týkal len zapojenia dobrovoľníkov do činnosti organizácií. Ako uvádzajú Salomon a Sokolowski (2002), sociálnodemokratickom modeli existujú rozsiahle sociálne istoty, ktoré hradí a zabezpečuje štát a naopak je dosť obmedzený priestor pre neziskové organizácie poskytujúce služby. V tomto modeli nemajú neziskové organizácie rolu poskytovateľa služieb, ale úlohu sprostredkovateľa pre vyjadrenie rôznych politických, sociálnych alebo dokonca rekreačných záujmov. Na Slovensku je odraz nižšieho zastúpenie neziskového sektora v oblasti poskytovania služieb aj výrazom jeho nevyjasnenej roly v oblasti poskytovania verejných služieb. Ako konštatuje Strečanský (2020), vo vzťahu k neziskovému sektoru tak kvôli nevyjasnenosti verejných politík i nedostatku vôle, rozhladu a záujmu politikov, nefunkčnosti ako aj nevyprofilovanosti politických strán, ale aj inštitucionálnej nerozvinutosti neziskového sektora, nemal kedy prebehnúť vecný spor o ekonomickú rolu neziskového sektora, t. j. o rolu v poskytovaní verejných služieb a rolu v oblasti sociálnych inovácií. Napríklad v oblasti sociálnych služieb mnohé neziskové organizácie zápasia o finančné zdroje. Štát sa bráni zrovnoprávniť verejných a neverejných poskytovateľov sociálnych služieb a nechať občanov, aby si vybrali od koho si chcú objednať akú službu. Pretrváva tak syndróm opatrovníckeho štátu, ktorý nechce dať svojim občanom možnosť voľby, pretože im neverí, že by robili dobré rozhodnutia. Neziskové organizácie síce v mnohých oblastiach dopĺňajú a nahrádzajú nefunkčné verejné služby, ale sú nútené si zdroje zabezpečovať kombináciou dobrovoľníctva, súkromných darov či zahraničných zdrojov a dotácií. To im neumožňuje finančnú stabilitu a systematický rozvoj. Na Slovensku celkovo rastie podiel verejných zdrojov na príjmoch sektora, čo naznačuje tendenciu k Welfare partnership modelu. Slovensko je teda na ceste medzi „Welfare partnership“, a sociálno-demokratickým režimom a nie je jasné kam pôjde.

Pri porovnaní údajov z výskumu Pospíšila a kol. (2009), ktorý sa realizoval v Českej republike a Rakúsku, môžeme vnímať značné odlišnosti. V Českej republike aj v Rakúsku sa ako najvýznamnejšia funkcia neziskových organizácií ukázala servisná funkcia, následne budovanie komunity a advokačná funkcia, pričom výskum vo viacerých oblastiach poukázal aj na odlišnosti medzi Českou republikou a Rakúskom. Interpretácie týchto rozdielov môžeme hľadať v inštitucionálnom prostredí fungovania mimovládnych organizácií, ale aj nastavení sociálnej politiky štátu smerom k zodpovednosti za poskytovanie služieb, v podobe spolupráce medzi neziskovým sektorom a štátom či ďalších faktoroch.

Na základe výsledkov výskumu môžeme konštatovať, že prevládajúcou funkciou mimovládnych organizácií na Slovensku je **funkcia budovania komunít** respektíve budovania sociálneho kapitálu. Táto funkcia je spájaná najmä so sociálnym prínosom neziskových organizácií, pričom môžeme vnímať jej dve odlišné formy dané cieľovou skupinou. **V slovenských neziskových organizácií prevláda funkcia budovania komunít spojená so vzáujúcim sociálnym kapitálom, ktorá je významnejšia ako investície neziskových organizácií do rozvoja premostujúceho sociálneho kapitálu.** Mimovládne organizácie vytvárajú priestor, v ktorom ľudia môžu participovať na základe zdieľania spoločných hodnôt, záujmov a vzájomnej dôvery, čím dochádza k vzájomnému posilňovaniu skupín. Ako uvádzajú

Svendsen a Svendsen (2010), zväzujúci sociálny kapitál predstavuje silné väzby medzi jednotlivcami, ktoré sa vyznačujú vysokou lojalitou, homogenitou a vysokou dôverou. Tieto primárne siete fungujú na základe dobrého poznania sa navzájom a budujú sa tu koncepty ako racionálna dôvera a racionálna voľba. Vzťahy fungujú na základe noriem reciprocity a spoločne uznávaných hodnôt. Premostujúci (medziskupinový) sociálny kapitál tvoria vzdialenejšie kontakty charakteristické slabými a často nestálymi väzbami. Tento typ sociálneho kapitálu spája ľudí naprieč rôznymi sociálnymi skupinami na základe ich spoločných záujmov alebo cieľov. Má potenciál získavať a prenášať informácie. Putnam (2000) pri porovnaní oboch typov považuje zväzujúci sociálny kapitál za dôležitý na prežitie, zatiaľ čo premostujúci typ skôr poskytuje možnosti „dostať sa ďalej“, získať nové možnosti a lepšie ich využiť. Z toho dôvodu je premostujúci typ sociálneho kapitálu považovaný za významnejší z hľadiska spoločenského a ekonomického rozvoja a občianskej spoločnosti. Podľa Svendsena a Svendsena (2010) tvoria premostujúci sociálny kapitál predovšetkým dobrovoľné združenia s otvoreným členstvom a jeho atribútom je všeobecná (spoločenská) dôvera, ktorá umožňuje kolektívne jednanie.

V tejto súvislosti je možné prevažujúce zameranie slovenských mimovládnych neziskových organizácií vnímať najmä s prevládajúcou právnou formou organizácií a prevažujúcimi oblasťami pôsobenia organizácií. Z hľadiska právnych foriem na Slovensku výrazne prevažujú občianske združenia (95%) nad inými právnymi formami. Naša analýza poukázala na to, že práve táto právna forma sa vyznačuje funkciou spájanou so zväzujúcim sociálnym kapitálom najvýznamnejšie. Najviac zastúpenými oblasťami pôsobenia organizácií na Slovensku sú na základe nášho výskumu športu a kultúra a duchovné hodnoty. Primárnu oblasť pôsobenia v týchto dvoch oblastiach uviedlo viac ako 50% subjektov. Analýza rozdielov vo funkcii podpory zväzujúceho sociálneho kapitálu ukázala, že tá je príznačná najmä pre oblasť športu a kultúry a duchovných hodnôt v porovnaní s inými oblasťami. Tieto zistenia sú v súlade so zisteniami typológie funkcií organizácií podľa Friča (2015). V tomto prípade prevládali „staré“ vzájomne prospešné organizácie zamerané na poskytovanie služieb, t. j. ich účelom je poskytovať služby dovnútra organizácií, t. j. v záujme svojich členov. Funkciu podpory premostujúceho sociálneho kapitálu majú skôr organizácie, ktorých cieľom musí byť zo zákona poskytovanie všeobecne prospešných služieb, t. j. nadácie a neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby. Z hľadiska oblastí pôsobenia organizácií sú to organizácie pôsobiace v oblastiach sociálnych služieb, rozvojovej a humanitárnej pomoci a ľudských práv. Veľmi výrazná je funkcia premostovania u organizácií, ktoré majú charakterom svojich aktivít veľmi konkrétne vymedzený individuálny záujem. Na druhej strane funkcia zväzujúceho sociálneho kapitálu je najvýraznejšia u organizácií, ktorých aktivity sú zamerané na širokú verejnosť (verejnoprospešné organizácie) alebo na členov (vzájomne prospešné organizácie).

V súvislosti s kolektívnym jednaním a tvorbou verejných statkov sa najviac zdôrazňuje premostujúci sociálny kapitál, ktorý predstavuje kapacitu združovania sa v rámci komunity, alebo hustotu sietí spoločenskej výmeny a kompenzuje silu „vnútrokupinového“ alebo zväzujúceho sociálneho kapitálu (Kubišová, 2016).

Druhou funkciou mimovládnych organizácií na Slovensku je poskytovanie služieb. Táto funkcia predstavuje príspevok neziskových organizácií k ekonomickému subsystému. Podľa Kednalla (2003) servisná funkcia znamená zaistovanie produkcie vo sférach ekonomickej aktivity, v ktorej zlyháva štát alebo trh, sčasti kvôli samotnej podstate verejných statkov

a sčasti kvôli nedostatku dôvery, ale tiež preto, že niektorí jednotlivci nie sú schopní za službu zaplatiť. Mimovládne neziskové organizácie, ktoré plnia servisnú funkciu, sa zameriavajú na produkciu alebo distribúciu tovarov alebo služieb. Väčšinou sú tieto služby predajné na trhu, i keď ich pozitívne externality sú často rovnako dôležité alebo dokonca dôležitejšie ako služby samotné alebo sú spojené s ďalšími netrhovými benefitmi (napríklad so sociálnym zabezpečením alebo demokratickou participáciou). V porovnaní s výskumom v Českej republike a Rakúsku (Pospíšil a kol., 2009), je táto funkcia neziskových organizácií zastúpená v oveľa nižšie miere. Dôvody podľa nášho názoru spočívajú podobne ako v prípade funkcie budovania komunit v oblastiach pôsobenia organizácií na Slovensku, čo dokazuje aj zistenie, že druhou najpočetnejšou skupinou organizácií v delení podľa Friča (2015) boli tie, ktoré patria do skupiny „nové servisné“. Servisná funkcia bola viac zastúpená u organizácií, ktoré sa priamo so službami spájajú, t. j. pôsobia v oblastiach sociálnych služieb, zdravia, rozvojovej a humanitárnej pomoci a vzdelávania. Týmto oblastiam sa venuje približne štvrtina organizácií. Zároveň je podľa nášho názoru táto skutočnosť dôsledkom toho, že na Slovensku je stále aj po 30 rokoch od pádu komunistického režimu poskytovanie verejných služieb primárne v rukách štátu a v mnohých oblastiach (napríklad v oblasti sociálnych služieb) neexistuje rovnoprávne postavenie verejných a neverejných poskytovateľov. Oproti tomu napríklad v Rakúsku (Pospíšil a kol., 2009) sú neziskové organizácie významnými dodávateľmi verejných služieb a funguje úzka spolupráca medzi verejným sektorom, ktorý poskytovanie služieb garantuje a financuje, a neziskovým sektorom, ktorý služby poskytuje.

Advokačná funkcia je najmenej výraznou funkciou slovenských mimovládnych organizácií.

Občianska advokačná funkcia je výraznejšie zastúpená v porovnaní s verejno-politickou advokačnou funkciou. Slovenské mimovládne organizácie sa skôr angažujú v mobilizovaní verejnosti než v ovplyvňovaní politiky priamymi intervenciami. Skutočnosť pomerne nízkeho zastúpenia advokačnej funkcie je na Slovensku opäť podľa nášho názoru daná vzťahom medzi štátom či verejnou správou a neziskovým sektorom a snahe samotného sektora striktne oddeľovať politickú angažovanosť s fungovaním mimovládnych organizácií. Advokačná funkcia najviac prevažuje u organizácií pôsobiacich v oblasti ľudských práv a advokačných organizácií, v oblasti vedy, výskumu a vývoja a v oblasti životného prostredia. Z hľadiska pomerného zastúpenia medzi jednotlivými oblasťami sú tieto oblasti okrajové. Advokačnú funkciu možno spájať so všeobecne prospešnými a verejnoprospešnými aktivitami organizácií pôsobiacimi najmä na národnej, európskej a globálnej úrovni. Skutočnosť, že organizácie pôsobiace v oblasti vedy, výskumu a vývoja sa vnímajú v porovnaní s inými oblasťami viac ako advokačné by si zaslúžila ďalšie skúmanie.

Pri porovnaní výsledkov na základe troch uvádzaných typológií neziskových organizácií na Slovensku vidíme odlišnosti, ak porovnáme výsledky typológie organizácií podľa Salomona a podľa Pospíšila. Podľa nášho názoru, typológia funkcií neziskových organizácií, ktorá je odvodzovaná od oblasti ich pôsobenia, neposkytuje dostatočný pohľad na rozmanitosť funkcií organizácií, ale na druhej strane je vhodné pre medzinárodné porovnania, pri ktorých nie je vždy možné rešpektovať špecifiká jednotlivých krajín. Z hľadiska ďalšieho výskumu týkajúceho sa funkcií mimovládnych organizácií považujeme za vhodné využitie všetkých troch prístupov k skúmaniu funkcií.

5.4.4 Dôvody vzniku a existencie neziskových organizácií v Slovenskej republike

Význam neziskových organizácií posledné desaťročia vzrastá, čo sa prejavuje nárastom ich početnosti, v zmenách spôsobu distribúcie verejných služieb, ako aj ich prínosmi v spoločnosti. Vzhľadom na túto skutočnosť je v súčasnom poznávaní neziskového sektora venovaná pozornosť aj skúmania dôvodov existencie neziskových organizácií, ktoré viedli k vzniku teórií existencie neziskového sektora.

V doterajšom skúmaní tejto oblasti výskumy potvrdili existenciu troch hlavných skupín teórií existencie neziskového sektora, ktorými sú:

- teórie odôvodňujúce existenciu neziskových organizácií obmedzeniami ekonomického systému. Ide napr. o Hansmannovu teóriu dôveryhodnosti, Weisbrodova teóriu vládneho zlyhania, teóriu rurality.
- teórie odôvodňujúce existenciu neziskových organizácií na základe obmedzení politického systému. Patrí sem napr. Weisbrodova teória vládneho zlyhania; Salamonova teória dobrovoľného zlyhania, teória strany ponuky alebo podnikania.
- teórie vysvetľujú vznik neziskových organizácií bez nadväznosti na politický systém či ekonomickú teóriu zameriavajúce sa na prínos neziskových organizácií, napr. teórie spoločenských koreňov.

Zároveň podľa počtu kľúčových faktorov, ktoré ovplyvňujú vznik neziskových organizácií, hovoríme o jednofaktorových, viacfaktorových teóriách a ostatných teóriách.

Medzi najčastejšie uvádzané teórie existencie neziskových sektorov je **teória vládnych a trhových zlyhaní**. Základom je, že trh nie je schopný dodávať potrebné množstvo verejných statkov, t. j. statkov, ktoré sú dostupné všetkým ľuďom bez ohľadu na to, či za ne platia alebo nie. Príčiny takéhoto zlyhania môžu byť mikroekonomické (napr. nedokonalá konkurencia, existencia externalít, asymetrické informácie a pod.), makroekonomické (zamestnanosť, inflácia, ekonomická rast, vyrovnanosť platobnej bilancie a pod.) i mimoekonomické (legislatíva, vojna a pod.).

Teória strany dopytu, tzv. teória informačnej asymetrie, vychádza zo skutočnosti, že spotrebiteľovi chýbajú informácie na dokonalé posúdenie spotrebovávaných statkov (z hľadiska množstva, kvality, času atď.) (Kuvíková, Stejskal, Svidroňová, 2014). Základom teórie je predpoklad, že spotrebiteľ uprednostní verejné statky poskytované neziskovou organizáciou, keď štát zlyhá v ich zabezpečení, a taktiež zisková organizácia zlyhá v garancii istoty, že tovar alebo služby, ktoré sú zakúpené spĺňajú príslušné normy kvality a kvantity.

Opakom tejto teórie je **teória strany ponuky**, ktorá skúma motívy zakladateľov neziskových organizácií, ich správanie napodobňujúce správanie bežných trhových subjektov, osobitne sa zameriava na transakčné náklady a ich výšku. Teória strany ponuky spája podstatu existencie neziskovej organizácie s konceptom inštitucionálnej voľby (institutional choice) (napr. Badelt 1990, Ben-Ner, Van Hoomissen, 1993), na základe čoho je možné túto teóriu zaradiť k inštitucionálnym teóriám neziskového sektora (Badelt, 1997).

V súčasnosti relatívne neaktuálnou je **teória štátu blahobytu**, ktorá vďaka historickému vývoju vníma neziskové organizácie ako naplňujúce len určité úlohy pri riešení okrajových – reziduálnych sociálnych problémov a ich význam sa postupne stráca.

Naopak, aktuálnou je neustále **teória vzájomnej závislosti**. Z názvu vyplýva, že predpokladá vzájomný závislý vzťah medzi verejným a neziskovým sektorom, t. j. partnerstvo. Partnerský prístup zdôrazňuje vzájomnú závislosť štátu a rôznych aktérov, vrátane neziskových organizácií, čo vedie k vzniku rozšírených modelov spolupráce. Medzi súčasné formy partnerstva s neziskovým sektorom patria „dohody vlády a tretieho sektora“, ktoré odrážajú medzinárodný trend vedúci k tvorbe a rozvoju zámernej spolupráce medzi vládou a neziskovým sektorom (Casey 2016; Myers a MacDonald 2014). Po splnení vopred definovaných podmienok môžu byť úzke kooperatívne vzťahy riešením problému zabezpečovania takých verejných služieb, ktorých ekonomická charakteristika má podobu zmiešaných kolektívnych statkov. Spolupráca neziskového sektora a štátu má viaceré príčiny. Je známe, že neziskové organizácie často reagujú omnoho rýchlejšie na potreby ľudí, sú aktívne v určitých oblastiach skôr, než do nich vstúpi so svojimi organizáciami štát. Štát tak môže využiť výsledky práce neziskových organizácií pre svoje vlastné aktivity. Empiricky doložená je tiež platnosť teórie, že neziskové organizácie často získajú verejnú podporu, či aspoň verejný záujem o určité problémy, čo potom môžu štátne inštitúcie využiť (Hyánek, 2011).

Rovnaký základ ako teória vzájomnej závislosti má aj **teória vládnutia prostredníctvom tretieho sektora**. Zdôrazňuje, že neziskový sektor sa nemá vnímať ako substitút vo vzťahu k vláde, ale ako partner vlády (komplement). Odporúča vytvoriť partnerstvo, v rámci ktorého sa budú využívať prednosti jednotlivých sektorov (verejného neziskového a súkromného neziskového) tam, kde dokážu dosahovať vyššiu efektívnosť, čo sa prejaví vo vyššej efektívnosti vládnych intervencií, ako aj vyššej efektívnosti fungovania mimovládnych neziskových organizácií (Kuvíková, Stejskal, Svidroňová, 2014).

Medzi pomerne nové teórie existencie neziskového sektora patrí **teória rurality**, ktorá sa zameriava na skúmanie rozdielov medzi životnou úrovňou v mestách a vo vidieckych oblastiach spôsobených veľkým množstvom sociálno-ekonomických faktorov. Táto teória vychádza zo základného predpokladu, že poslaním neziskových organizácií je pokryť potreby dopytu, ktorého potreby nie sú uspokojené ziskovými organizáciami, a zároveň dodáva, že vo vidieckych oblastiach je tento mechanizmus produkciou neziskových organizácií prioritne pre vlastných členov, nie na predaj. To čiastočne eliminuje obmedzenie neziskových organizácií spojené s existenciou ruralitných špecifických nákladov (napr. zlá infraštruktúra, geografické rozptýlenie obyvateľstva a pod.).

Medzi ďalšie teórie vzniku neziskových organizácií môžeme zaradiť napríklad **koncept sociálnej ekonomiky**, ale aj teórie ktoré sa neopierajú o empiriu, ale o normatívne a logické východiská. Všetky tieto prístupy majú jedno spoločné. Snažia sa nájsť podstatné faktory určujúce príčiny vzniku a rozvoja neziskových subjektov v rôznych typoch prostredia, poprípade faktory ovplyvňujúce rozsah, štruktúru či zameranie neziskového sektora (Hyánek, 2011).

V ďalšom texte sa zameriame na prepojenie výsledkov výskumu ohľadne vzniku a existencie neziskového sektora v Slovenskej republike s doteraz definovanými teóriami vzniku a existencie neziskového sektora. Sledované dôvody korešpondovali s týmito teóriami vzniku neziskových organizácií.

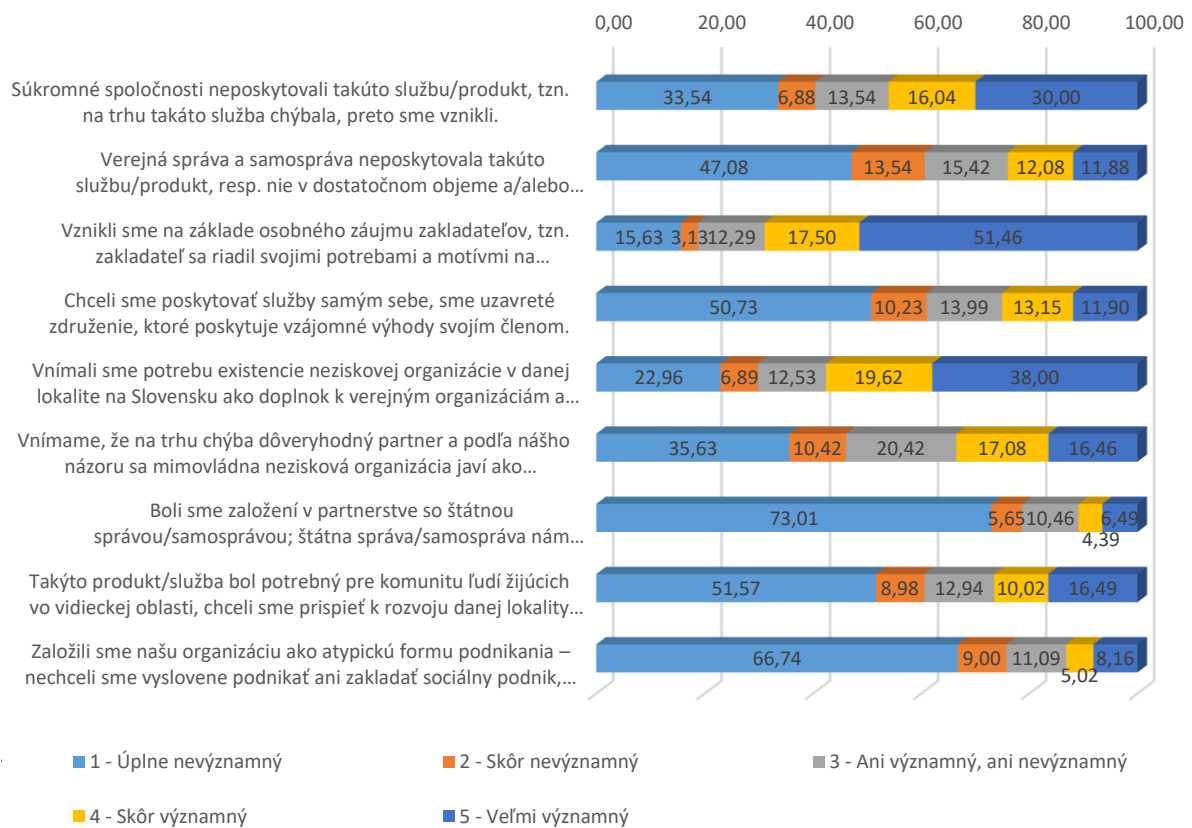
Tabuľka 4.24 Dôvody a teórie vzniku a existencie neziskového sektora

Dôvod vzniku	Teória vzniku
Vznikli sme na základe osobného záujmu zakladateľov, tzn. zakladateľ sa riadil svojimi potrebami a motívmi na sebarealizáciu a/alebo osobnými motívmi, preto sme vznikli.	Teória ponuky
Vníмали sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám, preto sme vznikli.	Teória vládnutia prostredníctvom tretieho sektora
Súkromné spoločnosti neposkytovali takúto službu/produkt, tzn. na trhu takáto služba chýbala, preto sme vznikli.	Teória vládných a trhových zlyhaní
Vnímame, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb, preto sme vznikli.	Teória strany dopytu
Takýto produkt/služba bol potrebný pre komunitu ľudí žijúcich vo vidieckej oblasti, chceli sme prispieť k rozvoju danej lokality na vidieku.	Teória rurality
Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt, resp. nie v dostatočnom objeme a/alebo rozsahu, pretože na to nemá kapacity (finančné, personálne...).	Teória vládných a trhových zlyhaní
Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojim členom.	Teória ponuky
Založili sme našu organizáciu ako atypickú formu podnikania – nechceli sme vyslovene podnikať ani zakladať sociálny podnik, ale činnosti, ktoré robíme sú všeobecne prospešné.	Koncept sociálnej ekonomiky
Boli sme založení v partnerstve so štátnou správou/samosprávou; štátna správa/samospráva nám pomohla so založením; štátna správa/samospráva bola náš zriaďovateľ/spoluzriaďovateľ.	Teória vzájomnej závislosti

Zdroj: vlastné spracovanie

Dôvody vzniku neziskových organizácií sme skúmali na základe otázky, v ktorej mali respondenti ohodnotiť na stupnici 1 – 5 (1 znamenalo úplne nevýznamný dôvod a 5 veľmi významný dôvod) deväť dôvodov existencie neziskových organizácií alebo napísať vlastné odôvodnenie vzniku neziskovej organizácie. Relatívne hodnotenie jednotlivých dôvodov podľa uvedenej stupnice prezentuje graf 4.4 a priemerné hodnotenia jednotlivých dôvodov tabuľka 4.25.

Graf 4.4 Hodnotenie jednotlivých dôvodov existencie neziskových organizácií

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Tabuľka 4.25 Priemerné hodnotenie dôvodov vzniku neziskových organizácií

Dôvody vzniku neziskových organizácií	N		Priemerné hodnotenie	Medián	Modus	Štandardná odchýlka	Percentily		
	Odpovedali	Neodpovedali					25	50	75
Súkromné spoločnosti neposkytovali takúto službu/produkt, tzn. na trhu takáto služba chýbala, preto sme vznikli.	480	293	3,02	3	1	1,67	1	3	5
Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt, resp. nie v dostatočnom objeme a/alebo rozsahu, pretože na to nemá kapacity (finančné, personálne...)	480	293	2,28	2	1	1,45	1	2	3
Vznikli sme na základe osobného záujmu zakladateľov, tzn. zakladateľ sa riadil svojimi potrebami a motívmi na sebarealizáciu a/alebo osobnými motívmi, preto sme vznikli.	480	293	3,86	5	5	1,47	3	5	5
Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavretú združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojim členom.	479	294	2,25	1	1	1,48	1	1	4
Vnímali sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám, preto sme vznikli.	479	294	3,43	4	5	1,59	2	4	5
Vnímame, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb, preto sme vznikli.	480	293	2,68	3	1	1,5	1	3	4
Boli sme založení v partnerstve so štátnou správou/samosprávou; štátna správa/samospráva nám pomohla so založením; štátna správa/samospráva bola náš zriaďovateľ/spoluzriaďovateľ.	478	295	1,66	1	1	1,22	1	1	2
Takýto produkt/služba bol potrebný pre komunitu ľudí žijúcich vo vidieckej oblasti, chceli sme prispieť k rozvoju danej lokality na vidieku.	479	294	2,31	1	1	1,56	1	1	4
Založili sme našu organizáciu ako atypickú formu podnikania – nechceli sme vyslovene podnikáť ani zakladať sociálny podnik, ale činnosti, ktoré robíme sú všeobecne prospešné.	478	295	1,79	1	1	1,29	1	1	2

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Podľa uvedeného hodnotenia je za najvýznamnejší dôvod existencie neziskových organizácií považovaný výrok „Vznikli sme na základe osobného záujmu zakladateľov, tzn. zakladateľ sa riadil svojimi potrebami a motívami na sebarealizáciu a/alebo osobnými motívami, preto sme vznikli.“ (3,86 bodu) Najmenej významným dôvodom založenie neziskových organizácií je podstata výroku „Boli sme založení v partnerstve so štátnou správou/samosprávou; štátna správa/samospráva nám pomohla so založením; štátna správa/samospráva bola náš zriaďovateľ/spoluzriaďovateľ.“ (1,66 bodu).

Ďalších 47 neziskových organizácií okrem uvedených dôvodov uviedlo aj vlastné vysvetlenie svojej existencie. Po zlúčení odpovedí do tematicky podobne orientovaných odpovedí je možné identifikovať ako ďalšie dôvody: pomoc vybranej skupine obyvateľov (14 respondentov), prevažne marginalizovaným skupinám (napr. zdravotne postihnuté osoby, národnostné menšiny, ľudia odkázaní na sociálne služby a pod.); dôsledok celospoločenskej potreby (11 respondentov); potreba sebarealizácie najmä v športovej oblasti (9 respondentov); rozvoj kultúry (4 respondenti). Medzi ďalšie dôvody patria založenie neziskovej organizácie spolu s iným partnerom ako štátna správa a to v spolupráci s nemocnicou a zahraničnou organizáciou; ochrana prírody; podpora informovanosti a získanie prostriedkov z grantov.

Porovnaním hodnotenia uvedených dôvodov založenia neziskovej organizácie s teoretickými prístupmi môžeme zhodnotiť, že v podmienkach Slovenskej republiky neziskové organizácie svojou ponukou reflektujú potreby jej zakladateľov a tak dopĺňajú chýbajúcu ponuku produktov na trhu, čo potvrdzuje východiská teórie strany ponuky a teórie vládnutia prostredníctvom tretieho sektora. Ďalším dominantným dôvodom existencie je riešenie trhového a vládneho zlyhávania (napr. nezisková organizácia ako alternatíva zabezpečovania určitých služieb, alebo ako dôveryhodnejší partner a pod.). Až piaty hodnotený dôvod existencie neziskových organizácií je súčasťou teórie rurality (len 2,31 bodu) , teda nie je možné jednoznačne konštatovať, či v rámci nej neziskové organizácie plnia úlohy prospievajúce k rozvoju vidieckeho územia. Relatívne nízky význam má v podmienkach Slovenska aj teória vzájomnej závislosti, čo však indikuje možnú absenciu implementácie najnovších prístupov v manažmente verejného sektora (napr. kolaboratívne a participatívne vládnutie), ktorých súčasťou je aj táto teória. Obdobne hodnotené je aj využívanie založenia neziskovej organizácie ako atypickej formy podnikania (pozri tiež vyhodnotenie otázok o sociálnom podnikaní).

Následne sme skúmali do akej miery naplňujú neziskové organizácie pôvodnú motiváciu, pre ktorú vznikli. Prehľad odpovedí neziskových organizácií prezentuje tabuľka 4.26. Zoskupenie odpovedí neziskových organizácií podľa intervalov prezentuje ďalšia tabuľka 4.27.

Tabuľka 4.26 Percento napĺňania pôvodnej motivácie neziskovej organizácie

% napĺňania pôvodnej motivácie NO	Počet	%	Valid Percent	Cumulative Percent
10	3	0,39	0,63	0,63
20	2	0,26	0,42	1,05
30	5	0,65	1,05	2,11
40	4	0,52	0,84	2,95
50	30	3,88	6,32	9,26
51	1	0,13	0,21	9,47
55	2	0,26	0,42	9,89
60	25	3,23	5,26	15,16
65	4	0,52	0,84	16,00
70	33	4,27	6,95	22,95
75	17	2,20	3,58	26,53
80	83	10,74	17,47	44,00
84	1	0,13	0,21	44,21
85	11	1,42	2,32	46,53
89	2	0,26	0,42	46,95
90	78	10,09	16,42	63,37
95	19	2,46	4,00	67,37
98	4	0,52	0,84	68,21
99	14	1,81	2,95	71,16
100	137	17,72	28,84	100,00
Odpovedali	475	61,45	100	
Neodpovedali	298	38,55		
Spolu	773	100		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

28,4 % neziskových organizácií plní svoje poslanie na 100 %, čo je zároveň najpočetnejšie zastúpená uvádzaná hodnota percentuálneho plnenia poslanca. Nasleduje plnenie na 80% - 10,74% odpovedajúcich organizácií a 90 % plnenia poslanca 16,42% neziskových organizácií.

Uvedené výsledky potvrdzuje tabuľka 3.27, podľa ktorej viac ako 90% neziskových organizácií plní svoje poslanie na viac ako 50 % a viac ako 50% neziskových organizácií na viac ako 80%. Necelé 3 % neziskových organizácií plní svoje poslanie do 40 %.

Tabuľka 4.27 Percento napĺňania pôvodnej motivácie neziskovej organizácie – kategórie

% napĺňania motivácie – kategórie	Počet	%	Valid Percent	Cumulative Percent
0 - 20	5	0,65%	1,05%	1,05%
21 - 30	5	0,65%	1,05%	2,11%
31 - 40	4	0,52%	0,84%	2,95%
41-50	30	3,88%	6,32%	9,26%
51-60	28	3,62%	5,89%	15,16%
61-70	37	4,79%	7,79%	22,95%
71-80	100	12,94%	21,05%	44,00%
81-90	92	11,90%	19,37%	63,37%
91-100	174	22,51%	36,63%	100,00%
Odpovedali	475	61,45%	100,00%	
Neodpovedali	298	38,55%		
Spolu	773	100,00%		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Nasledujúca tabuľka dopĺňa uvedené hodnotenie o vybrané štatistické ukazovatele. Priemerné % napĺňania motivácie existencie neziskovej organizácie je 83,21 %, čo značí vysokú mieru napĺňania zámerov neziskových organizácií.

Tabuľka 4.28 Opisné charakteristiky miery napĺňania motivácie neziskových organizácií

Priemerné % napĺňania motivácie	83,21	
Medián	90,00	
Modus	100	
Štandardná odchýlka	17,98	
Minimum	10	
Maximum	100	
Percentily	25	75,00
	50	90,00
	75	100,00

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Dôvody vzniku mimovládnych neziskových organizácií sme zisťovali aj v súvislosti s ďalšími premennými. Naše zistenia postupne prezentujeme.

Na základe Fischer exact testu sa nepreukázal vzťah medzi právnou formou neziskovej organizácie a ktorýmkoľvek z uvedených dôvodov vzniku neziskových organizácií. Môžeme konštatovať, že právna forma neziskovej organizácie nemá vplyv na dôvod vzniku organizácie.

5.4.4.1 Motívy vzniku neziskových organizácií a oblast pôsobenia podľa registra mimovládnych neziskových organizácií

Motívy vzniku sme skúmali vo vzťahu k oblasti pôsobenia neziskových organizácií podľa registra mimovládnych neziskových organizácií. V rámci uvedenej korelácie sa závislosť prejavila pri nasledovných dôvodoch:

- Dôvod 1: Súkromné spoločnosti neposkytovali takúto službu/produkt, tzn. na trhu takáto služba chýbala, preto sme vznikli. (p-hodnota = 0,000; Cramerovo V = 0,205)
- Dôvod 2: Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt, resp. nie v dostatočnom objeme a/alebo rozsahu, pretože na to nemá kapacity (finančné, personálne...) alebo takýto produkt poskytuje, no so znakmi klientelizmu alebo korupcie, preto sme vznikli (p-hodnota=0,045; Cramerovo V = 0,170)
- Dôvod 3: Vznikli sme na základe osobného záujmu zakladateľov, tzn. zakladateľ sa riadil svojimi potrebami a motívmi na sebarealizáciu a/alebo osobnými motívmi, preto sme vznikli. (p-hodnota = 0,025, Cramerovo V = 0,169)
- Dôvod 4: Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojim členom. (p-hodnota = 0,000, Cramerovo V = 0,206)
- Dôvod 5: Vnímali sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám, preto sme vznikli (p-hodnota =0,000, Cramerovo V = 0,214)
- Dôvod 6: Vnímame, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb, preto sme vznikli. (p-hodnota =0,000, Cramerovo V = 0,254).

Pri týchto dôvodoch sa potvrdil vplyv oblasti pôsobenia na dôvod vzniku neziskovej, postupne ich prezentujeme v nasledovných tabuľkách. V tabuľkách sme farebne označili – červenou hodnoty, ktoré hodnotenia boli významne nižšie ako očakávané hodnotenia (adjusted residual je menej ako -2) a zelenou hodnoty, ktoré boli významne vyššie ako očakávané (adjusted residual je viac ako 2) na základe vyhodnotenia Adjusted Residual. Tučným písmom sme označili najvyššieho hodnoty, ktoré škála dosiahla v jednotlivých oblastiach.

Tabuľka 4.29 Hodnotenie dôvodu: Súkromné spoločnosti neposkytovali takúto službu/produkt, tzn. na trhu takáto služba chýbala vo vzťahu k oblasti pôsobenia

	Súkromné spoločnosti neposkytovali takúto službu/produkt, tzn. na trhu takáto služba chýbala					
		1- Úplne nevýznamný	2 - Skôr nevýznamný	3 - Ani významný, ani nevýznamný	4 - Skôr významný	5 - Veľmi významný
Ľudské práva a advokačné aktivity	Počet	7	1	1	2	10
	%	33,3%	4,8%	4,8%	9,5%	47,6%
Kultúra a duchovné hodnoty	Počet	37	2	15	12	24
	%	41,1%	2,2%	16,7%	13,3%	26,7%
Životné prostredie	Počet	8	0	1	5	5
	%	42,1%	0,0%	5,3%	26,3%	26,3%
Vzdelávanie	Počet	13	6	5	21	26
	%	18,3%	8,5%	7,0%	29,6%	36,6%
Veda, výskum a vývoj	Počet	1	1	2	1	0
	%	20,0%	20,0%	40,0%	20,0%	0,0%
Šport	Počet	65	11	24	19	26
	%	44,8%	7,6%	16,6%	13,1%	17,9%
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	Počet	3	1	1	0	0
	%	60,0%	20,0%	20,0%	0,0%	0,0%
Sociálne služby	Počet	10	3	7	9	30
	%	16,9%	5,1%	11,9%	15,3%	50,8%
Dobrovoľníctvo	Počet	7	5	3	6	10
	%	22,6%	16,1%	9,7%	19,4%	32,3%
Zdravie	Počet	4	1	4	2	6
	%	23,5%	5,9%	23,5%	11,8%	35,3%
Iné	Počet	6	2	2	0	7
	%	35,3%	11,8%	11,8%	0,0%	41,2%
Spolu	Počet	161	33	65	77	144
	%	33,5%	6,9%	13,5%	16,0%	30,0%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Dôvod: Súkromné spoločnosti neposkytovali takúto službu/produkt, tzn. na trhu takáto služba chýbala, preto sme vznikli je menej významný pre organizácie v oblastiach športu, kultúry, rozvojovej a humanitárnej pomoci. Veľmi významný je pre oblasti sociálnych služieb a v oblasti vzdelávania. Významne ovplyvňuje aj vznik neziskových organizácií v oblastiach zdravia, dobrovoľníctva, ľudských práv a advokačných aktivít.

Tabuľka 4.30 Hodnotenie dôvodu Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt alebo takýto produkt poskytuje, no so znakmi klientelizmu alebo korupcie, vo vzťahu k oblasti pôsobenia

	Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt alebo takýto produkt poskytuje, no so znakmi klientelizmu alebo korupcie					
		1-Úplne nevýznamný	2 - Skôr nevýznamný	3 - Ani významný, ani nevýznamný	4 - Skôr významný	5 - Veľmi významný
Ľudské práva a advokačné aktivity	Počet	8	1	2	4	6
	%	38,1%	4,8%	9,5%	19,0%	28,6%
Kultúra a duchovné hodnoty	Počet	51	10	14	10	5
	%	56,7%	11,1%	15,6%	11,1%	5,6%
Životné prostredie	Počet	8	3	2	3	3
	%	42,1%	15,8%	10,5%	15,8%	15,8%
Vzdelávanie	Počet	28	12	8	14	9
	%	39,4%	16,9%	11,3%	19,7%	12,7%
Veda, výskum a vývoj	Počet	1	1	3	0	0
	%	20,0%	20,0%	60,0%	0,0%	0,0%
Šport	Počet	79	15	25	16	10
	%	54,5%	10,3%	17,2%	11,0%	6,9%
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	Počet	3	0	1	0	1
	%	60,0%	0,0%	20,0%	0,0%	20,0%
Sociálne služby	Počet	18	11	9	6	15
	%	30,5%	18,6%	15,3%	10,2%	25,4%
Dobrovoľníctvo	Počet	16	5	5	1	4
	%	51,6%	16,1%	16,1%	3,2%	12,9%
Zdravie	Počet	7	4	3	1	2
	%	41,2%	23,5%	17,6%	5,9%	11,8%
Iné	Počet	7	3	2	3	2
	%	41,2%	17,6%	11,8%	17,6%	11,8%
Spolu	Počet	226	65	74	58	57
	%	47,1%	13,5%	15,4%	12,1%	11,9%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Dôvod: Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt alebo takýto produkt poskytuje, no so znakmi klientelizmu alebo korupcie, preto sme vznikli je v podstate nevýznamný takmer pre všetky skúmané oblasti, najmä pre oblasti športu, kultúry a duchovných hodnôt, životného prostredia, dobrovoľníctva, rozvojovej a humanitárnej pomoci, zdravia.

Tabuľka 4.31 Hodnotenie dôvodu Vznikli sme na základe osobného záujmu zakladateľov vo vzťahu k oblasti pôsobenia

	Vznikli sme na základe osobného záujmu zakladateľov					
		1-Úplne nevýznamný	2 - Skôr nevýznamný	3 - Ani významný, ani nevýznamný	4 - Skôr významný	5 - Veľmi významný
Ľudské práva a advokačné aktivity	Počet	3	1	4	3	10
	%	14,3%	4,8%	19,0%	14,3%	47,6%
Kultúra a duchovné hodnoty	Počet	12	1	10	10	57
	%	13,3%	1,1%	11,1%	11,1%	63,3%
Životné prostredie	Počet	2	1	4	2	10
	%	10,5%	5,3%	21,1%	10,5%	52,6%
Vzdelávanie	Počet	12	5	12	12	30
	%	16,9%	7,0%	16,9%	16,9%	42,3%
Veda, výskum a vývoj	Počet	0	0	0	2	3
	%	0,0%	0,0%	0,0%	40,0%	60,0%
Šport	Počet	15	3	11	31	85
	%	10,3%	2,1%	7,6%	21,4%	58,6%
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	Počet	0	0	1	2	2
	%	0,0%	0,0%	20,0%	40,0%	40,0%
Sociálne služby	Počet	9	3	9	12	26
	%	15,3%	5,1%	15,3%	20,3%	44,1%
Dobrovoľníctvo	Počet	11	1	2	6	11
	%	35,5%	3,2%	6,5%	19,4%	35,5%
Zdravie	Počet	5	0	2	1	9
	%	29,4%	0,0%	11,8%	5,9%	52,9%
Iné	Počet	6	0	4	3	4
	%	35,3%	0,0%	23,5%	17,6%	23,5%
Spolu	Počet	75	15	59	84	247
	%	15,6%	3,1%	12,3%	17,5%	51,5%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Dôvod: Vznikli sme na základe zakladateľov je významný pre všetky sledované oblasti okrem dobrovoľníctva a skupiny „iné“. Neziskové organizácie vznikajú zo skúmaného dôvodu prioritne v oblastiach vedy, výskumu a vývoja, rozvojovej a humanitárnej pomoci, kultúry a duchovných hodnôt a športu.

Tabuľka 4.32 Hodnotenie dôvodu Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojim členom vo vzťahu k oblasti pôsobenia

		Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojim členom				
		1 - Úplne nevýznamný	2 - Skôr nevýznamný	3 - Ani významný, ani nevýznamný	4 - Skôr významný	5 - Veľmi významný
Ľudské práva a advokačné aktivity	Počet	13	0	4	1	3
	%	61,9%	0,0%	19,0%	4,8%	14,3%
Kultúra a duchovné hodnoty	Počet	56	11	10	5	7
	%	62,9%	12,4%	11,2%	5,6%	7,9%
Životné prostredie	Počet	15	0	3	1	0
	%	78,9%	0,0%	15,8%	5,3%	0,0%
Vzdelávanie	Počet	44	8	6	9	4
	%	62,0%	11,3%	8,5%	12,7%	5,6%
Veda, výskum a vývoj	Počet	0	1	3	1	0
	%	0,0%	20,0%	60,0%	20,0%	0,0%
Šport	Počet	43	19	26	29	28
	%	29,7%	13,1%	17,9%	20,0%	19,3%
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	Počet	5	0	0	0	0
	%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Sociálne služby	Počet	29	6	9	7	8
	%	49,2%	10,2%	15,3%	11,9%	13,6%
Dobrovoľníctvo	Počet	19	3	4	4	1
	%	61,3%	9,7%	12,9%	12,9%	3,2%
Zdravie	Počet	9	0	0	4	4
	%	52,9%	0,0%	0,0%	23,5%	23,5%
Iné	Počet	10	1	2	2	2
	%	58,8%	5,9%	11,8%	11,8%	11,8%
Spolu	Počet	243	49	67	63	57
	%	50,7%	10,2%	14,0%	13,2%	11,9%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Dôvod Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojim členom je nevýznamný pre všetky skúmané oblasti pôsobenia neziskových organizácií. Ako najviac nevýznamný bol označený v oblastiach rozvojová a humanitárna pomoc, životné prostredie, kultúra a duchovné hodnoty a dobrovoľníctvo.

Tabuľka 4.33 Hodnotenie dôvodu Vnímali sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám vo vzťahu k oblasti pôsobenia

	Vnímali sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám					
		1 - Úplne nevýznamný	2 - Skôr nevýznamný	3 - Ani významný, ani nevýznamný	4 - Skôr významný	5 - Veľmi významný
Ľudské práva a advokačné aktivity	Počet	3	0	2	0	16
	%	14,3%	0,0%	9,5%	0,0%	76,2%
Kultúra a duchovné hodnoty	Počet	25	4	10	18	32
	%	28,1%	4,5%	11,2%	20,2%	36,0%
Životné prostredie	Počet	6	1	0	1	11
	%	31,6%	5,3%	0,0%	5,3%	57,9%
Vzdelávanie	Počet	6	7	4	15	39
	%	8,5%	9,9%	5,6%	21,1%	54,9%
Veda, výskum a vývoj	Počet	1	0	0	2	2
	%	20,0%	0,0%	0,0%	40,0%	40,0%
Šport	Počet	51	13	23	32	26
	%	35,2%	9,0%	15,9%	22,1%	17,9%
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	Počet	0	0	1	2	2
	%	0,0%	0,0%	20,0%	40,0%	40,0%
Sociálne služby	Počet	10	6	7	12	24
	%	16,9%	10,2%	11,9%	20,3%	40,7%
Dobrovoľníctvo	Počet	3	2	8	7	11
	%	9,7%	6,5%	25,8%	22,6%	35,5%
Zdravie	Počet	2	0	3	3	9
	%	11,8%	0,0%	17,6%	17,6%	52,9%
Iné	Počet	3	0	2	2	10
	%	17,6%	0,0%	11,8%	11,8%	58,8%
Spolu	Počet	110	33	60	94	182
	%	23,0%	6,9%	12,5%	19,6%	38,0%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Dôvod Vnímali sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám je významný pre všetky skúmané oblasti pôsobenia neziskových organizácií okrem športu. Ide o veľmi významný dôvod existencie neziskových organizácií v oblastiach ľudské práva a advokačné aktivity, rozvojová a humanitárna pomoc, vzdelávanie a zdravie.

Tabuľka 4.34 Hodnotenie dôvodu Vnímame, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb vo vzťahu k oblasti pôsobenia

	Vnímame, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb					
		1 - Úplne nevýznamný	2 - Skôr nevýznamný	3 - Ani významný, ani nevýznamný	4 - Skôr významný	5 - Veľmi významný
Ľudské práva a advokačné aktivity	Počet	4	2	2	3	10
	%	19,0%	9,5%	9,5%	14,3%	47,6%
Kultúra a duchovné hodnoty	Počet	40	7	17	14	12
	%	44,4%	7,8%	18,9%	15,6%	13,3%
Životné prostredie	Počet	1	0	8	2	8
	%	5,3%	0,0%	42,1%	10,5%	42,1%
Vzdelávanie a výskum	Počet	12	12	17	13	17
	%	16,9%	16,9%	23,9%	18,3%	23,9%
Veda, výskum a vývoj	Počet	2	0	1	2	0
	%	40,0%	0,0%	20,0%	40,0%	0,0%
Šport	Počet	76	15	32	16	6
	%	52,4%	10,3%	22,1%	11,0%	4,1%
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	Počet	2	1	0	2	0
	%	40,0%	20,0%	0,0%	40,0%	0,0%
Sociálne služby	Počet	11	4	10	17	17
	%	18,6%	6,8%	16,9%	28,8%	28,8%
Dobrovoľníctvo	Počet	16	3	7	3	2
	%	51,6%	9,7%	22,6%	9,7%	6,5%
Zdravie	Počet	2	3	3	3	6
	%	11,8%	17,6%	17,6%	17,6%	35,3%
Iné	Počet	5	3	1	7	1
	%	29,4%	17,6%	5,9%	41,2%	5,9%
Spolu	Počet	171	50	98	82	79
	%	35,6%	10,4%	20,4%	17,1%	16,5%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Dôvod: Vnímame, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb je menej významný pre oblasť športu, dobrovoľníctva, rozvojovej a humanitárnej pomoci, kultúry a duchovných hodnôt. Významnejší je pre oblasť životného prostredia a oblasť ľudské práva a advokačné aktivity.

Vyhodnotenie korelácií v tabuľkách 4.29 – 4.34 indikuje viaceré zistenia. Vzájomná závislosť sa prejavila len medzi oblasťou pôsobenia a teóriou vládnych a trhových zlyhaní, teóriou dopytu, ponuky a teóriou vládnutia tretieho sektora.

V oblastiach vzdelávania, sociálnych služieb a ľudských práv a advokačných aktivít neziskové organizácie na jeden strane predstavujú riešenie **zlyhávania štátu a trhu**, na druhej strane dotvárajú ponuku služieb, ktoré na trhu chýbajú, kedy dochádza k naplneniu **teórie strany ponuky**. Teória strany ponuky sa prejavuje aj pri vzniku a pôsobení organizácií v oblasti športu a kultúry, čiastočne v oblasti vedy a výskumu a životného prostredia.

Na základe nevýznamného postavenia dôvodu „služby nie sú v dostatočnom objeme a/alebo rozsahu, pretože na to nemá kapacity alebo takýto produkt poskytuje, no so znakmi klientelizmu alebo korupcie“ môžeme usudzovať, že z hľadiska tohto dôvodu nedochádza k rozsiahlejšiemu zlyhaniu trhu a štátu okrem oblasti sociálnych služieb. Avšak, na druhej strane sa potvrdila potreba vzniku neziskových organizácií ako doplnku k verejným organizáciám a súkromným organizáciám (dôvod 5) ako významnejší dôvodov vzniku vo väčšine skúmaných oblastí (**teória vládnutia tretieho sektora**), čím sa prispieva k riešeniu **vybraných zlyhaní štátu a trhu**.

K uplatneniu **teórie dopytu** v praxi dochádza v oblastiach životného prostredia a ľudských práv a advokačných aktivít, sociálnych služieb, ako aj v skupine „iné“, kde neziskové vznikajú ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb.

5.4.4.2 Motívy vzniku neziskových organizácií a zmeny v charaktere aktivít

Tretia oblasť korelácií sa zameriava na hodnotenie vzťahu medzi dôvodom vzniku neziskových organizácií a zmenami charakteru ich aktivít. Vzájomný vzťah sa prejavil v 2 dôvodoch:

- Dôvod 4: Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojim členom. (p-hodnota = 0,003, Cramerovo V = 0,132)
- Dôvod 5: Vnímali sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám, preto sme vznikli. (p-hodnota = 0,000, Cramerovo V = 0,153)

Podrobný prehľad odlišností zobrazujú tabuľky 4.35 a 4.36.

Tabuľka 4.35 Hodnotenie dôvodu Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojim členom vo vzťahu k zmenám charakteru aktivít

	Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojim členom					
		1 Úplne nevýznamný	2 - Skôr nevýznamný	3 - Ani významný, ani nevýznamný	4 - Skôr významný	5 - Veľmi významný
Tie isté aktivity realizujeme nepretržite od svojho vzniku, pričom ich charakter sa nezmenil	Počet	146	32	39	38	44
	%	48,83%	10,70%	13,04%	12,71%	14,72%
Tie isté aktivity realizujeme s prestávkami, nepravidelne, nárazovo	Počet	22	1	11	8	4
	%	47,83%	2,17%	23,91%	17,39%	8,70%
Aktivity realizujeme s obmenami, podľa toho, aké témy sú práve aktuálne	Počet	52	9	12	9	3
	%	61,18%	10,59%	14,12%	10,59%	3,53%
Aktivity realizujeme s obmenami, podľa typu projektov, ktoré získame účelovo na projektovo oprávnené typy aktivít	Počet	11	3	0	7	4
	%	44,00%	12,00%	0,00%	28,00%	16,00%
Iné	Počet	9	4	5	0	1
	%	47,37%	21,05%	26,32%	0,00%	5,26%
Spolu	Počet	240	49	67	62	56
	%	50,63%	10,34%	14,14%	13,08%	11,81%

N=474

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Dôvod chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojim členom je relatívne bezvýznamný pre neziskové organizácie všetkých skupín odpovedí (priemerné hodnotenie za uvedené skupiny odpovedí sa pohybuje medzi 1,8 – 2,6 bodu). Pre neziskové, ktoré realizujú svojej aktivity s obmenami podľa aktuálnej situácie, ide o výraznejšie menej významný dôvod oproti ostatným skupinám odpovedí.

Tabuľka 4.36 Hodnotenie dôvodu Vnímali sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám vo vzťahu k zmenám charakteru aktivít

		Vnímali sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám				
		1 Úplne nevýznamný	2 - Skôr nevýznamný	3 - Ani významný, ani nevýznamný	4 - Skôr významný	5 - Veľmi významný
Tie isté aktivity realizujeme nepretržite od svojho vzniku, pričom ich charakter sa nezmenil	Počet	88	13	34	60	104
	%	29,43%	4,35%	11,37%	20,07%	34,78%
Tie isté aktivity realizujeme s prestávkami, nepravidelne, nárazovo	Počet	6	5	10	10	15
	%	13,04%	10,87%	21,74%	21,74%	32,61%
Aktivity realizujeme s obmenami, podľa toho, aké témy sú práve aktuálne	Počet	11	7	10	14	43
	%	12,94%	8,24%	11,76%	16,47%	50,59%
Aktivity realizujeme s obmenami, podľa typu projektov, ktoré získame účelovo na projektovo oprávnené typy aktivít	Počet	4	3	1	5	12
	%	16,00%	12,00%	4,00%	20,00%	48,00%
Iné	Počet	0	5	4	5	5
	%	0,00%	26,32%	21,05%	26,32%	26,32%
Spolu	Počet	109	33	59	94	179
	%	23,00%	6,96%	12,45%	19,83%	37,76%

N=474

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Dôvod vnímali sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám je skôr významný pre všetky skupiny odpovedí – teda je pre neziskové organizácie, ktoré realizujú svoje aktivity bez zmien; nepravidelne alebo s rôznymi obmenami (priemerné hodnotenie sa pohybuje od 3,264 do 3,835 bodu). Najvyššie je uvedený dôvod hodnotený skupinou neziskových organizácií, ktoré aktivity realizujú s obmenami podľa aktuálnej situácie.

Oba korelované dôvody majú podstatu v teórii ponuky a nadväzujúcej teórii vládnutia tretieho sektora. Prvá korelácia naznačuje nevýznamný vzťah medzi vznikom neziskovej organizácie ako uzavretým združením fungujúcim pre uspokojenie potrieb svojich členov a medzi zmenami charakteru aktivity, čo môže byť spôsobené fixným zameraním neziskových organizácií na vopred určený zámer pre členov spoločenstva. Na druhej strane, významný vzťah sa prejavuje medzi vznikom neziskových organizácií ako doplnkom k verejným organizáciám a súkromným firmám a zmenami v charaktere aktivity. Inak povedané, najmä neziskové organizácie, ktoré sa zameriavajú na riešenie aktuálnych témy s obmenami aktivít alebo sa zameriavajú na zmeny aktivít účelovo podľa typov projektov plnia pravdepodobne častejšie úlohu neziskových organizácií ako doplnkového poskytovateľa služieb.

5.4.4.3 Motívy vzniku neziskových organizácií a sídlo organizácií

V prípade skúmania vzťahu dôvodov vzniku neziskových a sídlom v meste, na vidieku alebo v meste a vidieku boli identifikované vzájomné závislosti v 4 dôvodoch:

- Dôvod 1: Súkromné spoločnosti neposkytovali takúto službu/produkt, tzn. na trhu takáto služba chýbala, preto sme vznikli. (p-hodnota = 0,015, Cramerovo V = 0,141)
- Dôvod 2: Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt, resp. nie v dostatočnom objeme a/alebo rozsahu, pretože na to nemá kapacity (finančné, personálne...) alebo takýto produkt poskytuje, no so znakmi klientelizmu alebo korupcie, preto sme vznikli. (p-hodnota = 0,002, Cramerovo V = 0,168)
- Dôvod 6: Vnímame, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb, preto sme vznikli. (p-hodnota = 0,047, Cramerovo V = 0,129)
- Dôvod 8: Takýto produkt/služba bol potrebný pre komunitu ľudí žijúcich vo vidieckej oblasti, chceli sme prispieť k rozvoju danej lokality na vidieku. (p-hodnota < 0,001, Cramerovo V = 0,28)

Tabuľka 4.37 Hodnotenie dôvodu Súkromné spoločnosti neposkytovali takúto službu/produkt, tzn. na trhu takáto služba chýbala vo vzťahu k sídlu

		Súkromné spoločnosti neposkytovali takúto službu/produkt, tzn. na trhu takáto služba chýbala				
		1 Úplne nevýznamný	2 - Skôr nevýznamný	3 - Ani významný, ani nevýznamný	4 - Skôr významný	5 - Veľmi významný
Mesto	Počet	76	17	34	43	93
	%	28,90%	6,46%	12,93%	16,35%	35,36%
Vidiek	Počet	54	7	22	14	28
	%	43,20%	5,60%	17,60%	11,20%	22,40%
Mesto a vidiek	Počet	31	9	9	20	22
	%	34,07%	9,89%	9,89%	21,98%	24,18%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Pre organizácie, ktoré majú sídlo v meste, bol dôvod vzniku Súkromné spoločnosti neposkytovali takúto službu/produkt, tzn. na trhu takáto služba chýbala významnejší a na druhej strane pre organizácie, ktoré sídlia na vidieku, bol tento dôvod nevýznamný.

Tabuľka 4.38 Hodnotenie dôvodu Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt, resp. nie v dostatočnom objeme a/alebo rozsahu, alebo takýto produkt poskytuje, no so znakmi klientelizmu alebo korupcie vo vzťahu k sídlu

		Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt, resp. nie v dostatočnom objeme a/alebo rozsahu, alebo takýto produkt poskytuje, no so znakmi klientelizmu alebo korupcie				
		1 Úplne nevýznamný	2 - Skôr nevýznamný	3 - Ani významný, ani nevýznamný	4 - Skôr významný	5 - Veľmi významný
Mesto	Počet	113	39	41	27	43
	%	42,97%	14,83%	15,59%	10,27%	16,35%
Vidiak	Počet	73	15	20	10	7
	%	58,40%	12,00%	16,00%	8,00%	5,60%
Mesto a vidiak	Počet	39	11	13	21	7
	%	42,86%	12,09%	14,29%	23,08%	7,69%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Pri hodnotení dôvodu vzniku Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt, resp. nie v dostatočnom objeme a/alebo rozsahu, alebo takýto produkt poskytuje, no so znakmi klientelizmu alebo korupcie je možné pozorovať jeho menej významné postavenie vo vzťahu k mestu a ešte nižšiu významnosť pre vidiak. Hodnotenie uvedenej korelácie nepotvrdilo to, že by neziskové organizácie vznikali z dôvodu vládneho zlyhania. Na druhej strane táto teória môže byť skôr dôvodom vzniku pre organizácie vznikajúce v mestách ako pre organizácie vznikajúce na vidieku

Tabuľka 4.39 Hodnotenie dôvodu Vnímame, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb vo vzťahu k sídlu

		Vnímame, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb				
		1 Úplne nevýznamný	2 - Skôr nevýznamný	3 - Ani významný, ani nevýznamný	4 - Skôr významný	5 - Veľmi významný
Mesto	Počet	83	29	53	45	54
	%	31,44%	10,98%	20,08%	17,05%	20,45%
Vidiak	Počet	59	11	26	16	12
	%	47,58%	8,87%	20,97%	12,90%	9,68%
Mesto a vidiak	Počet	29	10	19	20	13
	%	31,87%	10,99%	20,88%	21,98%	14,29%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Hodnotenie dôvodu 6 ukazuje, že dôvod vzniku neziskových organizácií ako dôveryhodnejšieho partnera, ktorý chýba na trhu (teória dopytu), je menej významný pre neziskové organizácie pôsobiace na vidieku a ani významný ani nevýznamný pre neziskové organizácie v meste. Je možné povedať, že pre všetky neziskové organizácie ide o menej významný dôvod vzniku MNO.

Tabuľka 4.40 Hodnotenie dôvodu Takýto produkt/služba bol potrebný pre komunitu ľudí žijúcich vo vidieckej oblasti, chceli sme prispieť k rozvoju danej lokality na vidieku vo vzťahu k sídlu

		Takýto produkt/služba bol potrebný pre komunitu ľudí žijúcich vo vidieckej oblasti, chceli sme prispieť k rozvoju danej lokality na vidieku				
		1 Úplne nevýznamný	2 - Skôr nevýznamný	3 - Ani významný, ani nevýznamný	4 - Skôr významný	5 - Veľmi významný
Mesto	Počet	163	22	35	15	28
	%	61,98%	8,37%	13,31%	5,70%	10,65%
Vidiek	Počet	34	7	19	20	44
	%	27,42%	5,65%	15,32%	16,13%	35,48%
Mesto a vidiek	Počet	49	14	8	13	7
	%	53,85%	15,38%	8,79%	14,29%	7,69%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

V tabuľke sa potvrdila nevýznamnosť dôvodu pre mesto a mierne vyššia významnosť pre vidiek. Pre kategóriu „mesto a vidiek“ ide o relatívne nevýznamný faktor. Mierne vyššia významnosť pre vidiek naznačuje možnosť uplatňovania teórie rurality v praxi.

5.4.4.4 Motívy vzniku neziskových organizácií a zameranie z hľadiska prospešnosti

V tabuľke 4.41 prezentujeme vzájomné závislosti medzi dôvodom vzniku organizácie a jej zameraním z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti. Vzájomný vzťah sa prejavil len v jednom dôvode „Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie ktoré poskytuje vzájomné výhody svojim členom.“ ($p = 0,000$, Spearmanov koeficient = 0,287). Pozitívna závislosť znamená, že čím organizácie boli užšie zamerané, tým hodnotili tento dôvod ako významnejší. Týmto sa len potvrdila logika toho, že ak organizácie vznikli z uvedeného dôvodu, ide o potom o organizácie vzájomne prospešné, ktoré sa naozaj zameriavajú len na uspokojovanie potrieb svojich členov.

Tabuľka 4.41 Spearmanov koeficient dôvod vzniku a vzájomná až verejná prospešnosť

Dôvod vzniku \ prospešnosť		Vzájomná x verejná prospešnosť	
Spearman's rho	Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojim členom.	r_s	,287**
		Sig. (2-tailed)	0,000
		N	478

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Spearmanovým testom sme skúmali aj závislosť medzi dôvodom vzniku neziskových organizácií a % naplnenia uvedených motívov vzniku, avšak ani v jednom z dôvodov nebola potvrdená štatisticky významná vzájomná závislosť.

5.4.4.5 Diskusia

Výsledky nášho výskumu porovnávame s výsledkami predchádzajúceho realizovaného výskumu zaoberajúceho sa uplatňovaním teórií vzniku neziskových organizácií v podmienkach Slovenskej republiky (Kostiviarová, 2015; Murray Svidroňová, Vaceková, Valentinov, 2016). V roku 2015 bolo do výskumu zapojených 60 neziskových organizácií a skúmané boli takmer rovnako definované dôvody vzniku ako v roku 2019. Porovnanie vybraných výsledkov prezentuje tabuľka 4.42.

Výsledky oboch výskumov sa zhodujú v najvýznamnejšom dôvode vzniku neziskových organizácií a to v plnení úloh svojich zakladateľov, ktorí sa pri založení neziskovej organizácie riadili svojimi potrebami a motívami, čím dochádza k uplatňovaniu **teórie ponuky**. Taktiež relatívne významné dôvody vzniku MNO podľa oboch výskumov sú založené na **teórii trhových a vládnych zlyhaní**. Porovnateľnú významnosť medzi oboma výskumami majú dôvody vzniku založené na **teórii rurality**, ktoré sú hodnotené ako menej významné, resp. menej časté. To naznačuje potenciál, že na vidieku je priestor pre aktivity neziskové organizácie a tieto by mohli vo vidieckych oblastiach vznikáť častejšie.

V oboch výskumoch bola zaznamenaná nízka dôležitosť vzniku neziskových organizácií na základe **teórie vzájomnej závislosti**, čo potvrdzuje súčasný stav na Slovensku, že neziskové ešte stále nie sú vnímané ako partner verejného sektora, resp. vlády. V roku 2015 sa vo výskume prejavil väčší význam neziskovej organizácie ako formy realizácie konceptu sociálnej ekonomiky oproti roku 2019. To môže naznačovať, že prijatím novej legislatívy o sociálnej ekonomike a sociálnom podnikaní v roku 2018, klesol záujem zakladať neziskové organizácie, ktoré by sa uchádzali o štatút registrovaného sociálneho podniku (viď tiež fakt, že k júnu 2020 má zo 139 registrovaných sociálnych podnikov len 5 právnu formu neziskovej organizácie).

V rámci skúmania korelačných vzťahov výskum v roku 2019 podstatne rozvinul a doplnil výsledky z roku 2015. V porovnaní s rokom 2015 sa opakovane potvrdila závislosť medzi miestom pôsobenia MNO a teóriou rurality a teóriou vzájomnej závislosti.

Ostatné prezentované výsledky relačných vzťahov nášho výskumu sú jedinečnými a zatiaľ neskúmanými v podmienkach Slovenska.

Na základe výsledkov výskumu môžeme povedať, že v Slovenskej republike sú najvýznamnejšie hodnotenými dôvodmi vzniku mimovládnych neziskových organizácií: vznik na základe teórie ponuky, kedy neziskové organizácie vznikajú z dôvodu osobného záujmu zakladateľov pre uspokojenie ich potrieb a sebarealizáciu; vznik neziskových ako doplnok k súkromným a verejným organizáciám, ide o uplatnenie teórie vládnutia prostredníctvom tretieho sektora a vznik neziskových organizácií ako dôsledok a následná forma riešenia vládnych a trhových zlyhaní.

Tabuľka 4.42 Porovnanie vybraných výsledkov výskumov o dôvodoch vzniku MNO

Teória vzniku MNO	Dôvody vzniku neziskových organizácií	Výskum 2019			Výskum 2015
		N		Priemerné hodnotenie	% MNO vzniknutých z daného dôvodu
		Odpovedali	Neodpovedali		
Teória vládnych a trhových zlyhaní	Súkromné spoločnosti neposkytovali takúto službu/produkt, tzn. na trhu takáto služba chýbala, preto sme vznikli.	480	293	3,02	21,67
Teória vládnych a trhových zlyhaní	Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt, resp. nie v dostatočnom objeme a/alebo rozsahu, pretože na to nemá kapacity	480	293	2,28	16,66
Teória ponuky	Vznikli sme na základe osobného záujmu zakladateľov, tzn. zakladateľ sa riadil svojimi potrebami a motívmi na sebarealizáciu a/alebo osobnými motívmi, preto sme vznikli.	480	293	3,86	50
Teória ponuky	Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavretú združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojim členom.	479	294	2,25	
Teória vládnutia prostredníctvom tretieho sektora	Vníмали sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám, preto sme vznikli.	479	294	3,43	28,33
Teória strany dopytu	Vnímame, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb, preto sme vznikli.	480	293	2,68	3,33
Teória vzájomnej závislosti	Boli sme založení v partnerstve so štátnou správou/samosprávou; štátna správa/samospráva nám pomohla so založením; štátna správa/samospráva bola náš zriaďovateľ/spoluzriaďovateľ.	478	295	1,66	1,66
Teória rurality	Takýto produkt/služba bol potrebný pre komunitu ľudí žijúcich vo vidieckej oblasti, chceli sme prispieť k rozvoju danej lokality na vidieku.	479	294	2,31	11,67
Koncept sociálnej ekonomiky	Založili sme našu organizáciu ako atypickú formu podnikania – nechceli sme vyslovene podnikat ani zakladať sociálny podnik, ale činnosti, ktoré robíme sú všeobecne prospešné.	478	295	1,79	13,33

Zdroj: Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019, Kostiviarová, 2015; Murray Svidroňová, Vaceková, Valentinov, 2016.

Medzi teórie, ktoré boli hodnotené ako najmenej významné pri vzniku neziskových organizácií, patria teória vzájomnej závislosti (teda založenie neziskovej organizácie štátnou správou, samosprávou), koncept sociálnej ekonomiky (nezisková organizácia ako atypická forma podnikania) a vznik neziskovej organizácie len pre uspokojovanie potrieb svojich členov (teória ponuky).

Medzi najčastejšie iné dôvody vzniku neziskových organizácií patria pomoc vybranej skupine obyvateľov, prevažne marginalizovaným skupinám (napr. zdravotne postihnuté osoby, národnostné menšiny, ľudia odkázaní na sociálne služby a pod.); dôsledok celospoločenskej potreby, čo by sa dalo zaradiť pod dôvody „Súkromné spoločnosti neposkytovali takúto službu/produkt, tzn. na trhu takáto služba chýbala, preto sme vznikli“ a „Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt, resp. nie v dostatočnom objeme a/alebo rozsahu, pretože na to nemá kapacity (finančné, personálne...)“, tzn. išlo by o teóriu vládnych a trhových zlyhaní. Ďalším uvádzaným dôvodom bola potreba sebarealizácie najmä v športovej oblasti a rozvoj kultúry, čo by bolo možné zaradiť ako „Vznikli sme na základe osobného záujmu zakladateľov, tzn. zakladateľ sa riadil svojimi potrebami a motívmi na sebarealizáciu a/alebo osobnými motívmi, preto sme vznikli.“, tzn. šlo by o teóriu ponuky.

Z hľadiska napĺňania svojho poslania viac ako 90% neziskových organizácií zapojených do výskumu plní svoje poslanie na viac ako 50 % a viac ako 50% neziskových organizácií na viac ako 80%. 17,72 % neziskových organizácií plní svoje poslanie na 100 %.

V rámci korelačných vzťahov sa vzájomná závislosť prejavila medzi oblasťou pôsobenia neziskových organizácií a teóriou vládnych a trhových zlyhaní, teóriou dopytu, ponuky a teóriou vládnutia tretieho sektora. Neziskové organizácie riešia zlyhávanie štátu a trhu najmä v oblastiach vzdelávania, sociálnych služieb a ľudských práv a advokačných aktivít, zároveň v týchto oblastiach dotvárajú ponuku služieb, ktoré na trhu chýbajú, kedy dochádza k naplneniu. Potreba vzniku neziskových organizácií ako doplnku k verejným organizáciám a súkromným organizáciám ako významnejší dôvod vzniku sa potvrdila vo väčšine skúmaných oblastí (teória vládnutia tretieho sektora). K uplatneniu teórie dopytu v praxi dochádza v oblastiach životného prostredia a ľudských práv a advokačných aktivít, sociálnych služieb, ako aj v skupine „Iné“, kde neziskové organizácie vznikajú ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb.

Vo vzťahu dôvodu vzniku neziskových organizácií a zmien v charaktere aktivít sa prejavila závislosť len v dvoch dôvodoch, ktoré majú podstatu v teórii ponuky a nadväzujúcej teórii vládnutia tretieho sektora. Ide o neziskové organizácie, ktoré sa zameriavajú na riešenie aktuálnych tém s obmenami aktivít alebo zameriavajú zmeny aktivít účelovo, podľa typov projektov, a plnia pravdepodobne častejšie úlohu neziskovej organizácie ako doplnkového poskytovateľa služieb.

Pre prevažnú časť špecifických cieľových skupín pôsobenia neziskových organizácií sú významné dôvody vzniku, spojené s teóriou vládnych a trhových zlyhaní, teóriou ponuky a vládnutia tretieho sektora, čo indikuje, že neziskový sektor pre tieto cieľové skupiny rieši problémy spojené s trhovým alebo vládym zlyhávaním, a dotvára chýbajúcu ponuku na trhu.

Z hľadiska rozsahu pôsobnosti neziskových organizácií sa potvrdilo, že čím sú organizácie užšie orientované, tým častejšie vznikajú len pre potreby svojich členov. Taktiež je pravdepodobné, že k vzájomnej spolupráci neziskových organizácií s verejným sektorom vo forme založenia či zriadenia vo väčšej miere dochádza na nižšej správnej úrovni, podobne dochádza aj k uplatneniu teórie rurality. Jej uplatňovanie bolo potvrdené aj výsledkami korelácií dôvodov vzniku a pôsobnosti neziskových organizácií v regiónoch SR s prevažným vidieckym charakterom, a koreláciami dôvodov vzniku a pôsobnosťou v mestách, resp. na vidieku.

Neziskové organizácie, ktoré spolupracujú s regionálnou samosprávou, štátnou správou, medzinárodnými inštitúciami, podnikateľským sektorom, vysokými školami/univerzitami, základnými školami, strednými školami, inými MNO – domácimi a zahraničnými, individuálnymi odborníkmi a odborničkami, inými subjektmi mimo miestnej samosprávy sa vnímajú významnejšie viac ako dôveryhodnejší poskytovateľ služieb/statkov a zároveň chcú pokryť potrebu existencie neziskových organizácií v lokalite ako doplnok k verejnému sektoru a súkromným organizáciám, ako aj dopyt zákazníkov o služby neziskových organizácií, ktoré na trhu chýbali. V prípade spolupráce neziskových organizácií s organizáciami verejného sektora je vnímaný ako významnejší aj dôvod založenia neziskovej organizácie v partnerstve s nimi oproti iným subjektom, čo korešponduje s faktom, že aj miestne a regionálne samosprávy môžu byť zriaďovateľom rozpočtových a príspevkových organizácií a zakladateľom všetkých foriem mimovládnych neziskových organizácií.

Hlbšia analýza potvrdila významnú úlohu už spomínaných troch dôvodov, a to vznik neziskových organizácií ako doplnku k organizáciám verejného a súkromného sektora; nezisková organizácia ako dôveryhodnejší partner a ako organizácia, ktorá poskytuje službu/statok, ktorý na trhu chýba. Význam jednotlivých foriem spolupráce so skúmanými subjektmi sa líši vzhľadom na charakter a pôsobnosť daného subjektu.

5.5 Spolupráca neziskových organizácií

Partnerstvá a spolupráca, ktorú vytvárajú neziskové organizácie s inými subjektmi dokresľujú ďalšie dimenzie neziskového sektora. Neziskové organizácie, ako súčasť neziskového sektora majú svoje špeciálne postavenie v oblasti sociálnej kohézie, ako aj v oblasti inovácií i partnerstiev s verejným a súkromným sektorom. Národné i medzinárodné partnerstvá sa prejavujú v rôznych formách spolupráce a predstavujú devízu neziskového sektora.

V tejto časti sa však zameriavame na spoluprácu, ktorá **nesúvisí s poskytovaním finančných a nefinančných zdrojov**. Napriek tendenčným postojom k prostrediu neziskových organizácií, ktoré je do veľkej miery vnímané, ako neformálne, nehierarchické a fluidné vo vzťahu s inými aktérmi a sektormi, množstvo odborníkov a odborníčok upozorňuje na skutočnosť, že práve v prieniku takýchto oblastí dochádza k inováciám častejšie než v etablovaných a veľkých inštitúciách. Poznanie stavu spolupráce neziskového sektora vo vnútri a navonok potvrdzuje a zvyšuje jeho kredibilitu, ktorá sa prejavuje schopnosťou získavať uznanie od iných aktérov ako aj dosahovať vplyv (Strečanský, Brozmanová Gregorová, Murray Svidroňová, 2017).

V oblasti spolupráce neziskového sektora si kladieme tieto základné výskumné otázky:
**S akými subjektmi vo vnútri sektora a mimo sektora neziskové organizácie spolupracujú?
Aké formy spolupráce neziskové organizácie s inými subjektmi využívajú?**

5.5.1 Subjekty spolupráce neziskového sektora

V kontexte výskumu identifikujeme vnútrosektorové partnerstvá (vrátane zahraničných partnerstiev a spolupráce) a medzisektorové partnerstvá a spoluprácu (medzi neziskovým sektorom a inštitúciami verejného a podnikateľského sektora).

Údaje o type subjektu, s ktorým neziskové organizácie spolupracujú, sme zisťovali u všetkých foriem neziskových organizácií. Prehľad zistení z hľadiska typu subjektu je uvedený v tabuľke 5.1. V rámci zisťovania informácií o spolupracujúcich subjektoch mali organizácie možnosť vyberať z nami ponúkaných alternatív, pričom mohli označiť viacero možností. Uvádzané údaje sú zoradené vzostupne t.j. od najviac frekventovaných subjektov spolupráce až po najmenej frekventované.

Tabuľka 5.1 Subjekty spolupráce neziskových organizácií

Subjekt spolupráce	Odpovede		Percent of Cases
	N	Percent	
Samospráva na úrovni mesta/obce	338	15,9%	70,9%
Mimovládne neziskové organizácie - domáce	294	13,8%	61,6%
Individuálni odborníci a odborníčky v relevantnej oblasti	227	10,7%	47,6%
Základná škola	203	9,5%	42,6%
Regionálna samospráva	182	8,6%	38,2%
Podnikateľský sektor	180	8,5%	37,7%
Štátna správa	166	7,8%	34,8%
Stredná škola	144	6,8%	30,2%
Vysoká škola/univerzita	129	6,1%	27,0%
Mimovládne neziskové organizácie - zahraničné	125	5,9%	26,2%
Medzinárodné inštitúcie	107	5,0%	22,4%
Iné	31	1,5%	6,5%
Spolu	2126	100,0%	445,7%

N = 477

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najčastejším subjektom spolupráce neziskových organizácií je lokálna samospráva. S týmto subjektom spolupracuje 70,9% neziskových organizácií. S inými mimovládnymi neziskovými organizáciami – domácimi spolupracuje 61,6% neziskových organizácií. Tretím najčastejším subjektom spolupráce sú individuálni odborníci a odborníčky v relevantnej oblasti. Tento typ spolupráce využíva 47,6% neziskových organizácií. V rámci výskumu sme nezisťovali, či v prípade spolupráce neziskových organizácií s individuálnymi odborníkmi a odborníčkami ide o služby platené, alebo pro bono. Ďalej v rámci frekvencie subjektov spolupráce nasledujú základné školy (42,6% neziskových organizácií spolupracuje so základnými školami), regionálna samospráva, podnikateľský sektor, štátna samospráva, stredná škola vysoká škola. 26,2% neziskových organizácií spolupracuje s inými mimovládnymi neziskovými organizáciami v zahraničí a 22,4% s medzinárodnými inštitúciami. Pri možnosti iné uviedli neziskové organizácie 27 odpovedí. Mnohé odpovede by bolo možné zaradiť pod nami stanovené alternatívy, no neziskové organizácie takýmto spôsobom viac priblížili ďalšie špecifické subjekty spolupráce: cirkevné organizácie, zbory a spoločenstvá, knižnice, materské školy, špeciálna základná škola, centrum voľného času, obecné športové kluby, štátne zdravotnícke zariadenia, súd, Verejná ochrankyňa práv SR, Zbor väzenskej a justičnej stráže SR, Prezídium policajného zboru SR, súkromné zdravotnícke zariadenie, podniky v meste, súkromné advokátske kancelárie, občianska rada, občianske združenia, asociácie pre neziskové organizácie, športové kluby, Združenie miest a obcí.

V tabuľke 5.2 prezentujeme typológiu spolupracujúcich subjektov na základe toho, či ide o medzisektorovú alebo vnútrosektorovú spoluprácu. Spoluprácu s medzinárodnými inštitúciami, individuálnymi odborníkmi a možnosti uvedené v odpovedi iné sme zaradili do neurčenej kategórie, nakoľko môže ísť aj o medzisektorovú aj o vnútrosektorovú spoluprácu.

Tabuľka 5.2 Typológia spolupráce neziskových organizácií

Subjekt spolupráce	N	%	Typológia	%
Samospráva na úrovni mesta/obce	338	15,9	Medzisektorová spolupráca	63,1
Základná škola	203	9,5		
Regionálna samospráva	182	8,6		
Podnikateľský sektor	180	8,5		
Štátna správa	166	7,8		
Stredná škola	144	6,8		
Vysoká škola/univerzita	129	6,0	Vnútrosektorová spolupráca	19,7
Mimovládne neziskové organizácie - zahraničné	125	5,9		
Mimovládne neziskové organizácie - domáce	294	13,8	Neurčené	17,2
Medzinárodné inštitúcie	107	5,0		
Individuálni odborníci a odborníčky v relevantnej oblasti	227	10,7		
Iné, uveďte prosím	31	1,5		
Spolu	2126	100,0		

N = 477

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka, v prostredí neziskového sektora dominuje medzisektorová spolupráca. Aj keď s inými domácimi mimovládnymi organizáciami spolupracovalo až 61,6% neziskových organizácií, spolupráca mimo sektora je omnoho pestrejšia.

V ďalšej časti sa podrobne venujeme formám spolupráce neziskových organizácií s jednotlivými subjektmi.

5.5.2 Formy spolupráce neziskových organizácií v rámci medzisektorovej spolupráce

Formy medzisektorovej spolupráce prezentujú nasledujúce zistenia. Samostatne sa venujeme formám spolupráce s jednotlivými subjektmi. Formy spolupráce s lokálnou samosprávou sú zhrnuté v tabuľke 5.3.

Tabuľka 5.3 Formy spolupráce neziskových organizácií so samosprávou na úrovni mesta/obce

Formy spolupráce	Responses		Percent of Cases
	N	Percent	
Realizujeme neformálnu spoluprácu/partnerstvo pri organizovaní aktivít	215	24,3%	63,8%
Spolupracujeme na realizácii spoločných projektov a podujatí	214	24,2%	63,5%
Konzultujeme odborné témy	78	8,8%	23,1%
Sme členmi poradných orgánov	65	7,4%	19,3%
Vykonávame služby vo verejnom záujme	65	7,4%	19,3%
Pripomienkujeme návrhy právnych predpisov alebo verejných politík	64	7,2%	19,0%
Spolupracujeme v oblasti výskumu a vzdelávania	52	5,9%	15,4%
Zúčastňujeme sa pravidelne rokovaní orgánov verejnej moci	52	5,9%	15,4%
Spolupracujeme v rámci odbornej praxe	45	5,1%	13,4%
Realizujeme monitoring a kontroling	17	1,9%	5,0%
Iné	16	1,8%	4,7%
	883	100,0%	262,0%

N = 337

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najčastejšou formou spolupráce sektora s lokálnou samosprávou je neformálna spolupráca/partnerstvo pri organizovaní aktivít a spolupráca na realizácii spoločných projektov. Tieto dve formy spolupráce využíva viac ako 60% neziskových organizácií spolupracujúcich s týmto subjektom. Nasledujú formy spolupráce s nižším zastúpením. Tie prezentujú jednak poradenskú rolu neziskových organizácií vo vzťahu k lokálnej samospráve, ktorá sa realizuje formou konzultácií, ale aj členstva v poradných orgánoch samospráv. 19% organizácií plní v rámci samosprávy aj služby vo verejnom záujme a časť sa venuje participácii na tvorbe legislatívy a verejných politík a zúčastňuje sa rokovaní na úrovni samosprávy. V rámci možnosti iné formy spolupráce neziskové organizácie v rámci spolupráce s lokálnou samosprávou uvádzali: doplnenie ponuky služieb pre obyvateľov obce, poskytovanie mimoškolských a záujmových aktivít pre občanov rôznych vekových kategórií, posudzovanie stavebných konaní z pohľadu občanov s ťažkým zdravotným znevýhodnením, príprava spoločných rozvojových projektov, súťaží, športových podujatí, tlmočení, zapájanie sa do verejných politík, reprezentácia mesta, spolupráca v zariadeniach sociálnych služieb napr. rehabilitačné služby.

Podobné zistenia sme zaznamenali pri formách spolupráce s regionálnou samosprávou, zistenia prezentuje tabuľka 5.4.

Tabuľka 5.4 Formy spolupráce neziskových organizácií s regionálnou samosprávou

Formy spolupráce	Responses		Percent of Cases
	N	Percent	
Spolupracujeme na realizácii spoločných projektov a podujatí	111	25,4%	61,0%
Realizujeme neformálnu spoluprácu/partnerstvo pri organizovaní aktivít	105	24,0%	57,7%
Konzultujeme odborné témy	47	10,8%	25,8%
Vykonávame služby vo verejnom záujme	39	8,9%	21,4%
Sme členmi poradných orgánov	21	4,8%	11,5%
Spolupracujeme v oblasti výskumu a vzdelávania	29	6,6%	15,9%
Pripomienkujeme návrhy právnych predpisov alebo verejných politík	28	6,4%	15,4%
Spolupracujeme v rámci odbornej praxe	28	6,4%	15,4%
Zúčastňujeme sa pravidelne rokovaní orgánov verejnej moci	14	3,2%	7,7%
Realizujeme monitoring a kontroling	5	1,1%	2,7%
Iné	10	2,3%	5,5%
	437	100,0%	240,1%

N = 182

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najčastejšou formou spolupráce neziskových organizácií s regionálnou samosprávou je spolupráca na realizácii spoločných projektov a organizovanie aktivít. Podobne ako v prípade lokálnej samosprávy aj tu je rola neziskových organizácií spolupracujúcich s regionálnou samosprávou aj v podobe konzultačnej a poradenskej – 25,8% organizácií konzultuje odborné témy a 11,5% sú členmi poradných orgánov. Servisnú rolu vo vzťahu k regionálnej samospráve v zmysle poskytovania služieb vo verejnom záujme plní 21,4% neziskových organizácií spolupracujúcich s regionálnou samosprávou. Spolupráca sa realizuje, i keď v nižšie miere, aj v rámci odborných praxí, výskumu a vzdelávania a monitoringu a kontrolingu. V rámci možnosti iné formy spolupráce s regionálnou samosprávou neziskové organizácie uvádzali: vydanie povolení pre vstup do národných parkov, propagačné činnosti regiónu, spolupráca pri športových podujatiach, uchovávanie, rozvíjanie a prezentácia kultúrneho dedičstva, posielanie podnetov pre spracovanie a pomoc samosprávy s marketingom podujatí neziskovej organizácie.

Pri formách spolupráce neziskových organizácií so štátnou správou nachádzame v porovnaní so samosprávou niektoré odlišnosti – vid' tabuľka 5.5

Tabuľka 5.5 Formy spolupráce neziskových organizácií so štátnou správou

Formy spolupráce	Responses		Percent of Cases
	N	Percent	
Spolupracujeme na realizácii spoločných projektov a podujatí	83	17,8%	50,0%
Realizujeme neformálnu spoluprácu/partnerstvo pri organizovaní aktivít	71	15,3%	42,8%
Konzultujeme odborné témy	62	13,3%	37,3%
Pripomienkujeme návrhy právnych predpisov alebo verejných politík	59	12,7%	35,5%
Sme členmi poradných orgánov	41	8,8%	24,7%
Vykonávame služby vo verejnom záujme	40	8,6%	24,1%
Spolupracujeme v oblasti výskumu a vzdelávania	33	7,1%	19,9%
Spolupracujeme v rámci odbornej praxe	26	5,6%	15,7%
Zúčastňujeme sa pravidelne rokovaní orgánov verejnej moci	25	5,4%	15,1%
Realizujeme monitoring a kontroling	16	3,4%	9,6%
Iné	9	1,9%	5,4%
	465	100,0%	280,1%

N = 166

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Aj v prípade štátnej správy je najčastejšou formou spolupráce opäť realizácia spoločných projektov a spolupráca pri organizovaní podujatí, ale tieto formy spolupráce sú pri organizáciách, ktoré spolupracujú so štátnou správou, menej zastúpené v porovnaní so spoluprácou so samosprávou na lokálnej alebo regionálnej úrovni. Vyššia miera zastúpenia je na druhej strane v porovnaní so samosprávou v roli konzultačnej a pri podieľaní sa na tvorbe verejných politík a legislatívy – 37,3% neziskových organizácií, ktoré spolupracujú so štátnou správou, konzultuje odborné témy, 25,5% sa podieľa na tvorbe legislatívy a verejných politík a 24,7% je členom poradných orgánov v rámci štátnej správy. Medzi ďalšie oblasti spolupráce patrí výkon služby vo verejnom záujme, spolupráca v rámci výskumu a vzdelávania a v rámci odbornej praxe. V porovnaní sa samosprávou je viac zastúpený aj výkon monitoringu a kontrolingu ako forma spolupráce so štátnou správou. V rámci iných foriem spolupráce neziskové organizácie uviedli spoluprácu s okresným súdom - poskytnutie priestoru pre pracovnú činnosť trestne stíhaného občana, spolupráca pri zamestnávaní osôb s ťažkým zdravotným znevýhodnením, zapájanie sa do verejnej politiky.

Ďalšie medzisektorové partnerstvo a formy spolupráce prezentuje tabuľka 5.6. - ide o spoluprácu neziskových organizácií s podnikateľským sektorom.

Tabuľka 5.6 Formy spolupráce neziskových organizácií s podnikateľským sektorom

Formy spolupráce	Responses		Percent of Cases
	N	Percent	
Spolupracujeme na realizácii spoločných projektov a podujatí	102	29,2%	57,0%
Realizujeme neformálnu spoluprácu/partnerstvo pri organizovaní aktivít	102	29,2%	57,0%
Konzultujeme odborné témy	46	13,2%	25,7%
Spolupracujeme v rámci odbornej praxe	22	6,3%	12,3%
Spolupracujeme v oblasti výskumu a vzdelávania	21	6,0%	11,7%
Vykonávame služby vo verejnom záujme	17	4,9%	9,5%
Pripomienkujeme návrhy právnych predpisov alebo verejných politík	10	2,9%	5,6%
Realizujeme monitoring a kontroľing	9	2,6%	5,0%
Sme členmi poradných orgánov	8	2,3%	4,5%
Zúčastňujeme sa pravidelne rokovaní orgánov verejnej moci	4	1,1%	2,2%
Iné	8	2,3%	4,5%
	349	100,0%	195,0%

N = 179

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najčastejšou formou spolupráce neziskového sektora s podnikateľským sektorom je spolupráca na realizácii spoločných projektov a podujatí. Tieto spôsoby spolupráce realizuje 57% neziskových organizácií spolupracujúcich s podnikmi. Približne štvrtina neziskových organizácií spolupracuje s podnikateľským sektorom aj formou konzultácií odborných tém. Ostatné formy spolupráce sú využívané menej často. Medzi iné formy spolupráce s podnikateľským sektorom organizácie zaradili najmä tie, ktoré súvisia s financovaním aktivít neziskových organizácií, financovanie však nebolo predmetom skúmania v tejto otázke, ako sme uviedli v úvode – organizácie si zrejme zle pozreli inštrukciu k otázke.

Spoluprácu so školami na jednotlivých stupňoch sme zhrnuli do jednej tabuľky 5.7.

Tabuľka 5.7 Formy spolupráce neziskových organizácií so školami

Formy spolupráce	základná škola		stredná škola		vysoká škola	
	N	Percent of Cases	N	Percent of Cases	N	Percent of Cases
Spolupracujeme na realizácii spoločných projektov a podujatí	129	63,5%	81	56,3%	60	46,5%
Realizujeme neformálnu spoluprácu/partnerstvo pri organizovaní aktivít	124	61,1%	82	56,9%	67	51,9%
Konzultujeme odborné témy	41	20,2%	30	20,8%	56	43,4%
Spolupracujeme v oblasti výskumu a vzdelávania	44	21,7%	36	25,0%	68	52,7%
Spolupracujeme v rámci odbornej praxe	28	13,8%	27	18,8%	53	41,1%
Vykonávame služby vo verejnom záujme	25	12,3%	19	13,2%	15	11,6%
Sme členmi poradných orgánov	14	6,9%	7	4,9%	7	5,4%
Pripomienkujeme návrhy právnych predpisov alebo verejných politík	9	4,4%	7	4,9%	5	3,9%
Realizujeme monitoring a kontroľing	7	3,4%	8	5,6%	8	6,2%
Zúčastňujeme sa pravidelne rokovaní orgánov verejnej moci	8	3,9%	3	2,1%	3	2,3%
Iné	15	7,4%	12	8,3%	4	3,1%
Spolu	444	218,7%	312	216,7%	346	268,2%
N		203		144		129

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Vo všetkých troch prípadoch spolupráce neziskových organizácií so školami (tzn. základnými, strednými a vysokými) patrí medzi najčastejšie formy spolupráce realizácia spoločných projektov a spolupráca pri organizovaní aktivít. Následne sa formy spolupráce líšia. Spolupráca s univerzitami je vo vyššej miere využívaná formou spolupráce v oblasti výskumu a vzdelávania, konzultácii odborných tém a odbornej praxe. I keď aj v prostredí základných a stredných škôl sú v porovnaní s inými formami spolupráce tieto najviac využívané, pri organizáciách, ktoré spoluprácu s vysokými školami sú oveľa častejšie. Ostatné formy spolupráce sú menej zastúpené. V možnosti Iné ako formy spolupráce so základnými a strednými školami boli napríklad: spolupráca pri dobrovoľníckych aktivitách, realizácia prednášok, poskytovanie grantov pre projekty škôl, poskytnutie priestorov pre podujatia, poskytnutie materiálov pre školy, realizácia krúžkov, spolupráca v rozvoji športu v regióne, prenájom športoviska neziskovej organizácie, zapojenie do verejnej zbierky a iné.

5.5.3 Formy spolupráce neziskových organizácií v rámci vnútrosektorovej spolupráce

Formy vnútrosektorovej spolupráce sa od foriem spolupráce so subjektmi mimo sektora výrazne neodlišujú. Prehľad foriem spolupráce v prípade domácich aj zahraničných mimovládnych organizácií poskytuje tabuľka 5.8.

Tabuľka 5.8 Formy spolupráce neziskových organizácií s inými mimovládnyimi neziskovými organizáciami

Formy spolupráce	domáce neziskové organizácie			zahraničné neziskové organizácie		
	Responses		Percent of Cases	Responses		Percent of Cases
	N	Percent		N	Percent	
Spolupracujeme na realizácii spoločných projektov a podujatí	215	26,9%	73,4%	96	28,7%	76,8%
Realizujeme neformálnu spoluprácu/partnerstvo pri organizovaní aktivít	199	24,9%	67,9%	79	23,6%	63,2%
Konzultujeme odborné témy	101	12,6%	34,5%	45	13,4%	36,0%
Spolupracujeme v oblasti výskumu a vzdelávania	54	6,8%	18,4%	32	9,6%	25,6%
Spolupracujeme v rámci odbornej praxe	53	6,6%	18,1%	24	7,2%	19,2%
Sme členmi poradných orgánov	53	6,6%	18,1%	18	5,4%	14,4%
Pripomienkujeme návrhy právnych predpisov alebo verejných politík	43	5,4%	14,7%	14	4,2%	11,2%
Vykonávame služby vo verejnom záujme	37	4,6%	12,6%	7	2,1%	5,6%
Realizujeme monitoring a kontroling	21	2,6%	7,2%	9	2,7%	7,2%
Zúčastňujeme sa pravidelne rokovaní orgánov verejnej moci	13	1,6%	4,4%	7	2,1%	5,6%
Iné	11	1,4%	3,8%	4	1,2%	3,2%
	800	100,0%	273,0%	335	100,0%	268,0%
N			293			125

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

V prípade domácich aj zahraničných neziskových organizácií sú najfrekvencovanejšími formami spolupráce realizácia spoločných projektov a podujatí a neformálna spolupráca pri organizovaní aktivít, pričom realizácia spoločných projektov a podujatí je mierne častejšia so zahraničnými a neformálna spolupráca zase s domácimi neziskovými organizáciami. Medzi častejšie využívané formy vnútrosektorovej spolupráce môžeme zaradiť v prípade domácej aj zahraničnej spolupráce konzultovanie odborných tém, spoluprácu v rámci vzdelávania, výskumu a odbornej praxe. Vnútrosektorová spolupráca prebieha aj formou členstva v poradných orgánoch a pripomienkovania verejných politík a legislatívy. Ďalšie formy spolupráce sú využívané v menšej miere. Ako možnosť Iné organizácie pri spolupráci s inými neziskovými organizáciami uvádzali: podpora grantových programov pre iné mimovládne organizácie, pomoc medzi podobne zameranými organizáciami s poskytovaním verejnoprospešných služieb a poradenstva, spolupráca v rámci členstva v asociáciách

a zastrešujúcich mimovládnych organizáciách, spolupráca pri organizovaní medzinárodných podujatí (konferencie, výstavy) a členstvo v medzinárodných sieťach.

Vnútrosektorová spolupráca sa odráža aj v spolupráci v rámci sietí a platforiem s inými organizáciami. V tejto otázke mali možnosť respondenti uvádzať opäť viacero odpovedí.

Tabuľka 5.8 Členstvo neziskových organizácií v sieťach a platformách

Členstvo neziskových organizácií v sieťach a platformách	Responses		Percent of Cases
	N	Percent	
Nie sme členom žiadnej asociácie/platformy/záujmového združenia	200	34,5%	43,2%
Sme registrovaným členom slovenskej asociácie/platformy/záujmového združenia	176	30,4%	38,0%
Sme registrovaným členom medzinárodnej asociácie/platformy/záujmového združenia	69	11,9%	14,9%
Sme členom neformálnej slovenskej siete organizácií (len na SR)	60	10,4%	13,0%
Sme členom neformálnej medzinárodnej siete organizácií (aj zahraničie)	31	5,4%	6,7%
Sme dcérou materskej organizácie (organizačnou zložkou)	23	4,0%	5,0%
Sme platforma organizácií	20	3,5%	4,3%
Spolu	579	100,0%	125,1%

N = 463

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka, 43,2% neziskových organizácií nie je členom žiadnej asociácie, platformy alebo záujmového združenia. Možno teda konštatovať, že 56,8% organizácií využíva spoluprácu s inými subjektmi aj v rámci rôznych formálnych či neformálnych sietí. 38% neziskových organizácií je registrovaným členom slovenskej a 14,9% medzinárodnej asociácie, platformy alebo združenia. 13,0% je členom slovenskej a 6,7% zahraničnej neformálnej siete.

5.5.4 Formy spolupráce neziskových organizácií s individuálnymi odborníkmi a odborníčkami a medzinárodnými inštitúciami

Spoluprácu s individuálnymi odborníkmi a odborníčkami a medzinárodnými inštitúciami sme neklasifikovali ako vnútrosektorovú alebo medzisektorovú. Zistenia o formách spolupráce prezentujú tabuľky 5.9. a 5.10.

Tabuľka 5.9 Formy spolupráce neziskových organizácií s individuálnymi odborníkmi a odborníčkami v relevantnej oblasti

Formy spolupráce	Responses		Percent of Cases
	N	Percent	
Spolupracujeme na realizácii spoločných projektov a podujatí	129	21,6%	56,8%
Realizujeme neformálnu spoluprácu/partnerstvo pri organizovaní aktivít	124	20,8%	54,6%
Konzultujeme odborné témy	114	19,1%	50,2%
Spolupracujeme v oblasti výskumu a vzdelávania	76	12,8%	33,5%
Spolupracujeme v rámci odbornej praxe	67	11,2%	29,5%
Vykonávame služby vo verejnom záujme	27	4,5%	11,9%
Pripomienkujeme návrhy právnych predpisov alebo verejných politík	23	3,9%	10,1%
Realizujeme monitoring a kontroling	14	2,3%	6,2%
Sme členmi poradných orgánov	11	1,8%	4,8%
Zúčastňujeme sa pravidelne rokovaní orgánov verejnej moci	7	1,2%	3,1%
Iné	4	0,7%	1,8%
Spolu	596	100,0%	262,6%

N = 171

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka 5.9, aj v prípade individuálnych odborníkov a odborníčok sa spolupráca odohráva najmä prostredníctvom realizácie spoločných projektov, podujatí a aktivít. Viac ako 50% organizácií s individuálnymi osobami spolupracuje v rámci konzultácií odborných tém, tretina v rámci výskumu a vzdelávania a 29,5% v rámci odbornej praxe. Ostatné formy spolupráce sú menej zastúpené.

Tabuľka 5.10 Formy spolupráce neziskových organizácií s medzinárodnými inštitúciami

Formy spolupráce	Responses		Percent of Cases
	N	Percent	
Spolupracujeme na realizácii spoločných projektov a podujatí	67	22,7%	62,6%
Realizujeme neformálnu spoluprácu/partnerstvo pri organizovaní aktivít	53	18,0%	49,5%
Konzultujeme odborné témy	37	12,5%	34,6%
Spolupracujeme v oblasti výskumu a vzdelávania	33	11,2%	30,8%
Sme členmi poradných orgánov	26	8,8%	24,3%
Spolupracujeme v rámci odbornej praxe	22	7,5%	20,6%
Pripomienkujeme návrhy právnych predpisov alebo verejných politík	19	6,4%	17,8%
Realizujeme monitoring a kontroľing	13	4,4%	12,1%
Vykonávame služby vo verejnom záujme	11	3,7%	10,3%
Zúčastňujeme sa pravidelne rokovaní orgánov verejnej moci	9	3,1%	8,4%
Iné	5	1,7%	4,7%
Spolu	295	100,0%	275,7%

N = 107

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

V rámci spolupráce neziskových organizácií s medzinárodnými inštitúciami opäť dominuje spolupráca na realizácii spoločných projektov a podujatí a realizácia neformálnej spolupráce/partnerstva pri organizovaní aktivít. V porovnaní s inými subjektmi je častejšie využívaná najmä spolupráca v rámci monitoringu a kontroľingu. V rámci možnosti Iné neziskové organizácie doplnili ďalšie formy spolupráce späté s účasťou neziskovej organizácie a zastupovaním Slovenska na medzinárodných konferenciách, so spoluprácou a konzultáciami so zahraničnými odborníkmi a odborníčkami.

Ďalej sledujeme a analyzujeme vybrané relačné vzťahy týkajúce sa spolupráce neziskových organizácií a právnych foriem, oblastí pôsobenia a pôsobnosti neziskových organizácií.

5.5.5 Spolupráca neziskových organizácií a právna forma

Pri sledovaní vzájomných vzťahov medzi právnou formou neziskových organizácií a subjektmi spolupráce sme zistili štatisticky významné súvislosti v štyroch prípadoch. Podrobný prehľad poskytuje tabuľka 5.11.

Spolupráca s vysokými školami, strednými školami a individuálnymi odborníkmi a odborníčkami v relevantných oblastiach sa významne menej v porovnaní s inými právnymi formami realizuje v rámci občianskych združení. Na druhej strane významne viac s týmito subjektmi spolupracujú nadácie. V prípade nadácií sa významne viac realizuje spolupráca aj

s inými domácimi mimovládnyimi organizáciami. V prípade ostatných právnych foriem a subjektov spolupráce sme štatisticky významné odlišnosti nezistili.

Medzi členstvom neziskových organizácií v platformách a záujmových združeniach a právnou formou sa preukázali štatisticky významné súvislosti v týchto prípadoch:

- nie sme členom asociácie, platformy, združenia ($p = 0,024$), pričom túto možnosť volilo významne viac neinvestičných fondov v porovnaní s inými právnymi formami ($AR = 2,4$);
- sme registrovaným členom slovenskej asociácie/platformy, združenia ($p = 0,015$), pričom významnej menej túto formu členstva využívajú občianske združenia ($AR = -2,5$) a naopak významnej viac nadácie ($AR = 2,8$);
- sme registrovaným členom medzinárodnej asociácie, združenia ($p = 0,043$), opäť významne viac túto formu členstva využívajú nadácie v porovnaní s inými právnymi formami ($AR = 3,4$).

Tabuľka 5.11 Subjekty spolupráce neziskových organizácií a právna forma neziskovej organizácie

		Lokálna samospráva	Regionálna samospráva	Štátna správa	Medzinárodné inštitúcie	Podnikateľský sektor	Vysoká škola	Základná škola	Stredná škola	MVO domáce	MVO zahraničné	Individuálni odborníci a odborníčky
<i>Štatistická významnosť rozdielov</i>		<i>Nie je</i>	<i>Nie je</i>	<i>Nie je</i>	<i>Nie je</i>	<i>Nie je</i>	0,002	<i>Nie je</i>	0,001	0,010	<i>Nie je</i>	0,041
Občianske združenie	N	314	167	154	98	163	114	183	126	270	113	206
	%	71,20%	38,7%	35,3%	22,8%	38,1%	26,5%	42,5%	29,5%	61,2%	26,3%	47,2%
	AR						-2,6		-3,3			-2,0
Nadácia	N	7	5	4	5	7	7	7	7	9	5	8
	%	77,8%	62,5%	50,0%	71,4%	77,8%	87,5%	77,8%	87,5%	100,0%	62,5%	88,9%
	AR						3,8		3,4	2,4		2,4
Neinvestičný fond	N	1	1	0	0	1	0	1	0	0	0	1
	%	50,0%	50,0%	0,0%	0,0%	50,0%	0,0%	50,0%	0,0%	0,0%	0,0%	50,0%
	AR											
Nezisková organizácia poskytujúca všeobecne prospešné služby	N	15	8	8	4	9	8	12	10	15	7	12
	%	75,0%	44,4%	42,1%	23,5%	45,0%	40,0%	60,0%	50,0%	71,4%	38,9%	60,0%
	AR											
Organizácia s medzinárodným prvkom	N	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	%	100,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
	AR											

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

5.5.6 Spolupráca neziskových organizácií a oblast pôsobenia

Pri sledovaní vzájomných vzťahov medzi oblasťou pôsobenia neziskových organizácií a subjektmi spolupráce sme zistili štatisticky významné súvislosti vo všetkých prípadoch okrem možnosti iné. Podrobný prehľad poskytuje tabuľka 5.12.

Bližšia analýza rozdielov poukazuje na to, že organizácie v jednotlivých oblastiach sa líšia celkovou mierou spolupráce v rámci sektora aj mimo neho. Za organizácie, ktoré významne menej spolupracujú s inými subjektmi, môžeme považovať organizácie v oblasti športu. V tomto prípade je rozvíjaná spolupráca významne menej s v porovnaní s organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach, s regionálnou samosprávou, štátnou správou, podnikateľským sektorom, vysokými a strednými školami, domácimi a zahraničnými mimovládnyimi organizáciami ako aj s medzinárodnými inštitúciami a individuálnymi odborníkmi a odborníčkami. Na druhej strane organizácie, ktoré sa vyznačujú výraznou mierou medzisektorovej aj vnútrosektorovej spolupráce pôsobia v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít a v oblasti vzdelávania. Organizácie v týchto oblastiach rozvíjajú v porovnaní s inými oblasťami spoluprácu významne viac takmer so všetkými subjektmi s výnimkou lokálnej samosprávy, regionálnej samosprávy, štátnej správy v prípade vzdelávania a základných škôl v prípade ľudských práv a advokačných aktivít. Organizácie v oblasti rozvojovej a humanitárnej pomoci a v oblasti dobrovoľníctva významne viac spolupracujú so štátnou správou a medzinárodnými inštitúciami. Pre oblasť dobrovoľníctva je tiež významnejšia spolupráca s inými mimovládnyimi organizáciami na Slovensku. Organizácie v oblasti kultúry a duchovných hodnôt významne viac spolupracujú s lokálnou a regionálnou samosprávou a významne menej s vysokými školami a individuálnymi odborníkmi a odborníčkami. Pre oblasť sociálnych služieb je typická vyššia spolupráca s domácimi mimovládnyimi organizáciami a individuálnymi odborníkmi a odborníčkami. Špecifické spolupráce rozvíjajú aj organizácie pôsobiace v oblasti zdravia, ktoré sa viac orientujú na spoluprácu s individuálnymi odborníkmi a odborníčkami a významne menej vstupujú do spolupráce so samosprávou, základnými a strednými školami.

Pri sledovaní vzájomných vzťahov medzi členstvom neziskových organizácií a oblasťou ich pôsobenia sme zistili štatisticky významné rozdiely v prípade všetkých možností. Organizácie pôsobiace v oblasti kultúry a duchovných hodnôt sú významne menej členmi formálnych alebo neformálnych sietí, asociácií a platforiem v porovnaní s organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach. Podobne sú na tom organizácie v oblasti životného prostredia. Organizácie v oblasti športu majú významne viac registrované členstvo v domácej organizácií, čo je prirodzené vzhľadom na to, že v oblasti športu funguje systém zväzov ako formálnych zoskupení. Organizácie pôsobiace v oblastiach vzdelávania a vedy a výskumu významne viac využívajú spoluprácu s medzinárodnými sieťami a asociáciami v porovnaní s inými oblasťami. Organizácie v oblastiach rozvojovej a humanitárnej pomoci, dobrovoľníctva a športu sú významne viac registrovanými členmi združení na Slovensku. Organizácie v oblasti dobrovoľníctva sú tiež významne viac organizačnými zložkami, čo môže súvisieť s tým, že do oblasti dobrovoľníctva sa zaradili aj niektoré detské a mládežnícke organizácie, pre ktoré je vytváranie organizačných zložiek typickou charakteristikou. Organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít sa na Slovensku spájajú skôr do neformálnych sietí a v medzinárodnom kontexte využívajú formálne členstvá. Neformálne siete sú skôr typické aj pre organizácie v oblasti sociálnych služieb.

Tabuľka 5.12 Subjekty spolupráce neziskových organizácií a oblasť pôsobenia neziskovej organizácie

		lokálna samospráva	regionálna samospráva	štátna správa	medzinárodné inštitúcie	podnikateľský sektor	vysoká škola	základná škola	stredná škola	MVO domáce	MVO zahraničné	individuálni odborníci a odborníčky	iné
<i>Štatistická významnosť rozdielov</i>		0,007	0,001	0,000	0,000	0,005	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	nie je
Ľudské práva a advokačné aktivity	%	66,60	33,30	66,60	61,90	57,14	71,42	47,61	47,10	95,23	57,14	66,60	9,52
	AR	-0,1	-0,2	3,3	4,5	2,2	5,1	0,8	2,0	3,2	3,4	2,0	0,6
Kultúra a duchovné hodnoty	%	82,02	53,93	34,83	20,22	37,07	15,73	39,32	23,59	60,67	28,08	34,83	5,61
	AR	2,4	3,3	-0,1	-0,6	-0,3	-2,7	-0,7	-1,6	-0,3	0,4	-2,7	-0,4
Životné prostredie	%	73,68	36,84	42,10	26,31	47,36	26,31	47,36	36,84	57,89	36,84	63,15	10,52
	AR	0,2	-0,2	0,6	0,6	1,0	-0,2	0,3	0,5	-0,4	1,0	1,3	0,8
Vzdelávanie	%	65,21	46,37	37,68	43,47	52,17	47,82	60,86	53,62	79,71	42,02	76,81	2,89
	AR	-1,2	1,5	0,4	4,4	2,5	4,2	3,2	4,5	3,3	3,1	4,9	-1,3
Veda, výskum a vývoj	%	40,00	20,00	60,00	40,00	20,00	60,00	20,00	40,00	80,00	40,00	80,00	20,00
	AR	-1,6	-0,9	1,1	0,9	-0,9	1,6	-1,1	0,4	0,8	0,6	1,4	1,2
Šport	%	72,91	27,08	20,13	5,55	28,47	5,55	46,52	24,30	34,02	8,33	24,30	7,63
	AR	0,5	-3,6	-4,6	-6,1	-3,1	-7,2	0,8	-2,2	-8,3	-6,1	-6,9	0,4
Rozvojová a humanitárna pomoc	%	60,00	40,00	80,00	80,00	80,00	40,00	40,00	40,00	80,00	60,00	60,00	0,00
	AR	-0,6	0,0	2,1	3,0	1,9	0,6	-0,2	0,4	0,8	1,7	0,5	-0,6
Sociálne služby	%	71,18	38,98	44,06	15,25	30,50	35,59	30,50	22,03	44,06	32,20	59,32	6,77
	AR	0,0	0,2	1,8	-1,0	-0,8	1,8	-1,7	-1,1	2,9	1,4	2,1	0,4
Dobrovoľníctvo	%	83,33	40,00	56,66	40,00	40,00	43,33	50,00	43,33	80,00	30,00	53,33	6,66
	AR	1,5	0,5	2,7	2,4	0,4	1,9	0,9	1,8	2,1	0,7	0,9	0,0
Zdravie	%	35,29	11,76	23,52	17,64	29,41	41,17	0,00	5,88	70,58	17,64	76,47	5,88
	AR	-3,4	-2,4	-1,1	-0,6	-0,8	1,2	-3,7	-2,3	0,7	-0,9	2,4	-0,2
Iné	%	52,94	52,94	23,52	17,64	52,94	47,05	23,52	17,64	88,23	23,52	64,70	5,88
	AR	-1,4	1,6	-0,7	-0,3	1,2	2,0	-1,7	-1,1	2,3	-0,1	1,4	0,0

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Tabuľka 5.13 Členstvo neziskových organizácií a oblasť pôsobenia neziskovej organizácie

		Nie sme členom žiadnej asociácie záujmového združenia	Sme členom neformálnej slovenskej siete organizácií	Sme členom neformálnej medzinárodnej siete organizácií	Sme registrovaným členom slovenskej asociácie záujmového združenia	Sme registrovaným členom medzinárodnej asociácie	Sme dcérou materskej organizácie (organizačnou zložkou)	Sme platforma organizácií
<i>Štatistická významnosť rozdielov</i>		0	0,025	0,036	0	0	0,003	0,001
Ľudské práva a advokačné aktivity	%	20,00%	24	12	28	28	0	8
	AR	-1,4	2,4	1,6	-0,1	2,7	-1	1,3
Kultúra	%	57,65%	9,9	3,6	6,3	3,6	9,09	1,8
	AR	6,1	0	-0,8	-5,9	-2,9	-1,8	-1
Životné prostredie	%	56,52	8,69	8,69	9,09	13	4,54	0
	AR	2,4	-0,2	0,8	-2,2	0,2	0,1	-0,9
Vzdelávanie	%	40,5	8,86	10,12	25,31	21,51	3,79	7,59
	AR	1,5	-0,3	2,2	-0,8	3	0	2,3
Veda, výskum a vývoj	%	33,3	0	0	33,33	50	0	0
	AR	0	-0,8	-0,6	0,2	3	-0,5	-0,5
Šport	%	21	5,5	2	42,5	6	2	0
	AR	-4,5	-2,6	-2,5	5,1	-3	-1,6	-3,2
Rozvojová a humanitárna pomoc	%	16,6	0	16,6	66,66	33,3	16,6	0
	AR	-0,9	-0,8	1,3	2	1,7	1,7	-0,5
Sociálne služby	%	22,07	19	6,49	28,57	12,98	7,79	6,49
	AR	-2,2	3	0,6	-0,1	0,5	2	1,7
Dobrovoľníctvo	%	25	6	9,37	50	21,87	18,75	9
	AR	-1	-0,7	1,1	2,7	1,9	4,5	2
Zdravie	%	36,36	9	0	22,72	9,09	0	0
	AR	0,3	-0,1	-1,1	-0,7	-0,4	-1	-0,9
Iné	%	36,36	18	4,54	27,27	9,09	5	9,09
	AR	0,3	1,3	-0,1	-0,2	-0,4	0,2	1,5

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

5.5.7 Spolupráca neziskových organizácií a pôsobnosť organizácie

Pri analýze vzájomných vzťahov medzi subjektmi, s ktorými neziskové organizácie spolupracujú a ich územnou pôsobnosťou sme zistili niekoľko štatisticky významných súvislostí. Štatisticky významné súvislosti sme nezistili len v prípade spolupráce s lokálnou samosprávou a základnými školami, pri všetkých iných subjektoch spolupráce s územnou pôsobnosťou organizácií bol preukázaný štatisticky významný vzťah na hladine 0,011 a vyššie (výsledky prezentujeme len v texte, nie v tabuľke – pre objem dát je tabuľka veľmi neprehľadná).

Neziskové organizácie pôsobiace na komunitnej úrovni by sme mohli označiť ako tie, ktoré spolupracujú celkovo menej. Významne menej tieto organizácie v porovnaní s organizáciami pôsobiacimi na iných úrovniach spolupracujú s medzinárodnými inštitúciami (AR = -2,3), so základnými školami (AR = -2,3), strednými školami (AR = -2,5), zahraničnými mimovládny neziskovými organizáciami (AR = -2,6) a individuálnymi odborníkmi a odborníčkami v relevantnej oblasti (AR = -3,2).

V rámci miestnej úrovne pôsobenia neziskových organizácií zvolilo významne menej organizácií ako subjekt spolupráce regionálnu samosprávu (AR = -4,4), štátnu správu (AR = -4,2), medzinárodné inštitúcie (AR = -6,1), podnikateľský sektor (AR = -2,2), vysokú školu/univerzitu (AR = -3,7), strednú školu (AR = -2,1), domáce mimovládne neziskové organizácie (AR = -2,5), zahraničné mimovládne neziskové organizácie (AR = -5,3) a individuálnych odborníkov a odborníčky v relevantnej oblasti (AR = -2,5). Organizácie pôsobiace na miestnej úrovni uzatvárajú spolupráce s relevantnými subjektmi celkovo menej.

Pri neziskových organizáciách s regionálnou úrovňou pôsobenia je spolupráca významne menšia s dvoma subjektmi: medzinárodnými inštitúciami (AR = -3,1) a vysokými školami/univerzitami (AR = -3,3). V rámci pôsobenia neziskovej organizácie vo viacerých regiónoch nie sú rozdiely z hľadiska oblasti ich pôsobenia v tom, s akými subjektmi spolupracujú.

Neziskové organizácie pôsobiace na celoslovenskej úrovni sa javia ako tie, ktoré majú v porovnaní s organizáciami na ostatých úrovniach rozvinutú spoluprácu v rámci aj mimo sektora najvýraznejšie. Organizácie s celoslovenskou pôsobnosťou významne viac spolupracujú s regionálnou samosprávou (AR = 2,3), štátnou správou (AR = 5,3), medzinárodnými inštitúciami (AR = 5,9), s vysokými školami (AR = 4,6), domácimi (AR = 2,5) aj zahraničnými (AR = 4,1) mimovládny neziskovými organizáciami a individuálnymi odborníkmi a odborníčkami v relevantnej oblasti (AR = 3,5).

V rámci európskej úrovne pôsobenia neziskovej organizácie uvádzajú organizácie významne vyššiu spoluprácu s medzinárodnými inštitúciami (AR = 5,6), s vysokými školami (AR = 2,5) a zahraničnými mimovládny neziskovými organizáciami (AR = 3,0). Podobne je to s organizáciami, ktoré uvádzajú globálnu pôsobnosť, významne viac spolupracujú so zahraničnými mimovládny neziskovými organizáciami (AR = 2,3) a medzinárodnými inštitúciami (AR = 3,4).

5.5.8 Diskusia

Na základe analýzy výsledkov výskumu môžeme konštatovať, že spolupráca neziskových organizácií v rámci sektora a mimo neho je rozvíjaná s viacerými subjektmi a prebieha prostredníctvom niekoľkých foriem. Rozvíjaná je vnútrosektorová rovnako ako medzisektorová spolupráca. V roku 2002 bola zrealizovaná Analýza spolupráce podnikov a neziskových organizácií (Marček, Dluhá, 2002), kde bolo jedným zo zistení, že pojmy medzisektorová spolupráca a partnerstvá sú stále neznámym pojmom pre mnohých ľudí pracujúcich v treťom sektore. Na základe nášho výskumu, môžeme konštatovať, že v tejto oblasti nastal posun. Výsledky nášho výskumu porovnávame s výsledkami výskumu realizovaného v roku 2003 (Filadelfiová, Dluhá, Marček, Košičiarová, 2004), aj keď ten sa zameriaval aj na spoluprácu formou poskytovania financií. Výskumy sledovali mierne odlišné spolupracujúce subjekty aj formy spolupráce, prehľad poskytuje tabuľka 5.14, pričom v zátvorke za údajom uvádzame percentá, ktorá sa týkali poskytovania financií ako formy spolupráce, aby sme mohli výsledky lepšie porovnať.

Tabuľka 5.14 Subjekty spolupráce neziskových organizácií v roku 2003 a 2018 v %

Subjekt spolupráce	2019	Subjekt spolupráce	2003
Mimovládne neziskové organizácie - domáce	61,6	Mimovládne organizácie	63,5 (1,7%)
Mimovládne neziskové organizácie - zahraničné	26,2		
Samospráva na úrovni mesta/obce	70,9	Samospráva	60,1 (13,3%)
Regionálna samospráva	38,2		
Podnikateľský sektor	37,7	Podnikateľský sektor	47,6 (16,3%)
Štátna správa	34,8	Štátna správa	43,3 (7,7%)
Individuálni odborníci a odborníčky v relevantnej oblasti	47,6	Jednotlivci	49,4 (5,6%)
Základná škola	42,6	Školy a univerzity	51,1 (0,4%)
Stredná škola	30,2		
Vysoká škola/univerzita	27,0		
Medzinárodné inštitúcie	22,4	Iné organizácie	22,7 (1,3%)
Iné	6,5		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019; Filadelfiová, Dluhá, Marček, Košičiarová, 2004

Na základe komparácie môžeme vidieť, že vnútrosektorová spolupráca, spolupráca s individuálnymi odborníkmi a odborníčkami a inými organizácia je rozvíjaná približne v rovnakej miere v porovnaní s rokom 2003, ale aj tu nastal posun. Výskum v roku 2003 nesledoval spoluprácu so zahraničnými organizáciami a nemôžeme jednoducho percentá spočítať, ale možno predpokladať približne rovnaké zastúpenie tejto formy spolupráce. Výraznejšie oproti roku 2003 je rozvinutá spolupráca neziskových organizácií so samosprávou vo všeobecnosti, aj v prípade, že do spolupráce v roku 2003 bolo započítané poskytovanie financií a to v roku 2003 bolo najvýraznejšou formou spolupráce. Ak odpočítame subjekty, ktoré v roku 2003 uviedli poskytovanie financií ako formu spolupráce (13,3%) so samosprávou,

tak v oblasti spolupráce so samosprávou môžeme konštatovať výrazný posun oproti roku 2003. Spolupráca so štátnou správou je pri prvom pohľade v roku 2019 na miernej nižšej úrovni, aj keď aj v tomto prípade v roku 2003 v obsahu spolupráce popri iných formách prevažovalo poskytovanie financií. Pri odpočítaní poskytovania financií je aj táto forma spolupráce na približne rovnakej úrovni pre oba roky. V prípade podnikateľského sektora môžeme podobne ako pri samospráve konštatovať rozvoj spolupráce. Ak odpočítame formu spolupráce – poskytovanie financií, tak iné formy spolupráce s podnikateľským sektorom zaznamenali posun. Rovnako výraznejšie je rozvíjaná spolupráca so školami v porovnaní s rokom 2003.

Čo sa týka foriem spolupráce neziskových organizácií s jednotlivými subjektmi (pozri tabuľka 5.15) možno konštatovať, že prevažuje pri všetkých subjektoch realizácia spoločných projektov, podujatí a neformálna spolupráca pri organizovaní rôznych aktivít. V ďalších formách spolupráce sa jednotlivé subjekty medzi sebou mierne líšia. Napríklad konzultačná činnosť je vyžívaná najmä v prípade vysokých a stredných škôl, medzinárodných inštitúcií, zahraničných mimovládnych organizácií a individuálnych odborníkov. Členstvo v poradných orgánoch je využívané viac v spolupráci s medzinárodnými inštitúciami, štátnou správou, regionálnou samosprávou a školami. Spolupráca formou vzdelávania a výskumu a pripomienkovania legislatívy a verejných politik dominuje pri medzinárodných inštitúciách a vysokých školách. Rozvíjané sú aj ďalšie formy spolupráce.

Analýza odlišností vzhľadom na oblasti pôsobenia neziskových organizácií poukazuje na skutočnosť, že najmenej otvorené spolupráci sú organizácie v oblasti športu. Na druhej strane tie, ktoré sa javia ako významne viac otvorené spolupráci, sú organizácie pôsobiace v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít a v oblasti vzdelávania. Ostatné odlišnosti podľa oblastí skôr poukazujú na to, že agenda, ktorú riešia ovplyvňuje aj to, aké subjekty sa pre neziskové organizácie stávajú skôr partnermi

Rozvoj spolupráce neziskových organizácií s verejnou správou (štátna správa a samospráva) možno spájať najmä s decentralizáciou verejnej správy. Pri nej prešlo viacero kompetencií na mestá, obce a vyššie územné celky. Je zrejmé, že samosprávy si začínajú uvedomovať potrebu spolupráce s neziskovými subjektmi pri riešení výziev a uspokojovaní potrieb ľudí na lokálnej a regionálnej úrovni. Ako uvádza aj Marček a Dluhá (2003) potreby jednotlivých komunít, ich poznanie a snaha o ich spoločné riešenie sú jedným z hlavných predpokladov pre rozvoj spolupráce neziskových organizácií s verejnou správou v budúcnosti. Na druhej strane naše zistenia ukazujú, že neziskové organizácie, ktoré majú komunitnú a miestnu úroveň pôsobnosti t. j. tie, ktoré sú k občanom najbližšie, majú spoluprácu s inými subjektmi rozvinutú na najnižšej úrovni a otvorené spolupráci sú skôr tie, ktoré pôsobia na národnej, európskej a globálnej úrovni. Toto zistenie môže súvisieť aj s tým, že na miestnej úrovni pôsobia významne viac organizácie v oblasti športu a tie sa ukázali ako organizácie s najnižšou úrovňou spolupráce. Nie je to však jediný vysvetľujúci dôvod, nakoľko miestnu úroveň pôsobenia majú aj subjekty pôsobiace v iných oblastiach. Je možné, že zväzujúci sociálny kapitál, ktorý je funkciou mnohých organizácií, má vplyv aj na rozvoj spolupráce s inými subjektmi vo vnútri sektora aj mimo neho. Možné dôvody nižšej miery spolupráce sú spojené s tým, že organizácie pôsobiace na miestnej úrovni sú príliš malé alebo sa považujú za príliš malé, aby dokázali ovplyvniť správu vecí verejných, resp. nemajú na to organizačné kapacity, aby sa venovali aj spolupráci s miestnou samosprávou.

Ako konštatujú Marček a Dluhá (2003) spolupráca neziskového a podnikateľského sektora vychádza jednak z potreby diverzifikácie finančných zdrojov na strane neziskových organizácií, kde podniky sa javia ako jeden z potenciálnych podporovateľov týchto projektov, a jednak z presvedčenia, že poslanie podnikateľských subjektov nie je len v tvorbe zisku. Vychádza z takzvaného konceptu spoločenskej zodpovednosti podnikania (corporate social responsibility), ktorej jedným z aspektov je aj zodpovednosť sociálna alebo spoločenská. Tá sa prejavuje aj v aktívnom zapojení sa do budovania komunity, v ktorej podnik pôsobí. Jednou z jeho foriem je aj spolupráca s neziskovými organizáciami a podpora verejnoprospešných projektov. V roku 2002 bola zrealizovaná Analýza spolupráce podnikov a neziskových organizácií (Marček, Dluhá, 2002), Výsledky tejto analýzy poukazovali na to, že až 84% neziskových organizácií (N= 164) oslovilo pre spoluprácu podnikateľský subjekt pre nepravidelnú (sporadickú) spoluprácu. Pri zisťovaní dlhodobej formy spolupráce (minimálne 1 rok) len 38% neziskových organizácií potvrdilo aktuálnu dlhodobú spoluprácu s podnikom. Okrem finančných prostriedkov išlo najmä o poskytovanie služieb, prenájom priestorov, internetu, poskytovanie know-how, skúseností a informácií (Marček, Dluhá, 2002). Naše výsledky potvrdzujú, že spolupráca medzi podnikateľským sektorom a neziskovými organizáciami môže mať nielen podobu finančnej podpory projektov či podujatí neziskových organizácií, ale môže mať aj podobu iných foriem a teda môže byť potenciálne prínosná pre obe strany.

Za dôležité zistenie považujeme skutočnosť, že vnútrosektorová spolupráca je rozvíjaná v menšej miere ako spolupráca medzi organizáciami v sektore či už na Slovensku alebo v zahraničí. Analýza Marčeka a Dluhej v roku 2003 v záveroch konštatuje: „pri pohľade na neziskové subjekty sa nám zdá, že organizácie by sa mali najskôr naučiť spolupracovať navzájom medzi sebou, aby potom mohli rozvíjať takúto partnerskú spoluprácu aj s inými sektormi“. Zdá sa, že táto výzva je pre mimovládny neziskový sektor na Slovensku stále aktuálnou.

Tabuľka 5.15 Subjekty a formy spolupráce

Subjekty	Formy spolupráce										
	Členstvo v poradných orgánoch	Zúčastňovanie sa rokovaní verejnej správy	Pripomienkovanie legislatívy a verejných politík	Realizácia spoločných projektov a podujatí	Neformálna spolupráca pri realizácii aktivít	Služby vo verejnom záujme	Monitoring a kontroling	Odborná prax	Vzdelávanie a výskum	Konzultovanie	Iné
Lokálna samospráva	19,3%	15,4%	19,0%	63,5%	63,8%	19,3%	5,0%	13,4%	15,4%	23,1%	4,7%
Regionálna samospráva	25,0%	17,3%	22,6%	74,4%	67,3%	23,2%	6,5%	14,9%	22,0%	29,8%	5,4%
Štátna správa	27,0%	18,4%	22,0%	68,8%	62,4%	28,4%	7,8%	22,0%	22,7%	31,9%	5,0%
Medzinárodné inštitúcie	27,5%	15,0%	30,0%	73,8%	78,8%	25,0%	7,5%	21,3%	36,3%	40,0%	3,8%
Podnikateľský sektor	22,2%	14,6%	20,8%	69,4%	68,8%	22,2%	7,6%	16,0%	16,7%	33,3%	4,2%
Vysoká škola	23,5%	13,3%	30,6%	66,3%	68,4%	26,5%	9,2%	25,5%	31,6%	42,9%	5,1%
Základná škola	25,2%	20,2%	21,5%	71,2%	66,3%	21,5%	6,1%	17,2%	23,3%	25,2%	6,7%
Stredná škola	25,2%	17,4%	25,2%	71,3%	69,6%	21,7%	7,8%	19,1%	26,1%	38,3%	5,2%
MVO domáce	19,6%	14,4%	25,4%	67,0%	67,9%	24,4%	7,2%	18,2%	19,6%	30,6%	4,3%
MVO zahraničné	22,2%	14,4%	25,6%	67,8%	73,3%	22,2%	4,4%	12,2%	24,4%	38,9%	4,4%
Individuálni odborníci	21,1%	14,0%	26,9%	64,3%	73,1%	26,3%	9,4%	19,3%	25,1%	36,3%	6,4%
Iné	7,7%	7,7%	15,4%	53,8%	76,9%	7,7%	23,1%	15,4%	15,4%	15,4%	7,7%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

5.6 Prekážky neziskových organizácií v dosahovaní cieľov

Neziskové organizácie sa pri dosahovaní svojich cieľov stretávajú s množstvom rôznych problémov. Zistenia o týchto problémoch umožnia bližšie analyzovať podmienky, v ktorých neziskové organizácie vykonávajú svoju činnosť a identifikovať kľúčové prekážky, ktoré im bránia v dosahovaní ich cieľov. V tejto oblasti si kladieme výskumnú otázku:

Aké prekážky identifikujú organizácie pri dosahovaní svojich cieľov?

Na zodpovedanie tejto otázky sme predstaviteľom neziskových organizácií položili otázku, v ktorej mali zoznam prekážok ohodnotiť podľa významnosti pre ich organizáciu na škále od 1 do 5, pričom 1 znamenalo „úplne nevýznamné“ a 5 „veľmi významné“. Svoje hodnotenia mohli tiež stručne zdôvodniť. Prehľad zistení poskytujú tabuľky 6.1 a 6.2. Prekážky sme zoradili podľa významnosti.

Tabuľka 6.1 Prekážky v dosahovaní cieľov organizácií – opisné charakteristiky

Prekážky	N	priemer	modus	medián	Std. dev
Nedostatok financií	455	4,21	5	5,0	0,993
Nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní	454	3,55	5	4,0	1,336
Nedostatok ľudí v organizácii (zamestnancov aj dobrovoľníkov)	455	3,51	5	4,0	1,305
Administratívna záťaž	455	3,42	4	4,00	1,256
Nedostatok materiálno-technického zabezpečenia	454	3,20	3	3,0	1,250
Nízke finančné ohodnotenie práce	454	3,14	5	3,0	1,497
Legislatívne prekážky	455	3,07	3	3,0	1,342
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy	453	2,96	3	3,0	1,323
Nedostatočná spolupráca so zamestnancami štátnej/verejnej správy	455	2,92	3	3,00	1,261
Nezáujem verejnosti, prípadne skupín obyvateľstva	453	2,86	3	3,0	1,328
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce medzi ministerstvami	453	2,74	1	3,0	1,389
Nezáujem médií	451	2,81	3	3,0	1,290
Potrebná „širokospektrálnosť“ pracovníka, kumulácia pracovných činností u pracovníkov	454	2,79	1	3,0	1,443
Nepochopenie poslania/práce MNO verejnosťou a inými sektormi	454	2,41	1	2,0	1,297
Nedostatočné zručnosti pracovníkov	454	2,40	1	2,0	1,265
Vysoká fluktuácia pracovníkov	454	2,31	1	2,0	1,338
Korupcia a klientelizmus	454	2,17	1	2,0	1,360
Konflikty vo vnútri organizácie	454	1,82	1	1,0	1,055

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Tabuľka 6.2 Prekážky v dosahovaní cieľov organizácií v %

Prekážky	Úplne nevýznamné	Skôr nevýznamné	Ani významné ani nevýznamné	Skôr významné	Veľmi významné
Nedostatok financií	2,4	4,2	13,8	29,0	50,5
Nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní	13,0	7,5	20,9	28,4	30,2
Nedostatok ľudí v organizácii (zamestnancov aj dobrovoľníkov)	10,5	12,5	21,1	27,5	28,4
Administratívna záťaž	9,5	14,3	25,5	26,8	24,0
Nedostatok materiálo-technického zabezpečenia	11,7	17,0	29,5	23,9	18,1
Nízke finančné ohodnotenie práce	23,3	10,4	20,5	20,5	25,3
Legislatívne prekážky	17,1	16,7	25,9	22,0	18,2
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy	20,8	13,7	28,5	23,4	13,7
Nedostatočná spolupráca so zamestnancami štátnej/verejnej správy	18,7	15,4	33,0	20,9	12,1
Nezáujem verejnosti, prípadne skupín obyvateľstva	22,5	15,5	27,6	21,9	12,6
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce medzi ministerstvami	28,9	12,4	28,5	16,6	13,7
Nezáujem médií	21,3	18,0	31,0	17,5	12,2
Potrebná „širokospektrálnosť“ pracovníka, kumulácia pracovných činností u pracovníkov	29,3	13,4	21,8	20,0	15,4
Nepochopenie poslania/práce MNO verejnosťou a inými sektormi	35,5	17,4	24,4	15,9	6,8
Nedostatočné zručnosti pracovníkov	34,8	17,6	26,4	15,2	5,9
Vysoká fluktuácia pracovníkov	41,4	15,7	22,7	12,8	8,1
Korupcia a klientelizmus	49,1	12,3	19,6	10,4	8,6
Konflikty vo vnútri organizácie	53,3	21,1	18,5	4,2	2,9

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Za najvýznamnejšiu prekážku neziskových organizácií v dosahovaní cieľov je možné považovať **nedostatok financií**. Tento problém dosiahol najvyšší priemer (4,21, modus aj medián bol 5). Za významný problém považuje nedostatok financií takmer 80% neziskových organizácií. Bližšie zdôvodnenie tohto problému sa týkalo viacerých skutočností. Najčastejším zdôvodnením bol nedostatok financií na základnú/primárnu činnosť mimovládnych organizácií

súvisiaci s prevažne projektovým financovaním aktivít sťažujúcim dlhodobú udržateľnosť organizácií:

- „Aby sme mohli robiť naše primárne činnosti, tak musíme realizovať veľa projektov a popri nich robiť primárnu prácu, lebo nikto nie je ochotný nám ju naozaj zaplatiť.“
- „Ako každá neziskovka i napriek podávaniu projektov máme málo finančných prostriedkov na realizáciu našich úloh.“
- „Financujeme organizáciu iba z projektov a z dlhodobého hľadiska je to už neudržateľné.“

Ako problematické je tiež vnímané nepokrývanie nákladov na mzdy a prevádzkové náklady z viacerých finančných mechanizmov („Dotačné mechanizmy nepodporujú refundáciu na potrebné náklady: mzdy, prevádzkové náklady.“; „Granty prevažne nie sú určené na mzdy, ale na materiál/služby.“). Niektoré organizácie uvádzali aj nevýhodné nastavenie daňovej asignácie, nemožnosť uznania darov alebo členského ako daňových výdavkov a málo finančných zdrojov v chudobných regiónoch.

Ďalšie problémy organizácií súviseli s **personálnymi zdrojmi**. Tieto podľa zdôvodnení veľmi úzko súvisia s nedostatkom financií. Zároveň v bližších zdôvodneniach môžeme vidieť, že navzájom jednotlivé problémy týkajúce sa personálnych zdrojov súvisia, aj keď niektoré sa vyskytujú menej frekventovane. **Nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní** bola významná prekážka pre viac ako polovicu organizácií, priemerné hodnotenie tejto prekážky bolo 3,55 a modus 5. Táto skutočnosť poukazuje na už uvádzané špecifikum organizácií, že v mnohých sú aktivity a činnosť zabezpečené neplatenými pracovníkmi a pracovníčkami.- Zároveň dôvodom podľa nášho názoru je skutočnosť, že s plnými pracovnými úväzkami sa v neziskových organizáciách stretávame menej často, a teda ľudia v nich vykonávajú činnosť popri iných (hlavných) zamestnaniach. Zároveň je však ako druhá najvýznamnejšia prekážka identifikovaný **nedostatočný počet ľudí v organizácií** (zamestnancov aj dobrovoľníkov), ktorá súvisí aj s nízkym **finančným ohodnotením práce**. Nedostatočný počet ľudí v organizácií za významný problém považovalo viac ako 55% organizácií, priemerná hodnota bola 3,51. Nízke finančné ohodnotenie práce bolo významné pre 45,8% organizácií. Medzi prekážky dosahovania cieľov organizácií súvisiace s personálnymi zdrojmi môžeme zaradiť aj **potrebu širokospektrálnosti pracovníkov v sektore, nedostatočné zručnosti pracovníkov a vysokú fluktuáciu**. Aj keď tieto problémy sú skôr v spektre medzi menej významnými, niektorými organizáciami boli hodnotené ako problematické a objavovali sa aj v bližších zdôvodneniach pri vyššie uvedených významnejších problémoch.

Vo vzťahu k plateným pracovníkom môžeme uviesť bližšie zdôvodnenia identifikovaných problémov súvisiacich s personálnymi zdrojmi, ktoré súvisia s:

- nedostatkom financií („keby boli financie máme aj zamestnancov“ „kvôli nedostatku finančných prostriedkov, nemôžeme zamestnávať“ „nedostatok financií na to, aby v organizácii robilo viac ľudí“);
- finančnou neistotou („Finančná neistota mnohých odrádza.“);
- viazanosťou ľudí v organizácií na projekty („v súvislosti s financiami - vieme čiastočne zaplatiť ľudí podieľajúcich sa priamo na aktivitách, ale už neostáva na pomocný personál, PR, fundraising a podobne“)
- absencii zamestnancov na plný úväzok („Ľudia to robia popri práci, tým máme obmedzené kapacity“ „Niektorí naši kolegovia a dobrovoľníci sa museli zamestnať v iných projektoch, keďže ich životné náklady sme nedokázali pokryť stabilnou pracovnou zmluvou.“)

- vyššou časovou záťažou zamestnancov („Zamestnanci často pracujú nad rámec štandardnej pracovnej doby.“).
- problémom neohodnotenia práce ľudí pracujúcich v sektore, napríklad v pracovných skupinách, komisiách, ale aj v rámci hlavnej činnosti („Hlavne množstvo neplatených práce ako účasť na komisiách, výboroch, pripomienkovanie dokumentov, zákonov, príprava podkladov pre rôzne stretnutia - súčasť advokačnej činnosti v prospech členov, ktorá sa nedá zaplatiť z projektových grantov.“, „Platové podmienky sú jednoznačne nižšie ako je slovenský priemer.“, „Objednávateľia našich služieb ich nevedia dostatočne ohodnotiť, a to najmä v oblasti hlavného mesta. Ponúkané činnosti musíme predávať vždy pod cenu.“)
- problémom neuznávania neformálneho vzdelávania a praxe („Vykonávame často odbornú prácu, ale nemáme akademické tituly, nemôžeme rozpočtovať vyššie sadzby“).

Dôvody nedostatku alebo fluktuácie dobrovoľníkov súvisia s

- migráciou dobrovoľníkov („dobrovoľnícke aktivity si vyžadujú nadšenie a po čase to vyprchá a je potrebné vždy znova a znova hľadať nových nadšencov, lebo nám z regiónu tí aktívny vždy odídu za prácou, štúdiom.“ ; „mladí ľudia schopní a zapálení pracovať musia odísť do väčšieho mesta za prácou či študovať.“);
- problémami so zapájaním vekovej skupiny mládeže („problém je najmä so zapájaním sa mládeže“; „preukázala sa aj v našich počtoch krivka klesania predchádzajúcej vekovej kategórie roverov (radcov), čo súvisí celkovo s populačnými demografickými zmenami.“);
- udržateľnosťou dobrovoľníkov („mladí dobrovoľníci nemajú vytrvalosť na naše dlhodobé/časovo náročné pravidelné aktivity, resp. po čase ich zlákaajú peniaze či zahraničie.“);
- životnými zmenami („dobrovoľníci po cca 3 rokoch odchádzajú za prácou, keď dorastú do veku, že si chcú zakladať rodiny“ „najväčšie zastúpenie majú medzi dobrovoľníkmi mladí do 30 rokov, a teda štúdium, založenie rodiny, práca - to všetko podnecuje vysokú fluktuáciu, momentálne najmä v súvislosti so štúdiom v zahraničí“).

Vysoká administratívna záťaž je prekážka, ktorú zaraďujeme u neziskových organizácií medzi významné. Viac ako 50% organizácií ju hodnotilo ako významnú, priemerné hodnotenie bolo 3,42 a modus 4, v celkovom poradí je na štvrtom mieste. Táto skutočnosť potvrdzuje to, že administratívna činnosť bola činnosťou, ktorá bola platenými aj neplatenými pracovníkmi v organizáciách vykonávaná v najvyššej miere. Vysoká administratívna záťaž je spôsobená viacerými skutočnosťami. V prvom rade už spomínaným projektovým financovaním činnosti mimovládnych organizácií, ktoré je spojené vždy so špecifickou administratívou a dokladovaním vynaložených financií a to nielen pri projektoch financovaných z EŠIF. Zároveň je táto prekážka vnímaná aj v súvislosti s nedostatkom financií v organizácii celkovo a s nedostatkom financií špecificky na administratívneho pracovníka či človeka na plný pracovný úväzok, ktorý by pokryl aj administratívu. Problém je tiež v tom, že „nie je možné z grantov žiadať na administratívneho pracovníka, tým je záťaž je veľmi veľká a vyžaduje si veľa času na úkor kreatívnej práce a činnosti“. Za prílišným zaťažením administratívnou činnosťou stoja však aj zmeny legislatívy, potreba duplicity/opakovania administratívnych prác, nedostatočné prepojenie dôležitých inštitúcií (napríklad daňových úradov, sociálnej poisťovne) a orientácia donorov „na spôsob nakladania s peniazmi namiesto toho, aby boli orientovaní na výsledok.“

Nedostatok materiálo-technického zabezpečenia bola významná prekážka približne pre polovicu organizácií, priemerné hodnotenie bolo 3,2 a modus 3. Bližšie zdôvodnenia sa týkali nedostatku financií, ale aj slabej spolupráce s mestom, ktoré nepodporuje prenájom priestorov pre neziskové organizácie.

Legislatívne prekážky boli hodnotené najčastejšie ako ani významné, ani nevýznamné, čomu zodpovedá aj priemerné hodnotenie 3,07. Ako významné boli hodnotené 40% organizácií. Legislatívne prekážky boli spájané s týmito faktormi:

- legislatívne prekážky súvisiace s byrokratickým zaťažením („Vysoká byrokracia súvisiaca s legislatívnymi predpismi“, „niektoré legislatívy nám zaberajú príliš veľa času a pridávajú administratívu“, „veľa papierov na obyčajné podujatie“);
- časté zmeny v legislatíve („častá zmena zákonov“ „neustále nové požiadavky“);
- nepružnosť legislatívy („Nepružnosť existujúcej legislatívy, resp. jej zmien v prípade potreby.“);
- nedostatočné úpravy v legislatíve („absentuje právna úprava postavenia patientskej platformy“, „ľudia bez domova nie sú zdefinovaní legislatívou“ „nedostatočné definovanie služieb v zákonoch“, „Nedostatočná implementácia Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím“, „Nevyjasnené podmienky verejného obstarávania“);
- obmedzenia a chyby aktuálnych právnych predpisov („Legislatívne nie je zabezpečená podpora činnosti celoštátnych organizácií“, „nevhodná definícia sociálneho podnikania“, „naformulované pravidlá verejného obstarávania“, „Nejednotná legislatíva v oblasti dobrovoľníctva, ale aj uznávania nárokov cestovných náhrad. Zákony si protirečia.“, „Nastavenie legislatívy je nepriaznivé pre šport.“, „Zákon o športe neuľahčuje činnosť malých športových klubov a športov. Gro športových klubov je amatérskych a nemajú financie a tobôž personálny aparát, ktorý by mal pracovať v zmysle jeho ustanovení.“ „z legislatívnych obmedzení je problémom hlavne zákon o verejnom obstarávaní“);
- nekonzultovanie zákonov s odbornou verejnosťou pri ich tvorbe a nezohľadňovanie pripomienok neziskových organizácií;
- nedostatočné vedomosti pracovníkov neziskových organizácií o legislatíve („chýbajú nám vedomosti, zručnosti, poradenstvo“, „nedostatočná informovanosť, čas na študovanie“ „nemáme potrebné vedomosti v legislatíve“, „neovládame potrebnú legislatívu“).

Ďalšiu skupinu problémov neziskových organizácií predstavujú **problémy súvisiace s nedostatočnou spoluprácou vo verejnej správe**, pričom táto sa týka nedostatočnej spolupráce medzi štátnou správou a samosprávou, medzi jednotlivými rezortmi ale aj vo vzťahu k neziskovému sektoru. Tieto problémy boli hodnotené najčastejšie ako ani významné ani nevýznamné a ich priemerná hodnota sa pohybovala na úrovni 2,74 až 2,96. Ako bližšie dôvody nedostatočnej spolupráce neziskových organizácií s verejnou prácou môžeme identifikovať na základe vyjadrení predstaviteľov neziskových organizácií tieto:

- vnímanie nepotrebnosti práce neziskových organizácií zo strany zamestnancov štátnej správy a samosprávy;
- zaťaženosť verejnej správy vlastnou prácou;
- nedostatočná informovanosť/komunikácia medzi neziskovými organizáciami a možnosťami verejnej správy;

- nedôvera voči mimovládnyim organizáciám;
- skôr negatívne nastavený prístup zamestnancov k spolupráci, nezáujem, neochota zamestnancov verejnej správy;
- nepochopenie práce neziskových organizácií alebo tém, ktorým sa venujú;
- neakceptovanie mimovládnych organizácií;
- silný sektorový prístup a zlé nastavenie spolupráce.

Nezáujem verejnosti a médií boli takisto identifikované ako prekážky zo strany neziskových organizácií, pričom k týmto by sme mohli priradiť aj **nepochopenie poslania/práce neziskových organizácií**. Nepochopenie práce neziskových organizácií bolo identifikované aj ako jeden z častých dôvodov nezáujmu o tento sektor. Tieto prekážky identifikovalo ako významné menej ako 35% organizácií. Dôvody nezáujmu sú okrem nepochopenia práce neziskových organizácie veľmi rôzne. Na strane sektora je vnímaný ako dôvod nedostatočná propagácia činnosti neziskových organizácií. Na druhej strane boli identifikované faktory:

- vplyv dezinformácií a šíriaci sa negatívny obraz o mimovládnych organizáciách („Útoky na tretí sektor a nedôvera ľudí a poznania práce MVO“, „negatívny vplyvom médií a politikov“, „verejnosť žiaľ o občianskych organizáciách počuje viac zo strany dezinformačných zdrojov, než zo zdrojov, ktoré informujú objektívne“);
- nepochopenie angažovanosti („nie všetci chápu, že niečo robíte dobrovoľne bez toho, aby ste z mali z toho prísun peňazí pre seba“);
- apatické postoje ľudí k činnosti neziskových organizácií („Apatia voči MVO“, „činnosť NO je vnímaná ako samozrejmá, verejnosť nás vníma ako sluhov, slúžky“);
- slabé ocenenie angažovanosti („nevýrazné oceňovanie pomoci a aktivít“);
- konkurenčné vnímanie neziskových organizácií vo verejnosti („strach o konkurenciu“ „štát berie aktivity MVO ako konkurenciu“).

Prekážku nezáujem médií odôvodnili respondenti najmä nezáujmom médií o (pozitívne) témy („Pozitívne informovanie je veľmi náročné a pre médiá nezaujímavé.“ , „Len ak ide o správu, v ktorej ide o život by sa zaujímali.“ , „pozitívne témy odmietajú médiá zverejňovať.“)

Problém korupcie a klientelizmu identifikovalo ako významný 19% neziskových organizácií. Zdôvodnenia sa týkali najmä skúseností s korupciou pri získavaní dotácií a grantov („podivné a klientelistické prideľovanie dotácií a grantov“ a „pri získavaní grantov“).

Ako najmenej významná bola z nami ponúkaných prekážok hodnotená prekážka **konflikty vo vnútri organizácie**, ktorá bola významná len pre 7,1 % organizácií.

V zdôvodnení tzv. **iných /ďalších prekážok** respondenti zahrnuli 2 typy odpovedí. Tie, ktoré sa týkali predošlých prekážok a tie, ktoré ostali nezaradené. Uvádzame teda prekážky, ktoré nespádali pod nami poskytnuté kategórie prekážok:

- **politické preferencie** („V hodnotení dobrovoľníkov/pri poskytovaní grantov/dotácií sú preferované politicky orientované/ladené projekty“);
- **nezáujem o inovácie** („Hlavnou prekážkou v dosahovaní našich cieľov je nezáujem štátu riešiť vidiek inovatívne a moderne.“);
- **nedostatočná spolupráca** („každý si robí na svojom piesočku“ „Monopol v našej oblasti.“).

Jednotlivé prekážky sme sledovali aj vo vzťahu k dvom vybraným premenným, a to právnej forme a oblasti pôsobenia organizácie.

5.6.1 Prekážky organizácií v dosahovaní cieľov a právna forma

Vo vzťahu k právnej forme sme štatisticky významné súvislosti zaznamenali pri dvoch prekážkach: nedostatok materiálo-technického zabezpečenia ($p = 0,012$) a nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní ($p = 0,026$). Oba tieto problémy boli menej významné pre nadácie a neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby. Podľa nášho názoru táto skutočnosť súvisí s vyššie uvádzaným zistením, v ktorom sme identifikovali výraznejšie zabezpečenie činností a aktivít nadácií a neziskových organizácií platenými pracovníkmi.

5.6.2 Prekážky organizácií v dosahovaní cieľov a oblasť pôsobenia

Rozdiely v prekážkach v dosahovaní cieľov organizácií vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia sme zaznamenali v niekoľkých prípadoch (viď tabuľka 5.3). V prvých troch prekážkach: nedostatok financií, nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní a nedostatok ľudí v organizácií sme štatisticky významné odlišnosti nezaznamenali, aj keď v tabuľke môžeme vidieť, že aj tieto prekážky boli organizáciami v jednotlivých oblastiach hodnotené ako významné rôzne. Rovnako sme štatisticky významné rozdiely nezaznamenali pri hodnotení prekážok: nezáujem verejnosti a médií a nedostatočné zručnosti pracovníkov – v týchto prekážkach teda neidentifikujeme významné rozdiely vo vzťahu k oblasti pôsobenia organizácie. V prípade hodnotenia významnosti jednotlivých prekážok sme zaznamenali významné odlišnosti vo vzťahu k oblasti uplatnenia a tieto rozdiely ďalej interpretujeme. Pre lepšiu prehľadnosť sme rozdiely v tabuľke 5.3 zvýraznili, t.j. tie, ktoré boli hodnotené ako viac významné sú označené červenou a ako menej významné zelenou.

Organizácie pôsobiace v *oblasti ľudských práv a advokačných aktivít* hodnotili väčšinu prekážok v dosahovaní cieľov problematickejšie ako organizácie pôsobiace v iných oblastiach. Ako veľmi významné a významné prekážky boli hodnotené v porovnaní s inými oblasťami častejšie aj nízke finančné ohodnotenie práce, legislatívne prekážky, prekážky spôsobené nedostatočnou spoluprácou v rámci verejnej správy a s verejnou správou, nepochopenie poslania, vysoká fluktuácia pracovníkov aj korupcia a klientelizmus.

Problematickejšie vnímanie väčšiny prekážok vidíme aj pri organizáciách pôsobiacich v *oblasti sociálnych služieb*. Aj tu zaznamenávame ako významné nielen finančné problémy a problémy súvisiace s ľudskými zdrojmi, ale aj nedostatočné materiálne zabezpečenie, nízke finančné ohodnotenie práce, problémy plynúce z nedostatočnej spolupráce s a v rámci verejnej správy. Ako veľmi významná prekážka bola v tejto oblasti hodnotená aj kumulácia pracovných činností. Na druhej strane ako nevýznamné bola v porovnaní s inými oblasťami hodnotené nepochopenie poslania neziskových organizácií.

Organizácie pôsobiace v *oblasti kultúry a duchovných hodnôt* patria medzi tie, ktoré pri prekážkach, v ktorých sme zaznamenali štatisticky významné odlišnosti, hodnotili prekážky významne viac ako menej významné v porovnaní s inými oblasťami. Za viac nevýznamné prekážky boli v tejto oblasti hodnotené: nízke finančné ohodnotenie, prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy, ministerstiev a so zamestnancami verejnej správy, kumulácia pracovných činností, nepochopenie poslania, vysoká fluktuácia pracovníkov a korupcia a klientelizmus.

Organizácie pôsobiace v *oblasti životného prostredia* ako významnejšie v porovnaní s inými oblasťami hodnotili administratívne prekážky a prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy.

Neziskové organizácie venujúce sa primárnej *oblasti vzdelávanie* ako významnejšie v porovnaní s inými oblasťami vnímali nedostatočné finančné ohodnotenie práce a ako menej významné administratívnu záťaž a vysokú fluktuáciu pracovníkov.

Organizácie v *oblasti športu* významne viac hodnotili problémy s nedostatočným materiálno-technickým zabezpečením a menej sa stretávajú s nízkym finančným ohodnotením, nespolupracou so zamestnancami verejnej správy, kumuláciou pracovných činností a nepochopením poslania.

Organizácie venujúce sa *dobrovoľníctvu* ako primárnej oblasti svojho pôsobenia vnímajú ako menej problematické v porovnaní s inými oblasťami legislatívne prekážky a korupciu a klientelizmus.

Organizácie v *oblasti zdravia* nevnímali ako významnú administratívnu záťaž.

Pri organizáciách pôsobiacich v iných oblastiach sme nezaznamenali štatisticky významné odlišnosti pri hodnotení prekážok v dosahovaní ich cieľov.

Tabuľka 6.3 Prekážky v dosahovaní cieľov organizácií a oblasti

		Nedostatok financií	Nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní	Nedostatok ľudí v organizácii	Administratívna záťaž	Nedostatok materiálo-technického zabezpečenia	Nízke finančné ohodnotenie práce	Legislatívne prekážky	Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy	Nedostatočná spolupráca so zamestnancami verejnej správy	Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce medzi ministerstvami	Nezáujem verejnosti, prípadne skupín obyvateľstva	Nezáujem médií	Kumulácia pracovných činností u pracovníkov	Nepochopenie poslania MNO	Nedostatočné zručnosti pracovníkov	Vysoká fluktuácia pracovníkov	Korupcia a klientelizmus	Konflikty vo vnútri organizácie
<i>p</i>		0,359	0,111	0,612	0,034	0,000	0,000	0,009	0,001	0,000	0,014	0,772	0,754	0,000	0,003	0,102	0,002	0,001	0,095
Ľudské práva	P	3,9	3,55	3,9	3,65	3,3	4,05	3,6	3,85	3,9	3,4	3	3	3,4	3,25	2,7	3,2	3,2	2,2
	M	5	3	5	5	3	5	5	4	5	3	1	3	3	4	1	5	5	1
Kultúra a duchovné hodnoty	P	2,6	3,52	3,46	3,3	3,3	2,8	2,67	2,57	2,6	2,39	2,62	2,86	2,42	2,08	2,21	2,02	1,86	1,7
	M	3	5	5	3	4	1	3	1	3	1	1	3	1	1	1	1	1	1
Životné prostredie	P	3,42	3,47	3,63	4	2,89	3,05	3,16	3,53	3,42	3	3,16	2,63	2,74	2,84	2,53	2,05	2,68	1,79
	M	3	4	4	5	3	3	4	3	3	3	5	2	1	1	3	1	1	1
Vzdelávanie	P	2,94	3,49	3,69	3,45	3,03	3,49	3,04	2,99	2,94	2,88	2,93	2,81	3,21	2,42	2,72	2,52	2,19	1,63
	M	2	5	4	3	3	5	2	3	2	1	3	3	4	1	4	1	1	1
Veda, výskum a vývoj	P	3,4	3,2	3,2	2,8	2,4	2,8	3,8	3,2	3,4	2,6	3,6	3,4	2,4	3,4	2,2	1,8	2,2	1,8
	M	3	5	3	2a	3	3	5	3	3	3	4	3	1	3	1	1	1	1
Šport	P	2,77	3,82	3,45	3,4	3,57	2,97	3,17	2,9	2,77	2,6	2,91	2,92	2,42	2,21	2,26	2,18	2,24	2,01
	M	3	4	5	3	5	1	3	3	3	1	3	3	1	1	1	1	1	1
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	P	2,5	2,25	3,25	4	1,5	2,5	2,5	2,25	2,5	2	3	2,25	1,75	2,5	1,5	2,25	1,5	1,5
	M	3	2	4	5	1	1a	1a	3	3	2	4	3	2	1	1a	3	1	1
Sociálne služby	P	3,54	3,44	3,58	3,65	3,18	3,82	3,49	3,36	3,54	3,25	2,95	2,67	3,42	2,81	2,51	2,77	2,28	1,93
	M	4	4	4	4	4	4	3	4	4	4	4	1	5	2	2	3	1	1
Dobrovoľníctvo	P	2,87	3,37	3,57	3,5	3	3,2	2,6	2,8	2,87	2,63	2,7	2,87	3,23	2,47	2,4	2,47	1,63	1,67
	M	2	3	4	4	4	4	1	1	2	1	4	1	4	1	1	1	1	1
Zdravie	P	2,75	3,75	3,13	2,75	2,56	2,13	3,25	2,81	2,75	2,63	2,88	2,4	2,5	2,5	2,19	1,94	1,81	1,38
	M	1	5	5	1	3	1	5	3	1	3	1	2	1	1	1	1	1	1
Iné	P	2,06	2,81	3	2,75	2,13	2,63	2,94	2,63	2,06	2,75	2,75	2,5	3	2,31	2,81	1,88	2,38	1,63
	M	1	1	3	3a	1	3	4	3	1	3	3	3	4	2 ^a	3	1	1	1

P = priemer, M = modus,

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

5.6.3 Diskusia

Analýza problémov, ktoré neziskovým organizáciám bránia v efektívnejšom fungovaní, ukázala, že v neziskovom sektore sa kumulujú problémy súvisiace s financiami, ľudskými zdrojmi, legislatívnymi prekážkami, byrokratizáciou aj nedostatkom spolupráce. Údaje z nášho výskumu ilustračne porovnáme s údajmi z výskumu v roku 2003, ktorý sa zameriaval na poznávanie tretieho sektora na Slovensku. Identifikované prekážky v roku 2003 boli odlišné, preto uvádzame komparáciu tam, kde je to možné. Vo výskume v roku 2003 mohli reprezentanti voliť len 3 možnosti odpovedí. V prípade našich zistení uvádzame kvôli komparácii iba možnosť hodnotenia veľmi významná prekážka v dosahovaní cieľov. Komparáciu uvádzame v tabuľka 6.4.

Tabuľka 6.4 Porovnanie problémov neziskových organizácií v roku 2003 a 2019 v %

Prekážky	2019	Problémy	2003
Nedostatok financií	50,5	Neustály zápas s nedostatkom financií	45,1
Nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní	30,2		
Nedostatok ľudí v organizácii (zamestnancov aj dobrovoľníkov)	28,4	Málo dobrovoľníkov a zamestnancov	3,9
Nízke finančné ohodnotenie práce	25,3	Nízke finančné ohodnotenie práce	4,1
Administratívna záťaž	24,0	Rovnaká byrokracia a administrácia ako v štátnej správe	2,1
Legislatívne prekážky	18,2	Právne úskalia, nejasné legislatíva	6,9
Nedostatok materiálo-technického zabezpečenia	18,1	Slabé technické vybavenie	3,4
Potrebná „širokospektrálnosť“ pracovníka, kumulácia pracovných činností u pracovníkov	15,4	Potrebná „širokospektrálnosť“ pracovníka	3,5
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy	13,7		
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce medzi ministerstvami	13,7		
Nezáujem verejnosti, prípadne skupín obyvateľstva	12,6		
Nedostatočná spolupráca so zamestnancami štátnej/verejnej správy	12,1		
Nezáujem médií	12,2		
Korupcia a klientelizmus	8,6	Korupcia a klientelizmus	2,1
Vysoká fluktuácia pracovníkov	8,1	Nestabilita pracovníkov	10,6
Nepochopenie poslania/práce MNO verejnosťou a inými sektormi	6,8	Nepochopenie práce MVO	5,2
Nedostatočné zručnosti pracovníkov	5,9	Nedostatočné marketingové zručnosti	0,8
Konflikty vo vnútri organizácie	2,9		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019; Filadelfiová, 2004

V roku 2003 bol najvýznamnejším problémom neziskových organizácií neustály zápas s nedostatkom financií. Tento problém vybralo ako kľúčový 45,1% organizácií. V roku 2019 problém nedostatku financií hodnotilo ako veľmi významný viac ako 50% subjektov a ak pripočítame organizácie, ktoré ho hodnotili ako skôr významný, tak predstavuje prekážku v dosahovaní cieľov pre takmer 80% subjektov sektora. Možno teda konštatovať, že problémy spojené s financiami sú od roku 2003 ešte výraznejšie. Táto skutočnosť sa konštatuje vo

väčšine odborných publikácií a štúdií, ktoré sa venujú v posledných rokoch situácii neziskového sektora na Slovensku, prípadne jeho ekonomickej analýze. Bútorá, Bútorová a Strečanský (2012) konštatujú, že životaschopnosť a udržateľnosť mimovládnych organizácií na Slovensku je dlhodobá sťažená tým, že sa nepodarilo zriadiť nespochybniteľný a od politickej sféry nezávislý nástroj na inštitucionálnu podporu mimovládnych organizácií z verejných zdrojov. Ako uvádzame aj na základe našich zistení, finančné problémy identifikujú neziskové organizácie nielen v spojení s objemom financií, ale najmä v spojení s prevažujúcim projektovým financovaním, ktoré neumožňuje dosiahnuť finančnú stabilitu organizácií, má vplyv aj na vysokú administratívnu záťaž a efektívne využívanie personálnych zdrojov v organizáciách. Ako uvádzajú Bútorá, Bútorová a Strečanský (2012) ako problematické je tiež vnímané prerozdelenie prostriedkov z verejných zdrojov, spojené s byrokratickou praxou, formalizmom a nerovným postavením v zmluvných vzťahoch. Ekonomická analýza neziskového sektora spracovaná v roku 2017 uvádza, že neziskový sektor na Slovensku je v ekonomicky slabšej kondícii rovnako ako bol pred desiatimi rokmi (Strečanský, Murray Svidroňová, Andrejkovič, 2017). Podľa Strečanského (2020) neziskové organizácie, ktoré v mnohých oblastiach dopĺňajú alebo nahrádzajú nefunkčné verejné služby, zabezpečujú svoje zdroje kombináciou dobrovoľníctva, súkromných darov či zahraničných zdrojov i dotácií. To im ale neumožňuje organický a systematický rozvoj a spôsobuje tlaky, pnutia a frustráciu. Mnohé inovatívne riešenia pilotne overené v prvej dekáde 21. storočia, nenachádzali rozšírenie kvôli tomu, že neexistovali také politiky, ktoré by prepájali sféru neziskových organizácií s verejným sektorom a zavádzali doň tieto inovácie a vytvárali fungujúce prepojenia verejného sektora s neziskovým sektorom bez toho, aby si ho podriaďovali, či ovládali. Výsledkom tohto prístupu je trápenie sa mnohých organizácií občianskeho sektora, ktoré sú na jednej strane odkázané na nepredvídateľné a byrokratické financovanie zo strany verejného sektora a na druhej strane bez adekvátnej kúpyschopnosti na strane potenciálnych klientov. A to v nerozvinutom filantropickom prostredí a bujnejšej byrokracie a neustále zvyšujúcej sa administratívnej náročnosti eurofondov.

Nedostatok financií sa, ako ukázala analýza, premieta aj do problémov s personálnymi zdrojmi v neziskových organizáciách. Aj keď nestabilita pracovníkov bola v roku 2003 hodnotená ako druhý najčastejší problém neziskových organizácií a v našom výskume sa objavila medzi menej významnými, nedostatok pracovníkov a nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní boli hodnotené popri finančných problémoch ako dve najvýznamnejšie prekážky neziskových organizácií v dosahovaní cieľov. Obdobné zistenia uvádza aj Murray Svidroňová (2020) v správe o stave občianskej spoločnosti na Slovensku, ktorá je súčasťou Správy o stave občianskej spoločnosti v EU v Rusku. Na základe individuálnych rozhovorov s expertmi a expertkami zo sektora identifikovala tri kľúčové výzvy neziskového sektora – financovanie, personálne zdroje a politická klíma. Všetci respondenti pritom označili financovanie ako večný problém prejavujúci sa následne v nižšom počte zamestnancov a „multitaskingu“ s cieľom dosiahnuť požadované výsledky.

V roku 2003 bola ako tretí najvýznamnejší problém hodnotená nejasná legislatíva, v našom výskume legislatívne prekážky predbehli iné problémy neziskových organizácií spojené s nízkym finančným ohodnotením práce a s vysokou administratívnou záťažou.

Analýza vo vzťahu k oblastiam pôsobenia organizácií poukázala na to, že aj prekážky organizácií v dosahovaní cieľov organizácií sa pri jednotlivých oblastiach líšia a teda nie je možné ani v tomto prípade vnímať sektor ako jednoliaty celok. Napríklad organizácie v oblastiach kultúry a duchovných hodnôt a športu vnímajú niektoré z prekážok ako menej

významné a na druhej strane sú tie isté prekážky hodnotené organizáciami v oblasti ľudské práva a advokačné aktivity a sociálne služby hodnotené ako veľmi významné. Pri riešení problémov bude potrebné teda zvoliť sektorovo špecifický prístup k niektorým otázkam, nedostatok financií, však zostáva hlavným problémom sektora ako celku vo všetkých sférach jeho pôsobenia.

5.7 Riadenie neziskových organizácií

Riadenie mimovládnych neziskových organizácií chápeme ako proces vedenia a smerovania organizácie, prostredníctvom ľudských, finančných, materiálnych, či intelektuálnych zdrojov. Manažment má dnes širší význam ako len hospodársky, riadené sú nielen podniky, ale aj voľný čas a mnohé iné oblasti. Z definície: „manažment je cieľovo orientovaná tvorba, riadenie a vývoj socio-technického systému organizácie vo vecných a personálnych dimenziách“, je zrejmá viacdimeznionalnosť tohto pojmu, môžeme hovoriť o aspekte manažmentu finančnom, personálnom a vecnom (Majduchová, 2004, s. 55-56). S riadením sa spájajú aj pojmy ako efektívnosť, hospodárnosť, výnosnosť, stratégia, líderstvo a iné. V minulosti sa manažérske myslenie spochybňovalo najmä v oblastiach ako sú: sociálna starostlivosť, charitatívne a humanitárne služby, či dobrovoľníctvo, pretože s riadením a manažovaním sa do povedomia dostávajú skôr pojmy spájané s maximalizáciou zisku, snahou po rentabilite (Majduchová, 2004). V súčasnosti sa však manažment stáva neoddeliteľnou časťou mimovládnych organizácií vo všetkých oblastiach.

Je potrebné uvedomiť si, že aj mimovládne organizácie existujú v prostredí trhovej ekonomiky a bez finančných prostriedkov (alebo iných zdrojov) by nemohli svoju činnosť vykonávať. Ľudia (individuálni darcovia, sponzori, nadácie alebo štát) poskytujú neziskovým organizáciám peniaze alebo iné prostriedky, pretože očakávajú, že tieto organizácie budú plniť určité spoločensky žiaduce a prospešné ciele (Herichová, 2003). Aby tieto ciele dosiahli, potrebujú mať v organizácii zavedené určité systémy riadenia. Môžeme konštatovať, že tak ako iné systémy aj neziskové organizácie realizujú aktivity na základe plánovania, kontrolujú a manažujú pracovníkov, či dobrovoľníkov, ktorých by mali zároveň vedieť motivovať. Taktiež hospodária so svojimi príjmami a dosahujú výnosy a následne prezentujú svoje výsledky, vytvárajú stratégie, dlhodobu plánujú a udržiavajú strategickú rovnováhu cieľov. Mimovládne organizácie v súčasnosti nemôžu existovať bez riadenia.

Riadenie neziskových organizácií sa vyznačuje viacerými špecifikami. Typickou črtou je, že jeden človek často zastáva viaceré funkcie a tak namiesto toho, aby sa riaditeľ či manažér plne venoval riadeniu organizácie, plní aj ďalšie úlohy ako napr. fundraiser či koordinátor dobrovoľníkov. Častokrát sa tiež stáva, že na vedúcich pozíciách pôsobia ľudia, ktorí na to nie sú pripravení, napríklad občianske združenie venujúce sa vzdelávaniu vedie učiteľka, či sociálny podnik vedie sociálny pracovník – v týchto prípadoch môžu chýbať manažérske zručnosti, i keď po odbornej stránke v danej oblasti pôsobenia nie je pochyb. Ďalším špecifikom je, že riadenie v neziskových organizáciách býva veľmi demokratické, participatívneho charakteru, ako aj fakt, že organizácie sa formujú okolo jedného silného lídra/vizionára. V oblasti riadenia neziskových organizácií sme sa zamerali len na niektoré aspekty tohto zložitého procesu a kládli sme si tieto výskumné otázky:

Aká je miera zapojenia osôb pôsobiacich v neziskových organizáciách do rozhodovania o organizácii?

Aké sú sociálno-demografické charakteristiky lídrov neziskových organizácií (vek, vzdelanie)?

Aká je dĺžka pôsobenia lídrov vo vedení neziskových organizácií?

Aká je funkcia lídrov neziskových organizácií?

Aké prvky manažmentu platených pracovníkov a pracovníčok sú v riadení neziskových organizácií prítomné?

5.7.1 Miera zapojenia osôb pôsobiacich v neziskových organizáciách do rozhodovania o organizácii

Demokratickosť a participatívnosť v riadení patrí popri neformálnych vzťahoch k jednej zo základných charakteristík riadenia neziskových organizácií. Zapojenie jednotlivých skupín osôb do rozhodovania však môže byť rôzne. Otázky, ktoré osoby sú v najväčšej miere zapojené do rozhodovania o mimovládnych neziskových organizáciách dávajú odpoveď na to, aká je skutočná miera participatívnosti v riadení, pri hlbšom skúmaní vo vzťahu k ostatným premenným aj o tom, s akými ďalšími charakteristikami táto participatívnosť súvisí (napríklad s právnou formou, oblasťou pôsobenia a pod.).

Respondenti výskumu mali uviesť, do akej miery sú jednotlivé osoby v ich organizácii zapojené do rozhodovania o smerovaní organizácie, jej cieľoch, aktivitách, projektoch a pod. Pri hodnotení použili body 1 až 5, pričom 1 znamená „veľmi nízka miera participácie“ a 5 „veľmi vysoká miera participácie“, 3 znamená ani nízka, ani vysoká miera participácie. V prípade, že bola daná kategória ľudí pre nich irelevantná, napríklad nemali platených pracovníkov v organizácii, vyberali možnosť 9. Prehľad zistení poskytujú tabuľky 7.1 a 7.2. V prípade tabuľky 7.2. uvádzame validné percentá z počtu neziskových organizácií, ktoré odpovedali a ktorých sa daná možnosť týkala.

Tabuľka 7.1 Miera zapojenia osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie

Osoby	N	priemer	medián	Std. dev
Líder/vedúca osoba organizácie (môže, ale nemusí to byť zakladateľ či štatutár organizácie)	380	4,68	5	0,729
Správna rada alebo obdobný rozhodovací orgán	359	4,16	4	1,075
Členovia organizácie, ktorí nie sú súčasťou užšieho rozhodovacieho orgánu (t.j. správnej rady alebo obdobeňého rozhodovacieho orgánu)	356	3,14	3	1,203
Platení pracovníci organizácie	243	3,02	3	1,577
Dobrovoľníci	350	3,02	3	1,303
Užívatelia služieb	354	2,87	3	1,275

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Tabuľka 7.2 Miera zapojenia osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie v percentách

Osoby	Veľmi nízka miera	Nízka miera	Ani nízka, ani vysoká	Vysoká miera	Veľmi vysoká miera
Líder/vedúca osoba organizácie	1,6	0,5	4,5	15,5	77,9
Správna rada alebo obdobný rozhodovací orgán	4,5	3,6	13,4	28,7	49,9
Členovia organizácie, ktorí nie sú súčasťou užšieho rozhodovacieho orgánu	13,8	12,4	32,0	29,5	12,4
Platení pracovníci organizácie	32,1	4,1	15,2	26,3	22,2
Dobrovoľníci	18,0	14,6	30,0	22,3	15,1
Užívatelia služieb	19,8	16,7	32,8	18,4	12,4

N = 243 až 380

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Osobou s najväčším rozhodovacím vplyvom v neziskových organizáciách je osoba vo funkcii lídra alebo vedúceho organizácie. Túto osobu za relevantnú pre svoju činnosť považoval najvyšší počet organizácií, dosiahla najvyššie priemerné hodnotenie na stupnici od 1 do 5, a to 4,68 a medián mal hodnotu 5. Až 77,9% neziskových organizácií vníma túto osobu ako osobu s veľmi vysokým zapojením do rozhodovania o smerovaní organizácie.

Druhým orgánom s najväčším vplyvom na rozhodovanie o smerovaní neziskových organizácií je správna rada alebo obdobný rozhodovací orgán. V tomto prípade bolo priemerné hodnotenie 4,16. Veľmi vysokú mieru zapojenia uviedlo 49,9% a vysokú mieru zapojenia 28,7% organizácií.

Zapojenie ostatných členov organizácie, platených pracovníkov a dobrovoľníkov je približne na rovnakej úrovni, najmenej relevantné je však pre organizácie zapojenie platených pracovníkov do rozhodovania, čo podľa nášho názoru súvisí aj s tým, že organizácie sa oveľa viac spoliehajú na prácu neplatených pracovníkov. Ako najmenej zapojenou skupinou do rozhodovania o smerovaní organizácie sa ukázali užívatelia služieb.

Zapojenie jednotlivých osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie sme sledovali vo vzťahu k právnej forme organizácie, oblasti jej pôsobenia, geografickej pôsobnosti a veľkosti cieľovej skupiny. V prípade pôsobnosti organizácie sme štatisticky významné súvislosti nezaznamenali. Ostatné relačné vzťahy popisujeme nižšie.

5.7.1.1 Miera zapojenia osôb pôsobiacich v neziskových organizáciách do rozhodovania o organizácii a právna forma organizácie

Na základe odpovedí respondentov sme analyzovali súvislosti medzi mierou zapojenia jednotlivých osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie a právnou formou organizácie. Zistenia sumarizuje tabuľka 7.3.

Tabuľka 7.3 Miera zapojenia osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie a právna forma organizácie

Právna forma		Líder/vedúca osoba	Správa rada	Platení pracovníci	Členovia	Dobrovoľníci	Užívatelia služieb
Občianske združenie	Priemer	4,67	4,18	2,96	3,16	3,03	2,86
Nadácia	Priemer	4,78	3,89	4,13	2,67	2,00	2,11
Neinvestičný fond	Priemer	4,50	4,00	2,00	2,00	4,00	4,50
Nezisková organizácia poskytujúca všeobecne prospešné služby	Priemer	4,83	3,82	3,47	3,24	3,22	3,31
Organizácia s medzinárodným prvkom	Priemer	4,00	5,00	2,00	1,00	3,00	3,00
N		380	359	243	356	350	354
p		0,573	0,425	0,011	0,630	0,677	0,109

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Aj keď v tabuľke môžeme vidieť niektoré zaujímavé rozdiely vo vzťahu k právnej forme (napríklad v prípade organizácií s medzinárodným prvkom je najvyššie zapojenie správnej rady alebo obdobného rozhodovacieho orgánu, v prípade ostatných právnych foriem je to líder alebo vedúca osoba organizácie), štatisticky významné rozdiely vo vzťahu k právnej forme sme zistili len pri zapojení platených pracovníkov do rozhodovania o smerovaní organizácie. V tomto prípade je najvyššia miera zapojenia v rámci nadácií a následne neziskových organizácií poskytujúcich všeobecne prospešné služby, v ostatných právnych formách neziskových organizácií je miera zapojenia nižšia.

5.7.1.2 Miera zapojenia osôb pôsobiacich v neziskových organizáciách do rozhodovania o organizácii a oblasť pôsobenia organizácie

Rozdiely v zapojení osôb do rozhodovania o smerovaní neziskových organizácií vo vzťahu k oblasti pôsobenia podľa registra mimovládnych organizácií sme zistili v niekoľkých prípadoch, a to konkrétne v prípade platených pracovníkov a užívateľoch služieb. Prehľad priemerných hodnôt zobrazuje tabuľka 7.4.

Tabuľka 7.4 Miera zapojenia osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie a oblastí pôsobenia organizácie

Oblasti pôsobenia		Líder/vedúca osoba organizácie	Správna rada/rozhodovací orgán	Platení pracovníci	Členovia organizácie	Dobrovoľníci	Užívatelia služieb
Ľudské práva a advokačné aktivity	Priemer	4,82	4,18	3,38	3,17	3,56	3,35
Kultúra a duchovné hodnoty	Priemer	4,78	4,23	1,97	3,08	3,10	2,53
Životné prostredie	Priemer	4,65	3,85	2,91	2,64	2,94	2,33
Vzdelávanie	Priemer	4,81	4,33	3,65	3,32	2,92	3,05
Výskum a vývoj	Priemer	4,20	3,20	3,00	3,00	2,20	2,00
Šport	Priemer	4,50	4,01	2,13	3,07	2,93	2,76
Rozvojová a humanitárna pomoc	Priemer	4,75	3,75	3,67	1,00	3,00	3,00
Sociálne služby	Priemer	4,76	4,16	3,85	3,24	3,02	3,57
Dobrovoľníctvo	Priemer	4,72	4,46	4,33	3,29	3,41	2,60
Zdravie	Priemer	4,42	4,30	2,14	2,70	3,10	2,80
Iné	Priemer	4,81	4,27	4,11	3,86	2,45	2,58
p		0,314	0,335	0,000	0,121	0,661	0,000

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Medzi zapojením platených pracovníkov do rozhodovania o smerovaní organizácie a oblastí pôsobenia organizácie sme zaznamenali štatisticky významné rozdiely v týchto oblastiach: kultúra a duchovné hodnoty, vzdelávanie, šport, sociálne služby a dobrovoľníctvo.

V oblasti kultúra a duchovné hodnoty a v oblasti šport je významne nižšia miera zapojenia platených pracovníkov do rozhodovania, na čo poukazujú priemerné hodnoty aj hodnoty adjusted residual v prípade jednotlivých volieb. V oblasti kultúra a duchovné hodnoty a v oblasti šport je významne viac veľmi nízka miera (AR = 3,6 a AR = 4,1) zapojenia platených pracovníkov organizácie do rozhodovania o smerovaní organizácie a významne menej (AR = -2,9 a AR = -3,8) veľmi vysoká miera zapojenia platených pracovníkov organizácie do rozhodovania o smerovaní organizácie.

V oblastiach vzdelávanie, sociálne služby a dobrovoľníctvo je tendencia opačná. Tieto oblasti sa v porovnaní s inými vyznačujú vyššou mierou zapojenia platených pracovníkov do rozhodovania o smerovaní organizácie. Priemerná hodnota zapojenia platených pracovníkov do rozhodovania o smerovaní organizácie je v oblasti vzdelávanie 4,65 a v oblasti sociálnych služieb 3,85 a v oblasti dobrovoľníctva 4,33. Významné rozdiely boli v týchto oblastiach zistené aj pri jednotlivých voľbách odpovedí. Vo všetkých troch oblastiach boli platení pracovníci označení významne viac ako tí, ktorí sú do vysokej miery zapojení do rozhodovania o smerovaní organizácie a naopak možnosť veľmi nízka miera zapojenia bola volená významne menej.

Medzi zapojením užívateľov služieb do rozhodovania o smerovaní organizácie a oblastami pôsobenia organizácie sme zaznamenali štatisticky významné súvislosti v týchto oblastiach:

ľudské práva a advokačné aktivity, kultúra a duchovné hodnoty, vzdelávanie, veda, výskum a vývoj, sociálne služby a dobrovoľníctvo.

Najvyššia miera zapojenia užívateľov služieb do rozhodovania o smerovaní organizácie je v organizáciách pôsobiach v oblasti sociálne služby (priemer = 3,57), v oblasti ľudské práva a advokačné aktivity (priemer = 3,35) a v oblasti vzdelávanie (priemer = 3,0). V týchto troch oblastiach boli užívatelia označení ako osoby, ktoré sú významne viac vo vysokej miere zapojené do rozhodovania o smerovaní organizácie, prípadne bola významne menej zvolená veľmi nízka miera zapojenia.

Odlišná tendencia je v organizáciách pôsobiach v oblasti kultúry a duchovných hodnôt, výskumu a vývoja a dobrovoľníctva. V týchto prípadoch bolo významne viac veľmi nízkej miery zapojenia užívateľov do rozhodovania o smerovaní organizácie.

5.7.1.3 Miera zapojenia osôb pôsobiach v neziskových organizáciách do rozhodovania o organizácii a veľkosť cieľovej skupiny

V zapojení osôb do rozhodovania o smerovaní neziskových organizácií vo vzťahu k veľkosti cieľovej skupiny za posledné tri roky sme zistili štatisticky významné odlišnosti v prípade lídra, správnej rady alebo obdobného rozhodovacieho orgánu a v prípade platených pracovníkov. Prehľad priemerných hodnôt zobrazuje tabuľka 7.5.

Tabuľka 7.5 Miera zapojenia osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie a veľkosť cieľovej skupiny

Veľkosť cieľovej skupiny		Líder/vedúca osoba	Správna rada/ rozhodovací orgán	Platení pracovníci	Členovia	Dobrovoľníci	Užívatelia služieb
0	Priemer	4,75	3,88	2,83	2,50	2,67	3,14
1 - 50	Priemer	4,56	3,99	2,53	3,03	2,87	2,88
51 - 100	Priemer	4,55	4,16	2,90	3,31	3,41	3,15
101 - 200	Priemer	4,85	4,27	3,19	3,47	3,27	2,84
201 - 500	Priemer	4,64	3,98	2,72	2,91	2,79	2,83
501 - 1000	Priemer	4,77	4,52	3,70	3,30	3,25	2,86
1001 - 5000	Priemer	4,78	4,28	3,53	3,30	2,94	2,74
5001 a viac	Priemer	4,85	4,38	3,56	2,87	2,69	2,55
N		380	359	243	356	350	354
p		0,007	0,009	0,000	0,451	0,562	0,134

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

V prípade zapojenia lídra a správnej rady alebo obdobného rozhodovacieho orgánu do rozhodovania o smerovaní organizácie vidíme, že najvyššia miera zapojenia lídra je v organizáciách s veľkosťou cieľovej skupiny 101 až 200 subjektov a 5001 a viac subjektov. V prípade správnej rady je to 1001 až 5000 a 5001 a viac až následne 101 až 200 subjektov.

V prípade platených pracovníkov opäť nemôžeme tvrdiť, že by so stúpajúcou veľkosťou cieľovej skupiny automaticky stúpalo aj ich zapojenie. Najvyššie je však pri organizáciách s najväčšími cieľovými skupinami od 500 subjektov vyššie.

5.7.2 Vybrané charakteristiky lídrov a líderiek neziskových organizácií

Ako uvádza Majduchová (2004), medzi základné špecifiká personálneho manažmentu v neziskových organizáciách patrí skutočnosť, že výrazný vplyv na fungovanie organizácie má jej charizmatiký vodca/vodkyňa. Líder/líderka sa odlišuje od manažéra/manažérky viacerými charakteristikami, ale v prvom rade v neziskovej organizácii je to niekto, kto určuje jej víziu a smerovanie. Bližšie charakteristiky lídrov a líderiek nám dávajú odpoveď na otázku, aká generácia ľudí je vo vedení neziskových organizácií a aké sú jej bližšie charakteristiky (vek, vzdelanie, dĺžka pôsobenia vo vedení organizácie a funkcia).

Údaje o veku lídrov neziskových organizácií poskytujú tabuľky 7.6. a 7.7.

Tabuľka 7.6 Priemerné hodnoty veku lídrov neziskových organizácií

Počet	Odpovedali	441
	Neodpovedali	332
	Spolu	773
Priemer		48,92
Medián		48,00
Štandardná odchýlka		12,922

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Zo 773 respondentov odpovedalo na otázku veku lídra 441 organizácií. Vek lídra sa pohyboval v rozmedzí od 20 do 90 rokov. Priemerný vek lídra bol 48,92 rokov, medián 48 pri štandardnej odchýlke 12,922. Pre lepšiu prehľadnosť sme vytvorili vekové kategórie po 10 rokoch.

Tabuľka 7.7 Vek lídra neziskových organizácií – kategórie

Vek	N	Percent	Valid Percent
20 - 30 rokov	21	2,7	4,8
31 - 40 rokov	112	14,5	25,4
41 - 50 rokov	133	17,2	30,1
51 - 60 rokov	94	12,2	21,4
61 - 70 rokov	58	7,5	13,1
71 - 80 rokov	18	2,3	4,1
81 - 90 rokov	5	0,6	1,1
Odpovedali	441	57,1	100
Neodpovedali	332	42,9	
Spolu	773	100	

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ak porovnáme jednotlivé vekové kategórie, tak najviac lídrov neziskových organizácií je vo veku 41 až 50 rokov, približne štvrtina je vo veku 31 až 40 rokov a 21,4% vo veku 51 až 60 rokov.

Najvyššie dosiahnuté vzdelanie osôb vo funkcii lídrov neziskových organizácií je zhrnuté v tabuľke 7.8.

Tabuľka 7.8 Najvyššie dosiahnuté vzdelanie lídrov neziskových organizácií

Vzdelanie lídra	N	Percent	Valid Percent
Stredoškolské bez maturity	8	1,0	1,8
Stredoškolské s maturitou	110	14,2	25,1
Vysokoškolské 1. stupňa (bakalár)	24	3,1	5,5
Vysokoškolské 2.stupňa (magister, inžinier)	236	30,5	53,8
Vysokoškolské 3.stupňa (PhD.)	60	7,8	13,7
Iné	1	0,1	0,2
Odpovedali	439	56,7	100
Neodpovedali	334	43,3	
Spolu	773	100	

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako vidíme v tabuľke zo 773 respondentov odpovedalo na uvedenú otázku 439 (56,7%). Najviac zastúpená odpoveď bola, že líder v organizácii má dosiahnuté vysokoškolské vzdelanie 2. stupňa (magisterské, inžinierske). Túto skutočnosť uviedlo 53,8% respondentov. Následne to bolo ukončené vzdelanie stredoškolské s maturitou 25,1% a vysokoškolské vzdelanie 3. stupňa (PhD.) uviedlo 13,7% respondentov. Celkovo 73% lídrov neziskových organizácií má vysokoškolské vzdelanie.

Zameranie vzdelania lídrov podľa absolvovanej školy je dokumentované v tabuľke 7.9.

Tabuľka 7.9 Zameranie vzdelania lídrov neziskových organizácií

Zameranie vzdelania	N	Percent	Valid Percent
Prírodné vedy	36	4,7	8,4
Technické vedy	121	15,6	28,2
Spoločenské vedy	119	15,4	27,7
Lekárske a farmaceutické vedy	16	2,1	3,7
Humanitné vedy	96	12,4	22,4
Pôdohospodárske vedy	15	1,9	3,5
Iné	26	3,4	6,1
Odpovedali	429	55,4	100
Neodpovedali	344	44,6	
Spolu	3	100	

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

V tabuľke sú najviac zastúpené technické vedy (28,2%), hneď s minimálnym rozdielom 27,7% spoločenské vedy a humanitné vedy 22,4%. Možnosť „iné“ (6,1%) uvádzali najmä: administratíva, bezpečnostné zložky, cudzie jazyky, grafika, hotelová škola, pedagogická fakulta, pedagogika, psychológia, šport, trénerstvo.

Dĺžka pôsobenia lídrov vo vedení neziskových organizácií bol ďalší údaj, ktorými bližšie charakterizujeme tieto osoby. Pôsobenie lídrov vo vedení organizácií sa pohybovalo od roku 1965 až do roku 2019.

Tabuľka 7.10 Dĺžka pôsobenia lídrov vo vedení neziskových organizácií v rokoch

Rok začiatku pôsobenia v MVO	N	Percent	Valid Percent
0 až 8 rokov	231	29,9	52,4
9 až 18 rokov	153	19,9	34,8
19 až 28 rokov	49	6,3	11,0
Viac ako 29 rokov	8	1,0	1,8
Odpovedali	441	57,1	100,0
Neodpovedali	333	42,9	
Spolu	3		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Viac ako polovica lídrov pôsobí vo vedení organizácií do 8 rokov, približne tretina lídrov v rozmedzí od 9 do 18 rokov. 11% lídrov je vo funkcii 19 až 28 rokov a 1,8% viac ako 29 rokov.

Poslednou sledovanou charakteristikou bolo, v akej funkcii pôsobia súčasní lídri neziskových organizácií. Respondenti mohli v tejto otázke označiť aj viacero odpovedí, čo aj urobili, z čoho je možné usúdiť kumuláciu funkcií lídrov neziskových organizácií.

Tabuľka 7.11. Funkcie súčasných lídrov neziskových organizácií

Funkcia lídra	N	Percent	Percent of Cases
Riaditeľ	120	16	27,2%
Štatutár	359	47,9	81,4%
Člen správnej rady	88	11,7	20,0%
Kontrolór/Revízor	8	1,1	1,8%
Tímový vedúci	83	11,1	18,8%
Iné	91	12,1	20,6%
Spolu	749	100	169,8%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najčastejšou funkciou lídra neziskovej organizácie je štatutárny zástupca. Túto možnosť zvolilo 81,4% neziskových organizácií. Nasleduje možnosť riaditeľ (27,2%), člen správnej rady (20,0%) tímový vedúci (18,8%). Možnosť iné uviedlo 20,6% organizácií, pričom možnosti, ktoré uvádzali boli: predseda, expert, čestný riaditeľ, koordinátor, manažér, režisér, tréner, lektor, tajomník.

5.7.3 Prítomnosť prvkov manažmentu platených pracovníkov a pracovníčok v neziskových organizáciách

Podľa Majduchovej (2004) je uplatňovanie prvkov personálneho manažmentu v neziskových organizáciách náročnejšie ako v ziskovom podniku. Vo všeobecnosti je personálny manažment pod väčším tlakom verejného záujmu, na druhej strane majú neziskové organizácie väčšiu autonómnosť v riadení personálnych vzťahov, v odmeňovaní, hodnotení pracovníkov

a v plánovaní ich kariéry. Špecifiká riadenia však vyplývajú aj zo skutočností, že v neziskových organizáciách pôsobia okrem platených pracovníkov a pracovníčok aj členovia a členky a dobrovoľníci a dobrovoľníčky, častá je kumulácia činností a funkcií v jednej osobe a organizácie fungujú na neformálnych, často priateľských vzťahoch. Z hľadiska riadenia platených pracovníkov a pracovníčok nás zaujíma, aké prvky riadenia sú v organizáciách prítomné a ktoré naopak chýbajú. Zistenia poskytuje tabuľka 7.12.

Tabuľka 7.12 Prítomnosť jednotlivých prvkov manažmentu platených pracovníkov a pracovníčok

Prvky manažmentu	N	Percent	Percent of Cases
V organizácii máme jasne definované práva a povinnosti pracovníkov organizácie	132	9,9	78,1
Pracovníkom poskytujeme potrebnú podporu pri vykonávaní ich práce	126	9,5	74,6
Pracovníci sú pred začiatkom vykonávania ich práce informovaní o organizácii a o svojej role v nej	125	9,4	74,0
Máme definovanú náplň práce a profil pracovníkov pre jednotlivé pozície	115	8,7	68,0
Podporujeme pracovníkov v ďalšom vzdelávaní (umožňujeme účasť na kurzoch, vzdelávacích podujatiach a pod.)	114	8,6	67,5
Pracovníci organizácie sa spolupodieľajú na rozhodovaní o jej smerovaní a aktivitách	113	8,5	66,9
Vydávame pracovníkom písomné potvrdenie o pôsobení v organizácii (referencie), ak o to požiadajú.	112	8,4	66,3
Zabezpečujeme ochranu zdravia a bezpečnosti pracovníkov pri výkone ich činnosti.	107	8,1	63,3
Neformálne a formálne oceňujeme pracovníkov a ich prínos pre organizáciu, klientov a komunitu	101	7,6	59,8
Noví pracovníci sú predstavení personálu a klientom, s ktorými budú prichádzať do kontaktu	95	7,1	56,2
Máme vytvorený funkčný systém evidencie pracovníkov v organizácii.	74	5,6	43,8
Máme vypracovaný systém zaškolenia a prípravy pracovníkov	56	4,2	33,1
Máme zavedený systém hodnotenia pracovníkov v organizácii	42	3,2	24,9
Máme vypracovaný systém kariérového rastu pracovníkov	17	1,3	10,1
Spolu	1329	100	786,4

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Medzi prvky manažmentu platených pracovníkov, ktoré sú prítomné u veľkého počtu organizácií, môžeme zaradiť jasné definovanie práv a povinností pracovníkov organizácií a náplne ich práce, poskytovanie potrebnej podpory pri vykonávaní práce aj ďalšom vzdelávaní, informovanie o organizácii a role v nej pred začiatkom vykonávania práce. 66,9% organizácií uvádza, že pracovníci sa spolupodieľajú na rozhodovaní o smerovaní organizácie a jej aktivitách. Zaujímavé je zistenie, že 63,3% organizácií zabezpečuje ochranu zdravia a bezpečnosti pracovníkov, pričom toto patrí medzi základný štandard a povinnosť organizácie. V hodnotení sa môže odrážať skutočnosť, že s platenými pracovníkmi organizácie nepracujú. Menej prítomné sú v organizáciách prvky evidencie pracovníkov, hodnotenia, zaškolenia a prípravy a kariérového rastu.

V rámci relačných vzťahov sme skúmali dve súvislosti a to konkrétne súvislosť medzi uplatňovaním jednotlivých prvkov manažmentu platených pracovníkov a oblasťou pôsobenia organizácie a súvislosť so zapojením jednotlivých osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie.

5.7.3.1 Prítomnosť prvkov manažmentu platených pracovníkov v neziskových organizáciách a oblasť pôsobenia

V prípade zisťovania vzťahov medzi prítomnosťou jednotlivých prvkov manažmentu platených pracovníkov a oblasťou pôsobenia organizácie sme zaznamenali štatisticky významné súvislosti pri všetkých prvkoch ($p < 0,001$). Podrobnosti sú prezentované v tabuľke 7.13.

Významne vyššou prítomnosťou jednotlivých prvkov manažmentu platených pracovníkov sa vyznačujú organizácie pôsobiace v oblastiach: ľudské práva a advokačné aktivity, vzdelávanie, sociálne služby, rozvojová a humanitárna pomoc a dobrovoľníctvo. Na druhej strane významne menej sú jednotlivé prvky prítomné v organizáciách pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt a v oblasti športu. Táto skutočnosť potvrdzuje naše predchádzajúce zistenia o profesionalizácii práce organizácií v jednotlivých oblastiach. Organizácie pôsobiace v oblastiach, v ktorých je vyššia miera prítomnosti jednotlivých prvkov manažmentu platených pracovníkov, majú svoju činnosť postavenú vo vyššej miere na platených pracovníkoch. Naopak organizácie, ktorých aktivity zabezpečujú primárne neplatení pracovníci a pracovníčky, prirodzene využívajú menej prvkov manažmentu platených pracovníkov.

Tabuľka 7.13 Prítomnosť prvkov manažmentu platených pracovníkov v neziskových organizáciách a oblast' pôsobenia

		jasne definované práva a povinnosti	Ochrana zdravia a bezpečnosti pracovníkov	Definovaná náplň práce a profil pracovníkov	Informovanie pracovníkov pre začiatkom práce	Predstavenie nových pracovníkov	Systém zaškolenia a prípravy pracovníkov	Podpora pri vykonávaní práce	Oceňovanie pracovníkov	Vydávanie potvrdenia	Systém evidencie pracovníkov	Systém hodnotenia pracovníkov	Spolupodieľanie pracovníkov na rozhadzovaní	Systém kariérového rastu pracovníkov	Podpora v ďalšom vzdelávaní
Ľudské práva a advokačné aktivity	%	75,0%	75,0%	83,3%	83,3%	75,0%	33,3%	83,3%	83,3%	91,7%	50,0%	50,0%	66,7%	16,7%	83,3%
	AR	2,8	3,5	3,9	3,6	3,9	1,7	3,6	4,3	4,6	2,6	4,2	2,7	2,0	3,9
Kultúra a duchovné hodnoty	%	11,0%	8,2%	9,6%	16,4%	6,8%	1,4%	17,8%	12,3%	8,2%	1,4%	0,0%	6,8%	0,0%	6,8%
	AR	-5,1	-4,5	-4,6	-3,7	-4,3	-3,8	-3,5	-3,4	-4,8	-4,6	-3,5	-5,1	-2,1	-5,1
Životné prostredie	%	37,5%	43,8%	31,3%	43,8%	12,5%	18,8%	37,5%	37,5%	31,3%	25,0%	12,5%	37,5%	6,3%	43,8%
	AR	0,1	1,2	-0,1	0,8	-1,3	0,4	0,2	0,8	0,0	0,4	0,1	0,5	0,3	1,0
Vzdelávanie	%	53,7%	42,6%	42,6%	50,0%	37,0%	24,1%	50,0%	46,3%	48,1%	35,2%	18,5%	51,9%	11,1%	53,7%
	AR	2,8	2,2	1,8	2,5	1,9	1,9	2,5	3,2	2,9	2,9	1,7	3,5	2,4	3,7
Veda, výskum, vývoj	%	50,0%	0,0%	0,0%	50,0%	50,0%	0,0%	50,0%	50,0%	50,0%	0,0%	50,0%	50,0%	0,0%	50,0%
	AR	0,4	-0,9	-1,0	0,4	0,8	-0,6	0,4	0,7	0,6	-0,7	1,7	0,6	-0,3	0,6
Šport	%	17,9%	10,4%	11,3%	12,3%	8,5%	3,8%	12,3%	6,6%	9,4%	4,7%	1,9%	10,4%	0,0%	10,4%
	AR	-4,8	-5,2	-5,5	-5,8	-5,0	-4,0	-5,9	-5,9	-5,8	-4,8	-3,8	-5,6	-2,7	-5,7
Rozvojová a humanitárna pomoc	%	80,0%	80,0%	80,0%	80,0%	80,0%	80,0%	80,0%	40,0%	80,0%	60,0%	80,0%	80,0%	20,0%	80,0%
	AR	2,0	2,5	2,3	2,1	2,7	4,0	2,1	0,6	2,4	2,2	4,8	2,3	1,6	2,3
Sociálne služby	%	75,6%	68,9%	68,9%	62,2%	66,7%	40,0%	66,7%	55,6%	64,4%	48,9%	22,2%	57,8%	4,4%	57,8%
	AR	5,8	6,1	5,6	4,1	6,5	4,8	4,7	4,4	5,1	5,0	2,3	4,0	-0,1	4,0
Dobrovoľníctvo	%	66,7%	47,6%	61,9%	66,7%	42,9%	33,3%	52,4%	42,9%	57,1%	33,3%	19,0%	71,4%	19,0%	57,1%
	AR	2,9	1,8	3,0	3,1	1,7	2,3	1,7	1,5	2,6	1,5	1,1	4,1	3,2	2,6
Zdravie	%	27,3%	18,2%	36,4%	27,3%	18,2%	18,2%	45,5%	27,3%	27,3%	27,3%	9,1%	36,4%	9,1%	27,3%
	AR	-0,7	-0,9	0,3	-0,5	-0,6	0,2	0,7	-0,1	-0,3	0,5	-0,3	0,3	0,7	-0,3
Iné	%	38,5%	30,8%	46,2%	46,2%	30,8%	0,0%	46,2%	30,8%	38,5%	30,8%	15,4%	38,5%	0,0%	46,2%
	AR	0,1	0,1	1,1	0,9	0,4	-1,6	0,8	0,2	0,6	0,9	0,4	0,5	-0,8	1,1

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

5.7.3.2 Prítomnosť prvkov manažmentu platených pracovníkov v neziskových organizáciách a zapojenie osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie

Pri sledovaní vzťahov medzi prítomnosťou jednotlivých prvkov manažmentu platených pracovníkov a zapojením osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie, jej cieľoch a aktivitách sme zaznamenali odlišnosti len pri zapojení platených pracovníkov. Tieto odlišnosti sa pritom pohybovali na hladine významnosti $p = 0,037$ až $0,000$ a väčšina korelácií bola stredná a veľmi silná. Významné rozdiely sme pritom zaznamenali pri všetkých prvkoch manažmentu. Znamená to, že čím vyššia bola miera zapojenia platených pracovníkov do rozhodovania o smerovaní organizácie, tým bola vyššia prítomnosť jednotlivých prvkov manažmentu platených pracovníkov. Tento vzťah môže platiť aj naopak, vysoká miera prítomnosti jednotlivých prvkov manažmentu platených pracovníkov je v organizáciách, v ktorých sú platení pracovníci vo vyššej miere zapojení do rozhodovania o smerovaní organizácie. Aj v tomto prípade sa potvrdilo, že profesionalizácia organizácií v zmysle zabezpečenia služieb platenými pracovníkmi súvisí s tým, do akej miery sú platení pracovníci zapojení do rozhodovania o smerovaní organizácií. Zároveň to poukazuje na participatívnu riadenia neziskových organizácií.

5.7.4 Diskusia

Skutočnosť, že v mimovládnych organizáciách je pre ich činnosť a rozhodovanie kľúčovou osobou líder alebo líderka organizácie sa potvrdila aj v našom prípade. Lídra za osobu relevantnú pre svoju činnosť považoval najvyšší počet organizácií. Až 77,9% neziskových organizácií vníma túto osobu ako osobu s veľmi vysokým zapojením do rozhodovania o smerovaní organizácie. Na základe výsledkov výskumu môžeme teda konštatovať, že osoby, ktoré rozhodujú v neziskových organizáciách o ich smerovaní, cieľoch, aktivitách a projektoch sú primárne lídri alebo vedúce osobnosti a členovia správnych rád alebo obdobných rozhodovacích orgánov.

Participácia platených pracovníkov, členov, dobrovoľníkov a užívateľov služieb do rozhodovania v organizáciách je na nižšej úrovni. Pri sledovaní rozdielov vo vzťahu k vybraným premenným sme rozdiely zaznamenali najmä v prípade platených pracovníkov. Tí sú viac zapojení do rozhodovania v nadáciách, neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby a v organizáciách pôsobiacich v oblastiach vzdelávanie, sociálne služby a dobrovoľníctvo. Tieto oblasti na základe predchádzajúcich zistení predstavujú oblasti s vyššou mierou profesionalizácie, takže vyššia miera zapojenia platených pracovníkov do rozhodovania je logická. Naopak oblasti kultúra a duchovné hodnoty a šport sa vyznačujú nižšou mierou zapojenia platených pracovníkov do rozhodovania, čo opäť súvisí s predchádzajúcimi zisteniami – v týchto oblastiach sa na aktivitách a činnostiach podieľajú prevažne neplatení pracovníci a pracovníčky. Platení pracovníci sú tiež viac zapojení do rozhodovania v organizáciách s väčšími cieľovými skupinami – nad 500 subjektov a viac. Profesionalizácia organizácií v zmysle zabezpečenia služieb platenými pracovníkmi súvisí s tým, do akej miery sú platení pracovníci zapojení do rozhodovania o smerovaní organizácií. Zároveň to poukazuje na participatívnu riadenia neziskových organizácií. Organizácie pôsobiace v oblastiach, v ktorých je vyššia miera prítomnosti jednotlivých prvkov manažmentu platených pracovníkov, majú svoju činnosť postavenú vo vyššej miere na platených pracovníkoch. Naopak organizácie, ktorých aktivity zabezpečujú primárne neplatení

pracovníci a pracovníčky, prirodzene využívajú menej prvkov manažmentu platených pracovníkov.

Odlišnosti v zapojení do rozhodovania o smerovaní organizácie sme zaznamenali aj v prípade užívateľov služieb – v tomto prípade môže zapojenie signalizovať odlišné postavenie užívateľov v jednotlivých typoch organizácií. V prípade organizácií pôsobiacich v oblastiach sociálne služby, ľudské práva a advokačné aktivity a vzdelávanie je pravdepodobné, že užívatelia sú v priamom kontakte s poskytovateľom služieb či aktivít, a teda pre ich zapojenie je vytvorený väčší priestor. Pre organizácie pôsobiace v oblasti dobrovoľníctva, kultúry a duchovných hodnôt a výskumu a vývoja sú užívatelia skôr cieľovými skupinami, ku ktorým jednotlivé aktivity smerujú a na ich formovaní či rozhodovaní o smerovaní organizácie je vytvorený prirodzene menší priestor.

Na základe zistení o socio-demografických charakteristikách lídrov a líderiek neziskových organizácií môžeme vytvoriť základný profil lídra/líderky neziskovej organizácie. Typickým lídrom/líderkou je vysokoškolsky vzdelaná osoba vo veku približne 48 rokov, pôsobiaca vo vedení organizácie menej ako 8 rokov, pričom táto osoba zastáva najčastejšie rolu štatutára/štatutárky organizácie. Zameranie jeho/jej vzdelania je v rámci technických, spoločenských alebo humanitných vied. Funkcia štatutárneho zástupcu sa kumuluje s ďalšími funkciami.

5.8 Personálne kapacity neziskového sektora

Táto oblasť výskumného sledovania tvorí ďalšiu dôležitú bázu údajov o neziskovom sektore a jeho prínosoch. Dáva odpoveď na otázku, aký počet osôb a v akom vzťahu k neziskovým organizáciám (pracovno-právnom, obchodnom, členskom, dobrovoľníckom) zabezpečuje či realizuje činnosti organizácií. Tieto zistenia sú dôležité jednak vo vzťahu k potenciálu neziskových organizácií v oblasti podpory aktivizmu a dobrovoľníctva, ale tiež vo vzťahu k podieľaniu sa na zamestnanosti. Analýzu personálnych kapacít neziskového sektora odvíjame od reality v praxi a zisťujeme nielen počet zamestnancov a zamestnankýň, členov a členiek a dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v organizáciách, ale aj využívanie iných foriem kontraktačných vzťahov (napríklad obchodných).

V tejto oblasti si kladieme nasledovné výskumné otázky:

- **Aké sú personálne kapacity neziskového sektora?**
- **V akom vzťahu k MNO sú osoby, ktoré sa podieľajú na ich činnosti?**
- **Aký je počet platených a neplatených pracovníkov pracujúcich v MNO?**
- **Aká je štruktúra týchto osôb z hľadiska ich vzťahov k neziskovým organizáciám a z hľadiska ich vybraných sociálno-demografických charakteristík?**

Pri mapovaní personálnych kapacít neziskového sektora sme sa v prvom kroku zamerali na zistenie základných typov vzťahov, v rámci ktorých pôsobia osoby v neziskových organizáciách zabezpečujúcich aktivity a činnosti organizácií. Sledovali sme rok 2018. Na otázku odpovedalo celkovo 438 organizácií (56,6% zo všetkých zúčastnených organizácií), percentuálne údaje teda uvádzame z tohto počtu. Prehľad organizácií podľa toho, aké typy vzťahov k osobám zabezpečujúcich ich aktivity sa v roku 2018 vyskytovali, poskytuje tabuľka 8.1.

Tabuľka 8.1 Typy vzťahov osôb zabezpečujúcich činnosti v neziskových organizáciách a počet zapojených osôb

	Počet organizácií	% z počtu organizácií	Počet fyzických osôb	% z počtu fyzických osôb
zamestnanec (pracovná zmluva na plný či čiastočný úväzok, dohoda o vykonaní práce, dohoda o pracovnej činnosti, dohoda o brigádnickej práci študenta, dohoda o absolventskej praxi, dohoda o aktivačnej činnosti)	147	33,6	1599	10,5
pracovník na živnosť (vyplácaný na základe predloženej faktúry), pracovník na mandátnu zmluvu, príkaznú zmluvu, zmluvu o dielo	90	20,6	1247	8,3
osoby pracujúce bez nároku na finančnú odmenu , napr. člen, dobrovoľník, stážista	389	88,8	12329	81,2
Spolu			15175	100,0

N = 438

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka, najčastejšie v neziskových organizáciách zabezpečujú jednotlivé aktivity a služby **osoby pracujúce bez nároku na finančnú odmenu**. Do tejto kategórie sme zaradili členov a členky, dobrovoľníkov a dobrovoľníčky, stážistov a stážistky, či praktikantov a praktikantky pracujúci mimo dohody o absolventskej praxi. Títo zabezpečujú aktivity a služby v 88,8% neziskových organizácií, pričom ich podiel na celkovom počte osôb zabezpečujúcich služby neziskových organizácií je 81,2%.

Za nimi nasleduje pracovno-právny vzťah **zamestnanec** a to s uzavretou pracovnou zmluvou na plný alebo čiastočný pracovný úväzok, prípadne pracovník na dohodu (o vykonaní práce, pracovnej činnosti, brigádnickej práci študenta, absolventskej praxi, aktivačnej činnosti). 33,6% organizácií zamestnáva osoby v rámci pracovno-právnych vzťahov. Zamestnanci tvoria približne 10% osôb zabezpečujúcich aktivity a služby neziskových organizácií.

Približne v 20% neziskových organizácií zabezpečujú aktivity a činnosti aj **pracovníci pracujúci na živnosť**, z celkového počtu osôb pracujúcich v neziskových organizáciách tvoria 8,3%.

V ďalšej analýze ponúkame bližšiu štruktúru osôb v rámci jednotlivých vzťahov.

5.8.1 Osoby pracujúce v neziskových organizáciách v rámci pracovno-právnych vzťahov

Štruktúru zamestnancov neziskových organizácií podľa typu pracovno-právnych vzťahov zobrazuje tabuľka 8.2.

Tabuľka 8.2 Štruktúra zamestnancov podľa typu ich pracovného pomeru

	Počet organizácií	% z počtu organizácií (N=145)	Počet FO podľa typu pracovného pomeru	% podľa typu pracovného pomeru (N=1599)
Plný pracovný úväzok (PÚ)	95	65,5	868	55,64
Polovičný / skrátený PÚ	79	54,5	247	15,83
Dohoda mimo pracovného pomeru	86	59,3	371	23,78
Na dohodu o absolventskej praxi	10	6,9	13	0,83
Na dohodu o aktivačnej činnosti	18	12,4	46	2,95
Iný spôsob zamestnania	16	10,4	54	3,46
SPOLU	145	100	1599	100

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

145 organizácií uviedlo, že v roku 2018 u nich pracovalo 1599 zamestnancov, pričom ide o fyzický, nie prepočítaný počet zamestnancov. Ako dokumentuje tabuľka, najčastejším typom pracovno-právnych vzťahov zamestnancov pracujúcich v neziskových organizáciách je plný pracovný úväzok - 55,64% osôb bolo zamestnaných na plný pracovný úväzok. Zamestnávanie osôb na plný pracovný úväzok bolo u 65,5% organizácií, ktorí zamestnávajú osoby. Nasleduje zamestnávanie osôb na dohody o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru – 23,78%

osôb bolo zamestnaných na dohodu mimo pracovného pomeru a s 15,83% je tretím najpočetnejším typom pracovného pomeru v neziskových organizáciách polovičný alebo skrátený pracovný úväzok. Najmenej zamestnancov zo 145 odpovedajúcich organizácií pracuje na dohodu o absolventskej praxi (0,83%).

Dôležitým údajom z hľadiska štruktúry pracovníkov pracujúcich v neziskových organizáciách je aj údaj o tom, koľko pracovných miest si neziskové organizácie uplatňujú. Odpovede na túto otázku prinášajú tabuľky 8.3. a 8.4.

Tabuľka 8.3 poskytuje prehľad o počte uplatňovaných pracovných miest v neziskových organizáciách, teda o tom, koľko pracovných miest obsadzujú jednotlivé neziskové organizácie, t.j. podľa počtu zamestnancov.

Tabuľka 8.3 Prehľad kategórií neziskových organizácií podľa počtu zamestnancov

	Počet organizácií	%
Neuplatňujú si zamestnanca	1	0,7
1 - 5	71	49,0
6 - 10	29	20,0
11 - 15	21	14,5
16 - 20	8	5,5
21 - 25	6	4,1
26 a viac	9	6,2
SPOLU	145	100

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najpočetnejšou kategóriou sú neziskové organizácie s počtom jeden až päť zamestnancov, čo predstavuje 49% zo všetkých odpovedajúcich organizácií. Druhou najpočetnejšou je kategória šesť až desať zamestnancov a spadá do nej 20% zo všetkých odpovedajúcich organizácií. 14,5% patrí neziskovým organizáciám zamestnávajúcim jedenásť až pätnásť zamestnancov. Jedna organizácia v našom výskume uviedla, že neuplatňuje žiadne pracovné miesto.

Kým v tabuľke 7.3 sa nachádza prehľad o tom, koľko pracovných miest si neziskové organizácie uplatňujú všeobecne, tabuľka 8.4 poskytuje presnejšie informácie aj vo vzťahu k typu pracovno-právneho pomeru.

Tabuľka 8.4 Prehľad kategórií neziskových organizácií podľa počtu zamestnancov a typu pracovno-právnych vzťahov (PPV)

	Neuviedlo tento typ PPV		1 až 5 zamestnancov		6 až 10 zamestnancov		Nad 10 zamestnancov		SPOLU
	N	%	N	%	N	%	N	%	N(%)
Plný pracovný úväzok	50	34,5	57	39,3	22	15,2	16	11,0	145 (100%)
Polovičný / skráteneý PÚ	66	45,5	68	46,9	8	5,5	3	0,4	
Zamestnanci na dohodu	59	40,7	67	46,2	9	6,2	10	6,9	
Dohoda o absolventskej praxi	135	93,1	10	6,9	0	0,0	0	0,0	
Dohoda o aktivačnej činnosti	127	87,6	15	10,3	3	2,1	0	0,0	
Iný spôsob zamestnania	129	89,6	13	9,0	1	0,7	1	0,7	144 (100%)

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka 8.4, plný pracovný úväzok sa vyskytuje najčastejšie u tých neziskových organizácií, ktoré zamestnávajú 1 až 5 zamestnancov. Tento typ pracovného pomeru sa najmenej vyskytuje u organizácií, ktoré zamestnávajú viac ako 10 zamestnancov. 34,5% neziskových organizácií, ktorí sú zamestnávateľmi, neuviedlo využitie tohto typu pracovno-právneho pomeru.

Polovičný alebo skráteneý pracovný úväzok využívajú najčastejšie neziskové organizácie s 1 až 5 zamestnancami a najmenej sa vyskytuje u neziskových organizácií zamestnávajúcich viac ako 10 zamestnancov. 45,5 % neziskových organizácií neuviedlo využitie tohto typu pracovno-právneho pomeru.

Zamestnanci na dohodu sú opäť najčastejšie využívaným typom v organizáciách s 1 až 5 zamestnancami a najmenej v organizáciách so 6 až 10 zamestnancami.

Typ pracovno-právneho pomeru dohoda o absolventskej praxi, dohoda o aktivačnej činnosti a iný spôsob zamestnania využíva podľa nášho výskumu len malé percento odpovedajúcich, najčastejšie ide o neziskové organizácie zamestnávajúce 1 až 5 zamestnancov, v minimálnej miere alebo vôbec ich nevyužívajú organizácie nad 10 zamestnancov. Cca 90% odpovedajúcich neziskových organizácií neuviedlo využitie týchto typov pracovno-právnych pomerov.

Pokiaľ chceme zistiť informácie o najčastejšom type pracovno-právnych pomerov podľa počtu zamestnancov v neziskových organizáciách, najčastejším typom v neziskových organizáciách, ktoré zamestnávajú 1 až 5 zamestnancov je polovičný alebo skráteneý pracovný úväzok (predstavuje to 29,6% ich pomerov) a zamestnanci na dohodu (predstavuje to 29,1% ich pracovných pomerov).

V organizáciách s 6 až 10 a viac ako 10 zamestnancami je najčastejším typom pracovného pomeru plný pracovný úväzok (u oboch viac ako 50%) a zamestnanci na dohodu.

Špecifikom zamestnávania osôb v neziskových organizáciách je aj dĺžka ich zamestnania. Na túto položku dotazníka odpovedal rôzny počet organizácií, preto pri jednotlivých údajoch o dĺžke pracovného pomeru zamestnancov uvádzame aj koľko neziskových organizácií na otázku odpovedalo. Údaje poskytuje tabuľka 8.5.

Tabuľka 8.5 Štruktúra zamestnancov neziskových organizácií podľa dĺžky ich pracovného pomeru

	Počet organizácií, ktoré odpovedali	Počet zamestnancov	% z počtu zamestnancov
Menej ako 1 rok	87	279	21,0
Viac ako 1 rok, menej ako 3 roky	102	431	32,4
Viac ako 3 roky, menej ako 5 rokov	77	227	16,9
Viac ako 5 rokov, menej ako 10 rokov	74	196	14,7
Viac ako 10 rokov	80	196	14,7
Spolu		1329	100,0

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Podľa uvedených údajov najčastejšie pracujúce osoby sú viac ako 1 a menej ako 3 roky (32,4% zamestnancov). 279 osôb bolo v neziskových organizáciách zamestnaných menej ako 1 rok (21,0% zamestnancov) a v poradí treťou najpočetnejšou kategóriou dĺžky pracovného pomeru boli osoby zamestnané viac ako 3 roky a menej ako 5 rokov. Zamestnanie na menej ako 1 rok, resp. v rozmedzí 1 – 3 roky, indikuje pomerne vysokú fluktuáciu zamestnancov v treťom sektore, čo môže byť spojené s projektovým financovaním, tzn. keď má organizácia projekt, vytvorí v rámci neho pracovné miesta, no dlhodobo tieto miesta nie sú udržateľné.

Z pohľadu dĺžky pracovného pomeru zamestnancov nás zaujímal aj fakt, aká je dĺžka pracovných zmlúv v neziskových organizáciách podľa množstva zamestnancov týchto organizácií. Informácie o tejto skutočnosti sú v tabuľke 8.6.

Tabuľka 8.6 Štruktúra zamestnancov podľa dĺžky ich pracovného pomeru a podľa počtu zamestnancov

	Neuviedlo túto dĺžku PPV		1 až 5 zamestnancov		6 až 10 zamestnancov		Nad 10 zamestnancov	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Menej ako 1 rok (N=87)	11	12,6	65	74,7	6	6,9	5	4,7
Viac ako 1 rok, menej ako 3 roky (N=102)	4	3,9	78	76,5	13	12,7	7	6,9
Viac ako 3 roky, menej ako 5 rokov (N=77)	12	15,6	54	70,1	6	7,8	5	6,5
Viac ako 5 rokov, menej ako 10 rokov (N=74)	13	17,6	52	70,3	8	10,8	1	1,4
Viac ako 10 rokov (N=80)	12	15,0	60	75,0	6	7,5	2	2,5

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Podľa údajov v tabuľke neziskové organizácie, ktoré zamestnávajú 1 až 5 zamestnancov patria k tým neziskovým organizáciám, ktoré v najväčšom počte poskytujú osobám všetky alternatívy dĺžok pracovných pomerov (pre každú kategóriu dĺžky pracovného pomeru to predstavuje viac ako 70%), najčastejšie sa však u nich objavuje dĺžka pracovného pomeru na 1 až 3 roky, ale aj menej ako 1 rok a viac ako 10 rokov. Neziskové organizácie s vyšším počtom zamestnancov (viac ako 6 a viac ako 10) zamestnávajú najčastejšie osoby na viac ako 1 rok a menej ako 3 roky.

5.8.1.1 Štruktúra zamestnancov pracujúcich v neziskových organizáciách z hľadiska pohlavia, vzdelania a veku

V ďalšom kroku analyzujeme štruktúru zamestnancov podľa pohlavia a zároveň typu ich pracovného pomeru. Na túto otázku nám opäť odpovedalo 145 (18,7%) zo všetkých odpovedajúcich organizácií

Tabuľka 8.7 prezentuje dáta o štruktúre zamestnancov neziskových organizácií, ktoré môžeme analyzovať z dvoch uhlov pohľadu. V prvom uhle pohľadu môžeme poznať štruktúru zamestnancov neziskových organizácií podľa pomeru žien a mužov zamestnaných v MNO v jednotlivých typoch pracovno-právnych vzťahov (prvý percentuálny stĺpec).

Tabuľka 8.7 Štruktúra zamestnancov podľa pohlavia a typov ich pracovného pomeru (N =145)

	Ženy		Muži		Spolu
	Počet FO	% podľa pohlavia	Počet FO	% podľa pohlavia	N
Plný pracovný úväzok	569	65,6	299	34,4	868
Polovičný / skrátený PÚ	178	72,1	69	27,9	247
Zamestnanci na dohodu	236	63,6	135	36,4	371
Na dohodu o absolventskej praxi	10	76,9	3	23,1	13
Dohoda o aktivačnej činnosti	28	60,9	18	39,1	46
Iný spôsob zamestnania	27	50,0	27	50,0	54
Spolu	1048	65,5	551	34,5	1599

N = 145

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z pohľadu pohlavia je v MNO zamestnaných celkovo viac žien (66,5%) ako mužov (34,5%), pričom vo všetkých typoch pracovno-právnych vzťahov je zamestnaných viac žien ako mužov, vyrovnaný pomer mužov a žien je iba pri Iných spôsoboch zamestnania (obe pohlavia po 50%). Pri bližšom pohľade na jednotlivé typy pracovno-právnych vzťahov ženy v pomere k mužom najviac prevládajú pri dohode o absolventskej praxi (76,9% žien ku 23,1% mužov) a pri polovičnom alebo skrátenom pracovnom úväzku (72,1% žien ku 27,9% mužov).

Pri mapovaní zamestnancov pracujúcich v neziskových organizáciách sme sa zamerali aj na zisťovanie štruktúry zamestnancov podľa ich výšky dosiahnutého vzdelania a veku. Informácie ohľadne zamestnancov pracujúcich pre neziskové organizácie a ich najvyššieho dosiahnutého

vzdelania prinášame v tabuľke 8.8. Na túto položku dotazníka odpovedal rôzny počet neziskových organizácií, preto pri každom type dosiahnutého vzdelania uvádzame aj koľko neziskových organizácií danú možnosť uviedlo.

Tabuľka 8.8 Štruktúra zamestnancov podľa výšky dosiahnutého vzdelania

	Počet organizácií, ktoré odpovedali	Počet zamestnancov	% z počtu zamestnancov
Základné	37	53	4,0
Stredoškolské bez maturity	44	87	6,6
Stredoškolské s maturitou	91	352	26,8
Vysokoškolské 1. stupeň	56	110	8,4
Vysokoškolské 2. stupeň	121	645	49,1
Vysokoškolské 3. stupeň	54	66	5,0
Spolu		1313	100,0

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Neziskové organizácie v našom výskume najčastejšie zamestnávajú osoby s vysokoškolským vzdelaním 2. stupňa, druhou najpočetnejšou kategóriou bolo stredoškolské vzdelanie s maturitou (352 zamestnancov). Najmenej početnou kategóriou bolo základné vzdelanie ako najvyššie dosiahnuté vzdelanie (53 uvedených zamestnancov 37 organizáciami). Ak spočítame zamestnancov s vysokoškolským vzdelaním, tak 62,5% zamestnancov v neziskových organizáciách má vysokoškolské vzdelanie.

Ďalším demografickým ukazovateľom personálnych kapacít neziskového sektora na Slovensku je vek zamestnancov. Tieto zistenia prezentuje tabuľka 8.9.

Tabuľka 8.9 Štruktúra zamestnancov z hľadiska veku

	Počet organizácií, ktoré odpovedali	Počet zamestnancov	% z počtu zamestnancov
16 – 19 rokov	28	23	1,8
20 až 24 rokov	55	108	8,4
25 až 30 rokov	80	262	20,3
31 až 50 rokov	119	626	48,6
51 až 65 rokov	87	231	17,9
66 a viac rokov	35	38	3,0
Spolu		1288	100,0

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Podľa našich zistení, najčastejšie zamestnanými jednotlivcami v neziskových organizáciách sú tí, ktorí sa nachádzajú vo vekovej kategórii 31 až 50 rokov (48,6% z uvedených zamestnancov), ďalej nasleduje veková kategória 25 až 30 ročných zamestnancov (20,3% zo zamestnancov) a tretou najpočetnejšou vekovou kategóriou pracujúcou v neziskových organizáciách je veková kategória 51 až 65 rokov. Najmenej zastúpenou kategóriou je vek 16 až 19 rokov.

Celkovo môžeme konštatovať, že v MNO pracuje najmä stredná generácia predstavujúca strednú až staršiu dospelosť.

5.8.1.2 Štruktúra znevýhodnených a zraniteľných osôb ako zamestnancov pracujúcich v neziskových organizáciách

Osobitú kategóriu zamestnancov tvoria znevýhodnené a zraniteľné osoby na trhu práce, sledujeme aj podiel neziskových organizácií na zamestnávaní alebo kontrahovaní týchto osôb. Pri vymedzení týchto osôb sme vychádzali z definície znevýhodneného uchádzača o zamestnanie v Zákone č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a zraniteľnej osobe podľa §2 ods. 6 Zákona č. 112/2018 Z. z. o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Prehľad takýchto zamestnancov je v tabuľke 8.10.

Tabuľka 8.10 Štruktúra znevýhodnených a zraniteľných osôb ako zamestnancov pracujúcich v neziskových organizáciách

	Počet organizácii zamestnávajúcich dané osoby	Počet zamestnancov
občan mladší ako 26 rokov veku, po ukončení vzdelania, pred menej ako 2 rokmi, bez stáleho zamestnania	10	20
občan starší ako 50 rokov veku	34	104
občan vedený v evidencii uchádzačov o zamestnanie najmenej 12 po sebe nasledujúcich mesiacov	15	25
občan, ktorý dosiahol vzdelanie nižšie ako stredné odborné vzdelanie	5	11
občan, ktorý najmenej 12 po sebe nasledujúcich kalendárnych mesiacov pred zaradením do evidencie uchádzačov o zamestnanie nemal pravidelne platené zamestnanie	7	17
štátny príslušník tretej krajiny, ktorému bol udelený azyl, alebo ktorému bola poskytnutá doplnková ochrana	0	0
občan, ktorý žije ako osamelá dospelá osoba s jednou alebo viacerými osobami odkázanými na jeho starostlivosť, alebo osoba starajúca sa aspoň o jedno dieťa pred skončením povinnej školskej dochádzky	8	30
občan so zdravotným postihnutím	29	83
občan patriaci k národnostnej menšine alebo etnickej menšine a ktorý potrebuje rozvíjať svoje jazykové znalosti, odborné znalosti alebo nadobúdať pracovné skúsenosti na účely získania trvalého zamestnania	5	13
zraniteľná osoba podľa §2 ods. 6 zákona č. 112/2018 Z.z. o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov (n=101)	5	8

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Väčšina neziskových organizácií zapojených do nášho výskumu vo všetkých kategóriách znevýhodnených osôb na trhu práce uviedla, že takúto osobu nezamestnáva alebo takéto osoby zamestnávajú iba v malom počte. V našom výskumnom súbore najčastejšie zamestnávajú neziskové organizácie znevýhodnené osoby z kategórie občan starší ako 50 rokov veku a občan so zdravotným postihnutím.

5.8.2 Osoby pracujúce v neziskových organizáciách za finančnú odmenu v inom ako pracovno-právnom vzťahu

Ako uvádzame v prehľade vyššie, zabezpečovanie aktivít a služby organizácií za finančnú odmenu v inom ako pracovno-právnom vzťahu využívalo viac ako 20% organizácií, pričom počet týchto pracovníkov v roku 2018 bol 1247 osôb. Údaje o ich zložení z hľadiska pohlavia poskytuje tabuľka 8.11.

Tabuľka 8.11 Osoby pracujúce v neziskových organizáciách za finančnú odmenu v inom ako pracovno-právnom vzťahu z hľadiska pohlavia

Pohlavie	N	%
Ženy	831	66,6
Muži	416	33,4
Spolu	1247	100

N = 141

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Na základe údajov uvedených v tabuľke môžeme uviesť, že v mimovládnych organizáciách pracujú za finančnú odmenu v inom ako pracovno-právnom vzťahu prevažne ženy, približne jednu tretinu tvoria muži.

Ďalšie údaje o osobách, ktoré zabezpečujú služby v neziskových organizáciách na základe finančnej odmeny v inom ako pracovno-právnom vzťahu, sa vzťahujú k nižšiemu počtu osôb. Predpokladáme, že organizácie údajmi o nami zisťovaných charakteristikách v tomto prípade nemali k dispozícii. Vždy preto uvádzame aj počet organizácií, ktoré danú kategóriu uviedli.

Štruktúru osôb pracujúcich v neziskových organizáciách za finančnú odmenu v inom ako pracovno-právnom vzťahu z hľadiska dĺžky ich pôsobenia v organizácii dokumentuje tabuľka 8.12.

Tabuľka 8.12 Štruktúra osôb pracujúcich za finančnú odmenu v inom ako pracovno-právnom vzťahu z hľadiska dĺžky ich pôsobenia v organizácii

Dĺžka spolupráce	Počet organizácií, ktoré odpovedali	Počet ľudí	% z počtu osôb
Menej ako 1 rok vrátane	45	104	20,9
Viac ako 1 rok, menej ako 3 roky vrátane	52	135	27,1
Viac ako 3 roky, menej ako 5 rokov vrátane	43	92	18,5
Viac ako 5 rokov, menej ako 10 rokov vrátane	44	79	16,0
Viac ako 10 rokov	41	87	17,5
Spolu		497	100,0

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najviac osôb v rámci iných ako pracovno-právnych vzťahov pracuje v organizáciách za finančnú odmenu v rozmedzí od 1 do 3 rokov. Medzi ostatnými kategóriami z hľadiska dĺžky spolupráce nie sú významnejšie rozdiely.

Štruktúra osôb pracujúcich v neziskových organizáciách za finančnú odmenu v inom ako pracovno-právnom vzťahu z hľadiska dosiahnutého vzdelania je uvedená v tabuľke 8.13.

Tabuľka 8.13 Osoby pracujúce v neziskových organizáciách za finančnú odmenu v inom ako pracovno-právnom vzťahu z hľadiska dosiahnutého vzdelania

Najvyššie dosiahnuté vzdelanie	Počet organizácií, ktoré odpovedali	Počet osôb	% z počtu osôb
Základné	18	4	1,0
Stredoškolské bez maturity	16	2	0,5
Stredoškolské s maturitou	39	57	14,3
Vysokoškolské 1. stupeň	29	57	14,3
Vysokoškolské 2. stupeň	65	243	58,8
Vysokoškolské 3. stupeň	31	35	8,8
Spolu		398	100,0

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z hľadiska výšky vzdelania tvoria najväčší podiel osoby pracujúce v mimovládnych organizáciách za finančnú odmenu v inom ako pracovno-právnom vzťahu, ktorí dosiahli 2. stupeň vysokoškolského vzdelania, ktorých je podľa údajov uvedených mimovládnymi organizáciami 58,8%. V rovnakom počte sú v mimovládnych organizáciách zastúpené osoby, ktorí majú ukončené stredoškolské vzdelanie s maturitou a vysokoškolské vzdelanie 1. stupňa. O niečo menej je v mimovládnych organizáciách zastúpených osôb s dosiahnutým 3. stupňom vysokoškolského vzdelania – 8,8% z počtu pracovníkov na živnosť. Najmenší podiel osôb pracujúcich v mimovládnych organizáciách za finančnú odmenu v inom ako pracovno-právnom vzťahu tvoria osoby, ktoré dosiahli základné vzdelanie (4) a stredoškolské vzdelanie bez maturity (2).

Štruktúra osôb pracujúcich v neziskových organizáciách za finančnú odmenu v inom ako pracovno-právnom vzťahu z hľadiska veku je súčasťou tabuľky 8.14.

Tabuľka 8.14 Osoby pracujúce v neziskových organizáciách za finančnú odmenu v inom ako pracovno-právnom vzťahu z hľadiska veku

Vek	Počet organizácií, ktoré odpovedali	Počet osôb	% z počtu osôb
16 až 19 rokov	16	22	5,7
20 až 24 rokov	22	11	2,8
25 až 30 rokov	39	57	14,8
31 až 50 rokov	68	200	51,8
51 až 65 rokov	41	77	19,9
66 a viac rokov	22	19	4,9
Spolu		386	100,0

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najväčší počet osôb, ktoré pracujú v mimovládnych organizáciách za finančnú odmenu v inom ako pracovno-právnom vzťahu, predstavujú osoby, ktorých vek sa pohybuje v rozmedzí od 31 až 50 rokov (51,8%). Ďalšími vekovými skupinami, ktoré pracujú v mimovládnych organizáciách v približne rovnakom pomere sú osoby vo veku od 51 až 65 rokov (77) a 25 až 30 rokov (57). Najmenej zastúpenými vekovými kategóriami, ktoré pracujú v mimovládnych organizáciách sú osoby vo veku od 20 až 24 rokov (11).

5.8.3 Neplatení pracovníci a pracovníčky v neziskových organizáciách

Okrem platených pracovníkov a pracovníčok sa na zabezpečení služieb a realizácii aktivít podieľajú aj osoby bez nároku na finančnú odmenu. Tieto osoby môžu mať v organizáciách rôzne postavenie. Bližšie údaje poskytuje tabuľka 8.15.

Tabuľka 8.15 Osoby podieľajúce sa na zabezpečení a služieb organizácie bez nároku na finančnú odmenu

	Počet organizácií, ktoré odpovedali	Počet FO podľa typu vzťahu	% podľa typu vzťahu (N=12329)
Aktívni členovia (členovia aktívne sa podieľajúci na aktivitách a činnosti združená)	300	6998	56,8
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu v rámci SR a sú zo SR	186	4698	38,0
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu v rámci SR a sú zo zahraničia	19	76	0,6
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu mimo SR	35	64	0,5
Stážisti	12	39	0,3
Iné osoby pracujúce pre organizáciu bez nároku na odmenu	117	551	4,5
Spolu počet osôb, ktorí sa podieľajú na zabezpečení aktivít a služieb organizácie bez nároku na odmenu		12329	100,0

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka, najvyšší podiel osôb, ktoré sa podieľajú na zabezpečení aktivít a služieb organizácií bez nároku na finančnú odmenu, tvoria členovia a členky organizácií. Z počtu osôb pracujúcich bez nároku na finančnú odmenu tvoria 56,8%. Nasleduje skupina dobrovoľníkov, ktorí pracujú pre organizácie v rámci Slovenska a pochádzajú zo Slovenska. Tieto osoby tvoria 38% z počtu osôb pracujúcich v organizáciách zadarmo. 4,5% tvoria osoby v iných vzťahoch a po menej ako 1% iné dobrovoľníci zo zahraničia, v zahraničí a stážisti.

Z tabuľka 8.16 poskytuje prehľad neplatených osôb podieľajúcich sa na zabezpečení aktivít neziskových organizácií podľa pohlavia.

Tabuľka 8.16 Štruktúra neplatených pracovníkov podľa pohlavia

	ženy	% podľa pohlavia	muži	% podľa pohlavia
Aktívni členovia	3991	57,0	3007	43,0
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu v rámci SR a sú zo SR	2638	56,2	2060	43,8
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu v rámci SR a sú zo zahraničia	34	44,7	42	55,3
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu mimo SR	30	46,9	34	53,1
Stážisti	29	74,4	10	25,6
Iné osoby pracujúce pre organizáciu bez nároku na odmenu	311	56,4	240	43,6
Spolu počet osôb , ktorí sa podieľajú na zabezpečení aktivít a služieb organizácie bez nároku na odmenu	6980	56,6	5349	43,4

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Na zabezpečovaní aktivít v neziskových organizáciách bez nároku na finančnú odmenu sa podieľa celkovo viac žien (6980) ako mužov (5349). Ženy tvoria 56,6% všetkých neplatených pracovníkov a pracovníčok. Najvyšší rozdiel vidíme pri kategórii stážisti, kde je z 74,4% žien. Vyšší podiel mužov je len v kategórii dobrovoľníci zo zahraničia a dobrovoľníci v zahraničí.

V ďalšej otázke sme sa zamerali na určenie **priemerného počtu hodín** odpracovaných neplatenými pracovníkmi pre organizácie za jeden rok. Náš výskumný súbor vykazoval veľmi vysokú variabilitu odpovedí a v niektorých prípadoch nereálne vysoké čísla. Táto skutočnosť mohla byť podľa nášho názoru spôsobená tým, že organizácie hodiny odvedené neplatenými pracovníkmi spočítali. Rozhodli sme sa preto vyradiť extrémne vysoké hodnoty priemerného počtu odpracovaných hodín, za ktoré sme považovali viac ako 1000 hodín ročne pri členoch a dobrovoľníkoch. Prehľad o celkovom počte hodín, počte organizácií, ktoré údaje uviedli a stredných hodnotách zobrazuje tabuľka 8.17.

Tabuľka 8.17 Priemerný počet hodín odpracovaných v neziskových organizáciách osobami bez nároku na odmenu za rok 2018

Kategórie osôb	Počet organizácií	Priemerný počet odpracovaných hodín za rok 1 osoba v 1 organizácii	Medián	Modus	Štandardná odchýlka
Člen neziskovej organizácie	300	143,38	90	100	157
Slovenský dobrovoľník v rámci SR	186	109,55	50	50	143
Zahraničný dobrovoľník v rámci SR	19	185,53	40	10	342
Slovenský dobrovoľník mimo SR	35	124,70	50	50	333
Stážista	12	75,83	60	60	68
Iná osoba pracujúca pre organizáciu bez nároku na odmenu	117	122,86	50	10	196

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka, najvyšší priemerný počet hodín pripadajúci na jedného neplateného pracovníka je v prípade zahraničného dobrovoľníka na Slovensku. To je prirodzené, nakoľko v tomto prípade dobrovoľníci majú odpracovať v priemere 4 až 6 hodín pre organizáciu denne. Nasledujú členovia organizácií, pri ktorých je priemerný počet odpracovaných hodín ročne 143,38, potom slovenskí dobrovoľníci mimo SR a iné osoby bez nároku na finančnú odmenu. Najnižší priemerný počet odpracovaných hodín ročne je v prípade stážistov. Vysoké štandardné odchýlky poukazujú však na veľmi vysokú variabilitu odpovedí. t.j. priemerné hodiny času odpracovaného neplatenými pracovníkmi v jednotlivých organizáciách sú veľmi rôzne. Najvyššia variabilita je pri zahraničných dobrovoľníkoch v rámci SR a mimo SR. Preto spoľahlivejší údaj v tomto prípade o približnom počte hodín odpracovanom 1 neplateným pracovníkom za rok môžu poskytnúť medián a modus. Tie sa okrem dvoch prípadov (zahraničný dobrovoľník v SR a iná osoba bez nároku na odmenu) navzájom približujú.

5.8.3.1 Približná ekonomická hodnota odvedenej práce v sledovaných organizáciách

Na základe priemerného počtu hodín odpracovaných ročne jedným pracovníkom môžeme vypočítať približnú ekonomickú hodnotu odvedenej práce neplatenými pracovníkmi za rok 2018. Využili sme výpočet vychádzajúci z mediánovej hodinovej mzdy bez ohľadu na triedu zamestnania, pričom sme pracovali s najčastejšie sa opakujúcou hodnotou v súbore - modusom.

Tabuľka 8.18 Odhadovaná ekonomická hodnota odvedenej neplatenj práce

	Počet FO podľa typu vzťahu	Modus priemerný počet odpracovaných hodín za rok 1 osobou v 1 organizácii	Mediánová hodinová mzda* (v eurách)	Ekonomická hodnota odvedenej neplatenj práce
Aktívni členovia (členovia aktívne sa podieľajúci na aktivitách a činnosti združenia)	6998	100	5,213	3 648 057
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu v rámci SR a sú zo SR	4698	50	5,213	1 224 534
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu v rámci SR a sú zo zahraničia	76	10	5,213	3 962
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu mimo SR	64	50	5,213	16 681
Stážisti	39	60	5,213	12 198
Iné osoby pracujúce pre organizáciu bez nároku na odmenu	551	10	5,213	28 724
Spolu				4 934 156

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

* Mediánová hodinová mzda bola vypočítaná pre 7,5 hodinový pracovný čas na základe informácie o mesačnej mediánovej mzde 808eur

Ako dokumentuje tabuľka, približná ekonomická hodnota odvedenej práce neplatených zamestnancov v organizáciách, ktoré uviedli požadované údaje, je viac ako 4,93 milióna eur v roku 2018. Z našej výskumnej vzorky počty neplatených pracovníkov uviedlo 389 organizácií, čo je približne polovica z celkového počtu 773 organizácií. Ak by sme chceli odhadnúť približnú ekonomickú hodnotu na celý sektor, môžeme postupovať nasledovne. Z našich údajov vyplýva, že približne v polovici organizácií pracujú neplatení pracovníci a pracovníčky. Nami odhadovaná veľkosť sektora bola od 17 000 subjektov do 23 000 subjektov. Ak budeme vychádzať z dolnej hranice, tzn. 17 000 subjektov, tak predpokladáme že približne v polovici organizácií, t.j. 8 500 organizáciách by mali pracovať neplatení pracovníci. Ak je v 389 organizáciách (4,6% organizácií s neplatenými pracovníkmi z počtu 8 500) približná ekonomická hodnota odvedenej neplatenj práce 4,93 milióna eur, v prípade celého sektora môžeme odhadnúť túto hodnotu na 107,81 milióna eur.

5.8.4 Personálne zdroje neziskových organizácií a oblast pôsobenia

V ďalšej analýze sme sa zamerali na analýzu personálnych zdrojov v sektore podľa primárnej oblasti pôsobenia organizácií. Analýzu realizujeme z viacerých uhlov pohľadu. Štatisticky významné odlišnosti sme v základných kategóriách vo vzťahu k oblasti pôsobenia nezaznamenali. Tabuľka 8.19 poskytuje prehľad podielu pracovníkov z hľadiska typu vzťahu k organizácií podľa jednotlivých oblastí, t.j. 100% tvorí vždy typ pracovného vzťahu.

Tabuľka 8.19 Osoby zabezpečujúce aktivity organizácií podľa oblastí pôsobenia – typ vzťahu

Oblasti pôsobenia	zamestnanci		živnostníci		osoby bez nároku na finančnú odmenu		Spolu	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Ľudské práva a advokačné aktivity	69	4,4%	64	5,1%	388	3,1%	521	3,4%
Kultúra a duchovné hodnoty	44	2,8%	47	3,8%	442	3,6%	533	3,5%
Životné prostredie	166	10,6%	22	1,8%	470	3,8%	658	4,6%
Vzdelávanie	326	20,9%	222	17,8%	3923	31,8%	4471	29,5%
Veda, výskum a vývoj	0	0,0%	0	0,0%	7	0,1%	7	0,1%
Šport	128	8,2%	677	54,3%	1490	12,1%	2295	15,2%
Rozvojová a humanitárna pomoc	90	5,8%	5	0,4%	67	0,5%	162	1,1%
Sociálne služby	601	38,5%	133	10,7%	3946	32,0%	4680	30,9%
Dobrovoľníctvo	81	5,2%	61	4,9%	1346	10,9%	1488	9,8%
Zdravie	21	1,3%	1	0,1%	167	1,4%	189	1,3%
Iné	34	2,2%	15	1,2%	83	0,7%	132	0,9%
Spolu	1560	100,0	1247	100,0	12329	100,0	15136	100,0

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka, najviac osôb pracuje v organizáciách pôsobiach v oblasti sociálne služby – v tejto oblasti zabezpečuje aktivity a služby 30,9% osôb pracujúcich v neziskových organizáciách a v oblasti vzdelávanie, kde pracuje 29,5% osôb pracujúcich v neziskových organizáciách. Ďalej nasledujú oblasť športu (15,2%) a oblasť dobrovoľníctva (9,8%).

Ak sa pozrieme na jednotlivé formy vzťahov v jednotlivých oblastiach, tak najviac osôb je v rámci pracovno-právnych pomerov zamestnaných v organizáciách pôsobiach v oblasti sociálne služby (38,5% zamestnancov), ďalej nasleduje oblasť vzdelávania (20,9%) a oblasť životného prostredia (10,6%). Z počtu zamestnancov je v organizáciách pôsobiach v športe zamestnaných 8,2% osôb. Odlišná je situácia v prípade živnostníkov. Tu z celkového počtu pracuje pre neziskové organizácie v športe viac ako 50%, presne 54,3% živnostníkov, ďalej nasleduje oblasť vzdelávania s 17,8% a oblasť sociálnych služieb s 10,7%.

Ak sa pozrieme na neplatených pracovníkov tak najviac ich pôsobí v oblasti sociálnych služieb (32,0%) a v oblasti vzdelávania (31,8%). Za nimi nasleduje oblasť športu (12,1%) a oblasť dobrovoľníctva s 10,9% podielom na celkovom počte neplatených pracovníkov v organizáciách.

V tabuľke 8.20 prinášame pohľad na to, ako sú v jednotlivých oblastiach pôsobenia organizácií rozložené osoby podľa vzťahu k organizácii.

Tabuľka 8.20 Osoby zabezpečujúce aktivity organizácií podiely podľa oblastí pôsobenia

Oblasť pôsobenia	Zamestnanci		Živnostníci		Neplatení pracovníci		Spolu	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Ľudské práva a advokačné aktivity	69	13,2%	64	12,3%	388	74,5%	521	100,0
Kultúra a duchovné hodnoty	44	8,3%	47	8,8%	442	82,9%	533	100,0
Životné prostredie	166	25,2%	22	3,3%	470	71,4%	658	100,0
Vzdelávanie	326	7,3%	222	5,0%	3923	87,7%	4471	100,0
Veda, výskum a vývoj	0	0,0%	0	0,0%	7	100,0%	7	100,0
Šport	128	5,6%	677	29,1%	1490	64,9%	2295	100,0
Rozvojová a humanitárna pomoc	90	55,6%	5	3,1%	67	41,4%	162	100,0
Sociálne služby	601	12,8%	133	2,8%	3946	84,3%	4680	100,0
Dobrovoľníctvo	81	5,4%	61	4,1%	1346	90,5%	1488	100,0
Zdravie	21	11,1%	1	0,0%	167	88,4%	189	100,0
Iné	34	25,8%	15	11,4%	83	62,9%	132	100,0
							15136	

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

V takmer všetkých oblastiach prevládajú pri zabezpečovaní aktivít a služieb organizácií neplatení pracovníci s výnimkou organizácií pôsobiacich v oblasti humanitárnej a rozvojovej pomoci, kde počet platených pracovníkov v rámci pracovno-právnych vzťahov prevyšuje počet neplatených pracovníkov. V iných oblastiach sa podiel neplatených pracovníkov na celkovom počte pracovníkov od 62,9% až do 100%.

Podrobnejší prehľad jednotlivých typov pracovníkov poskytuje tabuľka 8.21.

Tabuľka 8.21 Pracovníci organizácií podľa oblastí

	Zamestnanci spolu	z toho na plný pracovný úväzok	z toho polovičný alebo iný skrátený pracovný úväzok]	z toho počet osôb zamestnaných na dohody mimo pracovného	z toho počet osôb na dohodu o absolventskej praxi	z toho počet na dohody o aktivačnej činnosti	Z toho iné i	živnostníci	Osoby pracujúce bez nároku na finančnú odmenu	z toho aktívni členovia	z toho slovenské dobrovoľníci v SR	z toho zahraniční dobrovoľníci	z toho dobrovoľníci mimo SR	z toho stážisti	Z toho iné osoby
Ľudské práva a advokačné aktivity	69	27	8	25	3	3	3	64	388	189	158	6	6	11	18
Kultúra a duchovné hodnoty	44	15	4	44	0	0	1	47	442	240	201	0	0	0	11
Životné prostredie	166	136	17	20	2	3	2	22	470	299	163	2	3	0	3
Vzdelávanie	326	160	47	100	4	7	8	222	3923	1424	2453	26	18	7	21
Veda, výskum a vývoj	0	0	0	0	0	0	0	0	7	0	0	0	0	2	5
Šport	128	38	9	57	1	1	25	677	1490	589	851	12	16	7	76
Rozvojová a humanitárna pomoc	90	69	16	4	0	1	0	5	67	0	55	0	8	4	0
Sociálne služby	601	374	116	76	2	25	8	133	3946	3625	304	3	1	4	9
Dobrovoľníctvo	81	24	17	30	1	6	3	61	1346	502	417	25	2	2	398
Zdravie	21	8	5	8	0	0	0	1	167	74	76	2	10	2	3
Iné	34	17	8	7	0	0	4	15	83	56	20	0	0	0	7

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 201

Najviac osôb na plné aj skrátené pracovné úväzky pôsobí v oblasti sociálnych služieb, vzdelávania a v oblasti životného prostredia. V oblasti vzdelávania sú tiež vo vyššej miere využívané dohody mimo pracovného pomeru. Oblasť sociálnych služieb patrí v porovnaní s inými oblasťami medzi tie, kde sú viac využívané aj osoby na aktivačné práce. Ako uvádzame aj vyššie, v oblasti športu z platených pracovníkov prevládajú osoby pracujúce na živnosť.

Z hľadiska štruktúry neplatených pracovníkov je zaujímavé sledovať pomer medzi aktívnymi členmi a inými neplatenými osobami. Členovia organizácií prevažujú nad dobrovoľníkmi v organizáciách pôsobiach v oblasti kultúry a duchovných hodnôt a v oblasti iné. V iných oblastiach zabezpečujú aktivity viac dobrovoľníci, stážisti a iné neplatené osoby. V oblastiach vzdelávania a športu výrazne prevažujú slovenskí dobrovoľníci pôsobiaci v SR. V organizáciách v oblasti rozvojovej a humanitarnej pomoci pôsobia len dobrovoľníci a žiadni aktívni členovia. Najviac zahraničných dobrovoľníkov pôsobí v organizáciách v oblastiach dobrovoľníctva a vzdelávania. V kategórii iné neplatené osoby ich bolo najviac v organizáciách v oblasti dobrovoľníctva.

5.8.5 Diskusia

Analýza personálnych zdrojov neziskových organizáciami poukázala na to, že neziskový sektor je z hľadiska štruktúry ľudských zdrojov značne rozmanitý. Naše zistenia potvrdili, že typické pre sektor je angažovanie neplatených pracovníkov., t.j. dobrovoľnícky charakter a členský princíp. Platení pracovníci sú využívaní v neziskovom sektore v menšej miere. Obdobné zistenia konštatovali autori a autorky aj vo výskume v roku 2013 (Filadelfiová, 2014). Počet osôb, ktorí pracujú v organizáciách sa pritom veľmi líši a pohybuje sa rozmedzí od 1 osoby po niekoľko tisíc.

Približne jedna tretina neziskových organizácií zamestnáva osoby v rámci pracovno-právnych pomerov, 20,6% organizácií spolupracuje so živnostníkmi a v 88,8% organizácií aktivity a služby zabezpečujú neplatení pracovníci. Aj z hľadiska absolútneho počtu osôb zabezpečujúcich služby a aktivity neziskových organizácií prevažujú neplatení pracovníci a pracovníčky.

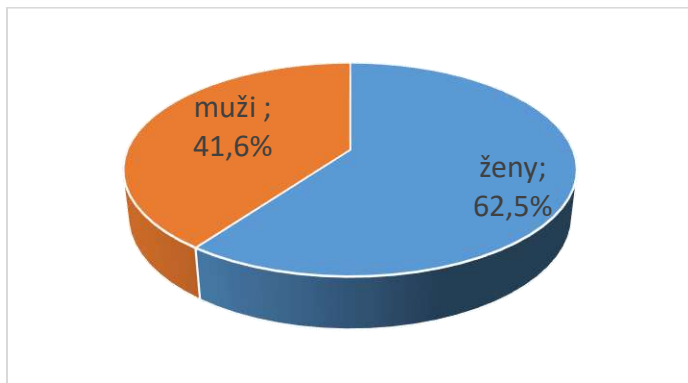
Pri zamestnávaní osôb v rámci pracovno-právnych pomerov prevažuje zamestnávanie na plné pracovné úväzky, ale aj zamestnávanie na iné ako plné pracovné úväzky je v neziskových organizáciách pomerne vysoké (viac ako 44% osôb je zamestnaných na iné ako plné pracovné úväzky). Z hľadiska počtu zamestnancov prevažujú organizácie s počtom zamestnancov do 5 osôb. Najviac osôb je v neziskových organizáciách zamestnaných viac ako rok a menej ako 3 roky. Až 62,5% zamestnancov v neziskovom sektore má vysokoškolské vzdelanie a najväčšia skupina (48,6%) je vo veku 31 až 50 rokov.

Pri živnostníkoch je ich charakteristika podobná ako v prípade zamestnancov. Prevažujú osoby pracujúce v organizáciách viac ako rok a menej ako 3 roky, 81,9% má vysokoškolské vzdelanie a viac ako 50% (51,8%) je vo veku 31 až 50 rokov.

Z hľadiska neplatených pracovníkov najvyšší počet organizácií využíva ako personálny zdroj aktívnych členov, tí tvoria 56,8% neplatených pracovníkov v sektore. 38,0% neplatených osôb tvoria slovenskí dobrovoľníci pracujúci pre neziskové organizácie na Slovensku.

Z hľadiska rodového zloženia v neziskovom sektore v rámci všetkých pracovno-právnych vzťahov prevažujú ženy, ktoré tvoria 62,5% z celkového počtu osôb pracujúcich v neziskových organizáciách.

Graf 8.1 Rodové zloženie osôb podieľajúcich sa na zabezpečení aktivít neziskových organizácií

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Analýza na základe oblastí pôsobenia poukazuje na to, že medzi oblasti s najväčším počtom osôb zapojených do činnosti a aktivít organizácií patria oblasti sociálnych služieb, vzdelávania, športu a dobrovoľníctva. V týchto štyroch oblastiach pôsobí 85,4% všetkých platených aj neplatených pracovníkov organizácií.

Zaujímavá je komparácia jednotlivých oblastí pôsobenia neziskových organizácií podľa podielu organizácií a podľa podielu platených a neplatených pracovníkov v daných oblastiach, ktorú ponúkame v tabuľke 8.22.

Tabuľka 8.22 Porovnanie podielu neziskových organizácií a pracovníkov v jednotlivých oblastiach

Oblasť pôsobenia	% primárna oblasť	% platených pracovníkov v sektore (zamestnanci + živnostníci)	% neplatených pracovníkov v sektore	% pracovníkov v sektore spolu
Šport	33,0	28,7	12,1	15,2
Kultúra a duchovné hodnoty	18,5	3,2	3,6	3,5
Vzdelávanie	13,0	19,5	31,8	29,5
Sociálne služby	12,7	26,1	32,0	30,9
Dobrovoľníctvo	5,3	5,1	10,9	9,8
Ľudské práva a advokačné aktivity	4,3	4,7	3,1	3,4
Životné prostredie	4,0	6,7	3,8	4,6
Zdravie	3,6	0,8	1,4	1,3
Veda, výskum a vývoj	1,0	0	0,1	0,1
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	1,0	3,4	0,5	1,1
Iné	3,6	1,7	0,7	0,9

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najväčšie rozdiely vidíme v oblastiach šport, kultúra a duchovné hodnoty, vzdelávanie a sociálne služby. Kým z hľadiska počtu organizácií oblasť sociálnych služieb a oblasť vzdelávania patria medzi oblasti s približne 13% zastúpením v sektore za každú oblasť, ak berieme do úvahy počet pracovníkov pracujúcich v týchto organizáciách, tak v nich pracuje približne 30% osôb v každej oblasti. Opačná je situácia v prípade organizácií pôsobiach v oblasti športu, tretina organizácií pôsobí v tejto oblasti, z hľadiska počtu osôb, ktorí pracujú v sektore je to 15,2% podiel. Ak berieme do úvahy podiel platených osôb, ktorí pôsobia v športe, tak rozdiel nie je až taký výrazný (28,7% platených pracovníkov sektora pôsobí v športe). V prípade organizácií pracujúcich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt 18,5% organizácií pôsobí v tejto oblasti, ale zároveň v nej pracuje len 3,5% z celkového počtu pracovníkov v sektore. Ak by sme teda podiel jednotlivých oblastí v sektore odvodzovali od počtu osôb zabezpečujúcich aktivity a služby organizácií, tak by sa poradie jednotlivých oblastí líšilo. Najväčšou oblasťou by boli sociálne služby a vzdelávanie a až následne oblasť športu, dobrovoľníctva a životného prostredia. Oblasť kultúry a duchovných hodnôt by sa ocitla až na 6 mieste a z hľadiska počtu pracovníkov sa blíži k oblasti ľudské práva a advokačné aktivity.

5.9 Práca s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami v neziskových organizáciách

Dobrovoľníctvo je sociálny fenomén, ktorého podoba je významne ovplyvnená historickým vývojom, tradíciami, ale aj aktuálnou sociálnou, ekonomickou a politickou situáciou danej spoločnosti. Všetky doteraz realizované výskumy o dobrovoľníctve na Slovensku (pozri napríklad Brozmanová Gregorová et al., 2012, Brozmanová Gregorová, Šolcová, Siekelová, 2018) poukazujú na to, že najväčší priestor pre zapojenie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok ponúkajú práve mimovládne neziskové organizácie. Dobrovoľníctvo v mimovládnych organizáciách je možné skúmať z aspektu jeho vykonávateľov, ale aj z aspektu organizácií, v ktorých dobrovoľníci a dobrovoľníčky pôsobia a navzájom tieto pohľady konfrontovať. Z pohľadu organizácií je kľúčovým nielen zisťovanie toho, s akými dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami pracujú (zisťovanie je v časti personálnych kapacít neziskových organizácií) a aké typy aktivít vykonávajú (zisťovanie je v časti funkcie a rola neziskového sektora), ale aj to aké prvky manažmentu v práci s nimi využívajú, aké prínosy pre organizácie pomoc dobrovoľníkov a dobrovoľníčok predstavuje a s akými problémami sa stretávajú. V tejto oblasti si preto kladieme tieto výskumné otázky:

Aké špecifické kategórie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok zapájajú neziskové organizácie do svojich aktivít?

Považujú neziskové organizácie počet dobrovoľníkov a dobrovoľníčok za dostatočný?

Aká je miera profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami?

Aký je prínos dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre neziskové organizácie?

Aké sú problémové oblasti práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami?

Vo výskume vychádzame z tejto definície dobrovoľníctva: „Dobrovoľníctvo je uvedomelá neplatená aktivita alebo práca vykonávaná na základe slobodnej vôle v prospech iných ľudí alebo spoločnosti, či životného prostredia mimo členov rodiny a domácnosti dobrovoľníka/dobrovoľníčky.“ (Brozmanová Gregorová et al., 2012, s. 18).

V tejto časti nášho zisťovania sme sa zamerali len na prácu organizácií s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami t.j. naše otázky sa netýkali členov, stážistov a iných osôb, ktoré vykonávajú pre organizácie činnosti bez nároku na odmenu. Naše zistenia sa pritom týkajú práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami všeobecne, nielen za rok 2018. Táto informácia bola tiež súčasťou dotazníka.

5.9.1 Špecifické kategórie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok zapojených do činnosti neziskových organizácií

Dobrovoľníci tvoria významný personálny zdroj organizácií, viac ako 30% z fyzických osôb, ktoré sa v roku 2018 podieľalo na zabezpečení služieb a aktivít organizácií v našom výskume, tvorili osoby v pozícii dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Zmeny v spoločnosti súvisiace s procesmi globalizácie a individualizácie zasahujú aj do oblasti dobrovoľníctva. Prejavujú sa tzv. novým

štýlom dobrovoľníctva, ktorý sa týka takmer všetkých skúmaných dimenzií dobrovoľníctva (štýlu participácie, motivácie, vzťahu k organizácii a pod.). Jedným z prejavov je aj nárast nových typov dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, medzi ktoré patria nepravidelní dobrovoľníci, firemní dobrovoľníci a online dobrovoľníci. Prehľad zistení o spolupráci organizácií s týmito kategóriami dobrovoľníkov poskytuje tabuľka 9.1.

Tabuľka 9.1 Zapájanie špecifických kategórií dobrovoľníkov a dobrovoľníčok do aktivít neziskových organizácií

	Responses		Percent of Cases
	N	Percent	
Pravidelní dobrovoľníci (zapájajú sa minimálne raz mesačne)	191	36,1%	53,2%
Nepravidelní dobrovoľníci (zapájajú sa menej ako raz mesačne)	255	48,2%	71,0%
Firemní dobrovoľníci	48	9,1%	13,4%
Virtuálni/on-line dobrovoľníci	35	6,6%	9,7%
Spolu	529	100,0%	147,4%

N = 359

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Organizácie zapájajú najviac nepravidelných dobrovoľníkov (71,0%) a viac ako polovica organizácií (53,2%) spolupracuje s pravidelnými dobrovoľníkmi. 13,4% organizácií zapája firemných dobrovoľníkov a necelá desatina (9,7%) využíva virtuálnych/on-line dobrovoľníkov. Možno konštatovať, že trend firemného a virtuálneho dobrovoľníctva ešte nie je v slovenských mimovládnych organizáciách taký výrazný.

5.9.2 Hodnotenie dostatočnosti počtu dobrovoľníkov

Aj keď dobrovoľnícky charakter patrí medzi základné znaky mimovládnych neziskových organizácií, nie každá organizácia musí nevyhnutne s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami spolupracovať systematicky. Cielená koordinácia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok by sa však mala odraziť aj v tom, či organizácie hodnotia počet dobrovoľníkov a dobrovoľníčok za dostatočný. Hodnotenie dostatočnosti počtu dobrovoľníkov neziskovými organizáciami je v tabuľke 9.2.

Tabuľka 9.2 Hodnotenie dostatočnosti počtu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v organizácii

Vyjadrenie názoru o dostatočnosti s počtom dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v organizácii	N	Valid Percent
Úplne dostatočný	64	17,93
Skôr dostatočný	118	33,05
Skôr nedostatočný	114	31,94
Úplne nedostatočný	32	8,96
Neviem posúdiť	29	8,12
Spolu	357	100,00

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Na otázku odpovedalo spolu 357 organizácií. Z počtu organizácií, ktoré na túto otázku reagovali, 33,05% považuje počet svojich dobrovoľníkov skôr za dostatočný, 17,93% za úplne dostatočný a 31,94% skôr za nedostatočný. 8,96% organizácii počet dobrovoľníkov považuje za úplne nedostatočný.

Na základe odpovedí respondentov sme analyzovali súvislosti medzi tým, či považujú neziskové organizácie počet dobrovoľníkov a dobrovoľníčok za dostatočný a oblasťami pôsobenia organizácií podľa Zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií, pôsobnosťou neziskovej organizácie za posledné tri roky (2016-2018) a zameraním aktivít neziskových organizácií z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti.

Pri pôsobnosti neziskových organizácií za posledné tri roky (2016-2018) sa štatisticky významná súvislosť nepreukázala ($p = 0,590$), ani pri zameraní aktivít neziskových organizácií z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti ($p = 0,840$). To znamená, že pôsobnosť neziskovej organizácie za posledné tri roky, ani zameranie ich aktivít z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti, nesúvisí s tým, či považujú neziskové organizácie počet dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, s ktorými spolupracujú, za dostatočný.

Pri analýze vzťahov medzi tým či považujú neziskové organizácie počet dobrovoľníkov a dobrovoľníčok za dostatočný a oblasťami pôsobenia organizácií podľa Zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií, sa preukázala štatisticky významná závislosť ($p = 0,038$). Táto závislosť súvisí s rozdielmi v organizáciách pôsobiacich v týchto oblastiach:

- Ľudské práva a advokačné aktivity, organizácie pôsobiace v tejto oblasti považujú počet dobrovoľníkov, s ktorými spolupracujú za skôr nedostatočný (AR = 2,4);
- Kultúra a duchovné hodnoty, tieto neziskové organizácie naopak, považujú počet dobrovoľníkov za úplne dostatočný (AR = 2,0).

5.9.3 Miera profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami

Reprezentatívny výskum, ktorý by sa venoval riadeniu dobrovoľníkov alebo manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok na Slovensku z pohľadu organizácií, nebol doposiaľ zo strany realizovaný. Zaujímalo nás, aké nástroje riadenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok organizácie na

Slovensku využívajú a ako využitie týchto nástrojov ovplyvňuje jednu z najzávažnejších tém manažmentu dobrovoľníckych programov – ich udržateľnosť. Hlavnou otázkou tejto časti výskumu bolo, ako dobrovoľnícke organizácie pracujú s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, resp. aký majú stupeň profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, či aký štýl riadenia používajú.

Pod profesionalizáciou práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami rozumieme zavedenie nástrojov personálneho manažmentu, ktoré sa využívajú v profesionálnej práci so zamestnancami do práce s dobrovoľníkmi. Miera profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami vyjadruje mieru využívania týchto nástrojov v organizácii. Čím viac nástrojov organizácia využíva, tým je miera jej profesionalizácie v práci s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami vyššia. V tomto kontexte sa však nechápe vysoká miera profesionalizácie ako niečo, o čo by sa mala snažiť každá organizácia, ale skôr vyjadruje určitý štýl riadenia a organizačného kontextu dobrovoľníctva. Model, v ktorom sú prítomné všetky prvky, ktorým sa ďalej budeme venovať, totiž nemusí byť vhodným pre každý typ organizácie či dobrovoľníckej činnosti a v určitých prípadoch môže byť dokonca kontraproduktívny (napr. požadovanie referencií, písomná zmluva a pod.).

Podľa Balogovej, Mračkovej a Repkovej (2011) profesionalizácia dobrovoľníctva neznamena, že sa z dobrovoľníkov a dobrovoľníčok stávajú profesionáli/profesionálky nahrádzajúci pôvodných zamestnancov a zamestnankyne organizácie. „Neprofesionálna“ práca sa má profesionálne organizovať, a tak vykonávať so znalosťou veci, aby sa dopĺňala s prácou zamestnancov. Uplatňovaním princípov personálneho riadenia, ktoré sa využívajú v bežnej práci so zamestnancami, sa v organizácii vytvárajú podmienky pre minimalizáciu možných rizík vyplývajúcich z neusmerňovanej spontánnosti výkonu dobrovoľníckych činností. Absencia organizovanosti pri dobrovoľníckej práci zameranej na priamy kontakt s klientom môže v extrémnych prípadoch znamenať fatálne riziká: poškodenie klienta, organizácie či dobrovoľníka/dobrovoľníčky.

Prechod k novému – manažérskemu/individualizovanému modelu dobrovoľníctva a ním vyvolané väčšie očakávania od organizácií a dobrovoľníkov zamerané na zvyšovanie kvality poskytovaných služieb spôsobili to, že sa odborníci a odborníčky v oblasti dobrovoľníctva venujú téme manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok a kreovaniu špecifických metód práce v tejto oblasti. Trend organizovaného riadenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sa aj u nás objavuje spolu so vznikom prvých dobrovoľníckych centier a nových dobrovoľníckych aktivít a programov zameraných najmä na prácu priamo s ľuďmi. Pri výbere jednotlivých prvkov riadenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sme vychádzali zo štandardov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, pričom sme použili minimálny štandard.⁷⁶

Vo výskume sme sledovali, aký je počet prvkov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ktoré neziskové organizácie pri práci s dobrovoľníkmi využívajú. Neziskové organizácie sa

⁷⁶bližšie k štandardom manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pozri <http://www.dobrovolnickecentra.sk/sk/dobrovolnictvo/znacka-kvality>

vyjadrovali k využívaniu 19 prvkov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Z celkového počtu neziskových organizácií zapojených vo výskume, sa k uvedenému vyjadrilo 357 neziskových organizácií. Pri vyhodnocovaní výsledkov sme tak pracovali s týmto číslom (N=357). Tabuľka 9.3 poskytuje prehľad o počte prvkov manažmentu, ktoré organizácie využívajú, tabuľka 9.4 zobrazuje prítomnosť jednotlivých prvkov.

Tabuľka 9.3 Počet prvkov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok využívaných v organizáciách

Počet prvkov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ktoré organizácie využívajú	N	%
0	20	5,6
1	98	27,5
2	42	11,8
3	21	5,9
4	24	6,7
5	15	4,2
6	10	2,8
7	14	3,9
8	17	4,8
9	12	3,4
10	13	3,6
11	13	3,6
12	13	3,6
13	9	2,5
14	6	1,7
15	4	1,1
16	4	1,1
17	6	1,7
18	5	1,4
19	11	3,1
spolu	357	100

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z výsledkov uvedených v tabuľke 9.3 vyplýva, že 20 neziskových organizácií (5,6%) nevyužíva žiaden z 19 prvkov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok a 98 neziskových organizácií (27,5%) využíva len 1 z týchto prvkov. Všetkých 19 prvkov manažmentu využíva 11 neziskových organizácií (3,1%)

Tabuľka 9.4 Prítomnosť jednotlivých prvkov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok

	Responses		Percent of Cases
	N	Percent	
Dobrovoľníkov vnímame ako súčasť organizácie. Pracovníci a členovia organizácie sú informovaní/informované o role dobrovoľníkov v organizácii.	186	8,6%	52,4%
V organizácii máme určenú osobu poverenú koordináciou dobrovoľníkov	176	8,2%	49,6%
Dobrovoľníci sú pred začiatkom vykonávania dobrovoľníckej činnosti informovaní o organizácii a o svojej role v nej.	169	7,8%	47,6%
S dobrovoľníkmi uzatvárame ústnu alebo písomnú zmluvu o dobrovoľníckej činnosti.	157	7,3%	44,2%
Aktívne komunikujeme s dobrovoľníkmi a poskytujeme im potrebnú podporu pri vykonávaní dobrovoľníckej činnosti	141	6,5%	39,7%
Vydávame dobrovoľníkom písomné potvrdenie o dobrovoľníckej činnosti, ak o to požiadajú.	141	6,5%	39,7%
Neformálne a/alebo formálne oceňujeme dobrovoľníkov a ich prínos pre organizáciu, klientov a komunitu	134	6,2%	37,7%
Osoba zodpovedná za koordináciu dobrovoľníkov (spolu)rozhoduje o všetkých otázkach v organizácii, ktoré sa týkajú dobrovoľníkov v organizácii.	130	6,0%	36,6%
Zabezpečujeme ochranu zdravia a bezpečnosti dobrovoľníkov pri výkone ich činnosti.	120	5,6%	33,8%
V organizácii máme jasne definované práva a povinnosti dobrovoľníkov organizácie.	119	5,5%	33,5%
Dokážeme zabezpečiť krytie nákladov, ktoré vznikajú dobrovoľníkom pri výkone dobrovoľníckych aktivít.	119	5,5%	33,5%
Rozumieme definícii dobrovoľníka v zmysle zákona o dobrovoľníctve č. 406/2011 Z.z. a aplikujeme ho v práci s dobrovoľníkmi.	115	5,3%	32,4%
V organizácii máme vytvorené zázemie pre dobrovoľníkov (priestor na stretávanie sa...), respektíve dokážeme ho vytvoriť aj v exteriéri.	105	4,9%	29,6%
Noví dobrovoľníci sú predstavení personálu a klientom, s ktorými budú prichádzať do kontaktu.	93	4,3%	26,2%
Máme definovanú náplň práce a profil dobrovoľníkov pre jednotlivé pozície.	74	3,4%	20,8%
Máme vypracovaný systém zaškolenia a prípravy dobrovoľníkov a aplikujeme ho v praxi	63	2,9%	17,7%
Máme vytvorený funkčný systém evidencie dobrovoľníkov a dokumentáciu k dobrovoľníckemu programu	55	2,5%	15,5%
Máme vypracovaný systém vyhľadávania dobrovoľníkov, komunikáciu s uchádzačmi o voľné dobrovoľnícke pozície a tiež spôsob výberu dobrovoľníkov, ktoré aplikujeme v praxi.	42	1,9%	11,8%
Máme zavedený systém hodnotenia dobrovoľníckeho programu a aplikujeme ho v praxi	20	0,9%	5,6%
	2159	100,0%	608,2%

N = 357

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z hľadiska využívania jednotlivých prvkov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok je zaujímavé, že aj keď nami predložené prvky predstavujú základný štandard v práci s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, miera využívania jednotlivých prvkov je pomerne nízka. Za

najviac prítomné je možné považovať prvky vnímanie dobrovoľníkov ako súčasť organizácie a vyčlenenie osoby poverenej koordináciou dobrovoľníkov, aj tieto dva prvky sú však prítomné len u približne polovice organizácií. Ako najmenej prítomné prvky sa ukazujú vypracovaný systém zaškolenia, prípravy, evidencie, vyhľadávania a hodnotenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok a dobrovoľníckych programov. Systém hodnotenia dobrovoľníckeho programu má zavedený len 5,6% neziskových organizácií.

Na základe prítomnosti uvedených 19 prvkov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v neziskových organizáciách sme skúmali mieru profesionalizácie ich manažmentu. Tú sme rozdelili na tri stupne. Na jednotlivé stupne miery profesionalizácie manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok poukazuje tabuľka 9.5.

Tabuľka 9.5 Miera profesionalizácie manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v organizáciách

Stupeň miery profesionalizácie manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v organizáciách	N	%
Prvý stupeň (1 – 6 prvkov manažmentu)	210	58,8
Druhý stupeň (7 – 12 prvkov manažmentu)	82	23,0
Tretí stupeň (13 – 19 prvkov manažmentu)	45	12,6
Organizácie, ktoré nevyužívajú žiaden z prvkov manažmentu	20	5,6
Spolu	357	100

Prvý stupeň sa vzťahuje na neziskové organizácie, ktoré využívajú 1 – 6 prvkov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ktorých bolo v našom výskume 210 (58,8%), z celkového počtu 357 neziskových organizácií, ktoré uviedli svoju odpoveď. Druhý stupeň sa vzťahuje na neziskové organizácie využívajúce 7 – 12 prvkov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ktorých bolo 82 (23%) a tretí stupeň sa vzťahuje na neziskové organizácie využívajúce 13 – 19 prvkov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ktorých bolo 45 (12,6%). Súčasťou výskumu sú aj organizácie, ktoré nevyužívajú žiaden z prvkov manažmentu, 20 (5,6%). V organizáciách identifikujeme skôr nízku mieru profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami.

V rámci relačných vzťahov sme analyzovali súvislosti medzi stupňami miery profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami a oblasťami pôsobenia organizácií podľa Zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií, zameraním aktivít neziskových organizácií z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti, veľkosťou cieľovej skupiny, tendenciami vývoja početnosti primárnej cieľovej skupiny/cieľových skupín neziskových organizácií a vekom organizácie.

Pri zameraní aktivít neziskových organizácií z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti, tendenciách vývoja početnosti primárnej cieľovej skupiny/cieľových skupín a vekom organizácie a jednotlivými stupňami miery profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami v organizáciách, sa nepreukázal štatisticky významný vzťah ($p > 0,05$).

Z hľadiska veľkosti cieľovej skupiny a miery profesionalizácie sme zistili štatisticky významný vzťah ($p < 0,001$) a stredná mieru korelácie (0,322). S vekom organizácie pritom stúpala miera profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami.

Pri analýze súvislostí medzi stupňami miery profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami a oblasťami pôsobenia organizácií podľa Zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií sa preukázala štatisticky významná závislosť ($p < 0,001$). Výsledky dokumentuje tabuľka 9.6.

Tabuľka 9.6 Miera profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami a oblasti pôsobenia organizácií

		0 žiadne	Prvý stupeň	Druhý stupeň	Tretí stupeň
Ľudské práva a advokačné aktivity	%	0,0%	43,8%	37,5%	18,8%
	AR	-1,0	-1,3	1,4	0,8
Kultúra a duchovné hodnoty	%	8,3%	68,1%	18,1%	5,6%
	AR	1,1	1,8	-1,1	-2,0
Životné prostredie	%	0,0%	71,4%	14,3%	14,3%
	AR	-0,9	1,0	-0,8	0,2
Vzdelávanie	%	6,3%	37,5%	33,3%	22,9%
	AR	0,2	-3,2	1,8	2,3
Veda, výskum, vývoj	%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%
	AR	-0,4	1,5	-0,9	-0,7
Šport	%	6,7%	73,1%	16,8%	3,4%
	AR	0,7	3,9	-2,0	-3,7
Rozvojová a humanitárna pomoc	%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
	AR	-0,4	-2,1	-0,9	4,6
Sociálne služby	%	5,6%	41,7%	33,3%	19,4%
	AR	0,0	-2,2	1,6	1,3
Dobrovoľníctvo	%	4,3%	30,4%	30,4%	34,8%
	AR	-0,3	-2,9	0,9	3,3
Zdravie	%	0,0%	66,7%	20,0%	13,3%
	AR	-1,0	0,6	-0,3	0,1
Iné	%	0,0%	50,0%	37,5%	12,5%
	AR	-0,7	-0,5	1,0	0,0

N = 357

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Táto závislosť sa prejavila v rozdieloch v organizáciách pôsobiach v týchto oblastiach:

- *Kultúra a duchovné hodnoty*, organizácie pôsobiace v tejto oblasti dosahujú významne menej vysoký stupeň profesionalizácie,

- *Vzdelávanie*, organizácie z tejto oblasti dosahujú zväčša vysoký stupeň miery profesionalizácie a významne menej nízky stupeň miery profesionalizácie,
- *Šport*, organizácie z tejto oblasti dosahujú skôr nízky stupeň miery profesionalizácie a významne menej stredný a vysoký stupeň miery profesionalizácie ,
- *Rozvojová a humanitárna pomoc*, organizácie z tejto dosahujú významne viac vysoký stupeň miery profesionalizácie a významne menej nízky stupeň miery profesionalizácie,
- *Sociálne služby*, organizácie dosahujú významne menej nízky stupeň miery profesionalizácie,
- *Dobrovoľníctvo*, organizácie dosahujú významne viac vysoký stupeň miery profesionalizácie a významne menej nízky stupeň miery profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami.

Na základe výsledkov môžeme konštatovať, že organizácie s vyššou mierou profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami pôsobia v oblastiach: rozvojová a humanitárna pomoc, dobrovoľníctvo, vzdelávanie a sociálne služby. Ide o oblasti, v ktorých je práca dobrovoľníkov využívaná vo vysokej miere. Vysoký počet dobrovoľníkov pôsobí aj v oblasti športu a kultúry, tu je ale skôr nízka miera využívania jednotlivých prvkov manažmentu dobrovoľníkov.

5.9.4 Prínosy dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre neziskové organizácie

Dobrovoľníctvo má bezpochyby množstvo pozitívnych prínosov. Tieto prínosy možno vnímať na viacerých úrovniach: z pohľadu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, z pohľadu organizácie, ktorá dobrovoľníkov a dobrovoľníčky využíva, z pohľadu prijímateľov pomoci, ako aj prínosov pre lokálnu komunitu či pre širšiu spoločnosť. Prínosy môžu pritom zahŕňať rôzne typy kapitálu: ekonomický, sociálny, ľudský a kultúrny. Pre organizácie angažujúce dobrovoľníkov a dobrovoľníčky do svojej práce a projektov je najväčší prínos predovšetkým v šetrení nákladov na pracovnú silu. Organizácie majú možnosť využívať neplatenú prácu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, čím získavajú cenné nefinančné zdroje pre spolufinancovanie svojich aktivít a projektov. Motivovaní dobrovoľníci a dobrovoľníčky sa stávajú priateľmi organizácií, často im ponúkajú nielen svoj čas, ale aj cenné skúsenosti, odbornú expertízu, kontakty, informácie či iné prínosy. Zároveň sa stávajú propagátormi činnosti mimovládnych organizácií a ambasádormi napĺňania ich poslania pred ďalšími zainteresovanými subjektmi. V závislosti od charakteru činnosti organizácie a dobrovoľníckej práce tak môžu nielen prispievať k priamemu riešeniu verejnoprospešných záležitostí, ale prípadne aj posilňovať vzájomnosť pri členských organizáciách, resp. činnostiach zameraných na členskú základňu (Brozmanová Gregorová, Marček, Mračková, 2009)

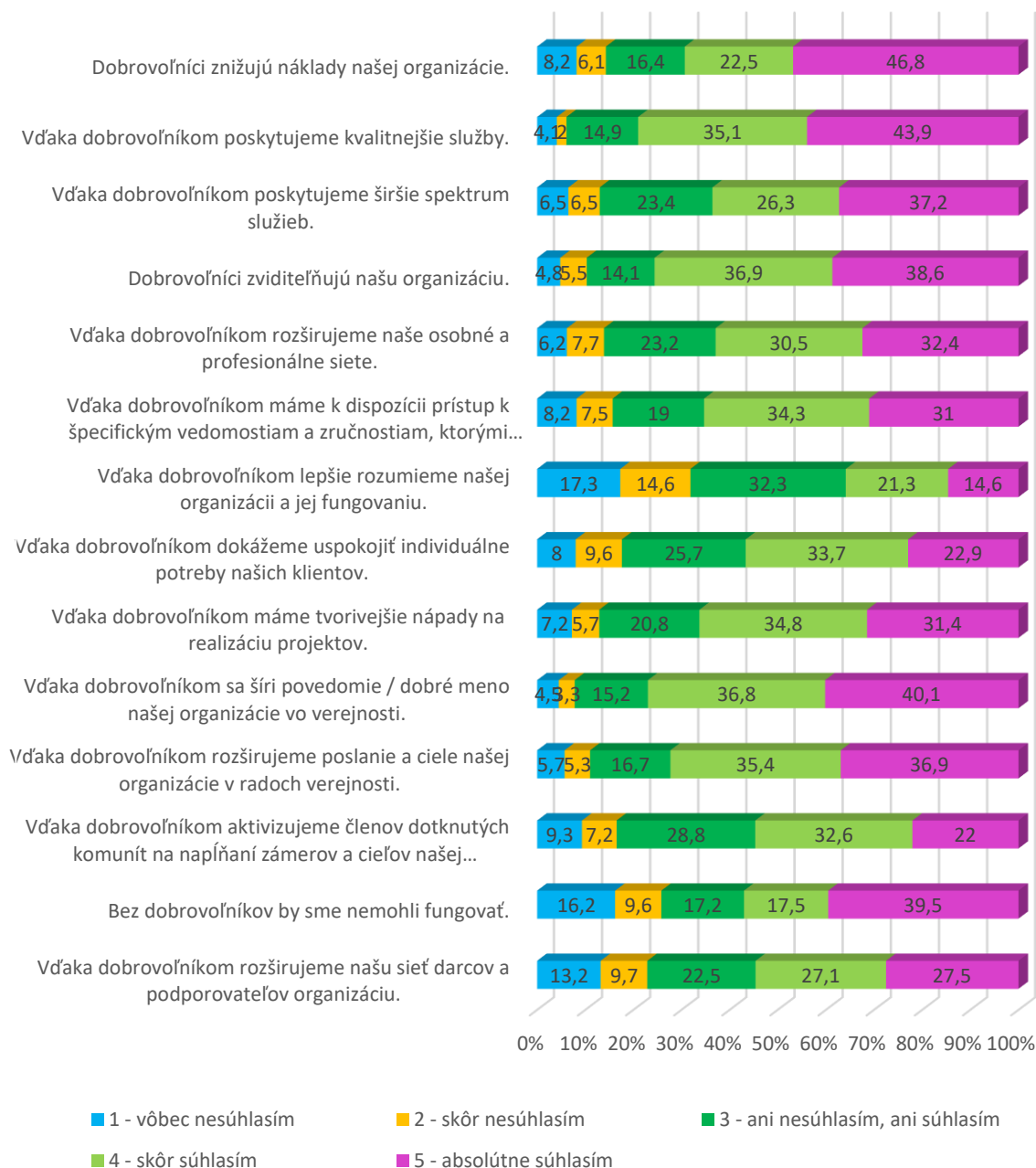
Údaje ohľadom prínosov dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre neziskové organizácie sme vo výskume zisťovali pomocou 5 bodovej škály (1 znamenalo vôbec nesúhlasím a 5 znamenalo absolútne súhlasím), na ktorej neziskové organizácie vyjadrovali mieru svojho súhlasu s danými 14 výrokmi. Zistenia prezentujeme v tabuľke 9.7 a grafe 9.1.

Tabuľka 9.7 Prínosy dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre organizácie

Prínosy dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre neziskové organizácie	N		percento súhlasu s výrokom	priemer	modus	medián
	odpovedali	neodpovedali				
Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme kvalitnejšie služby.	296	478	79,0	4,13	5	4
Vďaka dobrovoľníkom sa šíri povedomie / dobré meno našej organizácie vo verejnosti.	269	505	76,9	4,05	5	4
Dobrovoľníci zviditeľňujú našu organizáciu.	290	484	75,5	3,99	5	4
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme poslanie a ciele našej organizácie v radoch verejnosti.	263	511	72,3	3,92	5	4
Dobrovoľníci znižujú náklady našej organizácie.	293	481	69,3	3,94	5	4
Vďaka dobrovoľníkom máme tvorivejšie nápady na realizáciu projektov.	264	510	66,2	3,78	4	4
Vďaka dobrovoľníkom máme k dispozícii prístup k špecifickým vedomostiam a zručnostiam, ktorými disponujú.	268	506	65,3	3,72	4	4
Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme širšie spektrum služieb.	274	500	63,5	3,81	5	4
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme naše osobné a profesionálne siete.	259	515	62,9	3,75	5	4
Bez dobrovoľníkov by sme nemohli fungovať.	291	483	57,0	3,55	5	4
Vďaka dobrovoľníkom dokážeme uspokojiť individuálne potreby našich klientov.	249	525	56,6	3,54	4	4
Vďaka dobrovoľníkom aktivizujeme členov dotknutých komunít na napĺňaní zámerov a cieľov naše.	236	538	54,6	3,51	4	4
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme našu sieť darcov a podporovateľov.	258	516	54,6	3,46	5	4
Vďaka dobrovoľníkom lepšie rozumieme našej organizácii a jej fungovaniu.	254	520	35,9	3,01	3	3

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Graf 9.1 Hodnotenie jednotlivých prínosov dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre organizácie

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najvyššie percento súhlasu zaznamenal výrok „Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme kvalitnejšie služby“ (79%). Až 76,9% organizácií vďaka dobrovoľníkom šíri svoje dobré meno a 75,5% zviditeľňuje organizáciu. 72,3% vidí prínos práce dobrovoľníkov aj v rozšírení posolania a cieľov organizácie. Pre 69,3% dobrovoľníci znižujú náklady organizácie. Pomerne vysoké percento tiež vníma prínos dobrovoľníkov v tvorivejších nápadoch, poskytovaní širšieho spektra služieb, rozširovaní osobných a profesionálnych sietí. Dobrovoľníci tiež predstavujú pre organizácie zdroj

špecifických vedomostí a zručností. 57% organizácií súhlasilo s výrokom, že si bez dobrovoľníkov nevie predstaviť svoje fungovanie. Najnižšie miera súhlasu bola spojená s výrokom „Vďaka dobrovoľníkom lepšie rozumieme našej organizácii a jej fungovaniu“. S týmto výrokom súhlasilo 35,9% organizácií.

V rámci ďalšej analýzy sme sledovali vzťahy medzi vnímaním prínosov dobrovoľníkov a dobrovoľníčok a oblasťou pôsobenia organizácie, pôsobnosťou neziskovej organizácie za posledné tri roky (2016-2018), počtom rokov vykonávania aktivít a cieľovou skupinou z hľadiska veku.

Medzi tým, koľko rokov vykonávajú neziskové organizácie svoje aktivity a jednotlivými 14 prínosmi dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre neziskové organizácie sa nepreukázal štatisticky významný vzťah. Tzn. to, koľko rokov vykonávajú neziskové organizácie svoje aktivity, nesúvisí s tým, aké majú dobrovoľníci a dobrovoľníčky pre neziskové organizácie prínosy.

Pri skúmaní prínosov dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre neziskové organizácie a oblasťami ich pôsobenia sa štatisticky významná závislosť potvrdila pri hodnotení troch prínosov:

- *Vďaka dobrovoľníkom lepšie rozumieme našej organizácii a jej fungovaniu* ($p = 0,010$). Vyššiu mieru súhlasu sme pri hodnotení tohto prínosu zaznamenali pri organizáciách pôsobiacich v oblastiach ľudské práva a advokačné aktivity, zdravie a dobrovoľníctvo. Naopak nižšiu mieru súhlasu sme zaznamenali pri organizáciách pôsobiacich v oblasti športu.
- *Vďaka dobrovoľníkom dokážeme uspokojiť individuálne potreby našich klientov* ($p = 0,003$). S týmto výrokom sa viac stotožňujú organizácie pôsobiace v oblasti ľudské práca a advokačné aktivity a v oblasti sociálne služby, naopak nižšia miera súhlasu bola vyjadrená organizáciami v oblastiach životné prostredie a iné.
- *Vďaka dobrovoľníkom sa šíri povedomie / dobré meno našej organizácie vo verejnosti* ($p = 0,011$). S týmto výrokom opäť významne viac súhlasili organizácie v oblastiach ľudské práva a advokačné aktivity, dobrovoľníctva a sociálnych služieb a významne menej s ním súhlasia organizácie v oblasti zdravie a v oblasti iné.

Pri analyzovaní vzťahov medzi 14 prínosmi dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre neziskové organizácie a pôsobnosťou neziskovej organizácie sa štatisticky významný vzťah preukázal len pri prínose *Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme našu sieť darcov a podporovateľov* ($p = 0,025$). Išlo o závislosť s:

Miestnou pôsobnosťou (obec, resp. okres). Neziskové organizácie s touto pôsobnosťou sa skôr stotožňujú s tým, že vďaka dobrovoľníkom rozširujú svoju sieť darcov a podporovateľov ($AR = 2,1$) a

Regionálnou pôsobnosťou (viacero obcí v rôznych okresoch, viacero okresov, resp. kraj), tieto organizácie významne menej nesúhlasia s daným prínosom dobrovoľníkov ($AR = -2,2$)

Z analýzy vzťahov medzi 14 jednotlivými prínosmi dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre neziskové organizácie a 5 cieľovými skupinami, na ktoré sa neziskové organizácie primárne zameriavajú, sa štatisticky významný vzťah potvrdil pri 3 cieľových skupinách neziskových organizácií, na čo upozorňuje tabuľka 9.8.

Tabuľka 9.8 Prínosy dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre organizácie a cieľové skupiny z hľadiska veku

Cieľové skupiny	Prínosy dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, kde sa potvrdila štatistická významnosť	Štatistická významnosť rozdielov (p)	Correlation Coefficient
<i>Deti (0 – 6 rokov)</i>	Dobrovoľníci znižujú náklady našej organizácie	0,027	0,132
	Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme kvalitnejšie služby	0,003	0,178
	Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme širšie spektrum služieb	0,000	0,218
	Vďaka dobrovoľníkom máme tvorivejšie nápady na realizáciu projektov	0,011	0,160
<i>Dospelí (31 – 50 rokov)</i>	Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme širšie spektrum služieb	0,001	-0,196
	Vďaka dobrovoľníkom lepšie rozumieme našej organizácii a jej fungovaniu	0,044	-0,128
	Vďaka dobrovoľníkom dokážeme uspokojiť individuálne potreby našich klientov	0,042	-0,131
<i>Seniori (viac ako 51 rokov)</i>	Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme širšie spektrum služieb	0,031	-0,133
	Vďaka dobrovoľníkom lepšie rozumieme našej organizácii a jej fungovaniu	0,028	-0,141
	Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme našu sieť darcov a podporovateľov	0,032	-0,136

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z tabuľky vyplýva, že najviac prínosov dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre neziskové organizácie vnímajú práve tie organizácie, ktoré sa primárne zameriavajú na najnižšiu vekovú skupinu, deti od 0 – 6 rokov, pričom vždy ide o slabú mieru vplyvu. Tzn., že neziskové organizácie orientujúce sa na cieľovú skupinu vo veku od 0 – 6 rokov, významne viac vnímajú, že dobrovoľníci znižujú ich náklady, skvalitňujú služby a rozširujú ich spektrum či prinášajú tvorivejšie nápady na realizovanie projektov. Pri organizáciách, ktoré sa orientujú na cieľovú skupinu vo veku od 31 – 50 a rovnako aj pri organizáciách orientujúcich sa na cieľovú skupinu vo veku viac ako 51 rokov, kde sa potvrdili štatisticky významné rozdiely, bola miera vplyvu pri všetkých prínosoch slabá nepriama. Tzn. organizácie orientujúce sa na tieto vekové skupiny svojich klientov významne menej vnímajú dané prínosy dobrovoľníkov a dobrovoľníčok.

5.9.5 Problémové oblasti práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami

Napriek tomu, že dobrovoľníci a dobrovoľníčky môžu pre organizácie predstavovať prínos vo viacerých oblastiach, pri ich riadení sa neziskové organizácie často stretávajú aj s mnohými výzvami a problematickými prvkami. Tie môžu poukazovať na bariéry v plnom využívaní potenciálu dobrovoľníctva v organizáciách, ktoré môžu byť v samotných organizáciách, ale aj v ich externom prostredí.

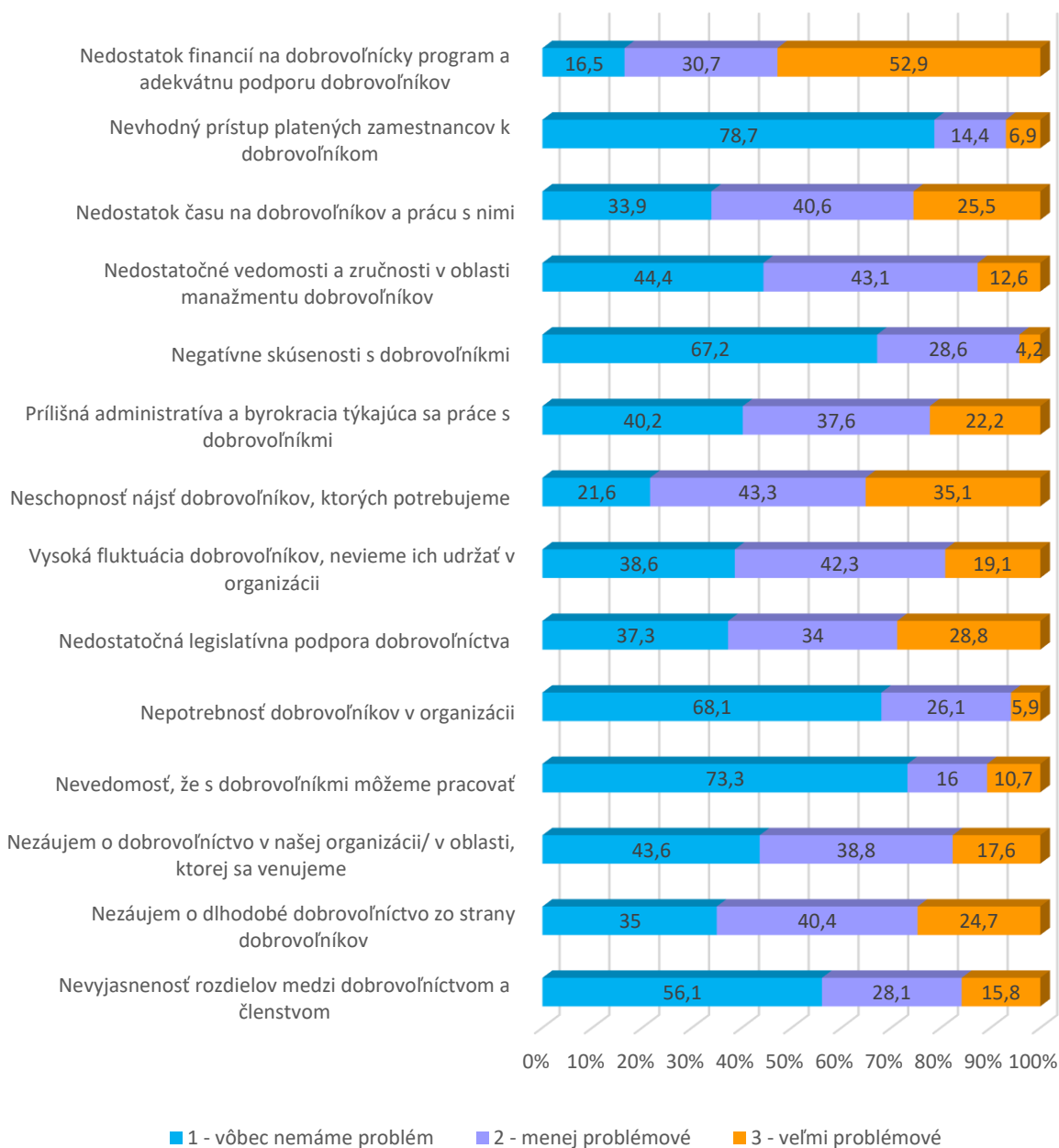
K zisteniam pri skúmaní problémových oblastí práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami v neziskových organizáciách, sme dospeli pomocou 3 bodovej škály (1 znamenalo vôbec nemáme problém, 2 menej problémové a 3 veľmi problémové), na ktorej neziskové organizácie vyjadrovali, nakoľko je pre nich daná oblasť práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami vo výroku problémová. Tabuľka 9.9 poskytuje prehľad problémových oblastí práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami – okrem stredných hodnôt (priemer, modus a hodnoty mediánov) uvádzame i percento, ktoré sa vzťahuje k tomu, ako sa daná problémová oblasť práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami neziskových organizácií dotýka. Na presné percentuálne vyjadrenie neziskových organizácií zapojených vo výskume, k jednotlivým problémovým oblastiam práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami upozorňuje graf 9.2.

Tabuľka 9.9 Problémové oblasti práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami v organizáciách

Problémové oblasti práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami	N		Percento vtahujúce sa k tomu, ako sa problém organizácií dotýka	priemer	modus	medián
	Odpovedali	neodpovedali				
Nedostatok financií na dobrovoľnícky program a adekvátnu podporu dobrovoľníkov	261	513	83,6	2,36	3	3
Neschopnosť nájsť dobrovoľníkov, ktorých potrebujeme	245	529	78,4	2,13	2	2
Nedostatok času na dobrovoľníkov a prácu s nimi	239	535	66,1	1,92	2	2
Nezáujem o dlhodobé dobrovoľníctvo zo strany dobrovoľníkov	223	551	65,1	1,90	2	2
Nedostatočná legislatívna podpora dobrovoľníctva	212	562	62,8	1,92	1	2
Vysoká fluktuácia dobrovoľníkov, nevieme ich udržať v organizácii	220	554	61,4	1,80	2	2
Prílišná administratíva a byrokracia týkajúca sa práce s dobrovoľníkmi	234	540	59,8	1,82	1	2
Nezáujem o dobrovoľníctvo v našej organizácii/ v oblasti, ktorej sa venujeme	227	547	56,4	1,74	1	2
Nedostatočné vedomosti a zručnosti v oblasti manažmentu dobrovoľníkov	239	535	55,7	1,68	1	2
Nevyjasnenosť rozdielov medzi dobrovoľníctvom a členstvom	221	553	43,9	1,60	1	1
Negatívne skúsenosti s dobrovoľníkmi	238	536	32,8	1,37	1	1
Nepotrebnosť dobrovoľníkov v organizácii	188	586	32,0	1,38	1	1
Nevedomosť, že s dobrovoľníkmi môžeme pracovať	206	568	26,7	1,37	1	1
Nevhodný prístup platených zamestnancov k dobrovoľníkom	202	572	21,3	1,28	1	1

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Graf 9.2 Hodnotenie jednotlivých problémových oblastí práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami v organizáciách

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Za najproblémovejšiu oblasť práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami v neziskových organizáciách je možné považovať nedostatok financií na dobrovoľnícky program a adekvátnu podporu dobrovoľníkov. Túto skutočnosť hodnotí ako veľmi problémovú viac ako 50% organizácií a spolu 83,6% v nej pociťuje problém. Za značne problémové považujú neziskové organizácie aj neschopnosť nájsť dobrovoľníkov, ktorých potrebujú (78,4% označilo túto oblasť za problémovú). Problematické sa javia v organizáciách aj ďalšie témy práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami

ako nedostatok času na prácu s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, neschopnosť dlhodobo udržať dobrovoľníkov v organizáciách, ich vysoká fluktuácia a nezáujem o dlhodobé dobrovoľníctvo, či nezáujem o dobrovoľníctvo v danej oblasti. Organizácie tiež pociťujú ako problémovú nedostatočnú legislatívnu podporu dobrovoľníctva a byrokráciu súvisiacu s prácou s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. Viac ako polovica vníma ako problém aj nedostatočné vedomosti a zručnosti v oblasti práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. Naopak za najmenej problémovú oblasť je považovaný prístup platených zamestnancov. Takmer tretina organizácií má tiež negatívne skúsenosti s dobrovoľníkmi.

V rámci relačných vzťahov sme sa zamerali na sledovanie súvislostí medzi problémovými oblasťami práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami a oblasťami pôsobenia organizácií podľa Zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií a pôsobnosťou neziskových organizácií za posledné tri roky (2016-2018).

Z nášho skúmania 14 problémových oblastí práce s dobrovoľníkmi a oblasti pôsobenia organizácií podľa Zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií, sa štatisticky významná súvislosť preukázala pri týchto problémových oblastiach:

- *Nedostatočné vedomosti a zručnosti v oblasti manažmentu dobrovoľníkov* ($p = 0,015$) – táto oblasť sa ako ukázala ako problémovjšia pre organizácie pracujúce v oblasti životného prostredia a menej problémová pre organizácie v oblasti dobrovoľníctva a vzdelávania;
- *Negatívne skúsenosti s dobrovoľníkmi* ($p = 0,042$) – negatívne skúsenosti s dobrovoľníkmi sa preukázali najmä pri organizáciách pôsobiach v oblasti ľudské práva a advokačné aktivity, menej negatívnych skúseností majú na druhej strane organizácie v oblasti kultúry a duchovných hodnôt, v oblasti rozvojovej a humanitárnej pomoci a v oblasti sociálnych služieb.
- *Prílišná administratíva a byrokracia týkajúca sa práce s dobrovoľníkmi* ($p = 0,019$) – je významne viac problematická pre organizácie v oblastiach životného prostredia a športu, naopak ako menej problémovú ju vnímajú organizácie v oblasti kultúry a duchovných hodnôt, v oblasti sociálnych služieb a v oblasti iné.
- *Vysoká fluktuácia dobrovoľníkov, nevieme ich udržať v organizácii* ($p = 0,049$) je menej problémová pre organizácie pôsobiace v oblastiach kultúra a duchovné hodnoty a vzdelávanie, a ako viac problematické to hodnotia organizácie v oblasti ľudské práva a advokačné aktivity a v oblasti dobrovoľníctva.
- *Nevedomosť, že s dobrovoľníkmi môžeme pracovať* ($p = 0,022$) sa ukázala ako významná pre organizácie pôsobiace v oblasti výskum a vývoj, na druhej strane vôbec nie je problémová pre organizácie v oblastiach športu a dobrovoľníctva.

Z analýzy vzťahov medzi problémovými oblasťami práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami a pôsobnosťou neziskových organizácií za posledné tri roky (2016-2018), sa štatistická významnosť potvrdila pri dvoch problémových oblastiach *Nedostatok času na dobrovoľníkov a prácu s nimi* ($p = 0,004$) a *Nedostatočné vedomosti a zručnosti v oblasti manažmentu dobrovoľníkov* ($p = 0,020$). Nedostatok času na dobrovoľníkov a prácu s nimi vnímajú ako problém najmä organizácie s miestnou pôsobnosťou, na druhej strane menej problematicky sú

hodnotené organizáciami s národnou, európskou a globálnou pôsobnosťou. Nedostatočné vedomosti a zručnosti v oblasti manažmentu dobrovoľníkov boli tiež hodnotené ako menej problematické organizáciami s miestnou pôsobnosťou (obec, resp. okres) a s pôsobnosťou v rámci viacerých regiónov (viac ako jeden región), tieto neziskové organizácie s tým vôbec nemajú problém (AR = 2,1).

5.9.6 Diskusia

Mimovládne neziskové organizácie pri práci s dobrovoľníkmi využívajú viac nepravidelných ako pravidelných dobrovoľníkov, miera využívania firemných a on-line dobrovoľníkov je nižšia – tieto trendy dobrovoľníctva zdá sa, že ešte len čakajú v našom prostredí na objavenie a širšie využitie.

Za dostatočný považuje počet dobrovoľníkov a dobrovoľníčok približne polovica organizácií, na druhej strane približne 40% ho považuje za nedostatočný. Nedostatok dobrovoľníkov v organizáciách bol hodnotený ako jeden z významných prekážok neziskových organizácií v dosahovaní ich cieľov. Rozdiely medzi organizáciami pôsobiace v jednotlivých oblastiach sa síce pri hodnotení dostatočnosti počtu dobrovoľníkov ukázali, ale len v prípade dvoch oblastí. Organizácie pôsobiace v oblasti ľudskej práca a advokačné aktivity pociťujú vyšší nedostatok dobrovoľníkov a na druhej strane organizácie v oblasti kultúra a duchovné hodnoty počet dobrovoľníkov považujú za dostatočný.

Miera profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami sa ukázala celkovo na nízkej úrovni. Napriek tomu, že nami sledované prvky manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sú považované za základný štandard v práci s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, ich miera využívania je nízka. Viac ako 60% organizácií dosahuje len nízky alebo žiadny stupeň profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. Len 12,6% využíva viac ako 13 z predložených 19 prvkov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok.

Naše zistenia môžeme ilustračne konfrontovať so zisteniami z výskumu o dobrovoľníctve v roku 2011 (Brozmanová Gregorová et al., 2012). Tento výskum zisťoval prítomnosť niektorých prvkov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ale z pohľadu skúseností samotných dobrovoľníkov a zahŕňal nielen mimovládne neziskové organizácie, ale aj iné typy organizácií. Výsledky výskumu v roku 2011 konštatovali, že v slovenských organizáciách sa väčšina dobrovoľníkov a dobrovoľníčok stretáva s využívaním viacerých prvkov manažmentu dobrovoľníctva a s *vysokou a strednou mierou profesionalizácie práce* s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. Profesionalizácia práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami sa stáva dôležitou súčasťou manažmentu organizácií. Naše výsledky v prostredí neziskových organizácií však poukazujú na odlišné zistenia.

Výskyt jednotlivých prvkov manažmentu v roku 2011 a v našom výskume v roku 2019 poskytuje tabuľka 9.10. Vybrali sme len tie prvky, ktoré sa sledovali v oboch výskumoch.

Tabuľka 9.10 Výskyt prvkov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (v %)

Prvky	% z počtu dobrovoľníkov 2011	% z počtu organizácií 2019
Ocenenie	98,1	37,7
Koordinátor dobrovoľníkov	84,7	49,6
Oboznámenie s náplňou práce	81,0	47,6
Preplácanie výdavkov	71,2	33,5
Podpora formou poradenstva, supervízie, stretnutí	65,7	39,7
Cielené školenie	52,5	17,7
Zmluva	27,6	44,2

Zdroj: Brozmanová Gregorová et al., 2012 a vlastné spracovanie, výskum 2019

Z porovnania je zrejmé, že rozdiely sú pri hodnotení všetkých prvkov. Dôvodom týchto rozdielov môže byť aj skutočnosť, že organizácie majú kritickejší pohľad na svoju prácu s dobrovoľníkmi, ale tiež osoba, ktorá dotazník vyplňala, nemusela mať vedomosti o prítomnosti a využívaní jednotlivých prvkov manažmentu dobrovoľníkov v organizácii.

Kľúčovým faktorom kvality riadenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok je ustanovenie pozície koordinátora/koordinátorky dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Koordinátor/koordinátorka alebo kontaktná osoba pre dobrovoľníkov a dobrovoľníčky priamo pracuje s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. Je zodpovedná za ich riadenie, plní úlohu prvého kontaktného človeka, mediátora a facilitátora. Môže to byť interný zamestnanec/zamestnankyňa organizácie, ktorý/ktorá koordinačnú prácu vykonáva ako riadnu súčasť svojej pracovnej náplne. Iným modelom je zabezpečenie koordinácie prostredníctvom externého spolupracovníka ako osobitnej platenej či neplatenej pozície s vytvorenými pracovnými podmienkami a jasnou pracovnou náplňou. V oboch modeloch majú koordinátori v pracovnom tíme rovnocenné miesto s inými profesionálmi. Platená pozícia koordinátora/koordinátorky však v porovnaní so zahraničím nie je doposiaľ na Slovensku bežná. Kým vo výskume v roku 2011 sa ukázalo, že až 84,7% dobrovoľníkov a dobrovoľníčok na Slovensku malo v organizácii k dispozícii koordinátora/koordinátorku dobrovoľníkov a pravidelne komunikovalo s touto osobou až 76,8% dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, v našom výskume deklarovalo existenciu tejto osoby len 49,6% organizácií. Keďže ide o kľúčový prvok v manažmente dobrovoľníctva a ukazuje sa, že využívanie práce dobrovoľníkov a dobrovoľníčok je v mimovládnych neziskových organizáciách na vysokej úrovni, považujeme toto zistenie dôležité pre ďalší rozvoj dobrovoľníctva v tejto oblasti.

Aj ďalšie prvky manažmentu dobrovoľníkov boli organizáciami označené ako menej využívané v porovnaní s dobrovoľníkmi s výnimkou existencie zmluvy, kde je možné vnímať určitý posun. Kým s existenciou zmluvy malo v roku 2011 skúsenosti 27,6% dobrovoľníkov, v prípade hodnotenia organizácií v roku 2019 bol tento prvok prítomný v 44,2%. To môže súvisieť s úpravou legislatívy práve v roku 2011 – prijatím Zákona č. 406/2011 Z. z. o dobrovoľníctve, ktorý upravil aj charakter zmluvy o dobrovoľníckej činnosti.

Dôležité zistenia o profesionalizácii práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami prináša aj analýza na základe oblastí pôsobenia organizácií. Na základe výsledkov môžeme konštatovať, že

organizácie s vyššou mierou profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami pôsobia v oblastiach: rozvojová a humanitárna pomoc, dobrovoľníctvo, vzdelávanie a sociálne služby. Ide o oblasti, v ktorých je práca dobrovoľníkov využívaná vo vysokej miere. Vysoký počet dobrovoľníkov pôsobí aj v oblasti športu a kultúry, tu je ale skôr nízka miera využívania jednotlivých prvkov manažmentu dobrovoľníkov. Možno predpokladať, že miera využívania jednotlivých prvkov prezentuje aj istý štýl riadenia a práce s dobrovoľníkmi. Profesionalizácia práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami sa označuje aj ako štýl riadenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Ako uvádza Pospíšilová (2010), citujúc zahraničných autorov a autorky, v rámci štýlu riadenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sa rozlišujú dva štýly: *programový* a *členský*. Programový štýl je typickejší pre servisné organizácie. Je formálnejší, aktívne získava dobrovoľníkov a dobrovoľníčky aj mimo okruh spolupracovníkov, priateľov a známych, prijíma ich na základe formálnych procedúr, podrobuje ich formálnym školeniam, vykazuje ich činnosti/výsledky a pod. Členský štýl riadenia je viac kolektívny, menej formálny a menej orientovaný na výsledok či efektivitu. Dobrovoľníci a dobrovoľníčky sú získavaní/získavané z radov známych, spolupracovníkov, školenia sú nepovinné a pod. Rochester (in Frič, 2010) nazýva programový štýl riadenia „model dobrovoľníctva ako zamestnanie“ tzv. „workplace model“, pričom dôraz kladie na to, že dobrovoľníctvo je chápané ako činnosť podobná zamestnaniu. Tento model vyhovuje organizáciám, ktoré angažujú dobrovoľníkov a dobrovoľníčky podobne ako platených zamestnancov – aby dodali nejakú službu alebo produkt. Väčšina odborníkov a odborníčok sa zhoduje na tom, že programový štýl riadenia je trendom, ktorý na poli práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami v posledných rokoch prevláda. Na základe našich zistení môžeme konštatovať, že tento štýl je na Slovensku typický pre organizácie pôsobiace v oblastiach rozvojová a humanitárna pomoc, dobrovoľníctvo, vzdelávanie a sociálne služby – tie sa vyznačujú vyššou mierou profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. Na druhej strane pre organizácie v oblasti kultúry a duchovných hodnôt a v oblasti športu je typickejší členský štýl riadenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok.

Skutočnosťou, ktorá podľa nášho názoru determinuje nástup trendu profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami v podmienkach Slovenska, je nedostatočne rozvinutá infraštruktúra dobrovoľníctva, t.j. súbor opatrení a podmienok potrebných pre plný rozvoj dobrovoľníctva. Niektoré z potrebných prvkov infraštruktúry sú na Slovensku rozvinuté len čiastočne a niektoré stále chýbajú.

Prínosy dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre organizácie sú dôkazom toho, že vďaka nim dokážu organizácie poskytovať kvalitnejšie služby, zlepšovať svoj imidž a zviditeľňovať sa, ale tiež rozširovať svoje poslanie, ciele a aktivity, sieť podporovateľov a darcov. Dobrovoľníci sú pre organizácie zdrojom nápadov, špecifických vedomostí a zručností. Prínosy dobrovoľníkov sú počítované viac v oblastiach ľudskej práca a advokačné aktivity, dobrovoľníctvo a sociálne služby. Pre organizácie s miestnou pôsobnosťou predstavujú dobrovoľníci významný zdroj rozširovania kontaktov a sietí.

Problémové oblasti práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami poukazujú na to, že v tejto oblasti sa prejavuje najpálčivejší problém sektora a to je nedostatok financií – tento problém bol aj pri práci s dobrovoľníkmi označený ako najvýznamnejší. Zároveň sa ako problematické ukazujú aj

otázky náboru a udržania dobrovoľníkov v organizáciách, či legislatívy a administratívy týkajúcej sa dobrovoľníctva. Viac ako polovica organizácií tiež reportuje nedostatočné vedomosti a zručnosti pre prácu s dobrovoľníkmi.

Je zrejmé, že oblasť práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami v neziskových organizáciách je oblasťou, ktorej bude potrebné v rámci sektora venovať cielenú pozornosť. Nové trendy v dobrovoľníctve totiž kladú vyššie nároky na prácu s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, nakoľko títo prichádzajú do organizácií s čoraz náročnejšími požiadavkami a očakávaniami vo vzťahu k prínosom dobrovoľníctva pre seba, ale aj k efektívnemu využívaniu svojho času či spôsobu prístupu k nim samotným.

5.10 Sociálne podnikanie z pohľadu neziskových organizácií

Podľa Korimovej (2007) je sociálne podnikanie osobitný druh podnikania prioritne založený na neziskovom princípe netrhovom alebo polotrhovom vzťahom pluralitných poskytovateľov, ktorí pôsobia v oblasti verejného záujmu. Osobitosťou sociálneho podnikania je, že aktéri sociálnej ekonomiky akcentujú princípy verejného záujmu a prostredníctvom sociálneho podnikania prioritne realizujú verejnoprospešné služby.

Cieľom sociálneho podnikania nie je výhradne ekonomická výkonnosť subjektov, i keď je pri dosahovaní cieľov nevyhnutná, ale prínos v oblasti medzitrhu práce, solidarity, subsidiarity, súdržnosti a rastu kvality života. Podstatným sociálnym cieľom sociálneho podnikania je tvorba nových pracovných príležitostí na trhu práce práve pre znevýhodnené kategórie obyvateľstva, ktoré by bez takejto podnikateľskej intervencie ostali naďalej vylúčené z možnosti uplatniť sa v prísnych podmienkach oficiálnej zamestnanosti. Práve vďaka rozvoju sociálneho podnikania dostávajú uvedené skupiny obyvateľstva šancu na plnohodnotnejšiu podobu prežívania svojich životných osudov. Naznačené ciele sociálnych podnikov upriamujú pozornosť na ľudský faktor v rámci tohto typu podnikania. Ukazujú značnú špecifickosť cieľovej skupiny potenciálnych zamestnancov sociálnych podnikov na jednej strane a zároveň poukazujú na potrebu disponovania rovnako špecifickým manažérskym potenciálom z hľadiska manažmentu takýchto podnikov (Martinkovičová, 2014).

Národná rada Slovenskej republiky dňa 13.3.2018 schválila Zákon o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch, ktorý vytvára komplexnú úpravu sektora sociálnej ekonomiky všeobecne a sociálnych podnikov zvlášť. Vymedzuje dôležité pojmy, ktoré sú kľúčové pre priznanie štatútu registrovaného sociálneho podniku, konkrétne definuje pozitívny sociálny vplyv ako napĺňanie verejného záujmu alebo komunitného záujmu. Napĺňaním verejného záujmu na účely tohto zákona je poskytovanie spoločensky prospešnej služby pre spoločnosť ako celok alebo pre neobmedzený okruh fyzických osôb, poskytovanie spoločensky prospešnej služby znevýhodneným osobám alebo zraniteľným osobám a poskytovanie spoločensky prospešnej služby. Napĺňaním komunitného záujmu na účely tohto zákona je poskytovanie spoločensky prospešnej služby pre skupinu osôb, ktorú je možné ohraničiť a identifikovať podľa územného, členského, záujmového alebo iného objektívneho kritéria, okrem poskytovania spoločensky prospešnej služby znevýhodneným osobám alebo zraniteľným osobám a spoločensky prospešnej služby.

Spoločensky prospešnou službou na účely tohto zákona je:

- a) poskytovanie zdravotnej starostlivosti,
- b) poskytovanie sociálnej pomoci a humanitárna starostlivosť,
- c) tvorba, rozvoj, ochrana, obnova a prezentácia duchovných a kultúrnych hodnôt,
- d) ochrana ľudských práv a základných slobôd,
- e) vzdelávanie, výchova a rozvoj telesnej kultúry,
- f) výskum, vývoj, vedecko-technické služby a informačné služby,
- g) tvorba a ochrana životného prostredia a ochrana zdravia obyvateľstva,
- h) služby na podporu regionálneho rozvoja a zamestnanosti,

- i) zabezpečovanie bývania, správy, údržby a obnovy bytového fondu,
- j) poskytovanie finančných prostriedkov subjektom sociálnej ekonomiky na vykonávanie spoločensky prospešnej služby podľa písmen a) až i).

Už z tohto pohľadu je dôležité analyzovať danú oblasť sociálnej ekonomiky pri poskytovaní služieb MNO (viď otázka 21 Aké je zameranie aktivít neziskových organizácií z hľadiska verejnej alebo vzájomnej prospešnosti), vzhľadom na prekrytie oblastí – zákon č. 213/1997 Z. z. o neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby vznp. radí medzi všeobecne prospešné služby práve služby menované v bodoch a) – i).

Subjektom sociálnej ekonomiky je **občianske združenie, nadácia, neinvestičný fond, nezisková organizácia**, účelové zariadenie cirkvi, obchodná spoločnosť, družstvo alebo fyzická osoba – podnikateľ, ktorí:

- a) nie sú väčšinovo riadení štátnym orgánom, štátny orgán ich z väčšej časti nefinancuje, nevymenúva ani nevolí štatutárny orgán ani viac ako polovicu jeho členov a nevymenúva ani nevolí viac ako polovicu členov riadiaceho orgánu alebo dozorného orgánu,
- b) vykonávajú hospodársku činnosť alebo nehopodársku činnosť v rámci aktivít sociálnej ekonomiky, a
- c) ak podnikajú alebo vykonávajú inú zárobkovú činnosť podľa osobitných predpisov, nevykonávajú ich výhradne na účely dosiahnutia zisku alebo viac ako 50 % zo zisku po zdanení používajú na dosiahnutie hlavného cieľa, ktorým je dosahovanie merateľného pozitívneho sociálneho vplyvu.

Sociálnym podnikom je subjekt sociálnej ekonomiky, ktorý vykonáva sústavne, samostatne, vo vlastnom mene a na vlastnú zodpovednosť hospodársku činnosť, ktorého hlavným cieľom je dosahovanie merateľného pozitívneho sociálneho vplyvu, v ktorom k dosahovaniu pozitívneho sociálneho vplyvu prispievajú tovary alebo služby, ktoré vyrába, dodáva, poskytuje alebo distribuuje, alebo k nemu prispieva spôsob ich výroby alebo poskytovania a ktorý, ak

- 1. zo svojej činnosti dosiahne zisk, použije viac ako 50 % zo zisku po zdanení na dosiahnutie hlavného cieľa
- 2. časť zisku rozdeľuje podľa Obchodného zákonníka, rozdeľuje ju podľa postupov a pravidiel, ktoré nenarúšajú hlavný cieľ.

Zároveň sociálny podnik do spravovania svojej hospodárskej činnosti zapája zainteresované osoby.

Zákon č. 112/2018 Z. z. ďalej rozlišuje sociálny podnik a registrovaný sociálny podnik, ktorý vzniká na základe žiadosti a bol mu priznaný štatút registrovaného podniku. Štatút registrovaného sociálneho podniku je možné priznať subjektom sociálnej ekonomiky v oblastiach: integračný sociálny podnik, sociálny podnik bývania a všeobecný registrovaný sociálny podnik, ak tento dosahuje väčší pozitívny sociálny vplyv ako podnikateľ, ktorý obdobnú činnosť vykonáva na účel dosiahnutia zisku.

Nakoľko oblasť sociálnej ekonomiky a sociálneho podnikania predstavuje pre neziskové organizácie jednu z možností napĺňania ich cieľov, zaujímal nás ich pohľad na túto aktuálnu právnu úpravu. V tejto súvislosti si kladieme výskumné otázky:

Aké sú plány neziskových organizácií v oblasti registrovania sociálnych podnikov?

Aké sú dôvody nezájmu neziskových organizácií o registráciu sociálnych podnikov?

5.10.1 Plány neziskových organizácií v oblasti registrovania sociálnych podnikov

Touto výskumnou otázkou sme u neziskových organizácií zisťovali, či v kontexte novovzniknutej legislatívy o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch uvažovali alebo uvažujú do budúca o získaní štatútu registrovaného sociálneho podniku.

Tabuľka 10.1 Záujem o získanie štatútu registrovaného podniku

	N	Percent	Valid Percent
Áno	28	3,6	10,5
Nie	238	30,7	89,5
Spolu	266	34,4	100,0
Neviem	53	6,8	
Nedopovedali	454	58,8	
Spolu	508	65,6	
	773	100,0	

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z tabuľky 10.1 môžeme vidieť, že len 28 respondentov malo alebo má záujem do budúca registrovať sa ako sociálny podnik, až 238 organizácií uviedlo, že záujem nemá. Až 454 organizácií neodpovedalo a 53 organizácií nevedelo odpovedať (zvolili možnosť neviem). Z tých organizácií, ktoré uviedli neviem alebo nie (spolu 291 organizácií) 267 odpovedalo, prečo sa registrovať nechcú, pričom mohli zvoliť viacero možností, súčet odpovedí je preto viac ako 100%.

5.10.2 Dôvody nezájmu neziskových organizácií o registráciu sociálnych podnikov

Touto otázkou sme hľadali dôvody, ktoré môžu predstavovať prekážky pre neziskové organizácie registrovať sa ako sociálny podnik. Prehľad je v tabuľke 10.2.

Tabuľka 9.2 Bariéry v registrácii mimovládnych neziskových organizácií ako sociálne podniky

Bariéra	Responses		Percent of Cases
	N	Percent	
Nemáme dostatok informácií o tejto možnosti	138	34,0%	51,7%
Vysoká administratívna záťaž	77	19,0%	28,8%
Legislatíva v tejto oblasti je komplikovaná	57	14,0%	21,3%
Absentuje podpora zo strany štátu	35	8,6%	13,1%
Nemáme dobré skúsenosti s podnikaním v minulosti	18	4,4%	6,7%
Iné	81	20,0%	30,3%
Spolu	406	100,0%	152,1%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Zo všetkých 267 organizácií, ktoré sa nechcú registrovať, až v takmer 52 % prípadoch ako dôvod uviedli, že nemajú dostatok informácií o tejto možnosti. Následne 28,8% organizácií odpovedalo, že nemajú záujem registrovať sa ako sociálny podnik kvôli vysokej administratívnej záťaži, 21,3% ako prekážku vníma komplikovanú legislatívu, ďalej 13,1% si myslí, že absentuje podpora zo strany štátu a 6,7% nemá pozitívne skúsenosti s podnikaním.

Z odpovedí 81 respondentov, ktorí uviedli možnosť Iné, boli najčastejšie udané dôvody ako:

- Iné poslanie, či iný charakter aktivít, sociálne podnikanie je mimo zamerania organizácie („*máme iné poslanie*“, „*máme iné úlohy a funkcie - nevidíme sa v tom, nie je to naším zameraním*“, „*charakter našej činnosti nezodpovedá profilácii sociálnych podnikov, naše aktivity sú zamerané iným smerom*“ „*nevhodné pre našu činnosť*“ – uvádzali väčšinou organizácie pre deti a mládež a profesijné združenie „*nevyvíjame systematickú činnosť v danej oblasti, nevidíme to ako prostriedok na dosiahnutie našich cieľov*“, „*pre prevažne športovú činnosť je to komplikované*“).
- Nezáujem o podnikanie („*nemáme záujem o podnikanie*“, „*odpor voči podnikaniu v treťom sektore*“ „*naša primárna činnosť nie je podnikaním*“, „*bezpredmetné, nie je to pre nás relevantné*“, „*nepotrebujeme to*“).
- Vyhovujúci status quo, resp. nedostatok ambícií („*chceme pokračovať v súčasnom systéme fungovania nášho občianskeho združenia*“, „*vyhovuje nám súčasný stav*“, „*nemáme ambície*“, „*neuvažujeme o tom*“).
- Nedostatok kapacít („*nedostatok času*“, „*sociálne podnikanie zvažujeme, ale nebol ešte priestor venovať sa tejto téme*“, „*sme výchovná inštitúcia a už nemáme kapacity na podnikanie, ak chceme udržať kvalitu výchovy*“, „*nedostatok personálu, nedostatok financií a následne administratívna záťaž*“, „*nemáme priestory ani reálny podnikateľský plán, ktorý by nás nadchol a pri tej činnosti, ktorú vykonávame sme plne vyťažení*“).
- Nedostatok kompetencií („*rozhoduje o tom materská organizácia*“).
- Nevhodne nastavená legislatíva („*Zákon nepodporuje malé organizácie a komunitné aktivity*“).

Tiež sme zaznamenali jednu odpoveď „*podnikanie vykonávame samostatne*“, kde respondent asi neporozumel kontextu sociálneho podnikania, pretože to môže byť vykonávané oddelene od činností MNO. Jedna odpoveď sa zase týkala komplikácie v praxi „*Už teraz je problém nájst*

účtovníka pre O.Z.“, čím chcel respondent vyjadriť, že pre združenie, ktoré by sa ešte aj venovalo sociálnemu podnikaniu, je komplikované nájsť osobu, ktorá by bola schopná viesť účtovníctvo.

Plány neziskových organizácií v oblasti zakladania sociálnych podnikov sme analyzovali vo vzťahu k nasledovným premenným: s právnou formou, s cieľovou skupinou organizácie, s oblasťou pôsobenia organizácie, s pôsobnosťou organizácie, so sídlom organizácie a s veľkosťou organizácie vyjadrenou počtom zamestnancov. Uvádzame len tie vzťahy, kde sa potvrdila štatisticky významná závislosť.

5.10.3 Dĺžka pôsobenia organizácií a plány zakladať sociálne podniky

Z hľadiska dĺžky pôsobenia organizácií sme skúmali dve charakteristiky, prvou bol „vek“ organizácie, tzn. kedy organizácia reálne vznikla registráciou. Druhá charakteristika bol počet rokov, ktoré organizácia vykonáva svoje aktivity.

To, koľko rokov reálne organizácia vykonáva aktivity nemá vplyv na to, či neziskové organizácie majú plány registrovať sa ako sociálny podnik. Avšak pre vek organizácie sa potvrdila štatisticky významná závislosť ($p = 0,025$), pričom ide o slabú priamu závislosť (Spearman = 0,138), tzn. čím sú organizácie dlhšie registrované ako niektorá právna forma MNO, tým skôr nemajú záujem o zakladanie sociálneho podniku. Môže to byť spôsobené tým, že „staršie“ organizácie už majú zabehnutý systém aktivít a zdrojov financovania, nemajú teda potrebu získať štatút registrovaného sociálneho podniku.

5.10.4 Cieľové skupiny organizácií a plány zakladať sociálne podniky

Pri cieľovej skupine organizácie podľa veku ani pre jednu vekovú kategóriu nie je štatisticky významná závislosť, p -hodnota vyšla všade vyššia ako 0,05, tzn. cieľová skupina podľa veku nemá vplyv na to, či neziskové organizácie uvažujú získať štatút registrovaného podniku.

Avšak pri analýze podľa špecifík cieľových skupín vyšli viaceré štatisticky významné závislosti. Plány zakladať sociálne podniky závisia od toho, či cieľová skupina organizácií sú pacienti a ľudia so zdravotným znevýhodnením a postihnutím ($p = 0,024$), pričom táto závislosť je slabá nepriama (Spearmanov koeficient = - 0,142), tzn. organizácie venujúce sa tejto cieľovej skupine majú skôr záujem registrovať sa ako sociálne podniky. Podobne to platí aj pre ďalšie cieľové skupiny, konkrétne, ak sa MNO venujú týmto cieľovým skupinám:

- Ľudia bez domova ($p = 0,017$, Spearmanov koeficient = - 0,152);
- Užívatelia drog a drogovu závislé osoby ($p = 0,031$, Spearmanov koeficient = - 0,162);
- Etnické minority ($p = 0,001$, Spearmanov koeficient = - 0,219);
- Ľudia so sociálnym znevýhodnením ($p < 0,001$, Spearmanov koeficient = - 0,311);
- Ohrozené rodiny ($p < 0,001$, Spearmanov koeficient = - 0,388);
- Týrané osoby ($p = 0,001$, Spearmanov koeficient = - 0,216);
- Nezamestnaní ($p < 0,001$, Spearmanov koeficient = - 0,381).

U cieľových skupín, kde je hodnota Spearmanovho korelačného koeficientu vyššia ako 0,2, môžeme povedať, že je táto závislosť stredne silná, tzn. ak sa neziskové organizácie venujú posledným štyrom menovaným cieľovým skupinám, je tu stredne silná nepriama závislosť a teda tieto organizácie skôr majú záujem registrovať sa ako sociálne podniky.

Početnosť (veľkosť) cieľovej skupiny nemá vplyv na to, či neziskové organizácie uvažujú získať štatút registrovaného podniku ($p = 0,803$).

5.10.5 Oblasť pôsobenia organizácií a plány zakladať sociálne podniky

Pri analýze plánov neziskových organizácií zakladať sociálne podniky vo vzťahu k primárnej oblasti pôsobenia neziskových organizácií podľa Zákona č. 346/2018 Z. z. o registri mimovládnych neziskových organizácií, sme zistili štatisticky významnú závislosť ($p < 0,001$). Môžeme povedať, že oblasť pôsobenia organizácie stredne silne (Cramer's $V = 0,351$) pôsobí na úvahy organizácie o získaní štatútu registrovaného sociálneho podniku. Plány zakladať sociálne podniky majú významne skôr (AR je väčší ako 2,0) organizácie pôsobiace v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít a v oblasti sociálnych služieb. Organizácie pôsobiace v oblasti športu skôr záujem nemajú (AR je -3,3), ako dokumentuje nasledujúca tabuľka. Pri ostatných organizáciách vo vzťahu k oblasti ich pôsobenia sme nezaznamenali štatisticky významné rozdiely.

Tabuľka 10.3 Záujem o získanie štatútu registrovaného podniku podľa oblasti pôsobenia MNO

Oblasť	Áno	Nie	Spolu
Ľudské práva a advokačné aktivity	4	9	13
Kultúra a duchovné hodnoty	6	38	44
Životné prostredie	0	8	8
Vzdelávanie	6	37	43
Veda, výskum a vývoj	0	4	4
Šport	1	82	83
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	1	1	2
Sociálne služby	10	28	38
Dobrovoľníctvo	0	14	14
Zdravie	0	8	8
Iné	0	9	9
Spolu	28	238	266

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

5.10.6 Zameranie organizácií a plány zakladať sociálne podniky

Z hľadiska zamerania vzájomnej alebo verejnej prospešnosti organizácií a ich plánov získať štatút registrovaného sociálneho podniku, vyšla p -hodnota 0,033 a teda to, pre koho neziskové organizácie realizujú svoje aktivity, má vplyv na to, či chcú zakladať sociálne podniky. Cramerovo V je v tomto prípade 0,168, tzn. ide o slabú závislosť. V prípade napĺňania komunitného záujmu

(poskytovanie služieb pre komunitu ľudí) majú organizácie skôr záujem o zakladanie sociálneho podniku (AR = 2), v prípade zamerania na poskytovanie služieb len členom (vzájomná prospešnosť) organizácie záujem skôr nemajú (AR = -2,3).

5.10.7 Ciele organizácií a plány zakladať sociálne podniky

Pri analýze vplyvu cieľov neziskových organizácií na ich plány zakladať sociálne podniky vyšla pre niektoré ciele p-hodnota väčšia ako 0,05 a teda tieto ciele organizácií nemajú vplyv na to, či neziskové organizácie uvažujú získať štatút registrovaného podniku. Pri väčšine cieľov však tieto majú vplyv na plány neziskových organizácií registrovať sa ako sociálny podnik, pričom miera vplyvu je slabá až stredne silná nepriama, tzn. organizácie venujúce sa týmto cieľom majú záujem stať sa registrovaným sociálnym podnikom. Konkrétne ide o tieto ciele:

- Poskytovať služby užívateľom a klientom podľa ich potrieb (p = 0,008, Spearman = -0,161);
- Ovplyvňovať politické a legislatívne rozhodnutia v zmysle požiadaviek našich záujmových skupín (p = 0,010, Spearman = - 0,159);
- Zlepšovať kvalitu života klientov prostredníctvom poskytovania služieb (p = 0,017, Spearman = - 0,147);
- Formulovať politické a ideologické postoje (p = 0,002, Spearman = - 0,192);
- Trvalo zlepšovať, prípadne rozširovať ponuku služieb a činností (p = 0,022, Spearman = - 0,140);
- Rozvíjať ponuku služieb a aktivít na základe prania a potrieb našich záujmových skupín (p = 0,005, Spearman = - 0,172);
- Byť verejným hlasom určitej skupiny a/alebo určitého záujmu (p = 0,003, Spearman = - 0,180);
- Prekonávať bariéry medzi rozdielnymi skupinami ľudí (p = 0,018, Spearman = - 0,145);
- Upozorňovať verejnosť na určité témy (p = 0,009, Spearman = - 0,159);
- Bojovať našimi aktivitami proti sociálnemu vylúčeniu (p < 0,001, Spearman = - 0,229);
- Poskytovať služby ľuďom, ktorí za ne nemôžu ponúknuť žiadnu náklady pokrývajúcu protislužbu (p = 0,004, Spearman = - 0,178);
- Budovanie dôvery medzi ľuďmi pochádzajúcimi z rozdielnych prostredí (p = 0,008, Spearman = - 0,163);
- Usilovať o zmenu politického/ideologického prostredia (p = 0,003, Spearman = - 0,179);
- Ponúkať individuálnu pomoc našim cieľovým skupinám (p = 0,000, Spearman = - 0,250).

5.10.8 Poskytované služby a plány zakladať sociálne podniky

To, aké služby neziskové organizácie poskytujú v zásade nemalo vplyv na záujem neziskových organizácií získať štatút sociálneho podniku. Len v niektorých oblastiach poskytovaných služieb aktivity, ktoré realizujú pracovníci v organizácii, mali vplyv na plány neziskových organizácií registrovať sa ako sociálny podnik, pričom miera vplyvu je slabá nepriama, tzn. organizácie venujúce sa týmto cieľom majú skôr záujem stať sa registrovaným sociálnym podnikom. Jedná sa o tieto poskytované služby:

- Poskytovanie sociálnych služieb (p = 0,035, Spearman = - 0,130);
- Výskum a vývoj (p = 0,015, Spearman = - 0,149);

- Publikačná činnosť ($p = 0,010$, Spearman = - 0,157);
- Lobovanie ($p = 0,017$, Spearman = - 0,146);
- Obhajoba práv a záujmov, obhajoba práv určitej skupiny ľudí ($p < 0,001$, Spearman = - 0,215) – tu je závislosť stredne silná;
- Pripomienkovanie a podieľanie sa na tvorbe koncepčných a legislatívnych dokumentov ($p = 0,006$, Spearman = - 0,168);
- Riadenie dobrovoľníkov ($p = 0,014$, Spearman = - 0,151);
- Riadenie platených pracovníkov ($p = 0,004$, Spearman = - 0,176);
- Poskytovanie poradenstva a informácií ($p = 0,018$, Spearman = - 0,145);
- Účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politík na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni ($p = 0,020$, Spearman = - 0,143).

5.10.9 Motívy vzniku a plány zakladať sociálne podniky

V dotazníku sme skúmali 9 možných motívov, ktoré mali zakladatelia pre vznik neziskových organizácií (desiata možnosť bola „iné“, ktorú však nikto z respondentov neoznačil). Z týchto deviatich motívov sa v štyroch prípadoch preukázal vplyv na plány neziskových organizácií registrovať sa ako sociálny podnik, pričom miera vplyvu je slabá nepriama, tzn. organizácie založené s týmto motívom majú skôr záujem stať sa registrovaným sociálnym podnikom. Konkrétne ide o tieto motívy:

- Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt, resp. nie v dostatočnom objeme a/alebo rozsahu, pretože na to nemá kapacity (finančné, personálne...) alebo takýto produkt poskytuje, no so znakmi klientelizmu alebo korupcie, preto sme vznikli ($p = 0,013$, Spearman = - 0,152).
- Vnímali sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám, preto sme vznikli ($p = 0,005$, Spearman = - 0,172)
- Vnímali sme, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb, preto sme vznikli ($p = 0,006$, Spearman = - 0,167)
- **Založili sme našu organizáciu ako atypickú formu podnikania – nechceli sme vyslovene podnikáť ani zakladať sociálny podnik, ale činnosti, ktoré robíme sú všeobecne prospešné ($p = 0,009$, Spearman = - 0,160)**

Na základe poslednej uvedenej motivácie sa tak potvrdil predpoklad, že organizácie, kde motivácia vzniku bolo založiť neziskovú organizáciu ako atypickú formu podnikania, majú väčší záujem o získanie štatútu registrovaného sociálneho podniku.

5.10.10 Vykonávanie hospodárskej činnosti a plány zakladať sociálne podniky

Pre potreby vyhodnotenie predpoklad, že neziskové organizácie, ktoré sa venujú aj vedľajšej (hospodárskej) činnosti, majú skôr záujem o založenie sociálneho podniku, sme upravili

premenné v otázke 54 o príjmoch neziskových organizácií. Ak organizácia mala pre akúkoľvek položku príjmov, resp. výnosov z vedľajšej činnosti hodnotu väčšiu ako 0, použili sme kód 1, ktorý znamená áno, organizácia má vedľajšiu/hospodársku činnosť. Ak mala organizácia vo všetkých stĺpcoch hodnotu 0, potom sme použili kód 0 - organizácia nemá hospodársku činnosť. Ak boli bunky prázdne, potom organizácia nevyplnila údaje, ostali missing values.

Tabuľka 10.4 Záujem o získanie štatútu registrovaného podniku podľa toho, či MNO vykonáva hospodársku činnosť

		V kontexte novovzniknutej legislatívy (v roku 2018) o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch uvažovali ste, alebo uvažujete o získaní štatútu registrovaného sociálneho podniku?		Má organizácia vedľajšiu činnosť?
Spearman's rho	V kontexte novovzniknutej legislatívy (v roku 2018) o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch uvažovali ste, alebo uvažujete o získaní štatútu registrovaného sociálneho podniku?	Correlation Coefficient	1,000	-,269**
		Sig. (2-tailed)		0,001
		N	266	155
	Má organizácia vedľajšiu činnosť?	Correlation Coefficient	-,269**	1,000
		Sig. (2-tailed)	0,001	
		N	155	207

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Na základe tabuľky 10.4 môžeme povedať, že je tu stredne významná závislosť, ak organizácia vykonáva vedľajšiu/hospodársku činnosť, skôr má záujem o registráciu (p-hodnota = 0,001, Spearman = - 0,269).

5.10.11 Diskusia

Analýza plánov neziskových organizácií v oblasti zakladania sociálnych podnikov potvrdila nízky záujem o túto oblasť, len 3,6 % organizácií malo alebo má záujem do budúca registrovať sa ako sociálny podnik. Tento fakt sa prejavuje aj v Registri sociálnych podnikov, ktorý vedie Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. K júlu 2020 bolo v Registri 165 registrovaných sociálnych podnikov, z toho len 5 malo právnu formu mimovládnej neziskovej organizácie (3 občianske združenia a 2 neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby), čo predstavuje 3 %.

Ak porovnáme situáciu pre zavedením zákona č. 112/2018 o sociálnej ekonomike a sociálnom podnikaní, tak publikácia Vacekovej a Murray Svidroňovej (2016) uvádza, že zo 44 aktívnych sociálnych podnikov iba 4 mali právnu formu MNO (1 občianske združenie, 3 neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby), čo bolo 9 %. Z uvedeného vyplýva, že u mimovládnych neziskových organizácií nový zákon nezvýšil záujem o sociálne podnikanie, skôr naopak.

Sociálne podnikanie si neziskové organizácie spájajú s mnohými prekážkami, pričom najčastejšie ide o nedostatok informácií o tejto možnosti (51,7%), vysokú administratívnu záťaž (28,8%) komplikovanú legislatívu (21,3%), nedostatočnú podporu zo strany štátu (13,1%) a 6,7% nemá pozitívne skúsenosti s podnikaním. V rámci možnosti Iné rezonovali bariéry, resp. dôvody nezájmu zakladať sociálny podnik ako nedostatok kapacít, nezáujem o podnikanie, nesúlad so zámerom organizácie, nedostatok ambícií či kompetencií. Tieto prekážky do veľkej miery reflektujú aj zistenia výskumnej správy autoriek Brozmanová Gregorová & Murray Svidroňová (2020), kde rozhovormi s kľúčovými aktérmi sociálnej ekonomiky identifikovali hlavné problémy v oblasti sociálneho podnikania ako nedostatočne implementované finančné nástroje na podporu sociálneho podnikania; chýbajúce ľudské kapacity v oblasti sociálneho podnikania; absentujúce komplexné vzdelávanie v oblasti sociálneho podnikania a nedostatočná informovanosť ľudí v tejto oblasti.

Medzi plánmi neziskových organizácií v oblasti zakladania sociálnych podnikov a právnou formou nie je štatisticky významná závislosť ($p = 0,225$), tzn. právna forma nemá vplyv na to, či nezisková organizácia uvažuje získať štatút registrovaného podniku. Taktiež sídlo organizácie, veľkosť vyjadrená počtom zamestnancov ani pôsobnosť organizácie podľa veľkosti územia ani podľa krajov nemá vplyv na to, či neziskové organizácie uvažujú získať štatút registrovaného podniku, p -hodnota bola pre všetky oblasti vyššia ako 0,05.

Analýza vo vzťahu k ďalším premenným preukázala štatisticky významnú závislosť. Konkrétne podľa veku organizácie o zakladanie sociálneho podniku majú skôr záujem mladšie organizácie (čím je organizácia staršia, tým menší záujem registrovať sa ako sociálny podnik). Pri cieľovej skupine organizácie podľa veku ani pre jednu vekovú kategóriu nie je štatisticky významná závislosť, p -hodnota vyšla všade vyššia ako 0,05, tzn. cieľová skupina podľa veku nemá vplyv na to, či neziskových organizácií uvažujú získať štatút registrovaného podniku. Avšak pri analýze podľa špecifik cieľových skupín vyšli viaceré štatisticky významné závislosti, a to pre skupiny ľudia bez domova, užívatelia drog a drogovu závislé osoby, etnické minority, ľudia so sociálnym znevýhodnením, ohrozené rodiny, týrané osoby a nezamestnaní. Podľa oblasti pôsobenia plány zakladať sociálne podniky majú významne skôr (AR je väčší ako 2,0) organizácie pôsobiace v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít a v oblasti sociálnych služieb. Organizácie pôsobiace v oblasti športu skôr záujem nemajú (AR je -3,3). Z hľadiska zamerania vzájomnej alebo verejnej prospešnosti organizácií a ich plánov získať štatút registrovaného sociálneho podniku, môžeme zhodnotiť, že v prípade napĺňania komunitného záujmu (poskytovanie služieb pre komunitu ľudí) majú organizácie skôr záujem o zakladanie sociálneho podniku (AR = 2), v prípade zamerania na poskytovanie služieb len členom (vzájomná prospešnosť) organizácie záujem skôr nemajú (AR = -2,3). Pri analýze vplyvu cieľov neziskové organizácie na ich plány zakladať sociálne podniky, tieto

väčšinou majú vplyv na to, či sa organizácie chce registrovať ako sociálny podnik. To, aké služby neziskové organizácie poskytujú v zásade nemalo vplyv na záujem neziskových organizácií získať štatút sociálneho podniku. Len v niektorých oblastiach poskytovaných služieb aktivity, ktoré realizujú pracovníci v organizácii mali vplyv na plány registrovať sa ako sociálny podnik. Z týchto deviatich motívov vzniku neziskových organizácií sa v štyroch prípadoch preukázal vplyv na plány organizácií registrovať sa ako sociálny podnik, tzn. organizácie založené s na základe daných štyroch motívov majú skôr záujem stať sa registrovaným sociálnym podnikom. Zaujímavý v kontexte sociálneho podnikania je najmä motív „Založili sme našu organizáciu ako atypickú formu podnikania – nechceli sme vyslovene podnikať ani zakladať sociálny podnik, ale činnosti, ktoré robíme sú všeobecne prospešné“, kde sa potvrdil predpoklad, že organizácie, kde motivácia vzniku bolo založiť MNO ako atypickú formu podnikania, majú väčší záujem o získanie štatútu registrovaného sociálneho podniku. Taktiež, ak organizácia vykonáva v súčasnosti vedľajšiu/hospodársku činnosť, skôr má záujem o registrovanie sa ako sociálny podnik.

5.11 Priestorové zabezpečenie aktivít neziskových organizácií

Vychádzajúc zo štúdie Velšica a Pinterovej (2008), niektoré poznatky z praxe neziskových organizácií na Slovensku poukazujú na fakt, že mnohé z nich nemajú pre svoju prácu a činnosť vlastné priestory a problém priestorov riešia nielen prenájmom, ale nezriedka používajú aj svoje domáce priestory. Autori tento fakt skúmali s ohľadom na informatizáciu neziskových organizácií, pretože práve domáca práca je významný faktor determinujúci využívanie modernej IKT. Podľa prieskumu z roku 2008⁷⁷ vlastné priestory má iba 12% neziskových organizácií, v prenájme je až 65% a zostávajúca štvrtina (23%) deklaruje, že ich pracovníci pracujú doma. V našej analýze sme sa preto zamerali na to, aké je priestorové zabezpečenie neziskových organizácií. Prehľad odpovedí je v tabuľke 11.1.

Tabuľka 11.1 Priestorové zabezpečenie v neziskových organizáciách

	Responses		Percent of Cases
	N	Percent	
Prenajaté priestory za komerčné nájomné	97	18,5%	28,5%
Bezplatne od inak prepojenej osoby	64	12,2%	18,8%
Vlastné priestory	63	12,0%	18,5%
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od zriaďovateľa	56	10,7%	16,5%
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od inak prepojenej osoby	52	9,9%	15,3%
Bezplatne v priestoroch zriaďovateľa	51	9,7%	15,0%
Nemáme žiadne priestory, ale potrebovali by sme ich pre realizáciu našich aktivít	39	7,4%	11,5%
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od objednávateľa aktivít	25	4,8%	7,4%
Nemáme žiadne priestory a ani to nie je pre naše aktivity potrebné	30	5,7%	8,8%
Bezplatne v priestoroch objednávateľa aktivít	28	5,3%	8,2%
Iné	19	3,6%	5,6%
Spolu	524	100,0%	154,1%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Najčastejšie majú neziskové organizácie prenajaté priestory za nájomné, ktorého výška je bežná na trhu (28,5%), takmer zhodne majú buď priestory bezplatne alebo vlastné priestory. V rámci možnosti iné respondenti uvádzali najčastejšie bezplatné priestory od subjektov verejného sektora ako mestský úrad, verejná knižnica či kultúrny dom, resp. školy a v jednom prípade aj fakulta univerzity, na ktorej asociácia pôsobí. Ďalej sa vyskytovali možnosti, kedy organizácie platia nájomné, ale len v podobe spotreby energií a údržby objektu a priestorov, prípadne mali prenajaté priestory od mestských častí za žiadne alebo minimálne nájomné. Respondenti tiež uvádzali, že využívajú kultúrne stánky, ale tiež verejné priestranstvá a aktivity vykonávajú „v teréne“. Za zmienku stoja dve atypické odpovede:

⁷⁷Výberová vzorka sa skladala zo 400 reprezentantov neziskových organizácií. V prieskume sa nezohľadňovalo, či ide o pracovníkov na plný alebo čiastočný úväzok, na živnosť či dobrovoľne pracujúcich bez nároku na mzdu. Účelom bolo identifikovať osoby zabezpečujúce chod a činnosť organizácie.

- Naša chránená dielňa získala sociálny úver zo SLSP, ešte ho splácame – respondent teda zrejme spláca úver za vlastné priestory.
- Činnosť realizujeme v nevyhovujúcich priestoroch - v prenajatom železničnom vozni - bez stáleho zdroja elektriny, vody, sociálneho zázemia. Nemáme k dispozícii reprezentatívne priestory, v ktorých by sme verejne prezentovali vlastnú činnosť.

11,5% organizácií nemá priestory, ale potrebovali by ich pre svoju činnosť.

V ďalšej analýze sme sa zamerali na zisťovanie, či súvisí priestorové zabezpečenie s právnou formou, s oblasťou pôsobenia organizácie a so sídlom organizácie.

5.11.1 Priestorové zabezpečenie neziskových organizácií a právna forma

Ako bolo uvedené vyššie, pre všetkých 11 možností boli vzájomne vzťahy s právnou formou testované ako 11 samostatných otázok. Postupne interpretujeme tie výstupy, kde bola potvrdená štatistická súvislosť.

Právna forma má štatisticky významný vplyv na to, či organizácia má **vlastné priestory** ($p = 0,003$), pričom táto závislosť je slabá (Cramerovo $V = 0,225$). Konkrétne, pri právnej forme občianske združenie sú vlastné priestory významne menej časté ($AR = -3,0$), naopak, vlastné priestory majú významne skôr nadácie ($AR = 2,5$) a neinvestičné fondy ($AR = 2,9$).

Právna forma ďalej vplýva na to, či organizácia má **prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od inak prepojenej osoby** (nie od zriaďovateľa ani od objednávateľa aktivít). Pri tomto prenájme je p -hodnota 0,044 a závislosť je len slabá (Cramerovo $V = 0,185$). Významne častejšie majú takýto typ prenájmu len neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby ($AR = 3,1$).

To, či má organizácia prenajaté priestory za komerčné nájomné, prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od zriaďovateľa alebo objednávateľa aktivít, priestory zadarmo od zriaďovateľa, objednávateľa aktivít alebo inak prepojenej osoby alebo nemá žiadne priestory nesúvisí s právnou formou organizácie (p -hodnota bola pre všetky prípady vyššia ako 0,05).

5.11.2 Priestorové zabezpečenie neziskových organizácií a oblasť pôsobenia

Oblasť pôsobenia má štatisticky významný vplyv na to, či organizácie majú **prenajaté priestory za komerčné nájomné** ($p = 0,014$), pričom táto závislosť je slabá (Cramerovo $V = 0,256$). Významne menej často majú priestory za komerčné nájomné organizácie, ktorých hlavná činnosť je v oblasti kultúra a duchovné hodnoty ($AR = -3,1$). Naopak, významne častejšie majú takto prenajaté priestory organizácie, ktoré ako hlavnú oblasť zvolili možnosť iné ($AR = 2,8$).

Štatisticky významná súvislosť je aj medzi oblasťou pôsobenia a tým, či neziskové organizácie majú **prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od inak prepojenej osoby** ($p = 0,009$), pričom táto závislosť je slabá (Cramerovo $V = 0,269$). Významne menej často majú takto prenajaté priestory organizácie, ktoré pôsobia v oblasti športu ($AR = -3,0$). Naproti tomu, významne

častejšie majú prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od inak prepojenej osoby tie organizácie, ktoré uviedli, že ich hlavná činnosť je v oblastiach vzdelávanie (AR = 2,5) a zdravie (Adjusted residual = 3,0).

To, či majú organizácie **bezplatne v priestoroch objednávateľa aktivít**, závisí od oblasti pôsobenia ($p = 0,004$), pričom táto závislosť je slabá (Cramerovo $V = 0,266$). Konkrétne, významne častejšie je to u organizácií, ktoré pôsobia v oblasti vzdelávania (AR = 3,1) významne menej často je to u neziskových organizácií, ktorých hlavná oblasť pôsobenia je šport (AR = -3,2).

Aj v prípade priestorov, ktoré majú organizácie **bezplatne od inak prepojenej osoby**, sa preukázal štatisticky významný vplyv ($p = 0,016$), pričom táto závislosť je slabá (Cramerovo $V = 0,262$). Významne častejšie sledujeme tento typ priestorového zabezpečenia u neziskových organizácií, ktorých hlavná oblasť pôsobenia je vzdelávanie (AR = 2,8).

Oblasť pôsobenie neziskových organizácie nemá vplyv na to, či organizácie majú vlastné priestory, prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od zriaďovateľa alebo objednávateľa aktivít, bezplatné priestory od zriaďovateľa, žiadne priestory alebo respondenti uviedli možnosť iné.

5.11.3 Priestorové zabezpečenie neziskových organizácií a sídlo organizácie

To, či organizácia má sídlo v meste alebo na vidieku, nemá vplyv na to, či organizácia má **vlastné priestory**, rovnako to nezávisí ani od jej sídla podľa krajov.

Sídlo podľa kraja nemá vplyv na to, či neziskové majú sídlo v **prenajatých priestoroch za komerčné nájomné**, ale pri sídle v meste/na vidieku sa prejavila štatisticky významná závislosť ($p = 0,047$), pričom táto závislosť je slabá (Cramerovo $V = 0,139$). Významne častejšie sledujeme tento typ priestorového zabezpečenia u neziskových organizácií, ktoré majú sídlo v meste (AR= 2,5).

Sídlo podľa kraja, ani podľa toho, či neziskové organizácie sídlia v meste alebo na vidieku, nemá vplyv na to, či organizácie majú priestory za **zvýhodnené nájomné od zriaďovateľa alebo objednávateľa aktivít**. Sídlo podľa kraja nemá vplyv ani na **prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od inak prepojenej osoby**, ale to, či organizácia sídli v meste alebo na vidieku má štatisticky významný vplyv na tento typ priestorového zabezpečenia ($p = 0,018$), pričom táto závislosť je slabá (Cramerovo $V = 0,148$). Významne častejšie sledujeme tento typ priestorového zabezpečenia u neziskových organizácií, ktoré sídlia na vidieku (AR= 2,6).

Sídlo organizácie podľa kraja ani podľa toho, či je v meste alebo na vidieku, nemá vplyv na to, či má organizácia priestory bezplatne (od zriaďovateľa, objednávateľa aktivít alebo od inak prepojenej osoby), nemá priestory alebo respondenti uviedli možnosť iné.

5.11.4 Diskusia

Porovnaním výsledkov výskumu so štúdiou od Velšica a Pintérovej zisťujeme, že podobne ako v roku 2008, aj v roku 2018 malo vlastné priestory len 12% neziskových organizácií. Prenajaté priestory malo 44% neziskových organizácií zapojených do výskumu a bezplatne mohlo priestory využívať 27 % organizácií. V roku 2008 malo prenájaté priestory 65 % organizácií, z tohto pohľadu môžeme konštatovať istý posun, že organizáciám sa darí získavať priestory aj bezplatne.

5.12 Webové a on-line prezentácie využívané neziskovými organizáciami

Využívanie moderných informačných technológií (e-mailu, internetu, informačných databáz a pod.) sa pre každodennú prácu stáva čím ďalej tým viac bežnou nutnosťou. Jedná sa ako o komerčné firmy či vzdelávacie inštitúcie, tak aj o neziskové organizácie. Hendikepom neziskových organizácií je však horšie a často problematické zaistenie ich prevádzky. Starosti so zháňaním finančným prostriedkov na ich hlavné projekty často odsúvajú do pozadia starosti o vývoj a stabilitu organizácie ako takej. Nezostávajú prostriedky na vzdelávanie pracovníkov ani na „držanie kroku a tempa“ s modernými informačno-komunikačnými technológiami (IKT). Odkladanie riešenia takýchto základných článkov stratégie rozvoja organizácie spätne znižuje úspešnosť fundraisingových aktivít (Cihlářová, 2003).

Velšic a Pinterová (2008) kladú dôraz pri zavádzaní informatizácie do mimovládnych organizácií na oblasť finančných prostriedkov, od ktorých závisí úroveň IKT. Podľa nich v pozadí celej problematiky informatizácie, od technického vybavenia cez elektronické služby až po ľudské zdroje, stojí otázka financií. Nie náhodou je informatizácia o krok vpredu najmä vo väčších organizáciách – nielen tých s rozsiahlejšou štruktúrou, počtom pracovníkov, ale najmä rozpočtom. Na rozdiel od štátnych organizácií, ktoré majú financie na informatizáciu pridelené zo štátneho rozpočtu, eurofondov (viď napr. projekt OPIS – Operačný program informatizácia spoločnosti zameraný na informatizáciu verejnej správy na Slovensku), či od korporátneho sektora, ktorý ju financuje z vlastnej komerčnej činnosti, sú mimovládne organizácie odkázané v prevažnej miere na vonkajšie zdroje.

Napriek tomu, že mnohé štatistické údaje a analýzy sú často sektorovo orientované (napr. európska komisia pravidelne monitoruje stav vo verejnej správe, zdravotníctve, biznis sektore, v bežnej populácii atď.), prakticky nikde nenájdeme zmienku o úrovni informatizácie v mimovládnom neziskovom sektore. Elementárne údaje, ako je internetové pripojenie, webová stránka, používanie internetu a elektronickej pošty, poskytovanie elektronických služieb a pod. v prostredí mimovládnych organizácií nesleduje ani štatistika v SR (Velšic a Pinterová, 2008).

I keď mnohé informácie o neziskových organizáciách (názov, adresa, telefón, fax, bankové spojenie, a pod.) možno nájsť v rôznych databázach a registroch, iba v niektorých prípadoch nájdeme aj údaje o elektronických formách komunikácie ako je web stránka alebo e-mailová adresa. Neexistuje žiadna relevantná štatistika o informačných technológiách v treťom sektore. Spomínaná štúdia Velšica a Pinterovej z roku 2008 identifikovala celkovo 16% neziskových organizácie, ktoré malo web stránky a internetové portály. Zvyšných 84% organizácií vlastné web stránky či portál vôbec nemalo. Toto komunikačné rozhranie je pritom z inštitucionálneho hľadiska kľúčové, pretože poskytuje nielen priestor na všeobecnú prezentáciu vlastných aktivít a misie neziskových organizácií, ale aj priestor na konkrétne výsledky/produkty ich činnosti, rôzne služby, priestor pre vyjadrenie názorov a vzájomnú komunikáciu (napr. chat, diskusné fóra a skupiny, blogy, elektronické hlasovania, dotazníky, petície), priestor na organizovanie aktivít, kampaní, lobing, advokačnú činnosť atď.

V celospoločenskom meradle sa stala dominantnou formou komunikácie jej elektronická forma. V každodennom živote sa čoraz častejšie stretávame s mobilnou komunikáciou, internetom, elektronickou poštou a rôznymi inými elektronickými službami. Preto sme u neziskových organizácií zisťovali, aké formy on-line prezentácie využívajú. Prehľad odpovedí je v tabuľke 12.1.

Tabuľka 12.1 Formy on-line prezentácie neziskových organizácií

Formy prezentácií	N	Percent	Valid Percent
Vlastná webová stránka aj Facebook (prípadne iné sociálne siete)	185	23,9	54,4
Len vlastná webová stránka	65	8,4	19,1
Len vlastný Facebook	36	4,7	10,6
Nemajú webovú stránku ani Facebook či iný on-line profil	33	4,3	9,7
Webová stránka pridruženú pod stránku zriaďovateľa, ale vlastný Facebook (prípadne iné sociálne siete)	6	0,8	1,8
Len webová stránka pridružená pod stránku zriaďovateľa	3	0,4	0,9
Iné	12	1,6	3,5
Odpovedali	340	43,9	100
Neodpovedali	433	56,1	
Spolu	773	100	

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Ako dokumentuje tabuľka 54,4% organizácii má vlastnú webovú stránku aj Facebook, prípadne iné sociálne siete, 19,1% má len vlastnú webovú stránku a 10,6% len vlastný Facebook. Žiadnu web stránku, Facebook alebo iný on-line profil nemá len 9,7% neziskových organizácií. V rámci možnosti iné 12 respondenti uvádzali najčastejšie webová stránka pridružená k stránke spolupracujúcej organizácie či partnerovi (4 respondenti), ale tiež po jednej odpovedi boli uvedené napr.: máme Facebook a blog, máme dve vlastné webové stránky aj Facebook, máme všetko, aj web, aj sociálne siete. Viacerí respondenti uviedli pod iné možnosti, ktoré zrejme prehliadli v ponuke, išlo o odpovede typu máme len Facebook či údaje zverejňujeme na stránke zriaďovateľa.

Na základe odpovedí respondentov sme analyzovali nasledovné vzťahy, či súvisí on-line prezentácia s právnou formou, s cieľovou skupinou organizácie, s oblasťou pôsobenia organizácie, s pôsobnosťou organizácie, so sídlom organizácie, s ďalšími oblasťami, ktoré postupne uvádzame.

Medzi tým, akú formu on-line prezentácie majú neziskové organizácie a právnou formou nie je štatisticky významná závislosť ($p = 0,171$), tzn. právna forma nemá vplyv na to, či a ako sa neziskové organizácie prezentujú on-line (web, sociálne siete a pod.). Taktiež oblasť pôsobenia, zamerania organizácie z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti nemá vplyv na to, či

a ako sa neziskové organizácie prezentujú v on-line prostredí, p-hodnota bola pre všetky oblasti vyššia ako 0,05.

5.12.1 Prezentácia neziskových organizácií v on-line prostredí a cieľové skupiny organizácií

Pri cieľovej skupine organizácie podľa veku vyšla štatisticky významná závislosť pre dve skupiny, a to deti 0 – 6 rokov (p-hodnota = 0,003, Cramerovo V = 0,247) a seniori nad 50 rokov (p-hodnota = 0,038, Cramerovo V = 0,199), pričom na základe hodnôt Cramerovho V je táto závislosť slabá. Pri cieľovej skupine detí 0 – 6 rokov neziskové organizácie majú významne viac webovú stránku aj Facebook, prípadne iné sociálne siete (AR = 2,2), resp. majú webovú stránku pridruženú pod stránku zriaďovateľa (AR = 2,9). Naopak, významnej menej majú tieto neziskové organizácie len vlastnú webovú stránku (AR = - 2,1). V prípade cieľovej skupiny seniorov 50 a viac rokov majú významne častejšie neziskové organizácie zriadenú len vlastnú webovú stránku (AR = 2,0), naopak významne menej často majú organizácie venujúce sa tejto cieľovej skupine len vlastný Facebook (AR = - 2,4).

Pri analýze podľa špecifik cieľových skupín vyšli len jedna štatisticky významná závislosť. To, akou formou sa neziskové organizácie prezentujú on-line, závisí od toho, či cieľová skupina organizácií sú zvieratá (p-hodnota = 0,047), pričom táto závislosť je slabá (Cramerovo V = 0,202) a významnej častejšie majú tieto organizácie len vlastný Facebook (AR = 3,0).

Početnosť (veľkosť) cieľovej skupiny nemá vplyv na to, či a ako sa neziskové organizácie prezentujú on-line (p-hodnota = 0,474).

5.12.2 Prezentácia neziskových organizácií v on-line prostredí a pôsobnosť organizácie

Podľa veľkosti územia, na ktorom neziskové organizácie pôsobia, sa potvrdila štatisticky významná závislosť (p = 0,003), pričom táto závislosť je slabá (Cramerovo V = 0,173). Konkrétne, neziskové organizácie pôsobiace na komunitnej úrovni (vybraná časť obce) významne častejšie nemajú webovú stránku ani Facebook či iný on-line profil (AR = 3,0). U organizácií, ktoré pôsobia na miestnej úrovni (obec, resp. okres) sa prejavilo, že skôr majú len webovú stránku pridruženú pod stránku zriaďovateľa (AR = 2,7) alebo majú len vlastný Facebook (AR = 3,7). Naopak, významne menej často majú tieto organizácie vlastnú webovú stránku aj Facebook či iné sociálne siete (AR = -2,2). Organizácie, ktoré majú celoslovenskú pôsobnosť, významne menej často majú len vlastný Facebook (AR = -2,6). Organizácie pôsobiace globálne zase významne častejšie majú webovú stránku pridruženú pod stránku zriaďovateľa, alebo vlastný Facebook resp. iné sociálne siete (AR = 2,0). Pri ostatných organizáciách vo vzťahu k ich pôsobnosti podľa veľkosti územia sme nezaznamenali štatisticky významné rozdiely.

5.12.3 Prezentácia neziskových organizácií v on-line prostredí a sídlo organizácie

Analýzou vzťahu medzi sídlom organizácie a tým, či a ako sa neziskové organizácie prezentujú v on-line priestore, sa potvrdila štatisticky významná závislosť, tzn. to, či organizácie majú sídlo v meste alebo na vidieku má vplyv na prezentáciu organizácií on-line ($p = 0,001$), pričom táto závislosť je slabá (Cramerovo $V = 0,201$). Významne častejšie majú organizácie webovú stránku a zároveň aj Facebook či iné sociálne siete so sídlom v meste ($AR = 3,2$), naopak, organizácie so sídlom na vidieku majú súčasne tieto druhy prezentácie výrazne menej ($AR = - 4,5$), no významne častejšie majú len vlastný Facebook ($AR = 2,8$). Organizácie so sídlom v meste majú zase významne menej často webovú stránku pridruženú pod stránku zriaďovateľa ($AR = - 2,0$).

5.12.4 Prezentácia neziskových organizácií v on-line prostredí a dĺžka pôsobenia organizácií

Z hľadiska dĺžky pôsobenia organizácií sme skúmali dve charakteristiky, prvou bol „vek“ organizácie, tzn. kedy organizácia reálne vznikla registráciou. Druhá charakteristika bol počet rokov, ktoré organizácia vykonáva svoje aktivity. Obe charakteristiky majú vplyv na to, či a ako sa MNO prezentujú on-line. Pre vek organizácie sa potvrdila štatisticky významná závislosť (p -hodnota = $0,021$), pričom ide o stredne silnú závislosť (Cramerovo $V = 0,411$). To, koľko rokov reálne organizácia vykonáva aktivity, má taktiež stredne silnú závislosť (Cramerovo $V = 0,449$), pričom p -hodnota bola $0,020$. Môžeme tak konštatovať, že „staršie“ organizácie majú skôr vytvorené rôzne formy prezentácie on-line.

5.12.5 Diskusia

Odhladnuc od štúdie Velšica a Pinterove z roku 2008, oblasti informatizácie neziskových organizácií nie je venovaná veľká pozornosť. Porovnávať výsledky nášho výskumu s uvedenou štúdiou je pri dnešnom rýchlom technologickom pokroku irelevantné.

V roku 2016 bola spracovaná diplomová práca s názvom „Využívanie informačných technológií v mimovládnych organizáciách na Slovensku“, ktorej výstupy však nie sú reprezentatívne, práca skúmala len MNO so sídlom v Bratislavskom (48 respondentov) a Banskobystrickom kraji (41 respondentov). Sumár výsledkov je v nasledujúcej tabuľke, zahrňuje aj oblasť webových stránok.

Tabuľka 12.2 Využívanie IKT v neziskových organizáciách

	BASK	BBSK
Podiel MVO s vlastným PC	67%	68 %
Počet vlastných PC	171	174
Podiel MVO s vlastným IT vybavením	77 %	73 %
Údržba IT, ktorú vykonáva	62 %	74 %
- Dobrovoľník	36 %	43 %
- Platený externý profesionál	47 %	47 %
- 1 profesionál v odbore IT	7 %	7 %
- 1 laik v odbore IT	3 %	3 %
- 1 zamestnanec na plný úväzok	7 %	0 %
Potreby MNO v oblasti IT	lacnejší prístup k novému vybaveniu a softvéru, školenia/informácie o softvéri, technická podpora a pomoc pri problémoch s používaním PC	lacnejší prístup k novému vybaveniu a softvéru, pomoc pri tvorbe www prezentácií a s webhostingom, školenia/informácie o softvéri
Pripojenie organizácie k internetu	92 %	98 %
Vlastná webová stránka	92 %	90 %
Význam IT pre MVO		
- nezaobídu sa	86 %	93 %
- môžu sa zaobísť	4 %	7 %
- zaobídu sa	4 %	0 %
- neviem posúdiť	6 %	0 %

Zdroj: Vrbinská, 2016.

Výsledky diplomovej práce naznačujú, že moderné IKT v rámci neziskového sektora ešte stále nie sú bežnou súčasťou ich činnosti, len 2/3 respondentov malo prístup k PC, poprípadne jeho inú podobu ako tablet alebo notebook. Vlastnú webovú stránku však malo 90-92% neziskových organizácií, v porovnaní s naším výskumom, kde len 76% respondentov označilo, že má nejaký druh webovej stránky. Na druhú stranu, v dnešnej dobe sociálnych sietí, kde sa možno prezentovať bezplatne (neplatí sa za šablónu webovej stránky ani za hosting), nie je webová stránka tak nevyhnutá, ak má organizácia inú formu on-line prezentácie. Ak berieme do úvahy, že len 9,7% organizácií uviedlo, že nemá žiadnu formu on-line prezentácie, tzn. 90,3% organizácií sa určitým spôsobom na internete prezentuje, môžeme konštatovať, že situácia je podobná ako v roku 2016.

Výsledky sledujúce vzájomné vzťahy medzi on-line prezentáciou neziskových organizácií a ďalšími premennými poukazujú na to, že svoju prezentáciu organizácie prispôbujú cieľovým skupinám ako aj rozsahu svojej pôsobnosti. Výsledky tiež indikujú, že „mestské“ organizácie sa viac zameriavajú na prezentáciu on-line, čo môže byť z rôznych dôvodov: napr. v mestách je väčší počet a tým pádom väčšia „konkurencia“ organizácií, preto sa potrebujú prezentovať a propagovať viac aj cez on-line formy, organizácie pôsobiace v mestách majú lepší prístup k zdrojom určeným na budovanie kapacít, vrátane IKT a vytvárania webových stránok a ďalších foriem on-line prezentácie, organizácie so sídlom na vidieku si neuvedomujú (alebo nemajú) potrebu prezentovať sa on-line.

5.13 Reprezentanti občianskej spoločnosti z pohľadu neziskových organizácií

Aj keď kvalitatívne zisťovanie vo vzťahu k aktérom občianskej spoločnosti je súčasťou druhej časti výskumu, v tejto časti výskumu sme sa zamerali na pohľad neziskových organizácií na zástupcov reprezentujúcich občiansku spoločnosť a na hodnotenie prínosu konkrétnych aktérov pre rozvoj občianskej spoločnosti. V tejto časti výskumu sme si kládli výskumné otázky:

- **Ktoré inštitúcie a osoby pokladajú neziskové organizácie za zástupcov reprezentujúcich občiansku spoločnosť?**
- **Ako neziskové organizácie hodnotia prínos jednotlivých subjektov pre rozvoj občianskej spoločnosti.**

Na otázku ohľadne zástupcov reprezentujúcich občiansku spoločnosť z pohľadu neziskových organizácií nám formou voľnej odpovede odpovedalo 773 zapojených neziskových organizácií. Po vytriedení odpovedí vzišlo spolu 137 rôznych návrhov reprezentantov občianskej spoločnosti. Návrhov sme ďalej rozdelili do piatich kategórií. Prehľad najčastejších odpovedí v jednotlivých kategóriách sa nachádza v tabuľke 13.1.

Tabuľka 13.1 Reprezentanti občianskej spoločnosti z pohľadu neziskových organizácií

Kategória reprezentantov	Reprezentanti občianskej spoločnosti	Počet návrhov
Mimovládne organizácie	<i>Via Iuris</i>	11
	<i>PDCS</i>	11
	Pontis	6
	Za slušné Slovensko	5
	OSF (Nadácia otvorenej spoločnosti)	5
	Transparency International	4
	Komisia mimovládnych neziskových organizácií pri Rade vlády	3
	Rada mládeže	4
	Platforma dobrovoľníckych centier	3
	Dobrý anjel	2
	Ekopolis	2
Jednotlivci z prostredia mimovládnych organizácií	Marcel Dávid Zajac	5
	Martin Bútora	4
	Anna Ghannamová	2
	Boris Strečanský	2
	Pavol Demeš	2
	Zora Bútorová	2
	Zuzana Wienk	2
Štátne inštitúcie a ich predstavitelia	Splnomocnenec vlády pre rozvoj občianskej spoločnosti (M. Giertl)	33
	Prezident / prezidentka SR	10
	Ministerstvo vnútra	5
	Ministerstvo školstva	3
	Mesto, mestský úrad, obecný úrad	3
	Ministerstvo práce	2
Iné subjekty	Škola	2
Nikto (žiadna odpoveď, neviem a pod)		565

N = 773

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Prví traja najčastejšie spomenutí reprezentanti občianskej spoločnosti v našom výskumnom súbore neziskových organizácií sú splnomocnenec vlády pre rozvoj občianskej spoločnosti (Martin Giertl), ktorý získal najviac - 33 hlasov, ďalej Via Iuris a PDCS zhodne po 11 hlasov. Dvojcifernú hodnotu dosiahol aj prezident / prezidentka SR (10 hlasov). Spomedzi jednotlivcov z prostredia neziskových organizácií bol najčastejšie spomínaný s počtom hlasov 5 Marcel Dávid Zajac. 565 zástupcov neziskových organizácií neuviedlo nikoho, prípadne napísali nikto, žiaden predstaviteľ na Slovensku nie je a pod.

Najpočetnejšou kategóriou reprezentantov občianskej spoločnosti bola kategória Mimovládne kategórie (spolu išlo o 76 reprezentantov – medzi najznámejších patria napr. Transparency International, Komisia mimovládnych neziskových organizácií pri RV, Rada mládeže, Platforma DC, Dobrý anjel, Ekopolis, Amnesty International, Greenpeace, Centrum komunitného organizovania, Karpatská nadácia a.i.) Druhou najpočetnejšou kategóriou boli jednotlivci z prostredia MNO (spomenutí boli napr. Martin Bútor, Anna Ghannamová, Boris Strečanský, Pavol Demeš, Zoka Bútorová, Zuzana Wienk, Anton Srholec a i.).

Druhá otázka bola zameraná na zistenie vnímaného prínosu jednotlivých subjektov pre rozvoj občianskej spoločnosti. Súhrnné informácie o posúdení prínosu týchto subjektov z pohľadu neziskových organizácií sú v tabuľke 13.2. Respondenti posudzovali prínos na štvorstupňovej škále, kde 1 znamenalo veľmi významný a 4 žiadny prínos. Odpoveď 5 znamenala neviem posúdiť a 6 nepoznám túto inštitúciu.

Tabuľka 13. 2 Vnímaný prínos vybraných inštitúcií pre rozvoj občianskej spoločnosti

	Počet hodnotiacich		Neviem posúdiť prínos, nepoznám inštitúciu		Posúdenie prínosu		
	N	%	N	%	priemer	SD	Medián
Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti	186	24,0	587	75,97	2,37	1,06	2
Komora mimovládnych organizácií	126	16,3	647	83,72	2,49	1,05	2
Prezident SR	241	31,1	532	68,86	2,49	1,06	2
Rada vlády SR pre mimovládne neziskové organizácie	181	23,4	592	76,61	2,51	1,04	2
Vláda SR	239	30,9	534	69,12	2,83	1,08	3
Národná rada SR	230	29,7	543	70,28	2,90	1,08	3

N = 773

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Neziskové organizácie zapojené do nášho výskumu posúdili ako najprínosnejšiu inštitúciu v rámci rozvoja občianskej spoločnosti Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, čo sa zhoduje aj s celkovými výsledkami výberu zástupcov reprezentujúcich občiansku spoločnosť. Na druhom mieste ako najprínosnejšie posúdili tri inštitúcie - Radu vlády SR pre mimovládne neziskové organizácie, Komoru mimovládnych organizácií a prezidenta/prezidentku Slovenskej republiky. Najmenší prínos neziskové organizácie prisúdili Národnej rade SR a vláde Slovenskej republiky.

5.14 Ekonomická hodnota neziskového sektora

Neziskový sektor vytvára množstvo príležitostí pre realizáciu verejnoprospešných a vzájomne prospešných aktivít, projektov a programov. Na väčšinu z nich nepostačuje práca dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ale vyžadujú si aj ďalšie finančné a materiálne zabezpečenie. Keďže neziskové organizácie nie sú zriadené za účelom dosahovania zisku, resp. podnikania, ale za účelom dosahovania svojich verejnoprospešných alebo vzájomne prospešných cieľov vyplývajúcich z ich poslania, majú špecifické možnosti financovania.

Pri analýze mimovládneho neziskového sektora je potrebné si uvedomiť, že tento sektor zahŕňa veľké množstvo ekonomických subjektov, ktoré vytvárajú výkony, ale aj spotrebúvajú, čo so sebou prináša zaujímavé makroekonomické súvislosti. Tie môžu zvyšovať význam neziskových organizácií ako prispievateľov a tvorcov HDP (hrubý domáci produkt). Za pomoci údajov zisťovaných ŠU SR je možné uviesť základné charakteristiky neziskového sektora na Slovensku. Patria sem napr. výdavky, výnosy, počet zamestnancov, počet hodín dobrovoľníckej práce. ŠU SR väčšinou poskytuje údaje vždy až s odstupom dvoch rokov, kedy vychádzajú štatistické ročenky, z ktorých sa dajú čerpať potrebné informácie. Vo výnimočných prípadoch sú k dispozícii aktuálnejšie dáta, ktoré sú však označované ako predbežné. Údaje ŠU SR nemožno považovať za 100% výpovedné, vzhľadom na to, že ŠU SR uvádza dáta pre neziskové inštitúcie slúžiace domácnostiam (NISD), ktorých definícia nie je totožná s tým, ako sme definovali MNO pre potreby tohto výskumu (viď tabuľka 2).

Ďalšie ukazovatele v ekonomickej oblasti, ktoré je zaujímavé sledovať, sú celková výška príjmov a nákladov neziskového sektora, prípadne celková výška majetku. Tieto ukazovatele je možné zistiť len z výročných správ MNO, pričom narážame na problém, že nie všetky právne formy sú povinné zverejňovať výročné správy, resp. niektoré právne formy ani nie sú povinné výročné správy zostavovať (napríklad OZ tak robia buď na žiadosť donora, alebo v záujme zvyšovania svojej transparentnosti a dôveryhodnosti, legislatívne im však takáto povinnosť neplynie).

V oblasti ekonomickej hodnoty neziskového sektora si kladieme tieto výskumné otázky:

- **Aké sú príjmy neziskových organizácií a ich výška a štruktúra?**
- **Aké sú výdavky neziskových organizácií a ich výška a štruktúra?**
- **Aký je rozdiel medzi výnosmi a nákladmi neziskových organizácií?**
- **Aký je celkový majetok neziskových organizácií a jeho štruktúra?**
- **Aké sú skúsenosti neziskových organizácií so získavaním finančných zdrojov?**

Je dôležité zdôrazniť, že údaje o príjmoch/výnosoch a výdavkoch/nákladoch máme dokopy len od 207 respondentov, čo predstavuje 26,78% zo zapojených organizácií. Môže to byť spôsobené viacerými faktormi:

- Dotazník bol príliš dlhý a otázky na ekonomickú časť boli zaradené až v jeho závere, tzn. respondenti už boli vyčerpaní odpovedaním na predošlé otázky a nechcelo sa im riešiť ekonomické otázky, ktoré sú svojím charakterom tak či tak náročné. Obzvlášť ak berieme do úvahy, že neziskové organizácie majú väčšinou služby účtovníka zabezpečené externe (viď

taktiež ďalší bod) a teda nevyznajú sa v daných pojmoch, na ktoré boli v tejto časti dotazníka dopytovaní.

- Neziskové organizácie častokrát nemajú finančné údaje k dispozícii, keď využívajú služby externého účtovníka, tzn. i keď bola možnosť nahráť výkazy priamo do dotazníka, aby nemuseli údaje vyplniť oni sami, nemali výkazy k dispozícii a respondentom sa nechcelo venovať ďalší čas na kontaktovanie účtovníka, čakanie na výkazy a ich následne nahranie do dotazníka. V pokynoch k vyplneniu dotazníka síce bola inštrukcia aj na to, že finančné výkazy budú potrebné, ale buď ju prehliadli alebo vzhľadom na obšírnosť dotazníka tomuto bodu nevenovali pozornosť.
- Určité percento odpovedí sme museli vylúčiť, pretože údaje neboli vyplnené správne, obsahovali logické chyby typu členské príspevky boli uvedené ako zdaňovaná činnosť, pričom tento typ príjmov nie je predmetom dane z príjmov.
- Tiež sa prejavila nízka ochota subjektov vyplniť ekonomické údaje, stretávame sa aj s tým, že sa organizácie boja zverejňovať informácie o zdrojoch financovania a to z rôznych dôvodov. Najčastejšie to býva strach, že ak ukážu, koľko majú príjmov, tak verejná správa alebo potenciálny darca odmietnu poskytnúť ďalšie financovanie. Taktiež sú to obavy z označenia za „Sorosových agentov“, keď zverejnia, že majú príjmy zo zahraničia (pričom vôbec nemusí ísť o príjmy z nadácií).

Vzhľadom na to, že nie všetky právne formy majú povinnosť zverejňovať účtovné závierky, ostáva sledovanie financovania neziskových organizácií ako aj ich výdavkov/nákladov problematické aj do budúcnosti. Z praxe autoriek tejto kapitoly môžeme tiež konštatovať, že aj pri výberových zisťovaniach Štatistického úradu SR neziskové organizácie nevedia, ako majú požadované údaje vyplniť a aby sa vyhli pokute, vyplnia nuly alebo len približné odhady.

5.14.1 Príjmy neziskových organizácií - ich výška a štruktúra

Ústrednou podmienkou dlhodobu udržateľnej práce mimovládnych neziskových organizácií je dostatočné a trvalé, resp. predvídateľné, finančné zabezpečenie. Nestabilné a nedostatočne vyvinuté finančné prostredie bez dostatku nezávislých zdrojov implikuje neistú existenciu mimovládnych neziskových organizácií do budúcnosti, resp. ich narastajúcu finančnú závislosť od verejných zdrojov, ktorá zas môže ohroziť ich obsahovú a expertnú nezávislosť (Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, 2015).

V literatúre aj praxi sa môžeme stretnúť s viacerými klasifikáciami zdrojov financovania neziskových organizácií. Hlavné kritériá rozdelenia zdrojov financovania sú:

- *spôsob nadobudnutia*
 - z vlastnej činnosti (interné zdroje)
 - z iného zdroja (externé zdroje)
- *pôvod zdrojov*
 - zo Slovenska (domáce, miestne zdroje)
 - z iných krajín (zahraničné zdroje)
- *financujúci subjekt*
 - štátna správa a samospráva (verejné zdroje)

- spoločnosť, jednotlivci (individuálne zdroje)
- nadácia, podnikateľský subjekt (súkromné zdroje)
- *forma príjmu*
 - dar, zbierka, grant, dotácia, objednávka, kontrakt...
- *charakter zdrojov*
 - finančné prostriedky
 - nefinančné zdroje (vecné dary, čas, informácie, dobrovoľnícka práca).

Medzi domáce verejné zdroje financovania zaraďujeme:

- Štátne dotácie
- Regionálne zdroje
- Miestne zdroje
- EU spolufinancovanie
- Daňová asignácia
- Lotérie
- Verejné fondy

Domáce zahraničné zdroje sú najmä tieto zdroje:

- EU fondy
- Nórske fondy
- Švajčiarske fondy
- Zdroje z ambasád

Súkromné zdroje zahŕňajú:

- Dary od jednotlivcov
- Dary od firiem
- Závety
- Granty od nadácií
- Verejné zbierky
- Členské

Vlastné zdroje resp. tzv. samofinancujúce aktivity:

- Predaj tvarov a služieb
- Predaj a prenájom majetku
- Príjem z úrokov
- Komerčná činnosť (podnikanie)

Vlastné (interné) zdroje financovania sú tie zdroje, ktoré si organizácia dokáže vytvoriť svojou vlastnou činnosťou či vnútornými kapacitami. Ide napríklad o získavanie zdrojov z poplatkov od členov (členské) či predaja výrobkov (remeselníckych výrobkov, umeleckých výrobkov a pod.) a predaja služieb (predaj stravy pre klientov, predaj vzdelávacích kurzov a pod.). Okrem spomenutých zdrojov môže organizácia získať interné zdroje financovania aj využívaním hmotných statkov v podobe prenájmu vlastných priestorov, prenájomom zariadení, resp. využívaním nehmotných statkov v podobe patentov, autorských práv, prenájomom vlastnej značky pre partnerov a pod. Ďalším zo spôsobov ako získať interné zdroje financovania je zhodnocovanie existujúceho kapitálu a realizácia investícií (napr. zhodnocovaním základiny a rezervných fondov, alokácia úspor, poskytnutie pôžičky, nákup cenných papierov) (Marček, 2010). Samofinancujúce

aktivity prinášajú finančný príjem alebo aj prípadný zisk, stále však platí princíp neziskovosti a je na rozdiel od podniku vopred dané, ako nezisková organizácia s finančným príjmom naloží. Príjmy z činností, ktorými NO dosahujú zisk, ako príjmy z predaja majetku, z nájomného, z reklám, z členských príspevkov sú predmetom dane z príjmov a sú podriadené zákonu o dani z príjmov č. 595/2003 Z. z. v znení neskorších predpisov. Pri zdaňovaní týchto príjmov treba zohľadniť dva faktory: 1) či je činnosť vykonávaná v rámci poslania organizácie, o ktorej je zo stanov zrejmé, že je činnosťou, za účelom ktorej organizácia vznikla. Ide o tzv. hlavnú činnosť a nie je podnikaním. To, či sa pritom dosahujú príjmy vyššie ako výdavky, nie je podstatné. Cieľom NO nie je dosiahnutie zisku, ale propagácia a podpora poslania, za účelom ktorého bola založená. Ak aj organizácia v rámci plnenia všeobecne prospešných cieľov dosiahne zisk, nepôjde o zisk, ako ho definuje zákon o dani z príjmov a nepodlieha zdaneniu. 2) či skutočne ide o „podnikanie“ – podľa Obchodného zákonníka (zákon č. 513/1991 Zb.) sa podnikaním rozumie sústavná činnosť vykonávaná samostatne vo vlastnom mene a na vlastnú zodpovednosť za účelom dosiahnutia zisku. V prípade splnenia tejto definície je NO povinná registrovať si živnosť a vybaviť si potrebné oprávnenia. Ak činnosť nie je sústavná, ale ide o jednorazovú aktivitu, ktorá nie je zahrnutá v stanovách organizácie, nemusí sa NO registrovať na príslušných úradoch, ale výdavky a príjmy z danej aktivity vykáže ako vedľajšiu činnosť a prípadný zisk zdaní. V prípade, že ide o podnikanie podľa danej definície, hovoríme o ďalšej forme samofinancovania, ktorú (Majduchová, 2004) označuje ako komerčnú činnosť (na odlišenie – za samofinancujúce aktivity považujeme v práci také, ktoré sú spojené so vstupom NO na trh a vyžadujú zmysľovanie podnikateľského sektora, ale nejde o podnikanie v pravom zmysle slova – nespĺňajú dve vyššie uvedené podmienky, či ide o hlavnú alebo vedľajšiu činnosť organizácie a či je to podnikanie definované podľa Obchodného zákonníka). Čo sa komerčnej činnosti týka, okrem registrácie živnosti je možná aj forma spolupráce s firmami – účasť na podnikaní iných právnických osôb alebo založenie vlastnej ziskovej právnej formy, napr. spoločnosti s ručením obmedzeným.

Externé zdroje financovania pochádzajú v prípade súkromného sektora z firiem (firemných nadácií) alebo súkromných nadácií či iných neverejných fondov. Tieto subjekty môžu poskytovať prostriedky buď zo zahraničia alebo na národnej úrovni vo forme darov, grantov, či príjmov zo sponzoringu alebo partnerstva.

K externým zdrojom financovania mimovládnych neziskových organizácií patrí aj podpora verejného sektora. Medzi domáce verejné zdroje financovania zaraďujeme štátne dotácie, regionálne zdroje, miestne zdroje, EÚ spolufinancovanie, daňovú asignáciu, lotérie a verejné fondy. Ak zdroje prichádzajú od zahraničných vlád, medzivládnych, či medzinárodných inštitúcií, alebo iných inštitúcií hovoríme buď o bilaterálnej alebo multilaterálnej grantovej pomoci (napr. medzinárodná humanitná pomoc). Na domácej (miestnej) úrovni sú k dispozícii verejné zdroje buď od štátu, štátnych inštitúcií alebo od regionálnych a miestnych samospráv a ich organizácií vo forme grantov, podporných schém a programov či rôznych úľav a zvýhodnení). Rozlišujeme priamu a nepriamu formu podpory z verejných zdrojov na národnej úrovni. V prípade priamej podpory mimovládnych neziskových organizácií máme na mysli poskytovanie dotácií a grantov z verejných prostriedkov, realizáciu kontraktov a zmlúv, v rámci ktorých mimovládna organizácia poskytuje služby na objednávku orgánu verejnej správy, ďalej to je prerozdeľovanie výnosov z lotérií, verejných zbierok a iných podobných (hazardných) hier. Pri financovaní mimovládnych

neziskových organizácii z verejných zdrojov na rezortnej úrovni ide najčastejšie o spôsob finančnej podpory sektora, pričom ide o priame vyčlenenie prostriedkov z rozpočtov jednotlivých ministerstiev. Sekundárnou formou podpory je tiež poskytovanie nefinančných prostriedkov a služieb, terciárne ide o dobrovoľnícku prácu samotných zamestnancov (Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, 2015). Na úrovni samospráv miest a obcí dochádza k finančnej podpore mimovládnych neziskových organizácií rovnako ako na štátnej úrovni, vyčlenením finančných prostriedkov z rozpočtu, prípadne odpustením niektorých miestnych poplatkov alebo miestnych daní (Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, 2015). Významnú úlohu zohráva aj podpora mimovládnych organizácií prostriedkami zo štátneho rozpočtu SR ako súčasť spolufinancovania pre zdroje, ktoré pochádzajú zo štrukturálnych fondov európskej únie, Finančného mechanizmu európskeho hospodárskeho priestoru a európskeho združenia voľného obchodu, Nórskeho finančného mechanizmu či Švajčiarskeho finančného mechanizmu (Marček, 2010). Verejné financie zo zahraničných fondov, najmä z nórskeho a švajčiarskeho fondov tvorili podstatnú a veľmi dôležitú časť pri tvorbe základnej infraštruktúry neziskového sektora. V súčasnosti, kedy je Slovensko vnímané ako plnohodnotný člen európskej únie je z pohľadu zahraničných donorov čoraz častejšie vnímané ako dostatočne vyspelé a demokratické na to, aby tieto zdroje netvorili najpodstatnejšiu časť príjmov, a preto tento spôsob financovania mimovládnych neziskových organizácií postupne zaniká (Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, 2015). Kľúčové postavenie z pohľadu neziskového sektora momentálne zastávajú verejné finančné prostriedky z európskych štrukturálnych fondov. Dôležité pri nich je zapojiť mimovládnu neziskovú organizáciu do celého procesu od programovania, cez stanovenie pravidiel uchádzania sa, až po samotné čerpanie, aby sa zabránilo vylúčeniu mimovládnej neziskovej organizácie zo zoznamu oprávnených žiadateľov, ako sa to deje v práve končiacom programovom období. Dôležitou podmienkou čerpania finančných prostriedkov z európskych fondov je tiež zjednodušenie ich administrácie a zavedenie mechanizmu globálnych grantov. Súkromné zdroje zahŕňajú dary od jednotlivcov, dary od firiem, záveti, granty od nadácií, verejné zbierky a členské. Firmy častokrát zriaďujú nadačný fond pri nadácii, na ktorý podnikateľský subjekt prispieva buď vlastnými prostriedkami alebo poukazuje nadácii percentuálny podielu z dane z príjmu. Častým zdrojom podpory mimovládneho neziskového sektora je aj podpora jednotlivcov a verejnosti. Dary môžu pochádzať od domácich individuálnych podporovateľov (darcov), alebo aj zo zahraničia (napr. zahraničné zbierky a dary na vopred určený účel). Podpora súkromného sektora mimovládnym neziskovým organizáciám môže byť vo forme finančnej aj nefinančnej pomoci (Marček, 2010).

Pod nepriamou formou podpory mimovládnych neziskových organizácií rozumieme odpustenie niektorých daní a ciel, v minulosti (do konca roku 2003) fungujúci odpočet poskytnutých darov zo základu dane, možnosť asignácie podielu zaplatenej dane z príjmu jednotlivcov a firiem v prospech niektorej mimovládnej neziskovej organizácie a zapojenie do verejných schém poskytovania slovenskej rozvojovej pomoci do zahraničia (Marček, 2010).

Pre uľahčenie vyplnenia dotazníka sme pri sledovaní zdrojov neziskových organizácií vychádzali zo štruktúry účtovnej závierky, ktorá je odlišná, ak organizácia účtuje v jednoduchom a ak účtuje v podvojnóm účtovníctve.

Princíp jednoduchého účtovníctva spočíva v tom, že organizácia porovnáva svoje (zdaniteľné) príjmy a (daňové) výdavky pre účely zistenia základu dane (nie náklady a výnosy, ako je to v podvojnóm účtovníctve), pričom je dôležitý práve dátum príjmu alebo výdavku. Pri účtovaní v sústave jednoduchého účtovníctva je veľmi dôležitá znalosť zákona o dani z príjmov, predovšetkým, ktoré príjmy sa považujú za zdaniteľné (t. j. vstupujú do základu dane), a to, ktoré preukázateľné výdavky sa považujú za daňové. U daňových subjektov, ktoré nie sú zriadené alebo založené na podnikanie sú predmetom dane príjmy z činností, ktorými dosahujú zisk, alebo ktorými sa dá zisk dosiahnuť, a to vrátane príjmov z predaja majetku, príjmov z nájomného, príjmov z reklám, príjmov z členských príspevkov, príjmov, z ktorých sa daň vyberá zrážkou podľa § 43 a príjmov na základe zmluvy o sponzorstve v športe (§12 ods. 2 zákona o dani z príjmov). Zákon o dani z príjmov v § 12 ods. 7 taxatívne definuje príjmy, ktoré nie sú u právnických osôb predmetom dane. U daňovníkov nezaložených alebo nezriadených na podnikanie sú to napr. príjmy získané darovaním okrem darov, ktoré boli poskytnuté poskytovateľovi zdravotnej starostlivosti od držiteľa, alebo príjmy získané dedením, príjmy z podielu zaplatenej dane na osobitné účely.

Na rozdiel od jednoduchého účtovníctva je v podvojnóm účtovníctve možné pozorovať rozdiel medzi pojmami príjem a výnos a pojmami výdavok a náklad. Keď organizácia predá odberateľovi tovar na faktúru, vznikol jej výnos (zvýšenie ekonomických úžitkov), ale nevznikol jej príjem. Príjem vzniká až vtedy, keď odberateľ organizácii faktúru zaplatí. V prípade priznania mzdy zamestnancovi, vzniká organizácii náklad (zníženie ekonomických úžitkov), ale nevznikol jej výdavok. Výdavok vzniká hneď ako organizácia svojmu zamestnancovi vyplatí mzdu. Inou situáciou môže byť tržba za predaj tovaru v hotovosti. V tomto prípade dochádza súčasne k vzniku výnosu a príjmu.

V sústave jednoduchého účtovníctva z celkového počtu mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu, účtuje 159 organizácií, čo predstavuje 20,5 % z celkového počtu organizácií zapojených do výskumu. V sústave podvojného účtovníctva účtuje 48 organizácií, čo predstavuje 6,21 % z celkového počtu organizácií zapojených do výskumu. Spôsob účtovania neuviedlo 566 organizácií, čo predstavuje 73,22 % z celkového počtu organizácií zapojených do výskumu. V tejto časti prezentujeme príjmy, resp. výnosy a výdavky, resp. náklady oddelene, podľa toho, či organizácie účtujú v sústave jednoduchého alebo podvojného účtovníctva. V časti Diskusia sumarizujeme príjmy a výdavky do prehľadných grafov pre všetky organizácie (previedli sme dáta z jednoduchého a podvojného účtovníctva do jednotnej terminológie).

Organizácie účtujúce v sústave jednoduchého účtovníctva mali v priemere najvyšší *príjem z nezdaňovanej (hlavnej) činnosti* (Tabuľka 13.1) **z dotácií** - 3 955,56 eur, z čoho najväčší podiel predstavovali dotácie od štátu (v priemere 2 369,48 eur). Maximálna výška príjmu z dotácií u organizácií účtujúcich v sústave jednoduchého účtovníctva bola 103 000 eur a z dotácií od štátu 24 000 eur. Celkovo príjmy z dotácií z nezdaňovanej (hlavnej) činnosti u vybraných organizácií v roku 2018 predstavovali príjem vo výške 628 934,34 eur. To naznačuje, že MNO sa vo veľkej miere spoliehajú na štát z hľadiska zabezpečenia zdrojov. Na jednej strane vysoký objem dotácií indikuje, že neziskové organizácie majú nezastupiteľné miesto v poskytovaní verejných služieb (štát si dotáciami „kupuje“ realizáciu programov a poskytovanie služieb prostredníctvom MNO).

Na druhej strane je financovanie dotáciami pre organizácie zväzujúce, financie musia využiť na účel, na ktorý dotácia bola poskytnutá.

Ďalšou významnou príjmovou položkou sú príjmy z **darov a príspevkov**. Organizácie v priemere v roku 2018 dosiahli príjem z darov a príspevkov vo výške 1 889 eur, pričom najvýznamnejšiu položku tvoria granty od nadácií, kedy organizácie v priemere získali príjmy na úrovni 1 779,89 eur. Podobne významnou je aj položka **členské príspevky** a **príjem z podielu zaplatenej dane** (daňová asignácia). V priemere bol v roku 2018 príjem u vybraných organizácii z členských príspevkov na úrovni 1276,04 eur a z podielu zaplatenej dane na úrovni 920,83 eur.

V priemere najväčší zdroj príjmu zo *zdaňovanej (vedľajšej, podnikateľskej) činnosti* u organizácií účtujúcich v sústave jednoduchého účtovníctva tvoril v roku 2018 **príjem z predaja a prenájmu majetku** (v priemere 306,23 eur) a **príjem z poskytovania služieb a predaja vlastných výrobkov** (83,17 eur).

Organizácie účtujúce v sústave podvojného účtovníctva mali v roku 2018 najvyššie priemerné výnosy (Tabuľka 14.2) z *nezdaňovanej (podnikateľskej) činnosti* z položiek Účtovná skupina 69 - **Dotácie na prevádzku** (44 341,94 eur), účet 662 - **prijaté príspevky od iných organizácií, domácich** (31 8413,44 eur), účet 602 - **tržby z predaja služieb** (26 171,13 eur) a z položky Účet 663 - prijaté **príspevky od fyzických osôb** (24 131,63 eur). Zo *zdaňovanej (vedľajšej, podnikateľskej) činnosti* dosiahli organizácie účtujúce v sústave podvojného účtovníctva v priemere najvyšší výnos z položiek Účet 602 - Tržby predaja služieb (1 312,23 eur) a účet 691 – Dotácie od štátu (236,31 eur). Aj v tomto prípade vidíme prevažujúce financovanie z verejných zdrojov vo forme dotácií.

Následne v tabuľke 14.3 je zobrazené porovnanie príjmov a výnosov medzi organizáciami účtujúcimi v sústave jednoduchého a podvojného účtovníctva. V tomto prípade sme do úvahy brali len tie organizácie, ktoré uviedli, že majú tento zdroj príjmu, resp. výnos.

U organizácií účtujúcich v sústave jednoduchého účtovníctva, boli najčastejšie uvádzanou nenulovou hodnotou dary a príspevky (100% organizácií) a členské príspevky (59,12 %).

U organizácií účtujúcich v sústave podvojného účtovníctva predstavuje najčastejšie uvádzaný výnos účet 665 – príspevky z podielu zaplatenej dane. Tento typ príspevku uviedlo, že má 62,50 % organizácií, pričom 37,50 % organizácií uviedlo, že tento výnos nevyužíva, resp. ich výnos je na úrovni 0 eur. Druhým najčastejšie využívaním zdrojom financovanie sú prijaté príspevky od fyzických osôb, domáce na účte 663 (52,08 %).

Tabuľka 14.1 Deskriptívna štatistika pre príjmy organizácií účtujúce v sústave jednoduché účtovníctva (N=159)

Príjmy (jednoduché účtovníctvo)	Zdaňovanie	Priemer	Medián	Smerodajná odchýlka	MIN	MAX	Spolu
Z vkladu zriaďovateľa alebo zakladateľa	1	729,10	0,00	2866,62	0,00	22000,00	115927,01
	2	12,58	0,00	158,61	0,00	2000,00	2000,00
Z majetku	1	504,40	0,00	4662,70	0,00	55000,00	80200,00
	2	125,27	0,00	1247,09	0,00	15000,00	19918,00
– Z toho predaj a prenájom majetku	1	2,64	0,00	31,75	0,00	400,00	420,00
	2	306,23	0,00	3820,87	0,00	48180,00	48690,00
– Z toho investovanie	1	1,51	0,00	15,56	0,00	190,00	240,00
	2	1,76	0,00	22,21	0,00	280,00	280,00
– Z toho dividendy, podiel na zisku	1	106,98	0,00	1348,18	0,00	17000,00	17010,00
	2	0,01	0,00	0,16	0,00	2,00	2,00
Z darov a príspevkov	1	1889,76	0,00	6562,30	0,00	50000,00	300472,31
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
– Z toho dary od firiem – domáce	1	405,33	0,00	1969,91	0,00	23080,00	64447,85
– Z toho dary od firiem – zahraničné	1	6,35	0,00	79,30	0,00	1000,00	1010,00
– Z toho granty od nadácií – domáce	1	1779,89	0,00	8540,41	0,00	90920,00	283003,00
– Z toho granty od nadácií – zahraničné	1	26,42	0,00	210,92	0,00	2000,00	4201,00
– Z toho dary od jednotlivcov – domáce	1	222,29	0,00	915,91	0,00	8600,00	35344,60
– Z toho dary od jednotlivcov – zahraničné	1	0,38	0,00	4,04	0,00	50,00	60,00
– Z toho sponzorské	1	260,75	0,00	1425,56	0,00	16000,00	41460,00
	2	31,64	0,00	396,52	0,00	5000,00	5030,00
Z členských príspevkov	1	1276,04	95,00	5979,55	0,00	65628,00	202890,70
	2	0,06	0,00	0,79	0,00	10,00	10,00
Z podielu zaplatenej dane z príjmov (daňová asignácia)	1	920,83	0,00	2199,31	0,00	15000,00	146412,19
Z verejných zbierok	1	5,72	0,00	71,37	0,00	900,00	910,00
	2	0,06	0,00	0,79	0,00	10,00	10,00
Z úverov a pôžičiek	1	144,86	0,00	1017,84	0,00	9600,00	23032,00
Z dedičstva	1	0,01	0,00	0,08	0,00	1,00	1,00
Z organizovania podujatí	1	646,00	0,00	2276,37	0,00	20911,00	102713,21
	2	8,84	0,00	110,63	0,00	1395,00	1405,00
– Z toho sociálne podnikanie podľa zákona č. 112/2018 Z. z.	1	0,06	0,00	0,79	0,00	10,00	10,00
	2	0,06	0,00	0,79	0,00	10,00	10,00
Z dotácií	1	3955,56	0,00	14503,17	0,00	110000,00	628934,34
	2	18,99	0,00	237,91	0,00	3000,00	3020,00
	1	1575,37	0,00	3760,49	0,00	24000,00	250483,80

Príjmy (jednoduché účtovníctvo)	Zdaňovanie	Priemer	Medián	Smerodajná odchýlka	MIN	MAX	Spolu
– Z toho dotácie od samosprávy (obec, VÚC)	2	20,69	0,00	238,88	0,00	3000,00	3290,00
– Z toho dotácie od štátu	1	2369,48	0,00	13065,27	0,00	103000,00	376747,90
	2	0,01	0,00	0,08	0,00	1,00	1,00
– Z toho dotácie z európskej únie	1	1010,19	0,00	7822,69	0,00	70000,00	160621,00
	2	0,01	0,00	0,08	0,00	1,00	1,00
– Z toho domáce verejnoprávne fondy (napr. fond na podporu umenia, fond na podporu kultúry národnostných menšín a pod.)	1	1198,40	0,00	7191,71	0,00	80400,00	190546,00
	2	0,01	0,00	0,08	0,00	1,00	1,00
– Z toho iné zahraničné fondy ako EU (napr. nórske, švajčiarske, zdroje ambasad a pod.)	1	548,85	0,00	5670,23	0,00	70000,00	87267,64
	2	0,01	0,00	0,08	0,00	1,00	1,00
Z predaja majetku	1	22,37	0,00	282,01	0,00	3556,00	3557,00
	2	0,01	0,00	0,08	0,00	1,00	1,00
Z poskytovania služieb a predaja vlastných výrobkov	1	480,81	0,00	2870,70	0,00	28840,00	76449,50
	2	83,17	0,00	631,99	0,00	5978,00	13224,00
– Z toho poskytovanie služieb	1	368,02	0,00	2518,45	0,00	28840,00	58515,00
	2	14,28	0,00	126,37	0,00	1160,00	2270,00
– Z toho predaj vlastných výrobkov	1	29,69	0,00	319,71	0,00	4000,00	4720,00
	2	36,73	0,00	389,77	0,00	4818,00	5840,00
– Z toho sociálne podnikanie	1	0,01	0,00	0,08	0,00	1,00	1,00
	2	0,01	0,00	0,08	0,00	1,00	1,00
– Z toho charitatívna reklama	1	7,55	0,00	95,17	0,00	1200,00	1201,00
	2	0,01	0,00	0,08	0,00	1,00	1,00
Ostatné (prosím, doplňte)	1	276,45	0,00	1627,65	0,00	17000,00	43955,70
	2	0,06	0,00	0,79	0,00	10,00	10,00
– Z toho prijaté úroky	1	0,16	0,00	1,61	0,00	20,00	26,07
	2	0,01	0,00	0,16	0,00	2,00	2,00
Všetky ostatné výnosy za rok 2018, ktoré nie sú špecifikované vyššie	1	221,27	0,00	1649,29	0,00	20000,00	35182,33
	2	34,11	0,00	414,58	0,00	5227,00	5424,16

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Legenda

1 - V eur nezdaňovaná (hlavná) činnosť

2 - V eur zdaňovaná (vedľajšia, podnikateľská) činnosť

Tabuľka 14.2 Deskriptívna štatistika pre výnosy organizácií účtujúce v sústave podvojného účtovníctva (N=48)

Výnosy (podvojný účtovníctvo)	Zdaňovanie	Priemer	Medián	Smerodajná odchýlka	MIN	MAX	Spolu
Účet 661 - Prijaté príspevky od organizačných zložiek	1	529,17	0,00	3607,50	0,00	25000,00	25400,00
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Účtovná skupina 65 - Tržby z predaja a prenájmu majetku	1	1003,75	0,00	5926,12	0,00	40868,00	48180,00
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
– Z toho účet 651 a 658 predaj a prenájom majetku	1	949,10	0,00	5923,13	0,00	40868,00	45557,00
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Účtovná skupina 66 - Prijaté príspevky	1	8862,10	0,00	41092,78	0,00	250506,00	425380,61
– Z toho Účet 662- Prijaté príspevky od iných organizácií, domáce	1	31813,44	0,00	67642,57	0,00	243022,00	1527044,99
– Z toho Účet 662- Prijaté príspevky od iných organizácií, zahraničné	1	1017,77	0,00	6227,36	0,00	42853,00	48853,00
– Z toho Účet 662- Prijaté príspevky od iných organizácií, domáce	1	3357,46	0,00	22577,39	0,00	156492,00	161158,00
– Z toho Účet 662 - Prijaté príspevky od iných organizácií, zahraničné	1	47,92	0,00	331,98	0,00	2300,00	2300,00
– Z toho Účet 663- Prijaté príspevky od fyzických osôb, domáce	1	21431,63	25,50	66832,64	0,00	346839,00	1028718,12
– Z toho Účet 663- Prijaté príspevky od fyzických osôb, zahraničné	1	37,23	0,00	257,93	0,00	1787,00	1787,00
– Z toho Účet 662- Prijaté príspevky od iných organizácií	1	8400,84	0,00	41301,25	0,00	243022,00	403240,40
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Účet 664 - Prijaté členské príspevky	1	1695,40	0,00	5826,56	0,00	37186,00	81379,00
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Účet 665 - Príspevky z podielu zaplatenej dane	1	7295,93	1309,50	21167,32	0,00	126000,00	350204,59
Účet 667 - Prijaté príspevky z verejných zbierok	1	6120,85	0,00	32102,10	0,00	207304,00	293801,00
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Účtovná skupina 69 - Dotácie na prevádzku	1	44341,94	0,00	109654,37	0,00	561947,00	2128413,20
	2	13518,44	0,00	39573,72	0,00	207722,00	648885,00
– Z toho Účet 691 - Dotácie od samosprávy	1	4372,98	0,00	21174,91	0,00	142943,00	209903,00
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
– Z toho Účet 691 - Dotácie od štátu	1	8384,31	0,00	30429,66	0,00	180000,00	402446,78
	2	236,31	0,00	1637,22	0,00	11343,00	11343,00
– Z toho Účet 691 - Dotácie z európskej únie	1	3066,31	0,00	17000,84	0,00	113618,00	147183,00
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
– Z toho Účet 691 - Dotácie z verejnoprávnych fondov	1	544,00	0,00	3608,59	0,00	25000,00	26112,04
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	1	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Výnosy (podvojný účtovníctvo)	Zdaňovanie	Priemer	Medián	Smerodajná odchýlka	MIN	MAX	Spolu
– Z toho Účet 691 - Dotácie z iných zahraničných fondov ako EU	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Účtovná skupina 60- Tržby za vlastné výkony a tovar	1	4208,98	0,00	17263,13	0,00	108141,00	202031,00
	2	331,98	0,00	2018,52	0,00	13940,00	15935,00
– Z toho Účet 602 - Tržby predaja služieb	1	26171,23	0,00	96000,75	0,00	622615,00	1256219,00
	2	1312,23	0,00	5580,42	0,00	37195,00	62987,00
– Z toho Účet 601 - Tržby za vlastné výrobky	1	347,88	0,00	2407,94	0,00	16683,00	16698,00
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
– Z toho Účet 602 - Tržby predaja služieb - sociálne podnikanie	1	9,02	0,00	62,50	0,00	433,00	433,00
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
– Z toho Účet 602 - Tržby predaja služieb - charitatívna reklama	1	272,92	0,00	1340,33	0,00	7600,00	13100,00
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Účtovná skupina 64 - Ostatné výnosy	1	530,81	0,00	2308,53	0,00	14443,00	25479,00
	2	5,79	0,00	40,13	0,00	278,00	278,00
– Z toho Účet 644 - Úroky	1	1037,63	0,00	7188,58	0,00	49804,00	49806,00
	2	23,88	0,00	165,41	0,00	1146,00	1146,00
Všetky ostatné výnosy za rok 2018, ktoré nie sú špecifikované vyššie	1	11460,98	0,00	44415,50	0,00	277836,00	550126,80
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Legenda

1 - V eur nezdaňovaná (hlavná) činnosť

2 - V eur zdaňovaná (vedľajšia, podnikateľská) činnosť

Tabuľka 14.3 Porovnanie štruktúry príjmov a výnosov organizácií účtujúcich v sústave jednoduchého (JÚ) a podvojného (PÚ) účtovníctva

Príjmy (JÚ)	Zdaňovanie	% org., ktoré uviedli 0 eur u tohto typu príjmu	% org., ktoré uviedli inú hodnotu ako 0 eur u tohto typu príjmu	Výnosy (PÚ)	Zdaňovanie	% org., ktoré uviedli 0 eur u tohto typu výnosu	% org., ktoré uviedli inú hodnotu ako 0 eur u tohto typu výnosu
Z vkladu zriaďovateľa alebo zakladateľa	1	81,13	18,87	Účet 661 - Prijaté príspevky od organizačných zložiek	1	93,75	6,25
	2	99,37	0,63		2	100,00	0,00
Z majetku	1	96,23	3,77	Účtovná skupina 65 - Tržby z predaja a prenájmu majetku	1	91,67	8,33
	2	98,11	1,89		2	100,00	0,00
– Z toho predaj a prenájom majetku	1	98,74	1,26	– Z toho účet 651 a 658 predaj a prenájom majetku	1	93,75	6,25
	2	98,11	1,89		2	100,00	0,00
– Z toho investovanie	1	98,74	1,26	Účtovná skupina 66 - Prijaté príspevky	1	75,00	25,00
	2	99,37	0,63	– Z toho Účet 662- Prijaté príspevky od iných organizácií, domáce	1	52,08	47,92
– Z toho dividendy, podiel na zisku	1	98,74	1,26	– Z toho Účet 662- Prijaté príspevky od iných organizácií, zahraničné	1	95,83	4,17
	2	99,37	0,63	– Z toho Účet 662- Prijaté príspevky od iných organizácií, domáce	1	87,50	12,50
Z darov a príspevkov	1	65,41	34,59	– Z toho Účet 662 - Prijaté príspevky od iných organizácií, zahraničné	1	97,92	2,08

Príjmy (JÚ)	Zdaňovanie	% org., ktoré uviedli 0 eur u tohto typu príjmu	% org., ktoré uviedli inú hodnotu ako 0 eur u tohto typu príjmu	Výnosy (PÚ)	Zdaňovanie	% org., ktoré uviedli 0 eur u tohto typu výnosu	% org., ktoré uviedli inú hodnotu ako 0 eur u tohto typu výnosu
	2	0,00	100,00	– Z toho Účet 663- Prijaté príspevky od fyzických osôb, domáce	1	47,92	52,08
– Z toho dary od firiem – domáce	1	77,36	22,64	– Z toho Účet 663- Prijaté príspevky od fyzických osôb, zahraničné	1	97,92	2,08
– Z toho dary od firiem – zahraničné	1	98,74	1,26	– Z toho Účet 662- Prijaté príspevky od iných organizácií	1	91,67	8,33
– Z toho granty od nadácií – domáce	1	80,50	19,50		2	100,00	0,00
– Z toho granty od nadácií – zahraničné	1	97,48	2,52	Účet 664 - Prijaté členské príspevky	1	64,58	35,42
– Z toho dary od jednotlivcov – domáce	1	79,87	20,13		2	100,00	0,00
– Z toho dary od jednotlivcov – zahraničné	1	98,74	1,26	Účet 665 - Príspevky z podielu zaplatenej dane	1	37,50	62,50
– Z toho sponzorské	1	86,79	13,21	Účet 667 - Prijaté príspevky z verejných zbierok	1	89,58	10,42
	2	98,74	1,26		2	100,00	0,00
Z členských príspevkov	1	40,88	59,12	Účtovná skupina 69 - Dotácie na prevádzku	1	64,58	35,42
	2	99,37	0,63		2	85,42	14,58
Z podielu zaplatenej dane z príjmov (daňová asignácia)	1	59,12	40,88	– Z toho Účet 691 - Dotácie od samosprávy	1	83,33	16,67
Z verejných zbierok	1	98,74	1,26	– Z toho Účet 691 - Dotácie od štátu	2	100,00	0,00
	2	99,37	0,63		1	83,33	16,67
Z úverov a pôžičiek	1	96,23	3,77	– Z toho Účet 691 - Dotácie z európskej únie	2	97,92	2,08
Z dedičstva	1	99,37	0,63	1	95,83	4,17	
Z organizovania podujatí	1	72,96	27,04		2	100,00	0,00
	2	98,74	1,26		1	95,83	4,17

Príjmy (JÚ)	Zdaňovanie	% org., ktoré uviedli 0 eur u tohto typu príjmu	% org., ktoré uviedli inú hodnotu ako 0 eur u tohto typu príjmu	Výnosy (PÚ)	Zdaňovanie	% org., ktoré uviedli 0 eur u tohto typu výnosu	% org., ktoré uviedli inú hodnotu ako 0 eur u tohto typu výnosu
– Z toho sociálne podnikanie podľa zákona č. 112/2018 Z. z.	1	99,37	0,63	– Z toho Účet 691 - Dotácie z verejnoprávnych fondov	2	100,00	0,00
	2	99,37	0,63		1	100,00	0,00
Z dotácií	1	65,41	34,59	– Z toho Účet 691 - Dotácie z iných zahraničných fondov ako EU	2	100,00	0,00
	2	98,74	1,26		1	87,50	12,50
– Z toho dotácie od samosprávy (obec, VÚC)	1	55,97	44,03	Účtovná skupina 60- Tržby za vlastné výkony a tovar	2	91,67	8,33
	2	98,74	1,26		1	70,83	29,17
– Z toho dotácie od štátu	1	85,53	14,47	– Z toho Účet 602 - Tržby predaja služieb	2	83,33	16,67
	2	99,37	0,63		1	95,83	4,17
– Z toho dotácie z európskej únie	1	97,48	2,52	Tržby za vlastné výrobky	2	100,00	0,00
	2	99,37	0,63		1	97,92	2,08
– Z toho domáce verejnoprávne fondy (napr. fond na podporu umenia, fond na podporu kultúry národnostných menšín a pod.)	1	91,19	8,81	Tržby predaja služieb - sociálne podnikanie	2	100,00	0,00
	2	99,37	0,63		1	95,83	4,17
– Z toho iné zahraničné fondy ako EU (napr. nórske, švajčiarske, zdroje ambasad a pod.)	1	96,86	3,14	– Z toho Účet 602 - Tržby predaja služieb - charitatívna reklama	2	100,00	0,00
	2	99,37	0,63		1	89,58	10,42
Z predaja majetku	1	98,74	1,26	Účtovná skupina 64 - Ostatné výnosy	2	97,92	2,08
	2	99,37	0,63		1	95,83	4,17
Z poskytovania služieb a predaja vlastných výrobkov	1	91,19	8,81	– Z toho Účet 644 - Úroky	2	97,92	2,08
	2	96,86	3,14		1	81,25	18,75
	1	91,82	8,18	Sem zahrňte všetky ostatné výnosy za rok 2018, ktoré nie sú	2	100,00	0,00

Príjmy (JÚ)	Zdaňovanie	% org., ktoré uviedli 0 eur u tohto typu príjmu	% org., ktoré uviedli inú hodnotu ako 0 eur u tohto typu príjmu	Výnosy (PÚ)	Zdaňovanie	% org., ktoré uviedli 0 eur u tohto typu výnosu	% org., ktoré uviedli inú hodnotu ako 0 eur u tohto typu výnosu
– Z toho poskytovanie služieb				špecifikované v tabuľke vyššie			
	2	98,11	1,89				
– Z toho predaj vlastných výrobkov	1	97,48	2,52				
	2	98,11	1,89				
– Z toho sociálne podnikanie	1	99,37	0,63				
	2	99,37	0,63				
– Z toho charitatívna reklama	1	98,74	1,26				
	2	99,37	0,63				
Ostatné (prosím, doplňte)	1	89,94	10,06				
	2	99,37	0,63				
– Z toho prijaté úroky	1	97,48	2,52				
	2	99,37	0,63				
Sem zahrňte všetky ostatné výnosy za rok 2018, ktoré nie sú špecifikované v tabuľke vyššie	1	91,82	8,18				
	2	98,11	1,89				

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Legenda

1 - V eur nezdaňovaná (hlavná) činnosť

2 - V eur zdaňovaná (vedľajšia, podnikateľská) činnosť

5.14.2 Výdavky neziskových organizácií - ich výška a štruktúra

Základnú štruktúru výdavkov neziskových organizácií tvoria:

- Zásoby
- Služby
- Mzdy, poistné a príspevky
- Dary a príspevky iným subjektom
- Prevádzková réžia
- Splátky úverov a pôžičiek
- Sociálny fond

Táto štruktúra vymedzuje hlavné indikátory, ktoré je z hľadiska výdavkov potrebné sledovať. Opäť sme otázky na štruktúru prispôbili účtovnej závierke.

Z pohľadu výdavkov (Tabuľka 14.4) mali v roku 2018 organizácie účtujúce v sústave jednoduchého účtovníctva v priemere najvyššie výdavky z *nezdaňovanej (hlavnej) činnosti* na **služby** (6 240,93 eur), kde najvyššie výdavky boli vo výške 109 624 eur, výdavky na **prevádzkovú réžiu** (v priemere 2 734,34 eur), kde maximálna výška výdavkov bola 34 165 eur a výdavky na **mzdy**, ktoré boli v priemere vo výške 1 882,35 eur a maximálna výška mzdových výdavkov bola 44 281,00eur. Naopak najnižšie priemerné výdavky mali v roku 2018 organizácie účtujúce v sústave jednoduchého účtovníctva na splátky úverov (18,41) a daň z príjmov (13,21 eur). V *prípade zdaňovanej (vedľajšej, podnikateľskej) činnosti* boli v priemere najvyššie výdavky na **služby** (476,92) a **zásoby** (45,26 eur).

V priemere najvyššie náklady (Tabuľka 14.5) mali v roku 2018 organizácie účtujúce v sústave podvojného účtovníctva z *nezdaňovanej (hlavnej) činnosti* na položky účet 518 – **ostatné služby** (68 283,69 eur), účet 521 - **mzdové náklady** (67 250,54) a účet 501, 502, 504, 511, 512, 513 **spotreba materiálu, energie, predaný tovar, opravy, cestovné, náklady na reprezentáciu** (35 257,47 eur). Zo *zdaňovanej (vedľajšej, hlavnej) činnosti* mali v roku 2018 organizácie v priemere najvyššie náklady na položky účet 521 - **mzdové náklady** (3 092,73 eur), účet 501, 502, 504, 511, 512, 513 **spotreba materiálu, energie, predaný tovar, opravy, cestovné, náklady na reprezentáciu** (1 312,09 eur) a účet 524 - **Zákonné sociálne poistenie a zdravotné poistenie** (1 000,32 eur).

V oboch prípadoch, tzn. či organizácie účtujú v jednoduchom alebo podvojnóm účtovníctve, sú medzi najvyššími výdavkami/nákladmi služby, mzdy a zásoby. Medzi služby pri tom tiež častokrát patria vlastne mzdové výdavky, pretože je bežná prax u MNO zamestnávať na živnosť, tzn. odvedená práca je fakturovaná ako služby. Do takejto hĺbky sme však otázky v dotazníku nekládli a nemôžeme preto toto tvrdenie kvantifikovať, že aká časť služieb sa v podstate týka mzdových nákladov.

Tabuľka 14.4 Deskriptívna štatistika pre výdavky organizácií účtujúce v sústave jednoduché účtovníctva (N=128)

Výdavky (jednoduché účtovníctvo)	Zdaňovanie	Priemer	Medián	Smerodajná odchýlka	MIN	MAX	Spolu
Zásoby	1	769,78	0,00	2996,76	0,00	30357,00	98532,22
	2	45,26	0,00	448,59	0,00	5061,00	5793,87
Služby	1	6240,93	5,00	19571,11	0,00	109624,00	798839,08
	2	476,92	0,00	4527,89	0,00	51000,00	61046,03
Mzdy, poistné a príspevky	1	1882,35	0,00	6127,41	0,00	44281,00	240940,46
	2	16,79	0,00	189,77	0,00	2147,00	2149,00
z toho mzdy	1	570,77	0,00	2335,50	0,00	15000,00	73058,22
	2	11,05	0,00	124,98	0,00	1414,00	1415,00
– Z toho zákonné sociálne, zdravotné poistenie a ostatné sociálne poistenie podľa zákona č. 650//2004 Z. z.	1	95,38	0,00	517,98	0,00	4121,00	12208,52
	2	5,74	0,00	64,79	0,00	733,00	735,00
– Z toho zákonné a ostatné sociálne náklady	1	55,55	0,00	390,16	0,00	3132,00	7109,97
	2	0,16	0,00	1,77	0,00	20,00	20,00
Dary a príspevky iným subjektom	1	565,62	0,00	2726,75	0,00	25000,00	72399,70
	2	0,16	0,00	1,77	0,00	20,00	20,00
Prevádzková réžia	1	2734,34	300,00	5334,40	0,00	34165,00	349995,14
	2	2,82	0,00	30,19	0,00	341,17	361,17
Splátky úverov a pôžičiek	1	18,41	0,00	179,00	0,00	2000,00	2357,00
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Sociálny fond	1	0,05	0,00	0,53	0,00	5,94	6,94
	2	0,02	0,00	0,18	0,00	2,00	2,00
Sem zahrňte všetky ostatné náklady za rok 2018, ktoré nie sú špecifikované v tabuľke vyššie	1	1377,46	0,00	4278,36	0,00	26058,00	176315,45
	2	19,67	0,00	222,47	0,00	2517,00	2518,00
– Z toho daň z príjmov	1	13,29	0,00	105,43	0,00	900,00	1701,00
	2	0,50	0,00	5,57	0,00	63,00	64,00

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Legenda

1 - V eur nezdaňovaná (hlavná) činnosť

2 - V eur zdaňovaná (vedľajšia, podnikateľská) činnosť

Podvojnú účtovníctvo

Tabuľka 14.5 Deskriptívna štatistika pre náklady organizácií účtujúce v sústave podvojného účtovníctva (N=44)

Náklady (podvojný účtovníctvo)	Zdaňovanie	Priemer	Medián	Smerodajná odchýlka	MIN	MAX	Spolu
Účet 518 ostatné služby	1	68283,69	23994,05	92908,76	0,00	434752,00	3004482,28
	2	982,07	0,00	3433,66	0,00	19843,00	43211,00
Účtovná skupina 52	1	6358,55	0,00	26274,74	0,00	131889,00	279776,30
	2	1768,95	0,00	11733,92	0,00	77834,00	77834,00
Účet 521 Mzdové náklady	1	67250,54	16288,01	141265,20	0,00	809364,00	2959023,93
	2	3092,73	0,00	12407,91	0,00	59091,00	136080,00
– z toho Účet 524 Zákonné sociálne poistenie a zdravotné poistenie	1	21689,36	4671,00	47460,89	0,00	276462,00	954331,63
	2	1000,32	0,00	4045,71	0,00	20495,00	44014,00
– z toho Účet 525, 527 a 528 Ostatné sociálne poistenie, Zákonné sociálne náklady a Ostatné sociálne výdavky	1	2383,95	0,00	7606,84	0,00	44425,35	104893,68
	2	80,23	0,00	532,17	0,00	3530,00	3530,00
Účtovná skupina 56 poskytnuté príspevky organizačným zložkám, iným účtovným jednotkám, fyzickým osobám, z podielu zaplatenej dane, z verejnej zbierky	1	9404,81	0,00	33663,95	0,00	166500,00	413811,46
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Účet 501, 502, 504, 511, 512, 513 spotreba materiálu, energie, predaný tovar, opravy, cestovné, náklady na reprezentáciu	1	35257,47	8893,50	65884,59	0,00	286915,94	1551328,76
	2	1312,09	0,00	3888,08	0,00	17621,00	57732,00
Účet 556 Tvorba fondov	1	6097,66	0,00	32298,37	0,00	206626,00	268297,00
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Sem zahrňte všetky ostatné výnosy za rok 2018, ktoré nie sú špecifikované v tabuľke vyššie	1	3374,03	0,00	13189,45	0,00	63648,00	148457,13
	2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
– z toho Účet 591 Daň z príjmov	1	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	2	0,31	0,00	1,58	0,00	10,00	13,47

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Legenda

1 - V eur nezdaňovaná (hlavná) činnosť

2 - V eur zdaňovaná (vedľajšia, podnikateľská) činnosť

Tabuľka 14.6 Porovnanie štruktúry výdavkov a nákladov organizácií účtujúcich v sústave jednoduchého (JÚ) a podvojného (PÚ) účtovníctva

Výdavky (JÚ)	Zdaňovanie	% org., ktoré uviedli 0 eur u tohto typu výdavku	% org., ktoré uviedli inú hodnotu ako 0 eur u tohto typu výdavku	Náklady (PÚ)	Zdaňovanie	% org., ktoré uviedli 0 eur u tohto typu nákladu	% org., ktoré uviedli inú hodnotu ako 0 eur u tohto typu nákladu
Zásoby	1	71,09	28,91	Účet 518 ostatné služby	1	9,09	90,91
	2	96,09	3,91		2	84,09	15,91
Služby	1	50,00	50,00	Účtovná skupina 52	1	88,64	11,36
	2	94,53	5,47		2	97,73	2,27
Mzdy, poistné a príspevky	1	80,47	19,53	Účet 521 Mzdové náklady	1	34,09	65,91
	2	98,44	1,56		2	86,36	13,64
z toho mzdy	1	90,63	9,38	– z toho Účet 524 Záonné sociálne poistenie a zdravotné poistenie	1	38,64	61,36
	2	98,44	1,56		2	88,64	11,36
– Z toho zákonné sociálne, zdravotné poistenie a ostatné sociálne poistenie podľa zákona č. 650//2004 Z. z.	1	93,75	6,25	– z toho Účet 525, 527 a 528 Ostatné sociálne poistenie, Záonné sociálne náklady a Ostatné sociálne výdavky	1	59,09	40,91
	2	98,44	1,56		2	97,73	2,27
– Z toho zákonné a ostatné sociálne náklady	1	96,88	3,13	Účtovná skupina 56 poskytnuté príspevky organizačným zložkám, iným účtovným jednotkám, fyzickým osobám, z podielu zaplatenej dane, z verejnej zbierky	1	75,00	25,00
	2	99,22	0,78		2	100,00	0,00
Dary a príspevky iným subjektom	1	84,38	15,63	Účet 501, 502, 504, 511, 512, 513 spotreba materiálu, energie, predaný tovar, opravy, cestovné, náklady na reprezentáciu	1	11,36	88,64
	2	99,22	0,78		2	84,09	15,91
Prevádzková réžia	1	32,03	67,97	Účet 556 Tvorba fondov	1	93,18	6,82
	2	98,44	1,56		2	100,00	0,00
Splátky úverov a pôžičiek	1	97,66	2,34	Sem zahrňte všetky ostatné výnosy za rok 2018, ktoré nie sú špecifikované v tabuľke vyššie	1	81,82	18,18
	2	100,00	0,00		2	100,00	0,00
Sociálny fond	1	98,44	1,56	– z toho Účet 591 Daň z príjmov	1	100,00	0,00
	2	99,22	0,78		2	95,50	4,50
Sem zahrňte všetky ostatné náklady za rok 2018, ktoré nie sú špecifikované v tabuľke vyššie	1	66,41	33,59				
	2	98,44	1,56				

Výdavky (JÚ)	Zdaňovanie	% org., ktoré uviedli 0 eur u tohto typu výdavku	% org., ktoré uviedli inú hodnotu ako 0 eur u tohto typu výdavku	Náklady (PÚ)	Zdaňovanie	% org., ktoré uviedli 0 eur u tohto typu nákladu	% org., ktoré uviedli inú hodnotu ako 0 eur u tohto typu nákladu
– Z toho daň z príjmov	1	97,66	2,34				
	2	98,44	1,56				

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Legenda

1 - V eur nezdaňovaná (hlavná) činnosť

2 - V eur zdaňovaná (vedľajšia, podnikateľská) činnosť

V tabuľke 14.6 je zobrazené porovnanie príjmov a výnosov a porovnanie výdavkov a nákladov medzi organizáciami účtujúcimi v sústave jednoduchého a podvojného účtovníctva. V tomto prípade sme do úvahy brali len tie organizácie, ktoré uviedli, že majú tento výdavok, resp. náklad.

K najčastejším výdavkom u organizácií účtujúcich v sústave jednoduchého účtovníctva patria výdavky na prevádzkovú réžiu, ktorú uviedlo 67,97 % organizácií. Pri organizáciách účtujúcich v sústave podvojného účtovníctva ide najmä o náklady na ostatné služby (účet 518), kde 91 % organizácií uviedlo, že má väčšie náklady ako 0 eur.

5.14.3 Príjmy a výdavky neziskových organizácií – relačné vzťahy

Vzhľadom na charakter otázok v dotazníku ohľadom príjmov/výnosov a výdavkov/nákladov, vyhodnocujeme jednotlivé súvislosti sumárne, tzn. neoddeľujeme príjmovú a výdavkovú časť. Na základe odpovedí respondentov sme analyzovali nasledovné vzťahy, či súvisia príjmy alebo výnosy, resp. výdavky alebo náklady organizácie s cieľovou skupinou organizácie, s oblasťou pôsobenia organizácie, s pôsobnosťou organizácie, so sídlom organizácie, s veľkosťou organizácie vyjadrenou počtom zamestnancov a ďalšími oblasťami, ktoré postupne uvádzame. Vzájomný vzťah medzi jednotlivými premennými je zobrazený v tabuľke 14.7.

Medzi **oblasťou pôsobenia** organizácie a výškou príjmov/výnosov či výdavkov/nákladov nebola potvrdená štatisticky významná závislosť. Podobne ani pre **právnu formu** nebol zistený štatisticky významný vplyv na úroveň príjmov/výnosov či výdavkov/nákladov. Ostatné súvislosti, ktoré vyšli štatisticky významné, interpretujeme pod tabuľkou 14.7.

Tabuľka 14.7 Vplyv premenných na celkové príjmy, resp. výnosy, celkové výdavky, resp. náklady a výsledok hospodárenia u organizácií v roku 2018

		Jednoduché účtovníctvo				Podvojný účtovníctvo				VH	
		Celkové príjmy		Celkové výdavky		Celkové výnosy		Celkové náklady		VH	
Otázka	Odpoveď	Sig. (2-tailed)	r _s	Sig. (2-tailed)	r _s	Sig. (2-tailed)	r _s	Sig. (2-tailed)	r _s	Sig. (2-tailed)	r _s
Cieľová skupina	Deti (7 - 15 rokov)	-	-	-	-	0,045	-0,337	-	-	-	-
	Počet ľudí, resp. zvierat/organizácií, pre ktoré organizácia vykonáva činnosť/poskytuje služby	0,001	0,268	-	-	-	-	-	-	-	-
Pôsobnosť organizácie	Za posledné tri roky (2016 - 218)	0,021	0,183	-	-	-	-	-	-	-	-
	Banskobystrický kraj	-	-	0,022	0,365	-	-	-	-	-	-
Vek organizácie		-	-	-	-	0,010	0,367	0,016	0,363	0,045	-0,149
Koľko rokov vykonávate aktivity?		-	-	-	-	0,019	0,339	0,012	0,375	-	-
Aktivity, ktoré realizujú pracovníci v organizácii	Organizácia podujatí (kultúrnych, športových, iných)	0,015	-0,193	0,007	-0,239	0,003	-0,420	0,000	-0,561	-	-
	Organizácia a koordinácia voľno-časových aktivít	0,012	-0,200	0,011	-0,223	-	-	-	-	-	-
	Riadenie platených pracovníkov	-	-	-	-	0,006	0,388	0,001	0,480	0,008	0,197
	Aktivity pre členov organizácie	-	-	0,019	-0,207	-	-	0,008	-0,396	-	-
	Lobovanie	-	-	-	-	-	-	0,017	0,359	-	-
Dôvod vzniku organizácie	Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré	0,019	-0,187	-	-	-	-	-	-	-	-

Otázka	Odpoveď	Jednoduché účtovníctvo				Podvojné účtovníctvo				VH	
		Celkové príjmy		Celkové výdavky		Celkové výnosy		Celkové náklady			
		Sig. (2-tailed)	r _s	Sig. (2-tailed)	r _s	Sig. (2-tailed)	r _s	Sig. (2-tailed)	r _s	Sig. (2-tailed)	r _s
	poskytuje vzájomné výhody svojim členom										
	Vnímame, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb, preto sme vznikli	0,049	0,157	-	-	0,035	0,305	0,009	0,388	-	-
	Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt, resp. nie v dostatočnom objeme a/alebo rozsahu, pretože na to nemá kapacity (finančné, personálne...) alebo takýto produkt poskytuje, no so znakmi klientelizmu alebo korupcie, preto sme vznikli	-	-	-	-	-	-	0,041	0,309	-	-
	Takýto produkt/služba bol potrebný pre komunitu ľudí žijúcich vo vidieckej oblasti, chceli sme prispieť k rozvoju danej lokality na vidieku.	-	-	-	-	0,049	0,286	-	-	-	-
	Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu kult. dedičstva, tradícií, remesiel, kultúrnych pamiatok	-	-	-	-	-	-	-	-	0,041	0,152

Otázka	Odpoveď	Jednoduché účtovníctvo				Podvojný účtovníctvo				VH	
		Celkové príjmy		Celkové výdavky		Celkové výnosy		Celkové náklady			
		Sig. (2-tailed)	r _s	Sig. (2-tailed)	r _s	Sig. (2-tailed)	r _s	Sig. (2-tailed)	r _s	Sig. (2-tailed)	r _s
	Boli sme založení v partnerstve so štátnou správou/samosprávou; štátna správa/samospráva nám pomohla so založením; štátna správa/samospráva bola náš zriaďovateľ/spoluzriaďovateľ	-	-	-	-	-	-	-	-	0,019	0,174
Líder	Aké je najvyššie dosiahnuté vzdelanie lídra Vašej organizácie	-	-	-	-	0,020	0,435	-	-	-	-
Prínos dobrovoľníkov	Bez dobrovoľníkov by sme nemohli fungovať	0,040	0,196	0,048	0,206	-	-	-	-	-	-

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

5.14.3.1 Príjmy, výdavky a cieľová skupina

Zistili sme, že na celkové príjmy organizácie priamo vplýva veľkosť cieľovej skupiny, tzn. počet ľudí, resp. zvierat/organizácií, pre ktoré organizácia vykonáva služby, t. j. čím vyšší počet klientov má organizácia, tým je možné predpokladať vyššie príjmy ($p = 0,001$, Spearmanov koeficient = $0,268$). Tento vzťah vychádza z toho, že čím väčšia je cieľová skupina, tým je v podstate väčšia skupina odberateľov služieb (i keď klienti za služby neplatia, môžu prispievať dobrovoľne na chod organizácie alebo platia len symbolickú cenu) a podporovateľov organizácie (väčšia cieľová skupina indikuje väčšiu organizáciu, tzn. je známejšia a môže byť pre ňu jednoduchšie získať financie).

5.14.3.2 Príjmy, výdavky a pôsobnosť organizácie

Z hľadiska pôsobnosti organizácií má na celkové príjmy MNO vplyv charakter ich pôsobnosti ($p = 0,021$, Spearmanov koeficient = $0,183$), tzn. to, na akej úrovni organizácii pôsobia (miestna, komunitná, regionálna, národná atď.), má slabý priamy vplyv na celkové príjmy. Inak povedané, čím väčšiu pôsobnosť má organizácia, tým vyššie príjmy. Tento vzťah implikuje, že na miestnej úrovni pôsobia väčšinou malé organizácie, ktoré majú menšie rozpočty a teda menšie celkové príjmy. S rastúcou pôsobnosťou rastie aj rozpočet organizácie, keďže pôsobí na väčšom území, tzn. potrebuje si zabezpečiť vyššie celkové príjmy na svoje aktivity.

5.14.3.3 Príjmy, výdavky a dĺžka pôsobenia organizácie

Z hľadiska dĺžky pôsobenia organizácií sme skúmali dve charakteristiky, prvou bol „vek“ organizácie, tzn. kedy organizácia reálne vznikla registráciou. Druhá charakteristika bol počet rokov, ktoré organizácia vykonáva svoje aktivity. V tejto oblasti sa potvrdili nasledovné vzťahy:

- Organizácie účtujúce v sústave podvojného účtovníctva majú z hľadiska veku vyššie celkové výnosy a náklady, t. j. čím je organizácia staršia, tým vyššie má celkové výnosy ($p = 0,010$, Spearmanov koeficient = $0,367$) a náklady ($p = 0,016$, Spearmanov koeficient = $0,363$).
- Pre organizácie je zároveň podstatné, ako dlho vykonávajú svoje aktivity. Pri organizáciách účtujúcich v sústave podvojného účtovníctva sa potvrdila stredná priama závislosť, t. j. čím dlhšie organizácia vykonáva svoje aktivity, tým vyššie má celkové výnosy ($p = 0,019$, Spearmanov koeficient = $0,339$) a celkové náklady ($p = 0,012$, Spearmanov koeficient = $0,375$).

Identifikované súvislosti indikujú, že čím organizácia dlhšie existuje, tým viac je etablovaná, je viac v povedomí verejnosti a je pre ňu zrejme jednoduchšie získať zdroje na svoju činnosť.

5.14.3.4 Príjmy, výdavky a aktivity realizované pracovníkmi

Nepriama závislosť medzi celkovými príjmami ($p = 0,015$, Spearmanov koeficient = $- 0,193$), resp. výnosmi ($p = 0,003$, Spearmanov koeficient = $- 0,420$) sa potvrdila v prípade, ak organizácia realizuje podujatia (kultúrne a športové). Pre túto oblasť aktivít realizovaných pracovníkmi v organizácií to platí aj v prípade celkových výdavkov ($p = 0,007$, Spearmanov koeficient = $- 0,239$), resp. nákladov ($p = 0,000$, Spearmanov koeficient = $- 0,561$). Môžeme povedať, že organizácia, ktoré realizuje kultúrne alebo športové podujatia má nižšie príjmy, resp. výnosy a tiež nižšie výdavky, resp. náklady. Táto skutočnosť môže súvisieť s tým, že v oblastiach kultúry a športu pôsobí veľa dobrovoľníkov, mnoho podujatí je organizovaných z nadšenie organizátorov a teda ako výdavky, tak aj príjmy sú na tieto aktivity nižšie.

Pre ďalšie aktivity realizované pracovníkmi MNO sme zistili tieto vzťahy:

- Organizácia a koordinácia voľno-časových aktivít – celkové príjmy ($p = 0,012$, Spearmanov koeficient = $- 0,200$), celkové výdavky ($p = 0,011$, Spearmanov koeficient = $- 0,223$), tzn. pre celkové príjmy aj výdavky konštatujeme stredný nepriamy vplyv vykonávania týchto aktivít. Platí teda to, čo pri organizovaní športových a kultúrnych podujatí, ak sa pracovníci organizácie venujú týmto aktivitám, sú príjmy, ale aj výdavky nižšie.
- Riadenie platených pracovníkov – celkové výnosy ($p = 0,006$, Spearmanov koeficient = $0,388$), celkové náklady ($p = 0,001$, Spearmanov koeficient = $0,480$), t. j. pre celkové výnosy aj náklady konštatujeme priamy vplyv vykonávania týchto aktivít. Vyššie výnosy ako aj náklady môžu byť prepojené s vyššou profesionalizáciou organizácie, keďže ide o aktivitu riadenia platených pracovníkov.
- Aktivity pre členov organizácie – celkové výdavky ($p = 0,019$, Spearmanov koeficient = $- 0,207$) celkové náklady ($p = 0,008$, Spearmanov koeficient = $- 0,396$). Organizácie vykonávajúce aktivity pre svojich členov majú nižšie celkové výdavky, resp. náklady, čo naznačuje, že na výkon vzájomne prospešných aktivít je potrebný menší objem zdrojov, stačia nižšie náklady.
- Lobovanie – celkové náklady ($p = 0,017$, Spearmanov koeficient = $0,359$), tzn. pre celkové náklady konštatujeme stredný priamy vplyv na vykonávanie tejto aktivity. Lobovanie si tiež vyžaduje vyššiu profesionalizáciu organizácie, tzn. náklady sú vyššie.

5.14.3.5 Príjmy, výdavky a dôvod vzniku organizácie

U organizácie, ktoré uviedli ako dôvod vzniku „Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojim členom“ sa potvrdil slabý nepriamy vplyv na celkové príjmy ($p = 0,019$, Spearmanov koeficient = $- 0,187$), t. j. ak organizácia účtujúca v sústave jednoduchého účtovníctva uviedla ako motív vzniku tento dôvod, je možné u nej predpokladať nižšie celkové príjmy. Tento výsledok tak nepriamo potvrdzuje vyššie uvedenú súvislosť, že na výkon vzájomne prospešných aktivít je potrebný menší objem zdrojov, stačia nižšie príjmy na pokrytie výdavkov.

Dôvod „Vnímame, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb, preto sme vznikli“ má slabý, resp. stredný priamy vplyv na celkové príjmy ($p = 0,049$, Spearmanov koeficient = $0,157$), celkové výnosy ($p = 0,035$, Spearmanov koeficient = $0,305$) a celkové náklady ($p = 0,009$, Spearmanov koeficient = $0,388$), t. j. organizácie, ktoré uviedli ako dôvod vzniku chýbajúceho dôveryhodného partnera pre poskytovania služieb dosahujú vyššie celkové príjmy, resp. výnosy a celkové náklady. To môže súvisieť práve so skutočnosťou, že ak sa týmto organizáciám darí byť dôveryhodným partnerom a efektívne uspokojujú dopyt po službách, je pre nich pomerne jednoduchšie získať zdroje na svoju činnosť.

U organizácií účtujúcich v sústave podvojného účtovníctva, ktoré vznikli z dôvodu „Takýto produkt/služba bol potrebný pre komunitu ľudí žijúcich vo vidieckej oblasti, chceli sme prispieť k rozvoju danej lokality na vidieku“ sa potvrdil stredný priamy vplyv na celkové výnosy ($p = 0,035$, Spearmanov koeficient = $0,305$). Znamená to, že organizácie, ktoré vznikli podľa teórie rurality, dosahujú vyššie výnosy, čo môže byť spôsobené napríklad tým, že do vidieckych oblastí smeruje relatívne veľa podpory a tieto organizácie môžu byť úspešnejšie v jej získavaní, napr. v podobe grantov či fondov. Tiež to však ale môže znamenať, že takto vzniknuté organizácie „vypíňajú dieru na trhu“, pôsobia vo vidieckych oblastiach, o ktoré nikto nemal záujem a preto poskytovaním svojich služieb jednoduchšie dosahujú príjem, keďže v danej oblasti nemajú konkurenciu.

Dôvod vzniku „Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt, resp. nie v dostatočnom objeme a/alebo rozsahu, pretože na to nemá kapacity (finančné, personálne...) alebo takýto produkt poskytuje, no so znakmi klientelizmu alebo korupcie, preto sme vznikli“ má stredný priamy vplyv na celkové náklady organizácie účtujúcej v sústave podvojného účtovníctva ($p = 0,041$, Spearmanov koeficient = $0,309$). Tzn. organizácie, ktoré vznikli podľa teórie vládnych a trhových zlyhaní majú vyššie náklady. Vzhľadom na to, že podľa tejto teórie súkromné firmy nemajú záujem poskytovať dané služby, lebo sú málo ziskové, resp. neziskové (zlyhanie trhu) a verejný sektor nemá dostatočné kapacity na ich poskytovanie (zlyhanie vlády), zabezpečenie takýchto služieb je preto nákladnejšie.

5.14.3.6 Príjmy, výdavky a líder

Pri analýze charakteristiky lídra z hľadiska vplyvu na celkové príjmy/výnosy a celkové výdavky/náklady, sme zistili, že stredne silný priamy vplyv na celkové výnosy organizácií účtujúcich v sústave podvojného účtovníctva má aj vzdelanie lídra. Čím vzdelanejší líder, tým skôr mali organizácie vyššie celkové výnosy ($p = 0,020$, Spearmanov koeficient = $0,435$). Tento výsledok môže byť ovplyvnený tým, že vzdelanejší líder predstavuje lepšieho manažéra, vrátane finančnej oblasti, ktorý vie plánovať a realizovať fundraising a získať tak viac zdrojov pre organizáciu.

5.14.3.7 Príjmy, výdavky a prínos dobrovoľníkov

Pri organizáciách účtujúcich v sústave jednoduchého účtovníctva, ktoré si uvedomujú, že bez dobrovoľníkov by nemohli fungovať, sa potvrdil slabý, resp. stredný priamy vplyv na celkové príjmy ($p = 0,040$, Spearmanov koeficient = $0,196$) a celkové výdavky ($p = 0,048$, Spearmanov koeficient = $0,206$), t. j., pokiaľ si organizácie uvedomujú prínos dobrovoľníkov pre ich fungovanie, má to pozitívny vplyv na celkové príjmy organizácie. Zároveň, to ale pre organizáciu predstavuje aj zvýšenie celkových výdavkov. Na jednej strane tak organizácie využívajúce dobrovoľníkov dosahujú vyššie príjmy (napr. zapojením dobrovoľníkov do fundraisingových kampaní, zvýšením okruhu potenciálnych darcov cez kontakty dobrovoľníkov), na druhú stranu sú tu však vyššie náklady spojené s manažmentom dobrovoľníkov. Bolo by potrebné hlbšie skúmať túto oblasť, aby bolo možné povedať, či nárast príjmov prevyšuje nárast nákladov. Predpokladáme však, že áno, inak by organizácie nezapájali dobrovoľníkov do svojich aktivít.

5.14.3.8 Príjmy, výdavky a samofinancovanie

Pre potreby vyhodnotenia tejto oblasti sme upravili premenné v otázke 54 o príjmoch/výnosoch MNO. Ak organizácia mala pre akúkoľvek položku príjmov, resp. výnosov z činností, ktoré patria pod samofinancovanie, hodnotu väčšiu ako 0eur, použili sme kód 1, ktorý znamená áno, organizácia využíva samofinancovanie. Ak mala organizácia vo všetkých stĺpcoch hodnotu 0eur, potom sme použili kód 0 - organizácia nemá samofinancujúcu činnosť. Ak boli bunky prázdne, potom organizácia nevyplnila údaje, ostali missing values.

V nasledujúcej časti interpretujeme zistené vzťahy medzi jednotlivými oblasťami a samofinancovaním. Ak vyhodnotenie danej oblasti neuvádzame, znamená to, že pre túto oblasť nebola zistená štatisticky významná závislosť (p -hodnota je väčšia ako $0,05$).

Cieľová skupina

Zistili sme, že na samofinancovanie organizácie priamo vplýva cieľová skupina, konkrétne ak sa organizácia zameriava na cieľovú skupinu seniori (viac ako 50 rokov) má to stredný priamy vplyv na samofinancovanie organizácie ($p = 0,001$, Spearmanov koeficient = $0,244$). Inak povedané, organizácie, ktoré sa zameriavajú na túto cieľovú skupinu, skôr využívajú samofinancovanie. Dôvody môžu byť rôzne, napr. ak organizácie pracujú s touto cieľovou skupinou formou, že seniori vyrábajú darčekové predmety, ktoré sú určené na príležitostný predaj, je potom príjem cez samofinancovanie z predaja vlastných výrobkov vyšší. Alebo ide jednoducho o poskytovanie sociálnych služieb, kedy seniori spolufinancujú, resp. úplne financujú ich využívanie a tak je samofinancovanie vyššie vďaka predaju vlastných služieb.

Aktivity realizované pracovníkmi

Nepriama závislosť medzi samofinancovaním ($p = 0,032$, Spearmanov koeficient = $- 0,149$), sa potvrdila v prípade, ak pracovníci organizácie realizujú kultúrne a športové podujatia. Tzn. organizácie, ktoré realizujú kultúrne alebo športové podujatia, skôr nevyužívajú zdroje zo samofinancovania. Môže to súvisieť s tým, že tieto podujatia sú často organizované ako benefičné, za dobrovoľné vstupné, ktoré je potom považované za dar a nie ako príjem za predaj služby.

Nepriama závislosť sa potvrdila aj medzi samofinancovaním a ďalšími aktivitami, ktoré realizujú pracovníci v organizáciách ako sú riadenie platených a neplatených pracovníkov ($p = 0,014$, Spearmanov koeficient = $- 0,171$). Samofinancovanie sa skôr nevyužíva ani v prípade, ak organizácia aktivitami, ktoré realizujú pracovníci organizácie, obhajujú práva a záujmy, či obhajujú práva určitej skupiny ľudí ($p = 0,024$, Spearmanov koeficient = $- 0,157$).

Medzi samofinancovaním a poskytovaním grantov, regratingu sme zistili slabú nepriamu závislosť, t. j. ak pracovníci organizácie poskytujú granty, resp. sa venujú regratingu, organizácia skôr nevyužíva samofinancovanie (p -hodnota = $0,034$, Spearmanov koeficient = $- 0,147$). Tento výsledok môže vyplývať zo skutočnosti, že poskytovaniu grantov a regratingu sa skôr venujú nadácie, ktoré majú zo zákona obmedzené podnikanie a samofinancujúce aktivity.

Líder

Samofinancovanie organizácie závisí od najvyššieho dosiahnutého vzdelania lídra ($p = 0,005$, Spearmanov koeficient = $0,196$), t. j. čím vyššie má líder vzdelanie, tým skôr organizácia využíva samofinancovanie. Podobne vzdelanie lídra ovplyvnilo aj celkové príjmy, ako sme uviedli vyššie. Potvrzuje sa tak fakt, že vzdelanejší líder predstavuje lepšieho manažéra, ktorý vie plánovať a realizovať fundraising a získať tak viac zdrojov pre organizáciu, a to aj prostredníctvom samofinancovania.

5.14.4 Rozdiel medzi výnosmi a nákladmi neziskových organizácií

Neziskové organizácie nie sú obmedzené tým, aký veľký zisk môžu dosiahnuť, ale tým, ako s prípadným ziskom naložia, ako ho prerozdelia – princíp neziskovosti (tzv. non-distribution constraint). Podstata princípu neziskovosti spočíva v tom, že akákoľvek doplnková činnosť organizácie vykonávaná za účelom dosiahnutia zisku, nesmie priamo či nepriamo viesť k materiálnemu prospechu jej zakladateľov, členov ani zamestnancov. Zdroje vytvorené takouto činnosťou musia byť investované späť do hlavnej neziskovej činnosti organizácie súvisiacej s napĺňaním jej poslania. Za takúto reinvestíciu je možné považovať napr. skvalitnenie materiálneho vybavenia organizácie, prijatie nového pracovníka, skvalitnenie poskytovanej služby a pod. Tu môžeme pozorovať hlavný rozdiel v porovnaní so ziskovým sektorom, kde zisk po zdanení možno rozdeliť medzi majiteľov komerčných firiem (ktoré dokonca v istých prípadoch môžu poskytovať podobné služby ako MNO). Nezisková organizácia sa zameriava na iný cieľ, ako

je obohatenie vlastníkov, manažérov či investorov. Iný primárny cieľ, alebo inak povedané, základná motivácia je ďalší rozdiel medzi podnikateľským a neziskovým sektorom a poukazuje na princíp neziskovosti z druhej strany – že neziskové organizácie nie sú zakladané za účelom dosiahnutia zisku, ale priameho úžitku.

Fukas a Guštafík (2005) uvádzajú, že firmy vznikajú kvôli finančnému zisku a zanikajú v dôsledku finančnej straty, resp. ak dlhodobo nedosahujú zisk, trh má záujem na ukončení ich činnosti, aby ďalej nezvyšovali svoje dlhy voči veriteľom a spoločnosti. Firmy svoju činnosť nemôžu financovať z dobročinných príspevkov zákazníkov. Na druhej strane, projekty neziskovej organizácie sú opodstatnené, aj keď ich treba dotovať. Motivácia pokračovať sa nestratí, aj keď nie sú k dispozícii financie – organizácia jednoducho pokračuje v „dobrovoľníckom režime“ s minimálnymi nákladmi. Dôvodom je, že neziskovú organizáciu oprávňuje na existenciu aj iný zisk ako len finančný – priamy úžitok, tzn. vytvára hodnoty, ktoré niekedy nemožno vyjadriť finančne. Weisbrod (1988) uvádza, že za obmedzenie, ako MNO môžu so ziskom zaobchádzať, je tu istá kompenzácia vo forme daňových úľav.

Pri skúmaní rozdielov a výnosov preto treba brať opäť do úvahy, či ide o zisk/stratu z hlavnej činnosti organizácie, tzn. z aktivít, ktoré organizácia vykonáva pri napĺňaní účelu, na ktorý bola zriadená. Z hlavnej činnosti organizácií je daň z príjmu oslobodená, tento ukazovateľ by sa dal práce získať z finančných výkazov MNO, kde daň z hlavnej činnosti je vyčíslená, ale v rámci daňového priznania je už uvedená ako nulová položka. Opäť narazíme na problém, že nie všetky právne formy sú povinné podávať daňové priznanie (napr. občianske združenia).

Druhou možnosťou je, či ide o zisk/stratu z vedľajšej činnosti (komerčnej, podnikateľskej), ktorú organizácia vykonáva, aby získala dodatočné zdroje financovania, čiže na doplnenie tých prostriedkov, ktoré dostávajú od súkromných darcov a štátnych inštitúcií.

Tabuľka 14.8 približuje deskriptívnu štatistiku pre dosiahnutý výsledok hospodárenia sledovaných mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu za rok 2018.

Tabuľka 14.8 Deskriptívna štatistika pre dosiahnutý výsledok hospodárenia za rok 2018

Výsledok hospodárenia	Valid	Priemer	Medián	Smerodajná odchýlka	Minimum	Maximum
Z hlavnej činnosti	181	5922,6996	0,0000	37921,68937	-41323,00	450000,00
Z vedľajšej/ podnikateľskej činnosti	181	-23,3327	0,0000	2830,38635	-34358,00	14039,68

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

V roku 2018 predstavoval u sledovaných mimovládnych organizácií priemerný výsledok hospodárenia z *hlavnej činnosti* 5 922,70 eur. Minimálny výsledok hospodárenia z hlavnej činnosti v roku 2018, inak povedané, najväčšia strata, bol na úrovni - 41 323 eur. Maximálny výsledok hospodárenia z hlavnej činnosti u sledovaných mimovládnych organizácií za rok 2018 bol na úrovni 450 000 eur. Vzhľadom na to, že v roku 2018 maximálny výsledok hospodárenia

z hlavnej činnosti prevyšuje u sledovaných mimovládnych organizácií v signifikantnej miere priemerný výsledok hospodárenia z hlavnej činnosti, môžeme konštatovať, že hlavná činnosť mala v roku 2018 pre sledované mimovládne organizácie výrazne pozitívny vplyv na ich celkové hospodárenie.

U sledovaných mimovládnych organizácií bol priemerný výsledok hospodárenia z *vedľajšej/podnikateľskej činnosti* v roku 2018 na úrovni - 23,33 eur, pričom minimálny výsledok hospodárenia z *vedľajšej/podnikateľskej činnosti* (strata) bol na úrovni - 34 358 eur. Maximálny výsledok hospodárenia z *vedľajšej/podnikateľskej činnosti* za rok 2018 predstavoval 14 039,68 eur. Z uvedených výsledkov môžeme konštatovať, že aktivity v rámci *vedľajšej/podnikateľskej činnosti* nepredstavovali pre sledované mimovládne organizácie v roku 2018 pozitívny vplyv na ich celkové hospodárenie. Inak povedané, podnikateľskou činnosťou organizácie dosahovali viac stratu ako zisk. Dáta však na veľkú smerodajnú odchýlku nie sú veľmi validné, no podobné výsledky sme získali aj frekvenčnou analýzou.

Tabuľka 14.9 približuje frekvenčnú analýzu pre dosiahnutý výsledok hospodárenia sledovaných mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu za rok 2018.

Tabuľka 14.9 Frekvenčná analýza pre dosiahnutý výsledok hospodárenia za rok 2018

Výsledok hospodárenia	% organizácií so záporným VH	% organizácií s kladným VH	% organizácií s nulovým VH
Z hlavnej činnosti	10,8	52,1	41,4
Z vedľajšej/podnikateľskej činnosti	3	8,3	89,5

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Kladný výsledok hospodárenia z *hlavnej činnosti* dosiahlo 52,1 % mimovládnych organizácií z celkového počtu mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu, pričom až 41,4 % mimovládnych organizácií uviedlo dosiahnutie nulového výsledku hospodárenia z hlavnej činnosti. Záporný výsledok hospodárenia z hlavnej činnosti uviedlo 10,8 % mimovládnych organizácií. Z uvedených výsledkov vyplýva, že prevažnú časť ziskov sledovaných mimovládnych organizácií za rok 2018 tvoril zisk z hlavnej činnosti. Môžeme teda konštatovať, že sledované mimovládne organizácie vykonávanými aktivitami v rámci hlavnej činnosti dokázali v roku 2018 dosiahnuť zisk. To predstavuje pozitívny signál pre charakter zamerania aktivít sledovaných mimovládnych organizácií v rámci ich hlavnej činnosti.

V rámci výsledku hospodárenia z *vedľajšej/podnikateľskej činnosti* vo významnej miere prevažuje nulový výsledok hospodárenia, ktorý dosiahlo až 89,5 % mimovládnych organizácií z celkového počtu mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu. Kladný výsledok hospodárenia z *vedľajšej/podnikateľskej činnosti* dosiahlo len 8,3 % mimovládnych organizácií a záporný výsledok hospodárenia z *vedľajšej/podnikateľskej činnosti* dosiahli 3 % mimovládnych organizácií. Z uvedených výsledkov vyplýva, že *vedľajšia/podnikateľská činnosť* nepredstavovala pre sledované mimovládne organizácie v roku 2018 výrazný zisk, pričom výsledky vedú ku konštatovaniu, že aktivity vykonávané sledovanými mimovládnyimi organizáciami v rámci ich

vedľajšej/podnikateľskej činnosti v roku 2018 nemali takmer žiadny vplyv na ich celkové hospodárenie, vzhľadom na to, že výsledok bol nulový.

Na základe získaných odpovedí od respondentov sme analyzovali nasledovné vzťahy, týkajúce sa súvisu dosiahnutého výsledku hospodárenia za rok 2018:

- s právnou formou sledovaných neziskových organizácií,
- s oblasťou pôsobenia sledovaných neziskových organizácií,
- s oblasťou pôsobenia sledovaných neziskových organizácií podľa Zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií,
- s vekovou štruktúrou cieľovej skupiny, na ktorú sa zameriavajú sledované neziskové organizácie,
- so štruktúrou špecifik cieľovej skupiny, na ktorú sa zameriavajú sledované neziskové organizácie,
- s počtom ľudí, resp. zvierat/organizácií, pre ktorý sledované neziskové organizácie vykonávajú činnosť/poskytujú služby, priamo na základe zmluvných vzťahov, bez zmluvných vzťahov, priamo využívajú voľne dostupné služby alebo aktivity sledovaných neziskových organizácií,
- s umiestneným sídla sledovaných neziskových organizácií,
- s pôsobnosťou sledovaných neziskových organizácií za posledné 3 roky (miestna, regionálna, národná, medzinárodná a pod.),
- s dĺžkou pôsobenia sledovaných neziskových organizácií (od registrovania a od reálneho začatia vykonávania aktivít),
- s percentuálnym podielom všetkého pracovného času odpracovaného platenými a neplatenými pracovníkmi, ktorý je venovaný jednotlivým činnostiam a úlohám sledovaných neziskových organizácií,
- so zameraním sledovaných neziskových organizácií v rámci vzájomnej alebo verejnej prospešnosti, resp. pre koho sú realizované aktivity sledovaných neziskových organizácií,
- s dôvodom vzniku sledovaných neziskových organizácií,
- s prínosom dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre sledované neziskové organizácie.

Ak vyhodnotenie danej oblasti neuvádzame, znamená to, že pre túto oblasť nebola zistená štatisticky významná závislosť (p-hodnota je väčšia ako 0,05).

5.14.4.1 Oblasť pôsobenia sledovaných neziskových organizácií a výsledok hospodárenia

Medzi výsledkom hospodárenia z **vedľajšej/podnikateľskej činnosti** a oblasťou pôsobenia neziskových organizácií podľa registra o mimovládnych neziskových organizáciách je štatisticky významná závislosť ($p = 0,001$). Táto závislosť je stredne silná (Cramer's $V = 0,429$), tzn. oblasť pôsobenia sledovaných neziskových organizácií podľa Zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií stredne silne pôsobí na výsledok hospodárenia z vedľajšej/podnikateľskej činnosti.

5.14.4.2 Veková štruktúra cieľovej skupiny, na ktorú sa zameriavajú sledované neziskové organizácie a výsledok hospodárenia

Medzi výsledkom hospodárenia z **hlavnej činnosti** a vekovou štruktúrou cieľovej skupiny deti od 7 - 15 rokov, na ktorú sa zameriavajú sledované neziskové organizácie je štatisticky významná závislosť ($p = 0,036$, Spearmanov koeficient = - 0,156). Môžeme teda konštatovať, že vyšší výsledok hospodárenia z hlavnej činnosti majú tie sledované neziskové organizácie, ktoré sa nezameriavajú na vekovú štruktúru cieľovej skupiny deti od 7 - 15 rokov. Je možné, že práve pre túto cieľovú skupinu je veľa aktivít realizovaných dobrovoľnícky a teda to neovplyvňuje celkový výsledok hospodárenia.

5.14.4.3 Štruktúra špecifík cieľovej skupiny, na ktorú sa zameriavajú sledované neziskové organizácie a výsledok hospodárenia

Medzi výsledkom hospodárenia z **hlavnej činnosti** a štruktúrou špecifík cieľovej skupiny týkajúcej sa ľudí so sociálnym znevýhodnením, na ktorú sa zameriavajú sledované neziskové organizácie je štatisticky významná závislosť ($p = 0,031$). Táto závislosť je slabá priama (Spearmanov koeficient = 0,161). Na základe uvedeného môžeme zhodnotiť, že vyšší výsledok hospodárenia z hlavnej činnosti majú tie sledované neziskové organizácie, ktoré sa zameriavajú na ľudí so sociálnym znevýhodnením. To môže súvisieť s už vyššie uvedeným faktom, že pri poskytovaní sociálnych služieb, tieto sú často spoplatnené a teda organizácie majú vyššie príjmy z predaja služieb, čo sa následne premieta do vyššieho výsledku hospodárenia.

Medzi výsledkom hospodárenia z **vedľajšej/podnikateľskej činnosti** a štruktúrou špecifík cieľových skupín týkajúcich sa ľudí bez domova a užívateľov drog a drogovu závislých osôb, na ktorú sa zameriavajú sledované neziskové organizácie je štatisticky významná závislosť (u oboch skupín $p = 0,027$), t. j. štruktúra špecifík cieľovej skupiny týkajúca sa ľudí bez domova a cieľovej skupiny užívateľov drog a drogovu závislých osôb, na ktoré sa zameriavajú sledované neziskové organizácie má vplyv na výsledok hospodárenia z vedľajšej/podnikateľskej činnosti. Táto závislosť je slabá priama (pre obe skupiny Spearmanov koeficient = 0,165). Na základe uvedeného môžeme konštatovať, že vyšší výsledok hospodárenia z vedľajšej/podnikateľskej činnosti majú tie sledované neziskové organizácie, ktoré sa zameriavajú na cieľové skupiny ľudí bez domova a užívateľov drog a drogovu závislých osôb. Je možné, že tieto organizácie využívajú rôzne modely financovania ako sú predaj časopisu (napr. Nota Bene) či iných publikácií v rámci osvedčenia a prevencie a tým majú vyššie príjmy z podnikateľskej činnosti, ktoré ovplyvňujú výsledok hospodárenia z podnikateľskej činnosti.

5.14.4.4 Aktivity realizované pracovníkmi organizácie a výsledok hospodárenia

Medzi výsledkom hospodárenia z **hlavnej činnosti** a aktivitami, ktoré realizujú pracovníci v sledovaných neziskových organizáciách zamerané na riadenie platených pracovníkov je štatisticky významná závislosť ($p = 0,030$, Spearmanov koeficient = $0,162$), pričom táto závislosť je slabá priama. Z uvedeného vyplýva, že vyšší výsledok hospodárenia z hlavnej činnosti majú tie sledované neziskové organizácie, ktorých pracovníci realizujú aktivity zamerané na riadenie platených pracovníkov. Vyššia profesionalizácia organizácie v podobe platených pracovníkov tak predstavuje dosahovanie vyššieho výsledku hospodárenia.

Rovnako medzi výsledkom hospodárenia z **vedľajšej/podnikateľskej činnosti** a aktivitami, ktoré realizujú pracovníci v sledovaných neziskových organizáciách zamerané na obhajobu práv a záujmov a obhajobu práv určitej skupiny ľudí je štatisticky významná priama závislosť ($p = 0,040$, Spearmanov koeficient = $0,152$). Vyšší výsledok hospodárenia z vedľajšej/podnikateľskej činnosti majú teda tie neziskové organizácie, ktorých pracovníci realizujú aktivity zamerané na obhajobu práv a záujmov a obhajobu práv určitej skupiny ľudí.

Ďalej medzi výsledkom hospodárenia z **vedľajšej/podnikateľskej činnosti** a aktivitami, ktoré realizujú pracovníci v sledovaných neziskových organizáciách zamerané na aktivity pre členov organizácie je štatisticky významná závislosť ($p = 0,045$). Táto závislosť je slabá nepriama (Spearmanov koeficient = $-0,149$). Na základe tohto môžeme konštatovať, že vyšší výsledok hospodárenia z vedľajšej/podnikateľskej činnosti majú tie neziskové organizácie, ktorých pracovníci nerealizujú aktivity zamerané na aktivity pre členov organizácie. Inak povedané, vzájomne prospešné organizácie dosahujú nižší výsledok hospodárenia, čo potvrdzuje už vyššie uvádzané súvislosti, ktoré naznačujú, že vzájomne prospešné organizácie majú nižšie výdavky a nižšie príjmy, čo sa premieta do konečného výsledku hospodárenia.

5.14.4.5 Dôvod vzniku sledovaných neziskových organizácií a výsledok hospodárenia

Medzi výsledkom hospodárenia z **vedľajšej/podnikateľskej činnosti** a dôvodom vzniku sledovaných neziskových organizácií týkajúci sa založenia v partnerstve so štátnou správou/samosprávou (resp. štátna správa/samospráva nám pomohla so založením; štátna správa/samospráva bola náš zriaďovateľ/spoluzriaďovateľ), je štatisticky významná závislosť ($p = 0,029$). Táto závislosť je slabá priama (Spearmanov koeficient = $0,162$). Vyšší výsledok hospodárenia z vedľajšej/podnikateľskej činnosti tak majú tie neziskové organizácie, ktorých dôvod vzniku je postavený na teórii vzájomnej závislosti. Samospráva možno na takéto organizácie nazerá podobne ako na príspevkové organizácie, tzn. nedovolí, aby organizácie boli v strate.

5.14.5 Majetok neziskových organizácií a jeho štruktúra

Okrem výdavkov a príjmov je ukazovateľom ekonomickej hodnoty neziskového sektora aj majetok neziskových organizácií. Ten je opäť možné členiť do niekoľkých kategórií. V našom výskume ho členíme tak, ako je členený vo výkazníctve neziskových organizácií t.j. na:

- Dlhodobý nehmotný majetok
- Dlhodobý hmotný majetok
- Dlhodobý finančný majetok
- Zásoby
- Pohľadávky
- Peniaze/pokladnica
- Ceniny
- Priebežné položky (+/-)
- Bankové účty
- Krátkodobé cenné papiere a ostatný krátkodobý finančný majetok
- Záväzky
- Úvery a pôžičky

Tabuľka 14.10 uvádza deskriptívnu štatistiku pre štruktúru majetku a záväzkov sledovaných mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu za rok 2018.

Tabuľka 14.10 Deskriptívna štatistika pre štruktúru majetku a záväzkov organizácií za rok 2018

Majetok	Valid	Priemer	Medián	Smerodajná odchýlka	Minimum	Maximum
Dlhodobý nehmotný majetok	185	1312,0581	0,0000	9139,19283	0,00	100000
Dlhodobý hmotný majetok	189	40126,2758	0,0000	239451,247	0,00	2083492
Dlhodobý finančný majetok	184	11052,1304	0,0000	96748,07673	0,00	1206183
Zásoby	189	1159,6572	0,0000	6771,61689	0,00	72260
Pohľadávky	197	9395,3605	0,0000	58190,79605	0,00	693884
Peniaze/pokladnica	203	909,0446	61,54	2870,38662	0,00	30878
Ceniny	180	4,5144	0,0000	40,73865	0,00	500
Priebežné položky (+/-)	180	153,3944	0,0000	1538,13666	-200	20000
Bankové účty	203	14231,3937	306,3	72345,51474	-8	777435
Krátkodobé cenné papiere a ostatný krátkodobý finančný majetok	180	56,9698	0,0000	436,20425	0,00	5322
Iné, prosím, doplňte:	180	3090,8571	0,0000	28624,98285	0,00	338019,8
Záväzky	195	3392,2533	0,0000	18834,38979	0,00	212375
- Z toho sociálny fond	185	81,5133	0,0000	656,89513	0,00	8578
Úvery a pôžičky	188	4555,3883	0,0000	39104,17284	0,00	460073

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Priemerné hodnoty z tabuľky 14.10 treba brať s rezervou vzhľadom na vysoké hodnoty smerodajnej odchýlky pri väčšine položiek. Najväčší podiel na štruktúre majetku sledovaných mimovládnych organizácií za rok 2018 predstavuje dlhodobý hmotný majetok, a to v priemernej výške 40 126,28 eur, pričom maximálna hodnota pre dlhodobý hmotný majetok v roku 2018 predstavovala 2 083 492 eur. Z uvedeného vyplýva, že u niektorých sledovaných mimovládnych organizácií (26,9 %, Tabuľka 13.11) predstavujú najväčšiu časť štruktúry majetku prevažne budovy a iné priestory, ktoré organizácie využívajú na svoju činnosť. Druhý najväčší podiel na štruktúre majetku sledovaných mimovládnych organizácií za rok 2018 majú finančné prostriedky na bankových účtoch v priemernej výške 14 231,39 eur. Maximálna hodnota pre finančné prostriedky na bankových účtoch za rok 2018 predstavuje sumu 777 435 eur. Ďalej nasleduje

dlhodobý finančný majetok v priemernej výške 11 052,13 eur, pričom zaujímavým faktom je, že maximálna hodnota dlhodobého finančného majetku sledovaných mimovládnych organizácií za rok 2018 je až vo výške 1 206 183 eur. Z uvedeného môžeme konštatovať, že niektoré sledované mimovládne organizácie (9,2 %, Tabuľka 13.11) mali v roku 2018 finančné prostriedky uložené v dlhodobom finančnom majetku vo vyššej miere než na bankových účtoch.

Najmenší podiel na štruktúre majetku sledovaných mimovládnych organizácií za rok 2018 predstavujú ceniny v priemernej výške 4,51 eur a s maximálnou hodnotou vo výške 500 eur. Druhý najmenší podiel predstavujú krátkodobé cenné papiere a ostatný krátkodobý finančný majetok, a to v priemernej výške 56,97 eur a s maximálnou hodnotou vo výške 5 322 eur. Na základe výsledkov môžeme konštatovať, že aj keď v nízkej miere, niektoré sledované mimovládne organizácie (4,1 %, Tabuľka 13.11) využívali v roku 2018 určitú formu krátkodobých cenných papierov.

V rámci štruktúry záväzkov sledovaných mimovládnych organizácií za rok 2018 predstavujú najväčší podiel úvery a pôžičky, a to v priemernej výške 4 555,39 eur. Maximálna hodnota úverov a pôžičiek bola vo výške 460 073 eur, pričom maximálna hodnota záväzkov bola vo výške 212 375 eur. Z uvedených výsledkov vyplýva, že maximálna hodnota úverov a pôžičiek v roku 2018 je skoro o polovicu vyššia ako maximálna hodnota záväzkov, i keď v rámci štruktúry záväzkov uviedlo položku úvery a pôžičky len 7 % sledovaných mimovládnych organizácií.

Tabuľka 14.11 uvádza frekvenčnú analýzu pre štruktúru majetku a záväzkov sledovaných mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu za rok 2018.

Tabuľka 14.11 Frekvenčná analýza pre štruktúru majetku a záväzkov organizácií za rok 2018

Majetok	% organizácií, ktoré neuviedli tento typ majetku	% organizácií, ktoré uviedli tento typ majetku	Najpočetnejšia veľkosť majetku v eur
Dlhodobý nehmotný majetok	86,5	12,8	0
Dlhodobý hmotný majetok	72	26,9	0
Dlhodobý finančný majetok	90,2	9,2	0
Zásoby	83,1	16,3	0
Pohľadávky	81,2	18,5	0
Peniaze/pokladnica	40,4	60,4	0
Ceniny	97,2	3	0
Priebežné položky (+/-)	93,9	5,4	0
Bankové účty	36	64,5	0
Krátkodobé cenné papiere a ostatný krátkodobý finančný majetok	96,1	4,1	0
Iné, prosím, doplňte:	96,1	4,1	0
Záväzky	81	18,5	0
- Z toho sociálny fond	93,5	6	0
Úvery a pôžičky	92,6	7	0

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Podľa prezentovaných výsledkov môžeme konštatovať, že v rámci štruktúry majetku prevažujú u sledovaných mimovládnych organizácií v roku 2018 bankové účty, ktoré uviedlo až 64,5 % sledovaných mimovládnych organizácií z celkového počtu organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu. Ďalej nasledujú peniaze v hotovosti, ktoré uviedlo až 60,4 % sledovaných mimovládnych organizácií.

Naopak, až 72 % sledovaných mimovládnych organizácií neuviedlo v rámci svojej štruktúry majetku za rok 2018 dlhodobý hmotný majetok. Daná skutočnosť môže naznačovať, že väčšina sledovaných mimovládnych organizácií nedisponuje vlastnými priestormi na vykonávanie svojich aktivít. Až 90,2 % sledovaných mimovládnych organizácií neuviedlo v rámci svojej štruktúry majetku dlhodobý finančný majetok.

V rámci štruktúry záväzkov za rok 2018 neuviedlo až 92,6 % mimovládnych organizácií položku úvery a pôžičky a až 93,5 % sledovaných mimovládnych organizácií neuviedlo položku sociálny fond.

5.14.6 Skúsenosti neziskových organizácií so získavaním finančných zdrojov

V oblasti ekonomickej hodnoty neziskového sektora nás zaujíma nielen reálny stav, ale aj samotné skúsenosti neziskových organizácií so získavaním finančných zdrojov. Hodnotiť mohli na stupnici 1 - 5, pričom 1 znamenalo „úplne negatívne“ a 5 „úplne pozitívne“. Táto otázka nadväzuje na otázku dotazníka č. 54, kde sme zisťovali, čo tvorí príjmy a výnosy neziskových organizácií. V tejto otázke sme sa zamerali na to, aké sú skúsenosti MNO pri získavaní daných zdrojov, pričom sme sledovali tieto druhy zdrojov:

- Verejné zdroje – domáce
- Verejné zdroje – zahraničné
- Súkromné zdroje – domáce
- Súkromné zdroje – zahraničné
- Príjmy z vlastnej činnosti

Základná popisná štatistika je v tabuľke 14.12, následne vyhodnotíme každú oblasť zvlášť.

Tabuľka 14.12 Skúsenosti so získavaním finančných zdrojov

		Verejné zdroje - zo Slovenska	Verejné zdroje - zahraničné	Súkromné zdroje - zo Slovenska	Súkromné zdroje - zahraničné	Príjmy z vlastnej činnosti
N	odpovedali	337	292	325	284	322
	neodpovedali	437	482	449	490	452
Priemer		2,77	2,40	2,98	2,31	3,20
Medián		3,00	3,00	3,00	3,00	3,00
Modus		3	3	4	3	3
Smerodajná odchýlka		1,072	1,106	1,107	1,074	1,061

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z údajov v tabuľke 14.12 môžeme hodnotiť, že skúsenosti so získavaním finančných zdrojov hodnotia organizácie v priemere skôr negatívne (hodnoty 2,31 – 2,77), resp. neutrálne (hodnoty 2,98 a 3,20), medián všade 3. Najlepšie hodnotenie bolo práve 3,2 a to pre získavanie financií vlastnou činnosťou, najviac negatívne hodnotili organizácie získavanie zahraničných súkromných zdrojov.

Tabuľky 14.13 – 14.17 sumarizujú skúsenosti so získavaním zdrojov z jednotlivých druhov, pričom ak respondenti vyjadrili svoje skúsenosti aj slovné, uvádzame ich vždy pod tabuľkou k danému druhu zdroja.

Tabuľka 14.13 Skúsenosti so získavaním verejných zdrojov zo Slovenska

		N	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 - Úplne negatívne	46	5,9	13,6	13,6
	2 - Skôr negatívne	93	12,0	27,6	41,2
	3 - Ani negatívne, ani pozitívne	101	13,0	30,0	71,2
	4 - Skôr pozitívne	87	11,2	25,8	97,0
	5 - Veľmi pozitívne	10	1,3	3,0	100,0
	Odpovedali	337	43,5	100,0	
Nedopovedali		435	56,5		
Spolu		773	100,0		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z organizácií, ktoré na túto otázku odpovedali, až 41 % hodnotili svoje skúsenosti so získavaním domácich verejných zdrojov negatívne, 30 % malo neutrálny názor a 28,8% malo pozitívne skúsenosti. V rámci slovného hodnotenia uvádzali, že najčastejšie z domácich verejných zdrojov získavajú dotácie a tzv. 2% z dane. Daňovú asignáciu pritom možno považovať za veľmi špecifický verejný zdroj, lebo o jeho použití sa rozhoduje súkromnou voľbou (ak sa fyzická alebo právnická osoba nerozhodne asigovať časť jej dane z príjmu, ostávajú tieto peniaze v štátnom rozpočte, ak sa rozhodne asigovať, vyberá si, komu danú sumu poukáže).

Za komplikácie pri získavaní domácich verejných zdrojov označovali respondenti:

- *komplikovaný, byrokratický náročný systém s veľmi plytkými výsledkami,*
- *malý objem peňazí pre veľa uchádzačov - obmedzené zdroje,*
- *nie sú stabilné, okruhy podpory kolíšu, neprospeje to kontinuite práce v organizácii,*
- *obmedzená výška, oneskorené poskytovanie ku koncu roka,*
- *vysoká miera byrokracie, predpisy a príručky zmenené viackrát počas realizácie projektov a hlavne nekompetentnosť aj neochota úradov poskytnúť konštruktívnu a v reálnom čase užitočnú podporu príjemcom,*
- *skoro žiadne zdroje pre vybrané témy - skoro nič špecificky pre LGBT+ ľudí,*
- *štátne sú nedostupné a samosprávne malé,*
- *veľká byrokracia, často netransparentné procesy,*
- *výzvy sú málo medializované, príspevky do športu sa ťažko zháňajú.*

Tabuľka 14.14 Skúsenosti so získavaním verejných zdrojov zo zahraničia

		N	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 - Úplne negatívne	94	12,1	32,2	32,2
	2 - Skôr negatívne	31	4,0	10,6	42,8
	3 - Ani negatívne, ani pozitívne	130	16,8	44,5	87,3
	4 - Skôr pozitívne	31	4,0	10,6	97,9
	5 - Veľmi pozitívne	6	0,8	2,1	100,0
	Odpovedali	292	37,7	100,0	
Nedopovedali		481	62,3		
Spolu		773	100,0		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Tento zdroj, resp. skúsenosti zo získavaním financií zo zahraničných verejných zdrojov, hodnotili respondenti nasledovne: 42,8 % má prevažne negatívne skúsenosti a takmer rovnako, 44,5% nemá negatívne ani pozitívne skúsenosti. Len 12,7 % organizácií, ktoré odpovedali na túto otázku, hodnotili získavanie financií z daného zdroja prevažne pozitívne. K získavaniu verejných zdrojov zo zahraničia je oveľa menej slovných odpovedí, prevažuje, že s týmto druhom zdroja organizácie nemajú skúsenosti. Niektorí respondenti sa však domnievajú, že verejné zdroje zo zahraničia sa ľahšie získavajú, je s nimi spojené menej byrokracie pokiaľ nejde o zdroje z EÚ, ktoré prichádzajú cez naše ústredné orgány. Viacerí pozitívne hodnotili projekty ERASMUS+, najmä pre mládež („podpora práce s mládežou je dobre podporovaná ERASMUS+“).

Tabuľka 14.15 Skúsenosti so získavaním súkromných zdrojov zo Slovenska

		N	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 - Úplne negatívne	32	4,1	9,8	9,8
	2 - Skôr negatívne	85	11,0	26,2	36,0
	3 - Ani negatívne, ani pozitívne	87	11,2	26,8	62,8
	4 - Skôr pozitívne	100	12,9	30,8	93,5
	5 - Veľmi pozitívne	21	2,7	6,5	100,0
	Odpovedali	325	42,0	100,0	
Nedopovedali			58,0		
Spolu			100,0		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Získavanie domácich súkromných zdrojov bolo hodnotené 36 % organizácií prevažne negatívne, neutrálne hodnotenie tomuto zdroju prideliло 26,8 % zapojených respondentov a 37,3 % malo

prevažne pozitívne skúsenosti s týmto zdrojom. Slovné zdôvodnenia ohľadom skúseností so získavaním súkromných zdrojov zo Slovenska sa značne líšia. Niektorí respondenti uviedli, že sú to najmä členské príspevky, iný zas explicitne pomenováva, že členské príspevky nestačia ani na pokrytie poplatkov za bankový účet (pozn. autori štúdie by členské príspevky radili medzi príjmy z vlastnej činnosti, ale viacerí respondenti ich spomenuli práve v tejto časti). Viacerí respondenti tiež tvrdia, že ich podporujú najmä právnické osoby (Darí sa presvedčať podnikateľské subjekty; Hovoríme hlavne o podnikateľských subjektoch, v individuálnom fundraisingu máme zatiaľ skôr ťažkosti; Ochota firiem, klubov ROTARY KLUB MARTIN, s.r.o., a pod.), iný však zase uvádza, že ich súkromné zdroje sú od individuálnych darcov (podporujú nás len súkromné osoby, nie podniky alebo podnikatelia). Niektorí využívajú aj sponzoring, u iných sú to hlavne zdroje v materiálnej, tzn. nie finančnej podobe. Za problematické pri tomto druhu zdroja označujú:

- nemáme dostatok času a energie sa viac venovať fundraisingu
- nemáme kapacitu ich zháňať
- nezáujem o finančné sponzorstvo, nízka aktivita organizácie v získavaní sponzorov
- neochota, podozrievavosť

Tabuľka 14.16 Skúsenosti so získavaním súkromných zdrojov zo zahraničia

		N	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 - Úplne negatívne	98	12,7	34,5	34,5
	2 - Skôr negatívne	30	3,9	10,6	45,1
	3 - Ani negatívne, ani pozitívne	133	17,2	46,8	91,9
	4 - Skôr pozitívne	17	2,2	6,0	97,9
	5 - Veľmi pozitívne	6	0,8	2,1	100,0
	Odpovedali	284	36,7	100,0	
Nedopovedali			63,3		
Spolu			100,0		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Takmer zhodne je získavanie súkromných zdrojov zo zahraničia hodnotené prevažne negatívne (45,1 %) a neutrálne (ani pozitívne, ani negatívne – 46,8%). Len 8,1% organizácií má s týmto zdrojom pozitívnu skúsenosť. Podobne ako pri verejných zdrojoch zo zahraničia, aj tu väčšina respondentov uviedla, že súkromnými zahraničnými zdrojmi nemajú veľa skúseností. Viacerí tiež uviedli, že im chýba kapacita zháňať tento druh zdroja. Respondenti sú toho názoru, že pri súkromných zahraničných zdrojoch ide o zdroje od zahraničných súkromných nadácií. Iní respondenti zase uviedli, že tento druh zdroja majú buď ako občasný dar od známych ich členov, ktorí žijú v zahraničí alebo využívajú túto možnosť len v partnerstve s inými organizáciami. Ako najväčší problém vnímajú to, že zahraničné súkromné zdroje sú dostupné len v minimálnej miere.

Tabuľka 14.17 Skúsenosti so získavaním zdrojov z vlastnej činnosti

		N	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 - Úplne negatívne	32	4,1	9,9	9,9
	2 - Skôr negatívne	30	3,9	9,3	19,3
	3 - Ani negatívne, ani pozitívne	131	16,9	40,7	59,9
	4 - Skôr pozitívne	100	12,9	31,1	91,0
	5 - Veľmi pozitívne	29	3,7	9,0	100,0
	Odpovali	322	41,6	100,0	
Nedopovali			58,4		
Spolu			100,0		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

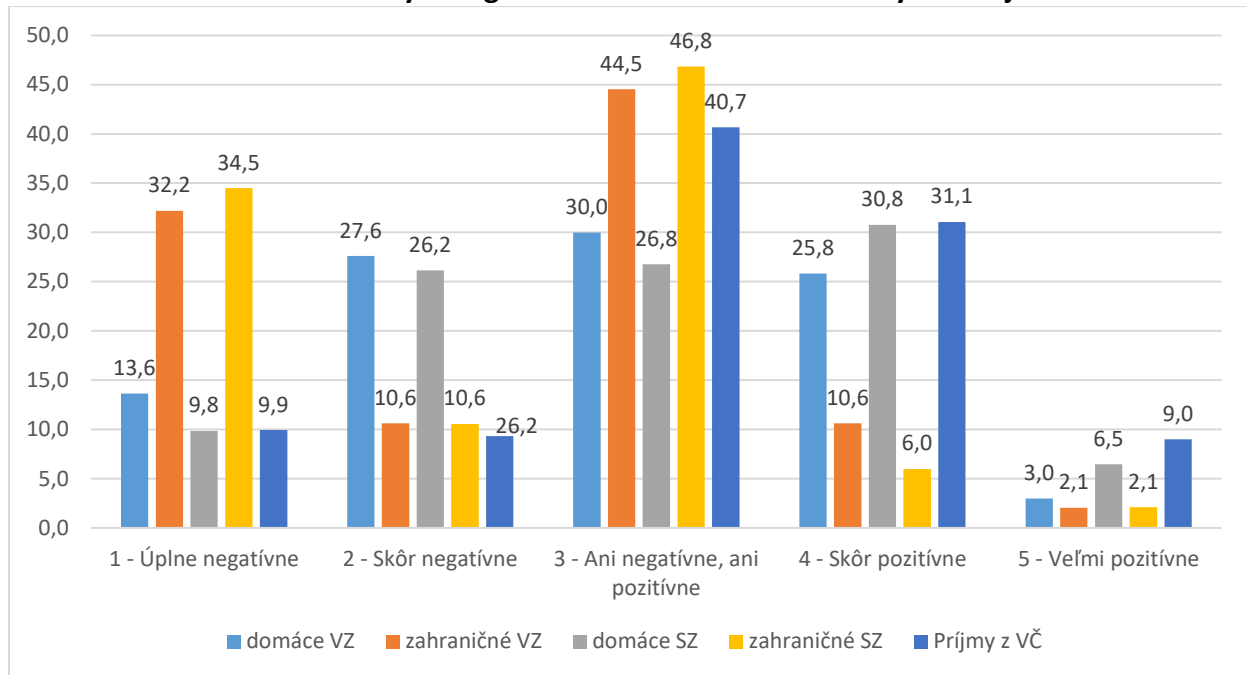
Skúsenosti so získavaním zdrojov z vlastnej činnosti boli oproti iným zdrojom len v 19,3 % prípadov hodnotené negatívne, 40,7 % organizácií tento zdroj hodnotilo neutrálne a takmer rovnako, 40,1 % prevažne pozitívne. Pri získavaní zdrojov ako príjmov z vlastnej činnosti respondenti uvádzali, že ide o členské, predávanie výrobkov na trhoch, účastnícke poplatky, predaj časopisu a kníh. Ako problematické označili:

- *investície do kníh sa nevracajú, najviac ak vo výške 40 %;*
- *nedarí sa nám to v takom rozsahu, aby sme zabezpečili stabilitu organizácie;*
- *nemáme kapacitu rozvíjať tento druh príjmov;*
- *podľa zákona máme možnosť získavať zdroje len z prenájmu vlastnej nehnuteľnosti a to nemáme;*
- *Z vlastných zdrojov (členské, predaj časopisu a kníh) si financujeme fungovanie organizácie. Máme aj povinný odber časopisov, ktorý je potrebné naplniť, no nie je to jednoduché. V prípade nenaplnenia odberu je potrebné toto vyplatiť;*
- *zvládame režijné náklady, no nemáme na mzdy pre potenciálnych zamestnancov;*
- *žiadnej ziskovej činnosti nie sme schopní;*
- *príjmy z vlastnej činnosti sú zanedbateľné.*

Pozitívna však bola odpoveď: v roku 2018 sme si založili živnosť - poskytujeme platené služby, ktoré nám pomaly ale isto prinášajú zdroje pre zabezpečovanie činnosti občianskeho združenia.

Sumár hodnotenie jednotlivých zdrojov prehľadne zachytáva graf 14.1.

Graf 14.1 Skúsenosti neziskových organizácií so získavaním finančných zdrojov

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z grafu je zrejmé, že najviac negatívne je hodnotené získavanie zahraničných zdrojov, ako verejných, tak aj súkromných, čo ale môže byť spôsobené nedostatkom skúseností v ich získavaní. Domáce verejné zdroje sa nachádzajú na oboch stranách spektra – 27,6% opýtaných ich získavanie hodnotí skôr negatívne a 25,8% naopak, skôr pozitívne. Podobne je to aj pri súkromných domácich zdrojoch, kde 26,2% ich získavanie hodnotí negatívne a na druhú stranu, 30,8% pozitívne. Príjmy z vlastnej činnosti vychádzajú z hodnotenia respondentmi ako zdroj, s ktorého získavaním je viac pozitívnych skúseností.

Na základe odpovedí respondentov sme analyzovali vzťahy, ako súvisia skúsenosti neziskových organizácií so získavaním zdrojov s právnou formou, s oblasťou pôsobenia, s cieľovou skupinou organizácie, s veľkosťou cieľovej skupiny, so sídlom organizácie, s geografickou pôsobnosťou organizácie a s aktivitami, ktorým sa organizácie venujú.

Medzi tým, akú skúsenosť majú MNO so získavaním finančných zdrojov a sídlom organizácie ani geografickou pôsobnosťou či vekom organizácie neexistuje štatisticky významná závislosť, p-hodnota bola pre tieto premenné vyššia ako 0,05.

5.14.6.1 Právna forma organizácií a skúsenosti so získavaním finančných zdrojov

Pri analýze vplyvu právnej formy na skúsenosti neziskových organizácií so získavaním finančných zdrojov, sa potvrdila štatisticky významná závislosť len v prípade súkromných zdrojov zo zahraničia (p-hodnota = 0,003), pričom táto závislosť je slabá (Cramerovo V = 0,296) a významne

častejšie hodnotia získavanie financií z tohto zdroja pozitívne nadácie (AR = 7,6) a neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby (AR = 4,0). Pozitívne hodnotenie môže súvisieť s faktom, že najmä nadácie získavajú zahraničné zdroje, ktoré následne regratujú pre slovenské neziskové organizácie. Naopak, významne menej často hodnotia získavanie súkromných zdrojov zo zahraničia ako veľmi pozitívne občianske združenia (AR = -3,6).

5.14.6.2 Oblasť pôsobenia organizácií a skúsenosti so získavaním finančných zdrojov

Pri analýze vplyvu oblasti pôsobenia podľa Zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií na skúsenosti neziskových organizácií so získavaním finančných zdrojov, sa potvrdila štatisticky významná závislosť v prípade verejných zdrojov zo Slovenska aj zo zahraničia. U **domácich verejných zdrojov** je p-hodnota = 0,048, pričom táto závislosť je slabá (Cramerovo V = 0,211) a významne častejšie hodnotia získavanie financií z tohto zdroja veľmi negatívne organizácie, ktoré pôsobia v oblasti zdravia (AR = 4,3). Ako veľmi pozitívne hodnotia získavanie verejných zdrojov zo Slovenska skôr organizácie pôsobiace v oblasti Iné (AR = 2,7). Pri ostatných organizáciách vo vzťahu k oblasti ich pôsobenia sme nezaznamenali štatisticky významné rozdiely. V prípade **verejných zdrojov zo zahraničia** vyšla $p < 0,001$, pričom táto závislosť je stredne silná (Cramerovo V = 0,343) a významne častejšie hodnotia získavanie financií z tohto zdroja veľmi pozitívne organizácie, ktoré pôsobia v oblasti ľudské práva a advokačné aktivity (AR = 6,7). Pozitívne tento zdroj hodnotili významne častejšie organizácií z oblastí životné prostredie (AR = 3,1) a vzdelávanie (AR = 2,7). Ako neutrálne hodnotili skúsenosti s týmto zdrojom významne častejšie organizácie pôsobiace v oblastiach dobrovoľníctva (AR = 2,4) a sociálnych služieb (AR = 2,1). Významne častejšie hodnotia získavanie verejných zdrojov zo zahraničia ako negatívne organizácie z oblasti rozvojová pomoc a humanitárna pomoc (AR = 4,2) a ako veľmi negatívne organizácie z oblasti športu (AR = 5,2).

Taktiež, pri získavaní súkromných zdrojov domácich aj zahraničných, sa potvrdila štatisticky významná závislosť od oblasti pôsobenia podľa Zákona o registri MNO: $p < 0,001$, Cramerovo V = 0,246 (domáce súkromné zdroje) a p-hodnota = 0,001, Cramerovo V = 0,270 (zahraničné súkromné zdroje), teda pre oba prípady ide o slabú závislosť. Významne častejšie hodnotia skúsenosti so získavaním financií z **domácich súkromných zdrojov** pozitívne organizácie, ktoré pôsobia v oblastiach: životné prostredie (AR = 2,5), vzdelávanie (AR = 2,4), zdravie (AR = 2,0) a v oblasti „iné“ (AR = 3,6). Ako negatívne významne častejšie hodnotia získavanie súkromných zdrojov zo Slovenska organizácie z oblasti kultúra a duchovné hodnoty (AR = 2,4). Pri **zahraničných súkromných zdrojoch** významne častejšie hodnotia skúsenosti so získavaním financií pozitívne organizácie, ktoré pôsobia v oblastiach: ľudské práva a advokačné aktivity (AR = 3,0) a životné prostredie (AR = 4,0). Ako neutrálne hodnotili skúsenosti s týmto zdrojom významne častejšie organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania (AR = 2,6). Významne častejšie hodnotia získavanie financií z tohto zdroja ako negatívne organizácie z oblastí: veda, výskum a vývoj (AR = 3,2) šport (AR = 3,7) a rozvojová pomoc a humanitárna pomoc (AR = 3,2).

Oblasť pôsobenia podľa Zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií nemá štatisticky významný vplyv na skúsenosti neziskových organizácií so získavaním **príjmov z vlastnej činnosti**.

5.14.6.3 Cieľové skupiny organizácií a skúsenosti so získavaním finančných zdrojov

Pri analýze vzťahu medzi tým, aké sú cieľové skupiny, na ktoré sa organizácie prioritne zameriavajú a tým, aké skúsenosti majú MNO so získavaním finančných zdrojov, sa potvrdila štatisticky významná závislosť pre nasledovné prípady:

- Cieľová skupina deti 0 – 6 rokov má štatisticky významný vplyv na skúsenosti so získavaním **domácich súkromných zdrojov** (p-hodnota = 0,029), závislosť je slabá priama (Spearman = 0,126). Tzn. organizácie, ktoré sa zameriavajú na túto cieľovú skupinu, majú skôr pozitívne skúsenosti so získavaním domácich súkromných zdrojov.
- Cieľová skupina deti 7 – 15 rokov má štatisticky významný vplyv na skúsenosti so získavaním zahraničných zdrojov, a to ako verejných (p-hodnota = 0,013), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,149), tak aj súkromných (p-hodnota = 0,020), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,141). Tzn. organizácie, ktoré sa zameriavajú na túto cieľovú skupinu, majú skôr negatívne skúsenosti so získavaním **zahraničných verejných aj súkromných zdrojov**.
- Cieľová skupina seniori nad 50 rokov má štatisticky významný vplyv na skúsenosti so získavaním **príjmov z vlastnej činnosti** (p-hodnota = 0,038), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,119). Tzn. organizácie, ktoré sa zameriavajú na túto cieľovú skupinu, majú skôr negatívne skúsenosti so získavaním tohto druhu zdroja.

Ostatné vekové kategórie nemajú štatisticky významný vplyv na skúsenosti MNO so získavaním zdrojov.

Z hľadiska špecifik cieľových skupín sa potvrdila štatisticky významná závislosť nasledovne:

- To, aké majú neziskové organizácie skúsenosti so získavaním **verejných zdrojov zo Slovenska**, závisí od toho, či poskytujú služby pre ohrozené rodiny (p = 0,015), závislosť je slabá priama (Spearman = 0,138) a pre zvieratá (p = 0,032), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,122).
- Na skúsenosti so získavaním **verejných zahraničných zdrojov** má vplyv, ak sa zameriavajú na cieľovú skupinu etnické minority (p = 0,004), závislosť je slabá priama (Spearman = 0,177). Tzn. ak organizácie poskytujú svoje služby tejto cieľovej skupine, majú skôr pozitívne skúsenosti so získavaním verejných zdrojov zo zahraničia.
- Ak sa MNO venujú cieľovej skupine ľudí so sociálnym znevýhodnením, majú skôr negatívnu skúsenosť so získavaním **príjmov z vlastnej činnosti** (p = 0,022), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,132).

Pre ostatné druhy zdrojov a špecifiká cieľových skupín neevidujeme štatisticky významnú závislosť.

Z hľadiska veľkosti cieľovej skupiny sa potvrdila štatisticky významná závislosť len pre skúsenosti so získavaním **súkromných zahraničných zdrojov** (p = 0,027), závislosť je slabá priama (Spearman

= 0,131). Tzn. čím väčšia je cieľová skupina, tým skôr majú MNO pozitívne skúsenosti so získavaním súkromných zdrojov zo zahraničia.

5.14.6.4 Aktivity organizácií a skúsenosti so získavaním finančných zdrojov

Na skúsenosť so získavaním **domácich verejných zdrojov** má štatisticky významný vplyv len to, ak organizácia poskytuje aktivity týkajúce sa účasti na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politík na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni ($p = 0,005$), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,151). Tzn. ak pracovníci organizácie poskytujú tento typ aktivity, organizácia má skôr negatívnu skúsenosť so získavaním domácich verejných zdrojov. Pri realizácii ostatných aktivít sa nepotvrdil štatisticky významný vplyv na skúsenosti so získavaním financií z tohto druhu zdroja.

Na skúsenosť so získavaním **zahraničných verejných zdrojov** má štatisticky významný vplyv, ak organizácia poskytuje:

- Sociálne služby (p -hodnota = 0,022), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,132).
- Organizácia a koordinácia voľno-časových aktivít ($p < 0,001$), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,212).
- Poskytovanie prvej pomoci, hasičské práce, pátracia a záchranárska činnosť (p -hodnota = 0,001), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,190).
- Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochrana voľne žijúcich zvierat (p -hodnota = 0,003), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,174).
- Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu kult. dedičstva, tradícií, remesiel, kultúrnych pamiatok (p -hodnota = 0,004), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,168).
- Práce súvisiace s údržbou, opravami alebo výstavbou zariadení, nehnuteľností, či kultúrnych pamiatok (p -hodnota = 0,001), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,194).
- Zabezpečovanie dopravy/odvozu osôb a materiálu, zber, poskytovanie alebo doručovanie jedla alebo iných tovarov ($p < 0,001$), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,215).
- Poskytovanie grantov, regrating (p -hodnota = 0,044), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,118).
- Plnenie funkcie trénera alebo rozhodcu ($p < 0,001$), závislosť je stredne silná nepriama (Spearman = - 0,360).
- Tlmočenie a prekladanie (p -hodnota = 0,018), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,138).
- Aktivity v oblasti ochrany spotrebiteľa (p -hodnota = 0,002), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,181).

Na skúsenosť so získavaním **domácich súkromných zdrojov** má štatisticky významný vplyv, ak organizácia poskytuje tieto aktivity:

- Poskytovanie prvej pomoci, hasičské práce, pátracia a záchranárska činnosť ($p < 0,001$), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,212).
- Zabezpečovanie dopravy/odvozu osôb a materiálu, zber, poskytovanie alebo doručovanie jedla alebo iných tovarov (p -hodnota = 0,009), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,145).
- Účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politík na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni (p -hodnota = 0,006), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,152).
- Poskytovanie grantov, regranting (p -hodnota = 0,025), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,124).
- Plnenie funkcie trénera alebo rozhodcu (p -hodnota = 0,004), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,159).
- Tlmočenie a prekladanie (p -hodnota = 0,024), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,125).
- Aktivity v oblasti ochrany spotrebiteľa (p -hodnota = 0,003), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,164).

Na skúsenosť so získavaním **zahraničných súkromných zdrojov** má štatisticky významný vplyv, ak organizácia poskytuje tieto aktivity:

- Výskum a vývoj (p -hodnota = 0,005), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,166).
- Publikačná činnosť (p -hodnota = 0,027), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,131).
- Lobovanie (p -hodnota = 0,021), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,137).
- Organizácia a koordinácia voľno-časových aktivít (p -hodnota = 0,021), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,137).
- Poskytovanie prvej pomoci, hasičské práce, pátracia a záchranárska činnosť (p -hodnota = 0,001), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,192).
- Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochrana voľne žijúcich zvierat (p -hodnota = 0,004), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,169).
- Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu kult. dedičstva, tradícií, remesiel, kultúrnych pamiatok (p -hodnota = 0,005), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,166).
- Práce súvisiace s údržbou, opravami alebo výstavbou zariadení, nehnuteľností, či kultúrnych pamiatok (p -hodnota = 0,005), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,168).
- Zabezpečovanie dopravy/odvozu osôb a materiálu, zber, poskytovanie alebo doručovanie jedla alebo iných tovarov (p -hodnota = 0,001), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,198).
- Plnenie funkcie trénera alebo rozhodcu ($p < 0,001$), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,285).
- Tlmočenie a prekladanie (p -hodnota = 0,006), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,162).

- Aktivity v oblasti ochrany spotrebiteľa (p < 0,001), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,209).

Na skúsenosť so získavaním **zdrojov z príjmov z vlastnej činnosti** má štatisticky významný vplyv, ak organizácia poskytuje tieto aktivity:

- Sociálne služby (p-hodnota = 0,009), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,146).
- Lobovanie (p-hodnota = 0,021), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,137).
- Obhajoba práv a záujmov, obhajoba práv určitej skupiny ľudí (p-hodnota = 0,034), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,118).
- Zabezpečovanie dopravy/odvozu osôb a materiálu, zber, poskytovanie alebo doručovanie jedla alebo iných tovarov (p-hodnota = 0,033), závislosť je slabá nepriama (Spearman = - 0,119).

U všetkých vyššie menovaných aktivít ide o nepriamu závislosť, tzn. ak organizácie vykonávajú tieto aktivity, sú ich skúsenosti so získavaním jednotlivých finančných zdrojov skôr negatívne.

5.14.7 Neziskové organizácie a vykonávanie auditu

Nezisková organizácia má povinnosť auditu, ak:

- dotácie zo štátneho rozpočtu, z rozpočtu štátneho fondu a z rozpočtu obce prekročia v roku, za ktorý je ročná účtovná zvierka zostavená, 33.193 eur,
- všetky príjmy neziskovej organizácie prekročia 165.969 eur;
- prijala podiel zaplatenej dane v sume vyššej ako 35.000 eur – audit je povinný za to účtovné obdobie, v ktorom tieto finančné prostriedky aj použila.

Okrem toho, môže vykonávať audit dobrovoľne, napr. ak chce zvýšiť svoju kredibilitu v očiach donorov, či partnerov (najmä zahraničných pri spolupráci na projektoch).

Tabuľka 14.18 Audit v neziskových organizáciách

		N	Percent	Valid Percent
Valid	Robíme zo zákona povinný audit	43	5,6	12,7
	Robíme audit dobrovoľne	50	6,5	14,8
	Nerobíme audit	245	31,7	72,5
	Odpovedali	338	43,7	100,0
Neodpovedali		435	56,3	
Spolu		773	100,0	

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Z 338 organizácií, ktoré odpovedali na otázku o audite, až 72,5% organizácií audit nevykonáva, 12,7% audit robí, keď dosiahne zákonom stanovenú podmienku a 14,8% vykonáva audit dobrovoľne.

Vo výskume sme sledovali, či existujú rozdiely medzi MNO, ktoré vykonávajú audit z hľadiska ich právnej formy, primárnej oblasti ich pôsobenia, ich sídla a geografického pôsobenia, ako aj cieľových skupín, pre ktoré organizujú svoje aktivity, od dĺžky existencie organizácií, s veľkosťou organizácie vyjadrenou počtom zamestnancov a ďalšími oblasťami, ktoré postupne uvádzame.

Geografické pôsobenie podľa krajov, ani zameranie aktivít z hľadiska verejnej a vzájomnej prospešnosti nemali vplyv na to, či MNO vykonávajú audit.

5.14.7.1 Právna forma organizácií a vykonávanie auditu

Pri analýze toho, či MNO vykonávajú audit vo vzťahu k ich právnej forme sme zistili štatisticky významnú závislosť ($p < 0,001$). Môžeme povedať, že právna forma organizácie len slabo (Cramer's $V = 0,272$) pôsobí na to, či organizácie vykonávajú audit alebo nie. Audit povinný zo zákona vykonávajú skôr nadácie (AR = 4,3) a neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby (AR = 4,4), naopak, významne menej vykonávajú povinný audit občianske združenia (AR = - 6,2). Týmto sa potvrdzuje fakt, že nadácie a neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby majú prísnejšie nastavenú legislatívu, ale tiež sú väčšie z hľadiska príjmov (majú vyššie príjmy) a majú tak povinnosť auditu zo zákona. Pre dobrovoľne vykonávaný audit bol AR väčší ako 2 len pre právnu formu organizácia s medzinárodným prvkom, šlo však len o jednu takúto organizáciu, ktorá uviedla, že vykonáva audit dobrovoľne.

5.14.7.2 Oblasť pôsobenia organizácií a vykonávanie auditu

Pri analýze vykonávania auditu MNO vo vzťahu k primárnej oblasti pôsobenia neziskových organizácií podľa Zákona č. 346/2018 Z. z. o registri mimovládnych neziskových organizácií sme zistili štatisticky významnú závislosť ($p < 0,001$, Cramer's $V = 0,331$). Na základe hodnôt AR konštatujeme, že významne skôr vykonávajú zo zákona povinný audit organizácie pôsobiace v oblastiach rozvojová a humanitárna pomoc (3,8) a sociálne služby (6,0). Naopak, organizácie venujúce sa oblasti športu skôr audit nevykonávajú (AR = -3,4). Dobrovoľný audit významne skôr vykonávajú organizácie v oblastiach ľudské práva a advokačné aktivity (AR = 2,4). Organizácie pôsobiace v oblasti kultúra a duchovné hodnoty skôr dobrovoľný audit nevykonávajú (AR = 2,4). Pri ostatných organizáciách vo vzťahu k oblasti ich pôsobenia sme nezaznamenali štatisticky významné rozdiely.

5.14.7.3 Sídlo organizácií a vykonávanie auditu

Sídlo organizácie bolo sledované v dvoch premenných: kraj (príslušnosť ku kraju) a mesto verzus vidiek. Medzi vykonávaním auditu a tým, či MNO sídli na vidieku alebo v meste neexistuje štatisticky významná závislosť ($p = 0,460$), ale pri analýze príslušnosti ku kraju vo vzťahu k tomu, či MNO vykonávajú audit, bol zistený štatisticky významný rozdiel ($p = 0,021$, Cramerovo $V =$

0,202). Môžeme povedať, že príslušnosť ku kraju, v ktorom organizácia sídli len slabo pôsobí na to, či organizácie vykonávajú audit alebo nie. Len pre Bratislavský kraj možno povedať, že MNO významne častejšie vykonávajú povinný audit (AR = 3,3), čo môže byť spôsobené tým, že práve v Bratislavskom kraji sídli neziskové organizácie, ktoré spĺňajú zákonom stanovené podmienky pre výkon auditu.

5.14.7.4 Cieľové skupiny organizácií a vykonávanie auditu

Pri analýze cieľových skupín podľa veku vo vzťahu k tomu, či MNO vykonávajú audit, bol zistený štatisticky významný rozdiel len pri cieľovej skupine dospelí od 31 do 50 rokov ($p = 0,005$, Spearman = -0,156). Miera tesnosti závislosti je v tomto prípade slabá nepriama, tzn. organizácie venujúce sa tejto cieľovej skupine skôr vykonávajú audit, pričom významne častejšie ide o povinný audit (AR = 2,5).

5.14.7.5 Špecifiká cieľových skupín organizácií a vykonávanie auditu

Analýzou cieľových skupín organizácií podľa rôznych špecifik vo vzťahu k tomu, či MNO vykonávajú audit, bol zistený štatisticky významný rozdiel takmer pre všetky cieľové skupiny, konkrétne hodnoty sú:

- Pacienti a ľudia so zdravotným znevýhodnením a postihnutím ($p = 0,000$; Spearman = 0,252)
- Ľudia bez domova ($p < 0,001$; Spearman = -0,248)
- Užívatelia drog a drogovo závislé osoby ($p < 0,001$; Spearman = -0,225)
- Etnické minority ($p = 0,008$; Spearman = -0,150)
- Ľudia so sociálnym znevýhodnením ($p < 0,001$; Spearman = -0,244)
- Ohrozené rodiny ($p = 0,001$; Spearman = -0,179)
- Cudzinci, azylanti, žiadatelia o azyl ($p = 0,003$; Spearman = -0,170)
- Týrané osoby ($p < 0,001$; Spearman = -0,215)
- Nezamestnaní ($p = 0,002$; Spearman = -0,171)
- Verejnosť bez špecifického znevýhodnenia ($p = 0,044$; Spearman = 0,112)

Až na poslednú menovanú skupinu ide o slabú nepriamu závislosť, len v prípade verejnosti bez špecifického znevýhodnenia je závislosť slabá priama.

Veľkosť cieľových skupín podľa špecifik má tiež vplyv na to, či MNO vykonávajú audit ($p = 0,020$; Spearman = -0,126).

5.14.7.6 Dĺžka pôsobenia organizácií a vykonávanie auditu

Z hľadiska dĺžky pôsobenia organizácií sme skúmali dve charakteristiky, prvou bol „vek“ organizácie, tzn. kedy organizácia reálne vznikla registráciou. Druhá charakteristika bol počet rokov, ktoré organizácia vykonáva svoje aktivity.

Obe sledované charakteristiky majú vplyv na to, či MNO vykonávajú audit, u oboch bola zistená štatisticky významná závislosť s $p < 0,001$. Aj hodnoty Spearmanovho korelačného koeficientu sú veľmi podobné, pre vek organizácie to bola hodnota $- 0,156$ a pre to, koľko rokov reálne organizácia vykonáva aktivity $- 0,158$. Ide teda o slabú nepriamu závislosť, tzn. čím sú organizácie dlhšie registrované, resp. dlhšie vykonávajú aktivity, tým skôr vykonávajú audit.

5.14.7.7 Poskytované služby a vykonávanie auditu

To, aké služby neziskové organizácie poskytujú v zásade nemalo vplyv na to, či MNO vykonávajú audit. Len v niektorých oblastiach poskytovaných služieb aktivity, ktoré realizujú pracovníci v organizácii, mali vplyv na vykonávanie auditu u MNO, pričom miera vplyvu je prevažne slabá nepriama, tzn. organizácie venujúce sa týmto aktivitám skôr vykonávajú audit. Iba u organizácií, ktoré sa venujú aktivitám pre členov organizácie, je tento vplyv slabý priamy, tzn. tieto organizácie skôr nevykonávajú audit.

- Poskytovanie sociálnych služieb ($p = 0,031$, Spearman = $- 0,117$)
- Pripomienkovanie a podieľanie sa na tvorbe koncepčných a legislatívnych dokumentov ($p = 0,003$, Spearman = $- 0,163$)
- Aktivity pre členov organizácie ($p = 0,003$, Spearman = $- 0,159$)
- Riadenie platených pracovníkov ($p = 0,004$, Spearman = $- 0,273$)
- Poskytovanie grantov, regranting ($p = 0,002$, Spearman = $- 0,171$)
- Iné aktivity ($p = 0,019$, Spearman = $- 0,128$)

5.14.7.8 Dôvod vzniku a vykonávanie auditu

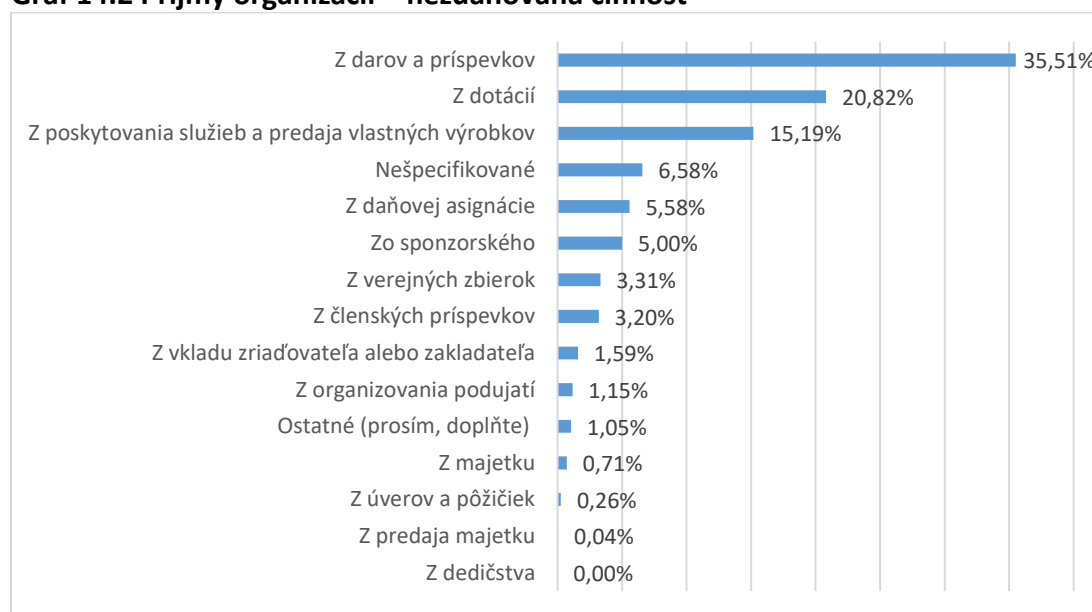
V dotazníku sme skúmali 9 možných motívov, ktoré mali zakladatelia pre vznik MNO (desiata možnosť bola „iné“, ktorú však nikto z respondentov neoznačil). Z týchto deviatich motívov sa v troch prípadoch preukázal vplyv na to, či MNO vykonávajú audit, pričom miera vplyvu je u prvého motívu slabá priama, tzn. organizácie založené s týmto motívom skôr nevykonávajú audit. A u dvoch motívov bola potvrdená závislosť slabá nepriama, tzn. organizácie založené s týmto motívom skôr vykonávajú audit. Konkrétne ide o tieto motívy:

- Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojim členom. ($p = 0,048$, Spearman = $0,108$).
- Vnímali sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám, preto sme vznikli ($p = 0,042$, Spearman = $- 0,111$)
- Vnímali sme, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb, preto sme vznikli ($p = 0,025$, Spearman = $- 0,122$)

5.14.8 Diskusia

Pre uľahčenie vyplnenia dotazníka sme pri sledovaní zdrojov neziskových organizácií vychádzali zo štruktúry účtovnej závierky, ktorá je odlišná, ak organizácia účtuje v jednoduchom a ak účtuje v podvojnóm účtovníctve. Následne sme dáta spracovali v tabuľke, ktorá zjednotila poskytnuté dáta, inak povedané, previedli sme dáta z jednoduchého a podvojného účtovníctva do jednotnej terminológie. Výstupy sú zachytené na nasledovných grafoch.

Graf 14.2 Príjmy organizácií – nezdaňovaná činnosť*

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

* poznámka: súčet jednotlivých výdavkov je 100%, ale koláčový typ grafu bol neprehľadný

Najväčším zdrojom príjmu sú dary príspevky (35,51%), nasledujú dotácie s 20,82% a tretím najviac zastúpeným zdrojom financovania sú príjmy za vlastné služby a výrobky (15,19%). Ostatné zdroje nedosahujú ani 10% hranicu, u väčšiny je to práveže menej ako 5%. Príjmy z dedičstva organizácie nevykázali vôbec, tento zdroj príjmu u nás ešte nie je bežný, aby niekto odkázal svoj majetok alebo jeho časť nadácii či inej právnej forme neziskovej organizácie. Zastúpenie jednotlivých zdrojov príjmu môžeme porovnať s výsledkami výskumu v dizertačnej práci Svidroňovej (2012), kde na bolo v roku 2011 oslovených 670 organizácií a celkovo odpovedalo 182 respondentov. Výber bol zámerný – boli oslovené aktívne MNO. Aktívnosť neziskových organizácií bola posudzovaná podľa toho, či organizácie žiadajú o daňovú asignáciu (predpokladá sa, že keď organizácia vyvinie námahu na registráciu u notára a propagovania svojich činností, aby podiel zo zaplatenej dane z príjmu získala, je aktívna). Pre potvrdenie aktívnosti bola kontrolovaná aj funkčnosť a aktuálnosť webovej stránky, na ktorej bol vyhladaný kontakt pre

zaslanie dotazníka. V tabuľke 14.19 uvádzame prehľad porovnania len pre zdroje, ktoré boli zastúpené v oboch výskumoch.

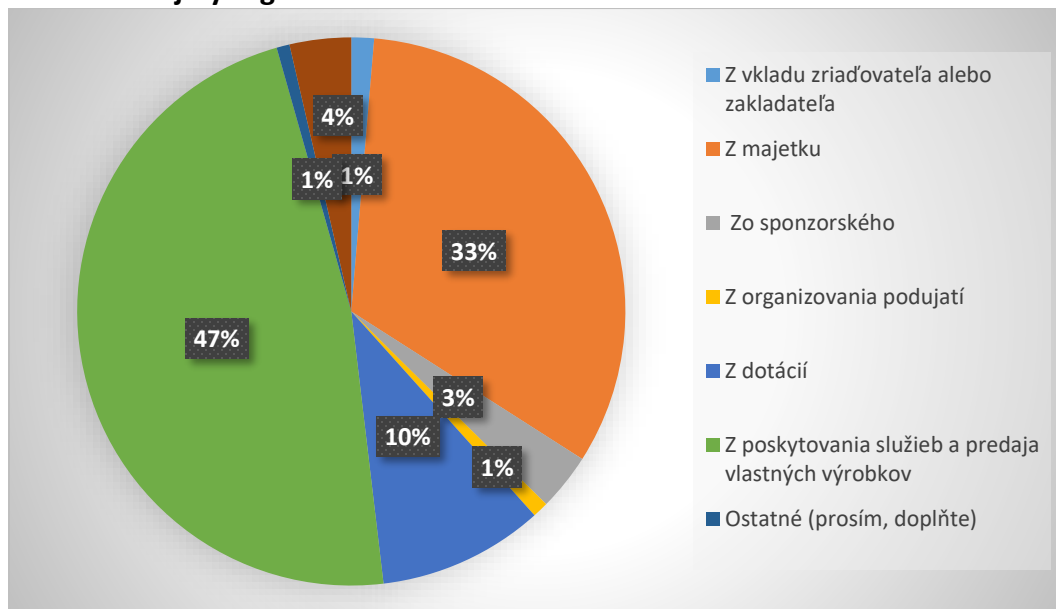
Tabuľka 14.19 Zdroje príjmu v roku 2018 a v roku 2011

Zdroj príjmu	2018	2011
Z darov a príspevkov	35,01%	70%
Z dotácií	35,01%	42%
Z poskytovania služieb a predaja vlastných výrobkov	8,57%	výrobky 16%
		služby 39%
Z daňovej asignácie	51,69%	92%
Z členských príspevkov	47,27%	61%
Ostatné (prosím, doplňte)	13,47%	2%
Z majetku	6,05%	5%

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019 a Svidroňová, 2012

Respondenti v roku 2011 mohli vyberať z možností, preto je súčet vyšší ako 100% a porovnávame len zastúpenie daného zdroja, nie aký podiel na celkových zdrojoch daný typ predstavuje. Tzn. uvádzame percento organizácií, ktoré uviedli nenulovú hodnotu pri danom type zdroja. Najväčší rozdiel je v prípade daňovej asignácie, ale ako bolo uvedené, výberový súbor bol tvorený organizáciami, ktoré boli zapísané v registri prijímateľov na podiel zo zaplatenej dane z príjmu. Očakávaná bola hodnota 100%, to, že to bolo 92% môže byť spôsobené časovým nesúlodom. Databáza registrovaných organizácií bola za rok 2010, výskum bol realizovaný v roku 2011. Organizácie, ktoré sa registrovali na daňovú asignáciu za rok 2010, už nemuseli túto možnosť využiť v roku 2011. Nesúlad nie je možné odstrániť, databáza je k dispozícii vždy za uplynulý kalendárny rok. Každopádne, aj v našom výskume v roku 2019 boli v druhom kole vyberaní respondenti z registra prijímateľov zaplateného podielu dane z príjmu, no celkovo ide o výrazne nižšiu hodnotu (51,69%). O polovicu nižšie zastúpenie daného zdroja v roku 2018 oproti roku 2011 sledujeme aj pre dary a príspevky (35,01% oproti 70%). Členské príspevky sú tiež zastúpené menej, a to takmer o 14%. Naopak, organizácie vo výskume z roku 2019 uvádzali, že v roku 2018 mali viac príjmov zo zdroja Ostatné.

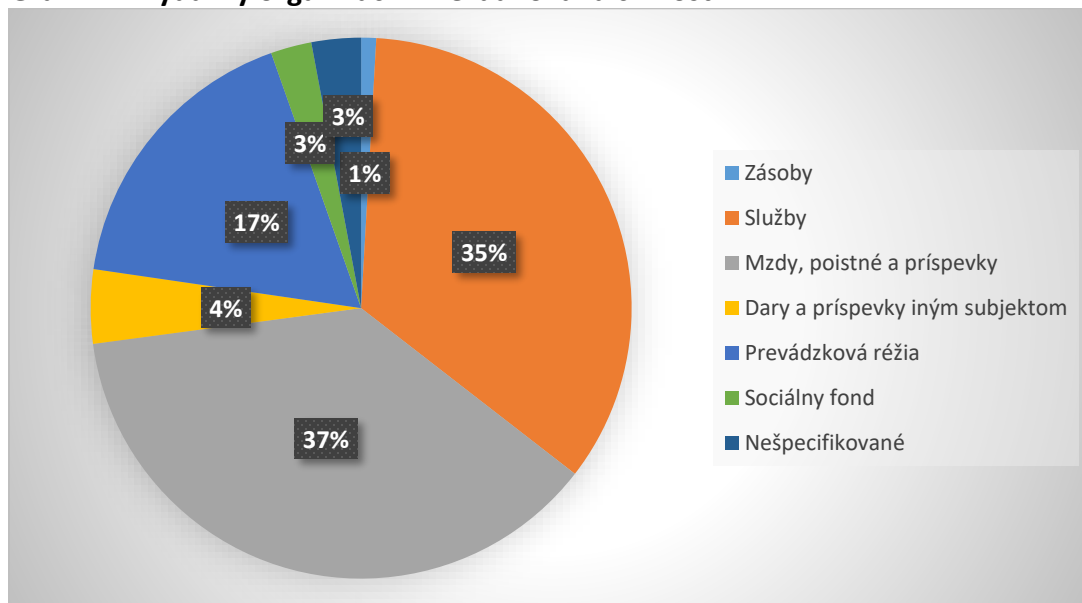
Graf 14.3 Príjmy organizácií – zdaňovaná činnosť

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

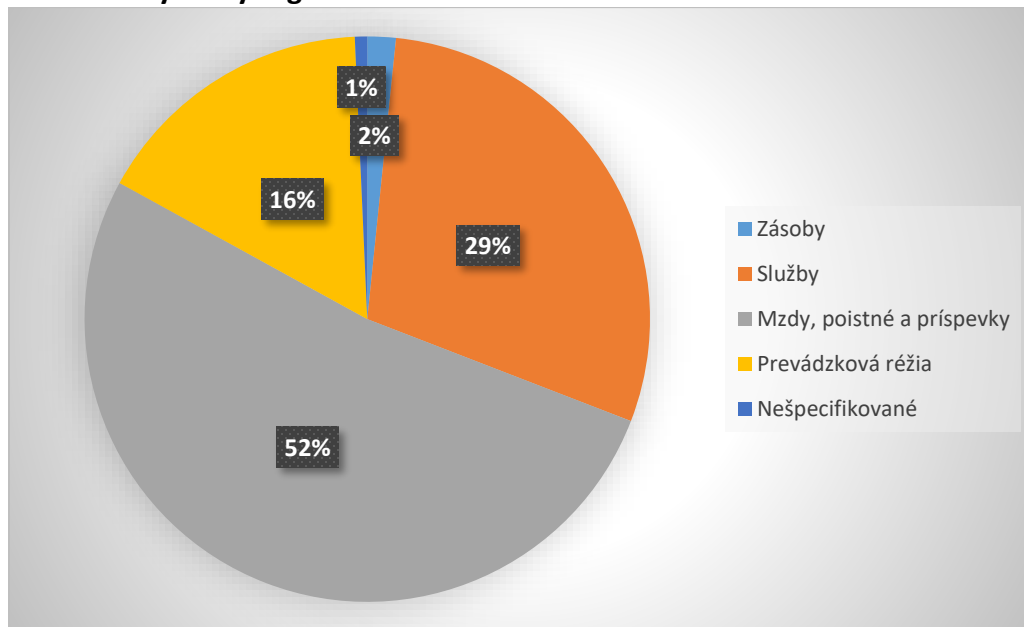
V slovenských podmienkach nebol realizovaný výskum, ktorý by sa zameriaval na príjmy zo zdaňovanej činnosti neziskových organizácií z hľadiska ich štruktúry. Strečanský et al. (2017) poukazujú na to, že v roku 2013 len 3,37% neziskových organizácií podalo daňové priznanie, v ktorom bola uvedená aj vedľajšia/podnikateľská činnosť. Vo výskume z roku 2019 zastúpenie organizácií, ktoré uviedli vedľajšiu/podnikateľskú činnosť bolo v priemere 4,89%. Môžeme tak konštatovať mierny posun k zdaňovanej činnosti, tzn. organizácie o niečo viac dopĺňajú svoje zdroje príjmov aj podnikateľskou činnosťou.

Graf 14.4 Výdavky organizácií – nezdaňovaná činnosť

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Graf 14.5 Výdavky organizácií – zdaňovaná činnosť

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Výdavky organizácií či už zo zdaňovanej alebo nezdaňovanej činnosti ešte neboli medzi slovenskými neziskovými organizáciami skúmané a naše výstupy tak nemáme s čím porovnať.

Z hľadiska skúmaných relačných vzťahov medzi výškou príjmov/výnosov, resp. výdavkov/nákladov a právnou formou nebola potvrdená štatisticky významná závislosť. Rovnako, oblasť pôsobenia organizácie nemá štatisticky významný vplyv na celkové príjmy/výnosy, celkové výdavky/náklady.

Na celkové príjmy organizácie priamo vplýva veľkosť cieľovej skupiny, tzn. počet ľudí, resp. zvierat/organizácií, pre ktoré organizácia vykonáva služby, t. j. čím vyšší počet klientov má organizácia, tým je možné predpokladať vyššie príjmy ($p = 0,001$, Spearmanov koeficient = 0,268).

Z hľadiska pôsobnosti organizácií má na celkové príjmy MNO vplyv charakter ich pôsobnosti ($p=0,021$, Spearmanov koeficient = 0,183), tzn. to, na akej úrovni organizácii pôsobia (miestna, regionálna, atď.).

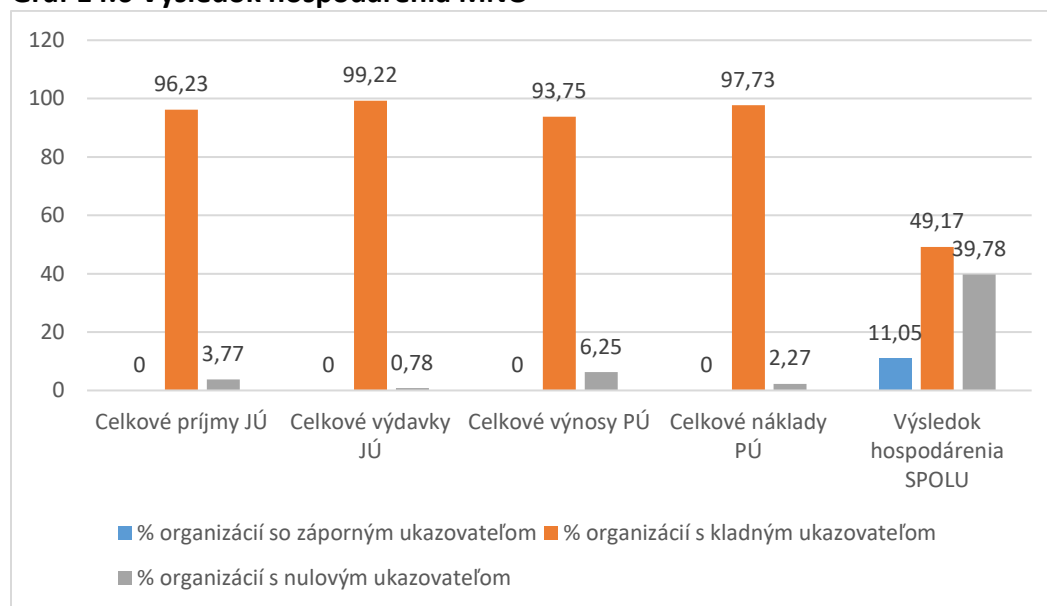
Organizácie účtujúce v sústave podvojného účtovníctva majú z hľadiska veku vyššie celkové výnosy a náklady, t. j. čím staršia je organizácia tým vyššie dosahuje celkové výnosy ($p=0,010$, Spearmanov koeficient = 0,367) a náklady ($p=0,016$, Spearmanov koeficient = 0,363).

Pre organizácie je zároveň podstatné, ako dlho vykonávajú svoje aktivity. Pri organizáciách účtujúcich v sústave podvojného účtovníctva sa potvrdila stredná priama závislosť, t. j. čím dlhšie organizácia vykonáva svoje aktivity, tým vyššie má celkové výnosy ($p=0,19$, Spearmanov koeficient = 0,339) a celkové náklady ($p=0,012$, Spearmanov koeficient = 0,375).

Taktiež sa viaceré vzťahy preukázali ako štatisticky významné pri premenných: aktivity realizované pracovníkmi organizácie, dôvod vzniku organizácie, líder organizácie a prínos dobrovoľníkov pre organizáciu. Vytvorili sme tiež samostatnú premennú samofinancovanie, kde sa potvrdila štatisticky významná závislosť od premenných: cieľová skupina, aktivity realizované pracovníkmi organizácie a líder organizácie.

Graf 14.6 dokumentuje, že takmer polovica organizácií (49,17%) dosahuje kladný výsledok hospodárenia a 39,78% vykazuje nulový výsledok hospodárenia. Len 11,05% organizácií zapojených do výskumu malo v roku 2018 stratu.

Graf 14.6 Výsledok hospodárenia MNO

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Medzi výsledkom hospodárenia z vedľajšej/podnikateľskej činnosti a oblasťou pôsobenia neziskových organizácií podľa registra o mimovládnych neziskových organizáciách je štatisticky významná závislosť ($p = 0,001$). Táto závislosť je stredne silná (Cramer's $V = 0,429$), tzn. oblasť pôsobenia sledovaných neziskových organizácií podľa Zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií stredne silne pôsobí na výsledok hospodárenia z vedľajšej/podnikateľskej činnosti. Pre výsledok hospodárenia z hlavnej činnosti nebola potvrdená štatisticky významná závislosť. Ďalšie premenné, kde sa však štatistická závislosť potvrdila boli: veková štruktúra ako špecifiká cieľovej skupiny, aktivity realizované pracovníkmi organizácie a dôvod vzniku organizácie.

V rámci štruktúry majetku prevažujú u sledovaných mimovládnych organizácií v roku 2018 bankové účty, ktoré uviedlo až 64,5 % sledovaných mimovládnych organizácií z celkového počtu organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu. Ďalej nasledujú peniaze v hotovosti, ktoré uviedlo až 60,4 % sledovaných mimovládnych organizácií. Naopak, až 72 % sledovaných mimovládnych organizácií neuviedlo v rámci svojej štruktúry majetku za rok 2018 dlhodobý hmotný majetok. Daná skutočnosť môže naznačovať, že väčšina sledovaných mimovládnych organizácií nedisponuje vlastnými priestormi na vykonávanie svojich aktivít. Až 90,2% sledovaných

mimovládnych organizácií neuviedlo v rámci svojej štruktúry majetku dlhodobý finančný majetok. V rámci štruktúry záväzkov za rok 2018 neuviedlo až 92,6 % mimovládnych organizácií položku úvery a pôžičky a až 93,5 % sledovaných mimovládnych organizácií neuviedlo položku sociálny fond.

Skúsenosti so získavaním finančných zdrojov hodnotia organizácie v priemere skôr negatívne (hodnoty 2,31 – 2,77), resp. neutrálne (hodnoty 2,98 a 3,20), medián všade 3. Najlepšie hodnotenie bolo práve 3,2 a to pre získavanie financií vlastnou činnosťou, najviac negatívne hodnotili organizácie získavanie zahraničných súkromných zdrojov. Štatisticky významná závislosť sa potvrdila medzi tým, aké skúsenosti majú organizácie so získavaním zdrojov a právnou formou, oblasťou pôsobenia, cieľovými skupinami a aktivitami realizovanými pracovníkmi organizácie.

Z 338 organizácií, ktoré odpovedali na otázku o audite, až 72,5% organizácií audit nevykonáva, 12,7% audit robí, keď dosiahne zákonom stanovenú podmienku a 14,8% vykonáva audit dobrovoľne. Štatisticky významná závislosť sa potvrdila medzi vykonávaním auditu a právnou formou, oblasťou pôsobenia, sídlom organizácie, cieľovými skupinami ako aj špecifikami cieľových skupín, dĺžkou pôsobenia organizácie, poskytovanými službami a dôvodmi vzniku.

5.15 Socio-ekonomické prínosy neziskového sektora

Podľa Šiklovej (1999) tretí (neziskový) sektor je a má byť protiváhou, prirodzenou bariérou proti rozpínavosti štátnych a nadnárodných štruktúr a „kompenzáciou“ dravosti sektora súkromného. Má byť kritikom, doplnkom a súčasne aj akousi konkurenciou štátu v oblasti realizácie záujmov občanov a sociálnych služieb. Silná občianska spoločnosť a silný tretí sektor obmedzujú moc štátu, ale aj moc štátu a mnohé funkcie štátu môžu nahrádzať. Ak sa dokážu sami ľudia organizovať či svojpomocne si pomáhať, nepotrebujú zásahy či pomoc štátnych inštitúcií. Angažovaním sa v treťom sektore ľudia získavajú skúsenosti so združovaním, poznávajú svoje práva a stávajú sa aktívnymi občanmi. Keby neexistoval tretí sektor, ľudia by sa na akomkoľvek dianí v štáte mohli podieľať len formou účasti na voľbách raz za štyri roky. Tretí sektor umožňuje presadenie práv a záujmov menšín. Väčšina v spoločnosti je obvykle silná a v demokratickom štáte si svoje záujmy presadí. Menšina, či už etická, národnostná, záujmová a iná, však v akomkoľvek prostredí potrebuje podporu a ochranu, aby sa mohla presadiť a uplatniť svoje záujmy. Tretí sektor sa nemusí snažiť realizovať niečo, čo je atraktívne pre všetkých alebo pre väčšinu spoločnosti. Nemusí vždy sledovať celospoločenský alebo verejný záujem, či niečo, čo trvá len v rámci jedného volebného obdobia (napr. práva sexuálnych menšín). Ako uvádza Šiklová (1999), svoje oprávnenie v demokratickom štáte má aj existencia organizácií, ktoré sú vyložené protištátne alebo idú proti tomu, čo hlása štát alebo čo robí, napr. Greenpeace, Amnesty International a iné. Tretí sektor vyplňa medzery, do ktorých štát „nedosiahne“ a kam nedosiahol alebo nemá záujem dosiahnuť ani sektor podnikateľský.

5.15.1 Sociálne prínosy

Otázka sociálnych prínosov neziskového sektora pre spoločnosť je širokou otázkou. Predložený výskum nebol zameraný priamo na meranie sociálnych vplyvov alebo dopadov sektora, sociálne prínosy neziskového sektora je však možné vyvodiť z odpovedí na parciálne výskumné otázky týkajúce sa oblastí pôsobenia mimovládnych neziskových organizácií, ich cieľových skupín, aktivít a funkcií v spoločnosti. Zároveň môžeme konštatovať, že sociálne a ekonomické prínosy spolu úzko súvisia, napríklad skutočnosť, že neziskový sektor sa podieľa na celkovej zamestnanosti má pre spoločnosť nielen ekonomické, ale aj sociálne prínosy, nakoľko práca nie je len zdrojom obživy, ale aj uspokojovania ďalších potrieb ľudí, ich rozvoja a sebarealizácie. Podobne možno vnímať aj zapojenie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok do činnosti mimovládnych neziskových organizácií, ktorí svojou odvedenou prácou nevytvárajú len ekonomické prínosy, ale aj prínosy pre spoločnosť, komunity, vykonávateľov aj prijímateľov.

Na základe realizovaného výskumu sme veľkosť neziskového sektora za nami sledované právne formy odhadli na približne 23 000 subjektov. Tieto subjekty je možné považovať za formalizované entity, v ktorých sa ľudia združujú, aby naplnili svoje vízie alebo uspokojovali potreby, dosahovali vzájomne prospešné alebo verejnoprospešné ciele. Je to priestor, v ktorom sa ľudia môžu angažovať mimo kruhu svojej rodiny, ekonomických či politických štruktúr a ako súčasť

občianskej spoločnosti predstavuje významný segment, ktorý je reálnym vyjadrením práva na združovanie.

Z analýzy vyplýva, že mimovládne neziskové organizácie pôsobia na Slovensku v rôznej miere vo všetkých oblastiach definovaných medzinárodnou klasifikáciou či slovenským registrom mimovládnych organizácií. Najviac zastúpenou je oblasť športu, nasleduje oblasť kultúry a duchovných hodnôt, oblasť vzdelávanie a oblasť sociálnych služieb. Napriek tomu, že v ostatných oblastiach pôsobí nižšie percento subjektov spomedzi množstva registrovaných organizácií, možno konštatovať že prínos neziskových organizácií v daných oblastiach aj pri menších číslach môže byť významný. V oblasti životného prostredia, rozvojovej a humanitárnej pomoci či v oblasti dobrovoľníctva predstavujú mimovládne neziskové organizácie kľúčových hráčov pri napĺňaní verejných záujmov a viacerých verejných politík na úrovni štátu či samospráv. Analýza z pohľadu zamestnanosti v sektore poukázala na to, že najväčšou oblasťou z hľadiska počtu platených pracovníkov a pracovníčok je oblasť sociálnych služieb a vzdelávania, následne oblasť športu, dobrovoľníctva a životného prostredia.

Podľa analýzy aktivity mimovládnych neziskových organizácií smerujú k rozličným cieľovým skupinám. Z hľadiska veku prevažujú skupiny mládež od 16 do 30 rokov a dospelí vo veku medzi 31 a 50 rokov. Z hľadiska špecifik je pritom primárnym záujmom verejnosť bez špecifického znevýhodnenia, ale tiež iné organizácie, ľudia so sociálnych znevýhodnením a pacienti a ľudia so zdravotným znevýhodnením a postihnutím. Veľkosť primárnych cieľových skupín organizácie, pre ktoré realizujú služby alebo aktivity je veľmi rôzna, pričom najväčšiu skupinu predstavujú organizácie, ktorých má primárna cieľová skupina veľkosť od jedného do 50 subjektov a následne od 51 do 100 subjektov. Medián aj modus mal pri veľkosti cieľovej skupiny hodnotu 100. Ak by sme túto hodnotu vynásobili odhadovaným počtom organizácií, tak môžeme konštatovať, že mimovládne neziskové organizácie svojou činnosťou zasahujú približne 2,3 milióna obyvateľov Slovenska, t.j. 40% populácie. Analýza mimovládnych neziskových organizácií z hľadiska verejnej prospešnosti poukázala na to, že viac ako 80% organizácií môžeme označiť za verejnoprospešné a všeobecne prospešné. Viac ako polovica organizácií pritom uvádza, že ich cieľová skupina za posledné trojročné obdobie rastie.

Z hľadiska geografického je možné prínosy mimovládnych neziskových organizácií vnímať na miestnej úrovni, ale aj na úrovni regiónov či na úrovni národnej. Nižšie percento organizácií (3,5%) presahuje aj národnú úroveň.

Z prehľadu aktivít, ktorým sa mimovládne neziskové organizácie venujú, je zrejmé, že paleta vykonávaných činností v prospech dosahovania ich cieľov je veľmi široká. Mimovládne neziskové organizácie sa venujú organizácii podujatí (kultúrnych, športových, iných), aktivitám pre členov organizácie, vzdelávaniu, organizácii a koordinácii voľno-časových aktivít, poskytovaniu poradenstva a informácií, publikačnej činnosti, pripomienkovaniu a podieľaniu sa na tvorbe koncepčných a legislatívnych dokumentov, aktivitám zameraným na zachovávanie, ochranu a obnovu kultúrneho dedičstva, tradícií, remesiel, kultúrnych pamiatok, poskytovanie sociálnych služieb, výskumu, účasti na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politík na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni, lobovaniu,

obhajobe práv a záujmov, obhajobe práv určitej skupiny ľudí, podpore, pomoci ľuďom, ktorých niekto utlačoval, ohrozoval, ktorí sami nevedeli získať to, na čo mali nárok, aktivitám zameraným na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosti o zvieratá a ochrane voľne žijúcich zvierat, prácam súvisiacim s údržbou, opravami alebo výstavbou zariadení, nehnuteľností, či kultúrnych pamiatok, poskytovanie grantov, poskytovanie prvej pomoci, hasičským prácam, pátracej a záchranárskej činnosti a mnohým ďalším podporným aktivitám. Špecifickým znakom mimovládnych neziskových organizácií je skutočnosť, že na výkone jednotlivých aktivít a poskytovaní služieb sa podieľajú platení aj neplatení pracovníci a pracovníčky.

Ďalšie prínosy mimovládnych neziskových organizácií môžeme odvodzovať od ich funkcií. Na základe výsledkov výskumu môžeme konštatovať, že prevládajúcou funkciou mimovládnych organizácií na Slovensku je funkcia budovania komunít respektíve budovania sociálneho kapitálu. Táto funkcia je spájaná najmä so sociálnym prínosom neziskových organizácií, pričom môžeme vnímať jej dve odlišné formy dané cieľovou skupinou. V slovenských neziskových organizáciách prevláda funkcia budovania komunít spojená so vzáujúcim sociálnym kapitálom, ktorá je významnejšia ako investície neziskových organizácií do rozvoja premostujúceho sociálneho kapitálu. Mimovládne organizácie vytvárajú priestor, v ktorom ľudia môžu participovať na základe zdieľania spoločných hodnôt, záujmov a vzájomnej dôvery, čím dochádza k vzájomnému posilňovaniu skupín. Sociálny kapitál ako istá úroveň všeobecnej dôvery a sieťovania je predpokladom dobrého fungovania demokratických inštitúcií, vyššej úrovne občianstva a participácie občanov na spoločenskom a verejnom živote a najmä so zvýšenou úrovňou výkonnosti vo viacerých verejných politikách – napr. vzdelávaní, zdravotníctve, rozvoji a verejnej politike vo všeobecnosti. Ukazuje sa, že sociálny kapitál, občianska spoločnosť a kultúra spolupráce vo všeobecnosti ako prvky paradigmy spravovania, ktorá sa ujala ako participatívne spravovanie/vládnutie (participatory governance), predstavujú kľúčové premenné, ktoré ovplyvňujú úroveň efektívnosti a účinnosti v takmer každej oblasti verejnej politiky (European Commission, 2007).

Ako uvádza Kubišová (2016) parafrázujúc Fafchamps (2006), jednou z hlavných vlastností, alebo pozitívnych dôsledkov či externalít existujúceho sociálneho kapitálu je vyššia úroveň všeobecnej dôvery. V trhových aj netrhových výmenách je tzv. všeobecná dôvera (spoločenská dôvera) dôležitým predpokladom uskutočnenia akýchkoľvek transakcií. Dôvera je takisto nevyhnutnou zložkou v poskytovaní verejných statkov, najmä v prípadoch, keď štát tieto verejné statky nedokáže zabezpečiť, alebo ich zabezpečuje v nedostatočnej miere. V takomto prípade môže kolektívne jednanie slúžiť ako substitúcia úlohy štátu, ale keďže sa pri ňom nedá spoliehať na vymáhacie nástroje štátu, je oveľa ťažšie takéto aktivity spustiť a udržať, preto je tu nevyhnutná prítomnosť dvoch faktorov – silného lídra a dôvery. Líder dokáže presvedčiť členov komunity, aby dobrovoľne prispeli k tvorbe verejných statkov a dôvera je nevyhnutná na vyriešenie konfliktov medzi protichodnými záujmami a zníženie výskytu čiernych pasažierov. Lídri môžu takisto prispieť k zvýšeniu úrovne dôvery v komunite. Je zrejmé, že poskytovanie verejných statkov je najefektívnejšie vtedy, keď je úloha štátu zdaňovať a mobilizovať potrebné zdroje na ich zabezpečenie doplnená dôverou a zapojením komunít, keďže bez dobrovoľne akceptovanej disciplíny sú kroky vlády neefektívne – dane zostávajú nezaplatené, nedodržiavajú sa pravidlá,

úradníci sú skorumpovaní a prevláda správanie čierneho pasažiera. Disciplína však na druhej strane závisí od vnímanej legitimacy konania vlády a miery zapojenia verejnosti do rozhodovacieho procesu. Sociálny kapitál sa tak považuje za nevyhnutný pre poskytovanie verejných statkov. Jeho forma však závisí od konkrétnej situácie, môže to byť všeobecná dôvera, ak inštitúcie fungujú, alebo môže mať formu vzájomnej dôvery mobilizovanej v rámci a naprieč združeniami (klubmi) alebo sietí (sieťami), ak musí fungovanie verejných inštitúcií nahradiť kolektívne jednanie (Fafchamps, 2006).

Druhou funkciou mimovládnych neziskových organizácií na Slovensku je poskytovanie služieb. Táto funkcia predstavuje príspevok neziskových organizácií k ekonomickému subsystému. V jej rámci neziskové organizácie produkujú a distribuujú tovary a služby, ktoré môžu byť ocenené peniazmi a aj zaplatené – buď priamo príjmom služby alebo prostredníctvom verejného či súkromného subjektu. Väčšinou sú tieto služby predajné na trhu, i keď ich pozitívne externality sú často rovnako dôležité alebo dokonca dôležitejšie ako služba samotná alebo sú spojené s ďalšími netrhovými benefitmi (napríklad so sociálnym zabezpečením alebo demokratickou participáciou).

Tretou funkciou, cez ktorú môžeme odvodzovať sociálne prínosy mimovládnych neziskových organizácií pre spoločnosť je advokačná funkcia alebo funkcia presadzovania záujmov. Tá je spojená s politickým systémom a jej hlavným znakom je verejný charakter alebo verejný prospech. Jej prostredníctvom neziskové organizácie prispievajú do verejnej alebo politickej diskusie, do politického rozhodovania a do výkonu vládnutia. Neziskové organizácie používajú najrôznejšie spôsoby naplňania tejto funkcie – od formálneho pripomienkovania legislatívy a exekutívnych procesov až po neformálne lobovanie alebo PR kampane zamerané na aktivizáciu verejnosti alebo ovplyvnenie verejnej mienky. Na Slovensku je občianska advokačná funkcia výraznejšie zastúpená v porovnaní s verejno-politickou advokačnou funkciou. Slovenské mimovládne neziskové organizácie sa skôr angažujú v mobilizovaní verejnosti než v ovplyvňovaní politiky priamymi intervenciami.

5.15.2 Ekonomické prínosy

V doteraz známych výskumoch o neziskovom sektore sa často analyzuje veľkosť neziskového sektora a jeho ekonomický prínos v spoločnosti týmito premennými:

- Výdavky (konečná spotreba)
- Príjmy
- Podiel na HDP
- Počet zamestnancov
- Počet dobrovoľníkov

Proces zberu dát bol náročný a ako bolo vysvetlené v prvej časti „Výskumná vzorka a proces zberu a analýzy dát“, ochota neziskových organizácií zapojiť sa do výskumu bola nízka. Ochota vyplniť údaje v ekonomickej časti bola ešte nižšia a údaje o príjmoch a výdavkoch vyplnilo len 207 organizácií. Na základe tejto vzorky nemožno zovšeobecňovať tvrdenia na celý sektor a preto

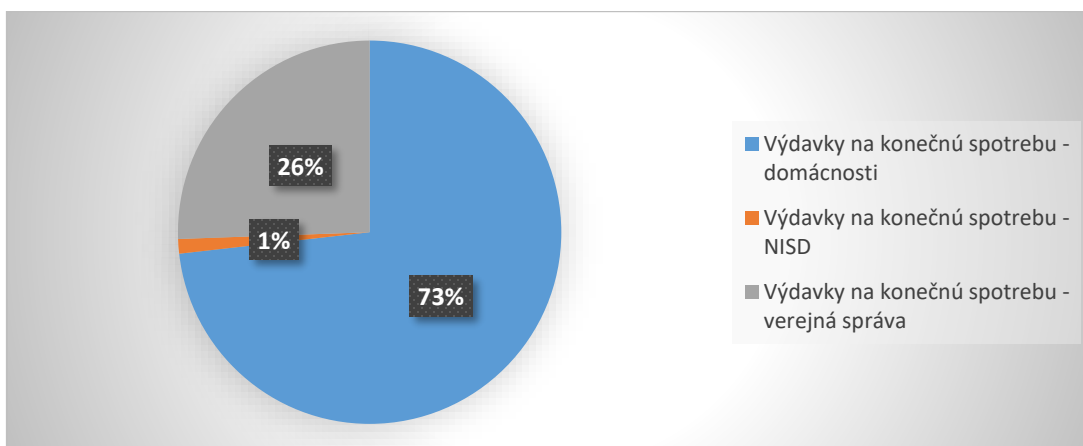
ekonomické prínosy budeme mapovať pomocou údajov Štatistického úradu SR, ktoré sú však skresľujúce, vzhľadom na to, že zahŕňajú všetky neziskové inštitúcie slúžiace domácnostiam a nielen nami analyzovanú vzorku vybraných právnych foriem. Zároveň poznamenávame, že niektoré údaje sú dostupné len po rok 2018, pričom údaje za roky 2016 a 2017 sú podľa polodefinítivných ročných účtov; rok 2018 je podľa predbežného ročného účtu, vo výnimočných prípadoch sú v on-line databáze DataCube dostupné predbežné údaje za rok 2019.

5.15.2.1 Výdavky neziskového sektora

V oblasti výdavkov je potrebné analyzovať neziskové organizácie ako spotrebiteľov a uviesť pomer výdavkov na konečnú spotrebu. Výdavky domácností na konečnú spotrebu v roku 2016 predstavovali 43,904 mld. eur. Verejný sektor spotreboval 15,329 mld. eur a neziskový sektor spotreboval len 734,77 mil. eur v roku 2016 (v tomto prípade sú údaje pre rok 2016 definitívne, preto sme zvolili tento rok na ilustráciu, pre komplexný prehľad vid' tabuľka 15.1).

Pri spracovaní pomerov uvedených údajov nie je význam neziskového sektora (uvádzaný pod skratkou NISD - neziskové inštitúcie slúžiace domácnostiam) príliš viditeľný, pretože jeho konečná spotreba sa pohybuje okolo 1 % celkovej spotreby v národnom hospodárstve (pozri Graf 15.1. Porovnanie výdavkov na konečnú spotrebu podľa sektorov v roku 2016).

Graf 15.1. Porovnanie výdavkov na konečnú spotrebu podľa sektorov v roku 2016

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov Štatistického úradu SR

Vývoj konečnej spotreby za širšie obdobie zachytáva tabuľka 15.1. a len potvrdzuje fakt, že výdavky neziskového sektora na konečnú spotrebu sa pohybujú strednodobo na úrovni 1,21 %.

Tabuľka 15.1 Porovnanie výdavkov na konečnú spotrebu v mil. eur podľa sektorov v rokoch 2010 - 2019

Spotreba \rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017*	2018*	2019**
Spotreba domácnosti	38 286,10	39 006,62	40 538,00	40 586,41	41 326,70	42 415,60	43 904,25	46 534,57	49 590,06	51 978,11
Spotreba NISD	657,33	669,84	664,55	672,32	668,37	690,58	734,77	750,97	749,56	844,63
Spotreba verejnej správy	13 104,30	13 058,26	13 033,98	13 371,33	14 003,24	14 853,51	15 329,84	15 982,56	16 698,44	18 444,38
Konečná spotreba spolu	52 047,73	52 734,72	54 236,53	54 630,06	55 998,31	57 959,69	59 968,86	63 268,10	67 038,06	71 267,12
<i>Podiel NISD na konečnej spotrebe</i>	<i>1,26%</i>	<i>1,27%</i>	<i>1,23%</i>	<i>1,23%</i>	<i>1,19%</i>	<i>1,19%</i>	<i>1,23%</i>	<i>1,19%</i>	<i>1,12%</i>	<i>1,19%</i>

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov DataCube podľa metodiky ESA2010 [nu1035rs]

* polodefinítívne údaje, ** predbežné údaje

5.15.2.2 Príjmy neziskového sektora

Štatistický úrad nesleduje celkové príjmy NISD v žiadnej zo svojich databáz, v DataCube nachádzame informácie iba o daroch a príspevkoch, ktoré prezentujeme v tabuľke 15.2.

Tabuľka 15.2 Dary a príspevky v nezárobkových organizáciách podľa vybraných právnych foriem 2010 - 2018

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Združenie	71 896 203	71 842 556	82 862 527	101 271 308	138 479 577	181 359 857	156 598 478	150 095 894	151 774 089
Nadácia	19 816 508	22 122 905	27 085 729	29 548 242	34 753 832	45 705 568	32 623 053	32 634 582	40 738 633
Neinvestičný fond	2 031 041	2 657 682	4 938 030	3 158 377	3 476 181	5 073 538	4 692 081	5 441 469	5 091 901
Neziskové organizácie poskytujúce verejnoprospešné služby	33 496 271	20 728 969	28 014 918
Nezisková organizácia	16 125 857	17 731 214	25 990 025	39 536 575	37 930 494	40 052 486	16 934 412	17 018 180	19 741 934
Medzinárodné organizácie a združenia	1 770 090	1 516 350	1 446 572	1 344 745	1 568 580	992 680	2 116 083	2 144 281	1 945 330

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov DataCube [ns2002rs]

5.15.2.3 Podiel neziskového sektora na domácom produkte

Prehľad príspevkov sektora NISD na tvorbe HDP je zrejmý z tabuľky 15.3. Možno konštatovať, že podiel neziskového sektora na tvorbe hrubého domáceho produktu sa pohybuje na úrovni 0,64%, pričom opäť treba uviesť, že toto číslo môže byť väčšie, vzhľadom na to, že Štatistický úrad pre neziskové inštitúcie slúžiace domácnostiam robí len výberové zisťovania.

Tabuľka 15.3 Podiel neziskového sektora na hrubom domácom produkte v mil. eur, v bežných cenách, v rokoch 2013-2018

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
neziskové inštitúcie	474,013	475,646	498,637	534,48	554,172	588,919
celkové HDP	74 354,85	76 255,86	79 758,20	81 038,38	84 517,01	89 720,96
podiel neziskových inštitúcií na HDP	0,64%	0,62%	0,63%	0,66%	0,66%	0,66%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov DataCube [nu1028rs]

*údaje za roky 2016 a 2017 sú podľa polodefinitívnych ročných účtov; rok 2018 je podľa predbežného ročného účtu

Pre doplnenie uvádzame aj podiel NISD na čistom domácom produkte, kde podiel je o niečo vyšší, v priemere za sledované obdobie na úrovni 0,78% (tabuľka 15.4).

Tabuľka 15.4 Podiel neziskového sektora na čistom domácom produkte v mil. eur, v bežných cenách, v rokoch 2013-2018

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
neziskové inštitúcie	471,1	482,9	495,6	531,4	513,60	546,00
celkové ČDP	58 855,70	60 046,70	62 995,60	65 034,90	70 019,80	74 649,30
podiel neziskových inštitúcií na ČDP	0,80%	0,80%	0,79%	0,82%	0,73%	0,73%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov Štatistických ročeniek 2015 - 2019

*údaje za roky 2016 a 2017 sú podľa polodefinitívnych ročných účtov; rok 2018 je podľa predbežného ročného účtu

Pre zaujímavosť, ak sa pozrieme na vybrané odvetvia národného hospodárstva, tak napr. podiel cestovného ruchu sa v roku 2018 pohyboval okolo hodnoty 2,6%⁷⁸, poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov produkovali cca 3% celkového HDP, podobne aj finančné a poisťovacie činnosti mali podiel približne 3% na HDP, informácie a komunikácie necelé 4% (Štvrťročné údaje HDP podľa

⁷⁸ <https://www.trend.sk/spravy/podiel-cestovneho-ruchu-hdp-pohybuje-okolo-2-6>

odvetví v bežných cenách [nu0005qs], DataCube). Metodicky nie je úplne správne porovnať sektory (verejná správa, domácnosti a NISD) s vybranými odvetviami, chceme však poukázať na to, že i podiel okolo 1% je významný.

5.15.2.4 Počet zamestnancov a dobrovoľníkov

Z hľadiska otázok, ktoré sa dopytovali na personálne kapacity, bola ochota odpovedať vyššia ako to bolo pri otázkach v ekonomickej časti. V časti 7.3.1. sme preto pristúpili k výpočtu približnej ekonomickej hodnoty odvedenej neplatennej práce, vychádzajúc z mediánovej hodinovej mzdy bez ohľadu na triedu zamestnania, pričom sme pracovali s najčastejšie sa opakujúcou hodnotou v súbore - modusom.

Približná ekonomická hodnota odvedenej práce neplatených zamestnancov v organizáciách, ktoré sa zapojili do výskumu, bola cca 4,93 milióna eur v roku 2018. Z našej výskumnej vzorky počty neplatených pracovníkov uviedlo 389 organizácií, čo je približne polovica z celkového počtu 773 organizácií. Ak by sme chceli odhadnúť približnú ekonomickú hodnotu na celý sektor, môžeme postupovať nasledovne. Z našich údajov vyplýva, že približne v polovici organizácií pracujú neplatení pracovníci a pracovníčky. Nami odhadovaná veľkosť sektora bola od 17 000 subjektov do 23 000 subjektov. Ak budeme vychádzať z dolnej hranice, tzn. 17 000 subjektov, tak predpokladáme že približne v polovici organizácií, t.j. 8 500 organizáciách by mali pracovať neplatení pracovníci. Ak je v 389 organizáciách (4,6% organizácií s neplatenými pracovníkmi z počtu 8 500) približná ekonomická hodnota odvedenej neplatennej práce 6,68 milióna eur, v prípade celého sektora môžeme odhadnúť túto hodnotu na 107,81 milióna eur.

Túto hodnotu môžeme konfrontovať s údajmi o počte odpracovaných hodín dobrovoľníkmi, ktoré eviduje Štatistický úrad SR, vstupné dáta budeme brať z tabuľky 15.5.

Tabuľka 15.5 Zamestnanci, osoby pracujúce na dohodu a dobrovoľníci v nezárobkových organizáciách práce podľa právnych foriem, 2016 - 2018

		2018	2017	2016
SR spolu	Počet zamestnancov*	18315	20210	19472
	Pracovníci na dohodu	24444	17058	34097
	Dobrovoľníci	149 752	207847	266405
	Hodiny odpracované dobrovoľníkmi	8 114 644	12 853 031	15 319 379
Nadácia	Počet zamestnancov*	199	143	221
	Pracovníci na dohodu	283	261	211
	Dobrovoľníci	1 168	983	871
	Hodiny odpracované dobrovoľníkmi	123 143	36 559	46 613
Neinvestičný fond	Počet zamestnancov*	2	23	0

	Pracovníci na dohodu	9	7	3
	Dobrovoľníci	615	2 300	1 774
	Hodiny odpracované dobrovoľníkmi	73 508	69 922	224 645
Neziskové organizácie poskytujúce verejnoprospešné služby	Počet zamestnancov*	8 924	9 263	9 775
	Pracovníci na dohodu	4 898	3 356	7 878
	Dobrovoľníci	4 084	6 530	7 816
	Hodiny odpracované dobrovoľníkmi	344 959	501 126	783 595
Združenie (zväz, spolok, spoločnosť, klub ai.)	Počet zamestnancov*	9 153	10 728	9 415
	Pracovníci na dohodu	19 248	13 424	25 997
	Dobrovoľníci	143 885	197 991	255 942
	Hodiny odpracované dobrovoľníkmi	7 573 034	12 241 101	14 260 526
Medzinárodné organizácie a združenia	Počet zamestnancov*	37	53	61
	Pracovníci na dohodu	6	10	8
	Dobrovoľníci	.	43	2
	Hodiny odpracované dobrovoľníkmi	0	4 323	4 000

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov DataCube podľa metodiky ESA2010 [ns2006rs]

* Priemerný evidenčný počet zamestnancov prepočítaný

Na základe tabuľky 15.5 sme dopočítali ekonomickú hodnotu dobrovoľníckej práce a to nasledovne: hodiny odpracované dobrovoľníkmi sme vynásobili a) priemernou hrubou hodinovou mzdou v roku 2018, b) minimálnou hodinovou mzdou v roku 2018 a c) mediánovou hodinovou mzdou v roku 2018. Vzhľadom na to, že v roku 2018 bol počet hodín odpracovaných dobrovoľníkmi 0, nulový riadok v tabuľke 15.6. neuvádzame.

Ak porovnáme tieto údaje s odhadom ekonomickej hodnoty odvedenej práce neplatených zamestnancov v organizáciách, ktoré sa zapojili do výskumu, je tu značný nepomer: 42,3 milióna eur podľa dát Štatistického úradu verus 107,81 milióna eur podľa odhadu. Tento rozdiel pripisujeme jednak tomu, že Štatistický úrad SR robí len výberové zisťovania a teda nezachytáva celý neziskový sektor. Jednak sa mohlo stať, že v našej výskumnej vzorke boli zastúpené také neziskové organizácie, ktoré využívajú prácu dobrovoľníkov vo veľkej miere. V prvom prípade je tak údaj o ekonomickej hodnote dobrovoľníckej práce podhodnotený, v druhom prípade môže byť nadhodnotený. Tým, že meraniu dobrovoľníctva sa nikto nevenuje z hľadiska komplexného počtu odpracovaných hodín za celý neziskový sektor, je náročné určiť, ktorá hodnota je správna. Môžeme však uvažovať, že ide o minimum a maximum, čo sa týka odhadu ekonomickej hodnoty odvedenej práce dobrovoľníkmi.

Tabuľka 15.6 Prepočítaná hodnota dobrovoľníckej práce

Rok 2018	Počet odpracovaných hodín dobrovoľníkmi	Priemerná hrubá hodinová mzda (v eurách)	Ekonomická hodnota odvedenej neplatennej práce - priemerná mzda	Minimálna hodinová mzda (v eurách)	Ekonomická hodnota odvedenej neplatennej práce - minimálna mzda	Mediánová hodinová mzda (v eurách)*	Ekonomická hodnota odvedenej neplatennej práce - mediánová mzda
Nadácia	123 143	7,06	869 389,58	2,759	339 751,54	5,213	641 944,46
Neinvestičný fond	73 508	7,06	518 966,48	2,759	202 808,57	5,213	383 197,20
NO VPS	344 959	7,06	2 435 410,54	2,759	951 741,88	5,213	1 798 271,27
Združenie	7 573 034	7,06	53 465 620,04	2,759	20 894 000,81	5,213	39 478 226,24
Spolu	8 114 644	x	57 289 386,64	x	22 388 302,80	x	42 301 639,17

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov Štatistického úradu SR

* Mediánová hodinová mzda bola vypočítaná pre 7,5 hodinový pracovný čas na základe informácie o mesačnej mediánovej mzde 808eur

Posledným ekonomickým prínosom, ktorý v tejto časti sledujeme, je podiel neziskového sektora na zamestnanosti. Pre výpočet sme využili dva postupy. Jeden je založený na údajoch získaných z výberového zisťovania pracovných síl a druhý odhadom na základe výsledkov nášho výskumu.

Do výpočtov sme zahrnuli a) počet zamestnancov (priemerný evidenčný počet zamestnancov prepočítaný) a b) počet zamestnancov vrátane dobrovoľníkov. Pre zobjektívnenie ukazovateľa počtu dobrovoľníkov a jeho použiteľnosť pre sčítanie s počtom zamestnancov sme použili nasledovný postup: počet odpracovaných hodín sme vydělili pracovným fondom v roku 2018 (t.j. 1867,5 pracovných hodín pre 7,5 hodinový pracovný čas), čím sme získali počet pracovných miest na plný úväzok, inak povedané priemerný evidenčný počet zamestnancov prepočítaný.

Údaje sú v tabuľke 15.7. Podľa výberového zisťovania pracovných síl, ktoré ŠÚ SR realizuje v domácnostiach SR, celková zamestnanosť v roku 2018 narástla o 1,4 % (36 tis. osôb) a v priemere za rok predstavovala 2 566,7 tis. pracujúcich osôb (národný koncept zamestnanosti)⁷⁹ ([Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2018](#)).

Tabuľka 15.7 Podiel neziskového sektora na zamestnanosti bez a s dobrovoľníckou prácou podľa výberových zisťovaní Štatistického úradu SR

Rok 2018	Počet zamestnancov	Počet odpracovaných hodín dobrovoľníkmi	Prepočítaný počet hodín na plný pracovný úväzok*	Počet zamestnaných vrátane dobrovoľníkov
Nadácia	199	123143	66	265
Neinvestičný fond	2	73508	39	41
NO VPS	8 924	344959	185	9109
Združenie	9 153	7573034	4055	13208
Medzinárodné organizácie a združenia	37	0	0	37
Spolu	18315	8114644	4345	22660
Počet zamestnaných osôb v SR	2566700	x		2566700
Podiel neziskového sektora na zamestnanosti	0,71%			0,88%

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov Štatistického úradu SR

Na základe uvedeného môžeme konštatovať, že podľa výberových zisťovaní Štatistického úradu SR je podiel neziskového sektora na zamestnanosti je 0,71%, resp. 0,88% so započítaním dobrovoľníckej práce.

⁷⁹ Zamestnanosť podľa výberového zisťovania pracovných síl je zamestnanosť bývajúceho obyvateľstva (zvykne sa označovať ako „národná“ alebo „rezidenčná“ zamestnanosť, tzv. národný koncept zamestnanosti). Vztahuje sa k obyvateľstvu, ktoré vykazuje obvyklý pobyt v krajine, a zahŕňa aj krátkodobú migráciu za prácou do zahraničia, t.j. ľudí, ktorí dochádzajú za prácou cez hranice alebo vycestovali za prácou do zahraničia a plánujú sa v zahraničí zdržať maximálne 1 rok.

Druhý výpočet predstavuje odhad podielu na základe výsledkov nami realizovaného výskumu. Ukazovatele sú v tabuľke 15.8.

Tabuľka 15.8 Podiel neziskového sektora na zamestnanosti bez a s dobrovoľníckou prácou podľa výskumu

Rok 2018	Počet zamestnancov
Počet zamestnancov na plný pracovný úväzok vykázaných organizáciami vo výskume (pri počte organizácií 95)	868
Odhadovaný počet zamestnancov v celom sektore (pri odhadovanej veľkosti sektora 17 000 subjektov a odhadovanom percente organizácií, ktoré zamestnáva 12,3%)	19 105
Počet zamestnaných osôb v SR	2 566 700
Podiel neziskového sektora na zamestnanosti (osoby na plný pracovný úväzok)	0,74%
Počet hodín odpracovaných dobrovoľníkmi vykázaných vo výskume (pri počte organizácií 389)	946 510
Odhadovaný počet hodín odpracovaných v celom sektore (pri odhadovanej veľkosti sektora 17 000 subjektov a odhadovanom percente organizácií, ktoré má neplatených pracovníkov 50,3%)	20 806 187
Prepočítaný počet hodín a plný pracovný úväzok	11 141
Spolu počet zamestnancov a neplatených pracovníkov	30 246
Podiel neziskového sektora na zamestnanosti pri započítaní neplatenej práce	1,18%

Podľa výsledkov nášho výskumu je podiel neziskového sektora na zamestnanosti je 0,74%, resp. 1,18% so započítaním dobrovoľníckej práce.

Tento výpočet však nezohľadňuje pracovníkov na dohodu (nevieme určiť prepočítaný počet pracovníkov) ani osoby pracujúce na iné typy vzťahov, napr. živnostníkov. Z praxe aj našej analýzy vieme, že práve posledné menované sú prevažne využívané na zabezpečenie ľudských zdrojov.

Ako bolo uvedené, ekonomické hľadisko sme v analýze nemohli interpretovať na základe výsledkov výskumu, ale pre nízku ochotu odpovedať na ekonomické otázky, sme museli využiť sekundárne dáta, najmä zo Štatistických ročeniek a databáz Štatistického úradu SR. Podľa jednotlivých ukazovateľov by niekto mohol povedať, že takto meraný ekonomický prínos je nízky: konečná spotreba (výdavky) je na hranici 1%, podiel na HDP sa pohybuje okolo hodnoty 0,66% a podiel na zamestnanosti predstavuje 0,71%, až 1,18%. Treba si však uvedomiť viaceré súvislosti, ktoré ovplyvňujú hodnotu daných ukazovateľov. Okrem toho, že dáta sú do istej miery skreslené tým, že Štatistický úrad SR realizuje výberové zistenia, sú tu aj tieto faktory:

- Výdavky neziskového sektora sú prirodzene nižšie, vzhľadom na to, že materiálne či technické vybavenie, prípadne občerstvenie pri organizovaní podujatí, dostávajú ako dar, tzn. mnoho položiek nenakupujú.
- Podiel na HDP sa javí ako nižší, pretože nezohľadňuje ekonomickú hodnotu odvedenej práce neplatených zamestnancov v organizáciách. Túto je problematické zachytiť a kvantifikovať, preto nie je možné ju pripočítať k podielu na HDP.
- Podiel na zamestnanosti je taktiež náročné vyjadriť, pretože neziskové organizácie využívajú v prevažnej miere rôzne typy dohôd (tzn. nie klasické zamestnanecké zmluvy) a taktiež prácu osôb v inom ako pracovno-právnom vzťahu (živnosť, mandátna zmluva a pod.), aby minimalizovali mzdové náklady, ktoré donori či projektové financovanie nechcú hradiť, resp. určujú limity na výšku mzdových nákladov. Neziskové organizácie preto využívajú najmä iné formy, aby splnili podmienky účelového financovania. To sa logicky premieta do podielu na zamestnanosti.

Od výskumu sme očakávali práve zozbieranie ekonomických dát, na základe ktorých by sme mohli konfrontovať existujúce údaje. To sa žiaľ z rôznych príčin vysvetlených v prvej časti (1. Výskumná vzorka a proces zberu a analýzy dát) nepodarilo. Môžeme tak vyjadriť len náš názor, že ekonomický prínos neziskového sektora je podstatne väčší ako dokumentujú prezentované hodnoty.

5.16 Zhrnutie

Výskum preukázal, že veľkosť neziskového sektora na Slovensku nie je možné vyjadriť jednoducho počtom organizácií, ktoré sú vedené v registroch. Počet organizácií vedených v registroch na Slovensku nie je údaj, ktorý by spoľahlivo vypovedal o veľkosti neziskového sektora. Celková veľkosť neziskového sektora (počet aktívnych organizácií) je výrazne nižšia ako sa pôvodne očakávalo. Veľkosť neziskového sektora za nami sledované právne formy sa pohybuje od 17 200 do 23 000 ($17\,200 + 5\,771 = 22\,967$) subjektov, čo je približne 40 percent zo subjektov vedených v registroch Ministerstva vnútra SR. Aktuálne vedené registre mimovládnych neziskových organizácií obsahujú subjekty, ktoré nevyvíjajú žiadnu činnosť (tzv. spiace organizácie). Proces likvidácie je komplikovaný a preto mnohé neziskové organizácie síce formálne existujú t.j. figurujú v registri, ale nie sú aktívne. Nie je k dispozícii centrálna databáza subjektov. Rovnako dohľadateľnosť informácií (aj tých základných - kontaktných) je komplikovaná. Zároveň nie všetky subjekty, ktoré spadajú do tohto sektora, sú aktívne a angažované v rozvoji občianskej spoločnosti. Ich primárne účely zriadenia neziskových organizácií môžu byť iné ako je podstata a funkcia existencie tretieho sektora, čo tiež skresľuje obraz o neziskovom sektore.

Najčastejšou právnou formou neziskových organizácií sú jednoznačne občianske združenia, ktoré tvoria až 95% subjektov neziskového sektora. Následne sú to neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby, nadácie, organizácie s medzinárodným prvkom a neinvestičné fondy.

Z hľadiska oblasti pôsobenia neziskových organizácií je najviac zastúpenou oblasť športu. Nasledujú oblasti kultúry a duchovných hodnôt, oblasť vzdelávania a oblasť sociálnych služieb. Ostatné oblasti vykazujú menej ako 5 percentné zastúpenie. V porovnaní s predchádzajúcim obdobím (1996 a 2002) sa zvýšil počet organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a rekreácie (táto oblasť zahŕňa nárast organizácií v oblasti športu a kultúry). Tiež sa zvýšil počet subjektov pôsobiacich v oblasti sociálnych služieb a vzdelávania a výskumu. Klesol počet organizácií venujúcich sa životnému prostrediu a podpore dobročinnosti a dobrovoľníctva.

Z pomedzi cieľových skupín neziskové organizácie najviac pozornosti venujú cieľovým skupinám mládeže od 16 do 30 rokov a dospelých od 31 do 50 rokov. Pre viac ako polovicu organizácií je cieľovou skupinou verejnosť bez špecifického znevýhodnenia. Medzi výraznejšie zastúpené cieľové skupiny patria aj iné organizácie, ľudia so sociálnych znevýhodnením a pacienti a ľudia so zdravotným znevýhodnením a postihnutím. Menej organizácií uvádza medzi svojimi cieľovými skupinami ostatné skupiny s vymedzeným špecifikom. Najväčšiu skupinu predstavujú organizácie, ktorých primárna cieľová skupina má veľkosť od jedného do 50 subjektov a následne od 51 do 100 subjektov. Potom nasledujú organizácie s vyšším počtom ľudí/zvierat/organizácií v primárnej cieľovej skupine. Tá má v niektorých prípadoch aj viac ako 5000 členov – v tejto skupine sú pritom organizácie, ktoré sa zameriavajú v podstate na celú populáciu Slovenska bez obmedzenia. Medián aj modus je však na hodnote 100. Toto číslo môže v našom prípade označovať približnú veľkosť cieľovej skupiny neziskových organizácií. Najväčšiu skupinu z hľadiska tendencie vývoja cieľovej skupiny tvoria organizácie, ktorých cieľová skupina v posledných troch rokoch (2016 – 2018) rastie, ďalej nasleduje skupina organizácií, ktorých veľkosť cieľovej skupiny za dané obdobie kolíše. V cieľových

skupinách organizácií (ich zamerania z hľadiska veku, špecifik, veľkosti aj tendencie vývoja) vo vzťahu k oblasti ich pôsobenia existujú viaceré odlišnosti.

Najviac neziskových organizácií má sídlo v Bratislavskom kraji, nasleduje Banskobystrický kraj a Košický kraj. Rozloženie podľa okresov hovorí o kumulácii sídla organizácií v rámci väčších, zväčša krajských miest. Takmer 40% organizácií má sídlo v meste. Najviac neziskových organizácií uvádza pôsobenie na miestnej úrovni v rámci obce alebo okresu. Štvrtina organizácií, ktoré na otázku odpovedali, uvádza pôsobenie na celoslovenskej úrovni. Nasleduje skupina organizácií, ktoré majú regionálnu pôsobnosť.

Z prehľadu aktivít, ktorým sa mimovládne neziskové organizácie venujú, je zrejmé, že paleta vykonávaných činností je veľmi široká. Z aktivít, ktoré by sme mohli označiť za priame naplnenie poslania, sa najviac mimovládnych neziskových organizácií venuje organizovaniu podujatí (kultúrnych, športových, iných), aktivitám pre členov organizácie, vzdelávaniu, organizácii a koordinácii voľno-časových aktivita poskytovaniu poradenstva a informácií. Nepriame aktivity odrážajú skutočnosť, že pre naplnenie svojho poslania musia pracovníci v mimovládnych neziskových organizáciách realizovať aj mnoho iných aktivít, ako napríklad administratívne činnosti, komunikáciu s médiami, fundraising, spravovanie webovej stránky a sociálnych sietí, riadenie dobrovoľníkov a grafické práce. Aktivity v mimovládnych neziskových organizáciách sú zabezpečované platenými aj neplatenými pracovníkmi, pričom neplatení pracovníci sa podieľajú vo väčšej miere na zabezpečení takmer všetkých aktivít, okrem vzdelávania, poskytovania poradenstva a informácií a riadeniach platených pracovníkov – tie sú skôr doménou platených pracovníkov. Výsledky dokumentujú skutočnosť, že aktivity, ktorým sa v mimovládnych neziskových organizáciách venujú platení aj neplatení pracovníci, odrážajú špecifiká organizácií pôsobiacich v jednotlivých oblastiach. Najviac organizácií realizuje tie isté aktivity od svojho vzniku, bez zmeny ich charakteru, stabilne sa aktivitám venuje viac ako 70% organizácií.

Viac ako polovica neziskových organizácií poskytuje svoje služby pre širokú verejnosť, pričom neurčujú obmedzenia na základe členského princípu či podľa inak stanovených podmienok, tzn. ide o verejnoprospešné organizácie. Takmer tretina poskytuje služby určitému okruhu ľudí/komunit, či už podľa geografického vymedzenia alebo podľa charakteru služby a teda tieto organizácie môžeme označiť za všeobecne prospešné. Iba pre členov organizácie poskytuje služby 15,5% organizácií (vzájomne prospešné organizácie).

Z hľadiska funkcií mimovládneho sektora môžeme konštatovať stále pretrvávajúcu expresívnu rolu sektora, posun je však možné vidieť v náraste organizácií so servisnou rolou.

Dominantnou funkciou mimovládnych organizácií na Slovensku je funkcia budovania komunit resp. budovania sociálneho kapitálu, pričom prevláda funkcia budovania komunit spojená so zväzujúcim sociálnym kapitálom, ktorá je významnejšia ako investície neziskových organizácií do rozvoja premostujúceho sociálneho kapitálu. Druhou funkciou mimovládnych neziskových organizácií je poskytovanie služieb. Táto funkcia predstavuje príspevok neziskových organizácií k ekonomickému subsystému. Advokačná funkcia je najmenej výraznou funkciou mimovládnych neziskových organizácií. Občianska advokačná funkcia je výraznejšie zastúpená v porovnaní s verejno-politickou advokačnou funkciou. Slovenské

mimovládne neziskové organizácie sa skôr angažujú v mobilizovaní verejnosti než v ovplyvňovaní politiky priamymi intervenciami.

Najvýznamnejšie hodnotenými dôvodmi vzniku mimovládnych neziskových organizácií sú vznik na základe teórie ponuky, kedy neziskové organizácie vznikajú z dôvodu osobného záujmu zakladateľov pre uspokojenie ich potrieb a sebarealizáciu; vznik neziskových organizácií ako doplnok k súkromným a verejným organizáciám, ide o uplatnenie teórie vládnutia prostredníctvom tretieho sektora a vznik neziskových organizácií ako dôsledok a následná forma riešenia vládnych a trhových zlyhaní. Medzi teórie, ktoré boli hodnotené ako najmenej významné pri vzniku neziskových organizácií, patria teória vzájomnej závislosti (teda založenie neziskovej organizácie štátnou správou, samosprávou), koncept sociálnej ekonomiky (nezisková organizácia ako atypická forma podnikania) a vznik neziskovej organizácie len pre uspokojovanie potrieb svojich členov (teória ponuky).

Z hľadiska napĺňania svojho poslania viac ako 90% neziskových organizácií zapojených do výskumu plní svoje poslanie na viac ako 50 % a viac ako 50% neziskových organizácií na viac ako 80%. 17,72 % neziskových organizácií plní svoje poslanie na 100 %.

Na základe analýzy výsledkov výskumu môžeme konštatovať, že spolupráca neziskových organizácií v rámci sektora a mimo neho je rozvíjaná s viacerými subjektmi a prebieha prostredníctvom niekoľkých foriem. Pri všetkých subjektoch prevažuje realizácia spoločných projektov, podujatí a neformálna spolupráca pri organizovaní rôznych aktivít. V ďalších formách spolupráce sa jednotlivé subjekty medzi sebou mierne líšia. Analýza odlišností vzhľadom na oblasti pôsobenia neziskových organizácií poukazuje na skutočnosť, že najmenej otvorené spolupráci sú organizácie v oblasti športu. Na druhej strane tie, ktoré sa javia ako významne viac otvorené spolupráci, sú organizácie pôsobiace v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít a v oblasti vzdelávania. Ostatné odlišnosti podľa oblastí skôr poukazujú na to, že agenda, ktorú riešia ovplyvňuje aj to, aké subjekty sa pre neziskové organizácie stávajú skôr partnermi.

Analýza problémov, ktoré neziskovým organizáciám bránia v efektívnejšom fungovaní, ukázala, že v neziskovom sektore sa kumulujú problémy súvisiace s financiami, ľudskými zdrojmi, legislatívnymi prekážkami, byrokratizáciou aj nedostatkom spolupráce. Možno konštatovať, že problémy spojené s financiami sú od roku 2003 ešte výraznejšie. Finančné problémy identifikujú neziskové organizácie nielen v spojení s objemom financií, ale najmä v spojení s prevažujúcim projektovým financovaním, ktoré neumožňuje dosiahnuť finančnú stabilitu organizácií, má vplyv aj na vysokú administratívnu záťaž a efektívne využívanie personálnych zdrojov v organizáciách. Nedostatok financií sa, ako ukázala analýza, premieta aj do problémov s personálnymi zdrojmi v neziskových organizáciách. Analýza vo vzťahu k oblastiam pôsobenia organizácií poukázala na to, že aj prekážky organizácií v dosahovaní cieľov organizácií sa pri jednotlivých oblastiach líšia a teda nie je možné ani v tomto prípade vnímať sektor ako jednoliaty celok. Napríklad organizácie v oblastiach kultúry a duchovných hodnôt a športu vnímajú niektoré z prekážok ako menej významné a na druhej strane sú tie isté prekážky hodnotené organizáciami v oblasti ľudské práva a advokačné aktivity a sociálne služby hodnotené ako veľmi významné.

Osoby, ktoré rozhodujú v neziskových organizáciách o ich smerovaní, cieľoch, aktivitách a projektoch sú primárne lídri alebo vedúce osobnosti a členovia správnych rád alebo

obdobných rozhodovacích orgánoch. Participácia platených pracovníkov, členov, dobrovoľníkov a užívateľov služieb do rozhodovania v organizáciách je na nižšej úrovni. Typickým lídrom/líderkou je vysokoškolsky vzdelaná osoba vo veku približne 48 rokov, pôsobiaca vo vedení organizácie menej ako 8 rokov, pričom táto osoba zastáva najčastejšie rolu štatutára/štatutárky organizácie. Zameranie jeho/jej vzdelania je v rámci technických, spoločenských alebo humanitných vied. Funkcia štatutárneho zástupcu sa kumuluje s ďalšími funkciami.

Najčastejšie v neziskových organizáciách zabezpečujú jednotlivé aktivity a služby osoby pracujúce bez nároku na finančnú odmenu. Do tejto kategórie sme zaradili členov a členky, dobrovoľníkov a dobrovoľníčky, stážistov a stážistky, či praktikantov a praktikantky pracujúcich mimo dohody o absolventskej praxi. Títo zabezpečujú aktivity a služby v 88,8% neziskových organizácií, pričom ich podiel na celkovom počte osôb zabezpečujúcich služby neziskových organizácií je 81,2%. Za nimi nasleduje pracovno-právny vzťah zamestnanec a to s uzavretou pracovnou zmluvou na plný alebo čiastočný pracovný úväzok, prípadne pracovník na dohodu (o vykonaní práce, pracovnej činnosti, brigádnickej práci študenta, absolventskej praxi, aktivačnej činnosti). 33,6% organizácií zamestnáva osoby v rámci pracovno-právnych vzťahov. Zamestnanci tvoria približne 10% osôb zabezpečujúcich aktivity a služby neziskových organizácií. Približne v 20% neziskových organizácií zabezpečujú aktivity a činnosti aj pracovníci pracujúci na živnosť, z celkového počtu osôb pracujúcich v neziskových organizáciách tvoria 8,3%.

Analýza personálnych zdrojov neziskových organizácií poukázala na to, že neziskový sektor je z hľadiska štruktúry ľudských zdrojov značne rozmanitý. Naše zistenia potvrdili, že typické pre sektor je angažovanie neplatených pracovníkov, t.j. dobrovoľnícky charakter a členský princíp. Platení pracovníci sú využívaní v neziskovom sektore v menšej miere. Počet osôb, ktorí pracujú v organizáciách sa pritom veľmi líši a pohybuje sa rozmedzí od 1 osoby po niekoľko tisíc. Pri zamestnávaní osôb v rámci pracovno-právnych pomerov prevažuje zamestnávanie na plné pracovné úväzky, ale aj zamestnávanie na iné ako plné pracovné úväzky je v neziskových organizáciách pomerne vysoké (viac ako 44% osôb je zamestnaných na iné ako plné pracovné úväzky). Z hľadiska počtu zamestnancov prevažujú organizácie s počtom zamestnancov do 5 osôb. Z hľadiska rodového zloženia v neziskovom sektore v rámci všetkých pracovno-právnych vzťahov prevažujú ženy, ktoré tvoria 62,5% z celkového počtu osôb pracujúcich v neziskových organizáciách.

Analýza na základe oblastí pôsobenia poukazuje na to, že medzi oblasti s najväčším počtom osôb zapojených do činnosti a aktivít organizácií patria oblasti sociálnych služieb, vzdelávania, športu a dobrovoľníctva. V týchto štyroch oblastiach pôsobí 85,4% všetkých platených aj neplatených pracovníkov organizácií.

Mimovládne neziskové organizácie pri práci s dobrovoľníkmi využívajú viac nepravidelných ako pravidelných dobrovoľníkov, miera využívania firemných a on-line dobrovoľníkov je nižšia – tieto trendy dobrovoľníctva zdá sa, že ešte len čakajú v našom prostredí na objavenie a širšie využitie.

Za dostatočný považuje počet dobrovoľníkov a dobrovoľníčok približne polovica organizácií, na druhej strane približne 40% ho považuje za nedostatočný. Nedostatok dobrovoľníkov v organizáciách bol hodnotený ako jeden z významných prekážok neziskových organizácií

v dosahovaní ich cieľov. Miera profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami sa ukázala celkovo na nízkej úrovni. Napriek tomu, že nami sledované prvky manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sú považované za základný štandard v práci s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, ich miera využívania je nízka. Viac ako 60% organizácií dosahuje len nízky alebo žiadny stupeň profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. Prínosy dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre organizácie sú dôkazom toho, že vďaka nim dokážu organizácie poskytovať kvalitnejšie služby, zlepšovať svoj imidž a zviditeľňovať sa, ale tiež rozširovať svoje poslanie, ciele a aktivity, sieť podporovateľov a darcov. Dobrovoľníci sú pre organizácie zdrojom nápadov, špecifických vedomostí a zručností. Problémové oblasti práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami poukazujú na to, že v tejto oblasti sa prejavuje najpálčivejší problém sektora a to je nedostatok financií – tento problém bol aj pri práci s dobrovoľníkmi označený ako najvýznamnejší. Zároveň sa ako problematické ukazujú aj otázky náboru a udržania dobrovoľníkov v organizáciách, či legislatívy a administratívy týkajúcej sa dobrovoľníctva. Viac ako polovica organizácií tiež reportuje nedostatočné vedomosti a zručnosti pre prácu s dobrovoľníkmi.

Analýza plánov neziskových organizácií v oblasti zakladania sociálnych podnikov potvrdila nízky záujem o túto oblasť, len 3,6 % organizácií malo alebo má záujem do budúca registrovať sa ako sociálny podnik. Sociálne podnikanie si neziskové organizácie spájajú s mnohými prekážkami, pričom najčastejšie ide o nedostatok informácií o tejto možnosti, vysokú administratívnu záťaž, komplikovanú legislatívu, či nedostatočnú podporu zo strany štátu,

Najčastejšie majú neziskové organizácie prenajaté priestory za nájomné, ktorého výška je bežná na trhu (28,5%), takmer zhodne majú buď priestory bezplatne alebo vlastné priestory. Viac ako polovica organizácií má vlastnú webovú stránku aj Facebook, prípadne iné sociálne siete, 19,1% má len vlastnú webovú stránku a 10,6% len vlastný Facebook. Žiadnu web stránku, Facebook alebo iný on-line profil nemá len 9,7% neziskových organizácií.

Najväčším zdrojom príjmu sú dary a príspevky (35,51%), nasledujú dotácie s 20,82% a tretím najviac zastúpeným zdrojom financovanie sú príjmy za vlastné služby a výrobky (15,19%). Ostatné zdroje nedosahujú ani 10% hranicu, u väčšiny je to práveže menej ako 5%. Môžeme konštatovať mierny posun k zdaňovanej činnosti, tzn. organizácie o niečo viac dopĺňajú svoje zdroje príjmov aj podnikateľskou činnosťou.

Takmer polovica organizácií dosahuje kladný výsledok hospodárenia a 39,78% vykazuje nulový výsledok hospodárenia. Len 11,05% organizácií zapojených do výskumu malo v roku 2018 stratu.

Skúsenosti so získavaním finančných zdrojov hodnotia organizácie v priemere skôr negatívne resp. neutrálne. Najlepšie hodnotenie 3,2 bolo práve pre získavanie financií vlastnou činnosťou, najviac negatívne hodnotili organizácie získavanie zahraničných súkromných zdrojov.

Z 338 organizácií, ktoré odpovedali na otázku o audite, až 72,5% organizácií audit nevykonáva, 12,7% audit robí, keď dosiahne zákonom stanovenú podmienku a 14,8% vykonáva audit dobrovoľne.

5.17 Odporúčania z výskumu

5.17.1 Odporúčania v oblasti právnej úpravy týkajúcej sa mimovládnych neziskových organizácií

Výskum preukázal, že skutočná veľkosť neziskového sektora je výrazne menšia ako počet organizácií vedených v jednotlivých registroch podľa právnych foriem. Register mimovládnych neziskových organizácií nevyrieši problém vysokého počtu registrovaných, ale neaktívnych organizácií. Proces likvidácie je pre mimovládne neziskové organizácie komplikovaný a preto mnohé organizácie radšej nechajú organizáciu registrovanú i keď nečinnú. Najmä občianske združenia, ktoré nemusia podávať daňové priznanie či zverejňovať výročné správy sú ľahostajné voči tomu, že sú vedené v „nejakom“ registri (keďže nemajú žiadne povinnosti v zmysle vyššie uvedených, je pre nich výhodnejšie figurovať v registri ako platiteľ likvidátora). V rámci odporúčania dávame na zváženie, či by bolo by možné zmapovať všetky mimovládne neziskové organizácie, napr. cez elektronickú schránku (už aj neziskové organizácie ju majú aktivovanú) a keď napríklad ani na tretiu výzvu nezareagujú, tak ich označiť ako nečinné. Okrem sfunkčnenia Registra mimovládnych neziskových organizácií navrhujeme do registra doplniť ďalšie dve oblasti pôsobenia organizácií: práca s deťmi a mládežou a komunitný rozvoj. Tieto oblasti sa pri sledovaní ukázali ako nezastúpené a potrebné.

5.17.2 Vyjasnenie vzťahov mimovládnych neziskových organizácií so štátom pri poskytovaní služieb vo verejnom záujme

Na Slovensku je odraz nižšieho zastúpenie neziskového sektora v oblasti poskytovania služieb aj výrazom jeho nevyjasnenej roly v oblasti poskytovania verejných služieb. Nízka dôležitosť vzniku neziskových organizácií bola zaznamenaná pre teóriu vzájomnej závislosti, čo potvrdzuje súčasný stav na Slovensku, že neziskové organizácie ešte stále nie sú vnímané ako partner verejného sektora, resp. vlády. Neziskové organizácie síce v mnohých oblastiach dopĺňajú a nahrádzajú nefunkčné verejné služby, ale sú nútené si zdroje zabezpečovať kombináciou dobrovoľníctva, súkromných darov či zahraničných zdrojov a dotácií. To im neumožňuje finančnú stabilitu a systematický rozvoj. Preto za dôležité považujeme vyjasnenie vzťahov mimovládnych neziskových organizácií so štátom pri poskytovaní služieb vo verejnom záujme v budúcnosti.

5.17.3 Odporúčania smerom k mimovládnym neziskovým organizáciám

5.17.3.1 Rozvoj vnútrosektorovej spolupráce

Za dôležité zistenie považujeme skutočnosť, že vnútrosektorová spolupráca je rozvíjaná v menšej miere ako spolupráca medzi organizáciami v sektore či už na Slovensku alebo v zahraničí. Analýza Marčeka a Dluhej v roku 2003 v záveroch konštatuje: „pri pohľade na neziskové subjekty sa nám zdá, že organizácie by sa mali najskôr naučiť spolupracovať navzájom medzi sebou, aby potom mohli rozvíjať takúto partnerskú spoluprácu aj s inými sektormi“. Zdá sa, že táto výzva je pre mimovládny neziskový sektor na Slovensku stále aktuálnou.

5.17.3.2 Priestorové zabezpečenie činnosti mimovládnych neziskových organizácií

Ako konštatujeme vo výsledkoch výskumu, organizáciám sa darí získavať priestory aj bezplatne, resp. za symbolickú cenu. Túto tendenciu by bolo možné rozvíjať podporovaním tzv. kookreácie (spoluvytvárania), čo je druh sociálnej inovácie, ktorá sa snaží nájsť riešenie produkcie a financovania verejných služieb v spolupráci s rôznymi zainteresovanými účastníkmi (stakeholdermi). Jedným z kľúčových prvkov konceptu sociálnych inovácií je aktívna účasť občanov a organizácií na miestnej úrovni (t. j. organizácií občianskej spoločnosti) s cieľom dosiahnuť skutočne významné výsledky v sociálnej oblasti (Bason, 2010). Účasť občanov na tvorbe a následnej implementácii inovácií (ko-kreácii) je vzhľadom na úspešnosť procesu inovácie verejných služieb veľmi dôležitá, pretože občania sú konečnými spotrebiteľmi verejných služieb (Borins, 2008; Fuglsang, 2008; Von Hippel, 2007). Úloha miestnych samospráv pri inováciách založených na ko-kreácii v oblasti sociálneho zabezpečenia a životného prostredia je na Slovensku dosť obmedzená; inovatívne služby väčšinou poskytujú mimovládne neziskové organizácie alebo samotní občania (Nemec et al., 2015). Existuje mnoho príkladov, kedy neziskové organizácie vďaka ko-kreácii pomohli renovovať či zachrániť chátrajúce budovy, ktoré organizácie následne získali do prenájmu. Ide napr. o:

- SPOTs projekt – Košice: V rámci tohto projektu došlo k rekonštrukcii siedmych opustených staníc výmenníkov tepla umiestnených na obývaných panelákových sídliskách. Každý renovovaný výmenník tepla má špecifický účel použitia na rozvoj kreatívnych nápadov, spolupráce a dobrovoľníctva (www.spots.sk/sk/o-spots/o-projekte-spots/).
- Vlaková stanica v Banskej Štiavnici /Štokovec: Kultúrne stredisko Štokovec sa zameriava na organizovanie rezidenčných pobytov súčasných umelcov vo výtvarnom umení a pomáha pri výrobe a podpore nových diel a vydávaní kníh.
- Banská Bystrica Komunitné centrum v Sásovej: V roku 2011 mesto Banská Bystrica zmenilo budovu tejto školy na veľké komunitné centrum so športovými zariadeniami, záhradou a miestnosťami, ktoré sa dajú využívať na rôzne stretnutia komúní.

Taktiež je možné využiť princípy projektu TUTUR - Temporary Use as a Tool for Urban Regeneration/Dočasné využitie ako nástroj regenerácie miest 2013 – 2015. Dočasné využitie je plánovací nástroj efektívneho spájania viacerých stakeholderov: dokáže zaangažovať veľký počet verejných a súkromných organizácií, vrátane MNO, pre hospodársky rozvoj, vlastníkov objektov a kultúrnych organizácií s cieľom rozpracovať potenciálne využitie existujúcej infraštruktúry a zdrojov. Podmienky na dočasné využitie sú v rôznych samosprávach veľmi odlišné. Čo majú všetky samosprávy spoločné, je nadväzovanie spolupráce medzi mestskými samosprávami a MNO. Vytváranie vhodného rámca je kľúčové pri zavádzaní dočasného využitia do praxe. Môže slúžiť ako konštrukcia na vybudovanie inkluzívnejšieho plánovacieho systému, kde sú občianske iniciatívy prizývané k účasti na procese regenerácie bez prikazovania a zneužívania. Môžu byť platformami, na ktorých sa spájajú potreby priestoru a zdroje, kde sa iniciatívy “zdola” stretávajú so stratégiami verejného rozvoja vytvorenými miestnou správou, nútenými v dôsledku úpadku mestských ekonomík prehodnotiť svoje procesy rozvoja (Patti & Polyak, 2017). Na Slovensku tak napr. Aliancia Stará Tržnica navrhla plán obnovy tržnice v Bratislave ako kombináciu potravinového trhu v sobotu a kultúrnych podujatí v iné dni, a k tomu dvoch kaviarní, obchodu s potravinami, školy varenia a výrobné sódočky. Prehodnotenie možností Starej tržnice umožňuje organizácii manažovať budovu

ekonomicky udržateľným spôsobom a pritom ju postupne renovovať tak, že vytvára nové dejisko podujatí a priestor na stretávanie priamo v srdci mesta.

5.17.3.3 Webové a on-line prezentácie využívané neziskovými organizáciami

Až 90,3 % organizácií zapojených do výskumu sa určitým spôsobom na internete prezentuje (web, sociálne siete a pod.). Z hľadiska odporúčaní je možné využiť viacero nástrojov, ktoré zjednodušia prezentáciu on-line.

Zriadenie webstránky a webhosting pre mimovládne neziskové organizácie poskytuje firma WebSupport, s.r.o. po splnení určitých podmienok bezplatne.

Program Google for Nonprofits - Google pre neziskové organizácie ponúka oprávneným organizáciám zadarmo prístup k plateným verziám produktov spoločnosti Google a tiež špeciálnym funkciám navrhnutým priamo pre neziskové organizácie. Tieto nástroje môžu pomôcť neziskovým organizáciám nájsť nových darcov alebo dobrovoľníkov, zefektívniť a uľahčiť prácu a aktivizovať svojich podporovateľov.

Výhody pre organizáciu:

- Prístup ku službe G Suite zadarmo. Jedná sa o niekoľko aplikácií, ktoré môžete využiť pre kancelársku administratívu. Do týchto aplikácií patrí Gmail, Google Dokumenty, Tabuľky, Kalendár, Prezentácia, Formuláre, Hangouts, Disk (cloudové úložisko) a Weby.
- Google Ad Grants. V rámci tohto programu môže nezisková organizácia využiť reklamné služby AdWords až v hodnote 10 000 USD mesačne.
- Prémiový účet YouTube. S prémiovým účtom získate vyšší limit pre nahrávanie videí, možnosť zvoliť si vlastný náhľad videa a možnosť pridať do videí prekrývajúce reklamy s výzvou na akciu.

Je potrebné splniť dve podmienky: vytvoriť si na webe TechSoup Slovensko overovací kód a zaregistrovať sa do programu Google pre neziskové organizácie (<https://techsoup.sk/googlefaq>). TechSoup Slovensko spolupracuje so spoločnosťou Google pri poskytovaní validačných služieb, teda vykonáva overenie, či prihlásená nezisková organizácia spĺňa podmienky na poskytnutie služby. Za overenie a zaradenie do programu TechSoup nemá žiaden administratívny poplatok. Využitím programu Google pre neziskové organizácie tak môžu MNO zlepšiť svoju prezentáciu on-line.

5.17.3.4 Transparentnosť

V analýze sme uviedli, že neziskové organizácie môžu vykonávať audit dobrovoľne, napr. ak chcú zvýšiť svoju kredibilitu v očiach donorov, či partnerov (najmä zahraničných pri spolupráci na projektoch). Kredibilita, alebo dôveryhodnosť sa však buduje aj transparentným konaním. Dôraz sa pri tom kladie na transparentnosť nakladania s financiami, najmä z darov, grantov a dotácií.

Ako uvádzajú Bútor a kol. (2010), financovanie z individuálnych zdrojov predstavujú dary od jednotlivcov, ktorí by mali poznať prečo organizácia, ktorej poskytuje dar, existuje, mali by poznať jej ciele, ako chce tieto ciele uskutočniť, pre koho sú výsledky činnosti organizácie určené a prečo by mal niekto prispieť k naplneniu týchto cieľov. Organizácia môže do istej miery ovplyvniť tento zdroj svojím vystupovaním na verejnosti, transparentnosťou a otvorenosťou a dobrými vzťahmi so svojím okolím. Organizácia si tak získava sympatizantov, ktorí sú ochotní dary poskytnúť. U jednotlivcov je darcovstvo sprevádzané a motivované osobným pocitom uspokojenia z podporenia dobrej veci. Odhaduje sa, že s rastom životnej

úrovne a disponibilného príjmu narastá aj miera podpory prostredníctvom darov, o čom by mohli svedčiť aj nárasty vyzbieraných čiastok pri zavedených verejných zbierkach⁸⁰.

Na dosiahnutie pozitívneho vnímania a získanie si dôvery verejnosti je nevyhnutné zachovávať transparentnosť neziskového nakladania so zdrojmi. Dôveryhodnosť, dobré meno a transparentnosť činnosti organizácie sa tak stávajú základnými hodnotami, ktorými môže nezisková organizácia dlhodobo disponovať (Svidroňová, 2014)⁸¹.

Základom transparentnosti by malo byť zverejňovanie výročných správ, vrátane finančnej časti a preukázanie, ako bolo naložené s poskytnutými financiami. Tzn. tak, ako sa reportujú granty pre nadácie, dotácie pre rezorty, tak by mali organizácie zverejňovať aj použitie individuálnych darov – nemyslíme tým vyúčtovanie všetkých dokladov, ale sumárne, práve vo výročnej správe poukázať na aktivity, ktoré boli realizované práve vďaka darom. Transparentnosť financovania by mala byť zrozumiteľná najmä tým, ktorí prichádzajú do ekonomicko-finančných vzťahov s neziskovými organizáciami. Ale aj verejnosť (darcovia) majú mať možnosť vidieť, ako je s prostriedkami organizácie nakladané, či sú zdroje používané na účely, na ktoré bola organizácia zriadená, resp. na účely, na ktoré organizácia vyhlásila, že dané zdroje použije. Na druhú stranu, ako uvádzajú Strečanský a kol. (2017), popri úsilí kvantifikovať a zachytiť ekonomické a sociálne prínosy neziskového sektora, vyvstávajú v aktuálnej debate o legislatívnom rámci neziskových organizácií aj niektoré špecifické otázky, ktoré si zasluhujú podrobnejší vhľad pred niektorými rozhodnutiami pri tvorbe novej legislatívy zasahujúcej do prostredia občianskej spoločnosti. Napr.:

- Je vhodné a primerané dať povinnosť zverejňovať výročné správy pre všetky právne formy MNO (teda nielen pre nadácie a neziskové organizácie poskytujúce všeobecne-prospešné služby ale aj pre občianske združenia) alebo len pre tie, ktoré prekročia minimálny rozsah ekonomicky kvantifikovateľnej aktivity? V čom sú riziká a prínosy takéhoto kroku? Aký by mal byť tento minimálny rozsah? Aký by mal byť rozsah informácií, ktoré by mal byť zverejňovaný? Napr. základný prehľad aktivít a finančná správa v predpísanej štruktúre (členské, predaj služieb, predaj výrobkov, prenájom hmotného majetku, prenájom nehmotného majetku, zhodnocovanie investícií, podnikanie, verejné dotácie, verejné zákazky, dary od jednotlivcov, dary od podnikov, daňová asignácia, zahraničné zdroje, iné...)?
- Aký dopad by malo toto povinné zverejňovanie na občianske združenia vzájomne prospešného charakteru (založené pár jednotlivcami, napĺňanie hobby...)?
- Je vhodné podmieniť povinnosť zverejňovania, len ak chce organizácia čerpať verejné zdroje?⁸²

Z uvedeného vyplýva, že zverejňovanie výročných správ by nemalo byť dané ako paušálna podmienka pre všetky neziskové organizácie, je nutné zohľadniť množstvo špecifik, z ktorých niektoré sú načrtnuté vyššie. Avšak každá organizácia môže zvážiť, v akom rozsahu bude zverejňovať výročnú správu, prípadne iný dokument, kde preukáže nakladanie s financiami a bude tak posilňovať svoju transparentnosť.

Ako ďalšie nástroje na budovanie transparentnosti možno neziskovým organizáciám odporúčať nasledovné aktivity:

⁸⁰BÚTORA, M. a kol. 2011. Štúdia súčasného stavu občianskej spoločnosti na Slovensku. Dostupné na internete: <http://www.cpf.sk/files/File/Studia%20sucasneho%20stavu%20OOS%20na%20Slovensku.pdf>

⁸¹SVIDROŇOVÁ, M. 2014. Samofinancovanie a stratégia udržateľnosti neziskovej organizácie. In Zborník zo 7. Ročníka súťaže o najlepšiu bakalársku alebo diplomovú prácu a dizertačnú prácu na tému filantropia, dobrovoľníctvo a tretí sektor. 2014, s. 59 - 65. Bez ISBN.

⁸²Strečanský, B. a kol. 2017. Občianska spoločnosť na Slovensku : krízy, križovatky, výzvy. Bratislava : Inštitút pre verejné otázky, 2017. - 112 s. - ISBN 978-80-89345-61-8.

- Komunikácia s dôležitými partnermi a miestnou komunitou – aktívna propagácia činností MNO, aby sa mohlo zapojiť okolie buď formou dobrovoľníckej práce alebo finančnou podporou. Aktívna propagácia vytvára predpoklady pre nadviazanie dlhodobej spolupráce. Okrem distribúcie letákov, rozosielania elektronických informačných obehovníkov (tzv. newslettrov) a iných klasických prostriedkov propagácie aktivít, odporúčame zorganizovať aj nasledovné:
 - Deň otvorených dverí - príležitosť ukázať verejnosti, čomu sa organizácia venuje a ako sa verejnosť môže do činností MNO zapojiť.
 - Spoločné akcie pre partnerov, ktorí významne podporujú organizáciu - účasť zástupcov, prípadne aj zamestnancov oboch strán, priestor pre SNO predstaviť výsledky, ktoré dosiahla aj vďaka podpore partnerov.
- Komunikácia s médiami – vydávanie priebežných (tlačových) správ o organizovaných podujatiach, úspechoch organizácie, realizácii nového projektu/programu a pod. Z tlačových správ môžu médiá čerpať informácie, ktoré potom zverejnia, resp. preberú celú tlačovú správu, ktorú publikujú.
- Budovanie organizačnej kultúry – uplatňovanie etického kódexu, resp. iných pravidiel, ktoré posilňujú dôveryhodnosť MNO, prezentovanie poslania a vízie MNO, vytvorenie loga a komunikačných štandardov, budovanie interných vzťahov a zvyklostí.
- Vytvorenie a údržba webových stránok, či inej formy online prezentácie – v dnešnej dobe webové stránky predstavujú vizitku a zdroj prvotných informácií o MNO. Stránka by mala obsahovať všeobecné informácie (história, poslanie, tím, služby organizácie atď.), ale môže slúžiť aj na oslovenie nových darcov. Dôležité je webovú (facebook) stránku aktualizovať, aby informácie boli vždy správne.⁸³ Vid' tiež predošlý bod k Webovým a on-line prezentáciám.

5.17.3.5 Profesionalizácia

Medzi prvky manažmentu platených pracovníkov, ktoré sú prítomné u veľkého počtu organizácií, môžeme zaradiť jasné definovanie práv a povinností pracovníkov organizácií a náplne ich práce, poskytovanie potrebnej podpory pri vykonávaní práce aj ďalšom vzdelávaní, informovanie o organizácii a role v nej pred začiatkom vykonávania práce. Len 63,3% organizácií zabezpečuje ochranu zdravia a bezpečnosti pracovníkov, pričom toto patrí medzi základný štandard a povinnosť organizácie. Menej prítomné sú v organizáciách prvky evidencie pracovníkov, hodnotenia, zaškolenia a prípravy a kariérového rastu. Celkovo možno hodnotiť využívanie jednotlivých prvkov v riadení platených pracovníkov a pracovníčok ako menej využívané aj pri organizáciách, ktoré s platenými pracovníkmi a pracovníčkami pracujú. Odporúčame preto zvýšenú pozornosť venovať aj oblasti práce s platenými pracovníkmi a pracovníčkami a väčšiemu využívaniu prvkov personálneho manažmentu, aby práca s ľudskými zdrojmi v organizáciách dosahovala vyššiu efektívnosť.

⁸³SVIDROŇOVÁ, M. 2012. Samofinancovanie a stratégia udržateľnosti neziskovej organizácie. Dizertačná práca. EF UMB v Banskej Bystrici.

5.17.4 Odporúčania v oblasti financovania mimovládnych neziskových organizácií

V roku 2003 bol najvýznamnejším problémom neziskových organizácií neustály zápas s nedostatkom financií. Tento problém vybralo ako kľúčový 45,1% organizácií. V roku 2019 problém nedostatku financií hodnotilo ako veľmi významný viac ako 50% subjektov a ak pripočítame organizácie, ktoré ho hodnotili ako skôr významný, tak predstavuje prekážku v dosahovaní cieľov pre takmer 80% subjektov sektora. Možno teda konštatovať, že problémy spojené s financovaním sú od roku 2003 ešte výraznejšie. Táto skutočnosť sa konštatuje vo väčšine odborných publikácií a štúdií, ktoré sa venujú v posledných rokoch situácii neziskového sektora na Slovensku, prípadne jeho ekonomickej analýze. Bútorá, Bútorová a Strečanský (2012) konštatujú, že životaschopnosť a udržateľnosť mimovládnych organizácií na Slovensku je dlhodobo sťažená tým, že sa nepodarilo zriadiť nespochybniteľný a od politickej sféry nezávislý nástroj na inštitucionálnu podporu mimovládnych organizácií z verejných zdrojov. Ako uvádzame aj na základe našich zistení, finančné problémy identifikujú neziskové organizácie nielen v spojení s objemom financií, ale najmä v spojení s prevažujúcim projektovým financovaním, ktoré neumožňuje dosiahnuť finančnú stabilitu organizácií, má vplyv aj na vysokú administratívnu záťaž a efektívne využívanie personálnych zdrojov v organizáciách. Ako uvádzajú Bútorá, Bútorová a Strečanský (2012) ako problematické je tiež vnímané prerozdeľovanie prostriedkov z verejných zdrojov, spojené s byrokratickou praxou, formalizmom a nerovným postavením v zmluvných vzťahoch. Ekonomická analýza neziskového sektora spracovaná v roku 2017 uvádza, že neziskový sektor na Slovensku je v ekonomicky slabšej kondícii rovnako ako bol pred desiatimi rokmi (Strečanský, Murray Svidroňová, Andrejkovič, 2017). Podľa Strečanského (2020) neziskové organizácie, ktoré v mnohých oblastiach dopĺňajú alebo nahrádzajú nefunkčné verejné služby, zabezpečujú svoje zdroje kombináciou dobrovoľníctva, súkromných darov či zahraničných zdrojov i dotácií. To im ale neumožňuje organický a systematický rozvoj a spôsobuje tlaky, pnutia a frustráciu. Mnohé inovatívne riešenia pilotne overené v prvej dekáde 21. storočia nenachádzali rozšírenie kvôli tomu, že neexistovali také politiky, ktoré by prepájali sféru neziskových organizácií s verejným sektorom a zavádzali doň tieto inovácie a vytvárali fungujúce prepojenia verejného sektora s neziskovým sektorom bez toho, aby si ho podriaďovali, či ovládali. Výsledkom tohto prístupu je trápenie sa mnohých organizácií občianskeho sektora, ktoré sú na jednej strane odkázané na nepredvídateľné a byrokratické financovanie zo strany verejného sektora a na druhej strane bez adekvátnej kúpyschopnosti na strane potenciálnych klientov. A to v nerozvinutom filantropickom prostredí a bujnejšej byrokracii a neustále zvyšujúcej sa administratívnej náročnosti eurofondov.

Nedostatok financií sa, ako ukázala analýza, premieta aj do problémov s personálnymi zdrojmi v neziskových organizáciách. Aj keď nestabilita pracovníkov bola v roku 2003 hodnotená ako druhý najčastejší problém neziskových organizácií a v našom výskume sa objavila medzi menej významnými, nedostatok pracovníkov a nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní, boli hodnotené popri finančných problémoch ako dve najvýznamnejšie prekážky neziskových organizácií v dosahovaní cieľov. Obdobné zistenia uvádza aj Murray Svidroňová (2020) v správe o stave občianskej spoločnosti na Slovensku, ktorá je súčasťou Správy o stave občianskej spoločnosti v EU a Rusku (Smolijaninovaitė et al., 2020)⁸⁴. Na základe

⁸⁴ Smolijaninovaitė, K., Acheson, N., Freik, N., Yakovleva, A., Viacheslav, B. Vamstad, J., Bolleyer, N., Murray Svidroňová, M., Jõgeva, M. 2020. The 2019 Report on the State of Civil Society in the EU and Russia. 2020 by EU-Russia Civil Society Forum e.V. ISBN 978-3-947214-05-1.

individuálnych rozhovorov s expertmi a expertkami zo sektora identifikovala tri kľúčové výzvy neziskového sektora – financovanie, personálne zdroje a politická klíma. Všetci respondenti pritom označili financovanie ako večný problém prejavujúci sa následne v nižšom počte zamestnancov a „multitaskingu“ s cieľom dosiahnuť požadované výsledky.

Ústrednou podmienkou dlhodobu udržateľnej práce mimovládnych neziskových organizácií je dostatočné a trvalé, resp. predvídateľné, finančné zabezpečenie. Nestabilné a nedostatočne vyvinuté finančné prostredie bez dostatku nezávislých zdrojov implikuje neistú existenciu mimovládnych neziskových organizácií do budúcnosti, resp. ich narastajúcu finančnú závislosť od verejných zdrojov, ktorá zas môže ohroziť ich obsahovú a expertnú nezávislosť (Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, 2015)⁸⁵.

Na základe výskumu Kompetenzzentrum für Nonprofit Organisationen und Social Entrepreneurship Ekonomickej univerzity vo Viedni možno konštatovať, že respondenti hodnotili potenciál zdrojov prevažne negatívne: na škále od 1 – 5, kde 1 znamenalo možnosti financovania klesajú a 5 možnosti financovania sa zlepšujú, uviedlo 17% hodnotenie 2 a až 52% hodnotenie 3, tzn. spolu 69% respondentov si skôr myslí, že možnosti na získavanie zdrojov sú viac na úpadku. Respondenti mali taktiež zhodnotiť dostupnosť zdrojov, ako najjednoduchšie z hľadiska dostupnosti označili zdroje z domácich a zahraničných nadácií. Nasledovali súkromné zdroje od jednotlivcov a firiem, potom vlastné zdroje a následne verejné zdroje. Ako najmenej prístupné hodnotili zdroje z EÚ fondov (Murray Svidroňová, 2019)⁸⁶Tieto výsledky sčasti korešpondujú so zisteniami v našom výskume, kde najviac negatívne je hodnotené získavanie zahraničných zdrojov, najmä verejných (z výrokov respondentov ide najmä o zdroje EÚ). Domáce verejné zdroje sa nachádzajú na oboch stranách spektra – 27,6% opýtaných ich získavanie hodnotí skôr negatívne a 25,8% naopak, skôr pozitívne. Podobne je to aj pri súkromných domácich zdrojoch, kde 26,2% ich získavanie hodnotí negatívne a na druhú stranu, 30,8% pozitívne. Príjmy z vlastnej činnosti vychádzajú z hodnotenia respondentmi ako zdroj, s ktorým majú skôr pozitívne skúsenosti.

V tejto časti sa zameriame najmä na odporúčania spojené so skúsenosťami neziskových organizácií z vybraných druhov zdrojov. Ku všetkým zdrojom financovanie je možné odporučiť vzdelávanie manažérov za účelom realizácie fundraisingových kampaní, písania projektov a ďalších možností získavania financií pre chod organizácií. Vzdelávanie však patrí viac pod personálne zabezpečenie a profesionalizáciu preto ho v tejto časti bližšie nerozoberáme.

5.17.4.1 Verejné zdroje zo Slovenska

Poskytovatelia dotácií by sa mali viac zameriavať na výsledky projektov ako na to, akými výdavkami ich chcú prijímatelia dosiahnuť, tzn. účelnosť projektu ostane zachovaná. Odporúčame zmeniť filozofiu poskytovania dotácií v smere, aby vopred pri vypisovaní výziev neboli limitované typy výdavkov v projekte, ale aby si každý žiadateľ sám zvolil cestu a spôsob, ako cieľ projektu dosiahne. Následne je na odbornom hodnotení hodnotiteľov, aby zvažili, či

⁸⁵ Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, 2015. Financovanie MNO a OS. Dostupné na internete: <https://www.tretisektor.gov.sk//financovanie-mno-a-os/>

⁸⁶Murray Svidroňová, M. 2019. Slovakia In Civil Society in Central and Eastern Europe: Monitoring 2019. - 1. vyd. - Vienna : ERSTE Foundation, 2019. - ISBN 978-3-902673-14-5. - S. 141-152.

dané výdavky sú oprávnené a nevyhnuté na dosiahnutie cieľa projektu. Ak existuje relevantný dôvod na prikázanie istého typu výdavkov, resp. na vylúčenie istého typu výdavkov, musí to byť jasne vysvetlené. Samozrejme, za účelom dodržania hospodárnosti a efektívnosti je možné/potrebné stanoviť limity výšky výdavkov pre jednotlivé kategórie, napr. maximálne hodinové sadzby v rámci osobných výdavkov, limity pri obstaraní hmotného majetku z bežných výdavkov (PC, notebooky, dataprojektory) a pod., ale nelimitovať typy výdavkov. Týmto by sa rozšírili možnosti pre neziskové organizácie, aby v rámci dotácií mohli tiež budovať organizačné kapacity. V tomto ohľade by tiež pomohlo, keby bolo možné v rámci celkového rozpočtu a všeobecne schválených oprávnených aktivít a výdavkov robiť presun financií medzi jednotlivými položkami a aktivitami - resp. zaviesť možnosť paušálnych výdavkov (určité % z výdavkov by boli oprávnené výdavky, ale nereportované, tzv. réžia, ktoré by organizácie mohli použiť na prevádzkové náklady, resp. iné, ktoré nie sú v rámci projektov bežne podporované).

Taktiež by bolo vhodné podporovať aj viacročné projekty a umožniť tak prijímateľom dotácií čerpať financie aj dlhšiu dobu ako v rámci jedného kalendárneho roka. Zákon č. 523/2004 o rozpočtových pravidlách verejnej správy pri tom umožňuje čerpanie maximálne na tri roky, rezorty však zrejme pre uľahčenie ich agendy požadujú realizáciu projektov a teda čerpanie dotácie v rámci jedného roka, niekedy do konca daného kalendárneho roka.

Kvôli prehľadnosti by bolo žiadúce zverejňovať výzvy rezortov povinne na jednom mieste (napr. Modul dotačných schém na slovensko.sk) a to s dostatočným časovým predstihom, aby organizácie stihli reagovať na výzvu. V praxi sa stávajú prípady, kedy je výzva zverejnená v polovici či koncom decembra, tzn. v čase čerpania dovolení a organizácie po návrate do práce v januári už nestihnú pripraviť projekt. Pôsobí to dojmom, že výzvy sú vypisované pre vybraných žiadateľov, ktorí vedia, že výzva zverejnená bude a môžu sa začať pripravovať skôr. To súvisí s ďalším bodom – opakovaná podpora rovnakých žiadateľov.

Mnoho neziskových organizácií je demotivovaných uchádzať sa o dotácie, pretože väčšinou sú podporované tí istí žiadatelia a odôvodnenie nepodporenia projektu nie je dostatočné – buď je zverejnené len bodové hodnotenia s popisom, že žiadateľ nedosiahol povinné minimum bodov, alebo sú uvedené len strohé frázy typu: „nízke kvalitatívne spracovanie“ či „disponibilný objem financií na podporu bol vyčerpaný“. Takéto slovné hodnotenia žiadateľa naozaj len demotivujú a nepomáhajú mu zlepšiť projekt do budúcnosti na opätovné predloženie. Ak sa má rozvíjať neziskový sektor, treba aj takouto formou vzdelávať neziskové organizácie, aby zvyšovali kvalitu predkladaných projektov a svojich aktivít. Ako vzor možno uviesť Audiovizuálny fond, ktorý zverejňuje slovné hodnotenia od konkrétneho hodnotiteľa (všetkých členov odbornej komisie, ktorí danú žiadosť hodnotili) aj odporúčanú sumu, ktorú jednotliví členovia komisie navrhli na podporenie žiadosti (obrázok 1).

Meno	Body kritérium 1 PROJEKT	Body kritérium 2 ROZPOČET	Body kritérium 3 ŽIADATEĽ	Odporúčaná suma
Ingrid Mayerová	45 (30,15)	30	15	2 500
slovné hodnotenie:	Prípravovaná publikácia bude pionierskym počínom v našom priestore. Autori si kladú za cieľ preskúmať a komplexne interpretovať dielo Petra Miháliku, jedného z výrazných reprezentatov filmovej kritiky a histórie. Kniha by mala prispieť k rastu sebavedomia pomerne mladej umenovednej disciplíny, ale súčasne upozorňuje aj na jej zodpovednosť za vyslovené. Doporučujem udeliť dotáciu sumou, ktorá pokryje výdavky spojené s jazykovou redakciou, zalomením textu a honorárom.			
Jelena Paštéková	50 (35,15)	8	12	2 500
slovné hodnotenie:	Zborník o zakladateľskej osobnosti slovenskej filmológie s názvom Hľadanie nového priestoru - peripetie kritika, teoretika a historika Petra Miháliku sa uskutočnil v rámci minuloročného Týždňa slovenského filmu a krstil sa na Týždni 2018. Vydavateľmi publikácie boli FOTOFO / Stredoeurópsky dom fotografie, Slovenský filmový ústav a Slovenská televízna a filmová akadémia. Nezverejnená zostala obsahla, priekopnícka a mravčia práca Petra Ulmana, venovaná Mihálikovej publicistike. Na seminári síce odznela, ale ostala v rukopise. Jej vydanie by mala zabezpečiť prítomná žiadosť. Vznik zborníka so supplementom o kritike navrhujem podporiť, pokladám ho za užitočný a potrebný. Rozpočet je neprehľadný, priložená je rámcová zmluva so SFÚ, nie však so SFTA. Jednotlivé položky sú stanovené paušálne, uvádza sa položka preklad, pričom text zborníka neobsahuje cudzojazyčné texty. Vzhľadom na dôležitosť dokončenia publikácie projekt navrhujem podporiť.			

Obrázok 1 Ukážka hodnotenie projektu vrátane slovného hodnotenia*

Zdroj: Murray Svidroňová, Mertinková, 2020

* celkovo je na uvedenej stránke dostupných 5 hodnotení od všetkých členov komisie, pre potreby ukážky sme použili len prvé dve hodnotenia

Z hľadiska spolufinancovania projektov by bolo vhodné uznať aj dobrovoľnícku prácu a vyhláškou určiť limity na ocenenie dobrovoľníckej práce za účelom spolufinancovania projektov. V prípade plnenia úloh verejnej správy je potrebné zvážiť požiadavku na spolufinancovanie, či v takýchto prípadoch neziskové organizácie vôbec majú spolufinancovať projekt, keď vlastne pomáhajú plniť úlohy rezortov či obcí.

Za účelom zjednodušenia administratívneho procesu by bolo žiadúce spracovať prehľadné metodické príručky, písané jednoduchým jazykom, nie právnickým, aby žiadatelia vedeli ľahšie pripraviť projekty.

5.17.4.2 Samofinancovanie (zdroje z vlastnej činnosti)

V tejto oblasti možno prepojiť odporúčania s odporúčaniami pre oblasť sociálneho podnikania. Nie každá organizácia sa musí registrovať ako sociálny podnik, je však potrebné šíriť osvetu o možnosti samofinancovania, ktoré môže výrazne prispieť k získaniu zdrojov na hlavnú činnosť organizácie. Taktiež je potrebné vzdelávať manažérov neziskových organizácií, aby vedeli riadiť aj samofinancujúce, prípadne komerčné aktivity neziskových organizácií a vôbec, vedeli rozlíšiť samofinancovanie a podnikanie, keďže viacero respondentov reportovalo odpor k podnikaniu. To je aj správne, neziskové organizácie vznikajú za iným účelom ako podnikanie, ale podnikateľská činnosť má prispieť práve k hlavnej činnosti organizácie (to predurčuje princíp neziskovosti, ktorý jasne determinuje nakladanie s dosiahnutým ziskom). Samofinancovanie však predstavuje príjem z predaja vlastných výrobkov a služieb, ktorý ešte nemusí nevyhnutne byť podnikaním a práve v tejto oblasti by manažéri neziskových organizácií mali byť vzdelávaní, aby vedeli diverzifikovať zdroje financovania a vytvárať udržateľné modely pre chod organizácií.

5.17.5 Odporúčania v oblasti rozvoja dobrovoľníctva

Dobrovoľníctvo je sociálny fenomén, ktorého podoba je významne ovplyvnená historickým vývojom, tradíciami, ale aj aktuálnou sociálnou, ekonomickou a politickou situáciou danej spoločnosti. Všetky doteraz realizované výskumy o dobrovoľníctve na Slovensku (pozri napríklad Brozmanová Gregorová et al., 2012, Brozmanová Gregorová, Šolcová, Siekelová, 2018) poukazujú na to, že najväčší priestor pre zapojenie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok ponúkajú práve mimovládne neziskové organizácie.

Analýza personálnych zdrojov neziskových organizáciami poukázala na to, že neziskový sektor je z hľadiska štruktúry ľudských zdrojov značne rozmanitý. Naše zistenia potvrdili, že typické pre sektor je angažovanie neplatených pracovníkov., t.j. dobrovoľnícky charakter a členský princíp. Platení pracovníci sú využívaní v neziskovom sektore v menšej miere. Obdobné zistenia konštatovali autori a autorky aj vo výskume v roku 2013 (Filadelfiová, 2014).

Z hľadiska neplatených pracovníkov najvyšší počet organizácií využíva ako personálny zdroj aktívnych členov, tí tvoria 56,8% neplatených pracovníkov v sektore. 38,0% neplatených osôb tvoria slovenskí dobrovoľníci pracujúci pre neziskové organizácie na Slovensku.

Mimovládne neziskové organizácie pri práci s dobrovoľníkmi využívajú viac nepravidelných ako pravidelných dobrovoľníkov, miera využívania firemných a on-line dobrovoľníkov je nižšia – tieto trendy dobrovoľníctva zdá sa, že ešte len čakajú v našom prostredí na objavenie a širšie využitie.

Prínosy dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre organizácie sú dôkazom toho, že vďaka nim dokážu organizácie poskytovať kvalitnejšie služby, zlepšovať svoj imidž a zviditeľňovať sa, ale tiež rozširovať svoje poslanie, ciele a aktivity, sieť podporovateľov a darcov. Dobrovoľníci sú pre organizácie zdrojom nápadov, špecifických vedomostí a zručností. Prínosy dobrovoľníkov sú pociťované viac v oblastiach ľudská práca a advokačné aktivity, dobrovoľníctvo a sociálne služby. Pre organizácie s miestnou pôsobnosťou predstavujú dobrovoľníci významný zdroj rozširovania kontaktov a sietí.

5.17.5.1 Udržateľné financovanie dobrovoľníctva

Problémové oblasti práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami poukazujú na to, že v tejto oblasti sa prejavuje najpálčivejší problém sektora a to je nedostatok financií – tento problém bol aj pri práci s dobrovoľníkmi označený ako najvýznamnejší. Za dostatočný považuje počet dobrovoľníkov a dobrovoľníčok približne polovica organizácií, na druhej strane približne 40% ho považuje za nedostatočný. Nedostatok dobrovoľníkov v organizáciách bol hodnotený ako jeden z významných prekážok neziskových organizácií v dosahovaní ich cieľov.

Pre zabezpečenie kvalitnej práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami vo všetkých mimovládnych organizáciách sa javí ak kľúčový faktor riešenie nedostatku finančných zdrojov. Navrhujeme vytvoriť finančný mechanizmus na podporu dlhodobých dobrovoľníckych programov a dobrovoľníckych centier. Zahrnúť do podpory dobrovoľníckych programov osobitne tému dobrovoľníctva seniorov a ľudí so znevýhodnením. Tento návrh je

už v súčasnosti v príprave, nakoľko bol súčasťou aktuálneho Akčného plánu koncepcie pre rozvoj občianskej spoločnosti. Zároveň je dôležité zachovať dotačné mechanizmy na podporu dobrovoľníctva mladých ľudí vytvorené v rámci programov pre mládež Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR.

5.17.5.2 Právna úprava dobrovoľníctva

Jeden zo základných problémov pri práci s dobrovoľníkmi v organizáciách je podľa organizácií nedostatočná legislatívna podpora dobrovoľníctva. Ako viac či menej závažný problém to vníma viac ako 50% organizácií. Bolo by vhodné zistiť, aké sú konkrétne výhrady organizácií voči súčasnej legislatívnej úprave. Tejto téme sa má osobitne venovať pracovná skupina na Ministerstve vnútra SR, ktorá vznikla s cieľom novelizácie Zákona o dobrovoľníctve.

Je potrebné zistiť, aké legislatívne prekážky majú organizácie, ktoré pracujú s dobrovoľníkmi a v súlade s nimi novelizovať zákon o dobrovoľníctve a ďalšie predpisy a nariadenia ovplyvňujúce dobrovoľnícku činnosť a podporu dobrovoľníctva.

5.17.5.3 Zvyšovanie kvality v práci s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami

Miera profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami sa ukázala celkovo na nízkej úrovni. Napriek tomu, že nami sledované prvky manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sú považované za základný štandard v práci s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, ich miera využívania je nízka. Viac ako 60% organizácií dosahuje len nízky alebo žiadny stupeň profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. Len 12,6% využíva viac ako 13 z predložených 19 prvkov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Skutočnosťou, ktorá podľa nášho názoru determinuje nástup trendu profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami v podmienkach Slovenska, je nedostatočne rozvinutá infraštruktúra dobrovoľníctva, t.j. súbor opatrení a podmienok potrebných pre plný rozvoj dobrovoľníctva. Niektoré z potrebných prvkov infraštruktúry sú na Slovensku rozvinuté len čiastočne a niektoré stále chýbajú a venujeme sa im v samostatných odporúčaniach. Ako problematické sa pri práci s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami ukazujú otázky nábora a udržania dobrovoľníkov v organizáciách a administratívy týkajúcej sa dobrovoľníctva. Viac ako polovica organizácií tiež reportuje nedostatočné vedomosti a zručnosti pre prácu s dobrovoľníkmi. Je zrejmé, že oblasť práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami v neziskových organizáciách je oblasťou, ktorej bude potrebné v rámci sektora venovať ciele pozornosť. Nové trendy v dobrovoľníctve totiž kladú vyššie nároky na prácu s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, nakoľko títo prichádzajú do organizácií s čoraz náročnejšími požiadavkami a očakávaniami vo vzťahu k prínosom dobrovoľníctva pre seba, ale aj k efektívnemu využívaniu svojho času či spôsobu prístupu k nim samotným.

Z hľadiska odporúčaní teda možno formulovať nasledovne: zvyšovať kvalitu práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami realizáciou vzdelávania v oblasti manažmentu dobrovoľníctva, poskytovaním konzultácií a poradenstva v tejto oblasti a podporou značky kvality v oblasti práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, ktorá na Slovensku existuje. Kľúčovú úlohu v tejto oblasti zohrávajú dobrovoľnícke centrá – ako jeden z integračných prvkov infraštruktúry dobrovoľníctva. Posilňovať pozíciu a kompetencie dobrovoľníckych centier cez reálnu spoluprácu so samosprávami miest a krajov. Podporovať národné kampane

na propagáciu dobrovoľníctva a prezentovanie príkladov kvalitného manažmentu cez verejnoprávne médiá

5.17.5.4 Podpora zavádzania pozície koordinátora/koordinátorky dobrovoľníkov a dobrovoľníčok

Kľúčovým faktorom kvality riadenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok je ustanovenie pozície koordinátora/koordinátorky dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Koordinátor/koordinátorka alebo kontaktná osoba pre dobrovoľníkov a dobrovoľníčky priamo pracuje s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. Je zodpovedná za ich riadenie, plní úlohu prvého kontaktného človeka, mediátora a facilitátora. Môže to byť interný zamestnanec/zamestnankyňa organizácie, ktorý/ktorá koordinačnú prácu vykonáva ako riadnu súčasť svojej pracovnej náplne. Iným modelom je zabezpečenie koordinácie prostredníctvom externého spolupracovníka ako osobitnej platenej či neplatenej pozície s vytvorenými pracovnými podmienkami a jasnou pracovnou náplňou. V oboch modeloch majú koordinátori v pracovnom tíme rovnocenné miesto s inými profesionálmi. Platená pozícia koordinátora/koordinátorky však v porovnaní so zahraničím nie je doposiaľ na Slovensku bežná. Kým vo výskume v roku 2011 sa ukázalo, že až 84,7% dobrovoľníkov a dobrovoľníčok na Slovensku malo v organizácii k dispozícii koordinátora/koordinátorku dobrovoľníkov a pravidelne komunikovalo s touto osobou až 76,8% dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, v našom výskume deklarovalo existenciu tejto osoby len 49,6% organizácií. Keďže ide o kľúčový prvok v manažmente dobrovoľníctva a ukazuje sa, že využívanie práce dobrovoľníkov a dobrovoľníčok je v mimovládnych neziskových organizáciách na vysokej úrovni, považujeme toto zistenie za dôležité pre ďalší rozvoj dobrovoľníctva v tejto oblasti.

Je preto potrebné vytvárať podmienky pre zavádzanie pozície koordinátora/ky v inštitúciách financovaných z verejných zdrojov a podmienky na rozvoj týchto zamestnancov/kýň (vzdelávanie, sieťovanie,...).

5.17.5.5 Systematický výskum o dobrovoľníctve

Výskumná štúdia IVO realizovaná ako súčasť výskumu o socioekonomických prínosoch neziskového sektora pre spoločnosť potvrdila fakt, že na Slovensku chýba pravidelný výskum v oblasti dobrovoľníctva, keďže predstavila údaje z posledných výskumov ako kolísavé. My ich považujeme aj vzhľadom na nejednotnú metodológiu za neporovnateľné. Niektoré európske krajiny sledujú spolu s mierou zapájania ľudí do dobrovoľníctva aj prínosy, ktoré dobrovoľníctvo prináša, najmä ekonomické, ako je napr. výška HDP vytvoreného dobrovoľníckou prácou. Na meranie ekonomickej hodnoty dobrovoľníckej práce upozorňovala už v roku 2011 Konceptia rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku a neskôr Program podpory dobrovoľníctva a dobrovoľníckych centier. Jedným z možných riešení získavania pravidelných údajov o miere zapájania ľudí do dobrovoľníctva a o ekonomickej hodnote dobrovoľníctva na Slovensku by malo byť pravidelné zisťovanie Štatistického úradu SR podľa [vypracovanej metodiky Medzinárodnej organizácie práce \(ILO\)](#). Slovensko by disponovalo pravidelnými, validnými, spoľahlivými a porovnateľnými údajmi o miere zapájania ľudí do dobrovoľníctva a o ekonomickej hodnote dobrovoľníctva. Výskumná štúdia odhalila niekoľko ďalších prínosov dobrovoľníctva - napr. aktívnu politickú a občiansku participáciu a vyššiu interpersonálnu dôveru. Dobrovoľníctvo má však veľa ďalších, doposiaľ nepreskúmaných,

prínosov pre dobrovoľníkov a dobrovoľníčky, ale aj pre prijímateľov dobrovoľníckych aktivít, spoločnosť a procesy v nej, teda pre všetky zapojené strany, ktoré by sa mali odhaliť a sledovať.

Štatistickému úradu SR odporúčame zaviesť pravidelný výskum v oblasti dobrovoľníctva, ktorý by vychádzal z metodiky používanej aj v iných európskych krajinách (podľa ILO) a umožnil tak porovnávanie údajov a meranie (nielen ekonomických) prínosov dobrovoľníctva.

5.17.5.6 Výchova a vzdelávanie k dobrovoľníctvu

Z hľadiska rozvoja občianskej spoločnosti je dôležité spomenúť, že podľa výsledkov výskumu IVO ľudia zapojení do formálneho i neformálneho dobrovoľníctva sa vyznačujú zvýšenou dôverou k mimovládny neziskovým organizáciám a tiež k občianskym, mládežníckym a študentským iniciatívam. Majú väčší záujem o politiku na rôznych úrovniach a častejšie o nej diskutujú v rodine, s kolegami, priateľmi i známymi. Vyznačujú sa intenzívnejším sledovaním zdrojov informácií (verejnoprávna televízia, verejnoprávny rozhlas, súkromné rozhlasové stanice; verejne dostupné spravodajské webstránky, tlačené noviny, alternatívne médiá, sociálne siete a YouTube). Výsledky výskumu potvrdzujú, že dobrovoľníctvo je nástrojom k tomu, aby sa mladí ľudia vyhli extrémizmu, diskutovali a formovali kritické myslenie a boli politicky a občiansky aktívni. Je preto dôležité, aby aktéri na rôznych úrovniach uviedli do praxe koncepciu výchovy a vzdelávania detí a mládeže k dobrovoľníctvu.

Odporúčame pokračovať v realizácii výchovy a vzdelávania k dobrovoľníctvu vo všetkých stupňoch vzdelávania v školách a školských výchovno-vzdelávacích zariadeniach podľa koncepcie výchovy a vzdelávania detí a mládeže k dobrovoľníctvu. (http://old2.dobrovolnickecentra.sk/wp-content/uploads/2018/05/Koncepcia_VaV_DaM_k_dobrovolnictvu_final_19.4.2018.pdf)

5.17.5.7 Podpora zapájania ľudí nad 51 rokov do dobrovoľníctva

Napriek tomu, že cieľovú skupinu ľudí nad 51 rokov zapájala v oblasti dobrovoľníctva viac ako polovica organizácií, táto cieľová skupina nepatrí medzi priority organizácií pôsobiace v oblasti dobrovoľníctva. Výskum verejnej mienky, ktorý bol súčasťou výskumu o socioekonomických prínosoch neziskového sektora, síce uvádza, že medzi jednotlivými vekovými kategóriami nie je v miere zapojenia sa do dobrovoľníctva významný rozdiel, v porovnaní so zahraničím sú však z hľadiska ekonomického statusu najmenej zapojenou skupinou do formálneho dobrovoľníctva dôchodcovia. Pravdepodobne to súvisí s nízkym finančným príjmom tejto veľkej skupiny obyvateľstva, keďže aj zahraničné výskumy potvrdzujú, že miera zapájania sa do dobrovoľníctva rastie spolu s ekonomickými ukazovateľmi krajiny. Rovnako si myslíme, že súčasní dôchodcovia sú skupinou, ktorú najviac zasiahlo zastavenie a zrušenie väčšiny občianskych aktivít a organizácií počas komunistického režimu a preto ich zapájanie do formálneho dobrovoľníctva je v porovnaní s inými skupinami nižšie. Ďalším faktorom je limit samotného starnutia, resp. nielen fyzických a psychických ťažkostí, ktoré starnutie prináša. Demografická krivka klesá, prírastok mladých ľudí na Slovensku bude najbližšie desaťročia klesať. Už v roku 2030 budú niektoré krajské mestá na Slovensku dosahovať najstarší priemerný vek. Sociálne služby pre túto vekovú kategóriu bude treba rozširovať. Seniorov a seniorky bude preto potrebné udržať čo najdlhšie v ich

prírodnom prostredí s občasnou asistenciou. Prevenciou by mal byť koncept aktívneho starnutia, ktorý aj napriek uplynulému obdobiu, sa v miestnych komunitách prejavil len veľmi oklieštene (vznik denných centier, prednášky, akadémiie seniorov a pod.). V dokumente venujúcemu sa aktívnemu starnutiu sa nespomína dobrovoľníctvo – ktoré môže byť tou najprírodzenejšou službou blízkej komunite. V takejto situácii budú musieť mestá a obce čeliť sociálnej izolácii tých najzraniteľnejších. Druhou hrozbou je uzatváranie sa seniorov a senioriek do svojich „sociálnych bublín“ (napr. denné centrá s programom len pre seba) bez medzigeneračného dialógu a služby komunite. Mnohé výskumy zo zahraničia však potvrdzujú, že zapájanie sa seniorov a senioriek do dobrovoľníctva zlepšuje kvalitu života, ako po zdravotnej, tak aj po psychickej stránke. Lepšie vnímajú kultúrno-spoločenské dianie v krajine a zažívajú pocit užitočnosti. Seniori a seniorky tak nemusia byť nevyhnutne len prijímateľmi dobrovoľníckej pomoci, ale sami ju môžu prostredníctvom dobrovoľníctva poskytovať. Jedným z dôležitých vplyvov je však to, že mimovládne neziskové organizácie alebo občianski aktivisti nevedia, ako s takouto skupinou pracovať, resp. ako ju osloviť. Jedným z dôvodov je aj to, že napriek politickým stratégiám a dokumentom vyzdvihujúcim dôležitosť medzigeneračného dialógu a aktívneho starnutia, nebol doposiaľ vyvinutý finančný mechanizmus, ktorý by aktívne starnutie a medzigeneračnú solidaritu formou podpory dobrovoľníckych programov seniorov podporil a tak motivoval mimovládne neziskové organizácie a občianske iniciatívy k práci so seniormi.

Odporúčania:

- Rozšíriť svoje pôsobenie a orientáciu dobrovoľníckych centier aj na dobrovoľníctvo seniorov ako možnosť aktívneho starnutia.
- Riešenie (národná úroveň – Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR): Zapracovať dobrovoľníctvo seniorov do Národného programu aktívneho starnutia na ďalšie programovacie obdobie 2021 – 2027.
- Riešenie (národná úroveň, samosprávy): Vzhľadom k starnutiu obyvateľstva vytvoriť dotačný mechanizmus (napr. VZN), ktorý by finančne podporoval vznik dobrovoľníckych programov, v ktorých sú seniori nielen klientmi, ale aj aktívnymi dobrovoľníkmi. Tiež je možné takéto opatrenia zapracovať aj do Komunitných plánov sociálnych služieb alebo PHSR miest. Takéto riešenie však predpokladá aktívnu účasť organizácií v plánovacích procesoch spomínaných dokumentov.
- Riešenie (samosprávy): Motiváciu seniorov k dobrovoľníctvu ako skupiny ohrozenej aj nízkym príjmom možno podporiť aj úľavami pri platbe napr. za smeti, ktoré je umožnené aj v zákone o dobrovoľníckej alebo môžu prísť samosprávy s inými motivujúcimi benefitmi.
- Riešenie (samosprávy, MNO): Pripraviť školenie pre samosprávy a MNO o zapájaní seniorov a senioriek do dobrovoľníctva (motivácie, nábor, skúsenosti, portfólio dobrovoľníckych aktivít, príklady dobrej praxe, manažment takýchto dobrovoľníckych aktivít).

5.17.6 Odporúčania v oblasti sociálneho podnikania

Tretím najmenej významným dôvodom vzniku MNO je motív realizácie konceptu sociálnej ekonomiky. A to napriek prijatiu novej legislatívy o sociálnej ekonomike a sociálnom podnikaní v roku 2018, klesol záujem zakladať neziskové organizácie, ktoré by sa uchádzali o štatút registrovaného sociálneho podniku (viď tiež fakt, že k júnu 2020 má zo 139 registrovaných sociálnych podnikov len 5 právnu formu neziskovej organizácie).

Na základe odpovedí respondentov, prečo nemajú záujem zakladať sociálne podniky, možno formulovať viaceré odporúčania, ktoré sa týkajú oblastí: informovanosť, administratíva, šírenie pozitívnych príkladov na prekonanie negatívnych skúsenosti s podnikaním, podpora organizačných kapacít, vzdelávanie. Odporúčania v tejto oblasti vychádzajú okrem našej analýzy tiež z výskumnej správy Brozmanovej Gregorovej a Murray Svidroňovej, 2020.

Pretrvávajúca kontroverznosť a negatívne konotácie pojmu „sociálny podnik“ sú výsledkom toho, že v čase implementácie pilotnej fázy sociálneho podnikania v roku 2008 dochádzalo k zneužívaniu verejných fondov. Niektoré sociálne podniky týmto negatívnym vplyvom stále trpia, ale situácia sa postupne zlepšuje. Široká verejnosť stále vníma sociálne podniky výlučne v kontexte zamestnávania. V úzkom zmysle ich chápe ako pracovno-integračné iniciatívy zamerané na integráciu najviac znevýhodnených skupín. Treba však dodať, že ani samotné sociálne podniky na tom z hľadiska sebazpoznania nie sú najlepšie. Ako uvádza správa Sociálne podniky pracovnej integrácie na Slovensku: Súčasné skúsenosti a budúce perspektívy⁸⁷, jednou z najväčších bariér pre rozvoj sociálneho podnikania sa ukazuje pochopenie, čo sociálne podnikanie je a čo nie je. Mnohí potenciálni sociálni podnikatelia a podnikateľky majú stanovený verejno-prospešný cieľ, ale nerozumejú, že ho musia naplňať prostredníctvom uplatňovania podnikateľských princípov. Inak povedané musia ponúkať služby a tovary na trhu, aby spĺňali hlavnú charakteristiku sociálneho podnikania. A teda nielen verejnosť, ale samotné organizácie sú málo informované o charaktere a poslaní sociálnych podnikov. Tento problém možno prekonať tak, že akademici a odborníci prispôbia komunikáciu cieľov a kritérií sociálnych podnikov širokej verejnosti a treba na ne upriamiť aj pozornosť médií.

Nedostatočné pochopenie a povedomie o sociálnom podnikaní možno prekonať tým, že akademici a odborníci prispôbia formu komunikácie cieľov a kritérií sociálnych podnikov širokej verejnosti. Taktiež treba pritiahnúť pozornosť médií na úspešné príklady sociálneho podnikania, pretože budovaním povedomia o jeho zmysle možno kultivovať širokú verejnosť. Sociálne podniky treba hodnotiť a verejne propagovať, napríklad prostredníctvom ocenení ako napr. SozialMarie či Rozbehn sa. S cieľom zvýšiť povedomie a ponúknuť informácie o sociálnom podnikaní vzniklo viaceré iniciatív, napr. Akadémia sociálnej ekonomiky pod taktovkou nadácie Green Foundation a Slovenskej sporiteľne, ktorá sa snaží búrať hranice medzi podnikaním a verejnoprospešnými organizáciami, čím posilňuje kapacitu sektora sociálnej ekonomiky a sociálneho podnikania. Implementačná agentúra MPSVaR pracuje na národnom projekte, podporený z ESF, s názvom Inštitút sociálnej ekonomiky. Táto organizácia prevádzkuje stránku socialnaekonomika.sk, kde možno nájsť správy, vzdelávanie a ďalšie informácie o sociálnom podnikaní a sociálnej ekonomike. Podobné iniciatívy môžu pomôcť zvýšiť informovanosť a povedomie, ako aj budovať pozitívny imidž sociálnych podnikov.

Problematika sebazpoznania však súvisí aj s nedostatočným rozvojom manažérskych a podnikateľských zručností. Komplexná podpora sociálnych podnikov by mala z dlhodobého hľadiska brať do úvahy podporu v oblasti rozvoja vzdelávania a zručností. V sektore sociálnej ekonomiky je ľudský kapitál a jeho rozvoj jeden z najdôležitejších. Táto skutočnosť vyplýva najmä z potenciálu sociálneho podnikania pre naplňovanie priorít v oblasti inteligentného a

⁸⁷ Škobla, D., Kováčová, L., Ondoš, S. 2018. Sociálne podniky pracovnej integrácie na Slovensku: Súčasné skúsenosti a budúce perspektívy Bratislava: Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť

udržateľného rastu podporujúceho inklúziu a rozvíjanie vzdelávania a odbornej prípravy (Korimová, 2014)⁸⁸.

Podpora podnikateľských zručností sociálnych podnikateľov je v prípade sociálneho podnikania osobitne dôležitá, pretože sociálni podnikatelia často vstupujú do sociálneho podnikania bez predchádzajúcej prípravy či skúseností v oblasti podnikania. Rozvoj podnikateľských zručností by bol spôsob zefektívnenia ich práce, rozširovania činností a tak i prijímania takých rozhodnutí, ktoré prinášajú riziká, ale potenciálne aj vyššie výnosy (napríklad zobrať si pôžičky na technologické vybavenie a tým rozšírenie výroby).⁸⁹

Zavádzanie vzdelávacích programov v aplikačnej praxi, ako aj programov a odborov na úrovni vysokoškolského vzdelávania podporuje úspešné etablovanie sociálnych podnikov a rozvoj sektora sociálnej ekonomiky. Na získavanie zručností v oblasti podnikania sú vhodné aj inkubátory a školiace centrá, ktoré by takýchto potenciálnych podnikateľov mohli pripraviť na cenotvorbu, prípravu finančných prognóz, marketing a pod. Lepšie pripravení manažéri a manažérky ľahšie zvládnu administratívnu záťaž, taktiež už spomínaná stránka socialnaekonomika.sk ponúka rady ako založiť sociálny podnik a pomoc zorientovať sa v schémach na podporu sociálnych podnikov. Je však potrebné viac informovať organizácie o tejto stránke, ako aj o regionálnych centrách sociálnej ekonomiky, ktoré poskytujú bezplatné konzultácie a kontrolu žiadostí o priznanie štatútu registrovaného sociálneho podniku a ich príloh.

5.17.7 Odporúčania pre zber údajov o mimovládnych neziskových organizáciách

Zber údajov o mimovládnych neziskových organizáciách by mal byť v budúcnosti založený na kombinácii údajov z existujúcich registrov so zisťovaním dát v pravidelných (minimálne 5 ročných intervaloch) formou prieskumov, aby bolo možné určité trendy zachytiť aj vo vývoji. Zber údajov poukázal na to, že dohľadateľnosť informácií o neziskových organizáciách a rovnako ochota zapájať sa do výskumov, ktoré sa týkajú aj priamo ich fungovania je veľmi nízka. Preto sa ako kľúčové do budúcnosti javí sfunkčnenie Registra mimovládnych neziskových organizácií na Slovensku.

Register MNO by mohol sledovať aj zameranie aktivít MNO z hľadiska prospešnosti otázkami, ako boli položené vo výskume, tzn. pre koho sú zamerané aktivity MNO (otázka by mala byť položená opisným spôsobom, aby nenavádzala organizácie označiť sa ako verejne, všeobecne či vzájomne prospešnú organizáciu, tzn. len prvá časť otázky zvýraznená šikmým písmom by bola v kladená pre MNO):

- *Široká verejnosť, verejnosť bez obmedzenia* -> verejnoprospešné, resp. všeobecne prospešné organizácie.
- *Okruh ľudí/komunita na základe geografického hľadiska (v blízkosti organizácie) alebo na základe charakteru služby* -> komunitne prospešné organizácie.
- *Iba pre členov organizácie* -> vzájomne prospešné organizácie.
- *Pre konkrétneho jednotlivca či rodinu* -> individuálne prospešné organizácie.

⁸⁸KORIMOVÁ, Gabriela. 2014. *Sociálna ekonomika a podnikanie*. SOCIAL ECONOMICS & ENTREPRENEURSHIP. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, Ekonomická fakulta, 2014.

⁸⁹Škobla, D., Kováčová, L, Ondoš, S. 2018. *Sociálne podniky pracovnej integrácie na Slovensku: Súčasné skúsenosti a budúce perspektívy* Bratislava: Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť

S tým, že v bode 2 a 3 by bola doplňujúca otázka na veľkosť cieľovej skupiny, pretože komunitne prospešné a vzájomne prospešné organizácie môžu dosahovať charakter verejnej prospešnosti v závislosti od počtu členov, resp., ľudí, ktorým sú aktivity určené.

Porovnanie oblastí podľa medzinárodnej klasifikácie mimovládnych neziskových organizácií a podľa registra mimovládnych neziskových organizácií dokumentuje, že niektoré z oblastí pôsobenia organizácií, ktoré sú sledované v oboch klasifikáciách, sa výrazne prekrývajú, ale najmä vďaka tomu, že v medzinárodnej klasifikácii sme použili aj podkategórie členenia. Väčšie rozdiely vidíme v prípade detských a mládežníckych organizácií, ktoré sa v prípade klasifikácie na základe registra začlenili najmä do oblasti vzdelávanie a dobrovoľníctvo. Ak by sme použili teda len klasifikáciu, v ktorej by boli sociálne služby ako hlavná kategória, nezačlenili by sa do tejto oblasti.

Medzinárodná klasifikácia slúži pre medzinárodné porovnanie, ale bez sledovania podkategórií, ktoré sme vytvorili, neposkytuje dostatočné informácie o neziskovom sektore v našich podmienkach. Pre ďalšie sledovanie štruktúry neziskových organizácií by bolo vhodné využiť klasifikáciu, ktorá bude vhodným spôsobom kombinovať obe členenia a bude ju možné využiť pre medzinárodné porovnanie aj slovenské podmienky.

Ďalšie odporúčania pre zber údajov v budúcnosti budú predmetom samostatného spracovania.

5.18 Zoznam použitej literatúry

- Almond, A. G., & Verba, S. (1989). *The Civic Culture Revisited*. Newbury Park: Sage Publications.
- Badelt, C. (1990). Institutional choice and the nonprofit sector. In Anheier, H. K., & Seibel, W. (Eds.). *The third sector, comparative studies of non-profit organizations*, 53 – 63, Berlin, New-York: De Gruyter.
- Badelt, C. (1997). Sozialmanagement: ein hontroverses Konzept zur Integration wirtschaftlichen und sozialen Denhens. In *Soziale Arbeit*, 10(11), 326 – 337.
- Balogová, B., Mračková A., Rrepková K. 2011. Dobrovoľníctvo v dlhodobej starostlivosti o starších ľudí – čo o ňom ne/vieme a čo potrebujeme riešiť. Policy brief 3. Bratislava : Kancelária WHO na Slovensku.
- Ben-ner, A., Van Hoomissen, T. (1993). *Independent organizations in the mixed economy: A demand and supply analysis*. The Independent Sector in the Mixed Economy, Ann Arbor. Michigan: The University of Michigan Press
- Brozmanová Gregorová, A. et al. 2012. Dobrovoľníctvo na Slovensku – výskumné reflexie. Bratislava : Iuventa
- Brozmanová Gregorová, A., Šolcová, J. & Siekelová, M. (2018). Dobrovoľníctvo mládeže na Slovensku – aktuálny stav a trendy. Stupava: Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií
- Brozmanová Gregorová, A. & Murray Svidroňová, M. (2020). Analýza o stave sociálneho podnikania na Slovensku. Bratislava : 2020.
- Brozmanová Gregorová, A., Strečanský, B. & Svidroňová Murray, M. (2017). *Návrh základného rámca výskumu zameraného na zisťovanie sociálno-ekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a vývojových trendov občianskej spoločnosti*. Bratislava: Úrad splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rozvoj občianskej spoločnosti.
- Brozmanová Gregorová, A., Marček, E. & Mračková, A. (2009). Analýza dobrovoľníctva na Slovensku. Banská Bystrica : PF UMB, OZ Pedagóg, PDCS, PANET.
- BÚTORA, M. et al. (2011). Štúdia súčasného stavu občianskej spoločnosti na Slovensku. Dostupné na internete: <http://www.cpf.sk/files/File/Studia%20sucasneho%20stavu%20OS%20na%20Slovensku.pdf>
- Bútor, M., Bútorová, Z. & Strečanský, B. (2012). Aktívne občianstvo a mimovládny sektor na Slovensku. Trendy a perspektívy. Bratislava . Včelí dom.
- Casey, J. (2016). Tsars, Task Forces and Standards: The New “IRS”?. In *Nonprofit Policy Forum*, 1, 29 – 37.
- Cihlářová, V. (2003). *Quo Vadis „Neziskové organizace v ČR a informační technologie“*. České Budějovice: Attavena, o.p.s.
- COSTOYA, M. M. (October 2007). Toward a Typology of Civil Society Actors. *Civil Society and Social Movements Programme Paper* (30).
- Čisárik, P. & Guzyová, K. (2011). Vzájomná spolupráca univerzity a neziskových organizácií v Košickom samosprávnom kraji. Špecifiká regionálneho a neziskového marketingu. In *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie "Nové trendy v marketingu: Zvyšovanie konkurencieschopnosti Slovenska, regiónov a firiem" organizovanej Fakultou masmediálnej komunikácie UCM v Trnave*. Trnava: Fakulta masmediálnej komunikácie, Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave.
- DEMEŠ, P., BÚTORA, M. 1998. Tretí sektor a dobrovoľníctvo. In: Bútor, M. – Ivantyšin, M. (ed.): Slovensko 1997. Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 1998. Bratislava, IVO 1998.

- DESSE, F. (2012). *The Role and Structure of Civil Society Organizations in National and Global Governance Evolution and outlook between now and 2030*. AUGUR Project.
- EDWARDS, M. (2014). *Civil Society*. Cambridge: Polity Press.
- EKIERT, G., & FOA, R. (January 2011). Civil Society Weakness in Post-Communist Europe: A Preliminary Assessment. *Carlo Alberto Notebooks* (198).
- European Commission (2007). Social Cohesion, Trust and Participation: Social Capital, Social Policy and Social Cohesion in the European Union and Candidate Countries Monitoring Report prepared by the European Observatory on the Social Situation - Social Capital Network.
- FAFCHAMPS, M. 2006. Development and social capital. *The Journal of Development Studies* 42 (7): 1180–98. doi: 10.1080/00220380600884126.
- Filadelfiová, J., Dluhá, M., Marček, E. & Košičiarová, S. (2004). *Poznávanie tretieho sektora na Slovensku*. Bratislava : SPACE.
- Fórum donorov. (2005). *Verejný záujem a verejná prospešnosť v legislatíve a v praxi orgánov verejnej správy*. Učená právnická spoločnosť. Retrieved May 9, 2012, from http://www.partnerstva.sk/buxus/docs/OSF_Analyza_Verejny_zaujem.pdf.
- Frič a Pospíšilová (2010). *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. Praha : AGNES.
- FRIČ, P. (2015). *Občanská společnost a definice NNO, vývoj, stav a trendy*. Rada vlády pro NNO, Praha.
- FUKAS, M., GUŠTAFÍK, P. (2005). *Neziskovky a zisk*. VNJH, PDCS, o.z.
- FUKUYAMA, F. (1999). *Social Capital and Civil Society*. Cit. 28. 07 2017. Dostupné na Internetu: International Monetary Fund: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/seminar/1999/reforms/fukuyama.htm>
- Herichová, I. (2003). Úvod do finančného manažmentu neziskových organizácií. In *Efekt*. 1(1), 17.
- Hyánek, V. (2011). *Revize teórií neziskového sektoru*. Brno: Společnost pro studium neziskového sektoru.
- Hyánek, V. (2011) *Neziskové organizace: teorie a mýty*. Brno: Masarykova univerzita v Brně.
- KOLEKTÍV. (2011). *Štatistická ročenka Slovenskej republiky*. Bratislava: Veda.
- KOLLMORGEN, R. (2013). Theories of Postcommunist Transformation. Approaches, Debates, and Problems of Theory Building in the Second Decade of Research. *Studies of Transition States and Societies*, 5 (2), 88-105.
- Korimová, G. et al. (2007). *Sociálne podnikanie*. Banská Bystrica: OZ Kopernikus.
- Kostiviarová, L. (2015). *Teórie vzniku neziskových organizácií v podmienkach Slovenskej republiky*. Diplomová práca. Banská Bystrica: EF UMB.
- Kendall, J. (2003). *The Voluntary Sector. Comparative perspectives in the UK*. London, New York: Routledge.
- Kramer, R. M. (1981). *Voluntary Agencies in the Welfare State*. Berkley, Los Angeles, London: University of California Press.
- KUBIŠOVÁ, Ľ. (2016). *Úloha sociálneho kapitálu v miestnom rozvoji*. Banská Bystrica: EF UMB.
- Kuvíková H., Stejskal J., Svidroňová M. (2014). *Neziskové organizácie – Teoretické a ekonomické súvislosti*. Banská Bystrica: UMB, EF.
- KUVÍKOVÁ, H. 2004. *Neziskové organizácie v európskej únii*. Banská Bystrica: Ekonomická fakulta UMB-

- Majdúchová, H. et al. (2004). *Neziskové organizácie*. Bratislava: Sprint.
- Majchrák, J., Strečanský, B. & Bútor, M. (2004). Keď ľahostajnosť nie je odpoveď. Príbeh občianskeho združovania na Slovensku po páde komunizmu. Bratislava : IVO.
- Marček, E. & Dluhá, M. (2003). *Medzisektorová spolupráce v komunitách na Slovensku*. Bratislava : PANET.
- Marček, E. & Dluhá, M. (2002). *Podniky a neziskové organizácie. Analýza vzájomnej spolupráce na Slovensku*. Bratislava: PANET.
- Marček, E. (2010). *Financovanie mimovládnych neziskových organizácií z verejných zdrojov na úrovni miestnych samospráv v SR*. Retrieved April 9, 2019, from http://www.cpf.sk/files/files/PANET_Financovanie_MNO_z_miestnych_verejnych_zdrojov.pdf.
- Martinkovičová, M. (2014). Determinanty profesionálnej prípravy manažérov sociálneho podnikania. In *Sociálna ekonomika a vzdelávanie*. Zborník vedeckých štúdií. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Ekonomická fakulta.
- Mečíčková, B & Šebo, J. (2006). Finančný manažment vo verejnoprávnych a súkromnoprávných neziskových organizáciách. Ve sborníku *Management územní samosprávy*. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 102-110.
- Mesežnikov, G., Strečanský, B. (2017). *Občianska spoločnosť na Slovensku. Krízy, križovatky, výzvy*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.
- Murray Svidroňová, M. (2016). *Mimovládne neziskové organizácie - nositelia inovácií verejných služieb*. Banská Bystrica: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.
- Murray Svidroňová, M., Vaceková, G., Valentinov, V. (2016). The Theories of Non-profits: A Reality Check from Slovakia. In *Lex localis – Journal of Local Self-Government*, 14(3), 399 – 418. doi:10.4335/14.3.399-418.
- Myers, J., Macdonald, M. (2014). Reciprocal Relationships: The Role of Government and the Social Economy in the Co-Construction of Social Policy in Atlantic Canada. In *Canadian Public Policy*, 40(1), 17 – 25.
- Nadácia otvorenej spoločnosti. (2006). *Verejná prospešnosť proces diskusie (Verejná prospešnosť a jej dôsledky pre neziskový sektor na Slovensku)*. Bratislava: Vydavateľstvo Pozsony.
- NEUMAYER, M., SCHNEIDER, U., MAYER, M., POSPÍŠIL, M., & MALÝ, J. (2009). The Role of Civil Society Organizations in Different Nonprofit Regimes: Evidence from Austria and the Czech Republic A. *Comparative social research. Special issue on Comparative Studies on Civil Society*.
- POSPÍŠIL, M. et a. (2009). *Neziskové organizace a jejich funkce v demokratické společnosti*. Brno: Společnost pro studium neziskového sektoru.
- Protikorupčný program MS. 2020. Retrieved April 10, 2019, from <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Protikorupcny-program-MSSR.aspx>.
- PUTNAM, R. (1995). Bowling Alone: America's Declining Social Capital. *Journal of Democracy*, 6 (1), 65-78.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- ROŽIČ, P. (2015). Civic Dis-Embeddedness? Explaining Twenty-Five Years of Weak Civil Society in Slovenia. *Bogoslovni vestnik*, 75 (4), 727-740.

RYMSZA, M., & ZIMMER, A. (2004). Embeddedness of Nonprofit Organizations: Government - Nonprofit Relationships. In A. Zimmer, & E. Priller (Ed.), *Future of Civil Society. Making Central European Nonprofit Organizations Work* (s. 169-197). Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

SALAMON, L. M., & ANHEIER, H. K. (1999). *Nástup neziskového sektoru (mezinárodní srovnání)*. Agnes.

SALAMON, L. M.; SOKOLOWSKI, S. W. (2016). Beyond nonprofits: Re-conceptualizing the third sector. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 2016, 27.4: 1515-1545.

Salomon, L. & Sokolowski, W. (2002). Dobrovoľníctvo v medzinárodnej perspektíve. In Woleková, H. (ed). *Dobrovoľníctvo vo svetle výskumu*. Bratislava : SPACE.

Salomon, L., Sokolowski W. & Anheier, H. (2000). Social Origins of Civil Society: An Overview. Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, no. 38. Baltimore: The Johns Hopkins Center for Civil Society Studies

Special Recommendation VIII: Non-profit organisation, dostupné na: <https://www.un.org/sc/ctc/wp-content/uploads/2016/03/9special-rec8.pdf>

Spríevodca tretím sektorom pre ľudí, ktorí rozhodujú. (1997). Salzburg: Salzburgský seminár.

STARK, D., & BRUSZT, L. (1998). *Postsocialist Pathways: Transforming Politics and Property in East Central Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

Strečanský, B. (2020). Občianska spoločnosť. In Gonda, P. (ed). *Sociálny štát: realita namiesto mýtov*. Bratislava: Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika.

Strečanský, B. (2014). Data sources about civil society. In Maecenata (Ed.), *Civil Society in the 'Visegrád Four' Data and Literature in the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia* (Zv. 74). Berlin: Maecenata Institute.

STREČANSKÝ, B., BROZMANOVÁ-GREGOROVÁ, A., & KURIAN, M. (2014). *Návrh základného rámca výskumu zameraného na zisťovanie sociálno-ekonomického prínosu neziskového sektora pre spoločnosť*. Bratislava: Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti.

STREČANSKÝ, B., BÚTORA, M. a kol. (2016). Stav, trendy, potreby a možnosti rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku. Analytická štúdia. Inštitút pre verejné otázky, PDCS, o. z., Centrum pre filantropiu, n. o. Bratislava, 2016.

Strečanský, B., et al. (2017). *Občianska spoločnosť na Slovensku : krízy, križovatky, výzvy*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.

SVENDSEN, G. T., SVENDSEN, G. L. H. 2010. Handbook of social capital: The troika of sociology, political science, and economics. Elgar original reference. Cheltenham, Glos, UK, Northampton, MA: Edward Elgar.

Svidroňová, M. (2012). *Samofinancovanie a stratégia udržateľnosti neziskovej organizácie*. Dizertačná práca. Banská Bystrica: EF UMB.

ŠIKLOVÁ, J. 1999. Úvod – obecné otázky neziskového sektoru. In TOŠNER, J. (ed.): *Obecné otázky neziskového sektoru*. Sborník vybraných materiálov špecializačného kurzu Řízení neziskových organizací. Praha: AGNES, 1999. ISBN 80-902633-2-1, s. 11- 18.

TAYLOR, R. (2011). Moving Beyond Empirical Theory. In R. Taylor (Ed.), *Third Sector Research* (s. 1-20). New York: Springer.

THELEN, K. (1999). Historical Institutionalism in Comparative Politics. *Annual Reviews of Political Science* (2), 369-404.

UNITED NATIONS. 2003. Handbook on Non-profit Institutions in the System of National Accounts (Príručka pre neziskové inštitúcie v systéme národných účtov). Statistics Division, Department of Economic and Social Affairs, United Nations, New York 2003.

Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti. (2015). *Financovanie MNO a OS*. Retrieved April 9, 2019, from <https://www.tretisektor.gov.sk//financovanie-mno-a-os/>.

Vaceková, G. & Murray Svidroňová, M. (2016). *Nonprofit organizations in selected CEE countries: a journey to sustainability*. Brno: Instytut Naukowo-Wydawniczy „Spatium”, Masarykova univerzita.

VALENTINOV, V. (2012) Understanding the rural third sector: insights from Veblen and Bogdanov. *Kybernetes*, 2012, 41.1/2: 177-188.

Veľšic, M. & Pinterová, B. (2008). *Informatizácia v neziskovom sektore*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.

Vrbinská, K. (2016). *Využívanie informačných technológií v mimovládnych organizáciách na Slovensku*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Ekonomická fakulta.

WEISBROD, B. 1998. *The Nonprofit Economy*. Boston : Harvard University Press, 1998. ISBN 0-674626-25-7.

WINGS. (2017). *4C Assessment Framework*. Cit. 18. 06 2017. Dostupné na Internetete: <http://www.wingsweb.org/?page=4cs>

Zákon č. 213/1997 Z. z. o neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby.

Zákon č. 35/2002 Z.z., Zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 213/1997 Z.z. o neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby.

Zákon č. 513/1991 Z. z. obchodný zákonník

Zákon č. 513/1991 Zb. - Obchodný zákonník.

Zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 112/2018 Z. z. o sociálnej ekonomike a sociálnom podnikaní

Zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti

<http://ernop.eu/giving-in-europe-launched-at-spring-of-philanthropy/>

<http://thirdsectorimpact.eu/the-project/>

<http://www.ciriec.ulg.ac.be/en/research/commission-es/themes-en-cours/>

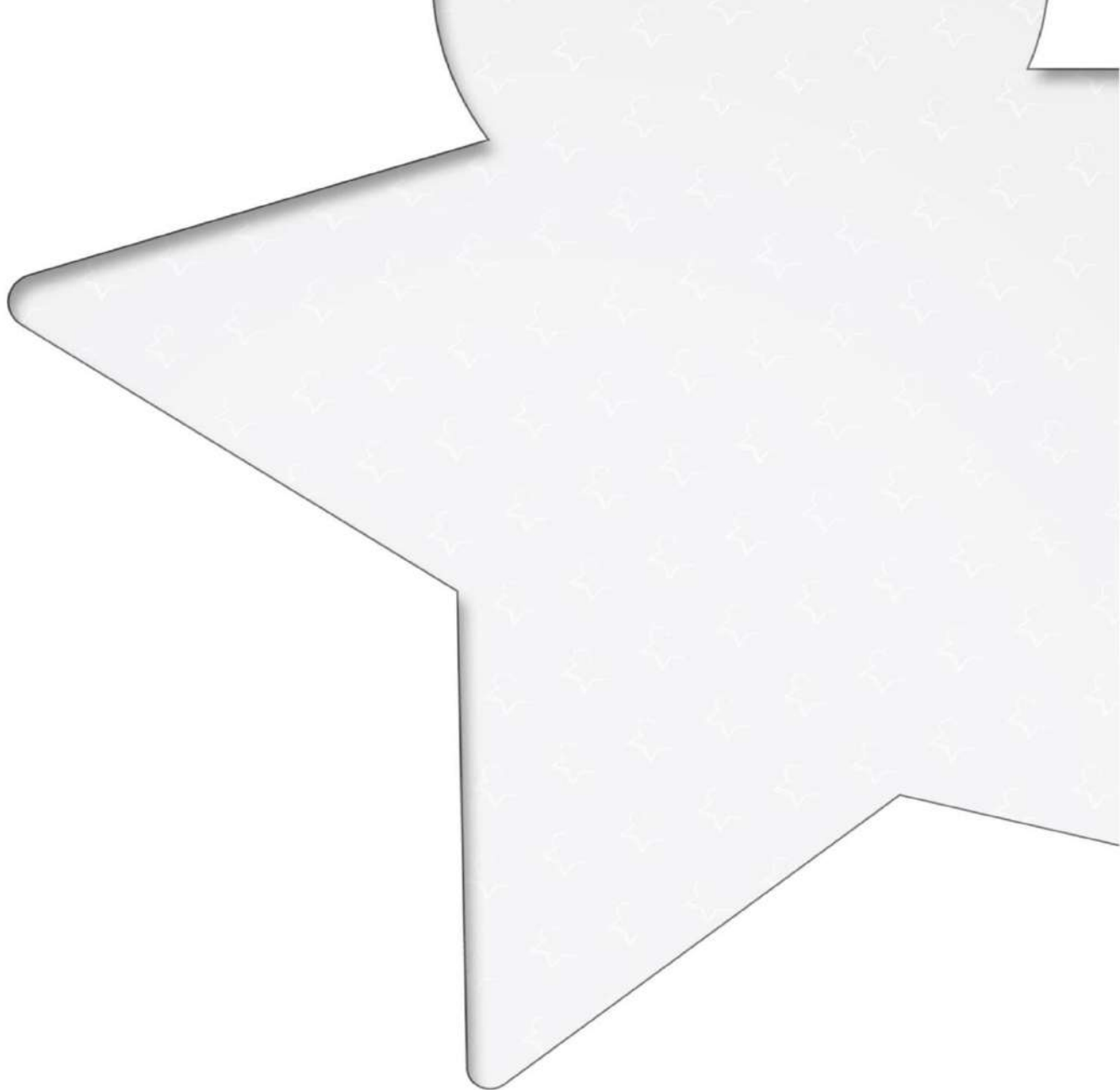
<http://www.dobrovolnickecentra.sk/sk/dobrovolnictvo/znacka-kvality>

http://www.ilo.org/stat/Publications/WCMS_162119/lang--en/index.html

<https://www.hudson.org/research/11363-index-of-philanthropic-freedom-2015>

5.19 Prílohy

Príloha 1 – Originálna verzia dotazníka

Operačný program
**Efektívna
verejná správa**

Európska únia
Európsky sociálny fond

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu.

DOTAZNÍK PRE ZBER DÁT

Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom
lepšieho poznania občianskej spoločnosti

Kód projektu ITMS2014+: 314
011 V576

Úrad splnomocnenca vlády SR
pre rozvoj občianskej spoločnosti

UNIVERZITA
MATEJA BELA
V BANSKEJ BYSTRICI

Dotazník pre zber dát v rámci výskumu socio-ekonomického prínosu neziskového sektora

1. Aká je právna forma Vašej organizácie? Vyberte jednu možnosť.

1	Občianske združenie (zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov) -> <i>pokračujte ot. 5</i>
2	Nadácia (zákon č. 34/2002 Z.z. o nadáciách v znení neskorších predpisov) -> <i>pokračujte ot. 2</i>
3	Neinvestičný fond (zákon č.147/1997 Z.z. o neinvestičných fondoch v znení neskorších predpisov) -> <i>pokračujte ot. 4</i>
4	Nezisková organizácia poskytujúca všeobecne prospešné služby (zákon č. 213/1997 Z.z. v znení zákona č. 35/2002 Z.z. o neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby) -> <i>pokračujte ot. 5</i>

5	Organizácia s medzinárodným prvkom (zákon č. 116/1985 Zb. o podmienkach činnosti organizácií s medzinárodným prvkom v znení neskorších predpisov) -> pokračujte ot. 5
---	---

Povinná otázka

2. V prípade, že je Vaša organizácia nadácia, aký typ nadácie ste podľa zriaďovateľa? Vyberte jednu možnosť. (pýtať sa len v prípade, že v ot. 1 bola vybraná možnosť 2 nadácia)

1	Firemná – zriadená podnikateľským subjektom, firmou
2	Zdravotná nadácia – nadácia pridružená k nemocnici, alebo inému zdravotníckemu alebo sociálnemu zariadeniu
3	Školská nadácia – nadácia zriadená pri škole alebo školskom zariadení
4	Vládna nadácia – nadácia zriadená inštitúciou štátnej správy alebo samosprávy
5	Cirkevná nadácia – nadácia zriadená cirkvou alebo náboženskou organizáciou
6	Súkromná alebo rodinná nadácia – zriadená jednotlivcami
7	Nezávislá nadácia – pracujúca samostatne a nezávisle od iných inštitúcií
8	Komunitná nadácia
9	Iné, prosím, doplňte:

3. V prípade, že je Vaša organizácia nadácia, aká ste nadácia podľa poslania ? Vyberte jednu možnosť. (pýtať sa len v prípade, že v ot. 1 bola vybraná možnosť nadácia)

1	Grantová nadácia – prerozdeľujete finančné prostriedky
2	Operačná nadácia - realizuje vlastné aktivity a programy
3	Grantová aj operačná nadácia

Pokračujte ot. 5.

4. V prípade, že je Vaša organizácia neinvestičný fond, aký druh neinvestičného fondu ste? (pýtať sa len v prípade, že v ot. 1 bola vybraná možnosť 3 neinvestičný fond)

1	Individuálny – zhromaždené prostriedky sú určené na pomoc jednotlivcovi (napr. v sociálnej núdzi, so zdravotným znevýhodnením a pod.)
2	Humanitárny – zhromaždené prostriedky sú určené pre skupinu osôb, resp. vymedzenú geografickú oblasť krajiny
3	Iné, prosím, doplňte:

Nasledujú otázky o oblasti pôsobenia Vašej organizácie. V dotazníku sú zahrnuté dve podobné členenia, jedno je podľa registra mimovládnych neziskových organizácií (MNO) a druhé podľa medzinárodnej klasifikácie, aby sme vedeli zistenia porovnať aj so zahraničím. Oblasť činnosti vyjadruje to, akú oblasť rozvíjate, nie aké činnosti realizujete. Napríklad ste organizácia, ktorá poskytuje sociálne služby pre seniorov, tzn. oblasť pôsobenia sú sociálne služby. Medzi Vaše aktivity patrí aj vzdelávanie zamestnancov zariadení sociálnych služieb o trendoch práce so seniormi, neznamená to ale, že pôsobíte v oblasti vzdelávania.

5. V akej oblasti pôsobí Vaša organizácia? Vyberte jednu oblasť, ktorú považujete za hlavnú oblasť, nemusí to byť výlučne podľa stanov, ale toho, akej oblasti sa aktívne venujete posledné 3 roky(aktívne znamená, že najviac času a aktivít smeruje do tejto oblasti).

Karta A bližšie vysvetlenie typológie (medzinárodná klasifikácia)

1	Umenie a kultúra
2	Šport
3	Rekreácia a realizácia záujmových aktivít
4	Vzdelávanie a výskum
5	Zdravie
6	Sociálne služby pre deti, mládež , rodinu, ľudí so zdravotným postihnutím, seniorov a ďalšie skupiny
7	Detské a mládežnícke organizácie, organizácie pracujúce s mládežou
8	Prevenca a pomoc v prípade humanitárnych katastrof
9	Životné prostredie
10	Rozvoj komunity a bývania
11	Obhajoba záujmov/advokácia
12	Politika
13	Podpora dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva
14	Medzinárodné organizácie
15	Náboženstvo a cirkevné aktivity

1 6	Profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory
1 7	Iné, prosím, doplňte:

Povinná otázka

6. Uvedomujeme si, že veľa mimovládnych neziskových organizácií pôsobí vo viacerých oblastiach, pokúste sa teda okrem hlavnej vybrať ďalšie, v ktorých pôsobíte. Vyjadrite percentuálny podiel aktivít za jednotlivé oblasti. Môžete vybrať viac možností.

	Oblasť pôsobenia	Percentuálny podiel aktivít
1	Umenie a kultúra	
2	Šport	
3	Rekreácia a realizácia záujmových aktivít	
4	Vzdelávanie a výskum	
5	Zdravie	
6	Sociálne služby pre deti, mládež , rodinu, ľudí so zdravotným postihnutím, seniorov a ďalšie skupiny	
7	Detské a mládežnícke organizácie, organizácie pracujúce s mládežou	
8	Prevenca a pomoc v prípade humanitárnych katastrof	
9	Životné prostredie	
10	Rozvoj komunity a bývania	
11	Obhajoba záujmov/advokácia	
12	Politika	
13	Podpora dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva	
14	Medzinárodné organizácie	
15	Náboženstvo a cirkevné aktivity	
16	Profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory	
17	Iné, prosím, doplňte:	

		Spolu 100%
--	--	------------

Povinná otázka

7. V akej oblasti pôsobí Vaša organizácia podľa Zákona o registri mimovládnych neziskových organizácií? **Vyberte jednu oblasť**, ktorú považujete za hlavnú oblasť, nemusí to byť podľa stanov, ale toho, akej oblasti sa aktívne venujete posledné 3 roky (aktívne znamená, že najviac času a aktivít smeruje do tejto oblasti).

1	Ľudské práva a advokačné aktivity
2	Kultúra a duchovné hodnoty
3	Životné prostredie
4	Vzdelávanie
5	Veda, výskum a vývoj
6	Šport
7	Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc
8	Sociálne služby
9	Dobrovoľníctvo
10	Zdravie
11	Iné, prosím, doplňte:

Povinná otázka

8. Uvedomujeme si, že veľa mimovládnych neziskových organizácií pôsobí vo viacerých oblastiach, pokúste sa teda okrem hlavnej vybrať ďalšie, v ktorých pôsobíte. Vyjadrite percentuálny podiel aktivít za jednotlivé oblasti. Môžete vybrať viac možností.

	Oblasť pôsobenia	Percentuálny podiel aktivít
1	Ľudské práva a advokačné aktivity	
2	Kultúra a duchovné hodnoty	
3	Životné prostredie	
4	Vzdelávanie	
5	Veda, výskum a vývoj	
6	Šport	
7	Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	

8	Sociálne služby	
9	Dobrovoľníctvo	
10	Zdravie	
11	Iné, prosím, doplňte:	
		Spolu 100%

Povinná otázka

SOC1. Aké sú výsledky Vašej pomoci a absencie tejto pomoci občanom za minulý rok?

	Cieľová skupina	Počet, ktorým sme pomohli	Počet, ktorým sme nedokázali pomôcť z kapacitných dôvodov
1	Pomohli sme umiestniť deti v náhradných rodinných systémoch (NRS, adopcie, profesionálne rodiny, atď.)		
2	Pomohli sme mladým ľuďom - odídencom z detských domov nájsť si bývanie a zamestnanie		
3	Pomáhali sme rodinám v náhradných rodinných systémoch s ich problémami (sociálnymi, psychologickými, špeciálno-pedagogickými, ekonomickými atď.)		
4	Pomohli sme deťom v našom detskom domove		
5	Pomohli sme deťom s CAN syndrómom		
6	Pomohli sme ženám, ohrozeným násilím		
7	identifikovali sme týrané a zneužívané ženy a deti a mieru ich ohrozenia prostredníctvom našich odborných metód práce		
8	Pomohli sme deťom a mládeži v bežnej komunite		
9	Pomohli sme deťom a mládeži s poruchami správania		
10	Pomohli sme chudobným rodinám		
11	pomohli sme zdravotne postihnutým ľuďom (vrátane detí, mládeže, dospelých aj seniorov)		
12	pomohli sme nezamestnaným v procese hľadania, tvorby alebo udržania si zamestnania		
13	Pomohli sme zamestnať nezamestnaných (na otvorenom trhu práce, v chránenej dielni, na pracovný úväzok alebo dohody)		

14	pomohli sme dokončiť školu alebo zvýšiť kvalifikáciu		
15	pomohli sme dysfunkčným rodinám pri riešení ich sociálnych, psychologických a ekonomických problémov		
16	pomáhali sme seniorom v ich domácnostiach		
17	pomáhali sme seniorom v našom pobytovom domove sociálnych služieb		
18	pomáhali sme ťažko chorým a odkázaným na pomoc druhej osoby v ich domácnostiach		
19	pomáhali sme ťažko chorým a odkázaným na pomoc druhej osoby v našom pobytovom zariadení		
20	Dokázali sme zabezpečiť alebo poskytli sme ošetrovateľskú (nie iba sociálnu) starostlivosť v súlade s potrebami klienta 24 hodín denne /7 dní v týždni		
21	pomáhali sme umierajúcim		
22	resocializovali sme toľko drogozo závislých		
23	pomáhali sme osobám v pouličnom sexbiznise		
24	pomáhali sme osobám, ktoré sú obeťou obchodovania s ľuďmi		
25	pomáhali sme delikventom, trestaným a recidivistom, ľuďom po výkone trestu		
26	pomáhali sme utečencom a migrantom		
27	pomáhali sme bezdomovcom		
28	pomáhali sme nájsť bývanie		
29	iné:		

SOC2. Pokúste sa vyjadriť do akej miery sú nasledovné skutočnosti vzťahujúce sa na fungovanie Vašej organizácie problematické. Pri hodnotení použite známky 1 – 3, pričom 1 znamená „vôbec nemáme problém“, 2 znamená „menej problémové“ a 3 „veľmi problémové“

	Výrok	1	2	3
1	Nesystémové nastavenie financovania našej organizácie cez stabilnú štátnu politiku	1	2	3
2	Výška financovania nepokrýva naše základné činnosti	1	2	3
3	Výška financovania neumožňuje zvyšovanie kvality našich služieb.	1	2	3

4	Výška financovania neumožňuje rozvoj našich služieb (napr. popri ambulantných poradenských službách nevieme financovať aj terénne služby vyhľadávania ďalších klientov atď.).	1	2	3
5	Výber hradnenia len niektorých sociálnych služieb prostredníctvom finančných mechanizmov štátom, pričom iné dôležité sociálne služby/opatrenia SPODaSK chýbajú	1	2	3
6	nedostatočné financovanie zo zdrojov súkromného sektora - obmedzený "trh" nadácií a donorov, sponzorov z business sektora	1	2	3
7	nedostatočné financovanie zo strany samospráv je spôsobené nekompetentnosťou a neznalosťou starostov a zastupiteľstiev v sociálnych veciach	1	2	3
8	nesystémovosť financovania organizácie prostredníctvom projektov, pričom málo financií je možné získať na budovanie kapacít organizácie, jej trvaloudržateľnosť a rozvoj	1	2	3
9	Prílišná administratíva a byrokracia týkajúca sa projektového manažmentu, ktorú vyžadujú donori/poskytovatelia dotácií/finančných príspevkov (MPSVR SR, VÚC, samospráva, IA MPVSR SR, nadácie atď.)	1	2	3
10	Nedostatok času manažmentu organizácie na rozvoj odborného personálu a zvyšovanie kvality poskytovaných služieb	1	2	3
11	Nedostatočné vedomosti a zručnosti v oblasti manažmentu sociálnych organizácií	1	2	3
12	Nedostatočné odborné vedomosti a odborná prax našich zamestnancov/kýň.	1	2	3
13	Neschopnosť nájsť dostatočne kvalitný personál na naše služby/opatrenia	1	2	3
14	Vysoká fluktuácia odborného personálu (napr. kvôli nízkym mzdám, nevieme ich udržať v organizácii atď.)	1	2	3
15	Nedostatok možností na ďalšie vzdelávanie a špecializáciu nášho odborného personálu	1	2	3
16	Nedostatok príkladov dobrej praxe a zdieľanie skúseností s inými pomáhajúcimi organizáciami	1	2	3
17	Máme problém identifikovať a nájsť našich potenciálnych klientov, ktorí potrebujú našu pomoc	1	2	3
18	Často vnímame prístup štátnych a verejných inštitúcií voči nám ako samozrejmosť, ktorú však odmietajú financovať, aj keď na to majú možnosti vo svojich dotačných alebo rozpočtových schémach	1	2	3
19	Získavanie ďalších vedomostí, prenos skúseností a príkladov dobrej praxe zo zahraničia (napr. počas konferencií, workshopov, nadnárodných projektoch atď.), napriek tomu, že naše služby sú rovnako dobré, alebo v niektorých aspektoch aj progresívnejšie	1	2	3
20	Vnímame absenciu istoty a právneho bezpečia (ukotveného v legislatíve jednotlivých zákonov, pod ktorými máme akreditácie a/alebo registrácie) pre fungovanie našej organizácie	1	2	3

21	Pociťujeme nedostatok možností a neochotu akceptácie našich pripomienok pri tvorbe verejných politík	1	2	3
22	Iné:	1	2	3

9. Na akú cieľovú skupinu sa primárne zameriava Vaša organizácia, respektíve, kto je za posledné tri roky Vaša primárna cieľová skupina (tá, ku ktorej priamo smerujú Vaše aktivity alebo služby)? Môžete vybrať viac možností.

9.1. Štruktúra podľa veku

1	Deti (0 – 6 rokov)
2	Deti (7 – 15 rokov)
3	Mládež (16 – 30 rokov)
4	Dospelí (31 - 50 rokov)
5	Seniori (viac ako 50 rokov)

Povinná otázka

9.2. Štruktúra podľa špecifik cieľovej skupiny

1	Pacienti a ľudia so zdravotným znevýhodnením a postihnutím
2	Ľudia bez domova
3	Užívatelia drog a drogovu závislé osoby
4	Etnické minority
5	Ľudia so sociálnym znevýhodnením
6	Ohrozené rodiny
7	Cudzinci, azylanti, žiadatelia o azyl
8	Týrané osoby
9	Deti a mládež v a/alebo z náhradnej starostlivosti
10	Nezamestnaní
11	Verejnosť bez špecifického znevýhodnenia
12	Rôzne organizácie
13	Zvieratá
14	Iné, prosím, doplňte:

10. Vo vzťahu k predchádzajúcej otázke týkajúcej sa Vašej primárnej cieľovej skupiny, uveďte, pre aký počet ľudí, resp. zvierat/organizácií, Vaša organizácia vykonáva činnosť/poskytuje služby (započítajte ľudí, organizácie, zvieratá, ktoré využívajú Vaše služby priamo na základe zmluvných vzťahov aj bez zmluvných vzťahov a ľudí, ktorí priamo využívajú voľne dostupné služby alebo aktivity Vašej organizácie) za rok 2018.

.....

Povinná otázka

11. Akú tendenciu vývoja má početnosť Vašej primárnej cieľovej skupiny/cieľových skupín, definované v predchádzajúcich otázkach za posledné tri roky (2016-2018)? Vyberte len jednu možnosť.

1	Počet ľudí/zvierat/iných organizácií v cieľovej skupine za dané obdobie rastie
2	Počet ľudí/zvierat/iných organizácií sa v cieľovej skupine za dané obdobie znižuje
3	Počet ľudí/zvierat/iných organizácií sa v cieľovej skupine za dané obdobie nemení
4	Počet ľudí/zvierat/iných organizácií v cieľovej skupine za dané obdobie kolíše

12. V akej obci má sídlo Vaša organizácia?

Uveďte obec alebo PSČ:.....

Povinná otázka

13. Ako by ste charakterizovali pôsobnosť Vašej organizácie za posledné tri roky (2016-2018)? Vyberte len jednu možnosť.

1	Komunitná (vybraná časť obce) -> pokračovať ot. 15
2	Miestna (obec, resp. okres) -> pokračovať ot. 15
3	Regionálna (viacero obcí v rôznych okresoch, viacero okresov, resp. kraj) -> pokračovať ot. 14
4	V rámci viacerých regiónov (viac ako jeden región) -> pokračovať ot. 14
5	Celoslovenská (štátna) -> pokračovať ot. 15
6	európska -> pokračovať ot. 15
7	Globálna -> pokračovať ot. 15

Povinná otázka

14. V prípade, že ste v predchádzajúcej otázke uviedli regionálnu pôsobnosť alebo pôsobnosť v rámci regiónov, v rámci akého kraja alebo krajov Vaša organizácia pôsobí? (môžete uviesť aj viac možností)

1	Bratislavský kraj
2	Trnavský kraj
3	Trenčiansky kraj
4	Nitriansky kraj
5	Žilinský kraj
6	Banskobystrický kraj
7	Košický kraj
8	Prešovský kraj

Povinná otázka

15. V ktorom roku bola organizácia zaregistrovaná:

.....

Povinná otázka

16. Od ktorého roku ste reálne začali vykonávať aktivity (môže nastať situácia, kedy ste aktivity vykonávali už skôr ako neformálna iniciatíva alebo ste začali s aktivitami neskôr z rôznych príčin, napr. ste čakali na schválenie projektu):

.....

17. Prečítam Vám niekoľko výrokov charakterizujúcich možné ciele organizácie. Porovnajte každý výrok so súčasným poslaním Vašej organizácie a ohodnoťte ho podľa toho, do akej miery zodpovedá alebo nezodpovedá tomu, o čo sa Vaša organizácia skutočne usiluje a čo skutočne robí. Použite pritom stupnicu od 1 do 5, pričom 1 znamená „vôbec nezodpovedá“ a 5 „úplne zodpovedá“.

1

2

3

4

5

Vôbec nezodpovedá – Skôr nezodpovedá – Ani nezodpovedá, ani zodpovedá – Skôr zodpovedá – Úplne zodpovedá

	Výrok	1	2	3	4	5
1	Poskytovať služby užívateľom a klientom podľa ich potrieb					

2	Ovplyvňovať politické a legislatívne rozhodnutia v zmysle požiadaviek našich záujmových skupín	1	2	3	4	5
3	Budovať priateľské vzťahy vo vnútri organizácie	1	2	3	4	5
4	Zlepšovať kvalitu života klientov prostredníctvom poskytovania služieb	1	2	3	4	5
5	Združovať členov organizácie do skupiny a budovať spoločenstvo, ktoré potom samostatne jedná a realizuje svoje ciele a predstavy	1	2	3	4	5
6	Formulovať politické a ideologické postoje	1	2	3	4	5
7	Trvalo zlepšovať, prípadne rozširovať ponuku služieb a činností	1	2	3	4	5
8	Prepájať ľudí, ktorí majú spoločné záujmy	1	2	3	4	5
9	Rozvíjať solidaritu medzi ľuďmi v obci, kraji, v krajine	1	2	3	4	5
10	Rozvíjať ponuku služieb a aktivít na základe priania a potrieb našich záujmových skupín	1	2	3	4	5
11	Byť verejným hlasom určitej skupiny a/alebo určitého záujmu	1	2	3	4	5
12	Prekonávať bariéry medzi rozdielnymi skupinami ľudí	1	2	3	4	5
13	Upozorňovať verejnosť na určité témy	1	2	3	4	5
14	Bojovať našimi aktivitami proti sociálnemu vylúčeniu	1	2	3	4	5
15	Vytvárať priestor pre pravidelné stretávanie sa členov organizácie	1	2	3	4	5
16	Poskytovať služby ľuďom, ktorí za ne nemôžu ponúknuť žiadnu náklady pokrývajúcu protislužbu	1	2	3	4	5
17	Budovanie dôvery medzi ľuďmi pochádzajúcimi z rozdielnych prostredí	1	2	3	4	5
18	Usilovať o zmenu politického/ideologického prostredia	1	2	3	4	5
19	Ponúkať individuálnu pomoc naším cieľovým skupinám	1	2	3	4	5

Povinná otázka

18. **Vyberte všetky aktivity, ktoré realizovali platení a neplatení pracovníci vo Vašej organizácii za rok 2018 a odhadnite percentuálny podiel všetkého pracovného času odpracovaného platenými (zamestnanci, živnostníci, na iný typ zmluvy, aktívni pracovníci a pod.) aj neplatenými pracovníkmi (dobrovoľníkmi, členmi, stážistami a pod.), ktorý je venovaný jednotlivým činnostiam a úlohám vykonávaným vo Vašej organizácii. Súčet percentuálneho vyjadrenia by mal v stĺpci „všetci“ tvoriť 100 percent. (Najskôr odhadnite percentuálny podiel všetkého pracovného času pre platených aj neplatených pracovníkov spolu, napr. 30%. Následne rozdeľte, koľko z toho odpracovali platení a koľko neplatené pracovníci, napr. 5% a 25%).**

	Činnosť, aktivita	Všetci spolu	Platení pracovníci	Neplatení pracovníci
1	Poskytovanie sociálnych služieb			
2	Vzdelávanie			
3	Výskum a vývoj			
4	Publikačná činnosť			
5	Lobovanie			
6	Obhajoba práv a záujmov			
7	Pripomienkovanie a podieľanie sa na tvorbe koncepčných a legislatívnych dokumentov			
8	Riadenie dobrovoľníkov			
9	Aktivity pre členov organizácie			
10	Riadenie platených pracovníkov			
11	Fundraising, písanie projektov			
12	Administratívna činnosť			
13	Komunikácia s médiami, PR			
14	Organizácia podujatí (kultúrnych, športových, iných)			
15	Poskytovanie poradenstva a informácií			
16	Organizácia a koordinácia voľno-časových aktivít			
17	Poskytovanie prvej pomoci, hasičské práce, pátracia a záchranárska činnosť			
18	Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochrana voľne žijúcich zvierat			
19	Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu kult. dedičstva, tradícií, remesiel, kultúrnych pamiatok			
20	Účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politik na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni			
21	Poskytovanie grantov, regranting			
22	Aktivity v oblasti ochrany spotrebiteľa			
23	Iné aktivity, ktorým sa venujete, prosím, doplňte:			

SPOLU	100%	-	-
-------	------	---	---

Povinná otázka

19. Menil sa od vášho vzniku charakter vašich aktivít? Vyberte len jednu možnosť.

1	Tie isté aktivity realizujeme nepretržite od svojho vzniku, pričom ich charakter sa nezmenil
2	Tie isté aktivity realizujeme s prestávkami, nepravidelne, nárazovo (z rôznych dôvodov – zmena vedenia, personálu, podľa financií...), pričom ich charakter sa nezmenil
3	Aktivity realizujeme s obmenami, podľa toho, aké témy sú práve aktuálne (prispôsobujeme im svoje aktivity)
4	Aktivity realizujeme s obmenami, podľa typu projektov, ktoré získame účelovo na projektovo oprávnené typy aktivít
5	Iné, prosím, doplňte:

20. Vyhodnocujete prínos/vplyv svojich aktivít? Môžete vybrať viac možností.

1	Áno, systematicky, máme na to vlastné nástroje
2	Áno, systematicky, používame overené metodiky iných organizácií, resp. všeobecné metodiky ako SIA, SROI a pod.
3	Áno, ale len keď to vyžaduje donor/projekt
4	Nie
5	Iné, prosím, doplňte:

21. Aké je zameranie Vašej organizácie z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti? Pre koho realizujete Vaše aktivity? (vyberte jednu možnosť, ktorá je najviac charakteristická pre Vašu organizáciu).

1	Širokú verejnosť, verejnosť bez obmedzenia
2	Okruh ľudí/komunitu na základe geografického hľadiska (v blízkosti vašej organizácie) alebo na základe charakteru služby (môže byť určené pre celé Slovensko, ale ide o špecifickú službu, ktorú využíva iba určitý počet ľudí), užívatelia však nemusia byť členovia organizácie
3	Iba pre členov organizácie

4	Pre konkrétneho jednotlivca či rodinu (napr. organizovanie zbierky pre jednotlivca či rodinu)
5	Iné, prosím, doplňte:

Povinná otázka

22. Aký bol dôvod vzniku Vašej organizácie? Vyjadrite sa ku každému výroku na 5 stupňovej škále, kde 1 je úplne nevýznamný dôvod a 5 je veľmi významný dôvod.

1 2 3 4 5

Úplne nevýznamný – Skôr nevýznamný – Ani významný, ani nevýznamný – Skôr nevýznamný – Veľmi významný

1	Súkromné spoločnosti neposkytovali takúto službu/produkt, tzn. na trhu takáto služba chýbala, preto sme vznikli.	1	2	3	4	5
2	Verejná správa a samospráva neposkytovala takúto službu/produkt, resp. nie v dostatočnom objeme a/alebo rozsahu, pretože na to nemá kapacity (finančné, personálne...) alebo takýto produkt poskytuje, no so znakmi klientelizmu alebo korupcie, preto sme vznikli	1	2	3	4	5
3	Vznikli sme na základe osobného záujmu zakladateľov, tzn. zakladateľ sa riadil svojimi potrebami a motívmi na sebarealizáciu a/alebo osobnými motívmi, preto sme vznikli.	1	2	3	4	5
4	Chceli sme poskytovať služby samým sebe, sme uzavreté združenie, ktoré poskytuje vzájomné výhody svojim členom.	1	2	3	4	5
5	Vníмали sme potrebu existencie neziskovej organizácie v danej lokalite na Slovensku ako doplnok k verejným organizáciám a súkromným firmám, preto sme vznikli.	1	2	3	4	5
6	Vnímame, že na trhu chýba dôveryhodný partner a podľa nášho názoru sa mimovládna nezisková organizácia javí ako dôveryhodnejší poskytovateľ statkov/služieb, preto sme vznikli.	1	2	3	4	5
7	Boli sme založení v partnerstve so štátnou správou/samosprávou; štátna správa/samospráva nám pomohla so založením; štátna správa/samospráva bola náš zriaďovateľ/spoluzriaďovateľ.	1	2	3	4	5
8	Takýto produkt/služba bol potrebný pre komunitu ľudí žijúcich vo vidieckej oblasti, chceli sme prispieť k rozvoju danej lokality na vidieku. (za vidiek sa považujú sídla s hustotou menšou ako 150 obyvateľov/km ² , resp. obce do 5 000 obyvateľov)	1	2	3	4	5
9	Založili sme našu organizáciu ako atypickú formu podnikania – nechceli sme vyslovene podnikat ani zakladať sociálny podnik, ale činnosti, ktoré robíme sú všeobecne prospešné (prospešné pre širšie okolie) a dá sa nimi dosahovať zisk, ktorý vraciame do hlavnej činnosti organizácie.	1	2	3	4	5
10	Iné, prosím, doplňte:	1	2	3	4	5

Povinná otázka

23. Na koľko percent (0 až 100 percent) sa Vám darí naplniť pôvodnú motiváciu/motivácie, pre ktorú/é ste vznikli?

Uveďte percentá:.....

24. S kým a ako spolupracuje Vaša organizácia (pod spoluprácou nemyslíme poskytovanie finančných a nefinančných zdrojov)? Pri každom subjekte, s ktorým spolupracujete, uveďte formu spolupráce.

t.j. uveďte poradové číslo alebo čísla podľa toho, akú formou spolupráce s danými subjektmi máte podľa karty B.

	Subjekty spolupráce	Formy spolupráce – uveďte čísla podľa karty B
1	Samospráva na úrovni mesta/obce	
2	Regionálna a krajská samospráva	
3	Štátna správa	
4	Medzinárodné inštitúcie	
5	Podnikateľský sektor	
6	Vysoká škola/univerzita	
7	Základná škola	
8	Stredná škola	
9	Iné mimovládne neziskové organizácie - domáce	
10	Iné mimovládne neziskové organizácie - zahraničné	
11	Individuálni odborníci a odborníčky v relevantnej oblasti	
12	Iné, prosím, doplňte:	

Karta B - Formy spolupráce

1	Sme členmi poradných orgánov
2	Zúčastňujeme sa pravidelne rokovaní orgánov verejnej moci
3	Pripomienkujeme návrhy právnych predpisov alebo verejných politík
4	Spolupracujeme na realizácii spoločných projektov a podujatí
5	Realizujeme neformálnu spoluprácu/partnerstvo pri organizovaní aktivít
6	Vykonávame služby vo verejnom záujme (sociálne služby, zdravotnícke služby, akreditované vzdelávanie, sme zaradení do siete škôl a školských zariadení a pod.)
7	Realizujeme monitoring a kontroli
8	Spolupracujeme v rámci odbornej praxe
9	Spolupracujeme v oblasti výskumu a vzdelávania

Uvedte bližšie informácie o formálnom lídrovi Vašej organizácie. V prípade, že organizácia má viac lídrov, uveďte informácie o osobe, ktorú vnímate ako hlavného lídra.

28. Aký je vek lídra Vašej organizácie?

.....

Povinná otázka

29. Aké je najvyššie dosiahnuté vzdelanie lídra Vašej organizácie?

1	Stredoškolské bez maturity
2	Stredoškolské s maturitou
3	Vysokoškolské 1. stupňa (bakalár)
4	Vysokoškolské 2.stupňa (magister, inžinier)
5	Vysokoškolské 3.stupňa (PhD.)
6	Iné, prosím, doplňte

30. Aké je zameranie vzdelania lídra Vašej organizácie (poslednej absolvovanej školy)?

1	Prírodné vedy
2	Technické vedy
3	Spoločenské vedy
4	Lekárske a farmaceutické vedy
5	Humanitné vedy
6	Pôdohospodárske vedy
7	Iné, prosím, doplňte:

31. Od ktorého roku pôsobí súčasný líder vo vedení Vašej organizácie ?

.....

Povinná otázka

32. Akú funkciu súčasný líder Vašej organizácie vykonáva? (môžete uviesť aj viac možností))

1	Riaditeľ
2	Štatutár
3	člen správnej rady
4	kontrolór/revízor
5	tímový vedúci
6	Iné, prosím, doplňte

Nasledujú otázky ohľadom osôb pracujúcich vo Vašej organizácii a zabezpečujúcich Vaše služby, pričom s nimi môžete mať rôzne typy právnych vzťahov.

Na karte C označte krížikom, ktoré typy sú vo Vašej organizácii uplatňované, podľa toho sa zorientujete, ktoré otázky sa Vás týkajú. V otázkach sa pýtame na štruktúru pracovníkov v neziskovom sektore, chceme tak získať argumenty pre podporu neziskového sektora (napr. podľa vzdelania – ak v sektore pôsobia prevažne ľudia s vysokoškolským vzdelaním, je to argument pre vyššie platy v sektore – podpora zo strany štátu).

Karta C

Typ právneho vzťahu v roku 2018	Uplatňujeme	Otázky
1. zamestnanec (pracovná zmluva na plný či čiastočný úväzok, dohoda o vykonaní práce, dohoda o pracovnej činnosti, dohoda o brigádnickej práci študenta, dohoda o absolventskej praxi, dohoda o aktivačnej činnosti)		33 – 38, 43 – 44 (ot. 43-44 vyplniť aj v prípade, že ste nemali daný typ zamestnancov v roku 2018, ale v minulosti áno)
2. pracovník na živnosť (vyplácaný na základe predloženej faktúry), pracovník na mandátnu zmluvu, príkaznú zmluvu, zmluvu o dielo		39 – 42, 43 – 44 (ot. 43-44 vyplniť aj v prípade, že ste nemali daný typ pracovníkov v roku 2018, ale v minulosti áno)
3. ľudia pracujúci bez nároku na finančnú odmenu, napr. dobrovoľník (na základe písomnej alebo ústnej dohody), stážista, praktikant (ak to nie je podľa dohody o absolventskej praxi v bode 1 karty C), člen		45 – 46 (ot. 47 – 52 vyplniť aj v prípade, že ste nemali dobrovoľníkov v roku 2018, ale v minulosti áno)

V prípade, že jedna osoba pôsobila vo Vašej organizácii na viacerých pozíciách (napr. pol roka dobrovoľník a tri mesiace zamestnaný, alebo tri mesiace zamestnaný a polroka na živnosť), uvádzajte túto osobu len raz a to na pozícii, kde pôsobila najdlhšie, resp. podľa objemu odpracovaných činností.

33. Uveďte bližšie údaje o osobách, ktoré pracujú vo Vašej organizácii a podieľajú sa na zabezpečení jej služieb a aktivít v rámci pracovno-právnych vzťahov t.j. ako zamestnanci na pracovný pomer alebo dohody o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru. Údaje uvádzajte počas roka 2018. Uveďte fyzický, nie prepočítaný počet zamestnancov.

		Ženy	Muži
1	Spolu počet ľudí pracujúcich v organizácii v rámci pracovno-právnych vzťahov		
2	- Z toho počet ľudí pracujúcich na plný pracovný úväzok		

3	- Z toho počet ľudí na polovičný alebo iný skrátený pracovný úväzok		
4	- Z toho počet ľudí zamestnaných na dohody mimo pracovného pomeru (dohody o pracovnej činnosti, dohody o vykonaní práce a dohody o brigádnickej práci študenta)		
5	- Z toho počet ľudí na dohody na dohodu o absolventskej praxi		
6	- Z toho počet na dohody o aktivačnej činnosti (aktivačný pracovník platený úradom)		
7	- Iné, prosím, doplňte:		

Povinná otázka

34. Aká je štruktúra Vašich zamestnancov podľa priemernej dĺžky pracovného pomeru? Uveďte počet pri každej kategórii.

	Dĺžka pracovného pomeru	Počet zamestnancov
1	Menej ako 1 rok	
2	Viac ako 1 rok, menej ako 3 roky	
3	Viac ako 3 roky, menej ako 5 rokov	
4	Viac ako 5 rokov, menej ako 10 rokov	
5	Viac ako 10 rokov	

35. Aká je štruktúra Vašich zamestnancov podľa najvyššieho dosiahnutého vzdelania. Uveďte počet pri každej kategórii.

	Najvyššie dosiahnuté vzdelanie	Počet zamestnancov
1	Základné	
2	Stredoškolské bez maturity	
3	Stredoškolské s maturitou	
4	Vysokoškolské 1. stupeň	
5	Vysokoškolské 2. stupeň	
6	Vysokoškolské 3. stupeň	

36. Aká je štruktúra Vašich zamestnancov z hľadiska veku? Uveďte počet pri každej kategórii.

	Vek	Počet
1	16 – 19 rokov	
2	20 až 24 rokov	
3	25 až 30 rokov	
4	31 až 50 rokov	
5	51 až 65 rokov	
6	66 a viac rokov	

37. Uveďte počty osôb ku konkrétnym kategóriám znevýhodnených ľudí na trhu práce, v prípade, ak ich Vaša organizácia zamestnáva. Uveďte počet pri každej kategórii. Ak nezamestnávate znevýhodnených ľudí na trhu práce, pokračujte ot. 38 (ak máte pracovníkov podľa bodu 2 v karte C), resp. ot. 42.

	Kategória znevýhodnenej osoby	Počet
1	občan mladší ako 26 rokov veku, ktorý ukončil príslušným stupňom vzdelania sústavnú prípravu na povolanie v dennej forme štúdia pred menej ako dvomi rokmi a od jej ukončenia nemal pravidelne platené zamestnanie	
2	občan starší ako 50 rokov veku	
3	občan vedený v evidencii uchádzačov o zamestnanie najmenej 12 po sebe nasledujúcich mesiacov	
4	občan, ktorý dosiahol vzdelanie nižšie ako stredné odborné vzdelanie	
5	občan, ktorý najmenej 12 po sebe nasledujúcich kalendárnych mesiacov pred zaradením do evidencie uchádzačov o zamestnanie nemal pravidelne platené zamestnanie (pravidelne platené zamestnanie je zamestnanie, ktoré trvalo najmenej šesť po sebe nasledujúcich mesiacov)	
6	štátny príslušník tretej krajiny, ktorému bol udelený azyl, alebo ktorému bola poskytnutá doplnková ochrana	
7	občan, ktorý žije ako osamelá dospelá osoba s jednou alebo viacerými osobami odkázanými na jeho starostlivosť, alebo osoba starajúca sa aspoň o jedno dieťa pred skončením povinnej školskej dochádzky	
8	občan so zdravotným postihnutím	
9	občan patriaci k národnostnej menšine alebo etnickej menšine a ktorý potrebuje rozvíjať svoje jazykové znalosti, odborné znalosti alebo nadobúdať pracovné skúsenosti na účely získania trvalého zamestnania	
10	zraniteľná osoba podľa §2 ods. 6 zákona č. 112/2018 Z.z. o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorou môže byť 1/ prijímateľ sociálnej služby; 2/ fyzická osoba v nepriaznivej sociálnej situácii; 3/ plnoletá fyzická osoba po skončení ústavnej starostlivosti dosiahnutím plnoletosti, plnoletá fyzická osoba, ktorej bola poskytovaná na základe dohody starostlivosť v zariadení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately po skončení výkonu súdneho rozhodnutia dovŕšením plnoletosti, alebo plnoletá fyzická osoba, ktorá bola zverená do osobnej starostlivosti inej fyzickej osoby ako rodiča, do pestúnskej starostlivosti alebo ktorej bol súdom ustanovený poručník, 4/ fyzická	

	osoba odkázaná na pomoc inej fyzickej osoby, 5/ fyzická osoba navracajúca sa na trh práce po skončení poberania materského, ak nepoberá rodičovský príspevok, alebo po skončení poberania rodičovského príspevku, a to 18 mesiacov od skončenia poberania materského alebo od skončenia poberania rodičovského príspevku, ak je najneskôr do 6 mesiacov od skončenia poberania materského alebo rodičovského príspevku vedená v evidencii uchádzačov o zamestnanie, 6) fyzická osoba navracajúca sa na trh práce po skončení vykonávania osobnej asistencie alebo po skončení poberania peňažného príspevku na opatrovanie, a to 18 mesiacov od skončenia vykonávania osobnej asistencie alebo od skončenia poberania peňažného príspevku na opatrovanie, ak je najneskôr do 6 mesiacov od skončenia vykonávania osobnej asistencie alebo od skončenia poberania peňažného príspevku na opatrovanie vedená v evidencii uchádzačov o zamestnanie, 7) fyzická osoba, ktorá je poberateľom starobného dôchodku, 8) fyzická osoba – nepodnikateľ, ktorej mesačný príjem nepresahuje trojnásobok sumy životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu podľa osobitného predpisu; 9) fyzická osoba po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody, z výkonu väzby alebo z výkonu ochrannnej výchovy, 10) fyzická osoba bez štátnej príslušnosti,	
--	---	--

38. Uveďte bližšie údaje o osobách, ktoré sa podieľajú na zabezpečení služieb a aktivít Vašej organizácie za finančnú odmenu v rámci iných ako pracovno-právnych vzťahov (napríklad v rámci príkaznej, mandátnej zmluvy, zmluvy o dielo a pod. podľa bodu 2, Karta C). Údaje uvádzajte počas roka 2018.

		Ženy	Muži
1	Počet ľudí, ktorí sa podieľajú na zabezpečení služieb a aktivít Vašej organizácie za finančnú odmenu v rámci iných ako pracovno-právnych vzťahov		

Povinná otázka

39. Aká je štruktúra pracovníkov ktorí sa podieľajú na zabezpečení jej služieb a aktivít za finančnú odmenu v rámci iných ako pracovno-právnych vzťahov, podľa priemernej dĺžky spolupráce? Uveďte počet pri každej kategórii.

	Dĺžka spolupráce	Počet ľudí
1	Menej ako 1 rok vrátane	

2	Viac ako 1 rok, menej ako 3 roky vrátane	
3	Viac ako 3 roky, menej ako 5 rokov vrátane	
4	Viac ako 5 rokov, menej ako 10 rokov vrátane	
5	Viac ako 10 rokov	

40. Aká je štruktúra pracovníkov, ktorí sa podieľajú na zabezpečení služieb a aktivít za finančnú odmenu v rámci iných ako pracovno-právnych vzťahov, podľa najvyššie dosiahnutého vzdelania? Uveďte počet pri každej kategórii.

	Najvyššie dosiahnuté vzdelanie	Počet zamestnancov
1	Základné	
2	Stredoškolské bez maturity	
3	Stredoškolské s maturitou	
4	Vysokoškolské 1. stupeň	
5	Vysokoškolské 2. stupeň	
6	Vysokoškolské 3. stupeň	

41. Aká je štruktúra pracovníkov, ktoré pracujú vo Vašej organizácii a podieľajú sa na zabezpečení jej služieb a aktivít za finančnú odmenu v rámci iných ako pracovno-právnych vzťahov z hľadiska veku? Uveďte počet pri každej kategórii.

	Vek	Počet
1	16 až 19 rokov	
2	20 až 24 rokov	
3	25 až 30 rokov	
4	31 až 50 rokov	
5	51 až 65 rokov	
6	66 a viac rokov	

42. Uveďte počty osôb ku konkrétnym kategóriám znevýhodnených ľudí na trhu práce, v prípade, že ich Vaša organizácia kontrahuje inak ako v rámci pracovno-právnych vzťahov a podieľajú sa na zabezpečení služieb a aktivít Vašej organizácie za finančnú odmenu. Uveďte počet pri každej kategórii. Ak nezamestnávate znevýhodnených ľudí na trhu práce, pokračujte ot. 43.

	Kategória znevýhodnenej osoby	Počet
1	občan mladší ako 26 rokov veku, ktorý ukončil príslušným stupňom vzdelania sústavnú prípravu na povolanie v dennej forme štúdia pred menej ako dvomi rokmi a od jej ukončenia nemal pravidelne platené zamestnanie	
2	občan starší ako 50 rokov veku	
3	občan vedený v evidencii uchádzačov o zamestnanie najmenej 12 po sebe nasledujúcich mesiacov	
4	občan, ktorý dosiahol vzdelanie nižšie ako stredné odborné vzdelanie	
5	občan, ktorý najmenej 12 po sebe nasledujúcich kalendárnych mesiacov pred zaradením do evidencie uchádzačov o zamestnanie nemal pravidelne platené zamestnanie (pravidelne platené zamestnanie je zamestnanie, ktoré trvalo najmenej šesť po sebe nasledujúcich mesiacov)	
6	štátny príslušník tretej krajiny, ktorému bol udelený azyl, alebo ktorému bola poskytnutá doplnková ochrana	
7	občan, ktorý žije ako osamelá dospelá osoba s jednou alebo viacerými osobami odkázanými na jeho starostlivosť, alebo osoba starajúca sa aspoň o jedno dieťa pred skončením povinnej školskej dochádzky	
8	občan so zdravotným postihnutím	
9	občan patriaci k národnostnej menšine alebo etnickej menšine a ktorý potrebuje rozvíjať svoje jazykové znalosti, odborné znalosti alebo nadobúdať pracovné skúsenosti na účely získania trvalého zamestnania	

43. Zakrúžkujte, ktoré z uvedených prvkov manažmentu sú pri platených zamestnancoch a pracovníkoch vo Vašej organizácii prítomné.

1	V organizácii máme jasne definované práva a povinnosti pracovníkov organizácie.
2	Zabezpečujeme ochranu zdravia a bezpečnosti pracovníkov pri výkone ich činnosti.
3	Máme definovanú náplň práce a profil pracovníkov pre jednotlivé pozície.
4	Pracovníci sú pred začiatkom vykonávania ich práce informovaní o organizácii a o svojej role v nej.
5	Noví pracovníci sú predstavení personálu a klientom, s ktorými budú prichádzať do kontaktu.
6	Máme vypracovaný systém zaškolenia a prípravy pracovníkov.

7	Pracovníkom poskytujeme potrebnú podporu pri vykonávaní ich práce.
8	Neformálne a formálne oceňujeme pracovníkov a ich prínos pre organizáciu, klientov a komunitu.
9	Vydávame pracovníkom písomné potvrdenie o pôsobení v organizácii (referencie), ak o to požiadajú.
10	Máme vytvorený funkčný systém evidencie pracovníkov v organizácii.
11	Máme zavedený systém hodnotenia pracovníkov v organizácii.
12	Pracovníci organizácie sa spolupodieľajú na rozhodovaní o jej smerovaní a aktivitách.
13	Máme vypracovaný systém kariérového rastu pracovníkov.
14	Podporujeme pracovníkov v ďalšom vzdelávaní (umožňujeme účasť na kurzoch, vzdelávacích podujatiach a pod.)

Povinná otázka

44. Uveďte bližšie údaje o osobách, ktoré sa podieľajú na zabezpečení a vykonávaní aktivít a služieb Vašej organizácie bez nároku na finančnú odmenu. Uveďte všetky osoby, aj tie, ktoré nemajú uzatvorenú písomnú zmluvu s organizáciou. Údaje uvádzajte počas roka 2018.

		Muži	Ženy
1	Spolu počet ľudí, ktorí sa podieľajú na zabezpečení aktivít a služieb organizácie bez nároku na odmenu		
2	- Z toho aktívni členovia (členovia aktívne sa podieľajúci na aktivitách a činnosti združenia)		
3	- Z toho dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu v rámci SR a sú zo SR		
4	- Z toho dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu v rámci SR a sú zo zahraničia (nie sú občanmi SR), napr. EDS (európska dobrovoľnícka služba) dobrovoľníci		
5	- Z toho dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu mimo SR		
6	- Z toho stážisti		
7	- Z toho iné osoby pracujúce pre organizáciu bez nároku na odmenu		

Povinná otázka

45. Aká je štruktúra osôb, ktoré sa podieľajú bezodplatne na zabezpečení aktivít a služieb Vašej organizácie z hľadiska veku?

	Vek	Počet
1	Do 15 rokov vrátane	
2	16 až 19 rokov	
3	20 až 24 rokov	
4	25 až 30 rokov	
5	31 až 50 rokov	
6	51 až 65 rokov	
7	66 a viac rokov	

46. Odhadnite v priemere počet hodín odpracovaných pre Vašu organizáciu osobami bez nároku na odmenu za rok 2018:

1	Koľko hodín u vás v priemere odpracoval jeden člen za rok 2018	
2	Koľko hodín u vás v priemere odpracoval jeden slovenský dobrovoľník v rámci SR za rok 2018	
3	Koľko hodín u vás v priemere odpracoval jeden zahraničný dobrovoľník v rámci SR (napr. dobrovoľník z EDS – európska Dobrovoľnícka Služba)	
4	Koľko hodín u vás v priemere odpracoval jeden slovenský dobrovoľník mimo SR za rok 2018	
5	Koľko hodín u vás v priemere odpracoval jeden stážista za rok 2018	
6	Koľko hodín u vás v priemere odpracovala iná osoba pracujúca pre organizáciu bez nároku na odmenu za rok 2018	

Povinná otázka

Ďalšie otázky sa týkajú len činnosti dobrovoľníkov (t.j. nie členov, stážistov a iných osôb, ktoré vykonávajú pre organizáciu činnosti bez nároku na odmenu) a to všeobecne, nielen za rok 2018. Dobrovoľníkom je fyzická osoba, ktorá na základe svojho slobodného rozhodnutia bez nároku na odmenu vykonáva pre inú osobu s jej súhlasom v jej prospech alebo vo verejný prospech dobrovoľnícku činnosť založenú na svojej schopnosti, zručnosti alebo vedomosti a spĺňa podmienky ustanovené týmto zákonom, ak dobrovoľnícku činnosť a) vykonáva mimo svojich pracovných povinností, služobných povinností a študijných povinností vyplývajúcich jej zo zákona, z pracovnej zmluvy, zo služobnej zmluvy, zo študijného poriadku alebo z iného obdobného pre neho záväzného dokumentu, b) nevykonáva pre orgán alebo funkcionára právnickej osoby, ktorej je členom, zamestnancom, žiakom alebo študentom, c) vykonáva mimo svojho podnikania

alebo inej samostatnej zárobkovej činnosti .Ak ste činnosť dobrovoľníkov nikdy nevyužili, pokračujte otázkou č. 52.

47. (Otázka zrušená) Do akých aktivít sa zapájajú dobrovoľníci vo Vašej organizácii? Môžete uviesť aj viac možností.

1	Organizovanie alebo pomoc pri realizácii aktivity alebo podujatia, aktívna účasť na kampani (napr. propagácia organizácie, jej poslania, vybranej témy)
2	Administratívne činnosti, práca v kancelárii
3	Získavanie finančných zdrojov, oslovovanie darcov, aktívna účasť na realizácii verejnej zbierky
4	Lektorská činnosť, realizácia vzdelávania, školení, neformálne vzdelávanie, doučovanie
5	Poskytovanie poradenstva (sociálneho, psychologického, právneho), poskytovanie informácií
6	Organizácia a koordinácia voľno-časových aktivít detí, mládeže, seniorov, klientov v zariadeniach sociálnych služieb
7	Sprevádzanie a navštevovanie ľudí - sociálno-psychologická podpora ľudí v domácnostiach, nemocniciach, hospicioch, zariadeniach sociálnych služieb, bezplatná osobná asistencia pre občanov so zdravotným postihnutím
8	Poskytovanie prvej pomoci, hasičské práce, pátracia a záchranárska činnosť
9	Zapájanie sa do aktivít zameraných na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochrana voľne žijúcich zvierat
10	Zapájanie sa do aktivít zameraných na zachovávanie, ochranu a obnovu kultúrneho dedičstva, tradícií, remesiel, kultúrnych pamiatok
11	Práce súvisiace s údržbou, opravami alebo výstavbou zariadení, nehnuteľností, či kultúrnych pamiatok
12	Zabezpečovanie dopravy/odvozu osôb a materiálu, zber, poskytovanie alebo doručovanie jedla alebo iných tovarov
13	Aktívne bezplatné plnenie funkcie trénera alebo rozhodcu
14	Advokácia, obhajoba práv určitej skupiny ľudí, podpora, pomoc ľuďom, ktorých niekto utlačoval, ohrozoval, ktorí sami nevedeli získať to, na čo mali nárok
15	Tlmočenie a prekladanie
16	Medializácia a vzťahy s verejnosťou, napr. príprava tlačovej konferencie, príprava správ pre médiá, komunikácia s médiami, kontaktovanie médií, vystupovanie v médiách
17	Grafické práce, napr. tvorba propagačných materiálov, pozvánok, výročnej správy

18	Príprava a spravovanie webovej stránky, facebookovej stránky, vyhľadávanie informácií cez internet
19	Participácia - účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politík na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni
20	Akákoľvek ďalšia forma pomoci, ktorá nespadá pod vyššie uvedené, bližšie špecifikujte:

Povinná otázka

48. Zapájate do činnosti ako dobrovoľníkov tieto kategórie dobrovoľníkov? (Môžete označiť ako viac možností)

1	Pravidelní dobrovoľníci (dobrovoľníčia minimálne raz mesačne)
2	Nepravidelní dobrovoľníci (dobrovoľníčia menej ako raz mesačne)
3	Firemní dobrovoľníci
4	Virtuálni/on-line dobrovoľníci

Povinná otázka

49. Považujete počet dobrovoľníkov, s ktorými spolupracujete za dostatočný?

1	Úplne dostatočný
2	Skôr dostatočný
3	Skôr nedostatočný
4	Úplne nedostatočný
5	Neviem posúdiť

Povinná otázka

50. Zakrúžkujte, ktoré z prvkov manažmentu dobrovoľníkov sú vo Vašej organizácii uplatňované.

1	V organizácii máme určenú osobu poverenú koordináciou dobrovoľníkov .
2	Osoba zodpovedná za koordináciu dobrovoľníkov (spolu)rozhoduje o všetkých otázkach v organizácii, ktoré sa týkajú dobrovoľníkov v organizácii.
3	Rozumieme definícii dobrovoľníka v zmysle zákona o dobrovoľníctve č. 406/2011 Z.z. a aplikujeme ho v práci s dobrovoľníkmi.
4	V organizácii máme jasne definované práva a povinnosti dobrovoľníkov organizácie.
5	Zabezpečujeme ochranu zdravia a bezpečnosti dobrovoľníkov pri výkone ich činnosti.
6	S dobrovoľníkmi uzatvárame ústnu alebo písomnú zmluvu o dobrovoľníckej činnosti.

7	V organizácii máme vytvorené zázemie pre dobrovoľníkov (priestor na stretávanie sa, na prezliekanie, úschovu vecí...), respektíve dokážeme ho vytvoriť aj v exteriéri.
8	Dokážeme zabezpečiť krytie nákladov, ktoré vznikajú dobrovoľníkom pri výkone dobrovoľníckych aktivít.
9	Dobrovoľníkov vnímame ako súčasť organizácie. Pracovníci a členovia organizácie sú informovaní/informované o role dobrovoľníkov v organizácii.
10	Máme definovanú náplň práce a profil dobrovoľníkov pre jednotlivé pozície.
11	Máme vypracovaný systém vyhľadávania dobrovoľníkov, komunikáciu s uchádzačmi o voľné dobrovoľnícke pozície a tiež spôsob výberu dobrovoľníkov, ktoré aplikujeme v praxi.
12	Dobrovoľníci sú pred začiatkom vykonávania dobrovoľníckej činnosti informovaní o organizácii a o svojej role v nej.
13	Noví dobrovoľníci sú predstavení personálu a klientom, s ktorými budú prichádzať do kontaktu.
14	Máme vypracovaný systém zaškolenia a prípravy dobrovoľníkov a aplikujeme ho v praxi
15	Aktívne komunikujeme s dobrovoľníkmi a poskytujeme im potrebnú podporu pri vykonávaní dobrovoľníckej činnosti
16	Neformálne a/alebo formálne oceňujeme dobrovoľníkov a ich prínos pre organizáciu, klientov a komunitu.
17	Vydávame dobrovoľníkom písomné potvrdenie o dobrovoľníckej činnosti, ak o to požiadajú.
18	Máme vytvorený funkčný systém evidencie dobrovoľníkov a dokumentáciu k dobrovoľníckemu programu
19	Máme zavedený systém hodnotenia dobrovoľníckeho programu a aplikujeme ho v praxi

Povinná otázka

51. Vyjadrite váš súhlas alebo nesúhlas s jednotlivými výrokmi vo vzťahu k prínosu dobrovoľníkov pre Vašu organizáciu. Pri hodnotení použite body 1 – 5, pričom 1 znamená „vôbec nesúhlasím“ a 5 „absolútne súhlasím“.

1 2 3 4 5

Vôbec nesúhlasím – Skôr nesúhlasím – Ani nesúhlasím, ani súhlasím – Skôr súhlasím – Absolútne súhlasím

	Výrok					
1	Dobrovoľníci znižujú náklady našej organizácie	1	2	3	4	5
2	Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme kvalitnejšie služby	1	2	3	4	5
3	Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme širšie spektrum služieb	1	2	3	4	5
4	Dobrovoľníci zviditeľňujú našu organizáciu	1	2	3	4	5

5	Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme naše osobné a profesionálne siete	1	2	3	4	5
6	Vďaka dobrovoľníkom máme k dispozícii prístup k špecifickým vedomostiam a zručnostiam, ktorými disponujú	1	2	3	4	5
7	Vďaka dobrovoľníkom lepšie rozumieme našej organizácii a jej fungovaniu	1	2	3	4	5
8	Vďaka dobrovoľníkom dokážeme uspokojiť individuálne potreby našich klientov	1	2	3	4	5
9	Vďaka dobrovoľníkom máme tvorivejšie nápady na realizáciu projektov	1	2	3	4	5
10	Vďaka dobrovoľníkom sa šíri povedomie / dobré meno našej organizácie vo verejnosti	1	2	3	4	5
11	Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme poslanie a ciele našej organizácie v radoch verejnosti	1	2	3	4	5
12	Vďaka dobrovoľníkom aktivizujeme členov dotknutých komunít na napĺňaní zámerov a cieľov našej organizácie a tým prispievame k zlepšeniu podmienok života a vzťahov týchto komunít	1	2	3	4	5
13	Bez dobrovoľníkov by sme nemohli fungovať	1	2	3	4	5
14	Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme našu sieť darcov a podporovateľov	1	2	3	4	5
15	Iné prínosy, prosím, doplňte:	1	2	3	4	5

52. Pokúste sa vyjadriť, do akej miery sú nasledovné skutočnosti vzťahujúce sa na spoluprácu s dobrovoľníkmi pre Vás problematické. Pri hodnotení použite body 1 – 3, pričom:

1

2

3

Vôbec nemáme problém - Menej problémové - Veľmi problémové

	Výrok			
1	Nedostatok financií na dobrovoľnícky program a adekvátnu podporu dobrovoľníkov	1	2	3
2	Nevhodný prístup platených zamestnancov k dobrovoľníkom	1	2	3
3	Nedostatok času na dobrovoľníkov a prácu s nimi	1	2	3
4	Nedostatočné vedomosti a zručnosti v oblasti manažmentu dobrovoľníkov	1	2	3
5	Negatívne skúsenosti s dobrovoľníkmi	1	2	3
6	Prílišná administratíva a byrokracia týkajúca sa práce s dobrovoľníkmi	1	2	3
7	Neschopnosť nájsť dobrovoľníkov, ktorých potrebujeme	1	2	3
8	Vysoká fluktuácia dobrovoľníkov, nevieme ich udržať v organizácii	1	2	3
9	Nedostatočná legislatívna podpora dobrovoľníctva	1	2	3
10	Nepotrebnosť dobrovoľníkov v organizácii	1	2	3
11	Nevedomosť, že s dobrovoľníkmi môžeme pracovať	1	2	3
12	Nezáujem o dobrovoľníctvo v našej organizácii/ v oblasti, ktorej sa venujeme	1	2	3
13	Nezáujem o dlhodobé dobrovoľníctvo zo strany dobrovoľníkov	1	2	3
14	Nevyjasnenosť rozdielov medzi dobrovoľníctvom a členstvom	1	2	3
15	Iné problematické skutočnosti, prosím, doplňte::	1	2	3

53a. Ďalšie otázky sa týkajú účtovnej zvierky. Chcete vložiť pdf súbor s účtovnou zvierkou alebo vypísať jednotlivé položky?

1	Chcem vložiť pdf súbor s účtovnou zvierkou
2	Nechcem vložiť súbor, vypíšem jednotlivé položky
3	Nechcem poskytnúť údaje. Uveďte prosím dôvod:

53. Účtujete:

1	V jednoduchom účtovníctve
2	V podvojnóm účtovníctve

54. Aká je štruktúra príjmov/výnosov Vašej organizácie za rok 2018? (v eur)

<i>Príjmy (jednoduché účtovníctvo)</i>	<i>Výnosy (podvojný účtovníctvo)</i>	<i>V eur nezdaňovaná (hlavná) činnosť</i>	<i>V eur zdaňovaná (vedľajšia, podnikateľská) činnosť</i>
Z vkladu zriaďovateľa alebo zakladateľa	Účet 661 - Prijaté príspevky od organizačných zložiek	1	
Z majetku	Účtovná skupina 65 - Tržby z predaja a prenájmu majetku	2	
- Z toho predaj a prenájom majetku	- Z toho účet 651 a 658 predaj a prenájom majetku		
- Z toho investovanie			
-Z toho dividendy, podiel na zisku			
Z darov a príspevkov	Účtovná skupina 66 - Prijaté príspevky	6	X6
- Z toho dary od firiem – domáce	- Z toho Účet 662- Prijaté príspevky od iných organizácií, domáce		X7
- Z toho dary od firiem – zahraničné	- Z toho Účet 662- Prijaté príspevky od iných organizácií, zahraničné		X8
- Z toho granty od nadácií – domáce	- Z toho Účet 662- Prijaté príspevky od iných organizácií, domáce		X9
- z toho granty od nadácií – zahraničné	- Z toho Účet 662 - Prijaté príspevky od iných organizácií, zahraničné		X10
- Z toho dary od jednotlivcov – domáce	- Z toho Účet 663- Prijaté príspevky od fyzických osôb, domáce		X11
- Z toho dary od jednotlivcov – zahraničné	- Z toho Účet 663- Prijaté príspevky od fyzických osôb, zahraničné		X12

- Z toho sponzorské	- Z toho Účet 662- Prijaté príspevky od iných organizácií		
Z členských príspevkov	Účet 664 - Prijaté členské príspevky	14	
Z podielu zaplatenej dane z príjmov (daňová asignácia)	Účet 665 - Príspevky z podielu zaplatenej dane	15	X15
Z verejných zbierok	Účet 667 - Prijaté príspevky z verejných zbierok	16	
Z úverov a pôžičiek		17	X17
Z dedičstva		18	X18
Z organizovania podujatí		19	
- Z toho sociálne podnikanie podľa zákona č. 112/2018 Z. z.			
Z dotácií	Účtovná skupina 69 - Dotácie na prevádzku	21	
- z toho dotácie od samosprávy (obec, VÚC)	- Z toho Účet 691 - Dotácie od samosprávy		
- Z toho dotácie od štátu	- Z toho Účet 691 - Dotácie od štátu		
- Z toho dotácie z európskej únie	- Z toho Účet 691 - Dotácie z európskej únie	24	
- Z toho domáce verejnoprávne fondy (napr. fond na podporu umenia, fond na podporu kultúry národnostných menšín a pod.)	- Z toho Účet 691 - Dotácie z verejnoprávných fondov		
-Z toho iné zahraničné fondy ako EU (napr. nórske, švajčiarske, zdroje ambasad a pod.)	- Z toho Účet 691 - Dotácie z iných zahraničných fondov ako EU		
Z predaja majetku		27	

Z poskytovania služieb a predaja vlastných výrobkov	Účtovná skupina 60- Tržby za vlastné výkony a tovar	28	
- Z toho poskytovanie služieb	- Z toho Účet 602 - Tržby predaja služieb		
- Z toho predaj vlastných výrobkov	- Z toho Účet 601 - Tržby za vlastné výrobky		
- Z toho sociálne podnikanie	- Z toho Účet 602 - Tržby predaja služieb - sociálne podnikanie		
- Z toho charitatívna reklama	- Z toho Účet 602 - Tržby predaja služieb - charitatívna reklama		
Ostatné (prosím, doplňte)	Účtovná skupina 64 - Ostatné výnosy	33	
- Z toho prijaté úroky	- Z toho Účet 644 - Úroky		
Sem zahrňte všetky ostatné výnosy za rok 2018, ktoré nie sú špecifikované v tabuľke vyššie	Sem zahrňte všetky ostatné výnosy za rok 2018, ktoré nie sú špecifikované v tabuľke vyššie	35	

55. Aká je štruktúra Vašich výdavkov/nákladov? Uvedte v eur za rok 2018.

Výdavky (jednoduché účtovníctvo)	Náklady (podvojný účtovníctvo)	V eur - nezdaňovaná (hlavná) činnosť	V eur - zdaňovaná (vedľajšia, podnikateľská) činnosť
Zásoby			
Služby	Účet 518 ostatné služby		
Mzdy, poistné a príspevky	Účtovná skupina 52		
z toho mzdy	Účet 521 Mzdové náklady		
- Z toho zákonné sociálne, zdravotné poistenie a ostatné sociálne poistenie podľa zákona č. 650//2004 Z. z.	- z toho Účet 524 Zákonné sociálne poistenie a zdravotné poistenie		

- Z toho zákonné a ostatné sociálne náklady	- z toho Účet 525, 527 a 528 Ostatné sociálne poistenie, Zákonné sociálne náklady a Ostatné sociálne výdavky		
Dary a príspevky iným subjektom	Účtovná skupina 56 poskytnuté príspevky organizačným zložkám, iným účtovným jednotkám, fyzickým osobám, z podielu zaplatenej dane, z verejnej zbierky		
Prevádzková réžia	Účet 501, 502, 504, 511, 512, 513 spotreba materiálu, energie, predaný tovar, opravy, cestovné, náklady na reprezentáciu		
Splátky úverov a pôžičiek			
Sociálny fond	Účet 556 Tvorba fondov		
Sem zahrňte všetky ostatné náklady za rok 2018, ktoré nie sú špecifikované v tabuľke vyššie	Sem zahrňte všetky ostatné výnosy za rok 2018, ktoré nie sú špecifikované v tabuľke vyššie		
- Z toho daň z príjmov	z toho Účet 591 Daň z príjmov		

56. Aké sú Vaše skúsenosti so získavaním zdrojov? Použite pritom stupnicu od 1 do 5, pričom 1 znamená „úplne negatívne“ a 5 „úplne pozitívne“. Vašu odpoveď môžete zdôvodniť bližšie.

1 2 3 4 5

Úplne negatívne – Skôr negatívne – Ani negatívne, ani pozitívne – Skôr pozitívne – Veľmi pozitívne

	1	2	3	4	5	Zdôvodnenie odpovede.
Verejné zdroje:						
* zo Slovenska						
* zahraničné						
Súkromné zdroje:						
* zo Slovenska						
* zahraničné						
Príjmy z vlastnej činnosti:						

57. Aký bol dosiahnutý výsledok hospodárenia za rok 2018? Uvedte v eur.

1	Z hlavnej činnosti	
2	Z vedľajšej/podnikateľskej činnosti	

Povinná otázka

58. Aká je štruktúra majetku a záväzkov Vašej organizácie? Uvedte v eur za rok 2018.

	Majetok	V eur
1	Dlhodobý nehmotný majetok	
2	Dlhodobý hmotný majetok	
3	Dlhodobý finančný majetok	
4	Zásoby	
5	Pohľadávky	
6	Peniaze/pokladnica	
7	Ceniny	
8	Priebežné položky (+/-)	
9	Bankové účty	
10	Krátkodobé cenné papiere a ostatný krátkodobý finančný majetok	
11	Iné, prosím, doplňte:	

12	Závazky	
13	- Z toho sociálny fond	
14	Úvery a pôžičky	

Povinná otázka

59. Vykonávate vo Vašej organizácii audit?

1	Robíme zo zákona povinný audit
2	Robíme audit dobrovoľne
3	Nerobíme audit

60. V kontexte novovzniknutej legislatívy (v roku 2018) o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch uvažovali ste, alebo uvažujete o získaní štatútu registrovaného sociálneho podniku?

1	Áno
2	Nie
3	Neviem

61. V prípade, že ste na predchádzajúcu otázku odpovedali nie, uveďte dôvod (môžete vybrať aj viac možností):

1	Vysoká administratívna záťaž
2	Nemáme dostatok informácií o tejto možnosti
3	Legislatíva v tejto oblasti je komplikovaná
4	Nemáme dobré skúsenosti s podnikaním v minulosti
5	Absentuje podpora zo strany štátu
6	Iné, prosím špecifikujte..

62. V akých priestoroch realizujete Vaše aktivity? Môžete označiť aj viac možností.

Vlastné priestory	
Prenajaté priestory za komerčné nájomné	

Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od zriaďovateľa	
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od objednávateľa aktivít	
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od inak prepojenej osoby	
Bezplatne v priestoroch zriaďovateľa	
Bezplatne v priestoroch objednávateľa aktivít	
Bezplatne od inak prepojenej osoby	
Nemáme žiadne priestory a ani to nie je pre naše aktivity potrebné	
Nemáme žiadne priestory, ale potrebovali by sme ich pre realizáciu našich aktivít	
Inak riešené priestory, prosím, doplňte:	

63. Má Vaša organizácia webové sídlo/inú formu vlastnej prezentácie on-line?

1	Nie, nemáme webovú stránku ani facebook či iný on-line profil
2	Máme vlastnú webovú stránku aj facebook (prípadne iné sociálne siete)
3	Máme len vlastnú webovú stránku
4	Máme webovú stránku pridruženú pod stránku zriaďovateľa, ale vlastný facebook (prípadne iné sociálne siete)
5	Máme len webovú stránku pridruženú pod stránku zriaďovateľa
6	Máme len vlastný facebook
7	Iné, prosím, doplňte:

E1. Ktorá inštitúcia alebo osoba sa vám vybaví ako „zástupca“ reprezentujúci občiansku spoločnosť na Slovensku

E2. Ako by ste ohodnotili prínos nasledovných inštitúcií pre rozvoj občianskej spoločnosti.

1-veľmi významný 2-významný 3-menej významný 4-žiadny 5-neviem posúdiť 6-nepoznám túto inštitúciu

1	Komora mimovládnych organizácií	1	2	3	4	5	6
2	Národná rada SR	1	2	3	4	5	6
3	Rada vlády SR pre mimovládne neziskové organizácie	1	2	3	4	5	6
4	Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti	1	2	3	4	5	6
5	Vláda SR	1	2	3	4	5	6
6	Prezident SR	1	2	3	4	5	6

Ďakujeme za Váš čas a ochotu spolupracovať na výskume o neziskovom sektore. Ak máte nejaké pripomienky, alebo chcete zareagovať na niečo, čo v dotazníku neodznelo, môžete tak urobiť teraz. Budeme vďační za spätnú väzbu.

6. Analýza dát s ohľadom na jednotlivé všeobecne prospešné oblasti neziskového sektora

6.1 Všeobecne prospešná oblasť: Kultúra a duchovné hodnoty

Autori: Bohdan Smieška, Jozef Kovalčík, Tomáš Michalík, Zora Jaurová

6.1.1 Vymedzenie definície pojmu kultúra a duchovné hodnoty

Kultúra je skupina významov a interpretácií sveta, ktoré zdieľa určitá skupina ľudí v rámci sociálneho priestoru. V širšom rámci kultúra odkazuje k rozmanitým oblastiam ľudského života, od športu, jedla, náboženstva, až k iným formám spoločného dedičstva daného sociálneho celku.

V užšom rámci je však kultúra aj celkom tvorby, distribúcie, difúzie, zdieľania a užívania tvorivých ľudských produktov. Je súhrnom hmotných a nehmotných statkov, hodnôt, artefaktov a noriem vytváraných ľudskou spoločnosťou, dynamickým systémom aktivít a činností uspokojujúcich ľudské kultúrne a umelecké potreby⁹⁰.

V tomto dokumente autori pracujú s pojmom kultúra ako s oblasťou asociovanou najmä so súčasnými umeleckými formami (divadlo, tanec, hudba, vizuálne umenie, literatúra), uchovávaním, ochranou a aktualizáciou kultúrneho dedičstva v jeho hmotnej a nehmotnej podobe (kultúrne pamiatky, všetky formy tradičnej ľudovej kultúry a jej umeleckých foriem a remesiel), no rovnako tak s organizáciami, ktoré takto vymedzenú kultúru produkujú a reprodukovujú, a zároveň sú súčasťou občianskej spoločnosti. Do oblasti kultúry autori radia aj tie činnosti a subjekty, ktoré priamo spadajú do oblasti kreatívneho priemyslu, najmä vydavateľskú činnosť (hudba, literatúra, spoločenské vedy), aktivity z oblasti dizajnu, architektúry, odevného dizajnu, predaja kníh či audiovizuálnych nosičov. V podkapitole s názvom *Kľúčoví aktéri v oblasti* autori definujú základnú štruktúru všetkých aktérov pôsobiacich v kultúre, aby prostredníctvom nej poukázali na to, akú vymedzenú časť a aké subjekty sú tvorené aktérmi z prostredia neziskového sektora/občianskej spoločnosti.

S pojmom kultúra sa od osemnásteho storočia nerozlučne spája dôraz na osobný, a predovšetkým duchovný život jednotlivca. Umenie, zvyčajne ponímané, ako jadro kultúry je teda asociované s vnútorným životom, imagináciou a zachytením autentického a najhlbšieho duchovného prežívania jednotlivca. Z tohto dôvodu je pojem duchovných hodnôt v takomto význame autormi chápaný ako integrálna súčasť vymedzenia pojmu kultúry, s ktorým sa rozhodli pracovať.

Autori tejto kapitoly, členovia sektorovej rady pre oblasť zadanú ako „Kultúra a duchovné hodnoty“, si prirodzene uvedomujú, že pojem *duchovných hodnôt* možno

⁹⁰ Stratégia rozvoja kultúry BSK 2015-2020

interpretovať omnoho širšie, a preto pripúšťajú relevantnú potrebu vziať do úvahy aktivity a aktérov priamo prispievajúcich k rozvíjaniu hodnôt, ako sú dôstojnosť, spravodlivosť, láska, mier, nenásilie, nádej, milosrdnosť a mnohé ďalšie, ktoré sú tiež súčasťou kultúry ako civilizačného úsilia (mnohé z nich sú prirodzenou súčasťou umenia a kultúry aj v užšom zmysle), pričom môžu byť inšpirované prirodzenou ľudskou túžbou po transcencii, vychádzajú z rôznych zdrojov spirituality, potreby kontemplácie, artikulovania morálky, ako aj náboženskej viery, a ktoré sú v mnohorakej podobe prítomné aj v občianskej spoločnosti na Slovensku.

Vzhľadom na typ svojej expertízy autori uprednostnili zamerať sa na vymedzenie *kultúry* v užšom zmysle tak, ako ho predostierajú v predošlých odsekoch. Zároveň navrhujú, aby pre oblasť zarámcovanú ako „duchovné hodnoty“ vznikla samostatná kapitola, prostredníctvom ktorej by bol vytvorený adekvátny priestor pre autorov, ktorí dokážu túto oblasť relevantne popísať vďaka dostatočnej miere vlastnej expertízy. Napokon, vytvorenie samostatného priestoru pre oblasť *duchovných hodnôt* zároveň prispieva k príležitosti dôslednejšie popísať základnú problematiku *kultúry* ako významnej súčasti občianskej spoločnosti z pohľadu jej vývoja, možností financovania, prehľadu aktérov a ich aktivít, ako i pretrvávajúcich problémov.

6.1.2 Úvod

Vnímanie roly kultúry a umenia je v slovenskom prostredí ešte stále zotrvačne chápané ako akási spoločenská nadstavba a nie kľúčový nástroj potrebný pre porozumenie protirečivosti spoločenských pohybov a ich kultiváciu.

Turbulentný proces politických a spoločenských zmien po novembri 1989 prirodzene zasiahol aj oblasť kultúry. Od začiatku 90. rokov prakticky až po súčasnosť je jej rola v spoločnosti interpretovaná rôzne. Časť ponovembrových politických elít prejavovala priam neotrasiteľnú vieru v blahodarné účinky fungovania trhu, a pravdepodobne sa spoliehala na to, že postavenie kultúry v spoločnosti bude determinované pôsobením jeho „neviditeľnej ruky“. Už počiatočná skúsenosť mnohých aktérov konfrontovaných s trhovou realitou však poukazovala na neudržateľnosť takéhoto chápania a rozvíjania kultúry ako dôležitej spoločenskej hodnoty.

Iná časť politických elít, najmä tá, ktorá stála na čele procesu osamostatnenia Slovenska a vládla mu do roku 1998, rozumela role kultúry, predovšetkým, ako propagandistickému nástroju, prostredníctvom ktorého je potrebné oslavovať všetko, čo súvisí s najčistejšími, a teda najcnostnejšími národnými črtami. Postavenie, právne ukotvenie kultúry a jej prejavy, vrátane živého umenia, sa snažila podrobiť si prostredníctvom etatistického prístupu – udeľovaniu štátnej podpory tomu, čo považovala za dostatočne národné, resp. prostredníctvom štátneho centralistického dirigizmu. Najlepším príkladom takéhoto dirigizmu, a zároveň jeho vyvrcholením, bola implementácia modelu tzv. intendatúra, ktorú zaviedol v roku 1996 vtedajší minister kultúry. O dovtedajšiu právnu subjektivitu prišli dve stovky kultúrnych inštitúcií, ktoré boli jednak organizačne začlenené pod nové, stredné články riadenia, a súčasne prišli o svoju autonómnu umeleckú slobodu, a rovnako o možnosť disponovať vlastnými rozpočtami.

Tzv. nezávislá scéna, často označovaná aj ako nezriadovaná kultúra, čím sa myslí kultúrna sféra mimo zriaďovateľskej pôsobnosti štátu, miest alebo obcí - teda kultúrne a umelecké subjekty, ktoré pomaly vznikali zdola, zo slobodného podhubia postupne sa vzťahujúcej občianskej spoločnosti, a ktorých množstvo sa dalo v 90. rokoch ľahko spočítať na úrovni celej krajiny, zápasili o svoje prežitie aj uznanie. Bolo tomu tak preto, lebo okrem existencie prvého štátneho dotačného systému s názvom Pro Slovakia (1990), boli takmer výlučne závislé buď na veľmi nepravidelnej a skôr nesystémovej podpore z privátneho podnikateľského prostredia (počiatky sponzoringu), alebo na zanedbateľných príspevkoch niektorých samospráv. Niektorým subjektom sa podarilo získavať podporu prostredníctvom grantov od veľkých zahraničných nadácií, ktorých pobočky sa postupne udomáčkovali i na Slovensku.

Paradoxne, autoritatívne presadzovanie modelu intendantúr a následný vzdor a kolaps mnohých kultúrnych inštitúcií významným spôsobom prispel k dovtedy nebývanej mobilizácii kultúrnej scény v celej krajine. Od lokálnych štrajkov odohrávajúcich sa priamo v kultúrnych inštitúciách (najmä divadiel) viacerých slovenských miest, ktoré boli podporované postupne čoraz väčšou časťou zainteresovanej kultúrnej verejnosti a angažovanejšou občianskou spoločnosťou zvädzajúcou zápas s „mečiarizmom“, vyústil do viacerých zhromaždení pred budovou Ministerstva kultúry v Bratislave, či dokonca do jej obsadenia a pamätného úteku vtedajšieho ministra zadným vchodom, s kabátom prehodeným cez hlavu. Výsledkom bolo, že dotknuté inštitúcie získali späť svoju právnu subjektivitu a prešli do zriaďovateľskej pôsobnosti stredných a nižších článkov štátnej správy (vtedajších krajských a okresných úradov).

Po zmene v parlamentných voľbách v roku 1998 sa podarilo naštartovať niekoľko politických procesov, ktoré napokon podnietili uskutočnenie územnosprávnej reformy, a tým aj prechod mnohých kultúrnych inštitúcií pod zriaďovateľskú pôsobnosť samosprávnych krajov (*pozn. po roku 2001*), resp. miest a obcí.

Súčasne s týmito procesmi sa čoraz naliehavejšie začali ozývať expertné ako aj aktivistické hlasy z tej časti občianskej spoločnosti, ktorá zastupovala oblasť kultúry. Tieto hlasy volali po potrebe poskytovania dlhodobej a systematickej podpory z verejných zdrojov na svoje aktivity, po zjednodušovaní administratívnych a finančných procedúr, ale aj po potrebe vytvorenia stratégie rozvoja kultúry, resp. jej komplexnej reformy vo všetkých oblastiach, pretože tá neprebehla dodnes. Žiaľ, tieto hlasy zostávali dlhodobo nevy počuté, naopak, často boli vo verejnom diskurze znova prehlušené inými hlasmi - nezriedka elitných aktérov z kultúrnej sféry - ktoré spochybňovali takúto ambíciu, a často ju kritizovali ako akýsi relikt socializmu, odvolávajúc sa pritom na potrebu protirhových reforiem a znižovania verejných výdavkov.

Napriek mnohým nepriaznivým ekonomickým, inštitucionálnym a spoločenským podmienkam, napriek protichodným politickým tlakom popísaným v úvode kapitoly, sa kultúrny občiansky sektor postupne rozrástol až do svojej dnešnej šírky a pestrosti. Najvýznamnejšími systémovými zmenami, ktoré k tomuto rozvoju prispeli, boli popri postupnom vzniku troch verejnoprávnych fondov aj sprístupnenie možnosti asignácie 2% dane z príjmov fyzických a právnických osôb, a tiež aktivity viacerých nadácií, ktoré zamerali svoju pozornosť na potreby tohto špecifického sektora. Svoju rolu zohráva i postupný, hoci finančne stále nedostatočný, nábeh dotačných schém krajských a miestnych samospráv, ako i narastajúci emancipačný náboj aktérov pôsobiacich v nezávislej kultúre a ich schopnosť

lepšie sa kolektívne organizovať, rozvíjať sa a spolupracovať, a tým aj efektívnejšie obhajovať svoje záujmy.

Spracovávané údaje a tabuľky sú zo zdrojov výskumu národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti.

6.1.3 Kľúčové otázky/problémy verejnej politiky

Kľúčovým pretrvávajúcim problémom kultúry je dosiaľ neuskutočnená, dôsledná, komplexná reforma kultúry vo všetkých jej oblastiach a s tým súvisiace:

- nedotiahnutá fiškálna decentralizácia vo vzťahu k uskutočnenej územnosprávnej reforme (2001),
- pretrvávajúce asymetrické postavenie a financovanie nezriaďovanej kultúry vo vzťahu k zriaďovanej,
- nedostatok systémových nastavení umožňujúcich viaczdrojové financovanie aktérov v kultúre všeobecne.

Ďalej:

- celkovo nízky objem prostriedkov z verejných zdrojov určených na kultúru,
- chýbajúci zákon o sponzoringu v kultúre,
- nedotiahnutý satelitný účet a z toho prameniari nedostatok relevantných dát o sektore kultúry ako celku,
- zle nastavené priority čerpania európskych zdrojov v oblasti kultúry,
- absentujúca relevantná verejná politika v oblasti kultúrneho a kreatívneho priemyslu (KKP),
- žiadne, podpriemerné, resp. úplne formálne verejné kultúrne politiky na úrovni väčšiny samospráv a neadekvátne dotačné schémy na podporu kultúry z týchto zdrojov.

6.1.4 Dôležité strategické dokumenty v oblasti kultúry

- **Stratégia štátnej kultúrnej politiky Ministerstva kultúry SR, 2005**
- **Strategické priority rozvoja kultúry pre roky 2012 – 2016, MK SR, 2013**
- **Stratégia rozvoja kultúry na Slovensku 2014 – 2020, MK SR**
Bola schválená vládou SR v roku 2014. Za zmienku stojí, že oproti dovtedajším strategickým materiálom pre oblasť kultúry ponúka predovšetkým aktualizovaný pohľad na kultúru, ktorú po prvý raz pomenúva ako komplexný zdroj hodnôt, ekonomické hodnoty nevynímajúc. Stratégia pomenúva kľúčové strategické oblasti, návrh priorít a opatrení.
- **Stratégia rozvoja kreatívneho priemyslu v Slovenskej republike, 2014**
- **Akčný plán realizácie Stratégie rozvoja kreatívneho priemyslu v Slovenskej republike, Ministerstvo kultúry SR a Ministerstvo hospodárstva SR, november 2015**
Tento akčný plán bol však skôr akýmsi generickým výpočtom rôznych typov aktivít rezortov ako štruktúrovaným a reálnym napĺňaním uvedenej stratégie. Aj preto do dnešného dňa zaznamenal len malé výsledky a nijakým spôsobom nedokázal prepojiť prijatú stratégiu, napríklad na programovanie a implementáciu EŠIF v oblasti kreatívneho priemyslu.

- **Akčný plán k Stratégii rozvoja kultúry SR na roky 2018 – 2020**, MK SR, november 2017
- **Stratégia rozvoja kultúry v Žilinskom samosprávnom kraji 2007 - 2013**
Do prípravy stratégie boli zapojené regionálne a lokálne organizácie Žilinského kraja, ktoré spoločne v partnerstve s kultúrnymi inštitúciami, slovenskými i zahraničnými expertmi a profesionálmi z regiónu analyzovali, podstupovali a iniciovali procesy zahŕňajúce rozvinutie regionálnej kultúrnej politiky. Stratégia disponovala vysokou kvalitou, avšak implementačná fáza za ňou výrazne zaostávala a mnohé ciele ostali nenaplnené.
- **Stratégia rozvoja kultúry BSK 2015 – 2020**, Bratislavský samosprávny kraj, 2014
Túto stratégiu uvádzame preto, lebo je jednak komplexná, vznikala participatívne a zásadným spôsobom pomenúva doterajšie deficity a asymetrie v oblasti vnímania aktérov v kultúre z prostredia občianskej spoločnosti a definuje záväzok o systematickej podpore týchto aktérov.

K vyššie uvedeným strategickým dokumentom, s výnimkou tých, ktoré sme okomentovali v pozitívnom duchu, je potrebné vo všeobecnosti konštatovať najmä ich vágnosť, absenciu vízie, merateľných cieľov a ich indikátorov, z čoho vyplývala nemožnosť priebežného overovania ich reálnej implementácie.

6.1.5 Finančná podpora a možnosti financovania

Problematiky financovania nezávislej alebo tzv. nezriaďovanej kultúry, teda kultúrnych aktérov, ktorí vznikli z autentickej potreby zdola, v prostredí občianskej spoločnosti, sme sa čiastočne dotkli už v predošlých kapitolách. V úvodnej časti tejto kapitoly ponúkame stručný prehľad vývoja možností financovania kultúry zo štátnych (verejných) zdrojov.

Ešte v roku 1990 vypracovalo Ministerstvo kultúry SR návrh zákona o štátnom fonde kultúry s názvom **Pro Slovakia**, ktorý bol schválený Slovenskou národnou radou v roku 1991. Pro Slovakia bola definovaná ako účelový fond na podporu rozvoja kultúry a umenia a po prvý raz v novodobej histórii krajiny sa začal uplatňovať pokus o spôsob financovania kultúry na odlišnom princípe ako doposiaľ.

Hoci bola Pro Slovakia štátnym fondom (správu fondu vykonávalo priamo ministerstvo kultúry a Rada fondu, menovaná ministrom i na základe nominácií záujmových a strešných kultúrnych a umeleckých združení, bola jeho poradným orgánom) jeho štruktúra a od nej odvodený spôsob rozhodovania o poskytovaní podpory vykazovali znaky samosprávneho princípu, ktoré nahrádzali princíp štátneho centralizovaného dirigizmu. Ako súčasť fondu vznikli popri Rade aj odborné komisie, ktoré posudzovali predložené žiadosti o podporu (o ktorú sa podľa zákona mohli uchádzať právnické aj fyzické osoby bez bližšej špecifikácie, tzn. že o takúto podporu boli po prvý raz oprávnené uchádzať sa aj subjekty z prostredia občianskej spoločnosti) v oblastiach delených podľa žánrov - divadlo, výtvarné umenie, hudba, literatúra, film, ďalej v oblastiach obnovy pamiatok, inštitucionálnej podpory galérií, múzeí, divadiel či v oblasti podpory prezentácie slovenskej kultúry a umenia v zahraničí.

V roku 2001 došlo k zrušeniu Štátneho fondu kultúry Pro Slovakia a jeho transformácii do štruktúry Ministerstva kultúry SR. Činnosť fondu tak od 1. januára 2002 prešla na novovzniknutý odbor Pro Slovakia Ministerstva kultúry SR. Zo štátneho fondu, ktorý môžeme

charakterizovať ako počiatok grantového systému MK SR, sa tak po desiatich rokoch jeho existencie stáva odbor MK SR, ktorý je zároveň programom fungujúcim pod rovnakým názvom.

Udeľovanie dotácií medzi rokmi 2001 až 2004 sa realizovalo na základe zákona č. 231/1999 Z. z. o štátnej pomoci. Ďalšími programami v grantovom systéme MK SR v tomto období boli: Obnovme si svoj dom, Kultúrne aktivity v oblasti pamäťových inštitúcií, Umenie, Audiovizia, Kultúrne aktivity národnostných menšín, Kultúra znevýhodnených skupín obyvateľstva, Nehmotné kultúrne dedičstvo a kultúrno-osvetová činnosť a Kultúrne poukazy.

Medzičasom, v roku 2008 vzniká po dlhších diskusiách zainteresovanej obce s MK SR zákon o **Audiovizuálnom fonde SR** (AVF SR). Fond je zriadený ako verejnoprávna inštitúcia s vlastnými samosprávnymi orgánmi. Program Audiovizia od roku 2009 prestáva byť súčasťou grantového systému MK SR.

V roku 2010 vzniká zákon č. 434/2010 Z. z. O poskytovaní dotácií v pôsobnosti Ministerstva kultúry Slovenskej republiky, ktorý sa stáva základným rámcom poskytovania podpory (dotácií) pre kultúru a umenie vo všetkých vyššie vymenovaných oblastiach (programoch) s výnimkou audiovizie.

V roku 2014 vzniká zákonom **Fond na podporu umenia** (FPU). Fond sa zriaďuje ako verejnoprávna inštitúcia zabezpečujúca efektívnu podporu umeleckých aktivít, kultúry a kreatívneho priemyslu, ktorá je nezávislá od ústredných orgánov štátnej správy.

Fond nahradil podstatnú časť dovtedajšieho dotačného systému ministerstva kultúry.

Pod správou ministerstva kultúry po zriadení fondu ostalo poskytovanie dotácií na ochranu, obnovu a rozvoj kultúrneho dedičstva, keďže spôsob politiky a podpory ochrany kultúrneho dedičstva a profesionálne zázemie potrebné na ich rozvoj je odlišné od oblasti tzv. živého umenia. Pod správou ministerstva kultúry naďalej zostala aj podpora kultúry znevýhodnených skupín obyvateľstva a kultúrne poukazy.

V roku 2017 vzniká **Fond na podporu kultúry národnostných menšín** (KULT MINOR). Fond je nezávislá verejnoprávna inštitúcia, ktorej poslaním je podporovať a stimulovať kultúru národnostných menšín v oblasti kultúrnych a vedeckých aktivít národnostných menšín, najmä vytváraním podporných mechanizmov pre tvorbu a šírenie kultúrnych a vedeckých hodnôt.

Vznik všetkých troch vyššie uvedených verejnoprávných fondov považujeme za najzásadnejšiu pozitívnu systémovú zmenu v oblasti financovania kultúry prostredníctvom verejných zdrojov na národnej úrovni v ponovembrovej histórii SR. Ich vznik umožnil priniesť do prostredia živej kultúry a umenia viac peňazí, rozšírenie rozsahu podporovaných foriem umenia, zvýšenie počtu uchádzačov aj podporených subjektov, odborné rozhodovanie so zdôvodnením a jeho zverejňovaním. Existencia všetkých fondov tak dozaista významným spôsobom prispieva k rozvoju nezriaďovanej profesionálnej kultúry z prostredia občianskej spoločnosti, umožňuje jeho väčšiu stabilitu a prináša potenciál na jej ďalší rozvoj.

Vo vzťahu k možnostiam financovania aktivít občianskej spoločnosti v oblasti kultúry netreba zabudnúť na dotačné nástroje, ktoré postupne vytvárajú viaceré samosprávne orgány na krajskej aj obecnej úrovni. Niektoré dotačné schémy sa aj pod vplyvom vzniku vyššie uvedených celoštátnych verejnoprávných fondov postupne stali relatívne transparentnými

a odbornými, i keď z hľadiska alokovaných čiastok stále nie postačujúcimi nástrojmi, prostredníctvom ktorých môžu na svoju činnosť získať podporu menšie podujatia alebo aktivity v širokej oblasti profesionálnej aj neprofesionálnej kultúry a umenia.

Príkladom dobrej praxe tak v koncipovaní verejnej kultúrnej politiky ako i financovania nezriadovanej kultúry môže byť Bratislavský samosprávny kraj a jeho **Bratislavská regionálna dotačná schéma na podporu kultúry** (od roku 2015), do fungovania ktorej sa preniesli viaceré pozitívne aspekty pôsobenia verejnoprávnych fondov. Žiaľ, hoci v *Stratégii rozvoja kultúry BSK 2015-2020* bola definovaná ambícia podporovať nezriadovanú kultúru sumou 1 mil. eur ročne, výška alokovanej sumy postupne klesala až k sume 400-tis. eur v roku 2020.

Za progresívnu systémovú zmenu vo financovaní kultúry na miestnej úrovni možno považovať vznik **Nadácie mesta Bratislavy** (2020) ako nadácie založenej hlavným mestom SR, ktorá nahradila dovtedajší grantový program mesta Ars Bratislavis, existujúci 15 rokov. Tento grantový program bol systémom malých grantov (priemerná výška podpory dosahovala 700 eur) a bol dlhodobo podrobovaný kritike kultúrnej obce z prostredia občianskej spoločnosti kvôli nejasnému zámeru, nemožnosti vyhodnotenia dopadov a veľmi nízkej finančnej alokácii, absolútne nereflektujúcej dopyt v sektore. Nejasný bol aj výber hodnotiteľov, odborná relevancia či pravidlá hodnotenia.

Naproti tomu, medzi základné princípy fungovania novej nadácie patrí princíp tzv. *predĺženej ruky*, kedy bola dôvera mestského zastupiteľstva odovzdaná do rúk odborníkov, tak v správnej rade nadácie ako i v odborných hodnotiacich komisiách. Vznikli programové línie na podporu kultúry, komunit ako aj umelecký štipendijný program. V niektorých prípadoch sa stali oprávnenými aj výdavky na investície alebo inštitucionálne aspekty fungovania organizácií. A v neposlednom rade, do nadácie priteklo výrazne väčší balík prostriedkov na granty ako predtým (v roku 2020 dosahuje výšku 600-tis. eur). Takáto paradigmatická zmena vo financovaní nezriadovanej kultúry prináša rozvojové impulzy do prostredia tejto scény a v kombinácii s ďalšími verejnými aj súkromnými zdrojmi prispieva k jeho stabilizácii a možnostiam ďalšieho rozvoja.

Napriek sprostredkovaniu dvoch pozitívnych príkladov z metropoly krajiny, v jej zvyšku vo všeobecnosti však, stále platí skôr skutočnosť, že samosprávy obvykle nepovažujú podporu nezriadovanej kultúry z verejných zdrojov za prioritu, čoho dôkazom je, že ju často administratívne a aj v témach dotačných schém (s celkovo nízkymi alokáciami) často spájajú so športom, školstvom a voľnočasovými aktivitami.

Ďalším z paradoxov je, že aktéri z nezávislej scény, t.j. z prostredia občianskej spoločnosti, nezriedka súťažia pri uchádzaní sa o verejné zdroje s aktérmi, ktorí existujú so štatútom príspevkových organizácií zriadených štátom, krajinami alebo obcami. Tieto subjekty dostávajú od svojich zriaďovateľov približne 60-70% prostriedkov svojho ročného rozpočtu (tie sú obvykle určené na mzdy personálu a umeleckého kolektívu, prevádzkové náklady a pod.) a o zvyšok, teda zdroje na ďalšiu kultúrnu alebo umeleckú činnosť, sa potom obracajú najmä na verejnoprávne fondy. Pre objektivitu treba uviesť, že mnohé zriadené kultúrne inštitúcie by bez podpory z týchto zdrojov nedokázali realizovať množstvo dôležitých aktivít, pretože napríklad v prípade FPU ide o jedinú existujúcu dotačnú schému, ktorá je pre tento segment určená.

Akokoľvek, východiskové inštitucionálne podmienky zriaďovaných aktérov sú úplne odlišné od podmienok nezriaďovaných aktérov, a preto napriek celkovej podfinancovanosti kultúrneho sektora nemožno hovoriť o rovnakej štartovacej čiare a ani o dostačujúcom spôsobe takého financovania nezávislej kultúry, ktoré by umožňovalo tejto scéne relevantný rozvoj vlastných kapacít alebo udržateľnosti. Je pravdou, že v rámci dotačného portfólia FPU existujú aj možnosti financovania vlastného rozvoja občianskych organizácií, týchto prostriedkov však nie je dostatok na to, aby pre nezriaďovaný sektor ako celok prinášali signifikantnú zmenu.

Na Slovensku chýba aj tradícia individuálneho prístupu k podpore umenia a možnosti pre účasť súkromných subjektov, napr. v podobe zákona o sponzoringu. Tieto nástroje sú komplexnou otázkou pre niekoľko ministerstiev. Niektoré veľmi užitočné nepriame nástroje už však boli zavedené aj u nás a pre mnohých aktérov z prostredia občianskej spoločnosti prinášajú dôležité finančné impulzy: občania, živnostníci a firmy môžu priamo rozhodnúť, venovať **2% zo svojich daní** na konkrétny, teda aj kultúrny účel. Inštitút uchádzania sa o 2% využíva obrovské množstvo subjektov pôsobiacich tak v oblasti profesionálnej, ako i neprofesionálnej kultúry. Uplatňuje sa aj znížená sadzba dane z pridanej hodnoty na knihy vo výške 10%. K návrhom ďalších daňových stimulov zameraných na podporu kultúrnych aktivít a kultúrneho priemyslu má však „slovenské“ ministerstvo financií dlhodobo odmietavý postoj.

Súkromný sektor tak prispieva k podpore kultúry a umenia najmä prostredníctvom súkromných nadácií, zväčša korporátnych, ako sú napr. **Nadácia Tatra banky, Nadácia VÚB, alebo Nadácia Orange**, ktoré si na tento účel obvykle spätne alokujú 2% podiel dane z príjmov na účet nadácie s totožným názvom, ako je názov korporácie, ktorá dane platí. Tento zdroj je dôležitým doplnkovým zdrojom financovania pre mnohých aktérov v nezávislej alebo neprofesionálnej kultúre, resp. vhodným pre mnohé menšie ad hoc realizované aktivity profesionálnych aj amatérskych podujatí, avšak zo všetkých popísaných je zároveň najmenej stabilným, v dôsledku nepredvídateľnosti výhľadových marketingových zámerov tej ktorej korporácie. Myslíme si však, že aj v prípade takýchto nadácií existujú príležitosti v podobe možnosti vytvárania dlhodobých záväzných verejno-súkromných partnerstiev s krajskými alebo miestnymi samosprávami, ktoré by mohli spolu efektívne násobiť synergiu prameniaca z vyšších alokácií na podporu kultúrneho života.

Aktérky a aktéri pôsobiaci v oblasti kultúry sa v súčasnosti nezriedka uchádzajú o finančnú podporu aj prostredníctvom *crowdfundingových* kampaní. Existujúce online platformy, zbierkové kampane z prostredia kultúry, obvykle vítajú a mnohé z nich boli veľmi úspešné. Tento spôsob podpory umožňuje kultúrnym aktérom bližšiu a štruktúrovanú komunikáciu so svojimi cieľovými skupinami – publikom, a súčasne vytvára vhodný rámec na transparentné skladanie účtov, čo posilňuje rozvoj všeobecnej spoločenskej dôvery. Na druhej strane, pre etablovanejších kultúrnych operátorov, organizátorov či umelcov je takýto zdroj podpory iba doplnkovým, pretože hoci dokáže zabezpečiť financovanie konkrétnej aktivity, podujatia či vznik jednorazového umeleckého produktu, nedokáže saturovať potrebu kontinuálnej činnosti a rozvoja udržateľných kapacít kultúrnych aktérov.

Práve nedostatok disponibilných zdrojov (či oprávnených výdavkových položiek vo verejných dotačných a súkromných grantových schémach) potrebných na rozvoj vlastných inštitucionálnych kapacít a dlhodobej udržateľnosti je pritom kľúčovým deficitom, ktorému

čelia mnohé subjekty z prostredia občianskej spoločnosti pôsobiace v oblasti profesionálnej kultúry. Typickými problémami mnohých aktérov sú napríklad absencia vlastných priestorov, zastaraná technická infraštruktúra, „prekarizované“ nízko platené pracovné pozície či nedostatok udržateľných personálnych kapacít potrebných na kvalitné riadenie rozvoja takýchto organizácií.

Tieto deficity pritom mnohé subjekty čiastočne vykrývajú príjmami z vlastnej činnosti (zisky zo vstupného, predaja umeleckých produktov, resp. pridruženej podnikateľskej činnosti a pod.), ale ich prínos obvykle nie je dostatočne veľký na to, aby zabezpečil potrebnú udržateľnosť.

6.1.6 Kľúčoví aktéri v oblasti

Kto sú aktéri v kultúre – základné členenie

A) Verejné inštitúcie

- **Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky (MK SR)** je ústredným orgánom štátnej správy Slovenskej republiky pre: štátny jazyk, ochranu pamiatkového fondu, kultúrne dedičstvo a knihovníctvo, umenie, autorské právo a práva súvisiace s autorským právom, kultúrno-osvetovú činnosť a ľudovú umeleckú výrobu, prezentáciu slovenskej kultúry v zahraničí, vzťahy s cirkvami a náboženskými spoločnosťami, médiá a audioviziu, podporu kultúry národnostných menšín. (*zdroj: web MK SR*)
- **Fond na podporu umenia** ako verejnoprávna inštitúcia je prostredníkom medzi ústrednými orgánmi verejnej správy a neziskovým sektorom, ktorý do jeho fungovania môže aktívne vstupovať cez nominácie členov do jeho orgánov. Medzi poslanie a povinnosti FPU patrí aj komunikácia s relevantnými aktérmi v tejto oblasti, na základe ktorej môže následne prijímať kroky predovšetkým v oblasti smerovania podpornej činnosti. FPU vďaka svojej nezávislosti od priameho politického rozhodovania môže flexibilne reagovať na akútne potreby sektora, no rovnako má nástroje na to, aby svoje aktivity plánoval aj v dlhodobějších horizontoch.
- **Audiovizuálny fond** a **Fond na podporu kultúry národnostných menšín KULT MINOR** sú obdobne dôležitými verejno-právnymi aktérmi v oblasti podpory audiovizuálnej tvorby, resp. podpory kultúry národnostných menšín na území SR.
- **Umelecké fondy: Literárny fond, Hudobný fond a Fond výtvarných umení.** Činnosť umeleckých fondov má charakter umeleckej samosprávy. Členovia výborov sekcií sú volení jednotlivými zaregistrovanými tvorivými združeniami a profesijnými organizáciami pôsobiacimi v príslušnej tvorivej oblasti na základe zásad a pravidiel obsiahnutých v štatútoch jednotlivých fondov, rady sú následne tvorené predstaviteľmi výborov sekcií. Hlavným zdrojom príjmov umeleckých fondov sú príspevky príjemcov autorských odmien a odmien výkonných (reprodukčných) umelcov, príspevky za použitie voľných diel a príspevky užívateľov diel.
- **Ďalšie orgány štátnej správy alebo samosprávy** majúce priamy dosah na tvorbu verejných politík, postavenie a financovanie ďalších aktérov v kultúre, akými sú napríklad Ministerstvo financií SR, Ministerstvo hospodárstva SR, samosprávne kraje, mestá a obce.

- **Verejné vzdelávacie inštitúcie a ústavy/vedecké a dokumentačné pracoviská** – v širšom zmysle celkovo základné, stredné, vysoké školy a univerzity, v užšom rámci umelecké školy – ZUŠ, konzervatóriá, ŠUV, VŠVU, VŠMU a pod., ďalej napr. Divadelný ústav, Slovenský filmový ústav, Literárne informačné centrum, Historický ústav SAV – Oddelenie architektúry a pod.
- **Zahraničné kultúrne inštitúty**
- **Médiá verejnej služby**

B) Sústava kultúrnych subjektov priamo napojených na verejné rozpočty

- Kultúrne subjekty zriadené osobitným zákonom (Matica slovenská)
- Kultúrne subjekty zriaďované ústrednými orgánmi štátnej správy (erbové štátne inštitúcie ako SND, SNM, SNG)
- Kultúrne subjekty zriaďované samosprávnymi krajmi (divadlá, knižnice, galérie, múzeá, osvetové strediská a pod.)
- Kultúrne subjekty zriaďované mestami a obcami (knižnice, kultúrne domy, galérie, múzeá, spevácke zbory a pod.)
- Kultúrne subjekty zaštitené vyššie uvedenými subjektmi (súbory, krúžky a pod.)

C) Rozmanitý súbor aktérov kultúrneho diania, pôsobiacich nezávisle od zriaďovaných inštitúcií a mimo priameho napojenia na verejné rozpočty

- **Kultúrne subjekty občianskeho sektora** – zriadené najobvyklejšie prostredníctvom právnej formy občianskeho združenia, zriedkavejšie neziskovej organizácie, resp. združenia právnických osôb, ako napríklad profesionálne aj amatérske divadlá, galérie, kiná, kultúrne centrá, nekomerčné vydavateľstvá, nekomerčné hudobné kluby, umelecké kolektívy v najrôznejších žánroch a druhoch súčasného profesionálneho aj neprofesionálneho umenia, združenia organizátorov kultúrnych podujatí, rôznorodé strešné asociácie a organizácie združujúce sa pod vyššie uvedenou právnou formou, ktorú často využívajú tak zriaďované, ako aj nezriaďované kultúrne subjekty, či jednotlivci naprieč celým spektrom druhov a žánrov umenia pri snahe o lepšiu prepojenosť, informovanosť alebo obhajobu kolektívnych záujmov, ďalej zoskupenia reprezentujúce tradičnú ľudovú kultúru - ľudových umelcov, remeselníkov a výrobcov, združenia zaoberajúce ochranou, resp. aktualizáciou hmotného a nehmotného kultúrneho dedičstva a pod. V neposlednom rade medzi subjekty občianskeho sektora zaraďujeme aj neformálne zoskupenia, platformy či iniciatívy realizujúce sa v oblasti kultúry a umenia, resp. obhajujúce svoje záujmy v tejto oblasti.

Kľúčové strešné subjekty, asociácie a platformy združené v občianskom sektore (abecedne):

Anténa - Sieť kultúrnych centier a organizácií, ktoré pôsobia v oblasti nezávislého súčasného umenia a kultúry na Slovensku. Vyvíja aktivity smerujúce k zlepšovaniu pozície nezávislej kultúry v spoločnosti. Cieľom je zastupovať nezávislé kultúrne centrá v komunikácii s orgánmi štátnej správy a samosprávy, zlepšiť ich postavenie v systéme kultúrnej politiky a prispieť k vytvoreniu profesionálnych podmienok pre fungovanie nezávislej kultúry a umenia. (zdroj: web Anténa)

Creative Industry Forum (CIF) - Združenie zastrešuje od roku 2008 subjekty pôsobiace v kreatívnom priemysle s cieľom propagovať kreatívny priemysel ako zásadný prvok slovenského hospodárstva a presadzovať jeho záujmy, s cieľom spoluvytvárať optimálne podmienky pre rozvoj kreatívnej ekonomiky. Tvorí v princípe akúsi „asociáciu asociácií“, ktorá združuje viaceré segmenty kreatívneho priemyslu, najmä v oblasti televízneho a rozhlasového

vysielania, filmovej a televíznej produkcie, reklamy, filmovej distribúcie, herného priemyslu či telekomunikácií, ale aj módného priemyslu či hudby. CIF spolupracuje s ďalšími subjektami s cieľom zbierať podnety a podklady od sektorov kreatívneho priemyslu a na ich základe prinášať kvalifikované riešenia, prospešné pre tento priemysel ako celok. Významnú časť činnosti CIF tvorí komunikácia s rôznym typom orgánov štátnej správy, pripomienkovanie legislatívy, tvorba analytických a strategických materiálov, zber dát a organizácia vzdelávacích a networkingových podujatí a projektov.

Otvorené fórum Zachráňme kultúru - Neformálna platforma zložená z nezávislých odborníkov z oblasti kultúry a kreatívneho priemyslu sa snaží kontinuálne pracovať na riešení situácie v súvislosti so záchranou neštátnych i štátnych kultúrnych podujatí, projektov, infraštruktúry, a najmä tvorivého, organizačného a technického potenciálu. (zdroj: *web Zachráňme kultúru*)

PLAST – platforma pre súčasný tanec je strešnou organizáciou, ktorej členmi sú jednotliví umelci a umelkyne pôsobiaci v oblasti tanca, no rovnako tak združuje tanečné zoskupenia, ktoré pôsobia na Slovensku. Primárnou ambíciou združenia je presadzovanie záujmov tohto segmentu umenia, prezentácia súčasných tanečných diel verejnosti, ale aj tanečnej scény ako celku doma aj zahraničí. (zdroj: *web PLAST*)

Platforma KU.BA – Kultúrna Bratislava je otvorená neformálna platforma občianskych kultúrnych a umeleckých iniciatív a nezávislých profesionálov, ktorí pôsobia v oblasti živej kultúry na území Bratislavy a ktorí majú záujem na kultúrnom rozvoji mesta a kraja. (zdroj: *web: Kultúrna Bratislava*)

Rada galérií Slovenska je odborný a koordinačný orgán zbierkotvorných galérií registrovaných na území Slovenska, ktoré odborne budujú, spracovávajú, uchovávajú a zvereňujú trvalý zbierkový fond výtvarného umenia. Ako občianske združenie bola registrovaná v roku 1998. Jej členmi sú registrované galérie pôsobiace na území Slovenska, zastúpené riaditeľom a zvolenými odbornými zamestnancami galérií. Rada pomáha riešiť problémy jednotlivých galérií, problémy vo vzťahu medzi nimi a inými orgánmi a organizáciami, spolupracuje s orgánmi štátnej správy a samosprávy, podieľa sa na tvorbe koncepcií a stratégií v oblasti kultúry, na vzdelávaní odborných pracovníkov, podporuje a realizuje významné odborné projekty. (zdroj: *Web Rada galérií Slovenska*)

Spolok architektov Slovenska - Architekti, ktorí na Slovensku žijú a pracujú, alebo k nemu majú vzťah, sa dobrovoľne združujú v Spolku architektov Slovenska, aby jeho prostredníctvom vyvíjali kultúrno-spoločenskú a osvetovú činnosť, podporili utváranie podmienok pre odbornú tvorivú prácu a rozširovali pozitívne výsledky architektonickej tvorby. (zdroj: *web spolku*)

Spolok slovenských knihovníkov a knižníc je najväčšia a najstaršia (založená bola ešte v roku 1946) organizácia združujúca knihovníkov, bibliografov a informačných pracovníkov, knižničné, bibliografické a informačné pracoviská v Slovenskej republike a iných záujemcov. Hlavným cieľom je vytvárať platformu na všestranný odborný, kultúrny a spoločenský rozvoj členstva a zastupovať jeho záujmy pred štátnymi, samosprávnymi a inými orgánmi a organizáciami bez ohľadu na profesijnú, politickú, generačnú a národnostnú príslušnosť. (zdroj: *Spolok slovenských knihovníkov a knižníc*)

V oblasti literatúry je vzhľadom na veľkosť komunity pomerne veľký počet spolkov, záujmových združení alebo asociácií, ktoré veľmi rozmanitým spôsobom zastupujú záujmy svojich členov a členiek. Tieto organizácie sa medzi sebou odlišujú predovšetkým názorovou a

hodnotovou orientáciou, pričom vzťahy medzi nimi možno v nejednom prípade označiť ako antagonistické. Existencia týchto združení sa viaže prevažne k vydávaniu periodických a/alebo neperiodických publikácií, ktoré sú následne týmito subjektami prezentované prevažne doma a zriedkavo aj v zahraničí. Medzi najväčšie organizácie patria: **Slovenské centrum PEN** (člen združenia PEN international), **Asociácia organizácií spisovateľov Slovenska** a **Spolok slovenských spisovateľov**.

Slovenská výtvarná únia je otvorená, nepolitická, ochranná-stavovská profesionálna organizácia, zastrešujúca združenia profesionálnych výtvarných umelcov a teoretikov. Je členom medzinárodnej mimovládnej organizácie International Association of Art – I.A.A. UNESCO, má zastúpenie vo Výkonnom výbore IAA EUROPE UNESCO, aktívne sa podieľa na príprave i priebehu Konferencie o právnom a sociálnom postavení výtvarných umelcov v Európe (Paríž, Centre Pompidou, 2008). (*Zdroj: web Slovenská výtvarná únia*)

Združenie vydavateľov a kníhkupcov je samostatná organizácia založená v roku 1991. Zastupuje stavovské a profesijné záujmy svojich členov a ďalších subjektov pôsobiacich v oblasti knižnej kultúry, ochraňuje vydateľské a obchodné podnikanie a stará sa o jeho všestranný rozvoj. Zároveň vykonáva poradenskú a informačnú činnosť. Vzniklo ako prirodzený záujem vydavateľov a kníhkupcov pre zastrešenie ich profesijných záujmov. (*zdroj: Združenie vydavateľov a kníhkupcov SR*)

Zväz múzeí na Slovensku bol založený v roku 1990 ako profesijné záujmové združenie múzeí v Slovenskej republike. Hlavným poslaním zväzu je reprezentovať múzeá, presadzovať, obhajovať, rozvíjať ich spoločné práva a záujmy a podporovať múzejníctvo. Zväz zastupuje, obhajuje a presadzuje záujmy svojich členov navonok, osobitne vo vzťahu k ich zriaďovateľom, podieľa sa na príprave právnych predpisov a rozvojových koncepcií múzejníctva a uplatňuje profesijné záujmy múzeí. ZMS sleduje a presadzuje dodržiavanie princípov Etického kódexu múzeí ICOM, realizuje alebo sa podieľa na realizácii rôznych foriem vzdelávania a prezentačných aktivít múzeí, vykonáva edičnú a publikačnú činnosť, všestranne propaguje a popularizuje činnosť združenia a jeho členov. (*zdroj: Zväz múzeí na Slovensku*)

Ochranné zväzy:

Slovenský ochranný zväz autorský (SOZA) - zastupuje nositeľov práv - autorov, upravovateľov, aranžérov hudby a autorov slovesnej časti diela – textu, libreta, ako aj vydavateľov týchto diel, v ich mene monitoruje použitie hudobných diel na celom území Slovenskej republiky, realizuje výbery autorských odmien, a zároveň pre nich vykonáva administratívny, ekonomický a právny servis. Na základe ich poverenia udeľuje používateľom súhlas na použitie hudby. (*Zdroj: web SOZA*)

Spoločnosť SLOVGRAM - ochraňuje práva v zmysle Autorského zákona č. 618/2003 Z.z. v znení zákona č. 84/2007 Z.z., udeľuje licencie – zmluvy, ktoré umožňujú uskutočňovanie (vykonávanie) verejného prenosu a vyberá odmeny, a tie následne rozdeľuje výkonným umelcom a výrobcami v zmysle vlastného vyúčtovacieho poriadku. (*zdroj: web SLOVGRAM*)

- **Jednotlivci** – Umelkyne a umelci v slobodnom povolání, teoretici, kurátorky a pod. Medzi jednotlivcov v nekomerčnej sfére možno zaradiť aj profesionálnych technických pracovníkov, grafických dizajnérov, produkčných pracovníkov a pod., ktorí často fungujú ako drobní živnostníci, ale vzhľadom na svoje pôsobenie vo sfére

nezriaďovanej a nekomerčnej kultúry je výška ich príjmov, a teda aj udržateľnosti týchto profesií, rámcovaná možnosťami financovania nezriaďovanej kultúry ako celku.

- **Privátne podnikateľské subjekty pôsobiace v kultúrnom a kreatívnom priemysle (KKP)** - Radíme sem rôzne súkromné produkčné agentúry a filmové spoločnosti, komerčné hudobné kluby, multiplexy, hudobné nahrávacie štúdiá a vydavateľstvá, architektonické a dizajnérske štúdiá, subjekty pôsobiace v odevnom, hernom (počítačové hry) a reklamnom priemysle a pod.

6.1.7 Výskum v oblasti kultúry

Výskum v oblasti kultúry je jednoznačne oblasťou, ktorú možno označiť ako slabú stránku. Na Slovensku sa robí veľmi málo hĺbkových výskumných aktivít a ani tie nevychádzajú z nejakého koncepčného prístupu, a nie sú zastrešené systémovo ani inštitucionálne. Výstižne to opisuje aj koncepčný materiál MK SR, ktorý na základe analýzy ešte z roku 2007 skonštatoval: *„Dlhotrvajúca roztrieštenosť výskumu a vývoja v rezorte, jeho nekoordinovanosť, nesystémovosť riadenia neposkytuje dostatočne kvalitnú kritickú odbornú reflexiu kultúry a chýba aj systematické monitorovanie kultúry poskytujúce kvalitné dáta na strategické manažovanie celej oblasti“.* (Stratégia rozvoja kultúry SR na roky 2014 – 2020)

Určitá zmena nastala po založení analytického útvaru na MK SR s názvom **Inštitút kultúrnej politiky** (IKP, vznikol v r. 2018), ktorý je súčasťou analytických jednotiek ministerstiev pod vedením Ministerstva financií SR (MF SR). Jedným zo zadaní projektu týchto útvarov s názvom *Hodnota za peniaze* bola aj revízia výdavkov verejnej správy. V roku 2019 vznikol v IKP pod gesciou MF SR dokument *Revízia výdavkov na kultúru*, ktorý možno považovať za prvý komplexný výskumný materiál z dielne MK SR. Cieľom revízie výdavkov na kultúru bolo preskúmať verejné výdavky na kultúrnu politiku, vrátane výdavkov pridružených organizácií rezortu a zhodnotiť efektivitu týchto výdavkov s dôrazom na dosahovanie lepších výsledkov. Hoci je v materiáli v centre pozornosti prirodzene zriaďovaná kultúra, určité odkazy v ňom bezprostredne súvisia aj s kultúrou nezriaďovanou, teda vychádzajúcou z prostredia OS, resp. z podnikateľskej sféry.

Autorky a autori správy okrem iného konštatujú, že vyhodnotenie výsledkov kultúrnej politiky je výzvou pre absenciu explicitne definovaných cieľov, že kultúrna participácia Slovákov je nižšia ako priemer EÚ, že na kultúru išlo z verejných zdrojov v rokoch 2011-17 približne 0,76 % HDP (1,83 % verejných výdavkov), v roku 2017 to bolo približne 591 mil. eur, pričom priemer krajín EÚ v rovnakom období bol mierne nižší (0,73% HDP, 1,53 % výdavkov).

Priebežná správa bližšie neanalyzuje súkromné a daňové výdavky na kultúru, ale konštatuje, že „Ústredná štátna správa tvorí 60 % verejných výdavkov na kultúru, zvyšných 40 % prispievajú samosprávy. Výdavky rezortu MK SR boli v roku 2018 vo výške 302,2 mil. eur, najviac prostriedkov smeruje do politik kultúrneho dedičstva (79,1 mil. eur), do politik podpory umenia (66,3 mil. eur) a do nástrojov dotačnej podpory (53,0 mil. eur)“.

Správa tiež konštatuje: „Jednou z najväčších zmien v kultúrnej politike v poslednom období bol vznik nezávislých dotačných fondov (Audiovizuálny fond, Fond na podporu umenia a Fond

na podporu kultúry národnostných menšín). Vznikom fondov sa na strane ponuky rozšíril rozsah podporovaných foriem umenia, zaviedli nové formy podpory, zvýšila celková pridelená suma aj podiel pridelenej sumy z celkovej žiadanej. Na strane dopytu vzrástol počet záujemcov o dotácie. O žiadostiach rozhodujú odborné komisie, ktoré zdôvodňujú a zverejňujú svoje rozhodnutia“.

Ďalej sa v správe uvádza: „Ministerstvo kultúry nemá vypracovaný dlhodobý a systematický plán investičných potrieb v oblasti kultúry. Dlhodobý nedostatok investícií do obnov, reštaurovania či rekonštrukcií nehnuteľných a hnutelných kultúrnych pamiatok a zbierkových predmetov viedol k postupnému kumulovaniu modernizačného dlhu. Pamiatkový dlh sa odhaduje na 1,8 - 5,5 mld. eur, zbierkový dlh pre obnovu zbierkových fondov na 2,9 mld. eur. Akvizičný dlh zbierkových predmetov múzeí a galérií predstavuje 2,2 mil. eur ročne, akvizičný dlh knižničných fondov 7,9 mil. eur ročne“.

Efektívnejšiemu fungovaniu kultúrnych organizácií (*poznámka: na mysli sa majú zriaďované organizácie*) bráni viacero problémov, ktorými sa bude zaoberať záverečná správa Revízie výdavkov na kultúru (*poznámka: plán jej zverejnenia je rok 2020*). Patrí k nim nedostatočné využívanie viacdrojového financovania, vrátane vlastných príjmov, plánovanie rozpočtov na krátke obdobie a problémy s výberom vedúcich a riadiacich pracovníkov.

Z výskumného hľadiska by ďalej kultúre a umeniu pomohla podrobná analýza dopytu po kultúrnych produktoch, ktorej absencia zamedzuje prijímať efektívne opatrenia v tejto oblasti. Nutným krokom takéhoto materiálu by mali byť cielene vypracované odporúčania pre zriaďované organizácie, no rovnako tak pre neziskový sektor. Systematická analýza práce s publikom (budovanie, rozširovanie a jeho udržiavanie) absentuje vo všetkých doterajších strategických dokumentoch, pričom publikum je nutnou (hoci nie dostatočnou) podmienkou udržateľnosti značnej časti aktivít v umení a kultúre.

Pokiaľ ide o zriaďované, no rovnako tak neziskové organizácie, podmienkou ďalšieho rozvoja tejto oblasti je tiež rozsiahlejšia analýza výšky a spôsobu finančného odmeňovania umeleckých, produkčných či technických pracovníkov/pracovníčok, vrátane popisu pracovných podmienok, v ktorých sa kultúrne a umelecké aktivity realizujú. Do tejto oblasti možno zaradiť tiež výskum štruktúry zamestnancov a odborných kapacít pôsobiacich v týchto organizáciách, ktoré majú byť zárukou udržiavania ich kvalitatívnej úrovne.

6.1.8 Výsledky

Z celkového počtu mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu (N=774), označilo ako primárnu oblasť svojho pôsobenia kultúru a duchovné hodnoty 112 organizácií, čo predstavuje 14,5% z celkového počtu organizácií zapojených do výskumu. Nie všetky mimovládne organizácie však primárnu oblasť svojho pôsobenia v dotazníku uviedli. Ak teda vezmeme do úvahy iba počet tých mimovládnych organizácií, ktoré uviedli primárnu oblasť svojho pôsobenia (N=606, t.j. 78,3% z celkového počtu mimovládnych organizácií), podiel oblasti kultúra a duchovné hodnoty (samozrejme, pri nezmenenom absolútnom počte týchto organizácií) vzrastie na 18,5%. Oblasť kultúra a duchovné hodnoty je tak druhou, za športom (25,8 %, resp. 33 %), najviac zastúpenou oblasťou spomedzi všetkých sledovaných oblastí.

V prípade, že do počtu organizácií pôsobiacich v tejto oblasti zahrnieme aj organizácie, ktoré si oblasť kultúra a duchovné hodnoty nezvolili ako primárnu oblasť pôsobenia, v tejto oblasti pôsobí 203 z celkového počtu organizácií, čo predstavuje 26,2% z celkového počtu organizácií, čo je viac ako štvrtina organizácií, a zároveň pomyselná tretia priečka v zastúpení tejto oblasti, tretia za vzdelávaním (37 %) a športom (34,2 %). Oblasť kultúra a duchovné hodnoty tak patrí k najviac zastúpeným oblastiam spomedzi všetkých mimovládnych organizácií zapojených do výskumu.

Tendencia vývoja primárnej cieľovej skupiny v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Počty v cieľových skupinách v oblasti kultúry a duchovných hodnôt sa za posledné obdobie pozorovateľne líšia. Prehľad počtov ľudí/zvierat/iných organizácií v cieľových skupinách dokazuje tabuľka 1.

Tabuľka 1 Tendencia vývoja primárnej cieľovej skupiny za posledné 3 roky v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Cieľová skupina	Počet	%
Počet ľudí/zvierat/iných organizácií v cieľovej skupine za dané obdobie rastie	58	58
Počet ľudí/zvierat/iných organizácií sa v cieľovej skupine za dané obdobie znižuje	2	2
Počet ľudí/zvierat/iných organizácií sa v cieľovej skupine za dané obdobie nemení	17	17
Počet ľudí/zvierat/iných organizácií v cieľovej skupine za dané obdobie kolíše	23	23
Spolu	100	100,0

Z počtu 100 organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt 58 % uviedlo, že ich cieľová skupina má v posledných troch rokoch zvyšujúcu sa tendenciu. Iba 2 % uviedli, že tento počet sa znižuje, zatiaľ čo 17 % ich uviedlo, že počet sa nemení. 23 % organizácií uvádza, že počet ľudí/zvierat/iných organizácií v ich cieľovej skupine za dané obdobie kolíše.

Z uvedených údajov vyplýva, že počet ľudí/zvierat/iných organizácií v mimovládnych organizáciách, pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt má rastúcu tendenciu (takmer 3/5 z organizácií). Počet organizácií s klesajúcimi počtami sledovaných parametrov (2 %) je oveľa nižší, než počet tých organizácií, ktoré početne stagnujú (necelá 1/5) alebo kolíšu (necelá 1/4). Tieto údaje možno interpretovať ako podstatné zvýšenie angažovanosti občanov v podobe členstva v mimovládnych organizáciách, pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt, čo je v súlade s informáciami o skutkovom stave.

Pôsobnosť mimovládnych organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Pôsobnosť organizácií sa z hľadiska oblasti ich pôsobenia význame líši ($p = 0,000$). Prehľad pôsobnosti organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt dokumentuje tabuľka 2.

Tabuľka 2 Charakteristika pôsobnosti organizácie v oblasti kultúry a duchovných hodnôt za posledné tri roky (2016-2018)

Charakteristika pôsobnosti organizácie	Počet	%
Komunitná (vybraná časť obce)	3	2,9
Miestna (obec, resp. okres)	26	25,2
Regionálna (viacero obcí v rôznych okresoch, viacero okresov, resp. kraj)	25	24,3
V rámci viacerých regiónov (viac ako jeden región)	8	7,8
Celoslovenská (štátna)	26	25,2
Európska	11	10,7
Globálna	4	3,9
Spolu	103	100

N = 103

Územnú pôsobnosť mimovládnych organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt možno opísať ako veľmi heterogénnu. Z hľadiska početnosti možno tieto organizácie rozdeliť na 4 približne rovnako veľké skupiny, z ktorých posledná je rozčlenená na 4 podskupiny bez pozorovateľných vnútorných väzieb. Najviac organizácií (26, t.j. cca 1/4 z celku) uviedlo pôsobenie na miestnej (t.j. lokálnej: obec alebo okres) a celoslovenskej (t.j. štátnej) úrovni. Tieto územia boli bezprostredne nasledované regionálnou pôsobnosťou (25, t.j. necelá 1/4 z celku). Poslednú štvrtinu reprezentuje súčet 4 úplne rozdielnych podskupín, konkrétne najviac bola zastúpená európska úroveň (11, t.j. cca 1/10 z celku), nasledovaná „v rámci viacerých regiónov“ (8, t.j. cca 8 % z celku), globálnou (cca 4 % z celku) a komunitnou (cca 3 % z celku).

Vzhľadom na získané údaje možno konštatovať, že približne polovica z mimovládnych organizácií, ktoré boli súčasťou výskumu, pôsobí na lokálnej alebo regionálnej úrovni, a štvrtina na celoslovenskej úrovni. Približne 15 % organizácií pôsobí na nadnárodnej (t.j. európskej alebo globálnej) úrovni. Európsku úroveň uvádzali organizácie v oblasti kultúry a duchovných hodnôt významne častejšie než iné organizácie; zo všetkých organizácií, ktoré uviedli niektorú z úrovní, bolo 28 takých, ktoré uviedli európsku úroveň, z ktorých bolo 11 organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt, čo predstavuje 39,2 % (takmer 2/5) z organizácií, pôsobiach na európskej úrovni.

Aktivity vykonávané platenými a neplatenými pracovníkmi mimovládnych organizácií pôsobiach v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Aktivity vykonávané v mimovládnych organizáciách poskytujú obraz o činnostiach, ktorým sa organizácie venujú a ako sú tieto činnosti rozdelené medzi platených a neplatených pracovníkov a pracovníčky. Prehľad aktivít zobrazuje tabuľka 3.

Tabuľka 3 Aktivity vykonávané platenými a neplatenými pracovníkmi v mimovládnych organizáciách v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Aktivity	Platení pracovníci		Neplatení pracovníci	
	N	%*	N	%
Poskytovanie sociálnych služieb	0	0	26	23,4

Vzdelávanie, lektorská činnosť, neformálne vzdelávanie	12	10,8	52	46,8
Výskum a vývoj	6	5,4	34	30,6
Publikačná činnosť	6	5,4	38	34,2
Lobovanie	3	2,7	28	25,2
Obhajoba práv a záujmov, obhajoba práv určitej skupiny ľudí	0	0	25	22,5
Pripomienkovanie a podieľanie sa na tvorbe dokumentov	1	0,9	21	18,9
Riadenie dobrovoľníkov	3	2,7	54	48,6
Aktivity pre členov organizácie	9	8,1	72	64,9
Riadenie platených pracovníkov	7	6,3	25	22,5
Fundraising, písanie projektov, oslovovanie darcov	8	7,2	66	59,5
Administratívna činnosť	11	9,9	76	68,5
Komunikácia s médiami, PR	10	9	66	59,5
Organizácia podujatí (kultúrnych, športových a iných)	15	13,5	79	71,2
Poskytovanie poradenstva a informácií	5	4,5	50	45
Organizácia a koordinácia voľnočasových aktivít	7	6,3	66	59,5
Poskytovanie prvej pomoci, hasičské práce, pátracia a záchranárska činnosť	1	0,9	22	19,8
Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochrana voľne žijúcich zvierat	1	0,9	30	27
Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu kult. dedičstva, tradícií, remesiel a kultúrnych pamiatok	9	8,1	69	62,2
Práce súvisiace s údržbou, opravami alebo výstavbou zariadení, nehnuteľností či kultúrnych pamiatok	3	2,7	39	35,1
Zabezpečovanie dopravy/odvozu osôb a materiálu, zber, poskytovanie alebo doručovanie jedla alebo iných tovarov	2	1,8	25	22,5
Účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní	1	0,9	29	26,1

politik na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni				
Poskytovanie grantov, regranting	2	1,8	20	18
Plnenie funkcie trénera alebo rozhodcu	2	1,8	25	22,5
Tlmočenie a prekladanie	6	5,4	22	19,8
Grafické práce	13	11,7	51	45,9
Príprava a spravovanie webovej stránky, facebookovej stránky, vyhľadávanie informácií cez internet	14	12,6	59	53,2
Aktivity v oblasti ochrany spotrebiteľa	1	0,9	17	15,3

(N=111)

Mimovládne organizácie primárne pôsobiace v oblasti kultúry a duchovných hodnôt disponujú spravidla neplatenými personálnymi kapacitami. Z platených pozícií boli popri organizácii podujatí (13,5 %) najviac zastúpené aktivity, ktoré nesúvisia s jadrovými aktivitami organizácií, ale s prezentáciou činnosti navonok, konkrétne príprava a spracovanie webstránky a pod. (12,6 %), grafické práce (11,7 %), vzdelávanie (necelých 11 %), administratívna činnosť (10 %) a komunikácia s médiami (9 %).

Na základe poskytnutých údajov boli identifikované viaceré špecifiká organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt. Zo štatisticky relevantných dát (Fischer significance = $p < 0,05$) vyplýva, že tieto organizácie:

a) častejšie ako organizácie v iných oblastiach signalizovali:

aa) platených pracovníkov v aktivitách súvisiacich s kultúrnym dedičstvom (AR=2,2),

ab) neplatených pracovníkov v aktivitách súvisiacich s kultúrnym dedičstvom (AR=7,4 (!)), v administratívnej činnosti (AR=2,9), prácach súvisiacich s obnovou a opravami kultúrneho dedičstva (AR=2,7), fundraisingu (AR=2,5) a organizácii podujatí (AR=2,4)

b) menej často ako organizácie v iných oblastiach signalizovali:

ba) platených pracovníkov v poskytovaní poradenstva a informácií (AR=-4,5), riadení platených pracovníkov (AR=-4,2), poskytovaní sociálnych služieb (AR=-3,9), vzdelávaní (AR=-3,9), účasti na tvorbe a pripomienkovaní dokumentov (AR=-3,9), riadení dobrovoľníkov (AR=-3,9), administratívnej činnosti (AR=-3,9), fundraisingu (AR=-3,8), obhajobe práva a záujmov (AR=-3,3), aktivitách pre členov organizácie (AR=-3), komunikácii s médiami (AR=-3), účasti na verejnom rozhodovaní (AR=-2,9), organizácii a koordinácii voľnočasových aktivít (AR=-2,8), plnení funkcie trénera alebo rozhodcu (AR=-2,4), publikačnej činnosti (AR=-2,2) a organizácii podujatí (AR=-2,2),

bb) neplatených pracovníkov v účasti na tvorbe a pripomienkovaní dokumentov (AR=-2,5).

Vo výskume sme ďalej zisťovali, či organizácie menili do svojho vzniku charakter svojich aktivít. Zmena charakteru aktivít organizácie od jej vzniku súvisí s oblasťou pôsobenia organizácie (p

= 0,000). Zmenu charakteru aktivít organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt zobrazuje tabuľka 4.

Tabuľka 4 Zmena charakteru aktivít organizácií od ich vzniku, ktoré uvádzajú ako hlavnú oblasť pôsobenia primárne pre kultúru a duchovné hodnoty

Charakter aktivít	Počet	%
Nezmenil sa	65	73
Realizovaný s prestávkami, nepravidelne, nárazovo	8	9
Realizovaný s obmenami, podľa tém, ktoré sú práve aktuálne	7	7,9
Realizovaný s obmenami, podľa typu projektov, ktoré získame účelovo na projektovo oprávnené typy aktivít	7	7,9
Iná odpoveď	2	2,2

N = 89

V organizáciách pôsobiacich primárne v oblasti kultúry a duchovných hodnôt sa charakter aktivít od ich vzniku v prevažnej väčšine prípadov (takmer 3/4) nezmenil. Tieto stále vykonávajú v princípe rovnaké aktivity. Vzhľadom na hodnotu AR (=2,2) možno konštatovať, že miera nemennosti, resp. stability aktivít, je v prípade organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt vyššia než vo väčšine ostatných oblastí, s výnimkou športu. Približne rovnaké zastúpenie, menej ako 10%, reprezentujú nepravidelné alebo podstatnejšie zmenené aktivity, vrátane aktivít, realizovaných na základe externe nadobudnutých finančných prostriedkov. Z týchto aktivít je oproti celku štatisticky významný parameter aktivít realizovaných s obmenami, podľa aktuálnosti tém, ktoré organizácie v oblasti kultúry a duchovných hodnôt realizujú menej než väčšina ostatných organizácií (AR= -2,8). Získané údaje možno interpretovať ako doklad pomerne stabilného charakteru realizovaných aktivít počas existencie organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt.

Prehľad zistení dokumentujúcich vyhodnocovanie vplyvu aktivít, ktoré realizujú organizácie v oblasti kultúry a duchovných hodnôt, poskytuje tabuľka 5. Súčet percent je vyšší ako 100, nakoľko organizácie mohli uvádzať aj viacero možností.

Tabuľka 5 Vyhodnocovanie prínosu/vplyvu aktivít organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Vyhodnocovanie prínosu/vplyvu aktivít organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt	Počet	%
Systematické využívanie vlastných nástrojov	42	46,2
Systematické využívanie overených metodík	3	3,3
Len v prípade vyžiadania donorum/potrebná príloha k projektu	30	33
Nevyužívanie nástrojov na vyhodnocovanie aktivít	19	20,9
Iné	2	2,2

N = 91

Takmer polovica (46 %) organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt označilo, že systematicky využíva vlastné nástroje na vyhodnocovanie vplyvov realizovaných aktivít. Tretina z organizácií uviedla, že aktivity vyhodnocuje len v prípade vyžiadania donorum, alebo ak ide o potrebnú prílohu k projektu. Päťina organizácií žiadne nástroje nevyužíva. Počet organizácií, ktoré systematicky využívajú overené metodiky alebo ktoré vybrali možnosť „iné“, predstavuje spolu iba o čosi viac ako 5 %.

Zameranie organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti

Zameranie organizácií z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti významne súvisí s oblasťou pôsobenia organizácie ($p = 0,000$). Organizácie pôsobiace primárne v oblasti kultúry a duchovných hodnôt uvádzajú významne viac zamerania sa na vzájomnú prospešnosť ako organizácie v iných oblastiach. Zameranie organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti zobrazuje tabuľka 6.

Tabuľka 6 Zameranie organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti

Cieľová skupina	Počet	%
Široká verejnosť, verejnosť bez obmedzenia	74	82,2
Okruh ľudí/komunita na základe geografického hľadiska (v blízkosti organizácie) alebo na základe charakteru služby (môže byť určené pre celé Slovensko, ale ide o špecifickú službu, ktorú využíva iba určitý počet ľudí), užívatelia však nemusia byť členovia organizácie	12	13,3
Iba pre členov organizácie	4	4,5
Pre konkrétneho jednotlivca či rodinu (napr. organizovanie zbierky pre jednotlivca či rodinu)	0	0

N = 90

Organizácie pôsobiace primárne v oblasti kultúry a duchovných hodnôt boli v dominantnej väčšine (viac ako 4/5) zamerané svojimi aktivitami na širokú verejnosť, resp. verejnosť bez obmedzenia. Primárne geografické alebo obsahové hľadisko uviedlo 13 % organizácií a uzavretosť organizácie voči externému prostrediu, korešpondujúcu s realizáciou aktivít výhradne pre členov organizácie, neuviedlo ani 5 % organizácií. Žiadna z organizácií neuviedla výkon aktivít iba pre konkrétneho jednotlivca či rodinu.

Štruktúra odpovedí, resp. preferencie voči ostatným oblastiam pôsobenia mimovládnych organizácií naznačujú špecifiká organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt, predovšetkým oveľa väčšiu otvorenosť voči širokej verejnosti ($AR=6,3$), ktorá je na druhej strane kompenzovaná oveľa nižšími hodnotami využívania aktivít vybraným okruhom ľudí ($AR=-4,1$) či výlučne členmi organizácie ($AR=-3,2$).

Miera naplnenia pôvodnej motivácie organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Miera naplnenia pôvodnej motivácie, pre ktorú organizácia vznikla, nesúvisí s oblasťou pôsobenia organizácie. Mieru naplnenia pôvodnej motivácie organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt zobrazuje tabuľka 7.

Tabuľka 7 Miera naplnenia pôvodnej motivácie organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Percentuálna miera naplnenia pôvodnej motivácie vzniku organizácie	Počet	%
1% – 20%	0	0
21% – 40%	3	3,4
41% – 60%	11	12,4
61% – 80%	22	24,7
81% – 100%	53	59,6

N = 89

Už 3/5 organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt uvádza vysokú mieru naplnenia pôvodnej motivácie vzniku organizácie (81 – 100 %). Štvrtina organizácií uvádza mieru naplnenia pôvodnej motivácie na 61-80 % a osmina uviedla približne polovičné (40 – 60 %) naplnenie pôvodnej motivácie. Žiadna organizácia neuviedla najnižšiu možnú mieru naplnenia pôvodnej motivácie (1-20%).

Spolupráca organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt s inými subjektmi

Pri všetkých subjektoch, s ktorými mimovládne neziskové organizácie spolupracujú, existujú štatisticky významné rozdiely vo vzťahu k oblasti ich pôsobenia ($p \geq 0,05$). Subjekty, s ktorými spolupracujú mimovládne organizácie pôsobiace primárne v oblasti kultúry a duchovných hodnôt sú uvedené v tabuľke 8.

Tabuľka 8 Subjekty, s ktorými spolupracujú organizácie pôsobiace v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Subjekt	počet	N	%
Samospráva na úrovni mesta/obce	73	89	82
Regionálna a krajská samospráva	48	87	53,9
Štátna správa	31	88	35,2
Medzinárodné inštitúcie	18	86	20,9
Podnikateľský sektor	33	87	37,9
Vysoká škola/univerzita	14	86	16,3
Základná škola	35	86	40,7
Stredná škola	21	87	24,1
Iné mimovládne organizácie – domáce	54	89	60,7
Iné mimovládne organizácie – zahraničné	25	86	29,1
Individuálni odborníci a odborníčky v relevantnej oblasti	31	87	35,6
Iné	5	86	5,8

N=86-89

Organizácie pôsobiace primárne v oblasti kultúry a duchovných hodnôt najčastejšie spolupracujú so samosprávou na úrovni mesta/obce (82 % z organizácií, t.j. viac ako 4/5) a s inými domácimi mimovládnymi organizáciami (viac ako 60 % z organizácií, t.j. viac ako 3/5). Organizácie podľa údajov najmenej spolupracujú s vysokými školami a univerzitami (16%),

medzinárodnými inštitúciami (21%) a strednými školami (24%). V porovnaní s organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach organizácie, ktorých primárnou oblasťou je kultúra a duchovné hodnoty, významne viac uvádzajú spoluprácu s regionálnou, krajskou (AR=3,3) a miestnou samosprávou (AR=2,4) a významne menej spolupracujú s vysokými školami, univerzitami (AR=-2,7) a individuálnymi odborníkmi (AR=-2,7).

Členstvo organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt v asociáciách a platformách

Členstvo organizácií v asociáciách, platformách a záujmových združeníach sa vo vzťahu k oblasti pôsobenia organizácií líši v každej z možností. Prehľad členstva organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt uvádza tabuľka 9.

Tabuľka 9 Členstvo organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt v asociácií, platforme organizácií či záujmovom združení

Členstvo	Počet	%
Nie sú členmi žiadnej asociácie, platformy a záujmového združenia	64	57,7
Sú členmi neformálnej slovenskej siete organizácií (len na SR)	11	9,9
Sú členmi neformálnej medzinárodnej siete organizácií (aj zahraničie)	4	3,6
Sú registrovanými členmi slovenskej asociácie, platformy a záujmového združenia	7	6,3
Sú registrovanými členmi medzinárodnej asociácie, platformy, a záujmového združenia	4	3,6
Sú „dcérou“ materskej organizácie (organizačnou zložkou)	1	0,9
Sú platforma organizácií	2	1,8

N = 111 (súčet odpovedí však tvorí iba 93, súčet % preto nepredstavuje 100)

Nadpolovičná väčšina organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt uviedla, že nie je členom žiadnej asociácie, platformy ani záujmového združenia. Desatina organizácií uviedla, že je členom neformálnej slovenskej siete organizácií.

V jednotlivých oblastiach pôsobenia organizácií je v oblasti kultúry a duchovných hodnôt významne viac organizácií, ktoré nie sú členmi žiadnych asociácií, platforiem či záujmových združení (AR=6,1), a zároveň významne menej organizácií, ktoré sú registrovanými členmi slovenských (AR=-5,9) a medzinárodných asociácií, platforiem či záujmových združení (AR=-2,9).

Prekážky mimovládnych organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt v dosahovaní cieľov

Vo vzťahu k oblasti pôsobenia organizácií sa prekážky v dosahovaní ich cieľov odlišovali v týchto prípadoch: nedostatočná spolupráca so zamestnancami štátnej správy a samosprávy ($p = 0,000$), nízke finančné ohodnotenie práce ($p = 0,000$), potrebná širokospektrálnosť pracovníkov ($p = 0,000$), nedostatočné zručnosti pracovníkov ($p = 0,018$), nedostatočné

materiálno-technické zabezpečenie ($p = 0,000$) a nepochopenie poslania organizácie ($p = 0,000$). Ani v jednom prípade však neboli rozdiely pôsobené organizáciami, ktoré si za svoju primárnu oblasť spôsobenía zvolili kultúru a duchovné hodnoty.

Na otázku „Čo predstavuje hlavné prekážky v dosahovaní vašich cieľov?“ odpovedalo 84 organizácií primárne pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt. Prehľad zistení o prekážkach organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt poskytuje tabuľka 10. Organizácie mali jednotlivé prekážky ohodnotiť na škále od 1 do 5, pričom 1 znamenala úplne nevýznamná a 5 veľmi významná prekážka.

Tabuľka 10 Prekážky v dosahovaní cieľov organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Prekážky	mean	median	mode	Std. dev
Legislatívne prekážky	2,67	3,0	3	1,293
Administratívna záťaž	3,30	3,0	3	1,297
Nedostatočná spolupráca so zamestnancami štátnej/verejnej správy	2,60	3,0	3	1,300
Nedostatok financií	4,31	5,0	5	0,957
Nedostatok ľudí v organizácii (zamestnancov aj dobrovoľníkov)	3,46	4,0	5	1,517
Nízke finančné ohodnotenie práce	2,80	3,0	1	1,574
Vysoká fluktuácia pracovníkov	2,02	1,0	1	1,270
Potrebná „širokospektrálnosť“ pracovníka, kumulácia pracovných činností u pracovníkov	2,42	2,0	1	1,433
Nedostatočné zručnosti pracovníkov	2,21	2,0	1	1,252
Nezáujem verejnosti, prípadne skupín obyvateľstva	2,62	3,0	1	1,447
Nezáujem médií	2,86	3,0	3	1,328
Nedostatok materiálno-technického zabezpečenia	3,30	3,5	4	1,306
Nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní	3,52	4,0	5	1,410
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy	2,57	3,0	1	1,311
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce medzi ministerstvami	2,39	2,0	1	1,336
Konflikty vo vnútri organizácie	1,70	1,0	1	1,039
Nepochopenie poslania/práce MNO verejnosťou a inými sektormi	2,08	2,0	1	1,263
Korupcia a klientelizmus	1,86	1,0	1	1,253
Iné, prosím, doplňte:	-	-	-	-

N = 84

Organizácie, ktoré uviedli ako svoju primárnu oblasť kultúru a duchovné hodnoty, najvýznamnejšie pociťujú prekážky jednoznačne v nedostatku financií (mean/priemer = 4,31), ktorý je nasledovaný nedostatkom času (mean = 3,52) a ľudí v organizácii (3,46) s pomerne

vyrovnaným skóre. Medzi druhoradé, avšak stále významné prekážky, (priemer, medián aj modus min. na hodnote 3) zaraďujú organizácie nedostatok materiálo-technického zabezpečenia (3,3 – 3,5 – 4) a administratívnu záťaž (3,3 – 3 – 3). Naopak, najmenšie prekážky uvádzajú v interných konfliktoch (mean/priemer 1,70), korupcii, klientelizme (1,86) a vysokej fluktuácii pracovníkov (2,02).

Zapojenie osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie, jej cieľoch, aktivitách a projektoch v organizáciách v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Od respondentov vo výskume sme zisťovali aj mieru zapojenia jednotlivých osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie, jej cieľoch, aktivitách, projektoch a pod. Otázku malo zodpovedať spolu 112 organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt, na jednotlivé podotázky však odpovedalo 34 - 64 z nich (označených N⁰), t.j. odpovede na všetky podotázky boli získané v 341 prípadoch zo 672. Otázky smerovali k určaniu miery participácie v niekoľkých možnostiach za pomoci bodovej škály od 1 – 5 bodov, kde 1 znamená „veľmi nízku mieru participácie“ a 5 „veľmi vysokú mieru participácie“. Prípadne odpovedali, že daná možnosť sa ich organizácie netýka. Prehľad zistení poskytujú tabuľky 11 a 12.

Tabuľka 11 Miera zapojenia osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie

Osoby	mean	median	mode	Std. dev	N ⁰
Líder/vedúca osoba organizácie (môže, ale nemusí to byť zakladateľ či štatutár organizácie)	4,78	5,0	5	0,629	64
Správna rada alebo obdobný rozhodovací orgán	4,23	5,0	5	1,110	60
Platení pracovníci organizácie	1,97	1,0	1	1,291	34
Členovia organizácie, ktorí nie sú súčasťou užšieho rozhodovacieho orgánu (t.j. správnej rady alebo obdobného rozhodovacieho orgánu)	3,08	3,0	4	1,313	64
Dobrovoľníci	3,1	3,0	3	1,361	59
Užívatelia služieb	2,53	3,0	3	1,255	60

N = 112

Tabuľka 12 Miera zapojenia osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie (v %)

Osoby	Veľmi nízka miera	Nízka miera	Ani nízka, ani vysoká	Vysoká miera	Veľmi vysoká miera	Netýka sa	Neuviedli
Líder/vedúca osoba organizácie	0,9	0	0,9	7,1	48,2	14,3	28,6
Správna rada alebo obdobný rozhodovací orgán	2,7	1,8	6,3	12,5	30,4	17,9	28,6

Platení pracovníci organizácie	17,9	1,8	5,4	4,5	0,9	41,1	28,6
Členovia organizácie, ktorí nie sú súčasťou užšieho rozhodovacieho orgánu	12,5	2,7	16,1	19,6	6,3	14,3	28,6
Dobrovoľníci	8,9	8	15,2	9,8	10,7	18,8	28,6
Užívatelia služieb	16,1	7,1	20,5	5,4	4,5	17,9	28,6

N = 112

Z predložených údajov vyplýva čiastočná neochota alebo neschopnosť zodpovedať otázku o spôsobe rozhodovania v príslušnej organizácii. Každopádne, najsilnejšou autoritou („*decision-maker*“) v organizáciách v oblasti kultúry a duchovných hodnôt sú spravidla lídri, resp. vedúce osobnosti organizácií, keď im rozhodujúce kompetencie („veľmi vysoká miera“) prisúdila takmer polovica zo všetkých organizácií v danej oblasti, a teda asi 2/3 z organizácií, ktoré poskytli odpoveď. S odstupom na druhom mieste nasleduje kolektívny rozhodovací orgán (3/10 zo všetkých organizácií). Najnižšia miera rozhodovacej legitimity bola identifikovaná u platených pracovníkov organizácie, ako „veľmi vysokú mieru participácie“ ich označilo necelé 1% zo všetkých organizácií.

Údaje o osobách podieľajúcich sa na zabezpečení služieb a aktivít v organizáciách pôsobiach v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Vo výskume sme od zástupcov organizácií zisťovali aj bližšie údaje o osobách, ktoré sa podieľajú na zabezpečovaní služieb a aktivít organizácií. V oblasti kultúry a duchovných hodnôt bolo oslovených 112 organizácií, z ktorých odpovede na jednotlivé otázky poskytlo od 12 do 79 organizácií (počet označený ako N⁰). Údaje reflektujú stav a charakteristiky pracovnoprávných vzťahov z roku 2018. Typológia osôb zabezpečujúcich služby a aktivity organizácií pôsobiach v oblasti kultúry a duchovných hodnôt je v tabuľke 13.

Tabuľka 13 Typy osôb podieľajúcich sa na zabezpečení služieb a aktivít organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Typ osôb	Počet organizácií	% z počtu organizácií v oblasti	Počet osôb	% z celkovéh o počtu osôb
Zamestnanec (pracovná zmluva na plný či čiastočný úväzok, dohoda o vykonaní práce, dohoda o pracovnej činnosti, dohoda o brigádnickej práci študenta, dohoda o absolventskej praxi, dohoda o aktivačnej činnosti) (N ⁰ =78)	12	15,4	44	

Pracovník na živnosť (vyplácaný na základe predloženej faktúry), pracovník na mandátnu zmluvu, príkaznú zmluvu, zmluvu o dielo (N ⁰ =78)	12	15,4		
Ľudia pracujúci bez nároku na finančnú odmenu, napr. dobrovoľník (na základe písomnej alebo ústnej dohody), stážista, praktikant (ak to nie je podľa dohody o absolventskej praxi v bode 1 karty C), člen (N ⁰ =79)	76	96,2		
Spolu	78 - 79			

N=112

Dominantná väčšina, až 96% organizácií pôsobiacich primárne v oblasti kultúry a duchovných hodnôt uvádza, že ich služby a aktivity zabezpečujú ľudia pracujúci bez nároku na finančnú odmenu, medzi ktorých sme zaradovali dobrovoľníkov, stážistov, praktikantov, ale aj členov. Služby zabezpečené ľuďmi pôsobiacimi v rámci pracovnoprávných vzťahov i zapojenie ľudí pracujúcich na živnosť boli signalizované zhodne, 15% organizácií.

Na zabezpečení služieb a aktivít organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt sa v roku 2018 podieľalo spolu 1 488 osôb, z tohto počtu bolo viac ako 90% ľudí bez nároku na finančnú odmenu, 5% pracujúcich v rámci pracovnoprávných vzťahov a 4,5% v rámci iných ako pracovnoprávných vzťahov za odmenu. Bližšia charakteristika týchto osôb a ich vzťahov k organizáciám v oblasti kultúry a duchovných hodnôt je v nasledujúcich tabuľkách.

Medzi zamestnaneckými pozíciami v organizáciách v oblasti kultúry a duchovných hodnôt dominujú dohody mimo pracovného pomeru. Z celkového počtu 63 osôb bolo 44 zamestnaných na dohody mimo pracovného pomeru, čo predstavuje takmer 70%. Za nimi nasledujú ľudia zamestnaní na plný pracovný úväzok, ktorých bolo 15 zo 63 osôb, čo je približne štvrtina (23,8%).

Z hľadiska rodového rozloženia v organizáciách pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt v pracovnoprávných vzťahoch prevažujú muži - z celkového počtu zamestnaných ľudí v organizáciách v oblasti dobrovoľníctva bolo 61,9 % žien a 38,1 % mužov. Tento pomer je porovnateľný aj v prípade osôb, zamestnaných na plný pracovný úväzok či na dohody mimo pracovného pomeru. Naopak, v prípade polovičného alebo iného skráteného úväzku boli uvedené iba 4 ženy a žiaden muž. Výpovedná hodnota údajov však vzhľadom na pomer N a N⁰ (112:12), t.j. zo 112 oslovených organizácií odpovedalo na tieto otázky iba 12 z nich, nie je vysoká.

Okrem ľudí pracujúcich v organizáciách za odmenu v rámci pracovnoprávných vzťahov sme zisťovali aj bližšie údaje o osobách, ktoré sa podieľajú na zabezpečení služieb a aktivít organizácie za finančnú odmenu v rámci iných ako pracovnoprávných vzťahov (napríklad v rámci príkaznej, mandátnej zmluvy, zmluvy o dielo a pod.). Zo 112 organizácií však na túto

otázku odpovedalo iba 11 (t.j. 10%) z nich, ktoré spolu uviedli 18 ľudí. Vzhľadom na pomer odpovedí a ich absencií sú však údaje málo spoľahlivé. Hodnota $p=0,417$. Tabuľka 14.

Tabuľka 14 Osoby zabezpečujúce služby a aktivity organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt v rámci iných ako pracovnoprávných vzťahov

	Spolu	Ženy	Muži
Počet ľudí pracujúcich v organizácii za odmenu v rámci iných ako pracovnoprávných vzťahov	18 (100%)	8 (44,4%)	10 (55,6%)

N = 11

V 11 organizáciách pôsobiacich primárne v oblasti kultúry a duchovných hodnôt, ktoré poskytli údaje, pracovalo za odmenu v rámci iných ako pracovnoprávných vzťahov spolu 18 ľudí, z toho 44,4% bolo žien a 55,6% bolo mužov.

Ako uvádzame vyššie, na zabezpečení aktivít a služieb organizácií pôsobiacich primárne v oblasti kultúry a duchovných hodnôt sa v najvyššej miere podieľajú osoby bez nároku na finančnú odmenu. Ich štruktúru dokumentuje tabuľka 15. Zo 112 organizácií poskytlo relevantné údaje 19, výpovedná hodnota získaných údajov vo vzťahu k celku je preto nízka.

Tabuľka 15 Osoby zabezpečujúce služby a aktivity organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt bez nároku na finančnú odmenu

Typ osoby	Počet	Ženy	Muži
Aktívni členovia	240	119	121
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu v rámci SR a sú zo SR	201	119	82
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu v rámci SR a sú zo zahraničia (nie sú občanmi SR)	0	0	0
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu mimo SR	0	0	0
Stážisti	0	0	0
Iné osoby pracujúce pre organizáciu bez nároku na odmenu	11	7	4
Spolu osoby pracujúce bez nároku na finančnú odmenu	442 (100%)	240 (54,3)	202 (45,7)

N = 19

Organizácie, ktoré pôsobia primárne v oblasti kultúry a duchovných hodnôt, využívajú pri svojej práci osoby bez nároku na finančnú odmenu na viacerých pozíciách. Z celkového počtu osôb (442) zapojených v roku 2018 bolo najviac, viac ako polovica, aktívnych členov. Odstup od dobrovoľníkov pracujúcich pre organizáciu však nebol veľký (necelá polovica). Tri kategórie: 1. dobrovoľníci, ktorí nie sú občanmi SR; 2. dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu mimo SR; 3. stážisti, neboli v údajoch identifikovaní vôbec. Iné osoby boli uvedené iba v obmedzenej miere (cca 2,5 %).

Z hľadiska rodového rozloženia aj v prípade osôb bez nároku na finančnú odmenu pracujúcich v organizáciách je v organizáciách v oblasti kultúry a duchovných hodnôt viac zapojených žien (54,3 %) ako mužov (45,7%).

Prvky manažmentu prítomné v organizácii pri platených pracovníkoch

Na otázku: „Aké prvky manažmentu sú v organizácii prítomné pri platených zamestnancoch a pracovníkoch?“ odpovedalo 73 respondentov zastupujúcich organizácie s hlavnou oblasťou pre kultúru a duchovné hodnoty. V sledovanom parametri boli identifikované významné odlišnosti v porovnaní s organizáciami v iných oblastiach, a to vo všetkých kategóriách. Tabuľka 16.

Tabuľka 16 Prvky manažmentu prítomné v organizáciách v oblasti kultúry a duchovných hodnôt pri platených pracovníkoch

Prvky manažmentu	Áno	%	p	Adjusted residual
V organizácii máme jasne definované práva a povinnosti pracovníkov organizácie	8	11	0,000	-5,1
Zabezpečujeme ochranu zdravia a bezpečnosti pracovníkov pri výkone ich činnosti	6	8,2	0,000	-4,5
Máme definovanú náplň práce a profil pracovníkov pre jednotlivé pozície	7	9,6	0,000	-4,6
Pracovníci sú pred začiatkom vykonávania ich práce informovaní o organizácii a o svojej role v nej	12	16,4	0,000	-3,7
Noví pracovníci sú predstavení personálu a klientom, s ktorými budú prichádzať do kontaktu	5	6,8	0,000	-4,3
Máme vypracovaný systém zaškolenia a prípravy pracovníkov	1	1,4	0,000	-3,8
Pracovníkom poskytujeme potrebnú podporu pri vykonávaní ich práce	13	17,8	0,000	-3,5
Neformálne a formálne oceňujeme pracovníkov a ich prínos pre organizáciu, klientov a komunitu	9	12,3	0,000	-3,4
Vydávame pracovníkom písomné potvrdenie o pôsobení v organizácii (referencie), ak o to požiadajú	6	8,2	0,000	-4,8
Máme vytvorený funkčný systém evidencie pracovníkov v organizácii	1	1,4	0,000	-4,6
Máme zavedený systém hodnotenia pracovníkov v organizácii.	0	0	0,000	-3,5
Pracovníci organizácie sa spolupodieľajú na rozhodovaní o jej smerovaní a aktivitách	5	6,8	0,000	-5,1
Máme vypracovaný systém kariérneho rastu pracovníkov	0	0	0,000	-2,1
Podporujeme pracovníkov v ďalšom vzdelávaní, umožňujeme účasť na kurzoch, vzdelávacích podujatiach a pod.	5	6,8	0,000	-5,1

N = 73

Z hľadiska existencie prvkov manažmentu možno skupinu organizácií s hlavnou oblasťou kultúry a duchovných hodnôt hodnotiť ako skupinu, ktorá prvky manažmentu aplikuje v oveľa menšej miere ako ostatné organizácie. Iba 3 zo 14 sledovaných kategórií vykázali vyššie početné zastúpenie ako 10% (podpora pri vykonávaní práce, informovanie o organizácii a oceňovania pracovníkov za ich prínos), žiadna z nich pritom nedosiahla viac ako 20%. Štyri zo sledovaných kategórií dokonca dosiahli počet kladných odpovedí respondentov 0 alebo 1. Na základe uvedených údajov preto nie je prekvapením, že všetky sledované kategórie dosiahli hodnotu AR nižšiu ako -2.

Prvky manažmentu v organizáciách v oblasti kultúry a duchovných hodnôt preto možno interpretovať ako výnimočne málo prítomné, t.j. tieto organizácie aplikujú prvky manažmentu v oveľa menšej miere ako prevažná väčšina organizácií vykonávajúcich aktivity v iných hlavných oblastiach.

Dobrovoľníctvo v organizáciách pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

V organizáciách primárne pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt bola predmetom nášho záujmu aj samotná práca s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami.

Zapojenie špecifických kategórií dobrovoľníkov a dobrovoľníčok do činnosti organizácií sa líši z hľadiska pôsobenia organizácií pri všetkých kategóriách ($p \geq 0,05$). Prehľad zapojenia v organizáciách, ktorých primárnou oblasťou je oblasť kultúry a duchovných hodnôt, je zobrazená v tabuľke 17.

Tabuľka 17 Zapojenie špecifických kategórií dobrovoľníkov v organizáciách v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Kategórie dobrovoľníkov	Počet	N	%
Pravidelní dobrovoľníci (pomáhajú minimálne raz mesačne)	26	74	35,1
Nepravidelní dobrovoľníci (pomáhajú menej ako raz mesačne)	57	73	78,1
Firemní dobrovoľníci	7	72	9,7
Virtuálni/on-line dobrovoľníci	1	72	1,4

N = 72-74

Organizácie pôsobiace primárne v oblasti kultúry a duchovných hodnôt zapájajú do svojich aktivít rôzne kategórie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, pričom nepravidelní dobrovoľníci (78 %) prevažujú nad pravidelnými (35 %). Zapojenie firemných dobrovoľníkov uviedlo necelých 10 % organizácií. V porovnaní s organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach, medzi organizáciami pôsobiacimi primárne v oblasti kultúry a duchovných hodnôt je významne menej takých, ktoré zapájajú pravidelných dobrovoľníkov ($AR=-3,2$), virtuálnych alebo on-line dobrovoľníkov ($AR=-2,7$).

Organizácie vo vzťahu k predchádzajúcim otázkam ďalej uvádzali, či počet dobrovoľníkov považujú za dostatočný. Vo vzťahu k oblasti pôsobenia organizácií existuje v otázke dostatočnosti počtu dobrovoľníkov štatisticky významný rozdiel ($p= 0,039$). Rozdiel však ani v jednej možnosti nie je spôsobený organizáciami, ktoré za svoju primárnu oblasť pôsobenia

uviedli kultúru a duchovné hodnoty (AR bol vždy v rozmedzí -2 – 2). Prehľad odpovedí týchto organizácií poskytuje tabuľka 18. Odpovede uviedlo 67 organizácií z danej oblasti.

Tabuľka 18 Dostatočnosť počtu zapojených dobrovoľníkov v organizáciách pôsobiach v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Vyjadrenie dostatočnosti počtu zapojených dobrovoľníkov (počet)	Počet	%
Úplne dostatočný	19	28,4
Skôr dostatočný	25	37,3
Skôr nedostatočný	20	29,9
Úplne nedostatočný	3	4,5
Spolu	67	100

N = 67

Zo 67 organizácií, ktoré za svoju primárnu oblasť pôsobenia považujú kultúru a duchovné hodnoty, považuje počet dobrovoľníkov, s ktorými pracujú, za úplne dostatočný a skôr dostatočný asi dve tretiny organizácií. Za úplne nedostatočný považuje tento počet iba 4,5%.

Prínosy dobrovoľníkov pre organizácie ich zástupcovia hodnotili na škále od 1 do 5, pričom 1 znamenalo „vôbec nesúhlasím“ a 5 „absolútne súhlasím“. V 8 prípadoch zo 14 existuje štatisticky významný rozdiel v hodnotení vo vzťahu k oblasti pôsobenia organizácie. Prehľad zistení v organizáciách, ktorých primárnou oblasťou je kultúra a duchovné hodnoty, poskytuje tabuľka 19.

Tabuľka 19 Prínosy dobrovoľníkov v organizáciách pôsobiach v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Prínosy dobrovoľníkov	Odpovede				
	<i>Vôbec nesúhlasím</i>	<i>Skôr nesúhlasím</i>	<i>Ani nesúhlasím, ani súhlasím</i>	<i>Skôr súhlasím</i>	<i>Absolútne súhlasím</i>
Dobrovoľníci znižujú náklady našej organizácie (N=58)	7 (12,1%)	5 (8,6%)	8 (13,8%)	14 (24,1%)	24 (41,4%)
Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme kvalitnejšie služby (N=56)	5 (8,9%)	2 (3,6%)	5 (8,9%)	23 (41,1%)	21 (37,5%)
Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme širšie spektrum služieb (N=57)	6 (10,5%)	5 (8,8%)	13 (22,8%)	14 (24,6%)	19 (33,3%)
Dobrovoľníci zviditeľňujú našu organizáciu (N=59)	3 (5,1%)	4 (6,8%)	7 (11,9%)	21 (35,6%)	24 (40,7%)

Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme naše osobné a profesionálne siete (N=11)	1 (9,1%)	0 (0%)	5 (45,5%)	4 (36,4%)	1 (9,1%)
Vďaka dobrovoľníkom máme k dispozícii prístup k špecifickým vedomostiam a zručnostiam, ktorými disponujú (N=52)	7 (13,5%)	3 (5,8%)	5 (9,6%)	18 (34,6%)	19 (36,5%)
Vďaka dobrovoľníkom lepšie rozumieme našej organizácii a jej fungovaniu (N=46)	12 (26,1%)	6 (13%)	11 (23,9%)	13 (28,3%)	4 (8,7%)
Vďaka dobrovoľníkom dokážeme uspokojiť individuálne potreby našich klientov (N=42)	6 (14,3%)	5 (11,9%)	9 (21,4%)	15 (35,7%)	7 (16,7%)
Vďaka dobrovoľníkom máme tvorivejšie nápady na realizáciu projektov (N=51)	6 (11,8%)	4 (7,8%)	6 (11,8%)	14 (27,5%)	21 (41,2%)
Vďaka dobrovoľníkom sa šíri povedomie/dobré meno našej organizácie na verejnosti (N=54)	3 (5,6%)	2 (3,7%)	10 (18,5%)	20 (37%)	19 (35,2%)
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme poslanie a ciele našej organizácie v radoch verejnosti (N=50)	6 (12%)	2 (4%)	9 (18%)	10 (20%)	23 (46%)
Vďaka dobrovoľníkom aktivizujeme členov	7 (15,9%)	4 (9,1%)	10 (22,7%)	13 (29,5%)	10 (22,7%)

dotknutých komunit na napĺňaní zámerov a cieľov našej organizácie, a tým prispievame k zlepšeniu podmienok života a vzťahov týchto komunit (N=44)					
Bez dobrovoľníkov by sme nemohli fungovať (N=58)	15 (25,9%)	5 (8,6%)	8 (13,8%)	13 (22,4%)	17 (29,3%)
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme našu sieť darcov a podporovateľov (N=50)	10 (20%)	2 (4%)	13 (26%)	11 (22%)	14 (28%)

N = 11 - 59

Organizácie, ktorých primárnou oblasťou je kultúra a duchovné hodnoty, vnímajú prínosy dobrovoľníkov a dobrovoľníčok vo viacerých oblastiach. Za najvýznamnejšie oblasti prínosov dobrovoľníkov v organizáciách v oblasti kultúry a duchovných hodnôt je možné považovať zvyšovanie kvality služieb a zviditeľnenie organizácie (obidve kategórie viac ako 3/4 oslovených organizácií). Viac ako 2/3 organizácií uviedli súhlas s výrokmi o šírení povedomia o organizácii a rozširovaní poslania organizácie vďaka dobrovoľníkom. Iba necelých 53 % organizácií, ktorých primárnou oblasťou je kultúra a duchovné hodnoty, absolútne súhlasili a súhlasili s výrokom, že bez dobrovoľníkov by nemohli fungovať. Na druhej strane organizácie v oblasti kultúry a duchovných hodnôt najmenej pociťujú prínosy dobrovoľníkov v oblasti lepšieho porozumenia fungovania organizácie (37%). Vzhľadom na nízku hodnotu neboli kategórie s potenciálne významne častejšími alebo menej častými výskytmi konkrétnych odpovedí posudzované (AR tu však iba ľahko presahoval definované hranice).

Pri práci s dobrovoľníkmi sme sa zamerali aj na problémové oblasti. Vybrali sme 14 faktorov, ktoré organizácie hodnotili na stupnici „vôbec nie je problém“, „menej problémové“ a „veľmi problémové“. V štyroch faktoroch sme zaznamenali štatisticky významný rozdiel pri problematických oblastiach spolupráce s dobrovoľníkmi vo vzťahu k oblasti pôsobenia organizácií. V dvoch prípadoch boli významné rozdiely v prípade organizácie, ktorých primárnou oblasťou pôsobenia je kultúra a duchovné hodnoty. Negatívne skúsenosti s dobrovoľníkmi nepovažuje za žiaden problém viac ako 86% z organizácií, čo je významne viac, než v prípade organizácií, pôsobiacich v iných oblastiach (AR=3). Na rovnakú otázku však iba 13,6% organizácií odpovedalo, že tento parameter je menej problémový, čo je významne menej než iné organizácie (AR=-2,4). Podobnú hodnotu AR (= -2,5) dosiahol pomer odpovede „veľmi problémové“ na otázku o prílišnej administratívnej náročnosti práce s dobrovoľníkmi. Prehľad zistení o všetkých faktoroch poskytuje tabuľka 20.

Tabuľka 20 Problémové faktory pri práci s dobrovoľníkmi v organizáciách pôsobiacich v oblasti kultúry a duchovných hodnôt (v %)

Problémové faktory pri práci s dobrovoľníkmi	Vôbec nie je problém	Menej problémové	Veľmi problémové	N
Nedostatok financií na dobrovoľnícky program a adekvátnu podporu dobrovoľníkov	20,8	25	54,2	48
Nevhodný prístup platených zamestnancov k dobrovoľníkom	86,5	10,8	2,7	37
Nedostatok času na dobrovoľníkov a prácu s nimi	43,9	24,4	31,7	41
Nedostatočné vedomosti a zručnosti v oblasti manažmentu dobrovoľníkov *	55,6	35,6	8,9	45
Negatívne skúsenosti s dobrovoľníkmi*	86,4	13,6	0	44
Prílišná administratíva a byrokracia týkajúca sa práce s dobrovoľníkmi*	47,5	45	7,5	40
Neschopnosť nájsť dobrovoľníkov, ktorých potrebujeme	25	45,5	29,5	44
Vysoká fluktuácia dobrovoľníkov, nevieme ich udržať v organizácii	57,5	35	7,5	40
Nedostatočná legislatívna podpora dobrovoľníctva	42,9	28,6	28,6	35
Nepotrebnosť dobrovoľníkov v organizácii	76,5	20,6	2,9	34
Nevedomosť, že s dobrovoľníkmi môžeme pracovať*	84,2	7,9	7,9	38
Nezáujem o dobrovoľníctvo v našej organizácii/v oblasti, ktorej sa venujeme	56,8	29,5	13,6	44
Nezáujem o dlhodobé dobrovoľníctvo zo strany dobrovoľníkov	43,9	31,7	24,4	41
Nevyjasnenosť rozdielov medzi dobrovoľníctvom a členstvom	78	12,2	9,8	41

N = 34 - 48

Za najviac problémový okruh je jednoznačne považovaný nedostatok finančných prostriedkov (viac ako polovica, t.j. 54,2% opýtaných), za ktorým až s odstupom nasleduje nedostatok času na prácu s dobrovoľníkmi (necelá 1/3, t.j. 31,7% opýtaných). Najmenej problémové sú nedostatočné skúsenosti s dobrovoľníkmi, ktoré za veľmi problémové nepovažoval nikto z oslovených organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt.

Uvažovanie o získaní štatútu sociálneho podniku (v kontexte legislatívy z roku 2018) v mimovládnych organizáciách v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Na otázku, či organizácie pôsobiace v oblasti kultúry a duchovných hodnôt uvažujú o získaní štatútu registrovaného podniku, odpovedalo 44 organizácií, pôsobiacich v oblasti kultúry

a duchovných hodnôt. O získaní štatútu sociálneho podniku uvažovala necelá sedmina (13,6%) z organizácií, zvyšok (86,4%) o získaní tohto štatútu neuvažoval. V porovnaní s inými organizáciami sa organizácie s hlavným zameraním na kultúru a duchovné hodnoty v téme uvažovania o získaní štatútu sociálneho podniku štatisticky významne nelíšia od iných organizácií. Údaje dokumentuje tabuľka 21.

Tabuľka 21 Uvažovanie o získaní štatútu sociálneho podniku v organizáciách v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Uvažovala/uvážuje organizácia o získaní štatútu registrovaného sociálneho podniku	Počet	%
Áno	6	13,6
Nie	38	86,4
Neodpovedalo	0	0

N = 44

Priestory, v ktorých organizácie v oblasti kultúry a duchovných hodnôt realizujú svoje aktivity

V otázke priestorov, v ktorých organizácie vykonávajú svoje aktivity, bol medzi organizáciami zameranými na kultúru a duchovné hodnoty a ostatnými organizáciami identifikovaný jediný štatisticky významný rozdiel, a to v oblasti menej častého využívania prenajatých priestorov za komerčné nájomné (AR=-3,1), než v prípade ostatných organizácií. Prehľad priestorov, v ktorých organizácie v oblasti kultúry a duchovných hodnôt realizujú aktivity, poskytuje tabuľka 22.

Tabuľka 22 Priestory, v ktorých organizácie v oblasti kultúry a duchovných hodnôt realizujú svoje aktivity

Typy priestorov	Počet	%	N
Vlastné priestory	7	12,7	55
Prenajaté priestory za komerčné nájomné	7	13	54
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od zriaďovateľa	8	14,8	54
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od objednávateľa aktivít	6	11,1	54
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od inej prepojenej osoby	8	14,8	54
Bezplatne v priestoroch zriaďovateľa	14	25	56
Bezplatne v priestoroch objednávateľa aktivít	6	11,1	54
Bezplatne od inej prepojenej osoby	12	22,2	54
Nemáme žiadne priestory a ani to nie je pre naše aktivity potrebné	5	9,3	54
Nemáme žiadne priestory, ale potrebovali by sme ich pre realizáciu našich aktivít	6	11,1	54
Inak riešené priestory	6	10,9	55

N= 54 - 56

V type priestorov, v ktorých organizácie v oblasti kultúry a duchovných hodnôt realizujú svoje aktivity, neboli pozorované významné rozdiely. Najviac organizácií bezplatne využíva priestory svojho zriaďovateľa (25%) alebo inak prepojenej osoby (22,2%), zvyšok je pomerne rovnomerne distribuovaný medzi ostatné sledované parametre. Organizácie mohli uviesť viac možností, preto súčet percent prisúdený jednotlivým parametrom presahuje 100%.

Existencia webového sídla alebo inej formy vlastnej on-line prezentácie organizácií pôsobiach v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

V otázke existencii webových sídiel či inej formy vlastnej on-line prezentácie sa organizácie venujúce sa kultúre a duchovným hodnotám štatisticky významne nelíšia od iných organizácií. Prehľad o ich prezentácií v tejto sfére poskytuje tabuľka 23.

Tabuľka 23 Existencia webového sídla alebo inej formy vlastnej on-line prezentácie

Existencia webového sídla alebo inej formy vlastnej on-line prezentácie	Počet	%
Nemáme webovú stránku ani facebook, či iný on-line profil	3	5,3
Máme vlastnú webovú stránku aj facebook, prípadne iné sociálne siete	35	61,4
Máme len vlastnú webovú stránku	11	19,3
Máme webovú stránku pridruženú pod stránkou zriaďovateľa, ale vlastný facebook, prípadne iné sociálne siete	1	1,8
Máme len webovú stránku pridruženú pod stránkou zriaďovateľa	0	0
Máme len vlastný facebook	5	8,8
Iné	2	3,5
Neodpovedalo	0	0

N=57

Z 57 organizácií z oblasti kultúry a duchovných hodnôt má prevažná väčšina (viac ako 3/5, t.j. 61,4%) vlastnú webovú stránku aj facebook, či iný online profil. Päť organizácií má iba vlastný facebookový profil, tri nemajú ani webstránku, ani profil na sociálnej sieti, dve organizácie uviedli inú odpoveď a jediná organizácia uviedla, že webstránku má pod stránkou zriaďovateľa, disponuje však vlastným facebookovým profilom.

Skúsenosti organizácií pôsobiach v oblasti kultúry a duchovných hodnôt so získavaním zdrojov

Verejné zdroje zo Slovenska

Organizácie z hľadiska skúseností so získavaním verejných zdrojov zo Slovenska možno rozdeliť na tri približne rovnako veľké skupiny. 31,6 % organizácií uviedlo úplne negatívne alebo skôr negatívne skúsenosti a rovnaký počet nemá žiadne skúsenosti. Zvyšok, necelých 37% má skôr alebo veľmi pozitívne skúsenosti, čo dokazuje aj tabuľka 24. V otázke skúseností so získavaním verejných zdrojov zo Slovenska neexistuje štatisticky významný rozdiel medzi organizáciami v oblasti kultúry a duchovných hodnôt a ostatnými organizáciami.

Tabuľka 24 Skúsenosti organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt so získavaním verejných zdrojov zo Slovenska

Skúsenosti so získavaním verejných zdrojov zo Slovenska	Počet	%
Úplne negatívne	8	14
Skôr negatívne	10	17,5
Ani negatívne, ani pozitívne	18	31,6
Skôr pozitívne	20	35,1
Veľmi pozitívne	1	1,8
Neodpovedalo	-	-

N = 57

Verejné zdroje zo zahraničia

S verejnými zdrojmi zo zahraničia nemá 17 organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt ani pozitívnu ani negatívnu skúsenosť, čo predstavuje necelé 2/5 z týchto organizácií (39,5%). Počet úplne alebo skôr negatívnych skúseností (spolu viac ako 50%) podstatne prevyšuje počet organizácií, ktoré uviedli skôr pozitívnu skúsenosť (9,3%). Veľmi pozitívnu skúsenosť pritom neuviedol nikto. Žiadne významné častejšie alebo menej časté výskyty odpovedí na danú otázku v porovnaní s inými organizáciami pozorované neboli. Vid' tabuľku 25.

Tabuľka 25 Skúsenosti organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt so získavaním verejných zdrojov zo zahraničia

Skúsenosti so získavaním verejných zdrojov zo zahraničia	Počet	%
Úplne negatívne	15	34,9
Skôr negatívne	7	16,3
Ani negatívne, ani pozitívne	17	39,5
Skôr pozitívne	4	9,3
Veľmi pozitívne	0	0,0
Neodpovedalo	-	-

N = 43

Súkromné zdroje zo Slovenska

So súkromnými zdrojmi zo Slovenska nemá 16 (t.j. 30,2%) organizácií so zameraním na kultúru a duchovné hodnoty ani negatívne, ani pozitívne skúsenosti. V ostatných odpovediach prevažovali úplne negatívne alebo skôr negatívne stanoviská (ich súčet spolu predstavuje takmer polovicu – 49%) nad skôr pozitívnymi (18,9 %) a veľmi pozitívnymi (1,9%). V otázke skúseností so súkromnými zdrojmi zo Slovenska bol zistený jeden štatisticky významný rozdiel medzi organizáciami zaoberajúcimi sa kultúrou a duchovnými hodnotami a ostatnými organizáciami, a to v odpovedi „skôr negatívne“, kde hodnota AR dosiahla 2,4, a teda táto odpoveď bola poskytnutá týmito organizáciami významne častejšie než inými organizáciami. Tabuľka 26.

Tabuľka 26 Skúsenosti organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt so získavaním súkromných zdrojov zo Slovenska

Skúsenosti so získavaním súkromných zdrojov zo Slovenska	Počet	%
Úplne negatívne	5	9,4
Skôr negatívne	21	39,6
Ani negatívne, ani pozitívne	16	30,2
Skôr pozitívne	10	18,9
Veľmi pozitívne	1	1,9
Neodpovedalo	-	-

N = 53

Súkromné zdroje zo zahraničia

Skúsenosti so súkromnými zdrojmi zo zahraničia (uvedené v tabuľke 27) nehodnotí 17 (t.j. 41,5%) organizácií venujúcich sa kultúre a duchovným hodnotám ani pozitívne, ani negatívne. Úplne negatívne ich hodnotí 18 (t.j. 43,9 %) organizácií, päť organizácií skôr negatívne a jediná organizácia skôr pozitívne. Žiadna organizácia nemá úplne pozitívnu skúsenosť so súkromnými zdrojmi zo zahraničia. V téme skúseností so súkromnými zdrojmi zo zahraničia neexistuje štatisticky významný rozdiel medzi organizáciami venujúcimi sa kultúre a duchovným hodnotám a ostatnými organizáciami.

Tabuľka 27 Skúsenosti organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt so získavaním súkromných zdrojov zo zahraničia

Skúsenosti so získavaním súkromných zdrojov zo zahraničia	Počet	%
Úplne negatívne	18	43,9
Skôr negatívne	5	12,2
Ani negatívne, ani pozitívne	17	41,5
Skôr pozitívne	1	2,4
Veľmi pozitívne	0	0
Neodpovedalo	-	-

N = 41

Zdroje(príjmy) z vlastnej činnosti

Skúsenosti s príjmami z vlastnej činnosti hodnotí skôr pozitívne 21 organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt, čo predstavuje najväčší podiel (takmer 2/5, t.j. 39,6%) odpovedí. Tento počet je nasledovaný 18 organizáciami (viac ako 1/3, t.j. 34%) bez skúseností. Veľmi pozitívne skúsenosti s príjmami z vlastnej činnosti uviedlo 6 organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt. Odpovede sú zaznamenané v tabuľke 28. Medzi organizáciami pôsobiacimi v oblasti kultúry a duchovných hodnôt a ostatnými organizáciami neexistuje štatisticky významný rozdiel v téme skúseností s príjmami z vlastnej činnosti.

Tabuľka 28 Skúsenosti organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt s príjmami z vlastnej činnosti

Skúsenosti so získavaním príjmov z vlastnej činnosti	Počet	%
Úplne negatívne	5	9,4
Skôr negatívne	3	5,7
Ani negatívne, ani pozitívne	18	34
Skôr pozitívne	21	39,6
Veľmi pozitívne	6	11,3
Neodpovedalo	-	-

N = 53

Vykonávanie auditu v organizáciách pôsobiach v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Z 56 organizácií pôsobiach v oblasti kultúry a duchovných hodnôt 48 organizácii audit nevykonáva. Štyri organizácie venujúce sa kultúre a duchovným hodnotám vykonávajú audit dobrovoľne. Zo zákona povinný audit vykonávajú 4 organizácie. V porovnaní s inými organizáciami bol v prípade organizácií s hlavným zameraním na kultúru a duchovné hodnoty v téme vykonávania auditu zistený štatisticky významný údaj v podobe významne častejšieho uvádzania nevykonávania auditu (AR=2,4). Vid' tabuľka 29.

Tabuľka 29 Vykonávanie auditu v organizáciách v oblasti kultúry a duchovných hodnôt

Vykonávanie auditu v organizáciách	Počet	%
Robíme zo zákona povinný audit	4	7,1
Robíme audit dobrovoľne	4	7,1
Nerobíme audit	48	85,8
Neodpovedalo	-	-

N = 56

Je zrejmé, že vo väčšine organizácií v oblasti kultúry a duchovných hodnôt - v prípade výskumu ide o 48 z 56 organizácií – nie je výška príjmov zo štátneho rozpočtu či rozpočtu samosprávy natoľko vysoká, aby bol požadovaný zo zákona povinný audit. Predpokladáme, že dobrovoľný audit je pre väčšinu organizácií, nielen pre organizácie v oblasti kultúry a duchovných hodnôt, finančne a personálne náročný, a z toho dôvodu ho nevykonávajú.

6.1.9 Diskusia

Z celkového počtu mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu (N=774), označilo ako primárnu oblasť svojho pôsobenia kultúru a duchovné hodnoty 112 organizácií, čo predstavuje 14,5% z celkového počtu organizácií zapojených do výskumu. Ide tak o jednu z najpočetnejších zo všetkých oblastí. V prípade, že do počtu organizácií pôsobiach v tejto oblasti zahrnieme aj organizácie, ktoré si oblasť kultúry a duchovných hodnôt nezvolili ako primárnu oblasť pôsobenia, v tejto oblasti pôsobí z celkového počtu organizácií 203, čo predstavuje 26,2%, čo je viac ako štvrtina organizácií.

Viacerí členovia sektorovej rady pre kultúru a duchovné hodnoty ešte pred začiatkom dotazníkového výskumu s takto pomenovanou oblasťou zdôrazňovali obavu, že takýto názov ponúka veľmi široké možnosti na sebaidentifikáciu veľmi širokému a heterogénnemu spektru aktérov, ktorí sa v ňom rozoznávajú. Výsledky výskumu túto obavu potvrdili.

Pri ich interpretácii je, z viacerých dôvodov, ktoré čiastočne pomenúvame nižšie, prakticky nemožné predstaviť si konkrétneho aktéra, rovnako ako špecifickú oblasť, ku ktorej jeho odpovede referujú. Nevedno, ako široko alebo úzko tento aktér chápe pojem kultúry, nevedno, či pôsobí v oblasti živej kultúry a umenia, v oblasti ochrany či propagácie kultúrneho dedičstva, rovnako je nejasné, koľko respondentov referovalo k tzv. *duchovným hodnotám*, ako i to, čo si pod nimi vôbec predstavujú. Z výsledkov sa dá napríklad vyčítať, že niekoľko subjektov zo zložky, možno v rozsahu medzi 5 až 15, pôsobí na profesionálnej úrovni, ale nevedno, čo je špecifickým predmetom ich zamerania, nakoľko obsahová štruktúra dotazníka nevytvorila priestor na detailnejšie vyjadrenie sa k takým aspektom vlastnej činnosti, ktoré sú typické, či dokonca kľúčové, v oblasti kultúry a umenia.

Nízkou validitou vstupných údajov (výskumu sa zúčastnilo 112 organizácií, ktoré ako svoju primárnu oblasť určili *kultúru a duchovné hodnoty*), podčiarkuje skutočnosť, že na dominantnú väčšinu otázok odpovedalo iba niekoľko desiatok z nich, pričom aj v odpovediach tejto vzorky sa nachádza niekoľko prekvapujúcich protirečení, čoho následkom je veľmi otáznou spoľahlivosť, resp. výpovedná hodnota záverov výskumu.

Napríklad, na jednej strane iba celkovo osem organizácií (z čoho štyri to robia dobrovoľne) uskutočňuje pravidelný audit, ale pre porovnanie, napríklad 25 subjektov uvádza, že pôsobí na celoslovenskej úrovni, ďalších 11 organizácií uvádza európsku pôsobnosť a 4 organizácie dokonca globálnu pôsobnosť. Z celkového množstva organizácií uvádzajúcich takéto typy vlastnej pôsobnosti by bol predpokladateľný vyšší počet subjektov uskutočňujúcich pravidelný audit.

V súvislosti s voľbou vlastnej geografickej pôsobnosti v rámci dotazníka spôsobuje prekvapenie aj zistenie mimoriadne nízkeho počtu organizácií, ktoré by boli súčasťou miestnych, národných či nadnárodných asociácií a platforiem.

Z hľadiska identifikácie významných odlišností oproti ostatným definovaným verejnoprospešným oblastiam a organizáciám v nich pôsobiacim (AR aspoň 4, resp. -4) bolo identifikované nasledovné:

a) mimoriadne vysoké zastúpenia neplatených pracovníkov v aktivitách súvisiacich s kultúrnym dedičstvom (AR=7,4), mimoriadne nízke zastúpenia platených pracovníkov v oblasti poskytovania poradenstva a informácií (AR=-4,5), či riadení platených pracovníkov (AR=-4,2),

b) mimoriadne vysoký stupeň otvorenosti (široká verejnosť ako cieľová skupina (AR=6,3) kompenzovaný nízkym stupňom využívania aktivít vybraným okruhom ľudí (AR=-4,1),

c) mimoriadne vysoké zastúpenie organizácií, ktoré nie sú členmi asociácií či platforiem (AR=6,1,) kompenzovaného mimoriadne nízkym počtom organizácií, ktoré sú registrovanými členmi slovenských asociácií (AR=-5,9),

d) mimoriadne nízky stupeň aplikácie prvkov manažmentu.

Záverom, smerujúc k odporúčaniam, by sme radi sprostredkovali dôležitú poznámku, ku ktorej nás inšpiroval výskumom Analýzy socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časť 4.1 Občianska spoločnosť 2019 očami dospelých populácie (reprezentatívny prieskum verejnej mienky). Táto poznámka súvisí s nejednoznačnosťou postavenia a vnímania rôznorodých kultúrnych aktérov, ktorých časť je súčasťou neziskového sektora, ďalšia časť je utvorená tzv. zriaďovaným spôsobom a iná časť aktérov vníma túto oblasť ako príležitosť na svoje súkromné podnikanie (základné členenie aktérov v kultúre sme predstavili v rovnomennej podkapitole tohto dokumentu). Autorky výskumnej štúdie podľa nášho názoru pracujú s omnoho vhodnejším pomenovaním oblasti, umožňujúcim prinajmenšom jeho jednoznačnejšie vymedzenie, používajúc slovné spojenie *kultúra a umenie*, ako je to v prípade slovného spojenia *kultúra a duchovné hodnoty*, použitým v dotazníku.

V rámci jednej výskumnej otázky zo štúdie, otázky o miere vnímania užitočnosti mimovládnych organizácií vo vzťahu ku konkrétnym vykonávaným činnostiam, pričom jednou z pomenovaných možností bolo „podporovať rozvoj kultúry a umenia“, mali respondenti umiestniť svoj názor na škále, kde 1 znamená, že ich pokladajú za užitočné a 5, že ich nepokladajú za užitočné, sa podpora kultúry a umenia umiestnila v strede, s hodnotou 2,15 % užitočnosti. Ale to nie je najpodstatnejšie.

V tejto súvislosti je na mieste skôr otázka, koho si rôzni respondenti predstavovali ako organizáciu „podporujúcu rozvoj kultúry a umenia“. Bola to predstava dobrovoľníckeho združenia zameraného na zachovávanie ľudovej kultúry vo vidieckom prostredí alebo predstava súkromnej nadácie oceňujúcej talentovaných umelcov, alebo prípadne predstava nezávislého profesionálneho divadla pôsobiaceho, napr. v Bratislave, Košiciach alebo Prešove, ktorého typickou právnou formou je občianske združenie, o čom podľa nášho názoru drvivá väčšina verejnosti nemá vedomosť. Sú napríklad takéto divadlá (galérie, kultúrne centrá a pod.) nezainteresovanou verejnosťou vnímané ako súčasť neziskového sektora alebo omnoho skôr ako prirodzená súčasť kultúrnej sféry?

Tu rovnako platí, že mnoho samotných aktérov z prostredia nezávislej profesionálnej kultúry s obdobným právnym statusom samých seba vníma najmä ako prirodzenú súčasť kultúrneho, než ako súčasť neziskového sektora, či občianskej spoločnosti, a právnou formou svojej pôsobnosti si zvolili preto, lebo ponúka najpriateľnejšie (jediné) riešenie ich existencie. Ich jediným a úplne legitímnym zmyslom pôsobenia je pritom zaoberať sa tvorbou či (re)produkciami kultúry a umenia v jeho imanentom zmysle.

Akokoľvek, tak v rámci profesionálnej, ako i neprofesionálnej kultúrnej sféry mimo zriaďovateľskej pôsobnosti štátu, kraja alebo mesta prirodzene existuje mnoho subjektov, ktoré sú si plnohodnotne vedomé seba ako riadnej súčasti neziskového sektora, a zároveň sú aktívne v mnohých aspektoch fungovania aktívnej a živej občianskej spoločnosti, či už prostredníctvom explicitne angažovaného obsahu svojej kultúrnej (umeleckej) ponuky, alebo v rámci širšieho angažovania sa v rôznych spoločensko-politických pohyboch. Tieto znaky občianskej angažovanosti však môžeme rovnako spozorovať aj pri viacerých aktéroch s iným typom právnej formy či zriaďovateľa.

Odporúčania v oblasti výskumu a získavania dát

Odporúčame zamerať sa na také typy výskumov, ktoré dokážu relevantným spôsobom zainteresovať špecifické skupiny aktérov pôsobiacich v oblasti kultúry a umenia v neziskovom sektore. Vhodné výskumné členenie špecifických skupín by predpokladateľne prinieslo lepšie porozumenie špecifickým potrebám, problémom, resp. deficitom, ktorým čelia rôznorodí aktéri pôsobiaci v tejto oblasti a mohlo by byť nasledovne:

- a) skúmať povahu potrieb a problémov organizácií pôsobiacich na profesionálnej báze v oblasti živej kultúry a umenia,
- b) skúmať povahu potrieb a problémov profesionálnych organizácií pôsobiacich v oblasti ochrany a sprostredkovania kultúrneho dedičstva,
- c) skúmať povahu problémov a potrieb neprofesionálnych aktérov, resp. dobrovoľníckych organizácií pôsobiacich tak v oblasti živej kultúry, ako aj pracujúcich s hmotným či nehmotným kultúrnym dedičstvom.

Rovnako dôležité je dozvedieť sa presnejšie informácie o celkovom množstve aktérov z neziskového sektora, ako aj o kvalite ich činnosti, tak na celoštátnej úrovni, ako aj na úrovni jednotlivých regiónov. Tomuto účelu by podľa nášho názoru prospelo, ak by bolo možné pracovať na systematickom zbere dát o realizovaných projektoch podporených z verejných zdrojov z MK SR, FPU, AVF či KULT MINOR, resp. regionálnych a miestnych dotačných schém, prostredníctvom elektronického, strojovo spracovateľného formátu, ktorý by bol súčasťou vecného vyhodnotenia jednotlivých projektov a umožňoval ich spracovanie pre výskumné účely.

6.1.10 Odporúčania

Odporúčania v oblasti verejných politík:

Vytvoriť a uviesť do praxe funkčný zákon o sponzoringu pre oblasť kultúry a umenia

Definovanie problému: Na Slovensku chýba tradícia individuálneho prístupu k podpore umenia a možnosti pre účasť súkromných subjektov v podobe zákona o sponzoringu. Niektoré užitočné nepriame nástroje už boli v minulosti zavedené a pre mnohých aktérov z prostredia občianskej spoločnosti prinášajú dôležité finančné impulzy. Občania, živnostníci a firmy sa môžu priamo rozhodnúť a venovať **2% zo svojich daní** na konkrétny, aj kultúrny účel. Inštitút uchádzania sa o 2% z daní využíva obrovské množstvo subjektov pôsobiacich tak v oblasti profesionálnej, ako i neprofesionálnej kultúry.

Absencia zákona o sponzoringu na podporu kultúry a umenia je však naďalej prekážkou pre systematické rozvíjanie viaczdrojového financovania aktérov pôsobiacich v oblasti kultúry a umenia bez ohľadu na ich zriaďovateľskú pôsobnosť. Najviac však znemožňuje rozvoj kapacít a udržateľnosti aktérom z prostredia neziskového sektora, pre ktorých financovanie z verejných zdrojov nie je automatické, ako je to v prípade zriaďovaných inštitúcií.

Výdavky súkromného sektora na Slovensku na podporu kultúry výrazne zaostávajú v porovnaní s výdavkami súkromného sektora v zahraničí. Podľa Inštitútu kultúrnej politiky (*Revízia výdavkov na kultúru – Záverečná správa*) sa napr. v roku 2017 takouto formou dostali do slovenskej kultúry zhruba 2 mil. eur, zatiaľ čo v Česku býva objem dvoj- až trojnásobný. V prepočte na obyvateľa je to zhruba 40 centov, v Česku približne 60 centov. Priemerne investoval súkromný sektor do kultúry prostredníctvom sponzorstva vo vybraných štátoch zhruba 5,60 eura, kým napr. v Holandsku to bolo až 17 eur.

Riešenie: Domnievame sa, že výdavky súkromného sektora na podporu kultúry a umenia by mohli významne vzrásť v dôsledku prípravy kvalitného sponzorského zákona a jeho uvedenia do praxe. Pri príprave takéhoto zákona by bolo vhodné inšpirovať sa dobrou zahraničnou praxou, rovnako tak by bolo vhodné konzultovať jeho prípravu už od počiatočného štádia s relevantnými zainteresovanými aktérmi z oblasti kultúry a umenia bez ohľadu na ich zriaďovateľskú pôsobnosť, nakoľko po potrebe zvýšenia výdavkov súkromného sektora a rozvoja viaczdrojového financovania volajú všetci.

Záverom

Ako predostierame, v predošlých častiach textu, pojem kultúry, s ktorým pracujeme, predstavuje zložitý ekosystém pozostávajúci z množstva rôznorodých aktérov a vzťahov spoločne vytvárajúcich celý ekonomicko-spoločenský segment často označovaný aj ako kultúrny a kreatívny priemysel.

Povaha niektorých pomenovaných problémov a deficitov kultúrneho a kreatívneho priemyslu špecificky zasahuje kultúrnych aktérov z prostredia neziskového sektora, avšak základné výzvy v oblasti verejných politík musia byť rámcované záujmom vnímať a porozumieť tomuto zložitému ekosystému ako vzájomne prepojenému celku. Bolo by preto kontraproduktívne poukazovať vo sfére odporúčaní úzko na problematiku aktérov z neziskového sektora.

Vo všeobecnosti platí, že kľúčovou výzvou pre Ministerstvo kultúry SR zostáva potreba vytvorenia komplexnej stratégie rozvoja kultúrneho a kreatívneho priemyslu ako celku, čo rozhodne vyžaduje odlišný prístup, ako dosiaľ. Okrem iného je predpokladom mať k dispozícii správne údaje (potreba vytvorenia satelitného účtu pre oblasť kultúry), porozumieť rôznym inštitucionálnym pozíciám jednotlivých aktérov, ale zároveň ich vnímať rovnocenne a vytvárať vhodné legislatívne a finančné podmienky pre širokú udržateľnosť tohto ekosystému nie len z dôvodu spoločenských prínosov imanentnej hodnoty kultúry a umenia, ale aj z dôvodu nezanedbateľných ekonomických prínosov. V celom segmente kultúrneho a kreatívneho priemyslu, vrátane nadväzných činností, totiž pracuje približne 220-tisíc ľudí, čo poukazuje na potrebu koordinovaného prístupu viacerých ministerstiev pri príprave takejto verejnej politiky.

Od Ministerstva kultúry SR, ako centrálného orgánu štátnej správy, je rovnako dôležité požadovať, aby adekvátne motivovalo a metodicky pomáhalo príslušným subjektom krajskej a miestnej samosprávy k vytváraniu regionálnych a miestnych stratégií rozvoja kultúry a kreatívneho priemyslu. Rovnako, ako na národnej úrovni, by príprava týchto stratégií mala participovať s adekvátnym zapojením všetkých zainteresovaných aktérov na jednotlivých úrovniach, rovnako by mala obsahovať zhromaždenie všetkých relevantných dát a ich správnu

analýzu. Bez vytvárania systematických podmienok a rôznych nástrojov, okrem iného v podobe dobre nastavených a dostatočných verejných dotačných schém pre oblasť nezriaďovanej a nekomerčnej kultúry, aj na regionálnej a miestnej úrovni, bude ekosystém kultúry čeliť hrozbe rozkladu a zániku.

Obdobie tzv. koronakrízy a drakonických opatrení obmedzujúcich fungovanie, napr. živej kultúry ako dôležitej časti segmentu KKP (v období od marca 2020), poukázalo na potrebu systémových zmien v oblasti verejných politik ostrejšie ako kedykoľvek predtým.

6.1.11 Literatúra a zdroje

Použité zdroje a referencie:

Ministerstvo kultúry SR <http://www.culture.gov.sk>

Stratégia rozvoja kultúry SR na roky 2014 – 2020

Revízia výdavkov na kultúru – Priebežná správa (Inštitút kultúrnej politiky, MK SR)

Revízia výdavkov na kultúru – Záverečná správa (Inštitút kultúrnej politiky, MK SR)

Stratégia rozvoja kultúry 2015 – 2020, Bratislavský samosprávny kraj

Nadácia mesta Bratislavy, Hlavné mesto SR Bratislava <https://bratislava.sk/sk/nadacia-mesta-bratislava>

Zdroje údajov z výskumu národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti

6.2 Všeobecne prospešná oblasť: Životné prostredie

Autori: Peter Medveď, Dana Gavalierová, Viera Minarovičová

6.2.1 Úvod

Životné prostredie ako téma prirodzene presahuje do mnohých iných oblastí fungovania štátu a spoločnosti, a preto nie je celkom dobre možné ochranu životného prostredia úzko ohraničiť. Príkladom tohto konštatovania je fenomén klimatickej krízy a ničenie ekosystémov, ktoré majú nespochybniteľné dopady na iné spoločenské problémy, napríklad migračná kríza v globálnom kontexte, v našom kontexte dopady na zdravie ľudí, na poľnohospodárstvo, miestny rozvoj a iné.

Táto skutočnosť sa odráža aj v spracovaní tejto kapitoly, napr. legislatívny rámec týkajúci sa životného prostredia je oproti iným oblastiam pomerne rozsiahly.

Pre tento dokument sú osobitne dôležité mimovládne organizácie, ktoré sú bežne rámcované ako „zelené“, svojím záberom veľmi často presahujú úzko ponímanú oblasť ochrany životného prostredia do iných rezortov, ako sú poľnohospodárstvo, lesníctvo, energetika, vodné hospodárstvo, doprava a turizmus a venujú sa advokačným a protikorupčným aktivitám.

S touto širšou definíciou súvisí tiež fakt, že mimovládne organizácie z oblasti životného prostredia v minulosti, aj v súčasnosti, často vstupovali a vstupujú do kampaní a riešení káuz, ktoré súvisia so skvalitňovaním demokracie ako takej. Dobrým príkladom je aktívna rola týchto organizácií pri prijímaní kvalitného zákona o slobodnom prístupe k informáciám (r. 2000) aj neskoršia obrana jeho hlavných princípov pri snahách o „zmäkčenie“ tohto dôležitého zákona. Ďalším príkladom širšieho záberu environmentálnych organizácií sú projekty „Sokratov inštitút“ a „Komenského inštitút“, ktoré hoci vznikli na pôde environmentálnej organizácie CEEV Živica, predstavujú úspešné snahy o zmeny vo vzdelávaní univerzitných študentov, resp. učiteľov.

Pre mimovládne organizácie z oblasti životného prostredia je charakteristická ich vzájomná solidarita, ktorá dostáva priestor „príležitostne“ alebo v pozorovateľných vlnách, napríklad pri kampani proti ťažbe v Tichej a Kôporovej doline po veternej kalamite vo Vysokých Tatrách v rokoch 2005-2007, kde organizácie združené v Ekofóre podporovali kampaň lesoochranského zoskupenia VLK. Napriek relatívne vysokej miere solidarity sa environmentálnym organizáciám nedarí vytvoriť jednotnú vplyvnú platformu, ktorá by strategicky reprezentovala ich záujmy, najmä voči štátu, i keď pokusov o jej vytvorenie bolo viacero, najvplyvnejšou sieťou je Ekofórum, ktorá má zastúpenie v Rade vlády SR pre mimovládne neziskové organizácie.

Spracovávané údaje a tabuľky sú zo zdrojov výskumu národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti.

6.2.2 Strategické dokumenty a právna úprava

Východiskom pre národnú legislatívu v oblasti životného prostredia sú dohovory na medzinárodnej úrovni, ku ktorým SR pristúpila, a právne predpisy EÚ. Strategický rámec na národnej úrovni je potom výsledkom transponovania týchto dokumentov do našej legislatívy.

Medzinárodné dohovory v oblasti životného prostredia

Pre budúcu orientáciu vývoja z pohľadu životného prostredia je kľúčovým strategickým dohovorom Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj („Agenda 2030“) Organizácie Spojených národov. Agenda 2030 stojí na 17-tich cieľoch udržateľného rozvoja (SDGs - Sustainable Development Goals). SR sa k implementácii Agendy 2030 prihlásila uznesením vlády č. 95/2016. Následne v gescii MŽP SR vznikla v súlade s cieľmi Agendy 2030 „Stratégia environmentálnej politiky SR do roku 2030“, prijatá vo februári 2019. Tu je dôležité poznamenať, že na príprave stratégie sa v rámci pracovných skupín pre jednotlivé témy významnou mierou podieľali odborníci a odborníčky z MNO.

Z pohľadu účasti verejnosti má osobitnú dôležitosť „Dohovor o prístupe k informáciám, za účasti verejnosti na rozhodovacom procese a prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia“, tzv. Aarhuský dohovor. Pristúpením k tomuto dokumentu sa v roku 1998 Slovenská republika zaviazala k prijatiu legislatívy, ktorá zabezpečuje prístup verejnosti k informáciám o životnom prostredí, a tiež možnosť zúčastňovať sa na rozhodovacích procesoch týkajúcich sa životného prostredia. Premietnutím Aarhuského dohovoru do slovenskej legislatívy sú najmä zákon č. 211/2000 Z. z., tzv. zákon o slobodnom prístupe k informáciám, zákon č. 24/2006 Z. z., tzv. zákon o posudzovaní vplyvov činností na životné prostredie (EIA), ktorý definuje práva verejnosti, ale aj obcí a miest zapájať sa do všetkých rozhodovacích a posudzovacích procesov, ktoré sa týkajú životného prostredia.

Nasleduje **zoznam medzinárodných dohovorov**, ktoré sú pre MNO dôležitou oporou v argumentácii pre ochranu životného prostredia alebo sú východiskom pre spoluprácu MNO so štátom:

UNESCO - Program Človek a Biosféra (MAB); Dohovor o medzinárodnom obchode s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov a rastlín (CITES); Dohovor o ochrane európskych voľne žijúcich organizmov a prírodných stanovišť (Bernský dohovor); Dohovor o mokradiach (Ramsarský dohovor); Dohovor o ochrane sťahovavých druhov voľne žijúcich živočíchov (Bonnský dohovor); Dohoda o ochrane populácií európskych netopierov; Dohovor o biologickej diverzite; Parížska dohoda – rámcový dohovor Organizácie Spojených národov o zmene klímy.

Obdobne sú pre činnosť slovenských MNO dôležité **európske dohovory**: Dohovor o spolupráci pri ochrane a využívaní rieky Dunaj; Európsky dohovor o krajine; Rámcový dohovor o ochrane a udržateľnom rozvoji Karpát; Dohovor Európskej hospodárskej komisie OSN o ochrane a využívaní hraničných vodných tokov a medzinárodných jazier.

Základné právne predpisy Európskej únie tvoria východiská pre slovenskú legislatívu, ale často sú aj oporou pre advokačné aktivity environmentálnych organizácií.

Viacere základné **strategické dokumenty SR v oblasti životného prostredia** vznikali za participácie MNO, už vyššie spomínaná: Stratégia environmentálnej politiky SR do roku 2030; Stratégia adaptácie SR na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy; Národná stratégia ochrany biodiverzity na Slovensku; Vodný plán Slovenska; Národná stratégia rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky v SR. Napriek využitiu odborných kapacít pri tvorbe týchto politik však štát nevytvára efektívne nástroje, aby sa MNO mohli podieľať aj na ich realizácii.

Základnými právnymi predpismi SR rámcujúcimi oblasť životného prostredia sú: právo na priaznivé životné prostredie a právo na včasné a úplné informácie o stave životného prostredia o príčinách a následkoch tohto stavu, ktoré zaručuje občanom Ústava SR. Starostlivosť o životné prostredie a ochrana jednotlivých zložiek životného prostredia je ďalej definovaná v osobitných právnych predpisoch.

6.2.3 Kľúčové otázky a dôležité témy pre MNO v oblasti životného prostredia

Aj v čase spracovania tohto dokumentu sa environmentálne MNO aktívne zapájajú do spoločenského diania. Pozorovateľný je fenomén prechodu lídrov MNO do politiky, či už vo voľbách do Európskeho parlamentu alebo vo voľbách do Národnej rady SR. Z káuz a kampaní z ostatného obdobia zarezovala vo verejnosti iniciatíva za záchranu lesov „My sme les“. Na dôležitosť naberajú témy ochrany biodiverzity a klimatickej krízy. MNO sa dlhodobo snažia o skvalitnenie environmentálnej výchovy na školách aj v mimoškolskom vzdelávaní, príkladom je dlhodobý projekt CEEV Živica „Zelená škola“. Cez zvyšovanie povedomia a analytické aj advokačné aktivity sa environmentálne organizácie snažia o zmeny v manažmente krajiny, ochrane vody (iniciatíva na ochranu pitnej vody - „Za našu vodu“), energetike, doprave (kampaň – „Do práce na bicykli“) a pod.

V tejto súvislosti je, na škodu veci, slabá pozícia rezortu Ministerstva životného prostredia SR pri presadzovaní záujmov ochrany životného prostredia, a tiež skutočnosť, že Ministerstvo životného prostredia SR a jeho podriadené inštitúcie sú opakovane priamymi aktérmi korupčných káuz a tunelovania verejných zdrojov (kauza emisné kvóty, kauza kompy cez Dunaj).

6.2.4 Finančná podpora a možnosti financovania

Environmentálne neziskové organizácie z pohľadu získavania zdrojov pre svoje aktivity na Slovensku nemajú jednoduchú pozíciu. V oblasti individuálneho darčovstva a podpory od malých a stredných firiem sa prejavuje skutočnosť, že životné prostredie a jeho ochrana nie je verejnosťou vnímaná ako dôležitá priorita. V porovnaní s nespokojnosťou s nízkymi príjmami, so zdravotníctvom a sociálnymi problémami je ochrana životného prostredia dlhodobo na nižších miestach rebríčka problémov. V oblasti darčovstva a filantropie je tak podpora environmentálnych projektov skôr obsahom programov spoločenskej zodpovednosti zahraničných firiem.

V oblasti verejných financií štát pri podpore environmentálnych organizácií v doterajšej existencii Slovenskej republiky zlyháva, nevytvára pre nich priestor pre čerpanie fondov EÚ,

Envirofond, ktorý je kľúčovým dotačným nástrojom MŽP je pre MVO prakticky dostupný v minimálnej miere.

Štát tiež doteraz nevytvoril priestor, keby by environmentálne organizácie mohli byť dodávateľmi potrebných verejnoprospešných služieb (napríklad environmentálna výchova, starostlivosť o environmentálne hodnotné lokality atď.) a z toho dôvodu táto zložka nepredstavuje pre environmentálne MNO zdroj príjmov.

Verejné financie

Možnosti financovania mimovládnych organizácií v oblasti životného prostredia z verejných zdrojov predstavujú hlavne také dotačné mechanizmy, ktoré sú zamerané širšie (aj na iné témy) a tieto organizácie si v nich musia hľadať svoju „niku“. Príkladmi týchto zdrojov sú dotačné schémy miestnych a regionálnych samospráv, ktoré majú v oblasti podpory aj životné prostredie, finančné mechanizmy EHP (granty EHP a nórske granty, švajčiarsky finančný mechanizmus), grantové výzvy v rámci EŠIF (napr. Interreg) a International Visegrad Fund.

Príkladmi podpory osobitne zameranej na problematiku životného prostredia sú dotácie MŽP SR, Envirofond alebo finančný nástroj EÚ - LIFE. Ministerstvo životného prostredia SR organizuje grantovú schému „Zelený vzdelávací fond“.

Za veľké sklamanie možno označiť operačný program *Kvalita životného prostredia v rámci EŠIF 2014-2020*, kde MNO dostali minimálny priestor pre získanie podpory.

Nadácie

Medzi najviac známe nadácie, ktoré sa profilujú ako zdroje pre mimovládne organizácie v oblasti životného prostredia, sú Nadácia Ekopolis, Nadácia Pontis, Stredoeurópska nadácia a viaceré komunitné nadácie aktívne na miestnej úrovni. Treba však konštatovať, že tieto nadácie nedisponujú vlastnými nezávislými zdrojmi a prostriedky na projekty prerozdeľujú ako „sprostredkovatelia“ verejných finančných mechanizmov (napr. granty EHP) alebo firemných darov, resp. z asignácie 2 % dane z príjmov právnických osôb.

Firmy a firemná filantropia

Po zavedení inštitútu asignácie 2 % dane z príjmov (v realite je podiel zaplatenej dane z príjmov na osobitné účely závislý na využití možnosti poukázať zároveň dar na verejnoprospešné účely) prakticky všetky veľké firmy postupne vytvorili svoje vlastné firemné nadácie, do ktorých poukazujú svoje 2 % z daní. Tieto prostriedky následne prerozdeľujú cez grantové programy. Žiadna z týchto nadácií nie je zameraná iba na oblasť životného prostredia. Medzi nadácie, ktoré vo svojom portfóliu ponúkanej podpory zahŕňajú životné prostredie v rámci širšieho zamerania (napr. cez komunitný alebo regionálny rozvoj), patria Nadácia SISP (partnerstvá s vybranými enviro-MNO), Nadácia SPP (grantový program Regióny), Nadácia VÚB (komunitné granty), Nadácia EPH (grantový program Životné prostredie), Nadácia Orange (program Komunitný rozvoj) a Nadácia TESCO (Vy rozhodujete, my pomáhame). Viaceré firmy poskytujú podporu cez nadačné fondy zriadené v iných nadáciách, príkladmi sú nadačné fondy v Nadácii Pontis (napr. Nadačný fond dm drogerie markt).

Individuálne darcovstvo

Individuálne darcovstvo nepredstavuje silnú stránku financovania environmentálnych MNO. Ako bolo uvedené vyššie, tieto MNO tu „súťažia“ s organizáciami z iných oblastí, ktoré ľudia vnímajú ako dôležitejšie - deti, zdravie a pod. V oblasti životného prostredia na Slovensku nie je zbierka, ktorá by bola obdobou „Dňa narcisov“, „Bielej pastelky“ alebo „Hodiny deťom“. Najvýznamnejšou zbierkou v tejto oblasti je zbierka LZ VLK „Kúp si svoj strom“, ktorá od r. 1997 vyzbierala vyše 280 000 € použitých na odkúpenie lesných území pre súkromné rezervácie.

6.2.5 Kľúčoví aktéri

Mimovládne organizácie pôsobiace v oblasti ochrany prírody na Slovensku začali vznikať začiatkom 90-tych rokov, v súčasnosti majú za sebou takmer 30-ročnú tradíciu pôsobenia a viaceré z nich aj v súčasnosti predstavujú významných aktérov. Zároveň je potrebné uviesť, že aj organizácie, ktoré vznikali od začiatku 90-tych rokov, nadväzovali na formálne aj neformálne ochrannárske iniciatívy prítomné v spoločnosti v období socializmu. Ochrannárske iniciatívy boli aj dôležitými aktérmi zmeny režimu na pluralitnú demokraciu.

Medzi organizáciami, ktoré možno považovať za významné v 90-tych rokoch a v prvej dekáde po roku 2000, sú však aj také, ktoré postupne svoju činnosť utlmili. Tento fenomén sa vzťahuje napr. na väčšinu základných organizácií Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny, ktoré v 90-tych rokoch tvorili významnú časť slovenského ochrannárskeho hnutia.

Mimovládne organizácie pôsobiace v oblasti ochrany prírody sa zameriavajú na široké spektrum aktivít a oblastí. Ďalej uvádzame najaktívnejšie MNO pre vybrané oblasti:

Oblasť ochrany lesov: *Lesoochrannárske zoskupenie VLK*, ktorého cieľom je záchrana prirodzených lesov. Ďalšou organizáciou v oblasti ochrany prirodzených lesov je OZ Prales. V súvislosti s problematikou ohrozenia biotopov hlucháňa hôrneho a lesov v Národnom parku Nízke Tatry vznikla v roku 2017 občianska iniciatíva *My sme les*, ktorá spája viaceré iniciatívy venujúce sa lesom.

Oblasť ochrany vôd: Významnou organizáciou v oblasti ochrany vôd je *Združenie Slatinka*. Viaceré iniciatívy aktívne v tejto téme iniciovali v 2016 založenie koordinačnej platformy *Za živé rieky*. Mimovládna organizácia *Ľudia a voda* bola aktívna hlavne v 90-tych rokoch a počas prvej dekády po r. 2000.

Oblasť ochrany a manažmentu krajiny: Prírodnej ochrane krajiny sa venuje *Bratislavské regionálne ochrannárske združenie BROZ*, ktorého hlavnou činnosťou je ochrana a obnova vzácných prírodných území. Organizácia pôsobí v oblasti Dunajských luhov, v rámci Bratislavy, a taktiež v Bielych Karpatoch. Expertnou organizáciou v oblasti ochrany a obnovy nelesných ekosystémov, manažmentového plánovania v oblasti ochrany prírody je *DAPHNE - Inštitút aplikovanej ekológie*. Na Slovensku pôsobí aj viacero regionálnych organizácií (Pre prírodu, OZ Pangaea, OZ Tilia, Gemerské grúne atď.)

Oblasť ochrany vtáctva: Významnými organizáciami v oblasti ochrany vtáctva sú *Slovenská ornitologická spoločnosť/BirdLife Slovensko* a občianske združenie *Ochrana dravcov*.

Oblasť rozvoja cyklistickej dopravy: V oblasti rozvoja cyklo dopravy majú celoslovenský záber *Nadácia Ekopolis, Slovenský cykloklub a OCI BB (kampaň Do práce na bicykli)*. Ďalšie organizácie pôsobia prevažne na miestnej a regionálnej úrovni: *Združenie Mulica v Žiline, Občianska cykloiniciatíva Piešťany, Cyklokoalícia Bratislava, Spolok na podporu skrášľovania Košíc, Kostitras Prešov, Združenie kRaj Nitra a Turčianska bicyklová skupina JUS*.

Oblasť environmentálneho vzdelávania: Najznámejšou organizáciou v oblasti environmentálneho vzdelávania je *Centrum environmentálnej a etickej výchovy Živica*. Aktivity organizácie sa zameriavajú predovšetkým na vzdelávanie a ekoporadenstvo. Medzi ďalšie organizácie venujúce sa environmentálnemu vzdelávaniu patrí *Ekologické vzdelávacie centrum SOSNA, Centrum environmentálnych aktivít - CEA TN, Slovenský skauting, Strom života* a i.

Oblasť rozvoja prírodného turizmu: *Nadácia AEVIS* zameraná na vytváranie chránených území divokej prírody s prepojením na prírodne orientovaný turizmus.

Oblasť advokácie: *VIA IURIS* sa zameriava na posilňovanie možností účasti verejnosti v oblasti ochrany životného prostredia. Je partnerom v oblasti právnej pomoci mnohým iným organizáciám pri riešení legislatívnych otázok a káuz.

Oblasť zmeny klímy: Oblasť zmeny klímy sa venuje *Karpatský rozvojový inštitút*, ktorý pomáha mestám v tvorbe a implementácii klimatických politík. V ostatnom období na zmenu klímy začalo upozorňovať aj mládežnícke hnutie Fridays for future, v rámci ktorého aj študenti na Slovensku organizujú klimatické štrajky.

Siete mimovládnych organizácií v oblasti životného prostredia

Sieťou mimovládnych organizácií v oblasti životného prostredia je *Ekofórum*, ktorá združuje 22 organizácií a ktorá má zastúpenie v Rade vlády pre mimovládne organizácie. Spoločné aktivity siete sú v ostatných rokoch utlmené a organizácie spolupracujú viac pri jednotlivých kauzách. V roku 2015 vznikol *Slovenský ochranársky snem* ako zoskupenie aktivistov, vedcov, expertov, politikov i osobností zo sveta médií a umenia. Ďalšou sieťou je *Špirála*, ktorá združuje organizácie venujúce sa environmentálnej výchove a vzdelávaniu.

Medzinárodné mimovládne organizácie pôsobiace na území Slovenska

WWF na Slovensku pracuje predovšetkým v oblasti ochrany pralesov, hospodárenia v lesoch a ochrane veľkých šeliem. Ďalšou oblasťou, na ktorú *WWF na Slovensku* zameriava svoje aktivity, je ochrana povodia Dunaja.

Priatelía Zeme, je organizácia, ktorá pôsobí na Slovensku viac ako 20 rokov. V súčasnosti sa zameriava predovšetkým na rozvoj inteligentnej energetiky a vytváranie podmienok pre energetickú a ekonomickú sebestačnosť regiónov. *Greenpeace* je nezisková mimovládna organizácia ochrancov životného prostredia aktívna vo viac ako 40-tich krajinách sveta. Na Slovensku sa organizácia zameriava najmä na klimatické zmeny, bezpečnú energiu, toxické znečistenie a udržateľné poľnohospodárstvo.

Orgán štátnej správy pre tvorbu a ochranu životného prostredia

Ústredným orgánom štátnej správy pre tvorbu a ochranu životného prostredia je Ministerstvo životného prostredia SR. Pozícia Ministerstva životného prostredia SR v porovnaní s inými

rezortmi je relatívne slabá, čo jednak nezodpovedá rozsahu a dosahu environmentálnych problémov, ktoré je potrebné v spoločnosti riešiť. Zároveň to znamená, že environmentálne MNO na úrovni štátu často nemajú silného a spoľahlivého partnera, o ktorého by sa mohli oprieť pri presadzovaní verejnoprospešných záujmov, partnera, ktorý by pomohol škálovať úspešné inovatívne prístupy pri riešení environmentálnych problémov a ktorý by pomáhal vytvárať prístup k verejným zdrojom na ich rozvoj a činnosť.

6.2.6 Významné aktivity smerujúce k rozvoju danej oblasti

Za jedno z najvýznamnejších opatrení umožňujúcich efektívnu účasť mimovládnych organizácií na ochrane životného prostredia bolo prijatie *Aarhuského dohovoru* o prístupe k informáciám, účasť verejnosti na rozhodovacom procese a prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia. Na medzinárodnej úrovni bol podpísaný v r. 1998 a na Slovensku bol prijatý v r. 2005. Do slovenskej legislatívy je transponovaný najmä zákonom o posudzovaní vplyvov na životné prostredie (EIA), zákon č. 24/2006 Z. z.

Aktuálnou rámcovou politikou je stratégia environmentálnej politiky SR do roku 2030 „Zelenšie Slovensko“, schválená vládou SR vo februári 2019.

Na inštitucionálnej úrovni je dôležitým míľnikom založenie Inštitútu environmentálnej politiky v júli 2016. Vznikol ako analytický útvar pri Ministerstve životného prostredia SR a jeho poslaním je poskytovať analýzy a prognózy v oblasti životného prostredia pre slovenskú vládu a verejnosť.

6.2.7 Výskum o danej oblasti

Podľa výskumu v oblasti ochrany životného prostredia realizovaného koncom roka 2017 Sociologickým ústavom SAV, environmentálnym organizáciám dôveruje 58 % opýtaných respondentov. Výskum bol realizovaný ako súčasť medzinárodného projektu výskumu európskych hodnôt (European Values Study – EVS) a analyzuje aj ďalšie postoje obyvateľov Slovenska k otázkam životného prostredia.

V 90-tych rokoch zohrávala pri dokumentácii environmentálnych tém dôležitú úlohu Spoločnosť pre trvalo udržateľný život, založená v r. 1992 z iniciatívy prvého ministra životného prostredia Československa, Josefa Vavrouška. STUŽ na Slovensku združovala približne 100 environmentálne orientovaných odborníkov, jej členmi boli profesionálni ekológovia, geografi, filozofi, fyzici, právnici, sociológovia, etnografi, ekonómovia, pedagógovia a ďalší. Hodnotnou aktivitou z minulosti, ktorá zachytávala dianie, vývoj a trendy v oblasti životného prostredia, vrátane činnosti mimovládnych organizácií, boli kapitoly spracovávané ako súčasť Súhrnných správ o stave spoločnosti, vydávané inštitútom pre verejné otázky. Autori v nich počas rokov 1997-2009 spracovali informácie o stave zložiek životného prostredia, činnosti rezortu a rezortných organizácií. Tieto správy sú aj cenným zdrojom informácií o vývoji spoločenských trendov vo vzťahu k životnému prostrediu a tiež o v danom čase aktuálnych kauzách a problémoch, kde dôležitú úlohu pri ich odhaľovaní a riešení zohrávali práve mimovládne organizácie.

6.2.8 Výsledky výskumu z prostredia MNO realizovaného UMB

Z celkového počtu mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu, označilo ako primárnu oblasť svojho pôsobenia životné prostredie 24 organizácií, čo predstavuje iba 3,1 % z celkového počtu organizácií zapojených do výskumu a 4,0 % z počtu organizácií, ktoré na otázku v oblasti pôsobenia odpovedali. Ak k nim priradíme aj organizácie, ktoré sa ochrane životného prostredia nevenujú primárne, ale realizujú aktivity aj v tejto oblasti, v tejto oblasti pôsobí 104 organizácií, čo je 17,1 % z počtu organizácií.

Cieľové skupiny mimovládnych organizácií v oblasti životného prostredia

Štruktúra cieľových skupín organizácií v oblasti životného prostredia podľa veku

V cieľových skupinách organizácií podľa veku vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel pri cieľovej skupine deti 7 – 15 rokov ($p < 0,001$). Zastúpenie primárnych cieľových skupín podľa veku medzi organizáciami v oblasti životného prostredia zobrazuje Tabuľka 5.

Tabuľka 5 Štruktúra primárnych cieľových skupín organizácií v oblasti životného prostredia podľa veku

Cieľová skupina podľa veku	Počet	%
Deti 0 – 6 rokov	4	16,7
Deti 7 – 15 rokov	9	37,5
Mládež 16 – 30 rokov	18	75,0
Dospelí 31 – 50 rokov	21	87,5
Dospelí > 50 rokov	12	50,0

N=24

Najčastejšie zastúpenou cieľovou skupinou podľa veku medzi organizáciami v oblasti životného prostredia sú dospelí v rozmedzí 31 – 50 rokov (87,5 %). Druhou najčastejšie zastúpenou (75 %) vekovou kategóriou cieľových skupín sú mladí ľudia vo veku 16 až 30 rokov. Najmenšie (16,7 %) zastúpenie v rámci cieľových skupín podľa veku majú deti od 0 do 6 rokov. Deti vo veku 7 – 15 rokov sú v porovnaní s organizáciami z iných oblastí zastúpené medzi cieľovými skupinami organizácií v oblasti životného prostredia výrazne menej ($AR = -2,2$).

Štruktúra špecifických cieľových skupín organizácií v oblasti životného prostredia

Medzi špecifickými cieľovými skupinami organizácií vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel pri cieľovej skupine zvierat ($p = 0,003$). Tabuľka 6 zobrazuje zastúpenie špecifických cieľových skupín v organizáciách v oblasti životného prostredia.

Tabuľka 6 Štruktúra špecifických cieľových skupín organizácií v oblasti životného prostredia

Špecifické cieľové skupiny	Počet	%
Pacienti a ľudia so zdravotným znevýhodnením a postihnutím	1	4,2
Ľudia bez domova	0	0,0
Užívatelia drog a drogovu závislé osoby	0	0,0
Etnické minority	0	0,0
Ľudia so sociálnym znevýhodnením	2	8,3
Ohrozené rodiny	1	4,2
Cudzinci, azylanti, žiadatelia o azyl	0	0,0
Týrané osoby	0	0,0
Deti a mládež v a/alebo z náhradnej starostlivosti	1	4,2
Nezamestnaní	3	12,5
Verejnosť bez špecifického znevýhodnenia	13	54,2
Rôzne organizácie	8	33,3
Zvieratá	4	16,7
Iné	5	20,8

N=24

Z pohľadu špecifik jednotlivých cieľových skupín je medzi organizáciami v oblasti životného prostredia najviac (54,2 %) zastúpená verejnosť bez špecifického znevýhodnenia. So zastúpením 33,3 % sú druhou najčastejšou cieľovou skupinou rôzne organizácie. Medzi cieľové skupiny, na ktoré sa primárne organizácie v oblasti životného prostredia vôbec nezameriavajú, patria ľudia bez domova, užívatelia drog a drogovu závislé osoby, etnické minority, cudzinci, azylanti, žiadatelia o azyl a týrané osoby. V porovnaní s organizáciami z iných oblastí sa organizácie v oblasti životného prostredia primárne zameriavajú významne viac na zvieratá (AR = 4,3).

Vývoj početnosti cieľových skupín organizácií v oblasti životného prostredia

V oblasti životného prostredia nie je štatisticky významný rozdiel vo vývoji početnosti ľudí/zvierat/iných organizácií v cieľových skupinách oproti iným oblastiam. Tendencie vývoja početnosti ľudí/zvierat/iných organizácií v cieľovej skupine zobrazuje Tabuľka 7.

Tabuľka 7 Vývoj početnosti ľudí/zvierat/iných organizácií v cieľovej skupine organizácií v oblasti životného prostredia za posledné tri roky (2016-2018)

Vývoj početnosti ľudí/zvierat/iných organizácií v cieľovej skupine	Počet	%
Rastie	14	58,3
Zmenšuje sa	2	8,3
Nemení sa	5	20,8
Kolíše	2	8,3
Neodpovedali	1	4,2
Spolu	24	100,0

N=24

Počet ľudí v cieľovej skupine organizácií v oblasti životného prostredia má najčastejšie tendenciu rásť. Výrazne menej organizácií uviedlo, že sa počet ľudí v ich cieľovej skupine nemení. Najmenej často sa vyskytovali odpovede s tendenciou znižovania sa alebo kolísania počtu ľudí v cieľovej skupine.

Pôsobnosť mimovládnych organizácií v oblasti životného prostredia

V oblasti životného prostredia nie je štatisticky významný rozdiel v pôsobnosti mimovládnych organizácií oproti iným oblastiam. Zastúpenie rôznych úrovní pôsobnosti organizácií zobrazuje Tabuľka 8.

Tabuľka 8 Pôsobnosť organizácií v oblasti životného prostredia za posledné tri roky (2016-2018)

Pôsobnosť	Počet	%
Komunitná (vybraná časť obce)	5	20,8
Miestna (obec, resp. okres)	3	12,5
Regionálna (viacero obcí v rôznych okresoch, viacero okresov,	5	20,8
V rámci viacerých regiónov (viac ako jeden región)	2	8,3
Celoslovenská (štátna)	6	25,0
Európska	1	4,2
Globálna	1	4,2
Neodpovedali	1	4,2

N=24

Najviac organizácií z oblasti životného prostredia pôsobí na štátnej úrovni. Druhé najvyššie zastúpenie medzi organizáciami má komunitná a regionálna pôsobnosť. Najmenej (iba po jednej organizácii) je zastúpená európska a globálna pôsobnosť.

Aktivity realizované pracovníkmi mimovládnych organizácií v oblasti životného prostredia

Medzi aktivitami, ktoré realizovali platení a neplatení pracovníci organizácií vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel v prípade aktivít zameraných na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochranu voľne žijúcich zvierat v prípade platených ($p < 0,001$) aj neplatených ($p = 0,002$) pracovníkov. Aktivity realizované platenými a neplatenými pracovníkmi organizácií v oblasti životného prostredia za rok 2018 zobrazuje Tabuľka 9.

Tabuľka 9 Aktivity realizované platenými a neplatenými pracovníkmi organizácií v oblasti životného prostredia

Typ aktivity	Platení pracovníci		Neplatení pracovníci	
	počet	%	počet	%
Poskytovanie sociálnych služieb	0	0,0	6	25,0
Vzdelávanie, lektorská činnosť, realizácia vzdelávania, školení, neformálne vzdelávanie	4	16,7	15	62,5
Výskum a vývoj	2	8,3	6	25,0
Publikačná činnosť	3	12,5	7	29,2
Lobovanie	1	4,2	8	33,3
Obhajoba práv a záujmov, obhajoba práv určitej skupiny ľudí	1	4,2	8	33,3
Pripomienkovanie a podieľanie sa na tvorbe koncepčných a legislatívnych dokumentov	3	12,5	10	41,7
Riadenie dobrovoľníkov	5	20,8	11	45,8
Aktivity pre členov organizácie	5	20,8	12	50,0
Riadenie platených pracovníkov	6	25,0	5	20,8
Fundraising, písanie projektov, oslovovanie darcov	5	20,8	14	58,3
Administratívna činnosť	8	33,3	11	45,8
Komunikácia s médiami, PR	6	25,0	14	58,3
Organizácia podujatí (kultúrnych, športových a iných)	3	12,5	15	62,5
Poskytovanie poradenstva a informácií	5	20,8	10	41,7
Organizácia a koordinácia voľnočasových aktivít	2	8,3	9	37,5
Poskytovanie prvej pomoci, hasičské práce, pátracia a záchranárska činnosť	0	0,0	4	16,7
Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochranu voľne žijúcich zvierat	8	33,3	12	50,0
Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu kult. dedičstva, tradícií, remesiel a kultúrnych pamiatok	0	0,0	8	33,3
Práce súvisiace s údržbou, opravami alebo výstavbou zariadení, nehnuteľností či kultúrnych pamiatok	1	4,2	8	33,3
Zabezpečovanie dopravy/odvozu osôb a materiálu, zber, poskytovanie alebo doručovanie jedla alebo iných tovarov	3	12,5	7	29,2
Účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politík na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni	4	16,7	9	37,5
Poskytovanie grantov, regranting	3	12,5	4	16,7
Plnenie funkcie trénera alebo rozhodcu	0	0,0	4	16,7
Tlmočenie a prekladanie	2	8,3	5	20,8
Grafické práce, napr. tvorba propagačných materiálov, pozvánok, výročnej správy	4	16,7	8	33,3
Príprava a spravovanie webovej stránky, facebookovej stránky, vyhľadávanie informácií cez internet	6	25,0	8	33,3
Aktivity v oblasti ochrany spotrebiteľa	0	0,0	5	20,8
Iné aktivity	0	0,0	1	4,2

N=24

Platení pracovníci organizací v oblasti životního prostředí sa v najväčšej miere (33,3 %) venujú administratívnym činnostiam a aktivitám zameraným na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochranu voľne žijúcich zvierat. Vo štvrtine organizácií sa platení pracovníci venujú komunikácii s médiami, PR, príprave a spravovaniu webovej stránky, facebookovej stránky, vyhľadávaniu informácií cez internet a riadeniu platených pracovníkov. Následne sú v rovnakej miere (20,8 %) zastúpené aktivity zamerané na riadenie dobrovoľníkov, aktivity pre členov organizácie, fundraising, písanie projektov, oslovanie darcov či poskytovanie poradenstva a informácií. Menej ako 5 % organizácií uviedlo, že sa ich platení pracovníci venujú lobovaniu, obhajobe práv a záujmov či prácam súvisiacim s údržbou, opravami alebo výstavbou zariadení, nehnuteľností či kultúrnych pamiatok. Medzi aktivity, ktorým sa platení pracovníci nevenujú vôbec, patria: poskytovanie sociálnych služieb, poskytovanie prvej pomoci, hasičské práce, pátracia a záchranárska činnosť, ďalej aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu kult. dedičstva, tradícií, remesiel, kultúrnych pamiatok, aktivity súvisiace s plnením funkcie trénera alebo rozhodcu a aktivity v oblasti ochrany spotrebiteľa. V porovnaní s inými organizáciami sa platení pracovníci organizácií pôsobiacich v oblasti životného prostredia významne viac venujú aktivitám zameraným na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochranu voľne žijúcich zvierat (AR = 7,9).

Najčastejšie uvádzali organizácie v oblasti životného prostredia, že sa ich neplatení pracovníci venujú vzdelávaniu, lektorskej činnosť, realizácii vzdelávania, školení, neformálnemu vzdelávaniu a organizácii podujatí. Viac ako polovica organizácií uviedla, že sa ich neplatení pracovníci venujú aktivitám zameraným na komunikáciu s médiami, PR, fundraising, písaniu projektov, oslovaniu darcov, aktivitám zameraným na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochranu voľne žijúcich zvierat a aktivitám pre členov organizácie. 45,8 % organizácií uviedlo, že sa ich neplatení pracovníci venujú administratívnym činnostiam a riadeniu dobrovoľníkov. Menej ako 17 % organizácií uviedlo, že ich neplatení pracovníci realizujú tieto činnosti: poskytovanie grantov, regranting, poskytovanie prvej pomoci, hasičské práce, pátracia a záchranárska činnosť, plnenie funkcie trénera alebo rozhodcu. V porovnaní s organizáciami z iných oblastí sa neplatení pracovníci organizácií pôsobiacich v oblasti životného prostredia významne viac venujú aktivitám zameraným na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochranu voľne žijúcich zvierat (AR = 2,7).

Vývoj charakteru aktivít mimovládnych organizácií v oblasti životného prostredia

V oblasti životné prostredie nie je štatisticky významný rozdiel v charaktere aktivít, ktoré organizácie vykonávajú od svojho vzniku oproti iným oblastiam. Charakter aktivít, ktoré organizácie vykonávajú od svojho vzniku zobrazuje Tabuľka 10.

Tabuľka 10 Charakter aktivít organizácií v oblasti životného prostredia

Charakter aktivít	Počet	%
Tie isté aktivity realizujeme nepretržite od svojho vzniku, pričom ich charakter sa nezmenil	11	45,8
Tie isté aktivity realizujeme s prestávkami, nepravidelne, nárazovo (z rôznych dôvodov – zmena vedenia, personál)	3	12,5

Aktivity realizujeme s obmenami, podľa toho, aké témy sú práve aktuálne (prispôsobujeme im svoje aktivity)	5	20,8
Aktivity realizujeme s obmenami, podľa typu projektov, ktoré získame účelovo na projektovo oprávnené typy aktivít	0	0,0
Iné	0	0,0
Neodpovedali	5	20,8

N=24

Skoro polovica (45,8 %) mimovládnych organizácií v oblasti životného prostredia realizuje tie isté aktivity nepretržite od svojho vzniku. Približne pätina (20,8 %) z nich prispôsobuje svoje aktivity témam, ktoré sú práve aktuálne. Iba 12,5 % organizácií uviedlo, že realizuje tie isté aktivity nepravidelne, s prestávkami.

Vyhodnocovanie prínosu svojich aktivít mimovládnych organizácií v oblasti životného prostredia

V rámci možných spôsobov vyhodnocovania prínosu vlastných aktivít organizáciami vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel v prípade ich vyhodnocovania, len ak to vyžaduje donor/projekt ($p = 0,046$). Spôsob vyhodnocovania prínosu/vplyvu svojich aktivít zobrazuje Tabuľka 11.

Tabuľka 11 Spôsob vyhodnocovania prínosu/vplyvu svojich aktivít organizácií v oblasti životného prostredia

Vyhodnocovanie prínosu/vplyvu svojich aktivít	Počet	%
Áno, systematicky, máme na to vlastné nástroje	6	25,0
Áno, systematicky, používame overené metodiky iných organizácií, resp. všeobecné metodiky ako SIA, SROI a pod.	0	0,0
Áno, ale len keď to vyžaduje donor/projekt	12	50,0
Nie	2	8,3
Iné	1	4,2

N=24

Až polovica mimovládnych organizácií v oblasti životného prostredia uviedla, že vyhodnocuje prínos svojich aktivít iba v prípade, ak to vyžaduje donor/projekt. V porovnaní s organizáciami z iných oblastí uplatňujú organizácie z oblasti životného prostredia tento spôsob vyhodnocovania vo významne vyššej miere (adjusted residual je 2,7). 25 % organizácií z oblasti životného prostredia vyhodnocuje prínos svojich aktivít systematicky vlastnými nástrojmi. Žiadna z organizácií nevyužíva na vyhodnocovanie prínosu svojich aktivít overené metodiky iných organizácií, prípadne metodiky ako SIA, SROI a pod.

Miera napĺňania motivácie, pre ktorú organizácia vznikla v oblasti životného prostredia

V oblasti životného prostredia nie je štatisticky významný rozdiel v miere napĺňania motivácie, pre ktorú organizácie vznikli oproti iným oblastiam. Tabuľka 12 zobrazuje, ako organizácie v oblasti životného prostredia vnímajú úspech v napĺňaní motivácie, pre ktorú vznikli.

Tabuľka 12 Miera napĺňania motivácie, pre ktorú organizácia vznikla v oblasti životného prostredia

Miera napĺňania motivácie, pre ktorú organizácia vznikla	Počet	%
1 - 20 %	1	4,2
21 - 40 %	0	0,0
31 - 40 %	3	12,5
41 - 60 %	8	33,3
61 - 80 %	7	29,2
Neodpovedalo	5	20,8

N=24

Približne polovici organizácií sa darí napĺňať pôvodnú motiváciu na viac ako 50 %. Najväčšie percento organizácií (33,3 %) uviedlo, že sa im motiváciu darí napĺňať na 41 až 60 %. Nasleduje 29,2 % organizácií, ktoré uviedli, že sa im motiváciu darí napĺňať na 61 až 80 %. Len 4,2 % organizácií uviedlo, že sa im motiváciu darí napĺňať len na 1 – 20 %.

Zameranie mimovládnych organizácií v oblasti životného prostredia z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti

V oblasti životného prostredia nie je štatisticky významný rozdiel v zameraní organizácií z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti oproti iným oblastiam. Tabuľka 13 zobrazuje zameranie organizácií v oblasti životného prostredia podľa toho, pre koho svoje aktivity realizujú.

Tabuľka 13 Zameranie mimovládnych organizácií v oblasti životného prostredia z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti

Pre koho sú aktivity realizované	Počet	%
Širokú verejnosť, verejnosť bez obmedzenia	12	50,0
Okruh ľudí/komunitu na základe geografického hľadiska (v blízkosti vašej organizácie) alebo na základe charakteru služby (môže byť určené pre celé Slovensko, ale ide o špecifickú službu, ktorú využíva iba určitý počet ľudí), užívatelia však nemusia byť členovia organizácie	6	25,0
Iba pre členov organizácie	1	4,2
Pre konkrétneho jednotlivca či rodinu (napr. organizovanie zbierky pre jednotlivca či rodinu)	0	0,0
Neodpovedalo	5	20,8

N=24

Až polovica organizácií z oblasti životného prostredia realizuje svoje aktivity pre širokú verejnosť. 25 % organizácií v oblasti životného prostredia realizuje aktivity pre komunitu ľudí na základe geografickej blízkosti alebo na základe charakteru služby. Žiadna z organizácií nerealizuje aktivity pre konkrétneho jednotlivca či rodinu.

Spolupracujúce subjekty mimovládnych organizácií v oblasti životného prostredia

V oblasti životného prostredia nie je štatisticky významný rozdiel v subjektoch, s ktorými organizácie spolupracujú oproti iným oblastiam. Tabuľka 14 zobrazuje zastúpenie jednotlivých typov spolupracujúcich subjektov.

Tabuľka 14 Spolupráca organizácií v oblasti životného prostredia podľa typu spolupracujúceho subjektu

Spolupracujúci subjekt	Počet	%
Samospráva na úrovni mesta/obce	14	58,3
Regionálna a krajská samospráva	7	29,2
Štátna správa	8	33,3
Medzinárodné inštitúcie	5	20,8
Podnikateľský sektor	9	37,5
Vysoká škola/univerzita	5	20,8
Základná škola	9	37,5
Stredná škola	7	29,2
Iné mimovládne neziskové organizácie - domáce	11	45,8
Iné mimovládne neziskové organizácie - zahraničné	7	29,2
Individuálni odborníci a odborníčky v relevantnej oblasti	12	50,0
Iné, prosím, doplňte	2	8,3

N=24

Najviac (58 %) organizácií v oblasti životného prostredia spolupracuje so samosprávami na úrovni miest a obcí. Druhým najpočetnejším typom spolupráce (50 %) pri organizáciách v oblasti životného prostredia je spolupráca s individuálnymi odborníkmi a odborníčkami v relevantnej oblasti. 45,8 % organizácií v oblasti životného prostredia spolupracuje s inými domácimi mimovládnymi organizáciami. Najmenej zastúpené (20,8 %) medzi spolupracujúcimi subjektami s organizáciami v oblasti životného prostredia sú medzinárodné inštitúcie a univerzity.

Členstvo mimovládnych organizácií v oblasti životného prostredia v iných subjektoch

V rámci možných foriem členstva organizácií v iných subjektoch vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel v prípade, že organizácia nie je členom žiadnej asociácie, platformy či záujmového združenia ($p < 0,001$), a tiež v prípade, keď je organizácia registrovaným členom slovenskej asociácie, platformy či záujmového združenia ($p < 0,001$). Tabuľka 15 zobrazuje zastúpenie jednotlivých foriem členstva organizácií v oblasti životného prostredia.

Tabuľka 15 Formy členstva organizácií v oblasti životného prostredia

Členstvo	Počet	%
Nie sme členom žiadnej asociácie, platformy a záujmového združenia	13	54,2
Sme členom neformálnej slovenskej siete organizácií (len na SR)	2	8,3
Sme členom neformálnej medzinárodnej siete organizácií (aj zahraničie)	2	8,3
Sme registrovaným členom slovenskej asociácie, platformy a záujmového združenia	2	8,3
Sme registrovaným členom medzinárodnej asociácie, platformy a záujmového združenia	3	12,5
Sme „dcérou“ materskej organizácie (organizačnou zložkou)	1	4,2
Sme platforma organizácií	0	0,0

N=24

Viac ako polovica organizácií (54,2 %) v oblasti životného prostredia nie je členom žiadnej asociácie, platformy či záujmového združenia. V porovnaní s organizáciami z iných oblastí je medzi organizáciami v oblasti životného prostredia významne vyššie zastúpenie takých, ktoré nie sú členom žiadnej asociácie, platformy či záujmového združenia (AR = 2,4). Medzi organizáciami v oblasti životného prostredia nie je žiadna, ktorá by bola platformou organizácií. V porovnaní s organizáciami z iných oblastí je v oblasti životného prostredia výrazne menej organizácií, ktoré sú registrovaným členom slovenskej asociácie, platformy alebo záujmového združenia (AR = -2,2).

Prekážky mimovládnych organizácií v dosahovaní cieľov v oblasti životného prostredia

V prekážkach mimovládnych organizácií v dosahovaní cieľov vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel v prípade administratívnej záťaže ($p = 0,012$) a prekážok plynúcich z nepochopenia poslania/práce MNO verejnosťou a inými sektormi ($p < 0,001$). Významnosť jednotlivých typov prekážok v dosahovaní cieľov pre organizácie v oblasti životného prostredia zobrazuje Tabuľka 16.

Tabuľka 16 Významnosť jednotlivých typov prekážok v dosahovaní cieľov pre organizácie v oblasti životného prostredia

Prekážky	1 Úplne nevýznamné		2 Skôr nevýznamné		3 Ani významné, ani nevýznamné		4 Skôr významné		5 Veľmi významné	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Legislatívne prekážky	4	16,7	2	8,3	3	12,5	7	29,2	3	12,5
Administratívna záťaž	2	8,3	1	4,2	2	8,3	4	16,7	10	41,7
Nedostatočná spolupráca so zamestnancami	2	8,3	2	8,3	6	25,0	4	16,7	5	20,8

štátnej/verejnej správy										
Nedostatok financií	0	0,0	1	4,2	4	16,7	4	16,7	10	41,7
Nedostatok ľudí v organizácii (zamestnancov aj dobrovoľníkov)	1	4,2	4	16,7	1	4,2	8	33,3	5	20,8
Nízke finančné ohodnotenie práce	5	20,8	0	0,0	7	29,2	3	12,5	4	16,7
Vysoká fluktuácia pracovníkov	9	37,5	3	12,5	5	20,8	1	4,2	1	4,2
Potrebná „širokospektrálnosť“ pracovníka, kumulácia pracovných činností u pracovníkov	6	25,0	2	8,3	4	16,7	5	20,8	2	8,3
Nedostatočné zručnosti pracovníkov	5	20,8	4	16,7	6	25,0	3	12,5	1	4,2
Nezáujem verejnosti, prípadne skupín obyvateľstva	4	16,7	3	12,5	3	12,5	4	16,7	5	20,8
Nezáujem médií	3	12,5	6	25,0	6	25,0	3	12,5	1	4,2
Nedostatok materiálo-technického zabezpečenia	4	16,7	1	4,2	9	37,5	3	12,5	2	8,3
Nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní	3	12,5	1	4,2	4	16,7	6	25,0	5	20,8
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy	3	12,5	0	0,0	6	25,0	4	16,7	6	25,0
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce medzi ministerstvami	4	16,7	1	4,2	9	37,5	1	4,2	4	16,7
Konflikty vo vnútri organizácie	10	41,7	5	20,8	3	12,5	0	0,0	1	4,2
Nepochopenie poslania/práce MNO verejnou a inými sektormi	6	25,0	2	8,3	4	16,7	3	12,5	4	16,7
Korupcia a klientelizmus	7	29,2	1	4,2	5	20,8	3	12,5	3	12,5

N=24

62,5 % organizácií v oblasti životného prostredia považuje prekážky spojené s konfliktmi vo vnútri organizácie za skôr (47,1 %), až úplne (20,8 %) nevýznamné. Druhým najmenej významným typom prekážky je vysoká fluktuácia pracovníkov, ktorú považujú organizácie v 50 % prípadov za skôr (12,5 %), až úplne (37,5 %) nevýznamnú. Ambivalentne vnímajú organizácie v oblasti životného prostredia prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce medzi ministerstvami a nedostatkom materiálno-technického zabezpečenia. Tieto dva typy prekážok označilo 37,5 % organizácií za ani významné, ani nevýznamné a k tomu 20,8 % ich označilo za skôr, až úplne nevýznamné a ďalších 20,8 % za skôr, až veľmi významné. Naopak najčastejšie (58,3 %) označili organizácie ako skôr (16,7 %), až veľmi (41,7 %) významné prekážky v dosahovaní svojich cieľov administratívnu záťaž a nedostatok financií. 54,2 % organizácií vníma nedostatok ľudí v organizácii ako skôr (33,3 %), až veľmi (20,8 %) významnú prekážku.

Medzi prekážky, ktoré považuje viac organizácií za významné ako nevýznamné, môžeme zaradiť nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní (v 45,8 % prípadoch označené za skôr, až veľmi významné, pričom 33,3 % ich označilo ako neutrálne, až nevýznamné). Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy, legislatívne prekážky označilo 41,7 % organizácií ako významné (hodnoty 4 – 5), a zároveň 37,5 % ako nevýznamné (hodnoty 1-2), až neutrálne (3). V porovnaní s organizáciami z iných oblastí považuje významne viac organizácií z oblasti životného prostredia za veľmi významné prekážky v dosahovaní svojich cieľov administratívnu záťaž (AR = 3,0) a nepochopenie poslania/práce MNO verejnosťou a inými sektormi (AR = 2,5).

Tabuľka 17 zobrazuje popis stredných hodnôt pre jednotlivé typy prekážok v dosahovaní cieľov organizácií v oblasti životného prostredia.

Tabuľka 17 Prekážky v dosahovaní cieľov organizácií v oblasti životného prostredia – stredné hodnoty

Prekážky	priemer	medián	modus	smer. odchýlka
Legislatívne prekážky	3,16	4,00	4	1,425
Administratívna záťaž	4,00	5,00	5	1,374
Nedostatočná spolupráca so zamestnancami štátnej/verejnej správy	3,42	3,00	3	1,305
Nedostatok financií	4,21	5,00	5	0,976
Nedostatok ľudí v organizácii (zamestnancov aj dobrovoľníkov)	3,63	4,00	4	1,257
Nízke finančné ohodnotenie práce	3,05	3,00	3	1,471
Vysoká fluktuácia pracovníkov	2,05	2,00	1	1,224
Potrebná „širokospektrálnosť“ pracovníka, kumulácia pracovných činností u pracovníkov	2,74	3,00	1	1,447
Nedostatočné zručnosti pracovníkov	2,53	3,00	3	1,219
Nezáujem verejnosti, prípadne skupín obyvateľstva	3,16	3,00	5	1,537
Nezáujem médií	2,63	3,00	2 ^a	1,116
Nedostatok materiálno-technického zabezpečenia	2,89	3,00	3	1,243

Nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní	3,47	4,00	4	1,389
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy	3,53	4,00	3 ^a	1,389
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce medzi ministerstvami	3,00	3,00	3	1,374
Konflikty vo vnútri organizácie	1,79	1,00	1	1,084
Nepochopenie poslania/práce MNO verejnosťou a inými sektormi	2,84	3,00	1	1,573
Korupcia a klientelizmus	2,68	3,00	1	1,529

N=24

Najvyššie hodnoty, mediánu a modusu (5), dosiahli prekážky spojené s nedostatkom financií a administratívnou záťažou. Priemerná významnosť pre nedostatok financií dosiahla hodnotu 4,21 a pre administratívnu záťaž 4,00, z čoho vyplýva, že v prípade nedostatku financií označovali organizácie častejšie vyššie hodnoty významnosti ako v prípade administratívnej záťaže. Stredné hodnoty tiež potvrdzujú, že za najmenej významné považujú organizácie v oblasti životného prostredia konflikt vnútri organizácie, kde majú medián a modus hodnotu 1 a priemer 1,79. Vysoká fluktuácia pracovníkov dosiahla druhé najnižšie stredné hodnoty (priemer 2,05; medián 2; modus 1). V prípade prekážok plynúcich z nepochopenia poslania/práce MNO verejnosťou a inými sektormi dosiahol medián hodnotu 3 a modus hodnotu 1 (priemer 2,84), čo znamená, že najčastejšie označili organizácie z oblasti životného prostredia tieto prekážky za úplne nevýznamné (1), no zároveň väčšina z nich označila tento typ prekážok za ani významné, ani nevýznamné (3), skôr (4) a veľmi významné (5). Čo potvrdzuje aj najvyššia hodnota smerodajnej odchýlky, ktorá dosiahla v tomto prípade hodnotu 1,573. Druhú najvyššiu hodnotu smerodajnej odchýlky (1,537) dosiahli prekážky spojené s nezáujmom verejnosti, prípadne skupín obyvateľstva. V tomto prípade mal priemer hodnotu 3,16; medián 3 a modus 5, čo znamená, že najčastejšie síce organizácie označili tieto prekážky za veľmi významné, no väčšina z nich označila tieto prekážky za ani významné, ani nevýznamné (3), skôr nevýznamné (2) až úplne nevýznamné (1).

Participácia na rozhodovaní o smerovaní mimovládnych organizácií v oblasti životného prostredia

V oblasti životného prostredia nie je štatisticky významný rozdiel v osobách, ktoré organizácie zapájajú do rozhodovania o ich smerovaní, oproti iným oblastiam. Tabuľka 18 zobrazuje mieru zapájania rôznych osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie.

Tabuľka 18 Miera zapájania osôb do rozhodovania o smerovaní organizácií v oblasti životného prostredia

Osoby zapájané do rozhodovania o smerovaní organizácie	1 Veľmi nízka miera		2 Nízka miera		3 Ani nízka, ani vysoká miera		4 Vysoká miera		5 Veľmi vysoká miera	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Líder/vedúca osoba organizácie (môže, ale nemusí to byť zakladateľ či štatutár organizácie)	0	0,0	1	4,2	1	4,2	1	4,2	14	58,3
Správna rada alebo obdobný rozhodovací orgán	2	8,3	0	0,0	3	12,5	1	4,2	7	29,2
Platení pracovníci organizácie	5	20,8	0	0,0	0	0,0	3	12,5	3	12,5
Členovia organizácie, ktorí nie sú súčasťou užšieho rozhodovacieho orgánu (t. j. správnej rady alebo obdobného rozhodovacieho orgánu)	4	16,7	3	12,5	3	12,5	2	8,3	2	8,3
Dobrovoľníci	3	12,5	3	12,5	5	20,8	2	8,3	3	12,5
Užívatelia služieb	5	20,8	2	8,3	7	29,2	0	0,0	1	4,2

N=24

58,3 % organizácií označilo lídra/vedúcu osobu organizácie za osobu, ktorá sa zapája veľmi vysokou mierou (5) do rozhodovania o smerovaní organizácie. Veľmi vysokú mieru zapájania správnej rady alebo obdobného orgánu do rozhodovania o smerovaní organizácie vykazujú 29,2 % organizácií. Veľmi nízka miera (1) zapájania do rozhodovania o smerovaní organizácie sa vyskytovala najčastejšie u platených pracovníkov a užívateľov služieb (20,8 %).

Tabuľka 19 Miera zapájania osôb do rozhodovania o smerovaní organizácií v oblasti životného prostredia – stredné hodnoty

Osoby zapájané do rozhodovania o smerovaní organizácie	priemer	medián	modus	smer. odchýlka
Líder/vedúca osoba organizácie (môže, ale nemusí to byť zakladateľ či štatutár organizácie)	4,65	5,00	5	0,862
Správna rada alebo obdobný rozhodovací orgán	3,85	5,00	5	1,519
Platení pracovníci organizácie	2,91	4,00	1	1,868
Členovia organizácie, ktorí nie sú súčasťou užšieho rozhodovacieho orgánu (t. j. správnej rady alebo obdobného rozhodovacieho orgánu)	2,64	2,50	1	1,447
Dobrovoľníci	2,94	3,00	3	1,389
Užívatelia služieb	2,33	3,00	3	1,175

N=24

Najvyššie stredné hodnoty v miere zapájania do rozhodovania o smerovaní organizácie dosiahol líder/vedúca osoba organizácie. V prípade zapájania správnej rady do rozhodovania o smerovaní organizácie boli hodnoty mediánu a modusu rovnaké, ako v prípade lídra/vedúcej osobnosti organizácie, no priemer dosiahol nižšiu hodnotu (3,85 oproti 4,65), čo znamená, že v tomto prípade označilo viac organizácií správnu radu mierou 1 - 4. Väčší rozptyl potvrdzuje aj hodnota smerodajnej odchýlky, ktorá je v tomto prípade vyššia ako v prípade lídra/vedúcej osobnosti organizácie. Najvyššiu hodnotu smerodajnej odchýlky sme zaznamenali v miere zapájania platených pracovníkov organizácie do rozhodovania o jej smerovaní. V tomto prípade je modus (udávajúci najčastejšie sa vyskytujúcu hodnotu) 1, pričom medián (označujúci hodnotu, ktorá sa nachádza v strede číselného radu) je 4. Veľký rozdiel v stredných hodnotách značí, že organizácie v oblasti životného prostredia vnímajú mieru zapájania platených pracovníkov do rozhodovania o smerovaní organizácie protichodne, čo potvrdzuje aj tabuľka 15, z ktorej vieme odčítať, že 20,8 % organizácií označilo mieru zapájania platených pracovníkov do rozhodovania o jej smerovaní ako veľmi nízku (1) a 25 % naopak ako vysokú (4), až veľmi vysokú (5). Najnižšie stredné hodnoty v miere zapájania do rozhodovania o smerovaní organizácie dosiahli užívatelia služieb.

Počty osôb pracujúcich pre organizácie v oblasti životného prostredia podľa typu pracovnoprávneho vzťahu

V Tabuľka 20 uvádzame počty organizácií v oblasti životného prostredia, ktoré využívajú daný typ pracovnoprávneho vzťahu.

Tabuľka 20 Počty organizácií využívajúcich príslušný typ pracovnoprávneho vzťahu

Pracovnoprávne vzťahy s osobami pracujúcimi pre organizáciu	počet	%
zamestnanec (pracovná zmluva na plný či čiastočný úväzok, dohoda o vykonaní práce, dohoda o pracovnej činnosti, dohoda o brigádnickej práci študenta, dohoda o absolventskej praxi, dohoda o aktivačnej činnosti)	10	42
pracovník na živnosť (vyplácaný na základe predloženej faktúry), pracovník na mandátnu zmluvu, príkaznú zmluvu, zmluvu o dielo	5	21
ľudia pracujúci bez nároku na finančnú odmenu, napr. dobrovoľník (na základe písomnej alebo ústnej dohody), stážista, praktikant (ak to nie je podľa dohody o absolventskej praxi v bode 1 karty C), člen	16	67

N=24

Organizácie v oblasti životného prostredia využívajú najmä ľudí pracujúcich bez nároku na finančnú odmenu (67 % organizácií). Najmenej využívanými pracovníkmi medzi organizáciami sú živnostníci (21 % organizácií). Podrobnejšiu štruktúru zamestnancov podľa pracovnoprávneho vzťahu s organizáciou uvádzajú tabuľky

Tabuľka 21,

Tabuľka 22 a

Tabuľka 23 na základe údajov z roku 2018.

Tabuľka 21 zobrazuje počty osôb, ktoré pracujú v organizáciách v oblasti životného prostredia a podieľajú sa na zabezpečení ich služieb a aktivít v rámci pracovnoprávných vzťahov, t. j. ako zamestnanci na pracovný pomer alebo dohody o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru súhrne pre daný počet organizácií, ktorý je v tabuľke uvedený.

Tabuľka 21 Počty zamestnancov organizácií v oblasti životného prostredia

Zamestnanci:		počet osôb spolu	počet organizácií
Spolu počet ľudí pracujúcich v organizácii v rámci pracovnoprávných vzťahov	Ženy	29	10
	Muži	137	10
Z toho počet ľudí pracujúcich na plný pracovný úväzok	Ženy	17	10
	Muži	119	10
Z toho počet ľudí na polovičný alebo iný skrátený pracovný úväzok	Ženy	6	10
	Muži	11	10
Z toho počet ľudí zamestnaných na dohody mimo pracovného pomeru (dohody o pracovnej činnosti, dohody o vykonaní práce a dohody o brigádnickej práci študenta	Ženy	11	10
	Muži	9	10
Z toho počet ľudí na dohodu o absolventskej praxi	Ženy	1	10
	Muži	1	10
Z toho počet ľudí na dohody o aktivačnej činnosti (aktivačný pracovník platený úradom)	Ženy	1	10
	Muži	2	10
Iné	Ženy	1	9
	Muži	1	10
Spolu počet ľudí pracujúcich v organizácii v rámci pracovnoprávných vzťahov		166	10
Z toho počet ľudí pracujúcich na plný pracovný úväzok		136	10
Z toho počet ľudí na polovičný alebo iný skrátený pracovný úväzok		17	10
Z toho počet ľudí zamestnaných na dohody mimo pracovného pomeru (dohody o pracovnej činnosti, dohody o vykonaní práce a dohody o brigádnickej práci študenta		20	10
Z toho počet ľudí na dohodu o absolventskej praxi		2	10
Z toho počet ľudí na dohody o aktivačnej činnosti (aktivačný pracovník platený úradom)		3	10
Iné		2	9

N=24

Najvyšší počet zamestnancov majú organizácie v oblasti životného prostredia pracujúcich na plný pracovný úväzok (136). Výrazne menej ľudí pracuje pre organizácie v oblasti životného prostredia na dohody mimo pracovného pomeru (20), prípadne na polovičný alebo iný skrátený úväzok (17). Najmenej zamestnancov majú organizácie zamestnaných na dohodu o absolventskej praxi (2) a dohodu o aktivačnej činnosti (3). V rámci kategórie zamestnancov pracujúcich pre organizácie v oblasti životného prostredia na plný pracovný úväzok je výrazne

viac mužov (119) ako žien (17). Iba v prípade ľudí zamestnaných na dohody mimo pracovného pomeru pracuje pre organizácie v oblasti životného prostredia viac žien (11) ako mužov (9).

Tabuľka 22 uvádza údaje o osobách, ktoré sa podieľajú na zabezpečení služieb a aktivít organizácií v oblasti životného prostredia za finančnú odmenu v rámci iných ako pracovnoprávných vzťahov (napríklad v rámci príkaznej, mandátnej zmluvy, zmluvy o dielo a pod.) súhrne pre daný počet organizácií, ktorý je v tabuľke uvedený.

Tabuľka 22 Počty pracovníkov v rámci iných ako pracovnoprávných vzťahov v organizáciách v oblasti životného prostredia

Pracovníci na živnosť	počet osôb spolu	počet organizácií
z toho ženy	11	9
z toho muži	11	9
Spolu	22	9

N=24

Pre organizácie v oblasti životného prostredia pracovalo v roku 2018 spolu 22 osôb za finančnú odmenu v rámci iných ako pracovnoprávných vzťahov, z toho tvoria rovnaký počet muži aj ženy.

Tabuľka 23 uvádza bližšie údaje o osobách, ktoré sa podieľajú na zabezpečení a vykonávaní aktivít a služieb organizácií v oblasti životného prostredia bez nároku na finančnú odmenu, aj tie, ktoré nemajú uzatvorenú písomnú zmluvu s organizáciou súhrne pre daný počet organizácií, ktorý je v tabuľke uvedený.

Tabuľka 23 Počty osôb pracujúcich pre organizácie v oblasti životného prostredia bez nároku na finančnú odmenu

Ľudia pracujúci bez nároku na finančnú odmenu		počet osôb spolu	počet organizácií
Aktívni členovia (členovia aktívne sa podieľajúci na aktivitách a činnosti združenia)	Muži	226	9
	Ženy	73	9
	Spolu	299	9
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu v rámci SR a sú zo SR	Muži	109	9
	Ženy	54	9
	Spolu	163	9
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu v rámci SR a sú zo zahraničia (nie sú občanmi SR), napr. EDS (Európska dobrovoľnícka služba) dobrovoľníci	Muži	2	9
	Ženy	0	9
	Spolu	2	9
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu mimo SR	Muži	2	9
	Ženy	1	9
	Spolu	3	9
Stážisti	Muži	0	9
	Ženy	0	9
	Spolu	0	9
Iné osoby pracujúce pre organizáciu bez nároku na odmenu	Muži	3	9
	Ženy	0	9
	Spolu	3	9

Ľudia podieľajúci sa na zabezpečení aktivít a služieb organizácie bez nároku na odmenu súhrnne	Muži	342	9
	Ženy	128	9
	Spolu	470	9

N=24

Pre organizácie v oblasti životného prostredia pracuje spolu 470 ľudí bez nároku na finančnú odmenu, z toho výrazne viac (342) mužov ako žien (128). Medzi ľuďmi pracujúcimi bez nároku na finančnú odmenu sú najviac zastúpení aktívni členovia organizácií (299). Druhé najvyššie zastúpenie majú dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu v rámci SR a sú zo SR (163). Organizácie v oblasti životného prostredia, ktoré sa zúčastnili výskumu, nemali v roku 2018 žiadnych stážistov.

Manažment platených pracovníkov v organizáciách v oblasti životného prostredia

V oblasti životného prostredia nie je štatisticky významný rozdiel v prvkoch manažmentu pri platených pracovníkoch, ktoré organizácie uplatňujú oproti iným oblastiam. Tabuľka 24 zobrazuje zastúpenie jednotlivých prvkov manažmentu uplatňovaných pri platených pracovníkoch v organizáciách v oblasti životného prostredia.

Tabuľka 24 Prvky manažmentu pri platených zamestnancoch a pracovníkoch v organizáciách v oblasti životného prostredia

Prvky manažmentu	Počet	%
V organizácii máme jasne definované práva a povinnosti pracovníkov organizácie	6	25,0
Zabezpečujeme ochranu zdravia a bezpečnosti pracovníkov pri výkone ich činnosti	7	29,2
Máme definovanú náplň práce a profil pracovníkov pre jednotlivé pozície	5	20,8
Pracovníci sú pred začiatkom vykonávania ich práce informovaní o organizácii a o svojej role v nej	7	29,2
Noví pracovníci sú predstavení personálu a klientom, s ktorými budú prichádzať do kontaktu	2	8,3
Máme vypracovaný systém zaškolenia a prípravy pracovníkov	3	12,5
Pracovníkom poskytujeme potrebnú podporu pri vykonávaní ich práce	6	25,0
Neformálne a formálne oceňujeme pracovníkov a ich prínos pre organizáciu, klientov a komunitu	6	25,0
Vydávame pracovníkom písomné potvrdenie o pôsobení v organizácii (referencie), ak o to požiadajú	5	20,8
Máme vytvorený funkčný systém evidencie pracovníkov v organizácii	4	16,7
Máme zavedený systém hodnotenia pracovníkov v organizácii	2	8,3
Pracovníci organizácie sa spolupodieľajú na rozhodovaní o jej smerovaní a aktivitách	6	25,0

Máme vypracovaný systém kariérového rastu pracovníkov	1	4,2
Podporujeme pracovníkov v ďalšom vzdelávaní (umožňujeme účasť na kurzoch, vzdelávacích podujatiach a pod.)	7	29,2

N=24

Z hľadiska zastúpenia prvkov manažmentu pri platených zamestnancoch a pracovníkoch organizácie v 29,2 % prípadoch organizácie zabezpečujú ochranu zdravia a bezpečnosť pracovníkov pri výkone ich činnosti, pred začiatkom vykonávania práce informujú pracovníkov o organizácii a o svojej role v nej, a tiež podporujú pracovníkov v ďalšom vzdelávaní (umožňujú účasť na kurzoch, vzdelávacích podujatiach a pod.). V 25 % prípadov majú v organizáciách jasne definované práva a povinnosti pracovníkov, pracovníkom poskytujú potrebnú podporu pri vykonávaní ich práce, neformálne a formálne oceňujú pracovníkov a ich prínos pre organizáciu, klientov a komunitu, a taktiež sa pracovníci organizácie spolupodieľajú na rozhodovaní o jej smerovaní a aktivitách. 20,8 % uviedlo, že majú jasne definovanú náplň práce a profil pracovníkov pre jednotlivé pozície, a rovnako tiež, že vydávajú pracovníkom písomné potvrdenie o pôsobení v organizácii (referencie), ak o to požiadajú. Štyri organizácie uviedli (16,7 %), že majú vytvorený funkčný systém evidencie pracovníkov v organizácii. Nasledovali prvky vypracovaného systému zaškolenia, prípravy pracovníkov a prax predstavovania nových pracovníkov personálu a klientom, s ktorými budú prichádzať do kontaktu. Tieto dva prvky uviedli tri organizácie (12,5 %). Systém hodnotenia pracovníkov v organizácii uviedli dve organizácie (8,3 %). Najmenej zastúpeným prvkom je vypracovaný systém kariérového rastu pracovníkov, ktorý uviedla len jedna organizácia (4,2 %)

Dobrovoľníctvo v organizáciách v oblasti životného prostredia

Zapájanie dobrovoľníkov do činností organizácií v oblasti životného prostredia

V oblasti životného prostredia nie je štatisticky významný rozdiel v zastúpení jednotlivých kategórií dobrovoľníkov pri zapájaní sa do činnosti organizácie oproti iným oblastiam. Tabuľka 25 znázorňuje zastúpenie jednotlivých kategórií dobrovoľníkov, ktoré organizácie v oblasti životného prostredia zapájajú do svojej činnosti.

Tabuľka 25 Zapájanie jednotlivých kategórií dobrovoľníkov do činností organizácií v oblasti životného prostredia

Kategórie dobrovoľníkov	Počet	%
Pravidelní dobrovoľníci (pomáhajú minimálne raz mesačne)	4	16,7
Nepravidelní dobrovoľníci (pomáhajú menej ako raz mesačne)	13	54,2
Firemní dobrovoľníci	4	16,7
Virtuálni/on-line dobrovoľníci	2	8,3

N=24

Väčšina organizácií v oblasti životného prostredia (54,2 %) zapája do svojej činnosti dobrovoľníkov menej ako raz mesačne. 16,7 % organizácií zapája do svojej činnosti firemných dobrovoľníkov a dobrovoľníkov, ktorí pomáhajú minimálne raz mesačne. Najmenej (8,3 %) využívajú organizácie v oblasti životného prostredia on-line dobrovoľníctvo.

Dostatočnosť počtu dobrovoľníkov v organizáciách v oblasti životného prostredia

V oblasti životného prostredia nie je štatisticky významný rozdiel vo vnímaní dostatku dobrovoľníkov oproti iným oblastiam. Tabuľka 26 znázorňuje vnímanie dostatku počtu dobrovoľníkov, s ktorými organizácie v oblasti životného prostredia pracujú.

Tabuľka 26 Vnímanie dostatku počtu dobrovoľníkov v organizáciách v oblasti životného prostredia

Miera dostatočnosti	Počet	%
Úplne dostatočný	0	0,0
Skôr dostatočný	4	16,7
Skôr nedostatočný	5	20,8
Úplne nedostatočný	3	12,5
Neodpovedalo	12	50,0

N=24

Väčšina organizácií (33,3 %) vníma počet dobrovoľníkov, s ktorými spolupracujú, ako skôr nedostatočný, až úplne nedostatočný. Iba 16,7 % považuje počet dobrovoľníkov, s ktorými pracujú, za skôr dostatočný. Žiadna z organizácií v oblasti životného prostredia nepovažuje počet dobrovoľníkov, s ktorými pracujú, za úplne dostatočný.

Prínos dobrovoľníctva pre organizácie v oblasti životného prostredia

Vo vnímaní prínosov dobrovoľníctva mimovládnyimi organizáciami vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel v prípade, kedy organizácie hodnotili, že vďaka dobrovoľníkom dokážu uspokojiť individuálne potreby svojich klientov ($p=0,003$). Vnímanie prínosu dobrovoľníctva pre organizácie v oblasti životného prostredia znázorňuje Tabuľka 27.

Tabuľka 27 Vnímanie prínosu dobrovoľníctva pre organizácie v oblasti životného prostredia

Vnímanie dobrovoľníctva	1 Vôbec nesúhlasím		2 Skôr nesúhlasím		3 Ani nesúhlasím, ani súhlasím		4 Skôr súhlasím		5 Absolútne súhlasím	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Dobrovoľníci znižujú náklady našej organizácie	1	4,2	0	0,0	4	16,7	3	12,5	3	12,5
Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme kvalitnejšie služby	0	0,0	0	0,0	4	16,7	4	16,7	4	16,7
Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme širšie spektrum služieb	0	0,0	2	8,3	4	16,7	3	12,5	2	8,3
Dobrovoľníci zviditeľňujú našu organizáciu	1	4,2	1	4,2	2	8,3	5	20,8	3	12,5
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme naše osobné a profesionálne siete	1	4,2	0	0,0	5	20,8	4	16,7	1	4,2
Vďaka dobrovoľníkom máme k dispozícii prístup k špecifickým vedomostiam a	0	0,0	2	8,3	3	12,5	4	16,7	1	4,2

zručnostiam, ktorými disponujú										
Vďaka dobrovoľníkom lepšie rozumieme našej organizácii a jej fungovaniu	2	8,3	2	8,3	3	12,5	2	8,3	1	4,2
Vďaka dobrovoľníkom dokážeme uspokojiť individuálne potreby našich klientov	1	4,2	1	4,2	5	20,8	0	0,0	2	8,3
Vďaka dobrovoľníkom máme tvorivejšie nápady na realizáciu projektov	1	4,2	0	0,0	7	29,2	1	4,2	2	8,3
Vďaka dobrovoľníkom sa šíri povedomie/dobré meno našej organizácie na verejnosti	0	0,0	1	4,2	2	8,3	6	25,0	2	8,3
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme poslanie a ciele našej organizácie v radoch verejnosti	0	0,0	1	4,2	2	8,3	5	20,8	2	8,3
Vďaka dobrovoľníkom aktivizujeme členov dotknutých komunít na napĺňaní zámerov a cieľov našej organizácie, a tým prispievame k zlepšeniu podmienok ich života	0	0,0	0	0,0	5	20,8	3	12,5	1	4,2
Bez dobrovoľníkov by sme nemohli fungovať	1	4,2	1	4,2	4	16,7	2	8,3	3	12,5
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme našu sieť darcov a podporovateľov	1	4,2	1	4,2	3	12,5	2	8,3	3	12,5

N=24

Najvyššia miera súhlasu vo vnímaní dobrovoľníctva organizácií v oblasti životného prostredia sa vyskytovala pri téze, že vďaka dobrovoľníkom poskytujú organizácie kvalitnejšie služby, s ktorou 33,4 % organizácií skôr, až absolútne súhlasilo. Veľmi podobne organizácie vnímali tézy, že dobrovoľníci zviditeľňujú ich organizáciu, a vďaka nim sa šíri dobré meno ich organizácie na verejnosti, s ktorými súhlasili skôr, až absolútne v 33,3 % prípadov. 29,1 % organizácií súhlasí skôr, až absolútne s tézou, že vďaka dobrovoľníkom rozširujú poslanie a ciele organizácie v radoch verejnosti. 25 % organizácií súhlasí skôr, až absolútne s tézou, že dobrovoľníci znižujú náklady ich organizácie. Ambivalentne boli vnímané tézy, že vďaka dobrovoľníkom majú organizácie tvorivejšie nápady na realizáciu projektov, a že vďaka nim dokážu uspokojiť individuálne potreby svojich klientov. Pri téze, že vďaka dobrovoľníkom majú organizácie tvorivejšie nápady na realizáciu projektov, uviedlo 29,2 % organizácií, že s ňou ani súhlasí, ani nesúhlasí, a zároveň 4,2 % s ňou vôbec nesúhlasilo a 12,5 % s ňou skôr, až absolútne súhlasilo. Pri téze, že vďaka dobrovoľníkom dokážu uspokojiť individuálne potreby svojich klientov uviedlo 20,8 % organizácií, že s ňou ani súhlasí, ani nesúhlasí, a zároveň 8,4 % s ňou skôr, až vôbec nesúhlasilo a 8,3 % s ňou absolútne súhlasilo. Pri tézach, že vďaka dobrovoľníkom rozširujú organizácie svoje osobné a profesionálne siete a aktivizujú členov dotknutých komunít na napĺňaní zámerov a cieľov svojej organizácie, a tým prispievajú k zlepšeniu podmienok ich života, sa vnímanie prikláňalo viac k súhlasu. V oboch prípadoch vnímali

organizácie najčastejšie (20,8 %) túto tézu neutrálne (t. j. ani súhlasím, ani nesúhlasím). Zároveň pri téze, že vďaka dobrovoľníkom rozširujú organizácie svoje osobné a profesionálne siete, uviedlo 20,9 % organizácií, že s ňou skôr, až absolútne súhlasí, pričom len 4,2 % organizácií uviedlo, že s ňou vôbec nesúhlasí. Pri téze, že vďaka dobrovoľníkom aktivizujú členov dotknutých komunít na napĺňaní zámerov a cieľov svojej organizácie, a tým prispievajú k zlepšeniu podmienok ich života, uviedlo 16,7 % organizácií, že s ňou skôr, až absolútne súhlasí, pričom žiadna organizácia k nej nevyjadrila nesúhlas. Najvyššiu mieru nesúhlasu vo vnímaní dobrovoľníctva uvádzali organizácie pri tvrdení, že vďaka dobrovoľníkom lepšie rozumejú svojej organizácii a jej fungovaniu. S touto tézou skôr, až vôbec nesúhlasilo 16,6 % organizácií. V porovnaní s organizáciami z iných oblastí vníma významne viac organizácií v oblasti životného prostredia tézu, že vďaka dobrovoľníkom dokážu uspokojiť individuálne potreby svojich klientov neutrálne, t. j. ani súhlasia, ani nesúhlasia (AR = 2,1). Na druhej strane, v porovnaní s organizáciami z iných oblastí, významne menej organizácií v oblasti životného prostredia s touto tézou skôr súhlasí (AR = -2,2).

V Tabuľka 28 sú zobrazené priemerné hodnoty vnímania dobrovoľníctva pre organizácie v oblasti životného prostredia spolu so smerodajnou odchýlkou.

Tabuľka 28 Vnímanie prínosu dobrovoľníctva pre organizácie v oblasti životného prostredia - priemer a smer. odchýlka

Vnímanie dobrovoľníctva	priemer	smer. odchýlka
Dobrovoľníci znižujú náklady našej organizácie	3,64	1,206
Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme kvalitnejšie služby	4,00	0,853
Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme širšie spektrum služieb	3,45	1,036
Dobrovoľníci zviditeľňujú našu organizáciu	3,67	1,231
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme naše osobné a profesionálne siete	3,36	1,027
Vďaka dobrovoľníkom máme k dispozícii prístup k špecifickým vedomostiam a zručnostiam, ktorými disponujú	3,40	0,966
Vďaka dobrovoľníkom lepšie rozumieme našej organizácii a jej fungovaniu	2,80	1,317
Vďaka dobrovoľníkom dokážeme uspokojiť individuálne potreby našich klientov	3,11	1,269
Vďaka dobrovoľníkom máme tvorivejšie nápady na realizáciu projektov	3,27	1,104
Vďaka dobrovoľníkom sa šíri povedomie/dobré meno našej organizácie na verejnosti	3,82	0,874
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme poslanie a ciele našej organizácie v radoch verejnosti	3,80	0,919
Vďaka dobrovoľníkom aktivizujeme členov dotknutých komunít na napĺňaní zámerov a cieľov našej organizácie, a tým prispievame k zlepšeniu podmienok ich života	3,56	0,726
Bez dobrovoľníkov by sme nemohli fungovať	3,45	1,293
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme našu sieť darcov a podporovateľov	3,50	1,354

N=24

Najvyššiu hodnotu priemeru (4,00) vo vnímaní dobrovoľníctva dosiahla téza, že vďaka dobrovoľníkom poskytujú organizácie kvalitnejšie služby, pričom hodnota smerodajnej odchýlky bola v tomto prípade druhá najnižšia (0,853), čo znamená, že rozptyl hodnôt okolo priemeru nie je veľký. Druhú najvyššiu hodnotu priemeru 3,82 zaznamenala téza, že vďaka dobrovoľníkom sa šíri povedomie/dobré meno organizácie na verejnosti (smerodajná odchýlka má hodnotu 0,874). Nasleduje téza, že vďaka dobrovoľníkom rozširujú organizácie poslanie a svoje ciele v radoch verejnosti, ktorej priemer sa rovná 3,80. Najnižšiu hodnotu priemeru (2,80) dosiahla téza, že vďaka dobrovoľníkom lepšie rozumejú svojej organizácii a jej fungovaniu.

Skutočnosti vplývajúce na prácu s dobrovoľníkmi v organizáciách v oblasti životného prostredia

Medzi skutočnosťami vplývajúcimi na prácu mimovládnych organizácií s dobrovoľníkmi vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel v prípade nedostatočných vedomostí a zručností v oblasti manažmentu dobrovoľníkov ($p = 0,016$) a v prípade prílišnej administratívy a byrokracie týkajúcej sa práce s dobrovoľníkmi ($p = 0,020$). Mieru vnímania problematikosti jednotlivých skutočností vplývajúcich na prácu s dobrovoľníkmi v organizáciách v oblasti životného prostredia znázorňuje Tabuľka 29.

Tabuľka 29 Problematickosť jednotlivých skutočností vplývajúcich na prácu s dobrovoľníkmi v organizáciách v oblasti životného prostredia

Skutočnosti vplývajúce na prácu s dobrovoľníkmi	1 Vôbec nemáme problém		2 Menej problémové		3 Veľmi problémové	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Nedostatok financií na dobrovoľnícky program a adekvátnu podporu dobrovoľníkov	1	4,2	3	12,5	6	25,0
Nevhodný prístup platených zamestnancov k dobrovoľníkom	5	20,8	0	0,0	2	8,3
Nedostatok času na dobrovoľníkov a prácu s nimi	0	0,0	4	16,7	6	25,0
Nedostatočné vedomosti a zručnosti v oblasti manažmentu dobrovoľníkov	0	0,0	7	29,2	2	8,3
Negatívne skúsenosti s dobrovoľníkmi	6	25,0	3	12,5	0	0,0
Prílišná administratíva a byrokracia týkajúca sa práce s dobrovoľníkmi	3	12,5	2	8,3	5	20,8
Neschopnosť nájsť dobrovoľníkov, ktorých potrebujeme	0	0,0	4	16,7	5	20,8
Vysoká fluktuácia dobrovoľníkov, nevieme ich udržať v organizácii	3	12,5	4	16,7	0	0,0
Nedostatočná legislatívna podpora dobrovoľníctva	4	16,7	2	8,3	1	4,2
Nepotrebnosť dobrovoľníkov v organizácii	2	8,3	2	8,3	0	0,0
Nevedomosť, že s dobrovoľníkmi môžeme pracovať	5	20,8	1	4,2	1	4,2
Nezáujem o dobrovoľníctvo v našej organizácii/v oblasti, ktorej sa venujeme	1	4,2	4	16,7	2	8,3
Nezáujem o dlhodobé dobrovoľníctvo zo strany dobrovoľníkov	2	8,3	4	16,7	2	8,3

Nevyjasnenosť rozdielov medzi dobrovoľníctvom a členstvom	4	16,7	2	8,3	2	8,3
---	---	------	---	-----	---	-----

N=24

Najčastejšie (25 %) označovali organizácie v oblasti životného prostredia za veľmi problémové skutočnosti vplývajúce na prácu s dobrovoľníkmi, a to nedostatok času na dobrovoľníkov a prácu s nimi a nedostatok financií na dobrovoľnícky program a adekvátnu podporu dobrovoľníkov. 20,8 % organizácií označilo ako veľmi problémové skutočnosti vplývajúce na prácu s dobrovoľníkmi - neschopnosť nájsť dobrovoľníkov, ktorých potrebujú, prílišnú administratívu a byrokraciu týkajúcu sa práce s dobrovoľníkmi. Ako bezproblémové (hodnota 1) skutočnosti vplývajúce na prácu s dobrovoľníkmi označovali organizácie v oblasti životného prostredia najčastejšie (25 %) negatívne skúsenosti s dobrovoľníkmi. 20,8 % organizácií označilo ako bezproblémové skutočnosti vplývajúce na prácu s dobrovoľníkmi - nevhodný prístup platených zamestnancov k dobrovoľníkom a nevedomosť, že s dobrovoľníkmi môžu pracovať a 16,7 % organizácií označilo ako bezproblémové skutočnosti - nevyjasnenosť rozdielov medzi dobrovoľníctvom a členstvom a nedostatočnú legislatívnu podporu dobrovoľníctva.

V porovnaní s organizáciami z iných oblastí považuje nedostatočné vedomosti a zručnosti v oblasti manažmentu dobrovoľníkov za bezproblémové (hodnota 1) skutočnosti vplývajúce na prácu s dobrovoľníkmi významne menej organizácií v oblasti životného prostredia (AR = -2,7), a zároveň považuje tieto skutočnosti za menej problémové významne viac organizácií v oblasti životného prostredia (AR = 2,1). V prípade prílišnej administratívy a byrokracie týkajúcej sa práce s dobrovoľníkmi existuje v porovnaní s organizáciami z iných oblastí významne viac organizácií v oblasti životného prostredia, ktoré túto skutočnosť vplývajúcu na prácu s dobrovoľníkmi považujú za veľmi problémovú (AR = 2,2).

Sociálne podnikanie organizácií v oblasti životného prostredia

V oblasti životného prostredia nie je štatisticky významný rozdiel v záujme organizácií o získanie štatútu registrovaného sociálneho podniku oproti iným oblastiam. V kontexte novovzniknutej legislatívy (v roku 2018) o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch odpovedalo 8 organizácií na otázku, či uvažovali alebo uvažujú o získaní štatútu registrovaného sociálneho podniku, pričom všetci odpovedali negatívne, to znamená, že neuvažovali.

Skúsenosti organizácií v oblasti životného prostredia so získavaním finančných zdrojov

V skúsenostiach mimovládnych organizácií so získavaním finančných zdrojov vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel v prípade ani negatívnej, ani pozitívnej skúsenosti so súkromnými zdrojmi zo Slovenska ($p < 0,001$), v prípade skôr pozitívnych skúseností s verejnými zdrojmi zo zahraničia ($p < 0,001$) a v prípade veľmi pozitívnych skúseností so súkromnými zdrojmi zo Slovenska, ($p < 0,001$) aj zo zahraničia ($p=0,001$). Zastúpenie rôznych typov skúseností pre rôzne typy finančných zdrojov znázorňuje Tabuľka 30.

Tabuľka 30 Skúsenosti organizácií v oblasti životného prostredia so získavaním rôznych typov finančných zdrojov

Finančný zdroj		1 Úplne negatívne		2 Skôr negatívne		3 Ani negatívne, ani pozitívne		4 Skôr pozitívne		5 Veľmi pozitívne	
		Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Verejné zdroje	zo Slovenska	3	12,5	4	16,7	3	12,5	4	16,7	0	0,0
	zahraničné	1	4,2	1	4,2	4	16,7	4	16,7	0	0,0
Súkromné zdroje	zo Slovenska	2	8,3	2	8,3	0	0,0	6	25,0	3	12,5
	zahraničné	1	4,2	1	4,2	5	20,8	1	4,2	2	8,3
Príjmy z vlastnej činnosti		1	4,2	1	4,2	2	8,3	5	20,8	3	12,5

N=24

25 % organizácií v oblasti životného prostredia označilo skúsenosti zo získavaním financií zo súkromných zdrojov zo Slovenska ako skôr pozitívne (najvyššie zastúpenie spomedzi všetkých možností). Zároveň skúsenosti s týmto typom finančného zdroja označilo 37,5 % organizácií za skôr pozitívne (4), až veľmi pozitívne (5). V porovnaní s organizáciami z iných oblastí je v oblasti životného prostredia výrazne viac organizácií označujúcich skúsenosti so získavaním financií zo súkromných zdrojov zo Slovenska ako veľmi pozitívne (AR = 2,5), a zároveň výrazne menej organizácií označujúcich skúsenosti so získavaním financií zo súkromných zdrojov zo Slovenska ako ani negatívne, ani pozitívne (AR = -2,2). Druhým najčastejšie zastúpeným typom (20,8 %) boli skôr pozitívne skúsenosti (4) s príjmami z vlastnej činnosti a ani negatívne, ani pozitívne (3) skúsenosti so súkromnými finančnými zdrojmi zo zahraničia. Zároveň 33,3 % organizácií označilo skúsenosti s príjmami z vlastnej činnosti ako skôr pozitívne (4), až veľmi pozitívne (5). Ako skôr negatívne (2), až úplne negatívne (1) označovali organizácie najčastejšie skúsenosti so získavaním financií z verejných zdrojov zo Slovenska (29,2 %). V porovnaní s organizáciami z iných oblastí je v oblasti životného prostredia výrazne viac organizácií označujúcich skúsenosti so získavaním financií zo zahraničia v prípade verejných zdrojov ako skôr pozitívne (AR = 3,1) a v prípade súkromných zdrojov ako veľmi pozitívne (AR = 4,0).

Vykonávanie auditu v organizáciách v oblasti životného prostredia

V oblasti životného prostredia nie je štatisticky významný rozdiel v realizácii auditu oproti iným oblastiam. Tabuľka 31 zobrazuje, ako realizujú audit organizácie v oblasti životného prostredia.

Tabuľka 31 Realizácia auditu v organizáciách oblasti životného prostredia

	Počet	%
Robíme zo zákona povinný audit	3	12,5
Robíme audit dobrovoľne	2	8,3
Nerobíme audit	8	33,3
Neodpovedali	11	45,8

N=24 (jedenásť organizácií neodpovedalo)

Väčšina organizácií (33,3 %) v oblasti životného prostredia nevykonáva audit. 12,5 % organizácií vykonáva audit na základe zákonných povinností a iba 8,3 % organizácií vykonáva audit dobrovoľne.

Priestory pre realizáciu aktivít organizácií v oblasti životného prostredia

V oblasti životného prostredia nie je štatisticky významný rozdiel v situácii s užívaním priestorov, v ktorých organizácie realizujú svoje aktivity oproti iným oblastiam. Tabuľka 32 zobrazuje zastúpenie jednotlivých situácií pri využívaní priestorov na realizáciu vlastných aktivít v organizáciách v oblasti životného prostredia.

Tabuľka 32 Využívanie priestorov na vlastné aktivity pri organizáciách v oblasti životného prostredia

	Počet	%
Vlastné priestory	6	25,0
Prenajaté priestory za komerčné nájomné	3	12,5
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od zriaďovateľa	1	4,2
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od objednávateľa aktivít	0	0,0
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od inak prepojenej osoby	1	4,2
Bezplatne v priestoroch zriaďovateľa	1	4,2
Bezplatne v priestoroch objednávateľa aktivít	0	0,0
Bezplatne od inak prepojenej osoby	0	0,0
Nemáme žiadne priestory a ani to nie je pre naše aktivity potrebné	1	4,2
Nemáme žiadne priestory, ale potrebovali by sme ich pre realizáciu našich aktivít	1	4,2
Iné	1	4,2

N=24

Organizácie v oblasti životného prostredia využívajú najčastejšie na realizáciu svojich aktivít vlastné priestory (25 %). Druhá, najčastejšia, je forma využívania prenajatých priestorov za komerčné nájomné (12,5 %). Nasleduje 4,2 % organizácií, ktoré označili, že na realizáciu svojich aktivít využívajú prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od zriaďovateľa alebo inak prepojenej osoby, prípadne fungujú bezplatne v priestoroch zriaďovateľa, že nemajú žiadne priestory a ani to nie je pre ich aktivity potrebné, alebo nemajú žiadne priestory, ale potrebovali by ich pre realizáciu svojich aktivít a iné. Žiadna z organizácií neuviedla, že má prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od objednávateľa aktivít, bezplatne v priestoroch objednávateľa aktivít alebo bezplatne s inak prepojenou osobou.

On-line prezentácia organizácií v oblasti životného prostredia

V oblasti životného prostredia nie je štatisticky významný rozdiel vo forme on-line prezentácie organizácie oproti iným oblastiam. Tabuľka 33 zobrazuje rôzne formy on-line prezentácií organizácií v oblasti životného prostredia.

Tabuľka 33 On-line prezentácie organizácií v oblasti životného prostredia

Formy on-line prezentácie	Počet	%
Nie, nemáme webovú stránku ani facebook, či iný on-line profil	0	0,0
Máme vlastnú webovú stránku aj facebook (prípadne iné sociálne siete)	8	33,3
Máme len vlastnú webovú stránku	3	12,5
Máme webovú stránku pridruženú pod stránku zriaďovateľa, ale vlastný facebook (prípadne iné sociálne siete)	0	0,0
Máme len webovú stránku pridruženú pod stránku zriaďovateľa	0	0,0
Máme len vlastný facebook	1	4,2
Iné	1	4,2
Neodpovedalo	11	45,8

N=24

Na otázku, či má organizácia webové sídlo/inú formu vlastnej prezentácie on-line, odpovedalo 13 respondentov. Všetky organizácie využívajú nejakú formu on-line prezentácie. Osem, a teda najviac organizácií (33,3 %), uviedlo, že používajú aj vlastnú webovú stránku, aj facebook (prípadne iné sociálne siete). Druhou najpočetnejšou kategóriou boli organizácie, ktoré využívali len webovú stránku. Išlo o tri organizácie, čo predstavuje 12,5 % respondentov. Používanie len facebooku bez webstránky uviedla jedna organizácia (4,2 %) a možnosť iné uviedla taktiež jedna organizácia (4,2 %)

6.2.9 Diskusia

Z celkového počtu mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu, označilo ako primárnu oblasť svojho pôsobenia životné prostredie 24 organizácií, čo predstavuje iba 3,1 % z celkového počtu organizácií zapojených do výskumu. Ak k nim priradíme aj organizácie, ktoré sa ochrane životného prostredia nevenujú primárne, ale vykonávajú ju, bude týchto organizácií 13,4 % z celkového počtu.

Zaujímavé je porovnať tieto čísla s výskumom verejnej mienky, kde respondenti označili ochranu životného prostredia ako druhú najviditeľnejšiu oblasť pôsobenia MNO. Zároveň vyšla ako najviditeľnejšia spomedzi všetkých MNO organizácia Greenpeace. Predpokladáme, že to indikuje zvýšenú citlivosť verejnosti na témy ochrany životného prostredia, prípadne dobrá práca s verejnosťou, verejnou mienkou a médiami, ktorá je nevyhnutnou súčasťou advokačnej činnosti, ktorú tieto organizácie často vykonávajú. Zároveň možno konštatovať, že oba, alebo aspoň jeden z týchto faktorov, sa oproti minulosti zlepšil, nakoľko v obdobnom výskume v roku 2003 bola organizácia Greenpeace hodnotená ako šiesta najviditeľnejšia.

Ak sa pozrieme na štruktúru cieľových skupín organizácií v oblasti životného prostredia, zistíme, že väčšina (54,2 %) z nich je zameraná na verejnosť bez špecifického znevýhodnenia. Čo potvrdzuje aj ich zameranie z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti, kde polovica organizácií realizuje svoje aktivity pre širokú verejnosť. V porovnaní s organizáciami z iných oblastí sú v rámci cieľových skupín významne viac zastúpené zvieratá, čo nie je s ohľadom na tému ochrany životného prostredia prekvapivé. Dlhodobo aktívne v tejto oblasti sú organizácie ako Ochrana dravcov na Slovensku, Slovenská ornitologická spoločnosť či Združenie za práva zvierat. Štvrtina organizácií realizuje aktivity pre komunitu ľudí na základe geografickej blízkosti alebo na základe charakteru služby. Predpokladáme, že ide

o organizácie, ako napr. Pre prírodu, Pangea, Priatel'ia zeme CEPA či Združenie Slatinka, pričom tieto organizácie sú zamerané aktivitami na dané územie a ľudí v ňom žijúcich. 58,3 % organizácií uviedlo, že početnosť ich cieľovej skupiny rastie, prípadne sa nemení (20,8 %). Predpokladáme, že to tiež indikuje zvyšujúci sa záujem verejnosti o témy ochrany životného prostredia. Čo sa týka pôsobnosti, organizácie sú zamerané hlavne na celoštátnu úroveň (25 %), regionálnu a komunitnú (zhodne po 20,8 %). Len minimálne (4,2 %) pôsobia na európskej či globálnej úrovni. Údaje o pôsobnosti teda potvrdzujú zameranie na verejnosť a komunitu. Mimovládne organizácie primárne pôsobiace v oblasti životného prostredia sa vo svojich aktivitách venujú najmä administratívnym činnostiam a aktivitám zameraným na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochranu voľne žijúcich zvierat. Zároveň sa ukázalo, že aktivitám na ochranu životného prostredia sa venujú výrazne viac ako MNO z iných oblastí, čo je prirodzené. Čo sa týka administratívnych činností je zaujímavé to porovnať s prekážkami v dosahovaní cieľov organizácií, kde najčastejšie (58,3 %) organizácií za tieto prekážky označili administratívnu záťaž a nedostatok financií. V porovnaní s inými oblasťami označilo administratívnu záťaž ako prekážku významne viac organizácií. Vysvetľujeme si to skutočnosťou, že organizácie v oblasti životného prostredia ešte nad rámec bežných administratívnych činností súvisiacich s chodom organizácií často vstupujú do rôznych správnych procesov, EIA, SEA, ktoré sú administratívne značne náročné. Čo sa týka dlhodobého charakteru aktivít, skoro polovica organizácií (45,8 %) realizuje tie isté aktivity nepretržite od svojho vzniku a 20,8 % ich realizujeme s obmenami, podľa toho, aké témy sú práve aktuálne. Pri porovnaní týchto údajov s tým, kto rozhoduje o smerovaní organizácie, kde väčšina (58,3 %) uviedla, že je to líder, resp. vedúca osobnosť organizácie, sa dá usudzovať, že organizácie si vedia aj pri zmene lídra vybrať takého, ktorý zachováva jej smerovanie. Zároveň pri hodnotení napĺňania cieľa, pre ktorý organizácia vznikla, viac ako polovica (62,5 %) z nich uviedla, že ho napĺňa v intervale od 41 – 80 %. Vyhodnocovanie aktivít realizuje až polovica organizácií iba v prípade, ak to vyžaduje donor/projekt. Tento spôsob vyhodnocovania uplatňujú organizácie v oblasti životného prostredia oproti iným oblastiam oveľa častejšie, z čoho usudzujeme, že sú financované vo väčšej miere z projektov a súkromných zdrojov. Na Slovensku dlhodobo pôsobia organizácie financované donormi, ako napr. Živica či Ekopolis, ktorým sa tento typ financovania osvedčil. Z pohľadu skúseností so získavaním financií z rôznych zdrojov sa ukázalo, že významne viac organizácií v oblasti životného prostredia vníma súkromné zdroje zo Slovenska ako veľmi pozitívne. V prípade súkromných zdrojov je na organizácie kladená nižšia administratívna záťaž, čo v spojení s vyššie uvedenými skutočnosťami (organizácie vnímajú administratívu ako jednu z dvoch hlavných prekážok v dosahovaní svojich cieľov, a zároveň sa tejto činnosti venujú najviac) podľa nás túto výrazne vyššiu mieru pozitívneho vnímania súkromných zdrojov vysvetľuje. Oproti tomu so získavaním financií z verejných zdrojov na Slovensku má 29,2 % organizácií negatívne skúsenosti. V sektore životného prostredia je verejne známe netransparentné pridelovanie štátnych dotácií prostredníctvom Environmentálneho fondu, prípadne neochota štátu sprístupniť zdroje EŠIF cez operačný program *Kvalita životného prostredia* (prípadne v predchádzajúcom programovacom období operačný program *Životné prostredie*) aj tretiemu sektoru. Možno práve preto sa okrem súkromných zdrojov zo Slovenska organizácie v tejto oblasti zameriavajú na zdroje zahraničné, čo potvrdzujú aj výsledky výskumu, kde v porovnaní s inými oblasťami je medzi organizáciami v oblasti životného prostredia významne viac takých, ktoré vnímajú zahraničné verejné zdroje pozitívne a zahraničné súkromné zdroje ako veľmi pozitívne. Aj napriek tomu, že napr. zahraničné verejné zdroje (napr. program Life) sú spojené so značnou mierou administratívnej záťaže a

sú vnímané pozitívne, čo si vysvetľujeme práve ich vyššou mierou transparentnosti, ktorá v organizáciách preváži nad administratívnou záťažou. Zároveň možno predpokladať, že hore uvedenú skutočnosť vnímania administratívnej záťaže ako jednej z dvoch najvýraznejších prekážok v dosahovaní cieľov organizácie súvisí práve s netransparentnosťou procesov na Slovensku.

Organizácie v oblasti životného prostredia využívajú najmä ľudí pracujúcich bez nároku na finančnú odmenu (67 % organizácií), 42 % má platených zamestnancov. Najmenej využívanými pracovníkmi medzi organizáciami sú živnostníci (využíva ich iba 21 % organizácií). V rámci pracovnoprávných vzťahov ide hlavne o ľudí pracujúcich na plný pracovný úväzok, pričom je medzi nimi výrazne viac mužov (119) ako žien (17). V prípade ľudí pracujúcich bez nároku na finančnú odmenu ide najmä o aktívnych členov a dobrovoľníkov zo SR. Aj v tomto prípade je výrazne viac mužov (342) ako žien (128). Väčšina organizácií v oblasti životného prostredia (54,2 %) zapája do svojej činnosti dobrovoľníkov menej ako raz mesačne, ide teda o nepravidelnú dobrovoľnícku činnosť. Príčinu vidíme pravdepodobne v sezónnom charaktere aktivít v sektore životného prostredia viazanom na priebeh počasia. Väčšina organizácií (33,3 %) vníma počet dobrovoľníkov, s ktorými spolupracujú, ako skôr nedostatočný, až úplne nedostatočný. Ako veľmi problémové prekážky v práci s dobrovoľníkmi vnímajú organizácie v oblasti životného prostredia najmä nedostatok času na dobrovoľníkov a prácu s nimi a nedostatok financií na dobrovoľnícky program a adekvátnu podporu dobrovoľníkov. Opäť sa ako veľmi problémová prekážka objavila prílišná administratíva a byrokracia týkajúca sa práce s dobrovoľníkmi, ktorú zároveň za veľmi problémovú považuje výrazne viac organizácií v sektore životného prostredia oproti organizáciám v iných oblastiach. Ako prínosy dobrovoľníctva vnímajú organizácie najmä skutočnosti, že vďaka dobrovoľníkom poskytujú kvalitnejšie služby, že dobrovoľníci zviditeľňujú ich organizáciu, vďaka nim sa šíri dobré meno ich organizácie na verejnosti, a vďaka dobrovoľníkom rozširujú poslanie a ciele organizácie v radoch verejnosti.

6.2.10 Výsledky časti „Občianska spoločnosť 2019 očami dospelaj populácie” k oblasti životného prostredia

Zhrnutie

Prieskum preukázal, že verejnosť problémy v oblasti životného prostredia a klimatickej zmeny vníma ako spoločensky závažnú tému, nie je však zaradovaná medzi najpálčivejšie problémy. Prieskum tak poukazuje na zaujímavý fenomén, kedy i napriek tomu, že respondenti tému ochrany životného prostredia považujú za jednu z najdôležitejších, nie je vnímaná ako záležitosť, ktorej je potrebné sa bezprostredne venovať.

Relatívne pozitívne výsledky výskum zaznamenal v oblasti vnímania užitočnosti (4-tá najužitočnejšia z 27 porovnávaných oblastí) a poznateľnosti organizácií venujúcich sa životnému prostrediu - najznámejšou spontánne uvádzanou mimovládnu organizáciou vôbec je medzinárodná ochránárska organizácia Greenpeace.

Dôležitosť problémov životného prostredia v porovnaní s inými okruhmi problémov

Spomedzi 27 problémov, ktoré respondenti posudzovali podľa miery závažnosti na desaťbodovej škále od 1 do 10 (10 najdôležitejšie), bola oblasť životného prostredia a klimatickej zmeny so známku blízkej číslu 8, považovaná väčšinou respondentov za 5. najdôležitejšiu, po nízkych príjmoch, korupcii a klientelizme, nízkej kvalite a dostupnosti

zdravotníctva a prepojení politikov s organizovaným zločinom. Životné prostredie sa tak nachádza medzi 16-timi ďalšími rozmanitými problémami, kde hodnotenie bolo blízke známke 8, a ktoré sa v celkovom hodnotení umiestnilo pomerne vysoko.

Väčšiu vážnosť problémom životného prostredia prikladajú skôr ľudia v mladšom a strednom veku, ľudia s vyšším vzdelaním a ľudia dôverujúci MNO. Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že respondenti kládli problémy životného prostredia na vyššie pozície.

Vnímanie dôležitosti problémov životného prostredia však významne klesá, pokiaľ respondenti vybrali iba tri najzávažnejšie problémy. V tomto prípade je životné prostredie spomedzi 27 možností na 9. mieste s 10 %. Prvé tri miesta obsadili problémy súvisiace s nízkymi príjmami, klientelizmom, korupciou, nízkou kvalitou a dostupnosťou zdravotníctva, čo indikuje, že ľudia musia vo veľkej miere stále riešiť existenciálne otázky. Ochrana životného prostredia, aj keď ju vnímajú ako dôležitú, im tak prirodzene ustupuje. Tento postoj spoločnosti veľmi dobre vystihuje koncept Ronalda Ingleharta (1999), ktorý sa zameriava na postmoderné hodnoty a ich zakorenenosť v spoločnosti. Jeho koncept berie do úvahy zásadné zmeny v ekonomickom, sociálnom a politickom vývoji, ktoré viedli k zmene hodnôt a motivácií ľudí a boli spájané socioekonomickou situáciou jednotlivcov. Autor tak zdôrazňuje, že za posledné desaťročia došlo k nárastu reálneho príjmu populácie, čo viedlo k tomu, že niektoré hodnoty v rebríčku sa preskupili a hodnoty ako bezpečnosť a vysoký štandard začali byť vnímané jednotlivcami ako samozrejmosť. Preskupenie hodnôt tak viedlo k tomu, že do vyšších rebríčkov sa začínali dostávať záujmy životného prostredia a ekonomiky, ktoré boli vo vzájomnom konflikte. Zároveň čoraz väčší podiel jednotlivcov uprednostňoval záujmy životného prostredia pred tými ekonomickými, ale až do momentu, kým sa samotná spoločnosť ako aj jednotlivci nedostali opäť do krízy a hodnoty sa nepreskupili nanovo. Prosperitu jednotlivcov tak autor vníma ako nosný prvok pri preskupovaní hodnôt a ich zmien oproti minulosti.

Téma životné prostredie v spontánnych reakciách

Na otázku: „Čo Vám napadne, keď počujete pojmy ako mimovládna, nezisková či neštátna organizácia, občianske združenie, nadácia, tretí sektor“? Oblasť životného prostredia uviedlo 6 % respondentov. Oblasť sa tak z tohto pohľadu ocitla v skupine spolu s ochranou ľudských práv, podporou športu či rozvojom vzdelávania, vedy, kultúry a umenia. Výskum teda ukázal, že verejnosť vníma mimovládne organizácie stále primárne cez servisné funkcie MNO ako dobročinnosť, charitu, pomoc ľuďom v núdzi či službu blížnemu (18 %).

Zaujímavá je v tejto súvislosti aj skutočnosť, že v obdobných prieskumoch z minulosti (2003, 2005, 2016) sa oblasť životného prostredia medzi spontánnymi asociáciami vôbec nevyskytovala, čo a ako už bolo uvedené vyššie, indikuje buď precitlivenie populácie k témam ochrany životného prostredia, alebo lepšiu propagačnú prácu MNO v tejto oblasti, prípadne súhrn oboch faktorov.

Viditeľnosť mimovládnych organizácií - environmentálne MNO

Ako už bolo uvedené vyššie, najviditeľnejšou organizáciou spomedzi všetkých oblastí bolo hnutie Greenpeace (viditeľnosť 7,1 %). V poradí siedmou je ďalšia ochranná organizácia LZ VLK (viditeľnosť 2 %). V prvej 120-ke organizácií, ktoré sa nachádzali v spontánnych reakciách, boli z environmentálnych MNO spomenuté aj *Ekopolis*, *My sme les* a *Priatelja Zeme*. Ak sa

otázka rozšírila aj na neformálne občianske iniciatívy, respondenti najčastejšie uvádzali iniciatívy *My sme les*, *Skládka nepatrí do mesta*; *LO Vlk*, iniciatívu na záchranu Pečnianskeho lesa či Žitného ostrova.

Vo výskume boli respondenti požiadaní, aby uviedli konkrétne MNO. Časť z nich však túto inštrukciu nedodržala, a namiesto presného názvu spomenuli iba oblasť pôsobenia MNO. Na základe týchto odpovedí bol zostavený rebríček najviditeľnejších oblastí, v ktorých MNO pôsobia. Zaujímavé je (v kontraste s vyššie uvedeným), že si činnosť MNO spája so životným prostredím spontánne len 6 % respondentov, že oblasť životného prostredia je v tomto rebríčku hneď na druhom mieste (12,2 %) za oblasťou zdravia (22,3 %). Nazdávame sa, že to poukazuje na skutočnosť, že si činnosť environmentálnych MNO ľudia spájajú hlavne s konkrétnymi aktivitami, neraz lokálneho charakteru, ktoré sa ich týkajú.

Vnímanie užitočnosti MNO v oblasti životného prostredia

Vo vnímaní užitočnosti MNO v oblasti životného prostredia platí to, čo prieskum konštatuje vo vzťahu k užitočnosti MNO všeobecne, že väčšina verejnosti pociťuje voči MNO dôveru a je presvedčená, že MNO slúžia v prospech obyvateľov Slovenska. V rebríčku, ktorý vznikol na základe „oznámkovania“ 27 druhov činností MNO je „starostlivosť o ochranu a rozvoj životného prostredia“ len s malým bodovým odstupom na 4. mieste za „pomocou ľuďom pri živelných pohromách“, „poskytovaním sociálnych služieb a pomoci ženám vystaveným diskriminácii či násiliu“. Oblasť životného prostredia sa tak opäť ako vo vyššie uvedených rebríčkoch drží približne v prvej šiestici, maximálne prvej desiatke dôležitých tém.

Dobrovoľníctvo a oblasť životného prostredia

Podľa výskumu dosahoval v roku 2019 podiel ľudí, ktorí počas posledných 12 mesiacov (t. j. od júna 2018 do júna 2019) vykonávali dobrovoľne neplatenú prácu pre nejakú organizáciu alebo jej prostredníctvom, celkovo 36 %. Oblasť životného prostredia je pritom spomedzi všetkých oblastí, kde sa dobrovoľníci formálne zapájajú do činnosti MNO, uvádzaná ako najčastejšia (18 %). V sledovaných rokoch (výskum uvádza porovnania od r. 1997) pritom ide o pretrvávajúci stav, kde je oblasť životného prostredia buď najčastejšia, alebo druhá najčastejšia. Z vyššie uvedených 36 % respondentov, ktorí sa reálne zapojili do formálneho dobrovoľníctva, až 51 % (čo je najviac zo všetkých oblastí) z nich sa angažovalo v oblasti ochrany a rozvoja životného prostredia.

Aj v rámci neformálneho dobrovoľníctva je oblasť životného prostredia uvádzaná tiež pomerne vysoko - za pomocou iným ľuďom s nákupmi (52 %), sa o svoje okolie a životné prostredie (napríklad údržbou verejnej zelene či zbieraním odpadkov) dobrovoľne staralo 51 % respondentov.

Skutočnosť, že viac ako polovica formálneho aj neformálneho dobrovoľníctva sa deje v téme ochrany životného prostredia, je zaujímavé porovnať s dátami z výskumu, kde väčšina organizácií (33,3 %) vníma počet dobrovoľníkov, s ktorými spolupracujú ako skôr nedostatočný, až úplne nedostatočný. Pre MNO v oblasti životného prostredia sa to javí ako nevyužitý potenciál. To, čo vnímajú organizácie ako prekážku v práci s dobrovoľníkmi sú najmä nedostatok času, nedostatok financií, neschopnosť ich nájsť a prílišná administratíva. Zároveň platí, že ako jedna z najčastejších činností, ktorú vykonávajú platení pracovníci MNO v tejto oblasti, je administratíva. A taktiež, že administratíva je považovaná organizáciami za jednu z dvoch najhlavnejších prekážok v dosahovaní ich cieľov. Usudzujeme preto, že pre

MNO v oblasti životného prostredia sa javí ako kľúčové znížiť administratívnu záťaž v procesoch, ktoré sú s touto činnosťou spojené.

Členstvo v dobrovoľných organizáciách v oblasti životného prostredia

Z pohľadu veľkosti členskej základne sú dobrovoľné organizácie v oblasti životného prostredia v rebríčku pomerne nízko. Odhliadnuc od bytových družstiev, spoločenstiev nájomníkov či vlastníkov bytov (19 %), čo je principiálne iný druh členstva, v športových kluboch a oddieloch uviedlo členstvo 12 % respondentov, v náboženských spolkoch a organizáciách blízkych cirkvi 11 %. Pre porovnanie, členstvo v organizáciách na ochranu a rozvoj životného prostredia uviedli 3 %, podobne ako v politických stranách a hnutiach, komunitných združeniach a lokálnych iniciatívach, či združeniach na podporu práv a kultúry národnostných menšín. V nadväznosti na vyššie uvedené dáta v téme dobrovoľníctva (a teda, že viac ako 50 % dobrovoľníckych aktivít sa venuje aktivitám spojeným s ochranou životného prostredia) a s ohľadom na vnímanie dôležitosti tém ochrany životného prostredia, to podľa nášho názoru indikuje značný a zatiaľ nevyužitý potenciál pre získavanie nových členov do environmentálnych MNO.

6.2.11 Výsledky z fókusových skupín

V tejto časti výskumu je možné konštatovať, že životné prostredie ako osobitná téma vo fókusových skupinách zásadne nerezonovala. Respondenti ho však špecificky uviedli v skupine tém, ktoré majú problém so získavaním financií z domácich zdrojov. *„Väčšina z respondentov a respondentiek sa zhodla nepriamo v názore, že problém v rámci financií je viditeľný najmä v tých organizáciách, ktoré sa aktívne realizujú v ľudskoprávných témach, v otázkach životného prostredia, postavenia menších alebo migrantov. Financie sú získavané prevažne zo zahraničia, keďže na Slovensku dopyt po týchto témach podľa nich nie je, skôr sú im kladené prekážky pod nohy, aby sa neaktivizovali ďalej“.* Tieto vyjadrenia úzko korelujú s dátami z výskumu, kde viac ako polovica MNO v oblasti životného prostredia uviedla ako jednu z dvoch hlavných prekážok v dosahovaní ich cieľov nedostatok financií.

6.2.12 Odporúčania

V stratégii environmentálnej politiky SR do roku 2030 „Zelenšie Slovensko“⁹¹ sú MNO uvádzané ako plnohodnotný partner pre orgány ústrednej štátnej správy a ich odborné organizácie, akademickú obec a samosprávy, a to najmä v oblasti zefektívnenia systému formálnej a neformálnej environmentálnej výchovy, ako aj vzdelávania a osvedy pre udržateľný rozvoj. Environmentálne MNO sú v tejto politike uvádzané ako prirodzený partner štátu aj pri vytváraní lepších podmienok pre minimalizovanie negatívnych vplyvov antropogénnej činnosti, vrátane dopadov klimatickej zmeny, znižovania biologickej rozmanitosti rastlinných a živočíšnych druhov a stratu biotopov, a taktiež pri zlepšení vymožitelnosti práva v oblasti ochrany prírody. Zároveň je realitou, obdobne ako v iných oblastiach činnosti neziskových organizácií, že environmentálne MNO veľmi často nahrádzajú alebo dopĺňajú odborné služby a výkony, ktoré by mala realizovať verejná správa - či už štátna alebo samospráva. Pre environmentálne MNO na Slovensku chýbajú stabilné finančné

⁹¹ Stratégii environmentálnej politiky SR do roku 2030 - [Envirostratégia 2030](#)

nástroje, najmä z verejných zdrojov, ktoré by im umožňovali ciele stratégií environmentálnej politiky SR do roku 2030 „Zelenšie Slovensko“ naplňať.

Dôsledkom tejto situácie, kde environmentálne MNO nemajú dostatočný prístup k zdrojom, či už EŠIF alebo štátnym dotáciami, naša spoločnosť prichádza o možnosť využívať skúsenosti, schopnosti a entuziazmus týchto organizácií pre riešenie environmentálnych problémov, ktoré preukazujú aj napriek nepriaznivým podmienkam na svoju činnosť.

Pre systémové využitie potenciálu a odborných kapacít environmentálnych MNO z hľadiska celospoločenských potrieb ako aj pre vytvorenie lepších podmienok pre ďalší rozvoj týchto organizácií predkladáme nasledovné odporúčania:

A) Vytvoriť osobitnú alokáciu pre grantový program pre environmentálne MNO v rámci Environmentálneho fondu. Program by mal byť zdrojom pre konkrétne riešenia, vrátane inovatívnych aktivít a prístupov, a zároveň by mal poskytovať pre tieto organizácie inštitucionálnu podporu, napr. na základe viacročného organizačného plánu práce alebo rozvojovej stratégie.

V súčasnosti majú environmentálne MNO k zdrojom Environmentálneho fondu disproporčne nízky prístup. Dlhodobo sa podiel čerpania zdrojov Environmentálneho fondu neziskovými organizáciami pohybuje na úrovni 1-2 %, a navyše charakter oprávnených výdavkov neodráža reálne potreby environmentálnych MVO^{92 93}.

Ako referencie, resp. príklady nastavenia takéhoto grantového programu môžu poslúžiť grantové schémy pre environmentálne neziskové organizácie v rámci finančných mechanizmov, a to EHP - Blokovaný grant EMVO-TUR⁹⁴, v rámci ktorého Nadácia Ekopolis podporila v období od mája 2008 do decembra 2010 v troch výzvach spolu 34 projektov MNO celkovou sumou 2,38 mil. eur a Blokovaný grant pre MNO a podporu partnerstiev švajčiarsko-slovenskej spolupráce⁹⁵. V programe bolo v rokoch 2012 - 2015 podporených 9 projektov v environmentálnej oblasti spolu za 1 326 461,80 € a 18 partnerských projektov so švajčiarskymi organizáciami v celkovej sume 2 236 265 €, pričom podstatná časť z nich mala zameranie práve na životné prostredie.

Tieto príklady ukazujú, že alokácia rádovo vo výške 4 - 5 mil. eur ročne by vzhľadom na absorpčnú kapacitu prostredia dokázala vytvoriť priestor na množstvo zaujímavých, inovatívnych a spoločensky prospešných projektov realizovaných environmentálnymi MNO. Zároveň by takéto zdroje predstavovali možnosť na zvýšenie inštitucionálnej stability tejto časti neziskového sektora.

B) Vytvoriť prístup pre environmentálne MNO k podpore z EŠIF. Environmentálne MNO dlhodobo nedostávajú zmysluplný priestor pri čerpaní EŠIF. Zlyhaním v tomto smere je aj súčasný OP KŽP 2014-2020⁹⁶, kde sú MNO oprávnenými žiadateľmi len v dopytových výzvach zameraných na „informačné aktivity“, čo je neodôvodnene príliš úzky záber.

⁹² Výročná správa Environmentálneho fondu 2018

http://www.envirofond.sk/_img/Ziadosti/Legislativa/V%C3%9DRO%C4%8CN%C3%81%20SPR%C3%81VA%2018.pdf

⁹³ Výročná správa Environmentálneho fondu 2019

http://www.envirofond.sk/_img/Ziadosti/Legislativa/vyroczna%20sprava%202019.pdf

⁹⁴ [Blokovaný grant EMVO-TUR](#)

⁹⁵ [Blokovaný grant pre MVO](#) a podporu partnerstiev švajčiarsko-slovenskej spolupráce

⁹⁶ <https://www.op-kzp.sk/>

Kontraproduktívnu úlohu v súčasnom programovacom období zohrala Slovenská agentúra životného prostredia v rámci národného projektu „Zlepšovanie informovanosti a poskytovanie poradenstva v oblasti zlepšovania kvality životného prostredia na Slovensku“, ktorá z tohoto projektu napriek úvodným intenzívnym jednaniam MNO vytesnila.

V prístupe k EŠIF sa na Slovensku ukazuje diametrálny rozdiel, napríklad v porovnaní s Českou republikou, kde mimovládne organizácie v prístupe k EŠIF neboli odstavené od podpory a mohli zrealizovať aj ambiciózne projekty, ktoré na Slovensku chýbajú⁹⁷.

Podľa dát z výskumov má až 29,2 % organizácií negatívne skúsenosti so získavaním financií z verejných zdrojov na Slovensku. Pre organizácie, ktoré podporu získajú, je fundamentálnym problémom byrokratická záťaž, neúnosne dlhé lehoty pri spracovaní žiadostí o platby a z toho vyplývajúce ďalšie komplikácie vedúce až k likvidácii organizácií (napr. z dôvodu neschopnosti platiť sociálne a zdravotné poistenie pre zamestnancov v rámci projektov). Tieto skúsenosti potvrdzujú aj dáta z výskumu MNO, kde až 58,3 % organizácií uviedlo administratívnu záťaž a nedostatok financií za významné prekážky v dosahovaní svojich cieľov. Zároveň ako najčastejšiu činnosť, ktorú vykonávajú platení pracovníci organizácií, uvádzali MNO administratívu. Tieto skutočnosti podčiarkuje aj údaj, že v porovnaní s inými oblasťami pôsobenia MNO, je to práva oblasť životného prostredia, kde považuje významne viac MNO administratívnu záťaž za prekážku v dosahovaní svojich cieľov.

Ďalším problémom je, že podmienky poskytovania podpory pre MNO sú nastavené zhodne ako podmienky pre samosprávy a podnikateľský sektor. Od MNO sa očakáva, že budú svoje projekty dlhodobo úverovať, obdobne ako verejná správa či firmy, čo však nezodpovedá realite a možnostiam drvivej väčšiny environmentálnych MNO. Riešením by bol vhodne nastavený systém zálohových a priebežných platieb a takých záväzných lehôt na ich vyplatenie, ktoré neohrozia realizáciu projektov.

Ďalšou častou bariérou pri uchádzaní sa o podporu z programov Európskej únie je nedostatok zdrojov na spolufinancovanie. Hoci štát už aj v súčasnosti má mechanizmy na podporu spolufinancovania projektov LIFE, pre iné programy, takáto možnosť neexistuje. Jedným z opatrení ako uľahčiť environmentálnym MNO prístup k EŠIF by bolo vytvoriť pre nich systémový nástroj na spolufinancovanie projektov podporených v rámci programov Európskej únie (napr. LIFE, Interreg).

C) Podporiť vznik a fungovanie „charitatívnej lotérie“ na Slovensku, ktorá vo viacerých krajinách EÚ predstavuje štandardný produkt v oblasti hazardných hier ako jeden zo stabilných zdrojov financovania mimovládnych organizácií, vrátane tých environmentálnych. Zámer vytvorenia charitatívnej lotérie na Slovensku je obsiahnutý aj v Konceptii rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku⁹⁸ a z nej vyplývajúcich Akčných plánov⁹⁹. Celonárodná charitatívna lotéria by sa po vzore zahraničných modelov¹⁰⁰ stala ďalším významným zdrojom financovania MNO a ich verejnoprospešných aktivít.

⁹⁷ Príklady <https://slunakov.cz/>, <https://www.otevrenazahrada.cz/>

⁹⁸https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/koncepcia_rozvoja_os/Koncepcia-rozvoja-OS_2020.pdf

⁹⁹ https://www.minv.sk/?ros_kros_spravy&sprava=schvaleny-akcny-plan-koncepcie-rozvoja-obcianskej-spolocnosti-na-slovensku-na-roky-2019-2020

¹⁰⁰ (príklady [Holandsko](#), [Veľká Británia](#), [Švédsko](#))

V rámci inštitútu asignácie podielu zaplatenej dane z príjmov na osobitné účely prakticky všetky veľké firmy spravujú vlastné firemné nadácie, do ktorých poukazujú svoje 2% z daní. Tieto prostriedky následne prerozdeľujú cez grantové programy. Na oblasť životného prostredia však nie je zameraná žiadna z týchto nadácií. Títo podporovatelia spravidla vo svojom portfóliu ponúkanej podpory zahŕňajú životné prostredie v rámci širšieho zamerania, napr. cez komunitný alebo regionálny rozvoj, čo nie je priaznivá situácia.

V rámci charitatívnej lotérie by životné prostredie malo byť jednou z prioritných tém podpory z výnosov a lotéria by tak vytvorila novú príležitosť pre podporu individuálneho darcovstva v tejto téme.

D) Zadefinovať v oblasti životného prostredia služby vo verejnom záujme a umožniť environmentálnym mimovládny organizáciám, aby tieto služby dodávali rovnocenne s inými potenciálnymi dodávateľmi.

Našej spoločnosti sa dlhodobo nedarí riešiť závažné problémy životného prostredia, najmä také, ktorých riešenie závisí na koncepčných prístupoch pri tvorbe politik a legislatívy, ale tiež takých, na ktoré má zásadný vplyv povedomie a zodpovedné konanie bežnej populácie.

Dlhodobo pretrvávajú problémy, ktoré súvisia s hodnotami a postojmi širokej verejnosti, napr. separovanie odpadov, tvorba divokých skládok, dopravné návyky, zodpovedné nakupovanie, prístup k turizmu a tráveniu voľného času atď. Zároveň dlhodobo platí, že v týchto témach absentuje vzdelávanie a osveta - environmentálna výchova na školách sa nevyučuje koncepčne, osvetové kampane pre širokú verejnosť sú málo presvedčivé, chýba im kreativita aj autenticnosť. Práve v témach súvisiacich so životným prostredím a zmenou environmentálneho správania by spolupráca verejnej správy a mimovládnych organizácií bola obojstranne prospešná.

Ďalším okruhom, kde štát zatiaľ nedostatočne využíva záujem a ochotu ľudí pomáhať životnému prostrediu, je zveľaďovanie a starostlivosť o environmentálne hodnotné lokality. V týchto oblastiach zároveň existujú dostupné znalosti a kapacity mimovládnych organizácií, ktorých využitie je vo verejnom celospoločenskom záujme.

Environmentálne MNO sú tiež perspektívnym partnerom pre verejnú správu v poskytovaní služieb v oblasti adaptačných a migračných opatrení vo vzťahu ku negatívnym dopadom zmeny klímy na všetky (nielen environmentálne) oblasti fungovania spoločnosti a rozvoja.

E) Pozývať zástupcov environmentálnych MNO do legislatívnych a strategických procesov na národnej a lokálnej úrovni. V období, keď sú dopady zmeny klímy a strata biodiverzity čoraz naliehavšími rizikovými faktormi pre našu spoločnosť (rozhodujúcimi pre jej existenciu, v podobe ako ju poznáme), je mimoriadne dôležité, aby environmentálne aspekty boli dôkladne zohľadnené vo všetkých vznikajúcich stratégiách a v legislatíve. Environmentálne MNO zohrávajú už dnes kritickú úlohu pri upozorňovaní na tieto riziká, ale tiež pri získavaní dát, advokácii, pri navrhovaní preventívnych opatrení súvisiacich s týmito rizikami. Realitou však ostáva, že tieto organizácie a ich experti sú pozývaní ku tvorbe stratégií a legislatívy v kriticky nízkej miere, osobitne v štádiu definovania hlavných princípov. V dôsledku toho nie sú environmentálne aspekty prijímaných rozhodnutí dostatočne (alebo vôbec) zohľadňované. Pozývanie environmentálnych MNO pritom nie je otázkou naplnenia formálnych kritérií participácie, ale mechanizmom na zabezpečenie minimalizovania aktivít prosievajúcich ku klimatickej zmene. V súčasnosti je totiž aj otázka fungujúcej ekonomiky závislá na zachovaní priaznivého stavu životného prostredia. Aby však boli zabezpečené férové podmienky na participáciu organizácií pri tvorbe verejných politik, je kľúčové zohľadniť a pokrývať aj náklady

týchto organizácií (najmä osobné a cestovné) na prácu v pracovných skupinách, poradných orgánoch a pod.

F) Zatraktívniť členstvo a dobrovoľnícku činnosť pre environmentálne MNO. Podľa údajov z výskumu sa témy životného prostredia nachádzajú vždy v prvej šestke (raz v prvej desiatke) dôležitosti. Zároveň je podľa výskumu viac ako polovica neformálnych dobrovoľníckych aktivít venovaná aktivitám spojeným s ochranou životného prostredia, pričom MNO v oblasti životného prostredia pociťujú nedostatok dobrovoľníkov. Z výskumu tiež vyplýva, že iba 3 % ľudí sú členmi environmentálnych MNO, čo indikuje značný potenciál pre tieto organizácie na zvýšenie počtu svojich členov. Vďaka zväčšeniu členskej základne by tak organizácie zvýšili svoju reprezentatívnosť a zlepšili si šance na ich akceptáciu ako relevantných hráčov v príprave politik z pohľadu politických autorít a spoločnosti všeobecne.

Poznámka k tejto kapitole: Zdroje údajov z výskumu národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti.

6.3 Všeobecne prospešná oblasť: Ľudské práva a advokačné aktivity

Autori: Ján Orlovský, Michal Davala, Dušan Štrauss

6.3.1 Úvod

Ochrana ľudských práv je jedným zo základných princípov slovenského konštitucionalizmu i medzinárodného právneho poriadku. Spolu s princípmi právneho štátu, del'by moci, občianskym princípom, princípom plurality i participácie definuje rozsah ochrany a podpory ľudských práv charakter slovenskej liberálnej demokracie. Slovenská republika(SR) je štátom s viacerými medzinárodnými zmluvami, ktoré ju zaväzujú k implementácii konkrétneho rozsahu ľudských práv a podlieha medzinárodným kontrolným mechanizmom súdneho, resp. súdneho i administratívneho charakteru. Ľudské práva vo väčšej či menšej miere reálne ovplyvňujú každú oblasť života na celoštátnej i lokálnej úrovni, každú verejnú politiku, každé individuálne rozhodnutie orgánov verejnej moci, ale i jednotlivcov. Tieto práva bránia štátu neprimerane zasahovať do slobody jednotlivca. Mimovládne neziskové organizácie (MNO) pôsobiace v oblasti ľudských práv a občianskej advokácie sa snažia napomôcť pretaviť ľudsko-právne štandardy do verejných politík a strategických rozhodnutí, skutočne implementovať jednotlivé práva a slobody do praxe, i kontrolovať ich dodržiavanie orgánmi verejnej moci.

Pred Novembrom 1989 bola prakticky akákoľvek občianska angažovanosť, ktorá sa snažila poukázať na nedostatky v oblasti ľudských práv či demokracie v širšom rámci, priamo či nepriamo perzekvovaná. Politické i občianske postoje boli predmetom politických procesov v 50. rokoch i počas normalizácie po Auguste 1968. Základy občianskej spoločnosti vytvárali v tomto období najmä disidenti, podzemná cirkev, známi alebo úplne neznámi nezávislí aktivisti.

Až tzv. **Helsinský proces po roku 1975**, v Československu reprezentovaný najvýraznejšie Chartou 77, vytvoril **priestor na dialóg a spoluprácu pri prehľbovaní ľudských a občianskych práv**.^[1] V rokoch 1988 – 1989 existovalo už množstvo nezávislých iniciatív, ktoré občania vnímali, a okrem upozorňovania na nedodržiavanie občianskych práv žiadali už aj politické reformy (politický pluralizmus, slobodu vyznania, nezávislé odbory, prístup k informáciám a odstránenie cenzúry).^[2]

Začiatkom 90. rokov sa začal vyplňať dovtedy prakticky neexistujúci priestor pre formálne pôsobenie mimovládnych organizácií v oblasti ľudských práv. V druhej polovici dekády sa MNO stali jedným z aktérov zápasu o demokratický charakter štátu. Do Občianskej kampane'98 (OK'98) sa zapojili desiatky MNO a stovky dobrovoľníkov, aby mobilizovali občanov k využitiu ich volebného práva, aby sa zlepšila ich informovanosť, zvýšil vplyv MNO na prípravu volebných zákonov a zabezpečil sa občiansky dohľad nad korektným priebehom volieb.^[3] V ďalších dekádach sa konflikty so štátnou mocou týkali najmä snáh o obmedzenie možnosti podnikateľských subjektov financovať občiansku spoločnosť, a tak i nezávislú kontrolu verejnej moci, napr. kampaň Ľudia ľuďom proti zrušeniu daňovej asignácie, o

odhaľovanie korupcie pri  erpan  verejných zdrojov, ako aj o obmedzovanie občianskej participácie a možnosti vstupovať do verejného priestoru.[4]

Orgány verejnej moci v súčasnosti v značnej miere akceptujú expertn  kapacity MNO a štát vyhľadať spolupracu a konzultáciu s mimovládnym sektorom v r znnych oblastiach ľudskejch práv. T to spolupracu je už dnes v istej miere intucionalizovan . Experti a expertky so skúsenosťami z neziskového ľudsko-právneho sektora sú často v tan m prínosom aj v štátnej správe. Občianska spoločnosť nespochybnitelne prispela k budovaniu demokracie a právneho štátu za posledn  obdobie, k vnútroštátnej koncepčnej, legislatívnej i praktickej implementácii medzinárodných záväzkov z oblasti ľudskejch práv i k značnému scitliveniu časti spoločnosti na zásahy do osobných práv.

Napriek prínosom je možné identifikovať aj nedostatky. Na rozdiel od iných oblastí, pri ktorých nemusia priamo nar ať na záujmy predstaviteľov štátnej moci, je **v prípade ľudskejch práv a advok jn ch aktivít s le pr tomn  ist  antagonistickej pohľadu na neziskov  sektor**. Ten je často vn man  ako neopr vnen  a svojim donorom slúžiaci kritik, ktor  chce neodovodnene a nie nezávisle zasahovať do štátnych z lenosti. Tento naratív, iven  sporadicky politickými predstaviteľmi, často vytvára viac či menej latentn  konflikty a posúva aj odborn  diskusiu do rámca „my“ a „oni“. Je preto potrebn  neustále zvyrazňovať širšie prínosy spolupracu v oblasti ľudskejch práv pre celkov  demokratizáciu verejného priestoru a skuto n  vyučovanie slobody jednotlivca. MNO musia byť aj naďalej schopn  ponúkať svoju špecializované expertizu pri komunikácii návrhov na zmeny verejných politik a prijímanie opatrení, ktoré napomôžu dôslednej realizácii katalou ľudskejch práv a odporu can  medzinárodných monitorovacích orgánov.

Jednotlivé aspekty ľudskejch práv je potrebn  pretaviť v činnosti orgánov verejnej moci na všetkých úrovniach. Predstavitelia občianskej spoločnosti preto stoja pred výzvou, ako čo najefektívnejšie participovať na rôznorodých procesoch tvorby, implementácie a kontroly výkonu verejnej moci. V neposlednom rade je iadu ce napomocť v snahe o rozširovanie konzult t vnych mechanizmov, o intucionaln  reformu i obsahov  posilnenie vnútroštátneho systému ochrany a podpory ľudskejch práv. Výzvou je i správne uchopenie dialou o oblastiach ľudskejch práv, ktoré sú aj naďalej vn man  ako citliv , resp. ktoré vyvolávajú radikální kultúrno-etick  postoje (napr. rodov  rovnosť, reproduk n  práva žien, práva LGBTI osôb či práva migrantov).

Nielen v stredoeurópskom reg one dochádza v ostatných rokoch k podkop vaniu funkčnosti mimovl dnnych organizácií a zužovaniu priestoru pre občiansku spoločnosť osobitne v oblastiach, ktoré upozorňujú na nedostatky výkonu moci a ktoré sa snažia štát kontrolovať.[5]

Spracovávané údaje a tabuľky sú zo zdrojov výskumu národného projektu Kvalitnejšie verejn  politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti.

6.3.2 Strategick  dokumenty, právna úprava podpory a ochrany ľudskejch práv a obhajoby verejného záujmu

Po viac ako polstoro nej dobe neslobody z kladn  zákon nového štátu kopíruje tandardn  európsku úpravu ľudskejch práv. Princíp zabezpečenia a ochrany ľudskejch práv a slobod je jedným zo základných  stavnych princípov SR. Z kladn  práva a slobody fyzických a právnických osôb na Slovensku upravuje a garantuje **druh  hlava  stavy SR** spolu s d ľimi

medzinárodnými zmluvnými záväzkami SR[6] a v súlade s príslušnými národnými dokumentmi.

Medzinárodná integrácia SR zabezpečila implementáciu štandardného európskeho katalógu ľudských práv. Osobitne po vstupe do EU bola posilnená právna úprava zákazu diskriminácie, hospodárskych i sociálnych práv, prístupu k informáciám, znižovania rodových nerovností, práv etnicky či sociálne marginalizovaných skupín, prístupu k právnej pomoci, nezávislosti niektorých kontrolných a regulačných mechanizmov i niektoré prvky právneho štátu a demokracie v širších kontextoch.

Právna úprava oblasti je značne komplexná a postupným vývojom konkrétnych ľudských práv a slobôd sa atomizuje. Popri všeobecných kódexoch a zákonoch týkajúcich sa jednotlivých skupín ľudských práv[7] boli prijaté aj právne predpisy týkajúce sa konkrétnych znevýhodnených skupín.[8] Napriek tomu **v SR stále chýba, napr. osobitný predpis o právach príslušníkov národnostných menšín, zákon upravujúci spolužitie osôb rovnakého pohlavia, resp. práv LGBTI, osôb v širšom rámci, atď.** Aj v diskusii o týchto témach sa zrkadlí prebiehajúci zápas medzi liberálnejšou a konzervatívnejšou časťou spoločnosti, vrátane politickej reprezentácie.

Hraničné kultúrno-etické postoje boli prítomné aj v rámci procesu tvorby prvého celoštátneho strategického dokumentu v oblasti ľudských práv. Vo februári 2015 vláda SR prijala **Celoštátnu stratégiu ochrany a podpory ľudských práv v SR.**[9] Ide o základný strategický dokument v danej oblasti, ktorý má byť vo vzťahu k doterajším čiastkovým koncepčným dokumentom[10] zastrešujúcou víziou, ktorá bude konkretizovaná a rozvíjaná vo verejných politikách a programoch. Svojím vecným záberom a jasne pomenovanou potrebou realisticky zhodnotiť absolvované aj súčasné demokratické procesy a nevyhnutnosť razantne a koncepcnejšie pokročiť pri riešení zložitej agendy ľudských práv v jej celku i v najvypuklejších prierezových a čiastkových problematikách[11] má dôsledná implementácia tejto stratégie potenciál byť skutočným motorom posunu v oblasti ľudských práv. Bez jasnej politickej podpory a líderstva sa však dôsledná implementácia neuskutoční.

Za ostatnú dekádu SR ratifikovala viaceré medzinárodné zmluvy o ľudských právach.[12] V súčasnosti sa pripravuje napr. proces ratifikácie Opčného protokolu k Dohovoru proti mučeniu (podpis v roku 2018), Protokolu č. 12 (podpis v roku 2000) k Európskemu dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. V určitých oblastiach však **boli v SR zaznamenané aj negatívne trendy spočívajúce v ustupovaní od pôvodne podpísaných ľudskoprávnych záväzkov.** Konkrétne NR SR prijala v marci 2019, a následne ešte dvakrát v priebehu ďalších 12 mesiacov, uznesenie, ktorým odmietla proces ratifikácie Dohovoru o predchádzaní násilliu na ženách, domácemu násilliu a v boji proti nemu (tzv. Istanbulský dohovor), ktorý SR podpísala v roku 2011.[13] Explicitný hodnotový zápas sa tak preniesol na parlamentnú úroveň.

Z hľadiska medzinárodného práva by mala SR zlepšiť reálnu implementáciu odporúčacích odborných a nezávislých „súdnych“ orgánov OSN, ktoré pravidelne odporúčajú realizovanie exekutívnych i legislatívnych opatrení na poli ochrany ľudských práv. Vykazovanie ich napĺňania je často len formálne, bez zásadnej politickej či finančnej podpory.

Kvalitu právnej ochrany občanov do veľkej miery ovplyvňujú nielen strategické dokumenty či právne záväzné (medzinárodné i vnútroštátne) a vymáhateľné normy, ale najmä postoje verejných činiteľov k danej oblasti a miera dôvery vo verejné inštitúcie zo strany verejnosti, ktorá na Slovensku patrí k najnižším v EU, najmä v otázkach týkajúcich sa vymožitelnosti práva (dôvera v súdy a políciu).[14]

6.3.3 Finančná podpora a možnosti financovania podpory a ochrany ľudských práv a obhajoby verejného záujmu

Vládna úroveň

Na **Ministerstve spravodlivosti SR** existujú dotačné schémy na:

- a) presadzovanie, podporu a ochranu ľudských práv a slobôd a na predchádzanie všetkých foriem diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie. Každoročná dotačná podpora v celkovej výške cca 750-tisíc eur ročne podporí 40 - 50 projektov neziskových organizácií do max. výšky 50-tisíc eur,
- b) poskytovanie odbornej pomoci obetiam trestných činov.[15]

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR má dotačné schémy na podporu rodovej rovnosti.[16]

Ministerstvo kultúry SR má dotácie na kultúrne aktivity osôb so zdravotným postihnutím a kultúrne aktivity inak znevýhodnených skupín obyvateľstva.[17] Finančná podpora v oblasti kultúry národnostných menšín prešla od roku 2018 z MK SR na samostatný a politicky nezávislý Fond na podporu kultúry národnostných menšín, ktorý podporuje:

- a) zachovanie a rozvoj identity a kultúrnych hodnôt národnostných menšín,
- b) výchovu a vzdelávanie k právam osôb patriacich k národnostným menšinám,
- c) zabezpečenie interkultúrneho dialógu a porozumenia medzi občanmi slovenskej národnosti a občanmi patriacimi k národnostným menšinám a etnickým skupinám.[18]

Úrad vlády SR spravuje zdroje grantov EEA[19], kde veľkú časť podpory pre vyrovnanie ekonomických a sociálnych rozdielov medzi SR a EÚ tvoria programy zamerané na prevenciu násilia na ženách a rodovú rovnosť. Operačný program Efektívna verejná správa[20] v gescii Ministerstva vnútra SR (uznesenie vlády č. 228/2014) na podporu reformy verejnej správy pre r. 2014-2020 má dve oblasti úzko súvisiace s témou ľudských práv (súdny systém a občianska spoločnosť). Finančnú pomoc poskytuje Európsky sociálny fond, ale spôsob výkazníctva je mimoriadne komplikovaný, a výrazne tak zaostáva za svojím názvom.

Mimovládna úroveň

V mimovládnej sfére túto časť podpory zastrešuje nezávisle riadený program Active Citizens Fund Slovakia v správe konzorcia troch nadácií (Ekopolis, Karpatská nadácia a Nadácia otvorenej spoločnosti)[21], ktorý nadväzuje na aktivity Fondu pre MVO[22] ukončené v roku 2016.

Rádovo menšiu, ale politicky a morálne dôležitú podporu predstavujú aj grantové schémy domácich a zahraničných nadácií a zastupiteľských úradov niektorých krajín v Bratislave, ktoré podporujú činnosť miestnych občianskych organizácií. Podľa dostupných údajov o prijímateľoch daňovej asignácie (2 alebo 3 %) je podpora pre ľudskoprávne a advokačné aktivity takmer zanedbateľná - tvorí menej ako 0,5% celkového objemu finančných prostriedkov[23]. Podpora oblasti ľudských práv zo zdrojov súkromného, resp. podnikateľského sektora je dlhodobo minimálna[24].

6.3.4 Kľúčoví aktéri v oblasti ochrany ľudských práv a obhajoby verejného záujmu

Na vládnej úrovni zabezpečuje tvorbu a **uskutočňovanie štátnej politiky a koordináciu plnenia úloh v oblasti podpory a ochrany ľudských práv MS SR**. Do septembra 2015 spadala agenda ľudských práv do pôsobnosti MZV SR. Oblasť rodovej rovnosti a rovnosti príležitostí a

koordinácie štátnej politiky v tejto oblasti zabezpečuje MPSVR SR. Podpora kultúry národnostných menšín spadá do pôsobnosti MK SR.[25]

Jedným zo stálych poradných orgánov vlády SR je **Rada vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť** pod vedením ministra spravodlivosti. V rámci Rady pôsobí sedem stálych výborov¹⁰¹, ktoré sa venujú jednotlivým oblastiam agendy ľudských práv. Ich predsedami sú príslušní štátni tajomníci. Vzhľadom na vedenie a zloženie Rady[26], táto neplní svoje úlohy politicky nezávisle. To sa potom odráža v prijímaní uznesení k ľudskoprávnym otázkam, ku ktorým má vláda SR negatívne stanovisko.

Pôsobnosti advokačných aktivít sa dotýka aj činnosť ďalších poradných orgánov vlády SR, a to **Rady vlády SR pre mimovládne neziskové organizácie**[27] a **Rady vlády SR pre práva seniorov a prispôsobovanie verejných politík procesu starnutia populácie**[28]. Medzi poradné orgány vlády SR s určitými koordináčnymi právomocami relevantnými pre oblasť ľudských práv patrí **splnomocnenec vlády SR pre rómske komunity** (od roku 2001), **splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti** (od roku 2011), **splnomocnenec vlády SR pre národnostné menšiny** (od roku 2012). Politická kultúra NR SR i vlády SR však bráni tomu, aby sa odporúčania poradných orgánov presadili aj v politikách a praxi.

Dôležitou súčasťou ochrany základných práv v SR je od roku 2001 úrad ombudsmana, resp. **Inštitút verejného ochrancu práv (VOP)**,[29] ktorý aktívne dohliada na výkon verejnej správy. Pôsobnosť VOP je konštituovaná na ochranu subjektívnych práv – základných práv a slobôd a nie na ochranu zákonnosti ako takej. Postoj vlády i parlamentu k inštitúcii vystihuje aj fakt, že sála NR SR pri každoročnej výročnej správe VOP zíva prázdnotou. Úrad VOP nemá svoju rozpočtovú kapitolu, čím nie je zabezpečený prvok finančnej nezávislosti.[30] VOP navrhované zmeny NR SR ignoruje.[31]

Popri VOP pôsobia od 1. septembra 2015 na Slovensku aj špecializované úrady: Úrad komisára pre deti[32] a Úrad komisárky pre osoby so zdravotným postihnutím.[33]

Pre nízku finančnú gramotnosť obyvateľstva (fakt, že takmer 20% slovenskej populácie ohrozuje chudoba a sociálne vylúčenie)[34] je dôležitým prvkom ochrany občanov aj **Centrum právnej pomoci**,[35] ktoré od roku 2006 poskytuje právnu pomoc tým, ktorým finančná situácia nedovoľuje využívať komerčne dostupné právne služby. Centrum je štátna rozpočtová organizácia a na Slovensku má 15 kancelárií a 29 konzultačných pracovísk.

Slovenské národné stredisko pre ľudské práva plní funkciu národnej inštitúcie na ochranu a podporu ľudských práv (NHRI) a od r. 2004 plní úlohu národného antidiskriminačného orgánu (posudzuje a dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania podľa antidiskriminačného zákona), monitoruje, skúma, informuje a hodnotí dodržiavanie ľudských práv a zásady rovnakého zaobchádzania, zároveň sleduje a poskytuje informácie o stave rasizmu, xenofóbie a antisemitizmu v SR. Stredisko v súčasnosti spĺňa požiadavky nezávislosti podľa tzv. parížskych princípov len čiastočne a je potrebná jeho zásadná reforma.[36]

MNO pôsobiace v oblasti ľudských práv sa počas ostatných dvoch desaťročí špecializovali a fragmentovali. Dnes tvorí občiansku spoločnosť sieť väčších i menších, viac či menej formalizovaných spolkov rôznej právnej formy, platforiem i úplne neformálnych iniciatív, ktoré vykonávajú činnosť kontinuálne alebo reagujú na určitú spoločenskú alebo politickú udalosť.

¹⁰¹ Rada pozostáva zo 7 stálych výborov: Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny, Výbor pre osoby so zdravotným postihnutím, Výbor pre rodovú rovnosť, Výbor pre deti a mládež, Výbor pre výskum, vzdelávanie a výchovu v oblasti ľudských práv a rozvojového vzdelávania, Výbor pre predchádzanie a elimináciu rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatných foriem intolerancie a Výbor pre práva lesbič, gejev, bisexuálnych, transrodových a intersexuálnych osôb

Zaraďujeme sem aktérov pôsobiacich v rôznych oblastiach ochrany a podpory občianskych, politických, hospodárskych, kultúrnych, sociálnych práv a slobôd, ale i ľudských práv tretej generácie,[37] podpory rovnosti a odstraňovania diskriminácie znevýhodnených skupín.[38] V širšom kontexte patria do tohto sektora MNO aktívne v oblasti všeobecnej i na určitú oblasť zameranej občianskej advokácie, odstraňovania regionálnych rozdielov v prístupe k verejným statkom (vrátane zdravotníctva či školstva), podpory kultúry a spoločenskej akceptácie menšín (etnických, národnostných, sexuálnych a iných),[39] zlepšenia vymožitelnosti práva a prístupu k spravodlivosti pre všetkých, participácii na kontrole všetkých zložiek verejnej moci (vrátane štátnej správy, samosprávy, súdnictva či prokuratúry), podpory transparentnosti a boja proti korupcii, v oblasti širšej implementácie princípov právneho štátu, demokracie a politickej participácie, výchovy a vzdelávania k ľudským právam a demokratickému občianstvu, podpory nezávislých médií a investigatívnej žurnalistiky, prístupu k informáciám v najširších súvislostiach, prevencie a minimalizácie trestných činov, prejavov extrémizmu, radikalizácie, nenávisťných prejavov na internete, vrátane nových (hybridných) hrozieb.

Kľúčové mimovládne a neziskové organizácie, iniciatívy a hnutia pôsobiace v oblasti ľudských práv nadväzujú na silný étos aktivizmu 90. rokov a predstavujú pestrú paletu názorov i zameraní.[40]

V poslednom období sa výraznejšie angažujú **neformálne zoskupenia, iniciatívy a platformy**. V oblasti advokačných aktivít a snáh o posilnenie transparentnosti nakladania s verejnými zdrojmi na samosprávnej úrovni sledujeme iniciatívy **mestského aktivizmu**, ktoré sa však môžu venovať aj otázkam spoločenskej radikalizácie (iniciatíva Nie v našom meste B. Bystrica). Veľkú vitalitu prejavuje aj **on-line aktivizmus** (Mladí proti fašizmu, Sebavedomé Slovensko, Demagog.sk, Konspiratori.sk), ktorý je schopný okrem širokého zásahu v krátkom čase generovať aj verejný tlak formou on-line petícií, či odhaľovania šíriteľov dezinformácií a hoaxov na sociálnych sieťach. Súčasťou občianskeho aktivizmu sú však aj osoby a organizácie bez jasného hodnotového ukotvenia alebo hnutia, ktoré označujeme ako "neobčianske", resp. tie, pre ktoré sloboda jednotlivca predstavuje najmä možnosť hlásať xenofóbne a rasistické názory.[41]

6.3.5 Významné aktivity smerujúce k rozvoju ochrany ľudských práv a obhajoby verejného záujmu

Po prijatí Ústavy SR bol **vstup Slovenska do EÚ (2004)** najzásadnejším zlomom pre mentálny posun politických predstaviteľov a inštitúcií štátu v chápaní dôležitosti napredovania ochrany ľudských práv. V r. 1998 sa P. Csáky síce stal prvým podpredsedom vlády pre ľudské práva, menšiny a regionálny rozvoj, ale viac ako len etnický ráz vniesol do funkcie R. Chmel v období 2010-2012. Napriek mnohým úspešným posunom v ochrane a rozširovaní ľudských práv občanov a ľudí žijúcich na Slovensku sme svedkami aj opačných tendencií, ktoré súvisia s nekompetentnosťou orgánov štátnej správy a ich predstaviteľov, nedostatočného nastavenia kontrolných mechanizmov výkonu verejnej moci (vrátane činnosti polície, prokuratúry a súdov), nedôslednosťou oddelenia cirkvi od štátu, populizmom a radikalizáciou spoločnosti.

Programové vyhlásenie vlády SR I. Radičovej na obdobie 2010 - 2014[42] sa vyznačovalo silnou ambíciou napraviť niektoré „reštrikčné legislatívne a politické opatrenia z predchádzajúceho obdobia, ktoré neboli v súlade s ľudskoprávnymi princípmi... (tlačový zákon), zákon o štátnom jazyku SR, zákon o občianstve SR.“ Deklarácia vyústila v r. 2011 do

vytvorenia Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť ako poradného orgánu vlády SR.

Najvýraznejšou politickou udalosťou ostatnej dekády v tejto oblasti bolo prijímanie **Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v SR**, ktoré koordinoval PPVL a minister zahraničných vecí a európskych záležitostí M. Lajčák v r. 2013-2014. Zámer vypracovania stratégie iniciovala vláda I. Radičovej v novembri 2011. Proces prijímania stratégie bol poznačený prehadzovaním si zodpovednosti medzi ministerstvami, striedaním vedúcich koordinátorov prípravy a silným odporom zo strany predstaviteľov niektorých cirkví, kresťanských politických strán a organizácií. Zároveň však treba vyzdvihnúť výrazný participatívny charakter procesu prijímania tohto strategického dokumentu, ktorý bol na slovenské pomery dovtedy nevídaný. Vláda dokument nakoniec prijala 18.02.2015, ale jeho kompromisná podoba neuspokojila žiadnu zo zúčastnených strán.[43]

Po občianskych protestoch „Gorila“ za vyšetrovanie vládnej korupcie v r. 2012 boli pre verejnosť a občiansky aktivizmus **silnými impulzami migračná kríza a parlamentné voľby 2016**, ktoré viedli k zrodu viacerých iniciatív už počas roka v r. 2015 (Výzva k ľudskosti,[44] Štrngám za zmenu,[45] A dost! Nehazardujme s budúcnosťou Slovenska[46] a Hráme o veľa[47]). V ostatných rokoch posilnili aj environmentálne hnutia a úspešné kampane viedli organizácie Greenpeace a Vlk (Biomasaker) i jednotlivci (E. Baláž - My sme les). Doposiaľ jednou z najúspešnejších občianskych podpisových iniciatív bola „Som za to“[48] - kampaň s vyše 84 000 signatármi, ktorá popri výzve renomovaných právnických osobností primäla NR SR k zrušeniu Mečiarových amnestií v apríli 2017.

Zlomový moment pre posilnenie „grassroot“ aktivizmu nastal vo februári 2018, keď po vražde novinára Jána Kuciaka a jeho snúbenice Martiny Kušnírovej vyšli do ulíc 10-tisíce ľudí po celom Slovensku. Hnutie mladých ľudí **Za slušné Slovensko** a študentská iniciatíva **Nie je nám to jedno** dokázali zorganizovať desiatky pokojných verejných zhromaždení, ktoré o necelý mesiac vyústili do vymenovania novej vlády v marci 2018.[49]

Spiatočnícky a aj schizofrenický politický vývoj v oblasti rozvoja ochrany ľudských práv dokazujú okolnosti sprevádzajúce kroky Slovenska pri prijímaní medzinárodných dokumentov:

- neúčast Slovenska na hlasovaní o Globálnom pakte OSN o migrácii (Marakéšsky dohovor,) ale hlasovanie za Globálny pakt o utečencoch v r. 2018[50]
- odmietnutie pôvodne podpísaného Istanbulskeho dohovoru o predchádzaní násillia na ženách v NR SR v marci 2019, v novembri 2019 a februári 2020.

Voči týmto krokom ostro vystúpili najmä organizácie venujúce sa domácemu násilliu, reprodukčným právam žien i právam migrantov, pričom sa im podarilo zmobilizovať aj medzinárodné monitorovacie orgány.[51] Prehodnotenie postojov odporúča Slovensku aj Rada OSN pre ľudské práva v rámci uskutočneného 3. kola tzv. Univerzálneho periodického hodnotenia (UPR) v roku 2019. Vláda SR v máji 2019 zafinovala „gestorstvo“ a pozíciu SR k jednotlivým odporúčaniam UPR. Odporúčanie ratifikovať Istanbulský dohovor bolo vládou SR odmietnuté.[52]

Štátna reprezentácia si neosvojila povinnosť naplňovať ľudskoprávne záväzky v celom spektre svojej činnosti, osobitne pokiaľ ide o pozitívne záväzky štátov, t.j. záväzky aktívne predchádzať porušeniam, v prípade porušenia dôsledne vyšetriť daný prípad, páchatel'ov potrestať a zabezpečiť nápravu obetiam. Najvypuklejšie kauzy, ktoré rezonovali v občianskej spoločnosti i činnosti medzinárodných orgánov:

- Vynútené a násillné sterilizácie rómskych žien zdokumentované v roku 2003. Systematické konanie spočívalo aj na dezinformáciách o reprodukčnom zdraví, rasovom a diskriminačnom prístupe k službám a liečbe, fyzických i verbálnych útokoch zo strany poskytovateľov

zdravotnej starostlivosti a v odopieraní prístupu k zdravotnej dokumentácii.[53] Vo viacerých prípadoch boli nedobrovoľné sterilizácie potvrdené aj rozsudkami ESLP. Poskytnutie odškodnenia slovenskými súdmi trvalo aj viac ako 10 rokov, resp. nebolo vôbec poskytnuté.[54] Dodnes nebol vytvorený nezávislý orgán na prešetrenie všetkých prípadov sterilizácií.

- Prípád napadnutia Hedvigy Malinovej Žákovej z roku 2006, v ktorom predseda vlády a minister vnútra zasiahli do nezávislosti vyšetrovania. Neschopnosť vypátrať páchatelov trestného činu bola nahradená trestným stíhaním obete, ktoré bolo ukončené až v roku 2018 orgánmi Maďarska po vysťahovaní p. Žákovej zo Slovenska.[55] Konanie pred ESLP v danej veci bolo ukončené zmierom dojednaným počas vlády I. Radičovej v roku 2011.[56]

- Neprimerané použitie policajnej sily pri zásahu v Moldave nad Bodvou z roku 2013 spočívalo v hrubom poškodení viacerých príbytkov a fyzickom útoku na približne 30 ľudí v osade na ul. Budulovská. Viac ako 60 policajtov v sprievode psov vtrhlo do osady, do príbytkov vstupovali bez povolenia, voči ľuďom používali obušky a podľa viacerých poškodených aj elektrické paralyzéry. Niektorých zo zbitých mužov odvieďli následne na policajnú stanicu, kde ich podrobili ďalšiemu fyzickému a psychickému násiliu. Zásah bol vyšetrený VOP, pričom závažné porušenia základných práv obyvateľov rómskej komunity boli sumarizované v historicky prvej mimoriadnej správe VOP predloženej na rokovanie NR SR.[57] Napriek zdokumentovanému porušeniu ľudských práv zbitých Rómov, sú obeť kriminalizované a dodnes neboli odškodnené.

Vo vzťahu k ľudským právam na Slovensku prevládol populizmus nad vecnou a odbornou diskusiou, ktorú už exekutíva často nemá ani záujem viesť. Ľudské práva a slobody nie sú kritickou časťou politických predstaviteľov na najvyššej úrovni vnímané ako základný princíp slovenského konštitucionalizmu, ktorý tvorí nesporný fundament právneho poriadku i medzinárodných vzťahov, ale ako (neo)liberálna ideológia či rozmar liberálnych intelektuálov ohrozujúci tradičné hodnoty a záujmy slovenského národa. Súčasná vláda SR aj vo svojej rekonštruovanej podobe zlyháva v napĺňaní svojho záväzku byť hrádzou proti extrémizmu, s ktorým sama spolupracuje pri dosahovaní svojich populistických cieľov.

6.3.6 Výskum v oblasti ochrany ľudských práv a obhajoby verejného záujmu

Výskumu v oblasti ochrany ľudských práv na Slovensku sa venuje v rôznej miere viacero MNO (BPI, CVEK, IVO, Eduroma, Liga za ľudské práva), univerzitných pracovísk, orgánov verejnej moci, vnútroštátnych i medzinárodných špecializovaných orgánov a organizácií. Skúmané sú jednak strategické a koncepcné dokumenty, soft-law, vnútroštátne i medzinárodné právne záväzné normy, judikatúra vnútroštátnych, no najmä európskych súdov, ale i výročné a mimoriadne správy VOP, komisárok pre deti a zdravotne postihnutých a ďalších orgánov ochrany práv a slobôd (polícia, prokuratúry), ako aj všeobecné komentáre a odporúčania medzinárodných „súdnych“ orgánov +7OSN. Judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva ako aj Súdneho dvora Európskej únie sú osobitne cenným zdrojom, ktorého systematické analytické spracovanie by mohlo posunúť mieru napĺňania verejných politík smerom k praktickej ochrane ľudských práv na Slovensku.

Vedecký výskum v oblasti ľudských práv, princípov právneho štátu a demokracie sa venuje primárne akademickému prostrediu, ktoré skúma dané otázky z rôznych spoločenskovedných, ale aj interdisciplinárnych pohľadov (osobitne právna veda, sociológia a politológia). Nevýhodou je, že tento **výskum nie je systematický a kontinuálny a závisí od osobného**

záujmu odborných kapacít a finančného krytia príslušných riešených projektov. Osobitne je v tomto smere vhodné spomenúť **UNESCO Katedru výchovy k ľudským právam na Univerzite Komenského**, ktorej cieľom je propagovať a prispieť k vytvoreniu integrovaného systému výskumu, vzdelávania, informácií a dokumentov v oblasti ľudských práv, výchovy a vzdelávania k ľudským právam.

Oblasť financovania skúmal Eduard Marček, ktorý v r. 2004 pre Inštitút pre verejné otázky pripravil analýzu „Financovanie neziskového sektora na Slovensku po r. 1989“[58].

V r. 2009 - 2011 sa **Centrum pre filantropiu n.o. podieľalo na výskume udržateľnosti ľudskoprávných, advokačných a watchdogových MNO v nových členských krajinách EÚ** (koordinované Európskym centrom pre neziskové právo (ECNL) v spolupráci s Nadáciou pre rozvoj občianskej spoločnosti (CSDF) a spoločnosťou Political Capital Policy Research and Consulting Institute z Budapešti)[59].

Výskumom pre oblasť ľudských práv je poverené Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, ale pre nedostatok kapacít sa ním zaoberá len čiastočne.

6.3.7 Výsledky

Z celkového počtu mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu, označilo ako primárnu oblasť svojho pôsobenia oblasť ľudských práv a advokačných aktivít 26 organizácií, čo predstavuje 3,4% z celkového počtu organizácií zapojených do výskumu a 4,3% z počtu organizácií, ktoré na otázku odpovedali.

V prípade, že do počtu organizácií pôsobiacich v tejto oblasti zahrnieme aj organizácie, ktoré si oblasť ľudských práv a advokačných aktivít nezvolili ako primárnu oblasť pôsobenia, v tejto oblasti pôsobí z celkového počtu organizácií 76, čo predstavuje 12,5% z počtu validných odpovedí.

Cieľové skupiny mimovládnych organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít

Štruktúra podľa veku

V cieľových skupinách organizácií vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel pri cieľovej skupine deti 0 – 6 rokov ($p = 0,003$), deti 7 – 15 rokov ($p < 0,001$), dospelí 31 – 50 rokov ($p < 0,001$) a dospelí 51 a viac rokov ($p < 0,001$).

Zastúpenie primárnych cieľových skupín podľa veku v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít zobrazuje tabuľka 1.

Tabuľka 1 Primárna cieľová skupina organizácií podľa veku v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít

Cieľová skupina	Počet	%
Deti 0 – 6 rokov	4	16,7
Deti 7 – 15 rokov	8	33,3
Mládež 16 – 30 rokov	16	66,7
Dospelí 31 – 50 rokov	21	87,5
Dospelí viac ako 51 rokov	11	45,8

N = 24

Organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít sa v najväčšej miere zameriavajú na cieľovú skupinu dospelých ľudí od 31 do 50 rokov, nasleduje cieľová skupina mládeže a skupina dospelých ľudí nad 51 rokov. Najmenej zastúpenou je cieľová skupina detí od 0 do 6 rokov. V porovnaní s inými organizáciami sa organizácie pôsobiace v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít významne menej venujú cieľovej skupine detí do 7 do 15 rokov (adjusted residual je -2,4).

Štruktúra podľa špecifik cieľovej skupiny

V každej zo sledovaných špecifických cieľových skupín organizácií vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel.

Poradie zastúpenia cieľových skupín podľa ich špecifik v rámci organizácií pôsobiacich v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít zobrazuje tabuľka 2.

Tabuľka 2 Štruktúra organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít podľa špecifik cieľovej skupiny

Cieľová skupina	Počet	%
Verejnosť bez špecifického znevýhodnenia	16	66,7
Ľudia so sociálnym znevýhodnením	11	45,8
Etnické minority	10	41,7
Rôzne organizácie	7	29,2
Ohrozené rodiny	6	25,0
Týrané osoby	5	20,8
Nezamestnaní	5	20,8
Iné	5	20,8
Pacienti a ľudia so zdravotným znevýhodnením a postihnutím	3	12,5
Cudzinci, azylanti, žiadatelia o azyl	3	12,5
Ľudia bez domova	2	8,3
Užívatelia drog a drogovu závislé osoby	1	4,2
Deti a mládež v a/alebo z náhradnej starostlivosti	1	4,2
Zvieratá	0	0

N = 24

Organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít sa v najväčšej miere zameriavajú na cieľovú skupinu verejnosti bez špecifického znevýhodnenia, nasleduje skupina ľudí so sociálnym znevýhodnením a cieľová skupina, ktorú tvoria príslušníci etnických minorít. Najmenej zastúpenou je cieľová skupina užívateľov drog a drogovu závislých osôb a cieľová skupina detí a mládeže v a/alebo z náhradnej starostlivosti. Žiadna z organizácií pôsobiacich v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít neuviedla ako špecifickú cieľovú skupinu zvieratá.

V porovnaní s inými organizáciami sa organizácie pôsobiace v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít štatisticky významne viac venujú špecifickej cieľovej skupine etnických minorít (adjusted residual je 5,3), ľuďom so sociálnym znevýhodnením (adjusted residual 3,5), ohrozeným rodinám (adjusted residual je 2,9), cudzincom, azylantom a žiadateľom o azyl (adjusted residual je 3) a týraným osobám (adjusted residual je 4,5). Organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít sa nevenujú žiadnej špecifickej cieľovej skupine štatisticky výrazne menej ako iné organizácie.

Tendencia vývoja početnosti subjektov v cieľovej skupine

V tendencii vývoja cieľovej skupiny za posledné tri roky existuje podľa oblasti pôsobenia organizácie štatisticky významný rozdiel ($p = 0,002$).

Tendenciu vývoja početnosti primárnej cieľovej skupiny organizácií pôsobiacich v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít za posledné tri roky zobrazuje tabuľka 3.

Tabuľka 3 Tendencia vývoja početnosti primárnej cieľovej skupiny organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít v rokoch 2016-2018

Cieľová skupina za obdobie 2016 - 2018	Počet	%
Rastie	18	69,2
Zmenšuje sa	0	0
Nemení sa	1	3,9
Kolíše	2	7,7
Neuvedená odpoveď	5	19,2
Spolu	26	100

Organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít vnímajú vývoj subjektov vo svojej cieľovej skupine jednoznačne ako rastúci. Len necelých 8% vníma vývoj ako kolísavý. Najmenej subjektov, ktoré sa vyjadrili k otázke, vníma vývoj ako nemenný. Žiadna z organizácií neuviedla, že by sa počet subjektov v cieľovej skupine zmenšoval. V porovnaní s inými oblasťami pôsobenia počet subjektov v cieľovej skupine organizácií pôsobiacich v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít významne viac rastie (adjusted residual je 2,8).

Územné vymedzenie pôsobnosti organizácií

Vo vymedzení pôsobnosti organizácií podľa územia existujú významné štatistické rozdiely medzi organizáciami jednotlivých vecných oblastí pôsobenia ($p < 0,001$).

Územné či priestorové určenie pôsobnosti organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít za posledné tri roky (2016-2018) zobrazuje tabuľka 4. Je podstatné uviesť, že organizácie mohli vybrať len jednu úroveň svojho pôsobenia. V prípadoch, kedy organizácie pôsobia na viacerých úrovniach, možno predpokladať, že označená bola úroveň pôsobnosti, ktorá sa týka hlavnej činnosti, resp. aktivít, danej organizácie.

Tabuľka 4 Priestorové určenie pôsobnosti organizácií v ľudských práv a advokačných aktivít v rokoch 2016-2018

Pôsobnosť	Počet	%
Komunitná (vybraná časť obce)	2	7,7
Miestna (obec, resp. okres)	1	3,8
Regionálna (viacero obcí v rôznych okresoch, viacero okresov, resp. kraj)	2	7,7
V rámci viacerých regiónov (viac ako jeden región)	1	3,8
Celoslovenská (štátna)	9	34,6
Európska	5	19,3
Globálna	2	7,7
Neodpovedalo	4	15,4
Spolu	26	100

Najväčší podiel organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít pôsobil v období rokov 2016 až 2018 na celoslovenskej úrovni (viac ako tretina). Druhou najpočetnejšou je skupina organizácií, ktorá pôsobila na európskej úrovni. Ostatné úrovne sú pokryté viac-menej rovnomerne. Najmenej organizácií pokrývalo v sledovanom období svojou činnosťou úroveň miestnu (obec, resp. okres) a úroveň viacerých regiónov (viac ako jeden región, t.j. viac okresov alebo viac krajov).

V porovnaní s inými oblasťami pôsobenia je počet organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít, ktoré pôsobia na miestnej úrovni (obec, resp. okres), významne menší (adjusted residual je -2,7). Na druhej strane naopak pôsobí na európskej úrovni výrazne vyšší počet organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít ako v iných oblastiach (adjusted residual je 3,9).

Obdobie vzniku a začiatok pôsobenia organizácií

V určení obdobia vzniku organizácií a obdobia, kedy začali organizácie reálne vykonávať svoju činnosť, neexistujú podľa oblasti pôsobenia štatisticky významné rozdiely.

Obdobie vzniku organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít zobrazuje tabuľka 5.

Tabuľka 5 Obdobie vzniku organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít

Rok vzniku	Počet	%	Dekáda vzniku	Počet	%
1992	2	7,69	1990 až 1999	7	26,9
1993	1	3,85			
1996	1	3,85			
1997	1	3,85			
1999	2	7,69			
2000	1	3,85	2000 až 2009	5	19,3
2001	1	3,85			
2004	1	3,85			

2006	1	3,85			
2009	1	3,85			
2010	4	15,38	2010 až 2019	10	38,4
2011	2	7,69			
2012	1	3,85			
2016	1	3,85			
2018	1	3,85			
2019	1	3,85			
Neodpovedalo	4	15,38	-	4	15,4
Spolu	26	100,03	-	26	100

Z organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít, ktoré uviedli rok svojho vzniku, vznikol najväčší počet v roku 2010. V roku vzniku Slovenskej republiky(1993) vznikla len jedna organizácia. Najdlhšie obdobie, v ktorom nevznikla žiadna organizácia, je obdobie rokov 2013 až 2015. V poslednej dekáde 20. storočia vznikla takmer tretina súčasných organizácií pôsobiach v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít. V prvej dekáde nového tisícročia vzniklo 20,83 % organizácií. Najviac organizácií v sledovanej oblasti vzniklo v ostatnej dekáde.

Obdobie začiatku reálneho pôsobenia organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít zobrazuje tabuľka 6.

Tabuľka 6 Obdobie začiatku reálnej činnosti organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít

Rok vzniku	Počet	%	Dekáda vzniku	Počet	%
1992	2	7,69	1990 až 1999	7	26,9
1993	1	3,85			
1996	1	3,85			
1997	3	11,53			
2000	2	7,69	2000 až 2009	7	26,9
2004	1	3,85			
2005	1	3,85			
2008	2	7,69			
2009	1	3,85			
2010	4	15,38	2010 až 2019	8	30,8
2012	1	3,85			
2013	1	3,85			
2014	1	3,85			
2019	1	3,85			
Neodpovedalo	4	15,38	-	4	15,4
Spolu	26	100,01	-	26	100

Rovnako ako v prípade roku vzniku, najviac organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít začalo reálne vykonávať činnosť v roku 2010. Ďalším obdobím s najvyšším počtom reálne pôsobiach organizácií je rok 1997. V roku vzniku Slovenskej republiky(1993) začala pôsobiť len jedna organizácia v sledovanej oblasti. Najdlhšie obdobie, v ktorom nezačala vykonávať svoju činnosť žiadna organizácia, je obdobie rokov 2015 až 2018. Rozloženie počtu

organizácií v jednotlivých dekádach je v prípade začiatku reálneho výkonu činnosti rovnomernejšie a bez väčších rozdielov. V každej sledovanej dekáde začala pôsobiť približne jedna tretina organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít.

Aktivity platených pracovníkov

Podľa oblasti pôsobenia organizácií existujú medzi jednotlivými skupinami organizácií štatisticky významné rozdiely v aktivitách vykonávaných platenými pracovníkmi. Tieto rozdiely možno pozorovať v takmer každej z 29 sledovaných činností, okrem 5 sledovaných činností, v ktorých neexistujú štatisticky významné rozdiely.

Poradie rozdelenia jednotlivých druhov aktivít vykonávaných organizáciami v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít platenými pracovníkmi zobrazuje tabuľka 7.

Tabuľka 7 Aktivity vykonávané platenými pracovníkmi v organizáciách v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít

Vykonávané aktivity	Platení pracovníci	
	Počet organizácií	%
Vzdelávanie, lektorská činnosť, realizácia vzdelávania, školení, neformálne vzdelávanie	15	57,7
Organizácia podujatí (kultúrnych, športových a iných)	12	46,2
Poskytovanie poradenstva a informácií	12	46,2
Publikačná činnosť	10	38,5
Administratívna činnosť	10	38,5
Výskum a vývoj	9	34,6
Účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politík na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni	9	34,6
Riadenie platených pracovníkov	9	34,6
Fundraising, písanie projektov, oslovovanie darcov	9	34,6
Príprava a spravovanie webovej stránky, facebookovej stránky, vyhľadávanie informácií cez internet	9	34,6
Komunikácia s médiami, PR	9	34,6
Aktivity pre členov organizácie	8	30,8
Obhajoba práv a záujmov, obhajoba práv určitej skupiny ľudí	8	30,8
Grafické práce, napr. tvorba propagačných materiálov, pozvánok, výročnej správy	8	30,8
Pripomienkovanie a podieľanie sa na tvorbe koncepčných a legislatívnych dokumentov	7	26,9
Riadenie dobrovoľníkov	7	26,9
Tlmočenie a prekladanie	6	23,1
Organizácia a koordinácia voľnočasových aktivít	6	
Lobovanie	5	19,2
Poskytovanie grantov, regranting	4	15,4
Plnenie funkcie trénera alebo rozhodcu	3	11,5

Poskytovanie prvej pomoci, hasičské práce, pátracia a záchranárska činnosť	2	7,7
Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochrana voľne žijúcich zvierat	2	7,7
Poskytovanie sociálnych služieb	2	7,7
Aktivity v oblasti ochrany spotrebiteľa	2	7,7
Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu kult. dedičstva, tradícií, remesiel, kultúrnych pamiatok	2	7,7
Iné aktivity	2	7,7
Práce súvisiace s údržbou, opravami alebo výstavbou zariadení, nehnuteľností či kultúrnych pamiatok	1	3,8
Zabezpečovanie dopravy/odvozu osôb a materiálu, zber, poskytovanie alebo doručovanie jedla alebo iných tovarov	1	3,8

N = 26

Organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít vykonávajú platenými zamestnancami (zamestnanci, živnostníci, na iný typ zmluvy, aktivační pracovníci a pod.) najviac činnosti týkajúcej sa vzdelávania (vrátane lektorskej činnosti, realizácie vzdelávania, školení, neformálneho vzdelávania). Druhou skupinou činností najviac vykonávanou platenými zamestnancami je organizácia podujatí (kultúrnych, športových a iných) a rovnako poskytovanie poradenstva a informácií. Nasleduje výkon publikačnej činnosti a administratívnej činnosti platenými zamestnancami.

Platení zamestnanci sa najmenej venujú prácam súvisiacim s údržbou, opravami alebo výstavbou zariadení, nehnuteľností či kultúrnych pamiatok, a rovnako najmenej sa venujú zabezpečovaniu dopravy/odvozu osôb a materiálu, zberu, poskytovaniu alebo doručovaniu jedla alebo iných tovarov.

Štatisticky významne viac vykonávajú organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít **nasledovné činnosti platenými pracovníkmi** v porovnaní s organizáciami iných oblastí: vzdelávanie, lektorská činnosť, realizácia vzdelávania, školení, neformálne vzdelávanie (adjusted residual 3,9), výskum a vývoj (adjusted residual 4,9), publikačná činnosť (adjusted residual 4,4), lobovanie (adjusted residual 2,9), obhajoba práv a záujmov, obhajoba práv určitej skupiny ľudí (adjusted residual 4,6), pripomienkovanie a podieľanie sa na tvorbe koncepčných a legislatívnych dokumentov (adjusted residual 2,5), organizácia podujatí (kultúrnych, športových a iných) (adjusted residual 3,2), poskytovania poradenstva a informácií (adjusted residual 3,4), účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politik na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni (adjusted residual 5,5), poskytovanie grantov, regranting (adjusted residual 2,1), tlmočenie a preklad (adjusted residual 3,4), grafické práce, napr. tvorba propagačných materiálov, pozvánok, výročnej správy (adjusted residual 2,2), príprava a spravovanie webovej stránky, facebookovej stránky, vyhľadávanie informácií cez internet (adjusted residual 2,1), aktivity v oblasti ochrany spotrebiteľa (adjusted residual 2,7), iné aktivity (adjusted residual 2,9).

Organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít nevykonávajú štatisticky významne menej žiadnu činnosť platenými pracovníkmi v porovnaní s organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach.

Aktivity neplatených pracovníkov

Podľa oblasti pôsobenia organizácií existujú medzi jednotlivými skupinami organizácií štatisticky významné rozdiely v aktivitách vykonávaných neplatenými pracovníkmi. Tieto rozdiely možno pozorovať v takmer každej z 29 sledovaných činností, okrem 9 sledovaných činností, v ktorých neexistujú štatisticky významné rozdiely.

Poradie rozdelenia jednotlivých druhov aktivít vykonávaných organizáciami v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít neplatenými pracovníkmi zobrazuje tabuľka 8.

Tabuľka 8 Aktivity vykonávané neplatenými pracovníkmi v organizáciách v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít

Vykonávané aktivity	Neplatení pracovníci	
	Počet organizácií	%
Aktivity pre členov organizácie	17	65,4
Fundraising, písanie projektov, oslovovanie darcov	16	61,5
Komunikácia s médiami, PR	16	61,5
Obhajoba práv a záujmov, obhajoba práv určitej skupiny ľudí	16	61,5
Administratívna činnosť	15	57,7
Vzdelávanie, lektorská činnosť, realizácia vzdelávania, školení, neformálne vzdelávanie	14	53,8
Pripomienkovanie a podieľanie sa na tvorbe koncepčných a legislatívnych dokumentov	14	53,8
Publikačná činnosť	14	53,8
Riadenie dobrovoľníkov	13	50
Organizácia podujatí (kultúrnych, športových a iných)	13	50
Účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politik na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni	13	50
Poskytovanie poradenstva a informácií	12	46,2
Grafické práce, napr. tvorba propagačných materiálov, pozvánok, výročnej správy	12	46,2
Príprava a spravovanie webovej stránky, facebookovej stránky, vyhľadávanie informácií cez internet	11	42,3
Riadenie platených pracovníkov	10	38,5
Organizácia a koordinácia voľnočasových aktivít	10	38,5
Poskytovanie sociálnych služieb	9	34,6
Výskum a vývoj	9	34,6
Lobovanie	8	30,8
Tlmočenie a prekladanie	8	30,8
Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu kult. dedičstva, tradícií, remesiel, kultúrnych pamiatok	6	23,1

Práce súvisiace s údržbou, opravami alebo výstavbou zariadení, nehnuteľností či kultúrnych pamiatok	5	19,2
Poskytovanie prvej pomoci, hasičské práce, pátracia a záchranárska činnosť	4	15,4
Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochrana voľne žijúcich zvierat	4	15,4
Aktivity v oblasti ochrany spotrebiteľa	4	15,4
Zabezpečovanie dopravy/odvozu osôb a materiálu, zber, poskytovanie alebo doručovanie jedla alebo iných tovarov	4	15,4
Poskytovanie grantov, regranting	3	11,5
Plnenie funkcie trénera alebo rozhodcu	3	11,5
Iné aktivity	2	7,7

N = 26

Organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít vykonávajú neplatenými pracovníkmi (dobrovoľníci, členovia, stážisti a pod.) najviac činnosti týkajúcich sa aktivít pre členov organizácie. Druhou skupinou činností najviac vykonávanou neplatenými pracovníkmi je fundraising (vrátane písania projektov, oslovovania darcov), komunikácia s médiami a PR, a rovnako obhajoba práv a záujmov, obhajoba práv určitej skupiny ľudí. Nasleduje výkon administratívnej činnosti. Neplatení pracovníci sa najmenej venujú poskytovaniu grantov a plneniu funkcií trénera alebo rozhodcu.

Štatisticky významne viac vykonávajú organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít **nasledovné činnosti neplatenými pracovníkmi** v porovnaní s organizáciami iných oblastí: publikačná činnosť (adjusted residual 2,1), obhajoba práv a záujmov, obhajoba práv určitej skupiny ľudí (adjusted residual 4,1), pripomienkovanie a podieľanie sa na tvorbe koncepčných a legislatívnych dokumentov (adjusted residual 2,9), riadenie platených pracovníkov (adjusted residual 2,1), účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politík na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni (adjusted residual 2,8).

Organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít nevykonávajú štatisticky význame menej žiadnu činnosť neplatenými pracovníkmi v porovnaní s organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach.

Vývoj činností a aktivít organizácií

Skutočnosť, či a do akej miery dochádzalo k zmene aktivít, ktorým sa organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít venujú od svojho založenia, zobrazuje tabuľka 9.

Tabuľka 9 Zmena charakteru aktivít organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít

Zmena charakteru aktivít	Počet	%
Tie isté aktivity realizujeme nepretržite od svojho vzniku, pričom ich charakter sa nezmenil	10	47,62
Tie isté aktivity realizujeme s prestávkami, nepravidelne, nárazovo (z rôznych dôvodov – zmena vedenia, personál)	3	14,29
Aktivity realizujeme s obmenami, podľa toho, aké témy sú práve aktuálne (prispôbujeme im svoje aktivity)	6	28,57
Aktivity realizujeme s obmenami, podľa typu projektov, ktoré získame účelovo na projektovo oprávnené typy aktivít	0	0
Iné	2	9,52
Spolu	21	100

N=21

V sledovanej skupine organizácií sa najčastejšie charakter aktivít nemenil a tie isté aktivity sú realizované nepretržite od vzniku organizácie (47,62 %). Necelá tretina organizácií realizuje aktivity s obmenami, podľa toho, aké témy sú práve aktuálne. Žiadna z organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít nemení typ aktivít podľa typu projektu, ktorý je viazaný účelovo na určitý oprávnený typ aktivít. V sledovanej skupine organizácií nie sú v porovnaní s organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach žiadne štatisticky významné rozdiely.

Spôsob a mieru, akou organizácie v ľudských práv a advokačných aktivít vyhodnocujú prínos alebo vplyv svojich aktivít, zobrazuje tabuľka 10.

Tabuľka 10 Vyhodnocovanie prínosu a/alebo vplyvu svojich aktivít

Vplyv aktivít organizácií	Počet	%
Áno, systematicky, máme vlastné nástroje	12	54,5
Áno, systematicky, používame overené zdroje iných organizácií, resp. všeobecné metodiky ako SIA, SROI...	3	13,6
Áno, ale len, ak to vyžaduje donor, projekt	10	45,4
Prínos našich aktivít nevyhodnocujeme	0	100
Iné	3	13,6

N = 22

Organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít vyhodnocujú prínos, resp. vplyv svojich aktivít vo väčšine (54,5%) vlastnými nástrojmi, a potom v prípade, ak to vyžaduje projekt alebo donor. K systematickému hodnoteniu podľa overených štandardov a metodík však pristupujú len sporadicky.

V porovnaní s inými organizáciami sa organizácie pôsobiace v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít štatisticky významne menej venujú vyhodnocovaniu svojich aktivít podľa overených alebo všeobecných metodík (adjusted residual -2,6). V štatisticky významne menšej miere volia tiež iné spôsoby a nástroje vyhodnocovania (adjusted residual -2,4).

Organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít sa štatisticky významne viac venujú nejakému spôsobu vyhodnocovania svojho vplyvu a prínosu ako iné organizácie (adjusted residual 2,4).

Členenie organizácií podľa prospešnosti a miery naplnenia pôvodnej motivácie

Členenie organizácií venujúcich sa oblasti ľudských práv a advokačných aktivít podľa toho, aké je ich zameranie z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti, resp. z hľadiska identifikovania cieľovej skupiny aktivít organizácií, zobrazuje tabuľka 11.

Tabuľka 11 Zameranie organizácie z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti

Zameranie organizácie	Počet organizácií	Percentuálny podiel
Široká verejnosť bez obmedzenia	17	77,3%
Okruh ľudí na základe geografického hľadiska	4	18,2%
Iba pre členov organizácie	1	4,5%
Pre konkrétneho člena/rodinu	0	0

N = 22

Organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti pôsobia dominantne v oblasti zameranej na širokú verejnosť a v menšej miere sú zamerané na lokálnu komunitu podľa geografického hľadiska.

V porovnaní s inými oblasťami pôsobenia je počet organizácií pôsobiacich v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít štatisticky významne viac orientovaný na širokú verejnosť (adjusted residual 2,4).

Odhadovanú mieru naplnenia pôvodnej motivácie organizácií pôsobiacich v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít zobrazuje tabuľka 12.

Tabuľka 12 Naplnenie pôvodnej motivácie, pre ktorú organizácia vznikla

Rozsah naplnenia pôvodnej motivácie v %	Počet	%
Rozsah 1% – 20%	0	0
Rozsah 21% - 40%	0	0
Rozsah 31% – 40%	6	30
Rozsah 41% – 60%	5	25
Rozsah 61% – 80%	9	45
Spolu	20	100,0

N = 20

Spomedzi organizácií z oblasti ľudských práv a advokačných aktivít najväčší podiel (45%) organizácií uvádza naplnenie pôvodnej motivácie, pre ktorú vznikli, v najvyššej kategórii od 61 - 80%. Na druhej strane takmer tretina organizácií (30%) uvádza naplnenie svojej pôvodnej motivácie na úrovni 31 až 40%.

Spolupráca

Početnosť spolupráce so subjektmi verejnej moci, vzdelávacími inštitúciami, podnikateľským sektorom i inými zložkami občianskej spoločnosti, zobrazuje tabuľka 13. Pre posúdenie výsledkov je potrebné uviesť, že v rámci zisťovania bola z tejto spolupráce vylúčená finančná spolupráca vo forme poskytovania finančných a nefinančných zdrojov.

Tabuľka 13 Subjekty a formy spolupráce (nefinančné)

Spolupracujúci partner	Počet	%	Počet organizácií, ktoré odpovedali
Obec/samospráva	14	70	20
Regionálna/krajská samospráva	7	36,7	19
Štátna správa	14	70	20
Medzinárodné inštitúcie	13	65	20
Podnikateľský sektor	12	63,2	19
VŠ/univerzity	15	78,9	19
Stredné školy	10	52,6	19
Základné školy	10	52,6	19
Iné MNO domáce	20	95	21
Iné MNO zahraničné	NA		
Individuálni odborníci/-čky v relevantnej oblasti	NA		
Iné	NA		

Organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít spolupracujú so všetkými subjektami škály, no okrem jednej, všetky spolupracujú s inými MNO, nasleduje spolupráca s univerzitami alebo vysokými školami, štátnou správou a samosprávou na úrovni obce. Viac ako polovica spolupracuje aj s medzinárodnými organizáciami a podnikateľským sektorom.

V porovnaní s inými organizáciami je štatisticky významne vyššia spolupráca organizácií pôsobiacich v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít najmä s vysokými školami a univerzitami (adjusted residual 5,1), medzinárodnými inštitúciami (adjusted residual 4,5) a štátnou správou (adjusted residual 3,3). Štatisticky významný rozdiel je aj v spolupráci s biznis sektorom (adjusted residual 2,2).

Zapojenie sa organizácií pôsobiacich v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít do sieťovania a spolupráce v rámci platforiem, asociácií či záujmových združení zobrazuje tabuľka 14.

Pri členstve organizácií v asociáciách, platformách a záujmových združeníach k oblasti ich pôsobenia ($e < 0,001$), registrovaného členstva v slovenskej alebo medzinárodnej platforme (obe $p < 0,001$) a zaradení do platformy organizácií ($p = 0,01$).

Tabuľka 14 Členstvo v asociácii alebo platforme organizácií

Členstvo v asociácii alebo platforme	Počet	%
Nie sme členom žiadnej asociácie, platformy ani záujmového združenia	5	20
Sme členom neformálnej slovenskej siete organizácií (len na SR)	6	30
Sme členom neformálnej medzinárodnej siete organizácií (aj zahraničie)	3	15
Sme registrovaným členom slovenskej asociácie, platformy alebo záujmového združenia	7	35
Sme registrovaným členom medzinárodnej asociácie, platformy a záujmového združenia	7	35
Sme „dcérou“ materskej organizácie (organizačnou zložkou)	0	0
Sme platforma organizácií	2	10
Iné	0	0

N = 25

Organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít sú často registrovanými členmi domácich a medzinárodných sietí a platforiem (35% a 30%), a len menšia časť z nich zostáva mimo takejto spolupráce. V porovnaní s inými organizáciami je pre ľudskoprávne organizácie štatisticky významne vyššia spolupráca v rámci registrovaných členov medzinárodnej siete (adjusted residual 2,7) a v rámci slovenskej neformálnej siete (adjusted residual 2,4).

Prekážky mimovládnych organizácií v dosahovaní cieľov v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít

Medzi organizáciami pôsobiacimi v jednotlivých oblastiach existuje štatisticky významný rozdiel v tom, aké prekážky považujú za hlavné v presadzovaní ich cieľov. Významné rozdiely sú v prekážkach spočívajúcich v legislatíve ($p = 0,009$), administratívnej záťaži ($p = 0,034$), nedostatočnej spolupráci so zamestnancami štátnej/verejnej správy ($p < 0,001$), v nízkom finančnom ohodnotení práce ($p < 0,001$), vo vysokej fluktuácii pracovníkov ($p = 0,002$), v potrebnej širokospektrálnosti pracovníkov a kumulácii pracovných činností u pracovníkov ($p < 0,001$), v nedostatku materiálno-technického zabezpečenia ($p < 0,001$), v nedostatku spolupráce štátnej správy a samosprávy ($p = 0,001$) i v nedostatočnej spolupráci medzi ministerstvami ($p = 0,014$), v nepochopení poslania/práce MNO verejnosťou a inými sektormi ($p = 0,003$) a v korupcii a klientelizme ($p = 0,001$).

Prekážky, ktoré považujú organizácie pôsobiace v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít za hlavné v dosahovaní ich cieľov, zobrazuje tabuľka 15.

Tabuľka 15 Prekážky v dosahovaní cieľov organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít

Prekážky	mean	modus	median	Std. dev
Legislatívne prekážky	3,60	4	5	1,353
Administratívna záťaž	3,65	4	5	1,309
Nedostatočná spolupráca so zamestnancami štátnej/verejnej správy	3,90	4	5	1,071
Nedostatok financií	4,45	5	5	0,887

Nedostatok ľudí v organizácii (zamestnancov aj dobrovoľníkov)	3,90	4	5	1,252
Nízke finančné ohodnotenie práce	4,05	4,50	5	1,276
Vysoká fluktuácia pracovníkov	3,20	3,50	5	1,609
Potrebná „širokospektrálnosť“ pracovníka, kumulácia pracovných činností u pracovníkov	3,40	3,50	3	1,142
Nedostatočné zručnosti pracovníkov	2,70	3	1	1,380
Nezáujem verejnosti, prípadne skupín obyvateľstva	3	3	1	1,451
Nezáujem médií	3	3	3	1,257
Nedostatok materiálno-technického zabezpečenia	3,30	3	3	1,261
Nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní	3,55	3,50	3	1,276
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy	3,85	4	4	1,182
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce medzi ministerstvami	3,40	3,50	3	1,231
Konflikty vo vnútri organizácie	2,20	2	1	1,361
Nepochopenie poslania/práce MNO verejnosťou a inými sektormi	3,25	4	4	1,517
Korupcia a klientelizmus	3,20	3	5	1,508
Iné, prosím, doplňte:				

N = 20

Najvýznamnejšie prekážky pociťujú organizácie pôsobiace v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít v nedostatku financií, nasledujú prekážky spôsobené nízkym finančným ohodnotením práce a na treťom mieste sú hlavnými prekážkami nedostatočná spolupráca so zamestnancami štátnej/verejnej správy, a rovnako nedostatok ľudí v organizáciách (zamestnancov aj dobrovoľníkov). Medzi najmenej významné prekážky patria konflikty vo vnútri organizácie.

Spomedzi všetkých sledovaných organizácií sú pre skupinu organizácií pôsobiacich v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít najvýznamnejšie nasledovné prekážky v dosahovaní ich cieľov: nedostatočná spolupráca so zamestnancami štátnej/verejnej správy, nedostatok financií, nedostatok ľudí v organizáciách (zamestnancov aj dobrovoľníkov), nízke finančné ohodnotenie práce, vysoká fluktuácia pracovníkov, nedostatok spolupráce štátnej správy a samosprávy, nedostatok spolupráce medzi ministerstvami, konflikty vo vnútri organizácie, korupcia a klientelizmus. Pre žiadnu inú skupinu organizácií nie sú tieto prekážky tak významnejšie, ako pre skupinu organizácií pre ľudské práva a advokačné aktivity.

Spolurozhodovanie o smerovaní organizácie

Mieru, akou sú jednotlivé osoby podieľajúce sa na činnosti organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít zapojené do rozhodovania o smerovaní organizácie, jej cieľoch, aktivitách, projektoch, zobrazuje tabuľka 16 a 17.

Tabuľka 16 Miera zapojenia jednotlivých osôb v organizácií do rozhodovania

	TOTAL	Valid					Missing			
		1 - Veľmi nízka	2 - Nízka	3 - Ani nízka, ani vysoká	4 - Vysoká	5 - Veľmi vysoká	Total	System	9 = Netýka sa	Total
Miera zapojenia										
Líder/vedúca osoba organizácie	26				3	14	17	7	2	9
v %	100,00				11,54	53,85	65,38	26,92	7,69	34,62
Správna rada alebo obdobný rozhodovací orgán	26	1		2	6	8	17	7	2	9
v %	100,00	3,85		7,69	23,08	30,77	65,38	26,92	7,69	34,62
Platení pracovníci organizácie	26	3	1	4	3	5	16	7	3	10
v %	100,00	11,54	3,85	15,38	11,54	19,23	61,54	26,92	11,54	38,46
Členovia organizácie, nečlenovia užšieho rozhodovacieho orgánu	26	3	3	3	6	3	18	7	1	8
v %	100,00	11,54	11,54	11,54	23,08	11,54	69,23	26,92	3,85	30,77
Dobrovoľníci	26	2	1	4	7	4	18	7	1	8
v %	100,00	7,69	3,85	15,38	26,92	15,38	69,23	26,92	3,85	30,77
Užívatelia služieb	26	2	2	6	2	5	17	7	2	9
v %	100,00	7,69	7,69	23,08	7,69	19,23	65,38	26,92	7,69	34,62

N = 26

Tabuľka 17 Miera zapojenia jednotlivých osôb v organizácií do rozhodovania

Prekážky	mean	median	modus	Std. dev
Líder/vedúca osoba organizácie	4,82	5	5	0,393
Správna rada alebo obdobný rozhodovací orgán	4,18	4	5	1,074
Platení pracovníci organizácie	3,38	3,5	5	1,500
Členovia organizácie, nečlenovia užšieho rozhodovacieho orgánu	3,17	3,5	4	1,383
Dobrovoľníci	3,56	4	4	1,247
Užívatelia služieb	3,35	3	3	1,367

N = 17, 16, 18

Najčastejšie sa na rozhodovaní o smerovaní organizácie, jej cieľoch, aktivitách, projektoch podieľajú jednotlivci alebo neformálna skupina lídrov či vedúcich osôb organizácie. Až v poradí druhým najčastejším subjektom zapojeným do určovania smeru pôsobnosti organizácie v ľudských práv a advokačných aktivít je kolektívny orgán, napr. v podobe správnej rady, predstavenstva a pod. Pri porovnaní miery, akou sú zapojení do rozhodovania platení pracovníci a dobrovoľníci, sa dobrovoľníci podieľajú na rozhodovaní o smerovaní organizácie viac ako jej platení pracovníci.

Osoby podieľajúce sa na činnosti organizácií

Rozloženie osôb podieľajúcich sa na výkone činnosti organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít podľa toho, či ide o:

a) zamestnancov (pracovná zmluva na plný či čiastočný úväzok, dohoda o vykonaní práce, dohoda o pracovnej činnosti, dohoda o brigádnickej práci študenta, dohoda o absolventskej praxi, dohoda o aktivačnej činnosti),

b) živnostníkov (vyplácaní na základe predloženej faktúry), pracovníkov na mandátnu zmluvu, príkaznú zmluvu, zmluvu o dielo,

c) osoby pracujúce bez nároku na finančnú odmenu, napr. dobrovoľník (na základe písomnej alebo ústnej dohody), stážista, praktikant (ak to nie je podľa dohody o absolventskej praxi), člen, zobrazuje tabuľka 18. Informácie o platených pracovníkoch uviedlo 10 organizácií v tejto oblasti, o neplatených pracovníkoch uviedlo 11 organizácií.

Tabuľka 18 Rozloženie pracovnej sily podľa odmeňovania

Zamestnanci		Živnostníci		Neplatení pracovníci		Spolu	
N	%	N	%	N	%	N	%
69	13,2%	64	12,3%	388	74,5%	521	100,0

Najviac osôb vykonávajúcich činnosť pre organizácie pôsobiace v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít pôsobí bez nároku na finančnú odmenu, pričom ich je takmer dvojnásobok v porovnaní so zamestnancami, ktorí pôsobia na základe niektorého z pracovnoprávných vzťahov podľa Zákonníka práce.

Platení pracovníci

Podrobnejšie rozloženie pracovníkov v pracovnoprávnom vzťahu (t.j. pracujúcich na pracovný pomer alebo dohody o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru podľa Zákonníka práce) zobrazuje Tabuľka 19.

Tabuľka 19 Pracovníci v pracovnoprávnom vzťahu (len zamestnanci)

Rozloženie zamestnancov	Počet	%
Zamestnanci spolu	69	100
z toho na plný pracovný úväzok	27	39,1
polovičný alebo iný skrátený pracovný úväzok]	8	11,6
na dohody mimo pracovného pomeru	25	36,2
na dohodu o absolventskej praxi	3	4,3
na dohodu o aktivačnej činnosti	3	4,3
Iné	3	4,3

Spomedzi osôb vykonávajúcich činnosť pre organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít na základe pracovnoprávneho vzťahu je najviac tých, ktorí pracujú na plný pracovný úväzok. Za touto skupinou nasledujú tzv. „dohodári“. Viac osôb teda pracuje na dohody podľa Zákonníka práce ako na polovičný alebo inak krátený pracovný úväzok podľa pracovnej

zmluvy. Ženy dominujú vo všetkých sledovaných kategóriách s výnimkou zvyškovej kategórie „iní zamestnanci“, kde bolo zaradených viac mužov.

Podrobnejšie rozloženie osôb podieľajúcich sa na zabezpečení služieb a aktivít organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít na živnosť zobrazuje tabuľka 20.

Tabuľka 20 Pracovníci na živnosť

Rozloženie pracovníkov na živnosť		%
Spolu	64	100
Ženy	45	70,3
Muži	19	29,7

N = 10

Medzi živnostníkmi podieľajúcimi sa na zabezpečení služieb a aktivít organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít dominujú ženy, čo je podobné s kategóriou pracovníkov v pracovnoprávnom vzťahu.

Prvky manažmentu platených zamestnancov a pracovníkov v organizáciách v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít zobrazuje tabuľka 21.

Tabuľka 21 Manažment platených pracovníkov

Prvky manažmentu	Počet	%
V organizácii máme jasne definované práva a povinnosti pracovníkov organizácie	9	75
Zabezpečujeme ochranu zdravia a bezpečnosti pracovníkov pri výkone ich činnosti	9	75
Máme definovanú náplň práce a profil pracovníkov pre jednotlivé pozície	10	83,3
Pracovníci sú pred začiatkom vykonávania ich práce informovaní o organizácii a o svojej role v nej	10	83,3
Noví pracovníci sú predstavení personálu a klientom, s ktorými budú prichádzať do kontaktu	9	75
Máme vypracovaný systém zaškolenia a prípravy pracovníkov	4	33,3
Pracovníkom poskytujeme potrebnú podporu pri vykonávaní ich práce	10	83,3
Neformálne a formálne oceňujeme pracovníkov a ich prínos pre organizáciu, klientov a komunitu	10	83,3
Vydávame pracovníkom písomné potvrdenie o pôsobení v organizácii (referencie), ak o to požiadajú	11	91,7
Máme vytvorený funkčný systém evidencie pracovníkov v organizácii	6	50
Máme zavedený systém hodnotenia pracovníkov v organizácii	6	50
Pracovníci organizácie sa spolupodieľajú na rozhodovaní o jej smerovaní a aktivitách	8	66,7
Máme vypracovaný systém kariérneho rastu pracovníkov	2	16,7
Podporujeme pracovníkov v ďalšom vzdelávaní (umožňujeme účasť na kurzoch, vzdelávacích podujatiach a pod.)	10	83,3

N = 12

Medzi najčastejšie sa vyskytujúce prvky manažmentu platených zamestnancov a pracovníkov v organizáciách v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít patrí jasne definovanie náplne

práce a profilu pracovníkov, poskytovanie potrebnej podpory pri výkone práce, ocenenie pracovníkov a ich prínosu pre organizáciu, podpora v ďalšom vzdelávaní. Hoci tri štvrtiny pracovníkov uvádza, že má informácie o organizácii a o svojej úlohe v nej ešte pred začiatkom vykonávania práce, riadne vypracovaný systém zaškolenia a prípravy pracovníkov deklaruje len tretina organizácií. Systém kariérneho rastu pracovníkov má vypracovaných najmenej organizácií.

V zásade sa všetky analyzované prvky personálneho manažmentu vyskytujú v prípade organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít štatisticky významne viac v porovnaní s organizáciami z iných oblastí, s výnimkou systému zaškolenia pracovníkov a systému kariérneho rastu. Najvýraznejší štatistický rozdiel bol identifikovaný pri vydávaní potvrdenia/referencií o výkone činnosti pre organizáciu (adjusted residual 4,6) a v oblasti zavedenia systému hodnotenia pracovníkov v organizácií (adjusted residual 4,2). Na rovnakej úrovni sa v organizáciách v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít v porovnaní s inými sektormi štatisticky výrazne viac aplikuje definovanie náplne práce a profilu pracovníka (adjusted residual 3,9), predstavenie nových pracovníkov personálu a klientom (adjusted residual 3,9) a podpora pracovníkov v ďalšom vzdelávaní (adjusted residual 3,9).

Neplatení pracovníci

Podrobnejšie rozloženie osôb, ktoré vykonávajú činnosť pre organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít bez nároku na odmenu zobrazuje tabuľka 22.

Tabuľka 22 Neplatení pracovníci

Rozloženie zamestnancov		Počet	%
Pracujúci bez nároku na odmenu	spolu	388	100
	ženy	246	64,7
	muži	142	35,3
Aktívni členovia organizácie zapájajúci sa do jej činnosti	spolu	189	49,7
	ženy	120	31,6
	muži	69	24,4
Dobrovoľníci (občania SR vykonávajúci činnosť v SR)	spolu	158	41,6
	ženy	100	26,3
	muži	58	15,3
Dobrovoľníci (občania iných krajín vykonávajúci činnosť v SR)	spolu	6	1,6
	ženy	2	0,5
	muži	4	1,1
Dobrovoľníci pracujúci mimo SR	spolu	6	1,6
	ženy	3	0,8
	muži	3	0,8
Stážisti	spolu	11	2,9
	ženy	9	2,4
	muži	2	0,5
Iné osoby pracujúce bez nároku na odmenu	spolu	18	4,7
	ženy	12	3,1
	muži	6	1,6

N = 11

Spomedzi osôb vykonávajúcich činnosť pre organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít bez nároku na odmenu tvoria najpočetnejšiu skupinu členovia a členky daných organizácií, ktorí sa aktívne zapájajú do ich aktivít. Za touto skupinou nasledujú dobrovoľníci, ktorí sú občanmi SR a ktorí vykonávajú činnosť pre organizáciu na území Slovenskej republiky. Rovnako ako pri osobách pracujúcich za odmenu dominujú ženy aj vo všetkých sledovaných kategóriách v oblasti neplatenej práce s výnimkou zvyškovej kategórie dobrovoľníkov pochádzajúcich z iných krajín a vykonávajúcich činnosť v SR. V skupine dobrovoľníkov pracujúcich mimo územia SR je rozdelenie podľa pohlavia rovnaké.

Zapájanie dobrovoľníkov v jednotlivých kategóriách do činnosti organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít zobrazuje tabuľka 23.

Tabuľka 23 Kategórie dobrovoľníkov zapojených do činnosti organizácie

Kategórie dobrovoľníkov	Počet	%
Pravidelní dobrovoľníci – pomáhajú raz mesačne	12	66,7
Nepravidelní dobrovoľníci – pomáhajú menej ako raz mesačne	12	66,7
Firemní dobrovoľníci	3	18,8
Virtuálni / on-line dobrovoľníci	5	31,3

N = 18, 16

Organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít vo vysokej miere využívajú pravidelných i nepravidelných dobrovoľníkov (66,7% organizácií v oboch prípadoch). Využívanie virtuálnych/online dobrovoľníkov je v organizáciách v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít významne častejšie v porovnaní s inými organizáciami (adjusted residual je 3,0).

Dostatočnosť počtu dobrovoľníkov, s ktorými organizácie pôsobiace v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít spolupracujú, zobrazuje tabuľka 24.

Tabuľka 24 Hodnotenie počtu dobrovoľníkov v organizáciách v oblasti ľudských práv advokačných aktivít

Dostatočnosť počtu dobrovoľníkov	Počet	%
Úplne dostatočný	0	0,0
Skôr dostatočný	4	22,2
Skôr nedostatočný	11	61,1
Úplne nedostatočný	3	16,7

Viac ako tri štvrtiny organizácií považuje počet dobrovoľníkov za nedostatočný (úplne a skôr nedostatočný spolu 77,8 %).

Hodnotenie prínosu dobrovoľníkov z pohľadu organizácií pôsobiacich v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít zobrazuje tabuľka 25 a 26.

Zastúpenie jednotlivých výrokov podľa štatistického ukazovateľa „Mean rank“ organizáciami v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít.

Tabuľka 25 Hodnotenie prínosu dobrovoľníkov organizáciami ukazovateľom „Mean rank“

Hodnotenie dobrovoľníkov – tvrdenia organizácií	Mean rank
Vďaka dobrovoľníkom sa šíri povedomie /dobré meno o našej organizácii	180,83
Vďaka dobrovoľníkom poskytuje kvalitnejšie služby	188,17
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme poslanie a ciele našej organizácie...	178,91
Vďaka dobrovoľníkom aktivizujeme členov dotknutých komunit na napĺňaní našich cieľov	174,82
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme naše osobné a profesionálne siete	176,35
Dobrovoľníci znižujú náklady našej organizácie	158,40
Dobrovoľníci zviditeľňujú našu organizáciu	179,18
Vďaka dobrovoľníkom máme tvorivejšie nápady na realizáciu projektov	176,08
Vďaka dobrovoľníkom máme prístup k špecifickým zručnostiam a vedomostiam...	171,27
Vďaka dobrovoľníkom lepšie rozumieme našej organizácii a jej fungovaniu	187,04
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme našu sieť darcov a podporovateľov	171,17
Vďaka dobrovoľníkom dokážeme uspokojiť individuálne potreby našich klientov	161,75
Vďaka dobrovoľníkom poskytuje širšie spektrum služieb	188,17
Bez dobrovoľníkov by sme nemohli fungovať	156,68

Najviac pozitívne hodnotené výroky vyriekli organizácie v prípade tvrdení „Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme kvalitnejšie služby“ a „Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme širšie spektrum služieb“. Štatisticky významnou je slabšie hodnotenie výroku „Bez dobrovoľníkov by sme nevedeli fungovať“.

Tabuľka 26 Hodnotenie prínosu dobrovoľníkov

	Vôbec nesúhlasím	Skôr súhlasím	Ani nesúhlas ani súhlas	Skôr súhlas	Absolútne nesúhlasím	Spolu
Vďaka dobrovoľníkom sa šíri povedomie /dobré meno o našej organizácii	1	0	0	2	9	12
Vďaka dobrovoľníkom poskytuje kvalitnejšie služby	1	0	1	2	11	15
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme poslanie a ciele našej organizácie...	1	0	0	2	8	11
Vďaka dobrovoľníkom aktivizujeme členov dotknutých komunit na napĺňaní našich cieľov	1	0	0	3	7	11
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme naše osobné a profesionálne siete	1	0	0	4	8	13
Dobrovoľníci znižujú náklady našej organizácie	3	0	1	2	9	15
Dobrovoľníci zviditeľňujú našu organizáciu	1	0	0	5	8	14

Vďaka dobrovoľníkom máme tvorivejšie nápady na realizáciu projektov	1	0	0	4	7	12
Vďaka dobrovoľníkom máme prístup k špecifickým zručnostiam a vedomostiam...	1	0	1	4	7	13
Vďaka dobrovoľníkom lepšie rozumieme našej organizácii a jej fungovaniu	1	1	1	3	7	13
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme našu sieť darcov a podporovateľov	1	0	1	4	6	12
Vďaka dobrovoľníkom dokážeme uspokojiť individuálne potreby našich klientov	1	0	2	3	6	12
Vďaka dobrovoľníkom poskytuje širšie spektrum služieb	1	0	2	4	6	13
Bez dobrovoľníkov by sme nemohli fungovať	1	1	4	2	6	14

Najvýraznejší prínos dobrovoľníkov vidia organizácie pôsobiace v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít v možnosti poskytovať kvalitnejšie služby. Na spoločnej druhej pozícii najpodstatnejších prínosov dobrovoľníkov bolo identifikované znižovanie nákladov organizácií a šírenie dobrého mena a povedomia o organizácii prostredníctvom dobrovoľníkov.

Štatisticky významné rozdiely v porovnaní s organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach boli identifikované len marginálne. V porovnaní s organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach štatisticky významne viac organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít absolútne súhlasilo s tým, že vďaka dobrovoľníkom lepšie rozumejú svojej organizácii a jej fungovaniu (adjusted residual 4,1), šíri sa povedomie/dobré meno organizácie vo verejnosti (adjusted residual 2,5), rozširujú poslanie a ciele organizácie v radoch verejnosti (adjusted residual 2,5) a aktivizujú členov dotknutých komunit na napĺňaní zámerov a cieľov organizácie, a tým prispievajú k zlepšeniu podmienok ich života (adjusted residual 3,4).

Problematickosť spolupráce s dobrovoľníkmi podľa organizácií pôsobiacich v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít zobrazuje tabuľka 27.

Tabuľka 27 Hodnotenie spolupráce s dobrovoľníkmi organizáciami v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít

Možný problém	Vôbec nemá problém		Menej problémové		Veľmi problémové	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Nedostatok financií na dobrovoľnícky program a adekvátnu podporu dobrovoľníkov	0	0,0	5	33,3	10	66,7
Nevhodný prístup platených zamestnancov k dobrovoľníkom	8	66,7	0	0	4	33,3
Nedostatok času na dobrovoľníkov a prácu s nimi	6	42,9	6	42,9	2	14,3

Nedostatočné vedomosti a zručnosti v oblasti manažmentu dobrovoľníkov	7	53,8	3	23,1	3	23,1
Negatívne skúsenosti s dobrovoľníkmi	9	69,2	2	15,4	2	15,4
Prílišná administratíva a byrokracia týkajúca sa práce s dobrovoľníkmi	4	30,8	4	30,8	5	38,5
Neschopnosť nájsť dobrovoľníkov, ktorých potrebujeme	0	0	12	80,0	3	20,0
Vysoká fluktuácia dobrovoľníkov, nevieme ich udržať v organizácii	1	7,7	8	61,5	4	30,8
Nevyjasnenosť rozdielov medzi dobrovoľníctvom a členstvom	6	46,2	5	38,5	2	15,4
Nedostatočná legislatívna podpora dobrovoľníctva	5	38,5	2	15,4	6	46,2
Nepotrebnosť dobrovoľníkov v organizácii	7	58,3	2	16,7	3	25,0
Nevedomosť, že s dobrovoľníkmi môžeme pracovať	7	63,6	1	9,1	3	27,3
Nezáujem o dobrovoľníkov v našej organizácii	3	25,0	7	58,3	2	16,7
Nezáujem o dlhodobé dobrovoľníctvo zo strany dobrovoľníkov	3	21,4	7	50,0	4	28,6

Organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít v najväčšej miere považujú za problematický nedostatok financií na dobrovoľnícky program a adekvátnu podporu dobrovoľníkov, až 66,7%. Za najmenší problém považujú nevhodný prístup platených zamestnancov k dobrovoľníkom (66,7%).

Fundraising

Hodnotenie spokojnosti so získavaním zdrojov na základe piatich kritérií uvádzajú tabuľky 28 až 32.

Skúsenosti organizácií pôsobiacich v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít so získavaním súkromných i verejných zdrojov zo zahraničia i zo Slovenska zobrazujú tabuľky 28 až 32.

Tabuľka 28 Spokojnosť so získavaním zdrojov (verejné zdroje zo Slovenska)

Hodnotenie spokojnosti	Počet	%
Úplne negatívne	4	23,5
Skôr negatívne	6	35,3
Ani negatívne, ani pozitívne	4	23,5
Skôr pozitívne	3	17,6
Veľmi pozitívne	0	0,0

Tabuľka 29 Spokojnosť so získavaním zdrojov (verejné zdroje zo zahraničia)

Hodnotenie spokojnosti	Počet	%
Úplne negatívne	3	18,8
Skôr negatívne	0	0,0
Ani negatívne, ani pozitívne	4	25,0
Skôr pozitívne	5	31,3
Veľmi pozitívne	4	25,0

Organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít hodnotia v porovnaní s organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach získavanie verejných zdrojov zo zahraničia

štatisticky významne viac ako skôr pozitívne (adjusted residual 2,8). Ešte vo väčšej miere štatisticky významne viac organizácií z oblasti ľudských práv a advokačných aktivít vyjadrili veľmi pozitívne skúsenosti s verejnými zdrojmi zo zahraničia (adjusted residual 6,7).

Tabuľka 30 Spokojnosť so získavaním zdrojov (súkromné zdroje zo Slovenska)

Hodnotenie spokojnosti	Počet	%
Úplne negatívne	2	11,8
Skôr negatívne	8	47,1
Ani negatívne, ani pozitívne	4	23,5
Skôr pozitívne	1	5,9
Veľmi pozitívne	2	11,8

Tabuľka 31 Spokojnosť so získavaním zdrojov (súkromné zdroje zo zahraničia)

Hodnotenie spokojnosti	Počet	%
Úplne negatívne	4	25,0
Skôr negatívne	3	18,8
Ani negatívne, ani pozitívne	6	37,5
Skôr pozitívne	1	6,3
Veľmi pozitívne	2	12,5

Organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít uvádzajú v porovnaní s organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach získavanie verejných zdrojov zo Slovenska štatisticky významne viac ako veľmi pozitívne (adjusted residual 3).

Tabuľka 32 Spokojnosť so získavaním zdrojov (príjmy z vlastnej činnosti)

Hodnotenie spokojnosti	Počet	%
Úplne negatívne	2	12,5
Skôr negatívne	4	25,0
Ani negatívne, ani pozitívne	5	31,3
Skôr pozitívne	5	31,3
Veľmi pozitívne	0	0,0

Pri získavaní zdrojov sú organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít výrazne lepšie spokojné so získavaním zahraničných verejných a súkromných zdrojov ako zdrojov pochádzajúcich zo Slovenska. Pritom je zaujímavé, že získavanie slovenských zdrojov napriek tomu hodnotia štatisticky významne lepšie ako organizácie z iných oblastí. Získavanie zdrojov z vlastnej činnosti je hodnotené rovnako pozitívne ako i negatívne, z čoho sa dá usudzovať, že pokiaľ sa organizácii podarí získať kontrakt na svoje služby, je to pozitívna skúsenosť.

Vykonávanie auditu

V odpovediach organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít sa nachádzajú odpovede o vykonávaní alebo nevykonávaní auditu. Audit zo zákona tvorí 0,3% zo všetkých organizácií, dobrovoľný audit 1,8% a nevykonávanie auditu tvorí 3% zo všetkých organizácií. Odpovede o vykonávaní auditu organizácií pôsobiacich v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít zobrazuje tabuľka 33.

Tabuľka 33 Prístupy organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít k auditu

Prístup k auditu	Počet	%
Audit zo zákona	1	5,9
Dobrovoľný audit	6	35,3
Nevykonávaný audit	10	58,8

Vo vykonávaní auditu nie sú medzi organizáciami v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít v porovnaní s organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach štatisticky významné rozdiely.

Uvažovanie organizácií v kontexte novovzniknutej legislatívy (v roku 2018) o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch o získaní štatútu registrovaného sociálneho podniku

V prostredí organizácií pôsobiacich v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít neexistuje štatisticky významný rozdiel oproti organizáciám s iným zameraním pri uvažovaní o sociálnom podnikaní. Súhlas s uvažovaním o získaní štatútu sociálneho podniku vyslovili len organizácie pôsobiace v oblasti rozvojovej pomoci a humanitárnej pomoci, sociálnych služieb a ľudských práv a advokačných aktivít, čo tvorilo 1,3% z celkového počtu organizácií.

Štruktúra odpovedí na otázku, či organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít uvažovali alebo uvažujú o získaní štatútu sociálneho podniku, zobrazuje tabuľka 34.

Tabuľka 34 Uvažovanie o získaní alebo nezískaní štatútu sociálneho podniku

Uvažovanie/neuvažovanie	Počet	%
Áno	4	30,8
Nie	9	69,2

Organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít väčšinou neuvažujú alebo neuvažovali o získaní štatútu sociálneho podniku v kontexte novovzniknutej legislatívy (v roku 2018) o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch, medzi čím existuje štatistický významný rozdiel (adjusted residual 2,4).

Priestory, v ktorých organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít realizujú svoje aktivity

Podľa výsledkov výskumu organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít využívajú priestory prenajaté za komerčné nájomné, až 46,7%, čo je vyššie oproti percentu odpovedí, ktoré uviedli všetky skúmané organizácie vo všetkých oblastiach pôsobenia pri komerčnom nájomnom (30,4%), avšak, čo je napríklad nižšie oproti organizáciám pôsobiacich v oblasti životného prostredia alebo vedy, výskumu a vývoja (50,0%).

Štruktúru vlastníckych a iných užívateľských vzťahov organizácií pôsobiacich v ľudských práv a advokačných aktivít k priestorom, v ktorých vykonávajú aktivity, zobrazuje tabuľka 35.

Tabuľka 35 Typy priestorov podľa vlastníckeho vzťahu a ich využívanie organizáciami

Typy priestorov	Počet	%
Vlastné priestory	4	26,7
Priestory prenajaté za komerčné nájomné	7	46,7
Zvýhodnené nájomného od zriaďovateľa	0	0,0
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od objednávateľa	1	6,7

Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od inak prepojenej osoby	3	18,8
Bezplatné užívanie priestorov od zriaďovateľa	2	13,3
Bezplatné užívanie v priestoroch objednávateľa aktivít	2	13,3
Bezplatné užívanie priestorov od inak prepojenej osoby	5	33,3
Nemá vlastné priestory a ani to nie je potrebné	0	0,0
Nemá vlastné priestory, ale potrebujú ich	3	18,8
Iné	2	12,5

Organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít v najväčšej miere využívajú priestory, ktoré majú prenaté za komerčné nájomné (46,7%). Dôležitým ukazovateľom je, že na druhom mieste sú využívané vlastné priestory (36,7%).

Webové sídla organizácií, prípadne iná forma vlastnej on-line prezentácie

V organizáciách v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít vo vzťahu ku všetkým organizáciám v rámci výskumu neexistuje štatisticky významný rozdiel v jednotlivých spôsoboch a formách vlastnej online prezentácie. Rovnako ako pri ostatných oblastiach je najčastejším spôsobom prezentácia v kombinácii vlastnej webovej a facebookovej stránky. Zastúpenie typov on-line prezentácií organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít vo vnútri sledovanej skupiny zobrazuje tabuľka 36.

Tabuľka 36 Typy webových alebo on-line prezentácií jednotlivých organizácií

Webová stránka alebo on-line prezentácia organizácie	Počet	%
Nemá žiadnu webovú prezentáciu alebo facebook	4	23,5
Má vlastnú webovú stránku aj facebook (prípadne inú sociálnu sieť)	10	58,8
Má len webovú stránku	1	5,8
Má webovú stránku pridruženú pod stránkou zriaďovateľa	0	0,0
Má len vlastný facebook	0	0,0
Iné	1	5,8
Spolu	17	100

N - 17

6.3.8 Diskusia

A. Advokácia ako samostatná oblasť pôsobenia i samostatná funkcia sektora

Oblasti ľudských práv a advokačných aktivít sa ako svojej **primárnej oblasti pôsobenia** venuje 26 organizácií, čo predstavuje 3,4 % zo skúmanej vzorky subjektov tretieho sektora. Podľa poradia početnosti ide spomedzi jedenástich oblastí primárneho pôsobenia, z ktorých si mohli organizácie vybrať, o siedmu najpočetnejšiu skupinu organizácií. Ak vezmeme do úvahy aj organizácie, ktoré uviedli, že sa téme ľudských práv a advokačným aktivitám venujú aspoň čiastočne, počet organizácií vzrastie na 76, čo tvorí 9,8 % skúmanej vzorky (12,5 % z počtu organizácií, ktoré na otázku odpovedali).

Téma ľudských práv a advokačných aktivít bola spolu s témami vedy, výskumu, vývoja a rozvojovej a humanitarnej pomoci najmenej zastúpená v prípade započítania všetkých oblastí pôsobenia aj oblastí pôsobenia nad 50 percent. V tomto smere je možné uviesť, že organizácie, ktoré odpovedali na otázku o oblasti pôsobenia, pravdepodobne jasne oddeľujú svoje pôsobenie v príslušnej sektorovej oblasti (napr. kultúra, šport či sociálne služby) od

oblasti ľudských práv a advokačných aktivít a vnímajú túto oblasť ako relatívne samostatnú tému. To súvisí aj so základnou klasifikáciou funkcií neziskových organizácií. Advokačná, resp. expresívna funkcia je jednou z dvoch základných funkcií (druhou je servisná funkcia). Zmyslom tejto základnej funkcie je ovplyvňovanie politiky a obhajoba záujmov smerujúca mimo členov svojej organizácie. Organizácie môžu štandardne plniť obe funkcie, no štatistika preukazuje, že to tak nie je.

Nízke percento organizácií venujúcich sa čo i len čiastočne ľudským právam a advokácii môže zároveň znamenať, že viac ako 90 % skúmanej vzorky, t.j. organizácie pôsobiace v iných oblastiach ako ľudské práva, v žiadnom rozsahu neadvokuje za možnosť, či zlepšenie podmienok, výkonu danej činnosti/práv a zameriavajú sa len na výkon samotnej činnosti (napr. kultúry, športu, dobrovoľníctva a pod.), resp. plnia len servisnú funkciu. Potvrdzujú to aj výsledky porovnania pôsobenia organizácií podľa kategórií registra mimovládnych neziskových organizácií s medzinárodnou klasifikáciou, ktorá osobitne pomenúva oblasť obhajoby záujmov a advokáciu. Z celkového počtu 26 organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít sa až 15 zaradilo do obhajoby záujmov a advokácie podľa medzinárodnej klasifikácie. Z ostatných 579 organizácií iných oblastí podľa registra sa podľa medzinárodnej klasifikácie zaradili k obhajobe záujmov a advokácii len 3 organizácie (jedna z oblasti kultúry, jedna z oblasti vzdelávania a jedna z oblasti dobrovoľníctva).

B. Cieľové skupiny

Z hľadiska **vekovej štruktúry cieľovej skupiny** sa organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít venujú najviac skupine dospelých od 31 do 50 rokov (87,5%). Druhou najpočetnejšou vekovou skupinou je skupina mládeže od 16 do 30 rokov (66,7 %), nasledovaná skupinou dospelých nad 51 rokov (45,8 %). Vysoký podiel vo vekovej skupine od 31 do 50 rokov, a zároveň napr. štatisticky významne menšie zameranie na skupinu detí od 7 do 15 rokov (33,3 %) v porovnaní s inými organizáciami, by mohlo súvisieť s potrebou ochrany práv ekonomicky produktívneho obyvateľstva. Spotrebiteľské, osobnostné, pracovnoprávne, sociálne, ale i politické a kultúrne práva tejto skupiny môžu byť, z dôvodu ich aktivity, častejšie predmetom nerovného zaobchádzania a iných zásahov, ktorým sa snažia organizácie predchádzať, resp. brániť sa voči nim.

Je prirodzené a vyplynulo to aj z prieskumu, že organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít sa oproti organizáciám z iných oblastí štatisticky významne viac zaoberajú obhajobou práv a záujmov a obhajobou práv určitej skupiny ľudí. Zároveň je však potrebné uviesť, že obhajoba práv a advokačné aktivity nie sú často viazané na konkrétnu vekovú skupinu. Ľudské práva sú aj v tomto zmysle univerzálne. Oblasti, ako napr. pomoc obetiam trestných činov, právo na spravodlivý súdny proces, ochrana spotrebiteľa, práva príslušníkov národnostných menšín či téma rodovej rovnosti nemajú vekovo určenú cieľovú skupinu. Obhajoba práv detí a mládeže na jednej strane a práv seniorov na strane druhej tvorí síce samostatnú oblasť ochrany ľudských práv, výsledky výskumu nenaznačujú zvýšený záujem o tieto vekové skupiny. Keďže na otázku o vekovom rozdelení cieľovej skupiny bolo možné uviesť viacero vekových skupín, nemožno vykonať ani súčet odpovedí týkajúcich sa skupiny detí a mládeže od 0 do 30 rokov.

Najväčšou skupinou podľa **špecifík cieľovej skupiny**, ktorú uvádzajú organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít, je verejnosť bez špecifického znevýhodnenia (66,7 %). Zameranie sa na klientov bez apriórnej charakteristiky potvrdzuje vyššie uvedenú univerzálnosť tém ľudských práv a advokačných aktivít. Na tomto mieste je potrebné uviesť, že medzi organizácie, ktoré sa zameriavajú na najväčšie cieľové skupiny (t.j. s viac ako 5 000

subjektmi, pre ktoré sú vykonávané činnosti/služby organizácie, a ktoré využívajú zmluvne alebo voľne dostupné služby/aktivity) patria organizácie pôsobiace práve v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít spolu s oblasťou vedy, výskumu a vývoja. Zároveň platí, že mimovládne organizácie sa aj na Slovensku už tematicky rozdrobili a špecializovali, pričom ich zameranie je najčastejšie členené podľa vyskytujúcich sa diskriminačných dôvodov. Bolo by zaujímavé sledovať rozdelenie pôsobenia organizácií, ak by bolo členenie cieľových skupín výskumu detailizované až na takúto úroveň.

Druhú a tretiu najpočetnejšiu cieľovú skupinu ľudskoprávných organizácií tvoria ľudia so sociálnym znevýhodnením (45,8 %) a etnické minority (41,7 %). Tieto dve skupiny patria zároveň medzi tie, ktorým sa organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít venujú štatisticky významne viac ako iné organizácie. Výrazná podpora sociálne znevýhodnených osôb, ktorá sa objavuje v oblasti ľudských práv môže súvisieť s jednou z úloh tretieho sektora - pomáhať pri obhajobe práv práve osobám, ktoré si právnu pomoc, resp. obhajobu svojich práv, nevedia zabezpečiť sami najmä z ekonomických dôvodov. Ak takáto osoba prepadne sieťou finančne dostupných právnych služieb, napr. Centra právnej pomoci, nezíska zastúpenie Slovenského národného strediska pre ľudské práva v antidiskriminačnom spore, či nemá nárok na odpustenie súdnych poplatkov alebo nárok na oslobodenie od úhrady nákladov advokáta ex-offo v trestnom konaní, tretí sektor je ďalšou z relevantných možností pomoci.

Skupina národnostných menšín je skupinou, v rámci ktorej pozorujeme štatisticky významne najväčší záujem ľudskoprávných organizácií v porovnaní s inými organizáciami.

Historicky to môže súvisieť so zdrojmi zo zahraničia, ktoré Slovensku poskytovali v tejto oblasti rôzne štátne a súkromné programy a nadácie zo zahraničia (USAID, OSF, Mott Foundation, nemecké Stiftungy), neskôr snaha o začlenenie SR do EÚ a vytvorenie aj domácich grantových podpôr (MS SR/MK SR), najmä s osobitnou podporou financovania kultúry, jazyka a vzdelávania národnostných menšín. Od roku 2018 potom aj prostredníctvom nového Fondu na podporu kultúry národnostných menšín. Ďalšími skupinami, ktorým sa organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít venujú štatisticky významne viac ako iné organizácie sú ohrozené rodiny, cudzinci, azylanti, žiadatelia o azyl a týrané osoby. To môže opäť súvisieť s osobitnou finančnou podporou organizácií venujúcich sa obetiam trestných činov podľa osobitného zákona z roku 2017.¹⁰² Rovnako to platí aj v prípade osobitného finančného mechanizmu podpory organizácií zameraných na migráciu a integráciu z osobitného európskeho Fondu pre azyl, migráciu a integráciu. Zároveň je potrebné v tomto smere pripomenúť migračnú krízu rokov 2015 až 2016, ktorá, ako sme uviedli už v úvode, viedla na Slovensku k zrodu viacerých občianskych iniciatív (napr. Výzva k ľudskosti).

Naznačenú univerzálnosť pôsobenia organizácií v oblasti ľudských práv a advokácie potvrdzujú aj zistenia v otázke zamerania prospešnosti organizácií. **Až 77,3 % organizácií sledovanej oblasti uviedlo, že cieľovou skupinou je široká verejnosť bez obmedzenia.** V porovnaní s ostatnými organizáciami je zameranie na širokú verejnosť v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít významne vyššie. Naopak, len 4,5% organizácií tejto oblasti uviedlo, že ich činnosť je zameraná iba pre členov organizácie. Aj tieto štatistické výsledky potvrdzujú výrazné naplnenie advokačnej (expresívnej) funkcie týchto organizácií.

¹⁰² Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý upravuje práva, ochranu a podporu obetí trestných činov, vzťahy medzi štátom a subjektmi poskytujúcimi pomoc obetiam a finančné odškodňovanie obetí násilných trestných činov.

C. Vývoj činnosti a aktivít

Výrazná väčšina organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít uvádza, že **počet subjektov cieľovej skupiny týchto organizácií za obdobie rokov 2016 až 2018 rastie** (69,2 %). Takéto vnímanie nárastu je štatisticky najvyššie v porovnaní s inými organizáciami. Žiadna organizácia neuviedla, že sa početnosť zmenšuje. Berúc do úvahy, že vnímaný rast sa v najväčšej miere týka skupiny bez špecifického zvýhodnenia, uvedené závery potvrdzujú v praxi vnímanú skutočnosť, že v spoločnosti rastie občianska angažovanosť v témach ľudských práv a advokácie záujmov. Tento vývoj čiastočne koreluje aj s výsledkami analýzy obdobia vzniku organizácií. Zo sledovanej vzorky, viac ako tretina organizácií (38,4 %) vznikla v druhej dekáde tohto storočia, pričom každá z predchádzajúcich dekád od vzniku republiky pokrývala necelú tretinu vzniku sledovaných organizácií. Vnímaný fakt, že v ostatnom období sa **v sektore advokácie záujmov výraznejšie angažujú neformálne zoskupenia, iniciatívy a platformy**, potvrdzujú zistenia výskumu o raste počtu cieľovej skupiny (primárne bez špecifického znevýhodnenia), no zároveň o niečo menšej dynamike vzniku nových organizácií. Aj vzhľadom na rôzne elektronické formy prejavu názoru, v súčasnosti už neplatí, že predpokladom spoločenskej angažovanosti a efektívneho dopadu iniciatív či platforiem je založenie novej entity či inštitucionalizácia.

Takmer polovica organizácií uvádza, že realizuje tie isté aktivity nepretržite od svojho vzniku, pričom sa ich charakter nezmenil (47,62 %). Uvedené môže preukazovať, že organizácie dobre poznajú metódy, techniky a aktivity, ktoré sú potrebné na dosahovanie úspešnej obhajoby záujmov a efektívnej zmeny v prípade potreby zlepšiť stav dodržiavania ľudských práv v krajine. Aj keď sa organizácie špecializovali na určité oblasti práv a slobôd, know-how o aktivitách potrebných na dosahovanie pozitívnych zmien prebrali aj nové organizácie. Osobitne to podľa nášho názoru platí v prípade organizácií, ktoré sa nezameriavajú len na jednu skupinu práv či poškodených osôb, ale venujú sa ľudským právam komplexne vnímajúc ich univerzalitu. Napriek relatívne vysokému podielu o nezmenenom charaktere aktivít, nejde v tomto prípade o štatisticky (viac či menej) významný rozdiel v porovnaní s inými organizáciami. Určitá časť organizácií (14,29 %) indikovala výkon aktivít s prestávkami, nepravidelne a nárazovo.

Takmer tretina organizácií uvádza, že realizuje aktivity s obmenami, podľa toho, aké témy sú práve aktuálne. **Žiadna organizácia však neuviedla, že by aktivity realizovala podľa typu projektov, ktoré organizácia získa účelovo na oprávnené typy aktivít.** Organizácie tak na jednej strane vedia prispôbiť aktivity aktuálnym ľudskoprávnym témam, no zároveň nemali záujem o financovanie, ktoré by vyžadovalo zmeniť doposiaľ vykonávané aktivity. Uvedené svedčí podľa nášho názoru aj o istej vyspelosti a stabilizácii organizácií (personál, ľudské zdroje, know-how, atď.). Samozrejme sa to týka primárne organizácií s viaczdrojovým financovaním, ktoré nie sú odkázané výlučne na projektové zdroje.

Na základe výsledkov výskumu možno zhodnotiť, že organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít sa v porovnaní s inými sektormi **významne viac venujú vyhodnocovaniu svojho vplyvu a prínosu**. Potvrdzujú to najmä tieto fakty:

- až 68,1 % organizácií uvádza, že systematicky vyhodnocujú prínos a vplyv svojich aktivít;
- takmer polovica organizácií (46,4 %) robí vyhodnotenie, len ak to vyžaduje donor/projekt;
- žiadna organizácia neuviedla, že by prínos nevyhodnocovala.

Uvedenie si potreby vyhodnocovať impakt aktivít organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít svedčí o ich profesionalizácii. Vyhodnocovanie je nevyhnutné pre identifikovanie silných i slabých miest činnosti, správne nastavenie ďalších aktivít, celkový manažment organizácie, vrátane personálnych i fundraisingových potrieb. Organizácie, ktoré

nemajú záujem na poctivom vyhodnotení prínosu aktivít, vykonávajú svoju činnosť pravdepodobne nesystematicky, náhodne, v závislosti od momentálnych možností financovania i momentálnej dostupnosti personálnej kapacity. Takýto prístup neumožní organizáciám rásť a byť trvalou súčasťou občianskej spoločnosti.

Aj v tomto smere je prítomný priestor na zlepšenie, nakoľko len malá časť organizácií, ktorá vyhodnocovanie vykonáva (13,6 %) využíva na tento účel overené zdroje a metodiky. Väčšina organizácií (54,5 %) má vlastné nástroje na vyhodnocovanie svojho impaktu. Je možné predpokladať, že dôvodom bude aj nedostatok personálnych či finančných zdrojov na kvalitné vyhodnocovanie. Ďalším dôvodom môže byť aj veľkosť organizácie. Osobitne v malých organizáciách, ktoré nie sú postavené na členskom princípe a ide skôr o zoskupenie niekoľkých odborníkov, môže byť kapacitne dostatočné realizovať hodnotenie vlastnými nástrojmi. Keďže je využívanie overených alebo všeobecných metodík významne menšie v porovnaní s inými organizáciami, bolo by vhodné poznať, v čom spočívajú rozdielne podmienky organizácií v oblasti ľudských práv odôvodňujúce tento rozdiel.

D. Územná pôsobnosť a spolupráca

Pokiaľ ide o **geografické rozloženie pôsobnosti organizácií**, viac ako tretina organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít pôsobí na celoslovenskej úrovni (34,6 %). Druhým najpočetnejším uvádzaným pôsobiskom organizácií je európska úroveň (19,3 %). Na tejto úrovni pôsobia tieto organizácie výrazne viac ako organizácie iných oblastí. Uvedené zistenia sú prirodzené, nakoľko obhajoba záujmov a advokácia v prospech ľudskoprávných tém je nevyhnutne spojená so snahou o zmenu verejných, najčastejšie celoštátnych politík a s účasťou na participatívnych procesoch rozhodovania o daných politikách na tejto úrovni. Keďže pravidlá právneho štátu, vymožitelnosti práv, ochrany ľudských práv a základných slobôd sú do značnej časti ovplyvňované medzinárodnými normami na európskej úrovni (najmä Rada Európy, Európska únia), ľudskoprávne a advokačné organizácie musia nevyhnutne aktivizovať svoje pôsobenie aj v týchto kontextoch. Z praxe je známa najmä spolupráca a sieťovanie medzi organizáciami z viacerých štátov, vzdelávanie a výmena príkladov dobrej praxe, no i priame odborné pôsobenie v prospech širšieho uplatnenia určitých tém, napr. konzultovaním a pripomienkovaním návrhov európskych politík alebo noriem, či predkladaním tzv. alternatívnych/tieňových správ o vývoji určitej agendy v krajine. Negatívne možno hodnotiť, že najmenej organizácií pôsobí na miestnej (obecnej či okresnej) úrovni (3,8 %). Aj v tomto prostredí je totiž nevyhnutné monitorovať a ovplyvňovať oblasti ako transparentnosť výkonu samosprávy, efektívne vynakladanie miestnych verejných rozpočtov či vymožitelnosť práva na miestnej úrovni. Je paradoxom, že na túto úroveň, ktorá je pre občiansku spoločnosť najbližšia a najviditeľnejšia, sa inštitucionalizovaná kontrola nezameriava. Čiastočne to môže súvisieť aj s tým, že kontrola na miestnej úrovni môže byť častejšie neformálna a môže stáť na aktívnych jednotlivcoch bez potreby sa formálne združovať. Je tiež potrebné spomenúť relatívne vysoký podiel neuvedených odpovedí (15,4 %). Berúc do úvahy, že v rámci odpovede mohla byť uvedená len jedna geografická oblasť pôsobenia, neuvedené odpovede môžu naznačovať, že organizácie v oblasti ľudských práv často nevedia/nemôžu jednoznačne určiť geografické vymedzenie svojho pôsobenia.

Identifikovaná nízka miera pôsobenia na miestnej úrovni (3,8 %) je v kontraste s **vysokou mierou spolupráce organizácií v oblasti ľudských práv a advokácie s obcami a miestnou samosprávou** (70 %) či s regionálnou/krajskou samosprávou (36,7 %). Keďže je medzi mierou pôsobenia na miestnej úrovni a mierou spolupráce tak výrazný rozdiel, je možné predpokladať, že spolupráca sa týka najrôznejších foriem získavania informácií, účasti na

výskumoch/prieskumoch, participácie na projektoch týkajúcich sa samospráv a iných druhov spolupráce, ktorá však nepredstavuje výkon činnosti daných mimovládnych organizácií. Práve s cieľom posilniť mieru pôsobenia a dosahovania výsledkov aj na miestnej úrovni, by bolo v budúcnosti vhodné identifikovať v rámci ďalšieho výskumu aj formy, oblasti, účel či iné detaily tak vysokej miery spolupráce s obcami.

V porovnaní s inými organizáciami, tie, pôsobiace v oblasti ľudských práv a advokácie, štatistiky významne viac spolupracujú s vysokými školami a univerzitami (78,9 %), medzinárodnými inštitúciami (65 %) a štátnou správou (70 %). Na tomto mieste je potrebné uviesť, že výskum zbieral údaje o spolupráci nezaloženej na finančných tokoch; ide o tzv. nefinančnú spoluprácu. **Vysoká miera spolupráce so štátnou správou súvisí s hlavnými cieľmi a metódami obhajoby záujmov.** Advokácia nevyhnutne vyžaduje realizáciu najrôznejších dostupných foriem spolupráce na zmene právnych predpisov, verejných politík či konkrétnych rozhodnutí.

V tomto smere je vysoká miera pôsobnosti organizácií na celoštátnej úrovni (34,6 %) i vysoká miera spolupráce so štátnou správou (70 % - z praxe predpokladáme, že najmä s ústrednými orgánmi štátnej správy) aj výsledkom zavedenia participatívnych postupov tvorby verejných politík.¹⁰³ Aj vplyvom zákona č. 400/2015 Z. z. o tvorbe právnych predpisov a o zbierke zákonov Slovenskej republiky a ďalších dokumentov vládnej úrovne sa inštitucionalizoval priestor a stanovili minimálne štandardy na využívanie potenciálu zástupcov občianskej spoločnosti pri tvorbe, implementácii i kontrole verejných politík. Prirodzene sa týchto možností chopili organizácie v oblasti ľudských práv a advokácie. Je výzvou do budúcnosti, aby participatívne mechanizmy neboli len formalistickým cvičením a dôsledne sa aplikovali nielen na celoštátnej úrovni, ale v istej forme sa obligatórne zaviedli aj na regionálnej a miestnej úrovni.

Už spomínaná **nízka miera pôsobenia týchto organizácií na miestnej úrovni** (3,8 %) podľa nášho názoru súvisí práve s neexistenciou jednotných zákonom stanovených postupov či mechanizmov zapájania verejnosti do rozhodovania. V niektorých samosprávach sporadicky sledovaná iniciatíva vziať zástupcov občanov do rozhodovania (napr. o participatívnych rozpočtoch, pravidlách transparentného verejného obstarávania, uzneseniach zastupiteľstiev či rozhodnutiach strategického charakteru) je závislá na konkrétnom vedení obce, mesta či vyššieho územného celku, a nie na zákonom zavedených mechanizmoch. V tomto smere je potrebné uvažovať o návrhoch, ktoré by od každej samosprávy (minimálne od každého mesta či vyššieho územného celku) žiadali pri zásadnejších typoch rozhodnutí umožniť verejnosti a jej zástupcom intenzívnejšie participovať na prijímaní rozhodnutí. Aj vzhľadom na objem finančných zdrojov, s ktorými samospráva hospodári, by nemal byť takýto postup výsadou, ale bežne dodržiavaným pravidlom.

Organizácie v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít sa **často formálne sieťujú v rámci domácich i medzinárodných sietí a platforiem** (35 % a 30 %). Táto forma partnerstiev umožňuje zintenzívniť a inštitucionalizovať spoluprácu s cieľom zdieľať skúsenosti, know-how a realizovať spoločné projekty. V porovnaní s inými organizáciami je pre ľudskoprávne

¹⁰³ Už v roku 2014 vláda SR prijala Pravidlá zapájania verejnosti do tvorby verejných politík (uznesenie vlády SR č. 645/2014), ktoré zaviedlo určité pravidlá na úrovni ústredných orgánov štátnej správy. Podstatné však bolo prijatie nového zákona č. 400/2015 Z. z. o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov Slovenskej republiky, v rámci ktorého bol presadený vznik nových inštitútov: tzv. predbežná informácia a tzv. správa o účasti verejnosti na tvorbe právneho predpisu. Následne boli pravidlá vypracovania týchto informácií podrobne rozpracované v Legislatívnych pravidlách vlády SR. Ich hlavným účelom je informovať verejnosť o pripravovaných právnych predpisoch a umožniť verejnosti aktívne vstupovať do ich tvorby a tým prispieť k zvyšovaniu participácie verejnosti na tvorbe verejných politík.

organizácie štatisticky významne vyššia spolupráca v rámci medzinárodnej formálnej siete a v rámci slovenskej neformálnej siete. V uvedenom sa zrkadlí univerzalita hodnotových základov ľudských práv, ktorá organizáciám umožňuje zdieľať rovnaké hodnoty. Len menšia časť organizácií zostáva mimo takejto formy spolupráce (20 %), pričom časť organizácií je priamo platformou partnerských organizácií (10 %). Aj vzhľadom na riziká ďalšieho vývoja v spoločnosti, uvedené v úvode tejto kapitoly, nedostatočné financovanie sektora a výrazné využívanie neplatených pracovníkov pri výkone odborných činností (viď nižšie), bude potrebné ešte vo väčšej miere podporovať realizáciu partnerstiev, nielen medzi mimovládnyimi organizáciami v sektore, no aj s akademickým sektorom či verejnou správou. Nejde tu však primárne o finančnú motiváciu, no hlavne je nevyhnutné upraviť právne prostredie, ktoré umožní efektívnejšie a flexibilnejšie spolupracovať v rôznych oblastiach, a prípadne aj integrovať výkon niektorých administratívnych/technických činností pre viaceré organizácie na jednom mieste. V tomto smere je vhodné do budúcnosti analyzovať, aké sú príčiny záujmu o spoluprácu a aké sú bariéry spolupráce a partnerstiev.

E. Činnosť platených a neplatených pracovníkov

Pri vyhodnocovaní záverov z časti výskumu týkajúceho sa výkonu činnosti platenými a neplatenými pracovníkmi je možné poukázať na štyri relatívne samostatné zistenia:

1. **Najviac osôb vykonávajúcich činnosť** pre organizácie pôsobiace v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít **pôsobí bez nároku na finančnú odmenu**. Tvoria takmer trojnásobok v porovnaní so zamestnancami, ktorí pôsobia na základe niektorého z pracovnoprávných vzťahov podľa Zákonníka práce. Uvedené platí aj napriek nasledovnému zisteniu.

2. V porovnaní s ostatnými organizáciami majú organizácie pôsobiace primárne v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít **svoju činnosť postavenú skôr na práci platených pracovníkov**. V porovnaní s ostatnými sektormi zabezpečujú tieto organizácie platenými pracovníkmi významne viac činnosti v oblasti vzdelávania, výskumu, publikačnej činnosti, lobovania, obhajobe záujmov, tvorbe legislatívy a koncepcií, účasti na verejnom rozhodovaní, ochrane spotrebiteľa, poskytovaní grantov, komunikácie s médiami, organizáciou podujatí, poskytovaní poradenstva, tlmočení a prekladaní, grafických prác a správe web stránok a sociálnych sietí. Platení pracovníci zabezpečujú najčastejšie vzdelávanie a lektorskú činnosť (57,7 %), organizáciu podujatí (46,2 %) a poskytovanie poradenstva a informácií (46,2 %). Uvedené svedčí jednoznačne o tom, že realizácia a technické zabezpečenie vzdelávacích aktivít sú profesionalizované. Keďže poradenstvo je často poskytované pravidelne a je podporované aj finančnými mechanizmami (napr. obeť trestných činov, spotrebiteľa, žiadatelia o azyl), táto činnosť nemôže byť založená na dostupnosti dobrovoľných kapacít. Napriek tomu je potrebné uviesť, že ani dostupná finančná podpora nepostačuje. Rovnaké alebo veľmi podobné hodnoty dosahuje aj výkon týchto činností neplatenými pracovníkmi (vzdelávanie 53,8 %, organizovanie podujatí 50%, poradenstvo 46,2 %), i keď nejde o ťažisko ich činnosti.

3. Pri pohľade v rámci sektora ľudských práv a advokácie sú aj **niektoré z odborných aktivít vykonávané primárne neplatenými pracovníkmi**. Konkrétne, napr. v nasledovných činnostiach sú prirodzene a nevyhnutne zapájaní viac aj neplatení pracovníci: samotná advokácia (obhajoba záujmov), pripomienkovanie a účasť na tvorbe legislatívy a koncepcií a účasť na verejnom rozhodovaní. Až 53,8% organizácií zabezpečuje podieľanie sa na tvorbe legislatívy a koncepčných dokumentov neplatenými pracovníkmi. Presne polovica organizácií (26,9 %) zabezpečuje túto činnosť platenými pracovníkmi. Obdobne je to aj v prípade samotnej obhajoby záujmov (61,5 % neplatenými a 30,8 % platenými pracovníkmi) a účasti na

verejnom rozhodovaní (50 % neplatenými a 34,6 % platenými pracovníkmi). **V rámci sektora tak pri týchto ťažiskových odborných aktivitách a participácii dominujú neplatené expertné kapacity.** Rovnako to platí aj v porovnaní s inými sektormi. Výsledky výskumu preukázali, že **organizácie v oblasti ľudských práv a advokácie štatisticky významne viac zabezpečujú vyššie uvedené tri odborné činnosti neplatenými pracovníkmi v porovnaní s organizáciami ostatných oblastí.**

Uvedené zistenie poukazuje podľa nášho názoru na vysokú úroveň odborných interných kapacít, ktorými sú zabezpečované odborné činnosti, i na vysoké nasadenie odborných kapacít a odhodlanie obhajovať záujmy, ktoré sú predmetom činnosti organizácií v oblasti ľudských práv aj v prípade, ak odborné činnosti nie sú honorované. Tieto závery, samozrejme, platia aj o vyššie uvedenom vzdelávaní, poradenstve a ďalších odborných činnostiach. Pre nastavenie vhodných stratégií práce s neplatenými pracovníkmi (členovia, dobrovoľníci, stážisti a pod.) by bolo vhodné do prípadných budúcich výskumných aktivít zaradiť aj zisťovanie príčin tak širokej miery ochoty pôsobiť odborne pre príslušné organizácie.

4. Je zaujímavým zistením, že **v porovnaní s inými organizáciami sa riadeniu platených pracovníkov v organizáciách v oblasti ľudských práv a advokácii významne viac venujú neplatení pracovníci.** Aj v rámci sektora je podiel činnosti neplatených osôb na tejto aktivite (38,5%) o niečo vyšší v porovnaní s platenými pracovníkmi (34,6 %). Potvrďuje sa tak pre niektoré organizácie (najmä tie medzinárodné) štandardné pravidlo zamedzenia konfliktu záujmov pri riadení organizácie a dosahovaní príjmov z jej činnosti. Výkon funkcie člena kolektívneho riadiaceho orgánu je v mnohých organizáciách viazaný na bezodplatný výkon práve z dôvodu odstránenia akejkoľvek motivácie týchto osôb byť svojím príjmom závislí na činnosti organizácie, činnosti platených zamestnancov, výkone fundraisingu a pod.

E. Prekážky činnosti

Výsledky výskumu za všetky organizácie, ktoré sa ho zúčastnili, ukazujú, že najzásadnejšou prekážkou výkonu činnosti je nedostatok finančných zdrojov. Výsledky za oblasť ľudských práv a advokačných aktivít sú v súlade s týmto zistením. Aj tu je **nedostatok financií najvýznamnejšou prekážkou.** Uvedené zistenie nie je prekvapujúce a je plne v súlade s praxou. Organizácie musia venovať značnú časť svojich administratívnych kapacít práve fundraisingu, príprave podkladov pre zapájanie sa do najrôznejších (domácich i zahraničných) grantových výziev a ich následnému vykazovaniu. V 34,6 % organizácií sektora sa tejto aktivite venujú platení pracovníci, no takmer dvojnásobok organizácií (61,5 %) uvádza, že sa fundraisingu, písaniu projektov a oslovovaniu darcov, venujú neplatení pracovníci. Výskum potvrdzuje negatívny vplyv na obsahovú náplň činnosti neziskových organizácií, ktoré sa následne nemôžu venovať vecnej stránke svojej činnosti. Tento fakt jasne preukazuje **vyššie uvádzanú mieru, v akej sa platení či neplatení pracovníci venujú fundraisingu na úkor odborných činností** (samotná obhajoba záujmov, pripomienkovanie a účasť na tvorbe legislatívy a koncepcií a účasť na verejnom rozhodovaní). V takomto nastavení je samotná existencia organizácií, nie to ešte rozvoj ich kapacít, dlhodobou neudržateľná. Výnimkou môžu byť organizácie, ktoré majú trvalú podporu zo strany súkromných donorov (prípadne jedného silného darcu) alebo od svojej „materskej“ zahraničnej organizácie, čo nie je prípad relevantnej časti slovenských organizácií v sektore.

V tomto smere je zrejmé, že si **vláda SR musí odpovedať na otázku, či a do akej miery uznáva význam a úlohy mimovládneho sektora, napr. pri vzdelávaní v oblasti tolerancie a ľudských práv, pri šírení osvety, predchádzania xenofóbií, rasizmu a iným formám netolerantných prejavov a politík, ktoré môžu byť v konečnom dôsledku zhubné pre demokraciu a právny**

štát. Ako sme už uviedli aj v úvode tejto časti, vláda SR prijala v roku 2015 **Celoštátnu stratégiu ochrany a podpory ľudských práv v SR**, ktorá je základným strategickým dokumentom v danej oblasti. Aj v dobe jej prípravy bolo jednou zo základných výziev štátu a vlády SR riešenie substantívnych podmienok existencie, životaschopnosti a využiteľného prínosu mimovládnych nezávislých organizácií. V dokumente sa štát pokúsil takúto odpoveď sformulovať, ale napriek tomu, že došlo k určitým zlepšeniam v oblasti podpory mechanizmov otvoreného vládnutia, **aj dnes je aktuálna potreba uskutočniť systémové opatrenia v rovine finančného a legislatívneho posilnenia mimovládnych organizácií.**

Oblasť ľudských práv a advokačných aktivít je prierezovou oblasťou pre mnohé ďalšie občianske aktivity a iniciatívy. Aj preto zrejme výsledky výskumu vykazujú **pri dosahovaní cieľov najvýznamnejšie prekážky spočívajúce v nedostatočnej spolupráci medzi MNO a verejným sektorom spomedzi všetkých sledovaných organizácií.** Uvedený nedostatok bol identifikovaný pri spolupráci so zamestnancami štátnej/verejnej správy, spolupráci štátnej správy a samosprávy navzájom i spolupráci medzi ministerstvami. Tieto výsledky potvrdzujú, že **ak chce štát a verejná správa v širšom slova zmysle prijímať rozhodnutia za aktívnej participácie verejnosti, musia byť vo vnútri verejnej správy implementované mechanizmy, ktoré túto spoluprácu podporujú, a zároveň aj vyžadujú.** Orgány verejnej moci (štátnej správy i samosprávy) na všetkých stupňoch potrebujú zlepšiť aj svoje vlastné vnútorné mechanizmy spolupráce. Inak povedané, je potrebné **odstrániť tzv. rezortizmus**, kedy nie je viditeľná jasná vôľa dosahovať výsledok v úzkej spolupráci so všetkými zainteresovanými orgánmi. Zároveň je ale potrebné aj naďalej posilňovať a vyžadovať dôslednú aplikáciu participatívnych mechanizmov navonok. To umožní pravidelnú i širšiu možnosť organizáciám neziskového sektora zapájať sa do diskusie a rozhodovania.

6.3.9 Odporúčania

- Je potrebné **zabezpečiť lepšie financovanie agendy ľudských práv a organizácií pôsobiacich v sektore.** Toto odporúčanie možno naviazať na realizáciu vládou schválenej Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv, resp. jednotlivých akčných plánov, ktoré boli alebo budú na jej implementáciu prijaté. Prostredníctvom realizácie jednotlivých priorít stratégie malo dôjsť k zlepšeniu financovania mimovládnych neziskových organizácií, vrátane vytvorenia medzirezortného programu, na ktorom by boli zúčastnené všetky rezorty podľa svojej pôsobnosti a efektívneho využívania fondov Európskej únie a iné finančné mechanizmy. Keďže k tomu nedošlo, **odporúčame zriadenie osobitného fondu na ochranu a podporu ľudských práv**, ktorý by mohol, napr. po vzore nezávislého Fondu na podporu umenia, rozhodovať o podpore projektov jednotlivých agend ľudských práv. Fond by mohol byť zároveň nezávislým od politických vplyvov, a zároveň previazaný na podporu jednotlivých akčných plánov a iných koncepčných dokumentov vlády. Uvedené systémové riešenie sa javí byť komplexnejšie v porovnaní s požiadavkou na navýšenie súčasných dotačných schém. Umožní sa tak investovanie dostupných zdrojov efektívnejšie a zrealizujú sa ambície dosahovania synergií v agendách.

- Keďže organizácie v sektore venujú značnú časť svojich kapacít vo väčšej miere fundraisingu a administratívnej činnosti, ako výkonu odborných činností, **odporúčame zabezpečiť technickú podporu správy eurofondov, vrátane nevyhnutného verejného obstarávania**, aby sa MNO mohli venovať svojim témam a aby neboli zavalené administratívou. Je vhodné uvažovať o vytvorení osobitnej podpornej jednotky, ktorá by

ideálne na jednom mieste (inštitucionálne, nie geograficky), nielen poskytla informácie, no aj reálne prevzala určitú časť administratívy pri realizácii projektov. Inšpiráciou môže byť mechanizmus EEA grantov alebo vytvorenie iného spôsobu, napr. osobitného útvaru pri CKO alebo inom príslušnom orgáne, ktorý by postupoval v súlade s pravidlami. Organizácie by tak boli odbremenené od aktivít, ktorých cieľom je neporušiť komplikované pravidlá dotačných schém a výziev.

S týmto odporúčaním súvisí aj potreba alokovania časti finančných zdrojov na administratívne kapacity organizácií (preplácanie miezd administratívy projektu je často minimálne alebo úplne vylúčené).

- Odporúča sa zabezpečiť systematickú finančnú podporu aktivitám v oblastiach ľudských práv, ktoré štát nezabezpečuje alebo zabezpečuje len marginálne a ktoré môžu byť prostredníctvom MNO vykonávané nezávisle. Podobne, ako sa štát podieľa na financovaní pomoci obetiam trestných činov či podpore spotrebiteľských organizácií, je potrebné uvažovať nad ďalšími oblasťami, v rámci ktorých môžu MNO plniť osobitnú úlohu. Štátu by tak dokázali efektívnejšie pomáhať v napĺňaní jeho ústavných i medzinárodných záväzkov v oblasti ľudských práv, ale i v širšej oblasti vymožitelnosti práva, právneho štátu, transparentnosti a prevencie korupcie.

- Je potrebné **posilniť kapacity a financovanie pravidelného výskumu aktuálnych i dlhodobopritomných ľudskoprávných problémov v národnom i regionálnom kontexte.** Tento výskum MNO ukázal, že mimovládne organizácie vykonávajú túto činnosť v rovnakej miere platenými i neplatenými pracovníkmi. Kapacity a ani zdroje MNO nie sú na pravidelný výskum dostatočné. Na tejto činnosti sa čiastočne podieľajú aj akademické pracoviská alebo nezávislé orgány ochrany práv a slobôd, ako napr. Verejný ochranca práv či Slovenské národné stredisko pre ľudské práva. Každý z týchto subjektov má osobitné uhly pohľadu na dané témy, mieru praktickej využiteľnosti výstupov i mieru, akou sa výstupy zameriavajú na komparáciu, formulovanie ideálneho stavu, vyhodnotenie a kontrolu doterajšej činnosti orgánov aplikácie práva. Z tohto pohľadu by bolo vhodné posilniť výskum každého zo spomenutých subjektov.

- Výskum potvrdil, že spolupráca orgánov verejnej moci navzájom, spolupráca štátnej správy a samosprávy a úroveň ich spolupráce s MNO sú prekážkou v dosahovaní cieľov organizácií pôsobiacich v oblasti ľudských práv a advokačnej činnosti. Je preto potrebné rozvíjať mechanizmy spolupráce MNO s verejnými inštitúciami ústrednej, regionálnej i miestnej úrovne. Viaceré participatívne mechanizmy formálne aj existujú, no miera ich pravidelného a dôsledného dodržiavania je z pohľadu praxe otázná. Dôvody a skutočná miera zapájania verejnosti do procesu tvorby verejných politík by bola vhodným predmetom ďalšieho výskumu. **Je nevyhnutné zaviesť tieto mechanizmy aj na úrovni Národnej rady Slovenskej republiky, kde v súčasnosti platí, že legislatívne návrhy poslancov či výborov môžu byť schválené bez akejkoľvek účasti alebo odbornej diskusie s verejnosťou.**

- Samostatnou témou mimo rámec tohto výskumu je nedostatočná spolupráca medzi orgánmi verejnej moci navzájom. Z praxe sa javí byť **nevyhnutné posilniť spoluprácu medzi exekutívnymi a odbornými, osobitne nezávislými inštitúciami verejnej moci, ako sú úrady Verejného ochranca práv, prokuratúry, NKÚ a pod. Exekutíva totiž nevytvára dostatočný priestor na uplatnenie ich odporúčaní smerujúcich k zlepšovaniu výkonu politík a ich vplyvu na ľudské práva, transparentnosť či verejné financie.** Následne je náročné aj pre MNO komunikovať význam určitých zmien smerom k výkonným orgánom, ak tie nekomunikujú s odbornými, kontrolnými či inšpekčnými orgánmi zriadenými zákonom. Mechanizmus dialógu a spolupráce je potrebné posilňovať tak, aby spolupráca nebola náhodná a závislá od konkrétnej osoby vo vedení ministerstiev či ostatných ústredných, ale i miestnych orgánov

štátnej správy. V tomto môže svoju rolu zohrávať, napr. aj jedna zo strešných platforiem vzájomného dialógu, ako je **Rada vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť**. Popri zachovaní tohto nastavenia spolupráce je vhodné uvažovať o celkovom posilnení odborného charakteru tejto, ale i iných platforiem spolupráce.

- S posilnenými mechanizmami spolupráce a využívaním odborného potenciálu MNO súvisí aj potreba financovania týchto mechanizmov. Výkon poradnej a konzultačnej funkcie MNO pôsobiacej v každom sektore je značne časovo a odborne náročný. Pokiaľ organizácie vykonávajú túto funkciu vo väčšej miere neplatenými pracovníkmi (ukázal výskum minimálne pri organizáciách v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít), je vhodné podporiť výkon tejto činnosti. **Odporúčame posilniť a technicky zabezpečiť účasť zástupcov MNO v participatívnych procesoch na celoštátnej i regionálnej úrovni, osobitne na rôznych pracovných skupinách/komisiách tvoriacich či monitorujúcich verejné politiky, právne predpisy i zásadné rozhodnutia.** Technické zabezpečenie tvorí najmä náhrada cestovných výdavkov a preplatenie vynaloženého času. V tomto smere môže štát vhodne nastaveným financovaním podporiť kapacity organizácií a dosiahnuť kvalitné konzultačné výstupy aj zo strany mimovládneho neziskového sektora v každej oblasti spolupráce, nielen ľudských práv.

- Odporúčame, aby mala podpora dosahovania cieľov organizácií v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít aj strategickú formu, t.j. aby bola **agenda ľudských práv určená ako prierezová téma všetkých verejných politík**. Prijímanie zákonov a ostatných právnych noriem by mala byť podrobená systematickému skúmaniu ich dopadu na ľudské práva z hľadiska medzinárodných odporúčaní, odporúčaní vnútroštátnych orgánov (napr. Verejný ochranca práv), judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva (minimálne voči Slovenskej republike). Doposiaľ nie je vytvorená analytická kapacita pri žiadnom ústrednom orgáne štátnej správy, ktorá by vykonávala takýto „screening“ navrhovanej legislatívy. Prípadné nepremietnutie odporúčaní vo forme vnútroštátnych vykonávacích alebo legislatívnych aktov musí byť jasne zdôvodnené. Obdobný princíp sa už uplatňuje pri ekonomických a environmentálnych dopadoch.

6.3.10 Literatúra a zdroje

11. a 12. periodická správa MZVaEZ SR k Medzinárodnému dohovoru odstraňovaní všetkých foriem diskriminácie:

<https://www.mzv.sk/documents/10182/2452374/010+Jeden%C3%A1sta+a+dvan%C3%A1sta+periodick%C3%A1+spr%C3%A1va+Slovenskej+republiky+k+Medzin%C3%A1rodn%C3%A9+mu+dohovoru+o+odstr%C3%A1nen%C3%AD+v%C5%A1etk%C3%BDch+foriem+rasovej+diskrimin%C3%A1cie>

Z. Čáčová - P. Lenčo: Ľudské práva vo výchove a vzdelávaní: aktuálny stav, výzvy a inšpirácie (Nadácia otvorenej spoločnosti, 2016)

J. Rizman: Občiansky sektor a sociálne médiá (Human Forum, prezentácia Via Iuris, 5.2. 2019, Banská Bystrica)

Všetky ďalšie zdroje uvedené v poznámkach(citáciách):

[1] Disidenti a ďalší dovtedy prenasledovaní jednotlivci vytvorili nezávislé pozorovacie skupiny, organizovali listové kampane a spoločenské hnutia, ktorých veľkosť, vytrvalosť a rozmanitosť

nemali v regióne krajín Varšavskej zmluvy obdobu. THOMAS, D.C.: Helsinský efekt: mezinárodní zásady, lidská práva a zánik komunismu, Praha: Academia, 2007, s. 286).

[2] Zápas o dodržiavanie ľudských práv a čoraz otvorenejšia prezentácia vlastných názorov mali stúpajúcu tendenciu. Iniciatívy disidentov, ktoré sa zdali mnohým ľuďom v 70. rokoch nerealizovateľné, sa stávali skutočnosťou. KMEŤ, N.: Dissent a ľudské práva. Studia Politica Slovaca, Vol. 1, no. 1 (2008), p. 5-20, s. 18.

[3] ARBE, S. (ed.): 10 KAPITOL o vývoji a občianskej spoločnosti na Slovensku, Bratislava: PDCS, o.z., 2012, s. 27.

[4] Tamtiež, s. 34 až 37.

[5] State of Democracy, Human Rights and the Rule of Law: Role of Institutions, Threats to Institutions; Report by the Secretary General of the Council of Europe, Council of Europe, May 2018.

[6] <https://www.mzv.sk/zahranicna-politika/ludske-prava-dolezite-dokumenty-a-ludskopravne-organy>

[7] Napr. Občiansky zákonník, Obchodný zákonník, Zákonník práce, Trestný zákon, Trestný poriadok, Civilný sporový poriadok, antidiskriminačný zákon, zákon o združovaní občanov, zákon o zhromažďovaní práve, zákon o politických stranách, zákon o podmienkach výkonu volebného práva, zákon o sociálnom poistení, zákon o zdravotnej starostlivosti, zákon o petičnom práve, zákon o vyvlastňovaní pozemkov, zákon o autorskom práve, zákon o slobode náboženskej viery, zákon o výkone trestu odňatia slobody, zákon o výchove a vzdelávaní atď.

[8] Napr. zákon o obetiach trestných činov, zákon o poskytovaní právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi, zákon o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov

[9] Uznesenie vlády SR č. 71/2005 (<https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/11579/1>). Stratégia určuje viac i menej konkrétne priority a úlohy v oblasti práv osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám, práv starších osôb, osôb so zdravotným postihnutím, práv žien, detí, LGBTI osôb, osôb žijúcich na hranici chudoby, práv migrantom, v oblasti rodovej rovnosti, vzdelávania a výchovy k ľudským právam, predchádzania rasizmu, posilnenia neziskového sektora a mechanizmov participácie

[10] Napr. Celoštátna stratégia rodovej rovnosti a Akčný plán rodovej rovnosti na roky 2014-2019 (<https://www.gender.gov.sk/wp-content/uploads/2015/05/Akcny-plan-RR.pdf>),

Národný akčný plán na elimináciu a prevenciu násilia na ženách na roky 2014-2019

(https://www.gender.gov.sk/wp-content/uploads/2012/06/NAP_nasilie_print.pdf),

Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015-2019 (<https://www.minv.sk/?VRAX>), Stratégia SR pre integráciu Rómov do roku 2020 (<https://www.minv.sk/?strategia-pre-integraciju-romov-do-roku-2020>)

[11] Celoštátna stratégia ochrany a podpory ľudských práv v SR, s. 2.

[12] Napr. Opčný protokol k Medzinárodnému paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (v roku 2012), Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených

konfliktoch (v roku 2009) i o procedúre oznámení (v roku 2013), Opčný protokol k Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím (v roku 2010), Medzinárodný dohovor o ochrane všetkých osôb pred nedobrovoľným zmiznutím (v roku 2014), Dohovor o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním (v roku 2016), Protokol č. 16 (v roku 2019) k Európskemu dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd

[13] https://www.nrsr.sk/web/Static/sk-SK/NRSR/Doc/v_uznesenie_1409_20190329.pdf

- [14] Napr. The 2019 EU Justice Scoreboard, European Commission, COM(2019)198/2 (https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/eu-justice-scoreboard_en)
- [15] Zákon č. 302/2016 Z. z. o poskytovaní dotácií v pôsobnosti Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Dotacie/Dot%C3%A1cie-na-podporu-%C4%BEudskych-pr%C3%A1v.aspx>
- [16] Zákon č. 544/2010 Z. z. o dotáciách v pôsobnosti Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov
- [17] Zákon č. 434/2010 Z. z. o poskytovaní dotácií v pôsobnosti Ministerstva kultúry Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov
- [18] Zákon č. 138/2017 Z. z. o Fonde na podporu kultúry národnostných menšín a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
- [19] <http://www.eeagrants.sk/zakladne-informacie/zakladne-dokumenty/>
- [20] <http://www.reformuj.sk/>
- [21] <https://acfslovakia.sk/o-programe/>
- [22] <http://www.eeango.sk/index.html>
- [23] <https://www.financnasprava.sk/sk/elektronicke-sluzby/verejne-sluzby/zoznamy/zoznam-prijimatelov-dane>
- [24] <https://www.nadaciapontis.sk/novinky/vieme-na-co-najcastejsie-prispievaju-firmy-na-slovensku/>
- [25] Zákon č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov
- [26] <https://www.radavladylp.gov.sk/>
- [27] http://www.minv.sk/?ros_rvmno
- [28] <https://www.employment.gov.sk/sk/ministerstvo/rada-vlady-sr-prava-seniorov/>
- [29] <http://www.vop.gov.sk/uvodna-stranka>
- [30] Od 1.1. 2005 jeho náklady pokrýva kapitola Všeobecná pokladničná správa, ktorej správcom je MF SR
- [31] Napr. návrh na rozšírenie pôsobnosti VOP na všetky práva a slobody FO a PO, čo by priblížilo ochranu osôb pred „maladministráciou“ (zlou správou) praxi v krajinách EÚ alebo návrh na požiadavku právnického vzdelania ako podmienku zvoliteľnosti kandidáta za VOP. NR SR doposiaľ neprerokovala mimoriadnu správu VOP k policajnej razii v Moldave nad Bodvou z roku 2013 (<https://www.vop.gov.sk/pr-pad-policajnej-razie-v-moldave-nad-bodvou-neprestaneme-sledova>).
- [32] <https://komisarpredeti.sk/>
- [33] <https://www.komisarprezdravotnepostihnutych.sk/Domov>
- [34] <https://ekonomika.sme.sk/c/22150049/statisticky-urad-chudoba-ohrozuje-stovky-tisic-ludi-na-slovensku.html>
- [35] <http://www.centrumpravnejpomoci.sk/>
- [36] Ostatný návrh zákona, ktorý mal zmeniť určité prvky vo voľbe riaditeľa a členov Správnej rady strediska a v činnosti strediska, nebol schválený na rokovaní NR SR v júny 2019. Bližšie pozri <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=7104>.
- [37] Napr. právo na priaznivé životné prostredie, na prírodné zdroje, na prístup ku kultúrnemu dedičstvu, na hospodársky rozvoj, práva národnostných a etnických menšín
- [38] Či už ide o menšiny (národnostné, etnické, sexuálne alebo LGBTI osoby), etnický, sociálne či inak marginalizované komunity, osoby obmedzené na osobnej slobode, deti a mládež,

seniorov, ženy a rodovú rovnosť, obeť trestných činov, whistleblowerov, zdravotne hendikepované osoby, cudzincov žijúcich na území SR, migrantov v širšom slova zmysle, atď.

[39] Napr. len v prípade podpory národnostných menšín ide o pestrú paletu organizácií. Napr. vo vzťahu k maďarskej menšine (Maďarský spoločenský a kultúrny zväz na Slovensku - CSEMADOK, Fórum inštitút pre výskum menšín, Fórum centrum pre regionálny Rozvoj, Maďarský osvetový inštitút na Slovensku, n.o. Spoločnosť maďarských spisovateľov na Slovensku, Zväz maďarských pedagógov na Slovensku a iné), rómskej menšine (eduRoma, Rómske advokačné a výskumné stredisko, Roma Media – ROMED, Rómska platforma, In Minorita, Kultúrne Združenie Rómov na Slovensku, OZ Nová cesta, Quo Vadis a iné), rusínskej menšine (Rusínska obroda na Slovensku, Akadémia rusínskej kultúry v Slovenskej republike, Klub Rusínov Slovenska, Molody Rusyny, Spoločnosť Andyho Warhola, Spolok Rusínov Spiša) a ďalších

(viď napr. <https://www.narodnostnemensiny.gov.sk//informacie-o-nm/>)

[40] V abecednom poradí sú to najmä: Aliancia Fair Play, Aliancia za rodinu, Amnesty International Slovensko, Biela vrana, Centrum pre výskum etnicity a kultúry, ETP Slovensko, Greenpeace, Helsinský výbor pre ľudské práva na Slovensku, Inakosť, Konferencia biskupov Slovenska, Ľudia proti rasizmu, Možnosť voľby, Fórum života, Liga za ľudské práva, Nadácia M. Šimečku, Nadácia Zastavme korupciu, GLOBSEC, NOS/OSF, Občan, demokracia a zodpovednosť, Poradňa pre občianske a ľudské práva, Slovenská nadácia pre UNICEF, Slovenský ochranársky zväz, Transparency International, Via Iuris, VLK, Za slušné Slovensko...

[41] Ide napr. o ľudovú mládež, ktorá sama seba označuje ako „nacionalistické občianske združenie“, ktorého ciele priamo nadväzujú na politickú stranu „Kotleba - Ľudová strana Naše Slovensko“. Bližšie pozri <http://www.naseslovensko.net/cinnost/novy-projekt-ludova-mladez-ako-hradza-proti-vlne-upadku/>

[42] <https://www.vlada.gov.sk//3-1-ochrana-a-podpora-ludskych-prav/>

[43] <https://www.teraz.sk/slovensko/dala-zelenu-celostatnej-strategii-ludske/121156-clanok.html>

[44] <https://www.omeiach.com/tlac/item/7302-vyzva-k-ludskosti-nenechajme-ludi-trpiet-a-umierat-pred-nasim-prahom>

[45] <https://viaiuris.sk/aktuality/spustame-kampan-strngam-za-zmenu/>

[46] <https://www.etrend.sk/trend-archiv/rok-2016/cislo-1/v-skolstve-prezije-len-optimista.html>

[47] <http://hrameovela.sk/>

[48] <https://somza.to/>

[49] <http://www.teraz.sk/slovensko/prezident-kiska-vymenoval-za-premiera-p/315226-clanok.html>

[50] <https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/495719-utecenci-ano-migranti-nie-slovensko-o-druhom-pakte-nehlasuje/>

[51] Napr. Komisarčka Rady Európy pre ľudské práva dňa 26.11.2019 adresovala predstaviteľom NR SR list, ktorým vyzýva poslancov a poslankyne, aby odmietli akékoľvek sprísňovanie prístupu k bezpečným interrupciám a obmedzovanie reprodukčných práv žien (<https://www.coe.int/en/web/commissioner/country-monitoring/slovak-republic>).

[52] <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/23865/1>

[53] <https://www.poradna-prava.sk/sk/dokumenty/telo-i-dusa-nasilne-sterilizacie-a-dalsie-utoky-na-reprodukcnu-slobodu-romov-na-slovensku/>

[54]

https://www.vop.gov.sk/files/Stanovisko_%20VOP_2018_Odskodnenie_obeti_protipravnej_sterilizacie_fin.pdf

[55] hedviga.fair-play.sk/chronologia/

[56] https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=090000168063ce59

[57] <http://policajnarazia.sk>

[58] http://www.cpf.sk/files/files/VV%20PANET_Financovanie_NS_89.pdf

[59]

<http://www.cpf.sk/files/files/Study%20Report%20on%20Sustainability%20of%20HRAW%20NGOs.pdf>, s. 136

Zdroje údajov z výskumu národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti

6.4 Všeobecne prospešná oblasť: Zdravie

Autori: Tomáš Szalay, Radoslav Herda, Mária Lévyová, Helena Valčeková

6.4.1 Úvod

Všeobecne prospešná oblasť neziskového sektora v oblasti zdravia sa úzko prelína so štandardným inštitucionálnym rámcom rezortu a dopĺňa aktivity, ktoré nie je štát z rôznych dôvodov schopný alebo ochotný pokrývať.

Ide, predovšetkým, o patientske organizácie, ktorých agenda môže siahať od svojpomoci, zdravotného, sociálneho, právneho, psychologického či duchovného poradenstva, vzdelávania, osvety, terénnej činnosti, streetworku a pod., až po partnerské a „propacientsky“ orientované lobistické aktivity v oblasti legislatívy, komunikácie či fundraisingu. Zdravotníctvo môže byť jedinou hlavnou, ako i vedľajšou témou v agende MNO. Vzhľadom na zameranie je v aktivitách týchto organizácií často veľké prepojenie s oblasťou spadajúcou pod rezort sociálnych vecí. Ďalej do tohto sektora patria občianske „policy“ inštitúty, ktoré prinášajú do verejnej diskusie analýzy, pripomienky, návrhy k zdravotnej politike a súvisiacim oblastiam.

Štát sa v zdravotníctve do veľkej miery spolieha na mimovládny sektor a v strategických dokumentoch predpokladá, že časť potrieb občanov pokryje práve on.

Spracovávané údaje a tabuľky sú zo zdrojov výskumu národného projektu Kvalitnejšie verejná politika prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti.

6.4.2 Strategické dokumenty a právna úprava

Národný onkologický program 2018 – 2020 deklaruje ambíciu zapájať dobrovoľníkov a patientske organizácie, aby vzdelávali pacientov s nádorovým ochorením a ich blízkych o dôležitosť včasného informovaného rozhodovania, vrátane možných dlhodobých a neskorých účinkov z oneskorenia, ako aj samotnej protinádorovej liečby. Spoluprácou s patientskymi a charitatívnymi organizáciami plánuje vytvoriť včasný doplnkový podporný systém sprevádzania rodín s pacientami s onkologickou liečbou. Poradenstvo a podpora týchto organizácií má pomôcť pacientom v reintegrácii do spoločnosti.

Národná protidrogová stratégia Slovenskej republiky na obdobie rokov 2013 – 2020 počíta s tým, že jej ciele sa dajú efektívne dosiahnuť s využitím existujúcich nástrojov a inštitúcií, vrátane MNO.

Národný program rozvoja starostlivosti o pacientov so zriedkavými chorobami v Slovenskej republike na obdobie rokov 2016 – 2020 začlenil do rozhodovania Slovenskú alianciu zriedkavých chorôb, strešnú organizáciu pre patientske organizácie zamerané na zriedkavé choroby. Jednou z priorít národného programu je podpora a posilnenie patientskych organizácií pre zriedkavé ochorenia s cieľom zabezpečiť starostlivosť o kvalitu života a sociálne začlenenie pacientov s týmito ochoreniami.

Národný plán kontroly infekčných ochorení v Slovenskej republike – strategický plán na roky 2018 – 2020 podporuje spoluprácu s MNO pre zabezpečenie prepojenia sociálnozdravotnej problematiky pri starostlivosti o sociálne vylúčenú populáciu a prípadne marginalizované komunity, ktoré sú v potenciálne vyššom riziku vývoja, udržiavania a prenosu infekčných ochorení.

Pacientske organizácie sú v posledných rokoch zapájané do rozhodovacích procesov. Majú svojich zástupcov v komisiách ministerstva zdravotníctva, napr. etická komisia, komisia pre tvorbu, implementáciu, revíziu štandardných diagnostických postupov a štandardných terapeutických postupov, komisia pre výkon prevencie. *Zástupcovia pacientov majú možnosť zúčastniť sa, ak o to požiadajú, ako pozorovatelia v kategorizačných komisiách ministerstva zdravotníctva (pre lieky, zdravotnícke pomôcky a dietetické potraviny).*

Strategický rámec starostlivosti o zdravie pre roky 2014 – 2030 predpokladá, že MNO budú v monitorovacej komisii, ktorá bude každoročne sledovať dosiahnutý pokrok na úrovni strategického rámca, najmä formou aktualizácie dosiahnutých hodnôt vybraných ukazovateľov a formou informácie o stave plnenia stratégií/nástrojov na uskutočnenie zmien. K tomu však nikdy nedošlo. Napísanie tejto stratégie bolo jednou z podmienok čerpania eurofondov v zdravotníctve, dokument zostal formalitou.

Napriek ambícii rezortu sa zatiaľ nepodarilo vytvoriť naozajstnú stratégiu podpory zdravia a rozvoja zdravotníctva. Ani najvýznamnejší návrh reformy posledných rokov – stratifikácia nemocníc – nebol politicky úspešný.

6.4.3 Finančná podpora, možnosti financovania

Vo sfére verejných zdrojov je pre oblasť financovania zdravotníckych MNO účinný zákon č. 525/2010 Z. z. o poskytovaní dotácií v pôsobnosti Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky. Každoročne sa takto prerozdedia 2 až 3 milióny eur. Dotácie sa zameriavajú najmä na výskum a vývoj v medicíne. Ak sa z nich podporuje implementácia národných programov, v čerpaní bývajú okrajovo úspešné aj MNO. Najviac dotácií čerpajú na preventívne protidrogové aktivity (resocializácia, linka pomoci, harm reduction, dokumentárne filmy) a na podporu duševného zdravia (linka pomoci pre deti a mládež, psychohygiena, krízová intervencia či dištančné poradenstvo).

Dotácie od samospráv ako ďalší zdroj financovania sú skôr sporadickou aktivitou. Samosprávne kraje vo svojich dotačných schémach so zdravotníctvom nepočítajú, a len výnimočne podporia aktivitu súvisiacu s pacientami alebo zdravotne postihnutými osobami. Podobne sú zriedkavé dotácie od samospráv. Účasť MNO na riešení projektov podporených z fondov Európskej únie je podobne zriedkavá, prípadne si vyžadujú také finančné, personálne a odborné krytie, na ktoré pacientske organizácie nemajú zdroje či dobrovoľnícke kapacity. Nové možnosti využitia financií priniesol operačný program Efektívna verejná správa podporená európskym sociálnym fondom a bola pripravená pre MNO.

Bremeno financovania MNO tak znáša súkromný sektor, členovia a dobrovoľníci. Nejestvuje prehľad o daroch, dotáciách, grantoch či vyzbieraných členských príspevkoch. Organizácie (až na veľmi zriedkavé výnimky) nezverejňujú svoje hospodárske výsledky ani zdroje financovania, zákon im to jednoznačne neukladá.

Jediný relevantný zdroj financovania, ktorý je dobre zmapovaný, sú príjmy z daňovej asignácie (tzv. 2 % z dane). V roku 2019 bolo medzi vyše 15 000 MNO prerozdelených 73 miliónov eur.

Z týchto dát je ťažké odlíšiť, koľko prostriedkov bolo poukázaných na MNO pôsobiace v zdravotníctve.

Spôsoby financovania MNO a ich spôsobilosť prijímať zdroje z daňovej asignácie, dary či granty z nich robia zaujímavý nástroj na dofinancovanie poskytovateľov zdravotnej starostlivosti. Pomáhajú financovať poskytovanú starostlivosť nad rámec verejného zdravotného poistenia. Sponzorujú rozvoj pracovísk, vzdelávanie personálu, nákup odbornej literatúry, vybavenie prístrojovou alebo výpočtovou technikou, nábytkom a pod. Často sú to subjekty účelovo založené na tento účel, ktoré nevyvíjajú iný typ činnosti. Vznikajú najmä popri oddeleniach alebo klinikách ako neinvestičný fond alebo občianske združenie; nadácie sú zriedkavejšou právnou formou.

Hoci sú tieto účelové MNO typické pre ústavné zdravotnícke zariadenia, aj ambulanti poskytovatelia vedia využiť potenciál tohto nástroja. Príkladom je *Nadácia preventívnej medicíny SANUS*, ktorá slúži lekárom združeným v Asociácii súkromných lekárov Slovenskej republiky. Nadácia finančne a materiálne podporuje súkromných lekárov, svojich členov a ich zdravotnícke zariadenia. Z daňovej asignácie získala v roku 2019 takmer štvrt milióna eur a patrí tak do prvej päťdesiatky najväčších príjemcov z daňovej asignácie.

Iným vypuklým príkladom nevhodného využitia MNO na dofinancovanie zdravotnej starostlivosti je piešťanská *Nadácia ADELI*. V roku 2019 získala prostredníctvom daňovej asignácie vyše 1,2 milióna eur; z tohto pohľadu bola štvrtou najúspešnejšou MNO na Slovensku. Táto suma je spárovaná s konkrétnymi darcami-pacientmi, ktorí ju využívajú na zníženie úhrady za poskytnutú zdravotnú starostlivosť v ADELI Medical Center. Podobný model fungovania má *Asociácia pomoci postihnutým – APPA*, ktorá bola v roku 2019 šiestou najúspešnejšou MNO pri získavaní zdrojov z daňovej asignácie (získala vyše 1 milión eur). Asociácia používa získané prostriedky na úhradu zdravotníckych pomôcok, operácií, rehabilitácií či bezbariérových úprav pre konkrétnych pacientov, ktorých si daňové subjekty stanovujú pri asignácii.

6.4.4 Kľúčoví aktéri v oblasti

Na Slovensku je evidovaných približne 200 aktívnych patientskych združení; presný počet nie je známy, keďže nie sú centrálné registrované a majú rôznu právnú formu. Náplň ich práce sa odlišuje, ale venujú sa aspoň niektorým z nasledujúcich činností:

- poradenstvo vo vzťahu k danej chorobe a podporné skupiny,
- sociálnoprávne poradenstvo orientované na konkrétne ochorenie,
- psychologická a sociálna starostlivosť zameraná na pacienta, ale i jeho rodinu,
- podpora spolupráce medzi lekárom, resp. poskytovateľom a pacientom,
- zbierková činnosť na príspevky na pomôcky, ktoré štát nehradí v plnej výške alebo vôbec,
- asistenčné služby,
- „streetwork“,
- chránené dielne, relaxačné a rekondičné pobyty, výlety,
- prednášky, vzdelávacie a osvetové akcie,
- publikačná činnosť,
- medializácia problematiky,
- legislatívna aktivita (pripomienkovanie),
- spolupráca s ďalšími „stakeholdermi“,

- o činnosť v medzinárodných organizáciách.

Niektoré patientske organizácie majú takmer 30-ročnú históriu, vybudované okresné či regionálne pobočky, prípadne aj európske zastúpenie (napr. Slovenský zväz sclerosis multiplex, Liga proti reumatizmu na Slovensku, Slovak Crohn Club, Slovenské hemofilické združenie). Väčšinou však ide o organizácie s obmedzenými personálnymi a finančnými kapacitami. Pre tieto organizácie je vhodná spolupráca so strešnými patientskymi združeniami, ktoré im poskytujú podporu, „know-how“, vzdelávanie v oblasti legislatívy, ekonomiky a liečby, hľadanie riešení problematiky patientskych organizácií i prístup k rozhodovacím procesom.

Slovenský zväz zdravotne postihnutých (SZZP) je dobrovoľným občianskym združením zdravotne postihnutých občanov. Vznikol v roku 1990. V súčasnosti má okolo 42 000 členov.

Slovenská humanitná rada (SHR) pôsobí na Slovensku od roku 1990 a v súčasnosti združuje 168 dobrovoľníckych neziskových organizácií na území celej republiky, ktoré podporuje v legislatívnom procese pri obhajovaní a presadzovaní práv zdravotne postihnutých a sociálne odkázaných občanov a rozvoji partnerskej spolupráce s orgánmi štátnej správy a samosprávy.

Asociácia na ochranu práv pacientov (AOPP) je občianske združenie, ktoré je najväčšou strešnou patientskou organizáciou. Vznikla v roku 2001. Činnosť AOPP sa odvíja od *Charty práv pacientov*, ktorá bola Vládou SR schválená v r. 2001. Poslaním AOPP je chrániť práva, obhajovať a presadzovať záujmy pacientov, zdravotne postihnutých a sociálne znevýhodnených všetkých osôb, a to v oblasti sociálnej, zdravotnej, vzdelávacej, kultúrnej a spoločenskej. Okrem zdravotníckeho, sociálneho a právneho poradenstva sa AOPP aktívne podieľa na tvorbe legislatívy a reprezentuje slovenské patientske organizácie v *Európskom patientskom fóre* a v *Medzinárodnej aliancii patientskych organizácií*. AOPP je členom *Rady vlády pre neziskové organizácie* a *Výboru pre osoby so zdravotným postihnutím*. Má 49 členov (2019).

Slovenská asociácia zriedkavých chorôb (SAZCH) vznikla v roku 2011. Združuje patientske organizácie zastupujúce pacientov so zriedkavými chorobami a jednotlivých pacientov, ktorí trpia niektorým zo zriedkavých ochorení. Vznikla v roku 2011. Aj vďaka aktivitám SAZCH sa podarilo presadiť *Národnú stratégiu rozvoja zdravotnej starostlivosti pre pacientov so zriedkavými chorobami na roky 2012 - 2013* a *Národný program rozvoja zdravotnej starostlivosti pre pacientov so zriedkavými chorobami na roky 2016 - 2020*. Ako národná zastrešujúca organizácia je SAZCH členom európskej platformy *EURORDIS*. Má 21 členov (2019).

Občianske združenie **Slovenský pacient** organizovalo prvé celoslovenské konferencie patientskych organizácií. Prostredníctvom printových médií a webových stránok zvyšuje zdravotnú gramotnosť pacientov. Venuje sa kognitívno-behaviorálnym teóriám, ich poznatky využíva pri vzdelávaní pacientov a v tíme štandardných preventívnych, diagnostických a terapeutických postupov na MZ SR pri vytváraní odporúčaní pre pacientov.

V prieskume, ktorý si nechal urobiť *Slovenský pacient* v agentúre *2muse* v júni 2019, sú najčastejšie spontánne menovanými organizáciami, ktoré sa venujú zlepšeniu situácie a kvality života chorých či edukácii v oblasti zdravia, *Dobrý Anjel* a *Liga proti rakovine*, ktoré uvádza aspoň pätina ľudí. Nasledujú *Červený nos*, *Biela pastelka* a *Plamienok*.

Medzi najvýznamnejšie „think tanky“ a „policy“ inštitúty v zdravotníctve patria *Stredo európsky inštitút pre zdravotnú politiku – Health Policy Institute*, *Inštitút pre ekonomické a sociálne reformy – INEKO*, *Inštitút ekonomických a spoločenských analýz – INESS*. Tieto

organizácie pôsobia ako protiváha názoru vládnych analytikov, ktorí pôsobia na Inštitúte zdravotnej politiky pri ministerstve zdravotníctva.

Okrem jedenástich profesijných komôr, ktoré sú definované v zákone č. 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov môžeme medzi MNO v zdravotníctve zaradiť aj stavovské organizácie a záujmové združenia jednotlivých hráčov v sektore. Príkladom je *Asociácia nemocníc Slovenska, Asociácia štátnych nemocníc, Asociácia inovatívneho farmaceutického priemyslu, Asociácia generických výrobcov liečiv GENAS, Asociácia dodávateľov liekov a zdravotníckych pomôcok, Asociácia prevádzkovateľov sieťových lekární na Slovensku, Zväz ambulantných poskytovateľov, Asociácia laboratórií, Asociácia záchranej zdravotnej služby, Asociácia zdravotných poisťovní* a pod. Sú to profesionalizované telesá presadzujúce agendu spoločnú pre združených členov, ktorí na trhu pôsobia ako konkurenti. Financované sú predovšetkým z členských príspevkov.

Mnohé odborné lekárske organizácie majú formu občianskych združení. Ako príklad môžeme uviesť občianske združenia pôsobiace v oblasti všeobecného lekárstva – *Slovenská spoločnosť všeobecného praktického lekárstva, Spoločnosť všeobecných lekárov Slovenska* alebo *Združenie všeobecných lekárov pre dospelých Slovenskej republiky*.

Podmienky vzniku a právneho postavenia občianskych združení upravuje zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov v znení neskorších predpisov. V evidencii občianskych združení Ministerstvo vnútra SR uvádza vyše 3 000 subjektov, ktoré ako oblasť činnosti uvádzajú zdravotníctvo a jeho rozvoj, duševné či telesné postihnutie, boj proti závislostiam, medicínske profesijné aktivity, patientske témy či záchranárstvo. Nie všetky z týchto združení sú aktívne, väčšina z nich nepatrila v roku 2018 k príjemcom zdrojov z daňovej asignácie. Len menej než tretine týchto združení daňovníci poukázali časť svojich daní vo výške 7 miliónov eur.

Zákon č. 34/2002 Z. z. o nadáciách a o zmene Občianskeho zákonníka v znení neskorších predpisov upravuje postavenie a právne pomery nadácií a vytváranie nadačných fondov. V registri nadácií eviduje Ministerstvo vnútra SR 77 aktívnych nadácií s vyznačeným účelom zdravotníctvo, rozvoj zdravotníctva, zdravotné postihnutie, telesné postihnutie a protidrogové. Z nich 44 poberalo v roku 2018 prostriedky z daňovej asignácie v celkovej sume 3,47 milióna eur. Podporu zdravotníckym projektom však poskytujú aj iné nadácie so všeobecnejším poslaním a účelom.

6.4.5 Výskum o danej oblasti

Podľa prieskumu spoločnosti Slovenský pacient z roku 2011, azda najväčším prínosom patientskych organizácií je poradenstvo, ktoré vykonávajú takmer všetky združenia. Niektoré využívajú na edukáciu svoje internetové stránky (má ich 60 % združení), mnohé pravidelne organizujú odborné prednášky a osvetové aktivity zamerané na lepšie zvládanie zdravotnej situácie (77,3 %). Aktivity sa pritom nesústreďujú iba na samotných pacientov, ale zahŕňajú aj prácu s rodinnými príslušníkmi (53,3 %). V patientskych organizáciách mierne prevažujú ženy (57 %). Ľudia v aktívnom veku (18 až 65 r.) tvoria 73,4 % spomedzi všetkých členov.

Podľa tohto prieskumu, patientske organizácie majú väčšinou viaczdrojové financovanie, pozostávajúce najmä z členských príspevkov, z dvoch percent z dane, darov, grantov. Len 3 združenia spomedzi 75 účastníkov prieskumu odpovedalo, že súčasťou financovania združenia je aj podnikanie. Takisto ojedinelé je financovanie prostredníctvom európskych zdrojov (len 3 združenia uviedli zdroje EÚ). Niektoré združenia získavajú pomoc prostredníctvom verejných

zbierok (34,7 %). Jedným z výsledkov prieskumu bolo tvrdenie, že až 57,3 % patientskych organizácií iniciatívne prispieva svojimi návrhmi do legislatívneho procesu.

Toto tvrdenie preveroval Health Policy Institute v roku 2012 v analýze legislatívnych pripomienok patientskych organizácií od roku 2010 do roku 2012. Zo 143 aktívnych patientskych organizácií využilo možnosť pripomienkovať legislatívne akty len 14 zoskupení; súčet všetkých pripomienok v danom období predstavoval 73, a to len k 7 právnym predpisom. Aj keď vezmeme do úvahy, že to nie je pre väčšinu organizácií ich hlavná činnosť a že často pripomienkujú legislatívu prostredníctvom svojich strešných organizácií, nie je to veľa.

Analýza Transparency International Slovensko z roku 2013 ukázala, že nadácie či patientske organizácie si nepotrpia na transparentnosť. Jej záverom je, že v systéme financovania podporných organizácií chýba prehľadnosť o finančných tokoch. Autorka konštatuje, že ak by mala verejnosť prístup k údajom typu, kto, koľko dostal, a komu koľko venoval, bola by odolnejšia voči manipulácii a mediálnym tlakom. Pre zdravotnícke firmy by takéto údaje mohli pomôcť k zefektívneniu filantropických aktivít.

6.4.6 Výsledky

Z celkového počtu mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu, označilo ako primárnu oblasť svojho pôsobenia v oblasti zdravia 22 organizácií, čo predstavuje 2,8 % z celkového počtu organizácií zapojených do výskumu.

V prípade, že do počtu organizácií pôsobiach v tejto oblasti zahrnieme aj organizácie, ktoré si oblasť zdravia nezvolili ako primárnu oblasť pôsobenia, v tejto oblasti pôsobí z celkového počtu organizácií 117, čo predstavuje 15,1 %.

Cieľové skupiny mimovládnych organizácií v oblasti zdravia

V cieľových skupinách organizácií vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel pri cieľovej skupine deti 0 – 6 rokov ($p = 0,003$), deti 7 – 15 rokov ($p = 0,000$), dospelí 31 – 50 rokov ($p = 0,000$) a dospelí 51 a viac rokov ($p = 0,000$).

Zastúpenie primárnych cieľových skupín podľa veku v oblasti zdravia zobrazuje tabuľka 1.

Tabuľka 1 Primárna cieľová skupina organizácií podľa veku v oblasti zdravia

Cieľová skupina	Počet	%
Deti 0 – 6 rokov	9	42,9
Deti 7 – 15 rokov	9	42,9
Mládež 16 – 30 rokov	12	57,1
Dospelí 31 – 50 rokov	13	61,9
Dospelí viac ako 51 rokov	15	71,4

N = 21

1 organizácia neuviedla odpoveď, rátali sme percentá z počtu 21.

Organizácie v oblasti zdravia sa v najväčšej miere zameriavajú na cieľovú skupinu dospelých ľudí viac ako 51 rokov, nasleduje cieľová skupina dospelých ľudí vo veku 31 – 50 rokov a skupina mládeže vo veku 16 – 30 rokov. Najmenej zastúpenými sú cieľové skupiny detí od 0 do 15 rokov. V porovnaní s inými organizáciami sa organizácie pôsobiace v oblasti zdravia

významne viac venujú cieľovej skupine dospelých vo veku viac ako 51 rokov (adjusted residual je 2,5).

Prekážky mimovládnych organizácií v dosahovaní cieľov v oblasti zdravia

V prekážkach mimovládnych organizácií pri dosahovaní cieľov vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel - pri nedostatočnej spolupráci so zamestnancami štátnej/verejnej správy ($p = 0,000$), v nízkom finančnom ohodnotení ($p = 0,000$), pri potrebnej širokospektrálnosti pracovníka, kumulácia pracovných činností u pracovníkov ($p = 0,000$), pri nedostatku materiálno-technického zabezpečenia ($p = 0,000$) a nepochopenie poslania/práce MNO verejnosťou a inými sektormi ($p = 0,000$).

Tabuľka 2 Prekážky v dosahovaní cieľov organizácií v oblasti zdravia

Prekážky	mean	modus	median	Std. dev
Nedostatok financií	3,94	5	4,50	1,289
Nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní	3,75	5	4,50	1,483
Legislatívne prekážky	3,25	5	3,00	1,571
Nedostatok ľudí v organizácii (zamestnancov aj dobrovoľníkov)	3,13	5	3,00	1,544
Nezáujem verejnosti, prípadne skupín obyvateľstva	2,88	1 _a	3	1,586
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy	2,81	3	3,00	1,377
Administratívna záťaž	2,75	1	3,00	1,612
Nedostatočná spolupráca so zamestnancami štátnej/verejnej správy	2,75	1 _a	3,00	1,390
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce medzi ministerstvami	2,63	3	3,00	1,455
Nedostatok materiálno-technického zabezpečenia	2,56	3	3,00	1,365
Nízke finančné ohodnotenie práce	2,13	1	2,00	1,258
Potrebná „širokospektrálnosť“ pracovníka, kumulácia pracovných činností pracovníkov	2,50	1	3,00	1,506
Nepochopenie poslania/práce MNO verejnosťou a inými sektormi	2,50	1	2,00	1,366
Nezáujem médií	2,40	2 _a	2,00	0,986
Nedostatočné zručnosti pracovníkov	2,19	1	1,50	1,424
Vysoká fluktuácia pracovníkov	1,94	1	1,00	1,289
Korupcia a klientelizmus	1,81	1	1,00	1,276
Konflikty vo vnútri organizácie	1,38	1	1,00	0,619
Iné, prosím, doplňte:				

N = 16

6 organizácií neuviedlo odpoveď.

Organizácie v oblasti zdravia považujú v najväčšej miere za prekážku v dosahovaní cieľov nedostatok financií, nasleduje nedostatok času, aby sa mohli venovať svojim aktivitám popri hlavnom zamestnaní a tretou hlavnou prekážkou sú legislatívne prekážky. Najmenšiu prekážku vidia v konfliktoch vo vnútri organizácie. Organizácie pôsobiace v iných oblastiach pociťujú v najvyššej miere prekážky v legislatíve, pociťujú administratívnu záťaž, nedostatočnú

spoluprácu so zamestnancami štátnej/verejnej správy, nízke finančné ohodnotenie, vysokú fluktuáciu zamestnancov, potrebnú širokospektrálnosť pracovníka, nedostatok materiálo-technického zabezpečenia, prekážky spôsobené s nedostatočnou spolupracou medzi štátnou správou, samosprávou a medzi ministerstvami, nepochopenie poslania/práce MNO verejnosťou a inými sektormi a v neposlednom rade pociťujú problém v korupcii a klientelizme. Vid' tabuľka 2.

Tendencia vývoja primárnej cieľovej skupiny v oblasti zdravia

V tendencii vývoja primárnych cieľových skupín vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel ($p = 0,002$).

Tabuľka 3 Vývoj primárnej cieľovej skupiny v oblasti zdravia

Tendencia vývoja	Počet	Percentá %
Počet ľudí rastie	8	38,1
Počet ľudí kolíše	7	33,3
Počet ľudí sa nemení	6	28,6
Počet ľudí sa znižuje	0	0

N = 21

1 organizácia neuviedla odpoveď, rátali sme percentá z počtu 21.

Organizácie v oblasti zdravia zaznamenávajú rastúcu tendenciu vývoja početnosti ľudí, o niečo málo je tendencia početnosti ľudí kolísavá a nemenná. Ku znižovaniu počtu ľudí v organizáciách nedochádza.

V porovnaní s inými organizáciami rozdiel nie je významný. Vid' tabuľka 3.

Charakteristika pôsobnosti organizácie za posledné 3 roky (2016 – 2018)

V charakteristike oblasti pôsobnosti organizácií vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel ($p = 0,000$).

Tabuľka 4 Charakteristika pôsobnosti organizácie

Oblasť pôsobnosti	Počet	Percentá %
Celoslovenská	10	47,6
Regionálna	6	28,6
Miestna	2	9,52
V rámci viacerých regiónov	2	9,52
Európska	1	4,8
Komunitná	0	0
Globálna	0	0

N = 21

1 organizácia neuviedla odpoveď, rátali sme percentá z počtu 21.

Charakteristika organizácií z hľadiska ich pôsobnosti v oblasti zdravia za posledné 3 roky existencie (2016 – 2018) majú v najväčšej miere celoslovenskú pôsobnosť. Druhé najväčšie pôsobenie majú organizácie na regionálnej úrovni. Naopak, komunitné a globálne pôsobenie nemajú žiadne. Vid' tabuľka 4.

V porovnaní s inými organizáciami majú organizácie pôsobiace v oblasti zdravia významne menšiu oblasť pôsobnosti na miestnej úrovni (adjusted residual je -2,2) a významne väčšiu oblasť pôsobnosti majú na celoslovenskej úrovni (adjusted residual je 2,4).

Tabuľka 5 V ktorom roku bola organizácia zaregistrovaná?

Rok registrácie	Počet	Percentá %
1900 - 1992	0	0
1993	1	5
1995	1	5
1997	1	5
1999	3	15
2000	1	5
2001	2	10
2003	1	5
2004	1	5
2009	2	10
2011	3	15
2013	1	5
2016	1	5
2017	2	10
Ostatné roky	0	0

N = 20

2 organizácie neuviedli odpoveď, rátali sme percentá z počtu 20

Prvá registrácia organizácie zameranej na problematiku zdravotníctva bola v roku 1993. Najväčšia miera registrácií organizácií s týmto zameraním bola v rokoch 1999 a 2011. V porovnaní s inými organizáciami rozdiel nie je významný. Vid' tabuľka 5.

Tabuľka 6 Od ktorého roku ste reálne začali vykonávať aktivity?

Rok	Počet	Percentá %
1913 - 1989	0	0
1991	1	5,9
1999	2	11,8
2000	2	11,8
2001	1	5,9
2005	1	5,9
2008	1	5,9
2009	2	11,8

2010	1	5,9
2011	1	5,9
2012	2	11,8
2016	1	5,9
2017	1	5,9
2019	1	5,9
ostatné	0	0

N = 17

5 organizácií neuviedlo odpoveď, rátali sme percentá z počtu 17.

Organizácie zamerané na problematiku zdravotníctva začali reálne svoje aktivity vykonávať v roku 1991. Vid' tabuľka 6.

V porovnaní s inými organizáciami rozdiel nie je významný.

Aktivity platených a neplatených pracovníkov v organizácii – zdravotníctvo

V aktivitách platených a neplatených pracovníkov organizácií vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel (PP=platení pracovníci, NP=neplatení pracovníci): sociálne služby – PP (p = 0,000); vzdelávanie – PP (p=0,000), NP (p=0,009); výskum a vývoj – PP (p=0,000), publikačná činnosť - PP (p=0,000), lobovanie - PP (p=0,000); obhajoba práv a záujmov - PP (p=0,000), NP (p=0,001); pripomienkovanie legislatívnych dokumentov - PP (p=0,000), NP (p=0,006); riadenie dobrovoľníkov - PP (p=0,000); aktivity pre členov org. - PP (p=0,000); riadenie platených pracovníkov – PP (p=0,000); fundraising, oslovanie darcov, písanie projektov - PP (p=0,000), NP (p=0,001); administratívna činnosť - PP (p=0,000), NP (p=0,001); PR aktivity, komunikácia s médiami - PP (p=0,000); organizácia podujatí - PP (p=0,000); poskytovanie poradenstva a informácií - PP (p= 0,000); organizácia voľnočasových aktivít - PP (p=0,000); zachovávanie, obnova životného prostredia - PP (p=0,000), NP (p= 0,002); zachovávanie, obnova kult. dedičstva, tradícií - PP (p=0,005), NP (p=0,000); účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov, vytváranie verejných politík – PP (p=0,000); poskytovanie grantov – PP (p= 0,000); plnenie funkcie trénera, rozhodcu - PP (p= 0,000), NP (p=0,000); tlmočenie a preklad - PP (p=0,00); grafické práce, tvorba programových programov - PP (p=0,000), NP (p=0,004); príprava a spravovanie webovej stránky, FB stránky – PP (p=0,000). Vid' tabuľka 7.

Tabuľka 7 Aktivity platených a neplatených pracovníkov

Aktivity	Počet – platení prac.	Percentá %	A.R.	Počet – neplatení prac.	Percentá %	A.R.
Sociálne služby	1	4,6	-0,9	12	54,6	2,8
Vzdelávanie	4	18,8	-0,8	10	45,5	-0,3
Výskum a vývoj	0	0	-1,4	5	22,7	-0,4
Publikačná činnosť	0	0	-1,7	9	40,9	0,6
Lobovanie	0	0	-1,2	8	36,4	1,3
Obhajoba práv a záujmov	0	0	-1,4	10	45,5	2

Pripomienkovanie leg. dokumentov	1	4,6	-1,0	10	45,5	1,8
Riadenie dobrovoľníkov	1	4,6	-1,4	11	50,0	0,5
aktivity pre členov	3	13,6	-0,6	14	63,6	0,5
riadenie platených pracovníkov	0	0	-2,5	5	22,7	0,1
Fundraising, projekty, oslovenie darcov	4	18,8	-0,3	14	63,6	1,4
Administratíva	4	18,8	0,7	15	68,2	1,5
PR aktivity	3	13,6	-0,7	14	63,6	1,2
Organizácia podujatí	4	18,8	-0,3	14	63,6	0,2
Poradenstvo	2	9,1	-1,3	15	68,2	2,5
Voľnočasové aktivity	2	9,1	-0,8	12	54,6	0,1
Poskytovanie prvej pomoci	0	0	-0,8	3	13,6	-0,7
Obnova životného prostredia	0	0	-0,9	2	9,1	-1,9
Obnova kultúrneho dedičstva, tradícií	0	0	-1,0	2	9,1	-2,4
Údržba kultúrnych pamiatok	0	0	-0,9	3	13,6	-1,3
Zabezpečenie dopravy osôb, materiálu, jedla atď.	0	0	-1,0	4	18,8	-0,3
Účasť na verejnom rozhodovaní	0	0	-1,3	5	22,7	-0,4
Poskytovanie grantov	0	0	-1,2	4	18,8	0,0
Trénerstvo, práca rozhodcu	0	0	-1,3	2	9,1	-2,1
Tlmočenie a prekladanie	0	0	-1,3	5	22,7	0,1
Grafické práce, programové materiály	1	4,6	-1,5	9	40,9	-0,1
Príprava web, FB stránky	3	13,6	-0,6	12	54,6	0,7
Ochrana spotrebiteľa	0	0	-0,6	0	0	-0,6
Iné aktivity organizácie	0	0	-0,6	1	4,6	-0,1

N = 22

Mení sa charakter organizácie?

Charakter aktivít organizácií od ich založenia vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel ($p=0,000$).

Tabuľka 8 Zmena charakteru organizácie

Vykonávanie aktivít	Počet	Percentá %
Nepretržité aktivity	9	47,4
S obmenami podľa aktuálnych tém	4	21,1
S obmenami podľa typu projektu	3	15,8
S prestávkami, nepravidelne, nárazovo	2	10,5
Iné	1	5,3

N=19

3 organizácie neuviedli odpoveď, rátali sme percentá z počtu 19.

Organizácie v oblasti zdravia od svojho vzniku realizujú nepretržite tie isté aktivity, pričom ich charakter sa nemení. Vid' tabuľka 8.

V porovnaní s inými organizáciami rozdiel nie je významný.

Vyhodnocujete prínos/vplyv vašich aktivít?

Vo vyhodnocovaní prínosu/vplyvu aktivít organizácií vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel v prípade, že si vyhodnotenie vyžiada donor ($p=0,046$); iné ($p=0,009$).

Tabuľka 9 Prínos/vplyv aktivít v oblasti zdravia

Vyhodnocujete prínos?	Počet	Percentá %
Áno, systematicky, vlastnými zdrojmi	8	44,4
Áno, len na vyžiadanie donora	6	33,3
Nie	4	22,2
Áno, systematicky, použitím overených metódik iných organizácií	0	0
Iné	0	0

N=18

4 organizácie neuviedli odpoveď, rátali sme percentá z počtu 18.

Organizácie v oblasti zdravia vyhodnocujú prínos/vplyv svojich aktivít systematicky z vlastných zdrojov, ale žiadne organizácie nepoužívajú overené metódky iných organizácií ani všeobecné metódky ako SIA, SROI a pod. Vid' tabuľka 9.

Zameranie organizácie z hľadiska vzájomnej/verejnej prospešnosti

Existuje štatisticky významný rozdiel v zameriavaní sa organizácií z hľadiska vzájomnej/verejnej prospešnosti ($p=0,000$).

Tabuľka 10 Zameranie organizácie v oblasti zdravia

Zameranie	Počet	Percentá %
Okruh ľudí/komunita, geografické hľadisko	6	33,3
Iba členovia organizácie	6	33,3
Široká verejnosť	5	27,8
Konkrétny jednotlivec/rodina	1	5,6

N=18

4 organizácie neuviedli odpoveď, rátali sme percentá z počtu 18.

Organizácie v oblasti zdravia sa v najväčšej miere zameriavajú z hľadiska vzájomnej/verejnej prospešnosti na okruh ľudí v komunitách z geografického hľadiska a na členov organizácie. Najmenšiu mieru pozornosti venujú jednotlivcom. Vid' tabuľka 10.

V porovnaní s inými organizáciami sa organizácie pôsobiace v oblasti zdravia významne menej venujú širokej verejnosti (adjusted residual je -2,1) a významne viac svoje zameranie venujú iba členom organizácie (adjusted residual je 2,1).

Na koľko percent sa darí naplňať pôvodnú motiváciu, pre ktorú organizácie vznikli?

V naplňaní pôvodnej motivácii organizácií vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia neexistuje štatisticky významný rozdiel ($p=0,282$).

Tabuľka 11 Percentuálne vyjadrenie naplnenej motivácie vzniku

% naplnenej motivácie	Počet	Percentá %
61 - 80	11	64,7
41 - 60	4	23,5
31 - 40	2	11,8
21 - 30	0	0,0
20 - 1	0	0,0

N=17

5 organizácií neuviedlo odpoveď, rátali sme percentá z počtu 17.

Organizáciám v oblasti zdravia sa v najväčšej miere darí naplňať pôvodnú motiváciu svojho založenia na 61 - 80%. Percentuálnu hranicu pod 30 % neuviedol nikto. Vid' tabuľka 11.

V porovnaní s inými organizáciami rozdiel nie je významný.

S kým a ako spolupracuje vaša organizácia?

V aktivitách platených a neplatených pracovníkov organizácií vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel: samospráva na úrovni mesta/obce – ($p=0,007$); regionálna a krajská samospráva ($p=0,001$); štátna správa ($p=0,000$); medzinárodné inštitúcie ($p=0,000$); podnikateľský sektor ($p=0,005$); vysoká škola/univerzita ($p=0,000$); základná škola ($p=0,000$); stredná škola ($p=0,000$); iné mimovládne nezisk. org. domáce ($p=0,000$); iné mimovládne nezisk. org. zahraničné ($p=0,000$); individuálni odborníci ($p=0,000$).

Tabuľka 12 Subjekty spolupráce

Subjekt	Počet	A.R.	Percentá %
Individuálni odborníci	13	2,4	76,5
Iné MNO domáce	12	0,7	70,6
Vysoká škola/univerzita	7	1,2	41,2
Samospráva, úroveň mesta/obce	6	-3,4	35,3
Podnikateľský sektor	5	-0,8	29,4
Štátna správa	4	-1,1	23,5
Medzinárodné inštitúcie	3	-0,6	17,7
Iné MNO zahraničné	3	-0,9	17,7
Regionálna a krajská samospráva	2	-2,4	11,8
Stredná škola	1	-2,3	5,9
iné	1	-0,2	5,9
Základná škola	0	-3,7	0,0

N=17

5 organizácií neuviedlo odpoveď, rátali sme percentá z počtu 17.

Organizácie v oblasti zdravia v najväčšej miere spolupracujú so subjektami, a to individuálnymi odborníkmi a inými domácimi MNO. Najmenšia miera spolupráce je so základnými a strednými školami, a s regionálnymi a krajskými samosprávami. Viď tabuľka 12.

V porovnaní s inými organizáciami, organizácie pôsobiace v oblasti zdravia významne menej spolupracujú so samosprávami na úrovni mesta a obce (adjusted residual je -3,4) a významne viac spolupracujú s individuálnymi odborníkmi (adjusted residual je 2,4).

Je vaša organizácia členom asociácie, platformy organizácií či záujmového združenia?

V členstve organizácií vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel v členstve v asociáciách, platformách a záujmových združení ($p=0,000$); v registrovanom členstve slovenskej asociácie záujmového združenia ($p=0,000$), v registrovanom členstve medzinárodnej asociácie záujmového združenia ($p=0,000$); dcérska materská organizácia ($p=0,003$), platforma organizácií ($p=0,001$).

Tabuľka 13 Členstvo v asociáciách, platformách a záujmových združeníach

Členstvo	Počet	Percentá
Nie je členom	8	36,4
Registrovaný člen slov. asoc. Alebo platformy	5	22,7
Člen neformálnej slovenskej siete organizácií	2	9,1
Registrovaný člen medzinárodnej asociácie alebo platformy	2	9,1
Člen neformálnej medzinárodnej siete organizácií	0	0,0
Dcérska materská organizácia	0	0,0
Platforma organizácií	0	0,0
iné	0	0,0

N=22

Organizácie v oblasti zdravia v najväčšej miere nie sú členom asociácie, platformy či záujmového združenia, v najmenšej miere sú členmi neformálnej slovenskej siete organizácií

a registrovaní členovia medzinárodnej asociácie. V porovnaní s inými organizáciami rozdiel nie je významný. Viď tabuľka 13.

Uvedte bližšie údaje o osobách, ktoré pracujú vo vašej organizácii a podieľajú sa na zabezpečení jej služieb a aktivít v rámci pracovnoprávných vzťahov. Napr. zamestnanci na pracovný pomer alebo dohody o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru

Tabuľka 14 Pracovnoprávne vzťahy v organizácii v oblasti zdravia

Vzťahy	Počet	Percentá %	Mean	Modus	Median	Std. dev
Počet ľudí spolu - zamestnanci – ženy						
Počet ľudí spolu - zamestnanci - muži						
Zamestnanci - ženy - plný pracovný úväzok						
Zamestnanci-muži - plný pracovný úväzok						
Ženy – skrátený pracovný úväzok						
Muži – skrátený pracovný úväzok						
Dohody mimo pracovného pomeru - ženy						
Dohody mimo pracovného pomeru - muži						
Dohoda na dohodu o absolventskej praxi - ženy						
Dohoda na dohodu o absolventskej praxi - muži						
Dohoda o aktivačnej činnosti - ženy						
Dohoda o aktivačnej činnosti - muži						
Iné - ženy						
Iné - muži						
Zamestnanci - spolu						
Plný pracovný úväzok						
Polovičný/ skrátený prac. úväzok						
Dohody mimo prac. pomeru						
Dohoda na dohodu o absolventskej praxi						
Dohoda o aktivačnej činnosti						
Iné						

N=0

22 organizácií neuviedlo odpoveď

Z dôvodu, že žiadna z organizácií v oblasti zdravia neuviedla údaje o osobách, ktoré pracujú v organizácii a podieľajú sa na zabezpečení jej služieb a aktivít v rámci pracovnoprávných vzťahov, nie je možné vyhodnotiť túto časť a považovať ju za relevantnú.

Uvedte bližšie údaje o osobách, ktoré sa podieľajú na zabezpečení služieb a aktivít vašej organizácie za finančnú odmenu v rámci iných ako pracovnoprávných vzťahov, napr. príkazná zmluva, mandátna zmluva, zmluva o dielo a pod.

Tabuľka 15 Zabezpečenie služieb a aktivít v organizácii

Druh zmluvy	Počet	Mean	Modus	Median	Std. dev
Ženy - iné pracovnoprávne vzťahy	1	0,0	0	0,0	
Muži – iné pracovnoprávne vzťahy	1	1,0	1	1,0	
Živnostník – iné pracovnoprávne vzťahy	1	1,0	1	1,0	

N=1

21 organizácií neuviedlo odpoveď.

Z dôvodu, že žiadna z organizácií v oblasti zdravia (resp. iba jedna) neuviedla údaje o osobách, ktoré sa podieľajú na zabezpečení služieb a aktivít organizácie za finančnú odmenu v rámci iných ako pracovnoprávných vzťahov, nie je možné vyhodnotiť túto časť a považovať ju za relevantnú.

Uveďte bližšie údaje o osobách, ktoré sa podieľajú na zabezpečení a vykonávaní aktivít a služieb vašej organizácie bez nároku na finančnú odmenu

Tabuľka 16 Osoby bez nároku na odmenu

Vzťahy	Počet	Mean	Modus	Median	Std. dev
Spolu počet ľudí podieľajúcich sa na aktivitách - muži	5	7,60	0 _a	2,00	9,236
Spolu počet ľudí podieľajúcich sa na aktivitách - ženy	5	25,80	1 _a	30,00	15,222
Aktívni členovia - muži	5	3,20	0	1,00	4,324
Aktívni členovia - ženy	5	11,60	1 _a	5,00	12,818
Dobrovoľníci zo SR pracujúci v rámci SR - muži	5	2,60	0	1,00	4,219
Dobrovoľníci zo SR pracujúci v rámci SR - ženy	5	12,60	0	12,00	13,145
Dobrovoľníci zo zahraničia pracujúci v rámci SR - muži	5	0,20	0	0,00	0,447
Dobrovoľníci zo zahraničia pracujúci v rámci SR - ženy	5	0,20	0	0,00	0,447
Dobrovoľníci pracujúci pre organizáciu mimo SR - muži	5	1,20	0	0,00	2,168
Dobrovoľníci pracujúci pre organizáciu mimo SR - ženy	5	0,80	0	0,00	1,789
Stážisti - muži	5	0,20	0	0,00	0,447
Stážisti - ženy	5	0,20	0	0,00	0,447
Iné osoby bez nároku na odmenu - muži	5	0,20	0	0,00	0,447
Iné osoby bez nároku na odmenu - ženy	5	0,40	0	0,00	0,894
Spolu počet ľudí podieľajúcich sa na aktivitách	5	33,40	1 _a	31	22,963
Z toho aktívni členovia	5	14,80	30	10,00	14,272
Dobrovoľníci zo SR pracujúci v rámci SR	5	15,20	0	14,00	16,769
Dobrovoľníci zo zahraničia pracujúci v rámci SR	5	0,40	0	0,00	0,894
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu mimo SR	5	2,00	0	0,00	3,937
Stážisti	5	0,4	0	0,00	0,894
Iné osoby	5	0,60	0	0,00	1,342

N=5

17 organizácií neuviedlo odpoveď.

Zapájate do činnosti ako dobrovoľníkov tieto kategórie dobrovoľníkov?

V kategórii dobrovoľníkov v organizáciách vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel pri pravidelných dobrovoľníkoch ($p=0,005$), pri firemných dobrovoľníkoch ($p=0,000$) a virtuálnych/ online dobrovoľníkoch ($p=0,000$).

Tabuľka 17 Dobrovoľníci v oblasti zdravia

Kategória dobrovoľníkov	Počet	Percentá
Pravidelní dobrovoľníci – raz za mesiac	9	60
Nepravidelní dobrovoľníci – menej ako raz za mesiac	5	33,3
Virtuálni/online dobrovoľníci	3	20,0
Firemní dobrovoľníci	0	0,0

N=15

7 organizácií neuviedlo odpoveď.

Organizácie v oblasti zdravia v najväčšej miere spolupracujú s pravidelnými dobrovoľníkmi, približne o polovicu menej pracujú s nepravidelnými dobrovoľníkmi. S firemnými dobrovoľníkmi nepracujú vôbec. Vid' tabuľka 17.

Považujete počet dobrovoľníkov, s ktorými spolupracujete, za dostatočný?

V považovaní dostatočného počtu dobrovoľníkov v organizáciách vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel ($p=0,041$).

Tabuľka 18 Úroveň spokojnosti

Úroveň spokojnosti	Počet	Percentá %
Skôr dostatočný	7	53,8
Úplne dostatoční	2	15,4
Skôr nedostatočný	2	15,4
Úplne nedostatočný	2	15,4

N=13

9 organizácií neuviedlo odpoveď.

Organizácie v oblasti zdravia v najväčšej miere považujú počet dobrovoľníkov, s ktorými spolupracujú vo väčšej miere skôr za dostatočný. Možnosť skôr nedostatočný a úplne nedostatočný uviedli najmenej. Vid' tabuľka 18.

Vyjadrite váš súhlas alebo nesúhlas s jednotlivými výroky vo vzťahu k prínosu dobrovoľníkov pre vašu organizáciu

Vo vyjadrení výhod prínosu dobrovoľníkov v organizáciách vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel, pri ktorom vďaka dobrovoľníkom lepšie rozumejú organizácii a jej fungovaniu ($p=0,011$), vďaka dobrovoľníkom dokážu organizácie uspokojiť potreby ich klientov ($p=0,003$) a vďaka dobrovoľníkom sa šíri dobré meno organizácie na verejnosti ($p=0,011$).

Tabuľka 19 Prínos dobrovoľníkov v organizácii v oblasti zdravia

Výhody dobrovoľníkov	Mean	Modus	Median	Std. dev	N
Znížené náklady	4,56	5	1	0,726	9
Zviditeľnenie organizácie	4,25	5	1	1,488	8
Kvalitnejšie služby	4,25	5	1	0,886	7
Tvorivejšie nápady na realizáciu projektov	4,14	5	1	1,464	7
Dobré meno org. na verejnosti	4,14	5	1	1,574	7
Uspokojenie individuálnych potrieb klientov	4,0	5	1	1,549	6
Rozširovanie poslania a cieľov	4,0	5	1	1,414	8
Bez dobrovoľníkov by organizácia nefungovala	3,75	5	1	1,581	8
Rozšírenie siete darcov a dobrovoľníkov	3,75	4,5	1	1,488	8
Aktivizovanie členov komunit	3,71	4	1	1,380	7
Poskytnutie širšieho spektra služieb	3,67	3,4,5	1	0,506	6
Rozšírenie osobných a prof. sietí	3,57	4,5	2	1,397	7
Prístup k špecifickým zručnostiam a vedomostiam	3,38	5	1	1,598	8
Lepšie porozumenie organizácie a jej fungovanie	3,29	5	1	1,704	7

Organizácie v oblasti zdravia v najväčšej miere považujú za najväčší prínos dobrovoľníkov v organizácii znížené náklady, nasleduje šírenie dobrého mena organizácie, rozšírenie poslania a cieľov organizácie, väčšina organizácií je toho názoru, že bez dobrovoľníkov by organizácia nefungovala a za najmenší prínos dobrovoľníkov do organizácie je uspokojenie individuálnych potrieb klientov organizácie. Vid' tabuľka 19.

Pokúste sa vyjadriť, do akej miery sú nasledovné skutočnosti vzťahujúce sa na spoluprácu s dobrovoľníkmi pre vás problematické

Vo vyjadrení problematického prínosu dobrovoľníkov v organizáciách vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel v nedostatočných vedomostiach a zručnostiach v oblasti manažmentu dobrovoľníkov ($p=0,016$); s negatívnymi skúsenosťami s dobrovoľníkmi ($0,044$); pri veľkej administratívnej byrokrácii týkajúcej sa práce s dobrovoľníkmi ($p=0,020$) a v nevedomosti, že môžu s dobrovoľníkmi pracovať ($p=0,022$).

Tabuľka 20 Problematické skúsenosti s dobrovoľníkmi v oblasti zdravia

Problematika	Mean	Modus	Median	Std. dev	N
Nedostatok financií	2,4	3	2	0,88	9
Neschopnosť nájsť dobrovoľníkov	2,0	2	2	0,82	7
Vysoká fluktuácia dobrovoľníkov	1,86	1	2	0,89	7
Nezáujem zo strany dobrovoľníkov	1,71	1,2	3	0,76	7
Nedostatočné vedomosti a zručnosti	1,63	1	2	0,92	8
Nevhodný prístup zamestnancov	1,5	1	1	0,66	6
Prílišná administratíva a byrokracia	1,43	1	3	0,56	7
Nevyjasnenosť rozdielov medzi dobrovoľníctvom a členstvom	1,43	1	1	0,79	7
Nedostatočná legislatívna podpora	1,43	1	1	0,79	7
Negatívne skúsenosti	1,33	1	7	0,50	9
Nedostatok času	1,3	1	2	0,84	7
Nezáujem o dobrovoľníkov	1,29	1	2	0,49	7
Nevedomosť o práci s dobrovoľníkmi	1,25	1	1	0,71	8
Nepotrebnosť dobrovoľníkov	1,14	1	1	0,38	7

Organizácie v oblasti zdravia v najväčšej miere považujú za najväčší problém pri skúsenostiach s dobrovoľníkmi nedostatok financií a negatívne skúsenosti s dobrovoľníkmi. Nasledujú nedostatočné vedomosti a zručnosti a nevedomosť organizácií o práci s dobrovoľníkmi. Nevhodný prístup k zamestnancom vidia organizácie v oblasti zdravia ako najmenší problém vo vzťahu k dobrovoľníkom. Vid' tabuľka 20.

Pri porovnaní všetkých oblastí je najväčším problémom pri skúsenostiach s dobrovoľníkmi nedostatok financií. Negatívne skúsenosti s dobrovoľníkmi predstavujú pre organizácie najmenší problém.

Aké sú vaše skúsenosti so získavaním zdrojov?

Pri skúsenostiach organizácií so získavaním zdrojov vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel získavaním verejných zdrojov zo Slovenska ($p=0,043$), v získavaní verejných zdrojov zo zahraničia ($p=0,000$), v získavaní súkromných zdrojov zo Slovenska ($p=0,000$) a v získavaní súkromných zdrojov zo zahraničia ($p=0,001$).

Tabuľka 21 Skúsenosti so získavaním zdrojov

Pôvod zdrojov	Úplne negatívne	Skôr negatívne	Ani negatívne ani pozitív.	Skôr pozitívne	Veľmi pozitívne	N
Verejné zdroje zo Slovenska	6	1	2	1	0	17
Verejné zdroje zahraničia	5	1	2	0	0	8
Súkromné zdroje zo Slovenska	1	3	0	6	0	10
Súkromné zdroje zahraničia	3	2	2	1	0	8
Príjmy z vlastnej činnosti	0	1	6	2	4	9

Organizácie v oblasti zdravia majú v najväčšej miere negatívne skúsenosti so získavaním verejných zdrojov zo Slovenska a v získavaní z vlastných zdrojov nemajú ani negatívne ani pozitívne skúsenosti. So získavaním súkromných zdrojov zo Slovenska majú v najväčšej miere skôr pozitívne skúsenosti. V najmenšej miere majú organizácie v oblasti zdravia pozitívne skúsenosti so získavaním súkromných zdrojov zo zahraničia. Vid' tabuľka 21. V porovnaní s inými organizáciami majú organizácie pôsobiace v oblasti zdravia významne viac negatívnych skúseností so získavaním verejných zdrojov zo Slovenska (adjusted residual je 4,3).

Vykonávate vo vašej organizácii audit?

Vo vykonávaní auditu v organizáciách vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel ($p=0,000$).

Tabuľka 22 Audit

Výkon auditu	Počet	%
Nerobíme	6	66,7
Robíme zo zákona	2	22,2
Robíme dobrovoľne	1	11,1

N=9

13 organizácií neuviedlo odpoveď, rátali sme percentá z počtu 9.

Organizácie v oblasti zdravia v najväčšej miere nevykonávajú vo svojich organizáciách audit. Najmenej organizácií si robí audit dobrovoľne. Vid' tabuľka 22.

Uvažujete o získaní štatútu registrovaného sociálneho podniku v kontexte s novovzniknutou legislatívou (r. 2018) o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch?

Pri získaní štatútu registrovaného sociálneho podniku organizácií v kontexte s novovzniknutou legislatívou (r. 2018) vo vzťahu k oblasti ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel ($p=0,000$).

Tabuľka 23 Štatút sociálneho podniku

Získanie štatútu	Počet	%
Nie	8	100,0
áno	0	0,0

N=8

14 organizácií neuviedlo odpoveď, rátali sme percentá z počtu 8.

Organizácie v oblasti zdravia v najväčšej miere neuvažujú o získaní štatútu sociálneho podniku v kontexte s novovzniknutou legislatívou o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch. Viď tabuľka 23.

V akých priestoroch realizujete vaše aktivity?

Pri určení priestorov na realizáciu aktivít organizácií vo vzťahu ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel pri prenájme priestorov za komerčné nájomné ($p=0,014$), pri prenajatých priestoroch od inak prepojenej osoby ($p=0,011$), v bezplatných priestoroch od objednávateľa aktivít ($p=0,005$) a v bezplatných priestoroch od inak prepojenej osoby ($p=0,016$).

Tabuľka 24 Priestory

Druh nájmu	Počet	Percentá %
Prenájom, zvýhodnené nájomné od inak prepojenej osoby	5	50,0
Prenájom, zvýhodnené nájomné od zriaďovateľa	4	40,0
Bezplatne od inak prepojenej osoby	4	40,0
Prenájom, komerčné nájomné	3	30,0
Vlastné priestory	1	10,0
Bezplatne v priestoroch zriaďovateľa	1	10,0
Bezplatne v priestoroch objednávateľa aktivít	1	10,0
Nemáme priestory, ale potrebujeme	1	10,0
Prenájom, zvýhodnené nájomné od objednávateľa aktivít	0	0,0
Nemáme priestory, nepotrebujeme	0	0,0
Iné	0	0,0

N=10

12 organizácií neuviedlo odpoveď, rátali sme percentá z počtu 10.

Organizácie v oblasti zdravia v najväčšej miere realizujú svoje aktivity v prenajatých priestoroch od inak prepojenej osoby. V najmenšej miere realizujú svoje aktivity vo vlastných priestoroch, v bezplatných priestoroch objednávateľa aktivít – zriaďovateľa, a sú organizácie, ktoré v najmenšej miere nemajú priestory, ale na realizáciu svojich aktivít ich potrebujú. Viď tabuľka 24.

V porovnaní s inými organizáciami majú organizácie pôsobiace v oblasti zdravia významne viac prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od inak prepojenej osoby (adjusted residual je 3,0).

Má vaša organizácia webové sídlo/inú formu vlastnej online prezentácie?

Štatisticky neexistuje významný rozdiel vo forme vlastnej online prezentácie organizácií vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia ($p=0,208$).

Tabuľka 25 Webové sídlo organizácie

Online sídlo	Počet	Percentá %
Vlastná webová stránka a FB sídlo	7	70,0
Len vlastná webová stránka	3	30,0
Žadne online sídlo	0	0
Pridružená webová stránka, vlastný FB	0	0
Len pridružená webová stránka	0	0
Len vlastný FB	0	0
iné	0	0

N=10

12 organizácií neuviedlo odpoveď, rátali sme percentá z počtu 10.

Organizácie v oblasti zdravia v najväčšej miere majú vlastnú webovú a FB stránku, v najmenšej miere majú len vlastnú webovú stránku. Vid' tabuľka 25.

6.4.7 Diskusia

Oblasť zdravia je obzvlášť citlivá, dotýka sa každého z nás. Nízka kvalita a dostupnosť zdravotníctva patrí medzi top 3 najzávažnejšie problémy spoločnosti podľa výskumu verejnej mienky z roku 2019. Je tu preto významný priestor pre pôsobenie MNO, ktoré však nemajú dostatočné zdroje a kapacity prekonať medzeru medzi očakávaniami a realitou.

Podobne ako v iných sektoroch, aj v oblasti zdravia, je definícia neziskového sektora neurčitá, s neostrými hranicami. Neziskové organizácie, napríklad v zdravotníctve, pôsobia často v rámci druhého sektora – ako právna forma poskytovateľa zdravotnej starostlivosti.¹⁰⁴ Vo výskume verejnej mienky sa medzi spontánne vymenovanými konkrétnymi MNO na popredných miestach objavili viaceré, zamerané na oblasť zdravia (napr. Liga proti rakovine, Červený kríž, Plamienok, Červený nos či Liga za duševné zdravie). MNO, ktoré realizujú svoje poslanie v oblasti zdravia, sú predovšetkým patientske organizácie, prípadne organizácie venujúce sa témam na sociálnozdravotnom rozhraní.

¹⁰⁴ Existujú dokonca aj štátne neziskové organizácie – dve desiatky nemocníc, ktoré sa začiatkom milénia stali neziskovými organizáciami, musia mať od roku 2010 väčšinu členov v správnej rade nominovaných štátom.

Nízky počet vyplnených dotazníkov (22 organizácií v oblasti zdravia) je indikátorom viacerých možných problémov MNO. Vysvetlením môže byť nedostatok zdrojov a kapacít na spracovanie dotazníka, čo by preukazovalo ich problémy s financovaním a potvrdzovalo by doterajšie zistenia o patientskych organizáciách. Ako ďalšie vysvetlenie sa ponúka kríza dôvery k štátu. Štát nie je vnímaný ako partner, otvorenosť a transparentnosť sa môže vypomstiť.¹⁰⁵

Medzi faktormi, ktoré ovplyvňujú naše zdravie – volajú sa determinanty zdravia – má najväčší vplyv náš vlastný postoj k zdraviu, stravovanie, pohyb a životný štýl. V oblasti podpory verejného zdravia štát zlyháva. MNO môžu pomôcť tieto determinanty širšie spropagovať a pomôcť tak zlepšiť indikátory zdravotného stavu obyvateľov. Determinantom zdravia je i zdravotníctvo. Pri čerpaní zdravotných služieb vládne informačná asymetria; pomoc pri jej prekonávaní je opäť priestor pre MNO, od poradenstva, linky pomoci až po rating poskytovateľov a služieb. Všetkým týmto aktivitám sa, v malom a amatérsky, venujú MNO v zdravotníctve. Na profesionalizáciu a škálovanie aktivít je nevyhnutné nájsť a zabezpečiť systém transparentného financovania. (Mimochodom, jedným zo zistení je používanie daňovej asignácie v zdravotníctve spôsobom, ktorý rozhodne nepomáha rozvoju neziskového sektora a nie je v súlade s jej zmyslom.)

6.4.8 Odporúčania

Problémy MNO

1. **Problém** finančnej udržateľnosti a kontinuity aktivít, nastavovanie podporných mechanizmov a vysoká administratívna záťaž pri získavaní finančných zdrojov.
Riešením by mohlo byť zadefinovanie patientskej organizácie v legislatíve a financovanie priamo zo štátneho rozpočtu, ako je to napríklad vo Francúzsku alebo Nemecku. Významne by pomohli zjednodušené formy získavania grantov, ktoré by sprostredkovali renomované nadácie tretieho sektora miesto vládnych agentúr. Príležitosťou je vzdelávanie organizácií vo fundraisingu.
2. **Problém** dôveryhodnosti financovania organizácií v sektore zdravia.
Riešením by mohlo byť zjednodušené vykazovanie príjmov a výdavkov formou finančnej správy nad konkrétnu hodnotu finančného príjmu združenia. Túto správu by združenie zverejňovalo na svojej internetovej stránke.
3. **Problém** kvality poskytovaných služieb.
Riešením by mohlo byť poskytovanie informácií a vzdelávanie garantované odborníkmi z daného odboru, vzdelávanie samotnými zdravotníkmi profesionálmi či preberanie informácií z renomovaných zdrojov. Pomohol by dôveryhodný rebríček služieb tretieho sektora, kde by boli hodnotenia konečných užívateľov služieb. Príklad kvalitných rebríčkov by si mohli osvojiť aj poskytovatelia zdravotnej starostlivosti, ktorý momentálne na trhu chýba.

¹⁰⁵ Začiatkom roku 2011 zástupcovia istej patientskej organizácie žiadali na stretnutí premiérku Ivetu Radičovú o úhradu pre jeden liek. Keď premiérka zistila, že výrobca tohto lieku je uvedený na webovej stránke patientskej organizácie ako sponzor, požiadavku zmietla zo stola. Ponaučenie: transparentnosť môže byť na škodu možno i oprávneným záujmom.

4. **Problém** merania efektívnosti aktivít.
Riešením by mohla byť spolupráca s jednotlivými inštitútmi na ministerstvách, ktoré sú schopné prepočítať prínos hodnoty terénnej sociálnej práce OZ Vagus na štátny rozpočet. V zdravotníctve by to bol Inštitút zdravotných analýz, ktorý by mohol rozšíriť svoju pôsobnosť aj o oblasť hodnoty práce patientskych organizácií.
5. **Problém** nízkych inovácií a rozvoja; implementácia vedy a výskumu.
Riešením by mohlo byť vypisovanie výziev nadáciami tretieho sektora zameraných špeciálne na druh aktivít. Pomohla by lepšia spolupráca s akademickou pôdou.

Problémy MNO vo vzťahu so štátom

1. **Problém** participácie MNO pri vytváraní nových politík.
Riešením je dôsledné napĺňanie princípu otvoreného vládnutia pri príprave dôležitých zákonov.
2. **Problém** korupcie pri rozdeľovaní financií.
Riešením je najmä rozširovanie kapacít „watch-dogových“ organizácií a podpora investigatívnych novinárskych centier.
3. **Problém** nespravodlivosti, najmä v prípadoch poškodenia zdravia.
Riešením nespravodlivosti objektivity posudzovania a vymožiteľnosti práva v tejto oblasti sú v zavádzaní preverovacích konaní, lehôt konaní, znížením poplatkov v konaní pre zdravotne znevýhodnených, zavedením regulovaného odškodnenia bez ohľadu na zavinenie a sankciu z nového druhu poistenia.

Problémy a príležitosti v sektore zdravia

1. **Problém** ochrany a podpory zdravotne znevýhodnených skupín.
Riešením sú najmä lepšie podmienky pre vytváranie sociálnych podnikov, zamestnávanie zdravotne znevýhodnených skupín alebo podpora terénnej práce. Stálou príležitosťou pre tretí sektor je terénna práca s ohrozenými skupinami, ako sú zdravotne postihnutí občania, rómske komunity, deti a mládež, starší ľudia, azylanti, bezdomovci, nezamestnaní a ľudia ohrození chudobou a sociálnym vylúčením.
2. **Problém** ochrany zdravia a bezpečnosti občanov.
Na riešenie tak širokej témy, ako je verejné zdravie a vzťah k vlastnému zdraviu, treba nazerať najmä z pohľadu aktuálnych výziev šírenia ochorenia na COVID-19 a obnovy environmentálneho prostredia krajiny, ktoré je jedným z determinantov zdravia. Sú tu nové príležitosti práce s verejnosťou v čase epidémie, nielen pri šírení základných zdravotných informácií, ale najmä pri zmene postojov a správania obyvateľov, pri ktorom môžu zohrať MNO a aktívni občania dôležitú úlohu. Silnou prierezovou témou, pri ktorej sa môže spojiť celý tretí sektor, je odstraňovanie environmentálnej záťaže na Slovensku, ktorá má významný dopad na zdravie obyvateľov.
3. **Problém** šírenia falošných správ v oblasti zdravia.
Riešením sú veľmi komplikované, pretože v online svete sa človek ľahko radikalizuje vo svojich názoroch, ale deradikalizovať sa môže iba v „offline“ reálnom svete. **Riešením**

sú preto fyzické stretnutia s ľuďmi, a prevažne živá a nie online diskusia. Príležitosťou pre tretí sektor sú existujúce komunity, ktoré vedia tieto témy preberať osobne na vlastných stretnutiach.

4. Problém dlhodobej systémovej oddelenosti sociálneho a zdravotného systému.
Riešením je najmä nová politická výzva nastaviť nové pravidlá a inštitúcie v sociálnozdravotnej oblasti a priniesť legislatívu, ktorá by organicky spojila zdravotnú a sociálnu starostlivosť. Najmä AOPP je dlhodobo pripravená prinášať do tohto procesu vlastnú expertízu.
5. Problém nevyužitého, tzv. zostatkového potenciálu zdravia (sociálne podnikanie).
Riešením by malo byť najmä dôsledné dotiahnutie Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím do príslušných legislatív s dopadom na reálny život zdravotne postihnutých. Druhým dôležitým riešením je novelizácia zákonov o kompenzáciách zdravotného postihnutia, ktorá podporí život postihnutých osôb tak, aby zároveň nestratili svoje existujúce kompenzácie. Obe zmeny sa neudejú bez cieľavedomej podpory MNO.
6. Problém nedostatočného postoja k zdraviu a stavu verejného zdravia.
Riešením je taká súhra medzivládnych organizácií, ktoré sa venujú zodpovednosti za svoje zdravie a jeho ochrane, ktorá povedie k zmene zdravotného stavu obyvateľstva. Je to prierezová téma, ktorá ako príležitosť môže spojiť široké spektrum organizácií rôzneho zamerania (vzdelávanie, šport, životné prostredie, stravovanie, zdravie) naprieč všetkými vekovými a sociálnymi skupinami. Je to priestor pre vytvorenie spoločnej platformy, ktorá by mohla zosúladiť aktivity jednotlivých MNO.
7. Problém nízkej informovanosti o možnostiach čerpania zdravotných služieb, tzv. informačná asymetria.
Riešením je najmä dostupná a zjednodušená komunikácia so znevýhodnenými skupinami, aby sa prístup a čerpanie zdravotnej starostlivosti nestal diskriminačným. Zabezpečovať ju môžu MNO samostatne, prípadne aj v spolupráci so štátnymi organizáciami (napr. Zdravé regióny, Národný onkologický inštitút atď.)
8. Problém kvality a poskytovateľov zdravotnej starostlivosti.
Riešením sú najmä zrozumiteľné a dostupné rebríčky kvalít, ktoré zjednodušia rozlišovanie medzi kvalitnými a menej kvalitnými poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti a prispievajú k zvýšeniu kvality produktov a služieb (napr. www.kdesaliecit.sk, Sprievodca pôrodnicami a pod.)
9. Problém nároku na rozsah a kvalitu poskytovanej zdravotnej starostlivosti.
Riešením je tlak MNO na štát, aby zdefinoval kvalitu a dostupnosť zdravotnej starostlivosti, inými slovami, čo a dokedy má občan dostať za svoje odvedené zdravotné poistenie.

Poznámka k tejto kapitole: Zdroje údajov z výskumu národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti.

6.5 Všeobecne prospešná oblasť: Sociálne služby a sociálna pomoc

Autorky: Elena Kopcová, Lenka Senčáková, Zuzana Fabianová, Barbora Holubová, Iveta Mišová, Milada Dobrotková, Mária Machajdíková

6.5.1 Úvod

Sociálna oblasť je širokou oblasťou s presahom do viacerých spoločenských/sociálnych oblastí života a rieši rôzne životné situácie. Sociálna oblasť sa rozčleňuje na 4 kľúčové oblasti: sociálne služby; sociálnoprávna ochrana detí a mládeže a sociálna kuratela; rodová rovnosť; podporované služby zamestnanosti. Sociálne služby predstavujú súbor rôznych činností na podporu ľudí v nepriaznivej sociálnej situácii s cieľom túto situáciu vyriešiť, zmierniť alebo predísť jej zhoršeniu. Sociálnoprávna ochrana detí a mládeže a sociálna kuratela predstavujú širokú agendu určených subjektov s cieľom poskytnutia potrebnej pomoci rodinám tak, aby deti mohli vyrastať v starostlivosti svojich rodičov, a tiež s cieľom ochrany záujmov maloletého dieťaťa. Cieľom rodovej rovnosti je vytvoriť rešpektujúci priestor pre každú ženu a každého muža, aby sa mohli realizovať v živote podľa svojich prianí a schopností a neboli obmedzovaní rodovými stereotypmi. Podporované služby zamestnanosti sú časovo ohraničené služby určené občanom so zdravotným obmedzením a dlhodobo nezamestnaným občanom, ktorí hľadajú riadne zamestnanie na otvorenom trhu práce za rovnakých mzdových podmienok. Spracovávané údaje a tabuľky sú zo zdrojov výskumu národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti.

6.5.2 Strategické dokumenty, právna úprava a významné aktivity smerujúce k rozvoju danej oblasti

Kľúčovým právnym dokumentom pre sociálne služby je zákon o sociálnych službách č. 448/2008 Z.z. a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov (bez vykonávacích vyhlášok, ale niektoré úpravy cez VZN samospráv, MZ SR, RÚVZ alebo ÚVZ). Sociálna služba je v zmysle zákona odborná činnosť, obslužná činnosť alebo ďalšia činnosť/súbor týchto činností, ktoré sú zamerané na:

- a) prevenciu vzniku nepriaznivej sociálnej situácie, riešenie nepriaznivej sociálnej situácie alebo na zmiernenie nepriaznivej sociálnej situácie fyzickej osoby, rodiny alebo komunity,
- b) zachovanie, obnovu alebo rozvoj schopnosti fyzickej osoby viesť samostatný život a na podporu jej začlenenia do spoločnosti,
- c) zabezpečenie nevyhnutných podmienok na uspokojovanie základných životných potrieb fyzickej osoby,
- d) riešenie krízovej sociálnej situácie fyzickej osoby a rodiny,

- e) prevenciu sociálneho vylúčenia fyzickej osoby a rodiny,
- f) zabezpečenie starostlivosti o dieťa z dôvodu situácie v rodine, ktorá vyžaduje pomoc pri starostlivosti o dieťa.

Tento zákon vymedzuje kompetencie štátnej, regionálnej aj miestnej samosprávy a upravuje právne vzťahy pri poskytovaní sociálnych služieb, ich financovanie a dohľad nad poskytovaním sociálnych služieb. Hlavným cieľom sociálnych služieb je prevencia, riešenie a zmiernenie nepriaznivej životnej situácie osoby, rodiny alebo komunity, zachovanie, obnova alebo rozvoj schopností fyzickej osoby viesť samostatný život a podpora jej inklúzie do spoločnosti. Podľa nepriaznivej situácie sa sociálne služby delia na päť základných skupín - sociálne služby krízovej intervencie; sociálne služby na podporu rodiny s deťmi; sociálne služby na riešenie nepriaznivej sociálnej situácie z dôvodu ťažkého zdravotného postihnutia, nepriaznivého zdravotného stavu alebo z dôvodu dovŕšenia dôchodkového veku; sociálne služby s použitím telekomunikačných technológií; podporné služby. Sociálne služby sa poskytujú: ambulantnou formou (prijímateľ sociálnej služby dochádza k poskytovateľovi do jeho priestorov a vracia sa do svojho prirodzeného prostredia), terénnou formou (poskytuje sa v prirodzenom prostredí prijímateľa), pobytovou formou (poskytuje sa u poskytovateľa sociálnej služby v jeho priestoroch spravidla na dobu neurčitú) alebo inou formou podľa nepriaznivej sociálnej situácie a prostredia, v ktorom sa fyzická osoba zdržiava (napríklad pomoc prostredníctvom telefónu). Sociálne služby sú poskytované verejnými a neverejnými poskytovateľmi. Základnými strategickými dokumentmi v oblasti plánovania sociálnych služieb na národnej úrovni sú: *Národné priority rozvoja sociálnych služieb v SR, Stratégia deinštitucionalizácie systému sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti* a na medzinárodnej úrovni najmä *Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím*.

Samostatné zložité postavenie má dlhodobá sociálnozdravotná starostlivosť v rámci sociálnych služieb. V rôznych formách sa poskytuje v dvoch podsystemoch - sociálnom (zariadenia sociálnych služieb s ošetrovateľskou starostlivosťou) a zdravotnom (nemocnice, odd. geriatrickej, paliatívnej starostlivosti, domy ošetrovateľskej starostlivosti, agentúry domácej ošetrovateľskej starostlivosti atď.) Integrovaný model starostlivosti absentuje.

V súčasnosti tvoria zdravotná a sociálna starostlivosť dva separátne systémy s minimálnym vzájomným prepojením, tak v oblasti legislatívy, ako aj v oblasti priamej koordinácie, čo vážne narúša kontinuitu kvalitnej a komplexnej starostlivosti o najzraniteľnejšie skupiny obyvateľstva, akými sú ľudia s ťažkým zdravotným postihnutím a seniori, odkázaní na pomoc druhých. Chýba komplexný manažment následnej starostlivosti po prepustení z nemocnice od posúdenia indikácie a následnej starostlivosti po včasné zabezpečenie adekvátnej starostlivosti. V zariadeniach sociálnych služieb sa v posledných rokoch výrazne mení štruktúra z hľadiska nárokov na ošetrovateľskú starostlivosť, no väčšina nie je pripravená na starostlivosť o prijímateľov s vysokými nárokmi na ošetrovateľskú starostlivosť, čo je v absolútnom rozpore s vyspelou zahraničnou praxou.

Zhrnutie platnej legislatívy k problematike dlhodobej zdravotnej starostlivosti: zákon č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, zákon č. 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní, zákon č. 362/2011 Z. z. o liekoch a zdravotníckych pomôckach, zákon č. 581/2004 Z. z. o zdravotných poisťovniach, dohľade nad zdravotnou starostlivosťou, vyhláška MZ SR č. 92/2018 Z. z., 20/2018 Z. z., 84/2016 Z. z., 95/2018 Z. z., 89/2018 Z. z., nariadenie vlády SR č. 296/2010 Z. z., oznámenie MZ SR č. 35/2018 Z. z., *Koncepcia odboru ošetrovateľstva, Koncepcia odboru domácej ošetrovateľskej starostlivosti, Koncepcia zdravotnej starostlivosti v odbore paliatívna medicína vrátane hospicovej*

starostlivosti, Národné štandardné diagnostické postupy a štandardné terapeutické postupy (ŠDTP), Stratégia dlhodobej sociálnozdravotnej starostlivosti v Slovenskej republike.

Sociálnoprávna ochrana detí a mládeže a sociálna kuratela majú ako základný východiskový zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a mládeže a o sociálnej kuratele (ďalej SPODaSK) - zákon č. 305/2005 Z. z. v znení neskorších doplňujúcich predpisov. SPODaSK obsahuje širokú paletu opatrení pre deti a mládež zo sociálne ohrozeného prostredia prostredníctvom akreditovaných subjektov výkonu opatrení SPODaSK, ako sú detské domovy (v súčasnosti pobytové centrá pre deti a rodiny), krízové strediská, resocializačné strediská, náhradná rodinná starostlivosť, sanácia rodín (v rôznych fázach dysfunkcií, rozvodoch/rozchodoch, zanedbávaná starostlivosť o maloleté deti, výchovné problémy, CAN syndróm - deti týrané a zneužívané) prostredníctvom pobytovej, ambulantnej a/alebo terénnej formy, ktorú vykonávajú verejné aj neverejné akreditované subjekty výkonu SPODaSK. Základnou vykonávacou vyhláškou je vyhláška č. 103/2018 Z. z. v znení neskorších doplňujúcich predpisov, z medzinárodných je to *Dohovor OSN o právach dieťaťa*.

Rodová rovnosť je základnou hodnotou EÚ, a zároveň aj prierezovým princípom, ktorý by sa mal uplatňovať vo všetkých oblastiach. Vo vzťahu k sociálnej oblasti je na Slovensku najvýznamnejším dokumentom *Národná stratégia na prevenciu a elimináciu násillia páchaného na ženách a v rodinách* z roku 2004 a jej akčné plány, ktoré stanovujú úlohu v oblasti podpory a zabezpečenia dostatočného počtu špecializovaných služieb pre ženy, ktoré zažívajú alebo sú ohrozené násillím. K násilliu na ženách sa z hľadiska rodovej rovnosti a na základe medzinárodných dohovorov (napr. CEDAW) pristupuje ako k rodovo podmienenému násilliu. Legislatívne je rodová rovnosť ukotvená v antidiskriminačnom zákone (zákaz diskriminácie na základe pohlavia/rodu) a príslušných ustanoveniach Zákonníka práce (napr. právo mužov a žien na rovnakú odmenu za rovnakú prácu alebo prácu rovnakej hodnoty). Sociálne služby pre ženy zažívajúce násillie sú čiastočne ošetrené v zákone č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a zákone č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele. Najnovšie sú niektoré ustanovenia v tejto oblasti ukotvené aj v zákone č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Na Slovensku chýba komplexná legislatíva v oblasti násillia páchaného na ženách a jeho prevencia. Ochrana a sociálne služby sú riešené čiastočnými, často však nie špecifickými ustanoveniami v rôznych zákonoch. Problém roztrieštenosti legislatívnej úpravy mala riešiť ratifikácia *Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násillia na ženách a domácomu násilliu, a v boji proti nemu*, ktorý vláda SR napísala v roku 2011, avšak doteraz neratifikovala. Tento deficit čiastočne vykrývajú *Štandardy komplexnej podpory a ochrany žien zažívajúcich násillie* vypracované v roku 2015 mimovládnyimi organizáciami pôsobiacimi v tejto oblasti.

Strategické dokumenty a právna úprava podporovaných služieb zamestnanosti je obsiahnutá v zákone o službách zamestnanosti č. 5/2004 Z.z v znení neskorších doplňujúcich predpisov. Služby zamestnanosti obsahujú v sebe širokú paletu služieb zamestnanosti pre uchádzačov o zamestnanie, pre naše účely sa neziskový sektor zúčastňuje najmä na podporovanom zamestnávaní (§58 - agentúry podporovaného zamestnávania) pre znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie (so zdravotným postihnutím, z MRK komunit, ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením, migrantov atď.). Z medzinárodných dokumentov je pre služby zamestnanosti kľúčovým najmä pre osoby so zdravotným postihnutím (Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím), na stratégie EÚ nadväzujúca národná stratégia zamestnanosti s akčným plánmi na jednotlivé roky. Novým zákonom v tomto smere je zákon č. 112/2018 Z. z. o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Sociálna ekonomika sa spája predovšetkým s cieľmi, ako je podpora zvyšovania zamestnanosti a sociálnej súdržnosti a rozvoja sociálnych služieb, ktoré sa vyskytujú najmä v dvoch hlavných oblastiach verejnej politiky: sociálne a pracovné začlenenie, ako aj miestny rozvoj a tvorba pracovných miest.

6.5.3 Kľúčové otázky verejnej politiky:

- Zmena filozofie financovania sociálnych služieb, služieb dlhodobej starostlivosti na princípe individualizovaných finančných príspevkov pre odkázaných občanov (nie pre zariadenia);
- Zjednotenie posudkovej činnosti (zdravotnej aj sociálnej) a lepšia diferenciácia služieb pre odkázaných seniorov a pre ľudí so zdravotným postihnutím;
- Systémové rozčlenenie zákona o sociálnych službách s cieľom rozdeliť zákon do troch samostatných legislatívnych noriem podľa cieľových skupín;
- Úplné zrovnoprávnenie poskytovateľov sociálnych služieb;
- Preferencia a zabezpečenie dostupnosti včasnej intervencie (integrovanej včasnej podpory rodín detí vo veku 0 - 7 rokov), ako aj ambulantných a terénnych služieb poskytovaných v prirodzenom prostredí klientov (napr. odľahčovacia a opatrovateľská služba);
- Preferencia a zabezpečenie dostupnosti včasnej intervencie ako aj ambulantných a terénnych služieb poskytovaných v prirodzenom prostredí klientov;
- Nutnosť reálne deinštitucionalizovať najmä veľkokapacitné zariadenia, kde sú stále porušované základné ľudské práva obyvateľov;
- Podpora špecializovaných programov v oblasti bývania, zamestnávania a voľného času a posilňovanie odborných kapacít v systéme služieb pre deti a dospelých so špeciálnymi potrebami (osoby so zrakovo, sluchovo, mentálne alebo telesným postihnutím alebo ich kombináciou, osoby s poruchami autistického spektra, osoby s duševnými postihnutím);
- Nastavenie lepších finančných podmienok pre personál ako aj podpora celoživotného vzdelávania v pomáhajúcich profesiách, čo je jedným z predpokladov prevencie kolapsu celého systému služieb;
- Zabezpečenie procesov pre zvyšovanie miery prístupnosti/dostupnosti zariadení sociálnych služieb (finančná aj regionálna dostupnosť). Budovanie nových komunitných služieb pre všetky cieľové skupiny odkázaných občanov;
- Ukončovanie bezdomovectva ako cieľ verejných politík, a to cez prístup k bývaniu a prístup k službám krízovej intervencie (najmä služieb 24/7 a terénnych služieb);
- Podporu sanácie rodinného prostredia zavedením komplexného multidisciplinárneho, medzirezortného a medzisektorového prístupu v sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele;
- Zavedenie systémových opatrení pre obnovu a trvalú udržateľnosť služieb podporovaného zamestnávania pre ľudí zo sociálne znevýhodneného prostredia ako jedného z hlavných pilierov boja proti chudobe;
- Celá oblasť násilia na ženách a ich deťoch potrebuje systémové kroky, najlepšie v podobe komplexného zákona, ktorý by riešil problematiku prierezovo; osobitne treba dať do súladu špecifické podporné služby pre ženy zažívajúce násilie a ich deti podľa európskych štandardov so zákonom o sociálnych službách, kde nateraz nemajú oporu;

- V oblasti špecifických služieb pre ženy zažívajúce násilie, prevádzkované väčšinou neverejnými poskytovateľmi/mimovládnyimi organizáciami, treba zaviesť urgentne systémové a garantované financovanie na ich prevádzku;
- Tvorba politik v oblasti rodovej rovnosti a násilia na ženách musí výrazne viac stavať na participatívnom princípe a spolupráci s mimovládnyimi organizáciami, ako je to ukotvené v medzinárodných dohovoroch.

6.5.4 Finančná podpora a možnosti financovania

Sociálne veci sú financované zo zdrojov, ktoré sú poskytované verejným aj neverejným poskytovateľom sociálnych služieb/akreditovaným subjektom výkonu SPODaSK, a to:

- verejné financie (finančný príspevok, dotácia) z rozpočtových zdrojov MPSVR SR, 2% z daní PO/FO,
- verejné financie z Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny a príslušných Úradov práce, sociálnych vecí a rodiny (napr. financovanie sociálnoprávnej ochrany detí a mládeže alebo vzdelávanie znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie z radov sociálne ohrozených skupín obyvateľstva atď.),
- verejné financie z Ministerstva vnútra SR (napr. financovanie projektov MRK alebo prevencií domáceho násilia a násilia páchaného na ženách,
- verejné financie z rozpočtových zdrojov samosprávy obcí a VÚC (z podielových daní),
- verejné financie z eurofondov (pre sociálny sektor najmä ESF prostredníctvom implementačnej agentúry MPSVR SR alebo IROP, operačný program Ľudské zdroje, ktorého ciele sú rozdelené do nasledujúcich prioritných osí: 1. vzdelávanie, 2. iniciatívna na podporu zamestnanosti mladých, 3. zamestnanosť, 4. sociálne začlenenie, 5. integrácia marginalizovaných rómskych komunít, 6. technická vybavenosť v obciach s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít, 7. technická pomoc,
- nadačné financie, z iného ako business sektora, môžeme rozdeliť na zahraničné, napr. Nórske bilaterálne fondy, finančná pomoc Islandu, Lichtenštajnska a Nórska atď., a na domáce, napr. nadačné zdroje firemných filantropických programov (Nadácia Pontis, Centrum pre filantropiu, Nadácia OSF, Nadácia SOCIA, Nadácia Velux atď.),
- súkromné financie - príspevky (úhrady, dary) prijímateľov sociálnych služieb, poplatky za doplnkové služby, verejné zbierky, sponzoring od súkromných spoločností atď.,
- samofinancovanie/vlastné zdroje - v posledných rokoch začína častejšie najmä samospráva (VÚC, obec) „zákazkovať“ neziskové organizácie na tvorbu komunitných plánov, koncepcií rozvoja sociálnych služieb v kraji atď. Tiež sa objavujú zákazky neziskových organizácií medzi sebou, financovaných najmä z EÚ fondov, kedy jedna nezisková organizácia v sociálnej oblasti zadá zákazku druhej na odborné špecializované vzdelávanie svojich zamestnancov alebo vypracovanie expertíz v určitej sociálnej oblasti. Takto si neziskové organizácie začínajú budovať odborné kapacity a technickú podporu dôležitú pre inštitucionálny rozvoj prostredníctvom poskytovania svojich služieb financovaných mimo dotačných a grantových schém a zabezpečovať si nielen trvalú udržateľnosť svoje organizácie, ale aj vnášať inovatívny prvok do svojich služieb, čím ich recipročne skvalitňuje.

Financovanie sociálnych služieb je v SR mimoriadne zložitá a administratívne veľmi náročná. Väčšina nákladov verejných poskytovateľov sociálnych služieb je krytá zo zdrojov zriaďovateľa, t. j. VÚC. Verejní poskytovatelia sú zväčša rozpočtové alebo príspevkové organizácie a z rozpočtu samosprávy majú kryté potrebné a rozpočtované výdavky. Ďalším zdrojom financovania verejných poskytovateľov (obcí a miest) ako doplňujúce financovanie zabezpečuje MPSVR SR. Prijímatelia sociálnych služieb, umiestnení verejnými poskytovateľmi platia úhrady podľa všeobecne záväzného nariadenia (VZN) obce alebo VÚC. Tieto platby sa pohybujú okolo 30 % skutočných výdavkov samosprávy na danú sociálnu službu a mnohé náklady (oprava, obnova, údržba) sú hradené z iných rozpočtových zdrojov, čo znova skresľuje obraz o skutočných výdavkoch samosprávy na danú sociálnu službu neverejných poskytovateľov, ktorí tak musia vo svojich rozpočtoch počítať v prvom rade s úhradami za sociálne služby od prijímateľa sociálnych služieb – najmä v prípade služieb pre seniorov a ľudí so zdravotným postihnutím. Cena odráža skutočné náklady za predošlý rok a je znížená o príspevky podmienené odkázanosťou (zo zdrojov MPSVR SR) a finančný príspevok na prevádzku od obce alebo VÚC, ak ho vôbec dostanú. Získanie finančného príspevku na prevádzku je však podmienené súhlasným stanoviskom samosprávy, že daná služba je v súlade s prijatým *Komunitným plánom sociálnych služieb* alebo *Koncepciou rozvoja sociálnych služieb*. To znamená, že príslušná obec/VÚC musí mať komunitný plán sociálnych služieb/koncepciu rozvoja sociálnych služieb, v ktorom definuje požadovanú službu ako nedostatkovú a uvádza príslušného poskytovateľa ako partnera na zabezpečovanie sociálnych služieb. Na úrovni VÚC to platí obdobne, dokument sa nazýva *Koncepcia rozvoja sociálnych služieb*, preto rozdiel ceny za sociálne služby (po odpočítaní príspevku z MPSVR SR podmieneného odkázanosťou) je u neverejného poskytovateľa nižší než cena za sociálne služby u poskytovateľa verejného v danej obci alebo VÚC. Ďalšími podmienkami na získanie príspevku je, že konkrétny prijímateľ sociálnych služieb má vydané a právoplatné rozhodnutie o odkázanosti na sociálnu službu. Konkrétny prijímateľ sociálnych služieb požiadal samosprávu obce alebo VÚC o zabezpečenie sociálnej služby u daného neverejného poskytovateľa. Samospráva obce alebo VÚC má tieto príspevky schválené v rozpočte. Takto stanovené pravidlá vedú k tomu, že mnohí neverejní poskytovatelia sociálnych služieb nedostávajú príspevky na prevádzku, pretože ich poskytnutie je podmienené postupom samosprávy (čo poskytovateľ sociálnej služby nevie ovplyvniť). Náklady na sociálne a zdravotné služby poskytované v rámci dlhodobej zdravotnej a sociálnej starostlivosti budú neustále rásť. Väčšinu služieb poskytujú opatrovatelky/opatrovatelia (fyzicky), sestry a iný zdravotnícky personál. Znamená to, že zvyšovaním príplatkov za mzdy týchto zamestnancov sa vytvára tlak na cenu za služby v dlhodobej zdravotnej a sociálnej starostlivosti a na neustále zvyšovanie mzdových nákladov. Tento problém je o to hrozivejší, že na trhu pracovných síl nie je dostatok zamestnancov v týchto odboroch. Nedostatočná a neefektívna komunikácia medzi MZ SR a MPSVR SR neprispieva k zlepšeniu podmienok o to, ako sa postarať o stále sa zvyšujúci počet odkázaných ľudí (detí a dospelých so zdravotným postihnutím a seniorov). Pri terénnych a ambulatných službách (napr. komunitné centrá, terénna sociálna práca, nízkoprahové denné centrá, integračné centrá atď.) pretrváva problém financovania, v legislatíve nie je stabilne a komplexne zakotvená žiadna systémová podpora trvalej udržateľnosti, v súčasnosti sú z väčšej časti financované prostredníctvom eurofondov cez implementačnú agentúru MPSVR SR. Najväčším donormom v sektore sociálnoprávnej ochrany detí a mládeže je štát prostredníctvom zmluvy o financovaní vybraných opatrení cez Ústredie práce, soc. vecí a rodiny a každoročne vyhlasované priority na nasledujúci rok, o ktoré sa môžu uchádzať len akreditované subjekty. Obdobne funguje aj princíp financovania akreditovaných subjektov výkonu SPODaSK

prostredníctvom priorít jednotlivých ÚPSVaRov, vyhlasovaných a aj udeľovaných jednotlivými ÚPSVaR. V druhom rade najviac financií na výkon SPODaSK poskytuje MPSVR SR prostredníctvom každoročne stanovených prioritných tém, prostredníctvom dotácií ministerstva (MPSVR) SR. V niektorých samosprávach (VÚC a obce), ale nie je to pravidlom, fungujú finančné príspevky a rôzne menšie dotačné schémy pre akreditované subjekty výkonu opatrení SPODaSK, ako aj pre neakreditované, na realizáciu nízkoprahových aktivít alebo rôznych skupinových či individuálnych aktivít na predchádzanie vzniku krízových situácií v rodine, prípadne aj financie z rôznych programov na podporu neformálneho vzdelávania mládeže či podporu znevýhodnenej mládeže na slovenskom inštitúte mládeže - luvente.

Finančná podpora v oblasti rodovej rovnosti a násilia páchaného na ženách je nesystémová, negarantovaná a nedostatočná. Napriek tomu, že existuje niekoľko finančných mechanizmov, žiadny z nich nepokrýva všetky náklady potrebné na prevádzku špecifických zariadení a neumožňuje rozvoj špecifických podporných služieb. Financovanie je založené na administratívne náročných projektoch, často sprevádzaným vysokým spolufinancovaním a rizikom nepravidelných a neoprávnených nákladov. Analýza financovania špecializovaných poradenských centier a bezpečných ženských domov pre ženy zažívajúce násilie za roky 2015 – 2017 odhalila výraznú závislosť Slovenska od zahraničných zdrojov (najmä ESF a Nórsky finančný mechanizmus). Finančné prostriedky poskytnuté z regionálnej a miestnej samosprávy podľa zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách tvorili v priemere iba 24 % z alokovaného financovania. Veľká časť finančných prostriedkov na podporu rodovej rovnosti a prevenciu násilia páchaného na ženách je navyše alokovaná v národných projektoch, ktoré sú administrované štátnymi inštitúciami bez dôsledného uplatňovania participatívneho rozhodovania v úzkej spolupráci s relevantnými mimovládnyimi organizáciami pôsobiacimi v tejto oblasti.

Najväčším donorom v sektore zamestnanosti je štát, ktorý prispieva prostredníctvom rôznych národných projektov podpory zamestnanosti, najmä znevýhodnených skupín uchádzačov o zamestnanie na príslušných ÚPSVaR cez Ústredie práce, soc. vecí a rodiny. Problémom je, že táto finančná podpora je zameraná najmä na zamestnanosť konkrétnych klientov, nie organizácie neziskového sektora ako „sprostredkovateľa/mediátora/kauča/lektora“ pre sociálnych klientov. Medzitrh práce nie je na Slovensku rozvinutý. Agentúry podporovaného zamestnávania APZ (§58 zákona č. 5/2004 Z. z.) neboli od roku 2007 systematicky financované a napriek tomu, že ústredie práce vedie zoznam APZ, ktoré však v realite plne nefungujú, keďže nie sú financované. Stále sa hľadá spôsob, ako začať financovať organizácie neziskového sektora s ich odborným personálom (psychológ, sociálny pracovník, špeciálny pedagóg, sociálny pedagóg, liečebný pedagóg, andragóg atď.), ktorí majú odborné aj personálne kapacity na poskytovanie kvalitných služieb zamestnanosti tak, aby cez prácu nielen so sociálnym klientom, ale aj zamestnávateľom na otvorenom trhu práce vedeli ako mediačný článok skutočne zvyšovať šance znevýhodnených občanov na zamestnanie. Novým trendom je sociálne podnikanie registrované na MPSVR SR, na ktoré sa len v tomto období vyčleňujú financie z prostredia eurofondov aj štátnych zdrojov cez príslušné ÚPSVaR ako kompenzačné príspevky (§53g,f zákona č. 5/2004 Z. z.) alebo pripravovaný národný projekt podpory sociálneho podnikania.

6.5.5 Kľúčoví aktéri v oblasti sociálnych služieb

Z verejnej správy sú kľúčovými aktérmi Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR (MPSVR SR), Ministerstvo zdravotníctva SR (MZ SR), Ministerstvo vnútra SR (MV SR), Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny s jednotlivými ÚPSVaR, jednotlivé vyššie územné celky samosprávnych krajov VÚC, eurofondy prostredníctvom implementačnej agentúry MPSVR SR, obce a mestá (Združenie miest a obcí Slovenska ZMOS, Únia miest Slovenska).

Dôležité informácie z výskumov, prieskumov a odborných expertíz pracovných skupín v sociálnej oblasti z domácej pôdy na Slovensku prináša Inštitút pre výskum práce a rodiny SR pri MPSVR SR, Inštitút sociálnej politiky a Inštitút vzdelávacej politiky MŠVVaŠ SR s Útvárom hodnoty za peniaze. Priebežne spracováva revíziu výdavkov na skupiny ohrozené chudobou a sociálnym vylúčením. Inštitút pre výskum práce a rodiny je štátna príspevková organizácia MPSVR SR, ktorá sa zameriava na výskumnú, analytickú, koncepčnú aj advokačnú činnosť v sociálnej oblasti. Inštitút vzdelávacej politiky je analytickým útvarom Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR, vykonáva analyticko-strategické a implementačné úlohy. Jeho poslaním je poskytovať analýzy, prognózy a podieľať sa na príprave vzdelávacej politiky. Slovensko, ako súčasť globálnych výskumov v sociálnej oblasti, sa vyskytuje aj v sociálnych analýzach OECD a EÚ, úroveň mapuje európska komisia - odbor zamestnanosti, sociálnych vecí a inklúzie. Okrem nich robia aj niektoré neziskové organizácie vlastné výskumy a prieskumy pravidelne, ako napr. CVEK, SGI, ad hoc ako Človek v ohrození, SOCIA, TENENET, APPVI, AOPP atď.

Registre verejných aj neverejných poskytovateľov sociálnych služieb, akreditovaných subjektov výkonu opatrení SPODaSK, aktéri v oblasti rodovo podmieneného násillia, podporovaného zamestnávania či zamestnávania znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie sa nachádzajú v týchto zoznamoch: Zriaďovatelia zariadení sociálnych služieb, poskytovatelia sociálnych služieb verejní i neverejní, organizácie zastupujúce občanov so zdravotným postihnutím a seniorov, a sú zverejnené v centrálnom registri poskytovateľov sociálnych služieb na MPSVR SR, ale aj na webstránkach jednotlivých vyšších územných celkov samosprávnych krajov, kde sú zo zákona povinne zverejnené aj evidované akreditované subjekty výkonu opatrení sociálnoprávnej ochrany detí SPODaSK. Akreditované subjekty samostatného výkonu odborných činností sociálnych služieb a výkonu opatrení SPODaSK sú uverejnené na webstránke MPSVR SR v zoznamoch akreditovaných subjektov. Pri *Inštitúte pre výskum práce a rodiny* je aktuálne jednou z aktivít národného projektu aj *Koordináčno-medotické centrum pre násillie páchané na ženách* (KMC). Pravidelne aktualizované zoznamy chránených dielní a pracovísk ako aj agentúr podporovaného zamestnávania sa nachádza na webstránke Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny SR, register sociálnych podnikov je na webstránke MPSVR SR. V oblasti poskytovania sociálnych služieb existujú v systéme verejní a neverejní poskytovatelia. Verejní poskytovatelia sú obec, právnická osoba zriadená alebo založená obcou, právnická osoba zriadená alebo založená vyšším územným celkom. Verejní poskytovatelia poskytujú túto službu v rámci výkonu verejnej správy a svojej zákonom o sociálnych službách ustanovenej pôsobnosti pri poskytovaní sociálnych služieb a na základe zápisu do registra poskytovateľov sociálnych služieb. Neverejný poskytovateľ je každá iná osoba (fyzická osoba alebo právnická osoba), ktorá je subjektom súkromnoprávneho charakteru a ktorá na základe slobodného rozhodnutia prejaví záujem poskytovať túto službu a zápisom do registra poskytovateľov sociálnych služieb jej vznikne oprávnenie túto službu

poskytovať. Poskytovanie sociálnych služieb neverejnými poskytovateľmi je nielen na neziskovom základe, ale aj na ziskovom základe (t. j. ako podnikateľská činnosť).

Uvádzame ešte strešné organizácie združujúce poskytovateľov sociálnych služieb, asociácií a platforiem zaoberajúce sa problematikou sociálnych služieb: Asociácia poskytovateľov sociálnych služieb v SR, Nezávislá platforma SOCIOFÓRUM, Národná rada občanov so zdravotným postihnutím v SR (NROZP), Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR (ZPMPvSR) atď. Viaceré mimovládne organizácie v oblasti násilia páchaného na ženách sú združené do neformálneho združenia *Bezpečná ženská sieť*. Chránené dielne a sociálne podniky už majú aj združujúce platformy (napr. ASSE Slovakia, ASES Slovensko), ale agentúry podporovaného zamestnávania sú združené v Slovenskej únii podporovaného zamestnávania (SÚPZ).

6.5.6 Výskum v sociálnej oblasti

V sociálnej oblasti bolo za posledných desať rokov uskutočnených veľké množstvo výskumov. Uvádzame nasledovné:

- Kvalita v kontexte transformácie sociálnych služieb (Repková, K., 2016), Inštitút pre výskum práce a rodiny, Bratislava; ISBN 978-80-7138-146-4. Dostupné na https://www.ceit.sk/IVPR/images/pdf/2016/socialne_sluzby_web.pdf,
- Analýza dát vyplývajúcich z prevádzky Národnej linky pre ženy zažívajúce násilie. Správa o činnosti za rok 2015, (Holubová, B. Ďurčíková, M., a kol. 2016), Inštitút pre výskum práce a rodiny, Bratislava,
- Stav sociálnej ochrany na Slovensku. Situácia k 1. januáru 2018 (Rastislav Bednárík, 2018), Inštitút pre výskum práce a rodiny, Bratislava. Dostupné na <https://ivpr.gov.sk/analyticky-vystup-1-2-3/>,
- Sociálna práca v sociálnych službách (Kvetoslava Repková, 2018), Inštitút pre výskum práce a rodiny, Bratislava. Dostupné na <https://ivpr.gov.sk/socialna-praca-v-socialnych-sluzbach-kvetoslava-repkova-2018/>,
- Monitorovacia správa občianskej spoločnosti o implementácií národnej stratégie integrácie Rómov na Slovensku: Zhodnotenie pokroku v kľúčových oblastiach stratégie či rôzne výskumy integrácie migranov od CVEK, dostupné na <http://cvek.sk/publikacie/>,
- Zavádzanie podmienok kvality sociálnych služieb – prieskum stavu implementácie u poskytovateľov sociálnych služieb (Kvetoslava Repková, 2019), Inštitút pre výskum práce a rodiny, Bratislava. Dostupné na <https://ivpr.gov.sk/zavadzanie-podmienok-kvality-socialnych-sluzieb-prieskum-stavu-implementacie-u-poskytovatelov-socialnych-sluzieb-kvetoslava-repkova-2019/>,
- Prieskum aktivít, prekážok a záujmu o prácu u starších uchádzačov o zamestnanie (Rastislav Bednárík, 2019), Inštitút pre výskum práce a rodiny, Bratislava. Dostupné na <https://ivpr.gov.sk/vyskumna-sprava-1-2/>,
- Prieskum socio-ekonomickej situácie seniorov na Slovensku (Rastislav Bednárík, 2019), Inštitút pre výskum práce a rodiny, Bratislava. Dostupné na <https://ivpr.gov.sk/prieskum-socio-ekonomickej-situacie-seniorov-na-slovensku-rastislav-bednarik-2019/>,

- Prechod z inštitucionálnej na komunitnú starostlivosť v Slovenskej republike, SOCIA (MIROSLAV Cangár, M. 2019). Dostupné na https://www.socia.sk/wp-content/uploads/2018/04/Prechod-z-in%C5%A1titucion%C3%A1lnej-starostlivosti_nahlad.pdf,
- Národný program aktívneho starnutia na roky 2021 – 2030, analytická časť (Kvetoslava Repková, ed., 2020), Inštitút pre výskum práce a rodiny, Bratislava. Dostupné na <https://ivpr.gov.sk/narodny-program-aktivneho-starnutia-na-roky-2021-2030-analyticka-cast-kvetoslava-repkova-ed/>,
- Plány, realita, sľuby v sociálnej oblasti, SOCIA. (Machajdíková, M., Matej, V., 2020). Dostupné na https://www.socia.sk/wpcontent/uploads/2020/02/PLANY_REALITA_SLUBY_2020_socialna_oblast_final1.pdf,
- Analýza financovania špecializovaných služieb pre ženy zažívajúce násilie na Slovensku (Holubová, B. et al. 2019); Fenestra (v tlači).

6.5.7 Výsledky

Z celkového počtu mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu, označilo ako primárnu oblasť svojho pôsobenia sociálne služby 77 organizácií, čo predstavuje 9,9 % z celkového počtu organizácií zapojených do výskumu a 12,7 % z validných odpovedí.

V prípade, že do počtu organizácií pôsobiacich v tejto oblasti zahrnieme aj organizácie, ktoré si oblasť sociálnych služieb zvolili ako sekundárnu, získame 133 organizácií, čo predstavuje 21,9 % z počtu organizácií, ktoré odpovedali. Spolu predstavujú organizácie v sociálnych službách vo výskume viac ako 1/4 respondovaných organizácií.

Cieľové skupiny mimovládnych organizácií v oblasti sociálnych služieb

Vzhľadom na vek cieľových skupín, ktorým sa organizácie v sociálnych službách venujú, je štatisticky významný rozdiel v porovnaní s inými organizáciami. V sociálnych službách sa viac venujú cieľovej skupine dospelých starších ako 51 rokov (adjusted residual je 2,5).

Organizácie v sociálnych službách sa v porovnaní s inými organizáciami štatisticky významne viac venujú skupine pacientov a ľuďom so zdravotným znevýhodnením a postihnutím (adjusted residual je 11,7), ľuďom bez domova (adjusted residual je 7,3) a užívateľom drog a drogovu závislým osobám (adjusted residual je 6,4). Zastúpenie primárnych cieľových skupín podľa štruktúry špecifik cieľovej skupiny v oblasti sociálnych služieb zobrazuje tabuľka 1.

Tabuľka 1 Primárna cieľová skupina organizácií podľa štruktúry špecifik cieľovej skupiny v oblasti sociálnych služieb

Štruktúra špecifik cieľovej skupiny	Počet	%
Pacienti a ľudia so zdravotným znevýhodnením a postihnutím	47	75,8
Ľudia bez domova	15	24,2
Užívatelia drog a drogovu závislé osoby	11	17,7
Etnické minority	9	14,5
Ľudia so sociálnym znevýhodnením	30	48,4
Ohrozené rodiny	21	33,9
Cudzinci, azylanti, žiadatelia o azyl	2	3,2
Týrané osoby	8	12,9
Deti a mládež v a/alebo z náhradnej starostlivosti	10	16,1
Nezamestnaní	13	21
Verejnosť bez špecifického znevýhodnenia	8	12,9
Rôzne organizácie	4	6,5
Zvieratá	0	0
Iné	4	6,5

N = 62

V oblasti sociálnych služieb nie je štatisticky významný rozdiel v tendenciách vývoja početnosti ľudí v cieľových skupinách oproti iným oblastiam. Tendencie vývoja početnosti ľudí v cieľovej skupine zobrazuje tabuľka 2.

Tabuľka 2 Tendencia vývoja početnosti primárnej cieľovej skupiny v oblasti sociálnych služieb (2016 – 2018)

Počet ľudí/zvierat/iných organizácií v cieľovej skupine za dané obdobie:	Počet	%
Rastie	30	48,4
Zmenšuje sa	5	8,1
Nemení sa	16	25,8
Kolíše	11	17,7

N = 62

Počet ľudí/zvierat/iných organizácií v cieľovej skupine za dané obdobie (2016 - 2018) v oblasti sociálnych služieb v najväčšej miere rastie, nasleduje tvrdenie, že počet ľudí/zvierat/iných organizácií sa v cieľovej skupine za dané obdobie (2016 - 2018) v oblasti sociálnych služieb

nemení, ďalej nasleduje tvrdenie, že počet ľudí/zvierat/iných organizácií v cieľovej skupine za dané obdobie (2016 - 2018) v oblasti sociálnych služieb kolíše a najmenej organizácií v oblasti sociálnych služieb uviedlo, že počet ľudí/zvierat/iných organizácií v cieľovej skupine za dané obdobie (2016 - 2018) v oblasti sociálne služby sa znižuje.

Cieľové skupiny pomoci neziskových organizácií sociálnej oblasti a miera naplnenia ich potrieb

Pre neziskové organizácie v sociálnej oblasti sme zaradili do prieskumu otázku o počte osôb z jednotlivých cieľových skupín, ktorým organizácie dokázali alebo nedokázali pomôcť. Tabuľka 3 zobrazuje rôzne cieľové skupiny z ohrozených sociálnych skupín obyvateľstva, ktorým organizácie v sociálnej oblasti poskytujú pomoc. Zároveň vypovedá aj tom, aké rôznorodé sociálne problémy vyžadujúce si osobitnú odbornosť a špecializáciu organizácie riešia.

Tabuľka 3 Cieľové skupiny pomoci neziskových organizácií sociálnej oblasti a miera naplnenia ich potrieb

Cieľová skupina	Počet ľudí, ktorým sme pomohli	Počet ľudí, ktorým sme nedokázali pomôcť z kapacitných dôvodov
Pomohli sme umiestniť deti v náhradných rodinných systémoch (NRS, adopcie, profesionálne rodiny atď.)	12	10
Pomohli sme mladým ľuďom - odídencom z detských domov nájsť si bývanie a zamestnanie	16	12
Pomáhali sme rodinám v náhradných rodinných systémoch s ich problémami (sociálnymi, psychologickými, špeciálno-pedagogickými, ekonomickými atď.)	17	11
Pomohli sme deťom v našom detskom domove	12	9
Pomohli sme deťom s CAN syndrómom	12	9
Pomohli sme ženám ohrozeným násilím	21	8
Identifikovali sme týrané a zneužívané ženy a deti a mieru ich ohrozenia prostredníctvom našich odborných metód práce	12	8
Pomohli sme deťom a mládeži v bežnej komunite	29	14
Pomohli sme deťom a mládeži s poruchami správania	24	11
Pomohli sme chudobným rodinám	29	14
Pomohli sme zdravotne postihnutým ľuďom (vrátane detí, mládeže, dospelých aj seniorov)	63	19

Pomohli sme nezamestnaným v procese hľadania, tvorby alebo udržania si zamestnania	36	13
Pomohli sme zamestnať nezamestnaných (na otvorenom trhu práce, v chránenej dielni, na pracovný úväzok alebo dohody)	31	13
Pomohli sme dokončiť školu alebo zvýšiť kvalifikáciu	23	8
Pomohli sme dysfunkčným rodinám pri riešení ich sociálnych, psychologických a ekonomických problémov	20	11
Pomáhali sme seniorom v ich domácnostiach	15	9
Pomáhali sme seniorom v našom pobytovom domove sociálnych služieb	13	9
Pomáhali sme ťažko chorým a odkázaným na pomoc druhej osoby v ich domácnostiach	13	8
Pomáhali sme ťažko chorým a odkázaným na pomoc druhej osoby v našom pobytovom zariadení	14	9
Dokázali sme zabezpečiť alebo poskytli sme ošetrovateľskú (nie iba sociálnu) starostlivosť v súlade s potrebami klienta 24 hodín denne /7 dní v týždni	10	8
Pomáhali sme umierajúcim	11	7
Resocializovali sme drogovzo závislých	11	7
Pomáhali sme osobám v pouličnom sexbiznise	11	7
Pomáhali sme osobám, ktoré sú obeťou obchodovania s ľuďmi	10	8
Pomáhali sme delikventom, trestaným a recidivistom, ľuďom po výkone trestu	12	7
Pomáhali sme utečencom a migrantom	13	6
Pomáhali sme bezdomovcom	17	8
Pomáhali sme nájsť bývanie	15	8
Iné	21	15
SPOLU	543	286

N = 71-83

Neziskové organizácie v sociálnej oblasti pomohli väčšiemu počtu ľudí z rôznych ohrozených skupín (543), ako aj tým, ktorí požiadali o službu, ale organizácie im nedokázali pomôcť (286) z kapacitných dôvodov. Je zrejmé, že dopyt po službách sociálnych neziskových organizácií nie

Aktivity realizované pracovníkmi neziskových organizací v sociální oblasti

Aktivity pracovníků neziskových organizací v sociální oblasti sa štatisticky významne líšia od ostatných oblastí, a to najmä v poskytovaní sociálnych služieb platenými, ale aj neplatenými pracovníkmi, obhajobe práv určitej skupiny ľudí, poskytovania poradenstva a informácií a administratívnej činnosti.

Poskytovanie sociálnych služieb je výrazne viac poskytované platenými pracovníkmi v sociálnej oblasti, ale aj neplatenými, v porovnaní s neziskovými organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach. Vzdelávanie, lektorská činnosť, realizácia vzdelávania, školení, neformálne vzdelávanie sú tiež významne vo väčšom počte poskytované organizáciami zo sociálnej oblasti platenými pracovníkmi, neplatenými rovnako ako v iných oblastiach. Obhajobe práv a záujmov, obhajobe práv určitej skupiny ľudí sa venuje významne viac platených pracovníkov neziskových organizácií zo sociálnej oblasti v porovnaní s ostatnými oblasťami v neziskovom sektore, čo sa ale nelíši už pri neplatených pracovníkoch v tejto aktivite. Viac platených pracovníkov sa venuje dobrovoľníkom, vlastným členom a aj riadeniu, ako aj organizácii a koordinácii voľnočasových aktivít v organizáciách v sociálnej oblasti v porovnaní s inými organizáciami v inej oblasti. Výrazne viac platených pracovníkov, ale zároveň výrazne menej neplatených pracovníkov sa venuje fundraisingu, administratívnej činnosti, komunikácii s médiami a PR, organizácii kultúrnych a športových podujatí, poskytovaniu poradenstva a informácií v organizáciách v sociálnej oblasti v porovnaní s inými organizáciami v inej oblasti. Zabezpečovanie dopravy/odvozu osôb a materiálu, zber, poskytovanie alebo doručovanie jedla alebo iných tovarov (adjusted residual 2,8 u platených a -1,2 u neplatených pracovníkov) je aktivita vo väčšej miere u platených pracovníkov organizácií pôsobiacich v sociálnej oblasti v porovnaní s inými neziskovými organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach. Vid' tabuľka 5.

Tabuľka 5 Aktivity realizované pracovníkmi neziskových organizácií v sociálnej oblasti v rozlíšení platení a neplatení pracovníci

Typ aktivity	Platení pracovníci		Neplatení pracovníci	
	počet	%	počet	%
Poskytovanie sociálnych služieb	37	48,05	30	38,96
Vzdelávanie, lektorská činnosť, realizácia vzdelávania, školení, neformálne vzdelávanie	28	36,36	33	42,86
Výskum a vývoj	7	9,09	13	16,88
Publikačná činnosť	13	16,88	21	27,27
Lobovanie	7	9,09	20	25,97
Obhajoba práv a záujmov, obhajoba práv určitej skupiny ľudí	16	20,78	23	29,87
Pripomienkovanie a podieľanie sa na tvorbe koncepčných a legislatívnych dokumentov	12	15,58	21	27,27
Riadenie dobrovoľníkov	22	28,57	30	38,96

Aktivity pre členov organizácie	25	32,47	38	49,35
Riadenie platených pracovníkov	29	37,66	10	12,99
Fundraising, písanie projektov, oslovanie darcov	28	36,36	25	32,47
Administratívna činnosť	33	42,86	30	38,96
Komunikácia s médiami, PR	23	29,87	29	37,66
Organizácia podujatí (kultúrnych, športových a iných)	23	29,87	36	46,75
Poskytovanie poradenstva a informácií	33	42,86	25	32,47
Organizácia a koordinácia voľnočasových aktivít	24	31,17	36	46,75
Poskytovanie prvej pomoci, hasičské práce, pátracia a záchranná činnosť	4	5,19	8	10,39
Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochranu voľne žijúcich zvierat	2	2,60	9	11,69
Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu kult. dedičstva, tradícií, remesiel, kultúrnych pamiatok	1	1,30	12	15,58
Práce súvisiace s údržbou, opravami alebo výstavbou zariadení, nehnuteľností či kultúrnych pamiatok	4	5,19	11	14,29
Zabezpečovanie dopravy/odvozu osôb a materiálu, zber, poskytovanie alebo doručovanie jedla alebo iných tovarov	8	10,39	12	15,58
Účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politik na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni	6	7,79	15	19,48
Poskytovanie grantov, regranting	3	3,90	13	16,88
Plnenie funkcie trénera alebo rozhodcu	1	1,30	12	15,58
Tlmočenie a prekladanie	6	7,79	12	15,58
Grafické práce, napr. tvorba propagačných materiálov, pozvánok, výročnej správy	19	24,68	21	27,27
Príprava a spravovanie webovej stránky, facebookovej stránky, vyhľadávanie informácií cez internet	22	28,57	28	36,36
Aktivity v oblasti ochrany spotrebiteľa	1	1,30	9	11,69
Iné aktivity	37	48,05	30	38,96

N=77

Zmena charakteru aktivít organizácií v oblasti sociálnych služieb

V porovnaní s inými organizáciami sa organizácie pôsobiace v oblasti sociálnych služieb v zmene charakteru aktivít významne nelíšia. Zmenu charakteru aktivít zobrazuje tabuľka 6.

Tabuľka 6 Zmena charakteru aktivít od vzniku organizácie v oblasti sociálnych služieb

Charakter aktivít	Počet	%
Tie isté aktivity realizujeme nepretržite od svojho vzniku, pričom ich charakter sa nezmenil	33	55
Tie isté aktivity realizujeme s prestávkami, nepravidelne, nárazovo (z rôznych dôvodov – zmena vedenia, personál)	10	16,7
Aktivity realizujeme s obmenami, podľa toho, aké témy sú práve aktuálne (prispôsobujeme im svoje aktivity)	10	16,7
Aktivity realizujeme s obmenami, podľa typu projektov, ktoré získame účelovo na projektovo oprávnené typy aktivít	5	8,3
Iné	2	3,3

N = 60

Viac ako polovica organizácií v oblasti sociálnych služieb realizuje svoje aktivity nepretržite od svojho vzniku a charakter svojich aktivít nemenila. Takmer 17 % organizácií aktivity realizuje s prestávkami, nepravidelne či nárazovo z dôvodu zmeny vedenia alebo personálu. Ďalších 17 % organizácií zase realizuje aktivity s obmenami, podľa toho, aké témy sú práve aktuálne. Svoje aktivity realizuje s obmenami účelovo podľa typu projektov približne 8 % organizácií v oblasti sociálnych služieb.

Vyhodnocovanie prínosu/vplyvu svojich aktivít organizácií v oblasti sociálnych služieb

Väčšina organizácií v oblasti sociálnych služieb vyhodnocuje svoj prínos/vplyv svojich aktivít. Viac ako tretina to robí systematicky a má na to svoje vlastné nástroje. Ďalšia tretina organizácií vyhodnocuje prínos/vplyv svojich, len keď to vyžaduje donor/projekt. Len málo organizácií používa pri vyhodnocovaní overené metodiky, ako je metodika SIA, SROI a pod. Približne 18 % organizácií vôbec nevyhodnocuje prínos/vplyv svojich aktivít. V porovnaní s ostatnými organizáciami sa organizácie pôsobiace v oblasti sociálnych služieb vo vyhodnocovaní prínosu/vplyvu svojich aktivít významne nelíšia. Vid' tabuľka 7.

Tabuľka 7 Vyhodnocovanie prínosu/vplyvu aktivít organizácií v oblasti sociálnych služieb

Vyhodnocovanie prínosu/vplyvu svojich aktivít	Počet	%
Áno, systematicky, máme na to vlastné nástroje	26	43,3
Áno, systematicky, používame overené metodiky iných organizácií, resp. všeobecné metodiky ako SIA, SROI a pod.	4	6,7
Áno, ale len keď to vyžaduje donor/projekt	25	41,7
Nie (nevyhodnocujeme)	11	18,3
Iné	2	3,3

N = 60

Zameranie organizácií v oblasti sociálnych služieb z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti

V zameraní organizácií v oblasti sociálnych služieb a ostatnými organizáciami z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti existuje štatisticky významný rozdiel. Organizácie v sociálnej oblasti sa líšia v zameraní na širokú verejnosť, na okruh ľudí/komunitu na základe geografického hľadiska aj na konkrétneho jedinca/rodinu v porovnaní s inými oblasťami. V porovnaní s inými organizáciami sa organizácie v oblasti sociálnych služieb významne menej zameriavajú na širokú verejnosť a významne viac na okruh ľudí/komunitu na základe geografického hľadiska a na konkrétneho jednotlivca či rodinu. Vid' tabuľka 8.

Tabuľka 8 Zameranie organizácií v oblasti sociálnych služieb z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti

	Počet	%
Širokú verejnosť, verejnosť bez obmedzenia	8	13,3
Okruh ľudí/komunitu na základe geografického hľadiska (v blízkosti vašej organizácie) alebo na základe charakteru služby (môže byť určené pre celé Slovensko, ale ide o špecifickú službu, ktorú využíva iba určitý počet ľudí), užívatelia však nemusia byť členovia organizácie (<i>všeobecná prospešnosť</i>)	40	66,7
Iba pre členov organizácie	8	13,3
Pre konkrétneho jednotlivca či rodinu (napr. organizovanie zbierky pre jednotlivca či rodinu)	4	6,7

N =60

Spolupráca organizácií v oblasti sociálnych služieb s inými organizáciami

Organizácie v oblasti sociálnych služieb najviac spolupracujú s inými domácimi mimovládnyimi organizáciami, so samosprávou na úrovni mesta/obce a s individuálnymi odborníkmi a odborníčkami v relevantnej oblasti. Už menej spolupracujú so štátnou správou, regionálnou a krajskou samosprávou a vysokými školami/univerzitami. Ešte menej organizácií v oblasti sociálnych služieb spolupracuje so zahraničnými mimovládnyimi organizáciami, podnikateľským sektorom alebo so základnými školami. Najmenej spolupracujú so strednými

školami a medzinárodnými inštitúciami. V porovnaní s ostatnými organizáciami celého neziskového sektora organizácie v oblasti sociálnych služieb spolupracujú významne viac s inými domácimi mimovládnyimi neziskovými organizáciami a s individuálnymi odborníkmi a odborníčkami v relevantnej oblasti, čo zobrazuje aj tabuľka 9.

Tabuľka 9 Spolupráca organizácií v oblasti sociálnych služieb s inými organizáciami (nie poskytovanie ne/finančných zdrojov)

Spolupráca	Počet	%
Samospráva na úrovni mesta/obce	42	71,2
Regionálna a krajská samospráva	23	41,1
Štátna správa	26	46,4
Medzinárodné inštitúcie	9	17,6
Podnikateľský sektor	18	34,0
Vysoká škola/univerzita	21	38,2
Základná škola	18	33,3
Stredná škola	13	25,0
Iné mimovládne organizácie – domáce	46	79,3
Iné mimovládne organizácie – zahraničné	19	35,2
Individuálni odborníci a odborníčky v relevantnej oblasti	35	60,3
Iné	4	8,2

N = 49 – 59

Členstvo organizácií v oblasti sociálnych služieb v sieťach, asociáciách/platformách organizácií

Pri členstve v organizáciách pôsobiach v sociálnych službách nachádzame významné odlišnosti v dvoch prípadoch: organizácie v sociálnej oblasti sú významne menej členmi asociácií, platforiem či záujmových združení (adjusted residual -2,2) a významne viac členmi neformálnej slovenskej siete organizácií len na SR (adjusted residual 3,0). Vid' tabuľka 10.

Tabuľka 10 Členstvo organizácií v oblasti sociálnych služieb v sieti, asociácií/platformy organizácií či záujmového združenia

Členstvo	Počet	%
Nie sme členom žiadnej asociácie, platformy ani záujmového združenia	17	22,1
Sme členom neformálnej slovenskej siete organizácií (len na SR)	15	19,5
Sme členom neformálnej medzinárodnej siete organizácií (aj zahraničie)	5	6,5

Sme registrovaným členom slovenskej asociácie, platformy a záujmového združenia	22	28,6
Sme registrovaným členom medzinárodnej asociácie, platformy a záujmového združenia	10	13,0
Sme „dcérou“ materskej organizácie (organizačnou zložkou)	6	7,8
Sme platforma organizácií	5	6,5

N= 77

Takmer $\frac{3}{4}$ organizácií v oblasti sociálnych služieb sú členmi nejakej asociácie, platformy alebo záujmového združenia alebo sú samé platformou organizácií. Najviac sú organizácie v oblasti sociálnych služieb registrovaným členom slovenskej asociácie, platformy a záujmového združenia, potom členom neformálnej siete alebo registrovaným členom medzinárodnej asociácie, platformy alebo záujmového združenia.

Prekážky mimovládnych organizácií v oblasti sociálnych služieb v dosahovaní cieľov

V porovnaní s ostatnými organizáciami sa miera významnosti niektorých prekážok v dosahovaní cieľov v organizáciách v oblasti sociálnych služieb významne líši. Organizácie v tejto oblasti považujú administratívnu záťaž, nedostatočnú spoluprácu so štátnou/verejnou správou, nízke finančné ohodnotenie práce za významne dôležitejšie prekážky v dosahovaní cieľov ako organizácie v iných oblastiach. Vid' tabuľka 11.

Tabuľka 11 Významnosť prekážok v dosahovaní cieľov organizácií v oblasti sociálnych služieb

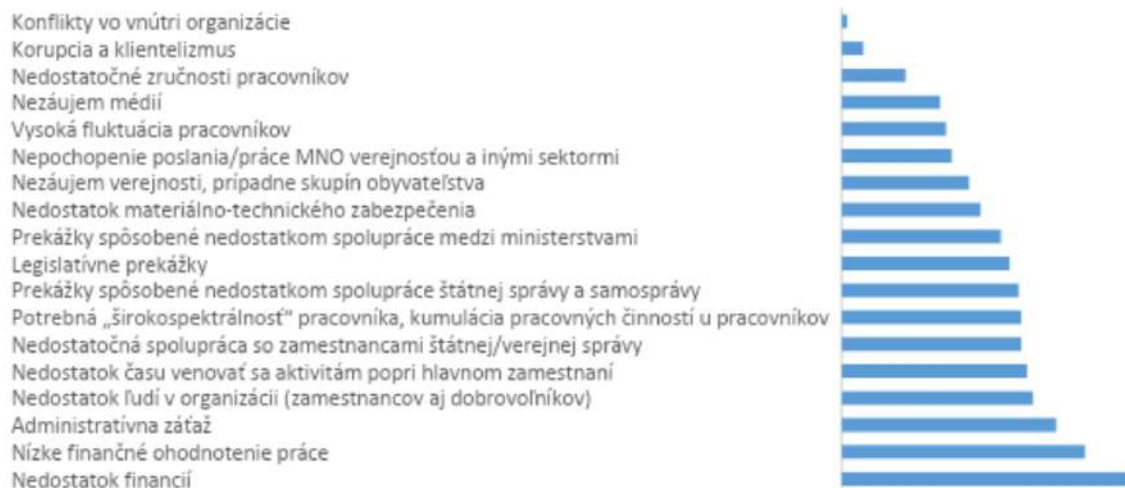
Prekážky	skôr významné	veľmi významné	spolu skôr a veľmi významné
Legislatívne prekážky	24,6	26,3	50,9
Administratívna záťaž	42,1	22,8	64,9
Nedostatočná spolupráca so zamestnancami štátnej/verejnej správy	33,3	21,1	54,4
Nedostatok financií	36,8	52,6	89,5
Nedostatok ľudí v organizácii (zamestnancov aj dobrovoľníkov)	31,6	26,3	57,9
Nízke finančné ohodnotenie práce	36,8	36,8	73,7
Vysoká fluktuácia pracovníkov	19,3	12,3	31,6
Potrebná „širokospektrálnosť“ pracovníka, kumulácia pracovných činností u pracovníkov	26,3	28,1	54,4
Nedostatočné zručnosti pracovníkov	12,3	7,0	19,3
Nezáujem verejnosti, prípadne skupín obyvateľstva	31,6	7,0	38,6

Nezáujem médií	21,1	8,8	29,8
Nedostatok materiálno-technického zabezpečenia	35,1	7,0	42,1
Nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní	35,1	21,1	56,1
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy	37,5	16,1	53,6
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce medzi ministerstvami	26,8	21,4	48,2
Konflikty vo vnútri organizácie	1,8		1,8
Nepochopenie poslania/práce neziskových organizácií verejnosťou a inými sektormi	24,6	8,8	33,3
Korupcia a klientelizmus	3,3	3,3	6,6

N = 56 – 57; valid percent

Graf nižšie poskytuje poradie prekážok v dosahovaní cieľov organizácií v oblasti sociálnych služieb označených ako skôr a veľmi významných.

Graf 2 - Prekážky organizácií v sociálnych službách v dosahovaní ich cieľov

N = 56 -57

Tabuľka 12, nižšie, opisuje stredové hodnoty pri hodnotení prekážok v dosahovaní cieľov organizácií v oblasti sociálnych služieb na 5-stupňovaje škále od 1 úplne nevýznamné po 5 veľmi významné.

Tabuľka 12 Prekážky v dosahovaní cieľov organizácií v oblasti sociálnych služieb – stredové hodnoty

Prekážky	mean	modus	median	Std. dev	Mean rank
Legislatívne prekážky	3,49	3	4,00	1,227	267,21
Administratívna záťaž	3,65	4	4,00	1,110	250,73
Nedostatočná spolupráca so zamestnancami štátnej/verejnej správy	3,54	4	4,00	1,087	290,89
Nedostatok financií	4,35	5	5,00	0,876	242,08
Nedostatok ľudí v organizácii (zamestnancov aj dobrovoľníkov)	3,58	4	4,00	1,209	232,45
Nízke finančné ohodnotenie práce	3,82	4	4,00	1,297	286,51
Vysoká fluktuácia pracovníkov	2,77	3	3,00	1,337	272,56
Potrebná „širokospektrálnosť“ pracovníka, kumulácia pracovných činností u pracovníkov	3,42	5	4,00	1,375	283,89
Nedostatočné zručnosti pracovníkov	2,51	2	2,00	1,151	241,00
Nezáujem verejnosti, prípadne skupín obyvateľstva	2,95	4	3,00	1,202	235,91
Nezáujem médií	2,67	1	3,00	1,300	211,96
Nedostatok materiálno-technického zabezpečenia	3,18	4	3,00	1,020	223,93
Nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní	3,44	4	4,00	1,282	212,90
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy	3,36	4	4,00	1,227	267,23
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce medzi ministerstvami	3,25	4	3,00	1,378	274,38
Konflikty vo vnútri organizácie	1,93	1	2,00	0,863	253,02
Nepochopenie poslania/práce neziskových organizácií verejnosťou a inými sektormi	2,81	2	3,00	1,231	268,74
Korupcia a klientelizmus	2,28	1	2,00	1,346	239,45

N = 56-57

Organizácie v oblasti sociálnych služieb za najväčšiu prekážku v dosahovaní cieľov považujú nedostatok financií (mean 4,35; modus 5, medián 5). Nasledujú nízke finančné

ohodnotenie práce a administratívna záťaž. Pomerne vysokú dôležitosť (mean v intervale od 3,58 – 3,18) majú aj prekážky, ako je nedostatok ľudí v organizácii (zamestnancov aj dobrovoľníkov); nedostatočná spolupráca so zamestnancami štátnej/verejnej správy; legislatívne prekážky; nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní; potrebná „širokospektrálnosť“ pracovníka; kumulácia pracovných činností u pracovníkov; prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy; prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce medzi ministerstvami a nedostatok materiálo-technického zabezpečenia. Nezáujem verejnosti, prípadne skupín obyvateľstva; nepochopenie poslania/práce neziskových organizácií verejnosťou a inými sektormi; vysoká fluktuácia pracovníkov; nezáujem médií; nedostatočné zručnosti pracovníkov a korupcia a klientelizmus patria medzi menej významné prekážky v dosahovaní cieľov (mean 2,95 – 2,28). Konflikty vo vnútri organizácie sú najmenej významnou prekážkou v dosahovaní cieľov organizácií v oblasti sociálnych služieb.

Organizácie v oblasti sociálnych služieb v porovnaní s inými organizáciami významne častejšie označovali administratívnu záťaž ako „skôr významnú“ prekážku (adjusted residual 2,8). Nedostatočnú spoluprácu so zamestnancami štátnej/verejnej správy zase významne menej za „úplne nevýznamnú“ (adjusted residual -3,1) a významne viac za „skôr významnú“ prekážku (adjusted residual 2,5). Organizácie v tejto oblasti významne viac vnímajú nízke finančné ohodnotenie práce za „skôr a úplne významné“ (adjusted residual 3,3, resp. 2,1). Organizácie v oblasti sociálnych služieb sa významne líšia aj vo vnímaní potreby „širokospektrálnosti“ pracovníka, kumulácii pracovných činností u pracovníkov ako „veľmi významnej“ prekážky v dosahovaní cieľov (adjusted residual 2,8). Líšia sa aj vo vnímaní nedostatočných zručností pracovníkov ako „skôr nevýznamnej prekážky“ (adjusted residual 4,1). Významný rozdiel je aj v označení nepochopenie poslania/práce neziskových organizácií verejnosťou a inými sektormi ako „úplne nevýznamnej“ a vnímanie tejto prekážky ako „skôr nevýznamnej“ (adjusted residual 2,6).

Problematické skutočnosti ovplyvňujúce fungovanie neziskových organizácií v sociálnej oblasti Organizácie hodnotili závažnosť jednotlivých skutočností, ktoré ovplyvňujú fungovanie neziskových organizácií. Vybrané skutočnosti hodnotili na 3-stupňovej škále od 1 „vôbec nemáme problém“, 2 „menej problémové“ až po 3 „veľmi problémové“. Mieru závažnosti jednotlivých skutočností zobrazuje tabuľka nižšie.

Tabuľka 13 Problematické skutočnosti ovplyvňujúce fungovanie organizácií v sociálnej oblasti

Problémové skutočnosti - formou výroku	Vôbec nemáme problém	Menej problémové	Veľmi problémové
Nesystémové nastavenie financovania našej organizácie cez stabilnú štátnu politiku	4	22	56
Výška financovania nepokrýva naše základné činnosti	5	19	59
Výška financovania neumožňuje zvyšovanie kvality našich služieb	5	13	62

Výška financovania neumožňuje rozvoj našich služieb (napr. popri ambulantných poradenských službách nevieme financovať aj terénne služby vyhľadávania ďalších klientov atď.)	4	12	60
Výber hradenia len niektorých sociálnych služieb prostredníctvom finančných mechanizmov štátom, pričom iné dôležité sociálne služby/opatrenia SPODaSK chýbajú	12	26	33
Nedostatočné financovanie zo zdrojov súkromného sektora - obmedzený „trh“ nadácií a donorov, sponzorov z business sektora	6	30	43
Nedostatočné financovanie zo strany samospráv je spôsobené nekompetentnosťou a neznalosťou starostov a zastupiteľstiev v sociálnych veciach	11	26	40
Nesystémovosť financovania organizácie prostredníctvom projektov, pričom málo financií je možné získať na budovanie kapacít organizácie, jej trvalú udržateľnosť a rozvoj	4	17	57
Prílišná administratíva a byrokracia týkajúca sa projektového manažmentu, ktorú vyžadujú donori/poskytovatelia dotácií/finančných príspevkov (MPSVR SR, VÚC, samospráva, IA MPSVR SR, nadácie atď.)	4	23	53
Nedostatok času manažmentu organizácie na rozvoj odborného personálu a zvyšovanie kvality poskytovaných služieb	16	22	40
Nedostatočné vedomosti a zručnosti v oblasti manažmentu sociálnych organizácií	31	33	11
Nedostatočné odborné vedomosti a odborná prax našich zamestnancov/kýň	34	30	9
Neschopnosť nájsť dostatočne kvalitný personál na naše služby/opatrenia	11	37	24
Vysoká fluktuácia odborného personálu (napr. kvôli nízkym mzdám, nevieme ich udržať v organizácii atď.)	13	30	28
Nedostatok možností na ďalšie vzdelávanie a špecializáciu nášho odborného personálu	21	36	17
Nedostatok príkladov dobrej praxe a zdieľanie skúseností s inými pomáhajúcimi organizáciami	30	39	4
Máme problém identifikovať a nájsť našich potenciálnych klientov, ktorí potrebujú našu pomoc	38	31	4
Často vnímame prístup štátnych a verejných inštitúcií voči nám ako samozrejmosť, ktorú však odmietajú financovať, aj keď na to majú možnosti vo svojich dotačných alebo rozpočtových schémach	5	19	50

Získavanie ďalších vedomostí, prenos skúseností a príkladov dobrej praxe zo zahraničia (napr. počas konferencií, workshopov, nadnárodných projektoch atď.), napriek tomu, že naše služby sú rovnako dobré alebo v niektorých aspektoch aj progresívnejšie	22	36	15
Vnímame absenciu istoty a právneho bezpečia (ukotveného v legislatíve jednotlivých zákonov, pod ktorými máme akreditácie a/alebo registrácie) pre fungovanie našej organizácie	8	34	31
Pociťujeme nedostatok možností a neochotu akceptácie našich pripomienok pri tvorbe verejných politík	5	21	47
Iné:	0	4	5

N= 71-83

Výrazne významná časť neziskových organizácií v sociálnej oblasti (80 %) hovorí ako o najväčšom probléme nesystémové nastavenie financovania neziskových sociálnych organizácií cez stabilnú štátnu politiku. Pričom výška financovania nepokrýva ani len ich základné činnosti a neumožňuje zvyšovanie kvality ich služieb, nieto ešte ich ďalší rozvoj (napr. popri ambulantných poradenských službách nevieme financovať aj terénne služby vyhľadávania ďalších klientov atď.). Organizácie taktiež vnímajú ako veľmi problematický výber hradenia len niektorých sociálnych služieb prostredníctvom finančných mechanizmov štátom, pričom iné dôležité sociálne služby/opatrenia SPODaSK chýbajú. Organizácie stále pociťujú nedostatok financovania zo zdrojov súkromného sektora - obmedzený „trh“ nadácií a donorov, sponzorov z business sektora. Nadpolovičná väčšina organizácií v sociálnej oblasti identifikuje ako dôvod nedostatočného financovania zo strany samospráv nekompetentnosť a neznalosť starostov a zastupiteľstiev v sociálnych veciach. Ďalšou výrazne problematickou skutočnosťou je nesystémovosť financovania organizácie prostredníctvom projektov, pričom málo financií je možné získať na budovanie kapacít organizácie, jej trvaloudržateľnosť. Navyše rozvoj sprevádza prílišná administratíva a byrokracia týkajúca sa projektového manažmentu, ktorú vyžadujú donori/poskytovatelia dotácií/finančných príspevkov (MPSVR SR, VÚC, samospráva, IA MPVSR SR, nadácie atď.), čo má za následok nedostatok času na rozvoj odborného personálu a zvyšovanie kvality poskytovaných služieb. Pritom väčšina organizácií za problematickú považuje aj fluktuáciu odborného personálu (kvôli nízkym mzdám), čo brzdí trvalú udržateľnosť a rozvoj neziskového sektora v oblasti sociálnych vecí. Ako výrazný problém vnímajú často aj prístup štátnych a verejných inštitúcií voči práci organizácií, ktorú vnímajú ako samozrejmosť a odmietajú služby financovať, aj keď na to majú možnosti vo svojich dotačných alebo rozpočtových schémach. Sociálne neziskové organizácie vnímajú výrazne ako problém aj absenciu istoty a právneho bezpečia (ukotveného v legislatíve jednotlivých zákonov, pod ktorými majú akreditácie a/alebo registrácie) pre fungovanie organizácie. Takisto stále pociťujú nedostatok možností a neochotu akceptácie pripomienok pri tvorbe verejných politík.

Odborné vedomosti a odborná prax zamestnancov neziskových organizácií v sociálnej oblasti nie je výraznejší problém v sektore, rovnako ako nie je problémom ani nedostatok možností na ďalšie vzdelávanie a špecializáciu odborného personálu, či nedostatok príkladov dobrej praxe a zdieľanie skúseností s inými pomáhajúcimi organizáciami. Neziskové organizácie v sociálnej oblasti takisto nepociťujú problém ani v identifikácii potenciálnych klientov, ktorí potrebujú pomoc. Získavanie ďalších vedomostí, prenos skúseností a príkladov dobrej praxe

zo zahraničia (napr. počas konferencií, workshopov, nadnárodných projektoch atď.), napriek tomu, že služby sú rovnako dobré alebo v niektorých aspektoch aj progresívnejšie, tiež neziskové organizácie v sociálnej oblasti nevnímajú ako problém vo výraznejšej miere.

Ako iné problémy (ako otvorená otázka) respondenti a respondentky uvádzali, že:

- existuje nerovnakosť postavenia na trhu oproti inštitútom, ktorých zriaďovateľom je štát alebo krajská samospráva,
- je vysoká absencia zákona o platoch sociálnych pracovníkov, resp. poradcov v sociálnych službách s primeraným ohodnotením - práca s ľuďmi. Pociťovali neschopnosť zo získaných peňazí za služby udržať pracovné miesto pre 1 zamestnanca z dôvodu vysokých odvodov pre štát (40 %),
- je nedostatok podpory financovania prevádzkových nákladov. Kvalita prostredia a materiálo-technického vybavenia je veľmi nízka. Po 20 rokoch hrozil organizácií zánik, exekúcia a nevedeli sa dovolať pomoci na mestskom úrade a od telekomunikačných spoločností. Napríklad: dotáciu napriek 20-ročnej praxi nedostali, vraj vykazovali zisk. Dotácia, ak sa prideli v apríli, nie je možné ňou vykryť náklady od januára do konca marca. Pri vyúčtovaní dotácie 2018 neboli uznané náklady, ktoré vznikli v priebehu naplňania činnosti, o ktorých pri písaní žiadosti nemohli vedieť, ale boli použité len na zabezpečenie pomoci pre obeť, tým sa stali dlžníkmi štátu a zablokovala sa im cesta k ďalším dotáciám,
- vysoká obsadenosť ženami neumožňuje zvyšovať kvalitu služieb tam, kde je nevyhnutná technická zručnosť a fyzická sila. Ročné financovanie je tiež problematické,
- chýba ochrana a bezpečnosť práce,
- problémom je mnohokrát aj pochopenie od úradníkov, čo je hluchoslepota a z nej vyplývajúce potreby na pokrytie základných životných potrieb ako diagnóza cieľovej skupiny klientov.

Osoby pracujúce v organizáciách v oblasti sociálnych služieb

V priemere pracuje v jednej organizácii v oblasti sociálnych služieb približne 17 zamestnancov. Počet zamestnancov v jednej organizácii však výrazne variuje o 1 až po 102 zamestnancov. Väčšina zamestnancov pracuje na plný pracovný úväzok, v priemere asi 3x viac ako na polovičný alebo iný skrátený úväzok. V organizáciách v oblasti sociálnych služieb pracujú častejšie ženy ako muži, a obe pohlavia viac na plný pracovný úväzok ako na polovičný. Vid' tabuľky 14, 15 a 16.

Tabuľka 14 Osoby pracujúce v organizáciách v oblasti sociálnych služieb

Osoby pracujúce v organizácii	Počet
Zamestnanci spolu	601
• z toho na plný pracovný úväzok	374
• z toho polovičný alebo iný skrátený pracovný úväzok	116
• z toho počet ľudí zamestnaných na dohody mimo pracovného pomeru	76

• z toho počet ľudí na dohodu o absolventskej praxi	2
• z toho počet ľudí na dohodu o aktivačnej činnosti	25
• z toho iné	8
Živnostníci	133
Ľudia pracujúci bez nároku na finančnú odmenu	3 946
• z toho aktívni členovia	3 625
• z toho slovenskí dobrovoľníci v SR	304
• z toho zahraniční dobrovoľníci	3
• z toho dobrovoľníci mimo SR	1
• z toho stážisti	4
• z toho iné osoby	9
Spolu zamestnanci, živnostníci, neplatení pracovníci	4 680

N 36

Spomedzi organizácií v oblasti sociálnych služieb prevažujú ľudia pracujúci bez nároku na finančnú odmenu, napr. ako dobrovoľníci, stážisti, praktikanti. Nasledujú zamestnanci na rôzne druhy zmlúv a dohôd. Najmenej je zastúpený pracovník na živnosť (vyplácaný na základe predloženej faktúry), pracovník na mandátnu zmluvu, príkaznú zmluvu alebo zmluvu o dielo.

Tabuľka 15 Osoby pracujúce v pracovnoprávných vzťahoch podľa pohlavia a dĺžky úväzku

Osoby pracujúce v organizácii		Mean	Median	Mode	Std. dev
Spolu		16,69	105,000	5,00a	22,78699
- plný úväzok		10,3889	4,50000	0,00	18,04800
- polovičný a iný skrátený úväzok		3,2222	1,0000	0,00	4,85275
Ženy	spolu	13,56	6	3a	20,922
	plný úväzok	8,64	3,00	0	16,895
	polovičný alebo iný skrátený	2,50	1,00	0	4,339
Muži	spolu	3,14	2,00	0	4,093
	plný úväzok	1,75	1,00	0	2,634
	polovičný alebo iný skrátený	0,72	0,00	0	1,279

N= 36a Existuje viac módov

V porovnaní s inými oblasťami, v sociálnej oblasti nie je štatisticky významný rozdiel v počte ľudí pracujúcich na živnosť.

Tabuľka 16 Osoby pracujúce na živnosť

Počet pracovníkov na živnosť	Mean	Median	Std. dev
Ženy	1,72	1,00	4,186
Muži	1,97	0,00	6,910
Spolu (pracovníkov na živnosť)	3,69	1,00	9,821

N = 36

V porovnaní s inými organizáciami organizácie pôsobiace v oblasti sociálnych služieb majú významne viac obsiahnuté takmer všetky prvky manažmentu v činnosti platených zamestnancov. Jednotlivé prvky manažmentu v činnosti platených pracovníkov a pracovníčok v organizáciách v oblasti sociálnych služieb zobrazuje tabuľka nižšie.

Tabuľka 17 Prvky manažmentu pri platených zamestnancoch a pracovníkoch v organizáciách v oblasti sociálnych služieb

Prvky manažmentu	Počet	%
Zabezpečujeme ochranu zdravia a bezpečnosti pracovníkov pri výkone ich činnosti	31	68,9
Máme definovanú náplň práce a profil pracovníkov pre jednotlivé pozície	31	68,9
Pracovníci sú pred začiatkom vykonávania ich práce informovaní o organizácii a o svojej role v nej	28	62,2
Noví pracovníci sú predstavení personálu a klientom, s ktorými budú prichádzať do kontaktu	30	66,7
Máme vypracovaný systém zaškolenia a prípravy pracovníkov	18	40
Pracovníkom poskytujeme potrebnú podporu pri vykonávaní ich práce	30	67
Neformálne a formálne oceňujeme pracovníkov a ich prínos pre organizáciu, klientov a komunitu	25	55,6
Vydávame pracovníkom písomné potvrdenie o pôsobení v organizácii (referencie), ak o to požiadajú	29	64,4
Máme vytvorený funkčný systém evidencie pracovníkov v organizácii	22	48,9
Máme zavedený systém hodnotenia pracovníkov v organizácii	10	22,2
Pracovníci organizácie sa spolupodieľajú na rozhodovaní o jej smerovaní a aktivitách	26	57,8
Máme vypracovaný systém kariérového rastu pracovníkov	2	4,4

Podporujeme pracovníkov v ďalšom vzdelávaní (umožňujeme účasť na kurzoch, vzdelávacích podujatiach a pod.)	26	57,8
--	----	------

Dobrovoľníctvo v organizáciách v sociálnej oblasti

Organizácie pôsobiace v oblasti sociálnych služieb najviac zapájajú do činnosti nepravidelných dobrovoľníkov a dobrovoľníčky (77,5 %), ktorí pomáhajú menej ako raz mesačne. O približne 15 menej zapája pravidelných dobrovoľníkov (62,5 %). Nasledujú firemní dobrovoľníci (32,4 %) a virtuálni/on-line dobrovoľníci (13,5 %). Vid' tabuľka 18.

Tabuľka 18 Zapájanie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok podľa typu dobrovoľníctva organizáciami v oblasti sociálnych služieb

Typ dobrovoľníctva	Počet	%
Pravidelní dobrovoľníci (pomáhajú minimálne raz mesačne)	25	62,5
Nepřavidelní dobrovoľníci (pomáhajú menej ako raz mesačne)	31	77,5
Firemní dobrovoľníci	12	32,4
Virtuálni/on-line dobrovoľníci	5	13,5

N = 37 - 40

Organizácie pôsobiace v sociálnej oblasti považujú počet dobrovoľníkov a dobrovoľníčok za viac dostatočný ako nedostatočný. Počet dobrovoľníkov ako úplne dostatočný označilo 13,2 % a skôr dostatočný 50 % organizácií. Za skôr nedostatočný je počet dobrovoľníkov 34,2 % a úplne nedostatočný 2,6 % v organizáciách pôsobiacich v sociálnej oblasti. Vid' tabuľky 18 a 19.

Tabuľka 19 Dostatočnosť počtu zapájaných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v organizáciách pôsobiacich v sociálnej oblasti

	Počet	%
Úplne dostatočný	5	13,2
Skôr dostatočný	19	50
Skôr nedostatočný	13	34,2
Úplne nedostatočný	1	2,6

N = 38

Organizácie vyjadrovali ne/súhlas s jednotlivými prínosmi dobrovoľníctva pre ich organizáciu na škále od 1 – 5, kde 1 zmenená „vôbec nesúhlasím“ a 5 „absolútne súhlasím“. Organizácie pomerne vysoko hodnotili viacúčelový prínos dobrovoľníctva. Podľa priemerov najviac organizácie v sociálnych službách súhlasia s tým, že dobrovoľníctvo im umožňuje poskytovať širšie spektrum služieb, šírenie povedomia a dobrého mena organizácie, znižovanie nákladov organizácie a poskytovanie kvalitnejších služieb. Najmenej súhlasia s tým, že dobrovoľníctvo umožňuje porozumenie fungovania organizácie. Vid' tabuľka 20.

Tabuľka 20 Vnímanie prínosu dobrovoľníctva pre organizácie v sociálnej oblasti

Prínos	mean	Std. dev	Mean rank
Dobrovoľníci znižujú náklady našej organizácie	4,17	0,971	156,01
Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme kvalitnejšie služby	4,16	0,764	142,77
Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme širšie spektrum služieb	4,23	0,942	163,67
Dobrovoľníci zviditeľňujú našu organizáciu	4	0,782	136,09
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme naše osobné a profesionálne siete	3,89	0,9	133,17*
Vďaka dobrovoľníkom máme k dispozícii prístup k špecifickým vedomostiam a zručnostiam, ktorými disponujú	3,91	0,981	141,90*
Vďaka dobrovoľníkom lepšie rozumieme našej organizácii a jej fungovaniu	2,89	1,132	119,40*
Vďaka dobrovoľníkom dokážeme uspokojiť individuálne potreby našich klientov	4,06	0,873	156,93*
Vďaka dobrovoľníkom máme tvorivejšie nápady na realizáciu projektov	3,71	1,219	128,65*
Vďaka dobrovoľníkom sa šíri povedomie/dobré meno našej organizácie vo verejnosti	4,21	0,88	143,62*
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme poslanie a ciele našej organizácie v radoch verejnosti	4,09	0,965	140,09*
Vďaka dobrovoľníkom aktivizujeme členov dotknutých komúní na napĺňaní zámerov a cieľov našej organizácie a tým prispievame k zlepšeniu podmienok ich života	3,68	0,945	125,34
Bez dobrovoľníkov by sme nemohli fungovať	3,26	1,442	129,46
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme našu sieť darcov a podporovateľov	3,46	1,268	127,99

N = 34 – 37

* Štatisticky významný rozdiel v porovnaní s organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach

Graf 3 Vnímanie prínosu dobrovoľníctva pre organizácie v sociálnej oblasti (od najvyššieho po najnižší priemer)

N = 34 – 37

V porovnaní s organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach, štatisticky významný rozdiel je iba v niektorých prínosoch dobrovoľníctva. Miera súhlasu s jednotlivými prínosmi dobrovoľníctva týchto organizácií však nijako výrazne nevyčnieva.

Organizácie pôsobiace v sociálnej oblasti hodnotili problematické skutočnosti vo vzťahu k dobrovoľníctvu na škále od 1 do 3, kde 1 znamená „nie je vôbec problém“ po 3 „veľmi problémové“. Vid' tabuľka 21.

Tabuľka 21 Problematické skutočnosti vo vzťahu k dobrovoľníctvu

Problematické skutočnosti		Vôbec nemáme problém	Menej problémové	Veľmi problémové
Nedostatok financií na dobrovoľnícky program a adekvátnu podporu dobrovoľníkov	Počet	5	9	21
	%	14,3 %	25,7 %	60,0 %
Nevhodný prístup platených zamestnancov k dobrovoľníkom	Počet	23	5	1
	%	79,3 %	17,2 %	3,4 %
Nedostatok času na dobrovoľníkov a prácu s nimi	Počet	7	17	10
	%	20,6 %	50,0 %	29,4 %
Nedostatočné vedomosti a zručnosti v oblasti manažmentu dobrovoľníkov*	Počet	11	16	7
	%	32,4 %	47,1 %	20,6 %
Negatívne skúsenosti s dobrovoľníkmi*	Počet	16	14	3

	%	48,5 %	42,4 %	9,1 %
Prílišná administratíva a byrokracia týkajúca sa práce s dobrovoľníkmi*	Počet	10	18	6
	%	29,4 %	52,9 %	17,6 %
Neschopnosť nájsť dobrovoľníkov, ktorých potrebujeme	Počet	6	16	12
	%	17,6 %	47,1 %	35,3 %
Vysoká fluktuácia dobrovoľníkov, nevieme ich udržať v organizácii	Počet	10	13	7
	%	33,3 %	43,3 %	23,3 %
Nedostatočná legislatívna podpora dobrovoľníctva	Počet	9	13	7
	%	31,0 %	44,8 %	24,1 %
Nepotrebnosť dobrovoľníkov v organizácii	Počet	20	8	1
	%	69,0 %	27,6 %	3,4 %
Nevedomosť, že s dobrovoľníkmi môžeme pracovať*	Počet	24	4	3
	%	77,4 %	12,9 %	9,7 %
Nezáujem o dobrovoľníctvo v našej organizácii/v oblasti, ktorej sa venujeme	Počet	13	15	5
	%	39,4 %	45,5 %	15,2 %
Nezáujem o dlhodobé dobrovoľníctvo zo strany dobrovoľníkov	Počet	10	17	7
	%	29,4 %	50,0 %	20,6 %
Nevyjasnenosť rozdielov medzi dobrovoľníctvom a členstvom	Počet	19	8	4
	%	61,3 %	25,8 %	12,9 %

N = 29-35

* Štatisticky významný rozdiel v porovnaní s organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach

Najmenej problematický je nevhodný prístup platených zamestnancov k dobrovoľníkom (79 %), nevedomosť, že s dobrovoľníkmi môžeme pracovať (77 %) a nepotrebnosť dobrovoľníkov v organizácii (69 %). Výrazne neproblematická je aj nevyjasnenosť rozdielov medzi dobrovoľníctvom a členstvom (61 %). Najviac problematický pri práci s dobrovoľníkmi je pre organizácie v sociálnej oblasti nedostatok financií na dobrovoľnícky program a adekvátnu podporu dobrovoľníkov (60 %). O niečo menej problematická je neschopnosť nájsť dobrovoľníkov, ktorých potrebujú (35 %) a nedostatok času na dobrovoľníkov a prácu s nimi (29 %).

V porovnaní s organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach je štatisticky významný rozdiel v hodnotení niektorých problematických skutočností, ktoré sociálna oblasť hodnotí ako menej problémové v porovnaní s organizáciami v iných oblastiach, a tými sú: nedostatočné vedomosti a zručnosti v oblasti manažmentu dobrovoľníkov; negatívne skúsenosti

s dobrovoľníkmi; prílišná administratíva a byrokracia týkajúca sa práce s dobrovoľníkmi; nevedomosť, že s dobrovoľníkmi môžeme pracovať.

Skúsenosti so získavaním zdrojov

Organizácie hodnotili skúsenosti so získavaním finančných zdrojov na škále od 1, t. j. úplne negatívne po 5, t. j. veľmi pozitívne. Najviac negatívnych skúseností majú so získavaním súkromných zahraničných zdrojov (30,4 %). Veľmi málo pozitívnych skúseností majú organizácie v oblasti sociálnych služieb pri všetkých typoch zdrojov. Najčastejšie za skôr pozitívne skúsenosti označovali organizácie súkromné zdroje zo Slovenska (36,2 %) a verejné zdroje zo Slovenska (34,7 %). Celkovo najčastejšie však označovali organizácie, ktoré majú ambivalentné skúsenosti, t. j. ani negatívne, ani pozitívne. Napríklad ani pozitívne, ani negatívne skúsenosti má 60,9 % organizácií pri získavaní súkromných zdrojov zo zahraničia a 58,7 % pri získavaní verejných zdrojov zo zahraničia.

Tabuľka 22 Skúsenosti so získavaním zdrojov

Skúsenosti so získavaním zdrojov		1 - Úplne negatívne	2 - Skôr negatívne	3 - Ani negatívne, ani pozitívne	4 - Skôr pozitívne	5 - Veľmi pozitívne
Verejné zdroje zo Slovenska	Počet	4	10	16	17	2
	%	8,2 %	20,4 %	32,7 %	34,7 %	4,1 %
Verejné zdroje zahraničné	Počet	12	3	27	4	0
	%	26,1 %	6,5 %	58,7 %	8,7 %	0,0 %
Súkromné zdroje zo Slovenska	Počet	2	8	18	17	2
	%	4,3 %	17,0 %	38,3 %	36,2 %	4,3 %
Súkromné zdroje zahraničné	Počet	14	2	28	2	0
	%	30,4 %	4,3 %	60,9 %	4,3 %	0,0 %
Príjmy z vlastnej činnosti	Počet	4	9	20	13	1
	%	8,5 %	19,1 %	42,6 %	27,7 %	2,1 %

N = 49 – 46

V porovnaní s organizáciami v iných oblastiach je štatisticky významný rozdiel iba pri niektorých typoch zdrojov. Organizácie v sociálnej oblasti štatisticky majú významne viac ani negatívne, ani pozitívne skúsenosti pri získavaní verejných zahraničných zdrojov (adjusted residual je 2,1) a pri získavaní súkromných zahraničných zdrojov (adjusted residual je 2,1).

Vykonávanie auditu v organizácii

Organizácie v oblasti sociálnych služieb vo výrazne väčšej miere v porovnaní s organizáciami v iných oblastiach realizujú zo zákona povinný audit (adjusted residual je 6). Dobrovoľný audit

je už realizovaný v podobnom percente organizácií ako v inom sektore a významne menej organizácií v sociálnej oblasti audit vôbec nerealizuje (adjusted residual je -4,1). Vid' tabuľka 23.

Tabuľka 23 Vykonávanie auditu v organizáciách v oblasti sociálnych služieb

Vykonávanie auditu v organizácií	Počet	%
Zo zákona povinný audit	19	39,6
Audit vykonávaný dobrovoľne organizáciou	6	12,5
Nevykonáva organizácia audit	23	47,9

N = 48

Získanie štatútu registrovaného sociálneho podniku v kontexte novovzniknutej legislatívy v roku 2018 o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch

Organizácie v oblasti sociálnych služieb vo významne väčšej miere uvažujú o získaní štatútu registrovaného sociálneho podniku v kontexte novej legislatívy o sociálnej ekonomike a sociálnom podnikaní v porovnaní s ostatnými organizáciami v iných oblastiach (adjusted residual 3,4). Napriek tomu vyššie percento organizácií v tejto oblasti o založení sociálneho podniku neuvažuje, ako uvažuje. Vid' tabuľka 24.

Tabuľka 24 Organizácia uvažuje o získaní štatútu registrovaného sociálneho podniku

Uvažovanie o získaní štatútu registrovaného sociálneho podniku	Počet	%
Áno	10	26,3
Nie	28	73,7

N = 38

Druh priestorov a spôsob prenájmu na realizáciu aktivít neziskových organizácií v sociálnej oblasti

V sociálnej oblasti najviac neziskových organizácií realizuje svoje aktivity v priestoroch prenajatých za komerčné ceny (31,8 %), prípadne vo vlastných priestoroch (23,8 %) alebo v prenajatých priestoroch za zvýhodnené nájomné od inak prepojenej osoby (22,2 %) alebo zriaďovateľa (15,4 %). V minimálnej miere sa vyskytujú organizácie v sociálnej oblasti, ktoré by realizovali svoje aktivity bezplatne v priestoroch od zriaďovateľa (7,7 %) alebo také, ktoré nemajú žiadne priestory, ale potrebovali by na realizáciu svojich aktivít (5,1 %). Vid' tabuľka 25.

Tabuľka 25 Využívanie priestorov a realizáciu aktivít neziskových organizácií v sociálnej oblasti

	Počet	%
Vlastné priestory	10	23,8
Prenajaté priestory za komerčné nájomné	14	31,8
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od zriaďovateľa	6	15,4

Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od objednávateľa aktivít	3	7,7
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od inak prepojenej osoby	10	22,2
Bezplatne v priestoroch zriaďovateľa	3	7,7
Bezplatne v priestoroch objednávateľa aktivít	4	10,3
Bezplatne od inak prepojenej osoby	4	10
Nemáme žiadne priestory a ani to nie je pre naše aktivity potrebné	4	10,3
Nemáme žiadne priestory, ale potrebovali by sme ich pre realizáciu našich aktivít	2	5,1
Iné	10	23,8

N = 39-44

Web sídlo a iná forma vlastnej on-line prezentácie

Väčšina neziskových organizácií v sociálnej oblasti má vlastnú webovú stránku, facebook aj iné sociálne siete, prípadne len vlastnú webovú stránku.

Organizácie v oblasti sociálnych služieb nie sú významne odlišné oproti ostatným organizáciám neziskového sektora z iných oblastí. Napriek tomu je výrazne viac organizácií v sociálnej oblasti, ktoré používajú na vlastnú on-line prezentáciu len web stránku, pridruženú pod stránku zriaďovateľa. Vid' tabuľku 26.

Tabuľka 26 Online prezentácia organizácií v sociálnej oblasti

Formy on-line prezentácie	Počet	%
Nie, nemáme webovú stránku ani facebook, či iný on-line profil	7	21,2
Máme vlastnú webovú stránku aj facebook (prípadne iné sociálne siete)	23	12,4
Máme len vlastnú webovú stránku	11	16,9
Máme webovú stránku pridruženú pod stránku zriaďovateľa, ale vlastný facebook (prípadne iné sociálne siete)	1	16,7
Máme len webovú stránku pridruženú pod stránku zriaďovateľa	2	66,7
Máme len vlastný facebook	3	8,3
Iné	1	8,3

N = 48

6.5.8 Diskusia

Rozsah a závažnosť prekážok v dosahovaní cieľov neziskových organizácií v oblasti sociálnych služieb je v rozpore s ohromným významom týchto organizácií vzhľadom na predpoklad rastúceho dopytu po tomto druhu služieb. Aj výskum Analýzy socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časť 4.1 Občianska spoločnosť 2019 očami dospeljej populácie (reprezentatívny prieskum verejnej mienky) dokumentuje, že občania vnímajú závažnosť týchto tém. Väčšina verejnosti pociťuje voči neziskovým organizáciám dôveru a je presvedčená, že *MNO slúžia na prospech obyvateľov Slovenska, pričom uspokojujú potreby občanov tam, kde na to nestačí štát*. Verejnosť neziskové organizácie považuje za dôležitý prvok demokratickej spoločnosti. Prvú skupinu s najvyšším hodnotením významu tvorí šesť rôznorodých organizácií, medzi ktorými figurujú aj neziskové organizácie s cieľom poskytovať sociálne služby. Z analýzy vyplýva, že v porovnaní s ostatnými organizáciami sa miera významnosti niektorých prekážok v dosahovaní cieľov v organizáciách v oblasti sociálnych služieb významne líši. Organizácie v tejto oblasti považujú nedostatok financií, nízke finančné ohodnotenie práce, administratívnu záťaž, nedostatočnú spoluprácu so štátnou/verejnou správou za významne dôležitejšie prekážky v dosahovaní cieľov ako organizácie v iných oblastiach. Významne prítomné sú tiež legislatívne prekážky, prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy, prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce medzi ministerstvami a nedostatok materiálo-technického zabezpečenia. Naliehavá potreba redukcie prekážok v dosahovaní cieľov neziskových organizácií je preto jedným z dôležitých výstupov pre rozvoj občianskej spoločnosti (pozri časť odporúčania a návrhy).

Neziskové organizácie v oblasti sociálnych služieb sú osobitné tým, že poskytujú služby rôznorodým ohrozeným skupinám obyvateľstva s veľmi špecifickými problémami a potrebami. Ide najmä o ľudí so zdravotným postihnutím, seniorov, nezamestnaných, mladých ľudí z detských domovov, týrané deti a ženy, rodiny v chudobe, ľudí bez domova, ľudí drogovo závislých či utečencov a pod. K veľkej rôznorodosti cieľových skupín sa viažu ešte osobitnejšie potreby, ktoré vyplývajú z rôznych problémov, často s negatívnym kumulatívnym efektom, ktoré sa neziskové organizácie v tejto oblasti snažia riešiť. Výsledky analýzy ukázali, že organizáciám, ktoré sa zúčastnili výskumu, sa darilo napĺňať potreby svojich cieľových skupín iba čiastočne. Pomerne veľký počet ľudí, ktorí oficiálne požiadali o sociálnu službu, bol odmietnutý z kapacitných dôvodov organizácie (tak „čakateľov“ na služby v odkázanosti z dôvodu ťažkého zdravotného postihnutia ako aj rôznych iných služieb či opatrení SPODaSK atď.). Pritom mohlo ísť o nedostatočné odborné kapacity s konkrétnou špecializáciou alebo nedostatočné priestorové kapacity. Nedostatok sociálnych služieb, najmä pre seniorov alebo ženy zažívajúce násilie je na Slovensku dlhodobo potvrdzovaný (NKU 2018, Holubová, Filadelfiová 2012). Pritom podiel neverejných registrovaných poskytovateľov sociálnych služieb, teda väčšinou mimovládne organizácie, tvorili v roku 2018 až 45 % zo všetkých registrovaných poskytovateľov (MPSVR SR 2019).

Je teda zrejmé, že pri zvýšení personálnych a technických kapacít, by mimovládny sektor v sociálnej oblasti mohol pomôcť väčšiemu počtu ľudí a prispieť tak k vyššej spoločenskej kohézii. Pritom práve poskytovanie sociálnych služieb, ale aj pomoc ženám vystaveným diskriminácii či násiliu, je hodnotené obyvateľmi Slovenska ako jedno z najužitočnejších zameraní mimovládnych organizácií (Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časť 4.1 Občianska spoločnosť 2019

očami dospeljej populácie (reprezentatívny prieskum verejnej mienky)). Medzi hodnotením užitočnosti poskytovania pomoci jednotlivým cieľovým skupinám je však rozdiel. Nenaplnené potreby rôznych cieľových skupín z dôvodu nízkych kapacít úzko súvisia s rôznymi problematickými skutočnosťami, ktoré organizácie zúčastňujúce sa výskumu identifikovali.

Viacere najproblematickejšie skutočnosti, ktoré výrazne ovplyvňujú fungovanie sociálnych neziskových organizácií, sa vzťahujú na financovanie. Výška finančných príspevkov, ktorá obmedzuje kvalitu poskytovanej služby alebo núti organizácie obmedzovať niektoré druhy potrebných služieb, úzko súvisí s nesystémovým, negarantovaným a s projektovým financovaním. Napriek tomu, že Slovenská republika je viazaná viacerými medzinárodnými dohovormi a európskymi smernicami o právach zraniteľných a špecifických skupín (napr. Dohovor o právach ľudí so zdravotným postihnutím, Smernica o právach obetí trestných činov) s povinnosťou poskytovania podporných sociálnych služieb, štát a ostatná regionálna samospráva nedokázali zabezpečiť dostatočné financovanie potrebných neverejných sociálnych služieb. Mimovládne organizácie v sociálnej oblasti sú často nútené zabezpečiť svoje financovanie z viacerých finančných mechanizmov, pritom však štruktúra oprávnených nákladov a limity na výšku finančných príspevkov sú pre organizácie nedostačujúce. Okrem fragmentácie financovania je Slovensko v tejto oblasti neúmerne závislé od zahraničných verejných zdrojov, ako je Európsky sociálny fond alebo Nórske granty. Napríklad zdroje regionálnej samosprávy tvorili v rokoch 2015 - 2017 pre špecializované služby ženám zažívajúcim násilie iba 24 % z ich celkového financovania (Holubová 2019).

Druhou oblasťou problémov, ktoré majú vplyv na udržanie kvality a rozvoja sociálnych služieb, je neadekvátny prístup štátnych a verejných inštitúcií k mimovládnym organizáciám a nevnímanie ich ako rovnocenného partnera pri tvorbe verejných politik. Pritom práve mimovládne organizácie v sociálnej oblasti dokážu pružnejšie reagovať na potreby špecifických skupín, ktoré vzhľadom na prísne predpisy nie je možné verejnými poskytovateľmi pokrývať.

Nízke odmeňovanie vysokokvalifikovanej odbornej pracovnej sily, často na úrovni minimálnej mzdy, vedie k vysokej fluktuácii odborného personálu a nemožnosti prilákať kvalitných ľudí. Tiež veľa sa hovorí aj o tom, že vzhľadom na možnosť len nízkeho finančného ohodnotenia je personál prvého kontaktu mnohokrát nízkokvalifikovaný a málo priebežne vzdelávaný, aby sa zabezpečilo poskytovanie kvalitnej služby v súlade s najnovšími trendami. Navyše administratívna náročnosť pri projektovom financovaní odoberá vzácne odborné kapacity, ktoré sú potrebné pre napĺňanie potrieb cieľových skupín. Celkovo má odmeňovanie pracovníkov a pracovníčok v sociálnych službách, či už verejných alebo neverejných, výrazný rodový charakter, podobný sektorom trhu práce s dominantným zamestnávaním žien, ako je zdravotníctvo - najmä zdravotné sestry, nižšie stupne vzdelávania a sociálna práca. Práca žien je tu vnímaná ako naplnenie ich prirodzenosti a vrodenej schopnosti, ktorá si nevyžaduje vysokú odbornosť. Často je vnímaná skôr ako samozrejmosť, charita spojená so sebaobetovaním a poslaním ženy. Sociálna práca je považovaná ako „nie-práca“ spojená aj s neplatenou prácou žien v domácnosti a starostlivosti o závislých členov rodiny (Cviková ed 2007; Kubisa 2016).

Podľa prieskumu verejnej mienky, 10 % respondentov vykonáva dobrovoľnícke aktivity v sociálnej oblasti, ako sú bezplatná pomoc seniorom, asistencia pre občanov so zdravotným postihnutím, pomoc týraným ženám a pod., čím sa dobrovoľníctvo v tejto oblasti zaradilo do tretej skupiny s najväčším podielom účasti dobrovoľníkov (Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časť 4.1 Občianska spoločnosť 2019 očami dospeljej populácie (reprezentatívny prieskum verejnej

mienky)). Z prieskumu verejnej mienky ďalej vyplýva zaujímavé zistenie, že z hľadiska vývoja podielu dobrovoľníkov v jednotlivých oblastiach, bol v sociálnej oblasti najväčší podiel dobrovoľníkov v roku 2011, a to 23 %, pričom v roku 2016 to bolo už len 11 % a v roku 2019 to bolo spomínaných 10 % (Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časť 4.1 Občianska spoločnosť 2019 očami dospeljej populácie (reprezentatívny prieskum verejnej mienky)). Môžeme konštatovať, že ide o veľký prepád účasti dobrovoľníkov v sociálnej oblasti. I napriek prekvapivému zisteniu z výskumu v sociálnej oblasti, že organizácie pôsobiace v sociálnej oblasti považujú počet dobrovoľníkov a dobrovoľníčok za viac dostatočný ako nedostatočný, považujeme za výzvu, zvrátiť klesajúci trend podielu dobrovoľníkov v sociálnej oblasti, zatraktívniť tento sektor, a to za účelom vytvorenia priestoru na spoluprácu dobrovoľníkov a zamestnancov v sociálnej oblasti pre lepšie služby ľuďom, ktorí sú odkázaní na sociálnu pomoc.

Prieskum verejnej mienky skúmal ďalej frekvenciu a intenzitu formálnej dobrovoľníckej práce, avšak nie z hľadiska oblasti, pre ktorú dobrovoľník pracuje. Zaujímavé sú zistenia v oblasti neformálneho dobrovoľníctva, podľa ktorého ďalšia približne tretina dobrovoľníkov udržiavala kontakt s niekým mimo vlastných príbuzných, kto to potreboval (formou osobných návštev, telefonovania, e-mailovania – 35 %); pomáhala s odvozom alebo sprevádzala niekoho (napríklad do nemocnice či na stretnutie – 31%); starala sa o deti, zabezpečovala nad nimi dohľad (28 %). Približne pätina dobrovoľníkov poskytovala osobnú starostlivosť alebo sprevádzanie človeku, ktorý bol chorý, starý alebo potreboval pomoc z iných dôvodov (napríklad poskytovali emocionálnu podporu, pomáhali s hygienou či pri obliekaní – 21 %); pomáhali s drobnými administratívnymi prácami (napríklad s písaním listov, s vyplňovaním daňového priznania či rôznych formulárov, s bankovými úkonmi, s platením účtov alebo vyhľadávaním informácií – 20 %). Približne desatina dobrovoľníkov pomáhala ľuďom, ktorých niekto diskriminoval, ohrozoval, ktorí sa sami nevedeli domôcť toho, na čo mali nárok (11 %) alebo zastupovala človeka na úrade či v nejakej inštitúcii (10 %), (Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časť 4.1 Občianska spoločnosť 2019 očami dospeljej populácie (reprezentatívny prieskum verejnej mienky)). Tieto výsledky sú z hľadiska sociálnej oblasti významné, nakoľko tieto aktivity sa vo veľkej časti prekrývajú s činnosťami zamestnancov zo sociálnej oblasti. Dovoľujeme si tak konštatovať, že neformálne dobrovoľníctvo má v sociálnej oblasti významnú úlohu a postavenie.

Výskum neziskových organizácií ukázal, že organizácie pôsobiace v oblasti sociálnych služieb najviac zapájajú do činnosti nepravidelných dobrovoľníkov, to sú tí, ktorí pomáhajú menej ako raz mesačne. Organizácie v oblasti zdravia naopak v najväčšej miere spolupracujú s pravidelnými dobrovoľníkmi, teda s tými, ktorí pomáhajú minimálne raz za mesiac. V oblasti mládeže výskum preukázal, že polovica (52 %) respondentov deklarovala, že sa do dobrovoľníctva či všeobecne prospešnej činnosti nezapája vôbec. Až 38 % mladých ľudí povedalo, že sa jej venuje do nejakej miery, pričom 15 % povedalo, že sa dobrovoľníctvu venujú pravidelne minimálne raz mesačne, (Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časť 4.3 Mládež - občianska spoločnosť a participácia (fókusové skupiny a reprezentatívny prieskum verejnej mienky za mládež)), a to pri vzorke respondentov N=1000. Sú to zaujímavé výsledky, ktoré výskum v jednotlivých sektorových radách ukázal, avšak treba zdôrazniť, že v oblasti zdravia bol počet respondentov N=15 a v oblasti sociálnych služieb počet respondentov N=37 - 40. Pre úplnosť

uvádzame, že podľa typológie použitej v publikácii *Dobrovoľníctvo na Slovensku* vykonávalo počas posledného roka 37 % dobrovoľníkov prácu pravidelne (teda takmer denne, každý týždeň alebo aspoň raz za mesiac) a 63 % nepravidelne, teda zriedkavejšie. (Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časť 4.1 Občianska spoločnosť 2019 očami dospelých populácie (reprezentatívny prieskum verejnej mienky)). Táto konštatácia kopíruje aktuálny stav v sociálnej oblasti.

Z praktických skúseností v oblasti sociálnych služieb vieme, že sa stretávame spravidla s dvoma typmi dobrovoľníkov, a to tými, ktorí chcú „dobrovoľničiť“ pravidelne, minimálne raz za mesiac, alebo tými, ktorí sú pripravení poskytnúť pomoc ad hoc, v prípade akútnej, mimoriadnej situácie tak, ako to bolo počas krízovej situácie v súvislosti s COVID-19. Prikláňame sa však k záveru, ktorý preukázal výskum v sociálnej oblasti, a to že najviac sa zapájajú do činnosti nepravidelní dobrovoľníci. Z nášho pohľadu je zaujímavé zistenie prieskumu verejnej mienky, že priemer odpracovaných hodín dobrovoľníkov za posledné 4 týždne predstavuje 7,6 odpracovanej hodiny (Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časť 4.1 Občianska spoločnosť 2019 očami dospelých populácie (reprezentatívny prieskum verejnej mienky))...

Prekvapivé zistenie z výskumu v sociálnej oblasti je, že organizácie pôsobiace v sociálnej oblasti považujú počet dobrovoľníkov a dobrovoľníčok za viac dostatočný ako nedostatočný, a to aj napriek tomu, že podiel dobrovoľníkov má výrazne klesajúcu tendenciu. I napriek tomuto zisteniu si dovoľujeme navrhnúť odporúčanie, ktoré uvádzame v časti 3, nakoľko úloha dobrovoľníkov je v systéme sociálnej oblasti podstatná.

V rámci diskusie si ďalej rozoberieme problematiku skutočností vo vzťahu k dobrovoľníctvu, nakoľko výskum preukázal zaujímavé fakty. Nie je prekvapením, že nedostatok financií na dobrovoľnícky program a adekvátne podpory dobrovoľníkov, sú považované za výrazne najviac problematiku skutočností. To súvisí prirodzene s nedostatkom financií, ktorý v rámci výskumu v sociálnej oblasti vyšiel ako najväčšia prekážka v dosahovaní cieľov organizácií v oblasti sociálnych služieb. Menej problematiku sú neschopnosť nájsť dobrovoľníkov, ktorých organizácie potrebujú (35 %) a nedostatok času na dobrovoľníkov a prácu s nimi (29 %). S týmito výrokmi súhlasíme a sme radi, že výskum preukázal, s čím sa organizácie v praxi boria. V porovnaní s výskumom v oblasti zdravia je zhoda v nedostatku financií. Čo je však z nášho pohľadu zaujímavé, je fakt, že za druhý najväčší problém v oblasti zdravia sa považujú negatívne skúsenosti s dobrovoľníkmi, ktoré sú v sociálnej oblasti uvedené až v druhej polovici najmenej problematiku skutočností, čo však organizácie nevnímajú tak intenzívne. V oblasti zdravia sú na treťom mieste nedostatočné vedomosti a zručnosti a nevedomosť organizácií o práci s dobrovoľníkmi, ktoré sa v sociálnej oblasti organizácií umiestnili až na siedmom mieste z hľadiska naviac problematiku skutočností. Zhoda v sociálnej oblasti a oblasti zdravia panuje v tom, že v oboch oblastiach sa za najmenej problematiku považuje nevhodný prístup platených zamestnancov k dobrovoľníkom, čo považujeme za logické.

6.5.9 Odporúčania

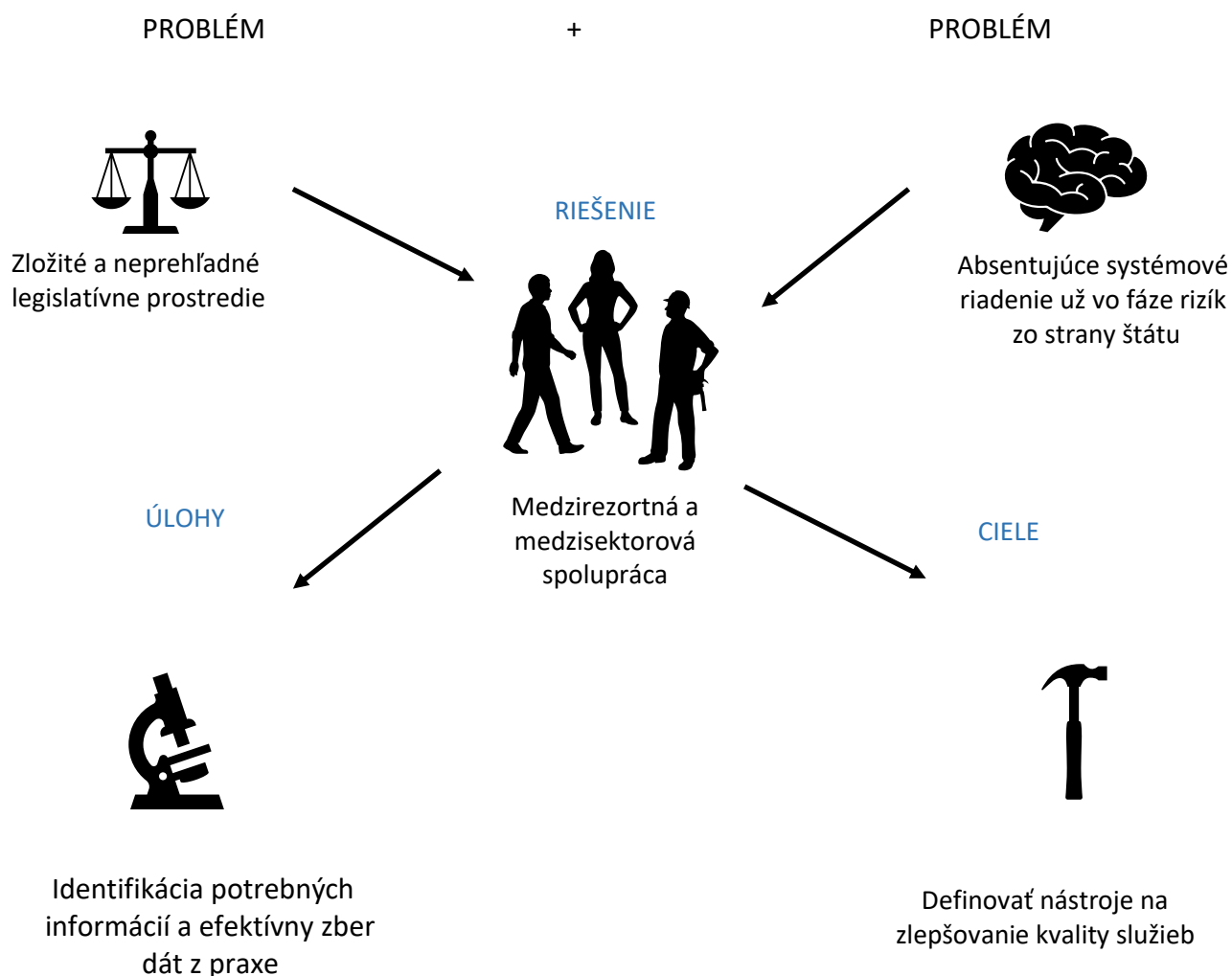
Odporúčania pre sociálnu oblasť

Zdôrazňujeme, že pri rozvoji politik, nielen v sociálnej oblasti, je veľmi potrebné vždy nadväzovať na predchádzajúce relevantné výstupy projektov, odborných pracovných skupín a pod. Nezmyselné prerušenie kontinuity je neefektívnou cestou, ktorá mrhá odborným ľudským potenciálom, skúsenosťou a zbytočne predlžuje čas k dosiahnutiu cieľov.

Pre lepšiu názornosť zobrazíme každú z 3 hlavných oblastí odporúčania piktogramom, ktorý následne vysvetlíme v texte.

1.ODPORÚČANIE

Odstrániť sériu vážnych prekážok v dosahovaní cieľov mimovládnych neziskových organizácií vytvorením expertnej pracovnej skupiny formou stáleho výboru, inštitútu alebo úradu, či odboru pre zlepšovanie kvality služieb v sociálnej oblasti.

Zmena filozofie financovania sociálnych služieb	Zlepšenie finančných podmienok pre personál v pomáhajúcich profesiách
	Zrovnoprávnenie poskytovateľov sociálnych služieb
	Zjednotenie posudkovej činnosti
	Systémové rozčlenenie zákona o sociálnych službách podľa cieľových skupín

	Zavedenie „doplňkového“ poisťného systému
	Lepšiu oporu prevádzkovateľov služieb v soc. oblasti v Zákonníku práce
	Riešenie oblasti násilia na ženách a ich deťoch legislatívne a prierezovo
Pravidelný monitoring o nedostatku služieb pre jednotlivé špecifické cieľové skupiny a návrhy krokov na ich riešenie	Zvyšovanie miery prístupnosti/dostupnosti zariadení sociálnych služieb (finančná aj regionálna dostupnosť, zavádzanie nových komunitných služieb)
	Reálne deinštitucionalizovanie najmä veľkokapacitných zariadení
	Podpora špecializovaných programov v oblasti bývania, inkluzívneho vzdelávania, zamestnávania a voľného času
	Prístup k bývaniu a prístup k službám krízovej intervencie
	Podpora sanácie rodinného prostredia
	Zavedenie podporovaného zamestnávania pre ľudí zo sociálne znevýhodneného prostredia

1. Odstrániť sériu vážnych prekážok v dosahovaní cieľov mimovládnych neziskových organizácií vytvorením expertnej pracovnej skupiny formou stáleho výboru, inštitútu alebo úradu, či odboru pre zlepšovanie kvality služieb v sociálnej oblasti.

Zložité a neprehľadné legislatívne prostredie v sociálnej oblasti (zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov a iné právne predpisy, zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a mládeže a iné súvisiace zákony v sociálnej oblasti) majú rozsahom novelizácií niekoľkonásobne prekonalý rozsah pôvodného zákona) je zásadným problémom, s ktorým sa neziskové organizácie v tejto oblasti stretávajú. Napr. zákon č. 448/2008 Z. z. je neprehľadný, pretože ustanovuje príliš veľa skutočností príliš podrobne, decentralizácia služieb zo štátu na samosprávu prispieva k zvyšovaniu chaosu, dostupnosť služieb nie je strategickým cieľom, rieši sa živelne, výsledkom čoho sa sociálne služby stávajú miestne a finančne nedostupné.

Naliehavosť problému, prítomnosť série vážnych prekážok v dosahovaní cieľov neziskových organizácií, napriek veľkému významu týchto organizácií pre riešenie spoločenských prioritných tém, silnie predpoklad rastúceho dopytu po tomto druhu služieb. Problémom je samotná existencia a pretrvávanie prekážok v príčinnom kontexte absentujúceho systémového riadenia týchto prekážok už vo fáze rizika zo strany štátu, napriek tomu, že neziskové organizácie sú kľúčovou zainteresovanou stranou, ktorá má priamy vplyv na výsledky kvality sociálnych služieb v celej krajine. V minulosti tento problém riešený bol, nie však systémovo, s chýbajúcimi prvkami proaktívneho riadiaceho prístupu, zameraného na aktívne vyhľadávanie, komplexné posudzovanie a riadenie opatrení s prioritným zameraním na jasne merateľné výsledky a ukazovatele. Vyššia angažovanosť štátu je nevyhnutná aj z dôvodu, že prekážky vznikajú a sú regulovateľné na úrovni prekračujúcej dosah samotných neziskových organizácií. Pozícia neziskových organizácií je vo vzťahu k štátu submisívna a menejcenná, nejde o partnerstvo so súčinným zdieľaním cieľov. Neziskové organizácie pracujú na spoločenských prioritách, narážajú na ťažkosti, snažia sa ich prekonať, štát

upozorňujú na problémy, žiadajú o pomoc, no bez výraznejšieho efektu. Toto je nesprávna východisková pozícia neziskových organizácií, ktorá predikuje pokračujúci neúspech v zdoľávaní prekážok. Zvlášť v aktuálnom období hrozacej ekonomickej krízy v súvislosti s pandémiou Covid-19 pretrvávanie prekážok a striktnosť v pomoci neziskových organizácií zo strany štátu môžu mať pre fungovanie neziskových organizácií fatálne následky. Naliehavá potreba redukcie prekážok v dosahovaní cieľov neziskových organizácií je preto jedným z dôležitých výstupov pre rozvoj občianskej spoločnosti. Naše odporúčania vychádzajú z predpokladu, že štruktúra prekážok sa môže meniť, rovnako ako ich naliehavosť či dopad v závislosti, napríklad od meniaceho sa ekonomického kontextu či nepredvídateľných výziev. Aj preto je nevyhnutné nastaviť systémové, komplexné, flexibilné fungovanie nástrojov určenia prekážok, ich riešenia a opätovného preskúmania zo strany ministerstiev a štátu.

Prekážky v dosahovaní cieľov neziskových organizácií by mali byť trvalo identifikované a riešené s prihliadnutím na fakt, že oblasť poskytovania sociálnych služieb je občanmi vnímaná ako prioritná. Vláda Slovenskej republiky schválila uznesením vlády č. 606 zo 16. októbra 2013 Národný program kvality SR 2017-2021. Víziou národného programu kvality je dobre spravovaný a dobre fungujúci sociálny štát. Kvalita má byť trvalou hodnotou pre organizáciu aj jednotlivca, prioritou pre každého, pre verejného činiteľa, manažéra, zamestnanca i občana. Stále nedostatočne sú využívané možnosti, ktoré našim organizáciám ponúka celosvetovo uznávaná koncepcia neustáleho zlepšovania (Continuous Improvement) v podobe takého prístupu k práci, ktorý podporuje kultúru inovácií a kreativitu. Medzi piatimi prioritnými oblasťami národného programu kvality je tiež identifikácia príležitostí na zlepšovanie sebahodnotením, rozvíjaním benchmarkingu a benchlearningu, organizovaním iniciačných podujatí a aktivít, a tiež spolupráca so zainteresovanými stranami na implementácii stratégie a organizovanie spoločných iniciatív na podporu zlepšovania kvality. Výskum ukázal, že fungovanie organizácií negatívne ovplyvňuje prístup štátnych a regionálnych inštitúcií k mimovládny organizáciám v sociálnej oblasti spochybňujúci ich odbornosť pri tvorbe verejných politík v tejto oblasti. Je preto nevyhnutné podporiť spoluprácu sociálnych mimovládnych organizácií a štátnych orgánov/regionálnej samosprávy s cieľom zvýšiť participatívne rozhodovanie o rozvoji sociálnych služieb.

Zlepšovanie kvality predstavuje v nastávajúcom období jednu z hlavných priorit vlády SR. Neustále zlepšovanie by sa malo týkať predovšetkým kľúčových, vrcholových štátnych inštitúcií, pretože v konečnom dôsledku znamená zvyšovanie konkurencieschopnosti krajiny a kvality života ľudí. Neustále zlepšovanie využíva také prístupy k zlepšovaniu, aké predstavuje samohodnotenie, benchmarking, reengineering (pre projektovanie procesov), manažérstvo kvality, riadenie výkonnosti a pod. V súlade so *Stratégiou zlepšovania kvality produktov a služieb* zlepšovaním organizácií pre roky 2017 - 2021 by teda mali predovšetkým vrcholové riadiace štátne inštitúcie jasne definovať nástroje pre zlepšovanie kvality, a teda tiež pre trvalé aktívne skúmanie (akýchkoľvek) prekážok v dosahovaní cieľov neziskových organizácií v oblasti poskytovania sociálnych, no tiež zdravotníckych služieb, keďže tieto oblasti sa v pomoci občanovi často prelínajú a ich prepojenie býva často základným predpokladom komplexnej a adekvátnej pomoci. V kontexte manažérstva kvality preto odporúčame využívať efektívne cesty trvalej komunikácie s neziskovými organizáciami, v zmysle aktívneho zberu podnetov, návrhov, vrátane ich flexibilného zapracovania do legislatívy a riadenia. Potrebné je doplnenie nástrojov neustáleho skúmania efektu opatrení zo strany štátu. Rozvoj v tejto oblasti nestačí

tempu narastania problémov staroby, choroby a bezvládnosti, a preto zdynamizovanie realizácie opatrení je základnou požiadavkou.

Navrhujeme zriadiť expertnú pracovnú skupinu formou stáleho výboru, inštitútu, úradu, či odboru pre zlepšovanie kvality v sociálnych službách, pre dosahovanie výsledkov aktivít a činností mimovládnych neziskových organizácií v zastrešení MPSVaR SR, MZ SR, MŠVVŠ SR, MV SR, MS SR a Úradu splnomocnenca vlády pre rozvoj občianskej spoločnosti SR a zastúpení viacerých neziskových organizácií v závislosti od potrebnej expertízy v rôznych sociálnych oblastiach pri spolupráci s Úradom normalizácie, metrológie a skúšobníctva SR (ÚNMS SR), ktorý zabezpečuje poradenskú a posudzovateľskú činnosť v oblasti implementácie nástrojov a modelov kvality v organizáciách verejnej správy. Táto dynamická základňa by riešila najmä tieto témy zo sociálnej oblasti:

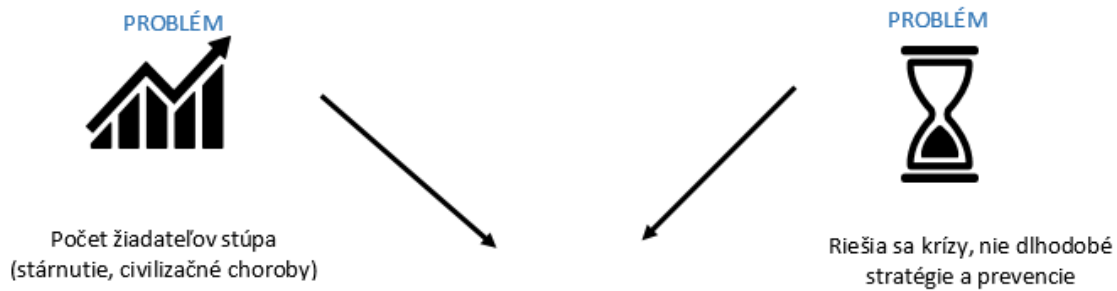
- **Zmena filozofie financovania sociálnych služieb**, služieb dlhodobej starostlivosti na princípe individualizovaných finančných príspevkov pre odkázaných občanov (nie pre zariadenia, prostredníctvom MPSVR SR, SK8, VÚC, obce);
- Nastavenie **lepších finančných podmienok pre personál v pomáhajúcich profesiách**, čo je jedným z predpokladov prevencie kolapsu celého systému služieb (MPVSR SR);
- Úplné **zrovnoprávnenie poskytovateľov sociálnych služieb** (vo všetkých záväzných dokumentoch, exekutívy aj financovania na MPSVR SR, SK8, VÚC, obce);
- **Zjednotenie posudkovej činnosti** (zdravotnej MZ SR aj sociálnej MPSVR SR) a lepšia diferenciacia služieb pre odkázaných seniorov a pre ľudí so zdravotným postihnutím;
- **Systémové rozčlenenie zákona o sociálnych službách s cieľom rozdeliť zákon do troch samostatných legislatívnych noriem podľa cieľových skupín**. Odporúčame Ministerstvu práce, sociálnych vecí a rodiny SR pripraviť nový systém sociálnych služieb v podobe rozdelenia zákona o sociálnych službách na tri zákony: 1. zákon o dlhodobej starostlivosti a komunitných službách pre seniorov, 2. zákon o podpore sociálneho začleňovania osôb so zdravotným postihnutím, 3. zákon o sociálnej prevencii a krízovej intervencii. (Návrh nezávislej platformy SocioFórum);
- Je potrebné pripravovať kroky k efektívnejšej forme financovania „času odkázanosti“ formou **zavedenia „doplňového“ poistného systému** alebo prerozdelenia zdrojov zo súčasného poistného systému zdravotného a sociálneho zabezpečenia (MPSVR SR, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny);
- Neziskové organizácie poskytujúce sociálne služby pritom potrebujú stabilnú personálnu základňu, zamestnancov s dostatočným morálnym kreditom. Porušovanie pracovnej disciplíny malo byť posudzované neziskovou organizáciou prísnejšie ako v iných sférach pracovného trhu, keďže dôsledky majú priamy dosah na kvalitu služby, od ktorej môže závisieť zdravie i život prijímateľov služby. Neziskové organizácie poskytujúce sociálne i zdravotné služby potrebujú **lepšiu oporu v Zákonníku práce**, ktorý v súčasnosti preferuje potreby zamestnancov a je potrebné vyvážiť a zohľadniť tiež záujmy, potreby a očakávania cieľovej skupiny služieb neziskových organizácií, ktorými sú často najohrozenejší jedinci (MPSVR SR, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR, ÚPSVaR, SK8, VÚC, obce);
- Celá **oblasť násillia na ženách a ich deťoch** potrebuje systémové kroky, najlepšie v podobe komplexného zákona, ktorý by riešil problematiku prierezovo; osobitne treba dať do súladu špecifické podporné služby pre ženy a ich deti zažívajúce násillie podľa európskych štandardov so zákonom o sociálnych službách, kde nateraz nemajú oporu. V oblasti špecifických služieb pre ženy zažívajúce násillie, prevádzkované väčšinou

neverejnými poskytovateľmi - mimovládnyimi organizáciami, treba zaviesť urgentne systémové a garantované financovanie na ich prevádzku. Tvorba politík v oblasti rodovej rovnosti a násilia na ženách musí výrazne viac stavať na participatívnom princípe a spolupráci s mimovládnyimi organizáciami, ako je to ukotvené v medzinárodných dohovoroch (MPSVR SR, SK8, VÚC, obce);

- Realizovať **pravidelný monitoring o nedostatku služieb pre jednotlivé špecifické cieľové skupiny**. Od januára 2021 by malo Ministerstvo práce, sociálnych služieb a rodiny SR zaviesť „informačný systém sociálnych služieb, v ktorom budú zbierané a zhromaždené údaje tak, aby boli aktuálne, overiteľné a relevantné pre potreby zisťovania skutkového stavu v oblasti sociálnych služieb, skvalitnenia procesu strednodobého plánovania rozvoja sociálnych služieb a ich súvisiaceho spolufinancovania, a to na úrovni samosprávy aj štátu“. Nie je pritom zrejmé, či nový systém bude umožňovať identifikovanie celej škály rôznorodých cieľových skupín, ktorým mimovládne organizácie poskytujú svoje služby. Nie je ani zrejmé, či nový systém bol vytváraný participatívnym spôsobom za účasti relevantných aktérov aj z oblasti mimovládneho sektora – teda neverejných poskytovateľov sociálnych služieb. Odporúčame preto Ministerstvu práce, sociálnych vecí a rodiny SR, aby overil dostatočnosti nového informačného systému, prípadne ho aktualizoval, alebo realizoval osobitné a pravidelné monitorings všetkých špecifických skupín obyvateľstva, ktorých potreby sociálnych služieb nie sú napĺňané;
- Zabezpečenie procesov pre **zvyšovanie miery prístupnosti/dostupnosti zariadení sociálnych služieb (finančná aj regionálna dostupnosť)**. Budovanie **nových komunitných služieb pre všetky cieľové skupiny odkázané na sociálne ohrozených občanov** (MPSVR SR, SK8, VÚC, obce). Preferencia a zabezpečenie **dostupnosti včasnej intervencie** (integrovanej včasnej podpory rodín detí vo veku 0 - 7 rokov), ako aj **ambulantných a terénnych služieb poskytovaných v prirodzenom prostredí klientov** (napr. odľahčovacia a opatrovateľská služba) (MPSVR SR, SK8, VÚC, obce);
- Nutnosť **reálne deinštitucionalizovať najmä veľkokapacitné zariadenia**, kde sú stále porušované základné ľudské práva obyvateľov (MPSVR SR, SK8, VÚC, obce);
- Podpora **špecializovaných programov v oblasti bývania, inkluzívneho vzdelávania, zamestnávania a voľného času** a posilňovanie odborných kapacít v systéme služieb pre deti a dospelých so špeciálnymi potrebami (osoby so zrakovo, sluchovo, mentálne alebo telesným postihnutím, alebo ich kombináciou, osoby s poruchami autistického spektra, osoby s duševných postihnutím) (MPSVR SR, SK8, VÚC, obce, ÚPSVaR, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny);
- Ukončovanie bezdomovectva ako cieľ verejných politík, a to cez **prístup k bývaniu a prístup k službám krízovej intervencie** (najmä služieb 24/7 a terénnych služieb) (MPSVR SR, SK8, VÚC, obce);
- Podporu **sanácie rodinného prostredia** zavedením komplexného multidisciplinárneho, medzirezortného a medzisektorového prístupu v sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele (MPSVR SR, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR, ÚPSVaR, SK8, VÚC, obce,);
- Zavedenie systémových opatrení pre obnovu a trvalú udržateľnosť služieb **podporovaného zamestnávania** pre ľudí zo sociálne znevýhodneného prostredia ako jedného z hlavných pilierov boja proti chudobe (MPSVR SR, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR, ÚPSVaR, SK8, VÚC, obce).
- a iné.

2. ODPORÚČANIE

Odstrániť zlyhávajúci manažment finančných a personálnych zdrojov neziskových organizácií systematickým budovaním trvalo udržateľných odborných personálnych a technických, materiálnych a priestorových kapacít neziskových organizácií v súlade so zvyšujúcim sa dopytom po sociálnych službách v občianskej spoločnosti

RIEŠENIA:

Financovanie

Personálne kapacity

Priestorové kapacity

Materiálne kapacity

Technické kapacity

Zvýšenie miezd na základe nacenenia jednotlivých odborných úkonov	Rozvíjať strategické nástroje lepšieho odmeňovania a motivácie zamestnancov	Vybudovať kvalitný informačný systém s podpornými nástrojmi efektívneho manažmentu neziskových organizácií slúžiaci
Rovnaké podmienky pre verejných a neverejných poskytovateľov	Rozvíjať nástroje personálneho zabezpečenia a personálnej pomoci neziskovým organizáciám	Celkovo posilniť priestorové, materiálne a technické kapacity neziskových organizácií
Zjednodušiť a posilniť nástroje financovania neziskových organizácií zo štátneho a/alebo samosprávneho rozpočtu	Vo väčšej miere zapojiť cirkev, vzdelávacie inštitúcie, podnikateľský sektor	
Vyriešiť finančnú, kompetenčnú a kontrolnú roztrieštenosť zdrojov	Legislatívna opora pre lepšiu ochranu zabezpečenia kvalitných a stabilných personálnych zdrojov	

Využiť všetky možnosti čerpania eurofondov, s výraznou redukciou administratívnych prekážok	Podpora dobrovoľníctva zo strany štátu, obcí a VÚC	
Umožniť neziskovým organizáciám pripomienkovať a navrhovať zameranie projektov		
Modelovať nástroje pripoistenia, resp. iné finančné produkty		

2. Odstrániť zlyhávajúci manažment finančných a personálnych zdrojov neziskových organizácií systematickým budovaním trvalo udržateľných odborných personálnych a technických, materiálnych a priestorových kapacít neziskových organizácií v súlade so zvyšujúcim sa dopytom po sociálnych službách v občianskej spoločnosti

Počet žiadateľov o zabezpečenie poskytovania sociálnych služieb z roka na rok rastie. V roku 2019 čakalo na sociálnu službu v tzv. OPIO zariadeniach (zariadeniach podmienených odkázanosťou na pomoc inej osoby) celkovo 10 779 fyzických osôb. Z toho najviac v zariadeniach pre seniorov a špecializovaných zariadeniach. Aj správa Najvyššieho kontrolného úradu z roku 2018 konštatuje, že dostupnosť sociálnych služieb pre seniorov a špecializovaných služieb je nedostatočná, dopyt prekračuje ponuku. Nízka dostupnosť je negatívne ovplyvnená nielen nedostatočnými kapacitami, ale aj nesúlalom dopytu a ponuky po vybraných zariadeniach sociálnych služieb zo strany žiadateľov. Aj keď čas žiadostí o umiestnenie je vybavená do 30 dní, veľa žiadateľov čaká na umiestnenie aj niekoľko rokov. Pritom u niektorých verejných, ako aj neverejných poskytovateľov, boli zistené prekročenia limitu maximálneho počtu prijímateľov sociálnej služby na jedného zamestnanca. Aj náš prieskum miery naplnenia potrieb rôznorodých cieľových skupín ukázal, že pomerne veľký počet ľudí, ktorí požiadali o službu, mimovládne organizácie v sociálnej oblasti museli z odborných a technických kapacít odmietnuť. Pri zvýšení kapacít by miera naplnenia potrieb cieľových skupín mohla byť vyššia. Nedostatočnosť sociálnych služieb je spôsobená ich nízkou kapacitou (najmä v počte zariadení, nie navýšením kapacity v rámci jedného zariadenia vzhľadom na trend komunitných služieb na regionálnej úrovni so zachovaním čo najdomáckejšieho a rodinného typu). Kapacita, či už personálna, alebo technická, (nedostatok miest) je zase dôsledkom nedostatočného financovania zo strany štátu, vyšších územných celkov či obce. Odporúčame Ministerstvu práce, sociálnych vecí a rodiny SR a vyšším územným celkom prehodnotiť oblasť financovania sociálnych služieb tak, aby bola zabezpečená dostatočná kapacita sociálnych služieb. Na základe dôkladného monitoringu o nedostatku služieb je preto potrebné plánovať zvyšovanie kapacít sociálnych služieb a garantovať ich financovanie.

Stratégia dlhodobej sociálnozdravotnej starostlivosti Slovenskej republiky (2019) poukazuje na fakt, že finančnú náročnosť sociálnych služieb určujú predovšetkým mzdové náklady a odvody z miezd. Zvyšovaním ceny práce cez zvyšovanie príplatkov za prácu počas sviatkov, v noci a za prácu nadčas sa tieto náklady zvyšujú, a to treba verejnosti jasne a zrozumiteľne vysvetliť. Súčasne naďalej predpokladať, že túto náročnú prácu budú robiť zamestnanci odmeňovaní minimálnou mzdou, je nereálne a nemorálne - aj finančné ocenenie tejto práce

je odrazom vzťahu spoločnosti k tejto téme. Náklady na poskytovanie a zabezpečovanie sociálnych služieb sa budú neustále zvyšovať. Príčinou je rast cien v každej položke nákladov, najmä personálnych. Celkové náklady môžu v budúcnosti rásť vysokým tempom, najmä z dôvodu stúpajúceho počtu odkázaných ľudí. V súčasnom systéme financovania sociálnych služieb narazíme v blízkej dobe na obmedzené verejné zdroje. Verejné zdroje nebude možné zvyšovať úmerne k zvyšujúcej sa potrebe.

Z našej analýzy vyplýva, že vzhľadom na trend starnutia obyvateľstva a rastu civilizačných chorôb je predpoklad, že aj sektor sociálnych služieb a opatrení SPODaSK bude mať stúpajúcu tendenciu, v raste personálnych kapacít i v nárokoch na lokálne širokoplošné pokrytie komplexnými službami. Nedostatok financií, nestabilné zdroje, s tým súvisiace nízke finančné ohodnotenie, fluktuácia zamestnancov sú vnímané ako problematické skutočnosti, s ktorými neziskové organizácie zápasia. Slabá podpora dobrovoľníkov v tomto sektore vyplýva tiež z analýzy v rámci materiálu *Občianska spoločnosť 2019 očami dospelej populácie (18+)*. Výrazne problematický je nedostatok financií na dobrovoľnícky program a adekvátnu nefinančnú podporu dobrovoľníkov.

Avšak reálne, vážne zlyhávajúci manažment finančných a personálnych zdrojov vo všeobecnosti v praxi neziskového sektora v sociálnej oblasti predchádza zrúteniu akéhokoľvek predtým funkčného systému. Ak štát včas nevykoná dostatočné opatrenia na zvrátenie tohto trendu, neziskové organizácie budú postupne zanikať, a rovnako teda hrozí vážne riziko zániku služieb a pomoci, ktoré poskytujú. Je to problém s potenciálne veľkým dosahom, pretože sa dotýka širokého okruhu nielen neziskových organizácií, no rovnako všetkých prijímateľov ich služieb a obrovskej skupiny ich rodinných príslušníkov. Hlavnými príčinami tohto problému je neustále zvyšovanie ceny práce, nízke finančné ohodnotenie zamestnancov (vzhľadom na mentálnu, a často i fyzickú záťaž, ktorú v práci podstupujú), obmedzené verejné zdroje, aj vzhľadom na zvyšujúci sa dopyt, absentujúci doplnkový poistný systém, rastúca potreba personálnych kapacít, no tiež relatívne vysoká legislatívna ochrana zamestnanca, ktorá môže vyústiť do porušovania práv a potrieb prijímateľov, či slabá podpora a angažovanosť dobrovoľníkov (napríklad v porovnaní so zahraničnou praxou). Nedostatočné riešenie tohto problému v minulosti spôsobilo, že v súčasnosti naďalej narastá a v budúcnosti spôsobí zánik poskytovateľov a výrazný pokles kvality a dostupnosti prioritných služieb. Absentovali komplexné, systémové a strategické riešenia na úrovni ministerstiev a vlády s definovaním jasných ukazovateľov (ako napríklad stúpajúci trend zamestnanosti v oblasti sociálnych služieb, či porovnávanie výšky príspevkov a reálnych nákladov s cieľom dosiahnuť vyváženosť). Z uvedených dôvodov navrhujeme naše odporúčania zasadiť do osobitného strategického rámca v gescii rezortu práce, sociálnych vecí a rodiny, zdravotníctva, školstva a vnútra, ako aj a rezortu financií, rezortu regionálneho rozvoja aj s kompetenčným dosahom na VÚC, vzhľadom na systém kontroly a financovania sociálnych služieb.

Financovanie v sociálnej oblasti - odporúčania

- Nízke a často nedôstojné odmeňovanie vysoko kvalifikovanej odbornej pracovnej sily v mimovládnych sociálnych organizáciách spôsobujúci fluktáciu, obmedzuje ich udržateľnosť a rozvoj. Zamestnávateľovi (neziskovej organizácii) nikto nebráni dať vysoký plat zamestnancom, avšak je problém vyššie platy vykryť finančne, keďže maximálne príspevky z verejných a EÚ zdrojov sú „zastropované » tabuľkovými platmi v zmysle zákona o odmeňovaní zamestnancov vo verejnom záujme, ktoré sú dlhodobo nízke, držia plat, a tým aj cenu verejnej služby veľmi nízko. Odporúčame **zvýšenie miezd v sociálnych službách reevaluáciou schém odmeňovania a**

nastavovania hodinovej/mesačnej mzdy na základe nacenenia jednotlivých odborných úkonov (MPSVR SR, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR, ÚPSVaR, SK8, VÚC, obce).

- **Posilniť nástroje úspešného a spravodlivého manažmentu zdrojov** na fungovanie a rozvoj neziskových organizácií poskytujúcich sociálne služby, **rovnaké podmienky pre verejných a neverejných poskytovateľov** prostredníctvom efektívnejšie nastavenej verejnej politiky (MPSVR SR, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR, ÚPSVaR, SK8, VÚC, obce).
- **Zjednodušiť a posilniť nástroje financovania neziskových organizácií zo štátneho a/alebo samosprávneho rozpočtu** poskytujúcich sociálne služby ako centrálného a hlavného financovania sociálnych služieb neziskových organizácií (eurofondy majú byť len doplnkové na pilotné a inovatívne zavádzanie nových modelov služieb (MPSVR SR, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR, ÚPSVaR, SK8, VÚC, obce).
- **Vyriešiť finančnú, kompetenčnú a kontrolnú roztrieštenosť zdrojov** z ministerstva a samospráv, lebo takto sa zbavujú štátne a samosprávne orgány zodpovednosti voči neziskovému sektoru a chýba prehľadnosť systému nielen financovania, ale aj samostatného fungovania jednotlivých článkov systému, čo má za následok často zlyhanie a nefunkčnosť, ktorá dopadá na prijímateľov sociálnych služieb a klientov výkonu opatrení sociálnoprávnej ochrany pre občiansku spoločnosť (MPSVR SR, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR, ÚPSVaR, SK8, VÚC, obce).
- Využiť všetky možnosti **čerpania eurofondov** s výraznou redukciou administratívnych prekážok oproti súčasnosti, pre podporu prevádzkovania a rozvoja neziskových organizácií poskytujúcich sociálne služby, na ktorúkoľvek oblasť ich nákladov, pretože veľmi užitočná môže byť aj alokácia zdrojov (MPSVR SR, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR, ÚPSVaR, SK8, VÚC, obce).
- Umožniť neziskovým organizáciám, aby širokoplošne a komplexne, **systematickejšie pripomienkovali a navrhovali zameranie projektov** financovaných zo štátnych a samosprávnych zdrojov ako aj z eurofondov, pretože vedia získať relevantné informácie o tom, aký druh a formy pomoci sú najpotrebnejšie (v súčasnosti len zopár vybraných neziskových organizácií je vyzvaných, a následne len čiastočne akceptovaných v pripomienkovom procese), pričom práve neziskové organizácie sú tie, ktoré robia v praxi s občianskou spoločnosťou, teda poznajú potreby spoločnosti ako aj majú návrhy na ich naplnenie (MPSVR SR, SK8, VÚC, obce).
- Modelovať **nástroje pripoistenia, resp. iné finančné produkty pre prípad odkázanosti ako vytvorenie sociálnozabezpečovacieho a poisťného systému do budúcnosti** vzhľadom na finančné zlyhávania a nedostatočnosť tohto systému v súčasnosti. Motivovať občanov, aby tento druh poistenia využívali, napr. poskytnutím výhod zo strany štátu (MPSVR SR, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR, ÚPSVaR, SK8, VÚC, obce).

Budovanie odborných personálnych, technických, materiálnych a priestorových kapacít neziskových organizácií v sociálnej oblasti - odporúčania

- **Rozvíjať strategické nástroje lepšieho odmeňovania a motivácie zamestnancov** v sociálnej oblasti (zamestnanec by si mal svoju prácu vážiť), nielen pre trvalú udržateľnosť sociálneho systému, ale aj jeho rozvoj a skvalitňovanie služieb (neziskové organizácie v sociálnej oblasti).

- **Rozvíjať nástroje personálneho zabezpečenia a personálnej pomoci neziskových organizácií** poskytujúcich služby a opatrenia zo sociálnej oblasti komplexnou ponukou vzdelávaní, supervízií a odborných intravízií zo strany viacerých verejných inštitúcií (posilniť nielen kontrolnú pozíciu verejných inštitúcií, ale hlavne partnerských vzťahov a vzájomnej pomoci pri snahe hľadať efektívnejšie riešenia sociálnych problémov spoločnosti) (MPSVR SR, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR, ÚPSVaR, SK8, VÚC, obce).
- Do poskytovania sociálnych služieb a pomoci všetkým sociálne ohrozeným skupinám **vo väčšej miere zapojiť cirkev, vzdelávacie inštitúcie, podnikateľský sektor** a pod., a to na základe legislatívnej opory. Títo participanti majú potenciál vytvárať inkluzívnu spoločnosť (MPSVR SR, cirkev, vzdelávacie inštitúcie, podnikateľský sektor, neziskové organizácie v sociálnej oblasti).
- Dodefinovať **legislatívnu oporu pre lepšiu ochranu zabezpečenia kvalitných a stabilných personálnych zdrojov** s posilnením morálnej zodpovednosti a etiky zamestnancov vo vzťahu k prijímateľom (sprísnenie posudzovania neospravedlnenej absencie, neetického správania a pod.) (MPSVR SR).
- Posilniť nástroje organizovania a motivácie pre výrazne vyššiu angažovanosť formálnych i neformálnych **dobrovoľníkov** v oblasti poskytovania sociálnych služieb. **Podpora dobrovoľníctva aj zo strany štátu**, a to nielen finančnou podporou organizácií, ktoré s dobrovoľníkmi pracujú za účelom vzdelávania a manžovania týchto ľudí, ale aj neformálnym spôsobom, aby dobrovoľník cítil, že reprezentanti štátu dobrovoľníctvo vnímajú, oceňujú a podporujú. **Podpora zo strany obce a VÚC**, a to prezentovaním práce dobrovoľníkov v určitej oblasti. Výmena príkladov dobrej praxe je veľmi dôležitá a obec či VÚC majú potenciál cez mediálne siete podporiť, a tak zatraktívniť dobrovoľnícku činnosť. Vzhľadom na existujúci **problém neschopnosti nájsť si dobrovoľníka**, ktorého organizácia potrebuje, ktorý preukázal výskum v sociálnej oblasti, odporúčame dobrovoľníckym centrom zlepšiť systém spolupráce a využívania databázy dobrovoľníkov za účelom vyhľadania si konkrétneho človeka, ktorého organizácia potrebuje. Ako z výskumu vyplynulo, doposiaľ na Slovensku neexistujú validne dáta o dobrovoľníctve ani o dobrovoľníctve mládeže. Štatistický úrad SR síce zbiera údaje o dobrovoľníkoch, ale len výberovo, to znamená, že určí organizácie, ktoré majú okrem iných údajov zaslať aj údaje o dobrovoľníkoch. Takéto údaje nie sú reprezentatívne a skresľujú obraz o dobrovoľníctve (Brozmanová Gregorová, Cochová, Frimmerová, Podmaková, Miloš Ondáršik) (MPSVR SR, obce, neziskové organizácie v sociálnej oblasti).
- Vybudovať **kvalitný informačný systém** s podpornými nástrojmi efektívneho manažmentu neziskových organizácií slúžiaci nielen na zdroj informácií pre štatistické a vykazujúce účely, ale aj pre skvalitňovanie služieb neziskových organizácií (MPSVR SR, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR, ÚPSVaR, SK8, VÚC, obce).
- Celkovo posilniť **priestorové, materiálne a technické kapacity** neziskových organizácií v sociálnej oblasti
- A iné.

3. ODPORÚČANIE

Prierezovosť a nadrezortnosť sociálnych problémov v rámci riešenia a tvorby efektívnych verejných politík v aktívnej participácii neziskových organizácií v sociálnej oblasti

PROBLÉMY príklady:

Zdravotníctvo

- komplexný a jednotný posudkový systém a následná starostlivosť o dlhodobu chorých a odkázaných, seniorov a ťažko zdravotne postihnutých osôb,
- včasná intervencia detí so zdravotným postihnutím od narodenia do 5 rokov,
- centrá duševného zdravia vo všetkých regiónoch SR

Školstvo, veda, výskum, šport

- inkluzívne vzdelávanie detí so zdravotným postihnutím a zo sociálne ohrozeného prostredia počas materskej, základnej, strednej a vysokej školy,
- neformálne vzdelávanie mládeže v rámci predchádzania sociálno-patologickým javom,
- duálne vzdelávanie

Investícia, regionálny rozvoj a informatizácia

- digitalizácia v sociálnej oblasti,
- sociálne inovácie,
- budovanie odborných, priestorových a materiálnych kapacít v sociálnej oblasti po celej SR

Vnútro

- riešenie otázok MRK (marginalizovanej rómskej komunity),
- páchanie násilia na ženách a obe domáceho násilia

Spravodlivosť

- sociálno-právna ochrana detí a sociálna kuratela (súdnictvo, mediácia, poručnícka agenda),
- probačné témy peniterciárnej a postpeniterciárnej starostlivosti o väzňov a delikventnov a ich zapojenie sa do spoločnosti

Kultúra

- aktívne občianstvo a rozvoj obhajoby práv a právom chránených záujmov ohrozených skupín obyvateľstva účasťou na šírení informácií prostredníctvom kultúrnych podujatí a vydávaním časopisov

Hospodárstvo, financie, doprava, obrana, pôdohospodárstvo a rozvoj vidieka, zahraničných vecí a EU záležitostí, životného prostredia

- Sociálna ekonomika
- Zelené hospodárstvo a sociálne inovácie

3. Prierezovosť a nadrezortnosť sociálnych problémov v rámci riešenia a tvorby efektívnych verejných politík v aktívnej participácii neziskových organizácií v sociálnej oblasti

Prierezovosť sociálnej tematiky je neodškriepiteľným faktom, preto pri riešení sociálnych problémov musíme postupovať nadrezortne. Nevyhnutnou je zároveň aj medzisektorová spolupráca ako partnerov verejných inštitúcií, neziskového a rozhodne aj podnikateľského prostredia, ktoré spoluvytvára vzájomný ekosystém funkčnej komunity. Nižšie uvádzame ako príklad medzirezortnej prierezovosti v základnom koncepčnom postavení MPSVR SR v spolupráci:

- Ministerstvo zdravotníctva SR - komplexný a jednotný posudkový systém a následná starostlivosť o dlhodobo chorých a odkázaných, seniorov a ťažko zdravotne postihnutých osôb, včasná intervencia detí so zdravotným postihnutím od narodenia do 5 rokov, centrá duševného zdravia vo všetkých regiónoch SR a iné,
- Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR - inkluzívne vzdelávanie detí so zdravotným postihnutím a zo sociálne ohrozeného prostredia počas materskej, základnej, strednej a vysokej školy, neformálne vzdelávanie mládeže v rámci predchádzania sociálnopatologickým javom, duálne vzdelávanie a iné,
- Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR - digitalizácia v sociálnej oblasti, sociálne inovácie, budovanie odborných, priestorových a materiálnych kapacít v sociálnej oblasti po celej SR a iné,
- Ministerstvo vnútra SR - riešenie otázok MRK (marginalizovanej rómskej komunity), páchanie násilia na ženách a obe domáceho násilia a iné,
- Ministerstvo spravodlivosti SR - sociálnoprávna ochrana detí a sociálna kuratela (súdnicstvo, mediácia, poručnícka agenda), aprobačné témy peniterciárnej a postpeniterciárnej starostlivosti o väzňov a delikventnov a ich zapojenie sa do spoločnosti a iné,
- Ministerstvo kultúry SR - aktívne občianstvo a rozvoj obhajoby práv a právom chránených záujmov ohrozených skupín obyvateľstva účasťou na šírení informácií prostredníctvom kultúrnych podujatí, a vydávaním časopisov a iné,
- Ministerstvo hospodárstva SR - sociálna ekonomika a iné,
- Ministerstvo financií SR - čerpanie EÚ fondov a uplatňovanie EŠIF pravidiel v sociálnych projektoch a iné,
- Ministerstvo dopravy a výstavby SR - budovanie infraštruktúry v závislosti so zelenou ekonomikou a riešením sociálnych tém a iné,
- Ministerstvo obrany SR - charitatívna a humanitárna pomoc sociálne ohrozeným skupinám obyvateľstva a iné,
- Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR - ekofarmárstvo a zelená ekonomika v rámci sociálnej ekonomiky a iné,
- Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR - nadnárodné projekty so sociálnou tematikou, Europe Aid projekty humanitárne, charitatívne a sociálne a iné,
- Ministerstvo životného prostredia SR - zelená ekonomika a ekologické riešenia sociálnych projektov a iné.

Neziskové organizácie v sociálnej oblasti majú výraznú rolu a postavenie vo všetkých vyššie uvedených medzirezortných témach, pretože realizujú svoje aktivity a poskytujú svoje služby

v praxi po celom Slovensku a sú obhájitelným rovnocenným partnerom pre verejné inštitúcie pri tvorbe efektívnych verejných politikách v záujme celej spoločnosti.

Poznámka k tejto kapitole: Zdroje údajov z výskumu národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti

6.6 Všeobecne prospešná oblasť: Vzdelávanie, veda, výskum a vývoj

Autori: Danica Hullová, Eva Kráľová, Norbert Maur, Zuzana Čáčová, Jozefína Štraussová, Ivana Lisická

6.6.1 Úvod - vzdelávanie

Vzdelávanie je pevnou súčasťou rozvoja a pôsobenia neziskových organizácií na Slovensku. Výskumy z roku 1996¹⁰⁶ poukazujú na to, že vzdelávanie (dospelí a iné) bolo druhým najčastejším tematickým zameraním MNO na Slovensku. Dnes sa vzdelávaniu venuje približne tretina MNO. Vzdelávanie sa stalo prierezovou témou.

Na Slovensku máme stovky občianskych organizácií, ktoré sa snažia o čiastkové či komplexné zmeny vedúce k modernému vzdelávaniu.

Niektoré iniciatívy idú do hĺbky problémov, tie označujeme ako **transformačné alebo systémové**. Iné z povahy svojej činnosti pomáhajú školám „iba“ materiálne a označujeme ich ako **kompenzačné**. Na pomedzí sú **rozvojové typy** aktivít, ktoré rozvíjajú konkrétne zručnosti, kompetencie a hodnoty mladých ľudí.

V rámci teoretického vymedzenia rozdeľujeme vzdelávanie podľa viacerých kritérií:

- podľa toho, kto ho realizuje - inštitúcie zriadené zo zákona (formálne vzdelávanie) a ostatné vzdelávacie inštitúcie (neformálne vzdelávanie),
- podľa toho, koho vzdelávame - mladí ľudia, predproduktívny vek, produktívny vek, seniori (napr. univerzity tretieho veku), ľudia ohrození sociálnou exklúziou (napr. obyvatelia menej podnetného sociálneho prostredia) a rôzne obeť (násilia, trestných činov, zlého zaobchádzania, obchodovania s ľuďmi, korupcie, extrémizmu a pod.),
- podľa toho, prečo vzdelávame - štátne povinné vzdelanie, dobrovoľné vzdelávanie (ľudia sami chcú), celoživotné vzdelávanie, vzdelávanie s dosiahnutím želaného efektu (preventívne vzdelávanie, bezpečnosť v rôznych oblastiach života a práce).

Spracovávané údaje a tabuľky sú zo zdrojov výskumu národného projektu Kvalitnejšie verejnú politiku prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti.

6.6.2 Strategické dokumenty a právna úprava týkajúca sa vzdelávania

Ako kľúčové dokumenty uvádzame najmä:

- **Nový program v oblasti zručností pre Európu**, s podnázvom Spolupráca na posilnení ľudského kapitálu, optimálnym spôsobom reaguje na nové trendy v oblasti adaptácie

¹⁰⁶ Mimovládne organizácie a dobrovoľníctvo na Slovensku očami verejnej mienky. I., Z. Bútorová, M. Bútorá, Edícia Tretí sektor a dobrovoľníctvo I/1996

na pracovný a profesijný život. Ďalším dôležitým a nadväzujúcim dokumentom je **Stratégia Slovenskej republiky pre mládež na roky 2014 – 2020**, ktorý sa venuje zvyšovaniu kvality života mladých ľudí.¹⁰⁷

- **Zákon o výchove a vzdelávaní č. 245/2008 Z. z., tzv. školský zákon** zahŕňa v sebe vzdelávanie na základných a stredných školách, nadstavbovom štúdiu a pomaturitnom štúdiu. Uvádza vzdelávacie štandardy, učebné plány a učebné osnovy, upravuje individuálne vzdelávanie a vzdelávací jazyk.

V súvislosti so spomínaným programom v oblasti zručností pre Európu je pre nás relevantný zákon, ktorý upravuje odborné vzdelávanie, a teda **zákon o odbornom vzdelávaní č. 61/2015 Z. z.**¹⁰⁸ Ten jasne definuje typy škôl. Zákon je pripravený byť súčinný pri realizácii duálneho vzdelávania.

- **Zákon o vysokých školách č. 131/2002 Z. z.** vymedzuje poslanie, úlohy, postavenie a fungovanie vysokých škôl – verejných, súkromných a zahraničných.
- **Zákon o celoživotnom vzdelávaní č. 568/2009 Z. z.** upravuje celoživotné vzdelávanie a akreditáciu vzdelávacích programov ďalšieho vzdelávania.
- **Stratégia celoživotného vzdelávania 2019 - 2024** predstavuje rámec opatrení pre identifikované kľúčové oblasti celoživotného vzdelávania a zručností. Jej úlohou je opatreniami reagovať na dynamicky sa meniaci trh práce, charakter práce v kontexte štvrtej priemyselnej revolúcie a systematických zmien v oblasti vzdelávania pre každého.
- **Zákon o podpore práce s mládežou č. 282/2008 Z. z.**¹⁰⁹ upravuje spolu so zákonom o dobrovoľníctve č. 406/2011 Z. z. vzdelávanie mládeže, mládežníckych vedúcich a pracovníkov s mládežou, aby tak získali zručnosti vzdelávateľov, na ktorých sa zameriava aj program v oblasti zručností.
- Do príslušnej legislatívy v oblasti neformálneho vzdelávania patrí i **Agenda 2020 – Council of Europe**¹¹⁰, ktorá zakladá priority ľudských práv a demokracie, spoločného života v rôznorodých spoločnostiach a sociálnej inklúzie mladých ľudí.

Medzi ďalšie dokumenty môžeme zaradiť aj:

¹⁰⁷ [https://www.iuventa.sk/files/documents/legislativa/strategia_sr_pre_mladez%202014-2020_final%20\(sj\).pdf](https://www.iuventa.sk/files/documents/legislativa/strategia_sr_pre_mladez%202014-2020_final%20(sj).pdf)

¹⁰⁸ <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2015-61>

¹⁰⁹ <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-282>

¹¹⁰ https://www.iuventa.sk/files/documents/legislativa/2008_agenda2020_rada_europy_en.pdf

- **Závery rady o internacionalizácii vysokoškolského vzdelávania¹¹¹, Národnú stratégiu pre globálne vzdelávanie na obdobie rokov 2012 – 2016¹¹², Európsky konsenzus o rozvoji¹¹³, Stratégiu Európskej únie pre mládež na roky 2019 - 2027¹¹⁴.**
- V súvislosti so vzdelávaním detí z prostredia marginalizovaných rómskych komún, ktoré predstavujú jednu z najohrozenejších skupín v slovenskom systéme vzdelávania, je za relevantný možné považovať dokument **Stratégia Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020**.

Dlhodobá stratégia podpory vzdelávania s výhľadom do roku 2030 neexistuje. Prebiehala diskusia k prijatiu strategického dokumentu s názvom *Učiace sa Slovensko*, ktorý je podkladovým dokumentom pre tvorbu národného programu rozvoja výchovy a vzdelávania. Na absenciu dlhodobej vízie rozvoja vzdelávania reagujú viaceré občianske iniciatívy, ktoré sa snažia stimulovať odbornú diskusiu o strategickom smerovaní vzdelávania.

Medzi nové výzvy, ktoré stoja pred oblasťou vzdelávania pre obdobie od 2020, patrí prepojenie formálneho a neformálneho vzdelávania, ktoré smeruje k efektívnejšiemu rozvoju kompetencií, zavádzaniu inkluzívneho vzdelávania a prepájania teórie s praxou pre všetky cieľové skupiny. Ukážkou skvelej spolupráce štátu a MNO je vytvorenie **nového online vzdelávacieho portálu pre žiakov a rodičov** (ucimenadialku.sk), ktorý slúži ako nástroj oficiálnej komunikácie počas prerušeného vyučovania na školách z dôvodu „koronavírusu“. Iniciatíva, na ktorej a podieľali viaceré mimovládne organizácie ako Slovenská komora učiteľov, Centrum inkluzívneho vzdelávania, To dá rozum, Komenského inštitút či iniciatíva Deti nepočkajú, spolu so zástupcami Inštitútu vzdelávacej politiky ministerstva školstva, môže byť prvým krokom aktívnej spolupráce MNO s verejným sektorom.

6.6.3 Finančná podpora a možnosti financovania vzdelávania

Zdroje financovania vzdelávania sú:

- verejné zdroje (štátny rozpočet, rozpočty obcí a vyšších územných celkov, dotácie, európske programy),
- súkromné zdroje (nadácie, dary, príspevky, prostriedky z prenájmu, poplatky od účastníkov a pod.).

Financovanie predškolského a školského vzdelávania

Bezplatné základné a stredné vzdelanie je v ústavnom práve. V cirkevných a súkromných školách sa vzdelávanie a ďalšie služby môžu poskytovať za poplatok. Verejné zdroje na vzdelávanie predstavujú prostriedky z verejného rozpočtu, ktorý tvorí:

- štátny rozpočet,
- rozpočty obcí,

¹¹¹ <https://www.minedu.sk/data/att/2297.pdf>

¹¹² [http://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_39D5F8CBBAFAE676C1257B390040012C_SK/\\$File/130325_Narodna_streteria_globalne_vzdelavanie_2012_2016.pdf](http://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_39D5F8CBBAFAE676C1257B390040012C_SK/$File/130325_Narodna_streteria_globalne_vzdelavanie_2012_2016.pdf)

¹¹³ http://ec.europa.eu/development/icenter/repository/european_consensus_2005_en.pdf

¹¹⁴ https://www.iuventa.sk/files/strat%C3%A9gia_%C3%BAradn%C3%BD%20vestn%C3%ADk.pdf

- rozpočty vyšších územných celkov.

Ďalšími zdrojmi financovania sú prostriedky za prenájom priestorov, zisk z podnikateľskej činnosti, príspevky a dary a iné zdroje, a v prípade neštátnych (súkromných a cirkevných) škôl a školských zariadení aj školné a poplatky. Financovanie škôl je postavené na **normatívnom princípe**, školy sú financované podľa počtu žiakov, personálnej a ekonomickej náročnosti výchovno-vzdelávacieho procesu.

Financovanie vysokoškolského vzdelávania

Vysokoškolské štúdium je v štandardnej dĺžke štúdia pre denných študentov na verejných vysokých školách bezplatné. Hlavným zdrojom financovania verejnej vysokej školy sú dotácie zo štátneho rozpočtu. Na pokrytie výdavkov potrebných na svoju činnosť verejná vysoká škola využíva aj ďalšie zdroje. Zo štátneho rozpočtu možno poskytnúť dotáciu aj súkromnej vysokej škole.

Financovanie ďalšieho vzdelávania

V prípade, že sa ďalšie vzdelávanie realizuje v rámci školského systému alebo štátnych a regionálnych rozvojových programov, je financované zo štátneho rozpočtu. Ďalšími zdrojmi financovania sú potom poplatky študentov, zamestnávateľské organizácie, rozpočet Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny SR, prostriedky obcí, neziskové organizácie a právnické osoby.

Financovanie neformálneho vzdelávania

MŠVVaŠ SR poskytuje dotácie pre oblasť práce s mládežou prostredníctvom **PROGRAMOV PRE MLÁDEŽ NA ROKY 2014 – 2020** v súlade so zákonom č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou a o zmene a doplnení zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Štruktúra dotačnej schémy obsahuje šesť programov, ktoré administratívne zabezpečuje IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže:

- **PODPORA** mládežníckych organizácií a ich systematickej a pravidelnej činnosti v oblasti neformálneho vzdelávania a práce s deťmi a mládežou (ide o podporu nielen na vzdelávanie a aktivity s ním súvisiace, ale aj o inštitucionálnu podporu),
- **PRIORITY** mládežníckej politiky, zamerané na financovanie jednotlivých projektov rôznych subjektov pôsobiacich v oblasti práce s mládežou s dôrazom na aktuálne ciele štátnej politiky voči deťom a mládeži a ich naplnenie,
- **HLAS** mladých sa zameriava na podporu činnosti štruktúr zastupujúcich záujmy mládeže na úrovni samosprávnych krajov alebo na celoštátnej úrovni (prostredníctvom programu sú financované strešné organizácie ako RMS a Krajské rady mládeže, pričom nejde len o podporu aktivít zameraných na vzdelávanie, ale aj o inštitucionálnu podporu týchto organizácií),
- **SLUŽBY** pre mladých je program na podporu poskytovania informačných a poradenských služieb mladým, ako aj podporu služieb dobrovoľníctva mladých,
- **KOMUNITA** mladých je program na podporu aktivít zameraných na tvorbu opatrení, ktoré sú predpokladom pre systémovú a strategickú mládežnícku politiku na miestnej

úrovni, ide najmä o zber údajov a ich analýzy, tvorba strategických dokumentov a napĺňanie strategických cieľov mládežníckej politiky,

- DÔKAZY o mladých, program, ktorý sa špecificky zameriava na výskum aktuálnych potrieb mladých ľudí a sieťovanie subjektov aktívnych vo výskume mládeže pre potreby tvorby mládežníckej politiky.

Konkrétne sumy určené na financovanie programov pre deti mládež na obdobie 2014 – 2020 uvádza MŠVVaŠ na svojej stránke.

Prehľad rozpočtových prostriedkov určených na poskytovanie dotácií v programe - Programy pre mládež na roky 2014 - 2020

Rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Výška dotácií (€)	2	2	2	2 335	2 770	2 331	3
	329 565	329 565	329 565	535,40 €	683,10 €	336,91	729 565*
	€	€	€			€	€

* predbežná alokácia finančných prostriedkov na rok 2020

Zdroj : <https://www.minedu.sk/prehľad-financovania-programov-pre-mladez/>

Európske programy

Okrem domácich zdrojov je vzdelávanie financované prostredníctvom **Európskych investičných a štrukturálnych fondov (EŠIF)**. V rokoch 2014 – 2020 je to **operačný program Ľudské zdroje (OP ĽZ, prioritná os 1) a program ERAZMUS+**.

Operačný program Ľudské zdroje (prioritná os 1) sú zamerané na financovanie vzdelávania, pričom tematické ciele jej podpory sú investovanie do vzdelania, školení a odbornej prípravy, ako aj zručností a celoživotného vzdelávania.

Sprostredkovateľským orgánom OP ĽZ (prioritná os 1) je MŠVVaŠ SR. Finančné prostriedky alokované na vzdelávanie v rámci prioritnej osi 1 na programové obdobie sú vo výške 348 741 004 eur.

Neformálne vzdelávanie je financované aj v rámci **programu EÚ - Erasmus+**. Program podporuje aktivity v oblasti vzdelávania, odbornej prípravy, mládeže a športu počas programového obdobia v rokoch 2014 -2020 a nahrádza pôvodné programy EÚ :

- program celoživotného vzdelávania (Erasmus, Leonardo da Vinci, Comenius a Grundtvig),
- Mládež v akcii,
- programy medzinárodnej spolupráce: Erasmus Mundus, Tempus, Alfa, Edulink, bilaterálne programy a pribudol aj šport ako nová aktivita v rámci programu.

Neformálne vzdelávanie je financované v rámci podprogramu *Mládež a šport* a jeho troch kľúčových akcií - mobilita jednotlivcov, spolupráca v oblasti inovácie a výmena osvedčených postupov, podpora reformy politiky.

Ostatné oblasti podpory sú rozdelené na školské vzdelávanie, odborné vzdelávanie a prípravu, vysokoškolské vzdelávanie, vzdelávanie dospelých a centralizované akcie.

Alokácia finančných prostriedkov na programové obdobie je vo výške 14,7 miliardy eur, čo je o 40 % viac, ako bolo alokované v minulom programovom období na jednotlivé programy, pričom až dve tretiny rozpočtu sú určené na štúdium v cudzine. Ostatné prostriedky boli pridelené na podporu partnerstiev vzdelávacích zariadení, mládežníckych a mimovládnych

organizácií, podnikov, a tiež na reformy a modernizáciu v oblasti vzdelávania a odbornej prípravy.

6.6.4 Kľúčoví aktéri vo vzdelávaní

Kľúčových aktérov vo vzdelávaní vieme rozdeliť na:

- verejných aktérov vzdelávania (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky a jeho priamo riadené organizácie, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny obce Slovenskej republiky, obce a VÚC, ako aj zriaďovatelia škôl, samotné školy a školské zariadenia),
- súkromné vzdelávacie inštitúcie ako zástupcovia súkromných aktérov,
- neziskové organizácie ako aktéri z občianskeho prostredia.

Na Slovensku existujú desiatky občianskych organizácií, ktoré reagujú na meniace sa potreby v spoločnosti a ktoré podnikajú pokusy o čiastkové či komplexné premeny vedúce k modernému vzdelávaniu.

Komplexnejší prehľad týchto občianskych iniciatív ponúka ich rozdelenie podľa typu podpory vzdelávania na kompenzačný, rozvojový a transformačný typ podpory vzdelávania.

- 1) Rozvojový - pri rozvojových typoch aktivít; podpora tohto druhu vzdelávacej služby sa rozširuje do väčšej skupiny inštitúcií a klientov. Podpora tohto druhu je „rozvojová“, pretože sa primárne orientuje na potenciál rozširovať nadobudnuté zručnosti, kompetencie a hodnoty. Ide napríklad o rozvoj podnikateľských zručností, kde najvýraznejšie pôsobí organizácia *Junior Achievement* alebo program *Rozbehní sa!* Výrazne je zastúpený aj rozvoj technologických zručností a rozvoj prírodovedných predmetov, napr. cez organizácie Indícia, P-Mat, Amavet, Turnaj mladých fyzikov, Aj ty v IT, Learn to Code, Spy o.z., Edulab, združenie STROM, Open lab., alebo First Lego League, či Karpatská nadácia.

Sociálne a občianske kompetencie rozvíjajú u mladých ľudí kritické myslenie, občiansku angažovanosť, demokratické postoje, pochopenie globálnych súvislostí. V tejto oblasti pôsobia, napríklad Inštitút pre aktívne občianstvo, Nadácia otvorenej spoločnosti, Slovenská debatná asociácia, Post Bellum, Eduma, Človek v ohrození alebo Nadácia zastavme korupciu. Osobitne sú zastúpené organizácie, rozvíjajúce osobnosť ľudí – schopnosť celoživotne sa učiť, zameranie na vlastný sebarozvoj, inovatívnosť, schopnosť experimentovať a pod. Medzi výrazné organizácie tohto typu patrí Medzinárodná cena vojvodu z Edinburghu, EDUdrama, Teach for Slovakia a CEEV Živica.

- 2) Transformačný - tá časť podpory vzdelávania, ktorá by mala dosah na tvorbu pravidiel. Je to systémová podpora v oblasti vzdelávania, ktorá k jednotlivcom a inštitúciám pristupuje nielen ako k spolutvorcom vzdelávacích služieb, ale aj ako k potenciálnym aktérom pri nastavovaní pravidiel a pri iniciovaní systémových zmien. Príkladom je realizácia prieskumov, výskumov vo vzdelávaní, príprava analýz na zmenu verejnej politiky v oblasti školstva, ako to robí napr. projekt *To dá rozum*, realizovaný organizáciou Mesa 10. Príkladom sú aj kampane na zlepšenie vnímania vzdelávania, ako ich robila napr. organizácia *Nové školstvo*. Tu môžeme zahrnúť občianske platformy, snažiace sa o systémové zmeny vo vzdelávaní. Viac či menej aktívne, staršie

alebo novovznikajúce sú, napr. Fórum proaktívnych škôl, Asociácia Učiace sa Slovensko, Stála konferencia aktérov vo vzdelávaní, Inklukoalícia.

Výrazné sú organizácie venujúce sa rozvoju a vzdelávaniu učiteľov a riaditeľov a premene klímy na škole. Príkladom je celoročný program s workshopmi a prednáškami, *Komenského inštitút*, realizovaný CEEV Živica; „koučingovo-mentoringový“ program, *Individuálny rozvojový program učiteľov*, realizovaný organizáciou Leaf; rozvoj a podpora inkluzívneho vzdelávania cez program *Škola inkluzionistov* od Nadácie pre deti Slovenska; program na zlepšovanie klímy na škole s názvom *Ponorka v tíme*, realizovaný organizáciou Educon; autonómny rozvoj škôl cez organizáciu *Školský network*, podpora škôl na ceste ich autonómneho rozvoja; prípadne regionálne miesta pre šírenie inovatívnych vzdelávacích prístupov – EDUpointy, koordinované Nadáciou Pontis.

- 3) Kompenzačný - existuje vo veľmi roztrieštenej podobe vo forme okamžitej intervencie pri budovaní infraštruktúry, skvalitnení materiálneho vybavenia či nadobudnutí takých zručností a vedomostí, ktoré si nevyžadujú dlhodobé pôsobenie. Existuje stále v podobe podpory zo strany niektorých firemných nadácií alebo je realizovaná do veľkej miery prostredníctvom občianskych združení pri materských alebo základných školách, vedených rodičmi žiakov škôl.

6.6.5 Významné aktivity smerujúce k rozvoju vzdelávania

Ministerstvo školstva a jeho priamo riadené organizácie by mali logicky zastávať rolu ťahúňa v tejto oblasti. V tejto oblasti však aktivity mimovládnych organizácií výrazne prevyšujú nad aktivitami ministerstva. Pri pokusoch o **komplexnú reformu slovenského vzdelávacieho systému**, ku ktorej za éry samostatného Slovenska zatiaľ nedošlo, je potrebné oceniť konzultačný proces pri tvorbe *Učiaceho sa Slovenska* (konceptu, ktorý mal slúžiť ako podklad zamýšľanej reformy). Následne vytvorený samotný rodný plán rozvoja výchovy a vzdelávania však mnohé z dobrých zámerov *Učiaceho sa Slovenska* vynechal. Z ministerstva priamo riadených organizácií je potrebné vyzdvihnúť najmä prácu **Štátnej školskej inšpekcie** pod vedením Viery Kalmárovej. Zásadným dokumentom inšpekcie je *Správa o stave a úrovni výchovy a vzdelávania*, ktorý celkom komplexne hodnotil úroveň školstva na Slovensku. Kvalita samotnej správy, riešenie aktuálnych tém, a tiež vnímanie potrieb detí a ich práv, najmä tých najzraniteľnejších, bol viditeľný aj v mnohých ďalších výskumoch, ktoré inšpekcia realizovala. **Inštitút pre vzdelávaciu politiku je jedným z mála priamo riadených inštitúcií**, v štruktúrach Ministerstva školstva SR, ktoré prináša aktuálne analýzy na najpálčivejšie problémy slovenského vzdelávacieho systému a všetko v duchu hodnoty za peniaze, aj keď samotné ministerstvo sa jeho odporúčaniami doposiaľ veľmi neriadilo. S nástupom novej vlády v marci 2020 a jej prvých krokov je vidieť citelnú zmenu najmä v oblasti kvality riadenia, koncepcionisti prijatých opatrení, a tiež „focusu“ na deti samotné. Za spomenutiahodný fakt môžeme považovať to, že obe spomenuté organizácie intenzívne spolupracujú s mimovládnymi neziskovými organizáciami.

Situácia, v akej sa ocitlo Slovensko v súvislosti s pandémiou koronavírusu, zdá sa posunúť aj oblasť školstva smerom, o ktorých sme za posledných 20 rokov iba snívajú. Spustenie online

vyučovania, iba ústne hodnotenia a nemožnosť prepadnúť, sú len prvými opatreniami ministerstva, ktoré veľmi vhodne, a najmä s ohľadom na potreby detí riešia vzniknutú situáciu. Najvýznamnejším aktérom v oblasti vzdelávania, ktoré ho posúva smerom k 21. storočiu, aj na Slovensku, sú však mimovládne neziskové organizácie. Ide najmä o **konferencie**, ako napríklad – Učíme sa pre život (o.z. Indícia), Cesty k dobrej škole. (o.z. Dobrá škola). V súčasnosti zaznamenávame aj menšie lokálne konferencie organizované aktívnymi učiteľmi (ZŠ Rozmarínova, Komárno, ZŠ Plavecký Štvrtok) a mnohé iné, aj keď je potrebné zdôrazniť, že títo aktívni učitelia, sú účastníkmi či absolventmi kurzov a seminárov organizovaných MNO, ako napríklad: Nadácia Pontis, Sokratov a Komenského inštitút, Nadácia Milana Šimečku, Nadácia pre deti Slovenska, Nadácia otvorenej spoločnosti a mnohé iné. Tematicky sa mimovládne neziskové organizácie venujú najmä inováciám vo vzdelávaní, inklúzii, participácii a práci s deťmi zo znevýhodneného prostredia.

Okrem aktivít, ktoré podporujú vzájomnú výmenu skúseností u učiteľov a učiteliek, významne rezonujú aj **analytické „think – tanky“** a kampane, ako napr. *To dá rozum, Chceme vedieť viac* a iné. Najmä *To dá rozum* prinieslo veľmi komplexnú analýzu zistení o stave školstva, založenú na rozsiahlom kvantitatívnom a kvalitatívnom výskume. Cieľom „think - tanku“ je priniesť komplexnú zmenu vzdelávania, od predškolskej až po celoživotné vzdelávanie.

V tomto smere je potrebné vyzdvihnúť prácu *Výboru pre deti a mládež* a jeho sekretariátom, ktorí tému **participácie a zapájania detí a mladých ľudí do tvorby verejných politík** poňali naozaj progresívne a pripravili zaujímavý odpočet *Národného akčného plánu* so zapojením detí a mladých ľudí pre roky 2013 - 2017, ako prijímateľov a adresátov mnohých verejných politík, pre ktorých bol určený.

V súčasnej dobe sa téme participácie detí a mladých ľudí venujú, napr. Nadácia pre deti Slovenska so svojim programom *Komunity priateľské k deťom* a Nadácia otvorenej spoločnosti (OSF). OSF pripravila pozičný dokument na tému participácia, a tiež odporúčania, ako zapájať deti a mladých ľudí do tvorby verejných politík.

Okrem vyššie spomínaného výboru sa vzdelávaním zaoberá aj *Výbor pre výskum, vzdelávanie a výchovu v oblasti ľudských práv a rozvojového vzdelávania*, ktorý slúži ako stály odborný orgán Rady vlády Slovenskej republiky pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť pre otázky týkajúce sa výskumu, vzdelávania a výchovy v oblasti ľudských práv a ľudskoprávnej osvety. Celkovo je však prínos tohto výboru v téme vzdelávania zanedbateľný. Najväčšou slabinou slovenského vzdelávacieho systému zostáva vzdelávanie detí z marginalizovaných rómskych komunit, ktoré sú vylúčené z hlavného vzdelávacieho prúdu a ich výsledkami hlboko pod priemerom bežnej populácie. Prieskum OECD ukázal, že tak, ako bolo slovenské školstvo nastavené doteraz, im v tom vôbec nepomohlo. V tejto téme je veľmi pozitívnym krokom novela školského zákona, ktorá vstúpi do platnosti 1. januára 2021, a to konkrétne **povinné predprimárne vzdelávanie pre päťročné deti**. Za týmto opatrením je snaha znížiť obrovské rozdiely pri nástupe do školy medzi deťmi z majoritnej populácie a deťmi z vylúčených rómskych komunit.

6.6.6 Výskum v oblasti vzdelávania

V rámci vzdelávania sa realizuje viacero čiastkových výskumov a analýz. Zamerali sme sa na niektoré z nich, ktoré vo výraznej miere ovplyvňujú aktuálny vývoj a trendy v oblasti vzdelávania na Slovensku.

Analýza zistení o stave školstva na Slovensku, realizovaná v rámci projektu **To dá rozum**, MESA 10, sa zamerala na opis situácie a identifikovanie najvypuklejších problémov školstva, ich príčin, súvislostí a dopadov. Analýza je postavená na rozsiahlom kvalitatívnom a kvantitatívnom prieskume, ktorý bol realizovaný v rokoch 2017 – 2019. Rozsahom výskumnej vzorky a komplexnosťou prístupu ide o jedinečný prieskum na Slovensku. Na zisteniach z analýz budú postavené návrhy na zmeny, ktoré iniciatíva To dá rozum predstavila v marci 2020.

Východiská prípravy národných priorít implementácie Agendy 2030 pre Slovensko sa vo veľkej miere opierajú o dve nasledujúce analýzy.

Podľa analýzy inštitútu finančnej politiky *Tri výzvy slovenskej ekonomiky*, založenej na porovnávaní výsledkových ukazovateľov Slovenskej republiky oproti priemeru EÚ alebo OECD, za najväčšie výzvy pre Slovensko možno považovať kvalitu základného školstva a trh práce. V medzinárodnom porovnaní výsledkov testovania 15-ročných žiakov PISA, Slovensko dlhodobo zaostáva a vykazuje podpriemerné a zhoršujúce sa výsledky, nielen v porovnaní s priemerom OECD, ale i krajinami regiónu.

Nízku kvalitu vzdelávacieho systému potvrdzujú i výsledky **Global Competitive Index** pripravovaného Svetovým ekonomickým fórom, v rámci ktorého bola kvalita vzdelávacieho systému ohodnotená na 118. mieste z možných 137 a nedostatočná pripravenosť pracovnej sily bola uvedená medzi hlavné prekážky úspešného podnikania na Slovensku.

Ďalšie zdroje:

<https://domov.sme.sk/c/20264182/skolska-inspektorka-problem-nie-je-v-nedostatku-slobody.html>

http://www.minedu.sk/data/files/6987_uciace_sa_slovensko.pdf

<http://www.minedu.sk/17786-sk/narodny-program-rozvoja-vychovy-a-vzdelavania/>

https://www.ssiba.sk/admin/fckeditor/editor/userfiles/file/Dokumenty/Sprava_z_vyskumu_2.pdf

http://www.ssiba.sk/admin/fckeditor/editor/userfiles/file/Dokumenty/ZS_UZP_Inkluzia_2017_2018.pdf

<https://www.ucimeprezivot.sk/>

<https://www.cestykdobrejskole.sk/>

<https://todarozum.sk/>

<http://chcemevedietviac.sk/>

<http://osf.sk/wp-content/uploads/2019/03/PARTICIPACIA.pdf>

<http://osf.sk/pribehy/pozicny-dokument-participacia-deti-a-mladych-ludi-na-slovensku/>

<https://www.employment.gov.sk/sk/vybor-deti-mladez/>

<https://www.employment.gov.sk/sk/ministerstvo/NKSpreRPNnD/dokumenty.html>

<https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/poradne-organy/ludske-prava-narodnostne-mensiny-rodovu-rovnost-sr/vybor-deti-mladez/narodny-akcny-plan-pre-deti-na-roky-2013-2017.pdf>

<https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/poradne-organy/ludske-prava-narodnostne-mensiny-rodovu-rovnost-sr/vybor-deti-mladez/priloha-c.-1.pdf>

<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=udalosti/udalost&MasterID=55029>

6.6.7 Výsledky

Z celkového počtu mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu, označilo ako primárnu oblasť svojho pôsobenia vzdelávanie 79 organizácií, čo predstavuje 10,2 % z celkového počtu organizácií zapojených do výskumu a 13 % z počtu validných odpovedí.

V prípade, že do počtu organizácií pôsobiacich v tejto oblasti zahrnieme aj organizácie, ktoré si oblasť vzdelávanie nezvolili ako primárnu oblasť pôsobenia, ale pôsobia aj v tejto oblasti, vo vzdelávaní pôsobia z celkového počtu organizácií 286, čo predstavuje 47 % z počtu organizácií, ktoré odpovedali. V prípade, že započítame všetky oblasti pôsobenia, ktoré organizácie uviedli, tak najviac zastúpenou oblasťou je oblasť vzdelávania.

Cieľové skupiny mimovládnych organizácií v oblasti vzdelávania

V cieľových skupinách organizácií vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel pri cieľovej skupine deti 0 – 6 rokov ($p = 0,003$), deti 7 – 15 rokov ($p < 0,001$), dospelí 31 – 50 rokov ($p < 0,001$) a dospelí od 51 a viac rokov ($p < 0,001$).

Zastúpenie primárnych cieľových skupín podľa veku v oblasti vzdelávania zobrazuje tabuľka 1.

Tabuľka 1 Primárna cieľová skupina organizácií podľa veku v oblasti vzdelávania

Cieľová skupina	Počet	%
Deti 0 – 6 rokov	27	36,7
Deti 7 – 15 rokov	44	58,7
Mládež 16 – 30 rokov	50	66,7
Dospelí 31 – 50 rokov	43	57,3
Dospelí viac ako 51 rokov	23	30,7

N = 75

Organizácie v oblasti vzdelávania sa v najväčšej miere zameriavajú na cieľovú skupinu mládeže vo veku od 16 do 30 rokov, nasleduje cieľová skupina detí vo veku od 7 do 15 rokov a cieľová skupina dospelých ľudí vo veku od 31 do 50 rokov. Najmenej zastúpenou je cieľová skupina dospelých ľudí vo veku 51 rokov a viac. V porovnaní s inými organizáciami sa organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania významne viac venujú cieľovej skupine detí do 0 do 6 rokov (adjusted residual je 2,4), významne menej sa venujú cieľovej skupine dospelí od 31 do 50 rokov (adjusted residual je - 2,5) a cieľovej skupine dospelí 51 rokov a viac (adjusted residual je - 2,2).

Štruktúra podľa špecifik cieľovej skupiny

V každej zo sledovaných špecifických cieľových skupín organizácií vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel. Konkrétne v skupine pacienti a ľudia so zdravotným znevýhodnením a postihnutím ($p < 0,001$), ľudia bez domova ($p < 0,001$), užívatelia drog a drogovu závislé osoby ($p < 0,001$), etnické minority ($p < 0,001$), ľudia so sociálnym znevýhodnením ($p < 0,001$), ohrozené rodiny ($p < 0,001$), cudzinci, azylanti, žiadatelia o azyl ($p = 0,030$), týrané osoby ($p < 0,001$), deti a mládež v a/alebo z náhradnej starostlivosti ($p = 0,020$), nezamestnaní ($p < 0,001$), verejnosť bez špecifického znevýhodnenia ($p < 0,001$), rôzne organizácie ($p < 0,001$) a zvieratá ($p = 0,003$).

Poradie zastúpenia cieľových skupín podľa ich špecifik v rámci organizácií pôsobiacich v oblasti vzdelávania zobrazuje tabuľka 2.

Tabuľka 2 Štruktúra organizácií v oblasti vzdelávania podľa špecifik cieľovej skupiny

Cieľová skupina	Počet	%
Verejnosť bez špecifického znevýhodnenia	36	48,0
Ľudia so sociálnym znevýhodnením	27	36,0
Rôzne organizácie	24	32,0
Nezamestnaní	20	26,7
Iné	18	24,0
Pacienti a ľudia so zdravotným znevýhodnením a postihnutím	17	22,7
Deti a mládež v a/alebo z náhradnej starostlivosti	17	22,7
Etnické minority	12	16,0
Ohrozené rodiny	10	13,3
Ľudia bez domova	4	5,3
Týrané osoby	3	4,0
Užívatelia drog a drogovu závislé osoby	3	4,0
Cudzinci, azylanti, žiadatelia o azyl	2	2,7
Zvieratá	0	0,0

N=75

Organizácie v oblasti vzdelávania sa v najväčšej miere zameriavajú na cieľovú skupinu verejnosti bez špecifického znevýhodnenia, nasleduje skupina ľudí so sociálnym znevýhodnením a cieľová skupina, ktorú tvoria rôzne organizácie. Žiadna z organizácií pôsobiacich v oblasti vzdelávania neuviedla ako špecifickú cieľovú skupinu zvieratá.

V porovnaní s inými organizáciami sa organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania štatisticky významne viac venujú špecifickej cieľovej skupine nezamestnaní (adjusted residual je 5,1), ľuďom so sociálnym znevýhodnením (adjusted residual je 3,9), rôznym organizáciám (adjusted residual je 2,8) a deťom a mládeži v a/alebo z náhradnej starostlivosti (adjusted residual 2,4). Organizácie v oblasti vzdelávania sa nevenujú žiadnej špecifickej cieľovej skupine štatisticky výrazne menej ako iné organizácie.

Tendencia vývoja početnosti subjektov v cieľovej skupine

V tendencii vývoja cieľovej skupiny za posledné tri roky existuje podľa oblasti pôsobenia organizácie štatisticky významný rozdiel ($p = 0,002$).

Tendenciu vývoja početnosti primárnej cieľovej skupiny organizácií pôsobiacich v oblasti vzdelávania za posledné tri roky zobrazuje tabuľka 3.

Tabuľka 3 Tendencia vývoja početnosti primárnej cieľovej skupiny v organizácií v oblasti vzdelávania v rokoch 2016 - 2018

Cieľová skupina za obdobie 2016 - 2018	Počet	%
Zmenšuje sa	3	3,80
Nemení sa	6	7,59
Neodpovedalo	7	8,86
Kolíše	16	20,25
Rastie	47	59,49
Spolu	79	100

Organizácie v oblasti vzdelávania hodnotia ako hlavnú tendenciu vývoja ich primárnej cieľovej skupiny/cieľových skupín za posledné tri roky (2016 – 2019) rastúci počet. Ako najmenej častá tendencia vývoja početnosti primárnej cieľovej skupiny bolo organizáciami v oblasti vzdelávania označené tvrdenie, že počet subjektov sa v cieľovej skupine za dané obdobie zmenšuje (3). V porovnaní s organizáciami pôsobiace v iných oblastiach je v organizácii v oblasti vzdelávania významne menšia tendencia nemeniacej sa početnosti cieľovej skupiny (adjusted residual je -2,2).

Územné vymedzenie pôsobnosti organizácií

Vo vymedzení pôsobnosti organizácií podľa územia existujú významné štatistické rozdiely medzi organizáciami podľa jednotlivých oblastí pôsobenia ($p < 0,001$).

Územné či priestorové určenie pôsobnosti organizácií v oblasti vzdelávania za posledné tri roky (2016 -2018) zobrazuje tabuľka 4. Je podstatné uviesť, že organizácie mohli vybrať len jednu úroveň svojho pôsobenia. V prípadoch, kedy organizácie pôsobia na viacerých úrovniach, možno predpokladať, že označená bola úroveň pôsobnosti, ktorá sa týka hlavnej činnosti, resp. aktivít danej organizácie.

Tabuľka 4 Priestorové určenie pôsobnosti organizácií v oblasti vzdelávania v rokoch 2016 - 2018

Pôsobnosť	Počet	%
Globálna	2	2,53
Komunitná (vybraná časť obce)	3	3,80
Európska	3	3,80
Neodpovedalo	5	6,33
Regionálna (viacero obcí v rôznych okresoch, viacero okresov, resp. kraj)	11	13,92
V rámci viacerých regiónov (viac ako jeden región)	16	20,25
Miestna (obec, resp. okres)	18	22,78
Celoslovenská (štátna)	21	26,58
Spolu	79	100

Najväčší podiel organizácií v oblasti vzdelávania pôsobil v období rokov 2016 až 2018 na celoslovenskej úrovni (takmer tretina). Ďalšie tri najpočetnejšie skupiny organizácií pôsobili na

miestnej úrovni, v rámci viacerých regiónov (viac ako jeden región) a regionálne (viacero obcí v rôznych okresoch, viacero okresov, resp. kraj). Ostatné úrovne sú pokryté viac menej rovnomerne. Najmenej organizácií pokrývalo v sledovanom období svojou činnosťou globálnu úroveň.

V porovnaní s inými oblasťami pôsobenia je počet organizácií v oblasti vzdelávania, ktoré pôsobia v rámci viacerých regiónov (viac ako jeden región), významne väčší (adjusted residual je 3,6).

Aktivity vykonávané organizáciami v oblasti vzdelávania

Medzi aktivitami, ktoré realizovali platení a neplatení pracovníci organizácií vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel v prípade aktivít zameraných na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochranu voľne žijúcich zvierat v prípade platených ($p = 0,000$) aj neplatených ($p = 0,002$) pracovníkov.

Aktivity realizované platenými a neplatenými pracovníkmi organizácií v oblasti vzdelávania za rok 2018 zobrazuje tabuľka 5.

Tabuľka 5 Aktivity realizované pracovníkmi neziskových organizácií v oblasti vzdelávania v rozlíšení platení a neplatení pracovníci

Typ aktivity	Platení pracovníci		Neplatení pracovníci	
	počet	%	počet	%
Poskytovanie sociálnych služieb	11	8,69	21	16,59
Vzdelávanie, lektorská činnosť, realizácia vzdelávania, školení, neformálne vzdelávanie	39	30,81	51	40,29
Výskum a vývoj	13	10,27	30	23,7
Publikačná činnosť	15	11,85	35	27,65
Lobovanie	6	4,74	15	11,85
Obhajoba práv a záujmov, obhajoba práv určitej skupiny ľudí	8	6,32	21	16,59
Pripomienkovanie a podieľanie sa na tvorbe koncepčných a legislatívnych dokumentov	16	12,64	25	19,75
Riadenie dobrovoľníkov	20	15,8	39	30,81
Aktivity pre členov organizácie	23	18,17	46	36,34
Riadenie platených pracovníkov	33	26,07	18	14,22
Fundraising, písanie projektov, oslovovanie darcov	31	24,49	45	35,55
Administratívna činnosť	35	27,65	41	32,39

Komunikácia s médiami, PR	28	22,12	40	31,6
Organizácia podujatí (kultúrnych, športových a iných)	30	23,7	44	34,76
Poskytovanie poradenstva a informácií	28	22,12	40	31,6
Organizácia a koordinácia voľnočasových aktivít	21	16,59	40	31,6
Poskytovanie prvej pomoci, hasičské práce, pátracia a záchranárska činnosť	4	3,16	12	9,48
Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochranu voľne žijúcich zvierat	2	1,58	21	16,59
Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu kult. dedičstva, tradícií, remesiel, kultúrnych pamiatok	6	4,74	23	18,17
Práce súvisiace s údržbou, opravami alebo výstavbou zariadení, nehnuteľností či kultúrnych pamiatok	5	3,95	15	11,85
Zabezpečovanie dopravy/odvozu osôb a materiálu, zber, poskytovanie alebo doručovanie jedla alebo iných tovarov	3	2,37	10	7,9
Účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politík na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni	12	9,48	18	14,22
Poskytovanie grantov, regranting	11	8,69	11	8,69
Plnenie funkcie trénera alebo rozhodcu	2	1,58	13	10,27
Tlmočenie a prekladanie	6	4,74	16	12,64
Grafické práce, napr. tvorba propagačných materiálov, pozvánok, výročnej správy	20	15,8	43	33,97
Príprava a spravovanie webovej stránky, facebookovej stránky, vyhľadávanie informácií cez internet	21	16,59	41	32,39
Aktivity v oblasti ochrany spotrebiteľa	2	1,58	10	7,9
Iné aktivity	1	0,79	3	2,37

N=79

Platení pracovníci organizácií v oblasti vzdelávania sa v najväčšej miere venujú vzdelávaniu, lektorskej činnosti, realizácii vzdelávania, školení a neformálnemu vzdelávaniu. Následne sú v

rovnakej miere zastúpené aktivity zamerané na administratívnu činnosť, riadenie platených pracovníkov, fundraising a na organizáciu podujatí.

Menej ako 5 % organizácií uviedlo, že sa ich platení pracovníci venujú lobovaniu, poskytovaniu prvej pomoci, hasičským prácam, pátracej a záchranárskej činnosti, aktivitám zameraným na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochranu voľne žijúcich zvierat, aktivitám v oblasti ochrany spotrebiteľa, tlmočeniu a prekladom, plneniu funkcie trénera a rozhodcu, či zabezpečeniu dopravy, prác súvisiacich s údržbou, opravami alebo výstavbou zariadení, nehnuteľností či kultúrnych pamiatok.

V porovnaní s inými organizáciami sa platení pracovníci organizácií pôsobiacich v oblasti vzdelávania významne viac venujú aktivitám zameraným na vzdelávanie, lektorskú činnosť, realizácii vzdelávania, školeniam, neformálnemu vzdelávaniu (adjusted residual je 5,3). Ďalej sa významne viac venujú riadeniu platených pracovníkov (adjusted residual je 4,9), administratívnej činnosti (adjusted residual je 4,5), fundraisingu, písaniu projektov, oslovovaniu darcov (adjusted residual je 4,4), organizácii podujatí (adjusted residual je 3,9), komunikácii s médiami, PR (adjusted residual je 3,9), poskytovaniu poradenstva a informácií (adjusted residual je 3,7), organizácii a koordinácii voľnočasových aktivít (adjusted residual je 3,1), účasti na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politik na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni (adjusted residual je 2,9), riadeniu dobrovoľníkov (adjusted residual je 2,9), výskumu a vývoju, (adjusted residual 2,8), aktivitám pre členov organizácie (adjusted residual je 2,7), grafickým prácam, napr. tvorbe propagačných materiálov, pozvánok, výročnej správy (adjusted residual je 2,5) a publikačnej činnosti, pripomienkovaní a podieľaní sa na tvorbe koncepčných a legislatívnych dokumentov (adjusted residual je 2,3).

Najčastejšie uvádzali organizácie v oblasti vzdelávania, že sa ich neplatení pracovníci venujú vzdelávaniu, lektorskej činnosti, realizácii vzdelávania, školeniam, neformálnemu vzdelávaniu a organizácii podujatí. Následne sú v rovnakej miere zastúpené aktivity pre členov organizácie, fundraising a organizácii podujatí.

Menej ako 10 % organizácií uviedlo, že sa ich neplatení pracovníci venujú aktivitám v oblasti ochrany spotrebiteľa, zabezpečovaniu dopravy/odvozu osôb a materiálu, zberu, poskytovaniu alebo doručovaniu jedla alebo iných tovarov, poskytovaniu prvej pomoci, hasičským prácam, pátracej a záchranárskej činnosti a poskytovaniu grantov, regratingu.

V porovnaní s organizáciami z iných oblastí sa neplatení pracovníci organizácií pôsobiacich v oblasti vzdelávania významne viac venujú aktivitám zameraným na vzdelávanie, lektorskú činnosť, realizáciu vzdelávania, školenia, neformálnemu vzdelávaniu (adjusted residual je 3,1), výskumu a vývoju (adjusted residual je 2,6), grafickým prácam, napr. tvorbe propagačných materiálov, pozvánok, výročnej správy (adjusted residual je 2,4).

V porovnaní s organizáciami z iných oblastí sa neplatení pracovníci organizácií pôsobiaci v oblasti vzdelávania významne menej venujú aktivitám zameraným na plnenie funkcie trénera alebo rozhodcu (adjusted residual je - 2,6).

Zmena charakteru aktivít organizácií v oblasti vzdelávania

Tabuľka 6 Zmena charakteru aktivít u organizácií v oblasti vzdelávania

Zmena charakteru aktivít	Počet	%
Tie isté aktivity realizujeme s prestávkami, nepravidelne, nárazovo (z rôznych dôvodov – zmena vedenia, personál	4	5,06

Aktivity realizujeme s obmenami, podľa typu projektov, ktoré získame účelovo na projektovo oprávnené typy aktivít	8	10,13
Neuviedlo	13	16,46
Aktivity realizujeme s obmenami, podľa toho, aké témy sú práve aktuálne (prispôsobujeme im svoje aktivity)	23	29,11
Tie isté aktivity realizujeme nepretržite od svojho vzniku, pričom ich charakter sa nezmenil	31	39,24
Spolu	79	100,00

Najviac organizácií v oblasti vzdelávania (31) uviedlo, že tie isté aktivity realizujú nepretržite od svojho vzniku, pričom ich charakter sa nezmenil. Najmenej organizácií (4) uviedlo, že tie isté aktivity realizuje s prestávkami, nepravidelne, nárazovo (z rôznych dôvodov – zmena vedenia, personál). Vid' tabuľka 6.

V porovnaní s inými organizáciami, organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania významne viac realizovali aktivity s obmenami, podľa toho, aké témy sú práve aktuálne (prispôsobujeme im svoje aktivity) (adjusted residual je 3,4) a významne menej realizovalo tie isté aktivity nepretržite od svojho vzniku, pričom ich charakter sa nezmenil (adjusted residual je - 3,6).

Vyhodnocovanie prínosu/vplyvu aktivít organizácií v oblasti vzdelávania

Tabuľka 7 Vyhodnocovanie prínosu/vplyvu aktivít organizácií v oblasti vzdelávania

Vyhodnocovanie vplyvu aktivít organizácií	Počet	%
Áno, systematicky, používame overené zdroje iných organizácií, resp. všeobecné metodiky ako SIA, SROI...	4	3
Iné	4	3
Nie	10	7,5
Áno, systematicky	28	21
Áno, ale len keď to vyžaduje donor, projekt	29	21,75
Spolu	75	100,00

Najviac organizácií (29) v oblasti vzdelávania uviedlo, že vyhodnocuje vplyv svojich aktivít, iba keď to požaduje donor, zároveň až 28 (21 %) z nich uviedlo, že tak robí systematicky. Rovnaký počet organizácií uviedlo (4 + 4), že vplyv svojich aktivít vyhodnocuje systematicky overenými zdrojmi (4) a všeobecnými metodikami ako SIA a SROI a rovnaký počet organizácií uviedlo, že používajú iné metodiky (4). Vid' tab. 7.

V porovnaní s inými organizáciami, organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania významne viac nevyhodnocujú vplyv svojich aktivít (adjusted residual je 1,2).

Zameranie organizácií v oblasti vzdelávania z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti

Tabuľka 8 Zameranie organizácií pôsobiacich v oblasti vzdelávania

Zameranie organizácie	Počet	%
Široká verejnosť bez obmedzenia	28	19,88
Okruh ľudí/komunita na základe geografického hľadiska	34	24,14

Iba pre členov organizácie	8	5,68
Pre konkrétneho jednotlivca či rodinu	1	0,71
Spolu	71	100,00

Najviac organizácií (34) v oblasti vzdelávania uviedlo, že svoje aktivity realizujú pre okruh ľudí a komunitu na základe geografického hľadiska. Druhú najväčšiu skupinu tvoria organizácie, ktoré svoje aktivity realizujú pre širokú verejnosť. Iba jedna organizácia z organizácií pôsobiach v oblasti vzdelávania uviedla, že svoje aktivity realizuje pre konkrétneho jednotlivca, rodinu. Vid' tabuľka 8.

V porovnaní s inými organizáciami, organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania významne menej realizovali aktivity pre širokú verejnosť bez obmedzenia (adjusted residual je -2,3) a významne viac organizácií zameriava svoje aktivity na okruh ľudí, komunitu na základe geografického hľadiska (adjusted residual je 3,3).

Napĺňanie pôvodnej motivácie organizácií pôsobiach v oblasti vzdelávania

Tabuľka 9 Napĺňanie pôvodnej motivácie organizácií pôsobiach v oblasti vzdelávania

Rozsah napĺňania pôvodnej motivácie v %	Počet	%
Rozsah 1 % – 20 %	1	1,4
Rozsah 21 % - 40 %	2	2,9
Rozsah 31 % – 40 %	8	11,4
Rozsah 41 % – 60 %	19	27,1
Rozsah 61 % – 80 %	40	57,1
Spolu	70	100,0

N=70

Organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania vo väčšine napĺňajú pôvodnú motiváciu, pre ktorú vznikli, na 61 až 80 % (57,1 %). Druhou najpočetnejšou skupinou (27,1 %) sú organizácie, ktoré napĺňajú pôvodnú motiváciu na 41 až 60 %. Najmenej organizácií v oblasti vzdelávania (1,4 %) uviedlo, že pôvodnú motiváciu napĺňa na 1 – 20 %. Vid' tabuľka 9.

Spolupráca organizácií v oblasti vzdelávania

Tabuľka 10 Spolupracujúci partneri organizácií pôsobiach v oblasti vzdelávania

Spolupracujúci partner	Počet	%
Samospráva na úrovni mesta/obce	45	64,29
Regionálna a krajská samospráva	32	45,71
Štátna správa	26	37,14
Medzinárodné inštitúcie	30	42,86
Podnikateľský sektor	36	51,43
Vysoká škola/univerzita	33	47,14
Základná škola	42	60,00
Stredná škola	37	52,86
Iné mimovládne neziskové organizácie - domáce	55	78,57
Iné mimovládne neziskové organizácie - zahraničné	29	41,43
Individuálni odborníci a odborníčky v relevantnej oblasti	53	75,71

Iné	2	2,86
-----	---	------

N=70

Organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania spolupracujú vo väčšine s inými mimovládnyimi neziskovými organizáciami – domácimi (78,57 %), individuálnymi odborníkmi a odborníčkami v relevantnej oblasti (75,71 %) a samosprávou na úrovni mesta/obce (64,29 %). Najmenej organizácií pôsobiacich v oblasti vzdelávania spolupracuje so štátnou správou (37,14 %) a inými subjektami (2,86 %). Vid' tabuľka 10.

V porovnaní s inými organizáciami organizácie pôsobiace vo vzdelávaní významne viac spolupracujú s individuálnymi odborníkmi a odborníčkami v relevantnej oblasti (adjusted residual je 4,9), strednými školami (adjusted residual je 4,5), medzinárodnými inštitúciami (adjusted residual je 4,4), vysokými školami/univerzitami (adjusted residual je 4,2), inými mimovládnyimi neziskovými organizáciami - domácimi (adjusted residual je 3,3), základnými školami (adjusted residual je 3,2), inými mimovládnyimi neziskovými organizáciami – zahraničnými (adjusted residual je 3,1) a podnikateľským sektorom (adjusted residual je 2,5).

Členstvo organizácií v oblasti vzdelávania v asociáciách, platformách či záujmových združeniach

Pri členstve organizácií v asociáciách, platformách a záujmových združeniach vo vzťahu k oblasti ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel pri otázke členstva v medzinárodnej asociácii, platforme ($p < 0,001$) < a záujmovom zaradení do platformy organizácií ($p = 0,001$). Vid' tabuľka 11.

Tabuľka 11 Členstvo v asociáciách, platformách a záujmových združeniach organizácií pôsobiacich v oblasti vzdelávania

Členstvo v asociáciách/platformách	Počet	%
Iné	79	100,00
Nie sme členom žiadnej asociácie, platformy a záujmového združenia	32	40,51
Sme registrovaným členom slovenskej asociácie, platformy a záujmového združenia	20	25,32
Sme registrovaným členom medzinárodnej asociácie, platformy a záujmového združenia	17	21,52
Sme členom neformálnej medzinárodnej siete organizácií (aj zahraničie)	8	10,13
Sme členom neformálnej slovenskej siete organizácií (len na SR)	7	8,86
Sme platforma organizácií	6	7,59
Sme „dcérou“ materskej organizácie (organizačnou zložkou)	3	3,80

N = 79

Organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania vo väčšine nie sú členmi žiadnych platforiem, asociácií alebo záujmového združenia (40,51 %). Pokiaľ sú organizácie v členstve, tak najviac z nich sú registrovaným členom slovenskej asociácie, platformy alebo záujmového združenia (25,32 %), nasleduje členstvo v medzinárodnej asociácii, platforme alebo záujmovom združení (21,52 %).

V porovnaní s inými organizáciami organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania sú významne viac registrovaným členom medzinárodnej asociácie, platformy alebo záujmového združenia (adjusted residual je 3,0). Zároveň, v porovnaní s inými organizáciami, sú organizácie pôsobiace vo vzdelávaní významne viac samé o sebe vedené ako platforma organizácií (adjusted residual je 2,3).

Prekážky mimovládnych organizácií v dosahovaní cieľov v oblasti vzdelávania

Medzi organizáciami pôsobiacimi v jednotlivých oblastiach existuje štatisticky významný rozdiel v tom, aké prekážky považujú za hlavné v presadzovaní ich cieľov. Významné rozdiely sú v prekážkach spočívajúcich v legislatíve ($p = 0,009$), administratívnej záťaži ($p = 0,034$), nedostatočnej spolupráci so zamestnancami štátnej/verejnej správy ($p < 0,001$), v nízkom finančnom ohodnotení práce ($p < 0,001$), vo vysokej fluktuácii pracovníkov ($p = 0,002$), v potrebnej širokospektrálnosti pracovníkov a kumulácii pracovných činností u pracovníkov ($p < 0,001$), v nedostatku materiálno-technického zabezpečenia ($p < 0,001$), v nedostatku spolupráce štátnej správy a samosprávy ($p = 0,001$) i v nedostatočnej spolupráci medzi ministerstvami ($p = 0,014$), nepochopení poslania/práce MNO verejnosťou a inými sektormi ($p = 0,003$) a v korupcii a klientelizme ($p = 0,001$).

Prekážky, ktoré považujú organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania za hlavné v dosahovaní ich cieľov zobrazuje tabuľka 12.

Tabuľka 12 Prekážky v dosahovaní cieľov organizácií v oblasti vzdelávania

Prekážky	mean	modus	median	Std. dev
Legislatívne prekážky	3,04	3,00	2	1,319
Administratívna záťaž	3,45	3,00	3	1,184
Nedostatočná spolupráca so zamestnancami štátnej/verejnej správy	2,94	3,00	2	1,278
Nedostatok financií	4,16	4,00	5	0,881
Nedostatok ľudí v organizácii (zamestnancov aj dobrovoľníkov)	3,69	4,00	4	1,062
Nízke finančné ohodnotenie práce	3,49	4,00	5	1,307
Vysoká fluktuácia pracovníkov	2,52	3,00	1a	1,260
Potrebná „širokospektrálnosť“ pracovníka, kumulácia pracovných činností u pracovníkov	3,21	3,00	4	1,366
Nedostatočné zručnosti pracovníkov	2,72	3,00	4	1,229
Nezáujem verejnosti, prípadne skupín obyvateľstva	2,93	3,00	3	1,352
Nezáujem médií	2,81	3,00	3	1,270
Nedostatok materiálno-technického zabezpečenia	3,03	3,00	3	1,087

Nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní	3,49	4,00	5	1,319
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy	2,99	3,00	3	1,174
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce medzi ministerstvami	2,88	3,00	1	1,451
Konflikty vo vnútri organizácie	1,63	1,00	1	0,850
Nepochopenie poslania/práce MNO verejnosťou a inými sektormi	2,42	2,00	1	1,339
Korupcia a klientelizmus	2,19	2,00	1	1,362
Iné, prosím, doplňte:				

N = 67

Organizácie v oblasti vzdelávania vnímajú najväčšie prekážky pri dosahovaní cieľov organizácií v nedostatku financií (mean 4,16), následne v nedostatku ľudí v organizácii (zamestnancov aj dobrovoľníkov) (mean 3,69), nedostatku času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní a nízkom finančnom ohodnotení práce (mean 3,49). Najmenšou prekážkou pri dosahovaní cieľov organizácií v oblasti vzdelávania sú konflikty vo vnútri organizácie (mean 1,63).

Miera zapojenia osôb zapojených do rozhodovania o smerovaní organizácií v oblasti vzdelávania

Tabuľka 13 Miera zapojenia osôb zapojených do rozhodovania o smerovaní organizácií v oblasti vzdelávania

Uveďte, do akej miery sú jednotlivé osoby do rozhodovania o smerovaní organizácie	mean	mediam	mode	Std. dev
Líder/vedúca osoba organizácie (môže, ale nemusí to byť zakladateľ či štatutár organizácie)	4,81	5,00	5	0,474
Správna rada alebo obdobný rozhodovací orgán	4,33	5,00	5	0,896
Platení pracovníci organizácie	3,65	4,00	4	1,331
Členovia organizácie, ktorí nie sú súčasťou užšieho rozhodovacieho orgánu (t. j. správnej rady alebo obdobného rozhodovacieho orgánu)	3,32	3,00	4	1,252
Dobrovoľníci	2,92	3,00	3	1,295
Užívatelia služieb	3,05	3,00	3	1,213

N = 62

Pri otázke o zapojenosti do rozhodovania o smerovaní organizácie v priemere najviac organizácií v oblasti vzdelávania uvádzali lídra alebo vedúcu osobu organizácie (mean = 4,81), nasledovala správna rada alebo obdobný rozhodovací orgán (mean = 4,33), a ďalej platení pracovníci organizácie (mean = 3,65). Najmenej sú zapojení do rozhodovania o smerovaní organizácie dobrovoľníci (mean = 2,92) a užívatelia služieb (mean = 3,05). Vid' tabuľka 13. Personálne zdroje organizácií pôsobiacich v oblasti vzdelávania

Tabuľka 14 Typy osôb podieľajúcich sa na zabezpečení služieb a aktivít organizácií v oblasti vzdelávania

Typ osôb	Počet osôb	% z celkového počtu osôb
Zamestnanec (pracovná zmluva na plný či čiastočný úväzok, dohoda o vykonaní práce, dohoda o pracovnej činnosti, dohoda o brigádnickej práci študenta, dohoda o absolventskej praxi, dohoda o aktivačnej činnosti)	326	7,29 %
Pracovník na živnosť (vyplácaný na základe predloženej faktúry), pracovník na mandátnu zmluvu, príkaznú zmluvu, zmluvu o dielo)	222	4,96 %
Ľudia pracujúci bez nároku na finančnú odmenu, napr. dobrovoľník (na základe písomnej alebo ústnej dohody), stážista, praktikant (ak to nie je podľa dohody o absolventskej praxi v bode 1 karty C), člen	3 925	87,75 %
Spolu	4 473	100 %

Tabuľka 15 Osoby zabezpečujúce služby a aktivity organizácií pôsobiacich v oblasti vzdelávania v rámci pracovnoprávných vzťahov

Typ pracovnoprávneho vzťahu	Počet	Ženy	Muži
Ľudia pracujúcich na plný pracovný úväzok - zamestnanci	160	111	49
Ľudia na polovičný alebo iný skrátený pracovný úväzok - zamestnanci	47	29	18
Ľudia zamestnaní na dohody mimo pracovného pomeru (dohody o pracovnej činnosti, dohody o vykonaní práce a dohody o brigádnickej práci študenta) - zamestnanci	100	62	38
Ľudia na dohody, na dohodu o absolventskej praxi - zamestnanci	4	3	1
Ľudia na dohody o aktivačnej činnosti (aktivačný pracovník platený úradom) - zamestnanci	7	6	1
Iné - zamestnanci	8	6	2
Spolu počet ľudí pracujúcich v organizácii v rámci pracovnoprávných vzťahov	326 (100 %)	217 (66,56 %)	109 (33,44 %)

N = 29

Tabuľka 16 Osoby zabezpečujúce služby a aktivity organizácií pôsobiacich v oblasti vzdelávania v rámci iných ako pracovnoprávných vzťahov

	Spolu	Ženy	Muži
Počet ľudí pracujúcich v organizácii za odmenu v rámci iných ako pracovnoprávných vzťahov	222 (100 %)	130 (55,6 %)	92 (44,4 %)

N = 29

Tabuľka 17 Osoby zabezpečujúce služby a aktivity organizácií pôsobiacich v oblasti vzdelávania bez nároku na finančnú odmenu

Typ osoby	Počet	Ženy	Muži
Aktívni členovia	1 424	859	565
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu v rámci SR a sú zo SR	2 453	1 543	910
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu v rámci SR a sú zo zahraničia (nie sú občanmi SR)	26	15	11
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu mimo SR	18	12	6
Stážisti	7	6	1
Iné osoby pracujúce pre organizáciu bez nároku na odmenu	21	6	15
Spolu osoby pracujúce bez nároku na finančnú odmenu	3 923 (100%)	2 426 (62 %)	1 497 (38 %)

N = 37

Organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania pre zabezpečenie svojich aktivít využívajú najmä dobrovoľníkov až 87,75 % (ľudia pracujúci bez nároku na odmenu) a z nich až 62 % tvoria ženy. V pracovnoprávných vzťahoch prevládajú ľudia zamestnaní na dohody mimo pracovného pomeru (až 62,5 %). Z tohto počtu tvorí 55,6 % žien. Tabuľky 14 – 17.

Prvky manažmentu prítomné u platených pracovníkoch v organizáciách pôsobiacich v oblasti vzdelávania

Pri prvkoch manažmentu pri platených pracovníkoch v organizácii existuje štatisticky významný rozdiel pri jasne definovaných právach a povinnostiach pracovníkov ($p < 0,001$), pri informovaní pracovníkov o organizácii a o svojej role v nej pred začiatkom vykonávania ich práce ($p < 0,001$), pri poskytovaní potrebnej podpory pri vykonávaní ich práce ($p < 0,001$), pri neformálnom a formálnom oceňovaní pracovníkov ($p < 0,001$), pri vydávaní pracovníkom písomného potvrdenia o pôsobení v organizácii (referencie), ak o to požiadajú ($p < 0,001$), a tiež pri funkčnom systéme evidencie pracovníkov v organizácii ($p < 0,001$) a spolupodieľaní sa na rozhodovaní o smerovaní a aktivitách ($p < 0,001$) a pri podpore pracovníkov v ďalšom vzdelávaní ($p < 0,001$).

Tabuľka 18 Prvky manažmentu prítomné u platených pracovníkoch v organizáciách pôsobiacich v oblasti vzdelávania

Ktoré z uvedených prvkov manažmentu sú pri platených zamestnancoch a pracovníkoch v organizácii prítomné	počet	%
V organizácii máme jasne definované práva a povinnosti pracovníkov organizácie	29	53,70
Podporujeme pracovníkov v ďalšom vzdelávaní (umožňujeme účasť na kurzoch, vzdelávacích podujatiach a pod.)	29	53,70
Pracovníci organizácie sa spolupodieľajú na rozhodovaní o jej smerovaní a aktivitách	28	51,90

Pracovníci sú pred začiatkom vykonávania ich práce informovaní o organizácii a o svojej role v nej	27	50
Pracovníkom poskytujeme potrebnú podporu pri vykonávaní ich práce	27	50
Vydávame pracovníkom písomné potvrdenie o pôsobení v organizácii (referencie), ak o to požiadajú	26	48,10
Neformálne a formálne oceňujeme pracovníkov a ich prínos pre organizáciu, klientov a komunitu	25	46,30
Zabezpečujeme ochranu zdravia a bezpečnosti pracovníkov pri výkone ich činnosti	23	42,60
Máme definovanú náplň práce a profil pracovníkov pre jednotlivé pozície	23	42,60
Noví pracovníci sú predstavení personálu a klientom, s ktorými budú prichádzať do kontaktu	20	37
Máme vytvorený funkčný systém evidencie pracovníkov v organizácii	19	35,20
Máme vypracovaný systém zaškolenia a prípravy pracovníkov	13	24,10
Máme zavedený systém hodnotenia pracovníkov v organizácii	10	18,50
Máme vypracovaný systém kariérového rastu pracovníkov	6	11,10

N = 54

Organizácie v oblasti vzdelávania majú z prvkov manažmentu najviac jasne definované práva a povinnosti pracovníkov organizácie (53,70 %) a podporujú pracovníkov v ďalšom vzdelávaní (53,70 %). Nasleduje spolupodieľanie sa na rozhodovaní o smerovaní a aktivitách organizácie (51,90 %), poskytovanie potrebnej podpory pri vykonávaní práce (50 %) a informovanie pracovníkov pred začiatkom vykonávania ich práce o organizácii a o svojej role v nej (50 %). Najmenej je zastúpený vypracovaný kariérny rast pracovníkov (11,10 %) a zavedený systém hodnotenia pracovníkov v organizácii (18,50 %). Vid' tabuľka 18.

V porovnaní s inými organizáciami, organizácie pôsobiace vo vzdelávaní majú významne viac jasne definované práva a povinnosti pracovníkov organizácie (adjusted residual je 2,8). Významne viac sú pracovníci pred začiatkom vykonávania ich práce informovaní o organizácii a o svojej role v nej (adjusted residual je 2,5). Tiež je významne viac pracovníkom poskytovaná potrebná podpora pri vykonávaní ich práce (adjusted residual je 2,5). Pracovníci v organizáciách pôsobiacich vo vzdelávaní sú významne viac neformálne a formálne oceňovaní za ich prínos pre organizáciu, klientov a komunitu (adjusted residual je 3,2). Významne viac vydávajú organizácie pôsobiace vo vzdelávaní pracovníkov písomné potvrdenie o pôsobení v organizácii (referencie), ak o to požiadajú (adjusted residual je 2,9). Zároveň je významne viac vytvorený funkčný systém evidencie pracovníkov v organizácii (adjusted residual je 2,9). Pracovníci vo vzdelávacích organizáciách sa významne viac spolupodieľajú na rozhodovaní o jej smerovaní a aktivitách (adjusted residual je 3,5). Taktiež sú pracovníci významne viac podporovaní v ďalšom vzdelávaní (adjusted residual je 3,7).

Práca s dobrovoľníkmi v organizáciách v oblasti vzdelávania

V organizáciách primárne pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva bola predmetom nášho záujmu aj samotná práca s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami.

Zapojenie špecifických kategórií dobrovoľníkov a dobrovoľníčok do činnosti organizácií sa líši z hľadiska pôsobenia organizácií pri všetkých kategóriách ($p \geq 0,05$). Prehľad zapojenia v organizáciách, ktorých primárnou oblasťou je oblasť dobrovoľníctva, je zobrazená v tabuľke 19.

Tabuľka 19 Zapojenie dobrovoľníkov do činností v organizáciách pôsobiach v oblasti vzdelávania

Dobrovoľníci	Počet	%
Pravidelní dobrovoľníci (minimálne raz mesačne)	28	56
Nepravidelní dobrovoľníci (menej ako raz mesačne)	37	72,5
Firemní dobrovoľníci	11	22
Virtuálni/online dobrovoľníci	4	8,3

Organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania spolupracujú vo väčšine s nepravidelnými dobrovoľníkmi, ktorí pomáhajú menej ako raz mesačne (72,5 %), pravidelnými dobrovoľníkmi, ktorí pomáhajú minimálne raz mesačne (56 %), ďalej firemnými dobrovoľníkmi (22 %) a najmenej organizácií pôsobiach v oblasti vzdelávania spolupracuje s virtuálnymi/online dobrovoľníkmi (8,3 %). Vid' tabuľka 19.

Tabuľka 20 Hodnotenie dostatočnosti počtu dobrovoľníkov v organizáciách pôsobiach v oblasti vzdelávania

Počet dobrovoľníkov	Počet	%
Úplne dostatočný	11	23,4
Skôr dostatočný	16	34
Skôr nedostatočný	17	36,2
Úplne nedostatočný	3	6,4
Spolu	47	100

Organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania považujú počet dobrovoľníkov, s ktorými spolupracujú, najčastejšie za skôr nedostatočný (36,2 %), za skôr dostatočný ho považuje 34 % organizácií, za úplne dostatočný ho považuje 23,4 % organizácií a za úplne nedostatočný ho považuje 6,4 % organizácií. Vid' tabuľka 20.

V porovnaní s inými organizáciami, organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania považujú počet dobrovoľníkov významne za skôr dostatočný (adjusted residual je -0,3%), za skôr nedostatočný ho považuje (adjusted residual je 0,7%) organizácií, za úplne dostatočný ho považuje 23,4 % (adjusted residual je 0,2 %) organizácií a za úplne nedostatočný ho považuje 6,4 % organizácií (adjusted residual je -0,8%).

Tabuľka 21 Prínos dobrovoľníkov

	Vôbec nesúhlasím		Skôr nesúhlasím		Ani nesúhlasím, ani súhlasím		Skôr súhlasím		Absolútne súhlasím	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Dobrovoľníci znižujú náklady vašej organizácie	1	2,3	2	4,5	8	18,2	8	18,2	25	56,8

Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme kvalitnejšie služby	1	2,2	2	4,3	10	21,7	11	23,9	22	47,8
Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme širšie spektrum služieb	1	2,4	3	7,1	6	14,3	15	35,7	17	40,5
Dobrovoľníci zviditeľňujú našu organizáciu	0	0	2	4,4	7	15,6	20	44,4	16	35,6

Organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania najviac súhlasili s výrokom, že dobrovoľníci znižujú náklady ich organizácie (56,8 %), skôr súhlasilo 18,2 % organizácií, ani nesúhlasilo, ani súhlasilo s týmto výrokom 18,2 % organizácií, skôr nesúhlasilo 4,5 %, a vôbec s týmto výrokom nesúhlasilo 2,3 % organizácií. Vid' tabuľka 21.

V porovnaní s inými organizáciami, organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania významne viac súhlasili s výrokom, že dobrovoľníci znižujú náklady ich organizácie (adjusted residual je -1,6), skôr súhlasilo 18,2 % organizácií (adjusted residual je -0,5), ani nesúhlasilo, ani súhlasilo s týmto výrokom 18,2 % organizácií (adjusted residual je 0,3), skôr nesúhlasilo 4,5 % (adjusted residual je -0,7) a vôbec s týmto výrokom nesúhlasilo 2,3% organizácií (adjusted residual je 1,5).

Organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania najviac súhlasili s výrokom, že vďaka dobrovoľníkom poskytujú kvalitnejšie služby (47,8 %), skôr súhlasilo 23,9 % organizácií, ani nesúhlasilo, ani súhlasilo s týmto výrokom 21,7 % organizácií, skôr nesúhlasilo 4,3 % a vôbec s týmto výrokom nesúhlasilo 2,2% organizácií.

V porovnaní s inými organizáciami organizácie pôsobiace vo vzdelávaní významne viac súhlasili s výrokom, že vďaka dobrovoľníkom poskytujú kvalitnejšie služby (adjusted residual je -0,7), skôr súhlasilo 18,2 % organizácií (adjusted residual je -1,2), ani nesúhlasilo, ani súhlasilo s týmto výrokom 18,2 % organizácií (adjusted residual je 1,4), skôr nesúhlasilo 4,5 % (adjusted residual je -1,7) a vôbec s týmto výrokom nesúhlasilo 2,3 % organizácií (adjusted residual je 0,6).

Organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania najviac súhlasili s výrokom, že vďaka dobrovoľníkom poskytujú širšie spektrum služieb (40,5 %), skôr súhlasilo 35,7 % organizácií, ani nesúhlasilo, ani súhlasilo s týmto výrokom 14,3 % organizácií, skôr nesúhlasilo 7,1 % a vôbec s týmto výrokom nesúhlasilo 2,4 % organizácií.

V porovnaní s inými organizáciami, organizácie pôsobiace vo vzdelávaní významne viac súhlasili s výrokom, že vďaka dobrovoľníkom poskytujú kvalitnejšie služby (adjusted residual je -1,2), skôr súhlasilo 18,2 % organizácií (adjusted residual je 0,2), ani nesúhlasilo, ani súhlasilo s týmto výrokom 18,2 % organizácií (adjusted residual je -1,5), skôr nesúhlasilo 4,5 % (adjusted residual je 1,5) a vôbec s týmto výrokom nesúhlasilo 2,3 % organizácií (adjusted residual je 0,5).

35,6 % organizácií pôsobiacich v oblasti vzdelávania absolútne súhlasilo s výrokom, že dobrovoľníci zviditeľňujú ich organizáciu (35,6 %), najviac organizácií skôr súhlasilo s týmto výrokom 44,4 % organizácií, ani nesúhlasilo, ani súhlasilo s týmto výrokom 15,6 % organizácií, skôr nesúhlasilo 4,4 % a vôbec s týmto výrokom nesúhlasila žiadna z organizácií.

V porovnaní s inými organizáciami, organizácie pôsobiace vo vzdelávaní významne viac súhlasili s výrokom, že dobrovoľníci zviditeľňujú ich organizáciu (adjusted residual je -1,6), skôr súhlasilo 18,2% organizácií (adjusted residual je -0,3), ani nesúhlasilo, ani súhlasilo s týmto výrokom 18,2 % organizácií (adjusted residual je 0,3), skôr nesúhlasilo 4,5 % (adjusted residual je 1,1) a vôbec s týmto výrokom nesúhlasilo 2,3 % organizácií (adjusted residual je -0,5).

Organizácie pracujúce v oblasti vzdelávania vnímajú prácu a vplyv dobrovoľníkov na ich činnosť veľmi pozitívne. Spomedzi hodnotených vplyvov sú to najmä: poskytovanie kvalitnejších služieb (47,8 %), širšie spektrum aktivít (40,5 %) a viditeľnosť (44,4 %). Celkovo hodnotí prínos dobrovoľníkov pozitívne až 56,8 % (absolútny súhlas). Zároveň ich počet považuje za skôr nedostatočný 36,8 % opýtaných.

Vo vzťahu práci s dobrovoľníkmi sa ukazujú ako najviac problémové nedostatok financií na dobrovoľnícke programy a adekvátnu podporu dobrovoľníkov (53,5 % uviedlo ako veľmi problémové). Za najmenej problémové sa ukazuje nevhodný prístup platených zamestnancov k dobrovoľníkom (80,6 % uviedlo, že vôbec nemajú problém).

Tabuľka 22 Čo je pri spolupráci s dobrovoľníkmi problematické v organizáciách pôsobiacich v oblasti vzdelávania

	1 - Vôbec nemáme problém		2 - Menej problémové		3 - Veľmi problémové		Spolu
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet
Nedostatok financií na dobrovoľnícky program a adekvátnu podporu dobrovoľníkov	5	11,6	15	34,9	23	53,5	43
Nevhodný prístup platených zamestnancov k dobrovoľníkom	29	80,6	6	16,7	1	2,8	36
Nedostatok času na dobrovoľníkov a prácu s nimi	14	34,1	18	43,9	9	22,0	41
Nedostatočné vedomosti a zručnosti v oblasti manažmentu dobrovoľníkov	13	32,5	23	57,5	4	10,0	40
Negatívne skúsenosti s dobrovoľníkmi	26	63,4	13	31,7	2	4,9	41
Prílišná administratíva a byrokracia týkajúca sa práce s dobrovoľníkmi	17	41,5	15	36,6	9	22,0	41
Neschopnosť nájsť dobrovoľníkov, ktorých potrebujeme	12	28,6	12	28,6	18	42,9	42
Vysoká fluktuácia dobrovoľníkov, nevieme ich udržať v organizácii	17	43,6	11	28,2	11	28,2	39
Nedostatočná legislatívna podpora dobrovoľníctva	14	35,9	13	33,3	12	30,8	39

Nepotrebnosť dobrovoľníkov v organizácii	26	78,8	6	18,2	1	3,0	33
Nevedomosť, že s dobrovoľníkmi môžeme pracovať	27	77,1	5	14,3	3	8,6	35
Nezáujem o dobrovoľníctvo v našej organizácii, v oblasti, ktorej sa venujeme	20	51,3	11	28,2	8	20,5	39
Nezáujem o dlhodobé dobrovoľníctvo zo strany dobrovoľníkov	17	45,9	8	21,6	12	32,4	37
Nevyjasnenosť rozdielov medzi dobrovoľníctvom a členstvom	16	43,2	13	35,1	8	21,6	37

Skúsenosti organizácií v oblasti vzdelávania so získavaním zdrojov

Pri hodnotení skúseností so získavaním zdrojov podľa oblasti pôsobenia organizácií existuje štatisticky významný rozdiel pri hodnotení získavania financií z verejných zdrojoch zo zahraničia ($p < 0,001$) a súkromných zdrojoch zo Slovenska ($p < 0,001$), a tiež pri súkromných zdrojoch zo zahraničia ($p = 0,001$). Viď tabuľka 23.

Tabuľka 23 Skúsenosti so získavaním zdrojov v organizáciách pôsobiach v oblasti vzdelávania

Aké sú Vaše skúsenosti so získavaním zdrojov?	1 - Úplne negatívne		2 - Skôr negatívne		3 - Ani negatívne, ani pozitívne		4 - Skôr pozitívne		5 - Veľmi pozitívne		Spolu
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	Počet	
Verejné zdroje - zo Slovenska	4	7,8	19	37,3	18	35,3	10	19,6	0	0,0	51
Verejné zdroje - zahraničné	7	14,9	8	17,0	21	44,7	9	19,1	2	4,3	47
Súkromné zdroje - zo Slovenska	4	7,8	8	15,7	10	19,6	23	45,1	6	11,8	51
Súkromné zdroje - zahraničné	8	17,8	4	8,9	29	64,4	2	4,4	2	4,4	45
Príjmy z vlastnej činnosti	4	8,0	1	2,0	22	44,0	17	34,0	6	12,0	50

Viac ako tretina organizácií pôsobiach v oblasti vzdelávania (37,3 %) skôr negatívne vníma skúsenosti so získavaním verejných zdrojov. Takmer polovica organizácií pôsobiach v oblasti vzdelávania (45,1 %) skôr pozitívne hodnotí skúsenosti so získavaním súkromných zdrojov zo Slovenska.

V porovnaní s inými organizáciami, organizácie pôsobiace vo vzdelávaní majú významne menej úplne negatívne skúsenosti so získavaním zdrojov zo zahraničia (adjusted residual je -2,8), a

zároveň významne viac majú skôr pozitívne skúsenosti so získavaním zdrojov zo zahraničia (adjusted residual je 2,1).

Pri súkromných zdrojoch zo Slovenska majú organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania v porovnaní s inými organizáciami štatisticky významne viac skôr pozitívnu skúsenosť so získavaním zdrojov (adjusted residual je 2,4).

Pri súkromných zahraničných zdrojoch majú organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania v porovnaní s inými organizáciami štatisticky významne menej úplne negatívnu skúsenosť so získavaním zdrojov (adjusted residual je - 2,6), a zároveň štatisticky významne viac ani negatívne, ani pozitívne skúsenosti (adjusted residual je 2,6).

Ak porovnáme verejné zdroje zo Slovenska a súkromné zdroje zo Slovenska, 19,6 % organizácií má skôr pozitívne alebo veľmi pozitívne skúsenosti so získavaním zdrojov z verejných zdrojov, naproti tomu 56,9 % organizácií má skôr pozitívne alebo veľmi pozitívne skúsenosti so získavaním súkromných zdrojov.

Výkon auditu v organizáciách v oblasti vzdelávania

Tabuľka 24 Výkon auditu v organizáciách pôsobiacich v oblasti vzdelávania

Vykonávate vo vašej organizácii audit?	Počet	%
Robíme zo zákona povinný audit	4	7,5
Robíme audit dobrovoľne	8	15,1
Nerobíme audit	41	77,4
Spolu	53	100

N = 53

Väčšina organizácií pôsobiacich vo vzdelávaní (77,4 %) nerobí audit, 7,5 % organizácií pôsobiacich v oblasti vzdelávania robí povinný audit zo zákona a iba 15,1 % organizácií robí audit svojej činnosti dobrovoľne. Neukázal sa ani štatisticky významný rozdiel oproti iným organizáciám v iných oblastiach. Vid' tabuľka 24.

Záujem o získanie štatútu registrovaného sociálneho podniku v organizáciách pôsobiacich v oblasti vzdelávania

Tabuľka 25 Záujem o získanie štatútu registrovaného sociálneho podniku v organizáciách pôsobiacich v oblasti vzdelávania

V kontexte novovzniknutej legislatívy (v roku 2018) o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch uvažovali ste alebo uvažujete o získaní štatútu registrovaného sociálneho podniku?	Počet	%
Áno	6	14
Nie	37	86
Spolu	43	100

N = 43

Tabuľka 25 poukazuje, že väčšina organizácií pôsobiacich v oblasti vzdelávania neuvažuje o získaní štatútu registrovaného sociálneho podniku (86 %). V tejto otázke nevykazovali organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania v porovnaní s inými oblasťami žiadne rozdiely.

Priestory, v ktorých organizujú aktivity organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania

Pokiaľ ide o priestory, v ktorých organizácie vykonávajú svoje aktivity, existuje štatisticky významný rozdiel pri prenajatých priestoroch za zvýhodnené nájomné od inak prepojenej osoby ($p = 0,011$), bezplatných priestoroch objednávateľa ($p = 0,005$) a bezplatných priestoroch od inak prepojenej osoby ($p = 0,016$). Vid' tabuľka 26.

Tabuľka 26 Priestory, v ktorých organizujú aktivity organizácií pôsobiacich v oblasti vzdelávania

Priestory	Počet	%
Prenajaté priestory za komerčné nájomné	18	36,70
Bezplatne od inak prepojenej osoby	17	35,40
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od inak prepojenej osoby	14	28
Vlastné priestory	10	20,80
Bezplatne v priestoroch zriaďovateľa	10	21,30
Bezplatne v priestoroch objednávateľa aktivít	10	20,80
Nemáme žiadne priestory a ani to nie je pre naše aktivity potrebné	8	17
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od objednávateľa aktivít	7	14,90
Nemáme žiadne priestory, ale potrebovali by sme ich pre realizáciu našich aktivít	6	12,80
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od zriaďovateľa	5	10,40
Iné	1	2,10

N = 48

Organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania realizujú väčšinou svoje aktivity v prenajatých priestoroch za komerčné nájomné (36,7 %), ďalej majú organizácie priestory bezplatne od inak prepojenej osoby (35,4 %) a po nich prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od inak prepojenej osoby (28 %). Najmenej vykonávajú organizácie v oblasti vzdelávania svoje aktivity v prenajatých priestoroch za zvýhodnené nájomné od zriaďovateľa (10,4 %).

V porovnaní s inými organizáciami, organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania významne viac vykonávajú svoje aktivity v prenajatých priestoroch za zvýhodnené nájomné od inak prepojenej osoby (adjusted residual je 2,5). Zároveň, v porovnaní s inými organizáciami, vykonávajú organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania svoje aktivity významne viac bezplatne v priestoroch objednávateľa aktivít (adjusted residual je 3,1), aj bezplatne od inak prepojenej osoby (adjusted residual je 2,8).

Online prezentácia organizácií pôsobiacich v oblasti vzdelávania

V porovnaní s organizáciami z iných oblastí nie je v otázke ohľadom webového sídla alebo inej formy online prezentácie rozdiel. Najviac organizácií pôsobiacich v oblasti vzdelávania má vlastnú webovú stránku aj facebook, prípadne iné sociálne siete (64,15 %). 16,98 % organizácií má len vlastnú webovú stránku. Iba 7,55 % nemá webovú stránku ani facebook, či iný on-line

profil. Žiadna z organizácií nemá pridruženú webovú stránku pod stránku zriaďovateľa, ale len vlastný facebook (prípadne iné sociálne siete). Vid' tabuľka 27.

Tabuľka 27 Webové sídlo organizácií pôsobiacich v oblasti vzdelávania

Má vaša organizácia webové sídlo alebo inú formu vlastnej on-line prezentácie?	Počet	%
Máme webovú stránku pridruženú pod stránku zriaďovateľa, ale vlastný facebook (prípadne iné sociálne siete)	0	0,00
Máme len webovú stránku pridruženú pod stránku zriaďovateľa	1	1,89
Iné	2	3,77
Máme len vlastný facebook	3	5,66
Nie, nemáme webovú stránku ani facebook, či iný on-line profil	4	7,55
Máme len vlastnú webovú stránku	9	16,98
Máme vlastnú webovú stránku aj facebook (prípadne iné sociálne siete)	34	64,15
spolu	53	100

N=53

6.6.8 Odporúčania v oblasti vzdelávania

Spolupráca medzi MNO v oblasti vzdelávania

Problém

Napriek tomu, že vzdelávaniu sa venuje každá tretia nezisková organizácia (primárne, resp. sekundárne) a oblasť vzdelávania patrí medzi najsilnejšie zastúpené oblasti pôsobenia neziskových organizácií, vzdelávanie nemá vytvorenú spoločnú platformu a nie je zastúpené v Komore MNO.

Organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania často nevedia o sebe a svojich aktivitách, ktoré sa vo vzdelávaní dejú alebo pripravujú. Postupujú často nekoordinovane a izolovane vo vzťahu k štátu a ostatným partnerom. Ukazuje to aj výsledok prieskumu, kde vo väčšine nie sú členmi žiadnych platforiem, asociácií alebo záujmového združenia (40,51 %).

Organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania sú na jednej strane organizačne silné. Dokazuje to zapojenie lídra, správnej rady alebo platených pracovníkov do rozhodovania o smerovaní organizácie. Zároveň, v porovnaní s inými organizáciami, organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania majú významne viac jasne definované práva a povinnosti pracovníkov organizácie. Pracovníci vo vzdelávacích organizáciách sa významne viac spolupodieľajú na rozhodovaní o jej smerovaní a aktivitách. Taktiež sú pracovníci významne viac podporovaní v ďalšom vzdelávaní.

Dáta ukazujú, že najviac organizácií v oblasti vzdelávania a najviac jej platených pracovníkov sa venuje športu. Organizácie občianskeho sektora s týmito organizáciami ako by primárne nepočítali, tieto organizácie sa tiež sami necítia súčasťou „tradičného mimovládneho sektora“, ani organizáciami, ktorých prioritnými témami sú témy spojené s podporou občianskych, demokratických a ľudskoprávných hodnôt. Tu sa určite ponúka odporúčanie na väčšiu spoluprácu a rozšírenie aktivít z oblasti vzdelávania, tak na jednej (tradičné „mimovládny“), ako aj na druhej strane (organizácie venujúce sa primárne športovým aktivitám).

Zo štúdie fókusových skupín tiež vyplýva, že vplyv na spoluprácu/nespoluprácu MNO má nielen informovanosť, ale aj dĺžka pôsobenia organizácie v danej oblasti. Tie organizácie, ktoré už dlhšiu dobu pôsobia v priestore občianskej spoločnosti, si vzťahy postupne budujú a ich spolupráca s ostatnými MNO, so štátom ako aj biznis sektorom sa postupne zlepšuje, aj keď, ako sami respondenti v štúdii uvádzajú, veľmi pomalým tempom. Môže k tomu prispievať aj fakt rozširovania negatívnych informácií o občianskom sektore, ako aj to, že aj prostredie občianskej spoločnosti a organizácií pôsobiacich v oblasti vzdelávania je prostredím tiež konkurenčným v oblasti získavania finančnej podpory, a teda spolupráca/nespolupráca je úzko spätá aj s financovaním.

Odporúčania

- Vytvorenie širšieho, udržateľného priestoru na spoluprácu, koordináciu, spoločné aktivity, diskusiu o kvalite vzdelávania, vytvorenie spoločného diskusného priestoru, platformy, zastúpenie vzdelávania v Komore MNO.
- Je potrebné, aby sa vytvorila udržateľná platforma, ktorá by bola stálym a akceptovaným reprezentantom MNO v oblasti vzdelávania a súčasne rovnocenným partnerom verejnej správy pri tvorbe verejných politík. To vyžaduje pravidelné zdroje na financovanie, na fungovanie takejto platformy, budovanie odborných a administratívnych kapacít, ktoré by boli schopné zabezpečovať odborné analýzy, vyhodnocovanie dopadov zmien, koordináciu a komunikáciu do vnútra sektora i smerom k verejnosti a partnerom. Toto odporúčanie je adresované jednak smerom ku Komore MNO, ako aj relevantným ministerstvám, ktoré disponujú istými mechanizmami alebo fondami EÚ.
- Eliminácia rozširovania negatívnych informácií o občianskom sektore ako nástroj na zlepšenie spolupráce, prostredníctvom vyššej informovanosti o aktivitách jednotlivých organizácií (zvýšenie snahy zo strany MNO o informovanie o vlastnej existencii a prezentácia aktivít).
- Zvyšovanie povedomia, informovanosti, prípadne vzdelávanie pracovníkov organizácií zo strany štátu v oblasti, možnosti spolupráce a výhod, spolupráce MNO v oblasti vzdelávania (spolupráca/sieťovanie MNO ako nástroj na znižovanie konkurenčného boja MNO, a tým aj vyšší potenciál na získavanie finančných prostriedkov).

Spolupráca MNO so štátnou správou

Problém

Podľa prieskumu najmenej organizácií pôsobiacich v oblasti vzdelávania spolupracuje so štátnou správou.

Napriek tomu, že spolupráca MNO so štátnou správou ako aj inými zložkami systému (súkromný sektor), sa javí ako kľúčová, respondenti a respondentky štúdie fókusových skupín to vnímajú aj cez financie, ktoré sú im poskytované z týchto zdrojov. Spoluprácu so štátnou a verejnou sférou MNO vnímajú ako komplikovanú a zložitú z pohľadu komunikácie a presvedčania, že im ide o ten istý cieľ, na druhej strane túto spoluprácu vítajú, a to aj preto, že im zvyšuje odbornosť a kredibilitu ako relevantného partnera v rámci občianskej spoločnosti. Z uvedených informácií tiež vyplýva naliehavosť vytvorenia spoločnej platformy MNO v oblasti vzdelávania, nutnosť zvyšovania povedomia nielen o oblasti, v ktorej sa MNO angažujú, ale aj zvyšovania informovanosti o vlastnej existencii, pôsobení a aktivitách.

Respondenti štúdie tiež uvádzajú, že spolupráca so štátom, či už ide o pridelenie finančnej podpory alebo vytváranie spoločných zámerov, alebo ide o odbornú expertízu z ich strany, nie sú ich názory a podnety vnímané ako niečo cenné a relevantné, práve naopak. Ako problém v komunikácii a spolupráci je tiež uvádzaná dvojtvarnosť štátu v oficiálnej podpore a jej prezentácii v mediálnom priestore.

Odporúčania

- Vytvorenie spoločnej platformy MNO v oblasti vzdelávania zastúpenej v Komore MNO ako relevantného partnera na diskusiu so štátnou správou (odporúčanie je smerom k organizáciám, o to by sa mali snažiť samé MNO) v oblasti odborných tém týkajúcich sa vzdelávania.
- Prizvanie MNO v oblasti vzdelávania do diskusie zo strany štátu v prípade tvorby strategických dokumentov, legislatívy ako aj plánov rozvoja a akčných plánov štátnej politiky v oblasti vzdelávania na národnej úrovni.

Financovanie

Problém

Za posledné obdobie sa neformálne vzdelávanie financuje hlavne z európskych investičných a štrukturálnych fondov (EŠIF) a nadácií. Účastníci vzdelávania si zvykli na bezplatné vzdelávanie hradené z projektov. Pre viacerých účastníkov evokuje bezplatné vzdelávanie nezáväznú a často nezodpovednú účasť, hlavne pokiaľ ide o dlhodobjšie vzdelávacie programy (neoznámená neúčasť na kurzoch, neplnenie si úloh a zadaní a pod.). Prijímateľ/realizátor nielenže nesie plnú zodpovednosť za výstupy projektu, ale musí z vlastných zdrojov spolufinancovať všetky projektové aktivity. Na základe aktuálnych finančných pravidiel sa účastníci nemôžu podieľať na nákladoch vzdelávania (neoprávnený príjem pre realizátora), čím klesá ich zodpovednosť pracovať systematicky a zodpovedne.

Pokiaľ porovnáme skúsenosti získavania financií z verejných a súkromných zdrojov, skôr pozitívne, alebo veľmi pozitívne skúsenosti so získavaním zdrojov z verejných zdrojov má 19,6 %, naproti tomu 56,9 % organizácií má skôr pozitívne alebo veľmi pozitívne skúsenosti so získavaním súkromných zdrojov. Menšie pozitívne skúsenosti pri získavaní verejných zdrojov vedú k predpokladu o vysokej administratívnej záťaži pri štátom manažovaných dotačných schémach. Každoročne je tento stav potvrdený aj v *Indexe udržateľnosti občianskej spoločnosti*, ktorý vydáva USAID.

Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti v spolupráci s Úradom podpredsedu vlády SR pre investície a informatizáciu už niekoľko rokov realizujú spoločné aktivity zamerané na posilnenie participatívnosti a transparentnosti pri riadení fondov EÚ. Cieľom týchto aktivít je posilniť dialóg a spoluprácu štátu s odborníkmi z praxe, zástupcami mimovládnych neziskových organizácií ako aj ďalšími prijímateľmi podpory z fondov EÚ. V rámci tejto spolupráce sa realizovali rôzne prieskumy, štruktúrované rozhovory, podujatia, analýzy a ďalšie aktivity. Bolo identifikovaných viacero zásadných problémov, ktoré neziskovým organizáciám spôsobujú vážne, často aj existenčné problémy počas implementácie projektov:

- zvýšená náročnosť na administráciu
- nízka miera zavádzania zjednodušení
- zdĺhavé procesy VO, ktoré ohrozujú čerpanie EÚ fondov
- zdĺhavé procesy kontroly žiadostí o platby

- časté nedodržovanie lehôt zo strany RO/SO pri kontrole a zúčtovaní žiadostí o platbu
- veľa úrovní kontrol a žiadna garancia nemennosti rozhodnutí (rôzne názory, zistenia)
- nízka miera flexibility a možností úprav projektov počas implementácie

Tak, ako z prieskumu, aj zo štúdie fókusových skupín vyplýva, že nedostatočné kapacity vnímajú respondenti ako priamy dôsledok poddimenzovaného financovania MNO, pričom najčastejšími problémami sú prílišná byrokracia a administratíva, ako aj komplikovaný proces pri podávaní žiadostí.

Respondenti fókusových skupín dokonca uvádzajú skúsenosti v oblasti získavania finančnej podpory zo strany štátu alebo samosprávy ako minimálne, skôr dominuje spolupráca s biznis sektorom (súkromné nadácie, podniky väčšinou so zahraničnou účasťou) a externým prostredím mimo štátu – dotácie, granty a finančné mechanizmy zo zahraničia. Na získavanie finančnej podpory zo strany štátu má tiež vplyv celkové vnímanie občianskej spoločnosti, nízka informovanosť zo strany štátu o možnostiach financovania a ich nejednotnosť, šírenie dezinformácií o MNO, ako aj vnímanie MNO ako nerovnocenného partnera.

Na Slovensku máme stovky programov, ktoré sa zameriavajú na zavádzanie inovácií do vzdelávania. K ich plnému šíreniu však bráni napríklad aj nastavenie donorov – namiesto podpory misie organizácií, donori často preferujú dávanie grantov na programy v konkrétnej téme s obmedzeným trvaním. Firemné nadácie a nadačné fondy vytvárajú grantové programy, ktoré sú v súlade s cieľmi firiem, ale nie nevyhnutne s cieľmi organizácií, ktorým dávajú granty. Organizácie preto musia každoročne žiadať o granty a nemajú stabilné financovanie na dlhšie obdobie.¹¹⁵

Problémy s financovaním inovácií vo vzdelávaní môžeme zhrnúť do troch bodov:

1. krátkodobosť a malá flexibilita financovania,
2. nedostatočná diverzifikácia zdrojov organizácií,
3. konzervatívne financovanie zo strany štátu, aj zo strany súkromného sektora.

Odporúčania

- Podporovať dlhodobé tzv. inštitucionálne alebo strategické granty na podporu rozvoja kapacít mimovládnych organizácií.
- Zjednodušiť administratívne povinnosti z európskych investičných a štrukturálnych fondov (EŠIF).
- Umožniť organizáciám mimovládneho sektora spravovať časť z európskych investičných a štrukturálnych fondov, podobným spôsobom ako sú spravované napr. tzv. Nórske fondy (ACF program) alebo v minulosti tzv. Švajčiarske fondy.
- Umožniť financovanie formou globálnych grantov, a tak pomôcť zvýšeniu čerpania z európskych investičných a štrukturálnych fondov (je potrebná úprava legislatívy).
- Umožniť spolufinancovanie vzdelávania zo strany účastníkov do výšky spolufinancovania vzdelávacích aktivít ako posilnenie motivácie a zodpovednosti účastníkov.
- Sprehľadnenie finančných schém pre žiadateľov a vyššia informovanosť o vyhlásených výzvach zo strany štátu, resp. riadiacich orgánov pre jednotlivé operačné programy.

¹¹⁵https://www.philanthropy.org.au/images/site/misc/Tools__Resources/Publications/2015/Winter_2015_Whats_Your_Endgame.pdf

- Podpora spoločenských inovácií (nielen vo vzdelávaní) vníma dlhodobo aj európska komisia ako vhodný nástroj na riešenie sociálnych problémov.¹¹⁶ V zahraničí je bežné, že do financovania sociálnych inovácií vstupuje aj štát, keďže z týchto zmien vie dokázateľne dlhodobo profitovať. Riešením je rozvinúť na Slovensku modely financovania, ako sú „pay for success“ alebo investovanie s dopadom, tzv. social impact investment. Tieto sú známe v Rakúsku, Belgicku, USA, Veľkej Británii, ale aj v Izraeli či Arménsku. V navrhovanom *Fonde na podporu sociálnych inovácií* je hlavným „investorom“ štát. Podstatou modelu je, že štát dostane financovanie naspäť nie ako finančnú protihodnotu, ale spoločenskú hodnotu. Tá z dlhodobého hľadiska prinesie finančný úžitok (šetrenie financií) pre štát, a tiež efektívnejšie/inovatívnejšie riešenie problémov spoločnosti.

Sledovanie dopadov vzdelávania

Problém

Na otázku vyhodnocovania vplyvu aktivít uviedlo najviac organizácií (21,75 %), že vyhodnocuje vplyv, iba keď to požaduje donor. Iba 3 % systematicky so všeobecnými metodikami. V porovnaní s inými organizáciami významne viac nevyhodnocujú vplyv svojich aktivít. Vzdelávanie je intervencia, ktorá by mala viesť k výsledkom svojho vplyvu.

Odporúčania

- Vzdelávanie je intervencia, ktorá by mala poznať výsledky svojho vplyvu. Zo strany neziskového sektora je potrebné zamerať sa na evaluáciu, hodnotenie vplyvov na cieľové skupiny a celkovo efekty (zmeny postoja) napr. pri realizácii programov tak, aby organizácie vedeli zabezpečiť naplnenie svojich cieľov, a zároveň vedeli lepšie preukázať výsledky svojej činnosti. Táto oblasť je prepojená aj na financovanie. Pri jednoznačne preukázaných výsledkoch svojich vzdelávacích aktivít bude jednoduchšie aj získavanie finančných zdrojov. Zároveň odporúčanie smeruje aj k budúcim výzvam na získanie finančných prostriedkov zo strany verejnej správy, aby do skupiny oprávnených výdavkov boli zaradené aj výdavky na prieskumy a hodnotenie.
- Potrebujeme zvýšiť zručnosti pracovníkov občianskych organizácií pre sledovanie dopadu. Odporúčame vytvárať vzdelávacie programy a platformy na výmenu skúseností zo sledovania dopadu, v ktorých pracovníci získajú tieto zručnosti.

Manažment organizácií

Problém

Organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania majú v porovnaní s inými organizáciami významne viac jasne definované práva a povinnosti pracovníkov organizácie (adjusted residual je 2,8). Zároveň významne viac sú pracovníci pred začiatkom vykonávania ich práce informovaní o organizácii a o svojej role v nej (adjusted residual je 2,5). Napriek tomu je to iba 53,70 % organizácií, ktoré majú definované práva a povinnosti pracovníkov a 50 % pracovníkov je o svojej role informovaných. Z pohľadu manažmentu je preto vo všeobecnosti pri neziskových organizáciách stále priestor na zvyšovanie kvality organizačnej kapacity.

V kvalite a úrovni manažmentu vnímajú respondenti fókusových skupín rozdiel medzi jednotlivými MNO. Rozdiel pociťujú najmä v rámci podávania a čerpania financií z grantových

¹¹⁶ https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/innovation/social_en

schém. Byrokratickú záťaž vnímajú hlavne kapacitne poddimenzované MNO, ktorá je nad rámec bežného fungovania, stojí na dobrovoľnosti výkonu manažérskych činností jej členov. Napriek tomu manažérske aktivity ako napríklad projektový manažment, event manažment a finančný manažment vykonávajú v záujme zachovania a fungovania organizácií. Najväčšou bariérou v rámci nedostatočného budovania interných kapacít, a teda profesionálneho manažmentu organizácií, je respondentmi považovaná nemožnosť nárokovať si v rámci grantových schém financie na obsadenie týchto pracovných miest, resp. nemožnosť vytvorenia plateného pracovného miesta.

Odporúčania

- Verejná správa by mala podporovať a vytvárať podmienky pre vznik akceleračných a inkubačných programov pre organizácie. Manažment organizácií je súčasťou širšej organizačnej kapacity organizácií. Tú dokážu zvyšovať akceleračné a inkubačné programy pre organizácie. Popri zvyšovaní organizačnej kapacity akceleračné a inkubátory majú efekt aj na širší ekosystém podpory organizácií. Konkrétne, pre nárast nových finančných zdrojov, ktoré môžu byť použité aj na zlepšenie manažmentu organizácií.
- Manažment organizácií je úzko spätý s financovaním, ale aj so vzdelávaním pracovníkov MNO, priestor by sa mohol vytvoriť aj v spolupráci s vysokými školami, na ktorých sa manažment MNO a projektový manažment MNO vyučuje a sprístupniť tieto programy širšej cieľovej skupine (nielen študentom, ale aj pracovníkom MNO v skrátenej forme, napr. kurzov), a to minimálne zo strany štátu (resp. financovania zo strany štátu ako aj fondov EÚ) uznaním oprávnených výdavkov v rámci grantových schém aj na vzdelávanie zamestnancov MNO, nakoľko sú tieto programy finančnou, časovou aj kapacitnou záťažou pre MNO.

Dobrovoľníctvo

Problém

Vzdelávanie je dobrovoľnícky atraktívna činnosť. Organizácie v oblasti vzdelávania najviac pracujú s nepravidelnými dobrovoľníkmi, teda takými, ktorí sa venujú dobrovoľníctvu menej ako raz do mesiaca. Tu je veľký potenciál na zlepšenie práce s touto skupinou, ako s nimi viac pracovať, zapojiť ich aj do iných aktivít organizácie, napr. fundraising, a posunúť ich do kategórie pravidelných dobrovoľníkov. S tým sa spájajú väčšie nároky na ľudské zdroje organizácií, konkrétne pracovníka/pracovníčku, ktorého/ej náplňou práce by bolo koordinovanie a manažment dobrovoľníkov. To znamená venovať sa profesionálnejšie koordinácii a manažmentu dobrovoľníkov. Z uvedeného vyplýva, že organizácie z oblasti vzdelávania si uvedomujú dôležitosť dobrovoľníkov a ich práce. Dobrovoľníci nielen, že znižujú náklady organizácie, ale vďaka nim organizácie poskytujú kvalitnejšie služby a dobrovoľníci tiež významne ovplyvňujú „image“ organizácie, zvyšujú jej kredibilitu a dôveryhodnosť v očiach verejnosti. Ako najčastejšiu prekážku pri práci s dobrovoľníkmi organizácie uvádzajú nedostatok financií. Aj keď to vyzerá ako „bludný“ kruh, potreba profesionalizácie s dobrovoľníkmi, a zároveň nedostatok financií na prácu s nimi, práve na túto oblasť by sa mali organizácie v oblasti vzdelávania zamerať. Hľadaním vhodných či už grantových, alebo iných možností, ktoré by im umožnili profesionalizovať túto oblasť. Napr. hľadať zdroje aj z oblasti capacity buildingu a súkromných zdrojov. Profesionalizácia práce s dobrovoľníkmi môže mať

tak ďalšie efekty aj v podobe zlepšenia fundraisingových možností pre organizácie, napr. preklopenie časti dobrovoľníkov aj na pravidelných darcov, a iné.

Odporúčania

Podporovať ďalší rozvoj dobrovoľníctva a jeho foriem formou cielených výziev z európskych investičných a štrukturálnych fondov, ako aj ich prehľadnú databázu. Širšia osveta a podpora rôznych medzinárodných a dlhodobo zavedených dobrovoľníckych programov, ako napr. :

- European Youth Portal (https://europa.eu/youth/EU_en) s prehľadom dobrovoľníckych programov najmä pre mladých ľudí,
- European voluntary service (<https://europeanvoluntaryservice.org/>),
- United Nations Volunteers (<https://www.unv.org/>).

A ďalej všetky odporúčania, ktoré zazneli v kapitole dobrovoľníctvo, najmä však:

- zaviesť pravidelný výskum v oblasti,
- vytvoriť finančný mechanizmus na podporu dlhodobých dobrovoľníckych programov a centier,
- podporiť dobrovoľníctvo na všetkých stupňoch vzdelávania.

Prepojenie formálneho a neformálneho vzdelávania

Problém

Podľa Karpatskej nadácie nemajú školy na NFV plánované finančné prostriedky a pretrváva orientácia na výkon a kvantitatívne merateľné ukazovatele. Záujem a podpora škôl sa ukazuje ako podporný faktor, problémom je pravdepodobne aj motivácia učiteľov a nízky stupeň informovanosti o NFV a jeho formách.¹¹⁷ Zároveň sa neformálne vzdelávanie objavuje v reformných dokumentoch pomerne vágne a bez konkrétnych opatrení. Zriaďovatelia síce vyjadrujú zväčša podporu, ale chýbajú konkrétnejšie opatrenia. Problém prepojenia formálneho a neformálneho vzdelávania pretrváva aj na úrovni vzdelávania dospelých (celoživotné vzdelávanie). Akreditované vzdelávacie programy celoživotného vzdelávania sú akceptované Ústredím práce, sociálnych vecí a rodiny SR. V rámci rekvalifikačných kurzov, resp. prípravy dospelých na trh práce, ich posudzuje rovnocenne so vzdelávacími programami formálneho vzdelávania. Problém prepojenia a akceptovania neformálneho vzdelávania je hlavne vo vzťahu k akademickej pôde.

Odporúčania

- Z výsledkov analýzy Karpatskej Nadácie¹¹⁸ sa ukazuje, že je dôležité, aby zriaďovatelia škôl vytvárali vlastné podporné mechanizmy na podporu neformálneho vzdelávania (napr. samostatný fond). Zároveň, aby zriaďovatelia tlmočili požiadavky v tejto oblasti na národnú úroveň. Rolu mediátora a posilňovača zmien by mali prevziať metodicko-pedagogické centrá.
- Je potrebné do diskusií o prepájaní formálneho a neformálneho vzdelávania na národnej úrovni zapojiť MNO pôsobiace v oblasti vzdelávania prostredníctvom novovytvorenej platformy, resp. vplyvu cez Komoru MNO. Túto úlohu by mali prevziať priamo riadené organizácie Ministerstva školstva SR.

Ekonomická stránka fungovania mimovládnych neziskových organizácií a občianskych iniciatív

¹¹⁷ https://karpatskanadacia.sk/wp-content/uploads/2020/06/Koncepcia-Schola-ludus-21_kratka-verzia.pdf

¹¹⁸ https://karpatskanadacia.sk/wp-content/uploads/2020/06/Koncepcia-Schola-ludus-21_kratka-verzia.pdf

Problém

Na základe výskumu Analýzy socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časť 4.1 Občianska spoločnosť 2019 očami dospelých populácie (reprezentatívny prieskum verejnej mienky) iba o čosi viac ako polovica respondentov (56 %) je presvedčená o čistote a transparentnosti hospodárenia väčšiny MNO a OI, kým vyše viac ako dve pätiny respondentov (44 %) zaujali kritický (31 %) alebo vyhýbavý postoj (13 %).

Oporúčania

- Organizácie spoliehajúce sa iba na jeden zdroj financovania môžu byť v budúcnosti ohrozené. Ukázalo sa to aj počas súčasnej pandemickej situácie. Naopak, výhodu budú mať organizácie, ktoré majú diverzifikované zdroje financovania a príjmy majú zabezpečené aj prostredníctvom samofinancovania. Výpadok nastane z firemných zdrojov, preto preklenovacie obdobie môžu zachrániť organizácie inštitucionálnymi grantmi. Jedno z odporúčaní je, aby novovznikajúce Ministerstvo pre investície a regionálny rozvoj SR vyčlenilo z európskych štrukturálnych fondov časť aj na sociálne inovácie, či už vo vzdelávaní alebo v iných spoločenských oblastiach.

Hneď od začiatku a počas prvej vlny pandémie koronavírusu boli neziskové organizácie vo vzdelávaní dôležitou podporou pre učiteľov a učiteľky. Aktívne sa zapájali do ich vzdelávania a informovania ohľadom práce so žiakmi počas dištančného vzdelávania. Pripravovali online workshopy, úzko spolupracovali aj pri vzniku portálu www.ucimenadialku.sk a podieľali sa na obsahu televízneho vysielania na RTVS pre žiakov.

Na Slovensku máme desiatky občianskych organizácií, ktoré sa snažia o čiastkové či komplexné zmeny vedúce k modernému vzdelávaniu. Organizácie zlepšujú zručnosti, kompetencie a postoje mladých ľudí v neformálnom, ale aj vo formálnom vzdelávaní. Občianske organizácie pôsobiace vo vzdelávaní však neexistujú izolovane. Nevyhnutným a logickým partnerom občianskych organizácií pri zavádzaní projektov do škôl a do neformálneho vzdelávania je verejný sektor cez Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR. Kľúčový je aj firemný sektor pri podpore občianskych organizácií.

6.6.9 Literatúra a zdroje

<https://www.nadaciapontis.sk/wp-content/uploads/2019/11/resource-csosi-2018-report-europe-eurasia-1.pdf>

<https://acfslovakia.sk/>

<https://domov.sme.sk/c/20264182/skolska-inspektorka-problem-nie-je-v-nedostatku-slobody.html>

http://www.minedu.sk/data/files/6987_uciace_sa_slovensko.pdf

<http://www.minedu.sk/17786-sk/narodny-program-rozvoja-vychovy-a-vzdelavania/>

https://www.ssiba.sk/admin/fckeditor/editor/userfiles/file/Dokumenty/Sprava_z_vyskumu_2.pdf

http://www.ssiba.sk/admin/fckeditor/editor/userfiles/file/Dokumenty/ZS_UZP_Inkluzia_2017_2018.pdf

<https://www.ucimeprezivot.sk/>

<https://www.cestykdobrejskole.sk/>

<https://todarozum.sk/>
<http://chcemevedietviac.sk/>
<http://osf.sk/wp-content/uploads/2019/03/PARTICIPACIA.pdf>
<http://osf.sk/pribehy/pozicny-dokument-participacia-deti-a-mladych-ludi-na-slovensku/>
<https://www.employment.gov.sk/sk/vybor-deti-mladez/>
<https://www.employment.gov.sk/sk/ministerstvo/NKSpreRPNnD/dokumenty.html>
<https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/poradne-organy/ludske-prava-narodnostne-mensiny-rodovu-rovnost-sr/vybor-deti-mladez/narodny-akcny-plan-pre-deti-na-roky-2013-2017.pdf>
<https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/poradne-organy/ludske-prava-narodnostne-mensiny-rodovu-rovnost-sr/vybor-deti-mladez/priloha-c.-1.pdf>
<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=udalosti/udalost&MasterID=55029>
Zdroje údajov z výskumu národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti

6.6.10 Úvod – veda, výskum a vývoj

Úvodná charakteristika sledovanej oblasti

Veda je jednou z foriem osvojovania si sveta človekom, ktorej produktom sú teoreticky systematizované objektívne poznatky alebo súbor poznatkov nachádzajúcich sa v zdôvodnenom kontexte.

Na vedu sa kladie požiadavka objektivity, pravdivosti a metodickosti (prípadne aj terminologickej jednoznačnosti) [1].

Vedecký výskum je vysokokvalifikovaná organizovaná odborná činnosť zameraná na získanie nových poznatkov (základný výskum), resp. na objavovanie postupov, ktorými možno využiť teoretické poznatky v praxi (aplikovaný výskum).

Realizácia výskumu si spravidla vyžaduje špecifickú technickú, materiálnu a priestorovú vybavenosť, a tiež odborne pripravený personál.

Európsky kódex správania sa v záujme zachovania integrity vedeckého výskumu udáva, citujeme: „*vedecký výskum preniká do všetkých zložiek spoločnosti, je jej integrálnou súčasťou a jedným zo základných zdrojov jej materiálneho aj duchovného bohatstva a dosiahnutia primeranej kvality života pre všetkých občanov* [2].“ Z tohto postulátu plynú príležitosti aj pre oblasť otvorenej spoločnosti.

Pre rozvoj spoločnosti sú kľúčové podmienky vedeckého skúmania (výskumu), a následne aplikácia a využívanie výsledkov vedeckého skúmania. Aplikácia výsledkov vedeckého výskumu na použitie v živote spoločnosti sa prejavuje najčastejšie prostredníctvom zámerného a cieleného vzniku (vývoja) nových výrobkov alebo postupov – inovácií. Inovácie sú nástrojom napredovania (skvalitňovania a znásobovania) ľudskej civilizácie s odrazom v raste hospodárstva a všestranných sociálnych kontextov života človeka. Oblasť otvorenej spoločnosti je jedným z kanálov možného pôsobenia na podporu vedeckého výskumu a jeho aplikáciu do života spoločnosti.

V zmysle uvedených paradigiem bude skúmané a vyhodnocované pôsobenie zložiek občianskej spoločnosti na poli vedy, výskumu a inovácií.

Na európskej, a následne i národnej úrovni prebieha diskusia o zvyšovaní inovačnej výkonnosti, a následne hospodárskej a regionálnej konkurencieschopnosti prostredníctvom

nových nástrojov a procesov. V tejto súvislosti sa začína rozvíjať a uplatňovať nástroj nazývaný **výskumný a inovačný ekosystém**. Tento termín sa používa pre opis veľkého počtu účastníkov a zdrojov rozličného pôvodu, ktoré sú nevyhnutné k tvorbe inovácií. Toto zahŕňa podnikateľov, investorov, výskumníkov, univerzitné fakulty, výskumné inštitúcie, venture kapitalistov, ako tiež biznis developerov, a iných dodávateľov technických služieb, ako napr. účtovníkov, dizajnérov, kontraktčných výrobcov a poskytovateľov tréningov zručností a profesionálneho rozvoja [3]. Do výskumných a inovačných ekosystémov môžu byť od prípadu k prípadu zaradené aj subjekty občianskej spoločnosti, ktoré v kontexte inovácií pôsobia spravidla v pomocných a podporných polohách (rutinné práce – napr. zber dát, monitoring a pod.).

V ostatnom období sme svedkami silnejúcich inovačných trendov najmä v oblasti otvorených dát. V kontexte aktivizácie otvorenej spoločnosti sa ukazujú prípady aktivizácie nezávislých subjektov pôsobiacich v kontexte digitálnych dát, ktoré zvyšujú povedomie verejnosti o transparentnosti procesov viac menej so zameraním sa na finančné toky spojené s výskumnými aktivitami.

6.6.11 Strategické dokumenty, právna úprava vedy, výskumu a vývoja

Strategické dokumenty pre oblasť vedy, výskumu a vývoja (inovácií) na Slovensku vychádzajú z medzinárodne prijatých dokumentov, ktoré na základe členstva Slovenskej republiky v Európskej únii sú pre nás záväzné a sú rozpracovaním týchto dokumentov. Základným východiskom bola **Lisabonská stratégia** (2000) [4], cieľom ktorej bolo zvýšiť dynamiku hospodárskeho a sociálneho rozvoja Európy tak, aby sa v medzinárodnom meradle zvýšila jej konkurencieschopnosť. Išlo hlavne o vybudovanie znalostnej infraštruktúry, zvýšenia inovácií, modernizácie sociálnej infraštruktúry a edukačného systému. Celkovo platí, že oblasť výskumu a vývoja (výsledkom ktorých sú inovácie), podložené kvalitným vzdelávaním, sú prostriedkom na zvýšenie hospodárskych výsledkov s odrazom v zlepšení sociálnych podmienok života.

Slovenská reakcia na Lisabonskú stratégiu sa premietla do vládou schválenej *Stratégie konkurencieschopnosti Slovenska do roku 2010* (Národná lisabonská stratégia) a do vzniku projektu *Minerva* ako stratégie zameranej na budovanie vedomostnej ekonomiky, v ktorej sú výskum, inovácie a vzdelávanie základnou prioritou. V nasledujúcom období na základe pravidelného monitorovania vývoja dochádzalo k aktualizácii týchto základných dokumentov, tak na európskej ako aj na národnej úrovni. Na úrovni ústredných organov štátnej správy boli následne vypracované akčné plány príslušných štátnych inštitúcií na nimi sledovanú oblasť.

V súčasnosti sú záväzné dokumenty: *Stratégia Európa 2020*, na národnej úrovni *RIS3, Poznatkami k prosperite – Stratégia výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu*, schválená uznesením vlády SR č. 665/2013, ktorá stanovuje investičné a štrukturálne opatrenia pre politiku výskumu, vývoja a inovácií.

Aktuálne sa pripravuje implementácia medzinárodného dokumentu *Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj*. Bola prijatá členskými štátmi Organizácie spojených národov v roku 2015 na spoločné koordinovanie postupu pri riešení globálnych výziev.[5] Národnou reakciou na tento dokument je príprava *Vízie a stratégie Slovenska do roku 2030*, na príprave ktorej sa spolupodieľajú i subjekty mimovládnych neziskových organizácií (zverejnená na pripomienkovanie dňa 24. 6. 2019 s možnosťou verejného prerokovania dňa 11.7.2019 [6]), ktorá dosiaľ nie je v súčasnosti v štádiu medzirezortného pripomienkovania.

S ohľadom na to, že všetky vlády rešpektovali, že výskum a vývoj patrí medzi najdôležitejšie faktory ďalšieho rozvoja Slovenska spojeného s rastom kvality života jeho občanov (a to aj v období prípadnej hospodárskej, sociálnej, finančnej a morálnej krízy), uvedené strategické zámery sa pravidelne premietali do programových vyhlásení všetkých vlád, pričom sa aktualizovalo zameranie na priority v súlade s celoeurópskymi dokumentmi. [7]

V rámci legislatívnej podpory vedy, výskumu a vývoja bol prijatý zákon č. 172/2005 Z. z. o organizácii štátnej podpory výskumu a vývoja a o doplnení zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov, ktorý je platný i v súčasnosti. Podpornú funkciu pre skvalitnenie podmienok výskumu a inovácií má tiež zákon č. 568/2009 Z. z. o celoživotnom vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov a rad zákonov upravujúcich fungovanie inštitúcií a organizácií výskumu a vývoja (napr. zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách v znení neskorších predpisov, zákon č. 133/2002 Z. z. o Slovenskej akadémii vied v znení neskorších predpisov, zákon č. 243/2017 Z. z. o verejnej výskumnej inštitúcii a ďalšie).

Samostatnú časť v oblasti právnej úpravy výskumu a vývoja tvorí legislatíva upravujúca financovanie výskumu, vývoja a inovácií, najmä zákon č. 185/2009 Z. z. o stimuloch pre výskum a vývoj, zákon č. 292/2014 Z. z. o príspevku poskytovanom z európskych štrukturálnych a investičných fondov, zákon č. 147/1997 Z. z. o neinvestičných fondoch a o doplnení zákona Národnej rady SR č. 207/1996 Z. z., zákon č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy a ďalšie upravujúce parciálne, sektorové, rezortné alebo príležitostné zdroje financovania.

V roku 2011 vzniklo *Partnerstvo otvoreného vládnutia* (Open Government Partnership), v ktorom sa spojili predstavitelia vlád a predstavitelia/zástupcovia občianskej spoločnosti, aby vytvorili jedinečné partnerstvo s cieľom podporovať zodpovedné, transparentné a inkluzívne riadenie spoločnosti.[8] Následne bola prijatá *Deklarácia otvoreného vládnutia* (Open Government Declaration), ku ktorej sa v tom istom roku pripojilo aj Slovensko. Odvtedy pôsobí na Slovensku *Iniciatíva pre otvorené vládnutie*, ktorú koordinuje ÚSV ROS a ktorá v dvojiročných cykloch pripravuje a realizuje svoje akčné plány. V nich sa usiluje formulovať/vytvárať podmienky na posilňovanie princípov otvoreného vládnutia vrátane zapájania všetkých relevantných aktérov do procesov súvisiacich s celým cyklom verejných politík, podpory transparentnosti, otvorenosti a zodpovednosti. Všetky akčné plány sú schválené vládou SR cez uznesenia vlády. V ich rámci sa sledujú aj otázky vedy a výskumu v kontexte zabezpečenia verejného prístupu k výsledkom vedy a výskumu financovaného z verejných zdrojov, či zapájania všetkých relevantných aktérov, vrátane neziskového sektora a občianskej spoločnosti do vedy a výskumu – tzv. otvorenej vedy. [9]

6.6.12 Finančná podpora, možnosti financovania

Riadenie európskeho priestoru výskumu a inovácií (bod 13. Lisabonskej stratégie, 2000) malo za následok rad krokov v rámci kooperácie výskumu a naň viazaných aktivít, vrátane ich financovania. Tak sa aktivity výskumu, vývoja a vzdelávania zaradili medzi oblasti podporované zo spoločných európskych štrukturálnych fondov prostredníctvom tzv. operačných programov (OP). Okrem samostatných OP Vzdelávanie, OP Výskum a vývoj, neskôr OP Výskum a inovácie aj ďalšie operačné programy (OP Kvalita životného prostredia, OP Ľudské zdroje, OP Integrovaná infraštruktúra, OP Efektívna verejná správa, OP Rybné hospodárstvo, Integrovaný regionálny OP, Program rozvoja vidieka SR a pod.) časť svojich fondov vyčleňujú na podporu

výskumu a vývoja i relevantné vzdelávacie aktivity zamerané na rozvoj svojho obsahového portfólia.

Financovanie výskumu a inovácií možno sledovať v nasledujúcich líniách:

- súkromné,
- verejné (napr. štátny rozpočet, štrukturálne rozvojové programy, rozpočty obcí a vyšších územných celkov a pod.),
- individuálne,
- nadačné (sú aj z asignácie verejných zdrojov).

Pre subjekty občianskej spoločnosti sú najjednoduchšie dostupné súkromné, individuálne a nadačné zdroje. Na čerpanie verejných zdrojov, konkrétne zo štátneho rozpočtu a štrukturálnych rozvojových fondov, na realizáciu aktivít vedy a výskumu treba splniť zákonné podmienky, ktoré organizácie z neziskového sektora nespĺňajú. Organizácie z neziskového sektora sa môžu uchádzať aj o financovanie z verejných zdrojov prostredníctvom rozpočtov obcí a vyšších územných celkov ako aj účelových fondov (napr. Fond na podporu umenia, Audiovizuálny fond a iné).

Súkromné zdroje poskytujú súkromné osoby alebo súkromné podnikateľské subjekty na účel, v rozsahu za podmienok podľa svojho individuálneho rozhodnutia. O tieto zdroje sa môžu uchádzať aj subjekty občianskej spoločnosti.

Nadačné zdroje sú typom zmiešaného financovania, kde sa kumulujú zdroje súkromné a asignácie 2 až 3 % z dane z príjmu (verejné zdroje). Tieto zdroje sú prednostne pripravené na aktivity subjektov občianskej spoločnosti.

Financovanie výskumu a vývoja sa v najväčšom rozsahu zabezpečuje prostredníctvom Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR (MŠVVaŠ) a ním zriadených financujúcich agentúr: Agentúra na podporu výskumu a vývoja (APVV), Vedecká grantová agentúra (VEGA), Kultúrno-edukačná grantová agentúra (KEGA), SAV a Výskumná agentúra.

Ďalšie štátne zdroje na podporu výskumu a vývoja zameraného na riešenie rezortných potrieb a priorít poskytujú žiadateľom aj ostatné rezortné ministerstvá a im podliehajúce agentúry prostredníctvom zverejňovania aktuálnych výziev. [10]

O finančnú podporu vedy, výskumu a vývoja zo štátnych zdrojov sa môžu uchádzať SAV, vysoké školy a univerzity, malé a stredné podniky, aj občianske združenia, neziskové organizácie, združenia právnických osôb alebo podnikatelia, ktorí uskutočňujú výskum a vývoj, resp. ktoré sa podieľajú na výskume a vývoji s inými výskumnými organizáciami.

Od roku 2015 sa zákonom č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov umožňuje firmám (vrátane živnostníkov) pôsobiacim na Slovensku a spĺňajúcim zákonné kritériá využívať na financovanie vlastných inovácií – odpočet výdavkov na výskum a vývoj – tzv. superodpočet. Ide o nepriamu podporu výskumu a vývoja prostredníctvom daňovej úľavy z výdavkov vynaložených na vlastné vývojové a výskumné aktivity (za zdaňovacie obdobie 2020 ide až o 200 % výdavkov vynaložených na výskum a vývoj). Tento nástroj je výlučne cielený na podporu výskumu realizačných hospodárskych aktivít dotknutých subjektov, čo v oblasti neziskového sektora predstavuje len limitované využitie.

Financovanie aktivít vývoja a inovácií (inovatívnych akčných programov) je možné získať aj prostredníctvom cielených podporných programov alebo špecifických fondov, napr. v oblasti kultúry je to Fond na podporu umenia, Európsky sociálny fond (pre oblasť sociálnych vecí a rodiny), Grantový program Anny Lindhovej, Karpatská nadácia, prípadne zo súkromných nadácií bánk (VÚB, Tatra banka, Slovenská sporiteľňa, ESET a ďalšie), výrobných a iných podnikateľských spoločností (napr. SPP, Západoslovenská energetika, Stredoslovenská

energetika, Východoslovenská energetika, ESET, Orange, EPH a ďalšie). Vo všetkých zmienených prípadoch podpora výskumu, vývoja, inovácií je okrajovou záležitosťou, čo dokazuje aj fakt, že vo vyhľadávacom zozname Registra nadácií vedenom na MV SR sa výskum a vývoj, resp. inovácie ako účel nadácie, nevyskytuje.

6.6.13 Kľúčové otázky v danej oblasti

V problematike v oblasti vedy, výskumu a inovácií nám vystupuje do popredia niekoľko kľúčových otázok, v kontexte ktorých sme formulovali návrhy odporúčaní. Ide o nasledovné otázky:

- Aký je súčasný stav (početnosť, kapacitné možnosti - odborné, materiálne a priestorové, prípadne iné) na vykonávanie výskumu a vývoja inovácií v občianskej spoločnosti?
- Aké kroky je potrebné urobiť na podporu rozvoja vedy a výskumu realizovaného občianskou spoločnosťou?
- Čo je kľúčovou podmienkou na zlepšenie občianskej spoločnosti na podporu rozvoja výskumu a vývoja inovácií?
- Vyhovuje súčasný systém financovania výskumu a vývoja inovácií v občianskej spoločnosti?

6.6.14 Kľúčoví aktéri v oblasti

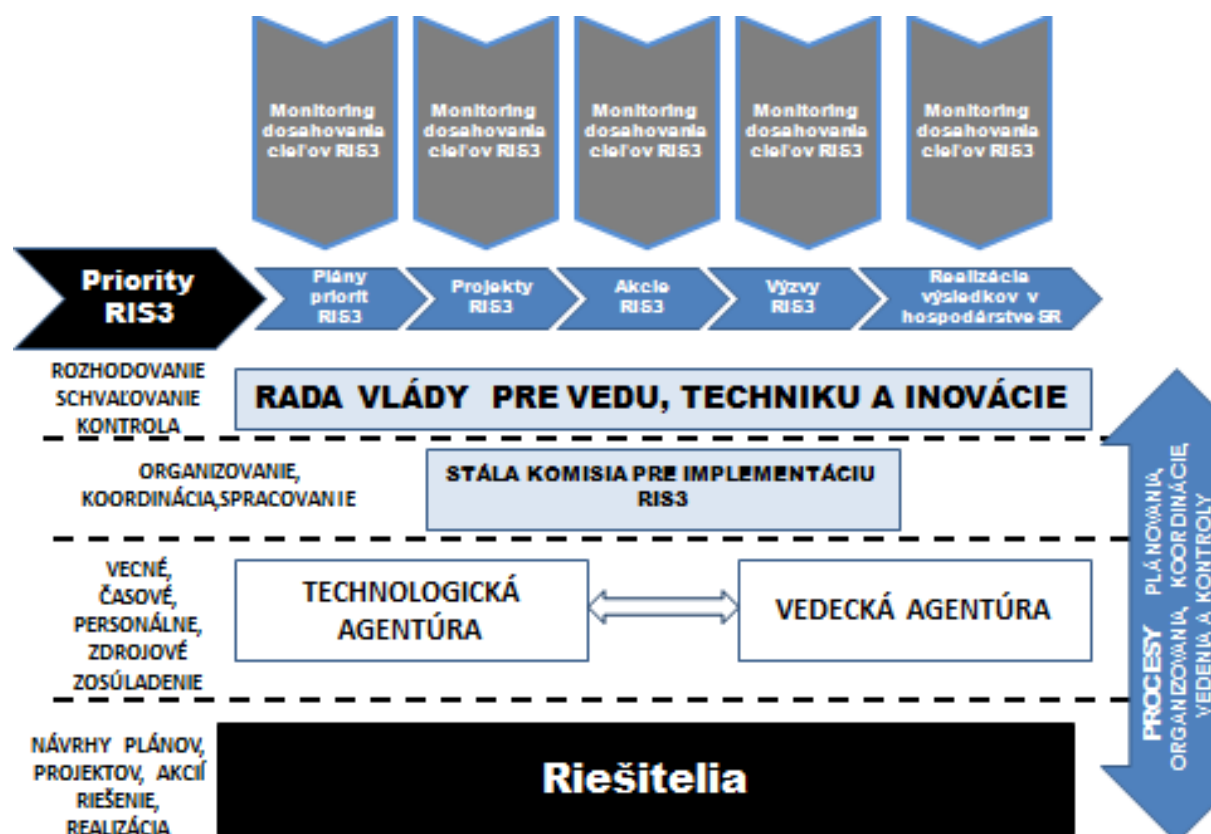
Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR je hlavným aktérom na riadenie a usmerňovanie vedy a výskumu, a zároveň je implementačnou inštitúciou RIS3 (informácie o RIS3 uvádzame nižšie).

V kontexte prijatia stratégie rozvoja inovácií bola zriadená funkcia splnomocnenca vlády pre výskum a inovácie.

Od roku 2020 boli posilnené inštitúcie na podporu inovácií v kontexte regionálneho rozvoja vznikom samostatného ministerstva - Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR (MIRRI).

Riadiacim orgánom implementácie RIS3 SR (implementačný plán Stratégie výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu Slovenskej republiky [11]) je Rada vlády Slovenskej republiky pre vedu, techniku a inovácie, ktorej prierezovým, pracovným, koordinačným a komunikačným orgánom je Stála komisia Rady vlády SR pre vedu, techniku a inovácie pre implementáciu RIS3 SR. Ďalšie poradné orgány vlády, ktoré majú vzťah k aktivitám výskumu a vývoja sú Rada vlády SR pre odborné vzdelávanie a prípravu, a tiež Rada vlády pre Agendu 2030 pre udržateľný rozvoj.

Obr. 1: Základný rámec procesov riadenia vedy a inovácií v SR

Zdroj: RIS3, s. 62

Kľúčovými aktérmi v realizácii výskumu (čiastočne aj vývoja/inovácií) sú najmä: Slovenská akadémia vied a vysoké školy. Ďalej je to rad výskumných ústavov (štátnych aj neštátnych), ktoré sa venujú výskumu parciálnych sektorov, problematík života spoločnosti.

Aktéri v oblasti vývoja (inovácií) nie sú centralizovaní do kľúčových inštitúcií, ale pôsobia prakticky vo všetkých oblastiach života spoločnosti: vo výrobe, službách, školstve, športe, kultúre a iných oblastiach života spoločnosti. Inovácie výrobné/technické/technologické spravidla smerujú k niektorému zo stupňov patentovej ochrany a sú predpokladom konkurencieschopnosti aplikátora. Spravidla si vyžadujú veľké finančné, materiálové aj organizačné zabezpečenie, preto nebývajú predmetom aktivít tretieho sektora. Inovácie v ostatných oblastiach môžu byť aj produktom organizácií tretieho sektora, no s ohľadom na veľkú roztrieštenosť tohto sektora, ich spoločenské uplatnenie je minimalizované – zvyčajne obmedzené na lokálnu komunitu.

V októbri 2012 bolo zaregistrované *Združenie výskumných organizácií neziskového sektora* (ďalej len „ZVONS“), ktorého zámerom bolo vytvoriť reprezentanta neziskového sektora v oblasti výskumu a vývoja s pomenovaním rolí neziskových inštitúcií v kontexte vedy a výskumu a na podporu aktivít svojich členov. Zámery združenia sa však nepodarilo uviesť do života a v krátkej dobe zaniklo.

Neziskový sektor sa v súčasnosti aktivizuje prevažne v oblastiach propagácie výsledkov výskumu a inovácií a pre rozvoj, využívanie a uplatňovanie „open data“ procesov. V tejto oblasti sa výrazne aktivizuje združenie, napríklad Slovensko Digital, ktoré si kladie za úlohu budovať komunity informovaných a participujúcich ľudí, ktorí sa zaujímajú o dianie v „e-Governmente“. Prezентuje sa ako ekosystém v oblasti digitálnych služieb a aktivít, fungujú na princípe platformy záujemcov, čo podporuje zvyšovanie poznania v nimi sledovaných oblastiach, avšak nepredstavuje pevnú, štruktúrovanú a lebo inak formalizovanú inštitúciu – je to prakticky záujmové združenie. Svojimi aktivitami v nimi vybraných oblastiach komplementárne optimalizujú situáciu v uplatňovaní digitálnych technológií v riadení spoločnosti (napr. pri príprave volieb zo zahraničia), žiaľ ich aktivity sú náhodné, automatizované a nesystémové. V spoločnosti aktívne pôsobia zložky občianskej spoločnosti Globsek, CVEK, CPF SGI, Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku, IVO, INEKO, INESS, PONTIS a pod., predmetom ich činnosti sú prevažne prieskumy verejnej mienky, sledovanie parciálnych otázok sociologického a ekonomického charakteru, avšak nepodávajú informácie o vedeckom výskume a inováciách, a ani takýto výskum nerealizujú (nezúčastňujú sa na systémovom štátnom výskume). Ak prejdeme do konkrétností, napríklad Globsek vo svojej publikácii *Voices of Central and Eastern Europe Perceptions of democracy & governance in 10 EU countries*, a ani v iných svojich publikáciách, nesleduje otázku vedy a výskumu, ani vzťah verejnosti k nim. Ďalej nezávislý „think tank“ INESS monitoruje činnosť a financovanie verejného sektora, hodnotí efekty legislatívnych zmien, vypracováva sektorové analýzy, a tiež komentuje aktuálne ekonomické a spoločenské témy. Cieľom INESS je rozšíriť všeobecné povedomie o spôsobe fungovania trhového mechanizmu, efektov štátnych zásahov a ich dopadov na spoločnosť a životy bežných ľudí. Medzi prioritné oblasti záujmu INESS patrí daňový a odvodový systém, zdravotníctvo, monetárna politika, problematika EÚ, regulácie a vlastnícke práva. V súčasnosti je INESS najcitovanejším ekonomickým „think tankom“ v médiách na Slovensku. Aktivity inštitútu zahŕňajú výskumnú, publikačnú, poradenskú a vzdelávaciu činnosť zameranú na riešenie aktuálnych ekonomických a spoločenských problémov z pohľadu rešpektovania vlastníckych práv ako záruky osobnej slobody a mierového spolužitia.

Ako aktéri podporujúci vedy a výskum, zvyknú sa prezentovať viaceré nadácie poskytujúce grantovú podporu projektom výskumu a inovácií (viď bod Finančná podpora). Treba však zdôrazniť, že viaceré z takto podporovaných aktivít (napr. Európska noc výskumníkov, festival vedy a techniky AMAVET, vedecké veľtrhy, Vedatour a pod.) svojím obsahom predstavujú osvetové až komerčno-propagačné aktivity, a teda spadajú viac do sektorovej oblasti Kultúra alebo Mládež, no nie sú bezprostrednou podporou praktického výskumu, resp. vývoja inovácií. V súčasnosti na Slovensku nie je k dispozícii žiaden zdroj centralizovaných informácií ani o výskumných výsledkoch a už vôbec nie o inovačných aktivitách a ich výstupoch.

6.6.15 Významné aktivity smerujúce k rozvoju danej oblasti

- Zaradenie výskumu a vývoja (tiež vzdelávania) do systému európskych štrukturálnych a investičných fondov
- Informačná podpora výskumu a vývoja, transfer technológií – zriadenie Centra vedecko-technických informácií – CVTI (pôsobnosť v propagácii vedy)

- Zriadenie centrálného informačného portálu pre výskum, vývoj a inovácie (<https://www.vedatechnika.sk/SK/VysledkyProjektov/Stranky/VysledkyRieseniaProjektov.aspx>)
- Vytvorenie informačného systému pre oblasť vedy a výskumu SK CRIS (<https://www.skcris.sk/portal/>)
- Príprava štátnych programov výskumu a vývoja (<https://www.minedu.sk/odborny-a-koordinacny-organ-pre-pripravu-statnych-programov-vyskumu-a-vyvoja/>)
- Platforma pre politiku otvorenej vedy (<https://www.slord.sk/aktuality/zaverecna-sprava-europskej-platformy-pre-politiku-otvorenej-vedy/>)

Vyššie sú uvedené aktivity smerujúce k rozvoju danej oblasti, avšak je možné rozvoj danej oblasti podporiť nepriamo, a to osvetou vedy, výskumu a inovácií s transferom technológií (CVTI, ZCV AURÉLIUM). V súčasnosti na tomto poli propagácie pôsobí viacero občianskych združení či neziskových organizácií ako SOVVA, AMAVET, SAIA n. o., Žijem vedu, Vedecká hračka, Veda nás baví a skupín ako Mladí vedci, Vedátor, Veda chce žiť, vrátane vedeckých portálov <https://www.euraxess.sk/en/> a dnes už neexistujúci www.spiritportal.sk, či časopis Transfer – veda, výskum, prenos technológií do praxe.

Z náhodných informácií predsa existujú ojedinelé organizácie, ktoré realizujú aktivity typu vedeckého výskumu, napr. stredoškolská odborná činnosť, ktorá sa realizuje mimo rámca formalizovaného vzdelávania na základe dobrovoľnosti a osobnej iniciatívy. Ďalším príkladom je občianske združenie Vedecká hračka, ktoré popri propagácii vedeckých poznatkov pracuje s mladými ľuďmi na vývoji nových vedeckých hračiek.

6.6.16 Výskum o danej oblasti

Z oblasti výskumu o danej oblasti je možné poukázať na materiály: Systém financovania výskumu a vývoja z verejných zdrojov v SR (spracovaná analytická správa Najvyšším kontrolným úradom SR [12]) a Identifikácia kľúčových kompetencií študentov vysokých škôl pre potreby rozvoja vedomostnej spoločnosti na Slovensku (Výskumný ústav stavebnej informatiky, Košice, 2009) [13].

Okrem iného uvádzame SK CRIS - informačný systém pre oblasť vedy a výskumu, ktorý obsahuje údaje o projektoch financovaných z verejných zdrojov, o ich výsledkoch, register organizácií výskumu a vývoja, personálnu databázu výskumníkov, administráciu hodnotenia spôsobilosti vykonávať VaV a štatistické zisťovanie výskumno-vývojového potenciálu (<https://www.skcris.sk/portal/web/guest/home-about>) [14]. Prebiehal zber dát (3.6 – 31.7.2019), avšak týkal iba organizácií oslovených Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR.

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR ako riadiaci orgán operačného programu Výskum a inovácie v spolupráci s výskumnou agentúrou ako sprostredkovateľským orgánom OP Val dňa 14. 8. 2018 vyhlásili 5 výziev na predkladanie žiadostí o nenávratný finančný príspevok **na podporu dlhodobého strategického výskumu v jednotlivých doménach inteligentnej špecializácie RIS3 SK**. Výzvy boli uzavreté 29. marca 2019, keď bolo podaných 63 žiadostí o poskytnutie NFP:

- 7 žiadostí o NFP v rámci domény Dopravné prostriedky pre 21. storočie
- 22 žiadostí o NFP v rámci domény Priemysel pre 21. storočie

- 11 žiadostí o NFP v rámci domény Zdravé potraviny a životné prostredie
- 13 žiadostí o NFP v rámci domény Digitálne Slovensko a kreatívny priemysel
- 10 žiadostí o NFP v rámci domény Zdravie obyvateľstva a zdravotnícke technológie

Po prvý raz bol zverejnený zoznam predložených žiadostí, vrátane zloženia výskumných konzorcií.

V rámci podporených výskumných projektov všetkých agentúr MŠVVaŠ sa riešilo niekoľko projektov venovaných aj otázkam/podmienkam vzdelávania, výskumu a inovácií na Slovensku. O ich priemete do života však nie sú dostupné informácie.

6.6.17 Literatúra a zdroje

- [1] <https://sk.wikipedia.org/wiki/Veda>, [10.7.2019].
- [2] https://sk.wikipedia.org/wiki/Vedeck%C3%BD_v%C3%BDskum, [10.7.2019].
- [3] <https://www.uvptechnicom.sk/pomozu-slovenskej-vede-inovacne-ekosystemy/>, [10.7.2019].
- [4] https://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00100-r1.en0.htm, [10.7.2019].
- [5] <https://www.vicepremier.gov.sk/sekcie/investicie/agenda-2030/index.html>, [10.7.2019].
- [6] https://www.minv.sk/?ros_vsetky-spravy&sprava=vizia-a-strategia-rozvoja-slovenska-do-roku-2030-zverejnen-na-pripomienkovanie, [10.7.2019].
- <https://www.vicepremier.gov.sk/aktuality/investicie/oznamenie-o-zverejneni-navrhu-strategickeho-dokumentu-a-spravy-o-hodnoteni-strategickeho-dokumentu-vizia-a-strategia-rozvoja-slovenska-do-roku-2030-a-informacia-o-ich-verejnom-prero/>, [10.7.2019].
- [7] <https://www.vlada.gov.sk//historia-vlad-sr/>, [10.7.2019].
- <https://www.vlada.gov.sk//programove-vyhlasenie-vlady-sr-na-roky-2012-2016/>
- <https://www.vlada.gov.sk/programove-vyhlasenie-vlady-sr-na-obdobie-rokov-2010-2014/>
- https://www.vlada.gov.sk/data/files/979_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky-od-04-07-2006-do-08-07-2010.pdf
- https://www.vlada.gov.sk/data/files/980_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky--od-16-10-2002-do-04-07-2006-.pdf
- https://www.vlada.gov.sk/data/files/981_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky-od-30-10-1998-do-15-10-2002.pdf
- https://www.nrsr.sk/dl/Browser/DsDocumentVariant?documentVariantId=20170&fileName=nav_0074.pdf&ext=pdf
- [8] <https://www.opengovpartnership.org/about/>, [10.7.2019].
- [9] https://www.minv.sk/?ros_ogp, [10.7.2019].
- [10] <https://www.nku.gov.sk/documents/10157/c91c662a-d46e-467a-a0e9-3844f2a3a2da>, [10.7.2019].
- [11] <https://www.vicepremier.gov.sk/sekcie/cko/strategia-vyskumu-a-inovacii-pre-inteligentnu-specializaciu-sr/implementacny-plan-ris3/index.html>, [10.7.2019].
- <https://www.vicepremier.gov.sk/wp-content/uploads/2018/10/SK-1.pdf>, [10.7.2019].
- [12] ČOPÁK, M. – JURIOVÁ, J. – RAJŇÁK, M.: Systém financovania výskumu a vývoja z verejných zdrojov v SR. Analytická správa. Najvyšší kontrolný úrad SR, 2018
- <https://www.nku.gov.sk/documents/10157/c91c662a-d46e-467a-a0e9-3844f2a3a2da>, [10.7.2019].

[13] Identifikácia kľúčových kompetencií študentov vysokých škôl pre potreby rozvoja vedomostnej spoločnosti na Slovensku. VUSI, s.r.o., Košice, 2009 - 2011
<https://www.vedatechnika.sk/SK/stimuly/Documents/Stimuly%20VUSI%20%20prezentacia%20projektu%20a%20doplnenie%20vysledkov%20za%20rok%202010.pdf>, [10.7.2019].

[14] <https://www.skcris.sk/portal/>, [10.7.2019].

Agenda 2030

<https://www.vicepremier.gov.sk/sekcie/investicie/agenda-2030/index.html>, [10.7.2019]

CIP VVI:

<https://www.vedatechnika.sk/SK/VysledkyProjektov/Stranky/VysledkyRieseniaProjektov.aspx>, [10.7.2019]

RIS3 Poznatkami k prosperite – Stratégia výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu Slovenskej republiky

<https://www.opvai.sk/ris3/>, [10.7.2019]

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR uzavrelo výzvy na podporu dlhodobého strategického výskumu

<https://www.opvai.sk/aktuality/ministerstvo-%C5%A1kolstva-vedy-v%C3%BDskumu-a-%C5%A1portu-sr-ako-riadiaci-org%C3%A1n-opera%C4%8Dn%C3%A9ho-programu-v%C3%BDskum-a-inov%C3%A1cie-v-spolupr%C3%A1ci-s-v%C3%BDskumnou-agent%C3%BArou-ako-sprostredkovate%C4%BEsk%C3%BDm-org%C3%A1nom/>, [10.7.2019]

Zdroje údajov z výskumu národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti

6.6.18 Výsledky

Z celkového počtu mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu, označilo ako primárnu oblasť svojho pôsobenia vedu, výskum a vývoj 6 organizácií, čo predstavuje 0,8 % z celkového počtu organizácií zapojených do výskumu.

V prípade, že do počtu organizácií pôsobiacich v tejto oblasti zahrnieme aj organizácie, ktoré si oblasť vedy, výskumu a vývoja nezvolili ako primárnu oblasť pôsobenia, v tejto oblasti pôsobi z celkového počtu organizácií 66, čo predstavuje 8,5 %.

Uvedomujúc si výsledky výskumu na základe dotazníkového prieskumu zodpovedaného mimovládnymi organizáciami spadajúcimi do oblasti vedy, výskumu a inovácií, príliš málo respondentov (6) (nie všetci z respondentov zodpovedali na každú otázku, v niektorých prípadoch zodpovedali dvaja, prípadne iba jeden respondent, či ani jeden), výsledky vnímame ako ilustračné, nezobrazujú skutočný stav vo vzťahu k vyhodnocovanému celku prieskumu a nemajú všeobecnú platnosť pre sledovanú oblasť vedy, výskumu a vývoja (inovácií). S ohľadom na malý počet respondentov v porovnaní s mimovládnymi neziskovými organizáciami v iných oblastiach, sektor mimovládnych neziskových organizácií pôsobiacich v oblasti vedy, výskumu a inováciách, takmer vo všetkých otázkach dotazníka vykazoval štatisticky významný rozdiel. Opäť tu vyvstáva otázka validity ohľadom malého počtu respondentov reprezentujúcich oblasť vedy, výskumu a inovácií v porovnaní s mimovládnymi organizáciami z iných oblastí.

Okrem iného treba uviesť, že realizovaný výskum ako taký (v podobe dotazníkového prieskumu), nepreukázal odborné kapacity a ani ich kvalifikačnú a odbornú štruktúru naprieč celým spektrom mimovládnych organizácií (zo všetkých definovaných oblastí, nielen v oblasti vedy, výskumu a vývoja (inovácií), a tiež nepreukázal ani zameranie mimovládnych organizácií

v oblasti vedy, výskumu a vývoja (inovácií), v ktorom by mohli tieto organizácie pôsobiť. Okrem týchto kapacít nepreukázal ani disponibilitu s priestorovými či materiálnymi kapacitami. I tieto výsledky podporujú vyslovené tézy o danom sektore mimovládnych organizácií (nielen oblasť vedy, výskumu a vývoja (inovácií)), že v súčasnosti na realizáciu vedy a výskumu má neziskový sektor veľmi limitovaný potenciál. Výsledky podľa osobného doplnkového (textu autoriek) veľmi limitovaného predbežného (orientačného) zisťovania aktuálnej situácie prostredníctvom internetu naznačilo pôsobenie ojedinelých jednotiek z neziskového sektora v oblasti propagácie výsledkov vedy a ekológie, ktoré sa zvyknú prezentovať ako realizácia vedy a výskumu prostredníctvom neziskového sektora. Tieto výsledky nemajú však charakter systémovej výskumnej práce, nemajú výstupy uznávané vo vedeckých kruhoch (nemajú výstupy v karentovaných časopisoch, nemajú výstupy inovačného charakteru, prípadne patenty a pod.). Ak sa v procesoch systémových výskumných prác využijú sily z neziskového sektora, väčšinou sú nekvalifikované, vyžadujú si dozor, t. j. sú využiteľné len na nekvalifikované práce. Podľa Valentovho inovačného spektra v treťom sektore sa nepreukázali výsledky pokroku inovácií (ani procesne, a ani produktovo). Aj napriek malému počtu respondentov v dotazníkovom prieskume a z neho získaných údajov, sú tieto výsledky inšpiratívne k zamysleniu, čo bližšie popisujeme v diskusii.

K výsledkom možno uviesť, že výskum a inovácie prevažne nie sú súčasťou fókusových aktivít neziskových organizácií. V ich prípade ide iba o okrajovú záležitosť. Aj v týchto prípadoch sú to najmä prieskumy, lepšie povedané, mapovanie vybraných faktorov z danej oblasti a zisťovanie postojov k činnostiam a vnímaniu organizácií, v ktorej neziskové organizácie pôsobia. Takto získané informácie nemajú inovačný charakter, ale poukazujú na aktuálny skutkový stav vecí a javu. Avšak i takéto informácie sú potrebné k analýzám stavu a k návrhom vylepšení. Či budú takéto návrhy prínosom a budú mať inovačný charakter, je nutné vždy opakovane komparatívne diagnostikovať na vzorkách pôvodných a na vzorkách s vylepšeniami (inováciami). V súčasnej praxi neziskových organizácií sa uvedené nedeje z viacerých kapacitných dôvodov.

Podľa informácií aj z jednotlivých sektorových rád realizovaného projektu z oblasti výskumu prevažujú výskumné aktivity o sektoroch ako takých, nie však o výskume, ktorý má a mal by inovačný charakter.

Z výsledkov výskumu fókusových skupín, ktorý prebiehal ako súčasť tohto projektu, nevystupujú konkrétne dáta o neziskových organizáciách v oblasti vedy, výskumu a vývoja (inovácií) na to, aby sa dali jednak sektor a i oblasť sektora veda, výskum a vývoj (inovácii) zhodnotiť z pohľadu občianskej spoločnosti. Výsledky poskytujú však informácie, ktoré sa zameriavajú na komplexnejšie vnímanie občianskej spoločnosti z pohľadu postojov, vzťahov, väzieb a pod., nie však o konkrétnych jednotkách neziskových organizácií, ktoré sa realizujú v sektore vedy, výskumu a vývoja (inovácií).

Materiál výskumu Analýzy socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časť 4.1 Občianska spoločnosť 2019 očami dospeléj populácie (reprezentatívny prieskum verejnej mienky) a v ňom prezentovaných výstupov zo zdrojov: Inštitút pre verejné otázky, 2003, 2005, 2016 a ÚSV ROS 2019, ako súčasť tohto projektu, ktorý sme analyzovali vo vzťahu k oblasti vedy, výskumu a vývoja (inovácií) opakovane neposkytuje konkrétne dáta na zhodnotenie neziskových organizácií v oblasti vedy, výskumu a vývoja (inovácií), ale v súvzťažnosti s neziskovými organizáciami vedy, výskumu a vývoja (inovácií) možno uviesť nasledovné:

- Vedu, výskum a vývoj (inovácie) vo všeobecnosti verejnosť vôbec nevníma, a teda ho nepovažuje ako za najzávažnejšie problémy v spoločnosti, hoci nízku kvalitu školstva a

vzdelávania, ktoré majú určitú previazanosť s vedou, vidí ako jeden z najzávažnejších problémov v spoločnosti. Pri uvedení iba troch najzávažnejších problémov spoločnosti sa nízka kvalita školstva a vzdelávania vytráca a nevystupuje už ako podstatná.

- Pojmy ako mimovládna, nezisková či neštátna organizácia, občianske združenie, nadácia, tretí sektor neasociujú, že takouto organizáciou môže byť vedecká, výskumná a inovačná organizácia.
- Na uvedených priečkach rebríčka, konkrétne mimovládne organizácie, ktoré pôsobia na Slovensku, sa neuvádza ani jedna organizácia z oblasti vedy, výskumu a inovácií, ktorá by bola „viditeľná“ v spoločnosti, i keď v prípade takýchto organizácií ide iba o jednotky. Bežná verejnosť si na takéto konkrétne mimovládne organizácie nedokáže ani spomenúť.
- Podľa rebríčka mimovládnych organizácií podľa užitočnosti sa uvádza, že podporovať rozvoj vzdelávania a vedy je na 67 % užitočné. Táto informácia síce pracuje už s vedou, ale na zhodnotenie užitočnosti podpory neziskových organizácií zo sektora vedy, výskumu a vývoja (inovácií) táto informácia nemá výpovednú hodnotu. Vývoj hodnotenia mimovládnych organizácií podľa užitočnosti opäť nemá výpovednú hodnotu, nakoľko veda je v spojení so vzdelávaním, a nie samostatne.
- Podľa podmienenosti hodnotenia užitočnosti mimovládnych neziskových organizácií sociodemografickými a názorovými charakteristikami respondentov názor „podporovať rozvoj vzdelávania a vedy“ je u ľudí s vyšším vzdelaním.
- Vývoj podielu dobrovoľníkov v jednotlivých oblastiach počas predchádzajúcich 12 mesiacov ukazuje pomerne vyššie percento, avšak veda je v jednom balíku „Školstvo, vzdelávanie a veda“, t. j. nepreukazuje potenciál aktívny vo vede alebo výskume.
- V otázke venovania sa počas posledných 12 mesiacov dobrovoľníckej neplatennej práci pre nejakú organizáciu alebo jej prostredníctvom, pre oblasť organizácií vedy, výskumu a inovácií je podiel z celej dospeléj populácie 9 % a podiel z dobrovoľníkov 25 %. Problémom zaujatia stanoviska je, že „Školstvo, vzdelávanie a veda“ sú v jednom balíku, t. j. nepreukazuje sa potenciál aktívny vo vede alebo výskume.
- Zo zoznamu „Vzdelávacie a vedecké spoločnosti“ členstvo v ostatnom roku uvádza iba jedna jednotka respondentov.

Na záver analýzy predložených výsledkov výskumu možno konštatovať, že z daných výsledkov výskumu nemáme relevantný údaj o veľkosti súboru neziskových organizácií pôsobiacich v oblasti vedy, výskumu a vývoja, a tiež ďalšie údaje, na základe ktorých by sme mohli mimovládne organizácie pôsobiace v sektore vedy, výskumu a vývoja (inovácií) relevantne zhodnotiť.

Aj napriek nízkemu počtu respondentov (vplyv na validitu výsledkov v oblasti vedy, výskumu a vývoj (inovácie) v dotazníkovom prieskume v súvislosti s mimovládnyimi organizáciami pôsobiacimi v oblasti vedy, výskumu a vývoja (inovácií) uvádzame nasledovné skutočnosti, ktoré z neho vzišli:

- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja sa v najväčšej miere zameriavajú na cieľovú skupinu dospelých ľudí od 31 do 50 rokov.
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja sa v najväčšej miere zameriavajú z hľadiska štruktúry podľa špecifik cieľovej skupiny na verejnosť bez špecifického znevýhodnenia, nasledujú iné cieľové skupiny podľa štruktúry špecifik a rôzne organizácie.

- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja uviedli, že v najväčšej miere v primárnej cieľovej skupine počet ľudí/zvierat/iných organizácií sa v cieľovej skupine za dané obdobie nemení a následne uviedli, že počet ľudí/zvierat/iných organizácií v cieľovej skupine za dané obdobie rastie.
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja v najväčšej miere svoju pôsobnosť za posledné tri roky (2016 – 2018) zameriavajú na celoslovenskú (štátnu) pôsobnosť, následne sa rovnako v menšej miere zameriavajú na pôsobnosť miestnu (obec, resp. okres) a na pôsobnosť v rámci viacerých regiónov (viac ako jeden región).
- V organizáciách hlásiacich sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja sa platení a neplatení pracovníci realizovali v najväčšej miere najmä v aktivitách: vzdelávanie, lektorská činnosť, realizácia vzdelávania, školení, neformálne vzdelávanie (neplatení pracovníci), výskum a vývoj (neplatení pracovníci), účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politik na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni (neplatení pracovníci).
- Charakter aktivít organizácií hlásiacich sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja sa v najväčšej miere nemenil – organizácie v oblasti vedy, výskumu a vývoja realizujú tie isté aktivity nepretržite od svojho vzniku, pričom ich charakter sa nezmenil.
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v vedy, výskumu a vývoja v najväčšej miere vyhodnocujú prínos/vplyv svojich aktivít systematicky, majú na to vlastné nástroje.
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v vedy, výskumu a vývoja sa v najväčšej miere zameriavajú na rozsah cieľovej skupiny – širokej verejnosti, verejnosti bez obmedzenia, a následne na okruh ľudí/komunitu na základe geografického hľadiska (v blízkosti vašej organizácie).
- Organizáciám hlásiacim sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja sa v najväčšej miere darí napĺňať pôvodné motivácie, motivácie, pre ktoré organizácia v oblasti vedy, výskumu a vývoja vznikla v rozsahu 41 – 60 %.
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja sú z uvedených možností v najväčšej miere registrovaným členom medzinárodnej asociácie, platformy alebo záujmového združenia.
- Kruskal – Wallisov test zachytenia hlavných prekážok v dosahovaní cieľov ukázal, že respondenti (organizácie v oblasti vedy, výskumu a vývoja) dávali najväčšie prekážky podľa Mean Rank v nasledovných hlavných prekážkach v dosahovaní cieľov, ktorými v tomto prípade sú: legislatívne prekážky, nedostatočná spolupráca so zamestnancami štátnej/verejnej správy, nezáujem verejnosti, prípadne skupín obyvateľstva, nezáujem médií, prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy, konflikty vo vnútri organizácie, nepochopenie poslania/práce MNO verejnosťou a inými sektormi a korupcia a klientelizmus.
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja v súvislosti s hlavnými prekážkami v dosahovaní svojich cieľov hodnotili legislatívne prekážky v najväčšej miere ako veľmi významné.
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja v súvislosti s hlavnými prekážkami v dosahovaní svojich cieľov hodnotili administratívne prekážky v najväčšej miere ako skôr nevýznamné, a tiež ako ani významné, ani nevýznamné.
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja v súvislosti s hlavnými prekážkami v dosahovaní svojich cieľov hodnotili nedostatočnú spoluprácu so

zamestnancami štátnej/verejnej správy v najväčšej miere za ako ani významné, ani nevýznamné.

- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja v súvislosti s hlavnými prekážkami v dosahovaní svojich cieľov hodnotili nedostatok financií v najväčšej miere za ako skôr významné.
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja v súvislosti s hlavnými prekážkami v dosahovaní svojich cieľov hodnotili nedostatok ľudí v organizácii (zamestnancov aj dobrovoľníkov) v najväčšej miere ako ani významné, ani nevýznamné.
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja v súvislosti s hlavnými prekážkami v dosahovaní svojich cieľov hodnotili nízke finančné ohodnotenie práce v najväčšej miere ako ani významné, ani nevýznamné.
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja v súvislosti s hlavnými prekážkami v dosahovaní svojich cieľov hodnotili vysokú fluktuáciu pracovníkov v najväčšej miere ako úplne nevýznamnú.
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja v súvislosti s hlavnými prekážkami v dosahovaní svojich cieľov hodnotili potrebnú „širokospektrálnosť“ pracovníka, kumuláciu pracovných činností u pracovníkov v najväčšej miere ako za úplne nevýznamné a za skôr významné.
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja v súvislosti s hlavnými prekážkami v dosahovaní svojich cieľov hodnotili nedostatočné zručnosti pracovníkov v najväčšej miere ako za úplne nevýznamné a za skôr nevýznamné.
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja v súvislosti s hlavnými prekážkami v dosahovaní svojich cieľov hodnotili nezaujím verejnosti, prípadne skupín obyvateľstva v najväčšej miere ako za skôr významné.
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja v súvislosti s hlavnými prekážkami v dosahovaní svojich cieľov hodnotili nezaujím médií v najväčšej miere ako za ani významné, ani nevýznamné.
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja v súvislosti s hlavnými prekážkami v dosahovaní svojich cieľov hodnotili nedostatok materiálno-technického zabezpečenia v najväčšej miere ako za ani významné, ani nevýznamné.
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja v súvislosti s hlavnými prekážkami v dosahovaní svojich cieľov hodnotili nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní v najväčšej miere ako za ani významné, ani nevýznamné.
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja v súvislosti s hlavnými prekážkami v dosahovaní svojich cieľov hodnotili prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy v najväčšej miere ako za ani významné, ani nevýznamné.
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja v súvislosti s hlavnými prekážkami v dosahovaní svojich cieľov hodnotili prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce medzi ministerstvami v najväčšej miere ako za ani významné, ani nevýznamné, nasleduje hodnotenie v početnosti prekážok spôsobených nedostatkom spolupráce medzi ministerstvami ako skôr nevýznamné.
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja v súvislosti s hlavnými prekážkami v dosahovaní svojich cieľov hodnotili konflikty vo vnútri organizácie v najväčšej miere ako za úplne nevýznamné a skôr nevýznamné.

- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja v súvislosti s hlavnými prekážkami v dosahovaní svojich cieľov hodnotili nepochopenie poslania/práce MNO verejnosťou a inými sektormi v najväčšej miere ako za ani významné, ani nevýznamné.
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja v súvislosti s hlavnými prekážkami v dosahovaní svojich cieľov hodnotili korupciu a klientelizmus v najväčšej miere ako za úplne nevýznamné a skôr nevýznamné.

S otázkou zapojenia osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie, jej cieľoch, aktivitách, projektoch a pod. v mimovládnych organizáciách hlásiacich sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja sa respondenti vysporiadali nasledovne:

- Osoba „líder/vedúca osoba“ je v organizáciách hlásiacich sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja zapojená do rozhodovania o smerovaní organizácie, jej cieľoch, aktivitách, projektoch a pod. podľa hodnotenia organizácií v oblasti vedy, výskumu a vývoja v škálovom výbere v najväčšej miere ako vo veľmi vysokej miere (80 %) zapojenia.
- Správna rada alebo obdobný rozhodovací orgán je v organizáciách hlásiacich sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja zapojená do rozhodovania o smerovaní organizácie, jej cieľoch, aktivitách, projektoch a pod. podľa hodnotenia organizácií v oblasti vedy, výskumu a vývoja v škálovom výbere v najväčšej miere ako vo veľmi vysokej miere (40 %) zapojenia.
- Platení pracovníci organizácie sú v organizáciách hlásiacich sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja zapojení do rozhodovania o smerovaní organizácie, jej cieľoch, aktivitách, projektoch a pod. podľa hodnotenia organizácií v oblasti vedy, výskumu a vývoja v škálovom výbere v najväčšej miere ako vo vysokej miere (40 %) zapojenia.
- Členovia organizácie, ktorí nie sú súčasťou užšieho rozhodovacieho orgánu (t. j. správnej rady alebo obdobného rozhodovacieho orgánu) sú v organizáciách hlásiacich sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja zapojení do rozhodovania o smerovaní organizácie, jej cieľoch, aktivitách, projektoch a pod. podľa hodnotenia organizácií v oblasti vedy, výskumu a vývoja v škálovom výbere majú zhodné hodnotenia v zastúpení členovia organizácie, ktorí nie sú súčasťou užšieho rozhodovacieho orgánu (t. j. správnej rady alebo obdobného rozhodovacieho orgánu) s rovnakou početnosťou (20 %) v celej škále miery zapojenia.
- Dobrovoľníci sú v organizáciách hlásiacich sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja zapojení do rozhodovania o smerovaní organizácie, jej cieľoch, aktivitách, projektoch a pod. podľa hodnotenia organizácií v oblasti vedy, výskumu a vývoja v škálovom výbere v najväčšej miere ako vo veľmi nízkej miere (40 %) zapojenia.
- Užívatelia služieb sú v organizáciách hlásiacich sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja zapojení do rozhodovania o smerovaní organizácie, jej cieľoch, aktivitách, projektoch a pod. podľa hodnotenia organizácií v oblasti vedy, výskumu a vývoja v škálovom výbere v najväčšej miere ako vo veľmi nízkej miere (60 %).
- V organizáciách hlásiacich sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja na otázku o prvkoch manažmentu pri platených zamestnancoch a pracovníkoch, ktorú zodpovedali dvaja respondenti, sú v najväčšej miere prítomné pri platených zamestnancoch a pracovníkoch s ohľadom na nasledovné prvky manažmentu, a to zhodne v 50 %. V organizácii máme jasne definované práva a povinnosti pracovníkov organizácie, pracovníci sú pred začiatkom vykonávania ich práce informovaní o

organizácii a o svojej role v nej, noví pracovníci sú predstavení personálu a klientom, s ktorými budú prichádzať do kontaktu, pracovníkom poskytujeme potrebnú podporu pri vykonávaní ich práce, neformálne a formálne oceňujeme pracovníkov a ich prínos pre organizáciu, klientov a komunitu, máme zavedený systém hodnotenia pracovníkov v organizácii, pracovníci organizácie sa spolupodieľajú na rozhodovaní o jej smerovaní a aktivitách, podporujeme pracovníkov v ďalšom vzdelávaní (umožňujeme účasť na kurzoch, vzdelávacích podujatiach a pod.).

- Údaje k otázke ohľadom údajov o osobách, ktoré pracujú v organizácii hlásiacej sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja a podieľajú sa na zabezpečení jej služieb a aktivít v rámci pracovnoprávných vzťahov, t. j. ako zamestnanci na pracovný pomer alebo dohody o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru za rok 2018 neuviedla žiadna z organizácií v oblasti vedy, výskumu a vývoja.
- Údaje k otázke ohľadom údajov o osobách, ktoré sa podieľajú na zabezpečení služieb a aktivít vašej organizácie za finančnú odmenu v rámci iných ako pracovnoprávných vzťahov (napríklad v rámci príkaznej, mandátnej zmluvy, zmluvy o dielo a pod.) v organizáciách v oblasti vedy, výskumu a vývoja údaje o ich počtoch za rok 2018 neuviedla žiadna z organizácií hlásiacej sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja.
- Údaje o osobách, ktoré sa podieľajú na zabezpečení a vykonávaní aktivít a služieb v mimovládnych organizáciách hlásiacich sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja bez nároku na finančnú odmenu za rok 2018 sa vyjadroval iba jeden respondent, otázku nemožno zhodnotiť a adekvátne interpretovať.
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja z hľadiska zapájania vybraných kategórií dobrovoľníkov, zapájajú nepravidelných dobrovoľníkov (pomáhajú menej ako raz mesačne) vo väčšej miere. Otázku zodpovedala polovica respondentov.
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja v najväčšej miere uviedli, že počet dobrovoľníkov, s ktorými spolupracujú je úplne dostatočný, skôr dostatočný a úplne nedostatočný, a to zhodne v rovnakom percentuálnom zhodnotení. Otázku zodpovedala polovica respondentov.
- Vyjadrenie súhlasu/nesúhlasu s danými výrokmi vo vzťahu k prínosu dobrovoľníkov pre mimovládne organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja nemožno zhodnotiť a adekvátne interpretovať - vyjadrili sa 1 až 2 respondenti.
- Problém vybraných skutočností a ich miera vzťahujúca sa na spoluprácu s dobrovoľníkmi mimovládnych organizácií hlásiacich sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja nemožno zhodnotiť a adekvátne interpretovať - vyjadrili sa 1 až 2 respondenti.
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja v najväčšej miere neuvažovali a ani neuvažujú v kontexte novovzniknutej legislatívy (v roku 2018) o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch o získaní štatútu registrovaného sociálneho podniku (100 %). Úvahy a o získaní štatútu registrovaného sociálneho podniku sú bez zastúpenia. Vyjadrili sa 4 respondenti.
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja v najväčšej miere disponujú priestorovými možnosťami realizácie aktivít vo vlastných priestoroch (50 %) a rovnako tiež v najväčšej miere nemajú žiadne priestory, ale potrebovali by ich pre realizáciu svojich aktivít (50 %). Vyjadrili sa 4 respondenti.

- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja majú v najväčšej miere zhodne zastúpené dve formy on-line prezentácie, a to: formou len vlastnej webovej stránky (50 %) a formou vlastnej webovej stránky aj facebooku (prípadne inej sociálnej siete) (50 %). Vyjadrili sa 4 respondenti.
- Majú skúsenosti so získavaním zdrojov mimovládnyimi organizáciami hlásiacimi sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja (vyjadrili sa 3 až 4 respondenti).
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja svoje skúsenosti so získavaním verejných zdrojov zo Slovenska v najväčšej miere hodnotili ako: 3 – ani negatívne, ani pozitívne (50 %).
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja svoje skúsenosti so získavaním verejných zdrojov zo zahraničia v najväčšej miere hodnotili ako: 3 - ani negatívne, ani pozitívne (66,7 %).
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja svoje skúsenosti so získavaním súkromných zdrojov zo Slovenska v najväčšej miere hodnotili ako: 3 – ani negatívne, ani pozitívne (50 %) a zhodne ako 2 – skôr negatívne (50 %).
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja svoje skúsenosti so získavaním súkromných zdrojov zo zahraničia v najväčšej miere hodnotili ako: 2 – skôr negatívne (66,7 %).
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja svoje skúsenosti v získavaní príjmov z vlastnej činnosti v najväčšej miere hodnotili ako: 3 - ani negatívne, ani pozitívne (75 %).
- Organizácie hlásiace sa k pôsobeniu v oblasti vedy, výskumu a vývoja v najväčšej miere nevykonávajú audit (100 %). Bez zastúpenia početnosti: ako povinný audit zo zákona (0 %) a dobrovoľný audit (0 %). Vyjadrili sa 4 respondenti.

6.6.19 Odporúčania v oblasti vedy, výskumu a vývoja

K zisteniam a výsledkom prieskumu organizácií neziskového sektora v oblasti vedy, výskumu a vývoja:

Z údajov získaných dotazníkovým prieskumom vykonaným v rámci tohto projektu sa ukazuje niekoľko zamysleniahodných aj podnetných faktorov.

1. Veda, výskum a vývoj (inovácie) sú v škále aktivít neziskového sektora výrazne okrajovou záležitosťou. Tento fakt je pochopiteľný z viacerých dôvodov:

- Realizácia vedeckých aktivít, či už je to výskum alebo vývoj smerujúci k tvorbe inovácií, je vždy podmienená disponibilitou špecifickej materiálnej a technologickej základe (infraštruktúry), ktorej vybudovanie, údržba a technologickej aktualizácia predstavujú ekonomicky náročné investície dlhodobého charakteru. Výrazne prevažná časť týchto investícií pochádza z verejných zdrojov (štátnych, európskych). Na primerane funkčné využívanie tejto infraštruktúry sú zriadené inštitucionalizované výskumné a vývojové organizácie (najčastejšie štátne a verejné – napr. SAV, špecializované výskumné ústavy, univerzity), ktoré sú poverené zodpovednosťou za ich využívanie. Výskumná infraštruktúra vybudovaná zo súkromných zdrojov slúži na pokrytie výskumných/vývojových potrieb jej investora, ktorý monitoruje jej využívanie a efektívnosť.

- Prístup mimo inštitucionálnych aktérov k využívaniu výskumnej infraštruktúry akéhokoľvek pôvodu (štátneho alebo súkromného) je limitovaný – umožnený výlučne na základe zmluvných vzťahov a spravidla na vybrané aktivity.
- Neziskový sektor, ktorý spravidla nemá inštitucionalizovanú štruktúru podloženú zodpovednostnou hierarchiou, prístup k využívaniu výskumnej infraštruktúry má obmedzený v súlade s prevádzkovými podmienkami konkrétnej výskumnej inštitúcie. (V ostatnom období sa priestor na umožnenie prístupu k výskumnej infraštruktúre aj pre aktérov z neziskového sektora vytvára prostredníctvom inštitucionalizácie výskumných ekosystémov.) Obmedzený prístup aktérov neziskového sektora k výskumnej infraštruktúre je závažným faktorom, že aktivitám vedy, výskumu a vývoja sa organizácie neziskového sektora venujú len veľmi okrajovo.

2. Nedostatočná validita výsledkov pre organizácie pôsobiace v oblasti vedy, výskumu a vývoja (inovácií): Z celkového počtu mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu, označilo ako primárnu oblasť svojho pôsobenia vedu, výskum a vývoj 6 organizácií, čo predstavuje **0,8 % z celkového počtu organizácií zapojených do výskumu**. V rámci vyhodnocovacieho procesu výskumu boli z hodnotiacej škály eliminované odpovede týkajúce sa finančných tokov respondentov, čo zamedzilo indikovať váhu výpovede koreláciou k finančnej sile respondenta (organizátori dotazníkového prieskumu neakceptovali návrh otázok, ktoré boli orientované na zistenie údajov relevantných k oblasti vedy, výskumu, vývoja (inovácií), preto disponibilný súbor dát neposkytol potrebné údaje na charakteristiku stavu skúmanej oblasti). Získaný podiel výpovedí je tak malý, že **váha výpovedí** získaných od respondentov je v kontexte celého výskumu **zanedbateľná a neposkytuje objektívny údaj** na formulovanie smerodajných záverov (najmä v takých indikáciách ako sú manažment platených a neplatených pracovníkov, zapájanie a prínos dobrovoľníkov, vlastné hodnotenie prínosov organizácie).

Napriek tomu z odpovedí získaných dotazníkovým prieskumom tohto projektu sa ukázalo niekoľko perspektívne podnetných poznatkov, najmä:

a. **Hybridný charakter organizácií neziskového sektora pôsobiacich na poli vedy, výskumu a vývoja.** Organizácie zapojené do prieskumu uvádzajú popri realizácii aktivít vedy a výskumu aj aktivity vzdelávanie, lektorská činnosť, realizácia vzdelávania, školenia, neformálne vzdelávanie prostredníctvom neplatených pracovníkov v rozsahu 50 %. Uvedené údaje nezodpovedajú obsahovej profilácii vedy, výskumu a vývoja, naopak, naznačujú predpoklad, že zameranie sa na reálny vedecký výskum a vývoj v týchto organizáciách nie je dostatočné. V záujme ďalšieho rozvoja vedy, výskumu a vývoja v spoločnosti za účasti aj neziskového sektora v budúcnosti **bude potrebné identifikovať využiteľný potenciál neziskového sektora, sformulovať a zabezpečiť systémové podmienky jeho pôsobenia na tomto poli.**

b. **Systemizácia účastníkov.** S ohľadom na fakt, že produkty výskumu a vývoja majú inovačný, t. j. doteraz neštandardizovaný charakter, pričom často pôsobia pri riešení problémových situácií v spoločnosti alebo prispievajú k zefektívneniu (vrátane ekonomických efektov) spoločenských procesov, v budúcnosti **bude potrebné systémovo riešiť motiváciu/ohodnotenie, ako aj podmienky zodpovednosti za výsledok**, resp. dopad výsledkov aktivít zapojených (platených, neplatených a dobrovoľných) pracovníkov neziskového sektora podieľajúcich sa na aktivitách vedy, výskumu a vývoja.

c. **Angažovanosť vo veciach verejných.** Zapojené organizácie z oblasti vedy, výskumu a vývoja sa zameriavajú na riešenie verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politik na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni, pričom majú účasť na verejnom rozhodovaní. **Toto je dôležitý poznatok, svedčiaci o silnom potenciáli pre perspektívne skvalitňovanie riešenia verejných problémov a vytvárania účinných politik na všetkých úrovniach spoločnosti. V budúcnosti bude vhodné k vytváraniu verejných politik systémovo angažovať organizácie neziskového sektora z oblasti vedy, výskumu a vývoja relevantne podľa predmetu ich výskumného zamerania.**

d. **Otvorenosť k spolupráci.** Organizácie z oblasti vedy, výskumu a vývoja pri svojich aktivitách reálne spolupracujú prakticky so všetkými skupinami subjektov spolupráce, pričom sa zameriavajú primárne na odborné väzby (odborníci, univerzity), t. j. na posilňovanie/doplňovanie odbornosti pre svoje aktivity, a zároveň na partnerstvo s ďalšími mimovládnyimi neziskovými organizáciami a verejnou správou. Existencia takejto spolupráce je sľubným potenciálom pre skvalitňovanie verejných politik a zakladá **opodstatnený dôvod na podporu aktivít tejto skupiny organizácií.**

e. **Absencia auditu/vlastného hodnotenia.** Vykonávanie auditu v organizáciách v oblasti vedy, výskumu a vývoja neuviedli 2 respondenti, no 4, ktorí na otázku reagovali, audit nevykonávajú. Explicitne z toho možno vyvodíť, že vo všetkých 6 organizáciách vedy, výskumu a vývoja, ktoré sa zúčastnili prieskumu, sa audit nevykonáva. Aj keď samotný fakt nevykonávania auditu nie je pozitívne zistenie, s ohľadom na nízke zastúpenie skupiny organizácií v oblasti vedy, výskumu a vývoja vo vzťahu k celkovému počtu respondentov (0,8 %) výsledok nedosahuje úroveň smerodajného ukazovateľa.

Zistený fakt predstavuje **motiváciu z perspektívneho hľadiska**, a to jeho **zohľadnenie pri tvorbe verejných politik na podporu rozvoja aktivít neziskového sektora na poli vedy, výskumu a vývoja.**

f. **Veda, výskum a vývoj a sociálny kontext.** Z odpovedí respondentov na otázku, či uvažovali o získaní štatútu registrovaného sociálneho podniku vyplýva, že o takejto možnosti neuvažovali. Uvedený výsledok naznačuje, že motivácia aktivít v oblasti vedy, výskumu a vývoja sa nespája s charakterom sociálneho podniku. **Prekonanie tohto názoru však do budúcnosti môže byť jeden z motívov skvalitňovania verejných politik na prieniku oboch dotknutých oblastí.**

Záver

Záverom, v kontexte k realizovanému výskumu a k získaným poznatkom, ako aj v súvislosti s práve prebiehajúcou pandémiou spôsobenou koronavírusom COVID-19, treba poznamenať, že reálny potenciál a akcieschopnosť na poli vedy, výskumu a vývoja na Slovensku vôbec nie sú také slabé, aké je všeobecné povedomie o nich.

Ukázalo sa, že výskumná infraštruktúra a jej personál sú schopní vytvoriť originálne špičkové produkty, sú operatívni a neformálne zosieťovaní v záujme dosiahnutia želaného výsledku. Iniciatívne, aj bez „pokynov zhora“ (možno práve vďaka „absencii pokynov zhora“) sa ako vývojoví dobrovoľníci prejavili mnohí pracovníci nielen výskumnej sféry, ale aj univerzít, digitálno-komunikačnej sféry, realizačných a výrobných podnikov. Do iniciatív na zvládnutie hrozby sa zapojil aj neziskový sektor a jeho dobrovoľníci, ktorí bezplatne zverejnili a poskytli inovatívne výučbové pomôcky na pomoc dištančnému on-line vzdelávaniu pre základné a stredné školy, nadácia súkromnej spoločnosti poskytla prostriedky na atest a certifikáciu nového originálneho zdravotníckeho prístroja.

Tieto výsledky sa dosiahli v hraničnej situácii – vďaka pocitu spolupatričnosti v ohrození života. V budúcnosti bude treba vytvoriť také podmienky, aby v štandardných situáciách, bez ohrozenia života, sa vzniknuté problémy dali riešiť iniciatívne a operatívne v komplementárnej spolupráci všetkých zložiek a sektorov spoločnosti.

Problém

Oblasť vedy, výskumu a vývoja (inovácií) v súčasnosti je u nás obsahovo, organizačne, finančne roztrieštená a chýba systémové (zámerné) previazanie. Toto platí aj pre prostredie mimovládnych organizácií v sledovanej oblasti vedy, výskumu a vývoj (inovácií).

Odporúčanie

Je potrebné pripraviť a vykonať samostatný výskum, ktorý bude zameraný na kapacitné, zdrojové (finančné), personálne, organizačné a materiálové zázemie umožňujúce realizovať aktivity vedy výskumu, vývoja (inovácií) organizáciami tretieho sektora a občianskej spoločnosti (záujmové združenia, vedecko-technické spoločnosti, cirkvi, mimovzdelávacie odborné činnosti škôl a pod.). Na základe výsledkov výskumu prijať opatrenia na ciele podporu profilových aktivít a zámerné usporiadanie prvkov a vzťahov. Adresátom odporúčania sú MŠVVAŠ SR v spolupráci s Úradom splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti.

Problém

Komplexnejšia špecifikácia postavenia oblasti vedy, výskumu a vývoja (inovácií) v kontexte Stratégie rozvoja otvorenej spoločnosti.

Odporúčanie

Dopracovať národnú stratégiu otvorenej vedy so zreteľom na podporu výskumu a vývoja v oblasti prírodných a technických vied. V oblasti spoločenských a humanitných vied orientovať výskum s uplatňovaním štandardných vedeckovýskumných postupov a výstupov (vrátane otvorenej publicity). Pri udeľovaní finančnej podpory sa riadiť kritériami uplatňovanými pri dotačných kritériách európskych fondov (preukázanie realizovaných výsledkov, preukázanie odborných a materiálnych kapacít, pravidelný štruktúrovaný reporting a pod.).

Adresátom odporúčania sú Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti a Iniciatíva pre otvorené vládnutie.

Problém

Nedostatočné povedomie o význame vedy, výskumu a vývoja (inovácií) v spoločnosti, slabá informovanosť a povedomie verejnosti, vrátane tretieho sektora o výsledkoch vedy, výskumu a vývoja (inovácií), ktoré sa dosiahli činnosťou organizácií tretieho sektora a občianskej spoločnosti.

Odporúčanie

Na vyššiu propagáciu vedy, výskumu a vývoja (inovácií) v spoločnosti je vhodné vytvoriť databázu o výsledkoch aktivít organizácií vedy, výskumu a vývoja (inovácií). Databázu sprístupniť verejnosti a komunikačným prostriedkom. Adresátom odporúčania sú Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, Iniciatíva pre otvorené vládnutie v spolupráci s inými rezortmi podľa potreby (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR, Úrad vlády SR).

6.7 Všeobecne prospešná oblasť: Šport

Autori: Ladislav Križan, Božena Gerháťová, Zuzana Botiková, Patrik Hrbek, Branislav Strečanský, Pavel Bilík, Juraj Nemec

6.7.1 Úvod

Šport je dôležitý spoločenský fenomén, ktorého význam možno sledovať na viacerých úrovniach každodenného života. Ak bol šport kedysi vnímaný ako bezstarostná hra spojená najmä s radosťou, pohybom a súťažím, tak v rámci historického vývoja sa stal postupne neoddeliteľnou súčasťou zdravého životného štýlu, spolkových aktivít tretieho sektora i občianskej spoločnosti, a v neposlednom rade aj dôležitou súčasťou globálneho zábavného priemyslu. Okrem pozitívneho vplyvu na zdravie aktívneho jedinca, medzi neodmysliteľné prínosy športu patria taktiež sociálne a psychologické efekty, ako sú spoločenská integrácia bez ohľadu na vek, pohlavie či národnosť; disciplína a solidarita. Šport umožňuje aktívne zapojenie jedinca do spoločnosti, budovanie komunity a ponúka nové inšpiratívne vzory. Štúdie z rôznych zahraničných kontextov poukazujú tiež na významné prepojenie športu a občianskej participácie. Šport rovnako plní výchovnú funkciu u detí a mládeže, a vedie k princípom, ako sú čestnosť, tolerancia, fair play, spolupatričnosť a spolupráca. Všetky tieto hodnoty športu majú svoju opodstatnenosť a obohacujú osobnosť človeka. Vnímanie športu len ako „púhej“ fyzickej aktivity organizovanej v SR pod národnými športovými zväzmi (NŠZ) je nedostatočné. Zmyslom športu má byť možnosť žiť čo najšťastnejší a najzdravší život čo najväčšej časti populácie vďaka pravidelnému vykonávaniu pohybovej aktivity, ktorú si dobrovoľne zvolí (od aikida po zumbu) a/alebo získať vnútornú motiváciu pre svoj život vďaka športovému predstaveniu iných osôb na najvyššej úrovni.

Spracované údaje a tabuľky sú zo zdrojov výskumu národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti.

6.7.2 Strategické dokumenty a právna úprava

Po vstupe Slovenskej republiky (SR) do Európskej únie (EÚ) v roku 2004 a na základe zmien v jej primárnom práve, ktoré iba nadviazali na judikatúru Európskeho súdneho dvora už od 70. rokov 20. storočia¹¹⁹, je s účinnosťou od roku 2009 v čl. 165 zmluvy o fungovaní Európskej únie zdôraznený i šport. Ustanovenia vyzdvihujú jeho osobitnú povahu spojenú s dobrovoľníctvom, či jeho spoločenskú a vzdelávaciu úlohu, ktoré boli obsiahnuté už i v *Bielej knihe o športe*. Základný koncepčný dokument pre oblasť športu na úrovni EÚ je aktuálne historický druhý v poradí (po období 2014 - 2017) tzv. *EU Work Plan for Sport (1 July 2017 - 31 December 2020)*. Existujú zároveň viaceré medzinárodné zmluvy, ktorými je SR viazaná, a týkajú sa najmä

¹¹⁹ Pozri viac napr. v WEATHERILL, Stephen: **Principles and Practise in EU Sports Law**. Oxford: Oxford University Press, 2017.

celosvetového boja proti negatívnym javom v športe. Ide o boj proti dopingu v rámci Generálnej konferencie UNESCO na základe *Medzinárodného dohovoru proti dopingu v športe z roku 2005*, ku ktorému SR pristúpila v roku 2007. Ešte skôr začali prebiehať aktivity v oblasti športu v rámci Rady Európy (RE), ktorá riadi činnosť týkajúcu sa športu prostredníctvom *Európskeho kultúrneho dohovoru* sledujúc dvojakú stratégiu na udržanie čestnosti a čistoty v ňom. Prvým cieľom je propagovanie najmä tzv. športu pre všetkých ako prostriedku zlepšenia kvality života, uľahčenia sociálnej integrácie a prispenia k sociálnej súdržnosti osobitne medzi mladými ľuďmi (*Charta o športe pre všetkých* - 1975, neskôr inovovaná, resp. *Kódex športovej etiky* - 1992, neskôr inovovaný). Druhým cieľom je ochrana športu pred nebezpečenstvami, ktorým v súčasnosti šport čelí, a to pred:

1. násilím a neviazanosťou divákov na športových podujatiach (na základe *Európskeho dohovoru o násilí a neviazanosti divákov počas športových podujatí*, najmä na futbalových zápasoch, ktorý bol prijatý 19.8.1985 v Štrasburgu, neskôr inovovaný a dopĺňaný ďalším vývojom z roku 2016, ktorý zatiaľ ratifikovali iba 3 krajiny (bez SR), a po ratifikácii 10 bude vytvorený inštitucionálny expertný základ pre spoluprácu v tejto oblasti),
2. dopingom (na základe *Dohovoru proti dopingu* a dodatkového protokolu k nemu, ktorý nadobudol platnosť 1. apríla 2004, pre SR je účinný od 1.5.2005, ktorý je zároveň pod gesciou špeciálnej celosvetovej organizácie - WADA, ktorej slovenským partnerom je Antidopingová agentúra Slovenskej republiky),
3. ovplyvňovaním výsledkov športových stretnutí, tzv. match fixing (na základe *Dohovoru Rady Európy o manipulácii športových súťaží* z 18.9.2014, ktorý bol podpísaný s meškáním i v SR ako 33. krajinou dňa 27. júna 2018 a čaká sa na jeho ratifikáciu).

Za ďalšie dôležité dokumenty RE v oblasti športu možno označiť tzv. *Európsku chartu o športe* prijatú 24.9.1992 a revidovanú v roku 2001.

Keďže v Ústave SR sa priama zmienka o športe či telesnej výchove nevyskytuje, najdôležitejším vnútroštátnym právnym predpisom je zákon č. 440/2015 Z. z. o športe (ZoŠ). Ten s účinnosťou od 1.1.2016 zmenil právnú úpravu športu a novelizoval z hľadiska športu i ustanovenia ďalších viac ako 10 právnych predpisov. Úpravu športovej oblasti ďalej precizuje niekoľko ďalších právnych predpisov:

- zákony: zákon č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí, zákon č. 228/2019 Z. z. o príspevku za zásluhy v oblasti športu, zákon č. 310/2019 Z. z. o fonde na podporu športu;
- vyhlášky: vyhláška č. 396/2018 Z. z., vyhláška č. 51/2016 Z. z. a vyhláška č. 110/2016 Z. z.;
- nariadenie vlády SR o metodike na výpočet podielu uznaného športu na rok 2020.

ZoŠ spolu s jeho vykonávacími predpismi priniesol do športu organizovanému pod NSŽ úplne novú základnú spoločenskú dohodu so štátom, ktorá by sa dala zhrnúť do motta „*Viac garantovaných finančných prostriedkov do športu organizovanému pod NSŽ výmenou za viac transparentnosti*“. Zvýšenú transparentnosť mali zaručiť, napr. demokratické stanovy NSŽ a v cykloch sa opakujúce voľby ich funkcionárov. Auditované účtovníctvo či výročné správy mali umožniť vyššiu mieru verejnej kontroly v NSŽ najmä športovými dobrovoľníkmi zdola na základe ZoŠ povinne zverejňovaným informáciám vrátane hospodárenia NSŽ. Deje sa tak i za pomoci nového inštitútu kontrolórov NSŽ po inšpirácii hlavným kontrolórom obce.

6.7.3 Kľúčové otázky verejnej politiky

Aktuálny základný strategický dokument SR v oblasti športu - *Koncepcia štátnej politiky v oblasti športu - Slovenský šport 2020*, ktorú prijala vláda SR dňa 19. decembra 2012, i na ňu nadväzujúca *Koncepcia práce so športovo talentovanou mládežou* na roky 2015 - 2020, sa v roku 2020 stanú neaktuálnymi, a je potrebné po vyhodnotení oboch participatívnym spôsobom pripraviť nové koncepcie z nich plynúce stratégie a ich implementácie do praxe.

Koncepcia rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku z roku 2010, ktorú prijala vláda SR dňa 22. februára 2012, obsahujúca strategické zámery jej rozvoja do roku 2020, obsahuje slovo šport iba 1x a je vo vzťahu k nemu veľmi stručná.

6.7.4 Finančná podpora, možnosti financovania

Šport má dôležité miesto v hospodárstve EÚ, pretože priamo alebo nepriamo zamestnáva 15 miliónov ľudí, t. j. 5,4 % aktívneho obyvateľstva, a predstavuje ročnú pridanú hodnotu vo výške približne 407 miliárd eur, čo je 3,65 % európskeho HDP. Podľa štúdie „Study on the economic impact of sport through sport satellite accounts“ z roku 2018 (EK, 2018) sa šport podieľa až 2,12 % na tvorbe HDP a 2,72% z celkovej zamestnanosti v rámci Európskej únie.¹²⁰ Tieto ekonomické výnosy športu však nezodpovedajú financiám vynakladaným dlhodobo zo strany nemalého počtu štátov EÚ na šport, hoci už na ekonomickom fóre v Davose v roku 2009 sa konštatovalo, že „každý dolár investovaný do športu ušetrí štyri doláre v zdravotníctve.“ Šport je zároveň podceňovaným ekonomickým a sociálnym fenoménom, ktorý môže napomôcť k naplneniu cieľov stratégie *Európa 2020*. EÚ dlhodobo od vydania *Bielej knihy o športe* z roku 2007 vyzýva, aby sa tento príspevok na šport v politikách EÚ viac zviditeľňoval a patrične propagoval. Šport ako ekonomická (a zároveň verejnoprospešná/sociálna) kategória SR viac dáva, ako od SR dostáva. Aj čiastočné investície do športu a pomoc športu od SR sa vracajú mnohonásobne cez mnohé multiplikačné efekty. Osobitne pozitívne sú prínosy športu pri budovaní národnej identity v SR, pri propagácii a zviditeľňovaní SR v zahraničí, vrátane podpory cestovného ruchu. Nie je však známy podiel prínosu športu organizovanému pod NSŽ a ostatných súčasti športu ako ekonomického fenoménu na národnom hospodárstve SR.

Kľúčovým zdrojom poznania stavu športu v SR je sledovanie vzťahu štátu a športových spolkov, ako aj vývoj prijímanej, najmä, no nielen športovej legislatívy či (spolu)financovania ich činností z rozpočtu verejnej správy. V podmienkach SR bolo konečné znenie predchodcu ZoŠ - zákona NR SR č. 300/2008 Z. z. o organizácii a podpore športu a o zmene a doplnení niektorých zákonov hodnotené iba ako : „...torzo..., ...ako nevyužitá šanca na skultivovanie právnych vzťahov v oblasti športu.“¹²¹ Tento predpis navyše ani len nezrušil popri ňom paralelne existujúci zákon č. 288/1997 Zb. o telesnej kultúre, ktorý v § 13 s názvom *Financovanie telesnej*

¹²⁰EUROPEAN COMMISSION (2018). Study on the economic impact of sport through sport satellite accounts, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 110 s., ISBN: 978-92-79-76925-2, dostupné na: <https://op.europa.eu/s/n60H>

¹²¹ Pozri ČORBA, J.: **Slovenský zákon o organizácii a podpore športu ako nevyužitá šanca?** In: *Olomoucké debaty mladých právnikov: aktuální otázky normotvorby, právo na spravodlivý proces: sborník příspěvků: 8.-10. September 2008*. Olomouc. Olomouc: Iuridica Olomouensis, 2008, s. 20 – 29.

kultúry v písmene a) ustanovoval: „Zdrojmi financovania telesnej kultúry sú najmä prostriedky štátneho rozpočtu najmenej vo výške 0,5 percenta jeho ročného objemu alebo prostriedky štátneho rozpočtu ustanovené osobitným zákonom o podpore športu štátom.“ Častý následný argument, že počas všetkých rokov po jeho prijatí a počas jeho účinnosti od 1997 až do 2015 nebolo toto ustanovenie dodržiavané, má svoje jasné „rácio“, no zároveň i slabiny. Pri poctivej snahe o zodpovedanie otázky, či v SR z rozpočtu verejnej správy/štátneho rozpočtu sa prispieva na šport veľa alebo málo, je najprv dôležité vedieť, akou celkovou sumou vôbec je náš šport podporovaný. Takto definovaný problém ostáva viac ako 15 rokov stále nevyriešený: „Hneď na úvod analýzy zdrojov a finančných tokov je potrebné pripomenúť, že nie sú k dispozícii porovnateľné a spoľahlivé komplexné časové rady výdavkov, smerujúcich do oblasti športu v SR od začiatku transformácie, čo je obzvlášť zarážajúce v oblasti verejných výdavkov. V podstate jediný ucelenejší dostupný časový rad zahrňuje výdavky rôznych kapitol štátneho rozpočtu od roku 1997 (tabuľka 1). Poukazujeme tiež na neúplnosť, rozporuplnosť a neprehľadnosť existujúcich súborov dát o financovaní v oblasti športu, vrátane finančných tokov z verejných zdrojov.“¹²²

I 27 rokov od vzniku SR nie sú stále všetky zdroje plynúce do športu z rozpočtu verejnej správy v SR vôbec spočítané ani rozdeľované koordinovane a systémovo.

Táto veta platí najmä po roku 1999 (približne), kedy v rámci stabilizácie verejných financií¹²³ po prevzatí vlády, po ére Vladimíra Mečiara 30. októbra 1998, bol v januári 1999 prijatý tzv. 1. balíček na dosiahnutie makroekonomickej stabilizácie a s účinnosťou od apríla 1999 následne prijatá i zmena zákona č. 194/1990 Zb. o lotériách a iných podobných hrách v znení neskorších predpisov, ktorou odvody z výťažku lotérie a iných hier namiesto „na účet ministerstva financií“ prichádzali „na príjmový účet štátneho rozpočtu“. Brigita Schmögnerová, vtedajšia ministerka financií, vysvetľovala po rokoch dôvod zmeny kompetencii de facto z MF SR na vládu SR a NR SR, ktorá mala veľmi negatívny vplyv i na financovanie športu takto: „Po dlhé roky MF SR rozhodovalo o rozdelení finančných prostriedkov z „výťažku lotérie a iných podobných hier. Minister financií bol „malým kráľom“. Na jeho ľubovôli záležalo, ktorej žiadosti o poskytnutie prostriedkov vyhovie. Balík prostriedkov nebol malý.“

Dnes je už historickou tragédiou pre SR a jej šport, že sme sa museli presvedčiť empiricky o obrovských pokúšeniach plynúcich aj z tohto „balíka“ aj u nás, čoho najlepším príkladom je súdny spor, ktorý začal ešte 7. januára 2000 žalobou na Krajský súd v Bratislave¹²⁴, medzi:

- Športka a. s. ako žalobcom (stala sa právnym nástupcom federálnej spoločnosti SAZKA pre územie SR, pričom jej akcionármi sa stávajú cez Slovenské združenie telesnej

¹²² JAKOBY, M., MORVAY, K., GREXA, J.: **Financovanie športu v Slovenskej republike**. Bratislava: IVO, september 2003, s. 14.

¹²³ Pozri viac v jej diele - SCHMÖGNEROVÁ, B.: **Kniha o vládnutí**. Bratislava: Veda, 2016, s. 141 – 143, resp. s. 603.

¹²⁴ Komplexnejšiu informáciu o súdnom spore od jeho vzniku až do roku 2004 je možné nájsť v materiáloch MŠ SR z 3. decembra 2004 (s. 45- 59) vypracovaných na účely rokovania vlády SR, číslo CD-2004-14259/38708-12:sekr., a ktorý bol pripravený na podnet uznesenia NR SR č. 1332/2004 a uznesenia vlády SR č. 1103/2004. Má názov **Správa o plnení úloh a súčasnom stave športu v Slovenskej republike a o pripravovaných opatreniach na skvalitnenie a sprehľadnenie finančných tokov a legislatívnych aktivít na zlepšenie podmienok pre mládežnícky, regionálny a vrcholový šport a šport pre všetkých (dopracovanie) nové znenie**.

kultúry 4 športové občianske združenia - Asociácia športu pre všetkých, Asociácia telovýchovných jednôt a klubov, Konfederácia športových zväzov a Slovenský futbalový zväz.),

- Tipos a. s. ako žalovaným (od 1. 9. 1994 je spoločnosť TIPOS a. s., akciovou spoločnosťou s jediným akcionárom - Ministerstvom financií Slovenskej republiky a od 30. júna 2005 má spoločnosť nový názov TIPOS, národná lotériová spoločnosť a. s.).

No skončil sa, medzi už inými účastníkmi konania (FIVE X a. s. (pôvodná Športka, a. s.) a cyperská LEMIKON LIMITED proti Tipos a. s. až v roku 2019¹²⁵, rozsudkom NS SR z 13.8.2019 (spis. zn. 5Obo/20/2018).

Vznik a činnosť *Štátneho fondu telesnej kultúry* v roku 1993 a jeho zrušenie a zánik schválený Uznesením vlády SR č. 904/2001 zo dňa 26.9.2001, ktoré so sebou prinieslo od 1.1.2002 transformáciu jeho zdrojov do kapitoly terajšieho MŠVVaŠ SR od 1.1.2002, by mali byť tiež zdrojom poučenia. I pre tieto konštatovania z roku 2004: „*Jedným zo základných praktických dosahov zrušenia fondu bola strata možnosti športových a telovýchovných organizácií ovplyvňovať rozdelenie verejných zdrojov do oblasti športu.*“¹²⁶

Ak v roku 2015 mal šport v rámci najväčšieho zdroja svojho financovania v rámci štátneho rozpočtu - *Národného programu rozvoja športu (NPRŠ)* ako súčasť rozpočtu verejnej správy pod gesciou MŠVVaŠ SR milióny eur rozdeľovaných prostredníctvom sekcie štátnej starostlivosti o športe formou právne nenárokovateľných dotácií¹²⁷, tak vplyvom ZoŠ od roku 2016 dochádza k postupnému, 4-ročnému zákonom garantovanému zvyšovaniu tejto sumy až do roku 2019. Dôvodom je ustanovenie § 77, ods. 1, týkajúce sa zdrojov financovania športu zo štátneho rozpočtu, ktoré pod písm. b) za ne ustanovuje i: „*prostriedky štátneho rozpočtu vo výške odvodu z prevádzkovania lotériových hier do štátneho rozpočtu v rozpočtovom roku, ktorý predchádza bežnému rozpočtovému roku; v roku 2016 25 % z tohto odvodu, v roku 2017 50 % z tohto odvodu a v roku 2018 75 % z tohto odvodu a od roku 2019 100 % z tohto odvodu,*“

ZoŠ zároveň priniesol i najdôležitejšiu zmenu spočívajúcu vo vzniku právneho nároku, keď dovtedy negarantovanú dotáciu nahradil zákonom garantovaný príspevok uznanému športu (PUŠ). Zároveň priniesol i spôsob jeho výpočtu pre konkrétny uznaný NŠZ - t. j. konkrétnu výšku PUŠ z konkrétnych, vopred známych a merateľných údajov, ktoré však majú stále svoje nedostatky (napr. tzv. zahraničná popularita). Toto opatrenie zásadným spôsobom a dlhodobo posilnilo autonómiu športu na úkor moci štátu a jeho predstaviteľov.

¹²⁵ Pozri viac o priebehu v CSÁCH, K.: **Kristián Csach: Jackpot ako štátna pomoc alebo TIPOS revisited.** [online] 5.decembra 2008 [citované 10.5.2019]. Dostupné na internete: <http://jinepravo.blogspot.com/2008/12/kristin-csach-jackpot-ako-ttna-pomoc.html>

¹²⁶ JAKOBY, M., MORVAY, K., GREXA, J.: **Financovanie športu v Slovenskej republike.** Bratislava: IVO, september 2003, s. 15.

¹²⁷ Je na verejný prospech a kontrolu, že TIS zozbierala údaje o v minulosti touto sekciou poskytnutých dotáciách v oblasti športu od roku 2005 na analýzu, ktorej výsledky v štruktúre - kto, koľko, kedy, či, na aký účel dostal atď., sú veľmi prehľadne publikované na jej webe <http://granty.transparency.sk>. Dáta z nasledujúcich rokov sú dostupné na webovom sídle ministerstva, najmä vďaka jeho dlhoročnému pracovníkovi Branislavovi Strečanskému, ktorý pre pozitívne zmeny v transparentnosti jeho financovania i zverejňovaní informácií o ňom urobil obrovský kus práce.

Rovnako dôležitá, ak nie dokonca ešte dôležitejšia ako hore spomínaná podpora športu štátom, je podpora športu samosprávou, vrátane športovej infraštruktúry, jej stavu, prevádzky, rekonštrukcie a výstavby. Štúdia KPMG pre SOV z roku 2012 z hľadiska zdrojov financovania športu z verejného sektora za obdobie 2007 - 2011 totiž tvrdí (s. 8): „Najvyšší podiel celkových zdrojov pochádza z regionálnej úrovne, a to z najmä z rozpočtov obcí (71 %), ktoré za sledované obdobie priemerne uvoľnili na financovanie športu 132,1 miliónov eur.” Najnovšia štúdia KPMG pre SOV z roku 2017 opätovne tvrdí (s. 22), že za obdobie 2011 - 2017 najvyšší podiel celkových zdrojov smerujúcich do športu pochádza od samospráv, nie od štátu, a je ustálený na cca 100 miliónov eur ročne. VÚC a obce (mestá) podporujú športové organizácie so sídlom na ich území prostredníctvom vlastných všeobecne záväzných nariadení (VZN) alebo cez dotácie športovým organizáciám, ktorých sú zakladateľmi. Kritériá podpory sú v každej obci (meste) a VÚC inak zadefinované. Kľúčovým problémom pri úvahách o zlepšovaní športu v SR, ale i vzorca pre NPRŠ, je preto i podpora športu samosprávou, vrátane športovej infraštruktúry. Tá vplýva aj na kapacitu NŠZ, ktorý má v pôsobnosti príslušný šport v jeho organizovanej podobe v SR, resp. v mnohých prípadoch ju úplne determinuje cez jej stav, prevádzku, rekonštrukciu existujúcej či výstavbu pri spolufinancovaní z rozpočtu verejnej správy, t. j. aj z rozpočtu samospráv. Financovanie tejto primárnej kapacity športu (konkrétneho NŠZ) pritom ide mimo PUŠ, ktorý je najväčším zdrojom príjmov NŠZ od štátu. Až na malé výnimky, štát ani žiadny NŠZ pritom nie sú vlastníkami žiadnej športovej infraštruktúry. Naopak kľúčovými aktérmi z hľadiska vlastníckych práv, resp. stavu, prevádzky, rekonštrukcie a jej výstavby pri spolufinancovaní z rozpočtu verejnej správy sú najmä samosprávy.

6.7.5 Kľúčoví aktéri v oblasti

Ústredným orgánom štátnej správy pre šport (i pre telesnú výchovu) je MŠVVaŠ SR, a najmä jeho sekcia športu, pričom od 1.1.2019 má MŠVVaŠ SR historicky prvého štátneho tajomníka zodpovedného iba za oblasť športu. V rámci verejnej správy v športe po prijatí ZoŠ existujú aktivity prvej hlavnej kontrolórky športu. Popri existencii *Antidopingovej agentúry Slovenskej republiky* sú tu i *Športové centrum polície*, *Vojenské športové centrum Dukla Banská Bystrica* či *Národné športové centrum* ako tzv. rezortné športové strediská podľa ZoŠ. Na záver roka 2019 nastalo kreovanie *Fondu na podporu športu* a jeho orgánov.

Od decembra 2018 existuje strešná organizácia slovenského športového hnutia, ktorou je *Slovenský olympijský a športový výbor* (SOŠV, predtým SOV). Najväčším NŠZ je *Slovenský futbalový zväz*, najpopulárnejším športom v SR, i pre úspechy na MS, je ľadový hokej, ktorý zastrešuje *Slovenský zväz ľadového hokeja*. Šport pre zdravotne znevýhodnených je organizačne pod gesciou *Slovenského paralympijského výboru* (SPV), *Slovenského zväzu telesne postihnutých športovcov*, *Slovenskej asociácie zrakovo postihnutých športovcov*, *Slovenského zväzu športovcov s mentálnym postihnutím*, *Deaflympijského výboru Slovenska* a *Special Olympics Slovakia*. Univerzitný šport má na starosti *Slovenská asociácia univerzitného športu* a školský šport *Slovenská asociácia športu na školách*.

Popri neformálnych iniciatívach či športových kluboch bez vlastnej právnej subjektivity je v roku 2019 v SR tzv. 69 národných športových zväzoch podľa ZOŠ, ktoré uznal štát a

roztvíjajúcich 73¹²⁸ uznáných športov, a ďalších cca 35 štátom zatiaľ neuznáných športov. Z celkovo 56 818 občianskych združení v evidencii MV SR v SR k začiatku apríla 2019 sú tisícky z nich športové organizácie v zmysle ZoŠ, ktoré sú zároveň členmi NŠZ. Všetky športové organizácie (vrátane obchodných spoločností) je možné nájsť v registri právnických/fyzických osôb v športe vedenom MŠVVaŠ SR podľa ZoŠ, v ktorom sú i fyzické osoby - športoví odborníci a športovci. Kľúčovou silou v športe v SR boli, sú a budú vždy najmä dobrovoľníci.

6.7.6 Významné aktivity smerujúce k rozvoju danej oblasti

Programové vyhlásenie vlády SR na roky 2016 - 2020 plánovalo vytvorenie samostatnej *Rady vlády Slovenskej republiky pre šport*. Tá nebola do októbra 2019 kreovaná a asi ani nebude, na rozdiel od programovým vyhlásením neplánovanej, no už kreovanej *Rady ministra školstva, vedy, výskumu a športu SR pre šport*. Aktuálne programové vyhlásenie vlády SR na roky 2020 – 2024, ktoré vláda Slovenskej republiky schválila 19. apríla 2020, je v oblasti športu skromné a málo konkrétne. Športové hnutie navrhlo viaceré tézy na zapracovanie do tohto dôležitého dokumentu, no žiaľ do programového vyhlásenia sa nedostali.

V Rade vlády SR pre mimovládne neziskové organizácie je z jej 31 členov iba jeden zástupcom športu.

Za významnú aktivitu v danej oblasti považujeme realizáciu celoštátneho projektu testovania pohybových predpokladov žiakov prvého a tretieho ročníka žiakov základných škôl. Úloha vyplýva zo ZoŠ a zabezpečuje ju MŠVVaŠ SR prostredníctvom Národného športového centra v spolupráci so základnými a vysokými školami. Cieľom projektu je poradiť deťom a rodičom, na aké športy má dieťa predpoklady, respektíve športy, v ktorých môže byť dieťa úspešné a bude mať zo športovania radosť. Význam tohto projektu pre šport a spoločnosť možno budeme vedieť oceniť až o niekoľko rokov, keď budeme vedieť porovnávať výsledky testovania žiakov. V školskom roku 2019/2020 bolo do celoštátneho testovania žiakov zapojených 1 748 základných škôl a do informačného systému testovania žiakov vložených celkom 39 094 výsledkov testovaných žiakov. Získané výsledky testovaných žiakov na základe žiadosti vysokých škôl je možné poskytnúť aj na výskumné účely v športe. Bližšie informácie o projekte a výsledkoch je možné nájsť na www.testovanieziakov.sk.

6.7.7 Výskum o danej oblasti

Z pohľadu spoločenských a humanitných vied bol i výskum športu pred rokom 1989 (a i roky krátko po ňom) negatívne poznačený stupňom slobody bádania v nich, a to i po založení Inštitútu telesnej výchovy a športu v roku 1960 pred jeho transformáciou na Fakultu telesnej výchovy a športu Univerzity Komenského v Bratislave v roku 1965. Témy spojené s výkonom a tréningom v športe či didaktikou telesnej výchovy mali dlhodobo prednosť pred možnou

¹²⁸ Štyri národné športové zväzy sú súčasne pre 2 športy, máme ich preto v 2019 69 pre 73 uznáných športov. Ide o tieto „zdvojené“ národné športové zväzy: Slovenský horolezecký spolok JAMES (športové lezenie, horolezectvo), Slovenská asociácia boccie (boccia, boule lyonnaise), Slovenský rýchlokorčuľarský zväz (kolieskové korčuľovanie, rýchlokorčuľovanie), Slovenská asociácia fitness, kulturistiky a silového trojboja (kulturistika a fitness, silové športy).

kritickou reflexiou športu z pohľadu spoločenských a humanitných vied, ako sú filozofia, historiografia, sociológia či právo.

K filozofii športu, telesnej kultúry a vôbec pohybových aktivít ako takých v živote človeka boli vydané publikácie, (pozri život a nadčasové diela fenomenologičky Anny Hogenovej¹²⁹ či profesora českej kinantropologie Bohuslava Hodáňa¹³⁰).

Dejiny športu v SR sú spracované najmä vďaka činnosti profesora histórie Jána Grexu¹³¹, profesora športovej humanistiky Miroslava Bobříka či v publikácii vydanéj SOŠV.

Dušan Leška napísal prvú monografickú prácu v oblasti sociológie športu po roku 1989¹³². Veľmi aktuálnou je dizertácia Zuzany Botikovej¹³³ z roku 2019, ktorá analyzuje SR ako prípad „malej“ postkomunistickej stredoeurópskej krajiny, ktorá sa pokúša dohodnúť na koncepte športového úspechu a dôležitosti jeho pridanej sociálnej, politickej a ekonomickej hodnoty. Jej zistenia poukazujú na sociologicky zaujímavý konflikt, keď sa v rámci rokovaní o lepšom riadení športu diskutujú predstavy o národných a občianskych záujmoch krajiny. Zo záverov preto vyplýva konceptualizácia športu ako dôležitej platformy, ktorá umožňuje rozhovory nielen o lepšie spravovanom športe, ale aj lepšie spravovanej spoločnosti.

Oblasť združovacieho práva v SR, najmä vo všeobecnosti a bez afinity na šport, je spracovaná v prácach Martiny Gajdošovej¹³⁴. Z pohľadu právnej úpravy športu v SR sú

¹²⁹ Napr. HOGENOVÁ, A.: **Hermeneutika športu**. Praha: FTVS UK, 1998; HOGENOVÁ, A.: **Filosofie športu**. Praha: FTVS UK, 1999; HOGENOVÁ, A.: **Areté: základ olympijské filozofie**. Praha: Karolinum, 2000; HOGENOVÁ, A.: **Etika a šport**. Praha: Karolinum, 2000; HOGENOVÁ, A.: **Etika a šport**. Praha: Karolinum, 2000; HOGENOVÁ, A.: **Kvalita života a telesnosť**. Praha: Karolinum, 2002; HOGENOVÁ, A.: **K filozofii výkonu**, Praha: Eurolex Bohemia, 2005; HOGENOVÁ, A.: **K fenomenu pohybu a myšlení**, Praha: Eurolex Bohemia, 2006.

¹³⁰ Pozri k pojmu šport a na tému telesná kultúra versus pohybová kultúra idey najmä na stranách 47 - 68 inauguračnej práce, na ktorú sme čakali podľa profesorky českej kinantropológie, filozofky Anny Hogenovej, desaťročia i práve pre nutnosť odstupe, čo potvrdzuje roky prenikavej myšlienkovvej práce venovanej problému, a zároveň fakt, že necháva mnohé problémy otvorené, čo má svedčiť o autorovom zmysle pre pravdivosť, viac v HODÁŇ, B.: **K problému filozofické kinantropologie**. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, resp. pre myšlienky a reflexiu sokolstva, pozri i HODÁŇ, B.: **Sokolství a současnost**. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 2003.

¹³¹ Pozri napr. **Dejiny telesnej výchovy na Slovensku do roku 1948**. Bratislava: Univerzita Komenského, Kandidátska dizertačná práca, 1979, školitelia Ján Hučko, Jaromír Perútka, prípadne najnovšie GREXA, J.: **Mílniky slovenského športu**. Bratislava: Slovenský olympijský a športový výbor, 2018, a porovnaj s JAKUBCOVÁ, K.: **Sport a olympijské hnutie v zemích Visegrádu. Jejich vývoj a transformácie v postkomunistické éře**. Praha: Karolinum, 2012 či ROUBAL, P.: **Československé spartakiády**. Praha: Academia, 2016.

¹³² LEŠKA, D.: **Sociológia športu**. Bratislava: ICM Agency, 2005.

¹³³ BOTIKOVÁ, Z.: **'In search of a national sport?': Analysing the creation of Slovakia's new sports policy**. Brno: Fakulta sociálních studií MUNI v Brne, disertační práce, 2019.

¹³⁴ Pozri napr. GAJDOŠOVÁ, M.: **Právo slobodne sa združovať. Právo slobodne sa združovať sa zaručuje. Každý má právo spolu s inými sa združovať v spolkoch, spoločnostiach a iných združeniach. (čl. 29 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky)**. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave. Dizertačná práca. 2010. Školiteľ: Jozef Prusák (vyšla upravená i knižne v C.H. Beck v roku 2013), resp. GAJDOŠOVÁ, M.: **Subjekty práva slobodne sa združovať**. Trnava: PF TT, Habilitačná práca. 2015.

významné práce sudcu Najvyššieho súdu ČR Michala Králíka¹³⁵, profesora teórie dejín štátu a práva Tomáša Gábriša¹³⁶, či nedávno tragicky zosnulého Jozefa Čorbu¹³⁷.

Rozsiahle „know-how“ z pohľadu dobrej správy športu je dostupné na webovom sídle občianskeho združenia *Učená právnická spoločnosť, o. z.*

6.7.8 Výsledky

Z celkového počtu mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu, označilo ako primárnu oblasť svojho pôsobenia šport 200 organizácií, čo predstavuje 25,8 % z celkového počtu organizácií zapojených do výskumu a 33 % z počtu validných odpovedí.

V prípade, že do počtu organizácií pôsobiacich v tejto oblasti zahrnieme aj organizácie, ktoré si oblasť šport nezvolili ako primárnu oblasť pôsobenia, v tejto oblasti pôsobí z celkového počtu organizácií 265, čo predstavuje 34,2 % a z počtu organizácií, ktoré na otázku odpovedali je to 43,5 %.

Cieľové skupiny mimovládnych organizácií v oblasti športu

V cieľových skupinách organizácií vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel pri cieľovej skupine deti 0 – 6 rokov ($p = 0,003$), deti 7 – 15 rokov ($p = 0,000$), dospelí 31 – 50 rokov ($p = 0,000$) a dospelí 51 a viac rokov ($p = 0,000$). Zastúpenie primárnych cieľových skupín podľa veku v oblasti športu zobrazuje tabuľka 1.

Tabuľka 1 Primárna cieľová skupina organizácií podľa veku v oblasti športu

Cieľová skupina	Počet	%
Deti 0 – 6 rokov	38	19,5
Deti 7 – 15 rokov	149	76,4
Mládež 16 – 30 rokov	153	78,5
Dospelí 31 – 50 rokov	123	63,1
Dospelí viac ako 51 rokov	53	27,2

N = 195

Organizácie v športovej oblasti sa v najväčšej miere zameriavajú na cieľovú skupinu mládeže (16 do 30 rokov), nasleduje cieľová skupina detí od 7 do 15 rokov a skupina dospelých ľudí od

¹³⁵ KRÁLÍK, M.: **Právní aspekty sportovní činnosti (má právo ve sportu své místo?)**. Disertační práce na Právnické fakulte MUNI v Brne. 2001. 611 s. Školitel: Ivo Telec, ktorá vyšla neskôr v temer nezmenenej podobe i knižne; KRÁLÍK, M.: **Právo ve sportu**. Praha: C.H.Beck, 2001, resp. KRÁLÍK, M.: **Civilní a trestní odpovědnost sportovců za sportovní úrazy**. Praha: Leges, 2016.

¹³⁶ GÁBRIŠ, T.: **Športové právo**. Bratislava: Eurokódex, 2011, resp. GÁBRIŠ, T.: **Sports law in Slovakia**. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer, 2012, ktorá je súčasťou celosvetového projektu encyklopedického charakteru s názvom International Encyclopaedia of Laws.

¹³⁷ ČORBA, J.: **Obchodnoprávne a súťažnoprávne aspekty športu**. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. 2012, ktorý bol jedným z výstupov v rámci riešenia projektu APVV č. LLP-0109-09. „Nevyhnutnosť a možnosť aplikácie obchodnoprávných noriem na výkon profesionálnej športovej činnosti“ na tamojšom pracovisku.

31 do 50 rokov veku. Najmenej zastúpenou je cieľová skupina detí od 0 do 6 rokov. V porovnaní s inými organizáciami sa organizácie pôsobiace v oblasti športu významne menej venujú cieľovej skupine detí od 0 do 6 rokov (adjusted residual je -2,8), významne viac venujú cieľovej skupine detí od 7 do 6 rokov (adjusted residual je 5,5), významne menej venujú cieľovej skupine dospelých od 31 do 50 rokov (adjusted residual je -3,0) a významne menej venujú cieľovej skupine dospelých od 51 rokov (adjusted residual je -6,2).

Z časového hľadiska zaznamenala väčšina organizácií v oblasti športu v poslednom období rast počtosti primárnej cieľovej skupiny. Z počtu 189 organizácií v oblasti športu 57,1 % uviedlo, že ich cieľová skupina má v posledných troch rokoch zvyšujúcu sa tendenciu. 15,9 % uviedlo, že sa stav cieľovej skupiny za dané obdobie nemení, 20,1 % uviedlo, že tento stav kolíše a iba 6,9 % organizácií uviedlo, že počet ľudí/zvierat/organizácií v ich cieľovej skupine sa za dané obdobie znižuje.

V oblasti športu opýtané organizácie uviedli ako najčastejšiu cieľovú skupinu „verejnosť bez špecifického znevýhodnenia“ (53,1 %) a najmenej uvedenou cieľovou skupinou sú „týrané osoby“ (0,5 %). 18 % opýtaných organizácií v oblasti športu sa venuje skupine detí a mládeže v a/alebo z náhradnej starostlivosti. Významne menej oproti iným sektorom sú zastúpené cieľové skupiny „pacienti a ľudia so zdravotným znevýhodnením a postihnutím“, „ľudia bez domova“, „užívatelia drog a drogovu závislé osoby“, „etnické minority“, „ľudia so sociálnym znevýhodnením“, „ohrozené rodiny“, „týrané osoby“, „nezamestnaní“ a „rôzne organizácie“. Údaje ilustruje tabuľka 2.

Tabuľka 2 Štruktúra organizácií podľa špecifik cieľovej skupiny v oblasti športu

Cieľová skupina	Počet	%
Pacienti a ľudia so zdravotným znevýhodnením a postihnutím	9	4,6 %
Ľudia bez domova	2	1 %
Užívatelia drog a drogovu závislé osoby	2	1 %
Etnické minority	7	3,6 %
Ľudia so sociálnym znevýhodnením	17	8,8 %
Ohrozené rodiny	2	1 %
Cudzinci, azylanti, žiadatelia o azyl	4	2,1 %
Týrané osoby	1	0,5 %
Deti a mládež v a/alebo z náhradnej starostlivosti	35	18 %
Nezamestnaní	4	2,1 %
Verejnosť bez špecifického znevýhodnenia	103	53,1 %
Rôzne organizácie	21	10,8 %
Zvieratá	9	4,6 %
Iné	48	24,7 %
Spolu	194	

N = 194

Pôsobnosť a aktivity organizácií v oblasti športu

Pôsobnosť a aktivity vykonávané v mimovládnych organizáciách poskytujú obraz o činnostiach, ktorým sa organizácie venujú, ich lokálnom zameraní a tiež to, ako sú dané činnosti rozdelené medzi platených a neplatených pracovníkov a pracovníčky.

Organizácie, ktoré sa primárne venujú aktivitám v sektore športu, uvádzajú rôzne úrovne pôsobnosti. Najviac opýtaných subjektov uviedlo miestnu pôsobnosť organizácie (45,2 %), najmenej subjektov zhodne uviedlo pôsobnosť v časti obce a globálnu (2,1 %). V oblasti športu pôsobí významne menej subjektov ako v iných sledovaných oblastiach na úrovni časti obce (adjusted residual je -2,2) a na celoslovenskej úrovni (adjusted residual je -2,9). V oblasti športu pôsobí významne viac subjektov ako v iných sledovaných oblastiach na miestnej úrovni (adjusted residual je 5,3). Sumárny prehľad oblasti pôsobnosti organizácií pôsobiacich v sektore športu uvádza tabuľka 3.

Tabuľka 3 Pôsobnosť organizácie v oblasti športu za posledné tri roky (2016 - 2018)

Charakteristika pôsobnosti organizácie	Počet	%
Komunitná (časť obce)	4	2 %
Miestna (obec, resp. okres)	85	45 %
Regionálna (viacero obcí v rôznych okresoch, viacero okresov)	42	22 %
V rámci viacerých regiónov	13	7 %
Celoslovenská (štátna)	33	18 %
Európska	7	4 %
Globálna	4	2 %
Spolu	188	

N = 188

Čo sa týka aktivít jednotlivých organizácií pôsobiacich v oblasti športu, tak opýtané organizácie najčastejšie (134 organizácií = 67 %) usporadúvajú rôzne (spoločenské, kultúrne a športové) podujatia, pričom tieto podujatia realizujú neplatenými pracovníkmi. Najmenej rozvíjanými aktivitami medzi organizáciami pôsobiacimi v oblasti športu sú „publikačná činnosť“, „aktivity zamerané na uchovávanie, ochranu a obnovu kult. dedičstva, tradícií, remesiel, kultúrnych pamiatok“, „aktivity v oblasti ochrany spotrebiteľa“ a „iné aktivity“ (2 organizácie = 1 %). Tu treba poznamenať, že do najmenej rozvíjaných aktivít sú zapojení platení pracovníci.

Vo všeobecnosti sú oproti iným sektorom významne menej zastúpené špecializované aktivity zastrešené platenými pracovníkmi, ako napr. poskytovanie sociálnych služieb, vzdelávanie, výskum a vývoj, lobovanie, obhajoba práv určitej skupiny ľudí, podieľanie sa na tvorbe koncepčných a legislatívnych dokumentov, či písanie projektov, komunikácia s médiami, účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politik na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni. Významne viac oproti iným sektorom uviedli organizácie pôsobiace v oblasti športu aktivity organizované neplatenými pracovníkmi, a to organizácia podujatí (kultúrnych, športových a iných), organizácia a koordinácia voľnočasových aktivít, poskytovanie prvej pomoci, hasičské práce, pátracia a záchranárska činnosť, zabezpečovanie dopravy/odvozu osôb a materiálu, zber, poskytovanie alebo doručovanie jedla alebo iných tovarov. Významne viac oproti iným sektorom bola

zastúpená vyslovene „športová“ aktivita organizovaná platenými aj neplatenými pracovníkmi, a to „plnenie funkcie trénera alebo rozhodcu“.

Vo výskume sme sa organizácií tiež pýtali, či menili od svojho vzniku charakter svojich aktivít. Organizácie pôsobiace primárne v oblasti športu najčastejšie uvádzajú, že tie isté aktivity realizujú nepretržite od svojho vzniku, pričom ich charakter sa nezmenil (125 organizácií = 82 %). Najmenej zastúpená odpoveď bola „iné“ (2 organizácie, 1 %). Pri porovnaní situácie naprieč sektormi, tak organizácie v oblasti športu uvádzali významne viac ako v iných oblastiach, že charakter ich aktivít sa nezmenil (AR = 6), všetky ostatné odpovede sa vyskytovali významne menej ako v iných sektoroch. Zmenu charakteru aktivít organizácií pôsobiacich v oblasti športu zobrazuje tabuľka 4.

Tabuľka 4 Zmena charakteru aktivít v oblasti športu

Charakter aktivít	Počet	%
Tie isté aktivity realizujeme nepretržite od svojho vzniku, pričom ich charakter sa nezmenil	125	82 %
Tie isté aktivity realizujeme s prestávkami, nepravidelne, nárazovo (z rôznych dôvodov – zmena vedenia, personál)	9	6 %
Aktivity realizujeme s obmenami, podľa toho, aké témy sú práve aktuálne (prispôsobujeme im svoje aktivity)	12	8 %
Aktivity realizujeme s obmenami, podľa typu projektov, ktoré získame účelovo na projektovo oprávnené typy aktivít	4	3 %
Iné	2	1 %

N = 152

Prehľad zistení dokumentujúcich vyhodnocovanie vplyvu aktivít, ktoré realizujú organizácie v oblasti športu, poskytuje tabuľka 5. Súčet percent je vyšší ako 100, nakoľko organizácie mohli uvádzať aj viacero možností. Organizácie však najčastejšie uvádzali, že svoje aktivity vyhodnocujú systematicky, a na vyhodnocovanie využívajú svoje vlastné nástroje (75 organizácií = 49 %). Kým odpoveď, že organizácie svoje aktivity nevyhodnocujú, bola významne častejšia ako v iných sektoroch, významne menej zastúpená bola odpoveď, že aktivity organizácie vyhodnocujú, len keď to vyžaduje donor/projekt. Presnejšie sú údaje rozpísané v tabuľke.

Tabuľka 5 Vyhodnotenie prínosu/vplyvu aktivít v oblasti športu

Vyhodnocovanie	Počet	%
Áno, systematicky, máme na to vlastné nástroje	75	49 %
Áno, systematicky, používame overené metodiky iných organizácií, resp. všeobecné metodiky	3	2 %
Áno, ale len keď to vyžaduje donor/projekt	39	26 %
Nie	41	27 %
Iné	1	0 %

N=152

Zameranie organizácií pôsobiacich v oblasti športu z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti

Zameranie organizácií z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti súvisí s oblasťou pôsobenia organizácie ($p = 0,000$). V oblasti športu sú organizácie najčastejšie zamerané na širokú verejnosť bez obmedzenia (81 organizácií = 54 %), napriek tomu nejde o výraznú odchýlku vo významnosti oproti iným oblastiam ($AR = 0,5$). Žiadna zo skúmaných organizácií sa nezameriava na konkrétneho jednotlivca či rodinu (napr. organizovanie zbierky pre jednotlivca či rodinu). Významne viac oproti iným sektorom sú organizácie v sektore športu zamerané na svojich členov ($AR = 4,8$). Významne menej sú organizácie pôsobiace v športe zamerané na okruh ľudí/komunitu na základe geografického hľadiska (v blízkosti vašej organizácie) alebo na základe charakteru. Zameranie organizácií pôsobiacich v oblasti športu z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti zobrazuje tabuľka 6.

Tabuľka 6 Zameranie organizácií pôsobiacich v oblasti športu z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti

Zameranie	Počet	%
Širokú verejnosť, verejnosť bez obmedzenia	81	54 %
Okruh ľudí/komunita na základe geografického hľadiska (v blízkosti vašej organizácie) alebo na základe charakteru	29	19 %
Iba pre členov organizácie	41	27 %
Pre konkrétneho jednotlivca či rodinu (napr. organizovanie zbierky pre jednotlivca či rodinu)	0	0 %

N = 151

Spolupráca organizácií v oblasti športu s inými subjektmi

Subjekty, s ktorými spolupracujú mimovládne organizácie pôsobiace primárne v oblasti športu, sú zdokumentované v tabuľke 7.

Tabuľka 7 Subjekty, s ktorými spolupracujú organizácie pôsobiace v oblasti športu

Subjekty spolupráce	Počet	%
Samospráva na úrovni mesta/obce	105	72,9 %
Regionálna a krajská samospráva	39	27,2 %
Štátna správa	29	20,3 %
Medzinárodné inštitúcie	8	5,6 %
Podnikateľský sektor	41	28,7 %
Vysoká škola/univerzita	8	5,6 %
Základná škola	67	46,5 %
Stredná škola	35	24,5 %
Iné mimovládne organizácie – domáce	49	34 %
Iné mimovládne organizácie – zahraničné	12	8,4 %
Individuálni odborníci a odborníčky v relevantnej oblasti	35	24,5 %
Iné	11	7,7 %

V sektore športu organizácie najčastejšie spolupracujú so samosprávou na úrovni mesta/obce (105 organizácií = 72,9 %). Najmenej spolupracujú s medzinárodnými inštitúciami a vysokými školami (8 organizácií = 5,6 %). Významne menej oproti iným sektorom organizácie v oblasti športu spolupracujú s regionálnou a krajskou samosprávou (AR = -3,6), štátnou správou (AR = -4,6), medzinárodnými inštitúciami (AR = -6,1), podnikateľským sektorom (AR = -3,1), vysokými školami/univerzitami (AR = -7,2), strednými školami (AR = -2,6), inými mimovládnyimi neziskovými organizáciami – domácimi (AR = -8,3) aj zahraničnými (AR = -6,1) a individuálnymi odborníkmi a odborníčkami v relevantnej oblasti (AR = -6,9).

Členstvo v asociácii, platforme alebo záujmovom združení v oblasti športu

Prehľad členstva organizácií pôsobiach v oblasti športu uvádza tabuľka 8.

Tabuľka 8 Členstvo organizácií v oblasti športu v asociácií, platforme organizácií či záujmovom združení

Členstvo	Počet	%
Sú členmi neformálnej slovenskej siete organizácií (len na SR)	11	6 %
Sú členmi neformálnej medzinárodnej siete organizácií (aj zahraničie)	4	2 %
Sú registrovanými členmi slovenskej asociácie, platformy a záujmového združenia	85	43 %
Sú registrovanými členmi medzinárodnej asociácie, platformy a záujmového združenia	12	6 %
Sú „dcérou“ materskej organizácie (organizačnou zložkou)	4	2 %
Sú platformou organizácií	0	0 %

N = 200

Oproti iným sektorom bola významne viac zastúpená odpoveď, že organizácie pôsobiace v sfére športu sú registrovanými členmi slovenskej asociácie, platformy alebo záujmového združenia (AR = 5,1). Žiadna z organizácií sa neprihlásila k tomu, že by boli platformou organizácií. Ďalšími najmenej zastúpenými odpoveďami bolo, že skúmané organizácie sú členmi neformálnej medzinárodnej siete organizácií (vrátane zahraničných) či „dcérou“ materskej organizácie (4 organizácie = 2 %).

Prekážky mimovládnych organizácií v oblasti športu v dosahovaním cieľov a ich pôvodné motivácie vzniku

Organizácie, ktoré uviedli ako svoju primárnu oblasť šport, najvýznamnejšie pociťujú prekážky v nedostatku financií (priemer = 4,22), v nedostatku materiálno-technického zabezpečenia (3,57), času venovanému aktivitám v organizácií popri svojom hlavnom zamestnaní (3,82) a nedostatku ľudí v organizácií (3,45). Prekážky vnímajú aj v administratívnej záťaži (3,4) a legislatíve (3,17). Najmenšie prekážky zaznamenávajú v konfliktoch vo vnútri organizácie (2,01) a vo vysokej fluktuácii pracovníkov (2,18). Podrobnejšie sú prekážky v dosahovaní cieľov zaznamenané v tabuľke 9.

Tabuľka 9 Prekážky v dosahovaní cieľov organizácií v oblasti športu

Prekážky	Mean	Modus	Median	Std. Dev.
Legislatívne prekážky	3,17	3	3,00	1,292
Administratívna záťaž	3,40	3	3,00	1,215
Nedostatočná spolupráca so zamestnancami štátnej/verejnej správy	2,77	3	3,00	1,118
Nedostatok financií	4,22	5	5,00	1,034
Nedostatok ľudí v organizácii (zamestnancov aj dobrovoľníkov)	3,45	5	4,00	1,311
Nízke finančné ohodnotenie práce	2,97	1	3,00	1,554
Vysoká fluktuácia pracovníkov	2,18	1	2,00	1,323
Potrebná „širokospektrálnosť“ pracovníka, kumulácia pracovných činností u pracovníkov	2,42	1	2,00	1,401
Nedostatočné zručnosti pracovníkov	2,26	1	2,00	1,288
Nezáujem verejnosti, prípadne skupín obyvateľstva	2,91	3	3,00	1,290
Nezáujem médií	2,92	3	3,00	1,338
Nedostatok materiálno-technického zabezpečenia	3,57	5	4,00	1,227
Nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní	3,82	4	4,00	1,230
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy	2,90	3	3,00	1,338
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce medzi ministerstvami	2,60	1	3,00	1,363
Konflikty vo vnútri organizácie	2,01	1	2,00	1,174
Nepochopenie poslania/práce MNO verejnosťou a inými sektormi	2,21	1	2,00	1,151
Korupcia a klientelizmus	2,24	1	2,00	1,346

N = 137

Pri otázke, na koľko percent sa organizáciám darí napĺňať pôvodnú motiváciu, pre ktorú vznikli, nadpolovičná väčšina organizácií (80 organizácií, 55 %) uviedla, že sa im pôvodnú motiváciu darí napĺňať na 81 – 100 %. Oproti iným oblastiam, organizácie v sektore športu významne viac (AR = 1,4) uvádzali, že sa im darí napĺňať pôvodnú motiváciu vzniku na 61 – 80 % (48 organizácií, 33 %). Významne menej sa organizáciám pôsobiacim v športovej oblasti (AR = - 1,4) darí napĺňať pôvodnú motiváciu na 41 – 60 % (13 organizácií, 9 %). Najmenej, iba raz, bola zastúpená odpoveď, že pôvodnú motiváciu vzniku sa darí napĺňať iba na 1 – 20 %.

Prvky manažmentu a rozhodovania o smerovaní organizácie

V sektore športu sú do rozhodovania o smerovaní organizácie, jej cieľoch, aktivitách a projektoch najčastejšie zapojení lídri organizácie (priemer = 4,5) a správna rada (4,01). Najmenej sú do rozhodovania zapojení platení pracovníci (2,13) a koncoví užívatelia služieb (2,76). Údaje dopĺňa tabuľka 10.

Tabuľka 10 Miera zapojenia aktérov do rozhodovacích procesov

Aktéri	Počet	Priemer	Median	Modus	Std. Deviation
Líder	108	4,50	5	5	0,881
Správna rada	102	4,01	4	5	1,058
Platení pracovníci	62	2,13	1	1	1,349
Členovia organizácie	103	3,07	3	3	1,096
Dobrovoľníci	91	2,93	3	3	1,348
Užívatelia služieb	97	2,76	3	3	1,305

N = 200

Na otázku týkajúcu sa personálnych zdrojov organizácií v oblasti športu odpovedalo len 19 organizácií, takže údaje uvádzame ilustračne.

Na otázku týkajúcu sa bližších informácií o osobách pracujúcich v organizáciách pôsobiach v oblasti športu uviedli organizácie, že u nich pracuje viac mužov (priemer = 3,42, median = 2) ako žien (priemer = 3,32, median = 2). Najviac pracovníkov má zmluvy na dohody mimo pracovného pomeru (muži) (priemer = 1,68). Žiadna zo zamestnaných žien v oblasti športu nepracuje pre organizácie v sektore na dohodu o absolventskej praxi ani dohodu o aktivačnej činnosti.

Celkovo je pre organizácie v sektore športu najčastejšou formou zmluvnej práce dohoda mimo pracovného pomeru (priemer = 3), najmenej využívanou formou sú dohody o absolventskej praxi a dohody o aktivačnej činnosti (priemer = 0,05).

Tabuľka 11 Pracovnoprávne vzťahy v organizáciách (za rok 2018, fyzický počet)

Typ pracovnoprávneho vzťahu	Počet
Zamestnanci - spolu	128
- z toho zamestnaní na plný pracovný úväzok	38
- z toho zamestnaní na polovičný alebo iný skrátený pracovný úväzok	9
- z toho zamestnaní na dohody mimo pracovného pomeru (dohody o pracovnej činnosti, dohody o vykonaní práce a dohody o brigádnickej práci študenta) - zamestnanci	57
- z toho na dohody na dohodu o absolventskej praxi	1
- z toho na dohody o aktivačnej činnosti (aktivačný pracovník platený úradom) - zamestnanci	1
Živnostníci	677
Ľudia pracujúci bez nároku na finančnú odmenu	1490
- z toho aktívni členovia	589
- z toho slovenskí dobrovoľníci v SR	851
- z toho zahraniční dobrovoľníci v SR	12
- z toho dobrovoľníci mimo SR	16
- z toho stážisti	7
- z toho iné osoby	76

N = 200

V sektore športu sa na zabezpečení služieb bez nároku na finančnú odmenu podieľa až 1 490 dobrovoľníkov. Je to približne dvakrát vyššie číslo, ako tých, ktorí sa športu venujú za finančnú odmenu, či už ako zamestnanci alebo živnostníci. Čiže bez nároku na finančnú odmenu pracuje v športe približne 65 % ľudí. Je dôležité sa k týmto ukazovateľom vrátiť aj v diskusnej časti tejto analýzy.

Čo sa týka prítomnosti prvkov manažmentu pri platených zamestnancoch, v oblasti športu organizácie najčastejšie využívajú prvok „jasne definované práva a povinnosti pracovníkov organizácie“ (17,9 % odpovedí). Žiadna z organizácií nevyužíva prvok „vypracovaný systém

kariérového rastu pracovníkov“ (0 % odpovedí). Všetky prvky manažmentu sa v sektore športu využívajú významne menej ako v iných sektoroch. Doplnujúce údaje sú v tabuľke 12.

Tabuľka 12 Prvky manažmentu pri platených zamestnancoch

Prvky	Áno	% v sektore	Adjusted Residual	Sign
V organizácii máme jasne definované práva a povinnosti pracovníkov organizácie	19	17,9 %	-4,8	,000 ^b
Zabezpečujeme ochranu zdravia a bezpečnosti pracovníkov pri výkone ich činnosti	11	10,4 %	-5,2	,000 ^b
Máme definovanú náplň práce a profil pracovníkov pre jednotlivé pozície	12	11,3 %	-5,5	,000 ^b
Pracovníci sú pred začiatkom vykonávania ich práce informovaní o organizácii a o svojej roli v nej	13	12,3 %	-5,8	,000 ^b
Noví pracovníci sú predstavení personálu a klientom, s ktorými budú prichádzať do kontaktu	9	8,5 %	-5,0	,000 ^b
Máme vypracovaný systém zaškolenia a prípravy pracovníkov	4	3,8 %	-4,0	,000 ^b
Pracovníkom poskytujeme potrebnú podporu pri vykonávaní ich práce	13	12,3 %	-5,9	,000 ^b
Neformálne a formálne oceňujeme pracovníkov a ich prínos pre organizáciu, klientov a komunitu	7	6,6 %	-5,9	,000 ^b
Vydávame pracovníkom písomné potvrdenie o pôsobení v organizácii (referencie), ak o to požiadajú	10	9,4 %	-5,8	,000 ^b
Máme vytvorený funkčný systém evidencie pracovníkov v organizácii	5	4,7 %	-4,8	,000 ^b
Máme zavedený systém hodnotenia pracovníkov v organizácii	2	1,9 %	-3,0	,000 ^b
Pracovníci organizácie sa spolupodieľajú na rozhodovaní o jej smerovaní a aktivitách	11	10,4 %	-5,6	,000 ^b
Máme vypracovaný systém kariérového rastu pracovníkov	0	0,0 %	-2,7	,006 ^b
Podporujeme pracovníkov v ďalšom vzdelávaní (umožňujeme účasť na kurzoch, vzdelávacích podujatiach a pod.)	11	10,4 %	-5,7	,000 ^b

N=106

Dobrovoľníctvo v organizáciách pôsobiach v oblasti športu

Nakoľko je v športovej oblasti rozšírené dobrovoľníctvo, v rámci výskumu bolo zisťované medzi organizáciami pôsobiachimi v oblasti športu množstvo spolupracovníkov participujúcich na aktivitách bez nároku na finančnú odmenu. Z výsledkov vyplýva, že na vykonávaní aktivít bez nároku na finančnú odmenu sa podieľajú viac muži (priemer = 42,27) ako ženy (priemer =

25,45). Z tohto počtu tvoria najväčšiu skupinu dobrovoľníci zo SR, pracujúci v SR - muži (priemer = 25,43). Najmenšou skupinou sú dobrovoľníčky zo zahraničia pracujúce v SR a stážistky (priemer = 0,14). Celkovo sú v oblasti športu najväčšou skupinou dobrovoľníci zo SR, pracujúci v SR (priemer = 40,52). Podrobnejšie údaje sú v tabuľke 13.

Tabuľka 13 Osoby zabezpečujúce a vykonávajúce aktivity organizácie bez nároku na finančnú odmenu (za rok 2018, fyzický počet, vrátane osôb bez zmlúv)

Typ osoby	Počet	Ženy	Muži
Aktívni členovia	589	229	360
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu v rámci SR a sú zo SR	851	317	534
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu v rámci SR a sú zo zahraničia (nie sú občanmi SR)	12	3	9
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu mimo SR	16	4	12
Stážisti	7	3	4
Iné osoby pracujúce pre organizáciu bez nároku na odmenu	76	37	39
Spolu osoby pracujúce bez nároku na finančnú odmenu	1490 (100 %)	560 (37,6 %)	930 (62,4 %)

N = 22

V sektore športu najviac organizácií uvádza, že počet dobrovoľníkov, ktorí pre nich pracujú, je skôr nedostatočný (36,1 %). 29,9 % organizácií považuje počet dobrovoľníkov za skôr dostatočný. Najmenej organizácií (14,4 %) uvádza, že počet dobrovoľníkov, ktorí pre nich pracujú, je úplne nedostatočný. Na nedostatok dobrovoľníkov poukázali organizácie už pri otázke týkajúcej sa prekážok vo vykonávaní ich aktivít.

Do práce pre organizácie pôsobiace v oblasti športu sa najčastejšie zapájajú nepravidelní dobrovoľníci (60 %). Najmenej sa zapájajú firemní (4,2 %) a virtuálni/on-line dobrovoľníci (5 %).

Odpovede v prípade kategórií „nepravidelní“, „firemní“ a „virtuálni/online“ dobrovoľníci sa vyskytovali s významne menšou frekvenciou ako v iných sektoroch.

Čo sa týka prínosu dobrovoľníkov pre danú organizáciu pôsobiacu v oblasti športu, organizácie najčastejšie uviedli:

- absolútne súhlasia, že dobrovoľníci znižujú náklady organizácie (41,9 %),
- skôr súhlasia, že vďaka dobrovoľníkom poskytujú kvalitnejšie služby (39,8 %),

- absolútne súhlasia, že vďaka dobrovoľníkom poskytujú širšie spektrum služieb (33,8 %),
- absolútne súhlasia, že dobrovoľníci zviditeľňujú organizáciu (35,8 %),
- neutrálne hodnotia, že vďaka dobrovoľníkom rozširujú sociálne siete (28,2 %),
- skôr súhlasia, že vďaka dobrovoľníkom majú k dispozícii prístup k špecifickým vedomostiam a zručnostiam, ktorými disponujú (29,7 %),
- neutrálne hodnotia, že vďaka dobrovoľníkom lepšie rozumejú organizácii a jej fungovaniu a že dokážu uspokojiť individuálne potreby našich klientov (38,6 %),
- skôr súhlasia, že vďaka dobrovoľníkom majú tvorivejšie nápady na realizáciu projektov (37,8 %), že sa šíri povedomie /dobré meno organizácie na verejnosti (36,5 %) a rozširujú poslanie a ciele organizácie v radoch verejnosti (42,7 %),
- neutrálne hodnotia, že vďaka dobrovoľníkom aktivizujú členov dotknutých komunít na napĺňaní zámerov a cieľov našej organizácie (31,7 %),
- absolútne súhlasia, že bez dobrovoľníkov by nemohli fungovať (42,4 %) a že vďaka dobrovoľníkom rozširujú sieť darcov a podporovateľov (26 %).

Pri otázke na problematiku skutočnosti vzťahujúce sa na spoluprácu s dobrovoľníkmi, najviac organizácií vidí ako najproblematickejší nedostatok financií na dobrovoľnícky program a adekvátnu podporu dobrovoľníkov (52,9 %). Najviac organizácií (N = 41, 68,3 %) uviedlo, že vôbec neregistrujú negatívne skúsenosti pri práci s dobrovoľníkmi.

Uvažovanie o získaní štatútu sociálneho podniku (v kontexte legislatívy z roku 2018) v mimovládnych organizáciách v oblasti športu

Na otázku, či organizácie pôsobiace v oblasti športu uvažujú o získaní štatútu registrovaného podniku, odpovedalo len 83 z 200 organizácií, čo predstavuje len 41,5 % organizácií pôsobiacich v oblasti športu. S výnimkou jednej organizácie, opýtané subjekty o získaní štatútu sociálneho podniku neuvažujú, resp. neuvažovali. V porovnaní s inými organizáciami sa organizácie s hlavným zameraním na šport v téme uvažovania o získaní štatútu sociálneho podniku štatisticky významne nelíšia od iných organizácií. Vid' tabuľka 14.

Tabuľka 14 Uvažovanie o získaní štatútu sociálneho podniku v organizáciách v oblasti športu

Uvažovala/uvážuje organizácia o získaní štatútu registrovaného sociálneho podniku	Počet	%
Áno	1	0 %
Nie	82	41 %
Neodpovedalo	117	59 %

N = 200

Priestory, v ktorých organizácie v oblasti športu realizujú svoje aktivity

Na otázku priestorov odpovedala menej ako polovica organizácií. Prehľad priestorov, v ktorých organizácie v oblasti športu realizujú aktivity, poskytuje tabuľka 15.

Tabuľka 15 Priestory na realizáciu aktivít

Typy priestorov	Počet	%	N
Vlastné priestory	15	15,6 %	96
Prenajaté priestory za komerčné nájomné	28	29,2 %	96
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od zriaďovateľa	24	25 %	96
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od objednávateľa aktivít	5	5,2 %	96
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od inak prepojenej osoby	7	7,2 %	97
Bezplatne v priestoroch zriaďovateľa	18	18,8 %	96
Bezplatne v priestoroch objednávateľa aktivít	1	1 %	96
Bezplatne od inak prepojenej osoby	14	14,6 %	96
Nemáme žiadne priestory a ani to nie je pre naše aktivity potrebné	8	8,3 %	96
Nemáme žiadne priestory, ale potrebovali by sme ich pre realizáciu našich aktivít	16	16,7 %	96
Iné	2	2,1 %	96

N = 97

V sektore športu organizácie najčastejšie vykonávajú svoju činnosť v prenajatých priestoroch za komerčné nájomné (29,2 %). Najmenej často je to bezplatne v priestoroch objednávateľa aktivít (1 %).

Nasledovné odpovede sa vyskytovali významne menej často oproti iným sektorom: „prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od inak prepojenej osoby“ (AR = -2,8) a „bezplatne v priestoroch objednávateľa aktivít“ (AR = -3,2).

Existencia webového sídla alebo inej formy vlastnej on-line prezentácie organizácií pôsobiacich v oblasti športu

V otázke existencii webových sídiel či inej formy vlastnej on-line prezentácie prehľad ponúka tabuľka 16.

Tabuľka 16 Existencia webového sídla alebo inej formy vlastnej on-line prezentácie

Existencia webového sídla alebo inej formy vlastnej on-line prezentácie	Počet	% v sektore
Nie, nemáme webovú stránku ani facebook, či iný on-line profil	12	36,4 %
Máme vlastnú webovú stránku aj facebook (prípadne iné sociálne siete)	38	20,5 %
Máme len vlastnú webovú stránku	22	33,8 %
Máme webovú stránku pridruženú pod stránku zriaďovateľa, ale vlastný facebook (prípadne iné sociálne siete)	2	33,3 %
Máme len webovú stránku pridruženú pod stránku zriaďovateľa	0	0,0 %
Máme len vlastný facebook	20	55,6 %
Iné	3	25,0 %

N=97

Significance=0,207

Organizácie v sektore športu najčastejšie uviedli, že majú iba vlastný facebook (55,6 %). Žiadna z organizácií neuviedla, že má len webovú stránku pridrúženú pod stránku zriaďovateľa. Významne viac organizácií (AR = 3,8) uviedlo, že majú iba vlastnú stránku na sociálnej sieti Facebook a významne menej organizácií (AR = -3,6) pracuje zároveň s vlastnou webovou stránkou a stránkou na facebooku (resp. inej sociálnej sieti).

Skúsenosti organizácií pôsobiach v oblasti športu so získavaním zdrojov

S verejnými zdrojmi zo Slovenska majú organizácie pôsobiace v oblasti športu najčastejšie skôr negatívne skúsenosti (N=31, 32,3 %). Zároveň, približne podobný počet organizácií (N=27) nevníma skúsenosť so získavaním verejných zdrojov zo Slovenska ani negatívne, ani pozitívne. 46 organizácií (54,8 %) uviedlo, že majú úplne negatívne skúsenosti pri získavaní verejných zdrojov zo zahraničia. Tento ukazovateľ je pri porovnaní naprieč sektormi významne viac zastúpený pri organizáciách pôsobiach v oblasti športu (AR = 5,2). Približne tretina (29,5 %) má so súkromnými zdrojmi zo Slovenska skôr negatívne skúsenosti a ďalšia tretina organizácií uviedla tieto skúsenosti ako neutrálne. Približne polovica organizácií, ktoré odpovedali na danú otázku (N=43, 50,6 %) má so zahraničnými súkromnými zdrojmi úplne negatívne skúsenosti. Skúsenosti s príjmami z vlastnej činnosti hodnotí neutrálne 47,9 % organizácií pôsobiach v oblasti športu. Detailnejšie zobrazuje dáta tabuľka 17.

Tabuľka 17 Skúsenosti so získavaním zdrojov

Typ zdrojov		Úplne negatívne	Skôr negatívne	Ani negatívne, ani pozitívne	Skôr pozitívne	Veľmi pozitívne	N
Verejné zdroje zo Slovenska	N	14	31	27	21	3	96
	%	14,6 %	32,3 %	28,1 %	21,9 %	3,1 %	
Verejné zdroje zahraničné	N	46	4	32	2	0	84
	%	54,8 %	4,8 %	38,1 %	2,4 %	0,0 %	
Súkromné zdroje zo Slovenska	N	11	28	28	26	2	95
	%	11,6 %	29,5 %	29,5 %	27,4 %	2,1 %	
Súkromné zdroje zahraničné	N	43	7	29	6	0	85
	%	50,6 %	8,2 %	34,1 %	7,1 %	0,0 %	
Príjmy z vlastnej činnosti	N	12	7	45	24	6	94
	%	12,8 %	7,4 %	47,9 %	25,5 %	6,4 %	

Vykonávanie auditu v organizáciách pôsobiach v oblasti športu

Z 97 organizácií pôsobiach v oblasti športu, ktoré odpovedali na otázku týkajúcu sa finančného auditu, 75 organizácii audit nevykonáva. 19 organizácií venujúci sa športu vykonáva audit dobrovoľne. Zo zákona povinný audit vykonávajú 3 organizácie. Táto odpoveď bola významne menej zastúpená ako rovnaká odpoveď v iných sektoroch (AR=-3,4). 103 organizácií neuviedlo žiadnu odpoveď.

Tabuľka 18 **Vykonávanie auditu v organizáciách venujúcich sa športu**

	Počet	% v sektore	Adjusted Residual
Robíme zo zákona povinný audit	3	3,1 %	-3,4
Robíme audit dobrovoľne	19	19,6 %	1,6
Nerobíme audit	75	77,3 %	1,3

N=97

6.7.9 Diskusia

Zistenia z výskumu potvrdzujú dlhodobý trend vnímania športu a pohybových aktivít ako výlučne záležitosť detí a mladých ľudí. Toto vnímanie ide ruka v ruku s podporou zdravého telesného a sociálneho vývoja mládeže a aktívny oddych mladšej (už ekonomicky aktívnej) generácie, navyše je to predstava reprodukovaná naprieč generáciami. Pri vyhodnocovaní dotazníka od Rady mládeže Slovenska boli MNO zoradené podľa miery užitočnosti, a MNO, ktoré „pomáhajú pri riešení zdravia“ boli hodnotené mladými ľuďmi ako *veľmi dôležité*, a MNO, ktoré „organizujú mimoškolské aktivity“ a „podporujú športové a rekreačné aktivity“ boli vnímané ako *dôležité*. Zároveň zo skúmaných organizácií pôsobiacich v oblasti športu viac ako 75 % uviedlo, že ich primárnou cieľovou skupinou sú deti (7 - 15 rokov) a mládež (16 - 30 rokov). Ako problematické je možné vnímať, že aktívne športovanie a participácia v športových MNO sa nepodporuje v starších generáciách, ktorých zdravotné, sociálne ale aj ekonomické hľadisko je rovnako podstatné ako v mladších ročníkoch. Pre porovnanie iba 27,2 % skúmaných organizácií pôsobiacich v oblasti športu uviedlo svoju cieľovú skupinu nad 51 rokov. Je to dané aj špecifickou výskumnou vzorkou, ktorú tvorili najmä kluby súťažných športov. Napriek tomu, naprieč ostatnými sektormi, bola veková skupina nad 51 rokov zastúpená v aktivitách skúmaných organizácií významne menej (AR je dokonca až -6). Pre zdravý rozvoj spoločnosti je potrebné do organizovaných aktivít zapojiť ľudí naprieč generáciami. V tomto ohľade športový sektor, bohužiaľ, výrazne stráca.

Pri analýze výsledkov dotazníka sme sa zamerali najmä na témy, ktoré považujú samotné športové organizácie za relevantné. Išlo o konkrétne vnímané prekážky vo fungovaní, manažmente, ale aj v otázke personálneho zabezpečenia organizácií, ktoré, ako sme zistili, sa vo veľkej miere spoliehajú na prácu neplatených dobrovoľníkov.

Otázka 1: Aké sú prekážky pre prácu športových organizácií?

Z výskumu a tiež výstupov fókusových skupín vyplynulo, že MNO v oblasti športu najvýznamnejšie pociťujú prekážky v nedostatku financií (priemer = 4,22), v nedostatku materiálno-technického zabezpečenia (3,57), času venovanému aktivitám v organizácií popri svojom hlavnom zamestnaní (3,82) a nedostatku ľudí v organizácií (3,45). Prekážky vnímajú aj v administratívnej záťaži (3,4) a legislatíve (3,17). Na základe týchto výstupov z výskumu a prieskumu z fókusových skupín je potrebné diskutovať, ako zlepšiť podmienky pre činnosť MNO v oblasti športu a aké opatrenia by mali byť prijaté zo strany štátu, verejnej správy či samotných športových organizácií.

Otázka 2: Ako zlepšiť manažment športových organizácií?

Z výskumu tiež vyplynulo, že v manažmente organizácií majú hlavné slovo lídri organizácie. Je to na jednej strane dobre, že máme dobrých lídrov na čele športových organizácií, na druhej

strane nie je správne, aby kolektívne orgány, napr. výkonný výbor, predsedníctvo atď. nemalo vplyv na činnosť organizácie. Aj zo skúseností zo športového hnutia je potrebné konštatovať, že viaceré kolektívne orgány sú zastúpené nedostatočne pripravenými odborníkmi, a zároveň nemajú dostatok odvahy, aby presadzovali svoje predstavy o smerovaní organizácie. Čo sa s týmto dá robiť do budúcnosti? Nie je potrebné pripraviť nový program vzdelávania pre lepšie manažovanie športových organizácií? Potrebné je tiež pritiahnúť mladých zaniietených ľudí do manažmentu športových organizácií a vytvárať vhodné podmienky, aby mali samotní členovia chuť vykonávať činnosť pre ich športový klub, športový zväz či celkovo rozvoj samotného športu.

Otázka 3: Je dostatok dobrovoľníkov v športe a vie ich športová obec využiť?

Z výskumu jednoznačne vyplynulo, že športové organizácie pociťujú nedostatok dobrovoľníkov v športe, že absentuje v oblasti športu pripravený „Dobrovoľnícky program“ a že športové organizácie by vedeli využiť aj viac pripravených dobrovoľníkov. Zároveň, podľa dostupných údajov, ľudia pracujúci bez nároku na finančnú odmenu tvoria v športe takmer dve tretiny (65 %) pracujúcich. Predpokladáme teda u nich dôležitý osobný faktor nadšenia a práce pre „dobrú vec“. Navyše, väčšina dobrovoľníkov sa zapája do práce nepravidelne, čo môže súvisieť s pomocou dobrovoľníkov pri organizácii väčších športových podujatí. Zodpovedné orgány a inštitúcie by mali dostať na základe odporúčaní z tohto výskumu podnet na prípravu takéhoto programu, napr. Národné športové centrum v spolupráci so Slovenským olympijským a športovým výborom by mohlo tento program pripraviť a aj realizovať. Finančné prostriedky na realizáciu programu by mal poskytnúť štát, v záujme dobrej správy v športe a rozvoja občianskej spoločnosti.

Návrhy na ďalšie skúmanie

Čo je príčinou, že odpovede športových subjektov sa v niektorých aspektoch významne líšili od iných sektorov? Napr. prvky manažmentu sa využívajú významne menej, ale pociťujú všetky uvedené dotazníkové prekážky významne viac ako iné sektory = výrazný nedostatok financií, materiálno-technického zabezpečenia, času venovanému aktivitám v organizácii popri svojom hlavnom zamestnaní, nedostatku ľudí v organizácii, v administratívnej záťaži, legislatíve, v konfliktoch vo vnútri organizácie a vo vysokej fluktuácii pracovníkov. Možno sú tieto významné odchýlky od iných sektorov príčinou toho, že športový sektor je jednoducho iný a jeho nepochopenie spôsobí, že plošné (obvyklé) nástroje uplatňované na celú spoločnosť nemusia fungovať práve pre jeho špecifickosť.

Významne viac oproti iným sektorom sú zároveň organizácie v sektore športu zamerané na svojich členov a na ich vzájomnú prospešnosť ako na verejnú prospešnosť v prospech iných (tabuľka 6), s čím plynie potreba ďalšieho skúmania, ako tieto dva modelové (v bežnom živote zmiešané hybridy) typy organizácii v sektore športu identifikovať, od seba odlíšiť a ako nastaviť merateľné ukazovatele ich výstupov aj vzhľadom na prípadné uvažovanie o odlišnom type pomoci a podpory pre takéto ich z povahy veci odlišné činnosti.

6.7.10 Odporúčania

Medzi odporúčania pre najbližšie obdobie v oblasti športu patrí určite prijatie koncepcií a následných stratégií a ich implementácií do praxe, nielen smerom k vrcholovému športu, ale

aj športovaniu obyvateľstva všeobecne, pričom treba verejnosť nasmerovať k zdravému životnému štýlu. S tým súvisí aj stratégia rozvoja športovej infraštruktúry ako miesta, kde sa šport vykonáva a kde sa stretáva samotná komunita. Takisto je potrebné popracovať na transparentnosti jednotlivých finančných tokov, ktoré idú do športu. Absentuje tiež určitý motivačný systém, v ktorom by na slovenský šport, okrem zdrojov zo štátneho rozpočtu, prispieval vo zvýšenej miere súkromný sektor. Športový sektor nie je vnímaný, a často nevníma ani sám seba, neprezentuje ako súčasť občianskej spoločnosti, preto je potrebné popracovať na propagácii športu ako istého druhu občianskej angažovanosti. Športové hnutie by tiež malo byť podstatnejšie zapájané do participatívnej tvorby verejných politík, ktoré sa ho podstatne dotýkajú.

Konkretizovanie odporúčaní:

1. Koncepcie a stratégie v športe

- a. Navrhujeme na základe vyhodnotenia plnenia *Koncepcie štátnej politiky v oblasti športu - Slovenský šport 2020* i na ňu nadväzujúcej *Koncepcie práce so športovo talentovanou mládežou* na roky 2015 - 2020, ktoré sa na konci roku 2020 stanú neaktuálnymi, po vyhodnotení oboch pripraviť participatívnym spôsobom nové koncepcie a z nich plynúce stratégie, a ich implementáciu do praxe.
- b. Navrhujeme vytvoriť databázu/register športovej infraštruktúry ako podklad pre dlhodobú stratégiu jej rozvoja a udržateľnosti v rozsahu, ktorý umožňuje vykonávať rozhodnutia v súlade so strategickými cieľmi pre jej udržateľný rozvoj a prevádzku (napr. znižovanie energetickej náročnosti, zabezpečenie finančnej, personálnej a inštitucionálnej udržateľnosti a pod.) za spolupráce verejného i súkromného sektora.
- c. Navrhujeme pri jednorazových rozhodnutiach týkajúcich sa strategických rozhodnutí štátu v športe, vrátane robustných výdavkov štátu, urobiť ich až po verejnej diskusii o všetkých možnostiach s podrobným opisom pre a proti a výpočtom prínosov a nákladov aspoň najdôležitejších alternatív.

2. Legislatívne opatrenia v športe

- a. Navrhujeme zjednodušiť súčasnú legislatívu v oblasti športu – najmä upraviť zákon o športe s cieľom odstrániť jeho negatívne dopady, nejednoznačnosť a administratívnu záťaž.

3. Transparentné financovanie športu

- a. Navrhujeme implementovať projekt „Hodnota za peniaze“ i do financovania športu v SR chápaním pritom jeho špecifickosť, ktorý nezoberie politikom možnosť rozhodnúť sa v súlade so svojou víziou a programom, ale umožní im lepšie rozhodovať v prospech celej spoločnosti, keď majú uprednostniť verejný záujem pred úzkymi záujmami lobistov akéhokoľvek typu.
- b. Navrhujeme vytvoriť a zaviesť jednoduchšie a prehľadné financovanie športových organizácií prostredníctvom športových poukazov, vrátane športu zdravotne znevýhodnených občanov.
- c. Navrhujeme vytvoriť a zaviesť jasné pravidlá systémového spolufinancovania významných medzinárodných športových súťaží organizovaných v SR.
- d. Navrhujeme vo väčšej miere čerpanie prostriedkov EÚ a iných medzinárodných zdrojov na šport.

- e. Navrhujeme vytvoriť a zaviesť motivačný systém, v ktorom bude na slovenský šport okrem zdrojov zo štátneho rozpočtu prispievať vo zvýšenej miere aj súkromný sektor. Takéto motivačné opatrenia by mali priniesť nové zdroje financovania športu prostredníctvom aktivovania súkromných zdrojov.
4. Propagácia športu, vzdelávanie v športe a práca s ľudskými zdrojmi
- a. Navrhujeme propagovať pozitívne účinky pravidelného športovania na zdravie, šťastie a kvalitu života obyvateľov.
 - b. Navrhujeme podporiť výchovu a vzdelávací proces prostredníctvom športu a vzájomné prepojenie športu, výchovy a vzdelávania, nakoľko šport ako ich súčasť môže slúžiť ako významný nástroj na výchovu a vzdelávanie detí a mládeže.
 - c. Navrhujeme vytvoriť podporný systém výchovy a vzdelávania športových odborníkov a učiteľov telesnej a športovej výchovy, zvyšovanie ich kvalifikácie, vrátane systému celoživotného vzdelávania za účelom zvýšenia úrovne výchovy a vzdelávania v športe.
5. Digitalizácia verejnej správy v športe
- a. Navrhujeme vytvoriť a implementovať tzv. športový satelitný účet podľa jednotnej EÚ metodiky, ako už urobili i viaceré krajiny EÚ (Rakúsko, Poľsko, Veľká Británia atď.) v spolupráci so Štatistickým úradom SR a Fondom na podporu športu SR ako novou verejnoprávnou inštitúciou a využiť v tomto procese znalosť a skúsenosti so zavádzaním satelitného účtu mimovládnych neziskových organizácií.
 - b. Navrhujeme aktualizovať databázu ISŠ o register verejných financií v športe, register športovej infraštruktúry a iné, ďalej dopracovať služby, ktoré umožnia povinným osobám (športovým subjektom) vykonávať informačné povinnosti a iné úkony elektronicky bez potreby fyzického kontaktu s orgánom verejnej moci a bez potreby vykonávania úkonov v listinnej podobe (o. i. zabezpečiť plnú integráciu na ostatné informačné systémy verejnej správy).
6. Participácia športového hnutia na tvorbe verejných politík
- a. Navrhujeme vytvoriť *Radu vlády SR pre šport* na čele s príslušným ústredným orgánom štátnej správy (štátnym tajomníkom pre šport) s cieľom zvýšiť participáciu dotknutých aktérov z radov verejného sektora (splnomocnenec vlády SR pre šport, fond na podporu športu, Antidopingová agentúra SR, rezortné športové strediská atď.), samospráv a športového sektora (SOŠV a iných národných športových organizácií, národných športových zväzov a zástupcov klubov, športových odborníkov, športovcov atď.) na tvorbe verejných politík.
 - b. Navrhujeme doplnenie zástupcu Slovenského olympijského a športového výboru SR a iných zástupcov športových organizácií do Rady vlády SR pre mimovládne a neziskové organizácie.

6.7.11 Literatúra a zdroje

- WEATHERILL, Stephen: Principles and Practise in EU Sports Law. Oxford: Oxford University Press, 2017.
- EUROPEAN COMMISSION (2018). Study on the economic impact of sport through sport satellite accounts, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 110 s., ISBN: 978-92-79-76925-2, dostupné na: <https://op.europa.eu/s/n60H>
- ČORBA, J.: Slovenský zákon o organizácii a podpore športu ako nevyužitá šanca? In: *Olomoucké debaty mladých právnikov: aktuálne otázky normotvorby, právo na spravедlivý proces: zborník príspevků: 8.-10. September 2008*. Olomouc. Olomouc: Iuridica Olomouensis, 2008, s. 20 – 29.
- JAKOBY, M., MORVAY, K., GREXA, J.: Financovanie športu v Slovenskej republike. Bratislava: IVO, september 2003, s. 14.
- SCHMÖGNEROVÁ, B.: Kniha o vládnutí. Bratislava: Veda, 2016, s. 141-143, resp. s. 603.
- CSÁCH, K.: Kristián Csach: Jackpot ako štátna pomoc alebo TIPOS revisited. [online] 5.decembra 2008 [citované 10.5.2019]. Dostupné na internete: <http://jinepravo.blogspot.com/2008/12/kristin-csach-jackpot-ako-ttna-pomoc.html>
- JAKOBY, M., MORVAY, K., GREXA, J.: Financovanie športu v Slovenskej republike. Bratislava: IVO, september 2003, s. 15.
<http://granty.transparency.sk>.
- HOGENOVÁ, A.: Hermeneutika sportu. Praha: FTVS UK, 1998.
- HOGENOVÁ, A.: Filosofie sportu. Praha: FTVS UK, 1999.
- HOGENOVÁ, A.: Areté: základ olympijské filozofie. Praha: Karolinum, 2000.
- HOGENOVÁ, A.: Etika a sport. Praha: Karolinum, 2000.
- HOGENOVÁ, A.: Etika a sport. Praha: Karolinum, 2000.
- HOGENOVÁ, A.: Kvalita života a telesnosť. Praha, Karolinum, 2002.
- HOGENOVÁ, A.: K filozofii výkonu, Praha: Eurolex Bohemia, 2005.
- HOGENOVÁ, A.: K fenoménu pohybu a myšlení, Praha: Eurolex Bohemia, 2006.
- HODÁŇ, B.: K problému filozofickej kinantropologie. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009.
- HODÁŇ, B.: Sokolství a současnost. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 2003.
- Dejiny telesnej výchovy na Slovensku do roku 1948. Bratislava: Univerzita Komenského, Kandidátska dizertačná práca, 1979.
- GREXA, J.: Mílniky slovenského športu. Bratislava: Slovenský olympijský a športový výbor, 2018.
- JAKUBCOVÁ, K.: Sport a olympijské hnutí v zemích Visegrádu. Jejich vývoj a transformace v postkomunistické éře. Praha: Karolinum, 2012.
- ROUBAL, P.: Československé spartakiády. Praha: Academia, 2016.
- LEŠKA, D.: Sociológia športu. Bratislava: ICM Agency, 2005.
- BOTIKOVÁ, Z.: 'In search of a national sport?': Analysing the creation of Slovakia's new sports policy. Brno: Fakulta sociálních studií MUNI v Brne, Disertační práce, 2019.
- GAJDOŠOVÁ, M.: Právo slobodne sa združovať. Právo slobodne sa združovať sa zaručuje. Každý má právo spolu s inými sa združovať v spolkoch, spoločnostiach a iných združeniach. (čl. 29 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky). Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity. Dizertačná práca. 2010.

GAJDOŠOVÁ, M.: Subjekty práva slobodne sa združovať. Trnava: PF TT, Habilitačná práca. 2015.

KRÁLÍK, M. : Právni aspekty sportovní činnosti (má právo ve sportu své místo?). Disertační práce na Právnické fakulte MUNI v Brne. 2001. 611 s.

KRÁLÍK, M.: Právo ve sportu. Praha: C.H.Beck, 2001.

KRÁLÍK, M.: Civilní a trestní odpovědnost sportovců za sportovní úrazy. Praha: Leges, 2016.

GÁBRIŠ, T.: Športové právo. Bratislava: Eurokódex, 2011.

GÁBRIŠ, T.: Sports law in Slovakia. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer, 2012.

ČORBA, J.: Obchodnoprávne a súťažnoprávne aspekty športu. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. 2012.

Zdroje údajov z výskumu národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti

6.8 Všeobecne prospešná oblasť: Dobrovoľníctvo

Autori: Alžbeta Frimmerová, Alžbeta Brozmanová Gregorová, Silvia Cochová, Gabriela Podmaková, Miloš Ondrášik

Dobrovoľníctvo je sociálny fenomén, ktorý sa vyskytuje vo všetkých oblastiach pôsobenia mimovládnych organizácií. Jedným zo základných znakov mimovládneho neziskového sektora je totiž dobrovoľnícky charakter, a preto tretí sektor nesie často aj označenie dobrovoľnícky. Stupeň zapojenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v organizáciách pritom môže byť veľmi rôzny. Dobrovoľníctvo môže mať tiež rôznu mieru spontaneity a formálnosti. Dobrovoľníctvo ako slobodne zvolená činnosť vykonávaná bez nároku na finančnú odmenu v prospech ľudí mimo vlastnej domácnosti či rodiny predstavuje akúsi prierezovú tému, ktorej sa vo výskume venuje pozornosť na viacerých miestach. V tejto časti zameriavame pozornosť na dobrovoľníctvo ako osobitý element neziskového sektora a špecifickú pozornosť venujeme organizáciám, ktoré za svoju primárnu oblasť činnosti považujú práve rozvoj dobrovoľníctva.

6.8.1 Úvod

Infraštruktúra dobrovoľníctva označuje súbor opatrení a podmienok potrebných pre plný rozvoj dobrovoľníctva. Vďaka fungujúcej infraštruktúre dobrovoľníctva môže každý aktívne prispieť ku komunitnému rozvoju a má umožnený rovnaký prístup k dobrovoľníckym aktivitám (Brozmanová Gregorová et. al, 2012). Za kľúčové prvky infraštruktúry formálneho dobrovoľníctva na Slovensku je možné v súčasnosti považovať:

- strategické dokumenty a právnu úpravu dobrovoľníctva;
- finančnú podporu dobrovoľníckych centier a dobrovoľníckych organizácií;
- kľúčových aktérov v oblasti rozvoja dobrovoľníctva;
- významné aktivity smerujúce k rozvoju dobrovoľníctva;
- výskum o dobrovoľníctve.

Všetky kľúčové prvky infraštruktúry dobrovoľníctva na Slovensku prešli od roku 1989 významnými zmenami a rozvojom. Za najvýznamnejšie je možné v posledných rokoch považovať legislatívnu úpravu dobrovoľníctva, prijatie strategických a koncepčných dokumentov a ich postupná implementácia do praxe, ale aj rozvoj dobrovoľníckych centier a manažérskeho, organizovaného typu dobrovoľníctva v rôznych oblastiach. Výzvou však do budúcnosti zostáva uznanie skutočnosti, že dobrovoľníctvo, aj keď je zadarmo, vyžaduje koordináciu a zodpovedajúce zdroje pre svoj rozvoj.

Spracovávané údaje a tabuľky sú zo zdrojov výskumu národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti.

6.8.2 Strategické dokumenty a právna úprava dobrovoľníctva

Strategickým dokumentom v oblasti dobrovoľníctva na národnej úrovni je okrem Stratégie SR pre mládež aj Koncepcia rozvoja občianskej spoločnosti prijatá uznesením vlády Slovenskej republiky č. 68/2012 a Program podpory dobrovoľníctva a dobrovoľníckych centier z roku 2013. Dobrovoľníctvo nachádzame výnimočne aj v niektorých strategických dokumentoch regionálnych a miestnych samospráv. Napríklad Stratégia Prešovského samosprávneho kraja pre mládež na roky 2015 – 2020 s výhľadom do roku 2025 uvádza medzi inými aj oblasť dobrovoľníctva. V Košickom samosprávnom kraji existuje samostatná Stratégia podpory rozvoja dobrovoľníctva v Košickom kraji z roku 2015. Dobrovoľníctvo sa objavuje ako jedna z aktivít aj v Koncepcii rozvoja práce s mládežou Trenčianskeho samosprávneho kraja do roku 2020. Významným koncepčným dokumentom, ktorý bol schválený v roku 2018 ministerkou školstva, vedy, výskumu a športu SR, je Koncepcia výchovy a vzdelávania detí a mládeže k dobrovoľníctvu.

Všeobecná právna úprava dobrovoľníctva je zakotvená v Zákone o dobrovoľníctve č. 406/2011 Z. z. Fenomén mládežníckeho dobrovoľníctva je zachytený aj v Zákone o podpore práce s mládežou č. 282/2008 Z. z. Vymedzenie dobrovoľníctva a dobrovoľníckych činností sa nachádza aj v iných zákonoch (Zákon o službách zamestnanosti č. 5/2004 Z. z., Zákon o hmotnej núdzi č. 417/2013 Z. z.), kde je často nesprávne definované a interpretované. Jednotlivé legislatívne normy upravujúce dobrovoľníctvo si protirečia, resp. filozoficky aj prakticky sú nastavené protichodne so zákonom a nemali byť aplikovateľné. Táto nejednoznačnosť a protichodnosť má dopad na rozvoj dobrovoľníctva a kvalitný manažment dobrovoľníckych programov. Zákon č. 440/2015 Z. z. o športe v článku XIV novelizoval zákon o dobrovoľníctve s účinnosťou od 1. 1. 2016. Doplnil časť dotýkajúcu sa zmluvy o dobrovoľníctve, a to tak, že použil tzv. inštitút straty času ako možnosť finančnej úhrady za stratu času „dobrovoľníka“ vykonávajúceho dobrovoľnícku činnosť v športe. Takto novela zásadným spôsobom narušila základný princíp dobrovoľníctva, ktoré sa vykonáva bez nároku na odmenu, slobodne a vo voľnom čase. Niekoľkoročná prax v aplikácii zákona a vyššie uvedené dôvody vedú k nutnosti novelizácie zákona o dobrovoľníctve. V roku 2019 bola preto v rámci Akčného plánu napĺňania Koncepcie rozvoja občianskej spoločnosti zriadená pracovná skupina riadená z pozície Úradu splnomocnenca vlády pre rozvoj občianskej spoločnosti, ktorá sa venuje potrebám zmien právnej úpravy dobrovoľníctva.

6.8.3 Kľúčové otázky verejnej politiky

Program podpory dobrovoľníctva a dobrovoľníckych centier z roku 2013 uvádza ako prioritné tieto témy:

- dobrovoľníctvo ako súčasť celoživotného vzdelávania,
- podpora inkluzívneho dobrovoľníctva,
- jednotný záchranný systém postavený na spolupráci profesionálov a dobrovoľníkov,
- výskum dobrovoľníctva,
- infraštruktúra dobrovoľníctva,
- propagácia a osвета v oblasti dobrovoľníctva.

Od roku 2013 sa v tejto oblasti podarilo naplniť viacero cieľov, väčšina z nich však zostáva výzvou aj pre budúce obdobie. Ako vhodné sa javí prehodnotenie priorít na ďalšie obdobie

a ich prípadná aktualizácia. Aktuálnou v tejto oblasti je aj právna úprava dobrovoľníctva a finančný mechanizmus podpory dlhodobých dobrovoľníckych programov, pričom na oboch úlohách sa aktuálne (od roku 2019) pracuje v pracovnej skupine pod vedením Úradu splnomocnenca vlády pre rozvoj občianskej spoločnosti.

6.8.4 Finančná podpora dobrovoľníckych centier a organizácií

Kľúčovým zdrojom finančnej podpory pre služby a programy v oblasti dobrovoľníctva je Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, ktoré financuje túto oblasť cez programy pre mládež. Primárnym programom v tejto oblasti je program Služby mladým, ale sčasti aj program Priority a program Podpora. Dôležitým zdrojom podpory je aj program Erasmus+, osobitne časť kľúčovej aktivity 1 (KA1) – program Európskej dobrovoľníckej služby, ktorý od roku 2019 postupne nahrádza program Európsky zbor solidarity. Slovenské organizácie boli v minulých rokoch tiež koordinátormi piatich projektov v rámci programu Strategické partnerstvá, ktoré sa venovali téme dobrovoľníctva mládeže.

Významným nástrojom nepriamej verejnej podpory dobrovoľníckych programov organizácií je asignácia dvojpercentnej dane z príjmov fyzických a právnických osôb, ktorú upravuje zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov. Od roku 2012 je pritom možné, v prípade, že človek odpracoval v predchádzajúcom kalendárnom roku aspoň 40 hodín ako dobrovoľník/dobrovoľníčka, poukázať 3 percentá dane z príjmov.

Finančná podpora dobrovoľníctva zo strany regionálnych a lokálnych samospráv nie je takmer vôbec zabezpečená. Výnimku tvorí Košický samosprávny kraj, Hlavné mesto SR Bratislava a mesto Nitra, ktoré poskytujú financie aj priamo dobrovoľníckym centráram.

Ďalšiu finančnú podporu na rozvoj dobrovoľníctva poskytujú nadácie: Nadácia pre deti Slovenska, Nadácia Orange, Nadácia Slovenskej sporiteľne, Nadačný fond Slovenských elektrární v Nadácii Pontis - Ukážte sa v dobrom svetle, Trenčianska nadácia, Nadácia Poštovej banky, Komunitná nadácia Zdravé mesto, Nadácia ZSE, Nitrianska komunitná nadácia, Karpatská nadácia, Nadácia Ekopolis, Centrum pre filantropiu – Grantový program Baumit pre aktívnych ľudí a iné.

Ostatné finančné zdroje dobrovoľníckych programov pochádzajú najmä od súkromných darcov a zo samofinancujúcich aktivít.

Pri hľadaní finančných prostriedkov na dobrovoľnícke programy je stále nutné darcov presvedčať o potrebe kvalitného manažmentu a o tom, že dobrovoľníctvo, hoci je vykonávané bez nároku na odmenu, má svoje náklady a je hodné určitej investície. Investovanie do dobrovoľníkov/dobrovoľníčok, potreby organizácií a nutnosť existencie plateného koordinátora/koordinátorky dobrovoľníkov/dobrovoľníčok, či manažéra/manažérky programu sú stále prehliadané.

6.8.5 Kľúčoví aktéri v oblasti rozvoja dobrovoľníctva

Dobrovoľníctvo nie je priamo v kompetencii žiadneho orgánu verejnej správy. Nakoľko legislatíva dobrovoľníctva bola tvorená pod *Ministerstvom vnútra SR*, odborom verejnej správy, tento orgán je možné považovať za kľúčový spolu s *Úradom splnomocnenca vlády pre rozvoj občianskej spoločnosti*, ktorý má v kompetencii predovšetkým koncepčné otázky rozvoja dobrovoľníctva súvisiace s implementáciou Stratégie rozvoja občianskej spoločnosti. Z ústredných orgánov štátnej správy je možné za kľúčového hráča považovať aj *Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR*, konkrétne odbor detí a mládeže, ktorý zastrešuje Stratégiu SR pre mládež a jej implementáciu, a to primárne cez Iuventu – Slovenský inštitút mládeže. Iuventa je štátna inštitúcia, priamo riadená Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR. Predmetom jej činnosti je práca s mládežou mimo školy a rodiny a mládežnícka politika na Slovensku aj mimo neho. Cieľom aktivít je implementácia štátnej politiky voči deťom a mládeži (www.iuventa.sk).

V rámci podpory rozvoja infraštruktúry dobrovoľníctva zohrala kľúčovú rolu v sledovanom období *Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií*, ktorá združuje dobrovoľnícke centrá a organizácie pracujúce s dobrovoľníkmi na Slovensku. Hlavným cieľom Platformy je podporovať vytváranie priaznivého prostredia pre rozvoj dobrovoľníctva vo všetkých jeho podobách a oblastiach (www.dobrovolnickecentra.sk).

Advokačným a rozvojovým aktivitám v oblasti mládeže vo všeobecnosti, a teda aj v oblasti dobrovoľníctva, sa venuje aj *Rada mládeže Slovenska*. Rada mládeže Slovenska zastupuje mládežnícke organizácie, a tiež obhajuje záujmy mladých ľudí voči politikom, štátnej správe a verejnosti. Je nezávislá a nadstranícka. Podieľa sa na skvalitňovaní systému vzdelávania na Slovensku a vytváraní takého prostredia, ktoré umožňuje mládežníckym organizáciám efektívne a bez prekážok vykonávať ich činnosť. Presadzuje zapájanie mladých ľudí do tvorby politík, programov a opatrení vo všetkých relevantných kontextoch ich života, ale najmä v oblasti vzdelávania (www.mladez.sk).

Ďalším významným prvkom infraštruktúry dobrovoľníctva na Slovensku sú *dobrovoľnícke centrá*. Dobrovoľnícke centrá sú servisnými organizáciami. Centrá prepájajú dobrovoľníkov/dobrovoľníčky a organizácie, propagujú dobrovoľníctvo, poskytujú školenia, konzultácie a supervízie v oblasti manažmentu dobrovoľníkov, sieťujú dobrovoľnícke organizácie, rozvíjajú firemné dobrovoľníctvo, zviditeľňujú spoločenskú hodnotu dobrovoľníctva, budujú medzisektorové partnerstvá medzi dobrovoľníckymi organizáciami, samosprávou a firmami a realizujú výskumy v oblasti dobrovoľníctva – sledujú vývoj a trendy v tejto oblasti. Na Slovensku už vyše 15 rokov funguje Centrum dobrovoľníctva v Banskej Bystrici, Nitrianske centrum dobrovoľníctva a Prešovské dobrovoľnícke centrum. V roku 2012 svoju činnosť obnovilo aj Bratislavské dobrovoľnícke centrum. Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií vďaka dotácii Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR podporila v roku 2015 vznik troch nových centier v regiónoch, kde dovtedy neexistovali (v Trnave, Žiline a Trenčíne). Svoju činnosť obnovilo aj Dobrovoľnícke centrum Košického kraja. Dobrovoľnícke centrum v Trnave a Trenčíne sa však v ďalšom období nepodarilo dlhodobo udržať. Mládež patrí vo všetkých dobrovoľníckych centrách medzi primárnu cieľovú skupinu. Z hľadiska rozvoja dobrovoľníctva ide pritom o kľúčových aktérov, ktorí:

- zvyšujú dostupnosť dobrovoľníckych príležitostí tým, že vedú databázy organizácií a dobrovoľníckych príležitostí, a tak vedia zorientovať záujemcov v aktuálnej ponuke dobrovoľníckych príležitostí;
- sieťujú organizácie v komunitách z rôznych sektorov a oblastí, čím sa podporujú vnútrosektorové aj medzisektorové partnerstvá;
- prispievajú k riešeniu problémov v komunite – spolupráca organizácií a zapojenie miestnych ľudí prispieva k efektívnejšiemu využívaniu ľudských, finančných, materiálnych a prírodných zdrojov v komunitách. Zároveň participácia obyvateľov na riešení komunitných problémov prispieva k zvýšeniu sociálnej súdržnosti a znižovaniu sociálnej exklúzie;
- zviditeľňujú hodnotu dobrovoľníctva pre spoločnosť aj jednotlivcov. Prispievajú k zmenám v myslení, v odhaľovaní stereotypov a mýtov o dobrovoľníctve a dobrovoľníkoch (Matulyová, 2012 in Brozmanová Gregorová at al. 2012).

Okrem regionálnych dobrovoľníckych centier sa začínajú objavovať aj snahy o založenie lokálnych dobrovoľníckych centier vychádzajúcich z potrieb aktívnych členov komunít. Príkladom je Bardejov, kde túto iniciatívu prevzalo Regionálne osvetové stredisko s ideou plniť funkcie dobrovoľníckeho centra v meste Bardejov a blízkom okolí.

Výchova k dobrovoľníctvu i dobrovoľníctvo samotné je súčasťou veľkých i menších *detských a mládežníckych dobrovoľníckych organizácií* na Slovensku, ktorých cieľová skupina sa vekom mení na dobrovoľníkov. Patria sem veľké organizácie ako Slovenský skauting, organizácie s kresťanským pozadím, ako DOMKA (Združenie saleziánskej mládeže), eRko (Hnutie kresťanských spoločenstiev detí) a ZKSM (Združenie kresťanských spoločenstiev mládeže), INEX alebo menšie organizácie, ktoré majú lokálne pôsobenie a venujú sa voľnočasovým aktivitám detí a mladých ľudí, ako napr.: Žabky na prameni, MO Plusko, DO Fénix, atď.

Medzi najväčšie organizácie, ktorých činnosť je postavená na dobrovoľníckom základe a ktorá sa venuje aj mládeži, patrí *Slovenský Červený Kríž*.

Medzi významné organizácie, ktoré na Slovensku pôsobia niekoľko desaťročí alebo storočí, patria „komunitne“ alebo tradične vyvinuté *svojpomocné kluby a organizácie*, medzi nimi napr. poľovnícke zväzy, kluby zamerané na rozvíjanie záujmu a svojpomoci, alebo pomoci istej komunity ľudí, a potom organizácie, ktoré plnia úlohu ochrany obyvateľstva, ako sú napr. dobrovoľné hasičské zbory. V týchto skupinách alebo organizáciách tvoria časť dobrovoľníkov/dobrovoľníčok aj mladí ľudia.

Dlhodobú tradíciu na Slovensku majú *organizácie pôsobiace v oblasti športu* – športové kluby, zväzy, hnutia, centrá a pod. Aj keď nepatria medzi viditeľné dobrovoľnícke organizácie, v mnohých z nich je každoročne odpracovaných tisíce hodín na dobrovoľníckom základe, a aktivitám v tejto oblasti sa výrazne venujú aj mladí ľudia.

Ďalšiu veľkú skupinu dobrovoľníckych organizácií so zapojením mládeže tvoria *environmentálne organizácie*. Niektoré z nich, najmä tie s medzinárodným aspektom, využívajú už skôr manažérsky prístup. Medzi najaktívnejšie v oblasti dobrovoľníctva patria Greenpeace Slovensko, OZ Tatry, SOS Birdlife a iné.

Na Slovensku sa v priebehu posledných rokov rozvíja i *manažérsky typ dobrovoľníctva v sociálnych a zdravotníckych zariadeniach a organizáciách*. Množstvo zariadení sociálnych služieb, detských domovov, organizácií poskytujúcich pomoc ľuďom s postihnutím, ľuďom bez domova, zdravotne znevýhodneným a iným cieľovým skupinám rozvíja dlhodobé dobrovoľnícke programy, v rámci ktorých intenzívne spolupracuje s mladými dobrovoľníkmi/dobrovoľníčkami.

Významné miesto má na Slovensku už niekoľko rokov *medzinárodné dobrovoľníctvo*. Formou Európskej dobrovoľníckej služby (v roku 2017 sa zmenil názov na Európsky zbor solidarity) ho sprostredkováva niekoľko desiatok akreditovaných organizácií, ale rovnako aktívne pôsobí niekoľko organizácií aj v rámci rozvojovej pomoci a rozvojového dobrovoľníctva.

V súvislosti s rozvojom moderných informačných technológií aj na Slovensku zaznamenávame rozvoj *virtuálneho dobrovoľníctva*. O tento typ dobrovoľníctva je záujem nielen zo strany organizácií, ale aj zo strany dobrovoľníkov/dobrovoľníčok (napr. správa web stránok, preklady, písanie projektov, poradenstvo, tvorba databáz a iné).

Osobitná pozornosť je na Slovensku venovaná *rozvoju dobrovoľníctva v rámci vysokých škôl* pripravujúcich sociálnych pracovníkov/pracovníčky a odborníkov/odborničky iných pomáhajúcich profesií. Dobrovoľníctvo v tomto kontexte sleduje okrem prospechu pre prijímateľa aj vzdelávacie ciele súvisiace s prípravou budúcich pomáhajúcich profesionálov/profesionálok. Začína sa diskutovať o tzv. treťom poslaní univerzít, v rámci ktorého sa podpora angažovanosti študentov/študentiek stáva jednou z výziev pre vysoké školy.

Dobrovoľníctvo začína byť začleňované aj do prostredia *vysokých, stredných a základných škôl*. V tejto oblasti je možné v budúcnosti očakávať rozvoj aj v súvislosti so zavádzaním Konceptie výchovy a vzdelávania detí a mládeže k dobrovoľníctvu.

Medzinárodná spolupráca a trendy v iných krajinách ovplyvňujú aj rozvoj dobrovoľníctva na Slovensku. Čoraz väčšie úspechy zaznamenáva zapájanie firiem a ich zamestnancov do *firemného dobrovoľníctva*. Tejto téme sa na Slovensku venuje viacero organizácií, najvýraznejšie Nadácia Pontis.

Zaujímavý je aj program expertného dobrovoľníctva organizácie LEAF. Ide o prepájanie profesionálov z firiem, zmysluplných iniciatív či neziskoviek, aby spoločne mohli prispievať k pozitívnej zmene v spoločnosti – dobrovoľník má možnosť rozvíjať svoje zručnosti v novom a inšpiratívnom prostredí a organizácia získa posilu navyše, ktorá jej pomôže efektívnejšie naplňať jej poslanie.

Od roku 2015 začal na Slovensku fungovať program *Medzinárodná cena vojvodu z Edinburghu (DofE)*. Ide o komplexný rozvojový program, ktorý dáva mladým ľuďom vo veku 14 až 24 rokov šancu rozvinúť svoje schopnosti a charakterové vlastnosti pre reálny život, naplniť svoj potenciál a pomôcť im uspieť v živote. V rámci programu je jednou z troch kľúčových oblastí, v ktorých si mladí ľudia zadávajú svoje ciele, dobrovoľníctvo. V roku 2019 sa do programu zapojilo na Slovensku viac ako 3 000 mladých ľudí ako účastníkov a viac ako 750 učiteľov a pracovníkov s mládežou ako dobrovoľníkov, ktorí mladých v programe vedú.

6.8.6 Významné aktivity smerujúce k rozvoju dobrovoľníctva

S cieľom zvýšiť status dobrovoľníctva, ale i informovanosť o dobrovoľníctve vo všeobecnosti, sa na Slovensku realizovalo v minulom období viacero projektov na národnej, regionálnej a lokálnej úrovni. Uvedené projekty a iniciatívy je možné považovať za najvýznamnejšie za sledované obdobie.

Za najvýznamnejšie aktivity zamerané na propagáciu dobrovoľníctva môžeme považovať: *Dni dobrovoľníctva*¹³⁸ (organizované organizáciou C.A.R.D.O.), *Týždeň dobrovoľníctva*¹³⁹ (organizovaný Platformou dobrovoľníckych centier a organizácií a vybranými regionálnymi dobrovoľníckymi centrami), projekt *72 hodín*¹⁴⁰ (organizovaný Radou mládeže Slovenska), *Trh dobrovoľníctva*¹⁴¹ (organizovaný Bratislavským dobrovoľníckym centrom) a kampaň *Milujem svoj kraj v PO kraji* (organizovaná platformou Kresťania v meste a PSK). Novou kampaňou bola kampaň *Blbý pocit* zameraná na zapájanie mladých ľudí so znevýhodnením do dobrovoľníctva (realizovaná Platformou dobrovoľníckych centier a organizácií). Počas týchto kampaní mali ľudia možnosť zapojiť sa do dobrovoľníckych aktivít v organizáciách, zrealizovať vlastné projekty, ale tiež sa zúčastniť workshopov, diskusií či dní otvorených dverí.

Organizácie tiež realizujú viacero aktivít zameraných na verejné uznanie dobrovoľníctva a ocenenie práce dobrovoľníkov/dobrovoľníčok. Rada mládeže Slovenska sa venuje aj oceňovaniu dobrovoľníckej práce v podobe ceny *MOST*, niektoré regionálne dobrovoľnícke centrá organizujú každoročné oceňovanie dobrovoľníkov/dobrovoľníčok *Srdce na dlani* (www.srdcenadlani.sk). Celoslovenské oceňovanie dobrovoľníkov/dobrovoľníčok *Dobrovoľník roka* realizuje bez spolupráce s regiónmi organizácia C.A.R.D.O.

Vďaka aktivitám Platformy dobrovoľníckych centier a organizácií sa podarilo zaradiť pozíciu *koordinátora dobrovoľníkov do národnej sústavy povolání*.¹⁴²

Od roku 2014 funguje tiež vďaka projektu Platformy dobrovoľníckych centier a organizácií online nástroj *D-zručnosti pre zamestnanie*¹⁴³, prostredníctvom ktorého si ľudia môžu nechať uznať kompetencie získané prostredníctvom dobrovoľníckej činnosti. Do procesu je zapojený buď len koordinátor/koordinátorka dobrovoľníkov/dobrovoľníčok (môže vydať potvrdenie o vykonávaní dobrovoľníckej činnosti a zručností získaných prostredníctvom dobrovoľníctva), alebo aj Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, ktorá ako vzdelávacia inštitúcia môže vydať Certifikát D-zručností pre zamestnanie.

Ľudia majú možnosť získať informácie o dobrovoľníckych príležitostiach nielen v dobrovoľníckych centrách a konkrétnych organizáciách, ale na Slovensku funguje aj viacero online platforiem dobrovoľníckych príležitostí: www.centrumdobrovolnictva.sk

¹³⁸ <http://dobrovolnictvo.sk/menu/1/8/dni-dobrovolnictva>

¹³⁹ <http://tyzdendobrovolnictva.sk/>

¹⁴⁰ <http://72hodin.mladez.sk/>

¹⁴¹ <https://www.dobrovolnictvoba.sk/co-robime/trh-dobrovolnictva/>

¹⁴² https://www.sustavapovolani.sk/karta_zamestnania-496104-33

¹⁴³ <http://www.dzrucnosti.dobrovolnickecentra.sk>

(Banskobystrický kraj), www.dobrovolnictvoba.sk (Bratislavský kraj), www.dckk.sk (Košický kraj), www.ncdnitra.sk (Nitriansky kraj), www.dobrovolnictvpo.sk (Prešovský kraj), www.dctn.sk (Trenčiansky kraj), www.dobrovolnictvott.sk (Trnavský kraj), www.dobrovolnictvoza.sk (Žilinský kraj), www.dobrovolnictvo.sk (celoslovenské), <https://dobrovolnici.ludialudom.sk/> (celoslovenské), <https://kariera.zoznam.sk/pracovne-ponuky/dobrovolnictvo> (pracovný portál Kariéra má aj sekciu dobrovoľníctvo, ale iba pre Bratislavský kraj), <https://www.nadaciaorange.sk/sk/komunitny-rozvoj/krajsie-miesta> (je možné sa zaregistrovať a aj tu hľadať ľudí, ktorí chcú pomáhať, ale len v prípade, že má organizácia podporený projekt).

Možno konštatovať, že významným v tejto oblasti bol *Európsky rok dobrovoľníctva 2011*, počas ktorého sa konalo niekoľko akcií a iniciatív zameraných na zvýšenie povedomia verejnosti o problematike dobrovoľníctva.

Vďaka podpore Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu boli v roku 2014 na Slovensku vytvorené *Štandardy kvality manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok*.

Kvalitu v dobrovoľníctve pomáha zvyšovať aj *vzdelávanie v oblasti manažmentu dobrovoľníctva*. V rámci akreditácie Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR pre špecializované činnosti v oblasti práce s mládežou malo v rokoch 2014 až 2017 platnú akreditáciu 7 vzdelávacích programov, ktoré sa priamo týkali rozvoja kompetencií v oblasti práce s dobrovoľníkmi/dobrovoľníčkami. Väčšina z nich (celkovo 6) sa v uvedenom období aj realizovala. V rámci systému ďalšieho vzdelávania má Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií akreditované dva kurzy týkajúce sa manažmentu dobrovoľníkov/dobrovoľníčok. Kurz manažmentu sa realizuje minimálne dvakrát ročne a od roku 2011 vyškolili viac ako 200 koordinátorov/koordinátoriek dobrovoľníckych programov. Akreditovaný kurz manažmentu má aj Dobrovoľnícke centrum Košického kraja.

V roku 2018 bola ministerkou školstva, vedy, výskumu a športu SR schválená *Koncepcia výchovy a vzdelávania detí a mládeže k dobrovoľníctvu*, vďaka ktorej je možné očakávať výraznejší rozvoj dobrovoľníctva aj v prostredí škôl a školských zariadení.

6.8.7 Výskum o dobrovoľníctve

Výskum dobrovoľníctva na Slovensku možno identifikovať v troch kategóriách. Prvú kategóriu výskumov tvoria *výskumy o dobrovoľníctve v celej populácii*. Po roku 1989 sa na Slovensku realizovalo viacero reprezentatívnych výskumov, ktorých snahou bolo získať prehľad o miere zapájania sa občanov do dobrovoľníckych aktivít a vybraných otázkach súvisiacich s týmto fenoménom. Ide najmä o tieto výskumy:

- v roku 1993 výskum SAIA-SCTS a agentúry FOCUS (Bútora, Fialová, 1995);
- v roku 1995 výskum agentúry FOCUS (Bútorová, Bútora, 1996);
- v roku 1998 výskum agentúry FOCUS pre nadáciu S.P.A.C.E. (Woleková, 2002);
- v roku 2003 výskum IVO prostredníctvom agentúry FOCUS (Bútorová, 2004);
- v roku 2004 výskum agentúry FOCUS pre Nadáciu pre deti Slovenska (Záverečná správa z prieskumu pre Nadáciu pre deti Slovenska, 2004);

- v roku 2011 výskum dobrovoľníctva ako súčasť kampane k Európskemu roku dobrovoľníctva (Brozmanová Gregorová et al., 2012)
- v roku 2016 výskum IVO.

Porovnanie výsledkov jednotlivých výskumov a získanie komplexného obrazu o rôznych aspektoch dobrovoľníctva sťažuje skutočnosť, že vo výskumoch bola použitá rôzna metodológia.

Druhú kategóriu tvorí výskum, ktorého predmetom je explicitne dobrovoľníctvo mládeže alebo niektorá z jeho dimenzií. Situácia v tejto oblasti je podobná ako situácia v oblasti výskumu v celej populácii. V roku 2005 uskutočnil Ústav informácií a prognóz školstva (UIPŠ) výskum Dobrovoľníctvo a mládež vo vekovej kategórii 15- až 26-ročných respondentov/respondentiek a v roku 2006 výskum Dobrovoľnícka činnosť stredoškolskej mládeže medzi žiakmi/žiačkami stredných škôl. Metodologicky však tieto výskumy neboli dobre postavené, nakoľko za dobrovoľníctvo považovali aj aktivity v rámci domácnosti dobrovoľníkov/dobrovoľníčok. Osobitnú pozornosť dobrovoľníctvu mládeže v rokoch 2004 až 2006 venuje Národná správa o implementácii spoločných cieľov pre dobrovoľnícke aktivity mladých ľudí v Slovenskej republike vypracovaná luventou v roku 2006. Zistenia sú zhrnuté aj v publikácii Nadeždy Králikovej: Ja nie som dobrovoľník! Ja to robím iba tak... Bratislava: 2006. Otázkam prínosov dobrovoľníctva pre mladých ľudí sa venoval kvalitatívny výskum v rokoch 2015 a 2016 (Brozmanová Gregorová, Šavrnochová, Šolcová, 2016). Ostatný výskum o dobrovoľnícke mládeže bol realizovaný v roku 2017 (Brozmanová Gregorová, Šolcová, Siekelová, 2018).

Tretiu kategóriu výskumov, z ktorých je možné čerpať informácie o dobrovoľníctve, predstavujú výskumy, ktoré sa venujú iným oblastiam života mládeže alebo ich životného štýlu, či participácie, napríklad: Participácia mládeže na živote miest a obcí (Sobihardová, 2002), Participácia študentov na samospráve stredných a vysokých škôl (Macháček, 2005), Prieskum názorov mladých ľudí pre potreby kampane Každý iný – všetci rovni (Gallová Kriglerová, 2006) a Čo si myslia mladí. Ich voľný čas a aktívna účasť na živote spoločnosti (Gallo, Lenčo, 2009). Ďalšie výskumy je možné nájsť na stránke www.vyskummladeze.sk.

Doposiaľ na Slovensku neexistujú validné dáta o dobrovoľníctve ani o dobrovoľníctve mládeže. Štatistický úrad SR síce zbiera údaje o dobrovoľníkoch, ale len výberovo, to znamená, že určí organizácie, ktoré majú okrem iných údajov zaslať aj údaje o dobrovoľníkoch. Takéto údaje nie sú reprezentatívne a skresľujú obraz o dobrovoľníctve. Na Slovensku neexistuje systematický výskum o dobrovoľníctve, z ktorého by bolo možné čerpať údaje aj o dobrovoľníctve.

6.8.8 Výsledky

Z celkového počtu mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu, označilo ako primárnu oblasť svojho pôsobenia dobrovoľníctvo 32 organizácií, čo predstavuje 4,1 % z celkového počtu organizácií zapojených do výskumu a 5,3 % z organizácií, ktoré na otázku odpovedali.

V prípade, že do počtu organizácií pôsobiacich v tejto oblasti zahrnieme aj organizácie, ktoré si oblasť dobrovoľníctvo nezvolili ako primárnu oblasť pôsobenia, v tejto oblasti pôsobí z celkového počtu organizácií 195, čo predstavuje 32,1 %, čo je takmer tretina organizácií.

Cieľové skupiny mimovládnych organizácií v oblasti dobrovoľníctva

V cieľových skupinách organizácií vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel pri cieľových skupinách: deti 0 – 6 rokov ($p = 0,003$), deti 7 – 15 rokov ($p = 0,000$), dospelí 31 – 50 rokov ($p = 0,000$) a dospelí 51 a viac rokov ($p = 0,000$). Zastúpenie primárnych cieľových skupín podľa veku v organizáciách pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva zobrazuje tabuľka 1.

Tabuľka 1 Primárna cieľová skupina podľa veku v organizáciách v oblasti dobrovoľníctva

Cieľová skupina	Počet	%
Deti 0 – 6 rokov	11	35,5
Deti 7 – 15 rokov	18	58,1
Mládež 16 – 30 rokov	26	83,9
Dospelí 31 – 50 rokov	17	54,8
Dospelí viac ako 51 rokov	17	54,8

N = 31

Organizácie sa v oblasti dobrovoľníctva v najväčšej miere zameriavajú na cieľovú skupinu mladých ľudí vo veku od 16 do 30 rokov, nasleduje cieľová skupina detí od 7 do 15 rokov. Najmenej zastúpenou je cieľová skupina detí od 0 do 6 rokov. Organizácie pôsobiace v oblasti dobrovoľníctva sa v porovnaní s inými organizáciami nevenujú ani významne viac, ani významne menej jednotlivým vekovým skupinám.

Zastúpenie primárnych cieľových skupín podľa štruktúry špecifík cieľovej skupiny v oblasti dobrovoľníctva zobrazuje tabuľka 2.

Tabuľka 2 Primárna cieľová skupina organizácií podľa štruktúry špecifík cieľovej skupiny v oblasti dobrovoľníctva

Cieľová skupina	Počet	%
Pacienti a ľudia so zdravotným znevýhodnením a postihnutím	6	19,4
Ľudia bez domova	0	0,0
Užívatelia drog a drogovu závislé osoby	0	0,0
Etnické minority	2	6,5
Ľudia so sociálnym znevýhodnením	7	22,6
Ohrozené rodiny	2	6,5
Cudzinci, azylanti, žiadatelia o azyl	0	0,0
Týrané osoby	0	0,0
Deti a mládež v a/alebo z náhradnej starostlivosti	5	16,1
Nezamestnaní	3	9,7
Verejnosť bez špecifického znevýhodnenia	15	48,4
Rôzne organizácie	10	32,3
Zvieratá	2	6,5
Iné	7	22,6

N = 31

Organizácie pôsobiace v oblasti dobrovoľníctva sa primárne zameriavajú na verejnosť bez špecifického znevýhodnenia a na rôzne organizácie. Väčšina organizácií v tejto oblasti nemá teda presne vymedzenú cieľovú skupinu s nejakým konkrétnym znevýhodnením. Medzi cieľové skupiny organizácií v oblasti dobrovoľníctva v niektorých prípadoch patria aj ľudia so sociálnym znevýhodnením, pacienti a ľudia so zdravotným znevýhodnením, deti a mládež v oblasti náhradnej starostlivosti, nezamestnaní, etnické minority a ohrozené rodiny.

V cieľových skupinách organizácií podľa špecifík skupín vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel pri všetkých cieľových skupinách ($p = 0,03$ až $0,000$). V prípade organizácií pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva je ich zameranie v porovnaní s inými organizáciami významne viac orientované na iné organizácie ($AR = 2,0$). Tieto organizácie plnia aj určitú servisnú rolu vo vzťahu k iným organizáciám.

V tendencii vývoja primárnej cieľovej skupiny organizácií za posledné 3 roky nachádzame významné odlišnosti vzhľadom na oblasť pôsobenia organizácie ($p = 0,002$). Odlišnosti však nie sú spôsobené organizáciami, ktoré pôsobia v oblasti dobrovoľníctva. Tendenciu vývoja primárnej cieľovej skupiny za posledné 3 roky v oblasti dobrovoľníctva poskytuje tabuľka 3.

Tabuľka 3 Tendencia vývoja primárnej cieľovej skupiny za posledné 3 roky v oblasti dobrovoľníctva

Cieľová skupina	Počet	%
Počet ľudí/zvierat/iných organizácií v cieľovej skupine za dané obdobie rastie	16	51,6
Počet ľudí/zvierat/iných organizácií sa v cieľovej skupine za dané obdobie znižuje	4	12,9
Počet ľudí/zvierat/iných organizácií sa v cieľovej skupine za dané obdobie nemení	4	12,9
Počet ľudí/zvierat/iných organizácií v cieľovej skupine za dané obdobie kolíše	7	22,6
Spolu	31	100,0

Z počtu 31 organizácií v oblasti dobrovoľníctva 51,6 % uviedlo, že ich cieľová skupina má v posledných troch rokoch zvyšujúcu sa tendenciu. Zhodne 12,9 % uviedlo, že sa znižuje a nemení sa. 22,6 % organizácií uvádza, že počet ľudí/zvierat/organizácií v ich cieľovej skupine za dané obdobie kolíše.

Pôsobnosť mimovládnych organizácií v oblasti dobrovoľníctva

Pôsobnosť organizácií sa z hľadiska oblasti ich pôsobenia význame líši ($p = 0,000$). Odlišnosti však nie sú spôsobené organizáciami, ktoré pôsobia v oblasti dobrovoľníctva. Prehľad pôsobnosti organizácií v oblasti dobrovoľníctva dokumentuje tabuľka 4.

Tabuľka 4 Charakteristika pôsobnosti organizácie v oblasti dobrovoľníctva za posledné tri roky (2016-2018)

Charakteristika pôsobnosti organizácie	Počet	%
Komunitná (vybraná časť obce)	0	0
Miestna (obec, resp. okres)	8	25,8

Regionálna (viacero obcí v rôznych okresoch, viacero okresov, resp. kraj)	7	22,6
V rámci viacerých regiónov (viac ako jeden región)	3	9,7
Celoslovenská (štátna)	12	38,7
Európska	0	0
Globálna	1	3,2
Spolu	31	100

N = 31

Organizácie, ktoré sa primárne venujú oblasti dobrovoľníctva, uvádzajú rôznorodú pôsobnosť. Ani jedna organizácia neuviedla, že by pôsobila na komunitnej alebo európskej úrovni. Najviac organizácií uvádza celoslovenskú pôsobnosť (38,7 %), približne v rovnakom zastúpení je miestna pôsobnosť alebo pôsobnosť na úrovni obce či okresu (25,8 %) a na úrovni regiónu (22,6 %). V rámci viacerých regiónov uvádza pôsobnosť 9,7 % organizácií a jedna organizácia uviedla globálnu pôsobnosť.

Aktivity vykonávané platenými a neplatenými pracovníkmi mimovládnych organizácií pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva

Aktivity vykonávané v mimovládnych organizáciách poskytujú obraz o činnostiach, ktorým sa organizácie venujú, a ako sú tieto činnosti rozdelené medzi platených a neplatených pracovníkov/pracovníčky. Prehľad aktivít zobrazuje tabuľka 5.

Tabuľka 5 Aktivity vykonávané platenými a neplatenými pracovníkmi mimovládnych organizáciách v oblasti dobrovoľníctva

v

Aktivity	Platení pracovníci			Neplatení pracovníci		
	N	%*	P	N	%	p
Poskytovanie sociálnych služieb	4		0,000	10		0,024
Vzdelávanie, lektorská činnosť, neformálne vzdelávanie	15		0,000**	20		0,009
Výskum a vývoj	3		0,000	8		0,017
Publikačná činnosť	11		0,000**	14		
Lobovanie	5		0,000**	6		
Obhajoba práv a záujmov, obhajoba práv určitej skupiny ľudí	4		0,000	9		0,000
Pripomienkovanie a podieľanie sa na tvorbe dokumentov	13		0,000**	13		0,006
Riadenie dobrovoľníkov	15		0,000**	20		0,018*
Aktivity pre členov organizácie	12		0,000**	19		0,019
Riadenie platených pracovníkov	17		0,000**	5		
Fundraising, písanie projektov, oslovovanie darcov	18		0,000**	17		0,001
Administratívna činnosť	18		0,000**	21		0,001
Komunikácia s médiami, PR	16		0,000**	17		
Organizácia podujatí (kultúrnych, športových a iných)	11		0,000	21		0,01
Poskytovanie poradenstva a informácií	14		0,000**	17		0,045

Organizácia a koordinácia voľnočasových aktivít	5		0,000	17		0,018
Poskytovanie prvej pomoci, hasičské práce, pátracia a záchranárska činnosť	0			7		0,013
Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochrana voľne žijúcich zvierat	2		0,000	12		0,002
Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu kult. dedičstva, tradícií, remesiel, kultúrnych pamiatok	3		0,005	13		0,000
Práce súvisiace s údržbou, opravami alebo výstavbou zariadení, nehnuteľností či kultúrnych pamiatok	2			10		0,014
Zabezpečovanie dopravy/odvozu osôb a materiálu, zber, poskytovanie alebo doručovanie jedla alebo iných tovarov	1			7		
Účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politík na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni	6		0,000**	10		
Poskytovanie grantov, regranting	3		0,000	7		
Plnenie funkcie trénera alebo rozhodcu	1		0,000	6		0,000
Tlmočenie a prekladanie	6		0,000**	8		
Grafické práce	12		0,000**	19		0,004*
Príprava a spravovanie webovej stránky, facebookovej stránky, vyhľadávanie informácií cez internet	15		0,000**	19		0,017
Aktivity v oblasti ochrany spotrebiteľa	1			6		

*percento je uvedené z počtu organizácií pôsobiach v danej oblasti (N=32)

** rozdiel je pri organizáciách pôsobiach v oblasti dobrovoľníctva v porovnaní s ostatnými oblasťami pôsobenia organizácií

Mimovládne organizácie primárne pôsobiace v oblasti dobrovoľníctva sa vo svojich aktivitách venujú najmä vzdelávaniu a lektorskej činnosť, riadeniu dobrovoľníkov a platených pracovníkov, aktivitám pre členov, fundraisingu, poskytovaniu poradenstva a informácií, komunikácii s médiami a PR, grafickým prácam, spracovaniu web stránok a sociálnych sietí a administratívnej činnosti.

Platení pracovníci/pracovníčky sa v organizáciách pôsobiach v oblasti dobrovoľníctva v porovnaní s inými organizáciami významne viac venujú vzdelávaniu a lektorskej činnosti (AR = 2,9), publikačnej činnosti (AR = 4,2), lobovaniu (AR = 2,3), pripomienkovaniu a podieľaniu sa na tvorbe dokumentov (AR = 5,3), riadeniu dobrovoľníkov (AR = 5,3), aktivitám pre členov organizácie (AR = 2,9), riadeniu platených pracovníkov (4,6), fundraisingu (AR = 5,1), administratívnej činnosti (AR = 4,4), komunikácii s médiami a PR (AR = 4,5), poskytovaniu poradenstva a informácií (AR = 3,5), účasti na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politík na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni (AR = 2,6), tlmočeniu a prekladaniu (AR = 2,8), grafickým prácam (AR = 3,5),

príprave a spravovaníu webovej stránky, facebookovej stránky či vyhľadávaniu informácií cez internet (AR = 4,2).

Pri neplatených pracovníkoch sme zaznamenali významný rozdiel v organizáciách v oblasti dobrovoľníctva v porovnaní s inými organizáciami pri dvoch aktivitách. Neplatení pracovníci v organizáciách v oblasti dobrovoľníctva sa významne viac venujú riadeniu dobrovoľníkov (AR = 2,0) a grafickým prácam (AR = 2,0).

Vo výskume sme ďalej zisťovali, či organizácie menili do svojho vzniku charakter svojich aktivít. Zmena charakteru aktivít organizácie od jej vzniku súvisí s oblasťou pôsobenia organizácie ($p = 0,000$). Organizácie pôsobiace primárne v oblasti dobrovoľníctva významne menej uvádzali, že charakter ich aktivít za nezmenil (AR = -3,2) a na druhej strane významne viac organizácií uviedlo, že aktivity realizujú s prestávkami, nepravidelne, nárazovo (z rôznych dôvodov – napr. zmena vedenia, personál) (AR = 2,5). Zmenu charakteru aktivít organizácií pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva zobrazuje tabuľka 6.

Tabuľka 6 Zmena charakteru aktivít organizácií od ich vzniku, ktoré uvádzajú ako hlavnú oblasť pôsobenia primárne dobrovoľníctvo

Charakter aktivít	Počet	%
Nezmenil sa	11	35
Realizovaný s prestávkami, nepravidelne, nárazovo	7	23
Realizovaný s obmenami, podľa tém, ktoré sú práve aktuálne	9	29
Realizovaný s obmenami, podľa typu projektov, ktoré získali účelovo na projektovo oprávnené typy aktivít	0	0
Iná odpoveď	4	13

N = 31

V organizáciách pôsobiacich primárne v oblasti dobrovoľníctva sa charakter aktivít od ich vzniku v nadpolovičnej väčšine prípadov menil – bol realizovaný s prestávkami, nepravidelne či nárazovo, alebo boli organizácie nútené realizovať aktivity s obmenami, podľa aktuálnych tém. Približne tretina organizácií zapojených do prieskumu, ktoré uviedli ako hlavnú oblasť dobrovoľníctva, uviedla, že sa charakter ich aktivít od ich vzniku nemenil.

Prehľad zistení dokumentujúcich vyhodnocovanie vplyvu aktivít, ktoré realizujú organizácie v oblasti dobrovoľníctva, poskytuje tabuľka 7. Súčet percent je vyšší ako 100, nakoľko organizácie mohli uvádzať aj viacero možností. V oblastiach pôsobenia organizácií vo vzťahu k vyhodnocovaniu prínosov/vplyvov realizovaných aktivít nie je štatisticky významný rozdiel pri žiadnej zo skúmaných kategórií okrem kategórie Iné ($p = 0,009$). Vid' tabuľka 7.

Tabuľka 7 Vyhodnocovanie prínosu/vplyvu aktivít organizácií v oblasti dobrovoľníctva

Vyhodnocovanie prínosu/vplyvu aktivít organizácií v oblasti dobrovoľníctva	Počet	%
Systematické využívanie vlastných nástrojov	14	45,2
Systematické využívanie overených metódik	0	0,00
Len v prípade vyžiadania donorom/potrebná príloha k projektu	9	29,0
Nevyužívanie nástrojov na vyhodnocovanie aktivít	6	19,4
Iné	4	12,9

N = 31

45 % organizácií pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva označilo, že systematicky využíva vlastné nástroje na vyhodnocovanie vplyvov realizovaných aktivít. Žiadna z organizácií, ktoré sa zúčastnili výskumu, nevybrala ako možnosť využívanie overených metodík na vyhodnocovanie prínosov/vplyvov realizovaných aktivít. 29 % organizácií vyhodnocuje prínosy a vplyvy aktivít, len ak to vyžaduje donor alebo daný projekt, ktorého sa zúčastňujú.

Zameranie organizácií pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti

Zameranie organizácií z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti súvisí s oblasťou pôsobenia organizácie ($p = 0,000$). Organizácie pôsobiace primárne v oblasti dobrovoľníctva neuvádzajú významne menej alebo významne viac zameraní sa na vzájomnú prospešnosť ako organizácie v iných oblastiach. Zameranie organizácií pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti zobrazuje tabuľka 8.

Tabuľka 8 Zameranie organizácií v oblasti dobrovoľníctva z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti

Cieľová skupina	Počet	%
Široká verejnosť, verejnosť bez obmedzenia	16	51,6
Okruh ľudí/komunita na základe geografického hľadiska (v blízkosti organizácie) alebo na základe charakteru služby (môže byť určené pre celé Slovensko, ale ide o špecifickú službu, ktorú využíva iba určitý počet ľudí), užívatelia však nemusia byť členovia organizácie	11	35,5
Iba pre členov organizácie	4	12,9
Pre konkrétneho jednotlivca či rodinu (napr. organizovanie zbierky pre jednotlivca či rodinu)	0	0

N = 31

Organizácie pôsobiace primárne v oblasti dobrovoľníctva boli v nadpolovičnej väčšine zamerané svojimi aktivitami na širokú verejnosť, resp. verejnosť bez obmedzenia. Približne tretina organizácií vykonávala aktivity v rámci okruhu ľudí/komunity na základe geografického hľadiska alebo na základe charakteru služby, 12,9 % organizácií uviedla ako cieľovú skupinu iba vlastných členov.

Miera napĺňania pôvodnej motivácie organizácií v oblasti dobrovoľníctva

Miera napĺňania pôvodnej motivácie, pre ktorú organizácia vznikla, nesúvisí s oblasťou pôsobenia organizácie. Mieru napĺňania pôvodnej motivácie organizácií pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva zobrazuje tabuľka 9.

Tabuľka 9 Miera naplnenia pôvodnej motivácie organizácií pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva

Percentuálna miera naplnenia pôvodnej motivácie vzniku organizácie	Počet	%
1 % – 20 %	0	0
21 % – 30 %	1	3,3
31 % – 40 %	3	10,0
41 % – 60 %	11	36,7
61 % – 80 %	15	50,0

N = 30

Polovica organizácií pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva uvádza vysokú mieru napĺňania pôvodnej motivácie vzniku organizácie (61-80 %). 36,7% organizácií uvádza strednú mieru napĺňania pôvodnej motivácie (41-60 %). 10% uvádza 31-40 % a 3,3 % nízku mieru napĺňania pôvodnej motivácie (21-30 %). Žiadna organizácia neuviedla najnižšiu možnú mieru napĺňania pôvodnej motivácie (1-20 %).

Spolupráca organizácií v oblasti dobrovoľníctva s inými subjektmi

Pri všetkých subjektoch, s ktorými mimovládne neziskové organizácie spolupracujú, existujú štatisticky významné rozdiely vo vzťahu k oblasti ich pôsobenia ($p \geq 0,05$). Subjekty, s ktorými spolupracujú mimovládne organizácie pôsobiace primárne v oblasti dobrovoľníctva sú dokumentované v tabuľke 10.

Tabuľka 10 Subjekty, s ktorými spolupracujú organizácie pôsobiace v oblasti dobrovoľníctva

Samospráva na úrovni mesta/obce	25	78,1
Regionálna a krajská samospráva	12	37,5
Štátna správa	17	53,1
Medzinárodné inštitúcie	12	37,5
Podnikateľský sektor	12	37,5
Vysoká škola/univerzita	13	40,6
Základná škola	15	46,9
Stredná škola	13	40,6
Iné mimovládne organizácie – domáce	24	75,0
Iné mimovládne organizácie – zahraničné	9	28,1
Individuálni odborníci/odborníčky v relevantnej oblasti	16	50,0
Iné	2	6,3

N=32

Organizácie pôsobiace primárne v oblasti dobrovoľníctva najčastejšie spolupracujú so samosprávou na úrovni mesta/obce (78,13 % z opýtaných označilo túto možnosť) a s inými, domácimi mimovládnymi organizáciami (75 % z opýtaných označilo túto možnosť). Organizácie v oblasti dobrovoľníctva najmenej spomedzi rôznych subjektov spolupracujú s inými zahraničnými mimovládnymi organizáciami (28,13 %) či s podnikateľským sektorom, medzinárodnými inštitúciami a regionálnymi a krajskými samosprávami (zhodne po 37,5 %).

Stredné školy a univerzity ako spolupracujúce subjekty označilo 40,63 % opýtaných. O niečo viac organizácií pôsobiach v oblasti dobrovoľníctva spolupracuje so základnými školami (46,88). S individuálnymi odborníkmi/odborníčkami v relevantnej oblasti spolupracuje polovica opýtaných a so štátnou správou 53,1 %. V porovnaní s organizáciami pôsobiach v iných oblastiach organizácie, ktorých primárnou oblasťou je dobrovoľníctvo, významne viac uvádzajú spoluprácu so štátnou správou (AR = 2,7), medzinárodnými inštitúciami (AR = 2,4) a inými domácimi mimovládnyimi organizáciami (AR = 2,1).

Členstvo organizácií pôsobiach v oblasti dobrovoľníctva v asociáciách a platformách

Členstvo organizácií v asociáciách, platformách a záujmových združeníach sa vo vzťahu k oblasti pôsobenia organizácií líši v každej z možností. Prehľad členstva organizácií pôsobiach v oblasti dobrovoľníctva uvádza tabuľka 11.

Tabuľka 11 Členstvo organizácií v oblasti dobrovoľníctva v asociáciách, platforme organizácií či záujmovom združení

Členstvo	Počet	%
Nie sú členmi žiadnej asociácie, platformy či záujmového združenia	8	25,0
Sú členmi neformálnej slovenskej siete organizácií (len na SR)	2	6,3
Sú členmi neformálnej medzinárodnej siete organizácií (aj zahraničie)	3	9,4
Sú registrovanými členmi slovenskej asociácie, platformy či záujmového združenia	16	50,0
Sú registrovanými členmi medzinárodnej asociácie, platformy či záujmového združenia	7	21,9
Sú „dcérou“ materskej organizácie (organizačnou zložkou)	6	18,8
Sú platforma organizácií	3	9,4

N = 32

Polovica organizácií pôsobiach v oblasti dobrovoľníctva označila, že sú registrovaným členom slovenskej asociácie, platformy alebo záujmového združenia. Štvrtina označila, že nie je členom žiadnej asociácie, platformy ani záujmového združenia.

V jednotlivých oblastiach pôsobenia organizácií je v oblasti dobrovoľníctva významne viac organizácií, ktoré sú registrovanými členmi slovenských asociácií, platformy organizácií či záujmových združení (AR = 2,7), ktoré sú materskou organizáciou (organizačnou zložkou) (AR = 4,5) aj tých, ktoré sú platformou organizácií (AR = 2,0).

Prekážky mimovládnych organizácií v oblasti dobrovoľníctva v dosahovaní cieľov

Vo vzťahu k oblasti pôsobenia organizácií sa prekážky v dosahovaní ich cieľov odlišovali v týchto prípadoch: nedostatočná spolupráca so zamestnancami štátnej správy a samosprávy ($p = 0,000$), nízke finančné ohodnotenie práce ($p = 0,000$), potrebná širokospektrálnosť pracovníkov ($p = 0,000$), nedostatočné zručnosti pracovníkov ($p = 0,018$), nedostatočné materiálo-technické zabezpečenie ($p = 0,000$) a nepochopenie poslania organizácie ($p =$

0,000). Ani v jednom prípade však neboli rozdiely pôsobené organizáciami, ktoré si za svoju primárnu oblasť spôsobenía zvolili dobrovoľníctvo.

Na otázku „Čo predstavuje hlavné prekážky v dosahovaní vašich cieľov?“ odpovedalo 30 organizácií primárne pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva. Prehľad zistení o prekážkach organizácií pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva poskytuje tabuľka 12. Organizácie mali jednotlivé prekážky ohodnotiť na škále od 1 do 5, pričom 1 znamenala úplne nevýznamná a 5 veľmi významná prekážka. Vid' tabuľka 12.

Tabuľka 12 Prekážky v dosahovaní cieľov organizácií v oblasti dobrovoľníctva

Prekážky	priemer	modus	median	Std. dev
Legislatívne prekážky	2,5	2,6	1	1,453
Administratívna záťaž	3,5	4,0	4	1,333
Nedostatočná spolupráca so zamestnancami štátnej/verejnej správy	2,87	3,0	2	1,383
Nedostatok financií	4,00	4,50	5	1,313
Nedostatok ľudí v organizácii (zamestnancov aj dobrovoľníkov)	3,57	4,00	4	1,382
Nízke finančné ohodnotenie práce	3,20	3,50	4	1,472
Vysoká fluktuácia pracovníkov	2,47	2,00	1	1,525
Potrebná „širokospektrálnosť“ pracovníka, kumulácia pracovných činností u pracovníkov	3,23	4,00	4	1,431
Nedostatočné zručnosti pracovníkov	2,4	2,00	1	1,276
Nezáujem verejnosti, prípadne skupín obyvateľstva	2,7	3,00	4	1,208
Nezáujem médií	2,87	3,00	1	1,432
Nedostatok materiálno-technického zabezpečenia	3,00	3,00	4	1,339
Nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní	3,37	3,50	3	1,326
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy	2,80	3,00	1	1,448
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce medzi ministerstvami	2,63	3,00	1	1,450
Konflikty vo vnútri organizácie	1,67	1,00	1	1,213
Nepochopenie poslania/práce MNO verejnosťou a inými sektormi	2,47	2,50	1	1,432
Korupcia a klientelizmus	1,63	1,00	1	1,098
Iné, prosím, doplňte:				

N = 30

Organizácie, ktoré uviedli ako svoju primárnu oblasť dobrovoľníctvo, najvýznamnejšie pociťujú prekážky v nedostatku financií (priemer = 4,00), v nedostatku ľudí v organizácii (3,57) a v administratívnej záťaži (3,5). Najmenšie prekážky zaznamenávajú v korupcii a klientelizme (1,63), či v konfliktoch vo vnútri organizácie (1,67). Pri nedostatku financií až polovica odpovedajúcich organizácií uvádza túto prekážku ako veľmi významnú. Za významné prekážky organizácií (priemer je vyšší ako 3,0 a medián je 4) možno považovať aj nízke finančné ohodnotenie práce, potrebnú širokospektrálnosť pracovníkov a nedostatok materiálno-technického zabezpečenia.

Zapojenie osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie, jej cieľoch, aktivitách a projektoch v organizáciách v oblasti dobrovoľníctva

Od respondentov vo výskume sme zisťovali aj mieru zapojenia jednotlivých osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie, jej cieľoch, aktivitách, projektoch a pod. Na túto otázku odpovedalo 32 organizácií v oblasti dobrovoľníctva, ktoré určovali mieru participácie v niekoľkých možnostiach za pomoci bodovej škály od 1 – 5 bodov, kde 1 znamená „veľmi nízku mieru participácie“ a 5 „veľmi vysokú mieru participácie“. Prípadne odpovedali, že daná možnosť sa ich organizácie netýka. Prehľad zistení poskytujú tabuľky 13 a 14.

Tabuľka 13 Miera zapojenia osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie

Osoby	priemer	modus	median	Std. dev
Líder/vedúca osoba organizácie (môže, ale nemusí to byť zakladateľ či štatutár organizácie)	4,72	5,00	5	0,678
Správna rada alebo obdobný rozhodovací orgán	4,46	5,00	5	0,833
Platení pracovníci organizácie	4,33	4,50	5	0,767
Členovia organizácie, ktorí nie sú súčasťou užšieho rozhodovacieho orgánu (t.j. správnej rady alebo obdobného rozhodovacieho orgánu)	3,29	3,00	3	1,160
Dobrovoľníci	3,41	4,00	4	1,047
Užívatelia služieb	2,60	3,00	3	1,118

N = 30

Tabuľka 14 Miera zapojenia osôb do rozhodovania o smerovaní organizácie v percentách

Osoby	Veľmi nízka miera	Nízka miera	Ani nízka, ani vysoká	Vysoká miera	Veľmi vysoká miera	Netýka sa	Neuviedli
Líder/vedúca osoba organizácie	0	3,1	0	12,5	62,5	15,	6,3
Správna rada alebo obdobný rozhodovací orgán	0	3,1	6,3	18,8	46,9	18,8	6,3
Platení pracovníci organizácie	0	0	9,4	18,8	28,1	37,5	6,3
Členovia organizácie, ktorí nie sú súčasťou užšieho rozhodovacieho orgánu	6,3	9,4	28,1	18,8	12,5	18,8	6,3
Dobrovoľníci	6,3	6,3	28,1	34,4	9,4	9,4	6,3
Užívatelia služieb	18,8	12,5	28,1	18,8	0	15,6	6,3

N = 32

V tejto otázke vyše polovica respondentov vždy odpovedala a vybrala mieru zapojenia. Dve „organizácie“ na otázku neodpovedali a v každej z možností sa objavili organizácie, ktorých sa daná možnosť netýkala. Z frekvencií preferovaných odpovedí môžeme konštatovať, že v organizáciách, ktoré si vybrali ako hlavnú oblasť dobrovoľníctva, sa na rozhodovacích procesoch podieľajú lídri, resp. vedúca osobnosť organizácie, ktorá nemusí byť zakladateľom

či štatutárom, a to vo veľmi vysokej miere – 62,5 %. Vo veľmi vysokej miere – 46,9 % sa smerovania organizácie zúčastňuje aj správna rada alebo obdobný rozhodovací orgán. Jedenásť organizácií uviedlo, že dobrovoľníci sú tiež osoby, ktoré sú zapájané do rozhodovacích procesov ohľadom smerovania organizácie, a to vo vysokej miere – 34,4 %. Naopak, dvanásť organizácií uviedlo, že platení pracovníci a ich zapojenie do rozhodovania o smerovaní organizácie sa ich netýka (37,5 %).

Údaje o osobách podieľajúcich sa na zabezpečení služieb a aktivít v organizáciách pôsobiach v oblasti dobrovoľníctva

Vo výskume sme od zástupcov organizácií zisťovali aj bližšie údaje o osobách, ktoré sa podieľajú na zabezpečovaní služieb a aktivít organizácií. V oblasti dobrovoľníctva odpovedalo 32 organizácií a dáta reflektujú stav a charakteristiky pracovnoprávných vzťahov z roku 2018. Typológia osôb zabezpečujúcich služby a aktivity organizácií pôsobiach v oblasti dobrovoľníctva je v tabuľke 15.

Tabuľka 15 Typy osôb podieľajúcich sa na zabezpečení služieb a aktivít organizácií v oblasti dobrovoľníctva

Typ osôb	Počet organizácií	% z počtu organizácií v oblasti	Počet osôb	% z celkového počtu osôb
Zamestnanec (pracovná zmluva na plný či čiastočný úväzok, dohoda o vykonaní práce, dohoda o pracovnej činnosti, dohoda o brigádnickej práci študenta, dohoda o absolventskej praxi, dohoda o aktívnej činnosti)	16	50,0	81	5,0
Pracovník na živnosť (vyplácaný na základe predloženej faktúry), pracovník na mandátnu zmluvu, príkaznú zmluvu, zmluvu o dielo	10	31,3	61	4,5
Ľudia pracujúci bez nároku na finančnú odmenu, napr. dobrovoľník (na základe písomnej alebo ústnej dohody), stážista, praktikant (ak to nie je podľa dohody o absolventskej praxi v bode 1 karty C), člen	28	87,5	1346	90,5
Spolu	32		1488	100,0

87,5 % organizácií pôsobiach primárne v oblasti dobrovoľníctva uvádza, že ich služby a aktivity zabezpečujú ľudia pracujúci bez nároku na finančnú odmenu, medzi ktorých sme zaradili dobrovoľníkov, stážistov, praktikantov, ale aj členov. V polovici organizácií sú služby zabezpečené ľuďmi pôsobiacimi v rámci pracovnoprávných vzťahov a 31,3 % organizácií uvádza aj zapojenie ľudí pracujúcich na živnosť.

Na zabezpečení služieb a aktivít organizácií v oblasti dobrovoľníctva sa v roku 2018 podieľalo spolu 1 488 osôb, z tohto počtu bolo viac ako 90 % ľudí bez nároku na finančnú odmenu, 5 % pracujúcich v rámci pracovnoprávných vzťahov a 4,5 % v rámci iných ako pracovnoprávných vzťahov za odmenu. Bližšia charakteristika týchto osôb a ich vzťahov k organizáciám v oblasti dobrovoľníctva je v nasledujúcich tabuľkách. Vid' tabuľka 16.

Tabuľka 16 Osoby zabezpečujúce služby a aktivity organizácií pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva v rámci pracovnoprávných vzťahov

Typ pracovnoprávneho vzťahu	Počet	Ženy	Muži
Ľudia pracujúci na plný pracovný úväzok - zamestnanci	24	13	11
Ľudia pracujúci na polovičný alebo iný skrátený pracovný úväzok - zamestnanci	17	14	3
Ľudia zamestnaní na dohody mimo pracovného pomeru (dohody o pracovnej činnosti, dohody o vykonaní práce a dohody o brigádnickej práci študenta) - zamestnanci	30	23	7
Ľudia pracujúci na dohody o absolventskej praxi - zamestnanci	1	1	0
Ľudia pracujúci na dohody o aktivačnej činnosti (aktivačný pracovník platený úradom) - zamestnanci	6	4	2
Iné - zamestnanci	3	2	1
Spolu počet ľudí pracujúcich v organizácii v rámci pracovnoprávných vzťahov	81 (100 %)	57 (70,4 %)	24 (29,6 %)

N = 16

Počet ľudí pracujúcich v organizáciách v oblasti dobrovoľníctva v rámci pracovnoprávných vzťahov sa pohyboval medzi 1 až 19. Priemerná hodnota bola 5,4, modus aj medián 4. Medzi zamestnaneckými pozíciami v organizáciách v oblasti dobrovoľníctva dominujú dohody mimo pracovného pomeru. Z celkového počtu 81 ľudí bolo 30 zamestnaných na dohody mimo pracovného pomeru, čo je 37,1 %. Za nimi nasledujú ľudia zamestnaní na plný pracovný úväzok, ktorých bolo 24 z 81 osôb, čo je 29,6 %.

Z hľadiska rodového rozloženia v organizáciách pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva dominujú v pracovnoprávných vzťahoch ženy - z celkového počtu zamestnaných ľudí v organizáciách v oblasti dobrovoľníctva bolo 70,4 % žien a 29,6 % mužov. Nerovnomerné je rozloženie mužov a žien v rámci jednotlivých typov pracovných pomerov. Ženy sú častejšie zamestnané na skrátené pracovné úväzky a dohody mimo pracovného pomeru v porovnaní s mužmi.

Okrem ľudí pracujúcich v organizáciách za odmenu v rámci pracovnoprávných vzťahov sme zisťovali aj bližšie údaje o osobách, ktoré sa podieľajú na zabezpečení služieb a aktivít organizácie za finančnú odmenu v rámci iných ako pracovnoprávných vzťahov (napríklad v rámci príkaznej, mandátnej zmluvy, zmluvy o dielo a pod.). Vid' tabuľka 17.

Tabuľka 17 Osoby zabezpečujúce služby a aktivity organizácií pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva v rámci iných ako pracovnoprávných vzťahov

	Spolu	Ženy	Muži
Počet ľudí pracujúcich v organizácii za odmenu v rámci iných ako pracovnoprávných vzťahov	61 (100 %)	35 (57,4 %)	26 (42,6 %)

N = 10

V organizáciách pôsobiacich primárne v oblasti dobrovoľníctva pracovalo za odmenu v rámci iných ako pracovnoprávných vzťahov spolu 61 ľudí, z toho 57,4 % bolo žien a 42,6 % mužov. Počet ľudí pracujúcich v organizáciách v oblasti dobrovoľníctva za odmenu v rámci iných ako

pracovnoprávných vzťahov sa pohyboval medzi 1 až 15. Priemerná hodnota bola 4,07, modus 0 a medián 2.

Ako uvádzame vyššie, na zabezpečení aktivít a služieb organizácií pôsobiacich primárne v oblasti dobrovoľníctva sa v najvyššej miere podieľajú osoby bez nároku na finančnú odmenu. Ich štruktúru dokumentuje tabuľka 18.

Tabuľka 18 Osoby zabezpečujúce služby a aktivity organizácií pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva bez nároku na finančnú odmenu

Typ osoby	Počet	Ženy	Muži
Aktívni členovia	502	322	180
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu v rámci SR a sú zo SR	417	210	207
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu v rámci SR a sú zo zahraničia (nie sú občanmi SR)	25	12	13
Dobrovoľníci, ktorí pracujú pre organizáciu mimo SR	2	2	0
Stážisti	2	2	0
Iné osoby pracujúce pre organizáciu bez nároku na odmenu	398	242	156
Spolu osoby pracujúce bez nároku na finančnú odmenu	1346 (100 %)	790 (58,7)	556 (41,3)

N = 14

Organizácie, ktoré pôsobia primárne v oblasti dobrovoľníctva, využívajú pri svojej práci osoby bez nároku na finančnú odmenu na viacerých pozíciách. Z celkového počtu osôb 1 346 zapojených v roku 2018 bolo najviac aktívnych členov (37,3 %), dobrovoľníkov pracujúcich na Slovensku a zo Slovenska (31,0 %) a iných osôb pracujúcich bez nároku na finančnú odmenu (29,6 %). Počet ľudí pracujúcich v organizáciách v oblasti dobrovoľníctva bez nároku na finančnú odmenu sa pohyboval medzi 1 až 471. Priemerná hodnota bola 96,14, ale pri štandardnej odchýlke 169,88. Modus bol 0 a medián 6,5.

Z hľadiska rodového rozloženia aj v prípade osôb bez nároku na finančnú odmenu pracujúcich v organizáciách v oblasti dobrovoľníctva je viac zapojených žien (58,7 %) v porovnaní s mužmi (41,3 %).

Prvky manažmentu prítomné v organizácii pri platených pracovníkoch

Na otázku „Aké prvky manažmentu sú v organizácii prítomné pri platených zamestnancoch a pracovníkoch“ odpovedalo 21 respondentov zastupujúcich organizácie s hlavnou oblasťou dobrovoľníctvo. V ôsmich odpovediach sa vyskytol aj významný rozdiel v prvkoch manažmentu, ktoré si vybrali organizácie, ktoré pôsobia v iných oblastiach. Tieto prvky pritom uvádzali v porovnaní s organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach významne častejšie. Vid' tabuľka 19.

Tabuľka 19 Prvky manažmentu prítomné v organizáciách v oblasti dobrovoľníctva pri platených pracovníkoch

Prvky manažmentu	Áno	%	p	Adjusted residual
V organizácii máme jasne definované práva a povinnosti pracovníkov organizácie.	14	66,6	0,000	2,9
Zabezpečujeme ochranu zdravia a bezpečnosti pracovníkov pri výkone ich činnosti.	10	47,6	0,000	
Máme definovanú náplň práce a profil pracovníkov pre jednotlivé pozície.	13	61,9	0,000	3,0
Pracovníci sú pred začiatkom vykonávania ich práce informovaní o organizácii a o svojej role v nej.	14	66,6	0,000	3,1
Noví pracovníci sú predstavení personálu a klientom, s ktorými budú prichádzať do kontaktu.	9	42,9	0,000	
Máme vypracovaný systém zaškolenia a prípravy pracovníkov.	7	33,3	0,000	2,3
Pracovníkom poskytujeme potrebnú podporu pri vykonávaní ich práce.	11	52,4	0,000	
Neformálne a formálne oceňujeme pracovníkov a ich prínos pre organizáciu, klientov a komunitu.	9	42,9	0,000	
Vydávame pracovníkom písomné potvrdenie o pôsobení v organizácii (referencie), ak o to požiadajú.	12	57,1	0,000	2,6
Máme vytvorený funkčný systém evidencie pracovníkov v organizácii.	7	33,3	0,000	
Máme zavedený systém hodnotenia pracovníkov v organizácii.	4	19,0	0,000	
Pracovníci organizácie sa spolupodieľajú na rozhodovaní o jej smerovaní a aktivitách.	15	71,4	0,000	4,1
Máme vypracovaný systém kariérneho rastu pracovníkov.	4	19,0	0,000	3,2
Podporujeme pracovníkov v ďalšom vzdelávaní (umožňujeme účasť na kurzoch, vzdelávacích podujatiach a pod.).	12	57,1	0,000	2,6

N = 21

Zo štrnástich prvkov manažmentu pri platených zamestnancoch a pracovníkoch v organizáciách sa v odpovediach vyskytuje sedem prvkov, ktoré sú v organizáciách pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva prítomné nad 50 %. Prvok - *pracovníci organizácie sa spolupodieľajú na rozhodovaní o jej smerovaní a aktivitách* je zastúpený najčastejšie – 71,4 % a zaznamenali sme pri ňom aj významný rozdiel oproti ostatným organizáciám v iných oblastiach. Organizácie taktiež jasne definujú práva a povinnosti a informujú svojich budúcich zamestnancov o organizácii a ich role v nej, a to v 66,6 % odpovedí. Zároveň majú organizácie definovanú náplň zamestnanca pre jednotlivé pozície (61,9 %), vydávajú zamestnancom písomné potvrdenia a referencie o pôsobení v organizácii a umožňujú im ďalšie vzdelávanie na školeniach a kurzoch (57,1 %). Taktiež poskytujú pracovníkom/pracovníčkam potrebnú podporu pri výkonne ich pracovnej činnosti (52,4 %).

Napriek tomu, systém zaškolenia a prípravy pracovníkov a systém kariérneho rastu má vypracovaný nižší počet organizácií pôsobiach v oblasti dobrovoľníctva, stále je ich významne viac ako organizácií pôsobiach v iných oblastiach.

Dobrovoľníctvo v organizáciách pôsobiach v oblasti dobrovoľníctva

V organizáciách primárne pôsobiach v oblasti dobrovoľníctva bola predmetom nášho záujmu aj samotná práca s dobrovoľníkmi/dobrovoľníčkami.

Zapojenie špecifických kategórií dobrovoľníkov/dobrovoľníčok do činnosti organizácií sa líši z hľadiska pôsobenia organizácií pri všetkých kategóriách ($p \geq 0,05$). Prehľad zapojenia v organizáciách, ktorých primárnou oblasťou je oblasť dobrovoľníctva, je zobrazená v tabuľke 20.

Tabuľka 20 Zapojenie špecifických kategórií dobrovoľníkov v organizáciách v oblasti dobrovoľníctva

Kategórie dobrovoľníkov	Počet	%
Pravidelní dobrovoľníci (dobrovoľníci minimálne raz mesačne)	18	56,3
Nepravidelní dobrovoľníci (dobrovoľníci menej ako raz mesačne)	19	59,4
Firemní dobrovoľníci	4	12,5
Virtuálni/on-line dobrovoľníci	6	18,8

N = 32

Organizácie pôsobiace primárne v oblasti dobrovoľníctva zapájajú do svojich aktivít rôzne kategórie dobrovoľníkov/dobrovoľníčok, pričom približne rovnaké percento organizácií zapája pravidelných a nepravidelných dobrovoľníkov. V porovnaní s organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach, medzi organizáciami pôsobiacimi primárne v oblasti dobrovoľníctva je významne viac takých, ktoré zapájajú pravidelných dobrovoľníkov (AR = 2,4) a virtuálnych alebo on-line dobrovoľníkov (AR = 2,6).

Organizácie vo vzťahu k predchádzajúcim otázkam uvádzali, či počet dobrovoľníkov považujú za dostatočný. Vo vzťahu k oblasti pôsobenia organizácií existuje v otázke dostatočnosti počtu dobrovoľníkov štatisticky významný rozdiel ($p = 0,039$). Rozdiel však ani v jednej možnosti nie je spôsobený organizáciami, ktoré za svoju primárnu oblasť pôsobenia uviedli dobrovoľníctvo. Prehľad odpovedí týchto organizácií poskytuje tabuľka 21. Odpovede uviedlo 22 organizácií.

Tabuľka 21 Dostatočnosť počtu zapojených dobrovoľníkov v organizáciách pôsobiach v oblasti dobrovoľníctva

Vyjadrenie dostatočnosti počtu zapojených dobrovoľníkov	Počet	%
Úplne dostatočný	5	22,7
Skôr dostatočný	10	45,5
Skôr nedostatočný	5	22,7
Úplne nedostatočný	2	9,1
Spolu	22	100

N = 22

Z 22 organizácií, ktoré za svoju primárnu oblasť pôsobenia považujú dobrovoľníctvo, považuje počet dobrovoľníkov, s ktorými pracujú, za úplne a skôr dostatočný 68,2 %. Za úplne nedostatočný považuje tento počet 9,1 %.

Prínosy dobrovoľníkov pre organizácie ich zástupcovia hodnotili na škále od 1 do 5, pričom 1 znamenalo „vôbec nesúhlasím“ a 5 „absolútne súhlasím“. V 8 prípadoch zo 14 existuje štatisticky významný rozdiel v hodnotení vo vzťahu k oblasti pôsobenia organizácie. Prehľad zistení v organizáciách, ktorých primárnou oblasťou je dobrovoľníctvo, poskytuje tabuľka 22.

Tabuľka 22 Prínosy dobrovoľníkov v organizáciách pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva

Prínosy dobrovoľníkov	priemer	Mean rank	% súhlasu**
Dobrovoľníci znižujú náklady našej organizácie	3,64	134,45	59,1
Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme kvalitnejšie služby	4,52	181,41	95,7
Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme širšie spektrum služieb	4,14	158,59	68,1
Dobrovoľníci zviditeľňujú našu organizáciu	4,41	174,64	86,4
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme naše osobné a profesionálne siete	4,33	166,29*	90,5
Vďaka dobrovoľníkom máme k dispozícii prístup k špecifickým vedomostiam a zručnostiam, ktorými disponujú	4,19	164,10*	85,7
Vďaka dobrovoľníkom lepšie rozumieme našej organizácii a jej fungovaniu	3,62	159,79*	52,4
Vďaka dobrovoľníkom dokážeme uspokojiť individuálne potreby našich klientov	3,76	133,48*	57,1
Vďaka dobrovoľníkom máme tvorivejšie nápady na realizáciu projektov	4,10	167,57*	71,4
Vďaka dobrovoľníkom sa šíri povedomie/dobré meno našej organizácie na verejnosti	4,38	163,69*	85,7
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme poslanie a ciele našej organizácie v radoch verejnosti	4,48	167,76*	90,5
Vďaka dobrovoľníkom aktivizujeme členov dotknutých komunit na napĺňaní zámerov a cieľov našej organizácie, a tým prispievame k zlepšeniu podmienok života a vzťahov týchto komunit	4,06	151,08*	72,2
Bez dobrovoľníkov by sme nemohli fungovať	4,5	201,0	86,4
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme našu sieť darcov a podporovateľov	3,71	143,95	66,7

N= 18 až 22; *existuje štatisticky významný rozdiel vo vzťahu oblasti pôsobenia organizácie; **organizácie, ktoré uviedli absolútne súhlasím a súhlasím

Organizácie, ktorých primárnou oblasťou je dobrovoľníctvo, vnímajú prínosy dobrovoľníkov/dobrovoľníčok vo viacerých oblastiach. Za najvýznamnejšie oblasti prínosov dobrovoľníkov v organizáciách v oblasti dobrovoľníctva je možné považovať zvyšovanie kvality poskytovaných služieb, zviditeľnenie organizácie a šírenie jej dobrého mena, rozširovanie osobných a profesionálnych sietí, ale aj poslanie a cieľov organizácie. Vďaka dobrovoľníkom majú tiež organizácie k dispozícii prístup k špecifickým vedomostiam a zručnostiam, ktorými disponujú. 86,4 % organizácií, ktorých primárnou oblasťou je dobrovoľníctvo, absolútne súhlasili a súhlasili s výrokom, že bez dobrovoľníkov by nemohli fungovať. Pomerne vysoká miera súhlasu bola aj s ostatnými prínosmi dobrovoľníkov/dobrovoľníčok. Na druhej strane organizácie v oblasti dobrovoľníctva najmenej pociťujú prínosy dobrovoľníkov v oblasti lepšieho porozumenia fungovania organizácie.

Pri práci s dobrovoľníkmi sme sa zamerali aj na problémové oblasti. Vybrali sme 14 faktorov, ktoré organizácie hodnotili na stupnici vôbec nie je problém, menej problémové a veľmi

problémové. V štyroch faktoroch sme zaznamenali štatisticky významný rozdiel pri problematických oblastiach spolupráce s dobrovoľníkmi vo vzťahu k oblasti pôsobenia organizácií. V dvoch prípadoch boli významné rozdiely v prípade organizácie, ktorých primárnou oblasťou pôsobenia je dobrovoľníctvo. Konkrétne tieto organizácie za neproblémové považovali nedostatočné vedomosti a zručnosti v oblasti manažmentu dobrovoľníkov (AR pri možnosti vôbec nie je problém bol 2,2) a nevedomosť, že s dobrovoľníkmi môžu pracovať (AR pri možnosti vôbec nie je problém bol 2,3), pričom tento faktor považuje za neproblémový 100 percent organizácií pôsobiach v oblasti dobrovoľníctva. Prehľad zistení vo všetkých faktoroch poskytuje tabuľka 23.

Tabuľka 23 Problémové faktory pri práci s dobrovoľníkmi v organizáciách pôsobiach v oblasti dobrovoľníctva v percentách

Problémové faktory pri práci s dobrovoľníkmi	Vôbec nie je problém	Menej problémové	Veľmi problémové	N
Nedostatok financií na dobrovoľnícky program a adekvátnu podporu dobrovoľníkov	15	45	40	20
Nevhodný prístup platených zamestnancov k dobrovoľníkom	88	12	0	17
Nedostatok času na dobrovoľníkov a prácu s nimi	42	47	11	19
Nedostatočné vedomosti a zručnosti v oblasti manažmentu dobrovoľníkov *	68	26	6	19
Negatívne skúsenosti s dobrovoľníkmi*	61	39	0	18
Prílišná administratíva a byrokracia týkajúca sa práce s dobrovoľníkmi*	50	33	17	18
Neschopnosť nájsť dobrovoľníkov, ktorých potrebujeme	21	42	37	19
Vysoká fluktuácia dobrovoľníkov, nevieme ich udržať v organizácii	17	61	22	18
Nedostatočná legislatívna podpora dobrovoľníctva	29	29	42	17
Nepotrebnosť dobrovoľníkov v organizácii	93	7	0	15
Nevedomosť, že s dobrovoľníkmi môžeme pracovať*	100	0	0	14
Nezáujem o dobrovoľníctvo v našej organizácii/ v oblasti, ktorej sa venujeme	31	50	19	16
Nezáujem o dlhodobé dobrovoľníctvo zo strany dobrovoľníkov	18	53	29	17
Nevyjasnenosť rozdielov medzi dobrovoľníctvom a členstvom	66	17	17	18

*štatisticky významný rozdiel

Za najvýznamnejšie problémové faktory spolupráce s dobrovoľníkmi organizácie pôsobiace v oblasti dobrovoľníctva považujú nedostatok financií na dobrovoľnícky program a adekvátnu podporu dobrovoľníkov (ako veľmi problémový tento faktor vníma 40 % organizácií, ktoré sa k tejto otázke vyjadrili), nedostatočnú legislatívnu podporu dobrovoľníctva (ako veľmi problémový vníma tento faktor 42 % organizácií, ktoré sa v tejto otázke vyjadrili) a neschopnosť nájsť dobrovoľníkov, ktorých organizácie potrebujú (37 % organizácií vníma tento faktor ako veľmi problémový). Na druhej strane organizácie pôsobiace v oblasti

dobrovoľníctva nehodnotia ako problematickú skutočnosť, že by dobrovoľníci boli v organizácii nepotrební, a že by k nim mali platení zamestnanci nevhodný prístup.

Uvažovanie o získaní štatútu sociálneho podniku (v kontexte legislatívy z roku 2018) v mimovládnych organizáciách v oblasti dobrovoľníctva

Na otázku, či organizácie pôsobiace v oblasti dobrovoľníctva uvažujú o získaní štatútu registrovaného podniku, odpovedalo len 14 z 32 organizácií, čo predstavuje len 43,75 % organizácií pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva. Všetky uvedené organizácie o získaní štatútu sociálneho podniku neuvažujú, resp. neuvažovali. V porovnaní s inými organizáciami sa organizácie s hlavným zameraním na dobrovoľníctvo v téme uvažovania o získaní štatútu sociálneho podniku štatisticky významne nelíšia od iných organizácií. Vid' tabuľka 24.

Tabuľka 24 Uvažovanie o získaní štatútu sociálneho podniku v organizáciách v oblasti dobrovoľníctva

Uvažovala/uvážuje organizácia o získaní štatútu registrovaného sociálneho podniku	Počet	%
Áno	0	0
Nie	14	43,8
Neodpovedalo	18	56,2

N = 32

Priestory, v ktorých organizácie v oblasti dobrovoľníctva realizujú svoje aktivity

V otázke priestorov, v ktorých organizácie vykonávajú svoje aktivity, nie je medzi organizáciami zameranými na dobrovoľníctvo a ostatnými organizáciami štatisticky významný rozdiel. Prehľad priestorov, v ktorých organizácie v oblasti dobrovoľníctva realizujú aktivity, poskytuje tabuľka 25.

Tabuľka 25 Priestory, v ktorých organizácie v oblasti dobrovoľníctva realizujú svoje aktivity

Typy priestorov	Počet	%
Vlastné priestory	6	18,8
Prenajaté priestory za komerčné nájomné	7	21,9
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od zriaďovateľa	4	12,5
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od objednávateľa aktivít	1	3,1
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od inak prepojenej osoby	2	6,3
Bezplatne v priestoroch zriaďovateľa	2	6,3
Bezplatne v priestoroch objednávateľa aktivít	4	12,5
Bezplatne od inak prepojenej osoby	4	12,5
Nemáme žiadne priestory a ani to nie je pre naše aktivity potrebné	1	3,1
Nemáme žiadne priestory, ale potrebovali by sme ich pre realizáciu našich aktivít	4	12,5
Inak riešené priestory	1	3,1 %

N=32

Najviac organizácií v oblasti dobrovoľníctva vykonáva svoje aktivity v prenajatých priestoroch za komerčné nájomné (21,9 %) a vo vlastných priestoroch (18,8 %). 4 organizácie majú prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od zriaďovateľa, 4 organizácie sú bezplatne v priestoroch objednávateľa aktivít, 4 organizácie majú bezplatný prenájom od inak prepojenej osoby a 4 organizácie uviedli, že nemajú žiadne priestory, ale potrebovali by ich. 2 organizácie realizujú aktivity v prenajatých priestoroch za zvýhodnené nájomné od inak prepojenej osoby, 2 organizácie sú bezplatne v priestoroch zriaďovateľa. Jedna organizácia má prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od zriaďovateľa a jedna organizácia nemá priestory, ani ich nepotrebuje, a jedna organizácia uviedla, že má inak riešené priestory.

Existencia webového sídla alebo inej formy vlastnej on-line prezentácie organizácií pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva

V otázke existencii webových sídiel či inej formy vlastnej on-line prezentácie sa organizácie venujúce sa dobrovoľníctvu štatisticky významne nelíšia od iných organizácií. Prehľad o ich prezentácií v tejto sfére poskytuje tabuľka 26.

Tabuľka 26 Existencia webového sídla alebo inej formy vlastnej on-line prezentácie

Existencia webového sídla alebo inej formy vlastnej on-line prezentácie	Počet	%
Nemáme webovú stránku ani facebook, či iný on-line profil	2	6,3
Máme vlastnú webovú stránku aj facebook (prípadne iné sociálne siete)	16	50,0
Máme len vlastnú webovú stránku	2	6,3
Máme len vlastný facebook	2	6,3
Iné	1	3,1
Neodpovedalo	9	28,1

N=32

Z 32 organizácií z oblasti dobrovoľníctva 16 organizácií má vlastnú webovú stránku aj facebook, či iný online profil, čo tvorí 50 %. Dve organizácie nemajú ani webovú stránku, ani iný online profil, dve organizácie majú iba webovú stránku, dve organizácie majú len vlastný facebook a jedna organizácia uviedla inú formu online prezentácie.

Skúsenosti organizácií pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva so získavaním zdrojov

S *verejnými zdrojmi zo Slovenska* má 8 organizácií v oblasti dobrovoľníctva skôr pozitívnu skúsenosť a 7 organizácií skôr negatívnu skúsenosť. 3 organizácie nevnímajú skúsenosť so získavaním zdrojov ani pozitívne, ani negatívne. 2 organizácie hodnotia skúsenosť so získavaním zdrojov ako veľmi pozitívnu a dve ako veľmi negatívnu. 10 organizácií na otázku neodpovedalo. V otázke skúseností so získavaním verejných zdrojov zo Slovenska neexistuje štatisticky významný rozdiel medzi organizáciami v oblasti dobrovoľníctva a ostatnými organizáciami. Viď tabuľka 27.

Tabuľka 27 Skúsenosti organizácií v oblasti dobrovoľníctva so získavaním verejných zdrojov zo Slovenska

Skúsenosti so získavaním verejných zdrojov zo Slovenska	Počet	%
Úplne negatívne	2	6,3
Skôr negatívne	7	21,9
Ani negatívne, ani pozitívne	3	9,4
Skôr pozitívne	8	25,0 %
Veľmi pozitívne	2	6,3 %
Neodpovedalo	10	31,3 %

N = 32

S *verejnými zdrojmi zo zahraničia* nemá 14 organizácií v oblasti dobrovoľníctva ani pozitívnu, ani negatívnu skúsenosť. Ani negatívne, ani pozitívne skúsenosti so získavaním verejných zdrojov zo zahraničia majú organizácie v oblasti dobrovoľníctva v porovnaní s inými organizáciami štatisticky významne viac. 3 organizácie v oblasti dobrovoľníctva majú s verejnými zdrojmi zo zahraničia úplne negatívne skúsenosti a 2 organizácie skôr negatívne skúsenosti. Jedna organizácia so zameraním na dobrovoľníctvo má skôr pozitívne skúsenosti a žiadna organizácia nemá veľmi pozitívne skúsenosti so získavaním zdrojov zo zahraničia. Na otázku neodpovedalo 12 organizácií venujúcich sa dobrovoľníctvu. Vid' tabuľka 28.

Tabuľka 28 Skúsenosti organizácií v oblasti dobrovoľníctva so získavaním verejných zdrojov zo zahraničia

Skúsenosti so získavaním verejných zdrojov zo zahraničia	Počet	%
Úplne negatívne	3	9,4
Skôr negatívne	2	6,3
Ani negatívne, ani pozitívne	14	43,8
Skôr pozitívne	1	3,1
Veľmi pozitívne	0	0,0
Neodpovedalo	12	37,5

N = 32

So *súkromnými zdrojmi zo Slovenska* nemá 6 organizácií so zameraním na dobrovoľníctvo ani negatívne, ani pozitívne skúsenosti. 4 organizácie hodnotia skúsenosti ako úplne negatívne, 4 organizácie ako úplne pozitívne, 4 organizácie ako skôr pozitívne a jedna organizácia ako úplne pozitívne. Na otázku neodpovedalo 13 organizácií venujúcich sa dobrovoľníctvu. V otázke skúseností so súkromnými zdrojmi zo Slovenska nie je štatisticky významný rozdiel medzi organizáciami zaoberajúcimi sa dobrovoľníctvom a ostatnými organizáciami. Vid' tabuľka 29.

Tabuľka 29 Skúsenosti organizácií v oblasti dobrovoľníctva so získavaním súkromných zdrojov zo Slovenska

Skúsenosti so získavaním súkromných zdrojov zo Slovenska	Počet	%
Úplne negatívne	4	12,5
Skôr negatívne	4	12,5
Ani negatívne, ani pozitívne	6	18,8
Skôr pozitívne	4	12,5

Veľmi pozitívne	1	3,1
Neodpovedalo	13	40,6

N = 32

Skúsenosti so súkromnými zdrojmi zo zahraničia nehodnotí 9 organizácií venujúcich sa dobrovoľníctvu ani pozitívne, ani negatívne. 5 organizácií ich hodnotí úplne negatívne, 2 organizácie skôr negatívne a 2 organizácie skôr pozitívne. Žiadna organizácia nemá úplne pozitívnu skúsenosť so súkromnými zdrojmi zo zahraničia. Na otázku neodpovedalo 14 organizácií z oblasti dobrovoľníctva. V téme skúseností so súkromnými zdrojmi zo zahraničia neexistuje štatisticky významný rozdiel medzi organizáciami venujúcimi sa dobrovoľníctvu a ostatnými organizáciami. Viď tabuľka 30.

Tabuľka 30 Skúsenosti organizácií v oblasti dobrovoľníctva so získavaním súkromných zdrojov zo zahraničia

Skúsenosti so získavaním súkromných zdrojov zo zahraničia	Počet	%
Úplne negatívne	5	15,6
Skôr negatívne	2	6,3
Ani negatívne, ani pozitívne	9	28,1
Skôr pozitívne	2	6,3
Veľmi pozitívne	0	0
Neodpovedalo	14	43,8

N = 32

Skúsenosti s príjmami z vlastnej činnosti hodnotí skôr pozitívne 9 organizácií v oblasti dobrovoľníctva. 4 organizácie ich nehodnotia ani pozitívne, ani negatívne. 3 organizácie ich vnímajú ako veľmi negatívne, 3 organizácie ako skôr negatívne. Veľmi pozitívne skúsenosti má s príjmami z vlastnej činnosti len jedna organizácia v oblasti dobrovoľníctva. Na otázku neodpovedalo 12 organizácií. Medzi organizáciami pôsobiacimi v dobrovoľníctve a ostatnými organizáciami neexistuje štatisticky významný rozdiel v téme skúseností s príjmami z vlastnej činnosti. Viď tabuľka 31.

Tabuľka 31 Skúsenosti organizácií v oblasti dobrovoľníctva s príjmami z vlastnej činnosti

Skúsenosti so získavaním príjmov z vlastnej činnosti	Počet	%
Úplne negatívne	3	9,4
Skôr negatívne	3	9,4
Ani negatívne, ani pozitívne	4	12,5
Skôr pozitívne	9	28,1
Veľmi pozitívne	1	3,1
Neodpovedalo	12	37,5

N = 32

Vykonávanie auditu v organizáciách pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva

Z 23 organizácií pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva 18 organizácii audit nevykonáva. 3 organizácie venujúce sa dobrovoľníctvu vykonávajú audit dobrovoľne. Zo zákona povinný

audit vykonávajú 2 organizácie. 9 organizácií neuviedlo žiadnu odpoveď. V porovnaní s inými organizáciami sa organizácie s hlavným zameraním na dobrovoľníctvo v téme vykonávania auditu štatisticky významne nelíšia od iných organizácií. Vid' tabuľka 32.

Tabuľka 32 Vykonávanie auditu v organizáciách venujúcich sa dobrovoľníctvu

Vykonávanie auditu v organizáciách	Počet	%
Robíme zo zákona povinný audit	2	6,3
Robíme audit dobrovoľne	3	9,8
Nerobíme audit	18	56,3
Neodpovedalo	9	28,1

N = 32

Je zrejmé, že väčšina organizácií v oblasti dobrovoľníctva audit nerobí - v prípade výskumu ide o 21 organizácií, ktorých výška príjmov zo štátneho rozpočtu či rozpočtu samosprávy nie je natoľko vysoká, aby bol požadovaný zo zákona povinný audit. Predpokladáme, že dobrovoľný audit je pre väčšinu organizácií, nielen pre organizácie v oblasti dobrovoľníctva finančne a personálne náročný, a z toho dôvodu ho nevykonávajú.

6.8.9 Diskusia

Z celkového počtu mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu, označilo ako primárnu oblasť svojho pôsobenia dobrovoľníctvo 32 organizácií, čo predstavuje 5,3 %. Pri organizáciách, ktoré uvádzajú ako svoju oblasť pôsobenia dobrovoľníctvo, bol zistený jeden z najväčších rozdielov, ak porovnáme organizácie, ktoré uviedli dobrovoľníctvo ako primárnu oblasť pôsobenia (5,3 %) a organizácie, ktoré v tejto oblasti uviedli pôsobenie aspoň jedným percentom (32,1 %). Ak boli medzi subjekty v oblasti dobrovoľníctva započítané len organizácie, ktoré uviedli viac ako 50 percentné pôsobenie v tejto oblasti, ich podiel bol 3,8 %. Jedným z dôvodov je podľa nášho názoru skutočnosť, že práca s dobrovoľníkmi/dobrovoľníčkami je súčasťou praxe mnohých mimovládnych neziskových organizácií, ako dokumentujú aj ďalšie výsledky výskumu v oblasti socioekonomického prínosu neziskového sektora pre spoločnosť, a teda tým, že s dobrovoľníkmi pracujú, samé seba vnímajú aj ako tie, ktoré rozvíjajú oblasť dobrovoľníctva.

Organizácie v oblasti dobrovoľníctva **sa v najväčšej miere zameriavajú na cieľovú skupinu mladých ľudí vo veku do 16 do 30 rokov**. Vysoké percento (nad 80 %) cieľovej skupiny od 16 – 30 rokov, na ktorú sa organizácie zameriavajú, môže byť ovplyvnené (primárne alebo sekundárne) existujúcimi finančnými mechanizmami na podporu dobrovoľníctva. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR cez programy pre mládež podporuje aj dobrovoľníctvo mladých ľudí. Podpora dobrovoľníctvu mládeže však smeruje aj z rôznych súkromných zdrojov.

Viac ako polovica organizácií v oblasti dobrovoľníctva uvádza, že ich cieľová skupina má v posledných troch rokoch zvyšujúcu sa tendenciu. Len u 12,9 % sa znižuje. Dôkazom tejto skutočnosti je aj **zvyšujúca sa miera zapájania sa ľudí do dobrovoľníctva**. Výskumná štúdia IVO realizovaná ako súčasť výskumu o socioekonomických prínosoch neziskového sektora pre spoločnosť uvádza, že do formálneho dobrovoľníctva sa na Slovensku v roku 2019 zapojilo 36 % ľudí. Podľa výskumu o dobrovoľníctve realizovanom v roku 2011 bola miera zapájania ľudí

do formálneho dobrovoľníctva vo veku od 18 rokov 28 %. Hoci vo výskume verejnej mienky odborníčky na základe výsledkov viacerých výskumov od roku 1998 interpretovali mieru zapájania ľudí do dobrovoľníctva ako kolísavú, myslíme si, že kolísavosť spôsobila nejednotná metodológia, resp. inak položené otázky, najmä v prípade miery zapojenia ľudí do dobrovoľníctva. Výskumy v roku 2011 a 2019 použili v dotazníkoch podobné otázky – pýtali sa na zapájanie do neplatenej práce, z toho dôvodu porovnávame len výsledky výskumov z roku 2011 a 2019. Musíme s istým nadšením skonštatovať, **že miera zapojenia do formálneho aj neformálneho dobrovoľníctva je na Slovensku pomerne vysoká**. Podobnú mieru zapojenia dosahujú ekonomicky vyspelé krajiny. Napríklad údaje z Veľkej Británie pre roky 2017/2018 uvádzajú, že do formálneho dobrovoľníctva sa zapojilo 38 % obyvateľov Veľkej Británie (<https://data.ncvo.org.uk/volunteering/>).

Z hľadiska špecifík cieľových skupín **prevažuje v organizáciách v oblasti dobrovoľníctva verejnosť bez špecifického znevýhodnenia a iné organizácie**. Zameranie na iné organizácie svedčí o tom, že pri tomto type organizácií ide do veľkej miery aj o organizácie poskytujúce servisné služby, prípadne vzdelávanie pre iné typy organizácií (napríklad takúto úlohu plnia dobrovoľnícke centrá). Takmer polovica organizácií oblasti dobrovoľníctva nemá presne vymedzenú cieľovú skupinu s nejakým konkrétnym znevýhodnením, ale pozornosť na cieľové skupiny s určitým znevýhodnením sa objavuje aj v tejto oblasti v zmysle inkluzívneho dobrovoľníctva. Toto zistenie korešponduje aj s tým, že viac ako 50 % organizácií poskytuje služby širokej verejnosti bez nejakého špecifického zamerania (geografického alebo zamerania v kontexte služby). Iba pre členov poskytuje služby len 12,9 % organizácií v oblasti dobrovoľníctva, t. j. z hľadiska cieľových skupín ide pri organizáciách v oblasti dobrovoľníctva o verejnoprospešné subjekty.

Mimovládne organizácie primárne pôsobiace v oblasti dobrovoľníctva sa vo svojich aktivitách venujú najmä vzdelávaniu a lektorskej činnosti, riadeniu dobrovoľníkov a platených pracovníkov, aktivitám pre členov, fundraisingu, poskytovaniu poradenstva a informácií, komunikácii s médiami a PR, grafickým prácam, spracovaniu web stránok a sociálnych sietí a administratívnej činnosti. Skutočnosť, že platení pracovníci/pracovníčky sa v týchto organizáciách venujú významne viac mnohým činnostiam v porovnaní s organizáciami pôsobiacimi v iných oblastiach, svedčí podľa nášho názoru o **vyššej miere profesionalizácie v týchto organizáciách**. Toto zistenie potvrdzuje aj skutočnosť, že prvky manažmentu pri platených pracovníkoch sa v prípade organizácií v oblasti dobrovoľníctva vyskytovali v porovnaní s ostatnými oblasťami významne častejšie (8 prvkov zo 14). Sedem prvkov bolo prítomných vo viac ako 50 % organizácií.

Organizácie, ktoré sa primárne venujú oblasti dobrovoľníctva, uvádzajú **rôznorodú geografickú pôsobnosť**. Organizácie v tejto oblasti pôsobia najmä na celoslovenskej úrovni, nasleduje miestna a regionálna pôsobnosť.

V organizáciách pôsobiacich primárne v oblasti dobrovoľníctva **sa charakter aktivít od ich vzniku v nadpolovičnej väčšine prípadov menil**. Významne menej v porovnaní s inými oblasťami organizácie v oblasti dobrovoľníctva uvádzali, že sa charakter ich aktivít nemenil. V prípade zmeny charakteru aktivít organizácií pracujúcich v téme dobrovoľníctvo je na mieste otázka, nakoľko je dobrovoľníctvo nástrojom na dosiahnutie určitých cieľov organizácie a nakoľko je samotné dobrovoľníctvo alebo sprostredkovanie dobrovoľníckych príležitostí hlavnou témou a aktivitou organizácie. To môže do významnej miery ovplyvniť to, či je organizácia nútená prehodnocovať charakter aktivít. Približne tretine organizácií sa charakter

aktivít nezmenil, čo môže signalizovať kvalitne nastavené zázemie, udržateľné financovanie, správne nastavenú stratégiu rozvoja organizácie a i. Hlavné dôvody zmeny aktivít môžu byť personálneho, finančného či strategického charakteru.

Všetkým organizáciám pôsobiacim v oblasti dobrovoľníctva zapojeným do prieskumu sa darí aspoň čiastočným spôsobom naplňať pôvodnú motiváciu svojho vzniku. V prípade takmer 87 % zapojených organizácií je miera naplňania pôvodnej motivácie vyššia ako 41 %, takže organizácie vznikajúce v oblasti dobrovoľníctva sa dostávajú minimálne do kontaktu s témou dobrovoľníctva alebo sa jej všetky do nejakej miery vo svojich aktivitách venujú (pokiaľ je pôvodnou motiváciou samotné dobrovoľníctvo a aktivity s ním spojené). Dôvodom môže byť, že samotná dobrovoľnícka práca ako forma vytvárania hodnoty a výkonu určitého typu práce je na Slovensku využívaná v mnohých neziskových organizáciách (miera využitia závisí od náročnosti a požiadaviek na výkon danej práce). Preto ju organizácie aspoň čiastočne využívajú, aj keď časom môže prestať byť hlavným predmetom činnosti a motiváciou vzniku organizácie.

Služby a aktivity organizácií pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva zabezpečujú platení aj neplatení pracovníci, pričom z hľadiska jednotlivých ukazovateľov **prevažujú neplatení pracovníci nad platenými.** 87,5 % organizácií v oblasti dobrovoľníctva využíva na zabezpečenie služieb neplatených pracovníkov a títo pracovníci tvoria 90 % z personálnych zdrojov podieľajúcich sa na zabezpečení aktivít a služieb organizácií v oblasti dobrovoľníctva. Podľa štatistiky je najväčší počet neplatených pracovníkov z radov členov organizácie. Ďalšou skupinou je bližšie nedefinovaná skupina slovenských dobrovoľníkov, ktorí dobrovoľnícku činnosť vykonávajú na území SR. Nasledujú iné osoby pracujúce bez nároku na odmenu. Výrazne menej sa do aktivít organizácií zapájajú dobrovoľníci zo zahraničia, dobrovoľníci zo SR v zahraničí a stážisti. V polovici organizácií sú služby zabezpečené pracovníkmi v rámci pracovnoprávných pomerov a v približne tretine organizácií pracujú aj ľudia na živnosť.

O tom, že **práca s dobrovoľníkmi/dobrovoľníčkami, patrí v organizáciách pracujúcich v oblasti dobrovoľníctva medzi integrálnu súčasť ich práce,** svedčia aj ďalšie výsledky výskumu:

- 86,4 % organizácií, ktorých primárnou oblasťou je dobrovoľníctvo, absolútne súhlasili a súhlasili s výrokom, že bez dobrovoľníkov by nemohli fungovať;
- organizácie pôsobiace primárne v oblasti dobrovoľníctva významne viac zapájajú do svojich aktivít pravidelných dobrovoľníkov aj virtuálnych, alebo on-line dobrovoľníkov;
- 68,2 % považuje počet dobrovoľníkov, s ktorými pracujú, za úplne a skôr dostatočný 68,2 %.

6.8.10 Problémy a odporúčania

1. Udržateľné financovanie dobrovoľníctva

V prostredí slovenských organizácií sa stretávame najčastejšie s problémom udržateľnosti financovania organizácií venujúcich sa rozvoju dobrovoľníctva. Ich činnosť je financovaná primárne z dotačných schém, prípadne sú závislé od samospráv, pre ktoré dobrovoľníctvo nie je medzi nevyhnutnými oblasťami podpory (na rozdiel od napr. zriaďovateľských povinností v prípade škôl či domoch pre seniorov). V prípade, ak majú organizácie jednozdrojové financovanie, alebo sú granty hlavným prostriedkom príjmov a organizácia zrovna nevie

poskytnúť podporu v témach, ktoré sú práve aktuálne, môže dôjsť k pozastaveniu či obmedzeniu vykonávaných aktivít. Túto skutočnosť dokumentujú aj zistenia o prekážkach fungovania mimovládnych organizácií pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva.

Organizácie, ktoré uviedli ako svoju primárnu oblasť dobrovoľníctvo, **najvýznamnejšie pociťujú prekážky v nedostatku financií, v nedostatku ľudí v organizácii a v administratívnej záťaži.** Nedostatok financií môže byť prekážkou, ktorá vplýva aj na ostatné dve prekážky – nadmernú administratívnu záťaž a nedostatok ľudí v organizácii. Aj keď je väčšina profesionálnych organizácií (musí byť) financovaná viaczdrojovo, v súčasnosti existuje len veľmi málo finančných zdrojov, kde by mohlo vedenie organizácií žiadať financie na preplatenie mzdových nákladov. Hľadanie rôznych zdrojov s rôznymi projektovými zámermi potom automaticky znamená aj zvýšenú administratívnu záťaž na vedenie v organizáciách. Nedostatok ľudí je už potom len odrazom tejto reality, ktorú ešte dokresľuje aj pomerné zastúpenie mužov a žien v tomto sektore. Výskum jasne preukázal, že sa v dobrovoľníckych organizáciách zamestnávajú častejšie ženy (70,24 %), aj to prevažne na čiastkové úväzky. Muži, ak sú prítomní, zastávajú hlavne vedúce pozície alebo pozície na mandátne zmluvy, majú aj väčšie úväzky. Preferencia žien môže byť aj z veľkej časti ovplyvnená témami, ktoré organizácie majú ako nosné, a to sú teda témy dotýkajúce sa hlavne sociálnej sféry, detí a mládeže v náhradnej starostlivosti, ohrozené rodiny, verejnosť s fyzickým znevýhodnením a široká verejnosť. Zároveň to môže byť aj naopak. Tieto témy sú preto nosné, pretože z veľkej časti sú v organizáciách zastúpené ženy. Analogické problémy sme identifikovali aj pri práci s dobrovoľníkmi/dobrovoľníčkami. Ako dva najvýznamnejšie problémy boli identifikované - nedostatok financií a neschopnosť nájsť dobrovoľníkov, ktorých organizácie potrebujú.

Organizácie v oblasti dobrovoľníctva vo výskume uvádzajú vo väčšine prípadov negatívne alebo neutrálne hodnotenie skúseností so získavaním zahraničných verejných aj súkromných zdrojov a so získavaním súkromných zdrojov zo Slovenska. V porovnaní s ostatnými organizáciami sa významne viac líšia v hodnotení verejných zdrojov zo zahraničia, významne viac tu majú neutrálne hodnotenie – ani negatívne, ani pozitívne skúsenosti so získavaním zahraničných verejných zdrojov. Medzi organizáciami venujúcimi sa dobrovoľníctvu len jedna organizácia hodnotí skúsenosť so zahraničnými verejnými zdrojmi pozitívne. Predpokladáme, že ani negatívne, ani pozitívne hodnotenie skúseností zo získavaním verejných zahraničných zdrojov mohlo nastať z nasledujúcich dôvodov:

- Organizácie v oblasti dobrovoľníctva sú často menšie organizácie, ktoré pracujú s relatívne nízkym rozpočtom. Verejné zdroje zo zahraničia, v ktorých je istá miera finančnej spoluúčasti, vyžadujú istú administratívnu záťaž, zapojenie ďalších expertov pri práci na písaní projektov, môžu požadovať zapojenie iných partnerov, majú vysoké rozpočty, a tak nie sú z hľadiska ich kapacít, ale ani reálnych potrieb zaujímavé.
- Verejné zdroje zo zahraničia majú špecifické výzvy a zadania, ktoré neodzrkadľujú reálne potreby organizácií v oblasti dobrovoľníctva, a preto o financie nežiadajú, alebo žiadajú obmedzene.
- Verejné zdroje zo zahraničia majú pre oblasť dobrovoľníctva len limitovanú finančnú podporu, resp. môžu podporiť len isté množstvo žiadateľov. Je možné, že sa organizáciám v oblasti dobrovoľníctva v polovici prípadov nepodarí získať podporu, a aj preto môže byť ich hodnotenie neutrálne.
- Organizácie v oblasti dobrovoľníctva nemajú vedomosti o možnostiach finančnej podpory zo zahraničných verejných zdrojov.

Uvedené dôvody môžu byť dôvodmi aj pre negatívne hodnotenia verejných zdrojov zo zahraničia.

Vzhľadom na súčasnú prax aj výsledky výskumu, v ktorom organizácie na otázku ohľadom získania štatútu sociálneho podniku odpovedali negatívne alebo neodpovedali vôbec, usudzujeme, že touto témou sa vôbec nezaoberajú a **nevnímajú, že by dobrovoľníctvo mohlo byť prepojené aj so sociálnym podnikaním**. Dôvodom je aj to, že na Slovensku je sociálne podnikanie stále málo rozvinuté, k čomu prispela aj predchádzajúca legislatíva, história a negatívne skúsenosti z praxe slovenských sociálnych podnikov. Prax z niektorých zahraničných krajín je ale iná, a to aj v oblasti dobrovoľníctva. Napr. austrálske dobrovoľnícke organizácie a centrá majú založené sociálne podniky. Medzi nimi vyniká internetový portál venujúci sa prepájaniu dobrovoľníckych príležitostí a dobrovoľníkov (<https://www.volunteer.com.au/about>), pričom príjmy tohto sociálneho podniku sú z portálu, na ktorom firmy môžu nájsť dobrovoľnícke príležitosti pre zamestnancov <https://www.volunteer.com.au/employee-volunteer-portal>.

Odporúčania:

1. Vytvorenie finančného mechanizmu

- Pre zabezpečenie kvalitnej práce s dobrovoľníkmi/dobrovoľníčkami vo všetkých mimovládnych organizáciách ako aj pre organizácie primárne rozvíjajúce dobrovoľníctvo, sa javí ako kľúčový faktor riešenie nedostatku finančných zdrojov. Navrhujeme **vytvoriť finančný mechanizmus na podporu dlhodobých dobrovoľníckych programov a dobrovoľníckych centier**. Zahrnúť do podpory dobrovoľníckych programov osobitne tému dobrovoľníctva seniorov a ľudí so znevýhodnením. Tento návrh je v súčasnosti už v príprave, nakoľko bol súčasťou aktuálneho Akčného plánu koncepcie pre rozvoj občianskej spoločnosti. Zároveň je dôležité **zachovať dotačné mechanizmy na podporu dobrovoľníctva mladých ľudí** vytvorené v rámci programov pre mládež Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR.
- Rovnako je potrebné podporovať **vzdelávanie mimovládnych organizácií v oblasti fundraisingu a diverzifikácii zdrojov**. Je potrebné, aby sa naučili, ako získavať verejné a súkromné zdroje zo zahraničia, ako vytvárať partnerstvá so súkromným sektorom.
- Je nutné zabezpečiť, aby **zahraničné verejné zdroje boli dostupné aj pre organizácie pracujúce s dobrovoľníkmi**. Máme na mysli najmä finančné prostriedky z Eurofondov.
- Z hľadiska diverzifikácie zdrojov a rozšírenia služieb je tiež nutné **podporiť slovenské mimovládne organizácie vo vzdelávaní v téme sociálneho podnikania** a priblížiť príklady dobrej praxe zo sociálneho podnikania na Slovensku a v zahraničí. Organizáciám, ktoré majú dobrú skúsenosť v oblasti sociálneho podnikania, odporúčame zdieľať príklady praxe v oblasti prepojenia dobrovoľníctva a sociálneho podnikania.

2. Meranie vplyvu aktivít organizácií venujúcich sa dobrovoľníctvu

Pri zisteniach o vyhodnocovaní vplyvu aktivít organizácií pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva sa zameriame na nasledujúce fakty:

- **Takmer 20 % organizácií nevyužíva na vyhodnocovanie prínosu/vplyvu aktivít organizácií v rámci dobrovoľníctva žiadne nástroje**. Bez ohľadu na to, či je dôvodom nedostatok

kapacít, nedostatok know-how, nízka priorita takejto činnosti v rámci aktivít organizácie alebo iné dôvody, takýto prístup organizácie odstriháva od príležitostí stať sa dlhodobou udržateľnými organizáciami, ktoré by mali dlhodobý dopad v priestore, v ktorom fungujú, v rámci súčasného nastavenia získavania zdrojov. Vyhodnocovanie aktivít smeruje k organizácii zvyšujúcej kvalitu svojich aktivít, získavajúcej spätnú väzbu od rôznych zainteresovaných strán organizácie, ktoré sú kľúčové pre jej fungovanie, konkurencieschopnosť a reflexiu na svoje činnosti. Vyhodnocovanie prínosu a vplyvu aktivít je priamo naviazané na ciele, ktoré si organizácia nastavuje vo vzťahu k výstupom, výsledkom a dopadom svojich krátkodobých či dlhodobých aktivít smerujúcich dovnútra či navonok. Je náročné hovoriť o akomkoľvek spôsobe riadenia či manažovania organizácie v prípade, ak nie sú stanovené ciele či merateľné výstupy, a pokiaľ sa tie nijakým spôsobom nevyhodnocujú. Zároveň je náročnejšie budovať akúkoľvek marketingovú, fundraisingovú či inú stratégiu, pokiaľ tie nevychádzajú z relevantných záverov vyhodnotenia aktivít organizácie. Často ostáva takýmto organizáciám vybudovať všetko na ničím nepodložených predpokladoch a emóciách, ktorá však funguje iba vo vzťahu k úzko vymedzenej skupine zainteresovaných strán.

- Druhým je **absolútna absencia** (nikto z respondentov túto možnosť neoznačil) **systematického využívania overených metodík**. Pokiaľ má organizácia lokálny či regionálny charakter, potom potrebuje v rámci svojich činností systematicky využívať overené metodiky na vyhodnocovanie prínosu/vplyvu svojich aktivít.
- Tretím faktorom je, že **organizácie radšej investujú prostriedky do vývoja vlastných nástrojov na vyhodnocovanie vplyvu aktivít (45,2 %)** pred overenými nástrojmi. Zaujímavé by bolo zistenie, či je to spôsobené robustnosťou, komplikovanosťou, neinformovanosťou alebo inými faktormi súvisiacimi s overenými nástrojmi.

Ďalšie odporúčania:

- Organizáciám v oblasti dobrovoľníctva odporúčame systematicky merať vplyv svojich aktivít overenými metodikami a vzdelávať sa v téme merania vplyvu aktivít organizácií.
- Servisným organizáciám v oblasti dobrovoľníctva (dobrovoľníckym centrom a pod.) navrhujeme, aby organizácie venujúce sa dobrovoľníctvu informovali o vzdelávaní v téme merania vplyvu a o overených metodikách merania vplyvu aktivít.

3. Systematický výskum o dobrovoľníctve

- **Výskumná štúdia IVO realizovaná ako súčasť výskumu o socioekonomických prínosoch neziskového sektora pre spoločnosť potvrdila fakt, že na Slovensku chýba pravidelný výskum v oblasti dobrovoľníctva, keďže predstavila údaje z posledných výskumov ako kolísavé. My ich považujeme, aj vzhľadom na nejednotnú metodológiu, za neporovnateľné.** Niektoré európske krajiny sledujú spolu s mierou zapájania ľudí do dobrovoľníctva aj prínosy, ktoré dobrovoľníctvo prináša, najmä ekonomické, ako je napr. výška HDP vytvoreného dobrovoľníckou prácou. Na meranie ekonomickej hodnoty dobrovoľníckej práce upozorňovala už v roku 2011 Konceptia rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku a neskôr Program podpory dobrovoľníctva a dobrovoľníckych centier. Jedným z možných riešení získavania pravidelných údajov o miere zapájania ľudí

do dobrovoľníctva a o ekonomickej hodnote dobrovoľníctva na Slovensku by malo byť pravidelné zisťovanie Štatistického úradu SR podľa vypracovanej metodiky Medzinárodnej organizácie práce (ILO). Slovensko by disponovalo pravidelnými, validnými, spoľahlivými a porovnateľnými údajmi o miere zapájania ľudí do dobrovoľníctva a o ekonomickej hodnote dobrovoľníctva. Výskumná štúdia odhalila niekoľko ďalších prínosov dobrovoľníctva - napr. aktívnu politickú a občiansku participáciu a vyššiu interpersonálnu dôveru. Dobrovoľníctvo má však veľa ďalších doposiaľ nepreskúmaných prínosov pre dobrovoľníkov/dobrovoľníčky, ale aj pre prijímateľov dobrovoľníckych aktivít, spoločnosť a procesy v nej, teda pre všetky zapojené strany, ktoré by sa mali odhaliť a sledovať.

Ďalšie odporúčanie:

Štatistickému úradu SR odporúčame zaviesť pravidelný výskum v oblasti dobrovoľníctva, ktorý by vychádzal z metodiky používanej aj v iných európskych krajinách (podľa ILO) a umožnil tak porovnávanie údajov a meranie (nielen ekonomických) prínosov dobrovoľníctva.

4. Výchova a vzdelávanie k dobrovoľníctvu

Z hľadiska rozvoja občianskej spoločnosti je dôležité spomenúť, že podľa výsledkov výskumu IVO ľudia zapojení do formálneho i neformálneho dobrovoľníctva sa vyznačujú zvýšenou dôverou k mimovládny organizáciám, a tiež k občianskym, mládežníckym a študentským iniciatívam. Majú väčší záujem o politiku na rôznych úrovniach a častejšie o nej diskutujú v rodine, s kolegami, priateľmi i známymi. Vyznačujú sa intenzívnejším sledovaním zdrojov informácií (verejnoprávna televízia, verejnoprávny rozhlas, súkromné rozhlasové stanice, verejne dostupné spravodajské webstránky, tlačene noviny, alternatívne médiá, sociálne siete a youtube). Výsledky výskumu potvrdzujú, že dobrovoľníctvo je nástrojom k tomu, aby sa mladí ľudia vyhli extrémizmu, diskutovali a formovali kritické myslenie, a boli politicky a občiansky aktívni. Je preto dôležité, aby aktéri na rôznych úrovniach uviedli do praxe Konceptiu výchovy a vzdelávania detí a mládeže k dobrovoľníctvu.

Ďalšie odporúčanie:

Odporúčame pokračovať v realizácii výchovy a vzdelávania k dobrovoľníctvu vo všetkých stupňoch vzdelávania v školách a školských výchovno-vzdelávacích zariadeniach podľa Konceptie výchovy a vzdelávania detí a mládeže k dobrovoľníctvu. (http://old2.dobrovolnickecentra.sk/wp-content/uploads/2018/05/Koncepcia_VaV_DaM_k_dobrovolnictvu_final_19.4.2018.pdf)

5. Právna úprava dobrovoľníctva

Jeden zo základných problémov pri práci s dobrovoľníkmi v organizáciách je podľa organizácií venujúcich sa dobrovoľníctvu nedostatočná legislatívna podpora dobrovoľníctva. Ako viac či menej závažný problém to vníma až 70 % organizácií. Bolo by vhodné zistiť, aké sú konkrétne výhrady organizácií voči súčasnej legislatívnej úprave. Tejto téme sa má osobitne venovať pracovná skupina na Ministerstve vnútra SR, ktorá vznikla s cieľom novelizácie Zákona o dobrovoľníctve.

Odporúčame zistiť, aké legislatívne prekážky majú organizácie, ktoré pracujú s dobrovoľníkmi a v súlade s nimi **novelizovať zákon o dobrovoľníctve a ďalšie predpisy a nariadenia ovplyvňujúce dobrovoľnícku činnosť a podporu dobrovoľníctva.**

6. Spolupráca s regionálnou samosprávou a podnikateľským sektorom

Najbližším spolupracovníkom organizácií pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva je samospráva na úrovni mesta a obce, keďže sa záujmy oboch subjektov často prelínajú (napr. v potrebe poskytovať sociálne, kultúrne, vzdelávacie a iné aktivity). To súvisí aj s tým, že štvrtina organizácií uvádza pôsobenie na úrovni obce alebo okresu. Pre zástupcov, najmä lokálnych organizácií, ide o hlavného zástupcu verejného záujmu v ich okolí, a často prvý kontaktný bod pri získavaní povolení či zdrojov na vykonávanie aktivít. **Druhým významným spolupracovníkom organizácií v oblasti dobrovoľníctva sú iné domáce mimovládne organizácie** (označilo 75 % organizácií), ktoré spája podobná téma, zlepšovanie určitého miesta prostredníctvom rôznych aktivít dáva spolupráca logický zmysel. **Relatívne nízka** v porovnaní s inými oblasťami pôsobenia je **spolupráca s regionálnou samosprávou a s podnikateľským sektorom.** Vysvetlením môže byť pre samosprávu relatívne dlhá vzdialenosť medzi ňou a lokálnou organizáciou, a podobne vo vzťahu s národne pôsobiacou organizáciou, prípadne nejasnosť štruktúry a otázná miera angažovania sa regionálnej či krajskej samosprávy v dobrovoľníckych aktivitách lokálneho charakteru. Pri podnikateľskom prostredí môže ísť o vzájomné odcudzenie sa, kde dobrovoľníckej organizácii ide o “dobro” a podnikateľovi/podnikateľke o “zisk”. Organizácie často pýtajú od miestnych podnikateľov finančné zdroje na jednorazovej báze, pričom samotných podnikateľov nevťahujú do diania organizácie, čím často limitujú spoluprácu na občasné interakcie formou, „keď treba pomôcť”. Organizácie v oblasti dobrovoľníctva spolupracujú často so **školami**, ktoré môžu slúžiť jednak ako zdroj dobrovoľníkov/dobrovoľníčok, a na druhej strane sú pre nich skupinou, na ktorú zacielujú svoje aktivity.

Ďalšie odporúčanie:

- **Budovať spoluprácu s regionálnou samosprávou a podnikateľským sektorom.** Organizácie s primárnou oblasťou dobrovoľníctva môžu byť pre krajské, ale aj mestské či obecné samosprávy partnerom pri plánovaní rôznych stratégií a komunitných plánov, kde je participácia organizácií tretieho sektora očakávaná. Expertíza týchto organizácií, ktoré sú naučené flexibilne reagovať na potreby miestnych komunít pomocou dobrovoľníkov/dobrovoľníčok, prináša pre samosprávy častokrát iný pohľad na riešenie vynárajúcich sa potrieb. V týchto dokumentoch je potom možné tlmočiť požiadavku alokácie finančných zdrojov na naplánované aktivity. Zároveň tak vytvárajú priestor na aktívnu spoluprácu.
Riešenie 1: Zúčastňovanie organizácii s primárnou oblasťou dobrovoľníctva na tvorbe a plánovaní strategických dokumentov na rôznych úrovniach (od národnej, cez krajskú až po miestnu).
Riešenie 1a (pre samosprávy, ministerstvá): Pozývanie kľúčových lídrov/líderky z týchto organizácií do plánovacích procesov strategických materiálov.
Riešenie 1b: Vzdelávanie organizácií v oblasti fundraisingu a utvárania partnerstiev s podnikateľským sektorom.

7. Členstvo organizácií v oblasti dobrovoľníctva vo formálnych a neformálnych zoskupeniach

Štvrtina organizácií v oblasti dobrovoľníctva nie je členom žiadnej asociácie/platformy/záujmového združenia. Zaujímavé by bolo zistenie, čo je dôvodom - či v ňom nevidí zmysel, alebo o takejto príležitosti ani nevie, a či neexistuje platforma združujúca organizácie daného typu alebo niečo iné. Členstvo vo formálnej či neformálnej platforme je spojené s rastom organizácie a jej ambíciou mať čoraz väčší alebo kvalitnejší dopad, prípadne združovať sa za účelom lepšej pozície pri ovplyvňovaní či lobovaní za určité právne zmeny na úrovni samospráv atď. Nezanedbateľnou motiváciou je čerpanie know-how a recipročné služby s organizáciami z iných krajín, v ktorých riešia podobné problémy. Členstvo v rôznych asociáciách zjednodušuje aj cestu organizácie pri získaní partnera do prípadného projektu na rôznych úrovniach. V rámci združovania organizácií pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva do národných platforiem môže zohrať úlohu aj spolupatričnosť dobrovoľníckych organizácií a ich prirodzená tendencia pomáhať si navzájom.

Odporúčanie pre platformy organizácií:

Aktívne propagovať výhody a prínosy plynúce z členstva organizácií v iných formálnych a neformálnych zoskupeniach.

8. Podpora zapájania ľudí nad 51 rokov do dobrovoľníctva

Napriek tomu, že cieľovú skupinu ľudí nad 51 rokov zapájala v oblasti dobrovoľníctva viac ako polovica organizácií, táto cieľová skupina nepatrí medzi priority organizácií pôsobiacich v oblasti dobrovoľníctva. Výskum verejnej mienky, ktorý bol súčasťou výskumu o socioekonomických prínosoch neziskového sektora, síce uvádza, že medzi jednotlivými vekovými kategóriami nie je v miere zapojenia sa do dobrovoľníctva významný rozdiel, **v porovnaní so zahraničím sú však z hľadiska ekonomického statusu najmenej zapojenou skupinou do formálneho dobrovoľníctva dôchodcovia.** Pravdepodobne to súvisí s nízkym finančným príjmom tejto veľkej skupiny obyvateľstva, keďže aj zahraničné výskumy potvrdzujú, že miera zapájania sa do dobrovoľníctva rastie spolu s ekonomickými ukazovateľmi krajiny. Rovnako si myslíme, že súčasní dôchodcovia sú skupinou, ktorú najviac zasiahlo zastavenie a zrušenie väčšiny občianskych aktivít a organizácií počas komunistického režimu, a preto ich zapájanie do formálneho dobrovoľníctva je v porovnaní s inými skupinami nižšie. Ďalším faktorom je limit samotného starnutia, resp. nielen fyzických a psychických ťažkostí, ktoré starnutie prináša. Demografická krivka klesá, prírastok mladých ľudí na Slovensku bude najbližšie desaťročia klesať. Už v roku 2030 budú niektoré krajské mestá na Slovensku dosahovať najstarší priemerný vek. Sociálne služby pre túto vekovú kategóriu bude treba rozširovať. Seniorov a seniorky bude preto potrebné udržať čo najdlhšie v ich prirodzenom prostredí s občasnou asistenciou. Prevenciou by mal byť koncept aktívneho starnutia, ktorý sa aj napriek uplynulému obdobiu prejavil v miestnych komunitách len veľmi oklieštene (vznik denných centier, prednášky, akadémiie seniorov a pod.). V dokumente venujúcemu sa aktívnemu starnutiu sa nespomína dobrovoľníctvo, ktoré môže byť tou najprirodzenejšou službou blízkej komunite. V takejto situácii budú musieť mestá a obce čeliť sociálnej izolácii tých najzraniteľnejších. Druhou hrozbou je uzatváranie sa seniorov/seniorek do svojich „sociálnych bublín“ (napr. denné centrá s programom len pre seba) bez medzigeneračného dialógu a služby komunite. Mnohé výskumy zo zahraničia však potvrdzujú, že zapájanie sa seniorov/seniorek do dobrovoľníctva zlepšuje kvalitu života, ako po zdravotnej, tak aj po psychickej stránke. Lepšie vnímajú kultúrno-spoločenské dianie v krajine a zažívajú pocit užitočnosti. Seniori/seniorky tak nemusia byť nevyhnutne len prijímateľmi

dobrovoľníckej pomoci, ale sami ju môžu prostredníctvom dobrovoľníctva poskytovať. Jedným z dôležitých vplyvov je však to, že mimovládne **neziskové organizácie alebo občianski aktivisti nevedia, ako s takouto skupinou pracovať**, resp. ako ju osloviť. Jedným z dôvodov je aj to, že napriek politickým stratégiám a dokumentom vyzdvihujúcim dôležitosť medzigeneračného dialógu a aktívneho starnutia, **nebol doposiaľ vyvinutý finančný mechanizmus**, ktorý by aktívne starnutie a medzigeneračnú solidaritu formou podpory dobrovoľníckych programov seniorov podporil, a tak motivoval mimovládne neziskové organizácie a občianske iniciatívy k práci so seniormi.

Ďalšie odporúčanie:

- **Rozšíriť svoje pôsobenie a orientáciu dobrovoľníckych centier aj na dobrovoľníctvo seniorov** ako možnosť aktívneho starnutia.
- **Riešenie (národná úroveň – Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR):** Zapracovať dobrovoľníctvo seniorov do Národného programu aktívneho starnutia na ďalšie programovacie obdobie 2021 – 2027.
- **Riešenie (národná úroveň, samosprávy):** Vzhľadom k starnutiu obyvateľstva vytvoriť dotačný mechanizmus (napr. VZN), ktorý by finančne podporoval vznik dobrovoľníckych programov, v ktorých sú seniori nielen klientmi, ale aj aktívnymi dobrovoľníkmi. Tiež je možné takéto opatrenia zapracovať aj do Komunitných plánov sociálnych služieb alebo PHSR miest. Takéto riešenie však predpokladá aktívnu účasť organizácií v plánovacích procesoch spomínaných dokumentov.
- **Riešenie (samosprávy):** Motiváciu seniorov k dobrovoľníctvu, ako skupiny ohrozenej aj nízkym príjmom, možno k tejto činnosti motivovať aj úľavami pri platbe, napr. za smetie, ktoré je umožnené aj v zákone alebo môžu prísť samosprávy s inými motivujúcimi benefitmi.
- **Riešenie (samosprávy, MVO):** Pripraviť školenie pre samosprávy a MVO o zapájaní seniorov/senioriek do dobrovoľníctva (motivácie, nábor, skúsenosti, portfólio dobrovoľníckych aktivít, príklady dobrej praxe, manažment takýchto dobrovoľníckych aktivít).

6.8.11 Literatúra a zdroje

Brozmanová Gregorová, A. et al. (2012). *Dobrovoľníctvo na Slovensku – výskumné reflexie*. Bratislava: Iuventa.

Brozmanová Gregorová, A. et al. (2014). *Štandardy kvality manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok a odporúčania na prácu s mládežou v oblasti dobrovoľníctva*. Proces tvorby a výstupy. Banská Bystrica: Centrum dobrovoľníctva a Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií.

Brozmanová Gregorová, A., Marček, E., Mračková, A. (2009). *Analýza dobrovoľníctva na Slovensku*. Banská Bystrica: PF UMB, OZ Pedagóg, PDCS, PANET.

Brozmanová Gregorová, A., Šavrnichová, M., Šolcová, J. (2016). *Dobrovoľníctvo – cesta k rozvoju talentu a potenciálu mladých ľudí*. Bratislava: Bratislavské dobrovoľnícke centrum.

Brozmanová Gregorová, A., Šolcová, J., Siekelová, M. (2018) *Dobrovoľníctvo mládeže na Slovensku – aktuálny stav a trendy*. Stupava: Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií.

Bútor, M., Fialová, Z. (1995). *Neziskový sektor a dobrovoľníctvo na Slovensku*. Bratislava : S.P.A.C.E.

Bútorová, Z. (2004). Mimovládne organizácie a dobročinnosť vo svetle verejnej mienky. In: Majchrák, J., Strečanský, B., Bútor, M. (eds.): *Keď ľahostajnosť nie je odpoveď*, Bratislava: IVO.

Bútorová, Z., Bútor, M. (1996). *Mimovládne organizácie a dobrovoľníctvo očami verejnej mienky I*. Bratislava: S.P.A.C.E.

UIPŠ. (2006). *Dobrovoľníctvo a mládež*. Bratislava: UIPŠ.

UIPŠ. (2007). *Dobrovoľníctvo a stredoškolská mládež*. Bratislava: UIPŠ.

Gabovičová, N. (2011). Dobrovoľníctvo mládeže a možnosti jeho rozvoja. In *Mládež a spoločnosť*, (4) 20 – 25.

Gallo, O., Lenčo, P. (2009). *Čo si myslia mladí. Ich voľný čas a aktívna účasť na živote spoločnosti*. Bratislava: Iuventa.

Gallová Kriglerová, E. 2006. *Prieskum názorov mladých ľudí pre potreby kampane Každý iný – všetci rovní*. Bratislava: 2006.

Koncepcia rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku. Bratislava: Úrad vlády SR.
Online: http://www.minv.sk/?ros_kros : [20. 1. 2018]

Koncepcia výchovy a vzdelávania detí a mládeže k dobrovoľníctvu. Bratislava: Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR.

Králiková, N. (2006). *Ja nie som dobrovoľník! Ja to robím iba tak...* Bratislava: Iuventa.

Program podpory dobrovoľníctva a dobrovoľníckych centier. 2013. Bratislava: Úrad vlády. Online: http://www.minv.sk/?ros_kros_vystup [20. 1. 2018]

Stratégia Európskej únie pre mládež – investovanie a posilnenie postavenia mládeže 2010 – 2018. Online: <https://www.iuventa.sk/sk/Legislativa/Legislativa-omladezi/Legislativa-EU.alej> [20. 1. 2018]

Stratégia podpory rozvoja dobrovoľníctva v Košickom kraji z roku 2015. Online: https://web.vucke.sk/files/dokumenty/pub/regionalny_rozvoj/phsr/2015/prilohy/priloha_9_strategia_podpory_rozvoja_dobrovolnictva_v_kosickom_kraji.pdf [20. 1. 2018]

Stratégia Prešovského samosprávneho kraja pre mládež na roky 2015 – 2020 s výhľadom do roku 2025. Online: <https://www.po-kraj.sk/files/dokumenty-odborov/skolstvo/strategia-psk-mladez-2015-2020-vyhľadom-do-roku-2025.pdf> [20. 1. 2018]

Stratégia SR pre mládež na roky 2014 až 2020. Bratislava : Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR. Online: <https://www.iuventa.sk/sk/Legislativa/Legislativa-o-mladezi/Legislativa-SR.alej> [20. 1. 2018]

Woleková, H. et al. (2002). *Dobrovoľníctvo vo svetle výskumu*. Bratislava: S.P.A.C.E.

Zákon NR SR č. 406/2011 Z z. o dobrovoľníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon NR SR č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou

Záverečná správa z prieskumu pre Nadáciu pre deti Slovenska. 2004. Bratislava : FOCUS.

Zdroje údajov z výskumu národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti

6.9 Všeobecne prospešná oblasť: Rozvojová spolupráca a humanitárna pomoc

Autori: Mária Sliacka, Branislav Strečanský, Daniel Kaba, Branislav Tichý

6.9.1 Úvod

Charakteristika sledovanej oblasti

Rozvojová spolupráca je definovaná ako pomoc zameraná na podporu hospodárskeho rozvoja a dobrých životných podmienok rozvojových krajín, ktorej súčasťou je aj humanitárna pomoc. Oficiálna rozvojová pomoc (ODA = Official Development Assistance) je definovaná OECD ako vládna pomoc (z verejných zdrojov) zameraná na pomoc a podporu rozvojových krajín smerom k trvalo udržateľnému rozvoju, ktorá obsahuje grantový element minimálne vo výške 25%. Jej inštitucionalizované začiatky siahajú do obdobia po druhej svetovej vojne a vychádzajú z vnímania spoluzodpovednosti za globálny rozvoj, pričom je významnou súčasťou celosvetových fenoménov, ako boli napr. obnova po svetovom konflikte, vysporiadanie sa s kolonializmom, vysporiadanie sa s výzvami, ako sú terorizmus, zmena klímy, globálne otepľovanie, migrácia a pod.

ODA sa môže poskytovať bilaterálne, od donorovej krajiny k rozvojovému aktérovi, ktorým môže byť lokálna vláda, samospráva, občianska spoločnosť a pod., alebo multilaterálne, transferom finančných prostriedkov k medzinárodným inštitúciám, ako napr. EÚ, OSN, OECD, zameraným na rozvojovú pomoc. Niektoré oblasti, ako napr. vojenská pomoc, sú z oficiálnej rozvojovej spolupráce vylúčené. Do ODA sa počíta aj verejná informovanosť alebo pomoc migrantom v krajine donora. Ide o štátom regulovanú oblasť, ktorá má zákonnú úpravu a inštitucionalizovanú formu a rozpočtovú kapitolu.

OECD vedie zoznam rozvojových krajín a území, iba pomoc týmto krajinám sa počíta ako ODA. Zoznam je pravidelne aktualizovaný a v súčasnosti obsahuje viac ako 150 krajín alebo území (pozri Zoznam príjemcov oficiálnej rozvojovej pomoci DAC: <https://oe.cd/dac-list>). Dlhodobým cieľom OSN je, aby rozvinuté krajiny venovali 0,7% svojho hrubého národného dôchodku na oficiálnu rozvojovú pomoc.

Slovenská republika začala poskytovať rozvojovú pomoc pod logom SlovakAid v roku 2003, kedy sa stala z prijímateľskej krajiny donorom. Táto zmena vyplynula z pozitívneho vývoja slovenskej politicko - ekonomickej situácie a integrácie do strategických medzinárodných štruktúr (EÚ, OECD, NATO). Od roku 2003 prešla slovenská rozvojová agenda dlhou cestou a stala sa nástrojom a integrálnou súčasťou zahraničnej politiky Slovenskej republiky.¹⁴⁴ Podarilo sa vybudovať inštitucionálny, právny i strategický rámec rozvojovej pomoci a v roku 2007 bola zriadená Slovenská agentúra pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu (SAMRS) ako

¹⁴⁴ <http://slovakaid.sk/sk/kto-sme/slovakaid>, navštívené 28.09.2020

implementačná a rozpočtová organizácia Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, ktorý je koordinátorom rozvojovej spolupráce na vládnej úrovni.

Zákon o rozvojovej spolupráci č. 392/2015 Z.z. upravuje rozvojovú spoluprácu, vrátane humanitárnej pomoci partnerským krajinám, jej princípy, východiská, nástroje a medzinárodné záväzky.

V roku 2013 sa SR stala členom DAC/OECD a zaviazala sa prispievať na rozvojovú spoluprácu do roku 2030 vo výške 0,33% HNP ročne. Tento príspevok sa dlhodobo pohybuje na úrovni okolo 0,10% HNP.

Tzv. „neoficiálnu“ rozvojovú pomoc tvoria súkromné zdroje (napr. verejné zbierky, 2% z daní, dary FO a PO), ktoré sa nepočítajú do oficiálnej rozvojovej pomoci, pričom tvoria nemalú časť všetkých financií tečúcich z rozvinutých krajín do tzv. rozvojových krajín.

V oboch prípadoch jedným z kľúčových aktérov sú mimovládne organizácie, ktorých pozícia v systéme rozvojovej spolupráce sa môže líšiť a môžu vykonávať rôzne činnosti, ako napr. fundraising v krajine donora, nábor dobrovoľníkov, zvyšovanie povedomia, aktivity globálneho a rozvojového vzdelávania, vytváranie partnerstiev s aktérmi v krajinách globálneho Juhu, cez ochranu ľudských práv, monitoring a evaluáciu, výskum, až po priamu implementáciu projektov v partnerských krajinách.

Z vyššie uvedeného vyplýva, že rozvojová spolupráca nerovná sa oficiálna rozvojová pomoc. Medzi mimovládnymi organizáciami a štátom neexistuje úplná zhoda na tom, čo všetko (napr. štipendiá, odpustenie štátneho dlhu, pomoc utečencom v prijímajúcej krajine a pod.) by sa malo považovať za oficiálnu rozvojovú pomoc.

Humanitárnu pomoc v zahraničí definuje zákon o rozvojovej spolupráci ako prejav solidarity s ľuďmi v núdzi, s cieľom zamedziť stratám na životoch a ujme na zdraví, zmierniť utrpenie a obnoviť základné životné podmienky ľudí po vzniku mimoriadnych udalostí, ako aj zmierniť ich dlhodobo trvajúce následky a predchádzať ich vzniku a následkom. **Mechanizmus poskytovania humanitárnej pomoci Slovenskej republiky do zahraničia** z roku 2006 rozlišuje tri formy humanitárnej pomoci. Záchrané akcie, materiálna a technická pomoc sú v kompetencii MV SR. Záchranári, dobrovoľné hasičské zbory a ďalšie zložky integrovaného záchranného systému podľa zákona o civilnej ochrane môžu byť nasadzované do humanitárnej pomoci v zahraničí. V praxi sa však skôr uplatňuje poskytovanie materiálnej pomoci. Vezmúc do úvahy finančné vyjadrenie, vizibilitu, pravidelnosť a pod. je táto výrazne menšia ako ďalšie dve formy, ktorými sú humanitárna pomoc formou finančných príspevkov zo štátneho rozpočtu a humanitárne projekty slovenských humanitárnych organizácií. Predmetom výskumu v tejto sledovanej skupine MNO neboli mimovládne organizácie alebo ich činnosti, ktoré sa venujú humanitárnej pomoci v SR.

Typickou vlastnosťou pre celý sektor rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci je silná prítomnosť medzinárodného prvku. Z toho potom vyplývajú ďalšie charakteristiky, ako napríklad to, že projekty rozvojovej spolupráce sa odohrávajú mimo SR, aplikuje sa pri ich implementácii medzinárodné právo, platia tu medzinárodné štandardy a slovenské MNO sú v neustálom kontakte so zahraničnými partnermi. Či už ide o donorov, štátne úrady iných krajín, alebo lokálne MNO. Realizácia rozvojovej spolupráce prebieha často v kultúrnej, jazykovej, geografickej, historickej, právnej a inak odlišnom prostredí. Poskytovanie rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci neovplyvňuje len slovenská legislatíva, ale aj medzinárodné normy a štandardy, právne systémy prijímateľských krajín, čo má za následok zvýšené nároky na profesionalizáciu a celkovú adaptáciu slovenských MNO v medzinárodnom prostredí.

Svoje špecifiká má aj postavenie tohto sektora v rámci slovenskej občianskej spoločnosti. MNO sú veľmi rôznorodé vo veľkosti, spôsobe riadenia a manažmente, právnej forme, ale aj v sektoroch, v ktorých pôsobia, napr. zdravotníctvo, vzdelávanie, voda a sanita, potravinová bezpečnosť, demokracia a ľudské práva. Rovnako v krajinách, kde pôsobia, alebo v oblasti, v ktorej sú aktívne, a to humanitárna pomoc, rozvojová spolupráca v zahraničí alebo globálne vzdelávanie v SR.

Existuje viacero tematických prienikov s inými časťami občianskej spoločnosti, najmä v oblasti globálneho vzdelávania (aktívneho občianstva), integrácie utečencov a migrantov, v dobrovoľníctve alebo v aktivitách zameraných na obhajobu záujmov občianskeho sektora. Viaceré MNO pôsobia rovnako intenzívne nielen v zahraničí, ale aj na Slovensku (pomoc a starostlivosť o seniorov, ľudí bez domova, vzdelávanie v marginalizovaných komunitách a pod.) a sú súčasťou viacerých sektorov občianskej spoločnosti.

Slovenské MNO implementujú aktivity pod hlavičkou SlovakAid (v hodnote 3-4 mil. eur ročne) a množstvo ďalších projektov je financovaných zo súkromných zdrojov alebo z prostriedkov EÚ, OSN alebo ďalších inštitucionálnych donorov. Tieto MNO boli aktívne už v deväťdesiatych rokoch a začali sa neformálne združovať do platformy. V roku 2003 sa sformovalo záujmové združenie právnických osôb s 15 zakladajúcimi členmi do Platformy mimovládnych rozvojových organizácií (skrátene PMVRO), ktorá sa v roku 2019 premenovala na Platformu rozvojových organizácií - Ambrela. V tom istom roku sa stala Ambrela jedným zo zakladajúcich členov Konfederácie európskych mimovládnych rozvojových a humanitárnych organizácií (CONCORD).

V období integračných procesov Slovenska do medzinárodných inštitúcií (EÚ, NATO, DAC a OECD) sa formalizovala aj oficiálna rozvojová pomoc SR.

Oficiálna rozvojová pomoc SR sa riadi Strednodobou stratégiou slovenskej rozvojovej spolupráce MZVaEZ SR, ktorá sa schvaľuje na 5 rokov a určuje priority oficiálnej pomoci SR. V období 2019–2023 sa zameriava na nasledujúce regióny: západný Balkán, východné partnerstvo EÚ, východná subsaharská Afrika, Blízky východ a severná Afrika. Aktivity SlovakAid sú naďalej realizované aj v Afganistane. Aktivity slovenských mimovládnych organizácií reflektujú priority rozvojovej spolupráce SR, ale ich aktivity sa realizujú aj v ďalších krajinách, či zasahujú pri ad hoc vzniknutých humanitárnych krízach doma či v zahraničí.

Sektorové zameranie slovenskej rozvojovej spolupráce vychádza z potreby partnerských krajín a kapacít MNO a definuje 6 prioritných sektorov: 1. kvalitné vzdelávanie, 2. dobré zdravie, 3. dobrá správa vecí verejných a budovanie občianskej spoločnosti. 4. potravinová bezpečnosť a poľnohospodárstvo, 5. infraštruktúra a udržateľné prírodné zdroje, 6. podpora tvorby trhového prostredia.

Rozvojové MNO sa zároveň venujú globálnemu vzdelávaniu na Slovensku a integrácii rozvojovej problematiky do učebných plánov a osnov na jednotlivých stupňoch slovenských škôl.

Spracovávané údaje a tabuľky sú zo zdrojov výskumu národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti.

6.9.2 Strategické dokumenty a právna úprava

Oficiálna rozvojová spolupráca je súčasťou zahraničnej politiky SR. Strategickým dokumentom, ktorý upravuje smerovanie oficiálnej rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci SR je „Strednodobá stratégia slovenskej rozvojovej spolupráce Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR“ (MZVaEZ SR). Tento dokument sa schvaľuje na 5 rokov. **Aktuálna stratégia je prijatá na roky 2019 - 2023** a reflektuje „**Koncepciu implementácie Agendy 2030 v medzinárodnom prostredí**“, ktorú prijala vláda SR v januári 2017, ako aj odporúčania výboru OECD/DAC zo strany expertov, výboru OECD/DAC v procese Peer Review v roku 2018.

Na „Strednodobú stratégiu rozvojovej spolupráce“ nadväzujú strategické dokumenty pre programové krajiny slovenskej rozvojovej spolupráce. MZVaEZ SR každoročne predkladá vláde na schválenie „Zameranie rozvojovej spolupráce SR“ pre daný rok, ktorý bližšie špecifikuje plánované rozvojové aktivity jednotlivých rezortov, vrátane predbežného rozpočtu.

Strategické dokumenty sú pripravené v partnerstve medzi MZVaEZ SR a MNO, združenými v Platforme rozvojových organizácií - Ambrela, s možnosťou zapojenia sa MNO v procese plánovania, prípravy aj finalizácie stratégií a zohľadňujú ich odporúčania. Každoročne prebieha diskusia k prehodnoteniu stratégie pri príprave „Zamerania rozvojovej spolupráce“ na nasledujúci rok.

Základnú legislatívnu úpravu predstavuje **zákon 392/2015 o rozvojovej spolupráci**. Základným dokumentom pre poskytovanie humanitárnej pomoci je „Mechanizmus poskytovania slovenskej humanitárnej pomoci do zahraničia“ z uznesenia vlády SR č. 310 z 12.4.2006. Humanitárna pomoc do zahraničia sa tiež opiera o **zákon 392/ 2015 o rozvojovej spolupráci**. Vysielanie dobrovoľníkov do zahraničia sa opiera o **zákon č. 406/2011 o dobrovoľníctve** a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Poskytovanie dotácií na rozvojovú spoluprácu a humanitárnu pomoc upravujú:

- Zákon č. 545/2010 Z.z. o poskytovaní dotácií v pôsobnosti Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky,
- Opatrenie Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky z 23. marca 2016 č. 600.237/2016-ORPO, ktorým sa ustanovujú podrobnosti o poskytovaní dotácií na rozvojovú spoluprácu,
- Opatrenie Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky z 23. marca 2016, č. 600.238/2016-ORPO, ktorým sa ustanovujú podrobnosti o poskytovaní finančného príspevku na rozvojovú spoluprácu,
- Opatrenie Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky z 23. marca 2016, č. 600.239/2016-ORPO, ktorým sa ustanovujú podrobnosti o zadaní zákazky na rozvojovú spoluprácu.
- Kľúčovým dokumentom Ambrely je „Stratégia na obdobie 2020 - 2024 a ročné akčné plány“.

6.9.3 Kľúčové otázky verejnej politiky

Z pohľadu Eurobarometra z roku 2019 len 74% slovenských občanov považuje za dôležité pomáhať v rozvojových krajinách (hoci priemer v EÚ je 86%). Napriek tomu výnosy verejných

zbierok niektorých rozvojových organizácií dokazujú, že rozvojová spolupráca má podporu verejnosti (napr. výnos Dobrá novina 2019: 1,2 mil. eur). No existuje viacero prekážok, ktoré bránia lepšej viditeľnosti a väčším dopadom pomoci vykonávanej prostredníctvom slovenských rozvojových a humanitárnych organizácií:

- Slovensko je na poslednom 29. mieste z donorových krajín DAC/OECD a dáva na ODA iba 0,11% (2019) HND, namiesto záväzku 0,33% HND.
- Slovenské subjekty majú pomerne slabú finančnú podporu (neziskové organizácie a firmy). Tieto sa reálne mohli v projektových výzvach uchádzať o 4,5 mil. eur v roku 2019 a 2020. To predstavuje menej ako 5 % z celého rozpočtu ODA - 101 mil. (2019) a 108 mil. eur (2020).
- Alokácia na dotačné výzvy v gescii SAMRS stagnuje už 10 rokov na úrovni približne 4 mil. eur. Naproti tomu za posledných 10 rokov celkový rozpočet slovenskej ODA narástol zo 60 na skoro 110 mil. eur, čím sa SR vydala na cestu výrazného navyšovania multilaterálnej časti, t.j. dobrovoľných a iných finančných príspevkov na úkor bilaterálnej časti, resp. budovania vlastných kapacít MNO.
- Slovenské projekty sú z hľadiska finančného objemu malé v porovnaní s projektami medzinárodných organizácií, a preto slovenské mimovládne organizácie veľmi ťažko uspejú pri získavaní zdrojov od medzinárodných inštitucionálnych donorov (napr. projekty EuropeAid, ECHO, USAID). Finančné alokácie sa pohybujú v stovkách tisícoch, pričom Európska komisia ako aj ďalší donori tlačia na menší počet donorov, projekty v konzorciách vo finančnom objeme až do desiatok miliónov.
- Celosvetovým trendom, ktorý sa uplatňuje aj na Slovensku, je zapájanie ďalších aktérov do rozvojovej spolupráce - prioritne podnikateľský sektor, ale aj štátne a vzdelávacie inštitúcie.
- Téma migrácie je jedným z hlavných faktorov určujúcich nielen rozvojovú spoluprácu, ale celú zahraničnú politiku SR. Najmä od roku 2015 (od vypuknutia tzv. migračnej krízy) bola táto téma čiastočne zneužitá v politických a predvolebných kampaniach a stala sa predmetom verejnej politiky a sociálnych konfliktov. Negatívne nastavený diškurz, namierený proti migrantom, má dopad na to, akým spôsobom MNO túto tému komunikujú, či už ide o rozvojovú spoluprácu a humanitárnu pomoc, alebo o integráciu a pomoc migrantom a utečencom v SR. Prioritným cieľom rozvojových mimovládnych organizácií je ale pomáhať v krajine pôvodu migrantov a zlepšovať ich situáciu. Pozitívnym prínosom migrácie pre MNO bolo zavedenie systému dotácií aj pre projekty humanitárnej pomoci v zahraničí a zvýšená možnosť realizovať pomoc migrantom na Slovensku cez prostriedky EÚ spravované Ministerstvom vnútra SR (AMIF).

6.9.4 Finančná podpora a možnosti financovania

Jedným zo základných nástrojov oficiálnej rozvojovej spolupráce SR sú dotácie poskytované prostredníctvom výziev na predkladanie projektov SlovakAid vyhlasovaných Slovenskou agentúrou pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu (SAMRS). Strednodobá stratégia oficiálnej rozvojovej spolupráce SR na roky 2019 - 2023 definuje okrem dotácií ďalšie finančné nástroje: finančné príspevky, finančné príspevky ZÚ SR (mikrogranty), zadávanie zákaziek na realizáciu rozvojových projektov, nástroj na zdieľanie expertných skúseností SR (SSE = sharing Slovak Experience), štipendiá vlády SR, poskytnutie zvýhodneného vývozného úveru, bilaterálne

medzinárodné dohody o rozvojovej spolupráci a spoločné programovanie EÚ. Po viacročnom úsilí Ambreyly bol v roku 2019 schválený nový nástroj - strategické partnerstvá (rámcové kontrakty), ktorý by mal prispieť k zvýšeniu efektívnosti rozvojovej spolupráce. Ide o projekty s dobou implementácie 5 rokov.

Mimovládne rozvojové organizácie využívajú širšie spektrum domácich a zahraničných verejných zdrojov, granty od nadácií, ako aj súkromné zdroje (PMVRO, Aidwatch 2018):

1. VEREJNÉ ZDROJE - DOMÁCE

- a) Slovenské dotácie na projekty rozvojovej spolupráce, humanitárnej pomoci a globálneho vzdelávania:
 - MZVaEZ SR prostredníctvom SlovakAid.
- b) Slovenské dotácie na odborné štúdie a ľudskoprávne projekty:
 - MZVaEZ SR dotácie v oblasti medzinárodných vzťahov a zahraničnej politiky.
- c) Iné doplnkové zdroje na niektoré typy aktivít rozvojových MNO z domácich zdrojov:
 - MŠVVaŠ SR – programy pre mládež
 - MV – Európske fondy
 - Eximbanka
- d) Asignácia 2% dane z príjmu právnických osôb (veľmi dobrý, odskúšaný mechanizmus pre získavanie „voľných finančných prostriedkov.“ Asignácia 2% - 3% dane z príjmu fyzických osôb.

2. VEREJNÉ ZDROJE - Z MEDZINÁRODNÝCH INŠTITÚCIÍ

- a) Na rozvojovú spoluprácu: Ambasády v krajine intervencie, Višegrádsky fond, EU Trust Fund for Africa, DFID, UNDP v krajine intervencie, USAID, UN Women, UNITAID, EuropeAid, Nordic Development Fund, UN Women a ďalšie.
- b) Na humanitárnu pomoc: ECHO, ECHO – EU Aid volunteers, DIPECHO, USAID/OFDA, Common Humanitarian Fund, Central Emergency Response Fund, EU regional Trust Fund in Response to Syrian Crisis, UNHCR, WFP, UNICEF, WHO – v krajine intervencie, DFID,, Council of Europe Development Bank (CEB) a iné.
- c) Na globálne vzdelávanie: EuropeAid (DEAR), Nórske fondy a ďalšie.

Slovenské rozvojové a humanitárne MNO sú menej konkurencieschopné v získavaní dotácií od medzinárodných donorov v porovnaní s inými európskymi krajinami, a to aj v dôsledku oveľa nižších ročných rozpočtov MNO a stagnujúcej bilaterálnej zložky oficiálnej rozvojovej pomoci SR pre dotácie na projekty SlovakAid.

3. SÚKROMNÉ ZDROJE

Súkromné zdroje sú pre MNO najlepším predpokladom rýchlej a adresnej pomoci. Taktiež si spravidla vyžadujú výrazne menšiu administratívu a byrokráciu. Umožňujú prispôbovať intervencie na základe skutočných potrieb ako aj spolufinancovať projekty podporené z verejných zdrojov.

MNO využívajú fundraisingové nástroje zamerané na súkromných či firemných darcov ako jednorazové platby, pravidelné prispievanie, online-shopy, adopcie na diaľku či rôzne formy

partnerstiev s podnikateľským sektorom, ktorý môže prispievať finančne, materiálne, formou dobrovoľníckych či expertných prác.

Súkromné zdroje určené na činnosť prijímajú prostredníctvom:

- a) **Verejných zbierok**, ktoré upravuje zákon č. 162/2014 Z.z. o verejných zbierkach. MNO využívajú pri zbierkach aj online portály DARUJME.sk, Ľudia Ľuďom a darcovské dms;
- b) **Darov**, ktoré môže MNO prijať prostredníctvom darovacej zmluvy a upravuje ich Občiansky zákonník;
- c) **Príjmov z charitatívnej reklamy.**

4. ZDROJE Z VLASTNEJ ČINNOSTI:

Rozlišujeme niekoľko metód samofinancovania, a to od členských príspevkov, predaja vlastných produktov (knižky, publikácie, tričká, pohľadnice, remeselné výrobky a pod.), spoplatnenia poskytovaných služieb (školenia, poradenstvo, konzultácie, preklady, tlmočenie, ubytovanie, stravovanie a pod.).

5. GRANTY OD SLOVENSKÝCH A ZAHRANIČNÝCH NADÁCIÍ

Na Slovensku funguje niekoľko nadácií, ktoré prerozdeľujú verejné a súkromné zdroje a podporujú rôzne typy projektov (Karpatská nadácia, Nadácia Pontis, OSF a pod.). Pre rozvojové MNO je skôr problém to, že podpora týchto aktivít je zameraná pre Slovensko. Môže sa však uchádzať o podporu aktivít globálneho vzdelávania alebo témy migrácie.

6.9.5 Kľúčoví aktéri rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci

Štátna správa – Národným koordinátorom rozvojovej spolupráce SR je Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, konkrétne Sekcia medzinárodných organizácií, rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci a Odbor rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci v spolupráci s vybranými teritoriálnymi odbormi, zastupiteľskými úradmi a rozvojovými diplomatmi. Úlohu implementačnej agentúry vykonáva SAMRS ako rozpočtová organizácia ministerstva. Ďalšími dôležitými aktérmi sú Ministerstvo financií SR a Ministerstvo vnútra SR.

Významnú úlohu pri koordinácii aktivít ODA SR má Koordinačný výbor pre poskytovanie oficiálnej rozvojovej pomoci SR, ktorého členmi sú predstavitelia vybraných ministerstiev, zástupcovia Ambrely, zástupcovia súkromného sektora, predstavitelia zahraničného výboru NR SR, Národnej agentúry pre rozvoj malého a stredného podnikania, Asociácie zamestnávateľských zväzov a združení, Slovenskej obchodnej a priemyselnej komory a Združenia miest a obcí Slovenska a iní. Na operatívnej úrovni sú vytvorené štyri pracovné skupiny:

1. realizácia odporúčaní hodnotenia OECD/DAC Peer Review 2019;
2. oblasť životného prostredia a zmeny klímy (ako prvej prierezovej témy Stratégie);
3. rovnosť príležitostí (ako druhej prierezovej témy Stratégie);

4. posudzovanie projektov zvýhodnených vývozných úverov. MZVaEZ SR je zároveň koordinátorom štatistického vykazovania výdavkov ODA SR prostredníctvom informačného systému RIS DEV.

Medzinárodní donori - Cieľom spolupráce SR s inými donormi a medzinárodnými organizáciami v rozvojových krajinách je koordinácia vzájomných aktivít a zvyšovanie efektívnosti rozvojových intervencií v prospech prijímateľskej krajiny. SAMRS má delegovanú právomoc spravovať financie EK rovnako sa SR zapája do tzv. spoločného programovania pre Keňu. Ďalej je to spolupráca s USAID a UNDP.

Mimovládne rozvojové organizácie – zohrávajú kľúčovú úlohu pri realizácii projektov rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci v partnerských krajinách a globálneho vzdelávania na Slovensku. MNO poznajú situáciu na mieste, reprezentujú značku SlovakAid a dobré meno SR a disponujú expertízou nielen v teréne, ale aj na úrovni tvorby politik a nástrojov pre systém rozvojovej spolupráce.

Platforma rozvojových organizácií - Ambrela - Pri riešení koncepčných otázok týkajúcich sa ODA SR zastupuje mimovládne rozvojové organizácie Platforma rozvojových organizácií - Ambrela. Ambrela je strešnou organizáciou 27-nich prevažne mimovládnych organizácií na Slovensku (17 riadnych členov a 10 pozorovateľov), ktoré sa venujú rozvojovej spolupráci, humanitárnej pomoci, globálnemu rozvojovému vzdelávaniu a/alebo trvalo udržateľnému rozvoju doma a/alebo v zahraničí. Organizácia má tri základné ciele:

1. Evokovať záujmy členov a zlepšovať ekosystém, v ktorom MNO pôsobia,
2. Prispievať k budovaniu kapacít MNO najmä vzdelávacími aktivitami,
3. Zvyšovať verejnú informovanosť.

Podľa typu činnosti môžeme MNO rozdeliť do 3 skupín:

a) MNO, ktoré sa venujú rozvojovej spolupráci, humanitárnej pomoci v zahraničí a/alebo na Slovensku, odovzdávaniu skúseností v zahraničí alebo aj globálnemu vzdelávaniu na Slovensku: *ADRA Slovensko, Človek v ohrození, eRko, Evanjelická diakonia, Habitat for Humanity, Magna – deti v núdzi, Nadácia Integra, SAVIO, Slovenská katolícka charita, Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku (SFPA), Slovenské centrum pre komunikáciu a rozvoj (SCCD), Slovenský Červený Kríž* a ďalšie, ktoré nie sú členmi Ambrely, ako napr. *Humanitné centrum na Rovinu, Dvojfarebný svet a Step in.*

b) MNO, ktoré sa viac zameriavajú na globálne a rozvojové vzdelávanie na Slovensku: *Živica, Centrum pre európsku politiku (CEP), Nadácia PONTIS, PDCS, Slovenská humanitná rada, CARDO – Národné dobrovoľnícke centrum, Academia Istropolitana Nova (AINova), Nadácia Milana Šimečku, Slovenská nadácia pre UNICEF, AISEC, Karpatská nadácia, Bratislava Policy Institute* a ďalšie, ktoré nie sú združené v Ambrele. Aktivity globálneho a rozvojového vzdelávania sú úzko prepojené so sektorom vzdelávania.

c) Špeciálne postavenie majú akademické inštitúcie: *Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce a Trnavská univerzita*, ktoré realizujú aj aktivity v oblasti rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci. *Fakulta sociálnych a ekonomických vied Univerzity Komenského*, ktorá sa venuje globálnemu vzdelávaniu.

MNO boli v tejto oblasti pôsobenia aktívne už v deväťdesiatych rokoch. V rokoch 1998 - 2002 vznikla neformálna iniciatíva - Platforma mimovládnych rozvojových organizácií. V období integračných procesov do medzinárodných štruktúr (EÚ, OECD, NATO) sa Slovensko stalo z prijímateľskej krajiny donorom. Tieto procesy sa prejavili aj vo formalizovaní rozvojovej spolupráce. V roku 2003 začalo MZVaEZ SR poskytovať oficiálnu rozvojovú pomoc pod logom SlovakAid a Platforma mimovládnych rozvojových organizácií sa stala partnerom MZVaEZ SR v oblasti rozvojovej práce a humanitárnej pomoci. Od roku 2003 slovenská rozvojová spolupráca prešla dlhou cestou a stala sa účinným nástrojom a súčasťou zahraničnej politiky Slovenskej republiky. V roku 2007 zriadilo MZVaEZ SR Slovenskú agentúru pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu (SAMRS), ktorá vyhlasuje výzvy na projekty rozvojovej spolupráce, odovzdávania skúsenosti a humanitárnej pomoci. Do výziev sa zapájajú okrem mimovládnych rozvojových organizácií aj podnikatelia, štátne a akademické inštitúcie.

V máji 2010 bolo podpísané Memorandum o porozumení medzi MZV SR a Ambrelou, ktoré uznalo platformu za oficiálneho partnera MZVAEZ SR pri pripomienkovaní a príprave kľúčových dokumentov a definovalo všeobecný rámec spolupráce. Napriek stagnácii rozpočtu na dotácie pre MNO v rokoch 2010 - 2020 došlo k viacerým pozitívnym zmenám.

Platforma mimovládnych rozvojových organizácií sa stala jedným zo zakladajúcich členov Konfederácie európskych mimovládnych rozvojových a humanitárnych organizácií (CONCORD) a v roku 2019 zmenila svoj názov na Platforma rozvojových organizácií - Ambrela.

6.9.6 Významné aktivity smerujúce k rozvoju danej oblasti

Platforma mimovládnych rozvojových organizácií úzko spolupracuje s MZVaEZ SR pri tvorbe odporúčaní, nastavení či legislatívnych zmien, súvisiacich s poskytovaním pomoci do zahraničia.

V roku 2015 sa Ambrela podieľala na tvorbe zákona č. 392/2015 Z.z. o rozvojovej spolupráci. Ambrela vydáva každoročne hodnotiacu správu AidWatch (AidWatch 2017, Aidwatch 2018), ktorá obsahuje aj odporúčania pre MZVaEZ SR. Tie boli podnetom pre pozitívne zmeny vo finančnej príručke k výzvam na projekty SlovakAid, ktorá uľahčila implementáciu projektov v zahraničí. Ambrela sa podieľala aj na tvorbe dokumentu „Konceptia implementácie Agendy 2030 v medzinárodnom prostredí“, ktorú schválila vláda SR uznesením vlády SR č. 5 z 11. januára 2017 a na „Vízii a stratégií oficiálnej pomoci SR“.

Každých päť rokov prebieha tvorba strednodobej stratégie ODA SR, na príprave ktorej participujú aj MNO. Prínosom sú rozvojové fóra v programových krajinách ODA SR pred prípravou strednodobej stratégie za účasti miestnych partnerov.

6.9.7 Výskum v danej oblasti

Nie je známy podstatnejší výskum v danej oblasti. Za zmienku stojí každoročne vydaná hodnotiacia správa „AidWatch“ z dielne Ambrely (Aidwatch 2017, Aidwatch 2018), ktorá hodnotí poskytovanie ODA SR a prináša odporúčania k jej zefektívneniu. Aidwatch s hodnotením ODA v krajinách Európy vydáva aj konfederácia mimovládnych rozvojových organizácií CONCORD Europe.

Hodnoteniu rozvojovej spolupráce je venovaná každoročne aj kapitola v „Ročenke slovenskej zahraničnej politiky“ aj SFPA (Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku).

Súčasťou Aidwatchu 2015 bola štúdia „Efektívnosť systému poskytovania vládnych štipendií študentom rozvojových krajín a alternatívne možnosti podpory vzdelávania v prioritných krajinách SlovakAid“.

V roku 2018 uskutočnila Ambrela a niektoré členské organizácie mapovanie globálneho vzdelávania na Slovensku, z ktorého boli spracované 2 samostatné štúdie mapujúce:

- a) globálne vzdelávanie v materských školách a neformálnom vzdelávaní,
- b) globálne vzdelávanie vo formálnom vzdelávaní.

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici vypracovala štúdiu: Globálne vzdelávanie na vysokých školách a vo výskumných súvislostiach.

V roku 2019 začala Ambrela evaluáciu systému humanitárnej pomoci SR za obdobie 2016 - 2018. Publikácia by mala byť k dispozícii na konci roka 2020.

6.9.8 Výsledky

Z celkového počtu mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu, označilo ako primárnu oblasť svojho pôsobenia humanitárnu pomoc a rozvojovú spoluprácu 6 organizácií, čo predstavuje 0,8% z celkového počtu organizácií zapojených do výskumu a je 1% z počtu organizácií, ktoré na otázku odpovedali.

V prípade, že do počtu organizácií pôsobiacich v tejto oblasti zahrnieme aj organizácie, ktoré si oblasť humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce nezvolili ako primárnu oblasť pôsobenia, v tejto oblasti pôsobí z celkového počtu organizácií 26, čo predstavuje 3,4 % a z počtu organizácií, ktoré odpovedali 4,3 %.

Z tohto dôvodu sú výsledky, ktoré v ďalších častiach uvádzame, len ilustračné.

Cieľové skupiny mimovládnych organizácií v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce

V cieľových skupinách organizácií vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia existuje štatisticky významný rozdiel pri cieľovej skupine deti 0 – 6 rokov ($p = 0,003$), deti 7 – 15 rokov ($p = 0,000$), dospelí 31 – 50 rokov ($p = 0,000$) a dospelí 51 a viac rokov ($p = 0,000$).

Zastúpenie primárnych cieľových skupín podľa veku v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce zobrazuje tabuľka 1.

Tabuľka 1 Primárna cieľová skupina organizácií podľa veku v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce

Cieľová skupina	Počet
Deti 0 – 6 rokov	4
Deti 7 – 15 rokov	5
Mládež 16 – 30 rokov	4
Dospelí 31 – 50 rokov	4
Dospelí viac ako 51 rokov	2

N = 5

Organizácie v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce sa v najväčšej miere zameriavajú na cieľovú skupinu detí od 7 do 15 rokov, nasledujú skupiny detí od 0 do 6 rokov a dospelých ľudí od 31 do 50 rokov. Najmenej zastúpenou je cieľová skupina dospelých starších ako 50 rokov. V porovnaní s inými organizáciami sa organizácie pôsobiace v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce významne viac venujú cieľovej skupine detí od 0 do 6 rokov (adjusted residual je 2,7). To môže byť z dôvodu implementácie zdravotných programov zameraných na znižovanie úmrtností detí do 5 rokov. Prioritnými sektormi zamerania rozvojových MNO sú vzdelávanie a globálne vzdelávanie na Slovensku, v rámci ktorého MNO pracujú s deťmi aj mládežou, vrátane detí v predškolskom veku.

Štruktúra organizácií pôsobiacich v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce podľa špecifik cieľovej skupiny

Rozvojová spolupráca a humanitárna pomoc sú zamerané na prácu s najviac marginalizovanými skupinami, ktorých štruktúra potom závisí od sektorového zamerania organizácie alebo samostatnej intervencie. Až 40% tvorí cieľová skupina vo forme rôznych organizácií. Vyplýva to zo spôsobu práce mimovládnych organizácií, zameraných na humanitárnu pomoc a rozvojovú spoluprácu. Projekty sa v krajine intervencie realizujú väčšinou v spolupráci s lokálne registrovanými mimovládnymi organizáciami, lokálne registrovanými pobočkami mimovládnej organizácie či inými štruktúrami – napríklad kresťanskými centrami, misijnými stanicami, školami, zariadeniami a pod. Tabuľka 2 sleduje pomerné zastúpenie jednotlivých cieľových skupín.

Tabuľka 2 Štruktúra organizácií podľa špecifik cieľovej skupiny

Cieľová skupina	Počet MNO
Ľudia so sociálnym znevýhodnením	3
Ľudia bez domova	2
Ohrozené rodiny	2
Cudzinci, azylanti, žiadatelia o azyl	2
Týrané osoby	2
Verejnosť bez špecifického znevýhodnenia	2
Rôzne organizácie	2
Pacienti a ľudia so zdravotným znevýhodnením a postihnutím	1
Etnické minority	1
Nezamestnaní	1
Iné	1
Užívatelia drog a drogovo závislé osoby	0
Deti a mládež v a/alebo z náhradnej starostlivosti	0
Zvieratá	0

N = 5

Tendencia vývoja početnosti primárnej cieľovej skupiny v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce za posledné tri roky (2016-2018)

Hoci sa v niektorých nízkopríjmových krajinách ekonomická situácia môže zlepšovať, humanitárne krízy vo svete pribúdajú. Krajín, v ktorých zúri vojna, je dnes najviac za posledných 30 rokov, dopady klimatických zmien vo forme sucha či povodní pribúdajú aj v rozvinutých krajinách. Preto môžeme predpokladať, že početnosť primárnej cieľovej skupiny sa bude len zväčšovať. Tabuľka 3.

Tabuľka 3 Vývoj početnosti primárnej cieľovej skupiny za posledné 3 roky (2016 – 2018)

	Rastie	Zmenšuje	Nemení sa	Kolíše
Počet	2	1	0	2

N = 5

Z hľadiska výskumu najviac subjektov v uviedlo, že početnosť ich primárnej cieľovej skupiny v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce za posledné tri roky (2016-2018) rastie a rovnaký počet subjektov uviedlo, že kolíše. Žiaden subjekt neuviedol, že početnosť jeho cieľovej skupiny v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce za posledné tri roky (2016-2018) sa zmenšuje. V oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce nie je významný rozdiel oproti iným sledovaným oblastiam.

Pôsobnosť organizácií v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce za posledné tri roky (2016-2018)

Tabuľka 4 Pôsobnosť organizácií za posledné 3 roky

Pôsobnosť	Časť obce	Miestna	Regiónálna	V rámci viacerých regiónov	Celoslovenská	Európska	Globálna
Počet MNO	1	0	0	0	1	0	3

N = 5

Najviac subjektov (viď tabuľka 4) uviedlo globálnu pôsobnosť organizácie, pričom v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce pôsobí na globálnej úrovni významne viac subjektov ako v iných sledovaných oblastiach (adjusted residual je 5,3). Vyplýva to z charakteru rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci primárne zameranej na pomoc v iných krajinách.

Aktivity, ktoré realizujú pracovníci v organizáciách pôsobiach v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce

Medzi aktivity, ktoré si určite vyžadujú platené pracovné pozície, patria:

- a) riadenie platených pracovníkov,
- b) fundraising, písanie projektov a oslovovanie darcov,

c) organizácia podujatí (kultúrnych, športových a iných).

Pomerne veľká časť sledovaných aktivít nespadá pod aktivity, ktorým sa zamestnanci rozvojových a humanitárnych organizácií venujú.

Neplatení pracovníci pôsobiaci v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce najčastejšie pomáhajú s organizáciou podujatí (kultúrnych, športových a iných). Táto aktivita sa ale zároveň nachádza aj medzi najčastejšie platenými pracovnými pozíciami, takže to závisí od charakteru a aktivít danej organizácie.

Signifikantne vyšší, v porovnaní s ostatnými sektormi, bol výber nasledovných aktivít:

- a) Lobovanie (adjusted residual je 4,5),
- b) tlmočenie a prekladanie (ar 4,2),
- c) riadenie platených pracovníkov (ar 3,8),
- d) fundraising, písanie projektov a oslovovanie darcov (ar 3,8),
- e) organizácia podujatí (kultúrnych, športových a iných) (ar 3,7),
- f) iné aktivity (ar 3,3).

Vo všetkých prípadoch ide o platených pracovníkov.

Signifikantne nižší bol výber nasledovných aktivít: Vzdelávanie, lektorská činnosť, realizácia vzdelávania, školení, neformálne vzdelávanie (ar je -2,4), fundraising, písanie projektov, oslovovanie darcov (ar -2,4), poskytovanie poradenstva a informácií (ar -2,1). Vo všetkých prípadoch ide o neplatených pracovníkov.

V prípade mimovládnych organizácií pôsobiacich v oblasti rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci sa veľa projektových aktivít realizuje na diaľku, pričom v krajine intervencie je zodpovedný projektový personál či tím pracovníkov, preto je riadenie platených pracovníkov medzi najčastejšími aktivitami, tak ako aj fundraising a písanie projektov, bez ktorých nie je možné v inej krajine pôsobiť. Časť mimovládnych organizácií vysiela svojich dobrovoľníkov do iných, často rizikových krajín, preto aj ich koordinácia si vyžaduje platených pracovníkov a určite iný typ aktivít, ako je to v prípade koordinácie dobrovoľníkov na Slovensku. Tabuľka 5 zobrazuje prehľad rozdelenia aktivít organizácie na platené a neplatené pracovné pozície.

Tabuľka 5 Aktivity, ktoré realizujú pracovníci rozvojových a humanitárnych organizácií, v rozdelení na platené a neplatené pozície pracovníkov

Aktivita	Počet MNO, v ktorých aktivitu zabezpečujú platení pracovníci	Počet MNO, v ktorých aktivitu zabezpečujú platení pracovníci
Riadenie platených pracovníkov	5	0
Fundraising, písanie projektov, oslovovanie darcov	5	0

Organizácia podujatí (kultúrnych, športových a iných)	5	3
Vzdelávanie, lektorská činnosť, realizácia vzdelávania, školení a neformálne vzdelávanie	4	0
Riadenie dobrovoľníkov	4	2
Administratívna činnosť	4	1
Komunikácia s médiami, PR	4	1
Príprava a spravovanie webovej stránky, facebookovej stránky, vyhľadávanie informácií cez internet	4	1
Poskytovanie sociálnych služieb	3	2
Lobovanie	3	0
Pripomienkovanie a podieľanie sa na tvorbe koncepčných a legislatívnych dokumentov	3	0
Poskytovanie poradenstva a informácií	3	0
Tlmočenie a prekladanie	3	1
Grafické práce, napr. tvorba propagačných materiálov, pozvánok, výročnej správy	3	1
Publikačná činnosť	2	0
Obhajoba práv a záujmov, obhajoba práv určitej skupiny ľudí	2	0
Organizácia a koordinácia voľnočasových aktivít	2	1
Poskytovanie grantov a regranting	2	0
Výskum a vývoj	1	0
Iné aktivity	1	0
Aktivity pre členov organizácie	0	0
Poskytovanie prvej pomoci, hasičské práce, pátracia a záchranárska činnosť	0	0
Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochrana voľne žijúcich zvierat	0	0
Aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu kult. dedičstva, tradícií, remesiel a kultúrnych pamiatok	0	0

Práce súvisiace s údržbou, opravami alebo výstavbou zariadení, nehnuteľností či kultúrnych pamiatok	0	0
Zabezpečovanie dopravy/odvozu osôb a materiálu, zber, poskytovanie, doručovanie jedla alebo iných tovarov	0	0
Účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politík na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni	0	0
Plnenie funkcie trénera alebo rozhodcu	0	0
Aktivity v oblasti ochrany spotrebiteľa	0	0

Zmena charakteru aktivít mimovládnych organizácií pôsobiacich v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce

V oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce organizácie menia aktivity najmä podľa aktuálnych tém (problémov). Prispôsobujú im svoje aktivity. Žiadna z organizácií neuviedla, že by aktivity realizovala s prestávkami, nepravidelne a nárazovo. Oproti iným sektorom nie sú v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce významné odchýlky v zmene charakteru aktivít. Viď tabuľka 6.

Tabuľka 6 Zmeny v charaktere aktivít

Charakter aktivít	Počet MNO	Adj. Res.
Aktivity realizujeme s obmenami, podľa toho, aké témy sú práve aktuálne (prispôsobujeme im svoje aktivity)	2	1,3
Tie isté aktivity realizujeme nepretržite od svojho vzniku, pričom ich charakter sa nezmenil	1	-2
Aktivity realizujeme s obmenami, podľa typu projektov, ktoré získame účelovo na projektovo oprávnené typy aktivít	1	1,4
Iné	1	1,9
Tie isté aktivity realizujeme s prestávkami, nepravidelne a nárazovo (z rôznych dôvodov – zmena vedenia, personál	0	-0,7

Vyhodnotenie prínosu/vplyvu aktivít mimovládnych organizácií pôsobiacich v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce

Tabuľka 7 Vyhodnocovanie prínosu/vplyvu aktivít

Vyhodnocovanie	Počet MNO
Áno, systematicky, máme na to vlastné nástroje	2
Áno, systematicky, používame overené metodiky iných organizácií, resp. všeobecné metodiky ako SIA, SROI a pod.	0
Áno, ale len, keď to vyžaduje donor/projekt	3
Nie	1
Iné	0

Mimovládne organizácie pôsobiace v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce podľa Tabuľky 7 uvádzajú, že najčastejšie vyhodnocujú vplyv svojich aktivít, len keď to vyžaduje projekt/donor. Organizácie nevyužívajú overené metodiky iných organizácií, resp. všeobecné metodiky ako SIA, SROI a pod.

Oproti iným sektorom, nie sú v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce významné odchýlky v spôsobe vyhodnocovania vplyvu svojich aktivít. Treba však povedať, že projekty financované zahraničnými donormi, napr. z prostriedkov EuropeAid majú v rámci rozpočtu zahrnuté náklady na externú evaluáciu.

Zameranie organizácií pôsobiacich v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti

Tabuľka 8 Zameranie organizácií z hľadiska vzájomnej alebo verejnej prospešnosti

Zameranie	Počet MNO	Adj. Res.
Širokú verejnosť, verejnosť bez obmedzenia	3	0,4
Okruh ľudí/komunitu na základe geografického hľadiska (v blízkosti vašej organizácie) alebo na základe charakteru	2	0,4
Iba pre členov organizácie	0	-1,0
Pre konkrétneho jednotlivca či rodinu (napr. organizovanie zbierky pre jednotlivca či rodinu)	0	-0,3

Organizácie pôsobiace v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce sa najčastejšie zameriavajú na širokú verejnosť bez obmedzenia, nezameriavajú sa na činnosť iba pre členov organizácie, ani na činnosť pre konkrétneho jednotlivca či rodinu (napr. organizovanie zbierky pre jednotlivca či rodinu). V oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce nie sú významné odchýlky v zameraní z hľadiska vzájomnosti alebo verejnej prospešnosti.

Spolupráca (nie poskytovanie finančných a nefinančných zdrojov) v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce

Mimovládne organizácie pôsobiace v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce najčastejšie spolupracujú so štátnou správou, medzinárodnými inštitúciami, podnikateľským sektorom a inými mimovládnymi neziskovými organizáciami domácimi, ako ukazuje Tabuľka 9.

Najmenej spolupracujú s regionálnou a krajskou samosprávou, vysokou školou, univerzitou, základnou školou a strednou školou.

Tabuľka 9 Potenciálni partneri na spoluprácu

	Počet MNO
Štátna správa	4
Medzinárodné inštitúcie	4
Podnikateľský sektor	4
Iné mimovládne neziskové organizácie - domáce	4
Samospráva na úrovni mesta a obce	3
Iné mimovládne neziskové organizácie - zahraničné	3
Individuálni odborníci a odborníčky v relevantnej oblasti	3
Regionálna a krajská samospráva	2
Vysoká škola a univerzita	2
Základná škola	2
Stredná škola	2
Iné	0

Tieto mimovládne organizácie významne viac spolupracujú s medzinárodnými inštitúciami, či už je to pri výmene informácií, koordinácii humanitárnych aktivít a pod. (adjusted residual je 3,0), projekty sa často realizujú v spolupráci s lokálnym partnerom alebo v konzorciu viacerých partnerov. Významne vyššia je aj spolupráca so štátnou správou (ar 2,1). Na Slovensku ide primárne o spoluprácu s Ministerstvom zahraničných vecí a európskych záležitostí SR pri tvorbe strategických dokumentov a procesov, ako napr. Strednodobej stratégie rozvojovej spolupráce SR a každoročných zameraní pre rozvojovú spoluprácu, procesu hodnotenia výziev SAMRS, príprave tzv. CSP (Country Strategy papers) a pod., vrátane účasti v rôznych pracovných skupinách, ako napr. Koordinačný výbor MZV, Rada vlády pre agendu 2030 a Rada vlády pre MNO.

Členstvo v asociáciách, platformách, záujmových či iných typoch združení

Mimovládne organizácie pôsobiace v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce sú často registrovaným členom slovenskej asociácie, platformy a záujmového združenia. Najčastejšie však uviedli iné typy združení, ako boli uvedené v dotazníku (viď tabuľka 10). Môže ísť o rôzne typy konzorcií, zamerané na spoločný cieľ alebo formalizovaných medzinárodných platforiem.

Ani raz neuviedli, že by boli členom neformálnej slovenskej siete organizácií (len na SR). Hoci ani raz neuviedli, že by boli platformou organizácií, môžeme konštatovať, že väčšina slovenských mimovládnych organizácií z tohto sektora je združených práve v Platforme rozvojových organizácií – Ambrele, ktorá je členom CONCORD (European confederation of Relief and Development NGOs).

Tabuľka 10 Potenciálne členstvá v asociáciách, platformách, záujmových či iných združeniach

Potenciálne členstvá	Počet MNO
Iné	6
Sme registrovaným členom slovenskej asociácie, platformy a záujmového združenia	4
Sme registrovaným členom rozvojovej asociácie, platformy a záujmového združenia	2
Sme členom neformálnej rozvojovej siete organizácií (aj zahraničie)	1
Sme „dcérou“ materskej organizácie (organizačnou zložkou)	1
SPOLU	1
Sme členom neformálnej slovenskej siete organizácií (len na SR)	0
Sme platforma organizácií	0

Prekážky mimovládnych organizácií v dosahovaní cieľov v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce

Najväčšou prekážkou pre humanitárne a rozvojové mimovládne organizácie, ktoré ich brzdia pri dosahovaní cieľov, sú administratívne prekážky, nedostatok financií a nedostatok ľudí v organizáciách, ako ukazuje tabuľka 11. Medzi najmenšími prekážkami sú korupcia a klientelizmus, konflikty vo vnútri organizácií, nedostatok – materiálno-technologického zabezpečenia či zručnosti pracovníkov.

Tabuľka 11 Prekážky v dosahovaní cieľov organizácií v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce

Prekážky	Mean	Modus	Median	Str. Dev.
Administratívna záťaž	4	5	4,5	1,414
Nedostatok financií	4	4	4	0,816
Nedostatok ľudí v organizácii (zamestnancov aj dobrovoľníkov)	3,25	4	3,5	0,957
Nezáujem verejnosti, prípadne skupín obyvateľstva	3	4	3,5	1,414
Legislatívne prekážky	2,5	1	2,5	1,291
Nedostatočná spolupráca so zamestnancami štátnej/verejnej správy	2,5	3	3	1
Nízke finančné ohodnotenie práce	2,5	1	2,5	1,291
Nepochopenie poslania/práce MNO verejnosťou a inými sektormi	2,5	1	2,5	1,291
Vysoká fluktuácia pracovníkov	2,25	3	2,5	0,957
Nezáujem médií	2,25	3	2,5	0,957

Nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní	2,25	2	2	1,258
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy	2,25	3	2,5	0,957
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce medzi ministerstvami	2	2	2	0,816
Potrebná „širokospektrálnosť“ pracovníka, kumulácia pracovných činností u pracovníkov	1,75	2	2	0,5
Nedostatočné zručnosti pracovníkov	1,5	1	1,5	0,577
Nedostatok materiálno-technického zabezpečenia	1,5	1	1,5	0,577
Konflikty vo vnútri organizácie	1,5	1	1,5	0,577
Korupcia a klientelizmus	1,5	1	1	1

Rozvojové a humanitárne projekty sa realizujú v neustále sa meniacom a rizikovom prostredí, nadmerná administratíva je zaťažujúca pre projekty, ktoré potrebujú flexibilne reagovať na meniace sa potreby. Reakcia na humanitárne krízy môže trvať pomerne krátko a pomoc začína v prostredí bez vybudovaného zázemia. Finančne sú náročné humanitárne aj rozvojové projekty, pretože je potrebné viesť akoby dve kancelárie naraz – jednu na Slovensku, pre potreby slovenských donorov, druhú v krajine intervencie. Projekty sú náročné na personálne kapacity. Môže ísť aj o personál, ktorý bežne mimovládne organizácie na Slovensku nepotrebuje, ale práca v rizikových krajinách si ich vyžaduje, napr. šoféra, bezpečnostný personál či dokonca kuchára. Projekty niekedy nie je možné realizovať bez prenájmu domu/bytu pre zamestnancov či dobrovoľníkov, prenájmu či kúpy auta a pod. Chod terénnej misie je rovnako nákladný pri malom ako aj veľkom projekte. Slovenské mimovládne organizácie pôsobiace v rozvojovej spolupráci a humanitárnej pomoci majú v porovnaní s organizáciami z iných krajín limitované rozpočty, ktoré potom neumožňujú dostatočne zviditeľniť slovenskú pomoc vo svete.

Ako sa darí napĺňať pôvodnú motiváciu organizácií (pre ktorú vznikli) v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce

Mimovládnym organizáciám pôsobiacim v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce sa darí plniť pôvodnú motiváciu organizácie rôzne. 40 % organizácií uviedlo, že sa im to darí v rozpätí

31 % - 40 %, toľko isto organizácií uviedlo rozpätie 61 % - 80 %. Nie sú tu významné rozdiely oproti iným sektorom.

Tabuľka 12 Prehľad, ako sa organizáciám darí napĺňať pôvodnú motiváciu

Napĺňanie motivácie v %	1 % - 20 %	21 % - 30 %	31 % - 40 %	41 % - 60 %	61 % - 80 %
Počet MNO	0	0	2	1	2
%	0 %	0 %	40 %	20 %	40 %

Zapojenie osôb do rozhodovania o smerovaní organizácií pôsobiacich v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce

Mimovládne organizácie pôsobiace v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce zapájajú všetky uvedené typy osôb do rozhodovacích procesov. Najčastejšie zapájajú do rozhodovania lídrov/vedúce osoby, správnu radu, dobrovoľníkov a užívateľov služieb (4 organizácie), najmenej zapájajú tých členov organizácie, ktorí nie sú súčasťou užšieho rozhodovacieho orgánu (2 organizácie). Prehľad poskytuje Tabuľka 13.

Tabuľka 13 Osoby zapájané do rozhodovania o smerovaní organizácie v mimovládnych organizáciách

Osoby zapájané do rozhodovania o smerovaní organizácie	Počet MNO
Líder/vedúca osoba organizácie (môže, ale nemusí to byť zakladateľ či štatutár organizácie)	4
Správna rada alebo obdobný rozhodovací orgán	4
Dobrovoľníci	4
Užívatelia služieb	4
Platení pracovníci organizácie	3
Členovia organizácie, ktorí nie sú súčasťou užšieho rozhodovacieho orgánu (t.j. správnej rady alebo obdobného rozhodovacieho orgánu)	2

Prítomnosť prvkov manažmentu organizácií pôsobiacich v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce

V humanitárnych a rozvojových mimovládnych organizáciách sa využívajú takmer všetky prvky manažmentu významne viac ako v iných sektoroch s výnimkou neformálneho a formálneho oceňovania pracovníkov a ich prínosu pre organizáciu, klientov a komunitu a vypracovaného systému kariérového rastu pracovníkov. Vypracovaný systém kariérového rastu pracovníkov je zároveň najmenej využívaným prvkom manažmentu. Treba však spomenúť, že mimovládne organizácie sú často zapojené do medzinárodných konzorciálnych projektov, ktoré poskytujú mimovládnych organizáciám lepšie príležitosti školení, stáží a výmeny skúseností. Platforma rozvojových organizácií – Ambrela každoročne implementuje projekt na budovanie kapacít týchto mimovládnych organizácií z prostriedkov SlovakAid. Menej využívaným prvkom manažmentu je aj formálne oceňovanie pracovníkov a ich prínos pre organizáciu, klientov a komunitu. Jednotlivé prvky manažmentu a ich prítomnosť v organizáciách môžete vidieť v tabuľke 14.

Tabuľka 14 Prvky manažmentu prítomné v mimovládnych organizáciách

Prvky manažmentu prítomné v organizácii	Počet MNO	%	Adj. residua l
V organizácii máme jasne definované práva a povinnosti pracovníkov organizácie	4	80 %	2,01
Zabezpečujeme ochranu zdravia a bezpečnosti pracovníkov pri výkone ich činnosti	4	80 %	2,47
Máme definovanú náplň práce a profil pracovníkov pre jednotlivé pozície	4	80 %	2,31

Pracovníci sú pred začiatkom vykonávania ich práce informovaní o organizácii a o svojej role v nej	4	80 %	2,13
Noví pracovníci sú predstavení personálu a klientom, s ktorými budú prichádzať do kontaktu	4	80 %	2,73
Máme vypracovaný systém zaškolenia a prípravy pracovníkov	4	80 %	3,99
Pracovníkom poskytujeme potrebnú podporu pri vykonávaní ich práce	4	80 %	2,11
Vydávame pracovníkom písomné potvrdenie o pôsobení v organizácii (referencie), ak o to požiadajú	4	80 %	2,37
Máme zavedený systém hodnotenia pracovníkov v organizácii	4	80 %	4,78
Pracovníci organizácie sa spolupodieľajú na rozhodovaní o jej smerovaní a aktivitách	4	80 %	2,35
Podporujeme pracovníkov v ďalšom vzdelávaní (umožňujeme účasť na kurzoch, vzdelávacích podujatiach a pod.)	4	80 %	2,33
Máme vytvorený funkčný systém evidencie pracovníkov v organizácii	3	60 %	2,19
Neformálne a formálne oceňujeme pracovníkov a ich prínos pre organizáciu, klientov a komunitu	2	40 %	0,59
Máme vypracovaný systém kariérneho rastu pracovníkov	1	20 %	1,61

N = 6

Personálne zdroje organizácií pracujúcich v oblasti rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci

Tabuľka 15 Pracovnoprávne vzťahy ľudí podieľajúcich sa na aktivitách MNO

	Zamestnanci spolu	z toho na plný pracovný úväzok	z toho na polovičný alebo iný skrátený pracovný úväzok	z toho počet ľudí zamestnaných na dohody mimo pracovného pomeru	živnostníci	z toho počet ľudí na dohodu o absolventskej praxi	z toho počet na dohody o aktivačnej činnosti	Z toho iné	Ľudia pracujúci bez nároku na finančnú odmenu	z toho aktívni členovia	z toho slovenskí dobrovoľníci v SR	z toho zahraniční dobrovoľníci	z toho dobrovoľníci mimo SR	z toho sťažisti	Z toho iné osoby
Rozvojová a humanitárna pomoc	90	69	16	4	5	0	1	0	67	0	55	0	8	4	0

V oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce organizácie v roku 2018 zamestnávali viac žien ako mužov, najviac využívajú formu zamestnania na plný pracovný úväzok a takmer

nevyužívajú akúkoľvek formu dohody. Ani v jednej z foriem práce pre organizáciu v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce v roku 2018 nebola významne menšia ani väčšia ako hodnoty v organizáciách iných sektorov.

Aj na zabezpečení služieb a aktivít sa za odmenu v rámci iného ako pracovnoprávneho vzťahu podieľalo v roku 2018 viac mužov ako žien. Hodnoty sa výrazne nelíšia od iných sektorov.

Viac žien ako mužov pracovalo v roku 2018 pre humanitárne a rozvojové mimovládne organizácie bez nároku na odmenu. Navyiac z nich pôsobilo ako dobrovoľníci v rámci aktivít na Slovensku, pričom išlo o dobrovoľníkov zo Slovenska. Žiadna organizácia neuviedla, že v roku 2018 pre ňu pracovali v rámci Slovenska dobrovoľníci, ktorí sú zo zahraničia.

Z pracovnoprávneho hľadiska MNO využívajú na prácu zamestnanecký pracovný pomer na plný úväzok, pomerne časté sú polovičné alebo čiastočné úväzky. Pomerne veľká časť práce je vykonávaná aj so zapojením dobrovoľníkov, ktorí vykonávajú prácu na Slovensku. Špecifickú skupinu ľudí pracujúcich bez nároku na finančnú odmenu tvoria dobrovoľníci v zahraničí.

Zapojenie dobrovoľníkov do činnosti organizácií pôsobiacich v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce

Ako ukazuje tabuľka 15, mimovládne organizácie v oblasti rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci v rovnakej miere zapájajú pravidelných aj nepravidelných dobrovoľníkov, menej zapájajú dobrovoľníkov virtuálne. Mimovládne organizácie zapojené do prieskumu uviedli, že nevyužívajú firemných dobrovoľníkov, ale nemusí to byť pravidlom pre všetky mimovládne organizácie. Príkladom je napríklad pomoc po povodniach v Devíne v roku 2013, do ktorej boli zapojení aj firemní dobrovoľníci.

Tabuľka 16 Zapojenie dobrovoľníkov do činnosti organizácie

Typ zapojenia dobrovoľníkov	Počet MNO	%
Pravidelní dobrovoľníci (pomáhajú minimálne raz mesačne)	2	66,7%
Nepravidelní dobrovoľníci (pomáhajú menej ako raz mesačne)	2	66,7%
Firemní dobrovoľníci	0	0,0%
Virtuálni, on-line dobrovoľníci	1	33,3%

Rovnaký počet mimovládnych organizácií, ktoré pôsobia v oblasti rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci uviedlo, že počet dobrovoľníkov je úplne dostatočný a rovnaký počet uviedlo, že je skôr nedostatočný. Uvedené hodnoty sa významne nelíšia od hodnôt v iných sektoroch.

Mimovládne organizácie pôsobiace v oblasti rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci uviedli takmer v rovnakých počtoch prínos dobrovoľníkov v oblastiach, uvedených v tabuľke 16. Trochu v menšej miere vidia ich prínos iba pri rozširovaní siete darcov a podporovateľov, tiež si menší počet myslí, že dobrovoľníci znižujú náklady organizácie.

Tabuľka 17 Prínos dobrovoľníkov pre organizácie

Prínos dobrovoľníkov pre organizácie	Počet MNO
Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme kvalitnejšie služby	3
Vďaka dobrovoľníkom poskytujeme širšie spektrum služieb	3
Dobrovoľníci zviditeľňujú našu organizáciu	3
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme naše osobné a profesionálne siete	3
Vďaka dobrovoľníkom máme k dispozícii prístup k špecifickým vedomostiam a zručnostiam, ktorými disponujú	3
Vďaka dobrovoľníkom lepšie rozumieme našej organizácii a jej fungovaniu	3
Vďaka dobrovoľníkom dokážeme uspokojiť individuálne potreby našich klientov	3
Vďaka dobrovoľníkom máme tvorivejšie nápady na realizáciu projektov	3
Vďaka dobrovoľníkom sa šíri povedomie, dobré meno našej organizácie vo verejnosti	3
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme poslanie a ciele našej organizácie v radoch verejnosti	3
Vďaka dobrovoľníkom aktivizujeme členov dotknutých komunít na napĺňaní zámerov a cieľov našej organizácie, a tým prispievame k zlepšeniu podmienok ich života	3
Bez dobrovoľníkov by sme nemohli fungovať	3
Dobrovoľníci znižujú náklady našej organizácie	2
Vďaka dobrovoľníkom rozširujeme našu sieť darcov a podporovateľov	2

Mimovládne organizácie pôsobiace v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce uviedli ako najmenej problematické skutočnosti práce s dobrovoľníkmi, a to nevhodný prístup platených zamestnancov k dobrovoľníkom a nevyjasnenosť rozdielov medzi dobrovoľníctvom a členstvom. Ako najviac problematické vnímajú prílišnú administratívu a byrokraciu týkajúcu sa práce s dobrovoľníkmi, nezáujem o dlhodobé dobrovoľníctvo zo strany dobrovoľníkov, neschopnosť nájsť dobrovoľníkov, ktorých potrebujú, vysoká fluktuácia dobrovoľníkov a neschopnosť ich udržať v organizácii. V tejto časti je potrebné brať do úvahy, že mimovládne organizácie nemajú len dobrovoľníkov na Slovensku, ale viaceré z nich poskytujú možnosť vyslania dobrovoľníkov do zahraničia. S čím súvisia aj vyššie nároky nielen na výber dobrovoľníkov a administráciu, ale aj na náklady súvisiace s dobrovoľníckym pobytom a ich manažovanie na diaľku. Zapojeniu dobrovoľníka predchádza výberový proces vo forme osobných pohovorov alebo/aj príprava pred vyslaním v trvaní od niekoľkých dní až po niekoľko mesiacov. Žiadna z hodnôt sa významne nelíšila od iných sektorov.

Tabuľka 18 Problematické skutočnosti v spolupráci s dobrovoľníkmi

Problematické oblasti v spolupráci s dobrovoľníkmi	Vôbec	Menej	Veľmi
	Počet MNO	Počet MNO	Počet MNO
Nevhodný prístup platených zamestnancov k dobrovoľníkom	3	0	0
Nevyjasnenosť rozdielov medzi dobrovoľníctvom a členstvom	3	0	0
Nedostatočné vedomosti a zručnosti v oblasti manažmentu dobrovoľníkov	2	1	0
Nedostatočná legislatívna podpora dobrovoľníctva	2	1	0
Nevedomosť, že s dobrovoľníkmi môžeme pracovať	2	1	0
Nezáujem o dobrovoľníctvo v našej organizácii v oblasti, ktorej sa venujeme	2	1	0
Nedostatok financií na dobrovoľnícky program a adekvátnu podporu dobrovoľníkov	1	2	0
Nedostatok času na dobrovoľníkov a prácu s nimi	1	2	0
Prílišná administratíva a byrokracia týkajúca sa práce s dobrovoľníkmi	1	1	1
Nepotrebnosť dobrovoľníkov v organizácii	1	2	0
Nezáujem o dlhodobé dobrovoľníctvo zo strany dobrovoľníkov	1	1	1
Negatívne skúsenosti s dobrovoľníkmi	0	3	0
Neschopnosť nájsť dobrovoľníkov, ktorých potrebujeme	0	2	1
Vysoká fluktuácia dobrovoľníkov, nevieme ich udržať v organizácii	0	2	1

Skúsenosti so získavaním zdrojov

Tabuľka 19 Skúsenosti organizácií so získavaním zdrojov

		Úplne negat.	Skôr negat.	Ani negat., ani pozit.	Skôr pozit.	Veľmi pozit.	Signif.
Verejné zdroje zo Slovenska	Počet MNO	0	1	1	2	0	0,029
	% v sektore	0,0%	25,0%	25,0%	50,0%	0,0%	
	Adj. Res.	-0,8	-0,1	-0,2	1,1	-0,4	
Verejné zdroje zahraničné	Počet MNO	0	3	0	1	0	
	% v sektore	0,0%	75,0%	0,0%	25,0%	0,0%	0,000
	Adj. Res.	-1,4	4,2	-1,8	0,9	-0,3	
Súkromné zdroje zo Slovenska	Počet MNO	0	0	0	3	0	
	% v sektore	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	0,001
	Adj. Res.	-0,6	-1,0	-1,1	2,6	-0,5	
Súkromné zdroje zahraničné	Počet MNO	0	2	1	0	0	
	% v sektore	0,0%	66,7%	33,3%	0,0%	0,0%	0,003
	Adj. Res.	-1,3	3,2	-0,5	-0,4	-0,3	

Príjmy z vlastnej činnosti	Počet MNO	0	0	3	1	0	
	% v sektore	0,0%	0,0%	75,0%	25,0%	0,0%	0,118
	Adj. Res.	-0,7	-0,6	1,4	-0,3	-0,6	

Organizácie, ktoré pôsobia v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce, najčastejšie uviedli, že so získavaním verejných zdrojov zo Slovenska majú skôr pozitívne skúsenosti. Ani v jednom prípade neuviedli úplne negatívne skúsenosti ani úplne pozitívne skúsenosti. Odpovede sa významne nelíšili od iných sektorov.

V prípade získavania verejných zdrojov zo zahraničia organizácie najčastejšie uviedli, že majú skôr negatívne skúsenosti. Neuviedli ani raz úplne negatívne skúsenosti, ani úplne pozitívne skúsenosti, ba ani neutrálnu odpoveď. Odpoveď „skôr negatívne skúsenosti“ sa vyskytovala významne častejšie ako v iných sektoroch. Problémom je, že pri získavaní zdrojov zo zahraničia ide častokrát o oveľa väčšie rozpočty, s ktorými slovenské mimovládne organizácie doteraz nepracovali, a preto je veľmi ťažké získať projekt v konkurencii s veľkými medzinárodnými mimovládnymi organizáciami.

V prípade získavania súkromných zdrojov zo Slovenska všetky organizácie uviedli, že majú skôr pozitívne skúsenosti. Odpoveď „skôr negatívne skúsenosti“ sa vyskytovala významne častejšie ako v iných sektoroch.

V prípade získavania súkromných zdrojov zo zahraničia organizácie najčastejšie uviedli, že majú skôr negatívne skúsenosti. Neuviedli ani raz úplne negatívne skúsenosti, ani úplne pozitívne skúsenosti. Odpoveď „skôr negatívne skúsenosti“ sa vyskytovala významne častejšie ako rovnaká odpoveď v iných sektoroch.

V prípade príjmov z vlastnej činnosti organizácie najčastejšie uviedli neutrálnu odpoveď. Neuviedli ani raz úplne negatívne skúsenosti, ani skôr negatívne skúsenosti, ba ani úplne pozitívne skúsenosti. Odpovede sa významne nelíšili od iných sektorov.

Mimovládne organizácie, ktoré pôsobia v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce najčastejšie uviedli, že robia povinný audit zo zákona (3 organizácie). Táto odpoveď sa vyskytovala významne viac oproti iným sektorom (adjusted residual je 3,8). Organizácie ani raz neuviedli, že nerobia audit. Táto odpoveď sa vyskytovala významne menej oproti iným sektorom (adjusted residual je -3,3)

Uvažovanie o získaní štatútu sociálneho podniku v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce

Na otázku o tom, či mimovládne organizácie pôsobiace v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce uvažujú o získaní štatútu sociálneho podniku, odpovedali iba 2 organizácie, z toho jedna odpovedala áno a druhá nie. Keďže sektor humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce je špecifický s ohľadom na prácu organizácií v rizikových lokalitách, nie je možné urobiť po zapojení 2 organizácií relevantné zhodnotenie za celý sektor.

Charakteristika priestorov, v ktorých organizácie realizujú aktivity v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce

Mimovládne organizácie pôsobiace v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce najčastejšie využívajú prenajaté priestory za komerčné nájomné, pričom sa snažia využívať

zvýhodnené nájomné. Organizácie nepracujú bezplatne v priestoroch zriaďovateľa, ani objednávateľa aktivít, ani od inak prepojenej osoby. Žiadna organizácia neuviedla, že nemá priestory. Hodnoty sa významne nelíšila od iných sektorov. Prehľad poskytuje tabuľka 18.

Tabuľka 20 Charakteristika priestorov mimovládnych organizácií

Charakteristika priestorov	Počet MNO
Prenajaté priestory za komerčné nájomné	2
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od zriaďovateľa	2
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od objednávateľa aktivít	2
Vlastné priestory	1
Prenajaté priestory za zvýhodnené nájomné od inak prepojenej osoby	1
Bezplatne v priestoroch zriaďovateľa	0
Bezplatne v priestoroch objednávateľa aktivít	0
Bezplatne od inak prepojenej osoby	0
Nemáme žiadne priestory a ani to nie je pre naše aktivity potrebné	0
Nemáme žiadne priestory, ale potrebovali by sme ich pre realizáciu našich aktivít	0
Iné	0

Webové sídlo organizácií pôsobiacich v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce

Organizácie, ktoré pôsobia v oblasti humanitárnej pomoci a rozvojovej spolupráce najčastejšie uviedli, že majú vlastnú webovú stránku aj facebook, prípadne iné sociálne siete. Žiadna z organizácií neuviedla, že má len vlastnú webovú stránku alebo len pridruženú stránku pod zriaďovateľom, prípadne len vlastný facebook. Hodnoty sa významne nelíšili od iných sektorov.

Webové sídlo	Počet	%
Máme vlastnú webovú stránku aj facebook (prípadne iné sociálne siete)	2	1,08%
Nie, nemáme webovú stránku ani facebook, či iný on-line profil	1	3,03%
Máme webovú stránku pridruženú pod stránku zriaďovateľa, ale vlastný facebook (prípadne iné sociálne siete)	1	16,67%
Máme len vlastnú webovú stránku	0	0%
Máme len webovú stránku pridruženú pod stránku zriaďovateľa	0	0%
Máme len vlastný facebook	0	0%
Iné	0	0%

6.9.9 Diskusia a odporúčania

Do skupiny MNO, ktoré boli predmetom výskumu v tejto sledovanej oblasti, sa zapojilo len 6 MNO, preto výsledky výskumu nemôžeme považovať za určujúce pre túto skupinu. Ale obdobie výskumu a diskusie, ktoré prebiehali v rámci stretnutí sektorových rád, potvrdili, že

existuje veľmi malé povedomie aj v rámci občianskej spoločnosti o tom, čomu sa rozvojové a humanitárne organizácie venujú, ako pracujú, a otázky, ktoré boli zadefinované vo výskume, nereflekovali dostatočne tieto špecifiká. Nakoľko do výskumu sa zapojilo iba 6 MNO pôsobiacich v oblasti rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci, nemožno prieskum v tomto sektore považovať za určujúci, a preto informácie uvedené v tejto kapitole sa primárne opierajú o iné zdroje, ako sú štúdie, texty, články, prieskumy Ambrely a iných organizácií, ako aj poznatky a skúsenosti autorov tohto textu.

Pre potreby tejto diskusie a formulácií odporúčaní pre sledovanú oblasť vysvetlíme najskôr podrobnejšie túto sledovanú oblasť a špecifiká práce MNO, ktoré pôsobia v tejto oblasti.

Mimovládne rozvojové a humanitárne organizácie, ktoré to sú a čomu sa venujú

Mimovládne rozvojové a humanitárne organizácie sú tie, ktoré svoje aktivity a projekty realizujú primárne v zahraničí alebo sa venujú témam globálneho vzdelávania na Slovensku. Slovenská republika po vstupe do medzinárodných inštitúcií má svoje záväzky, vrátane záväzku podieľať sa na pomoci vo svete. Vid' kapitolu *charakteristika sledovanej oblasti*.

Pri samostatnom pojme poskytovanie humanitárnej pomoci si ale väčšina ľudí predstaví poskytovanie pomoci v krízových situáciách na Slovensku. To často vedie k nepochopeniu problémov aj fungovania týchto mimovládnych organizácií.

Slovenská republika by mala mať vytvorené funkčné profesionálne zložky civilnej ochrany, hasičského a záchranného zboru, polície a ďalších. Tieto pri zásahoch môžu spolupracovať aj s mimovládnyimi organizáciami rôzneho typu. Pomoc v zahraničí je zameraná na krajiny, kde tieto oficiálne zložky zlyhávajú alebo nefungujú.

Humanitárne organizácie, ktoré poskytujú pomoc v zahraničí, môžu poskytovať aj pomoc v krízových situáciách aj na Slovensku. Vtedy sa do humanitárnej pomoci zapájajú aj ďalšie lokálne organizácie, od MNO so zameraním na zdravotnú pomoc, cirkevné (ako Charita, Evanjelická diakonia), až po malé komunitné organizácie na lokálnej úrovni. Príkladom takéhoto typu prepojenia MNO v čase krízy sú povodne, kde postup a množstvo zapojených MNO, ktoré môže spolupracovať spolu s profesionálnymi zložkami, závisí od rozsahu povodní - či ide o lokálne, ale zasahujúce veľkú časť Slovenska. Predmetom výskumu v tejto sledovanej skupine boli teda iba MNO, ktoré sa venujú rozvojovej spolupráci humanitárnej pomoci v zahraničí a môžu vykonávať aj humanitárnu pomoc na Slovensku. Poskytovanie humanitárnej pomoci na Slovensku nebolo sledovaným predmetom v tejto skupine MNO.

Rozvojová a humanitárna MNO sa môže venovať veľmi rôznorodým aktivitám:

- implementovať rozvojové projekty v zahraničí (v rozvojových krajinách) a pôsobiť v jednom alebo viacerých sektoroch (napr. vzdelávanie, zdravotníctvo, vody, sanitácia a hygiena),
- realizovať humanitárne projekty v zahraničí v reakcii na ad hoc humanitárne krízy (napr. zemetrasenie, výbuch...) alebo dlhodobé krízy (v oblastiach vojnových konfliktov, v utečeneckých táboroch), ich aktivity môžu byť zamerané na jeden alebo viac sektorov pomoci (napr. vzdelávanie, zdravotníctvo, voda, sanitácia, hygiena atď.),
- realizovať aktivity globálneho vzdelávania na celom území Slovenska,
- systematicky sa venovať príprave dobrovoľníkov - pre svoje aktivity na Slovensku, ako aj vysielanie dobrovoľníkov do zahraničia,
- poskytovať ad hoc humanitárnu pomoc pri vypuknutí humanitárnej krízy na Slovensku (napr. povodne).

Špecifiká rozvojových a humanitárnych MNO

- ✓ MNO realizujú svoje projekty v zahraničí, a to buď samostatne (cez zaregistrovanú miestnu pobočku alebo aj cez lokálnych partnerov,
- ✓ rozpočty ich projektov sú spravidla väčšie ako rozpočty slovenských MNO v iných sektoroch, ale často ostáva z projektu len veľmi malá časť financií na chod kancelárie MNO na Slovensku a väčšia časť ide na implementáciu v partnerskej krajine,
- ✓ náklady MNO sú oveľa vyššie - zahŕňajú náklady na personál na Slovensku aj v zahraničí, náklady na chod kancelárie na Slovensku aj „misijnej kancelárie“ v zahraničí, prípadne personál a ďalšie režijné náklady projektových partnerov, alebo náklady na cestovné, bezpečnosť, logistiku a pod.,
- ✓ projekty sú často realizované v nestabilnom prostredí, čo ovplyvňuje výsledky projektu (napr. neustále sa meniace výmenné kurzy, politické zmeny a voľby, občianske nepokoje, prírodné katastrofy, počasie môže výrazne ovplyvniť výsledok projektu),
- ✓ rozvojový alebo humanitárny projekt sa venuje jednému alebo viacerým sektorom - takže MNO majú expertízu v oblastiach, v ktorých pôsobia MNO na Slovensku, jedna MNO môže mať expertízu v niekoľkých sektoroch, napr. zdravotníctvo, podvýživa, vzdelávanie, voda, sanitácia, hygiena, bývanie, podpora podnikania a pod.),
- ✓ slovenské MNO pracujú v konkurenčnom prostredí s veľkými medzinárodnými organizáciami, ktoré majú oveľa dlhšiu históriu pôsobenia v oblasti rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci, väčšie finančné zdroje alebo ľahší prístup k finančným zdrojom,
- ✓ do skupiny MNO, ktoré boli predmetom výskumu v tejto sledovanej oblasti, patria iba MNO, ktoré poskytujú primárne pomoc v zahraničí, ale vykonávajú aj aktivity na Slovensku. Preto aj problémy, s ktorými sa tieto MNO stretávajú, môžu byť pomerne odlišné od problémov, ktoré majú MNO realizujúce svoje aktivity na území SR. Tak isto sú odlišné problémy rozvojových a humanitárnych organizácií pri práci v zahraničí a na Slovensku.

Slovenská rozvojová spolupráca a humanitárna pomoc čelí viacerým výzvam, ktoré majú vplyv na mnoho oblastí, vrátane efektívnosti, transparentnosti, financovania, ale aj viditeľnosti slovenskej pomoci v zahraničí.

MNO, združené v Ambrele, predstavujú zároveň väčšinu slovenských MNO, ktoré sa venujú rozvojovej spolupráci a humanitárnej pomoci v zahraničí. Nakoľko Ambrela je ich funkčnou platformou, MNO pracujú v skupinách na pravidelnej báze a každoročne hodnotia smerovanie a trendy v sektore pri tvorbe Aidwatchu, ktorý vydáva Ambrela, ako aj pri vstupoch pre Aidwatch - Konfederácie európskych rozvojových organizácií CONCORD.

Nasledujúce výzvy, ktorým čelia mimovládne rozvojové organizácie, vychádzajú z ich pravidelných diskusií a prípravy interných hodnotiacich správ či sektorových odporúčaní pre MZVaEZ SR, z diskusií medzi jednotlivými sektorovými radami počas obdobia výskumu a čiastočne boli zachytené aj vo výsledkoch výskumu:

- a) **Chýba všeobecné povedomie o tom, čo si majú ľudia predstaviť pod rozvojovou spoluprácou a humanitárnou pomocou, a to nielen na verejnosti, ale aj v prípade pracovníkov MNO či v štátnej správe.**
- b) **Slovensku chýba stratégia humanitárnej pomoci.**
- c) **Slovensko nie je konkurencie schopné pri získavaní zdrojov od medzinárodných donorov.**

- d) **Administratívna záťaž projektov ako aj legislatíva pre mimovládny sektor, nejasný hodnotiaci proces a chýbajúce evaluácie neumožňujú rozvoj a viditeľnosť slovenskej rozvojovej a humanitárnej pomoci.**
- e) **Chýba priestor na výmenu praktických projektových skúseností a expertízy medzi rozvojovými a humanitárnymi organizáciami a MNO pôsobiacimi na Slovensku pri riešení podobných oblastí (finančná pomoc, vzdelávanie, distribúcia pomoci, prieskum potrieb a iné).**
- a) **Chýba všeobecné povedomie o tom, čo si majú ľudia predstaviť pod rozvojovou spoluprácou a humanitárnou pomocou, a to nielen na verejnosti, ale aj v prípade pracovníkov MNO či v štátnej správe.**

Verejnosť, MNO, ale aj štátna správa sa na rozvojovú a humanitárnu pomoc pozerajú ako na jednu malú kategóriu MNO, ktoré sa venujú pomoci vo svete. MNO pôsobiace na Slovensku rozdeľujeme podľa oblastí, ktorým sa venujú – vzdelávanie, sociálna práca, dobrovoľníctvo, zdravotníctvo, šport... Každá z nich má svoje špecifiká a pravidlá. Málokto sa zamýšľa nad tým, že aj rozvojová spolupráca a humanitárna pomoc má tiež svoje špecifiká, pravidlá a svoje sektory.

Práca v oblasti rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci si vyžaduje expertízu v jednotlivých samostatných sektoroch, ktoré navyše prihlasujú na lokálne špecifiká krajín či regiónu, kde sa poskytujú.

Základnými sektormi sú vzdelávanie, voda, sanitácia a hygiena, bývanie, podvýživa, logistika, zdravotníctvo, zdravie, potravinová bezpečnosť, výživa, obnova a manažment táborov. Pomoc v každom sektore si vyžaduje iný typ aktivít po zohľadnení lokálnych špecifik, napr. poskytovanie vody v utečeneckom tábore sa môže líšiť od zabezpečenia vody pre jednoduché kmene v južnom Sudáne a zabezpečenie vody pre rozstrieľané mesto na Ukrajine. Lepšie povedomie o rozvojovej spolupráci a humanitárnej pomoci by mohlo viesť k lepšiemu prepojeniu mimovládneho sektora s podnikateľským sektorom pri poskytovaní pomoci, k rastúcej expertíze a výmene skúseností odborníkov z jednotlivých sektorov a lepšej viditeľnosti slovenskej pomoci vo svete. Pre Slovensko by to zároveň znamenalo robiť lepšie rozhodnutia a menej chýb pri humanitárnych krízach doma, ako sú napr. povodne, kedy by sa „rozhodovatelia“ ako aj krízový štáb pozerali na pomoc komplexne, cez jednotlivé sektory a dopady krízy na všetky oblasti života ľudí.

Zlepšiť všeobecné povedomie o rozvojovej spolupráci a humanitárnej pomoci možno niekoľkými konkrétnymi krokmi:

- **Podporou rozvojového a globálneho vzdelávania na Slovensku vo viacerých formách**

Podpora globálneho a rozvojového vzdelávania je možná cez grantovú schému SlovakAid. Ide však o pomerne slabú podporu, ktorá umožňuje podporiť približne 3 projekty ročne.

Diskusia medzi MZVaEZ SR a MVVaŠ SR o systematickom zavádzaní globálneho vzdelávania do škôl skôr zlyháva, ako sa posúva dopredu. Slovenské MNO sa tak snažia získať zdroje primárne z prostriedkov EuropeAid. Projekty sa vykonávajú v konzorciách partnerov zahraničných partnerov, čo na jednej strane umožňuje zdieľanie expertízy, na druhej ich limituje v aktivitách, ktoré nastavujú vedúci partneri projektu zo zahraničia, a nie vždy reflektujú

reálne potreby aktivít slovenských MNO. Chýba dostupný mediálny priestor pre témy zahraničnej pomoci, keďže komerčné televízie majú vlastné nadácie a platenú reklamu, čo si slovenské MNO nemôžu z rozpočtov dovoliť. Väčší priestor vytvárajú kresťanské médiá, ktoré ale primárne propagujú prácu kresťanských MNO. Zvyšujú tak informovanosť iba jednej skupiny verejnosti, ktorá je zároveň na pomoc najviac citlivá, čo potvrdzujú úspešné verejné zbierky kresťanských MNO. Pri informovaní o krízových situáciách na Slovensku či vo svete chýba citlivosť médií. Redaktori celiť svoje príspevky primárne na zvyšovanie sledovanosti programu, nie na pomoc riešenia krízovej situácie. Politici tak robia chybné a unáhlené rozhodnutia pod mediálnym tlakom.

Pre lepšiu podporu globálneho a rozvojového vzdelávania odporúčame:

- ✓ **MZVaEZ SR navýšiť rozpočet pre projekty rozvojového a globálneho vzdelávania** a rozšíriť implementáciu projektov nielen na školy, pedagogický personál a verejnosť, ale špeciálne sa venovať aj vzdelávaniu novinárov a štátnych úradníkov, primárne v oblasti rozvojového vzdelávania,
- ✓ vytvoriť na **MZVeEZ SR pozíciu, ktorá by sa zaoberala prevenciou a bojom s dezinformáciami,**
- ✓ **vytvorenie priaznivého prostredia pre vzdelávanie** detí a mládeže o globálnych problémoch a ich riešení a zvyšovanie **povedomia verejnosti** o rozvojovej spolupráci,
- ✓ **MVVaŠ SR pripraviť stratégiu globálneho vzdelávania** so zapojením MZVa EZ SR ,
- ✓ **vo verejnoprávnych médiách vytvoriť väčší priestor pre témy rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci,** pri televíznych diskusiách o krízach pozývať viacerých odborníkov, pôsobiacich v tejto oblasti, aby ich vnímali aj slovenské inštitúcie a krízový štáb ako expertov/ky,
- ✓ **zapojiť europoslancov a MZV a EZ do procesu nastavenie nástrojov EuropeAid a ECHO** pre projekty globálneho vzdelávania tak, aby aj slovenské MNO boli konkurencieschopné čerpať tieto prostriedky na pomoc vo svete,
- ✓ **rozširovanie dobrovoľníckych programov s cieľom vytvárať slovenské kapacity** v oblasti rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci,
- ✓ **Jasne zdefinovať komparatívnu výhodu oficiálnej rozvojovej spolupráce SR a menším počet prioritných krajín ODA tak, aby aj verejnosť jasne vnímala slovenskú pomoc v zahraničí.**

Jedným z odporúčaní hodnotenia slovenskej rozvojovej spolupráce v rámci OECD DAC Peer Review je zefektívniť celý systém poskytovania oficiálnej rozvojovej spolupráce SR. Súčasná strednodobá stratégia sa zameriava až na 24 prioritných krajín, zároveň neexistuje tzv. exit stratégia pre krajiny, z ktorých sa SR plánuje stiahnuť. Ambrela navrhuje zavedenie systémového a dlhodobého zamerania sa na menší okruh krajín a sektorov s cieľom zvýšiť efektívnosť rozvojovej spolupráce, udržateľnosť a poznateľnosť značky SlovakAid. V tomto prípade bude potrebné dosiahnuť aj dostatočný konsenzus medzi MNO, ktoré pôsobia v mnohých krajinách. Odporúčame:

- ✓ otvoriť **strategický dialóg o cieľoch,** ambíciách a možnostiach slovenskej **ODA,**
- ✓ MZVaEZ SR potrebuje **jasne zdefinovať komparatívnu výhodu slovenskej pomoci,** vrátane zúženia prioritných sektorov a počtu prioritných krajín,
- ✓ **príspevky** do medzinárodných inštitúcií v rámci multilaterálnej pomoci **poskytovať v súlade so zdefinovanými sektormi a prioritnými krajinami.**

- ✓ **Nezneužívať humanitárne krízy pre politické kampane a ovplyvňovanie verejnej mienky a vytvoriť priestor pre kampane zamerané na témy rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci či globálnych tém.**

Pohľad verejnej mienky je poznačený politickými kampaňami a diskusiami. Na vnímanie pomoci zo strany verejnosti mala výrazný vplyv téma migrácie zneužívaná rôznymi politikmi, ale aj iné témy (ako napr. agresia Ruska voči Ukrajine a pod.) Okrem výsledkov Eurobarometra na tému rozvojovej spolupráce z roku 2019, kde sa Slovensko v otázke podpory rozvojovej spolupráce zo strany verejnosti ocitlo na posledných priečkach v EÚ, sú tiež alarmujúce výsledky o vnímaní demokracie, vlády práva, tolerancie a vnímaní inakosti v prieskume z júna 2020 od Globsec.

Jedným z cieľov Ambrely a jej členov je meniť pohľad slovenskej verejnosti na pomoc v zahraničí cez rôzne kampane. Príkladom je kampaň Ambrely z roku 2019 s názvom *No Nekúp to!*

Odporúčame:

- ✓ **vytvárať priestor pre vysielanie politikov na projekty** slovenských rozvojových a humanitárnych MNO (podporované cez projekty) alebo byť súčasťou rozvojových fór organizovaných slovenským zastúpením v danej krajine,
- ✓ **MNO by sa mali spojiť do národnej spoločnej kampane** s väčším dopadom v témach rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci, v ktorých nachádzajú zhodu,
- ✓ **Lepšiu medzirezortnú spoluprácu.**

Koordinácia medzi rôznymi aktérmi od koordinátora pre rozvojovú spoluprácu, ktorým je MZVaEZ SR, vrátane ambasad, počnúc cez MV SR, MF SR, ale aj NR SR, vrátane zahraničného výboru alebo parlamentných delegácií až k neštátnym aktérom, ako sú MNO, vedecké inštitúcie alebo podnikateľský sektor, funguje na viacerých úrovniach skôr formálne ako prakticky. Existuje stále veľmi málo medzirezortnej spolupráce a v rámci NR SR je rozvojová spolupráca stále veľmi marginalizovaná téma.

Odporúčame:

- ✓ **zvýšiť úsilie v oblasti koherencie politik** pre udržateľný rozvoj na čele s MZVaEZ SR tak, aby politiky SR nemali negatívny dopad na ľudské práva a udržateľný rozvoj v iných krajinách,
- ✓ **prehodnotiť štatút a význam koordinačného výboru pre rozvojovú spoluprácu,**
- ✓ **budovať odbornosť rozvojových diplomatov a ďalších štátnych predstaviteľov,** ktorí sa podieľajú na rozhodovaní o smerovaní ODA SR. Expertízu možno zlepšovať transparentnými výberovými procesmi rozvojových diplomatov so skúsenosťami v oblasti rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci. Nemal by byť postavený na rotačnom systéme diplomatov, ale na požiadavkách tejto pracovnej pozície. Popis práce by mal zahŕňať proaktívnu komunikáciu s delegáciami EÚ, zástupcami OSN agentúr, vytváranie sietí a prepájanie slovenských realizátorov s potenciálnymi novými partnermi. Zásadnou otázkou by malo byť aj rozhodovanie o tom, do ktorých krajín bude Slovensko vysielat' rozvojových diplomatov, aby boli vysielaní prioritne do krajín, kde sa realizuje rozvojová spolupráca a humanitárna pomoc cez najväčší počet slovenských MNO.

b) Slovensku chýba stratégia humanitárnej pomoci

Snahy o tvorbu stratégie humanitárnej pomoci SR sa už niekoľko rokov oddiaľujú. Je veľmi ťažké prijať konsenzus o tom, aký typ humanitárnej pomoci by malo Slovensko poskytovať.

Neexistujú sektorové priority, v sklade humanitárnej pomoci sa nachádza materiál, ktorý nezodpovedá prioritám výziev na projekty humanitárnej pomoci SlovakAid. Priority o predstave poskytovania humanitárnej pomoci do zahraničia sú rozdielne na strane viacerých aktérov (MZVaEZ, Ministerstvo vnútra SR, Ministerstvo obrany SR a humanitárne MNO).

V roku 2019 iniciovala Ambrela tzv. participatory review systém slovenskej humanitárnej pomoci za roky 2016 - 2018, na ktorom sa aj spolupodieľala. Výstupy z toho procesu by mali prispieť k vytvoreniu stratégie humanitárnej pomoci SR.

Na Slovensku sa nachádza viacero expertov a expertiek, ktorí cez slovenské MNO poskytovali pomoc pri viacerých humanitárnych krízach v zahraničí, ale neexistuje funkčný mechanizmus, ktorý by umožnil ich zapojenie aj pri vypuknutí humanitárnych kríz na Slovensku.

Odporúčame:

- ✓ **MZVaEZ SR a MV SR vytvorí stratégiu humanitárnej pomoci**, ktorá bude reflektovať nielen poskytovanie humanitárnej pomoci do zahraničia, ale eventuálne aj zapojenie humanitárnych MNO pri poskytovaní humanitárnej pomoci na Slovensku,
- ✓ **v sklade štátnych hmotných rezerv vytvorí také zásoby pre pomoc v zahraničí, ktoré zohľadňujú medzinárodné Sphere štandardy** v jednotlivých sektoroch, v ideálnom prípade by mali byť zamerané na zásoby, zosúladiť tieto potreby so sektorovým zameraním ODA SR.

c) Slovensko nie je konkurencieschopné pri získavaní zdrojov od medzinárodných donorov

Slovenské MNO nedokážu obstať v konkurencii s veľkými západnými MNO pri uchádzaní sa o zdroje z EÚ či iných donorov. V tomto smere je potrebné, aby SR urobila reálne kroky k systematickej a väčšej podpore. Zákon o rozvojovej spolupráci predpokladal tzv. „odviazanie pomoci“, to znamená, že o dotačné výzvy zo štátneho rozpočtu sa budú môcť uchádzať aj zahraničné MNO, ak objem výziev SAMRS dosiahne 10 mil. eur. Dovedy majú slovenské MNO čas vyrásť a stať sa konkurencieschopnejšími. Za 5 rokov sa situácia nezmenila a dotácie SAMRS sú stále na úrovni 4,5 mil. eur. Treba tiež podotknúť, že len veľmi malá časť ide na personálne a organizačné kapacity MNO a drvivá väčšina smeruje do partnerských krajín na rozdiel od MNO implementujúcich projekty v SR.

Alokácia na dotačné výzvy v gescii SAMRS stagnuje už 10 rokov na úrovni 4 mil. eur. Naproti tomu, za posledných 10 rokov celkový rozpočet slovenskej ODA narástol zo 60 na skoro 110 mil. eur, **čím sa SR vydala na cestu výrazného navýšovania dobrovoľných a iných finančných príspevkov na úkor budovania vlastných kapacít.**

Rozvojové a humanitárne projekty sú v slovenskom kontexte pomerne veľké (v stovkách tisícoch eur), ale projektové výzvy z európskych zdrojov (EuropeAid, ECHO) sú oveľa väčšie – v desiatkach miliónoch eur. Pre získanie takýchto zdrojov musí mať slovenská MNO skúsenosť práce s väčším rozpočtom, a zároveň aby by bol viditeľný dopad slovenskej pomoci vo svete. Túto oblasť identifikovali aj MNO v prieskume ako najviac problematickú. Nedostatok financií im bráni v dosahovaní cieľov a udržaní a/ alebo rozvoja kapacít, vrátane nedostatku ľudí v organizáciách. K zlepšeniu situácie by výrazne pomohlo plnenie si medzinárodného záväzku SR vo forme príspevku na rozvojovú spoluprácu vo výške 0,33 % HND do roku 2030 cez navýšenie rozpočtu na rozvojovú spoluprácu do roka 2024 na 0,21 % HND a navýšenie rozpočtu bilaterálnej časti ako významného nástroja slovenskej zahraničnej politiky, resp.

zmena súčasného pomeru medzi bilaterálnou a multilaterálnou časťou viac v prospech bilaterálnej časti tak, aby viac zdrojov išlo pre slovenské MNO.

Odporúčame:

- plnenie medzinárodného záväzku SR vo forme príspevku na rozvojovú spoluprácu vo výške 0,33 % HND do roku 2030 cez **navýšenie rozpočtu na rozvojovú spoluprácu do roku 2024 na 0,21 % HND**,
- **navýšenie rozpočtu bilaterálnej časti ako významného nástroja** slovenskej zahraničnej politiky, resp. zmeniť súčasný pomer medzi bilaterálnou a multilaterálnou časťou viac v prospech bilaterálnej časti,
- **zavedenie strategických partnerstiev** (viacročné projekty s väčším rozpočtom), ktoré umožnia dlhodobejšie plánovanie a väčšiu flexibilitu pri implementácii projektov, môžu vytvoriť tzv. pákový efekt a umožniť slovenským MNO získať financie od ďalších donorov,
- **zavádzanie inovácií a nových postupov**,
- **zapájania podnikateľov do rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci, ale nie v zmysle podpory zahraničného obchodu, ani vo forme vytvárania konkurencie pre MNO, ale vytvorením priestoru pre partnerstvá** medzi MNO a podnikateľskými subjektami, k tomu je opäť potrebné navyšovanie projektových rozpočtov.

d) Administratívna záťaž projektov ako aj legislatíva pre mimovládny sektor, nejasný hodnotiaci proces a chýbajúce evaluácie neumožňujú rozvoj a viditeľnosť slovenskej rozvojovej a humanitárnej pomoci

Administratívna záťaž bola vyhodnotená vo výskume ako oblasť, ktorá najviac bráni dosahovaniu cieľov MNO pri poskytovaní rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci. Obzvlášť v kontexte, ktorý sa stále mení a je nestály, je potrebná oveľa väčšia flexibilita pri implementácii projektov. Dôležitý potenciál pre rast MNO majú aj evaluácie – externé, ale aj „peer to peer“.

Odporúčame:

- **pokračovať v dialógu s Ministerstvom zahraničných vecí a európskych záležitostí SR a Slovenskou agentúrou pre medzinárodnú spoluprácu pri odstraňovaní administratívnej záťaže** projektov SlovakAid s dôrazom na digitalizáciu, flexibilitu a pri humanitárnych projektoch aj rýchlosť akcieschopnosti,
- obmedziť **prílišnú administratívu a byrokráciu aj pri práci s dobrovoľníkmi**, čo **častokrát** vedie k nezájmu o dlhodobé dobrovoľníctvo zo strany dobrovoľníkov, neschopnosť nájsť dobrovoľníkov, ktorých organizácie potrebujú, vysoká fluktuácia dobrovoľníkov a neschopnosť ich udržať v organizácii,
- **zlepšiť transparentnosť a efektívnosť hodnotiaceho procesu pre projekty SlovakAid** od zverejňovania počtu získaných bodov, cez zavedenie naratívneho hodnotenia, riadneho odôvodnenia rozhodnutia hodnotiacej komisie po zabezpečenie odborných kapacít hodnotiacej komisie pri náročných témach, cez rýchlosť spracovania humanitárnych výziev po väčší presun právomocí na SAMRS s cieľom podporiť budovanie kapacít jej zamestnancov a odpolitizovať výber projektov,
- zavedenie systému **pravidelného monitoringu a evaluácií** s cieľom lepšie merať dopad rozvojových a humanitárnych intervencií a zlepšovať ich kvalitu. V správe OECD/DAC sa uvádza, že vzhľadom na obmedzenú kapacitu oficiálnej rozvojovej pomoci SR by pomoc mala byť viac zameraná na jednotlivé odvetvia a geografické priority a mala by vychádzať z výsledkov. Rozhodnutia založené na „dôkazoch“, resp. informované

rozhodnutia sú rozhodujúce, ak sa má SR posunúť vpred. Na to je potrebné viac analytických výročných správ o slovenskej ODA a ďalších témach, ale aj personál, ktorý interpretuje údaje a trendy a je schopný pracovať s modelmi a scenármi. Evaluácie sa takmer nevykonávajú a mal by sa zaviesť vhodný systém monitorovania a evaluácií,

- www.slovakdev.sk by mal obsahovať prehľadné, presné, neduplicitné dáta, s ktorými sa dá jednoducho pracovať,
- zapojenie analytického útvaru MZVAEZ SR do prípravy analýz, predikcií a plánovania ODA SR.

e) Chýba priestor na výmenu praktických projektových skúseností a expertíz medzi rozvojovými a humanitárnymi organizáciami a MNO pôsobiacimi na Slovensku pri riešení podobných oblastí (finančná pomoc, vzdelávanie, distribúcia pomoci, prieskum potrieb a iné).

Slovenské rozvojové a humanitárne MNO disponujú expertízou v rôznych špecifických oblastiach, ktoré sa dajú uplatniť pri komunitných projektoch, projektoch zameraných na rozvoj rómskej komunity či poskytovanie humanitárnej pomoci. Príkladom môže byť identifikácia najviac rizikových skupín, prieskum potrieb, poskytovanie finančnej pomoci, vzdelávacie projekty s grantovým komponentom, riešenie sanitačných zariadení v chudobných komunitách, príprava dobrovoľníkov a pod.

Rozvojové a humanitárne organizácie získavajú expertízu cez medzinárodné projekty zamerané na budovanie kapacít MNO, ktoré umožňujú realizáciu tréningov, zameraných nielen teoreticky, ale aj prakticky (simulácie humanitárnych kríz), umožňujú študijné cesty (získavanie expertíz v určitých témach s konkrétnymi otázkami – napr. vyslanie finančného manažéra na pár dní do väčšej MNO, kde strávi niekoľko dní s finančnými manažérmi a hľadá odpovede na otázky a problémy, s ktorými sa stretáva pri svojej práci), alebo stáže – napr. niekoľkotýždňové pôsobenie na projektoch väčších MNO, pre získanie praktických skúseností. Takýto typ výmeny skúseností by bol vhodnou výmenou expertízy rozvojových a humanitárnych MNO a MNO pôsobiacimi na Slovensku. Inak si MNO nebudú vedieť nájsť priestor a kapacity na výmenu takýchto skúseností. Príkladom môže byť aj program EU Aid Volunteers. Projekty implementované v tomto programe alokujú iba polovicu rozpočtu na samostatné vysielanie dobrovoľníkov a minimálne jedna tretina rozpočtu je venovaná budovaniu kapacít prijímajúcej organizácie.

Odporúčame:

- ✓ **MV SR by malo vytvoriť grantovú schému pre zvyšovanie špecifickej, resp. technickej expertízy, ktorá by prispela k efektívnejšiemu poskytovaniu pomoci, špeciálne so zameraním na oblasť, kde často štát zlyháva (povodne, rómska problematika a pod.).**

Poznámka k tejto kapitole: Zdroje údajov z výskumu národného projektu Kvalitnejšie verejnú politiku prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti.

7. Odporúčania vychádzajúce z empirického výskumu

7.1 Úvod

Počas realizácie národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti bolo spracovaných niekoľko desiatok odporúčaní smerujúcich k rôznym aktérom v rozličných oblastiach fungovania občianskej spoločnosti a mimovládnych neziskových organizácií. Táto časť ponúka odporúčania, ktoré sa týkajú občianskej spoločnosti a mimovládnych neziskových organizácií bez ohľadu na sektor ich pôsobenia. Sektorové odporúčania sú súčasťou výstupov spracovaných za jednotlivé sektorové rady (podľa jednotlivých tematických oblastí) a sú uvedené v samostatnej kapitole. Predložené odporúčania sú výsledkom dlhšieho procesu deliberácie na základe odporúčaní spracovaných v rámci jednotlivých častí výskumu - výskumu v oblasti socioekonomického prínosu neziskového sektora a výskumu stavu a vývojových trendov občianskej spoločnosti. Predložené odporúčania smerujú k zlepšeniu prostredia pre rozvoj občianskej spoločnosti a mimovládnych neziskových organizácií a reagujú na kľúčové problémy. Problémy sú v rámci odporúčaní vnímané prostredníctvom ich naliehavosti, možným negatívnym dopadom v prípade ich neriešenia alebo kvôli jeho nepopierateľnej závažnosti.

Odporúčania vychádzajú zo zámeru posilnenia prostredia pre občiansku spoločnosť oproti súčasnému stavu. Týkajú sa na jednej strane tých aspektov prostredia, v ktorých je žiadúce udržať pozitívne trendy a javy, ako aj oblastí, v ktorých zistenia výskumu indikujú neuspokojivé trendy a tendencie. Inými slovami, v niektorých oblastiach je potrebné udržať pozitívne smerovanie, v iných je potrebné zvrátiť negatívne trendy.

7.1.1 Prostredie pre rozvoj občianskej spoločnosti

Prostredie pre rozvoj občianskej spoločnosti je kontext, v ktorom sa realizujú základné práva a slobody, ako aj uplatňujú hodnoty slobody a demokracie. Toto prostredie tvoria aj občania, organizácie občianskej spoločnosti (formálne i neformálne iniciatívy, hnutia), akademická sféra, médiá a iné demokratické inštitúcie. Pri analýze prostredia pre rozvoj občianskej spoločnosti je zároveň dôležité brať do úvahy aj vzťah medzi jednotlivými aktérmi navzájom - medzi štátom a občianskou spoločnosťou, občianskou spoločnosťou a trhom, občanmi a mimovládnyimi organizáciami, ako aj vzťah medzi aktérmi občianskej spoločnosti (mimovládne organizácie, občianske iniciatívy, občania) a prostredím (regulatívny, normatívny a kultúrny kontext).

Pri tvorbe odporúčaní tvorili základný rámec práva a slobody, ako sú právo na združovanie vrátane práva na získavanie a zabezpečovanie zdrojov, právo na zhromažďovanie, právo na prístup k rozhodovaniu, sloboda vyjadrovania, právo na súkromie, právo na prístup k informáciám, ktoré sú garantované ústavou a medzinárodnoprávnymi dohovormi, ktorých je Slovenská republika signatárom. Tie sú realizované v kontexte, ktorého dôležitou súčasťou

sú kultúrne a kognitívne faktory - postoje, očakávania jednotlivých aktérov, ako aj a normatívne faktory, teda hodnoty. Hodnoty napomáhajúce rozvoju občianskej spoločnosti sú hodnoty demokracie, nediskriminácie, spravodlivosti, tolerancie, solidarity a inkluzivity.

7.1.2 Povaha odporúčaní: strategické a operatívne

Odporúčania formulované v tomto dokumente vychádzajú z analýzy stavu na strane prostredia, teda celkového kontextu, ako aj aktérov a ich vzťahov. Vo viacerých častiach tohto dokumentu sú odporúčania formulované s rozlíšením na strategické a operatívne.

Strategické odporúčania sú formulované ako rámcové riešenia identifikovaných problémov, ktoré smerujú k zmene súčasného, spravidla neuspokojivého stavu v problémovej oblasti nielen de iure, ale predovšetkým de facto, t. j. v aplikačnej praxi.

Strategické odporúčania majú niekedy charakter ambície, ktorá je podstatná pre zmenu v danej oblasti, pričom očakávaná zmena môže nastať len postupne. Preto viaceré strategické odporúčania majú charakter strednodobých. Zároveň to však nevylučuje, že niektoré strategické odporúčania sú myslené ako krátkodobé, a teda realizovateľné v krátkodobom časovom horizonte.

Rozpracovanie strategických odporúčaní do operatívnych odporúčaní, teda do ich konkrétnej aplikačnej praxe (do podoby konkrétnych návrhov zmien v regulatívnej oblasti, či vo vzťahu k aktérom, alebo návrhov konkrétnych opatrení, v podobe projektov, resp. programov) by malo byť tvorené v participatívnom procese zainteresovaných aktérov a vzájomnej diskusii a malo by byť vyhodnocované, aby nenastala častá situácia, keď „na papieri“ vyzerá všetko dobre, ale realita je diametrálne odlišná.

V niektorých prípadoch sú uvádzané aj príklady operatívnych odporúčaní, respektíve návrhy konkrétnych riešení, ktoré majú primárne krátkodobý charakter, ale môžu mať aj strednodobý charakter.

7.1.3 Adresáti odporúčaní

Adresátmi odporúčaní tohto materiálu sú centrálné orgány štátnej správy - vláda, ministerstvá a nimi priamo riadené organizácie, ako aj verejná správa ako celok a to vrátane samosprávy. Zároveň sú adresátmi týchto odporúčaní mimovládne neziskové organizácie, ako aj ďalší aktéri z verejného a súkromného sektora, ako sú vzdelávacie a výskumné inštitúcie, médiá a nakoniec i občania v najširšom slova zmysle.

Strategické odporúčania sú vysoko relevantné ako podklad pre Koncepciu rozvoja občianskej spoločnosti 2021-2030, ktoré pripravuje Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti.

7.1.4 Posúdenie realizovateľnosti odporúčaní

Odporúčania vychádzajú z mapovania socioekonomického prínosu mimovládnych neziskových organizácií a analýzy problémových miest a vývojových trendov v oblasti občianskej spoločnosti a pre potreby tvorcov verejných politík ich možno považovať za „evidence-based“.

Napriek tomu tieto odporúčania nie sú podrobené analýze z hľadiska ich vzájomnej vylúčiteľnosti či nahraditeľnosti t. j. neboli posúdené z hľadiska porovnávania možnej účinnosti iných alternatívnych riešení a odporúčaní vo vzťahu k problémom, ktoré sa snažia riešiť. Niektoré uvádzané problémy môžu mať viacero riešení, pričom navrhované odporúčania sa môžu aj navzájom podporovať, či vylučovať, z hľadiska realizovateľnosti. Niektoré odporúčania a riešenia tak môžu byť potenciálne redundantné a pri finálnom rozhodovaní je potrebné zvažovať, nakoľko majú byť posúdené z hľadiska kritérií nákladovej efektívnosti, legality, inkluzívnosti či implementačnej jednoduchosti.

7.2 Odporúčania a ich východiská

7.2.1 Východiská pre odporúčania pre zlepšenie prostredia pre občiansku spoločnosť

Problematické trendy vo vzťahu verejnej moci a občianskej spoločnosti prevažovali v rôznych podobách počas takmer dvoch z troch dekád po páde reálneho socializmu. Striedali sa obdobia spolupráce štátnej a verejnej správy so štruktúrami občianskej spoločnosti a rôznym k pokusom o oklieštenie podmienok fungovania občianskej spoločnosti - hlavne vo vzťahu k ľudsko-právnym organizáciám, či v rámci podceňovania prínosu mimovládnych organizácií poskytujúcich sociálne služby. Ukázalo sa, že v štátno-paternalistickom modeli fungovania spoločnosti občianska spoločnosť môže disponovať inštitucionálnym zakotvením, ale je skôr trpenou zložkou spoločnosti než rešpektovaným a podporovaným partnerom štátnej moci. Predložený výskum zvyrazňuje argumenty v prospech vzájomnej spolupráce štátnej a verejnej správy a mimovládneho sektora.

V kontexte úsilia o zvyšovanie úrovne blahobytu obyvateľstva je úloha široko chápanej občianskej spoločnosti neopodstatnene prehliadaná a implicitne sa možnosti zvyšovať kognitívne bohatstvo, bohatstvo praktických skúseností a zručností prisudzujú najmä verejnej moci a trhu. Tento redukcionistický pohľad na verejné politiky potvrdzujú zistenia tohto výskumu medzi mimovládnyimi organizáciami. Preukázalo sa, že v poslednom období výrazne narástol počet mimovládnych organizácií poskytujúcich služby, a to hlavne v sociálnej oblasti. Rovnaký záver sa dá formulovať aj vzhľadom k už spomenutej roli pri rozvoji sociálnych inovácií. Práve sociálne inovácie sú predvojom zlepšení v demokratickom spravovaní, efektívite a lepšej sociálnej a environmentálnej udržateľnosti, ktoré sa neskôr stávajú mainstreamom aj v oblasti sociálneho blahobytu.

Preto sa nižšie uvedené odporúčania viažu nielen na riešenia zvyšujúce socioekonomický prínos mimovládnych organizácií, ale aj na riešenia, prostredníctvom ktorých občianska spoločnosť môže prispievať k zvyšovaniu efektivity demokratického spravovania a participácie ako predpokladov pre celkové zvyšovanie dôvery občanov v inštitúcie a štát.

7.2.2 Občianska spoločnosť ako súčasť systému demokratického štátu

Ako ukázala predložená analýza, nízka miera všeobecnej či interpersonálnej dôvery je štatisticky významným a pomerne silným faktorom dôvery k politickým i spoločenským inštitúciám. Ľudia pociťujúci interpersonálnu dôveru ju vo zvýšenej miere prenášajú aj na spoločenské a politické inštitúcie. Na jednej strane požíva väčšinovú dôveru armáda, miestna samospráva, Európska únia, verejný ochranca práv či hlava štátu. Naopak, dlhodobo pretrvávajú

nízka dôvera voči súdom, Národnej rade SR, vláde SR a politickým stranám. V tomto kontexte sa vyššou mierou občiansko-politickej participácie vyznačujú ľudia, ktorí sú dôslednejšími prívržencami princípov participatívnej demokracie a ktorí schvaľujú euroatlantické ukotvenie Slovenska. S vyššou občiansko-politickou participáciou sa spája aj vyššia dôvera voči ľuďom vo všeobecnosti, teda interpersonálna dôvera, ako aj dôvera voči viacerým domácim inštitúciám, z nich najmä voči inštitúcii prezidenta i verejného ochrancu práv, voči mimovládnyh organizáciám, občianskym iniciatívam a mládežníckym a študentským iniciatívam. Strategickým zámerom všetkých prodemokratických spoločensko-politických aktérov na Slovensku a všetkých orgánov verejnej moci by malo byť vytvorenie priaznivých podmienok pre rozvoj občianskej spoločnosti ako neoddeliteľnej súčasti systému participatívnej demokracie.

7.2.3 Strategické odporúčania

- Pri podpore životaschopnosti a udržateľnosti režimu participatívnej demokracie je žiadúce sa sústrediť na to, aby si občania väčšmi znútorňovali demokratické normy a princípy, aby ich vedeli premietnuť do svojho správania a obhajovať ich zoči-voči inštitúciám a jednotlivcom, ktorí ich porušujú. V tomto zmysle je potrebné rozšíriť okruh občanov, ktorí patria medzi presvedčených a konzistentných podporovateľov participatívnej demokracie.
- Je žiaduce rešpektovať princíp rovnosti všetkých občanov bez ohľadu na ich rozdielne charakteristiky, rozdielnosť v identitách, odsudzovať diskrimináciu, povzbudzovať tolerantné spolunažívanie, väčšmi akceptovať inakosť, prekonávať predsudky a vytvárať prevenciu reprodukcie sociálneho dištancu väčšiny od rôznych menšinových spoločenských skupín.
- Je žiaduce podporovať aktívne občianstvo, ktoré sa neobmedzuje iba na využívanie volebného práva, ale prejavuje sa mnohorakým spôsobom vrátane účasti na formálnom i neformálnom dobrovoľníctve a na darcovstve. Medzi ľuďmi aktívnymi vo formálnom i neformálnom dobrovoľníctve, ako aj v rámci iných foriem občianskej participácie, je silnejšia podpora princípov participatívnej demokracie.

7.3 Odporúčania pre posilnenie roly mimovládnych neziskových organizácií pri poskytovaní služieb vo verejnom záujme

7.3.1 Verejné služby a úloha mimovládnych organizácií

Mimovládne organizácie v mnohých oblastiach dopĺňajú a nahrádzajú verejné služby, sú však nútené si zdroje zabezpečovať kombináciou dobrovoľníctva, súkromných darov či zahraničných zdrojov a dotácií. Zároveň sú do veľkej miery v tejto roli poskytovania služieb neviditeľné. To im neumožňuje zabezpečovať si adekvátne zdroje, vytvárať podmienky pre finančnú stabilitu a systematický rozvoj.

Výsledky predloženého výskumu poukazujú na to, že na Slovensku je napriek nárastu v poslednej dekáde stále nižšie zastúpenie neziskového sektora v oblasti poskytovania služieb. Táto skutočnosť môže byť aj výrazom nevyjasnenej roly mimovládnych organizácií v oblasti poskytovania verejných služieb i sociálnych inovácií.

7.3.2 Strategické odporúčania

- Je žiaduce definovať služby vo verejnom záujme, ktoré poskytujú mimovládne organizácie a následne vyjasňovať vzťahy mimovládneho sektora so štátom pri ich poskytovaní.
- Je žiaduce ďalej špecifikovať vzájomnú výhodnosť spolupráce medzi vládou a mimovládnym sektorom. Výhodnosť spolupráce sa prejavuje v rôznych oblastiach života spoločnosti, no význam tejto vzájomnej spolupráce vidieť v súčasnosti silne najmä v oblasti dôležitej pre samotnú reprodukciu kvalitného prostredia participatívnej demokracie.
- Je žiaduce ďalej vytvárať podmienky pre to, aby verejná správa podporovala vznik akceleračných a inkubačných programov pre rôzne organizácie. Manažment organizácií je súčasťou širšej organizačnej kapacity organizácií. Tú dokážu zvyšovať akceleračné a inkubačné programy pre organizácie. Popri zvyšovaní organizačnej kapacity akcelerátory a inkubátory majú efekt aj na širší ekosystém podpory organizácií. Konkrétne, pre nárast nových finančných zdrojov, ktoré môžu byť použité aj na zlepšenie manažmentu organizácií.

7.4 Spolupráca mimovládnych neziskových organizácií s verejným sektorom

7.4.1 Kontext spolupráce verejného sektora a mimovládnych organizácií

Vo viacerých sektorových radách, rovnako ako vo výskume socio-ekonomických prínosov mimovládneho sektora pre spoločnosť sa ukázala ako nedostatočne rozvinutá spolupráca neziskového sektora s verejným sektorom, a to vo viacerých oblastiach. Napriek existencii mechanizmov a platforiem, ktoré vytvárajú priestor pre túto spoluprácu, miera ich pravidelného a dôsledného dodržiavania má mnohé problémové miesta. Odborníci a odborníčky zastupujúci mimovládny sektor stále nie sú vnímaní zo strany verejnej správy - a to na úrovni štátu aj na nižších úrovniach regionálnej a miestnej samosprávy - ako odborný partner pre tvorbu verejných politík, strategických dokumentov, akčných plánov, legislatívy či diskusiu. Na strane aktérov verejného sektora reprezentanti mimovládneho sektora identifikovali nezáujem, ale aj nevedomosť o fungovaní a cieľoch mimovládnych organizácií. Odborníci a odborníčky zastupujúci mimovládny sektor si na druhej strane uvedomujú, že rozvoju spolupráce bránia aj nedostatočné kapacity mimovládnych organizácií.

Mimovládny sektor predstavuje tiež skúšobné laboratórium sociálnych inovácií. Iniciatíva spravidla prichádza spontánne, zdola, vďaka bezprostrednému kontaktu mimovládnych aktérov so situáciou, za ktorej riešenie spravidla zodpovedá inštitúcia štátnej či verejnej správy. Mimovládne organizácie uskutočňujú pilotné projekty v reálnych podmienkach, ktorých úspešnosť či neúspešnosť môže vyhodnotiť inštitúcia verejnej správy a získať tak potrebnú spätnú väzbu pre ich aplikáciu, zdokonalenie alebo odmietnutie.

7.4.2 Strategické odporúčania

- Pri tvorbe verejných politík je žiaduce vnášať potrebu spolupráce štátneho a verejného sektoru so štruktúrami občianskej spoločnosti, a to v systematizovanej podobe. Prekonanie ad hoc spolupráce a systematická tvorba vzájomne výhodnej spolupráce sa ukazuje ako kľúčový predpoklad nielen ďalšej demokratizácie, ale i ekonomickej prosperity krajiny.
- Je žiaduce ďalej budovať a prehĺbovať partnerský a transparentný dialóg medzi mimovládny sektorom a verejnou správou ako prevenciu proti útokom či šíreniu negatívnych postojov voči mimovládny sektor.
- Je žiaduce, aby orgány verejnej správy zintenzívnili komunikáciu a prehĺbili spoluprácu s mimovládnymi organizáciami pracujúcimi v príslušných oblastiach. Je vhodné, ak sa aktivizácia kooperačných a komunikačných kanálov medzi orgánmi verejnej správy a občianskou spoločnosťou odohráva na všetkých úrovniach - od celoštátnej až po obecnú.
- Je žiaduce posilniť a technicky zabezpečiť účasť zástupcov občianskej spoločnosti a mimovládnych organizácií v participatívnych procesoch na celoštátnej i regionálnej úrovni, osobitne na rôznych pracovných skupinách/komisiách tvoriacich či monitorujúcich verejné politiky, právne predpisy i zásadné rozhodnutia.
- V oblasti posilňovania sociálnej súdržnosti inštitúcie verejnej správy je žiaduce, aby boli podporované a cielene rozvíjané siete spolupráce rôznymi aktérmi z prostredia občianskej spoločnosti s pružnými prístupmi k riešeniu komunitných problémov.
- Je žiaduce, aby sa verejné politiky inšpirovali skúsenosťami, sociálnymi inováciami a príkladmi dobrej praxe, ktoré boli overené v mimovládny prostredí. Osobitný dôraz je výhodné položiť na zapájanie občanov do mechanizmov vládnutia a na kontrole výkonu moci na miestnej úrovni.
- Je žiaduce, aby verejné inštitúcie cielene rozvíjali spoluprácu s mimovládnymi neziskovými organizáciami v kontexte podpory a rozvoja sociálnych inovácií. Jednak vo fáze rozširovania už overených riešení zhora riadeným, plošným prístupom, ale aj v rovnakom rozsahu podporou sociálnych inovácií ako zdola realizovaných experimentálnych riešení v komunitách v poskytovaní nových typov služieb či nových metódach a spôsoboch spravovania. Za týmto účelom je žiaduce využiť princípy sieťovania alebo pôsobenie tematicky zameraných koalícií a partnerstiev, ktorých iniciátormi a realizátormi sú v úvodných fázach mimovládne neziskové organizácie.
- Je žiaduce umožniť mimovládnym organizáciám, aby širokospektrálne, komplexne a systematickejšie pripomienkovali a navrhovali zameranie projektov financovaných zo štátnych a samosprávnych zdrojov, ako aj z eurofondov. Mimovládne organizácie sú spôsobilé získať relevantné informácie o tom, aký druh a formy pomoci sú najpotrebnejšie.

Práve mimovládne neziskové organizácie sú tie, ktoré robia v praxi s občianskou spoločnosťou, teda poznajú potreby spoločnosti a majú aj návrhy na ich naplnenie.

- Je žiaduce zvyšovať povedomie, informovanosť, prípadne vzdelávanie pracovníkov organizácií verejnej správy v oblasti spolupráce s mimovládnymi organizáciami a výhod tejto spolupráce.
- Je žiaduce vzdelávať široko chápanú občiansku spoločnosť dovnútra i navonok o širších implikáciách tvorby verejnej politiky a o možnostiach vytvorenia multiplikačných efektov zo spolupráce štátu, podnikateľského prostredia a občianskej spoločnosti.
- Je žiaduce jasné a zreteľné prihlásenie sa štátnej a verejnej správy k podpore sektora organizácií občianskej spoločnosti ako kľúčového partnera pre posilňovanie vnútornej kohézie a odolnosti spoločnosti.
- Je žiaduce bližšie špecifikovať spôsoby podpory pre široko chápanú občiansku spoločnosť. Vzhľadom na rôzne formy stigmatizácie a útokov na mimovládny sektor je spoločným záujmom štátnej a verejnej správy a mimovládnych organizácií aktívne brániť občiansku spoločnosť a artikulovať ako a prečo je občianska spoločnosť podporovaná.
- Stratégia podpory občianskej spoločnosti zo strany štátu by mala vychádzať z kombinácie podpory mimovládnych organizácií systémovými opatreniami a opatreniami rozvíjajúcimi príspevok neziskového sektora pre priority verejnej moci. Pod systémovými opatreniami sa myslia také opatrenia, ktoré majú dlhodobý a strategický význam pre mimovládny sektor - inštitucionálny rozvoj, podpora infraštruktúry tretieho sektora, podpora dialógu a priestorov pre dialóg, podpora organizačných kapacít pre vzdelávanie, sieťovanie a učenie sa, podpora národného dobrovoľníckeho programu, vytvorenie mechanizmov podpory neziskového prostredia formou regrantingu, alebo aj administratívne zmeny v pravidlách čerpania verejných zdrojov.

7.5 Povedomie o občianskej spoločnosti

7.5.1 Potreba osvety o občianskej spoločnosti

Výrazná väčšina respondentov z výskumu verejnej mienky, ktorý sa realizoval ako súčasť projektu, sa zhodla na tom, že občianske iniciatívy a mimovládne organizácie sú pevnou súčasťou demokratickej spoločnosti. Zároveň panuje zhoda na to, že mimovládne organizácie uspokojujú potreby občanov tam, kde na to nestačí aktivita iných častí verejnej správy. Respondenti výskumu oceňujú, že väčšina mimovládnych organizácií a občianskych iniciatív prispieva rozvoju a prospechu obyvateľov krajiny. Prevažuje názor, že ak chcú občania ovplyvniť riešenie problémov, mali by byť aktívni v občianskych iniciatívach a mimovládnych neziskových organizáciách. Zároveň je vo verejnosti značne rozšírené očakávanie, že štát by mal väčšmi podporovať občianske iniciatívy a činnosť mimovládnych neziskových organizácií. Rozloženie názorov na ekonomickú stránku fungovania mimovládnych neziskových organizácií a občianskych iniciatív však už nie je natoľko priaznivé. Iba o čosi viac ako polovica

respondentov je presvedčená o čistote a transparentnosti hospodárenia väčšiny mimovládnych organizácií a občianskych iniciatív, kým vyše dve pätiny zaujali kritický alebo vyhýbavý postoj. Dve pätiny respondentov (44 %) sa stotožnili s názorom, že „väčšina mimovládnych organizácií a občianskych iniciatív presadzuje ciele zahraničných sponzorov a slúži cudzím záujmom“, kým podiel respondentov, ktorí takéto obvinenie odmietli, nedosahoval ani polovicu. Značná časť verejnosti nepozná žiadnu konkrétnu mimovládnu organizáciu. Bežní občania neraz netušia, že mnohé užitočné služby či aktivity nie sú produktom štátnych zamestnancov, ale pochádzajú z mimovládneho prostredia. Rovnako si v mnohých prípadoch neuvedomujú, že sféra pôsobnosti občianskych organizácií je a plnia množstvo funkcií.

7.5.2 Strategické odporúčania

- Je žiaduce posilniť dôveru občanov voči zložkám občianskej spoločnosti, najmä mimovládnym neziskovým organizáciám a občianskym iniciatívam, aby prišlo k prehĺbeniu znalostí o prínose pre rozvoj spoločnosti.
- Je žiaduce priblížiť aktivity mimovládnych organizácií verejnosti, podporiť v nej presvedčenie o ich užitočnosti, posilniť viditeľnosť konkrétnych organizácií. Za kľúčové považuje veľká časť mimovládneho sektora potrebu vysvetľovať nepravdivosť mylnej predstavy, že mimovládne organizácie môžu vykonávať svoju činnosť iba na báze dobrovoľníctva, bez akéhokoľvek finančného zabezpečenia.
- Je žiaduce v prostredí mimovládneho sektora otvárať diskusie o zdrojoch nedôvery a opätovnom postupnom budovaní dôvery naprieč spoločnosťou, ako aj v rámci sektorov.
- Do vnútra štruktúr mimovládneho sektora je žiaduce systematicky vyjasňovať termín moderného spravovania vecí verejných, teda „governance“ a to práve vzhľadom na presvedčenie, že občianska spoločnosť dopĺňa a supluje zlyhávajúcu štátnu a verejnú správu.
- Je žiaduce posúvať vnímanie občianskej spoločnosti ako rovnocenného partnera štátu a trhu do pozície emancipovanej občianskej spoločnosti.
- Je žiaduce aktívne a systematicky pracovať s mýtmi na tému občianskej spoločnosti a eliminovať rozširovanie negatívnych informácií o občianskom sektore.

7.5.3 Operatívne odporúčania

- Je žiaduce, napriek viac ako 30 rokom budovania občianskej spoločnosti, neustále vyjasňovať, čo je občianska spoločnosť, čo je spoločnosť a kto je občan, kto je aktívny občan, čo znamená spoločnosť občanov a čo znamená občianska spoločnosť.
- Je žiaduce vnímať občiansku spoločnosť aj ako priestor, ktorý je systematicky a zámerne poškodzovaný nepriateľmi otvorenej spoločnosti a podľa toho formulovať i politiky počítajúce so zapájaním sa občianskej spoločnosti do riešenia vecí verejných.

- Je vítané, aby boli systematicky vyjasňované kontrolné funkcie občianskej spoločnosti. Mimovládne organizácie samy seba vnímajú ako "strážnych psov" dozerajúcich na dodržiavanie demokratických pravidiel hry. I v tých na prvý pohľad najmenej politicky orientovaných aktivitách sa nejaké politikum nachádza, no štruktúry občianskej spoločnosti sa často k tejto dimenzii zdráhajú priznať.
- Je žiaduce posilniť občianske vzdelávanie na školách naprieč všetkými stupňami vzdelávania a začať už od materských škôl. Škola by sa mala stať pre mládež skutočným miestom „náviku“ občianskych cností a participatívnych zručností. Občiansky zrelí a aktívni učitelia môžu v žiakoch a študentoch prebudiť záujem o veci verejné a vďaka osobnému príkladu aj odvahu a chuť angažovať sa pri riešení problémov. Podobne by sa škola mala stať prostredím, kde sa pestuje kritické myslenie, ktoré sa nevyhýba diskusiám o páliivých problémoch dneška a nezatvára si oči pred príťažlivosťou extrémizmu pre časť mládeže.
- Je žiaduce zvýšiť záujem vysokých škôl o zadávanie tém občianskej spoločnosti pre záverečné kvalifikačné práce.
- Je žiaduce vo verejnoprávnom médiu vytvoriť novú reláciu zameranú na zviditeľnenie prínosu občianskej spoločnosti, mimovládnych organizácií a občianskych iniciatív, ako aj na objasnenie podmienok ich pôsobenia.
- Je žiaduce položiť osobitný dôraz na prezentáciu rozmanitých mimovládnych organizácií pôsobiacich na lokálnej úrovni s cieľom spropagovania ich úspešných aktivít, aby mohli poslúžiť ako príklady dobrej praxe a s cieľom objasnenia bariér, ktoré im stoja v ceste, keď riešia problémy obyvateľov obce, mesta či regiónu.

7.6 Dáta a informácie o neziskovom sektore

7.6.1 Spoľahlivosť dát o mimovládnom sektore

Pri mapovaní mimovládnych organizácií a ich socio-ekonomického prínosu bolo zistené, že vo viacerých oblastiach neexistujú spoľahlivé dáta, ktoré by bolo možné porovnávať a sledovať ich v čase. Absentujú aj spoľahlivé sektorovo špecifické dáta pre viaceré oblasti pôsobenia mimovládnych neziskových organizácií. Výskum tiež preukázal, že skutočná veľkosť mimovládneho sektora je výrazne menšia ako počet organizácií vedených v jednotlivých registroch podľa právnych foriem.

Zároveň sa ukázalo, že register mimovládnych neziskových organizácií nevyrieši plnohodnotne problém vysokého počtu registrovaných, ale neaktívnych organizácií. V registri tiež absentuje zastúpenie špecifických oblastí sledovaných v medzinárodných výskumoch. Podobne štátna a verejná správa nedisponuje pravidelnými, spoľahlivými a porovnateľnými údajmi o miere zapájania ľudí do dobrovoľníctva a o ekonomickej hodnote dobrovoľníctva.

7.6.2 Strategické odporúčania

- Je žiaduce pravidelne zbierať údaje, ktoré umožnia priebežne vyhodnocovať už dnes dokumentovateľný sociálno-ekonomický prínos neziskového sektora a dobrovoľníctva.
- Je žiaduce sfunkčnit Register mimovládnych neziskových organizácií, aby poskytoval základný zdroj aktuálnych informácií o sektore v reálnom čase a s aplikáciou princípu otvorených dát.

7.6.3 Operatívne odporúčania

- Je žiaduce zmapovať všetky mimovládne neziskové organizácie, napríklad cez elektronickú schránku.
- Je žiaduce otvoriť diskusiu o doplnení ďalších dvoch oblastí pôsobenia organizácií do registra MNO: práca s deťmi a mládežou a komunitný rozvoj. Tieto oblasti sa pri sledovaní ukázali ako nezastúpené a potrebné.
- Je žiaduce vybudovať kvalitný informačný systém s podpornými nástrojmi efektívneho manažmentu mimovládnych neziskových organizácií slúžiaci nielen na zdroj informácií pre štatistické a vykazujúce účely, ale aj pre skvalitňovanie služieb neziskových organizácií.
- Je žiaduce zaviesť pravidelný výskum v oblasti dobrovoľníctva realizovaný Štatistickým úradom SR, ktorý by vychádzal z metodiky používanej aj v iných krajinách EÚ a umožnil tak porovnanie údajov a meranie (nielen ekonomických) prínosov dobrovoľníctva.
- Pre ďalšie sledovanie štruktúry neziskových organizácií je žiaduce využiť klasifikáciu, ktorá bude vhodným spôsobom kombinovať obe členenia (členenie podľa medzinárodnej klasifikácie neziskových organizácií (ICNPO) a podľa Registra mimovládnych neziskových organizácií a bude ju možné využiť pre medzinárodné porovnanie aj slovenské podmienky.

7.7 Dobrovoľníctvo a zvyšovanie participácie

7.7.1 Formálne a neformálne dobrovoľníctvo

Ľudia zapojení do formálneho i neformálneho dobrovoľníctva sa vyznačujú zvýšenou dôverou k mimovládnym neziskovým organizáciám a tiež k občianskym iniciatívam. Takto angažovaní ľudia majú väčší záujem o politiku na rôznych úrovniach a častejšie o nej diskutujú v rodine, s kolegami, priateľmi i známymi, vyznačujú sa intenzívnejším sledovaním rôznorodých zdrojov informácií.

Analýza personálnych zdrojov neziskových organizácií poukázala na to, že neziskový sektor je z hľadiska štruktúry ľudských zdrojov značne rozmanitý. Zistenia výskumu potvrdili, že angažovanie neplatených pracovníkov na dobrovoľnom základe a členskom princípe je typické pre celý mimovládny sektor. Platení pracovníci sú využívaní v neziskovom sektore v menšej miere. Výskum však zároveň poukázal na niektoré problematické miesta, ktoré neumožňujú

naplno rozvinúť potenciál mimovládnych organizácií pri zapájaní obyvateľov do dobrovoľníctva.

7.7.2 Strategické odporúčania

- Je žiaduce podporovať aktívne občianstvo, ktoré sa neobmedzuje iba na využívanie volebného práva, ale prejavuje sa mnohokrakým spôsobom, vrátane účasti na formálnom či neformálnom dobrovoľníctve a na darcovstve.
- Je žiaduce zabezpečiť finančnú udržateľnosť dlhodobých dobrovoľníckych programov a dobrovoľníckych centier.
- Je žiaduce budovať personálne, finančné a priestorové kapacity dobrovoľníckych centier ako kľúčového prvku rozvoja infraštruktúry dobrovoľníctva.
- Je žiaduce rozširovať dobrovoľnícke programy v rôznych oblastiach pôsobenia mimovládnych organizácií s cieľom zvyšovať kapacity organizácií.
- Je žiaduce novelizovať zákon o dobrovoľníctve a ďalšie predpisy a nariadenia ovplyvňujúce dobrovoľnícku činnosť a podporu dobrovoľníctva.
- Je žiaduce zvyšovať kvalitu práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami realizáciou vzdelávania v oblasti manažmentu dobrovoľníctva, poskytovaním konzultácií a poradenstva v tejto oblasti a podporou značky kvality v oblasti práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami.

7.7.3 Operatívne odporúčania

- Je žiaduce posilňovať pozíciu a kompetencie dobrovoľníckych centier prostredníctvom spolupráce so samosprávami.
- Je žiaduce implementovať finančný mechanizmus na podporu dlhodobých dobrovoľníckych programov a dobrovoľníckych centier.
- Je žiaduce podporovať národné kampane na propagáciu dobrovoľníctva a prezentovanie príkladov kvalitného manažmentu cez verejnoprávne médiá.
- Je žiaduce pokračovať v realizácii výchovy a vzdelávania k dobrovoľníctvu vo všetkých stupňoch vzdelávania v školách a školských výchovno-vzdelávacích zariadeniach podľa Koncepcie výchovy a vzdelávania detí a mládeže k dobrovoľníctvu.
- Je vítané zapracovať dobrovoľníctvo seniorov do Národného programu aktívneho starnutia na ďalšie programovacie obdobie 2021 - 2027.

- Je žiaduce podporovať motiváciu seniorov k dobrovoľníctvu aj úľavami pri platbách za konkrétne služby či inými motivujúcimi benefitmi.
- Je žiaduce pripraviť školenia pre samosprávy a mimovládne organizácie o zapájaní seniorov/senioriek do dobrovoľníctva a to témami ako motivácie, nábor, skúsenosti, portfólio dobrovoľníckych aktivít, príklady dobrej praxe, či manažment takýchto dobrovoľníckych aktivít.
- Je žiaduce využívať online formy participácie a zapájania sa a následne na základe týchto zistení novelizovať zákon o dobrovoľníctve a ďalšie predpisy a nariadenia ovplyvňujúce dobrovoľnícku činnosť a podporu dobrovoľníctva.

7.8 Financovanie mimovládnych neziskových organizácií

7.8.1 Financovanie mimovládneho sektora a výzvy do budúcnosti

Údaje z ekonomickej štatistiky poukazujú na regionálne zaostávanie Slovenska v ukazovateľoch ako je pridaná hodnota mimovládnych organizácií na celkovom HDP (hodnota vyrobených tovarov a služieb mimovládnyimi neziskovými organizáciami po odrátaní medzispotreby). Pridaná hodnota mimovládnych organizácií na Slovensku (bez zahrnutia dobrovoľníckej práce) predstavuje 0,98 % z HDP, čo bolo v roku 2015 v porovnaní s Poľskom iba 70 %, s Maďarskom 63 % a s Českou republikou 55 %. Pridaná hodnota mimovládnych organizácií na HDP, ktorú produkuje napríklad český neziskový sektor, je oproti slovenskému mimovládne takmer dvojnásobná. Zaostávanie sa prejavuje aj v zamestnanosti v neziskovom sektore, ktoré predstavuje iba 39% v porovnaní s Maďarskom, 69 % s Českou republikou, aj keď dosahuje porovnateľnú výšku (108 %) v porovnaní s Poľskom. (M. Meyer et al. 2019).

Regionálne rozdiely medzi Slovenskom a jeho susedmi z V4 naznačujú, že v prípade Slovenska ide o štrukturálne zaostávanie, keďže východiskový stav i dynamika rastu neziskového sektora boli v týchto krajinách začiatkom deväťdesiatych rokov podobné a navyše v posledných dekádach dynamika rastu slovenskej ekonomiky bola regionálne nadpriemerná. V roku 2019 predstavoval podľa výskumu nedostatok financií prekážku v dosahovaní cieľov pre takmer 80 % subjektov mimovládneho sektora na Slovensku.

Mimovládne organizácie identifikujú ako problém i prevažujúce projektové financovanie, ktoré neumožňuje dosiahnuť finančnú stabilitu organizácií a má vplyv aj na vysokú administratívnu záťaž. Financovanie sektora sa ukazuje ako kľúčový problém identifikovaný aj v jednotlivých sektorových radách. Z pohľadu mimovládnych organizácií sa ukazuje ako problematické tiež čerpanie finančných prostriedkov z eurofondov, hlavne z dôvodov ich administratívnej záťaže a komplikovanosti.

7.8.2 Strategické odporúčania pre verejné zdroje

- Je žiaduce, aby sa poskytovatelia dotácií viac zameriavali na výsledky projektov ako na to, akými výdavkami ich chcú prijímatelia dosiahnuť. Je vítané zmeniť filozofiu poskytovania

dotácií tak, aby vopred pri vypisovaní výziev neboli limitované typy výdavkov v projekte, ale aby si každý žiadateľ sám zvolil cestu a spôsob, ako cieľ projektu dosiahne.

- Je žiaduce podporovať aj viacročné projekty a umožniť tak prijímateľom dotácií čerpať financie aj dlhšiu dobu ako v rámci jedného kalendárneho roka.
- Je žiaduce uznať dobrovoľnícku prácu ako formu spolufinancovania pri projektoch z verejných zdrojov a vyhláškou určiť limity na ocenenie dobrovoľníckej práce za účelom spolufinancovania projektov.
- Je žiaduce podporovať dlhodobé, tzv. inštitucionálne alebo strategické granty na podporu rozvoja kapacít mimovládnych organizácií.
- V mnohých krajinách býva bežné, že do financovania sociálnych inovácií vstupuje aj štát, keďže z týchto zmien vie dokázateľne dlhodobo profitovať. Je preto žiaduce rozvinúť na Slovensku modely financovania, ako sú „pay for success“ alebo investovanie s dopadom, tzv. impact investing, čo sú investície do podnikania, organizácií či fondov, ktorých charakteristikou je okrem finančnej návratnosti aj sociálny a environmentálny prínos.
- Je žiaduce zavedenie strategických partnerstiev, ktoré umožnia dlhodobejšie plánovanie a väčšiu flexibilitu pri implementácii projektov a ktoré môžu vytvoriť tzv. pákový efekt a umožniť slovenským mimovládnym organizáciám získať financie od ďalších donorov.
- Je žiaduce posilniť kapacity mimovládnych organizácií pre účasť na tvorbe a monitoringu verejných politík.

7.8.3 Operatívne odporúčania pre verejné zdroje

- Je žiaduce zverejňovať výzvy rezortov povinne na jednom mieste, napríklad Modul dotačných schém na slovensko.sk s dostatočným časovým predstihom, aby organizácie stihli reagovať na výzvu.
- Je žiaduce zverejňovať jasne a podrobne dôvody nepodporenia projektov z verejných zdrojov.
- Je žiaduce spracovať prehľadné metodické príručky za účelom zjednodušenia administratívneho procesu a aby žiadatelia vedeli ľahšie pripraviť projekty.
- Je vítané zvažovať vytvorenie charitatívnej lotérie na Slovensku, ktorá vo viacerých krajinách EÚ predstavuje štandardný produkt v oblasti hazardných hier ako jeden zo stabilných zdrojov financovania mimovládnych organizácií.
- Je žiaduce vytvoriť program rozvoja, testovania a prenosu sociálnych inovácií do verejných služieb s účasťou mimovládnych organizácií, start-upov a samospráv nad rámec úzko orientovaných programov sociálneho podnikania.

7.8.4 Odporúčania v oblasti využívania eurofondov

- Je žiaduce zabezpečiť technickú podporu správy eurofondov, vrátane nevyhnutného verejného obstarávania, aby sa mimovládne organizácie mohli venovať svojim témam a aby neboli zavalené nadbytočnou administratívou. Je vhodné uvažovať o vytvorení osobitnej podpornej jednotky.
- Je žiaduce využiť všetky možnosti čerpania eurofondov s výraznou redukciou administratívnych prekážok oproti súčasnosti, pre podporu prevádzkovania a rozvoja mimovládnych organizácií na ktorúkoľvek oblasť ich nákladov.
- Je žiaduce umožniť organizáciám mimovládneho sektora spravovať časť z európskych investičných a štrukturálnych fondov podobným spôsobom, ako sú spravované napríklad tzv. Nórske fondy (ACF program) alebo v minulosti tzv. Švajčiarske fondy.
- Je žiaduce umožniť financovanie formou globálnych grantov, a tak pomôcť zvýšiť čerpanie z európskych investičných a štrukturálnych fondov. V tejto oblasti je zároveň potrebná úprava legislatívy.
- Je žiaduce umožniť spolufinancovanie vzdelávania zo strany účastníkov vzdelávacích aktivít realizovaných ako súčasť projektov ako posilnenie motivácie a zodpovednosti účastníkov.

7.8.5 Odporúčania v oblasti súkromných zdrojov z vlastnej činnosti a zo zbierok

- Je žiaduce ešte výraznejšie šíriť osvetu o možnosti samofinancovania, ktoré môže výrazne prispieť k získavaniu zdrojov na hlavnú činnosť organizácie.
- Je žiaduce vzdelávať manažérov mimovládnych organizácií, aby vedeli riadiť aj samofinancujúce, prípadne komerčné aktivity mimovládnych neziskových organizácií a aby vedeli rozlíšiť samofinancovanie a podnikanie.
- Je žiaduce šíriť nové poznatky, trendy a spôsoby získavania financií od súkromných spoločností, fyzických osôb a darcov, ktoré môže výrazne prispieť k získavaniu zdrojov na hlavnú činnosť organizácie resp. podporiť aktivity organizácií.

7.8.6 Odporúčania v oblasti rozvoja sociálneho podnikania

- Je žiaduce systematicky priťahovať pozornosť médií na úspešné príklady sociálneho podnikania, hodnotiť a verejne propagovať sociálne podniky.
- Je žiaduca komplexná podpora sociálnych podnikov, ktorá by mala z dlhodobého hľadiska brať do úvahy podporu v oblasti rozvoja vzdelávania a zručností.

- Je žiaduce zavádzanie vzdelávacích programov v aplikačnej praxi, ako aj programov a odborov na úrovni vysokoškolského vzdelávania, ktoré by napomáhali úspešnému etablovaníu sociálnych podnikov a ešte významnejšie rozvíjali sektor sociálnej ekonomiky.
- Je žiaduce podporiť vznik a fungovanie inkubátorov a školiacich centier, ktoré by potenciálnych podnikateľov v oblasti sociálnej ekonomiky mohli pripraviť na cenotvorbu, prípravu finančných prognóz a marketing.

7.9 Potenciál mimovládnych neziskových organizácií

7.9.1 Všeobecné odporúčania k rozvoju vnútro-sektorovej spolupráce a transparentnosti

Vnútro-sektorová spolupráca je na základe výsledkov výskumu rozvíjaná v menšej miere ako spolupráca medzi mimovládnymi organizáciami a subjektmi iných sektorov. Potreba prierezovej spolupráce v občianskej spoločnosti má zásadný význam a vyjadрили ju aktívni členovia organizácií občianskej spoločnosti v rámci fókusových skupín.

- Je žiaduce rozvíjať spoluprácu a sieťovanie mimovládnych organizácií ako nástroja na znižovanie konkurenčného boja mimovládnych organizácií a tým zvyšovať potenciál na získavanie finančných prostriedkov.
- Je žiaduce aktívne propagovať výhody a prínosy plynúce z členstva organizácií vo formálnych a neformálnych zoskupeniach, sieťach, platformách, asociáciách.
- Je žiaduce začať diskusiu o pojmosloví na tému občianskej spoločnosti. Výskum poukázal na to, že je vítané do vnútra občianskeho sektora vyjasňovať, ktoré pojmy sú ešte dnes relevantné, ktoré je vítané používať do budúcnosti a následne ich komunikovať do sektora i vo vzťahu k verejnosti.
- Na dosiahnutie pozitívneho vnímania a získanie si dôvery verejnosti je žiaduce prehĺbovať transparentnosť samotného neziskového sektora. Dôveryhodnosť, dobré meno a transparentnosť činnosti organizácie sú základnými hodnotami, ktorými môže mimovládna organizácia dlhodobo disponovať.
- Je žiaduce, aby sa základom transparentnosti stalo zverejňovanie výročných správ vrátane finančnej časti a preukázanie, ako bolo naložené s poskytnutými financiami. Transparentnosť financovania by mala byť zrozumiteľná najmä tým, ktorí prichádzajú do ekonomicko-finančných vzťahov s mimovládnymi neziskovými organizáciami.

7.9.2 Všeobecné odporúčania ku profesionalizácii a budovaniu personálnych kapacít

Jednotlivé prvky v riadení platených aj neplatených pracovníkov a pracovníčok možno na základe výskumu hodnotiť ako málo využívané. Viaceré sektorové rady, ale aj zber údajov

o občianskej spoločnosti poukázal na chýbajúce vedomosti a zručnosti pracovníkov a pracovníčok MNO v špecifických oblastiach.

- Je žiaduce zvýšiť pozornosť pri práci s platenými a neplatenými pracovníkmi a pracovníčkami a prispieť k väčšiemu využívaniu prvkov personálneho manažmentu.
- Je žiaduce vzdelávať občiansku spoločnosť dovnútra i navonok o širších implikáciách tvorby verejnej politiky a možnostiach vytvorenia multiplikačného efektu spolupracou štátu, podnikateľského prostredia a občianskej spoločnosti.
- Je žiaduce podporovať vzdelávanie mimovládnych organizácií v oblasti fundraisingu a diverzifikácii zdrojov.
- Je žiaduce meniť dotačnú politiku tak, aby bolo možné podporovať aj organizačný rozvoj a budovanie kapacít mimovládnych organizácií.

7.9.3 Všeobecné odporúčania ku komunikácii a informovanosti

- Aby sa zvýšila dôvera verejnosti k mimovládnym organizáciám, je žiaduce zlepšiť komunikáciu s verejnosťou.
- Je žiaduce, aby mimovládne organizácie pokračovali v organizovaní výročných celoštátnych podujatí (v minulosti známych ako Stupavské konferencie tretieho sektora) so zámerom hodnotenia stavu a aktuálnych trendov vývoja občianskej spoločnosti a pre prezentáciu aktivít mimovládnych organizácií. Je vítané, by sa takéto podujatia stali priestorom na kritické zhodnotenie partnerstva medzi štátom a občianskou spoločnosťou, miestom na konštruktívnu výmenu názorov medzi predstaviteľmi štátnej a verejnej správy a predstaviteľov mimovládnych organizácií.
- Je žiaduce systematicky zlepšovať komunikáciu mimovládnych organizácií smerom navonok – prostredníctvom webových stránok a sociálnych sietí.
- Je žiaduce naplánovať a zorganizovať dlhodobú kampaň s témou vyjasnenia, kto všetko je súčasťou občianskej spoločnosti. Na základe fókusových skupín sa ukazuje ako nevyhnutné spolupracovať so širokým spektrom občianskych združení pri vytváraní tzv. „brandu“ občianskej spoločnosti na Slovensku. Tvorba „brandu“ bola ponechaná na jednej strane nepriateľom otvorenej spoločnosti a na druhej strane byrokratickým štruktúram, ktoré pomenovávajú jednotlivé zložky občianskej spoločnosti z funkčného hľadiska.
- Z pohľadu občianskej spoločnosti je žiaduce prestať vnímať štát ako nepriateľa. U časti reprezentantov občianskej spoločnosti je stále viditeľná dominancia tzv. neoliberalnej verzie fungovania občianskej spoločnosti, ktorá sa snaží štát skôr nahradiť v jeho fungovaní, ako by bola otvorená na spoluprácu.

- Je žiaduce znovu-vytvárať a obnovovať étos občianskej spolupráce a to v rámci všetkých aktivít. Tlak na profesionalizáciu občianskej spoločnosti je na jednej strane potrebný a žiadúci, no zároveň ničí pôvodný étos občianskej spoločnosti v zmysle svojpomoci, vzájomnej solidarity a empatie.
- Z pohľadu ľudí pôsobiacich v štruktúrach občianskej spoločnosti je vhodné a žiaduce vracať sa k téme „spoločenského dobra“, ktoré je samotnou občianskou spoločnosťou vnímané ako primárny cieľ aktivít občianskeho sektora.
- Naopak, naďalej je žiaduce a potrebné nerezignovať na často neoceňované, no potrebné šírenie étosu občianskej spoločnosti ako spôsobu života, kde je práve občianska spoločnosť základom demokracie. Takéto „tocquevillovské“ chápanie občianskej spoločnosti ako samozrejmej súčasti demokracie ponúka pohľad na občiansku spoločnosť ako na určitú sféru participácie, pričom participácia je to, čo robí demokraciu demokraciou.

7.9.4 Budovanie infraštruktúry mimovládneho neziskového sektora

Predložený výskum poukázal v niektorých prípadoch na nedostatočné kapacity mimovládnych organizácií a to nielen v oblasti financií či personálnych zdrojov, ale aj v ďalších sférach. Zistenia z kvantitatívnych aj kvalitatívnych častí výskumu potvrdzujú, že mimovládne organizácie sú nútené niektoré aktivity či manažment projektov robiť na dobrovoľnej báze. To vedie k nízkej reálnej možnosti vytvárať si vnútorné kapacity (ľudské a finančné), ako aj nadväzovať partnerské vzťahy so štátnou a verejnou správou a s korporátnym sektorom. Je to ovplyvnené najmä pociťovaným nerovnocenným vzťahom u mimovládnych organizácií, ako aj nedostatočnými ľudskými a finančnými kapacitami.

- Je žiaduce celkovo posilniť personálne, priestorové, materiálne a technické kapacity mimovládnych organizácií.
- Zo strany mimovládnych organizácií je žiaduce sa zamerať na hodnotenie vplyvov na cieľové skupiny a celkovo efekty. Mimovládne organizácie by mali vedieť zabezpečiť napĺňanie svojich cieľov, a zároveň by mali vedieť lepšie preukázať výsledky svojej činnosti.
- Je žiaduce, aby nedochádzalo k mechanickému preberaniu postupov a prístupov z podnikateľského sektora bez posúdenia ich vhodnosti a aplikovateľnosti pre sociálnu prax a sociálnu zmenu.
- Je žiaduce aktívne a systematicky vysvetľovať princípy fungovania široko chápanej občianskej spoločnosti a vysvetľovať mýty na tému občianskej spoločnosti.

8. Zhrnutie

ÚVOD

Zámerom národného projektu „Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti“ bolo komplexne zmapovať mimovládny neziskový sektor¹⁴⁵ na Slovensku, popísať a vysvetliť kľúčové aspekty jeho fungovania v kontexte súčasného stavu a vývojových trendov občianskej spoločnosti a identifikovať jeho sociálny a ekonomický prínos pre spoločnosť. Zmapovanie znamená bližšie popísanie hlavných parametrov neziskového sektora, ktoré nám umožnia ho lepšie pochopiť. Nielen staticky, t. j. kde sa nachádza, ale aj dynamicky, t. j. kam ako sociálno-ekonomický aktér smeruje. Znamená to aj zachytenie kontextu, vzťahov a ich povahy, v ktorých neziskové organizácie pôsobia, pretože len cez nich je možné nahliadať na ich význam.

Výskum vychádza z kombinácie rôznych spôsobov zberu dát a ich analýzy. Práve kombinácia metód – kvantitatívnych a kvalitatívnych – napriek obmedzeniam, ktoré výskum sprevádzali, umožnila nazrieť na občiansku spoločnosť z rôznych perspektív a komplexnejšie. Zámerom bolo tiež vytvoriť predpoklady pre dlhodobé a systematické sledovanie kľúčových parametrov.

Pred realizáciou výskumu nebol neziskový sektor tabula rasa. Komplexnejšie analýzy na základe administratívnych dát metodiky projektu Johnsa Hopkinsa sa realizovali v rokoch 1996 a 2002. Neskôr sa realizovali výskumy verejnej mienky, kvantitatívne zisťovania na vzorkách mimovládnych organizácií ako aj kvalitatívne šetrenia o vybraných aspektoch občianskej spoločnosti – o participácií, dobrovoľníctve, darcovstve či financovaní. Tieto výskumy prinášali cenné pohľady, ale chýbal ucelenejší pohľad, ktorý by obsiahol socioekonomickú, ako aj inštitucionálnu a sociálno-kultúrnu dimenziu.

Predmet výskumu

Predmetom výskumu je priestor medzi rodinou, štátom a trhom, ktorý sa zvykne pomenúvať ako tretí sektor, neziskový sektor či občianska spoločnosť. Každé z pomenovaní v sebe obsahuje akcent na niektorú z jeho stránok, ktorá ho vychýľuje na tú či onú stranu. Neziskový sektor sa používa najmä v socioekonomických kontextoch a zdôrazňuje jeho nekomerčné založenie. Mimovládny sektor v kontexte jeho oddelenosti voči verejnému sektoru. Tretí sektor vymedzujúci jeho podstatnú odlišnosť od štátu a trhu. A občianska spoločnosť ako priestor vyplnený formalizovanými i neformalizovanými aktérmi, vzťahmi a hodnotami i významami, ktoré sú v neustálom pohybe.

¹⁴⁵ V analýze používame na označenie neziskového sektora pojmy tretí sektor, mimovládne organizácie, neziskové organizácie a mimovládne neziskové organizácie ako synonymá, pričom máme na mysli tieto právne formy: občianske združenia, nadácie, neinvestičné fondy, neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby, organizácie s medzinárodným prvkom.

Pre účely výskumu boli na označenie neziskového sektora použité pojmy tretí sektor, mimovládne organizácie, neziskové organizácie a mimovládne neziskové organizácie ako synonymá, pričom vo formalizovanom vyjadrení sa myslia tieto právne formy: občianske združenia, nadácie, neinvestičné fondy, neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby, organizácie s medzinárodným prvkom. V neformalizovanom vyjadrení boli predmetom skúmania aj vzťahy, iniciatívy, siete, hodnoty či postoje rôznych aktérov, vrátane jednotlivcov – obyvateľov Slovenska, členov jeho občianskej spoločnosti.

Výskum mapoval obe navzájom prepojené a ťažko oddeliteľné stránky jednej mince - mimovládne neziskové organizácie ako ekonomicko-organizačné jednotky občianskej spoločnosti a občiansku spoločnosť ako už spomenutý priestor interakcií, vzťahov, konfliktov a hodnôt, v ktorom pôsobí množstvo formálnych i neformálnych aktérov. Zber dát sa tak dotýkal uvedených dvoch oblastí: a) oblasti socioekonomického prínosu neziskového sektora, b) oblasti stavu a trendov vývoja v občianskej spoločnosti.

Päť komponentov

Výskum sa realizoval v piatich samostatných výskumných zadaniach a projektoch, každý s iným zameraním a metódou, ktoré pozostávali z kvantitatívnej analýzy formou dotazníkového zisťovania medzi mimovládnymi neziskovými organizáciami, výskumu verejnej mienky zameraného na dospelú populáciu, výskumu zameraného na deti a mládež kombinujúceho kvantitatívne a kvalitatívne metódy, kvalitatívneho výskumu zameraného na štúdium sociálnej, kultúrnej a inštitucionálnej zakotvenosti občianskej spoločnosti a sektorovými analýzami vychádzajúcimi z dát z dotazníkového zisťovania v desiatich tematických oblastiach pôsobenia mimovládnych neziskových organizácií.

Komponent 1:

Kvantitatívna analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora bola zameraná na formálne konštituované organizácie - občianske združenia, nadácie, neinvestičné fondy, neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby a organizácie s medzinárodným prvkom. Vzorka pozostávala z náhodného výberu z databázy Ministerstva vnútra SR; náhodného výberu z prijímateľov asignovanej dane; zo samovýberu v súhrnnom počte 773 subjektov. Vzorka, hoci reprezentatívna z hľadiska právnych foriem, neumožňuje závery generalizovať na sektor ako taký, predstavuje hĺbkovú sondu pomocou vzácných a nových primárnych dát. Zber dát prebiehal kombináciou telefonického, osobného a online zberu dát na základe štruktúrovaného dotazníka, ktorý pripravila Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici v spolupráci s odbornými projektovými radami, a následne upravený a naprogramovaný spoločnosťou Crystal Call, a. s. Na on-line zber bol využitý Limesurvey. Zber dát prebiehal v 3 etapách od 23. 09. 2019 do 19. 01. 2020.

Komponent 2:

Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časť 4.1 Občianska spoločnosť 2019 očami dospeléj populácie (reprezentatívny prieskum verejnej mienky) sa opiera o zistenia reprezentatívneho prieskumu verejnej mienky. Zber údajov realizovala spoločnosť Actly s. r. o. v dňoch 22. júna až 28. júla 2019. Vzorka obyvateľov SR 2004 respondentov vo veku od 18 rokov bola získaná kvótnym výberom a spĺňa

kritérium reprezentatívnosti podľa pohlavia, veku, vzdelania, veľkosti obce a kraja. Údaje boli zbierané prostredníctvom vyškolených anketárov metódou osobných rozhovorov s podporou tabletu.

Komponent 3:

Výskumná sonda prepájajúca kvantitatívny a kvalitatívny prístup zameraná na deti a mladých ľudí ako budúcich správcov krajiny. Jej ambíciou bolo zmapovať a popísať pohľad detí a mládeže na stav krajiny v rôznych kontextoch od historického, občiansko-politického či sociálneho, až po reflexívny, s ohľadom na životné stratégie mladých ľudí. Kvalitatívny výskum prebiehal v dňoch 4. - 16. júna 2019 formou piatich fókusových skupín s účastníkmi vo veku od 12 do 35 rokov v piatich mestách Slovenska. Cieľom tohto prístupu bolo hlbšie porozumenie chápania pojmov občianskej spoločnosti, ako aj zmapovanie cesty k angažovanosti a participácii mladých ľudí. Kvantitatívny reprezentatívny prieskum verejnej mienky prebiehal v dňoch od 22. júna do 27. júla 2019 na vzorke 2 000 občanov nad 18 rokov a 1 000 občanov vo veku 15 až 30 rokov, ktorá bola získaná na základe kvótného výberu. Výsledky sú reprezentatívne podľa pohlavia, veku, vzdelania, regiónu, veľkosti sídla a národnosti. Zber dát prebiehal prostredníctvom vyškolenej anketárskej siete spoločnosti Actly s. r. o. prostredníctvom osobného rozhovoru s podporou tabletu.

Komponent 4:

Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti – časti 4.2 Občianska spoločnosť 2019 očami formalizovaných a neformalizovaných skupín (fókusové skupiny) sa zameriava na štruktúru občianskej spoločnosti, jej inštitucionálnu, sociálnu a sociálno-kultúrnu zakotvenosť. Zameriava sa tiež aj na hodnotové konflikty na Slovensku a na úlohu občianskej spoločnosti vo verejnom diskurze. Zber dát prebiehal na základe 48 fókusových skupín a skupinových rozhovorov realizovaných v období od mája do júna 2019 v 16 mestách na Slovensku vo všetkých krajoch. Doplňujúcou mimoprojektovou súčasťou zberu dát, ktoré realizoval ÚSV ROS, sa stali aj rozhovory so zástupcami slovenských komunít v zahraničí (Nadlak – Rumunsko, Báčsky Petrovec – Srbsko, Slovenský Komlóš a Budapešť – Maďarsko, Viedeň – Rakúsko, Praha – Česká republika, Londýn – Veľká Británia).

Komponent 5:

Sektorové analýzy stavu a vývoja mimovládnych neziskových organizácií v desiatich tematických oblastiach:

- 1) dobrovoľníctvo;
- 2) sociálne služby a pomoc;
- 3) rozvojová spolupráca a humanitárna pomoc;
- 4) zdravie;
- 5) šport;
- 6) veda, výskum a vývoj;
- 7) mládež;
- 8) kultúra a duchovné hodnoty;
- 9) vzdelávanie;
- 10) ľudské práva a advokačné aktivity.

Sektorové analýzy vychádzali z podrobnejšieho skúmania dát získaných z dotazníkového zisťovania medzi mimovládny nezávislými organizáciami a boli spracované panelom expertov z občianskej spoločnosti pôsobiacich v danej oblasti.

ZISTENIA

Nižšie uvedený text predstavuje súhrn kľúčových zistení z prvých štyroch komponentov, ktoré pokrývali občiansky sektor ako celok, t. j. nevyčleňovali z neho podmnožiny definované oblasťami, či tematicky. Zámerom zhrnutia je zaoštriť na neziskový sektor, resp. občiansku spoločnosť ako celok bez zvýraznenia jej jednotlivých tematických podoblastí (ako napr. životné prostredie, sociálne služby a pod.).

Zistenia sú členené na:

časť A: spoločnosť, jej postoje, vnímanie a názory (na občiansku spoločnosť a s ňou súvisiace dimenzie);

časť B: štruktúry, formy a funkcie formalizovanej a neformalizovanej občianskej spoločnosti.

Časť A: SPOLOČNOSŤ, JEJ POSTOJE, VNÍMANIE A NÁZORY

1. Aké problémy považuje naša spoločnosť za najzávažnejšie?

- Nízke príjmy predstavujú najzávažnejší problém pre viac ako polovicu slovenskej populácie (2019). Hneď za tým nasleduje korupcia, klientelizmus a rozkrádanie verejných zdrojov, nízka kvalita a dostupnosť zdravotníctva.
- Druhú skupinu problémov, ktoré uviedlo 10 % až 23 % respondentov, predstavujú:
 - sociálne rozdiely v spoločnosti (23 %);
 - odchod mladých do zahraničia (19 %);
 - malá pozornosť na problémy seniorov (17 %);
 - pretrvávajúce rozdiely medzi regiónmi (14 %);
 - prepojenie niektorých politikov s organizovaným zločinom (10 %);
 - životné prostredie a klimatické zmeny (10 %);
 - šírenie nenávisťi a netolerancie (10 %).

2. Ako vníma naša spoločnosť rovnosť šancí?

- Naša spoločnosť vníma nerovnosti v príležitostiach. Až 44 % respondentov hodnotí postavenie a šance obyvateľov svojej obce či mesta ako horšie v porovnaní s priemerom Slovenska. Najpriaznivejšie hodnotia svoje postavenie a šance obyvatelia Bratislavského kraja a najkritickejšie obyvatelia Prešovského a Košického kraja. V ostatných krajoch však kritické hlasy tiež prevažujú.
- Viac ako polovica ľudí sa prikláňa k názoru, že ženy majú horšie postavenie a šance ako muži (55 %). Rovnosť príležitostí konštatuje len 25 % žien a 35 % mužov.

- Názory verejnosti na postavenie ľudí s menšinovou sexuálnou orientáciou svedčia o prevažujúcej akceptácii statusu quo, ktorý ich postavenie z hľadiska rovných šancí považuje za neproblematický.
- Len polovica respondentov zdieľa presvedčenie, že Rómovia majú horšie postavenie a šance ako nerómska majorita. Druhá polovica (49 %) ich za znevýhodnenú skupinu nepokladá: buď konštatuje, že majú rovnaké šance ako ostatní (25 %), alebo sa dokonca domnieva, že Rómovia sú zvýhodnení (24 %), pričom tento tábor sa oproti roku 2006 posilnil.
- Maďari a Slováci sa zásadne rozchádzajú pri hodnotení postavenia a šancí maďarskej menšiny na Slovensku. Kým u Maďarov dlhodobo prevažuje kritické hodnotenie nad konštatovaním rovnosti šancí (v roku 2019 v pomere 62 % : 32 %), zo Slovákov znevýhodnenie Maďarov pripúšťa necelá pätina (18 %).
- Napriek mnohým problémom a neistotám v súčasnosti sú mladí ľudia väčšinou optimistickí pri hodnotení vlastnej budúcnosti.

3. Ako vnímajú problémy v spoločnosti mladí ľudia?

- Mladí ľudia na Slovensku citlivo reagujú na podmienky pre život, predovšetkým s ohľadom na vlastné životné perspektívy. Sú na prahu životných štartov, preto obavy prirodzene smerujú do tejto oblasti.
- Reflektujú nízke nástupné platy, ale aj problémy v zdravotníctve, či celkovú sociálnu situáciu.
- Mimoriadne citlivo vnímajú korupciu a klientelizmus.

4. Ako ďaleko, resp. blízko máme k sebe navzájom?

- Slovenská spoločnosť sa vo svojich postojoch vymedzuje voči inakosti, cudzincom, a preferuje členov svojej komunity.
- Ľudia na Slovensku pociťujú značný sociálny dištanc voči nositeľom inakosti pochádzajúcim z iných krajín či kultúr, ale aj voči „domácim“ nositeľom inakosti – Rómom, Židom, ľuďom inej sexuálnej orientácie.
- Dvojtretinová väčšina respondentov vyjadrila dištanc od moslimov a Rómov, no na druhej strane aj od politických extrémistov.
- Takmer polovici by prekážalo susedstvo utečencov z krajín zasiahnutých vojnou a hladom, ako aj cudzincov z okolitých krajín pracujúcich na Slovensku.
- V porovnaní s dospelými sú mladí ľudia otvorenejší k inakosti.

5. Postoj k demokracii

- Liberálna demokracia, zohľadňovanie názorov opozície a občianskej spoločnosti a pluralitné médiá sú považované za žiadané.
 - Napriek frustrácii z početných spoločenských a politických problémov sa výrazná, takmer trojštvrťinová väčšina, občanov Slovenskej republiky zhoduje v názore, že demokracia je najlepší možný politický systém (72 %) a odmieta relativizujúce tvrdenie, že „nezáleží na tom, či je vláda demokratická alebo nedemokratická“ (70 %).
 - 87 % ľudí súhlasí s tým, že „ak chceme, aby politici nezneužívali svoju moc, musíme ich my, občania, kontrolovať“.
 - Slobodné a nezávislé médiá pokladá za dôležité pre kontrolu moci 86 % respondentov. Názor, že „v demokracii treba rešpektovať aj práva menších“, zastáva 82 % respondentov.
 - Takmer dvojtretinovú podporu (64 %) má názor, že „politické strany, ktoré si želajú zvrhnutie demokracie, by mali byť zakázané“.

- Rastie počet vyznávačov princípu „tvrdej ruky“.
 - Tri pätiny populácie súhlasia s výrokom, že „namiesto všelijakých ľudských práv potrebuje naša krajina jediné – disciplínu a poriadok“ - (58 %).
 - Viac ako dve pätiny sú ochotné „obetovať časť občianskych slobôd v záujme vyššej životnej úrovne“ (45 %).
 - Nezanedbateľné dve pätiny respondentov (43 %) by považovali za dobré „mať na čele štátu silného vodcu, ktorý by rozhodoval bez ohľadu na parlament a občiansku spoločnosť“.

- Mladí ľudia sú silnejšie stotožnení s demokraciou a jej princípmi a výsadami v porovnaní so staršou generáciou, pochybnosti však existujú v súvislosti s tým, či majú mladí reálne a konkrétne uchopenie tohto pojmu.
 - Piliere demokratického štátu na Slovensku ich dôveru nemajú. Naopak, občianska spoločnosť zastúpená občianskymi iniciatívami, mládežníckymi či študentskými iniciatívami a mimovládnyimi organizáciami dôveru vzbudzuje.

- Znalosť a pochopenie princípov demokracie, ako aj občianskej spoločnosti sú medzi mladými ľuďmi veľmi plytké a povrchné. Najslabšie povedomie je pritom u tých najmladších - na základných a stredných školách.
 - Nedostatočnú pozornosť občianskym a politickým témam vo vzdelávaní u nich ešte nedokázali kompenzovať životné skúsenosti. Keďže na školách alebo so spolužiakmi sa väčšina o politike nerozpráva, ich ďalšia občianska socializácia je ponechaná na nekontrolované prostredie internetu či úzkych sociálnych „bublín“, kde môže dochádzať aj k preberaniu nepravdivých či nebezpečných názorov a postojov.

6. Aký je postoj k našej minulosti?

- Občania Slovenska inklinujú k priaznivejšiemu hodnoteniu historických udalostí či období s demokratickým zameraním a k ambivalentnému, či prevažne kritickému hodnoteniu udalostí a období prinášajúcich politický útlak a porušovanie ľudských práv.
- Pri posudzovaní histórie pred rokom 1989 sa cítia obzvlášť nekompetentní najmladší respondenti.

7. Ako si dôverujeme?

- Málo. Výskumy od začiatku 90. rokov minulého storočia dokumentujú, že medzi ľuďmi na Slovensku je veľmi slabo rozšírená interpersonálna či všeobecná dôvera.
 - Názor, že ľuďom sa dá takmer vždy alebo obvykle dôverovať, zastáva len 33 % respondentov, kým 43 % vyslovuje presvedčenie, že v styku s inými ľuďmi si človek obvykle nemôže byť veľmi istý a 23 % sa vyjadruje, že či človek takmer nikdy nemôže byť istý.
 - Väčšiu mieru dôvery pociťujú respondenti s vyšším vzdelaním; ľudia, ktorí sa cítia dobre finančne zabezpečení; ľudia s liberálnou a pravicovou orientáciou.
- Ľudia pociťujúci interpersonálnu dôveru ju vo zvýšenej miere prenášajú aj na spoločenské a politické inštitúcie.
 - Z respondentov pociťujúcich dôveru k iným ľuďom pokladá mimovládne organizácie za kredibilné 64 %, kým z respondentov, presvedčených o tom, že ľuďom nemožno takmer nikdy dôverovať, im dôveruje iba 44 %.
 - Analogicky sa interpersonálna dôvera spája s dôverou k občianskym iniciatívam (65 % : 50 %).

8. Konflikt a občianska spoločnosť

- Konflikty vo vnútri občianskej spoločnosti sa v kvalitatívnom skúmaní ukazujú byť ako málo dôležitá téma, ktorá nie je aktérmi z prostredia občianskej spoločnosti významnejšie reflektovaná.
- Kultúrno-civilizačné spory prejavujúce sa na celoštátnej úrovni sú vnímané skôr ako súčasť „veľkej politiky“, a prípadné ideologické rozpory medzi konkrétnymi ľuďmi či organizáciami nebránia spolupráci, i rôznorodých organizácií.
- Rozpory a potenciálne konfliktná atmosféra sú skôr vo viditeľne rozličnom hodnotení samotných štruktúr občianskej spoločnosti medzi ľuďmi aktívnymi a organizovanými, a tými, ktorých je možné vnímať ako neaktívnych, či málo aktívnych občanov.
- Neaktívni občania často zastávajú názor, že aktívni občania sa majú angažovať zadarmo a v tomto zmysle vôbec nerozlišujú medzi aktivitou v občianskom sektore a dobrovoľníctvom. Aktívni občania (formalizovaných i neformalizovaných štruktúr)

naopak uvádzajú, že ak vykonávajú nejaké činnosti dobrovoľníckou formou a zadarmo, bývajú považovaní okolím za podozrivých.

9. Ako rozumieme pojmu občianska spoločnosť?

- Pojem občianskej spoločnosti je relatívne zložitý a abstraktný, čo často spôsobuje aj jeho nedostatočné pochopenie či nedôveru, no najmä zníženú schopnosť identifikácie seba samého ako súčasti „občianskej spoločnosti“ nad rámec truizmu, že všetci sme občania.
- Pojem „občianska spoločnosť“ u mladých nemá dostatočné ukotvenie. Pojem je neznámy, vzdialený, cudzí, hlavne u najmladších, ktorí zatiaľ nemajú tento typ životných skúseností. Starší majú hlbšie porozumenie, čo je občianska spoločnosť, oni sami sa s ňou, napriek často bohatým skúsenostiam a aktivitám, nestotožňujú.
- V mnohých prípadoch identita občianskej spoločnosti a aktívneho občana absentuje i u občanoch, ktorí sú aktívni. Vysvetlením môže byť dimenzia viditeľnosti - aj pre ľudí občiansky aktívnych sú „členmi občianskej spoločnosti“ najmä aktivisti, ktorí sú viditeľní a známi. Prejavuje sa tak vplyv infodémie, pretlaku informácií ako prílišnému pripisovaniu významnosti byť videný, ktorú ako moderná spoločnosť zažívame. Identita občianskeho sektora čiastočne absentuje i u ľudí reprezentujúcich široko chápané sociálne služby.

10. Sú mimovládne organizácie pre slovenskú spoločnosť dôveryhodné?

- Výskum verejnej mienky naznačuje, že áno. Pri hodnotení občianskych iniciatív, mládežníckych a študentských iniciatív a mimovládnych neziskových organizácií jasne prevažuje dôvera nad nedôverou.
 - Dôveru mierne nadpolovičnej až polovičnej časti verejnosti vzbudzujú občianske iniciatívy, mládežnícke a študentské iniciatívy, mimovládne neziskové organizácie, ako aj polícia, Ústavný súd, odbory, NATO, cirkvi a náboženské spoločnosti.
- Paradoxne, aj v prostredí občianskej spoločnosti sú prítomné mýty o občianskej spoločnosti i konšpiračné teórie o občianskom sektore.
- Respondenti zvnútra občianskeho sektora sú si vedomí mýtov a konšpiračných teórií o občianskom sektore, sledujú ich, a väčšinou to u nich vzbudzuje smiech a pocity trápnosti.
 - Najmä aktivisti sa konšpiračnými teóriami cítia dotknutí, a to viac tí z rurálneho prostredia. V niektorých prípadoch konšpiračné teórie zasahujú nielen do ich integrity, ale najmä majú vplyv na ich renomé - mimo väčších miest majú konšpirácie podľa respondentov skôr podobu „ohovárania“.

- Osobitná téma „Soros“ v zmysle ovplyvňovania domácej politiky sa v hlbšom kvalitatívnom zisťovaní vôbec neobjavila, a ak bola spomenutá, vyvolávala smiech.

11. Kto dôveruje, resp. nedôveruje mimovládny organizáciám?

- MNO dôverujú ľudia, ktorí
 - pripisujú väčšiu váhu problémom korupcie a klientelizmu, šírenia nenávisťi a netolerancie, prepojenia niektorých politikov s organizovaným zločinom, školstva a vzdelávania, klimatickej krízy a životného prostredia;
 - sú silnejšími zástancami princípov liberálnej demokracie;
 - sa väčšmi zaujímajú o politiku na komunálnej a národnej úrovni;
 - pociťujú menšiu občiansku bezmocnosť, väčšmi veria vo svoju možnosť ovplyvňovať vývoj Slovenska;
 - vyznačujú sa vyššou mierou občiansko-politickej participácie.
- Na druhej strane ľudia nedôverujúci občianskej spoločnosti väčšmi zdôrazňujú neuspokojivý stav zdravotnej starostlivosti; väčšmi ich trápia sociálne rozdiely; nízke príjmy; slabé postavenie seniorov; existencia regionálnych rozdielov; zamestnávanie cudzincov na slovenskom trhu práce.
- Konšpiračné teórie sú prítomné skôr vo vzťahu k najviditeľnejším zložkám občianskej spoločnosti („think-tanky“, „watch-dogy“, výskumné inštitúcie), a to najmä zo strany neangažujúcich sa ľudí.

12. Čo si myslíme o občianskych iniciatívach a MNO?

- Spoločnosť si väčšinou myslí, že je dobre, že sú, a v súlade s teóriou vládnych zlyhaní ich považujú za tých, ktorí uspokojujú potreby občanov tam, kde na to nestačí štát, a očakávajú, že ich bude štát podporovať. Tiež väčšina populácie odmieta názor, že by slúžili cudzím záujmom.
- Výrazná väčšina populácie sa zhoduje, že:
 - občianske iniciatívy a mimovládne organizácie patria do demokratickej spoločnosti (81 %);
 - uspokojujú potreby občanov tam, kde na to nestačí štát (74 %);
 - väčšina mimovládnych organizácií a občianskych iniciatív slúži v prospech obyvateľov našej krajiny (72 %).
- Znalosť MNO v populácii je nízka.
 - Len desatine respondentov sa pri pojme MNO vybavila celkom konkrétna MNO.
 - Viac ako polovica respondentov nevedela uviesť žiadnu konkrétnu organizáciu (57 %).

- Až 69 % respondentov nevedelo uviesť názov nijakej občianskej iniciatívy pôsobiacej na Slovensku.
- Medzi najznámejšie mimovládne organizácie patria Greenpeace, Liga proti rakovine (známa aj vďaka kampani Deň narcisov), Sloboda zvierat, Slovenský Červený kríž, Dobrý anjel a UNICEF (kampaň Modrý gombík).
- Obraz MNO je v očiach prevažnej väčšiny občanov (61 %) pozitívny alebo neutrálny. V spontánných asociáciách tejto skupiny dominuje dôraz na tradičnú servisnú funkciu MNO – na ich dobročinnosť, charitu, pomoc ľuďom v núdzi či službu blížnemu (18 %). MNO, ktoré sa pohybujú v kontexte tradičnej sociálnej solidarity, dokážu najľahšie osloviť občanov a disponujú najlapidárnejšími prostriedkami na zdôvodnenie zmysluplnosti svojho pôsobenia.
- Vo verejnosti je značne rozšírené očakávanie, že štát by mal väčšmi podporovať občianske iniciatívy a činnosť mimovládnych organizácií (70 %).
- Vyše dve pätiny (44 %) zaujímajú kritický (31 %) alebo vyhýbavý postoj (13 %) k hodnoteniu MNO. Medzi nedôverujúcimi prevládajú pochybnosti o hospodárení MNO. Viac ako polovica ich nepokladá za transparentné a čisté.
- Ukazujú sa rozdiely v chápaní občianskej spoločnosti medzi ľuďmi zvnútra občianskeho sektora a ľuďmi, ktorí sa nezdrúžujú. Prejavuje sa tendencia vnímať pod aktívnymi občanmi najmä tých, ktorí sú organizovaní, ako aj tých, ktorí sú viditeľní a ktorých činnosť sa širšie reflektuje vo verejnom diskurze. Aktivita občanov, ktorí nie sú formalizovaní v organizáciách, má tendenciu sa podceňovať.

13. Ako hodnotíme užitočnosť MNO?

- Najlepšie priemerné hodnotenie majú MNO, ktoré si kladú za cieľ pomáhať ľuďom pri živelných pohromách; poskytovať sociálne služby; pomáhať ženám vystaveným diskriminácii či násiliu; starať sa o ochranu a rozvoj životného prostredia; podporovať rozvoj obce, mesta, regiónu; pomáhať pri riešení problémov zdravia.
- Druhú skupinu, ktorú verejnosť hodnotí približne dvojkou, tvoria MNO, ktoré si kladú za cieľ: monitorovať nakladanie s verejnými prostriedkami a upozorňovať na prípady korupcie; dozerať na dodržiavanie poriadku, ochraňovať slušných občanov pred neprispôsobivými; organizovať mimoškolské aktivity pre deti a mládež; kontrolovať prácu štátnej správy, samospráv a súdov a požadovať jej skvalitnenie; podporovať rozvoj vzdelávania a vedy; podporovať športové a rekreačné aktivity; obhajovať záujmy a práva občanov voči štátu, samospráve či súkromným vlastníkom; vychovávať mládež k telesnej zdatnosti a obranyschopnosti; podporovať rozvoj kultúry a umenia; pomáhať týraným a opusteným zvieratám; podporovať výchovu a vzdelávanie v ľudských právach; poskytovať poradenstvo a pomoc pri spotrebiteľských problémoch; organizovať protesty proti korupcii a zneužívaniu politickej moci.

14. Ako rozšírené je darcovstvo?

- Viac ako polovica dospelých ľudí na Slovensku (55 %) darovala počas predchádzajúcich 12 mesiacov (t. j. od júna 2018 do júna 2019) nejakú finančnú sumu na dobročinný alebo všeobecne prospešný účel. Dar mohol slúžiť, napríklad na pomoc rodinám s ťažko chorými deťmi, ľuďom postihnutým povodňami, na obnovu kultúrnych pamiatok, na podujatie pre deti či mládež. Finančná pomoc sa netýkala daru pre príbuzných či na cirkevné zbierky. Nezahrňala ani poukázanie dvoch alebo troch percent z dane.
- Darovaná suma sa najčastejšie pohybovala vo výške do 10 eur (23 %) alebo medzi 11 až 50 eurami (22 %). Vyššie sumy – 51 a viac eur – darovala za minulý rok na dobročinný alebo všeobecne prospešný účel približne desatina respondentov (10 %).

15. Ako rozšírené je členstvo v organizáciách?

- Medzi členov nejakej organizácie, klubu, spolku alebo združenia patrila v polovici roka 2019 takmer polovica občanov – 45 %. Z nich 18 % bolo členov jednej organizácie; 12 % členov dvoch organizácií a 15 % členov troch a viacerých organizácií.
- Najväčšiu členskú základňu majú bytové družstvá, spoločenstvá nájomníkov či vlastníkov bytov (19 %). Za nimi nasledujú športové kluby a oddiely (12 %); náboženské spolky, resp. organizácie blízke cirkvi (11 %); organizácie združujúce rodičov (10 %) a organizácie združujúce dôchodcov (9 %).

16. Ako sa prejavujú občania v správe vecí verejných?

- Najmasovejšou formou je účasť vo voľbách. Druhou najčastejšou formou je účasť na petičnom hnutí. Z ďalších štyroch foriem participácie mali dve zreteľne lokálny charakter (zapojenie sa do riešenia problémov obce či mesta; obrátenie sa na miestneho politika so žiadosťou o riešenie konkrétneho problému). K nim možno priradiť iba o čosi zriedkavejšiu účasť sa zasadnutiach miestneho zastupiteľstva alebo na iných verejných rokovaníach.
- Miera participácie podľa intenzity a foriem je v populácií rozdelená rovnomerne na štvrtiny - vysokú (6 a viac foriem participácie vykazuje 23 % respondentov), strednú (25 %), nízku (28 %) a nulovú (24 %).
- Participujú muži i ženy, s rastúcim vzdelaním. Tí, ktorí pokladajú svoju domácnosť za veľmi dobre alebo slušne zabezpečenú; ľudia so skúsenosťou s pobytom v zahraničí. Tí, ktorí preukazujú vyššiu interpersonálnu dôveru ako aj prívrženci princípov liberálnej demokracie, a ktorí schvaľujú euroatlantické ukotvenie Slovenska. Dobrovoľníci, darcovia, členovia mimovládnych a ďalších dobrovoľníckych organizácií.

- Najväčšie riziko vyššej občianskej pasivity vykazujú mladí vo veku 15 až 19 rokov, s nižším vzdelaním a z chudobnejších alebo zle zabezpečených domácností, preto si pri nastavovaní politik participácie treba špeciálne uvedomovať potreby tejto skupiny mladých ľudí.
- Jednou z najväčších prekážok zapojenia detí a mladých ľudí do verejného života je nepripravenosť dospelých komunikovať s deťmi a mladými ľuďmi na partnerskej úrovni o témach, ktoré sa ich nevyhnutne týkajú, aj ako nedospelých, ale aj o uzavretosti voči dialógu s rozmanitými aktérmi. Častokrát je neochota diskutovať o spoločenských témach zakrývaná „dobrou“ snahou „ochrániť“ mladých pred „špinavosťou“ politiky a odložiť ju do dospelosti.

17. Čo motivuje ľudí k participácií?

- Motivácie k angažovaniu sa v aktivitách občianskeho sektora sú normatívne, emocionálne i recipročné v úzkom i širokom slova zmysle. Najmä v staršej generácii prevládajú dôvody súvisiace s osobnou integritou a vnútorným presvedčením. Mnohí starší aktivisti v istej skepse ani neveria, že posúvajú riešenia spoločenských problémov dopredu, a je pre nich dôležité skôr to, aby neprichádzalo k regresu.
- Najčastejšia osobná motivácia vo formalizovanej občianskej spoločnosti bez geografického či rodového rozdielu angažovať sa v rámci občianskej spoločnosti je „spoločenská zodpovednosť“, t. j. suplovanie štátu v niektorých službách a oblastiach.
- U mužov v prípade angažovania sa vo formalizovanej občianskej spoločnosti na strane osobných dôvodov prevažujú skôr sebecké dôvody angažovanosti a pocit/potreba líderstva v rámci komunity, skupiny, spoločnosti, ktorá ich ženie vpred.
- U žien sú vo formalizovanej časti občianskej spoločnosti nosným prvkom angažovanosti osobné vzťahy.
- Naopak, neprekvapujúco medzi dôvody neangažovania sú uvádzané: apatia, skepsa a odcudzenie voči spoločnosti i štátu. Medzi neaktívnymi občanmi bolo možné spozorovať anomické prejavy a rozpad normatívneho systému.

18. Ako sa sebareflektujú aktívni občania?

- Aj v prostredí občianskej spoločnosti prevažujú autostereotypy občianskeho sektora o sebe samom, ktoré zdôrazňujú len niektoré funkcie a nereflektujú iné.
 - Medzi často uvádzané funkcie patrí najmä poskytovanie služieb a verejných statkov, formulovanie a tlmočenie predstáv a požiadaviek občanov, uchovávanie a rozvoj rôznorodosti a plurality, pôsobenie v prospech spoločenskej integrácie a kontrolné funkcie.
 - Naopak, medzi funkcie, ktoré aktívni občania nespomínajú, patria aktivity v prospech politickej socializácie, mienkotvorná funkcia neziskového sektora,

ponúkanie palety overených sociálnych inovácií, prevencia a riešenie konfliktov, ako aj rozmnožovanie spoločenského bohatstva.

Časť B: ŠTRUKTÚRA, FORMY A FUNKCIE OBČIANSKEJ SPOLOČNOSTI

19. Aká je reálna veľkosť mimovládneho sektora z hľadiska počtu organizácií?

- Počet aktívnych organizácií sa pohybuje v rozmedzí 17- až 23-tisíc spomedzi 57-tisíc formálne registrovaných.
 - Počet aktívnych mimovládnych neziskových organizácií je výrazne menší než počet všetkých registrovaných. Veľa organizácií je „spiacich“ a nevykonávajúcích činnosť. Mnohé z nich sú v likvidácii.
 - Najčastejšou právnou formou neziskových organizácií sú jednoznačne občianske združenia, ktoré tvoria až 95 % subjektov neziskového sektora. Následne sú to neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby, nadácie, organizácie s medzinárodným prvkom a neinvestičné fondy.

20. V akých oblastiach hlavne pôsobia?

- Neziskový sektor na Slovensku je primárne priestorom pre oddych, rekreáciu a kultúrne vyžitie. Umožňuje tak občanom obnovovanie svojich síl. Sekundárne je priestorom pre vzdelávanie a sociálnu pomoc a služby, ktorých počet narastá. Počet organizácií venujúcich sa životnému prostrediu a podpore dobročinnosti a dobrovoľníctva má klesajúcu tendenciu.
 - Z hľadiska oblasti pôsobenia MNO je najviac zastúpenou oblasť športu. Túto oblasť považuje za primárnu oblasť svojho pôsobenia 33 % organizácií, 30,9 % organizácií uviedlo v tejto oblasti viac ako 50-percentné zastúpenie a 43,5 % organizácií uvádza pôsobenie v tejto oblasti aspoň nejakým percentom aktivít.
 - Nasledujú oblasti kultúry a duchovných hodnôt, ako primárnu oblasť svojho pôsobenia ju uviedlo 18,5 % organizácií, viac ako 50-percentné zastúpenie mala v 16,1 % organizácií oblasť vzdelávania a oblasť sociálnych služieb. Ostatné oblasti vykazujú menšie zastúpenie.

21. Komu neziskový sektor venuje pozornosť?

- Neziskový sektor najviac pozornosti venuje cieľovým skupinám mládeže od 16 do 30 rokov a dospelých od 31 do 50 rokov. Medzi výraznejšie zastúpené cieľové skupiny patria aj iné organizácie, ľudia so sociálnym znevýhodnením, pacienti a ľudia so zdravotným znevýhodnením a postihnutím.

- Organizácie pôsobiace najmä v oblasti športu, ale aj v sociálnych službách a zdravia sa významnejšie viac zameriavajú na cieľové skupiny do 50 osôb ako iné organizácie.
- Organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania, ľudských práv a advokačných aktivít sa zameriavajú významne viac na najväčšie cieľové skupiny (viac ako 5 000 osôb) oproti iným organizáciám. V tejto skupine aj výrazne viac oproti iným organizáciám rastie cieľová skupina.

22. Ako sú mimovládne organizácie rozložené v priestore a čase?

- Mimovládne neziskové organizácie pôsobia najmä na úrovni vybranej časti obce, obci, okresu či regiónu, čo posilňuje poznanie, že komunitné zameranie mimovládneho sektora je dominantné. Tu pôsobí výrazne viac športových organizácií a organizácií poskytujúcich sociálne služby.
 - Na regionálnej a nadregionálnej úrovni významne viac pôsobia organizácie z oblasti vzdelávania.
 - Významne viac organizácií s globálnou a celoslovenskou pôsobnosťou má sídlo v Bratislavskom kraji.
- Neziskový sektor je z hľadiska početnosti viac mestským fenoménom, než vidieckym.
 - Viac mimovládnych organizácií sídli v mestách než na vidieku, pričom v mestách sídli významne viac ľudskoprávných a advokačných organizácií.
 - Na vidieku pôsobí významne viac organizácií pôsobiacich v oblasti kultúry a športu.
- Najviac neziskových organizácií má sídlo v Bratislavskom kraji, nasleduje Banskobystrický kraj a Košický kraj. Rozloženie podľa okresov hovorí o kumulácii sídla organizácií v rámci väčších, zväčša krajských miest.
- Vyše polovica MNO má do 15 rokov a menej, čiže vznikla po vstupe Slovenska do EÚ. Organizácií, ktoré vznikli viac ako pred 26 rokmi, je približne pätina.
- Organizácie účtujúce v sústave podvojného účtovníctva majú z hľadiska veku vyššie celkové výnosy a náklady, čo napovedá, že čím staršia je organizácia, tým dosahuje celkovo vyššie výnosy .

23. Čo neziskový sektor robí a ako?

- Najviac mimovládnych neziskových organizácií sa venuje organizovaniu podujatí (kultúrnych, športových, iných), aktivitám pre členov organizácie, vzdelávaniu, organizácii a koordinácii voľnočasových aktivít a poskytovaniu poradenstva a informácií.

- Aktivity v mimovládnych neziskových organizáciách sú zabezpečované platenými aj neplatenými pracovníkmi, pričom neplatení pracovníci sa podieľajú vo väčšej miere na zabezpečení takmer všetkých aktivít, okrem vzdelávania, poskytovania poradenstva a informácií, či riadenia neplatených pracovníkov – tie sú skôr doménou platených pracovníkov.
 - Významne viac platených pracovníkov, t. j. vyššia miera profesionalizácie je prítomná v nadáciách a neziskových organizáciách než v občianskych združeniach.
 - Platení pracovníci často poskytujú podporné funkcie.
 - Organizácie v oblasti športu, ale i v kultúre či životnom prostredí majú svoje hlavné aktivity zabezpečené zväčša neplatenými pracovníkmi.
- Pre naplnenie svojho poslania musia pracovníci v mimovládnych neziskových organizáciách realizovať aj organizačné aktivity, ako napríklad administratívne činnosti, komunikáciu s médiami, fundraising, spravovanie webovej stránky a sociálnych sietí, riadenie dobrovoľníkov a grafické práce.

24. Aké funkcie plní neziskový sektor?

Existuje viacero spôsobov, ako nazerať na funkcie neziskových organizácií, ktoré majú odlišné logiky. Zdá sa, že neziskový sektor plní najmä funkciu budovania a posilňovania väzieb vnútri komunit, a to i cez sebvýjadrenie i cez služby. Zameranie na služby pre iných, mimo svojej komunity, rastie, ale nie je prevažujúce. Analýza rozdielov vo funkcii podpory vzájomného sociálneho kapitálu ukázala, že tá je príznačná najmä pre oblasť športu a kultúry a duchovných hodnôt v porovnaní s inými oblasťami. Tieto zistenia sú v súlade so zisteniami typológie funkcií organizácií podľa Friča (2015). V tomto prípade prevládali „staré“ vzájomne prospešné organizácie zamerané na poskytovanie služieb v širšom význame, t. j. ich účelom je poskytovať služby dovnútra organizácií, t. j. v záujme svojich členov. Nižšie zastúpenie neziskového sektora v oblasti poskytovania služieb pre širšiu verejnosť je aj výrazom jeho nevyjasnenej roly v oblasti poskytovania verejných služieb.

- Z pohľadu Johnsa Hopkinsa - Non-Profit Sector Comparative Reserch Project, z hľadiska funkcií mimovládneho sektora môžeme konštatovať stále pretrvávajúcu expresívnu funkciu sektora, t. j. aktivity zamerané na sebvýjadrenie, vrátane rekreácie, kultúry či advokácie. Posun je možné vidieť v náraste organizácií so servisnou rolou, hoci tá nie je v tomto vyjadrení dominantná.
- Z pohľadu klasifikácie podľa Friča, prevažujú na Slovensku „staré“ vzájomne prospešné organizácie zamerané na poskytovanie služieb v širšom význame (šport, rekreácia, realizácia záujmov, umenie, kultúra, náboženské aktivity, mládežnícke aktivity). Primárnym účelom väčšiny neziskových organizácií na Slovensku je poskytovať služby dovnútra organizácií, t. j. v záujme svojich členov. Druhú najväčšiu skupinu organizácií potom predstavujú tie, ktoré plnia síce servisnú rolu, ale zameranú mimo svojej organizácie (sociálne služby, zdravie, vzdelávanie). Približne desatina sa dá označiť ako nové advokačné organizácie, t. j. také, ktoré plnia funkciu ovplyvňovania politiky

a obhajoby záujmov smerujúcej mimo členov svojej organizácie (podpora dobročinnosti, darcovstva, ľudské práva). A len 1,4 % je zaradených do skupiny starých advokačných organizácií (komory, zväzy, odbory).

- Pri členení podľa Pospíšila, podľa prínosov pre spoločnosť, dominantnou funkciou mimovládnych organizácií na Slovensku je funkcia budovania komunit, respektíve budovania sociálneho kapitálu, pričom prevláda funkcia budovania komunit spojená so vzáujúcim sociálnym kapitálom¹⁴⁶, ktorá je významná prevažne v občianskych združeniach
 - Funkcia budovania komunit pomocou rozvoja premostujúceho sociálneho kapitálu, je prítomná najmä v neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby. Je prítomná hlavne v organizáciách pôsobiach v oblastiach sociálnych služieb, rozvojovej a humanitárnej pomoci, zdravia a vzdelávania.
 - Druhou významnou funkciou mimovládnych neziskových organizácií je poskytovanie služieb, s ktorou sa stotožnilo vysoké percento organizácií. K tejto funkcii prislúchajú výroky vyjadrujúce snahu organizácií ponúkať rôzne typy služieb, rozširovať ich, zlepšovať, s cieľom reagovať na potreby a zvyšovať kvalitu života.
 - Tretia funkcia neziskových organizácií je rovnako spájaná s budovaním komunit, ale v zmysle podpory premostovacieho sociálneho kapitálu. Výrok, ktorý dosiahol v tejto skupine najvyššie priemerné hodnotenie, vyjadruje cieľ organizácií rozvíjať solidaritu medzi ľuďmi v obci, kraji alebo krajine.
- Dôsledkom komunitnej orientácie slovenského neziskového sektora je aj jeho nižšia ekonomická funkcia. Poskytovaniu služieb sa venuje približne štvrtina organizácií, čo je výrazne menej v porovnaní s Českom či Rakúskom. Je to dôsledkom toho, že poskytovanie verejných služieb je stále primárne v rukách štátu a v mnohých oblastiach, napríklad v oblasti sociálnych služieb neexistuje rovnoprávne postavenie verejných a neverejných poskytovateľov. V okolitých krajinách sú neziskové organizácie významnými dodávateľmi verejných služieb a funguje úzka spolupráca medzi verejným sektorom, ktorý poskytovanie služieb garantuje a financuje, a neziskovým sektorom, ktorý služby poskytuje.

¹⁴⁶ Mimovládne organizácie vytvárajú priestor, v ktorom ľudia môžu participovať na základe zdieľania spoločných hodnôt, záujmov a vzájomnej dôvery, čím dochádza k vzájomnému posilňovaniu skupín. Ako uvádzajú Svendsen a Svendsen (2010), vzáujúci sociálny kapitál predstavuje silné väzby medzi jednotlivcami, ktoré sa vyznačujú vysokou lojalitou, homogenitou a vysokou dôverou. Tieto primárne siete fungujú na základe dobrého poznania sa navzájom a budujú sa tu koncepty ako racionálna dôvera a racionálna voľba. Vzťahy fungujú na základe noriem reciprocity a spoločne uznávaných hodnôt. Premostujúci (medziskupinový) sociálny kapitál tvoria vzdialenejšie kontakty charakteristické slabými a často nestálymi väzbami. Tento typ sociálneho kapitálu spája ľudí naprieč rôznymi sociálnymi skupinami na základe ich spoločných záujmov alebo cieľov. Má potenciál získavať a prenášať informácie. Putnam (2000) pri porovnaní oboch typov považuje vzáujúci sociálny kapitál za dôležitý.

25. Je neziskový sektor verejnoprospešný?

- Áno, neziskový sektor má spravidla verejnoprospešný či všeobecne prospešný charakter, t. j. v priemere, väčšina neziskových organizácií poskytuje svoje služby pre širokú verejnosť, pričom neurčujú obmedzenia na základe členského princípu či podľa inak stanovených podmienok.
 - Verejnoprospešné sú významnejšie než iné organizácie pôsobiace v oblastiach ľudských práv a advokačných aktivít, kultúry a duchovných hodnôt. V priemere, takmer tretina poskytuje služby určitému okruhu ľudí/komunit, či už podľa geografického vymedzenia alebo podľa charakteru služby, a teda tieto organizácie môžeme označiť za všeobecne prospešné, resp. odpovedajúce na komunitný záujem. Komunitnú prospešnosť, t. j. všeobecnú prospešnosť napĺňajú skôr organizácie z oblastí vzdelávania a sociálnych služieb.
 - Pre členov organizácie poskytuje služby v priemere 15,5 % organizácií (t. j. sú to vzájomne prospešné organizácie). Tak sa javia v porovnaní s inými organizáciami viac organizácie pôsobiace v oblastiach zdravia a športu.
 - Výskum potvrdil, že právna forma organizácie len slabo pôsobí na to, aké je zameranie aktivít organizácií z hľadiska verejnej alebo vzájomnej prospešnosti.
 - Za posledné tri roky (2016 – 2018) sa ukazuje, že ak organizácia má pôsobnosť komunitnú, je aj charakter jej aktivít komunitne zameraný, ak celoslovenskú, európsku a globálnu, tak charakter aktivít je skôr verejnoprospešný. Organizácie pôsobiace na miestnej úrovni majú skôr vzájomne prospešný a individuálne prospešný charakter.

26. Prečo ľudia zakladajú mimovládne neziskové organizácie?

- Pretože ich zakladatelia majú potrebu rozšíriť ponuku na trhu a doplniť ju. To potvrdzuje východiská teórie strany ponuky.
- Ďalším dôvodom je, že neziskové organizácie zakladajú na to, aby pôsobili komplementárne ako doplnok voči verejnému či trhovému sektoru.
- Tretím dominantným dôvodom vzniku MNO je riešenie trhového a vládneho zlyhávania (napr. nezisková organizácia sa zakladá ako alternatíva zabezpečovania určitých služieb, alebo ako dôveryhodnejší partner a pod.).
 - Dôvod, že na trhu takáto služba chýba, a preto MNO existuje, je veľmi významný pre oblasti sociálnych služieb a vzdelávania, častejšie v mestách ako na vidieku. Významne tiež ovplyvňuje aj vznik neziskových organizácií v oblastiach zdravia, dobrovoľníctva, ľudských práv a advokačných aktivít. Naopak, je menej významný pre organizácie v oblastiach športu, kultúry, rozvojovej a humanitárnej pomoci.
 - Takéto organizácie, dosahujú vyššie celkové príjmy, resp. výnosy a celkové náklady. To môže súvisieť práve so skutočnosťou, že ak sa týmto organizáciám

darí byť dôveryhodným partnerom a efektívne uspokojujú dopyt po službách, je pre nich pomerne jednoduchšie získavať zdroje na svoju činnosť.

- Medzi najčastejšie iné dôvody vzniku neziskových organizácií patria pomoc vybranej skupine obyvateľov, prevažne marginalizovaným skupinám (napr. zdravotne postihnuté osoby, národnostné menšiny, ľudia odkázaní na sociálne služby a pod.); dôsledok celospoločenskej potreby.
- Relatívne nízky význam má v podmienkach Slovenska teória vzájomnej závislosti (s verejným sektorom). Neziskové organizácie ešte stále nie sú vnímané ako partner verejného sektora, resp. vlády. To indikuje možnú absenciu implementácie najnovších prístupov v manažmente verejného sektora (napr. kolaboratívne a participatívne vládnutie), ktorých súčasťou je aj táto teória. Obdobne je hodnotené aj využívanie založenia neziskovej organizácie ako atypickej formy podnikania. K júnu 2020 má zo 139 registrovaných sociálnych podnikov len 5 právnu formu neziskovej organizácie.

27. Podoby medzisektorovej a vnútrosektorovej spolupráce a jej bariéry

- Spoločné projekty, partnerstvá pri organizovaní aktivít a neformálna spolupráca sú najčastejšie (viac než v polovici prípadov) podoby spolupráce medzi MNO a verejnou správou na miestnej úrovni.
 - Päťina organizácií plní v rámci samosprávy aj služby vo verejnom záujme a časť sa venuje participácii na tvorbe legislatívy a verejných politík, a zúčastňuje sa rokovaníach na úrovni samosprávy.
- V prípade štátnej správy je najčastejšou formou spolupráce tiež realizácia spoločných projektov a spolupráca pri organizovaní podujatí, ale tieto formy spolupráce sú pri organizáciách, ktoré spolupracujú so štátnou správou, menej zastúpené. Vyššia miera zastúpenia je, na druhej strane v porovnaní so samosprávou v role konzultačnej, pri podieľaní sa na tvorbe verejných politík a legislatívy.
 - Vyše tretina neziskových organizácií, ktoré spolupracujú so štátnou správou, konzultuje odborné témy, štvrtina sa podieľa na tvorbe legislatívy a verejných politík a je členom poradných orgánov v rámci štátnej správy.
- Najčastejšou formou spolupráce neziskového sektora s podnikateľským sektorom je spolupráca na realizácii spoločných projektov a podujatí. Približne štvrtina neziskových organizácií spolupracuje s podnikateľským sektorom aj formou konzultácií odborných tém. V kvalitatívnejšom pohľade, spolupráca s korporátnou sférou nie je hodnotená občanmi ako rozvinutá, či systematizovaná, no ad hoc sa rozvíja.
- Vyšší „apetít“ pre vnútrosektorovú i medzisektorovú spoluprácu majú organizácie pôsobiace v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít a v oblasti vzdelávania.
- Organizácie v oblasti rozvojovej a humanitárnej pomoci a dobrovoľníctva významne viac spolupracujú so štátnou správou a medzinárodnými inštitúciami. Organizácie

v oblasti kultúry a duchovných hodnôt významne viac spolupracujú s lokálnou a regionálnou samosprávou a významne menej s vysokými školami a individuálnymi odborníkmi a odborníčkami.

- Významne menšiu afinitu k spolupráci s inými subjektami prejavujú organizácie v oblasti športu.
- Neziskové organizácie, ktoré majú komunitnú a miestnu úroveň pôsobnosti, t. j. tie, ktoré sú k občanom najbližšie, majú spoluprácu s inými subjektmi rozvinutú na najnižšej úrovni, čo môže byť spôsobené tým, že sú príliš malé a nemajú organizačné kapacity, aby sa venovali aj spolupráci s miestnou samosprávou.
- Formy vnútrosektorovej spolupráce sa od foriem spolupráce so subjektmi mimo sektora výrazne neodlišujú.
 - Nadpolovičná väčšina organizácií využíva spoluprácu s inými subjektmi aj v rámci rôznych formálnych či neformálnych sietí a vyše tretina neziskových organizácií je registrovaným členom slovenskej asociácie, platformy alebo združenia, a vyše desatina je členom slovenskej neformálnej siete.
 - Pre oblasť dobrovoľníctva je významnejšia spolupráca s inými mimovládnyimi organizáciami na Slovensku.
- Vnútri občianskeho prostredia mladšia generácia vníma možnosti občianskeho sektora ako veľmi široké, a viac sú otvorení spolupráci s korporátnym svetom, aj so štátnou a verejnou správou. V prostredí strednej a staršej generácie prevláda skôr skepsa a opatrnosť k spolupráci so štátnou a verejnou správou.
- V prostredí staršej generácie sa významne častejšie objavuje presvedčenie, že občianska spoločnosť je stále iba doplnkom štátu a trhu. V prostredí mladšej generácie prevláda širší a emancipovanejší pohľad na občiansku spoločnosť ako rovnocenného partnera štátu a korporátneho sektora.
- V hlbšom rozlíšení, spolupráca so štátnou a verejnou správou nie je ani pre angažovaných, ani pre neangažovaných občanov silnou témou. Nepomerne väčšou témou je spolupráca alebo skôr chýbajúca spolupráca so samosprávou, v niektorých regiónoch súperenie, či dokonca „boj“ so samosprávou.

28. Akým prekážkam čelia mimovládne neziskové organizácie?

- V neziskovom sektore sa kumulujú problémy súvisiace s financiami, ľudskými zdrojmi, legislatívnymi prekážkami, byrokratizáciou aj nedostatkom spolupráce.
 - Finančné problémy identifikujú neziskové organizácie nielen v spojení s objemom financií, ale najmä v spojení s prevažujúcim projektovým financovaním, ktoré neumožňuje dosiahnuť finančnú stabilitu organizácií, má vplyv aj na vysokú administratívnu záťaž a efektívne využívanie personálnych zdrojov v organizáciách.

- Nedostatok financií sa premieta aj do problémov s personálnymi zdrojmi v neziskových organizáciách.
- Nedostatok dobrovoľníkov v organizáciách je hodnotený ako jeden z významných prekážok neziskových organizácií v dosahovaní ich cieľov. Miera profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami sa javí byť celkovo na nízkej úrovni.

29. Ako je neziskový sektor riadený a do akej miery je aj vo vnútri participatívny?

- Osoby, ktoré rozhodujú v neziskových organizáciách o ich smerovaní, cieľoch, aktivitách a projektoch, sú primárne lídri alebo vedúce osobnosti, a členovia správnych rád alebo obdobných rozhodovacích orgánov.
 - Typickým lídrom/líderkou je vysokoškolsky vzdelaná osoba vo veku približne 48 rokov, pôsobiaca vo vedení organizácie menej ako 8 rokov, pričom táto osoba zastáva najčastejšie rolu štatutára/štatutárky organizácie. Zameranie jeho/jej vzdelania je v rámci technických, spoločenských alebo humanitných vied. Funkcia štatutárneho zástupcu sa kumuluje s ďalšími funkciami.
- Participácia platených pracovníkov, členov, dobrovoľníkov a užívateľov služieb do rozhodovania v organizáciách je na nižšej úrovni. Ak je prítomná, tak hlavne v organizáciách pôsobiacich v oblasti sociálnych služieb, ľudských práv a vzdelávania.
 - Tieto oblasti na základe predchádzajúcich zistení predstavujú oblasti s vyššou mierou profesionalizácie, takže vyššia miera zapojenia platených pracovníkov do rozhodovania je logická. Naopak, oblasti kultúra, duchovné hodnoty a šport sa vyznačujú nižšou mierou zapojenia platených pracovníkov do rozhodovania, čo opäť súvisí s predchádzajúcimi zisteniami – v týchto oblastiach sa na aktivitách a činnostiach podieľajú prevažne neplatení pracovníci a pracovníčky.

30. Aké sú personálne kapacity neziskového sektora?

- Približne jedna tretina neziskových organizácií zamestnáva osoby v rámci pracovnoprávných pomerov, 20,6 % organizácií spolupracuje so živnostníkmi a v 88,8 % organizácií aktivity a služby zabezpečujú neplatení pracovníci. Aj z hľadiska absolútneho počtu osôb zabezpečujúcich služby a aktivity neziskových organizácií prevažujú neplatení pracovníci a pracovníčky.
- Medzi oblasti s najväčším počtom osôb zapojených do činnosti a aktivít organizácií patria oblasti sociálnych služieb, vzdelávania, športu a dobrovoľníctva. V týchto štyroch oblastiach pôsobí 85,4 % všetkých platených aj neplatených pracovníkov organizácií.
- Platení pracovníci sú využívaní v neziskovom sektore v menšej miere.
 - Z hľadiska počtu zamestnancov prevažujú v sektore organizácie s počtom zamestnancov do 5 osôb.

- Najčastejšie sa zamestnávajú osoby s vysokoškolským vzdelaním 2. stupňa, druhou najpočetnejšou kategóriou je stredoškolské vzdelanie s maturitou.
- Čím vzdelanejší líder, tým skôr majú organizácie vyššie celkové výnosy.
- Z hľadiska rodového zloženia v neziskovom sektore v rámci všetkých pracovnoprávných vzťahov prevažujú ženy, ktoré tvoria pravdepodobne viac než polovicu osôb pracujúcich v neziskových organizáciách.
- Väčšina neziskových organizácií zapojených do výskumu vo všetkých kategóriách znevýhodnených osôb na trhu práce uvádza, že takúto osobu nezamestnáva, alebo takéto osoby zamestná iba v malom počte.
- Najviac osôb je v rámci pracovnoprávných pomerov zamestnaných v organizáciách pôsobiacich v oblasti sociálnych služieb, vzdelávania a životného prostredia. V oblasti športu pracuje pre neziskové organizácie najviac živnostníkov.

31. Dobrovoľníctvo a neziskové organizácie

- Typické pre sektor je angažovanie neplatených pracovníkov, t. j. dobrovoľnícky charakter a členský princíp.
 - V neziskových organizáciách najčastejšie zabezpečujú jednotlivé aktivity a služby osoby pracujúce bez nároku na finančnú odmenu. Títo zabezpečujú aktivity a služby v takmer deviatich z desiatich neziskových organizácií.
 - Vďaka dobrovoľníckam a dobrovoľníkom dokážu organizácie poskytovať kvalitnejšie služby, zlepšovať svoj imidž a zviditeľňovať sa, ale tiež rozširovať svoje poslanie, ciele a aktivity, sieť podporovateľov a darcov. Sú tiež pre organizácie zdrojom nápadov, špecifických vedomostí a zručností.
 - Približná ekonomická hodnota odvedenej práce neplatených zamestnancov v organizáciách sa vo výskumnej vzorke odhadla na viac ako 4,93 milióna eur v roku 2018 pri približne polovici organizácií. Pri extrapolácii na 17 000 subjektov by v 8 500 organizáciách mali pracovať neplatení pracovníci. Ak je v 389 organizáciách (4,6 % organizácií s neplatenými pracovníkmi z počtu 8 500) približná ekonomická hodnota odvedenej neplatennej práce 4,93 milióna eur, v prípade celého sektora sa dá odhadnúť táto hodnotu na 107,81 milióna eur.
 - Pri práci s dobrovoľníkmi využívajú MNO viac nepravidelných ako pravidelných dobrovoľníkov, miera využívania firemných a on-line dobrovoľníkov je nižšia – tieto trendy dobrovoľníctva zdá sa, že ešte len čakajú v našom prostredí na objavenie a širšie využitie.
 - Organizácie využívajúce dobrovoľníkov dosahujú vyššie príjmy (napr. zapojením dobrovoľníkov do fundraisingových kampaní, zvýšením okruhu potenciálnych darcov cez kontakty dobrovoľníkov), na druhej strane ukazujú sa u nich vyššie náklady spojené s manažmentom dobrovoľníkov.
 - To, čo determinuje nástup trendu profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníckami v podmienkach Slovenska, je nedostatočne rozvinutá infraštruktúra dobrovoľníctva, t. j. súbor opatrení a podmienok potrebných pre plný rozvoj dobrovoľníctva. Niektoré z potrebných prvkov infraštruktúry sú na Slovensku rozvinuté len čiastočne a niektoré stále chýbajú.

32. Ako je rozšírené dobrovoľníctvo?

- 36 % z populácie vykonávalo počas posledných 12 mesiacov (t. j. od júna 2018 do júna 2019) dobrovoľne neplatenú prácu v prospech iných ľudí či životného prostredia pre nejakú organizáciu alebo jej prostredníctvom.
 - Najčastejšie je formálne dobrovoľníctvo v oblasti ochrany a rozvoja životného prostredia (až 51 % zo všetkých dobrovoľníkov).
 - Približne tretina dobrovoľníkov sa venuje športu (34 %); podpore dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva (34 %); cirkvi a náboženským spoločenstvám (32 %); rozvoju miestnej komunity a bývania (30 %); oblasti kultúry a umenia (30 %).
 - Ďalšia približne štvrtina dobrovoľníkov vykonáva prácu v oblasti rekreácie, rozvíjania záujmov a koníčkov (28 %); v oblasti sociálnych služieb (28 %); v oblasti školstva, vzdelávania a vedy (25 %); pri zabezpečovaní fungovania detských a mládežníckych organizácií (24 %); v oblasti prevencie a pomoci v prípade živelných pohromy (24 %); v oblasti zdravia (23 %).
 - Nasledujú dobrovoľné aktivity v oblasti obhajoby práv občanov (11 %); politiky (11%), v profesijných organizáciách, komorách, zväzoch či odboroch (8 %). Najzriedkavejšie sa dobrovoľníci zapájajú do medzinárodných aktivít, rozvojovej a humanitárnej pomoci v iných krajinách, ako aj do pomoci utečencom (2 %).

- Pre mnohých ľudí zapojených do formálneho dobrovoľníctva je typické, že sa neangažujú iba v jednej, ale vo viacerých oblastiach. Spomedzi všetkých dobrovoľníkov sa angažuje iba v jednej oblasti necelá tretina (30 %).

- Mnohí ľudia vykonávajú aj neplatenú prácu, ktorá spočíva v priamej pomoci mimo rodiny a domácnosti dobrovoľníka či dobrovoľníčky. Počas uplynulého roka (2018) sa tejto tradičnej forme dobrovoľníctva (ktorú laická verejnosť často nespája s pojmom dobrovoľníctvo) venovala viac ako polovica dospelých ľudí na Slovensku (55 %).
 - Oproti formálnemu dobrovoľníctvu bolo teda neformálne dobrovoľníctvo väčšie rozšírené; rozdiel predstavoval až 19 percentuálnych bodov.
 - Títo dobrovoľníci najčastejšie pomáhali iným ľuďom s nákupmi (52 %) alebo sa starali o svoje okolie a životné prostredie (napríklad údržbou verejnej zelene či zbieraním odpadkov – 51 %).
 - Približne dve pätiny pomáhali niekomu mimo svojich príbuzných s rôznymi prácami v domácnosti alebo záhrade (44 %); starali sa o majetok alebo zvieru v čase, keď boli jeho majitelia odcestovaní (41 %); robili menšie domové opravy a údržbu (37 %).
 - Ďalšia približne tretina dobrovoľníkov udržiavala kontakt s niekým, kto to potreboval (formou osobných návštev, telefonovania, e-mailovania – 35 %); pomáhala s odvozom alebo sprevádzala niekoho (napríklad do nemocnice či na stretnutie – 31 %); starala sa o deti, zabezpečovala nad nimi dohľad (28 %).
 - Približne pätina dobrovoľníkov poskytovala osobnú starostlivosť alebo sprevádzanie človeku, ktorý bol chorý, starý, alebo potreboval pomoc z iných

dôvodov (napríklad mu poskytovala emocionálnu podporu, pomáhala s hygienou či pri obliekaní – 21 %); pomáhala s drobnými administratívnymi prácami (napríklad s písaním listov, vyplňovaním daňového priznania či rôznych formulárov, s bankovými úkonmi, platením účtov alebo vyhľadávaním informácií – 20 %). Približne desatina dobrovoľníkov pomáhala ľuďom, ktorých niekto diskriminoval, ohrozoval, ktorí sa sami nevedeli domôcť toho, na čo mali nárok (11 %); alebo ich zastupovala na úrade či v nejakej inštitúcii (10 %).

- Medzi participáciou ľudí vo formálnom a neformálnom dobrovoľníctve existuje štatisticky významný a silný vzťah. Čím vyššia je participácia vo formálnom dobrovoľníctve, tým vyššie je aj zapojenie do neformálnych dobrovoľníckych aktivít.

33. Kto sú dobrovoľníci?

- Dobrovoľníci oboch typov – vykonávajúci neplatenú prácu prostredníctvom nejakej organizácie i mimo nej – sú v približne rovnakej miere zastúpení medzi ženami a mužmi, ako aj medzi jednotlivými vekovými kategóriami. S rastúcim vzdelaním sa zvyšuje podiel ľudí pôsobiacich vo väčšine oblastí formálneho dobrovoľníctva a vykonávajúcich i väčšinu druhov neformálnej dobrovoľnej práce.
 - Formálnemu i neformálnemu dobrovoľníctvu sa viac venujú ľudia, ktorí majú pocit, že ich domácnosť je veľmi dobre, resp. slušne finančne zabezpečená.
 - Zvýšenou účasťou vo vybraných oblastiach formálneho i neformálneho dobrovoľníctva sa vyznačujú hlboko veriaci ľudia.
- Ľudia zapojení do formálneho i neformálneho dobrovoľníctva sa vyznačujú väčšou dôverou voči iným ľuďom i voči mimovládny organizáciám. Majú väčší záujem o politiku a intenzívnejšie sledujú celé spektrum informačných zdrojov. Je medzi nimi vyšší podiel dôsledných prívržencov liberálnej demokracie. Zaujímajú priaznivejší vzťah k historickým obdobiam a udalostiam, ktoré znamenali posilnenie demokracie a ukotvenie Slovenska v euroatlantickom priestore.
- Formálne i neformálne dobrovoľníctvo je veľmi úzko späté aj s členstvom v nejakej dobrovoľníckej organizácii, ako aj s darcovstvom. V oboch typov dobrovoľníctva sa väčšmi angažujú ľudia, pre ktorých je charakteristická aj vyššia miera občiansko-politickej participácie.

34. Neziskový sektor a sociálne podnikanie

- Analýza plánov neziskových organizácií v oblasti zakladania sociálnych podnikov potvrdila veľmi nízky záujem o túto oblasť či záujem registrovať sa ako sociálny podnik.
- Sociálne podnikanie si neziskové organizácie spájajú s mnohými prekážkami, pričom najčastejšie ide o nedostatok informácií o tejto možnosti, vysokú administratívnu záťaž, komplikovanú legislatívu či nedostatočnú podporu zo strany štátu.

35. Aké je zloženie príjmov neziskových organizácií a s čím súvisí?

- Výskum naznačuje, že najväčším zdrojom príjmov sú dary a príspevky (35,51 %), nasledujú dotácie s 20,82 % a tretím najviac zastúpeným zdrojom financovania sú príjmy za vlastné služby a výrobky (15,19 %). Ostatné zdroje nedosahujú ani 10 % hranicu, u väčšiny je to menej ako 5 %.
- Na celkové príjmy organizácie priamo vplýva veľkosť cieľovej skupiny, tzn. počet ľudí, resp. zvierat/organizácií, pre ktoré organizácia vykonáva služby, t. j. čím vyšší počet klientov má organizácia, tým je možné predpokladať vyššie príjmy, a tiež vek organizácie.
- Z hľadiska skúmaných relačných vzťahov medzi výškou príjmov/výnosov, resp. výdavkov/nákladov a právnou formou nebola potvrdená štatisticky významná závislosť. Rovnako, oblasť pôsobenia organizácie nemá štatisticky významný vplyv na celkové príjmy/výnosy, celkové výdavky/náklady.
- V oblastiach kultúry a športu pôsobí veľa dobrovoľníkov, mnoho podujatí je organizovaných z nadšenia organizátorov, a tým pádom výdavky, tak aj príjmy v týchto oblastiach, sú na tieto aktivity nižšie.
- MNO s rastúcou pôsobnosťou rastú aj rozpočty, keďže pôsobia na väčšom území.

36. Akú rolu zohráva v MNO samofinancovanie?

- Samofinancovanie je prítomné a využívané v organizáciách, ktoré sú vedené lídrom s vyšším vzdelaním.
- Kladný výsledok hospodárenia dosahuje približne polovica organizácií a dve pätiny dosahujú nulový hospodársky výsledok.

37. Je podnikanie v MNO typické?

- Nie. Hoci zaznamenaný je mierny posun k zdaňovanej činnosti, tzn. organizácie o niečo viac dopĺňajú svoje zdroje príjmov aj podnikateľskou činnosťou, nepredstavuje to významnejší posun z celového hľadiska ich ekonomickej aktivity, vzhľadom na to, že ich hospodársky výsledok bol nulový.
- V rámci výsledku hospodárenia z *vedľajšej/podnikateľskej činnosti* vo významnej miere prevažuje nulový výsledok hospodárenia, ktorý dosiahlo až 89,5 % mimovládnych

organizácií z celkového počtu mimovládnych organizácií, ktoré boli zaradené do výskumu.

- Kladný výsledok hospodárenia z vedľajšej/podnikateľskej činnosti dosiahlo len 8,3 % mimovládnych organizácií a záporný výsledok hospodárenia z vedľajšej/podnikateľskej činnosti dosiahli 3 % mimovládnych organizácií. Z uvedeného vyplýva, že vedľajšia/podnikateľská činnosť nepredstavovala pre sledované mimovládne organizácie v roku 2018 výrazný zisk.
- Identifikovala sa mierna závislosť medzi vyššou profesionalizáciou organizácie v podobe platených pracovníkov a dosahovaním vyššieho výsledku hospodárenia.
- Tie organizácie, ktoré vznikali v partnerstve so štátnou správou/samosprávou dosahujú mierne vyšší výsledok hospodárenia z vedľajšej/podnikateľskej činnosti. Samospráva možno na takéto organizácie nazerá podobne ako na príspevkové organizácie, tzn. nedovolí, aby organizácie boli v strate.

38. Aký majetok vlastní MNO?

- Z výskumnej vzorky až 72 % mimovládnych organizácií neuviedlo v rámci svojej štruktúry majetku za rok 2018 dlhodobý hmotný majetok. Daná skutočnosť môže naznačovať, že väčšina sledovaných mimovládnych organizácií nedisponuje vlastnými priestormi na vykonávanie svojich aktivít.
 - Vlastné priestory malo v r. 2018 podobne ako v r. 2008 len 12 % neziskových organizácií. Prenajaté priestory malo 44 % neziskových organizácií zapojených do výskumu a bezplatne mohlo priestory využívať 27 % organizácií. Oproti roku 2008 nastal mierny posun v tom, že organizáciám sa darí získavať priestory aj bezplatne.
- Až 90,2 % sledovaných mimovládnych organizácií neuviedlo v rámci svojej štruktúry majetku dlhodobý finančný majetok.
- V rámci štruktúry záväzkov za rok 2018 neuviedlo až 92,6 % mimovládnych organizácií položku úvery a pôžičky a až 93,5 % sledovaných mimovládnych organizácií neuviedlo položku sociálny fond.

39. Aké majú MNO skúsenosti so získavaním finančných zdrojov?

- Skúsenosti so získavaním finančných zdrojov hodnotia organizácie v priemere skôr negatívne, resp. neutrálne. Najlepšie hodnotenie prisudzujú pre získavanie financií vlastnou činnosťou, najviac negatívne hodnotia získavanie zahraničných súkromných zdrojov.

40. V čom spočívajú sociálne prínosy neziskového sektora?

- Sociálne a ekonomické prínosy spolu súvisia. To, že neziskový sektor sa podieľa na celkovej zamestnanosti má pre spoločnosť nielen ekonomické, ale aj sociálne prínosy, nakoľko práca nie je len zdrojom obživy, ale aj uspokojovania ďalších potrieb ľudí, ich rozvoja a sebarealizácie.
 - Zapojenie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok do činnosti mimovládnych neziskových organizácií nevytvára len ekonomické prínosy, ale aj prínosy pre spoločnosť, komunity, vykonávateľov aj prijímateľov.
- Mimovládne neziskové organizácie pôsobia na Slovensku v rôznej miere vo všetkých oblastiach definovaných medzinárodnou klasifikáciou či slovenským registrom mimovládnych organizácií. Najviac zastúpenou je oblasť športu, nasleduje oblasť kultúry a duchovných hodnôt, oblasť vzdelávania a oblasť sociálnych služieb. Napriek tomu, že v ostatných oblastiach pôsobí nižšie percento subjektov spomedzi množstva registrovaných organizácií, možno konštatovať že prínos neziskových organizácií v daných oblastiach aj pri menších číslach môže byť významný.
- Podľa analýzy aktivity mimovládnych neziskových organizácií smerujú k rozličným cieľovým skupinám. Z hľadiska veku prevažujú skupiny: mládež od 16 do 30 rokov a dospelí vo veku medzi 31 a 50 rokov. Z hľadiska špecifik je pritom primárnym záujmom verejnosť bez špecifického znevýhodnenia, ale tiež iné organizácie, ľudia so sociálnym znevýhodnením, pacienti a ľudia so zdravotným znevýhodnením a postihnutí.
- Prevládajúcou funkciou mimovládnych organizácií na Slovensku je funkcia budovania komunit, respektíve budovania sociálneho kapitálu. Táto funkcia je spájaná najmä so sociálnym prínosom neziskových organizácií. V slovenských neziskových organizáciách prevláda funkcia budovania komunit spojená so zväzujúcim sociálnym kapitálom, ktorá je významnejšia ako investície neziskových organizácií do rozvoja premostujúceho sociálneho kapitálu. Mimovládne organizácie vytvárajú priestor, v ktorom ľudia môžu participovať na základe zdieľania spoločných hodnôt, záujmov a vzájomnej dôvery, čím dochádza k vzájomnému posilňovaniu skupín. Sociálny kapitál ako istá úroveň všeobecnej dôvery a sieťovania je predpokladom dobrého fungovania demokratických inštitúcií, vyššej úrovne občianstva a participácie občanov na spoločenskom a verejnom živote, a najmä so zvýšenou úrovňou výkonnosti vo viacerých verejných politikách – napr. vzdelávaní, zdravotníctve, rozvoji a verejnej politike vo všeobecnosti. Ukazuje sa, že sociálny kapitál, občianska spoločnosť a kultúra spolupráce vo všeobecnosti ako prvky paradigmy spravovania, ktorá sa ujala ako participatívne spravovanie/vládnutie (participatory governance), predstavujú kľúčové premenné, ktoré ovplyvňujú úroveň efektívnosti a účinnosti v takmer každej oblasti verejnej politiky (European Commission, 2007).
- Druhou funkciou mimovládnych neziskových organizácií na Slovensku je poskytovanie služieb. Táto funkcia predstavuje príspevok neziskových organizácií k ekonomickému subsystému. V jej rámci neziskové organizácie produkujú a distribuujú tovary a služby,

ktoré môžu byť ocenené peniazmi a aj zaplatené – buď priamo príjemcom služby alebo prostredníctvom verejného či súkromného subjektu. Väčšinou sú tieto služby predajné na trhu, i keď ich pozitívne externality sú často rovnako dôležité alebo dokonca dôležitejšie ako služba samotná, alebo sú spojené s ďalšími netrhovými benefitmi (napríklad so sociálnym zabezpečením alebo demokratickou participáciou).

- Treťou funkciou, cez ktorú môžeme odvodzovať sociálne prínosy mimovládnych neziskových organizácií pre spoločnosť, je advokačná funkcia alebo funkcia presadzovania záujmov. Tá je spojená s politickým systémom a jej hlavným znakom je verejný charakter alebo verejný prospech. Jej prostredníctvom neziskové organizácie prispievajú do verejnej alebo politickej diskusie, do politického rozhodovania a do výkonu vládnutia. Neziskové organizácie používajú najrôznejšie spôsoby napĺňania tejto funkcie – od formálneho pripomienkovania legislatívy a exekutívnych procesov, až po neformálne lobovanie alebo PR kampane zamerané na aktivizáciu verejnosti, alebo ovplyvnenie verejnej mienky. Na Slovensku je občianska advokačná funkcia výraznejšie zastúpená v porovnaní s verejno-politickou advokačnou funkciou. Slovenské mimovládne neziskové organizácie sa skôr angažujú v mobilizovaní verejnosti, než v ovplyvňovaní politiky priamymi intervenciami.

41. Aké sú ekonomické prínosy neziskového sektora?

- Podiel neziskového sektora na tvorbe hrubého domáceho produktu sa pohybuje na úrovni 0,64 %. Toto číslo môže byť s veľkou pravdepodobnosťou väčšie, vzhľadom na to, že Štatistický úrad pre neziskové inštitúcie slúžiace domácnostiam robí len výberové zisťovanie, ale aj z týchto faktorov:
 - Výdavky neziskového sektora sú prirodzene nižšie, vzhľadom na to, že materiálne či technické vybavenie, prípadne občerstvenie pri organizovaní podujatí, dostávajú ako dar, tzn. mnoho položiek nenakupujú.
 - Podiel na HDP sa javí ako nižší, pretože nezohľadňuje ekonomickú hodnotu odvedenej práce neplatených zamestnancov v organizáciách. Túto je problematické zachytiť a kvantifikovať, preto nie je možné ju pripočítať k podielu na HDP.
 - Podiel na zamestnanosti je taktiež náročné vyjadriť, pretože neziskové organizácie využívajú v prevažnej miere rôzne typy dohôd (tzn. nie klasické zamestnanecké zmluvy), a taktiež prácu osôb v inom ako pracovnoprávnom vzťahu (živnosť, mandátna zmluva a pod.), aby minimalizovali mzdové náklady, ktoré donori či projektové financovanie nechcú hrať, resp. určujú limity na výšku mzdových nákladov. Neziskové organizácie preto využívajú najmä iné formy, aby splnili podmienky účelového financovania. To sa logicky premieta do podielu na zamestnanosti.
- Približná ekonomická hodnota odvedenej neplatennej práce sa na základe vzorky z výskumu za r. 2018 dá odhadnúť na 107,81 milióna eur. 42,3 milióna eur podľa dát Štatistického úradu SR verzus 107,81 milióna eur podľa odhadu. Tento rozdiel pripisujeme jednak tomu, že Štatistický úrad SR robí len výberové zisťovania, a teda

nezachytáva celý neziskový sektor. Jednak sa mohlo stať, že v našej výskumnej vzorke boli zastúpené také neziskové organizácie, ktoré využívajú prácu dobrovoľníkov vo veľkej miere. V prvom prípade je tak údaj o ekonomickej hodnote dobrovoľníckej práce podhodnotený, v druhom prípade môže byť nadhodnotený. Tým, že meraniu dobrovoľníctva sa nikto nevenuje z hľadiska komplexného počtu odpracovaných hodín za celý neziskový sektor, je náročné určiť, ktorá hodnota je správna. Môžeme však uvažovať, že ide o minimum a maximum, čo sa týka odhadu ekonomickej hodnoty odvedenej práce dobrovoľníkmi.

- Podľa výberových zisťovaní Štatistického úradu SR je za r. 2018 podiel neziskového sektora na zamestnanosti je 0,71 %, resp. 0,88 % so započítaním dobrovoľníckej práce. Druhý výpočet predstavuje odhad podielu na základe výsledkov nami realizovaného výskumu. Podľa výsledkov výskumu je podiel neziskového sektora na zamestnanosti je 0,74 %, resp. 1,18 % so započítaním dobrovoľníckej práce.

9. Záver

Hlbšie a lepšie poznanie neziskového sektora a občianskej spoločnosti je základným predpokladom pre tvorbu kvalitných verejných politík, ktoré s ním súvisia. Mapovanie a výskum umožňujú pri tvorbe a implementácii verejných politík informovanejšiu spoluprácu a racionálnejšiu argumentáciu založenú na faktoch. Výstupy tohto výskumu by mali napomôcť vytvoriť celostnejší obraz o stave a kapacitách neziskového sektora a prispieť k jeho transparentnosti, zvýšeniu kredibility ako sociálneho aktéra, a zlepšiť jeho vnímanie verejnosťou. V neposlednom rade aj prispieť k budovaniu partnerstva medzi neziskovým, verejným a podnikateľským sektorom na princípe rovný s rovným, rešpektujúc prirodzené špecifiká a odlišnosti týchto prostredí tak, aby sa maximalizovala hodnota, ktorú cez partnerstvo môžu spoluvytvárať.

Táto publikácia je spoločným dielom významných slovenských zástupcov a zástupkýň MNO, sociológov, politológov, analytikov, expertov či odborníkov vo svojich oblastiach. Práce na tejto analýze môžeme smelo opísať slovami ako spolupráca, participácia, dialóg, diskusia či výmena skúseností a na konci ako jedno veľké obohatenie sa navzájom. Na publikácii sa spolupodieľali nie len zástupcovia MNO a akademickej obce, ale prostredníctvom zrealizovaných prieskumov verejnej mienky či fókusových skupín aj občania Slovenskej republiky.

V rámci podaktivity zameranej na zber dát a ich analyzovaní sa podieľali aj členovia deviatich projektových sektorových rád, ktoré kopírujú všeobecno-prospešné oblasti tak, ako sú uvedené v zákone č. 346/2018 Z. z. (Zákon o registri mimovládnych neziskových organizácií a o zmene a doplnení niektorých zákonov) a sektorové rady občianskej spoločnosti a mládeže. Sme presvedčení, že projektové sektorové rady nájdu svoje uplatnenie aj po skončení tejto spolupráce. Metodickým garantom tejto podaktivity bola Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici ako partner národného projektu.

Nezastupiteľnú úlohu pri získavaní údajov o občianskej spoločnosti mali experti a expertky z radov MNO, ktorí v súčinnosti s Úradom splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti zrealizovali fókusové skupiny a skupinové rozhovory vo všetkých krajoch SR s rôznymi aktérmi MNO, zástupcami iniciatív či platforiem a aktivistami či bežnými občanmi. Táto forma zberu dát bola v takomto veľkom rozsahu realizovaná na území SR po prvý krát a doplnila tak dáta z prieskumov verejnej mienky a dotazníka MNO. Súčasťou národného projektu bola aj Odborná projektová rada, ktorá bola zložená z nominovaných zástupcov a zástupkýň Komory MNO pri Rade vlády pre MNO, garantov jednotlivých projektových sektorových rád, zástupcov a zástupkýň partnerov národného projektu a zástupcov vybraných ministerstiev, s ktorými ÚSV ROS podpísal memorandum o spolupráci.

Na záver by sme radi vyjadrili veľké poďakovanie všetkým členom Odbornej projektovej rady za ich cenné vstupy, všetkým garantom a členom jednotlivých projektových sektorových rád za ich odbornosť, partnerovi projektu Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici za odborný a profesionálny prístup a spoluautorstvo na publikácii, partnerovi národného projektu Štatistickému úradu SR za odbornú spoluprácu, spoločnosti Actly s.r.o. za zrealizovaný prieskum verejnej mienky, spoločnosti Crystal Call, a.s. za zber dát, a ďalším expertom, ktorí

sa podieľali na príprave, analyzovaní či vytváraní tak rozsiahlej publikácie. Aktívny prístup zapojených osôb, ich odborné znalosti a spôsob spolupráce boli neoceniteľným prínosom a veríme, že na ďalších úlohách, ktoré pred nami budú stáť, budeme môcť nadviazať na túto cennú skúsenosť.

10. Zoznam použitých skratiek

a kol.	a kolektív
a pod.	a podobne
ACEC	Asociácia pre kultúru, vzdelávanie a komunikáciu
ACF	Active Citizens Fund
AOPP	Asociácie na ochranu práv pacientov
AOPP	Asociácia na ochranu práv pacientov
APPA	Asociácia pomoci postihnutým
APPVI	Asociácia poskytovateľov a podporovateľov včasnej intervencie
APVV	Agentúra na podporu výskumu a vývoja
APZ	Agentúra podporovaného bývania
AR	adjusted residual
ASES	Aliancia pre sociálnu ekonomiku na Slovensku
ASSE Slovakia	Asociácia Subjektov Sociálnej Ekonomiky
atď.	a tak ďalej
AVF	Audiovizuálny fond
BPI	Bratislava Policy Institute
BROZ	Bratislavské regionálne ochranárske združenie
BSK	Bratislavský samosprávny kraj
CEA TN	Centrum environmentálnych aktivít
CEDAW	Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien
CIF	Creative Industry Forum
CITES	Dohovor o medzinárodnom obchode s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov a rastlín (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora)
CKO	Centrálny koordinačný orgán
CSDF	Nadácia pre rozvoj občianskej spoločnosti
CSOSI	Index udržateľnosti občianskej spoločnosti (Civil Society Organization Sustainability Index)
CVEK	Centrum pre výskum etnicity a kultúry
CVTI	Centrum vedecko-technických informácií
č.	číslo, čísla
ČSR	Československá republika
DAPHNE	Inštitút aplikovanej ekológie
DO	detská organizácia
DofE	Medzinárodná cena vojvodu z Edinburghu (The Duke of Edinburgh's International Award)
DOMKA	Združenie saleziánskej mládeže
ECNL	Európske centrum pre neziskové právo (European Center for Not-for-Profit Law)
EDS	Európska dobrovoľnícka služba
EHP	Európsky hospodársky priestor
EIA	posudzovanie vplyvov činností na životné prostredie (Environmental Impact Assessment)
EK	Európska komisia

EMVO-TUR	blokový grant Podpora environmentálnych mimovládnych organizácií pre udržateľný rozvoj
eRko	Hnutie kresťanských spoločenstiev detí
ESF	Európsky sociálny fond
ESNÚ95	Európsky systém národných a regionálnych účtov ESA 1995
EŠIF	Európske štrukturálne a investičné fondy
et al.	a iní
EÚ	Európska Únia
EURORDIS	Európska organizácia pre zriedkavé choroby (EURORDIS - Rare Diseases Europe)
EVS	medzinárodný projekt výskumu európskych hodnôt (European Values Study)
FPU	Fond na podporu umenia
granty EEA	granty EHP a Nórska (European Economic Area Grants)
HDP	hrubý domáci produkt
HZDS	Ľudová strana – Hnutie za demokratické Slovensko
I.A.A.	International Association of Art
IA MPSVR SR	Implementačná agentúra ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky
ICNPO	medzinárodná klasifikácia neziskových organizácií (International Classification of Non-Profit Organizations)
ICOM	Medzinárodná asociácia múzeí (International Council of Museums)
IČO	identifikačné číslo organizácie
IKP	Inštitút kultúrnej politiky
ILO	Medzinárodná organizácia práce (International Labour Organization)
INEKO	Inštitút pre ekonomické a sociálne reformy
INESS	Inštitút ekonomických a spoločenských analýz
INEX	INEX Slovakia (INternational EXchanges)
IROP	Integrovaný regionálny operačný program
ISŠ	Informačný systém športu
IVO	Inštitút pre verejné otázky
IVPR	Inštitút pre výskum práce a rodiny
KA1	kľúčová aktivita programu Erasmus+
KDH	Kresťanskodemokratické hnutie
KEGA	Kultúrno-edukačná grantová agentúra
KKP	kultúrny a kreatívny priemysel
KMC	Koordinačno-metodické centrum
KULT MINOR	Fond na podporu kultúry národnostných menšín
KVSBK	Kabinet výskumu sociálnej a biologickej komunikácie SAV
LGBT	lesby, gejovia, bisexuálni a transrodoví ľudia
LGBTI	lesby, gejovia, bisexuálni, transrodoví a intersexuálni ľudia
ĽSNS	Kotleba – Ľudová strana Naše Slovensko
MAB	Program Človek a Biosféra (Man and the Biosphere Programme)
MF SR	Ministerstvo financií Slovenskej republiky
mil.	milión
MK SR	Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky
MNO	mimovládna nezisková organizácia

MO	mládežnícka organizácia
MO SR	Ministerstvo obrany Slovenskej republiky
MPSVaR SR	Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky
MRK	marginalizovaná rómska komunita
MS SR	Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky
MŠI	mládežnícke a študentské iniciatívy
MŠVVaŠ SR	Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
MV SR	Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
MV SR / ÚSV ROS	Ministerstvo vnútra / Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti
MVO	mimovládne organizácie
MZ SR	Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky
MZVaEZ SR	Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky
MŽP SR	Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky
N	počet
napr.	napríklad
NATO	Organizácia Severoatlantickej zmluvy (North Atlantic Treaty Organization)
nezr.	nezrozumiteľné
NGO	mimovládne neziskové organizácie
NHRI	Národná inštitúcia pre ľudské práva (National Human Rights Institution)
NKÚ	Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky
NPRŠ	Národný program rozvoja športu
NR SR	Národná rada Slovenskej republiky
NRS	náhradný rodinný systém
NŠZ	národné športové zväzy
NÚCEM	Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania
o.i.	okrem iného
o.z.	občianske združenie
OCI BB	Občianska cykloiniciatíva Banská Bystrica
ODA SR	Oficiálna rozvojová pomoc Slovenskej republiky
OECD	Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development)
OECD/DAC	Organizácia pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj/Výbor pre rozvojovú spoluprácu
OI	občianske iniciatívy
OK'98	Občianska kampaň'98
OĽaNO	OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti
OP	operačný program
OP KŽP	Operačný program Kvalita životného prostredia
OP ĽZ	Operačný program Ľudské zdroje
OPIO zariadenia	zariadenia podmienené odkázanosťou na pomoc inej osoby
OS	občianska spoločnosť
OSF	Nadácia otvorenej spoločnosti (Open Society Foundation)
OSN	Organizácia Spojených národov
OZ	občianske združenie

PLAST	Platforma pre súčasný tanec
pozn.	poznámka
PPVL	podpredseda vlády SR pre ľudské práva a národnostné menšiny
PR	vzťahy s verejnosťou (public relations)
PSK	Prešovský samosprávny kraj
PS-Spolu	Progresívne Slovensko a SPOLU - občianska demokracia
PUŠ	garantovaný príspevok uznanému športu
RE	Rada Európy
resp.	respektíve
RMS	Rada mládeže Slovenska
RO / SO	riadiaci orgán / sprostredkovateľský orgán
RÚVZ	Regionálny úrad verejného zdravotníctva
s.	strana
SAIA	Slovenská akademická informačná agentúra
SaS	Sloboda a Solidarita
SAV	Slovenská akadémia vied
SAZCH	Slovenská asociácia zriedkavých chorôb
SČK	Slovenský Červený kríž
SDGs	ciele udržateľného rozvoja (Sustainable Development Goals)
SEA	strategické environmentálne hodnotenie (Strategic Environmental Assessment)
SFPA	Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku
SGI	Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť (Slovak Governance Institute)
SHR	Slovenská humanitná rada
SIA	hodnotenie sociálnych vplyvov (Social Impact Assessment)
SIA	Sociálna implementačná agentúra
SK8	združenie samosprávnych krajov
SMER-SD	SMER – sociálna demokracia
SND	Slovenské národné divadlo
SNG	Slovenská národná galéria
SNM	Slovenské národné múzeum
SNP	Slovenské národné povstanie
SNS	Slovenská národná strana
SOCIA	Nadácia na podporu sociálnych zmien
SOCIOFÓRUM	Nezávislá platforma SocioFórum
SOSNA	Ekologické vzdelávacie centrum
SOŠV	Slovenský olympijský a športový výbor
SOV	Slovenský olympijský výbor
SOZA	Slovenský ochranný zväz autorský
SPODaSK	Oddelenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately
SPV	Slovenský paralympijský výbor
SR	Slovenská republika
SROI	hodnotenie sociálnej návratnosti investícií (Social Return on Investment)
STUŽ	Spoločnosť pre trvalo udržateľný život
SÚPZ	Slovenská únia podporovaného zamestnávania
SZZP	Slovenský zväz zdravotne postihnutých
ŠDTP	štandardné preventívne, diagnostické a terapeutické postupy

ŠUV	škola umeleckého priemyslu
t.j.	to jest
tzv.	takzvaný
UIPŠ	Ústav informácií a prognóz školstva
UNESCO	Organizácia Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
UNICEF	Detský fond Spojených národov (United Nations International Children's Emergency Fund)
ÚNMS SR	Úrad pre normalizáciu, metrológiu a skúšobníctvo Slovenskej republiky
UPSVaR	Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky
Úrad vlády SR	Úrad vlády Slovenskej republiky
USAID	Agentúra Spojených štátov amerických pre medzinárodný rozvoj (US Agency for International
Ústava SR	Ústava Slovenskej republiky
ÚSV ROS	Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti
ÚVZ	Úrad verejného zdravotníctva
VEGA	Vedecká grantová agentúra
VOP	Inštitút verejného ochrancu práv
VŠMU	Vysoká škola múzických umení v Bratislave
VŠVU	Vysoká škola výtvarných umení v Bratislave
VÚB	Všeobecná úverová banka
VÚC	vyšší územný celok
VZN	všeobecne záväzné nariadenie
WADA	Svetová antidopingová agentúra (World Anti-Doping Agency)
WWF	Svetový fond na ochranu prírody (World Wide Fund for Nature)
Z. z.	Zbierka zákonov Slovenskej republiky
Zb.	zbierka
ZKSM	Združenie kresťanských spoločenstiev mládeže
ZMS	Zväz múzeí na Slovensku
ZoŠ	zákon č. 440/2015 Z. z. o športe
ZPMPvSR	Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutým v SR
ZSE	Západoslovenská energetika, a.s.
ZUŠ	základná umelecká škola
ŽŠR	Žiacka školská rada

Európska únia
Európsky sociálny fond

Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu.

Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti

Vydalo Ministerstvo vnútra SR / Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Bratislava 2020

ISBN 978-80-89051-68-7

Odborná publikácia je výstupom národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti, kód projektu v ITMS2014+: 314011V576, ktorý je podporený z Európskeho sociálneho fondu prostredníctvom operačného programu Efektívna verejná správa.

Táto publikácia bola vypracovaná Ministerstvom vnútra SR / Úradom splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti v spolupráci s partnerom národného projektu Univerzitou Mateja Bela v Banskej Bystrici.